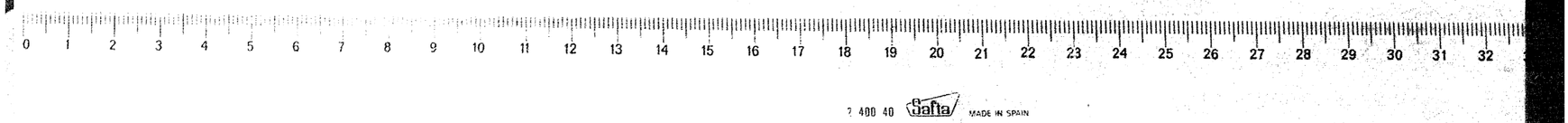
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32
? 400 40
Jafta
MADE IN SPAIN

B
6
103

i11828791

SVMMA SACRAE THEOLOGIAE, IN QVA QVICQVID IN VTROQVE TESTAMENTO continetur, vt doctè, ita & piè & fideliter per Quæstiones, & Responsiones explicatur, DIVO THOMA AQVINATE Doctore Angelico autore, in tres potissimùm Partes quatuor Tomis contentas, diuisa.

R 15947

CVIVS PRIMA PARS HOC PRIMO TOMO *pertractatur, Reuerendissimi* THOMAE A VIO CAIETANI, *Tit. S. Xisti Presbyteri Cardinalis Commentarijs illustrata. Cui pro omnium studiosorum commodo adiecimus eiusdem Diui Thomæ Tractatum de Dei Omnipotentia, Præscientia, Prædestinatione: Thomæ etiam à Vio Quæstiones aliquot de Infinitate intensiua, ac Tractatum de nominum Analogia, de Potentia neutra, & conceptu Entis, omni cura ac studio emendata.*

HVIC ETIAM TOTI SVMMAE ITA A SVMMI IVdicij viris expolitæ, ac à sexcentis mendis repurgatæ recèns accesserunt tùm Supplementum TERTIAE PARTIS, tùm ad marginem luculentæ Annotationes: tùm etiam ab acutissimo Theologo ad singularum Quæstionum Articulos compendiosæ conclusiones, sacrarum literarum studiosis perquàm vtiles.

Indices rerum omnium singularium copiosissimos sequentes docent Paginæ.

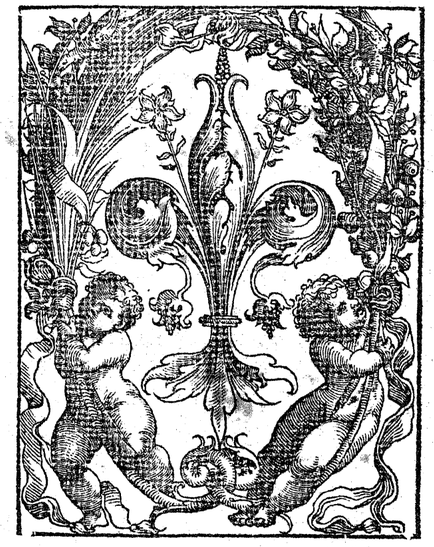

67
H

LVGDVNI,
APVD HAEREDES IACOBI IVNTAE.
M. D. LVIII.

Pertinet ad Conventum Deiparæ de Loreto Discalceatorum S. P. Nri Agustini Civitatis Granatæ anno 1781.

Fr Valentinus a Sto Ysidoro Prior.

Bibliopôla Christiano Lectori, sacrarúmque Literarum studioso S.

NIHIL Est, quo faciliùs Christianus ὀρθόδοξος sinceram Dei Religionem eiúsque purum cultum, perpetuò retinere possit, quàm si tota mente totóque animi impetu in Ecclesiasticorum Doctorum lectionem incumbat ac inuigilet: vt ex illorum pura doctrina & veram Scripturæ mentem assequatur (vbi enim sacra Scriptura non rectè intelligitur, ibi summo cum animæ periculo versari est necesse) & habeat, quo hæreticorum falsa dogmata refellere, atque eorum perfrictæ frontis audaciam frangere ac opprimere queat. Nam cùm hæretici sacrum Dei verbum ita semper miserè ac perditè explicarint, vt antiquus ille Proteus non in plures formas se vertisse sit creditus, quàm isti θεομάχοι nouos & varios sensus in eo excogitarunt: actum certè videbatur esse de vera Dei Religione, nisi Deus Optimus Maximus semper quosdã suo Spiritu præditos excitasset: qui vel viua voce vel scriptis homines in officio retinerent, & istorum pseudoprophetarum acri animo conatus reprimerent. Quare cùm Diuus Thomas Aquinas, Doctor angelicus admirabili Dei consilio in Christi Ecclesia excitatus esse videatur, vt quicquid in Scriptura esset difficile, subtiliter pertractaret ac explicatum redderet (nullus enim hæresi locus relinqueretur, si verbi Dei studiosi eius scriptis darent operam) putauimus nos operæpretium facturos esse, si eius Summam totius sacræ Theologiæ magnis nostris sumptibus recèns ab eruditissimis Theologis summa cum diligentia recognitam, & breuibus conclusionibus ad omnium Quæstionum Articulos appositis illustratam, ac à sexcentis mendis repurgatam, vnà cum Supplemento tertiæ partis, quam ille ob præmaturam mortem absoluere non potuit, tibi daremus. Ad hæc Commentaria Thomæ à Vio Caietani, Cardinalis tit. S. Xisti in eandem diuini Doctoris Summam eodem labore recognosci, emendari, & Annotationibus, atque Summarijs ornari & excudi vnà curàuimus. Opuscula item eiusdem Caietani, & in his præcipuè, quæ ille non minus doctè, quàm piè in Lutheranos scripsit, adiecimus. Poterat sanè ille de ijs disputare, de quibus quondam S. sedis Apostolicæ legatus, Augustæ Vindelicorum cum ipso Martino Luthero concertauit, ac sui erroris conscium effecit. Hoc igitur opus ita expolitum nostra opera & sumptibus (neque enim aut pecuniæ aut labori vnquam pepercimus in ijs quæ cùm humano generi, tũ Christianæ Religioni ornamento fore videbantur) in lucem emittimus, vt de illo, tanquam ex antris Cimmerijs extracto, ac pristino suo splendori restituto meritò dici possit quod Euripides aliquando cecinit, Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα σκότου τοὺς πύλας Λιπών. Consule ergo æqui boníque hunc nostrũ laborem, eóque fruere: vt quum Ecclesiam Dei non paruos ex eo percepisse fructus intellexerimus, in dies magis ac magis ad illius amplitudinem illustrandam nostrum augeatur studium. Vale, & nos adiuua.

* *
*

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM,
Do. Oliuerium Carraphe, Cardinalem Neapolitanum, Episcopum Hostiensem, ac Prædicatorum ordinis protectorem, Thomæ de Vio Caietani,
eiusdem tunc ordinis prædicatorum generalis Magistri,
nunc sancti Xisti presbyteri Cardinalis, in primæ
Partis Summæ sancti Thomæ Aquinatis expositionem,
Præfatio.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cùm videret suis quæque locis aptè disposita, summum illius bonum atque idcirco maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto egregiè dispositum aptatúmque hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & diuinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos omnium planè iudicio, sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem diuo Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies nemi[nem]. Nam cùm priores illo permulti, singulis ac discretis de rebus volumina quàm plurima edidissent, quúmque demum in perpetuam quandam seriem Theologiæ sententias tum Græci aliqui autores, tum & Latini etiam redegissent, expositóresque permulti sententiarum Libros enarrassent: diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouósque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentes complexus est. Alterum verò in quadrifido illo opere: quod Summam diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quæ ad necessariam homini Christiano doctrinam verámque beatitudinem pertinent consequendam, vt relictum nihil penitus videatur. Nam cùm in prima Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, déque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiosè ac distinctè pertractet, tum sequentibus duobus Libris, ab homine iterum exorsus, humanas passiones omnes, earúmque fontes, ac progressus, simúlque virtutes quæ curare vitia & passiones possint, Ethicis cunctis sacrisque autoribus copiosiùs distinctiúsque percenset. Reliqua porrò Pars (quæ numero quidem voluminum conscriptorum quarta est: ordine tamen doctrinæ tertia nuncupatur) de autore gratiæ Christo mysteriisque omnibus ad Christum pertinentibus tractat, tum verò & de ipsis sacramentis per quæ gratia confertur, postremò de optatissimo fructu gratiæ, superna videlicet beatitudine, ac suppliciis etiam damnatorum. Quod tamen ad consummationem tertiæ Partis desideratur, in quarto super sententias Libro copiosè disseritur. Atque hæc quidem tanta rerum congeries, cùm sit immensus Aquinas noster, non minus tamen admirationis sibi conciliat ratione sententiarum atque verborum, quibus tantam molem versat, atque pertractat. Ea nanque styli puritas est, vt superfluat si quid addideris, aresçat verò si quid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extrarium, nihil accidens. Insuper ea est profunditas in sententiis, ea nouitas ac dearticulatio quæstionum, tum verò sic proprius in singulis earum argumentandi modus, vt in hoc scribendi genere facilè princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) censeatur. tum verò ne quis in tam magno aceruo rerum, suspicari possit connixisse Autorem falsúmque esse, naturam quodammodo ipsam suæ indicem veritatis testémque habet. Nam si (vt Aristoteles ipse ait) illi sunt apti rerum coniicere veritatem, qui possunt in vtranque partem dubitando disquirere, quis iam dubitet Aquinatem nostrum procul à veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionum de humanis diuinísque rebus, Theoricísque illis ac Practicis proprias semper in singulis ad vtranque partem dubitationes adducit? Nostræ verò huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnam recondit sensuum altitudinem, cùm tamen verborum collocatio, ac delectus, perplexi nihil habens prima fronte Lectorem videatur allicere, ac facilitatem sensuum polliceri. Verùm longè aliter euenire sibi Lector intelliget, atq; ab initio existimaret: repetita enim lectio autoris huius, videtur augere potius, quàm decerpere sensus percipiendi difficultatem. Quódque ad hanc primam pertinet Summæ Partem, hinc facilè opinor eius eminentiam constare posse, quòd eximij Thomistarum vindices eam vel sæpius repetentes, semper in ea se noui aliquid percepisse affirmant, vt iam mirari minus oporteat (cùm prima hæc Pars tot experta sit hominum iudicia, quot habet & verba) tam multis illam oppugnationibus lacessitam fuisse. Theologi nanque complures, neque adeò contemnendi, magnum sibi nomen ingenij ac doctrinæ facturos hinc se esse putauerunt: si, veluti munitissimas arces fortissimi Duces solent, ita illi Partem hanc primam suis machinationibus oppugnarent. Ioannes verò Scotus egregia præter cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia: quippe qui singula propè eius Partis verba labefactare contendat. Ratione igitur habita & insitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non simplici quadam expositione sum vsus, vt sine vlla controuersia ea duntaxat attulerim, quæ ad verum Sancti Thomæ intellectum pertinere putauerim, sed vbi locus & res ipsa postulare visa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitando attuli, & contra oppugnatores, Scotúmque præcipuè, tueri veritatem contendi: arduum sanè opus laboriosúmque aggressus. Quantum verò feliciter, aliorum sit iudicium. Ego certè non ita prorsus sum mei oblitus, vt ad expositi Operis dignitatem parem me putem operam attulisse, cùm tamen pio saltem consilio quamplurimos possem studiosos homines adiuuandi, diligentiáque ad honorem Dei impensa conscientiæ penitus satisfeciſſe me sciam. Debetur autem tibi Pater amplissime nostra hæc expositio, non eo solùm nomine quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea quòd è specula susceptæ protectionis vniuerso Ordini Prædicatorum faues & consulis, sed etiam ampliori quadam capacioríque ratione: quandoquidem in isto sublimi cardine constitutus, exemplum præbes Christianis principibus imitandum, piæ magnificentiæ, religionis, integritatis, & in agendis rebus solertis ac diligentis industriæ (quódque temporibus nostris præclarum Dei est munus) perpetuo castitatis tenore Pontificíque iuris doctrina sacrosancti collegij venerandus es pater: seculique nostri decus haberis, & lucerna super candelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis ordinis studiorúmque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna charitate semper abs te dilectus, beneficiis auctus, dignitatibúsque ornatus, ingrati animi vitio iure damnandus sim, si alij quàm tibi hoc quoque studiorum meorum fructus deculerim, cui minora etiam dedicaui. Præsertim cùm tu me ad hanc cudendam expositionem adhortatus maximè fueris, víxque bene absolutam, publicari non solùm sæpe petieris, verùm etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentúmque agnosce.
In æuum vale.

PRIMAE PARTIS SVMMAE
DIVI THOMAE AQVINATIS
QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM AC CONCLVSIONVM
LOCVPLETISSIMVS
INDEX.

Qualis sit hæc doctrina & ad quæ se extendat.

Quæstio Prima.

Articuli.

VTRVM præter alias scientias doctrina theologica sit necessaria. Artic. 1
Vtrum sacra doctrina sit scientia. 2
Vtrum sit vna scientia vel plures. 3
Vtrum sit speculatiua vel practica. 4
Vtrum sit dignior aliis scientiis. 5
Vtrum sit sapientia. 6
Vtrum deus sit subiectum huius scientiæ. 7
Vtrum sit argumentatiua. 8
Vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponenda. 10

De deo an sit. Quæstio 2.

Vtrum deum esse sit per se notum. 1
Vtrum deum esse sit demonstrabile. 2
Vtrum deus sit. 3

De simplicitate dei. Quæstio 3.

Vtrum deus sit corpus. 1
Vtrum in deo sit compositio materiæ & formæ. 2
Vtrum in deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti. 3
Vtrum in deo sit compositio essentiæ, & esse. 4
Vtrum in deo sit compositio generis & differentiæ. 5
Vtrum in deo sit compositio subiecti & accidentis. 6
Vtrum deus sit quocunque modo cõpositus vel totaliter simplex. 7
Vtrum deus veniat in compositionem cum aliis. 8

De perfectione dei. Quæstio 4.

Vtrum deus sit perfectus. 1
Vtrum deus vniuersaliter sit perfectus, quasi omnium in se perfectionem habens. 2
Vtrum creaturæ possint esse deo similes. 3

De bono in communi. Quæstio 5.

Vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. 1
Vtrum (supposito quod differant ratione tantum) quid sit prius secundum rationem, bonum vel ens. 2
Vtrum (supposito quòd ens sit prius) omne ens sit bonum. 3
Ad quam causam ratio boni reducatur. 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie & ordine. 5
Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile. 6

De bonitate dei. Quæstio 6.

Vtrum esse bonum conueniat deo. 1
Vtrum deus sit summum bonum. 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam. 3
Vtrum omnia sint bona bonitate diuina. 4

De infinitate dei. Quæstio 7.

Vtrum deus sit infinitus. 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam. 2
Vtrum aliquid possit esse infinitum secundum magnitudinem. 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem. 4

De existentia dei in rebus. Quæstio 8.

Vtrum deus sit in omnibus rebus. 1
Vtrum deus sit vbique. 2
Vtrum deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam. 3
Vtrum esse vbique sit proprium dei. 4

De immutabilitate dei. Quæstio 9.

Vtrum deus sit omnino immutabilis. 1
Vtrum esse immutabile sit proprium dei. 2

De æternitate dei. Quæstio 10.

Quid sit æternitas. 1
Vtrum deus sit æternus. 2
Vtrum esse æternum sit proprium dei. 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore. 4
Vtrum æuum sit aliud à tempore. 5
Vtrum sit tantum vnum æuum, sicut vnũ tempus & vna æternitas. 6

De vnitate diuina. Quæstio 11.

Vtrum vnum addat aliquid supra ens. 1
Vtrum vnum & multa opponantur. 2
Vtrum deus sit vnus. 3
Vtrum deus sit maximè vnus. 4

Quomodo deus cognoscatur à nobis. Quæstio 12.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam dei. 1
Vtrum essentia dei videatur ab intellectu creato secundum aliquam speciem creatam. 2
Vtrum essentia dei possit videri oculo corporeo. 3
Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre dei essentiam. 4
Vtrum intellectus creatus ad videndam dei essentiam indigeat lumine creato. 5
Vtrum videntium dei essentiam vnus alio perfectius videat. 6
Vtrũ aliquis intellectus creatus possit cõprehendere dei essentiã. 7
Vtrum intellectus creatus videns dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. 8
Vtrum ea, quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. 9
Vtrum simul cognoscat omnia, quæ in deo videt. 10
Vtrum in statu huius vitæ aliquis homo possit essentiã dei videre. 11
Vtrũ per rationẽ naturalẽ deũ in hac vita cognoscere possimus. 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio dei habeatur per gratiam. 13

De nominibus dei. Quæstio 13.

Vtrum deus sit nominabilis à nobis. 1
Vtrum aliqua nomina dicta de deo prædicentur de ipso substantialiter. 2
Vtrum aliqua nomina dicta de deo propriè dicantur de ipso: an omnia ei attribuantur metaphoricè. 3
Vtrum multa nomina dicta de deo sint synonyma. 4
Vtrum aliqua nomina dicãtur de deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. 5
Vtrum (supposito quod dicantur analogicè) dicantur per prius de deo vel de creaturis. 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de deo ex tempore. 7
Vtrum hoc nomen deus, sit nomen naturæ, vel operationis. 8
Vtrum hoc nomen deus sit nomen communicabile. 9
Vtrum accipiatur vniuocè, vel æquiuocè secundum quod significat deum per naturã, per participationem, & secundũ opinionem. 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè proprium nomen dei. 11
Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de deo. 12

De scientia dei. Quæstio 14

Vtrum in deo sit scientia. 1
Vtrum deus intelligat seipsum. 2
Vtrum deus comprehendat se. 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia. 4
Vtrum intelligat alia à se. 5
Vtrum deus habeat de rebus propriam cognitionem. 6
Vtrum scientia dei sit discursiua. 7
Vtrum scientia dei sit causa rerum. 8
Vtrum scientia dei sit eorum, quæ non sunt. 9
Vtrum scientia dei sit malorum. 10
Vtrum scientia dei sit singularium. 11
Vtrum scientia dei sit infinitorum. 12
Vtrum scientia dei sit futurorum contingentium. 13
Vtrum scientia dei sit enuntiabilium. 14
Vtrum scientia dei sit variabilis. 15
Vtrum deus de rebus habeat scientiã speculatiuã, vel practicam. 16

De ideis. Quæstio 15.

Vtrum sint ideæ. 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantum. 2
Vtrum ideæ sint omnium, quæ cognoscuntur à deo. 3

De veritate. Quæstio 16.

Vtrum veritas sit in re vel in intellectu tantum. 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. 2
De comparatione veri ad ens. 3
De comparatione veri ad bonum. 4
Vtrum deus sit veritas. 5

Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. 6
Vtrum veritas sit æterna. 7
Vtrum veritas sit immutabilis. 8

De falsitate. Quæstio 17.

Vtrum falsitas inueniatur in rebus. 1
Vtrum falsitas sit in sensu. 2
Vtrum falsitas sit in intellectu. 3
Vtrum verum & falsum sint contraria. 4

De vita dei. Quæstio 18.

Quorum sit viuere. 1
Quid sit vita. 2
Vtrum vita deo conueniat. 3
Vtrum omnia in deo sint vita. 4

De voluntate dei. Quæstio 19.

Vtrum in deo sit voluntas. 1
Vtrum deus velit alia à se. 2
Vtrum quicquid deus vult ex necessitate velit. 3
Vtrum voluntas dei sit causa rerum. 4
Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. 5
Vtrum voluntas dei semper impleatur. 6
Vtrum voluntas dei sit immutabilis. 7
Vtrum voluntas dei imponat necessitatem rebus volitis. 8
Vtrum voluntas dei sit malorum. 9
Vtrum deus habeat liberum arbitrium. 10
Vtrum sit distinguenda in deo voluntas signi. 11
Vtrum conuenienter ponatur circa diuinã voluntatẽ quinq; signa. 12

De amore dei. Quæstio 20.

Vtrum in deo sit amor. 1
Vtrum deus amet omnia. 2
Vtrum deus magis amet vnum quàm aliud. 3
Vtrum deus meliora magis amet. 4

De iustitia & misericordia dei. Quæstio 21.

Vtrum in deo sit iustitia. 1
Vtrum iustitia dei veritas dici possit. 2
Vtrum in deo sit misericordia. 3
Vtrum in omni opere dei sit iustitia, & misericordia. 4

De prouidentia dei. Quæstio 22.

Vtrum prouidentia deo conueniat. 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia. 2
Vtrum prouidentia diuina immediate sit de omnibus. 3
Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis. 4

De prædestinatione dei. Quæstio 23.

Vtrum deo competat prædestinatio hominum. 1
Vtrum prædestinatio ponat aliquid in prædestinato: & quid sit. 2
Vtrum deo competat reprobatio aliquorum hominum. 3
Vtrum prædestinati eligantur à deo. 4
Vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, reprobationis, & electionis. 5
Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur. 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus. 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. 8

De libro vitæ. Quæstio 24

Quid sit liber vitæ. 1
Cuius vitæ sit liber. 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ. 3

De potentia dei. Quæstio 25.

Vtrum in deo sit potentia. 1
Vtrum potentia dei sit infinita. 2
Vtrum deus sit omnipotens. 3
Vtrum possit facere quòd ea, quæ sunt præterita, non fuerint. 4
Vtrum deus possit facere quæ nõ facit, vel prætermittere quæ facit. 5
Vtrum deus possit ea, quæ facit meliora facere. 6

De beatitudine dei. Quæstio 26.

Vtrum beatitudo competat deo. 1
Vtrum deus dicatur beatus secundum actum intellectus. 2
Vtrum deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. 3
Vtrum in beatitudine dei includatur omnis beatitudo. 4

De processione siue origine diuinarum personarum. Quæstio 27

Vtrum processio sit in diuinis. 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio. 2
Vtrum præter generationem possit esse aliqua processio in diuinis. 3
Vtrum illa alia processio possit dici generatio. 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ. 5

De relationibus diuinis. Quæstio 28.

Vtrum in deo sint aliquæ relationes reales. 1
Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. 2
Vtrum possint esse in deo plures relationes realiter distinctæ adinuicem. 3
De numero harum relationum. 4

De personis diuinis. Quæstio 29.

De definitione personæ. 1
Vtrum persona sit idem quod hypostasis, subsistentia, & essentia. 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis. 3
Vtrum nomen personæ in diuinis significet relationem, vel substantiam. 4

De pluralitate personarum in diuinis. Quæstio 30.

Vtrum sint plures personæ in diuinis. 1
Quot sint personæ in diuinis. 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis. 3
Vtrum hoc nomẽ persona, sit commune tribus personis in diuinis. 4

De his, quæ pertinent in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum. Quæstio 31.

Vtrum in diuinis sit trinitas. 1
Vtrum filius possit dici alius à patre. 2
Vtrũ dictio exclusiua solus, sit addẽda termino essentiali in diuinis. 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali. 4

De cognitione diuinarum personarum. Quæstio 32.

Vtrum per rationem naturalem possit cognosci trinitas diuinarum personarum. 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ. 2
Vtrum sint tantum quinque notiones in diuinis, vel plures. 3
Vtrum liceat circa notiones diuersimode opinari. 4

De his, quæ pertinent ad personam patris. Quæstio 33.

Vtrum patri competat esse principium filij vel spiritussancti. 1
Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen patris. 2
Vtrum hoc nomen Pater, per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter. 3
Vtrum sit proprium patri esse ingenitum. 4

De verbo in diuinis. Quæstio 34.

Vtrum verbum dicatur in diuinis essentialiter, vel personaliter. 1
Vtrum verbum sit proprium nomen filij. 2
Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas. 3

De hoc nomine filij, quod est imago. Quæstio 35.

Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter. 1
Vtrum imago sit proprium nomen filij. 2

De pertinentibus ad nomen spiritussancti. Quæstio 36.

Vtrum nomen spiritussancti sit proprium nomen **alicuius** diuinæ personæ. 1
Vtrum persona illa quæ dicitur spiritussanctus, procedat à patre & filio. 2
Vtrum spiritussanctus procedat à patre per filium. 3
Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussancti. 4

De nomine spiritussancti quod est amor. Quæstio 37.

Vtrum amor sit proprium nomen spiritussancti. 1
Vtrum pater & filius diligant se spiritusancto. 2

De nomine spiritussancti, quod est donum. Quæstio 38.

Vtrum donum possit esse nomen personale. 1
Vtrum sit proprium nomen spiritussancti. 2

De personis in comparatione ad essentiam. Quæstio 39.

Vtrum essentia in diuinis sit idem quod persona. 1
Vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentiæ. 2
Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari, vel in plurali. 3
Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiuè acceptis. 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis. 5
Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus. 6
Vtrum essentialia attributa sint approprianda personis. 7
Quod attributum cui personę debeat appropriari. 8

De personis in comparatione ad relationes siue proprietates. Quæstio 40.

Vtrum relatio sit idem quod persona. 1
Vtrum relationes distinguant & constituant personas. 2
Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, remanẽat hypostases. 3
Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum vel econuerso. 4

De personis per comparationem ad actus notionales. Quæstio 41.

Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis. 1
Vtrum huiusmodi actus sint voluntarij, vel necessarij. 2
Vtrum per huiusmodi actus persona procedat de aliquo vel nihilo. 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium. 4
Vtrum potentia generandi vel spirandi significet relationem, vel substantiam. 5
Vtrum actus notionales ad plures personas terminari possint. 6

De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42.

Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis. 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, à qua procedit. 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis. 3

Vtrum p

Vtrum personæ diuinę sint æquales secundum magnitudinem. 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia. 5
Vtrum personæ diuinę sint æquales secundum potentiam. 6

De missione diuinarum personarum. Quæstio 43.

Vtrum alicui personę diuinæ conueniat mitti. 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantùm temporalis. 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur. 3
Vtrum cuilibet personę mitti, & præcipuè patri conueniat. 4
Vtrum inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritussanctus. 5
Ad quos fiat missio inuisibilis. 6
De missione visibili. 7
Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter. 8

De prima causa omnium entium. Quæstio 44.

Vtrum deus sit causa efficiens omnium entium. 1
Vtrum materia prima sit creata à deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. 2
Vtrum deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum. 3
Vtrum deus sit causa finalis rerum. 4

De creatione. Quæstio 45.

Quid sit creatio. 1
Vtrum deus possit aliquid creare. 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura. 3
Cui competat creari. 4
Vtrum solius dei sit creare. 5
Vtrũ sit cõmune toti trinitati creare, aut propriũ alicuius personę. 6
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis. 7
Vtrum opus creationis admisceatur operibus naturę & voluntatis. 8

De principio durationis rerum creatarum. Quæst. 46.

Vtrum creaturæ semper fuerint. 1
Vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. 2
Quomodo dicatur deus in principio cœlum & terram creasse. 3

De distinctione rerum in communi. Quæst. 47

Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à deo. 1
Vtrum rerum inæqualitas sit à deo. 2
Vtrum sit vnus tantum mundus vel plures. 3

De distinctione rerũ in speciali, & primò de malo. Quęst. 48.

Vtrum malum sit natura aliqua. 1
Vtrum malum inueniatur in rebus. 2
Vtrum bonum sit subiectum mali. 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum. 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam. 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa. 6

De causa mali. Quæstio 49.

Vtrum bonum possit esse causa mali. 1
Vtrum summum bonum (quod est deus) sit causa mali. 2
Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit causa omnis mali. 3

De substantia angelorum absolutè. Quæstio 50.

Vtrũ sit aliqua creatura omnino spiritualis, & penitus incorporea. 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma. 2
De multitudine angelorum. 3
Vtrum angeli differant specie. 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles. 5

De angelis in comparatione ad corpus. Quæst. 51.

Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. 1
Vtrum angeli assumant corpora. 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ. 3

De angelis in comparatione ad locum. Quæst. 52.

Vtrum angelus sit in loco. 1
Vtrum possit esse in pluribus locis simul. 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco. 3

De motu locali angelorum. Quæstio 53.

Vtrum angelus possit moueri localiter. 1
Vtrum moueatur de loco ad locum pertranseundo medium. 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti. 3

De virtute cognoscitiua angeli. Quæstio 54.

Vtrum intelligere angeli sit sua substantia. 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere. 2
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua. 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & passibilis. 4
Vtrum in eis sit aliqua alia potẽtia cognoscitiua quàm intellectus. 5

De medio cognitionis angelicæ. Quæst. 55.

Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species. 1
Si per species, an per species connaturales, vel per species à rebus acceptas. 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quàm inferiores. 3

De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium. Quęstio 56.

Vtrum angelus cognoscat seipsum. 1
Vtrum vnus cognoscat alium. 2
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat deum. 3

De cognitione angelorum quantum ad res materiales. Quæstio 57.

Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. 1
Virum cognoscant singularia. 2
Vtrum cognoscant futura. 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium. 4
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ. 5

De modo cognitionis angelicæ. Quęstio 58.

Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. 1
Vtrum angelus possit simul multa intelligere. 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo. 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo. 4
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. 6
Vtrum hæ duæ cognitiones sint eædem, vel diuersæ. 7

De voluntate angelorum. Quæstio 59.

Vtrum in angelis sit voluntas. 1
Vtrum voluntas in angelis sit ipsa natura eorũ, vel ipse intellectus. 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium. 3
Vtrum in eis sit vis irascibilis & concupiscibilis. 4

De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60.

Vtrum in angelis sit dilectio naturalis. 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua. 2
Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. 3
Vtrum vnus angelus diligat aliũ naturali dilectione sicut seipsum. 4
Vtrum angelus naturali dilectione diligat deũ plus quàm seipsum. 5

De productione angelorum in esse naturæ. Quæst. 61.

Vtrum angeli habeant causam sui esse. 1
Vtrum angelus sit productus à deo ab æterno. 2
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. 3
Vtrum angeli fuerint creati in cœlo empyreo, 4

De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ. Quæst. 62.

Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati. 1
Vtrum indiguerint gratia ad hoc quod conuerterentur in deum. 2
Vtrum fuerint creati in gratia. 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem. 4
Vtrum statim post vnum actum meritoriũ beatitudinẽ habuerint. 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium. 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis. 7
Vtrum angelus beatus peccare possit. 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere. 9

De malitia angelorum quo ad culpam. Quæst. 63.

Vtrum malum culpæ possit esse in angelis. 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint. 2
Quid appetendo angelus peccauerit. 3
Vtrum angeli naturaliter sint mali. 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. 5
Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. 6
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit alijs causa peccandi. 8
Vtrum tot remanserint quot ceciderunt. 9

De pœna dæmonum. Quęstio 64.

Vtrum intellectus angeli mali sit omnino obtenebratus. 1
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo. 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor. 3
De loco pœnali dæmonum. 4

De opere creationis quo ad creaturã corporalem. Quęst. 65.

Vtrum creatura corporalis sit à deo. 1
Vtrum facta sit propter bonitatem dei. 2
Vtrum sit facta à deo mediantibus angelis. 3
Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediatè à deo. 4

De ordine creationis ad distinctionem. Quęst. 66.

Vtrum informitas materię præcesserit tempore formationẽ ipsius. 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium. 2
Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi. 3
Vtrum tempus sit concreatum materiæ. 4

De opere distinctionis primæ diei. Quæstio 67.

Vtrum lux proprię in spiritualibus dicatur. 1
Vtrum lux corporalis sit corpus. 2
Vtrum lux sit qualitas. 3
Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem. 4

De opere secundæ diei. Quæstio 68.

Vtrum firmamentum factum sit secunda die. 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. 2
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. 3
Vtrum sit tantum vnum cœlum vel plures. 4

De opere tertiæ diei. Quæstio 69.

Vtrum congregatio aquarũ facta fuerit conuenienter tertia die. 1

Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum. 2
De opere ornatus quarto die facto. Quæstio 70.
Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria. 1
Vtrum conuenienter describatur causa productionis luminariū. 2
Vtrum luminaria cœli sint animata. 3
De opere quintæ diei. Quæstio 71.
Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur. 1
De opere sextæ diei. Quæstio 72.
Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur. 1
De pertinentibus ad diem septimum. Quæstio 73.
Vtrum completio diuinorū operum ascribi debeat septimo diei. 1
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit. 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei. 3
De omnibus septem diebus in communi. Quæstio 74.
Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur. 1
Vtrum omnes isti dies sint vnus dies. 2
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei. 3
De homine quantum ad essentiam animæ. Quæstio 75.
Vtrum anima sit corpus. 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens. 2
Vtrum animæ brutorum sint subsistentes. 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potius sit aliquid compositum ex corpore & anima. 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma. 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis. 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo. 7
De vnione animæ ad corpus. Quæstio 76.
Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma. 1
Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundū multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum. 2
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes. 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. 4
Quale debeat esse corpus cuius huiusmodi principium est forma. 5
Vtrum vniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. 6
Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis. 8
De his, quæ pertinēt ad potētias animę in generali. Quæst. 77.
Vtrum essentia animæ sit eius potentia. 1
Vtrum sit tantùm vna potentia animæ vel plures. 2
Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta. 3
Vtrum in potentiis animæ sit aliquis ordo. 4
Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum. 5
Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia. 6
Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia. 7
Vtrum oēs potētiæ animę remaneāt in anima à corpore separata. 8
De potentiis animæ in speciali, & primo de iis, quæ sunt præambula ad intellectum. Quæst. 78.
Vtrum sint distinguenda quinque genera potentiarum animæ. 1
Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ. 2
Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. 4
De potentiis intellectiuis. Quæstio 79.
Vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua. 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem. 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ. 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium. 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ. 6
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu. 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu. 10
Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potētiæ. 11
Vtrum synderesis sit aliqua potentia specialis ab aliis distincta. 12
Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis. 13
De appetitu in communi. Quæstio 80.
Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ. 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitū sensitiuum, & intellectiuum, sicut in potentias diuersas. 2
De sensualitate. Quæstio 81.
Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantùm, an etiam cognitiua. 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias. 2
Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi. 3
De voluntate. Quæstio 82.
Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate. 1
Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult. 2
Vtrum voluntas sit eminentior quàm intellectus. 3
Vtrum moueat intellectum. 4
Vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. 5
De libero arbitrio. Quæstio 83.
Vtrum homo sit liberi arbitrii. 1
Vtrum liberum arbitrium sit potentia, vel actus, vel habitus. 2
Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua vel cognitiua. 3
Vtrum liberum arbitrii sit eadem potentia cum voluntate vel alia. 4
Quomodo anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam. Quæstio 84.
Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. 1
Vtrū cognoscat corpora per essentiā suam vel per aliquas species. 2
Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. 3
Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis. 4
Vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit videat in rationibus æternis. 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat à sensu. 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc quod actu intelligat. 7
Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virium. 8
De modo & ordine intelligendi. Quæst. 85.
Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species à phantasmatibus. 1
Vtrum species intelligibilis abstracta à phantasmatibus se habeat ad intellectū nostrū, vt quod intelligitur, vel sicut quo intelligitur. 2
Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia. 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. 4
Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. 5
Vtrum intellectus noster possit errare. 6
Vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere quàm alius. 7
Vtrum intellectus prius cognoscat indiuisibile quàm diuisibile. 8
Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus. Quæstio 86.
Vtrum intellectus noster cognoscat singularia. 1
Vtrum cognoscat infinita. 2
Vtrum cognoscat contingentia. 3
Vtrum cognoscat futura. 4
Quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea, quæ in ea sunt. Quæstio 87.
Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam per essentiā suam. 1
Quomodo cognoscat in se habitus existentes. 2
Quomodo intellectus cognoscat actum proprium. 3
Quomodo intellectus cognoscat actum voluntatis. 4
Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se. Quæstio 88.
Vtrum anima humana in statu presentis vitæ cognoscat angelos per seipsos. 1
Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionem rerum materialium. 2
Vtrum Deus sit illud quod à nobis primò cognoscitur. 3
De cognitione animæ separatę. Quęstio 89.
Vtrum anima separata à corpore possit aliquid intelligere. 1
Vtrum anima separata intelligat substantias separatas. 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia. 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia. 4
Vtrum habitus scientiæ hic acquisitę remaneat in anima separata. 5
Vtrum possit vti habitu scientię hic acquisitæ. 6
Vtrum distantia localis impediat cognitionem animę separatæ. 7
Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur. 8
De productione hominis quantū ad animam. Quæst. 90
Vtrum anima humana sit de substantia Dei vel aliquid factum. 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem. 2
Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis. 3
Vtrum anima humana sit facta ante corpus. 4
De productione corporis primi hominis. Quæst. 91.
Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ. 1
Vtrum corpus primi hominis sit immediatè productum à Deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientē dispositionē. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4
De productione mulieris. Quæstio 92.
Vtrum in prima rerum productione debuerit mulier produci. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediatè à Deo. 4
De fine siue termino productionis hominis prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Quæst. 93.
Vtrum in homine sit imago Dei. 1
Vtrum imago Dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
Vtrum imago Dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago dei sit in homine per comparationem ad essentiam vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago dei inueniatur in homine solùm secundū mentem. 6
Vtrum imago dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus, aut actus. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9
De statu vel conditione primi hominis quo ad intellectum. Quæstio 94.
Vtrum primus homo viderit deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare vel decipi. 4
De his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia & virtute & iustitia. Quæstio 95.
Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrū primus homo in statu innocētiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æquè efficacia ad merendum, sicut modo sunt. 4
De dominio quod homini competebat in statu innocentiæ. Quæstio 96.
Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4
De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad conseruationem indiuidui. Quæstio 97.
Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impassibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem. 4
De his, quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem. Quæstio 98.
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2
De conditione prolis generandæ quantum ad corpus in illo statu. Quæstio 99.
Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2
De conditione prolis tunc generandæ quo ad iustitiam. Quæstio 100.
Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2
De conditione prolis tunc generandæ quo ad scientiam. Quæstio 101.
Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatē habuissent perfectum vsum rationis. 2
De loco producti hominis in paradiso. Quæst. 102.
Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Adquid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4
De gubernatione rerum in communi. Quæst. 103.
Vtrum mundus ab aliquo gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibus gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur à deo immediatè. 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8
De effectibus diuinæ gubernationis in speciali. Quæst. 104.
Vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur à deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse à deo immediatè. 2
Vtrum deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4
De mutatione creaturarum à deo. Quæstio 105.
Vtrum deus possit immediatè mouere materiam ad formam. 1
Vtrum deus possit immediatè mouere aliquod corpus. 2
Vtrum deus moueat immediatè intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum deus operetur in omni operante. 5
Vtrum deus possit aliquid facere præter ordinem rebus inditum. 6
Vtrum omnia, quæ deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8
De actu angelorū, qui est inuicem illuminare. Quæst. 106.
Vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando. 1
Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus quæ cognoscit. 4
De locutione angelorum. Quæstio 107.
Vtrum vnus angelus loquatur alij. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur deo. 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterum. 5
De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108.
Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantum vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8
De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum. Quæstio 109.
Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subiiciatur prælationi beatorum angelorum. 4
De præsidentia angelorum super corporalem creaturam. Quæstio 110.
Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4
De actione angelorum in homines. Quæstio 111.
Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum vel voluntatē hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum humanum. 4
De missione angelorum ad homines. Quæstio 112.
Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4
De custodia hominum à bonis angelis. Quæstio 113.
Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singuli hominibus singuli angeli ad custodiā deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8
De impugnatione dæmonum. Quæstio 114.
Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendum. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur. 5
De actione corporalis creaturæ. Quæstio 115.
Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponāt necessitatē his, quæ eorum actioni subduntur. 6
De fato. Quæstio 116.
Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4
De his, quæ pertinent ad actionē hominis. Quæst. 117.
Vtrum homo possit docere alium causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animæ possit immutare materiam corporalem. 3
Vtrū anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4
De traductione hominis ex homine quantum ad animam. Quæstio 118.
Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrū omnes animę humanę fuerint simul creatę à principio mūdi. 3
De propagatione hominis quantum ad corpus. Quæstio 119.
Vtrū aliquid de alimēto conuertatur in virtutē humanæ naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ creationis, sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionum & articulorum & conclusionum Indicis finis.

PRINCIPALIVM SENTENTIARVM PRIMAE PARTIS DIVI THOMAE AQVINATIS ANNOTATIO.

***

ABSTRACTIO est duplex, scilicet formæ à materia, & vniuersalis à particularibus. quæst. 40.artic.3

Abstractum & concretum in diuinis idem sunt. quæst.40.artic.1.ad.1.

Abstrahere contingit dupliciter, scilicet componendo & diuidendo, vel per modum absolutæ considerationis. quæst.85.artic.1.ad.1

Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus est angelis impossibile. quæst.55.artic.2.ad.2

Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus mediātibus sensibus, & aliis potentiis sensitiuis sit, quod animæ separatæ non contingit. quæst.89.artic.7

Abstrahit homo vt intelligat, quod angelis non conuenit. quæst. 85. artic 1.ad.2

Abstrahit Physicus, Metaphysicus, & Mathematicus differēter. quæst. 85.artic.1.ad.2

Accidentia conferunt ad cognitionem quod quid est. quæst.18.art.2

Accidens quòd excedat suum subiectum in agendo non est contra eius rationem: sed quòd excedat in essendo. quæst.115.art.1.ad.5

Accidens per se non potest alterius accidentis esse subiectum nisi ordine quodam. quæst.77.artic.7.ad.2

Accidens quare magis dicitur entis quàm ens. quæst.90.artic.2

Acedia quid est & auaritia: & quòd sola superbia & inuidia sunt in dæmonibus. quæst.63.artic.2.ad.2.& 3

Actio aliqua dupliciter dicitur intellectualis, vno modo sicut consistens in intellectu, alio modo vt regulata & imperata ab aliquo intellectu. quæst.112.artic.1.ad.1

Actio est actualitas virtutis, sicut esse substantiæ, vel essentiæ. quæst. 54.artic.1

Actio & passio licet sint idem subiecto, propriis tamen differunt rationibus. quæst.28.artic 3.ad.1

Actio immanēs est perfectio agentis, transiens vero mobilis. quæst. 18:artic.3:ad.1

Actio immanens nō est media inter agens & obiectū, sicut transiens: sed vnionem sequitur obiecti cum agente. quæst.54.artic.1.ad.3

Actio immanens quandam de sui ratione infinitatem habet, simpliciter scilicet, vt intelligere: vel secundum quid, vt sentire. quæst. 54.artic.2

Actio intellectiua quare remittit in nobis: & non in angelis. quæst. 112 artic.1.ad.3

Actio motoris non attribuitur moto nisi sicut instrumento. quæst. 76.artic.1

Actio naturæ tendit ad vnum quod est effectus per se: & non per accidens. quæst.116.artic.1

Actio nihil aliud importat quàm ordinem originis, quod est à principio: vel à causa remoto motu. quæst.41.artic.1.ad.2

Actio nullius creaturæ potest esse eius substantia. quæst.54.artic.1

Actio personalis producens personam nihil aliud est quàm habitudo principij ad personam, quæ est à principio. quæst. 41. artic. 1.ad 2.

Actio tripliciter alicui attribuitur: vel secūdum totum, vel secundum partem: vel secundum accidens. quæst.76.artic.1

Actio vt dicit originem motus nōn ponitur in diuinis nisi Grammaticè. quæst.41.artic.1.ad.3

Actionis principium ab actione denominari potest & ab affectu actionis. quæst.37.artic.2.ad.2

Accipere vniuocè non dicitur de filio & creatura, licet sit vtrique commune. quæst.33.artic.3.ad.2

Actualitas per prius inuenitur in forma substātiali quàm in eius subiecto: sed formæ accidentales econuerso. quæst.77.artic.6

Actum esse posterius suo principio contingit, vel ex parte agentis, vel ex parte actionis. quæst.42.artic.2

Actus amoris tendit in bonum, quod quis vult alicui: & in eum cui vult bonum. quæst.20.artic.1.ad.3

Actus diuinus non omnis est distinctiuus, sed solum ille, qui implicat potentiam. quæst.41.artic.4.ad.3

Actus intellectus beati, beatitudo creata dicitur. quæst.26.artic.3

Actus meritorius beatitudinis angeli & ipsa beatitudo, non vnum, sed diuersa instantia respiciunt. quæst.62.artic.5.ad.2

Actus multiplices intellectus non diuersificant potentiam sed solum qui in diuersa reducuntur principia. quæst.79.artic.10.ad.3

Actus simpliciter est prior potentia, sed in potentia est prior actu. quæst.3.artic.1

Actus voluntatis cadit & continetur sub obiecto intellectus. quæst. 87.artic.4

Actu charitatis imperfectæ meremur, sed non actu perfectæ. quæst. 62.artic.9.ad.1

Adam perfectus productus fuit secūdum tria: naturam scilicet, vires, & omnium scientiam. quæst.94.artic.3

Adæ in statu innocentię diuinitus subuentum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiā non habuit: vel dicenti sibi falsum de contingentibus futuris, vel cordium cogitationibus possibile esse ere didisset, sed non ita esse. quæst.94.artic.4.ad.5

Additio bono essentiali fieri non potest. quæst.103.artic.3.ad.3

Additio diuino esse non conuenit, sed prædicabili, vt animali. quæst. 3.artic.4.ad.1

Affectus animæ non sunt in intellectu per similitudinem, neque vt in subiecto; sed sicut principiatum in principio. quæst.87.art.4.ad.3

Affectus cogitationum ab angelis per effectum cognosci possunt. quæst.57.artic.4

Affinitas non contrahitur secundum materiam, sed secundum virtutem seminis deriuatam ab anima aui. quæst.119.artic.1.ad.2

Agentia quanto magis diuinas participant perfectiones, tanto magis nituntur eas transfundere in alias. quæst.106.artic.4

Agens non intendit pluralitatem materialem vt finem. quæst. 47. artic.3.ad.2

Agens non semper est nobilius patiente. quæst.79.artic.2.ad.3

Agens per intellectum est prius agente per naturam. quæst. 19.art.4

Agens per naturam non agit nisi vnum, voluntarii verò plura. quæst. 47.artic.1.ad.1

Agens primum non propter finis indigentiam agit, sicut agens imperfectum, sed vt suam communicet bonitatem. quæst. 44. artic.4.ad.1

Agens quoddam est causa fieri tantum sui effectus, & quoddam fieri & esse. quæst.104.artic.1

Agens rationem boni & appetibilis habet inquātum omnia sibi appetunt assimilari. quæst.6.artic.1

Agens vniuersale, licet non sit vniuocum, non tamen est omnino æquiuocum. quæst.13.artic.5.ad.1

Agens vniuersale sufficit ad generationem animalium imperfectorum. quæst.45.artic.8.ad.3

Agere compositi & formæ differentia. quæst.77.artic.1.ad.3.& 4

Agere sibi simile non est aliquam naturam absolutè producere, sed est eam ad aliquid applicare. quæst.45.artic.5.ad.1

Agere tripliciter dicitur, scilicet formaliter, effectiue, & per modum causæ finalis. quæst.48.artic.1.ad.4

Agit homo libero iudicio, bruta verò quodam, sed non libero: inanimata verò nullo. quæst.83.artic.1

Agunt quædam libertate arbitrij, quædam vero non. quæst.59.artic.3

Amare seipsum est velle vel sibi appetere bonū: quod omnibus conuenit creaturis. quæst.60.artic.3

Amore amicitiæ amat deus rationalem creaturā, irrationalem verò amore concupiscentiæ. quæst.20.artic.ad.3

Amor dei melior est quàm eius cognitio, corporalium verò cognitio melior quàm eorum amor. quæst.82.artic.3

Amor essentialis & personalis penes quid differūt. quæst.37.art.1

Amor est primus motus cuiusliber appetitiuæ virtutis. quæst. 20. artic.1

Amor gaudium & dilectio quomodo deo attribuūtur, licet sint passiones. quæst.20.artic.1.ad.1

Amoris diuinæ voluntatis & nostræ differentia. quæst.20.artic.2

Angeli corpora assumunt, vt per corporalium proprietates in spiritualium proprietates mens deducatur humana. quæst. 51. articul. 3.ad.1

Angeli & natura corporalis conueniunt in vniuersi constitutione. quæst.61.artic.3

Angeli ex aere condensando & formando corpora assumunt. quæst. 51.artic.2.ad.3

Angeli incorruptibilitas ex eius substantia sumitur, eius incorruptibilitatis signum ex eius intellectuali operatione accipimus. quæst. 50.artic.5

Angeli

Angeli inferiores per superiores reguntur: & omnia corporalia per angelos. quæst 110.artic.1

Angeli immediatam habent præsidentiam non solum super cœlestia corpora, sed etiam super inferiora. quæst.110.artic.2.ad.2

Angeli, licet omnes immediate videant diuinam essentiam, non tamē equaliter vident diuinorum operum rationes. q.106.art.1.ad.1

Angeli mittuntur in ministerium propter eos qui saluandi sunt. quæst. 113.artic.5.ad.1

Angeli nominantur à simplici manifestatione diuinorum quasi nuntij dei. quæst.108.artic.5.ad.1

Angeli numero distingui non possunt absque specifica distinctione. quæst.75.artic.7

Angeli pacis amare flebunt, tripliciter exponitur. quæst. 113.artic.7. ad.1

Angeli per species inditas rerum naturas cognoscunt in vniuersali & particulari, quantum ad formam & materiam. quæst.57.artic.2

Angeli qui assistentes dicuntur, sunt qui à deo immediate diuinas recipiunt illuminationes: quod est primę hierar. q.112.art.3.ad.4

Angeli quomodo semper loquuntur & quomodo non. quæst. 107. artic.3.ad.2

Angeli ratione diuinæ visionis omnes assistentes dicuntur: sed ratione perceptionis diuinorum operum solum angeli primæ hierarchie. quæst.112.artic.

Angeli syllogizando nō addiscunt, ita quod veritatis ignotę cognitionem accipiant syllogizando. quæst.58.artic.3.ad.2

Angelis bonis non existentibus in cœlo, nec malis in inferno, nec bonis gaudium, nec malis pœna minuuntur. quæst.64. artic. 4. ad.3

Angelis solum intellectus & voluntas de viribus animæ competunt. quæst.54.artic.5

Angelo cuilibet impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale & intelligibile simul: ita quod in natura suę speciei subsisteret, & per ipsam se intelligeret. quæst.56.artic.2

Angelorum apparitiones veteribus patribus figurę erant incarnationis Christi. quæst.51.artic.2 ad.1

Angelus à Gregorio metaphorice animal rationale nominatur propter similitudinem rationis. quæst.51. artic.1.ad.2

Angelus dicitur substantia semper mobilis: quia semper est in actu intelligendi, & non in potentia. quæst.50.artic.1.ad.2

Angelus duplicem habet verbi cognitionem. s. vnam naturalem & alteram glorię. quæst.62.artic.1.ad.3

Angelus habet potentiam intellectiuam totaliter completam per species connaturales, anima vero non. quæst.35.artic.2

Angelus licet sit incorporeus, potest tamen motus eius in loco esse continuus. quæst.53.artic.1

Angelus, licet sit supra tempus, quod est numerus motus cœli, eius tamen operatio tempore mensuratur. quæst.61.artic.2.ad.2

Angelus mora non indiget ad motum localem si hominem loco derelinquat vt eum custodiat. quæst.113.artic.6.ad.3

Angelus naturę ordine inferior dęmonibus præest: licet superioribus ordine naturę. quæst.109.artic.4.ad.3

Angelus non ita agitur ab actore naturę quod non agat libera voluntate. quæst.60.artic.1.ad.2

Angelus non mouetur localiter ad cognitionem acquirendam, sed ad aliquid operandum in loco. quæst.53.artic.1.ad.3

Angelus nunquam est in potentia intelligens respectu suę essentię. quæst.56.artic.1

Angelus per accidens mouetur ad motum corporis assumpti & non ad motum cœli cuius ipse est motor. quæst.51.artic.3.ad.3

Angelus per immaterialia intelligibilia materialia cognoscit, homo vero econuerso. quæst.84.artic.7

Angelus post electionem habet liberum arbitrium inflexibile, homo verò non. quæst.63.artic.63.artic.6.ad.3

Angelus potest moueri de loco ad locum impertransito medio: quod corpori mobili est impossibile. quæst.53.artic.2

Angelus quare dicitur intellectualis: & homo rationalis. quæst.58. artic.3

Angelus quare dicitur mens vel intellectus & anima non. quæst. 54. artic.3.ad.1

Angelus quare dicitur mens vel intellectus. quæst.76.artic.1.ad.3

Angelus quare inclinatur secundum totam suam virtutem in rem apprehensam: & homo non. quæst.62.artic.6

Angelus quilibet dicit determinatum gradum perfectionis secundum speciem. quæst.50.artic.4

Angelus quod est in appetitu & apprehensione phantastica hominis & animalium, potest cognoscere. quæst.57.artic.4.ad.3

Angelus solo intellectu cognoscit quę homo per plures potentias cognoscit. quæst.57.artic.2

Anima alienata à sensibus potest quędam futura cognoscere, similiter & bruta. quæst.86.artic.4.ad.3.&.4

Anima cognitione imaginis in dei cognitionem ducitur. q. 83.art.8

Anima cognitionem veritatis non habet inditam naturaliter sicut angelus, sed à rebus acceptam. quæst.76.art.5

Anima cognoscit seipsam per suum actum reflexiue. quæst.89.artic.2

Anima corpori nunc vnita vitam communicat, in futuro vero immortalitatem. quæst.97.artic.3

Anima necessariò corpori vnibilis est propter ipsius operationem. quæst.70.artic.3

Anima corrupto corpore remanet in suo esse incorruptibilis subsistens. quæst.76.artic.2.ad.2

Anima de omnibus rebus iudicat per primam veritatem. quæst. 19. artic. 6.ad.1

Anima despotico principatu corpori dominatur, & intellectus irascibili & concupiscibili politico. quæst.81.artic.3.ad.2

Anima est primum principium vitę, & non aliquod corpus. quæst.75. artic.1

Anima est quandoque intelligens in potentia: & scientiam à rebus acquirens. quæst.90.artic.1

Anima est quodammodo omnia. quæst.16.artic.3

Anima est quo primò nutrimur, sentimus, mouemur, secundum locum & intelligimus quæst.76.artic.1

Anima generati causatur ab anima generantis, vel à virtute ab ipsa in semine deriuata. quæst.112.artic.1

Anima inquantum forma non ordinatur ad vlteriorem actum, sed est finis generationis. quæst.77.artic.1

Animalia diuina dispensatione in paradisum fuerunt adducta, species vero diaboli operatione. quæst.102.artic.2.ad 2

Animalia perfecta non sola virtute cœlestis corporis possunt generari. quæst.91.artic.2.ad 2

Anima licet sit vnita materię: virtutem tamen habet superantem materiam. quæst.76.artic.1.ad.3.&.4

Animalium quę decisa viuunt partes non carent sensu & appetitu. quæst.6.artic.3

Anima naturaliter corpori vnitur: quia est imperfecta & in potentia in genere intelligibilium. quæst.51. artic.1

Anima vt est vnita corpori naturaliter, non cognoscit nisi quę habēt formam in materia. quæst.12.artic.11

Anima nihil eorum quę cognoscit habet in sui natura, aliter non cognosceret. quæst.75.artic.2

Anima non eo modo quo comparatur ad totum comparatur ad partes, sed secundum prius & posterius. quæst.76.artic.8

Anima nullum corpus mouere potest prętervnitum sibi. quæst.117. artic.4.ad.1

Anima omnes perfectiones aliarum formarum in se completissime continet. quæst.76.artic.4

Anima omnium potentiarum suarum est principium, sed non omnium est subiectum. quæst.77.art.8.

Anima producitur à deo disposita materia per actionem agentis. quæst. 118. artic.1.ad.3

Anima quare dicitur spiritus. quæst.97.artic.3

Anima quare vltimum gradum intellectualitatis tenet: & non angelus. quæst.75.artic.7.ad.3

Anima quod sit forma carens materia, duplex ratio. quæst.75.art.5

Anima separata cognitionem confusam & non propriam habet de omnibus naturalibus. quæst.89.artic.3

Anima separata per species infusam de rebus habet cognitionem: angelus vero perfectam & etiam singularium. quæst. 89.artic.4

Anima separata quare non dicitur persona. quæst.29.artic.1.ad.5

Anima separata quibus speciebus intelligit. quæst.89.artic.1.ad.3

Anima separata quomodo prius cognita non cognoscit per conuersionem ad phantasmata. quæst. 89.artic.6

Anima separata singularia intelligit per influxum specierum ex diuino lumine. quæst. 89.artic. 7

Anima si per modum, qui competit substantijs separatis, intelligeret confuse & perfecte cognosceret. quæst.89.artic.1

Animam aliquid sentire cū corpore & sine corpore quomodo contingit. quæst.77.artic.5.ad.3

Animam esse incorpoream & subsistentem ex eius intelligibili operatione probatur: cuius ipsa est principium. quæst.75.artic.2

Animam fieri sine corpore, est ipsam non habere naturalem perfectionem. quæst. 90, artic.4

Animam se cognoscere per actum intellectus dupliciter contingit. quæst. 78.artic.1

Animam sentire vel intelligere, simile est, ac si dicat aliquis ipsam texere vel ędificare: hęc non est sententia Arist. q.75. artic.2.ad.2

Animam vniri corpori vt forma vel vt motor, differentia receptionis vnionis ad corpus. quæst.76.artic.6

Animę quare multiplicantur in vna specie: & non angeli. quæst. 76. artic. 2.ad.2

Animę ratio est vt sit forma corporis misti maxime reducti ad æqualitatem complexionis. quæst.76.artic.5

Animę ratio personę non conuenit. quæst.75.art.4.ad.2

Animę rationali quare non sunt sibi determinata auxilia à natura. quæst. 76.artic.5.ad.4

Animę rationalis & aliarum formarum diuersus productionis modus. quæst.90.artic.2

Ani

Animæ separatę & coniunctę diuersus intelligendi modus. quæst. 75. artic. 6. ad. 3

Animę separatæ se mutuò perfectè cognoscunt, angeli verò imperfectè. quæst. 89. artic. 3

Animę sensitiuę nulla est per se operatio, sed solùm coniuncti. quæst. 75. artic. 3

Animæ vniri corpori est naturale, à corpore etiam separatæ naturalis aptitudo inest ad vnionem. quæst. 76. artic. 1. ad. 6

Analogi propria ratio in vno tantùm reperitur, vniuoci verò in omnibus de quibus dicitur. quæst. 16. artic. 6

Analogum in diffinitione omnium analogatorum ponitur. quæst. 13. artic. 6

Antichristo, præscitis, & infidelibus quare dantur angeli ad eorum custodiam. quæst. 113. artic. 4. ad. 4

Appetitus animalis formam sequitur apprehensam, naturalis verò ex natura in aliquid conueniens. quæst. 78. artic. 1. ad. 3

Appetitus duplex distinguitur in homine: sequens cognitionem, & non in angelo. quæst. 59. artic. 1. ad. 1

Appetitus naturalis in omni creatura inuenitur. quæst. 60. artic. 1

Appetitus necessariò sequitur formam naturalem siue apprehensam per sensum vel intellectum, vt virtus distincta. quæst. 80. artic. 1

Appetitus rerum est triplex: scilicet naturalis, animalis, & rationalis siue intellectualis. quæst. 19. artic. 1

Appetitus rerum in finem triplex distinguitur. quæst. 59. artic. 1

Appetitus sensitiuus quare magis dicitur obedire rationi quàm intellectui. quæst. 91. artic. 3

Appetitus sensitiuus quare tantùm vno modo mouetur, intellectus verò pluribus. quæst. 92. artic. 2. ad. 3

Appetitu intellectiuo appetere possumus ea bona, quæ sensus non capit. quæst. 80. artic. 2. ad. 2

Appetitu naturali nihil appetit æquiparantiam superioris naturæ. quæst. 63. artic. 3

Appetunt omnia deum appetendo proprias operationes inquantum sunt quędam similitudines diuini essę. quæst. 6. artic. 1. ad. 2

Appetunt omnia deum vt finem quocunque appetitu appetant, siue intelligibili siue sensibili siue naturali. quæst. 44. artic. 4. ad. 4

Aquarum congregationes quadruplex expositio. quæstion. 69. artic. 1. ad. 2

Aquæ cuius naturæ sunt quæ sunt supra lucem. quæst. 68. artic. 3

Aquis duo loca assignantur positione contraria, non tamen eadem, sed positione diuersa. quæst. 68. artic. 3. ad. 1

Archangeli nominantur respectu inferiorum: & angeli respectu superiorum medij existentes. quæst. 108. artic. 5. ad. 4

Arreptitij eo cognoscuntur: quia multa lo quuntur quæ nunquam studuerunt: vt versus & diuersa idiomata. quæst. 105. artic. 5

Ars imitatur naturam in sua operatione: non tamen agit vt principale agens, sed vt coadiuuans ipsum. quæst. 117. artic. 1

Assimilatio generantis ad genitum: secundum formam attenditur non secundum materiam. quæst. 19. artic. 2. ad. 2

Astrologi aliquando vera prædicunt de actibus humanis in communi maximè & non in speciali. quæst. 115. artic. 4. ad. 4

Autoritati scripturæ standum est in his, quæ naturam excedunt: vbi verò autoritas deficit, sequi debemus naturę conditionem. quæst. 101. artic. 1

Augmentum virtutis intellectiuæ ex diuina gratia illuminatio dicitur intellectus. quæst. 12. artic. 5. ad. 1

BEati quomodo vident omnia quæ hic aguntur: non beati verò minimè. quæst. 89. artic. 8

Beati tres dotes habent tribus theologicis virtutibus correspondentes. quæst. 12. artic. 7

Beatitudinem angelus non est consecutus quam in primo instanti suæ creationis merebatur. quæst. 73. artic. 5. ad. 4.

Beatitudinem consequi sine diuino auxilio est impossibile. quæst. 62. artic. 2

Beatitudinem vt quis consequatur natura & gratia requiruntur. quæst. 73. artic. 1. ad. 1

Beatitudinis determinati gradus non ex ipsa re visa: sed ex determinatis modis visionis sumuntur. quæst. 62. artic. 9

Beatitudo diuina eminentissimè continet omne desiderabile cuiuscunque beatitudinis veræ vel falsæ. quæst. 26. artic. 4

Beatitudo est bonum perfectum intellectualis naturæ: cuius est cognoscere suam sufficientiam in bono quòd habet. quæst. 26. art. 1

Beatitudo est duplex scilicet actus beatitudinis quæ est beatitudo creata: & obiectum actus. quæst. 16. artic. 3

Beatitudo est intellectualis vel rationalis naturæ vltima perfectio: ideo naturaliter desideratur. quæst. 62. artic. 1

Beatitudo in actu consistit: & non in habitu. quæst. 58. artic. 1

Beatitudo præintelligitur esse in actu intellectus quàm in actu voluntatis. quæst. 26. artic. 2. ad. 2

Benedictio ad multiplicationem pertinet creaturarum & sanctificatio ad quiescendum in deo. quæst. 73. artic. 3

Benedictio homini reiterata fuit propter quandam specialem multiplicationis rationem. quæst. 72. artic. 1. ad. 4

Bene operari affectum & rationem requirit. quæst. 113. artic. 1. ad. 2

Bona multa tollerentur si deus nullum malum permitteret. quæst. 48. artic. 2. ad. 3

Boni & mali naturali cognitione deum cognoscere possunt: sed solùm boni per gratiam. quæst. 12. artic. 12. ad. 3

Bonitatem perfectam & vniuersalem homo consequi potest: quia beatitudinem potest adipisci. quæst. 77. artic. 2

Bonitas dei est causa rerum non ex necessitate, quia ipsa diuina bonitas non dependet ex rebus creatis. quæst. 104. artic. 3. ad. 2

Bonitas essentialis rei melior esse non potest: accidentalis verò sic. quæst. 25. artic. 6

Bonitas rei creatæ non est essentia eius, sed aliquid superadditum. quæst. 6. artic. 3. ad. 3

Bonitas, sapientia, & huiusmodi nomina significant ipsas perfectiones absolutè; & non diuinam naturam. quæst. 13. artic. 9. ad. 3

Bonitatis gradus est duplex, scilicet vt aliquid sit ita bonum quòd non possit deficere: alius verò quòd possit à bono deficere. quæst. 48. artic. 2

Bonum aliquod multipliciter consequimur. quæst. 103. artic. 2. ad. 1

Bonum aliquod deus volendo vult malum tali bono coniunctum. quæst. 19. artic. 9

Bonum commune subtrahi non debet propter malum particulare vitandum. quæst. 92. artic. 1. ad. 3

Bonum dicitur vnumquodque bonitate diuina sicut principio effectiuo exemplari & finali: bonitate verò inhærente bonum dicitur similitudine bonitatis diuinæ. quæst. 6. artic. 4

Bonum est triplex, quoddam quod totaliter per malum tollitur, quoddam quod non totaliter tollitur nec diminuitur, & quoddam quod non totaliter tollitur: sed diminuitur. quæst. 48. artic. 4

Bonum & malum dicuntur genera non simpliciter: sed contrariorum eo quòd habitus & priuatio in omnibus cõtrarijs saluantur. quæst. 48. artic. 1. ad 1

Bonum & malum sunt differentiæ & constitutiuæ in moralibus. quæst. 48. artic. 1. ad. 2

Bonum & verum adinuicem se includunt in ratione vniuersalis & particularis. quæst. 16. artic. 4. ad. 1

Bonũ non addit supra ens nisi rationẽ appetibilis. quæst. 5. art. 3. ad. 1

Bonum per essentiam est prius bono per participationem. quæst. 3. artic. 2

Bonum per se est obiectum voluntatis: malum verò secundatio, & per aliud. quæst. 20. artic. 1

Bonum quod volo nõ facio: sed malum quod odio illud facio quomodo intelligitur. quæst. 83. artic. 1. ad. 1

Bonum quomodo dicitur diffusiuum sui esse. quæst. 5. artic. 4. ad. 2

Bonum quomodo est in re: & verum in intellectu. quæst. 16. artic. 1

Bonum rationem appetibilis habet & perfecti. quæst. 5. artic. 1.

Bonum simpliciter est ens secundum quid & ens simpliciter est bonum secundum quid. quæst. 5. artic. 1. ad. 1

Bonum subsistens amore amicitiæ amatur, inhærens verò concupiscentiæ. quæst. 60. artic. 3

Bonum vel malum hominis penes bonam vel malam operationem consideratur vel bonum vel malum vsum rerum. quæst. 48. artic. 6

Bonum verum & ens conuertuntur adinuicem: & solum ratione differunt. quæst. 16. artic. 3

Bonum vniuersale naturaliter magis diligit vnumquodque particulare: quàm suum proprium bonum particulare. quæst. 60. artic. 5. ad. 1

Bonum vniuersale solùm potest sufficienter mouere voluntatem. quæst. 105. artic. 4

Bonum vtile terminat secundum quid motum appetitus: honestum verò simpliciter: sed delectabile vt quies in re desiderata. quæst. 5. artic. 6

CAlor agit virtute formæ substantialis, cuius est instrumentum ad formam substantialem. quæst. 115. artic. 1. ad. 1

Charitas non est in concupiscibili, sed in voluntate solùm. quæst. 59. artic. 4. ad. 3

Caro concupiscit aduersus spiritum: quia passiones rationi repugnant. quæst. 95. artic. 2. ad. 1

Caro secundum speciem est de integritate naturę: & quomodo manet & quomodo non. quæst. 119. artic. 1. ad. 2

Casualia diuinam demonstrant gubernationẽ. quæst. 103. artic. 5. ad. 1

Casualia & fortuita non in corpora cœlestia reducuntur, sed in diuinam prouidentiam. quæst. 116. artic. 1

Causa fieri tantùm alicuius effectus directè non est causa eius esse & conseruari. quæst. 104. artic. 1

Causa secunda instrumentalis inquantum per aliquid sibi proprium dispositiuè operatur ad effectum superioris agentis eius participat actionem. quæst. 45. artic. 5

Causalitas dei se extendit ad vniuersalia & individualia principia. quæst. 22. artic. 2

Causas completas esse plures vnius & eiusdem rei est impossibile. quæst. 52. artic. 3

Causæ contingentes sunt de perfectione vniuersi. quæst. 22. artic. 4

Cœli multiplex acceptio. s. propriè, participatiuè, & metaphoricè. quæst. 66. art. 3. ad. 2

Cœlum empyreum quomodo influit in corpora mobilia. quæst. 66. artic. 3. ad. 2

Cœlum impossibile est esse factum ex materia tempore præexistente. quæst. 68. artic. 1

Cœlum, materia corporalis, tempus, & natura angelica sunt simul creata. quæst. 46. artic. 3

Cerebri nimia humiditas in pueris neruos inhabilitat ad motum. quæst. 99. artic. 1

Cherubin plenitudo scientię nominatur quantum ad quatuor. quæst. 108. artic. 5. ad. 5

Christi comestio post resurrectionem fuit vera & naturalis: sed non angelorum in corporibus assumptis. q. 51. art. 3. ad. 5

Christi humanitas ratione vnionis & beata virgo: quia mater, quandam infinitam dignitatem habent. q. 25. art. 6. ad. 4

Christo dedit Deus nomen quod est super omne nomen, scilicet vt verus Deus esset. q. 2. o. art. 4. ad. 1

Christum nominat Apostolus filium dilectionis Dei inquantum superabundanter à Deo est dilectus, non quòd dilectio sit principium generationis filij. quæst. 41. art. 2. ad. 2

Christus cùm Deo patri regnum tradiderit, cuacuabit omnem principatum & potestatem, scilicet cum fideles perduxerit ad Deo fruendum. quæst. 108. art. 7. ad. 1

Christus fuit in Adam secundum corpulentam substantiam: & non secundum rationem seminalem. q 119. art. 2. ad. 4

Christus in principio suæ conceptionis fuit plenus omni sapientia & gratia, ad quem facta fuit missio inuisibilis. q. 43. art. 6. ad. 3

Christus inquantum solus est verus Deus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus: alij verò metaphoricè & per similitudinem dicuntur filij. quæst. 41. art. 3

Christus quomodo dicitur habuisse angelum sibi deputatum: cùm fuerit comprehensor. quæst. 113. art. 4. ad. 1

Christus simul fuit viator & comprehẽsor: ideo mereri potuit. quæst. 62. artic. 9. ad. 3

Circunscribi terminis essentialibus omnibus creaturis est commune, sed non localibus. quæst. 50. art. 1. ad. 3

Cogitatio hominis quid impedit ne ab homine cognoscatur. quæst. 57. artic. 4. ad. 1

Cogitationes cordis & voluntatis affectiones solus Deus cognoscit: ex effectu verò angelus, homo, & dæmones. q. 57. art. 4

Cogitare est veritatem inquirere, quam intellectus perfectè contemplatur cùm eam attingit. q. 34. art. 1. ad. 2

Cogitatiua dicitur ratio particularis: quia est collatiua intentionum individualium. quæst. 81. art. 3

Cognitio Adæ in statu innocentiæ media fuit inter præsentem & futuram scilicet gloriæ. quæst. 94. art. 1

Cognitio animæ coniunctæ perfectior est cognitione ipsius separatæ. quæst. 89. art. 1

Cognitio animæ separatę respectu rerum naturalium est imperfecta & confusa. quæst. 89. art. 5

Cognitio animæ separatæ respectu singularium est per influxum specierum ex diuino lumine. q. 89. art. 7

Cognitio cõfusa prior est in nobis cognitiõe determinata. q. 14. ar. 6

Cognitio confusa prior est determinata tam secundũ sensum quàm secundum intellectum. q. 85. art. 3

Cognitio contingentis dupliciter contingit. s. in se & in sua causa, quæ se habet ad opposita. quæst. 14. art. 13

Cognitio Dei in communi & confusè est nobis naturaliter inserta: inquantum ipse homo beatitudinem naturaliter desiderat. quæst. 2. artic. 1. ad. 1

Cognitio & dilectio Dei est triplex. s. naturalis, per conformitatem gratiæ, & per similitudinem gloriæ, secundum quam triplex imago distinguitur. quæst. 93. art. 4

Cognitio indistincta media est inter potentiam & actum. q. 85. art. 3

Cognitio magis & minus vniuersalis in separatis per ordinem ad primum sumenda est. q. 55. art. 3

Cognitio naturalis dæmonis de Deo perfectior est naturali nostra cognitione ipsius: quæst. 64. art. 1. ad. 2

Cognitio naturalis hominis est quæ ortum habet à sensu. q. 12. art. 4

Cognitio naturalis hominis perfecta non est absq; compositione & diuisione. quæst. 85. art. 5

Cognitio practica optima est, quæ non solùm vniuersalia, sed & minima particularia cognoscit. q. 103. art. 6

Cognitio per medium vniuersale est perfectior cognitione in vniuersali naturæ rei. quæst. 55. art. 3. ad. 2

Cognitio rei contingit dupliciter. s. in se per propriam speciem, vel in alio. s. per speciem continentis. q. 14. art. 5

Cognitio rei est triplex. s. per præsentiã essentiæ, per præsentiam similitudinis, & per similitudinem à re acceptam. q. 56. art. 3

Cognitio veritatis est duplex. s. naturalis, & per gratiã: quæ diuiditur in speculatiuã & affectiuam quæ producit amorẽ Dei. q. 64. art. 1

Cognitio vespertina est ipsius rei creatæ secundum quod in propria natura consistit: matutina verò secundum quod res sunt in verbo. quæst. 58. art. 6

Cognitione naturali angelus nõ ea potest cognoscere quæ ex pura Dei voluntate dependent: nec alterius cogitationes. q. 57. ar. 5

Cognitionis ænigmaticæ duplex est obscuritas: prima creaturæ respectu Dei: secunda qua homo impeditur à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et hæc ex peccato consecuta est. q. 94. art. 1. ad. 3

Cognitionis naturalis angeli & animæ differentia. q. 55. art. 2

Cognitionis naturalis Dei, angeli, & hominis differentia. q. 12. art. 4

Cognitionis in propria specie & in suo simili differentia. q. 12. art. 9

Cognita specie intelligibili alicuius ab aliquo non sequitur cognitio eius cogitationis. q. 57. art. 4. ad. 2

Cognoscere aliquid in seipso non opponitur ei vt cognoscitur in sua causa. Nec inconueniens est aliquid cognosci per duo media. quæst. 58. art. 7. ad. 3

Cognoscere plures aut pauciores effectus in causa est secũdum modum intellectus. q. 12. art. 8

Cognosci aliquid per diuersa media non inconuenit. q. 62. art. 7. ad. 1

Cognoscibile quod est infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato. quæst. 12. artic. 7

Cognoscibilis diuersa ratio diuersitatem scientiarum inducit. quæst. 1. artic 1. ad. 2

Cognoscit Deus omne verum, non tamen vult omne bonum. quæst. 19. artic. 6. ad. 2

Cognoscitur aliquid in aliquo dupliciter, vel sicut in obiecto cognito, vel sicut in principio cognitionis. q. 84. art. 5

Colores quare imprimũt suas similitudines in sensum & phãtasmata: non in intellectum. q. 85. artic. 1. ad. 3

Communia respectiua quare sunt posteriora propriis personarum. quæst. 33. artic. 3. ad. 1

Communitas possessionum causa est discordiæ in præsenti statu. quæst. 8. art. 1. ad. 3

Conclusionem eandem demonstrant mathematicus & naturalis: sed mathematicus per medium abstractum à materia sensibili: naturalis verò per medium circa materiam sensibilem. quæst. 1. artic. 1. ad. 2

Concordia quæ est in dæmonibus non est ex amicitia: sed ex eorum communi nequitia. q. 109. art. 3. ad. 2

Confirmari in iustitia est beatificari aperta Dei visione. q. 100. art. 2

Comparabilia non sunt quæ in diuersis generibus continentur. quæst. 6. art. 2. ad. 3

Complexioni hominis quæ sunt arma & tegumenta animalium repugnant. q. 91. art. 2. ad. 2

Compositio est de ratione causati. q. 3. art. 7. ad. 1

Compositio est duplex in rebus materialibus, & vna tantùm in spiritualibus. quæst. 50. art. 2. ad. 3

Compositio ex actu & potentia sola in substantiis immaterialibus inuenitur. quæst. 75. art. 5. ad. 4

Compositum est aliquid quod nulli partium conuenit. q. 3. art. 7

Comprehendi dicitur si res perfectè cognoscitur sicut cognoscibilis est. quæst. 14. artic. 3

Comprehensio dicitur dupliciter: & quomodo est vna de tribus dotibus animæ. quæst. 12. art. 7. ad. 1

Conscientia ordinem scientiæ ad aliquid importat: quod sit tripliciter. quæst. 79. artic. 13

Conseruare res in esse, est eis conferre esse. q. 9. art. 2

Consilium vt dicit inquisitionem non est in Deo: sed ratio prudentiæ in ipso est & prouidentiæ. q. 22. art. 1. ad. 1

Consummatio operum naturæ fuit septimo die: in incarnatione Christi consummatio gratiæ: in fine mundi consummatio gloriæ. quæst. 73. art. 1. ad. 1

Contemplatio impeditur in nobis ex exteriori operatione, quod non fit in angelis. q. 112. art. 1. ad. 3

Contingentia & casualia diuinæ prouidentiæ subduntur. quæst. 22. artic. 2. ad. 1

Contingentia penes causas proximas attenditur. quæstio. 14. artic. 13. ad. 1

Contingentia secundum quod subsunt diuinæ scientiæ sunt necessaria. quæst. 14. art. 13. ad. 3

Contingenter nihil euenire potest respectu causæ vniuersalis. quæst. 103. artic. 7

Contingit aliquid in rebus naturalibus præter naturam dupliciter. quæst. 105. art. 6. ad. 1

Continentia nunc est laudabilis, quod in statu innocentiæ non fuisset. quæst. 98. art. 2. ad. 3

Continuitatis motus angeli & corporis mobilis differentia per applicationem virtutis & magnitudinis ad locum: & solutio demonstrationis Aristo. q. 53. art. 1. ad. 1

Contraria simul esse non posse quomodo intelligitur: cùm tamen bonum & malum simul esse possint. q. 48. art. 3. ad. 3

Contrarietas quomodo est in intellectu componente & diuidente. quæst. 89 artic. 5

Contrarium alterius contrarij esse causam quomodo contingit.q. 49.artic 1.ad. 2
Conuersio in deum est triplex,scilicet per gratiam perfectam habitualem:& preparationem ad ipsam,quod fit diuina operatione.q. 62.artic.2.ad.3
Corpora animata quare non accipiunt immediatè debitam quantitatem:sicut corpora inanimata.quæst.78.artic.2.ad.3
Corpora cœlestia ideo sunt incorruptibilia,quia non habent materiam contrarietati subiectam.quæst.75.artic.5
Corpora cœlestia mouentur ab aliqua substantia apprehendente: & non solum natura:vt grauia & leuia.quæst.70.artic.3
Corpora cœlestia necessario ponuntur principium generationis & corruptionis inferiorum.quæst.115.artic.3.ad.2
Corpora cœlestia non imprimunt directè in hominis voluntatem: sed per accidens & indirectèr quæst.115.artic.4
Corpora cœlestia quia non habent nisi naturalem operationem: malum inordinationis in eorum naturali operatione esse nō potest.quæst.63.artic.1.ad.2
Corpora cœlestia quomodo in dormientibus imprimunt quedam signa futurorum in eorum imaginatione.quæst.86.artic.4.ad.2
Corporalium & incorporalium diuersa ratio continentię essendi in loco.quæst.8.artic.1.ad.2
Corpora non viuentia generant sibi simile immediatè:viuentia vero vtroque modo.q.118.artic.1
Corpora plura simul esse in eodem loco est impossibile. q.67..art.2
Corporis cœlestis & corruptibilis differentia consequendi suā perfectionem.quæst.58.artic.3
Corpus humanum à duobus: interiori & exteriori corrumpi potest scilicet consumptione humidi & aëris infectione.q.102.artic.2
Corpus humanum & exteriora ex apprehensione animæ quomodo immutantur.quæst.117.artic.3.ad 3
Corpus infinitæ potentię si daretur moueret in non tempore:quod non facit virtus infinita in telligentiæ.quæst.25.artic.2.ad.3
Corpus impassibile:vt cœleste non est vnibile animæ rationali.q.91. art.1 ad.2
Corpus requiritur ad actionē intellectus propter phantasmata.q.75 artic.2.ad.3
Corrumpi est formam separari à materia.q.50.artic.5
Corrumpi per se siue per accidens:non cōuenit formæ habenti esse per se.quæst.75.artic.6
Corruptionem omnem à muliere deus potest auferre corporis & mentis:non tamen quod corrupta nō fuerit. quæst.25. art.4. ad.3
Corruptiones & defectus in naturalibus: quare sint de intentione naturæ vniuersalis.quæst.22.ar.2.ad.2
Corruptibile & incorruptibile secundum formas non faciunt composita genere differre.quæst.76.artic.3.ad.2
Corruptibilis & incorruptibilis corporis per naturam impossibile est quod sit vna materia.quæst.66.artic.2
Costa Adæ fuit de perfectione eius,prout erat principium speciei humanę, & nō vt erat individuum:& quomodo multiplicata fuit. quæst.92.artic.3.ad.1.&.2
Creatio animæ non est ante corpus:sed simul creatur cum corpori infunditur.quæst.118.artic.3
Creatio est media inter deum & creaturā : & quomodo est creatura & relatio.q.45 artic.3.ad.2.&.3
Creatio non est mutatio nisi secundum modum intelligendi.q.41. artic.2.ad.2
Creatio ordinem originis præsupponit.s.filij à patre,per quem omnia facta sunt:& spiritus sanctus ab vtroque:per quem omnia gubernantur.quæst.45.artic.6.ad.2
Creare demonstrat potentiam infinitam non ex re facta,sed ex modo faciendi.quæst.45.artic.5.ad.3
Creatura corporalis quia particulare quoddam bonum est:sequitur contrarietas in ea.q.65.artic.1.ad.2
Creatura ens & bonum denominatur à primo ente per modum cuiusdam assimilationis.q.5.artic.4
Creatura ex se non retrahit hominem à deo,sed ab vsu utentis.q.65. artic.1.ad.3
Creatura materialis simpliciter ex parte formæ finita est secundum rationē materiæ,infinita secundum quid.q.50.artic.2.ad.4
Creatura quælibet sic se habet ad deum, sicut aër ad solem illuminā tem.quæst.104.artic.1
Creatura quomodo dicitur odio haberi à deo.q. 20.artic.2.ad.4
Creatura rationalis liberè & per se agit: irrationalis vero mota à deo.quæst.19.art.12.ad.3
Creatura rationalis licet habeat dominium sui actus: indiget tamen gubernari à deo.quæst.103.artic.5.ad.3
Creatura spiritualis requiritur ad perfectionem vniuersi.q.50 . ar.1
Creaturam esse deo similē conceditur, sed nō ecōtra.q. 4.ar.3.ad.4
Creaturam non redigi in nihilum natura demonstrat.q.104 .ar.4
Creaturę dupliciter sunt in deo:vel sicut in conseruante,vel sicut in sciente quę sunt vita in deo.q.18.ar.4.ad.1
Creaturę essentialibus principijs distinguntur : & non per relationes.quæst.39.arti.1.ad.1
Creaturę in quibus apparuit spiritussanctus mysterio angelorū sunt factæ ad personam spiritussancti significandam : & non angeli.q. 43.art.7.ad.3
Creaturę quod se per seipsam conseruet in esse:& non potest communicari à deo.q.104.artic.1.ad.2
Creaturis spiritualibus triplex mensura conuenit secundum tria in ipsis consideratа.q 10.art,5.ad.1
Custodia augelorum multiplicem habet effectum. quæst.113.artic.5. ad.2
Custodia angelorum nō solum hominibus,sed & toti naturæ & corpo reę & super dęmones datur.q.113.artic.3
Custodia homini dupliciter adhibetur scilicet quantum ad effectū bonum,& quantum ad media ad bonum.q.113.art.1.ad.2
DAmnandi quare sunt plures,& pauciores saluādi.q.23.ar.7.ad.3 Debitum est duplex,sicut duplex ordo, scilicet creaturę ad deū & creaturę ad creaturam.q.21.art.1.ad.3
Defectus in omn creatura negatiuè inuenitur,& non priuatiuè.q. 12.artic.4.ad.2.i
Dei,angeli,& corporis non est eadem ratio essendi in in loco. q.52 artic.2
Dei,hominis , & angeli triplex modus cognoscendi actum intellectus.q.87,art.1
Dæmon & anima ad corpus non secundum eandem causæ habitudinem comparantur.quæst.52.artic.3.ad.3
Dæmon post primùm instans,in quo naturalem motum habuit ad bonum impedimentum prestitit beatitudini:ideo in malo est confirmatus.quæst.63.artic.6.ad.3
Dęmones certis cōstellationibus vocati, quare magis veniunt.q.115 artic.5.ad.2
Dęmones circa visibilia operantur non formas imprimendo, sed corporalia semina adhibendo.q.105.artic.1.ad.1
Dęmones & angeli imaginarias apparitiones quomodo causare possunt.q.111 art.3
Dęmones & angeli duobus modis sensum immutare possunt .s. ab interiori & ab exteriori.q.111.art.4
Dęmones mittuntur à deo aliquando ad impugnandum homines puniendo sed non ad impugnandum ad peccatum licet deus permittat.q.114.artic.1.ad.1
Dęmones multa faciunt ad punitionem malorum diuina volēte iustitia,vel ad exercitationem bonorum.q.109.ar.4.ad.1
Dęmones mutare non possunt hominis voluntatem.q.114 . artic.2. ad.3
Dęmones naturali dilectione bonos angelos diligunt,sed propter iustitię & iniustitię diuersitatem eos odio habent.quæst 60.art.4. ad.3
Dęmones naturali inclinatione non tendunt in quodcunque malū, eo quod naturaliter boni sunt.q 63.ar.4
Dęmones non dolent de malo culpæ ipsorum.q.64.ar.3.ad.3
Dęmones non omnia naturalia cognoscunt,sed multa , per longi temporis experientiam addiscunt.q.89.art.3.arg.con.
Dęmones non possunt causare : sed concitare cogitationes in nobis.q.111.art.2.ad.2
Dęmones penes quid decipi possunt & errare,& nō angeli.quæst.58 artic.5
Dęmones per motum spirituum possunt immutare actum nutritiuę & appetitiuę virtutis.q.111.ar.4.ad.2
Dęmones persistētes in sua prima cognitione naturali,quomodo facti sunt mali.q.63.ar.6.ad.4
Dęmones quare magis vexant homines in augmento lunę,quàm alijs temporibus est duplex ratio.q.115.art.5 ad.1
Dęmones quare simulāt se esse animas defunctorū.q .117 .artic.4 . ad.2
Dęmones quas pœnas patiuntur cum in eis non sint passiones,scilicet dolor,gaudium,& tristitia.q.64 art.3
Dęmones quomodo alliciūtur herbis,verbis,& lapidibus.q. 105.ar. 5.ad.3
Dęmones quomodo se habent ad experientiam & cognitionem veritatis.q.64.art.1.ad.5
Dęmones seminibus elementorum quæ natura facit possunt facere q.114.ar.4.ad.2
Dęmonibus duplex locus pœnalis debetur:vnus ratione suę culpæ, alius vero ratione exercitationis humanę.q.64.art.4
Dęmonibus quomodo proterua phantasia tribuitur.q.54.ar.5.ad.3
Dęmonis duplex est actus:quorum vnus semper est malus.q.64.ar. 2.ad.5
Dęmonis peccatum alijs fuit causa peccandi.qui sine mora in superioris affectum consenserunt.q.63.art.8.ad.1
Dęmonis peccatum quo peccauit,adhuc manet quantum ad appetitum.q.64.ar.2.ad.3
Dęmonum operatione fit in dormiētibus aliqua motio in phātasia ad præsignandum aliqua futura,quæ dęmones cognoscunt.q. 86.art.4.ad.2

Demonſtratio

Demonſtratio eſt duplex.ſ.quia & propter quid.quæſt.2.artic.2
Deo aliquid dici ſimile vel diſſimile non inconuenit. q.4. art.3.ad.1
Deo maxime conuenit eſſe principium actiuum. quæſt.25.art.1
Dependentia effectus à cauſis ordinatis eſt principaliter à prima. quæſt. 104. artic. 2
De præpoſitio ſemper notat conſubſtantialitatem.q.41.art.2.ad.2
Deſiderium naturale beatitudinis non ſubiacet lib.arb. licet homo quandam ſibi conſtituat ratione complexionis. q.63. art.1.ad.5
Deſiderium naturale eſt circa bonum & vnitatem. q. 103. art. 3
Deſiderium naturale rationalis creaturæ eſt ad ea cognoſcenda quę ſunt de eius perfectione,intellectu.ſ.ſpecies & genera rerum & rationes earum. quæſt.12.art.8.ad.4
Deſiderium naturale rationalis creaturæ reſpectu duplicis beatitudinis.quæſt.62.art.1
Deum iuuari per creaturam , dicit perfectionem communicatam creaturæ. quæſt.23.art.9.ad.2
Deum nominamus ex eius effectibus,non tamen ſecundum modum ipſorum. quæſt.14. art.1.ad.1
Deus ad duo amat creaturam.ſ.vt ſit & vt permaneat.q.74.art.3.ad.3
Deus à nobis non cognoſcitur niſi per modum priuationis& remotionis. quæſt.11.art.3.ad.2
Deus dicitur omnia ſuauiter diſponere ex impreſſione, quæ ab ipſo eſt,quę inclinatio rerum id ad quod diuinitus res ipſę ordinantur. quæſt.103.artic.8
Deus eſt autor mali pœnę , ſed non culpæ : quæ contrariatur diuino amori & impletioni diuinæ voluntatis. quæſt.84. artic.6
Deus eſt beatitudo animæ,quia in ipſo beatificatur. q.79.art.4
Deus eſt in omnibus rebus per eſſentiam,præſentiam,& potentiam: ſicut cauſa in effectibus participantibus eius bonitatem : ſpecialiter vero in creatura rationali ſicut cognitum in cognoſcente , & amatum in amante.quæſt.43.art.3
Deus eſt in rationali creatura , ſicut cognitum in cognoſcente , & deſideratum in deſiderante.quæſt.8.art.3
Deus eſt in ſeipſo & comprehendit ſeipſum negatiue exponitur : & quomodo eſt ſibi finitus. q.14.art.3.ad.1.&.2
Dei nomen eſt magis ſibi proprium quo ad rem ſignificatam , ſed quo ad modum ſignificandi magis eſt ſibi hoc nomen proprium, qui eſt. q.13. art. 11. ad.1
Deus eſt profundior inferno , excelſior cœlo , longior terra , altior mari,dupliciter exponitur. q.3. art.1. ad.1
Deus,eſt nomen incommunicabile ſecundum rem, tametſi appellatiuum eſt. q.13. art.9.ad.2
Deus eſt ſufficiens obiectum beatitudinis.quæſt.106.artic.2
Deus eſt ſuum eſſe non patiens ſecum aliquam compoſitionem triplici ratione.q.3.art.6
Deus & angelus cognoſcibilia differenter cognoſcunt : quia deus ſimpliciter per vnum quod eſt eſſentia ſua angelus vero per plura. quæſt. 55. artic.3
Deus & qui eſt: quomodo ſunt magis & minus propria nomina dei & differentia.q.13.art.1.ad.1
Deus facit non quod perfectius eſt: ſed quod conuenientius eſt rei. quæſt.91. art.3
Deus hominem fecit,qui quandiu non peccaret immortalis vigeret: vt ipſe ſibi autor eſſet aut ad vitam, aut ad mortem. q.97.art.1
Deus mouendo liberum arbitrium hominis non tollit arbitrij libertatem.quæſt.83.art.1.ad.3
Deus non cognoſcit infinitum ſecundum artes proportionales in quantitate. quæſt.14.art.12.ad.1
Deus perfectę ſe non cognoſceret niſi cognoſceret quocunque modo ſua perfectio participabilis eſt à creatura. q.14.artic.6
Deus per vnam ſimplicem intelligentiam cognoſcit quæ compoſita ſunt. quæſt.14.art.14
Deus poteſt aliquid facere de poteſtate abſoluta quod non præſciuit: neque præordinauit ſe facturum.q.25.art.5.ad.1
Deus primo & per ſe eſt forma ſubſiſtens: non in materia,tribus rationibus. quæſt.3. art.2
Deus quare quoſdam eligit & quoſdam reprobat.quæſt.23.art.5.ad.3
Deus quod ſit prior mundo dupliciter poteſt intelligi.quæſt.46.ar.1. &.8
Deus;quomodo dicitur diligi & odio haberi. q.60.art.5.ad.4.&.5
Deus quomodo dicitur eſſe in dæmonibus ſecundum quod ſunt res quædam ab ipſo. quæſt.8. art.1.ad.4
Deus quomodo eſt cauſa mali corruptionis quarundam rerum : ſed quod non procedat ex defectu agentis vel actionis. q.49.art.2
Deus quomodo eſt finis,vt quoddam bonum habitum & repræſentatum. q.103.art.2.ad.2
Deus ratione ſuę infinitę perfectionis nihil acquirere poteſt.quæſt.9 artic.1
Deus ſemper ſeipſum mouet , ſicut deſideratum & intellectum à ſeipſo. quæſt.105.art.2.ad.2
Deus ſi plures angelos vel plures rerum naturas facere inſtituiſſet : plures ſpecies intelligibiles mentibus angelicis impreſiſſet. q.56, artic.2. ad.4
Deus ſua bonitate de malis benefacit. quæſt.2.art.3.ad.1
Deus ſua prouidentia omnia immediate gubernat: ſed per media ea exequitur. quæſt. 103. artic.6
Deus ſua virtute infinita effectum infinitum non poteſt producere. quæſt.7.artic.2.ad.1
Deus ſuppoſitionem multiplicem habere poteſt.ſ. pro perſona pro natura.quæſt.39.art.4
Deus vult omnes homines ſaluos fieri tripliciter exponitur. q. 19. artic. 6. ad.1
Diabolus appetendo eſſe vt deus per ſimilitudinem:& non per æquiparantiam peccauit. q.63. art.3
Dicere eſt intuitu cogitationis producere verbum : & inter dicere & intelligere differentia. q.34.art.1.ad.2.&.3
Dictio excluſiua dupliciter ſumitur.ſ. cathegoreumatice & ſyncathegoreumatice.quæſt.31.ar.3
Differentia eſt nobilior genere ſicut determinatum indeterminato: & non ſicut alia & alia natura, aliàs omnia animalia eſſent eiuſdem ſpeciei.quæſt.50.art.4.ad.1
Differentia ſe habet ad genus vt actus ad potentiam. q.3.art.5
Differentia ſemper ſunt diuerſa:& non econtra. q.90.art.1.ad.3
Difficile dupliciter ſumitur : & inter difficile & impoſsibile differentia.quæſt.62.art.2.ad.2
Difficultas bene operandi ſatisfacit pro peccato.quæſt.95.art.4.ad.2
Diffinitio animæ quomodo debet intelligi. q.76. art.4.ad.1
Diffinitio comprehenſionis poſita ab Aug. quod totum comprehenditur videndo , quod ita videtur: vt nihil eius lateat videntem aut cuius fines circunſpici vel circunſcribi poſſunt.q.12.art.7.ad.2
Diffinitio perſonæ , perſona eſt hypoſtaſis proprietate diſtincta ad dignitatem pertinente. q.29.art.3. ad.2
Diffinitio perſonæ poſita à Boë. perſona eſt rationalis naturæ individua ſubſtantia.q.29.art.1.arg.1
Diffinitio perſonæ poſita à Richardo ſecundum quod perſona dicitur in diuinis perſonæ:eſt diuinæ naturæ incommunicabilis exiſtentia.quæſt.29.art.3.ad.4
Diffinitio ſignificat eſſentiam ex materia & forma communi: ſupra quam addit hypoſtaſis & perſona principia indiuidualia.quæſt.29. art.2.ad.3
Dignior ſcientia penes certitudinem & materiæ dignitatem attenditur. quæſt.1.art.5
Dilectio dei maior eſt aliquo tempore ad peccatorem prædeſtinatum: quàm ad iuſtum præſcitum. q.20.art.4.ad.5
Dilectio eſt duplex, ſcilicet naturalis , quæ eſt finis: & electiua, quæ eſt eorum,quæ ſunt ad finem.q.60.art.2
Dilectio naturalis ſequitur ſemper inclinationem naturalem. quæſt. 60.artic.1
Dilectionis naturalis vel non naturalis cauſa eſt vnitas. q.60.art.4
Dilectionis Petri & Ioannis quę fuerit maior ad Chriſtum diuerſa aſſignatio. quæſt. 20. art.4. ad.3
Diligere alium ſicut ſeipſum dupliciter intelligitur, quæſt.60. art.4. ad.1. &.2
Dimenſiones ſunt accidentia conſequentia formam corporeitatis. quæſt. 76. art. 6. ad.2
Diſpoſitio non ſemper dicit rem de prædicamento qualitatis : ſed relationem quandoque. q.116.art.2.ad.3
Diſpoſitio optima rebus datur à deo non ſimpliciter , ſed ſecundum ordinem ad proprium finem.q.91.ad.3
Diſpoſitio poteſt dici tam ratio ordinis rerum in finem : quàm ratio ordinis partium in toto. quæſt.22.art.1
Diſpoſitiones eſſe in materia ante formę introductionem quomodo intelligitur. q. 76. art.6. ad.1
Diſtantia localis, ſicut non impedit cognitionem angeli: ita nec locutionem. q.107.art.4.ad.1
Diſtinctio quanto eſt prior,tanto eſt vnitati propinquior. quæſt.40. artic.2. ad.3
Diſtinctio rerum à prima cauſa eſt propter bonitatem creaturis cōmunicandam.quæſt.47.artic.1
Diſtinctio ſubſtantiarum ſeparatarum non poteſt eſſe niſi ſecundum ſpeciem.quæſt.75.art.7
Diuerſis cognitionibus eadem res cognoſci poteſt. q.58.art.7.ad.1
Diuerſus modus cognitionis animæ : ſequitur diuerſum modum eſſendi ipſius. q. 86. art.1
Diuertere non poteſt homo ab aperta dei viſione: ſed in bono confirmatur.quæſt.100.art.2
Diuiſio boni per honeſtum,vtile & delectabile: eſt per oppoſitas rationes & non res. quæſt.5, art.6. ad.2
Diuiſio eſt duplex. ſ. materialis quæ fit ex diuiſione continui quam ſequitur numerus qui eſt ſpecies quantitatis:quæ eſt in rebus materialibus. Alia eſt formalis quę fit per oppoſitas formas,Et hęc eſt tranſcendens. quæſt.30. artic.3
Dotes animę tribus virtutibus theologicis correſpondent. quæſt. 12. artic. 7. ad.1
Dolor culpę bonitati voluntatis atteſtatur: pœnę vero naturę.q.64. art.3.ad.3

Domi

Dominationũ nomen triplici significatione sumitur. q.108.ar.5.ad.2
Dominari dicitur homo omnibus creaturis propter quatuor in ipso considerata.q 96.art.2
Dominij differentia respectu serui & liberi:& quod dominium fuisset in statu innocentiæ.q.96.art.4
Dominium hominis super animalia ex tribus ostenditur.q.96.art.1
Doni nomen duplicem habet habitudinem, scilicet à quo & cui datur.quæst.38.art.1
Donum proprium est irredibilis datio gratis data q.38.art.2
Dormientes & alienati à sensibus magis percipiunt diuinas reuelationes,& futurorum præuisiones,quàm vigilantes,& non alienati.quæst.12.artic.11
Dormientibus si quid contra licitos mores contingat non imputatur ad peccatum.q.84.art.8.arg.contrar.
Duplici compositioni rei duplex correspondet intellectus compositio.quæst.85.art.5.ad.3
Duratio angeli quare infinita dicitur.q.10.art.5.ad.4

Effectum conseruari à causa contingit dupliciter, scilicet directè & per accidens.q.104.art.1
Effectus assimilatur composito agenti secundum speciem:& primæ causæ secundum virtualem continentiam.q.105.art.1.ad.1
Effectus ad causam quomodo sola habitudo remaneat.q.45.art.3
Effectus alterorum secundum materiæ diuersam dispositionem variantur.quæst.115.art.3.ad.4
Effectus causæ non proportionatus non ducit in eius cognitionem perfectam: sed tamen potest ex quocunque effectu demonstrari causam esse.quæst.2.art.2.ad.3
Effectus Dei non ducunt nos in distinctam personarum cognitionem.quæst.32.art.1
Effectus desiciens à forma vel causa particulari non desicit à forma vel causa vniuersali.q.19.art.6
Effectus efficax custodiæ angelorum est duplex respectu bonorum & malorum.quæst.113.art.5.ad.1
Effectus Dei qui eius virtutem non adæquant, in quam eius cognitionem nos ducunt.q.12.art.12
Effectus prædestinationis,qui est corona, nõ potest amitti:qui verò ex merito gratiæ est,amitti potest.q.23.art.6.ad.1
Effectus quidam ex sola diuina voluntate dependent,& quidam nõ. quæst.19.art.5.ad.3
Effectus sicut sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suæ formæ: ita sequitur ab agente voluntario secundum formam ab eo præconceptam & diffinitam.q.46.art.1.ad.9
Effectus similitudo nobilius habet esse in causa æquiuoca, quàm vniuoca.q.6.art.2
Effectus sumitur quandoque loco diffinitionis pro medio demonstrationis.quæst.1.art.7.ad.1
Effectu loco diffinitionis vtimur ad demonstrandum causam esse. quæst.2.art.2.ad.2
Electio & dilectio in Deo & in nobis differenter se habent. quæst. 23.artic.4
Electio pertinet ad vim appetitiuam intellectiuam, & non cognoscitiuam.quæst.83.art.3
Emanatio propriorũ à subiecto quomodo sit.q.77.art.6.ad.2. & 3
Emanationis esse vniuersalis & particularis à suis causis differentia. quæst.45.artic.1
Embrio prius viuit anima vegetatiua, quàm sensitiua.q.70.ar.3.ad.3
Aenigma & mediũ quo Adam cognouit deum fuit vnum, licet media cognoscendi sint duo.q.94.art.1.ad.3
Ens apprehendi sine ratione veri dupliciter cõtingit intelligi.quæst. 16.artic.3.ad.3
Ens de non ente,bonum de malo,& vnum de multitudine prædicatur:non tamen oppositum de opposito prædicatur. quæst.11.art. 2.ad.1
Ens est proprium obiectum intellectus nostri: & quod primo cadit in intellectu nostro.q.5.art.2
Ens & verum vt in rebus materialibus secundum præsentem statum sunt obiectum intellectus nostri.q.87.art.3.ad.1
Ens simpliciter est vnum vnitate vnius formæ & non plurium triplici ratione.quæst.76.art.3
Ens verum & bonum quomodo se habent à ratione prioris & posterioris in ordine ad intellectum.q.16.art.4.ad.2
Ens vno modo dicitur vt diuiditur in decem prædicamẽta:alio modo vt dicit veritatem propositionis:q.48.art.2.ad.2
Entis contractio per substantiam & quantitatem est per applicationem ad aliquam quidditatem.q.5.art.3.ad.1
Entis diuisio per vnum & multa.q.11.art.1.ad.2
Enuntiabilis duplex esse:scilicet in voce & in intellectu: in quo per se habet veritatem.q.16.art.7
Aequalitas est causæ æqualis dilectionis: tamen inter inæquales maior reperiti potest,quàm inter æquales.q.96.art.3.ad.2
Aequalitas in diuinis non dicit relationem realem distinctam relationibus personalibus.q.42.art.1.ad.4
Aequalitas vel inæqualitas non attenditur secundum relationem. quæst.55.artic.2
Aequalitas mutua vel similitudo dicitur in diuinis secundum quod significatur per nomina:& non per verba.q.42.art.1.ad.3
Aequiuocum &analogum quomodo interdum largè pro seinuicem accipiantur.quæst.13.art.10.ad.4
Errare circa fidem dupliciter contingit.q.32.art.4
Error & falsitas intellectus & sensus quomodo contingit. quæstio. 85.artic.6
Error in sensu quomodo contingit: & in nobis circa rem quam iudicamus.q.17.art.2.ad.1
Error intellectus non prouenit nisi ex impedimento inferioris virtutis.quæst.94.art.4
Error triplex euitatur ex triplici modo existendi Deum in rebus. quæst.8.artic.3
Esse animæ intellectiuæ est corporis per communicationem.quæst. 76.artic.1.ad.5
Esse animæ respectu eius essentiæ se habet vt formale ad materiale. quæst.90.art.2.ad.1
Esse animæ separari ab ipsa non est possibile.q.75.art.6
Esse creaturæ distinguitur ab eius essentia.q.7.art.1.ad.1
Esse dupliciter accipitur.s.pro actu essendi &pro compositione propositionis.q.3.art.4.ad.2
Esse est actualitas omnis formæ.q.3.art.4
Esse est actualitas omnis rei.q.4.art.1.ad.3
Esse est perfectius quàm viuens & sapiens: & econtrario quomodo intelligitur.q.4.art.2.ad.3
Esse est prima rerum creatarum quomodo habet intelligi. quæst. 54.artic.4.ad.1
Esse est proprius effectus primæ causæ.q.8.art.1
Esse ens per essentiam est solius Dei:quia eius essentia est suum esse. quæst.104.artic.1
Esse æternum soli Deo competit, & dicens oppositum contradicit fidei.quæst.61.art.2
Esse in loco dupliciter Deo conuenit.q.8.art.2
Esse in omni creatura differt ab essentia: sed non in Deo tribus rationibus.q.3.art.4
Esse maximè ens & maximè indiuisum est de ratione eius quod est maximè vnum.q.11.art.4
Esse naturale non materiæ primæ, nisi secundum quod reducta in actum per formam.q.14.art.2.ad.3
Esse participatum ab eo causatur quod est simpliciter esse. quæstio. 44.artic.1
Esse prius altero est tripliciter,scilicet natura, generatione,& ordine obiecti.quæst.77.art.4
Esse propriè competit rei subsistenti simplici, aut compositæ.quæst. 45.artic.4
Esse subsistens in se totam perfectionem essendi continet. quæstio. 4.artic.2
Esse vbique primo & per se est, quod alicui conuenit secundum se totum & non secundum partes.q.8.art.4
Essendi modus est triplex, Dei, angeli, & naturæ corporalis, cuius anima naturaliter est cognoscitiua.q.12.art.4
Essentia angeli comparatur ad esse eius secundum propriam rationem: & ad eius intelligere in ratione obiecti vniuersalis entis vel veri.q.54.artic.2.ad.2
Essentia angeli non est species, qua intellectus eius possit ferri in quodcunque obiectum intelligibile.q.55.art.1
Essentiæ animæ respectu suarum potentiarum se habet in ratione principij actiui finalis & susceptiui.q.77.art.7
Essentia diuina quomodo est ratio idealis rerum & non sui. quæst. 15.artic.1.ad.2
Essentia,esse, & æternitas idem sunt in Deo.q.10.art.2
Essentia est patris,conceditur: sed non pater est essentiæ. quæst.39. artic.2.ad.4
Essentia est res generans & res non generans, contradictionem non implicat.q.39.art.5.ad.5
Essentia in creaturis quod sit immediatum principium operationis est impossibile.q.79.art.5
Essentia non potest esse immediatum principium operationis, nisi diuina.quæst.77.art.1
Essentia significatur vt quid: persona vt quis: proprietates vt quo: licet re idem sint.q.32.art.2
Esus ligni paradisi quomodo fuit causa scientiæ boni & mali. quæst. 102.artic.1.ad.4
Aeternitatis cognitionem per temporis cognitionem accipimus. quæst.10.art.1
Eua decepta non fuisset,nisi prius mente peccasset. quæstio.94.art. 4.ad.1
Aeuum etsi non habeat in se prius & posterius: non tamen est æternitas:quia compatitur secum prius & posterius:nec tempus quod in se habet prius & posterius.q.10.art.5
Ex creaturis in cognitionem essentialium deuenire possumus: sed non personarum proprietatum.q.39.art.7

Exclusiua

Exclusiua scilicet solus & tantum: quomodo conueniãt diuinis quę diuersimode excludũt ea quibus iũguntur. quæst.31.artic. 3.ad.2
Ex & de prepositiones solum habent habitudinem causę efficientis & materialis.quæst.39 articu. 2.ad.5.
Ex prepositio notat ordinem & non materiam in rerum productione ex nihilo. quæst.45. articu.1.ad.3.
Estimatiua & memorativa in homine propter quandam affinitatẽ quam habent ad intellectum sunt perfectiores quàm in aliis animalibus.quæst.78.articu.4.ad 5.
Extrahi de potentia materię non conuenit rei subsistenti.quæst.90. articu.1.ad 2.

Facere aliquid ex nihilo,est maioris virtutis quàm ex contrario, quæst 45.articu.5 ad.2.
Facere aliquid præter ordinem naturę vniuersalis solius dei est. quæst.110.articu.4.
Faciamus homin em ad imaginem & similitudinem nostram:duplex est intellectus.quæst.17.articu.3.
Falsitas fantasię attribuitur & non sensui.quæst.17.articu.2.ad 2.
Falsitas intellectus circa proprium obiectum non est in prima, sed in secunda operatione intellectus .quæst.93.articu.5. ad.4.
Falsitas rei contingit dupliciter per comparationem ad intellectum ad quem habet ordinem per se vel per accidens.quæst.17.ar.1.
Falsitas sola secunda operatione intellectus fit in intellectu. qu.58. articu.5.
Falsum dicitur ex eo quod aliquid videtur esse quod non est:vel non esse quod est.quæst.17.articu.4.
Falsum non fundatur in vero sibi contrario: sicut nec malum in bono sibi contrario:sed in eo quod sibi subiicitur.quę.17. art.4.ad.2
Fascinatio causatur & fit ex quadam corporis immutatione.quę.117. articu.3.ad.2.
Fantasmata quare non imprimunt suam similitudinem in intellectũ possibilem absque actione intellectus agentis:sicut colores in visum.quæst.85.articu.1.ad.3.
Fantasię actus fantasticus consurgit ab impressionibus interius cõseruatis.quæst.111.articu.3.ad.1.
Fati diffinitio quę ponitur à Boë.4.de consolatione: quomodo est intelligenda.quæst.22 articu.4.ad.3.
Fati & prouidentię diuersa ratio ordinis. quæst.116. articu.2.
Fato non subduntur quę immediate à deo fiunt.quæst. 116.articu. 4.
Felicitati accidit esse prœmium virtutis sicut enti esse terminum generationis.q.26.art.1.ad.2.
Felicitas aliqua nobis est cognoscere substantias separatas: sed q ipsę se cognoscant non est eis felicitas.quæst.64 articu.1.ad.1
Felicitas vltima hominis in eius altissima operatione consistit que est intellectus operatio.quæst.12. articu.1.
Fœmina in adiutorium generationis viri formata est.quæst. 92.art.1.
Fidei derogat dupliciter velle ratione probare quę fidei sunt. q.32. articulo.1.
Fidei & scientię differentia cognitionis diuinorum .q.12. ar.13.ad.3.
Fidei habitus et credititia quomodo se habeãt ad fidẽ.q.3. ar.1ad.1.
Fieri aliquid vel moueri prœter naturam non est contra naturam:vt fluxus & refluxus maris.quæst.106.articu.6.ad.1.
Fieri & factum esse simul sunt in quibus non est motus.quæst. 45. articu.2 ad .2
Fieri proprie est compositi & non formę.quæst.91. articu.2
Fieri rerum à deo quoddam est secundum naturam: & quoddam miraculosum.q.104.articu.4
Filij dei postquam ingressi sunt ad filias hnminum illęque genuerunt.&c.quomodo intelligitur.quæst.51.articu.3.ad.6.
Filij in diuinis quare non possunt esse plures.quæst. 27.artic.9.ad.3.
Filii quibus accidentibus parentibus assimilantur.quæst.100.artic.1.
Filius non ideo humanam assumpsit naturam quia plus diligeret quàm angelicam:sed quia plus indigebat.quæst. 20.articu.4.ad.2
Filius perfecta est patris imago,quia eiusdem est naturę:homo vero quia alterius est naturę dei imperfecta est imago.quæst.35.artic.2. ad 3.
Filius est alius à patre sed nõ diuersus à patre.quæst.31.articu.2.ad.1.
Filius est in patre secundum essentiã,relationẽ & originẽ.quæst. 42. articu.5.
Filius & spiritussanctus sunt vnus deus ratione vnitatis essentię. quæst.27.articu.3.ad.2.
Filius in diuinis generatur sed non essentia sicut in creaturis. q.39. articu.5.ad.2.
Filius intelligendo non format siue producit verbum vel alium filium.quæst.34.articu.2.ad.4.
Fiius non dicitur principiatus à patre.vt sic pater eius sit principiũ. quæst.33 articu.1.ad.2.
Filius omnem patris perfectionem per generationem accepit qui ab æterno patri in magnitudine est æqualis.quæst.42. articu.4.
Filius perfecta imago patris dicitur.quæst.93.articu.1.ad.2.
Filius per seagit licet à se non agat:quia à se non habet naturam, sed à pare patre.st.42.articu.6.ad.1.
Filius primogenitus omnis creaturę,quomodo intelligitur .q.33. articu.3.ad.2
Filius quare filius, splendor,imago & verbum dicitur.quæst.34. articu.2.ad.3
Filius quare nascitur dissimilis patri.quæst.19.articu.8.
Filius quare non potest producere verbum:& spiritussanctus spirare amorem.quæst.37. articu.1.ad.4
Filius quomodo nomine principij in rerum creatione nominatur, sed in rerum distinctione aliter commemoratur.quæst .74.articu.3.ad.1
Filius visibiliter missus fuit in assumpta humanitate & non spiritus sanctus qui filius vt sanctificationis actor,& spiritussanctus,vt iudicium.quæst. 43.articu.7.ad. 4.
Finem consequendi hominis & angeli differentia siue diuersa ratio. quæst. 62.articu.5.ad.1.&.3.
Finem vltimum sicut non potest non velle:ita circa prima principia intellectus non potest aliter se habere.quæst.18.articu.3.
Finis cuiuslibet rei est propria eius operatio:aliàs frustra essent operatiuę virtutes.quæst.105.articu.5
Finis,forma & efficiens priora sunt in causando:in causato vero ecõuerso.quæst.5.articu. 4
Finis gubernationis mundi est bonum essentiale: ad cuius participationem omnia tendunt.quæst.103.articu.4
Finis hominis est duplex secundum duplicem naturalem qualitatẽ ipsius.quæst.83.articu.1.ad.5.
Finis intellectus est altior & abstractior fine aliarum potentiarum. quæst.82.articu.3.ad.1.
Finis intentione remota ab agente:quod ex actione sequitur casuale est. quæst.44.articu.4.
Finis rationalis creaturę est duplex,scilicet excedens & proportionatus naturę.quæst 23.articu.1
Finis sic se habet ad ea quę sunt ad finem sicut principia in intellectu ad conclusiones.quæst.19.articu.5.
Finis vniuersi est quoddam vniuersale bonum extrinsecum.quę.103. articu.2.
Finitum simpliciter potest esse infinitum secundum quid.quæst.7. articu.2.
Flumina paradisi opposita irrigant regiones. quæst.102.arti.1.ad.2.
Forma aduenies enti in actu est accidentalis:quia nõ dat esse simpliciter:sed secundum quid.quæst.76.articu.4.
Forma corporeitatis non est vna omnium corporalium per se cui superueniant alię formę.q.66.articu.2.
Forma corporis cœlestis simpliciter non est nobilior anima animalis: secundum tamen rationẽ formę & motus nobilior est.quæst .70.articu.2.ad.3.
Forma cuiuslibet agentis est ratio & exemplar effectus:quæst.44. articu.3.
Forma finis & efficiens conueniunt quodam ordine in ratione principij:materia vt subiectum effectus operationis.quæst 105.arti.5.
Forma generati non est finis genetationis nisi inquantum est similitudo formę generantis.quæst.44:articu.4.ad.2.
Forma in imaginatione est sine materia:non tamen sine conditionibus materialibus medium quoddam est interesse formę quę est in materia:& quę per abstractionem est in intellectu:à qua angelus non potest abstrahere speciem intelligibilem:quæst,55.artic.2. ad.2.
Forma in supposito singulari existens re vel ratione communicabilis est.quæst.13.articu.9:
Forma intelligibilis intellectus beati est ipsa diuina essentia:& non aliqua species creata.quæst.12.articu.5.
Forma naturalis vel intelligibilis inquantum dat esse,non dicitur principium actionis nisi supposita inclinatione ad effectum.q.14. articu.8.
Forma non fit vel creatur,sed compositum,cuius partes concreatur quæst.45.articu,8.
Forma quare inuariabilis dicatur.quæst.9.articu.2.ad.3.
Forma quare non perfectè complet potentiam materię.quæst.55. articu 1.
Forma quæ est in materia est causa formæ materialis secundum quod compositum est à composito.quæst.91.articu.2.
Forma secundum quod est magis immaterialis, tanto magis accedit ad infinitatem.quæst.14.articu.1.
Forma simplex quomodo potest esse subiectum propositionis, quæst.13.articu.12.ad.2
Forma simplex nõ potest esse subiectum,quomodo habet intelligi quæst.54.arti.3.ad.2
Forma substantialis est primum actionis principium:sed non proximum.q.77.articu.1.ad.4.
Forma substantialis quod susciptat magis & minus est impossibile, quæst.118.articu.2.ad.2.
Forma totius quæ non dat esse singulis partibus suis est compositio & ordo partium.quæst:76.articu.8.
Formam abstractam alicuius dicimus:sed non econtra, quæst. 39. articu.2.

**

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE SALAMANCA

Formam habere materiam partem sui est impossibile duplici ratione. quæst.75.artic.5
Formas non esse plures vnius triplex ratio. quæst.76.artic.3
Formatio fœminæ ex Adam fuit sacramentalis figura Christi dormientis in cruce de cuius latere ecclesiæ sacramenta fluxerunt. quæst.92.artic.2
Formatio spiritualis creaturæ per lucis productionem. quæst.67. artic.4.ad.4
Formæ corporales à substantiis spiritualibus deriuantur non in fluentibus,sed mouentibus ad formas.quæst.75.artic.4
Formæ elementorum virtute non actu manent in misto. quæst.66. artic.4.ad.4
Formæ quæ recipiuntur in materia per ipsam indiuiduantur cùm sit primum subiectum.quæst.3.artic.2.ad.3
Formæ rerum ad formas intelligibiles intellectus angelici reducuntur.quæst.65.artic.4.ad.2
Formæ subsistentes non habent causam formalem sui esse & vnitatis,neque causam agentem per transmutationem,sed solùm causam substantiam producentem.quæst.61.artic.1.ad.2
Fundamentum antiquorum quare ex nihilo nihil fit. quæstio 45. artic.2.ad.1
Fundamentum positionis Platonis de ideis.quæst.18.artic.4.ad.3
Fundamentum quare quidam malum existimabant quandam rem esse.quæst.48.artic.2.ad.2
Furor & concupiscentia metaphoricè dicuntur esse in dæmonibus sicut ira in deo.quæst.59.artic.4.ad.1
Futura cognosci possunt à deo dupliciter: sed à nobis vno modo tantùm.quæst.86.artic.4
Futura non euenire deus potest facere: sed præterita vel præsentia non fuisse non potest.quæst.10.artic.5.ad.3
Futura quædam magis iudicamus per motum quorundã animalium quàm per motum hominum.quæst.86.artic.4.ad.3
Futurum contingens quare à nobis cognosci non potest. quæst.14. artic.3.ad.3
Futurorum cognitio est duplex:in causis suis,& in seipsis. quæst.57. artic.3

GAudium,amor & dilectio sunt in deo : aliæ verò passiones non: nisi metaphoricè.quæst.20.artic.1.ad.2
Gaudium in angelis quomodo potest augeri & quomodo nõ de salute eorum qui per eorum ministerium saluantur. q.62.art.9.ad.3
Gaudium in cœlis maius est super vno peccatore pœnitẽtiam agente,quàm &c.qualiter exponatur.20.artic.4.ad.4
Gaudij manet vna ratio in angelis tam respectu pœnitentis,quàm i peccato manentis.quæst.13.artic.7.ad.3
Generatio diuina prior,perfectior & verior est generatione humana.quæst.33.artic.2.ad.4
Generatio & omnes mutationes instantaneæ: sunt termini motus continui.quæst.53.artic.3
Generatio formarum diuersorum graduum diuersimodè fit à diuersis agentibus.quæst.118.artic.1
Generatio mulieris ex quibus causis contingit.quæst.99.art.2.ad.2
Generatio non viuentium est ab extrinseco totaliter: viuẽtium verò à principio intrinseco.quæst.78.artic.2.ad.2
Generatio quare non est in substantiis separatis à materia. quæst. 98.artic.1
Generatio sine deformitate concupiscentiæ fuisset in statu innocentiæ.quæst.98.artic.2
Generationis animalium perfectorum & imperfectorum differẽtia. quæst.45.artic.8.ad.3
Generationis communiter & propriè dictæ differentia.q.7.art.2
Generationis creatæ & increatæ differentia ex parte æqualitatis & magnitudine terminorum.quæst.42.artic.4
Generationis hominis & iumenti, corporis & animæ:conuenientia & differentia.quæst.75.artic.6.ad.1
Generationis processus est de imperfecto ad perfectum.q.119.art.2
Generationes rerum & fieri quare antiqui philosophi principio materiali attribuerunt.quæst.22.artic.2.ad.3
Generationis vniuocę & equiuocę differentia:quæst.71.artic.1.ad.1
Generare carnem naturale igni quando fit.quæst.62.artic.2
Generata diuersimodè:quomodo præcesserunt in suis causis.quæst. 73.artic.1.ad.3
Generata ex putrefactione quomodo suis causis assimilentur. quæst. 105.artic.1.ad.1
Generatiua cui deseruiunt nutritiua & augmentatiua ipsis est perfectior & dignior.quæst.78.artic.1
Generis & differentiæ in angelis & corporalibus diuersa assignatio. quæst.50.artic.2.ad.1
Generis & speciei particularis & vniuersalis ratio non potest esse in deo.quæst.30.artic 4.ad.3
In genere aliquid dupliciter est,propriè,& reductiuè.quæst.3.art.5
Genuit patet filium voluntate concomitante non vt habitudinem principij importat quo produxit mundum.quæst.41.artic.2
Genus neutrum quare significat essentiam & non masculinum vel fœmininum.quæst.31 .artic.2.ad.4
Genus & accidens circa ideam speciei differũt.quæst.15.artic.3.ad.4
Gentilis & catholicus quomodo differant.quæst.13.artic.10.ad.5
Gloriam homo & angelus consequuntur diuersimodè secundum naturæ differentem inclinationem.quæst.62.artic.6
Gloriam quis consequitur ex merito : & meritum ex gratia: gratiam verò ex diuina voluntate.quæst.23.artic.5
Gratia est in sacramento nouæ legis instrumentaliter , sicut forma artificiati in instrumentis artis.quæst.43.artic.6.ad.4
Gratia quid confert naturali cognitioni qua deum cognoscimus. quæst.12.artic.13
Gratia quomodo perficit naturam.quæst.62.artic.5
Gratiæ duplex gradus vel status : vnus principium merendi, & alius gloriæ.quæst.109.artic.1
Gradus cognitionis angelorum penes rerum rationes est triplex. quæst.118.artic.1
Gradus cognitionis animæ est triplex : & status multiplex. quæst. 94.artic.2
Gradus cognoscitiuæ virtutis est triplex , scilicet sensitiuæ , intellectiuæ,per abstractionem,& sine abstractione. quæst.85.artic.1
Gradus diuersi naturæ spiritualis ad gratiæ & gloriæ diuersos gradus ordinantur.quæst.62.artic.6
Graduum vitæ diuersitas..quæst.72.artic.1.ad.1
Grauia & leuia à generante mouentur : animalia verò à se. quæst.18. artic.1.ad.2
Gubernatio multitudinis melius fit per vnũ quàm per plures.quæst. 113.artic.3
Gubernationem vniuersi manifestè demonstrat ordo rerum in fine. quæst.103.artic.1
Gubernationis effectus tripliciter considerati potest.q.103.art.4
Gubernationis & prouidentiæ differentia : quarum prouidentia est æterna & gubernatio temporalis.quæst.22.artic.1.ad.2
Gubernationis rationalium & irrationabilium diuersus modus & differentia.quæst.103.artic.5.ad.2
Gustus & tactus distinctio & differentia.quæst 78.artic.3.ad.3.& 4

HAbens gratiam ordinatur ad gloriam , ad quam non eligitur simpliciter.quæst 24.artic.2.ad.3
Habilitas subiecti ad formam quo modo intenditur & remittitur. quæst.48.artic.4.ad.2
Habitudo non est de ratione entis causati.&c.quæst.44.art.1.ad.1
Habitus vel potentias formaliter distinctos contineri sub vno habitu vniuersali non inconuenit.quæst.1.artic.3.ad.2
Hic homo licet sit per participationem speciei non tamen reducitur ad aliquid per se existens in eadem specie : sed ad speciem superexcedentem.quæst.44.artic.3.ad.2
Hoc aliquid dupliciter potest sumi , vel pro quocunque subsistente vel subsistente completo in materia alicuius speciei. quæst.75. artic.2.ad.1
Hominem sibi dimitti vel permitti à deo vel ab angelo quomodo fit.quæst.113.artic.6
Homines in statu innocentiæ dispares fuissent secundum sexum animam & corpus non exempti à lege naturæ.quæst.96.artic.3
Homines pingues quare sunt pauci feminis & similiter animalia magni corporis.quæst.119.artic.2
Homini inest à natura quoddam principium scientiæ per quod cognoscuntur naturaliter quædam principia vniuersalia omnium scientiarum.quæst.117.artic.1
Homini non datur gratia secundum proportionem naturalium sicut angelo:ideo par angelis secundum gradum gratię esse potest. quæst.118.artic.8.ad.1
Hominis & angeli modi apprehensionis intellectualis differentia. quæst.58.artic.5
Homo beatus non potest nõ inhærere diuinæ visioni.q.100.art.2
Homo beatus nullo modo potest peccare sed naturaliter appetit beatitudinem & fugit miseriam.quæst.94.artic.1
Homo dicitur bonus non ratione intellectus:sed voluntatis. quæst. 5.artic.4.ad.3
Homo dicitur minor mundus ratione compositionis : quia omnes creaturæ mundi quodammodo reperiuntur in eo.quę.91.artic.1
Homo est omnis homo , falsa est propositio : sed deus est trinitas: vera est.quæst.39.artic.6.ad.1
Homo & angelus diuersimodè se cognoscunt.quæst.87.artic.ad.2
Homogenei & heterogenei partes quomodo differenter se habent ad totius constitutionem.quæst.11.artic.2.ad.2
Homo in coitu bestiis assimilatur.quæst.98.artic.2.ad.3
Homo in patria angelum conregnantem:sed in via custodem habet. quæst.113.artic.4
Homo in statu innocentiæ angeli custodia indiguisset. quæst.113. artic.4.ad.3
Homo in statu innocentiæ animalibus ad vitæ sustentationem non indiguisset neque ad tegumentum.quæst.96.artic.1.ad.3;
Homo in statu viæ , virtute potest esse maior multis angelis beatis. quæst.117.artic.2.ad.3

Homo

Homo interior intellectiuè , exterior verò sensitiuè sumitur.quæst. 75.artic.4.ad.1
Homo medium quoddam est inter corruptibilia & incorruptibilia. quæst.98.artic.1
Homo adhæret mobiliter rei apprehensæ : dæmones verò immobiliter.q.64.artic.2
Homo naturali appetitu vult beatitudinem.q.60.artic.2
Homo per bonum & malum angelum inducitur ad bonum , scilicet directè per bonum & indirectè per malum.q.64.art.4
Homo proficere ad meritum non potest nisi diuino adiuuante auxilio:sed per seipsum ruere potest.q.114.art.3.ad.3
Homo quare discurrendo scientiam acquirit:quia non statim in cognitione principiorum conclusiones conspicit consequentes. quæst.58.artic.3
Homo est perfectior cæteris animalibus in gustu & olfactu. quæst. 91.artic.3.ad.1
Homo præest aliis animalibus & angelis in operatione. quæst.77. artic.2
Homo quare habet staturam rectam , quatuor ostenditur rationibus.quæst.91.artic.3.ad.3
Homo quare non fuit formatus in Paradiso sicut & mulier. quæst. 102.artic.4.ad.3
Homo quatuor in se continet:quibus conuenit cum omni creatura. quæst.96.artic.2
Homo quia secundum animam præfertur superioribus corporibus non prohibet dici superiorem naturam factam propter inferiorem.q.90.artc.2.ad.4
Humanitas quomodo dicitur pars formalis hominis.q.3.art.3
Humidum radicale est in quo fundatur virtus speciei: nutrimentale verò quod nõdum peruenit ad susciendam perfectam naturam speciei.q.119.artic.1.ad.3

IDea exemplar & ratio dicitur respectu productionis & cognitionis.q.15.artic.3
Idea exemplar vel principium cognitionis dicitur.q.15.artic.1
Idea in Deo non est sicut quo sed sicut quod intelligitur : ideo diuinæ simplicitati quòd multa intelligat non repugnat.q.15.art.2
Idea pluraliter dicitur in diuinis & nõ singulariter:quia hoc nomen est impositum ad significandum respectum ad creaturam. q.34. artic.3.ad.4
Ideas necessitas ponendi secundum Platonis positionem.q.79.ar.3
Ideas posuit Aug.esse rationes æternas in mente diuina. quæst.84. artic.5
Ideas posuit Plato esse obiectum intellectus nostri.q.88.art.1
Idem non potest esse plurium ratio adæquata vel similitudo , nisi sit excellens.q.55.art.3.ad.3
Identitate intellectus & voluntatis stante diuinæ processiones distinguntur.q.27.artic.3.ad.3
Identitatem realem duplicem in diuinis consideramus. quæst.40. artic.1.ad.1
Identitas scientiæ ex scibilis vnitate sumitur. q.117.art.1
Hierarchia triplex distinguitur secundum triplicem acceptionem rationis rerum.scin deo in causis vniuersalibus & per applicationem siue determinationem ad determinatos effectus.q.108.art.6
Hierarchiam esse vnam vel plures penes diuersam illuminationem sumitur. q.108.art.1
Ignis de nouo generati & nutriti per appositionem combustibilis differentia.q.119.artic.1.ad.5
Ignis inferni quomodo dicatur æternus.q.10.art.3.ad.2
Illuminatio angeli fit secundum potentiam & species intellectus. q.106.artic.1
Illuminatio angeli & hominis penes quid conueniat & differat. q.111.artic.1
Illuminatio augmentum dicitur virtutis naturalis intellectus. q.12. art.5
Illuminatio est manifestatio eius quod mente concipitur secundum quod à prima veritate dependet. q.107.artic.2
Illuminatio mentis rationalis quomodo fit à deo vel ab angelo per modum dispositionis. q.106.artic.1.ad.3
Illuminatio quod non fit motu multipliciter probatur.q.67.art.2
Illuminandi purgandi & perficiendi voluntatem dei & angeli diuersa ratio.q.106.art.2.ad.1
Imaginatio ex preconceptis speciebus potest vnam speciem formare.q.12.artic.9.ad.2
Imaginis & vestigij ratio differentiæ.q.93.art.3
Imago dupliciter consideratur, primo quantum ad id in quo primo reperitur, secundo quantum ad quandam dei imitationem. q.93. artic.3
Imago est quædam expressa similitudo exemplaris. q.93.art.1
Imago in visione imaginaria & corporali imperfectè reperitur. q.93 artic.6.ad.4
Imago est similitudo quæ est in specie vel in signo speciei. q.35.art.1
Imago perfecta secundum vltimam differentiam speciei attenditur. quæst.93. artic.2
Imago quædam secundum naturam: quædam secundum gratiam: & quædam secundum similitudinem glorię potest in homine considerari. q.93.artic.4
In causis malinon est procedere in infinitum:sed omnia mala in aliquam bonam causam reducuntur ex qua malum sequitur per accidens. q.49.art.3.ad.6
Inclinatio est triplex.s.naturalis sensitiua & intellectiua. q. 60. art.1
Inclinatio gratiæ non necessitat voluntatem sed potest homo ea non vti & peccare.quæst.62.art.3.ad.2
Incomprehensibile est quod non ita perfectè cognoscitur sicut cognoscibile est.q.12.art.7.ad.3
Incorporalia quæ dicantur. q.8.art.2.ad.1
Incorruptibile dicitur aliquid tripliciter. q. 97 . art.1
Incubi quomodo dicuntur procreare filios.q.51.ar.3.ad.6
Indiuidua corporalia sunt de per accidens & secundario. q. 23. artic. 7
Indiuidua in separatis à materia non sunt plura in vna specie. q. 75. artic. 7
Indiuidua substantiæ quare dicuntur primæ substantiæ. quæst. 29. artic.1
Indiuidua substantiæ quare dicuntur suppositа vel subiecta vel hypostases. q. 39. artic.1.ad.3
Indiuiduatio inquantum huiusmodi non impedit cognitionem vniuersalium:sed materialitas intelligentis vel speciei. quæst. 76. artic.2.ad.3
Indiuiduatio quomodo inuenitur in substantiis separatis. quæst. 3. artic.3
Indiuiduationis corporalium & spiritualium differentia siue diuersitas.quæst.3.artic.2.ad.3
Indiuiduantur seipsis formæ per se subsistentes.q.13.artic.9
Indiuidui ratio vel substantiæ primæ animæ separatæ non conuenit. quæst.29.artic.1.ad.5
Indiuidui vagi & signati diuersitas significationis.q.30.artic.4
Indiuiduo conuenit substare ratione materiæ : & subsistere ratione formæ.q.29.artic.2.ad.5
Indiuiduorum substantiarum incorruptibilium multiplicatio per se intenditur à natura vel à naturæ authore.q.98.artic.1
Indiuiduum esse quomodo deo conuenire potest.q.29.art.3.ad.4
Indiuisibile & punctum quomodo per priuationem cognoscuntur. quæst.14.art.10.ad.1
Indiuisibile secundum continuitatem & secundum speciem prius intelligitur:punctus verò & vnitas posterius.q.85.art.8
Indiuisibilis in quãtitate & in separatis à materia diuersa ratio essendi in loco.q.8.art.2.ad.2
Inæqualitas rerum est propter inæqualitatem perfectionũ graduum formarum.q.17.art.3
Inæqualitas rerum productarum dicit perfectionem vniuersi. q. 65. artic.2.ad.3
Inferiora in entibus perfectiori modo sunt in superioribus quàm in seipsis.q.57.artic.1
Inferior angelus aliquando communicatione boni angeli superioris denominatur.q.112.artic.2.ad.2
Inferiorum diuersa ratio non facit æquiuocationẽ superiorũ.quæst. 29.artic.4.ad.4
Infiniti diuersa ratio in angelis & incorporalibus.q.50.art.2.ad.4
Infinitum esse actu aliquod corpus naturale vel mathematicum est impossibile.q.7. art.3
Infinitum esse aliquod creatum non inconuenit vt æui duratio.q.10. artic.5.ad.4
Infinitum in diuisione inuenitur:sed non in additione. quæst. 7. artic.3.ad.3
Infinitum in potentia esse in intellectu non inconuenit. quæst. 87. artic.3.ad.2
Infinitum repugnat cuilibet speciei magnitudinis.q.7.art.3.ad.2
Infinitum quare non habet rationem cognoscibilis. quæst. 86. artic.1.ad.1
Infinitum quod secundum quantitatem dicitur materiæ attribuitur. quæst.7.artic.1.ad.2
Infinitum quomodo sumitur à mathematicis.q.7.art. 3.ad.1
Infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato. quæst. 12. artic.7
Infinitum secundum formam est maxime cognoscibile ; sed non secundum materiam.q.12.artic.1.ad.2
Infinitum secundum quantitatem quare non est cognoscibile. q.14. artic.12.ad.1.& 2

Informitas materiæ quomodo intelligitur præcessisse eius formationem.q.69.artic.1
Ingenitum dupliciter potest significari, scilicet absolutè & relatiuè. quæst.33.artic.4.ad.3
Inhærendi vltimo fini necessitas.q.62.artic.8
Immaterialitas cuiuslibet rei est causa quòd sit cognoscitiua: ideo Deus est in summo cognitionis.q.14.artic.1
Immaterialitas est ratio incorruptibilitatis rei.q.50.artic.5
Impossibile est & magis Deo repugnat facere præteritum nõ fuisse quàm mortuum suscitare.q.25.artic.4.ad.1
Impressiones ex sensibilibus relictæ in spiritibus conseruantur. quæst.111.artic.3
In principio creauit Deus cœlum & terram &c. diuersimodè potest exponi.q 61.artic.3.ad.3
In principio creauit Deus cœlum & terram: tripliciter exponitur & quare.q.46.artic.3
In principio erat verbum vt Plato dixit:quomodo intelligitur. q.32. artic.1.ad.1
Impugnatio hominis quomodo est à deo & à dæmone: ipsa impugnatio est à dæmone: sed ordo impugnationis est à Deo.quæst. 114.artic.1
In separatis à materia idem est intellectus & quod intelligitur quomodo habet veritatem.q.87.artic.1.ad.3
Instans primum in angelis intelligitur respõdere operationi mentis eius qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem. q.63.artic.6.ad.4
Intellectiuæ partis hominis & angeli differentia penes retardationem inclinationis.q.62.art.6
Intellectuale non habet rationem vltimæ differentiæ respectu hominis & angeli:sed potius generis.q.75.art.7.ad.2
Intellectualis operationis est duplex principiũ in intelligente.quæst. 105.artic.3
Intellectum agentem necessitas ponendi est propter abstractionem specierum à fantasmatibus.q.79.artic.3
Intellectum est vnum tantùm & non plura plurium intellectuum. quæst.66.artic.2.ad.4
Intellectum secundum suam speciem est perfectio intelligentis.q.14. artic.5.ad.2
Intellectus agens est sua actio: habet intelligi talis prædicatio per concomitantiam & non per essentiam.q.54.artic.1.ad.1
Intellectus agens & possibilis quare necessariò ponuntur in nobis. quæst.54.artic.4
Intellectus agens quomodo operatur circa phantasmata.quæst.85. artic.1.ad.4
Intellectus angeli & hominis genere non differunt. quæst. 79. artic.8.ad.3
Intellectus angeli, hominis & Dei differentia existendi in actu vel in potentia.q.79.artic.2
Intellectus angeli quomodo semper est in actu respectu connaturalium speciei & in potentia:quia quæ naturaliter cognoscit non semper considerat.q.58.artic.1
Intellectus creatus quam habet proportionem ad Dei cognitionẽ. quæst.12.artic.1.ad.4
Intellectus creatus quomodo potest eleuari ad ea quæ excedunt suam naturam.q.12.artic.4.ad.3
Intellectus diuersus modus essendi.q.79.art.6.ad.3
Intellectus diuinus mensura est nostri intellectus veritatis.quæst.21. artic.2
Intellectus diuinus vt se intelligat non intelligit alia.quæst.14.artic. 2.ad.3
Intellectus dupliciter est potentia.q.58.artic.1
Intellectus est in actu per speciem intelligibilem ad quam consequitur inclinatio quæ est voluntas.q.19.artic.1
Intellectus est simplicior & abstractior voluntate simpliciter & absolutè.quæst.82.artic.3
Intellectus est supra tempus quod est numerus motus &c.quæst.85. artic.4.ad.1
Intellectus & æstimatiuę comparatio in cognoscendo respectu cognitionis sensus.78.artic.4.ad.4
Intellectus & sensus conuenientia & differentia:respectu obiecti in patiendo.q.75.artic.3.ad.2
Intellectus & sensus in actu,sunt intellectum & sensatum in actu. quæst.55.artic.1.ad.2
Intellectus & voluntas tantùm ista sunt in angelis. quæst. 79.artic. 1.ad.3
Intellectus & voluntatis differentia tendendi in propria obiecta. quæst.16.artic.1
Intellectus & voluntatis perfectio in quo consistit. quæst.59.artic. 3.ad.2
Intellectus & voluntatis solùm anima est subiectũ:sensitiuarum verò virium coniunctum.q.77.art.8
Intellectus imaginationis & sensus differentia in rerum apprehensione.q.57.artic.1.ad.2
Intellectus in prima obiecti apprehensione perfectam de re non habet cognitionem:sed successiuè.q.85.artic.5
Intellectus est in principio sicut tabula rasa & refutatio oppositæ opinionis Platonis.q.84.artic.3
Intellectus intelligens rem aliter quàm est: est falsus. dupliciter exponitur.q.13.artic.1.ad.3
Intellectus licet sit supra tempus:tamen compositioni & diffinitioni ipsius tempus adiungitur dum se ad phantasmata conuertit.quæst. 85.art.5.ad.2
Intellectus noster ita se habet in ordine intelligibilium sicut materia in ordine materialium.q.14.artic.2.ad.3
Intellectus noster non potest plura simul actu intelligere, nisi quæ per vnam speciem cognoscit.q.86.artic.2
Intellectus noster per speciem intelligibilem infinita cognoscit. quæst.14.artic.12
Intellectus noster quare apprehendit simplicia per modum compositorum.q.13.artic.12.
Intellectus noster quare cognoscit componendo & diuidendo cognita quidditate.q.58.artic.4
Intellectus noster sicut virtute est infinitus: ita cognoscit infinitum. quæst.86.artic.2.ad.4
Intellectus passiui diuersorum acceptio, scilicet pro appetitu sensitiuo & pro virtute cogitatiua.q.89.art.2.ad.2
Intellectus per similitudinem obiecti fit in actu: non autem voluntas.q.27.artic.4
Intellectus potentialis dicitur separatus:quia non est actus alicuius organi:& multo magis agens.q.79.aric.5.ad.1
Intellectus practicus mouet cum apprehensione particulari. quæst. 86.artic.1.ad.2
Intellectus principiorum quomodo est causa conclusionis & scientiæ & quomodo non.q.15.artic.5
Intellectus quadrupliciter distinguitur: scilicet agens,potentialis,in habitu & adeptus.q.79.artic.10.
Intellectus quare nõ potest plura simul intelligere per diuersas species.q.12.artic.10.
Intellectus quod simul diuersis speciebus eiusdem generis perficiatur ad intelligendum diuersa in actu est impossibile. quæst.85. artic.4
Intellectum vnum omnium hominum esse:est impossibile.quæst.76. artic.2
Intellectus quomodo dicitur pati:licet intelligere sit eius perfectio. quæst.79.artic.2
Intellectus reflectens se super actum suum cognoscit actũ& speciem vt quod.q.85.artic.2
Intellectus & species intelligibilis intelligens intelligere:& quod intelligitur,sunt vnum & idem in Deo.q.14.artic.4
Intellectus speculatiui & practici differentia ex parte finis.quæst.79. artic.11.
Intellectus,voluntas & natura re in omni creatura differunt. quæst. 59.artic.2.
Intelligentia non potest aliam producere intelligẽtiam neq; agens naturale aliquam naturam absolutam.q.45.artic.5.ad.1
Intelligere est operatio existentis in actu per formam cuius ipsa est principium:demonstratio Aristotelis.q.76.artic.2
Intelligere est operatio rei subsistentis in corpore.q.75.art.2
Intelligere est propria hominis operatio inquantum est homo. quæst.76.artic.1
Intelligere & ratiocinari circa veritatem differentia.q.79.art.8
Intelligere & velle non sunt actus designantes processionẽ alicuius rei distinctæ à Deo.q.41.art.4.ad.3
Intelligere non est absque phantasmate.q.85.art.1
Intelligere non est operatio virtutis organicæ.q.76.artic.1
Intelligere non esse sine corpore quomodo intelligitur. quæst.75. artic.2.ad.3
Intelligere rem aliter quàm est:quomodo est verũ vel falsum.quæst. 85.artic.1.ad.1
Intelligibile tripliciter est in intellectu:scilicet in actu: in habitu, & vt ad aliud relatum.q.107.artic.1
Intelligibiles relationes in nobis in infinitum procedunt, sed non in Deo.q.28.artic.4.ad.2
Intelligibilia per corporum similitudines intelligimus.q.1.art.9
Irascibile & concupiscibile in diuersa & distincta principia reducuntur.quæst.81.artic.2.
Irascibile & concupiscibile non respiciunt boni vniuersalem rationem:sed solùm delectabilis & repulsui.q.82.artic.5
Iudicamus aliquid ratione & syndaresi naturaliter. quæst.79.artic. 12.ad.3
Iudicium est determinatio siue conclusio consilij.q.82.ar.3.ad.2
Iudicium perfectum scientiæ naturalis haberi non potest de rebus naturalibus:non cognitis sensibilibus q.84.art.8
Iustitia est duplex,scilicet commutatiua & distributiua.q.21.art.1
Iustitiæ originalis est triplex subiectio.q.95.art.1
Iusti quare in hoc mundo affliguntur.q.21.art.4.ad.3
Lex noua excellentior est antiqua.quæst.112.artic.2.ad.1
Liber de spiritu & anima:non est autenticus neque Aug.quæst.77. artic.8.ad.1
Liber mortis quare non ponitur sicut liber vitæ.quæst.24.ar.1.ad.3
Liber vitæ solum notitiam dicit electorum in vitam gloriæ.quæ.24 artic.2
Libero arbitrio & lege naturali,homo sufficienter non potest vitare malum propter animæ passiones.q.113.artic.1.ad.1
Libertas arbitrij maior est in angelis qui peccare non possunt:quã in nobis qui peccare possumus.q.62.artic.8.ad.3
Libertas arbitrij vt dicit remotionem coactionis non suscipit magis & minus: quæ in superioribus angelis nobiliori modo est quã in inferioribus.q.59.artic.3.ad.3
Liberum arbitrium est potentia denominata ab actu. q.83. artic.2 ad.1
Liberum arbitrium non est eorum quæ naturali instinctu volumus. q.19.artic.10
Liberum arbitrium non est sufficiens causa merendi.q.62.artic.4.
Liberum arbitrium quid sit ex electione ratio sumenda est.quæst.83 artic.3
Liberum arbitrium vt causa particularis concurrit ad meritum glorię.quæst.23.artic.5
Locutio angeli in sola intelligibili operatione consistit. quæst.107 artic.4
Locutio est intelligibilis ordinatio ad alterũ per voluntatẽ.q.107. artic 1
Locutionis hominis & angeli differentia.q.107.artic.1.ad.1.&.2
Locus ab autoritate in hac scientia eius dignitati non derogat.q.1 artic. 8.ad.2.
Locus non est pœnalis animæ vel angelo quasi afficiens alterando naturam sed quasi afficiens voluntatem contristando .quæst. 64 artic.4.ad.3
Locus paradisi quibus medijs secluditur à nostra habitatione.q.102 artic.1.ad.3
Locus temperatus requiritur vt generatio hominum & perfectorũ animalium fiat.quæst.91.artic.2.ad. 2
Lucem non habere modum,speciem,& ordinem, quomodo intelligatur.quæst.5.artic.5.ad.5
Lumen in medio non habet esse intentionale sed reale.quæst.77. artic.3
Lumen intellectus nostri est quædam diuini luminis participatio quæst.84.artic.5
Lumen intellectus nostri est quædam impressio primæ veritatis. quæst.88.artic.3.ad.1
Lumen intellectus est veritatis manifestatio.q.107. artic.1
Lumen non est similitudo qua dei essentia videtur.quæst.12.artic.5 ad.2
Lumen quare non habet contrarium, & quomodo facit colores in actu,siue visibiles.quæst.68.artic.3.ad.2.&3
Luminaria quare magna dicuntur.q.70.artic.1.ad.5
Luminaria propter tria hominibus vtilia deus creauit.quæst. 70 artic.2
Luna quod plena facta fuerit, est satis probabile.q.70.artic.2.ad.5
Lux primo producta cuius naturę fuit.q.67.artic.4.ad.2
Lux solis in primo triduo fuit informis,& quarta die formata.qu.68 artic.1
MAgi Pharaonis quod defecerint in tertio signo,quomodo intelligitur.quæst.32.artic.1.ad.1
Magi Pharaonis serpentes & ranas quos fecerunt naturaliter facti sunt.quæst.114.artic.4
Magis & minus mutabilia sunt quę magis & minus ab ęternitate recedunt.quæst.10.artic.5
Magis & minus quomodo diuersificant speciem & quomodo non. quæst.50.artic.4.ad 2
Magis vniuersale comparatur ad minus vniuersale vt totum, & vt pars.quæst.85.artic.3.ad.2
Magis vniuersalia via generationis sunt priora minus vniuersalibus: sed via perfectionis minus vniuersalia sunt priora.quæst.85.artic.3 ad.1.
Magister docendo nihil directe causat in intellectu discipuli:sed ipsum mouet vt virtute sui intellectus formet intelligibiles cõceptiones.quæst.117.artic.1.ad,3
Mala non est quælibet boni remotio negatiuè accepta sed priuatiuè.quæst.48.artic.3
Malum boni dicit priuationem.& quid sit ex boni ratione oportet accipere.q.48.artic.1
Malum culpę quid.quæst.17.artic.1
Malum culpę & pœnæ dicitur per substractionem debitę operationis.q.48.artic.5
Malum dicitur quod exit ab ordine boni particularis, & nihil quod exit ab ordine prouidentię.q.103.artic.7.ad.1
Malum esse vt in pluribus & bonum vt in paucioribus quomodo cõtingit.quæst.63.artic.9.ad.1
Malum habet causam per accidens & per se.quæ.49.artic.1
Malum non habet rationem appetibilis per se,sed per accidens. q.5 artic.1.ad.3
Malum quomodo est in deo,vt scitum & nõ vt causatum ab eo.q.18 art.4.ad.4
Malum simpliciter non tollit modum, speciem, & ordinem.quæ.5 artic:5.ad.3
Malum vt in pluribus hominibus accidit quia bonum sensus, & non rationis secum:sed in generabilibus,& corruptibilibus vt in paucioribus.quæst.49.artic.3.ad.5
Malum vt malum aliquo appetitu,siue naturali,siue animali,siue intellectiuo appeti est impossibile.quæst.19.artic.9
Manifestatio veritatis non semper est illuminatio,nisi ordinet in deum.quæst.109.artic.3
Mathematica non habent rationem finis,& boni. quæst.5.artic.3 ad.4
Mathematicus non demonstrat per causam efficientem .q. 44. ar.1 ad.3
Mare est terminus omnium aquarum,in quod confluunt omnes aquę occultis vel manifestis meatibus.q.69.artic.1.ad.3
Mas & fœmina in hominibus coniunguntur non solum propter generationis necessitatem vt in alijs animalibus:sed propter domesticam vitam,in qua sunt quędam opera viri & fœminę, & in qua vir est caput mulieris:q.92.artic.2
Materia cœli est in potentia tantum ad vnam formam.quę.97.artic.1
Materia corporis cœlestis non compatitur secum priuationem alterius formę:ideo cœlum est incorruptibile. quæst.9.artic.2
Materia dicitur vna, non vnitate alicuius formę:sed per omnium formarum remotionem.quæst.16.artic.7.ad.2
Materia diuiditur in partes,ratione quantitatis:quæ remota remanet substantia indiuisibilis.quæst.50.artic.3
Materia est de intrinseca ratione rei naturalis.q.75.artic.4
Materia est duplex, communis & signata. communis est de specie: sed non signata.quæst.95.artic.1.ad.2
Materialia præexistunt in angelis simplicius & immaterialius, quàm in ipsis rebus:multiplicius tamen quàm in deo.q.57. artic.1
Materia ingenita dicitur,quia non habet subiectum de quo sit: & cœlum ingenitum dicitur: quia non habet contrarium ex quo generetur.quæst.46. artic.1.ad.3
Materia intelligibilis cõmunis à qua non abstrahit mathematicus est substantia secũdum quod subiacet quantitati.q.85.artic.1.ad.2
Materia non potest esse sinẽ forma eo quod formam participet. q.3 artic.2
Materia prima cognosci non potest,nisi secundum propottionem ad formam.q.87.artic.1
Materia prima licet non si existat tamen bonum quoddam est.q.5 artic.2.ad.1
Materia prima mutari ad formam non potest:nisi à deo vel à composito ex materia & forma. quæst.117.artic: 3
Materia prima non existit in rerum natura per seipsam:neque secundum potentiam est infinita simpliciter.q.7.artic.2. ad.3
Materia prima quare est in potentia:cum sit semper sub forma.q.55 artic.1
Materia prima quod intelligatur sine forma implicat contradictionem:nec sub aliqua forma cõmuni fuit creata:sed sub distinctis formis.quæst.66.artic.1
Materia prima quomodo habet ideam in deo.q.15. artieu.3.ad.3.
Materia prima quomodo præintelligitur distincta ante formę introductionem.q.76.artic.6.ad.2
Materia quòd non sit vna superiorum & inferiorum:probatio Arist. q.66.artic.2.
Materia quòd sit vna corporalium & spiritualium est impossibile. q.50.artic.2
Materia quomodo dicitur appetere bonum & rationem appetibilis non habere.q.5.artic.3.ad.3
Materia sicut est propter formam ita forma quę est actus primus est propter operationem quę est actus secuudus.q.105.artic.5
Materiam mouere ad formam est ipsam reduci de potentia ad actũ à poenttia actiua.q.105.artic. 1
Materię duplex conditio:ad formam.scilicet & ad corruptionem. q.76.artic.5.ad.1
Materię & intellectus diuersa ratio non recipiendi formas: &c. q.75.artic.5.ad.1
Materię fœtus statim inest à principio forma vegetabilis secundum actum primum & non secundum actum secundum. q.118.artic.1. ad.4.
Materię inferiorum & superiorum distinctio & differentia.q.84.ar.3 ad.1
Materię magis repugnat esse sine forma qum accedenti sine subiecto.q.66.artic.1.ad.3
Materię non est determinatum esse nisi per formam.quæst.44. artic.2
Medijs duobus aliquid cognosci potest sine repugnantia.quæst.58.

artic.7.ad.3
Medium aliquid esse inter materiam & formam: penitus est impossibile.quæst.76.artic.6.
Medium cognitionis est duplex: quoddam est in quo res visa simul cum medio videtur: aliud per cuius notitiã in aliquod cognitum deuenimus.q.94.attic.1.ad.3
Medium quomodo datur inter substantiam & accidens: vt animæ proprietates.q.77.art.1.ad.5
Melius est quod in se bonum est & aliis causa bonitatis:quàm quod solum sibi bonum est.q.130.art.6
Memoria intellectiua non est obiectiua præteriti vt præteritum est: sensitiua tantùm quæ singularium est apprehensiua.q.79.art.6
Memoria, intelligentia,& voluntas quòd sint tres potentiæ non est de intentione Augustini.q.79.art.7.ad.1
Memoria, intelligentia, & voluntas quomodo sunt vna essentia. quæst.77.art.1.ad.1
Mens, & spiritus est essentia vel substantia: quomodo intelligitur. quæst.79.art.1.ad.1
Mensuræ diuersa ratio est q.10.art.5
Meritum penes gratiæ & operis quantitatem pensatur, quæ est duplex.q.95.artic.4
Metaphoricè dicta de Deo solùm similitudinem important siue significant ad creaturas.q.13.art.6
Metaphoricè quædam dicuntur de Deo & quædam propriè.quæst. 9.attic.11
Metaphoricè quædam nomina dicuntur de Deo, & quedam propriè.q.13.art.3.ad.1
Mihi minimo sanctorum data est gratia illuminare &c. dupliciter exponitur.q.117.art.2.ad.1
Millia millium ministrabant ei &c. qualiter exponitur. quæst.112. attic.4.ad.2
Minima cognitio altissimarum causarum desiderabilior est omni cognitione inferiorum.q.1.art.5.ad.1
Ministeria angelorum eis vtilia sunt:inquantum sunt quædam pars ipsorum beatitudinis.q.62.artic.9.ad.2
Miracula sunt præter virtutes actiuas & potentias passiuas naturales:non tamen præter rationes ideales.q.115.art.2.ad.4
Miracula qualiter fiunt per magos dæmones & per bonos & malos Christianos.q.110.art.4.ad.2
Miracula quomodo conueniat viris sanctis facere mortuis vel viuis. q.108.artic.8.ad.2
Miraculum dicitur per comparationem ad facultatem naturę:quam tripliciter potest excedere.q.105.art 8
Miraculum dicitur quod habet causam occultam: excedentem naturæ facultatem, consuetudinem & ordinem. quæstio.105.artic. 7.ad.2
Miraculi duplex acceptio.s.strictè & large.q.114.art.4
Miseria propriè est defectus rationalis creaturæ quam contingit esse felicem.q.21.art.4
Missio importat originem & nouum modum essendi in alio. quæst. 43.artic.1
Missio inuisibilis fit per gratiæ inhabitationem &c. quæstio.43 articulo 6
Missio visibilis spiritussancti ad Christum & ad alios sanctos multiplex fuit,ad diuersos denotandum effectus.q.43.art.7.ad.6
Mitti non conuenit ei qui non procedit ab alio.q.43.art.4
Mitti quibus ordinibus conuenit ad exterius ministerium: quibus disponere & quibus non.q.112.art.4
Mitti quomodo differenter conuenit filio & spiritui sancto: filio vt actor sanctificationis: spiritui sancto vt donum sanctificationis. quæst.47.art.7
Mobilia diuersa diuersimodè mouentur secundum etiam vnius motoris motionem.q.101.art.5.ad.2
Mobilia & possibilia reducuntur in vnam causam simpliciter immobilem.q.2.art.3.ad.2
Mobilia & variabilia omnia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur.q.113.art.1
Modi viuendi sunt quatuor secundum quatuor gradus viuentium. quæst.78.artic.1
Modus recipiendi speciem obiecti ad intellectum quid. quæstio.50. artic.2.ad.2
Modus,species,& ordo aliter in deo & aliter in creaturis esse dicuntur,scilicet sicut in causa & causato.q.6.art.1.ad.1
Modus,species,& ordo qualiter bona sint.q.5.art.5.ad.2
Mors quomodo animali accidat.q.119.art.1.ad.4
Mortui quod viuis appareant vel diuina fit dispensatione:vel bonorum vel malorum angelorum fit operatione. quæstio.89.artic. 8.ad.2
Motus cœli est causa generationis & corruptionis inferiorũ. quæst. 68.artic.2.ad.3
Motus cœli est causa transmutationum naturalium: non tamen transmutationum quæ sunt præter ordinem naturæ. quæst.91. artic.2.ad.3
Motus cœli non est naturalis propter principium actiuum intrinsecum,sed passiuum.& quomodo potest dici naturalis per principium intrinsecum.q.70.artic.3.ad.4.& 5
Motus dilectionis angelorum in Deum est duplex.q.63.art.1.ad.3
Motus diurnus communis totius cœli causa est distinctionis diei & noctis:dierum verò temporum,& annorum spectales distinctiones quomodo fiant.q.70.art.2.ad.3
Motus diurnus contingentis generationis est causa:qui verò est per Zodiacum causa est diuersitatis secundum generationem & corruptionem.q.104.art.2
Motus dupliciter sumitur, scilicet communiter vt est actus perfecti, sicut intelligere & sentire:& propriè vt est actus imperfecti, scilicet mobilis.q.18.art.1
Motus est duplex in cœlo: vnus communis qui causat diem & noctem:alius diuersificatus secundum quem diuersificatur dies,menses & anni.q.67.art.4.ad.3
Motus est vt vita quædam naturæ omnibus existentibus. quæst.18. artic 1.ad.1
Motus & quies quomodo deo attribuantur.q.73.art.2
Motus inferiorum corporum in corpus cœleste sicut in causam reducuntur.q.115.art.3
Motus localis instantaneus non potest dari.q.67.art.2
Motus localis quare perfectior est ceteris motibus.q.110.attc.3
Motus partis intellectiuæ in homine retardatur & non in angelo ratione suę compositionis.q.62.art.6
Motus quidam consequitur formã vt grauium & leuium, & quidam est via ad formam,vt calefactio.q.105.art.2
Motus qui est à motore coniuncto proprium vitę est opus:qui verò à motore separato opus vitæ esse non potest. quæstio.51.artic. 3.ad.3
Motus quilibet semper supponit aliquid immobile. quæstio.94. artic.1.ad.3
Motu locali maximè aliquorum distinctio manifestatur. quæst.70. artic.1
Mouentia seipsa & mota respectu finis triplici gradu perfectionis distinguuntur secundum magis & minus perfectum. quæstio 18. articulo 3
Mouens est duplex, scilicet non motum mouens vniformiter, & non motum per se, sed per accidens mouens difformiter. quæst. 75.artic.1.ad.1
Mouens sicut dicitur quod dat formam, quæ est principium motus in corporalibus:ita & mouens dicitur quod causat formam intellectualis operationis.q.105.art.3
Mouere cõtingit dupliciter, scilicet per modum finis & per modum efficientis.q.82.artic.4
Mouere corpora localiter quare quædam separata possunt & quædam non.q.117.art.4 ad.1
Moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis inquantũ huiusmodi:sed inquantum est in potentia.q.56.art.1
Moueri à se & ab alio non semper dicit coactionem & cõtradictionem.quæst.15.artic.4.ad.1.& 2
Moueri contra naturam quid.q.105.art.6.ad.1
Moueri & mutatum esse motus continui & discreti differẽtia. quæst. 53.artic.2.ad.3
Moueri & pati intellectus & aliorum mobilium æquiuocè dicitur. quæst.14.art.2.ad.2
Moueri & quiescere ad quid reducantur.q.79.art.8
Moueri sufficienter non potest aliquod mobile nisi virtus mouentis excedat vel adæquet virtutem mobilis passiuam. quæstio 105. artic.4
Moueri,vel mouere quomodo deo conuenit.q.9.art.1.ad.1
Mulier quare de costa viri fit formata duplex fuit significatio. quæst. 92.artic.3
Mulier quare de viro facta sit quadruplici ratione ostenditur.quæst. 92.artic.2
Mulier respectu particularis naturæ est animal occasionatum: sed non respectu naturæ vniuersalis.q.92.art.1.ad.1
Multa mala in rebus deus permittit ne multa bona impediantur. quæst.23.art.5.ad.3
Multiplicatio numerabilis qualiter intendatur.q.50.art.4.ad.4
Multiplicatio specierum & indiuiduorum nõ est secundum eandem rationem.quæst.62.art.6.ad.3
Multiplicitas nominis non secundum prędicationem:sed secundum significationem attenditur.q.13.art.19.ad.1
Multitudo ex vnitatibus constituitur non secundum quod rationem indiuisionis habent: sed secundum id quod de entitate habent. quæst.11.art.2.ad.2
Multum duobus oppositis opponitur, scilicet vni & pauco secundum duplicem acceptionem.q.11.art.2.ad.3
Mundum esse æternum demonstrari non potest neq; rationes Aristotelis hoc demonstrant.q.46.art.1
Mundum incepisse neque per causam neque per effectum demonstrari potest.q.46.art.2
Mutabilitati omnis creatura subiecta est vel per potentiam quæ est in deo,vel per potentiam in creaturis existentem. quæst.9.artic 2
Mutationis perfectio & dignitas à termino ad quem est: & non à quo. q. 45. art.1.ad.2
Narratio historiæ in sacra scriptura semper pro veritate & fundamento tenenda est.q.102.art.1
Nati ex Adam in statu innocentiæ poterant peccare. q. 100. artic.2. ad.1
Natiuitas filij secundum intellectum filiationem præcedit, etiam secundum quod est constitutiua personæ filij. quæst. 40. artic. 4
Natura assumpta à verbo quicquid de ea dicitur: & de filio dei dicitur.quæst.43.artic.7.ad.1
Natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis.quęst.118 artic. 2. ad.3
Natura corporalis comparatur ad animam sicut materia & instrumentum.quæst.78.artic.1
Natura qualiter intendat corruptibile & incorruptibile perpetuum. quæst.98. art. 1
Natura diuina in filio non generatur neque per se neque per accidens: humana verò in nobis per accidens generatur & corrumpitur. quæst.39.artic.5.ad.2
Natura est potentia generatiua qua generans sibi simile producit. quæst. 41. artic. 5
Natura & voluntas quomodo differant in causando:& quare natura determinatur ad vnum & non voluntas. q.41.artic.2
Natura ex determinato principio determinatur ad vnum & ex determinata materia aliquid producitur in determinata specie. quæst. 92.artic. 2.ad.2
Natura humana & angelica comparatę ad gratiam sunt æquales:sed humana in Christo est magis dilecta & perfecta.quæst.20.artic.4 ad.2
Natura intellectualis sibi relicta potest à rectitudine deficere & peccare:& quid est peccatum.q.63.art.1
Natura quare dicitur de materia & forma. q. 29. art. 1.ad. 4
Natura quælibet intellectualis naturaliter tendit in bonum & per accidens in malum.quæst.63 art.4
Natura rationem principij importat:non autem essentia:ideo ordo naturæ in diuinis dicitur & non essentiæ.q.42.art.3.ad.4
Natura semper producit quod est perfectius & melius ex sui inclinatione vel semper vel vt in pluribus. quæst.103.art 1
Naturale desiderium inest rationali creaturæ cognoscendi deum. quæst.12. artic.1
Naturalis non quærit cognoscere rerum naturas nisi vt sciat rationes eorum quæ videntur secundum sensum.q.84.art.4
Necessarium est duplex.s.absolutum & ex suppositione.quęst.16. artic.3
Necessarium & contingens: quia consequuntur ens inquantum ens cadunt sub diuina prouidentia. q.22. artic.4. ad.3
Necessarium quomodo potest desinere esse. q.50. art.5.ad.3
Necessitas huius conditionalis: si deus sciuit aliquod futurum, ergo illud erit. q.14.art.13.ad.2
Necessitas huius scientiæ. quæst.1.art.1
Necessitas materiæ quod sit talis dispositionis ex forma ratio sumi debet. quæst.76. art.5
Necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum est quędam impressio dei dirigentis ad finem.quęst.103.art.1.ad.3
Necessitas ponendi potentiam generatiuam in rebus animatis & non inanimatis. quæst.78.art.2.ad.2
Necessitas triplex scilicet absoluta finis & coactionis quæ voluntati repugnat.quæst.82. art.1
Necessitas vnionis animæ ad corpus.q.101.art.1
Necessitatis & contingentiæ effectuum causa est diuina voluntas quęst.19. art.8
Necessitas & contingentia non auferuntur à rebus ex dei omnipotentia.quęst.25.art 3.ad.4
Negatio ad genus affirmationis reducitur.quæst.33.art.4.ad.3
Negatio diffiniens non est aliquid ens quod diffinitur. q.10. artic. 1. ad.1
Negatio priuatio & contraria quomodo differunt. q.17.art.4
Nihil est in intellectu quin prius fuerit in imaginatione. q. 86. art.2 ad.2
Nihil inuenitur in rebus quod sit totaliter malum. quęst.103.artic.7. ad.1
Nomen analogum secundum vnam significationem acceptum in eiusdem nominis diffinitione ponitur secundum alias significationes acceptum. quæst.13. artic.10
Nomen collectiuum duo importat in sui significatione. s. pluralitatem suppositorum & vnitatem ordinis. q.31. artic.1. ad.2
Nomen naturæ quomodo à viuentibus tractum est.q.115.art.2
Nomen proprium est illud per quod res cuius est ab omni alia re discernitur. q. 33. artic. 2
Nomen quanto communius tanto conuenientius assumitur in diuinis. q. 33. artic. 1. ad.1
Nomen quod deo attribuimus totam diuinam perfectionem perfecte significare non potest.quæst.13.art.2
Nomina adiectiua numerum habent à suppositis: substantiua vero à forma significata per nomen. quæst.36. artic.4.ad.7
Nomina essentiam significantia substantiue in singulari prędicatur: adiectiua vero in plurali. q. 39. art.3
Nomina in quorum significato mo lus perfectus imparticipatæ perfectionis includitur:metaphoricè deo attribuuntur. quæst. 13. artic.3.ad.1
Nomina intẽtionum quomodo ponuntur in rerum diffinitionibus. quæst. 29. artic.1.ad.3
Nomina licet rerum proprietatibus imponantur:naturam tamen vel substantiam significant.q.13.art.8
Nomina proprie deo attribuimus ratione rei significatæ & non ratione modificandi. q. 13. art. 3
Nomina quæ negatiue dicuntur de deo vel quæ relationem ad creaturam significant nullo modo substantiam dei significant. q. 13. artic. 2
Nomina,quę vitare debemus in diuinis & quæ non.q.31.artic 2
Nomina substantiua pro alio supponunt: adiectiua vero non: sed copulant.quęst.39.art.5
Nominibus abstractis & concretis quare vtimur in diuinis.quęst.32. artic.2.ad.5
Nominibus abstractis & concretis quare deum nominamus. q. 13. artic.1.ad.2
Nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur in omnibus motibus & in alteratione. q.67.art.2.ad.3
Nominis diuersa significatio à quo & ad quod imponitur ad significandum. quæst.13. art.2. ad.2
Nominis duplex consideratio.s.secundum impositionem vel secundum vsum. q.67.art.1
Nominum multiplicitas secundum quæ attendatur. quæst.13.art 10. ad.1
Non ens quomodo habet rationem cognoscibilis.q.19.art.3.ad 2
Non esse nulla potest esse causa per se: per accidens vero sic. q. 104. artic.3. ad. 1
Non esse quomodo est appetibile per accidens. quęst.5. artic.2.ad.3
Non quæcunque deus scit:sunt, fuerunt, vel erunt.quęst.14. artic.9. ad.3. art.1
Noxia non fuissent homini animalia venenosa ante peccatum.q.72. art.1. ad.6
Numero senario qui consurgit ex suis partibus quomodo correspõdet perfectio diuinorum operum.q.74.
Numero ternario debemus deum honorare, quomodo debet intelligi.q.3.art.1.ad.1
Numerus est duplex:vnus ex diuisione materiæ: & alius ex diuisione formarum. q 47.art.2. & q.30.artic.3
Numerus pondus & mensura:modus species & ordo:quod constat, quod congruit, & quod discernitur: quomodo ista ad se inuicem reducantur. q.45.artic.7
Numerus, pondus, & mensura penes quid attendantur. quæst.5.artic.5
Numerus simplex est in deo non vt à rebus numeratis sumptus, q.30. artic.1.ad.4
Nutritiua, augmentatiua, & generatiua quare dicantur virtutes naturales. q.78.artic.2.ad.1
Nutrirum quomodo idem consumptis partibus nutrientibus remanet. q. 119. art. 1. ad.5
Obiecta diuersa quomodo possunt esse obiectum vnius & diuersarum potentiarum. q.77. artic.3.ad.4
Obiectum magis vel minus intelligi à diuersis dupliciter contingit. quæst.85.artic.7
Obiectum operationis animę in triplici ordine potest considerari scilicet vel vt vnitum vel vt sensibile vel vt ens vniuersale penes quę vegetatiuum sensitiuum & intellectiuum distinguuntur.quęst.78. artic.1
Obiectum quomodo in ratione principij & termini est plurium actuum distinctiuum.q.77.artic.3
Oculi glorificati quomodo deum videbunt.q.12. artic.3.ad.2
Officiorum angelorum executio alia est ducens in finem: & alia in finis consecutione manens.q.108. art.7
Omne agens agit aliquo supposito deus vero nullo, q.9. art.3
Operatio nullius creaturę est subsistens: sed solum ipsius dei. q.54. artic. 1
Operatio quędam est factiua finis & quędam meritoria. quæst. 62. artic. 4
Operationis dei & naturę differentia. q. 66. art.1.ad.2
Operationis immanentis & transeuntis differentia ex parte terminorum. q.14.art 2
Operationum intellectualium quędam sibi locum determinant: & quędam non.q.112.art.1.ad.1

Operari vel moueri propter finem dupliciter contingit. quæst.103. artic.1.ad.1

Operari, iudicare & intelligere differentia cum sint tres actus non diuersificantes potentiam intellectiuam.q.79.art.9.ad.4

Opinio abbatis Ioachim quòd essentia generat essentiam. quæst. 39.artic.5

Opinio Anaxagoræ dicentis solem esse lapidem ardentem & non esse deum vel aliquid animatum.quæst.70.art.3

Opinio Anaxagoræ qui posuit distinctionem rerum fieri per intellectum distinguentem res extrahendo quod erat permistum in materia.q.47.art.1

Opinio antiquorum de primi principij infinitate quod ponebant materiam.q.7.art.1

Opinio antiquorum de rerum substantia & causis transmutationis & distinctionis earum qui solùm sensibilia ponebant.quæstio.44. articulo 2

Opinio antiquorum negantium aërem esse corpus &aquam corpus infinitum ponentium.q.68.art.3

Opinio antiquorum ponentium animam esse corpus & principium vitæ.q.75.art.1

Opinio antiquorum ponentium confusionem excludẽtem omnem distinctionem præter Anaxagoram, qui posuit intellectum immistum.q.66.art.1.ad.2.in contrarium.

Opinio antiquorum ponentium materiam esse ens in actu statuentes omne fieri alterati.q.76.art.4

Opinio antiquorum ponentium temporis æternitatem & non motus.q.46.art.1.ad.7

Opinio antiquorum quòd aër sit quoddam corpus actu infinitum. q.14.art.12.ad.3

Opinio antiquorum quòd anima esset corpus &composita ex principiis omnium corporum.q.75.art.1.ad.2

Opinio antiquorum quòd anima terræ,quæ est in ipsa,terram quæ est extra ipsam,cognoscit: quia simile simili cognosci dicebant. quæst.83.artic.2

Opinio antiquorum quòd deus est corpus & aliorum corporum principium, & quòd anima est de natura illius corporis: & per consequens de natura dei.q.90.art.1

Opinio antiquorum quòd dij,qui comedebant de quodam cibo facti sunt immortales.q.97.art.4.ad.3

Opinio antiquorum quòd ex nihilo nihil fit.q.45.art.2.ad.1

Opinio antiquorum quòd materia prima est aliquod corpus actu: vt puta aër,ignis,aut aliquid huiusmodi.q.66.art.1

Opinio antiquorum quòd omne mouens mouetur.& eorum ratio. quæst.75.art.1.ad.1

Opinio antiquorum quòd omne quod videtur est verum. quæst.85. articulo 2

Opinio antiquorum quòd posita causa ponitur effectus: & quòd omnia ex necessitate contingunt.q.115.art.6

Opinio antiquorum quòd rarum & densum sunt principia primarum qualitatum elementorum.q.115.artic.3.ad.2

Opinio antiquorum quòd species rerum à casu proueniunt:& non ab aliquo intellectu.q.16.art.1.ad.2

Opinio Arrij & Origenis quòd personæ diuinæ secundum substantiam sunt differentes.q.32.art.1.ad.1

Opinio Arrij ne filium patri coæternum diceret: posuit duodecim generationis modos: quibus deest vel æqualitas naturæ,aut durationis rei quod ab alio procedit. quæstio.42.articulo secundo. argum.1

Opinio Arrij qui dixit filium patri non esse æqualem. quæst.42. artic.1.ad.2

Opinio Arrij quòd filius procedit à patre:sicut prima creatura, & spiritussanctus ab vtroque sicut vtriusque creatura.q.27.art.1

Opinio Arrianorum ponentium filium non esse eiusdem substantiæ cum patre neque propriè dici verbum.q.34.art.1.ad.1

Opinio Arrianorum qui trinitatem gradibus numerorum variantes in pluralitatem deducunt.q.42.art.1

Opinio Arrianorum:vt filium dicerent creaturam dixerunt voluntate vt designat principium patrem ipsum genuisse.q.41.art.2

Opinio Arrij & aliorum antiquorum,de dispositione æquinoctialis regionis.q.102.art.2.ad.4

Opinio Ari.qui secundum numerum primorum motuum posuit numerum substantiarum separatarum.q.50.artic.3

Opinio Ari.quòd cœlum non sit de natura quatuor elementorum: sed est quintum corpus præter quatuor elementa. quæstio.68. artic.1

Opinio Ari.quòd intellectus non habet aliquas species naturaliter inditas:sed in principio est in potentia ad omnes huiusmodi species.quæst.84.artic.3

Opinio Auempace quòd per abstractionem à materialibus ad immaterialium cognitionem venire possumus.q.88.art.2

Opinio Auerrois de cognitione substantiarum separatarum per vnionem intellectus agentis ad nos in hac vita.q.88.art.1

Opinio Auerrois de vnione intellectus ad corpus per speciem intelligibilem.q.76.artic.1

Opinio Auerrois quòd eadem numero scientia est in magistro & in discipulo. q.117.a.1.1

Opinio Auerrois quòd formæ elementorum sunt mediæ inter formas substantiales & accidentales.& quod suscipiunt magis & minus.q.76.art.4.ad.4

Opinio Auerrois quòd frustra sunt substantiæ separatæ si non intelligantur à nobis. q.88.art.1.ad.4

Opinio Auicebron quòd nullum corpus sit actiuum: sed quòd sit per actionem,est à virtute quadam spirituali omnia penetrante. quæst.115.artic.1

Opinio Auicebron quòd superiorum & inferiorum est vna materia ex vnitate formæ corporeitatis, quam vnam ponebant omnium. quæst.66.artic.2

Opinio Auicebron quòd substantiæ separatæ sunt compositæ ex materia & forma.quæst.50.art.2

Opinio Auicennæ de causa fascinationis.q.117.art.3.ad.2

Opinio Auicennæ & Algazelis quòd sit infinitum in actu non per se sed per accidens. q.7.art.4

Opinio Auicennæ memoriam nõ esse in parte intellectiua:& quòd intellectus agens est substantia separata.q.79.art.6

Opinio Auicennæ ponentis quintam potentiam inter æstimatiuam & imaginatiuam. q.87.art.4

Opinio Auicennæ quòd causa inferior inquantum agit virtute primæ causæ potest creare.q.45.art.5

Opinio Auicennæ quòd corpus cœleste est materia cœli in potentia ad vbi, & non ad esse: cui & motor substantia separata vnitur. quæst.66.art.2

Opinio Auicennæ quòd Deus intelligendo se produxit primam intelligentiam compositam ex actu & potentia, quæ intelligendo causam primam produxit secundam intelligentiam inquantum intelligit se vt est in potentia produxit corpus cœli: inquantum verò intelligit se secundum quod est in actu produxit animam cœli.quæst.47.artic.1

Opinio Auicennæ quòd formæ elementorum in misto integrè manent:& mistionem fieri secundum quod qualitates contrariæ reducuntur ad medium.q.79.art.4 ad.4

Opinio Auicennæ quòd omnes formæ quæ sunt in materia procedunt à conceptione intelligentiæ:& quòd agentia corporalia solùm disponunt ad formas.q.110.art.2

Opinio Auicennę quòd omnia animalia generari possunt sine semine,scilicet solùm commistione elementorum.q.71.art.1.ad.1

Opinio Auicen.quòd omnium rerum sensibilium species intelligibiles præexistunt in intellectibus separatis: à quorum primo deriuantur in sequentes vsque ad vltimum separatum:quem vocat intellectum agentem à quo species influunt in animas nostras. quæst.84.art.4

Opinio Augustini &aliorum diuersa an persona diuina mitti possit ab alia quàm ab ea à qua procedit.q.4.art.8

Opinio Augustini &aliorum diuersa in exponendo hoc quod dicitur fiat firmamentum.factum est.& fecit deus firmamẽtum.quæst. 74.artic.3.ad.5

Opinio Augustini &aliorum doctorum de lucis productione.quæst. 67.artic.4

Opinio Augustini &aliorum doctorum de plantarum productione tertia die.q.69.art.1.2

Opinio Aug. & aliorum doctorum quid nomine terræ intelligitur cum dicitur terra erat inanis,&c.q.66.art.1.ad.1

Opinio Aug.& aliorum sanctorum de congregatione aquarum tertia die.q.69.art.1

Opinio Aug, & aliorum sanctorum de corporis & animæ hominis productione.q.91.art.4.ad.5

Opinio Aug. & aliorum sanctorum diuersa quomodo materia formationem præcesserit natura & durationc.q.69.art.1

Opinio Aug.& aliorum sanctorum diuersa de numero & vnitate dierum productionis rerum.q.74.art.2

Opinio Auguſt. & aliorum sanctorũ quòd pisces & aues quinta die aquarum naturam potentialiter produxit, alij verò sancti quòd actu produxit.q.71.art.1

Opinio Aug.& Gregorii de cognitione animæ separatæ eorum quę fiunt in hac vita.q.89.art.8

Opinio Aug.& Origenis de animæ productione.q.90.art.4

Opinio Aug.Chrysostomi,Bedę,Strabi,& Damasceni,de cœlo primo die producto.q.68.art.1.ad.1

Opinio Aug.quòd anima alienata à sensibus ex sui natura vim habet vt possit futura cognoscere.q.86.art.4.ad.2

Opinio Augustini quòd sex dies productionis rerum intelligit vnam diem,scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam.q.58.artic.6

Opinio Basilij, Bedæ & Strabi de ratione positionis cœli empyrei. quæst.63.artic.3

Opinio Basilij & Chrysostomi diuersa de vnitate & pluralitate cœlorum.quæst.68.artic.4

Opinio Basilij & Origenis diuersa de aquis quæ sunt supra firmamentum:cuius sint naturæ.quæst.68.artic.2

Opinio Basilij quod pisces carent memoria.quæst.72.artic.1.ad.1

Opinio Basilij: quod primo fuerunt lux & tenebræ per emissionem & contractionem luminis: & non per motum. quæst. 67. artic.4. ad.3

Opinio Dauid de diuinando qui posuit deum primam materiam:& aliorum ponentium ipsum principium formale omniũ & animam mundi.quæst.3.artic.8

Opinio de causa efficiente,quod terra sit discooperta aquis. quæst. 69.artic.1.ad.4

Opinio de imagine quod attenditur secundum plura individua: & non secundum vnum.quæst.93.artic.6.ad.2

Opinio Democr. & aliorum antiquorum subtrahentium cursum rerum naturalium à diuina prouidentia ,attribuentes ipsum necessitati materiæ.quæst.22.artic.2.ad.3

Opinio Democriti & Epicuri ponentium mundum à casu factum:& solum incorruptibilium prouidentiam esse.quæst.22.artic.2

Opinio Democriti & Platonis de intellectiua & sensitiua cognitione:& positio Aristotelis.quæst.84.artic.6

Opinio Democriti ponentis hunc mundum ex concursu atomorum factum:& alios infinitos.quæst.47.artic.3

Opinio Democriti ponentis solam causam materialem: secundum quam distinctio rerum prouenit à casu secundum motum materiæ.quæst.47.artic.1

Opinio Democriti quod actio fiat per effluxum atomorũ à corpore agente, & passio per receptionem eorundem in poris corporis patientis.quæst.115.artic.1

Opinio de temporis & æternitatis differentia.quæst.10.artic.4

Opinio de temporis vnitate diuersa. prima quod tempus est vnum omnium temporalium propter hoc quod est vnus numerus omnium numeratorum. secunda quod tempus est vnum ratione vnitatis æternitatis.tertia quod tempus est vnum ratione materiæ primæ, quæ est primum subiectum motus cuius tempus est mensura.quæst.10.artic.6

Opinio Dionysij & Gregorij diuersa de numero assistentium & ministrantium angelorum.quæst.112.artic.4.ad.2

Opinio Dionysij quod substãtiæ spirituales quodam ordine & gradu processerunt à deo: & Origenis quod processerunt à deo in quadam æqualitate.quæst.10.artic.6

Opinio diuersa an angeli fuerint creati in gratia.q.62.art.3

Opinio diuersa de assumptione beatorum ad ordines angelorum. quæst.108.artic.8

Opinio diuersa de paradiso terrestri.q.102.art.1.ad.1

Opinio diuersa de effectu luminis circa mediũ & colores. quæst. 79. artic.3.ad.2

Opinio diuersa de esse luminis cuius naturæ sit prima.quod non habet esse naturale: sed intentionale. secunda quod sit solis forma substantialis.quæst.67.artic.3

Opinio diuersa de vnitate & pluralitate æui & substantiarum separatarum productione.quæst.10.artic.6

Opinio diuersa de æui,temporis & æternitatis differentia.quæst.10. artic.5

Opinio diuersa de fati mobilitate & immobilitate.q.116.art.3

Opinio diuersa de forma embrionis vsque ad finem generationis. quæst.118.artic.2.ad.2

Opinio diuersa de luce primo die producta ante solis formationem. quæst.67.artic.4.ad.2

Opinio diuersa de mundi æternitate. prima quod substantia mundi non sit à deo. secunda quod mundus est æternus:& tamen factus à deo:non tamen habet initium temporis.q.46.art.2.ad.1

Opinio diuersa de præexistentia formarum in materia:& quod fiunt ab agente separato.quæst.45.artic.8

Opinio diuersa de quo ordine fuit diabolus & de quibus ordinibus ceciderunt:& de quibus non.quæst.63.artic.9.ad.3

Opinio diuersa de reductione fortuitorum & casualium in aliquam superiorem causam.quæst.116.artic.1

Opinio diuersa de significatione huius nominis persona an significet essentiam vel relationem in recto vel in obliquo.q.29.art.4

Opinio diuersa de subiecto huius scientiæ quæ sumitur ex diuersitate eorum quæ in scientia tractantur.q.1.art.7

Opinio diuersa de suppositione huius nominis deus, an supponat pro essentia vel persona.q.39.art.4

Opinio diuersa de tempore & principio custodiæ angelorum.quæst. 113.artic.5

Opinio diuersa de tentatione diaboli semel à bono superati,an redeat ad eundem tentandum.q.114.art.5

Opinio diuersa huius quod dicitur pater & filius diligunt se spiritu sancto.quæst.37.artic.2

Opinio diuersa quare spiritussanctus non dicitur imago patris:sicut filius:quod Græci concedunt.q.35.art.2

Opinio diuersa quid sit intellectus passiuus. q.79.art.2.ad.2

Opinio diuersa quod angeli & animæ sunt eiusdem speciei. secunda quod solum angeli præter animas.tertia quod solum angeli vnius hierarchiæ.quæst.50.artic.4

Opinio diuersa quod beatitudo sanctorum & pœna dæmonum & animarum habent differri vsque ad diem iudicij.quæst.64.artic.4. ad.3

Opinio diuersa quod deus cognoscit singularia per causas vniuersales vel applicando rationes vniuersales ad particulares effectus. quæst.14.artic.11

Opinio diuersa quod deus produxit res de necessitate. quæst.10. artic.3

Opinio diuersa quod hoc antecedens: deus sciuit hoc contingens futurum:non est necessarium: sed contingens. quæst. 14.artic.13. ad.2

Opinio diuersa de creatione hominis.quæst.95.artic.1

Opinio diuersa quomodo persona est nomen commune prædicabile.quæst.30.artic.4

Opinio diuersa quomodo terra aquis fuerit cooperta. quæst.69.artic.1.ad.2.& 4.

Opinio doctorum de informitate materiæ.q.66.art.1

Opinio doctorum de quatuor coquorum productione siue creatione.quæst.66.artic.4

Opinio doctorum quod angeli simul fuerunt creati cum creatura corporali.quæst.61.artic.3

Opinio doctorum quod angeli superiores mittuntur ex aliqua dei dispensatione.quæst.112.artic.2

Opinio Ægyptiorum quod diuina prædestinatio murari potest quibusdam sacrificiis.quæst.23.artic.8

Opinio Eunomij qui dixit filium patri non esse similem. quæst. 42. artic.1. ad.2

Opinio Empedoclis,Platonis,& aliorum antiquorum de cognitione animæ:& quid sit secundum essentiam.q.84.art.2

Opinio Empedoc.quod firmamentum sit ex elemẽtis compositum. quæst.68.artic.1

Opinio Heracliti quod nulla de rebus naturalibus cognitio haberi potest.quæst.84.artic.1

Opinio Gentiliũ qui dicebant homines in deos transferri:vt Iouem vel Mercurium.quæst.25.art.3.ad.2

Opinio Gilberti Porretani quod hæc est falsa:deus est trinitas.quæst. 39.artic.6.ad.1

Opinio Gilberti quod proprietates in diuinis sunt assistentes: siue extrinsecus affixæ quæst.28.art.2

Opinio Græcorum de processione spiritussancti.q.36.art.2

Opinio Gregorij Nazanzeni:& doctorum Græcorum quod creatura spiritualis ante corporalem facta fuerit.q.61.art.3.ad.1

Opinio Gregorij Niceni quod non fuisset in statu innocentiæ generatio per coitum.q.98.art.2

Opinio Iacobi & aliorum Syriorum ponẽtium duas animas in vno homine:vnã qua animatur corpus,& immistam sanguini: & aliam spiritualem quæ rationi ministrat.quæst.76 artic.3.arg.contra.

Opinio magistri Auicennę & aliorum quod potentia creandi etiam potest creaturis communicari.q.45.art.5

Opinio magistri & aliorum diuersa an termini numerales ponant aliquid in diuinis.q.30.art.3

Opinio Manichęorum quod deus est quædam lux corporea:& animam dixerunt partem illius lucis corpori alligatam. quæst. 90. artic.1

Opinio Manichæorum quod deus veteris testamenti deus tenebrarum erat.quæst.66.artic.3

Opinio Manichæorum quod spiritualia & incorporalia diuinæ potestati subiecta sunt:sed corporalia potestati cõtrarij principij esse subiecta.quæst.83.

Opinio negantium angelos esse non distinguentes inter sensum & intellectum.quæst.50.artic.1

Opinio negantium prouidentiam & gubernationem:sed omnia fortuita esse & euenire.q.103.art.1

Opinio negantium relationem esse rem naturę,sed rationis tantum. quæst.13.artic.7

Opinio Nestorianorum quod spiritussanctus non procedat à filio. quæst.36.artic.2.ad.3

Opinio nominalium antiquorum quod est idem enuntiabile,Christum nasci, esse nasciturum, & esse natum. quæstio. 14. artic. 15. ad.3

Opinio Origenis, Pelagianorum, & aliorum de causa prædestinationis.quæst.23.artic.5

Opinio Origenis ponentis omnia in principio æqualia esse creata à deo.quæst.47.artic.2

Opinio Origen. quod angeli & animæ sunt eiusdem speciei. quæst. 75.artic.7

Opinio Origen. quod animæ hominis accidit corpori vniri: ideo posuit eam simul cum angelis à principio esse creatam. quæst.118. artic.3

Opinio Origen.quod natura corporalis est producta in pœnam spiritualis.q.65.art.2

Opinio Origenis de substantia incorporea vnita corpori. q.51. art.1. ad.1

Opinio Origenis quod omnis voluntas creaturę potest flecti in bonum & in malum præter animam Christi.q.64.art.2

Opinio Peripateticorum quod dæmones non sunt: sed ea quæ dæmonibus attribuuntur per artem necromantiæ fiunt virtute corporum cœlestium. q.115.art.5

Opinio philosophi quod motor inferioris cœli non posset mouere cœlum superius.quæst.117.artic.4.ad.1

Opinio Pythagoræ & Leucippi qui primo principio non attribuant optimum & perfectum. quæst.4.artic.1

Opinio Pythagoræ,Platonis,& Auicennę,de ratione entis.quæst. 11. artic.1. ad.1

Opinio Pythagoricorum qui ponebant malum quandam esse naturam: ideo bonum & malum genera esse ponebant.quæst.48.art.1. ad.1

Opinio Platonicorum materiam non distinguentium à priuatione, & dicentium materiam esse ens. q. 11. art.2.ad.1

Opinio Platonicorum, Origenis, Hieronymi, Aug. Basilij, & Damasceni,an corpora cœlestia sint animata.q.70.artic.3

Opinio doctorum huius quod dicitur:in principio creauit deus cœlum & terram &c.in exponendo diuersimode.q.67.art.4

Opinio Platonicorum quod anima vnitur corpori vt motor solum per contactum virtutis.q.70.artic.3

Opinio Platonicorum quod dęmones sunt animalia corpore aërea. animo passiua. q.115.art.5

Opinio Platonicorum quod quanto aliqua sunt vni principio primo propinquiora tanto sunt minoris multitudinis. quæst.112.artic.4. ad.2

Opinio Platonicorum quod scientia inest à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum.quæst.117.artic.1

Opinio Platonis, Arist. Auic. & sanctorum de prędestinatione substantiarum & separatarum super corporalia. quæst.110. artic.1.ad.3

Opinio Platonis de dijs & dęmonibus: quod omnes dij erant boni, sed dęmonum quidam boni & quidam mali. q.63.artic.7

Opinio Platonis de indiuiduorum denominatione ab ideis eas participando. quæst.6.artic.4

Opinio Platonis de triplici prouidentia quam ponebat. quæst. 22. artic.3

Opinio Platonis & Aristotelis comparantium intellectum agentem ad lumen & ad solem. q. 79.art.4

Opinio Platonis & antiquorum quod omnia corpora sunt de natura quatuor elementorum: & quare superiora sunt incorruptibilia fit à principio immateriali.q.66.art.2

Opinio Platonis & Auer.de modo acquirendi scientiam. quæst.117. artic. 1

Opinio Platonis & Auicebron quod agentia corporalia agunt secundum formas accidentales ad formam substantialem:sed introductio formæ est à principio immateriali.q.115.art.1

Opinio Platonis & Auicen.cognitionis nostræ per effluxum specierum à substantiis separatis in intellectum nostrum. quæst.84. artic.4

Opinio Platonis & Auicennæ de formarum deriuatione à substantiis spiritualibus.quæst.65.art.4

Opinio Platonis ponentis diuersas animas in vno corpore secundum organa distinctas.q.76.art.3

Opinio Platonis quòd accidit animam intelligere per cõuersionem ad phantasmata vt vnitam corpori.q.89.art.1

Opinio Platonis quòd corpora cœlestia deos existimabat ex elementis composita.q.50.ad.2

Opinio Platonis quòd eadem sunt principia cognoscendi & essendi.quæst.85.artic.3.ad.4

Opinio Platonis quòd ex immutatione organi à sensibilibus anima excitatur vt in se formet species rerum sensibilium. quæstio. 84.artic.6

Opinio Platonis quòd firmamentum sit de natura quatuor elementorum non ex vniuersis compositum: sed quasi simplex elementum.quæst.78.artic.1

Opinio Platonis quòd homo sit anima intellectiua.quæst.76.art.1

Opinio Platonis quòd intellectus noster naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus.q.84.art.3

Opinio Platonis quòd numerus substantiarũ separatarum accipitur secundum numerum specierum sensibilium.q.50.art.3

Opinio Plato.quòd obiectum intellectus nostri sunt ideæ separatę. & quòd non intelligimus abstrahendo:sed magis abstracta participando.quæst.87.artic.1

Opinio Platonis quòd scientiæ & diffinitiones sunt de ideis & non de corporalibus rebus.quęst.84.artic.1

Opinio Platonis quòd sicut intelligere conuenit animæ secundum seipsam ita & sentire:quod Aristoteles dicit esse coniuncti. quæst. 75.artic.5

Opinio Platonis quòd substantiæ separatæ sunt obiecta intellectus nostri:& primo intellectæ à nobis.q.88.art.1

Opinio Platonis de vi imaginatiua.q.64.art.6.ad.2

Opinio Platonis quòd vniuersalia sunt priora singularibus. quæst. 85.artic.3.ad.1

Opinio ponentium animam sensitiuam non generari: sed creari. quæst.118.artic.1

Opinio ponentium duo principia.quæst.49.art.3

Opinio ponentium in diuinis hierarchiam, quam supercœlestem vocant.quæst.108.artic.1

Opinio ponentium nullam virtutem creatam in rebus operari: sed quòd solus deus omnia in mente operatur.q.105.art.5

Opinio Porphyrij qui differebat à dæmonibus angelos vt dæmonum aërea loca essent:ætherea verò angelorum.q.66.art.3

Opinio Porphyrij quòd dæmones sunt naturaliter fallaces:& quòd sunt animalia habentia naturam sensitiuam. quæstio.63.articulo 4.ad.1

Opinio Præpositiui negãtis proprietates personales & notiones in diuinis:& sicut pater vno modo se habet ad creaturas: ita vna relatione refertur ad filium & ad spiritum sanctum. q.32.art.2

Opinio Præpositiui quòd vtraque istarum est falsa, scilicet deus genuit deum qui est deus pater: & genuit deum qui non est deus pater.quæst.36.artic.4.ad.5

Opinio Ptolemęi quòd luminaria habent motum seorsum à motu sphærarum.quęst.70.art.1.ad.3

Opinio quòd Adam ante peccatum falso decipi poterat respectu eorum quorum scientiam non habebat.q.94.art.4

Opinio quòd Adam non fuit creatus in gratia:sed tamen ante peccatum sibi gratia collata fuit.quæst.95.artic.1

Opinio quòd aliqua regio infinities fuit habitabilis & inhabitabilis & artes corruptæ & inuentæ.quæst.46.artic.2.ad.4

Opinio quòd alius ordo rerum vel aliæ res effluere non possunt à deo nisi sicut nũc est quasi ex necessitate naturæ deus agat. quęst. 25.artic.5

Opinio quòd angeli causant animas rationales secundum quod diuina virtute operantur.q.90.art.3

Opinio quòd angeli & dæmones habent corpora sibi naturaliter vnita.quęst.54.artic.5.ad.1

Opinio quòd angeli non assumunt corpora: sed eorum apparitiones in visione prophetiæ contigisse, scilicet secundum imaginationem.quęst.51.artic.2

Opinio quòd angeli peccare potuerunt in primo instanti suæ creationis:sed non peccauerunt.quęst.63.artic.5

Opinio quòd angeli quo ad præmium accidentale mereri possunt, quęst.62.artic.9.ad.3

Opinio quòd angeli suam beatitudinem non merentur per gratiam præuenientem:sed per ea quæ in diuinis mysteriis operantur iam beati.quęst.62.artic.4

Opinio quòd angelus cognitionem singularium non habet nisi in causis vniuersalibus ad quas omnes effectus particulares reducuntur.quęst 57.artic.2

Opinio quòd angelus sit indiuisibilis sicut punctus. quęst.52.artic.2

Opinio quòd anima habeat per se speciem & naturam completam: & non vnitur corpori vt forma.quęst.90.artic.4

Opinio quòd anima separata cognoscat singularia per abstractionem à sensibilibus.quęst.89.artic.7

Opinio quòd anima sit cõposita ex quadam mæteria & forma.quęst. 75.artic.6

Opinio quòd anima sit composita ex quadam materia spirituali. quęst.90.artic.2.ad.1

Opinio quòd animam deus non de nihilo,sed de seipso fecit. quęst. 90.artic.1.ar.contra.

Opinio quòd animalia ferocia in statu innocentiæ fuissent mansueta circa hominem & circa alia animalia.q.96.art.1.ad.2

Opinio quòd animæ separatæ post determinata temporum curricula iterum ad corpora redeunt. quęst.46.artic.2. ad.8

Opinio quòd aquæ vaporabiliter resolutæ cleuentur supra cœlum sydereum. quęst. 68.art.2

Opinio quòd caro secundum speciem est quę primo accipit speciem & hęc semper manet:caro autem secundum materiam quæ ex alimento generatur non semper manet.quæst.119.artic.1.ad.2

Opinio quòd cœlum & materia per generationem sunt producta. quæst.56.artic.1.ad.3

Opinio quòd corporalia à deo creata sunt mediantibus angelis. quæst.46.artic.3

Opinio quòd corpori hominis prius tempore formato anima infusa fuit.quæst.91.artic.4. ad.3

Opinio quòd corpus mulieris per multiplicationem materię formatum fuit sine alterius materiæ additione: similiter & quinque panes.quæst.92.artic.3.ad.1

Opinio quod corpus naturale rarefieri potest in infinitum,eo quòd corpus diuisibile sit in infinitum.quęst.68.artic.2

Opinio quod corrupto corpore corrumpitur anima. quęst. 46. artic.2.ad.8

Opinio quod cum dicitur:formauit deus hominem:intelligitur productio corporis & animę simul:sed cum dicitur:spirauit in faciem eius:intelligitur de spiritu sancto.q.91.art.4.ad.3

Opinio quod de libro vitæ nemo secundum veritatem potest deleri: sed solum secundum hominum opinionem.q.24.art.3

Opinio quod dæmones sunt animæ defunctorum.quæst. 108. artic. 8.ad.3

Opinio quod deus dixit angelis:faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.q.91.art.4.ad.2

Opinio quod deus licet nolit mala: vult tamen mala fieri vel esse. quæst.19.artic. 9.ad.1

Opinio quod deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ.quæst.104.artic.3

Opinio quod diabolus fuit malus in primo instanti suæ creationis non per naturam: sed per peccatum proprię voluntatis.quęst.63. artic.5

Opinio quod diffinitio personæ posita à Boëtio non est diffinitio personæ secundum quod personam in deo dicimus. quæst. 29.artic.3.ad.4

Opinio quod diuina prouidentia omnibus rebus necessitatem imponat.quæst.22.artic. 4

Opinio quod sunt duo creationis principia, scilicet vnum bonorum & aliud malorum.quęst.43 artic.6

Opinio quod ea quæ deus produxit per causas necessarias sunt necessaria:& quæ per causas contingentes sunt contingentia, rationem ex causis mediis assumens.q.19.art.8

Opinio quod forma sit solum species naturalis: & quod materia nõ sit pars speciei.q.85.art.1.ad.2

Opinio quod formæ materiales à formis immaterialibus deriuentur.quæst.91.artic.2

Opinio quod habilitatis subiecti diminutio secundũ proportionem fiat sicut in quantitatibus continuis per subtractionem proportionaliter.quæst.48.artic.4.ad.3

Opinio quod habitus & species intelligibiles non sunt in intellectu possibili: sed in viribus sensitiuis: nec species conseruantur in intellectu possibili.quæst.89.artic.3

Opinio quod hoc nomen deus, non habeat naturalem suppositionem pro persona.quęst.39.artic.4.ad.2

Opinio quod homines nullo modo transferri possunt ad ordines angelorum.quæst.108.artic.8

Opinio quod hominis & iumenti sit idem processus:& idẽ interitus & æqua vtriusque conditio.quęst.75.artic.6.ad.1

Opinio quod hominis est talis voluntas:qualem inducit pater deorum virorúmque.quęst.11.artic.4

Opinio quod hominis vltima felicitas in substãtiarum separatarum cognitione consistat.quæst.89.artic.2.ad.3

Opinio quod homo factus sit solum ad imaginem filij & nõ patris. quæst.93.artic.5.ad.4

Opinio quod innascibilitas duo dicit,scilicet nõ esse ab alio,& aliorum esse principium:vel importat vniuersalem autoritatẽ: & non negationem.quæst.33.artic.4.ad.1

Opinio quod ista est cõcedenda:deus genuit alium deum.quæst.39. artic.4.ad.4

Opinio quod in statu innocẽtiæ non fuisset superfluitatum emissio. quæst.97.artic.3.ad.4

Opinio quod intellectus agens sit substantia separata. quæst. 67. artic.4

Opinio quod materiæ signatæ quæ à principio fuit sub forma Adæ quicquid præter id quod ex primo parente in posteros deriuatur additum fuerit:non pertinet ad veritatem humanæ naturæ.quæst. 119.artic.1

Opinio quod mens semper meminit; semper intelligit: & semper amat.quæst.93.artic.7.ad.4

Opinio quod mobilia sunt æterna: sed non motus. quæst. 46. artic.1.ad.5

Opinio quod motus angeli dum mouetur de loco ad locum est in instanti.quęst.53.artic.3

Opinio quod motus corporum cęlestium est à principio intrinseco. quęst.18, artic.1.ad.1

Opinio quod mulier fuerit facta solum in adiutorium generationis viri,& non alicuius alterius operis.q.92.art.1

Opinio quod mundus semper fuerit:& tempus non habuisse principium.quęst.46.artic.3

Opinio quod nomen dictum de deo & creaturis pure æquiuoce dicitur.quęst.13.artic.5

Opinio quod nullus intellectus dei essentiã possit videre. quæst. 12. artic.1

Opinio quod numerus prædestinatorum est certus formaliter; sed non materialiter.quęst.23.artic.7

Opinio quod numerus secundum propriam numeri rationem ponitur in deo:& non secundum rationem sui generis.q.30.art.3

Opinio quod omne ens est corpus: & quod nulla sit spiritualis substantia nisi corpori vnita: & quod deus est anima mundi. quæst. 51.artic.1.ad.1

Opinio quod omnia sunt diuinæ potestati subiecta: non tamen diuinam prouidentiam vsque ad ista inferiora se extendere dicebãt. quæst.8.artic.3

Opinio quod ordo vniuersi à deo propriè non est intentus: sed per accidens proueniens secundum successionem agentium.quęst.15. artic.2

Opinio quod pater & filius sunt duo spiratores sicut duo spirantes. quęst.36.artic.4.ad.7

Opinio quod pater non voluntate concomitante genuit filium: sed solum natura.quęst.41.artic.2 ad.1

Opinio quod personæ diuinæ non distinguuntur relationibus: sed per origines: relationes autem solum manifestant hypostasium distinctiones.quęst.40 artic.2

Opinio quod Plato posuit materiam non esse creatam. 15. artic. 3. ad.3

Opinio quod potentia diuina ad hunc cursum rerum determinatur propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ: sine quo deus non operatur.quęst.25.artic.5

Opinio quod potentia generandi in diuinis relationem significat. quæst.41.artic.5

Opinio quod potentiæ animæ non distinguuntur ab eius essentia. quęst.77. artic.1

Opinio quod potentiæ cognoscitiuæ in nobis non cognoscunt nisi proprias passiones siue species.q.85.art.2

Opinio quod potentiæ sensitiuæ corrupto corpore remanẽt in anima separata:& actus earum.q.77.art.1

Opinio quod proprietates in diuinis sunt personæ: non autem in personis nisi secundum modum loquendi.q.40.art.1

Opinio quod pueri in statu innocentiæ non fuissent nati cum iustitia gratuita quæ est principium merendi.q.110.art.1.ad.2

Opinio quod quęcumque alicui nocitiua sunt secundum naturã mala sunt.q.65.artic.1.ad.5

Opinio de quinta essentia.q.91.art.1.ad.2

Opinio quod relatio diuina non sit subsistens persona:neque personam significans.q.33.art 2.ad.1

Opinio quod resistere tentationi non fuisset primo homini meritorium.q.99.art.4.ad.3

Opinio quod res gradatim processerunt à deo: ita quod deus primam produxit creaturam:& secunda produxit aliam:& sic consequenter vsque ad creaturam corpoream.q.65.art.3

Opinio quod scientia visionis quæ est eorum quæ sunt,vel fuerunt, vel erunt,non esset infinitorum.q.14.art.12

Opinio quod sola forma sit de ratione speciei & non materia: sed quod sit pars indiuidui.q.75. art.4

Opinio quod spiritus sanctus nõ datur:sed eius dona tantum.quæst. 43.artic.3.ad.1

Opinio quod substãtia in diffinitione personæ ponitur pro substantia prima.q.29.art.1.ad.2

Opinio quod superfluæ sunt orationes:vel quicquid boni fiat ad vitam æternam siue salutem consequendam.q.33.art.9

Opinio quod tantum vna anima remanet corruptis corporibus. quęst.46.artic.2.ad.8

Opinio quod virgines solum vel perfecti ad angelorum ordines assumuntur:alii verò suum ordinem constituunt.q.108.art.8

Opinio quorundam de instanti lapsus primi angeli.q.63.art.6

Opinio quorundam hæreticorum quòd deus omnium est creator: sed materiam à diabolo esse formatam & per species esse distinctam.q. 65.artic.4

Opinio quorundam philosophorum diuersa circa distinctionem & numerum sensuum exteriorum.q.78.art.3

Opinio quorundam quod angelus naturali dilectione diligat deum plus quam sua amore concupiscentiæ.q.60.art.5

Opinio quorundam quòd anima hominis est pars animæ mundi. quęst.90.artic.1

Opinio quorundam quod hæc est impropria:pater & filius sunt vnus principium spiritus sancti.q.36.artic.4

Opinio quorundam quod hęc inferiora corruptibilia vel etiam singularia aut humanæ res non gubernentur à deo. quęst. 103. artic.5

Opinio quorundam quod necessarium nõ habet causam. quæst.44. artic.1.ad.2

Opinio quorundam quod omnia quæ sunt in tempore ab æterno sunt deo præsentia ea ratione quia habet apud se rerum rationes præsentes.quæst.14 artic.13

Opinio quorundam quod synderesis sit potentia ratione altior: & quorundam quod sit ipsa ratio.q.79.art 12

Opinio quorundam quod stellæ & planetæ & singulæ partes mundi essent dij quos colebant.quæst.11.artic.3.ad.1

Opinio quorundam quod verum & falsum non contrarie sed contradictorie opponantur.q.17.art.4
Opinio quorundam quod visibilia sint à malo principio. quæst. 65. artic.1
Opinio rabbi Moysi & aliorum diuersa: quid significent nomina absoluta quæ affirmatiue dicuntur de deo. quæst.13.art.2
Opinio rabbi Moysi quod substantiæ immateriales multiplicentur secundum numerum motuum: vel corporum cœlestium:& quòd homines & virtutes rerum naturalium angeli dicuntur. q.50. artic.3
Opinio Sadducęorum quod non sint spiritus. quæst.50.artic.1
Opinio Valentini ponentis diuersum modum prælationis secundum quam ponebat verbum dei natum. quęst.34.art.2.ad.2
Opinio Varronis quod deus est anima mundi omnia gubernans. quęst.90.artic.1
Oppositа & diuersa in se habent in causa æquiuocа vnitatem. q. 4. artic. 2. ad.1
Ordinare res in finem eius est:cuius est ipsas producere. quæst. 103. artic. 1
Ordinatur aliquid ad alterum dupliciter,vel accipiendo vel communicando.q.107.artic.3
Ordinem causę particularis aliquid potest exire: sed non causę vniuersalis. q. 22. artic.2.ad.1
Ordines angelorum & hominum penes dona naturalia & gratuita distinguuntur: hominum vero penes gratuita solum. quęst. 108. artic.4
Ordines angelorum penes diuersos actus & officia distinguuntur in qualibet hierarchia. q.108. artic.2
Ordinum angelorum nomina ab ipsorum proprietatibus imponuntur quas ipsa nomina significant.quęst.108.artic.5
Ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonum agentis quam bonum quod tollitur per pœnam quod est perfectio prima. quęst.48.artic.6. ad.2
Ordo causarum quomodo à deo potest prætermitti & quomodo non in productione alicuius rei. quęst.105.artic.6
Ordo illuminationis inferiorum angelorum à superioribus nunquã prętermittitur à deo.quęst.106.artic.3
Ordo naturæ dupliciter distinguitur scilicet via generationis & via perfectionis.quęst.85.artic.3.ad.1
Ordo naturæ notionem originis significat: & quomodo. quęst.42. artic.3.ad.1
Ordo naturæ propter gratiæ manifestationem aliquando prætermittitur à deo.q.112.artic.2
Ordo originis duplex deo attribuitur,scilicet quo persona est à persona & quo creatura est à deo. q.41.art.1.ad.1
Ordo originis in diuinis quid. quęst.42.artic.3
Ordo vniuersi est quod à deo principaliter intenditur.quęst.15.art.2
Ordo vniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus quam voluntarijs dei iustitiam demonstrat.quęst.21.artic.1
Organa sensuum quomodo disponantur. quęst.91.artic.1.ad.3
Origines solum distinctione terminorum distinguuntur. quæst.36. artic.2.ad.7
Origo sola indistincta manet relatione,remoto motu ab actu rationali. quęst.41.artic.1.ad.2
PAtiendi triplex est modus scilicet proprie,minus proprie & communiter. quęst.79.artic.2
Paradisus terrestris in parte dextera cœli positus est. quæst. 102. artic. 1
Partium adinuicem,ad ipsum totum,& totius ad deum ratio assignationis finis. quęst. 65.artic.2
Pars compositi nulla potest esse prima in entibus: neque etiam materia & forma.quæst.3.artic.8
Partes corporeę ratione actuum deo attribuuntur:vt oculus ratione visus.quęst.3.art.1.ad.3
Pars naturali inclinatione magis prætendit bonum totius quam suiipsius.q.60.artic.5
Pars quęlibet totius dicitur optima secundum proportionem.q.47. artic.1.ad.1
Pars quomodo dicitur aliquando esse totum. quæst. 75..artic.4.ad.1
Pars secundum essentiam potest esse tota in toto,& tota in qualibet parte superficiei:sed non secundum quantitatem.q.8..art.2.ad.3
Partem esse vniuersi deo non conuenit: sed angelo.quæst.61.artic.3. ad.2
Partes diffinitionis & diffinitum quomodo se habeant ad intellectum in ratione prioris & posterioris.q.85.artic.3.ad.3
Partis sensitiuę sicut est duplex operatio ita & intellectiuę. quęst.85. art. 2. ad. 3
Passiones animæ quędam ad bonum:& quędam ad malum ordinantur.quæst.95.art.2
Passiones animæ, vt amor, gaudium, & tristitia: vnde passiones dicantur. q. 20.art.1.ad.1
Passiones quasdam deo attribuimus secundum effectum & non affectum. quæst.21.artic.3
Passiones quędam repugnant primo statui:& quędam non.quęst.95 artic. 3. ad.2
Passiones quę sunt in appetitu sensitiuo cum quadam animi concitatione, sunt in appetitu intellectiuo absque animi concitatione. quęst. 82. art. 5.ad.1
Passiones quomodo dicuntur esse in angelis. q.59.art.4.ad.2
Passiones sunt in dęmonibus, secundum quod nominant simplices actus voluntatis. q.64.art.3
Passiua & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum & passiuorum. q.80.art.2
Pater dicitur principium totius deitatis: vel quia eam generando vel spirando communicat:vel quia omnibus diuinis personis est principium.q.39.artic.5.ad.9
Pater & filius rectius duo spirantes, quam duo spiratores dicuntur. q. 36.art.7. ad.2
Pater & filius sunt vna sapientia: sed non quam genuit pater. q. 39. art.7. ad.3
Pater & filius sunt vnum principium, sed qualiter. quęst.36.artic.4. ad.4.&.5
Pater generando filium stante distinctione totata naturam filio cõmunicauit. q. 41. artic.3
Pater genuit filium voluntate comitante: & non vt dicit habitudinem principij. q. 41.art.2
Pater omnis creaturę multipliciter dicitur. q. 33. art. 3
Pater quare dicitur noster,& spiritus dicitur noster:& filius non dicitur noster.q.36.artic.1.ad.3
Patrem & filium & spiritum sanctum quare dicimus vnum deum. Sortem, Platonem, & Ciceronem tres homines: & non vnum hominem. quęst.39.artic.3
Patrem generare filium est necessarium non sicut per causam cogentem vel finalem: sed absolute quo non potest non esse. quęst. 41. art. 2.ad.5
Paternitas creat vel generat qualiter non conceditur. quęst.32.art.2 ad.2
Pati dupliciter dicitur. s. communiter pro quacunque mutatione: & sic sentire & intelligere passiones dicuntur:& proprie vt est effectus actionis. q.97. art.2
Pati est propter distinctionem potentię ab actu.q.25.artic.1.ad.1
Peccare est declinare à rectitudine actus quam quis debet habere. quęst. 63. artic.1
Peccare est deficere à perfecta actione. q.25.art.3.ad.2
Peccata non omnia instinctu diaboli proueniunt:sed arbitrijvoluntate. q. 114.art.3.ad.2
Peccata omnia sunt in dęmonibus secundum reatum: & non secundum affectum. q. 63. art.2
Peccati primi angeli pronitas vel motiuum ad peccandum causa fuit.q.63.artic.7
Peccatum est contra naturalem inclinationem.q.63.art.9
Peccatum mortale in actu liberi arbitrij dupliciter esse contingit. quęst. 63. art.1.ad.4
Pœnitentis & innocentis respectu dilectionis dei comparatio secundum magis & minus. q.20.art.4.ad.4
Perditio hominis non est imputanda negligentiæ angeli custodientis. q. 113. artic.1. ad.3
Perfectio rei creatę est triplex.prima secundum quod in suo esse constituitur secunda vt ei aliqua superaddantur ad suam perfectam operationem, tertia vt aliquid attingat sicut finem. q.6.artic.3
Perfectio rei est duplex prima. s. forma totius. secunda operatio vel finis operationis. perfectio vero vltima vniuersi est perfecta sanctorum beatitudo. quęst.73.artic.1
Perfectio rei non ex quacunque re adquam inclinatur dependet:sed solum ex superiori. q.59.art.3.ad.2
Perfectio vniuersi inęqualitatem requirit esse in rebus:vt omnis perfectionis gradus impleatur:quarum rerum triplex est gradus.q.48 art. 2
Perfectiones rerum perfectiori modo pręexistunt in deo quam in ipsis rebus. q.4.art.2
Perfectionibus diuersis creaturarum sicut respondet vnum simplex principium:ita diuersis conceptionibus intellectus correspondet vnum simplex fundamentum.q.13.art.4
Perfectiones largiri rebus ad dei bonitatem, iustitiam, & misericordam spectat. q. 21.art.3
Perfectiora secundum naturam numero vel magnitudine alia excedunt. q.50. artic.3
Perfectius intelligens rerum naturas plura distinguit quam qui minus perfecte. q.108.art.3
Permittit deus multa mala fieri per malos angelos & homines: & quare non cohibet. q.109.art.4.ad.2
Per prępositio multipliciter suum casuale determinat. quęst. 36. artic.3
Per se nota potest dici aliqua propositio dupliciter.vno modo secundum se& quo ad nos.Alio modo secundum se & non quo ad nos. quęst.2.art.1
Per se notum dicitur aliquid dupliciter:vel quia per nihil in eius notitiam deuenitur:vel quia nõ est cognoscibile per accidens.quæst. 87.artic.1.ad.1
Persona dicitur aliquid Grammaticè: quod natura negatur. quæst. 39.artic.8
Persona diuina ab æterno processit à principio:non tamen ab æterno processit in mundum.q.43.art.2
Persona & hypostasis addunt super essentiam principia indiuiduantia.q.29.artic.2.ad.3
Persona in diuinis significat relationẽ per modum substantiæ.quęst. 29.artic.4
Persona non significat essentiam vel materiam,sed personalem proprietatem: ideo pluraliter prædicatur de patre & filio & spiritu sancto.quæst.39.artic.3.ad.4
Personas esse plures quàm tres in diuinis non est possibile: quod quadrupliciter ostenditur.q.41.art.6
Personarum cognitio dupliciter est nobis necessaria. quæst. 32. artic.1.ad.3
Personæ diuinæ conuenientius dicuntur vnius essentiæ,quàm vnius naturæ.q.39.art.2.ad.3
Personæ diuinæ quare dicuntur suppositа cùm nulla sit ibi suppositio. q.39.art.1.ad.3
Personæ diuinæ sunt tres:& non possunt esse plures: quia duæ tantum sunt origines.q.32.art.3
Personæ nomen deo non conuenit secundum nominis impositionem à quo imponitur,sed ad quod imponitur. quæst. 29. artic. 3. ad.2
Personis remotis & angelis existentibus deus solus diceretur vel solitarius.q.31.artic.3.ad.1
Personis diuinis ex quatuor in creaturis consideratis fit appropriatio,re:virtute:vnitate:& habitudine.q.39.art.6
Pertinentia ad perfectionem intellectus beati: & eius naturalis desiderij.q.12.art.8.ad.4
Possibile dupliciter dicitur, scilicet per respectum ad potentiam: & absolutè ex habitudine terminorum.q.25.art.4
Possibile dupliciter dicitur,scilicet vt opponitur necessario:& vt sub necessario continetur.q.41.art.4.ad.2
Possibile tripliciter dicitur,scilicet secundum potentiam passiuam materiæ:secundum potentiam actiuam dei: & secundum habitudinem terminorũ secundum quod impossibili opponitur. quæst. 46.artic.1.ad.1
Posita causa necessaria non sequitur effectus necessarius. quæst. 19. artic.3.ad.4
Posuit deus hominem in paradiso vt operaretur & custodiret illum: dupliciter exponitur.q.102.art.3
Potentia actiua fundatur in actu:nec contra ipsum diuiditur: quod potentiæ passiuæ non conuenit.q.25.art.1.ad.1
Potentia actiua quæ respicit finem vniuersalem mouet omnes actiuas potentias subordinatas quæ respiciunt fines particulares. quæst.82.artic.4
Potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu:nõ autem æquiuoci.q.25.art.2.ad.2
Potentia creaturæ propter quid differt ab eius essentia. quæst. 79. artic.1
Potentia dei manifestius cognoscitur ex eo quòd produxit mũdum, quàm si fuisset ab æterno.q.46.art.2.ad.6
Potentia & actus,prius & posterius, causa & causatum non sunt in deo:sed vnum & simplex esse.q.3.art.7
Potentia generandi in recto significat naturam & in obliquo relationem.q.41.art.5
Potentia generandi passiuè est in filio.q.41.art.6.ad.1
Potentia generatiua in quolibet generante est illud in quo genitum generanti similatur,scilicet natura.q.41.art.5
Potentia in creaturis non est ad non esse: sed in deo qui postquam res fecit vt essent:sic potest facere vt non sint.q.9.art.2
Potentia in omni creatura distinguitur ab esse.q.54.art.3
Potentia ordinata ad actum accidentalem est accidens, & ad actum substantialem est substantia.q.77.art.2.ad.2
Potentia passiua quòd sit in deo non est possibile.q.3.art.1
Potentia vna & eadem est patris & filij secundum qualitatem & perfectionem naturæ.q.42.art.6
Potentiarum distinctio est secundum formalem obiectorum distinctionem & non materialem.q.59.art.4
Potentiarum distinctio est secundum obiectorum formalem distinctionem.q.77.art.3
Potentiæ actiuæ dei & creaturæ differentia.q.25.art.1.ad.3
Potentiæ actiuæ & passiuæ, scilicet intellectus agentis & passibilis distinctio: & differentia ex parte obiectorum sumenda est. quęst. 79.artic.7
Potentiæ alicui nõ repugnat simul habere duas operationes. quæst. 58.artic.7.ad.2
Potentiæ animæ priores ordine naturæ aliarum sunt principia per modum finis & actiui principij.q.77.art.7
Potentiæ animæ quomodo adinuicem se habent ratione prioris & posterioris: & quomodo intellectiuæ dirigunt sensitiuas. quæst. 77.artic.4
Potentiæ intellectiuæ & materiæ differentia: & quòd potentia receptiua creaturæ non adęquatur potentiæ creatoris. quęst.75.artic.5.ad.1
Potentiæ partis vegetatiuæ quare dicuntur naturales. quęst. 78. artic.2.ad.1
Potentiæ rationales quomodo se habent ad oppositа & quomodo non.q.62.artic.8.ad.2
Potestatum nomen quandam ordinationem circa diuinas actiones significat & diuinorum susceptionem.q.108.art.5.ad.3
Præceptum & consilium respectu quorum bonorum dantur. quæst. 19.artic.12.ad.4
Prædestinatio est in deo:& in creatura eius executio.q.13.art.2
Prædestinatio est transmissio rationalis creaturæ in finem non proportionatum.q.23.art.1
Prædestinationi subordinatur ordo secundarum causarum ad effectum prædestinationis.q.22.art.8
Prædestinationis effectus infallibiliter consequitur ex causa contingente.q.23.artic.6
Prædestinationis & præscientiæ ratio ex diuina bonitate sumitur. quęst.23.art.5.ad.3
Prædicatio sumpta à diuersis formis ordinatis de aliquo erit per accidens vel in secundo modo dicendi per se.q.76.art.3
Prædicamenta sunt tantum duo in diuinis.q.28.art.2.ad.1
Præesse malis magis miserum est quàm bonum. quęst. 109. artic. 2. ad.3
Prælatio in intellectuali natura penes subiectionẽ & operationem naturarum attenditur.q.109.art.2
Præseruatio corporis humani ne pateretur in statu innocentiæ qualiter fuisset.q.97.art.2.ad.4
Præsidentia spiritualis creaturæ super corporalem ad quam aliquem ordinem habet ex quibus totum constat vniuersum. quęst. 61. artic.4
Præsidere gubernationi omnium gentium & regnorum primum & precipuum est in diuinis mysteriis.q.108.art.6
Præsunt boni angeli malis.q.109.art.4
Prima principia speculabilium & agibilium sunt habitus naturales nobis naturaliter inditi.q.79.art.12
Primo,alicui non conuenit secundum partem sed secundum totum. quęst.8.artic.4
Primogenitus omnis creaturæ est dei perfecta imago &c.quæst. 93. artic.1. ad.2
Primum mouens quomodo mouet seipsum.q.19.art.1.ad.3
Primum principium actiuum oportet esse maxime in actu & perfectissimum.q.4.art.1
Primum principium licet sit tantum vnũ:plura tamen ratione distincta in eo intelligimus.q.44.art.4.ad.3
Primum vel principium in vnoquoque est quod ad naturã pertinet: quia quod pertinet ad prius,semper habet rationem principij. quęst.60.artic.2
Princeps regis Persarum restitit mihi viginti & vno diebus,dupliciter exponitur.q.113.art.8
Principatus dicuntur qui priores existunt quasi præsint in executione eorum quæ imperantur.q.108.art.5.ad.3
Principium actiuum generationis perfectorum animalium est virtus formatiua seminis:eorum verò quæ per putrefactionem generantur est virtus cœlestis.q.71.art.1.ad.1
Principium essendi omniũ est tantum vnum à quo omnia quæ quocunque modo sunt, habent esse.q.65.art.1
Principium in creaturis est prius eo quod est à principio:non autem in deo.q.42.artic.2
Principium multipliciter dicitur, scilicet secundum situm,secundum intellectum & secundum omne genus causæ.q.42.art.3
Principium non de principio & principium de principio dicitur in diuinis siue priori & posteriori.q.33.art.4
Principium non illud significat à quo nomen imponitur ad significandum secundum originem.q.33.art.1.ad.3
Principium non importat diuersitatem siue dependentiã ab eo cuius est principium sicut causa.q.33.art.1.ad.1
Principium passiuum in semina potest dici semen. quæst. 115.artic.2. ad.3
Principium proprietatem patris & filij significat substantiuè. quæst. 36.artic.4
Principium quo generans generat non semper distinguitur à genito.quęst.41.artic. 5.ad.1
Principium sicut se habet ad conclusiones in cognitiuis: ita se habet finis ad ea quæ sunt ad finem in appetitiuis.quæst.83.artic.4
Priuatio est medium inter esse & non esse simpliciter. quæst. 48. artic.2.ad.1
Priuatio entis fundatur in ente:quod in priuationibus aliarum formarum non accidit.quæst.11.artic.2.ad.1

Priuatio suscipit magis & minus non secundum se: sed secundum eius oppositum: cum magis & minus dicitur. q.11. art. 4. ad. 1

Priuatio suscipit magis & minus per recessum à termino: sicut forma per accessum ad terminum perfectum. q. 49. art. 3. ad. 3

Priuatio tribus modis sumitur. q. 33. arti. 4. ad. 2

Priuationem per habitum cognoscimus. q. 14. art. 10

Priuationes & malum dicuntur entia rationis secundum quod ens veritatem propositionis significat. q. 48. art. 2. ad. 2

Prius altero dupliciter dicitur, ordine naturæ, vel generationis. q. 77. art. 4

Priuationes & non entes ex apprehensione intellectus veritatem habent & non ex seipsis. quæst. 16. art. 5. ad. 3

Procedere in infinitum in actibus intellectus non inconuenit. q. 87. artic. 3 ad. 2

Processio est duplex. s. ad intra & ad extra. q. 27. art. 1

Processio spiritus sancti est à patre & filio vt sunt vnum & distincti. quæst. 36. art. 4. ad. 2

Processio verbi per modum intellectus est generatio: quia procedit per modum naturæ: eo quod procedit secundum rationem similitudinis quod amori non conuenit. q. 30. art. 2. ad. 2

Processione remota spiritus sancti à filio, ipsum distingui à filio non est intelligibile. q. 36. art. 2

Processiones in diuinis sunt duæ tantum: ad intra. s. verbi per modum intellectus, & amoris per modum voluntatis. q. 27. art. 3

Productio rerum à prima causa nihil supponit. secunda vero quod est à prima causa supponit in sua actione. q. 65. art. 3

Productionis rerum triplex opus intelligitur: scilicet creationis distinctionis & ornatus. q. 70. art. 1

Produxit deus multas creaturas propter bonitatem suam communicandam: quod per vnam fieri non poterat. q. 47. art. 1

Produxit deus res in esse ratione processionis verbi & amoris. q. 45 artic. 6

Propositio singularis directe concludi non potest ex aliqua vniuersali nisi mediante alia particulari. q. 86. art. 1. ad. 2

Propositionis affirmatiuę veræ subiectum & prædicatum idem secundum rem significant: diuersum tamen secundum rationem. quæst. 13. art. 12

Propositionis contingentis est duplex veritas. q. 16. art. 8. ad. 3

Propria passio quomodo causatur à subiecto vt est in actu: & est ipsius susceptiuum vt est in potentia. q. 77. art. 6

Proprietatem accidentis intelligere qualiter possumus. q. 85. artic. 1. ad. 1

Proprietates in diuinis quæ distinguuntur. q. 30. art. 1. ad. 2

Proprietas patris vt relatio actum notionalem præsupponit: sed vt constitutiua ipsum præcedit. q. 40. art. 4

Proprietates angelis communes perfectiori modo sunt in superioribus quam in inferioribus. q. 108. art. 5

Proprietates diuinæ sunt in essentia per modum identitatis tantum in personis vero non solum secundum rem tantum: sed etiam secundum modum significandi: ideo constituunt, & distinguunt. quæst. 40. art. 1. ad. 9

Proprium dei est misereri & parcere: tripliciter exponitur. q. 25. ar. 3. ad. 3

Proprium esse prius & posterius appropriato non inconuenit. q. 39. art. 7. ad. 3

Proprium non est de essentia subiecti: sed ex principijs essentialibus speciei causatur. q. 77. art. 1. ad. 5

Propter quod vnumquodque & illud magis quomodo habet intelligi. q. 87. art. 2. ad. 2

Prouidentia dei aliter se habet ad incorruptibilia quam ad corruptibilia. q. 113. artic. 2

Prouidentia diuina quædam in finem ordinantur & quędam ab ipso decidunt permissiue. q. 23. artic. 3

Prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta quæ cuncta disponit vel ratio ordinandorum in finem. quæst. 22. artic. 1

Prouidentia non est in rebus prouisis: sed est quædam ratio in intellectu prouisoris. quæst. 23. art. 2

Puer in vtero matris est aliquid matris, & non ab alio angelo quam ab eo qui est matris custoditur. q. 113. art. 5. ad. 3

Pulchrum & bonum sunt idem subiecto: sed diuersis rationibus diuersas respiciunt personas. q. 5. artic. 4. ad. 1

Punctus non punitur in definitione lineæ communiter sumptæ sed determinatæ. q. 85. artic. 8. ad. 2

Puniri non est malum sed fieri pœna dignum malum est. quæst. 48. artic. 6

Qualitates actiuę elementorum se habent vt materiales dispositiones ad formas substantiales. quæstio. 115. articul. 3. ad. 2

Qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialium. q. 45. art. 8. ad. 2

Qualitates differenter fiunt in subiecto & quomodo. quæst. 67. art. 3. ad. 1

Quantitas molis materiam consequitur: virtutis vero attenditur in effectu formæ: qui duplex est. s. esse & operatio. quæst. 42. artic. 1. ad. 1

Quantitas non impedit actionem alicuius formæ ne agat: sed impedit ne sit agens vniuersale. q. 115. artic. 1. ad. 3

Quantitas virtutis agentis ex quo modo sumatur. quęst. 65. artic. 3. ad. 3

Quantitati in actu infiniti ratio repugnat: sed non tempori & motui. quęst. 7. art. 3. ad. 4

Quæcunque vni & eidem sunt eadem: inter se sunt eadem quomodo intelligatur. quęst. 28. artic. 3. ad. 1

Quędam animalia mox nata: quare habent vsum membrorum. q. 99 artic. 1. ad. 2

Quędã non possunt fieri nisi à deo: quæ tamen non sunt miracula etiam si fiant. q. 105. art. 7. ad. 1

Quædam participatione dicuntur æterna diuersa ratione. quæst. 10. art. 3

Quædam quare manent in æternum & quædam non. q. 104. artic. 4. ad. 2

Quædam sunt possibilia fieri à deo & quędam non. quæst. 25. artic. 3

Quæ facta sunt: quare non potest facere deus ea non fuisse. quęst. 25 art. 4. ad. 2

Quicquid deus sciuit scit, nec potest plura scire quam scit. quæst. 14. art. 15. ad. 2

Quicquid entitatis & perfectionis est in actione mala: reducitur in deum sicut in causam: sed quicquid est ibi defectus est à causa secunda deficiente: & non à deo. q. 49. art. 2. ad. 2

Quidditas rei materialis est obiectum intellectus nostri. quæst. 84. art. 7

Quidditas rei materialis est primum quod intelligitur ab intellectu nostro & quomodo. q. 88. art. 3

Quidditates diuersę magis conueniunt secundum rationem existẽdi quam affimatio & negatio: secundum tamen rationem cognoscendi minus. q. 58. art. 4. ad. 2

Qui est, significat esse absolutum infinitum & in præsenti, quæst. 13. art. 11

Quod est in aliquo præter essentiam eius est causatum. q. 3. art. 4

Quod est per essentiam est causa eius quod est per participationem in quo differunt esse & essentia. q. 61. art. 1

Quod potest virtus inferior potest altiori modo virtus superior. quæst. 110. art. 2. ad. 2

Quod quid est, & esse in omnibus quæ sunt in genere differunt. q. 3. artic. 5

Quorum non sunt phantasmata quomodo cognosci possunt à nobis. q. 84. artic. 7. ad. 3

Ratiocinari ad intelligere comparatur, sicut moueri ad quiescere. q. 79. artic. 8

Ratio circa contingentia quare se habet ad opposita. quæstio. 83. art. 1

Ratio de numero siue quantitate partium alicuius totius sumenda est ex proportione ad bonum totius. q. 23. art. 7. ad. 2

Ratio diuersarum rationum quas de deo apprehendimus: vnde sumitur. q. 13. art. 4. ad. 2. & 3

Ratio & intellectus solum quantum ad modum cognoscendi differunt. q. 59. art. 1. ad. 1

Ratio generis & differentię ab eadem re sumitur. q. 85. artic. 3. & 4

Ratio generis & differentiæ quomodo ab eadem re sumitur. q. 76. art. 3. ad. 4

Ratio ordinis rerum in finem & executio ad prouidentiam pertinent. q. 22. art. 3

Ratio quam nomen definitio & enuntiatio significant: compositionem & diuisionem significat intellectus. q. 85. art. 2. ad. 3

Ratio quare creatura realiter refertur ad deum & non e contra. q. 13. art. 7

Rationale & sensibile vt differentiæ non sumuntur à potentijs sensus & intellectus: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. quæst. 77 art. 1. ad. 7

Ratio scientię & voluntatis prior est ratione potentiæ in deo secundum considerationem. q. 25. art. 1. ad. 4

Ratio veri absoluti prior est ratione boni. q. 16. art. 4

Ratio veritatis ex conformitate rei ad intellectum sumitur. quęst. 16. art. 5

Rationes contra Commentatorem de vnitate intellectus. quæst. 76. art. 2

Rationes contra Commentatorem, quod per vnionem intellectus agentis intelligamus substantias separatas in fine vitæ. quæst. 88. art. 1

Rationes contra Empedoclem & alios philosophos de animæ cognitione. q. 84. art. 2

Rationes contra Heraclitum & Platonem de naturis & cognitione rerum naturalium. q. 84. art. 1

Rationes contrariorum intellectu non sunt contrarię sed vna scientia. quæst. 75. artic. 6

Rationes particularium per speciẽ vniuersalem perfectè intelliguntur ab angelis. quæst. 57. artic. 2. ad argumenta.

Rationes seminales principaliter sunt in verbo. secundo in elementis, tertio in his quæ ex causis vniuersalibus procedunt, quarto in seminibus quæ ex animalibus & plantis producũtur. quæst. 115. artic. 2

Rationes seminales simul cum ipsis rebus productæ sunt. quæst. 62. artic. 3

Rationis est aliquid in his quæ dicuntur ad aliquid: quod non est in aliis generibus. quæst. 28. artic. 1

Recipere & conseruare nõ diuersificant siue faciunt diuersas potentias. quæst. 79. artic. 7

Recipere & retinere in corporalibus in diuersa principia reducũtur. quæst. 78. artic. 4

Rectitudo hominis in statu innocentiæ fuit triplex. quæst. 95. artic. 1

Reducere materiam ad actum formæ non excedit virtutem agentis naturalis. quæst. 117. artic. 2. ad. 3

Reflectitur intellectus super se vt se intelligat siue cognoscat. quæst. 14. artic. 2. ad. 3

Reguntur quæ magis terminata sunt, ab his quæ minus sunt terminata. quæst. 110. artic. 1

Rei naturalis non solum est acquirere & quiescere in bono: sed bonum quod habet aliis communicare. quæst. 19. artic. 2

Relatio diuina à persona re non differt: sed ratione tantum. quæst. 40. artic. 1. ad. 1

Relatio diuina est persona subsistens, humana verò est tantum relationem significans. quæst. 33. artic. 2. ad. 1

Relatio diuina non præsupponit distinctionem suppositorum: sicut creata: cum sit subsistens & non accidens. quæst. 40. artic. 2. ad. 4

Relatio in creaturis distinguitur ab eo quod relatiuè dicitur, nõ autem diuina. quæst. 28. artic. 2. ad. 2

Relatio inter verbum & eum à quo procedit est realis. quæst. 28. artic. 1. ad. 4

Relatio non prædicatur de deo per modum substantiæ. quæst. 28. artic. 2. ad. 1

Relatio realis in deo non est vt intelligentis ad rem intellectam in nobis. quæst. 28. artic. 4. ad. 1

Relatio realis in deo super actionem immanentem fundatur & non transeuntem quæ solum est rationis. quæst. 28. artic. 4

Relatio secundum quod huiusmodi non prædicatur de aliquo per modum inhærentis. quæst. 28. artic. 1. ad. 1

Relatio secundum quod huiusmodi solum distinctionẽ dicit. quæst. 28. artic. 3

Relatio verbi ad creaturam quæ actionẽ immanentem sequitur non dicitur de deo ex tempore. quæst. 34. artic. 3. ad. 2

Relationes dictæ de deo quædam variatis rebus variantur: & quædam non. quęst. 14. artic. 15. ad. 1

Relationes in abstracto non aliis relationibus opponũtur: sicut pater & filius paternitate & filiatione. quæst. 42. artic. 1. ad. 4

Relationes non oppositæ distinctionem non faciunt personarum. quæst. 36. artic. 2

Relationes reales rem secundum diuersam rationis habitudinẽ consequuntur. quæst. 28. artic. 2

Relationis diuinæ duplex comparatio, scilicet ad fundamẽtum & ad terminum: cuius esse non est aliud ab essentia. quæst. 28. artic. 2

Relationum pluralitas non facit compositionem in deo. quæst. 30. artic. 1. ad. 3

Relatiua quòd sint realia vel rationis secundum esse vel secundum dici, simul natura vel non sufficientia & differentia. quęst. 13. artic. 7

Relaxare offensam est misericorditer operari. quęst. 21. art. 3. ad. 2

Reliquit deus hominem in manibus consilij sui: non propter hoc seipsum excluditur à diuina prouidentia. quæst. 22. artic. 2. ad. 4

Rem aliquam sicut cognoscimus ita nominamus. quæst. 13. artic. 1

Reniti ordini vniuersalis gubernationis non est possibile: executionĩ verò secundum quod est à causa particulari sic. quæst. 103. art. 1

Reprobatio alicuius non est causa culpæ: sed pœnę futuræ æternæ. quęst. 23. artic. 3. ad. 2

Requieuit deus die septimo: dupliciter intelligitur. quęst. 73. artic. 3

Res ab alio habet quòd sit vera & quòd sit causa veritatis intellectus nostri. quęst. 21. artic. 2

Res naturales sunt nostri intellectus mensura: diuinus verò earum est mensura. quęst. 14. artic. 8. ad. 3

Res naturales verius esse simpliciter habent in mente diuina, quàm in seipsis: sed hoc esse verius habent in seipsis. quęst. 18. artic. 4. ad. 3

Respectus multiplicantes ideas sunt in deo & non in rebus creatis: non tamen sunt reales sed intellecti à deo. quęst. 15. art. 2. ad. 4

Res quelibet visibilis habet angelicam potestatem sibi præpositam. quęst. 110. artic. 1. ad. 3

Res triplex habet esse. quęst. 74. artic. 3. ad. 5

Responsio contra Græcos de processione spiritus sancti. quęst. 36. artic. 2. ad. 2

Resolutio corporis fit ratione deperditi cuius restauratio fit vsque ad certum statum naturæ. quęst. 97. artic. 4

Reuelatio mysteriorum dei dæmonibus facta per bonos angelos non est illuminatio dæmonum. quęst. 109. artic. 4. ad. 1

Samuel quomodo dicitur apparuisse Sauli, & quomodo viui dicuntur etiam aliis viuis dormientibus apparere. quęst. 89. artic. 8. ad. 2

Sancti quomodo dicuntur facere miracula. quęst. 110. artic. 4. ad. 1

Sapientia ars & idea quomodo differunt respectu diuinæ cognitionis. quęst. 15. artic. 2. ad. 2

Sapientia diuina quomodo dicitur creata: cum dicitur ab initio & ante secula creata fuit: multipliciter exponitur. quęst. 41. artic. 3. ad. 4

Sapientia est duplex secundum duplicem modum iudicandi. quęst. 1. artic. 6. ad. 3

Sapientia est nobilior omnibus moralibus, quomodo intelligitur. quęst. 9. artic. 1. ad. 2

Sapiens in vnoquoque genere dicitur qui altissimam causam illius generis considerat. quęst. 1. artic. 2

Scibilia naturaliter priora sunt scientia nostra: scientia verò dei eis prior est: quia eorum est causa & mensura. quæst. 14. artic. 8. ad. 3

Scientia ab eo denominatur de quo principaliter in ea tractatur. quęst. 1. artic. 4

Scientia angelis inest à natura & non per inquisitionem. quęst. 54. artic. 4. ad. 1

Scientia aliqua potest dici speculatiua tripliciter, scilicet quantum ad res, quantum ad modum & quantum ad finem. quęst. 14. artic. 16

Scientia dei eius est cognoscitiua tantum: creaturarum verò cognoscitiua & factiua: ita & verbum expressiuum est eius quod est in patre tantum: creaturarum verò expressiuum & operatiuum. quęst. 34. artic. 3

Scientia dei æterna non est causa vt res sint ab æterno. quęst. 14. artic. 8. ad. 2

Scientia dei quomodo est mensura rerum. quęst. 14. art. 12. ad. 3

Scientia & rerum diffinitiones sunt secundum quod per intellectum abstractæ sunt à conditionibus indiuidualibus & particularibus. quęst. 44. art. 3. ad. 3

Scientia & voluntas in nobis vnius & eiusdem effectus quomodo sunt causa vt dirigens & vt imperans. quęst. 19. artic. 4. ad. 4

Scientia inferior non probat sua principia nec cõtra negantes disputat: sed superiori reliquit. quæst. 2. artic. 8

Scientia licet sit rerum mobilium: immobilis tamẽ dicitur. quęst. 84. art. 1. ad. 3

Scientia nostra dicitur vniuersalis vel particularis, dei verò nõ: quęst. 14. art. 1. ad. 3

Scientia quomodo causatur in nobis ab interiori principio & ab exteriori: & quomodo ars imitatur naturam. quęst. 117. art. 1

Scientiæ habitus partim est in viribus sensitiuis & partim in intellectu. quęst. 89. art. 5

Scientia rerum ipsius dei est duplex: visionis scilicet & simplicis intelligentiæ. quęst. 14. art. 4

Scientiam quis acquirens per seipsum non potest dici suiipsius magister: neque seipsum docere. quęst. 117. art. 1. ad. 4

Scientiarum duplex est genus, scilicet subalternantis & subalternatę. quęst. 1. art. 4

Scientiarum & principiorum sapiętiæ consilij & prouidentiæ diuersa ratio nominationis. quęst. 14. art. 1. ad. 2

Scientiæ nostræ est triplex discursus. quęst. 14. art. 7

Scientiæ omnes sunt de necessarijs: & tamẽ diuersa ratione quędam sunt de contingentibus & quędam de necessarijs. quęst. 86. art. 3

Scientiæ speculatiuæ accidit vt à rebus scitis accipiatur. quęst. 14. artic. 16. ad. 2

Scientificum opinatiuum & ratiocinatiuum nõ diuersificant potentiam neque ad diuersa pertinent. quęst. 79. art. 9. ad. 3

Scire diuinum necessariam habet habitudinem ad scita: sed non ad volita velle. quęst. 19. art. 3. ad. 6

Scitum à deo est necessariũ quomodo est vera vel falsa propositio. quęst. 14. art. 13. ad. 3

Scripti in libro vitæ quomodo quidã possunt deleri & quidam non. quęst. 24. art. 3

Seculum est periodus cuiuslibet rei. quęst. 10. artic. 2. ad. 1

Semen à quo decidatur. quęst. 119. artic. 2

Semen virile vtero mulieris immitti potuit salua integritate fœminei genitalis in primo statu. quæst. 98. ad. 4

Sensibile excellens & intelligibile differunt. quæst. 75. artic. 3. ad. 2

Sensibile & intelligibile in actu sunt sensus & intellectus in actu. quæst. 14. artic. 3

Sensibilia communia sunt media inter sensibilia per se & sensibilia per accidens quæ reducuntur ad quantitatem. quæst. 78. artic. 3. ad. 2

Sensualitas est nomen potentiæ sic à sensibili motu denominatæ. quæst. 81. artic. 1

Sensus agens nulla necessitate poni debet. quæst.79.artic.3.ad.1
Sensus circa propria sensibilia non errat.quæst.17.ad.2
Sensus communis non ratione prædicationis communis dicitur sicut genus: sed quia est communis radix & principium exteriorum sensuum.quæst.78.artic.4.ad.1
Sensus & appetitus an sufficiant ad mouendum. quæst. 78. artic. 1. ad.4
Sensus & imaginatio quomodo à dæmone immutari possunt. q.114. artic.4.ad.2
Sensus & imaginatio solum exteriorum accidentia vel corporum similitudines apprehendunt: intellectus vero rei naturam. q. 57. artic.1. ad.2
Sensus exterioris distinctio ex diuersa obiecti immutatione sumitur. quæst.78.artic.3
Sensus spiritualis super literalem fundatur qui trifariam diuiditur. quæst. 1. artic. 10
Sensus tactus omnium aliorum sensuum est fundamentum. q. 76. artic.5
Sentire & intelligere non sunt vnum: sed plura subiecto. quæst. 77. artic.5
Sentire non competit angelis in corporibus assumptis. quæst.51.artic.3. ad.2
Sentire non est operatio formę subsistentis sicut intelligere.quæst.75 artic.3
Seraphin ex triplici ignis proprietate nominantur. q. 108. artic. 5. ad.5
Sexus diuersitas ad perfectionem humanę naturę pertinet.quæst.99 artic. 2
Sic cognoscere aliquid sicut est in cognoscente dupliciter intelligi potest vt propositio sit vera vel falsa. quæst. 14.artic.6.ad.1
Sydera inclinant sed non necessitant liberum arbitrium. quæst. 83. artic. 1.ad.5
Signa diuinę voluntatis quomodo voluntates dicuntur. quæst. 19. artic.11.ad.2
Significare substantiam cum qualitate est significare suppositū cum natura vel forma determinata.quæst.13.artic.1.ad.3
Signorum diuinę voluntatis sufficientia & differentia. quæst.19. artic.12
Similitudo dupliciter comparatur ad imaginem. s. vt præambula & vt subsequens. quæst.93.artic.9
Similitudo & diuersitas secundum formam secundum quatuor modos communicandi formam assignantur.quæst.4.artic.3
Similitudo est principium amoris & non verbi quod est similitudo rei intellectę: vnde differenter vtraque respicit.quæst.27.artic.4. ad.2
Similitudo rei tripliciter est in sensu.s.primo & per se: per se & non primo: & per accidens. quæst.17.artic.2
Sinderesis est habitus naturalis principiorum operabilium.quæst.79 artic. 12
Singulare non diffinitur:sed quod est de ratione singularitatis.q.29. artic.1.ad.1
Singulare non repugnat intelligibilitati inquantum singulare: sed inquantum est materiale. quæst.86.artic.1.ad.3
Singularitas non est impeditiua cognitionis singularium: sed materia.quæst.59.artic.1.ad.2
Synonimi & non synonimi nominis,vnde sumitur ratio & differentia. quæst. 13.artic.4
Simplicia apud deum perfectiora sunt, composita vero apud nos. quæst. 3.artic.7.ad.2
Simplicia & prima per negationes notificantur. quæst. 33.artic. 4. ad.1
Simplicia non differunt,sed diuersa dicuntur.q.3.artic.8.ad.3
Sol eclypsabitur vnde habet veritatem ista propositio.quæst. 86.artic. 4
Sol,luna & huiusmodi quomodo possunt de pluribus prædicari.q.13. artic.9
Solutio rationum probantium ęternitatem mundi.quæst.46.artic.1
Solutio rationum probantium mundum incepisse. quæst.46.artic.2
Solus pater est deus quomodo potest esse vera vel falsa ista propositio.quæst.31.artic.4
Somnia in dormientibus & apparitiones imaginarię quomodo naturaliter fiunt. quæst.111.artic.3
Somniorum diuersitatis causa est vaporum diuersus motus & syllogizandi aliquando.quæst.84.artic.8.ad.2
Species infusa & acquisita non diuersificant scientiam.quæst.94.art.3 ad.1
Species intelligibiles quomodo reducuntur in primam causam &c. quæst. 84. artic.4.ad.1
Species intelligibilis ad intellectum tripliciter se habet. s. aliquando est in potentia: aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum, aliquando secundum vltimam completionem actus. quæst. 79. artic.6.ad.3
Species intelligibilis & habitus scientiæ nec per se nec per accidens corrumpi possunt. quæst.89.artic.5
Species intelligibilis intellectus nostri eius est similitudo à quo abstrahitur.quæst.14.artic.11.ad.1
Species intelligibilis quomodo causatur in intellectu possibili.q.95. artic.1.ad.3
Species principaliter est de intentione naturę & non indiuiduum: sed incorruptibilium etiam substantiarum indiuidua sunt de principali intentione naturę.quæst.98.artic.1
Species rerum quibus angelus intelligit menti eius sunt impressę à deo per influxum.quæst.56.artic.2
Species & simultas generis prędicationem respicit.quæst.77. art. 4. ad.1
Specificatio actus intelligendi est per formam intelligibilem. q.14. artic. 5. ad.3
Speculari veritatem & eam cogitare differentia.quæst.34.arti.1.ad.2
Spiratio non est proprietas neque relatio constituens personam. quæst.30.artic.2. ad.1
Spiritussanctus in vi duarum dictionum commune est tribus personis: sed in vi vnius sumptum proprium est spiritussancti: & vnde dicitur spiritussanctus.quæst.36.artic.1.ad.1
Spiritussanctus naturaliter à patre & filio procedit, quamuis per modum voluntatis procedat.quæst. 41.artic.2.ad.3
Spiritussanctus non dicitur filius neque imago patris licet naturam accipiat à patre, sicut & filius. quæst.35.artic.2
Spiritussanctus quare non dicitur filius cum sit eiusdem naturę cum filio. quæst.27.artic.4
Spiritussanctus quomodo mediate & immediate procedere dicitur à patre & à filio.quæst.36.artic.3.ad.1
Spiritussanctus quomodo procedit à patre & filio, vt tertia persona & quomodo est vtriusque nexus. quæst.37.artic.1.ad.3
Spiritussanctus sua bonitate aliam personam producere non potest sicut pater. quæst.30. artic.2.ad.4
Status animę hominis diuiditur secundum diuersum modum essendi: & secundum integritatem & corruptionem. quæst.94.artic.2
Subiectio est duplex.s. seruilis & œconomica.quæst.92.art.1.ad.2
Subiectum idem simul perfici pluribus formis eiusdem generis est impossibile.q.85.artic.4
Subiectum propositionis habet rationem materię: prędicatum vero formę.q.13.artic.12
Subiectum scientię est de quo est sermo & ad quod omnia ordinantur,quod est idem principiorum & totius scientię. q.1.artic.7
Subiectum quomodo est causa proprij finalis actiua & susceptiua. q. 77. artic.6.ad.2
Substantia dupliciter dicitur: vno modo pro quidditate quam diffinitio significat,alio modo pro supposito subsistente in prędicamento substantię: quod quatuor nominibus nominari potest. s. suppositum,subsistentia,substantia & res naturę.q.29.artic.2.
Substantia non solum significat hoc quod est per se esse: sed essentia cui competit sic esse. q.3.art.5.ad.1
Substantia non suscipit magis & minus:qualiter debet intelligi.q.93 artic.3.ad.3
Substantia particularis non quelibet est hypostasis & persona: sed quę habet naturam completam in specie.q.75.artic.4.ad.2
Substantia per se indiuiduatur,accidentia vero per subiectum. q. 29. artic. 1
Substantiarum quare quędam habet potentiam ad non esse & quædam non. q.9.artic.2
Substantiarum separatarum cognitio habetur per viam remotionis. q.88. artic.2.ad.2
Substantię immateriales quanto magis distant à primo principio, tanto magis in eis diuinum lumen diminuitur & diuersificatur. q.89. artic.1
Substantię separate conueniunt cum materialibus in genere logico: sed non physico. q. 87. art.2.ad.4
Substantię separate non sunt frustra etiam si à nobis non intelligantur vt vult Commentator. q. 88. art. 1. ad.4
Substandi & subsistendi ratio ad diuersa reducitur principia scilicet ad materiam & formam.q.29.artic.2.ad.5
Substantiua à formavnitatem habent adiectiua vero à subiecto.q.39 artic. 3
Subsistens corrumpi vel generari per se vel per accidens est impossibile. q.75.artic.6
Subsistere & substare generibus & speciebus non primo competit. q.29.art.2.ad.4
Successio prioris & posterioris non semper dicit tempus continuum.q.85.artic.4.ad.1
Summum relationem tantum & non esse absolutam addit supra bonum. q.6.art.2.ad.1
Superbia,inuidia,auaritia,& carnis oblectationes quomodo sunt in dæmonibus.q.65.art.2.& ad argumenta.
Superbi effectus velle subiici superiori vel inferiori differentia. q.63. artic. 8.ad.2
Suppositum & natura in compositis ex materia & forma realiter differunt non autem in simplicibus.q.3.artic.3
Supra cœlum nihil est.ly supra designat locum imaginatum tantū. quæst.46.artic.1.ad.8
Tactu qui melior est,intellectu est acutior.quæst.76.artic.5
Tactus est duplex, scilicet corporalis & virtutis.q.105 ar.2.ad.1
Temporalia per ęterna iudicamus, & disponimus:in quorum cognitionem per temporalia deuenimus.quæst.79.artic.9
Temporis & ęternitatis differentia, respectu eorum esse, & eorum quæ in pis mensurantur.quæst.10.artic.1
Tempus est numerus in numerato existens: & non abstractus à re numerata.quæst.10.artic.6
Tempus inter quæ duo instantia datur medium,& inter quę nō datur.quæst.63.artic.6.ad.4
Tempus motus angeli,quomodo proportionatur tempori motus mobilis, & quomodo non.quæst.53.artic.3 .ad.3
Tempus motus continui angeli,non est idem cum tempore mensurante motum cœli: quia motus eius à motu cœli non dependet. quæst.53.artic.3
Tempus presens preteritum & futurum,quomodo substantijs separatis attribuitur. quæst.10.artic.5.ad.3
Tempus quomodo est mensura motus & quietis.quæst.10.artic.4 ad.3
Tempus secundum successionem conceptionum intelligibilium,est in intellectu angeli.quæst.57.artic.3.ad.2
Tentatio diaboli quod non sit continua, duplex ratio. quæst. 114 artic.5
Tentare Deum peccatum est, & carnis, & mundi tentationis differentia qualis sit,& Dei & diaboli.quæst.114. artic.2
Termini numerales dupliciter sumuntur:scilicet in genere, & transcēdenter.quæst.30.artic.3.
Terminus creationis est ens actu, & non in potentia.q. 65. artic.1
Terra in mistione corporis animalis necessario,magis abundat cæteris elementis :quia est elementum minus actiuum.q.7.ar.1.ad.2
Terra quod naturaliter sit cooperta aquis: & quod sit discooperta diuersa expositio.q.69.artic.1.ad.2.&.4
Terra quod sit alia ab ista, & quod sint alia elementa præter ista nō est possibile.quæst.47.artic.3.ad.3
Totfuissent fœminę,quot mares in statu innocentię.quæst.99.art.2 ad.3
Totaliter cognoscitur deus, non tamen comprehenditur .quæst.12 artic.7.ad.3
Tota trinitas mentem inhabitat per gratiam gratum facientē .q.43 artic.5
Totum triplex scilicet quantitatiuum, essentiale, & potestatiuum. quæst.76.artic.8
Totum quantitatiuum extra locum cui commensuratur, esse non potest.totum vero secundum essentiam extra locum esse potest: quia ei non commensuratur.quæst. 8.artic.2.ad.3
Totum vniuersale, integrale, & potestatiuum, differenter prędicatur de suis partibus.quæst.77.artic.1.ad.1
Trimegistus vt dixit monas genuit monadem, qualis est sensus.q.33 artic.1.ad.1
Trinitatem non dicimus esse trinam. quæst.31.artic.1.ad.5
Trinitas determinatum numerum personarum significat. quæst.31 artic.1
Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate quomodo intelligitur.q.31 artic.1.ad.4
Trinitas personarum in creatione, & rerum formatione insinuatur. q.74.artic.3.ad.3
Trinitatis & triplicitatis differentia' significationis. quæst. 31.artic.1 ad.1
Trinitatis nominis, duplex significationis acceptio: scilicet secundum etymologiam & secundum vocabuli proprietatem. quæst.31 artic.1.ad.1
Trinitatis nomen secundum etymologiam vnam essentiam trium personarum significare videtur, sed secundum nominis proprietatem magis numerum trium personarum significat.quæst.31.ar.1 ad.1
Tristitia & dolor circa ea sunt,quæ voluntati repugnant. quæst.113. artic.7
Throni nominantur ex quatuor quæ in materiali sede considerantur. quæst.108. artic.5.ad.6
Tullius quare diuinam prouidentiam humanarum rerum subtraxit. quæst.22.artic.2.ad.4
Vacuum, est spatium capax corporis, in quo nō est corpus .q.46 artic.1.ad.4
Vegetatiua & sensitiua,& intellectiua, non sunt plures animę, sed vna tantum in homine .q.76.artic.3
Velle esse felicem, non est liberi arbitrij,sed ad naturalem instinctū pertinet. quæst.19.artic.10
Velle & eligere,non sunt actus diuersarum potentiarum. q.83.art.4
Velle rerum mutationes aut contraria successiuè fieri,non est voluntatem mutari.quæst.19.artic.7
Velle vel operari quodcunque sine boni intentione,vel ratione, est impossibile.q.62.artic.8
Venatio animalium sylueſtrium,est iusta & naturalis,tribus rationibus.quæst.96.artic.1
Verba,participia, pronomina demonstratiua, & tempus quomodo deo attribuuntur.quæst.13.artic.1.ad.3
Verbi diuini conceptio,est naturalis: quia deus seipsum naturaliter intelligit.quæst.41.artic.2.ad.4
Verbum diuinum dicitur genitum.sed non verbum humanum.q.33. artic.2.ad.3
Verbum diuinum relationem importat ad creaturam,non ratione relationis:sed ratione naturæ quam includit.quæst.34.artic.3.ad.1
Verbum in nobis proprie,tripliciter dicitur.quæst. 34.artic.1
Verbum interius est mentis conceptus, & dum mens se conuertit ad actum considerandum, quod habet in habitu, dicitur sibi loqui.quæst.107.artic.1
Verbum non est,quod intellectu non potest concipi:sicut quod implicat contradictionem.q.25.artic.3
Verbum nostrum, quare non dicitur filius,sicut verbum diuinum. quæst.27.artic.2.ad.2
Veritas diuina,essentialiter dicta,non dicitur per respectum ad principium, sed per resolutionem affirmatiuæ in negatiuam.quæst.16 artic.5.ad.2
Veritas enuntiabilium, ab intellectu nostro ęternitatem nō habet. sed à diuino,vt à causa ęterna.q.16.artic.7.ad.3.&.4
Veritas est lumen intellectus, & regula omnis veritatis est ipse deus.quæst.107.artic.2
Veritas & falsitas intellectus penes compositionem sunt, & diuisionem.quæst.85.artic.6
Veritas rei ad intellectum diuinum,per se ordinem habet, & ad nostrum per accidens.quæst.16.artic.1
Veritatem cognoscit intellectus, dum conformitatem rei ad ipsum apprehendit.quod non facit sensus.quæst.16.artic.2
Veritatē mutari contingit, vel ex parte intellectus, vel ex parte rei. quæst.6.artic.8
Verum cognitum ordinatur ad opus, sub ratione boni. quæst. 79. artic.11.ad.2.
Verum & falsum quare sunt in intellectu, & bonum & malum in rebus.quæst.82.artic.3
Verum quod est in rebus,conuertitur cum ente secundum subiectū: sed verum quod est in intellectu,cōuertitur cum ente, vt manifestatiuum cum manifestato.quæst.16.artic.3 ad.1
Verum respicit esse simpliciter,& primo cognoscitur ad quod sequitur ratio boni.quæst.16.artic.4
Vestigij & imaginis differentia, in representando causam.quæst.45. artic.7
Videbimus eum sicuti est:qualis est sensus. quæst.12.artic.6.ad.1
Videre alicubi dupliciter intelligitur: secundum quod aduerbium actum visionis determinat.quæst.8.artic.4.ad.6
Videntium deum diuersa facultas ex diuersa luminis glorię participatione est.quæst.12.artic.6
Videre deum facie ad faciem, non est referendum ad diuinam essentiam:sed ad figuram ipsam representantem.quæst. 12.artic, 11.ad.1
Vidi subsole,nec velocium cursū &c.sed tempus & casum quomodo debet intelligi illud Ecclesiastes.quæst.103.artic.5.ad.1
Vir quomodo est principium & finis mulieris. quæst.93.artic.4.ad .1
Virtuosus est mensura,& regula omnium humanorum actuū.q.109 artic.4.ad.3
Virtus actiua in generatione animalis, est in semine maris, & materia fœtus ministratur à matre. quæst.118.artic.1.ad.4
Virtus actiua seminis est impressio quędam derelicta ab anima generantis.q.119.artic.1
Virtus actiua seminis,non potest producere principium intellectiuum in homine.quę.118.artic.2
Virtus angeli quare non potest se extendere ad totum vniuersum: & ita est hic quod non alibi.quæst.12.artic.1
Virtus alicuius rei, non perfectè cognoscitur,nisi omnia ad quæ se extendit,cognoscantur.quæst.14.artic.5
Virtus conuersiua, quomodo se habet ad augmentum,statū & decrementum in animali.q.119.art.1.ad.4
Virtus generatiua dignior est & perfectior augmentatiua, & nutritiua.quæst.78..artic.2
Virtus generatiua est,quæ agit virtute animæ generantis.quæst.118. artic.2
Virtus actiua quæ est in semine, qui est in spiritu spumoso, non est anima,neque animæ pars quæ definit esse generata anima sensitiua.quæst.118.artic.1.ad.3.&.4
Virtus inferior non potest mouere nisi per impetium superioris.q. 81.art.3
Virtus intellectiua est quædam ipsius diuini intellectus participata similitudo.q.12.artic.2
Virtus motiua est duplex, scilicet imperans motum & exequens. quæst.75.artic.3.ad.3

***

Virtus naturalis est qua ratio ordinatur in deum.quæst.95.artic.3
Virtus nutritiua deseruit generatiuæ.quæst.119.artic.2
Virtus organica quæ separata sunt non potest cognoscere.quæst.12. artic.3
Virtus primi motoris si esset virtus in magnitudine moueret in non tempore.quæst.105.artic.2.ad.3
Virtus quanto superior fuerit tanto ad plura se extendit: & est magis vnita.quæst.57.artic.2
Virtus vnita quomodo est superior vel inferior multiplicata. quæst. 77.artic.2.ad.2
Virtutes actiuæ & passiuæ rerum corporalium dum per dæmones ad aliquos effectus adhibentur semina dicuntur. quæst.115.artic.2. ad.2
Virtutes angeli vocantur ab excessu fortitudinis quem importat. quæst.108.artic.5.ad.1
Virtutes cognoscitiuæ & sensitiuæ seipsas non cognoscunt: sed per se subsistentes sic.quæst.14.artic.2.ad.1
Virtutes inferiores tam apprehensiuæ quàm appetitiuæ obediunt rationi.quæst.81.art.3.ad.3
Virtutes quædam dicuntur esse in concupiscibili & quædam in irascibili, & quædam in voluntate.q.59.art.4.ad.3
Virtutes quædam important imperfectionem, quędam autem non. quæst.95.artic.3
Virtutes quædam sunt circa passiones quæ non sunt in deo.Et quædam circa operationes quæ sunt in deo.q.21.art.1.ad.1
Virtutes rationales in illis ad quæ naturaliter non ordinatur ad opposita se habent, ad quæ verò naturaliter ordinantur non se habent ad opposita.quæst.62.artic.8.ad.2
Virtutis cognoscitiuæ triplex est gradus.quæst.85.artic.1
Visio imaginaria fit per aliquam formam imaginatione formatam repræsentantem secundum aliquć modum similitudinis.quęst.12. artic.3.ad.3
Visiones corporales imaginaria & intellectualis supernales tres cœli nominantur:vnde apostolus raptus dicitur vsque ad tertium cœlum.68.artic.4
Visioni imaginariæ factæ per angelum non accidit deceptio.& si accidit.quomodo.quæst.3.artic.3.ad.4
Visionis dei inæqualitas ex ipsa charitatis participatione sumitur. quæst. 12. artic.6
Visus est prior natura cæteris sensibus.quæst.77.artic.4
Vita duplici opere, scilicet cognitionis & motus manifestatur.quęst. 75.artic.1
Vitæ contemplatiuæ duplex est principium,scilicet potentia naturalis & habitus superadditus.quęst.18.artic.2.ad.2
Viuentia sunt quæ seipsa mouent & non ab alio mouentur.quæst.18. artic.1
Viuentium diuersus modus generationis & vitæ differentia. quæst. 92.artic.1
Viuere est esse naturæ cui conuenit se mouere vel agere. quæst. 18. artic.2
Viuere quandoque sumitur pro esse viuentis: quandoque verò pro vitæ operatione.quęst.54.art.2.ad.1
Viuificare effectiuè simpliciter perfectionis est, formaliter verò est non habentis integram naturam speciei in se.quæst.51.artic.1.ad.3
Viuimus in ipso deo mouemur: & sumus inquantum conseruamur diuina virtute.quęst.18.art.4.ad.1
Voluntaria actione quis superiorum corporum effectum potest impedire.quęst.115.artic.6
Voluntarium dicitur quod est secundum voluntatis inclinationem, violentum verò quod est contra naturæ inclinationem. quæst.82. artic.1
Voluntarium est quod quis vult in particulari: quod tamen in vniuersali consideratum voluntarium non esset. & sic in angelis dicitur esse inquantum non dolent de pœnis eorum qui per eos custodiuntur.quęst.113.artic.7
Voluntas etsi moueatur à deo actio illa erit voluntaria & non violenta.quæst.83.artic.1.ad.3
Voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem. quæst.41.artic.2.ad.3
Voluntas in deo dupliciter distinguitur,scilicet beneplaciti & metaphorice dicta.quæst.19.artic.11
Voluntas memoria & intelligentia nō sunt potētiæ distinctæ. quæst. 93.artic.7.ad.3
Voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris sensitiui:sicut intellectus accipit ex necessitate à viribus inferioribus apprehensiuis.q.115.art.4
Voluntas quomodo dupliciter moueri potest scilicet ab intrinseco & ab extrinseco.q.111.art.2
Voluntas quomodo non necessario deo adhæret: neque his sine quibus beatitudo esse non potest: & quando necessario adhæret. quæst.82.artic.2
Voluntas quomodo potest mouere & moueri ab intellectu,& econtra.quæst.82.artic.4.ad.1
Voluntas: respectu eius boni quo anima est ignobilior intellectu est altior:respectu verò eius quo ipsa est nobilior ipsa altior est intellectu:simpliciter tamen ipse intellectus est altior.q.82.art.3
Voluntas sic necessario vltimo fini inhæret: sicut intellectus primis principiis.q.82.art.1
Voluntatis duplex est actus, scilicet appetere & delectari, quod est actus diuinæ voluntatis.q.19.art.1.ad.2
Voluntatis duplex est motio,scilicet ex parte obiecti & ex parte potentiæ.q.106.ad.2
Voluntatis & intellectus diuersa ratio mouendi est. Sed voluntas omnes vires animæ mouet ad suos actus præternaturales. quæst. 82.artic.4
Vnio animę ad corpus non est propter corpus sed propter animam. quæst.70.artic.3
Vnitas & pluralitas veritatis quomodo sumuntur penes intellectum diuinum & creatum.q.16.art.6
Vnitas naturæ stat cum distinctione reali diuinarum personarum. quęst.39.artic.1
Vnitas ordinis rerum vnitatem mundi demonstrat.q.47.art.3
Vnitas primi principij ex eius simplicitate & mundi vnitate & eius infinita perfectione probatur.q.11.art.3
Vnitas rei compositæ ex materia & forma est per formam quæ per seipsam vnitur materiæ vt actus eius.q.76.art.7
Vnitas scientiæ ex vnitate formalis rationis obiecti procedit. quęst. 1.artic.3
Vniuersale directè singulare indirectè & per reflexionem intelligitur.quæst.86.artic.1
Vniuersale est duplex:scilicet ante rem & post rem: cui accidit abstrahi.quęst.55.artic.3.ad.1
Vniuersale & particulare genus vel species non sunt in diuinis.q.30. artic.4.ad.3
Vniuersale includit duo scilicet naturam & intentionem siue abstractionem.q.85.art.2.ad.2
Vniuersale in diuinis non reperitur.licet relatio de relationibus & persona de tribus personis prędicetur.q.42.art.4.ad.3
Vniuersale & particulare genus & species non sunt in diuinis. quęst. 3.artic.3
Vniuersale prędicatur vt totum & non vt pars de suis partibus.q.85. artic.5.ad.3
Vniuersale quòd sit vbique & semper quod etiam deo conuenit:dupliciter exponitur.q.16.artic 7.ad.2
Vniuersale quomodo est principium intelligendi & non essendi vt Plato dixit.q.85.art.3.ad.4
Vniuersale quomodo est prius & posterius re vel intentione. quęst. 85.artic.3 ad.1
Vniuersi perfectio est diuersitas graduū essendi rerum quæ est principale bonum in rebus existens.q.22.art.4
Vniuersum extensiuè & diffusiuè est perfectius creatura intellectuali:sed non collectiuè & intensiuè.q.93.art.2.ad.3
Vniuersum non esset perfectum si tantum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus.q.47.art.2
Vniuoce aut æquiuoce aliqua prędicari: ratio fundamentalis.quęst. 13.artic.5
Vniuocum prædicabile prius est æquiuocis:& agens æquiuocum prius est causis vniuocis.q.13.art.5.ad.1
Vnum & multa quomodo per vnam speciem simul cognoscimus. quęst.12.artic.10.ad.1
Vnum & multitudo: quia transcendentia sunt,dicuntur in diuinis. quęst.30.artic.3.ad.1.& 2
Vnum primum principiū esse,quinque probatur rationibus.quęst.2. artic.3
Vnum quod est principium numeri est de genere Mathematicorum: vnum verò quod conuertitur cum ente est quoddam Metaphysicum quia secundum esse non dependet, à materia. quæst. 11. artic.3.ad.2
Vnum quod est principium numeri & quod conuertitur cum ente, diuersam oppositionis rationem habent ad multa.q.11.art.2
Vnū quomodo est prius & posterius diuisione & multitudine.quęst. 11.artic.2.ad.4
Vnum rationem indiuisibilis dicit:tam simplicis quàm compositæ rei.quæst.11.artic.1
Vnum vt plura & plura vt vnum quomodo contingit simul intelligi & quomodo non.quęst.58.art.2
Vsus rationis in pueris non est perfectus propter nimiam cerebri humiditatem.quæst.101.artic.2
Vti metaphoris vilium corporum: triplici ratione est conueniens in scriptura sacra.quæst.1.artic.9.ad.3

Indicis Textus primæ partis. S. T. Finis.

INDEX SINGVLARIVM LOCORVM QVAE IN COMMENTARIIS PRIMÆ PARTIS SANCTI THOMÆ HABENTVR.

* *
*

ABSTRACTIONEM Iuxta totalem,abstractis proprietatibus non personę,sed sola essentia remanet. pagina.191.col.2. linea.78.
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus non personalibus personæ remanent. pag.ead. col.2.li.87
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus personalibus hypostases non remanent.pag.ead.col.2.lin.93
Abstractio specierum à sensibilibus,an sensibus mediantibus,ab anima separata fiat.pag.407.col.2.li.34
Abstractum & concretum secundum intellectum in quo differant, & similiter abstractum secundum rem & compositum secundum rem. pag.21.col.2.li.50
Abstractum quo pacto significat vt quo & non per modum subsistentis. pag.65.col.2.li.76
Abstracta spiratione à filio, quomodo formaliter à spiritusancto distinguatur. pag.191. col.2.li.92
Accidens per accidens, accidens per se naturaliter præsupponit. pag.22. col.1. lin.1
Accidentia determinata quam formam sequantur.pag.34.col.2.li.81
Accidens in substantijs immaterialibus nullum existit.pag.246.col.2 lin.35
Accidens secundum sanctum Tho. cum in virtute substantiæ agere dicatur,constructio intransitiua esse dicitur,id est,ipsa virtus substantiæ. pag.340. col.2.lin.90
Actio tranſiens(puta mouere)vt distinguitur contra effectum an dicat solum motum ab hoc aut aliquid aliud.pag.137.col.1.lin.70
Actionem secundum immanentem quomodo quędam processio ad intra existat.pag.183.col.2.li.48
Actio ipsa immanens an sit productio actiua eius,quod secundum præcedere dicitur.pag.ead.li.81
Actio dei an sit actio ab æterno formaliter:vel materialiter. pag.219. col.2.lin.21
Actio angeli: neque actio alicuius creaturæ est eius esse. pag. 249. col.2.lin.55
Actus notionales personis sunt attribuendi. pag.194. col.1.li.1
Actuum quidam est adęquatus potentiæ: vt intelligere respectu intellectus:& videre respectu visus:quidam vero inadęquatus:vt tale intelligere: puta intelligere bouem: & tale videre: puta album. pag.251.col.1.li.79
Actuum quidam est per se primo actus: & secundario potentia: quidam autem econuerso: & similiter potentiarum quædam est per se primo actus & secundario potentia: quædam autem econtra. pag. ead.lin.91
Actus quilibet voluntarius dęmonis an malus existat.pag.297.col.1. lin. 93
Actum inter purum & potentiam puram mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ.pag.340.col.1.li.1
Actuum & potentiarum distinctionis radix diuersitas obiecti existit. pag.341. col.2.lin.8
Actum esse in genere intelligibili aliud est,& aliud esse actum respectu intelligibilium materialium:cum primum importet esse actum absolute & simpliciter, secundum autem per compositionem.
Actu naturæ bono dæmones abutuntur. pag.297. col.1. li.93
Adam in statu innocentiæ animalibus dominabatur.
Adiectiua de tribus personis in numero plurali prædicantur.pa.184. col.1.lin.19
Affectus ad spiritualia an aliud peccatum quam superbia esse possit. pag.286.col.2.lin.86
Affectus ad spiritualia an malus sit: quia declinat à regula superioris.pag.ead.lin.87
Affirmatio sicut est causa affirmationis ita negatio est causa negationis.pag.6.col.1.li.60
Agęs proximum quid sit:& multa de agente proximo & immediato, pag.38. col.2.li.2
Agens immediatum & patiens:quod simile coniungi: vel oporteat esse:quę ratio sit.pag.39.col.2.li.48
Agentium causarum impedimenta quomod intelligenda sunt.pa.115 col.2.lin.52
Agentia imperfecta quę agunt & patiuntur sunt duplicia. pag. 212. col.1. lin.80
Agens omne an finitum vel infinitum facere intendat.p.134.c.1.li.77
Agentia corruptibilia quomodo comparentur.pag.212.col.2.li.52
Agens omne an sibi simile agat. pag.114. col.1.li.52
Agere per nouitatem naturæ dupliciter intelligi potest. pag. 113. col. 2. lin. 5
Alimentum dupliciter sumitur: vno modo vt in substantiam nutriti conuersum est: alio modo vt est in potentia proxima, vt in eammet conuertitur.pag.491.col.2.li.29
Alimętum superfluum quod dicatur:& quod necessarium. p.ea.li.39
Alimentum dupliciter dicitur: vno modo vt est in communi potentia:alio modo vt ad ipsa membra determinatum est. p.ea. c.1.li.77
Aliqua quanto sunt perfectiora an alia excedant magnitudine, vel multitudine. pag. 232. col.1. li.41
Aliquid dici tale ab aliquo dupliciter contingit. pag.32.col.2.li.50
Aliquid esse:vel fieri voluntate contingit dupliciter.s.concomitanter vel causaliter,seu principatiue.pag.194.col.2.li.33
Aliquid conuenire alicui per se.i.non per accidens dupliciter contingit:vno modo physice alio modo simpliciter.pag.214.col.1.li.45
Aliud est à contingenter euenire.& aliud est à necessario euenire: & aliud est infallibiliter:seu ineuitabiliter euenire.pag.127.co.1.li.93
Aliud est dicere sortes pater est causa per se Platonis filij,& Plato per se causa Ciceronis: & aliud est dicere Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis. pag.221.col.1.li.7
Alterans primum vniuersaliter est omnino inalterabile, & primum mouens localiter immobile: & prima causa omnino incausata. pag. 22. col. 1. lin.4
Amatum quo pacto in amante est.pag.146. col.2. li.20
Amor est in deo. pag.120.col.1.li.17
Amor quomodo bonum in communi respiciat.pag.120.col.1.li.51
Amor cum primus actus voluntatis sit quomodo non possumus eligere:nisi præamemus.pag.130.col.2.li.12
Amoris de ratione an sit procedere à verbo inquantum verbum: an solum inquantum verbum res intellecta est.pag.147.col.1.li.27
Amor est ab amante & amabili vt concepto.pag.176.col.1.li.83
Amor essentialiter & personaliter sumi potest. pag.179.col.2.li.1
Amor personaliter est nomen proprium spiritussancti.pag.ead.li.2
Amor naturalis dupliciter capitur:vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid: alio modo pro actu elicito potentiæ appetitiuæ.pag.275.col.1.li.25
Amor naturalis est in angelis. pag.ead.li.35
Analogatum primum an poni debeat in rationibus aliorum analogatorum.pag.70.col.2 .li.84
Analogum prius dicitur de eo,quod ponitur in aliorum diffinitione quam de alijs. pag.ead. li.71
Analogum quo pacto in vno tantum secundum propriam rationem saluetur.pag.102.col.1.li.74
Angeli operationes an quo mensurentur.pag.47.col.1.li.13
Angeli operationes an tempore mensurentur.pag.ead.li.71
Angeli esse dupliciter distinguitur: absolute. s. & vt coexistens differentijs temporis realis,vel imaginarij.pag.48.col.2.li.50
Angeli sunt in maxima multitudine omnem materialem numerum excedentes. pag.231.col.2.li.vlt.
Angelorum multitudo an intelligatur materialis,si secundū speciem, & secundum numerum: an multitudo specifica materialis tantum, an multitudo primarum partium materialium vniuersi. pag.232. col.1.lin.88
Angeli secundum naturam suam incorruptibiles non existunt. pag.233. col.2. li.40
Angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. pag. 234. col. 2. lin. 62
Angeli nunquid in genere esse dicantur. pag.235.col.1.li.1
Angeli interdum corpora assumunt.pag.236.col.1.li.53
Angeli per corpora assumpta quædam vitæ opera operari possunt: quantum ad id, in quo cum corporibus vitalibus communicant, non autem quantum ad id, quod viuentium proprium existit. pag.ead.lin.66
Angeli nullū vitę opus absolute loquendo in corporibus assumptis exercent.pag.ead.col.2.li.70

Angelus in loco est: æquiuoce tamen corporis respectu. pag. 237. colum.1.lin.74
Angeli quomodo per contactum virtualem in loco esse dicantur. pag.ead.lin.86
Angeli secundum Sco. & sanct. doct. quo pacto in locò esse dicantur.pag.238.col.2.lin.50
Angeli ratio essendi in loco secundum doctorem quænam sit. pag. ead.lin.60
Angelus non est vbique:sed in vno particulari loco.pag.239.colum. 2. lin.83
Angelus an posit in loco indiuisibili quantumcunque paruo: aut quantumcunque magno esse.pag.241.col.1.lin.50
Angeli plures simul in vno loco esse non possunt. pag. ead.colum.2. lin.36
Angeli plures an simul in vno loco potẽtia naturali vel logica esse possint.pag.ead.lin.52
Angelus localiter moueri potest:æquiuoce tamen corporis respectu. pag.242.col.1.lin.93
Angelus an & quo pacto posit dici moueri: dum est in termino à quo vel ad quem.pag.243.col.1.lin.45
Angelus motu continuo necessario media pertransit.pag.ead.col.2. lin.74
Angelus motu non continuo non potest pertransire omnia media. pag.ead.lin.84
Angelus an posit instantanea mutatione acquirere terminũ distantem à termino à quo nisi pertransito medio. pag. 144. colum. 1. lin.89
Angelus non est intellectus agens: neque possibilis nisi æquiuocè. pag.252.col.1.lin.91
Angelis est sola intellectiua cognitio.pag.253.col.2.lin.3
Angelis an sit potentia motiua.pag.ead.lin.50
Angelus non cognoscit omnia per essentiam suam sed per similitudines superadditas.pag.254.col.1.lin.3
Angeli an secundum proprias rationes omnia cognoscant pag.ead. lin.54
Angeli quanto sunt superiores tanto per species vniuersaliores intelligunt.pag.256.col.1.lin.87
Angelus per suam substantiam seipsum intelligit. pag. 258. colum.1. lin.36
Angelus quilibet alios cognoscit per inditas omnium rerum rationes in eo.pag.259.col.1.lin.87
Angeli per sua naturalia aliquam cognitionem de deo habere possunt.pag.260.col.2.lin.1
Angeli res naturales cognoscunt per species intelligibiles in eis existentes.pag.261.col.2.lin.84
Angelorum esse intelligibile an sit esse substantiale,vel intentionale. pag.262.col.1.lin.1
Angeli singularia cognoscunt.pag.262.col.1.lin.84
Angeli per species à deo influxas singularia cognoscunt.pagin.262. col.2.lin.74
Angelus an singularia cognoscat per species à rebus acceptas, aut per influxas.pag.263.col.1.lin.12
Angelis duplex est cognitio:vna scilicet naturalis,& hęc est per ipsorum essentias, & per species innatas: alia supernaturalis & beatifica:& hæc dicitur cognitio, quam in verbo dei habent. pag. 266. col.1.lin.78
Angeli cognitione naturali gratiæ mysteria non cognoscunt. pag. eadem lin.88
Angeli intellectus secundum Scotum vt obiecto mouetur:ita à gratiæ mysteriis in actu positis.pag.ead.lin.vlti.
Angeli in verbo mysteria cognoscunt:non omnia:neque æqualiter. neque simul.pag.ead.col.2.lin.5
Angeli cognitione beatifica an gratiæ mysteria cognoscere possint. pag.266.col.2.lin.31
Angeli non sunt in potentia essentiali secundum naturalem cognitionem.pag.267.col.1.lin.25
Angeli sunt in tali potentia secundum cognitionem per reuelationem.pag.ead.lin 28
Angeli eorum quæ naturaliter cognoscunt,nõ omnia actu considerant sed secundum cogitationem in verbo semper actu considerant.pag.267.col.1.lin.48
Angeli in verbo omnia simul cognoscunt.pag.ead.lin.60
Angeli possunt naturali cognitione omnia simul cognoscere quæ per vnam speciem repræsentantur.pag.ead.lin.63
Angelus secũdum mentem sancti doctoris: an per tres species simul intelligat,scilicet per essentiam diuinam:per essentiam propriam: & per aliquam speciem innatam: & an singula ex quo cognoscit: & ponit differentiam inter cognita,per diuersas species simul cognoscit.pag.267.col.2.lin.14
Angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea, quæ per diuersas species innatas eis repræsentantur. pagina eadem. colum. 1. lin.64
Angeli inter substantias spirituales eum locum tenent, quem corpora cælestia inter substantias corporeas &c. pag. 268. colum. 1. lin.15
Angelis negare omnem discursum, an de mente Scoti probabile sit. pag.ead.col.2.lin.85
Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo. pag. 269.col.1. lin.75
Angelis est liberum arbitrium.pag.274.col.1.lin.1
Angeli appetitus per concupiscibilem & irascibilem nõ distinguitur. pag.ead.col.2.lin.24
Angelis est dilectio duplex, naturalis, scilicet & electiua. pag. 276. col.1.lin.vlti.
Angelus seipsum diligit dilectione naturali & electiua. pag. 277.colum.1.lin.73
Angelus vnus diligit alium dilectione naturali quo ad aliquid:& quo ad aliquid non.pag.ead.col.2.lin.63
Angelus naturali dilectione diligit plus deum quàm se.pag.278.colum.1.lin.36
Angelus est creatus à deo.pag.279.col.1.lin.66
Angeli in cœlo empyreo seu supremo creati sunt. pag. 280.colum.1. lin.38
Angelus fuit creatus beatus naturali beatitudine.pag.ead.lin.78
Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali.pag.281. col.2.lin.1
Angelus in deum conuerti non potest, nisi auxilio gratiæ adiutus fuerit.pag.ead.lin.30
Angelus statim post primum charitatis actum quo beatitudinem meruit,beatus fuit.pag.282.col.2.lin.88
Angeli consecuti sunt gratiã & gloriam secũdum naturalium quantitatem.pag.283.col.2.lin.48
Angelus beatus peccare non potest.pag.284.col.1.lin.21
Angelus beatus in beatitudine proficere non potest. pagina eadem lin.76
Angelus peccauit appetendo esse vt deus.pag.288.col.1.lin.69
Angelus an ex parte rei electæ peccauerit & appetierit non solum male,sed malum propria virtute beatitudinem appetendo & nunquid in hoc doctor sanctus sibi contrarius videatur. pag. 289.colum.1.lin.76
Angelus non peccauit in primo instanti sui esse. pag. 290. colum. 1. lin.67
Angelum voluntarie peccasse in primo instanti sui esse an Manichæum sapiat.pag.ead.col.2.lin.30
Angelus an in primo instanti mereri potuerit & ex consequenti peccasse.pag.290.col.2.lin.59
Angelus est simpliciter magis ad imaginem dei,homo autem est magis secundum quid.pag.317.col.1.lin.1
Angeli secundum instans cum fuerit libertatis & meriti:ita quod liberum omnibus fuit immediatè post creationis instans mereri & demereri an omnes angeli erant viatores.pag.291.col.2.lin.58
Angeli vnus actus an sit primus naturalis & meritorius. pag.292.colum.1.lin.50
Angeli in primo instanti an verè & propriè vitam æternam meruerint.pag.292.col.2.lin.19
Angeli omnes si in primo instanti verè meruerint per actũ dilectionis dei vt supernaturali beatitudinis obiectũ est. ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendum actum suum in charitatis obiectum.pag.ead.lin.93
Angeli plures remanserunt quàm ceciderunt.pag.294.col.1.lin.7
Angeli apprehensio, qua peccauit an sit immobilis. pag. 297. col.1. lin.73
Angelis malis duplex locus penalis conuenit: infernus, scilicet simpliciter: & aer caliginosus vsque ad diem iudicij. pag. 298. col.2. lin 14
Angelorum locutio an prior illuminatione sit:vel econtra.pag.449. col.1.lin.2
Angelus vnus alium illuminat.pag.ead.lin.32
Angelus vnus alterius voluntatem mouere non potest.pag.450.colum.1.lin.82
Angeli inferiores nunquam superiores illuminant, sed econtra.pag. 451.col.1.lin.7
Angeli superiores inferiores illuminant de omnibus quæ nouerunt. pag.ead.lin.86
Angelis est aliqua locutio.pag.ead.col.2.lin.39
Angeli omnes imo omnes creaturę rationales sunt vnius hierarchiæ ex parte principis.pag.454.col.1.lin.53
Angeli nec cũ hominibus nec inter se sunt vnius hierarchiæ: sed tres inter se hierarchias constituunt ex parte multitudinis ordinatæ. pag.ead.lin.penult.
Angeli multi sunt in vno ordine nobis noto. pagina 456. colum. 1. lin.13
Angelus quilibet habet proprium ordinem nobis incognitum. pag. eadem lin.24
Angeli boni prælati sunt malis & eos regunt. pagina 460. colum. 1. lin.73

Angeli

Angeli virtute propria miracula facere non possunt. pag. 462. col.1. lin. 95
Angelus tam bonus quã malus naturali sua virtute imaginationem mutare potest.pag.464.col.1.lin.78
Angeli aliqui à deo in ministerium mittuntur. pag.465.col.1.lin.8
Angeli inferiores tantum de lege communi mittuntur: superiores autem ex diuina dispensatione.pag.466.col.1.li.44
Angeli omnes secundę hierarchiæ non mittuntur.pa.467.co.2.li.26
Angeli de custoditorum malis non dolent.pag.470.col.1.li.55
Angelos inter potest esse pugna non discordia voluntatum sed contrarietate meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur. pag. ead.col.2.li.10
Angelus & anima sunt diuersarum specierum:& naturaliter inæquales. pag.324.col.2.li.84
Anima Christi an omnia simul in verbo, vel successiue ad quodcunque se voluerit conuerti videat. pag.62. col.1.li.82
Anima nostra duas virtutes ad intelligendum concurrentes habet: vnam actiuam vocatam intellectus agens, & aliam passiuam vocatam intellectus passibilis. pag.252. col.1.li.83
Anima non est corpus, sed corporis actus. pag.318.col.1.lin.84
Anima humana est principium incorporeum & subsistens. pag. 319. col.1. li.95
Anima nostra quomodo in potentia essentiali seipsam cognoscat,& tamẽ ipsa sit in seipsa intrinsece secundũ esse naturale.p.ea.c.2.l.58
Anima nostra quomodo intrinsece naturam entis habeat seu substantiæ secundum esse naturale: & tamen sit in potentia essentiali ad cognitionem entis substantiæ.pag.ead.li.60
Anima quomodo sit perfectio corporis, & tamen nullam in se naturam corporis claudit. pag.320. col.1. li.92
Animam habere operationes per se dupliciter intelligitur: vno modo scilicet absque corporeo organo, alio modo per se omnino, id est, quod non communicet corpori vt organo & hinc tota quæstio de animæ immortalitate pendet.pag.ead.col.2. lin.34
Animam operari per se quatuor modis dici potest. pag. eadem. lin.65
Animæ brutorum non sunt subsistentes. pag.321. col.2. li.12
Anima intellectiua non est composita ex materia & forma.pag.322. col.1.li.95.& vlt.
Anima humana est incorruptibilis.pa.323.col.1.li.7
Anima humana an esse per se habeat.pag.ead.li.52
Animæ an nulla contrarietas insit.pag.ead.col.1.li.87
Animæ immortalitas an ex naturali desiderio certificari possit.p.ea. col.2.lin.68
Anima intellectiua secundum essentiam est corporis actus:sed secundum potentiam non: quia inquantum potest intelligere corpus non perficit. pag.327. col.1.lin.84
Animæ intellectiuę esse an sit ipsum esse compositi. pag. ead. col. 2. lin. 78
Animæ intellectiuę esse an aliis formis conueniat. pag. eadem. linea 80
Anima intellectiua quare non corrumpatur. pag. 328. colum. 1. linea 1
Animæ aliæ ab intellectiua quare corrumpantur. pag. eadem. linea 13
Animæ tres secundum Plat. quo pacto essentia & loco distinguantur. pag.331.col.2.lin.61
Anima eadem in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua.pag. ead.lin.79
Animæ omnes secundum sanctum doctorem quo pacto vna sunt in homine, & an ratio Scoti contra ipsum valeat. pag. 333. col.1. lin.44
Anima intellectiua quanuis in homine pro vegetatiua & sensitiua sufficiat: an etiam sufficiat pro forma mixtionis & corporeitatis. pag.ead.col.2.lin.vlt.
Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis in materia recipitur nullo accidente mediante. pag.336.col.1.li.47
Anima aliquo corpore mediante vniri non potest. pag. 337. col. 1. lin.2
Anima est tota in toto & tota in qualibet parte. pag. 337. col. 1. linea 70
Animam prętер intellectiuam an ponatur aliqua alia forma in materia inextensa,sanima sensitiua animalium perfectorum. pag. 338. col.1. li.65
Animæ substantiam impossibile est suam potentiam esse. pag. 339. col. 1. lin.50
Anima si esset immediatum principium suæ operationis, an semper habens animam actu opera vitæ habeat, cum anima secundum essentiam sit actus sicut semper est viuum & an rationes Scoti contra ipsum procedant. pag. eadem. colum. 2. linea 29
Animæ in potentijs est ordo.pag.359.col.1.li.36
Anima sola potens intelligere quomodo dicatur.pag.ead.co.2.li.34
Animæ sunt tres. pag. 346. col.1. li.5
Anima in separata cum sit memoria quo ad vtranque conditionem, s.conseruationem obiecti & prætеritionem tam actus quam obiecti sensibilis,an in parte intellectiua sit memoria complete.p.356. col. 2. li.14
Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali vniuersali: & necessaria.pag.376. col.1.lin.33
Anima per species inditas non intelligit. pag. 378. col.1. li.1
Animarum humanarum substantiæ an inæquales sint.pag.390.col.1. lin.89
Anima nostra non per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit. pag.395. col.1.li.56
Anima quod secundum substantiam sit pura potentia & quod secundum vnam eius & ab ea virtutem.s. intellectum agentem sit actus in eodem genere quomodo simul se compatiuntur. pa.397.col.1. lin.92
Anima an propter melius corpori vniatur. pag.402.col.1.lin.85
Anima separata habet de alijs animabus perfectam cognitionem naturalem:de angelisautem imperfectam & deficientem.pa.404. col.1. lin.41
Anima nostra cum sit pura potentia in genere intellectionis quomodo per seipsam intelligi potest. pag. ead. lin.68
Anima an tam inferiora quam superiora per propriam essentiam cognoscat.pag.ead.col.2.li.86
Anima vna aliam per speciem intelligit: & ideo anima Lazari nosse potuit animam Abrahæ sicut alias substantias separatas.pag.405. co.2.li.9
Anima separata cognoscit omnia naturalia, in communi tamen & confuse. pag.ead.li.21
Anima separata cognoscit quędam singularia, sed non omnia etiam potentia. pa. ea.li.83
Anima an & quomodo per species abstractas singularia cognoscat. pag.406. col.1.li.65
Anima in separata manet actus scientiæ acquisitæ: sed non eodem modo.pag.407.col.1.lin.40
Anima separata cum incorporea sit:& à nullo corpore localiter distet: quomodo quæritur. artic.7.quæst.89.vtrum distantia localis &c. pag.ead. li.75
Anima separata æque propinquum & distans intelligit. pag. ead. col.2.lin.94
Animę separatę quę hic aguntur naturaliter nesciunt. pag.408.co.1. lin. 45
Anima non est substantia dei. pag.409.col.1. lin.21
Anima rationalis sola inter sensibilium formas per creationem fit. pag. ead. li. 68
Anima immediate à deo fit.pag.410.col.2.li.4
Anima simul cum corpore producta est.pag.ead.li.85
Anima sua virtute materiam corporalem immutare non potest: nisi aliquo corpore mediante. pag.484. col.1.li.18
Anima separata sua naturali virtute aliquod corpus mouere non potest. pag.ead. lin.70
Anima sensitiua ab anima generante principaliter causatur & à semine instrumentaliter. pag. 485. col. 1. li.88
Animam intellectiuam cum semine traduci hæreticum est. pag.486. col.2.lin.73
Animę non sunt creatę ante corpora:sed simul creantur cum corporibus infunduntur. pag.488.col.2.li.vlt.
Anima humana vniuersaliter sumpta in communi an vnam numero materiam habeat. pag.490.col.1.lin.37
Animalia per seipsa quomodo verum quod formam acquirant: qua se moueant.
Apparitio imaginaria ex tribus causis prouenire potest,scilicet ex voluntate imaginantis:& ex commotione naturę sana vel egra:& ex commotione ab extrinseca causa. s. angelis. pag. 464. colum. 2. lin. 10
Appetere nihil aliud est quam in aliquid inclinari. pag.261. colum.1. lin.50
Appetere naturaliter contingit dupliciter: vno modo quo ad actus specificationem, alio modo quo ad illius exercitium, pag. 366. col.1.lin.54
Appetitus an sit actus elicitus naturę intellectualis, pag. 110. col. 1. lin.90
Appetitus sensitiuus quomodo per irascibilem & concupiscibilem distinguatur. pag.274. col.2. lin.93
Appetitus naturalis dupliciter sumitur: vno modo pro inclinatione à natura indita: & sic non est actus aliquis elicitus,alio modo pro actu secundo,quo in prægnitum tenditur. pag.346. col.1.lin.83
Appetitus intellectiuus & sensitiuus diuersæ potentiæ sunt.pag.361. col. 1. lin.50
Appetitum an appetibile moueat in genere causæ efficientis.pa.364. col.1. li.15
Appetitus intellectiuus an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalem: sicut cum appetit aliquid quia est bonum. pag.ead.col.2.li.vlt.

Appetitus à quo mouetur, cùm in istas res singulares sensibiles fertur.pag.363.col.1.li.92
Appetitus superior an quandoq; vel semper mediante inferiori appetitu moueat.pag.ead.col.2.li.17
Appetitus sensitiui ad voluntatem an tam arcta obedientia videatur, vt nisi in virtute eius mouere non possit. pag.365.columna 1. linea.16
Appropriari quid significet.pa.187.col.2.li.39
Aquæ supra firmamentum quales sint.pa.308.col.1.li.50
Aqua quare colorem non retinet,& aër lumen non conseruat. pag. 443.col.2.li.2
Arbitrij liberi bonus vsus an causa prædestinationis existat. pag.131. col.1.li.36
Articulus primus. 85. quæst. an superfluus vel impertinens existat. pag.383.col.2.li.53
Articulus. 8.103. quæst. an superfluus videatur aut cum præcedenti coincidere.pag.440.col.1.li.15
Assistentia, id est, immediata visio dupliciter dicitur, scilicet aut respectu Dei,aut respectu diuinorum mysteriorum in Deo. pagina. 456.col.2.li.50
Assistunt omnes ministrantes quo ad visionem Dei. pagina.467. col.2.li.5
Assumere significat ad se sumere,id est,ad suiipsius manifestationem & non ad sua opera peragenda. pagina.235. columna.2.linea penultima.
Beati vident dei essentiam.pag.53.col.2.li.78
Beati non possunt formare verbum de deo clarè viso vt sic, quanuis possint formare verbum de his, quæ in deo videantur. pag.54.col.2.li.80
Beatitudo maximè deo conuenit.pa.141.col.2.li.87
Beatitudo attribuenda est deo & aliis beatis secundum intellectum. pa.142.col.1.li.4
Beatitudo verum naturaliter appetatur.pag.ead.li.57
Beatitudo est duplex,scilicet obiectiua & formalis,quę est ipse actus: alia est beatorum.pa.ead.col.2.li,77
Beatitudo obiectiua omnium beatorum deus est. pagina eadem. linea.78
Beatitudo formalis creaturarum beatarum deus non est. pag.ead. linea.80
Beatitudo formalis suiipsius deus est.pag.ead.li.81
Beatitudo quomodo distribuat.pa.143.col.1.li.2
Beatitudine in diuina eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam vera quàm falsa. pag.eadem. linea.16
Beatitudo, seu vltimus finis dupliciter considerari potest in communi scilicet & in speciali.pa.366.col.1.li.28
Beatitudinem in communi an naturaliter appetamus. pag.eadem. linea.78
Beatitudinis appetitus quemadmodum est naturalis obiectiuè: ita non est in potestate nostra obiectiuè:& quemadmodum est liber elicitiuè:ita est in potestate nostra elicitiuè. pagina.367.colum.1. linea.89
Beatitudinem an quilibet secundum sanctum doct. vnico actu meatur.pa.282.col.2.li.94
Benedictio deberur diei septimo.pa.315.co.2.li.43
Boni quæstio dupliciter ordinari potest: vno modo secundum se: alio modo vt est pars tractatus de perfectione. pag.25.colum.2. linea.78
Bonum cum non prius enti conueniat, quàm vnum: verum &c.neq; prius conueniat naturæ diuinæ bonitas, quàm vnitas &c.cur quæstio à sancto doct,de bono fiat.pa.25.col.2.li.59
Bonum & ens sunt idem secundum rem, sed secundum rationem differunt.pag.26.col.1.li.5
Bonum an appetibilis rationem habeat.pa.ea.li.40
Bonum proximum fundamentum appetibiliter importat: quanuis bonum perfectum: ens in actu: & ens fundamentum: & causam appetibiliter importet.pa.ead.co.2.li.5
Bonum & ens cum rationibus distinguantur: oportet quod secundum eas ordinata sint & quo etiam ordine.pag.ead.li.50
Bonum quomodo primi & vltimi rationem habere dicatur.pag.28. col.2.li.67
Bonum summum in genere quod esse dicatur.pa.30.co.2.li.48
Bonum simpliciter quod dicatur.pa.ead.li.53
Bona omnia sunt bonitate diuina extrinsece & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsece. pag.32.columna 2. linea.26
Boni cur quæstio fiat.pag.25.col.2.li.58
Bonum causæ finalis rationem habet.pa.28.col.2.li,58
Boni ratio quomodo sumatur.pag.29.col.2.li.3
Boni ratio consistit in modo,specie,& ordine.pa.ead.li.82
Bonum est, quod omnia appetunt.pag.31. col.1.li.12
Boni significatione in deo posita, an creaturæ bonitas claudatur, pag.71.col.2.li.74
Bonum triplex est, scilicet forma, subiectum & habilitas subiecti ad formam.pag.225.col.1.li.93
Bonum vt forma per malum totaliter tollitur. pag.eadem.colum.2. linea.1
Bonum vt subiectum per malum nec tollitur, nec diminuitur. pag. ead.linea.9
Bonum est causa mali.pag.227.col.1.li.50
Bonum est causa mali materialiter.pag.ead.col.2.li.6
Bonum distingui in substantiam & accidens dupliciter intelligi potest:vno modo vt sit distinctio in res: alio modo vt sit distinctio in modos.pag.277.col.2.li.7
Bonum illud spirituale appetitum in primo peccato angeli quod fuit: an scilicet fuerit ipsemet vt à seipso amatus puro amore amicitiæ:an beatitudo desiderata sibi.pag.287.col.1.li.44
Bonum est obiectum voluntatis & verum intellectus. pagina 368. col.2.lin.85
Bonum inter & verum triplex comparatio. pagina 370.columna 1. linea.84
Bonitate cur sub tractatu de perfectione quæratur. pagina 26.col. 1.linea.2
Bonitati diuinæ ex aliorum volitione an aliquid perfectionis accrescat.pag.112.col.2.li.4
Bonitas diuina finis est omnium rerum.pag.212.col.1.li.12
Bonitas diuina omnium corporalium finis est. pag.299.columna.2. linea.76
Calor cœlestis animalis & elementaris non est multiplex calor, sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari animali,aut cœlesti. pagina 486.col.2.li.25
Causæ de ratione efficacia est.pag.15.col.1.li.32
Causam esse dupliciter contingit, effectiuè scilicet propriè & exemplarem.pag.15.col.2.li.1
Causa prima effectiua rerum est causa æquiuoca. pag.24.colum.1. linea.93
Causa exemplaris ab effectiua distinguitur & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca suæ rei. pagina 32. columna 2. linea.84
Causam perfectius cognoscens an plures effectus in ea videat. pag. 60.col.2.li.7
Causa prima quomodo de facto causet.pag.91.col.1.li.55
Causa libera cum diuina infallibilitate quomodo saluetur. pag.127. col.2.li.12
Causa efficiente indigere ex duobus consistit. pagina 210.colum.1. linea.16
Causa instrumentalis an actionem propriam habeat. pag.216.col.1. linea.45
Causæ agentis absentia dicitur causa defectus, quando ipsa præsentia debebatur.pag.228.col.2.li.75
Causa alicuius dupliciter dicitur: directè scilicet & indirectè. pag. 471.col.2.li.29
Causa deficiente in minori parte an semper deficiat propter aliquam causam impedientem: & an scilicet sit error stoicus. pag. 478.col.1.li.55
Causarum omne an compositum sit.pag.22.col.1.li.48
Cœlesti corpori non est coniuncta aliqua anima vt forma: sed vt motor.pag.313.col.1.li.23
Cœlum empyreum, & cœlum sydereum ex quibus composita sint. pag.309.col.2.li.87
Cœli nomen in tres significationes distinguitur, scilicet propriè, participatiuè, & metaphoricè.pag.309.col.2.lin.68
Cœlum an sit animatum.pag.313.col.1.li.68
Cogitabile omne excedere dupliciter dicitur. pagina 13.colum.1. linea.29
Cogitabile omne excedens an sit.pag.ead.li.79
Cogitatio dupliciter cognosci potest, scilicet in suo effectu: vel in seipsa.pag.265.col.1.li.24
Cogitatio cordis alterius in suo effectu ab angelo cognosci potest. pag.ead.li.30.
Cogitationes cordium in seipsis, seu quod idem est: vt sunt in voluntate soli deo sunt naturaliter cognitæ.pag.ead.li.42
Cogitatiua quomodo omnia sensibilia in particulari cognoscit: & tamen ipsa est quoddam sensibile.pag.320.col.1.li.56
Cognitione duo concurrunt, scilicet receptio & iudicium. pag.63. col.1.linea.90
Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest:primo vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscendi:secundo ex parte rei cognitæ.pag.83.col.2.li.74
Cognitio attingens aliquid secundum prædicata communia tantum potest dici imperfecta in potentia confusa in communi vniuersalis:& est dupliciter:& alia multa de cognitione dei; quo pacto seipsum cognoscit.pag.ead.li.90
Cognitio sensus: puta visus, aut etiam simplicis intellectus, an quia conformis rei: ideo vera dici potest. pag.99. col.1.lin.79

Cognitio

Cognitio matutina & vespertina angelorum quæ dicatur. pag. 271 col.2.lin.11
Cognitio matutina & vespertina quot denotare posset. pag. eadem lin.50
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino & medio essentialiter differt à cognitione matutina.pag.ead.lin.86
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino tantum est eadem realiter cum cognitione matutina differens solum secùdum terminos seu cognita.pag.ead.lin.91
Cognitio matutina & vespertina penes quid differant. pag. 272.colum.1.lin.8
Cognitio duplex scilicet naturalis & gratuita:& hæc duplex, scilicet speculatiua & affectiua.pag.294.col.1.lin.23
Cognitio naturalis nec est ablata,nec diminuta.pag.ead.lin.28
Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta.pag.ead.lin.35
Cognitio naturalis angeli:est immobilis.pag.296.col.1.lin.66
Cognitio supernaturalis per modum naturalis est, etiam cõsequenter immobilis.pag.ead.lin.67
Cognitio intellectualis à sensibili sit, non sicut à perfecta & totali causa,sed magis sicut à materia causæ.pag.381.col.1.lin.1
Cognitio singularium est quo ad nos prior vniuersalium cognitione.pag.386.col.2.lin.71
Cognitum quo pacto in cognoscente sit, an sancti doct. super hoc consequentia valeat.pag.56.col.1.lin.50
Cognitum est principium specificatiuum cognitionis. pag. 79. colum.2.lin.18
Cognitum est in cognoscente immaterialiter. pagina 56. colum. 2. lin.17
Cognoscere cuius speciei sit:& cuius etiam est intelligere. pag. 105. col.2.lin.79
Cognoscere simul: & vna operatione cognoscere: an & quomodo distinguantur.pag.267.col.1.lin.93
Cognoscere quomodo potest ex natura sua habere actu aliquam ex natura cognoscibilium ab ipso,quando natura ipsa est habens affinitatem cum aliis &c.pag.259.col.2.lin.5
Cognoscitiuum aliquorũ dupliciter inuenitur:in potentia essentiali, & in potentia accidentali.& alia multa ad hoc.pag. 319. colum.2. lin.30
Compositio formalis & accidentalis in quo conueniant & differant. pag.328.col.1.lin.72
Commune dupliciter dicitur, per modum, scilicet actus, & per modum potentiæ & sic etiam communitas. pagina 23. columna 2. lin.50
Communicabilitas duplex ponitur: propriè, scilicet & metaphoricè. pag.75.col.1.lin.20
Conceptibus in pluribus duo clauduntur, scilicet assimilatio ad obiectum,& eorum pluralitas.pag.68.col.1.lin.10
Conditionalis quomodo valeat, si animæ sensitiuæ operatio sine organo esset: hæc anima esset hic homo. pagina 321. colum.2.linea penult.
Consequentia ista an valeat, nulla veritas est,ergo verum est nullam veritatem esse.pag.13.col.2.lin.15
Consequentia bona est à propositione vera de ineſſe ad suam modalem de vero.pag.ead.lin.50
Consequentia ista sancti doct.an valeat & sit efficax: perfectio conuenit soli deo per suam essentiam, ergo esse perfectum: ergo esse bonum &c.pag.31.col.2.lin.35
Consequentia ista sancti doct.an & quomodo valeat: forma finitur per materiam: ergo forma quæ non est nata esse in materia est finita.pag.33.col.1.lin.87
Consequentia sancti doct. quæ procedit à rerum conditionibus ad nominum conditiones: an & quomodo valeat. pag.69.colum.2. lin.38
Consequentia ista quomodo valeat: A est causa entium inquantum entia: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorum. pag.210.col.2.lin.80
Consequentia ista sancti doctor quomodo valeat: deus agit secundum intellectum & voluntatem: ergo vniuersum quod est eius affectus perfectæ similis naturam intellectualem habet. pag. 230. col.1.lin.8
Consequentia sancti doct.ab altissima operatione quæ est intelligere,ad talem intellectionem quomodo valeat. pag.53. colum. 1. lin.53
Consequentia sancti doctoris an inferatur: cum ex hoc quod ponit aliquam creationẽ intellectualem: infert omnino incorpoream. pag.230.col.1.lin.20
Consequentia sancti doctor. quomodo valeat: quando dicit:quod sunt aliquæ substantiæ intellectuales &c. ergo aliqua substantia intellectualis perfecta.pag.234.col.2.lin.88
Consequentia ista sanct.doct. quomodo vera sit si intelligere angeli esset eius substantia esset subsistens.pag.247.col.2.lin.14
Consequentia ista sancti doct.intelligere angeli est subsistens: ergo vnum tantum:an gratia materiæ vel formæ intelligenda sit. pag. eadem lin.32
Consequentia ista sancti doct.quomodo valeat: intelligere angeli est subsistens &c.ergo non distinguitur à substantia dei. pag. ead. lin.88
Consequentia sanct. doct. quomodo valeat: substantialitas est substantia:seu subsistit:ergo non distinguitur in diuersos gradus substantialitatis. pag.249.col.2.lin.12
Consequẽtia ista sanct.docti quomodo valeat res fluunt à deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis.pag.262.col.2.lin.93
Consequentia ista sanct. doct. an valeat: componere & diuidere seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione:ergo opposita perfectio conuenit intellectui angelico. pag.267.colum.2. lin.54
Consequẽtia ista sanct.doct.an valeat:natura est intra rem:ergo appetitus ad extra non est ipsa natura.pag.273.col.1.lin.4
Consequentia ista sanct.doct. an valeat: voluntas naturaliter inclinatur in bonum:ergo voluntas habens bonum infinitum extra se in aliquid extrinsecum tendit.pag.ead.lin.83
Consequentia ista an valeat:fit non bene:ergo male. pag.297.col.2. lin.10
Consequentia ista quomodo valeat:si res materialiter in anima esse deberet:ratio nulla esset: quare res extra non cognosceret. pag. 376.col.2.lin.93
Consequentia ista sancti doct. an valeat si infinitum vnam speciem haberet,etiam rationem totius & perfecti haberet.pag.393.col.2. lin.22
Consequentia ista sanct. doct. an valeat: anima habet duos modos essendi,scilicet coniunctum & separatum:ergo duo operandi,scilicet per conuersionem ad phantasmata: & superiora. pag. 402. col.2. lin.63
Consequentia ista sanct.doct.quomodo valeat:in homine est aliqua dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem:ergo in eo est imago dei imperfecta.pag.415.col.2.lin.21
Consequentia est sancti doct.quomodo valeat: quælibet causa habet rationem principij:ergo à qualibet causa aliquis ordo in suos effectus deriuatur.pag.447.col.1.lin.14
Consequentia ista sanct.doct.quomodo valeat anima cõiuncta non mouet corpus nisi viuificatum à se: ergo separata nullum corpus mouere potest.pag.484.col.1.lin.82
Conseruatio duplex est:directa,scilicet & indirecta.pag. 440. col.2. lin.62
Conscientiæ nomen dupliciter sumitur, scilicet propriè & communiter: & quomodo vtroque modo sumatur. pag. 360. colum. 2. lin.13.& lin.35
Contactus seu applicatio virtualis secundũ sanctum doctorem quid esse dicatur.pag.237.col.1.lin.89
Contingens à deo nihil est in quo necessitatis aliquid non sit.pag. 393.col.2.lin.80
Contingens vel necessarium sumitur: vel pro re ipsa: vel vniuersali ratione rei.pag.ead.lin.95
Contingens ex quo est contingens propter materiam:quæ est indiuiduationis principium: an propter hoc processus sancti doct. in discussione art.3.86.etiam ex particularibus existat. pag. 394.colum.1.lin.5
Contingentia futura à deo cognoscuntur prout sunt actu in seipsis: ergo prout sunt in causis suis.pag.89.col.1.lin.31
Contingentia futura deus cognoscit secundum statum quo actu ab æterno simul existunt.pag.89.col.1.lin.67
Contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta fuit,scilicet quandoque ex parte causæ: & quandoque ex parte eius ad quod dicitur. pag.113.col.1.lin.1
Contingentia futura quomodo Deus certè cognoscat. pag.89.col. 2.lin.40
Contingentiæ diuinæ prima radix quæ sit.pag.117.col.2.lin.60
Contingentia dupliciter: vt scilicet contingentia: & vt necessarium haberent insertum.pag.393.col.2.lin.67
Contingentia vt sic directè sensu,indirectè intellectu: vt autem necessitatis vel voluntaris,aliquid habent:directè intellectu cognoscuntur.pag.ead.lin.70
Conuenientia & differentia inter animam intellectiuam:& alias formas respectu esse quænam sit.pag.328.col.1.lin.25
Conuenientia inter formam substantialem & accidentalem quæ sit. pag.359.col.2.lin.69
Conuerti in deum quid propriè esse dicatur.pag.281. col.1.lin.12
Correlatiuum tertij modi:vt scibile seu dominus, & similia, an possint iudicari esse secundũ duo ætatis genera.pag.74.col.1.lin.84
Corpus cœleste an viuum sit: & an viuentia digniora non viuentibus existant.pag.17.col.1.lin.5
Corpus & esse compositum ex materia & forma licet in via sancti doct. conuertantur: non tamen apud alios idem dicendum est, pag.eadem lin.8

Corpus quando propriè sumitur pro corpore, quod est in prædicamento substantię.pag.16.col.1.lin.90
Corpus dupliciter capitur, physicè scilicet & mathematicè.pag.34. colum.2.lin.25.
Corporis distinctio ab Alberto posita doctrinæ sancti doct. conuenit. pag.eadem lin.34
Corpus nullum naturale,infinitum esse potest.pag.eadem.lin.68.
Corpus cum anima intellectiua vnitur : oportet quòd sit mistum.& maximè ad equalitatem reductum, quale est nostrum. pag.335. col.2.lin.48
Corpus quemadmodum non est causa animæ, nec in esse,nec in fieri:sed occasio & materia in qua fit: ita non est causa multitudinis earum sed occasio.& differentia in qua.pag.330.col.1. lin..89
Corpus quodcunque deus immediatè mouere potest. pag. 444. col.1.lin.61
Corpus agit secundum quod est actu,in aliud secundum quod est in potentia.pag.474.col.2.lin.1
Corpus esse actiuum secundum suam substantiam dupliciter intelligi potest:vno modo vt sit elicitiuum alicuius suę propriæ actionis:alio modo vt corpus non sit per seipsum elicitiuum alicuius actionis:sed sit radix & principium &c.pag.ead.lin.22
Corpora cœlestia aliquid agere dupliciter contingit. scilicet causaliter,& occasionaliter.pag.476.col.1.lin.90
Corpora cœlestia non sunt humanorum actuum causa. pagin.477. col.1.lin.18
Corpora cœlestia non imponunt subditis humanę operationi necessitatem.pag.ead.col.2 lin.36
Corporalia,imo omnia à deo sunt.pag.298.col.2.lin.77
Corporalia omnia per angelos reguntur.pag.461.col.2.lin.8
Corporeum & incorporeum quid dicatur:pag.229.col.2.lin.4
Creatio est ex nihilo.pag.213.col.2.lin.15
Creatio pro creatione passiua sumitur.pag .214.col.1.lin.2
Creatio ponit in creato relationem tantum.pag.ead.lin.5.
Creationis relatio est accidens:& non est relatio transcendens & multa de ista materia.pag.214.col.1.lin.37
Creatio secundum Sco.& posteriores dupliciter sumitur vno modo pro factione rei nulla omnino materia suppositaralio modo pro factione rei in aliquo subiecto prejacente.pag.409.col.2.lin.60
Creatum omne quomodo sub aliqua certa ratione creantis comprehendatur.pag.37.col.1.lin.81
Creato à quolibet ad infinita an̄ inferri possit. pag. eadem lin. 74.
Creatum dupliciter sumi potest:propriè scilicet & communiter.pag. eadem lin.91
Creatum per accidens,dupliciter intelligi potest.pag.eadem.col.2. linea.85
Creata propriè sunt tantum subsistentia.pag.214.colum.2.lin.72
Creandi potentia, quare naturæ communicari non potest.pag.217. col.1.lin.23.
Creare est propria actio solius dei.pag.215.col.2.lin.54
Creare non est proprium alicuius personæ:sed comune toti trinitati.
Creaturę sunt similes deo,non secundum eādem rationem specificam,aut genericam: sed secundum aliqualem analogiam.pag.25. col.2.lin.8
Creaturam aliquam incorpoream ponere necesse est.pag.229.c.2. lin.52
Creatura omnis rationalis in solis naturalibus constituta peccare potest.pag.285.col.1.lin.8
Creatura corporalis immediare à deo existit. pag. 300.col. 1.lin.35
Creaturæ intellectuales solę proprie loquēdo ad imaginē dei sunt. pag.416.col.1.lin.66
Creatura rationalis dupliciter considerari potest : vno modo absolutè:alio modo vt ordinata ad felicitatem.pag.53.col.2.lin.7
Culpa plus habet de ratione mali quàm pœna quęcunque tam sensus quàm damni.pag.226.col.2.lin.10
Defectus de quo est sermo in litera sancti doct.quæst.19.artic.6, an negatiuè vel contrariè sumatur.pag.115.col.2.lin.8
Dęmones non sunt naturaliter mali.pag.289.col.2.lin.93
Dęmones sunt obstinati in malo:& sancti cō firmati in bono.p.296. col.1.lin.20.
Dęmones neque sunt neque fuerunt in ordinibus,secundum glorię statum.pag.459.col.2.lin.47
Dęmones non sunt : sed fuerunt in omnibus secundum statum gratię meritorię.pag.ead.lin.51
Dęmones in ordinibus perseuerant, secundum naturę conditionē, pag.ead,lin.58
Dęmonibus est prælatio.pag.402.col.1.lin.9
Dęmonibus non est illuminatio.pag.ead.lin.48.
Dęmon superatus vacat à tentatione ad tempus.pag.473.colum.2, linea.11
Dęmones sunt substantię intellectuales non vnitę corporibus, pag.477.col.1.linea 90
Dęmones nec per se,nec per accidens, nec directè, nec indirectè
cœlestium corporum actionibus subduntur. pagin.eadem.col.2. lin.1
Demonstratio duplex,scilicet quia & propter quid. pag.13. colum. 2.linea penultima.
Denominatio extrinseca est duplex, quędam pura,& quędam causalis.pag.32.col.2.lin.76
Denominatio dupliciter esse dicitur, quędam scilicet intrinseca, & quędam extrinseca,& quid vtraque sit.pagin. eadem.columna.1. lin.18.
Deus secundum quod est altissima causa, dupliciter exponi potest pag.7.col.2.lin.16
Deus quando formaliter capiatur:& quid dei nomen importare habeat & quomodo etiam quadrupliciter considerari potest.pag.8 colum.1.linea 5
Deo quomodo nihil sit prius neque secundum rem neque secundum intellectum:& propterea genus non habet. pag.21.colū.1. lin.penul.
Deus theologię subiectum est.pag.8.col.1.lin.78
Deum esse,est demonstrabile à posteriori seu per effectum. pag.14. col.1.lin.1
Deus non est corpus.pag.16.col.2.lin.22
Deus tripliciter sumi potest.pagin.18.col.2.lin.76
Deus est idem quod sua essentia:seu natura.pagin.19. columna 1. lin.53
Deus est suum esse.pagin.ead.col.2.lin.91
Deus an sit in aliquo genere reductiuè. pagina 20. columna 2. lin. 80.
Deus est omnino simplex.pagin.22.col.1.lin.30
Deus non potest esse accidens.pag.21.col.2.lin.34
Deus cum sit prima causa efficiens:quomodo non sit forma:aut materia alicuius compositi.pag,22.col.2.lin.45
Deus est maximè perfectus.pag.23.col.2.lin.50
Deo sunt perfectiones omnium rerum.pagin. eadem colum,2, lin. penul.
Deus est bonus.pag.30.col.1.lin.88
Deus est summum bonum simpliciter.pag.ead.col.2.lin.39
Deus solus est bonus per essentiam.pag.31.col.2. lin.14
Deus pro naturę nomine, quando sumatur.pagina 32. columna 2. lin.90
Deus est infinitus.pag.33.col.1.lin.74
Deus dupliciter intelligitur,vno modo secundum seipsum.alio modo secundum virtutem diffusam.pag.38.col.1.li.70
Deus est in omnibus rebus intimè,pag.ead.lin.78
Deus quonam modo in omnibus rebus adsit pagin. 40. colum. 1. lin.48
Deus est vt in re:& vt in loco secundum aliquid vbique.pag.38.colum.1.lin.81.
Deus est in aliquo dupliciter:scilicet effectiuè, & obiectiuè pag.eadē lin.84
Deus est vbique per essentiam, præsentiam & potentiam.pag.eadē col.2.lin.29
Deus quo pacto in sanctis per gratiam existat.pagin. 40. colum.2 lin.52
Deus quo pacto in omnibus per presentiam existat. pagin. eadem, lin.89
Deus quonammodo in omnibus per essentiam sit. .pag.41. colum. 1.lin.12
Deus quo pacto in omnibus per potentiam sit.pagina eadem lin. 36
Deus solus omnino immurabiiis existit.pag.42.col.1.lin.7
Deus est maximè æternus pag.44.col.2.lin.80
Deus est vnus.pag.51.col.2.lin.vltim.
Deus est maximè vnus.pag.52.col.1.lin.48.
Deus in se est maximè cognoscibilis.pag.ead.col.2.lin.35
Deum ad videndum,an ex parte visiuę virtutis aliqua similitudo exigatur.pag.54.col.1.lin.12
Deum ad videndum, an impossibile est concurrere aliquam similitudinem ex parte rei viseę.pag.ead.lin.16.
Deum videri sensu,visu,& quacunque alia vi sensitiuę partis est impossibile.pag.55.col.2.lin.17
Deum videntium vnus perfectius videbit quàm alius. pag. 58.col.2 lin.90
Deum videntes non vident in eo alia per species eorum :sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam.pag.61.col.2. lin.68
Deus ab homine puro per essentiam in hac vita mortali videri non potest.pag.63.col.1.lin.1
Dei tria ex sensibilibus cognoscimus. scilicet causalia negatiua.& supereminentia.pagin.64.col.1.lin.37
Dei cognitio perfectior habetur à nobis, per gratiam, quàm per notionem naturalem.pagin.ead.lin.86.
Dei cognitio per gratiam in hac vita naturali prefertur non ex parte modi,sed ex parte obiecti.pagina eadem columna 2.lin.4

Deus

Deus ex creaturis à nobis nominari potest : non autem secundum quod est secundum se.pag.65.col.1.li.4
Deus cum dicimus est bonus quis sensus sit.pag.66.col.2.li.52
Deus est vnus re:& plures secundum rationē dupliciter percipi potest.pa.68.col.1.li.48
Dei vnitas ex parte eius est eminens, ex parte verò intellectus nostri est proportio eius ad sensibilia.pa.ead.li.71
Deus an sit extra totum vniuersi ordinem : ita quòd creaturæ ad ipsum ordinentur:& non econuerso.pag.73.col.2.li.83
Deus est nomen naturæ quo ad id ad quod nomen impositum est: operationis verò quo ad id in quo impositum est. pag.74.col.2. linea.86
Deus apud S.Tho.est vnius tantùm rationis formalis eleuate comprehendentis omnis &c.pa.78.col.2.li.38
Deus est scientia perfectissima.pa.79.co.1.li.2
Deus seipsum per seipsum intelligit.pa.ead.co.2.li.88.
Deus seipsum perfectè comprehendit.pa.80.co.2.li.pen.
Deum alia à se cognoscere necesse est.pag.81.col.2.li.86
Deo alia cognoscuntur:non in seipsis:sed in ipso Deo. pag.82.col.2. linea.71
Deus quomodo alia videat.pag.83.col.1.li.4
Deus per essentiam suam & rationem cognoscendi an cognoscat alia à se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito:positis per actum intelligendi diuini intellectus.pa.ead.li.65
Deus cognoscit alia à se cognitione propria. pag.84.columna.1. linea.65
Deus ad hoc vt in essentia intellecta secundum proprias rationes omnium intelligat:quid requiratur.pa.85.co.1.li.78
Deus non entium scientiam habet.pag.86.col.2.li.52
Deus mala cognoscit.pa.77.col.1.li.10
Deus an per essentiam suam singularia cognoscat. pag.eadem.col. 2.linea.30
Deus contingentia futura cognoscit.pa.89.co.1.li.1
Deus quomodo apud se omnium rerum rationes habeat. pag.90. col.1.linea.87
Deus vult se & alia.pag.111.co 1.li.17
Deus an non solùm vult alia, sed vult omnia, quæ velle potest. pag. ead.col.2.li.35
Deus necessitate absoluta vult aliquid, non omnia : nisi ex suppositione.pa.112.col.1.li.1
Deus amat omnia existentia : non tamen eo modo sicut nos. pag. 121.col.2.li.15
Deus ex parte actus amandi: omnia æqualiter amat. pag.eadem. linea.59
Deus magis meliora diligit.pa.ead.li.84
Deus non est iustitia commutatiua.pag.122.col.1.li.86
Deus quo pacto sub sua omnipotentia contineatur. pag.138.col.2. linea.71
Deus absque ordine sapientiæ & iustitiæ suæ nihil operari potest. pag.140.col.1.li.64
Deus potest alia facere quàm quæ facit.pa.ead.co.2.li.16
Deus an qualibet re à se facta : aliam meliorem facere possit. pag. ead.lin.82
Deo quo pacto multa attribuantur.pa.152.co.2.li.24
Deus quomodo quandoque pro essentia : & quandoque pro persona supponit:quandoque pro essentia tantùm : quandoq; pro tribus suppositis.pag.185.co.1.li.30
Deus nō generat cùm dicitur:an detur intelligi:quòd generatio diuinæ naturæ repugnet.pa.ead.co.2.li.40
Deum esse ens per essentiam quo pacto exponatur. pag.209.col.2. linea.5
Deus dupliciter sumi potest, absolutè scilicet & vt primum agens. pag.212.col.1.li.54
Deus solus pater & filius & spiritus sanctus ab æterno est. pag.279. col.1.li.85
Deus non est primum, quod à nobis cognoscitur. pag.401.col.1. linea.34
Deus omnia in nihilum redigere potest.pa.443.co.2.li.38
Deus in omni operante operatur: sic quòd ipse res proprias operationes habeat.pa.446.co.1.li.81
Deus non potest facere contra rerum ordinem:vt à prima causa dependet.pag.447.co.2.li.5
Deus potest facere pręter rerum ordinem:prout ex qualibet secundarum causarum dependet.pa.ead.li.24
Dies sex sufficienter numerantur.pag.316.co.1.li.30
Differentia bifariam distinguitur, scilicet secundum rationem & secundum rem.pa.19.co.1.li.87
Differentia secundum rationem latitudinem habet.pag.26.co.1.li.12
Differentia tangens entia inquantum sunt, & non sunt quæ sit.pag. 86.col.2.li.77
Differentia qualis sit inter ly deus: & ly homo in supponendo. pag. 185.col.1.li.86
Differentia inter minus per se & per accidens qualis sit. pag.226. col.1.lin.30
Differentia assignata inter receptionem materiæ & intellectus quæ sit.pag.231.col.2.li.16
Differentia inter consequentia formam : & consequentia materiam quo ad necessitatem contingentium à sancto doctore posita an nulla sit.pag.394.co.1.li.31
Differentia quæ sit inter ea quæ fiunt à natura : & quæ fiunt ab arte: non quacunque, sed cooperante natura quæ sit. pag.449.col.2. linea.85
Differentia inter intellectum & voluntatem quomodo saluari possit. pag.476.col.2.li.73
Differentia assignata inter cognoscentia, & non cognoscentia an vera sit.pag.79.col.1.li.52
Diffinitio processu compositiuo ministrante diuisione inuestigatur. pag.44.col.2.li.52
Dilectio naturalis in beatis remanet.pag.283.col.2.li.90
Diligere dupliciter sumitur, scilicet notionaliter & essentialiter. pag.180.co.1.li.18
Diligere sumendo essentialiter pater & filius non diligunt se spiritu sancto.pag.ead.li.22
Diligere sumendo notionaliter pater & filius diligunt se spiritusancto.pa.ead.li.26
Distantia quadruplex,scilicet situalis, naturalis, suppositalis,virtualis.pag.39.col.2.li.72
Distantia multum dupliciter dicuntur, scilicet dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. pag.337.columna.1. linea.26
Distinctio omnis oportet quòd sit per aliquod intrinsecum : formam scilicet & materiam.pa.191.co.1.li.83
Distinctio contra res vnius ordinis causam & causatum an congruenter à Dionysio posita sit. pagina 25. columna prima. linea.51
Distinctio relatiua prima inter reales distinctiones ponitur. pa.191. col.2.li.27
Distinctio sancti doctoris, quòd dupliciter ordinetur aliquid ad alterum actiuè scilicet vel passiuè an sufficiens esse videatur. pag. 453.co.2.li.60
Distinctio intelligere animæ à sancto doctore in litera posita videlicet quòd oportet animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata:aut per conuersionem ad superiora au sufficiens sit. pag.401.col.2.li.84
Distinctio minima est in diuinis:quoniam relatiua & conuenientia est summa : quia sunt eadem res summa & simplicissima:& omnino indiuisa.pa.199.co.1.li.61
Diuisio propria boni humani esse dicitur.pa.30.col.1.li.50
Diuisio propriè est boni in eo quod bonum.pag.ead.li.53
Diuisio an sit prior vnitate non simpliciter: sed secundum nostræ apprehensionis rationem.pag.51.co.2.li.5
Diuisio animalis in partem mouentem & in partem motam in carteris animalibus est diuisio in partes integrales formaliter : & non in partes essentiales nisi causaliter : in homine autem quando duplex motiuum habet, scilicet sensitiuum & intellectiuum est diuisio in partes integrales quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo.pag.334.co.2.li.49
Docens causat scientiam in addiscente reducendo de potentia ad actum primum.pa..482.col.2.li.13
Dolor duplex esse dicitur vt passio scilicet & vt simplex actus voluntatis.pa.298.co.1.li.1
Dolor necessario est in dæmonibus.pa.ead.li.81
Dominium duplex:vt distinguitur.s.contra seruitutem & contra subiectionem quandocunq;.pa.427.co.2.li.38
Dominium primo modo in statu innocentiæ non erat. pag.eadem. linea.43.
Dominium secundum in illo statu erat.pa.ead.li.46
Donum sapientiæ est in intellectu formaliter : in voluntate autem causaliter.pag.7.col.2.li.95
Donum personaliter in diuinis sumptum est proprium nomen spiritussancti.pa.181.col.1.li.91
Donum an significet primo proprietatem personalem spiritussancti. vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales : vel aliquid aliud.pag.ead.col.2.li.13
Donum in communi tria manifestè importat.s.rem donabilem : respectum donabilitatis:& respectum quasi possessionis.pa.ea.li.58
Donum supernaturale secundum Scotum,non est gratia gratum faciens:seu charitas : secus secundum sanctum doct. pag.424.col.2. linea.25
Dubium motum super litera an sanct. doct. circa declarationem rationis formalis obiecti in æquiuocationem inciderit. pag.5:col. 1.linea.28
Dubium motum super litera an. s. omnia in sacra doctrina considerata in vna formali ratione conueniant.pag.ead.col.2.li.57
Dubium motum super litera simpliciter & ad hominem:an.s.omnia in theologia considerentur sub ratione dei.pag.8.col.2.li.50

Dubium

Dubium motum ſuper litera circa iſtam propoſitionẽ : tota ſcientia virtute in principiis continetur an.ſ. doctrinæ ſancti Tho.aduerſari videatur.pag.9.co.1.li.38

Dubium motum ſuper litera circa quandam concluſionem an.ſ.ſenſus literalis multiplicari poteſt:nulla certitudo erit quis ſenſus ad literam intentus ſit quolibet proferente ſuam expoſitionem alterius interpretandum.pa.12.co.1.li.9

Dubium motum ſuper litera an.ſiſta conſequentia valeat : nulla veritas eſt:ergo verum eſt nullam veritatem eſſe. pag.13.columna. 2.linea.18

Dubium motum ſuper litera an.ſ. aliqua ſcientia probet ſuum ſubiectum eſſe.pa.14.co.1.li.70

Dubium motum ſuper litera an.ſ.doc. proceſſus ſophiſticus videatur : quando ſub hoc communi, ſcilicet ſe habere ad formam: diſcꝛeditur,determinatè ad hoc ſpeciale,ſcilicet eſſe formam. pag. 17.co.2.li.79

Dubium motum ſuper litera cauſam ſcilicet indiuiduationis recipi in materia,vel non poſſe recipi in ea.pa.18.co.1.li.65

Dubium motum ſuper litera pro quo ſupponit ly deus quando ſanctus doctor quærit, verum deus ſit idem quod ſua eſſentia.pag. ead.col.2.li.61

Dubium motum ſuper litera an ſcilicet ſi ſciamus quòd hæc propoſitio eſt vera, deus eſt : ergo cognoſcitur in re quòd deus eſt: ita quòd hoc eſt cognoſcere eſſe quod in ipſo deo eſt. pag.28.co.1. linea.50

Dubium motum ſuper litera quomodo eſſe quandoque æquiuocè ſumatur.pag.ead.co.2.li.54

Dubium motum ſuper litera an.ſ.deus ſit in genere ſubſtantiæ reductiuè.pa.ea.li.87

Dubium motum ſuper litera quomodo deus omnium rerum menſura dicatur.pa.21.col.1.li.31

Dubium motum in litera an videlicet ſancti doct. ſermo ſit de ordine in cauſando & eſſendo& abſolutè aut reſpectu huius& in hoc. pag.28.co.2.li.91

Dubium motum ſuper litera circa quandam conſequentiam triplex perfectio ſoli deo conuenit per ſuam eſſentiam:ergo eſſe perfectum eſſe bonum &c.pa.31.co.2.li.65

Dubium motum in litera circa ordinem. art.3.quæſt.4. pa.24.col.2. linea.86

Dubium motum ſuper litera tam de finitate,quàm infinitate formæ. pag.33.col.1.li.50

Dubium motum ſuper litera ex propriis ipſius diuinæ cognoſcibilitatis.pa.61.co.1.li.49

Dubium motum ſuper litera an de ly diſtinctio quædam à ſancto doct.facta locum habere poſit.pag.78.co.1.li.2

Dubia tria mota ſuper litera circa quaſdam rationes à ſancto doct. factas ordine relata.pa.116.co.2.li.90

Dubium Scoticum motum ſuper litera quomodo ſumendo diligere notionaliter pater & filius diligunt ſe ſpirituſancto. pag.180.col. 1.linea.65

Dubium motum ſuper litera circa quandam ſancti doct. regulam,& quandam eius rationem.pa.184.co.1.li.60

Dubium motum ſuper litera, an ſanctus doct.intendat nouum modum exiſtendi tanquam diſparatum à quatuor in litera numeratis.pag.205.col.2.li.57

Dubium motum ſuper litera circa quandam cauſam in litera reditam quæ non videtur eſſe cauſa.pag.ead.lin.84.

Dubium motum ſuper litera quomodo ex dictis ſanct. doct.excluſiue ſequatur, ſcilicet quòd ſecũdum ſolam gratiam nouus ſit cognoſcendi modus.pag.ead.lin.90

Dubium motum ſuper litera circa rationem qua ſanct. doct. vtitur contra Auicebron ſpiritualium pluralitatem ponentem. pag. 231. colum.1.lin.65

Dubium motum ſuper litera in materia angelorum ſuper ly differt quomodo ſcilicet capiatur.pag.233.col.1.lin.1

Dubium motum ſuper litera circa vitales operationes & non vitales.pag.236.col.2.lin.5

Dubium motum ſuper litera circa probationem ſecundæ particulæ concluſionis quod angelus non ſit vbique &c. pag. 240.col.1.li.1

Dubium motum ſuper litera de cauſa vniuerſali componendi diuidendique particularis eſt.pag.269.col.2.lin.4

Dubium motum ſuper litera circa.c.firmiter.de ſum.trinit.& fide cathol.cuius ſanct.doct.non fuit recordatus.pag.279.col.2.lin.50

Dubium motum ſuper litera videlicet quòd ex mereri & beatũ eſſe non ſequitur gratia perfecta & imperfecta ſimul. pag. 282.colum. 2.lin.64.

Dubium motum ſuper litera nunquid quædam ratio ſanct.doct.fundata ſuper illa propoſitione quælibet alia voluntas non eſt ſua regula &c.ſit efficax.pag.286.col.1.lin.40

Dubium motum ſuper litera, primo circa diſcurſum ab angelo negatum:ſecundo circa eius apprehenſionem : tertio circa radicem immobilitatis:quarto circa cõnaturalitatem:quinto circa immobilitatem apprehenſionis.pag.295.col.2.lin.1.vſque ad lin. 58

Dubium motum ſuper litera circa illam propoſitionem omnes potentiæ animæ ad animam ſolam comparãtur ſicut ad principium. pag.345.col.2.lin.22

Dubiũ motum ſuper litera circa id quod ſanct.doct.ſupponit omne volitum aut amatur vt finis,aut ad finem.pag.368.col.1.lin.18

Dubium motum ſuper litera circa illam propoſitionem : quanto aliquid eſt abſtractius, tanto nobilius.pag.ead.col.2.lin.89

Dubium motum ſuper litera circa differentiam poſitam inter intellectum & voluntatem.pag.369.col.1.lin.50

Dubium motum ſuper litera cur ſcilicet animi noſtri motus in deum reducitur.pag.371.col.1.li.65. Et quid doctor ſanctus per primam motionem à deo intelligat.ibid.lin.67.

Dubium motum ſuper litera circa particulam illius propoſitionis: natura rei materialis verè & perfectè cognoſci non poteſt niſi vt in particulari exiſtens cognoſcatur.pag.381.col.2.lin.60

Dubium motum ſuper litera circa illam propoſitionem : proprium obiectum noſtri intellectus eſt natura habens eſſe in particulari ſenſibili &c.ergo intellectus ad hoc vt ſuum obiectum cognoſcat: oportet vt conuertatur ad phantaſmata.pag.ead.lin.93

Dubium motum ſuper litera an ſanct.doct.ſibi cõtrarius ſit:quando dicit quòd ſenſus exterior ſecundum ſolam mutationem ab obiecto operatur &c.pag.386.col.1.lin.48

Dubium motum ſuper litera circa quandam reſponſionem qua euaditur quòd voces non ſignificent ſpecies intelligibiles:non tamen quin ſignificent conceptiones:ſeu formationes &c. pag. eadem lin.54

Dubium motum ſuper litera circa rationẽ cuiuſdam explanationis an,ſcilicet omnis actionis modus conſequatur formam quæ eſt actionis principium.pag.388.col.1.lin.55

Dubium motum ſuper litera circa rationem pro concluſione : quod intellectus non poteſt multa &c. pa.ead.li.67

Dubium motum ſuper litera circa concluſionem principaliter intentam:totumque articulum tertium.queſt.86.an.ſ.totiuslabor otioſus eſſe videatur & etiam per accidens. pag.394. col.1. li.45

Dubium motum ſuper litera an.ſ.intellectus in ſe ſit actus quidam & vnumquodque ſecundum quod in actu eſt cognoſcibile ſit. pag.395. col.2.li.91

Dubium motum ſuper litera an ſibi.ſ.d.ſit contrarius in eo quod dixerit quod ſpecies intelligibiles ſunt actu intelligibiles & poſtea dixerit quod habitum per actum cognoſcimus. pag. 397. col. 2. lin. 95

Dubium motum ſuper litera circa differentiam aſsignatam inter angelum & ipſum deum. pag.398.col.2.li.48

Dubium motum ſuper litera circa differentiam aſsignatam inter imaginem & veſtigium.pag.418.col.2.li.9

Dubium motum ſuper litera in eo quod.ſ. doct.dixerit quod dominium ſuper animalia homini naturale exiſtit. pag.426. colum.1. lin. 82

Dubium motum ſuper litera circa probationem cuiuſdam! propoſitionis.ſan inconueniens ſit quod propter bonum multiplicationis humanæ peccatum neceſſarium exiſtat.pag.431.col.1.li.2

Dubium motum ſuper litera an.ſ.confirmati beati exiſtant:vel contra. pag.433. col.2.li.29

Dubium motum ſuper litera circa differentiam aſsignatam inter partes concluſionis penes mediationem & immediationem. pag.439. col.1.li.87

Dubium motum ſuper litera quomodo omne agens directe ſecundum formam agat.pag.441.col.1.li.95

Dubium motum ſuper litera circa rationem aſsignatam in diuerſa proportione inter cauſas vniuocas & æquiuocas:vnde.ſ.aut quantum valet hęc concluſio: ſi Sortes eſſet cauſa per ſe formę in Platone eſſet cauſa ſuiipſius. pag.ead. col.2.li.42

Dubium motum ſuper litera quomodo deus contra ordinem ſuum facere poſsit.pag.447.col.2.li.81

Dubium motum ſuper litera circa primum miraculorum gradum nunquid excedentia naturæ facultatem ſecundum facti ſubſtantiam primum locum miraculorum tenet.pag.448.col.2.li.18

Dubium motum ſuper litera quomodo virtus intellectualis inferioris angeli ex conuerſione angeli ſuperioris ad ipſum confortatur.pa.449.co.2.li.87

Dubium motum ſuper litera ſuper probatione voluntatis:an. ſprocedat de motione voluntatis ad actum proprium:vel de motione voluntatis ad actum extraneum. pa.450.col.2.li.23

Dubium motum ſuper litera ſuper illa propoſitione:veritas eſt lumẽ intellectus.pag.452.col.2.li.85

Dubium motum ſuper litera in eo quod.ſ. doct. dicit quod ad intellectus perfectionem ſpectat ſcire. pag.453.col.1.li.3

Dubium motum ſuper litera vtrum angelica cuſtodia incipiat ab ortu in vtero ſecundum animam rationalem non à natiuitate extra vterum.pag.469.col.2.lin.50

Dubium motum ſuper litera circa tit. quæſt. 114. vtrum.ſ. dæmones impugnent nos eo quia reſponſio ſancti doct. ad aliud tendere videatur.pag.471.col.1.li.36

Dub

Dubium motum ſuper litera circa reſponſionem artic.3.q.115.an.ſ. doc.ſanctus à propoſito diuertere videatur cum primo proponit conditionalem de proportione qualitatũ ad formas ſubſtãtiales: deinde tranſit ad gradus cauſandi earundem. pag.475.col.1.li.60

Dubium motum ſuper litera in eo quod ſ.doc.dicit:quòd etiam generans inferius mouet ad ſpeciem vt inſtrumentum cœleſtis corporis.pag.ead.li.85

Dubium motum ſuper litera circa propoſitionem illam: poſita cauſa neceſſe eſt ſequi effectum &c.pag.478.col.1.li.10

Dubium motum ſuper litera quo ſanctus doctor arguitur de ſuperfluitate pluries repetitæ propoſitionis cauſa poſita &c. pag.ead. linea.70

Dubium duplex motum ſuper litera alterum ſimpliciter:alterum autem ad hominem circa examen cuiuſdam propoſitionis, ſcilicet omne quod eſt &c.pag.ead.col.2.li.53.&li.65

Dubium motum ſuper litera cum.ſ.doc.propoſuit:quòd naturalia & humana ad diuinam referantur prouidentiam neq; niſi de humanis probauit:& per conſequens diminutus eſſe videtur. pag.480. col.2.lin.88.

Effectum eſſe in cauſa æquiuoca excellentiori modo dupliciter contingit.pag.30.col.2.li.78

Effectus in actu an & quo pacto cauſam in actu habeat.pag.183.col. 1.linea.68

Effectus dupliciter ad ſuam cauſam conſiderari poteſt: primo.ſ.vt obiectum ad potentiam:ſecundo vt effectus ad cauſam.pag.240. col.1.lin.83

Effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari poteſt.ſ. vt defectiuus:vt exceſsiuus & vt adæquatus.pag.ead.col.2.li.52

Elementorum miſtio quomodo dicatur eſſe in miſto ,vbi etiã Auerois ratio cum ſancti doctoris impugnatione.pag. 534.co.2.li.80

Elementa non actu : ſed virtute ſecundum ſanctum doc.in miſto remanent & quomodo ſecundum mentem.ſ.doc.& Sco. dupliciter elementa in miſto remanere intelligitur.pag.335.col.2.li.1

Elementa in homine eſſe ſecundum ſubſtantiam cur.ſ.doctor dixerit.pag.411.col.1.li.92 & col.2.li.12

Emanationes diuinæ an per hoc diſtinguantur:quod vna eſt ab vno altera verò à duobus.pag.177.col.1.li.4

Ens an prius ſit ſecundũ rationem,quàm bonum. pag.26 co.2.li.64

Ens an ſit prius rationis ordine ſecundum ſe, aut quo ad nos.pag. eadem.lin.86

Ens omne quo pacto per phyſicas diſciplinas ſenſibile ſit. pag.2. col.2.linea 19

Ens omne inquantum ens eſt bonum.pag.27.col.1.li.81

Ens per vnum & multa diuiditur quaſi per vnum ſimpliciter:& multa ſecundum quid.pag.50.col.2.li.67

Ens non eſt analogum deo & creaturis ſecundum extrinſecam denominationem pag.70.col.1.li.78

Enti cum nihil opponatur niſi non ens, quid ex hoc inferatur. pag. 179.col.1.li.48

Entia plura quo pacto neceſſaria eſſe dicantur.pag.210.col.1.li.50

Ens ſeu eſſe quomodo ſumatur.pag.ead.li.penult.

Ens inquantum ens an cauſam defectiuam habeat. pa.ea.col.2.li.66

Ens eſſe in actu dupliciter contingit.pag.303.col.2.li.90

Entis nomine non importatur analogia ſecundum cauſam finalem: neque ſecundum cauſam efficientem : ſed ſecundum cauſam materialem.pag.344.col.2.li.48.

Entis an nulla differentia ſit ex parte obiecti penes quam intellectiua vis diuerſificari poſsit, & an ſanctus doc.in hoc ſibi contrarius videatur.pag.357.col.1.li.79

Enuntiabilia deus ſcit.pag.93.col.1.li.4

Enuntiabilia deus ſcit,non componendo & diuidendo:ſed per ſimplicem intelligentiam.pag.ead.li.12

Enuntiabile inter & rem quæ differentia ſit.pag.ead.col 2.li.58

Aequalitatem in diuinis perſonis ponere neceſſe eſt. pag.200. col. 2.linea.78

Aequalitatis affirmatio quo pacto ex inæqualitatis negatione ſequatur.pag.ead.li.87

Aequalitas in ſubſtantia fundata quo pacto diſtinguatur à ſimilitudine & identitate ſecundum modum.pag.ead.li.vlt.

Aequalitas diuinarum perſonarum an ſit relatio realis & quomodo. pag.201.col.1.li.59

Aequiuoca an & quomodo in vniuocum in prædicationibus reducantur.pag.70.col.2.li.2.

Errores Zabiorum, Almarianorum, Dauid de diuinando. pag.22. col.2.li.26

Error Scoti imponentis ſancto doc.quòd anima ſeparata non intelligat per ſpecies conſeruatas quas his accepit.pag.406.c.2.li.91

Eſſe in genere dupliciter dicitur, ſcilicet directè & reductiuè. pag. 20.col.1.li.76

Eſſe ad vitam tripliciter comparari poteſt.pag.24.col.2.li.37

Eſſe & principia comparationis ſunt extra eſſentias omnium ſubſtantiarum formaliter : in dei autem ſubſtantia omnia formaliter clauduntur.pag.31.col.2.li.54

Eſſe anà fieri & conſeruari dependeat.pag.38.col.1.li.91

Eſſe enim per ſe cuius effectus ſit.pag.ead.col.2.li.48

Eſſe in loco dupliciter dicitur.ſ.vt in re,& vt in loco. pag.40.col.1. linea.48

Eſſe vbique & per ſe primo eſt proprium deo.pag.41.col.1.li.54

Eſſe rerum generabilium an tempore menſuretur.pag.48.co.2.li.91

Eſſe & fieri aliquid connaturale quid eſt.pag 58.col.1.li.95

Eſſe dei quo pacto eius intelligere dicatur.pag.82 col.1.li.8

Eſſe dei eſt ſuum intelligere : ergo deus eſt agens per intellectum. pag.86.col.1.li.76

Eſſe an ſit effectus poſterior primæ & vniuerſaliſsimæ cauſæ quæ eſt deus,& producere eſſe abſolutè ad rationem creationis pertinet. cùm creatio ſit propriè actio ſolius dei.pag.215.col.2.li.45

Eſſe alterius multis modis contingit. ſcilicet vt pars totius:vt poſſeſſio poſsidentis:& vt effectus eſt cauſæ,& hoc etiam multipliciter. pag.278.col.2.li.5

Eſſe contingit dupliciter, ſcilicet poſitiuè vt in deo:negatiuè vt in vniuerſali.pag.57.col.2.li.79

Eſſe vnum quòd ſit ab vna forma quomodo ſecundũ ſanctum doc. verificetur.pag.331.col.2.li.88

Eſſe abſolutè dupliciter dici poteſt : vno modo per abſtractionem à ſimpliciter ſecundum quid:alio modo per excluſionẽ ſecundum quid:& inclusionem ſimpliciter.pag.336 col 2.li.9

Eſſe aliquid in aliquo dupliciter contingit, ſcilicet cognoſcibiliter & realiter.pag.335.col.1.li.16

Eſſe in particulari dupliciter ſumi poteſt : radicaliter ſcilicet vel formaliter.pag.382.col.1.li.65

Eſſe de ratione alicuius dupliciter contingit:vno modo ſimpliciter: alio modo vt modus intrinſecus, ſeu eſſentialis.pag.ead.li.67

Eſt dupliciter determinari poteſt : ex parte ſcilicet prædicati & ex parte ſubiecti.pag.7.col.2.li.50

Eſſendi modi ex parte rei cognitæ quot ſint.pag.55.col.2.li.70

Eſſentia quid ſignificet:& quid etiam eſſe.pag.19.col.2.li.83

Eſſentia diuina quomodo conſtituat intellectum beatum in actu vice ſpeciei intelligibilis.pag.54.col.2.li.89

Eſſentia diuina an ſit verè forma intelligibilis naturalis. pag.57.col. 2.li.28.

Eſſentiam diuinam eſſe formam intellectus, & videre Deum idem ſunt.pag.ead.li.54.

Eſſentia vna trium perſonarum & tres perſonæ vnius eſſentiæ. pag. 183.col.2.li.65

Eſſentia diuina an habeat rationem materiæ & formæ ſubſiſtentis. pag.196.col.2.li.53

Eſſentia patris eſt in filio:&eſſentia patris eſt filius an idem ſint.pag. 203.col.2.li.81

Eſſentialia appropriari perſonis conueniens fuit ad fidei manifeſtationem.pag.187.col.2.li.50

Eſſentialiter determinatum ſecundũ eſſe ſpecificum an ſit res determinabilis eſſentialiter per plura eſſe ſpecifica. pag.220.col.1.li.50

Aeternitas per tempus cognoſcenda eſt.pag.43.col.2.li.51

Aeternitatis ratio quòd in vniformitatis apprehenſione conſiſtat quomodo exponatur.pag.ead.li.80

Aeternitas dei an formaliter duratio ſit.pag.45.col.1.li 25

Aeternitas verè & propriè eſt in ſolo deo.pag.ead.col.2.li 18

Aeternitas participatiuè in aliis inueniitur.pag.ead.li.27

Aeternitatem inter & tempus per ſe primo differentia eſt per eſſe totum ſimul & huiuſmodi.pag.46.col.1.li.11

Euitari primum an æuo menſuretur.pag.49.co.1.li.19

Aeuum medium eſt inter æternitatem & tempus.pag.46. col.1.li.89

Aeuum nihil aliud eſt, quàm æternitatis participatio. pag.48.col. 1.linea.4

Aeuum an totum ſimul ſit.pag.48.col.2.li.28

Exempla ponimus non quòd ita ſint:ſed vt ſentiant quæ addiſcant. pag.70.col.1.li.76

Exemplar dupliciter Deo attribuitur.ſ.vel ratione ſubſtantiæ ſimpliciter,vel ſic & ſic mutabilis.pag.222.col.2.li.11

Exemplar primum omnium rerum deus eſt.pag.211.col.2.li.34

Falſitas ſimpliciter non eſt in rebus à deo dependentibus:niſi forte in voluntariis.pag.103.col.2.li.34

Falſitas ſecundum quid in rebus dupliciter exiſtit.pag.ead.li.39.

Falſitas non eſt in intellectu quod quid eſt,ſed componente & diuidente.pag.105.col.1.li.91

Falſitas eſt in intellectu componente dupliciter. ſ.formaliter & obiectiuè.pag.ead.col.2.li.83.

Falſitas eſt in intellectu quod quid eſt per accidens. pag.ea.c.2.li.87

Falſum quomodo acceptionem inadequatam rei deponat. pag.100. col. 2. lin. 65

Falſum quomodo in intellectu angeli inueniri poſsit ſi eius intellectio eſt ſimplex apprehenſio cui compoſitio aut diuiſio non admiſceatur.pag.270.col.2.lin.50

Fantaſmatum conuerſio nihil aliud ſignificat : niſi vti phantaſmate actualiter ad tale opus.pag.381.col.1.lin.21

Fati nomine cauſam quãdam occultam: à qua nihil declinare poteſt intellig

intelligere videmur. pag.480. col.2.lin.1
Fatum poni potest pro prouidentia diuina omnia prædicante & proloquente. pag.481.col.1.lin.36
Fati vocabulo sancti vti recusauerunt propter malum errorem·euitandum.pag.ead.lin.41
Fatum est in causis creatis inquantum ad effectus producendos à deo ordinatæ sunt. pag. ead. lin. 56
Fatum nihil aliud est quam causa contingentium secundum diuinæ prouidentiæ ordinem pag.ead.lin.72
Fatum vt in causis secundarijs absolute est mobile vt à diuina prouidentia est immobile:non necessitate absoluta sed conditionali. pag.481.col.2.lin.44
Fato non omnia subduntur. pag.482. col.1. lin.33
Fœcunditas non est omnis naturæ conditio. pag.149.col.1.lin.6
Fœcunditas in illa natura cui conuenit,eo modo inuenitur communicare se,quo inuenitur agere ad sui communicationē.pa.ea.li.20
Fœlicitatis contemplatiuę materiam.pag.143.col.1.li.28
Fœlicitatis actiuę materiam. pag.ead. li.69
Fœminam necesse fieri fuit.pag.413.col.1. li.91
Fœminæ etiam in statu innocentiæ natæ fuissent. pag. 433. col.1. li.1
Filius est alius à patre.pag.161.col.2 li.35
Filius est genitus nō de nihilo sed de patris substātia. pa.196.c.2.li.8
Filium necesse est esse coæternum patri.pag.202.col.1.lin.1
Filium necesse est esse æqualem patri in magnitudine ab æterno.pag. 203.col.1.lin.53
Filius est æqualis patri in potestate. pag.204.col.2.li.61
Filio & spiritui sancto conuenit inuisibiliter mitti.pag.206.co.2.li.68
Filium & spiritum sanctum visibiliter mitti conueniens fuit.pag.207. col.2.lin.67
Finis supernaturalis quare naturaliter nobis occultus sit.p.2.c.1.li.49
Finis duplex scilicet finis rationis operandi : seu rei operatæ:& finis operantis,pag.7.col.1.li.5
Finis duplex.s. intrinsecus & extrinsecus.pag.ead.li.31
Finis consecutio quomodo distinguatur.pag.42.co.2.li.37
Finitas & infinitas est duplex. pag.32.col.2.li.vlt.
Finitas & infinitas perfectionis duplex:quædam.s.ex parte materiæ, quædam ex parte formę. pag.33.col.1.li.46
Forma si ratio agendi sit:necesse est quod vnumquodq; sicut se habet ad formam:ita se habeat ad rationem agendi:secus alio modo pag.17.col.2.lin.51
Formę naturales dicuntur substantię corporeę denominatiue à corporibus:quarum sunt formę. pag.16. col.2. li.3
Forma dupliciter capitur.s.absolute & secundum quid. p.33.c.1.li.64
Forma communis dupliciter contrahi potest:& à contrahente denominari. pag.173. col.2. li.36
Formæ intentio & remissio apud sanctum Thomam quo pacto sit ipsius essentię formę & non solum ipsius esse. pag.200.col.2.li.91
Formę quomodo esse per se conueniat.pag.233.col.2.li.87
Formę corporum non per se fiunt.pag.301.col.1.li.24
Formę corporum eo modo quo fiunt ab agentibus corporalibus vt à causis propinquis à substātijs separatis vt motoribus ad formas: à deo autem vt à causa prima.pag.ead.
Formę corporales in prima rerum conditione à solo deo producę sunt.pag.ead.li.33
Formam fieri per transmutationem : & ipsam educi de potentia ad actum non differunt.pag.ead.col.2.li.25
Forma absoluta quomodo sumatur. pag.122.col.2.li.38
Formę ad rationem duo requiruntur: primo quod forma sit principium formale illius cuius est forma.secundo,quod forma & materia conueniant in vno numero esse quo compositum ex eis est. pag.325.col.1.li.55
Formis pluribus compositum in via sancti doct.quo constet ex vltima forma & composito ex materia & forma: vel formis præcedentibus vt ex proprio actu:& propria potentia. pag.331. col.2.lin.93
Formis diuersis quę sumantur secundum sanctum doc.& quomodo adinuicem prædicentur:per accidens autem in secundo modo.&c. pag. 332. col. 2 li.55
Forma nulla in homine stabilis est nisi aia intellectiua.p.333.c.1.li.86
Forma corporeitatis seu mixtionis præter animam intellectiuam an in composito esse dicatur.pag.334.col.1.li.44
Formam propinquam esse materię dupliciter contingit : vno modo quo ad vnionem: alio modo quo ad gradualem perfectionem. pag.ead.col.2.li.69
Formam vniri materię dispositę quadrupliciter intelligitur.pag.336. col.2.lin.56
Formarum genus triplex. pag.338.col.1.li.85
Formam educi de potentia materię secundum secretam mentem Peripateticorum quid sit.pag.410.col.1.li.22
Formā p se causari aut à causa respici quid intelligatur.p.441.c.2.li.8
Formalis distinctio nulla est inter essentiam diuinam & proprietates personales & attributa:& reliqua. pag.146.col.1.li.78
Fortuitum & casuale quomodo relatiua sint & quę inter absoluta & respectiua differentia sit.pag.126.col.1.li.74
Fortuitum vel casuale est aliquid ad causas inferiores relatum:quod tamen relatum ad causas superiores per se intentum est.pag.480. col.2.lin.15
Fortuna & casu in rebus inferioribus quædam apparent. pag. ead. col 2.lin.12
Futura tam necessaria quàm vt in pluribus quam in paucioribus in seipsis à solo deo cognoscuntur.pag.264.col.2.lin.88.
Futura necessaria cognoscūtur in suis causis ab angelo per certitudinem.pag.ead.lin.83
Futura dupliciter, scilicet secundum seipsa:vel secundum eorum rationes.pag.394.col.2.lin.90
Futura vt sic intellectu non nisi reflexe noscuntur. pag. ead. li. 92
Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt : & scientiæ de eis esse non possunt. pag.ead.li.93
Futura dupliciter in seipsis vel causis & his vel necessarijs : vel vt in pluribus. pag.ead. li.fin.
Futura in seipsis à solo deo cognoscuntur propter ęternitatis intuitum. pag.395. col.1.lin.1
Futura in causis necessarijs à nobis noscuntur. pag.ead.li.2
Futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus & minus iuxta causarum inclinationem. pag.ead. li.3
Genera de deo cognoscibilium principaliter duo sunt,demonstratiua.s.& per reuelationem cognoscibilia.pag.1.col.2.li.8
Generis alicuius propria dupliciter accipi possunt. s. secundum totum id quod sunt:& secūdum rationem illius generis. p.15.c.2.li.5
Genus pro genere logico sumitur. pag.20.co.1.li.73
Genere in aliquo maxime tale est causa omnium aliorum quæ illius generis sunt. pag.15.col.1.li.93
Genere summum bonum quod sit:&quod simpliciter.p.30.c.2.li.48
Genus duplex ad fidem pertinentem.s.directe & indirecte. pag.166 col.2. lin.4
Genus actionis duplex scilicet immanentis & transeuntis:& alia multa de huiusmodi actionibus. pag.249. col.2.li.67
Genus duplex perfectionis in deo inuenitur:quædam sunt creaturis cōmunicabiles: vt sapientia,bonitas:quędam incommunicabiles vt infinitas, deitas. pag.256. col.2.li.66
Genere in quo causæ dilectio naturalis sit causa electiua. pag. 276, col.2. li.fin.
Genera entium duo sunt : quædam ad hoc primo instituta : vt sint, quamuis forte secundario alia representent & hæc vocamus res: quædam vero ad hoc primo instituta sunt naturaliter : vt alia representent & hęc vocamus intentiones rerum:& species intelligibiles: seu sensibiles. pag.257. col.2. li.1
Genere causæ materialis reductio tripliciter fieri potest. pag. 322. col. 2. lin. 80
Generis humani multiplicatio an per se finis intentus sit vel nullum agens multitudinem numeralem per se intendit.pa.431.co.2.li.63
Generatio,distinctio,& comparatio,quæ sint.pag.145.col.2.li.62
Generationis rationem quo pacto verbi processio in diuinis habeat. pag.ead.li.77
Generationis ratio quo pacto ad diuinam processionem applicetur. pag.146. col.1.lin.50
Generans omne quo pacto sibi simile generet. pag.148.col.1.li.19
Generationis de ratione sunt duo. s. distinctio suppositorum & formæ vnitas;quæ communicatur. pag.167.col.2.li.61
Generandi potentia diuinam naturam in recto significat & paternitatem in obliquo.pag.198.col.1.li.73
Generatiua potentiá quo pacto diuina natura esse dicatur. pag.ead. col. 2. lin.12
Generans inter & genitum duo inueniuntur.s.conuenientia & distinctio. pag.199.col.1.li.53
Generatio in genere operationum vitalium cum non vitalibus communicantium an & quo pacto à sancto doctore posita sit. pag. 237.col.1.lin.4
Generatione prius esse imperfectius quomodo intelligatur.pa.370. col. 2. lin. 71
Generatio in statu innocentiæ per coitum , quo ad coniunctionem maris & fœminę fuisset,non autem quo ad immoderatam concupiscentiam. pag.432. col.1.li.54
Geniti forma dupliciter,vno modo vt similis formę generantis,alio modo tacetur. pag.212.col.1.li.fin.
Glossa propositionis: omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam.pag.ead.li.1
Graduentur ex quibus mouentia. s. fine forma & executione. pag. 108.col.2.li.24
Graduationes rerum quomodo fiant. pag. 251. col.1. li.82
Graduatio secundum causæ finalis ordinem quomodo fieri possit. pag.341.col.1.li.55
Gradus ipsarum rerum in triplici differentia esse dicuntur. pag.372. col. 2. lin.56
Gratia materiæ hęc duo mutuo se inferunt, A.est per suam essentiam bonum & A.est bonum per essentiam. pag.32. col.1.li.52
Gratiæ nouitas à gratia distincta non est: tanquam gratia noua esse possit.

possit, sed ad ostendendum tempus quando inuisibilis missio fit. pag. 207.col.2.li.22
Gratia quando pro gratuito dono sumatur. pag.281. col.2.li.21
Gratia merentis an sit necessario imperfectior gratia fruentis. pag. 282. col.2.li.25
Gratuitum dicitur, quod naturæ non debetur, sed gratis datur. pag.281. col.2.li.24
Gubernationis effectus principalis est vnus , generales sunt duo in particulari nobis innumerabiles existunt. pag.438. col.1.lin.65
Gubernationi diuinæ omnes subduntur. pag.ead.col.2.li.63
Gubernatione exiguntur duo. s. ratio & executio. pag. 439. col. 2, lin. 33
Gubernationis diuinę præter ordinem impossibile est quod aliquid contingat.pag.ead.col.2.li.95
Gubernationi diuinæ in generali nihil contra nititur: sed in speciali. pag.440.col.1.li.82
Gubernat deus omnia quantum ad rationem immediate , quantum ad executionem vero quędam mediantibus alijs. pag. 439. col. 1, lin.36
HAbere rationem causę finalis non sumitur identice:sed dupliciter scilicet in actu exercito & signato.pag. 28. col. 1. lin. 87
Habitus voluntatis in via nobilior est habitu intellectus,secus tamen in patria. pag.370.col.2.li.77
Habitus non per seipsum,sed per actum cognoscitur.
Habitus scientiæ secundum quod est in intellectu in anima separata remanet. pag.397.col.2.li.90
Hęresis ad rationem in se sufficit:quod sit error in his quę fidei sunt: sed ad rationem hæretici formaliter vltra hoc pertinacia requiritur. pag.166. col.2.li.23
Hæreticus an Damascenus fuerit. pag.176. col.2.li.92
Hypostasis diuina melius dicitur quod relationibus distinguatur quam per originem.pag.191.col.1.li.92
Hierarchia in qualiber sunt diuersi ordines. pag.455.col.2.li.1
Homo non naturaliter,sed obedientialiter in fœlicitatem ordinatur. pag.53. col.1.li.96
Homines quosdam deus reprobat , & quosdam prædestinat:vt sua bonitas repręsentetur:&per modum misericordię partitiuę,& per modum iustitiæ punitiuæ.pag.131.col.2.li.96
Homo tactu cæteris animalibus præstat.pag. 336. col.1.li.14
Homines inter mēliorem habens tactum est melioris ingenij.pa.131, col. 2.lin.16
Homo est liberi arbitrij. pag.372. col.2.li.53
Homo conuenienter formatus dicitur de limo terræ , id est, terra aqua commista.pag.411.col.3.li.10
Hominis corpus fuit à deo immediate formatum. pa.ead.col.1.li.44
Hominis in productione scriptura speciali-loquendi modo vtitur. pag.413. co.1.li.49
Homine est imago dei imperfecta.pag.415.col.2.li.21
Homine inuenitur dei similitudo per modum imaginis secundum mentem,secundum vero alias eius partes per modum vestigij. pa. 418.col.1.lin. 74
Homo primus non vidit deum per essentiam : sed secundum communem statum illius vitæ. pa.421.col.1.li.15
Homo primus cognoscebat deum altiore cognitione quam nos media.s.inter cognitionem patriæ & huius exilij.pag.ead.li.70
Homo primus angelos per essentiam videre non potuit. pa.ead. c.2, lin. 62
Homo primus habebat excellentiorem cognitionis modum de angelis quam nos. pag.422. col.1.li.78
Homo primus omnium naturaliter scibilium scientiam habebat, supernaturalium vero quantum ad vitæ regimen opus erat:neutra autem nesciebat. pag.ead. li.94
Homo primus nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum quam nescitorum. pa. 423. col.1.li.86
Homo primus in gratia creatus fuit.pag.424.col.1.li.58
Homo in statu innocentiæ omnes virtutes aliqualiter habuit . pag. 425. col. 2. lin. 1
Hominis primi opera ex parte gratiæ efficaciora erāt.p.426.c.1.li.16
Hominis primi opera erant efficaciora ad meritum ex quantitate operis absolute. pag.ead.lin.22
Hominis primi opera erant minus efficacia ex quantitate proportionali operum. pag.ead.li.30
Homo non dominabatur angelis: sed animalibus imperando: plantis vero & inanimatis vtendo , absque tamen impedimento. pag. 427. col.1. lin.7
Homines inter necesse est aliquam disparitatem in statu innocentiæ fuisse. pag.ead.li.77
Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue:non autem formaliter. pag.428.col.1.lin.14
Homines fuissent nati cum iustitia. pa.433.col.1.lin.23
Homo extra paradisum factus; & deinde in eo positus est:transferendus post vitam animalem in cœlum.pag.436.col.1.li.19
Homines non possunt assumi ad ordines angelorum quo ad naturę gradum. pag.439. col. 1. li. 33
Homines indifferenter ad angelorum ordines assumuntur, pa.ead. lin. 71
Homines per angelos illuminantur. pag.463.col.2.li.30
Homines ab angelis custodiri necesse est. pag.467.col.2.lin. 51
Hominibus singulis singuli angeli ad custodiam deputantur.pa.468 col.1.lin.7
Hominum custodia est duplex particularis.s.& vniuersalis.pag.ead. lin. 84
Hominum custodia particularis ad infinitum ordinem angelorum tantum pertinet.pag.ead.li.89
Hominum custodia vniuersalis secundum diuersos ordines multiplicatur.pag.ead. col.2. lin.7
Homo duplicem statum habet.s.viæ & termini. pag.469.col.2.li.2
Homines omnes in statu viæ angelos custodes habent. pag.ead.li.7
Hominem suum angelus custos nunquam totaliter dimittit.pag.ea. lin. 75
Homines in termino non habebunt custodes,sed congregantes aut punientes socios. pag.469.col.2.li.21
Hominum peccata omnia indirecte à dæmone causantur. pag.472. col 1. lin.10
Hominum omnia peccata directe à dæmone non causantur. pag. ead. lin. 21
Homines non possunt docere angelos: sed tantummodo eis loqui. pag.483.col.2.lin.14
Humani actus dicuntur qui sunt proprij homini in eo quod homo in quibus à brutis differt:sunt actus intellectus & voluntatis,tam eliciti quam imperati. pag.476. co.1.li.67
Humanum corpus deus instituit in optima dispositione secundum conuenientiam ad animam rationalem & eius opera.pa.412.col.1. lin. 72
Humidum radicale quonam modo à nutrimentali distinguatur.pag. 491. col.1. lin. 81
IDea inuenitur entis vnius & boni: ita quod illa est deus. pag.32. col. 1. lin. 95
Idea boni quo pacto Aristoteles cum Platone conueniant.pag.ead. col.2. lin3
Idea vnius & boni omnia bona denominantur,pag,ead.lin.25
Ideæ an ipsa diuina essentia existant vt est obiectiua rerum ratio & quomodo ipsę cum ratione se habeant & alia multa de ideis.pag. 90.col.2.lin.33
Ideas in mente diuina ponere necesse est. pag, 95.col.1.li.70
Idea significat formam rei alicuius præter rem ipsam existentem. pag.ead.li.75
Idea an ponatur vt exemplar: vel vt principium essendi. pag. eadem. lin. 93
Idea an sit essentia diuina.pag.ead.col.2.li.23
Idea quomodo ad esse se habeat & quid esse obiectum sit. pag. 95. col.2. lin.62
Ideas plures ponere necesse est, pag. 96. col. 2. lin. 8
Idea significat essentiam diuinam exemplariter mutabilem. pag. 97. col. 1. li.91
Ideas tam in artificibus quam in deo dupliciter intelligi contingit. pag. ead. col.2. li.16
Ideæ respectus quis & quomodo intelligatur.pag.ead.li.58
Idea secundum quod est omnium exemplar quæ à deo secundum quodcunque tempus fuerunt. pag.97.col.2.li.83
Idea vt ratio est omnium factibilium & cognoscibilium ,secundum proprias rationes tam speculatiue quam practice. pag. eadem. lin. 85
Idea vt ratio respondens causæ primæ est idea corporis , quod est genus in prædicamento substantiæ. pag.ead. li.96
Identitas extremorum inter se an talis qualis est eorum in tertio. pag.152. col.2.lin.69
Imaginis conditiones quæ & vnde oriantur. pag.173.col.1.li.3
Imago in diuinis nomen personale est. pag.ead.lin.44
Imago est nomen proprium filij. pag.ead.lin.89
Imago trinitatis in creaturis rationalibus existit. pag. 218. colum. 1. lin. 56
Imago creationis in omnibus hominibus existit: recreationis in iustis tantum : similitudinis autem solum in beatis, pag. 417. col. 1. lin, 46
Imago naturę personarum imaginem non excludit:sed potius illam infert. pag.ead. col, 2. li.36
Imago trinitatis in mente primo attenditur secundum actum verbi & amoris: secundario autem & ex consequenti secundum potentias:& præcipue habitus. pag.419,col.2.li.8
Imago trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur aut nata est in deum ferri notitia & amore.ibidem.lin.81
Immutabile quomodo impropriè sumatur: & quomodo propriè. pag. 42. col.1. lin. 54
In,quid denotare habeat:cum dicitur lapis videtur in deo. pag. 85. col.1. lin.25

Inclinatio naturalis,& natura quomodo sumatur. pag.275.colum.1. lin.50
Indiuiduum quare indiuiduum dicatur.pag.18.col.1.lin.67
Indiuiduum substantiæ cum quibus conueniat.pagina 153.colum.2. lin.95
Indiuiduationis causa an in materia recipiatur: vel non recipiatur. pag.18.col.1.lin.67
Indiuisibile actu tam secundum continuitatẽ quàm secundum diffinitionem est prius notum oppositа diuisione. pag. 391. colum. 1. lin.55
Indiuisibile omnino scilicet actu & potentia est posterius naturaliter diuisibili.pag.ead.lin.88
Infallibilitas diuina quo pacto cum causa libera saluetur. pag. 127. col.2.liu.18
Infinitum per essentiam quid significare habeat. pag. 34. colum.1. lin.2
Infinitum secundum essentiam ab infinito secundum quantitatem in quo differat.ibid.
Infinita deus an cognoscat.pag 83.col.1.lin.52
Infinitorum an scientia visionis sit.ibid.lin.61
Infinita propter quid deus absolute nouit: & propter quid scientia visionis existat.ibid.lin.88
Ingenitum esse est patris proprium.pag.168.col.2.lin.72
Ingenitum cum constet ex in, & genitum: verunque multiplex esse dicitur.pag.169.col.1.lin.23
Ingenitæ duæ personæ quare in diuinis esse non possint. ibidem lin.70
Innocentiæ in statu an defectus aliquis fuerit. pag. 429. colum.2. lin.80
Innocentiæ in statu ad generis humani multiplicationem generatio fuisset.pag.430.col.1.lin.78
Instrumentum defectiuum ad artis opus dupliciter concurrere contingit.pag.117.col.1.lin.57
Intellectus creatus non humanus an possit absolute:siue per potentiam in alio siue in se videre per essentiam, id est intelligere quiddicatem, ita vt complete determinare sciat quæstionẽ quid est de deo.pag.52.col.1.lin.87
Intellectus creatus an dei essentiam videre possit: & quorum hæc opinio fuerit.pag.53.col.1.lin.3
Intellectus creatus an naturaliter deum videre desideret. ibid.lin.88
Intellectus aliquis creatus est impossibile quòd per sua naturalia essentiam dei videat.pag.55.col.2.lin. 47
Intellectus creatus ad diuinam visionem lumine creato eget. pag. 57.col.1.lin.69
Intellectus creati augmẽtum ad videndum deum an sit extra totum ordinem connaturalium ad videndum deum. pag. eadem,colum. 2.lin.60
Intellectu cuicunque creato impossibile est deum comprehendere. pag.59.col.1.lin.72
Intellectus nullus creatus in deo omnia videre potest: sed iuxta deum videndi motum plura vel pauciora.pag.59.col.2.lin.35
Intellectus conceptus an aliud sit ab ipsa actuali intellectione. pag. 143.col.2.lin.88
Intellectu: à voluntate in quo actu differat. pagina 147. columna 2. lin.85
Intellectus agens possibilis nũquid in angelis esse dicatur. pag. 252. colum.2.lin.4
Intellectus noster quotupliciter cõsiderari possit. pag.195.colum.2. lin.39
Intellectus angelici species propter sui excellentiam, an sit ratio seu similitudo multorum distinctæ, quemadmodum essentia diuina est ratio omnium.pag.257.col.1.liu.72
Intellectui an accidat ab obiecto moueri.pag.258.col.2.lin.56
Intellectus angelicus an ab aliquo obiecto naturaliter mobilis existat.pag.265.col.2.lin.59
Intellectui angelico falsitas per se esse non potest, sed per accidens: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. pag. 270. colum.1.lin.86
Intellectus & voluntas an & quomodo ad omnem veritatem determinate sint.pag.274.col.1.lin.23
Intellectus solus an & quomodo ad vnũ determinatus sit. pag. 276. colum.2.lin.93
Intellectum esse determinatum ad vnum tripliciter contingit: vno modo in actu primo,alio modo,in secundo,tertio modo,in particulari obiecto.pag.ead.lin.penul.
Intellectus an voluntatis respectu motor sufficiens existat: & quomodo mobile tali motori proportionari oporteat. pag. 295, colum.2.lin.83
Intellectus immobilitas quomodo sit cum voluntatis mobilitate. pag.ead.lin.94
Intellectus an semper esse apprehendat.pag.323.col.2.lin.83
Intellectu & homine quomodo vnio fiat:& quid vnio illa operetur. pag.326.col.1.lin.1
Intellectus ab anima an realiter secundum Thom. distinguatur vel secundum Scotum formaliter.pag.327.col.1.lin.79
Intellectus an essentia animæ abstractior sit. pagina eadem. colum. 2.lin.65
Intellectum quo intelligimus esse vnum in omnibus est impossibile. pag.329.col.2.lin.5
Intellectus de vnitate quemadmodum Auerroistæ inter se dissentiunt.ibid.lin.72
Intellectus in solo deo est substantia:in reliquis est potentia. pagina 349.col.2.lin.31
Intellectus noster est potentia passiua.pag.350.col.1.lin.3
Intellectus an sit potentia passiua,vel sit potentia pure passiua.pag. 550.col.2.lin. penult.
Intellectum agentem ponere necesse est. pagina 352. columna 2.linea.75
Intellectui agenti duo opera attribui possunt: vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu:alterum verò illuminare intellectum possibilem.ibid.lin.63
Intellectus est potẽtia nobilior simpliciter quàm voluntas.pag.368. col.2.lin.49
Intellectus agens secundum Durandum & Gofredum an de necessitate ponatur.pag.352.col.2.lin.93
Intellectus agens de quo philosophus loquitur: est aliquid animæ nostræ.pag.354.col.1.lin.94
Intellectum agentem quidam deum gloriosum intelligunt, qui verissime est intellectus simpliciter:& summè agens: sed extra propria, quæ nobis inquirimus.ibid.lin.vlti.
Intellectus agens si sit substantia separata est vnus numero, si aliquid animæ multiplicatur cum ea.pag.355.col.1.lin.55
Intellectus ex hoc quod reflexè respicit singularia an in eo memoria insit.pag.356.col.1.lin.94
Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ. pag. 357. col.2.lin.85
Intellectus ab intelligentia distinguitur non sicut potentia à potentia:sed sicut actus à potentia.pag.359.col.1.lin.84
Intellectus speculativus & practicus nõ sunt diuersæ potentiæ.pag. ead.col.2.lin.31
Intellectus mouet voluntatem finaliter. pagina 370. columna 2.linea.89
Intellectus coniunctus corpori possibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata.pag.381.col.1.lin.37
Intellectus noster an singulare per seipsum cognoscat.ibidem.col.2. lin.89
Intellectus iudicium ligato sensu impeditur.pagina 383. columna 1. lin.93
Intellectus iudicium cur ligato sensu fallatur. pag. eadem.colum.2. lin.26
Intellectus noster intelligit materialia à phantasmatibus abstrahendo.pag.384.col.1.lin.22
Intellectus agentis illuminatio super phantasmata an aliquid positiuum in eis ponat.ibid.col.2.lin.82
Intellectus nõ potest multa per modum multorum intelligere. pag. 387.col.2.lin.fin.
Intellectus non intelligit componendo & diuidendo. pag. 388. colum.2.lin.95
Intellectus circa quod quid est nõ fallitur nisi per accidens.pag.389. col.2.lin.8
Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem falli potest componendo, diuidendo, vel ratiocinando.ibid.lin.11
Intellectus non potest directe, & primo cognoscere singulare materiale.pag.391.col.2.lin.13
Intellectus non potest intelligere singulare indirecte. ibid.lin.32
Intellectus noster an possit intelligere singulare in actu recto vel reflexo.pag.392.col.1.lin.66
Intellectus noster nec in actu, nec in habitu infinita intelligere potest:sed in potentia tantum.ibid.col.2.lin.72
Intellectus agens est actus ipsorum intelligibilium quæ à materia abstrahuntur, & eis mediantibus possibilis intellectus intelligit. pagina 396, colum. 2, lin. 88. & de intellectu possibili. ibid. lin.90
Intellectus agens cum vt quoddam lumen ponatur: dupliciter aliquid illuminare dicitur: vno modo vt in se lux quædam sit: & ex eo lumen diffusum maneat, alio modo vt in se lux non sit sed naturam actumque luminis tantum habeat scilicet esse quo alia videntur.pag.397.col.2.lin.2
Intellectu primum quod intelligitur est ipsum intelligere. pag. 398. colum.1.lin.68
Intellectum aliquem per speciem intelligere dupliciter contingit, vno modo immediate aspiciendo repræsentatum per illam speciem: alio modo immediate aspiciendo ipsam speciem. pag.405. col.1.lin.26
Intellectus an ex inferiori aliquo semper decipiatur. pag. 423. colum.2.lin.42

Intellectum creatum deus vtroque modo mouet, scilicet dando virtutem:& dando speciem intelligibilem.pag.445.col.1.lin.35
Intellectiuum principium necesse est esse hominis formam substantialem.pag.325.col.1.lin.90
Intellectiuus appetitus an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalem:sicut cum appetit aliquid quia est bonum.pag.362.col.2.lin.penultima.
Intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso.pag.233.col. 1.lin.92.
Intelligere dei est eius substantia.pag.81.col.1.lin.47
Intelligere quo pacto in intelligente maneat.ibidem lin.86.
Intelligere quo pacto speciem intelligibilem consequatur. ibidem lin.91
Intelligere an sit ab anima,& an intellectus concurrat merè passiuè,& obiectum actiuè.pag.326.col.2.lin.82
Intelligat quo pacto homo per animã vt supergreditur.id est ipsam materiam non informet.pag.327.col.1.in.9
Intelligere an sit causaliter pati.pag.350.col.2.lin.24
Intelligere an pati formaliter sit.ibidem lin.95
Intelligere multa vt multa, & per multas species, & per modum vnius,& vnam speciem an idem dictu sit.pag.388.col.1.lin.33
Intelligere nostrum si in actu intelligere sit, cur non statim positum in intellectu intelligitur.pag.398.col.2,lin.87
Intelligere per conuersionem ad superiora,nunquid ipsi animæ præternaturale sit. pag.403.col.1.lin.29
Intelligere nec actio cuiusque creaturæ est eius substantia. pag.246 col.2.lin.43
Intelligere per species vniuersales, quid sit,& quotupliciter contingat pag.256.col.1.lin.80
Intelligere non solum est perfectio simpliciter.sed etiam intelligere omnia per vnum.pag.256.col.2.lin.76
Intelligendi modus per conuertionem ad superiora quo pacto nobilior esse dicatur: positiuè scilicet aut permissiuè.pag. 403.col.2 lin.66
Intelligibile dupliciter sumitur.pag.82.col.2.lin.19
Intelligibilis per seipsum conditiones..pag.258.col.1.lin.53
Intelligere ad hoc quod aliquid in actu sit quæ requirantur. ibidem lin.62
Intelligibile in actu:quod est effectus intellectus agentis, an priusquam species intelligibilis sit.pag.383.col.1.lin.58
Intelligibile an cõmuniter pro omni re materiali sumatur: & tunc primũ est quærere:an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium ideſt sub hoc genere: quod intelligibile vocatur:secundum vero an sit pura potentia in genere intelligibilium, ideſt entium materialium.pag.396.col.1.lin.1
Instans secundum an sit mora indiuisibilis in se: seu instantanea. pag.293.col.2.lin.42
Intentionale & cognoscitiuum quomodo distinguantur pag.257. col.2.lin.37
Inuidia in angelo nunquid non aliter potuit esse nisi affectata excellentia singularis.pag.287.col.1.lin.60
Irascibilis concupiscibilis dupliciter sumi possunt:vno modo vt sunt passiones:seu potentiæ sensitiuæ:alio modo vt absolutè significant vim, seu appetitum iræ.pag.274.col.2.lin.3
Irascibilis & concupiscibilis,superiori parti obediunt.pag.364. colum.2.lin.39
Iustitia commutatiua an in deo sit.pag.122.col.2.lin.15
Iustitia dei conuenienter veritas nominatur.pag. 123. col.2.lin.16
Lapidis natura cum nõ inueniatur:nisi in hoc vel illo lapide existens:& scietia de rebus existat:oportet scientiam terminari ad lapideitatem in hoc existentem.pag. 331.col.1.lin.46
Latitudo infinuata in nominũ cõmunicabilitate quænam sit. pag. 75.col.2.lin.53
Liber vitę in deo est notitia firma:ac significatiua prędestinatorum. pag.135.col.2.lin.13
Liber vitæ propriè glorię vitam respicit.pag.136.col.1.lin.3
Libro vitæ secundum rei veritatem nullus deletur.ibidem lin.53
Libro vitæ secundum hominum opinionem aliqui delentur.ibidem lin.55
Libro vitæ deleri, vel non deleri non solum ad opinionem hominũ referendum est: sed etiam quãtum ad rem.pag.136.col.1.lin.76
Liber vitæ an & quo pacto ad omnes in vitam æternam ordinatos extendatur.ibidem lin.84
Libertatis prima radix ratio esse dicitur:ita quod ex hoc primo alicui libertas ineſt.pag.373.col.1.lin.45
Libertas an primo in voluntate sit: & sit in voluntate primo formaliter:in ratione autem radicaliter: & quomodo Scoti motiuum solui possit.ibidem lin.57
Liberum dupliciter dicitur scilicet quo ad exercitium:vel quo ad actus specificationem:& eodem modo operatio.pag.275.col.1. lin.54
Liberum arbitrium est potentia.pag.373.col.2.lin.85
Liberi arbitrij rationi an naturalitas repugnet:& sic quod esse naturalis dicatur.pag.374.col.1.lin.22
Liberum arbitrium an ponatur habitus naturalis vel potentia naturalis.ibidem lin.28
Liberum arbitrium potentia appetitiua est.ibidem col.2.lin.69
Liberum arbitrium & voluntas non sunt duę:sed vna potentia.pag. 375.col.1.lin.27
Lignum vitæ an virtutis specificę & immortalitatis conseruatiuum erat.pag.429.col.2.lin.53
Lignum vitæ mortalitatem quodammodo causabat, non simpliciter.ibidem lin.2
Litera in vna scripta scripturę non inconuenit secundum sensum literalem plures esse sensus.pag.12.col.1.lin.1
Loca inter duo quęlibet diuisibilia esse infinita loca media,quonãmodo verum sit.pag.244.col.1.lin.59
Locum replere dicitur scilicet formaliter & effectiuè.pag.40.col.1. lin.69
Localis distantia an impediat cognitionem tam angeli, quàm animæ separatę.pag.266,col.1.lin.60
Loqui de ratione humana aliud est:& aliud loqui de propositionibus notis naturę humanæ.pag.10.col.2.lin.67
Loqui possunt angeli inferiores superioribus.p ag.452.lin.4
Locutio aliqua est angelis.pag.451.col.2.lin.40
Locutio nõ fit per angelum deo: ordinando conceptum respectu dei actiuè.pag.453.col.2.lin.70.
Locutio fit per angelum deo ordinando coneptum suum respectu dei passiuè.ibidem lin.74
Locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt. pagin. 454.col.1.lin.22.
Locutus an & quomodo deus ad angelos fuerit:& de qua locutione intelligatur.pag.453.col.2.lin.31
Lumen diuinę reuelationis ad aliquam scientiam dupliciter comparari potest.pag.5.col.2.lin.55
Lumen intentionale an sit habere.pag.306.col.1.lin.43
Lumẽ infusum nõ numeratur inter species sed inter virtutes intellectuas: quia nõ se habet vt ratio intelligendi:sed vt intellectum cõfortando efficaciam pręstans.pag.445.col.1.lin.76
Lux non est corpus.pag.306.col.1.lin.8
Lux est qualitas actiua consequens substantiam corporis ex se lucentis.ibidem col.2.lin.65
Lux an pro luce spirituali vel corporali supponat.pag.307.col.2.lin. 50.
Magnitudo si infinita esset an essentiam infinitã haberet.pag.34 col.1.lin.88
Malũ culpæ deus nullo modo vult:tamen vult per accidens malum naturalis defectus:& malũ pœnæ.pag.118.col.2.lin.59
Malum culpæ an & quomodo bono diuino priuat.pag.119.col.1. lin.8
Mala culpæ quo pacto sint à deo permissa propter vniuersi consectionem.pag.118.col.2.lin.57
Malum quo pacto sit quædam absentia boni.pag.224.col.1.lin.22.
Malum inuenitur in rebus, sicut & corruptio.ibidem col.2.lin.1
Malum est in bono vt in subiecto.pag.225.col.1.lin.29
Malum totaliter bonum consumere non potest.ibidem lin.88
Malum omne in rebus voluntarijs:est pœna vel culpa.pag.220 col. 1.lin.49
Malum non habet causam formalem.pag.227.col.2.lin.10
Malum habet causam efficientem,non per se:sed per accidens. ibidem.lin.19
Malum non habet causam finalem.pag,227.col.1.lin.13
Malum actionis & malum rei diuersimode causantur.ibidem.lin. 23
Malum rerum aliquarum reducitur in deum sicut in causam.pagin. 228.col.1.lin.74
Malum vnum summum primum principium omnium malorum nõ datur sicut econtra datur vnum summum bonum. pag. 229.col. 1.lin.1
Malum actionis non reducitur in deum sicut in causam.pag.228. col.1.lin.63
Malum culpæ quomodo opponitur proprio bono increato: non vt in nobis:sed vt in seipso.pag.229.col.1.lin.88
Malum actionis quando dicitur quod non reducitur in deum: an intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis an tantum in voluntarijs.pag.228.col.2.lin.7
Manifestare aliquod ignotum dupliciter contingit:vno modo per simplicem pręsentationem obiecti:alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis.pag.449.col.1.lin.47
Mathematica cur prima bonitate bona non sint.pa.27.col.2.lin.3
Mathematica dupliciter sumi possunt,scilicet absolutè,& sub abstractionis modo.pag.27.col.2.lin.28
Mathematica formaliter loquendo cùm non sint nec actu:nec potentia & tamen rationem entis habent: cum ens nõ dicatur nisi de eo quod est in actu vel potentia:quomodo ista duo simul stant.pag.28.col.1.lin.59
Mathematica an ideo à fine abstrahant: quoniam abstrahunt à

materia & motu.pag.27.col.2.lin.5
Materiæ nomine quid veniat. pag. 199. colum. 2. lin. 15. & pag. 199. col.2.lin.4
Materia quomodo per formam cõtrahatur sicut substantia.pag.199. colum.2.lin.5
Materiæ informitas an præcesit durationeeius formationem: aut distractionem sed natura tantum.pag.301.colum.2.lin.93. & pag. 302.col.1.lin.55
Materia corruptibilium & incorruptibilium non est vna. pag. 302. col.2.lin.7
Materia secundum id quod est in potentia ad formam an sit in potentia ad omnes formas:quibus communis est.ibid.lin.16
Materia an in cœlo esse dicatur : & an alterius rationis existat. pag. 303.col.1.lin.33
Materia cœli an sit simplex substantia corporea.ibid.col.2.lin.72
Materiæ vocabulum an sancto doctori defecerit:ex hoc quod dixit: quòd nomine corporis pars rei materialis intelligitur. pag. 319. col.1.lin.54
Materia prima quo pacto sit prima in potentia ad esse substantiale primitate intentionis vel executionis.pag.336.col.1.lin.73
Materiam ad formam deus immediate mouere potest. pag.444.colum.2.lin.in text.53
Materia corporalis non obedit angelis immediate ad transformationem formalem.pag.462.col.1.lin.15
Materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata an ad certam quantitatem secundum se extendatur quamuis nobis incertam.pag.489.col.2.lin.61
Materia in qua anima habet esse perfectum dupliciter deperdi potest: vno modo per partium variationem: alio modo inquantum perfecta animam participat.pag.491.col.1.lin.86
Materiam esse in deo est impossibile.pag.17.col.1.lin.90
Materiæ esse tale in aliquo genere aliud est: & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis.pag.15.col.1.lin.9
Maximæ quædam propositio de forma assumpta à sancto doctore, quo pacto vera sit.pag.57.col.1.lin.95
Mediatio an attendatur penes carere innouatione & veteratione:& tamen prius & posterius habeat quatenus in primo cum æternitate conueniunt & in secundo cum tempore. pagina 46.colum.1. lin.95
Memoria significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorum vt præterita sunt.pag.355.col.1.lin.71
Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. pag.356.col.2.lin.90
Mensuræ durationis secundum Scot.quot sint. pagina 47. colum.1. lin.50
Metaphoris quomodo vti Theologi dicantur.pag.11.col.1.lin.1
Metaphoris quomodo sacra doctrina vtatur propter necessitatem & vtilitatem.ibid.lin.38
Minimum in homogeneis substantiis potens per se existere an detur.pag.35.col.1.lin.21
Miracula dicantur omnia quæ à deo fiunt præter causas nobis notas.pag.448.col.1.lin.53
Miraculum vnum est maius alio.ibid.lin.88
Miracula proprie dæmones facere non possunt. pag. 472. colum.1. lin.69
Miraculis dæmones large seducere possunt.ibid. lin.74
Misericordia maxime est in deo non secundum passionis affectum: sed secundum effectum.pag.123.col.2.lin.69
Misericordiam & iustitiam in quolibet dei opere inuenire oportet. pag.124.col.1.lin.14
Missio quo pacto in visibilem & inuisibilem distinguatur. pag. 205, col.1.lin.93
Missio est nomen multiplex multas intentiones habens : sicut processio missi &c.pag.208.col.1.lin.37
Mobile aliquod an detur quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum.pag.285.col.1.lin.21
Modus species & ordo, quid sint: & quomodo ipsis doctor sanctus vtatur.pag.29.col.2.lin.5
Modus in bono substantiali angelorum quomodo saluetur,ibidem. lin.penult.
Modus substendi vltra naturam specificam indiuiduis cõuenit substantiæ.pag.154.col.2.lin.59
Modus quo res naturalis perficitur, an causetur ex naturali modo essendi eiusdem.pag.255.col.1.lin.71
Modus essendi peccati in aliquo dupliciter contingit:aut scilicet secundum reatum:aut secundum affectum.pag.286.col.2.lin.2
Mouere dupliciter dicitur,scilicet finaliter & effectiue. pag. 370.colum.2.lin.89
Motus quilibet sicut habet proprium prius & posterius in seipso:ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum : & consequenter proprium tempus.pag.43.col.2.lin.95
Motus localis secundum sanctum doct. propriè loquendo substantiis spiritualibus non conuenit.pag.242.col.2.lin.73
Motus angeli necessario est in tempore.pag.245.col.1.lin.3
Motus angeli continuus est in tempore cõtinuo:motus vero discontinuus est in tempore discreto.ibid.lin.19
Motus angeli an & quo pacto non mensuretur tempore quod est primi motus mensura:sed alio siue cõtinuo:siue discreto de mente sancti doctoris.pag.246.col.1.lin.21
Motus duplex quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis:vel alicuius mobilioris se:quidam autem per oppositum.pag.285.col.1.lin.36
Motus inferiorum corporum à corporibus cœlestibus causantur. pag.475.col.1.lin.32
Moyses ex quatuor causis finalibus creaturarum vnam tantum tetigit:propter idololatriæ offensionem tollendam. pag. 312.colum. 1.lin.19
Mulier conuenienter ex viro formata est magis quàm fœmina cuiuscunque animalis ex eo.pag.414.col.2.lin.78
Mulier conuenienter fuit formata de costa viri.ibid.lin. 95
Multitudinẽ infinitam per se esse in actu est impossibile. pag. 36.colum.2.lin.70
Multitudinem infinitam per accidens esse in actu est possibile. ibid, lin.72
Multitudinem infinitam in actu siue per se: siue per accidens est impossibile.ibid.lin.76
Multitudinem infinitam in potentia esse est possibile.36.col.2.li.78
Multitudinis species an secundum numeri species existant. ibidem. lin.81
Multitudo quomodo ex vnitatibus componatur. pag.51.col.1.lin.14
Mundum semper fuisse demonstratione probari nõ potest.pag.219, colum. 2.lin.6
Mundum incepisse sola fide tenetur.pag.220.col.1.lin.50
Mundus est tantum vnus.pag.223.col.1.lin.8
Mundus ab vno gubernatur.pag.437.col.2.lin.5
Mutatio ex nihilo & in nihilum an sit possibilis & quomodo. pag. 42.col.2.lin.71
Natura & suppositum quomodo distinguantur. pag. 19. colum. 1. lin.57
Naturam supra alicuius aliquid esse dupliciter contingit. pag.57.colum.1.lin.82
Naturæ nomen quomodo sumatur.pag.74.col.2.lin.84
Natura nullum actum habere potest:nisi ille sit actio immanens aut transiens,pag.149.col.1.lin.1
Naturam participans aliquam quomodo sibi simile faciat:non producendo naturam absolute:sed applicando. pagina 216.colum.2. lin.74
Natura vna an per aliam determinabilis existat. pag. 259. colum. 2. lin.91
Naturæ cognoscibiles duplicis ordinis esse dicuntur, scilicet cognoscibiles tantũ:& cognoscibiles & cognoscitiuæ per accidens.pag. 260.col.1.lin.10
Naturæ cognoscibiles dupliciter considerari possunt, scilicet vt cognoscibiles præcise:& vt cognoscentes cognitæ.ibid.lin.27
Naturæ possibilis de ratione an sit esse in particulari. pag. 381.col.2. lin.7
Naturæ rei materialis an possit vera & perfecta cognosci:absque eo quòd cognoscatur vt in particulari existens.ibid.lin.40
Naturam existentem in hac materia non prout est in hoc,an sit à phantasmatibus abstrahere.pag.384.col.2.lin.15
Natura corporalis nata est moueri immediate à nõ spirituali secundum locum.pag. 462.col.1.lin.46
Naturalia omnia & humana, quæ fiunt hic per accidens,reducuntur ad regulam diuinæ prouidentiæ : siue in aliquod intellectuale agens.pag.480.col.2.lin.69
Necessarium dupliciter sumitur.pag.1.col.1.lin.69
Necessariũ ad finem dupliciter dicitur,scilicet ad esse & ad bene esse. ibid.lin.27
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem acceptam de multis : quæ humanam quæstionem excedunt. pag.1.col.2.lin.1
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem de his ; quæ de deo etiã naturali ratione inuestigari possunt. ibid.lin.2
Necessarium quomodo à possibili differat.pag,43.col.1.lin.16
Necessarium quomodo quendam veritatis modum significet. pag. 45.col.2.lin.67
Necessarium quomodo distinguatur.pag.365.col.2.lin.36
Necessarium dupliciter sumitur: vno modo simpliciter, alio modo immutabiliter.pag.91,col.1.lin.34
Necessitas naturalis an auferat libertatem. pagina 367. columna 1. lin.84
Nihil præter deum ab æterno fuit.pag.219.col.1.lin.64
Nihil omnino in nihilum redigitur.pag.443.col.2.lin.76
Nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ quid intelligatur. pag.1. colum.2.lin.78

Nominum

Nominum quædam important absolutum : quædam relationem. pag.32.col.1.li.81
Nominum de deo tria sunt genera:scilicet negatiua, relatiua & positiua. pa.66.co.1.li.67
Nomina dicuntur de deo substantialiter: imperfecte tamen. ibidem. col. 2. lin.6
Nominibus deo attributis sunt duo.s.perfectio significata & modus significandi. pa.67.col.1.li.84
Nomina aliqua dicta de deo proprie & magis & prius dicuntur de deo quo ad rem significatam:nulla autem quo ad modum significandi.ibidem.col.2.lin.3
Nomina deo attributa non sunt synonyma. ibid. lin. 36
Nomina communia deo & creaturis non dicuntur de eis vniuoce. pag.68.col.2.lin.3
Nomen sapientiæ absolute, quid significet.pag.69.col.2.li.59
Nomina non dicuntur de deo , & alijs pure æquiuoce. pag.70.col.1. lin.29
Nomina quæcunque sunt communia deo & creaturis de eis dicuntur secundum analogiam vnius ad alterum. ibid.li.66
Nomina metaphorica quæ dicantur. pag.71. col.1. li.8
Nomina communia proprie dicta si dicerentur de deo causaliter tantum de creaturis quàm de deo dicerentur.ibid.lin.25
Nomina an solum significent quod deus sit causa:vel quod sit essentialiter talis. ibid.li.71
Nomina communia prius dici de deo quantum ad rem significatam, quomodo intelligatur. pag.71.col.2.li.4
Nomina quædam importantia relationem ad creaturas: an ex tempore de deo dicantur. pag.72.col.1.li.14
Nomen omne significans naturam ab indiuiduo distinctam est communicabile proprie secundum rem vel secundum rationem saltem. pag.75. col.1. li.42
Nomen omne significans singulare est incommunicabile proprie: tam secundum rem quàm rationem:licet metaphorice communicabile sit. ibid.col.2.lin.1
Nomen omne significans formam non indiuiduam per aliud suppositiui: sed per seipsam secundum quod in se est incommunicabile proprie re & ratione quanuis re non metaphorice. pag. 75. col.1. lin. 7
Nomen deus est incommunicabile secundum rem : communicabile autem secundum opinionem:& secundum similitudinem.pag.76. col.1. lin.28
Nomen aliquod diuinum si esset significans naturam illam inquantum hanc illud esset in communicabile proprie ad extra.ibid.li.55
Nomen deus de quibus verificetur. ibid. li.84
Nomen deus de tribus dicitur non vniuoce,nec æquiuoce,sed analogice.pag.76.col.2.li.30
Nomen qui est : est nomen dei maxime proprium triplici ratione. pag.77. col.1. lin.33
Nomen qui est: an sit deo maxime proprium præter alia nomina. ibid. lin.72
Nomine scientiæ cognitio intellectiua certa & euidens. pag. 78. col.2. lin. penult.
Nomen hoc spiritus sanctus est proprium diuinę personę procedentis per modum amoris ex accommodatione sacrę scripturæ.p.174 col.1. li.51
Nominum diuinorum essentialium quædam sunt substantiua & quædam adiectiua. pag.184. col.1. lin.11
Nomina abstracta pro personis supponere non possunt. pag.187. col.1.li.1
Nomina tam personalia quàm notionalia si adiectiua fuerint : de essentia non prædicantur : si verò substantiua prædicantur de ea. ibidem.li.52
Nomina significantia originem diuinarum personarum quomodo significare habeant.pag.205.col.1.li.40
Nomina tertij ordinis tantum temporaliter dicuntur : secundi verò æternaliter tantum,primi vtroque modo.ibid.li.68
Nomine animæ quid veniat.pa.318.col.1.li.31
Nota de deo naturali lumine dupliciter sumuntur:vno modo secundum se:alio modo vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se,& vt creditipa.14.col.1.li.10
Notitia à qua conceptus procedit,triplex esse potest:iuxta triplicem modum quo actualis notitia in nobis causatur. pag.145.colum.1. linea.87
Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. pag.386. col.2.li.79
Notio quid sit,à quo introducta,& quo pacto à theologis sumatur, pag.163.col.2.lin.14
Notio in diuinis an ab eo,cuius est notio distinguatur. pag.164.col. 1.linea.1
Notiones sunt quinque.s.innascibilitas , paternitas, communis spiratio,filiatio & processio.pag.165.col.1.li.85
Notio sexta scilicet inspirabilitas , communis scilicet patri & filio cur non ponenda sit ibid.col.2.li.24
Numerus quilibet quo pacto sit vnius secundum se formaliter:& ita in infinitum augeatur.pag.36.col.2.li.39
Numerus ad visionem requisitus duplex,scilicet virtus visiua,& vnio rei visæ cum videnteпa.53.col.2.li.84
OBiectio Scoti contra sanctum doctorem de diffinitione rationis inter paternitatem & spirationem.pag.166.col.1.li.32
Obiectiones Scoti in materia angelorum contra sanctum docto, quomodo soluantur.pag.239.col.2.li.2
Obiectiua pluralitas quomodo in intellectu diuino existat. pag.97. col.1.li.71
Obiectio in primo & adæquato intellectus duo existunt ratio scilicet obiectiua:puta quod quid erat esse entis : & conditio obiectiua,scilicet ratio,seu modus quidditatis.pa.369.col.2.li.28
Obiectum intellectus nostri,nunquid infinitũ compatiatur,vel illud in potentia tantum & quomodo.pa.392.col.2.li.72
Obiectum melius videri ab vno , quàm ab alio ex duobus oriri potest.pag.58.col.2.li.pen.
Occulta quę sunt nobis de deo quemadmodum magis sunt propria deo in cognoscendo,ita & in essendo.pag.7.col.2.li.2
Obstinatio an sit effectus communis & vnius rationis in homine & angelo.pag.296.col.1.li.3
Omnia quæ in tempore fiunt an æternitati præsentia sint. pag.89. col.1.li.21
Omnia qui dicit nihil excludit.pag.125.col.2.lin.21
Omne quod quocunque modo à deo est quemadmodum necesse est esse.pa.209.col.1.li.33
Omnia esse creata à deo non solum est possibile, sed etiam necessarium.pag.213.col.2.li.91
Omnia quæ processu temporis diuina prouidentia facta sunt in prima rerum conditione secũdum quasdam rationes seminales productа fuerunt.pag.281.col.2.lin.74
Omne quod est secundum se totum actus an intellectum in actu sit. pag.303.col.2.lin.82
Omnia in esse à deo conseruantur : & hoc tam fide quàm ratione. pag.440.col.2.lin.63
Omnia à deo in esse non indirecte conseruantur.ibid.lin.73
Omnia conseruari egent à deo directe.ibid.lin.52
Operatio ita participata æternitate mensuratur. pagina 47. colum. 2.lin.92
Operatio intellectus vtrum sit omnium perfectissima:& vtrum conclusio sancti doct.quo ad hoc vera sit.pag.142.col.1.lin.60
Operationum quædam est vitalis:quæ scilicet est ab anima inquantum anima : & quædam non vitalis quæ , scilicet est à natura tantum : vt motus sursum vel deorsum. Item operationum vitalium quædam dicunt aliquid commune cum non vitalibus & aliquid proprium inquantum vitales sunt : quædam verò nihil cum non vitalibus commune habent.pag.236.col.1.lin.85
Operatio angeli circa motus continuitatem an sit vna vel plures, pag.242.col.2.lin.77
Operatio immanens dupliciter sumi potest,scilicet in communi puta intelligere , videre:& in speciali seu contractè : puta intelligere humanum,videre bouinum &c.pag.249.col.2.lin.72
Operatio omnis incipiens cum esse rei est ei ab agẽte à quo esse habet:quæ propositio cum sit sancti doctor. quomodo verificetur. pag.290.col.1.lin.86
Operatio prima angeli quo ad specificationẽ & actus rectitudinem an naturalis fuerit.pag.291.col.1.lin.82
Operatio animæ cum non sit in genere substantiæ ergo nec potentia operatiua:& an rationes Scoti contra hoc procedant,pag.339. col.1.lin.50
Opinio Aristotelis vtrum Platonis opinioni consentiat in materia de idea boni.pag.32.col.2.lin.3
Opinio Aristotelis de anima intellectiua : & discordia inter ipsum & sanctum doctorem.pag.38.col.1.lin.5
Opiniones multorum asserentium causam ipsius prædestinationis. pag.130.col.2.lin.91
Opinio Poretani ponentis relationem esse personam:personam autem non esse essentiam an male adducta sit. pagina 189. colum.1, lin.36
Opiniones nunquid intellectus ab intelligibili patiatur. pag.351.colum.1,lin.10
Opiniones de angelis & anima.pag.357.col.1.lin.86
Opiniones multorum an appetibile appetitum moueat in genere causæ efficientis. pag.362.col.1.lin.56
Opiniones antiquorum de sensibilium cognitione. pag. 375.colum. 2.lin. 32
Opiniones antiquorum quomodo anima corpora cognoscat. pag. 376.col.1.lin.91
Opiniones Philosophorum quomodo substãtiæ immateriales à nobis cognoscantur:& intelligantur.pag.399.col.1.lin.92
Opiniones Philosophorum de felicitate.ibid.col.2.lin.60
Opiniones Philosophorum de gubernatione mundi. pag.437.col.2. lin.29

Opinio antiqua de operationibus ipſius dei.pag.446.col.1.lin.47
Opinio Platonis, Auicennæ, & aliorum de corporum actionibus. pag.474.col.1.li.67
Opiniones an dæmones ſint.pag.477.col.1.li.50
Opiniones an fatum concedatur.pag.480.col.2.li.50
Opiniones philoſophorum & theologorum de his,quæ ad hominis actiones pertinent.pag.302.col.1.li.82
Opiniones de animarum creatione.pag.488.col.1.li.62
Oppoſitorum vnum excludere reliquum, dupliciter intelligi poteſt: formaliter ſcilicet & effectiuè: & multa alia circa iſtam conditionalem:ſi vnum oppoſitorum &c.pag.15.col.2.li.80.& ibid.li.88
Oppoſitum infinitum dupliciter contingit.pag.16.col.1.li.1
Oppoſitio relatiua an & quo pacto in deo exiſtat. pag.152.colum.2. linea.2
Oppoſitio ſola relatiua an in diuinis realiter diſtinguatur. pag.174. col.2.li.86
Opus creationis triplex.pag.311.col.2.li.52
Ordo rationis in quo conſiſtat.pag.26.col.2.li.57
Ordo rerum in eſſendo dupliciter conſiderari poteſt. pag.28.col.2. linea.82
Ordo articulorum ſancti doct.an præpoſterus videatur. pag.67.col. 1.linea.45
Ordinis rerum in finem in diffinitione prouidentiæ, an intelligatur & ipſe ordo in finem,& peruentio ad finem an ordo tantum.pag. 125.col.1.li.62
Ordo originis an ſit præciſe id, quo realiter ipſæ proceſsiones diſtinguantur.pag.147.col.1.li.1
Ordo in materia diuinarum perſonarum à ſancto doctore in litera poſitus qualis ſit,an ſcilicet quo ad nos,an ſecundum ſe. pa.344. col.1.li.94
Ordo naturæ in perſonis diuinis exiſtit.pag.202.col.1.li.54
Ordinis de ratione an prioritas & poſterioritas ſit.ibid.li.90
Ordine actuum, qui eſt ordo cauſæ efficientis, & in ordine potentiæ, qui eſt ordo cauſæ materialis qualis reductio fiat. pag.322. col.2.li.56
Ordo tertius potentiarum animæ cur tribus ſenſibus attribuitur: non autem aliis potentiis in litera à ſancto doctore enumeratis. pag.343.col.1.li.35
Ordo naturalis inter potentias eſt triplex,ſcilicet ſecundum cauſam actiuam,finalem,& materialem.pa.345.col.1.li.19
Ordo inter recipiens & receptum licet ſolius naturæ eſſe poſsit: vt patet de ſubiecto,paſsione &c.poteſt tamen eſſe durationis.pag. 350.col.1.li.61
Ordo quo indiuiſibile à nobis cognoſcitur ex habitudine ad quiditatem ſenſibilem penſandus eſt.pag.391.col.1.li.34
Ordines duo operationum in actione & paſsione intellectus attenduntur.pa.592.col.1.li.4
Ordinem intelligibilium eſſe ſupra ordinem intellectuum quomodo intelligatur. pag.396.col.1.li.41
Ordo in vniuerſo duplex inuenitur intelligibilis ſcilicet & ſenſibilis: alter materialitate,alter autem materia conſtat.ibid.li.59
Ordo,affectio,& cognitio quid determinent. pag.405.col.2.li.fi.
Ordines multiplicantur ſecundum cauſarum multiplicationem.pag. 447.col.1.li.11
Ordo duplex eſt in rebus.ibid.col.2.li.3
Ordine ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, ſcilicet actiuè & paſsiuè.pag.453.col.2.li.64
Ordo dupliciter diſtinguitur communis ſcilicet & ſpecialis.pag.455. col.2.lin.71
Ordinum diſtinctio in angelis vnde ſit.pag.456.col.1.lin.42
Ordinum diſtinctio in angelis per reſpectum ad finem ſupernaturalem ineſt completiuè à gratia: inchoatiuè autem à natura. ibidē. linea.47
Ordo angelicus habet duo.pag.458.col.1.li.67
Ordines quo ad graduum diſtinctionem remanebunt.ibid.li.75.
Ordines quo ad executionem officiorum partim remanebūt & partim non.ibid.lin.88
Ordinibus angelorum duo concurrunt, ſcilicet naturæ conditio,& dona gratiæ.pag.459.col.1.lin.27
Ordines dupliciter dici,quo ad naturam & quo ad gratiam.pag.eadem col.2.lin.35
Ordinatum ad deum vt finem ignotum ratione naturali cōſequendum,quibus egeat &c.pag.1.col.2.lin.35
Origo paſsiuè præcedit proprietates perſonarum præcedentium etiam perſonales.pag.192.col.2.lin.60
Paradiſus locus eſt in Orientis parte conſtitutus. pag.434.col.1. linea.80
Paradiſus eſt locus conueniens humanæ habitationi ſecundum primæ immortalitatis ſtatum.pag.435.col.2.lin.25
Pars an naturaliter plus diligat totum quàm ſeipſam.pag.278.col.2. linea.14
Pars nulla eſt perfecta extra ſuum totum.pag.279.col.2.lin.20
Particularia ab illis denominantur.pag.32.col.1.lin.94
Paſsionum animæ aliæ circa bonum: aliæ circa malum: earum verò quæ circa bonum: aliæ circa bonum habitum vel ſuo tempore habendum: aliæ circa bonum non habitum, & tunc non habendum.pag.425.col.1.lin.8
Paſsionum duplex eſt modus: per modum præuenientis & impedientis: & per modum conſequentis & obedientis. ibidem.linea.44
Paſsio dupliciter dicitur,ſcilicet propriè dicta & communiter. pag. 428.col.1.lin.75
Paſsione cōmuniter homo erat paſsibilis & anima & corpore:quoniam ſentiebat.ibid.lin.83
Paſsione propriè homo & anima & corpore impaſsibilis erat: quia virtus animæ paſsionem prohibebat ſicut & mortem. ibidem. linea.89
Pater eſt,deus, pater eſt perſona in diuinis cum dicimus quod prædicatum exiſtat.pag.160.col.1.lin.92
Pater quod ad filium referatur, non vna ſed duabus relationibus quomodo intelligatur.pag.164.col.2.lin.37
Pater eſt principium.pag.166.col.2.lin.65
Patri an principij nomen conueniat.ibid.lin.75
Pater eſt nomen proprium perſonæ patris.pag.167.col.1.lin.42
Pater in diuinis quid ſignificare habeat:& quomodo ſumatur. pag. 167.col.2.lin.29.
Pater de deo dupliciter dicitur, ſcilicet perſonaliter & eſſentialiter. ibidem.lin.80
Pater per prius in diuinis dicitur perſonaliter, quàm eſſentialiter. pag.168.col.1.lin.24
Pater quomodo plura principia dici poſsit.pag.178.col.2.lin.70
Pater voluntate concomitante filium genuit. pagina 194. colum.1. lin.45
Pater genuit filium natura non voluntate principiante: ſed ſic produxit creaturam.ibid.lin.53
Pater quomodo æqualis ſit filio & æquetur.pag.201.col.1.lin.15
Pater quomodo nullo modo prior filio eſſe intelligatur. pag.202. col.2.lin.60
Pater eſt in filio & econuerſo ſecundum eſſentiam, relationē,& originem.pag 203.col.1.lin.vlt.
Patrem eſſe in filio quotupliciter intelligi poteſt.ibid.col.2.lin.7
Patri mitti non conuenit, ſed filio & ſpiritui ſancto. pag.206.col.2. lin.64
Paternitas cum prædicatur de eſſentia: an ſit prædicatio per ſe.pag. 187.col.1.lin.94
Pati cauſaliter eſſe nihil aliud eſt quàm ex paſsione cauſari. pag.351. col.1.lin.2
Peccator quomodo à diuina voluntate recedere videatur. pag.115. col.2.lin.42
Peccata omnia ſecundum reatum in angelis eſſe poſſunt. pag.286. col.2.lin.13
Peccatum primum in angelis ſecundum effectum non poteſt eſſe aliud quàm ſuperbia.ibid.lin.17
Peccatum inuidiæ conſequenter potuit eſſe in angelis ſecundum effectum.ibid.col.2.lin.56
Peccatum angeli an fuit ex parte electionis: & non ex parte rei electæ:vel fuit peccatum ſuperbiæ.pag.287.col.1.lin.11
Peccatum primi angeli fuit aliis cauſa peccandi: non cogens: ſed quaſi exhortationem inducens.pag.293.col.2.lin.14
Perfectio quid ſignificet: & quomodo à ſancto doct. ſumatur. pag. 23.col.1.lin.8
Perfectio duplex,ſcilicet in eſſe & abſolutè.pag.29.col.1.lin.97
Perfectionis quicquid eſt in inferiori an proportionaliter in ſuperiori ponendum ſit.pag.111.col.1.lin.63
Per ſe primo,ſecundum Philoſophum quid ſignificare habeat. pag. 17.col.2.lin.93
Perfectio prima vniuerſi congruè ſeptimæ diei aſcribitur:vltima autem conſummationi ſeculi.pag.315.col.2.lin.7
Perſona ſignificat in genere rationalium ſubſtantiarum quod hæc tria nomina,ſcilicet ſubſiſtentia:res naturæ & ſubſtātia:ſeu hypoſtaſis ſignificant communiter in toto genere ſubſtantiarum. pag. 154.col.2.lin.pen.
Perſona de deo dicitur excellentiori modo quàm de creaturis. pag. 155.col.1.lin.21
Perſona an ſignificet perfectiſsimum in tota natura.ibid.lin.53
Perſona:diuina ſignificat relationem per modum ſubſtantiæ, id eſt, hypoſtaſis in natura diuina.pag.156.col.1.lin.42
Perſonam diuinam ſignificare relationē dupliciter intelligi poteſt. ibidem.col.2.lin.40
Perſonæ diuinæ in diuinis quod nec relatio, nec ſubſtantia prima, aut ſecunda, nec aliquid poſitiuum quiditatiuum diuinis perſonis ſignificetur.pag.157.col.1 lin.3
Perſonæ plures in diuinis ſunt.pag.158.col.1.lin.1
Perſonas tres neceſſe eſt tantùm in diuinis ponere.ibid.lin.10
Perſona patris vna an referatur ad duas perſonas, ſcilicet filij & ſpiritus ſancti non vna relatione.pag.164.col.1.lin.75

Perſon

Perſonæ nomen commune eſt tribus perſonis diuinis ſecundum rationem non ſicut genus vel ſpecies: ſed ſicut indiuiduum vagum. pag.160.col.1.lin.43
Perſonæ diuinæ competit donum eſſe & dari. pag.181.col.1.lin.70
Perſona eſt idem realiter quod eſſentia.pag.182.col.2.lin.26
Perſona ſeu relatio non differt re vel ratione tantum ab eſſentia diuina.ibid.lin.53
Perſona in diuina præter eſſentiam tribus cōmunem, & relationem ac originem cuique perſonæ propriam:an ſit quędam entitas abſoluta incommunicabilis: quæ diuinæ perſonæ conſtitutiua eſt. pag.190.col.1.lin.14
Perſonis de diuinis dupliciter loqui poſſumus.pag.191.col.2.lin.5
Perſona vna diuina an in alia ſecūdum relationem eſſe dicatur. pag. 204.col.1.lin.43
Perſonæ alicui diuinæ poteſt conuenire mitti.ibid.col.2.lin.94
Perſona diuina inuiſibiliter mittitur ſecundum ſolam gratiam gratum facientem.pag.205.col.2.lin.5
Perſonæ diuinæ ſecundum rationem ſuæ proceſsionis inquantum includunt eſſentialia,attributa,ſcientiam ſcilicet & voluntatem, habent cauſalitatē reſpectu productionis rerū.pag.217.col 2.lin.88
Phantaſmata diuerſa ciuſdem ſpeciei quomodo in vno homine eſſe dicantur:cum duo accidentia eiuſdem ſpeciei ſimul in eodem eſſe non poſsint.pag.330.col.1.lin.52
Plantarum productio conuenienter tertia die facta eſt. pag. 311. colum.2.lin.12
Pluralitas duplex exiſtit,ſcilicet materialis & tranſcendens. pag.158. col.2.lin.penult.
Ponere aliquid quid ſit.ibid.lin.88
Poſsibile abſolute quid ſit:& quomodo diſtribuatur. pag. 138. col.1. lin.61
Potentia triplex eſſe dicitur.pag.2.col.1.lin.62
Potentia nulla in deo eſt.pag.116.col.2.lin.1
Potentia eſt duplex,actiua ſcilicet & paſsiua.pag.137.col.1.lin.8
Potentia paſsiua nullo modo in deo eſt.ibid.lin.11
Potentia actiua in deo maxime eſt.ibid.lin.13
Potentia dei eſt infinita.pag.137.col.2.lin.96
Potentiam dei fundari ſuper eſſe infinito: & vniuerſaliter perfecto quid ex hoc inferatur.pag.138.col.2.lin.97
Potentiæ diſtinguuntur per actus:& actus per obiecta. pag. 195. colum.2.lin.61
Potentia dupliciter ſumitur.pag.197.col.1.lin.45
Potentiam reſpectu actuum notionalium neceſſe eſt in diuinis ponere.ibid.lin.63
Potentia an & quorū actuū in diuinis ponatur.pag.197.col.2.lin.2
Potentia quòd in vno quo que agente ſit id:quo agens agit:quomodo verificetur.pag.198.col.1.lin.84
Potentia actiui & paſsiui,quæ in ſe claudat.pag.250.col.2.lin.3
Potentias plures in anima ponere neceſſe eſt. pagina 341. colum.1. lin.5
Potentiæ diuerſificantur ſecūdum actuum & obiectorum diuerſitatem.ibid.lin.87
Potentias diſtingui per actus & obiecta dupliciter intelligi poteſt. pag.341.col.1.lin.80
Potentiarum diuerſitatis realis cauſa an rationis diuerſitas in obiecto ſufficiens videatur.pag.342.col.2.lin.2
Potentiæ non organicæ ſunt in ſola anima vt in ſubiecto. pag. 343. col.2.lin.4
Potentiæ organicæ ſunt in coniuncto vt in ſubiecto.ibid.lin.7
Potentiæ omnes animæ ab animæ eſſentia fluere dicuntur. pag.344. col.1.lin.59
Potentia vna animæ ab alia oritur.ibid.col.2.lin.penult.
Potentiæ imperfectiores à perfectioribus oriuntur ordine finali & actiuo.pag.345.col.1.lin.27
Potentiæ perfectiores ab imperfectioribus oriuntur ordine materiali.ibid.lin.32
Potentiæ exiſtentes in ſola anima vt in ſubiecto corpore deſtructo remanent.ibid.lin.93
Potentiæ animæ ſecundum genus,quinque ſunt. pag.346. colum.1. lin.7
Potentiam quandam animæ appetitiuam ponere neceſſe eſt. pag. 361.col.1.lin.4
Practicum & ſpeculatiuum quid ſint:& quomodo diuidantur.pag.5. col.2.lin.vlti.
Prædeſtinatio eſt in deo.pag.128.col.2.lin.24
Prædeſtinatio quid proprie ſit:& eius differentia.ibid.lin.90
Prædeſtinato non eſt aliquid in prædeſtinato: ſed in prædeſtinante tantum.pag.129.col.1.lin.46
Prædeſtinatio eſt certa:non tamen neceſsitatem imponit. pag. 133. col.1.lin.92
Prædeſtinatione duo ſunt,ſcilicet præordinatio & effectus. pag.135. col.1.lin.25
Prædeſtinatio, quo ad præordinationem nullo modo ſanctorum precibus iuuatur.pag.135.col.1.lin.29
Prædeſtinatus peccator ſecūdum aliquod tempus an ſit neque beatus:neque malus.pag.121.col.2.lin.vlti.
Prædeſtinati omnes ſunt electi & dilecti à deo. pagina 130.colum.1. lin.44
Prædeſtinat cur deus iſtos: illos autem reprobat, ſola dei voluntas eſt cauſa.pag.132.col.2.lin.82
Prædeſtinatum ſicut omne ita omne prouiſum infallibiliter euenit. pag.133.col.2.lin.4
Prædeſtinatorum numerus eſt deo certus:non ſolum formaliter ſed & materialiter:non ſolum vt cognitus:ſed vt electus & præfinitus. ibid.lin.88
Prædicationis modus medius inter vniuoca & æquiuoca. pag. 70. col.1.lin.89
Præſentia in agentibus corporalibus & ſpiritualibus quotuplex ſit. pag.39.col.1.lin.90
Præſentiarum enumeratarum in materia angelorum in loco exiſtentium, quæ certæ ſint:& quæ ambiguæ.pag.238.col.1.lin.15
Præteritum dupliciter ſumitur, ſcilicet formaliter & denominatiuè. pag.139.col.2.lin.46
Præterita non fuiſſe diuinæ voluntati non ſubiacet.ibid.lin.71
Primum quandoque ſumitur vt notat ordinem prioritatis cæterorum efficientium reſpectu:quandoque ſumitur vt ſignificat ſecundum quod ipſum.pag.17.col.2.lin.12
Principio non conuenit perfectio.pag.23.col.2.lin.17
Principium quomodo confuſe ſupponat.pag.179.col.1.lin.15
Priuatio quomodo magis & minus propter diuiſionem ſuſcipiat. pag.52.col.1.lin.64
Prius ſecundum ſenſum iudicamus magis commune quàm minus commune.pag.387.col.1.lin.5
Proceſsio in diuinis quomodo ſumatur:& multi alij termini. pagina 146.col.1.lin.86
Proceſsio ſecundum actionem ad extra,an in infinitis creaturis ſit propria.pag.145.col.2.lin.35
Proceſsio duplex eſt.pag.143.col.1.lin.vlt.
Proceſsionis amoris de ratione an ſit in primo modo dicendi per ſe:an in ſecundo.pag.146.col.2.lin.15
Proceſsio amoris in diuinis non eſt generatio. pag. 147.columna 2. lin.54
Proceſsio in diuinis per modum amoris procedit aut ſpecies. ibid. lin.56
Proceſsiones an propriis rationibus diſtinguantur. pag. 148. col. 1. lin.50
Proceſsio nulla in diuinis eſſe poteſt niſi verbi & amoris. ibid.lin.69
Proceſſus ſancti doctoris, ſcilicet ſub communi ſe habere ad formam &c.an ſophiſticus videatur.pag.17.col.2.lin.80
Proceſſus ſancti doctoris de ſpiratione & proceſsione: in diuinis perſonis an nullus ſit.Et an contradictoria implicet. pag. 158. colum.1.lin.50
Proceſſus ſancti doctoris in materia cognitionis angelorum ex parte rerum materialium an procedat.ibid.col.2.lin.92
Proceſſus ſancti doctoris ſecūdum proportionalitatem angelorum ad corpora cœleſtia an ſuper aliqua ratione fundetur.pag.268.colum.2.lin.96
Proceſſus ſancti doctoris artic.5.quæſt.85.an ſit ſophiſticus & ſecundum accidens peccet.pag.387.col.1.lin.47
Proceſſus ſancti doct.an intentum habeat:quando dicit quòd intellectus noſter cum rebus generalibus proportionaliter ſimilitudinem habet.389.col.1.lin.19
Proceſſus ſancti doctoris à deſtructione antecedētis ad deſtructionem conſequentis quomodo valeat.pag.242.col.2.lin.6
Producto alicui poteſt dupliciter cōuenire produci neceſſario à pluribus perſonis diuinis.pag.174.col.2.lin.5
Proceſſus ſancti doctoris circa ſpecies intelligibiles ab immaterialitate abſolute ad immaterialitatem talem: qualis: an in materia angelorum ſibi contrarius videatur.pag.330.col.2.lin.24
Progreſſus ſancti doct.an diminutus videatur in omiſsione difficilis quæſtionis, Nunquid ipſa anima per ſpecies intelligat. pag. 377. col.2.lin.59.
Proportio inter lumen gloriæ,& diuinam ſubſtantiam quid ſit. pag. 58.col.2.lin.3
Proportio inter genus humanū & vniuerſum elicita ex ratione ſancti doctor. quomodo valeat:& alia quæ fuerunt impugnata. pag. 132.col.1.lin.37
Proportionalis ſimilitudo ſancti doct. quomodo declinet à forma intelligibili ad bonū per illam apprehenſum.pag.110.col.1.lin.80
Propoſitio illa ſicut obiectum ad potētiam: ita ſubiectum ad ſcientiam,quomodo intelligatur.pag.8.col.1.lin.93
Propoſitio per ſe nota dicitur: quæ ex ſolis propriis terminis nota eſt:euidentia certa & infallibili.pag.12.col.1.lin.86
Propoſitio per ſe nota cur per ſe dicatur, videlicet an quemcunque alium modum excludat:& quomodo.pag.12.col.2.lin.18
Propoſitio omnis:cuius prædicatum cadit in ratione ſubiecti in via ſancti doct.eſt per ſe nota:ſed non econuerſo.ibid.lin.37

Propositio ista, Primum est causa medij: quomodo intelligi habeat. pag. 14. col.2.li.91
Propositio ista, Nullum corpus mouet non motum quomodo intelligatur. pag.16.col.2.li.54
Propositio ista, Præxistere in virtute causæ agentis: non est præxistere imperfectiori: sed perfectiori modo: quomodo intelligatur. pag. 24.col.1.li.48
Propositio per se nota quotuplex sit. pag.12.col.1.li.87
Propositio ista, Deus est: est per se nota: secundum tamen se: non nobis. pag.13. col.1. lin.4
Propositio ista, Deus est: quibus vijs probetur. pag.14. col.1. li.87
Propositio ista, Agens oportet coniungi ei: in quod mediate agit: quomodo vera sit.pag.39.col.1.li.58
Propositio ista, Sicut res intelligitur: ita & nominatur: quomodo distinguatur. pag.65. col.1.li.70
Propositiones affirmatiuę vere de deo formari possunt.pag.78.co.2 lin. 2
Propositio ista, Quicquid deus sciuit &c.quomodo vera sit. pag.93. col. 2. lin. 2
Propositio ista, Quæcunque deus scit: de necessitate scit:quomodo intelligatur. pag.113. col.1. lin.32
Propositionum quatuor sancti doct.differentia. pag.114. col.2. li.78
Propositio ista, Quicunque intelligit: ex hoc ipso quod intelligit: procedit aliquid intra ipsum quomodo intelligatur.p.143.c.2.l.82
Propositio ista, Conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua: & eius notitia procedit:qualiter intelligatur. pag.144. col.1.lin.37
Propositiones impropriè non sunt in diuinis extendendę, sed exponendæ. pag. 162 col.1. li.57
Propositio ista, Deus non generat, an vera sit. pa.185.col.1.li.93
Propositio ista, Defectus assimilatur formæ agentis: per quam agit: quomodo vera sit. pag.194. col.2.li.74
Propositio ista, In quocunque genere perfectum inuenitur: in eodem debet perfectum præxistere:quomodo verificetur.pag.234. col. 2. lin.83
Propositio ista, Angelus est in loco per modum continentis perfecti: an necessaria esse videatur. pag.242. col.1. lin.63
Propositio causalis sancti doct. quod continuitas ex magnitudine: seu spatio in motum redundet:per hoc quod mobile illi magnitudini commensuretur:an vera sit. ibidem, col.2. lin.14
Propositiones istę sancti doct.Impossibile est aliquid in aliquo tempore quiescere:& in vltimo instanti illius temporis aliter se habere & omne quiescens in aliquo tempore: in quolibet instanti illius temporis eodem modo se habet: an gratia formæ vel materiæ verę sint, pag. 245. col.1. lin.34
Propositiones sancti doct. circa probationem intellectionis: seu cognitionis angelorum quo pacto intelligendæ sunt: formaliter.s. aut materialiter.pag.246.col. 2. lin. 67
Propositio ista sancti doct.Nihil aliud ab actu puro est actualitas:an & quo pacto probetur & verificetur.ibid.col.2..lin.93
Propositio ista sancti doct. Intelligere subsistens non potest esse nisi vnum:an vera sit. pag. 247. col.2. lin.48
Propositione in ista sancti doc. Quodlibet abstractum subsistens est vnum tantum de quali abstracto intelligatur. ibid. lin.71
Propositio ista sancti doct. Diuersitas actuum potentiarum diuersitatem exigit, quomodo intelligatur. pag.250. col.2. li.53
Propositio ista sancti doct. Quanto angeli deo similiores existunt tanto per pauciores species intelligunt:an vera sit.pa.256.c.1.li.91
Propositio ista sancti doct. Quæ sunt dispersa in inferioribus: in superiori adunantur,quomodo intelligatur.pag.262.col.1.lin.95
Propositio ista, Vnumquodque est intelligibile in actu: secundum quod eius similitudo est in intellectu:an & in quibus locum habeat. pag.267.col.2.li.1
Propositio ista sancti doct.Semper prius saluatur in posteriori: quomodo sumatur.pag.275.col.2.lin.43
Propositio ista sancti doct. Vnumquodque: quod est alterius: magis diligit ipsum quàm seipsum: quomodo saluetur. pag. 278. col. 1. lin. 42
Propositio ista, Omnis virtus: quæ non est sua regulata rectitudine actus declinare potest:an falsa sit. pa.285. col.2.lin.56
Propositio ista, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum: oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere:quomodo verificetur. pag.342.col.1.lin.68
Propositio ista sancti doct.Medium & conclusio ad eandem potentiam pertinent quomodo intelligatur. pag.358. col.1. li.95
Propositio ista sancti doct.Actus rationis de vno in aliud procedens hoc de principio seu medio ad conclusionem est vt motus quomodo intelligatur, ibid.col.2.li.85
Propositio ista, Vnumquodque se habet ad formam quæ est principium actionis quæ ad actionem ipsam an vera sit in formis voluntarie principiantibus. pag.378.col.1.li.41
Propositio ista sancti doct. Quod ad omne opus melius viro per alium virum adiutorium præstatur quàm per ipsam fœminam: generatione tamen excepta an vera sit.pa.413,col.2.li.91
Proprietates esse in personis: transitiue & intransitiue intelligi potest. pag.189. col.2. li.2
Proprietates sunt personæ:& in personis. ibid.col.1.li.88
Propositio ista sancti doct.proprietates constituunt personas:seu secum supposita ferunt inquantum sunt ipsæ personæ: an singularis sit. pag.192.col.1.li.66
Proprietates in diuinis an distinguere oporteat. pag.164.col.1.lin.55
Proprie dupliciter capitur: vno modo vt distinguitur contra communiter: alio modo vt distinguitur contra metaphorice. pag. 67. col.1. lin. 12
Proprium & per essentiam quomodo distinguantur & determinentur. pag.31.col.1.li.40
Proprium quomodo sumatur.pag.77.col.1.li.3
Prouidentiam esse in deo necesse est. pag.125. col.1. li.1
Prouidentiæ diuinæ omnia subiacent: non tantum in vniuersali: sed etiam in singulari.ibid.col.2. lin.51
Prouidentia diuina quibusdam necessitatem imponit: non autem omnibus.pag.127.col.1.li.79
Prouidet omnibus deus immediate quo ad ordinis rationem. ibid. lin.2
Prouidet deus per aliqua media quantum ad executionem. ibidem. lin. 3
Pueri mox nati in statu innocentiæ habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem: non ad quoslibet actus sed pueritiæ conuenientes. pag.432.col.2.li.5
Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati confirmati in iustitia. pag.433. col.1. li.86
Pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisuissent. pag.434.col.1. li.17
Pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. ibid.lin.43
Punctum motum sicut dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse:ita nunc stans dicitur causare æternitatem:non in esse reali:sed in esse cognito. pag.45. col.1. lin.74
Qualitas in anima posita secundum Scotum corpus passibile preseruare non potest:quin ipsum patiatur. pa.428.c.1.li.43
Quantitas duplex:molis.s.& perfectionis. pag.32. co.2.li.vlt.
Quantitas an sit vnum accidentium sequentium formam substantialem. pag.36.col.1.li.25
Quantitatis passio an infinitum sit.ibid.lin.76
Quanticas secundum rem an in deo sit. pag.153. col.1.lin.24
Quatuor concreata esse dicuntur. pa.305.col.2.li.33
Quædam non inconuenit dici ad aliquid secundum nomina specifica:quę non dicuntur ad illud secundum nomina generica.pa.192. col.2. lin.9
Quæstio quid est, quando sequatur quæstionem an est.pag.14.col.1. lin. 63
Quæstio de creatura an misceri debeat quæstioni de naturæ diuinæ perfectione. pag. 24. col.2. lin. 89
Quæstio de bono in communi cur à sancto doctore fiat. pag. 25. col.2. lin.18
Quęstio de necessitate scientię: vel prescientię dei futurorum respectu quotupliciter discuti possit. pag.90.col.2.li.79
Quæstio quæ à Scoto mouetur circa voluntatem absolutam & nostram.s.quo ad habitudinem voluntatis absolutę volitorum respectu. pag.366.col.2.li.85
Quæstio quæ à sancto doct. mouetur de cognitione omnium corporum:non autem de cognitione simpliciter an sit contrariaquęstioni quam mouet de omnium cognitione simpliciter. pag. 377. col.2.lin.5
Quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuum: qui naturaliter ordinati apparent.pag.15. col.2.li.59
Quidditas quæcunque vel natura quantumcunque secundum rationem quidditatiuam actualis sit:relata tamen ad esse potentiæ rationem habet. pa.20.col.1.li.11
Quidditatem singularitatem existentiam seu coniunctionem vnius cum altero in rerum natura & durationem talis existentiæ seu coniunctionis in rebus esse:certum est. pag.263.col.2.li.47
Quidditates simplices in cognoscendo intellectus non potest esse falsus:sed aut verus:aut nullus.pag.106. col.1. li.3
Quidditas cur proprium intellectus obiectum esse dicatur. ibidem. lin, 84
Quidditas rei materialis an sit obiectum intellectus vel ens.pag.381 col.2.lin.2
Quidditas rei materialis supponitur obiectum & motiuum & adæquatum intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto. pag. 392. col.2.lin. 82
Qui est deo attributum quotupliciter considerari potest.pa.77.co.2 lin.62
Quod vere est nulli accidit vniuoce sumptum: secus autem analogice. pag. 22. col.1. lin.12
Quod & quo in materia idearum quomodo intelligantur. pag. 96. col.2. lin.76

Ratio formalis obiecti in scientia est duplex: altera scilicet obiecti vt res:altera obiecti vt obiectum: vel altera vt quæ:altera sub qua.pag.4.col.2.lin.46
Rationes duæ formales licet se habeant cõuertibiliter vt subiectum & passio:non tamen in vnitatis gradu conuertibiliter se habent. pag.5.col.1.lin.89
Ratio humana quid sit & quotuplex.pag.10.col.1.lin.80
Rationes sancti doctoris quinque viis probantes deum esse:ad quid concludendum afferri possunt.pag.14.col.1.lin.97
Ratio quam significat nomen an sit intellectus conceptio de re significata.pag.67.col.2 lin.80
Ratio eadem est quo ad casus agentes & formales quo ad vniuersalem extensionem.pag.115.col.2.lin.26
Ratio ista sancti doctoris forma alia si preter animam intellectiuam præxisteret: anima non daret esse singulariter &c. an procedat: & an Scoti motiuum contra ipsam valeat. pagina.333.colum.1. linea.38
Ratio sancti doctoris in responsione ad quartum &c. nunquid euacuet vim argumenti Auerrois:vel in æquiuoco laboret. pag.330. col.2.lin.fin.
Ratio sancti doctoris ad probandam causalitatem subiecti proprij accidentis respectu: an & quomodo valeat. pag.344.colum.1. linea.88
Ratio sancti doctoris ad probandam intellectus posibilitatem: quoniam non semper perfectus est:an vera sit. pag.352.colum.2. linea.38
Ratio sancti doct. ad probandam intellectus posibilitatem quantum valeat. pag.352.col.1.lin.64
Ratio sancti doct. probantis: quòd facere intelligibilia in actu sit opus nostrum:an vera sit.pag.354.col.2.lin.83
Ratio sancti doctoris circa memoriam intellectiuam an sequatur: quòd nulla sit diuersitas specifica inter quoscunque intellectus formaliter sumptos: nisi inter agentem & posibilem. pag.356. col.2.lin.91
Ratio inferior & superior apud Augustinum non sunt diuersæ potentiæ: sed officiis & habitibus distinguuntur. pag.358.colum.1. lin.30
Ratio veri an sit nobilior ratione boni.pag.368.col.2.lin.79
Ratio boni an sit obiectum intellectus: bonum autem ipsum obiectum voluntatis.pag.369.col.1.lin.11
Rationibus in æternis omnia dupliciter cognoscuntur,scilicet obiectiuè:vel causaliter.pag.379.col.2.lin.95
Rationibus in æternis obiectiuè secundum præsentem statum, anima non cognoscit omnia: sed bene anima beata. pag.380.col.1. linea.1
Rationibus in æternis causaliter:sed non solis anima non cognoscit omnia.ibid.lin.8
Rationes seminales in materia corporali multipliciter existunt.pag. 474.col.2.lin.12
Ratio sancti doct. quæ probat in materia intellectionis angelorum: ordinum naturalium habere:vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas &c. corpora autem superiora congenitas habeant suas perfectiones,an probet.pag.254.col.2.lin.25
Ratio sancti doct.an sufficiens sit:quæ probat quòd necesse est præter inferiora corpora ponere corpus cœleste inferiorũ effectuum actiuum esse.pag.475.col.1.lin.43
Realis distinctio est in deo secundum rem non absolutam: sed relatiuam.pag.152.col.2.lin.1
Regulæ cuiusdam in applicatione an implicatio in adiecto committatur.pag.92.col.2.lin.7
Regula quando in antecedente ponitur aliquid ad actum animæ pertinens:consequens accipiendum est: non secundum esse quod in se habet:sed in ipsa anima:quomodo intelligatur.pag.91.col.2. linea.74
Regula subiectionis defectus non est culpa:sed eam culpa sequitur, quomodo intelligatur.pag.228.col.1.lin.36
Relatio quando est res naturæ: & quando non: & alia multa de relatione.pag.72.col.1.lin.65
Relationes quædam sunt in diuinis realiter. pag.149.col.2.lin.7.& multa alia dubia de ipsis relationibus eadem.ibid.lin.seq.
Relatio non omnis an sit in intellectu, vel aliqua voluntate: aliqua verò ab imaginatiua.pag.150.col.1.lin.76
Relatio identitatis specificæ, seu genericæ, est relatio realis mutua, ibidem.col.2.lin.41
Relatio quomodo distinguatur.pag.199.col.2.lin.83
Relatio realiter in deo existens est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum rationem.pag.150.col.2.lin.82
Relationis esse, & esse essentiæ in deo est omnino vnum & idem. ibid,lin.89
Relatio quo pacto à fundamento distinguatur.pag.151.col.1 lin.5
Relatio an imperfectionem dicat.pag.152.col.1.lin.75
Relationes reales tantùm quatuor fiunt in deo.s.paternitas,filiatio, spiratio & processio.ibid.col.2.lin.86
Relationi vni secundum speciem an duæ secundum speciem correspondere possint.pag.164.col.2.lin.52
Relationis nomine quid sanc. Tho.intelligere dicatur. pag.190.col. 1.linea.92
Relatio & origo an in modo significandi differant.ibid.lin.5
Relatio quoniam actum consequitur,an hypostases distinguere habeat.pag.190.col.2.lin.84
Relationibus personas constitui inquantum sunt ipsæ personæ quid significetur:& quam vim habeant illa verba: cum ista propositione adiuncta abstractum & concretum &c.pag.191.col.1.lin.25
Relatio subsistens facit distinctionem suppositalem, & quid dictio aliud significet.ibid.col.2.lin.52
Relatio in via sancti doct. an personæ constitutiua sit. pag.193.col. 1.linea.26
Relationes actus notionales consequuntur.pag.191.col.2.lin.48
Relatio dependentię ad deum in qualibet creatura quid sit.pag.214. col.2.lin.3
Relatiui specifica ratio quo modo in esse ad aliud consistat.pag.164. col.1.lin.fin.
Relatiuum vnum quonam pacto in alio esse dicatur. pag.204.col.1. linea.41
Repræsentari distinctè non dicitur res nisi illa conditio repræsentetur: qua formaliter in suo proprio, & essentiali esse constituitur. pag.261.col.1.lin.19
Repræsentatiuum quantum contingit esse: tantum contingit esse ipsam cognitionem.ibid.lin.56
Reprobat aliquos deus.pag.129.col.2.li.15
Reprobatio quid sit, & quo pacto sancti doct.ratio intentum inferat.ibid.lin.45
Reproborum numerus non est omnino certus.pag.134.col.2.li.25
Res in sacra doctrina dupliciter signa fieri dicuntur.pa.11.col.2.li.44
Res an sit causa finalis in intentione, an in executione. pag.28.col. 2.linea.6
Res diuersorum generum nullo modo cõparabiles dicuntur:quando vt sic accipiuntur.pag.31.col.1.li.18
Res perfecta dupliciter dici potest.s.simpliciter, & secundum quid. ibidem.col.2.lin.90
Res graduatur ex suis essentiis in perfectione simpliciter non completiuè,sed radicaliter.pag.32.col.1.lin.26
Res nulla alia à deo est infinita simpliciter: quanuis secundum quid infinita esse possit.pag.34.col.1.lin.40
Res pro re subsistente:cuius tantum est esse propriè loquẽdo quando sumatur.pag.44.col.2.lin.94
Res vt in speculo voluntario, an in ipso deo existant. pag.60.col.1. linea.21
Res sunt in deo propriè vt in causa: metaphoricè autem vt in speculo.ibidem.lin.56
Rerum causalitas dupliciter considerari potest. s. primo secundum se:alio modo vt est qualitas.pag.85.col.2.lin.81
Res naturales an ab intellectu diuino dependeant: vt tamen artificiales ab humano.pag.104.col.1.lin.95
Res sicut se habet ad esse,ita & ad cognosci.pag.106.col.1.lin.58
Res eadem melior formaliter fieri non potest.pag.140.col.2.li.77
Res eadem potest fieri melior accidentaliter.ibid.lin.81
Re qualibet à deo facta:adhuc aliam meliorẽ facere potest.ibid.li.85
Res omnis diuina an habeat quicquid inuenire potest infra latitudinem rationis formalis.pag.200.col.2.lin.39
Res per essentiam vocatur,quando tres cõditiones habet. pag.209. col.1.lin.93
Rerum distinctio seu multitudo est ex intentione primi agentis: qui est deus.pag.222.col.1.lin.59
Rem locatam præsentem esse in loco, quot modis ex sensibilibus imaginamur.pag.237.col.2.lin.87
Rei præsentia existentis in loco ad locum est duplex,scilicet circunscriptiua, & diffinitiua.ibid.li.92
Re in qualibet duo sunt.s.quidditas,& existentia. pag.369.col.1.li.93
Res cuius species intelligibilis est similitudo:est quod primò intellectus intelligit.pag.385.col.2.lin.62
Rem eandem non contingit melius intelligere si ly melius, actum ex parte obiecti determinet.pag.390.col.2.li.64
Rem eandem melius intelligere cõtingit, si ly melius actum ex parte potentiæ determinet.ibid.li.74
Res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis deus conseruat. pag.442.col.2.lin.91
Res in duplici ordine existunt:quædam sunt quibus creari conuenit per se:quædã verò quibus per accidens cõuenit. pag.443.c.1.li.65
Res omnis naturalis accipiendo rem vt contra cõcursum distinguitur:an habeat causam:ex qua necessario fiat.pag.480.col.1.lin.8
Rebus in inferioribus quædam à casu & fortuna facta apparent.ibid. col.2.linea.12
Sacra doctrina vt est,vna pro tota scientia theologica sumitur: & supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. pag.4. colum.2.linea.3

Sacra doctrina an sit scientia altioris ordinis quam sint physicę scientiæ:& an contineat conditiones speculatiuas: & practicas formaliter. pag.6. col.2. lin.67

Sacra doctrina quomodo maxime sapientia inter omnes humanas sapientias exiſtat non ſolum in genere ſed ſimpliciter: & quomodo ly ſimpliciter capiatur. pagina 7. columna 1. linea 90

Sacra doctrina quod de deo propriiſsime conſideret:& conſequenter ſecundum quod eſt altiſsima cauſa: quomodo probetur. ibid. lin. 95

Sacra doctrina quando pro doctrina reuelata vt eſt concluſionum ſumi habeat.pag.2.col.2.lin.82

Sacra doctrina eſt ſcientia ſubalternata ſcientiæ dei, & beatorum. pag.3.col.1.lin.67.

Sacra doctrina credit principia ſibi à deo reuelata. pag. 3. col. 1. linea 70

Sacra doctrina eſt ſcientia vna.pag.4.col.2.li.31

Sacra doctrina omnia conſiderata an in vna formali ratione conueniant,id eſt,diuina reuelabilitate. pag.5.col.2.li.40

Sacra doctrina eſt dignior ſecundum quod ſpeculatiua omnibus ſpeculatiuis: & ſecundum quod practica omnibus practicis. pag. 6.col.2. lin.62

Sacra doctrina eſt maxima ſapientia inter omnes ſapientias humanas non ſolum in genere:ſed ſimpliciter. pag.7. col. 1. li.89

Sacra doctrina non arguit ad principia:ſed ad concluſiones ex principijs. pag.9. col.2. li.62

Sacra doctrina diſputat arguendo contra negantes principia eius: ſi eius aliquid concedant. ibid.lin.65

Sacra doctrina diſputat ſoluendo tantum contra negãtes principia: & nihil eius omnino concedentes.ibidem.lin.65

Sacra doctrina congrue vtitur metaphoris corporalium ad diuina & ſpiritualia.pag.11.col.1.lin.1

Sacra doctrina ſub vna litera plures ſenſus habet, ſcilicet literalem, & ſpiritualem.ibid.col.2.li.4

Sanctus doctor cur ſæpiſsime multa dicat, quæ ipſe non probat. pag.264. col.2.li.90

Sancti ſi vident omnia quæ hic aguntur:an vana videatur ſpecialis q. ſancti doct. an ſancti videant orationes noſtras ad ſe directas.pa. 408.col.2.lin.27

Sapientia dei ſicut eſt cauſa diſtinctionis rerum: ita & inæqualitatis. pag. 223. col. 1. lin. 7

Sapientiæ nomen quid importet. pag.7. col.1. lin.87

Sapientię nomen notiriam ordinatiuam & iudicatiuam quandoque importat. ibid.lin. 80

Scibilium limes in vna ſcientia quid ſit.pag.9.col.2.li.22

Scientia phyſica:ſeu naturalis dupliciter dici poteſt,ſcilicet obiectiue & effectiue. pag.1.col.1.lin.73

Scientia vt eſt intellectualis virtus, quomodo ſumatur. pag.2.col.2 lin. 78

Scientię abſolutę de ratione:vt diſtinguitur contra alios habitus:ſeu virtutes intellectuales eſt habere concluſiones in principijs viſibiles.pa.3.co.1.li.5

Scientia eſt duplex.ſ.ſubalternans,& ſubalternata. pa.2.col.2.lin.93

Scientia ſubalternans,& ſubalternata, quam euidentiam concluſionum in ſeipſis habeant:& fere totam materiam ſcientiarum ſubalternantium, & ſubalternatarum. pag.3. col.1.li.16

Scientiæ ſubalternatæ, quæ concurrant. pag.3. col.1.lin.66

Scientia an virtute in principijs contineatur.pag.9.col.1.lin.39

Scientia dei nullo modo diſcurſiua eſt. pa.85.col.2.lin.14

Scientia dei eſt cauſa rerum, ibid. lin.77

Scientia dei cauſa eſt non niſi voluntate adiuncta.pag.90.co.2.li.76

Scientia dei quæ eſt prima an neceſſaria ſit. ibid.lin.71

Scientia dei non eſt variabilis. pag.93. col.1. lin.96

Scientia quædam eſt ſpeculatiua tantum: quædam practica tantum: quædam ſecundum quid practica: & ſecundum quid ſpeculatiua. pag. 94. col. 1.lin.23

Scientia dei de ſeipſo eſt ſpeculatiua tantum.ibid.col.2.lin.3

Scientia de alijs à deo ſpeculatiua eſt & practica.ibidem.lin.4

Scientia dei dupliciter loqui poteſt:abſolute & reſpectu ſciti.ibi.li.33

Scientia non omnis infuſa ſpecie ab acquiſita diſtinguitur, ſicut nec eiuſdem ſpeciei cum acquiſita. pag.423.col.1.li.15

Scire omnes rationes contra fidem eſſe ſolubiles aliud eſt:& aliud eſt ſcire eas ſoluere. pag.10.col.1.lin.23

Scita à deo contingentia ſunt propter cauſas proximas: neceſſario autem relata ad ſcientiam dei. pag.90. col.2. lin.71

Scriptura diuina vtitur nominibus proceſsionem ſignificantibus: & alia multa ad materiam proceſsionis in diuinis ſpectantia.pag.143 col.1. lin.87

Scripturæ conſuetudo attendenda eſt: in qua introducuntur angeli in corpotibus apparentes. pag.236.col.1.li.1

Semen ſecundum Scotum nec eſt actiuum generationis ſubſtantialis nec organizationis ſed cuiuſdam præuiæ alternationis tantum. pag.485.col.2.li.82

Seminis virtus: aut virtus quæ eſt in ſemine an adueniente anima rationali etiam remaneat:& ſimiliter ſpiritus & quæ erat corporis formatiua:regitiua efficiatur. pag.486.col.2.lin.57

Semen humanum: an & quo pacto materiam diſponat pro anim ipſa intellectiua.pag.487.col.1.lin.76

Semen non reſoluitur ex alimento determinato iam ad membra pag. 491. col. 2. li. 85

Semen eſt ſuperfluum alimenti. ibid.lin.94

Senſus literalis an multiplicari poſsit.pag.12. col.1.li.10

Senſus vel intellectus quo pacto eſt aliud à ſenſibili vel intelligibili. pag.80. col.1. li.28

Senſus proprij obiecti reſpectu: non eſt falſus niſi per accidens: ſed reſpectu ſenſibilis communis & per accidens eſt falſus. pag. 105. col.1. lin.13

Senſus dupliciter capitur: vno modo vt cognoſcit res: ſecundo vt offert ſuperiori potentiæ:& hoc dupliciter.ibid.lin.60

Senſus diſtinguuntur ſecundum diuerſitatem immutatiui exterius. pag. 347. col. 1. li. 63

Senſus ſunt quinque iuxta quinque immutatiui ſpecies. ibidem, lin. 76

Senſus nomine rem exteriorem tantum ſignificamus.pag.364.col.2. lin. 5

Senſus dupliciter immutari poteſt ex parte obiecti & ex parte organi. pag.464. col.2. li.46

Senſus ab angelo vtrinque ſcilicet ex parte obiecti & organi immutari poteſt.ibid.lin.50

Senſualicas nomen eſt appetitus ſenſitiui.pag.363.col.2. lin.94

Senſualitas eſt genus potentiæ appetitiuę diuiſum in iraſcibilem & concupiſcibilem: vt diuerſas ſpecies. pag.364.col.1.li.21

Senſitiuę partis vires interiores non eſt neceſſe ponere niſi quatuor ſ.ſenſum communem,phantaſiam ęſtimatiuam:& memoratiuam. pag.348.col.1. li.16

Sermones interpretandi ſunt ſemper ſecundum ſubiectam materiã. pag.18. col.1.li.11

Significare quid eſt:& eſſe nomen ſubſtantiale an idem ſit. pag. 66. col.2.lin.94

Significare aliquid vt diſtinctum: ſeu in ratione diſtincti dupliciter contingit, ſcilicet, formaliter. & fundamentaliter. pag. 69. col. 1. lin. 53

Significare oportet in diuinis in abſtracto & concreto non ſolum nomina eſſentialia:ſed etiam perſonalia.ſ.paternitatem &patrem. pag. 164. co. 1.li.45

Significari vt res quid:& quid ſit ſignificari vt ratio.pa.165.co.1.li.23

Significari vt res quædam: eſt ſignificari vt res ſingularis in rerum natura. pa.166.co.1.li.5

Signum ſancti doctoris: quod radij ſtellarum diuerſos effectus habẽt iuxta ſtellarum diuerſitatem,quomodo ad propoſitum faciat. pag.306. col.2. li.70

Similitudo quotuplex ſit. pag.25.col.1.li.1

Similitudo ex parte videntis an per accidens concurrat ad dei viſionem inquantum ſimilitudo eſt.pag.54.col.2.lin.7

Similitudo ſancti doctoris an valeat: ſicut corpus non poteſt formam diuerſis figuris &c. pag.62.col.2.li.49

Similitudo perfecta in genere creaturarum factibilium an & quomodo detur. pag.229. col.2.li.89

Similitudo dupliciter ab imagine diſtingui poteſt: vno modo vt preambula ad ipſam alio modo vt ſubſequens& perficiens ipſam. pag.420.col.1.lin.64

Simplex quo pacto apud theologos & philoſophos ſumatur.pa.333. col.2. lin.24

Syndereſis inſtigatorium ad bonum dicitur. pag.360.col.1.li.4

Syndereſis non eſt potentia: ſed naturalis habitus intellectus reſpectu principiorum in operabilibus.ibid.lin.33

Singularitas ſecundum Auerroim an intellectionem impediat accipiendo ſingulare vt diſtinguitur contra vniuerſale in prędicando: vel vt diſtinguitur contra vniuerſalitatem ſpeciei in eſſendo. pag. 330.col.2.lin.63

Singularitas materialis ſecundum Auerroim intellectionem impedit.ibid.lin.75

Singularia quæcunque ſunt per diuiſionem naturæ ſpecificæ ſecundum Auerroim in eis ſingularia materialia exiſtunt. ibidem. linea 76

Singulare cognoſcens in cauſis vniuerſalibus an cognoſcat ſingulare inquantum hoc. pag. 262. col.1. li.45

Singularia ſecundum mentem ſancti doct.quotuplicia ſunt. pa.330. col.2. li.85

Sint dictio, non denotat aliquem ſpecialem modum eſſendi:ſed abſolute ſumitur,pag.23.col.2.lin.82

Solus cathegoreumatice non poteſt addi termino eſſentiali in diuinis. pag.161.col.2.li.69

Solus multipliciter diſtinguitur.pag.162.col.1.li.26

Solus pater eſt deus.ibid.lin.22

Solus deus omnia per eſſentiam ſuam cognoſcit.pag.377.col.1.li.96

Soma

Somniis & alienationibus à ſenſibus corporis an magis diuinæ reuelationes percipiantur:& futurorum præuiſiones. pag.63.col.1. linea.44

Sophiſma figuræ dictionis eſt quando mutatur, quo in quod. pag. 50.col.2.li.13

Sophiſma conſequentis an ſit:cum dicitur eſſe principium vitæ conuenit corpori inquantum tale.

Sortes an totum compoſitum ſignificet: & an ſit vnum ſimpliciter ſius ſubſtantialiter non per informationem: ſed per formæ aſsiſtentiam.pag.326.col.1.lin.94

Speculatiuum & practicum quomodo ſumantur. pag.94.co. 1.li.51.

Species rerum ſunt ſeparatæ.pag.32.col.1.li.94

Speciem intelligibilem vniri perfectè intellectui an ipſam ſit inhærere intellectui.pag.55.col.1.lin.82

Species plurium repræſentatiua ad obiectum adæquatum vno modo comparatur: ad obiectum verò inadæquatum duobus modis comparari poteſt.pag.83.col.1.li.7

Species intelligibiles an dentur.pag.254.col.1.li.62

Species per quas angeli intelligunt à rebus acceptę non ſunt:ſed eis connaturales exiſtunt.pag.254.col.2.li.13

Species aliqua intelligibilis ipſius dei an ponenda ſit. an ipſa eſſentia ſubſtantiæ intellectualis locum ſpeciei intelligibilis repræſentantis deum tali intellectui ſufficienter ſuppleat.pa.261.col.1.li.4

Species nulla creata an ſit immediatum principium alicuius operationis.

Species impreſſa angelo à deo ſe habet ſicut ſi in oculo eſſet naturaliter congenita ſpecies alicuius obiectii:puta huius albi. pa.263. col.2.lin.93

Species intelligibiles ſecundum ſanct.doc. an numerentur inter formas naturaliter agentes quæ.ſ.ideo non agunt quia impediuntur.pag.378.col.2.li.6

Species intelligibilis eſt, qua intellectus intelligit.pag.385.c.2.li.55

Species intelligibilis eſt, quòd ſecundario intellectus intelligat. ibidem lin.59

Spiritusſanctus an & quo pacto vt amor diuinus procedere dicatur. pag.173.col.2.lin.19

Spiritusſanctus quotupliciter ſumatur.pag.174.col.1.li.35

Spiritusſancti quæſtio cum ſit vna: & ſcita duo quomodo litera ſancti doctoris procedat.ibid.lin.84

Spiritusſanctus neceſſario à filio procedit.ibid.li.pen.

Spiritusſanctus à patre per filium procedit.pag.177.col.1.li.85

Spiritusſanctus pater & filius ſunt vnum principium.pa.ead.c.2.li.39

Spiritusſanctus an vt amor vel vt impreſsio procedat. pag.181.col. 2.lin.26

Spiritusſanctus cum ſit à voluntate vt à principio: an poſsit ſic & aliter ſe habere.pa.195.col.2.lin.13

Spiratiuum principium vt ſit an ſuppoſitorum pluralitatem exigat. pag.178.col.1.lin.7

Subſiſtens quomodo capiatur.pa.319.col.1.li.86

Subſiſtere dupliciter capitur: vno modo: vt ſignificat tantùm affirmationem eſſendi in rerum natura:& negationem ſuſtentationis in alio quocunque alio modo ſubſiſtere importat quendam naturalem entis modum.pa.249.col.1.lin.67

Subſiſtere quid faciat,& includat.pag.209.col.2.li.42

Subſtantia corporea ſumpta quomodo: & contra quod diſtinguatur.pag.16.col.1.lin.pen.

Subſtantia quomodo per ſeipſam indiuiduatur: quomodo ex parte accidentium & quomodo per ſubiectum.pag.154.co.1.lin.3

Subſtantia materialis quomodo per materiam indiuiduatur ſub certis dimenſionibus tanquam per proprium & intrinſecum non ſolum conſtitutiuum:ſed diſtinctiuum.pag.154.col.1.lin.9

Subſtantia intellectualis vt ſic, an materialis ſit,id eſt,independens in eſſe à materia.pag.231.col.1.lin.86

Subſtantiis quæ apud nos ſunt ratio inuenitur generis ſeorſum exiſtens in rerum natura abſque nobilitate ſuperaddita naturæ. pag. 233.col.1.lin.88

Subſtantia intellectualis quomodo corpus naturaliter vnitum habere poſsit:& quis modus à ſancto doctore excluſus fuerit. pag. 235.col.2.lin.3

Subſtantiæ an corporibus ſimpliciter ſeparatæ ſint: vel inquantum ſunt intellectuales.ibid.lin.51

Subſtantias per naturales formas immateriales perfectè cognoſcere non poſſumus.pag.400.col.1.lin.46

Subſtantiua prædicantur de tribus perſonis ſingulariter tantùm: ita quòd non pluraliter.pag.184.col.1.lin.15

Summum exceſſus ſupremi reſpectum addit.pag.30.col.2.lin.28

TEmporale an per ſe de naturæ intentione exiſtat. pag.431.col.1. lin.79

Tempus vtrumque motum angeli menſurans aliud eſt à tempore menſurante motum cœli: quoniam angeli motus ex eo non dependet pag.245.col.1.lin.26

Tentare eſt experimentum ſumere:& quotuplex eſt tentatum. pag. 471.col.1.lin.79

Tentare vt perpetratione peccati noceat, diaboli proprium eſt. ibidem.lin.96

Theologia an ſit ſcientia & ſcientiæ dei ſubalternata. pag.2.col 1. lin.78

Theologia noſtra dupliciter cõſiderari poteſt:vno modo ſecundum ſe,alio modo vt in nobis viatoribus.pag.3.col.2.lin.37

Theologia beatorum & noſtra an conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum eſt:& conſequenter ſunt vna ſcientia ſecundum ſpeciem ſpecialiſsimam.pag.5.col.1.lin.57

Theologia nec eſt purè practica:nec purè ſpeculatiua, ſed eſt altior comprehendens in ſe eminentius practici & ſpeculatiui rationem. ibidem.col.2.lin.87

Theologia ex quibus principiis procedere dicatur. pag.10.colum. 1.lin.70

Theologia ſi ex naturalibus rationibus procedit vt ex extraneis & probabilibus cur tantus labor à doctoribus ſpeculatiuis aſſumptus eſt.ibid.col.2.lin.2

Theologia quomodo propter neceſsitatem & vtilitatem metaphoris vtatur.pag.11.col.1.lin.35

Theologiæ proprium eſt accommodare res vniuerſaliter ad ſacram doctrinam ſpectantes:vt ſigna ſint cum ſiunt. ibidem.col.2.lin.90

Theologia noſtra cum nihil aliud ſit, quàm impreſsio, & ſigillum eſſentiæ diuinæ proprium ad quid ſe extendat. pagina 6.colum.1. lin.46

Theologia ſub ſe practicum & ſpeculatiuum comprehendit.ibidem. linea.33

Theologia eſt magis ſpeculatiua,quàm practica.ibid.lin.67

Theologia an comprehendat ſub ſe practicum & ſpeculatiuum per modum aggregationis.pag. 6.col.1.lin.75

Theologus quo pacto philoſophorũ rationes ſoluere habeat. pag. 9.col.2.lin.81

Terminus relatiui inquantum terminus an ſit res abſoluta: ac per hoc nullum oporter ponere correlatiuum vt alterum relatiuum terminet: nec ſecundum rem: nec ſecundum rationem. pag.72. col.2.lin.27

Termini nomine quando intelligatur id, ad quod relatiuum dicitur & quod in relatiui diffinitione ponere oportet. pag.73.col.1.li.73

Termini numerales qui ſint.pag.159.col.1.lin.16

Termini numerales in diuinis ſignificant illa, de quibus dicuntur ſolam negationem addendo.ibid.lin.31

Termini motus angelici cuius naturæ ſunt.pag.243.col.1.lin. 81

Totalitas triplex, quantitatiua, eſſentialis, & poteſtatiua, & eorum differentia:& quomodo diſtinguantur.pag.337.col.2.lin.37

Totalitas quantitatiua an ſit differens habitudo formæ ad totum & partes:quæ in extenſione formæ committatur.ibid.lin.44

Totalitas eſſentialis an formis & animæ per ſe conueniat. ibidem. linea.84

Trinitas quo pacto impugnetur à negantibus productiones in diuinis eſſe ipſas actiones immanentes.pag.148.col.2.lin.76

Trinitatis nomine in diuinis vtendum eſt.pag.160.col.2.lin.91

Trinitatis diuinarum perſonarum ad cognitionem impoſsibile eſt per naturalem rationem peruenire.pag.162.col.2.lin.9

Tripliciter aliqua plura ſimplici & vno intuitu videri contingit. pag.269.col.2.lin.67

Triſtitiæ & delectationis nouus modus in angelis & animabus ſeparatis.pag.298.col.1.lin.12

VEgetatiuæ partes ſunt tres.pag.346.col.2.lin.43

Vegetatiuæ potentiæ in genere tres eſſe dicuntur, pag.347.col. 1.lin.16

Velle an poteſt aliquis incipere, quia incipit eſſe vel cognoſcit bonum alteri.pag.115.col.2.lin.pen.

Verbo omnia quæ videntur,non ſucceſsiuè,ſed ſimul videntur. pag. 62.col.1.lin.3

Verbum diuinum quomodo procedat vt res eiuſdem naturæ cum deo:quando ibi intelligere eſt eſſe.pag.145.col.2.lin.86

Verbum vt verbum eſt ipſum intentum in actu interius quot habeat.pag.146.col.1.lin.8

Verbi nomen in diuinis propriè ſumptum eſt perſonale: & nullo modo eſſentiale.pag.169.col.2.lin.89

Verbum in diuinis an conceptum intellectus ſignificare habeat. pa. 170.col.1.lin.92

Verbum dei quomodo propriè & metaphoricè ponatur. pag.171. col.1.lin.3

Verbi nomen propriè dictum in diuinis eſt proprium nomen perſonæ filij.ibid.lin.81

Verbo dei reſpectus ad creaturas importatur.pag,171,col.2.lin.24

Verbum dei patris & creaturarum expreſsiuum eſt,ibid.lin.67

Verbum dei eius quod eſt in deo patre eſt tantum expreſsiuũ: creaturarum verò eſt expreſsiuum & operatiuum.ibid.lin.78

Verbum dei an ex vi productionis ſuæ non procedat ex ſcientia creaturarum:ſed diuinæ eſſentiæ. pag.172.col.1.lin.37.& an verbũ ſic procedat de ſcientia ſolius eſſentiæ quòd nõ procedat vt verbum perſonæ niſi concomitanter,ibid.lin.46

Verbum

Verbum dei, quid significet. pag.172. col.2.li.82
Vere quod est nulli accidit vniuocè sumptum : secus analogicè. pag. 22. col.1.lin.11
Verum & ens conuertuntur. pag.100.col.1.li.77
Verum an in communi cognoscibile importet. pag.ead.col.1.li.92
Veri ratio quomodo entis apprehensionem assequatur. ibidem.colum.2.lin.48
Veri rario absoluta prior est ratione boni. pa.101.col.1.li.50
Verum & falsum sunt contraria.pa.106.col.2.li.3
Veritatem esse in communi an per se notum sit.
Veritas principaliter est in intellectu secundario in rebus in ordine ad intellectum à quo dependent. pag.98.col.1.li.26
Veritas proprie loquendo tantum est in intellectu componente & diuidente. pag.99. col.1.li.13
Veritas non solum est in deo : sed ipse est veritas prima & summa. pag.101.col.2.lin.1
Veritas qua omnia vera sunt quodammodo est vna, & quodammodo non.ibid.lin.76
Veritas quo pacto est conformitas intellectus & rei. pag. 100. col.1. lin.1
Veritas intellectus quomodo multiplicetur,& quomodo inueniatur vniuocè in omnibus intellectibus saltem creatis. pag. 102. col. 1. lin.24
Veritate diuina omnia esse vera quomodo intelligatur.ibid.li.88
Veritas nulla creata est æterna.pa.102.co.1.li.97
Veritas intellectus diuini est immutabilis : nostri autem intellectus mutabilis est. pag. 103. col.1.li.62
Vestigium,quid sit,& quomodo sumatur.pa.218.col.1.li.5
Vestigio & imagini commune est repræsentare:&quę differentia sit. ibidem. lin. 19
Vestigium trinitatis in omnibus creaturis inuenitur.ibid.li.69
Videri aliquid dupliciter potest: vno modo in seipso obiectiue: alio modo in alio obiectiue.pag.60.col.2.li.61
Viæ duę in materia intellectionis angelorum à sancto doctore positæ quomodo sustineantur. pa.255. col.2.li.51
Vires animæ affixæ organis: & aliæ formæ naturales sunt in materia corporali depressæ : anima vero eleuatur supra totum ordinem corporum:vtpote naturam excedens,quæ est principium formale cuiusque actiui corporei.
Virtus agentis dupliciter augeri potest : vno modo per simplicem mansionem:alio modo per alterius formæ appositionem.pag.57. col.2.lin.61
Virtus nulla operatiua siue angeli : siue cuiuscunque creaturæ est, eius substantia. ibid. li.18
Vita in hac per rationem naturalem possumus cognoscere deum secundum quod est prima omnium causa excellentissima. pag. 64. col.1.lin.5
Vita proprie est esse substantiale : minus proprie vero est operatio. pag.107.col.2.li.69
Vita maxime proprie est in deo. pag. 108. col.1. lin.65
Vita diuina sunt omnia in deo.pa.109.col.1.li.72
Vita vel viuere tripliciter dici potest. pa.ead. col.2.li.47
Viuentia proprie sunt illa : quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent. pa.107.col.1.li.86
Viuentium modi sunt quatuor.pag.346.co.1.li.9
Vltimum & primum in propositionibus generationis ordinem denotant:& quomodo etiam supponant.pa.28.col.2.li.72
Vniformitas vnitatis species est. pa. 44.col.1.li.9
Vnio animæ intellectiuæ ad corpus quid sit: & quomodo etiam naturalis.pag.328.col.2.li.62
Vnio dupliciter capitur vno modo pro relatione vnionis intra materiam & formam : alio modo pro fundamento illius relationis. pag.97.col.1.lin.78.
Vnitas si actus intelligendi existat quid inferatur. pag.200.colum.1. linea.21
Vnitas virtutis in angelo qualis sit, realis scilicet an formalis, an vtraque simul.pag.240.col.1.li.47
Vnitas effectus qualis in angelo existat formalis an numeralis. ibidem.li.63
Vniuersalia physica, mathematica, & metaphysica, quomodo inter se differant.pa.27,col.2.li.56
Vniuersale an ab intellectu nostro primo cognitum sit. pag.391.col. 2.lin.48
Vniuersi suprema pars, id est, angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad deum non secundum quasdam perfectiones simpliciter : sed secundum omnes : magis tamen & minus secundum gradus suos.pag.256.col.2.li.79
Vniuocatio posita à sancto doctore in quadam sua consequentia, quomodo intelligatur.pa.68.col.2.li.69
Vnum non dicit rationem perfectionis:ac consequenter nec vnitas: nec eius species dicunt perfectionem simpliciter formaliter loquendo:sed à perfectione, & imperfectione abstrahunt. pag.32, col.1.lin.68
Vnum an prius enti conueniat, quàm simplicitas & immutabilitas. pag.49.col.2.lin.44
Vnum supra ens addit non rem aliquam,sed solam diuisionis negationem.pag.50.col.1.lin.5
Vnum cum ente conuertitur.pag.50.col.1.lin.9
Vnum an supra ens aliquid addat.ibid.lin.31
Vnum diuersimodè multis opponitur.pag.50.col.2.li.90
Vnum & multa transcendenter dupliciter sumuntur, scilicet substantialiter & formaliter.pag.51.col.1.lin.43
Vnumquodque secundum quod est actu operatur.pag.79.col.2.li.15
Volitum est aliquid vt finis:& vt ad finem.pa.111.col.2.li.75
Voluntas pro quo sumatur.pag.110.col.1.li.3
Voluntas est in deo sic,quòd suum velle est intelligere.ibid.li.25
Voluntas dei est causa rerum.pa.113.col.2.li.2
Voluntatis diuinæ nulla est causa.pa.114.col.2 li.30
Voluntas quando non pro velleitate, sed pro velle simpliciter sumitur.pag.115.col.1.lin.45
Voluntatem dei semper impleri necesse est.ibid.lin.61
Voluntas diuina quibusdam à se volitis necessitatem imponit, & quibusdam non.pag.116.col.2.li.79
Voluntas dei omnino immutabilis est.pag.115.col.2.lin.93
Voluntas signi à voluntate simpliciter in ipso deo distinguitur.pag. 119.col.2.lin.48
Voluntas diuina circa quæ signa ponatur.ibid.li.62
Voluntatis per actum an procedat aliquid in ea tanquam eiusdem terminus.pa.146.col.2.li.1
Voluntas cõcomitans,& voluntas principians,quomodo vocentur. pag.194.col.1.li.85
Voluntas & natura in causando in quibus differant. ibidem.col.2. lin.16
Voluntas an verificetur vt productiua ad extra tantum : an vt ad intra productiua.pag.195.col.1.li.47
Voluntas in communi dupliciter considerari potest.ibid.li.62
Voluntas an mere naturaliter aliquem actum habeat.ibid.lin.74
Voluntas quo pacto naturæ rationem habeat.pag.195.col.2.lin.50
Voluntas quomodo æquiuoce sumatur.pag.196.col.1.lin.59
Voluntas est in angelis.pag.272.col.1.lin.23
Voluntas angelorum neque est intellectus:neq; natura eorum. pag. 273.col.2.lin.33
Voluntas angeli an intellectus esse dicatur.pag.272.col.1.lin.22
Voluntas & liberum arbitrium an vna & eadem potentia secundum veritatem sint.pag.273.col.2.lin.87
Voluntas perfecta an impassibilium respectu esse possit. pag. 288. col.2.lin.21
Voluntas an antecedens velle possit absque consequẽtis volitione. ibid.lin.62
Voluntas angeli an quadrupliciter post electionem inflexibilis sit. pag.296.col.1.lin.30
Voluntas coactionis necessitate nihil velle potest. pag.365.colum.1. lin.17
Voluntas an violẽtari possit:& aliquid coactionis necessitate velle. ibid.lin.48
Voluntas potest aliquid velle ex finis seu suppositionis necessitate. ibid.lin.96
Voluntas necessitate naturali aliquid vult.pag.366.col.1.lin.2
Voluntas non quæcunque vult de necessitate vult. pag. 367. col.1. lin.penult.
Voluntas an vltimo fini in vniuersali necessario inhæreat. pag.367. col.2.lin.79
Voluntas deum videntis an deo necessario inhæreat. pag. 368.col.1. lin.93
Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellectu. pag.369. col.1.lin.44
Voluntas mouet intellectum & omnes animæ vires effectiuè. pag. 370.col.2.lin.95
Voluntatis actus ab intellectu cognoscitur.pag.399.col.1.lin.9
Voluntas dupliciter mouerur:vno modo sicut obiectum:alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi.pag.445.col.2.lin.2
Voluntatem vtroque modo mouere:& maxime secundo,scilicet interius inclinando proprium dei est.ibid.lin.25
Volũtas dupliciter moueri potest: ex parte scilicet obiecti & ex parte potentiæ.pag.450.col.1.lin.87
Voluntas etiam dupliciter moueri potest,scilicet ab intrinseco & extrinseco.pag.463.col.2.lin.fin
Voluntas à solo deo ab intus immutari potest. pag. 464. colum.1. lin.12
Voluntatem obiectiue efficaci sufficientia solum deus mouet : angelus verò persuasione.ibid.lin.20
Voluntatem ex passionum parte angeli immutare possunt : non tamen necessitate.ibid.lin.26
Voluntarium an soli deo notum sit.pag.265.col.1.lin.72

FINIS.

PRIMA PARS SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS SANCTI THOMAE AQVINATIS, CVM COMMENTARIIS REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D.D. THOMAE DE VIO,

Caietani, S.R.E.tit.S.Xisti, ordinis Prædicatorum Presbyteri, Cardinalis dignissimi, artium & sacræ Theologiæ Doctoris celebertimi.

INtentio dicti Thomę in hoc proœmio manifestata, & ex parte officij Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduertari uidetur prius fronte intentionis nicæ : dum textus nouitiis construitur, à me Doctorum subtilitatibus repletus creditur. Verum, si auctoris rationes hic redditas, diligentius discussimus, aberrasse meum propositum non uidebitur. Nouitijs namque opus hoc

a. contr. gaphar.

conferre dicitur non ratione facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorij tractatus, sed ratione sectarum, superfluitatum, omissę repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuenti. Vt enim in processu apparet, omnes theologales difficultates et ex propriis hic distinctæ tractantur. ¶ Et quoniã quandoque minus perspicaces ac impares opus hoc fortitur interpretes, multósque habuit impugnatores, & sectatores multo plures pareret, si perspicuum fieret: necessarium fore duxi, profecturis in theologia exponere opus hoc : & non maiora, sed posteriora, & modernis minus nota apponere, iuxta mei ui res ingenij : id omnes monens, ut dictorum tantum rationes uideant, atqę examinent: & sic acquiescant uel refutent. Non enim tanti sum, nec sic arrogans, ut meam proponã authoritatem. Sed eatenus dico hic & ubiqp, quatenus reddita ratio testatur. Propterea ubi defecero, correctori ut adiutori gratias ago. Verba quoqp erroris, falsitatis, deceptionis, ignorantiæ, & aliorum huiusmodi, non contra personas, sed contra opiniones, & hoc etiam quatenus minus solide sunt uel apparẽt, interpretãda esse uolo: quoniã personis nullo pacto, opinionibus uerò non nisi ut dissonant, aduersari intendo.

a ¶ *Super quæstionis primæ Articulum primum.*

*ut symbolicus.

IN titulo huius primi articuli tres terminos nota. Primo ly necessarium: dupliciter enim sumitur quinto metaphysicæ, simpliciter, & ad finẽ. Hic sumitur secundo modo.

f Secundo ly physicas disciplinas. Dupliciter namque scientia potest dici physica seu naturalis, quod idem est, obiectiue : & sic est una pars scientiæ distincta, sexto meta. contra mathematicam & metaphysicam. Et effectiue: quia secũdum se nata est esse à principio naturali scientiarum: id est, lumine intellectus agentis : & sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, ubi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. f Tertio ly aliam doctrinam. Non dicit scientiam, opinionem, aut fidem: quod bene notandum esse in dubitando apparebit.

d ¶ In corpore sunt duæ cõclusiones respõsiuæ quęsito affirmatiuę. Prima est,

PROLOGVS.

QVIA catholicæ ueritatis Doctor, nõ solum prouectos debet instruere: sed ad eũ permittet etiã incipientes erudire (secũdũ illud Apostoli 1. ad Cor. 3. Tãquam paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam.) propositũ nostræ intẽtionis in hoc opere est: ea quę ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundum quod congruit ad eruditionẽ incipientiũ. ¶ Consideraumus nanqp huius doctrinæ nouitios, in his quæ à diuersis cõscripta sunt, plurimũ impediri. Partim quidem propter multiplicationẽ inutilũ quæstionum, articulorum & argumentorũ. Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundum ordinẽ disciplinæ: sed secundũ quod requirebat librorũ expositio, uel secundũ quod se prębebat occasio disputandi. Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidium & confusionem generabat in animis auditorum. ¶ Hæc igitur & alia huiusmodi euitare studentes, tentabimus cum confidentia diuini auxilij ea, quæ ad sacram doctrinam pertinẽt, breuiter ac lucide prosequi, secundum quod materia patietur.

QVAESTIO PRIMA, *De sacra doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.*

ET VT intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessarium est primo inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quę se extendat. ¶ Circa quod quærenda sunt decẽ. ¶ Primò de necessitate huius doctrinæ. ¶ Secundò, utrum sit scientia. ¶ Tertiò, utrum sit una, uel plures. ¶ Quartò, utrum sit speculatiua, uel practica. ¶ Quintò, de comparatione eius ad alias scientias. ¶ Sextò, utrum sit sapiẽtia. ¶ Septimò, quid sit subiectum eius. ¶ Octauò, utrum sit argumẽtatiua. ¶ Nono, utrum uti debeat* metaphoricis locutionibus. ¶ Decimò, utrũ scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundũ plures sensus exponẽda.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ Vtrum sit necessarium præter physicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.

Secundo ly physicas disciplinas. Dupliciter namque scientia potest dici physica seu naturalis, quod idem est, obiectiue : & sic est una pars scientiæ distincta, sexto meta. contra mathematicam & metaphysicam. Et effectiue: quia secũdum se nata est esse à principio naturali scientiarum: id est, lumine intellectus agentis : & sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, ubi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. f Tertio ly aliam doctrinam. Non dicit scientiam, opinionem, aut fidem: quod bene notandum esse in dubitando apparebit.

Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationẽ acceptã de multis, quæ humanam rationem excedunt. Secunda est, Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem, de his quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt.

¶ Antequam probentur conclusiones, ad euidentiam distinctionis & sufficientiæ conclusionum, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra gentes, capitu. tertio. Duo sunt genera cognoscibilium de Deo principaliterque ipsum demõstrabilia: quædam non nisi per reuelationẽ cognoscibilia. Ita sunt tres uitas personarum, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redẽptionis mysteria. Illaque ro sunt, Deũ esse unũ, immortalẽ, &c. Rũe reuelabilium tantũ, posita est prima cõclusio: ratione uerò demõstrabilium posita est secũda. Altera diuinctio est ex quinto metaphysicæ. Necessarium est ad finem dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima conclusione sumitur necessarium primo modo, in secunda secũdo modo.

¶ His præhabitis probatur prima conclusio ex litera. Ordinarũ ad Deum ut finem, ignotum ratione naturali, consequendum tamen propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finem cognoscat, & operationes in illum dirigat: homo est huiusmodi ergo. Probatur minor ex 64. capit. Iiai.

¶ *Num sacra doctrina ad humanam salutem necessaria, sit fides, uel theologia.*

Circa hanc conclusionẽ dubiũ statim occurrit, quid intelligitur hic nomine sacræ doctrinę seu disciplinę. Aut enim intelligitur fides, aut theologia. Si fides, sequitur duo inconuenientia. Primum est, quod idẽ bis quæreretur. Nam in secunda secundæ, quæstio. secunda, artt. tertio, quæretur, an credere aliqd supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est quòd æquiuoce sumitur sacra doctrina in hoc & in sequentibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quòd fides absque theologia non sufficeret ad salutem hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quòd ista doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas uerò consequentis & ex se patet, & ex ratione in litera assignata conuincitur : quia scilicet homo potest intẽtiones & actiones suas per fidei cognitionẽ in finẽ supernaturalẽ dirigere. ¶ Ad hoc dicendum est, quòd sacra doctrina neque sumitur pro fide, ut distinguitur contra theologiam : neque pro theologia, ut distinguitur contra fidem: sed sumitur pro cognitione à Deo reuelata siue formaliter, siue uirtualiter, ut habet rationem disciplinæ & doctrinæ abstrahendo à ratione crediti & sciti.

1ª. q. 2. art. 1. & 4. Et 1. prolo. ar. 1. Et 1. contr. c. 4. & 6. Et uer. q. 14. ar. 2. li. 2.

Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prout à Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. & de hac dicitur in conclusione hac, quòd est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio huiusmodi ut disciplina est reuelata abstrahit à ratione credendi. & sciendi, & à ratione reuelati formaliter, id est, in seipso, & uirtualiter, id est, in suis principijs: ideo hoc in loco, ubi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullum horum licet determinare descendere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quæretur inferius in secunda secundæ quia hîc de doctrina, ibi de credere: & uniuoce sumitur hic sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quòd theologia ut distinguitur cõtra fidem sit necessaria, sed quòd theologia ut abstrahit à fide & scientia, sit necessaria ad salutem. quod cõstat esse uerum propter rationẽ in litera assignatã. Nec valet, fides sufficit: ergo theologia non requiritur. Tum quoniam in fide clauditur theologia (ut hic sumitur) sicut anima in homine. Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum decimoquarto, de trinitate, non solum nutrit, defendit, & roborat fidem, sed gignit eandem. Et uere sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit à Deo infundente inclinationem ad credendum, est tamen ex auditu per uerbum Christi, quo ad creditibilium ad Roma. 10 habetur in litera: & à S. Tho. & sic Theologia claditur in fide, ut gignens eam. Et sì inseratur: ergo quilibet fidelis adultus explicite credens &c. est theologus: dicendum est, quòd non simpliciter, sed participes est theologiæ secundum quid &c. scilicet secundum principia &c.

¶ Num finis ultimus animæ nostræ sit naturalis nobis, supernaturaliter tamen consequendus, uel supernaturalis.

Circa hanc partem est aduertendum, quòd Scotus in prima quæstione prologi primi sententiarum, nec à conclusione, nec à ratione discordat: sed à causa quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, quòd ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea, quantumcunque perfecte nota esset nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nunquam cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finem: quia extra naturalium latitudinem est tam finis quàm illa anima ratio. Ipse uero tenet illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto sub illa propria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autem finis ille sit naturalis, probat tripliciter. Primo autoritate Augustini in libro de prædestinatione sanctorum. Proinde posse habere fidem sicut posse habere charitatem naturæ est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶ Secundo ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem: ergo est ei naturalis. ¶ Tertiò ex ratione naturalitatis. Potentia comparata ad actum aut est naturalis, aut uiolenta, aut neutranec est tibi aliqua supernaturalitas: ergo intellectus seu anima naturaliter ordinatur ad uisionem Dei seu fruitionem. Antecedens quo ad partem affirmatiuam declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actum, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secundo, uiolenta: si tertio, neutra. Quo ad partem uerò negatiuam declaratur differentia naturalitatis, à supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, uel supernaturaliter impressiuum in talem potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia uero probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem suam & præcipue summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd apud nos potentia, aut est naturalis, aut uiolenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quàm ad agens: nec aliqua est in rerum natura potentia neutra, omissis artificialibus, ut in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autem potentia obedientialis aptitudo rei ad hoc, ut in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundum talem potentiam, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinem pollicitam & finem supernaturalem, & alia huiusmodi. ¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quòd Augustinus non dixit, quòd posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. ℣ Primum enim significat subiectum potentiæ, secundum autem modum potentiæ: & ideo primum est uerum in proposito, secundum uerò falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, non autem in natura leonina, quoniam sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. ℣ Ad secundum negatur antecedens. ℣ Ad tertium uerò negatur assumptum, & quo ad tertium membrum partis affirmatiuæ, & quo ad partem negatiuam: supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potentiam ad actum, quoniam sunt quidam actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, ut gratia, gloria & alia huiusmodi: ut in alia quæstione patebit.

Cõment. ¶ Secunda autem conclusio probatur: disciplina qua communius, citius & tutius peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium est homini necessaria: disciplina reuelata est huiusmodi: ergo. Omnia patent in litera & diffusius in primo contra Gentiles, capitulo quarto.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quod argumentum erat hoc: omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo non restat aliquid scibile per doctrinam reuelatam, & consequenter non est necessaria. Consequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi uerum, quod cum ente conuertitur. Antecedens uerò patet sexto metaphys. & inductiue. ¶ Ad hoc autem dupliciter responderi potest secundum quòd antecedens dupliciter distinguit potest. Primo sic, Omne ens secundum omnia, quæ sunt cognoscibilia, uel non secundum omnia, sed abstrahibilia tantũ à sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas: in prima sensu est falsum, in secundo uerum. Secundo sic, Omne ens omni modo, uel non omni modo, sed inquantum illucescere potest per lumen intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo uerum. Quamuis autem utraque responsionem argumentum recipiat, placuit tamen autori secundam responsionem adhibere, non primam explicite: tum ut ex propriis huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio iam in corpore articuli in prima conclusione habebatur. *Annota.* *3. dist. 13. q. 1. arti. 2. q. 4. & 1. sen. pn. 5. art. 3. q. 1. & 2. uer. q. 3. m. Et hoc tri. q. 1. ar. 1.*

¶ Num diuersa ratio cognoscendi siue modus eandem conclusionem inferat necessitatem scientiæ cum distinctione.

VEruntamen Scotus in primo, quæstione prima prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eò quòd secundum eam non saluatur necessitas theologiæ: quam argumentum infringere intendebat. Probat autem hoc sic. Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda: ergo non saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à re assignata: quoniam ex quo illa conclusio, terra est rotunda, est scita per alteram scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad sciendam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diuersitatem modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti seu rationis formalis obiecti comitatur: compatiendo tamen quandoque identitatem aliquo modo alicuius conclusionis, si adæquata est ratio modo: aut saltem comitatur diuersitas multarum ueritatum subalternatarum ad inuicem, quarum una est inferius alterius, & una est necessaria respectu alterius. Et propterea dicendo, quòd est diuersa ratio cognoscibilis implicite insinuauit alienitatem quoque cognoscibilium: quam iam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicite non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicite tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶ Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: Tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut astrologia alio lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & non in omnes, sic theologia alio lumine & eadem ueritates, quas aliæ scientiæ, & alias ueritates de eisdem rebus considerat. Et sic quemadmodum Astrologia quamuis coincidat quo ad materiam in aliquam conclusionem physicam: quia tamen alio lumine & consequenter alias ueritates considerat, est non solum diuersa, sed necessaria scientia: sic & theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum secundum.

IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo ly scientia. Secundo ly sacra doctrina. Scientia enim sumitur hic proprie, ut est intellectualis uirtus (sexto ethicorum.) & habitus conclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principiis. Et quoniam talia sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis: consequens est quod ly sacra doctrina sumatur hic pro doctrina reuelata, ut est conclusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniam stultum uidetur quærere, an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones sit scientia, cum constet principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolute, ut in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita quòd sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probauimus necessariam, quo ad conclusiones suas, habeat rationem scientiæ, an non, sed opinionis &c. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur uere scitis iuxta doctrinam secundi posteriorum. *Annota.*

¶ In corpore proposita conclusione responsiua, tria facit. Primò ponitur unica distinctio. Secundò modificatur conclusio responsiua. Tertiò deducitur corollarium. Distinctio est, scientia duplex: subalternans & subalternata ex primo posteriorum. Differentia inter has est, quòd subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata uerò ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, ut patet in Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua. *Cõment.*

¶ Circa

Annot. ¶ Circa hanc distinctionem ac differentiam uide quòd ex propria ratione scientiæ absolute nascitur hæc differentia assignata in litera: & propterea tanquam prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui si doctrina uera est. Scito igitur quòd de ratione scientiæ absolute ut distinguitur contra alios habitus seu uirtutes intellectuales est habere conclusiones uisibiles in alio, id est, in principijs: quoniam omnis scientia ex principijs oritur necessario. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum. uerum in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones uisibiles sunt ex & in principijs, immediate: id est, absque alio medio habitu: subalternatæ uero conclusiones uisibiles sunt ex & in principijs per se notis mediate, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæterę autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, non subalternatæ ut sic. Puta quòd una dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hæc namque est conditio subalternationis quo ad obiectum, illa uerò subalternationis quo ad principia, gratia materiæ, ut infrà patebit. Essentiale ergo, omni scientiæ propriè dictæ, id est discursiuæ, est habere conclusiones uisibiles non in & ex le, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur quinque. Primo, quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet conclusionum. Et ut dicitur primo posteriorum, Non scit non habens demonstrationem demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, non curando modo, actu uel potentia. Secundo, quòd scientia subalternata est scientia ex continuatione seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadem ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorum proximorum subalternatæ est habitus scientificus subalternans. Quarto, quòd scientia subalternans & subalternata non necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum medij: quia scilicet medium in subalternante immediate iungitur principijs per se notis, subalternatæ uero mediate, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quinto, quòd subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, ut in litera expresse dicitur, dum in corrolario ponitur fides de principijs, & in distinctione ponitur lumen superioris scientię de eisdem. Sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali comparatione ex qua habet subalternata quòd sit scientia. Fides uero est eorum habitus per accidens, quia ratione subiecti in quo est, pura perspectiui, non geometræ. Est autem unum hic aduertendum, quòd in prima & essentiali conditione subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primum est ineuidentia in se cum euidentia ex & in alio. Secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius ineuidentiæ in se. sed primum horum est formale, & consequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa ineuidentia cum utilibilitate in alio absque mediatione, nihil minus subalternaretur illiquia ut iam patet ex dictis penes illum modum euidentiæ est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam: & hinc sequitur quòd nõ oportet principia subalternata ex formali ratiõe subalternationis habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiões ineuidẽtes & uisibiles. *Coment.* ¶ Conclusio modificata est, sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum. Probatur. habitus acquisitus ex principijs notis lumine scientię Dei & beatorum est scientia subalternata illi: sacra doctrina est huiusmodi: ergo.

℣ Corrolarium est, sacra doctrina credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo &c.

1 *Num sacra Theologia sit scientia.*

2 *Num sacra Theologia sit scientia subalternata scientiæ Dei.*

CIrca hanc articulum aduerte conclusionem responsiuam habere duas partes: scilicet & quòd theologia est scientia: & quòd est subalternata scientiæ Dei. ℣ Contra quidem primam partem multipliciter arguitur à Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, ut habes hic à Capreolo ex conditionibus ipsius scire & demonstrationis assignatis primo posteriorum, & sexto Ethicorum. ℣ Ex parte obiecti: quia scientia est de necessariis: ista est de contingentibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione &c. Ex parte principiorum: tum quia scientia est ex per se notis: tum quia habitus principiorum scientiæ est superior habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tum quia sciens scit se scire: tum quia scientia est uirtus intellectualis. ℣ Et si dicatur quòd theologus scit se scire ex suppositione: scilicet si articuli fidei sunt ueri: ergo inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarum & non consequentium: & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationum, non rerum. ℣ Ex parte modi: Sacra doctrina inquit Scotus in tertio sent. distinct. uigesimaquarta, quæstione prima, non est tradita per discursum syllogisticum, sed omnibus æque assentimus, ita quòd non uni propter aliud: ergo. antecedẽs manifestatur quia licet arguatur primo ad Corin. decimoquinto, & à doctoribus, nulla tamen maior certitudo est probatæ quàm probantis, aut probaræ, & non probatæ, sed simpliciter propositæ: quod in scientia non contingit. ℣ Ex parte demum subiectifides & scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem: & quæstione tertia, prologi primi. ergo.

¶ Contra secundam autem partem seu minorem allatæ rationis multipliciter arguitur impugnando duo. Primo diuersitatem theologię nostrę à theologia Dei & beatorum. Secundo, quòd distinctio illa, quæ est inter eas qualitcunque sit, non est distinctio cum requisitis conditionibus ad subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in primo senten. q. tertia, prolog, dupliciter inuchitur contra primum. Scientia Dei non potest esse nisi una formaliter: igitur nulla est subalternata, antecedẽs patet, quia deitas non est nisi una ratio formalis. Præterea de eisdem ueritatibus primo impossibile est esse sub alternantem & subalternatam: quia ubi illa desinit, hæc incipit: ritę sunt de eisdem: ergo. Hæc duo motiua simul ab Aureolo innuuntur sub alta forma lic, subiectũ subalternatæ addit ad subiectum subalternantis: sed subiectum theologiæ nostrę non addit: ergo. Contra secundum autẽ Scotus ibidem & in tertio ubi supra dupliciter ar guit. Scientia subalternata dependet à subalternante ut à causa: ista non dependet sic à scientia beatorum: ergo. Probatur minor: causa scientiæ non est nisi obiectum, potentia, subiectum, uel lumẽ: quorum nullum est scientia illorum. Præterea subalternata & subalternans sunt cõpossibiles in eodem subiecto: istæ non sunt compossibiles. ergo. Probatur minor: quia sequeretur quòd idem esset simul comprehensor & uiator. Demum contra idem arguit Durandus, subalternans dicit propter quid, & subalternata quia: istę non sic se habent: ergo. Probatur minor: quia theologalia non habent propter quid, & si habent, idem dicimus nos & beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scitur propter humanam salutem &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito duo. Primum est, quòd theologia nostra potest dupliciter considerari. Vno modo secũdum se. Alio modo ut in nobis uiatoribus. Si consideretur secundum se, sic procul dubio est scientia subalternata scientiæ beatę quo ad euidentiam, cum ex eius continuabilitate scientiæ rationem induat, dum procedit ex principijs secundũm se notis lumine beato: & contra hoc paucæ, aut nullæ rationes militant, quoniam primæ rationes infringunt theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundæ uero, non esse subalternata rotaliter, non quo ad aliquid. Si autem consideretur ut in nobis uiatoribus, sic difficultates motę emergunt. Et putatur quòd eriam apud S. Tho. sic accepta non sit scientia nisi æquoce, ut alibi ipse dicere uidetur: nec fit subalternata nisi secundum quid, scilicet quo ad euidentiam. & si hæc considerentur, facilis esset quæstionis solutio. Verũ mihi uidetur aliter esse interpretandum Sanct. Tho. quo ad secundum præcipue pũctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet quòd theologia nostra ut in nobis uiatoribus non sit, aut sit scientia, utraque pars potest sane intellecta dici, & quod non est scientia: scilicet non habet scientię rationem perfectam: quia non uere scit qui non potest resoluere in principia euidentia: & hoc intendit ubicũque hoc innuit: & quòd est scientia imperfecta ratione status præsentia: scientia enim imperfecta non est extra latitudinem scientiæ: & hoc affirmauit hic litera. & ne daretur occasio male intelligendi, cum fuisset tantum quæstitum, utrum esset scientia, responsum est affirmatiue cum aduersatiua subiuncta, ut completa responsio esset cum conditione specificante, & non absolute. non enim probauit quòd est scientia, sed quòd est scientia subalternata, ut ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionem, quam in statu hoc habet. *Ad primum.*

¶ Quo ad secundum uero punctum de subalternatione, uidetur mihi quòd de subalternatione simpliciter intẽdat litera. Tum quoniam de tali distinxerat ante conclusionem. Tum quia ut patet ex dictis, subalternatio quo ad euidẽtiam oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenẽdum arbitror quòd theologia nostra secundum se, est uere scientia simpliciter subalternata in nobis uero uiatoribus, est scientia imperfecte, sed simpliciter subalterna. Tu autem nouisti eũ disputas, caue ne fallaris pro eadem accipiens theologiam secũdum se, & theologiam nostram secundum sehæc enim ualde differunt. quoniam theologia secundum se est scientia, quam nata est parere deitas secũdum se: & hæc est theologia, quã Deus de seipso habet: sed theologia nostra distinguitur si ly nostra, demõstret humanam naturam simpliciter, in theologia beatorum & uiatorum. non oportet autem distingui si ly nostra demõstret uiatores: & sic accipitur in proposito: hęc tamen potest accipi secundum se, & ut in nobis uiatoribus. Habes autem distinctionem hanc ultimam ex litera, dum in corrolario manifeste loquitur de theologia nostra ut in nobis uiatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidem ei secundum se oriri ex principijs notis secũdum se lumine superioris scientiæ &c. Secundum est: quia omnia nostra translata in Deũ seclusis imperfectionibus transferri intelliguntur: consequens est & quòd scitia ratione euidẽtię & certitudinis non quo ad discursus imperfectionem: & quod subalternare, non quo ad discursus demõstrativi probationem principia subalternatæ: sed quo ad euidentiam illorum & causalitatẽ notitię eorum in aliis, transferatur in Dei scientiam: ac per hoc non oportet ex subalternatiõe quòd principia Theologię nostræ sint conclusiones Theologię beatorũ, sed fit est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ beatorum. Sicut si geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiam de principijs perspectiuæ, sed non eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedunt ex articulis fidei ut principijs non in se euidentibus, sed in scientia Dei & beatorum, consequens est quòd habet essentialem conditionem constitutiuam scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei & beatorum: & quòd habitus per le principium eius est scientia diuina, habitus uero per accidens eorum est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundum euidentiam & ineuidentiam negatiuæ. & quòd sunt compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem iudicium de scientia subalternata & fide: quoniam lumẽ diuinum absolute est per se ratio formalis huius notitiæ: inquantum scientifica est. Lumen autem diuinum obumbratum est per se ratio assensus fidei, quę ac- *Ad secũdum.*

eidens est, ut dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria, scientia autem acquisita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi, Discamus in terris &c. Vnde ad rationes in oppositum concedatur prima pars inductas frigidissim propter nouitios respondendo dicitur.

Ad ar. 1. b ¶Et ad primum dicitur, quòd incarnatio & alia huiusmodi secundum se contingentia, ut subsunt huic scientiæ, sunt necessaria, quemadmodum ut scitum à Deo sunt necessaria, ut in quæstione decimaquarta patebit.

¶Ad secundum uerò iam patet, quòd ista scientia est ex per se notis, id est euidentibus mediate, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorum, Demonstratio est ex per se notis: uel ex his quę per illa fidem sumpserunt: habitus quoque per se principiorum huius scientiæ est altior ipsa, quicquid sit de habitu per accidens, id est fide, quæ dici potest altior scientia quo ad adhæsionem, licet non quo ad euidentiam.

3 Infra ar. 4. Et 1. prolo. ar. 3. et 4. ca. & 5.a.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd theologus scit se scire non conditionaliter, sed subalterne: hoc autem non est scire illationes tantum, sed illata ex principiis euidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex tali ineuidentia, nisi quòd tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus quòd scientia subalterna usquequo non continuatur subalternanti, non est uirtus intellectualis, sed inchoatio uirtutis intellectualis, & ideo spectat ad eandem uirtutis speciem, scilicet scientiam.

¶Ad quartum, quod est Scoti, negatur antecedens: quoniam in sacra scriptura traduntur demonstrationes uirtualiter, & generatur alius habitus à fide: ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est uerum quòd omnibus assentiamus æque seu eodem modo: quoniam articulis assentimus non propter aliud: conclusionibus autem, de quibus tolis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cum dicitur quòd æque assentimus probatis & simpliciter propositis, respondetur, si omnia simpliciter credenda proponerentur, theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei, sed quo ad nos non esset scientia, sed fides: & non solum æque, sed eodem modo assentiremus omnibus: uerum quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera autem ut ex articulis deducenda, ideo non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æque assentimus conclusionibus probatis & non probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina toleratur: & propterea est scientia non solum in se, sed quo ad nos, imperfecta tamen.

¶Ad ultimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

Ad ar. 2. ¶Ad argumenta uerò contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo adequata non potest esse nisi una, inadæquata uerò potest multiplicari: talis autem est theologia. Vel dicatur & melius, quamuis in idem redeat, quòd antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad unitatem scientiæ requiritur & unitas rationis formalis obiecti ut res, & unitas rationis formalis obiecti ut obiectum, ut in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit una ratio formalis obiecti utriusque theologiæ ut res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti ut obiectum est in utraque theologia: quoniam Deus ut clare uisus obiicitur beatis, Deus autem ut reuelatus abstrahendo à claritate & obumbratione, obiicitur theologiæ nostræ absolute sumptæ.

¶Ad secundum dicitur, quòd theologia nostra & beatorum non sunt de eisdem ueritatibus: prout manifeste patet de ueritatibus articulorum fidei, de quibus est theologia beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest, quòd subiectum theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subiectum theologiæ beatorum accipiendo subiectum nostræ theologiæ pro toto aggregato ex subiecto ut re & ut obiecto: sic enim subiectum est Deus reuelatus. Reuelationem autem constat addere differentiam accidentalem. At si pertinaciter ex parte obiecti ut res est additionem talem quis exigat in subiecto subalternatæ, negatur assumptum uniuersaliter: licet in quibusdam uerificetur. Nec oppositum dicitur primo posteriorum: sed docetur ibidem quòd una scientia non descenditin aliam nisi subiectum sit sub subiecto simpliciter: uel sic, quod concedimus, dum dicimus scientiam beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum ut res, est omnino idem utrobique, & ut obiectum huius est sub obiecto illius.

¶Ad reliqua uerò obiecta contra secundum punctum dicitur, quòd ista scientia dependet à theologia beatorum ut à lumine: & quòd sunt compossibiles simul in eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul uiator & comprehensor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in uia. Alio modo non solum propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum fortitur.

¶Ad ultimum Durandi negatur theologales conclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis, Et si idem propter quid nos & beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicatur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sint euidentia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid proprie. Nulla namque est propositio pure theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

a ¶Super Quæstionis primæ Articulum tertium.

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: sy enim sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologica: ly una, supponit pro unitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte caute quòd hic non quæritur utrum sit una simplex qualitas, sed utrum sit una scientia secundum speciem, quicquid sit de modo unitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit una unitate simplicitatis, an unitate ordinis &c. Nihil enim refert ad propositum quid quisque sentiat. Sat est hic discutere, an theologia sit scientia una secundum speciem specialissimã, an non, sed sit diuisibilis in multas species: & ut mathematica diuiditur in geometriam, arithmeticã &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

Annota.

b ¶In corpore est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est scientia una. Probatur, unitas potentiæ & habitus est secundum unitatem rationis formalis obiecti, ergo sacra doctrina est scientia una. Antecedens declaratur in potentia ussiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia uerò probatur. Omnia considerata in sacra doctrina communicant in una ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

Comẽt.

¶Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationem formalem obiecti in scientia, alteram obiecti ut res, alteram obiecti ut obiectum: uel alteram ut quæ, alteram ut sub qua. Ratio formalis obiecti ut res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primo terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quæ est medium in prima demonstratione, ut entiras in metaphysica, quantitas in mathematica, & mobilitas in naturali. Ratio autem formalis obiecti ut obiectum uel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in metaphysica, cum materia intelligibili tantum in mathematica, & cum materia sensibili, non tamen hac, ut in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationum fumenda est ex distinctione duorum generum, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim quòd formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet quòd habeat & rationem formalem constituentem formaliter ipsum in tali esse scibili, ut sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ namque sunt differentiæ & species passibilis qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius enim sunt species, Color, Sonus, Odor &c. Istius uerò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile. Istius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarum, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis. Illæ rursus constituunt subiecta, istæ passiones, iuxta illud secundi de Anima: ubi uisibile prædicatum secundi modi per se seu passio ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quamcunque diuisionem sensibilis qualitatis, sed solum secundum illum in illa quinque, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo quod sensibile, per proprias scilicet differentias ipsius sensibilis: puta taliter immutatiuum esse sensus &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionem sensibilis inquantum sensibile: ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita quòd hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ proprie sunt constitutiuæ entium in suis generibus realibus: sicut esse per se constituit substantiam, & esse in alio accidens &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde illæ intrinsece constituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis ut speculabile est per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ penes diuersitatem modi abstrahendi à materia sumuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primo diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter, quantitatem, & mobilitatem, & Deitatem. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione individualium conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi ut res est: alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuam autem sibi ut est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniam scibile species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti ut obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis ut sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionem scibilis ut sic: ita quòd ubi est una species specialissima scibilis, ibi oportet esse unam tantum speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et ubi plures differentiæ scibilis ut sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere: & si his adiunxeris quosi differentiæ scibilis ut sic, sunt ipsæ rationes formales obiecti

obiecti scibilis ut obiectum est, de necessitate sequitur quòd unitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes unitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum ut obiecta sunt, uel quòd idem est rationum formalium sub quibus res sciuntur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare theologia sit una scientia assignatur, ex unitate rationis formalis sub qua, seu obiecti ut obiectum: id est luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicuntur cõsiderari in theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet uis & sensus rationis allatę in litera.

1

¶Circa hãc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primum circa ipsam rationem: secundum circa antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt sigillatim absoluenda ordine proposito.

Annot. d

¶Circa rationem igitur literæ dubium occurrit: quia in æquiuocationem cecidit: quoniam in antecedente lo quitur de ratione formali obiecti ut res est (ut patet ex eius probatione in usu: assumitur namque coloris ratio pro ratione formali uisibilis: coloris autem ratio est ratio formalis uisibilis inquantum res, ut patet). Probatur uero consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti ut obiectum est: quoniam reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti theologiæ. Ergo manifeste committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti ut res subsumendo rationem formalem obiecti ut obiectum.

370

¶Ad hoc dicitur, negando assumptum: Quoniam antecedens supponit indistincte pro ratione formali obiecti siue ut res, siue ut obiectum: quamuis sit manifestatum quo ad rationem formalem obiecti ut res, tum quia notior est, tum quia conuertibilior te consequuntur illæ duæ rationes formales, ut subiectum & passio, ut dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti ut obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et merito magis ratio obiecti ut obiectum subsumpta est, quàm ratio obiecti ut res: tum quia ratio obiecti theologici ut res adhuc non est assignata, sed in articulo septimo discutienda erat: alia uero est assignata & in primo & in secundo articulo. Tum quia ratio illius ut res, non infert specrem specialissimam obiecti ut sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, ut nunc nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

Annota

¶Num ratio formalis obiecti ut obiectum est, & illius unitas, & eiusdem formalis ratio ut res est, conuertibiliter se inferant ut subiectum & passio.

SEd contra respondentem, insurgit maior difficultas: quoniam si uerum est quòd ratio formalis obiecti ut res, & ratio eius ut obiectum, se habent ut subiectum & passio conuertibiliter (ut præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur quòd theologia beatorum & nostra conueniant in una ratione formali obiecti ut obiectum est: & consequenter sint una scientia secundum speciem specialissimam, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedentis, ut ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probatur sequela sic, Istæ theologiæ conueniunt in ratione formali obiecti ut res, quia Deitas est ratio formalis utrobique: ergo in ratione formali obiecti ut obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferant, ut subiectum & passio secundum dicta. Oportet enim conuenientia in unitate subiecti, quòd conueniant in unitate passionis illius: quoniam inseparabilis est passio à subjecto. Ad hoc dicitur, quòd illa propositio, scilicet ratio formalis obiecti ut res, & ratio eius ut obiectum, sunt conuertibiles &c. uerissima est, sane intellecta: scilicet de ratione formali obiecti ut sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti ut obiectum, inadæquata rationi formali obiecti ut res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniam inadæquatam non oportet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessario inferri ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitati respondet una tantum ratio formalis adæquata obiecti ut obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est una in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans abstrahendo ab euidentia & incuidentia: & lumen diuinũ ineuidens: & primum est ratio sub qua theologiæ beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea cum unitate rationis formalis obiecti ut res, stat diuersitas specifica rationum formalium obiecti illius ut obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideo quamuis deitas conuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuo se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius: & consequenter nullam earum determinate infert, sed infertur à singulis: ualet enim Deus, sub ratione deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino & econuerso. Sed non ualet, ergo sub lumine euidentiant ergo sub lumine reuelationis &c.

¶Et ut scias ualtcum responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales sæpius nominatæ se habeant conuertibiliter, ut subiectum & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu unitatis, ita quòd si altera una est unitate specifica specialissime, altera quoque sit sic una: & si altera est una genere, quòd reliqua quoque sit una genere, imo totum oppositum in pluribus apparet. Nam in obiecto metaphysicæ ratio entis est una minus quàm genere: & tamen ratio suæ speculabilitatis, scilicet abstractio à materia sensibili & intelligibili, est una secundum speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria & arithmetica: quarum subiecta habent unitatem genericam ut res, & speciei athomg ut obiecta. Et per oppositum quandoque ratio rei est una secundum speciem athomam, & ratio obiecti ut sic est una secundum genus, ut in proposito contingit de deitate & lumine diuino. Et meritò opposito modo obiectum theologiæ se habet ad obiecta prædicatarum scientiarum: quia obiectum formale ut res est, infinitum est. Constonat quippe rationi, ut rei species infinita excedat species obiecti finitas: quamuis adæquetur generi. Posset quoque dici, quòd ratio formalis obiecti dupliciter assignatur, scilicet ex parte obiecti: & hæc conuertibiliter se habet ad rationem rei. Vel ex parte defectiuæ potentiæ: & hæc non conuertitur, sed infert rationẽ formalem rei, & non inferrur ab illa. Sic autem est in proposito: quia deitas & lumen diuinum conuertuntur: sed deitas & lumen diuinum sic non conuertuntur: sed tale lumẽ infert & elucidit in se deitatem non autem econuerso. Et ideo licitum fuit etiam sub ratione formali rei subsumere lumen reuelationis: quoniam in hoc claudit ur illa.

2

3

4 Infra ar. 5. c. Et 1. prol. ar. 3. q. 1.

¶Circa antecedens est dubium, habens campum ualde magnum, de unitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oporteret de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat sit hic quòd antecedens illud ex secundo de anima habetur, ubi potentiæ per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idem est enim de actu & habitu iudicium quo ad hoc.

Annot.

¶Num omnia considerata in sacra doctrina conueniant in una ratione formali diuinæ reuelationis: & ideo una ex hoc sit scientia.

CIrca propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet omnia considerata in sacra doctrina conuenium in una ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primo contra ipsam in se. Secundo contra ipsam ut applicatur ad inferendum unitatem specificam theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus magnus in primo libro summæ fratrum theologiæ, reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio. 7 Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinum se habet ad theologiam ut intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo non est ratio formalis. ¶Præterea, Deus se habet ut præceptor: ergo sua reuelatio non est ratio formalis.

Annot.

¶Contra ipsam autem ut infert unitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul philosophiam & geometriam, non propterea esset una scientia: ergo ex unitate reuelationis non sequitur unitas scientiæ &c.

¶Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, ultra præmissa sciteo, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primo ut infundens ad infusionem causa efficiens ad effectum: & sic non dat unitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias quantumcunque diuersas infundere. Alio modo ut ratio seu modus cognoscendi obiecti, sub quo seu qua attingantur res reuelata à cognoscente: & sic dat unitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hic simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti geometriæ mee: quoniam ego scirem geometricalia sub illamer rationc formali, qua alij geometræ scirent. Sed in theologia concurrit utraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur ut subsunt diuino lumini, ut modo cognoscibilitatis earum. Et propterea unitas theologiæ infertur in litera ex unitate diuini luminis, non ut infundens est, sed ut est ratio formalis sub qua, modo superius expositio.

¶Et ex his patet facile responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti ut res, excludendo rationem formalem obiecti ut obiectum &c. Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen diuinum se habet ut intellectus agens, sed non tantum: sed etiam ut ratio formalis obiecti ut obiectum est. Secunda uerò eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non solum est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quòd ab uno preceptore ut sic possint plures scientiæ prouenire. Ad ultimum autem Aureoli iam patet quòd consequentia nihil ualet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit ut ratio obiecti ut obiectum est, sed ut infundens tantum &c.

a ¶Super Quæstionis primæ Articulum quartum.

IN titulo notandum est quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua uocatur, cuius finis proprius non est nisi scire: scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, uel opere appetitus, uel potentiæ executiuæ, dicõte Aristotele 2. ethic. Huiusmodi sermonem suscipimus non ut scientes simus, sed ut operantes &c.

Comẽt.

¶In corpore duæ conclusiones, prima est, Theologia nec est pure practica nec pure speculatiua, sed altior, comprehendens in se eminentius rationem practici & speculatiui.

¶Antequam cõclusio probetur ad euidentiam sensus conclusionis scito, quòd practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primo diuidentes scientiam in communi: sicut nec uisuum & audituum sunt differentiæ primo diuidentes sensum in communi. Sed quemadmodum sensus prius diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in uisum, auditum, &c. ita scientia prius diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita diuiditur in speculatiuam & practicam. Et ratio huius est, quia una ratio

Annot.

formalis obiecti finita, non potest habere utranque conditionem, & quòd sit ex qua fumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis, ut patet inductiue. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate utranque in se conditionem cõprehendit altiori mo
do quàm sint in rebus finitis, eò quòd dispersa in inferioribus, unite præinueniuntur in superiori. Et propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est usus, nec auditus &c. ita præter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, nõ speculatiua nec practicased eminẽter continens utrãque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientijs physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum sacũr aliteratum, quę est differentia substantialis: sacra tamen doctrina una existens comprehendit utrumque, utpote scientia altioris ordinis.

Cõment. ¶Probatur igitur conclusio in litera sic. Sacra doctrina una existens extendit se ad ea, quæ spectant ad scientias speculatiuas & practicas: ergo ipsa est altior, comprehendens sub se utrunque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: sacra doctrina attendit unam rationem communem speculabilibus & operabilibus: scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergo. Consequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui scientia eadem scit se & opera sua: ergo.

Annot. ¶Aduerte hic pro claritate literæ tria. Primum circa probationem consequentiæ ex antecedente probato: quòd illa probatio est optima, & à priori & non per locum à simili. Cum enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiæ diuinæ (quoniam utraque est de Deo inquantum Deus: & hæc ab illa deriuatur sub illius luminis propria quamuis parua participatione) consequens est quòd unitas illius unitatem istius, & altitudo illius quia ad utrumque genus extenditur altitudinem istius inferat. Et propterea ly sicut, in litera pro probatione appositum, non dicit puram similitudinem, sed assimilationem proprij exemplari ad proprium exemplar, &c.

¶Secundum est quòd media in litera posita sic se habent: quòd hæc doctrina ideo comprehendit sub se utrunque, scilicet speculatiuum & practicum, quia una existens extendit se ad omnia. Et hoc ideo, quia sub una ratione formali omnia considerat: & hoc ideo, quia est imitatio propria scientiæ qua se &c. Deus scit, &c.

¶Tertium est circa ly, unde licet in scientijs: potest enim elici alia ratio ad probandam eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuerso, ut dicitur in primo posteriorum: cum ex antecedente habeatur unitas rationis formalis in theologia cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarũ: & consequens quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuum & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate seu unitate rationis formalis theologiæ, ipsa erit una simul continens speculatiuum & practicum.

Cõment. ¶Secunda conclusio est. Theologia est magis speculatiua quàm practica. Probatur dupliciter. Primo, Agit principalius de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergo. Secundo sic, Agit de actibus humanis propter Dei speculationẽ: ergo. probatur antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

Annot. ¶Circa prædicta aduertenda sunt duo. Primum est quòd hæc interpretatio primæ conclusionis non est ficta aut noua, sed in corpore articuli insinuata, ut patet diligenter ponderanti quid importat dicere quòd una existens extenditur &c. & consideranti quòd loquitur de unitate specifica, quam constat per se unum constituere. Per hoc enim manifeste excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset una nisi per aggregationem, & non sub una ratione formali, sed duabus: & proprie non comprehenderet sub se utrunque, ut in litera dicitur, sed componeretur ex utroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? ¶Et ut omnis horum enucletur fantasia, uideant Sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 45. artic. 3. ubi expresse ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis quàm sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quanto est altior ratio, tanto ad plura se extendit una existens. Et afferitur alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cum ergo ista scientia sit dignissima ut patebit, & habeat rationem unam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis: tenebris inuolui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere utrunque quàm ut scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli: ubi expresse hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus communis ad sensus proprios: & ideo non diuersificari ex differentiis obiectorum earum, utpote altioris ordinis. Et tangitur utraque ratio hic assignata, & ex parte unius rationis formalis altioris, & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est una & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter utrunque stat quod sit formaliter utrumque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter, Et Deus est eminenter intelligens & uolens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura usus quàm auditus, sensus esset quòd conditiones usus & sensus communis magis conuenirent quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit quòd est simpliciter speculatiua, & secundum quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat diminutam perfectam scientiæ, practicum uerò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergo speculatiua simpliciter, id est sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundum quid, & non absolute, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: æquales sunt illæ, quæ absolute dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiæ & uniuersaliter scientiæ unus propter simplicitatem qualitatis: an unus propter unitatem ordinis specierum intelligibilium: utroque namque modo oportet aliorum gradus esse uel ordinem uel qualitatem, quàm sit ordo aut qualitas constituens speculatiuum distinctam contra practicam & econuerso. Secundum est, quòd ex hac positione manifeste apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ potest inferri: ergo theologia est speculatiua: aut ergo est practica, ut una distinguit contra aliam: sed ergo est speculatiua, uel eminenter continens rationem speculatiuæ: & similiter ergo est practica uel eminenter continens rationes practicæ: & similiter ergo est affectiua uel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Sco. in prolo. quæstio. 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ: quia scilicet ex eo sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt eam esse practicam. Sed si ualent concludunt (ut dictum est) eam esse uel practicam, uel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea tu qui disputationibus uacas, utere & hac responsione, & distinctione illa de præcise & non præcise tali, puta regula operis seu speculari &c. quod enim est præcise tale, est aut practicum aut speculatiuum: quod autem est tale, sed non præcise, est quid altius, ut patet ex dictis. Iuxta hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico eo sorsum habenda.

a ¶*Super Quæstionis primæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

Cõment. ¶In corpore una conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est dignior secundum quòd speculatiua omnibus speculatiuis, & secundum quòd practica omnibus practicis.

Annot. ¶Antequam probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundum quòd speculatiua, secundum quòd practica: non enim frustra hoc actum est. Sed ut ex præcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primum est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundum est, quòd continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi non est dubium quin sit dignior cæteris, cum ponatur altioris ordinis. Sed quo ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quæstum absolute, in responsione deuentum est ad id quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quòd ipsa inquantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica practicis: omisso illo liquido quòd absolute est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

Cõment. ¶Probatur ergo primo quo ad primam partem. inter speculatiuas dignior est una altera propter certitudinem & dignitatem materiæ, ex primo de anima: hoc excellit quo ad utrunque: ergo. Probatur minor quo ad primam partem: hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili: ergo ista est certior. Intellige secundum se, non nobis, ut patet ex responsione ad primum. Quo ad secundam uerò, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ de subditis rationi humanæ: ergo ista est de dignioribus. Fundatur hæc ratio super illud secundi meta. Sicut oculus noctuæ ad lumen solis &c. unde sequidem habetur quòd excedentia uim intellectus nostri sunt manifestissima, in se ac lucidissima: ac per hoc propriæ rationes subsantiarum intellectualium, quæ remanent occultæ propter excellentiam earum, sunt digniores illis earundem conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in metaphysica, &c. & ideo cum de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur quòd sit de dignioribus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur. Practicarum illa dignior, quæ ad ulteriorem finem non ordinatur: sed finis huius est finis ultimus finium omnium aliarum: ergo. Probatur maior in ciuili & militari. Minor uerò, quia finis huius est beatitudo æterna.

¶Aduerte hic, quòd maior intelligitur non absolute ut iacet, sed de practicis subordinatis: quoniam non est uerum inter practicas disparatas dignioremesse, quæ ad ulteriorem finem non ordinatur. Dignius namque est ministrare superioris ordinis arti, puta aurifici, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum una subordinatur alteri, procul dubio maior est uera: & propterea in litera non subsumptum est absolute,

a ¶*Vtrum sacra doctrina sit dignior aliis scientijs.*

QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit dignior aliis scientijs. Certiudo enim pertinet ad dignitatem scientiæ. Sed aliæ scientiæ, de quarum principijs dubitari non potest, uidentur esse certiores sacra doctrina, cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliæ igitur scientiæ uidentur ista digniores.

¶Præterea, Inferioris scientiæ est à superiori accipere, sicut Musicus ab Arithmetico: sed sacra doctrina accipit aliquid à physicis disciplinis. Dicit enim Hieronymus in epistola ad magnum oratorem urbis Romæ, quòd doctores antiqui intantum philosophorum doctrinis atque sententijs suos resperserunt libros, ut nescias quid in illis prius admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam scripturarum. Ergo sacra doctrina est inferior aliis scientiis.

¶SED CONTRA est, quòd aliæ scientiæ dicuntur ancillæ huius: Prouerbior. nono, Misit ancillas suas uocare ad arcem.

CONCLVSIO.

¶Sacra doctrina est omnibus scientijs simpliciter dignissima altioris existens ordinis, ut speculatiua, tamen omnes speculatiuas excedit, & omnes practicas ut practicas.

a ¶RESPONDEO dicendum, quòd cum ista scientia quantum ad aliquid sit speculatiua, & quantum ad aliquid sit practica[c], omnes alias transcendit tam speculatiuas quàm practicas. Speculatiuarum enim scientiarum una altera dignior dicitur, tum propter certitudinem, tum propter dignitatem materiæ. Et quantum ad utrumque hæc scientia alias speculatiuas scientias excedit. Secundum certitudinem quidem: quia aliæ scientiæ certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanæ, quæ potest errare: hæc autem certitudinem habet ex lumine diuinæ scientiæ, quæ decipi non potest. Secundum dignitatem uerò materiæ: quia ista scientia est principaliter de his, quæ sua altitudine rationem transcendunt. Aliæ uerò scientiæ considerant ea tantum, quę rationi subduntur. Practicarum uerò scientiarum illa dignior est, quæ ad ulteriorem finem non ordinatur, sicut ciuilis militari. Nam bonum exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autem huius doctrinæ, inquantum est practica, est beatitudo æterna, ad quam sicut ad ultimum finem ordinantur omnes alij fines scientiarum practicarum. Vnde manifestum est secundum omnem modum eam digniorem esse aliis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est certius secundum naturam, esse quo ad nos minus certum propter debilitatem intellectus nostri: quise habet ad manifestissima rerum sicut oculus noctuæ ad lumen solis. Sicut dicitur in secundo meta. Vnde dubitatio, quæ accidit in aliquibus circa articulos fidei, non est propter incertitudinem rei, sed propter debilitatem intellectus humani: &

Annot. ¶Responsio ad secundum, duabus distinctionibus utitur: accipere dupliciter à superiori uel ab inferiori: & hoc dupliciter, uel propter defectum seu insufficientiam accipientis: uel subuentionem defectus alieni. Puta intellectus nostri in proposito.

a ¶*Super Quæstionis primæ Articulum sextum.*

Annot. INtitulo nota ly sapientia, id est, notitia ordinatiua, & iudicatiua de aliis ut caput: hoc enim sapientiæ nomen importat, ut patet sexto Ethicor. in communi loquendo.

Cõment. b ¶In corpore una conclusio est responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est maxime sapientia inter omnes sapientias humanas, non solum in genere, sed simpliciter.

Annot. ¶Et aduerte quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanam: sicut etiam ly in genere: ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maxime sapientia.

Cõment. ¶Probatur. sacra doctrina determinat propriissime de Deo secundum quòd est altissima causa: ergo sacra doctrina est maxime sapientia, &c. Antecedens probatur. determinat de Deo non solum ut cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notus: ergo propriissime, &c.

¶Circa antecedens & eius probationem nota, quòd ea, quæ nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodũ magis propria sunt Deo in cognoscendo, ita & in essendo: & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex propriis Dei: & ideo merito dicitur quòd propriissime determinat de Deo: & quoniam secundum huiusmodi propria habentur prima supremáque fundamenta causalitatis diuinæ: idcirco dicitur quòd determinat propriissime de Deo secundum quod est causa altissima. Veruntamen hic cautus esto, quoniam ly secundum quòd est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo ut ly secundum, determinet rationẽ formalem Dei, ut est subiectum factæ doctrinæ: & sic falsum est assumptum, quoniam, ut in sequenti patet articulo, Deus inquantum Deus est subiectum eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, ut ly secundum, determinet quandam specialem rationem Dei, clausam infra latitudinem conditionum pertinctium ad considerationem sacræ doctrinæ, eò quòd consequitur deitatem: & sic est uerum. Intendit enim litera, quòd sacra doctrina considerat de Deo propriissime, & consequenter maxime, & consequenter causa altissima: quod ad sapientiam spectat. ¶Consequentia, autem probatur: iudicium de inferioribus habetur per causam altiorem: ergo considerans causam altissimã generis alicuius est sapiens in illo genere: ergo considerans causam simpliciter altissimam totius uniuersi, id est, Deum, est maxime sapiens: ergo, si qua considerat Deum propriissime secundum quod est causa altissima, illa est maxime sapientia inter omnes tam in genere quàm simpliciter: quòd erat consequentia probanda. Assumptum est clarum, & primum consequentia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur uerò in genere ædificij, & in genere totius humanæ uitæ, cum auctoritatibus scripturæ adiunctis, ut patet in litera. Secunda uerò ex eodem probata relinquitur medio, subintellecta proportionalitate causæ altissimæ in genere, ad sapientiam in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapientiam simpliciter: & ex testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autem in hac deductione sapientia simpliciter maxime sapientia, ad denotandum excessum eius super sapientias in genere. tertia autem consequentia per se nota relinquitur: quoniam si considerans simpliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maxime sapiens: respectu sapientium in genere hoc aut illo: oportet quòd considerans eandem causam altissimam ex propriis, non solum sit simpliciter, sed & maxime sapiens: & respectu sapientium in genere, & respectu sapientis simpliciter: utpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimæ causæ rimatur: cum illa sistat in communibus, & his, quæ per communia scirí possint: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt communes, si sunt simplices, ut ens, uerum, bonum: aut sunt ex communibus compositæ, si sunt propriæ Deo, ut actus purus, primum ens, &c.

c ¶In responsione ad tertium inducitur laus Hierothei magistri Dionysij, quòd erat non solum discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in uoluntate autem causaliter: & dicitur patiens à passione, eo modo quo uehementer affecti circa aliquid passionati dicuntur: in quo

denotatur maxima uoluntatis inclinatio, ut iam habituata & connaturalis affecta à diuina, &c.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum septimum.*

Annot. IN titulo nota terminum utrũque, ly subiectum, stat pro subiecto formaliter, id est, ut quid tum Deus, retentur formaliter, id est, inquantum Deus: ita quòd sensus est, an Deus inquantum Deus, sit subiectum formale huius scientiæ. Et ad bonitatem doctrinæ, penetra quid importet inquantum Deus: ex declaratione Scoti in hac quæstione, quemadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primò ut animal rationale: & sic intelligitur quidditative inquantum homo. Secundò ut substantia, & sic concipitur in communi. Tertiò ut naturaliter manuductum: & sic concipitur per accidens: quia esse manuductum est accidens seu passio hominis. Quartò ut nobilissimum animalium: & sic concipitur relative ad aliud. Ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari ut ad ipsissima causa & universaliter secũdũ quodcunque prædicatum respectiuum ad extra, & sic considerabitur relative ad extra. Potest etiã considerari ut sapiens, bonus, iustus, & universaliter secundum rationes attributales: & sic considerabitur quasi per accidens. potest etiã considerari ut ens, ut actus, &c. & sic considerabitur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reduntur cõsiderationes cõpositæ, puta ut actus purus, ut ens primum, &c. Considerabitur nanque in huiusmodi Deo ut stat sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, ut patet. Ante omnes autẽ hos modos potest considerari Deus secũdum suã propriam quidditatẽ: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium & fundamentum cæterarum: & hanc quidditatem circumloquimur deitatis nomine. Et sic quærendo an Deus sub ratione deitatis ut distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sit subiectũ huius scientiæ, est quærere, utrum Deus sub ratione suę proprię quidditatis sit subiectum formale huius scientiæ: ita quòd quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti ut res est, &c.

Cõment. b ¶ In corpore duo ponuntur. primo conclusio responsiua quæsito affirmatiue: secundo referuntur aliorum dicta. Quo ad primum conclusio est: Deus est subiectum huius scientiæ. Probatur dupliciter: primo obiectum alicuius potentiæ uel habitus est id, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam uel habitum: ergo subiectum scientiæ est sub cuius ratione omnia considerantur in scientia: ergo subiectum huius scientiæ est Deus, antecedens manifestatur in obiecto usus. Prima uero consequentia probatur: subiectum ad scientiam se habet sicut obiectum ad potentiam uel habitum: ergo si obiectum, &c. Secunda autem consequentia probatur: omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei: ergo si subiectum, &c. Assumptum probatur, quia omnia uel sunt Deus, uel ad Deum ordinantur, ut principium, aut finem, &c.

Annot. ¶ Circa probationem primæ consequentiæ, aduerte quòd illa propositio assumpta sicut obiectum ad potentiam, ita subiectum ad scientiam, non est opus quòd currat quo ad omnia, sed sat est propositio, quòd teneat quo ad proportionem rationis formalis: ita quòd sicut ratio formalis obiecti potentiæ est ea, qua omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Verum autem teneat similitudo quo ad alia, puta quòd ad communitatem, ut sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune omnibus per se obiectis illius potentiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid commune omnibus per se subiectis illius, non est præsentis propositi: quamuis manifeste pateat hinc quòd non operteat hanc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ non aliquod commune, sed Deus ut Deus: quem ut sic constat esse singulare quoddam. Nec obstat quod in primo sententiarum, articulo quarto prologi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum scientiæ habet hanc conditionem, scilicet quod est commune per prædicationem: quoniam illud est uerum secundum communiter accidentia, & non necessitrio: nã dicimus enim communiter in subiectis communiter assignatis scientiis à doctoribus, illam conditionem inueniri, non tamen oportet, ut patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoque saltuari communitas per prædicationem in omni subiecto, non in recto, sed in recto ad obliquos: sic enim etiam Deus de omnibus theologalibus prædicatur, quia sunt aut Deus, aut Deiaut ad Deum, aut à Deo &c. Prima tamen responsio est ad literam.

¶ *Num omnia considerentur in sacra doctrina sub ratione Dei.*

Circa propositionem assumptam ad probãdum maiorem, scilicet, tota scientia uirtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari uidetur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia uirtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientię: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia una secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo & quadrato & figura, &c. non solum secundum communia, sed secundum propria singulis unius est speciei: ut patet in prima secundæ & in primo posteriorum: ergo. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum & scientiæ. Tertia autem, quia scientia unius speciei omnino disparatę, quo ad propria, non continetur uirtualiter in alia specie, nec in generis ratione ut huiusmodi nec passiones unius speciei continentur uirtualiter in alia, nec in ratione generis, ut patet.

Quæstio.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solum ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista uirtualis continentia ingerit dubium non solum quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in prologo quæsti. 4 tertia tenens quòd uirtualis continentia omnium ueritatum pertinentium ad aliquam scientiam est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia: obiectioni præfatæ consentit, concedens uerum esse id, ad quod ratio deducit, quòdque reputamus falsum. Sciendum est igitur, quòd duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus nanque putat subiectum scientiæ oportere continere primo uirtualiter ut causam sufficientem omnes ueritates pertinentes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primo quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia uirtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientiæ: ergo. Secundo, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergo continet primo uirtualiter totum ipsum: ergo omnes illius ueritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solum species rerum omnino disparatę: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem: sed etiam quòd sunt rationes formales rerum: quarum una non continetur uirtualiter in alia: & sic alia est scientia de animali ut sic, ad quam spectat considerare proprias animalis passiones tantum: quoniam solæ ipsæ uirtualiter in animali clauduntur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo &c. Sanctus Thomas uerò tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolutę, sed prout sunt scibiles: tenet quòd subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, ut ex litera habetur. Prima est, quòd ratione ipsius omnia attingantur ab illa scientia. Secunda, quòd uirtualiter contineat totam scientiam: non ut causa in seipso sufficiens, ut Scotus uoluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens ut causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem & in se & participantibus ipsum aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. uocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primo, id est, adæquate est causa alicuius ut subiectum propriæ passionis, siue immediatæ, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa & totalis causa est: ut sol est causa fortis. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continent uirtualiter omnes ueritates illius, scilicet ut primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediate, ut patet, neque mediantibus tantum his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes ueritates sciuntur, sed ex illis ut primis, & aliis ut secundis ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri uirtualiter in numero primo, id est adæquate & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarii, nec trinarii scirentur ibidem, ut patet: sed bene oportet numerum in se continere uirtualiter omnes passiones huiusmodi, ut primam radicem earum: ut distinctum autem & participatum in binario & trinario &c. oportet omnium passionum subiectum esse primum, ipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto subiectum est. & ideo intra facultatem luminis est extensio scientiæ: non est ergo secundum extensionem rationis formalis, ut res est absolutę, sed ut stantis sub ratione formali obiecti ut obiectum est mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens cõmuniter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, ut patet ex modo loquendi: cum inchoando illam positionem dicit, Si uoluisset ponere aliquod subiectum, in quo saluarentur omnes hæ conditiones. hic autem asseruit determinauit: quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione dei: quare hoc est dimpliciter tenendum: illud uero reliquam opinabile audendum.

Cõment. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idem est subiectum principium & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia uirtualiter continetur in principiis. Minor uerò, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

¶ *Num tota scientia uirtualiter contineatur in principiis.*

Quæstio. Circa propositionem assumptam ad probãdum maiorem, scilicet, tota scientia uirtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari uidetur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia uirtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientię: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia una secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo & quadrato & figura, &c. non solum secundum communia, sed secundum propria singulis unius est speciei: ut patet in prima secundæ & in primo posteriorum: ergo. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum & scientiæ. Tertia autem, quia scientia unius speciei omnino disparatę, quo ad propria, non continetur uirtualiter in alia specie, nec in generis ratione ut huiusmodi nec passiones unius speciei continentur uirtualiter in alia, nec in ratione generis, ut patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solum ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista uirtualis continentia ingerit dubium non solum quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in prologo quæsti. 4 tertia tenens quòd uirtualis continentia omnium ueritatum pertinentium ad aliquam scientiam est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia: obiectioni præfatæ consentit, concedens uerum esse id, ad quod ratio deducit, quòdque reputamus falsum. Sciendum est igitur, quòd duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus nanque putat subiectum scientiæ oportere continere primo uirtualiter ut causam sufficientem omnes ueritates pertinentes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primo quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia uirtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientiæ: ergo. Secundo, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergo continet primo uirtualiter totum ipsum: ergo omnes illius ueritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solum species rerum omnino disparatę: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem: sed etiam quòd sunt rationes formales rerum: quarum una non continetur uirtualiter in alia: & sic alia est scientia de animali ut sic, ad quam spectat considerare proprias animalis passiones tantum: quoniam solæ ipsæ uirtualiter in animali clauduntur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo &c. Sanctus Thomas uerò tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolutę, sed prout sunt scibiles: tenet quòd subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, ut ex litera habetur. Prima est, quòd ratione ipsius omnia attingantur ab illa scientia. Secunda, quòd uirtualiter contineat totam scientiam: non ut causa in seipso sufficiens, ut Scotus uoluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens ut causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem & in se & participantibus ipsum aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. uocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primo, id est, adæquate est causa alicuius ut subiectum propriæ passionis, siue immediatæ, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa & totalis causa est: ut sol est causa fortis. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continent uirtualiter omnes ueritates illius, scilicet ut primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediate, ut patet, neque mediantibus tantum his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes ueritates sciuntur, sed ex illis ut primis, & aliis ut secundis ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri uirtualiter in numero primo, id est adæquate & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarii, nec trinarii scirentur ibidem, ut patet: sed bene oportet numerum in se continere uirtualiter omnes passiones huiusmodi, ut primam radicem earum: ut distinctum autem & participatum in binario & trinario &c. oportet omnium passionum subiectum esse primum,

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit subiectum huius scientiæ. In qualibet enim scientia oportet supponere de subiecto quid est, secundum Philosophum in primo posteriorum: sed hæc scientia non supponit de Deo quid est: dicit enim Damascenus, In Deo quid est, dicere impossibile est. ergo Deus non est subiectum huius scientiæ. 7 1.prol. cõ.4. Et 5. meta. tap.6.

¶ Præterea, Omnia quæ determinantur in aliqua scientia, comprehenduntur sub subiecto illius scientiæ: sed in sacra scriptura determinatur de multis aliis quàm de Deo, puta de creaturis & de moribus hominum: ergo Deus non est subiectum huius scientiæ.

¶ SED CONTRA, illud est subiectum scientiæ, de quo est sermo in scientia: sed in hac scientia fit sermo de Deo (dicitur enim Theologia quasi sermo de Deo) ergo Deus est subiectum huius scientiæ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia, quæ tractantur in sacra doctrina considerentur sub ratione deitatis seu revelationem cognoscibilis, Deus est illius subiectum.*

b ¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est subiectum huius scientiæ. Sic enim se habet subiectum ad scientiam, sicut obiectum ad potentiam uel habitum: proprie autem illud assignatur obiectum alicuius potentiæ uel habitus, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam uel habitum. sicut homo & lapis referuntur ad uisum inquantum sunt colorata: unde coloratum est proprium obiectum uisus: omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, uel quia sunt ipse Deus: uel quia habent ordinem ad Deum, ut ad principium & finem: unde sequitur quòd Deus uere sit subiectum huius scientiæ. Quod etiam manifestum fit ex principiis huius scientiæ, quæ sunt articuli fidei, quæ est de ipsemet sanctus Thomas in prologo primi sententiarum, articulo quarto, expresse dicit subiectum huius scientiæ esse ens diuinum per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectum principale: ergo, &c. 2 1.prol. ar.4. b

¶ Ad primum horum neganda est consequentia propter duplicem rationem. Prima est, quia theologia siue nostra siue beata est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem illa est uera de scientia adæquata subiecto: solus enim Deus habet theologiam adæquatam eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil uidetur ualere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia oportet quòd adæquate sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto consideret. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, qua in antecedente illius conditionalis non fit mentio de ratione formali sub qua. Cum tamen ex illa pendeat adæquatio uel limitatio cognoscibilium de subiecto formali per rationem formalem illius ut res est: Deus enim est ex ratione deitatis sit infinite cognoscibilis: tamen Deus ut Deus sub participato lumine gloriæ est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundum certos fines, &c. & ideo ad uerificandam illam conditionalem oportet addere, si Deus inquantum Deus sub lumine sibi adæquato esset subiectum scientiæ alicuius, illa nosset omnia, &c. sed tunc patet falsitas subsumendæ propositionis: quia sola lux diuina in se ipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto subiectum est. & ideo intra facultatem luminis est extensio scientiæ: non est ergo secundum extensionem rationis formalis, ut res est absolutę, sed ut stantis sub ratione formali obiecti ut obiectum est mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens cõmuniter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, ut patet ex modo loquendi: cum inchoando illam positionem dicit, Si uoluisset ponere aliquod subiectum, in quo saluarentur omnes hæ conditiones. hic autem asseruit determinauit: quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione dei: quare hoc est dimpliciter tenendum: illud uero reliquam opinabile audendum.

Cõment. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idem est subiectum principium & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia uirtualiter continetur in principiis. Minor uerò, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

¶ *Num tota scientia uirtualiter contineatur in principiis.*

Quæstio. Circa propositionem assumptam ad probãdum maiorem, scilicet, tota scientia uirtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari uidetur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia uirtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientię: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia una secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo & quadrato & figura, &c. non solum secundum communia, sed secundum propria singulis unius est speciei: ut patet in prima secundæ & in primo posteriorum: ergo. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum & scientiæ. Tertia autem, quia scientia unius speciei omnino disparatę, quo ad propria, non continetur uirtualiter in alia specie, nec in generis ratione ut huiusmodi nec passiones unius speciei continentur uirtualiter in alia, nec in ratione generis, ut patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solum ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista uirtualis continentia ingerit dubium non solum quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in prologo quæsti. 4 tertia tenens quòd uirtualis continentia omnium ueritatum pertinentium ad aliquam scientiam est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia: obiectioni præfatæ consentit, concedens uerum esse id, ad quod ratio deducit, quòdque reputamus falsum. Sciendum est igitur, quòd duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus nanque putat subiectum scientiæ oportere continere primo uirtualiter ut causam sufficientem omnes ueritates pertinentes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primo quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia uirtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientiæ: ergo. Secundo, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergo continet primo uirtualiter totum ipsum: ergo omnes illius ueritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solum species rerum omnino disparatę: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem: sed etiam quòd sunt rationes formales rerum: quarum una non continetur uirtualiter in alia: & sic alia est scientia de animali ut sic, ad quam spectat considerare proprias animalis passiones tantum: quoniam solæ ipsæ uirtualiter in animali clauduntur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo &c. Sanctus Thomas uerò tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolutę, sed prout sunt scibiles: tenet quòd subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, ut ex litera habetur. Prima est, quòd ratione ipsius omnia attingantur ab illa scientia. Secunda, quòd uirtualiter contineat totam scientiam: non ut causa in seipso sufficiens, ut Scotus uoluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens ut causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem & in se & participantibus ipsum aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. uocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primo, id est, adæquate est causa alicuius ut subiectum propriæ passionis, siue immediatæ, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa & totalis causa est: ut sol est causa fortis. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continent uirtualiter omnes ueritates illius, scilicet ut primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediate, ut patet, neque mediantibus tantum his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes ueritates sciuntur, sed ex illis ut primis, & aliis ut secundis ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri uirtualiter in numero primo, id est adæquate & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarii, nec trinarii scirentur ibidem, ut patet: sed bene oportet numerum in se continere uirtualiter omnes passiones huiusmodi, ut primam radicem earum: ut distinctum autem & participatum in binario & trinario &c. oportet omnium passionum subiectum esse primum, id est adæquatum. Ac per hoc principia talis scientiæ, quæ habent numerum pro subiecto, continent uirtualiter omnes ueritates ut primæ causæ. Nec oportet quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones, nisi adiuncta propositionibus, quarum subiectum sit binarius aut trinarius &c. ut causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarii, sed ut prima radix earum: & hoc in eo quòd scibiles, id est inquantum sunt in talis speciei scibilis: quæ quid sit incisse naturæ. Et secundum hanc uiam manifestum est, quòd eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere & multis speciebus secundũ singulorum propria. Et si quæratur, quis ergo erit limes scibilium in una scientia? Iam patet responsio ex dictis: limitantur nanque scientiæ secundum species scibilium ut sic, & non secundum species rerum. Et ideo tot species & genera rerum sub una possunt comprehendi scientia, quot comprehendi contingit sub una specie scibili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quæ primo fundat illam speciem scibilem, id est, cui prius conuenit ille modus abstractionis uel diffinitionis uel cognitionis, qui constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa scientia: & est prima radix omnium pertinentium ad illam scientiam ut sic. Quod autem continentia uirtualis talis, ut declarata est, sufficiat ad subiectum & principia scientię, patet ex processibus scientiarum, tam in mathematicis, quàm in naturalibus. Vbi obique nanque multarum speciarum passiones proprię traduntur, puta trianguli & quadranguli quas impossibile est adæquate contineri in subiecto geometriæ, ut patet. 3 1.prol.ar. 1.tit.1. Et Boet. tract.q.5. artic. 7. tra. c.3. & 8.

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. ¶ Ad secundam uero ex eodem fundamento dicitur, quòd subiectum habitus continere uirtualiter totum habitum potest dupliciter intelligi: uno modo accipiendo subiectum in seipso, alio modo ut inuentum in aliis per se participantibus quomodolibet ipsum. Et similiter continere uirtualiter dupliciter, scilicet adæquate, & ut primam causam. Subiectum in seipso continet uirtualiter ut prima causa totum habitum, & non partem: sicut sol continet uirtualiter totum hominem & non partem. ut prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se & in participantibus, continet uirtualiter & adæquate ut tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium & assignationes ad hominem.

Cõment. ¶ Quo ad secundum referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de sancto Victore. Tertia est Lincolniensis.

Annotan. ¶ Sed aduerte modestiam autoris. quoniam primo excusando illos dicit, quòd attenderunt ad materiam: quasi dicerent quòd non intendebant assignare subiectum formale. secundo omnia supradicta reducit ad subiectum formale à se assignatum, dicens omnia hæc tractari in ordine ad Deum.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum octauum.*

Annota. IN titulo argumentatiua, id est, probatiua eorum, quæ docet, an non, sed forte simpliciter proponit, ut Sco. dicit contra articulum secundum.

Cõment. ¶ In corpore tres conclusiones. Prima est, sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principiis. Secunda est, sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si aliquid eius concedunt. Tertia, sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.

Annota. ¶ Et est semper fermo de principiis complexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quicquid sit de principiis incomplexis, aut ipsius esse tantum.

Cõment. ¶ Prima conclusio probatur, nulla scientia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo. Et confirmatur secunda pars conclusionis auctoritate apostoli primæ ad Corinth. 15. Secunda uero & tertia conclusio similiter probatur: scientia suprema inter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo saltem, si nihil concederet: ergo & hæc doctrina habet utrunque. Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremam. Consequentia uero probatur: quia ista est scientia suprema. Deinde manifestantur sigillatim: secunda quidem, cum contra hæreticos ex uno articulo probamus alium &c. tertia uero, quia contra ueritatem infallibilem nulla potest demonstratiua ratio esse: ergo omnes rationes contra ea quæ sunt istius scientiæ sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina innititur infallibili ueritati.

Annota. ¶ Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd theologum posse soluere rationes philosophorum contra ea quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex creditis. ut pura si dicenti quòd omnis una res numero est una hypostatice: respondet nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis solutio non soluit nisi credendo. ¶ Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, uel quo ad hoc. ut puta si responderet, nego in re infinita: non quia sciat eius contradictoriam, scilicet, res infinita est plures hypostatice, sed quia scit negatiue nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiue, quando nullo medio cogitur intellectus. Et sic theologus soluit ex scitis quo ad hoc. Quandoque autem ex scitis simpliciter: ut si soluat rationẽ contra accidentia in sacramento altaris: quia accidẽtia esse non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito literam hanc intelligo de solutione theologali secundo modo. Et si instetur, quia huiusmodi solutio non est theologi ut theologus est: quia non ex principiis theologię: negetur assumptum: quoniam theologia nõ solum gaudet propriis, sed etiam facit de extraneis propria, dum ad defensionem fuam aliarum scientiarum propositionibus utitur propter nos, ut in articulo quinto, ad secundũ tactum est. Et quãuis

pura theologalia oporteat ex principiis manare theologalibus: theologalia tamen ministerialiter non oportet, sed sit eis seruire. Sic autem theologales sunt huiusmodi solutiones. Vnde minus bene uidentur sentire, qui soluere theologice tribuunt, non nisi ex aliqua propositione credita. Et decepti sunt: quia non discreuerunt inter solutionis & probationis naturas. Probatio namque

Probare & sólucre non idem.

est ex euidentibus, solutio autem est etiam ex his, quæ non apparent esse falsa, dato quòd non sciantur esse uera. Et propterea theologus potest semper soluere, nunquam coacto intellectu ab aliqua propositione contraria his, quæ sunt fidei: quamuis eorum falsitatem non uideat.

¶ Circa probationem tertię conclusionis, scito, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assimit unam propositionem creditam, scilicet hæc doctrina innititur ueritati infallibili: & propterea conclusio hęc non nobis hic euidens est. Secundum uerò in actu exercito cõsistit, & liber contra gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (ut dictum est & experimur) non requirit euidentiã, sed non coactionẽ intellectus: & hoc in ipso exercitio solutionis cõtingit cum ratio cogens non adesse: fides scire soluere contraria huius doctrinæ non est credere aut ex credere, nisi occasionaliter: quoniã ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inuestigandum defectus rationũ & propositionũ contrariarũ. Et hãc distinctionem bene nota: quia inaduertentia eius forte quosdam in hac litera errare permisit.

Annota.

¶ In responsione ad secundum nota 4. enumerata, scilicet autoritates sacræ scripturę, autoritates sanctorum doctorum, rationes humanas, & autoritates philosophorum. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, ut ex propriis & necessariis: ex secundis autem ut ex propriis, sed probabilibus: ex quartis uero ut probabilibus, sed extraneis. Et sic tertiis nullus assignatur locus. Et propterea sciendum est, quòd ratio humana, de

Ratio humana uia.

qua hic est sermo, nihil aliud est quàm argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quædam necessario concludens, quæ uocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habet latitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica clauditur, & consequenter extranea est à genere scibili theologico: ac per hoc theologia procedit ex ratione humana ut sic, ut ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theologalia ut sic (quoniam theologalia ut sic sunt oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino) ideo absolute loquendo, ex ratione naturali procedit theologia ut ex extraneis & probabilibus: quãdmodum ex autoritatibus philosophorum. Et propterea fe. ies assignata autoritatibus philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul tractabatur utrumque: & sic omnia enumerata sunt locata.

¶ *Num sacra doctrina ex rationibus physicis procedens ad diuina, procedat ex propriis uel extraneis.*

SEd dubium hic occurrit non dissimulandum, Si ex rationibus naturalibus theologia procedit ut ex extraneis & probabilibus, cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est? quorsum libri contra Gentiles rationibus naturalibus pleni &c. Aut enim hi non tradunt theologiam, aut in extraneis nimis morati sunt.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd demonstrationes metaphysicę & naturales, quę asseruntur in sacra doctrina, simpliciter quidẽ sunt extraneę, sed ut ministręt theologię ad destruẽdas positiones oppositas cõclusionibus aut principiis theologalibus, aut ad soluendas rationes cõtra theologalia factas, aut ad stabiliendã ea de quibus theologia sccãdario est, ut deum esse, & unum esse, & immortalem &c. nõ sunt extraneę. Sed ex eis procedit theologia ut ex propriis & quandoque necessariis, ministerialiter tamen & nõ ratione sui, sed propter nostri intellectus infirmitatem, ut in articulo quinto ad secundum dictũ est. Et propterea sancti doctores, qui speculatiuo ingenio prędicti fuerunt, intellectus humani defectui subuenire cupientes, rationes philosophicas plurimas conati sunt afferre ad aliquod horum trium, ut sic uiri docti ea, quæ fidei sunt, rationi non contraria comperientes, facilius his quæ fidei sunt adhęrere possint, aut saltem ea non spernere, aut deridere. Suadetur autem huiusmodi rationes ut ministras proprias ei fici huius scientię propter nos, ex litera in tertia conclusione, & eius manifestationem: ẽ enim alirer possiunt soluere obiectiones oppositæ sufficienti solutione, nisi ex rationibus philosophorum, ridiculo philosophis theologi essent &c.

¶ Circa hæc diligenter aduerte, quòd aliud est loqui de ratione humana, & aliud loqui de propositionibus notis ratione humana. In litera ut declaratum est infinuatur quòd ex ratione humana absolute loquẽdo hęc doctrina procedit ut ex extraneis, quoniã propositiones notæ naturali, non diuino lumine ut sic, sunt extraneæ. sed tamen multę propositiones notę naturali lumine & demonstratione secundum seipsas sumptæ, sunt ueræ & propriæ theologales, sub alio tamen lumine, ut in primo articulo in responsione ad secundum patet, ut patet de istis, Deus est: Deus est unus: Deus est bonus &c. Vnde, cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis quamuis non proprio tantummodo notis, pro quanto sunt non solum reuelata, sed etiam scita.

Annota. Assumpta à theologis efficiuntur priora.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum nonum.*

IN titulo uti metaphoris, est uti locutionibus, quæ non uerificantur de his, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad proprie significata. ut cum dicitur quòd Deus noster ignis consumens est, utimur metaphora: quia Deus non est uere ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo posteriorum, ubi prohibentur metaphoræ in scientiis.

Annota.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Sacra doctrina congruè

Comes

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum decimum.*

Annot. Comes.

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima respondet quæsito affirmatiue. Sacra doctrina sub una litera habet plures sensus, scilicet literalẽ & spiritualem: & hũc tripliciẽ, scilicet allegoricũ, moralem, & anagogicũ. Prędictæ autem differentia inter hanc scientiam & alias, ex differentia inter autores deriuata. Autor huius doctrinę est Deus, cęterarũ homo: ergo in potestate huius autoris est accõmodatiõ & uocũ & rerũ ad significandũ & nõ in potestate autoris aliarũ: ergo in cæteris scientiis uoces eãdem significant, in hac uero & uoces & res: ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes consequentię patẽt. Et ultima declaratur, quia iuxta significationẽ uocum attenditur sensus literalis: iuxta significationem autem rerũ attenditur sensus mysticus. Quo ad secundum uero partẽ declaratur distinguendo triplicem figurationem, ut clare patet in litera.

Annot.

¶ Circa hãc partẽ nota, cum accommodare res ad significãdũ nihil aliud sit quàm facere res esse non solum res, sed signa aliarum rerum: duplicitèr intelligi potest res fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerũ, ut scilicet simul fiant ad hoc ut sint res & signa aliarum rerũ. Alio modo adueniẽtibus, ut res iam factę

10. quoli. 7. q. 6. art. 1. & 3.

significent. Et hoc secundo modo, non est proprium Dei, nec excedit hominis facultatem accommodare res ad significandũ: nec est proprium huius scientiæ quòd res significent: quoniã res gestæ narratæ in aliis historiis possunt ab homine interpretari ut signa aliarum, non solum per modum imitationis, ut gesta fortia antiquorũ imitanda sint à successoribus, sed per modũ significationis, ut scilicet gesta illa ut signa habeantur gerẽdorum.

Et po. q. 4. ar. 1.

Et 4. d. 11. q. 1. ar. 2. q. 1. m.

Et Gal. 4. lect. 6. Cor. 3.

¶ Si autẽ sumatur accommodatio rerum ad significandũ primo modo, duplicitèr potest intelligi: scilicet uniuersaliter, & particulariter. Si particulariter, sic non excedit hominis potestatem: nam quilibet potest facere aliquos actus, uel aliquod artificiale, & facilẽdo illa inten dere per illa significare aliã rẽ, ut patet. Sed quòd omnia, quæ narrãtur gesta in tot historiis ut res ad doctrinã aliquã spectãtes, ut sic sint ex sui cõstitutione signa aliarũ rerũ, hoc excedit humanã facultatẽ: hoc dei est proprium, in hoc hęc doctrina cæteras scientias excellit. Est igitur sensus literæ, quòd accõmodare res uniuersaliter spectãtes ad doctrinã ad hoc ut signa sint cũ sint, est proprium huius doctrinę: quia hoc à solo autore huius doctrinæ fieri potest. Vnde enim ex adinuctione nostra petra, de qua fluxit iudęis aqua in deserto, facta, est signũ Christi, sed ad hoc ex ilta petra fluxit aqua, ut in ueritate esset fons aquæ, & esset signũ Christi, qui fons est aquæ spiritalis, dicente apostolo, Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus. & sic de aliis.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, sacra doctrina congruè utitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ: ergo conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia uero probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur, quia omnis nostra cognitio oritur à sensu. Et confirmatur hæc ratio authoritate Dionisij, &c. Secundò sacra doctrina proponitur omnibus hominibus communiter ergo congrue spiritualia sub similitudinibus corporalium traduntur. Antecedens probatur, ad Romanos primo. Consequentia autem probatur: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secundum se qui uel sic ea capere possiunt.

9 1. Prol. Artic. 5. Et dist. 34. q. 3. a. 1. & 2. Et 3. cõ. 10. Et trin. artic. 8. Et quol. 4. q. 1. Et opus. 6. c. 11. fi.

b 231 a

¶ *Num Sacra Doctrina utatur metaphoris propter necessitatem, an propter utilitatem.*

IN responsione ad primum dubium occurrit quomodo uerificetur quod hæc doctrina utatur metaphoris propter necessitatem & utilitatem, ut dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut in corpore ostensa est. Secunda nanque ratio utilitatem tantum infert, ut patet, prima uerò conuenientiam ut ipsa litera testatur. Et conuinci potest ex eo quod connaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphoricè in scriptura traditum quod non possit propriè doceri: nulla ergo est necessitas utendi metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & utiliter eis utatur. ¶ Ad hoc dicendum mihi uidetur, quòd uti metaphoris in hac doctrina est quodammodo necessarium, & quodammodo non: & hoc respectu non horum aut illorum, puta minus idongorum, sed respectu hominis uiatoris. Et siquidem necessarium propter melius consequendum finem: scilicet cognitionẽ dei. Est hæc necessitas ostendituր per primam rationẽ litteræ. Ex hoc nanque quod connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debet, ut per metaphoras cognoscat: quoniam methaphoræ supplent uices spiritualium specierum, quæ de spiritualibus haberi deberent secũdum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia est non absque fantasmatibus, tamen absque metaphoris posset homo etiã in hoc statu capere quæ dicuntur, licet non ita facilẽ. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Prima namque ratio ostendit non solum conuenientiam, sed ostendendo conuenientiam ex hoc ipso ostendit necessitatem, non simpliciter, sed propter melius. ¶ Et si contra hoc instetur autoritate Dion. in litera allata, impossibile est dici potest, quòd impossibile distinguitur sicut & necessariũ: quoniam impossibile & necessarium nõ æquipolleնt: & perinde est ac si diceretur, necesse est non aliter lucere nobis &c.

a ¶ *Vtrum sacra scriptura debeat uti metaphoris.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd sacra scriptura non debeat uti metaphoris. Illud enim, qđ est propriũ infimę doctrinę, nõ uidet cõpetere

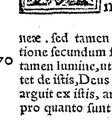

neæ. sed tamen multę propositiones notę naturali lumine & demonstratione secundum seipsas sumptæ, sunt ueræ & propriæ theologales, sub alio tamen lumine, ut in primo articulo in responsione ad secundum patet, ut patet de istis, Deus est: Deus est unus: Deus est bonus &c. Vnde, cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis quamuis non proprio tantummodo notis, pro quanto sunt non solum reuelata, sed etiam scita.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum nonum.*

IN titulo uti metaphoris, est uti locutionibus, quæ non uerificantur de his, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad proprie significata. ut cum dicitur quòd Deus noster ignis consumens est, utimur metaphora: quia Deus non est uere ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo posteriorum, ubi prohibentur metaphoræ in scientiis.

Annota. Assumpta à theologis efficiuntur priora.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Sacra doctrina congruè utitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ: ergo conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia uero probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur, quia omnis nostra cognitio oritur à sensu. Et confirmatur hæc ratio authoritate Dionisij, &c. Secundò sacra doctrina proponitur omnibus hominibus communiter ergo congrue spiritualia sub similitudinibus corporalium traduntur. Antecedens probatur, ad Romanos primo. Consequentia autem probatur: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secundum se qui uel sic ea capere possiunt.

9 1. Prol. Artic. 5. Et dist. 34. q. 3. a. 1. & 2. Et 3. cõ. 10. Et trin. artic. 8. Et quol. 4. q. 1. Et opus. 6. c. 11. fi.

b 231 a

¶ *Num Sacra Doctrina utatur metaphoris propter necessitatem, an propter utilitatem.*

IN responsione ad primum dubium occurrit quomodo uerificetur quod hæc doctrina utatur metaphoris propter necessitatem & utilitatem, ut dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut in corpore ostensa est. Secunda nanque ratio utilitatem tantum infert, ut patet, prima uerò conuenientiam ut ipsa litera testatur. Et conuinci potest ex eo quod connaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphoricè in scriptura traditum quod non possit propriè doceri: nulla ergo est necessitas utendi metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & utiliter eis utatur. ¶ Ad hoc dicendum mihi uidetur, quòd uti metaphoris in hac doctrina est quodammodo necessarium, & quodammodo non: & hoc respectu non horum aut illorum, puta minus idongorum, sed respectu hominis uiatoris. Et siquidem necessarium propter melius consequendum finem: scilicet cognitionẽ dei. Est hæc necessitas ostenditur per primam rationẽ litteræ. Ex hoc nanque quod connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debet, ut per metaphoras cognoscat: quoniam methaphoræ supplent uices spiritualium specierum, quæ de spiritualibus haberi deberent secũdum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia est non absque fantasmatibus, tamen absque metaphoris posset homo etiã in hoc statu capere quæ dicuntur, licet non ita facilẽ. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Prima namque ratio ostendit non solum conuenientiam, sed ostendendo conuenientiam ex hoc ipso ostendit necessitatem, non simpliciter, sed propter melius. ¶ Et si contra hoc instetur autoritate Dion. in litera allata, impossibile est dici potest, quòd impossibile distinguitur sicut & necessariũ: quoniam impossibile & necessarium nõ æquipolleնt: & perinde est ac si diceretur, necesse est non aliter lucere nobis &c.

a ¶ *Vtrum sacra scriptura sub una litera habeat plures sensus.*

AD DECIMVM sic procedi-

tur. Videtur, quòd sacra scriptura sub una litera non habeat plures sensus, qui sunt historicus uel literalis, allegoricus, tropologicus siue moralis, & anagogicus: multiplicitas enim sensuum in una scriptura parit confusionem & deceptionem, & tollit arguendi firmitatem: unde ex multiplicibus propositionibus non procedit argumentatio: sed secundum hoc aliquę scientię assignantur. Sacra autem scriptura debet esse efficax ad ostendendam ueritatẽ absque omni fallacia. Ergo nõ debent in ea sub una litera plures sensus tradi.

¶ Prætera, Auguſt. dicit in libro de utilitate credendi, quòd scriptura, quę Testamentum uetus uocatur, quadrifariam traditur, scilicet secundum historiam, secundum etymologiam, secundum analogiam, secundum allegoriam. Quæ quidem quatuor à quatuor prędictis uidentur esse aliena omnino. Non igitur conueniens uidetur quòd eadem litera sacræ scripturę secundum quatuor sensus prędictos exponatur.

¶ Præterea præter prædictos sensus inuenitur sensus parabolicus, qui inter illos sensus quatuor non continetur.

¶ SED CONTRA est quod dicit Gregorius 15. moraliũ: Sacra scriptura omnes scientias ipso locutionis suę more tran-

¶ Secunda conclusio est. Non inconuenit in una litera scripturæ secũdum sensum literalem esse plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratiõe: Autor scripturæ sanctæ est Deus, omnia simul suo intellectu comprehendens: ergo non incõuenit &c. Probatur consequentia: quia sensus literalis est quem autor scripturæ intendit, secundo autoritate Aug. 12. confessionum.

¶ *Num multiplicentur sensus literales.*

CIrca hanc conclusionẽ occurrit dubium: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit inter-tus ad literã quolibet præferẽte suam expositionẽ interpretationi alterius. Cum enim de intentione Dei nõ aliter constet, oportebit omnes literæ expositiones ut literales acceptare, aut nullam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habẽs multas expositiones dupliciter se potest habere ad illas. Primò compatiens illas tam absolute quàm in ordine ad reliqua, quæ sunt fidei: & tunc multitudo expositionum literalium ad exercitationem nostram confert, dignitatique autoris attestatur, ut Augustin. ibidem vult. Secundo ut compatiens illas in se, non tamen collata cum aliis literis sacræ scripturæ. Et tunc ex tali collatione excludi possunt omnes illæ interpretationes repugnantes, non repugnantes uerò admitti: sicut enim in responsione ad primum in literã dicitur, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra scriptura, quod non per literalem sensum alicubi manifeste tradatur: quamuis in aliqua litera obscure habeatur propter multitudinem expositionum. Et si deficeret collatio literæ obscuræ ad manifestandum, nunquam tamen deest collatio ad sanctę ecclesiæ autoritatem, à qua non scendit: quia uno eodẽmque sermone dum narrat gestum, prodit mysterium.

CONCLVSIO.

¶ *Cum sacræ scripturæ autor Deus sit, qui omnia simul suo intellectu comprehendit, ea ipsa doctrina sub una litera plures sensus habet, literalem multiplicem, spiritualem triplicem, videlicet allegoricum, moralem, & anagogicum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd autor sacræ scripturæ est Deus, in cuius potestate est, ut non solum uoces ad significãdum accommodet (quod etiam homo facere potest) sed etiã res ipsas. Et ideo, cum in omnibus scientiis uoces significent, hoc habet proprium ista scientia, quòd ipsę res significatæ per uoces, etiam significant aliquid. illa ergo prima significatio, qua uoces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, uel literalis. Illa uerò significatio, qua res significatæ per uoces, iterum res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super literalem fundatur, & eum supponit.

¶ Hic autem sensus spiritualis tripliciter diuiditur. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebræos septimo, Lex uetus figura est nouæ legis: & ipsa noua lex, ut dicit Dionysius in ecclesi. Hierar. est figura futuræ gloriæ. In noua etiam lege ea, quæ in capite sunt gesta, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Secundum ergo quòd ea, quæ sunt ueteris legis, significant ea, quæ sunt nouæ legis, est sensus allegoricus: secundum uero, quòd ea quæ in Christo sunt facta, uel in his, quæ Christum significant, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus, est sensus moralis: prout uerò significant ea, quæ sunt in æterna gloria, est sensus anagogicus. Quia uerò sensus literalis est, quem autor intendit: autor autem sacræ scripturæ Deus est, qui omnia simul suo intellectu comprehendit: non est inconueniens, ut dicit Augusti. 12. confessi. etiam secundum literalem sensum in una litera scripturæ plures sint sensus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multiplicitas horum sensuum non facit æquiuocationem, aut aliã speciem multiplicitatis: quia sicut iam dictũ est, sensus isti non multiplicantur propter hoc quòd una uox multa significet, sed quia ipsæ res significatæ per uoces aliarum rerum possunt esse signa. ¶ Et ita etiam nulla confusio sequitur in sacra scriptura, cum omnes sensus fundentur super unum scilicet literalem, ex quo solo potest trahi argumentum, non autem ex his, quæ secundum allegoriam dicuntur, ut dicit Augustin. in epistola contra Vincentium Donatistam. ¶ Non tamen ex hoc aliquid deperit sacræ scripturæ, quia nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod scriptura per literalem sensum alicubi manifeste non tradat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa tria, historia, etymologia, analogia, ad unum literalem sensum pertinent. nam historia est, ut ipse Augustinus exponit, cum simpliciter aliquid proponitur: etymologia uerò, cum causa dicti assignatur, sicut

a ¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum primum.*

Annota. IN titulo huius primi articuli ly per se, non per aliũ medium terminum ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quę ex solis propriis terminis est nota euidentia certa & insaltibili, ut patet primo posteriorum. est ergo sensus tituli, utrum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

Cõment. ¶ In corpore duo fiunt: primo distinguitur propositio per se nota. secundo respondetur quæsito. Quo ad primum distinctio est propositionis per se notæ, alia secundum se tantum, alia secundum se & quo ad nos: & hæc aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum: & sic fiunt tria membra in litera. Declaratur distinctio cum suis membris ex una radice propositionis per

se notæ in communi: propositio per se nota est, cuius prædicatum claudit in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prædicati: ut, quodlibet est aut non est &c. secundum se autem tantum, cuius prædicatum est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent: ergo secundum se & quo ad sapientes, cuius prædicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum ea rent apud sapientes, ut incorporalia non esse in loco. Et confirmatur hoc membrum autoritate Boetij.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd propositio per se nota ideo dicitur per se, id est, non per aliud medium terminum nota, quia excludit ly per se quencunque aliud medium terminum, & consequenter quancunque præmissam ad notificandum eam. & cum propositio aliqua possit notificari à priori & à posteriori, oportet quòd ly per se distinguatur, an excludat medium terminum à priori tantum, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est habens prædicatum in ratione subiecti, oportet ut semper ly per se excludat medium à priori: sed quòniam contingit ꝙ inter ea, inter quæ nullum est secundum se medium, ut sunt cognita nobis sit medium, ideo non semper excludit medium à posteriori: & propterea in litera distincta est propositio per se nota ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex differentia inter extrema propositionum, ut sunt nobis nota. Illæ enim, quarum extrema non secundum se, tantum, sed ut nota nobis sunt immediata, sunt secundum se tantum per se notæ non nobis: & similiter quarum extrema ut nota sapientibus sunt immediata sunt eis per se notæ.

¶ Circa hanc partem sunt multa dubia & argumenta Scoti, Aure. & Gregorij, sed quoniam hæc ad librum posteri. spectant, ubi in capi. tertio diffuse hanc materiam tractaui, idcirco absque eorum repetitione uidendę sunt solutiones argumentorum cum toto processu: id tantum hic notato, quòd in litera non diffinitur propositio per se nota dicendo quòd est, cuius prædicatum ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causalis: scilicet quòd ex hoc quòd prædicatum ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quæ est conuertens respectu illius. & hoc ideo dico, quia bene uerum est apud Sanctum Thomam, quòd omnis propositio cuius prædicatum cadit in ratione subiecti est per se nota, sed non econuerso: quoniam cum unum generalissimum negatur de alio, & cum prima passio prædicatur de primo subiecto

QVAESTIO SECVNda. De Deo, An Deus sit.

QVIA igitur principalis intentio huius sacræ doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non solum secundum quod in se est, sed etiam secundum quod est principium rerum & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, ut ex dictis est manifestum[c], ad huius doctrinæ expositionem intendentes,

¶ Primò tractabimus de Deo. ¶ Secundò de motu rationalis creaturę in Deum. ¶ Tertiò de Christo qui secundum quòd homo uia est nobis tendendi in Deum. ¶ Consideratio autem de Deo tripartita erit. ¶ Primò namque considerabimus ea quæ ad essentiam diuinam pertinent. ¶ Secundò ea quæ pertinent ad distinctionem personarum. ¶ Tertiò ea quæ pertinent ad processum creaturarum ab ipso.

¶ Circa essentiam uerò diuinam, ¶ Primò considerandum est an Deus sit. ¶ Secundò quomodo sit: uel potius quomodo non sit. ¶ Tertiò considerandum erit de his quæ ad operationem ipsius pertinent, scilicet de scientia & de uoluntate & potentia.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò, utrum Deum esse sit per se notum. ¶ Secundò, utrum sit demonstrabile. ¶ Tertiò an Deus sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum Deum esse sit per se notum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse sit per se notum. Illa enim nobis dicuntur per se nota, quorum cognitio nobis naturaliter inest, sicut patet de primis principiis. Sed sicut dicit Damas. in princ. libri sui, Omnibus cognitio existendi Deum naturaliter est insertum: ergo Deum esse est per se notum.

¶ Præterea, Illa dicuntur esse per se nota, quæ statim cognitis terminis cognoscuntur, quod philosophus attribuit primis demonstrationis principiis, in 1. poste. Scito enim quid est totum & quid pars, statim scitur, quòd omne totum maius est sua parte: sed intellecto quid significet hoc nomen Deus, statim habetur ꝙ Deus est. Significatur enim hoc nomine id quo maius significari nõ potest: maius autẽ est quod est in re & intellectu, quàm quod est in intellectu tantum: unde, cum intellecto hoc nomine Deus statim sit in intellectu, sequitur etiam quòd sit in re: ergo Deũ esse est per se notũ.

Quæstio. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd contra secundam responsionem ibi datam satis molestę quidam instant quasi roborando argumentum sic, excedens omne cogitabile nõ est per tuam responsionem: ergo non est excedens omne cogitabile, quod est oppositum quid nominis ipsius Dei. probatur consequentia: ꝙ non excedit cogitabile existẽs: & si ipsum esset cogitarẽ maius quàm cogitatũ non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta in litera: & ideo eadem responsione soluitur distinguendo cõsequens, quòd excedere omne cogitabile cõtingit dupliciter. Vno modo qñ excellit in rerũ natura, alio modo secundum esse cogitatum. & intẽdo nõ quòd esse in rerũ natura, aut obiectiue sit ratio excessus: sed utimur eis in proposito ut conditiõe rerum cogitatarũ. Verbi gratia, cõditiões perfecti oratoris cogitare possunt excedere omnẽ oratorẽ dupliciter. Vno modo quòd ille excessus sit in rerum natura, alio modo ꝙ sit in esse obiectiuo. Primò modo oporteret ponere oratorem perfectum existere. Secundò modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum: rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur, quòd ex illo antecedente, excedens omne cogitabile non est, optime sequitur, ergo non est excedens in rerum natura omne cogitabile: imo non est sic excedens formicam, aut quodcunque minimum existens: sed non ualet: ergo non est excedens in se secundum esse obiectiuum omne cogitabile: imo sic excedit omne cogitabile. Et cum dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerum natura: negatur hoc. Ista ænim replica procedit aut exignorantia propriæ uocis dum credunt isti, quòd responsio data acceptãs quòd nominis assignatum Dei intendat, quòd cum significatur hoc scilicet maius omni cogitabili, significetur aliquid plenum omni perfectione abstrahendo ab existentia, & ideo instant significetur plenum omni perfectione inclusa existentia in rerum natura, & sic significabitur maius, aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitum. Conuenimus namque in quid nominis & non diffentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato: quamuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit. Vnde conceditur quòd significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentiæ in rerum natura, in actu tamen signato: sed à significari & & cogitari, ad esse non ualet argumentum. Et ideo in litera dicitur, quòd hæc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non conceditur maius omni cogitabili esse in natura rerum, licet concedatur quòd maius omni cogitabili significatur & cogitatur esse in rerum natura, non ergo significatur maius significatum ut existens, sed ens existerer non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habeturi si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, & uelle nos probare illud esse ex terminis, scilicet, nobilissimum animal sum est: quia si non est, ergo non est nobilissimum animalium: hic enim manifestius liquet quòd ratio excessus est nobilitas rei signatæ in se: conditiones uero excedentis sunt esse obiectiuum & esse in rerũ natura, & qualiter. argumentũ non ualeat, ut patet exercenti. Logice autem his molestiis uno uerbo silentiũ impones, dicens quòd maius omni cogitabili importare existentiam in rerum natura cõtingit dupliciter, scilicet, in actu exercito uel signato: & quòd secundo modo conceditur in proposito, primo modo non; & quod

a 436

Cõmẽ. sunt propositiões immediatæ secundũ se, & consequẽter secundũ se per se notæ: si tamẽ alicubi sic diffinita reperitur sit esse in ratione subiecti formaliter uel uirtualiter proximè: nõ tamẽ exrẽdat talis locutio, qa minus, pprie est. ¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, hæc propositio, Deus est, est per se nota secundum se non nobis. probatur prima pars: quia prædicatum est idem subiecto, secunda autẽ quia nos nescimus qd subiecti, & ex hoc sequitur corrolarium: ergo ista eget manifestari per medium quo ad nos, id est à posteriori effectu. Patet sequela: quia nobis non est cui dens: & à priori caret medio.

¶ *Num si nomen aliquod significet excedens omne cogitabile, sequatur illud esse in rerum natura.*

¶ IN responsione ad secundum aduerte, quòd contra secundam responsionem ibi datam satis molestę quidam instant quasi roborando argumentum sic, excedens omne cogitabile non est per tuam responsionem: ergo non est excedens omne cogitabile, quod est oppositum quid nominis ipsius Dei. probatur consequentia: ꝙ non excedit cogitabile existẽs: & si ipsum esset cogitarẽ maius quàm cogitatũ non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta in litera: & ideo eadem responsione soluitur distinguendo cõsequens, quòd excedere omne cogitabile cõtingit dupliciter. Vno modo qñ excellit in rerũ natura, alio modo secundum esse cogitatum. & intẽdo nõ quòd esse in rerũ natura, aut obiectiue sit ratio excessus: sed utimur eis in proposito ut conditiõe rerum cogitatarũ. Verbi gratia, cõditiões perfecti oratoris cogitare possunt excedere omnẽ oratorẽ dupliciter. Vno modo quòd ille excessus sit in rerum natura, alio modo ꝙ sit in esse obiectiuo. Primò modo oporteret ponere oratorem perfectum existere. Secundò modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum: rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur, quòd ex illo antecedente, excedens omne cogitabile non est, optime sequitur, ergo non est excedens in rerum natura omne cogitabile: imo non est sic excedens formicam, aut quodcunque minimum existens: sed non ualet: ergo non est excedens in se secundum esse obiectiuum omne cogitabile: imo sic excedit omne cogitabile. Et cum dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerum natura: negatur hoc. Ista ænim replica procedit aut exignorantia propriæ uocis dum credunt isti, quòd responsio data acceptãs quòd nominis assignatum Dei intendat, quòd cum significatur hoc scilicet maius omni cogitabili, significetur aliquid plenum omni perfectione abstrahendo ab existentia, & ideo instant significetur plenum omni perfectione inclusa existentia in rerum natura, & sic significabitur maius, aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitum. Conuenimus namque in quid nominis & non diffentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato: quamuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit. Vnde conceditur quòd significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentiæ in rerum natura, in actu tamen signato: sed à significari & & cogitari, ad esse non ualet argumentum. Et ideo in litera dicitur, quòd hæc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non conceditur maius omni cogitabili significari esse in natura rerum, licet concedatur quòd maius omni cogitabili significatur & cogitatur esse in rerum natura, non ergo significatur maius significatum ut existens, sed ens existerer non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habeturi si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, & uelle nos probare illud esse ex terminis, scilicet, nobilissimum animal sum est: quia si non est, ergo non est nobilissimum animalium: hic enim manifestius liquet quòd ratio excessus est nobilitas rei signatæ in se: conditiones uero excedentis sunt esse obiectiuum & esse in rerũ natura, & qualiter. argumentũ non ualeat, ut patet exercenti. Logice autem his molestiis uno uerbo silentiũ impones, dicens quòd maius omni cogitabili importare existentiam in rerum natura cõtingit dupliciter, scilicet, in actu exercito uel signato: & quòd secundo modo conceditur in proposito, primo modo non; & quod

si primo modo acceptaretur, sine dubio illa esset per se nota: maius omni cogitabili est: sicut ista quod est, est: ratio autem quare non claudit existere in actu exercito, sed ut conceptum tantum est: quia nominibus res significantur ut concepte, uerbis autẽ ut exercite. Vnde ista enuntiatio, existentia non est, nõ implicat contradictoriam: ista autem, quod existit nõ est, implicat contradictoria.

¶ *Num negans ueritatem esse concedat ueram esse suam negationem ueritatem esse.*

IN responsiõe ad tertium aduertendum ꝙ dum litera respondẽdo concedit ueritatem esse in communi esse per se notum, consequenter factam arguendo accepta uidetur, illam scilicet, nulla ueritas est: ergo uerum est nullam ueritatem esse. Scotus tamen in primo dist. prima. q. 1. in responsione ad tertium reprehendit hanc consequẽtiam dicens eam peccare fallacia consequentis à pluribus causis ueritatis ad unam illarum. Tum quia licet ualeat, nulla ueritas est: ergo non est uerum aliquam ueritatem esse, tamen essemon tamen ualet, ergo est uerum nullam ueritatem esse: illa enim est negatiua, ista affirmatiua. Tum quia ueritas aut fumitur fundamẽtaliter, aut formaliter: si nulla ueritas est, neutro modo uerũ est illã esse: non fundamẽtaliter: quia nulla res fundans remanet: non formaliter: quia nullus intellectus restare potest: ergo affirmatiua nõ sequitur, sed negatiua, ut dicitur. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum secũdum bonam logicam à propositione uera de inesse ad suam modalẽ de uero, sit optima cõsequẽtia, & econuerso: quia uerũ nõ est modus addẽs supra suã præjacentẽm: miror quo modo argues huic cõsequẽtiæ

a ¶ *Vtrum Deum esse sit demonstrabile.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse non sit demonstrabile. Deum enim esse est articulus fidei: sed ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrabilia: quia demonstratio fit per medium quod accipiatur, ut dicit Boẽ. in lib. de hebd. quòd quædã sunt cõmunes animi conceptiones, & per se notæ apud sapiẽtes tãtũ: ut incorporalia in loco nõ esse. Dico ergo ꝙ hæc propositio, Deus est, quãtũ in se est per se nota est: qa prædicatũ est idẽ subiecto. Deus enim est suũ esse, ut infrà patebit[c]. Sed quia nos nõ scimus de Deo quid est, nõ est nobis per se nota, sed indiget demõstrari per ea, quæ sunt magis nota quo ad nos, & minus nota quo ad naturã, scilicet p effect[a].

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ cognoscere Deũ esse in aliquo communi sub quadã cõfusione est nobis naturaliter insertũ, inquãtũ scilicet Deus est hominis beatitudo, homo enim naturaliter desiderat beatitudinẽ[c]: & quod naturaliter desideratur ab homine, naturaliter cognoscitur ab eodem. Sed hoc nõ est simpliciter cognoscere Deũ esse, sicut cognoscere uenientẽ non est cognoscere Petrũ: quãuis sit Petrus ueniens: multi enim perfectũ hominis bonũ, quod est beatitudo, existimãt diuitias, quidã uero uoluptates, quidam autem aliquid aliud.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ forte ille, qui audit hoc nomẽ Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari nõ possit, cũ quidã crediderint Deũ esse corpus. Dato etiã ꝙ quilibet intelligat hoc nomine Deus significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari nõ potest, non tamen propter hoc sequitur, quòd intelligat id, quod significatur per nomen esse in rerũ natura, sed in apprehẽsione intellectus tantũ. Nec põt argui quòd sit in re, nisi daretur quòd sit in re aliqd, quo maius cogitari nõ põt: quod nõ est datum à ponentibus Deum non esse.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ ueritatem esse in cõmuni est per se notum: sed primam ueritatẽ esse hoc non est per se notum quo ad nos, non sunt demonstrabilia: quia demonstratio, ergo nullã ueritatẽ esse est uerũ. Et cõfirmat, qa ista scilicet, nulla ueritas est: est quedã enũtiatio: ergo significãs uerũ uel falsum, ex primo periherm. sed apud eos significat uerũ: ergo significat nullã ueritatẽ esse, esse uerum. Ad primã ergo obiectionẽ dicitur quòd nulla fallacia est: quia utraq; illarũ sequitur determinate ex illa: & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergo uerum est nullã ueritatem esse: quãn illa negatiua, ergo non est uerum aliquam ueritatem esse: quoniam prima pertinet ad consiltẽtiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autẽ ad destructionem suæ contradictoriæ, scilicet aliqua ueritas est. Et rursus, licet destructio cõtradictorię ipsam statim sequereture, dicendo nulla ueritas est: ergo nõ aliqua ueritas est: destructio tamen contradictoriæ cũ modo de uero non sequitur nisi in uirtute, regulæ dictæ, scilicet, quòd propositio uera de in esse æquualet modali de uero: ideo enim sequitur, nulla ueritas est: ergo nõ est uerum aliquã ueritatem esse, quia æquiualet negationi illius contradictoriæ, scilicet nõ aliqua ueritas est: & sic Sco. negando consequentiam concessit illam nesciens, dum concessit aliam, super radice illius fundatam. Ad secũdam uero obiectionẽ dicitur, quòd ueritas fumitur ad minus fundamẽtaliter: & cũ dicitur quòd nullum fundamentum remaneret, negatur. Dico enim quòd ad remãsionem ueritatum negatiarum fundamentaliter, non requiritur remansio rerum: unde ueritas istius, nihil est nihil, omni oino re & intellectu secluso remanet fundamẽtaliter: qa si intellectus esset, posset eis suã cõpositionẽ adæquare obiectaliter cõponendo hãc, nihil, est nihil: & hæc remãsio sufficiunde nec etiã modo ista, ꝙ sitio, nihil est nihil, habet fundamẽtũ ex parte rei significatę nisi modo dicto. Quod esse dicitur quod ueritas fundamentaliter est entitas, uerũ est de ueritate positiua: non autẽ negatiua: fundamẽtũ enim negatiuę ueritatis est nõ esse, & nõ est esse, ut patet.

a ¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum secundum.*
¶ *Hunc articulum diffuse habes in q. de ue. q. 10. arti. 11.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguit demõstrationem in quia, & propter quid, &c. Secundò respondet quæsito affirmatiue unica conclusione

Deum

1. contr. *c. 12. 13.* *& 14.* *Et po. q. 7. ar. 2.* *Et op. 30. c. 4.*

Deum esse est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependent à propria causa: ergo posito effectu necesse est causam præexistere: ergo ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, poterit demonstrari propriam causam eius esse: ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis. omnia clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod inferius parebit.

Annota. ¶In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine, dupliciter sumuntur. Vno modo secundum se. Alio modo ut nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & ut crediti: si sumantur utraque secundum se, sic non est uerum quòd illa sunt præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedūt, ut Deum esse: Deum esse unum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, ut Deū esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi: nec propter hoc sequitur quòd sint propositiones in theologia priores primis principiis: quamuis sequatur, quòd sunt aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedentes secundum se, sunt inter principia: nam enim dicitur esse in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se sunt per se principia theologiæ, ut crediti autem per accidens: si uerò sumantur utraque ut nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota sunt præambula: propter rationem in litera posita: & hoc tantum litera intendit: quare esto cautus.

Annota. ¶In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis an est, uera est quo ad nos: secundum talem nanque ordinem quæstio quid est sequitur an est: secundum se autem econuerso: ut in secundo posteriorum docetur.

¶ *Super Quæstionis secundo Articulū tertium.*

¶ *Num expediat quærere an Deus sit.*

4 2 IN titulo dubium stat. Primo occurrit ex primo posteriorum: nulla scientia probat subiectum suum: & ut dicit Auerroes in secundo physicor. commenta. 1. uigesimosexto, nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse aut per se notum ad sensum, uel intellectum, uel accipit aliunde: sed in hac scientia subiectum est Deus, ut in prima quæstione dictum est: ergo non debet hic probari Deum esse: contra artem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito: quoniam occurrit hic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plene participaremus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medij, scilicet quòd est quasi extraneum: licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest: si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito: quoniam theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet notis naturali lumine, quæ absolute sunt extranea ut diximus, probat Deum esse: ut patet in decursu, quæstionis.

Cōment. ¶In corpore est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet Deus est: & proponitur quinque uiis probanda: quas non est opus formare, cum & hic & in primo contra Genti. & in quæstio. de potentia. & in quæstio. de ue. & in primo sen. habeantur.

tio facit scire, fides autem de non apparentibus est, ut patet per Apostolum ad Hebræos undecimo: ergo Deum esse non est demonstrabile.

¶Præterea, medium demonstrationis est quod quid est: sed de Deo non possumus scire quid est: sed solum quid non est: ut dicit Dama. ergo non possumus demonstrare Deum esse.

¶Præterea, si demonstraretur Deum esse, hoc non esset nisi ex effectibus eius: sed esse eius non sunt proportionati ei, cum ipse sit infinitus & effectus finiti: finiti autem ad infinitum non est proportio: cum ergo causa non possit demonstrari per effectum sibi non proportionatum, uidetur quòd Deum esse non possit demonstrari.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Romanos primo, inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt posset demonstrari Deum esse: primū enim quod oportet intelligi de aliquo est an sit.

CONCLVSIO.

¶ *Deum esse, quamuis non à priori, à posteriori tamen demonstrari potest ex aliquo eius notiori nobis effectu.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est demonstratio. una, quæ est per causam: & dicitur propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum, & dicitur demonstratio quia: & hæc est per ea, quæ sunt priora quo ad nos. cum enim effectus aliquis nobis est manifestior quàm sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sint magis noti quo ad nos, quia, cum effectus dependeant à causa, posito effectu necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundum quòd non est per se notum quo ad nos demonstrabile est per effectus nobis notos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deum esse & alia huiusmodi quæ per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, ut dicitur Roma. 1. non sunt articuli fidei, sed præambula ad articulos. Sic enim fides præsupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam: & ut perfectio perfectibile: nihil tamen prohibet illud quod secundum se demonstrabile est & scibile ab aliquo accipi ut credibile, qui demonstrationem non capit. ¶Ad secundum dicendum, quòd cum demonstratur causa per effectum, necesse est uti effectu loco diffinitionis causæ ad probādum causam esse: & hoc maxime contingit in Deo: quia ad probandum aliquid esse, necesse est accipere pro medio quid significet nomen, non autem quod quid est: quia quæstio quid est, sequitur ad quæstionem an est. Nomine autem Dei imponitur ab effectibus, ut postea ostendetur: unde demonstrando Deum esse per effectum accipere possumus pro medio quid significet hoc nomen Deus.

¶Ad tertium dicendum, quòd per effectus non proportionatos causæ non potest perfecta cognitio de causa haberi: sed tamen ex quocunque effectu potest manifeste nobis demonstrari causam esse: ut dictum est: & sic ex effectibus Dei potest demonstrari Deum esse: licet per eos non perfecte possimus eum cognoscere secundum suam essentiam.

ARTICVLVS TERTIVS.

a ¶ *Verum Deus sit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit. Quia si unum contrariorum fuerit infinitum, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet quòd sit quoddam bonum infinitum. si ergo Deus esset, nullum malum inueniretur. Inuenitur autem malū in mundo. ergo Deus non est.

¶Præterea, Quod potest compleri per pauciora principia, non fit per plura. Sed uidetur quòd omnia quæ apparent in mundo possunt compleri per alia principia supposito quòd Deus non sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducuntur in principium quod est natura. Ea uerò quæ sunt à proposito, reducuntur in principium quod est ratio humana uel uoluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

¶SED CONTRA est quod dicitur Exod. tertio, ex persona Dei, Ego sum qui sum.

CONCLVSIO.

¶ *Necesse est in rerum natura inueniri unum primum ens immobile, primum efficiens, necessarium non ex alio, maxime ens bonum, & optimum, primum gubernans per intellectum, & omnium ultimum finem, qui Deus est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deum esse quinque uiis probari potest.

¶Prima autem & manifestior uia est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mūdo: omne autē quod mouetur ab alio mouetur. Nihil enim mouetur nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur: mouet autem aliquid secundum quod est actu. Mouere enim nihil aliud est quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem non potest aliquid reduci in actum, nisi per aliquod ens actu. sicut calidum in actu, ut ignis, facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile ut idem sit simul in actu & potentia secundum idem, sed solum secundum diuersa: quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergo quòd secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, uel quòd moueat seipsum: omne ergo quod mouetur oportet ab alio moueri. Si ergo id à quo mouetur moueatur, oportet & ipsum ab alio moueri: & illud ab alio: hic autem non est procedere in infinitum: quia sic non esset aliquod primum mouens, & per consequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia secunda non mouent nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus nō mouet nisi per hoc quòd est motus à manu: ergo necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quod à nullo mouetur: & hoc omnes intelligunt Deum.

¶Secunda uia est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens sui ipsius: quia sic esset prius seipso, quod est impossibile: non autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa ultimi, siue media sint plura siue unum tantum: remota autem causa, remouetur effectus: ergo, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit ultimum nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, nō erit prima causa efficiens: & sic non erit nec effectus ultimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum. ergo est necesse ponere aliquam causam efficientem primam [c]: quam omnes Deum nominant.

¶Tertia uia est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse: cum quædam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse & non esse. Impossibile est autem omnia, quæ sunt talia, semper esse: quia quod possibile est non esse, quandoque non est. si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. sed si hoc est uerum, etiam nunc nihil esset: quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquod quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inciperet esse, & sic modo nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergo omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium uel habet causam suæ necessitatis aliunde, uel non habet. non est autem possibile quòd procedatur in infinitum in necessariis, quæ habent causam suæ necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, ut probatum est [e]. ergo necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habens causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis aliis: quod omnes dicunt Deum.

¶Quarta uia sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minus bonū & uerum & nobile: & sic de aliis huiusmodi. Sed magis & minus dicuntur de diuersis secundum quod appropinquant diuersimode ad aliquid, quod maxime est: sicut magis calidum est, quod magis appropinquat maxime calido. Est igitur aliquid, quod est uerissimum & optimum & nobilissimum, & per consequens maxime ens: nam quæ sunt maxime uera, sunt maxime entia, ut dicitur 2. meta. Quod autem dicitur maxime tale in aliquo genere est causa omnium, quæ sunt illius generis: sicut ignis, qui est maxime calidus, est causa omnium calidorum, ut in eodem libro dicitur. ergo est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.

¶Quinta uia sumitur ex gubernatione rerum: uidemus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem: quod apparet ex hoc quòd semper aut frequentius eodem modo operantur, ut consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente [e]: sicut sagitta à sagitante: ergo est aliquid intelligens, à quo omnes res naturales ordinantur ad finem [e]: & hoc dicimus Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Augustin. in enchirid. Deus cum sit summe bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo omnipotens & bonus, ut bene faceret

& non necessario respectu primi & ultimi, ut patet in mediis partibus proportionalibus circuli. Secundò quòd non ex ratione causæ aequa causæ ut causa respicit effectum & non dependentiam ad prius aut primum, ut patet. Tertiò quòd non ex ratione compositæ, scilicet causæ mediæ: quoniam causa media ut sic nihil aliud exigit quàm ut in causando medietatem sed hoc, scilicet, in causando mediare sufficienter fal

primo ca. 21.

uat, si inter aliquā prio rē causam & effectum aliqua media causalitas sit: ergo media causa ex ratione qua media causa, nō exigit dependentiā à prima causa, sed à prio re. Et confirmatur: quia secundū re ista cōditionalis est uera, si, præcederēt in infinitum causæ, oēs causæ essent causæ mediæ: ergo ad rationē causæ mediæ non requirit dependētia à prima, sed à priore, respectu cuius & posteriotis dicatur media.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo quòd causa media necessario dependet à prima, ad cuius euidentiam oportet recolere, quòd de ratione causæ est efficaciam: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de qua est sermo, dici non potest. Efficacia nanque causæ in illius causalitate actuali consistit, & propterea nisi causalitas compleatur, neque causa in actu neque efficacia seu efficientia aliqua saluatur: oportet ergo ad hoc quòd causæ rario seruetur, ut causalitas illius complentur, ac per hoc quicquid repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cum igitur causa media uere causa sit, oportet ipsam habere propriam causalitatem cōpletam. Tunc sic: complementum causalitatis causæ mediæ nullatenus potest esse sine dependentia à prima causa: ergo causa media, ut est causa media, dependet à prima: ergo optime dixit Aristo. & habetur in litera, quòd primum est causa medij. Consequentia nota, & antecedens probatur, si tolleretur prima causa, sic, quòd ante omnem causam esset alia causa, nunquam perficeretur causalitas istarum causarum essentialiter dependentium: ergo complementum mediarum dependet à prima. Conditionalis est clara, quia infinitas descensus uel ascensus repugnat complemento. Consequentia autem patet, quia constat quòd complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & non à priore tantum, ut patet ex conditionali: ergo à prima.

d

e

Ex 30. 8. Phys

¶Ad obiectionem autem in oppositum, cum dicitur, causa media nihil exigit, nisi quòd in causando mediet, conceditur: sed cum subsumitur, quòd hoc faciat ratione respectu prioris causæ, negatur: quoniam impossibile est mediam causalitatem perfici nisi sustenteretur in prima: si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquam perfici poterit. Ad confirmationem uero negatur quòd illa conditionalis, scilicet si causæ essentialiter ordinatæ essent infinitæ, omnes essent causæ mediæ, sit Aristo. aut nostra simpliciter, sed est ad hominem ponentem infinitatem in causis huiusmodi: apud hos namque sequitur optime, quòd cum omnes ponantur causæ, & nulla prima: igitur mediæ: sed secundum ueritatem ex illo antecedente proceditur in infinitum in causis, sequitur ergo nulla causa est, ut Arist. & sanct. Thom. deducunt: quia sequitur, ergo non est prima: ergo nec media: quia prima est causa mediæ, ut probatum est.

Annot. ¶Circa illam propositionem in quarta uia assumptam, scilicet maxime tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quæ sunt illius generis, quoniam impugnatur ab Aureolo, nota tres terminos. Primò quòd aliud est esse maxime tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem aliquius generis: unde non assumitur hic quòd perfectissima species sit causa cæterarum, sed quòd maxime tale. &c. 2° Secundò quòd esse causam contingit in proposito dupliciter: scilicet effectiuam proprie, uel exemplarem: hoc in loco confuse assumitur esse causam: quoniam ad propositum non refert quali causalitate maxime ens bonum & uerum sit causa esse bonitatis & ueritatis cæterorum. Esse enim causam siue exemplarem omnium horum, siue effectiuam proprium est Deo. 3° Tertiò quòd cætera illius generis possunt accipi dupliciter, scilicet absolute, id est, secundū rationem id quod sunt: & possunt accipi secundū rationem illius generis: in proposito non sumuntur absolute, sed secundum quòd habent illius rationem: nō enim maxime calidū dicimus causam reliquorum calidorum secundum substantiam & rotū quod sunt, sed solum in quantum calida sunt: ita quòd sensus propositionis assumptæ est, maxime habens rationem aliquam formalem est causa siue exemplaris, siue effectiua reliquorū habentium eādem rationem formalē, ut sic. 4° Ex hoc patet quòd instantia Aureoli de albedine respectu colorū nihil valet. Tū quia albedo nō est maxime color. Tum quia si esset maxime color, nō oporteret propter ea ipsam causare cæteras species colotis absolute, sed quantum ad rationē colotis tātum. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarem reliquorum colorum quatenus colores sunt, nullum incōmode dicitur. ergo est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.

Annot.

¶Quinta uia fumitur ex gubernatione rerum: uidemus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem: quod apparet ex hoc quòd semper aut frequentius eodem modo operantur, ut consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione peruenīunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente [e]: sicut sagitta à sagitante: ergo est aliquid intelligens, à quo omnes res naturales ordinantur ad finem [e]: & hoc dicimus Deum.

e

118

136

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Augustin. in enchirid. Deus cum sit summe bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo omnipotens & bonus, ut bene faceret

¶ *Num unum oppositorum excludat reliquum.*

Quæstio.

CIrca solutionem primi argumenti aduerte q; respōsio litere cōsistit in negatione consequentiæ: quia tamē non assignatur causa in cōmuni, sed particulari materia, de qua est sermo: ideo in cōmuni loquendo scito primo, q; unū oppositorū excludere reliquū potest, dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiue: formaliter quidē, unū oppositorum non excludit reliquū nisi à suo receptiuo, ut patet, & sic in proposito: quia bonū diuinū infinitū est, & omne malū excludit formaliter à Deo, non autē a creatura: quia non recipitur in creatura, sed in ipso tantū Deo. Effectiue uerò unū oppositorū excludit reliquum secundū quod efficit aliquid sibi simile, sicut uis solaris excludit frigus ab aëre, secundū quod assimilat sibi aërē in esse calido: & iuxta hanc oppositionē procedit argumētum: quòd si unū oppositorū est infinitum, reliquum non solū excluditur ab eo formaliter, sed etiā effectiue in quocūque inuētum fuerit: & hoc propter infinitatē suæ efficaciæ, cui nihil resistere potest, nisi aliud oppositū cēsā esse infinitū. Scito secūdò q; Scot. in 1. sent. dist. 2. q. 1. ad primum examinās hāc conditionalem dicit ipsam ueram non solū formaliter, sed effectiue in oppositis naturaliter agētibus, nō autē in agētibus uoluntarie. Et soluit argumentū ad propositū, quia bonū infinitū agit uoluntarie, in litera aūt simpliciter negatur cōsequētia, & assignatur ratio: quia scilicet ex infinita bonitate agentis sequitur esse aliqua mala, ex ybus bonū resultet. Sed quoniā, ut dicēū est, ista responsio immiscet modū causandi, scilicet per uoluntatē attribuēdo mala permissiōi diuinę, quæ ad uoluntatem specialiter pertinet: ideo particularis est, uniuersaliter autē distinguēdum uidetur q;

uidetur antecedens: quoniam oppositum infinitum contingit dupliciter. Vno modo communicabile aliis secundum eandem rationem: sicut ignis esset infinite calidus. Calor enim est communicabilis aliis secundum eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundum eandem rationem, quamuis sit participabile per quandam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum
b eandem rationem, Abo-
136 quin possent esse plures dij, quàm sit participabile ab omnibus plus & minus. Deo igitur, quòd sit unū oppositorum communicabile secundum eandem rationem est infinitum, reliquum non erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunque. Si autem unum oppositorum incommunicabile secundum eandem rationem: participabile tamen est infinitum: optime sequitur quòd reliquum formaliter excludet à se, sed non sequitur: ergo reliquum effectiue excludet à quolibet, etiam si ponatur naturaliter agere. Et ratio est: quia agens infinitū infinite participatum non excludit à participātibus totaliter suum oppositum: sed oppositum infinitum incommunicabile seu bonum infinitum est huiusmodi: ergo maior patet ex inductione. Si enim sol esset infinite calidus, & calor non esset cōmunicabilis inferioribus secundum eandē rationem, sed secūdum quandam analogā imitationem eius: minus inquantum calidus esset infinitum agens, finite tamē participatā: quia non secundum eandem rationem: ac per hoc non pro lucerat in aliquo nisi caloris finiti participationē: & consequenter non excluderet omne frigus à participantibus ipsum: quia cum calore finito impresso stat aliquis gradus frigoris. Patet & ratione, quia quāgecunque virtutis sit ages, non excludit effectiue oppositum, nisi inquātum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito in se, finite autē participato, effectū nō oportet esse incompossibilem cuilibet gradui oppositi: quia effectus finite habet rationem unius oppositi: ergo agens infinitum finite tantum participatum non tollit effectiue totaliter suum oppositum. ℣ Et propterea Deus gloriosus, qui est infinitum bonum, etiam si naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab uniuerso: quoniam finite tantum participatur à quocunque: & ex bonitate sua prodiret uniuersitas bonitatum constituentium gradus diuersos in uniuerso: ex quorum naturis necesse est oriri malum, sicut ex natura lupi mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. ℣ Et ideo eueundo rationem in litera assignatam, merito negatur consequentia, quia ex infinita bonitate Dei oritur mala esse propter bonum tamen uniuersi: & nō oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat quod malum sit in effectibus suis: non in seipso.

a ¶ Super quæstionis tertiæ articulum primum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd ut ex conditionibus, quas Deo conuenire dictum est in præcedenti articulo probando ipsum esse, manifeste pateat quòd nō potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse substantiam: idcirco terminata quæstiōe an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquido constante quòd est substantia, statim inquirit nunc an sit corpus, id est, an sit substantia corporea: ita quòd ly corpus hic sumitur proprie pro corpore quod est in prædicamento substantiæ, siue illud sit res simplex, ut Auerroys credit de corpore cœlesti, siue non inuentatur simplex, non est cure: Huiusmodi autem substantia trinam habet dimensionem annexam secundum omnes, siue ipsa trina dimensio sit idem quod ipsa, siue non. Nullum enim horū uariat propositum. ℣ Substantia autem corporea hoc modo sumpta non solum distinguitur contra incorpoream, puta immaterialem substantiam: sed etiā contra non corpus, id est, formam etiam, quæ est corporis actus: neutrum enim horum est substantia corporea: ut ly corporea est differentia intrinseca constituens corpus: quamuis formæ naturales dicantur subsistere cum eodem nomine à corporibus, quarū sunt formæ: & sic sumitur corpus proprie ut per ex secundo de anima, in principio, ubi Arist. quærit, an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hic, ut singulariter enū contra proterros apparet ex tertia tactus in corpore adducta.

¶ Est ergo sensus titu-
li, an Deus sit corpus, *Et ha.*
id est, substātia, quę ue- *2. prin*
re & proprie est quāta *Et ha.*
seu extensa an non: sed *11. con.*
uel inexistā ommno, *Et q.*
aut existēs ab⁹ aut quo- *3. c. 1*
uis alio modo ab ipsa *& 17.*
corpulētia distinguāt. *Cōmē*
¶ In corpore una con-
clusio respōnīua quæ-
stiōi negatiuæ. Deus nō
est corpus: probatur tri
pliciter. Pri no Deus
est primum mouēs im-
mobile: ergo nō est cor
pus. Antecedens patet
ex ar. precedente. Cō-
sequentia, phdatur: quia
nullum corpus est mo-
uens immobile: quod
probatur inductiue. *Annot.*
¶ Circa illam propositi- *Exp⁹*
onem, nullum corpus *Phys.*
mouet non motum, ad-
uerte quòd dupliciter
intelligi potest. Primò
sumendo ly non motū
actu uel potentia: & sic
est manifesta & uera per
se luce: & sic cōsequat minori, scilicet,
Deus est mouēns im-
mobile, & haberi intē- *Exp⁹*
to ly non motum actu *Phy.*
& sic propositio habet
difficultatem: nec appar
ret inductiue: sed eget
ratione & limitatione:
in ductiōi siquidem ob-
stat, quòd magnes im-
motus trahit ferrum: &
nix immota frigefacit:
& colorātum immutat
ustum &c. unde iudicio
meo primo modo su-
mitur hic. ℣ Veritāmē
secūdo etiam modo est *Exp⁹.*
uera loquendo de mo- *Phys.*
tione pure locali, & ratio eius assignatur in primo contra Genti. capit. 20. quia mouens oportet simul esse cum moto: ex hoc enim euidenter sequitur, quòd corpus mouens nō potest manere, & corpus motum mutare locum: quoniam si motum tātum locum mutat, destinit esse simul cum corpore mouente, quod manere supponitur in loco cōtiguo illi toto: unde in mouente motum est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarum: quoniam non de motione pure locali erāt: & de cæteris quidem patet. De magnete autem & similibus habes ab Auerroe septimo phy. commen. 10. quòd ipsa non mouet, sed alia mouentur ab ipsa: quamuis non undecunque propter priuationem dispositionis, quam ab eis per modum alterationis spiritualis acquirunt alicubi. sed de his, cum erit sermo de dependentia reliquorum motuum à motu cœli, amplius dicetur: nunc hæc sufficiant hic, ubi ex locali motu proceditur.

¶ Secundò Deus est primum ens: ergo actus purus: ergo non est corpus. Ante- *Cōm*
cedens patet ex præcedenti arti. prima consequentia probatur. Actus est simpliciter prior potentia: ergo primum ens est actus absque potentia: quod est esse actum purum. Assumptum declaratur, ostendendo differentiam ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit utrūque: quia scilicet in respectu ad hoc potentia est prior: sed simpliciter non in hoc, uel in illo, actus est prior: quod probatur: quia omne quod est in potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Secunda uero consequentia probatur, omne corpus est in potentia: ergo. Assumptum probatur: quia omne corpus est continuum, in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem: est enim diuisibile in semper diuisibilia, ut dicitur in 6. phy.

¶ Tertiò. Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti articulo. consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est unum, aut non unum: sed neutrum est nobilissimum: quia non uno uiuum præstat: & uiuo præstat id quo uiuit. quod esse aliud à corpore probatur: quia corpus inquantum corpus, non uiuit: alioquin omne corpus uiueret. omnia clara sunt.

¶ Num

¶ Num uiuens sit nobilius non uiuente.

Quæstio. VEruntamen propter instantiam quorundam illa propositio, uiuens est nobilius non uiuente, quibusdam non uidetur uera: quia sequeretur quòd formica esset nobilior cœlesti corpore: quod communiter tenetur non uiuere.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ corpus cœleste forte est uiuum secundū ueritatem: & tamē si cōparetur ad formicam non inquātum uiuit, sed inquantum cæleste corpus, facilis est respōsio. Dicitur enim q̄ formica ut uiuēs est nobilior corpore cœlesti secluso uita: & hoc est necessariū: quia hoc nihil aliud est q̄ dicere, quòd anima est nobilior quocunque corpore. Totus nāque ordo animarum est suprà totum ordinem corporum, ut patet. Sed si secundum ueritatem cælum non est uiuum: tūc difficilior est responsio: non enim potest dici q̄ ista comparatio est uera formaliter, & nō simpliciter, id est, quòd uiuens ut sic est nobilius non uiuēte ut sic. Tum quia ista comparatio est puerilis: cū lapis ut sic sit etiā nobilior non lapide ut sic, & uniuersaliter omne positiuum sua negatiōe. Tū quia non haberetur intentū in proposito, intendit enim destruere Deū esse in latitudine corporum: quia uita est nobilior corporeitate. constat nāq̄, quòd gradus uitalis in uniuerso superior est gradu. naturæ, ut distinguitur natura cōtra animam, & q̄ corporeitas secundum totam latitudinem suā claudit ur infra ordinē uitæ. igitur non secundum quid, sed simpliciter tota latitudo corporis est infrā latitudinē uitæ: & propterea si Deus est nobilissimum ens, nō potest esse corpus: quia datur ordo superior, scilicet uitalis, in quo patet esse uiuētia. Dicendum ergo est, quòd uiuētia sunt simpliciter nobiliora non uiuentibus, ut ratione adducta patet, & 16. de animalibus habetur. Et quod si cœlum non est uiuū, quòd formica est simpliciter nobili⁹ ens quàm cœlum: cœlū tamē est nobilius corpus quàm formica: & propter hanc nobilitatem in genere corporū multę nobilitates secūdum quid respectu uitæ sibi conueniunt: puta incorruptibilitas, &c. Aristoteles tamē primo Ethi. dicit corpora cœlestia esse nobiliora etiam homine: quia tenet illa uiuentia, ut expresse in secundo cœli supponendum esse dicit.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum secundum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd licet apud sanctū Tho. doctrinam esse corpus & esse compositum ex materia & forma conuertantur, & idem sint, attamen quia non ut idē apud alios nec conuertūtur. Auerrois enim ponit corpus in cœlo: & tamen non compositum ex materia & forma. Auicebron autem ponit compositum ex materia & forma in substantiis spiritualibus: & tamen non corpus: ideo ut omnifariam cōtentus fit doctrina, pręsens mouetur quæstio, an Deus sit compositus ex materia & forma: & propterea omnes rationes in litera positæ utuntur mediis abstrahentibus à corporeitate & quantitate, quatenus excludant etiam materiam spiritualem.

Cōment. ¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito negatiue, impossibile est in Deo esse materiam, probatur tripliciter. ℣ Primo Deus est purus actus: ergo nō habet materiam. probatur sequela, quia materia est in potentia. ℣ Secundò, Deus est primum bonum & optimum: ergo bonum non per participationem, sed per essentiam: ergo non est cōpositus ex materia & forma. Antecedēs ex præcedentibus patet. prima consequentia probatur: bonum per essentiam prius est bono per participationem: ergo si Deus est primum, &c. secunda uero, cōpositum est bonum per suam formam: ergo per participationem, secundum scilicet quòd materia participat formā. ergo si, &c. ℣ Tertiò, Deus est prima causa efficiens: ergo est primum & per se agens: ergo est primo & per se forma: ergo non est compositus ex materia & forma. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro constanti. Secunda uero probatur, omne agens agit per suam formam: ergo unumquodque sic se habet ad esse agens, sicut ad esse formā, & econuerso: ergo si est primum & per se agens, est primo & per se forma, &c.

¶ Circa primam cōsequētiam aduerte, quòd æquiuoce quodammodo sumitur ly primū in antecedente & consequēte. Nā in antecedēte sumit, ut notat ordinē prioritatis respectu cæterorū existentium. in cōsequēte uero sumit, ut significat secundum quod ipsum, ut in primo posterioribus distinguitur primo, contra per se & de omni: ita ℣ ex hoc quòd Deus est inter causas efficientes prima, infertur, ergo Deus est per se primo, id est, secūdum quē ipsum efficit: & tenet sequela, quantum non contingit esse, ut per se, sed necessariō & secundū essentialem causalitatem super alia efficientia conueniat et esse primū inter efficientes causis, ut de se patet. Nā enim cū *Annot.*
ei conueniat esse agens non per aliud, & quod quibuscūq; cōuenit, cōuenit per primum: igitur est primo agens iuxta doctrinam analyticam.

¶ Circa consequētiam assumpti in probatiōe secundæ consequentię, illam scilicet, agēs agit per suam formam, &c. aduerte quòd si forma est ratio agendi, ut in antecedente assumitur, & pluries ab Arist. dicitur, necesse est quòd unumquodque sicut se habet ad formam, ita se habeat ad actionē agēdi: & consequenter ad esse actuū à priori, per deuidendo: & econuerso à posteriori procedēdo: sicut aliquid se habet ad esse actiuū, ita se habeat oportet ad rationē agendi: & cōsequenter ad formā, ac per hoc ad ea quæ sequūtur ipsum esse, si aliquid est primo actiuū, est primo ratio agendi & forma, & sic nō est cōpositū ex materia & forma. Hanc autē conuertibilitatem insinuat litera, dum primo dicit, quòd secundum quod aliquid se habet ad hoc quod sit agens: & deinde conuertibiliter efficitēs causis, ut de se patet. Nā enim cū

Et propterea nullum compositum ex materia & forma potest esse per se primo actiuum, quoniam omnia agunt non se totis, quia non ratione materiæ repugnat enim ei esse rationem agendi, cum de ratione eius sit potentia opposita actui, qui est ratio agendi. ¶ Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens nō solum licet inferre se habere ad formam, sed se habere ad esse formatum: in litera factū est: & econuerso fieri posset à priori, nec illū est sophisma. Ad instātiam autem de calore dicitur, quòd si sermones ponderentur secundum materiā subiectam, non fieret hæc obiectio: esse enim actuum in commmni nullā imperfectionem includit. cōueniréque potest alicui rei subsistenti in natura per se primo, perfectissime ut loquimur: esse uero calefactiuum imperfectionem claudit: quoniam dicit esse actiuum sic, id est mare traliter: & impossibile est q̄ conueniat alicui primo simpliciter & absolute loquēdo: quia oportet q̄ cōueniat cō posito ex materia & forma, cui nō pōt cōuenire agere nisi secundū partē, sed tamē huiusmodi materiales actiuitates secundū proprias rationes sumptę dicūtur cōuenire alicui primo: eo modo quo possibile est inueniri primo in talii cōuenientia, id est in genere materialium agentiū, & nō simpliciter. Et ꝓpterea instātia nō est cōtra propositū: quoniā licet de igne & calore & aliis materialib⁹ rationib⁹ actiuis, nō apparet uis consequētiæ: hoc est q̄ in eis nō inuenīt esse agēs nec esse tale agēs primo, sed esse tale agens primo in genere agentiū materialiū: ubi primitas nō excludit partem, & tamen cōstat partem excludi per primitatem simpliciter. Stat igitur uis consequentiæ, quòd si Deus est per se primo agens: ergo est per se primo forma: quia per se primo agens est agens non per aliud, id est nec etiam per partem, sed se totum: ae per hoc oportet totum esse formam, & consequenter incompositum esse ex materia & forma.

Ex 3. Phy.

d 217

15 1. cōtra. 21. et 45. 1. Et opus. 3.c.10. 105.

¶ *An posse recipi in materia, uel non posse recipi ad indiuiduationem speciei, uel potius non posse recipi in subiecto inferiori.*

Quæstio. IN responsione ad tertium dubium nascitur ex Durando cōtra assignatā ibidem causam indiuiduationis, scilicet recipi in materia, uel non posse recipi in ea. Indiuiduum dicitur indiuiduum per negationem diuisionis, qua superius diuiditur in sua inferiora: & est indiuiduum per negationem essendi in alio sicut in subiecto inferiori, & nō per negationem essendi in alio sicut in subiecto informationis: sed tam recipi in materia quàm non posse recipi in illa, spectāt ad esse & non esse in alio, sicut in subiecto informantis: ergo nihil horum spectat ad indiuiduationem: sed æquiuocatio cōmissa est circa ly esse in alio: & ly subiectum: Maior patet: alioquin hoc album non esset indiuiduum: cum sit in alio, sicut in subiecto informatiōis, scilicet in hac substantia. Minor uero est ꝙ se nota. Et confirmatur: materia non est primum subiectum predicationis, id est infimum subiicibile: sed est primum subiectum informatiōis: ergo ex hoc quòd est primum subiectum non est indiuiduans. consequentia nota. antecedens probatur: quia materię etii cōueniat ex se negatio essendi in alio ut in subiecto informationis, non tamen conuenit ei negatio essendi in alio ut in subiecto inferiori; quoniam materia est quoddam uniuersale, & prædicatur de hac & illa materia, ut uniuersale superius de suis inferioribus, ut patet: alioquin materia nō esset scibilis, cum scientia nō sit nisi uniuersaliū: male igitur uidetur litera assignasse rationem indiuiduī ex materia.

¶ Ad hoc est breuiter dicendum, concedendo quòd alius est modus essendi in alio ut in subiecto inferiori, & alius in subiecto informatiōis: & similiter quòd aliud est esse subiectum ibi & hic: sed cū hoc stat, quòd natūrā esse in alio ut superius in inferiori, non quocunque, sed singulari, & eam esse in alio per informationem, sunt idem nō formaliter, sed causaliter: ita quòd ad quidditatem aliquam esse in alio per informationē naturaliter requitur ipsum esse in alio ut inferiori singulari, & ad quidditatem nō posse esse in alio per informationem, sequitur ipsam non posse esse in singulari ut inferiori, sed ipsum esse per se singulare, & hoc est, quod in litera dicitur. Assignat enim esse uel non esse in alio per formationem pro radice indiuiduationis: & nō pro formali cōstitutiuo indiuiduī: uel obiectiones male interpretantur. Probare autem quòd hæc sit radix indiuiduatiōis præsentis excedit limites negotii. Inferius potius, ubi de indiuiduatione ex proposito agetur, tractabitur. Sat est hic pro notitia literæ scire, q̄ apud nos iste modus essendi in alio per informationem, non est constitutiuus formaliter, sed causaliter indiuidui. Vnde ad obiectionē in oppositū dicitur, ex hoc, quòd hoc album est indiuiduum & in alio per informationem, nihil aliud habetur nisi quòd esse in alio per informationem non est formale constitutiuū indiuiduī: sed cum hoc stat, quòd ſ albedinis natura non posset esse in alio per informationem, nunquam albū esset in hoc albo ut superius in inferiorū: & iurus hoc album non esset hoc per positionem differentię individualis supra naturam, sed per negationem omnis differentiæ individualis: quoniam non esset diuisibilis in plura indiuidua, ut in litera dicitur de formis non receptibilibus in materia. Ad confirmationem quoq; negatur consequentia: quia ex hoc quòd materia est primum subiectum informationis, sequitur quòd sit prima radix individuationis positiue uel negatiue. Negatur quoque antecedēs, quia materia est primum etiam subiicibile, id est infimum, nō totale ut individuū cōpletum, sed partiale. Et cū instatur cōtrā: quia est uniuersale quod dā: respondetur, quòd materia secundum se non est uniuersale, nec prædicabile, ut patet ex eo quòd secundum se non est intelligibilis: & cōsequenter nec scibilis, sed materia in anale gia ad formam uniuersale, intelligitur uniuersalis: & sic ſ dicabile quoddam & scibile &c. & propterea in litera dicitur, quòd forma quātum est de se potest esse in pluribus, materia autem est primum subiectū, quia ergo omnis uniuersalitas est à forma, materia secundum se uniuersalis non est: & cum primum subiectum sit omnium prædicamentorum, ipsa est & infimum subiicibile, partiale tamen, & primum subiectum informationis, ac per hoc undique individuationis radix. Sed de his in commentariis de ente & essentia: & in q. duabus satis dictum est, & inferius amplius dicetur.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum tertium.*

IN titulo statim occurrit ambiguitas: ꝙ quo supponit Deus in hoc quæsito, utrum Deus sit idem quod sua essentia. ex secūdo namque argumento & ex toto, pcessu corporis articuli insinuatur, quòd supponit pro supposito diuino: quoniam nihil aliud hic tractatur, nisi an suppositum naturæ diuinæ, & ipsa natura sint idem. Ex ratione uero suppositi ostenditur oppositum: quoniam ad rationem suppositi requiruntur quinque conditiones, scilicet quòd sit substantia, completa, indiuidua, subsistens, incommunicabiliter: subsistātia, propter accidentia: completa, propter partes: indiuidua, propter speciem: subsistens, propter humanitatem Christi: incommunicabiliter, propter essentiam diuinam, quæ est communis tribus suppositis: & sic cū suppositum diuinum idē significet quod persona diuina. & in hoc articulo nulla fiat mentio de personarum cōstitutiuis, consequens est quòd ly Deus non stat pro supposito diuino: & confirmat hoc: quia inferius quæreretur ex proposito utrum persona & essentia in deo sint idē. ergo &c.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd ly Deus potest tripliciter sumi. Primo ut significat concretum quasi specificum naturæ diuinæ, id est habens deitatē: sicut homo significat habens humanitatem. ℣ Secundo ut significat concretum individuale naturæ diuinæ, id est hunc habentem deitatem seu hunc Deum: sicut homo potest supponere pro hoc homine. ℣ Tertio ut significat suppositum naturæ diuinæ, id est hunc incommunicabiliter habentem deitatem, id est hanc personam diuinā: sicut homo potest supponere pro sorte. ℣ Sed hoc interest inter Deum ex una parte, & hominem cęterarūmque naturarū concreta, ex alia parte, quòd in aliis non distinguitur individuū naturæ in concreto à supposito: nō enim distinguitur hic homo ab humano supposito, aut econuerso. In Deo autē distinguitur individuū naturæ in concreto, id est hic Deus, à supposito diuino, id est patre & filio & spiritu sancto: & ratio est, quia hic Deus est simul terminus singularis & communis tribus suppositis, quod est impossibile conuenire individuo aliarum substantiarum. ℣ Tripliciter ergo cum accipi possit, dico quòd hic nō sumitur primo modo: quia ut in corpore articuli patet, id pro quo supponit ly Deus, claudit in sua ratione principia individuantia Deū inquantū individuantia sunt: quæ nō significantur claudi in ly Deus quasi specifice supponente. Neque etiam sumitur tertio modo: tum quia nulla fit hic mentio de personalibus: tū ꝙ sub hoc sensu multa supponit prædeterminanda: & ꝓpterea inferius in hoc sensu quæretur in tractatu de ꝓsonis diuinis. sed sumitur secundo modo. Ita ꝙ sensus est, utrū Deꝰ, id est, hic Deus, sit idē quod deitas. Sed aduerte, quòd hic Deus significans individuū diuinæ naturæ, in cōcreto habet duas conditiones

Amon.

Amnot.

conditiones in re, alteram negatiuam, scilicet quòd non significat suppositum naturæ diuinæ, & hoc secundum ueritatem loquēdo. Alteram affirmatiuam, scilicet ꝙ equiualet supposito quo ad habitudinē identitatis uel distinctiōis à natura: quoniā cōparatur ad illā ut habens ad habitū: ut quod est ad quo est: ut subsistens ad naturam in qua & qua subsistit &c. Et tertiam cōditionem habet in opinione philosophorū, imo totius rationis humanæ secundum facultatem naturę, scilicet ꝙ ab omnibus accipitur ut suppositū naturæ diuinæ: quia nulla deest si bi cōditio suppositi ni si incommunicabilitas: quā non cōuenire sibi, quia communis est tribus personis, nō ratione, sed reuelatione fidei nouimus. Et ex hac sequitur quarta conditio quo ad nos: quòd licet hic Deus nō significet suppositum diuinū simpliciter, tamē significat suppositū diuinum ſtādo infra limites tractatus de absolutis: qualis est præsens. Propter primā conditionē cauē loquitur litera tā ſtrē do quām concludendo & respondēdo: semper enim de Deo ia speciali sermonem habens nominat Deū & deitatē & nunquam suppositū diuinū: propter alias uero tres cōditiones utitur nomine suppositi & naturæ in communi loquendo: & ex cōmunibus regulis identitatis aut distinctiōis suppositi à natura quęstionem determinat: idē nāq; est iudicium de distinctione huius Dei à deitate, & suppositi à natura: quoniam æquiualet illud individuum supposito quo ad hoc: distinguitur enim suppositū à natura ut habēs ab habito: & quod est à quo est & subsistens ab eo quo subsistit &c. Nec congruebat doctrinæ ordini, ut tractatui de absolutis immisceretur respectiua reuelata, & tā remota ab his principiis tot intercedentibus mediis quæstionibus decidendis.

Commēt. ¶ In corpore est una conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Deus est idē quod sua essentia seu natura probatur. Ratio differentiæ inter naturā & suppositū est distinctio naturę à materia individuali: ergo in formis simplicibus, quę ꝓ seipsis individuantur, non differt suppositū à natura: ergo Deus est sua deitas & sua uita &c. Antecedens probatur ex ratione distinctionis naturæ & suppositi in rebus materialibus notioribus nobis. Natura, comprehenditin se ea tantum, quæ cadunt in diffinitione speciei: ergo non comprehendit materiam individualem: ergo ex hoc distinguitur à supposito. Assumptum patet. Et prima consequentia nunc facta probatur dupliciter. Primo, quia materia individualis non claudit in diffinitione speciei, ut patet de his carnibus respectu naturę humanę. Secundo, quia principia diffinictia habēt se formaliter respectu materiæ individuatis, in cuius signum humanitas significatur, ut pars formalis hominis. secunda autē probatur: quia in suppositi ratiōe si diffiniretur, claudereturmateria individualis ut in forte. cōsequētia autē prima ut per se nota relinquitur. secūda aūt, pbatur, ꝙ Deus nō est cōpositus ex materia & forma, ut ex ꝓcedēri patet articulo.

Amnot. ¶ Circa terminos assumptos in antecedente, & consequēter in tota hac ratiōe, distingue primo ly natura, & ly suppositis. Possum⁹ enim de his log dupliciter: uno modo secundum rem tantum, alio modo secundum modū significandi. Sumuntur natura & suppositum secundum rem tantum, quando sumuntur secundum proprias rationes rei quam significat natura, & rei quam significat suppositū, abstrahendo à modis significandi. uerbi gratia, quando sumitur natura humana secundum eius propriam diffinitionem, & sortes secūdum eius rationem propriā non curādo an natura significetur in abstracto uel cōcreto &c. sumūtur autem secundum modos significandi, cum sumuntur ut stāt sub nominibus primæ intentionis: pura humanitas homo, sortes forteitas &c. Sermo præsens est de natura & supposito secundū rem, & nō secūdum modū significādi: hoc enim potius logici, illud metaphysici negotii est. Et ideo cessant omnes argumētationes & responsiones, quæ immiscēt significari per modum partis, uel excludere à significatione, aut nec excludere nec includere: & similia quæ ad differentiam inter hæc ex modis significandi, non ex rebus spectāt. Nec obstat, quòd in corpore huius articuli inferatur, quòd humanitas significatur ut pars formalis hominis, ad probandum quòd natura nō includat materiam individualem: quoniā hoc allatum est ut signum à posteriori notius ad manifestādum etiam ex modo significandi distinctionem secūdum rem naturæ à materia individuali. Distingue secundo ly differre seu differentia: est enim duplex secundum rationem & secūdum rem. Et hęc sub diuiditur in differentiam realem inter rē & rem, & in differentiam realem inter rem includentem aliquid reale, & non includentem illud. Includere autem & non includere nunc dicimus non ex modo significandi, sed ex ratiōe formali rei significatæ formaliter sumptæ. Et hæc rursus subdiuiditur in differentiam realem penes inclusionem alicuius realis intrinsecesicut homo differt ab animali: quia includit intrinsece rationale: & penes inclusionem alicuius realis extrinsece: sicut diſciplinabile differt ab homine, fingendo ꝙ diſciplinabilitas ſit cadē res quod natura hominis: ga includit extrinsece diſciplinā, ut actum, per quem diſſuitur, quam non includit homo in sua ratiōe. Quatuor igitur cum sint modi differentiæ, secundum rationem tantum, ut est inter hominē & humanitatem: inter rem & rem, ut est inter sortem & Platonem: inter rem includentem intrinsece aliquid reale & abstrahentem ab illo: in antecedēte assumpto, & tota hac ratione ac conclusione, fermo rantum est de differētia tertio modo, id est penes inclusionem intrinsecam. Non enim est hic fermo de differentia secundum rationē tātum: quoniā suppositū & natura in omnibus, etiā in Deo sic diſtinguntur. Deꝰ enim & deitas ratione modi ſignificādi diſtinguuntur inter se, ꝙ ista differentia, deitas generat deitatē: & ista catholica, Deus generat Deū, ut patet in principio decretalium. Neq; etiam est hic fermo de differentia realis, qualis est inter rē & rem. Cōstat enim quòd natura subſiſtantialis & suppositum nō ponunt naturaliter ſic diſtinguī, ut sint totaliter duę res di uersæ. Nec etiā est hic fermo de differētia realis extrinsecæ: quoniam falſum esset antecedēs, & falſum esset quòd in subſiſtātiis immateriali bus non differt suppositū & natura. In subſiſtātiis enim separatis suppositū à natura differt extrinsece: quia suppositū ut sic includit subſiſtere, quod est esse per se non intrinsece, sed quodammodo quaſi ut proprium actum, ad quē quodammodo debet diſſiniri si diſſiniret, natura autem nō. Et propterea S. Tho. in quodlibeto 2. articulo 2. de tali differentia loquente, dixit, q̄ in angelis differt suppositum à natura. Relinquitur igitur, quòd ſt hic fermo de differentia penes inclusionem intrinsecam. Tum quia ratio assumpta in litera manifeste secundum talem diſſerētiam diſtinguit suppositum à natura in rebus materialibus, quia scilicet suppositum includit materiam individualem, quam non includit natura. Constat enim hoc intelligi de intrinseca inclusione. Tum quia in separatis à materia tali differentia non diſtinguitur suppositū à natura, ut hic affirmatur, ex eo quòd individuantur per seipsaſid est, quia idem est constitutus naturam & individuum: ac per hoc nihil intrinsecum includit individuum quod non claudat natura, & econuerso. Tum quia idem cōfertur iudicium in litera de identitate suppositi & naturæ in subſtātiis separatis & Dei cum Deitate: hoc enim nō est ſimpliciter uerum, niſi de differētia intrinseca loquendo: quoniam ut iam dictū est in quolibetis, aliud protulit iudicii loquendo de differētia extrinseca. Est ergo sensus antecedentis, quòd ratio differentiæ intrinsecæ inter naturam & suppositum secundum rem seu rationes formales sumptæ est diſtinctio naturæ à materia individuali: & ſimiliter sensus omnium conclusionū, quæ implicite hic continentur de suppositо & natura in rebus materialibus, & in separatis à materia &c. eodem intellectu ſimēdus est. Et ſi prædicta diligēter inſpexeris, cōpleteris diſpositionem omnium rerum quo ad idēritatem & diſtinctionē inter suppositum & naturā. Habes enim in primis quòd suppositū & natura non subſtant aliter constituens suppositū ſiue ſit natura accidentis, ut sortes & eius complexio: siue ſit subſtantia quaſi aduentitia, ut humanitas uerbi Dei: diſtinguūtur quadrupliciter, scilicet ut res & res, & intrinsece, & extrinsece, & secundum rationem. Habes secundo, quòd suppositū & natura in subſtantiis compoſitis diſtinguūtur intrinsece & extrinsece, & secundum rationem. Habes tertio, quòd in subſtātiis immaterialibus diſtinguūtur suppositum & natura non intrinsece, sed extrinsece secundum rem, & secundū rationem. Habes quarto, quòd in Deo nullo modo diſtinguūtur secundum rem Deus & deitas, sed ratione tantū modi ſignificandi. Habes & cōcordiam dictorū S. Tho. & intellectum eorū quæ in diuersis locis de hac materia ſcripta sunt.

Amnot. ¶ Circa primam consequentiam in litera factā, aduerte, quòd ideo relicta est pro constanti: quia fundatur sup illa regula posteriorisſtica saris trita, ſi affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, & econuerso: & quoniam hæc maxima non tenet niſi in causis propriis, ideo in antecedēte ly ratio, cum dicitur ratio diſſerētiæ &c. ſupponit pro ratiōe propria. Ita ꝙ sensus est propria & præcisa ratio diſſerētiæ intrinsecæ inter naturā & suppositum: & tūc manifeste patet uis consequētiæ ex negatiōe talis ratiōis, negationem sui effectus inferēs.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum quartum.*

Amnot. IN titulo ly essentia ſignificat deitatē, quæ per diſſinitionē dei importaretur, ſi diſſiniretur. ly esse importat ſignificatum per ly est secundum adiacens, cū dicimus, Deus est: & ſimiliter, homo est &c. ly idem importat identitatē realem. Ita quòd sensus est, utrum res ſignificata per ly Deus, ſit res ſignificata per ly essicū dicitur Deus est. Et scito quòd ista quæstio est ſubtiliſsima, & propria antiquis metaphyſicis, à modernulis autem valde aliena: quia tenent non solum in Deo, sed in omni re essentiā idēſticari existētiæ illius: ſic ergo nostra hæc ꝙſtio. Ad alios aūt erit ſtio ſpecialis de diſtinctiōe esse ab essentia uniuerſaliter.

Commē. ¶ In corpore una conclusio, Deus est ſuū esse, probatur tripliciter. Primo, Deus est primum efficiens: ergo habet esse nō causatum ab extrinseco: ergo est ſuum esse. Antecedens ex dictis patet: consequentia prima patet ex terminis: secunda autem probatur, omne conueniens alicui diſtinctum ab essentia eius, aut causatur ab essentia tātum, aut ab extrinseco: ergo ſi esse diſtinguitur, causatur uel ab intra uel extra: sed ab intra tantū, est impoſsibile: quia nihil est ſibiipſi ſufficiēs causa ut ſit: ergo ſi ab extrinseco non est causatum, est idem: quod est consequē-

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd in Deo non ſit idem essentia & esse. Si enim hoc ſit, tunc ad esse diuinum nihil additur: sed esse cui nulla ſit additio est esse commune, quod de omnibus prædicatur: sequitur ergo, quòd Deus ſit ens commune prædicabile de omnibus. hoc autem est falſum, secundum illud Sap. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus impoſuerunt. ergo esse Dei non est eius essentia.

¶ Præterea, De Deo scire poſſumus an ſit, ut ſuprà dictum est⁹, nō autem poſſumus ſcire quid ſit, ergo non est idem esse Dei, & quod quid est eius ſiue quidditas uel natura.

¶ SED CONTRA est quod Hila. dicit in 6. de trinit. Esse non est accidens in Deo, sed subſiſtens ueritas. id ergo, quod subſiſtit in Deo, est ſuum esse.

CONCLVSIO.

¶ *Deus, cum ſit primum efficiens, ac actus purus & ens ſimpliciter primum, eſſentiam indiſtinctam ab eſſe habet.*

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ Deus non solum est ſua essentia, ut ostensum est⁹, sed etiam ſuum esse: quod quidē multipliciter ostēdi potest. Primo quidem quia quicquid est in aliquo quod est præter essentiā eius, oportet esse causatum uel à principiis essentę, sicut accidentia propria consequentia speciem, ut risibile consequitur hominem, & causatur ex principiis essentiali-

17 1. dist. 8. q.1. ar.1. Et 1. con tra. cap. 22. et 25. Et lib. 2. cap. 52. Et lib. 3. cap. 20. Et lib. 4. c.11.co. Et 9.q. 1. ar. 2. Et quo. 2.q.3. Et opuſ. 3.c.11.& 109. 12.

16

40 bus conditionibus intrinsece aliquid reale & abſtrahētem, & inter includentem exterinsece aliquid reale & abſtrahentem ab illo: in antecedēte assumpto, & tota hac ratione ac conclusione, fermo rantum est de differētia tertio modo, id est penes inclusionem intrinsecam. Non enim est hic fermo de differentia secundum rationē tātum: quoniā ſuppositū & natura in omnibus, etiā in Deo sic diſtinguntur. Deꝰ enim & deitas ratione modi ſignificādi diſtinguuntur inter se, ꝙ ista differentia, deitas generat deitatē: & ista catholica, Deus generat Deū, ut patet in principio decretalium. Neq; etiam est hic fermo de differentia realis, qualis est inter rē & rem. Cōstat enim quòd natura subſiſtantialis & suppositum nō ponunt naturaliter ſic diſtinguī, ut sint totaliter duę res di uersæ. Nec etiā est hic fermo de differētia realis extrinsecæ: quoniam falſum esset antecedēs, & falſum esset quòd in subſiſtātiis immaterialibus non differt suppositū & natura. In subſiſtātiis enim separatis suppositū à natura differt extrinsece: quia suppositū ut sic includit subſiſtere, quod est esse per se non intrinsece, sed quodammodo quaſi ut proprium actum, ad quē quodammodo debet diſſiniri si diſſiniret, natura autem nō. Et propterea S. Tho. in quodlibeto 2. articulo 2. de tali differentia loquente, dixit, q̄ in angelis differt suppositum à natura. Relinquitur igitur, quòd ſt hic fermo de differentia penes inclusionem intrinsecam. Tum quia ratio assumpta in litera manifeste secundum talem diſſerētiam diſtinguit suppositum à natura in rebus materialibus, quia scilicet suppositum includit materiam individualem, quam non includit natura, Constat enim hoc intelligi de intrinseca inclusione. Tum quia in separatis à materia tali differentia non diſtinguitur suppositū à natura, ut hic affirmatur, ex eo quòd individuantur per seipsaſid est, quia idem est constitutus naturam & individuum: ac per hoc nihil intrinsecum includit individuum quod non claudat natura, & econuerso. Tum quia idem cōfertur iudicium in litera de identitate suppositi & naturæ in subſtātiis separatis & Dei cum Deitate: hoc enim nō est ſimpliciter uerum, niſi de differētia intrinseca loquendo: quoniam ut iam dictū est in quolibetis, aliud protulit iudicii loquendo de differētia extrinseca. Est ergo sensus antecedentis, quòd ratio differentiæ intrinsecæ inter naturam & suppositum secundum rem seu rationes formales sumptæ est diſtinctio naturæ à materia individuali & ſimiliter sensus omnium conclusionū, quæ implicite hic continentur de suppositо & natura in rebus materialibus, & in separatis à materia &c. eodem intellectu ſimēdus est. Et ſi prædicta diligēter inſpexeris, cōpleteris diſpositionem omnium rerum quo ad idēritatem & diſtinctionē inter suppositum & naturā. Habes enim in primis quòd suppositū & natura non subſtant aliter constituens suppositū ſiue ſit natura accidentis, ut sortes & eius complexio: siue ſit subſtantia quaſi aduentitia, ut humanitas uerbi Dei: diſtinguūtur quadrupliciter, scilicet ut res & res, & intrinsece, & extrinsece, & secundum rationem. Habes secundo, quòd suppositū & natura in subſtantiis compoſitis diſtinguūtur intrinsece & extrinsece, & secundum rationem. Habes tertio, quòd in subſtātiis immaterialibus diſtinguūtur suppositum & natura non intrinsece, sed extrinsece secundum rem, & secundū rationem. Habes quarto, quòd in Deo nullo modo diſtinguūtur secundum rem Deus & deitas, sed ratione tantū modi ſignificandi. Habes & cōcordiam dictorū S. Tho. & intellectum eorū quæ in diuersis locis de hac materia ſcripta sunt.

Amnot. ¶ Circa primam consequentiam in litera factā, aduerte, quòd ideo relicta est pro constanti: quia fundatur sup illa regula posteriorisſtica saris trita, ſi affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, & econuerso: & quoniam hæc maxima non tenet niſi in causis propriis, ideo in antecedēte ly ratio, cum dicitur ratio diſſerētiæ &c. ſupponit pro ratiōe propria. Ita ꝙ sensus est propria & præcisa ratio diſſerētiæ intrinsecæ inter naturā & suppositum: & tūc manifeste patet uis consequētiæ ex negatiōe talis ratiōis, negationem sui effectus inferēs.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum quartum.*

Amnot. IN titulo ly essentia ſignificat deitatē, quæ per diſſinitionē dei importaretur, ſi diſſiniretur. ly esse importat ſignificatum per ly est secundum adiacens, cū dicimus, Deus est: & ſimiliter, homo est &c. ly idem importat identitatē realem. Ita quòd sensus est, utrum res ſignificata per ly Deus, ſit res ſignificata per ly essicū dicitur Deus est. Et scito quòd ista quæstio est ſubtiliſsima, & propria antiquis metaphyſicis, à modernulis autem valde aliena: quia tenent non solum in Deo, sed in omni re essentiā idēſticari existētiæ illius: ſic ergo nostra hæc ꝙſtio. Ad alios aūt erit ſtio ſpecialis de diſtinctiōe esse ab essentia uniuerſaliter.

Commē. ¶ In corpore una conclusio, Deus est ſuū esse, probatur tripliciter. Primo, Deus est primum efficiens: ergo habet esse nō causatum ab extrinseco: ergo est ſuum esse. Antecedens ex dictis patet: consequentia prima patet ex terminis: secunda autem probatur, omne conueniens alicui diſtinctum ab essentia eius, aut causatur ab essentia tātum, aut ab extrinseco: ergo ſi esse diſtinguitur, causatur uel ab intra uel extra: sed ab intra tantū, est impoſsibile: quia nihil est ſibiipſi ſufficiēs causa ut ſit: ergo ſi ab extrinseco non est causatum, est idem: quod est consequē-

tia probanda. Secundo, Deus est actus purus: ergo essentia eius non se habet ad esse ut potentia ad actum: ergo est suum esse. antecedens patet: & prima consequentia est nota ex terminis. secunda probatur: esse est actualitas omnis formæ, seu naturæ: ergo omnis natura distincta ab esse comparatur ad ipsum ut potentia ad actum: ergo, si non comparatur ut potentia, est ipsum esse. Assumptum probatur: quia nulla res significatur in actu nisi significetur ut est.

Annot. ¶Aduerte hic quòd ista ratio fundat sup hoc, q̃ quecunq; quidditas uel natura, quātumcunque secūdum rationē quidditatiuā sit actualis, relata tamē ad esse, habet rationem potentiæ. Sapientia namque & bonitas &c. actuat p hoc quod dico est, & similiter humanitas & æquinitas &c. & propterea dicitur, & q̃ esse est actualitas omnis formę: & q̃ nulla natura significatur in actu ultimato nisi prout significatur esse in actu exercito.

Cõment. ¶Tertio. Deus est primū ens: ergo est ens per essentiam: ergo est suū esse. Antecedens est prima consequentia patet. secunda uero probatur à destructiõe cõsequētis dupliciter: primo ex qd nominis entis p̃ essentiam sic, non est suū esse: ergo habet esse, & nō est ipsum esse: ergo est ens p̃ participationem: ergo nō est ens p̃ essentiam, sicut si haberet ignem & non est ignis &c. secūdo, Deꝰ nō est suū esse, & sua est essentia: ergo nō est ens p̃ essentiā sed per aliud additū. omnia clara sunt.

¶*Num cognoscens quòd aliquid est, cognoscat esse illius rei.*

Quæstio. IN resolutione ad secundum dubium occurrit: quia uidetur implicare respõsio duo cõtradictoria. si enim scimus q̃ hęc propositio est uera, ergo cognoscimus ista esse in re, q̃ Deus est: hoc autē est cognoscere esse quod in ipso Deo est: ergo. Ad hoc dubiū, quod in secūdo posterio. c. 1. diffuse tractauimus: & Sco. in primo sen. dist. 3. q. 1. in principio affert reprehēdendo hanc responsionē, breuiter dicitur, q̃ hæc responsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei à reliquorum entium esse: quòd esse Dei est quod quid est ipsius Deiut hic determinatur. Ista quòd hæc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi per se. esse autem cæterorum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus eorū. Et ex hoc nascitur quòd esse Dei secūdum se, & absolute est proprius terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secūdum quid, id est, ut fundat ueritatem propositionis. esse uero aliorum non spectat ad quæstionem quid est, quia non est prædicatum primi modi, ut patet inductiue: homo est, cœlum est &c. sed secundum se & simpliciter spectat ad quæstionem an est. Et propterea cum de aliis scimus quæstionem an est, & dicimur scire esse, quod significat ueritatem propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur secundum proprium modum quo scibile est. Cum autem de Deo scimus an est, dicimur scire esse, quod significat ueritatem propositionis & nescire esse Dei: non quòd terminus ultimus cognitionis nostræ sit esse propositiõis, ut obiectio intellexit: quoniam terminus est esse Dei non absolute, sed ut respondet ueritati propositionis: sed quia per hanc cognitionē non cognoscitur esse Dei propria quæstione, qua est secundum se cognoscibile: quia non scitur per quid.

¶*Super Quæstionis tertiæ Articulum Quintum.*

Annota. IN titulo genus sumitur propriæ pro genere logico, prout distinguuntur decem genera rerum.

Cõment. ¶In corpore duo. Primò distinguitur. Secundò respõdetur quæsito duabus cõclusionibus iuxta duo membra distinctionis adiuncto primæ cõclusioni uno corollario. ¶Quo ad primum distinctio est: esse in genere dupliciter, directe & reductiue, ut patet. Quo ad secundum prima conclusio responsiua quæsito negatiue est: Deus non est directe in genere: probatur tripliciter. Primo, Deus est actus purus: ergo non est directe in genere: probatur sequela. genus sumitur à potentia respectu eius à quo sumitur differentia: ergo omne existens in genere habet actum admixtum potentiæ: ergo si est actus purus &c. Antecedens declaratur in animali & rationali: omnia clara sunt. Secundo si Deus esset in genere: genus aliquod prędicaretur in quid de esse: ergo ens esset genus sed hoc est impossibile. ergo. prima consequentia probatur, essentia Dei est ipsum esse: & genus prædicatur in quid de eo, cuius est genus: ergo si Deus esset in genere &c. Secunda uero consequentia relinquitur pro constanti: quia ens aut solum aut maxime significat formaliter esse. Destructio uero ultimi consequentis probatur ex 3. meta. omne genus habet differentias extra se, ens non habet differentias extra se: ergo. probatur minor, quia extra ens non remanet nisi non ens: nõ quia impossibile est esse entis differentias, ut patet.

Annota. ¶Circa hanc rationem posset prima dubitari de significatione entis, secundo de prædicatione eiusdem, an scilicet prędicetur in quid, ut in hac ratione oportet tenere aduersarium dicentem Deū esse in genere. tertio de cõmunitate eiusdē ad omnes reales rationes formales, an scilicet in omnibus claudatur intrinsece, ut hic ex tertio mera. assumitur. De his autem omnibus in cõmentariis de ente & essentia scripsimus: nec censeo replicandum: præcipue quia siue propter illam causam hic adductam, siue propter aliam destructio consequentis ab omnibus acceptatur: sensus autem rationis hic adductæ est, quòd differētias oportet esse extra genus: si q̃ nec genus ponatur intrinsece in formali significato differentiæ, neque econuerso: quamuis genus ponatur in ratione differentiæ extrinsece, seu ut additum sicut subiectum in ratione passionis: nullę autem inueniuntur rationes reales distinguentes ens: in quarum formalibus significatis non claudatur formale ens: ergo. Et citò, quòd Sco. in primo distinct. tertia quæst. tertia. tenet oppositū huius minoris: putat nāque esse quasdam differentias, scilicet ultimas, non includēres formaliter & intrinsece ens: & rursus tenet passiones entis non includere formaliter ac intrinsece ens. Sed de passionibus in quæstio. quinta dicetur: de differentiis autem quamuis dicendum hic esset, quoniā tamen oportet nouos terminos ingerere, qa Sco. de differētiis sumptis nō à formis, sed à realitatibus ultimis loquitur: expedit potius facere quæstionem de hoc specialem ac distinctiam præter id quod intactum est de hoc in cõmentariis de ente & essentia.

¶Tertio probatur: omnia directe in genere communicant in essentia, & differunt in esse: ergo habent essentiam distinctam ab esse: Deꝰ nō est huiusmodi: ergo. antecedens probatur: quia conueniunt in qd generis, & distinguuntur penes aliud & aliud esse ut patet in homine & equo: consequentia autem relinquitur pro constanti: destructio quoque consequentis applicati ad Deum patet ex prædicti articuli ordine: ergo &c.

¶*Num ex esse seu specifico essentiæ, quo differūt quæ in genere sunt, liceat inferre distinctionem realem seu formalem essentiæ ab esse actualis existentiæ & singulariter eorundem.*

Quæst. CIrca hanc rationem dubium est. Tum quia equiuoce sumitur ly esse. In antecedente namque sermo est de esse specifico, ad quod differentia distinguens genus conducitur consequente autē est sermo de esse actualis existentiæ, quod ab essentia distingui infertur. Tum quia ex distinctione inter principium cõuenientiæ, & principium differentiæ in antecedente assumpta non potest inferri maior distinctio quàm formalis: essentia namque generis, in qua species conueniunt, & esse specificum, quo quælibet species ab altera differt, non realiter, sed formaliter tantum differunt: & tamen infertur in litera distinctio realis inter essentiam & esse: igitur processus iste malus uidetur.

¶Ad hanc obiectionem ualde difficile dictum est in capit. sexto, de ente & essentia: ubi hanc rationem S. Tho. facit, & propterea nūc breuiter dicitur, quòd in antecedente sumitur esse & pro esse specifico & actualis existentiæ: quoniam de utroque uerificatur, imo uerificatio unius infert uerificationem alterius: quoniā ideo differentia dicitur conducere ad esse, quia cõstituit proprium receptiuum ipsius esse actualis existentiæ: ut ibi declaratum est, & supra Porphyrium. Nulla ergo est æquiuocatio. Et licet ex hoc quòd aliquę duę rationes formales sic distinguuntur, quòd altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, non possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas: aliquam omne genus realiter oporteret distingui à suis differentiis. attamen gratia materię, de qua est sermo, scilicet essentię & esse, optime potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolute inter genus & esse, in quo distinguitur species. & ratio est: quia ista duo mutuo se consequuntur, existentia distinguitur formaliter à quidditate, & existētia distinguitur realiter à quidditate: ut ibidem declarauimus: ideo uide ibi, &c.

¶Corollarium autem annexū primæ conclusioni est. Dei neque est genus, nec differentia, nec diffinitio, nec demonstratio, nisi per effectum. patet sequela: quia diffinitio &c.

¶Conclusio uero secunda est etiam negatiua, Deus non est in aliquo genere reductiue. probatur. Deus est principium non alicuius generis tantum, sed totius esse. ergo non continetur reductiue in aliquo genere: antecedens supponitur: consequentia probatur: omne quod est reductiue in aliquo genere, est principium tantum illius generis: ut patet duodecim. meta. de principiis prædicamentorum.

¶*Num Deus sit in aliquo genere reductiue.*

CIrca hanc conclusionem occurrit dubium ad hominem: quia in primo sententiarum distinctione octaua. quæstione quarta. articulo secundo. ad tertium. & in quæstione de potentia. quæstio. 7. articu. tertio. ad ultimum Sanct. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiue, quomodo hic determinatur oppositum.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd ut manifeste apparet ex primo sententiarum nulla est repugnantia inter dicta hic & alibi. distinguitur siquidem ibi, quòd esse in genere, ut principium, stat dupliciter.

Primo

¶Primo modo ut principium contentum in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, ut principiū. Alio modo ut principiū continens ipsum genus: & hoc modo Deus est quodāmodo in omnib⁹ generib⁹ & per appropriationem in genere substātię, tanquā sibi magis appropinquātes: & hoc cõceditur in locis prædictis. Aduertendo quòd id quod in q. de potentia tacuit, in primo sentēn. suppleuit. Vnde cõgrue dici pōt quòd Deus est in genere, ut principium, non quòd reducitur ad genus, sed ad quod ipsum genus reducitur. Et quòd sit mens sancti Tho. ex eo coniicere potes: quòd in litera concludendo de Deo dicitur, unde non continetur in genere sicut principium: dicendo enim non continetur, præsertim se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducit omne quodā genus: & hoc iā insinuāt uerba prædicta. sic principiū, quod reducit in aliquod genus, non se extendit extra, &c.

Annot. ¶In responsione ad secundum dubiū occurritur: quia responsio nō satisfacit obiectioni. Responsio siquidē tria dicit. primo quòd maior est uera de mensura homogenea. secundo q̃ minor est falsa, Deus est mensura homogenea. tertio quasi glosando Auerroim dicitur, qñ Deus dicitur mensura omniū: quia unūquodque tantū habet de esse quantū appropinquat sibi. Ex his autem non satisfit Auerroís authoritati inducte uolēti q̃ Deus, q̃ est prima substantia, sit mensura sub stātiarum: sicut primus numerus aliorū numerorū &c. & hoc ex proposito in eo loco ubi de mensuris homogeneis est sermo, scilicet 10. meta. commen. 7.

¶Ad hoc breuiter dicitur q̃ S. Tho. ad rem nō uerba attendēs optime satisfacit etiā secundum mētem Auer. Nam genus potest dupliciter sumi. uno modo, prout dicitur de Deo dicitur, unde non continetur in genere sicut principium: dicendo enim non continetur, præsertim se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducit omne quodā genus: & hoc iāe insinuāt uerba præcedentia. sic principiū, quod reducit in aliquod genus, non se extendit extra, &c.

Radix eñ primi est:quia accidẽs p accidẽs naturaliter pręsupponit accidẽs per sequoniã uniuersaliter secũdũ quęcunque rerũ ordinẽ per se prius est eo quod est per accidẽs,ut in 2.& 8.phyſi. dicitur. Radix autẽ secũdi est:quia uniuersaliter primũ alterãs est omnino inalterabile:& primũ moũes localiter est omnino immobile localiter:& cõsequenter prima causa omnino incausata:nõ esset autẽ omnino incausata si aliquid causatũ in se haberet, ut patet,&c.

Annot. 10 *1.di.8.q.4.arti.1.* Et *1. cœli* 18. *et* 19. Et *po. q.* 7. *arti.1.* Et *opu.* 3. *cap.* 9. & 21. Et *causis lec.*11.

¶In responsione ad primum habes optimã glosſam illius quod uere est:nulli accidit uniuoce sumptum:analogice autem sumptũ alicui *tra.c.*16. 18. *et* 19. quid in uno est substãtia & in alio accidens: ut patet de sapientia.

Annot. 20 *a* ¶*Super Quæstionis tertiæ Artic. septimũ.*

IN titulo omnino simplex in seipso, omnem à seipso cõpositionem, non compossibilitatẽ excludẽs: de compossibilitate enim erit sequens articulus,&c.

Cõment. ¶In corpore una conclusio respõsiua quæstionis affirmatiue.Deus est omino simplex. probat quinque mediis.primo ex sufficienti numeratione modorum cõpositionis: secundo, quia primum ẽ tertio, quia prima causa: quarto, quia actus purus:quinto,quia ipsum esse.

¶*Num omne causatum sit compositum.*

¶In respõsione ad primũ aduerte quòd Sco. in primo,di. 8.in quæstiõ iuxta primã quæstionem,refert hanc positionẽ:quòd omne causatum est cõpositũ: & reprehendit eã ratione: quia ẽ quodlibet causatum est cõpositũ accipiatur: componẽtia, aut sunt simplicia, aut iterum composita: & sic aut procederetur in infinitum, aut erit status ad res simplices cõponentes:& cum constet componentia esse causata,sequitur quòd nõ omne causatum est cõpositũ, ut hic dicit.

83 *17* *333* *133*

¶Ad hoc breuiter dicitur ꝙ obiectio procedit ex malo intellectu litęrę: causatũ enim uel creatura, põt sumi dupliciter: ,ppríe scilicet et largẽ:si sumit ppríe sic cũ tã causari ẽ creaturę sit propríe fieri & esse,solæ res subsistentes dicuntur causata seu creaturæ, cætera autẽ dicũtur cõcausata & concreatæ:ut partes formæ,accidentia, &c. Large aut omne aliud à deo in rerum natura existens quocũque modo causatum dici potest.

19 ¶In proposito igitur causatum sumitur propríe,ut distinguitur nõ solum contra causam,

sed etiam contra concausatum:& ideo obiectio, quæ de concausatis loquitur, nihil obstat:unde in litera probatur causati compositio ex constantia ex esse & quidditate:hic enim propríe causati sunt compositiua non componentium:& ut patet in primo sententiarum.dist.8.quæst.5.artic.1.Sanct. Tho.fecerat illam rationem adductam à Scoto.

¶In responsione ad secundum esset uidendum an simplicitas sit perfectio simpliciter:sed scripsi iam de hoc in commentariis de ente & essentia.

a ¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum octauum.*

Annot. IN titulo uenire in compositionem alicuius exigit quatuor conditiones. ſ Prima est distinctio realis ab illo, quia eiusdem ad seipsum non est compositio. ſ Secunda est coniunctio realis cum illo:quia ex sola coniunctione

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum Deus sit omnino simplex.*

AD septimum sic proceditur.Videtur quòd Deus nõ sit omnino simplex. Ea enim, quæ sunt à Deo,imitantur ipsum:unde à primo ente sunt omnia entia, & à primo bono sunt omnia bona:sed in rebus,quæ sunt à Deo, nihil est omnino simplex:ergo Deus non est omnino simplex.

¶Præterea, Omne quod est melius, Deo attribuendum est:sed apud nos cõposita sunt meliora simplicibus:sicut corpora mixta elementis & animalia plantis: ergo non est dicendum,quòd Deus sit omnino simplex.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 6.de Trini. quòd Deus uere & summe simplex est.

CONCLVSIO.

¶*Cũ Deus sit primũ ens, prima causa,actus purus,& ipsum esse,omni prorsus simplicitate gaudet.*

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ Deũ omnino esse simplicẽ multipliciter potest esse manifestũ.Primo quidem per supradictа in quæstione. Cum enim in Deo non sit cõpositio, neq; quantitatiuarum partium: quia corpus non est:neq; compositio formæ & materiæ, neq; in eo sit aliud natura & suppositum, neq; aliud essentia & esse, neq; in eo sit compositio generis & differentię, neque subiecti & accidentis, manifestum est, quòd Deus nullo modo compositus est,sed est omnino simplex. ¶Secundò,quia omne compositum est posterius suis componentibus & dependens ex eis : Deus autem est primum ens,ut suprà ostensum estᵉ. ¶Tertiò,quia omne compositum causam habet: quæ enim secundũ se diuersa sunt non conueniunt in aliquod unum, nisi per aliquam causam adunantem ipsaᶜ. Deus autem non habet causam, ut suprà ostensum estᵉ, cum sit prima causa efficiens. ¶Quartò , quia in omni composito oportet esse potentiam & actum,quod in Deo nõ estᵉ:quia uel una partium est actus respectu alterius : uel saltem omnes partes sunt sicut in potentia respectu totius. ¶Quintò,quia omne compositum est aliquid,quod non conuenit alicui suarum partiũ , & quidem in totis dissimilium partium manifestum est: nulla enim partium hominis est homo : neque aliqua partium pedis est pes. In totis uerò similiũ partium , licet aliquid quod dicitur de toto dicatur de parte , sicut pars aẽris est aẽr , & aquæ aqua : aliquid tamen dicitur de toto quod non conuenit alicui partiũ:non enim si tota aqua est bicubita,& pars eius. Sic igitur in omni composito est aliquid quod nõ est ipsum. hoc autem etsi possit dici de habente formam,quòd scilicet habeat aliquid quod nõ est ipsum:puta in albo est aliquid, quod nõ pertinet ad rationem albi : tamen in ipsa forma nihil est alienũ. unde, cũ Deus sit ipsa forma uel potius ipsum esse ᵉ,nullo modo cõpositus esse potest. Et hanc rationem tangit Hil.7.de Tri.dicẽs, Deus qui uirtus est ex infirmis non continetur, neque qui lux est ex obscuris occupatur.

¶AD PRIMVM dicendum,quòd ea, quæ sunt à Deo, imitantur Deum,sicut causa:a primam causam ᶜ. Est autem hoc de ratione causati, quòd sit aliquo modo compositum : quia ad minus esse eius est aliud quàm quod quid est , ut infrà patebit. ¶Ad secundum dicendũ quòd apud nos composita sunt meliora simplicibus : quia perfectio bonitatis creaturę nõ inuenitur in uno simplici,sed in multis : sed perfectio diuinæ bonitatis inuenitur in uno simplici,ut infrà ostendetur.

ARTICVLVS VIII.

¶*Vtrum Deus in compositionem aliorum ueniat.*

AD OCTAVVM sic proceditur.Videtur quòd Deus in cõpositionem aliorum ueniat.Dicit enim Dion,4.c.cœl. hierarc. Esse omniũ est quæ super esse est deitas : sed esse omnium intrat compositionem uniuscuiusque. ergo deus in compositionem aliorum uenit.

¶Præterea,deus est forma.dicit enim Augustinus in lib. de uer.domini , quòd uerbum dei,quod est deus , est forma quædam non formata:sed forma est pars compositi:ergo deus est pars alicuius compositi.

¶Præterea, Quæcunq; sunt & nullo modo differunt, sunt idem:sed deus & materia prima sunt,& nullo modo differunt : ergo penitus sunt idẽ. Sed materia prima intrat cõpositionẽ rerũ: ergo & deus. Probatio mediæ, Quæcunq; differũt,aliquibus differentiis differunt , & ita oportet ea esse cõposita:sed deus & materia prima sunt omnino simplicia:ergo nullo modo differunt.

¶SED CONTRA est, quod dicit Diony.2.ca. de diu.no. quòd neq; tactus est eius,scilicet dei:neq; alia quędam ad partes commiscendas communio.

¶Præterea dicitur in lib.de causis,quòd causa prima regit omnes res,præterquam commiscentur eis.

a 24 163 *c* *a* 23 31

ARTICVLVS I.

Cõment. ¶Tertia ratio est.Deus est primũ ens:ergo non potest esse pars etiam prima, puta materia , aut forma. Probatur consequentia quo ad materiam quidem: quia potentia est posterior actu : quo ad formam uerò,quia actus participatus est posterior actu per essentiam,&c.

¶ *Super Quæstionis quartæ, Articulum primum.*

Annot. 12 CIrca ordinem & titulum quæstionis aduerte,quòd perfectio nõ significat aliquam perfectionem, ut bonitas,uita, sapientia, &c. neque significat omnes perfectiones in communi. Non enim quærendo an aliquid sit perfectũ,quæritur , an habeat omnes perfectiones siue determinate:sed significat modum essendi optimum secundum quancũque rationem formalemiliet extenso iam ab usu nocabulo, pfectio supponat sæpe pro re,aut ratione formali actuãte aliquid : ut patet cũ dicimus: quòd sapientia est perfectio , &c. Proprie igitur loquendo ly perfectio , licet à totali fictione primo deriuatũ sit, apud philosophos modum essendi significat,non quem cunque, sed optimum: non alicuius certę rei, sed cuiuscũque rei, cui apponitur, siue sit substantia , siue accidens. Potest enim res intelligi & esse sub modo essendi multiplici,quorũ unus est melior altero, sicut natura plantarum & animalium habet in semine quendam modum essendi & alium essendi modum habet in individuis genitis. Et rursus aliũ in esse augmentatis , &c.. & constat quòd primus est, & dicitur imperfectus , quia in potentia tantum est ibi natura specifica. secundus autem aliqualiter perfectus. tertius uerò simpliciter perfectus,ut patet. 4. Metæo. Perfectum enim unũquodque ibi dicitur cum potest facere alterũ quale ipsum est. Tunc enim habet naturam optimo modo. Vnde sicut quærere utrum aliquid sit perfectũ secundum talem uel talem rationẽ, puta scientiam uel naturam,non est quærere utrum illud habeat aliquam aliam perfectionem,sed utrum habeat illam optimo modo: ita quærere absolute & sine specificatione ut in proposito fit, utrum Deus sit perfectus,non est quærere utrũ Deus habeat aliquam perfectionem : neque utrum habeat omnes , cũ hoc reseruetur 2 . articu. sed est quærere, utrum Deus id quod est sit optimo modo. hoc est enim esse perfectum. Testatur autem hunc esse manifestũ sensum quæstionis , causa responsionis assignata in corpore articuli. Dicitur enim quòd Deus est perfectus : quia non est in potentia , sed in actu. Constat enim quòd esse in actu uel in potentia ad modum essendi spectat.Et propterea ista quęstio immediate post quæstionem de simplicitate naturæ diuinæ ordinata est : stabilita nanque essentia quærendum statim occurrit de modo essendi ipsius intrinseco: qualem ly perfectum significat. Non enim importat modum essendi rei in respectu ad aliquod circunstans , aut quouis modo extrinsecum, sed in scipsa. Vnde ad Aristo.in primo cœ.de natura uniuersi tractans, primo an sit perfectũ determinat : quoniam & quæstio an est,& an simplex , an compositum est.t. quæ priores erant , relinquebantur per se notæ.

21 *1. disp. q. 1. arti.* Et *tra. de in.* *27. et 2.* Et *tra. q. 11. a. 4. q. 2. 2 tra. 11.* Et *tra. q. 10. a. tra. 11.* Et *opu. 3. cap. 222.*

Cõment. ¶In corpore duo. primo refertur opinio Pythagoricorum , secundo respondetur quæsito.Quo ad primũ duo, opinio quòd principio nõ conuenit perfectio. Radix , quia principiũ materiale tantum intelexerunt . probat consequentiam, quia ut sic est in potentia,ergo.

¶Quo ad secũdum simliter duo. conclusio responsiua quęsito affirmatiue.Deus est maxime perfectus. Radix oppolita primæ : quia scilicet est principium actiuum,probatur:actiuum oportet esse in actu.ergo primum actiuum maxime in actu ergo maxime perfectũ. omnia patent. & ultima consequentia declaratur ex quid nominis perfectũ, scilicet cui nihil deest de requisitis. Existenti enim in potentia deest id quod in actu esse potest:existenti autem in actu ut sic nihil deest.

15

Annot. ¶In responsione ad tertium,aduerte duo. Primo quòd respõsio stat in hac distinctione cõmune dupliciter , per modum actus , & per modum potentiæ.Communiras per modum actus constitit in recipi, cõmunitas per modum potentiæ constitit in recipere. esse autem est communissimũ per modum actus , quia ad omnia comparatur ut receptum ad receptiua, ut patet. ſ Secundo quòd hinc patet defectus Scoti in 4. sent.dist. 1. q.1. contra hanc Sancti Tho. positionem , scilicet quòd esse secundum suã formalem rationem est perfectissima omnium perfectionum argutis ex cõmunitate ipsius. Mirum est enim quòd hãc rationem affert ad concludẽdũ quam expresse Sãctus Thomas soluerat tam clare.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum secundum.*

17

IN titulo ly sint,non denotat aliquẽ specialem modum essendi , sed absolute simpliciter : ita quòd non quærit utrũ perfectiones sint in deo formaliter aut uirtualiter , sed absolute quouis modo sint in deo formaliter aut uirtualiter , sed absolute quouis modo

22 *5. dist. 2. articu. 2.* & 3. Et *tra. c. 22.* *lib. 2. c. 2.* Et *opuſ. 3. c. 21. 22.* *28. et 33.* *Cõment.*

2. cõtra. cap. 22. Et *uer. q. 2. art. 3. 23m.* Et *Dio. 2. ca. 13. le. 2.*

Annot.

¶*Deus prima causa efficiens,ac primum simpliciter ens & agens cũ sit, impossibile est in alicuius cõpositionem uenire,uel ut nihil animã,uel ut forma, seu materia,ut quidam falso existimauerunt.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuerũt tres errores. Quidam enim posuerunt, quòd deus esset anima mundi, ut patet per Aug.in lib. 10. de ciui. dei : & ad hoc etiã reducitur, quòd quidam dixerunt deum esse animã primi cœli. Alij autem dixerunt deum esse principium formale omnium rerũ. & hæc dicitur fuisse opinio Almarianorũ. Sed tertius error fuit Dauid de diuinando,qui stultissime posuit deum esse materiam primam. Omnia enim hæc manifestam continent falsitatem : neq; est possibile deum aliquo modo in compositionem alicuius uenire : nec sicut principium formale , nec sicut principium materiale.

Quæſt.

Circa hanc rationem occurrit dubium, probatio nanque consequentiæ non uidetur ad propositum:ex hoc enim quòd est eius nõ coincidit cum forma, aut materia effectus, ni hil aliud sequitur , nisi quòd Deus, quia est efficiens , non est forma aut materia sui effectus , sed non sequitur quòd absolute non sit forma alicuius compositi. Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia esse compositum infert esse effectũ:quia omne compositum est factum ut in precedenti patet articu. esse autẽ effectum infert esse effectum primæ causæ efficientis, ut patet:ideo de primo ad ultimum esse compositum est esse effectum primi efficientis : & propterea hoc pro constanti supponens ratio litoræ, optime deducit consequentiam:si Deus est prima causa efficiens,non est forma aut materia alicuius compositi : quoniam esset forma uel materia sui effectus, quod est impossibile:quia agens non coincidit,&c.

Cõment. ¶Secunda ratio,Deus est per se primo agens:ergo non est pars alicuius. probatur consequentia,nullum componens est per se primo agens:ergo si,&c.

Annot. ¶Aduerte hic quòd litera hæc caute interpretanda est:non enim affirmat compositum per se primo agere,quod superius in artic.2. negatum est:sed affirmat comparatiuum , quòd agere per se primo magis conuenit composito quàm componenti : quia illud est quod agit , hoc uerò est quo : cum hoc tamen stat quòd absolute nec componens , nec compositum possit esse per se primo agens , ut prædictum est.

ſ Tertia

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in deo nõ sint perfectiones omnium rerum:deus enim simplex est, ut ostensum estᶜ: sed perfectio-

¶In corpore est una cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue:In deo sunt perfectiones omniũ rerũ.probatur tripliciter.Primo ab autoritate:Deus dicitur uni-

uersaliter perfectus, id est, secundū nobilitates omniū generū: ergo. Antecedens probatur autoritate Auerro. 5. meta. ℣ Secundo ratione sumpta ex Dionysio. Deus est prima causa efficiua rerum, ergo omnium rerum perfectiones præexistūt in deo eminentiori modo: antecedens supponitur: consequentia probatur, quo ad primā partem effectus præexistit uirtute in causa agente: ergo quicquid perfectionis est in effectu, oportet in causa effectiua inueniri: ergo, si deus, &c. omniū rerū perfectiones sunt in eo. Quo ad secundā uerò partē probatur. Agens inquantū agens est perfectū: ergo præexistere in uirtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: ergo quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa effectiua, uel secundum eādem rationem, ut in uniuoca, uel secūdum eminentiorem, ut in æquiuoca: ergo si deus est prima causa omniū, oportet eminentiori modo omnium perfectiones habere. Assumptū patet ex præcedenti articu. prima consequentia probatur ex oppositō, scilicet quia materia est imperfecta. Præexistere in potētia causæ materialis est esse imperfectiori modo. Reliqua relinquuntur per se nota.

¶ *Nō effectus perfectio, præexistit in sua causa effectiua nobiliori & eminentiori modo, quàm ī effectu.*

Quæstio. CIrca illam propositionem præexistere in uirtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: dubiū fatim occurrit, quia et est falsa, & contradicit alteri dictō literæ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiēte quandoque præexistit eque perfecto modo, ut patet, cum fortes generat Platonem. contra literā 13 234 uerò: quia expresse dicitur & bene, quòd in causa uniuoca præexistit effectus secundum eandem rationem: igitur nō perfectiori modo. Non deest quoque nouitiis occasio dubitandi: quia uidemus effectus etiam imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ nere effectiuę, ut patet in seminibus, ex quibus effectiue producuntur animalia & plantæ. 27

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primo comparatiue, ut significat ex ui uocabuli: & tunc intelligitur non necessario, sed permissiue: ita quòd particula negatiua non imperfectiori modo, intelligitur necessario: particula uerò affirmatiua, sed perfectiori, intelligitur permissiue. & sic est uerissima propositio. & significat, quòd præexistere in causa efficiente necessario est præexistere non imperfectiori modo quàm sit modus essendi effectus: sed possibiliter est præexistere perfectiori modo. ℣ Secundo potest exponi interpretando comparatiuum pro positiuo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamen expositio literæ intenta seruit: quoniam intendit probare quòd eminentiori modo in causa æquiuoca, deoque perfectiones effectuū sunt. Ad nouitios autem respōdetur ex doctrina Alexandri, ut refert Auerr. 12. meta. cōmen. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectuū nō assimilantur uniuoce uel imitatiue, nō sunt causæ efficientes, sed instrumenta causarum agentium: & propterea locantur in genere causarum effectiuarum ab Aristotele quinto metaph. & secundo physicorum. Præsens autem sermo de causis actiuis proprie, non solum ut distinguuntur contra alia genera causarum, sed ut distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non proprie causæ sunt.

Annot. ¶ Circa ultimam consequentiam, aduerte quòd fundatur super hoc, quòd prima causa effectiua rerū est causa æquiuoca: quod pro constanti relictū est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tum quia manifeste patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationum, nulli earum est uniuoca: & si alicui earū est uniuoca, ergo non est effectiua aliarum: ergo non diuersarum. 80

Cōment. ¶ Secunda ratio à Dionysio quoque tacta est. Deus est ipsum esse per se subsistens: ergo continet in se totam perfectionem essendi, ergo omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur. prima consequentia probatur à destructione consequentis, in terminis specialibus, scilicet caloris & caliditate, sic, non continet totam perfectionem essendi: ergo non habet esse secundum totam perfectam rationem: ergo non est ipsum esse per se subsistens, quod est oppositum antecedentis: quemadmodum a calidum non habet totam 10 35 caliditatem: ergo non est calor per se subsistens. secunda autem consequentia probatur. Res dicuntur perfectæ secundum quòd habent esse: ergo omnia perfectiones pertinent ad perfectionem essendi: ergo si continet totam perfectionem essendi, &c. 28

¶ In responsione ad ter tium aduerte, primo, quòd uis argumenti sumitur super locū à coniugatis, dū dicitur, ens est imperfectius quàm uiuens: ergo esse quàm uita & ueritas antecedentis consistit in hoc: quia ens non includit uiuens, sed econuerso. Aduerte secūdo, quòd in responsione innuit hanc distinctionem ex parte rei, esse potest cōparari, ad uitam tripliciter. Primo formaliter & præcise utrinquecirca quòd est: similiter præcise pro actu essendi & uita præcise pro eo quod formaliter addit supra esse, puta uiuere ut sic: & sic significantur nominibus abstractis, puta esse, uita, sapientia, &c. & in litera dicitur cōparari prout distinguitur ratione: et sic esse est perfectius, qm uiuere & cæterq perfectiones: quia est actualitas omniū ut prædictū est. ℣ Secūdo pōt cōparari esse ad uitā absque præcisione: ita quòd uita sumat secūdū id quod includit, & nō rantum pro eo quod formaliter addit supra esse: & sic significatur nominibus concretis in litera: & dicuntur ens, uiuēs, sapiēs: & dicitur, quòd uiuens est perfectius qm ens: quia includit ens & aliquid perfectionis ultra. ℣ Tertio modo potest cōparari esse in sua pura subsistētia ad reliqua quomodolibet sumpta: & sic significatur in litera per ly ipsum esse: & dicitur, quod includit in se uitā, sapientiā & omnem essendi perfectionē: ut in corpore probatū est: & consequenter est perfectissimū omnium. Ex his autem, quæ ex litera accepta sunt, habemus & quòd esse formaliter est perfectius cæteris formaliter: & quòd ipsum esse est simpliciter perfectius, omnes perfectiones in se præhabens, ut ex primo sciamus quòd prædicatū illud, quod soli deo quidditatiue conuenit, ut est formaliter nobilius cæteris perfectionibus, & ex secundo, quòd ex hoc quòd deus est ipsum esse habet omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumentū, quoniā negāda insinuatur consequentia: quoniā in antecedente sumitur uiuens ut includit ens & aliquid ultra. 60 70

In consequente uerò sumitur secundum id tantum quod addit supra ens: & sic ostenditur quòd non arguitur per locum à coniugatis: qui tenet quando concreta præcise formaliter renentur sicut & abstracta, cuius oppositū hic accidit. *Nota de loco à coniugatis.*

a ¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo dubiū occurrit quorsum iste articulus hoc in loco: hic enim arguitur de perfectione substātiæ diuinæ in se: ergo non debet admitti quæstio de creatura, qualis est ista. Ad hoc dicitur, quòd licet uerborenus hæc quæstio sit de creatura: secundum sensum tamen est de perfectione naturæ diuinæ. Quæritur enim hic, an perfectio naturæ diuinę sit tāta, quòd nulla creatura possit ei esse similis, an nō: hoc siquidē inquirēdū fuererat, postquā determinatū fuerat. & quòd est perfecta & quòd est uniuersaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur utrum perfectio diuina sit tanta, quòd nulla res possit ei esse similis, sed quòd nulla creatura. Primū enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum, & tractabitur in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

Cōment. ¶ In corpore duo, primo distinguitur similitudo, secundo respondetur quæstro.

a ¶ *Vtrum aliqua creatura possit esse similis deo.*

ADTERTIVM sic procedit. Videtur, quòd nulla creatura possit esse similis deo. Dicitur enim in psal. Non est similis tui in diis domine. sed inter oēs creaturas excellentiores sunt, quæ dicuntur diī participatiuē: multo ergo minus aliæ creaturæ possunt dici deo similes. 14 *2. dist. 3. q. 1. art. 1.* *Et 1. cō tra. c. 4.* *Et lib. 2. cap. 1.* *Et ver. q. 2. ar tic. 11.* *Et po. q. 7. art. 3.*

¶ Præterea, Similitudo est comparatio quędam: non est autem comparatio eorum quæ sunt diuersorum generum: ergo nec similitudo. Nō enim dicimus, quòd dulcedo sit similis albedini, sed nulla creatura est eius dem generis cum Deo, cum Deus non sit in genere, ut suprà ostēsum est[c]. ergo nulla creatura est similis Deo.

¶ Præterea, Similia dicuntur quæ conueniūt in forma: sed nihil conuenit cum Deo in forma: nullius enim essentia rei est ipsum esse, nisi solius Dei: ergo nulla creatura potest esse similis Deo.

¶ Præterea, In similibus est mutua similitudo: nam simile est simili simile. Si igitur aliqua creatura est similis Deo, & Deus erit similis alicui creaturæ: quod est contra id quē dicitur Isa. 40. Cui similem fecistis Deum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gene. 1. Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem nostram. & primæ Ioan. tertio. Cum apparuerit, similes ei erimus. *Auctor.*

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit uniuersale agens & principium totius esse, non contentum in aliqua specie, uel genere, creatura ei similes sunt non secundum eandem specificam, aut generican rationem, sed secundum aliqualem analogiam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum similitudo attendatur secundum conuenientiam uel communicationem in forma: multiplex est similitudo secundum multos modos communicandi in forma. Quædam enim dicuntur similia, quæ communicant in eadem forma secundum eandem rationem & secundum eundem modum: & hæc non solum dicuntur similia, sed æqualia in sua similitudine. sicut duo æqualiter alba dicuntur similia in albedine, & hæc est perfectissima similitudo. Alio modo dicuntur similia, quæ communicant in forma secundum eandem rationem, & non secundum eundem modum, sed secundum magis & minus: ut minus album dicitur simile magis albo, & hæc est similitudo imperfecta. Tertio modo dicuntur aliqua similia, quæ communicant in eadem forma, sed nō secundum eandem rationem, ut patet in agentibus non uniuocis. Cum enim omne agens agat sibi simile inquantum est agens, agit autem unumquodque secundum suam formam, necesse est quòd in effectu sit similitudo formæ agentis. Si ergo agens sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens et factum in forma secundum eandem rationem speciei, sicut homo generat hominem: si autem agens non sit contentum in eadem specie, erit similitudo, sed non secundum eandem rationem speciei, sicut ea quæ generantur ex uirtute Solis, accedūt quidem ad aliquā similitudinem Solis, non tamen ut recipiāt formam Solis, secūdum similitudinem speciei, sed secundum similitudinem generis. Si igitur sit aliquod agens, quod non in genere contineatur, effectus eius adhuc magis accedent remote ad similitudinem formæ agentis, non tamen ita quòd participent similitudinem formæ agentis secundū eādē rationem speciei aut generis, sed secūdum aliquālē analogiā, sicut ipsum esse est commune omnibus. Et hoc modo illa, quę quæ sunt à deo, assimilantur ei inquantum sunt entia, ut primo & uniuersali principio totius esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd sicut dicit Dio. 9. c. de di. no. cū sacra scriptura dicit aliquid nō esse simile deo, nō est cōtrarium assimilationi ad ipsum. Eadē enim sunt similia deo & dissimilia: similia quidē secundū quòd imitātur ipsum prout cōuenit eum imitari, qui nō perfecte imitabilis est. Dissimilia uero secundū quòd deficiūt à sua causa: non solum secundū suā intētionē & remissionem, sicut minus album deficit à magis albo, sed quia non est cōuenientia nec secundū speciem nec secundum genus.

¶ Ad secundū dicendū, quòd deus non se habet ad creaturas sicut res diuersorum generum, sed sicut id, quod est extra omne genus & principium omnium generum[c].

¶ Ad tertium dicendū, quòd non dicitur esse similitudo creaturæ ad deum propter cōmunicantiam in forma, secundum eandem rationē generis & speciei, sed secundū analogiam tantū: prout scilicet deus est ens per esse essentiam, & alia per participationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet aliquo modo concedatur quòd creatura sit similis deo, nullo tamen modo concedendū est, quòd deus sit similis creaturæ: quia, ut dicit Dio. 9. cap. de diui. no. In his, quæ unius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autem in causa & causato[c]. Dicimus enim quòd imago sit similis homini, & non econuerso. & similiter dici potest aliquo modo, quòd creatura sit similis deo: non tamen quòd deus sit similis creaturæ.

QVAESTIO QVINTA,
De *bono in communi, in sex articulos diuisa.*

EINDE quæritur de bono. Et primo de bono in communi. Secundo de bonitate dei.

¶ Circa primum quærūtur sex.

¶ Primo, utrum bonum & ens sint idem secundū rem. ¶ Secūdo, supposito quòd differant ratione tantū, quid sit prius secundum rationē, utrum bonum, uel ens.

¶ Tertio, supposito quòd ens sit prius, utrū omne ens sit bonum. ¶ Quarto, ad quam causam ratio boni reducatur. ¶ Quinto, utrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine. ¶ Sexto, quomodo diuidatur bonum in honestum, utile & delectabile.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum bonum differat secundum rem ab ente.*

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd bonum differat secundum rem ab ente. Dicit enim Boë. in lib. de hebdoma. Intueor in rebus aliud esse quod sunt bona, & aliud esse quod sunt: ergo bonum & ens differunt secundum rem.

¶ Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationem entis, ut habetur in commen. libri de causis. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationem entis, ut habetur in commen. libri de causis. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

Quo ad primum similitudo triplex. prima secundum formam eiusdem rationis & modi. secunda secundum formam eiusdē rationis, sed non modi. tertia secundum formam, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est conuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo tripliciter &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundū conclusio responsiua quæsito est. Creaturæ sunt similes Deo non secundum eandem rationem specificam, aut genericam, sed secundum aliqualem analogiam. Cōclusio hæc habet quatuor partes: primam affirmatiuā, scilicet quòd sunt similes Deo: secundam negatiuā, scilicet non secūdum speciem: tertiam negativam, scilicet nec secundum genus: & quartā affirmativam, scilicet sed secūdum aliqualem analogiam. Et primo probatur quo ad primā. omne agens agit per suam formā: ergo necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subiungere: ergo necesse est creaturam esse similem Deo. cōsequentia probatur: quia omne agēs agit sibi simile inquantum est agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agendi. Deinde quo ad secundā & tertiam & quartam: quia Deus nō est agens cōtentum in specie, aut genere, sed principiū uniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera.

¶ *Num contra res unius ordinis, distinguatur causa & causatum, uel res diuersorum ordinum.*

IN responsione ad ultimum, dubiū occurrit circa autoritatē Dionysij: quoniā distinguit contra res unius ordinis, causam & causatū: ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatum sint uniuersaliter diuersorum ordinum, quod patet esse falsum in causis uniuocis: aut quòd ambigue & male membrū hoc distinctionis sit positū. Ambigue quidē, quia incertū est de quali causa & quali causato sit sermo. Male autē: quia cōtra res unius ordinis debent distingui res diuersorū ordinū, siue causa sint & causatū, siue nō, hoc enim est per accidens. ¶ Ad hoc dicitur, q distinctio ista artificiosa, certa, & formalis est, si recte intelligitur. Est siquidem non falsum, sed uerissimum & necessarium, quòd causa & causatum uniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ & causati utimur nō pro relationibus seu causalitatibus, sed pro re, quæ est ratio causandi: & similiter pro re, seu forma, quam causatū sortitur à causa: hę enim res sunt fundamenta similitudinis inter causam & causam, ut in omnibus. Possimt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua dupliciter se habere, ut in litera dicitur. uno modo quòd sint eiusdem ordinis, ut hæc & illa albedo: & hoc & illud animal &c. Et sic similitudo est relatio equiparantiæ & mutua. Alio modo quòd alterū eorū formaliter ex propria ratione sit causatū ab altero: ut imago sortis & sortes. Non enim accidit imagini sortis dependentia à sorte: & sic similitudo non est relatio æquiparantiæ neque mutua, sed reducitur ad tertium genus relationum politum 5. metaphysic. de scientia & scibili &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile namqi est eiusdē ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali unius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione unius est de ratione alterius: & econtra.

¶ Vnde patet responsio ad instantiam de causis uniuocis: ubi enim est uniuocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se, sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus formaliter nō dependet à forma causæ: non enim humanitas, quæ est in sorte formaliter sumpta dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis partis: sed humanitas sortis, quia est hæc, ideo dependet à patre: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorū eiusdem ordinis. Quæcūque igitur formaliter sumpta sunt causa & causatum, sunt diuersorum ordinum fundamenta similitudinis, ut subtiliter in litera adducitur: & consequenter est inter ea similitudo imitationis, & non purę similitudinis: & propterea non est mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo quæstionis statim occurrit dubiū circa ordinē ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonum enim nec: prius connotat entri quam unū uerū &c. neque prius cōnotat naturæ diuinæ bonitas quàm unitas aut ueritas, ut patet. Neque hic ordinantur tractāda de Deo secūdum rationem causæ, ut propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rationē causæ finalis. Nulla igitur ratio apparet: quare hoc in loco quæstio de bono ordinata sit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quæstio de bono dupliciter ordinari potest. Vno modo secūdū se, & sic non debetur sibi iste locus ut obiiciēdo deducīū est: sed quæstionē de perfectione statim quæstio de infinitate sequitur quærens de quantitate perfectiōis diuinę. Alio modo ut est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur. Et hoc insinuauit litera iam in principio quæstionis quartę: ubi tractatus de perfectione inchoatur, & dicitur: Et quia unūquodqp secūdum quod perfectum est sic dicitur bonum: Primo agendū est de perfectione diuina: Secūdo de eius bonitate. Quod dicens, q, propter perfectionē de bonitate tractādū est simul: quoniā in principio quæstionis septimæ, ubi aperiens quod de bono per accidens id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post cōsiderationem perfectio- 80

Annot. 25 *1. dist. 8. q. 2. ar. 3.* *Et ver. q. 22. art. 1. c. & ar tic. 10.*

nis diuinæ de infinitate &c. Nulla facta mentione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quærentur de bonitate sub tractatu de perfectione queratur, in promptu causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectum est ratio qꝫ aliquid dicatur bonum.

Cõment. ¶In corpore est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Bonum & ens sunt idem secũdum rẽ, sed differunt secundum rationem tãtum.

Annot. ¶Antequam probetur conclusio, aduerte notitte terminos conclusionis differre: nam que secundum rationem tãtum latitudinem habet. Nam & quæ differunt in modo tantum significandi, ut homo & humanitas, ratiõe sola differũt. Et multa quę differunt rationibus diffinitiuis, ut lignum & dolabile, sola ratione differunt. Propterea distingue: quòd differre ratiõe dupliciter, scilicet ratione significata, seu cõcepta. Alio modo ratione concipiente seu significante. In proposito est sermo de differentia secundum rationem significantem: ita qꝫ sensus est quòd bonum & ens differunt secundum suas rationes formales significatã eorum nominibus.

27 22 Cõment. c ¶Probatur ergo cõclusio: primo quo ad primam partem sic. Bonum habet rationẽ appetibilis: ergo perfectũ: ergo entis in actu: ergo entis: ergo bonũ & ens sunt idem secundũ rem. Antecedens probatur ex primo ethi. Prima cõsequentia probatur: quia omnia appetunt suam perfectionem. Secunda uerò relinquitur ut nota. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas omnis rei. Vltima autẽ patet. Deinde quo ad secundam partem, Bonũ dicit rationem appetibilis quã non explicat ens: ergo differunt ratione.

¶*Num bonum habeat rationem appetibilis.*

Circa antecedẽs dubitatur, quoniã illud, quod dicitur de aliquo in secundo modo dicendi per se, nõ claudit in ratione illius subiecti, sed econuerso, ut patet primo posteriorum. Sed appetibile dicitur de bono in secũdo modo dicẽdi per se: ergo bonum nõ habet rationem appetibilis, sed econuerso. Minor probatur. Tũ quia: ideo aliquid est appetibile, quia bonũ, & non econuerso. Tum quia bonum est obiectum formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & uisibile. Constat autem quòd uisibile dicitur de colore in secundo modo ex secundo de anima.

¶Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scilicet formaliter & fundamentaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonum dicitur habere rationem eius non ut intrinsecam, sed ut passionem: si uero sumatur fundamentaliter, tunc bonum dicitur habere rationem appetibilis intrinsece: quoniam propria ratio boni est fundamentum & causa propria appetibilitatis: sicut color uisibilitatis. Et licet utraque glossa sit absolute uera, & prima ex principio commenti Sancti Thomæ super libros ethic. habeatur, secunda tamen in proposito est directe intenta: quoniam de intrinseca boni ratione est quæstio. Sed aduerte hic quòd quamuis quodlibet horum, quæ in deductione rationis assumpta sunt, scilicet bonum, perfectum, ens in actu, & ens importet fundamentum & causam appetibilis: & propterea concluditur identitas realis inter ea solum, tamen bonum importat proximum fundamentum appetibilis: quia solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitatem ut fundat & causat eam: ita quòd quanto aliquid propius accedit ad boni rationem, tanto magis excreuit fundamentum appetibilis, ut patet discurrenti per prædicta. Inter ens liquidem & bonum prædicat ens in actu, & perfectũ: & ecdiat quòd magis exprimitur ratio appetibilis p ens in actu qꝫ per ens, quoniam unũquodqꝫ appetitur secũdum aliquod esse in actu præsens uel futurũ: & adhuc magis per perfectũ, quod importat complementũ: quia esse in actu appetitur ad complementum, & ultimo per bonũ: quia nec cõplementũ ipsum appetitur nisi quia bonum est aut apparet appetenti. Importat ergo bonum rationem appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximam, quare aliquid sit appetibile: quę quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia ut sic non exprimitur ab ente, sed absolute secũdũ se, ideo distinguitur ab ente ratiõe formali.

a ¶Super Quæstionis quintæ Articulum secundum.

Annota. In titulo prius secũdũ rationẽ, id est secundum ordinem rationũ formaliũ ipsorum: oportet enim ens & bonum cum rationibus distinguantur, qꝫ secundum eas ordinata sint, non alio proculdubio ordine quàm qui aptus natus est esse inter rationes formales: qui uocatur ordo rationis, & habet consequẽter prius & posterius secundũ rationem, & consistit ordo iste in hoc quòd ratio scilicet posterior, præsupponit aliã secundũ se, nõ econuerso. Ita q̃ sensus est, an boni ratio præcedat merito sui rationẽ entis.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd bonum dicitur per informationẽ, prout accipitur bonum simpliciter secundũ ultimum actum. ¶Et similiter dicendum ad tertium, quòd bonum dicitur secundum magis & minus secundum actum superuenientem, puta secundum scientiam uel uirtutem.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum bonum secundum rationem sit prius quam ens.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur qꝫ bonum secundũ rationẽ sit prius quàm ens. Ordo enim nominũ est secundum ordinẽ rerũ significatarum per nomina. Sed Dio. inter alia nomina dei, primo ponit bonum quàm ens, ut patet in 5. cap. de di. no. ergo bonum secundum rationem est prius quàm ens.

¶Præterea, Illud est prius, secundũ rationẽ quod ad plura se extẽdit: sed bonum ad plura se extẽdit quàm ens: quia ut dicit Dio. 5. c. de di. no. bonũ se extẽdit ad existẽtia & nõ existẽtia, ens uero ad existẽtia tantum. ergo bonũ est prius secũdum rationẽ quàm ens.

¶Præterea, Quod est uniuersalius est prius secũdũ rationẽ: sed bonũ uidetur uniuersalius esse quàm ens: quia bonũ habet rationẽ appetibilis: quibusdã autẽ appetibile est ipsum nõ esse: dicitur enim Mat. 26. de Iuda, Bonum erat ei, si natus non fuisset &c. ergo bonum est prius quàm ens secundũ rõnẽ.

¶Præterea, Nõ solum esse est appetibile, sed & uita & sapientia & multa huiusmodi: & sic uidetur quòd esse sit quoddam particulare appetibile, & bonũ uniuersale bonum. ergo simpliciter est prius secundum rationem quàm ens.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in lib. de causis, quòd prima rerum creatarum est esse.

CONCLVSIO.

¶Ens, cum prius cadat in conceptione intellectus, quàm bonum, ipso etiam prius est secundum rationẽ.

¶RESPONDEO dicẽdũ, qꝫ ens secundũ rationẽ est prius quàm bonũ. Ratio enim significata per nomẽ est id, quod cõcipit intellectus de re, & significat illud p uocẽ: illud ergo est prius secũdũ rationẽ quod prius cadit in cõceptiõe intellectus. Primo autẽ in conceptione intellectus cadit ens[c]: quia secũdũ hoc unũquodqꝫ cognoscibile est inquãtũ est actu, ut dicitur in 9. metaph. unde ens est propriũ obiectum intellectus: & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secundum rationem prius est ens quàm bonum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, qꝫ Dio. determinat de di. no. secundũ quòd importãt circa deum habitudinẽ causæ: nominamus enim deum ut ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonum autẽ cũ habeat rationem appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas cata per nomen est id quod concipitur de re ab intellectu. omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc non solum quòd ens est prius secundum rationem bono, sed omnibus aliis, ut patet.

¶*Num ens sit prius ordine rationis secundum se, an quo ad nos.*

Circa hanc rationẽ dubiũ occurrit: quia aut intenditur inferre qꝫ ens sit prius ordine rationis secundũ se, aut quo ad nos. Si secundũ se, hoc repugnat supradictis in quæst. 3. arti. 1. ibi enim dictũ est in litera, qꝫ Deo nihil est prius neque secundũ rẽ, neqꝫ secundũ intellectum. Ex hoc autẽ sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secundũ rationẽ: quoniã si ens est primum intelligibile, sicut sonus primũ audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, ut patet ex primo poste. quod enim primo cõuenit alicui, cæteris cõuenit ratione illius. Si quo ad nos, tunc non est respõdendo satisfactum quæsito: uertitur nanque in dubiũ an ratio entis secundũ se sit prior ratione boni, & non an quo ad nos sit prior.

¶Ad hoc

¶Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quòd ens potest comparari ad alia quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest cõparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes accipiẽdo rationes rerum ut distinguuntur contra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secũdum se, & cætera sunt posteriora secundum intellectum. Sed inter ly cætera nõ claudit quòd quid erat est Dei, quoniã non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existentia cum sit ipsum esse. Sed si entis ratio cõparetur & ad rationes & ad res, tunc nõ est simpliciter primum intelligibile, sed deiras est primum intelligibile. Ita qꝫ intelligibilitas prius inest Deo quàm enti, imo inest enti: qꝫ inest Deo. Non enim Deus participatiue est intelligibilis. Et sic uerum est quòd ens sit prius secundum rationem quàm bonum. Et sic patet ad primum.

2. cõtra. c. 37. 78. & 40. Et lib. 3. cap. 20. Et ueri. q. 21. ar. 2. & 5.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd ens potest comparari ad alia quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest cõparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes accipiẽdo rationes rerum ut distinguuntur contra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secũdum se, & cætera sunt posteriora secundum intellectum. Sed inter ly cætera nõ claudit quòd quid erat est Dei, quoniã non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existentia cum sit ipsum esse. Sed si entis ratio cõparetur & ad rationes & ad res, tunc nõ est simpliciter primum intelligibile, sed deiras est primum intelligibile. Ita qꝫ intelligibilitas prius inest Deo quàm enti, imo inest enti: qꝫ inest Deo. Non enim Deus participatiue est intelligibilis. Et sic uerum est quòd ens sit prius secũdum rationem quàm bonum. Et sic patet ad secundum. Vel dicendum, quòd bonũ extenditur ad existẽtia & nõ existentia, non secundum prædicationem, sed secundũ causalitatem: ut per non existentia intelligamus nõ ea simpliciter, quæ penitus nõ sunt, sed ea, quæ sunt in potentia, & non in actu: quia bonum habet rationẽ finis, in quo nõ solũ quiescũt, quæ sunt in actu, sed ad ipsum etiã ea mouentur, quæ in actu non sunt, sed in potentia tantũ: ens autem non importat habitudinẽ causæ nisi formalis tantũ, uel inhærentis, uel exemplaris: cuius causalitas nõ se extendit nisi ad ea, quæ sunt in actu.

¶Ad tertiũ dicendũ, qꝫ nõ esse secundum se non est appetibile, sed per accidens: inquãtum scilicet oblatio alicuius mali est appetibilis: quod malum quidem aufertur per nõ esse: ablatio uerò mali nõ est appetibilis, nisi inquantũ per malum priuatur quoddam esse. Illud igitur, quod per se est appetibile, est esse: nõ esse uerò per accidens tantũ[c]: inquantũ scilicet quoddã esse appetitur quo homo nõ sustinet priuari, & sic etiã per accidens nõ esse dicitur bonum. ¶Ad quartum dicendum, qꝫ uita & scientia, & alia huiusmodi sic appetuntur, ut sunt in actu. unde in omnibus appetitur quoddam esse, & sic nihil est appetibile nisi ens, & per consequens nihil est bonum nisi ens.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum omne ens sit bonum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omne ens sit bonũ. Bonũ enim addit supra ens, ut ex dictis patet[c]. Ea uerò, quę addũt aliquid supra ens, cõtrahũt ipsum: sicut substãtia, quãtitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergo bonũ cõtrahit ens: nõ igit̃ omne ens est bonũ.

¶Præterea, Nullum malũ est bonum. Isaię 5.

Circa hãc parte occurrũt duo dubia. Primũ est circa illã rationẽ: qꝫ ideo mathematica nõ sunt bona prima bonitate, quia nõ subsistũt: separatã enim hæc ratio habet, sequitur qꝫ nulla res in uniuersali sumpta est bona: quoniã nulla res uniuersaliter sumpta subsistit: p peripateticos rõe cõsequẽs est falsum: ergo. Secũdũ dubiũ est circa illã rationẽ, quòd ideo mathematica abstrahũt à fine, quia abstrahũt à materia & motu: quia finis habet rationẽ mouẽtis. dupliciter enim dicit̃ere ea quæ non habent hãc ratio. Primo, quia sequeretur qꝫ metaphysicalia abstraherent à fine: quia magis abstrahunt à materia & motu quàm mathematica.

Secundo: quia equiuocatur de motu: quoniam finis nõ habet rationem mouentis nisi proprie dicto, à quo abstrahit mathematicus, sed uotu metaphorice dicto, quamuis ergo conclusio sit uera, ratio tamen nulla est.

Quæstio prima. Quæstio secunda.

¶Ad primũ dubiũ dicitur, quòd mathematica possunt sumi dupliciter. Vno modo secũdũ id quod sunt absolute, & sic ide est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatem. Non enim triãgulus magis abstrahit ab esse quàm albedo: & sic de eis non est hic sermo: sed dici de ipsis potest quòd sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secũdum sua individua in rerum natura existentia &c. Alio modo considerantur ut mathematica sunt inquãtum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur par esse iudicium de eis & de aliis rebus in uniuersali sumptis.

Ad primum dubium dicitur. Vno modo secundum id quod sunt absolute, & sic ide est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatem. Non enim triãgulus magis abstrahit ab esse quàm albedo: & sic de eis non est hic sermo: sed dici de ipsis potest quòd sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secũdum sua individua in rerum natura existentia &c. Alio modo considerantur ut mathematica sunt inquãtum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur par esse iudicium de eis & de aliis rebus in uniuersali sumptis.

Ad primum

¶Ad cuius euidentiam sciendum, quòd licet omnia uniuersalia in hoc cõueniãt, quòd nõ subsistunt in sua uniuersalitate, inter uniuersalia tamẽ physica, mathematica, & metaphysica magna est differẽtia, quo ad subsistere in suis abstractionibus, priùs. Metaphysicalia nãque secũdũ proprią abstractionem sumpta subsistũt: quoniã habẽt in rerũ natura individua abstrahẽtia ab omni materia sensibili & intelligibili, ut patet de intelligentiis. Mathematica uero secundum propriam abstractionẽ sumpta non existunt, quoniã nullã habẽt in rerũ natura individuũ abstrahẽs à materia sensibili. Non enim inuenitur hæc linea, nisi in terminatione corporis sensibilis. Naturalia autẽ cũ nullã habeãt propriã abstractionẽ, sed eã tãtũ, quæ cõis est omnibus scibilibus, scilicet qua uniuersale abstrahit à particulari, manifestę patet qꝫ subsistit in rerũ natura dũ habẽt individua subsistẽtia cũ materia sensibili, & cęteris cõditionibus in uniuersali scitis. Cũ ergo in litera dicitur, qꝫ mathematica nõ subsistũt, nõ est interpretãdũ qꝫ uniuersalia mathematica uniuersaliter sumpta non subsistũt. hoc enim esset ridiculũ pro rõne afferre: sed qꝫ mathematica, ut sic par ticulariter sumpta nõ subsistũt: seu quod idẽ est, qꝫ mathematica ut sic nõ habẽt aliquod individuũ existẽs in rerũ natura. Et, ppterea neqꝫ sunt in uniuersali, neque in particulari: ac p hoc bona esse nõ possunt, qũ de aliis rebus uniuersaliter sumptis dici nõ potest. Et sic patet nullitas consequẽtię ad oppositum factæ: & quare singulariter dicatur de mathematicis quòd non habent esse.

Ad primum

Ad secundum

¶Ad secũdũ uero dubiũ respõdetur, qꝫ quia sermones semp interpretandi sunt secũdũ subiectã materiã, ideo quãuis nõ ualeat cõsequẽtia, abstrahit à materia & motu, ergo à fine, ut patet in 12. meta. tex. 3 7. ubi ponitur finis in immobilibus: ualet tamẽ cõsequẽtia hæc, mathematica abstrahũt à materia & motu: ergo à fine: quia mathematica nõ sunt nata habere finẽ nisi materiæ & motus: quoniã secũdũ rẽ sunt entia naturalia: si enim abstrahũt à materia & motu, oportet ea abstrahere à fine materię & motus. Et si abstrahũt à tali fine, abstrahũt tertaliter à fine: quia nõ sunt nata habere alio modo finẽ. Et p hoc patet etiã respõsio ad secũdã obiectionẽ. Cũ enim dicitur, finis habet rationẽ mouẽtis, ly mouentis, potest significare puram causalitatem finis: & sic æquiuoce dicitur mouens à motu proprie dicto, sed sic non sumitur hic. Potest quoque significare,

& causalitatem finis & effectꝰ eius: & tunc æquiualet huic quod dico, causantis motum: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua ꝙstio actio, sed sumitur utrobiq; motus proprie. Et specificatur qualis finis est mathematicorum, quasi diceret, quòd quia finis mathematicorum habet rationem mouentis, id est, causantis motum proprie dictum, sicut & finis naturalium: consequens est quòd si mathematica abstrahãt à materia, & motu, ꝙ abstrahant à fine. Et hic ex eadem radice soluitur utraque obiectio.

Annot. 20 ¶ Secũdo in eadem responsione satisfacit argumento: & argumentum quidẽ est hoc: mathematica nõ sunt bona: mathematica sunt entia: ergo quædam entia nõ sunt bona. Et tũ 2. de. 38. lit. 3. Et 2. cont. 2. c. 40. sim. Et lib. 3. c. 16. 17. & 19. Et ueri. q. 1. arti. 1. c. 2. 4. ꝙ sunt bona, in secundo tertiæ figuræ, responsio autem cõstitit in negatione argumentis quasi sophisma est figuræ dictionis, uel a secundum quid ad simpliciter: ly nõ: mathematica uidetur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negatur conclusio illata, scilicet ꝙ quædam entia nõ sunt bona: & conceditur cõclusio quæ deberet inferri, scilicet quòd quædam entia ut subsunt tali abstractioni non sunt bona. Nec hoc inconuenit ut in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit à ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibilitate, potest sumi homo in aliquo priori: quia in primo modo dicendi per se in quo conuenit sibi esse animal rationale: & non conuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri: ergo aliquis homo non est risibilis: sed ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit à risibili: in quo non abstrahit ab hominis ratione.

Num mathematica, si non sint formaliter nec actu, nec potentia, possibile sit ea rationem entis habere.

Quæstio. CIrca hanc partem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, ut dictum est, & mathematica habent rationem entis, cum eius nõ dicatur nisi de eo quod est in actu uel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hęc duo sane intellecta stant simul. prima enim non negat esse uniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd cum negatione unius modi essendi stat affirmatio essendi in communi de eodẽ subiecto: quia potest uerificari secundũ aliũ essendi modũ mathematica, ergo & non sunt entia tali modo & sunt absolute entia. ¶ Et si insteretur ad propositum, ergo eodem modo dicendum est, quòd non sunt bona tali modo: sed sunt absolute bona: & cõsequenter male dicitur quòd mathematica non sunt bona: neganda est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quòd in se sit tale quod ei non repugnet esse in rerum natura, quocunque id modo eueniat, siue secundũ suam abstractionem stue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni ultra hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, uel ad finem &c. Modo triangulus & cætera mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quòd eis non repugnat existere, & propterea entis rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis esse negatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectiuam, quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantum per formalem: illa enim est propria bono, hæc enti.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

Annota. IN titulo habere rationem causæ finalis non sumitur hic identice, sed dupliciter: scilicet in actu signato, & in actu exercito. ℣ Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamẽto proximo. Non enim quæritur utrum bonũ sit ratio causæ finalis, sed an sit propriũ fundamentum illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex secundo physic. & quinto metaphy. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. ℣ Vnde sensus tituli est, an res eo quia bona uendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si uero secundo modo intelligitur, tunc habere rationem causæ finalis sumitur formaliter: ita quòd sensus tituli est, Verum bonum formaliter sit formaliter ipsa ratio finis in actu exercito, id est, exerceat causalitatem finalem: uerbi gratia. si dicatur quòd a sit aut est simpliciter aut tale, quia est bonum: an ex hoc ipso reddatur causa finalis.

qui habet rationem mouentis. Non est autem inconueniens, quòd in aliquo ente secundum rationem non sit bonum uel ratio boni, cum ratio entis sit prior quàm ratio boni, sicut suprà dictum est.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum bonum habeat rationem causæ finalis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd bonum non habeat rationem causæ finalis, sed magis aliarum. Vt enim dicit Dio. 4. ca. de di. no. bonum laudatur ut pulchrum, sed pulchrũ importat rationem causæ formalis: ergo bonum habet rationem causæ formalis.

¶ Præterea, Bonum est diffusiuum sui esse, ut ex uerbis Dio. accipitur: quibus dicit, quòd bonum est ex quo omnia subsistũt & sunt: sed esse diffusiuum importat rationem causæ efficientis: ergo bonum habet rationem causæ efficientis.

¶ Præterea dicit Augustin. in primo de doc. Christ. quòd quia Deus bonus est, nos sumus: sed ex Deo sumus, sicut ex causa efficiente: ergo bonum importat rationem causæ efficientis.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in secundo physic. quòd illud cuius causa est, est sicut finis et bonum aliorum: bonũ ergo habet rationẽ causæ finalis.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum, cum rationem appetibilis habeat, finalis quoque causæ rationem habere oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ cum bonum sit quod omnia appetunt: hoc autẽ habet rationem finis: manifestum est ꝙ bonum rationẽ finis importat: sed tamẽ ratio boni præsupponit rationem causæ efficientis, & rationem causæ formalis. Videmus enim quòd id quod est primũ in causando, ultimũ est in causato. ignis enim primo calefacit quàm formã ignis inducat: cũ tamen calor in igne cõsequatur formam substantialem: in causando autẽ primum inuenitur bonum & finis, qui mouet efficientem: secundo actio efficientis mouẽs ad formam: tertio aduenit forma unde econuerso esse oportet in causato: quòd primum sit ipsa forma, per quã est ens: secũdo consideratur in ea uirtus effectiua, secũdũ quòd est perfectum in esse: quia unũquodq; tunc perfectum est, quãdo potest sibi simile facere, ut dicit Philosophus in quarto meteororũ. tertio consequitur ratio boni, per quam in ente perfectio fundatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd pulchrum & bonũ in subiecto quidẽ sunt idẽ: quia super eandẽ rem fundantur, scilicet super formã: & propter hoc bonum laudatur ut pulchrũ, sed ratione differũt: nam bonum proprie respicit appetitũ: est enim bonũ quod omnia appetũt: & ideo habet rationem finis: nã appetitus est quasi quidã motus ad rẽ. pulchrũ autẽ respicit uim cognoscitiuam: pulchra enim dicũtur quæ uisa placent: unde pulchrũ in debita proportione cõsistit: quia sensus delectatur in rebus debite proportionatis: sicut in sibi similibus: nam & sensus ratio quædam est: & omnis uirtus cognoscitiua. & quia cognitio fit per assimilationem, similitudo autẽ respicit formam: pulchrum proprie pertinet ad rationem causæ formalis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum dicitur diffusiuum sui esse eo modo, quo finis dicitur mouere.

tet. ex hoc autẽ experimur sequi executionem rei, quæ uoluit Auer. 12. metaphy. com. 18. Et hoc bene penetratum soluit omnes difficultates apud intellectum abstrahentem rem ab esse extra animam, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo prædicto.

¶ In corpore duo. Primo respondetur quæsito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur, appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile: ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secundũ tacita obiectio est hęc: superius iam determinatum est quòd bonũ non habet rationũ primi, sed ultimi potius. Modo autẽ dicitur, quòd habet rationũ causæ finalis, quã constat habere rationẽ primi: cum finis sit causa causarũ: quomodo ergo stat hęc simul, quòd bonũ habeat rationẽ ultimi & primi? Hãc obiectionẽ excludendo, primo ponit responsionẽ: deinde probat ipsam. Responsio est quòd bonũ est ultimũ in essendo, primũ autẽ in causando: quãuis in litera prima pars responsionis huius tantũ proponatur. Probatio etiã: primũ in causando est ultimũ in essendo: finis est primũ in causando: ergo finis est ultimum in essendo: sed bonũ habet rationẽ finis: ergo maior probatur ex testimonio sensibilium: in quibus primũ in causando est, ultimum in causato, ut patet in igne & calore: ergo absolute primum in causando est, ultimum in essendo.

¶ Circa maiorẽ aduerte terminos: quòd ly primũ & ultimũ denotãt in proposito ordinem generationis: & supponũt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi. ly uero in causando sumitur ut distinguitur contra in essendo: supponitur siquidẽ hic duplicem dari ordinẽ generationis inter res. Alterũ in causando, alterũ in essendo. Et ille quidẽ attenditur penes prius & post causare, iste uero penes prius & post esse. ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet à causalitate alterius, sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo, cuius esse nõ præsupponit esse alterius, sed econuerso. Est ergo sensus maioris, quòd res prior ordine generationis quo ad causalitatem est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest cõsiderari absolute: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere puta causatorum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta caloris & formæ ignis in causato, manuducere nos uoluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex ui probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso: quod sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eleuare: quod satis hic fit.

Num primum in causando sit ultimum in essendo.

Quæst. CIrca huius maioris & totius rationis uim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolute, aut respectu huius & in hoc. Si absolute, maior est falsa. Tum quia ultimus finis omnium: puta Deus est primum in causando, & tamen non est ultimum, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo literæ. Forma ignis non solum est primum in essendo,

in esse do, sed etiã in cãdom: & prius forma ignis causat formaliter ignẽ siue causãte siue causãti, ꝙ calor effectiue calefaciat: res similes est in oibus, sẽp enim forma fuerit & fuit & erit & calidate formali. Si aũt respectu huius aut huiusce rei nõ habeãt intentũ. Inde dicit esse absolute ordinẽ boni ad alia assignare: & nõ in hoc uel illo.

¶ Ad hoc dicitur quòd hic semper est de ordine & in causando & in essendo absolute, sed obiectio peccat. Tũ ga male interpretatur maiorẽ: nõ enim intendimus quòd primũ causandi causando illud idẽ numero sit ultimũ in essendo, respectu eorum, quorum est primũ in causando: hæc enim uniuersalis est imposssibilis: nec eam somniauit mus: sed intendimus illud idem secundum rationem formalem, siue eandem specie, siue eadem genere, siue eandẽ secũdũ analogiã sit ultimũ in essendo in ordine eorũ quorũ est primũ in causãdo. Et hoc modo ratio bonitatis diuinę est prima in causando finaliter: & ipsamet secũdũ analogiã est ultima in essendo in re qualibet: ut patet ex articulo primo in responsione ad primũ. Tũ quia testimoniũ ex sensibilibus in litera adductum peruertit. ut enim iam dictũ est, sensibilia hic adducta sunt, ut ex ordine in causando hoc & in essendo in hoc causato, percipiremus ordinẽ in causando sim pliciter: & in essendo simpliciter, non esse eũdem. Vnde licet forma substãtialis ignis sit prior in essendo & in causando simpliciter quàm calor, nõ tamen est prior in causando hoc, id est, hunc ignem generãdum. Prius enim ordine generationis est calefactio quàm generatio formæ ignis. Alterationis enim pręuia est generationi: & tamẽ primum quod sortitur hic ignis genitus est forma ignis, & calor cõsequitur formam: sicut uniuersaliter propria accidentia cõsequuntur formam. At si in sensibilibus ordinem simpliciter cupis inspicere, aduerte quòd causalitas formalis pendet necessario ex effectiua: & liquebit quæstium. Licet enim hoc sensibili primum sit quod quid erat esse, ꝙd spectat ad causam formalem: nulla tamen forma aut quidditas uere habet causalitatem formalem secundum rem, nisi ab aliqua causa sit effectiua: quã oportet propter finem agere. cum enim forma non sit causa formalis sui ipsius, sed alterius, puta compositi: & omne compositum ut in quæstione tertia dictum est: & Auer. in 12. metaphy. commen. 25. testatur, ab alio sit: oportet ante omnem causalitatem formalem esse effectiuam, & ante hanc finalem: in essendo tamen primo inuenitur & in causa forma, & in effectu similitudo formæ. secundo in causa uis actiua, & in effectu eius participatio. tertio in causa bonitas, & in effectu complementum, quod est participatio bonitatis. Et sic simpliciter prœposterus est ordo in essendo, & in causando. Pro notitia tamen literæ in calce scito nouitie, quòd duplicis perfectionis meminit, scilicet in esse, & absolutæ: & intendit per perfectũ inesse, perfectum substantialiter: perfectionem uerò absolutæ, quam dicit in ente fundari, per bonũ rationem, perfectionem rei simpliciter, seu totalem: hęc enim secundũ boni rationem, perfectionem rei simpliciter rationẽ attendẽt: ut ex suprà dictis patet. tunc enim nihil oino deest.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.*

IN titulo nota terminos. Ratio boni non uniuersaliter sed causati: ut patet in articulo sequenti: in Deo enim non habent hæc locum. Et rursus ratio boni non quomodolibet, sed boni ut quod. Modus, species & ordo: Tria tantum inuenitur S. Tho. in eum fuisse his terminis. Hic liquidẽ in corpore per modum intendit commensurationem principiorum efficientium seu materialium: per speciẽ formam, per ordinẽ inclinationẽ ad aliquid. In prima uerò secundę quæsti. 85. art. 4. per speciem intendit formam absolutæ: per modum mẽsuram ipsius formę. Species enim rerũ sunt mensuratæ sicut numeri. per ordinem uerò re spectum ad aliud. In qõ. autem de ueritate quæstio. 21. intendit per speciem formã: per modũ commẽsurationẽ ipsius esse ad essentiam, cuius est. Ordinẽ uerò penes respectum perfectiui finaliter in ratione boni claudim. Quæ tres expositiones, quãuis uidẽ dentur differre uideant quoad unum formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: unde ratio boni secundũ quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine.

Annota. 155

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ista tria non consequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd modus, species, & ordo eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia, sed quia eis alia sunt & entia & bona: unde nõ oportet quòd ipsa habeant aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter aliis sint bona. sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona: sicut albedo non dicitur ens, quia ipsa in aliquo sit, sed quia ipsa aliquid est secundum quid, ut album.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quodlibet esse est secundum formam aliquam: unde secũdum quodlibet esse rei cõsequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciem, & ordinẽ: & inquantum est uirtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autẽ priuat quoddã esse, sicut cæcitas priuat esse uisus: unde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ consequuntur esse uisus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ sicut dicit Aug. in lib. de natura boni, omnis modus inquãtum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, uel mala species, uel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debeurũt: aut quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda sunt: & ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mẽsura, nõ simpliciter, sed per comparationẽ ad corporalia: quia uirtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantũ est qualitas actiua primi corporis alterãtis, scilicet cœli.

¶ Ad hæc cõclusionẽ occurrit dubium: quomodo potest saluari modus in bono substãtiali Angelorũ: exponẽdo modũ, id est, cõmensurationẽ principiorum efficien-

Cõment. 33. c. 51. d. 247.

Quæst.

efficientium, seu materialium, ut hic dicitur, cum in Angelis nō sint principia materialia: & efficiens eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd iuxta compositionē in hoc loco positam saluatur modus boni Angelici secundū substantiā quo ad principia efficiens sic. Deus enim agens potest dupliciter sumi. Vno modo absolute, & sic tam ipse quàm sua actio est supra omnem modum. Alio modo ut agit secundum hanc uel illam ideam, & sic actio Dei est commensurata ita huic, quòd non alij: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd nō alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata: & modificans esse & bonū substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundum materiale principium saluari modus in Angelis: quoniam essentia est ut materia ipsius esse, & est commensurata illi, sed ho. magis ad alias expositiones spectat: quoniam modus hic antecedit formam, ut patet in litera.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est, hæc diuisio dicitur proprie esse boni humani. Secunda est, hæc diuisio proprie est boni in eo quod bonum. Probatur utraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, utili, & delectabili: ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, utile & delectabile: ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundū quid, & simpliciter. Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminantis & quietem in ea. Consequentia uerò prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda uerò: quia bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore unica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet bonus. Probatur ratione confirmata autoritate Dionysij, scilicet Deus est prima causa efficiens omnium, ergo appetibilis: ergo bonum. Probatur ratione confirmata autoritate Dionysij, scilicet Deus est prima causa finalis omnium, ergo appetibilis: ergo bonum. Antecedens suppono: prima uerò consequentia probatur, quia quodlibet appetit suam propriam perfectionē: ergo similitudinem sui efficientis: ergo à fortiori ipsa causa efficiens. Secunda uerò probatur, quia omne agens agit sibi simile. unde ipsum agens est appetibile, & habet rationem boni: hoc autem est quod de ipso appetitur, ut eius similitudo participetur. cū ergo Deus sit prima causa effectiua omnium, manifestū est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. Vnde Diony. in lib. de di. no. attribuit bonum Deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed in Deo est sicut in causa: unde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: unde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia appetendo proprias perfectiones appetunt ipsum Deum inquantum perfectiones omnium rerum sunt quædam similitudines diuini esse, ut ex dictis patet. Et sic eorū, quæ Deū appetunt, quædam cognoscunt ipsum secundum seipsum, quod est proprium creaturæ rationalis. Quædam uerò cognoscunt aliquas participationes suæ bonitatis, quæ etiam extenditur usq; ad cognitionem sensibilem. Quædam uerò appetitum naturalem habent absque cognitione: utpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente.

ARTICVLVS SECVNDVS.

a ¶ Vtrum Deus sit summum bonum.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summū enim bonum addit aliquid supra bonum, alioquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum: ergo summum bonum est compositum. sed Deus est summe simplex, ut suprà ostensum est. ergo Deus nō est summum bonū.

¶ Præterea, Bonum est quod omnia appetunt, ut dicit philosophus: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omnium: ergo nihil est aliud bonū nisi Deus. Quod etiam uidetur per id quod dicitur Mat. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. sed summum dicitur in comparatione alterius, sicut summum calidum in comparatione ad omnia calida. ergo Deus non potest dici summum bonum.

¶ Præterea, Summum comparationem importat: sed quę non sunt unius generis, non sunt comparabilia: sicut dulcedo inconuenienter dicitur maior uel minor quàm linea. cum igitur Deus non sit in eodem genere cū aliis bonis, ut ex superioribus patet: uidetur quòd Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augusti. 1. de trini. quòd trinitas diuinarum personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

CONCLVSIO.

¶ Bonum, cum conueniat Deo ut prima causæ non uniuoce, sed æquiuoce, excellentissimo modo ei conuenire oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est summum bonum simpliciter, & non solum in aliquo genere, uel ordine rerum. Sic enim bonum Deo attribuitur, ut dictum est, inquantum omnes perfectiones desideratæ effluunt ab eo, sicut à prima causa: non autem effluunt ab eo, sicut ab agente uniuoco, ut ex superioribus patet, sed sicut ab agente, quod non cōuenit cum suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo autem effectus in causa quidem uniuoca inuenitur uniformiter, in causa autem æquiuoca inuenitur excellentius, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cum bonum sit in Deo sicut in prima causa omnium non uniuoca, quòd sit in eo excellentissimo modo, & propter hoc dicitur summum bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd summum bonum addit super bonum non rem aliquam absolutam, sed relationem tantum: relatio autem, qua aliquid de Deo dicitur relatiue ad creaturas, nō est realiter in Deo, sed in creatura, in Deo uerò secundum rationem. Sicut scibile relatiue dicitur ad scientiam, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quòd in summo bono sit aliqua compositio, sed solum quòd alia deficiant ab ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd, cum dicitur, bonum est quod omnia appetunt, non sic intelligitur quasi unumquodq; bonum ab omnibus appetatur: sed quia quicquid apperitur, rationem boni habet. Quod autem dicitur, nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, ut pòst dicetur. ¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ non sunt in eodem genere, liquidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: de Deo autem negatur esse in eodem genere cum aliis bonis: non quòd ipsum sit in quodam alio genere, sed quia ipsum est extra genus & principium omnis generis. Et sic comparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

ARTICVLVS TERTIVS.

a ¶ Vtrum esse bonū per essentiam sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd esse bonum per essentiā non sit proprium Dei. Sicut enim unum conuertitur cum ente, ita & bonum, ut suprà habitum est: sed omne ens est unum per suam essentiā, ut patet per philosophū in quarto meta. ergo omne ens est bonum per suam essentiam.

¶ Præterea, Si bonum est quod omnia appetunt, cum ipsum esse sit desideratum ab omnibus, ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quæliber res est ens per suā essentiam. Ergo quæliber res est bona per suam essentiam.

¶ Præterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quæ non sit bona per suam essentiam, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergo bonitas cum sit ens quoddam, oportet q̄ sit bona, & siquidem alia bonitate, iterum de illa bonitate quæretur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut uenire ad aliam bonitatem, quæ non erit bona per aliam bonitatem. eadem ergo ratione standum est in primo: res igitur quælibet est bona per suā essentiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boē. in lib. de hebdo. q̄ alia omnia à Deo sunt bona per participationē: non igitur p essentiā.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus solus omnimodam perfectionem habeat, cuius esse est sua essentia, sibiq; omnia essentialiter conueniant, & omnium rerum sit ultimus finis, ipse solus per essentiam bonus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est bonus per suam essentiam. Vnumquodq; enim dicitur bonum secundum q̄ est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundum quòd in suo esse constituitur. Secunda uerò prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suam perfectam operationē necessaria. Tertia uerò perfectio alicuius est per hoc, q̄ aliquid aliud attingit sicut finem. Vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suam formam substantialem. Secunda uerò eius perfectio consistit in caliditate, leuitate, & siccitate & huiusmodi. Tertia uerò perfectio eius est secundū q̄ in loco suo quiescit. Hęc autem triplex perfectio nulli creato competit secundum suam essentiā, sed soli Deo, cuius solius essentia est suum esse: & cui nō adueniunt aliqua accidentia: sed quæ de aliis dicuntur accidentaliter, sibi conueniunt essentialiter, ut esse potentem, sapientem & huiusmodi, sicut ex dictis patet. ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, sed ipse est ultimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est q̄ solus Deus habet omnimodam perfectionem secundū suam essentiam: & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd unum non importat rationem perfectionis, seu indiuisionis tantum: quæ unicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisę & actu & potentia. Compositorū uerò essentiæ sunt indiuisę secundum actum tantum: & ideo oportet quòd quælibet res sit una per suam essentiam, non autem bona,

essentiæ: ideo ly per essentiam, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, ut suprà diximus. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiuæ nam ex parte negatiuæ ly per essentiam se tenet ex parte subiecti, & est sensus, ut suprà diximus. Et huic sensui fauent omnia argumenta literæ. & ratio in corpore assignata. Vnde hic excludit principaliter disputatur propter negationem exponentem: quasi affirmativa ex tertia quæstione habita sit.

¶ In corpore unica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus Deus est bonus per essentiam. probatur hæc exclusiua quo ad utrāque exponentem simul hic. triplex perfectio, scilicet secundum q̄ res in suo esse constituitur &c. soli Deo conuenit per essentiam. ergo esse perfectum, ergo esse bonum, ergo solus est bonus per essentiā. Antecedens declaratur distinguendo triplicem gradū perfectionis rei: & ostendendo singillatim soli Deo conuenire quemlibet dictarum: quia in primo claudatur esse, in secundo accidentia, in tertio finis ultimus. Prima cō probatur ratione relinquitur p se nota ex sufficienti diuisione. Secūda probatur: quia unumquodq; intātum est bonum, inquantum perfectū. Tertia relinquit p se nota.

¶ Circa antecedens dubium primo est, quòd esse in omnibus citra Deū sit aliud ab essentia. sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubiū secundo esset, quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc inferius quæretur. Ad. p. positū tamen scito sufficere, quòd esse & principia operationis sint extra essentias omnīū substantiarum formaliter. in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Intentio tamen literæ est de inclusione & exclusione reali & non tm formali.

¶ Num esse sit de integritate primæ perfectionis rei.

Circa primam consequentiam dubium occurrit: quia non uidetur efficax. Tum quia quælibet res est perfecta quidditatiue per suā essentiam, ut patet: nec huius oppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequētia hæc supponit, quòd esse sit de integritate primæ perfectionis rei, ut patet: hoc autem non uidetur uerum: quoniā esse est extra integritatem substantialem cuiusque rei citra Deum, in cuius signum nulla diffinitio dicit esse, ut dicit primo posteriorū.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd res potest dici perfecta dupliciter: scilicet simpliciter & secundū quid. & quòd quandiu res non est in rerū natura quodcunq; esse habeat siue obiectiuē

primæ perfectionis cuiusque rei non ut pars quidditatis, sed ut actualitas eiusdem. Et per hæc patet responsio ad obiecta. Et si contra hoc inferatur, eò quòd res secundum suas essentias comparæ graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus, ita quòd aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër &c. igitur esse perfectum simpliciter conuenit rei ex sua essentia. Ad hoc

27 est dicendum, q̃ quum dicitur, nulla res alia à Deo est per suam essentiam perfecta simpliciter intelligitur quòd ly per, denotat causam formalem: nõ qualemcunq;, sed sufficientem

29 c omni alio præcisionem. Licet enim ignis essentia sit qua formaliter ignis habet subsistentiã perfectionem, non tamen est sufficiẽs ratio quòd ignis sit in sua substantiali perfectione: sed oportet quòd actuetur

29 b per ipsum esse. Vnde ad instantium dicitur, quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter nõ completiue, sed radicaliter. Vel dicatur (& patrum differt) quòd res

34 graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter nõ præcisiue, sed ut stant in perfectione ab earum esse, imò includendo ordines ad ipsa, quoniam (ut diffuse ostendimus in commentariis de ente & essentia) differentia substantialis sumitur ab ordine ad esse: aut etiam Porphyrius instanuit in ultima ac intima differentiæ diffinitione dicens, quòd cõducit ad esse, ut ibidem posuimus.

Annota. ¶ Circa ultimam consequentiam aduerte, q̃ (ut diximus in titulo) qa gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt: a, est per suam essentiã bonum, & a, est bonũ per essentiam: ideo litera non discreuit inter hæc. Et concluse, quòd solus Deus per essentiã est bonus, conclusum esse voluit, quòd solus Deus est bonus per essentiam.

Annota. ¶ In responsione ad primum aduerte tu Thomista, quòd hic expresse habes, quòd unum nõ dicit rationem perfectionis, ac consequenter nec unitas nec eius species dicũt perfectionẽ simpliciter formaliter loquẽdo, sed abstrahũt à perfectione & imperfectione.

a ¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum quartum.*

Annota. IN titulo aduerte nouitie, quòd non quæritur hic, utrum omnia sint bona à bonitate diuina, sed utrum omnia sint bona bonitate diuina: ita quòd sensus quæstionis non est, utrum omnia habeant quod sint bona à diuina bonitate: sed sensus est, utrum bonitas diuina sit qua res bonæ denominantur bonę, sicut albedine denominantur alba, aut loco locata.

Cõment. ¶ In corpore quatuor facit. primo ponit duas distinctiones, simul innuens in quo conueniant & differant philosophi. secundo ponit opinionem Platonis. tertio Aristot. quarto respondet quæsito. ¶ Prima distinctio est: nominum quædam important absolutum, & quædam relationem. ¶ Secunda est: denominatio est duplex: quædam intrinseca, & quædam extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, ut album quantum &c. Denominatio uerò extrinseca quando forma denominatiui non est in denominato, ut locatum, mensuratum & similia. Conueniunt autem omnes in hoc, quòd secundum nomina importantia relationem potest fieri denominatio extrinseca, ut patet de locato & mensurato. Differentia uerò est inter Platonem & Aristot. an secundum nomina importantia absolutum possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum: quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

¶ Quo ad secundum ibi, Plato: ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est, species rerum sunt separatæ. secunda est, quòd particularia denominantur ab illis. tertia est, quòd inuenitur idea entis unius & boni, ita quòd illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secundum Platonem respondetur ad quæsitum affirmatiue.

¶ Quo ad tertium ibi, & quamuis: positio Aristotelis in primis duabus propositionibus discordat, in tertia uerò concordat. de quarta nihil dicitur.

¶ *Num consonat Aristo. Plato. ideam boni.*

CIrca hanc partem dubium occurrit, quo pacto uerum sit Aristotelem cõsentire Platoni de idea boni cum expresse in primo ethicorum impugnet eam. Quæ

¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Eustratio & S. Thom. in ethi. quòd inter Aristo. & Platonem non est hic differentia nisi uerbalis. Reprehendit enim Aristo. hoc, scilicet bonum per essentiam nõ debere poni per modum speciei separatæ, sicut homo per essentiam &c. Non autem quin detur primum bonum per essentiam quod Deus est, ut patet in duodecimo metaphysi. in fine. 134

¶ Quo ad quartũ unica Cõme est Ockhalo responsiua 13
habens duas partes. 33
o. quia sunt bona bonitate diuina extrinseca & causaliter, bona uero autem proprie & intrinsece. 14
Probatur, à primo per essentiam bono unumquodq; potest dici bonum per modum assimilationis: ergo unumquodq; dicitur bonũ bonitate diuina effective & exemplariter, similitudine autem illius formaliter: ergo. Antecedens infertur ex præmissis. consequentia autem notis terminis clara est ex se. Tres autẽ termini sunt notandi. Primus est ly per modum cuiusdam assimilationis, dupliciter enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: uno modo ita, quòd ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecum, ut urina dicitur sana sola relatione signi ad sanitatem. Alio modo ita, q̃ ratio denominationis sit non relatio similitudinis aut æqualis alia, sed forma, quæ est fundamentũ relationis similitudinis ad illud extrinsecum, ut aër dicitur lucidus luce solari, ea ratione qua participat eam per formam luminis. Et quoniam ubi est denominatio primo modo, ibi est denominatio ab extrinseco pu- 31 1. dist. q. 1. a. 1. et 2. Cat. 43 Po. q. art. 1 opuse. art. 11 Cõ

raubi autem est denominatio secundo modo, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: quoniam est etiam ab intrinseco, ut patet: & in proposito sic est: ideo in litera dicitur, quòd à primo per essentiã bono omnia dicuntur bona per modum assimilationis. Ex hoc enim statim sequitur, & q̃ denominatione extrinseca & intrinseca possunt dici bona. Secundus est ly ficut, neuter non absolute in litera dicitur, quòd unumquodque potest dici bonum diuina bonitate extrinseca denominatione, sed apponitur ly sicut, principio effectiuo &c. Vt enim iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: quædam pura & quædam causalis. Pura quidem est quando sola relatione ad denominantem formam denominatio fit. Causalis uerò quando participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat. Vnde in proposito, quia unumquodque dicitur bonum diuina bonitate extrinsece non quomodocunque, sed causaliter, ideo dictũ est sicut in principio. Et si hoc diligentius consideraueris, inuenies quòd impossibile est in absoluto fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari. causa exemplaris distinguitur ab effectiua & coordinatur inter formales: quia est uelut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum non solum facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex hoc quod non accidit sic, quum dicitur Deum facere bouem aut leonem, ut patet.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum primum.*

IN titulo ly Deus, sumitur proprie, ut est nomen naturæ: ita quòd de essentia, non de potentia, aut scientia Dei est quæstio. ly infinitum, cum sit nomen compositum ex in, & finitum, habet ly in, negatiue non priuatiue: ly uerò finitum, terminos quãtitatis perfectionalis dicit, cum finiti & infiniti ratio quãtitati congruat secundum philosophum primo physi. Et sicut duplex est quantitas, scilicet molis & perfectionis: ita duplices sunt termini, & duplex est finitas & infinitas. hic autem cum excluse iam sit quantitas molis à Deo, oportet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte, quòd quia ut dicitur tertio physicorum, infinitum non est substantia, sed accidens rebus, consequens est, ut secundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur. Alius liquidẽ est modus infinitatis rei, alius potentiæ, alius scientiæ. Infinitas siquidem quidditatiua attribuitur penes exclusionẽ terminorũ essentialium: puta differentiarum & similiũ. & quia in proposito quæstio est de infinitate naturæ diuinæ, ideo de infinitate perfectionis substantialis fermo est. Ita quòd sensus est, utrũ Deus secundũ suam essentiam sit tantæ perfectionis q̃ omnes terminos seu limites essentiales excludat.

Cõment. ¶ In corpore tria facit. primo refert opinionẽ antiquorũ. secundò distinguit de finitate & infinitate. tertiò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo facit. Primum est apud antiquos, primum principii est infinitum: quia ex eo fiunt infinita. ℣ Secundum, quidam antiquorum errabant infinitatẽ molis attribuentes primo principio: quia posuerũt primum principiũ materiale: inde & consequens fuit ponere infinitatẽ quantitatiuam, eò q̃ quantitas sequitur materiam. Et sic error circa genus principij causauit errorem circa modum infinitatis.

¶ Quo ad secundũ, tam finitas quàm infinitas perfectionis distinguitur: quia quædam sic tenet ex parte materiæ, & quædã ex parte formæ. Et differũt in hoc, q̃ finitas ex parte materiæ dicit perfectionẽ, infinitas uerò imperfectionem: ex parte uerò formæ est econuerso: infinitas enim dicit perfectionem, finitas autem imperfectionem, ut satis clare dicitur in litera. 361 235

¶ *Num forma ex eo quòd finita, sit imperfecta: & ex eo quòd infinita, sit perfecta.*

Quæstio. CIrca hanc partem antequam ultra procedatur, est dubium tam contra finitatem quàm contra infinitatem formæ. Contra finitatem quidem, quia forma bouis, imò apud S. Tho. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam. igitur finitas formæ non dicit imperfectionem, sed perfectionem. Cõtra infinitatem uerò, quia negatio nullam perfectionem ponit, nec aliqua res ex sola separatione ab alia perfectionem acquirit. Igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma potest sumi dupliciter, scilicet absolute, in eo quòd forma: & secundum quid, id est, in eo quòd talis, puta informatiua materiæ: forma talis perficitur ex unione ad materiam: non autem forma in eo quòd forma. Et quia in proposito est sermo absolute secundum latitudinem formę, cuius deteriorem partem constat esse illam, quę est finibilis per materiã. Altera parte liberaæ ac nullis materiæ terminis concludibili remanente, ideo neganda est consequentia obiecta.

¶ Ad secundum uerò dicitur, quòd licet negatio seu separatio non dicat formaliter perfectionem, dicit tamen fundamentaliter eam. Fundamentum enim negationis unibilitatis ad materiam magnam perfectionem formæ significat: & hoc sufficit.

Cõment. ¶ Quo ad tertium est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus est infinitus. Probatur, Deus est suum esse subsistens. ergo suum esse non est receptũ in aliquo, ergo est infinitus & perfectus, id est, infinitæ perfectionis, scilicet infinitate tenente se ex parte formæ. antecedens patet ex quæstione tertia. Prima uerò consequentia est per se nota. secunda autem probatur ex eo quòd esse est formalissimum omnium.

1 *Num forma finiatur per materiam.*

2 *Num non recipi in materia, sit formæ ratio, quòd sit infinita.*

3 *Num probato quòd esse Dei nullo receptiuo coarctatur, probatum sit ipsum esse perfectionis infinitæ.*

Quæstio. CIrca hunc processum dubium occurrit ex Scoto in 1. sen. distin. 2. respondẽdo primæ quæstioni. reprehendit siquidem radices & processum. Inquit in primis, quòd processus noster est talis. forma finitur per materiam: ergo forma, quæ non est nata esse in materia est infinita. Contra antecedens arguit. Omnis forma prius natura quàm recipiatur in materia, est secundum se in tali gradu entium. igitur finita uel infinita. Non igitur primo finitur per respectum ad negationem alicuius extrinseci, puta materiæ, uel cuiuscunque alterius. Contra processum uerò, tum quia sequeretur quòd essentia Angeli esset infinita: quia est forma non receptibilis in materia. Nec ualet, inquit, si dicatur, quòd natura Angeli finitur per suum esse: quoniam apud nos esse est posterius essentia. & sic natura in primo signo abstrahens ab esse cum sit infinita, ergo in secundo signo non est finibilis per esse. Tum quia peccat secundum sophisma cõsequentissime illud tertio physico. Corpus finitur ad aliud corpus. ergo corpus non finitum ad aliquid aliud est infinitum. Circa eundem processum dubium occurritque a concesso toto non inducebatur nouitis quòd sit responsum quæsito. Oportebat enim concludere, Deum esse perfectionis tantæ, ut omnes perfectionis limites excederet. nunc autem probatum est q̃ Deo nullo est receptiuo coarctatus. quod dictũ valde uidetur à primo.

¶ Ad euidentiam harũ difficultatum, aduertendum est, quòd litera occulte subdistinguit infinitatẽ formalem in infinitatem formæ & infinitatem esse, seu actus, qui est communior forma. Sicut enim duplex est actus, scilicet esse, & formalitas duplex est potentia receptiua, scilicet essentia & materia: & ita duplex est receptio & irreceptio: & similiter duplex est finitas & infinitas: semper loquendo ex parte actus. Et sicut esse est actus alterius rationis à forma, & essentia est alterius ordinis potentia à materia: ut differentia compositionis ex esse & essentia, & ex materia & forma ostenditur ita alterius rationis est receptio esse in essentia, & formæ in materia: & similiter finitas esse per essentiã, & formæ per materiam, & econuerso, finitas essentiæ per esse & materiæ per formam. Et ut ligil latim dicatur: esse secundum se perfectionẽ quandam dicit, sed non potest imaginari quantam perfectionem dicat, nisi alicui naturæ intelligatur applicatus: puta sapientiæ, aut

c 12 17 17

Gabrielis &c. & ideo esse per hoc quòd recipitur in aliqua essentia, limites perfectionis sortitur, secundum modum naturæ recipientis: ac per hoc si nulli omnino quidditati coniungi ponitur, sed in seipso naturaliter subsistere, nullum essentialem terminum habebit: forma autem, etsi secundum se perfectionem dicat, limitata tamen ad tantam perfectionem intelligi potest, etiam si nulli materiæ sit unibilis, ut de intelligentiis patet. Vnde manifeste colligitur quàm differens sit finitio esse per essentiam, aut econuerso, & terminatio formæ per materiam, uel econuerso: penes illam namque attenditur finitum uel infinitum simpliciter, penes istam uerò finitum & infinitum secundum quid tantum. Verum quia esse & forma conueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formæ ad infinitatem & finitatem esse procedi potest. Et propterea litera ad insinuandam identitatem proportionalem inter utrumque finitatem & infinitatem, ex forma ad esse ascendit: ad insinuandam uerò diuersam utriusque rationem subsumpsit non quòd esse est prima forma, sed quòd est formalissimum omnium. Et ex his patet facile responsio ad obiecta Scoti. Dico enim primo, quòd antecedens illud, forma finitur per materiam, non loquitur de finitate simpliciter, sed tali, scilicet penes terminos materiales. & propterea obiectio nihil obstat. Et similiter eunt instantiæ contra processum, quoniam uerum est naturam Angeli esse infinitam secundum quid. Et si instetur, quomodo ergo ex illo fundamento probat litera infinitatem simpliciter ipsius Dei? patet responsio ex dictis: litera enim ex infinitate formæ, quæ est secundum quid, manuduxit ad infinitatem formalissimi omnium, id est, esse, quæ est simpliciter, & ex illa infert Deum infinitum simpliciter. Et quoniam eodem modo posset quis sequendo Scotum arguere de esse, sicut arguit de forma: ideo dico secundo, quòd infinitum sicut & immateriale est prædicatum negatiuum, fundamentaliter tamen positiuum. Et sicut positiuum clausum in ly immateriale optime probatur ex naturali negatione materiæ, tam actu quàm in potentia, ita positiuum clausum in significatione infiniti simpliciter optime demonstratur conuenire Deo ex negatione terminorum essentialium, ut in litera sit. Vnde concedo, quòd esse prius natura est in seipso tantæ perfectionis, puta finitę uel infinitę, quàm sit receptibile aut irreceptibile in hoc uel illo: cum hoc tamen dico, quòd hæc duo mutuo se consequuntur: ita quòd si esse est omnino irreceptibile est infinitum simpliciter & econuerso. Et similiter si est finitum, est receptibile, & econuerso, & propterea potest argui à destructione antecedentis ad destructionem consequentis absque sophismate, ut in conuertibilibus contingit. Et sic patet responsio ad 3co.

¶ Ad id uerò, quod nouitij obiiciunt ex dictis iam patere potest. iam enim ostensum est, quòd omnimoda negatio receptionis ipsius esse fundatur super infinita perfectione simpliciter. Et aduerte quàm formalis & ex propriis doctrina sit Sanctæ Thomæ de essentiæ namque infinitate agens essentiales terminos tantum lustrauit, nec digressus est ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut uoluntatis: ut alij minus perspicaces faciunt.

a ¶Super Quæstionis septimæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte ly infinitum per essentiam, non significat idem quod res infinitæ perfectionis: quia ly infinitum non arctatur hic ad infinitum tenens se ex parte formæ, quod dicit perfectionem, sed tenetur communiter, ut continet etiam infinitum ex parte materiæ: ut patet ex processu in corpore articuli: & in argumento tertio.

Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciē aliquam, & hoc sine per se, siue reductiue. Et est quæstio de rebus singularibus: quarum tantummodo est mutenirī posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione simplas, quas contingit adeo abstrahere, ut secundum aliquam rationem ad nullū sit genus arctare: tamen secundum rem etiam illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciem determinata. Ens enim in homine est in specie humana &c. Ita q̄ sensus quæstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu uel potētia, sit essentiæ indeterminatę simpliciter.

Cōment. ¶In corpore unica est cōclusio respōsiua quę sito negatiue. Nulla res alia à Deo est infinita simpliciter: quāuis possit esse infinita secundū quid. Hæc cōclusio habet duas partes, ut patet. & in litera quo ad utranque probatur. uerum quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potentiæ, seorsum primo probat utranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formā aliquam, ac per hoc non est infinita simpliciter, & tamen quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitum secundum quid. De hoc uerò, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per hæc, quia sine materia, ideo infinita secundum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptum, est finita simpliciter: esse enim coartatum ita huic certæ naturæ, quòd non alij, limitatum oportet esse simpliciter: alioquin omnis in se naturæ perfectionem contineret. & à partibus uniuersi sufficienter enumeratis conclusio uniuersalis proposita probata est: & satis clare, si præcedentia recolantur.

Amota. ¶Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dixit quosdam opinari Angelos esse subsistentes substantias.

a ¶Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.

IN titulo posuit, simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶In corpore tria, primo assignat causam quæstionis, quòd non est uana, sed necessaria. secundo distinguit corpus. tertio respondet quæsito.

¶Quo ad primum necessitas quæsiti ostenditur extraneitate infinitatis secundum magnitudinem ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundum quantitatem. & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter istas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua una non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri forte potest infinitas quantitatis absque infinitate essentiæ, ut patet in conditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia una non infert aliam: quia scilicet nec infinitum secundum essentiam, infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert infinitam essentiam, ut in litera ostenditur, si esset ignis infinitus, & de hac differentia interpretanda est litera: quoniam est admodum ad propositum.

¶Num si quid habens magnitudinem infinitam, habeat essentiam infinitam.

Quæstio. CIrca hanc partem statim occurrit dubium nouitiorum mentem turbans: eò quòd, ut dicitur octauo physicorum, in magnitudine infinita oportet esse uirtutem infinitam: ergo essentiam infinitam. uirtus enim non excedit essentiam. quare, si esset ignis infinitus, esset uirtutis infinitæ, & consequenter essentiæ infinitæ. falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd obiectio laborat in æquiuoco. ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentiæ, inquantum essentia, quæ ut ex dictis patet, nihil aliud est quàm indeterminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ. ℣ Secundo de infinitate communiter sumpta siue quantitatiua &c. In proposito obiectio procedit de infinitate secundo modo. Litera autem loquitur de infinitate primo modo. & ideo signanter in litera dicitur, infinitum secundum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, ut patet.

¶Quo ad secundum distinctio est ista, corpus potest sumi dupliciter, physice pro subiecto trinæ dimensionis: & mathematice pro ipsa trina dimensione absolute: litera est satis clara.

¶Aduerte hic quòd finota illa distinctio corporis positi à magno Alberto in primo physico. de corpore triplici, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quamuis non habeatur explicite à Sancto Thoma, doctrinæ tamen suæ non solum non aduersatur, sed congruit: quoniam apud ipsum etiam compositum ex materia & forma substantiali, ut præuenit aptitudinem suisplus ad quantitatem & motum corpus est ad metaphysici considerationem spectans. Sed quoniam respectu infinitatis secundū magnitudinē, corpus physicum & metaphysicū non ponunt in numerum, ideo hic substratum trinæ dimensioni compositum, scilicet ex materia & forma unicum tantum membrum constituit: & corpus physicum appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, ut patet inductiue.

¶Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positę membra duabus conclusionibus negatiue. Prima est, nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primo à priori: formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus. ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est unum de accidentibus sequentibus formam substantialem. tertia uerò probatur ℣ quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶Num entia naturalia sint determinatæ quantitatis in maius & in minus ab intrinseco.

CIrca primam consequentiam dubium occurrit quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem genericam, seu specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, ut patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quòd non illa, sed ita accidentia in tali gradu seu extensione quòd non alio. Et secundum hunc sensum proculdubio est hic intenta: sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primo quòd certam formam sequuntur determinata accidentia non solum in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quòd formam aquæ sequitur certa quantitas non solum in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus: & hic sensus alienus est à ueritate & proposito: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, ut dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacunque parte data datur minor inexistens in homogeneis.

℣ Secundo quòd certam formam sequuntur determinata accidentia in toto & partibus possibilibus seorsum existere. Et hic sensus est directe contrarius: quoniam in partibus inexistentibus tantum non est propria forma, sed formę pars tam actu quàm potentia. in litera autem dicitur, quòd formam determinatam sequuntur accidentia & quantitas determinata. Sed unde in hoc sensu consequentia ualeat, quòdue sit illius fundamentum latet. Et ideo uertitur in dubium. Primo quo ad determinationem quantitatis in minus, Secundo quo ad determinationem eiusdem in maius.

¶Scotus in secunda sententia, distinctione secunda quæstione nona, nititur probare oppositum, & sustinere quòd non datur minimum in homogeneis substantiis, potens per se existere, sed quacunque aqua data potest minor per se existere: & sic forma eius non determinat sibi certam quantitatem in minus, ut in litera dicitur. Arguit ergo ex ratione quanti quinte metaph. sic. Non magis essentiale est quanto posse diuidi in partes, quàm quòd utrunque eorum, in quę diuiditur, possit esse hoc aliquid. ergo singulę partes quantęcunque aquæ possunt per se existere. Antecedens patet ex quinto meta. consequentia uerò manifesta est ex se, & nihilominus consequēs cōfirmat quadrupliciter. Tū quia partes sunt eiusdem rationis cum toto quo ad materiam & formam: ergo per se existere, quòd nō repugnat toto, non repugnat parti. Tum quia quælibet pars habet naturam, unde non repugnat sibi esse individuum eiusdē speciei cum toto. ergo potest esse individuum: & cōsequenter per se existere. Tum quia partes sunt naturaliter priores toto. ergo eis non repugnat esse prius tempore &c. Tum quia posita illa aqua minima circunscripto omni corruptiuo etiam continente si diuidatur aut post diuisionem, quæ erat una aqua in actu & multæ in potentia erunt aquæ plures in actu: & habetur intentum, aut non; & si non, ergo annihilata est aqua absque corruptiuo. probatur: quia sola diuisio non corrumpit. probatur: quia diuidit in partes homogeneas, ex quibus constat totum. ergo diuidit in aquas. aut aqua componitur ex non aquis, ut partibus integralibus. Nec est inquit repugnantia ex parte paruæ quantitatis: quia forma aquæ cum tam parua quantitate præfuit.

¶Contra determinationem uerò quantitatis in maius, arguitur ratione & autoritate. Ratione quidem: dato quocunque igne si apponatur combustibile dispositum, certum est quòd comburet. illud ergo crescit quantum est ex se in infinitum. Et confirmatur autoritate Aristo. secundo de anima textu quadragesimoprimo. ignis augeretur in infinitum, si in infinitum apponeretur combustibile. non ergo datur maximus ignis.

¶Ad euidentiam huius difficultatis nota primo, quòd non intendimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositum: sed solum an detur maximum & minimum ex intrinseco. hoc enim exigit ratio assumpta in litera, uolens quòd ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, unaquæque substantia naturalis uendicet sibi certam quantitatem, tam in maius quàm in minus: & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus. Fiet autem Deo dante specialis quæstio de maximo & minimo uniuersaliter. Nota secundo quòd duas rationes ab Aristo. habemus ad hoc. Alteram primo physic. text. trigesimosexto, scilicet quantitas totius consurgit ex quantitatibus partium &c. Sed ista ratio ut patet procedit ex suppositione. supponit enim data maximum & concludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quantitatis. Alteram in primo de anima. tex. 41. scilicet omnium natura constantium determinata est ratio &c. Et hæc ratio, ut inquit Scotus, loquitur de animatis: in quibus tantum habet locum augmentum proprie dictum, de quo ibi est sermo. Verum quicquid sit de illo textu Sancti Thomæ, uniuersaliza uit illam: & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpsit, scilicet quòd uendicat sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinam traditam quinto meta. & secundo physi. scilicet quòd causæ effectibus, & econuerso comparantur & commensurantur. Ex hoc enim sequitur quòd si formam substantialem naturaliter in communi sequitur quantitas: ergo determinatam formam determinata quantitas: sed quantitas non alio modo determinat quàm secundum terminos. non enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, ut posset dici, quòd determinatam formam sequitur determinata quantitas secundum speciem: igitur sequitur quantitas determinata secundū terminos. Quāuis etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quòd determinata forma est uis determinatè: ac per hoc nihil consequens ad ipsam potest esse infinitum. si enim haberet calorem, rarita tem, quantitatem aut quodcunque accidens infinitum, tam à forma finita esset uis infinita, quod non est intelligibile. quia ergo formam physicam in communi sequitur accidentia, consequens est ut certam formam ac per hoc rem certe uis sequatur certa accidentia: non solum ita hęc, quod nō illa, sed etiam ita in tali gradu uel termino sum mo, imò uel medio, qll non in maiori aut minori. & sic habetur unde tenet consequentia litę rę, non solum de quantitate, sed de omnibus accidentibus.

¶Ad rationē ergo Scoti, concesso antecedente negatur consequentia. & ratio est: quia utrunque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si realiter intelligatur nō conuenit quanto per se positiue, sed non repugnāter, ut patet de quātitate cœli. Quantum enim illud nec potest actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eius seorsum existere, & tamen est uere quantum. Vnaquæ ergo cōditio posita in ratione quanti, potest impedire ne exerceatur à forma naturali, cui coniungēta est quantitas. Vnde illa diffinitio cōuenit quāto ut sic, & tamen aliquī quanto repugnat. Ers contra hoc affertur ratio illa Scoti, quòdcunque aliqua par te cōsequentia aliqua duo sunt incōpossibilia, & illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formæ minimi sunt incompossibiles. ergo quantum & forma minimi sunt incompossibiles. Respōdetur prino applicando totum argumentum ad naturam cœli, quæ non patitur diuisionem.

℣ Secundo quòd multiplicare non est soluere, quòd illa maior est uera de per se consequentibus positiue: non autem non repugnanter. unde uelocitabilitas in infinitum conuenit motui per se non repugnanter. unde & demonstratur de eo, motui tamen naturali cuilibet repugnat, ut patet secundo cœli, textu trigesimonono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditiones non intelliguntur secundum actuale diuisionem, sed secundum designationem. & quòd sic omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶Ad primam confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & simile est iudicium de tanto calore &c.

¶Ad secundam quoque eodem modo dicitur: quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ indiuiduum, & non aliter.

¶Ad tertiam negatur consequentia quo ad partes inexistentes tantum.

¶Ad ultimum dicitur quòd si ponererur minimus ignis tantummodo. & diuideretur quòd non solum corrumperetur, sed annihilaretur, licet tam antecedens quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud defectuum quàm diuisionem: quoniam est diuisio ut sic non sit corruptiua, diuisio tamen talis, scilicet minimi naturalis, est uniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est unus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per esse non proprium, sed totius, sicut & partes cœli sunt in toto in potentia.

¶Ad ea uerò, quæ contra maximum obiiciuntur respondetur: quòd maximum ignem dari potest intelligi dupliciter: uno modo loquendo de indiuiduo ignis per se uno, alio modo de uno quasi per aggregationem. Et dico quòd datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se uno indiuiduo: quamuis non detur maximus unus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quia scilicet uniuersi natura non patitur ignem superare cætera elementa &c. Vocatur autem ignis indiuiduum per se unum, illud quod constat sic ex una necessario in actu tam forma quàm materia, quòd per solam diuisionem non possent fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo à quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiue, constituit per se unū numero ignem. Quantitas autem duorum minimorum & maior facit unum

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam.

SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam. Virtus enim rei proportionatur essentiæ eius. Si enim essentia Dei est infinita, oportet quòd eius uirtus sit infinita. ergo potest producere effectum infinitū, cum quantitas uirtutis per effectum cognoscatur.

¶Præterea, Quicquid habet uirtutem infinitam, habet essentiam infinitam: sed intellectus creatus habet uirtutem infinitam: apprehendit enim uniuersale quod se potest extēdere ad infinita singularia: ergo omnis substantia intellectualis creata est infinita.

¶Præterea, Materia prima aliud est à Deo, ut suprà ostensum est: sed materia prima est infinita: ergo aliquid aliud præter Deum potest esse infinitum.

¶SED CONTRA est, quòd infinitum non potest esse ex principio aliquo, ut dicitur in tertio physic. Omne autem, quod est præter Deum, est ex Deo, sicut ex primo principio. ergo nihil, quod est præter Deū, potest esse infinitum.

CONCLVSIO.

¶Solus Deus per essentiam & simpliciter infinitus est, alia uerò omnia finita simpliciter sunt, infinita uerò secundum quid.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid præter Deum potest esse infinitum secundum quid, sed non simpliciter. Si enim loquamur de infinito secundū quod competit materiæ, manifestum est quòd omne existens in actu habet aliquam formam, & sic materia eius est determinata per formā. Sed quia materia secundum quod est sub una forma substantiali, remanet in potentia ad multas formas accidentales, quod est finitum simpliciter, potest esse infinitum secundum quid, utpote lignum est finitum secundum suam formam, sed tamen est infinitum secundum quid, inquantum est in potentia ad figuras infinitas. Si autem loquamur de infinito secundum quòd continet formæ, sic manifestum est, quòd illa, quorum formæ sunt in materia, sunt simpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autem sint aliquæ formæ creatæ non receptæ in materia, sed per se subsistentes, ut quidam de Angelis opinantur, erunt quidem infinitæ secundum quid, inquantum huiusmodi formæ non terminantur, neque contrahuntur per aliquam materiam [c]: sed quia forma creata sic subsistens habet esse, & non est suum esse, necesse est quòd ipsum eius esse sit receptum & contractum ad terminatam naturam. Vnde non potest esse infinitum simpliciter [c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc est contra rationem facti, quòd essentia rei sit ipsum esse eius: quia esse subsistens non est esse creatum: unde contra rationem facti est, quòd sit simpliciter infinitum. Sicut ergo Deus licet habeat potentiam infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum [c]: hoc enim esset contradictoria esse simulsita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum quòd uirtus intellectus extendit se quodammodo ad infinita, procedit ex hoc quòd intellectus est forma non in materia, sed uel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum: uel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua corpori coniuncta.

¶Ad tertium dicendum, quòd materia prima nō existit in rerum natura per seipsam, cum non sit ens in actu, sed potentia tantum. unde magis est aliquid concreatum, quàm creatum [c]. Nihilominus tamen materia prima etiā secundū potentiā non est infinita simpliciter, sed secudū quid: qa eius potētia nō se extēdit, nisi ad formas naturales.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem. In scientiis enim mathematicis nō inuenitur falsum: quia abstrahentium non est mendacium, ut dicitur in secundo physico. sed scientiæ mathematicæ utuntur infinito secundum magnitudinem: dicit enim Geometra in suis demonstrationibus, sic linea talis infinita: ergo non est impossibile aliquid esse infinitum secundum magnitudinem.

¶Præterea, Id, quod non est contra rationem alicuius, non est impossibile conuenire sibi: sed esse infinitum non est contra rationem magnitudinis: sed magis finitum & infinitum uidentur esse passiones quantitatis: ergo non est impossibile aliquam magnitudinem esse infinitam.

¶Præterea, Magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sic enim diffinitur continuum, quod est in infinitum diuisibile, ut patet in tertio physico. Sed contraria nata sunt fieri circa idem: cum ergo diuisioni opponatur additio, & diminutioni augmentum, uidetur quòd magnitudo possit crescere in infinitum: ergo possibile est esse magnitudinem infinitam.

¶Præterea, Motus & tempus habent quantitatem & continuitatem à magnitudine, super quā transit motus, ut dicitur in quarto physico. sed nō est contra rationem temporis & motus quòd sint infinita, cum unumquodque indiuisibile signatum in tempore & motu circulari sit principium & finis. ergo nec contra rationem magnitudinis erit quòd sit infinita.

¶SED CONTRA: omne corpus superficiem habet: sed omne corpus superficiem habens est finitum: quia superficies est terminus corporis finiti. ergo omne corpus est finitum. Et similiter potest dici de superficie, & linea. nihil est ergo infinitum secundum magnitudinem.

CONCLVSIO.

¶Nullum corpus naturale, nec mathematicum potest esse infinitum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliud est esse infinitum secundum suā essentiam, & secundū magnitudinē. Dato enim quòd esset aliquod corpus infinitum secūdum magnitudinem, utpote ignis, uel aēr, non tamen esset infinitum secundum essentiam: quia essentia sua esset terminata ad aliquam speciem per formam, & ad aliquod individuum per materiam. Et ideo habito ex præmissis, quòd nulla creatura est infinita secundum essentiam [c], adhuc restat inquirere, utrum aliquid creatum sit infinitū secundum magnitudinem. ¶Sciendum est igitur, quòd corpus, quod est magnitudo cōpleta, dupliciter sumitur, scilicet mathematice, secundum quod consideratur in eo sola quātitas: & naturaliter, secundum quod consideratur in eo materia & forma. Et de corpore quidem naturali, quòd non possit esse infinitum in actu manifestum est. Nam omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam: cum igitur ad formā substantialem cōsequantur accidentia, necesse est quòd ad determinatam formam consequantur determinata accidentia: inter quæ est quantitas. Vnde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus. Vnde impossibile est aliquod corpus naturale infinitū esse. Hoc etiam ex motu patet: quia omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem: corpus autem infinitum non posset habere aliquem motum naturalem, nec rectum, quia nihil mouetur naturaliter motu recto, nisi cum est extra suum locum: quod corpori infinito accidere non posset: occuparet enim omnia loca: & sic indifferenter quilibet locus esset locus eius. & similiter etiam neque secundum motum circularem: quia in motu circulari oportet quòd una pars corporis transferatur ad locum, in quo fuit alia pars: quod in corpore circulari, si ponatur infinitum, esse nō posset: quia duæ lineæ

Ex primo physi.

Ex primo cœli.

quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua, & aliis elementis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se unã, quæ est una in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt: Et ad complementum naturale individui eius requiritur quòd habeat omnes partes &c. Non sic est in huiusmodi homogeneis, ut patet. Appositio ergo combustibili cuicunq; igni &c. concedendum est quòd combureret, & quòd creseret in infinitum, sed non esset per se unus numero ignis. Et sic patet responsio ad autoritatem Aristotelis.

¶ *Num quantitas sit ex accidentibus sequẽtibus formam substãtialem.*

Quæstio. Circa probationẽ secundæ consequentiæ occurrit dubiũ: quod falsum assumitur, scilicet quòd quantitas sit unum accidentium sequentium formam substantialem, cum constet quantitatem esse accidens consequens materiam. Nec valet dicere, quòd quantitas consideratur dupliciter, scilicet absolute, & ut terminata: & quòd licet absolute sit consequens materiam, terminatio tamen eius sequitur formam. hæc enim, licet sint ultra, nõ tamen ad propositum; quia litera ex hoc quòd quantitas consequitur formam, infert. ergo est terminata. unde si assumptũ esset quòd quãtitas quo ad terminationem sequitur formam,
b 35 esset petitio principij.

¶ Ad hoc videtur dicẽdum, quantitatem dupliciter sumi posse. uno modo secundum id, quod est in ea de actu. & sic sequitur formam. alio modo secundum id, quod est in ea de potẽtia, & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in ea est quod spectat ad materiã potentię, ut patet in definitione quanti. quinto meta. ideo absolute ponitur accidens, consequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est termo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito utens litera quantitate ex parte actus attribuit ipsum formæ. & ex hoc quòd ipsa secundum quòd est actu sequitur formam, infert, ergo est terminata sicut cætera consequentia formam.

Cõment. ¶ Secundo probatur conclusio ex ratione mobilitatis. Omne corpus naturale habet aliquem modum naturalem, ex primo cœli, textu quinto. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, utendo distinctione motus naturalis facta primo cœli. Quia non potest moueri motu recto: eo quòd omne tale potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ à centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinite. ergo nunquam una peruenirent ad locum alterius. ergo nunquam una pars corporis infiniti circularis potest uenire ad locum ubi est alia. ergo implicat ipsum moueri: & sumpta est hæc ratio ex primo cœli, textu tricesimoprimo.

¶ Secunda conclusio est. nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu. probatur. si est corpus in actu. ergo habet formam: ergo figuram, ergo terminum. ergo non est infinitum. prima consequentia probatur. quia nihil est actu nisi per formam suam. secunda uerò: quia forma corporis de genere quantitatis ut sic est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio physicorum textu quadragesimo.

Anno ta. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligẽter inspicitur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quamuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus decimusquintus primi phy. scilicet finiti & infiniti, ratio quantitati congruit. in prompta est responsio, quòd hoc non ideo dicitur quòd quantitas uendicet sibi infinitatem, sed econuerso: quia infinitas uendicat sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum, nisi quantum: sicut etiam dicitur uacui ratio conuenit loco. Intendunt enim per hoc philosophi, quòd si ista inueniuntur, oportet reperiri in quantitate & loco &c.

¶ *Num augmentum tendat in infinitum.*

Quæstio. In responsione ad tertium aduerte, quòd licet responsio sumpta sit ex tertio physico, ex quo sumptæ sunt etiam reliquæ responsiones. ad primum quidem ex textu septuagesimoprimo, ad quartum autem ex septuagesimoquarto. Ad hoc uerò ex sexagesimosexto. Licet inquam ita sit, obstant tamen huic responsioni dictæ Sancti Thomæ in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in tertia sententia distinctione decimatertia, quæstione prima, articulo secundo, quæstione tertia. ad primum, imò etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedendo augmentum figurarum in infinitum, in tertio quoque physico, expresse Aristoteles concedit textu quinquagesimonono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum sicut & diuidi.

¶ Ad hoc breuiter respondetur cum Aristo. ibidem, quòd magnitudinem augeri in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales: & sic ibidem dicitur quòd augeri potest in infinitum: sed per talẽ augmentum nunquam excederetur certa magnitudo signata. *f* Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter; ita quòd excedat omnem certam quantitatem. Et sic distinguendum est: quia aut loquimur de magnitudine. stando infrà limites continui, aut de ea ut induit rationem discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali continuum est augmentabile in infinitũ: & causã assignatur in litera. *f* Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus, & ad hoc pertinet

protractę à centro, quanto longius protrahuntur à centro, tanto longius distant abinuicem: si ergo corpus esset infinitum, in infinitum linęæ distarent abinuicem, & sic una nunquam posset peruenire ad locum alterius. De corpore etiam mathematico eadẽ ratio est: quia si imaginemur corpus mathematicum existens actu, oportet quòd imaginemur ipsum sub aliqua forma: quia nihil est actu nisi per suam formam: unde, cum forma quanti inquantum huiusmodi sit figura, oportebit quòd habeat aliquam figuram: & sic erit finitum. est enim figura, quæ termino, uel terminis comprehenditur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd geometer non indiget sumere aliquam lineam esse infinitam actu: sed indiget accipere aliquam lineam finitam actu, à qua possit subtrahi quantum necesse est: & hãc nominat lineam infinitam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet infinitum non sit contra rationem magnitudinis in communi, est tamen contra rationem cuiuslibet speciei eius, scilicet contra rationem magnitudinis bicubitæ, uel tricubitæ, siue circularis, uel triangularis, & similium. non autem est possibile in genere esse quod in nulla specie est. unde non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam, cum nulla species magnitudinis sit infinita.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infinitum, quod conuenit quantitati, ut dictum est c, se tenet ex parte materiæ: per diuisionem autem totius acceditur ad materiam: nam par tes se habent in ratione materiæ: per additionem autem acceditur ad totum secundũ quòd se habet in ratione formæ: & ideo nõ inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiue: unde habent potentiam permixtam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quãtitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis uel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit esse multitudinẽ infinitam secundum actum. Non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum: sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶ Præterea, Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod individuum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶ Præterea, Ea, quæ non opponuntur adinuicem, non impediunt se inuicem: sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa quæ eis nõ opponũtur. ergo non est impossibile aliqua iterũ simul

tes se habent in ratione materiæ: per additionem autem acceditur ad totum secundũ quòd se habet in ratione formæ: & ideo nõ inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiue: unde habent potentiam permixtam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quãtitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis uel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit esse multitudinẽ infinitam secundum actum. Non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum: sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶ Præterea, Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod individuum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶ Præterea, Ea, quæ non opponuntur adinuicem, non impediunt se inuicem: sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa quæ eis nõ opponũtur. ergo non est impossibile aliqua iterũ simul

tur in infinitum: quia accedit ad totum & formam.

¶ Ad hoc dicitur quòd cum numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, ut patet tertio physico. textu sexagesimooctauo. Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talem, scilicet partium continui ac per hoc manifestè acceditur non ad totum, sed ad partem: sicut & diuisio continui, ex qua causatur: augmentatio autem continui ad totum simpliciter accedit. Neganda est ergo prima consequentia Scoti: quoniam à numero ad numerum talem, id est, materialem arguit, quod non licet in proposito: quia ly materialis minuit rationem numeri quò ad formalitatem: quia addit materialitatem formæ, & permiscet actum potentiæ, ut patet.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.*

IN titulo secundum multitudinem quancunque siue de genere quantitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & uniuersalior quàm inquisitio, quæ sit tertio physico. quoniam ibi de materiali tantum multitudine sequente diuisionem continui serino est, hic autem de multitudine uniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶ In corpore duo. primo refert opinionem Auicennæ & Algazelis. *f* Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duas propositiones refert: ac eas declarat. Altera est, impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declarantur ambæ, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probantur uerò quia nunquam compleretur opus, si ex infinitis per se dependeret: secus autem per accidens, ut patet in exemplo literæ.

¶ Quo ad secundum sunt duæ conclusiones responsuæ quæsito secundum diuersitatem actus à potentia. Prima est, impossibile est esse in actu infinitam multitudinem siue per se, siue per accidens.

f Secunda est, possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter. Omnis multitudo actu existens est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundum aliquam speciem numeri. ergo est finita. antecedens patet. prima uerò consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. secunda, quia numerus est multitudo mensurata per unum.

¶ *Num species multitudinis sint secundum species numeri.*

Quæ. Circa primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures quàm numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt secundum speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numerinon autem species multitudinis absolutæ: & arteſtatur his Aristote. quinto meraphy. capitu. de quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cum ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiamur omnis multitudinis species, quas nouimus proportionales esse: speciebus numeri, satis consonat arti, ut possit uniuersalis propositio formari, quòd omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quòd aliud est omnes species multitudinis

titudinis esse species numeri, quod falsum est. & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est, proportionales illis: quod assumptũ est & uerũ unde multitudo, quia uniuersalius quid est, habet multo plures species quàm numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immaterialis, quæ propriè non est numerus, &c. Et per hoc patet ad confirmationem, quòd illud uoluntarie, nõ rationabiliter dicebatur. Textus autẽ Aristo. nihil officit, quãdoquidẽ nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus. sed hoc nõ obstat processui huic: sed magis cõfirmat secundã consequentiam, ut patet.

Cõment. ¶ Secundo, probatur eadem conclusio. omnis multitudo in rerũ natura actu existẽs est creata. ergo cõprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est q̃ sit infinita. Antecedens patet: prima uerò consequentia probatur: quia non in uanũ agẽs aliquid operatur. Reliquæ reiunguntur ut euidentes.

1 *Num omne creatũ, & quomodo cadat in intentione creantis.*

2 *Num ex eo quòd quodcunque creatũ est ex intentione creãtis, sequatur non posse dari multitudinem creatam infinitam.*

3 *Nũ oporteat multa creata sub una, uel multis intentionibus creantis cadere.*

f 147 Circa hanc rationem dubitatur. quoniam aut assumit falsum, aut nõ infert intentũ. Quũ enim assimitur q̃ omne creatum sub aliqua certa intentione creantis cõprehenditur sub aliqua intellectiua, quę præparato à natura corpore dispositio semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata infinite animæ sunt creatæ: quibus ut sic accidit remansisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas non ponitur per se intenta, sed cõsequens ad æternitatẽ generationis humanę.

¶ Ad euidentiam huius processus, Nota primo, quòd ly creatum potest sumi proprie, ut distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter: ut non referat dicere causatum, & creatum. Et quòd sumatur communiter uniuersalis

esse, cum eis: & sic in infinitum. ergo possibile est esse infinita in actu.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 11. Omnia in pondere, numero & mensura dispositi.

CONCLVSIO.

¶ *Impossibile est esse multitudinem per se, uel per accidens actu infinitam, possibile est autem eam esse in potentia.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd circa hoc fuit duplex opinio. Quidã enim sicut Auic. & Algazel dixerũt, quòd impossibile est esse multitudinẽ actu infinitã q̃ se, sed infinitã per accidẽs multitudinẽ esse nõ est impossibile. Dicitur enim multitudo esse infinita per se, quando requiritur ad aliquid ut multitudo finita sit: & hoc est impossibile esse, quia sic oporteret quòd aliquid depẽderet ex infinitis. unde eius generatio nunquam compleretur, cũ non sit infinita pertransire.

¶ Per accidens autem dicitur multitudo infinita, quando non requiritur ad aliquid infinitas multitudinis, sed accidit ita esse. Et hoc sic manifestari potest in operatione fabri, ad quam quędam multitudo requiritur per se, scilicet quòd sit ars in anima: & manus mouens, & martellus: & si hæc in infinitum multiplicarentur, nunquam opus fabrile compleretur: quia dependeret ex infinitis causis. Sed multitudo martellorũ, quæ accidit ex hoc, quòd unum frangitur & accipitur aliud, est multitudo per accidẽs. accidit enim quòd multis martellis operetur, & nihil differt utrum uno, uel duobus, uel pluribus operetur, uel infinitis, si infinito tempore operaretur: per hunc igitur modũ posuerunt, quòd possibile est esse actu multitudinem infinitam per accidens *e*. Sed hoc est impossibile, quia omnẽ multitudinem oportet esse in aliqua specie multitudinis. Species autem multitudinis sunt secundum species numerorum. Nulla autem species

numeri est infinita: quia quilibet numerus est multitudo facta per unum. Vnde impossibile est esse multitudinem infinitam actu, siue per se, siue per accidens. ¶ Item multitudo in rerum natura existens est creata: & omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur: non enim in uanum agens aliquod operatur. Vnde necesse est quòd sub certo numero omnia creata comprehendantur. Impossibile est ergo esse multitudinem infinitam in actu etiam per accidens. Sed esse multitudinem infinitam in potentia possibile est: quia augmentum multitudinis consequitur diuisionem multitudinis. Quanto enim aliquid plus diuiditur, tanto plura secundum numerum resultant. Vnde sicut infinitum inuenitur in potentia in diuisione continui, quia proceditur ad materiam, ut suprà ostensum est c, eadem ratione etiam infinitum inuenitur in potentia in additione multitudinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd unumquodque quod est in potentia reducitur in actum secundum modum sui esse: dies enim non reducitur in actum, ut sit tota simul, sed successiue: & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actum ut sit totum simul, sed successiue: quia post quamlibet multitudinem potest sumi alia multitudo in infinitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd species figurarum habent infinitatem ex infinitate numeri. Sunt enim species figurarum, ut trilaterum, quadrilaterum, & sic inde. Vnde sicut multitudo infinita numerabilis non reducitur in actum, quòd sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum: tamẽ infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis. Vnde nõ est possibile esse aliquam multitudinem actu infinitam.

probatio literæ insinuat, dum ad illius probationem assumpsit quòd non in uanum agens operatur. Quòd autem sumatur proprie ipsa uerbi formalis significatio ostenditur: parum autem aut nihil refert utro modo sumatur. Si enim sumitur proprie, ponderanda sunt uerba probationis quum dicit, aliquid operatur, id est, proprium terminum operationis attingit. Et per hoc excluduntur omnia consequentia ad propriũ & interũ opus agẽtis: & de omni creato uerificatur quod est, proprius terminus creationis. si uerò sumitur communiter, creatum restringendum est ad proprie causatũ, ut distinguitur contra creatum. Verum utroque modo restringitur ad causata uel creata actu existentia: ita quòd collapsa excludantur: & hoc insinuatur in litera. quum dicitur creantis. quod enim creatũ est & perseuerat continue quodãmodo creatur, quia conseruatur: pendet enim & in fieri, & in esse à creante. Cõprehenditur autem sub creantis intẽtione non solum quòd actualiter cõprehẽditur, sed quòd comprehẽsibile est: dato quòd actu non cõprehenderetur. Ex hoc autem quòd assumpta propositio non est nisi de actu existentibus, quæ propriũ terminũ actionis sunt: solutio omnium obiectorum habetur: omnia siquidem actu existentia potest creator & ut medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & ut finem per aliquid aliud assequendum intendere: ex quo enim actu existere ponitur tam terminata eius productio ponitur: & consequenter ut medium ad aliquid acquirendum dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intẽtus & acquisitus per aliquod medium: nec ratio finis, nec ratio medij ad finem repugnat ei quod actu existat. Et propterea cum intentio non sit proprie nisi finis, & medij per quod acquirendus est finis. omne actu existens cõprehensibile est sub certa intentione creantis, tam ut finis quàm ut medium, ut finis quidem, tum quia nulla est creatura adeo infima quæ non sit, aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia saltem est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quantum est ex se: nulli enim creato actu existenti repugnat quantum est ex se ratio finis, quamuis forte aliquid nullius sit finis. Vt medium autem: quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari ut medium, quòd iam est ens in actu. Nec obstat prima contra hoc membrum obiectio: quoniam ut iam patet ex dictis formaliter loquendo de creato, non potest esse consequens proprium creationis terminum: sed oportet creatum creationem terminare, tale autem oportet esse intentum ut finis aut medium ad finem. Nec est uerum quòd non sit probata: quoniam ex illa assumpta propositione agens non operatur aliquid in uanum: optime ex fine operationis exterioris cõcluditur terminus interioris intentionis: ex eo enim quod nullius agentis operatio est in uanum, sed ad certum terminum proprium: oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primo obiecta.

¶ Ad secundã uerò dubitationẽ dicitur: quòd quia tota multitudo existentiũ in actu potest accipi ut unũ creatũ: quoniã nõ excedit universum, quodcunque primo intenti creati rationẽ habet: consequẽs est q̃ non solum singula creata, sed omnia simul, modo actu cõsistãt sunt cõprehẽsibilia sub aliqua una certa intẽtione creãtis. Et propterea nullũ sophisma in proposito committitur, ubi ex propositione aduersarij q̃ actu existat infinita multitudo infertur, ergo est comprehẽsibilis sub certa intẽtione creãtis. ergo non est infinita: quia tam ratione medij ad cõsequendũ finẽ, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.

¶ Ad tertium autem dubiũ dicitur: quòd creatũ per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo ut per accidẽs distinguitur cõtra per se. Et hoc modo negatur dari creatum per accidens: quoniam omne creatũ est per seipsum intentum à creatore, sicut etiã est per seipsum terminus creationis: alioquin nõ fieret ex nihilo. Alio modo ut per accidens distinguitur contra per se primo: & significat idem quod per aliud. Et hoc modo datur creatũ per accidens, id est, per aliud, saltem occasionaliter. Et hoc modo animæ intellectiuæ tam apud aduersariũ quàm nos creantur per accidẽs: quãuis apud nos magis per accidens, quàm apud ipsum. Sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intentæ singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniã quãuis inter se habeãt ordinẽ per accidens, relatæ tamẽ ad creantem sunt & per se intentæ, & productæ: imo magis per se quàm quodcũque corruptibile: quoniã res incorruptibiles perfectiores & digniores sunt uniuersi partes ac p̃ hoc magis intẽtę. Cuius signũ est, q̃ Ipsphæra

actiuorum sobæ species sunt per se incēæ: quia sobæ sunt perpetuæ. Et quoniā non solū singulæ, sed infinitæ simul ponūtur in actu, cōsequēs est (ut dictū fuit) ut omnes sint per se intentę & productæ, utpote sub aliqua una certa intentione cōprehensibiles, imo & simul productibiles, quantum est ex se in actu.

Annot. ¶Aduerte hic, q̄p ex hoc loco habeā, q̄p S. Tho. ademit sibi omnē uiā cōcordię, cū doctrina Arist. iuxta expositionē suā. Tenet nanq; Aristoteles putasse animas intellectiuas immortales et numeratas secundū numerum corporum, & constat Aristo. tenuisse generationem æternā. Ex his aut̄ manifeste sequitur animas humanas esse actu infinitas, quod hic decernitur impossibile. Et in secundo cōtra gent. c. 81. dicit nō repugnare doctrinę Arist. in 3. physi. & primo cœli: quia utrobiq; de infinito materiali sermo fuit. ¶Circa hanc conclusionem multa assumuntur à Capreolo argumenta ex Gregorio
39 2. dist. 27. & Adam, sed omnia ad q. 1. ar. 1. tria reducuntur. Primo
Et 1. con tra c. 68. ergo arguit sic. Dantur infinitę partes proportionales in actu continuo. ergo possunt dari separatę: ergo. Probatur sequela, quia omne ablolutum existens potest diuina potētia conseruari sine eo quod non est de essentia illius: sed continuatio unius cum alia non est de essentia partium. ergo. ℞ Secūdo deus in quolibet initio cuiusque partis proportionalis unius horæ, potest creare angelum: ergo in una hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest deus successiue, potest simul in rebus permanentibus. ¶ Tertio non minoris potentiæ est deus quàm infinitæ animæ si essent: & quàm ignis inferni: sed ille posset infinitas simul: & ignis infinitos cruciatus, si essent ibi infinitæ animę. ergo:
¶ Ad prima duo argumenta respondetur breuiter, quòd ibi est sophisma à sensu diuiso ad compositū. Quamuis enim de ratione singularium partium nō sit continuitas cum alia, est tamen de ratione omnium simul: quia de ratione earū simul est esse in potentia cui repugnat singularum ab inuicem separatio. Et similiter implicat numerare initia omnia partium proportionalū horæ: quia ponitur ea successiua numeratione complexa in fine horæ: & tamen infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur: & si cōplebuntur non erunt infinita. potest ergo deus in singulis initiis, nō aut̄ in omnibus. Et per hoc ad confirmationem: quia nec simul nec successiue potest producere infinita actu existentia.
¶ Ad tertium autem concesso toto nihil habetur contra intentū. quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei factibilis cōsurgit quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat quòd illæ cōditionales sunt ueræ: sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo deus potest facere hominem rugibilem.

Cōment. ¶Secunda conclusio responsiua est. Infinitum secundum multitudinem inuenitur in potentia. Probatur, infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui. ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis. antecedens patet & probatur: quia procedit ad materiam.

QVAESTIO OCTAVA
De existentia Dei in Rebus, in Quatuor articulos diuisa.

QVIA uerò infinito cōuenire uidetur q̄p ubiq; & in omnibus sit: considerandū est, utrū hoc Deo conueniat. ¶Et circa hoc quęrunt quatuor. ¶Primo, utrū Deus sit in omnibus rebus. ¶Secūdo, utrum Deus sit ubiq;. ¶Tertio: utrū Deus sit ubiq; per essentiam & potentiam & præsentiam. ¶Quarto, utrum esse ubiq; sit proprū Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.
a Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

AD PRIMVM sic procedit̄r. Videt̄, q̄p deus nō sit in omnibus rebus. Quod enī est supra omnia, nō est in oībus rebus: sed deus est supra oīa, secundū illud Psal. Excellus super omnes gētes dominus, &c. ergo deus nō est in omnib⁹ rebus. ¶Præterea, Quod est in aliquo, cō̄tinetur ab eo: sed deus nō continetur à rebus, sed magis continet res: ergo deus non est in rebus, sed magis res sunt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. quæst. dicit, quòd in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

¶Præterea, Quanto aliquod agēs est uirtuosius, tanto ad magis distans eius actio procedit: sed deus est uirtuosissimū agens: ergo eius actio pertingere potest ad ea etiā, quæ ab ipso distāt, nec oportet q̄p sit in omnib⁹.
¶Præterea, Dæmones res aliquæ sunt: nec tamen deus est in dęmonibus: nō enim est cōuentio lucis ad tenebras, ut dicitur 2. ad Corin. 6. ergo deus nō est in omnib⁹ rebus.
¶SED CONTRA, Vbicunq; operatur aliquid, ibi est: sed deus operatur in omnibus, secundum illud Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. ergo deus est in omnibus rebus.

CONCLVSIO.
¶ *Deus, cum sit ipsum esse per essentiam, est in omnibus rebus non sicut accidens, sed pars seu intime.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd deus est in omnibus rebus, non quidē sicut pars essentiæ. uel sicut accidens, sed sicut agens adest et in quod agit. Oportet enim omne agens contingi ei in quod immediate agit: & sua uirtute illud contingere: unde in 7. physi. probatur, quòd motū & mouēs oportet esse simul. Cū autem Deus sit ipsum esse per suam essentiam, oportet quòd esse creatū sit proprius effectus eius: sicut ignire est proprius effectus ipsius ignis. Hunc positum agens illam. Patet autem hunc esse sensum literæ. Tum ex probatione ibidem inducta: quam constat non nisi de tic proximo agente & mouente uerificari. Tum quia ex sola immediatione uirtutis non infertur, ergo deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusam & participatam uirtutem, ut Auicen. ponens primam intelligentiam tantum deum per seipsum produxisse, concederet. Quomodo autem hoc uerum sit facile manifestabitur.
¶Nota tertio quòd consequens primæ consequentiæ, scilicet ergo habet esse pro proprio effectu: potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo ut ly proprium distinguitur contra commune: & sic est sensus, esse est effectus à solo deo prouenions: excludendo omnem mediam causam effectiuam. Et hunc sensum accipit Scot. in 4. distinct. prima. q. prima. & male. sed de hoc in quæst. 45. inferius disputabitur. Alio modo ut ly proprium distinguitur contra alienum. Alienum autem in proposito dicitur omne quod per aliud inest, etiam si per se inūt: & sic proprium idem sign ificat quod per se primo. Et hic est intentus & uerus sensus. esse enim est per se primo effectus primæ causæ & ratio cuique rei, quòd sit à prima causa: ut in prædicto loco patebit. Et hoc directe intendit consequentia literæ, nos uos quòd ab esse per essentiam deriuetur omne esse ut sic & proprius effectus, id est, per se primo effectus. Et quamuis ut ibi patebit possit multis modis uerificari, ad propositum tamen unus sufficiat: per quem magis liquet præsens littera: dicitur ergo esse proprius, seu per se primo effectus dei, quia solus deus potest omnia facere quæ exiguntur ad hoc ut aliquid sit, quicquid sit illud: omnis enim res aut est materialis, aut immaterialis: si materialis ad esse eius exigitur materia, quę à solo deo creatur & conseruatur: si immaterialis, à deo solo est, ut inferius probabitur, cum de potentia creatiua tractabitur. Et hinc patet, quòd in omni re est aliquid productum & conseruatum à solo deo proxime & immediate. In rebus quidem materialibus substantia materiæ primæ, in separatis autem ipsa substantia. Et propterea deus dicitur agens omnium immediate immediatione suppositi. Non enim dicitur in littera, quòd deus est agens immediatum omnium quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediate quo ad aliquid requisitum ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet deus respectu ipsius esse, quod omnibus oportet esse commune: quod enim non participat esse, non est.
¶Nota quarto quòd in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium: & merito. nihil enim in re aliqua est, quòd non actuetur per esse: siue pars essentialis, siue integralis: siue præcitatum substantiale uel accidentale. omnem enim gradum, omnem rationem esse attingit: multa tamen in re sunt, quæ non sunt substantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod ultimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat est esse, &c.

¶ *Num Deus adsit omnibus ratione operationis, aut immensitatis, & quid intendat autor.*

CIrca sensum conclusionis & tituli dubium occurrit ex Scot. in 2. distinct. 2. quæst. 5. Ibi enim quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præsentiam dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immensitatis. Si primum, ergo committitur petitio principij: quia conclusio est, deus est in omnibus, id est, coniunctus omnibus ut agens, & medius terminus est hoc idem: ut patet in littera. Et præterea hæc conclusio non est ad propositum: quia quæstio tua est de præsentia, quæ spectat ad immensitatem dei, ut in introductione quæstionis ponis. Si secundum, ergo præsentia immensitatis concluditur apud re à posteriori ex præsentia agentis ut sic. Et tunc sequitur ulterius, ergo substantia spiritualis est in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.
¶Ad hoc dicitur quòd coniunctio dei cum rebus potest sumi dupliciter. Vno modo pro ipso contactu, quo deus ipse rem per seipsum tangit. Alio modo pro relatione præsentiæ, qua denominatione relatiua dicitur præsens secundum se alicui. Si sumitur primo modo, sic deum esse in rebus nihil aliud est quàm

quàm immediate producere & conseruare res. Si uerò sumitur secundo modo, sic est relatio rationis in deo consequens contactum prædictum.
¶Ad obiectionem ergo Sco. dicitur, quòd formaliter loquendo hic est quæstio de præsentia spectante ad immensitatem, sed non de illa, quam ipse fingit priorem omni contactu, sed præsentia immensitatem consequens, cum nō possit intelligi absque extremorum existentia, nisi fumatur in potentia. Aut est ipse contactus creaturarum, quo creaturæ fiunt & sunt sic, & impossibile esset aliquid fieri aut esse quod non taliter tangatur à deo, sicut præsentia corporis infiniti ad omnia loca, esset contactus omnium locorū, sic quòd impossibile esset poni locum, qui non rangeretur ab eo. Sed in hoc fallitur imaginatio: quia contactus localis supponit utrum que extremum, contactus autem diuinus nō supponit, sed facit creaturas, alioquin non esset is quo res fiunt & sunt. Aut est relatio præsentiæ, qua deus relatiue dicitur actualiter præsens creaturæ, & hæc manifeste sequitur existentiam creaturæ. ℞ In proposito igitur dicendū est, quòd quæritur de præsentia immensitatis indistincte. Nec sequitur, ergo datur alia præsentia spiritualis substantiæ prior operatione: quoniam præsentia immensitatis, coincidit cum præsentia per operationem. Nec sequitur, ergo est ibi petitio principij: tum quia quæstio & conclusio est de præsentia indistincte, medium autem est præsentia per modum agentis immediati, & sic est processus ab inferiori ad superius affirmatiue. Tum quia dato quòd quæstio & conclusio esset de connexione contactus, medium est diffinitio ipsius coniunctionis, & sic non est petitio: quoniam concluditur quasi passio de subiecto per diffinitionem passionis: dum ostenditur deum esse per seipsum coniunctum omnibus, per diffinitionem eius quod est esse coniunctum per seipsum: quod nihil aliud est quàm immediate immediatione suppositi agere ac conseruare omnia. Tum quia si quæstio & conclusio est de esse in rebus per relationem præsentiæ, medium est quasi causa seu fundamentum maioris extremitatis. ℞ Et sic patet quòd si quæstio ista intelligitur de esse in rebus specialiter, processus est à prius ri, scilicet à diffinitione passionis, uel à fundamento relationis. Si autem indistincte, sic est ab inferiori ad superius affirmatiue: & sic nunquam admittitur uitium.

1 ¶ *Num agens coniunctum esse oporteat ei in quod agit, & simul cum eo.*
2 *Num ex eo quòd agens coniungitur ei, in quod agit, sequatur Deum omnia agentem cunctis coniungi secundum seipsum.*

CIrca probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium ex Sco. in primo. dist. 37. q. unica. ubi uult, & quòd ista assumpta propositio, agens oportet coniūgi ei, in quod immediate agit. est falsa: & quòd illa Aristo. mouens & motum oportet esse simul est quasi per accidens: & quòd processus iste, ex his inferens deum secundum seipsum esse præsentem omnibus non ualet. Primum igitur probat sic: Sol agit immediate ubi non est, ergo, antecedens probatur: quia Sol generat in uisceribus terræ, mineram, uel aliquod mixtum: & proximum principium elicitiuum talis generationis est substantia Solis. ergo. Quòd enim substantia Solis sit principium generationis substantialis illius mixti patet. Quòd autem sit proximum principium, probatur, quia antecedens quodcunque sit lumen, siue quodliber aliud, non potest esse principium substantiæ. Præterea agens naturale non posse agere in distans nisi prægat in præsens, oritur ex altero horum, scilicet aut ex concursu durarum potentiarum subordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis producere perfectius, nisi procedendo de imperfectiori ad perfectius. exemplum primi, Sol non generat hoc nisi illuminet medium. exemplum secundi, generans non generat nisi alteret & disponat, &c. ergo agens non posse agere in distans quin agat in præsens, est propter istas conditiones. Igitur non est necessarium simpliciter. Quia potest dari agens, in quo neutra harum conditionum habet locum. Et hinc sequitur secundum, quia propter istas conditiones uerificatur de mouentibus & motis. Et tertium, quia deus est agens omnipotens, in quo nulla harum conditionum reperitur, & præterea ex hoc quod immediate producit aliquid non sequitur necessario. ergo secundum seipsum est præsens illi. Et confirmatur inquit hoc tertium dupliciter. Primo, quia si deus esset in aliquo certo situ, posset immediate producere aliquid in quacunque distantia: quia esset omnipotens: ergo ex immediata productione non necessario infertur præsentia secundum essentiam. Secundo quia positio priori non necessario sequitur positio posterioris: fed præsentia dei secundum potentiam est prior præsentia eius secundum substantiam, ergo posita illa non est necesse ponere istam. probatur minor, quia prius natura creatura terminat actum diuinæ potentię quàm sit ei deus præsens, ut patet in prima mundi productione.
¶Ad euidentiam horum sciendum est, quòd quia in his agentibus, quæ apud nos sunt, inuenitur duplex præsentia agentis ad passum: Altera situalis, qua ultima eorum sunt simul. Altera uirtualis, qua operatio agentis attingit effectum seu passum, nullum attingendo medium, siue interfit aliquid, siue non: distincte est etiam in agentibus spiritualibus duplex præsentia. Altera secundum substantiam, qua ipsa substantia agentis definita, aut quasi definita est huic passo. Altera secundum uirtutem licut in supradictis. Et propter hanc duplicem præsentiam laborauit tantum Scotus imponens Sanct. Thom. utranque contradictionis partem: & quòd posuit primam præsentiam in hoc articulo, & quòd negauit eam in materia de loco angelorum, & quòd plus est quod apud Sanctum Thomam, hic præsentia secundum substantiam, est prior quàm secundum potentiam. Sed longe aliter est, quoniam apud Sanctum Thomam, licet aliud sit esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam, non tamen aliud est esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam immediate attingentem effectum seu passum. præsentia enim potentiæ, ut in sequenti patet articulo, non exigit immediationem suppositi. Nec tamen sunt omnino idē esse præsentem secundum substantiam, & secundum potentiā immediate agentem, &c. Sed distinguuntur sicut ratio præsentiæ & res præsens. Quoniam immediate attingere est ratio præsentiæ non solum potentiæ, sed substantiæ: ita quòd sicut substantia situata sitū est præsens, & tamen ipsa substantia est præsens, ita substantia spiritualis immediata attingendo est præsens: ita quòd ipsa substantia est præsens & non operatio eius ut quod. Et sic istæ duæ præsentiæ in spiritualibus, non omnino duæ sunt, nec omnino una, sed

corporalium dicuntur omnia esse in deo, inquantum continentur ab ipso.
¶Ad tertium dicendum, quòd nullius agentis quantumcunque uirtuosi actio procedit ad aliquid distans, nisi inquantum in illud per media agit. Hoc autem ad maximam uirtutem dei pertinet, quod immediate in omnibus agit. Vnde mihil est distans ab eo, quasi in se illud deum non habeat. Dicuntur tamen res distare à Deo per dissimilitudinem naturæ uel gratiæ: sicut & ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ.
¶Ad quartum dicendum quòd in dæmonibus intelligitur & natura, quæ est à deo, & deformitas culpæ, quæ non est ab ipso. Et ideo non est absolute concedendum, quòd deus sit in dæmonibus, sed cum hac additione inquantum sunt res quædam. In rebus autem, quæ nominant naturam non deformatam, absolute dicendum est deum esse.

habent se medio modo, scilicet ut quo & quod. & propterea diximus quòd in littera, quæ ex immediate attingere concluditur præsentiam substantiæ, proceditur à diffinitione ad diffinitum, id est, à ratione ad id cuius est ratio.
¶Ad rationes ergo Sco. sigillatim dicēdo. Ad primam negatur quòd Sol agat immediate in distans, sūmque est quòd forma substantialis sit elicitiuum principium generationis mineræ. quoniam substantia nullius operationis est proximum & elicitiuum principium, ut in q. 77. ostenderur diffuse. Nec inconuenit accidens esse principium instrumentale generationis substantiæ. Instrumentum enim non est causa sed causæ organum.
¶Ad secundum uero dicitur, quòd propter neutram illarum causarum conuenit agentibus naturalibus non posse agere in distans nisi in propinquum præagat, sed est propter imperfectionem negatiue, pertinentem ad uirtutem actiuam inquantum limitata est. & ideo referuatur hoc soli deo: hanc rationem ex sentib⁹ accepimus. Illa uerò Sco. fluxit unde Art. 7. phy. inductiue ex sensibilibus probat. moueus eriam intentionale & motum oportere esse simulat patet ibi de obiectis sensum. ¶Et in quæstione quæ uniuersalis ratio sit quòd agens & immediatum patiens oporter esse simul, seu coniungi: Respondetur quòd cum esse simul, seu coniungi, & immediate attingere nō uniformiter se habeāt, non potest eis uniformis ratio assignari. Iam enim dictum est, quòd præsentia substantiæ & præsentia potentiæ immediate in quibuslam sunt omnino diuerſæ, in quibuslam autem coincidunt. Et propterea dicendum est, quòd ubi hæ præsentiæ sunt omnino diuersæ præsentia operationis infert præsentiam potentiæ, ex limitatione agentis. Vbi autem sunt quasi idem, illatio tenet ex identitate illarum. Et propterea propositio illa, omne agens, &c. est uniuersaliter uera in omnibus agentibus: quamuis ex diuersis radicibus in diuersis, & ideo ex ipsa merito procedi potuit ad inferendam præsentiam immensitatis diuinæ in omnibus. Et per hoc patet responsio ad utranque confirmationem. Ad primam quidem negatur conditionalis, quoniam ex illo antecedente sequitur & illud consequens & eius contradictorium, ac per hoc neutrum sequitur. Si enim deus esset in aliquo certo situ, ex eo quòd deus omnipotens, sequitur quòd posset in quodcunque ubicunque: ex eo uerò quòd incerto situ, sequitur quòd in nihil posset nisi mediante proximo: hoc enim spectat ad rationem limitati situaliter: & sic patet quòd sequitur utraque pars contradictionis simul: & consequenter multa.
¶Ad secundam uerò dicitur: quòd licet uerum sit prius non inferre necessario posterius, quando sunt omnino diuersa: Attamen hæ præsentiæ non sunt omnino diuersæ, sed ut dictum est coincidunt in spiritualibus, ut ratio, & id cuius ratio: & propterea se habent aliquo modo ut prior & posterior.
¶In responsione ad tertium. Aduerte primo quòd distantia in proposito est quadruplex: scilicet situalis, naturalis, suppositalis, & uirtualis. situalis patet. Naturalis uerò est dissimilitudo naturæ. suppositalis autem mediatio suppositi. Virtualis demum mediatio uirtutis uirtualiter. Propositio autem illa agens quanto uirtuosius tanto potest agere in distantius, loquendo non de agente tali uel tali, sed absolute, de sola distantia naturæ est uera simpliciter. De distantia enim situs patet quòd est falsa: quia non omne agens habet situm etiam dif finitiue. De distantia quoque uirtutis patet etiam: quia quanto agens est superius & consequenter uirtuosius, tanto est propinquius uirtualiter, ut patet ex dictis. De distantia autem suppositi est aliquo modo uera: simpliciter autem, id est, totaliter falsa. Potest liquidē dupliciter intelligi. Vno modo sic. agēs quanto uirtuosius tanto potest in distantius suppositaliter quo ad aliquid, & sic est uerissima. Vnde deus posset per infinita quodāmodo supposita media cooperantia educere formā bouis de potentia uel materia uel aliquid huiusmodi facere, quæ ipse nō producit immediate immediatione suppositi, sed uirtutis tantum. Alio modo sic. Tanto potest in distantius suppositaliter secūdum se totū, & sic propositio est falsissima: imò ut in littera dicitur, hoc ad maximum dei potentiam spectat, ut nihil compati possit distans secundū se totū suppositaliter: quia in quolibet subsistente oportet aliquid esse productum ac conseruatū continue à deo immediate immediatione suppositi. ut dictū est. Et quia de ista distantia præsens articulus loquitur, ac de præsentia illi oppositaideo in littera absque alia distinctione negata est: & bene propositio illa intendens de distantiori secundū se totū & nō secundū aliquid sui. De distantia autem naturæ, cuius etiam littera meminit, propositio est simpliciter uera: quia quanto agens est uirtuosius tāto ex eloganori potentia potest facere sibi similes: adeo ut creator ex nullo modo simili producere possit: scilicet ex nulla potētia: quia ex nihilo.

Annot.

¶Aduerte secundo quòd in litera fit mentio, de distantia suppositali: & de coniunctione uirtuali penetrante & superante quodammodo distantiã suppositalem, & de immediatione suppositali: & ex hoc quòd non dicitur suppositalis, sed coniunctio uirtualis penetrans inuentam suppositalem distantiam, spectat ad perfectionem uirtutis, infertur implicite. ergo non distantia, sed coniunctio agẽtis cũ effectu, sequitur perfectionẽ agẽtis: & ex hoc infertur explicite, ergo ad maximã dei uirtutẽ pertinet ut nihil à se distare sup positaliter possit secundũ se totũ, sed oportet ipsum esse coniunctum suppositaliter omnibus. & est processus iste per locum à maiori, si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis, ipsa distãtia suppositalis non sequitur perfectionem agentis, sed potius coniunctionẽ penetrans illam: ergo similiter ipsa distantia suppositalis non spectat ad perfectionem agentis, sed potius coniunctionẽ: ergo posse agere in distãtis secundũ se totum suppositaliter non sequitur perfectionem uirtutis: sed potius coniũctum oportere esse in omnibus ad maximam uirtutem spectat.

a ¶*Super Quæstionis octauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo: primo distinguit, secundo respondet quæsito unica conclusione bimembri iuxta propositam distinctionem. Distinctio est ista. esse in loco dupliciter: ut in re, & ut in loco. probatur, quia locus est res, & locus. Conclusio uerò responsiua est. Deus est utroque modo secũdum aliquid ubique. probatur quo ad primum modũ. Deus dat esse, uirtutem, & operationem omnibus rebus: ergo omnibus locis. Quo ad secundum uerò. Deus dat esse omnibus replentibus loca. ergo est in omnibus locis quodammodo ut replens omnia loca.

Annot. ¶Circa hæc aduerte quòd replere locũ dupliciter dicitur, scilicet formaliter & effectiue. corpus locatum replet locum formaliter, deus effectiue. Et ex hoc sequitur differẽtia in litera posita, quòd corpus replens excludit alia: deus autẽ replens non, imo facit alia locari.

¶Et propterea in conclusione non absolute dicitur quòd deus est in loco ut in loco absolute, sed secundum aliquid, id est, quodammodo: quia scilicet non formaliter sed causaliter.

a ¶*Super Quæstionis octauæ Articulum tertium.*

TItulus ex quid nominis in corpore clarus.

¶In corpore duo. primo distinguit, secundo respondet quæsito ibi, sic ergo. Quo ad primum distinctio est ista. Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiue & obiectiue. Differunt quo ad propositum hi modi, quia primus est generalis, eo quòd effectiue deus est in omnib⁹. Secũdus specialis, eo quòd obiectiue est tantũ in creatura rationali. Et nocatur hic modus esse per gratiã, eo quòd ex gratia habet creatura rationalis quòd cognoscat ac diligat deum actu uel habitu. Rursus modus generalis essendi, in omnibus distinguitur in esse per essentiam, præsentiam, & potentiã. ut patet in rege respectu loci proprij, & loci in prospectu suo, & regni sui: & inde applicando ad deum.

Annot. ¶Aduerte hic primo quòd quamuis litera in principio corporis ponat distinctionem modi essendi dei in rebus scilicet effectiue uel obiectiue, postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam: quoniam falsa esset subdiuisio: sed intendit sub distinguere modum generalem quo deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis applicatque ad deum respectu omnium creatorum.

¶Aduerte secundo quòd in litera non solum applicantur declarati modi ad deum, sed probatur quodammodo rectam esse interpretationẽ eorum, ex eo quòd singuli cõtra singulos excellentium homines errores ponuntur. Cõtra Manichæos namque esse per potentiam, id est, esse in omnibus immediate immediatione uirtutis. Ita quòd omnia agũt quic quid agunt uirtute dei. Contra Auer. uerò esse per præsentiam omnium & singulorum suo intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediatione suppositi: quia in quolibet est aliquid creatum à deo immediate.

¶Quo ad secundum Cõm. respondet quæstio affirmatiue. Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam. 3li

¶*Num Deus sit aliqualiter in rationali creatura.*

Circa singulos modos singula occurrunt dubia, ex Aureolo, ut refert Capreolus, in primo, distinct. 37. Circa illum, qui est modus specialis, dubium est. tum quia deus est obiectiue in non sanctis, & in quibusdam sanctis: puta infantibus non obiectiue. tum quia Augustinus dicit Deum esse in sanctis, quia intensius. Quæ

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd iste modus scilicet per gratiam, nõ distinguitur contra modum essendi dei obiectiue: sed est pars eius à sacris doctoribus per gratiam nominatus: & importat deum esse obiectiue ut intellectum notitia parente charitatem, quod patet 4. dist. 49. q. 2. ar. 3. de sanctis conuenire, & etiã infantibus: quia habitum fidei & charitatis ex baptismo fortiuntur. Augustinus autem et magister modũ hunc non formaliter ut Sanctus Tho. sed causaliter describserunt. Ex hoc enim quod deus deiformes facit rationales creaturas quod est intensius & plenius operari, consurgit deũ cognosci & charum haberi ab eis.

¶*Num Deus sit in omnibus per præsentiam, quia omnia cognoscit.*

COntra modum per præsentiam arguit: quia cognitum est in cognoscente: & non econuerso. Ac per hoc secundum cognitionem non debet dici deus esse in rebus.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo. modus cognoscendi, & uis cognitionis. si attendatur modus, optime procedit obiectio: si uerò uis cognitionis, sic est econuerso: quoniam uis cognitionis consistit in penetratione omnium usque ad intima quæque. unde ad Hebræos quarto dicitur de dei sermone, quem cõstat esse intellectus signum, quod pertingit usque ad diuisionem animæ & spiritus, cõpagum quoque ac medullarum, cogitationúmque & intentionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit deum esse per præsentiam in omnibus. Quamuis etiam & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolute: & aliud de notitia intuitiua: de qua hic est sermo. hic enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est tendit. & propterea modum essendi per præsentiam optime constituit: quamuis ex ratione notitiæ in communi cognoscens non tendat incognitum.

¶Num

ARTICVLVS II.

a Vtrum Deus sit ubique.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd deus nõ sit ubiq;. Esse enim ubique, sꝛ significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco, non conuenit deo: cui non conuenit esse in loco, nam incorporalia, ut dicit Boẽ. in lib. de hebdo. nõ sunt in loco. Ergo deus non est ubique.

¶Præterea, Sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed unum indiuisibile actionis uel motus, non potest esse in diuersis temporibus, ergo nec unum indiuisibile in genere rerum permanentium potest esse in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanens. Ergo deus non est in pluribus locis. Et ita non est ubique.

¶Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed deus si est in aliquo loco, totus est ibi: non enim habet partes. Ergo nihil eius est extra locum illũ. Ergo deus non est ubique.

¶SED CONTRA est quod dicitur Hiere. 23. Cœlum & terram ego impleo.

CONCLVSIO.

¶Deus est in omnibus locis, tanquam in rebus quibus confert uirtutem conseruatiuam. locatis: & est in omnibus locis, replens omnia loca, non sicut corpus impediens alia locari, sed causando quod omnia alia sint in loco, & illum repleant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum locus sit res quædam: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modũ aliarum rerum, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocunque modo, sicut accidẽtia loci, sunt in loco. Vel per modum proprium loci, sicut locata sunt in loco. Vtroque autem modo secundum aliquid deus est in omni loco: quod est esse ubique. Primo quidem sic est in omnibus rebus, ut dans eis esse, & uirtutem & operationem: sic enim est in omni loco, ut dans ei esse, & uirtutem locatiuam. Item locata sunt in loco inquantum replent locum: & deus omnem locum replet: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, in quãtum non compatitur secum aliud corpus:) sed per hoc quòd deus est in aliquo loco non excluditur, quin alia sint ibi, imo per hoc replet omnia loca: quòd dat esse omnibus locatis, quæ replent omnia loca.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd incorporalia nõ sunt in loco per contactum quantitatis dimensiuæ, sicut corpora, sed per contactum uirtutis.

¶Ad secundum dicendum, quòd indiuisibile est duplex: unum quod est terminus continuí, ut punctus in permanẽtibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus loci, uel in pluribus locis: & similiter indiuisibile actionis uel motus, quia habet determinatum ordinem in motu uel actione, nõ potest esse in pluribus partibus temporis. Aliud autẽ indiuisibile est, quod est extra totum genus continui: & hoc modo substãtiæ incorporeæ, ut deus, angelus, & anima dicũtur esse indiuisibiles. Tale igitur indiuisibile nõ applicatur ad continuũ, sicut aliquid eius, sed inquantum contingit illud sua uirtute: unde secundũ quod uirtus sua se potest extendere ad unũ uel multa, ad paruũ uel magnũ, secũdũ hoc est in uno uel plurib⁹ locis, & in loco paruo, uel magno.

¶Ad tertium dicendũ, quòd totũ dicitur respectu partium. Est autem duplex pars, scilicet pars essentiæ, ut forma & materia dicuntur partes compositi: & genus & differentia partes speciei. Et etiam pars quantitatis, in quam scilicet diuiditur aliqua quãtitas. Quod ergo est totum in aliquo loco totalitate quantitatis, non potest esse extra locũ illum: quia quantitas locati cõmensuratur quantitati loci: unde non est totalitas quantitatis, si non sit totalitas loci. Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde non oportet quòd illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo modo sit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidens quantitatem habent. albedo enim est tota in qualibet parte superficiei, si accipiatur totalitas essentiæ: quia secundum perfectam rationẽ suæ speciei inuenitur in qualibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quãtitatem quam habet per accidens, sic nõ est tota in qualibet parte superficiei. In substantiis autem incorporeis non est totalitas, nec per se, nec per accidens, nisi secundum perfectam rationem essentiæ. Et ideo sicut anima est tota in qualibet parte corporis ᵉ, ita deus totus est in omnibus & singulis.

ARTICVLVS III.

a Vtrum Deus sit ubique per essentiam, præsentiam, & potentiam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt, quòd male assignentur modi existendi deum in rebus, cũ dicitur, quòd deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiã. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo. Deus autem non est essentialiter in rebus: non enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶Præterea, Hoc est esse presentem alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est deum esse per essentiam: in rebus, scilicet nõ deesse alicui rei. ergo idem est esse Deum in omnibus per essentiam & præsentiam. Superfluũ ergo fuit dicere, quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶Præterea, Sicut Deus est principium omnium rerũ per suam potentiam, ita per scientiam & uoluntatem. Sed non dicitur Deus esse in rebus per scientiam & uoluntatem. Ergo nec per potentiam.

¶Præterea, Sicut gratia est quædã perfectio superaddita substantiæ rei: ita multæ sunt aliæ perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur esse speciali modo in quibusdã per gratiam, uidetur quòd secundum quamlibet perfectionẽ debeat accipi specialis modus essendi Deum in rebus.

¶SED CONTRA est, quod Gregorius dicit super Canti. canticorum, quòd Deus cõmuni modo est in omnibus rebus presentia, potentia, & substantia: tamen familiari modo dicitur esse in aliquibus per gratiam.

CONCLVSIO.

¶Est Deus in omnibus per potentiam, què ei omnia subiecta sunt. Est in omnibus per essentiam, quia omnia immediate creauit. Et in cunctis est per præsentiam, quia omnia cognoscit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum causæ agentis: & sic est in omnibus rebus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectũ operationis est in operante: quod proprium est in operationibus animæ, secundum quod cognitũ est in cognoscente, & desideratũ in desiderante. Hoc igitur secundo modo Deus specialiter est in rationali creatura, quæ cognoscit & diligit illum actu uel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, ut infrà patebit⁶, dicitur esse hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus uerò aliis ab ipso creatis quomodo sit cõsiderandum est ex his, quæ in rebus humanis dicuntur. Rex enim dicitur esse in toto regno, scilicet per suam potẽtiam, licet non sit ubiq; præsens. Per præsentiam uerò suam dicitur aliquid esse in omnibus, quæ in prospectu ipsius sunt, sicut omnia, quæ sunt in aliqua domo, dicuntur esse præsentia alicui, qui tamen non est, secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Secundum uerò substantiam uel essentiam dicitur aliquid esse in loco, in quo eius substantia habetur. ¶Fuerunt ergo aliqui scilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ potestati subiecta spiritualia esse & incorporalia⁶, uisibilia uerò & corporalia subiecta esse dicebant potestati principij contrarij. Contra hos ergo oportet dicere, quòd deus sit in omnibus per potentiam suam. ¶Fuerunt uerò alij, qui licet crederent omnia esse subiecta diuinæ potentiæ, tamen prouidentiam diuinam usque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum persona dicitur Iob. 22. Circa cardines cœli perambulat, nec nostra considerat. Et contra hos oportuit dicere, quòd sit in omnibus per suam præsentiam. ¶Fuerunt uerò alij, qui licet dicerent omnia ad dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediate esse à deo creata: sed quòd immediatè creauit primas creaturas: & illæ creauerunt alias ᵉ. Et contra hos oportet dicere quòd sit in omnibus per essentiam. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantum adest omnibus ut causa essendi, sicut dictum est ᵉ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerũ, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam, quia substantia sua adest omnibus, ut causa essendi, sicut dictum est ᵉ.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquid potest dici presens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quod tamen distat ab eo secundum suam substãtiam ut dictum est ᵉ. Et ideo oportuit duos modos poni, scilicet per essentiam, & præsentiam.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd de ratione scientiæ & uoluntaris est, quod scitum est in scientẽ, & uolitum in uolente. Vnde secundũ scientiã & uolũtatẽ magis res sunt in deo, quàm deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, quòd sit principium agẽdi in aliud. unde secundum potẽtiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

¶Ad quartum dicẽdum, quòd nulla alia perfectio superaddita substantiæ facit deum esse in aliquo, sicut obiectum cognitum & amatum, nisi gratia. & ideo sola gratia facit singulariẽ modũ essendi deũ in rebus. Est autẽ alius singularis modus essendi deũ in homine p unionẽ: de quo modo suo loco agetᵉ 3. parte q. 2.

ARTICVLVS IIII.

a Vtrum esse ubique sit proprium Dei.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ esse ubiq; non sit proprũ dei. Vniuersale enim secundũ philosophũ est ubiq; & semper, materia etiã prima, cũ sit in omnibus corporibus, est ubiq;. Neutrum autem horum est deus, ut ex præmissis patet ᵉ. Ergo esse ubiq; non est proprium dei.

¶Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum uniuersum est constitutum in numero, ut patet Sap. ij. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto uniuerso. Et ita ubique.

¶Præterea, Totum uniuersum est quoddã totum corpus perfectũ, ut dicit in primo Cę. & mun. Sed totũ uniuersum est ubiq; quia extra ipsum nullus locus est. Nõ ergo solus deus est ubiq;.

¶Præterea, Si aliquod corpus esset infinitum, nullus locus esset extra ipm. Ergo esset ubiq;. Et sic esse ubiq; nõ uidet ꝓpriũ dei.

¶Præterea, Anima ut dicit Aug. in 7. de tri. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. Si ergo non esset in mũdo nisi unum solum animal, anima eius esset ubique. Et sic esse ubique non est proprium dei.

¶Præterea, Vt Aug. dicit in epistola ad Volusianũ, Anima ubi uider, ibi sentit: & ubi sentit, ibi uiuit: & ubi uiuit, ibi est. Sed anima uidet quasi ubique: quia successiuè uidet etiam totum cœlum. Ergo anima est ubique.

¶SED CONTRA est quod Amb. dicit in lib. de spiritu sancto: Quis audeat creaturã dicere spiritũ sanctũ, qui in omnibus & ubiq; & semper est: quod utiq; diuinitatis est ꝓpriũ.

CONCLVSIO.

¶Deum ubique esse oportet, ac primo, id est, non secundum partem.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ esse ubiq; primo & per se est proprũ dei. Dico autẽ esse ubiq; primo, quod secũdũ se totũ est ubiq;. si quid enim esset ubiq; secundũ diuersas partes in diuersis locis existẽs, nõ esset primo ubiq;. quia quod cõuenit alicui rationi partis suæ, nõ cõuenit ei primo: sicut si homo est albus dẽtẽ, albedo nõ cõuenit primo homini, sed dẽti. Esse autem ubiq; p se dico id, cui nõ cõuenit esse ubiq; p accidẽs, ꝓpter aliquã suppositionẽ factã: qa sic granũ milij esset ubiq;, supposito ꝙ nullũ aliud corpus esset. Per se igitur cõuenit esse ubiq; alicui, quãdo tale est ꝙ qualibet positione facta sequit̃ illud esse ubiq;. Et hoc proprie cõuenit deo: quia quotcũq; loca ponãtur, etiã si ponerẽtur infinita ꝓter ista, quę sunt, oporteret in omnibus esse deũ: qa nihil põt esse, nisi p ipsum. Sic igitur esse ubiq; primo & p se cõuenit deo: & est ꝓpriũ eius: quia quotcũq; loca ponant, oportet ꝙ in quolibet sit deus, nõ scꝫm partẽ, sed scꝫm seipm.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd uniuersale & materia prima sunt quidem ubiq;, sed non secundum idem esse ᵉ.

¶Ad secũdũ dicendũ, quòd numerus, cũ sit accidens, nõ est per se, sed per accidẽs in loco. Nec est totus in quolibet numeratorũ, sed secũdũ partẽ, & sic nõ sequitur ꝙ sit primo & p se ubiq;.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ totũ corpus uniuersi est ubiq;, sed nõ primo, qa nõ totũ est in quolibet loco, sed secũdũ suas partes. Nec iterum per se: quia si ponerẽtur aliqua alia loca, nõ esset in eis.

¶Ad quartum dicendum, quòd si esset corpus infinitum, esset ubique, sed secundum suas partes.

¶Ad quintũ dicendũ, quòd si esset unum solum animal, anima eius esset ubiq;, non primo quidem, sed per accidens.

¶Ad sextum dicendũ, quòd cũ dicitur anima alicubi uidere, potest intelligi dupliciter. Vno modo secundũ quod hoc aduerbiũ alicubi determinat actum uidẽdi ex parte obiecti. Et sic uerũ est quod dũ cœlũ uidet, in cœlo uidet: & eadẽ rõne in cœlo sentit: nõ tamẽ sequitur ꝙ in cœlo uiuat, uel sit: quia uiuere & esse nõ importãt actũ trãseũtẽ in exterius obiectũ. Alio modo põt intelligi secũdũ qđ aduerbiũ determinat actũ uidẽtis, secũdũ qđ exit à uidẽte. Et sic uerũ est ꝙ anima ubi sentit & uidet, ibi est & uiuit secundũ istũ modũ loquendi, & ita nõ sequitur ꝙ sit ubiq;.

a ¶Super Quæstionis nonæ Articu. primum.

TItulus clarus.

¶In corpore una conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis: probatur triplici ratione, & auctoritate. primo sic, Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedés probatum fuit in q. secunda. Prima cõsequẽtia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secũda uero, quia in omni mutabili oportet esse potentiã. *T* Secundo sic. Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum: & quo ad aliquid non. *T* Tertio sic. Deus est infinitus: ergo non potest se extendere uel peruenire ad aliquid de nouo, ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitũ comprehendit in se totã essendi perfectionẽ. secunda uero: quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid, ad qđ prius non pertingebat. autoritas est antiquorum philosophorũ, qui quasi à ueritate coacti primum principiũ immobile fecerunt.

a ¶Super Quæstionis nonæ Art. secundum.

Annota. IN titulo proprium sumitur, ut distinguitur contra communem immutabile sumitur negatiue, ut negat omne mutabilitatis genus.

Cõment. ¶In corpore articuli una est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Solus deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cum sit exclusiua, habet exponẽre affirmatiuã, Deus est omnino immutabilis, probatam in præcedente articulo: & negatiuam nihil aliud à deo est omnino immutabile: cui æquiualet uniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu opposito, scilicet omne aliud à deo est aliquo modo mutabile. Et propterea in litera hæc uniuersalis affirmatiua probatur primo. Deinde epilogãdo colligitur probatio totius exclusiuæ respõsiue quæsito. Probatio autem illius uniuersalis affirmatiuę fit dupliciter. primo quo ad unam communẽ speciem mutationis. secũdo quo ad singulas uniuersi partes secundũ diuersas mutationes. Probatur ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per potẽtiam in altero sic. omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex aliquo in nihil. ergo scilicet ante cedens patet. cõsequẽtia probatur: quia ex simplici uolũtate Dei pendet creatio & cõseruatio. Secũdo quòd omnis creatura est mutabilis per potentiã in se, uel secundũ esse substantiale & accidẽtale, uel secundũ esse substantiale & accidẽtale, puta localiter secundũ esse ubi malum & bonum & applicationem ad diuersa. Probatur, in omni creatura est aliquid potens stare cũ priuatione, esse substantialis uel localis, uel huius & contrarius huius: ergo, antecedens patet distinguendo tres uniuersi partes. Sphęra elementorũ cũ mixtis: corpora cœlestia, & substantias spirituales. consequentia probatur: quia omnis mutatio secundũ potẽtiam in se est ex possibili esse cũ utroq; oppositorum successiue.

¶Circa ea quæ hic dicuntur aduerte primo quòd cum in litera dicitur potẽtia pas. sua in potentiã ad esse, & ad cõsecutionẽ finis, non distinguitur cõsecutio finis contra esse in communi, ne si nullũ ponerer esse sed cõtra esse absolute, qđ est esse substantiale, ut dicitur. 7. meta. uel cõtra esse, ut est proprius effectus actus primi. Cõsecutio nanque finis in actu secũdo cõsistit. Aduerte secundo quòd in litera ad perfectionẽ deo trinæ nõ solũ ponũtur ea, quæ ad cõclusionẽ spectãt dicte, quæ scilicet mutabilitatẽ omnis creaturæ pãdunt, sed etiã ea, quæ ad immutabilitatẽ aliquã earũ spectãt. Et quoniã de his infrius ex proposito erit sermo, in locis ꝓpriis cũ de angelis ac cœlestibus tractabitur, nũc pertranseundũ est. De aliis autẽ mutabilitatẽ concernentibus modò tractandum est.

¶*Num secundum substantiam immutabile, sit per potentiam in alio mutabile.*

CIrca primũ mẽbrũ distinctionis in litera applicatũ ad mutationẽ ex nihilo: & in nihil &c. occurrit turba multa inuehẽtiũ ex ignorantia peripateticæ philosophiæ. Non possunt siquidem aut. nolũt percipere, quòd aliquid creatũ sic fecidũ se immutabile substãtialiter, & tamẽ mutabile per potentiã in alio. Mutabile dico modo exposito. Et licet rationes ac uerba eorũ multiplicẽtur ac dilatẽtur: radix tamen duplex est: altera rationis, altera autoritatũ. Ratio est, quia accepto angelo ẽ̃ritur aut est ens possibile, aut necessarium: si possibile, habetur intentum. Nã possibile esse, & non esse, non est prædicatum accidentale, aut extraneum, ut dicitur. 10. Meta. sed est substantia uel in substantia. Si necessarium ergo impossibile non esse: ergo per nullam potentiam potest non esse. Nulla nanq; potentia potest impossibile. Autoritas est Auer. primo cœli. com. 124. & 12. Meta. cõ. 41. algazer quo dicit possibile esse quòd alio non existente non est. Repugnat etiam fidei ponere aliquid præter Deũ esse necessarium. ergo.

¶Ad horum euidentiã tria notãda sunt, ex quibus omnia ad hanc materiam spectãtia, à quibuscunque obiecta soluuntur. Primum est, ꝙ magna differẽtia est inter necessarium & possibile, ut sunt differentiæ entis realis, & ut sunt differẽtię entis uerę. Inquãtum enim sunt differẽtiæ entis ueri, fluuntur logice: & consistunt in sola habitudine terminorum ut patet. Vt autem sunt differẽtiæ entis per se, quod significat substantiam, quantitatem &c. ut dicitur quinto, & sexto, meta. sic sunt conditiones substantiales rerũ intrinsece ipsis rebus ut decimo meta. textu ultimo dicitur de corruptibili & incorrupti bili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, ut sunt differẽtiæ reales: & aliud ut sunt differentiæ habitudinis terminorum. quoniam hoc modo abstrahunt à potentia in se, uel in alio: imò ab omni potẽtia propriè dicta, quoniã inueniuntur in mathematicis secũdũ nullam uere potentiam, ut dicitur in quinto meta. capi. de potentia. & in conclusione eiusdem in principio. Illo uerò modo attenditur secundũ intrinseca rerum. Vnde distinguntur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, ne fiat confusio. Secundũ est quòd potentia in re existens ad non esse, à qua res possibilis dicitur, non potest etiam singendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: qua scilicet est in re potentia ad aliud esse incõpossibile huic esse. quoniam nulla potentia nullúsque appetitus respicit primo nõ esse, ut dicitur primo ethicorum. unde oportet ut res carens potẽtia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cũ cõstet quòd potẽtia realis ad aliud esse remaneat & persistat in aduẽtu illius: consequens necessario est ut omne, in quo est potentia ad non esse, habeat uel sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur: quòd possibile per potentiam in se, oporteat esse istius modi: intendens de possibili reali. Et per oppositum necessarium reale quod æquiualet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur ꝙ aliquid est possibile logicũ, quod tamẽ est necessariũ reale. Possibile quidẽ logice, quia neutra pars cõtradictionis de secũdo adiacẽte, implicat cõtradictionẽ: pura nec ista, cœlũ est: nec ista, cœlũ nõ est. necessariũ uero realeꝙia in eo nõ est potẽtia ad aliud esse, ac per hoc nec ad priuationẽ esse quod habet. Et quoniã supponimus quòd quicquid nõ implicat contradictionẽ est possibile non solũ logice, sed potẽtia reali omnipotẽtis Dei: ideo possibile logicũ uocari potest etiã possibile reale, extrinsece tamẽ, quia per potentiã in alio. Et propterea in litera, ubi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiã in alio dicũ est. Tertiũ est, quòd cõmune est omni rei diuersæ à Deo, habere nõ hãc conditionẽ affirmatiuã propriè loquẽdo, scilicet ex se nõ esse, sed habere hãc negatiuã, scilicet nõ ex se esse: quia ab alio pẽdet, nõ solũ in fieri, sed in cõseruari: quãdmodum aẽr nõ ex se est illuminatus. Et propter hãc cõditionẽ dicitur, quòd creaturæ sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sunt: & quòd possunt nõ esse, & multa alia quæ omnia ad prædictã sensum sunt reducẽda, quoniã dependentiam ab alio in fieri & cõseruari rãtum ponũt, nõ potentiã in creatura ad oppositũ. His igitur præmissis tam pater reſpõsio ad omnia. Ponit enim S. Tho. hic & in secũdo cõtra gen. c. 30. & 55. & in q. de potẽtia. q. 5. artic. 1. & ubique angelos & corpora cœlestia entia necessaria realia, possibilia tamen logice, & per potentiam in alio: & solum Deum omnimodo necessariũ. Nec hoc repugnat philosophiæ, aut fidei. Nõ phi losophiæ quidem, ut iam patet. Nec etiam philosophis: quoniam æquiuocant de possibili & necessario, ut facile paret inducendo. Dicere autẽ quòd repugnat fidei, summę est ignorantię: qualis moderno tempore regnare uidetur apud quosdã Parisienses: qui prętactum S. Tho. capitulum ut suspectum habent: sed hos cum sua ignorãtia relinquamus. Non enim sunt digni de quibus uerba fiant in re tam ardua.

a ¶Super Quæstionis decimæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶In corpore quatuer, primo. Modus inuestigandi diuinã æternitatẽ. secundo prosequitur illum, quo ad particulas politas in diffinitione intrinsecas. ibi cũ enim? tertio quo ad particulas positas in diffinitione ut addicẽtibi, item ea dicũtur. quarto applicãdo ad propositũ omnia, respondetur quæstio affirmatiue, ibi. sic igitur.

¶Quo ad primũ æternitas cognoscenda est per tempus. probatur: quia se habet ad ipsum ut simplex ad cõpositũ. Æternitas enim, ut patebit, est unitas, tempus uero numerus. Illa absq; successione, hoc prioris & posterioris &c. Cõstat autẽ, quòd numerus cõpositus est respectu unitatis. & similiter prius & posterius cõponũt respectu eius quod stat absque his differentiis.

¶Quo ad secundũ ratio æternitatis cõsistit in apprehensione uniformitatis eius, quod est omnino extra motũ. Declaratur. ratio tẽporis cõsistit in numeratione prioris & posterioris in motu. ergo. probatur consequẽtia: quia proportionaliter se habẽt, sicut tẽpus ad successionẽ partis post partem in motu, ita æternitas ad rem carentem his.

¶*Num æternitati ratio consistat in apprehensione uniformitatis eius, quod est extra motum.*

ADuerte hic ꝙ hæc propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis cõsistit in apprehẽsione uniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehẽsione. Vno modo quòd significet illã cõsistere in apprehendi seu cognoscitiua quod æternitas sit cõpletiue ab anima, sicut de tẽpore dicitur. Et sic iudicio meo nõ intelligitur, eo quòd unitas uniformitatis perennis actu est absque actu animæ: nõ minus quàm unitas essentiæ diuinę. Alio modo ꝙ significet idẽ quod in cõceptione obiectiua, qua frequẽti usu uocamus rationẽ: ac si diceret, ratio æternitatis consistit in apprehensione, id est in ratione uniformitatis. Et hic est sensus inrẽtus. Sed tamẽ adhuc potest dupliciter exponi: quoniã potest interpretari formaliter, uel materialiter: formaliter quidem, ita ut ratio æternitatis sit ipsa uniformitas. Materialiter uero, ut sit unitas uniformitatis. Et quãuis quidam materialiter hanc literam interpretandam putent propter uerba Sancti Thomæ, in primo sententiarum, distinctione decimanona, quæstione secunda, articulo primo: ubi dicit, quòd sicut prius & posterius motus ut num erata

runt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile per potentiã in ipso existentem, sic etiã aliquo modo omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. dico autem potentiã passiuam, secundum quam aliquid assequi potest suam perfectionẽ, uel in essendo, uel in consequendo finem. Si igitur attendatur mutabilitas rei secundum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas, sed in illis solum, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum nõ esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secundum esse substantiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quantum ad esse accidentale, si subiectum compatiatur secum priuationem accidẽtis: sicut hoc subiectum homo compatitur secum non album, & ideo potest mutari de albo in nõ album. Si uerò sit tale accidens, quod consequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidentis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectum non potest muta ri secundum illud accidens, sicut nix nõ potest fieri nigra. In corporibus uerò cœlestibus materia non compatitur secum priuationem formæ: quia forma perficit totam potentialitatem materiæ: & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiales, sed secundum esse locale: quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, uel illius. Substãtiæ uerò incorporeæ, quia sunt ipsæ formæ subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actũ, non compatiuntur secum priuationem huius actus: quia esse consequitur formam, & nihil corrũpitur nisi per hoc, quod amittit formam. Vnde in ipsa forma non est potentia ad non esse: & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles & inuariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Dion. 10. ca. de di. no. quòd substantiæ intellectuales increatæ mũdæ sunt à generatione, & ab omni uariatione, sicut incorporales & immateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabiliras: una secũdum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malum, ut Dam. dicit. Alia secundum locum: inquantum uirtute sua finita possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant: quod de deo dici non potest, qui sua infinitate omnia loca replet, ut suprà dictum est. Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationem: uel secundum esse substantiale: sicut corpora corruptibilia: uel secundum esse locale tantum, sicut corpora cœlestia: uel secundum ordinem ad finem & applicationem uirtutis ad diuersa, sicut in angelis: & uniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiã creantis, in cuius potestate est esse & non esse earum. Vnde, cum deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est omnino immutabilem esse.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale uel accidentale. De tali enim motu philosophi tractauerunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd angeli boni suprà immutabilitatem essendi, quæ cõpetit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina uirtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd formæ dicuntur inuariabiles, quia nõ possunt esse subiectum uariationis: subiiciuntur tamen uariationi inquantum subiectum secundum eas uariatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt sic uariantur: non enim dicuntur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid estꝫ.

¶Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMA, De Dei Aeternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex. ¶Primò, quid sit æternitas. ¶Secundò, utrum deus sit æternus. ¶Tertiò, utrum esse æternum sit proprium deꝰ. ¶Quartò, utrũ æternitas differat ab æuo, & tempore. ¶Quintò, de differentia æui, & temporis. ¶Sextò, utrum sit unum æuum tãtum, sicut est unũ tempus & una æternitas.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quòd est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit conueniens diffinitio æternitatis, quam Boë. ponit 5. de consolicens quòd æternitas est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiue dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum quæ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶Præterea, Æternitas durationem quandam significat: duratio autem magis respicit esse quàm uitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis uita, sed magis esse.

¶*Num æternitati ratio consistat in apprehensione uniformitatis eius, quod est extra motum.*

ADuerte hic ꝙ hæc propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis cõsistit in apprehẽsione uniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehẽsione. Vno modo quòd significet illã cõsistere in apprehendi seu cognoscitiua quod æternitas sit cõpletiue ab anima, sicut de tẽpore dicitur. Et sic iudicio meo nõ intelligitur, eo quòd unitas uniformitatis perennis actu est absque actu animæ: nõ minus quàm unitas essentiæ diuinę. Alio modo ꝙ significet idẽ quod in cõceptione obiectiua, qua frequẽti usu uocamus rationẽ: ac si diceret, ratio æternitatis consistit in apprehensione, id est in ratione uniformitatis. Et hic est sensus inrẽtus. Sed tamẽ adhuc potest dupliciter exponi: quoniã potest interpretari formaliter, uel materialiter: formaliter quidem, ita ut ratio æternitatis sit ipsa uniformitas. Materialiter uero, ut sit unitas uniformitatis. Et quãuis quidam materialiter hanc literam interpretandam putent propter uerba Sancti Thomæ, in primo sententiarum, distinctione decimanona, quæstione secunda, articulo primo: ubi dicit, quòd sicut prius & posterius motus ut

numerata constituunt tẽpus, ita permanẽtia actus ut una unitate ut habet rationem mensurę, est æternitas: & ex hoc solutas putent omnes obiectiones Aureoli recitatas in nona dist. prim. à Capreolo: quia procedunt cõtra hoc dictum formaliter, & non materialiter intellectum. Ego tamen formaliter hunc tenẽtem, sicut & cęteros intelligo, motus ea ratione: quia nihil cogit ad materialem sensum, semper enim formalis intellectus religis præponitur, si fabulari æque potest. Scito igitur quòd cũ uniformitas sit species unitatis, dicit enim unitatem cõ tractam ad formam. Rẽ enim uniformem synonime dicimus rẽ unius formę. Addere unitatẽ ad uniformitatẽ est negatio: sicut addere animal hominitudinẽ in primo sententiarum non dicitur quòd uniformitas actus ut una, sed permanentia actus ut una. Ac per hoc dicere æternitatem esse uniformitatẽ, & dicere esse unitatem, non differt nisi quia specialius specifius atq; melius dicitur uniformitas, sicut uniuersaliter melius explicatur naturam rei genus proximum quàm remotũ. Et propterea merito in hac litera postremo edita melior declaratio posita est. Consistit igitur æternitatis ratio in ratione uniformitatis ut uniformitas rationẽ mensurę habet. Patet autem hanc esse mentẽ literæ, ex eo quòd expresse apprehensio, id est ratio uniformitatis, proportionaliter apponitur cõtra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facile soluuntur. cõsistunt enim in his duobus punctis. ¶ Primum est, uniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quòd mensuratur æternitate: ergo non est formaliter æternitas: tenet consequentia, quia aliud attributũ est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia uniformitas opponitur motui, quo ad eius uarietatem. ergo. ¶ Secundũ est, tempus non est formaliter difformitas motus: ergo æternitas nõ est formaliter uniformitas eius qđ est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hæc ſiquidẽ respõdetur ostendendo quomodo se habeat uniformitas: ad immutabilitatẽ. res enim ut in pręmissa patuit questione, dicitur et est immutabilis per negationẽ potentiæ accipiendo formã ponit. Et propterea uniformitatis nomine utimur etiã in motu, sicut etiã unitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd uniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & amitas. Alia est enim uniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ: & tamen argues utitur uniformitatis uocabulo, ac si esset unius cũ cõtra Arist. doctrinã quarto meta. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur quòd uniformitas sit formaliter immutabilitas, imo est ut eius passio: & similiter negatur quòd sit quod mẽsuratur, imo est mẽsura. Ad probationẽ uero dicitur ꝙ uarietati motus opponitur uniformitas nõ absolute, sed motus eo modo, quo primum motum uniformẽ dicimus, sed non de tali est hic sermo, sed de uniformitate ut mẽsura est immutabilitatis. Ad secũdum uero negatur sequela: quoniã difformitas motus & uniformitas immobilis nõ proportionaliter se habent ad rationẽ rẽporis & æternitatis: quia ad rationẽ æternitatis sat est unitas formæ immutabilis. Ad rationẽ uero temporis nõ sat est diuersitas formæ motus, sed exigitur quòd sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris à posteriori, ut sic: & ideo cũ difformitas motus non dicat nisi diuersam formã motus, nõ ponit numerum talis formæ motus secundum prioritatem & posterioritatem, & consequenter non sufficit ad temporis rationem. uniformitas autem rei immobilis, quia ponit unitatẽ omnis formę, id est conditionis rei immutabilis, omnia complectitur constituentia æternitatem formaliter.

¶ Quo ad tertium. Res omnino immutabilis caret principio & fine. probatur: quia caret successione. declaratur: quia mensuratũ tempore habet principiũ & finem in tempore, ex eo quòd omne momentum habet principium & finem. Cõra.

¶ Aduerte hic breuiter, quia hęc ex quarto physi. sumpta sunt, ꝙ directe fermo Auer. præsens est de principio & fine durationis, exc epa ultima propositione, in qua probatur mẽsuratũ tẽpore habere terminos durationis, ex terminis subiectimotus. Nõ enim loquitur de terminis durationis subiecti, cũ possit mobile, puta cœlum poni æternũ, sed de terminis magnitudinis subiecti. Et ideo ꝙ qa oẽ mobile, ab aliquo in se terminato incipit moueri, & usq; ad aliũ in se terminũ mouetur: ideo omne mensuratũ tẽpore habet principiũ & finẽ durationis. Et est optima ratio à priori: eo ꝙ prius & posterius in motu & tpe ex priori & posteriori magnitudinis mobilis & spatii sunt, ut patet in 4. & 6. physico. Aliũ autẽ dixi terminum à quo & ad quẽ sine formaliter & materialiter ut in motu recto, sue formaliter tantũ, ut in motu circulari. Nec obstat si cœlũ ponatur semp ab æterno motũ: quia ut in secũdo cœli dicitur, fatẽr ꝙ inceperit uirtua liter, id est habet in se, unde si incepisset inchoatus esset eius motus, puta puncti arietis. Cõra. Ebn. Lara. Caiet. Ferr. Ant. Andr. Capr. Ocha. Ang. Ar. Ric. Gab. Sco. Ale. Bo. Ser. Ba. Ma. Ca. Ver. Ro. Ga. Ar. Ca. Ver. Ro. Ga. Ar. Ca. Ver. Ro. Ga. Ar

¶ Tertio improbatur: quia hoc est per accidens. Probatur quia hac differentia sublata, remaneret alia à Boe. posita: scilicet per esse totum simul, & esse successiuum. quarto saluatur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illam differentiam quo ad mensurata: uel de principio & fine in potentia.

¶ Quinto respondetur quæsito inquantum dubitabile est: una cõclusione cõplectente quodãmodo omnia dicta, & est prima. Inter æternitatem & tempus per se primo differentia est per esse totũ simul, & non esse huiusmodi. Ita quòd reliqua hanc cõsequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

Annot. ¶ Aduerte hic q̃ opinio recitata in litera tres sensus habere potest. primo de habere principium & finem in seipsa mensura, in actu tamen. secundo in mensuratis similiter in actu. tertio in posteris, in seipsa tamen mensura. Et quia cum aliqua differẽtia de aliquo assignatur, intelligitur quòd illa differẽtia inest illi in seipso. Et rursus cũ absolute dicimus principium aut finem, intelligitur in actu. ideo primus sensꝰ absolute improbatus est. secundus uero & tertius qui possunt exponendo sustineri: deinde appositi ut ueri sunt. Sed quoniam non radicalem differentiam, sed secundariam tangebant. ideo ultimo respondendo radicem posuit: omnia in litera clare patent.

Annot. ¶ Circa illud dictum in secundo sensu, scilicet q̃ motus cœli si esset æternus non mensuraret tempore secundũ totum, sed secundũ partes. Dubiũ occurrit ex Scoto in secundo. di. 5. secũda. q. tertia. Sed quia hoc spectat ad quartũ Physicorum in textu 117. ideo hic ubi nõ ex proposito tãgitur omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactam in resp̃sione ad secundum: quum tractetur in eodem quarto à textu. 101. usque ad textum 108. ibidem Deo dante tractabitur. & de his est quæstio specialis.

Annot. ¶ In resp̃sione ad tertium est dubium circa illud dictum, scilicet q̃ esse rerum generabilium mensuretur tẽpore. Arguit enim contra illud Scotus in secũdo dist. secunda q. quarta. uolens quòd absolute mẽsuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo æui natura notificãda est, & eodem utitur Sco. argumento contra hoc & contra mensuram operationis angelicę: idcirco usque in sequentem differatur articulum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo respondet quid in hoc quæsito clarum, quidue ambiguum. secundo tractat quãdam opinionem. tertio aliam. quarto propriam respondendo quæsito.

¶ Quo ad primam claram est æuum medium esse inter æternitatem & tempus: ambiguum quomodo est medium propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secundum. Primo ponitur opinio dicẽs, mediationem attendi penes habere principium & finẽ. Secundo improbatur: quia mediatio hæc est per accidens, ut patet si æuiterna producta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium. ƒ Primo ponitur secunda opinio dicens: mediationem attẽdi penes carere inn̄ uatione & ueteratione: & tamen habere prius & posterius: quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in secũdo cum tempore. ƒ Secũdo improbatur dupliciter. iuxta duplicem intellectum, quem habere potest, scilicet uel referendo utranque conditionem ad ipsum æuum: uel referendo secundam ad æuum, & primam ad æternum mensuratum æuo. Contra primũ sensum arguit sic. Prius & posterius secũdum durationem nõ potest esse simul: ergo recedẽte priore de nouo aduenit posterius. ergo si in æuo est prius & posterius, erit innouatio & inueteratio. Contra secũdum sic, æuiternum nec est innouabile, nec inueterabile, ergo est intrãsmutabile. ergo mensura eius caret priore & posteriore. Antecedens est tuum. prima consequentia patet ex 5 quarto Physico. quia trãsmutabilitas est propria causa inueterationis. ergo intrãsmutabilitas non inueterationis. iuxta illud, si affirmatio est causa affirmationis &c. secunda uero consequẽtia probatur ex quarto Physico. quia trãsmutabilitas mensurati est causa prioris & posterioris in mensura, ergo intrãsmutabilitas erit causa negationis prioris & posterioris in eõdem, iuxta eandem radicem.

¶ Circa has rationes aduerte quòd Scotus in secundo. distinct. 5. quæstio. secunda. dana hanc opinionem nõ sequitur: soluere tamen nititur has rationes literæ defendendo secundum sensum. Dans exemplum sicsi poneretur caro non habens partem & partem sub quantitate, tunc in mẽ sura essent partes, & nõ in eo cuiꝰ essent: & sic in proposito esse angeli est absq; innouatione: & tamẽ mẽsura est successiua. Vnde ad rationem factam directe cõtra hoc respõdet, negando in sententia q̃ trãsmutabilitas mensurati, sit præcisa causa successionis in mensura. Sed contra, hæc responsio facile cõuincitur falsa: tum ad hominem, tum simpliciter. Ad hominẽ quidẽ: quia si successio in mensura stat cũ mutatione & immutatione proprij subiecti seu mensurati. ergo arguere à successione mensurę ad transmutationem subiecti nõ ualet: sed est sophisma consequẽtis: sed ipse Scotus ibidem fatetur: q̃ ille, pcessus est bonus, & ab effectu ad causam: ergo. Et cõfirmatur: quia Arist. usus est illo, nec processus literę est aliꝰ ab illo. si eñ successio est in mẽsura, dicim⁹: ergo in mẽsurato: ga uariatio mẽsurati est causa successionis in mensura. Mirum ualde est de hoc homine: quia Aristo. approbat: quia San. Tho. improbat. Et propterea necesse est ut aut approbationem aut improbationem propriam neget. Simpliciter autem quoniam indiuisibile impossibile est, quòd certificetur ex propriis per diuisibili: ergo impossibile quòd mensuretur per illud: & tenet sequela: quia mẽsura est certificatio mensurati. Antecedens uero patet in exemplo suo. Nunquam enim sciretur quanta esset caro indiuisibilis per quantitatem diuisibilem: si esset. Vnde & de facto per quantitatem speciẽrã in eucharistia non mensuratur corpus Christi: quia non est sub ea diuisibiliter. Et idem est iudicium in quantitate durationis: si enim ipsa est extensa, nunquam mensurabitur indiuisibile & inextensum secundum durationem. Quomodo enim scietur sic illius duratio naturalis: etiam fingi non potest. oportet igitur mensuræ exteriꝰ respondere mensuratum extensum: & indiuisibili indiuisibile, ut litera ex Aristote, deduxit.

¶ Quo ad quartum conclusio respõsiua quæsito est. Æuum est medium inter æternitatem & tempus: quia est immutabile, mutabilitati tamen coniunctum. probatur. Æternitas est propria mensura esse totaliter permanentis. ergo penes

recessum à permanentia attenditur elongatio ab æternitate. ergo mutatio aut mutationis subiectum maxime recedit ab ipso. ergo meditè est immutabile, mutationi tamen annexum actu uel potentia. Patet secunda sequela, quia mutatio permanentiæ opponitur directè & æternitas ipsa nec mutatio est, nec mutationi quouis modo secum compatitur. ultima autem cum cæteris clare patet.

¶ *Num operationes angeli mẽsurẽtur æuo.*

IN resp̃sione ad primum, Aduerte quòd Scotus arguit contra quatuor propositiões. Prima est affirmatiua, operationes angeli mẽsurãtur tempore. Secũda est negatiua uirtualiter inclusa in præcedente, operationes angeli non mensurantur æuo. Tertia est affirmatiua, uidelicet beata in angelis mensuratur æternitate participata. Et hæ omnes habentur in hac resp̃sione ad primum, ut patet in litera. Quarta uero etiã affirmatiua est. Esse rerum generabilium mẽsuratur tẽpore: hæc enim in resp̃sione ad ultimum articuli præcedẽtis & in corpore huius posita est, cum dictum est, quòd tam id, quod in transmutatione consistit, id est motus, q̃ id, qđ mutatiõi subiicitur, quod experimur esse nostrum esse substãtiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2. sen. dis. 2. q. 4. contra secundam propositionem, probãdo illius contradictoriam, quam tenet ut ueram, scilicet operationes angeli mẽsurãtur quo trip̃liciter. Primo sic, Esse & operatio angeli habent uniformẽ modum manendi dum manent: ergo habent mensuram eiusdẽ rationis. Antecedens patet: quia utrumque est indiuisibile, & tamen defectibile. probatur: quia mensuræ proportionantur diuersis modis manendi, ut patet de successiuis & permanentibus. Secundo sic, Actus beatificus mẽsuratur æuo: ut per Aug. patet de fide ad Petrum. ca. 18. ergo. Tertio operatio angeli non mensuratur æternitate, nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, aduerte quòd Scotus ibidem tres mensuras durationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem, ita quòd tempus rem successiuam, æuum permanentem, defectibilem tamen: æternitas autem rem omnino indefectibilem mensuret. Et propterea tenet esse substantiale rerum, ad quas impossibile est esse motum, & operationes angelicas &c. secundum se mẽsurari æuo, & tota radix eius est illa maxima, Quæcunque uniformem habent modum manendi dum manent habent mensuram eiusdem rationis. In præsenti autem litera distinguuntur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et uere sic est: quoniam mensura durationis est certificatiua naturalis durationis rei secũdum se: alioquin frustra esset. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili uel immutabili proprie, id est ex intrinseco: quoniam ex tali mutabilitate tantum pẽdet natura duratio rei. Nihil enim refert ad naturalẽ durationẽ rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an nõ, sed solũ an in ipsa sit unde possit deficere, an non. & in hoc errauit manifeste Sco. dicẽs, nec aliquando non esse, nec posse nõ esse per propriam potentiam uariat mensuram rei. Et fundamentum eius est ualde debile, scilicet quia si angelus annihilandus esset, nil minus mensuraretur æuo. Liquet enim quòd naturaliter non fore aliquãdo, & similiter posse naturaliter non esse uariant naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, ut dicitur 10. Metaph. sunt substantia aut in substantia. uariant inquam natura generice, adeo ut nihil sit eis uniuocũ. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo: quia scilicet annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extraneo, ipse enim quantum est per se semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem æternitate mẽsurari, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundum quid æuo, mutabilem autẽ simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter, æuo mensuratur. Operationes uero eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, æuo mensurari nequeunt. Æuo nanque mensuratum æuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est, nullum autẽ naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoticum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si fit in sensu cõposito est falsissima, quoniam, ut dicitur in primo periher. unumquodque necesse est esse dum est: ita omnia manentia dum manent habent uniformem modum essendi, quia sunt necessario: & tamen non habent eandem mensuram. Nec ad hunc sensum arguens facit illam, sed absolute seu in sensu diuiso. Et tũc dicitur, quòd modus manendi est multiplicitер distinguibilis, scilicet uel penes necessarium & possibile, uel penes permanẽs & successiuum, uel penes defectibile & indefectibile: & quocũque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mẽsura, sed alia est mensura necessarij omnino, ut Dei, & alia necessarij simpliciter: possibilis autem secundum quid, ut sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia non mensurantur una mensura, quoniam quædam tempore continuo, & quædam tempore discreto, ut dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mẽsura, ut patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniam alia est mẽsura successiuorum successione continua, & alia successentium successione discreta, ut dicetur. De defectibili autem & indefectibili iam patet defectibilitatem non esse modum rei, ut ab eis timuimur, fed dicere potentiam extraneam, & propterea non est ad propositum: & esset nihil minus falsa, ex eo quòd non omne defectibile unica mẽsura certificatur. Ex his autẽ sim plicibus patet resp̃sio ad modos compositos: puta permanẽs defectibile & similes. Ad formam ergo propositionis dicendum est, q̃ habere uniformem modum manendi intrinseci rei: & p se respicientem naturalẽ durationẽ rei, est ratio uniformis seu ciusdẽ mensure durationis, & nõ absolute habere uniformẽ modũ manendi: & ideo fallum est antecedẽs illius cõsequentiæ. Et iã exclusa est eius probatio.

¶ Ad secũdum negatur antecedens, ut patet in litera, nec est uerum q̃ Augu. dicat illud nisi iã sensu inferius manẽstando, accipiendo scilicet quum pro æternitate participata.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur nũc tempore non cõtinui, sed discreti.

¶ *Num operationes angeli mensurentur tẽpore.*

COntra primã propositionem, scilicet angeli mensurantur tẽpore: arguit Sco. ibidem: sed quoniam argumenta fua militant cõtra tenentes eas mensurari tempore discreto, quod sit species quantitatis: & hæc propositio non est S. Tho. quoniam apud nos tempus discretum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu discreto: qui nihil aliud est quàm successio operationis spiritualis ad aliam operationem spiritualem: quales sunt. duæ intellectiones sine fantasmatum seruitio. Numerus autem de prædicamento quantitatis sequitur diuisionem continui: oportet ut tempus hoc sit numerus transcendens cõpositus exunitatibus transcendentibus: quia inquam sic est, unum tantum ex Scoto motiuum afferendum censui, scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate, oportet etiam multiplicari tempora non solum in pluribus, sed ita eodem respectu actuum intellectus & uoluntaris &c. hæc autem uidentur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & discretum: propter spirituales operationes substantiarum spiritualium: careremus enim aliter proportionaris mensuris. Illæ enim cum sint immediate sibi inuicem succedentes & instantaneæ secundum se, quia quælibet est tota simul, eleuantur manifeste supra tempus continuum & eius instãtia: ad æui autem excellentiam non attingunt, quia corruptibiles materialiter sunt. Oportet ergo ut sine propria mensura remaneant tam nobilia entia, aut tẽpus discretum ponere: cuius instantibus operationes ipsæ in se mensurentur. Hæc enim sunt ipse motus spirituales angelorum: cuius numerus est tempus, per quod dicit Augustinus monere Deum spiritualem creaturam. Multiplicatio autem temporis discreti in pluribus angelis aut in eodem, iudicio meo non est necessaria nisi materialiter: quemadmodum etiam tempus continuum quo nostra mensurãtur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & æuum in omnibus æuiternis. Consonum namque rationi uidetur, ut sicut omnia æuiterna simplicissimo æuo mensurantur, quod solum est æuum formaliter, ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatione seu simplicissimo nunc illius mensuratur: & similiter omnis successio operationum, simplicissima successione. Talis autem operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inuenitur: quæ cõstat esse supremum angelum, in quo, ut dicetur, est etiam æuum. Et quia operationes intellectus sunt materialiter priores & simpliciores operationibus uoluntatis, erit unum tempus omnium huiusmodi temporalium, quod est primo mensura operationum succedentium in intellectu primi angeli: & ex consequẽti & extrinsece mensura cæterarum operationum tam suarum quàm aliorũ spiritualium. Cum his tamen (ut dictum est) stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus iuxta numerum mensuratorum operum: eò quòd unũ & multa, quæ consequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipsis. Dixi autem quasi materialiter: quia non oportet quòd omnino uniuoce saluetur proportio temporum nostrorum ad tẽpus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est si est quasi talis.

¶ *Num beata uisio in angelis mensuretur æternitate participata.*

COntra tertiã uero propositionẽ, scilicet operatio beata mẽsuratur æternitate participata, arguit idẽ in 4. di. 49. q. 6. Operatio beata non est immutabilior æuiterno: ergo non mensuratur æternitate, sed æuo. Consequentia nota. Et antecedens probatur. Tum quia operatio beata est simpliciter minus nobilis quàm substantia angeli beati: quoniã substantia est nobilior accidente. Tũ quia perfectio ipsius operationis beatæ nõ est immutabilior substantia eiusdẽ operationis: quoniam id quod inest alicui per accidens, nõ est immutabilius eo quod inest per se. Constat autem quòd substantia operationis mensuratur æuo: ergo.

Præterea,

¶Præterea. Æternum ut distinguitur cõtra æuiternum, non solum est totum simul, sed est indefectibile carens potentia ad non esse: sed nullum creatum, est huiusmodi. ergo.

¶Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd quamuis æuũ nihil aliud sit q̃ æternitatis participatio, distinguitur tamen à S. Tho. hic & in 3. contra. gen. ca. 16. & in 4. sentent. 49. quæst. 1. artic. 2. quæst. 3. æternitas participata ab quomon sicut perfectum à minus perfecto in eadem specie, sed sicut perfectius à minus perfecto diuersorum or dinũ. Æternitas quippe cum sit propria mẽsura diuini esse, participata æternitas consequenter est propria mẽ sura esse diuini ordinis. Esse autem diuini ordinis dico, quod possibile est connaturale esse cuicunque creaturę fiẽri, aut factibile de quo in quæst. 12. latior erit sermo. Aeuum autem est mensura esse immutabilis quidem, sed naturalis ordinis. Et hæc est per se primo differẽtia inter ęternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & alię differentię fluunt, & omnes difficultates soluuntur.

Quia ẽn operatio beata diuini est ordinis, ideo æternitate dicitur mẽsurari participatiue. Hinc etiam oritur uis conclusionis impugnatæ à Sco. scilicet, Intellectus creatus non potest ex se in operationem beatam, ergo mensuratur æternitate. Ex primo siquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & post, ergo mensuratur æternitate.

¶Vnde ad primam rationem Sco. negatur ante cedens: quoniam operatio beata, dato, quòd ipsa in se non esset immutabilior quiterno: est tamen immutabilioris ordinis: quia diuini. & propterea dicitur, est immutabilior ęuo. sum suum genus. Dixi autem, dato quòd non sit &c. quia minor mutatio sufficit ad non esse operationis beatę quàm substantiæ angeli, quia hæc exigit annihilationem, illa nõ. Est & rursus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet. una siquidem visio beata absque omni mutatione continet visiones omnium sperantium ad uniuersum eminenter. Nullum autem quiternum ad hanc immutabilitatem ascendere potest.

¶Ad probationem autem primam dicitur, quòd sicut actus est simpliciter nobilior potentia: & tamen substãtia est simpliciter nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi econtra. Ita in proposito, & hæc est uera, quòd substantia est nobilior accidente. Et similiter hæc, quòd esse diuini ordinis est nobilius esse naturali: & propterea utrunq; est uerũ in diuersis ordinibus. Substantia quippe angeli est nobilior secundum esse naturæ, operatio autem beata secundum excellẽtiam deitatis. Et si proprie loqui uolumus, equiuoce comparari uidentur.

¶Ad secundam autem probationem negatur quòd substantia operationis beatę mensuretur euo. substantia enim operationis & eius perfectio una res numero sunt & eadem mensurantur mensura. unde non solum beatitudo operatiõis, sed ipsa operatio beata mensuratur æternitate participata. Falsum quoque est quòd perfectio non sit immutabilior substantia operationis, eo modo quo distinguuntur: quoniam substantia operationis si sine perfectione beatitudinis esset, in instanti temporis discreti mensuraretur. Perfectio autem deitatis mensurã æternitatis adducit: non eo modo quo accidens superinducitur, sed eo potius modo quo differẽtia generi adueniens naturam affert specificam. Et propterea non ualet probatio in oppositum de Deo quod inest per accidens. cõstat enim quòd natura generica aut quasi generica secundum se non talis aut tantæ perfectionis ex perfectione differentiæ adueniẽtis: quę tamen generi accidere cõceditur, perfectionem tãtam ac talem assequitur, ita quòd unum ens perfectum sit, & sic est in proposito.

¶Ad secundam autem obiectionem principaliter dicitur, quòd proprie loquẽdo beatus ut sic, caret potentia ad non esse beatum: sicut cœlum caret potentia ad non esse rotundum. Quemadmodum enim materia prima si reciperet formã unam æquiualentem omnibus formis generabilium & corruptibilium careret potentia ad non esse illius formæ: ita intellectus habens actum beatum caret potentia ad non esse illius actus. Actus enim ille est omnium bonorum non aggregatione, sed eleuatione perfectus: & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit. Extenso autem uocabulo ut arguens utitur uocabulo potentiam non esse potẽtiam logicam uel obiectiuam, dicitur, quòd æternum per essentiam oportet carere omnino potentia ad non esse: nõ autem per participationem, sed sat est ut distinguatur contra quiternum diuersitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam, istud uero naturę.

¶*Num esse rerum generabilium mensuretur tempore.*

CONtra quartam propositionem arguit Scotus in secundo ubi supra non aliter quàm contra primam, scilicet esse substantiale habet eundem manendi modum quandiu est quem habet quiternum: quia successione caret &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter, respondere quàm superius. Non enim penes habere esse modo successiuo uel permanenti distinguuntur mẽsuræ, sed penes mutabile & immutabile, ut dictum est. Sed aduerte hic, quòd Scotus ibidẽ nititur soluere rationem San. Tho. ad hoc in responsione ad tertium in præcedenti articulo factam, scilicet quia motus est mensura non tantum motus, sed etiã quietis. Ait enim quòd substantia bonis absolute mensuratur quoniquies autem eius tempore: nec aliud ex illa sequitur ratione. Sed hęc responsio non est sufficiens cum transmutabilitate secundum electionem: quãtum ad eorum naturam pertinet: & cum transmutabilitate intelligentiarum & affectionum & locorum suo modo[c]. Et ideo huiusmodi mensurantur quo: quod est medium inter æternitatem & tempus. Esse autem, quod mẽsurat æternitas, nec est mutabile, nec mutabilitari adiunctum. Sic ergo tempus habet prius & posterius: quum autem non habet in se prius & posterius, sed ei coniungi possunt. æternitas autẽ non habet prius neque posterius, neque ea compatitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd creaturæ spirituales quantum ad affectiões & intelligentias, in quibus est successio, mẽ surantur tempore[c]. Vnde & Augustinus ibidem dicit, quòd per tempus moueri, est per affectiones moueri. Quantum uero ad eorum esse naturale mensurantur æuo. Sed quantũ ad uisionem gloriæ participãt æternitatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd æuum est totum simul, non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ in ipso esse angeli in se considerato non est differentia præteriti & futuri, sed solum secundum adiũctas mutationes. Sed quod dicimus angelum esse uel fuisse uel futurum esse, differt secundũ acceptionem intellectus nostri, qui accipit esse angeli per comparationem ad diuersas partes temporis. Et cum dicit angelum esse uel fuisse, supponit aliquid cũ quo eius oppositum non subditur diuinæ potentię[c]. Cũ uero dicit futurum esse, nondum supponit aliquid. Vnde cum esse & nõ esse angeli subsit diuinæ potentiæ, absolute consideranda potest Deus facere, quod esse angeli non sit futurum: tamen non potest facere quod nõ sit dum est, uel quod nõ fuerit postquã fuit.

¶Ad quartum dicendum, quòd duratio qui est infinita: quia non finitur tempore. Sic autem esse aliquod creatum infinitum, quod non finatur quodam alio, non est inconueniens.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum sit unum æuum tantum.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit tantum unũ æuum. Dicitur enim in apocryphis Eldræ, Maiestas & potestas æuorum est apud te Domine.

¶Præterea, Diuersorum generũ diuersę sunt mensuræ. Sed quædam æuiterna sunt in genere corporalium, scilicet corpora cœlestia:

¶Ad hæc facile patet responsio ex dictis. cuum enim, sine quiternum non continue fit proprie loquendo, fed conseruatur à Deo. Nec potest deficere ab esse ex intrinseco, sed Deus potest ipsum annihilare. Et propterea non sequitur, ergo non est totum simul. Si enim posset ex intrinseco esse plus, aut minus, aut præcise tantum secundũ durationem, tunc non esset totũ simul, sed ex eo quod Deus potest, nõ sequitur hoc in natura cui, seu quiterni. Natura enim rei nõ est metienda secundum uires diuinas, sed proprias. In casu autem annihilationis & recreationis dicitur quòd esset successio instantium mẽsurantium creationem, annihilationem, & recreationem, & non ipsius cui. Instantia enim illa nihil cui sunt, sed sunt partes temporis discreti, cuius iam meminimus. Idem enim esset tunc iudicium de illo angelo, sicut esset de duobus angelis: quorum unus prius altero crearetur. utitur enim euo tunc ille unus quasi duo.

¶In responsione ad tertium, aduerte quòd ibi distinguitur esse angeli dupliciter. uno modo absolute, & sic non habet præteritum, nec futurum: sed subditur diuinæ potentię: & potest non esse per potentiam in alio. Alio modo ut coexistens differentiis temporis realis uel imaginarij: & habet præteritum & futurũ: & sic dicimus quòd fuit & quòd erit. & sic secundum futurum subditur diuinę potentiæ: non secundum præteritum. Quia supponitur incompossibile, ut in litera dicitur. Et nota quòd autoritas Hierony. ad Marcellã, solus Deus non nouit præteritum & futurum. & similiter Augusti. Præsens si stat, est æternitas. & similes intelliguntur secundum fe. & omnia quæ in eis sunt. Angelus enim secũ dum affectiones habet præteritum & futurum: similiter cuum. patet adiuncta, nõ stat: ut in præcedenti arti. dictum est.

a ¶*Super Quæstionis decimæ Articulum sextum.*

IN titulo unum numero.

¶In corpore 4. Primo ponuntur opiniones diuersæ de quæsito. Secũdo ponitur uia discutiendi quæ opinio sit uerior: & dicitur, q̃ ex causa unitatis ẽ poris est procedendũ: & probatur, quia in cognitiõe spirituali uel corporalia peruenimus. Tertio ipsum uiã ingreditur, ubi 4. opiniões de causa unitatis ẽporis afferuntur. Prima ex unitate numeri. Secunda ex unitate principij, scilicet ęternitatis. Tertia ex unitate primi subiecti, scilicet materiæ primæ. Quarta ex unitate primi motus. Et prima gdẽ reprobatur sic, rẽpus nõ est numerus absolute, sed numeratus in motu scilicet cõtinuo. ergo nõ ex unitate numeri est un⁹. Secũda uero & tertia simul sic, Tẽpus est unũ simpliciter. ergo nõ est unũ principio. & subiecto remoto tantũ, tenet sequela. quia unũ subiecto uel principio sunt unum secundũ quid. Quarta aũt probatur sic, Primus motus est simplicissimus. ergo mensura æterorum. ergo comparatur ad tempus, non solum ut mẽsuratum ad mensurã, sed ut subiectum ad accidens: ergo ex eius unitate est tempus unum. consequentia prima probatur ex 10. Metaph. Aliæ uero relinquuntur per se notæ, quoniam cõstat quòd quantitas primi mensurati est ipsius mẽsura coniuncta, cęterorũ uero separata. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, sed primi tantum. sicut uniuersaliter accidens multiplicatur ad multiplicationem subiecti. cum ergo primum non multiplicatur: ergo nec mensura, ut in proposito. Quarto principaliter ex ista assignata uia ad quæsiti responsionem inducit, iuxta duas opiniones de angelis duas cõclusiones ponens. Altera est. gua sunt multa, probatur: prima quiterna sunt multa. ergo. Altera est, cuum est unum tantum. probatur: primum quiternum est unum tãtum. ergo. Antecedẽtia sunt ipsæ opiniones diuersæ. consequentiæ fundãtur super processu facto de unitate temporis: cuius radix fuit, mensura multiplicatur ad multiplicationem primi mensurati. & quoniam ex his non habetur responsio ad quæsitum certa, ideo subdit tenendam esse secundam conclusionem. Quia probabilior est illius opinio, ut inferius patebit. & sic conclusio responsiua est, Aeuum est tantum unum.

¶Aduerte hic, quòd sicut quilibet motus habet propriũ prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & consequenter proprium tempus: sed quoniam non cuiuslibet motus numerus est certificatiuus omnium motuum ex natura sua, sed tãtum numerus primi motus propter eius simplicitatẽ maximã. ideo solus primi motus numerus cęteris compleie rationem habet. Et propterea tempus est unum numero formaliter complete rationem habet. Et propterea tempus est unum numero formaliter complete rationem habet. Et propterea tempus est unum numero formaliter complete

sic in proposito.unum non est formaliter prius, sed includit ens, ratione cuius non valet sequela.est unum.ergo immutabile.sed econuerso.

¶ Titulus clarus.

Comm. ¶ In corpore duæ conclusiones. Prima directe responsiua quæsito.unum addit supra ens non rem aliquam, sed solam negationem diuisionis. probatur. unum nihil aliud significat q̃m ens indiuisum. Ergo. Secunda uero conclusio est corrolaria.unum conuertitur cum ente: & nihilominus probatur. Esse cuiuslibet rei consistit in indiuisione. ergo. antecedens probatur dupliciter.primo inductiue in esse simplicium & compositorũ, secundo à signo : quo unumquodq; custodit suam unitatẽ sicut entitatem : omnia patent clare in litera.

¶ *Nũ quod enti additur ex uno sit formaliter aliquid positiuum.*

Quæstio. Circa primum conclusionem occurrit dubium ex duplici capite:quoniã & Aui. tenet unum addere rem aliquam supra ens. & Sco.tenet addere realitatem quãdam. Sed ga cõtra Aui. positionem in 4. Meta.ab Arist.& hic disputatur in litera, Sco. opinio in 4. Meta.tangenda est.Putans ergo unum signare passionẽ entis,dicit ipsum importare formaliter rem positiuam,eandem realiter ipsi enti : sicut uniuersaliter tenet passionem idẽtificari proprio subiecto.Probaréque nituntur sequaces eius intentum ibidem multipliciter . Primo unum formaliter, id est ut distinctum cõtra ens est idem realiter quod ens.ergo est aliquid positiuum. tenet sequela: quia negatio nõ potest idẽtificari enti reali. Secũdo unum formaliter est extra nihil , utpote entis passio . ergo est positiuum. Tertio unũ formaliter habet rationem primæ mẽsuræ & principij numeri: ergo ut prius.Quarto unum dicit perfectionem simpliciter.ergo. probatur antecedẽs. tum quia in unoquoque est melius ipsum quàm nõ ipsum. Tum quia fit reductio ad summe unum : sicut ad summe bonum &iustum &c. hoc enim est proprium perfectionis simpliciter.

¶ Ad hoc breuiter respondetur.& primo quidem distinguitur antecedens:quia esse idem cõtingit dupliciter,scilicet positiue & negatiue. Vnum autem formaliter est idem enti negatiue : quia non aliam naturam significat,sed eandem alio modo,ut dicitur quarto Metaphysic.& sic consequentia nihil valet.

¶ Ad secundũ uero dicitur.q̃ unũ formaliter nõ est magis extra nihil quàm alia priuatiua, seu negatiua in genere.est ergo extra nihil sic:& tũc negat cõsequẽtia.

¶ Ad tertium autem negatur consequentia. quoniam mensurare cõmune est positiuis & negatiuis.non solum enim in generibus entium simplicissimum mensurat reliqua,sed etiam in generibus egritudinum & peccatorũ, ut patet in moralibus.Minimum enim in uitiis gulę mensura est reliquorum:& minimum absolute,id est unum mensurat multitudinem absolute. utrũque tamen est negatiuum,scilicet multitudo & unum,ut in litera huius quæstionis dicitur.Idem autem intelligo numerum transcendẽtem & multitudinem absolute:& propterea consequens est negatiui numeri negatiuum principium esse.

¶ Ad quartum negatur antecedens. Vnum enim nõ dicit perfectionem nisi diuiso priuata dicat imperfectionem. Vnde sicut relatio formaliter nõ dicit perfectionem simpliciter,ita nec unitas eius, alioquin paternitas & filiatio diuinæ essent simul imperfectę:quia nõ una. Et sicut esse substantiale dicit perfectionẽ: ita & unitas eius. Abstrahit ergo unum à perfectione,& imperfectione.

¶ Ad primum uero probationem ex diffinitione Ansel.dicitur,quòd deficit hic illa particula melior. Quoniam quod non est bonum,non potest esse melius.

¶ Ad secundam uero dicitur, quòd reductio illa non est propria perfectionibus simpliciter,sed cõmunis etiã negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summe immutabile ad summe immateriale &c. Quamuis etiam posset cõgrue dici, quòd quia,ut dicitur 4.& 7. Metaph.analogum absolute inuestigarum quæritur pro primo,ac per hoc primo unũ,quod est unũ substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summe unum:sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum:quia ratione substantię,quam implicat perfectio ista,inest.

¶ In responsione ad primũ. Aduerte quòd scotistę inuehuntur contra rationẽ Auer.in 4. Meta.comment. 3. contra Aui. qua hic usus est, Sanct. Tho. aiũt enim quòd est sophistica figurę dictionis. quoniã mutatur quo in quod. Id namque quo res est una, est unũ ut quo:nõ ut quod. & ideo nõ sequitur processus in infinitum:sicut nec ab albo & albedine . Sed hæc reprehensio valde rudis est. Tum quia cõstat in transcendẽtibus concretum uere prædicari de abstracto. Entitas enim est ens,& unitas una :ac per hoc nõ mutatur quo in quod. Sed utitur ratio ipso quo utroque modo,scilicet ut quo & quod. Et ideo optime cõcluditur:nec est simile de albo & albedine,quia nõ est alba. Tum qa si unũ addit naturã aliã supra ens puta supra hominẽ, aut leonẽ:ij ratiõe hæc est uera , natura hominis est una,ergo erit una , natura unitatis est una:omnis enim natura una est.Nec excusat hoc adiacentia naturę, scilicet quia natura unitatis semper inest alij: & propterea est quo. Commune namque est omni naturæ siue substanti, siue inexistenti esse unũ,ut patet in accidentibus.ergo stat ratio in suo robore. De uno autẽ,quod est principii numeri,quale accidens sit,præsentis nõ est negotij,sed erit quæstio specialis.

¶ In responsione ad secundum nota diligenter:quoniam hoc argumentum fluctuare facit eruditos:quia non penetrant hanc responsionem. Scito quòd respõsio literæ stat in illis uerbis . Ens diuiditur per unũ & multa quasi per unum simpliciter. Et & multa secundũ quid. Et ly simpliciter & secundum quid non determinant ly unum,aut ly multa,sed determinãt ly diuiditur. Et est sensus, quòd ens diuiditur simpliciter per unum, & secundum quid per multa, id est unum continetur simpliciter sub ente,multa autem secũdum quid.unde & statim hoc probatur in litera. Nã & ipsa inquit multa non continentur sub ente,nisi ut participant uno.Et quoniam cõstat quòd natura talis diuisionis est,quòd membrum simpliciter æquatur diuiso absolute sumpto:& merito:quoniam membrum secundum quid nõ sapit diuisum nisi secundum quid:ideo stat respõsio optime,& quòd unum cõuertitur cum ente:& tamen est diuisionis membrum.Exemplum huius est.si distinguitur homo in hominem in actu,& hominem in potentia. Et similiter domus in domum in actu & potentia &c. Reliqua in hac responsione posita sunt ad perfectionem doctrinæ,& ad explanationem intenti:quoniam & unum tam simpliciter quàm secundum quid:& multa tam simpliciter quàm secũdum quid uno participant.

¶ *Super Quæstionis undecimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. unum opponitur multis diuersimode.probatur. unum principium numeri opponitur numero ut mensura mensurato, unum autem conuersum cum ente , opponitur ut indiuisum diuiso.ergo. Antecedens pro prima parte probatur ex 10. Meta. quia uni primo conuenit mensura,& numerus est multitudo mensurata.pro secunda patet.consequentia autẽ est cuidens,quia alia est oppositio relatiua, alia priuatiua.

¶ Aduerte hic,quòd quamuis litera intendat de diuersis unitatibus & multitudinibus loqui,ex hac tamen doctrina optime deducere poteris,quòd eadẽ unitas diuersimode sumpta,scilicet ut principium numeri,& ut indiuisi opponitur diuersimode eidem multitudini diuersimode sumptę,scilicet sub ratione numeri,& sub ratione diuisi. Et sic hic distinctio erit,quandoque rerum, quandoque rationum. & quando est rationum cõuenit utrique uni, & utrique multitudini quoniam & unum conuertum cum ente principium est numeri transcendẽtis, & unũ in prędicamẽto quãtitatis est idiuisum.

¶ *Num multitudo & quomodo ex unitatibus componatur.*

Quæstio. In responsione ad secundum dubiũ occurrit quomodo uerificatur quòd multitudo cõponitur ex unitatibus, non secũdum id quod habent de indiuisione, sed secundum id quod habent de entitate.hoc enim in multitudine transcendenti de qua litera loquitur manifeste est impossibile. Quoniam aut hic est fermo de multitudine,ut multitudo est aut de rebus multis . Non de rebus multis:ut patet ex ui argumenti, & responsionis, cum dicitur, quòd multitudo est totũ here rogeneum. De ipsa autẽ multitudine constat, quòd non componitur ex rebus unis , sed ex unitatibus . Alioquin multitudo transcendẽs ut multitudo est esset substãtia,utpote ex substãtiis rerũ composita. ¶ Ad hoc dicitur quòd tam unum quàm multa transcendẽter sumi possunt dupliciter . Vno modo substantialiter, alio modo cõplexiue, seu formaliter. Si sumatur primo modo,cõstat quòd multitudo componitur ex rebus unis: & quòd est substantia seu ens reale , & sic uidetur secũdum planum literæ sensus textus primo interpretandus. Et si obiciatur. ergo non loquitur de multitudine formaliter,dicetur,q̃ loquitur de multitudine formaliter quãtũ ad id quod realiter est. Altius tamen atque formalius loquendo dicendum mihi uidetur, quòd hic est sermo de unitate & multitudine formaliter & uniuersaliter : & q̃ per illa uerba unitates secundum id quod habent de entitate, non intrẽdit litera rem, quæ est una, sed intendit ipsam unitatis naturã, prout entis actũ exercet. Quod ut clarius percipiatur ab uno in genere quãtitatis incipiamus. Vnitas de genere quantitatis sumi potest dupliciter. Vno modo ut est non numerus,quod est esse non diuisum in se,quemadmodum numerus est diuisus in plures unitates, Et sic patet quod nõ componit numerum : sicut nec domus componit domum. Alio modo ut est in se talis entitas puta accidens, & sic componit numerum. unitas quoque trãscendens dupliciter sumi potest. Primo ut est indiuisa quod est esse nõ multitudinem.Et sic impossibile est componere multitudinem ratione dicta. Alio modo secundum id quod est, id est secundum ipsam negationem diuisionis:nõ inquantum exercet actum priuationis,fed inquãtum habet entis rationem.Et sic componit multitudinem formaliter,& completiue sumptam, Ita quòd hæc distinctio contracta ad unum & multa transcendenter,non est distinctio priuationis à subiecto positiuo:sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo. Ita qđ ipsa indiuisio ut exercet actum priuationis non componit.Et ipsamet ut cuiusdam entitatis rationem habet componit multitudinem:quæ secundum ueritatẽ negatiuum ens formaliter est magis quàm unũ,& quòd hæc sit mens literę,nõ solum ex formali sensu patet,sed ex responsione ad quartum.ubi dicitur,quòd diuisa non habent rationem multitudinis nisi utrũque diuisorum habeat rationem unius.hic enim manifeste apparuit, quòd multitudo formaliter ex unitatibus formaliter consurgit.& consequenter ex negatiõibus, quoniam solam negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶ *Num diuisio unitatem præcedat secundum nostræ apprehensionis rationem,uel simpliciter.*

IN responsione ad quartum dubium occurrit quomodo uerificatur illa uerba Diuisio est prior unitate nõ simpliciter,sed ẽ cundum nostræ apprehensionis rationem. Videtur enim, quòd diuisio sit simpliciter prior unitate.quoniam habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autem se habet ad unitatem ut habitus ad priuationẽ.ergo. Nec potest dici q̃ diuisio non est uere habita quo priuat unitas secũdum se. Sed est habitus secundum nostrum modum intelligẽdi : quia oporteret assignare saltẽ circũlocutiue quis est ille habitus quo priuat secundum se unitas. Nec facile esset hoc fingere: quia ille habitus secundum se ut est quid positiuum , aut negatiuũ. Si positiuum,ergo aliquid positiuũ ultra ens est ante unitatem:quod est impossibile.Si negatiuum ergo aliqua negatio est ante unitatẽ. Et si hoc non inconuenit cur inconuenit diuisionẽ , quæ negatio est esse ante unitatem.

¶ Ad hoc dicitur quòd labor est in æquiuoco. Ambæ siquidẽ propositiones sunt uerę, & q̃ diuisio est prior unitate simpliciter, id est secundum se in esse intelligibili tamen eo quòd diuisio negatio est, quę ens ratiõis est. Et q̃ diuisio est posterior unitate simpliciter,id est secũdum esse simpliciter, quod est esse in rerum natura.Esse enim intelligibile est secũdum quid tantum.Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio nõ sit prior negatiõe.Esse autem unum est esse hoc: & non esse nõ hoc.ubi patet: quòd in ratione unius claudatur negatio alterius extremę cõtradictionis. Extrema igitur contradictionis quorum est ipsa diuisio præcedunt naturaliter unitatem. Primo enim est homo , & in eodem priori est non homo in esse intelligibili. Et sic est diuisio. Deinde homo est homo,& nõ est nõ homo,quod est esse unum,id est indiuisum. Nõ ẽm est diuisum sed ita ut sit hõ & nõ hõ. ¶ Penes priuationem enim huiusmodi diuisionis unumquodque est & dicitur unum. Si unum priuatiuum nomen est secundum ueritatẽ,ut supponimus.Nullum autem inconueniens est negationem diuisionis esse priorẽ negatione unitatis.Quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem unitatis.Secunda autem propositio patet ex se.Nõ enim oportet ad hoc quòd homo sit & intelligatur unus, ut negatio hominis sit in aliqua natura:puta humana,aut cęlesti.Si enim solus homo esset,unus nihilominus esset sicut ante mũdi creationem Deus erat unus.Et Deus in nulla erat re.Creatis autem aliis posita est diuisio Dei à non Deo in rerũ natura.De qua diuisiõe dicit litera,quòd non est prior simpliciter,ut patet ex calce responsionis,ubi dicitur.Secũdo apprehendimus quod hoc ens non est illud ens, & sic apprehẽdimus diuisionem. Quid clarius:hoc ens non est illud ens dicẽdo diuisionem in rerum natura expressit.Et propter eandem diuisionem dixit,quòd simplicia ex compositis diffinimus. Diuisionem ergo tam realem quàm positiuã postposuit unitati formaliter.Non autem contradictoriam in esse intelligibili.

a ¶ *Vtrum Deus sit unus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deus non sit unus.Dicitur enim 1.ad Cor. 8. Siquidẽ sunt dii multi & domini multi.

¶ Præterea , unum quod est principium numeri,non potest prędicari de Deo,cum nulla quãtitas de Deo prædicetur.similiter, nec unum quod cõuertitur cum ente : quia immunitatis accidit quòd priuatio entis fundatur in ente:quod non accidit in priuationibus formarum spiritualium, ut uisus, uel albedinis,uel alicuius huiusmodi.Et sicut est de ente , ita est de uno & bono , quod conuertitur cum ente. Nam priuatio boni fundatur in aliquo bono : & similiter remotio unitatis fundatur in aliquo uno. Et exinde contingit quòd multitudo est quoddã unũ: & malum est quoddam bonum : & nõ ens est quoddam ens.[c] Non tamen oppositum prædicatur de opposito:quia alterum horũ est simpliciter , & alterum secundum quid. Quod enim secundũ quid est ens (ut in potentia) est nõ ens simpliciter, id est actu:uel quod est ens simpliciter in genere substãtię, est non ens secundum quid quãtum ad aliquod esse accidentale. Similiter ergo quod est bonum secundum quid,est malum simpliciter, uel econuerso:& similiter quod est non opponitur multitudini.

¶ Præterea,Nullum oppositum constituitur ex suo opposito : sed unum cõstituit multitudinem.Ergo non opponitur multitudini.

¶ Præterea,Vnum uni est oppositũ.Sed multo opponitur paucum. Ergo nõ opponitur ei unum.

¶ Præterea,*Si* unum opponitur multitudini, opponitur ei sicut indiuisum diuiso : & sic opponetur ei ut priuatio habitui. Hoc autẽ uidetur inconueniẽs,quia sequeretur quòd unum sit posterius multitudine,& diffiniatur per eam,cum tamen multitudo diffiniatur per unũ. Vnde erit circulus in diffinitione:quod est inconueniens. Non ergo unum & multa sunt opposita.

¶ SED CONTRA:quorum ratiões sunt oppositæ,ipsa sunt opposita. Sed ratio unius consistit in indiuisibilitate. ratio uero multitudinis diuisionem cõtinet. Ergo unũ & multa sunt opposita.

CONCLVSIO.

¶ *Vnum & multa non eodem modo opponuntur: unum enim numeri principium multis opponitur, ut mensura mensurato,unum autem aduersum cum ente multis opponitur ut indiuisum diuiso.*

¶ RESPONDEO dicendum , quòd unum opponitur multis , sed diuersimode. Nam unum quod est principiũ numeri,opponitur multitudini qui est numerus , ut mensura mensurato.Vnũ enim habet rationem primæ mensuræ,& numerus est multitudo mensurata per unũ:ut patet ex 10. Metaphysicæ.Vnum uero quod conuertitur cũ ente , opponitur multitudini per modum priuationis,ut indiuisum diuiso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum , q̃ nulla priuatio tollit totaliter esse , ga priuatio est negatio in subiecto secundũ Philosophum[c]. Sed tamen omnis priuatio tollit aliquod esse. Et ideo in ente ratione suæ communitatis accidit quòd priuatio entis fundatur in ente:quod non accidit in priuationibus formarum spiritualium, ut uisus, uel albedinis,uel alicuius huiusmodi.Et sicut est de ente , ita est de uno & bono , quod conuertitur cum ente. Nam priuatio boni fundatur in aliquo bono : & similiter remotio unitatis fundatur in aliquo uno. Et exinde contingit quòd multitudo est quoddã unũ: & malum est quoddam bonum : & nõ ens est quoddam ens.[c] Non tamen oppositum prædicatur de opposito:quia alterum horũ est simpliciter , & alterum secundum quid. Quod enim secundũ quid est ens (ut in potentia) est nõ ens simpliciter, id est actu:uel quod est ens simpliciter in genere substãtię, est non ens secundum quid quãtum ad aliquod esse accidentale. Similiter ergo quod est bonum secundum quid,est malum simpliciter, uel econuerso:& similiter quod est

tur tripliciter. Primo Deus codē formaliter est Deus & hic ergo est unus. antecedens patet ex quæstiōe tertia: quia idē est omnino hic Deꝰ & natura diuina. consequentia, probatur. Impossibile est pluificari hīc. ergo & Deū. Secūdo. Deus est uniuersaliter perfectus: ergo unus, probatur cōsequētia à destructione consequētis ducēdo ad oppositum antecedētis, ut clare patet i litera. Tertio. Deꝰ omnia quę in uniuerso sunt, per se reducit in unum ordinē, ergo Deꝰ est unus.

¶ Quo ad primam partem, antecedēs probatur: quia diuersa nō cōueniunt in unum ordinē nisi ab aliquo.

¶ Quo ad secūdum uero sic: Deꝰ est perfectissimum & primum principium. ergo est per se & nō per accidēs principiū. consequentia uero probatur dupliciter. Tum quia melius per unum disponuntur res quàm per plura principia. Tū quia unius nō est causa per se nisi unū. per accidēs autē plura.

a ¶ *Super Quæstionis undecimæ Articulum quartum.*

TIrsus clarus ex dictis.

¶ In corpore una conclusio respōdua affirmatiue. Deus est maxime unꝰ, probatur. Deꝰ est maxīe ens & maxime idiuisus. ergo. antecedens, probatur. quo ad primā partē: qa est ipm esse, quo ad secundā, qa omnino simplex omni diuisibilitate caret. cōsequentia autem probatur ex ratiōe unius includentis ens & indiuisionē: omnia clara sunt in litera.

¶ In responsione ad primū dubiū est, quomodo priuatio suscipiat magis & minꝰ; propter diuisionem. Ipsa enim diuisio negatio est, de qua est eadem quęstio quomodo suscipit magis & minus.

¶ Ad hoc respondetur breuiter q diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enim ratiōale distat à lapide quàm boue. Et propterea maior est diuisio inter hominē & lapidē: & ppterea minor est unitas generis in quo conueniunt homo & lapis, ut patet.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum primum.*

IN titulo intellectus creatus non humanus, & hoc bene non. posset, absolute, siue per potentiam in alio, siue in se, uidere per essentiam, id est intelligere q̄ditatiue. Ita ut cōplete sciat terminare q̄stionē quid est de Deo. Cognoscere enī de aliquo quid, est uidere illud per essentiam, comportat priuationem, & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Non est igitur dicendum, quòd Deus sit unus.

¶ SED CONTRA est qđ dicitur Deut. 6. Audi Israël, Dominus Deus tuus unus est.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cū sit omnino simplex, & infinitæ perfectionis, est simpliciter unus, à quo est totius uniuersi ordo.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ Deū esse unū ex triꝫ demōstratur. Primo qdē ex eius simplicitate. Manifestū est enī q̄ illud unde aliqd singulare est, hoc aliqd, nullo modo est multis cōcabile. Illud enī unde sortes est homo multis cōicari potest: sed id, unde est hic homo, nō potest cōicari nisi uni tm̄. Si ergo sor, p id esset homo, p qđ est hic homo, sicut nō possunt esse plures homines. Hoc autē cōuenit Deo. nam ipse Deus est sua natura, ut supra ostensum estᵉ. Secūdum igitur idē est Deus & hic Deꝰ. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶ Sēcō uero ex infinitate eiꝰ p̄fectiōis. Ostensum est enī supra ᵉ, q̄ Deus cōprehēdit in se totā p̄fectionē essendi. Si ergo essent plures diꝫ, oporteret eos differre. Aliqd ergo cōueniret uni qđ nō alteri. & sic ille, in q̄ esset priuatio, nō esset simpliciter p̄fectus. Si aūt hoc esset, p̄fectio alteri eorū deesset. Impossibile est ergo esse plures deos. Vñ & antiq Philosophi quasi ab ipsa coacti ueritate ponētes p̄incipiū infinitū, posuerūt unū tm̄ p̄incipiū.

¶ Tertio ab unitate mūdi. Omnia enī q̄ sunt inueniūtur esse ordinata adinuicē, dū quædā gbuscā deseruiūt. Quæ autē diuersa sunt in unū ordinē nō conueniēt re, nisi ab aliquo uno ordinarētur. Melius enī multa reducūtur in unū ordinē per unū, q̄ per multos ᵍ: quia per se unius unū est causa, & multa nō sunt causa untꝫ nisi per accidēs: inquātū scili cet sunt aliquo modo unū. Cum igitur illud, quod est primū, sit p̄fectissimū & per se, nō p accidēs, oportet q primū reducēs omnia in unū ordinē sit unū tantū. Et hoc est Deus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ dicitur diꝫ multi secundū errorē quorundā, qui multos deos colebāt: existimātes planetas & alias stellas esse deos, uel etiam singulas partes mūdi. Vnde subdit, Nobis autē unus Deus &c. Ad secundū dicendū, quòd unū secundū quod est principiū numeri, nō prędicatur de Deo, sed solū de his, quæ habēt esse in materiaᵉ. Vnum enim, quod est principiū numeri, est de genere mathematicorū: quæ habēt esse in materia, sed sunt secūdū rationē à materia abstracta. Vnū uero, quod cōuertitur cū ente, est quoddā metaphysicū, quod secundū esse nō depēdet à materia. Et licet in Deo nō sit aliqua priuatio, tamen secūdū modū apphēsiōis nostrę nō cognoscitur à nobis nisi p modū priuatiōis & remotiōis. Et sic nihil, phibet aliqua priuatiue dicta de deo p̄dicari, sicut q̄ est icorporeᵉ, infinitᵉ, & similiter de Deo dicitur q̄ sit unus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum deus sit maxime unus.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd Deus non sit maxime unus, unum enim dicitur secūdum priuationem diuisionisᵉ. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus non dicitur magis unus quàm alia, quæ sunt unū.

¶ Præterea, Nihil uidetur esse magis idiuisibile q̄ id qđ est indiuisibile actu & potētia, cuiusmodi est p̄ctus & unitas. Sed in tātū dicitur aliqd magis unū in quātū est indiuisibile. Ergo nō est magis unū q̄ unitas & p̄ctꝫ.

¶ Præterea, Quod est per essentiā bonū, est maxime bonū. Ergo quod est p essentiā suā unū, est maxime unū. Sed omne ens est unū per suam essentiāᵉ, ut patet per philosophū in 4. Meta. Ergo omne ens est maxime unū. Deꝰ igitur nō est magis unū q̄ alia essentia.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boē. quòd inter omnia, quæ unum dicuntur, arcem tenet unitas diuinæ trinitatis.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ cū unū sit ens idiuisum, ad hoc q̄ aliqd sit maxīe unū, oportet q̄ sit maxime ens, & maxime idiuisum. Vtrūq; aūt cōperit Deo. Est enī maxime ens, inquātū est nō habēs aliquod esse derer minatū p aliquā naturā, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistēs omnibꝫ modis indeterminatūᵉ. Est aūt maxime idiuisum, inquātū nec̄ diuiditur actu, nec̄ potentia secundū quēcunq; modū diuisionis, cū sit omnibus modis simplex, ut supra ostensum estᵉ. Vnde manifestū est q̄ Deus est maxime unus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ licet priuatio secūdū se nō recipiat magis & minus, tamen secundū q̄ eius oppositū recipit magis & minus, etiā ipsa priuatiua dicūtur secundū magis & minusᵉ. Secundū igitur qđ aliquid est magis diuisum uel diuisibile, uel minus, uel nullo modo, secūdum hoc aliqd dicitur magis & minus, uel maxime unum.

¶ Ad secundū dicēdum, q̄ p̄ctus & unitas, quæ est principium numeri, non sunt maxime entia, cum non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maxime unum. Sicut enim subiectum non est maxime unum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

¶ Ad tertium dicēdum q̄ licet omne ens sit unum per suam substantiam, non tamen se habet æqualiter substātia cuiuslibet ad causandam unitatē: quia substātia quorundam est ex multis cōposita, quorundā uero non.

QVAESTIO DVODECIMA
quomodo Deus à nobis cognoscatur, in 13. articulos diuisa.

QVIA in superioribus cōsideraūimus qualiter Deus sit se cūdū seipsum, restat cōsideradum qualiter sit in cognitione nostra, id est quomodo cognoscatur à creaturis.

¶ Et circa hoc quæruntur 13.

¶ Primo utrū aliqs intellectus creatus possit uidere essentiā Dei.

¶ Secundo utrum Dei essentia uideatur ab intellectu per aliquā speciē creatā.

¶ Tertio utrū oculo corporeo Dei essentia possit uideri.

¶ Quarto utrū aliqua substātia intellectualis creata ex suis naturalibꝫ, sufficiēs sit uidere Dei essentiā.

¶ Quīto utrū intellectꝰ creatꝰ ad uidēdā Dei essentiā idigeat aliquo lumine creato.

¶ Sexto utrū uidētū essentiā Dei unꝰ alio pfectius uideat.

¶ Septimo utrū aliqs intellectꝰ creatꝰ possit cōprehēdere Dei essentiā.

¶ Octauo utrum intellectus creatus uidens Dei essentiā omnia in ipsa cognoscat.

¶ Nono utrum ea quę ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat.

¶ Decimo utrum simul cognoscat omnia quæ in Deo uidet.

¶ Vndecimo utrum in statu huius uitæ possit aliquis homo essentiam Dei uidere.

¶ Duodecimo utrum per rationē naturalem Deum in hac uita possimus cognoscere.

¶ Tertiodecimo utrum supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti uita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum uidere per essentiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ nullꝰ intellectus creatꝰ possit Deū p essentiā uidere. Chryso. enī sup Ioā. exponēs illud qđ dicitur Ioā. 1. Deū nemo uidit unquā: sic dicit, ipsum qđ est Deꝰ nō solū prophetæ, sed nec angeli uiderūt, nec archāgeli. Quod enim creabilis est naturæ, qualiter uidere poterit quod increabile est? Dion. etiā. 1. c. de di. no. loquens de Deo dicit, Neq; sensus est eius, neque phantasia, neq; opinio, nec ratio, nec sciētia.

¶ Præterea, Omne infinitum inquantum huiusmodi, est ignotum: sed Deus est infinitus, ut supra ostensum estᵉ: ergo est secūdum se ignotus.

¶ Præterea, Intellectus creatus non est cognoscitiuus nisi existēntium. Primum enim quod cadit in apprehensiōe intellectus est ens ᵉ. Sed Deus non est existens, sed supra existentia, ut dicit Dio. ergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum.

¶ Præterea, Cognoscēris ad cognitū oportet esse aliq̄ṫ proportionē cū cognitū sit p̄fectio cognoscētis. Sed nulla ē pportio ītellect ad creatū deum: quia in infinitum distāt. ergo intellectus creatus non potest uidere essentiam dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur primæ Ioan. 3. uidebimus eum sicuti est.

CONCLVSIO.

¶ Cum esse diuinum non sit determinatum ad aliquam naturam, ac simplicissimum, maxime unum Deum ipsum esse oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, cū unumquodque sit cognoscibile secundum quòd est in actu: deus qui est in actu purus absq; omni permixtione potentiæ, quantū in se est, maxime cognoscibilis est. Sed qđ est maxime cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile nō est, propter excessum intelligibilis supra intellectum. Sicut Sol, qui est maxime uisibilis, uideri non potest à uespertilione propter excessum luminis. Hoc igitur attendentes quidam posuerunt, quòd nullus intellectus creatus essentiam dei uidere potest. Sed hoc inconueniēter est. Cum enim ultima hominis beatitudo in altissima eius operatione consistat, quæ est operatio intellectusᵉ, si nunquam essentiā dei uidere potest intellectus creatus, uel nunquam beatitudinem obtinebit, uel in alio eius beatitudo cōsisteт, quàm in deo. Quod est alienum à fide. In ipso enim est ultima perfectio rationalis creaturæ: qđ est ei principiū essendi. Intantū enim unūquodque perfectū est, inquantum ad suum principium attingit. similiter etā est præter rationem. Ineſt enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus cōsurgit. Si igitur intellectus rationalis creaturæ pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desiderium naturæ. Vnde simpliciter concedendum est qđ beati dei essentiam uideant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd utraque autoritas loquitur de uisione comprehensionis. Vnde præmittit Dionysius immediate ante uerba proposita dicens: Omnibus ipse est uniuersaliter incomprehensibilis, & nec sensus est, &c. Et Chrysosto. parum post uerba prædicta subdit, notionem hic dicit certissimam patris consideratione & comprehensionem tantam, quantam pater habet de filio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd infinitum quod se tenet ex parte materiæ non pertingit ad formam, ignotum est secundum se ᵉ: quia omnis cognitio est per formam. Sed infinitum quod se tenet ex parte formæ non limitatæ per materiam, est secundum se maxime notum. Sic autem deus est infinitus, & non primo modo, ut ex superioribus patetᵉ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd deus non sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existens, sed quia est supra omne existens: inquantum est suum esse. Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quòd omnem cognitionem excedat: quod est ipsum non comprehendi.

¶ Ad quartum dicendum quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo unius quantitatis ad alteram, secundum quòd duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. alio modo quælibet habitudo unius ad alterum proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturæ ad deum, inquantum se habet ad ipsum ut effectus ad causam, & ut potentia ad actum. Et secundum hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum deum.

¶ ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem uideatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd essentia dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem uideatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus quoniam cū apparuerit, similes ei erimus, & uidebimus eum sicuti est.

¶ Præterea, Auguſt. dicit. 9. de Trini. Cum deum nouimus, fit aliqua dei similitudo in nobis.

¶ Præterea, Intellectus in actu est intelligibile in actu, sicut sensus in actu est sensibile in actu. Hoc autem non est nisi inquantum informatur sensus similitudine rei sensibilis, & intellectus, similitudine rei intellectæ. Ergo si deus ab intellectu creato uidetur in alio quin non in ordine ad altissimam causam & propriam theologo theologica cōsideraretur, ut de se patet.

¶ Quo ad tertium concluso responsiua est. beati uident dei essentiam. nec aliter probatur quàm reprobatione contradictoriæ, oportet enim alteram contradictionis partem esse ueram.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærendi. quæritur enim indefinite, An ad uisionem diuinam concurrat aliqua similitudo quomodocunque concurrat: sed quærendi occasio est, quia dubitatur, An deus possit uideri per aliquam similitudinem ex parte rei uisæ, id est, quæ sit repræsentatiua ipsius dei, ut ratio uidendi, sicut species uisibilis repræsentat corporali usui coloratum.

¶ In corpore tria. Primo notanum uisionis quo ad hoc quod est requirere similitudinem declarat. Secundo respondet quæsito, ibi: manifestum est autem. Tertio epilogat expressius quæ dam manifestans.

¶ Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quartum opportunū insinuatur.

¶ Primum est numerus requisitorum ad uisionem; & dicitur, quòd sint duo, scilicet *virtus uisiua*, & unio rei uisæ cum uidente. Et probatur, uisio non fit actu nisi res uisa sit aliquo modo in uidente, ergo.

¶ Secundum est modus unionis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei uisæ: & per similitudinem eius. & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis, uterque enim modus expressius est: quamuis alter negatur à corporalibus, quasi per hoc innueret in spiritualibus non impossibile fore.

¶ Tertium est modus similitudinis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet ex parte rei uisæ: & ex parte uirtutis uisiuę: declaratúrq; secundum membrum ex ui illius conditionalis uerè: si *virtus uisiua* habet esse à re, uisa *virtus uisiua* non solū esse ipsa, sed similitudo rei uisæ, ut patet: quia effectus est similis causæ. Ex his autem habes quartum, scilicet quòd uisio potest tripliciter fieri. primo per essentiam rei uisæ. secundo per essentiam *virtutis uisiuæ*. tertio per similitudinē medium repræsentantem rem uisam *virtute uirtutis* quæ dam patet ex dictis tot

modis cõtingit unionẽ rei uisæ cũ uidente uariari. Verũ ut litera cõsoni sumus, nomine essentiæ uirtutis uisiuę, non intelligas tantum ipsam uim uisiuam, sed quicquid se tenet ex parte eius, scilicet quodcunque confortatiuum, aut eleuatiuum, &c. ipsius uis uisiuæ: siue illud sit lumen gratiæ, uel gloriæ. Totum enim hoc alio uocabulo dicitur similitudo ex parte uidentis, ut patet in his, quæ subiunguntur in litera.

¶ Quo ad secundũ duæ conclusiones responsiuæ quæsito ponuntur. Prima affirmatiua. Ad uidendum deum exigitur aliqua similitudo ex parte uirtutis uisiuæ. Secunda negatiua. Ad uidendum deum impossibile est concurrere aliquam similitudinem mediam ex parte rei uisę. Prima cõclusio probatur. Deus est auctor intellectus creati potentis ipsum uidere: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essẽtię diuinę: ergo ad uisionẽ dei, &c. antecedens patet cum prima cõsequentia: atque nihilominus confirmatur per locũ à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia, consequens quoque confirmatur à signo: quia intelligibilis uis lumẽ dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autẽ conclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior nõ uidetur per similitudinem inferioris ordinis: ergo deus non uidetur per aliquã creatam similitudinem. Antecedens probatur authoritate Dionysij, & declaratur exemplo corporeę similitudinis. consequentia uerò patet per locum à minori. Secundo, nulla res creata est tuũ esse: ergo per nullam rem creatã potest uideri deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur: quia deus est suum esse. Tertio sic. omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest uideri deus. ultima consequentia probatur: quia deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶ *Num species inferioris ordinis possit repræsentare rem superioris ordinis.*

CONtra has rationes quãuis Aureolus apud Capreolũ in quarto. di. 49. q. 5. multipliciter arguat: tota tamen uis rationum contra hoc consistit, in hoc quòd omnes allatę rationes peccant non distinguendo, sed idem iudiciũ faciendo de specie in essendo: & in repræsentando: cum tamen constet ualde magnã differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & supremi ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita. hæc enim iunt et obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶ Ad cuidentiam horum scito, quòd indistinctio inter, per se & per accidens errandi occasionem præbet. species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantiæ, uel accidẽtia: sed hoc accidit eis. uerũm per se exigit talis species quòd sit repræsentatiuum alterius non per modum significationis quodlibet potest significare quodcunque, sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, ut primo de anima dicitur, conuenerunt in hoc quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem non totum secundum genus: sed speciem specialissimam formaliter, uel eminenter. Nunquam enim anima nostra domũ quidditatiue nouit, uisi apud se speciem domus, quæ sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua uidenda est res, esse quòd quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei uisæ, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentaliter de se patet. Et exigit quòd sit nobilior, aut saltem æque nobilis quàm sit nobilitas modi essendi rei uisæ, ut inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens ut sic habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: ut cognitionẽ terminat. Ex his autem ad rationem litteræ descendendo dicitur, quòd species esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se uel per accidẽs: species inferioris ordinis per accidens, sumitur quum cõsideratur quòd per accidens est in essendo. Per se uerò, quum consideratur quòd est magis uel minus de articulata aut eleuata: qualiter uidemus species in sentibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasiæ: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia uideri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, ut patet in exemplo litteræ. Deus enim adeò eleuatę est naturæ, ut omnis quouis modo dearticulata species qualem oportet creatã quancũque esse, inferioris ut ordinis per se, inquãtum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd actu, oportet quòd per aliquam similitudinem uideatur.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. 15. de Trin. quod cum apostolus dicit: uidemus nunc per speculum & in ænigmate. Speculi & ænigmatis nomine quæcunque similitudines ab ipso significatæ intelligi possunt, quæ accommodatæ sunt ad intelligendum deum. Sed uidere deum per essentiam non est uisio ænigmatica, uel speculatiua, sed contra eam diuiditur. Ergo diuina essentia nõ uidetur per similitudines.

CONCLVSIO.

¶ Diuina essentia non per aliquam speciem ex parte diuinæ essentiæ ab intellectu creato conspicitur, sed ex parte intellectus creati, aliqua similitudine ungorati, lumine uidelicet gloriæ, apprehenditur & uidetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad uisionem tam sensibilem quàm intellectualem duo requiruntur, scilicet uirtus uisiua, & unio rei uisæ cum uisu. Non enim fit uisio in actu, nisi per hoc quòd res uisa quo dammodo est in uidente. Et in rebus quidem corporalibus apparet, quòd res uisa non potest esse in uidente per suam essentiam, sed solum per suam similitudinem. Sicut similitudo lapidis est in oculo, per quam fit uisio in actu, non autem ipsa substantia lapidis. Si autem esset una & eadem res, quæ esset principium uisiuæ uirtutis, & quæ esset res uisa, oporteret uidentem ab illa re & uirtutem uisiuam habere, & formam per quam uideret. Manifestum est autem, quòd deus & est autor intellectiuæ uirtutis, & ab intellectiua uideri potest. Et cum ipsa intellectiua uirtus creaturæ non sit dei essentia, relinquitur quòd sit aliqua participatiua similitudo ipsius, qui est primus intellectus. Vnde & uirtus intellectualis creaturæ lumen quoddam intelligibile dicitur quasi à prima luce derluatum [c]: siue hoc intelligatur de uirtute naturali, siue de aliqua perfectione superaddita gratiæ, uel glorię. Requiritur ergo ad uidendum deum aliqua dei similitudo ex parte uisiuę potentiæ, qua scilicet intellectus sit efficax ad uidendum deum. Sed ex parte uisę rei, quam necesse est aliquo modo uniri uidenti, per nullam similitudinem creatam dei essentia uideri potest. Primo quidem: quia sicut dicit Dionysius primo de diuino nomine. per similitudines inferioris ordinis rerum, nullo modo superiora possunt cognosci. Sicut per speciem corporis non potest cognosci essentia rei incorporeæ. Multo igitur minus per speciem creatam quancunque potest essentia dei uideri. Secundo, quia essentia dei est ipsum esse eius, ut suprà ostensum est: quod nulli formæ creatæ competere potest. Non potest igitur aliqua forma creata esse similitudo repræsentans uidenti dei essentiam. Tertio, quia diuina essentia est aliquod incircunscriptum continens in se supereminenter quicquid potest significari uel intelligi ab intellectu creato [c]. Et hoc nullo modo per aliquam speciem creatam repræsentari potest: quia omnis forma creata est determinata secundum aliquam rationem uel sapientiæ, uel uirtutis, uel ipsius esse, uel alicuius huiusmodi. Vnde dicere deum per similitudinem uideri, est dicere diuinam essentiam nõ uideri. Quod est erroneum. Dicendũ ergo, quòd ad uidendum dei essentiam requiritur aliqua similitudo ex parte uisiuæ potentiæ, scilicet lumen diuinæ gloriæ confortans intellectum ad uidendum deum. De quo dicitur in Psal. In lumine tuo uidebimus lumen. Non autem per aliquam similitudinẽ creatam dei essentia uideri potest, quæ ipsam diuinam essentiam repræsentet ut in se est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritas illa loquitur de similitudine, quæ est per participationem luminis gloriæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Augusti. ibi loquitur de cognitione dei, quæ habetur in uia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non sunt suum esse, uniuntur intellectui secundum aliquod esse, quo informant ipsum intellectum: & faciunt ipsum in actu, ita diuina essentia unitur intellectui creato ut intellectum in actu, per seipsam faciens intellectum in actu.

¶ ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum essentia Dei uideri possit oculis corporalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd essentia dei uideri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob. 19. In carne mea uidebo deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te.

¶ Præterea, Aug. dicit ult. de ciui. dei. cap. 29. Vis itaq; præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, non ut acutius uideant, quàm quidem perhibentur uidere serpentes uel aquilæ. Quãtalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia uigeant, nihil aliud possunt uidere quàm corpora: sed ut uideant & incorporalia. Quicunque autem potest uidere incorporalia, potest eleuari ad uidendum deum: ergo oculus glorificatus potest uidere deum.

¶ Præterea, Deus potest uideri ab homine uisione imaginaria. Dicitur enim Isa. 6. Vidi dominum sedẽtem super sol. &c. Sed uisio imaginaria à sensu originem habet: phantasia enim est motus factus à sensu secundum actum, ut dicitur in tertio de anima: ergo Deus sensibili uisione uideri potest.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in libro de uidẽdo deum ad Paulinam. Deũ nemo uidit unquã: uel in hac uita sicut ipse est: uel in angelorum uita sicut uisibilia ista, quæ corporali uisione cernuntur.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum sit omnino incorporeus, nullo exteriori, uel interiori sensu per se cognosci potest.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd impossibile est deũ uideri sensu uisus, uel quocunque alio sensu, aut potentia sensitiuæ partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, ut infra dicetur [c]. Actus autem proportionatur ei cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere ultra corporalia. Deus autem incorporeus est, ut suprà ostensum est. Vnde nec sensu, nec imaginatione uideri potest, sed solo intellectu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cũ dicitur, In carne mea uidebo deũ saluatorẽ meũ. non intelligitur quòd oculo carnis sit deũ uisurus, sed quòd in carne existẽs post resurrectionẽ uisurus sit deũ. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus uidet te: intelligitur de oculo mẽtis: sicut Eph. 1. dicit Apostolus: Det uobis spiritũ sapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis uestri.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd Augu. loquitur inquirẽdo in uerbis illis, & sub cõditione. Quod patet ex hoc quod premittitur. Iõge itaq; potẽtiæ alterius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos uidebitẽ incorporea illa natura. Sed postmodũ hoc determinat dicens: Valde credibile est sic nos uisuros mundana tũc corpora cœli nouí & terræ nouæ, ut deũ ubiq; præsentẽ: & uniuersa etiã corporalia gubernantẽ clarissima perspicuitate uideamus, non sicut nunc inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sed sicut homines, inter quos uiuentes motúsq; uitales exercentes uiuimus: mox ut aspicimus non credimus uidere: sed uidemus. Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos deũ uisuros: sicut nũc oculi nostri uident alicuius uitam. Vita autẽ nõ uidetur oculo corporali, sicut per se uisibile, sed sicut sensibile per accidẽs. Quod quidem à sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia uirtute cognoscitur. Quòd autem statim uisis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgẽtia diuinæ claritatis in corporibus innouatus.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd in uisione imaginaria non uidetur dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans deum secundũ aliquem modũ similitudinis, prout in scripturis diuinis diuina per res sensibiles metaphorice describuntur.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum aliquis intellectus creatus per suam naturalia diuinam essentiam uidere possit.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis intellectus creatus per suã naturalia diuinam essentiam uidere possit. Dicit enim Dion. 4. ca. de diui. no. quòd angelus est speculum puríssimum, clarissimum, & omnẽ receptiuum diuinæ pulchritudinis & bonitatis, & sicut radium & splendorem patris suscipiens, quantum possibile est ei qui recipit. Et hoc ipse dicit. Sed nihil potest esse speculum diuinæ pulchritudinis & bonitatis, nisi per hoc quòd diuinam essentiam uidet. Ergo aliquis intellectus creatus per suã naturalia diuinam essentiam uidere possit.

¶ Præterea, Aug. dicit in libro de spiritu & anima. Deus ita est incorporeus, ut nec ipsa anima corporea sit. Sed omnis intellectus creatus est anima uel spiritus. Ergo omnis intellectus creatus est incorporeus. Sed omnis intellectus incorporeus potest deum uidere, quia deus est incorporeus. Ergo aliquis intellectus creatus per suã naturalia potest deum uidere.

¶ Præterea, Deus est ens per essentiam suam. Sed omnis intellectus creatus cognoscit ens. Ergo omnis intellectus creatus cognoscit deum. Sed omnis intellectus cognoscens deum uidet deum. Ergo omnis intellectus creatus per suã naturalia potest deum uidere.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. 15. de Trin. Deus est auctor intellectus creati potentis ipsum uidere: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essẽtię diuinę: ergo ad uisionẽ dei, &c. antecedens patet cum prima cõsequentia: atque nihilominus confirmatur per locũ à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia, consequens quoque confirmatur à signo: quia intelligibilis uis lumẽ dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autẽ conclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior nõ uidetur per similitudinem inferioris ordinis: ergo deus non uidetur per aliquã creatam similitudinem. Antecedens probatur authoritate Dionysij, & declaratur exemplo corporeę similitudinis. consequentia uerò patet per locum à minori. Secundo, nulla res creata est tuũ esse: ergo per nullam rem creatã potest uideri deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur: quia deus est suum esse. Tertio sic. omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest uideri deus. ultima consequentia probatur: quia deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶ *Num species inferioris ordinis possit repræsentare rem superioris ordinis.*

CONtra has rationes quãuis Aureolus apud Capreolũ in quarto. di. 49. q. 5. multipliciter arguat: tota tamen uis rationum contra hoc consistit, in hoc quòd omnes allatę rationes peccant non distinguendo, sed idem iudiciũ faciendo de specie in essendo: & in repræsentando: cum tamen constet ualde magnã differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & supremi ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita. hæc enim iunt et obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶ Ad cuidentiam horum scito, quòd indistinctio inter, per se & per accidens errandi occasionem præbet. species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantiæ, uel accidẽtia: sed hoc accidit eis. uerũm per se exigit talis species quòd sit repræsentatiuum alterius non per modum significationis quodlibet potest significare quodcunque, sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, ut primo de anima dicitur, conuenerunt in hoc quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem non totum secundum genus: sed speciem specialissimam formaliter, uel eminenter. Nunquam enim anima nostra domũ quidditatiue nouit, uisi apud se speciem domus, quæ sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua uidenda est res, esse quòd quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei uisæ, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentaliter de se patet. Et exigit quòd sit nobilior, aut saltem æque nobilis quàm sit nobilitas modi essendi rei uisæ, ut inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens ut sic habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: ut cognitionẽ terminat. Ex his autem ad rationem litteræ descendendo dicitur, quòd species esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se uel per accidẽs: species inferioris ordinis per accidens, sumitur quum cõsideratur quòd per accidens est in essendo. Per se uerò, quum consideratur quòd est magis uel minus de articulata aut eleuata: qualiter uidemus species in sentibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasiæ: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia uideri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, ut patet in exemplo litteræ. Deus enim adeò eleuatę est naturæ, ut omnis quouis modo dearticulata species qualem oportet creatã quancũque esse, inferioris ut ordinis per se, inquãtum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd in essendo uel in representando. Iam enim ostensum est, quòd loquendo de esse speciei formaliter & per se ut sic, nihil refert dicere in essendo, & in repræsentando: quoniam oportet speciem secundum proprium esse, quòd quid est rei uisæ, & consequenter essẽtiam ordinis cui re. Et secundum modũ essendi per accidens se habere ad substantiale, aut accidentale esse, cũ in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens. Si species igitur est inferioris ordinis per se, impossibile est quòd sit similis quiddi tatiuę rei superioris or dinis. Et nota, q̃ non dicitur quòd species inferior non possit uisionem facere superioris. quoniã angelus inferior uidet forte superiorem naturaliter, sed dicimus, quòd species inferioris ordinis hoc nõ potest. Cõstat enim deum non solum superiorem omni creato in intellectu, sed ordinis altioris esse, etiam apud philosophos, ut patet in 12. metaph. cõ. 44. Secunda quoque ratio assimit, & bene, quòd quemadmodũ species domus in mente oportet quòd sit forma domus, ita species dei, cuius forma est ipsum esse, oportet q̃ sit ipsum esse: & super hoc simile tur similitudo ad deũ. Nec mult ista ratio, q̃ species dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est deus. Sed quòd sit ipsum esse in aliquo modo est dei. Alioquin similis nõ esset species quidditati diuinæ, sed repugnat aliquid esse secundum rem ipsum esse, in quocunque modo essendi creato, aut creabili: quoniam quouis modo recti ponatur in illo modo essendi, ergo. Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem nanque dei quidditatiuam oportet esse nõ hoc uel illud, sed infinitum ens, aut secundũ esse naturale, aut secundũ aliquid aliud esse reale, alioquin realis similitudo & adæquata qualem cognitio exigit nõ habetur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari unum aliquod simile adæquatæ infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet quòd distinctio de esse & repræsentari contracta ad repræsentare per modũ similitudinis, non est distinctio, nisi diuersarum cõditionum essendi. Et propterea quòd uniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repræsentando per modum similitudinis. Et propterea diuinum S. Tho. ingenium ad distinctionem descendere dedignatum est: puerile liquidem putauit quæ de esse creato liquidò negando probauerat, ad ralem & talem essendi conditionem creatam adaptare. Sed alij decepti sunt, ut dictum est, propter non distinguere inter, per se & per accidens.

¶ Quo ad tertium duo epilogando concludit: & quòd exigitur similitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ, & quòd nulla est similitudo ex parte dei, scilicet repræsentatiua. Confirmatúrque primum autoritate scripturæ.

¶ Aduerte, quòd licet superficierenus consideranti appareat, quòd similitudo ex parte uidentis per accidens concurrat ad dei uisionem inquantum similitudo est: quoniam non ponitur ut assimilers: sed ut conforter eleuẽrque intellectũ. Interius tamen perscrutanti apparebit, quòd per se requiritur inquantum similitudo non ut repræsentandi actum habeat, sed constituendi in esse simili ipsi deo quasi ciusdem rationis. Oportet enim uidentem deum, esse deum quodammodo diuinæque naturæ consortem. Constitutiuum autem intellectus creati in esse diuino est ipsum gloriæ lumen: & propterea meritò similitudo hæc à sanctis exaltatur atque repetitur.

¶ Aduerte hic, quòd hinc habetur, quòd beati non possunt formare uerbũ de deo clare uiso ut sic, quamuis possint formare uerbum de his, quæ in deo uidentur. Cum enim uerbũ sit similitudo expressa, & claries præsentans rem conceptam, quàm species impressa, si impossibile est inueniri speciem impressam crearam respectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ, multò magis impossibile est inueniri speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam, sunt contra istam, & omnem aliam speciem. Videbũt ergo omnia in uerbo dei, quod in principio erat apud deum, & non in aliquo uerbo creato: quia iam non uiderentur in litera dicitur.

¶ In respõsione ad tertiũ. Aduerte q̃ hic ponitur essentia diuina cõstituens intellectum beatũ in actu uice speciei intelligibilis. Hoc autem qualiter possibile sit, dupliciter exponi potest. Primo secundum cõmunem cursum iudicantis de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc uiam dicitur quòd species intelligibilis potest dupliciter sumi: primo ut est forma inhærens, secundo ut gerit uicem intelligibilis. Et q̃ primũ per accidẽs cõcurrit ad intelligere, secundũ uerò per se. Quoniã ex hoc habet cõprincipiare intellectionẽ. Et propterea si inuenitur obiectũ per se ipsum potens cõprincipiare intellectionem cũ tali intellectu, ipsum per seipsum dicitur uniri uniri intellectui, & facere ipsum in actu, absq; hoc quòd det esse formaliter ipsi intellectui. Et quãuis hanc uiam quandoque secutus docuerim, & forte scripserim, eleuatis tamen mentis oculis uilem nimis aspicere uideor naturam cognitam, quæ est uegetatiua, quæ est infima, testatur, dum ad omnes positionis differentias simul mouet, quanto magis intellectus. Dicendũ est ergo: quòd quamuis intellectus & species intelligibilis, se habeãt quasi duo partialia agentia: quorũ alterum subsistãtiam, alterum specifi intellectioni præbeãt: hæc tamen apportio nõ est prima, sed ante ipsam est, quòd se habent sicut materia & forma, & hoc per se loquẽdo. Et propterea quamuis secunda proportio ex dictis faluetur, non tamen prima, præsertim quòd ex intellectu & specie fit magis unum, quàm ex materia et forma, ut Auerr. in tertio de anima recte docuit. Oportet igitur saluare quòd intellectus uidẽs deum prius natura sit deus, & tamẽ nulla intentio intellecta sit in eo: & pòst uideat deũ. Vt autẽ in tertio cõtra Gen. cap. 51. dicitur, essentia diuina, etsi nullius forma esse possit in genere entiũ, id est, in essendo: potest tamẽ esse forma intellectus creati in genere intelligibilium. Et ibi quidẽ reddit pro causa: quia est ipsa actualitas in genere intelligibilitũ, quia est ipsa ueritas, quæ est propria forma intellectus in genere intelligibili, ut habes ibi diffinitur se. Hic uerò assignatur p causa: quia est ipsum esse, & intendit sufficio meo, quòd ex hoc p natura aliqua non est suum esse, habet quòd non sit omne suũ esse. Et per oppositum, ex hoc p natura aliqua est ipsum esse habet p sit omne suum esse: suũ autem dico, id est, sui ordinis. Ex his enim subintellecta illa maxima declarata in litera, scilicet cognitio quidditatiua non fit nisi per esse eiusdem uel superioris ordinis respectu rei cognitæ: manifeste sequitur, quòd essentia diuina habet hoc singulare, quòd est illud esse intelligibile, quod existimaretur dare intellectui si uniretur illi per speciẽ. Ac per hoc ipsa ex hoc quòd est ipsum esse, habet & quòd sit, & quòd sit forma intelligibilis seipsa respectu intellectus uidentis ipsam. Sed adhuc mens non quiescit, oportet enim dicere quid importat hoc, scilicet essentiam diuinam facere formaliter intellectum in actu, in genere intelligibilium.

¶ Ad euidentiam huius scito, quòd in communi loquendo, speciem intelligibilem uniri perfecte intellectui, non est ipsam inhærere intellectui, quoniam ista unio cõstituit intellectum non in actu, sed in habitu, sed est ipsum cõstituere in actu secundo. Ad hoc enim portior species intelligibilis ut sic, ut intelligens sit intellectum in actu completo. Ipsam autem constituere in actu secũdo, est ipsum non esse actum secundum: sed habere se ad actum secundum ut forma ad esse. Quemadmodum enim forma est principium essendi materiæ, ita quòd idem est esse materiæ & formæ diuersimode, ut patet de lumine in diaphano, & colore in aqua, &c. Ita species intelligibilis, si actu est in genere intelligibili, est intelligẽdi principium, Ita quòd intelligere est ut ipsius esse. Et propterea quamuis aliquo modo actiua sit species intellectionis, melior tamen & potior est proportio ipsius formalis quàm actiua. Speciẽ igitur uniri actu intellectui, est constituere ipsum in hoc quòd est esse actu intelligentem. Esse autem actu intelligentem, nihil aliud est quàm intellectum esse perfecte ipsum cognitum. Cognoscere nanque aliquid, ut inferius patebit, nihil aliud est quàm esse etiam illud in actu completo. Ex his autem ad diuina balbutiendo ascendẽtes dicimus, quòd diuinam essentiam uniri intellectui per seipsam, & constituere formaliter ipsum tam dei essentia uideri potest, quæ ipsam diuinam essentiam repræsentet ut in se est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritas illa loquitur de similitudine, quæ est per participationem luminis gloriæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Augusti. ibi loquitur de cognitione dei, quæ habetur in uia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non sunt suum esse, uniuntur intellectui secundum aliquod esse, quo informant ipsum intellectum: & faciunt ipsum in actu, ita diuina essentia unitur intellectui creato ut intellectum in actu, per seipsam faciens intellectum in actu.

¶ ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum essentia Dei uideri possit oculis corporalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd essentia dei uideri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob. 19. In carne mea uidebo deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te.

¶ Præterea, Aug. dicit ult. de ciui. dei. cap. 29. Vis itaq; præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, non ut acutius uideant, quàm quidem perhibentur uidere serpentes uel aquilæ. Quãtalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia uigeant, nihil aliud possunt uidere quàm corpora: sed ut uideant & incorporalia. Quicunque autem potest uidere incorporalia, potest eleuari ad uidendum deum: ergo oculus glorificatus potest uidere deum.

¶ Præterea, Deus potest uideri ab homine uisione imaginaria. Dicitur enim Isa. 6. Vidi dominum sedẽtem super sol. &c. Sed uisio imaginaria à sensu originem habet: phantasia enim est motus factus à sensu secundum actum, ut dicitur in tertio de anima: ergo Deus sensibili uisione uideri potest.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in libro de uidẽdo deum ad Paulinam. Deũ nemo uidit unquã: uel in hac uita sicut ipse est: uel in angelorum uita sicut uisibilia ista, quæ corporali uisione cernuntur.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum sit omnino incorporeus, nullo exteriori, uel interiori sensu per se cognosci potest.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd impossibile est deũ uideri sensu uisus, uel quocunque alio sensu, aut potentia sensitiuæ partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, ut infra dicetur [c]. Actus autem proportionatur ei cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere ultra corporalia. Deus autem incorporeus est, ut suprà ostensum est. Vnde nec sensu, nec imaginatione uideri potest, sed solo intellectu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cũ dicitur, In carne mea uidebo deũ saluatorẽ meũ. non intelligitur quòd oculo carnis sit deũ uisurus, sed quòd in carne existẽs post resurrectionẽ uisurus sit deũ. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus uidet te: intelligitur de oculo mẽtis: sicut Eph. 1. dicit Apostolus: Det uobis spiritũ sapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis uestri.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd Augu. loquitur inquirẽdo in uerbis illis, & sub cõditione. Quod patet ex hoc quod premittitur. Iõge itaq; potẽtiæ alterius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos uidebitẽ incorporea illa natura. Sed postmodũ hoc determinat dicens: Valde credibile est sic nos uisuros mundana tũc corpora cœli nouí & terræ nouæ, ut deũ ubiq; præsentẽ: & uniuersa etiã corporalia gubernantẽ clarissima perspicuitate uideamus, non sicut nunc inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sed sicut homines, inter quos uiuentes motúsq; uitales exercentes uiuimus: mox ut aspicimus non credimus uidere: sed uidemus. Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos deũ uisuros: sicut nũc oculi nostri uident alicuius uitam. Vita autẽ nõ uidetur oculo corporali, sicut per se uisibile, sed sicut sensibile per accidẽs. Quod quidem à sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia uirtute cognoscitur. Quòd autem statim uisis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgẽtia diuinæ claritatis in corporibus innouatus.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd in uisione imaginaria non uidetur dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans deum secundũ aliquem modũ similitudinis, prout in scripturis diuinis diuina per res sensibiles metaphorice describuntur.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum aliquis intellectus creatus per suã naturalia diuinam essentiam uidere possit.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis intellectus creatus per suã naturalia diuinam essentiam uidere possit. Dicit enim Dion. 4. ca. de diui. no. quòd angelus est speculum puríssimum, clarissimum, & omnẽ receptiuum diuinæ pulchritudinis & bonitatis, & sicut radium & splendorem patris suscipiens, quantum possibile est ei qui recipit. Et hoc ipse dicit. Sed nihil potest esse speculum diuinæ pulchritudinis & bonitatis, nisi per hoc quòd diuinam essentiam uidet. Ergo aliquis intellectus creatus per suã naturalia potest deum uidere.

¶ Præterea, Aug. dicit in libro de spiritu & anima. Deus ita est incorporeus, ut nec ipsa anima corporea sit. Sed omnis intellectus creatus est anima uel spiritus. Ergo omnis intellectus creatus est incorporeus. Sed omnis intellectus incorporeus potest deum uidere, quia deus est incorporeus. Ergo aliquis intellectus creatus per suã naturalia potest deum uidere.

¶ Præterea, Deus est ens per essentiam suam. Sed omnis intellectus creatus cognoscit ens. Ergo omnis intellectus creatus cognoscit deum. Sed omnis intellectus cognoscens deum uidet deum. Ergo omnis intellectus creatus per suã naturalia potest deum uidere.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. 15. de Trin. Deus est auctor intellectus creati potentis ipsum uidere: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essẽtię diuinę: ergo ad uisionẽ dei, &c. antecedens patet cum prima cõsequentia: atque nihilominus confirmatur per locũ à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia, consequens quoque confirmatur à signo: quia intelligibilis uis lumẽ dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autẽ conclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior nõ uidetur per similitudinem inferioris ordinis: ergo deus non uidetur per aliquã creatam similitudinem. Antecedens probatur authoritate Dionysij, & declaratur exemplo corporeę similitudinis. consequentia uerò patet per locum à minori. Secundo, nulla res creata est tuũ esse: ergo per nullam rem creatã potest uideri deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur: quia deus est suum esse. Tertio sic. omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest uideri deus. ultima consequentia probatur: quia deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶ *Num species inferioris ordinis possit repræsentare rem superioris ordinis.*

CONtra has rationes quãuis Aureolus apud Capreolũ in quarto. di. 49. q. 5. multipliciter arguat: tota tamen uis rationum contra hoc consistit, in hoc quòd omnes allatę rationes peccant non distinguendo, sed idem iudiciũ faciendo de specie in essendo: & in repræsentando: cum tamen constet ualde magnã differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & supremi ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita. hæc enim iunt et obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶ Ad cuidentiam horum scito, quòd indistinctio inter, per se & per accidens errandi occasionem præbet. species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantiæ, uel accidẽtia: sed hoc accidit eis. uerũm per se exigit talis species quòd sit repræsentatiuum alterius non per modum significationis quodlibet potest significare quodcunque, sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, ut primo de anima dicitur, conuenerunt in hoc quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem non totum secundum genus: sed speciem specialissimam formaliter, uel eminenter. Nunquam enim anima nostra domũ quidditatiue nouit, uisi apud se speciem domus, quæ sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua uidenda est res, esse quòd quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei uisæ, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentaliter de se patet. Et exigit quòd sit nobilior, aut saltem æque nobilis quàm sit nobilitas modi essendi rei uisæ, ut inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens ut sic habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: ut cognitionẽ terminat. Ex his autem ad rationem litteræ descendendo dicitur, quòd species esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se uel per accidẽs: species inferioris ordinis per accidens, sumitur quum cõsideratur quòd per accidens est in essendo. Per se uerò, quum consideratur quòd est magis uel minus de articulata aut eleuata: qualiter uidemus species in sentibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasiæ: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia uideri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, ut patet in exemplo litteræ. Deus enim adeò eleuatę est naturæ, ut omnis quouis modo dearticulata species qualem oportet creatã quancũque esse, inferioris ut ordinis per se, inquãtum scilicet species. Nec obstat distinct

sensitiua & humana ad unum modũ essendi pertinent, scilicet ad esse formant, quòd quid erat esse, & perfectionem corporis phylici, ut in secundo de anima probatur. Tum quia ex his optime habetur quòd modus essendi naturæ cognitæ, nunquam excedit modum naturæ cognoscentis: quod est intentum. Secundo aduerte, quòd ex hoc processu literæ inducendo ex singularibus & sensuum uersalibus & intellectu humano, substantijs immaterialibus & intellectibus separatis optime infertur, q̃ modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis: & est signum, quòd ille excessus est causa non cognitionis ut in probatione consequentiæ à priori est assumptũ, & sic optime infertur: ergo cognitio ipsius esse per se subsistentis soli intellectui diuino est cõnaturalis, ac q̃ hoc supra cæteros est.

¶ *Num ex eo quòd cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis, sequatur æquari cognoscens rei cognitæ, uel excedere, & quatum ualeat prima ratio.*

Circa tertiam consequentiam dubiũ occurrit. Scotus siquidẽ in quarto dist. 49. q. 11. & in primo dist. 1. q. 3. & in quodlibet. q. 14. articu. 2. eam impugnat. ad diuersa tamen proposita. nam in primo quolib. arguit eã quo ad intellectũ nostrũ respectu sui naturalis obiecti: in quarto autẽ respectu essentiæ diuinæ, & intellectus creati.

¶ Arguit ergo sic primo. conditionalis illa non sequitur ex præmissis. ergo. antecedẽs probatur: quia ex hoc quod cognitum est in cognoscẽte secundum modũ naturæ cognoscentis, nihil aliud habetur, nisi quòd cognitio est perfectio proportionata cognoscenti: & similiter obiectũ cognitionis. Ex hoc autem nõ sequitur æqualitas intenta, scilicet q̃ cognoscẽtis natura debet æquari obiecto uel excedere. Et confirmatur. Ex proportione inter obiectum & potentiã sequitur magis dissimilitudo & inæqualitas: sicut inter motiuũ & mobile, & materiam & formam. Talis sequitur dem est proportio inter potentiam & obiectum, unde oculus uidet & cœlum & terrã: & tamen nõ habet modum essendi similẽ cœlo & terræ, quum illud sit incorruptibile, & magis ad ꝓpositũ: idea lapidis non est similis lapidi in modo essendi.

¶ Secũdo, quia si illa cõditionalis esset uera: sequeretur quòd angelus inferior nõ cognosceret superiorẽ: quia modus essendi superioris excedit modũ inferioris.

¶ Tertio, quia ex illa sequitur q̃ intellectus creatus etiã illustratus lumine gloriæ, non posset uidere deum. probatur sequela: quia modus essendi dei excedit modum essendi totius huius scilicet intellectus illustrati & habituati, &c.

¶ Quarto, specialiter arguit cõtra eam ut applicatur ad intellectũ nostrũ & obiectũ in litera assignatũ: quia si ista cõditionalis est uera ex natura potentiæ cognoscitiuę, sequitur q̃ beati nunquã uidebũt deũ, probatur sequela, quia nulla potentia potest eleuari supra suũ obiectũ adæquatũ, ultius enim non potest eleuari ad uidendũ phantasma, nec aliquis habitus aut uis superaddita potest eleuare potentiam supra suum obiectum, sed infra obiecti latitudinem: quoniam potentia prius respicit obiectum ex se quàm habitus aduenat, ut patet.

¶ Vltimo addit, quòd arguit litera ex propositionibus non syllogisticis,

¶ Ad euidentiã horũ scito, quod in q. 14. latius dicetur: radicaliter initium cognitionis est, ex eo quòd natura aliqua est non solũ ipsa, sed alia. Et quoniam esse alia non contingit uno tantũ modo, diuersi ordines cognoscentium surgũt ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autem modi essendi alia surgunt ex diuersis gradibus ipsarum naturarum. Quæ sunt non solum ipsæ, sed alia. Et propterea secundum diuersum ordinem ipsarũ naturarum cognoscentiũ oportet ponere diuersos modos, quibus cognoscẽs est cognitum. Et ex hoc manifeste sequitur, quòd esse cognitũ modificatur secũdum modũ naturæ cognoscentis, & non ecõuerso. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo naturaliter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quòd mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura. uerbi gratia, anima humana est substantia ultima inter intellectuales. Ac per hoc naturaliter fortitur quòd sint infimo modo intellecta ea, quę cognoscẽda sunt. Et hinc surgit, quòd ipsum oportet esse cognitum dearticulate, iuxta ipsorum naturas: & hinc surgit, q̃ ipsũ oportet habere cognita à phãtasmatibus: & consequenter q̃ capacitas eius naturalis non extẽdat se ad hoc quòd sit illa cognoscibilia, quæ sunt separata à materia. Angelus autem, quia eleuatioris est essentiæ, utputa materiam nullo modo requirentis ad sui modũ essendi perfectionẽ, & ipse est alia excellentiori modo quàm anima nostra: unde est hęc materialia & inferiora eminẽter, superiora autem participatiue. Et hæc est radix rationis facte in litera: quæ sundat supra hoc quòd cognitum est in cognoscente secũdum modũ naturæ cognoscentis: & q̃ cognitio sit secundum modum quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declarata radice patet, q̃ ex his sequitur, quòd si cognoscentis natura est inferioris ordinis q̃ sit natura cognita, q̃ nõ poterit ex propriis uiribus ad uisionem illius se extendere, quòd non est illud nisi modo proprio sibi: q̃d est non esse illud nisi diminuta quadam participatione: quæ ad uisionem non sufficit. Ex hac eadem quoque radice omnia obiecta facile soluuntur, terminos literæ prius notatibus. Est siquidem hic sermo non de cognitione uniuersaliter, sed de uisione, id est, cognitione cõplete quidditatiua. Rursũsque sermo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili, sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non secundũ speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur quòd obiecta, quæ assignantur potentijs non sunt obiecta adæquata excẽsiue, sed sunt obiecta adæquata intensiue naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potẽtia quidditatiue penetrare, sed infra. ¶ Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, q̃ optime illa cõditionalis sequitur ex præmissis subtiliter intellectis, ut expositũ est. Et hoc enim q̃ cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscẽti, manifeste sequitur, q̃ natura cognoscẽs nõ potest esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitũ ab ea quidditatiue. Talis nanq̃ cognitio inferiores uires excedit. Nec est uerũ quod Scotus imponit literæ, scilicet q̃ uelit æqualitatẽ seu similitudinẽ inter cognitũ & naturã cognoscitiuam

tem participatiue. Et hæc est radix rationis facte in litera: quæ sundat supra hoc quòd cognitum est in cognoscente secũdum modũ naturæ cognoscentis: & q̃ cognitio sit secundum modum quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declarata radice patet, q̃ ex his sequitur, quòd si cognoscentis natura est inferioris ordinis q̃ sit natura cognita, q̃ nõ poterit ex propriis uiribus ad uisionem illius se extendere, quòd non est illud nisi modo proprio sibi: q̃d est non esse illud nisi diminuta quadam participatione: quæ ad uisionem non sufficit. Ex hac eadem quoque radice omnia obiecta facile soluuntur, terminos literæ prius notatibus. Est siquidem hic sermo non de cognitione uniuersaliter, sed de uisione, id est, cognitione cõplete quidditatiua. Rursũsque sermo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili, sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non secundũ speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur quòd obiecta, quæ assignantur potentijs non sunt obiecta adæquata excẽsiue, sed sunt obiecta adæquata intensiue naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potẽtia quidditatiue penetrare, sed infra. ¶ Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, q̃ optime illa cõditionalis sequitur ex præmissis subtiliter intellectis, ut expositũ est. Et hoc enim q̃ cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscẽti, manifeste sequitur, q̃ natura cognoscẽs nõ potest esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitũ ab ea quidditatiue. Talis nanq̃ cognitio inferiores uires excedit. Nec est uerũ quod Scotus imponit literæ, scilicet q̃ uelit æqualitatẽ seu similitudinẽ inter cognitũ & naturã cognoscitiuam

gnoscitiuã secũdum se. Hoc enim nec somniauimus, sed litera hic docuit quòd inter cognitum & naturam cognoscitiuam secundum se exigitur non excessus ex parte cogniti, & ut dictum est: sermo est de non excessu in modo essendi generico & cognito quidditatiue ac naturaliter. Vnde nõ oportet aliter ad oppositã respondere. Intellectus siquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum intellectus creatus ad uidendum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.*

59 3. cõtra. c. 51. 52. & 55. Et opus. 3. c. 105. & 4. di. 49. q. 2. arti. 7. Et ueri. q. 8. ar. 3. 24.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur q̃ intellectus creatus ad uidendum essentiã Dei aliquo lumine creato non indigeat. Illud enim, quod est per se lucidum in rebus sensibilibus, alio lumine non indiget ut uideatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo non uidetur per aliquod lumen creatum.

¶ Præterea, Cum Deus uideatur per medium, non uidetur per suam essentiam. Sed cum uidetur per aliquod lumen creatum, uidetur per medium. Ergo non uidetur per suam essentiam.

¶ Præterea, Illud, quod est creatũ, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia uidetur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo lumine ad uidendũ Deum. Quòd est impossibile. Non est ergo necessarium aliquod omnis creatura ad uidendum Dei essentiam lumen ſuperadditum requirat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. *In lumine tuo uidebimus lumen.*

CONCLVSIO.

¶ *Cum essentia diuina naturam cuiusque creati intellectus excedat, indiget creatus intellectus ad eã intuendam aliquo creato lumine.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ omne qđ eleuatur ad aliquid, qđ excedit suã naturã, oportet q̃ disponãt aliqua dispositione, quæ sit supra suã naturã c. Sicut, si aër debeat accipere formam ignis, oportet q̃ disponatur aliqua dispositiõe ad talẽ formã. Cum autem aliquis intellectus creatus uidet deum per essentiam, ipsa essentia dei fit forma intelligibilis intellectus. Vnde oportet, q̃ aliqua dispositio supernaturalis ei sit peraddatur ad hoc q̃ eleuetur in tãta sublimitatẽ. Cum igitur uirtus naturalis intellectus creati non sufficiat ad dei essentiã uidendã, ut ostensum est c, oportet q̃ ex diuina gratia superaccrescat ei uirtus intelligẽdi. Et hoc augmẽtũ uirtutis intellectiuę illuminationem intellectus uocamus, sicut & ipsum intelligibile uocatur lumen, uel lux. Et istud est lumen, de quo dicitur Apoc. 21. quòd claritas dei illuminabit eam, scilicet societatẽ beatorum deũ uidentiũ. Et secundum hoc lumen, efficiuntur deiformes, id est deo similes: secundum illud primę Ioan. 3. Cum apparuerit similes ei erimus, & uidebimus eum sicuti est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ lumen creatum est necessarium ad uidendum dei essentiam, non quòd per hoc lumen dei essentia intelligibilis fiat, quasi secũdum se intelligibilis est: sed ad hoc quòd intellectus fiat potens ad intelligendũ per modum, quo potentia fit potẽtior ad operandum per habitum. Sicut etiam & lumẽ corporale necessarium est in usu exteriori inquantum facit medium transparens in actu, ut possit moueri à colore.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ lumen istud non

In 4. dis. stinc. 49.

¶ Ad primũ horũ breuiter dicit cũ S. Tho. alibi: q̃ pp̃ositio est uerisimia de forma, quæ est ut terminus generationis: nõ autem de illa, quæ est ut uia ad terminum, ut demus enim in naturalibus q̃ est eadẽ ratio ut materia disponatur pforma substãtiali terminante generationẽ: & pro accidentalibus præuiis ad illam, ut patet de aqua, igne & calore: & propterea non sequitur, necessius in infinitũ, sed est status in forma, quæ sit forma: non autem dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionẽ, sicut forme oportet esse dispositionem. Ad secundũ autẽ dicitur per interemptionem: essentia nanque diuina est uere forma intelligibilis, & nõ naturalis: & ideo nõ oportet quòd det formaliter esse, sed quòd det formaliter intelligere: speciei nanq̃ intelligibilis in actu perfecto esse, est ipsum intelligere. Nec solũ essentia diuina est uere forma in esse intelligibili intellectus creati uidentis ipsam, sed etiã est forma ut ultimus generationis terminus. Nõ enim est ut forma intelligibilis in habitu sed in actu, cũ qua intelligere nõ ponit in nu merũ: sicut nec esse po

nit in numerũ cũ forma cuius est. Nõ enim sunt duo termini generationis formæ & eius esse: sed unus codẽ quippe curſu, ꝓportionaliter currit esse intelligibile.

¶ Circa ꝓbationẽ secũde cõsequẽtię, aduerte, q̃ litera simul duo facit: dũ & cõsequẽtiã, ꝓbat: & quasi assud assud mediũ ad cõclusionẽ innuit, ꝓbat quidẽ subintelligẽs, q̃ essentiã diuinã esse formã intellectus: & uidere deũ tdẽ sine. Ac ꝓ hoc dispositio eleuãs ad diuinã essentiã est id qđ eleuat ad uidendũ. Et cõsequẽter, cũ intellectus creatus sit insufficiẽs ex se, illa dispositio est ipsa eleuatio seu augmẽtatio uirtutis intellectiuæ reddẽs ipsam sufficiẽtẽ ad uidẽdũ. Aliud quodãmodo innuit mediũ pro quãto augmẽtum hoc ad duo poni insinuatur: & ad dispoñendum intellectum: pro tam excelsa forma intelligibili: & ad uires prębendum eidem, ut possit elicere actum uisionis. Hoc enim secundum tangitur cum de insufficiẽtia intellectus ad uidendum, & augmẽto uirtutis intellectiuæ fit mẽtio.

¶ Circa terminos consequẽtis nota primo ly augmẽtũ ex 3. cõtra. gen. ca. 53. q̃ dupliciter pot uirtus agẽris augeri. Vno modo p̃ simplicẽ intẽtionẽ, & sic aqua calida sit calidior. Alio modo p̃ alterius formæ appositionẽ, sicut uirtus aëris augetur p̃ superadditũ lumẽ. In proposito est sermo de augmẽto secũdo modo, & nõ primo. Quoniã prima augmẽtatio nõ datur nisi operationẽ eiusdẽ rationis, pfectiorẽ tamẽ: secũda autẽ eleuat ad operationẽ alterius speciei & generis & ordinis quãdoq̃, ut patet. Secũdo ly gratuitũ. Cũ enim quæstio sit de intellectu tã creato q̃ creabili, oportet ii augmẽto opus est, augmẽtũ ipsum esse supra naturã oĩs intellectus tã creati q̃ creabilis. Ac ꝓ hoc extra totũ ordinẽ cõnaturaliũ, & cõsequẽter q̃ sit de ordine gratuitorũ nõ ex modo cõsequendi tantum, ut uita resurgentium, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, ut charitas.

¶ *Nũ creatus intellectus ad diuinã essentiã uidẽdam egeat lumine gloriæ.*

CONtra hãc cõclusionẽ multi arguũt. imprimis Sco. in 3. di. 14. q. 1. & in 4. di. 49. q. 11. arguit quadrupliciter. Primo, obiectũ ex se lux intelligibilis, sufficiẽter porẽs mouere intellectũ ad sui uisionem nõ eget lumine coagẽte sibi ad causandã uisionẽ. Deus est huiusmodi. ergo. Secũdo, si lumẽ gloriæ ponit ut forma, quia intellectus fiat & sit sufficiẽs ad uidẽdũ deũ. ergo per aliquã formã creatã posibile esset naturaliter uidere deũ, ꝓbatur sequela: quia sicut cęcus miraculose illuminatus naturaliter uidet: ita beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter uidet deũ. Lumẽ enim gloriæ sicut quælibet perfectio posita in intellectu, perficit intellectũ naturaliter, quãuis supernaturaliter ponatur. Tertio, quia quicquid põt deus mediãte causa effectiua, secunda potest sine illa. Sed lumen gloriæ ponitur ut efficiat uisionem. ergo. Quarto, quia magis uidetur necessarium ponere speciem intelligibilem dei quàm lumen gloriæ: sed illa non ponitur: ergo. probatur antecedens: quia illa esset propter perfectionem intellectus, ut memoria est: istud autem perficit in actu secundo, ad quod sufficit obiectum præsens in seipso. ut ex dictis patet.

¶ Durãdus deinde dupliciter arguit. Primo lumẽ glorię ponitur propter excellentiam obiecti super intellectũ creatũ. ut patet in litera huius articuli. ergo frustra, ꝓbatur cõsequẽtia: quia obiectũ in infinitũ excedit nõ solũ intellectũ creatũ secũdũ se, sed etiã cũ tali lumine. Et cõsequẽter lumẽ tale nõ reddit intellectũ de improportionato proportionatũ. Secũdo. quia quicquid sit, frater Thomas in 4. di. 49. tenet q̃ uisio dei põt cõmunicari huiusmodi in solis dispositionibus uig. ergo nõ exigitur lumẽ gloriæ, qđ est ꝓpria dispositio patrię. Multa alia recitãtur apud Capreolũ. di. 49. q. 4. argumẽta: quæ cõsultò omitto. aut enim supponunt intellectũ pure passiue cõcurrere ad uisionem. deinde quia ex his facile soluuntur. uel à suis authoribus soluta sunt. ¶ Ad primum Scoti breuiter potest concedi totum: & dici quòd indigentia non est ex parte Dei sed

obiectū: sed ex parte intellectus creati, unde cōsideratis utrisque negatur maior.

¶ Ad secundum dicitur quòd hic est seruandum illud sententiā tenue, sed linguā cohibe: simpliciter quidem nullum inconueniens est cōcedere, quòd per aliquā formam creatam non eamen ut speciem, intellectus creatus naturaliter uidet Deum. Quoniam quilibet habitus, & omnis formaeſt ex propria natura principium proprij actus.

Habens enim charitatē ut sic, naturaliter diligit Deum meritorie &c. Non enim minus charitas inclinat ad actum proprium, quām cæteri habitus: signum autē naturalitatis est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari: quorum habitus habemus: siue naturales, siue supernaturales. Veritamen ne erranti occasio sumatur, distinguēdum est, quòd uidere Deum naturaliter per aliquam formā creatam potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalem, seu connaturalem, alio modo per formā creatam supernaturalem, & non nisi supernaturaliter. Et quòd primo modo est impossibile, ac refutatum, secundo uerò modo est necessarium. Et tale est lumen glorię, illuminatus quidē illo, naturalissime uidet Deū: adeo ut impossibile sit non uidere illum, stante lumine. Vnde patet, q non est simile de cæco illuminato: & de intellectu illuminato: quia ibi uis data est naturalis, licet supernaturaliter datathic nerò uis data est supernaturaliter, & data est supernaturalis.

¶ Ad tertium negatur argumentum, est enim sophisma figurę dictionis, mutatur siquidē gd in quāle, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata non significat rem absolute, sed significat actum in ordine ad agēs creatū. & sic est simile sicut si argueret. Deus pducit actū meritoriū mediāte uolūtate et charitate Petri, ergo pōt pducere illū sine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid ualet: quoniam memoria intellectiua impertinens est felicitati: quę consistit in actu & non in habitu. Et bene aduerte quòd Scotus cum sequacibus non potest amplius in hac materia sustineri: quoniam in clementina, ad nostrum, de hære. expresse erroris damnantur dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad uidendū deum, ubi cernis ecclesiam amplexam S. Tho. doctrinam determinasse non solum indigentiam luminis, sed causam, scilicet ut eleuetur anima ad talē uisionē, ut in litera dicit.

¶ Ad primū Durandi, concesso antecedente negatur sequela. Ad probationem dicitur, quòd ex peruersa interpretatione procedit: poni enim propter excellentiam obiecti supra potentiam contingit uno modo ut adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio, sed contra nullum militat. Alio modo: ut excessus non prohibeat attractionem potentiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumen gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra autem hunc sensum manifeste patet probationem non procedere. Quod si fiat uis in hoc, quòd de non proportionato fieri dicitur proportionatus. Iam habita est responsio in litera in arttc. primo in responsione ad ultimum declarando, quomodo intelligitur proportionis nomen in proposito.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Durādus noluit intelligere illa san. Tho. uerba. q. secūda. art. 7. Lumē siquidē glorię potest dupliciter haberi. Vno modo per modum pfsionis. alio modo per modum habitus. Primo modo nō ponit hominē extra uiam. Secūdo modo est propria patrię dispositio. & ideo quum in solis dispositionibus uiæ dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominem extra uiam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens uera S. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ue. q. 10. artic. 11. ponit idem, quod in quarto: & tamen in eiusdem q. de ue. q. 13. arti. primo. & q. uigesima. artic. secūdo, sic exponit. & similiter in secunda secundæ. q. 185. ar. 3. quare indubie sic tenendum est.

Annota. ¶ In responsione ad tertiū quoniā subtilis ualde doctrina traditur, aduerte duo. Primo quid est tam esse quām fieri connaturale alicui. Secundo quæ sit proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam, esse cōnaturale est oriri seu pullulare ex intrinsecis illius naturæ, ut ex secundo physico. patet. & in motu elementorū apparet. Fieri uero cōnaturale est fieri ꝙ id, quod non fluit ex principiis aliquibus, fluat ex principiis eius. hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam sic enim solummodo principia, à quibus aliquid fluit effici possunt principia eius, à quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ, sed in esse intelligibili, est proportio proprii connaturalis ad naturam à qua fluit. Quod sic ex dictis probatur. lumen glorię nihil aliud est quām uis ut propria dispositio unitiua diuinæ essentiæ, ut formæ intelligibilis atque factiua uisionis diuinę. Ad hęc enim duo lumen gloriæ ponī patet ex dictis. sed habere diuinā essentiam ut formā intelligibilem. & similiter uidere deū soli deo est connaturale. ergo lumen gloriæ soli diuinæ naturæ connaturale est. Et hinc sequitur diuinam essentiam & lumen gloriæ esse eiusdē ordinis eo modo, quo dispositio ultima & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatem, quia scilicet cuiscunque naturale est unū & reliquum: & cui nō unum neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non potest esse cōnaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in prima quæst. prolo. primi senten. uolentis quòd naturale & supernaturale nō distinguāt res, sed habitudines ad causas actiuas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona spiritus sancti: & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia. non solum quia à solo agente supernaturali causari possunt, sed quia nulli creaturæ factæ aut factibili cōnaturalia esse possunt, propter quod dicuntur entia supernaturalia, imo diuini ordinis. Et si contra hoc obiiciatur, de distātia infinita inter deū & lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium deo, non tamen per participationem, de quo tamen loquimur, facile responderi potest: quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & deum sunt infiniti medii gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia: & longe maior quām inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem: & istæ non: quamuis istæ magis conueniant in natura: quia forte sunt eiusdem speciei, ut fortes & Plato &c. Maior ergo uel minor distantia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur ut secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo uisionis diuinæ essentiæ soli deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incommunicabiliter ad extra. Citra summum uero communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis &c, similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam ut formam intelligibilem soli deo est connaturalis, sed in summo incommunicabiliter: similitate autem communicatur: non tamen connaturale sit alteri. Sicut si lux acceptetur propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantūm, sed in summo incommunicabiliter. Citra summum uero communicabilis: non ita ut sit connaturale aliis: quia non ut fluat ab illis (si astra ponantur extranęæ naturæ à solis natura) sed ut sit eorum ex diffusione à luce solari.

requiritur ad uidēdum Dei essentiam quasi similitudo, in qua Deus uideatur: sed quasi perfectio quædam intellectus consortans ipsum ad uidēdum Deum. Et ideo potest dici, quòd non est mediū, in quo Deus uidetur, sed sub quo uidetur. Et hoc nō tollit immediatam uisionem Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dispositio ad formam ignis non potest esse naturalis nisi habenti formam ignis. Vnde lumen gloriæ non potest esse naturale creaturæ, nisi creatura esset naturæ diuinæ: quòd est impossibile. Per hoc enim lumen fit creatura rationalis deiformis, ut dictum est.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum uidentium essentiam Dei unus alio perfectius uideat.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd uidentiū essentiam Dei unus alio perfectius non uideat. Dicitur enim 1. Ioā. 3. Videbimus Deum sicuti est, sed ipse uno modo est. Ergo uno modo uidebitur ab omnibus. Non ergo perfectius & minus perfecte.

¶ Præterea, Augu. dicit in lib. 83. q. quòd unā rem non potest unus alio plus intelligere. Sed omnes uidentes Deum per essentiam, intelligunt Dei essentiam. Intellectu enim uidetur Deus nō sensu: ut suprà habitum est. Ergo uidentium diuinam essentiam unus alio non clarius uidet.

¶ Præterea, Quòd aliquid altero perfectius uideatur, ex duobus contingere potest: uel ex parte obiecti uisibilis: uel ex parte potentiæ uisuæ uidentis. Ex parte autem obiecti: per hoc quod obiectum perfectius in uidēte recipitur, scilicet secundum perfectiorem similitudinem, quod in proposito locū non habet. Deus enim non per aliquam similitudinem, sed per eius essentiam præsens est intellectui essentiam eius uidenti. Relinquitur ergo quòd si unus alio perfectius eū uideat: quod hoc sit secundū differentiam potentiæ intellectiuæ. Et ita sequitur quòd cuius potentia intellectiua naturaliter est sublimior clarius eum uideat. Quod est inconueniens, cum hominibus promittatur in beatitudine æqualitas angelorum.

¶ SED CONTRA est, quòd uita æterna in uisione dei consistit: secundum illud Ioan. 17. Hæc est uita æterna &c. Ergo si omnes æqualiter dei essentiam uident in uita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrarium dicit Apostolus. 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate.

CONCLVSIO.

¶ Cum uidentium diuinam essentiam unus alio maiori gloriæ lumine illustretur, perfectius etiā unus alio ipsam uidebit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd uidentium deum per essentiam unus alio perfectius eum uidebit. Quod quidem nō erit per aliquam dei similitudinem perfectiorem in uno quām in alio: cum illa uisio nō sit futura per aliquam similitudinem, ut ostēsum est. c Sed hoc erit per hoc, quòd intellectus unius habebit maiorē uirtutem seu facultatem ad uidendum deum quām alterius. Facultas autem uidendi deum non competit intellectui creato secundum suā naturam, sed per lumen gloriæ: quod intellectum in quadam deiformitate constituit, ut ex superioribus patet. c Vnde intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius deum uidebit. Plus autem participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate: quia ubi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desiderium quodammodo facit desiderantem aptum & paratū ad susceptionem desiderati. Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius deum uidebit & beatior erit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cum dicitur, uidebimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti, determinat modum uisionis ex parte rei uisę: ut sit sensus: uidebimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius uidebimus quod est eius essentia. Non autem determinat modum uisionis ex parte uidentis: ut sit sensus, quòd ita erit perfectus modus uidendi: sicut est in deo perfectus modus essendi.

¶ Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. Cū enim dicitur quòd rem unā unus alio melius non intelligit, hoc habet ueritatem si referatur ad modum rei intellectæ: quia quicūq; intelligit rem esse aliter quàm

quàm ab alio: sicut experimur quòd per speciem in aēre melius uidemus quàm per eam in aqua, & per meliora oculoria similiter. Secūdo etiā oriri potest ex acutiore usu. patet. Stante namque identitate uisibilis cum æqualitate speciei & usuæ uirtutis, impossibile est fingere unde melior fiat uisio. Distantia namque & medium &c. omnia ad speciei qualitatē spectant. litera ergo primā causam excludit sufficienter, ex hoc, quòd ut sic illa nō est futura per speciem: secundam autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium proba tur conclusio sic, uidētium Deū unus alio habet maiorem charitatem. ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumē gloriæ. ergo maiorē facultatem ad uidendū Deū. ergo perfectius uidebit Deum quām alius. Antecedēs supponitur. prima consequentia nota est ex terminis cum secūda & tertia. charitas enim ipsa est desideriū Dei. Desiderium autem constat preparationem magnam esse ad desiderati complexum: lumen uerò gloriæ nihil aliud esse quām dispositionē ad Dei susceptionē, ut iam dictum est. Et propterea desiderij quantitati respōdere oportet: sicut dispositionē aptitudini & preparationi. quarta autē consequētia probatur: quia non natura, sed glorię lumē constituit intellectum in quadam dei formitate. Ex hoc namque ꝙ diuinæ naturæ participes simus, possumus ipsum uidere. Vltima autem patet.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum septimum.

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue impossibile est cuicunque intellectui creato comprehendere Deū. Probatur. Impossibile est lumen gloriæ creatum in quocunque intellectu esse infinitum. ergo impossibile est cuicūq; intellectui creato infinite cognoscere deum. ergo impossibile est cognoscere quantum cognoscibilis est. ergo im possibile est cognoscere perfecte. ergo impossibile est cōprehendere deum. Antecedens patet. prima cōsequentia probatur, ex eo quòd magis & minus uidere deum attēditur secūdū maius & minus lumen gloriæ: & cōsequenter infinite uidere secūdū infinitū lumen gloriæ. secūda uero cōsequentia probatur: quia deus fit, non uere intelligit: nō autem si referatur ad modū intelligendi: quia intelligere unius est perfectius quām intelligere alterius c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas uidendi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectum omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatiōe obiecti per differētes similitudines, sed erit per diuersam facultatem intellectus, non quidē naturalem, sed gloriosam, ut dictum est c.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum uidentes Deum per essentiam ipsum comprehendant.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd uidentes Deum per essentiam, ipsum cōprehendāt. Dicit enim apostolus Phi. 3. Sequor autē si quo modo comprehendam. Non autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse 1. Cor. 9. Sic curro nō quasi in incertum. Ergo ipse comprehendit: & eadē ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens, sic currite ut comprehendatis.

¶ Præterea, Vt dicit Augustin. in lib. de uidendo Deum ad Paulinam: illud comprehenditur quòd ita totum uidetur, ut nihil eius lateat uidentem: sed si Deus per essentiam uidetur, totus uidetur, & nihil eius latet uidētem: cū Deus sit simplex: ergo à quocunq; uidetur per essentiam, comprehenditur.

¶ Si dicatur quòd uidetur totus: sed non totaliter, contrà. Totaliter uel dicit modum uidentis, uel modum rei uisæ. Sed ille, qui uidet Deum per essentiam, uidet eum totaliter, si significetur modus rei uisæ: quia uidet eum sicuti est: ut dictum est c. Similiter uidet eum totaliter, si significetur modus uidentis: quia tota uirtute sua intellectus Dei essentiam uidebit. Quilibet ergo uidens Deū per essentiam, totaliter eum uidebit. Ergo eum comprehendet.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

CONCLVSIO.

¶ Cum lumen gloriæ, quo perfusi diuinam intuentur essentiam, infinitum non sit, impossibile est quemquam creatum intellectum illam comprehendere, & ipsam cognoscere quantum cognoscibilis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cōprehendere deū impossibile est cuicunq; intellectui creato: attingere uerò mēte deū qualitercunque magna est beatitudo, ut dicit Aug. ¶ Ad cuius euidentiam sciēdum est, quòd illud comprehenditur, quod perfecte cognoscitur. perfecte autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quātum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demōstrativam opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, non comprehenditur, puta si hoc quod est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis aliquis sciat, per demonstrationem comprehendit illud. Si uerò aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc quòd à sapientibus uel pluribus ita dicitur, non comprehēdet ipsum: quia non pertingit ad illum perfectū modū cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus autē intellectus creatus pertingere potest ad illū perfectū modū cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est. quod sic pater. Vnūquodq; enim sic cognoscibile est secundū quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitū, ut suprà ostēsum est c, infinite cognoscibilis est. Nullus autē intellectus creatus pōt deū infinite cognoscere. Intātū enim intellectus creatus diuinā essentiam, perfectius uel minus pfecte cognoscit, inquantum maiori uel minori lumine gloriæ persunditur c. Cum igitur lumē gloriæ creatum in quocunque intellectu creato receptum non possit esse infinitum, impossibile est quòd aliquis intellectus creatus deū infinite cognoscat. Vnde impossibile est ꝙ deum comprehendat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd cōprehensio dicitur dupliciter. Vno modo strictè & propriè secundum quod aliquid includitur in comprehendente. Et sic nullo modo deus comprehenditur nec intellectu nec aliquo alio: quia cum sit infinitus nullo finito includi potest c: ut aliquid finitum eū infinite capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo comprehensio largius sumitur secūdum quod comprehensio insecutioni opponitur. Qui enim attingit aliquem quando iam tenet ipsum: comprehendere eum dicitur. Et sic deus comprehenditur à beatis, secundum illud Cant. 3. Tenui eum, nec dimittā. Et sic intelligūtur authoritates apostoli de cōprehēsione. Et hoc modo cōprehēsio est una de tribus dotibus animę, quę respōdet spei, sicut usus fidei, & fruitio charitati. Non enim apud nos omne quod uidetur iam tenetur uel habetur: quia uidentur interdum distantia, uel quæ non sunt in potestate nostra. Neque iterum omnibus, quę habemus fruimur: uel quia nō delectamur in eis: uel qa nō sunt ultimus finis desiderii nostri: aut desiderii nostrū impleant & quietent. Sed hæc tria habent beati in deo: quia & uident ipsum: & uidendo tenēt sibi præsentē in potestate habentes semper eū uidere: & tenentes fruuntur sicut ultimo fine desiderium implente.

¶ Ad secundum dicendum, quod non propter hoc deus incomprehensibilis dicitur quasi aliquid eius sit quod nō uideatur: sed quia non ita perfecte uidetur sicut uisibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur, non est aliquid eius quod nō cognoscatur. nec subiectū, nec prædicatum, nec cōpositio, sed tota non ita perfecte cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde Aug. diffiniendo comprehensionem dicit, quòd totum comprehenditur uidendo: quod ita uidetur ut nihil eius lateat uidentem: aut cuius fines circumspici uel circumscribi possunt: tunc enim fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem peruenitur.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidē ita quòd totus modus obiecti nō cadat sub cognitione, sed quia modus obiecti nō est modus cognoscētis. e Qui igitur uidet deum per essentiam, uidet hoc in eo quod infinite existit: & infinite cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, ut scilicet ipse infinite cognoscat. Sicut aliquis probabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiue non cognoscat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum uidentes Deum per essentiam omnia in Deo uideant.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, ꝙ uidentes deum per essentiā omnia in deo uideāt. Dicit enim Greg, in 4. dial. Quid est quod nō uideāt, qui uidentem omnia uident: sed deus est uidens omnia. Ergo qui uident deum, omnia uident.

¶ Item quicunq; uidet speculum, uidet ea, quę in speculo resplēdent. Sed omnia quæcunque fiunt uel fieri possunt, in deo resplendent, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque uidet deum, uidet omnia, quæ sunt & quæ fieri possunt.

¶ Præterea, Qui intelligit id quod est maius, pōt intelligere minima, ut dicitur. 2. de anima. Sed omnia, quæ deus facit uel facere pōt, sunt minus quām eius essentia. Ergo quicūq; intelligit deū potest intelligere omnia, quæ deus facit uel facere potest.

¶ Præterea, Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur uidendo deum non omnia sciat: nō quietatur eius naturale desiderium. Et ita uidendo deum non erit beata: quod est inconueniens. Videndo igitur deum omnia scit.

¶ SED CONTRA est: ꝙ angeli uident deū per essentiā & tamē nō omnia scīūt. Inferiores enim angeli purgātur à supe-

est infinitē cognoscibilis: quia est infin rē entitatis & actualitatis. tertia autem probatur inductione in propositione scibili. quæ si opinione tenēatur nō perfecte cognoscitur. quarta autē probatur ex diffinitione ipsius cōprehendere: quòd scilicet est perfecti cognitio.

a ¶ Super Quæstiones duodecimæ Articulum octauum.

INtitulo, ly omnia distribuit pro omnibus rebus rerūq; rationibus absolutis, & respectiuis: realibus & rationis non solū quæ sunt quocunq; modo, sed quæ nō implicant contradictionē esse, id est, pro omnibus simpliciter. ly in deo intelligitur obiective: ita ꝙ in hoc obiecto qd' est deus, uidēt omnia inclusa in eo qūlibet.

¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito negatiue. Nullus intellectus creatus uidere potest in deo omnia, sed plura uel pauciora iuxta modū uidendi deum. Probatur. quæcunq; uidentur in deo, uidētur secundum quod sunt in ipso. ergo uidētur ut effectus uirtualiter contēti in causa: ergo plura uel pauciora, secundum quod perfectius uel minus perfecte uidetur deus. ergo nō omnia nisi deus totaliter cōprehendatur. ergo à nullo intellectu creato uideri possunt omnia in deo, sed plura uel pauciora iuxta modū uidendi ipsum.

Antece-

Annota. 60 a 424 420 59 61 4. dist. 49. q. 1. art. 3. Et 3. cōtra. cap. 53. & ue ri. q. 8. artic. 1. 35 Cōment. 80 Amota. a 42 43 60 a 79 c 424 430 62 4. dist. 49. 1. artic. 1. Et ueri. q. art. 4. & 3. cōt. c. 54. & 57.

Antecedens patet. consequentia prima probatur:quia omnia sunt in Deo ut in causa eminentissima.secunda uero probatur:quia quãto aliqua causa perfectius cognoscitur,tanto plures in ea effectus uidentur.Et manifestatur hoc ex differẽtia intellectuum humanorum circa propositũ aliquod principiũ multarum conclusionũ.terria ex secunda euidenter sequitur.quarta autem probatur: quia nullus intellectus creatus

a potest Deum comprehendere.

5 21 ¶*Num res sint in*
2 88 *Deo sicut in causa ita-*
2 89 *tũ,& num ex eo quòd res sunt in deo sicut in causa, sequatur eas in illo uideri ut in causa præcise, uel ut in speculo uoluntario.*

Quæstio. CIrca primam consequentiam dubium occurrit ex Scoto: & cæteris ponentibus in Deo esse res ut in speculo uoluntario. Formatúrque ratio contra literam sic. Res sunt in Deo non solũ ut in causa, sed ut in speculo uoluntario. ergo sophisma consequentis committitur, inferendo. ergo res in Deo uidentur præcise ut in causa. Constat enim quòd ly præcise subintelligitur in litera. Alioquin non inferret intentum, ut patet. Antecedens probatur & autoritate Augu. in lib. de uidendo Deũ. Deus est speculum uoluntarium:& si uult uidetur,& si nõ uult non uidetur.& ratione:quia Deus representat omnia distincte : ut speculum: & non indistincte tantũ ut causa. & propterea cum totus literę processus fundetur superhoc,quòd Deus repræsentet non nisi ut causa indistincte,ruere uidetur.

¶Ad euidentiam huius scito ex quæstio.de ue.quæstio.duodecima,articu. sexto, quòd res sunt in Deo proprie ut in causa.Metaphorice autem ut in speculo. Deus enim est uere & proprie causa, non & uere & proprie speculum,sed metaphorice. ℣Dicitur enim speculum, quia distincte repræsentat: sed non est proprie speculum, quia non repræsentat impressa ab alio,ut speculi ratio habet, propter quam conditionem uerbo dei à patre procedenti speculum appropriatur. Sapien. 7. Candor est enim lucis æternæ,& speculum sine macula : utpote patris expressa imago. Constat autem ex Diony. & August. theologiam symbolicam non esse argumentativam. nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo August. dicitur quòd est locutio metaphorica:propter illam conditionem : quia scilicet distincte repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione uoluntariæ collationis luminis gloriæ : & tanti luminis. Et hoc respectu usionis beatæ, respectu uerò nouarum reuelationum, deus non concurrit obiective , sed causaliter : & propterea omnino est uoluntarium:& quasi speculum exemplare.

¶Ad rationem autem in oppositum dicitur, quòd uere peccat secundum fallaciam consequentis:ac si repræsentare distincte uno modo contingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scito quòd repræsentare distincte dupliciter contingit. ℣ Vno modo,quòd distinctio se teneat ex parte repræsentantis , ut apparet in speculo,in quo quælibet species repræsentans aliquid remanet distincta à specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte repræsentatorum:ut si dicamus , anima intellectiua repræsentat distincte formam corporeitatis , & formam mixti, & animam uegetatiuam, & animam sensitiuam . hæc enim non habent in natura intellectiuę animæ distincta fundamenta similitudinum illarum ad eam , sed per unum & idem natura animæ intellectiuæ omnibus respondet: ut similis non minus quàm si singulorum proprium similitudinis fundamentum haberet:ita enim repræsentat proprias conditiones cuiusque : ac si singulorum adequata esset species. Et ratio est:quia excedere non impedit perfectionem repræsentandi : nihil enim minus species albi repræsentaret ipsum, si cum hoc per idem repræsentaret etiam nigrum.Peccat ergo ratio dupliciter. Primo, quia ex sensu metaphorico arguit. Secundo,quia supponit quòd distincte repræsentare non sit nisi distinctio ex parte repræsentantis:quod iam patet esse falsum:& in proposito falsissimum. Deus enim gloriosus non habet in sua natura effectus suos distincte ex parte sui:sed ex parte effectuum:quia ipse est actus perfectissimus omnia uniuersime præhabens:& ex perfectione tam eminente habet,quòd ita est proprium exẽplar huius,& illius,id est,ita,ppria huius & propria illius habet,ac si singulorum distinctum exemplar esset. Vnde consequentia literæ intelligitur cum ly precise:ut arguendo dicitur.& optima est:quia in Deo omnia alia à se nõ sunt nisi indistincte.& unitissime:quod est esse uirtualiter in causa. Hæc enim est uere ueritas secundum theologiam & philosophiam. ut in quæstio. 14. S. Tho. dicet. Et bene nota:quoniam sine hoc fundamento semper errabis de Deo:& aliis in eo existentibus aut uisis loquens:& in pueriles uulgarésque loquacitates incides.

¶*Num qui plures effectus primæ causæ uidet,perfectiùs primã causam cognoscat, sicut econuerso.*

CIrca probationẽ secũdæ cõsequentiæ dubiũ occurrit.Nam Scotus in 1.di. 3 Qu
1.q.2.dicit quòd hęc probatio cõtinet fallaciã cõsequentis. Quoniã dato quòd sit uerũ quòd in litera dicitur,scilicet cognoscens perfectius causam plures effectus in ea uideat, non propterea sequitur esse uerũ eõuerso,scilicet quòd qui plura uidet oportet causam perfectius uidere.Et tamẽ totus processus fundatur super hac propositiõe subintellectam:& nõ super illa expresse posita in litera.Quòd autẽ ista propositio cõuertẽs illã sit falsa, probat Scotus ibidẽ tripliciter in cõmuni. Primo.causa inquantũ causa nullam perfectionem accipit à causato:quia est prior. ergo cognitio principiat eit causa nõ pficitur per cognitionem conclusionum.

¶Præterea.Accipio unum principiũ cognitũ in aliquo gradu.& quæro:utrũ eius cognitione nõ aucta possit per ipsum cognosci a liqua cõclusio:aut nõ: si sic habetur ppositũ: & si una pari ratione possumus alię in eo claręscirí absque perfectiori notitia principii. si nõ ergo in hoc gradu cognitũ principii, non est principiũ: quia nullius est principium.

¶Præterea.Primo perfectioũ quid est suppositur:& quia est passionis scitur:sed cognitio quid est nõ perficitur p notitiã posteriorís . quia ergo notitia principii nõ fit pfectior propter hoc cp facit scire principiatũ. ¶Durãdus quoque & Gottifre. cõtra eandẽ inſtãt probationẽ:pro quanto innititur manifestationi illi de principio & cõclusionibus. Tum quia nõ simile est quo ad cõtinere.quoniam conclusiones cõtinentur in principio, in potẽtia & cõfuse.in causa autem prima effectus continentur in actu & distincte. Tum quia non est simile quo ad cognosci : quoniam in principio non cognoscuntur conclusiones in actu:nisi facta deductione sub sumptione,applicatione &c.in prima autem causa simpliciter effectus uidentur.

¶Ad horum euidentiam scito:quòd uideri aliquid potest dupliciter.Vno modo in seipso obiective:sicut speculum oppositum usui uidetur in seipso.Alio modo in alio obiective:sicut res post tergum uidentis:sitæ uidetur in speculo. Videntur enim non in se sed in sibi similibus speciebus in speculo relucentibus:& sicut est in corporalibus:ita in spiritualibus.In proposito igitur nõ est sermo de omniũ usione in seipsis:sed in alio obiecto,scilicet nõ tamẽ ut in speculo:sed ut in causa:ut ex dictis patet. Videri autẽ aliquid in uel ex causa,intelligimus nõ qualitercũq; se habẽte usa causa ad effectus usionẽ.sed si se habeat ut per se sufficiẽs causa illius.Alioquin nõ ex ui usionis causæ uideretur effectus,sed aliũde.Hoc autẽ stãte declaratur intentum sic.Idem manẽs idẽ semper quantũ est ex se facit idẽ.ergo causa cognita in aliquo gradu manens eadẽ omnino tam in esse quàm in cognosci:semper faciet idem.ergo impossibile est cp ut sic faciat cognosci aliquid effectum:quem à principio cognosci non fecit.ergo non potest plurium effectuũ notitiam parere:nisi mutata:sed non in esse.ergo in cognosci.& non in minus ut patet:ergo in magis cognosci:quod est intentum. Vnde patet quòd plura uidere in causa & perfectius uidere causam:sunt conuertibiliter se consequentia.quoniam & si perfectius causam uidet, plura in ea uidet:& si plura in ea uidet, perfectius ipsam uidet. Alioquin plura in eo uidere esset effectus sine causa.Si enim perfectior modus uidendi causam:hu iusmodi causa non est:aliqua alia causæ noua dispositio huius effectus causa erit,nec facilè erit fingere illam dispositionem in esse uel in cognosci.

¶Ex his autẽ iam patet responsio ad Scotũ.In conuertibilibus enim non cadit sophisma consequentis:sed uno posito reliquum ponitintelligitur.

¶Ad obiectiones autem quas cõtra ueritatẽ manifestatã quæ est uera in causa & effectibus,& in principio:nõ solũ in cognoscẽdo,sed essendo.& cõclusionibus facile respõdetur,dicẽdo:quòd Scotus aut fuit aut simulauit se cęcũ. Aliud est enim notitiã cõclusionũ in aut ex principio:ut causa sufficiẽte præexigere perfectiorẽ notitiã principii.Et aliud est facere ipsam perfectiorẽ.Hæc enim differãt plusquam cœlũ & terra.In litera docetur primũ:& nõ secũdũ.Et argues in prima & tertia ratione impugnat secũdũ tamẽ. Vnde breuiter cõcedatur gratis:quòd nec cognitio principii ut causæ,perficitur per notitiã cõclusionis:nec quòd notitia quid est,perficitur per notitiam quia est,quæ est demonstrationis effectus:sed utrobique cæteris paribus supponitur maior notitia principii.& quicquid est:si ex ui cognitionis ipsorum illa sciuntur modo & prius non.

¶Ad secũdã uero obiectionẽ quæ interrogat:utraq; pars respõderi potest.Primo dicẽdo quòd principiũ in aliquo gradu cognitũ ut sic:nullius est principiũ in cognoscendo actu propter imperfectionem cognitionis : & non ex natura illius principij.hoc enim nullum inconueniens est.Secundo dato quòd in quolibet gradu cognitum sit principium alicuius conclusionis etiam in cognoscendo,negatur sequela.ergo ipsum non aucta eius cognitione erit principium cognoscendi unam aliam:& si quæratur:quare est quòd ad aliquam conclusionem sufficiat minima usio principij:& ad aliã nõ: Respondet San. Tho. in quæstionibus de ue. q.octa. artic.4.ad duodecimũ,quòd uisa causa,in prompta est unde aliquas conclusiones in aut ex ea percipiamus: quia sunt manifestius in ea.non sic autem est de omnibus:ea multi sunt latentiores effectus : ut experientia testatur.

63 *uer. q.2. arti. 5.*

¶Ad primam autem aliorum obiectionem dicitur,quòd imò est similis continentia: quoniã principium demonstrationis inquãtum habet uim actiuã respectu cõclusionum: cõtinet eas in actu : & consequenter non confuse:sed distincte ex parte contentorum : in suo tamen ordine. Commune est enim omni causę actiuę continere effectus in actu formaliter uel eminenter.

¶Ad secundam autem dicitur quòd licet multum referat cognosci ex alio : & cognosci in alio,& per discursum & sine discursu &c. Quõ ad notitiam tamen pluralitatis effectuum:propter causam notamata quòd ly propter denotet causam sufficientẽ:nihil refert.Par enim est iudicium cæteris paribus. Et propterea litera utriusq; meminit & cognitionis in alio:quasi per totum, & cognitionis ex alio:in manifestatione adducta,de principio demonstratiuo.Posset etiam dici, quòd litera intendit de cognitione in alio tantum: & quòd etiam conclusiones cognosci possunt in principio:& non solum ex principio:ut patet in termino scientię:ubi resolutis conclusionibus in principiis uidentur omnia.Et cp si quis in principio usо , plures uidere incipit conclusiones,ille proculdubio absq; omni discursu perfectius principium penetrat,& Angelicæ potius quàm humanę naturę est: quoniam illius est intelligere : nostrum est ratiocinari.Nec obstat quòd litera nominet cognitionem ex principio,quoniam declaratio est à posteriori. Ex hoc enim quòd experimur,quòd cognoscere ex principio plura prouenit ex maiori cognitione principij:signum habemus, quòd cognoscere plura in causa:non nisi ex maiori causę cognitione procedit: quia si de quo minus uidetur & inest:ergo de quo magis. non ergo adductum est principium demonstratiuum , ut simile causæ in cognitionis modo respectu conclusionum &c.sed ut signum à posteriori,quare taceant mordaces.

¶*Num si omnia in Deo uiderentur ab ipsum uidentibus propter hoc comprehenderetur.*

Quæstio. CIrca tertiam consequentiam dubium ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis occurrit.primo ex Aureolo & Gottifre. directe cõtra cõsequentiam sic.Cognoscere omnia in Deo habet latitudinem, ergo non infert comprehendere Deum, quòd stat indiuisibili. consequentia nota.& antecedens probatur. cognoscere omnia in Deo contingit dupliciter.& habendo cognitionem infinitam intensiue, quæ sola est comprehensio: quia perfectio cognitionis penes intensionem attenditur per se loquendo: ergo contingit cognoscere omnia in Deo clare & magis clare & infinite clare,quod est comprehendere.habet igitur usio omnium in Deo latitudinem.Et confirmatur.omnia alia à Deo si ponerentur,non adęquarent in essendo,Dei infinitum esse.ergo si omnia ponantur cognosci non adequant eius cognoscibilitatem.ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omnium.

¶Scotus quoque ubi suprà,dupliciter contra hoc arguit. Primo sic. Si a.insunt b.& c.ordine quodam:ita quòd b.sit tota ratio : quare inest c. si uidens b. non comprehendit a. ergo multo minus uidens c.comprehendit a. Exemplum de subiecto & de duabus passionibus , quarum una inest mediante alia: si uidens primam non comprehendit subiectum, ergo nec uidens secundam.Sed Deo inest infinitas intensiua : & in eo sunt omnia:& infinitas intensiua est ratio quare in eo sunt omnia.& ad uidere infinitatem intensiuam,nõ sequitur comprehensio.Detur patet.ergo nec ad uidere omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶Secundo sic. Cognoscens unum effectum in uerbo non comprehendit illum effectum:nec uerbum ut est illius causa,ergo quotcunq; effectus cognoscat,non comprehendet nullum eorum nec uerbum ut est causa alicuius eorum,ergo cognoscens omnes non comprehendit nec eos nec Deum.

¶Ad euidentiam horum scito , quòd uidere omnia est non solum uidere quot, sed quantum potest diuina uirtus:quoniam ibi est non solum extensiõ secundũ numerum,sed intensio secundum perfectionem: quoniam Deus non solum potest quocunq; facto facere aliud,sed quocunq; facto potest semper facere perfectius.unde,quòuis impossibile sit omnia fieri,siue in esse,siue in cognosci: hæc tamen conditionalis est uera, quòd si fierent , fieret adæquatus effectus diuinæ potẽtiæ:& similiter si cognoscerẽtur,cognoscereturadæquatus effectus eiusdẽ. Constat autem quòd cognito adæquato effectu alicuius uirtutis ipsam uirtutẽ comprehendere facile est. Quòd si sic accidit ex cognitione omnium in se,multo magis cognitio omnium in causa præsupponit cõprehensionem ipsius causę.Quoniam tanta prgsupponitur cognitio quanta est uis causandidratioquin ex causæ notitia,effectus adæquatus,id est,uniuersalitas possibilium nesciretur.

¶His autem præmissis.Ad primum negatur antecedens.Probatio autem assumit aut supponit unum falsum,quòd possit in Deo sciri quot, absque eo quòd sciatur quantum possit. hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & Deum infinite,mutuę se consequuntur.

¶Ad confirmationem potest dici dupliciter. Primo negando consequentiam ultimamquia licet ex cognitione omnium non sequatur comprehensio, sequitur tamen ex cognitione omnium in Deo , seu causa. Et de hac est sermo non de illa. Videtur quoque mihi quòd possit dici secuudo, quòd omnia adæquare eiusmodi.esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. uno modo quòd æquatis ut entitas aut cognoscibilitas Dei & illorum.Et hoc modo non adæquarẽt.

Alio modo quòd cognoscibilitas Dei seu diuinę uirtutis,ut sic,non esset maioris cognoscibilitatis quàm eius quã representarent omnia:sicut dicimus quòd intelligere est effectus adæquatus animæ intellectiuę, & tamen non est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo, sed secundo : & hoc modo omnia adæquarent diuinum esse , & diuinam cognoscibilitatem. Verum ut dictum est contradictionem implicat omnia fieri siue in esse siue in cognosci: semper enim quocunq; facto potest aliud atque perfectius facere : & quocunq; reuelato potest aliud reuelare.inex hausibilis quippe est diuina uirtus.

¶Ad primum Scoti dicitur quòd maior est uera seruato eodem modo essendi in, non autẽ uariato. In his enim quæ formaliter alicui insunt ordine quodã &c.propositio illa est uera. & propterea tenet in exẽplo adducto. In his autẽ, quorũ primũ iest formaliter & secũdum cãliter uera nõ est. Quoniã sicut à priori usio

¶*Præterea,Ea, quæ prius uidimus,memoriter tenemus,S ed Paulus uidens in raptu essentiam Dei(ut dicit Aug.duodecimo super Gene.)ad literam postquam desiit essentiã Dei uidere,recordatus est multorum,quę in illo raptu uiderat:unde ipse dicit quòd audiuit arcana uerba, quæ non licet homini loqui,2.Corin.12.Ergo oportet dicere,quòd aliquæ similitudines eorum,quæ recordatus est,in eius intellectu remanserint.Et eadem ratione quando præsentialiter uidebat Dei essentiam,eorum,quæ in ipsa uidebat aliquas similitudines uel species habebat.*

¶SED CONTRA est quòd per unam speciem uidetur speculum : & ea quæ in speculo apparent.sed omnia sic uidentur in Deo sicut in quodam speculo intelligibili. Ergo si ipse Deus non uidetur per aliquam

causę infert usionẽ formaliter existentium in ea,non autem omnium contentorum uirtualiter in illa:quoniam illa manifeste in ea apparent,hæc autem latẽt in uirtute:ita econuerso,usio omnium uirtualiter contentorum in causa, infert à posteriori comprehensionem causæ: usio autem formaliter inexistentium infert usionem tantum ipsius causæ: quia illa sunt de ordine latentium, ista uerò manifestorum in causa.Et propterea quando b.inest formaliter a.causę:& c.inest uirtualiter,stat quòd usio bene inferat comprehensionem a. & tamen usio c.inferat illã.Sic autem est in proposito:quoniam in sinitas naturalia intuitiua est in Deo formaliter.omnia autem sunt in eo non formaliter,sed uirtualiter.Et consequẽter illa patet usio Deo:& econtra.Ista autem quia latenter insunt:iuxta modum usionis Dei uidentur. Et propterea usio istorum omnium in causa, utpote de ordine occultorum præsupponit comprehensionem eius: non autem usio singularis. Variato igitur modo essendi in, falsa est illa maior, hic autem constat uariari.ergo.

¶Ad secundum eiusdem dicitur,quòd comprehendere aliquem effectum,potest intelligi dupliciter.Vno modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia entia possibilia per potentiam in eo existentẽ. Alio modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia entia possibilia quomodolibet: siue per potentiam in se siue in alio.Si primo modo sumitur comprehendere, nego quòd uidens lapidem in uerbo non comprehendat ipsum. Dico enim quòd anima Christi uidet in uerbo omnem creaturam, & quicquid est in potentia eius. Et consequenter comprehendit omne creatum primo modo. Et eadem ratione comprehendit uerbum ut est illius ut sic causa. Cuius signum est , quòd ad comprehendendum hoc non exigitur quòd perfectius uideat uerbum : nec hoc est comprehendere Deum nisi secundum quid , quod non inconuenit. Si autem sumatur comprehendere secundo modo : sic negatur ultima consequentia : quoniam aliquis, & aliqui effectus quodcunque non sunt adæquatum obiectum diuinæ potentiæ. omne autem possibile est eius obiectum adæquatum , & effectus adæquatus. Et propterea non est idem iudicium de uno aut aliquibus & omnibus: sicut nec de inadequato effectu. Peccat ergo argumentum ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere enim inæqualem effectum in causa:quamuis non præexigat comprehensionem illius , cognoscere tamen æqualem præexigit. Multa alia argumenta in hac materia habes in Capreolo in tertio distinctio. decimaquarta quæthone secunda. Et in quarto distinctio. quadragesimanona quæstio. sexta.uide ibi:hæc enim loco huic opportuna uisa sunt.

a ¶Super Quæstionis duodecimæ Articulum nonum.

TItulus clarus est.intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam. *Annot.*

¶In corpore una concluso responsiua quæstio negatiue. Videantes Deum non uidentin eo alia per species eorum , sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum unitam. Probatur. unumquodque sic cognoscitur , secundum quod limitendo eius est in cognoscente. ergo dupliciter contingit aliquid cognosci , scilicet per similitudinem sui , & per similitudinem similis. ergo in se & in alio : ergo alia uideri in Deo est uideri non per proprias similitudines , sed secundum similitudines sitas in Deo : ergo uisa in Deo non per species , sed per solam essentiam diuinam intellectui unitam uidetur. Prima consequentia probatur ex eo , quòd quæcunque uni & eidem sunt similia, sibi etiam inuicem sunt similia. Bx hoc enim manifeste sequitur alterum membrum , quòd poterat uerti in dubium. Secunda uerò consequentia probatur per locum à conuertibilibus : cognosci namque per sui speciem est in seipso ut obiecto cognosci , & econuerso. & similiter cognosci per alterius speciem est in alio obiecto cognosci. tertia autem probatione non eget. Constat namque quòd res uideri in Deo est uideri in alio , cui res assimilantur, & pro tanto dicuntur habere suas similitudines in Deo sicut quilibet effectus habet aliquid in causa cui assimilatur. Vltima autem consequentia quòd ad secundam partem tenet ex antè determinatis , quòd essentia diuina non per speciem fed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea cum in litera ex ui præsentis discursus debuisset concludi. ergo uisa in Deo non per proprias species sed per speciem Dei uidentur. Illatum tamen est per ipsam essentiam diuinam intellectui unitam uidentur. Tenet namque ipsa non solum locum obiecti in quo alia uidentur , sed supplet etiam uices speciei qua intellectus assimilatur obiecto. Circa hæc Capreolus in tertio distinctione decimaquarta, quæstione secunda. & in quarto distinctione quadragesimanona quæstione sexta,quædam recitat arguments ex quodam Hibernico & Aureolo omissione digna hoc in loco : aut quia etiam ex litera pueri scirent soluere : aut quia quærunt distinctionem cognitionis matutinæ à uespertina ; de quibus ut sic inferius erit tractandum. *Comment.*

Titulus

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

Cõment. TItulus clarus ex dictis.

¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia quæ uidentur in uerbo non successiue, sed simul uidentur. Probatur. omnia uista in uerbo uidentur non per proprias species, sed per solam essentiam diuinã. ergo simul. Antecedens ex præcedente articulo patet: consequentia probatur. Ratio quare nõ possumus simul multa intelligere est pluralitas specierũ: ergo ubi non est pluralitas specierum: nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptũ probatur diuiditer, scilicet ratione & experientia. Ratione quidem sic. intellectus non potest simul pluribus speciebus ad intelligendum, id est, in actu cõpleto informari, ut paret à simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierum impedit simul multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur quod intelligere multas partes alicuius totius per proprias species non possumus simul: & tamen easdem per speciẽ totius simul intelligimus in toto. Cum unitate ergo speciei stat multa intelligere simul. nõ autem cum pluralitate.

Amota. ¶Aduerte hic primo quòd sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit uerũ quòd pluralitas impediat. An tantum de his quæ sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacunque pluralitate specierũ sit sermo. An de aliqua, quæ scilicet nõ ordinetur ad unum &c. Verũ quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirẽtur: ideo differantur. Aduerte secũdo: quòd ex hac ratione non habetur quòd oporteat omnia p unã speciẽ representata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus, ex quo nullũ adest impedimẽtum. Et quia in uisione uerbi omne bonum possibile poni de facto debet: quoniam beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potentia: ut dicitur nono Meta. ideo in litera declarata possibilitate cõclusum est, quòd de facto omnia simul uidentur.

¶*Num anima simul uel successiue omnia uideat in uerbo.*

COntra conclusionẽ huius literæ Scotus in tertia distinctio. decimaquarta quæstione secunda, tenens quòd anima Christi non omnia simul in uerbo, sed successiue ad quodcunq; se uoluerit conuerti, uideat. Arguit dupliciter. Primo sic. Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta. ergo impossibile uidetur potentiam finitam perfecta attentione uidere infinita simul. Secundo sic, si actualiter uideret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitum excederet perfectionem alterius animæ, quòd uidetur inconueniens.

¶Ad hæc breuiter supponendo quòd anima Christi uideat in uerbo infinita. ut etiam argumenta supponunt: & est uerum. Facile respondetur quòd attentio circa plura ut plura intelligibilia est minus perfecta simul: sed non circa plura ut unum intellectum. Quæcunq; autem unica specie intelliguntur, ut unum intelligibile obiiciuntur. Vna enim species unum intelligibile per se est: nec est multa nisi ut unum sunt. Et propterea uidere siue plura, siue infinita in uno non minuit attentionẽ circa singula in illo: quoniã non ponunt in numerũ, nec inter se

nec cũ illo ut uisa in eo. Ex hoc bene nota. Vnde uana est ista alia causa ficta à Scoto ad impediendũ multa simul intelligere. Diminutio siquidẽ attentionis ex diuersitate specierũ causatur, cũ unitate enim speciei stat perfectissima attentio. ¶Ad secundũ uerò & potest negari consequentia. uidere enim finita aut infinita in Deo nõ specificat aut per se modificat: seu quãtificat uisionẽ Dei. Sed eius causa, scilicet perfectius uel imperfectius uidere Deum. Nec ualet. uidet adeò perfecte ut uideat infinita. ergo uidet infinite: quoniam uisus infinitis unius ordinis: retinet infinita alterius ordinis: & uisus illis restat alia. Et ut patuit nunquã omnia uideri possunt. Et potest negari destructio cõsequentis. Anima quippe Christi ut alibi uidimus est excedit in infinitum omnes alias animas & Angelos: non sicut infinitũ excedit finitum: quia etiam anima Christi finitum habet gloriæ lumẽ, sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferioris ordinis: quia scilicet ſ in infinitũ inferiora crescerent: nunquam adæquarent rem superioris ordinis: ut patet inductiue. Christus enim est caput super omnem ecclesiam triumphantem &c.

¶*Num ualeat similitudo illa: sicut impossibile est corpus simul pluribus figuris figurari, ita intellectum pluribus simul speciebus ad intelligendum informari.*

CIrca illam similitudinem in litera positã scilicet: sicut corpus nõ potest simul formari diuersis figuris &c. Dubium occurrit: Scotus namque in primo. distinct. 3. q. prima tertiæ partis illius distinctionis. in responsione ad tertiũ argumentũ, reprehendẽs Algazelem autorem huius similitudinis dicit q̃ nihil ualet propter quod. Primo q̃a hic tollitur id quod ibi est ratio ſ possibilitatis. probatur: quia rationes oppositorum non sunt oppositæ in intellectu: ut patet nono metaphysicę. Secũdo quia species intelligibiles non sunt figuræ: sed formę simplices secundũ cõmẽtatorẽ sexto metaphysicæ. ¶Ad hæc breuiter dicitur, cum Sanctus Tho. in prima secundę quæst. 54. arti. 1. Ad ultimum. quòd ratio similitudinis consistit in hoc, qđ est terminare. sicut eñ figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis non in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, ut ex supradictis patet. Et propterea sicut impossibile est pluribus terminis idem corpus simul terminari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quòd peccat secundum non causam ut causam. non enim causa impossibilitatis figurarũ est oppositio proprie dicta: cum inter figuras non sit contrarietas: nec in re, nec in intellectu. Et ideo illud ex nono metaphysi. non est ad propositum.

¶Ad secundam autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt ut figuræ quo ad multa: puta extensionem, limitationem &c. sunt tamen ut figuræ quo ad hanc conditionem, scilicet terminare id, cuius sunt: & hoc stat cum simplicitate formę: imò ex sua simplicitate habent, quòd termini sint in tam excellenti esse, quale est esse intellectiuum.

a ¶*Super Quæstionis duodecimæ Articulum undecimum.*

IN titulo posit absque speciali miraculo quo ad hoc quòd sit in hac uita: & non sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem.

¶In corpo-

Cõment. ¶In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue. Deus non potest uideri per essentiam ab homine puro in hac uita mortali. Vbi nota. duos terminos, ly puro, propter Christum, qui simul erat uiator & comprehensorly mortali, propter statum hominum post resurrectionem: in quo corpus non impediet uisionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primo

ciem. Sed uidere facie ad faciem, est uidere per essentiam, ut patet per illud quod dicitur 1. Corin. 13. Videmus nunc per speculum & in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Ergo Deus in hac uita per essentiam uideri potest.

¶Præterea, Numeri duodecimo dicit Dominus de Moyse, Ore ad os loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palam, & non per ænigmata & figuras uidet Deum. Sed hoc uidere est Deum per essentiam uidere. Ergo aliquis in statu huius uitæ potest Deum per essentiam uidere.

¶Præterea, illud, in quo alia omnia cognoscimus & per quod de aliis iudicamus est nobis secundum se notum. Sed omnia etiã nunc in Deo cognoscimus. Dicit enim Augusti. duodecimo confes. Si ambo uidemus uerum esse quod dicis: & ambo uidemus uerum esse quod dico, ubi quæso illud uidemus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ suprà mentes nostras est incõmutabili ueritate. Idem etiam in libro de uera religione dicit, quòd secundum ueritatẽ diuinam de omnibus iudicamus. Et duodecimo de tri. dicit, quòd rationis est iudicare de istis corporalibus secundũ rationes incorporales & sempiternas c. Quæ nisi suprà mentem essent, incommutabiles profecto non essent. Ergo & in hac uita ipsum Deum uidemus.

¶Præterea. Secundum Augu. duodecimo super Gene. ad literam, Visione intellectuali uidentur ea, quę sunt in anima per suam essentiam. Sed uisio intellectualis est de rebus intelligibilibus, nõ per aliquas similitudines, sed per suas essentias, ut ipse ibidem dicit. Ergo, cum Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam uidetur à nobis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Exod. 32. Non uidebit me homo & uiuet. glo. Quandiu hic mortaliter uiuitur, uideri per quasdam imagines deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest.

CONCLVSIO.

¶*Non potest Deus ab homine puro in hac mortali uita per essentiam uideri.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum Dionysium quarto capite cœlesti. hierar. sic in scripturis dicitur aliquis Deum uidisse inquantum formatæ sunt aliquæ figuræ uel sensibiles uel imaginariæ secundum aliquam similitudinem aliquod diuinum repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob, uidi Deum facie ad faciem: referendum est non ad ipsam diuinam essentiam, sed ad figuram, in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetię eminentiam pertinet, ut uideatur persona Dei loquentis, uel loquens Deus, licet imaginaria uisione, ut infrà patebit c, cum de gradibus prophetiæ loquemur. Vel hoc dicit Iacob ad designandam quandam eminentiam intellectibilem contemplationis supra communem statum.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus miraculosè aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter & præter communem ordinem mentes aliquorum in hac carne uiuentium, sed non sensibus carnis utentium usque ad uisionem suæ essentiæ eleuauit, ut dicit Augustinus duodecimo super Gene. ad literam, & in libro de uidendo Deum, de Moyse, qui fuit magister Iudęorum, & Paulo, qui fuit magister Gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cum de raptu eius agemus c.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnia dicimur in Deo uidere, & secundum ipsum de omnibus iudicare, inquantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudicamus. Nam & ipsum lumen naturale rationis participatio quædam est diuini luminis c, sicut etiam omnia sensibilia dicimus uidere & iudicare in Sole, id est, per lumen solis. Vnde dicit Augustinus primo soliloquiorum. Disciplinarum spectamina uideri non possunt: nisi aliquo uelut suo sole illustrentur, uidelicet Deo. Sicut ergo ad uidendum aliquid sensibiliter non est necesse quòd uideatur substantia solis, ita ad uidendum aliquid intelligibiliter non est necessarium quòd uideatur essentia Dei.

¶Ad quartum dicendum, quòd uisio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima beatorum, non autem in anima nostra, sed per præsentiam, essentiam, & potentiam c.

ARTICVLVS XII.

a ¶*Vtrum per rationem naturalem Deum in hac uita cognoscere possimus.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd per naturalem rationem Deum in hac uita cognoscere non possimus. Dicit enim Boë. in lib. de conso. quòd ratio non capit simplicem formam: Deus autem maxime est simplex forma, ut suprà ostensum est c. Ergo ad eius co-

gnitionem duo concurrere, scilicet receptionem & iudicium. Quo ad receptionem cognoscibilium abstractio à sensibus confert: quo ad iudicium uerò non, quoniam impressiones subtiles superiorum, quiescentes melius percipimus, sed iudicare perfectè nequimus nisi fa-

cta resolutione, an consonent sensibilibus, ut dicitur tertio cœli, & sexto ethicorum. Vnde litera semper utitur nominibus pertinentibus ad receptionem, scilicet capacem esse & percipere. Scito secundo: quòd cum sermones intelligendi sint infra genus, de quo est sermo: & hic sit sermo de nostro intellectu: & consequenter de fantasia in actu, quia oportet intelligentem fantasmata speculari: manifestè sequitur, ut hic non sit sermo de quali aut quantacunque abstractione à corporalibus, sed infrà latitudinem intellectus in actu. Et ex his omnia soluuntur: quoniam patet quòd prima sequela nihil ualet: quia sumus profundius abstracti extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculum iudicii ueritatis in somno, non tamen receptio. Et simile est in omnibus alienationibus iudiciũ, undecunque uenientibus: enim infra latitudinem intellectus in actu abstrahunt, quanto magis fantasia circa spiritualia occupatur ministrãdo intellectui tanto intellectus intelligibilia superiorum est capaciorque uicinior & minus turbata. Et inde prouenit, quòd melancholici alij omnino expertes sunt superiorum: quia scilicet adeò turbatam habent fantasiam ut habere nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. Alij superiorum multa loquuntur, & prædicunt uera, alij pauca, secundum quod plus aut minus impediuntur interiores uires. Et secundum quod melius habent dispositã fantasmata, & secundum alteram fantasmata in his quàm in illis &c. Nec sunt hæc ex lege Mahumeti, ut hic dicere non cõsueritus, sed ex philosophia naturali, ex experientia, ex facta scriptura, ex sacris doctoribus. Et de philosophia & experientia dictum est quamuis nõ deiunt philosophorum autoritates in de somno & uigilia. Sacra autem scriptura plena est uisionibus in somniis: imò Numeri duodecimo Deus locuturũ se propheris in somniis promittit. Et Ioëlis secundo dicitur: inter effectus spiritussancti, somnia somniabunt &c. Augusti. quoque duodecimo super Genesim ad literam inquit: animæ humanæ secundũ q̃ à sensibus abstrahiẽs cõuenit futura prędicere. Gre. quoq; in quarto dial. hoc idem docet: imò dicit hoc conuenire animę, uel ex natura subtilitate, aut reuelatiõe superiorũ. Taceat ergo præsumptuosa hęc uox: Christi sanissima doctrina hæc est, & philosophica simul.

a ¶*Super Quæstionis duodecimæ Articulum duodecimum.*

IN titulo cognoscere non dicit uidere, ut superius, sed cognoscere, id est, intelligere: quomodocunque id contingat. Per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶In corpore

¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiuecū correlario. Conclusio est. Possumus in hac uita per rationē naturalē cognoscere Deum secundum quòd est prima omnium causa excellentissima. Probatur. naturalis nostra cognitio oritur à sensu, ergo tantum extenditur quantū sensibilia manuducunt: ergo extenditur nō ad uisionē Dei, sed ad cognitionē eius secundū quòd prima omnium causa excellentissima. Antecedēs cum prima consequentia patet. secunda uerò quo ad primam partem probatur. sensibilia non sunt adequatus effectus diuinæ uirtutis: ergo ex eis nō potest tota uirtus diuina cognosci: ergo nec essētia eius uideri. Quo ad secundam uerò partem probatur. sensibilia sunt effectus dependentes à Deo, scilicet ut prima causa. ergo ex eis potest Deus ut prima causa cognosci. Correlariū est: tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo, causalia negatiua, & supereminentia. Ad causalitatem quidē pertinentia sunt secundum triplex genus causę: non solum prædicata causalitatem importantia: puta exemplar, factiuum, finis &c. sed prædicata absoluta, quę ex causalitate à posteriori inferuntur, ut esse, uiuere, nosse &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autē, quæ ex conditionibus antedictis cōsequuntur: ut q incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad superuenientiam autē spectantia ex eisdem cōsequuntur: ut quod est super omne esse: & intelligibile: & intellectum, hæc enim omnia ex necessitate consequuntur ex habitudine inter Deum & sensibilia. Reliqua autē obscura sunt naturaliter nobis in hac uita.

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimumtertium.

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. perfectior cognitio de Deo habetur per gratiam à nobis quàm per rationem naturæ. Probatur. Humana cognitio per gratiā iuuatur, & quo ad lumen intellectuale: & quo ad fantasmata. ergo pfectior est cognitio. Cōsequētia, pbatur: quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedens uerò probatur, quia per gratiā interdū formantur fantasmata mediis exprimentia diuina, interdum res sensibiles, interdum uoces: ergo. Exemplum primi in uisionibus Prophetarum. Secundi in columba baptismi Christi. tertij in uoce ibidē audita.

¶ Aduerte hic, quòd eo dicitur in gratiis in hac uita de Deo, præsertim naturali non ex parte modi, quia lic naturalis est potior, cum sit per modum euidentiæ (ut in responsione ad tertiū dicitur) sed ex parte obiecti extensiue & intensiue: ut in responsione ad primum dicitur, quia pluta & occultiora rationi naturali accipere hoc nobiliora & manifestiora secundum se per gratiam cognoscimus: sunt quòd est trinus &c. Hæc enim tanto aliis præstant quanto eorum cognoscibilitas tam alta est, ut soli Deo sint naturaliter euidētia: ut in principio libri cōtra Gēt. aperit.

¶ Quæritur hic, quòd ratio naturalis peruenire non potest.

¶ Præterea, Ratione naturali sine fantasmate nihil intelligit anima, ut dicitur in tertio de anima. Sed Dei, cum sit incorporeus, fantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci non potest à nobis cognitione naturali.

¶ Præterea, Cognitio, quæ est per rationem naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis communis est: sed cognitio Dei competit tantum bonis. Dicit enim Augusti. primo de trini. quòd mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur: nisi per iustitiam fidei emunderur. Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Roma. 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationem naturalem.

CONCLVSIO.

¶ Possumus Deum in hac uita naturali lumine cognoscere secundum quòd omnium prima & eminentissima causa est, non autem secundum quòd in se est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd naturalis nostra cognitio à sensu principium sumit. Vnde tantum se nostra naturalis cognitio extendere potest, inquantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest usq; ad hoc intellectus noster pertingere, quòd diuinam essentiam uideat: quia creaturæ sensibiles sunt effectus Dei uirtutem causæ non adæquantes. Vnde ex sensibilium cognitione non potest tota Dei uirtus cognosci: & per consequens nec eius essentia uideri. Sed quia sunt eius effectus à causa dependentes ex eis in hoc perduci possumus, ut cognoscamus de Deo an est: & ut cognoscamus de ipso ea, quæ necesse est ei conuenire: secundum quod est prima omnium causa excedens omnia sua causata. Vnde cognoscimus de ipso habitudinem ipsius ad creaturas: quòd scilicet omnium est causa. & differentiam creaturarum ab ipso: quod scilicet ipse non est aliquid eorum, quæ ab eo causantur: & quòd hæc non remouentur ab eo propter eius defectum, sed quia superexcedit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio ad formam simplicem pertingere non potest, ut sciat de ea quid est, potest tamen de ea cognoscere, ut sciat an est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus naturali cognitione cognoscitur per fantasmata effectus sui.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cognitio Dei per essentiam, cum sit per gratiam non competit nisi bonis. sed cognitio, quæ est per rationem naturalem potest competere bonis & malis. Vnde dicit Augusti. in lib. retractationū. Non approbo quod in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos uerum scire uoluisti. responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire uera, scilicet per rationem naturalem.

ARTICVLVS XIII.

a ¶ Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei quàm ea, quæ habetur per rationem naturalem.

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd per gratiam non habeatur altior cognitio Dei quàm ea, quæ habetur per naturalem rationem. Dicit enim Dion. 1. lib. de mystica theologia, quòd ille, qui melius unitur Deo in hac uita, unitur ei sicut omnino ignoto. Quod etiam de Moyse dicit. Qui tamen excellentiam quandam obtinuit in gratiæ cognitione. Sed coniungi Deo, ignorando de eo quid est, hoc contingit etiam per rationem naturalem. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur à nobis Deus quàm per rationem naturalem.

¶ Præterea, Per rationem naturalem in cognitionem diuinorum peruenire non possumus nisi per fantasmata, sic etiam nec secundum cognitionem gratiæ. Dicit enim Dio. primo cap. cœle. hierar. q̄ impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium, nisi ueritate sacrorum uelaminum circumuelatum. ergo per gratiam non plenius cognoscimus Deum, quàm per rationē naturalē.

¶ Præterea intellectus noster per gratiā fidei Deo adhæret. Fides autem non uidetur esse cognitio. Dicit enim Grego. in homel. quòd ea, quæ non uidentur, fidem habent & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis aliqua excellentior cognitio de Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Apostolus 1. Cor. 2. Nobis reuelauit Deus per spiritum suum illa, scilicet quæ nemo principium huius seculi nouit, id est, philosophorum: ut exponit glo.

CONCLVSIO.

¶ Perfectior cognitio de Deo in hac uita habetur per gratiam, quàm per naturalem rationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis quàm per rationem naturalem. Quod sic patet. Cognitio enim, quam per naturalem rationem habemus, duo requirit: scilicet fantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius uirtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

Et quantum ad utrunq; iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionem luminis gratuiti: & interdum etiam fantasmata in imaginatione hominis formantur diuinitus magis exprimentia res diuinas: quàm ea, quę naturaliter à sensibilibus accipimus: sicut apparet in uisionibus prophetalibus. Et interdum etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut etiam uoces ad aliquid diuinum exprimendum, sicut in baptismo uisus est spiritus sanctus in specie columbæ: & uox patris audita est, hic est filius meus dilectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet per reuelationem gratiæ in hac uita non cognoscamus de Deo quid est, & sic ei quasi ignoto coniungamur: tamen plenius ipsum cognoscimus inquantum plures & excellentiores effectus eius nobis demonstrantur, & inquantum ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, ut Deum esse trinum & unum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex fantasmatibus uel à sensu acceptis secundum naturalem ordinem, uel diuinitus in imaginatione formatis tanto excellentior cognitio intellectualis habetur, quanto lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationem ex fantasmatibus plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fides cognitio quædam est, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad unum non procedit ex uisione credentis, sed à uisione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest uisio deficit à ratione cognitionis, quæ est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad unum per uisionem & intellectum primorum principiorum.

QVAESTIO DECIMATERTIA,
in duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad considerationem diuinorum nominum, unumquodque enim nominatur à nobis secundum quod ipsum cognoscimus.

¶ Circa hoc ergo quæruntur duodecim. ¶ Primò. utrum Deus sit nominabilis à nobis. ¶ Secundo. utrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substātialiter. ¶ Tertiò. utrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso: an omnia attribuantur ei metaphorice. ¶ Quartò. utrum multa nomina dicta de Deo sint synonima. ¶ Quintò. utrum nomina aliqua dicantur de Deo & creaturis uniuoce, uel æquiuoce. ¶ Sextò. supposito quòd dicantur analogice, utrū dicantur de Deo per prius uel de creaturis. ¶ Septimò. utrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. ¶ Octauò. utrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ, uel operationis. ¶ Nonò. utrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. ¶ Decimò. utrum accipiatur uniuoce uel æquiuoce secundum quod

a ¶ Super Quæstionis decimætertiæ Articulum primum.

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio respōsiua quęsito affirmatiue cum modificatione. conclusio est. Deus potest à nobis nominari ex creaturis, non autem secundū quòd est secundū se. Probatur conclusio quo ad utranq; partem simul.

uoces sunt signa intellectuum: & intellectus sunt similitudines rerū. ergo uoces referuntur ad res significādas mediante conceptione intellectus. Secundum igitur quòd aliquid à nobis intelligitur sic potest à nobis nominari. ergo Deus potest nominari à nobis ex creaturis, & non secundum quòd est secundum se. Antecedens est philosophi primo perihermenias. cōsequentia uerò tam prima quàm secunda relinquitur nota. Vltima autem probatur: quo ad primam consequentis partem: quia Deus cognoscitur à nobis ex creaturis tripliciter, ut dictū est. Quo ad secundam uerò: quia Deus in hac uita non potest uideri à nobis per essentiam. Et ad claritatem terminorū subditur in litera declaratio exemplaris ab opposito: quomodo nomina non significant Deū secundū quòd in se est. & intendit, quòd significare rem secundum q̄ est, est significare terminum naturæ illius: ut ly homo, quod impossibile est hic de Deo haberi: quoniam omnia nomina significant terminos, aut rerum communium, aut negationum: uel respectuum &c. uel compositorum ex his, ut patet inductiue.

2 *¶ Num nomina rebus imponantur secundum quòd illas intelligimus.*

2 *¶ Num Diuinorum nominū aliquod sit, quod diuinam essentiam exprimat.*

Quæstio. Circa hanc partē occurrit dubium. Scotus siquidem in primo. distin. uigesima secunda quæst. unica, discutiēs hanc propositionē assumptam sicut res intelligitur, ita & nominatur: distinguit eam, scilicet quo ad impositionē nominis, uel quo ad usum nominis imposīti, & tria dicit.

f Primo quòd quo ad impositionem uidetur falsa, quod probat sic. Substantia non intelligitur à nobis distincte in propria natura: & tamen significatur. ergo imponere possimus nomina distinctius significantia quàm intelligamus. consequentia uerò, & antecedens pro secunda parte probatur: quia cognitis, uerbi gratia, accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi substantiæ lapidis, intendentes illam significatam iri per nomen: & tamen non cognoscimus distincte illam. Secundo quòd quo ad usum est simpliciter falsa. Tertio quòd multis nominibus potest uti uiator exprimentibus diuinam essentiam sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probantur hæc duo: quia uerisimile est esse in sacra scriptura huiusmodi nomina, ut Iudæi dicunt de nomine tetragrammaton &c. siue imposita fuerint hæc nomina à Deo, siue ab Angelo.

¶ Ad hæc pro quanto ueritati non consonant dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabile imponi nomen distinctius significans quàm concipitur: & in litera redditur causa: quia uoces significant res non nisi mediā conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionem, & confusa confusam, & maior maiorem, & minor minorem &c. Quare ab hac uniuersalissima regula de causa & causato hæc excipienda sunt. Probatio autem suæ nihil ualet, tum quia antecedens pro prima parte est falsum. Tum quia pro secunda parte male probatur. Dico enim & ita esse experimur, quòd cognitis accidentibus cognoscimus rem quandam subtalere, & secundum se esse & subsistere &c. & huiusmodi res nunquam magis significabitur quàm cognoscetur. si enim cognoscetur confuse, ut in exemplo dato, nunquam significabitur nisi confuse. ex tali liquidē nemine nunquam aliquis plus poterit intelligere, quàm perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio pro prio cognito aliquius nominis significato in re, discurrendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex ui significationis no minis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquere tandem uidetur. De secundo uerò bene dicit Scotus. experimur enim q̄ multis nominibus utimur confuse notis antequā ad notitiam distinctam illorum terminorum uenimus. De tertio autem, quia experientia teste nullum tale nomē diuinum habemus. Et rursus, quia frustra hominibus talia daretur nomina: quoniam nos non possumus Deum secundum se cognoscere. Et quia sine sufficienti autoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Dion. in primo cœle. Hierar. dicit impossibile est no bis aliter lucere diuinū radium, nisi uarietate sacrorum uelaminum occultatum: uidetur mihi simpliciter falsum dictū Scoti, & dicendum ut in litera dicitur, quòd Deus in hac uita non est à nobis nominabilis nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm usum.

¶ *Num nomē in abstracto ad subsistentiā spectet magis quàm cōcretum.*

IN responsione ad secundum dubitare nouitius posset, quo pacto abstractum significat ut quo, & nō per modum subsistentis: cum sit nomen substantiuum, ut albedo. Substantiui autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd inci dit hic Sophisma consequentis, à modo substantiæ: ad hunc modū determinate affirmando. Substantiuum quidem significat per modum substantiæ, id est, per se stantis, id est, formaliter: & non per modum subsistentis. Et si instetur, quòd etiam similtas significat curuitatem in naso: & consequenter non significat formam soltarie, sed cum subiecto. Respondetur quòd hic non est quæstio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi. abstractum autem & concretū in significatione conueniunt: quia utrunque puram formam significat, ut in prædicamentis de albo dicitur. & ex natura significatæ formæ oportet utrunque copulate subiectum formæ significare. Sed ex modo significandi differentia est: quia concretum importat subiectum: & compositum ex modo significandi: ut primum significatum, in cuius signum dicimus quòd simum est nasus curuus: prius nasum quàm curuitatem exprimentes. Abstractum uerò subiectum ex modo significandi, aut non importat, sed ex natura rei significatæ: aut si importat, non importat principaliter, sed ultimò. Vnde econuerso dicimus quòd similtas est curuitas nasi. Significat igitur abstractum per modum substantiæ, quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cum alio, ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretum autem ex modo significandi

candi principaliter significat aliud cum re primo significata. Vnde dictum Auicen. reprehensum ab Auerroi quinto metaphy. commen. decimoquarto, si ratione modi significandi intelligitur, uerum fuit. Nec ratio Auerroïs concludit oppositum: quoniam non tenet nisi in formaliter significatis ex ui significationis.

69 Po. q. 7. art. 4. & 5. & 1. d. 2. ar. 2. Et. 1. cõtra cap. 31.

a ¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum secundum.*

Annota. IN titulo nomen dicitur, id est, secundum suum formale significatum attribuitur, & non secundum id quod copulat: aut pro quo supponit &c. substantialiter ut distinguitur contra accidentaliter: uocando accidens omne quod est extra esse rei. sic enim homo dicitur substantialiter de Sorte, disciplinabile uerò & album dicuntur accidentaliter de eodem. Nec restringens quæstionẽ, sed iuxta tituli amplitudinem siue substantialiter complete, ut ultima differentia, uel diffinitio: siue substantialiter incomplete, ut animal respectu hominis dicatur: totum sub quæsito præsenti concluditur, quum quærimus an aliquod nomen substantialiter de Deo dicatur.

Cõment. ¶ In corpore quinque. primo ponit in quibus nominibus habet locum hæc quæstio. secundo refert duas opiniones. tertio reprobat eas. quarto respondet quæsito affirmatiue. quinto ostendit quis sit sensus quum huiusmodi nomina Deo attribuuntur: & patet particularum distinctio in litera.

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo quòd sunt tria genera nominum de Deo. Negatiua, ut incorporeus, immensus &c. Relatiua, ut Dominus, finis, efficiens. Et positiua absoluta, ut ens, sapiens, uiuens &c. Secundo quòd quæstio non est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantum: quia constat quòd illa puram negationẽ, aut relationem significant: sicut album puram qualitatem.

¶ Quo ad secundum duæ sunt opiniones. prima est ponentium nomina hæc dici de Deo negatiue, secunda relatiue, ut patet.

¶ Quo ad tertium contra utranque opinionem simul tripliciter arguitur clare: in secunda tamen ratione aduerte, quòd fundatur super illa maxima: omne nomen primum dicitur de eo, de quo dicitur formaliter, quàm

a

74

a ¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo substantialiter. Dicit enim Dam. Oportet singulum eorũ, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, uel operationem.

¶ Præterea, dicit Dion. primo capite de diui. no. Omnium sanctorum theologorum hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiue & laudatiue Dei nominationes diuidentem. Et est sensus quòd nomina, quæ in diuinam laudem sancti doctores assumunt, secũdum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, nõ dicuntur de ipso substantialiter.

¶ Præterea. Secundum hoc nominatur aliquid à nobis secundum quòd intelligitur. Sed non intelligitur Deus à nobis in hac uita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomen impositum à nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustꝰ. 7. de trini. Deo hoc est esse quod fortem esse, uel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significatur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ Cum diuinam substantiam imperfecte cognoscamus, nomina negatiua, uel relatiua de Deo non dicuntur substantialiter, sed solum nomina positiua absoluta diuinam substantiam, licet imperfecte designant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de nominibus, quæ de Deo dicuntur negatiue, uel quæ relationem ipsius ad creaturam significant, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significantꝰ, sed remotionem alicuius ab ipso, uel relationem eius ad aliud, uel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolute & affirmatiue de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerunt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmatiue de Deo dicantur, tamen magis inuenta sunt ad aliquid remouendum a Deo, quàm ad aliquid ponẽdum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse uiuentem, significamus quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ, & similiter accipiendum est in aliis. & hoc posuit rabbi Moy. Alij uero dicunt, quòd hæc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creata, ut cum dicimus, Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed utrunque istorum uidetur esse inconueniens propter tria. Primo quidem, quia secundum neutram harum positionũ posset assignari ratio: quare quidam nomina magis de Deo dicerentur ꝙ alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cũ dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quòd est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tantum sicut materia prima. Secũdo, quia sequeretur, ꝙ omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eò quòd significat hoc tantum quòd sit causa sanitatis in animali, quod per prius dicitur sanum. Tertio: quia hoc est contra intentionem loquẽtium de deo. Aliud enim intendunt dicere, cum dicunt deum uiuentem, quàm quòd sit causa uitæ nostræ: uel quòd differat à corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam & prædicantur de deo substantialiter, sed deficiunt à repræsentatione ipsius, quod sic patet. Significant enim sic nomina deum, secundum quod intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Ostensum est autem suprà[c], quòd deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & uniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intãtum eum repræsentat, & est ei similis, inquantum perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsentet eũ, sicut aliquid eiusdem speciei, uel generis, sed sicut excellens principium, à cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqua est similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant uirtutem solarem. Et hoc suprà expositum est[c], cum de pfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfecte tamen, sicut & creaturæ imperfecte eam repræsentant. Cum igitur dicitur, deus est bonus, non est sensus, deus est causa bonitatis, uel deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistit in deo: & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd deo competat esse bonum inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit, secundum illud Augusti. de doctrina Christiana, inquantum bonus est, sumus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Damasc ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est deus, quia à nullo istorum nominum exprimitur quid est deus perfecte, sed unumquodque imperfecte eum significat, sicut & creaturæ imperfecte eum repræsentant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quandoque, à quo imponitur nomen ad significandum, & id, ad quod significãdum nomen imponitur[e]. Sicut hoc nomen lapis imponitur ab eo quòd lædit pedem, non tamen imponitur ad hoc significandum, quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporum, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quòd huiusmodi diuina nomina imponuntur quidem à processibus deitatis. Sicut enim secundum diuersi processus perfectionem creaturę deum repræsentant, licet imperfecte: ita intellectus noster secundum unumquemque processum deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandum ipsos processus, ut cum dicitur deus est uiuẽs, sit sensus, ab eo procedit uita: sed ad significandum ipsum rerum principium prout in eo præexistit uita, licet eminentiori modo quàm intelligatur uel significetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd essentiam dei in hac uita cognoscere non possumus secundum quòd in se est, sed cognoscimus eam secundum quòd repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina à nobis imposita eam significant.

de cæteris quomodolibet aliter dicatur.

¶ Quo ad quartum cõclusio responsiua quæstro affirmatiue est. Huiusmodi nomina dicuntur de Deo substantialiter, imperfecte tamen. Probatur. nomina significantur Deum, ut à nostro intellectu cognitum. ergo ut cognitum ex creaturis. ergo ut repræsentatum ex creaturis. ergo ut assimilantur ei creaturæ. ergo ut superemineñs principium: cuius forma defectiue participatur ab eis. ergo substantialiter. Antecedens patet ex primo peri hermenias cum prima & secunda consequentia, tertia autem est per se nota. quarta uero probatur ex quarta quæstione: quia non ut repræsentatum similitudine specifica aut generica. igitur analoga ut principium &c. Vltima autem manifeste sequitur: si enim quod quid est cuiusque creaturæ, diminuta quædam similitudo est sub stantiæ diuinæ simplicissimæ, oportet ut ipsa diuina substantia participetur, repræsentetur, cognoscatur, nominetur & significetur &c.

¶ Quo ad quintum sensus propositionum ex dictis aperitur: explicite dicẽdo, quòd quũ dicimus, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, est in Deo & hoc altiori modo.

¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd ly est, denotat habitudinem formalem: ita quod intendit, est in Deo formaliter. Non sic potest exponi, deus est corpus &c. Secundo quòd ly, & hoc altiori modo non est accipiẽdum, ut pars significati. Non enim quum dicimus, Deus est bonus, significatur bonitas Dei & eminẽtia eius, sed bonitas tantum. Eminentia uero ex modo significandi innuitur, ut ex sequẽti articulo patet: ita quòd dicendo, Deus est bonus, ex significato non habetur: nisi quòd id quod boni nomine importatur, est in Deo formaliter. Et quoniam bonũ nomen importat boni tatem in concretione[f] quę in Deo non habet locum: quia est modus imperfectus: ideo insinuatur quòd bonitas est in Deo eminentiori modo quàm significetur: quia significatur ut est in creaturis.

¶ In respõsione ad primum aduerte, quòd apud excellentes doctores non est idem significare quid est: & esse nomen substantiale: quoniam ad primum exigitur perfectio ad secundum non, ut in

Annot. 11

ut in litera dicitur. Et radix est: quæ loquuntur proprie de quid posterioristice, & metaphorice, quod absque propriis non est: & non topice: quod communibus contentatur.

¶ In responsione ad secundum. Distinctio est sub aliis uerbis: importare processus dupliciter formaliter, uel originaliter.

a ¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo proprie.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo proprie. Omnia enim nomina quæ de deo dicimus, sunt à creaturis acceptа: ut dictum est[c]. Sed nomina creaturarum metaphorice dicuntur de deo, sicut cum dicitur, deus est lapis uel leo, uel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de deo dicuntur metaphorice.

¶ Præterea, Nullum nomen proprie dicitur de aliquo: à quo uerius remouetur, quàm de eo prædicetur. Sed omnia huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, uerius remouentur à Deo, quàm de eo prædicentur: ut patet per Dio. 2. capitulo cæl. hierar. Ergo nullum istorum nominum proprie dicitur de Deo.

¶ Præterea, Nomina corporum non dicuntur de deo nisi metaphorice: cum sit incorporeus. Sed omnia huiusmodi nomina implicant quasdam corporales conditiones. significant enim cum tempore, & cum compositione, & cum aliis huiusmodi, quę sunt conditiones corporum. Ergo omnia huiusmodi nomina dicuntur de deo metaphorice.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambro. in lib. 2. de tri. Sunt quædam nomina quæ euidenter proprietatem diuinitatis ostendunt: & quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt ueritatem. alia uero sunt quæ transitiue per similitudinem de deo dicuntur. Non igitur omnia nomina dicuntur de deo metaphorice: sed aliqua dicuntur proprie.

CONCLVSIO.

¶ Quia nomina Deo attributa modum significandi creaturarum retinent, deo proprie ex modo ipso significandi minime competunt: sed quo ad significatum proprie de deo dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictũ est[e], Deum cognoscimus ex perfectionibus procedentibus in creaturas ab ipso: quæ quidem perfectiones in deo sunt secundum eminẽtiorem modum quàm in creaturis. ¶ Intellectus autem noster eo modo apprehendit eas secundum quòd sunt in creaturis, & secundum quòd apprehendit, ita significat per nomina. In nominibus igitur, quæ deo attribuimus, est duo considerare, scilicet perfectiones ipsas significatas, ut bonitatem, uitam, & huiusmodi, & modum significandi. Quantum igitur ad id quod significant huiusmodi nomina, proprie competunt deo, & magis proprie quàm ipsis creaturis: & per prius dicuntur de eo. Quantum uero ad modum significandi, non proprie dicuntur de Deo: habent enim modum significandi, qui creaturis competit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quædam nomina significãt huiusmodi perfectiones à deo procedentes in res creatas: hoc modo quòd ipse modus imperfectus quo à creatura participatur diuina perfectio in ipso nominis significato includitur: sicut lapis significat aliquid materialiter ens: & huiusmodi nomina non possunt attribui deo nisi metaphoricè[e]. Quædam uero nomina significãt ipsas perfectiones absolute absque hoc quòd aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione: ut ens bonum, uiuens, & huiusmodi: & talia proprie dicuntur de Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ideo huiusmodi nomina dicit Dio. negari à Deo, quia id quod significatur per nomen non conuenit eo modo ei quo nomen significat, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Diony. Quod est super omnem substantiam & uitam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista nomina quæ proprie dicuntur de deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quantum ad modum significãdi. Ea uero quæ metaphorice de deo dicuntur: important conditionem corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum nomina dicta de deo sint nomina synonyma.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd ista nomina dicta de Deo sint nomina synonyma. Synonyma enim nomina dicuntur, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idem significant in Deo: quia bonitas dei est eius essentia, & similiter sapientia. Ergo ista nomina sunt omnino synonyma.

71 Po. q. 7. artic. 6. Et 1. cõtra cap. 5.

ergo rationes huiusmodi nominum deo attributorum sunt diuersæ: ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens cum prima consequentia patet. Secunda autem probatur ex ui proportionis. Quia sicut idem simpliciter omnino multis perfectionibus repræsentatur in esse reali, ita in esse intentionali quod est dicere ita multis cõceptionibus. tertia uerò probatur, quia conceptio ipsa est ratio nominis. ultima est per se nota.

¶ *Num ratio, quam significat nomẽ, sit cõceptio intellectus de re significata.*

Quæstio. CIrca istam propositionem assumptam ad probandum tertiũ consequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubium: tum quia quarto metaphysicæ textu. cõmen. 2 8. dicitur, quòd ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificetur diffinito. tum quia ratio nomen est secundæ intentionis: conceptus autem primæ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ꝙ ratio apud philosophos & theologos in proposito dupliciter sumi potest: scilicet formaliter, uel denominatiue: sicut albũ dicitur pro albedine formaliter, & pro re, quæ est alba denominatiue. Si sumit formaliter, sic est nomẽ intentionis secundæ, & significat relationẽ quãdam: Si denominatiue, sic significat conceptionẽ & diffinitionem, sed diuersimode. cõceptio enim mentalis ratio nominis dicitur: quia est id, quo refertur nomẽ significatũ extra animã. Diffinitio autem, quia est id, quo explicatur nominis significatũ. In præsenti autem litera constat rationem sumi denominatiue pro cõceptione mentali. & dicta est significari per nomen: quia significatur proxime. Diffinitio autem est ratio significata per nomen ultimo. & sic patet solutio obiectorum.

¶ Aduerte hic ꝙ quæstio præsentis literæ nõ est de rebus, sed de nominibus. Et propterea, quãuis præsens quæstio potuisset forte decidi ex diuersitate rationũ formalium obiectiuarũ, ut Scotistę faciunt, immiscẽdo materiã de rebus, scilicet de distinctione attributorũ diuinorũ. Diuinum tamẽ authoris ingenium quum

Annota.

didicit ex primo peri hermenias, q nomina sunt signa earum, quæ sunt in anima passionũ: formalissime diuersitatẽ significationis in nominibus ostendit: ex diuersitate conceptionũ animæ significatarũ absq mixtione alterũ difficultatũ de rebus. Cum hac enim decisione stat utrique pars contradictionis in materia de attributis: propter quod ne tanta operis diuinitas fœdetur, nõ est hic tractãdum de distinctione illa attributorum, sed sit quæstio specialis.

Annot. ¶In responsione ad secundũ. Nota q in pluribus cõceptibus eiusdem dicuntur duo, scilicet assimilatio ad obiectũ, & pluralitas eorũ. Si quæratur ergo multis de rebus: pura de conceptibus, quid respondet in ratiõe respõdendum est, q ipsis cõceptibus respõdet res una multipliciter imitabilis, seu representabilis. Pluralitatẽ autem ipsorũ conceptuum, nõ respõdet pluralitas in re obiecta, sed eminẽtia illius: ex qua habet q unitẽ cõtineat, quòd diuisim ab alio apprehendit̃ur. Vnde arguere ex distinctione cõceptuum, ad distinctionẽ obiectq̃ reiect arguere a distinctione effectuum ad distinctionẽ causæ. Quod patet esse ridiculum. Quoniam cũ multitudine effectuum stat una causa, ut patet: & propterea in litera utrunque tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet unum simpliciter multipliciter representantem.

Annota. ¶In respõsione ad tertium. Aduerte quòd illa propositio: Deus est unus re, & plures secũdum rationẽ, potest dupliciter percipi. Vno modo ut sit multiplex ratione, subiectiue, id est q sit subiectum pluriũ conceptuum, & est falsa. quoniam unicus est cõceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Alio modo obiectiue, id est quòd est obiectũ plurium conceptuum, siue actualiter, siue uirtualiter. & sic est uera, & ad propositum. Ita q Deus dicitur multiplex secundum rationem, idest obiectum uerificans actu uel uirtute: plures conceptiones de eo.

¶In eadem responsione aduerte radicem prædictę propositionis ex parte Dei, esse eminentem eius unitatem. Ex parte uerò intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. Et intendit, quòd causa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo, quæ nominibus significatur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa unitate, quod adeo dearticulate intelligit, quemadmodum in rebus extra diuersificantur imitationes diuinæ. Sicut enim extra aliud est iustitia, aliud sapientia & ita etiam in intellectu nostro, & hoc ut infrà patebit: quia est infimus intellectus. Et nota quòd non dixit quia intellectus accipit a rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehendit: sicut res multipliciter repræsentant. unde si intellectus noster non acciperet scientiam a rebus, ut contigit in Adam, nihil minus idem sequitur, ex hoc quòd intellectus proportionalis est rebus, ut in litera dicitur. Ex hac autem radice tu qui alios respicis, habere facilè potes radicem pluralitatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa unitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralitas oritetur ex eadem respectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cum constet, quòd propinquissimus intellectus non sit, qui ab intellecto alisquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa unitate nulla conceptuum pluralitas oritur. Radix ergo absolute & uniuersaliter loquendo, & non tantum respectu nostri: quare Deus est multiplex ratione: est eius perfecta unitas, & finitas intellectus creati. Quod ideo hic diximus: quia ex hac litera deducitur non quòd ad hanc spectet quæstionem, quæ de nominibus est, & consequenter non nisi de dependentibus a nobis.

a ¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulum quintum.

Annota. Cõment. IN titulo ly uniuoce sumitur ut in prædicamentis diffiniuntur uniuoca. Nec oportet addere aut minuere, ut etiam in fine huius articuli dicitur.

¶In corpore quatuor. primo respondet quæstio negatiue, quòd non

¶Si dicatur quòd ista nomina significant idem secundum rem, sed secundum rationes diuersas. Contra, ratio cui non respondet aliquid in re est uana: si ergo istæ rationes sunt multæ & res est una, uidetur q rationes istæ sint uanæ.

¶Præterea, Magis est unum quod est unum re & ratione, quàm quod est unum re & multiplex ratione. Sed Deus est maxime unus: ergo uidetur quòd non sit unus re & multiplex ratione. Et sic nomina dicta de deo non significant rationes diuersas. Et ita sunt synonyma.

¶SED CONTRA, Omnia synonyma sibiinuicem adiuncta nugationem adducunt: sicut si dicatur, uestis, indumentum. Si igitur omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, non posset conuenienter dici Deus bonus, uel aliquid huiusmodi, cum tamen scriptum sit Hiere. 32. Fortissime, magne, potens, dominus exercituum nomen tibi.

CONCLVSIO.

¶Nomina, quæ proprie de Deo dicuntur, synonyma nequaquam sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi nomina dicta de Deo non sunt synonyma. Quod quidem facile esset uidere, si diceremus quòd huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, uel ad designãdam habitudinem causæ respectu creaturarum. Sic enim essent diuersæ rationes horum nominum secundum diuersa negata, uel secundum diuersos effectus connotatos. Sed secundum quod dictum est[c], huiusmodi nomina substantiam diuinam significare licet imperfectè: etiam plane apparet secundum præmissa[c], quòd habent rationes diuersas. Ratio enim, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis format ad intelligendum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas. Quæ quidem perfectiones in Deo præexistunt unite & simpliciter, in creaturis uerò recipiuntur diuise & multipliciter. Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarũ respondet unum simplex principium repræsentantum per diuersas perfectiones creaturarum uarie & multipliciter, ita uariis & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet unum omnino simplex, secundum huiusmodi conceptiones[c], imperfecte in intellectu. Et ideo nomina Deo attributa, licet significent unam rem, tamen quia significant eam ſtb rationibus multis & diuersis, non sunt synonyma.

¶Et sic patet solutio ad primum: quia nomina synonyma dicuntur, quæ significant unum secũdum unam rationem. Quæ enim significant rationes diuersas unius rei, non primo & per se unum significant: quia nomen non significat rem, nisi mediante conceptione intellectus: ut dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd rationes plures horum nominum non sunt cassæ & uanæ: quia omnibus eis respondet unum quid simplex per omnia huiusmodi multipliciter, & imperfecte repræsentatum.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum ad perfectam Dei unitatem pertinet: quòd ea, quæ sunt multipliciter & diuisim in aliis, in ipso sunt simpliciter & unite. Et ex hoc contingit, quòd est unus re & plures secũdum rationem: quia intellectus noster ita multipliciter apprehendit eum, sicut res multipliciter ipsum repræsentant.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum ea, quæ de Deo dicuntur & creaturis uniuoce dicantur de ipsis.

AD QVINTVM sic procedit̃ur. Videtur quòd ea, quæ dicuntur de Deo & creaturis uniuoce de ipsis dicantur. Omne enim æquiuocum reducitur ad uniuocum, sicut multa ad unum. Nam si hoc nomen canis, æquiuoce dicitur de latrabili & marino, oportet quòd de aliquibus uniuoce dicatur, scilicet de omnibus latrabilibus. aliter enim esset procedere in infinitum. Inueniuntur autem: quædam agentia uniuoca, quæ conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, ut homo generat hominem, quædam uero agentia æquiuoca, sicut sol causat calidum, cum tamen ipse non sit calidus nisi æquiuoce. Videtur igitur quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens uniuocum. Et ita quæ de Deo quòd multa sunt eiusdem rationis genere, uel saltẽ uniuoce uniuocatione logica, de qua est sermo in corporibus inferioribus & cælestibus, & tamen inferiora hæc comparantur ad cælestia corpora, ut causas ad unite habentia, quæ hic diuisim participantur. Antecedens patet. Corporeitas enim & diaphaneitas, & lumen &c. sunt eiusdem rationis hic & ibi.

¶Ad hoc breuiter dicitur q illa maxima assumpta in antecedẽte: ex qua infertur diuersitas rationis intelligitur formaliter. i. ut sic. ita q̃ semper participatio diuisim eius quod simpliciter ac unite est in causa, excludit identitatẽ rationis etiã logicã, ab illa re participata: nõ autẽ ab aliis sigua alia sunt effectui & causæ cõmunia, nõ ex ui talis participationis. Sic autẽ contingit in obiectionibus allatis. Nam diaphaneitas, & similia diuisim sunt in superioribus sicut & hic. Corporeitas autẽ si unite ibi est, scilicet absq̃ cõpositione materiæ & formæ, ut putat Auer. uniuoce non dicitur de illis & istis, unde ipse Auerro. negat super Porphyrion: corpus esse genus prædicamẽti substantiæ. Et ponit corpus cõpositũ &c. si autẽ est materia & forma resultat etiã ibi diuisim patet q diuisim etiã ibi habetur. Propterea dicito, q corpora cælestia inquantum habent aliquid unite, q̃ participatur hic diuisim ut uidetur uirtutibus actiuis, quarũ omnes aut multas in unica lucis natura habent: nihil habent eiusdem rationis cum istis.

¶Num ex rerum diuersitate, uel identitate liceat inferre diuersitatem seu identitatem rationis in nominibus.

CIrca tertiam consequentiam difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primo quòd consequentia nihil ualet: quoniam procedit a rerum conditionibus ad nominum conditiones. Constat enim intellectum nostrum, a quo dependent nomina, natum esse adunata diuidere, & propterea posse intelligere & significare perfectionem: puta sapientiam. ab q̃ue intellectione & significatione conditionum suarum: quas habet in re, puta q̃ sit idem cũ aliis, aut non idem, unde consequentiæ istæ nihil ualent: sapientia est in creaturis res distincta à iustitia &c. ergo nomen sapientiæ dictum de creaturis significat sapientiam

sapientiam cum distinctione eius à iustitia &c. sicut non ualet, quantitas in mixtis est res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictum de mixtis significat quantitatem coniunctam colori &c. Secundo, quia quicquid sit de consequentia, ipsa tamen propositio cõsequens, in qua sustentatur præsens positio est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic. Sapientiæ nomen absolute aut significat sapientiam finitam, aut infinitã, aut utramque, aut neutro modo, sed abstrahit à finitate & infinitate. Non primum, quia sic ista esset falsa. Deus est sapiens. Non secundum: quia sic ista esset falsa, homo est sapiens. Nec tertiũ, quia sic utraque prædictarum esset falsa: ergo quartum, & si sic: ergo dicẽdo, homo est sapiens: & Deus est sapiens: ly sapiens nõ magis significat quid diffinctũ in prima quàm in secũda, qa simpliciter & absolute in utraque prædictarum absque additione aliqua. Et cõfirmatur: quia positionis huius author in hoc uidet deceptus, quòd non distinxit inter formale significatũ nominis, & materiale suppositum eiusdem. Quãuis enim quum dico homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ, præcisset rem diffinctam &c. quia scilicet ipsa sapientia in homine est res distincta ab eius esse &c. Ex hac tamen suo significato non præcidet nisi sapientem esse: sine limitatẽ, siue non ibi sit secundum rem.

¶Ad euidentiam horũ tria facere oportet. primo declarare terminos assumptos. Secũdo excludere falsum sensum huius processus. Tertio manifestare uerum. Scito quòd significare aliquid ut distinctum, seu in ratione distincti, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: id est significare aliquam distinctionem illius ab aliis: & sic non intelligitur in litera. Alio modo fundamentaliter, seu causaliter: & hoc est significare aliquid ut fundans distinctionem sui ab aliis: & sic fumitur in proposito. Intendit enim litera, quòd sapientia & alia huiusmodi significent in creaturis, non quòd quid est sapientiæ & distinctionem eius à iustitia, sed quòd quid est sapientiæ, ut fundat diuersitatem sui à iustitia. Hoc autem ut infrà patebit, non aliunde habet sapientia quàm ex sua quiddit̃ate. Et ideo significare sapientiam, ut distinctam ab aliis, nihil aliud est quàm significare sapientiam ut quidditatem. Quum autem audis ly ab aliis, non intelligas ab uniuersis cæteris: quoniam sic omne nomen etiam in Deo significat aliquid distinctum. Nec est in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum. Sed intelligas ab aliis perfectionibus simpliciter, uel ab aliis positibilibus in eodem inueniri, ut litera aperte præ se ferre. Potest autem processus iste habere duos sensus. Primus est, ut ex identitate & distinctione reali perfectionum, inferatur differentia nominum quo ad significare perfectionem & distinctam, & significare non ut distinctam: & iuxta hunc sensum procedunt obiectiones factæ: sed hic sensus est falsus, ut obiiciendo probatum est: nec est intentus in litera. Alter uero sensus est, ut ex identitate & distinctione formali perfectionum inferatur prædicta nominum differentia, & hic sensus est intentus uerus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, quòd duas perfectiones iungi ad propositum, contingit dupliciter, scilicet identice & formaliter. Identice quidem, ut si fingamus quòd sapientia sor. & eius iustitia sint unamet res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primo si fingamus, quòd propria ratio formalis sapientiæ, & propria ratio iustitiæ sint una ratio formalis. Ita quòd illa una ratio non sit tertia ratio, sed sit tantum propria sapientiæ, iustitiæ ratio, & huiusmodi identitas est simpliciter impossibilis implicãtisque duo contradictoria. Si enim illæ duæ non sunt una ratio tertia. ergo non sunt una ratio: quoniã nulla ratio est identitatis formalis unius ad aliam. ex quo secundum se non sunt una, & si sint una ratio: ergo sunt una tertia ratio: eo quòd una secundum se non est altera. Secundo potest intelligi, si fingamus rationem sapientię, & rationem iustitiæ eminenter cláudi in una ratione formali superioris ordinis, & identificari formaliter. Et hæc identitas est non solum possibilis, sed de facto, omnium perfectionum in Deo. non est enim putandum rationem formalem propriam sapientiæ esse in Deo, sed ut in litera habetur, ratio sapientiæ in Deo non sapientiæ propria est, sed est propria superioris, puta deitatis, & communis eminentia formali iustitiæ, bonitati, potentię &c. Sicut enim res, quæ est sapientia: & res, quæ est iustitia in creaturis, eleuantur in unam rem superioris ordinis, scilicet deitatem: & ideo sunt una res in Deo: ita ratio formalis sapientiæ, & ratio formalis iustitiæ, eleuantur in unam rationem formalem superioris ordinis, scilicet rationem propriam deitatis: & sunt una numero ratio formalis eminenter utranque rationem continens: non tantum uirtualiter, ut ratio lucis continet rationem caloris, sed formaliter, ut ratio lucis continet rationem uirtutis calefactiuæ. Vnde subtilissime diuinum S. Tho. ingeniũ,

& creaturis dicuntur, uniuoce prædicatur.

¶Præterea, Secundum æquiuoca non attenditur aliqua similitudo. Cum igitur creatura ad Deum sit aliqua similitudo, secundum illud Gene. 1. Fa. ho. ad ima. & si. no. uidetur quòd aliquid uniuoce de Deo & creaturis dicatur.

¶Præterea, Mensura est homogenea mensurato, ut dicitur in 10. metaphy. Sed Deus est prima mẽsura omnium entium, ut ibidem dicitur. Ergo Deus est homogeneus creaturis. Et ita aliquid uniuoce de Deo & creaturis dici potest.

¶SED CONTRA, Quicquid prædicat de aliquibus secundum idem nomen & nõ secũdum eandem rationẽ, prędicatur de eis æquiuoce. Sed nullum nomen cõuenit Deo secundum illam rationem, secũdum quam dicitur de creatura. Nam sapientia in creaturis est qualitas, non autem in Deo: genus autem uariatum mutat rationem, cum sit pars diffinitionis: & eadẽ ratio est in aliis. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuoce dicitur.

¶Præterea, De[a] plus distat à creaturis quàm quæcunque creaturæ abinuicem. Sed propter distantiam quarundam creaturarum contingit quòd nihil uniuoce de eis prædicari potest: sicut de his, quæ non conueniũt in aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid uniuoce prędicatur, sed omnia prædicantur æquiuoce.

CONCLVSIO.

¶Nomina de Deo & creaturis dicta, nõ uniuoce, nec pure æquiuoce, sed analogice dicuntur, secundum analogiam creaturarum ad ipsum.

¶RESPONDEO dicendum, q impossibile est aliquid prædicari de Deo & creaturis uniuoce. Quia omnis effectus nõ adæquãs uirtutem causæ agentis recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem, sed deficienter: ita quod & diuisim & multipliciter est in effectibus, in causa est simpliciter & eodem modo. est Sol secundum unam uirtutem, multiformes & uarias formas in istis inferioribus producit. Eodem modo, ut suprà dictum est[c], omnes rerum perfectiones, quæ sunt in rebus creatis diuisim & multipliciter, in Deo præexistunt unite. Sic igitur, cũ aliquod nomen ad perfectionem pertinens de creatura dicitur, significat illam perfectionem distinctam secundum rationem distinctionis ab aliis: puta cum hoc nomen sapiẽs de homine dicitur, significamus aliquam perfectionem distinctam ab essentia hominis, & à potentia, & ab esse ipsius & ab omnibus huiusmodi. Sed cum hoc nomen de Deo dicimus, non intendimus significare aliquid distinctum ab essentia, uel potentia uel esse ipsius. Et sic, cum hoc nomen sapiens de homine dicitur, quodammodo describit & comprehendit rem significatam, nõ autem cum dicitur de Deo: sed relinquit rem significatam ut incomprehensam & excedẽtem nominis significationem. Vnde patet quòd non secundum eandem rationem hoc nomen sapiens de Deo & de homine dicitur. Et eadem ratio est de aliis. Vnde nullum nomen uniuoce de Deo & creaturis prædicatur. Sed nec etiam pure æquiuoce, ut aliqui dixerunt. Quia secundum hoc ex creaturis nihil posset cognosci de Deo, nec demonstrari, sed semper incideret fallacia æquiuocationis. Et hoc est tam contra Philosophũ, qui multa demonstratiue de Deo probat, quam etiam contra Apostolum ad Roma. 1. Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Et Sapien. 13. Si enim tanta uirtus fuit, ut possent æstimare, scire seculum, quomodo hunc dominum eius non facilius inuenerunt? Et Eccle. 43. Quis magnificabit eum sicut ipse est a principio? Multa maiora abscondita sunt a nobis, pauca enim uidemus operum eius. Et Iob. 26. Ecce hæc ex parte dicta sunt uiarum eius, & cum uix paruam stillam sermonis audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Et Psal. 144. Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et Psal. 145. Narrabunt magnalia tua, & uirtutem tuam dicent. Et Psal. 146. Magnus dominus noster, & magna uirtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. Et Psal. 96. Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super omnes deos. Et Psal. 112. Excelsus super omnes gentes dominus, & super cœlos gloria eius. Et Psal. 8. Quoniam uidebo cœlos tuos, opera digitorum tuorum. Et Psal. 103. Quam magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Et Psal. 138. Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis. Et Psal. 91. Magnificata sunt opera tua domine nimis, & facta sunt cogitationes tuæ. Et Psal. 32. Cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Et Psal. 39. Annunciauerunt & locuti sunt, & multiplicati super numerum. Et Psal. 70. Quia non cognoui litteraturam, introibo in potentias domini. Et Psal. 91. Quam magnificata sunt opera tua domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Et Psal. 144. Magnitudinis eius non est finis. Et Psal. 146. Et sapientiæ eius non est numerus

expoſiata eſt ab imperfectionibus. Vnde non eſt par ratio ut Scotus obiicit de lapide & ſapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquiſitionis poteſt remanere una analogice ſaluata formaliter in Deo & lapide: quia ſemper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus eſt cognoſcibilis conceptu ſimplici cõtento in obiecto relucente in phantaſmate participatiue uel imitatiue. Nec oportet quòd cõtineatur eſſentialiter, aut uirtualiter. dat eñ tertius modus.

¶ Ad quartum deinde dicitur, quòd comparatio ſit eriam in analogo, quod medium eſt inter uniuocũ & æquiuocum: & ideo negatur aſſumptum. Quum enim dicitur, Deus eſt perfectius ens creatura: comparatio ſic in ratione entis una ſecũdum analogiam, & ſic communi utrique ut alibi docuimus.

Cõment. ¶ Quo ad ſecundũ cõcluſio negatiua eſt, huiuſmodi nomina nõ dicuntur de Deo & aliis pure æquiuoce. Probatur ſic. ſi dicerenẽ æquiuoce nihil poſſet ex creaturis cognoſci, aut demõſtrari de Deo. Sed hoc eſt contra Philoſophũ & Apoſtolũ: ergo. Cõſequẽtia probatur: quia ineſſet falſacia æquiuocationis. deſtructio uero conſequentis patet.

Annot. ¶ Aduertenda ſunt hic duo. Primum eſt, ly pure. non enim in litera dicitur abſolute, quòd non æquiuoca, ſed cum limitatione dicitur, ꝙ non ſunt pure æquiuoca. Addita eſt autẽ hæc limitatio, quia ſecundũ ueritatem, analoga cõprehenduntur ſub æquiuocis: quæ in prædicamentis diſtinguntur. Æquiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quædam enim ſunt quorum nomen eſt commune, & ratio ſecundum illud nomen eſt diuerſa totaliter, & hæc uocantur pure æquiuoca. Et de his loquitur litera hæc. Quædam uero ſunt, quorum nomen eſt commune, & ratio ſecundum illud nomen eſt diuerſa ſecundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehenduntque ſub ſe analoga, ut alibi oſtendimus. Secundum eſt ly nihil in conſequente poſitum: non ſupponit pro nihilo ſimpliciter, quoniam dato quòd omnia huiuſmodi nomina æquiuoca eſſent, adhuc poſſemus cognoſcere quòd Deus eſt creator & ſuper omnia: & quòd non eſt corpus &c, ſed ſupponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta eſſe ens, actum, bonum, ſapientem &c. Nihil enim horum poſſet ſciri de Deo, ſed ſemper incideret falſacia æquiuocationis ut patet.

Cõment. ¶ Quo ad tertium concluſio reſponſiua affirmatiue hæc eſt, quæcunque nomina ſunt communia Deo & creaturis, dicuntur de eis ſecundũ analogiam unius ad alterum, id eſt creaturæ ad Deum. Declaratur. ly unius ad alterum diſtinguendo analogiam nominum, ſcilicet quia uel eſt ratione proportionis aliquorum inter ſe: & hæc uocatur unius ad alterum uel ratione proportionis aliquorum non inter ſe, ſed ad tertium: & hæc uocatur duorum ad tertium, ſeu multorum ad unum. Exempla patent in litera. Probatur deinde concluſio quo ad primam quidem partem per locum à diuiſione, propter quod in litera dicitur. dicendum eſt igitur &c. Quo ad ſecundam uero ſic: Deum non poſſumus nominare niſi ex creaturis. ergo nomina communia utriuſque dicuntur ſecundum ordinem unius ad alterum. Quo ad tertiam uero: quia Deus eſt cauſa in qua præexiſtunt *omnium* rerum perfectiones.

Annot. ¶ Memento hic quòd exempla ponimus non quòd ita ſint, ſed ut diſcentes intelligant. Non enim ens eſt analogum Deo & creaturis ſecundum denominationem extrinſecam, ut ſanum: ſed in hoc tenet ſimilitudo, quòd utrobique eſt analogia ratione ordinis duorum inter ſe: quãuis diſſimiliter ſit hic, & ibi. Nam inter Deum & creaturam eſt ſimilitudo formalis imitatiua, quæ etiam in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, ut cauſam, in qua præexiſtunt perfectiones omnes. Inter animal uero ſanum, & urinam, non eſt ſimilitudo, ſed relatio ſignificationis: & propterea ibi eſt analogica communitas ſecundum prædicationem formalem. hic autem proprie eſt communitas attributionis ad unum ſecundum prædicationem quamcunque, ſiue extrinſece, ſiue intrinſece &c.

Cõment. ¶ Quo ad quartum concluſio eſt. Iſte modus prædicationis medius eſt inter univoca & æquiuoca. probatur per locum à diſſinitione ad diffinitum, hic non eſt una ratio ſimpliciter, nec diuerſa totaliter, ſed ſecundum quid eadem, & ſecundum quid diuerſa. ſignificat enim diuerſas proportiones ad unum; & propterea ratione diuerſarum proportionum eſt diuerſitas ſecundum quid ratione uero unius rei ad quam uel ſecundum quam illæ diuerſæ proportiones ſiunt, eſt ſecundum quid una, ut patet in exemplo de ſano &c. ergo, hanc materiam ſi uis plene intelligere, uide ſæpe dictum opuſculum de analogia nominum.

¶ *Quomodo ſi æquiuoca reducuntur in univocum ſecundum prædicationem, uerum ſit univoca reduci in non univocum.*

¶ IN reſponſione ad primum dubium occurrit, quia finis reſponſionis contradicit principio eiuſdem. In principio ſiquidem dicitur, quòd æquiuoca reducuntur in univocum in prædicationibus. In calce autem dicitur, quòd in prædicationibus univoca reducuntur in non univocum. Quæ

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primo in hac reſponſione cedit agens univocũ. Agens enim non univocum eſt cauſa univerſalis totius ſpeciei, ut Sol eſt cauſa generationis omnium hominum. Agens uero univocum non eſt cauſa agens univerſalis totius ſpeciei (alioquin eſſet cauſa ſuiipſius, cùm ſub ſpecie contineatur) ſed eſt cauſa particularis reſpectu huius individui: quod in participatione ſpeciei conſtituit. Cauſa igitur univerſalis totius ſpeciei non eſt agens univocum. Cauſa autem univerſalis eſt prior particulari. Hoc autem agens univerſale, licet non ſit univocum, non tamen eſt omnino æquivocum: quia ſic non faceret ſibi ſimile, ſed poteſt dici agens analogicum. Sicut in prædicationibus omnia univoca reducuntur ad unum primum non univocum, ſed analogicum, quod eſt ens.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſimilitudo creaturæ ad Deum eſt imperfecta: quia etiã necidem ſecundum genus repræſentat, ut ſuprà dictum eſt ℮.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non eſt menſura proportionata menſurati ℮. Vnde non oportet quòd Deus & creaturæ ſub uno genere contineantur.

¶ Ea uero, quę ſunt in cõtrariũ, concludũt ꝙ nõ univoce huiuſmodi nomina de Deo & creaturis prædicẽtur, nõ autẽ ꝙ æquiuoce.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quàm de Deo.*

AD SEXTVM ſic procedi-
tur. Videtur ꝙ nomina prius dicantur de creaturis quàm de Deo. Secũdum enim quòd cognoſcimus aliquid, ſecundum hoc illud nominamus, cum nomina ſecundum aliquid in ſeipſo. Ibi enim unum reducitur in aliud, hic autem unum diſtinguitur in ſua, ut patet in naturalibus. Ad propoſitum igitur quando ſermo fuit de ordine diuerſorum prædicatorum, dictum eſt quòd non univocum eſt prius. Quia ens eſt primum ad quod cętera reducuntur. Quum uero ſermo fuit de reſolutione prædicati in ſe, dictum eſt quòd univocum præcedit non univoca, ſicut unum multa. Eo quòd ens ipſum, quod analogice dicitur de homine & albo, reſoluitur in ſeipſum univoce dictum de hominibus, & univoce quoque dictum de albis, & hoc concludebat uis argumenti. Concludebatur ergo quòd comparando diuerſa prædicata inter ſe analogum præcedit, reſoluendo autẽ idem prædicatum in ſe univocum præcedit ut unum multa. Reliqua quæ in hac reſponſione de agentium ordine dicuntur, infra quum de actione Dei ad extra tractabitur patebunt.

a ¶ *Super Quæſtionis decimatertiæ Articulum ſextum.*

TItulus ut iacet in ſua amplitudine intelligitur, ut ex reſponſione patet. *Cõm.*
¶ In corpore quatuor. Primo regula traditur ad diſcernendum de quo per prius nomen dicitur, & de quo poſterius. Secundo reſpondetur quæſito quo ad nomina metaphorica. Tertio quo ad proprie dicta ſecundum opinionem in ſecundo articulo confutatam: quarto ſecundum ueritatem.

¶ Quo ad primum regula eſt. Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. Probatur. In omni nomine analogo eſt unũ reſpectu à cæteris, ergo illud unum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud unum eſt prius cæteris ſecundum rationem illius analogi. Declaratúrque hoc exemplariter in hoc analogo, quod eſt ſanum. Antecedens cum prima conſequentia non aliter probatur, ſecunda uero conſequentia probatur: quia ratio, quam ſignificat nomen, eſt diffinitio, ac per hoc prius ſecundum diffinitionem illius nominis eſt prius ſecundum eius rationem: quod nihil aliud eſt quàm analogum prius dici de illo quod diffinit cætera quàm de aliis.

¶ *Num primum analogatum poni oporteat in ratione aliorum analogatorum.*

¶ Circa antecedens & primam eius conſequentiam dubium non diſſimulandũ occurrit. Primo ad hominem: quia ipſemet S. Tho. in q. de ue. q. 2. articu. 11. dicit non eſſe uerum uniuerſaliter, quòd primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundo ſimpliciter. Tum quia ex dictis patet, ſapientiam analogice dici de Deo & aliis, & tamen creatura non dicitur ſapiens in ordine ad Deum: nec econuerſo, ut patet: ſed uterque dicitur ſapiens abſolute. Tum quia in ratione hominis ut ſapiens non cluditur ſapientia Dei. Nec in ratione Dei ut ſapiens eſt, cluditur ſapientia hominis. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd analoga inueniuntur duobus modis.

¶ Quædam eorũ ſignificant ipſos reſpectus ad primũ analogatum, ut patet de ſano. Quædã uero ſignificant fundamenta tantum illorum reſpectuum: ut commune inuenitur in omnibus uere analogis proprie & formaliter ſaluatis in omnibus analogatis. Propoſitio ergo illa uniuerſalis in antecedente aſſumpta, intelligẽda eſt uniuerſaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd ſenſus eſt, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice, id eſt ſecundum diuerſos reſpectus dicuntur, oportet poni unum. In quæſtione autem de ueritate, de ſecundo Philoſophũ ſint ſigna intellectuũ. Sed per prius cognoſcimus creaturam quàm Deum. Ergo nomina à nobis impoſita per prius conuenunt creaturis quàm Deo.

¶ Præterea, Secundum Dion. in lib. de di. no. Deum ex creaturis nominamus. Sed nomina à creaturis translata in Deum per prius dicũtur de creaturis quàm de Deo: ſicut leo, lapis, & huiuſmodi. Ergo omnia nomina, quæ de Deo & de creaturis dicuntur, per prius de creaturis quàm de Deo dicuntur.

¶ Præterea, Omnia nomina, quæ cõmuniter de Deo & creaturis dicũtur, dicũtur de Deo ſicut de cauſa omnũ, ut dicit Dio. Sed qđ dicitur de aliquo per cauſam per poſterius de illo dicitur: per prius enim dicitur animal ſanum quàm medicina, quæ eſt cauſa ſanitatis. Ergo huiuſmodi nomina per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Ephe 3. Flecto genua mea ad patrẽ d.n. Ieſu. ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur: & eadem ratio uidetur de nominibus aliis, quæ de deo & creaturis dicũtur. Ergo huiuſmodi nomina per prius de deo quàm creaturis dicuntur.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina, quæ metaphorice de Deo dicuntur, cũ ſimilitudinem eius ad creaturas ſignificent, de ipſis creaturis prius dicuntur: nomina uero Deo & creaturis cõmunia, de Deo eſſentialiter dicta quo ad ſignificatum prius de Deo dicuntur, quo autem ad modum ſignificandi de creaturis prius.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice dicuntur, neceſſe eſt ꝙ omnia dicantur per reſpectum ad unũ. Et ideo illud unũ oportet, ꝙ ponatur in diffinitiõe omniũ ℮. Et quia ratio, quam ſignificat nomen, eſt diffinitio, ut dicitur in quarto metaphy. neceſſe eſt quòd illud nomen per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorũ, & per poſterius de aliis ſecundũ ordinem, quo appropinquant ad illud primum, uel magis uel minus. Sicut ſanum, quod dicitur de animali, cadit in diffinitione ſani, quod dicitur de medicina, quæ dicitur ſana inquantum cauſat ſanitatem in animali, & in diffinitione ſani, quod dicitur de urina, quæ dicitur ſana, inquantum eſt ſignum ſanitatis animalis. Sic ergo omnia nomina, quæ metaphoricè de deo dicuntur, per prius de creaturis dicuntur quàm de deo: quia dicta de deo nihil aliud ſignificant quàm ſimilitudines ad tales creaturas. Sicut enim ridere dicitur de prato, nihil aliud ſignificat quàm quòd prata ſimiliter ſe habet in decore cum floret, ſicut homo cum ridet, ſecundum ſimilitudinẽ proportionis: ſic nomen leonis dictum de deo nihil aliud ſignificat, quàm quòd deus ſimiliter ſe habet ut fortiter operetur in ſuis operibus, ſicut leo in ſuis ℮. Et ſic paret, quòd ſecundum quod dicuntur de deo, eorum ſignificatio diffiniri non poteſt, niſi per illud, quod de creaturis dicitur. De aliis autem nominibus, quæ non metaphoricè dicũtur de deo, eſſet etiã eadem ratio. ſi dicerenẽtur de deo cauſaliter tantum, ut quidam poſuerunt ℮. Sic enim cũ dicitur, deus eſt bonus, nihil aliud eſſet ꝙ deus eſt cauſa bonitatis creaturæ. Et ſic hoc nomen bonum dictum de deo clauderet in ſuo intellectu bonitatem creaturæ. Vnde bonum per prius diceretur de creatura ꝙ de deo.

¶ Sed ſupra oſtenſum eſt ℮, quòd huiuſmodi nomina non ſolum dicuntur de deo cauſaliter, ſed etiam eſſentialiter. Cum enim dicitur, deus eſt bonus, uel ſapiens, non ſolum ſignificatur quòd ipſe ſit cauſa ſapientiæ uel bonitatis, ſed quòd hæc in eo eminentius præexiſtunt. Vnde ſecundum hoc dicendum eſt, quòd quantum ad rem ſignificatam per nomen per prius dicuntur de deo quàm de creaturis, quia a deo huiuſmodi perfectiones in creaturas manãt: ſed quantum ad impoſitionem nominis per prius a nobis imponuntur creaturis quas prius cognoſcimus. Vnde & modum ſignificandi habent, qui competit creaturis, ut ſupra dictum eſt ℮.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit quantum ad impoſitionem nominis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non eſt eadem ratio de nominibus, quæ metaphorice de deo dicuntur, & de aliis, ut dictum eſt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procederet, ſi huiuſmodi nomina ſolum de deo cauſaliter dicerentur & non eſſentialiter, ſicut ſanum de medicina.

¶ *Num nomina cõmunia deo & creaturis, ut de Deo dicuntur includant in ſui ratione reſpectum aliquem ad creaturas, & conſequenter poſterius de eo dicta ſint.*

CIrca illud dictum in probatione primæ partis concluſionis, ſcilicet huiuſmodi nomina nõ ſolũ ſignificant quòd deus ſit cauſa, ſed quòd ſit eſſentialiter talis: dubium occurrit. Si enim quum dicitur deus eſt bonus, ſenſus eſt, deus eſt cauſaliter & formaliter bonus: ſequitur primo, quòd ly bonus dictum de deo non ſignificet unum, contra Ariſto. 4. metaph. Sequitur ſecundo oppoſitum intenti: quoniam eſſet ſenſus: Deus eſt cauſa bonitatis aliorum, & in ſeipſo bonitatem habens: ubi manifeſte patet aliorum bonitatem cadere in ratione dei, ut bonus eſt.

¶ Ad hoc dicitur quòd uerba illa poſſunt dupliciter ſane intelligi. Primo ut intelligantur de poſſibili ſeorſum, id eſt ꝙ huiuſmodi nomina poſſunt dici & uerificari de deo utroque modo, ſcilicet cauſaliter & formaliter, ſeorſum tamẽ: ita ꝙ iſta, Deus eſt bonus, eſt uera cauſaliter ſumpta: & eſt etiam uera formaliter ſumpta: & non ꝙ ſimul importet utrunque. Et ſic nullam ambiguitatem ingerit obiectio oppoſita: quia de utraque ſimul ſignificatione loquitur.

¶ Secundo ut exponantur de utroq; ſignificato ſimul: & ſic oportet dicere, ꝙ huiuſmodi nomina dicuntur de deo formaliter & cauſaliter, ſed fundamentaliter. uerbi gratia, quum dicitur deus eſt bonus, non ſolum ſignificatur ꝙ deus eſt habens bonitatem, ſed etiam quòd deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata eſt fundare cauſalitatem bonitatis aliorum: ita quòd ly talem non modum, aut rationem aliquam addit, ſupra bonitatem diuinam, ſed circumloquitur illam formalem rationem, ſecundum quam deus dicitur bonus. Iam enim diffinitum eſt, quòd illa non eſt eadem cum noſtra, niſi ſecundum analogiam. Illa autem ratio, quamuis cauſalitatem non importet, fundat tamen eam proxime, & ſimile eſt de aliis. Et ſic nulla remanet ambiguitas: quoniam ſecundum hoc nomina huiuſmodi ſignificant unum. Nec oportet cointelligi bonitatem creaturæ: quoniam non important cauſalitatem formaliter, ſed fundamentaliter tantum. Vtraque reſponſio eſt bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et concedo quòd opinio illa loquebatur de ſignificatione cauſaliter, non fundamentaliter, ſed formaliter, ut patet.

¶ Circa eiuſdem partis probationem & ipſam primam partem, aduerte, quòd quum dicitur nomina huiuſmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem ſignificatam, non intelligas hoc materialiter, ſed formaliter. Ita quòd hoc ueriſicari oporteat de re formaliter ſignificata. Et ratio aſsignata in litera cõplectitur utrunque neceſſariũ ad hoc: ſcilicet & quòd nomẽ ſaluatur formaliter: & quòd illa ratio formalis, eſt prior ſecundum rem cæteris: quod probatur, quia eſt cauſa cęterarum. Neutrũ enim horum ſeorſum ſufficeret ad concludendum nomina prius dici de illo, ut patet inductiue. Ratio enim ſani in cauſa, licet ſit prior ſecundum rem ratione ſani in animali: quia tamen ratio ſani non formaliter in cauſa eſt, poſterius de cauſa dicitur. Ratio quoque boni licet ſit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec te conturbet quiſpiam dicens: ergo non eſt eadem ratio de omnibus nominib⁹ cõmunibus Deo & aliis. Eo quòd quæ dã ſunt, quorũ formales rationes & ſi ſaluantur in Deo, non ſunt cauſæ quòd cætera ſint talia: quoniam illæ rationes formales nullam cauſalitatem habẽtimemento autoritatis apoſtolicæ in litera poſitæ ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad p. d. mei Ieſu Chriſtiex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Si nanque paternitas diuina, quæ relatio eſt atque per hoc à cauſalitate aliorum remotiſſima, cauſa eſt cæterarũ paternitatum. à fortiori bonitas eſt cauſa omnis bonitatis: & ſcięntia omnis ſcientiæ. & ſic de aliis. Et ſi quęratur in quo genere cauſæ, nunquã duo genera deſunt, ſcilicet finalis & formalis exẽplaris: ęquiſt de efficięntia.

¶ *Num nomina cõmunia deo & creaturis, ut de Deo dicuntur includant in ſui ratione reſpectum aliquem ad creaturas, & conſequenter poſterius de eo dicta ſint.*

CIrca eundem partẽ dubium adhuc occurrit ad hominem. Tum quia in articulo ſecũdo huius quæſtionis oppoſitũ uidetur dictum: quum dictum eſt, ꝙ dicendo deus eſt bonus, ſenſus eſt, id quod bonitatem in creaturis dicimus, eminentius in deo præexiſtit. Ecce aperte uides in ſignificatione boni in deo poſita, claudi bonitatem creaturæ: & conſequenter prius dici debere de creaturis. Rurſus in articulo quinto dictum eſt, ꝙ hæc nomina dicuntur de creaturis in ordine ad deum: ergo in ratione horum nominum ut dicuntur de creaturis claudit deus: ergo prius de deo ita ꝙ deus ponitur in diffinitione aliorum: cuius oppoſitum hic tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ſecundum ueritatem hæc nomina dicuntur analogice, id eſt proportionaliter: & prius de deo ꝙ aliis: quia cũ in utriſque dicãtur formaliter, formalitas tamẽ in deo prior eſt ſecundũ rem formalitate illa in aliis. Nõ tamẽ eſt ſic prior, ut ſcilicet diffiniens eſt prius diffinito, ſed eſt prior ut cauſa exẽplaris, ſaltẽ eſt prior exẽplato. Et propterea, ſicut omnia exẽplata ſunt talia in ordine ad exẽplar, ſic omnes creaturæ dicũtur tales: puta bonæ in ordine ad diuinã bonitatẽ. Et ſicut nõ oportet exemplata ſignificari cũ ordine ad exẽplar, quãuis illud habeãt: ita nõ oportet bonitatẽ creaturæ ſignificari in ordine ad bonitatẽ diuinã: quãuis ſecundũ eſſe illã ſemper reſpiciat ut exẽplar. uerba igitur quinti articuli, & ſimilia, hic nõ ſunt cõtrariæ, ſed expoſitæ: quòd. ſ. intelligũtur ſecundũ eſſe, & nõ ſecũdũ ſignificari, niſi fundamentaliter, pro quãto rationes formales per ea ſignificatæ in creaturis fundant ordinẽ ad deum ut cauſam. Verba autem ſecundi articuli non fuerunt inducta ut diffiniretur ſignificatio nominis in deo poſita, ſed ut exponeretur ex notioribus nobis, & ideo nihil obſtant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius clauditur in ratione huiuſmodi nominum, tam cum de deo, quàm quum de creaturis dicuntur, ſed uere abſolute dicuntur, quum abſolutas ſignificant perfectiones. Et per hæc patet ſolutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

4 ¶*Super Quæstionis decimatertiæ Articulum septimum.*

Tullius clarus est ex tempore, scilicet dominus, saluator, creator &c.

¶In corpore quinque facit. ℣ Primo proponit cõclusionem responsiuam quæsito. ℣ Secundo claudit amplam uiam probandi conclusionẽ. ℣ Tertio ibi, ueruntamen uetam uiam aggreditur. ℣ Quarto ibi, quum igitur deus, probat conclusionem.

℣ Quinto abi, non propter aliquam: excludit tacitam obiectionem.

¶Quo ad primum cõclusio responsiua quæsito est affirmatiua & particularis, scilicet quædã nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de deo ex tempore.

Cõment. ¶Quo ad secundũ sciẽdum, quòd hæc cõclusio ideo difficultatẽ aliquã habere uidetur, quia nulla res noua potest deo aduenire: & propterea si huiusmodi nomina nõ ponunt rẽ aliquã realem in deo, nulla erit difficultas. Si autem ponũt rẽ realẽ, scẽdus esset. Et quoniã littera intendit probare cõclusionẽ ex hoc medio, scilicet quia nõ ponũt in deo nisi relationem rationis, idcirco amplissima uia, quæ ad hoc statim ducebat, scilicet nulla relatio est res naturæ: quia erronea est statim excluſa, & hoc est primum. Recitatur autẽ hic error ab Auerroe. 12. metaphy. cõmen. 19. Conſutatur hic sic. Res naturales habent ordinẽ, habitudinẽque naturalem adinuicẽ. ergo. cõſequẽtia patet: & antecedens, præter euidentiam quã habet ex 22. metaph. cõmen. 52. ubi ordo uniuersi bonum eiusdem dicitur, ut per se manifestũ assumitur.

Annot. ¶Hic esset quærendum an dentur relationes reales: sed quoniã egrederemur propositi limites, ſiat quæſtio ſpeciſis.

Cõment. ¶Quo ad tertium: nia propria ad inuestigandum mediũ cõclusionis inferendæ, est uidere, quando relatio est res naturæ, & quãdo non:

74 *q. 34. ar. 3.m. & q. 47. ar. 1. Et. 1. di. 24. q. 1. ar. 1. 3m. et di. 30. ar. 1. per totũ. & 2. cap. & di. 37. q. 1. arti. 3. c. & 3m. & di. 38 ar. 4. 1m. Et. 3. di. 3. ar. 3.*

¶ARTICVLVS VII.

4 ¶*Verum nomina, quæ important relationem ad creaturas dicuntur de deo ex tempore.*

AD SEPTIMVM sic procedi-
tur. Videtur quòd nomina, quę important relationem ad creaturas, non dicantur de deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, ut communiter dicitur. Vnde & Ambrosius dicit quòd hoc nomen dominus, est nomen potestatis, quæ est diuina substantia: & creatio significat dei actionem, quæ est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis, sed æterna. Ergo huiusmodi nomina non dicuntur de deo ex tempore, sed ab æterno.

¶Præterea. Cuicunque conuenit aliquid ex tempore potest dici factum. Quod enim ex tempore est album, fit album. Sed deo non conuenit esse factum. Ergo de deo nihil præ dicatur ex tempore.

¶Præterea. Si aliqua nomina dicũtur de deo ex tempore propter hoc quòd important relationem ad creaturas, eadem ratio uidetur de omnibus, quæ relationem ad creaturas importãt. Sed quædam nomina importantia relationem ad creaturas dicuntur de deo ab æterno. Ab æterno enim sciuit creaturam & dilexit, secundum illud Iere. xxxj. In charitate perpetua dilexi te. Ergo & alia nomina, quæ important relationẽ ad creaturas: ut dominus & creator dicuntur de deo ab æterno.

¶Præterea. Huiusmodi nomina relationem significant. Oportet igitur quòd relatio illa uel sit aliquid in deo, uel in creatura tãtum. Sed non potest esse quòd sit in creatura tantum: quia sic deus denominaretur dominus a relatione opposita, quæ est in creaturis, nihil autem denominatur a suo opposito. Relinquitur ergo quòd relatio est aliquid in deo. Sed in deo nihil potest esse ex tempore, cum ipse sit supra tempus. Ergo uidetur quòd huiusmodi nomina non dicantur de deo ex tempore.

¶Præterea. Secundũ relationem dicitur aliquid relatiue: puta secundum dominũ dominus: sicut secundum albedinem albus. Si igitur relatio dominij non est in deo secundum rem, sed solum secundum rationẽ, sequitur, quòd deus non sit realiter dominus: quod patet esse falsum.

¶Præterea. In relatiuis, quæ non sunt simul natura, unum potest esse altero non existente: sicut scibile non existente scientia, ut dicitur in prædicamentis. Sed relatiua, quæ dicuntur de deo & creaturis, non sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiue de deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina dominus & creator dicuntur de deo ab æterno, & non ex tempore.

¶SED CONTRA est quod dicit Augusti. quinto de trin. quòd hæc relatiua appellatio dominus, deo conuenit ex tẽpore.

CONCLVSIO.

¶Deus cum sit extra ordinem uniuersi sic quòd omnes creaturæ ad ipsum referantur, & non econtra, nomina, quæ huiusmodi relationem important, de Deo dicuntur ex tempore, & non ab æterno, nisi secundum actionẽ intellectus uel uolũtatis ipsius Dei.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quædam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de deo dicuntur, & non ab æterno. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd quidam posuerunt relationem non esse rem naturæ, sed rationis tantum. Quod quidem apparet esse falsum, ex hoc, quòd ipsæ res naturalem ordinem & habitudinem habent adinuicem[c]. Veruntamen sciendum est, quòd cum relatio requirat duo extrema, tripliciter se habere ad hoc quòd sit res naturæ & rationis. Quandoque enim ex utraque parte est res rationis tantum: quando scilicet ordo, uel habitudo nõ potest esse inter aliqua nisi secundum apprehensionem rationis tantũ, utpote cum dicimus idem eidem idem. Nã secundum quòd ratio apprehendit bis aliquod unum, statuit illud ut duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnibus relationibus, quæ sunt inter ens & non ens: quas format ratio inquantum apprehendit non ens ut quoddam extremum. Et idẽ est de omnibus relationibus, quæ consequuntur actum rationis, ut genus & species & huiusmodi. Quædam uero relationes sunt quantum ad utrumque extremum res naturæ: quãdo scilicet est habitudo inter aliqua duo, secundum aliquid realiter conueniens utrique. sicut patet de omnibus relationibus, quæ consequuntur quantitatem ut magnũ & paruum, duplum & dimidium & huiusmodi. nam quantitas est in utroque extremorum. Et similẽ est de relationibus, quæ cõsequuntur actionem & passionẽ, ut mortiuũ & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque uero relatio in uno extremorum est res naturę, & in altero est res rationis tantũ. & hoc cõtingit, quandocunque duo extrema nõ sunt unius ordinis. sicut sensus & scibile ea quæ quidem inquãtum sunt res quædam in esse naturali existẽtes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. Et ideo in scientia quidem & sensu est relatio realis, secundum quòd ordinantur ad sciendum uel sentiendum res: sed res ipsæ in se consideratæ sunt extra ordinem huiusmodi. unde in eis non est aliqua relatio realiter ad scientiam & sensum, sed secũdum rationem tantum: inquãtum intellectus apprehendit ea, ut terminos relationum scientiæ & sensus. Vnde philosophus dicit in quinto metaphy. quòd non dicuntur relatiue, eo quòd ipsa referantur ad alia, sed quia alia referuntur ad ipsa. Et similiter dextrum non dicitur de columna, nisi inquantũ ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna, sed in animali.

¶Cum igitur Deus sit extra totum ordinem creaturæ, & omnes creaturæ ordinentur ad ipsum, & non econuerso: manifestum est quòd creaturæ realiter referuntur ad ipsum deum[c]: sed in deo non est aliqua realis relatio eius ad creaturas, sed secundũ rationem tantum, inquantum creaturæ referũtur ad ipsum. Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importantia relationem ad creaturã prædicari de deo ex tempore, non propter aliquã mutationẽ ipsius, sed propter creaturæ mutationem[c], sicut columna fit dextera animali, nulla mutatione circa ipsam existente, sed animali translato.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ relatiua quædã sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, ut dominus, seruus, pater & filius, & huiusmodi: & hæc dicuntur relatiua secundum esse. Quædam uero sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines, sicut mouens & motum, caput & capitatum, & alia huiusmodi quæ dicuntur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina hæc differentia est consideranda dupliciter. Nam quædam significant ipsam habitudinem ad creaturam, ut dominus. Et huiusmodi nõ significant substantiam diuinam directe, sed indirecte in quantum præsupponunt ipsam: sicut dominium præsupponit potestatem: quæ est diuina substantia. Quædam uero significãt directe essentiam diuinam, & ex consequẽti important habitudinem, sicut saluator, creator, & huiusmodi, significãt actionem dei, quę est eius essentia. Vtraq; tamẽ nomina ex tẽpore de deo dicũtur quãtũ ad habitudinẽ, quã importãt uel principaliter uel consequẽter, non autẽ quantũ ad hoc q̃ significant essentiã. uel directe, uel indirecte.

¶Ad secundum dicendum, q̃ sicut relatio quidem realiter referuntur ad ipsum deum[c]: sed in deo non est aliqua realis relatio eius ad creaturas, sed secundũ rationem tantum, inquantum creaturæ referũtur ad ipsum. Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importantia relationem ad creaturã prædicari de deo ex tempore, non propter aliquã mutationẽ ipsius, sed propter creaturæ mutationem[c], sicut columna fit dextera animali, nulla mutatione circa ipsam existente, sed animali translato.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ relatiua quædã sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, ut dominus seruus, pater & filius, & huiusmodi: & hæc dicuntur relatiua secundum esse. Quædam uero sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines, sicut mouens & motum, caput & capitatum, & alia huiusmodi quæ dicuntur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina hæc differentia est consideranda dupliciter. Nam quædam significant ipsam habitudinem ad creaturam, ut dominus. Et huiusmodi nõ significant substantiam diuinam directe, sed indirecte in quantum præsupponunt ipsam: sicut dominium præsupponit potestatem: quæ est diuina substantia. Quædam uero significãt directe essentiam diuinam, & ex consequẽti important habitudinem, sicut saluator, creator, & huiusmodi, significãt actionem dei, quę est eius essentia. Vtraq; tamẽ nomina ex tẽpore de deo dicũtur quãtũ ad habitudinẽ, quã importãt uel principaliter uel consequẽter, non autẽ quantũ ad hoc q̃ significant essentiã. uel directe, uel indirecte.

¶Ad authoritates autẽ Arist. dicitur q̃ tenent: quia loquitur in materia in qua inter differentes & differentia est ordo, ubicunq; enim inter differentes & differentia oportet esse ordinẽ, ibi uadet cõsequentia ergo differentes est prius, ubi autẽ nullus est ordo, non potest inferri prioritas. Inter correlatiua autẽ nullus est ordo, sed sunt omnino simul, ut patet in posterpraedicamentis. ergo. Et aduerte quòd hic obiectio militat cõtra autorem sum: arguendo sic. Quicquid sit de termino certum est in relatiuis mutuis unum esse differentiuũ alterius, & econuerso. ergo prius & posterius secundum differentiam &c. consequentia nota. antecedens uero est Porphyrii hic allegati à Scoto pro se. ergo.

¶Ad ultimũ, quæ terret nouitios, patet soluto ex uerbis Arist. Negatur siquidem antecedẽs: quoniã in relatiuis tertii modi utrunq; extremũ simul habet relationẽ, sed dissimiliter: quia unũ est relatiuũ propter relationẽ, quæ est in ipso ad aliud. Reliquum uero est relatiuũ propter relationẽ realẽ alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existentia illius correlatiui, quàm existentia sui comparis: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertii modi, quòd relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi denominatione extrinseca: quia tamen est realis fundamẽtaliter: seu quo ad subs̃tratum, uel denominatum. Ex his autem patet responsio ad dubitationem motam circa sensum literæ huius. Ex quo nanque constat quòd deus non terminat seruitutem, nisi ut dominus formaliter: quia hy dominus, est proprius terminus seruij: patet quòd intentio literæ est, quòd correlatiuum oportet cointelligi in aliquo: si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant his uerba sancti Thomæ, in quæstio. de potẽtia dei. q. 7. articu. 10. ad quartum: ubi dicit, quòd terminare ordinem seruitutis creaturæ, quod claudit in ratione dominij, cõuenit deo. Et iurendit quòd conuenit deo secundum rem, ut patet ex argumento ad quod respondet. Hoc inquam non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc enim conuenit deo secundum rem, sicut potestas cõrcendi subditos. Et quòd hoc intendat ex eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat conuenire deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter deus habet unde ordinetur ad subditos.

¶Quo ad quartũ probatur cõclusio intenta sic. Deus est extra totũ ordinẽ uniuersi, ita quòd creaturæ ordinantur ad ipsum, & non econuerso. ergo creaturæ realiter referũtur ad deũ. In deo autẽ non est ad creaturas relatio nisi rationis. ergo nihil prohibet quædã nomina importantia relationem dici de deo ex tẽpore. Antecedens patet. prima autem consequentia ex illa maxima in præcedenti parte posita, scilicet quandocunque extrema non sunt unius ordinis, & unum respicit aliud in reliquo, non est relatio nisi rationis: ergo, si deus est extra ordinem &c. secunda autem consequentia est per se nota.

¶*Nũ ex eo quòd in Deo nõ est ordo efficaciter, probetur in ipso nõ esse realẽ ordinẽ ad creaturas, & per hoc quæcunq; ab ipso excludatur realis relatio.*

CONtra rationem adductam in litera pro hac conclusione, Scotus dupliciter instat in loco præallegato. Primo inquit: Ratio ista perit principiũ: quamquam deus manifeste sit prior creatura, ac per hoc aliquem ordinem habet, ut

Quæstio. Hic multa dicuntur, contra quæ obiicitur ab aliis: puta quòd inter ens & non ens, non est relatio realis. Et quòd inter motiuum & mobile est relatio realis. Et quòd scientia habet relationem realem ad scibile: sed quoniam hæc per accidens hic dicuntur, ideo fient de his speciales quæstiones. ℣ Veruntamen unum ualde arduum dubium dissimulãdum non est circa illa uerba literæ: in quibus dicitur, quòd relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea ut terminos relationum oppositarum: puta scientiæ & sensus. Est autem dubium duplex. primo circa sensum literæ. Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quòd correlatiuum exigatur ad hoc ut extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui: uerbi gratia. An relatio dominij exigatur ad hoc, ut deus intelligatur, ut dominus est creaturæ inquantum eius est seruus: uel potius intendat, quòd correlatiuum comitatur intellectum alterius extremi sub ratione termini: ita quòd relatio dominij concomitatur deum apprehensum ut terminum. Multum autem refert an hic, aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur de intrinseca ratione termini, imò ponitur terminus ipsorũ secundo uero ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quòd terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo uero, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quæstio. An terminus relatiui ut sic, sit ens absolutum, uel respectiuum.

¶Et quoniã hæc quæstio necessaria est hic, & intrada, nisi a Scoto, a quo uidetur male definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in primo. dist. 30. quæst. prima. motus, ut reor, ex uerbis huius literæ, ut more suo carperet, putabat multipliciter: quòd terminus relatiui inquãtũ terminus, est res absoluta: de per hoc nullũ oportet ponere correlatiuũ, ut terminet alterũ relatiuũ: nec secundũ rẽ, nec secundũ rationẽ. Probãtque hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertij modi & alia, est: quia cętera sunt mutua. Hæc autem, quę sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertij modi, terminus est res absoluta. Antecedẽs patet, quinto metaphysicæ. cap. ad aliquid: & cõsequentia uero est per se notanda ex quo nõ est correlatium & est terminus: ergo res absoluta est, quæ terminat. Secũdo sic. Actus diffinit potentiam, & nõ econuerso: ergo actus ut terminus est res absoluta: Antecedens patet. 9. metaph. cõsequentia probatur. Actus diffinit potentiã ut terminat relationẽ potẽtię adipsum, & diffinit ut prior est quã potentia. ergo ut tertium ponitur, quòd terminus relatiui ut terminat relationẽ potẽtię adipsum, & diffinit ut prior est quã potentia. ergo ut tertium ponitur, quòd terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo uero, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quæstio. An terminus relatiui ut sic, sit ens absolutum, uel respectiuum.

¶Et quoniã hæc quæstio necessaria est hic, & intrada, nisi a Scoto, a quo uidetur male definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in primo. dist. 30. quæst. prima. motus, ut reor, ex uerbis huius literæ, ut more suo carperet, putabat multipliciter: quòd terminus relatiui inquãtũ terminus, est res absoluta: de per hoc nullũ oportet ponere correlatiuũ, ut terminet alterũ relatiuũ: nec secundũ rẽ, nec secundũ rationẽ. Probãtque hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertij modi & alia, est: quia cętera sunt mutua. Hæc autem, quę sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertij modi, terminus est res absoluta. Antecedẽs patet, quinto metaphysicæ. cap. ad aliquid: & cõsequentia uero est per se notanda ex quo nõ est correlatium & est terminus: ergo res absoluta est, quæ terminat. Secũdo sic. Actus diffinit potentiam, & nõ econuerso: ergo actus ut terminus est res absoluta: Antecedens patet. 9. metaph. cõsequentia probatur. Actus diffinit potentiã

prius ad posteriꝰ:assimendo quòd in eo non est ovdo, nihil aliud est quàm assumere q̃ Deus non habet ordinem realem ad creaturam:hoc autem erat probandum.Secundo peccat ut dicit, secundum sophisma consequentis:quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi:quoniam non negationẽ relationũ æquiparantiꝝ.Et tamen litera ex negatione ordinis:negat omnem realem ,relationẽ.

¶Aureolus quoque ut habes in tertia distinc. primi in Capreolo cõtra hanc rationem instat:sed quoniam assimit uel motiua soluta à fundo Thoma expresse: uel assimit aliud ab hac ratione loco illius, ideo omitten.la censui.

¶Ad obiecta ergo Scoti dicitur,q̃ in equiuoco laboramus.in litera enim est sermo non de ordine formaliter, quia est relatio, sed de ordine fundamentaliter. Ita quòd esse eiusdem ordinis nihil aliud est ꝙ esse eiusdẽ rationis quo ad causam relationis, & esse non eiusdem ordinis,est esse alterius rationis. Ita q̃ inter ea sola est relatio realis utrinque, in quibus est eadẽ causa referẽdi unũ ad aliud. Sed hoc contingit multis modis:qua in relatiuis primi modi, scilicet pertinentium ad quãtitatẽ est identitas specifica in causa. In relatiuis autẽ secundi modi, scilicet pertinentium ad actionem & passionem est identitas quasi specifica,seu formalis: quia utrinq; causa est perfectior,prout quãtis in patiente ut habeatur, & in agente ut cõseruetur,ut Auerroes.de intelligentiis, 12. meta.commen. 36. docuit. In relatiuis autem tertij modi, scilicet specificantiũ ad mensurã & mẽsuratũ, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suæ ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur quo ad causam relationis. Vnde patet,q̃ non petit principiũ: nõ est enim idẽ dicere,in deo nulla causa,ut referatur ad creaturã, quãuis in creatura sit causa referendi ipsum ad deum.Et dicere in deo non est ordo realis ad creaturas , sed illud est causa huius. Et propterea processus iste est a causa ad effectum. Nec peccat secundum consequens : quia non loquitur de ordine formaliter , sed fundamentaliter: quem etiam in relatiuis æquiparãtiq; oportet esse.duo enim alba eiusdem rationis sunt & simpliciter: & quo ad hoc ut causent ad inuicem respectus:hoc autem est esse eiusdem rationis.

Cõment. ¶Quo ad quintũ.Aduerte,q̃ intenta cõclusio ex duobus impediri posset. Primo ex ipso significato formali horũ nominum,scilicet si significarẽt in deo aliquã rem naturæ: quia in deo nulla res naturæ potest rẽporaliter poni. Secũdo ex fundamento illius rationis. Dato enim q̃ dominus nõ ponat supra deũ nisi relationẽ rationis,& ex hoc nõ prohibeatur rẽporalitas:si tamẽ ista relatio rationis nõ posset denominare temporaliter , nisi propter mutationem aliquã in ipso denominabili,oporteret dicere,q̃ nullum huiusmodi nomen potest dici de deo ex rẽpore:quoniã in deo nulla possibilis est mutatio,sed est omnino immobilis,ut in quæstiõe nona dictũ est. Quia igitur litera ista tam impedimentũ ex formali significato excluserat,ut confirmatam conclusionis probationem afferret:secundum impedimentum excluit, præfatę obiectioni tacite respondendo,dum dixit,quòd deus dicitur ex tempore dominus.uerbi gratia , non propter mutationem aliquam in ipso,sed in creatura:probãtque hoc ex simili.

¶In respõsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuũ tertii modi ut scibile seu in proposito dominus,& similia,possunt iudicari esse secundũ duo entis genera.Primo in genere entis simpliciter.Secũdo in genere entis secundum quid:id est entis rationis.Si loquamur de eis secundum esse simpliciter,tunc ipsa non alia ratione sunt , nisi quia comparia fuia , quæ terminantur ad ipsa formaliter sunt in rerum natura,ita quòd ad eorum esse extra animam hoc sufficit.sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo.Et sic esse dominum nihil ponit in deo secluso omni intellectu,nisi terminare formaliter relationem seruti:quam deus secundum se terminat subiectiue,id est ut quasi subiectum termini formalis:sed ponit uel supponit bene aliquid in creatura:scilicet relationem seruitutis ad deum ut subiectum &c.nec ipsum terminare formaliter seruitutis relationem plus aliquid ponit,quàm sit esse ipsius terminari: licet alio modo illud ponat.Et secundum hoc deus est dominus de nouo,& sine omni intellectu sola seruiture creaturæ:quia esse dominum nullum esse in re-

rum natura ponit nisi esse sui oppositi.Nec est inconueniens in materia relatiua unum oppositorum esse,quia aliud est ut Ari.docuit:& ratio est,quia opposita relatiua in hoc à cæteris oppositis differunt:quòd se simul ponunt:nec unum in destitutione alterius constituitur,ut sanctus Thomas docuit. At si obiecerit,quòd in materia relatiua non sit denominatio secundum actum.Nam scitum non est aliquid nisi sit eius scientia . Licet igitur deus sit prior creaturis:quia tamen in significatione domini claditur quòd habeat seruum.& econuerso,ista duo relatiua dominus & seruus, sunt simul natura.Vnde deus non fuit dominus antequam haberet creaturam sibi subiectam.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ.

AD OCTAVVM sic proceditur.Videtur quòd hoc nomẽ deus non sit nomen naturæ. Dicit enim Damascenus in primo libro,quòd deus dicitur à theyn quod est curare & fouere uniuersa. uel ab echyn,id est ardere.deus enim noster ignis cõsumens est.uel à theasthe quod est considerare omnia. Hæc autem omnia ad operationem pertinent. Ergo hoc nomen deus,operationẽ significat & non naturã.

¶Præterea, Secundum hoc aliquid nominatur à nobis secundum quòd cognoscitur.Sed diuina natura est nobis ignota.Ergo hoc nomen deus nõ significat naturam diuinam.

¶SED CONTRA est quod dicit Ambr.in libro de trinita.quòd deus est nomen naturæ.

CONCLVSIO.

¶Hoc nomen Deus quo ad id,ad quod deponitur, diuinam substantiam importat,operationẽ uero quo ad id,à quo nomen imponitur.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ nõ est semper idem id,à quo imponitur nomẽ ad significandũ,& id ad quod significandũ nomẽ imponitur[c].Sicut enim substãtia rei ex,pprietatibus uel operationibus eius cognoscimus,ita substãtia rei denominamus quandoque ab aliqua eius operatione uel proprietate.Sicut substantia lapidis denominamus ab aliqua actione eius, quia lędit pedem:non tamen hoc nomen impositum est ad significandum hãc actionem,sed substantiam lapidis. Si qua uero sunt,quę secũdum se sunt nota nobis ut calor , frigus , alnisi rationis:quod spectat ad esse proprium.Et bene nota,quòd non dicitur, quòd nullum esse ponunt,sed quòd nullum esse in denominato ponunt:quia ponunt esse in terminato oppositoꝝ:quod sufficit ad eorum esse extra.Et si hãc distinctionem perspexeris,atque scitueris applicare,diuersa doctorum dicta uerificabis:puta quòd istæ relationes non sunt entia extra animam.hoc enim uerum est secundum esse proprium:& quòd ista sunt,quia opposita sunt.hoc uerum est secundum esse alicuium. Videbisque Sanctũ Thomam,utrumque tetigisse in hac responsione:Augustinum quoque in quinto de trinit.capitulo ultimo.Aduertes quoque quòd nouitiis compatiens author magis usus est relatiuis istis secundum esse rationis:quàm secundum illam essendi diminutionem non facile intelligibilem.Ex his quoque patet,quomodo nullo intellectu considerante potest dici dominus deus formaliter:& quomodo non nisi fundamẽtaliter &c.distinguendo de esse proprio uel alieno ipsius.Habésque hinc defectum Scot.in primo distinct. 30.quæstio.prima, credentis quòd deus dicitur dominus ex sola relatione,quæ est in creatura,ponit enim effectum formalem, scilicet esse dominum, absque causa formali,scilicet relatione dominii , quod non est intelligibile.

a ¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulum octauum.

IN titulo nomen naturæ , sumitur , ut distinguitur contra nomen tam operationis,quàm perfectionis quasi superadditæ naturæ,per modum proprietatis.

¶In corpore una est conclusio responsiua quæsito cum distinctione sic. Deus est nomen naturæ,quo ad id,ad quod nomen impositum est,operationis uero quo ad id à quo impositum est.Hæc conclusio in litera probatur,quo ad duo: scilicet quo ad distinctionem quam in se claudit:& quo ad secundam partẽ.Prima autem pars ut nota relinquitur.Probatur ergo distinctio sic,nomina rerum per se cognitarum habent id à quo & ad quod nomen imponitur idem.rerum autem per alia tantum , puta effectus, operationes,aut proprietates cognitarum habent id à quo, aliud ab eo,ad quod nomen imponitur:sed nomina diuina sunt rerum secundi ordinis:ergo in eis aliud est à quo,&c.ergo ly deus habet aliud à quo &c.Maior probatur:quia sicut cognoscitur ita nominatur. Et ma-

Et manifestatur exemplo lapidis,quo ad secũdam partem, & qualitatum sensibilium,quo ad primam.Minor patet ex dictis in quæstione duodecima.Secunda autem conclusiõis pars probatur:ly Deus est impositum ab uniuersali prouidentia.ergo.Antecedens probatur dupliciter.Primo ex communi usu loquẽtium. Secundo autoritate Dion. Et confirmatur in responsione,autoritate Damasceni.

a ¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulum nonum.

TItulus clarus.

Cõment. ¶In corpore quatuor.Primo distinguit ly cõmunicabile. Secundo tradit regulas quasdam . Tertio respondet quæsito. Quarto perficit doctrinã de communicabilitate diuinorum nominum.

¶Quo ad primũ. Cõcabilitas duplex ponitur, scilicet proprie & metaphorice : & satis clara est litera : in qua & definitur utrunque membrum:& exemplo in leonis nomine aperiuntur.

¶Quo ad secundũ ponuntur quatuor regulæ, ad discernenda nomina cõmunicabilia ab aliis: & quãm differenter sint cõmunicabilia. Duæ regulæ ad sensibilia spectant,duæ autem ad formas separatas,& sic nihil uniuersi prætermittitur est.

¶Prima regula est : omne nomen significãs naturam distinctam ab indiuiduo, est cõmunicabile proprie:secundũ rem uel secũdum ratio nem faltem. Probatur a priori. omnis forma in supposito indiuiduãte existens,est secũdum se prædicto modo communis:ergo.Antecedẽs quo ad cõmunitatem rei probat in natura hominis:quo ad cõmunitatẽ uero rationis tantum probatur ex natura solis.Sic natura specifica intelligitur a nobis abstrahendo a singulari,ergo esse in uno uel pluribus singularibus est præter intellectum naturæ specificæ: ergo seruato intellectu naturę specificę,potest etiam sol intelligi ut in pluribus existens.

Annot. ¶Aduerte hic ꝙ communicabilitas proprie subdiuisa insinuatur in hac regula , scilicet in communicabilitatẽ secundum rem , & rationem simul:& secundum rationẽ tantũ : & insinuatum est simul:ꝙ fundamentum cõmunicabilitatis realis est inuentio illius naturæ in multis.Quæ ut Auicen.dixit: tri fariam inuenitur,scilicet. Aut in actu simultaneo,ut patet in natura humana, cuius sunt simul actu plura singularia.Aut in actu successiuo, ut dicit de Phœnice,ꝙ uita sequẽtis mortẽ exigit prioris.Aut in potẽtia tãtum,ut domus mille angulorũ,si nũquã fiet. Fũdamẽtũ autẽ cõcabilitatis secũdũ rationẽ tãtũ,ex parte nostri intellectus assignatum est,& dictum, quòd est cognitio naturæ absque cognitione indiuiduatium,& hæc pluribus modis contingit,ut infrà patebit.

bedo , & huiusmodi , non ab aliis denominantur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat,& id à quo imponitur nomẽ ad significandum. Quia igitur Deus non est notus nobis in sui natura , sed innotescit nobis ex operationibus uel effectibus eius,ex his possumus eum nominare,ut supra dictum est[c]. Vnde hoc nomen Deus est nomẽ operationis quantum ad id,à quo imponitur ad significandum . Imponitur enim hoc nomen ab uniuersali rerum prouidentia. Omnes enim loquentes de Deo , hoc intendunt nominare Deum , quòd habet prouidentiam uniuersalem de rebus. unde dicit Dionysius duodecimo capitulo de diuino nomine, quòd deitas est quæ omnia uidet prouidẽtia & bonitate perfecta. Ex hac autem operatione hoc nomen Deus assumptum impositum est ad significandum diuinam naturam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnia,quæ posuit Damas,pertinẽt ad prouidentiam , à qua imponitur hoc nomen deus ad significandum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ secundum ꝙ naturam alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus,sic eam nomine possumus significare. Vnde , quia substãtiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam,scien do quid est lapis,hoc nomẽ lapis ipsam lapidis naturam secundum quòd in se est , significat . Significat enim diffinitionem lapidis,per quam scimus quid est lapis. Ratio enim,quam significat nomen, est diffinitio, ut dicitur in.4.metaph. Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam non possumus cognoscere secundum ꝙ in se est , ut sciamus de ea quid est , sed per modum eminẽtiæ & causalitatis & negationis , ut supra dictum est[c]. Et sic hoc nomen deus significat naturã diuinam. Impositum est enim nomen hoc ad aliquid significandum supra omnia existens : quod est principium omnium & remotum ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes deum.

ARTICVLVS IX.

a ¶Vtrum hoc nomen Deus sit communicabile.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomẽ deus sit communicabile. Cuicũque enim communicatur res significata per nomen , communicatur & nomen ipsum.Sed hoc nomẽ deus (ut dictum est[c]) significat diuinam naturã, quæ est communicabilis aliꝭ: secundum illud.2.Pet.primo.Magna & pretiosa promissa nobis donauit , ut per hoc efficiamur diuinæ consortes naturæ. Ergo hoc nomen deus est communicabile.

¶Præterea,Sola nomina propria non sunt communicabilia.Sed hoc nomen deus nõ est nomen proprium , sed appellatiuum: quod patet ex hoc,quòd habet plurale,secundum illud psal.Ego dixi dij estis. Ergo hoc nomen deus est communicabile.

¶Præterea,Hoc nomen deus imponitur ab operatione,ut dictum est[c].Sed alia nomina quæ imponũtur deo ab operationibus siue ab effectibus sunt communicabilia, ut bonus,sapiens,& huiusmodi. Ergo hoc nomen deus est communicabile.

¶SED CONTRA est quod dicitur sapien.14.Incõmunicabile nomen lignis &

¶Secũda regula est,omne nomẽ significãs singulare est secũdũ rẽ quãm rationẽ:licet sit cõmunicabile metaphorice. Probatur à priori quo ad primã partẽ:quia singulare ut sic est diuisum ab omnibus aliis. Quo ad secundã uero:quia nõ potest in apprehẽsione intellectus cadere pluralitas huius indiuidui. Quo ad tertiam autem exemplo Achillis.

lapidibus imposuerunt:& loquitur de nomine deitatis.Ergo hoc nomen deus est nomen incommunicabile.

CONCLVSIO.

¶Hoc nomen Deus secundum rem est multis incommunicabile:Communicabile autem secundũ existimationem.

¶RESPONDEO dicendum,quòd aliquod nomen potest esse cõmunicabile dupliciter.Vno modo proprie.Alio modo per similitudinem.Proprie quidem cõmunicabile est,quod secũdũ totã significationem nominis est cõmunicabile multis. Per similitudinem autem communicabile est, quod est communicabile secundũ aliquid eorũ,quæ includuntur in nominis significatione.Hoc enim nomen leo proprie cõmunicatur omnibus illis,in quibus inuenitur natura,quam significat hoc nomen leo.Per similitudinem uero cõmunicabile est illis, qui participant quid leoninum, utpura audaciam,uel fortitudinem[c]:qui metaphorice leones dicuntur. Ad sciendum autẽ quæ nomina proprie sunt cõmunicabilia, cõsiderandum est,ꝙ omnis forma in supposito singulari existens,per quod indiuiduatur, cõmunis est multis,uel secundũ rem uel secundũ rationẽ saltem. Sicut natura humana cõmunis est multis secũdum rem & rationem:natura autem solis nõ est communis multis secundum rem,sed secundum rationem tantum. Potest enim natura solis intelligi ut in pluribus suppositis existẽs. Et hoc ideo:quia intellectus intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à singulari. Vnde esse in uno supposito singulari uel in pluribus,est præter intellectum naturæ speciei. Vnde seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi ut in pluribus existens. Sed singulare ex hoc ipso quòd est singulare,est diuisum ab omnibus aliis. Vnde omne nomen impositum ad significandũ aliquod singulare,est incommunicabile & re & ratione. Non enim potest in apprehensione cadere pluralitas huius indiuidui. Vnde nullum nomen significans aliquod indiuiduum,est cõmunicabile multis proprie, sed solum secundum similitudinem. sicut aliquis metaphorice potest dici Achilles,inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis,scilicet fortitudinem. Formæ uero, quæ non indiuiduantur per aliud suppositum,sed per seipsas : quia scilicet sunt formæ subsistentes , si intelligerentur secundum quòd sunt in seipsis,non possent cõmunicari nec re neque ratione:sed forte per similitudinem : sicut dictum est de indiuiduis[c].Sed,quia formas simplices per se subsistentes non possumus intelligere secundũ quòd sunt,sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia : ideo ut dictum est [c] imponimus eis nomina cõcreta significantia naturam in aliquo supposito [c]. Vnde quãtum pertinet ad rationem nominum , eadem ratio est de nominibus , quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum,& de nominibus,quę à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes. Vnde , cum hoc nomen deus impositum sit ad significandum naturam diuinam,ut dictum est: natura autem diuina multiplicabilis non est, ut supra ostensum est [c]: sequitur quòd

Cõment.

Annot.

ex parte intellectus , habet quod obiiciatur intellectui nostro , non ut hic & consequenter communitas eius secundum rationem, habet utrinque fundamen-

damentum. Natura autē Gabrielis cū sit ex se hic, ex solo modo intelligendi nostro, fortitur, quòd nobis obiiciatur ut ipsa, & nō ut hic. Et propterea cōmunicabilitas ista ex nostra tantum parte habet fundamentum. Vnde hinc haberi potes, quomodo intelligendum sit, quòd Gabriel est uniuersale & prædicabile de multis, & species &c. Hæc enim & similia sufficit uerificari, nō de eis absolutè sed ut obiectis seu cognitis à nobis. Et quoniam diffuse de his in commentariis de ente & essentia scripsimus, non est opus hic eadem replicare.

Cōment. ¶Quo ad tertium respōdet quæsito una cū clusiōe trimembri, hoc nomen Deus est incōmunicabile secundum rem, cōmunicabile autem secundum opinionem, & secundum similitudinē. Probatur prima pars: natura diuina significata hoc nomine est incommutabilis secūdum rem. ergo. Secunda quoque declaratur exemplo solis: & confirmatur authoritate glosæ ad Galatas quarto. tertia uero pars declaratur in participiā tibus diuina adiuncta authoritate psalmi.

Amot. ¶Aduerte hic quòd quia prædicta cōclusio cum sequente ex prædictis regulis sequitur manifestè, ideo non oportuit alias addere probationes.

¶Quo ad quartum ponitur hæc conclusio, si est: aliquod nomen diuinum significans naturam illam inquantū hāc, illud est omnino incommunicabile proprio ad extra. Manifestūque exemplo fidei in solemniori quæ dubium de nomine tetragrammaton. Aduerte hic quòd hæc conclusio nō solum ad doctrinæ huius complementum posita est, sed ex uera (ut reor) dubitatione, quæ est de illo nomine quod apud Hebræos in tanta fuit reuerentia. Nos enim nomē illud in actu exercito laret: quamuis in actu signato dicatur tetragrāmaton. Et propterea litera dubitatiue loquitur.

a ¶*Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum decimum.*

Annota. IN titulo. Aduerte quòd ly Deus quādocq; uerificatur de his tribus suppositis: scilicet deo uero, & deo participatiue, & deo opinatiue: ut patet quum Moyses dicitus est deus Pharaonis: & Beelzebub, deus Accaron. Quādocq; autem de solo uero deo affirmatur: ut quū dicitur quòd unus tantum est deus. Non uertitur hic in dubium, An ly

hoc nomē Deus incommunicabile quidem sit secūdum rem, sed communicabile quidē sit secundum opinionem: quemadmodum hoc nomen Sol esset communicabile secundum opinionem ponentium multos soles. Et secundū hoc dicitur Gala. 4. His qui natura non sunt dij seruiebatis. Glos. non sunt dij natura, sed opinione hominum. Est nihilominus communicabile hoc nomē Deus, nō secundum suam totam significationem, sed secundum aliquid eius per quandam similitudinē, ut dij dicantur, qui participant aliquid diuinum per similitudinem secundum illud. Ego dixi, dij estis. Si uero esset aliquod nomen impositum ad significādum Deum non ex parte naturæ, sed ex parte suppositi secundū quòd consideratur ut hoc aliquid, illud nomen esset omnibus modis incommunicabile: sicut forte est nomē tetragrammatō apud Hebræos. Et est simile si quis imponeret nomē soli designās hoc individuū.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd natura diuina non est communicabilis: nisi secundum similitudinis participationem. ¶Ad secūdum dicendum, quòd hoc nomen Deus, est nomen appellatiuum & non proprium: quia significat naturam diuinam, ut in habente: licet ipse Deus secundū rem non sit nec uniuersalis nec particularis. Nomina enim nō sequuntur modum essendi qui est in rebus: sed modum essendi secundū q̄ in cognitione nostra est. Et tamen secūdum rei ueritatem est incommunicabile, secundum quod dictum est de hoc nomine sol.

¶Ad tertium dicendum, q̄ hæc nomina bonus, sapiens, & huiusmodi similia, imposita quidem sunt à perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: non tamen sunt imposita ad significandum diuinam naturam: sed ad significandum ipsas perfectiones absolute. Et id eo etiam secūdum rei ueritatem sunt communicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impositum est ab operatione propria Deo: quam experimur continue ad significandam diuinam naturam.

ARTICVLVS X.

a ¶*Vtrum hoc nomen Deus uniuoce dicatur de Deo per participationem, secundum naturam, & secundum opinionem.*

DECIMVM sic procedit. Videtur quòd hoc nomen Deus uniuoce dicatur de Deo per naturam & per participationem, & secundū opinionē. Vbi enim est diuersa significatio non est cōtradictio affirmātis & negantis: equiuocatio enim impedit cōtradictionem. Sed catholicus dicens, idolum non est Deus: cōtradicit pagano dicenti, idolū est Deus. Ergo Deus utrobique sumptum uniuoce dicitur.

¶Præterea. Sicut idolum est Deus secūdum opinionem & nō secundum ueritatem, ita fruitio carnalium delectationum dicitur felicitas secundum opinionem & non secundum ueritatem. Sed hoc nomen beatitudo uniuoce dicitur de hac beatitudine opinata, & de hac beatitudine uera: ergo & hoc nomen Deus uniuoce dicitur de Deo secundum ueritatē, & de Deo secundū opinionē.

¶Præterea, Vniuoca dicuntur quorum est ratio una. Sed catholicus cum dicit unum esse Deum, intelligit nomine Dei rem omnipotentem, & super omnia uenerandam: & hoc idem intelligit gentilis cum dicit, idolum esse deum. Ergo hoc nomen uniuoce dicitur utrobique.

¶SED CONTRA illud, quod est in intellectu, est similitudo eius quod est in re, ut dicitur in primo peri her. Sed animal dictum de animali uero & de animali picto, equiuoce dicitur. Ergo hoc nomē deus dictum de deo uero, & de deo secundū opinionem æquiuoce dicitur.

¶Præterea, Nullus pōt signare id quē nō cognoscit. Sed gētilis nō cognoscit naturā diuinā. Ergo cū dicit, idolū est deus, nō signat uerā deitatem: hāc autem signat catholicus dicens unū esse deum. Ergo hoc nomē deus non dicitur uniuoce, sed æquiuoce de deo uero, & de deo secundum opinionem.

CONCLVSIO.

¶Cū Deus participatiue, & æstimatiue nō nisi ex ueri Dei ratione intelligatur, hoc nomē Deus de Deo participatiue, opinatiue, & uero Deo nec uniuoce, nec pure æquiuoce, sed analogice dicitur.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ hoc nomē deus in præmissis tribus significationibus nō accipit necq; uniuoce: sed analogice. Quod ex hoc patet. Quia uniuocorū est omnino eadē rō, æquiuocorū est omnino rō diuersa. in analogicis uerò, oportet q̄ nomen secūdū unā significationē acceptū ponat in diffinitione eiusdē nominis secundū alias significationes acceptē. sicut ens de substātia dictū ponitur in diffinitiōe entis secūdū q̄ de accidēte dicitur: et sanū dictū de aſali ponit in diffinitione sani secūdū q̄ dicit de urina & de medicina. Huius em sani, qđ est in aſali, urina est significatiua, & medicina factiua. sic accidit in ꝓposito. Nā hoc nomen deus, secūdū q̄ ꝓ deo uero sumit in rōne dei, sumit secūdū q̄ dicit deus secūdū opinionē uel parricipationē. Cū enim aliquem nōsamus dei secūdū participationē, intelligimus nomine dei aliquid habēs similitudinē ueri dei. Simiter cū idolū nominamus deū, hoc nomine deus intelligimus significari aliqđ, de quo homines opinātur quòd sit deus. & sic manifestum est, quòd alia & alia est significatio nominis: sed una illarum significationū claudicur in significationibus aliis. Vnde manifestum est quòd analogice dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ nominū multiplicitas nō attēditur secūdū nominis predicationē, sed secūdū significationē. Hoc em nomē homo, de quocūq; ꝑdicetur, siue uere, siue falsē, dicit uno modo. Sed tūc multipliciter diceretur, si per hoc nomē homo intēderemus significare diuersa: puta, si unus intēderet significare per hoc nomē homo, id qđ uere est homo. & alius intēderet significare eodē noīe lapidē, uel aliqđ aliud. Vnde patet q̄ catholicus dicēs idolū nō esse deū, cōtradicit pagano hoc asserēti: quia uterq; utitur hoc nomine deus ad significandū uerū deū. Cū enim paganus dicit idolū esse deū, nō utitur hoc nomine secundū q̄ significat deū opinabilē. Sic enim uerū diceret, cum etiā catholici interdum in tali significatione hoc nomine utantur: ut cum dicitur, omnes dii gentium dæmonia.

¶Et similiter dicendum ad secundū & tertiū. Nam illæ rationes procedunt secundum diuersitatem prædicationis nominis: & non secundum diuersam significationem.

¶Ad quartū dicēdū: q̄ aſal dictū de aſali uero & de picto, nō dicit pure æquoce. Sed philosophus largo modo accipit æquoca secūdū q̄ includit in se analoga: qa & ens qđ analogice dicit. aliquādo dicitur æquiuoce prædicari de diuersis prædicamētis.

¶Ad quintū dicēdum, quòd ipsam naturam deiprout in se est, neq; catholicus, neq; paganus cognoscit, sed uterq; cognoscit eam secundum aliquā rationem causalitatis, uel excellentiæ, uel remotionis, ut supra dictum est[c]. Et secundū hoc in eadem significatione accipere potest gentilis hoc nomen deus (cū dicit, idolum est deus) in qua accipit ipsum catholicus dicens, idolū non est deus. Si uero aliquis esset, qui secundum nullam rationem deum cognosceret, nec ipsum nominaret, nisi forte sicut proferimus nomina quorum significationes ignoramus.

ARTICVLVS XI.

a ¶*Vtrum hoc nomen, qui est, sit maxime nomen Dei proprium.*

DVNDECIMVM sic proceditur. Videtur q̄ hoc nomen, qui est, nō sit maxime proprium nomē dei. Hoc enim nomē deus est nomen incōmunicabile, ut dictū est[c]. Sed hoc nomē, qui est, nō est nomē incōmunicabile. Ergo hoc nomē, qui est, nō est

guitur contra commune: & ut distinguitur contra metaphoricum: & ut distinguitur contra extraneum. In proposito directæ sumitur tertio modo in quo primum intimum, maxime autem proprium, id est maxime intimum significare in proposito. Inter nomina siquidem non metaphorice dicta de aliquo, datur latitudo, dum unius formalis ratio magis intrinseca est illi, quàm alterius &c. Ly maxime autem comparationem excessiuā dicit respectu cæterorum diuinorum nominum, siue communia sint, ut bonus, sapiēs &c. siue propria, ut Deus creator &c. Vtrum autem hæc comparatio exēdatur etiam ad nomina diuina composita non apparet: quoniam nulla fit in toto articulo de compositis mentio: sed solum de simplicibus: propterea restabit adhuc sub dubio an ly q̄ est, sit magis proprium nomen Dei, quàm ly summum bonum, seu ly ens infinitum &c.

Commē. ¶In corpore una est cōclusio responsiua quæsito affirmatiue.

Amot. ¶Sed aduerte q̄ hæc conclusio potest dupliciter formari. Primo sic. hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei triplici ratiōe, ita quòd ly tripliciter ratione sit pars conclusionis: & sit determinatio ly maxime propriū: & sic sensus est maxime proprium quo ad triæ, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi, in responsione ad primā exprimitur. Alio modo potest formari sine tali limitatione sic, hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei. & hic ly tripliciter ratione, non est pars conclusionis: sed contradictio conclusionis cū probatiōibus: quasi dicerēt, & probatur tripliciter. ¶Primo sensui duo fauent, scilicet interpositio ly tripliciter ratiōe inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera. & explicatio in responsione ad primum facta. ¶Secundo quoque sensui fauent duo. ¶Primo, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. ¶Secundo, quia sine limitatione conclusio est simpliciter uera, & quoniam parui refert quo quis modo eam formet, age ut iubet.

Cōmēt. ¶Probatur ergo in litera cōclusio: quia nō concludit intentum. secunda enim consequentia nō infert, quòd hoc nomen sit magis proprium quàm alia nominansed quòd hoc nomen cōueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis uero est extra essentiam; & tamen concludendum erat ut etiam in litera infertur, quòd hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ratio literæ concludit utrunque: quoniā ex hoc quòd significatum formale ly qui est, est ipsum esse, optime sequitur: & quòd magis conueniat Deo quàm aliis, quia illi essentialiter, aliis non: & quòd magis conueniat Deo quàm alia nomina: quia est essentiale prius cæteris, cum cætera posterius quid significent. Hoc autem implicite in litera insinuatum est in ly esse, uel in ly non formam aliquam: quasi diceret, non significat formā aliquam, ut cætera nomina, puta sapiens, uiuens &c. De transcendentibus autem constabat ea posteriora esse ipso esse: & propterea nō oportuit solicitare autorem circa hæc.

¶Quo ad secundum uel secundo probatur conclusio sic. essentia Dei nō potest à nobis pro statu uiæ intelligi modo quo in se est. ergo omne intellectum quocunque modo determinatū, deficit à modo quo Deus in se est. ergo quanto aliqua nomina sunt minus determinata, tāto magis proprie dicūtur de Deo à nobis. ergo qui est, est maxime proprium nomen Dei. ultima consequentia probatur in litera: quia cætera nomina, aut sunt minus communia: aut si conuertūtur adhunc aliquid rationis saltem supra ipsum. Et cōfirmatur autoritate Damasceni. Priores autem consequentiæ in litera non probantur. Et prima quidem ratione nō egebat. quoniam ex se satis liquet. Si enim modus Dei est incognitus, sequitur quòd omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secūda quoq; plane inde deducitur: quoniā si omnis modus cognitus deficit à modo Dei, ergo quanto determinatior modus, tāto magis deficit, quoniam defectus iste ex eminentissima amplitudine modi essendi Dei procedit. ac per hoc quanto ratio ſignificata per nomē est amplior, aut absolutior, tāto minus recedit ab illo determinato pelago diuinæ substātiæ: & hoc est magis ꝓprie dici. nō enim aliquod nomē adæquat modum Dei, sed quia minus deficit, magis propriū dicitur. Ita q̄ minime inter alia recedere, est maxime proprie dici. Deficere autem in proposito communiter sumitur: quædam enim nomina ut transcendētia minus determinata deficiunt negatiue: plus tamen & minus ut dictum est: adeo ut quædam alia scilicet determinata, deficiant cōtrarie, ut corpus &c. Omnis ergo determinatio deficit: quamuis diſſimiliter.

¶Aduerte hic, quòd ly est, dupliciter pōt determinari: scilicet ex parte prædicati, & ex parte subiecti. Prædicari quidem, quòd dicitur, est fapiēs, uel bon⁹ &c. Subiecti autem quum dicitur, homo uel hos est &c. hoc autem nomen, qui est, merito indeterminatissimum dicitur: quia utrinq; ly qui est, indeterminatum significat. Nō enim significat qui est bon⁹, aut sapiēs, aut substantia, sed absolutissime, qui est absq; quacunque determinatiōe. Ex parte etiam ly qui, cū nulla significetur natura, sed cum sit relatiuū substantiæ: cōmunissime ꝓprium substantiæ: non ut est certi generis, sed ut omnis essentia, substantia dicitur. Et, ꝓpterea Damascenus pelagus infinitæ substātiæ significat dū xit: substantiæ quidem, ratione ly qui. pelagus autem infinitum ratione ly est, absque omni determinatione: potest enim determinari infinitis determinatiōib⁹: hoc autem maxime manifestat. quoniam adeo eminēs est, ut infinitis ifinitos essendi modos etiam cogitabiles eminētissime cōprehēdat.

Cōment. ¶Quo ad tertiū uero, uel tertio probatur cōclusio ex significatione qui est, significat esse in presenti. ergo maxime propriè conuenit Deo. tenet sequela. presentialitas enim est maxime propria Deo, ut pater per Augustinum.

Amot. ¶Aduerte hic quòd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolute & formaliter, & sic considerandum est hic. nec differt ly qui est, ab ente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: quia ens non ita explicite explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quòd relativum clausum in ly ens, est neutri generis, ut patet exponendo ens, id est quod est, ut expressè ab Aristotele exponitur pluries. neutrum autem genus cum informe sit magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formatum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis insinuatur existentis quàm dicendo quod est. propter quas conditiones adiunctas his quæ in litera dictæ sunt, ly qui est. secundo modo consideratur ut merito appropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei ueritate est. cætera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum sunt non sunt, nisi sic, id est tantæ & talis perfectionis, & nō absolutè: & oportet, ut hoc nomen sic sumptum eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus appropriatur: quasi cæteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, & cætera. Tunc enim, licet non uariaretur nominis significatio, plus tamen insinuaret quàm significaret formaliter, cum ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia filius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente uerificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, ut appropriatum tamen conſideratur, esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissime in Deo ponit, pelagusque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communi importat: ad infinitatem per eminentiam trahit æternum esse illud mnuendo: propter quod nullum nomen simplex, quo ad conceptum, habemus: quòd magis explicet diuinam naturam quidditatiue, quàm ly, qui est. Tertio modo consideratur, qui est, ut est primum membrum huius analogi. scilicet qui est, & sic ly qui est, non ex appropriatione, sed ex propria ratione est nomen proprium Dei: & uerificantur de eo omnia suprādicta. Alia tamen ratione: quia non ex appropriatione, sed ex propria significatione, ut dictum est: & quoniam analogum simpliciter proletum stat pro primo, idcirco ly qui est, absolute pro primo sumitur: & est proprissimum Deo propter suprādicta: & hæc sequere, quoniam & uera, & autori consona sunt absolute ac formaliter loquenti.

¶In responsione ad primum dubium occurrit, qa distinctio facta ibidem non habet locum in proposito, quoniam in ly qui est idem est, à quo nomen imponitur, & ad quod nomen imponitur: ergo si est magis proprium nomen quo ad unum erit quo ad utrunque: & tamen in litera dicitur, quòd est magis proprium quo ad id à quo: & nō quo ad id ad quod: quomodo possunt hæc simul stare?

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet idem sit non tamen ad idem comparatur. In utroq; enim nomine: scilicet ly qui est, & ly Deus, sunt duo, scilicet à quo & ad quod: & comparationem proportionaliter faciendo, scilicet cōparando à quo unius adà quo alterius: & ad quod unius ad quod ad alterius: facile patet sensus clarus literæ: quod esse est magis proprium Deo, quàm uniuersalis prouidentia: & quòd deitas est magis propria Deo, quàm esse: quoniam deitas importat illam naturam quasi secundum differentiā specificandy uero qui est, importat eandem quasi secundum genus. Verumtamē quòd quia cōceptum, ly Deitas, tum ad id ad quod imponitur, non habemus nisi in alio. Cōceptum uero ly, qui est, quantū ad utrunque habemus. Idcirco licet Deus secundum se magis proprium nomen ac intimius sit, quo ad nostram men magis explicatiuū est Dei ly, qui est: q̄m ly Deus: propter rationem dictam. Et scito q̄ ly qui est ut appropriatum: seu primum analogatum nomen est: unicum tantum conceptū formalem importat. Ita quòd nō componitur ex duobus cōceptibus, ut color albus: neq; ut ens per se, neq; ut summum bonum: neque ut ens infinitum. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitæ substantiæ: imò si recte ac perfecte cōcipiatur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: non enim quia ens infinitum, ideo est qui est: sed quia est qui est, ideo esse infinitę p̄fectionis est. unde non recte sensisse uidet Scotus in 1. dist. 1. q. 1. dicēs, quòd simplicior & p̄fectior conceptus proprius Deo, nobis possibilis sit cōceptus huiꝰ nominis ens infinitum. Iā enim patet q̄ cōceptus ly, q̄ est simplicior, perfectior, ac prior est.

a ¶Super Quæstionis decimi. tertiæ Articuli duodecimi.

Cōment. Titulus clarus est. ¶In corpore unica est cōclusio recta ibidem non habet locum in proposito, quoniam in ly qui est idem est, à quo nomen imponitur, & ad quod nomen imponitur: ergo si est magis proprium nomen quo ad unum erit quo ad utrunque: & tamen in litera dicitur, quòd est magis proprium quo ad id à quo: & nō quo ad id ad quod: quomodo possunt hæc simul stare? 79 2. dist. 4. q. 2. ar. 1. Et 1. cōtra. cap. 36.

ARTICVLVS XII.

a ¶Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ propositiones affirmatiuæ non possunt formari de Deo. Dicit enim Dionysius 2. c. cœlestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt uerę, affirmationes autem incompactæ.

¶Præterea, Boëtius dicit in lib. de Tri. quòd forma simplex subiectū esse non potest. Sed Deus maxime est forma simplex, ut suprà ostensum est c. Ergo non potest esse subiectum: sed omne illud, de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur ut subiectū. Ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest.

¶Præterea, Omnis intellectus intelligēs rem aliter quàm sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, ut suprà probatum est c. Cū igitur omnis intellectus affirmatiuus intelligat aliquid cum cōpositione, uidetur q̄ propositio affirmatiua uere de Deo formari non possit.

¶SED CONTRA est, quòd fidei nō subest falsum: sed propositiones quædam affirmatiuæ subdūtur fidei, utpote quòd Deus est trinus & unus, & quòd est omnipotēs. Ergo propositiones affirmatiuæ possunt uere formari de Deo.

CONCLVSIO.

¶Cum humanus intellectus nequeat Deum, ut unus est cognoscere, sed sub diuersis rationibus, multas de ipso propositiones affirmatiuas veras formare potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propositiones affirmatiuæ possunt uere formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciēdum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua uera oportet quòd prędicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationē. Et hoc patet tā in propositionibus quæ sunt de prædicato accidentali, quàm in illis quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idē subiecto, & differunt ratiōe. alia enim est ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cum dico, homo est animal: illud enim ipsum qđ est homo, uere animal est. In eodē enim supposito est & natura sensibilis, à qua dicitur animal, & rationalis, à qua dicitur homoc. Vnde & hic etiam prædicatum & subiectū sunt idem supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur: inquātum intellectus id quod ponit ex parte subiecti trahit ad partem suppositi: quod uerò ponit ex parte prædicati, trahit ad naturā formæ in supposito existentis: secundū quòd dicitur quòd prædicata renentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic uero diuersitati, quæ est secundum rationē, respondet pluralitas prædicati & subiecti: idēritatem uero rei significat intellectus per ipsam compositionē. Deus autem in se consideratus est omnino unus & simplex: sed tamen intellectus noster secūdum diuersas conceptiones ipsum cognoscit, eō quòd nō potest ipsum ut in seipso est uidere. Sed tamen, quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamē quòd omnibus suis conceptionibus respōdet una & eadēres simpliciterc. Hanc ergo pluralitatē, quæ est secūdum rationem, repræsentat per pluralitatem prędicati & subiecti: unitatem uero repræsentat intellectus per cōpositionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Diony. dicit affirmationes de Deo esse incōpactas uel inconuenientes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significādi, ut suprà dictum estc.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster non potest formas simplices subsistētes secundum quòd in seipsis sunt comprehendere: sed apprehendit eas secūdum modum compositorum in quibus est aliquid quod subiicitur, & est aliquid quod inest. Et ideo apprehendit formam simplicem in ratione subiecti & attribuit ei aliquid.

¶Ad tertium dicendum, quòd hęc propositio, intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est duplex: ex eo quòd hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc uerbum, intelligit ex parte intellecti, uel ex parte intelligētis. Si ex parte intellecti, sic propositio uera est. Et est sensus. Quicunque intellectus intelligit rē esse aliter quàm sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia intellectus noster formās propositionem de Deo, non dicit eum esse compositum, sed simplicem. Si uero ex parte intelligētis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligēdo, quàm rei in essendo. Manifestū est enim q̄ intellectus noster res materiales insra se existentes intelligit immaterialiter nō quòd intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialē in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt suprà se, intelligit ea secundum modum suum, scilicet compositè: non tamē ita quòd intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster nō est falsus formās compositionem de Deo.

QVAEST. DECIMAQVARTA
De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST considerationem eorū, quæ ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandū de his, quæ pertinent ad operationē ipsius. Et quia operatio quædā est, quæ manet in operante, quędam uero quæ procedit in exteriorem effectum. Primo agemus de scientia & uolūtate. (nam intelligere in intelligente est, & uelle in uolente.) & postmodum de potentia Dei, quę consideratur ut principium operationis diuinæ in effectum exteriorem procedētis. Quia uero intelligere quoddam uiuere est: post considerationem diuinę scientiæ considerādum est de uita diuina. Et quia scientia uerorum est, erit etiam considerandū de ueritate & falsitate. Rursum, quia omne cognitum in cognoscente est, rationēs autem rerum secundum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ uocantur, cum consideratione scientiæ erit etiā adiungenda consideratio de ideis.

¶Circa scientiam uero quæruntur sexdecim. ¶Primo, utrum in Deo sit scientia. ¶Secundo, utrum Deus intelligat seipsum. ¶Tertio, utrum comprehendat se. ¶Quarto, utrum suum intelligere sit sua substātia. ¶Quinto, utrum intelligat alia à se. ¶Sexto, utrū habeat de eis propriam cognitionem. ¶Septimo, utrum scientia Dei sit discursiua. ¶Octauo, utrum scītia dei sit causa rerum. ¶Nono, utrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. ¶Decimo, utrum sit malorum. ¶Vndecimo, utrum sit singularium. ¶Duodecimo, utrum sit infinitorum. ¶Decimo tertio, utrū sit contingentium futurorum. ¶Decimo quarto, utrum sit enūtiabilium. ¶Decimo quinto, utrū scientia Dei sit uariabilis. ¶Decimo sexto, utrū Deus de rebus habeat speculatiuam scīctiam uel practicā.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum in Deo sit scientia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ in Deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui Deo non competit, cum sit medius inter potentiam & actum. Ergo scientia non est in Deo.

¶Præterea, Scientia (cum sit cōclusionum) est quædam cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorum. Sed nihil causatum est in Deo. Ergo scientia non est in Deo.

tionem intellectiuam certam & euidentem.

Cōment. ¶In corpore una cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue. In Deo est scītia perfectissime. probatur. Immaterialitas est ratio quòd aliquid sit cognoscitiuum, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis: sed Deus est in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: quod est habere perfectissime scientiā. Maior habet duas partes, & quo ad utrāque probatur. Quo ad primam partem dupliciter. Primo ratione sic. Esse cognoscens est ex habere formam suā & alterius: ergo ex amplitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedens probatur: quia in hoc differt cognoscēs à nō cognoscente. Prima uero consequentia ex se est euidens: quia quod est ipsum & alia, est magis amplum q̄m quod est ipsum tantū. & confirmatur autoritate tertii de anima, Anima est quodammodo omnia. Secūda uero consequētia, ꝓbat ex dictis in q. 7. q̄ coarctatio forme est ex materia: & infinitas formarū per recessum à materia. Secūdo ꝓbatur maior autoritate Aristo. 2. de anima, quòd plantæ non cognoscūt propter suam materialitatem. Quo ad secūdam uero partem probat maior ex gradibus cognoscendi in sensu & intellectu. Ille enim cognoscitiuus est: quia receptiuus speciērū sine materia. Ille magis: quia separatus & immixtus, ut dicitur 3. de anima. Minor autem ex supradictis est nota.

¶Num cognoscens distinguatur a nō cognoscente quòd est ipsum & alia, non autē non cognoscens.

Quæstio. Circa differentiam assignatam inter cognoscentia, & non cognoscentia dubitatur. Aut quīdicitur quòd cognoscens natum est esse etiam alia, intendis quòd ly esse intelligatur per idēritatem: & sic falsum est, quoniam anima intellectiua nō est nata esse idem quod lapis, quod bos &c. Aut per informationem, & tunc aut per intentionalem: & sic est falsa differētia: quia aēr non est cognoscens: & tamē recipit colores intentionaliter. Aut naturalem: & tunc est falsissima. Tum quia lapis non est in anima. Tum quia non cognoscentia hoc modo sunt alia. Similiter ly alia, aut stat pro omnibus: & sic est falsum: quia sensus non est natus esse omnia: sed quædam. Aut pro quibusdam: & sic differentia est nulla: quoniam commune est omnibus, quæ apud nos sunt, esse nō solum ipsa, sed quædam alia aliquo modo, scilicet per informationē: quoniam omnia non solum sunt substantiæ in se, sed habent ad minus sua accidentia conformia naturis propriis. Ignis enim non solum est ignis, sed leue, rarum, lucidum, calidum. Et quemadmodum hæc habent sua accidentia, ita cognoscēs habet sua propria accidentia, species intentionales. unde in hoc nulla apparet differentia inter cognoscentia & non cognoscentia.

¶Præterea, Omnis scientia uel uniuersalis, uel particularis est. Sed in Deo non est scientia uniuersale & particulare, ut ex superioribus patet e. Ergo in Deo non est scientia.

¶SED CONTRA est, quod Apost. dicit Ro. 2. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit omnino immaterialis, in ipso scītia est perfectissimo modo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Deo perfectissime est scientia. Ad cuius euidentiam considerandū est, quòd cognoscentia à non cognoscentibus in hoc distinguitur: quia non cognoscentia nihil habēt nisi formam suam tantum: sed cognoscens natum est habere formā etiam rei alterius: nam species cogniti est in cognoscente. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis est magis coarctata & limitata. Natura autem rerum cognoscentium habet maiorem amplitudinem & extensionem. Propter quod dicit Philosophus 3. de anima, quòd anima est quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ, est per materiā. Vnde & suprà diximus, quòd formæ secundum quòd sunt magis immateriales, secundum hoc magis accedunt ad quandam infinitatem e. Patet igitur, quòd immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Vnde in 2. de anima dicitur, quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem e. Sensus autē cognoscitiuus est, quia receptiuus est specierū sine materia: & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separatus est à materia, & immixtus, ut dicitur in 2. de anima. Vnde cum Deus sit in summo immaterialitatis, (ut ex superioribus patet e) sequitur, quòd ipse sit in summo cognitionis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd quia perfectiōes procedētes à Deo in creaturas, altiori modo sunt in Deo (ut suprà dicens: quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostenditur autem hanc esse ueram per se differentiam ex eo quòd omnes communes animi conceptiones & conclusiones ei consonantes scilicet quòd accidit cognoscitiuo & cognito diuersitas inter ea. & similiter compositio eorum. Et similiter quòd cognitū habeat esse intentionale in cognoscente, & q̄ in nulla natura possibile adeo eleuari materia & forma, ut unum sit idem alteri, & saluis rationibus eorū, ut de cognoscēte & cognito comperimus.

¶Necessitas autē hoc ponendi, ex duabus natura scitur positionibus. Altera est, unumquodque operatur secundum qđ est actu. 2. Physi. Altera est, cognitum est principium 2 3 cognitionis. ex 12. Me- 7 2 ta. Ex his sequitur, q̄ cum cognoscēs debeat esse sufficiēs principiū suæ propriæ operationis, quæ est cognoscere: quia hoc omnibus perfectis naturis commune est: oportet q̄ sit specificatiuum principium illius quod est esse cognitū. Et si his adiungas ex 2. cœli. 1. cō. 17. quòd unumquodq; est propter suam operationē sequitur quòd natura cognoscitiua est talis secundum se, ut sit actu uel potēria ipsum cognitum: quod est esse nō solum ipsa, sed alia, ut in litera dicitur. Et si hæc cōparaueris ad reliqua entia, uidebis differentiam inter cognoscentia, & non cognoscentia manifestari ex hoc. Reliqua nanq; entia, aut recipiūt formas propter ipsarū formarū operatiōes, aut propter operationem tertij cōpositi ex recipiente & recepto. Exemplū primi in aqua calida, & uniuersali in subiecto & accidētali forma. Calefactio enim non est 1. cōtra. propria operatio aquę, sed caloris. Et idem est 48. et l. 4. iudicii quo ad hoc de aqua frigidā licet enim frigiditas sit naturalis potentia aquæ, frigefacere tamen frigidi, non aquæ propria est operatio. Exemplū secundi patet in formis substātialibus: materia enim nō recipit formam propter operationem ipsius materiæ, sed compositi ex ipsa & forma. Cognoscens autem recipiens cognitū, nō recipit ipsum propter operationem alicuius compositi resultātis ex eis: neq; propter operationem ipsius cognitis: sed propter specificationem propriæ operationis ipsius cognoscentis. Visus enim recipit uisibile, propter speciē uisionis: quam cōstat esse uisus propriam operationem. Nec obstat quòd uisibile ut receptum in uisu sit accidēs, & uisus sit subiectum: quoniam hoc est per accidens: id est ex necessitate materiæ: & non est per se primo intentum. forma enim, intentio, seu species uisibilis, non inquantum accidens: sed inquantum uisibile & transiens in uisum specificat: sed quia hoc non pariter talis natura sensibilis, nisi per intentionem esse, ideo gratia materię concurrit accidens, non tamen destruit per se intentum, sed in gradu minus perfecto constituit. Vt enim alibi discutiendum est, & ab Auerroi 12. Mera. 3. de anima habetur, Cognoscibile & cognitum non eadem intentione in omnibus sunt unum: sed magis & minus diminute: adeo quòd in solo Deo sunt omninò idem. Et sic patet sensus differentiæ assignatæ: & quàm subtiliter naturam cognoscentium tradidit hic diuus Thomas. Quam in hoc consistere non solum ex Arist. & Auer. ut patet ex dictis, sed etiam ex Alberto ostenditur in tractatu de intellectu & intelligibili. Et hoc diligentissime oportet pro fundamento habere, quotiens de intellectu est sermo: quoniam ex eo multarum quæstionum conclusiones pendent: puta de concursu obiecti, & intellectus ad intellectionem. Et similiter de concursu speciei intelligibilis &c. Et hinc apparebit, quàm rudes fuerint qui de sensu & sensibili, intellectu & intelligibili, déque intelligere & sentire tractantes, tanquam de aliis rebus iudicant. Et disces eleuare ingenium, altiúsque rerum ordinem ingredi.

1 dist. 4. q. 2. ar. 1. Et 1. cōtra. cap. 36.

e 41 8

37 c

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Deus intelligat se.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non intelligat se. Dicitur enim in libro de causis, q̄ omnis scīens, qui scit suam essentiam est re-

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus intelligit seipsum per seipsum. probatur. Deus est absque omni potentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt omnibus modis idem: ergo intelligit seipsum per seipsum. Antecedens patet. prima uero consequentia fundatur super duas propositiones. Altera est: obiectum intellectus oportet esse actu intelligente ad hoc ut intelligat. Altera est: omnis diuersitas intellectus ab obiecto est propter admixtam naturam potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanentem: quia ista intus habet

28 uer. q. 2. ar. 2. & 1. cōtra. c. 47. & sed. 48. et l. 4. c. 1. co. 3. Et 1. di. 35. ar. 1. Et 21. me. l. 8. co. 4.

habet terminum. Secunda ex lib. de anima sic: sensus in actu est idem cum sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Nō autem est hic eadem potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatem status corū: diuersitas uero potentialitatem. Ex his enim manifeste patet sequela prima: sic. Intelligibile oportet esse in intelligente, & nō est aliquo modo distinctum nisi per potentiam. ergo intelle-
ctuale illius in quo nulla est potētia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est ablq; potentia &c. ergo &c. Deinde in litera explanatur consequens, quo ad ly omnibus modis, excludēdo duos diuersitatis modos, scilicet inter actū & potentiā, & inter substantiam & accidēs, secunda consequentia patet.

Annot. ¶Circa uerba literæ in secunda propositione fundāte consequentiā, Aduerte quòd hoc ꝙ dicitur, scilicet secundum hoc tātum sensus uel intellectus aliud est à sensibili uel intelligibili, quia utrumque est in potentia: dupliciter exponi potest. Primo ut ly utrumque referat potētiam & obiectum. Secundo ut referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuam & intellectiuā. Et si iste secundus sensus teneatur, nihil scabrositatis occurrit & planus literę sensus erit natur. Si uero primus sensus intentus dicatur eget nitore: quoniā ex hoc haberetur expresse, quòd ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum exigitur potentialitas non solū in cognoscēte, sed etiam in cognito: quod nō est usquequaque uerū. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primo quod exigatur potentialitas in utroque, ita quòd utrunque sit secundū se potentiā habēs: & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum ut patet, quū Deus uidetur ab aliquo intellectu creato. Tūc enim obiectum est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectū. Secundo quod exigatur potentialitas utriusque respectu huius, id est quod obiectū sit potentia intelligibile ab ipso intellectu, & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est uerum. Sed iudicio meo non est hic intentum. Tum quia una potentialitas, scilicet potētia sufficit. Tum quia ista potētialitas obiecti nō in se, sed respectu huius non est potētialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tū quia utraque ista potentia resoluitur tandē quo ad hūc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potētiam: inter potentialitatem ipsius cognoscitiuæ uirtutis. Tum quia planus sensus literę primam expositionem optime amplectitur, & proposito satisfacit: & ideo primum sequamur.

¶*Num in his, quæ carent potentia, & quorum species intelligibilis non distinguitur à sua substātia, intelligens & intellectum sit omnibus modis idem.*

Quæstio. CIrca expositionem consequentis: ubi ly omnibus modis idē explanatur per exclusionem duorum, scilicet status potētialitatis: & diuersitatis intellectus diens ad essentiam suam reditione completa: sed Deus non exit extra essentiam suam, nec aliquo modo mouetur. Et sic non competit sibi redire ad essentiam suā. Ergo ipse non est sciens essentiam suam.

¶Præterea, Intelligere est quoddam pati & moueri, ut dicitur in 3. de anima: scīētia etiā est assimilatio ad rem scitam: & scitum etiā est perfectio scientis. Sed nihil mouetur uel patitur uel perficitur à seipso, neque similitudo sibiipsi est, ut Hilarius dicit. Ergo Deus non est sciens seipsum.

¶Præterea, Præcipue Deo sumus similes secundum intellectū: quia secundum mentē sumus ad imaginē Dei, ut dicit Aug. Sed intellectus noster nō intelligit se nisi sicut intelligit alia, ut dicitur in 1. de anima. Ergo Deus non intelligit se, nisi forte intelligendo alia.

¶SED CONTRA est quòd dicitur 1. ad Corin. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit nisi spiritus Dei.

CONCLVSIO.

¶Deus cum sit actus purus in summo immaterialitatis, intelligit se per seipsum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus se per seipsum intelligit. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd licet in operationibus, quæ transeunt in exteriorem effectum, obiectum operationis quod significatur ut terminus, sit aliquid extra operantem: tamen in operationibus, quæ sunt in operante obiectū, quod significatur ut terminus operationis, est in ipso operante: & secundum quod est in eo, sic est operatio in actu. Vnde dicitur in lib. de anima, quòd sensibile in actu est sensus in actu, & intelligibile in actu est intellectus in actu [c]. Ex hoc enim aliquid in actu sentimus uel intelligimus, quòd intellectus noster uel sensus informatur in actu per speciem sensibilis uel intelligibilis. Et secundum hoc tantum sensus uel intellectus aliud est à sensibili uel intelligibili: quia utrunque est in potentia. Cū igitur Deus nihil potentialitatis habeat, sed sit actus purus, oportet quòd in eo intellectus & intellectum sint idem omnibus modis, ita scilicet ut neque careat specie intelligibili: sicut intellectus noster cum intelligit in potentia, neque species intelligibilis sit aliud à substātia intellectus diuini: sicut accidit in intellectu nostro, cum est actu intelligens: sed ipsa species intelligibilis est ipse intellectus diuinus. & sic seipsum per seipsum intelligit.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd redire ad essentiam suā, nihil aliud est, quàm rem subsistere in seipsa. Forma enim inquātum perficit materiam dando ei esse, quodāmodo supra ipsam effunditur: inquātū uerò in seipsa habet esse, in seipsam redit. Virtutes igitur cognoscitiuæ, quæ non sunt subsistentes, sed actus aliquorum organorū, non cognoscūt seipsas: sicut patet in singulis sensibus. Sed uirtutes cognoscitiuę per se subsistentes cognoscunt seipsas. Et propter hoc dicitur in lib. de causis, quòd sciens essentiā suam redit ad essentiam suam. Per se autem subsistere maxime cōuenit Deo. Vnde secūdū hunc modū loquēdi, ipse est maxime re-

a ¶*Vtrum Deus comprehendat seipsum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non comprehēdat seipsum. Dicit enim Augustinus in lib. 83. quæstionum, quòd id quod comprehēdit se, finitum est sibi. Sed Deus est omnibus modis infinitus. Ergo non comprehēdit se.

¶Si dicatur quòd Deus infinitus est nobis, sed sibi finitus. Contra uerius est unūquodque secundum quod est apud Deum, quàm secūdum quod est apud nos. Si igitur Deus sibiipsi est finitus, nobis autem infinitus: uerius est Deum esse finitum, quàm infinitū. Quod est contra prius determinata [e]. Non ergo Deus comprehendit seipsum.

¶SED CONTRA est, qđ Augu. dicit ibidē: Omne qđ intelligit se, cōprehendit se. Sed Deus intelligit se. Ergo comprehēdit se.

CONCLVSIO.

¶Deus perfecte seipsum comprehendit, cum cognoscat seipsum quantum cognoscibilis est.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ Deus perfecte cōprehendit seipsum. Quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quando peruenitur ad finem cognitiōis ipsius. & hoc est quādo res cognoscitur ita perfecte, sicut cognoscibilis est [e]. Sicut propositio demōstrabilis comprehēditur quā-

secundo, insinuauit, quòd uniuersaliter de specie loqueretur cōcurrente ad actū secundum, qui est intelligere. Constat autem ad illum concurrere utranque speciem. De specie ergo uniuersaliter est sermo interpretandus, ut uniuersalior sit sensus.

a ¶*Super Quæstionis decimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus ex corpore.

¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus perfecte comprehendit seipsum. Probatur. Deus ita perfecte cognoscit seipsum sicut perfecte cognoscibilis est: ergo perfecte comprehendit seipsum. Antecedēs probatur sic. unumquodque tantum est cognoscibile quantū est actu. ergo tanta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscitiuus per hoc quòd est actus ab omni materia & potentia separatus: ergo tāta est uis cognoscibilitas quāta est actualitas. igitur utrunque concludendo, sequitur, tanta

do scitur per demonstrationem, non autem quando cognoscitur per aliquam rationem probabilem. manifestum est autem ꝙ Deus ita perfecte cognoscit seipsum, sicut perfecte cognoscibile secundum modum sui actus [e]. Non enim cognoscitur aliquid secūdum ꝙ in potētia est, sed secūdum quòd est in actu, ut dicitur in 9. Metaphy. Tāta est autem uirtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in existēdo: quia per hoc quod actu est, & ab omni materia & potentia separatus Deus cognoscitiuus est, ut ostēsum est [e]. Vnde manifestum est, quòd tātum seipsum cognoscit quātum cognoscibilis est. Et propter hoc seipsum perfecte comprehendit.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd comprehendere, si proprie accipiatur, significat aliquid habens & includens alterum. Et sic oportet quòd omne comprehensum sit finitum sicut omne inclusum [e]. Non sic autem cōprehendi dicitur Deus à seipso, ut intellectus suus sit aliud quàm ipse, & capiat ipsum & includat. Sed huiusmodi locutiones per negationem sunt exponendæ. Sicut enim Deus dicitur esse in seipso, quia à nullo exteriori continetur: ita dicitur comprehēdi à seipso: qa nihil est sui qđ lateat ipsum. Dicit enim Aug. in lib. de uidendo Deum, ꝙ totum comprehenditur uidendo, quod ita uiderur, ut nihil eius lateat uidentem.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur, Deus finitus est sibi: intelligēdum est secundum quandam similitudinem proportionis: quia sic se habet in non excedēdo intellectum suum, sicut se habet aliquid finitū in non excedendo intellectum finitum. Nō autē sic dicitur Deus sibi finitus, quòd ipse intelligat se esse aliquid finitum.

a ¶*Vtrum ipsum intelligere Dei sit eius substantia.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ipsum intelligere Dei non sit eius substātia. Intelligere enim est quędam operatio. Operatio autē aliquid significat procedens ab operante. Ergo ipsum intelligere Dei non est ipsa substātia.

¶Præterea, Cum aliquis intelligit se intelligere, hoc non est intelligere aliquid magnum uel principale intellectum, sed intelligere quoddam secundarium & accessorium. Si igitur Deus sit ipsum intelligere, intelligere Deum erit sicut cum intelligimus intelligere. Et sic non erit aliquid magnum intelligere Deum.

¶Præterea, Omne intelligere est aliquid intelligere. Cum ergo Deus intelligit se, si ipse-
mẹt nō est aliud quàm suum intelligere, intelligere sit ex primo articu. huius quæstionis: & dictis in quæst. 12. patere potest. Ex his autem & præcipue ex hoc ultimo liquet tertium dictum literæ: quod est efficax huius quarti. Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis, ut existere est perfectio existentis, fideli intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: unde intelligere se intelligentis in genere intelligibilitatis est esse ipsum. Et esse ipsum esse entis in genere entium. Aduerte tertio quòd substantia diuina & est forma, imò actus purus: & in genere entium & in genere intelligibilium. Et ratione primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione uero secundi est ratio intelligendi: & uocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respōdet subsistēte suę, ut puro actui in genere entium. Intelligere uero respondet eidem in genere intelligibilium. Et proportionabiliter sic, quòd intelligere est esse substantiæ diuinæ ut species est intelligibilis in genere intelligibilitatis: existere est esse eiusdem in genere entium. Et propter hoc consequentia cum sua probatione fuit optima & formalissima ex concessis utriusq; ut ostensum est. Et ratio formalitatis illius unius cū proprio esse secundum unum genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primo quòd substantia est ipsa species intelligibilis: ac per hoc est forma in utroque genere: & quòd substantia Dei est suū esse: ac per hoc identificat sibi esse in genere entiū, infertur, ergo oportet etiam ꝙ sit suum intelligere, id est quòd identificet sibi esse suum, quod sibi conuenit in genere intelligibili. Nō enim minor est efficacia, infinitas, aut actualitas substantiæ diuinæ in genere intelligibili, quàm in genere entium. Et si positum diceretur, sequeretur quòd non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili: qui claudit in se naturam cognoscentis & cogniti ut sic, comparatur ad intelligere ut potentia ad actum, ut ens ad esse.

¶Quo ad secūdum epi logus adunans triplicē identitatem patet, cum corollario suo ꝙ nullā ponit diuersitatem in Deo ipsum esse intelligētē, omnia clara sunt.

a ¶*Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quintum.*

TItulus in communi quærit, non distinguendo quod quid est ab an est.

¶In corpore duo. primo respondet quæsito affirmatiue. secundo assignat modum, quo uerificatur conclusio.

¶Quo ad primum conclusio est, Necesse est Deum cognoscere alia à se. Probatur dupliciter. Primo sic. Deus perfecte seipsum intelligit: ergo perfecte cognoscit uirtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit uirtus sua: ergo alia à se. Antecedens, licet ex prædictis probatum sit, iterum probatur, ducendo ad impossibile, scilicet, si Deus non perfecte se intelligit: ergo esse suum non est perfectum: hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligere. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda uero probatur: quia aliter uirtus non perfecte cognoscitur, ut patet. Tertia autem: quia uirtus diuina se extendit ad alia à se, quod probatur: quia est prima causa omnium. ¶Secundo probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causę est eius intelligere. ergo

omnes effectus præexistentes in prima causa sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea modo intelligibili. probatur sequela: quia unumquodque est in altero modo eius in quo est.

¶Num esse primæ causæ sit eius intelligere.

Quæstio. Circa has rationes aduerte, quòd bis in litera assumitur hæc propositio. Esse Dei est eius intelligere: semel ad probandum antecedens primæ rationis, & semel cõstituitur antecedens secũdæ rationis. Et prima quidem uice, de diuinis humano more loquendo interpretari potest utroque modo, scilicet formaliter & identice. Formaliter quidem: quia intelligere est formaliter esse Dei: inquantum intelligens est, ut patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur imperfectum. Identice uero: quia etiam sic infertur intentum, subintellectis propositionibus cõmunibus: quoniam cum intelligere Dei subiectiue & obiectiue sit capax perfectionis omnino de secundum se: & sit idem cum esse Dei: si est imperfectum necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectum à posteriori ex imperfectione posterioris inferẽs in perfectionẽ prioris identificatis sibi posteriùs. si enim omnino perfectum esset identificans, nullam imperfectionem identificati permitteret. Sed secunda uice ambiguum est, quonã pacto sumatur. Si enim sumitur formaliter, falsum est: quoniam hic est fermo non de esse Dei quasi in communi ut prius, sed de esse Dei ut fundat uirtutem actiuã, quia in tali esse prægexistit omnes effectus causæ actiuæ. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cũ sit perfectio naturaliter prior &c. Si uero sumitur identice, assumptum est uerum: sed ratio nihil ualet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis. sic autẽ est in proposito: quoniã ista, omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis. Ista uero, esse primæ causæ, est suum intelligere est identica. Et consequenter ex eis non potest inferri ista formalis. ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non ualet: omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione: & per modum relationis. Et similiter nõ ualet subsumendo: esse Dei est eius uelle. ergo omnes effectus sunt in uelle Dei, & per modum uoluntaris: igitur nec de intelligere ualet.

¶Ad hoc dicitur dupliciter. Primo: quòd in hoc antecedẽte illa propositio, intelligere Dei est suum esse: identica est quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cum dicitur, ex identica & formali &c. cõceditur. Sed cum hoc stat: quòd ex tali identica eum tali formali: sequatur formalis, id est, licet nõ sequatur gratia formæ: sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: quoniam de perfectionibus naturalibus Dei loquẽdo, ex identitate earum sequitur, quòd quilibet est in una modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habẽt naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, secundum suas rationes formales. Et cum omnes possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic quilibet modo sibi proportionali ad omnia se naturaliter extendit ad quæ una se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter: & sunt idem, consequens est quòd quæcũque sunt in esse ut esse, & per modum entis, sunt in intelligere, ut in intelligere & per modum intelligibilem. Et ex hoc patet soluto ad instãtias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiões formaliter, nelle autem alia, cum pertinentibus ad ipsum, licet sit perfectio: non tamen est naturalis, sed libera. ℣ Secundo dicitur & melius & proculdubio ad mẽtem litere: quòd illa propositio est formalis. quicquid enim sit de esse Dei. Est: tamẽ Dei ut primæ causæ ut sic intelligere est: quoniam nõ ex eo quòd est, sed ex eo quòd intelligit: & ut intelligit nõ ut est, causat & causatiuus naturaliter est. Nec est uerum quòd effectus intellectualis causæ ut sic, præexistant in esse ut præ-

neque quicquam Deus extra seipsum intuetur. Ergo non cognoscit alia à se.

¶Præterea, intellectũ est perfectio intelligentis. *Si* ergo Deus intelligat alia à se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. Quod est impossibile.

¶Præterea, ipsum intelligere speciem habet ab intelligibili, sicut & omnis actus à suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quanto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, ut ex dictis patet. Si igitur Deus intelligit aliquid aliud à se, ipse Deus specificatur per aliquid aliud à se: quod est impossibile. Non igitur intelligit alia à se.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Heb. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

CONCLVSIO.

¶Deus, cum perfecte seipsum intelligat, omnia alia à se non per speciem propriam, sed per essentiam suam intelligit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est Deum cognoscere alia à se. Manifestum est enim quòd seipsum perfecte intelligit: Alioquin suum esse non esset perfectum, cum suum esse sit suum intelligere. *Si* autem perfecte aliquid cognoscitur, necesse est quòd uirtus eius perfecte cognoscatur. Virtus autem alicuius rei perfecte cognosci non potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ uirtus se extendit. Vnde cum uirtus diuina se extendat ad alia, eò quòd ipsa est prima causa effectiua omnium entium (ut ex supradictis patet), necesse est quòd Deus alia à se cognoscat. Et hoc etiam euidentius fit si adiungatur, quòd ipsum esse causæ agentis primæ, scilicet Dei, est eius intelligere. Vnde quicunque effectus præexistit in Deo, sicut in causa prima, necesse est, ꝙ sint in seipso eius intelligere: & quòd omnia in eo sint secundum modum intelligibilem. Nam omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

¶Ad sciendum autem qualiter alia à se cognoscat, considerandum est, quòd dupliciter aliquid cognoscitur [c]. Vno modo in seipso: alio modo in altero. In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adæquatam ipsi cognoscibili: sicut cum oculus uidet hominem per speciem hominis. in alio autem uidetur id, quod uidetur per, speciem continentis: sicut cum pars uidetur in toto, per speciem totius: uel cum homo uidetur in speculo, per speciem speculi, uel quocunque alio modo contingat aliquid in alio uideri.

¶Sic igitur dicendum est, quòd Deus seipsum uidet in seipso, quia seipsum uidet per essentiam suam. Alia autem à se uidet non in ipsis, sed in seipso, inquantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd uerbum Augu. dicentis quòd Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quòd sit extra se intueatur, sed quia id, quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso, ut dictum est [c].

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectum est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem: secundum quam est in intellectu, ut forma & perfectio eius [c]. Lapis enim non est in anima, sed species eius, ut dicitur in 3. de anima. Ea uero, quæ sunt alia à Deo, intelliguntur à Deo inquantum essentia Dei continet species eorum, ut dictum est [c]. Vnde non sequitur, quòd aliquid aliud sit perfectio diuini intellectus, quàm ipsa essentia Dei.

¶Ad tertium dicendum, quòd ipsum intelligere non specificatur per id, quod in alio intelligitur, sed per principale intellectum, in quo alia intelliguntur. Intantum enim ipsum intelligere specificatur per obiectum suum, inquantum forma intelligibilis est principium intellectualis operationis. Nam omnis operatio specificatur per formam, quæ est principium operationis: sicut calefactio per calorem. Vnde per illam formam intelligibilẽ specificatur intellectualis operatio, quæ facit intellectum in actu. Et hæc est species principalis intellecti: quæ in Deo nihil est aliud quàm essentia sua: in qua omnes species rerum comprehenduntur [c]. Vnde non oportet quòd ipsum intelligere diuinum, uel potius ipse Deus specificetur per aliud quàm per essentiam diuinam.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum Deus cognoscat alia à se propria cognitione.

primum, & subtilior ac formalior est, ideo amplectendus est.

¶Quo ad secundum assignatur modus, quo alia à Deo cognoscuntur ab ipso. Communica conclusione. Alia à Deo cognoscuntur à Deo non in seipsis, sed in ipso Deo. Probatur: Deus uidet seipsum & alia per essentiam suam. ergo seipsum in seipso. alia autem à se non in seipsis, sed in substantia sua. antecedens patet, cõsequentia uero probatur, distinguendo uidere dupliciter, in seipso: & in alio: & diffiniendo utrunque. Ex diffinitionibus namque eorum patet sequela: nam si uideri in seipso est uideri per propriam & adæquatam speciem, uideri uero in alio, est uideri per speciem alterius in quo illud est ut in litera dicitur, consequens est: quòd ex hoc quòd Deus per essentiam suam, ut speciem uidet se & alia: quòd se in se, alia non in seipsis, sed in ipso uidet: cui constat quòd essentia sua est species adequata Deo: & non aliis.

¶Aduerte hic duo pro explanatione literæ. Primo sensum distinctionis factæ in litera de cognitione in seipso, uel in alio: quòd ly in seipso seu alio tenetur obiective: ita quòd uideri *in* seipso, significat uideri non in alio obiecto, seu uiso, uideri autem in alio, significat uideri in alio obiecto, seu in alio uiso. Secundo uerificationem diffinitionum membrorum, cum enim quælibet species intelligibilis aut sensibilis habeat aliquod adæquatum obiectum: & illud proculdubio sit primo & primum, & illius repræsentatum & obiectũ: oportet quòd si aliquod est adæquatum obiectũ speciei, quòd non in alio obiecto repræsentetur ab illa, sed in seipso, & econuerso, si aliquod non in alio obiecto repræsentatur ab aliqua specie, oportet quòd sit adæquatum, repræsentatum per illam. Si enim est inadæquatum, ergo repræsentatur in alio, scilicet adæquato. nam omni speciei oportet respondere aliquod obiectum adæquatum: in quo omnia continentur repræsentata per illam: alioquin non esset adæquatum illi. Et similiter si aliquid repræsentatur in alio obiecto, oportet ꝙ sit inadæquatũ obiectũ repræsentatũ per illam speciem, ut patet. unde patet ratio utriusꝙ diffinitionis. optime enim diffinitur uisum in seipso esse, quod per adæquatã sibi speciẽ uidetur. Et similiter uisum in alio esse qđ per speciẽ continentis, in quo scilicet reluceat, uidetur.

Num

¶Num uideri in seipso sit uideri per speciem adæquatam sibi.

¶Num & quomodo Deus uideat alia à se.

Quæstio. Circa has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus uidet alia.

¶Ad cuius euidentiam oportet præhibare, ꝙ species repræsentatiua pluriũ ad obiectũ adæquatum cõparatur uno modo, ad obiectum uero inadæquatum comparari potest duobus modis. Nam obiectum adæquatũ non nisi immediatione obiectiua repræsentare potest, obiectũ uero inadæquatum potest repræsentare mediate, & immediate: mediate quidẽ, repræsentando ipsum est in obiecto adæquato: tunc enim immediate immediatiõe obiectiua, de qua sola est hic fermo, ipsum repræsentat: & ut sic non repræsentat ipsum mediãte obiecto primo. Exẽplum huius est: ponatur aliquod uisibile, puta lignum iuxta speculum: & in prospectu fortis uidentis: & ponamus siue uere siue falsẽ, quòd nõ sit alia species in forte qua uidet ipsum lignum in seipso, & qua uidet lignũ in speculo (utroque enim modo experimur nos simul idem uidere) apparet enim ꝙ species uisibilis illa existens in uidente comparatur ad lignum dupliciter, scilicet immediate, inquantum est ratio uidendi illud in seipso: & mediate, inquantũ est ratio uidendi illud in speculo. Ex hac autem enuncleatione ruit primò destructio prima. Nam hãc manifeste sequitur: quòd stat aliquid uideri in seipso, & tamen nõ per speciem adæquatam sibi: ut patet in adæquato repræsentato inquantum immediate refertur ad speciem repræsentantem. Ruit secũdo totus processus literæ circa modum, quo alia à Deo cognoscũtur. Nam hic dicitur, quòd licet ualeat consequentia. a. uidetur per speciem continẽtis: ergo uidetur in alio. non tamen ualet: ergo uidetur tantum in alio: seu quod idem est, ergo non uidetur in seipso: quia illa species continentis potest ad contentum dupliciter comparari. Immediate, scilicet & mediate &c. & tamẽ in litera expresse utrunq; infertur. Oritur tertio, hinc diuersa circa modum diuinæ cognitionis opinio. Nã opinantes ꝙ essentia diuina, quæ sola est ei ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia à Deo dupliciter immediate, scilicet & mediate: concedũt consequenter, quòd Deus cognoscit alia à se dupliciter, scilicet in seipso & in seipsis rebus cognitis per unam tantum rationem cognoscendi: essentiam scilicet diuinam solam. Opinantes uero quòd essentia diuina ut ratio cognoscendi, non potest repræsentare cognitum aliquod immediate, nisi obiectum adæquatum: consequenter dicunt Deum seipsum tantum in seipso, alia uero in se Deo, & non in seipsis uidere.

¶Num visum in alio sit visum per speciem continentis.

¶Quomodo & an Deus intelligat alia in seipsis.

Quæstio. Circa conclusionem quoque & diffinitionem nisi in alio, occurrit dubium ex Scoto in 35. dist. primi sentente, quòd Deus per essentiam suam ut rationem cognoscendi cognoscit alia à se in seipsis inesse obiectiue, seu cognito positis, per actum intelligendi diuini irrelectus. Ex cuius positione potest contra prædicta talis formari ratiocinium in alio, & visum per speciem cõtinentis non cõuertuntur: igitur hæc non est diffinitio illius. consequentia patet, & antecedens probatur: lapis uidetur à Deo per speciem continẽtis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorum eminenter & tamẽ uidetur in seipso obiectiue: ergo. Probatur hæc secunda pars assumpti. Intellectus diuinus actuatus quodammodo essentia sua ut specie intelligibili, est in actu primo sufficiẽti ad producẽdum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: ergo intellecto se, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in seipso. Argumenta uero Scoti, quæ in eadem quæst. facit, ad sequentem articulũ magis spectant: ubi de cognitione diffinicta aliorum agetur.

¶Ad euidentiã huius difficultatis, duo notanda sunt. ℣ Primo quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina siue ut ratio cognoscendi: siue ut obiectum cognitionis (utrunque enim sibi conuenit) eminenter continet omnia intelligibilia in hoc tamen est diffensio: quoniam rudiores putãt ꝙ in essentia diuina contineantur alia cum quadam distinctione ut relucent res in speculo. Sapientes uero docent, quòd in essentia diuina continentur omnia indistincte & eleuate, ut effectus in causis eminentibus, sic tamen perfecte, ac si distincte continerentur. Et quoniam hoc proculdubio est uerum, ut naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest, quòd essentia diuina ut species intelligibilis non repræsentat alia immediate, sed mediante seipsa ut obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere. ℣ Secundo notandum est: ꝙ esse cognitum seu obiectiuum &c, non uniformiter ab omnibus doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quòd esse cognitum repræsentatum & quicquid aliud æquiualet, est esse quoddam distinctum contra esse in rerum natura: non tamen est apud eum esse essentiæ, sed potius esse secundũ qđ, & essentiæ & existentiæ rerũ. Nec putat tale esse, esse relatiuũ, sed absolutũ. secundũ quid tamẽ, & fundans relationẽ ut patet ibidem. Et quo ad hoc nõ differre dicit respectu huius intellectus, puta humani, aut illius, puta diuini. & in tali esse ponit omnia alia à Deo, pduci ꝑ actũ intellectus diuini: & sic intelligi illa in seipsis: & nõ solũ in essentia diuina ut in causis.

¶S. Thomas autem in quæst. de ue. q. 21. docuit chimericum hoc esse, quoniam ens rationis distinctũ contra ens reale, sufficienter euacuari dixit per negationem & relationem. Constat enim quòd tale esse non est realeigitur ratiõis: igitur negatium, aut relatiũ. Et uere mirũ est, quomodo in medium lumen offenderunt isti. Cõstat enim primo ex significatione nominũ: ꝙ cognosci est denominatio extrinseca: & ꝙ res dicitur uisa aut cognita denominatione extrinseca: & consequẽter non per aliquod esse cognitum quod formaliter habeat. Constat secundo quòd esse repræsentatũ non est aliqđ in repræsentante: sed sola extrinseca denominatio: aliquin imago alicuius chimeræ, haberet uim producẽdi chimeræ in tali esse: quod est falsum. Constat tertio, quòd quia non est pluralitas sine necessitate ponẽda, & omnia optime saluantur, ponẽdo esse cognitũ repræsentatũ &c. esse tantũmodo esse relationum, frustra excogitatum est tale esse, secũda pars assumpti patet indubitãter & ideo nolo morari.

Aduertitur quoq; hoc propriùs dictis Scoti: quoniã sequitur ex hoc, quòd lapis prius habeat tale esse quàm intelligatur à Deo. probatur: quia prius ponitur in esse repræsentato per essentiam diuinam ut speciem intelligibilem: quàm in esse cognito per actũ intellectionis: quia prior est repræsentatio quàm cognitio ut causa effectu. Non bene quoque sonat apud fideles, dicere quòd Deus naturali necessitate non libere producit extra se alia à se in esse absoluto: quãuis secundum quid. Cõtrariatur demum hoc philosophiæ explicite ac optime consentẽti: quòd Deus nihil intelligit extra se, non solum formaliter, sed obiectiue: quia quicquid intelligit, intelligit per essentiam propriam ut formam intelligibilem: & in essentia propria ut obiecto: nec alio potest diuertere intuitum suum, ut sibi fingunt.

¶Ad obiectiones ergo in oppositum dicitur, quòd illæ diffinitiones formaliter intellectæ, nullam habent instantiam, sed sunt in communi uerisimę: & quæcũque hypothesi facta. Visum enim in se ut sic, nõ per alterius speciẽ, sed propriã aut ut proprium: quod est idẽ quod per propriã, formaliter uideri oportet: apud species concedentes: inter quos est fermo: & econuerso quod per propriam aut communem ut proprium uidetur, in seipso uidetur. Et similiter est de diffinitione uisi in alio. Visum enim in alio ut sic, per illius continentis speciem uidetur: & econuerso: quod per continentis speciem ut sic uidetur, in alio uidetur. Vnde siue uerum siue falsum sit: quòd eadem species possit mediate, & immediate repræsentare inadæquata, nihil refert in proposito. Quoniam formaliter loquimur. Illa autem distinctio materialiter speciem continentis, seu adæquatam consideret, ut patet ex dictis.

¶Ad obiectionem autem ex Scoto dicitur, ꝙ fundamentum illud Scoticũ supponit hoc falsum, scilicet quòd esse cognitum sit quoddam esse absolutum &c. extra intellectum: quoniam ut ex dictis patet, nihil aliud est quàm esse relatiui denominatione extrinseca. Vnde ad rationẽ formaliter concedatur: quòd Deus per essentiam suam ut specię, est in actu primo sufficiens ad producendũ quodcunque in esse cognito. Et cum infertur: ergo lapidem: concedatur. Sed cum ulterius infertur: ergo talia, pducta habẽt esse in seipsis, negatur: quoniã nihil aliud tali productione fit, nisi denominatio extrinseca. Ex hoc enim ꝙ Deus intuendo suam essentiam intuetur in ea lapidem, consequitur quòd lapis habeat istam denominationem extrinsecam quòd dicitur cognitus à Deo: nec aliquid aliud oportet acquirere ut patet cum hoc sufficiat.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum sextum.

TItulus propriæ cognitionę. Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest. Primo ut distinguitur cõtra communem, ex parte actus cognoscendi, id est de ipso solo: & sic de nulla re. Deus habet propriã cognitionem, quia solam unicam habet cognitionẽ, quæ nullius est solitus, sed ita est huius quòd etiam omnium aliorum. ℣ Secũdo ut distinguitur contra communem ex parte rei cognitę, id est de propriis ipsius. Et sic sumitur in ꝓposito. Quęrimus enim, an Deus sic cognoscat alia à se, ut intueatur quę sunt, ꝓpria singulorũ. ¶ In corpore tria. Primo tãdet ꝓsito affirmative, Scilicet assignat modũ uerificatiõis eius. Tertio, ꝓbat simul cõclusionẽ rẽsp̃siuã & modũ eã: duab⁹ ratiõibus. ¶ Quo ad primum tria. Primo ponitur opinio Auerro, ex 12. Met. cõmen. 5. Et de hac recitantur duo, scilicet ipsa opinio, scilicet quòd Deus cognoscit omnia secundum quòd communicant in esse: & modus eius, quia scilicet cognoscẽdo se ut est primum essendi principium, declaratur quæ hoc, exemplo ignis.

¶ Scito reprehẽdit, ducẽdo ad ipositum. si Deus sciret alia tãũ inquãtũ entia, ergo itelligeret entia in cõi eã, ergo in cõfuso & in potẽtia, ergo imꝑfecte: ergo intelligere Dei nõ esset oĩ⁹ modis pfectissimum: nec esse Dei: qđ est ipossibile.

¶ Aduerte quòd cognitio attingens aliquid secundum prædicata cõmunia tãtum potest dici imperfecta in potentia, confusa in communi uniuersalis &c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ: & hoc modo, ꝓculdubio uerũ est, ꝙ cognitio talis habet has conditiones. Alio modo ex parte ipsius cognitionis in se: & sic non semper est uerum quòd cognitio talis, id est sitis in communibus habeat has conditiões: aliquin metaphysica, quæ sitit in communibus omnia esset imperfecta ex parte actus &c. Vnde tres primæ cõsequẽtiæ, ex parte rei cognitæ, sumptæ sunt ex se euidentes: & probantur in litera ex primo Physic.

ut patet. Nec euadit responsio Auerrois dicentis: quòd quia obiectum scientiæ Dei nõ est ens, quod est uniuersale ad omnia entia in communi in potentia cõfuse & imperfecte omnia comprehendens. Sed essentia Dei, quæ nec est uniuersalis, nec particularis &c. ideo scientia Dei nõ est uniuersalis, nec particularis, nõ communis, nec propria, sed æquiuoce est à nostra scientia elcuata. Hoc enim licet sit uerum, non tamẽ soluit obiectũ: quia prædicata cognita de rebꝰ in essentia diuina, oportet esse aut communia, aut propria rebus, aut particularia, aut uniuersalia: quamuis primum obiectum neutrum sit: & ad prædicata cognita referendo procedunt optimæ tres primæ cõsequentiæ: oportet enim scientiam Dei si terminatur ad communia tãtum rerum: q̃ ut sic ex parte rerum cognitarũ dicatur in cõfuso in potẽtia &c. quia istæ sunt conditiões prædicatorum cognitorum.

¶ Circa quartam consequẽtiam in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa trãsitur: aduerte q̃ non infertur, ergo cognitio Dei est imperfecta priuatiue: quia negaret cõsequẽtia Auerrois, dicẽdo quòd cognitio Dei est perfectissima: & tamen non attingit res nisi ut sunt entia: quia non est apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo nõ est omnibus modis perfecta: quod negari non potest à ponentibus antecedẽs: quia de esse ponitur hic modus perfectionis: quo scilicet attingat ad propria rerũ. Hic enim modus aliquam perfectionem dicit cũ nulla admixta imperfectione: & consequenter aptus natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omnium intelligentiũ ab imperfectionibus præcisibiles: quales sunt intelligere Deiesse & esse eius habet omniũ entiũ nobilitates: ut in litera dicitur.

Cõment. ¶ Tertio ex hac reprehensione infertur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deꝰ cognoscit alia à se, propria cognitiõe. Ex quo essi impossibile est, q̃ sistat in communibus. ergo oportet q̃ veniat ad, propria: & declaratur in litera, quid importet cognoscere propria cognitiõe, scilicet cognoscere res non solum secundum conditiones in quibus communicant, sed secundũ eas, quibus abinuicem distinguuntur: hæc enim sunt singulis propria.

¶ Quo ad secũdum tria fiunt. Primo recitantur exempla, quibus alij nituntur ostendere modum, quo Deus cognoscendo se nouit alia: & sunt de luce & colore, & patet. Secundo ostenduntur hæc exempla non ostendere intentum sic. Res in & à Deo sunt secundum duo, scilicet secundum id in quo communicãt: & propria quibus distinguuntur: hæc exẽpla non sunt similia quo ad propria, sed quo ad id in quo communicant. ergo huius rationis in litera primo ponitur, & declaratur minor: in utroque exemplo de lineis respectu centri: & coloribus respectu lucis: & patet secundo maior sic: quicquid perfectionis est in rebus continetur in Deo eminentiꝰ: sed nõ solum id in quo communicant, sed distinguẽs est perfectio, ergo totum est in & à Deo: hæc ultima minor declaratur inductiue in utrisque: in cognoscẽtibus in propriis formis rerum. ¶ Tertio affertur proportionatum exemplum ad declarandum intentum. & est, quòd Deus se habet ad alia, sicut actus perfectus ad imperfectos: ut homo ad animal, q̃ babile quo ad esse: quia essentia Dei continet omnes rerum perfectiones excellenter. Deinde, q̃ actus quo ad cognosci: q̃ perfecte cognito actu perfecto, cognoscitur in eo oẽs imperfecti: & quo ad cõia: & quo ad propria: aut patet in exẽplo adducto.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd essentia Dei habet duas cõditiones in continentia aliorũ, una est excellentia: quia scilicet est in instantia perfectior cæteris: & sic eminenter res continet. Altera comprehensio: quia scilicet comprehendit in seipsa omnem perfectionem positiuam reperibilem in quacunque: ita quòd nulla res cõparata ad ipsam addit aliquid positiuum, quod non contineatur in essentia Dei,

Et hoc quia est ipsum esse, præhabens in se omnem essendi modum. Ambas autem has conditiones inuenire in aliqua re creata non uidetur possibile: comparando tamen actum perfectum posteriorem ordine generatiõis ad actus imperfectos priores generatiõe: hominem ad animal, animam intellectiuã ad alias: tetragonum ad trigonum: senarium ad quinarium &c. aliquo modo hoc faluatur: & idcirco in litera exẽpla hæc afferũtur, ut si licet ostendatur & excellentia & cõprehẽsio omnis positiui: utrũq; enim hæc exẽpla ostendunt: & ideo ostenduntur intẽtum quamuis imperpta sint exẽpla omnis ad tam eminentem cõstinctiam. Et propterea in litera inductio exẽpla dicitur, ut si dicerẽ homo ad animal: quasi diceret, si concessa recta licet &c.

Annot. 86 2. cõtra. ea. 55. 56. & 57. et po. q. 9. artic. 2. 10m. et quolib. 11. art. 2m. Et opusc. 3. ca. 19. 84 83

¶ Quo ad tertium propositum cõcludit cõclusio simul est declarato eiꝰ modo, duplicíter. Primo essentia Dei habet in se quicqd perfectionis est in quocunque & amplius: ergo Deus cognoscendo se cognoscit omnia pria cognitione. Antecedens patet ex dictis: consequẽtia uero probatur à destructiõe cõsequentis sic. Si Deꝰ cognoscendo se non nouit alia propria cognitione: ergo non nouit quomodocũq; est participabilis sua pfectio. Patet ista sequela ex ista propositione implicite contenta in antecedente: scilicet propria cuiusq; natura continetur in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfecte nouit seipsum. Tenet ista, ex ipso antecedente: in quo dicitur quòd ipse claudit in se omnẽ modũ pfectiõis.

¶ Sequitur igit ex destructione cõsequentis, aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile quòd Deus non perfecte nouit seipsum: quod etiam redũdat in falsitatem antecedẽtis: quia si sic esset, essentia diuina non esset infinitæ perfectionis: & consequẽter non omnẽ modũ perfectionis possibilẽ eminenter cõtineret.

¶ Secũdo probatur sic. Si Deus cognoscendo se nõ cognosceret alia propria cognitione: ergo non perfecte cognoscet omnes modos essendi. ergo nõ perfecte cognosceret naturã essendi. seu ut sic acceptæ ex antecedẽtis.

¶ Et aduerte quòd hæc ratio directe est contra opinionem in principio cõcl. poris recitatam: imo ex illius fundamento procedens contra ipsam: quia quum sit ipsum esse, cognoscendo perfecte se cognoscit naturam essendi: sicut homo naturam, ergo omnem modum essendi, ergo omnem naturam. Quia omnis natura nihil aliud est, quàm aliquis modus essendi.

¶ Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus non cognosceret humanitatem cũ hoc modo quo est in materia sortis: & cum illo quo est in materia Platonis: imo ex hoc consurgas ad intuendum propositum. Ideo enim hoc modi aliunde sunt, quàm ex ipsius participatione: scilicet ex materia: sed si fugas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quòd nihil aliud addit, de necessitate sequetur quòd cognita humanitate cognoscentur omnes eius modi. Sic autem constat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, non aliunde quàm ab esse promenit. Et seclusso eo quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat: quoniam & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse universalitatem, ex qua modi essendi omnia constituunt secundum quamcunque positiuam rationem, sequitur quòd cognita natura essendi cognoscantur omnia secundum proprias cõditiones. Et quia hanc universalitatem non uidit prima opinio, ideo erravit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus: scilicet uiuere, intelligere &c. præter quæ & eorum modos sunt alia: cũ tamen ut patet, præter esse & illius modos, restet nihil.

Annota. ¶ Aduerte hic, q̃ quum tota dissensio in hac quæstione uertatur circa modum, quo in uno obiecto cognito omnia cognosci possint, manifeste apparet, quòd cõmunis animi cõceptio sapientum fuit, quòd deus non aliter intelligit alia à se, nisi intelligendo ea in se. Quare cautus esto, qui nouas leges adinuentiones.

¶ In responsione ad primum aduerte: quòd quum dicitur, lapis uidetur in deo: ly in, pote denotare modum obiectiui est modum quo lapis obiicitur: & potest denotare modum rei cognitæ ut sic: id est modum cognitum: quia lapis non solum obiicitur in ipso deo, sed etiam modus ille essendi in deo cognoscitur. Sed inter hæc est differentia: quoniam denotando modum obiecti uerificatur cum dictione exclusiua: ita quòd ista est uera, lapis uidetur a deo in ipso deo tantum, quia non aliter obiicitur deo, q̃ in ipso deo contentus: ut ex dictis patet. Sed denotando modum cognitum: non uerificatur cum dictione exclusiua: ita quòd lapis uidetur à deo secundum esse quod habet in ipso deo, sed non tantum: quia lapis etiam uidetur à deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide: & secundum esse quod habet in causis suis: tam materiali q̃ effectiua: & breuiter secundum omnes modos essendi, non solum sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim uidendo in seipso tantum lapidem, uidet lapidem secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera aliis uerbis dicitur, ut patet.

Annot. e 284 b 44 291 417 84 85 Annot.

¶ In responsione ad tertiũ, aduerte quòd hinc patet quòd apud sanctum Thomam ad hoc ut deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum proprias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ: qua omnes & singulas perfectiones omnium ipsam diuersi modo imitantium obiicit & amplius. Nec exigi ponit ad hoc aliquas relationes: ut in secunda opinione recitata à Scoto in. 35. distin. primi dicitur. Proterea rationes, quas contra illas relationes Scotus facit: non sunt contra sanctum Thomam in hac materia.

quòd in seipso cõtinet res, cognoscit eas in propria natura: & tanto perfectius, quanto perfectius est unumquodque in ipso.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ essentia creaturæ comparatur ad essentiam dei, ut actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ non sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ: sed econuerso.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem nõ potest accipi ut ratio diuersorum per modum adæquationisꝰ. Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi ut propria ratio uniuscuiusque secundum q̃ diuersimode est participabilis: uel imitabilis, à diuersis creaturis.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum scientia dei sit discursiua.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur, q̃ scientia dei sit discursiua. Scientia enim dei nõ est secundũ scire in habitu. Sed secundũ philosophũ in 2. Topic. scire in habitu cõtingit multa simul: sed intelligere actu unum tãtum. Cũ ergo deus multa cognoscat (quia & se & alia, ut ostensum estꝰ.) Videtur q̃ non simul omnia intelligat, sed de uno in aliud discurrat.

¶ Præterea, Cognoscere effectũ per causam est scire discurrentis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶ Præterea, Perfectius deus scit unamquãq; creaturam q̃ nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus: & sic de causis ad causata discurrimus. Ergo uidetur similiter esse in deo.

¶ SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in 3. de tri. Quòd deus nõ particulatim uel sigillatim omnia uidet: uelut alternãte cõceptu hinc illuc, inde huc: sed omnia uidet simul.

CONCLVSIO.

¶ Scibile Dei nullo modo discursiua est, sed omnia simul perfecte intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ in scientia diuina nullus est discursus: quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. Vnus secundũ successionem tantum. Sicut cũ postquã intelligimus aliquid in actu, conuertimus nos ad intelligendum aliud. Alius discursus est secundũ causalitatem. Sicut cum per principia peruenimus in cognitionem conclusionum. Primus autẽ discursus deo conuenire non potest. Multa enim, quæ successiue intelligimus, si unumquodque eorum in seipso consideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo uno ea intelligamusꝰ. Puta si partes intelligamus in toto, uel si diuersas res uideamus in speculo. Deus autem omnia uidet in uno, quod est ipse, ut habitum estꝰ. Vnde simul & non successiue omnia uidet. Similiter etiam & secundus discursus deo cõpetere non potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primum: procedẽtes enim à principiis ad conclusiones non simul utrunque considerant. Deinde quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est: quòd quando cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundum. Et sic secundum non cognoscitur in primo: sed ex primo. Terminus uero discursus est, quãdo secundũ uidetur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tunc cessat discursusꝰ. Vnde cũ deus effectus suos in seipso uideat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet sit unum tantum intelligere in seipso: tamen contingit multa intelligere in aliquo uno: ut dictum estꝰ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd deus non cognoscit per causam quasi prius cognitam effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: ut dictum estꝰ.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ effectus causarũ creatarum uidet quidem deus in ipsis causis, multo melius quàm nos: non tamen ita q̃ cognitio effectuũ causetur in ipso ex cognitione causarum creatarũ sicut in nobisꝰ. Vnde eius scientia non est discursiua.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum scientia dei sit causa rerum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ scientia dei non sit causa rerũ. Dicit enim Origen. super epistolã ad Ro. Non propterea aliquid erit: quia id scit deus futurum, sed quia futurũ erit, ideo scitur a deo antequàm fiat.

¶ Præterea, Posita causa ponitur effectus: sed scientia dei est eterna. Si ergo scientia dei est causa rerum creatarum, uidetur quòd creaturæ sint ab æterno.

¶ Præterea, Scibile est prius scientia & mensura eius, ut dicitur in 10. meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, nõ potest esse causa. Ergo scientia dei non est causa rerum.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustꝰ. 5. de tri. uniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit deus, sed ideo sunt quia nouit.

CONCLVSIO.

¶ Cum esse & intelligere in Deo indistincta sint, ipsum per suam scientiam causiue res oportet, adiuncta tamen uoluntate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd scientia dei est causa rerum. Sic enim scientia dei se habet ad omnes res creatas: sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo quòd artifex operatur per suum intellectũ. Vnde oportet quòd forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principium calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis inquantum est forma manens in eo, cui dat esse, non nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectum. Et similiter forma intelligibilis non nominat principium actionis secundum quòd est tantum in intelligente, nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per uoluntatem. Cum enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cum sit eadem scientia oppositorum) nõ produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad unum per appetitum, ut dicitur in nono Metaph. Manifestum est autem quòd deus per intellectum suum causat resꝰ: cum suum esse sit suum intelligere. Vnde necesse est quòd sua scientia sit causa rerum, secundum quòd habet uoluntatem coniunctam. Vnde scientia dei secundum quòd est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta uoluntate, ut dictum estꝰ.

¶ Sed quod dicit ideo præscire deũ aliqua, quia sunt futura: intelligendum est secundũ causam consequentiæ: & non secundũ causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, quòd deus ea præscierit: non tamen res futuræ sunt causa quòd deus sciat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd scientia dei est causa rerum secundum quòd res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia dei, quòd res essent ab æterno. Vnde quãuis scientia dei sit æterna, non sequitur tamen quòd creaturæ sint ab æterno.

¶ Ad tertium dicendum, quòd res naturales sunt mediæ inter scientiam dei & scientiam

Quantum autem ualeant contra positionẽ sancti Thomæ de ideis in sequenti quæstione uidebitur.

0 293

a ¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum septimum. 219

TItulus clarus est in principio corporis.

Cõment. ¶ In corpore una conclusio responsiua quæstio negatiue. Scientia dei nullo modo est discursiua. Probatur: in scientia dei non est discursus secundum successionem, neque secundum causalitatem. ergo nullo modo est discursus. Consequenter probatur ex sufficienti distinctione discursus, quę in nobis manifestatur clarè. Antecedens autem quo ad primam partem probatur. discursus secundum successionem constituit in intelligẽdo unum post aliud. Sed deus omnia uidet in uno quod est ipse. ergo non discurrit intelligẽdo unum post aliud. Quo ad secundum uero probatur ut dicitur. Primo quia dis cursus secundus includit primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum. & consequenter est notitia secundi ex primo: & non in primo. sed deus cognoscit omnia in primo. ergo non discurrit. Sed scientia sua est sicut scientia in termino discursus. ea enim resolutis tam effectibus in causis, uidet effectus in causis, sicut proportionaliter: absque præuia tamen resolutione: deus omnia in seipso omnium causa uidet. Et memento hic corrigere codicẽ si hoc modo se habet. Tertius uero discursus. debet enim legi, terminus uero discursus est.

Annot. 118

a ¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum octauum.

TItulus. Aduertę quòd hic articulus est magni momenti: quoniam hic inchoat quæstio de modo, quo deus producit res extra se. Quærere enim an scientia dei sit causa rerum, nihil aliud est quàm quærere, utrum deus causet per intellectum. Verum, quia causalitas rerum potest dupliciter considerari. Primo secundum se, & sic de ea inferius erit specialis tractatus, ubi omnia plene examinabuntur. Alio modo ut est qualitas scientiæ diuinæ: & sic hoc in loco quæritur, ut complete ostendatur qualis sit scientia dei, an scientia dei habeat hanc conditionem, scilicet esse causam rerum.

Cõment. ¶ In corpore una conclusio responsiio quæsito affir

sito affirmatiue. Scientia dei est causa rerum. Circa quam conclusionem in litera tria sunt. Primo probatur. Secundo ostenditur in communi modus, quo scitia dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter conclusio cum modo iam expresso.

¶Quo ad primum scientia dei se habet ad res ut scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificialium. ergo scitia dei est causa rerum. Maior non probatur usque ad tertiam partem corporis. Minor autem probatur. Artifex operatur per suum intellectum: ergo forma intellectus est principium operationis: sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scitia est ipsa forma intellectus eius. ergo omnia sunt clara.

¶Quo ad secundum determinatur in communi. Scientia est causa non nisi adiuncta uoluntate. Probatur. Scitia non significat rationem causæ ex hoc tantum quòd est in scionte, sed ex inclinatione ad effectum. ergo non nisi ex adiuncta uoluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore. consequentia uero probatur: scitia ex se, se habet ad opposita. ergo determinatio ad alterum partem est ex appetitu adiuncto. Assumptum & consequẽs habentur 9. Meta.

Annot. ¶Aduerte hic quòd litera satis cauté loquitur de forma naturali, non enim dicit quòd forma naturaliter actiua, puta calor eget aliqua inclinatiõe superaddita ad hoc ut sit principium actionis, cũ hoc sit falsum. sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantũ habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto ex hoc siue ut sic, non habet quòd sit seu significetur ut principium actionis. Et hoc uerum est quoniam aliter sequeretur quòd omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quãuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab intrinseco ex ipsa natura formæ, ut patet de calore. An ab extrinseco ut contingit in scientia, quæ ut probatum est causæ in actu secundo rationem non habet, nisi ut habet uoluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil unquam causabit nisi causarer opposita simul: quod est impossibile.

Cõment. ¶Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia dei est causa rerum secundum q̃ habet uoluntatem adiunctam. Probatur ratione: quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse dei est suum intelligere. ergo deus est causa rerum per intellectum. ergo scientia dei est causa rerum secundum q̃ habet uoluntatem adiunctam. Antecedens patet: & prima consequẽtia relinquitur, ut nota. secunda autẽ ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia dei ut causa consueuit dici scientia approbationis.

¶Num ex eo quòd esse dei est suum intelligere, sequatur, ergo est agens per intellectum.

Quæstio. CIrca primam cõsequentiam huius rationis dubium occurrit: quæ scilicet sit radix huius consequentiæ, Esse dei est suum intelligere: ergo deus est agens per intellectum: habet enim instantiam dupliciter. Primo secundum ueritatem. non enim uidet, esse dei est suum intelligere: ergo deus producit filium uel spiritum sanctum, per intellectum: cum uterque producatur à deo per naturam, ut infrà patebit. Secundo secundum opinionem tenentium deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi philosophi, quòd esse dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd deus producit res per intellectum concomitanter tantum: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd radix huius consequentiæ est ista propositio: agere per intellectum est perfectius superius & uniuersalius, quàm agere per naturam. quæ propositio probatur in secundo cõtra gentiles, cap. 23. super hac enim supposita, optime sequitur: si esse dei est eius intelligere, ergo omnes effectus dei sunt in deo intelligibiliter, ut ex supradictis patet: quia oportet effectus præexistere in ipsa essentia causæ secundum modum essentiæ ipsius causæ: si autem omnia sunt, & in esse dei & in intelligere eius ut sic, & perfectius superius uniuersalitúsque, est esse causam rerũ per intelligere, quàm per esse tantum, cum constet deo attribui deberi quòd perfectissimum, quòd supremum, quòd uniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque ulla calumnia sequitur: ergo deus est causa rerum per intellectum.

¶Ad obiectionem ergo in oppositum pro philosophorũ aliquorum opinione iam patet: q̃ male negarent cõsequentiam. Ad eam uero, quæ tangit materiam de trinitate, dicitur q̃ obiecto nõ est ad propositũ: quia sermo est de uere causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autẽ ad intra non sunt causalitates uerè & proprię. Nec pater est uere & proprie causa filij: cum eadem numero sit uirtus quæ substantia, & ideo nõ est mirũ si nõ teneat ibi. Posset quoq; nihilominus aliter dici, q̃ hæc cõsequentia teneat, supposito quòd ex parte producibilis, nõ repugnet produci principium intellectuale: cũ repugnet ex parte producibilis: cũ habeat esse intelligibiliter. Causa &c. nũquam tamẽ sequeretur q̃ posset per intellectũ produci ut patet. Constat autem q̃ sic est in proposito, nã personis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autẽ aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerum infertur: ergo deus est agens per intellectũ, & non respectu personarũ diuinarum. Earũ enim est author per naturam, ut infrà patebit.

¶In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam cum per se de causalitate rerum tractabitur, discutietur.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum nonum.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo respõder quæstio affirmatiue. Secundo assignat differentiam quandam inter scientiam diuersimode non entium.

¶Quo ad primum conclusio est. Potest dici quòd deus habet scientiam non entium. Probatur. deus scit omnia quæ sunt quocunque modo: ergo omnia quæ possunt per potentiam tam suam quàm creaturæ fieri, cogitari, & dici. ergo eorum quæ non sunt actu. ergo potest dici, quòd deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur: distinguendo modos essendi, id est simpliciter & secundum quid: & subdiuidendo secundum quid iuxta multiplicem diuersitatem potentiæ, scilicet creatoris uel creaturæ, actiuæ uel passiuæ, realis uel opinatiuæ &c. Secunda uero consequentia est per se nota: quia non sunt actu hæc omnia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potentia, quæ est conditio diminuens optime de eis uerificatur absolute negatio entis: & sic sunt non entia sicut de homine in potentia uere dicitur nõ homo: & de area in potentia non arca.

¶Quo ad secundum differentia est nominalis: quòd quædam non entia dicitur deus scire scientia uisionis, quædam uero simplicis intelligentiæ. Et ratio nominum est, quia uisa apud nos habent duas conditiones. Altera est quòd sunt præsentialiter obiecta uidenti. Altera quòd habent esse distinctum extra uidentem. Et propterea illa, quæ quandoque sunt, uisionis scientia intelligi dicuntur: quæ uero nunquam, non uideri, sed simplici intelligentia sciri dicuntur. Illa enim habent has duas cõditiones propter æternitatem scientiæ diuinæ &c. ista neutram.

¶Num non entia, quæ quandoque sunt, ad scientiam uisionis spectent, ea uero, quæ nunquam sunt, ad notitiam simplicis intelligentiæ.

Quæ CIrca hanc partem est dubitatiuncula: quoniam ista differentia non spectat ad non entia ut sic, sed magis ad non entia inquantum sunt entia: & consequenter per accidens pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia non entium agitur. Assumptum patet: quia ea quæ quandoque sunt pertinent ad scientiam uisionis, ea ratione, quia sunt entia: quandoque in actu: & non inquantum non entia. ergo.

¶Ad hoc breuiter dicitur: quòd ista differentia tangit non entia utroque modo, scilicet inquantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quæ nunquam sunt, sed semper sunt in potentia, non solum ipsæ entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligentia noscuntur. Et similiter eorum, quæ quandoque actu sunt non solum entitatis in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tempore: uisionis scientia cognoscuntur ab æterno. Et horum ratio est: quia negatio per affirmationem cognoscitur: & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complete complectens non entia ad propositum.

¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimum.

TItulus

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore primo respõdetur q̃ sic affirmando q̃ sic est. secundo quomodo est.

¶Quo ad primum cõclusio responsiua directe quæsito affirmatiue est, Deus cognoscit mala. probatur. Deus perfecte cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quæ possunt quibuscũque illorum accidere. ergo scit mala. Antecedẽs cum prima consequẽtia relinquitur pro euidenti. secunda uero probatur. ga sunt quædam bona, quibus potest accidere ut per mala corrumpantur: ut patet tam de bono naturali, quàm morali.

¶Quo ad secundũ modus cognoscẽdi est per aliud: ita quòd hæc cõclusio. Deus cognoscit mala per bona. probatur, declaratur & confirmatur. Probatur primo. esse mali consistit in priuatione boni. ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, bona scit. Antecedens patet. consequẽtia uero probatur: quia unumquodq; eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exemplo: sicut tenebre nosciuntur per lumen. Confirmatur de mum authoritate Dionysij, ut patet in litera.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum undecimũ.

TItulus singularis rerũ materialiũ. De his eñ est dubiũ, nõ de singularib⁹ immaterialibus. cũ iam dictum sit, q̃ nouit seipsum, quę singularem esse constat.

¶In corpore primo respondet directe quæsito q̃ sic. Secundo. tractãr quomodo.

Cõment. ¶Quo ad primũ tria. Primo respõdet quæsito affirmatiue. Deus cognoscit singularia. Probatur. omnes perfectiones in creaturis inuentę præexistunt in Deo altiori modo: cognitio singulariũ est perfectio hominis: ergo præexistit in Deo altiori modo.

50.d *43⁷.* ¶Secũdo ostendit uim huius motiui ex authoritate Aristotelis, Ratio enim ista fundat̃ in hoc: q̃ opus sit omne cognitũ à nobis cognosci à Deo: & hoc assumpsit Aristoteles contra Empedoclẽ. Tertio declarat illam particulã in conclusione adiunctam ex ui medii. scilicet altiori modo in hoc attendi dicens, q̃ nos per diuersas potentias cognoscimus singularia & uniuersalia. Deus autem simplici intellectu omnia tã materialia quàm immaterialia comprehendit, & probatur: qui

QVAEST. XIIII.

DDECIMVM sic procedit. Videtur quòd Deus nõ cognoscat mala. Dicit enim philosophus in 3. de anima, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, ut dicit Augustinus. Igitur, cum intellectus Dei nunquam sit in potentia, sed semper actu (ut ex dictis patet [c]) uidetur q̃ Deus nõ cognoscat mala.

¶Præterea, Omnis scientia uel est causa scibilis, uel causatur ab eo. Sed scientia Dei nõ est causa mali nec causatur à malo. Ergo scitia Dei non est malorum.

¶Præterea, Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, uel per suum oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus, cognoscit per suam essentiam: ut ex dictis patet [c]. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, nec; ei malum opponitur. Diuinæ enim essentiæ nihil est contrarium, ut dicit Augustinus duodecimo de ciuitate Dei. Ergo Deus nõ cognoscit mala.

¶Præterea, Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud imperfecte cognoscitur. Sed malum non cognoscitur à Deo per seipsum: quia sic oporteret quòd malum esset in Deo. Oportet enim cognitum esse in cognoscente. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonum, imperfecte cognoscetur ab ipso. Quod est impossibile: quia nulla cognitio Dei est imperfecta [c]. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur proverb. xv. Infernus & perditio corã Deo.

CONCLVSIO.

¶Deus, cum quæcunque bona cognoscat, mala etiam per bona scire oportet, quæ bonis accidunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quicũque perfecte cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quæ possunt illi accidere. Sunt autem quædam bona, quibus accidere potest, ut per mala corrumpãtur. Vnde Deus non perfecte cognoscereret bona, nisi etiam cognosceret mala. Sic autẽ est cognoscibile unumquodque secundum quod est: unde cum hoc sit esse mali, quod est priuatio boni: per hoc ipsum q̃ Deus cognoscit bona, cognoscit etiã mala, sicut per lucẽ cognoscuntur tenebrę. Vnde dicit Diony. 7. capitu. de diui. no. Quòd Deus per semetipsum tenebrarum accipit uisionem, non aliũde uidẽs tenebras quàm à lumine.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd uerbum philosophi est sic intelligendum, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem per priuationem in ipso existentem. Et hoc congruit cũ eo, quod suprà dixerat: quòd punctum & omne indiuisibile per priuationem diuisionis cognoscitur [c]. Quod contingit ex hoc: quia formæ simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro: sed in potentia tantum. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia à substantiis separatis. Deus igitur non cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

¶Ad secundum dicendum, quòd scientia Dei nõ est causa mali, sed est causa boni: per quẽ cognoscitur malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet malum non opponatur essentiæ diuinæ, quæ non est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiam suã cognoscit. Et eos cognoscens mala opposita cognoscit.

¶Ad quartum dicendum, q̃ cognoscere aliquid per aliud tantum est imperfectę cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed manũ nõ est per se cognoscibile: quia de ratiõ e

ARTIC. X. ET XI.

mali est quod sit priuatio boni. Et sic neque diffiniri, neque cognosci potest, nisi per bonum.

ARTICVLVS XI.

¶Vtrum deus cognoscat singularia.

AD VNDECIMVM sic procedit. Videtur, q̃ deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus immaterialis & actus est quàm intellectus humanus. Sed intellectus humanus propter suam immaterialitatem non cognoscit singularia, sed sicut dicitur in primo de anima, ratio est uniuersalium, sensus uero particularium. Ergo deus non cognoscit singularia.

¶Præterea. Illæ solæ uirtutes in nobis sunt singularium cognoscitiuæ, quæ recipiũt species non abstractas à materialibus conditionibus. Sed res in deo sunt maxime abstractæ ab omni materialitate. Ergo deus non cognoscit singularia.

¶Præterea, Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquantum sunt singularia, non uidetur esse in deo: quia principiũ singularitatis est materia: quę cũ sit ens in potẽtia tãtum, omnino est uisibilis deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

¶SED CONTRA est, q̃ dicitur proverbio. 16. Omnes uiæ hominum patent oculis eius.

CONCLVSIO.

¶Cum cognoscere singularia ad creaturarũ perfectionem ꝑtineat, & si non secundum eandem potentiam, Deum ipsum cognoscere singularia oportet, non quidem uniuersales illorum causas ꝑciendo, seu per applicationem uniuersalium principiorũ, sed per essentiam suam singulis propria intuendo, cum non tantum formæ, sed materiæ causa sit.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuẽtæ, in deo præexistunt secũdum altiorẽ modũ, ut ex dictis patet [c]. Cognoscere autẽ singularia pertinet ad perfectionem nostram. unde necesse est quòd Deus singularia cognoscat. Nam & philosophus pro incõuenienti habet, quòd aliquid cognoscatur à nobis, quod non cognoscatur à Deo. Vnde cõtra Emped. arguit in 1. de anima, & in 3. meta. quòd accideret Deum esse insipientissimum, si discordiam ignoraret. Sed perfectiones, quę in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & unitæ existunt [c]. Vnde, licet nos per aliam potentiam cognoscamus uniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suum simplicem intellectum utraque cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidam manifestare uolentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas uniuersales [c]. Nam nihil est in aliquo singularium, quod non ex aliqua causa oriatur uniuersali. Et ponunt exemplum. Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus uniuersales cœli, posset pronuntiare omnes eclypses futuras. Sed istud non sufficit, quia singularia ex causis uniuersalibus fortiuntur quasdam formas & uirtutes, quę quantuncunque adinuicem coniungantur, non induiduantur, nisi per materiam indiuidualem. Vnde qui cognosceret Socratem per hoc, quod est albus, uel Sophronici filius, uel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum inquantum est hic homo. Vnde secundum modum prædictum Deus non cognoscerer singularia in sua singularitate. Alij uero dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia applicando causas uniuersales ad particulares effectus. Sed hoc nihil est: quia nullus potest applicare

quæ diuiduntur in inferioribus sunt simpliciter & unite in Deo.

Annot. ¶Aduertendum quòd quamaior propositio non est uera de præexistentia formali, nisi in perfectionib⁹ simpliciter: ideo licet nostrum cognoscere singulare & sentire sit idem, litera non dixit, sentire: sed cognoscere singulare pertinet ad perfectionẽ nostram. Sentire enim non est perfectio simpliciter, nec præexistit in deo formaliter, sed uirtualiter tãtum. Cognoscere autem singulare, est perfectio simpliciter. & concludendum erat hic q̃ præexistit & in deo formaliter.

¶Quo ad secũdũ tria sunt, iuxta opiniones duas & determinationem. prima ergo opinio circa modum, quo deus intelligit singularia, stat in hoc, q̃ deus cognoscit singularia cognoscẽdo omnes causas uniuersales. Probatur hoc sufficere. Nihil est in aliquo singulari quod non ex aliqua uniuersali causa insit, ergo cognitis omnibus causis uniuersalibus cognoscitur totum singulare. Declaratur etiam exemplo in eclypsi. Refutatur hæc opinio, si deus cognoscerer singularia cognoscendo tantum uniuersales causas, ergo non cognosceret singularia in sua singularitate. cuius oppositum probatum est, consequentia probatur. Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis uniuersalibus, ut sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur quia dempta materia signata seu principio indiuiduationis, quod illud sit, cum uniuersale non esse cõstet, nunquam constitueretur singulare. Manifestatur uero hoc in homine exemplariter.

¶Secunda uero opinio stat in hoc. Deus cognoscit singularia applicando uniuersalia ad particularia. Contra applicatio non est nisi ad præcognitum, ergo applicatio uniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem illi⁹ singularis.

¶Determinatio autem est. Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quo ad primam partem sic. Scientia dei est causa rerum. ergo se extendit ad omnia, ad quæ se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedẽs cum prima cõsequentia est notum. Secunda uero probatur. quia Deus est causa non solum formę, sed materiæ individuationis. Quo ad secundam partem sic, Deus scit

ália à se per essentiam
suam ut similitudo seu
actuum principium eo-
rum. ergo essentia
sua est sufficiens prin-
cipium cognoscendi
omnia, quæ per ipsum
fiunt etiam in singula-
ria. ergo cognoscit sin-
gularia per suam essen-
tiam. Antecedens pa-
tet ex circumscripta
tia uero ex terminis &
probẽne primæ par-
tis patet. Vltimo decla
ratur tota ratio exem-
plo scientiæ artificis, fi
ngimus quòd ut cau
si formæ & materiæ
artificiati.

Annot. ¶Aduerte, q tota determinatio huius litteræ supponit Deum esse causam proximam materiæ primæ : de quo, quia infertius erit specialis quæstio, suppeditatu nunc, hoc ẽti concesso reliqua clara fiunt & indubitata.

¶ In responsionibus ad argumenta multa dicenda sunt, sed non hic, sed infertius in locis propriis patebunt,

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum duodecimum.

Cõment. TItulus clarus. In corpore rei. Prio videt quæ sito absolute. Secũdo specialiter de scientia uisionis. Tertio assignat causam utriusque conclusionis.

¶ Quo ad primum cõclusio responsiua de scientia absolute est. Deus scit infinita. Probatur. Deus scit omnia in actu, & omnia, quæ sunt in potentia tam sua quàm creaturæ: ergo scit infinita. Patet sequela. omnia ista cõstant esse infinita.

¶ Quo ad secundum, an scientia uisionis sit infinitorum: duo dicit. Primo refertur opinio negatiua, cum eius motiuo: generatio nec est ætẽrna à parte añ, nec à parte post. ergo quæ sunt erunt & fuerunt sunt finita: ergo scientia uisionis non est infinitorum. Secundo conſutatur motiuum: & probatur conclusio affirmatiua. Cogitationes & affectiones creaturæ rationalis multiplicabunt ætemo à parte post: ergo scientia uisionis est infinitorum. Et sic opinio prima non sustinuit omnem generationem, sed eã tantum, quæ ex cæli motu pendet: & ideo errauit.

¶ Quo ad tertiũ assignatur propter quid Deus nouit infinita absolute & scientia uisionis sic cognitio se extendit secundum extensionem formæ quæ est cognitionis principiũ: ergo cognitio Dei est secundum extensionẽ essentiæ suæ: ergo extendit se ad infinita etiam secundum quod

97. 3.q.x.ar. 3. Et.1.d. 30.q.1.a. Et uer.q. 2.ar.2.ad argu. c. 4m. Et. 1. cõtr.a. c. 69. & 71. Et 02 phi.3.c. 835.

plicare aliquid ad alterum, nisi illud præcognoscat: unde dicta applicatio non potest esse ratio cognoscendi particularia, sed cognitionem singularium præsupponit. Et ideo aliter dicendum est, quòd cum Deus sit causa rerum per suam scientiam, ut dictum est, tantum se extendit scientia dei, inquãtum se extendit eius causalitas c. Vnde, cum uirtus actiua Dei se extendat non solum ad formas, quibus accipiuntur ratio uniuersalis, sed etiam usque ad materiam (ut infrà ostẽdetur) necesse est quòd scientia Dei usque ad singularia se extendat, quæ per materiã individuantur. Cum enim sciat alia à se per essentiam suam inquantum est similitudo rerum uel ut principium actiuum earũ: necesse est quòd essentia sua sit principiũ sufficiens cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt, non solum in uniuersali, sed etiam in singulari. Et esset simile de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & non formę tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, cp intellectus noster speciem intelligibilem abstrahit à principiis individuantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus non potest esse similitudo principiorum individualium d. Et propter hoc intellectus noster singularia non cognoscit e. Sed species intelligibilis diuini intellectus, quæ est Dei essentia, non est immaterialis per abstractionẽ, sed per seipsam, principium existens omnũ principiorum, quæ inerant rei compositionem, siue sint principia speciei, siue principia individui. Vnde per eã Deus cognoscit non solum uniuersalia, sed etiam singularia.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis species intellectus diuini secundum esse suũ non habeat conditiones materiales, sicut species receptæ in imaginatione & sensitiua mẽ uirtute se extendit ad immaterialia & materialia, ut dictum est f.

¶Ad tertium dicendum, quòd materia licet recedat à Dei similitudine secundum suam potentialitatẽ, tamen inquantum uel sic esse habet similitudinem quandam, retinet diuini esse.

ARTICVLVS XII.

a ¶Vtrum Deus possit cognoscere infinita.

AD DVODECIMVM sic procedẽtur. Videtur quòd Deus nõ possit cognoscere infinita. infinitum enim secundũ quod est infinitum, est ignotum: quia in finitum est cuius quantitatem accipienti bus semper est aliquid extra assumere. ut dicitur in tertio physico. Augustinus etiam dicit in 12. de ciuitate dei, quòd quicquid scientia comprehenditur scientis comprehensione finitur. Sed infinita non possunt finiri. Ergo non possunt scientia Dei comprehendi.

¶ Si dicatur quòd ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt. Contra. Ratio infiniti est, quòd sit impertransibile, & finiti qđ sit pertransibile, ut dicitur in tertio physicorum. Sed infinitum non potest trãsire nec à finito, nec ab infinito, ut probatur in sexto physicorum: Ergo infinitum non potest esse finitum finito, neqꝫ etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientię dei, quę est in finita.

¶Præterea, Scientia dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est quòd sit mensuratum. Ergo infinita non possunt sciri à deo.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus duodecimo de ciuitate dei: Quamuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis ei, cuius scientię non est numerus.

CONCLVSIO.

¶Cum deus sciat omnia quæ sunt in actu, & in potentia tam sua quam creaturæ, seu infinita, seu finita uisionis necessario scit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (cum Deus sciat non solum ea, quę sunt actu, sed etiam ea, quę sunt in potẽtia uel sua uel creaturę, ut ostensum est e: hęc autem cõstat esse infinita:) necesse est dicere, quòd deus sciat infinita. Et licet scientia uisionis, quę est tantum eorum, quę sunt, uel fuerunt, non sit infinitorum, ut quidam dicunt. cum non ponamus mundum ab æterno fuisse, nec generationem & motum in æternum mansura, ut individua in infinitum multiplicentur: tamen, si diligentius consideremur. necesse est dicere quòd deus etiam scientia uisionis sciat infinita. Quia deus scit etiam cogitationes & affectiones cordium. quæ in infinitum multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus absq; fine. Hoc autem ideo est, quia cognitio cuiuslibet cognoscentis se extendit secũdum modum formæ, quæ est principium cognitionis. Species enim sensibilis, quæ est in sensu, est similitudo solum unius individui: unde per eam solum individuum cognosci potest. Species autem intelligibilis in tellectus nostri est similitudo rei quantum ad naturam speciei, quæ est participabilis à particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per speciem intelligibilem hominis, cognoscit quodãmodo homines etiam infinitos, sed tamen non inquantum distinguum ab inuicẽ, sed secundũ quod communicant in natura speciei, propter hoc cp species intelligibilis intellectus nostri non est similitudo hominum quantum ad principia individualia, sed solũ quãtũ ad principia speciei. Essentia aũt diuina, per quam intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiens omnium, quæ sunt, uel esse possunt, non solum quantũ ad principia cõmunia, sed etiã quãtum ad principia propria uniuscuiusque, ut ostensum est g. unde sequitur cp scientia Dei se extẽdat ad infinita, etiã secundum quod sunt admuicem distincta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, cp infiniti ratio congruit quantitati secundum philosophum in 3. physi. De ratione aũt quantitatis est ordo partium. Cognoscere ergo infinitum secũdum modũ infiniti, est cognoscere partem post partẽ. & sic nullo modo contingit cogno ci infinitum. Quia quantacunque quãtitas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipientem. Deus autẽ non sic cognoscit infinitũ, uel infinita: qua si enumerando partem post partem, cum cognoscat omnia simul, nõ succedsiue, ut suprà dictum est e. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd transitio importat quandã successionem in partibus. Et inde est, quòd infinitum trãsiri nõ potest. neque à finito, neque ab infinito. sed ad rationem comprehensionis sufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehendentem. Vnde non est cõtra rationem infiniti, quod comprehendatur ab infinito. Et sic qđ in se est infinitum, potest dici finitum scientiæ Dei, tãquam comprehensum, non tamen tanquam pertransibile.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia Dei est mensura rerũ non quantitatiua: qua quidem mensura carent infinita: sed qua mẽsurat essentia & ueritatem rei. Vnumquodque enim inantũ habet de ueritate suæ naturæ, inquantũ imitatur Dei scientiam: licet artificiatum inquantum concordat arti. Dato autẽ cp ellent aliqua infinita actu secundum numerũ, puta infiniti homines, uel secundum quantitatem continuam, ut si esset aër infinitus (ut quidã antiqui dixerunt) tamen manifestum est cp haberent esse determinatũ & finitum e: quia esse eorum esset limitatum ad aliquas determinatas naturas, unde mẽsurabilia essent secũdum scientiam Dei.

ARTICVLVS XIII.

a ¶Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.

AD DECIMVM tertiũ sic p̃cedit. Videtur cp scię tia Dei nõ sit futurorũ cõtingentiũ. A cã enim necessaria, p̃cedit effectus necessarius: sed scięntia Dei est cã scitorũ, ut supra dictũ est e. Cũ ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria, non ergo scientia Dei est contingentium.

¶Præter

¶Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Deus cognoscit futura contingentia. Probatur. Deus scit omnia non solum quæ sunt actu, sed quæ sunt in potẽtia sua & creaturæ: ergo scit futura contingentia. Antecedens patet ex dictis, consequẽtia probatur: quia quęcunq; horum sunt contingentia futura nobis.

Annot. ¶Aduerte cp ista additio scilicet nobis: non ponitur ut limitatio, aut cõditio diminuens rationem futuri, sed ut declaratio : hæc enim sunt futura simpliciter: quia sunt scitu seipsa futura, & nõ tantũ quo ad nos. Sed declarãtur futura simpliciter, per futura nobis: quia sunt futura secundum illam mensuram durationis qua nos mensuramur, scilicet secundum tempus: & non secundum æternitatem, ut infrà patebit.

Cõment. ¶Quo ad secũdum ponuntur duo modi, quibus contingentia futura subduntur diuinæ cognitioni, differenter tamen. Et sic ponitur hęc conclusio. contingen-

tia futura cognoscuntur à deo prout sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis, sed primo modo certe, secũdo modo uero inquãtum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo cõtingẽtia futura secũdum duplicem statũ, scilicet in actu, & in potẽtia causarum: & ponẽdo differentias tres inter hos status. Prima est quo ad differẽtiam temporis: quia ut in actu, habet rationẽ præsentis: ut in potẽtia, futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia ut in actu, habet rationem determinati ad unum, ut in potẽtia, contingentis ad utrãque partem. Tertia quo ad cognitionẽ: quia ut in actu, potest subdi certæ cognitioni, ut patet de uisione corporalium in potẽtia nõ nisi cõiecturæ &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

Annota. ¶Aduerte hic, q aliud est loqui de natura cõtingentiæ & aliud est loqui de statu cõtingẽtię. Cum enim cõtingẽtia sit differẽtia entium nõ accidẽtalis, sed substantialis: sũt unũ quodq; secũm propriã naturã in seipso est ens cõtingẽs, uel necessariũ &c. & natura rei nõ uarietur, sed sit eadẽ in actu & in potẽtia. oportet q res cõtingens siue sit in actu & præsens, siue in potẽtia & futura, semper sit naturæ contingẽtis: ac per hoc differẽtia posita in litera inter cõtingens in actu & in potẽtia præsens & futurum, non est differẽtia naturæ: quasi aliam naturam habeat ſic, & aliam ſic. sed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim una eadem natura, sua natiue salua, diuersos habere status in actu & in potentia, præsentis & futuri. &c. Status enim actualitatis est status determinati ad alterã partem cõtradictionis: status uero in causa est utrãliber, est status indeterminationis. Constat autem quòd cõtingentia fe tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res cõtingens ut futura & in potẽtia dicitur habere rationẽ contingentis quo ad statum, ut præsens autem in actu dicitur habere rationẽ necessarii quo ad statum. Rursus res quan tuncunq; contingens, ex statu præsentiæ cõtrahit quendam necessitatis modũ ex suppositione status ad ipsum sub tali statu pertingentem, ut patet ex primo perihermenias: quia unũquodq; quod est quando est necessario est. Res autem ut futura seu in potẽtia, cum non sit, talem necessitatis modum nõ contrahit, sed cõtingens & in statu cõtingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur: cp contingens ut præsens potest subdi infallibili & certæ scięntiæ, & in calce responsionis ad secũdum dicitur, q ut sic est necessarium.

Cõment. ¶Quo ad tertium primo ponitur modus, quo deus hæc nouit, scilicet simul. Et quoniam ex eadem radice pendet ratio quare deus hæc cognoscat, ideo in litera propositio modo simultatis ex eius causa, propter etiam quid quæstiæ conclusionis ostẽditur. Propterea formato cõclusionẽ cõtinentem etiam modũ & causam: & ponatur hæc conclusio, deus cognoscit omnia futura contingentia secũdum statum quo actu sunt, ab æterno simul. Probatur, æternitas tota simul existens ambit totum tempus: & Dei cognitio mensuratur æternitate: ergo & simul quæ successiue fiunt nouit, & omnia quæ sunt in tempore tunt præsentia Deo ab æterno: non solum quia rationes eorum habet præsentes apud se, sed quia eius intuitus ab æterno fertur supra omnia, ut sunt in sua præsentialitate, ergo contingentia et am inquantum secundum suam præsentialitatem subdun tur diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur à Deo. Antecedens quo ad secundam partem probatur: quia esse Dei mensuratur æternitate.

¶Quo ad quartũ. Correlariũ est quod ex his patet, quòd hæc duo stant simul, scilicet quòd aliquid sit futurum contingens, & quòd certitudinaliter cognoscatur: quia secundum diuersos status hæc insunt. Subdi enim certæ cognitioni conuenit ei, secundũ qp est actu : sic enim terminat diuinũ intuitũ: esse uero cõtingens, futurũ cõuenit ei, secundũ qđ est in causis suis, ut iam patet ex dictis.

Annot. ¶Circa dicta in hoc articulo aduertendum est, quòd hic sunt duo dicta dubitabilia. Primum & præcipuum est ratio adducta ex parte æternitatis. secundum est ratio inclusa ex parte rationũ rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quòd omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solum propter rationes rerum quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur &c. ubi manifeste duæ causæ assignãtur: quòd res sint præsentes deo ab æterno, scilicet rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti, id est, ut cognita cognoscenti. Per æternitatem autem ut coexistentia coexistenti. Primo ergo examinabitur, & cum Dei lumine ac diui Thomæ suffragijs defendetur principalis ratio de æternitate. Secũdo ratio inclusa de rationibus rerum.

Quæsti.
1 *Num omnia, quæ sunt in tempore, sint præsentia æternitati.*
2 *Num ideo futura contingentia nouit Deus certe, quòd præsentia coexistant eius æternitati.*

¶Circa rationem de æternitate duo uertuntur in dubium. Primo illa propositio, omnia, quæ fiunt in tempore sunt præsentia æternitati. F Secundo applicatio huius ad conclusionem intentam, scilicet quòd ideo Deus cognoscit certe contingentia futura.

¶ Contra propositionem ergo illam Scotus in primo di. 39. arguit quadruplici ter. Primo, quòd non est, nulli potest coexistere: sed futura non sunt: ergo, maior probatur: quia coexistere dicit relationem realem.

gens futurum est scitum à Deo.

F Secundo, si omnia coexistũr æternitati, ergo oĩa sunt simpliciter in actu, ergo non possunt postmodũ poni in actu: patet prima consequẽtia probatur : quia quod habet esse in actu in seipso respectu causæ primæ, est simpliciter in actu: quod enim est tale respectu primæ causæ, est tale simpliciter.

F Tertio : quia si sic est, ergo festo mea crastina bis produceretur à Deo, probatur consequentia: quia tam est præsens in seipsa æternitati, ergo producẽtur: & adhuc non est, ergo, producenda &c. F Quarto & est confirmatio primi: & destructio exempli Sancti Thomæ in primo contra gent. ca. 67. & fundamenti eius.

435.

Coexistentia fluentiũ circa stãs, exigit existentiã utriusq; extremi pro eadem mẽsura durationis. sed impossibile est, cp duo instantia temporis simul existant in eadem mensura durationis. ergo impossibile est quòd coexistant simul alterũ extremo, scilicet æternitati. Maior patet in centro & in circumferentia punctis, si fingamus punctã illa non fiare, sed fluere. Certum est enim quòd singula quãdo essent coexistẽrent centro, sed nunquam simul, non ex defectu centri, sed ipsorum: quia scilicet simul non sunt, & ita est de æternitate & tempore.

¶ Contra applicationem rationis ad conclusionem, argut ideo Scotus ibidem tripliciter. Primo sic, festo mea futura ut futura est, aut scitur à Deo certe, aut non: si sic, ergo non oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc ut certe sciatur: si non, ergo aliter nouit Deus facta quàm fienda contra Augustinũ quinto super Genes. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cum facta erit dicta festio, certe scietur à Deo. Secundo sic, scientia Dei non accipit certitudinem ab alio obiecto quàm propria essentia. ergo non est certa ex hoc quòd festio est in actu, sed aliunde. Antecedens probatur: quia alioquin intellectus diuinus uiteretur. Tertio sic. Æquum angeli secundum istos coexistit toti tempori. ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶Ad has obiectiones respondendo præmitto, quòd iste locus ab aduersantibus indicatur plenus contradictionis & erroris, à sequentibus autem doctrinam sancti Thomæ reputatur adeo obscurus, ut neminem hactenus uiderim, siue scripto siue uerbo assertiue tueri hoc dictum: & me iam annis forte quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dum super commentatione huius articuli meditarer, illuxit (ut arbitror) diui Thomæ ope, ueritas plana & in manifesto posita: & ideo pauciſſimus uerbis pertranſita. Sciendum est igitur primo ad euidentiam terminorum, quòd esse præsens, seu coexistere æternitati, formaliter loquendo, abstrahit à præsentia cogniti ad cognoscentem. Quoniam si æternitas esset res non cognoscitiua, & lapis quandoque esset: esset ibi uera præsentia siue coexistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quòd fermo est de esse rerum, quæ fiunt in tempore, non obiectiuo, nec potentiali &c. sed de esse in actu in rerum natura secundum seipsas extra causas suas: ita quòd festio mea præsens est de coexistentia reali contingentiũ in actu ad æternitatem: & sic quum dicitur omnia esse præsentia æternitati, intelligitur ly sunt, aut consignificat nunc temporis, aut nunc æternitatis. Et similiter ly ab æterno : aut ly semper : aut tenetur syncathegoreumatice, id est quòd distribuat pro omni temporis differentia : aut eathegoreumatice, id est quòd importet semiternitatem perfectam quæ importatur in æternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsæ, secundo autem uere. Verum quippe est & indubitatum primum instans huius horæ esse in nunc æternitatis. Et similiter uerum est, ultimum instans istius horæ, non in hoc nunc temporis

temporis quod est principium huius horæ, sed in nunc æternitatis eodem esse, pro alio tamen instanti temporis, ut de se patet. Et propterea non inconuenit duo contradictoria secundum nunc temporis esse in eodem nunc æternitatis &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo ex eo quòd hic omnia dicta ueritatem & consonãt. Cum enim nunc siue temporis, siue æternitatis nõ possit distingui in præsens, præteritum, & futurũ, sed præsens tantum est demonstrando in actu signato nunc æternitatis: uerũ est dicere, omnia æternitati esse præsentia, ut patet dicẽdo, omnia in nũc æternitatis sunt præsentia æternitati. Et similiter consignificando in actu exercito nũc æternitatis. Verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dum respicit ly sunt, & ex cõsuetudine nostra puta cõsignare oportere nunc temporis. Secundo ex eo ꝙ sic optime redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc nãq; quod omnium existentiæ temporales secundũ nũc æternitatis sumptæ sunt præsentes æternitati, optime ac directe sequitur, quòd illi usioni, quæ æternitate mensuratur, omnia secundum suas existentias simul simultate instantanea æternitatis sunt præsentia. Ac per hoc usio illa, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

¶Et confirmatur: quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens usioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quòd illud usibile sit, & adsit pro mensura durationis quæ mensuratur & est ipsa usio: ita ad hoc ꝙ aliquid sit præsens secundũ se diuino cõspectui, exigitur ꝙ sit & adsit secundũ illã durationis mensuram, qua mensuratur usio diuina. hæc autẽ est æternitas. ergo sat est ꝙ sint secundũ æternitatem sumpta, præsentia & non præterita aut futura, quãuis secundũ tẽpus sumpta sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, contra illam propositionem, Omnia sunt præsentia deo ab æterno. Omnes enim laborant in æquiuoco accipientes res ut sunt in tempore, uel instantibus: cum tamen hic sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus: ut sunt seu utuntur æternitate. ¶Et per hæc eadem patet responsio ad argumenta quæ afferuntur à Capreolo in 3 d. primi, ex Aureolo.

¶Ad obiectiones autẽ secundo loco cõtra applicationem rationis ad propositum, respondetur, & ad primã, quum dicitur. Sessio mea crastina ut futura aut scitur certe, aut non. respondetur distinguendo: ꝙ quia ista sessio futura ut futura, non habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter cõparari. Vno modo ut indeterminatas ad producendam crastinam sessionẽ meã, uel eius negationem. Alio modo ut determinatas ad illius productionem magis quàm oppositiue: cũ exclusione oppositi. Futura primo modo nõ sumuntur ut futura, sed ut futura penitus contingentia: Futura autem secundo modo sumuntur quidem ut futura, sed declinant ad contingentia: secundum ꝙ determinario causarum ad alterum partem magis uel minus, uel totaliter exigit. Futura igit cõtingẽtia ut futura ex causis indeterminatis nõ sunt scibilia, ut in litera dicitur, nec à deo, nec à quocũq; quia nõ sunt entia, nec in actu, nec in potentia, magis ipsa quàm opposita. Ex causis autẽ determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationẽ causarum. Et quũ dicitur: ergo deus aliter nouit facta quàm fienda. simpliciter negatur consequentia, quia ly aliter in autoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in deo non uariatur.

¶Ad probationẽ autẽ superfluũ est respõdere, adeo puerilis uidetur. dicit enim: cognoscit autẽ cessionẽ certitudinaliter deus: quũ illa fuerit actu. quis eñ igno rat deo nullã accedere cognitionẽ, unde debet dicere, & tamẽ cognoscit illã certitudinaliter secundũ eius actualẽ existentiã. sed hoc non probat cõsequẽtiam. Aliud est enim ꝙ aliter se habeãt res ut factę, quàm ut fiẽdæ ad dei cognitionẽ: & aliud ꝙ aliter deus nouit facta ꝙ fiẽda. Illud enim est uerũ in materia cõtingẽti loquẽdo, hoc autẽ est falsum. Illud significat ꝙ res aliã dispositionẽ habet ut facta, & aliam ut fiẽda: quia ut facta inducit necessitatẽ quãdam, ut fienda non. Et sic ut facta est scibilis certe, ut fienda non. Et rursus ut facta potest certum intuitum dei terminare, ut fienda non.

¶Ad secundã dicitur, ꝙ aliud est scientiã dei capere certitudinẽ ex sessione fortis, & aliud est sessionẽ fortis nõ esse capacẽ ut sit terminus certe dei notitiæ, nisi secundũ ꝙ est in se certa. Primũ enim incõuenit. Secũdũ autẽ est necessariũ. Primum nõ habetur ex litera, sed secundum. quare cõceditur tota ratio, utpote nihil contra nos dicens: sed supponens falsum, scilicet quòd ex hac positione habeatur, quòd scientia dei capiat certitudinem ab alio obiecto quàm subiecta sua: deberet enim supponere, quod exigit certitudinem etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, non solum in substantia sua. hoc enim hinc habetur & non quod capit certitudinem ab alio.

¶Ad tertiã dicitẽ, ꝙ dupliciter deficit. Primo: ꝙa cognitio angeli, qua cognoscit tẽporalia, nõ mẽsuratur æuo, & ideo ratio nihil infert. Secundo: qura repræsentatio singulariũ temporaliũ per principium cognitionis angelicæ, scilicet speciei intelligibilis non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est quòd futura contingentia naturaliter sciant angeli, ut inferius patebit.

¶Num quia rationes omnium rerum, seu ideæ sunt in mente diuina præsentes, ideo omnia futura contingentia nouit certe.

Quæstio. CONtra secũdã autẽ rationẽ cõclusionis, scilicet quia deus habet apud se rationes omniũ rerũ: arguit Scotus ubi supra, interpretãs per rationes rerũ ideas earũ quadrupliciter. Tũ quia rationes extremorũ quãtũcũq; perfectæ, nõ pariũt notitiã cõpositionis eorũ cõtingẽtis. Tũ quia mere naturaliter ante omnẽ determinationẽ uoliti as diuinæ repræsentãt: quando adhuc cõtingẽtia determinata nõ sunt. Tũ quia ex eadem radice sequitur quòd eodem modo sunt cõtingentium futurorum de facto & non futurorum, sed simpliciter possibiliũ. Tũ quia non magis repræsentãt hoc fore illo tẽpore quàm alio ex eadẽ radice. ¶Ad huius difficultatis solutionẽ præmittẽda sunt tria. *1* Primo ꝙ licet idea & ratio se habeant sicut superius & inferius: quoniam idæa est terminus tantũ intellectus, ratio autẽ cõtis est, & ad terminũ, & ad principiũ intellectionis. Quia tñ ut in q̃stione sequẽte dicitur, principiũ intelligẽdi in deo nõ pluralitatur, sed terminus in intelligẽdo creaturas: & in litera pluraliter dicit rationes rerũ esse apud deũ præsentes: licirco merito per ly rationes, rerũ interpretamur ideas earum, quas cõstat comparari ad intellectum diuinũ ut quod intelligitur: & ut quo: ut in sequenti q̃stione dicitur. *2* Secũdo præmitto quòd hæc quæstio nõ coincidit cũ illa, an per eandẽ ideam deus cognoscat subiectã & accidẽtia: quoniã aduertãti per has argumẽtationes inten- dunt inferre, quòd nec per eandem, nec per diuersas ideas deus cognoscit cõplexionem cõtingentem. Hæc dixerim, ne quis credat anticipari hic quæstionem ibi tractandã. Sed disputatur hic, ꝙ ideæ non se extendunt ad præsentãdum complexionem cõtingentem: quod potius cliter in sequenti quæstione dilucidandum, sed propter rationem S. Thomæ hic inclusam, & à Scoto, Aureolo & Gregorio in hac materia impugnatã, hoc in loco tractanda usa est. Præmitto tertio, quòd licet fecũdum uiam tenentium quòd ideæ nõ sunt idem cũ subsistentia diuina, hoc sit dicitur, aut impossibile, apud tenentes tamen ideas esse ipsam diuinã essentia, facillime patet ideas fe extẽdere ad repræsentãdas ueritates cõtingẽtes. Cũ enim essentia diuina sit & ratio intelligibilis omnia ut principiũ, & ratio intelligibilis omnia ut obiectũ, ut patet ex suprædictis: & ipsa ut principium seu species intelligibilis sit etiam secundum Scotum hic sufficiens repræsentatiuum omniũ etiam ueritatũ contingentiũ: oportet ꝙ ipsummet ut obiectũ sit etiã sufficiens ratio omnium etiam ueritatum contingentium, alioquin ipsa ut obiectum non adæquaret seipsam ut speciem intelligibilem, quod est impossibile. Et hic cum ideæ sint ipsa essentia ut est obiectiua ratio rerum, consequens est quòd se extendant etiam ad ueritates contingentes.

¶His præmissis dicitur, ꝙ cum apud S. Thomam ideæ sint ipsa essentia dei ut est obiectiua rerum ratio: optime dictum est, ꝙ quia rationes seu ideas rerum præsentes apud se habet deus, ideo nouit omnia futura cõtingentia certe. Vnde ad primam obiectionẽ simpliciter negandum est assumptũ. Potest tamẽ pro claritate doctrinæ distinguiri: ꝙ idea alicuius quidditatis potest dici dupliciter per secta. Vno modo ut perfectio dicit modum intrinsecũ rei cuius est, & sic uerũ est assumptum: quia quantumcunque perfecte repræsentetur homo secundũ omnem scilicet suæ intrinsecæ entitatis modũ, nunquã repræsentaretur coniunctio eius cum sessione seu fortuita inuentione thesauri. Alio modo ut perfectio dicit totalitatem omnimodam rei: & sic falsum est assumptum: quoniã ut homo repræsentatur secundum omne esse suum: hoc enim est totaliter repræsentari, quia secundum omnia sua esse necesse est, ꝙ repræsentetur secundum esse quod habet in tali, & tali coniunctione contingenti. Sic autem perfecte repræsentãt ideæ diuinæ res, & ideo assumptum in proposito est falsum.

¶Ad secundũ autẽ & reliqua negatur antecedẽs, quod est radix omniũ, scilicet quòd ideæ mere naturaliter repræsentẽt quicquid repræsentãt. Dicimus namq; ꝙ aliqd repræsentẽt mere naturaliter, puta quãdtates rerũ: & aliquid nõ mere naturaliter, sed naturaliter ex suppositione libera, scilicet existẽtias rerũ & cõiũctiones cõtingentes. Illa enim repræsentãt ante omnẽ actũ uoliti atis diuinæ: illa autẽ suppositã libera determinatione diuinæ uoluntatis ad alterã prẽ cõtradictõis, ut ipsemet Scot⁹ acceptat de repræsentatione horũ in essentia, ut rõne in telligẽdi. Et sic patet ex tera ruere: eqm nõ eodẽ mõ se habẽt ad futura, & nõ futura, & ad hoc tẽpus & aliud, sed determinate sunt ex suppositã uoliti ate diuina.

¶Et per hæc patet responsio ad argumenta Gregorii cõtra idẽ in 38. dist. primi.

1 ¶*Num diuina scientia sit causa necessaria.*

2 ¶*Num scita à Deo sint contingentia propter causas proximas, necessaria autem relata ad diuinam scientiam.*

IN respõsione ad primũ aduerte, ꝙ duo ex ea habẽtur ambigua. Primũ est, ꝙ scientia dei, ꝙ est pria cã est necessaria. Secũm est, ꝙ scita, deo sunt cõtingẽtia, propter causas proximas, necessaria autẽ relata ad scientiam Dei. Et quãuis secunda pars huius dicti non habeatur hic formaliter, explicatur tamen formaliter in responsione ad secundum, & tertium.

¶Contra primum enim dictum manifeste obstat libertas diuinæ scientiæ respectu creaturarũ tacibilitiũ: & diuinæ causalitatis. Deus eñ libere fecit scibilem factionem creaturarum: quia ipsam uoluit, si ipsam noluisset, nec à deo, nec ab alio scirẽtur. Et ex eadem radice patet quòd est causa libera. Igitur scientia Dei respectu eorum, quæ fiunt, ut sic nec est necessaria quo ad scire, nec quo ad causare: eõno igit falsum est, ꝙ scitia Dei, quæ est prima eã, est necessaria.

¶Contra secũdũ autẽ dictũ obijcit. aut intẽdit ꝙ unũ & idẽ in se est cõtingens & necessariũ simul. f. ꝙ cõtingẽtia hẽat à causis ꝙpriis, necessitatẽ uero à ꝙa prima. Et hoc est impossibile. ꝙa cõtingẽs & necessariũ sunt differẽtię substãtiales entiũ & oppositæ, ut patet: ergo ipossibile est ꝙ idẽ sit cõtin gẽs & necessariũ se cũdit idẽ, ꝙrũ cũq; ad diuersas cãs cõparet. & tenet sequla, ꝙa nã rei nõ mutat in sepp diuersitatẽ habitudinis ad diuersas cãs. Aut intẽdit, ꝙ res in se cõtingẽs ad primã cãm, habet habitudinẽ necessariã. Ad cãs autẽ ꝙximas habet habitudinẽ cõtingentẽ, seu cõuersõ, ꝙ prima causa habet habitudinẽ necessariã ad effectũ in se cõtingẽtẽ. Causæ uero ꝙximæ habẽt habitudinẽ cõtingẽtẽ ad effectũ. Et cõtra hoc arguit Scotus in 1. dist. 2. q. 2. & dist. 8. q. 4. & dist. 39. in hac qõne 4. Primo sic. Causa, quæ mouet inquantũ mota, si necessario mouetur, necessario mouet: sed oĩs cã secũda monet seu agit inquantũ mota à prima. ergo, si necessario mouet à prima, necessario quoq; mouet ipsa: & sic nulla dat cã cõtingẽs.

¶Præterea, Causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum quam causa posterior: ergo in illo priori, causa prima dabit effectui necessitatẽ. Igitur in secũdo instanti naturæ causa proxima non potest eidem dare cõtingentiã.

¶Præterea, Omnis effectus contingens causę secundæ põt produci à deo immediate, stante identitate naturæ illius effectus. ergo esset contingens

sublatis causis secundis: à sola prima causa dependens. ergo.

¶Præterea, Deus de facto multa contingentia immediate produxit: ergo res non sunt contingentes ex proximis causis, sed à prima causa principaliter.

¶Ad huius difficultatis euidẽtiam sciẽdum, quòd de radice unde oritur contingẽtia dispũtare directe non spectat ad hunc locum, in quo de contingẽtibus in eo quòd scitis, non in eo quòd causatis est quæstio, sed spectat partim ad quæstionem decimã nonam, in qua de uoliti ate Dei ut causa est rerum quærẽtur: quoniã scientia non causat nisi determinata à uoluntate: partim ad quæst. 15. in qua de necessitatione inferiorũ à superioribus corporib⁹ disputatur. Sed quia in hoc primo argumento litteræ agitur de contingẽtibus in eo quòd causatis à scitia Dei: quia illa scientia est non solum scientia, sed causa scitorum. & in responsione dicitur nõ solum quòd stat causam proximã esse contingentẽ & remotam necessariam: sed ꝙ stat etiam causam simpliciter primã esse necessariam, & hoc sibi reputant impossibile, ideo duo agenda sunt. Primo agetur de hoc in cõmuni an repugnẽt ista. Secundo ostẽdetur quid de facto sit: quomodo scilicet deus est causa necessaria, & quis sit sensus huius litteræ.

¶Quo ad primũ ne simus in æquiuoco, necessarium dupliciter sumitur ad propositum, primo modo simpliciter: scilicet ꝙ omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, ꝙ scilicet nõ potest mutari de hoc in oppositũ: quãuis absolute potuisset esse oppositũ, & non hoc. In litera de utraq; necessitate fit mẽtio respõdendo ad primũ. De necessitate quidẽ simpliciter, quum dicitur in cõmuni, ꝙa causa remota potest esse necessaria & effectus cõtingens, & exẽplificatur de motu solis, quem constat numerari à philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate autẽ immutabilitatis: quum in speciali de scientia dei dicitur, ꝙ est causa necessaria. Nõ enim est necessaria causa simpliciter, cũ potuisset nõ esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: qa ex quo determinata est ut causa sit, & ad tales effectus tantum producẽdos, nõ potest mutari. In proposito igitur dico quòd non repugnat effectum esse contingentẽ & causam remotã, siue illa ponatur prima simpliciter, siue nõ esse simpliciter necessariam. Et hoc cõuincitur in syllogismis, ubi concluso cõtingens sequitur ex maiore necessaria, & minore contingente, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendent. Cõuincitur etiã ratione: quia pluralitas ab uniformitate, motus ab immobili, differme ab uniformi oportet ꝙ procedat. Sed contingens habet rationem pluralitatis, motus, & differmitatis: quia potest aliter se habere. Necessarium autem unius immobilis, & uniformis: quia impossibile est aliter se habere. ergo cõtingens à necessario, & non econuerso procedit naturaliter: ac per hoc nõ repugnat, sed cõsonat contingenti, ꝙ à simpliciter necessario ortum habeat. Conuincitur etiam euidentia casualium, quæ apud nos accidũt, ut in litera dicitur: nisi quis neget ueram contigẽtiam in istis inferioribus. Suadẽt quoq; authoritate Arist. & Auer. & pluriũ philosophorũ.

¶Nec sustinẽdus est Scotus in 2. dist. 1. q. 1. dicens ꝙ philosophi cõcesserũt hanc duo cõtradictoria, dicẽdo aliquid cõtingenter fieri, & primã causam necessario causare. Nec rationes eius hoc deducũt. Vnde ad primã, quæ est cius Achilles, quã toties replicauit, respõdet ut ex dupli capite. distinguitur enim primo ly inquãtum mota ab anima: aut ostendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa, ꝙ stio implicat in adiecto. si enim causa secunda est causa: ergo nõ præcise mouet, quia mota: sed etiã ex se aliquid cõfert. Et si præcise mouet, quia mota, nihil ex se cõfert & sic nõ est causa. Si uero cõcausam: principalẽ tamẽ, negatur assumptũ: quoniam stat ꝙ necessario mouetur, & nõ necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secũda secundũ modum ipsius causæ secũdæ. Et sic, licet à prima causa moueatur necessario secũda, recepta tamẽ motio in secũda: sã secũda causa imaginetur cõtingens modificatur cõtingentiã recipientis. Et quoniã prius natura modificatur ꝙ impellat ad mouendũ, motio illa iam modificata ad causam cõtingentẽ: mouebit secundã ad mouendũ nõ necessario, sed cõtingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis: possibilis tamẽ deficere, motio illa iã modificata ad naturã causæ secundæ, mouebit illã secundã ad mouendũ nõ necessario, sed ut in pluribus iuxta modum proprii ipsius causæ secũdæ, & nõ primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificij ex uno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia altera distinctione, scilicet aut motione præuia proprię actioni: sicut aqua calefacit calefacta ab igne. Aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem. Primo modo dato ꝙ esset uera aut sustentabilis, secũdo tamẽ modo sustineri nõ potest dicta propositio: quoniã causa cooperans intrinsece, cooperatur unicuiq; secundũ modũ eius, cui cooperatur. Talis est autẽ cooperatio primæ causæ, de qua scripsi, ꝙ attingit à fine usque ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modũ cuiusque cooperãs unicuique. Ad secundam uero obiectionẽ dicitur, ꝙ illa prioritas uniuersaliter nõ est secũdũ aliquã quasi durationẽ naturæ, ut in uno instãti naturæ effectus attingat à prima causa, & in alio à secũda, ut argues imaginat: sed est secũdũ indepẽdẽtiã & immediationẽ uirtutis: qa prior indepẽdẽtius & immediatius immediatione uirtutis attingit effectũ quàm secũda: in eodẽ tamẽ instãti naturæ effectus ab utraq; attingitur. Nec, ꝓpterea sequit, ergo simul suscipit necessitatem & cõtingentiã: quia non attingitur à prima secundũ se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam à duabus causis simul necessaria & contingente. Ad tertiam autem & quartam obiectiones dicitur, quòd non est contra hoc quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc nunc quid dicendum.

De prima causa causalitate.

¶Quo ad secũdũ igit, scilicet quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicit, ꝙ prima causa, ꝓprie loquẽdo nec est causa necessaria simpliciter, neq; cõtingẽs, sed superior utraq;. Nec habemus magis ꝓpriũ uocabulũ, eñ ut dicaꝫ ꝙ est causa libera. Necessitas enim simpliciter repugnat libertati, cõtingentiæ uero implectionem in libertate importat: quia ponit mutabilitatẽ: & idcirco dicit⁹ Tho. in primo sen. dist. 38. præuenties inepta modernorũ uocabula, negat deũ causare cõtingẽter. Cũ enim regulare sit, ꝙ superius præhabet in se nutre quę in inferioribus sunt sparsa, cõsequẽs est, ut causa prima superior necessarius & cõtingẽtibus, præhabeat in se nõ formaliter, sed eminẽter naturã & modum causandi necessitatis & cõtingẽti, & sic causa utrorũq; & cooperat utrisq; ad earũ ꝓprios effectus, secũdũ modos earũ. Et propterea nos, quib⁹ omnis causa uidẽt necessitatis aut cõtingẽs, ſuperemus, non pręualẽtes uidere qñ una causa sit cõis necessitatis & contingẽtibus immediate. sed si circumeamus mẽtis oculos in excellentius genus causæ, eminẽtioręq; causandi modũ, ceſſat ſtupor, & ora cõsonãt: quãus remanemus in caligine nõ intuites il lãmodũ, quo oibus intrinsece illabẽs, effectis iuxta suos modos cooperat: & hoc est uale de attẽdẽdũ in huiusmodi materiis. Appellatur tamẽ deus uel eius scientia causa necessaria, propter necessitatem nõ simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiã inquirẽti causa formaliter falluat. Vnde cũ quæriꝫ, utrũ prima radix cõtingẽtiæ sit diuina uolitas, an causæ ꝓximæ. Respõdendũ est cũ duplici distinctione circa sensum quæstiõis. Prima est, de ly diuina uolitas: potest enim intelligi diuina uolitas, id est cõtingẽtia in diuina uolitate, ut moderni intelligũt: & sic respondendũ est negatiue. Tũ quia supponit falsum, scilicet uelle diuinũ esse cõtingens, cũ nõ contingens nec necessarium, sed liberũ & necessariũ immutabilitatis necessitate sit. Tum quia etiã si uolunt as diuina necessario ſimpliciter cauſaret, adhuc faluari potest cõtingẽtia, ut patet ex dictis, propter modificatã pertingentiã ad effectus ultimarũ causarum defectibilitũ, aut ad utrũlibet. Potest etiã intelligi diuina uolunt as absolute, id est efficacia sui uelle: & sic respõdetur cum diuo Thoma affirmatiue: quoniã diuina uolitas est causa adeò efficax, ut suo imperio efficiat & necessitatẽ, & cõtingentia. Secũda autẽ distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, id est propriatẽ dicendũ est negatiue, ut patet ex dictis. Potest quoq; intelligi prima, id est principalis & primaria: & sic patet, quòd respondendũ est affirmatiue. Ex his autẽ patet quid ad tertiã, & quartam obiectionem Scoti dicendũ est: concedẽdo enim assumptũ dicitur, quòd illa essent cõtingentia propter efficaciam primæ causæ, & ꝓpter supplementum supplens uicẽ causæ contingentis in tertia obiectione. Et ipse est causa proxima in quarta obiectione, non contingens formaliter, sed cõtingens uirtualiter, ut patet ex dictis. Sensus autem uerborũ litteræ, in responsione ad secundum & tertium, quo ad hoc, res sciræ relatæ ad scientiam dei sunt necessariæ, nihil obstat proposito: quoniam nõ est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiam dei ut causam, sed ut scientiam. Si enim omnia scita referantur ad scientiam diuinam, ut effectus ad causam, sic quædam sunt necessariæ & quædam contingentia. nec aliquid est simul necessarium & contingens, nec aliquid habet habitudinem necessariam ad talem causam ex parte causæ: seu rebus loquendo, nec ad aliquid habet habitudinem necessariam talis causæ, sed liberam ad omnia, & immutabilẽ, ut patet ex dictis. si autẽ referatur ad diuinã scientiã ut scientificũ omne scitum, ut sic, sit impossibile aliter se habere. ut patet primo posteriorũ, sic omnia scita sunt necessaria, nõ in se simpliciter, sed ex suppositione, cuiusmodi est dispositionis: ex qua habẽt, ꝙ sint scita, id est terminatia diuinũ intuitum: hoc est dictu, ꝙ licet cursus fortis lit in se & simpliciter cõtingẽs, tamẽ cursu fortis suppositio ꝙ sit, necessarius est, dũ est, ut patet primo perihermenias. Et si adiungas his, quòd cursus fortis non est capax, ut terminet intellectum certum, nisi ut præsens. dum est: cousequens erit, quòd cursus fortis relatus ad diuinam scientiam ut sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis: quamuis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingẽs. Et sic patet & ratio & sensus omniũ, & responsio ad obiecta. benedictus deus.

¶Num hoc antecedens sit necessarium, Deus sciuit hoc contingens futurum.

Quæstio. IN responsione ad secundũ tria sunt ambigua. Primum est, quòd illud antecedens est absolute necessarium. Secundum est: illa regula, quãdo in antecedẽte ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiẽdũ nõ secũdum esse ꝙ habet in se, sed in anima. Tertium est applicatio huius ad ꝓpriũ. ¶Circa primũ diligẽter aduerte: ꝙ discretibus de hoc æquiuocatio pabulũ præbet. Adeóq; abducit ut Thomistæ quidã cęcutiãt in medio luminẽ: ignoscentes litterã cõtra eius intẽtionẽ. Scito igitur, ꝙ quæstio de necessitate scitię, uel præscitię dei respectu futurorũ põt, quãtum ad propositũ spectat, dupliciter discuti. Primo absolute & secundũ rẽ, An scilicet deus necessario sciat a. esse futurum. & hæc quæstio clara iam est: quia nõ necessario absolute, sed libere nouit a. esse futurũ: cum quo tamẽ stat, ꝙ necessario necessitate immutabilitatis, nouit a. esse futurũ, ut patet ex dictis. Et in hoc nescio doctorem aliquem discordare. Sed hoc est extra. ꝓpositũ præsentis argumẽti, ꝙ uim propositionũ discutit, nõ rerũ absolute. Alio modo põt discuti ut significat ꝙ tales, ꝓpositiones. Et sic de ea in hoc argumẽto est sermo. Vnde licet primo modo, id est, secũdũ rẽ absolute, nulla sit differentia inter istam, deus scit a. futurum. & istam, deus scit a. futurum: quia scientia dei in se est æterna, nec transit in præteritum &c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire dei, ut præsens, in secũda uero ut præteritũ. Et ideo tãta est differẽtia inter eas, quanta inter necessitatẽ propositionis de præsenti & de præterito in materia cõtingẽti: accipiẽdo cõtingens, ut est differẽtia materiæ propositionũ, quã distinguit triplex materia propositionũ, scilicet remota, necessaria, & cõtingens. Cõstat autẽ ex cõibus, ꝙ inter ꝓpositionẽ de præsenti & præterito uerã in materia cõtingẽti, puta sortes sedet: & sortes sedit, hæc est differẽtia: ꝙ illa de præsenti nõ est necessaria absolute: quãuis sit necessaria cum appositione, dum sedet, ut dicitur in primo peri her. Ista uero de præterito est necessaria absolute, ut patet

ut patet ex cõtradictoriis earum: huius enim cõtradictorium est simpliciter impossibile, etiam per diuinam potentiam, scilicet fortes non sedit. Illius uero cõtradictorium absolute est possibile, scilicet fortes non sedet. Quia quãuis uere sedeat, non tamen necessario, sed qui iam sedit, non solum uere sedit, sed necesse est ipsum sedisse: quoniam impossibile est ipsum non sedisse. Hoc enim solo privatur Deus, ingenita facere quæ facta sunt, dixit Agathõ sexto Ethi. Cum igitur omnis ꝓpositio uera de præterito sit necessaria, consequens est, quòd licet
63 ista sit contingẽs, Deus uult a. fore, ista tamẽ est necessaria, Deus uoluit a. fore. Et similiter licet hæc sit cõtingens, Deꝰ scit a. fore: ista tamẽ est
674 necessaria, Deus scit a. fore. Et sic patet ꝙ optime, ac subtiliter diuus Thomas in litera dixerit: quòd istud antecedẽs, Deus scuit a. fore, est necessariũ absolute. Et quod nõ intendit quòd sit tantum necessariũ, id est immutabile, ut quidam glosant, & male. nã frustra addidisset ly absolute, & laborasset alios reprehẽdendo. Patet etiã quòd nihil officit necessitari absolute il-
435 lius manifestus actus scíẽ di super futuro contingẽti: quamuis multum hoc referat, loquendo de scientia dei absolute. Patet etiam ꝙ posteriores nõ uidentur intellexisse hunc locum. Et ideo uẽtilantes hoc argumentũ ad scientiam Dei in se absolute, & propositiones de præsenti diuerterunt, ac si æquialerent illis de præterito. hæc de primo.

¶ *Num quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens sit exponendum secundum esse quod habet in se, an secũdum esse, quod habet in anima.*

QVo ad secundum Greg. de Arimino in primo. dist. 38. arguit hanc regulam falsitatis: quia ualet, Scio lapidem esse materiale, ergo lapis est materialis, & tamen constat, quòd consequens intelligitur de lapide in seipso, & non secũdum esse quod habet in anima. Et similiter possunt afferri mille instantiæ. Puta, scio sortem currere. ergo fortes currit &c.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ista regula formaliter, & bene intellecta, est uerissima. Formaliter quidem. Tum quia intelligenda est de consequẽtre quo ad id, quod infertur in eo ex ui actus animæ positi in antecedẽte, & nõ ex aliquo alio assumpto in antecedente. Tum quia intelligenda est de illo ex ui actus animæ illato ut sic, seu inquantum infertur ex tali actu, & non absolute. Bene autem, quia esse in anima & ly esse in se, non sic interpretanda sunt ut prima facie appareat, prout scilicet esse in anima distinguitur contra esse in rerum natura. Sed ly esse in anima sumitur hic, ut est commune ad illam modum essendi, quo distinguuntur entia in anima ab entibus extra animam: & ad illud esse seu illam dispositionem, qua res terminat actum animæ. Esse uero in se sumitur hic stricte, pro esse quod debetur ei absolute, ut sic, id est inquantum conuenit ei absolute, siue tale esse conueniat sibi secundum prædicata quidditatiua. Puta, homo est animalsiue secũdum prædicata existentiæ, ut sortes est, aut currit. Ita ꝙ sensus regulæ est, ꝙ quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ: consequens inquantum sequitur ex ui illius actus animæ, est intelligendum secundum esse quod habet in anima, id est secundum esse obiectiuum, uel secundum conditiones in obiecto terminantes actum animæ, & non secundum esse quod habet in se, id est & nõ est illud intelligendum absolute & simpliciter, ut sic. Quòd autem regula sic intellecta sit uerissima, probatur: quia actus animæ, 60 de quibus est sermo, sunt immanẽtes: nec sunt nisi cognoscere & appetere. Tales autem actus ut sic nihil ponunt in suis obiectis, & ideo quòd ex eorum ui infertur conuenire obiectis ut sic, non conuenit rebus obiectis absolute. Dico autem ut sic, quia gratia materiæ, propter coincidentiam conuenientium absolute alicui: & illatorum de eodem ex ui actus animæ: contingit id quod infertur ex actu animæ conuenire rei absolute & in se, sed hoc accidit illato inquãtum pendet ex actu animæ. Vnde, quum ista consequentia, scio fortem cursurum, ergo fortes currer, sit optima: & consequentia teneat ex ui actus scíendi: quia, scilicet est certus, uerus, & infallibilis: consequens nõ est accipiendum in se, id est tanquã una propositio uera, certa & infallibilis per seipsam seorsum: sed ut cõsequens ex tali antecedente, id est, ergo fortes currer, ea ueritate certitudine & 70 infallibilitate, qua scitur cursurus. Et hoc ideo dictum est, quia actus animæ nõ infert in eo aliã certitudinẽ, ueritatẽ, & infallibilitatẽ. Ista uero cõsequẽtia, scio hominẽ esse corruptibilẽ, ergo est corruptibilis, est bona, sicut præcedẽs, & formaliter intellecta infert cõsequẽs intelligẽdũ sicut præcedẽs: sed gratia materiæ. cõsequẽs etiã seorsum sumptũ, est certũ. Quòd autẽ hæc sit mẽs literæ, patet ex eo ꝙ in litera sub ly esse in anima, duo subiumũtur. Alterũ pertinẽs ad esse obiectiuũ in illo exẽplo, intelligo lapidẽ: ergo lapis est immaterialis. Alterũ spectãs ad cõditionẽ inhærentẽ rei obiectæ, quæ res terminat actũ animę in illa, ꝓpositione, quæ est cõsequẽs cõditionalis propositæ, scilicet a erit, exponẽdo ꝙ debet accipiuit subesse diuinæ scíẽtiæ, id est, ut est in sua præsentialitate. Cõstat enim ꝙ de esse in actu præsentialiter ipsius a. in rerũ natura loquitur. Illud enim est illa cõditio, secundũ quã terminat diuinũ intuitũ, ut patet ex dictis. ℣ Et sũ iunxeris limul, quòd esse in actu cõuenit a. in seipso. & quòd accipere a. ut terminat scíẽtiã dei, id est, secundũ suã præsentialitatẽ, nõ est accipere a. in seipso, 80 sed secundũ quòd est in anima, manifeste uidebis quòd a. rũc tantũ sumitur secundum illam rationem tantum, ut in litera fit. ergo insufficiens.

¶ Ad euidẽtiã horũ prædeclarãdus est sensus literę. Ad cuius ꝓceptionẽ, nota ꝙ istud cõsequẽs uerũ, scilicet a. erit, claudit duo, scilicet futuritionẽ ipsius a. & præsentialitatẽ quãdoq; ipsius a. Oportet enim ad eius ueritatẽ utrũq; cõcurrere, & ꝙ sit futurũ, & ꝙ quãdoq; illa de secũdo adiacẽte de præsenti sibi correspõdẽs, ſa est, sit uera. Quũ autẽ ut ex dictis patet. a. in sua tãtũ futuritiõe insit ẽtẽ, nõ sit certi intuitus capax, ꝓpter sui defectũ: ꝙa. fuõ habet rõnẽ certi cognoscibilis: Oportet ꝙ a. ut præsens sumatur ad hoc ut certi intuitus terminus sit. Ac ꝓ hoc istud cõsequẽs a. erit. quũ rõne futuritiõis nõ sit terminus certi intuitus, ꝙ a. quandoq; sit, relinquitur ꝙ rõ quare terminet certũ intuitũ, est inclusa in eo, ꝓpositio de præsenti sibi correspõdẽs, scilicet a. est. ita ꝙ istud cõsequẽs
811 a. erit, nõ aliũde certo intuitu cognoscit uerũ: nisi quia uidet ista sibi respõdẽs & inclusa in eo, scilicet a. est quãdoq;. Est igitur sensus literæ, ꝙ ista ꝓpositio, ſa. a. erit, quę est cõsequẽs in cõditiõali, ꝓposita, põt sumi dupliciter. primo absolute, & sic nõ est necessaria: & põt sumi ut subiũctia diuinæ scíẽtiæ. i. ut est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quo ista est necessaria: a. est, dũ est: quia ly a. erit, est terminus diuini intuitus inquãtũ includit in se illã de præsenti, scilicet a. est: & nõ inquantum est futurum. ¶ Ad primã ergo obiectionẽ negãt, ꝙ hic sit implicatio in adiecto, quoniã hic nõ accipitur futurũ formaliter, ut præsens: sed est explicatio & distinctio inclusorũ in ꝓpositione de futuro. Distinguitur hic præsentialitas futura ipsius a. cõtra futuritionẽ eius: & utraq; claudit in illo cõsequẽte. Et docetur, quòd illud est cõsequens est certæ cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & non ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate est necessarium, sequitur quòd hoc consequens sumptũ secundum eam dispositionem, qua subest diuinæ scíẽtiæ sit necessarium: ubi patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secundã autẽ obiectionẽ facile dicitur, quòd actus scíẽdi in deo per uerbũ præteriti tẽporis nõ cõsignificatur ut præteritus: cõsignificaretur enim falso, sed consignificatur ut coẽxistẽs præterito. Nihil autem obest æternitati actus coẽxistentia a. ad præteritumtimo eam concomitatur.

¶ Ad tertiã autẽ dicitur breuiter, ꝙ obiectio procedit ex malo intellectu literæ. Nõ enim responsio ista fundatur super æternitate actus, aut super coẽxistentia rerum ad æternitatẽ, ut obiectio supponit: sed fundatur super dispositione, secundũ quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim cõtingens futura ut sic, non est scibilis, sed ut præsens est scibilis: ut patet ex dictis: & hoc est uerum, siue ſciatur præsentialitas rei ratione æternitatis, siue ratione idearũ in mente diuina repræsentantium res cũ cõditionibus existẽtiæ: siue ratione essentiæ diuinæ repræsentantis prædicta in ratione speciei intelligibilis: siue ratione speciorum infusarum in mente alicuius: puta alicuius angeli, uel animæ Christi. Nihil enim refert in propósito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognosci. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile, certe nisi ratione præsentialitatis inclusæ corresponsurę.

¶ In respõsione ad tertiũ omnia ex prędictis patẽt. Illud tamẽ aduerte, ꝙ in prin Annot. cipio respõsionis, ubi assignatur differentia inter necessitatẽ sciti à nobis & à deo: quia illud dupliciter oportet esse certum, scilicet in se: & ut subest scíẽtiæ: hoc autẽ ut scitũ tantũ. Redditur ratio huius differentiæ ex æternitate intuitus diuini. Et quidẽ rõ est bona sufficiẽs ꝙ, sed non est sola. quare caue ne fallaris.

¶ Super

eundũ esse in se, quando sumitur secundũ id quod conuenit ei absolute ut sic, & non ut infertur ex actu animæ, ut exposuimus.

¶ Et sic patet responsio ad obiectã: quia materialiter militant, non formaliter: & male interpretantur, ly esse in anima. hæc de secundo.

¶ *Nũ aliqđ futurũ cõtingẽs ut scitũ a Deo sit necessariũ, & scitũ ut præsens.*

QVo ad tertiũ, scilicet, Quæritur regulæ ad propósita, ambiguitas surgit.

℣ Primo, quia in litera cõmittitur implicatio in adiecto, dicendo ꝙ consequens sumitur ut subest scientiæ dei, scilicet, put est in sua præsentialitate: implicat enim ꝙ aliquid ſi sumitur ut futurũ ut sic: sumatur ut præsens. Cõstat autem ꝙ in consequente dicente a. erit, à sumitur ut futurũ. ergo nõ stat quòd hoc cõsequens significans a. ut futurum sumat ut præsens, quãuis stet, ꝙ res futura sumatur ut præsens. Aliud enim est iudiciũ de ipsa re absolute, & de ipsa ut significata per orationem de futuro, ut patet ex dictis. unde nõ uidet intelligibile ꝙ hoc cõsequens, a. erit, sumatur ut præsens. Secundo dubitat: quia incõpacta & dissona uidetur respõsio hæc: quoniã antecedens accipit scíẽtiam ut significatã in præterito: & nõ ut æternitate mẽsurata. Et cõsequens accipiendũ dicit, ut præsens. hæc enim nõ cõgruunt ad inuicẽ: ex ꝙ. ut patet ex dictis res ut præsens respõdet æternitati, & actui cognitionis, ut mẽsuræ æternitate. Tertio dubitatur: ꝙa ista respõsio dato ꝙ sit uera, non eamẽ esse cũ sufficiẽs quia tota respõsio recurrit tandẽ ad necessitatẽ rei in sua præsentialitate. Ex di
82 ctis autẽ superius constat, ꝙ etiã subiata illa ratione præsentialitatis rerum ad æternitatẽ, adhuc deus habet certã notitiã contingentiũ, propter rationes rerũ apud se præsentes. Igitur cum hoc argumentum militet simpliciter: & non secundum illam rationem tantum, oportebat respondere simpliciter, & nõ iuxta illam rationem tantum, ut in litera fit. ergo insufficiens.

¶ Ad euidẽtiã horũ prædeclarãdus est sensus literę. Ad cuius ꝓceptionẽ, nota ꝙ istud cõsequẽs uerũ, scilicet a. erit, claudit duo, scilicet futuritionẽ ipsius a. & præsentialitatẽ quãdoq; ipsius a. Oportet enim ad eius ueritatẽ utrũq; cõcurrere, & ꝙ sit futurũ, & ꝙ quãdoq; illa de secũdo adiacẽte de præsenti sibi correspõdẽs, ſa est, sit uera. Quũ autẽ ut ex dictis patet. a. in sua tãtũ futuritiõe insit ẽtẽ, nõ sit certi intuitus capax, ꝓpter sui defectũ: ꝙa. fuõ habet rõnẽ certi cognoscibilis: Oportet ꝙ a. ut præsens sumatur ad hoc ut certi intuitus terminus sit. Ac ꝓ hoc istud cõsequẽs a. erit. quũ rõne futuritiõis nõ sit terminus certi intuitus, ꝙ a. quandoq; sit, relinquitur ꝙ rõ quare terminet certũ intuitũ, est inclusa in eo, ꝓpositio de præsenti sibi correspõdẽs, scilicet a. est. ita ꝙ istud cõsequẽs
811 a. erit, nõ aliũde certo intuitu cognoscit uerũ: nisi quia uidet ista sibi respõdẽs & inclusa in eo, scilicet a. est quãdoq;. Est igitur sensus literæ, ꝙ ista ꝓpositio, ſa. a. erit, quę est cõsequẽs in cõditiõali, ꝓpositа, põt sumi dupliciter. primo absolute, & sic nõ est necessaria: & põt sumi ut subiũctia diuinæ scíẽtiæ. i. ut est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quo ista est necessaria: a. est, dũ est: quia ly a. erit, est terminus diuini intuitus inquãtũ includit in se illã de præsenti, scilicet a. est: & nõ inquantum est futurum. ¶ Ad primã ergo obiectionẽ negãt, ꝙ hic sit implicatio in adiecto, quoniã hic nõ accipitur futurũ formaliter, ut præsens: sed est explicatio & distinctio inclusorũ in ꝓpositione de futuro. Distinguitur hic præsentialitas futura ipsius a. cõtra futuritionẽ eius: & utraq; claudit in illo cõsequẽte. Et docetur, quòd illud est cõsequens est certæ cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & non ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate est necessarium, sequitur quòd hoc consequens sumptũ secundum eam dispositionem, qua subest diuinæ scíẽtiæ sit necessarium: ubi patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secundã autẽ obiectionẽ facile dicitur, quòd actus scíẽdi in deo per uerbũ præteriti tẽporis nõ cõsignificatur ut præteritus: cõsignificaretur enim falso, sed consignificatur ut coẽxistẽs præterito. Nihil autem obest æternitati actus coẽxistentia a. ad præteritumtimo eam concomitatur.

¶ Ad tertiã autẽ dicitur breuiter, ꝙ obiectio procedit ex malo intellectu literæ. Nõ enim responsio ista fundatur super æternitate actus, aut super coẽxistentia rerum ad æternitatẽ, ut obiectio supponit: sed fundatur super dispositione, secundũ quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim cõtingens futura ut sic, non est scibilis, sed ut præsens est scibilis: ut patet ex dictis: & hoc est uerum, siue ſciatur præsentialitas rei ratione æternitatis, siue ratione idearũ in mente diuina repræsentantium res cũ cõditionibus existẽtiæ: siue ratione essentiæ diuinæ repræsentantis prædicta in ratione speciei intelligibilis: siue ratione speciorum infusarum in mente alicuius: puta alicuius angeli, uel animæ Christi. Nihil enim refert in propósito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognosci. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile, certe nisi ratione præsentialitatis inclusæ corresponsurę.

¶ In respõsione ad tertiũ omnia ex prędictis patẽt. Illud tamẽ aduerte, ꝙ in prin Annot. cipio respõsionis, ubi assignatur differentia inter necessitatẽ sciti à nobis & à deo: quia illud dupliciter oportet esse certum, scilicet in se: & ut subest scíẽtiæ: hoc autẽ ut scitũ tantũ. Redditur ratio huius differentiæ ex æternitate intuitus diuini. Et quidẽ rõ est bona sufficiẽs ꝙ, sed non est sola. quare caue ne fallaris.

¶ Super

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquartum.*

Text. ITem sic clarus.

Comment. ¶ In corpore duo, primo respondet quæsito ꝙ sic. secundo quomodo.

¶ Quo ad primũ: declusio respõsiua ſ. ito affirmatiue est. Deꝰ scit enũciabilia. Probat. Deus scit ꝙcũq; est in potẽtia tã sua quã creatura: sed enũtiabilia sunt

91 in repræsentando: quod probatur in litera sic. Species intelligibilis repræsentat sic unum quod non aliud: ergo intelligendo per illam speciem unũ, puta quid est homo, non intelligũtur alia, quæ ei accidunt, seu possunt accidere: ergo diuisim homo & accidentia intelliguntur. ergo oportet ea in unum redigere componendo, ut intelligamus unum inesse alii. igitur de primo ad ultimum, si species repræsentat sic unũ quod non aliud, intellectus cogitur componere. Et quia ſ affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, in causis propriis: consequens est, quòd
427 si species intelligibilis repræsentat sic unum, quod etiam alia, quod nulla est componendi necessitas, sed simplici intuitu obiecti per illam speciem repræsentari omnia intelligũntur, ut consequentia, assumpta dicebat.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd ista uerba literæ possunt dupliciter accipi. primo ut limitatio speciei intelligibilis in repræsentando, sit ratio componendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & contra mentem sancti Thomæ. inferret enim, quòd angeli componendo intelligerent, quoniam habent species limitatas. ℣ Secundo ut limitatio talis, id est respectu eorum, quæ nata sunt alicui conuenire, sit ratio componendi. Et hic sensus est uerus & intentus. Verus quidem, quia ex hoc, quòd species ita repræsentat subiectum & non prædicatum, oritur cõpositio. Et non ex hoc quòd repræsentat subiectum & non quodcunque aliud omnino impertinens tali subiecto. Intentus autem: quia in litera bis hoc inuitur. Primo in exemplo de homine: & quum dicitur, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt.

℣ Secundo quum in ratione infert sequendo idem exemplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. uerum de hac materia in tractatu de Angelis diffuse dicetur inferius.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquintum.*

Text. ITem sic clarus.

Comment. ¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Scientia Dei nõ est uariabilis. probat: subiecta Dei est omnino immutabilis: ergo scíẽtia Dei est omo inuariabilis. Probat cõsequentia: ꝙa scíẽtia est ipsa substant ia Dei, importaret aliquã dispõnẽ subiecto inhærẽtẽ: sed cũ importet actũ scientis ipsi rei scitæ (licet semper sciatur) potest aliquid attribui secũdũ se, quod nõ attribuit ei inquãtũ stat sub actu scíendi. Sicut esse materiale attribuitur lapidi secundũ se, quod non attribuit ei secundum quòd est intelligibile.

ARTICVLVS XIIII.

a ¶ *Vtrum Deus cognoscat enunciabilia.*

Ad decimvmqvartvm sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nõ cognoscat enunciabilia. Cognoscere enim enunciabilia cõuenit intellectui nostro, secundum quòd componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus non cognoscit enunciabilia.

¶ Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam ſimilitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enũciabilium, cum sit omnino ſimplex. Ergo Deus non cognoscit enunciabilia.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Pſal. Dominus scit cogitationes hominum. Sed enũtiabilia cõtinetur in cogitationibus hominũ. Ergo Deus cognoscit enunciabilia.

CONCLVSIO.

Cum sciat Deus quæcunque in sua & creaturæ potestate sunt, enuntiabilia omnia ei nota esse necesse se est, non quidem per aliquam compositionem, uel divisionem, sed per simplicem intuitum suæ essentiæ.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ cũ formare enũtiabilia sit in potestate intellectꝰ nostri: Deus autẽ scit quicqd est in potẽtia sua, uel creaturæ, ut supra dictũ estꝰ necesse est quòd Deus sciat oſa enũtiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immaterialiter & cõposita simpliciter: ita scit enuntiabilia nõ ꝓ modũ enũtiabiliumꝰ, quod scilicet in intellectu eius sit cõpositio uel diuisio enuntiabilis, sed unũquodcq; cognoscit ꝙ simplicẽ intelligẽtia intelligẽdo essentiam uniuscuiusq;. Sicut si nos in hoc ipso qđ intelligimus qđ est homo, intelligeremꝰ oſa, quæ de hoīe prędicari possunt. Quod quidẽ in intellectu nostro nõ cõtingit: ꝙ de uno in aliud discurrit, ꝓpter hoc ꝙ species intelligibilis sic repræsentat unũ quod nõ repræsentat aliudꝰ. Vnde intelligẽdo quid est homo, nõ ex hoc in ipso alia, quę ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundũ quandã succesiõnẽ. Et propter hoc ea, quæ seorsum intelligimus, oportet nos in unũ redigere per modũ cõpositionis vel diuisionis enũtiationem formando. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia, sufficit ad demonstrandũ omnia. Vnde intelligẽdo essentiã suã cognoscit essentias omniũ. & quæcunq; eis accidere possunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dei põt dupliciter esse sermo. Primo ex parte actus scíẽdi: & sic omnino est immutabilis, ſi actu ſ. pertia, ut dicit in rñõe ad secundũ: quãuis scíẽtia uisionis potuisset ad plura uel pauciora determinari ab æterno absolute loquẽdo. Sed semel determinata oño ex pte dei fuariabilis est. Alio mõ ex pte scitorũ. Et sic nõ quo ad res, sed quo ad enũtiabilia nihil, phibet ipsam mutari: ꝙa mutatio ista nulla mutationẽ ponit in deo, sed in enũtiabili scitorũ: ea scilicet mutaꝰ de scibili in nescibile, & eõuerso. Ex his autẽ patet rñsio ad obiecta. Ad primũ eñ ista assignata est differẽtia inter rẽ & enũtiationẽ illius: quare nõ est eadẽ ratio &c. Et ad cõfirmationẽ nihilominus addendũ est: ꝙ res, scilicet naturitas Christi, determinat sibi certũ sui esse rẽpus. Enũtiatio autẽ, scilicet Christus uascitur, nullũ certum rẽpus consignificat, sed præsens in cõmuni, seu uage secundũ rẽpus quo formatur aut profertur: & ideo modo est uerum, & modo falsum: quia alicui præsenti adæquatur & alicui non: perseuerans tamen idem omnino. quod non potest dici de re, quæ certum habet sui esse tempus præfens.

¶ Ad secundũ autẽ cõcedit referendo ad enũtiabilia ex parte eorum: nec oppositũ docuit litera in rñsione ad secundũ: quoniã ibi est sermo de augmẽto & diminutione ſciẽtiæ diuinæ ex parte Dei, & reputaꝰ inconueniens augmẽtatio nõ solũ de facto, sed de possibili. Et propterea quãtũ est ex parte dei, negandũ est plura scire ꝙ sciat. Et ꝙ hæc sit mens literæ patet. quia potẽtia dei ad determinandã scientiã uisionis pertractat, inferẽs nõ debere concedi deum posse plura scire quàm sciat propter sensum compositum inferentem mutabilitatem ex parte de quo infert scientiam Dei iam determinatam posse à Deo mutari.

¶ Ad tertium

ARTIC. XIIII. ET XV.

a ¶ *Num hæc sit uera, quicquid Deus sciuit scit.*

IN respõsione ad tertiũ, circa illud dictũ, scilicet hæc nõ est uera, ꝙcquid Deus sciuit scit: si ad enũtiabilia referaꝰ, dubiũ occurrit ex triplici capite. Primo sic. Sicut enũtiabilia quãdoq; sunt uera & quãdoq; nõ, & ideo prius scita nesciuntꝰ: ita res quæcũq, pura Sor. ꝙiqꝫ est ens, & ꝙicq; nõ. ergo etiam res corruptibiles prius scitæ nesciũtur: ergo nulla est differẽtia inter enũtiabilia & res quo ad hoc: cuius oppositum ex litera habetur. consequentia pater. & propositio prætet. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile uerum quàm ens. Vnumquodque enim cognoscibile est secundum quòd est ens. Et cõfirmatur, quia sicut deus ab æter no intuetur natiuitatẽ Christi pro tali tempo re, ita hoc enuntiabile, scilicet Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi pro aliis. temporibus: ita falsitatem prædicti enũtiabilis: ergo sicut non uascitur Christi quam ſci-uit, sic non debet concedi nescire illud enuntiabile quod ſciuit, ſ. Secundo sic optime sequitur, Deus nescit aliquid eorum quæ ſciuit: ergo pauciora ſcit quàm sciuit: consequẽs dicitur non concedendum in respõsione ad secundum: quia implicat sensum compositũ, consequentia autẽ probatur. quia minutius scit de facto numerus scitorum. ℣ Tertio sic. deus sciuit aliquod enuntiabile quod nescit: ergo scire suum transiuit in nescire: ergo uariatio est in scientia Dei. Nec uidetur sufficere respõsio posita in litera: quia non idem esse iudiciũ de enuntiabili & de re litera sustinet.

¶ Ad euidẽtiã huius materiæ notãda sunt duo. primo quòd inter enũtiabile & rẽ hæc est differentia ad opositum ex litera habetur. consequentia pater. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile uerum quàm ens. Vnumquodque enim cognoscibile est secundum quòd est ens. Et cõfirmatur, quia sicut deus ab æter no intuetur natiuitatẽ Christi pro tali tempo re, ita hoc enuntiabile, scilicet Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi pro aliis. temporibus: ita falsitatem prædicti enũtiabilis: ergo sicut non uascitur Christi quam ſci-uit, sic non debet concedi nescire illud enuntiabile quod ſciuit, ſ. Secundo sic optime sequitur, Deus nescit aliquid eorum quæ ſciuit: ergo pauciora ſcit quàm sciuit: consequẽs dicitur non concedendum in respõsione ad secundum: quia implicat sensum compositũ, consequentia autẽ probatur. quia minutius scit de facto numerus scitorum. ℣ Tertio sic. deus sciuit aliquod enuntiabile quod nescit: ergo scire suum transiuit in nescire: ergo uariatio est in scientia Dei. Nec uidetur sufficere respõsio posita in litera: quia non idem esse iudiciũ de enuntiabili & de re litera sustinet.

¶ Ad euidẽtiã huius materiæ notãda sunt duo. primo quòd inter enũtiabile & rẽ hæc est differentia ad opositum ex litera habetur. consequentia pater. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile uerum quàm ens. Vnumquodque enim cognoscibile est secundum quòd est ens. Et cõfirmatur, quia sicut deus ab æter no intuetur natiuitatẽ Christi pro tali tempo re, ita hoc enuntiabile, scilicet Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi pro aliis. temporibus: ita falsitatem prædicti enũtiabilis: ergo sicut non uascitur Christi quam ſciuit, sic non debet concedi nescire illud enuntiabile quod ſciuit, ſ. Secundo sic optime sequitur, Deus nescit aliquid eorum quæ ſciuit: ergo pauciora ſcit quàm sciuit: consequẽs dicitur non concedendum in respõsione ad secundum: quia implicat sensum compositũ, consequentia autẽ probatur. quia minutius scit de facto numerus scitorum. ℣ Tertio sic. deus sciuit aliquod enuntiabile quod nescit: ergo scire suum transiuit in nescire: ergo uariatio est in scientia Dei. Nec uidetur sufficere respõsio posita in litera: quia non idem esse iudiciũ de enuntiabili & de re litera sustinet.

¶ Ad euidẽtiã huius materiæ notãda sunt duo. primo quòd inter enũtiabile & rẽ hæc est differentia ad opositum ex litera habetur. consequentia pater. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile uerum quàm ens. Vnumquodque enim cognoscibile est secundum quòd est ens. Et cõfirmatur, quia sicut deus ab æter no intuetur natiuitatẽ Christi pro tali tempo re, ita hoc enuntiabile, scilicet Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi pro aliis. temporibus: ita falsitatem prædicti enũtiabilis: ergo sicut non uascitur Christi quam ſciuit, sic non debet concedi nescire illud enuntiabile quod ſciuit, ſ. Secundo sic optime sequitur, Deus nescit aliquid eorum quæ ſciuit: ergo pauciora ſcit quàm sciuit: consequẽs dicitur non concedendum in respõsione ad secundum: quia implicat sensum compositũ, consequentia autẽ probatur. quia minutius scit de facto numerus scitorum. ℣ Tertio sic. deus sciuit aliquod enuntiabile quod nescit: ergo scire suum transiuit in nescire: ergo uariatio est in scientia Dei. Nec uidetur sufficere respõsio posita in litera: quia non idem esse iudiciũ de enuntiabili & de re litera sustinet.

Quæstio. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80

ratio illa procederet, ſi Deus cognoscret enuntiabilia per modum enuntiabilium.

¶ Ad ſcdm dicẽdũ, ꝙ cõpositio enũtiabilis significat aliqđ esse rei. Et sic Deus pſũi esse quod est eius essentia, est similitudo oſum eorum, quæ per enuntiabilia significantur.

ARTICVLVS XV.

a ¶ *Vtrum scientia Dei sit uariabilis.*

Ad decimvmqvintvm sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei sit uariabilis. Scientia enim relatiue dicitur ad scibile. Sed ea, quæ importãt relationẽ ad creaturam, dicuntur de Deo ex tẽpore, & uariantur secundum uariationem creaturarum. Ergo scientia Dei est uariabilis secundum uariationem creaturarum.

¶ Præterea, Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quàm faciat: Ergo potest plura scire quàm sciat. Et sic scientia sua potest uariari secundum augmentum & diminutionem.

¶ Præterea, Deus scit Christum nasciturum. Nunc autem nescit Christum nasciturum: quia Christus nascturus non est. Ergo non quicquid Deus sciuit scit. Et ita scientia Dei uideretur esse uariabilis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iac. primo, quòd apud Deum non est transmutatio, neque uicissitudinis obumbratio.

CONCLVSIO.

Scientia Dei, cum non distinguatur ab ipsa eius immutabili substantia, uariabilis nullo modo est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum scientia Dei sit eius substantia, ut ex dictis patetꝰ: sicut substantia eius est omnino immurabilis, ut supra ostensum estꝰ, ita oportet scientiam eius omnino inuariabilẽ esse.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ dñs & creator & huiusmodi importãt relationes ad creaturas ſcdm ꝙ in seipsis sunt. Sed scíẽtia Dei importat relationẽ ad creaturas, secũdũ quòd sunt in Deo: quia secũdũ hoc est unũ quodcq; intellectum in actu quod est in intelligente. Res autẽ creatæ sunt in Deo inuariabiliter, in seipsis autẽ uariabiliter. Vel aliter dicẽdum est, quòd dominus & creator & huiusmodi importãt relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur terminari ad ipsas creaturas secundum quòd in seipsis sunt: & ideo huiusmodi relationes, uarie de Deo dicuntur secundum uariationem creaturarum. Sed scientia & amor & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur in Deo esseꝰ. Et ideo inuariabiliter prędicãtur de Deo.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ Deus scit etiam ea, quæ potest facere & non facit. Vnde ex hoc ꝙ de uariatiõe scíẽtiæ dei põt dupliciter esse sermo. Primo ex parte actus scíẽdi: & sic omnino est immutabilis, ſi actu ſ. pertia, ut dicit in rñõe ad secundũ: quãuis scíẽtia uisionis potuisset ad plura uel pauciora determinari ab æterno absolute loquẽdo. Sed semel determinata oño ex pte dei fuariabilis est. Alio mõ ex pte scitorũ. Et sic nõ quo ad res, sed quo ad enũtiabilia nihil, phibet ipsam mutari: ꝙa mutatio ista nulla mutationẽ ponit in deo, sed in enũtiabili scitorũ: ea scilicet mutaꝰ de scibili in nescibile, & eõuerso. Ex his autẽ patet rñsio ad obiecta. Ad primũ eñ ista assignata est differẽtia inter rẽ & enũtiationẽ illius: quare nõ est eadẽ ratio &c. Et ad cõfirmationẽ nihilominus addendũ est: ꝙ res, scilicet naturitas Christi, determinat sibi certũ sui esse rẽpus. Enũtiatio autẽ, scilicet Christus uascitur, nullũ certum rẽpus consignificat, sed præsens in cõmuni, seu uage secundũ rẽpus quo formatur aut profertur: & ideo modo est uerum, & modo falsum: quia alicui præsenti adæquatur & alicui non: perseuerans tamen idem omnino. quod non potest dici de re, quæ certum habet sui esse tempus præfens.

¶ Ad secundũ autẽ cõcedit referendo ad enũtiabilia ex parte eorum: nec oppositũ docuit litera in rñsione ad secundũ: quoniã ibi est sermo de augmẽto & diminutione ſciẽtiæ diuinæ ex parte Dei, & reputaꝰ inconueniens augmẽtatio nõ solũ de facto, sed de possibili. Et propterea quãtũ est ex parte dei, negandũ est plura scire ꝙ sciat. Et ꝙ hæc sit mens literæ patet. quia potẽtia dei ad determinandã scientiã uisionis pertractat, inferẽs nõ debere concedi deum posse plura scire quàm sciat propter sensum compositum inferentem mutabilitatem ex parte de quo infert scientiam Dei iam determinatam posse à Deo mutari.

¶ Ad tertium

¶Ad tertium uero negatur sequela, ut patet ex dictis: quia hoc non est propter uariationē scientiæ, sed sciti. Et licet non sit ibi iudicium de re & entitatione, quo ad hoc, quòd idem se habuo mutetur de scibili in non scibile, ut dictum est: tamen quo ad hoc quòd uariatio utriusque non redundat in uariationem diuinæ scientiæ, idem est iudicium. Et quo ad hoc adducitur in litera declaratio à simili, ex rerum uariatione sumpta, non quo ad primum.

33 *a* ¶*Super Quæstionis decimiquarte Articulum decimumsextum.*

Coment. Titulus clarus.

¶In corpore uto. primo in communi distinguit scientiam speculatiuam & practicam. secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primum distinctio est ista. Scientia quædam est speculatiua tantum, quædam practica tantum, quædam secundum quid practica, & secundum quid speculatiua. Declaratur sic. scientia dicitur speculatiua tripliciter, scilicet ex obiecto, aut modo, aut fine: ergo quædam est speculatiua tātum &c. Antecedēs declaratur exēplariter. consequentia probatur: quia speculatiua ex obiecto est speculatiua tantum. speculatiua uero ex modo tantum, aut fine tantum, est secundum quid practica, & secundum quid speculatiua. quæ uero nullo horum modorum speculatiua est, relinquitur quòd practica tantum sit.

Annota. ¶Circa hanc partē aduerte primo, quòd practicū & speculatiuū hic sumitur nō solū ut sunt cōditiones scientiæ, secūdum se, sed etiam ex parte scientis. Et propterea dicitur ꝙ ars domificatiua nō intēdētis domificare est speculatiua ex fine & practica, ex modo & obiecto. glossandū est enim de fine ex parte scientis: & nō ipsius scientiæ. Quoniam si loquimur de fine ipsius scientiæ, ipsa est etiā practica ex fine, quoniā finis eius est domificatio. Et hoc si aduerteris, deludes irrisiones aduersariorum. Aduerte secūdo, ꝙ sicut speculatiua est tripliciter, ita practica. Prima ex obiecto, modo, & fine etiam scientis, & hæc est tantū practica. Secūda ex obiecto modo & fine scientiæ non scientis, & hęc est uere practica. Sed in litera dicit secūdū quid speculatiua ex pte finis scientis. Tertia ex obiecto: sed nō modo neque fine scientiæ, & hæc est etiā secūdū quid practica, scilicet ex parte obiecti. & secūdū qd speculatiua, scilicet ex modo & fine scientiæ: quia se concomitantur. Quum enim aliquid practice scitur, tam ex le ad opus ordinatur, & econuerso. Aduerte tertio ꝙ per speculatiuam ex modo tantum, id est, de obiecto operabili modo speculatiuo nō intelligitur scientia de operabili in uniuersali quoniā scientia de operabili sue sit per principia proxima operationis, sue per principia remota & uniuersalia operationis, sub eodem mēbro cadit. Sed intelligitur scientia de operabili scrutans nō quomodo res fiat, sed quid est &c. ut in litera dicitur. Talis enim cognitio non speret ad artifices, sed ad philosophes: qui cum sciant quid est cithara, aut domus, scientiam tamen illa faciendi non habent.

infrà. q. 34. art. 3. co. & 12. q. 3. ar. 5. primum &. 2. sen tent. in prolog. & ueri. q. 3. arti. 2. cō. 95

¶Quo ad secūdū tria dicūtur. primo cōparatur scientia Dei ad ipsum deū. secundo ad alia à se. tertio ūdē quidā tacitę obiectioni. De primo ponit̄ cōclusio, Scientia Dei de seipso est speculatiua tantū: probat, qa ipse nō est operabilis. De secūdo ponitur cōclusio. Scientia de aliis à se est speculatiua & practica: etiam diuersimode, ꝓbatur primo, ꝙ sit speculatiua: quia omnia nouit modo speculatiuo qd sunt &c. Deinde ꝙ sit practica, diuersimodeq; sua de facti bilib⁹, que nūq̄ erūt, practicā habet uirtute, id est, ex obiecto & modo & fine scientię, nō fine scientis. De his uero ꝙ de facto q̄nq; fiunt, habet practicam simpliciter & actu. Obiectio autē, cui respondet, est, qa mala nō facit deus, neq; sunt de numero entibilium, aut factorum à deo, quomodo ergo hæc ad scientiam practicam spectabunt: Respondetur quòd sicut medicina est non solum sani, sed ægri: ita scientia Dei non faciendo, sed permittendo, ordinando, impediendo &c.

¶Aduerte hic, quòdde scientia dei possumus loqui dupliciter. Primo absolute secūdū ꝙ in se est: & sic cum sit una & simplex præhabēs in se eminenter omnē scientiæ perfectionem, necq; est practica, neque speculatiua, sed altius quàm eminenter continens utrumque, iuxta ea, qug in prologo dicta sunt. Alio modo in respectu talis scitī: & sic dicitur hic de ea quòd est speculatiua, aut practica. Respectu quidem huius scīti quod est essentia sua, non ut essentia est adęquatum obiectū scientiæ, sic enim pertinet ad scientia dei absolute: sed ut est quoddā speciale scitum distinctum contra alia scita, scilicet alia à deo, est speculatiua. Respectu uero aliorū est practica &c. ut in litera dicit.

a Num scientia, quā Deus de se & de aliis habet, sit practica, an speculatiua.

Circa positas conclusiones dubium occurrit ex Scoto. ipse siquidem in prologo primi sententiarum tenet oppositum primæ conclusionis, dum definit scientiam dei de seipso esse simpliciter practicam: aut nihil sibi deesse quin sit practica, nisi ꝙ uoluntas dei non est bona ex regula, sed naturaliter ex seipsa. & in 38. distin. primi, tenet oppositum secūdæ cōclusionis, quo ad hoc, quòd deus habet scientiam practicam de aliis à se. sed non habet scientiā practicam de aliis à se, sed speculatiuam. Ratio eius cōtra primā cōclusionem cōsistit in hoc, scientia de essentia Dei est prior naturaliter amore illius essentiæ, & rectificatiua illius: ergo est practica. Et ad rationē pro cōclusione in litera positā. f.ga de⁹ nō est operabilis, rūdet ꝙ de⁹ est operabilis: id est, attingibilis per operationem immanentem, amoris. f. Ratio uero cōtra secundā consistit in hoc. Nulla notitia de rebus ante determinationem diuinæ uoluntatis dicitur res esse agendas: ergo nulla est ibi notitia practica de rebus. Antecedens patet, & consequentia probatur: quia scientia practica est dictatiua ad operandum. In prologo autem fundat se super prioritate sic, nulla notitia de rebus &c. est prior actu uoluntatis diuinæ &c. ergo non est practica.

¶Ad has

non competit. Ergo scientia dei non est speculatiua.

SED CONTRA. Omne quod est nobilius, deo est attribuendum. sed scientia speculatiua est nobilior quàm practica, ut patet per philosophum in principio metaphysi. Ergo deus habet de rebus scientiam speculatiuam.

CONCLVSIO.

Deus, cum non sit quoddam operabile, cætera uerò omnia, quorum scientiam habet, per se uel per accidens, operabilia ab ipso sint, seipsum scientia tantum speculatiua cognoscit, alia uerò à se, & practica & speculatiua scientia, scit.

RESPONDEO dicendū, quòd aliqua scientia est speculatiua tantum, aliqua practica tantum, aliqua uero secundum aliquid speculatiua, & secundum aliquid practica. Ad cuius euidentiā sciēdū est, ꝙ aliqua scientia potest dici speculatiua tripliciter.

¶Primo ex parte rerum scitarum, quę non sunt operabiles à sciente. sicut est scientia hominis, de rebus naturalibus, uel diuinis.

¶Secundo, quantum ad modum sciendi. Vt puta, si ædificator consideret domum dissiniendo & diuidendo & cōsiderando uniuersalia prædicata ipsius. Hoc siquidem est operabilia modo speculatiuo considerare, & non secundum ꝙ operabilia sunt. Operabile enim est aliquid per applicationem formæ ad materiā, non per resolutionem compositi in principia uniuersalia formalia.

¶Tertio, quantū ad finem. Nam intellectus practicus differt fine à speculatiuo, sicut dicitur in tertio de anima. Intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus speculatiui est consideratio ueritatis. Vnde, siquis ædificator cōsideret qualiter posset fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantum, erit (quantum ad finē speculatiua consideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quæ est speculatiua ratione ipsius rei scitæ, est speculatiua rātum. Quæ uero speculatiua est secundum modū uel finem, est secundū quid speculatiua, & secundū quid practica. Cum uero ordinatur ad finē operationis, est simpliciter practica. Secundum hoc ergo dicēdum est, quòd deus de seipso habet scientiam speculatiuam tantum: ipse enim operabilis non est. De omnibus uero aliis habet scientiam & speculatiuam & practicam. Speculatiuā quidem quātum ad modū. Quicquid enim in rebus nos speculatiue cognoscimus diffriniendo & diuidendo, hoc totum deus multò perfectius nouit. Sed de his, quæ potest quidem facere, sed secundum nullum tempus facit: non habet practicam scientiam, secundum quòd practica scientia dicitur à fine. Sic autem habet practicam scientiam de his, quæ secundum aliquod tempus facit. Mala uero licet ab eo non sint operabilia, tamen sub cognitione practica ipsius cadunt: sicut & bona, inquantum permittit uel impedit uel ordinat ea, sicut & ægritudines cadunt sub practica scientia medici, inquantum per artem suam curat eas.

a ¶*Vtrum deus de rebus habeat scientiam speculatiuam.*

AD DECIMVMSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd deus de rebus non habeat scientiam speculatiuam. Scientia enim dei est causa rerum, ut supra ostensum est c. Sed scientia speculatiua non est causa rerum scitarum. Ergo scientia dei non est speculatiua.

¶Præterea, Scientia speculatiua est per abstractionem à rebus: quod diuinæ scientiæ

¶Ad has autem obiectiones suppositis his, quæ in prologo dicta sunt, & in quæstione speciali de praxi, non est difficile respondere. Ad primam enim negando est consequentia, quicquid sit de antecedente: plus enim exigitur ad notitiā practicā, ut ibi patuit. Solutio rationis nostræ à Scoto data ualeret quidē, si Deus, aut operatio, qua ꝙ a se amatur, fieret uel etiā reguiaretur scientia practica.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ scientia dei est causa, non quidem suipsius, sed aliorum. Quorundam quidem actu, scilicet eorum, quæ secūdum aliquod tempus fiunt. Quorundam uero uirtute, scilicet eorum, quę potest facere, & tamē nunq̄ fiunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd scientiam esse acceptam à rebus scitis, non per se conuenit scientiæ speculatiuæ, sed per accidens inquantum est humana.

¶Ad id uero, quod in contrarium obiicitur dicendum, ꝙ de operabilibus perfecta scientia non habetur, nisi sciantur inquantū operabilia sunt. Et ideo, cū scientia dei sit omnibus modis perfecta, oportet quòd sciat ea, quæ sunt a se operabilia inquantum huiusmodi, & non solum secundum quòd sunt speculatiua. Sed tamen non receditur à nobilitate speculatiuæ scientiæ, quia omnia alia à se uidet in seipso. Seipsum autem speculatiue cognoscit, & sic in speculatiua suipsius scientia habet cognitionē, & speculatiuam & practicam omnium aliorum.

QVAEST. DECIMAQVINTA
de Ideis, in tres articulos diuisa.

POST Consideratione de scientia Dei, restat considerare de ideis. ¶Et circa hoc quæritur Tria. ¶Primo an sint ideę. ¶Secundo: utrum sint plures uel una tantum, ¶Tertio utrum sint omnium quæ cognoscuntur a Deo.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum ideæ sint.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd ideæ non sint. Dicit enim Dio. vij. capit. de di. no. quòd Deus non cognoscit res secundum ideam.

96 *infrà q. 44. ar. 3.* Et 1. di. 36. q. 2. ar. 2. Et ueri. q. 3. ar. 1. c.

Sed ideæ non ponuntur ad aliud nisi ut per eas cognoscantur res. Ergo ideæ non sunt.

¶Præterea. Deus in seipso cognoscit omnia, ut supra dictum est a: sed seipsum nō cognoscit per ideam. Ergo nec alia.

¶Præterea. Idea ponitur, ut principium cognoscendi, & operandi. sed essentia diuina est sufficiens principium cognoscendi & operandi omnia: non ergo necesse est ponere ideas.

¶SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. lxxxiij. q. Tanta uis in ideis constituitur, ut nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.

CONCLVSIO.

¶*Cum omnia fiat a Deo, nō à casu facta, necessarium est in eius mente omnium ideas præexistere obiectiue, ad quarum similitudinem omnia condita sunt.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in mente diuina ideas. Idea enim græce, latine forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipsas res existentes. Forma autem alicuius rei præter ipsam existens ad duo esse potest: uel ut sit exemplar eius cuius dicitur forma a: uel ut sit principium cognitionis ipsius, secūdum quòd formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente. Et quantum ad utrunque est necesse ponere ideas. quod sic patet. In omnibus enim, quæ non à casu generantur, necesse est formam esse finem generationis cuiuscunque. Agens autem non ageret propter formam nisi inquantū similitudo formæ est in ipso c. Quod quidem contingit dupliciter. In quibusdam enim agētibus præexistit forma rei fiēdæ secundū esse naturale, sicut in his, quæ agunt per naturā, sicut homo generat hominem, & ignis ignē. in quibusdam uero secundum esse intelligibile, ut in his, quę agūt per

Sed ideæ non ponuntur ad aliud nisi ut per eas cognoscantur res. Ergo ideæ non sunt.

¶Præterea. Deus in seipso cognoscit omnia, ut supra dictum est a: sed seipsum nō cognoscit per ideam. Ergo nec alia. 84 85

¶Præterea. Idea ponitur, ut principium cognoscendi, & operandi. sed essentia diuina est sufficiens principium cognoscendi & operandi omnia: non ergo necesse est ponere ideas.

¶*Num ideæ in Deo sit essentia diuina.* Quæstio.

¶SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. lxxxiij. q. Tanta uis in ideis constituitur, ut nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.

CONCLVSIO.

¶*Cum omnia fiat a Deo, nō à casu facta, necessarium est in eius mente omnium ideas præexistere obiectiue, ad quarum similitudinem omnia condita sunt.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in mente diuina ideas. Idea enim græce, latine forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipsas res existentes. Forma autem alicuius rei præter ipsam existens ad duo esse potest: uel ut sit exemplar eius cuius dicitur forma a: uel ut sit principium cognitionis ipsius, secūdum quòd formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente. Et quantum ad utrunque est necesse ponere ideas. quod sic patet. In omnibus enim, quæ non à casu generantur, necesse est formam esse finem generationis cuiuscunque. Agens autem non ageret propter formam nisi inquantū similitudo formæ est in ipso c. Quod quidem contingit dupliciter. In quibusdam enim agētibus præexistit forma rei fiēdæ secundū esse naturale, sicut in his, quæ agunt per naturā, sicut homo generat hominem, & ignis ignē. in quibusdam uero secundum esse intelligibile, ut in his, quę agūt per

236 b 236

immutabilis. hoc enim cōuenit essentiæ diuinæ secundum ꝙ ens est. Male ergo responsum est ad principale quæsitum articuli. Et probatur sequela. quæstioni an est de re habente esse in rerū natura, & in intellectu, male respōdetur affirmatiue, per esse quòd habet in intellectu, prętermisso esse in rerū natura. sicut quærenti an sphæra ignis sit, male rūderet, ꝙ est in intellectu. Et ratio est: qa esse in intellectu est esse secūdū quid, esse in rerū natura est esse simpliciter. Quæstio autē an est, quærit de esse simpliciter. & ꝓpterea si rūdeat de esse in mēte, infinuat ꝙ illa res nō habet aliud esse, sed esse in mēte est eius esse simpliciter. Si igit̄ idea est essentia secundū esse reale, male rūsum est quæstio. Necesse est ponere ideas in mēte diuina. Si autē idea est essentia ut obiecta est intellectui diuino. male ergo dictum est ꝙ est ipsa essentia diuina: qm̄ essentia diuina ut obiecta, nō habet esse reale sed obiectiuū. Et si per impossibile essentia diuina nō esset in rerū natura, & esset obiecta intellectui, ideæ ratio saluaret. Ideā ergo esse idē quod essentia est per accidēs, imo superfluū: quia natura cuiusq; rei est obiecta intellectui diuino, secūdario tm̄, etiam si nunq̄ idētificaretur essentiæ diuinæ ut obiecta est intellectui diuino: qm̄ ipsa cognoscitur a deo non solū ut est in priori obiecto, sed secundum se. Hæ rationes non sunt ex Sco. formaliter: sed ut ueritas elucescat, partim ex ipso, partim ex litera, eas formandas credidi.

¶Ad euidentiam horum duo uidenda sunt: ex quibus solutio omnium pendet. primo quomodo idea se habeat ad esse. secundo quid sit esse obiectiuum.

¶Quo ad primū scito ꝙ ut ex allegatis locis patet, de ratione ideæ est esse exēplar rei. De ratione autē exēplaris est esse formatiuū rei mediante, agētre ꝙ intellectū. Vnde ibidē dicit, ꝙ si ofa agerēt de necessitate naturæ nō ponerent ideæ. De ratione autē formatiui sic, est esse in mente: nunquām enim exemplar aliquod est sic formatiuum, nisi sit in mente. & si est in mente, tantum formatiuū sic saluatur. Modus ergo essendi exēplari necessarius est esse in mente. Cæteri autem modi essendi sunt per accidens absolute loquendo. Et propterea in litera, quæstioni an est, de ideis responsum est ꝙ sunt in mente diuina. Esse nanq; in mēte est simpliciter necessarium esse idearum, & formaliter cōuenit ideæ ut idea est. Nec curauit author de esse idearum in rerū natura, ut Platoni ascribitur. Quoniā hic theologiam tradebat & de diuino intellectu: illa autem discussio metaphysicalis est, ad tractatum de separatis subsistantiis spectans. Vnde patet, quòd idea in Deo est, formaliter loquendo, essentia diuina, ut in mente est diuina. Nec oppositum in illis uerbis sequentis articuli dicitur. Quoniam ly immutabile claudere intelligitur in se rationem exemplaris, ac per hoc ut ex dictis patet, idea dicitur essentia diuina ut exemplar est, id est ut formatiua est rei medio intellectu: hoc autem patet non conuenire essentiæ secundum quòd est mere naturaliter, sed secundum ꝙ est obiectiua diuinæ mēti. Sed quid est esse sic, scilicet obiectiue, quod secūdo loco uidendū erat. Sco. in 1. dist. 36. determinat ꝙ esse cognitū non est esse reale absolutū, aut respectiuū, nec est esse relatiuū secundum rationē, sed est esse diminutū rei, sine absolute, sine relatiue: quod uocatur esse secundum quid: ita ꝙ res habens talem modum essendi, fundat relationem rationis ad intellectum: puta quę lapidem & cætera entia

producta esse ab æterno a Deo per actū intellectus diuini in tali esse, & huiusmodi entia secundum quid esse & uocari ideas: quia his conueniunt omnes conditiones idearum,ut arguendo fuit deductum. Et o autem peripatetico lacte educatus,ac in aëre,ut aiunt,loqui nesciens;præcludit inanitudinem cuius realis, solum eis rationis noui.5.&.6. meta. Ens autem rationis relationem, aut negationē didici à S.T.
in quæstio.de ue.q.21. art. Vnde,cum esse obiectiuum nō sit modus essendi secundum rem, neq; sit negatio, restat quòd sit esse relationum secundum rationem in cōmuni loquendo. Sed quoniam esse diuinum est tantæ excellētiæ, ut omnes essendi modos siue extra animam,siue in anima eminēter præhabeat, oportet ut esse naturale ipsius diuinæ essentiæ, sit non solum ordinis intelligibilis & in actu purissimo, sed sit etiā (& nō per accidēs) esse obiectiuū cuiusdē respectu intellectus sui: alioquin nō oēs essendi modos unico modo eminentissime contineret. ac per hoc nec essentia diuina ut obiecta intellectui habet esse diminutum, nec aliqua res ut obiecta diuino intellectui habet esse diminutum. Et de essentia diuina quidem manifestè sequitur, quia eius esse obiectiuū est esse naturale ipsius dei propter eius eminētiā.
De aliis uero sequitur ex eo quòd alia nō aliter possunt obiici Deo quàm in obiecta essentia diuina: nihil enim Deus intelligit extra se, sed omnia in se tantum. Ita quòd in se cognoscit utrunque, scilicet & lapidem in essentia obiecta, & lapidem absolute,& lapidē hūc, & lapidē in anima mea &c. omnia enim hæc nouit: sed modus, quo hęc obiiciuntur est unus, scilicet in essentia diuina. Et consequēter esse obiectiuum rerum respectu intellectus diuini,non est esse relatiuum: sed absolutum realissimum,scilicet esse dei. Et quia idea in deo, de qua est sermo, significat res secūdum tale esse,ideo merito dictum est quod est ipsa essentia diuina &c.
¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum negatur sequela. Ad probationem autem dicitur quòd licet esse obiectiuum in communi, non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intellectum diuinum,est reale.
¶ Ad secundam autem iam patet,quòd idea in Deo est essentia diuina,ut obiecta diuino intellectui &c. Et cum arguitur : ergo male dictum est, quòd essentia sit : negatur sequela. Tum quia non est dictum, quòd est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine reduplicatione fuisset dictum, uerificaretur propter unitatem utriusque in deo. Essentia enim diuina habet utrunque modum essendi eminenter:in suo unico excellentissimo modo essendi. Et propterea affirmando identitatem ideæ cum essentia non sequitur formaliter loquendo more humano : ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est in rerum natura. In litera autem nō affirmatur hoc secundum, sed primum. Et ideo illæ duæ consequentiæ,quæ obiiciendo subsumptæ sunt, scilicet,ergo ideam in Deo esse idem cum essentia diuina,est per accidens. Et ergo est superfluum nihil ualent: quia identitas cum essentia est per se & necessaria, ex eo quòd nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina : ita quòd modus , quo res obiectæ obiiciuntur necessario est esse in obiecta essentia : alioquin Deus intelligeret aliquid extra se, & uiteseret eius intellectus, ut 12. metaphy.paret. unde falsum & impossibile est, quòd lapis obiiciatur Deo in seipso lapide obiectiue. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia metaphy.
¶ Ad illam autem hypotheticam deductionem,si essentia diuina non esset in rerum natura,& esset obiecta suo intellectui, saluaretur ratio ideæ:ergo identitas ideæ cum essentia est per accidens. Admissa conditionali, negatur uterior sequela : imo sequitur oppositum : quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia ut obiecta. Et si dicatur : ergo ideam esse essentiam diuinam secundum esse reale est accidens,negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentiæ diuinæ apud intellectum Dei non est per accidens reale,sed per se,ex eminentia propria ipsius. Sed falli multos contingit in hoc,ex eo quòd consideratur esse obiectiuum absolute, & reale absolute:quæ constat non esse idem. Cum hic sit sermo de esse obiectiuo tali,& tali realitexæ quibus oritur identitas , balbutiendi tamen accepta licentia.

67 1.dist.36. q.1.a.2. & 1.cōtra.cap. 54. Et ueri. q.3. art. 11.4. Et opus. 9.q.66.

246 118 97 256

ARTIC. II.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primo respondet quæsito affirmatiue. Secundo ostendit quòd hæc pluralitas non repugnat diuinæ simplicitati. Tertio ostendit quomodo hic pluralitas est.

c

¶ Quo ad primum cōclusio respōsiua est. Necesse est ponere ideas plures.probatur. Vltimus finis in quolibet effectu est proprie intentus a principali agente : ergo ordo uniuersi est proprie intentus & per se factus a Deo: ergo in mente diuina est idea ordinis uniuersi: ergo in ea sunt proprię rationes omnium rerū: ergo in ea sunt plures ideæ. Antecedens manifestatur in ordine exercitus & ducis. Prima uero consequentia probatur: quia optimū in rebus exitūs est ordo : quod firmatur ex 12.meta. Et confirmatur ueritas consequentis ex destructione oppositi Aui.&c. secunda autem est per se nota, tertia uero probatur : quia ratio totius haberi non potest, nisi habeantur rationes omnium, ex quibus totum cōstituitur, ut patet in domo & eius partibus.Cōfirmatur quę ueritas cōsequentis auctoritate Aug. ultima demum consequentia non eget probatione.
¶ Aduerte, quòd notāter in primo antecedente non dicitur ultimus finis sed dicitur ultimus finis in quolibet effectu: quoniā hic est sermo de fine tantū sub ratione finis effectus, & nō de fine, qui est extra effectum:ut enim patet.11. meta. text.52. Bonum uniuersi est duplex,scilicet in ipso uniuerso manens, & aliud extra ipsum. primum est ordo, secūdum est Deus: propter quē est etiam ipse ordo. Ordo ergo uniuersi, quia est optimum in toto uniuerso & consequēter respondere principali agenti: quòd supponimus esse deum. Et sic deus est actor per se, & finis ipsius ordinis: quemadmodum dux respectu ordinis exercitus.
¶ Aduerte secundo,quòd litera, ut ostenderet uim huius medij, ad inferendam pluralitatem idearum in Deo,inseruit opinionem Aui. de modo, quo pluralitas emanauit creaturarum: de qua inferius erit sermo. si enim distinctio creaturarū non per se intenta esset a Deo, sed ex parte dei esset per accidens, scilicet propter successionem agentium:seu quouis alio modo, non habemus uiam cōcludendi in deo exemplaria multorum, sed unius tantum. Nullus enim opifex exigit ideam eorum,quæ sunt per accidens.
¶ Quo ad secundum ostenditur,quòd pluralitas idearum non repugnat diuinæ simplicitati ex differentia,quæ est inter quod & quo aliquis intelligit : utriusque rationem:multiplicare quod,non repugnat simplicitati,sed multiplicare quo: sed idea est quod & non quo: ergo multitudo idearum non repugnat simplicitati diuinæ.maior probatur:quia multa intelligere non ponit compositionem, aut imperfectionem &c. sed bene hoc ponit multris speciebus intelligere. minor probatur inductiue ex idea domus in mente artificis &c.

Cōment.

Annot.

Quę

¶ Num quod,uel quo intelligitur, ponat in Deo pluralitatem realem , siue rationis.

Circa differentiam in litera assignatam inter quod & quo intelligitur : dubium occurrit. Primo aut est sermo de pluralitate reali, aut rationis. si reali utriusque pluralitas prædicatur diuinæ simplicitati : si rationis utrunque potest pari ratione:plurificari. Quoniam essentia diuina ut species comprehendit omnes species intelligibiles, quemadmodum ipsa ut obiecta comprehendit omnia obiecta,& hc æqua est utrinque pluralitas secundum rationem. Secundo intellectum a Deo non potest esse nisi unum numero,ut patet.12.meta.ergo repugnat multiplicare quod intelligitur a Deo. falsum est ergo, quòd pluralitas eius quod intelligitur , non prædicatur. Tertio in deo est sapientia & ars,& scientia : ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. probatur sequela: quia se habent ut quo Deus intelligit : ut etiam expresse litera dicit in responsione ad secundum.
¶ Ad euidentiam horum scito,quantum ad ly quo & quod:quòd hic est sermo de quo & quod in actu exercito,scilicet de illis rationibus formalibus, quæ

bus

huius quæ exercent actum ipsius quo,uel actū ipsius quod,ut in proposito. Idea est quod intelligitur in actu exercito: quoniā significat id quē se habet ad intellectionē ut obiectū uel terminus.Ars uero est quo in actu exercito:quia importat id qē se habet ut principiū formale intellectionis, & sic de aliis . Quantum uero ad multitudinem seu pluralitatem scito,qp hic est fermo non de pluralitate reali, nec de pluralitate rationis, formaliter loquēdo:sed de pluralitate simplr quod aut quo. Ita q̄ intellitę literæ est ponere differentiam in hoc, quòd ratio formalis exercēs actum qū potest multiplicari simpliciter potēstq; absolute dici multæ: Ratio uero exercēs actum quo non potest sic multiplicari ut possit absolute dici multę. Ad primā ergo obiectionē in oppositū patet responsio. dicimus ēm, quòd quia idea est quod intelligitur,& ad pluralitatē cogniti sufficit omnis distinctio rationis. nam aliud cognitum est punctum ut principium,& aliud ut finis. ītō ad pluralitatē idearum sufficit distinctio illa relationis:qua est sentia ut sic imitabilis est unum cognitū,& ut sic imitabilis est aliud cognitū &c. Ad pluralitatē uero principij in telligendi non sufficit quelibet distinctio rationis,sed requiritur distinctio secūdum propriam & per se rationē principij intelligendi. Ideo non est par ratio multitudinis ipsius quo & ipsius qū: quum ergo dicitur, essentia diuina, ita plura cōtinet obiecta sicut ratio,conceditur,sed negatur, qp sicut pluralitas illa,quę intelligitur in ipsa obiecta sufficit ad pluritatem simpliciter ipsius qū:ita eadem pluralitas quæ intelligitur in eadē ut ratio seu ipsēs intelligendi, sufficiat ad pluralitatē ipsius quo, propter rationem iam dictā.Ad secūdam aūt obiectionē dicitur dupliciter.Primo qp intellectū à deo non est nisi unum,ut distinguitur cōtra multa disparata, & nō ut simpliciter dinstinguit cōtra multa. Ideo non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina,qm quælibet est ipsa essentia. Contra simplicitatē namqp intellectus est, si multa disparata cognita ut hic.i.in esse cogniti (formaliter em loquimur) haberet: ut in nobis cōtingit,quoniā triangulum & houē intelligimus. Habere aūt multa cognita non disparata, imo in uno numero coincantia non præiudicat simplicitati. Secūdo qp intellectū per se primo à deo oportet esse unū.Idea autem est intellectum per se secūdo:& ideo competitur multitudinē. Non em dictū est in litera,qp omne quod potest multiplicari,sed quod multiplicare,quod nō præiudicat simplicitati. Sat autem hoc uerificatur,si quod per se secūdo pluralitatem potest.
¶ Ad tertium aūt dicitur qp laborat in æquiuoco. Non enim intendit litera qp in deo nō possint poni plura diuersarum rationū quo:sed qp nullum eorum potest multiplicari:nō enim sunt in deo multæ sapiētiæ, neque multæ artes &c, sed sunt in deo multæ ideæ.

Cōment. ¶ Quo ad tertiū ostēditur modus,quo prædicta pluralitas obiectiua est in intellectu diuino: deus perfecte intelligit essentiā:ergo cognoscit eam omni modo, quo cognoscibilis est:ergo cognoscit eā non solum secūdū se, sed secundum qp est quocunqp modo participabilis à creatura:ergo cognoscit ut sic immitabilem a tali creatura:ergo ut propriam rationem huius creaturę:ergo cognoscit plures rerum rationes:quas uocamus ideas. Antecedēs patet cū prima consequētia. secūda autē probatur. Quia deus utroqp modo est cognoscibilis. Quarta aūt probatur:qa species creaturarū sunt secūdum modos participandi diuinæ essentiæ similitudinem.Quinta autem patet ex eo, quia par est de creatura hac & alijs iudicium.

Annot. ¶ In respōsione ad primū aduerte diligēter, qp hic nō est fermo de quacunque similitudine,sed exēplari tātum.Imitabile aūt exemplariter non est,nisi obiectū intellectus.Et propterea, licet essentia diuina absolute sit prius imitabilis qp sit obiecta, nō tñ est prius imitabilis exemplariter quàm sit obiecta:qa de ratione exēplaris,ut dictū fuit,est esse obiectū.unde,si Deus nō esset intellectuale agens,essentia sua esset quidem imitabilis,sed non exemplariter:ac per hoc nō haberet rationē ideæ: & hoc insinuat litera dicens qp non nominat essentiam, sed rationem intellectam ex ea.

Annot. ¶ In responsione ad secūm & tertiū, propter clariorē intellectū nota simul tria. Primo qp idea significat essentiā diuinā imitabilem exēplariter.Et quia imitabilitas pōt sumi duplr.s. fundamētaliter,id est,pro absoluto: & formaliter,id est,pro respectu:tripliciter ideæ significatio imaginari pōt:Primo ut significet absolutum tātum. scīlo respectiuū tantū.tertio utrūque.Et quidem qp nō tantum sum damētum imitabilitatis signifīcet ex eo,pbatur:quia cū illud sit omniuo unum in omnibus ideis,quia est ipsa simplicissima essentia diuina,in qua non potest distingui absolutum imitabile à lapide, & ideo,lapidem imitabili à leone,non posset sustineri pluralitas idearum in Deo.Plures enim ideas intelligere est impossibile,nisi significatum plurificatum intelligatur. Quod etiam nō tantū respectum significet ex eo patet,quòd essentiam diuinam significare dicitur. Vnde relinquitur qp utrūque significet,non eo modo quo ly uestis significaret hominem album,si utrique imponeretur: qm sic idea non haberet unam rationē, sed eo modo,quo nomina significāt absolutum relatiue, ut saluator & creator &c. ac per hoc de ratione ideæ in Deo sunt & essentia & relatio: non ut partes cōponētes unam cōmunem rationē,sed ut res & modus,ut determinabile & determinatio, ut cō mune & proprium. Secundo nota, qp ideæ tam in artificibus qū in Deo contingit intelligi dupliciter. primo ut aliorū sunt ideæ. secūdo ut in seipsis sunt, Exemplū utriusq; mēbri habetur in litera,in responsione ad secūdū. Quum artifex faciendam domū contemplatur,ad ideam domus in intellectio terminatur, ut idea est domus. Quum autē artifex in actu exercito ipsam quam mente concepit ideā consideratur,ad ipsam intellectio terminatur,ut in se est, eodem quoque modo in Deo contingit. Ex hac aūt distinctio ne facile percipere potes ideas constare non per intelligi ipsas ut in se,sed per intelligi ipsas ut ideas aliorū. Nec referret ad propositū, an illud intelligi sit actualiter,aut habitualiter.Et propterea cōcedimus qp in Deo sunt plures ideæ:antequā sint ideæ intellectæ secūdum se.

Cōment.

Annot.

1.dist.36. q.2.art. 3.ar.1.d. 1.q.1.ar. 2.c. 3.ar.4.5. 6.ar.7.ct 8.

98 1.dist.36. Et propter hoc in litera ratio calcē respōsionis ad scām de secūdo modo quo intelligitur, dicitur,& hoc est plures ideas esse in intellectu eius,& aliud est plures ideas esse in intellectu eius ut intellectas. Primū enim dicit eas esse obiectiue in intellectu, ut alterū rationes:secūdum uerò dicit eas esse obiectiue, ut secundū se intellectæ,ideo addidit ut intellectas. Tertio nota qp respectus illi distinguētes ideas,quū sunt etiam cōstitutiui earum nō consequūtur actum intellectus diuini intelligētis ideas,sed fiunt per actum intellectus diuini intelligētis essentiam suā comparatiue. Ita quod non est imaginandum,qp prius intelligatur essentia ut imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis:sed qp ipsa intellectio essentię,ut imitabilis,est cōstitutio respectus idealis. Ex hoc aurem habes,quod respectus idealis nō ponūtur necessarij ad hoc, ut Deus distincte intelligat creaturas, ut quidam interpretari uidētur. Constat enim quòd perfectio intellectionis diuinæ non mendicat à respectibus rationis, seu ponuntur necessarij, ut necessario constituti ex perfectione intellectionis diuinæ. Vnde in corpore articuli author dixit,quòd quia Deus perfectissime intelligit essentiam suam, ideo intelligit eam ut tot modis imitabilem: hoc enim est cōstitui plures respectus ideales, intelligique plures ideas, ut aliorum rationes sunt:& intelligere creaturas distincte in essentia diuina sibi obiecta. Et hæc si bene cōsideratus fueris,obiectiones aliorum deridebis:quas non adduxi,quia non contra sensum expositum doctrinæ Sanc. Tho.militant.

3.ar.4.5. 6.ar.7.ct 8.

a ¶ Super Quæstionis decimæquintæ Articulum tertium.

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo primo distinguit, secundo respondet quæsito.
¶ Quo ad primum. Idea diuina dupliciter sumitur, ut exemplar,& ut ratio.Manifestatur distinctio dupliciter.primo ex differentia duorum officiorum attributorum ideis à Platone,generare & cognitionem facere:secundo ex differentia speculatiui & practici,
¶ Quo ad secundum respondet quæsito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissæ. Prima est,idea secundum quod exemplar,est omnium,quæ à Deo secundum quodcunque tempus fiunt.Secunda est idea ut ratio,est omnium factibilium & cognoscibilium secundum proprias rationes tam speculatiue quàm practice. Hæ propositiones non aliter in litera probantur:quoniam ex quæst.14.ex prædictis patent.Illud tamen non prætereas,quòd idea ut ratio sumitur pro ratione obiectiua,ut in primo articulo ipsa litera exposuit.dicitur igitur idea ratio obiectiua rei. Hoc etiam modo idea Platonica ratio cognoscendi esset.
¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd hic Sanct. Tho. retractat dicta in quæst.de ue.quæst.3.articul.5.& in 1.sent.distinc.36.articul.ultimo, de idea materiæ primę.Nec oportet fingere glossis:quoniam medius terminus hic aliquis prius, scilicet quia secundum se non est cognoscibilis,expresse alibi dicta elidit ut patet intuenti. Sed dubium hic restat cuius compositi idea,materiæ primæ sit idea. Si tamen litera perspicaciter uidetur, facile patebit, quòd idea ut ratio respondens materiæ primæ, est idea corporis,quod est genus in prædicamento subiectæ; quoniam secundum illius formam diffinitur.si diffinire-

Annot.

tur.Idea enim ut ratio, est omnis cognoscibilis per propriam rõnẽ: ut in litera dicitur.Idea autem eius ut exẽplar, non est alio modo quę renda q̃ ideæ generum,de quibus in litera dicitur,quod nõ habẽt aliam ideã à specie &c.

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. primo respondet quæsito , secundo assignat xationẽ plurium diffinitionum ueritatis,ibi, Et secundum hoc ueritas.

Comẽt. ¶Quo ad primum, cõclusio responsiua quęsito est, ueritas principaliter est in intellectu,secũdario in rebus in ordine ad intellectũ, à quo dependent.Hæc conclusio habet tres partes: & quo ad primam quidem probatur,uerum est terminus intellectus.ergo est i intellectu.Antecedẽs declaratur, ex proportionali conuenientia inter uerum & bonum: quia sicut bonum ſignificat id,in quod tendit appetitus, ita uerũ id, ad quod tendit intellectus. consequentia uero probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 6. metaphyſi. quia illæ ex tra, hæc intus perficitur.

¶Quo ad secundam uero partem,scilicet q̃ secũdario in rebus probatur ibi(sicut autem bonum) uerum est in intellectu secundum q̃ conformatur rei intellectæ: ergo ratio ueri ab intellectu ad rẽ intellectam deriuatur:ergo res intellecta uera dicitur secundũ q̃ habet ordinem ad intellectum.Antecedẽs manifestatur, ex proportionali conuenientia inter bonum & uerum: quia sicut bonum est in re ut conueniẽs est appetitui,ita uerum in intellectu &c. consequentia quoque utraque ex eadem radice probatur: prima, quia ex bono in re bonitas ad appetitum deriuatur. secunda quoque, quia ex hoc appetitus boni dicitur bonus.

¶Quo ad tertiã autem partem, scilicet à quo dependent , probatur ibi.(Res autem intellecta)dupliciter.primo ratione.secundo ab effectibus.

f Ratio est. Iudicium de unaquaque re non ſit secundum ea,quę in ſunt per accidẽs, ſed p ſe:ergo unaquęq; res dicitur uera absolute ſecundum ordinẽ ad intellectũ à quo dependet. Antecedens patet: consequentia uero ,probatur ex differentia inter ordinẽ rei ad intellectũ causatiuũ uel cognoſcitiuũ tantũ: quia ſcilicet ad illum per se cadens, ad illum per ſe ordinem habet: quod declaratur exẽplo domus respectu artificis & nõ artificis.Effectus autẽ testimonii præbentes his, ſunt artificialia & naturalia. artificialia enim tam mechanica,ut domus : q̃ liberalia,ut oratio:uera absolute ſunt,ti conformia ſunt artibus. Naturalia quoque uera absolute ſunt,ſi conſonãt opifici, quem ſupponimus eſſe primum intellectum.

¶Circa prædicta duæ ꝓpoſitiones aduertẽdæ ſunt.prima eſt,uerũ eſt id in quod tendit intellectus ſicut bonũ &c. hæc enim inferius articulo 3. ad tertium diſcutietur.Altera eſt:eo q̃ uerum eſt in cognoſcente q̃ cognitum eſt in cognoſcente. Appetitus autẽ ſecundum inclinationẽ ad rem. Et hæc in qõe 80 2. artic. 3. defenduntur: ubi comparabitur intellectui uoluntas.

¶Quo ad ſecundum rationem ueritatis : q̃ tres pertinent ad uerũ in re,duæ ad uerũ in intellectu,& una ad uerũ utrobique. omnia clara ſunt.

Deo.Sed mala cognoſcuntur à deo.Ergo nõ omniũ,quę cognoſcuntur à Deo ſunt ideę.

¶Præterea Deus cognoſcit ea quæ nec ſunt, nec erunt nec fuerunt,ut ſuprà dictum eſt c. Sed horum non ſunt ideæ: quia dicit Dio. v. c. de di.no. q̃ exemplaria ſunt diuinæ uoliũtates determinatiuæ & effectiuę rerum.Ergo non omnium,quæ à deo cognoſcuntur, ſunt ideæ in ipſo.

¶Præterea Deus cognoſcit materiam primam.Quæ non poteſt habere ideam, cum nullam habeat formam.Ergo idẽ q̃t prius.

¶Præterea,Conſtat quòd deus ſcit non ſolũ ſpecies,ſed etiam genera & ſingularia & accidentia.Sed horum non ſunt ideę, secundũ poſitionem Platonis, qui primus ideas introduxit,ut dicit Augu.Non ergo omnium cognitorum à deo ſunt ideæ in ipſo.

¶SED CONTRA Ideæ ſunt rationes in mente diuina exiſtentes,ut per Augu.patet. Sed omnium,quæ cognoſcit deus, habet ꝓprias rationes.Ergo omnium,quæ cognoſcit habet ideam.

CONCLVSIO.

¶Omnium eorum , quæ ſecundum quodcunque tempus ſiunt,ſunt ideæ in Deo,quo exẽplaria ſunt, ut uero rationes cognoſcendi omnium ab ipſo factibilũ in ipſo ideæ ſunt tam ſpeculatiuæ,quàm practicæ.

¶RESPONDEO dicendum,quòd (cũ ideę à Platone ponerentur principia cognitionis rerum & generationis ipſarum) ad utrunque ſe habet idea, prout in mente diuina ponitur.Et ſecundum quod eſt principium factionis rerum,exemplar dicti põt, & ad practicam cognitionem pertinet. Secundum autem quòd principiũ cognoſcitiuum eſt proprie dicitur ratio,& poteſt etiã ad ſcientiã ſpeculatiuam pertinere. Secũdũ ergo quod exemplar eſt ſecundũ hoc ſe habet ad omnia:quæ à Deo fiunt ſecundũ aliquod tempus:Secundum uero quod principiũ cognoſcitiuũ eſt ſe habet ad omnia, quę cognoſcuntur à Deo,etiã ſi nullo tẽpore fiant:& ad omnia,quę à Deo cognoſcuntur ſecundum propriam rationem, & ſecũdum quod cognoſcuntur ab ipſo per modum ſpeculationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum cognoſcitur à Deo non per propriã rationem,ſed per rationẽ boni.Et ideo malum non habet in deo ideam, neque ſecundum q̃ idea eſt exemplar, neque ſecũdum quòd eſt ratio.

¶Ad ſecundum dicẽdum, quòd eorum quæ neque ſunt neque erũt neque fuerunt,Deus non habet practicam cognitionem, niſi uirtute tantum. Vnde reſpectu eorum non eſt idea in Deo ſecundum quod idea ſignificat exemplar, ſed ſolum ſecundum quòd ſignificat rationem.

¶Ad tertium dicendum, q̃ Plato ſecundum quosdam poſuit materiam non creatã,& ideo non poſuit ideam eſſe materiæ,ſed materiæ concauſam. Sed quia nos ponimus materiam creatam à Deo , non tamen ſine forma e: habet quidem materia ideam in Deo,non tamen aliam ab idea compoſiti. Nam materia ſecundum ſe neque eſſe habet,neque cognoſcibilis eſt.

¶Ad quartum dicendum, q̃ genera nõ poſſunt habere ideam aliam ab idea ſpeciei ſecundum q̃ idea ſignificat exemplar: quia nũquam genus fit niſi in aliqua ſpecie. Similiter etiã eſt de accidentibus, quæ inſeparabiliter cõcomitantur ſubiectum: quia hęc ſimul fiunt cum ſubiecto. Accidentia autẽ, quæ ſuperueniunt ſubiecto,ſpeciale ideam habẽt. Artifex enim per formã domus facit omnia accidentia,quæ à principio cõcomitantur domũ. Sed ea,quæ ſuperueniunt domui iam factæ,ut picturę,uel aliquid aliud, facit per aliquam aliam formam. Individua

QVAESTIO SEXTADECIMA,
De ueritate, in octo Articulos diuiſa.

QVONIAM autem ſcientia uerum eſt: poſt conſideriationem ſcientiæ Dei de ueritate inquirẽdum eſt.

¶Circa quam quæruntur octo.

¶Primo, utrum ueritas ſit in re, uel tantum in intellectu. ¶Secundo, utrum ſit tantum in intellectu cõponente & diuidente. ¶Tertio,de comparatione ueri ad ens. ¶Quarto, de comparatione ueri ad bonũ. ¶Quinto, utrum Deus ſit ueritas. ¶Sexto,utrũ omnia ſint uera ueritate una,uel pluribus. ¶Septimo,de æternitate ueritatis. ¶Octauo,de incommutabilitate ipſius.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶Vtrum ueritas ſit tantum in intellectu.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd ueritas non ſit tantũ in intellectu, ſed magis in rebus. Aug. eñ in lib. ſol. reprobat hãc notificationẽ ueri. Verũ eſt id,qđ uidet:quia ſecũdũ hoc lapides,qui ſunt in abditiſſimo terræ ſinu nõ eſſent ueri lapides:quia non uidentur. Reprobat etiã iſtã,uerũ eſt quod ita ſe habet ut uidetur cognitori, ſi uelit & poſſit cognoſcere:qa ſecũdũ hoc ſequeret q̃ nihil eſſet uerum, ſi nullus poſſet cognoſcere. Et diſſimit ſic uerũ, Verũ eſt id qđ eſt. Et ſic uidet q̃ ueritas ſit in rebus, & non in intellectu. ¶Præterea, Quicquid eſt uerũ,ueritate uerũ eſt. Si igit ueritas eſt in intellectu ſolo,nihil erit uerũ niſi ſecundũ qđ intelligitur:qđ eſt error antiquorũ philoſophorum, qui dicebãt omne quod uidetur eſſe uerum. Ad quod ſequitur cõtradictoria ſimul eſſe uera:cum contradictoria ſimul à diuerſis uera eſſe uideantur. ¶Præterea,Propter qđ unũquodq; & illud magis, ut patet primo poſteriorum.Sed ex eo q̃ res eſt, uel non eſt,eſt opinio uel oratio uera uel falſa ſecũdũ philoſophũ in prædicamẽtis. Ergo ueritas magis eſt in rebus quàm in intellectu.

¶SED CONTRA eſt,q̃ philoſophus dicit ſexto metaphy. quòd uerum & falſum non ſunt in rebus,ſed in intellectu.

CONCLVSIO.

¶Verum, eum ſit terminus intellectus,ſicut bonum appetitus, ueritatem omnem in intellectu eſſe oportet principaliter,ſecundario autem in rebus ſecũdum ordinem ad intellectum,a quo dependent.

¶RESPONDEO dicẽdũ,q̃ ſicut bonũ noſtat id,in qđ tẽdit appetitus,ita uerũ noſtat id,in qđ tẽdit intellectus. Hoc autẽ diſtat inter appetitũ & intellectũ, ſiue quãcũq; cognitionẽ. Quia cognitio eſt ſcũm q̃ cognitũ eſt in cognoſcẽte,appetitus autẽ eſt ſecũdũ q̃ appetẽs inclinatẽ in ipſam rẽ appetitã c. Et ſic terminus appetitus,qđ eſt bonũ,eſt in re appetibili.Sed terminus cognitionis,qđ eſt uerũ,eſt in ipſo intellectu. Sicut autẽ bonũ eſt in re inquantũ habet ordinẽ ad appetitũ,& ꝓpter hoc ratio bonitatis deriuatẽ à re appetibili in appetitũ,ſecũdũ q̃ appetitus dicit bonus ,ut eſt bonitas (cũ uerũ ſit in intellectu ſecũdũ q̃ cõſormatur rei intellectę) neceſſe eſt q̃ rõ ueri ab intellectu ad rẽ intellectã deriuẽ,ut res ẽt intellecta uera dicaẽ,ſcẽm q̃ habet aliquẽ ordinẽ ad intellectũ. Res autẽ intellecta ad intellectũ aliquẽ põt habere ordinẽ e,uel per accidẽs. Per ſe quidẽ habet ordinẽ ad intellectũ,à quo depẽdet ſecũdũ ſuũ eſſe,per accidẽs autẽ ad intellectum,à quo cognoſcibilis eſt. Sicut ſi dicamus q̃ domus cõparatur ad intellectũ artificis per ſe, per accidens autẽ cõparatur ad intellectũ,à quo nõ depẽdet. Iudiciũ autẽ de re nõ ſumit ſecũdũ id qđ ineſt ei per accidẽs,ſed ſcẽm id qđ ineſt ei per ſe. Vnde unaquęq; res dicit uera abſolute ſecũdũ ordinẽ ad intellectũ, à quo depẽdet. Et inde eſt q̃ res artificiales dicũtur uere per ordinem ad intellectum noſtrum: dicitur enim domus uera, quæ aſſequitur ſimilitudinem formæ,quę eſt in mente artificis. Et dicitur oratio uera, inquantum eſt ſignum intellectus ueri. Et ſimiliter res naturales dicuntur eſſe ueræ ſecundũ q̃ aſſequuntur ſimilitudinem ſpecierum,quę ſunt in mente diuina. Dicitur enim

¶Super Quæſtionis decimæquintæ Articulum ſecundum.

Annota. TItulus clarus apud quosdam. Sed non ſignificat ſubſtantiam aut potentiam aliquam: ſed operationem intellectus, nocatam compoſitio & diuiſio in tertio de anima.

Cõment. ¶In corpore eſt unica cõcluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue,ueritas proprie loquendo eſt tantum in intellectu cõponente & diuidente. Hæc concluſio habet duas exponentes,ſcilicet ueritas proprie loquẽdo eſt in intellectu cõponente & diuidente,& qđ in nullo alio. Probantur q̃ ambæ ſimul in litera ſic , omnis res eſt uera ſecundum qđ habet propriã formam ſuæ naturæ: ergo intellectus ut cognoſcens eſt uerus ſecundũ q̃ aſſimilatur rei cognitæ:ergo ueritas eſt conformitas intellectus & rei:ergo cognoſcere ueritatem eſt cognoſcere conformitatem cognitionis ad cognitũ: ergo nec ſenſus nec intellectus qđ quid eſt, ſed intellectus iudicans ita eſſe ſicut apprehenditur cognoſcit primo & dicit uerum:ergo intellectus componens & diuidens cognoſcit uerũ: ergo in eo tantum eſt uerum ſecundum propriũ modũ nomine ueri importatũ:ergo in eo tantũ eſt uerũ proprie loquendo. Prima conſequẽtia probatur.quia ſi militudo rei cognitę eſt propria forma intellectus ut cognoſcens. Sẽcũda uero manifeſte tenet ex ſuo antecedente probato : adiuncta ſita propoſitione in principio corporis articuli poſita:ſcilicet uerũ ſecũdum ſui primam rationem eſt in intellectu. Sicẽm ſic eſt, & ueritas intellectus attenditur ſecundum ſimilitudinem ad rem:conſequents eſt, q̃ ueritas per cõformitatem intellectus & rei definẽda ſit. Tertia autẽ ut nota relinquitur, &

uere nota eſt:quoniam ſi ueritas cognitionis conſiſtit in ſimilitudine ſeu conformitate intellectus & rei, oportet ut cognoſcere ueritatem ſit cognoſcere cõformitatem hanc,ſcilicet intellectus & rei:& econuerſo, cognoſcere hanc conformitatem,ſit cognoſcere ueritatem. Quarta uero quo ad partes negatiuas declaratur in uiſu & intellectu ſimplici. Quo ad affirmatiuam uero , nec probatione, nec manifeſtatione eget. Quinta autẽ probatur: quia in omni propoſitione aliquam formam ſignificatam per prædicatum applicat rei ſignificatæ per ſubiectum,uel remouet ab ea. Sexta uero & probatur:quia uerum eſt perfectio intellectus ut cognitum. & manifeſtatur ex differentia,ex ſupradictis cõſequente inter cognoſcentem eſſe uerum & cognoſcẽtem cognoſcere uerum. Illud enim eſt cognoſcentem eſſe uerum ut quandam rem.Et ideo conuenit ſenſui & intellectui quod quid eſt:& uocibus incõplexis:hoc autem eſt habere uerum ut cognitum in cognoſcente:& ideo in intellectu componente uocibus q̃ complexis ut ſignis &c. Vltima demum conſequentia per ſe nota eſt:ut patet.

Annot. ¶Ad euidentiam horum aduerte , q̃ planus ſenſus, quẽ ſuperficies huius literæ prima fronte oſtendit,uidetur q̃ quia cognitio ſenſus, puta uiſus,aut etiam ſim plicis intellectus,conformis eſt rei:ideo uera dici poteſt.Sed quia non põt illam conformitatẽ, quæ eſt inter ipſam cognitionem ſimplicẽ & rẽ cognoſcere, ideo non cognoſcit uerũ.Et quia intellectus cõponens illam cognoſcit, ideo cognoſcit uerum.Sed huiuſmodi ſenſus alienus eſt ab hac litera ſecundũ ueritatẽ. Tũ quia falſum eſt, q̃ intellectus ſimplex non cognoſcat illam conformitatem, q̃m conformitas illa diffinibile quoddã eſt,& conſequenter ſimplici intellectu cognoſcitur. Tum quia illa conformitas non cognoſcitur niſi reflexe ab intellectu,uerũ autẽ cognoſcitur directe & non reflexe tantum. Tum quia mediis terminus in litera adductus ad probandum, q̃ cõformitas,in qua conſiſtit ueritas, cognoſcatur ab intellectu componendo uel diuidendo,non eſſet ad propoſitũ, ut patet applicanti. Vt igitur præſens litera cum qualibet ſibi ſimili pateat,nota to quatuor. Primo quòd aliud eſt loqui de intellectu etiam in actu ſecundo , & aliud de intellectu inquantum cognoſcens:& ſimiliter aliud eſt loqui de ueritate illius,& aliud de ueritate iſtius. Ad ueritatem enim intellectus in actu ſecundo non plus requiritur quàm ad ueritatem ſenſus in actu ſecundo. unde & intellectus & ſenſus in actu,uerus dicitur ut quædam res uera , quando cognitio aſſimilatione ad cognitum informatur.Ad ueritatem autem intellectus ut cognoſcens eſt,exigitur quòd ueritas ſit in eo ut eſt cognoſcens. hoc autem non eſt niſi ſit in eo ut cognita.Et propterea litera inueſtigans ubi proprie uerum ſit à propria forma intellectus non in actu primo aut ſecundo,ſed ut cognoſcẽs eſt procedit:& nullt quòd propria eius forma ac perfectio eſt ſimilitudo cogniti,non quæ eſt principium cognitionis,ſed quę eſt terminus,uel quaſi terminus ſeu perfectio ad quam attingẽdo cognitio perficitur.Pro quo nota ſecũdo,quòd ſimilitudo rei cognitæ dupliciter ſumitur quantũ ad propoſitum ſpectat.Primo pro ſpecie intelligibili ſiue ſenſibili ſimpliciter, id eſt , per modum incõplexi repræſentantis,quicquid ſit illa ſpecies. Secundo pro ſpecie repræſentatiua cognoti,ut ſic ſiue complexe ſiue incomplexe quidquid ſit illa, ſiue ſpecies impreſſa , ſiue expreſſa, ſiue ipſa cognitio , hæc enim non curant propoſitum. In præſenti litera non ſumitur ſimilitudo cognitã primo modo , ut ſuperficialis illa expoſitio accepit,ſed ſecundo.Et propterea in litera probatur , quòd cognoſcere ſui conformitatem ad rem,eſt proprium intellectus componentis & diuidentis.Ex eo quòd enuntiatio omnis ponit uel remouet aliquid à ſubiecto.ſi enim cognoſcere conformitatem ſui ad rem,eſt cognoſcere aliquid in ſe ut cõforme rei. Et nunquam cognoſcitur aliquid in ſe ut conforme, niſi quum cognoſcitur enuntiatio quam conſtat eſſe in enuntiante, & conformitatem uel diſformitatẽ ad rem importare: oportet qđ ſolus intellectus enũcians cognoſcat ac dicat cõforme uel diſforme ut ſic.Et q̃a hoc ſolũ eſt dicere & cognoſcere uerũ in actu exercito,ideo ſolus intellectus cõponens & diuidens cognoſcit & dicit uerũ. Et uerũ in actu exercito eſt in ſolo intellectu cõponente & diuidente,ut cognitum & dictum in cognoſcente & dicente . Ita enim diſtinguendum eſt de cognitione ueri in actu exercito & ſignato , ſicut de prædictis. Quã diſtinctionem ſi non capis, ex diſtinctione hac quo ad ſignificationem percipiet etiam nouitius quilibet ,ſignificare enim uerũ ut in logicalibus inſtructionibus habetur, dupliciter inuenitur,ſcilicet in actu exercito & ſignificato. Nihil uerũ,ſignificat uerum, ſed non exercet ipſum: ſed ly homo eſt ſpecies , ſignificat uerum,quia exercet ipſum ueritatem. Et ly homo eſt alatus , ſignificat falſum in actu exercito &c. Et propterea in primo perihermenias dicitur:quòd enuntiatio eſt oratio ſignificans uerũ uel falſum,ſcilicet in actu exercito: quod eſt ſignificare conforme rei, uel diſforme ut ſic.

¶*Ex his autem patet quartum*, quod obſcuritatem magnam in hac materia po

nit scilicet, ꝙ ueritas est cõformitas intellectus & rei. hoc en im potest intelligi de ueritate rei, uel de ueritate absolute. Et primo modo est optime dictũ, qm ueritas, qua omnis res in suo gradu essendi dicitur uera, siue cognoscat siue nõ, consistit in cõformitate horum duorum, ut patet ex littera hac & præcedente. Secũdo autem modo ut prima fronte apparet est bene dictum, sed particulariter intelligendum: quia non conformitas cuiuscunque intellectus, sed intellectus cõplexi tantum, est ueritas, ut patet ex dictis. Sed si altius diffinitionem hãc perscrutati fuerimus, inueniemus ꝙ uniuersaliter & ꝓprie loquendo hæc diffinitio soli ueritati absolute cõuenit, & nõ ueritati rei nisi extensiue. Conformitas enim intellectus ad rẽ dupliciter potest in intellectu sueniri. Vno modo per antecedens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incõplexo ut sic, conuenit per se conformitas ad rem: quia incõplexum ut sic respectum nullũ æqualitatis, aut inæqualitatis ad alterum exercet: quãuis forte adæquatum alteri de facto sit, ut patet inductiue. Complexa autem enũtiatio mentalis omnis per se exercet in propria ratione ꝙ sit equalis & inæqualis enuntiatiæ rei: quoniã essentialiter est similitudo ꝙ hoc insit uel non insit illi. Et si quidem inest quod repræsentati n es se, conformis dicitur, sin autẽ, difformis. Quũ igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione cõformis aut difformis: & de ratione ueritatis absolute sit ꝙ cõformitas intellectus: cõsentaneũ est, ꝙ de intellectu, cui per se cõuenit conformitas, est sermo. Ita quòd sensus est, ueritas est cõformitas intellectus per se subiecti conformitatis, ut sic in diffinitione ueritatis ponatur intellectus tanq̃ subiectum non per antecedens, sed per se. Talis autem est intellectus cõponens ut dictum est. Vnde Arist. 4. metap. tex. 27. diffiniuit uerum & falsum per enuntiabile dicens, ꝙ uerũ est ens esse & nõ ens non esse: falsum aũt ens non esse & non ens esse. Ita quòd enuntiabile diffinit uerũ, & uerum enũtiationem: ut ostẽdatur uerum proprie in huius cõpositione tãtum inueniri, ut uerum exercite.

a ¶Super Quæst. decimæsextæ Articulum tertium.

Annot. Cõment. IN titulo ly uerum, in sure analogiæ cõmunitate sumitur, ut ex respõsione ad primum habetur.

¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, uerum & ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul uim mediꝫ & manifestationẽ ex proportionali similitudine ueri & boni. Vis mediꝫ est, unumquoꝙ in quantum habet de esse intãtum est cognoscibile: ergo ens & uerum conuertuntur. Antecedens manifestatur ex authoritate 3. de anima, in qua dicitur, animam esse omnia: quia est omnia cognoscibilia. hoc enim nõ esset uerum, nisi cognoscibilitas adæquaret esse, ut patet. cõsequẽtia uero probatur: quia uerũ importat ordinem ad cognitionẽ, id est, cognoscibile. Proportionalis autem similitudo cõsistit in tribus. Primo in hoc, sicut bonũ significat appetibile, ita uerum cognoscibile. Secundo quòd sicut bonum conuertitur cum ente, ita uerum. Tertio sicut bonum addit supra ens ordinem ad appetitum, ita uerum ordinem ad intellectum.

Quæstio. ¶*Num uerum importat cognoscibile in communi, an cognoscibile ab intellectu.*

¶Circa hoc est unum dubium: quoniam uis mediꝫ consistit in hoc, quòd uerũ importet cognoscibile in communi, ut patet & in uerbis literæ, & ex authoritate inducta ex 3. de anima, hoc aũt esse falsum litera in calce dicit. Quoniam dicit, quòd importat ordinem ad intellectum: ac per hoc importat cognoscibile sic. scilicet per intellectum: & non cognoscibile in cõmuni: & uere sic est, quoniam ut in primo articulo dictum est, uerum importat id in quod tendit intellectus.

¶Ad hoc breuiter dicitur negando: quòd uis mediꝫ exigat quòd uerum significet cognoscibile in communi, sufficit enim quòd uel significet cognoscibile in communi, uel significet tali modo: sic quòd ille modus sit tã amplus quòd se extendat ad omnia, ad quæ se extendit cognoscibile in communi: nihil esset ens aut aliquid, an uerum importet cognoscibile in cõmuni, an aliquid illi æquiualens: utrobiqꝫ enim sequitur conuertibilitas ueri cum ente. Sic autẽ est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extendit ad quæ se extẽdit cognoscibilitas. omne enim cognoscibile est intelligibile: & unũquodqꝫ quã tũ habet de esse, tãm habet de intelligibilitate. Inchoauit autem à cognoscibili litera, & per uenit ad intelligibile, ut à facilioribus tradẽret disciplinam, hoc ipse quod diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiã dictũ, unũquodqꝫ inquantum habet de esse, in tantum est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quãtũ subintelligi oportet, ut cõuertibiliter se cõsequantur ens & uerũ.

ueritc. q. 21. ar. 3.

Cõment.

sicut & bonum: addit tamẽ uerum ipsi enti ordinem ad intellectum.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut bonum habet rationẽ appetibilis, ita uerum habet ordinẽ ad cognitionem. Vnum quodqꝫ autem inquãtũ habet de esse, in tãm est cognoscibile. Et propter hoc dicitur in 3. de anima: ꝙ anima est quodãmodo omnia secundum sensum & intellectum. Et ideo sicut bonum cõuertitur cum ente[c], ita & uerum. Sed tamen sicut bonũ addit rationem appetibilis supra ens, ita & uerum comparationem ad intellectum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ uerũ est in rebus & in intellectu (ut dictum est[c].) Verum aũt quod est in rebus, cõuertitur cũ ente secũdum substãtiam. Sed uerum, qđ est in intellectu, conuertitur cum ente, ut manifestatiũ cum manifestato. Hoc ẽm est de ratione ueri, ut dictũ est[c]. Quãuis posset dici, ꝙ etiam ens est in rebus & in intellectu sicut & uerum: licet uerum principaliter in intellectu, ens uero principaliter in rebus. Et hoc accidit propter hoc, ꝙ uerum & ens differunt ratione.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ non ens non habet in se unde cognoscatur, sed cognoscitur, in quantum intellectus facit illud cognoscibile. Vnde uerum fundatur in ente, inquantum non ens est quoddam ens rationis apprehensum, scilicet à ratione.

¶Ad tertium dicendum, quòd cum dicitur, quòd ens non potest apprehendi sine ratione ueri: hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo ita quòd non apprehendatur ens, nisi ratio ueri assequatur apprehensionem entis. Et sic locutio habet ueritatem. Alio modo posset sic intelligi, quòd ens nõ posset apprehendi, nisi apprehenderetur ratio ueri. Et hoc falsum est. Sed uerum non potest apprehendi, nisi apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in ratione ueri. Et est simile, sicut si comparemus intelligibile ad ens. non enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile. Sed tamen potest intelligi ens ita quòd non intelligatur eius intelligibilitas. Et similiter ens intellectum est uerum, non tamen intelligendo ens, intelligitur uerum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd licet bonũ & uerum supposito cõuertãtur cum ente, tamẽ ratione differunt. Et secundum hoc uerum absolute loquendo prius est quàm bonũ. quod ex duobus apparet. Primo quidẽ ex hoc, ꝙ uerũ propinquius se habet ad ens, quod est prius quàm bonũ Nam uerũ respicit ipsum esse simpliciter & immediate: ratio autẽ boni cõsequitur esse, secũdum ꝙ est aliquo modo perfectum. sic enim appetibile est[c]. Secundo apparet ex hoc, ꝙ cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cum uerũ respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit uerum ꝙ bonum secundum rationem.

¶AD PRIMVM ergo dẽm, ꝙ uolũtas & intellectus mutuo se includũt[c]. nã intellectus intelligit uolũtatẽ, & uolũtas uult intellectũ intelligere. Sic ergo inter illa, q̃ ordinãtur ad obiectũ uolũtatis, cõtinentur etiam ea, quæ sunt intellectus, & ecõuerso. Vnde in ordine appetibilũ bonũ se habet ut uniuersale, & uerum ut particulare. in ordine autem intelligibilium est ecõuerso. Ex hoc ergo, quòd uerum est quoddam bonum: sequitur quòd bonum sit prius in ordine appetibilium, non autem quòd sit prius simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundum hoc est aliquid prius ratione, quòd prius cadit in intellectu[c]. intellectus aũt per prius apprehendit ipsum ens, & secũdario apprehendit se intelligere ens, & tertio apprehendit se appetere ens. Vnde primo est ratio entis, secundo ratio ueri, tertio ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶Ad tertium dicendum, quòd uirtus, quæ dicitur ueritas, non est ueritas communis, sed quædam ueritas, secundum quam homo in dictis & factis ostendit se ut est. Veritas autem uitæ dicitur particulariter: secundum quod homo in uita sua implet illud, ad quod ordinatur per intellectũ diuinũ[c]: sicut etiam dictum est ueritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quòd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particularibus ueritatibus non est procedendum ad ueritatem communem.

Num uerum sit obiectum intellectus & quomodo sequatur comprehensionem intellectus.

¶In respõsione ad tertium dubium occurrit: quoniã respõsio hæc repugnare uidetur supra & alibi dictis San. Tho. Dictũ est enim in 1. artic. ꝙ uerum est, in quod tẽdit intellectus, sicut bonũ est in quod tendit appetitus. Et alibi dicitur, ꝙ uerum est obiectum intellectus. Modo aũt dicitur, ꝙ uerũ ratio assequitur apprehensionẽ entis: obiectum enim intellectus non sequitur, sed præuenit potius intellectio nem: uidetur etiam contra ueritatem quoniam non ideo ens est uerum quia apprehẽditur, sed econuerso quia est uerum, ideo apprehendit

Quæ

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quintum.

Cõment. TItulus clarus. ¶In corpore una conclusio respon

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.

Annot. IN titulo ly secundũ rationẽ, ꝓprie cadit supra ly bonũ & uerum, & non supra ly prius: quãuis in idem redeat uterque sensus, si accipiatur prioritas rationis secundum se, ut ex responsione ad primũ sumi potest, non quo ad nos tamen. Est ergo sensus, utrum ratio boni sit prior ratione ueri.

ueritc. q. 21. ar. 3.

Cõment. ¶In corpore duo. Primo excludit tacita obiectio cõtra ipsam quæstionem. Secundo respondetur quæsito.

¶Quo ad primum dicitur ꝙ licet utrunqꝫ horum conuertatur cum ente supponẽter: distinguuntur tamen ratione. Dixit ẽm hoc: quoniam cum ordo suppositionum, & quæstio hæc est de ordine boni & ueri: oportet ipsorum distinctionem præhabere. Ex dictis autem hactenus habetur quòd idem sunt bonum & uerum, quod ens: & consequẽter inter se. Quomodo ergo nunc quæritur de ordine? Hæc enim obiectio per pauca illa uerba in principio literæ excluditur: quoniã in eis declaratur quòd identitas est in supposito, non in ratione formali horũ: sed inhæc distinguũtur.

a ¶Quo ad secundum: respondetur quæsito uni ca conclusione: ueri ratio absolute est prior ratione boni. Probatur dupliciter. primo ueri sequitur esse simpliciter, & immediate. Bonum autem consequitur esse secũdum ꝙ est aliquo modo perfectũ, id est, secundũ quòd habet aliquo modo rationem perfectionis: ergo uerum est propinquius enti quàm bonum: ergo est prius. Antecedens pro secunda parte probatur: quia ens est sic appetibile, id est, ens non habet rationẽ appetibilis, nisi ut rationem perfectionis in duit. Quod patet. Tum quia ens non secundũ quancunqꝫ considerationem comitatur bonitatis ratio: ut patet in ma the. Tum quia omne appetens appetit perfectionẽ aliquã. Secunda quoqꝫ consequentia probatur: quia ens constat esse prius bono, imo primum simpliciter. Secundo probatur conclusio, uerum respicit cognitionem, bonũ autem appetitum: ergo uerum est prius bono.

a Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quintum.

Cõment. TItulus clarus. ¶In corpore una conclusio respondens quæsito. Veritas, qua omnia sunt uera, quodammodo est una, & quodammõ nõ. Probatur hæc conclusio, quo ad utranque partem simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus in ordine ad intellectum diuinũ: ergo ueritas in intellectu existens, secundum propriam rationẽ multiplicatur & in diuersis intellectibus creatis, & in uno & eodem secundum diuersa cognita: ueritas autem, qua omnes res ueræ dicuntur, est una ac prima. Antecedens patet ex dictis. consequentia autem

a ¶Vtrum Deus sit ueritas.

Cõment. TItulus clarus. ¶In corpore una conclusio respondens quæsito. In deo nõ solũ est ueritas, sed ipse est ueritas prima & summa. Conclusio hæc claudit in se quatuor partes. prima est, quòd in deo est ueritas, ut in re. secũda, quòd in deo est ueritas obiectiue. tertia, quòd deus est ueritas. quarta, quòd est prima & summa. Et quo ad omnes in littera probatur.

¶Quo ad primam quidem: esse dei est non solum conforme suo intellectui, sed etiã ipsum intelligere: ergo est ma xime uerum ueritate rei. probatur sequela: quia ueritas in re est secundum quòd habet esse conformabile intellectui.

¶Quo ad secũdam uero, Intelligere dei est mẽsura omnis alterius esse & intellectus: ergo cognoscit uerum. probatur sequela: quia ueritas in intellectu est secundũ quod apprehendit rem ut est. Constat enim intellectionẽ mẽ furantem omne esse ꝓportionabiliter apprehendere esse ut sunt: & limititer mensurãtem omnem intellectum etiam componentem & diuidentem oportere apprehendere quicqd à quocunque apprehẽditur.

¶Quo ad tertiam autẽ, Deus est suum esse & suum intelligere: ergo est ipsa ueritas. & patet sequela. ex eo ẽm quod est suum esse, sequitur ergo est ipsa ueritas rei. Ex eo autem quod est suum intellige re: sequit ergo est ipsa ueritas in intellectu.

¶Quo ad quartam au tẽ particulam, probatio nõ specialiter affertur: sed ex insertis in præcedentibus habetur. Ex eo nãque ꝙ est suum esse & intelligere, habet rationem primæ mensuræ, & causæ omnis esse, & intellectus. manifeste sequitur quòd quæ illic est ueritas, summa & prima est.

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum sextum.

Cõment. TItulus clarus. ¶In corpore una conclusio respondens quæsito. Veritas, qua omnia sunt uera, quodammodo est una, & quodammõ nõ. Probatur hæc conclusio, quo ad utranque partem simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus in ordine ad intellectum diuinũ: ergo ueritas in intellectu existens, secundum propriam rationẽ multiplicatur & in diuersis intellectibus creatis, & in uno & eodem secundum diuersa cognita: ueritas autem, qua omnes res ueræ dicuntur, est una ac prima. Antecedens patet ex dictis. consequentia au

tem quo ad utrumque partis illationem probatur ex differentia inter uniuocum & analogū, in hoc, quòd illud in quolibet uniuocato saluatur secundū propriam rationem, illud autem in primo tāntum ponit propriam rationem, in aliis autem secundum ordinem ad primū. Exempla habentur in litera. Quo ad id uero, quòd in secunda parte consequētis implicite claudatur. s. q. omnia respiciant ueritatē intellectus diuini, patet: qa illi unūquodque assimilatur secundum suā entitatem.

¶ Nū ueritas, prout intellectu existit, multiplicetur iuxta intellectus multiplicationē in diuersis, & in uno secundum diuersa obiecta.

Quæstio. ¶ Circa partem primā consequētis, dubiū occurrit. Aut illa pars, scilicet ueritas intellectus multiplicatur, nō est in litera probata nisi authoritate glosæ, aut ueritas inuenitur uniuoce in omnibus intellectibus saltem creatis. utrunque autē horum est incōueniens. ergo. Assumptū probatur in litera, nulla ꝓbatio est nisi ex differentia inter uniuocum & analogū: & ex parte analogi (ut patet in litera) non inferē multiplicatio, sed ex parte uniuoci: ergo aut non probatur: aut probatur ex cōditione uniuoci, ꝙ multiplicat ad multiplicationē uniuocatorū: & sic suppono nīl ueritatē uniuoce in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem utrumq; horum sit incōueniens, manifestatur. Et primū quidem: quia in litera post differentiam inter uniuocum & analogū ac applicationē eius ad materiam, de qua est sermo, statim cū nota illationis cōcluditur, dicēdo, si ergo loquamur &c. Secundum autem, quia ueritas in intellectu uero angelico & diuino est simplex intelligentia eminēter, præhabens quicquid & nostra simplex intelligentia & compositio & diuisio habet.

Eadem quæstio. ¶ Circa eandē quoque partem dubiū occurrit: quia ut dictur litera implicare. Quoniā si analogum in uno tantum secundum propriam rationem saluatur, & ex quæst. 13. constat omnia nomina communia deo & aliis esse analoga: & cōsequenter ueritatem analogice inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur quòd in multis intellectibus non sunt multæ ueritates: sed omnes intellectus sunt ueri una sola ueritate scilicet intellectus diuini: & ecōuerso, si ueritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuū uerorum: ergo nō per prius & posterius dicitur de eis: quia quòd per prius & posterius dicitur, in uno tantum formaliter inuenitur, ut litera sonat.

¶ Num & quomodo omnia sint uera ueritate prima quæ deus est.

Quæstio. ¶ Circa secundam quoque partē consequētis dubium occurrit. Quia cum dicitur omnia esse uera ueritate diuina, loquēdo de ueritate rei: aut intelligit secundum denominationem extrinsecam, aut intrinsecam: non intrinsecam, ut patet: ergo extrinsecam: & si sic, ergo res aut non sunt ueræ formaliter: quod est inconueniēs: quia unaquæque res habet in se propriā ueritatē rei, qua dicitur uera, ut patet de sensū respectu proprij sensibilis. Aut sunt ueræ utroq; modo: sicut in q. de bono dictum est: quod omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiue, & tamen cum hoc sunt bonitatibus proprijs formaliter bonæ. Et si sic, ergo non sunt ueræ sola ueritate diuina.

¶ Ad primā dubitationem dicitur negādo distinctiuam illam: quoniā datur tertius modus exponēdi literam. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ in uniuoca prædicatione duo claudūtur, scilicet prædicari formaliter de uniuocatis, & prædicari de eis secūdum eandem omnino rationem formalem, ut patet in animali respe-

cti, Diminutę sunt ueritates à filijs hominū.

CONCLVSIO.

¶ *Veritas relata ad intellectū, in quo prius est quàm in rebus, multiplicatur secundum intellectuū multiplicationem: relata uero ad res, non nisi una est & prima, cuius ratione omnia uera dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ quodāmodo una est ueritas, qua omnia sunt uera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiā sciendum est, quòd quādo aliquid prædicatur uniuoce de multis, illud in quolibet eorum secundum propriam rationem inuenitur, sicut animal in qualibet specie animalis. sed quando aliquid dicitur analogice de multis, illud inuenitur secundum propriā rationē in uno eorum tantum, à quo alia denominantur. Sicut sanum dicitur de animali, & urina, & medicina: non quòd sanitas sit nisi in animali tantum, sed à sanitate animalis denominatur medicina sana, inquantum est illius sanitatis effectiua: & urina inquantum est illius sanitatis significatiua. Et quamuis sanitas non sit in medicina, neq; in urina, tamen in utroque est aliquid, per quod hoc quidē facit, illud autem significat sanitatem. Dictum est autem ꝙ ueritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus, secundū quòd ordinantur ad intellectum diuinum. Si ergo loquamur de ueritate, prout existit in intellectu secundum propriam rationem, sic in multis intellectibus creatis sunt multæ ueritates: & in uno & eodem intellectu, secundū plura cognita. Vnde dicit glos. super illud psal. Diminutæ sunt ueritates à fi. hom. &c. quod sicut ab una facie hominis, refulgent plures similitudines in speculo, sic ab una ueritate diuina resultant plures ueritates. Si uero loquamur de ueritate secundū quòd est in rebus, sic omnes sunt ueræ una prima ueritate, cui unumquodque assimilatur secundum suam entitatem. Et sic licet plures sint essentiæ uel formæ rerum, tamen una est ueritas diuini intellectus: secundum quam omnes res denominantur ueræ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ anima non secundū quamcumq; ueritatē iudicat de rebus omnibus, sed secundum ueritatē primam[c]: inquantum resultat in ea sicut in speculo secundum prima intelligibilia. Vnde sequitur quòd ueritas prima sed maior ānā. Et tamen etiam ueritas creata, quæ est in intellectu nostro, est maior anima, non simpliciter: sed secundum quid: inquātum est perfectio eius, sicut etiam scientia posset dici maior anima. Sed uerū est ꝙ nihil subsistēs est maius mente rationali, nisi deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dictum Augustini ueritatem habet, secūdum quod res dicuntur ueræ per comparationem ad intellectum diuinum.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum ueritas creata sit æterna.*

AD SEPTIMVM sic procedi-
tur. Videtur ꝙ ueritas creata sit æterna. Dicit enim Aug. in libr. de libero arbitr. quòd nihil est magis æternū quàm ratio circuli, & duo, & tria esse quinque. Sed horū ueritas est ueritas creata. Ergo ueritas creata est æterna. 1. di. 19. Et ueri. q. 1. a. 2.

¶ Præterea, Omne quod est semper est æternum: sed uniuersalia sunt ubiq; & semper. Ergo sunt æterna. Ergo & uerum quod est maxime uniuersale.

¶ Præterea, Id quod est uerum in præsenti, semper fuit uerū esse futurum. Sed sicut ueritas propositionis de præsenti est ueritas creata, ita ueritas propositionis de futuro. Ergo aliqua ueritas creata est æterna.

¶ Præterea, Omne ꝙ caret principio & fine, est æternum, sed ueritas enunciabilium caret principio & fine. Quia si ueritas incipit cum ante non esset uerum, erat ueritatem non esse, & utique aliqua ueritate uerū erat, & sic ueritas erat antequā inciperet. Et similiter si ponatur ueritatem habere finē: sequit ꝙ sit postquā defecerit. uerū enim erit ueritatē nō esse. Ergo ueritas est æterna.

SED CONTRA est, ꝙ solus deus est æternus, ut suprà habitum est[e].

CONCLVSIO.

¶ *Nulla creata ueritas est æterna, sed sola ueritas diuini intellectus, qui solus est æternus, & à quo ipsa eius ueritas indistincta est.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ ueritas enunciabilium non est aliud quàm ueritas intellectus. Enuntiabile enim est in intellectu, & est in uoce. Secundum autem quòd est intellectu, habet per se ueritatē: sed secundum quòd est in uoce, dicitur uerum enuntiabile, secundum quòd significat aliquam ueritatem intellectus: non propter aliquā ueritatem in enuntiabili existētem, sicut in subiecto: sicut urina dicitur sana non à sanitate, quæ in ipsa sit, sed à sanitate animalis, quam significat. Similiter etiam suprà dictū est[e], ꝙ res denominātur ueræ à ueritate intellectus. Vnde si nullus intellectus esset æternus, nulla ueritas esset æterna: sed quia solus intellectus diuinus est æternus, in ipso solo ueritas æternitatem habet[e]. Nec propter hoc sequitur quòd aliquid aliud sit æternū quàm deus: quia ueritas intellectus diuini est ipse deus, ut suprà ostēsum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio circuli & duo & tria esse quinque habent æternitatem in mente diuina.

ne scriptum inuenies in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad dubium autem contra secundam partem conclusionis responsio ex litera habetur. ubi dicitur, quòd licet plures sint essentiæ uel formæ rerum, tamen una est ueritas &c. ℣ Hæc enim uerba post probatam conclusionem adiuncta niam res omnes dicūtur bonæ dupliciter, intrinsece & extrinsece, ut in q. 6. dictum est: ueræ autem dicuntur extrinsece tantum denominationem: ita quòd nulla est in rebus formaliter ueritas, sed imitatiue seu adimpletiue respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res uera, nullus sensus uerus dici posset, nisi æquiuoce, ut in q. de ue. q. 1. art. 4. dicitur. quemadmodum si non esset sanitas animalis medicina nullāque dicta sana dici posset. Et omnium una est ratio: quia scilicet in ratione ueri in rebus cadit ueritas intellectus, & sani in medicina & dicta ca dit sanitas animalis, & sic de aliis. subdita enim diffinitione non remanet idem nomen nisi æquiuoce.

a ¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue, nulla ueritas creata est æterna. Probatur, ueritas enunciabilium, & rerum, nihil aliud est ꝙ ueritas intellectus: ergo, si nullus intellectus esset æternus, nulla ueritas creata Cōment.

creata est æterna, ergo in solo intellectu diuino ueritas æternitatē habet: ergo nulla ueritas creata est æterna. Antecedēs quo ad primā partē ꝓbatur, enunciabile in uoce est uerum significatiue tantum, sicut urina est sana. In mente autem est per respōsum formaliter uerum: ergo. Quo ad secundam partē non est ita, uniuocū multiplicatur ad multiplicationē untuo catorum, sed ista cōmunior: & clausa in prædicta prædicatū formaliter multiplicat ad multiplicationē subiectorū. Et tunc cōcedo, ꝙ sub fumi intelligitur ꝙ ueritas sit formaliter prædicatum respectu intellectus: & sic inferitur. ergo ueritas multiplicatur ad multiplicationē intellectuū, imo intellectorum: siue in uno siue in diuersis intellectibus. Meminit autem litera positus uniuoci quàm prædicati formaliter, ut à notioribus traderetur disciplina.

Annot. ¶ Aduerte hic duo. primo quòd cōclusio principalis nō ponitur formaliter in litera, sed uir tualiter in illa uniuersali ore propositione, nihil aliud, ꝙ deus est æternum: quia ueritas deus est. ℣ Secundo ꝙ ex hoc loco apertissime habes, quòd nullū fecūdario obiectum diuini intellectus pondū est quod sit aliud à deo: quoniam si proprie nes cognite seu earum ueritas quod idem est in itel: lectu diuino sunt deus: quanto magis lapis, & quicquid aliud incomplexe significatur & hoc est bene no tandum, ad confirmandam notitiam de intelligere diuino traditam.

106 1. di. 19. a. 3. q. 1. ar. 3 & ver. q. 1. ar. 6 Cōment. a ¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito cum uno corollario, conclusio est. Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri aūt intellectus est mutabilis. Circa quam conclusionē tria dicuntur. Primo redditur ratio, quare respondetur de ueritate intellectus, cum quę situm fuerit, de ueritate in communi: & dicitur in principio corporis quòd hoc fit, quia ueritas in solo intellectu est formaliter. ergo & mutabilitas & immutabilitas eius. Cęterę. n. cōditiones sequūtur esse. Secundo probatur cōclusio. Tertio declaratur ille terminus mutabilis in conclusiōe positus. Potest. n. sumi dupliciter, scilicet subiecti ue & terminatiue. in ꝓposito sumi dicitur terminatiue & non subiectiue: & ratio est, quia formę sic. i. terminatiue uocantur mutabiles, non subiectiue. Probatur igitur conclusio sic. Veritas intellectus est conformitas intellectus ad res. ergo potest uariari ex parte intellectus & rei: ergo

¶ Ad secundū dicendum quòd aliquid esse semper & ubique, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se unde se extendat ad omne tempus & ad omnem locum, sicut deo competit esse ubique & semper. Alio modo, quia non habet in se quo de terminetur ad aliquem locum uel tempus, sicut materia prima dicitur esse una, non quia habet unam formam: sicut homo est unus ab unitate unius formę: sed per remotionem omnium formarum distinguētiū. Et per hunc modum quod licet uniuersale dicitur esse ubique & semper: inquantum uniuersalia abstrahuntur ab hic & nunc: sed ex hoc nō sequitur ea esse æterna: nisi in intellectu si quis sit æternus.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ illud, qđ nūc est, ex eo futurū fuit antequā esset: quia in causa sua erat, ut fieret. Vnde sublata causa non esset futurum illud fieri, sola autem causa prima est æterna. Vnde ex hoc nō sequitur quòd ea quę sunt semper, fuerit uerum ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, ut est futura. Quę quidē causa solus deus est.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd quia intellectus noster non est æternus, nec ueritas enūciabilium, quę à nobis formantur, est æterna. sed quandoque incępit. Et antequam ueritas esset, non erat uerum dicere ueritatem talem non, esse nisi ab intellectu diuino, in quo solum ueritas est æterna: sed nunc uerū est dicere ueritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est uerum, nisi ueritate, quę nunc est in intellectu nostro, non autēper aliquam ueritatem ex parte rei: quia ista est ueritas de non ente. Non ens autem non habet ex se ut sit uerum, sed solummodo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde inquantum est uerum dicere ueritatem non fuisse, inquantum apprehendimus nō esse ipsius ut prędcedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum ueritas sit immutabilis.*

AD OCTAVVM sic procedi-
tur: Videtur quòd ueritas sit immutabilis. Dicit enim Aug. in lib. de lib. arb. quòd ueritas non est æqualis menti: quia est mutabilis sicut & mens.

¶ Præterea, Id, quod remanet post omnem mutationem, est immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis: quia remanet post omnem generationem & corruptionem. Sed ueritas remanet post omnem mutationem, quia post omnē mutationem uerum est dicere esse uel non esse. Ergo ueritas est immutabilis.

¶ Præterea, Si ueritas enunciatiōis mutatur, maxime mutaur ad mutationem rei. Sed sic non mutatur. Veritas enim secundum Anſel. est rectitudo quędam in quantum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Hęc autem propositio, sortes sedet, accipit à mente diuina ut significet sortem sedere, quod significat etiam eo non sedente. Ergo ueritas propositionis nullo modo mutatur.

¶ Præterea, Vbi est eadem causa, & idem effectus. sed eadem res est causa ueritatis harū trium propositionum, sor. sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum ueritas. Sed oportet quòd alterum horum sit uerum. Ergo ueritas harum propositionum immutabiliter manet. Et eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

SED CONTRA est, quod dicitur in psal. Diminutę sunt ueritates à filijs hominum.

CONCLVSIO.

¶ *Sola diuini intellectus ueritas immutabilis est, nostri uero mutabilis, in quo est opinionū alternatio, & quę ueres multæ latent: ueritas autem rerum naturalium immutabilis est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est[c]) Veritas proprie est in solo intellectu, res autem dicuntur uerę à ueritate, quę est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas ueritatis cōsideranda est circa intellectum. Cuius quidem ueritas in hoc consistit, quòd habeat conformitatem ad res intellectas. Quę quidem conformitas uariari potest dupliciter, sicut & quęlibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde uno mō uariatur ueritas ex parte intellectus ex eo quòd de re eodem modo se habente aliquis aliam opinionem accipit. Alio modo si opinione eadem manente res mutetur. Et sic fit mutatio de uero in falsum. Si ergo fit aliquis intellectus ī quo nō possit esse alternatio opinionum, uel cuius acceptionem non potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis ueritas. Talis autem est intellectus diuinus ut ex superioribus patet[c]. Vnde ueritas diuini intellectus est immutabilis, ueritas autem intellectus nostri mutabilis est. Non quòd ipsa sit subiectum mutationis[c], sed inquantum intellectus noster mutatur de ueritate in falsitatem. sic enim formę mutabiles dici possunt. Veritas autē intellectus diuini est, secundum quam res naturales diuinitus sunt uerę, quę est omnino immutabilis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd Aug. loquitur de ueritate diuina.

¶ Ad secūdū dicēdū, ꝙ uerū & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, nec quę corrumpitur per se, sed per accidens, inquantum hoc uel illud ens corrumpitur uel generatur, ut dicitur in 1. physi. ita ueritas mutatur: nō quòd nulla ueritas remaneat, sed quia non remanet illa ueritas quę prius erat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propositio non solum habet ueritatem sicut res aliquæ ueritatem habere dicuntur, inquantum implent id quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere ueritatem quodam speciali modo inquantum significat ueritatem intellectus. Quę quidem cō sistit in conformitate intellectus & rei. Qua quidem subtracta mutatur ueritas opinionis: & per cōsequēs ueritas propositiōis[c]. Sic igitur hęc propositio, sortes sedet, eo sedente uera est: & ueritate rei inquantum est quędam uox significatiua: & ueritate significationis, inquātum significat opinionem ueram: sorte uero surgente remanet prima ueritas, sed mutatur secunda.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sessio sortis, quę est causa ueritatis huius propositionis Sortes sedet: non eodem modo se habet dum sortes sedet, & postquam sederit, & antequam sederet. Vnde & ueritas ab hoc causata diuersimode se habet: & diuersimode significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde nō sequitur ꝙ licet altera trium propositionum sit uera, quòd eadem ueritas inuariabilis maneat.

QVAESTIO DECIMA SEPTIMA

de Falsitate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quęritur de falsitate. ¶ Et circa hoc quęrunturquatuor. ¶ Primo utrum falsitas sit in rebus. ¶ Secundo utrum sit in sensu. ¶ Tertio utrum sit in intellectu. ¶ Quarto, de oppositione ueri & falsi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum falsitas sit in rebus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd falsitas nō sit in rebus. Dicit enim Aug. in libro soliloq. Si uerum est id quod est, falsum non esse uspiam cōcluderur quouis repugnante.

¶ Præterea, Falsum dicitur à fallendo: sed res non fallunt, ut dicit Aug. in lib. de uera relig. quia non ostendunt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

¶ Præterea, Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectum diuinum, ut suprà dictum est[e]. sed quęlibet res in quantum est imitatur deum. Ergo quęlibet res uera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

si sit aliquis intellectus absque alternatione opinionum, & cuius acceptionē nulla res subterfugiat: cius ueritas est immutabilis. ergo ueritas intellectus diuini est immutabilis, nostri uero mutabilis. ałis patet. prima consequētia probatur: quia omnis similitudo potest exparte extremorum uariari. secūda aūt ꝙ ista uariatio ex parte intellectus consistit in mutatione acceptionum: ex parte uero rei. tertia aūt mutatiōe rei. tertia aūt relinquitur euidēs. Corollarium autem est ueritas, secundum quam res naturales dicuntur uerę est omnino immutabilis. probatur quia e sit ueritas intellectus diuini. 99 91

a ¶ *Super Quæstionis decimæ septimæ Articulum primum.* 44 c

Titulus elarus. Cōment.

¶ In corpe tria. prio declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundū quid reū. Deinde ponuntur duę conclusiones respōsiuę quęsito. Prima est, falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à deo, nisi forte in uoluntariis. Secunda est, falsitas secundum quid est in rebus dupliciter.

¶ Quo ad primum in rēdit, quòd falsitas simpliciter rei, consistit in difformitate rei ad intellectum, à quo dependet: falsitas aūt secundum quid in difformitate rei ad intellectū à quo non dependet. Vtrunque autē horum simul probatur sic. uerum & falsum opponū 94 turergo ubi primo est ueritas, ibi primo falso

sitas: ergo falsitas est in
intellectu, & non in re-
bus, nisi in ordine ad
intellectum: ergo falsi-
tas simpliciter rerum
consistit in differnita-
te ad intellectum, quę
per se respicit: ergo ad
intellectum, à quo de-
pender: ergo falsitas
secundum quid rei con
sistit in differnitate ad
intellectum per acci-
dens: ergo à quo non
dependet. prima conse
quentia probatur: quia
oppositasunt circa idē,
secunda quoque, quia
ueritas est in intellectu
99 & non in rebus nisi in
ordine ad intellectum.
tertia autem, quia unū-
quodque nominatur
simpliciter ab eo q̄ cō
uenit per se. quarta ue-
ro, quia intellectus, à
quo dependet res per
se respicitur. quinta au
tē cū sexta ,pbatur ex
oppositis tertiæ, &
quartę: quia scilicet ab
intellectu per accidens
denominantur res secu
dum quid. Et quia in-
tellectus, à quo res nō
pender, est per acci-
dens.

¶ Quo ad secundū pri
ma conclusio responsi-
ua, scilicet falsitas sim-
pliciter non est in re-
bus dependentibus à
Deo nisi forte in uolū-
tariis. probatur, res na
turales dependent ab
intellectu diuino sicut
artificiales ab intelle-
ctu humano: ergo falsi-
tas simpliciter naturа-
lium consisterer in dif-
formitate ad intellectū
diuinū: ergo in rebus
dependentibus à Deo
nō est falsitas simplici-
902 ter nisi forte in uolun-
6 tariis. Antecedens sup
ponitur: consequentia
probatur: quia res artі-
ficiales dicuntur falsæ
simpliciter inquantum
deficiūt à forma artis,
& manifestatur hoc ex
usu loquendi, dicit ēm
aliquis falsam gra-
maticam feciſſe, quia
defecit ab arte grāma-
ticæ. Et sumitur hic de
ficere nō negatiue, sed
cōtrarie, q̄d idē est, q̄d
esse difforme, defectus
ēm negatiue constituit
opus imperfectum. Sed
cōtrarie constituit fal-
sum. Et iō ut clarior ef
fet sensus usus sum in
consequētiis differnti
nomine. secunda
uero cōsequētia ,pbat,
q̄cqd in rebus accidit
exceptis his, in quorū
ptāte est subducere se
ab ordine diuini intel-
lectus ,ex ordinatione
intellectus diuini pro-
cedit: ergo in rebus de
pendētibus à deo &c.
Et confirmatur excep-
tio authoritate scrip-
turæ directe, & ex
oppositō authoritate
quoque scripturæ con
firmato scilicet ueritа-
te uitæ dicta de actu
uirtuoso.
Annot. ¶ Aduerte hic tria. Pri
mū est, q̄ litera: res na
turales ,ponit depēde
re ab intellectu diuino,
tum operatio uirtuosa ueritas uitę nomina
tur, in quātū subditur ordini diuini intelle-
ctus c, sicut dicitur Ioā. tertio, Qui facit veri-
tatē venit ad lucē. Sed p ordinem ad intelle-
ctū nostrū, ad quē cōparātur res naturales
p accidēs, possunt dici falsæ nō simpliciter,
sed secūdū quid. Et hoc dupliciter. Vno mo-
do secūdū rationē significati, ut dicatur il-
lud esse falsum in rebus, q̄d significatur uel
representatur oratione uel intellectu falso.
secūdū quē modū quęlibet res potest dici es
se falsa quātū ad id q̄ ei nō ineſt. Sicut, si di-
camus diametrū esse falsum cōmēsurabile,
ut dicit philosophus in quinto metaphy, &
sicut dicit Aug. in lib. soliloquiorū, q̄ tragœ
dus est falsus Hector. Sicut ecōtrario potest
unūquodq̄ dici uerū secūm id, q̄d cōperit ei
alio mō p modū causę. Et sic dicitur res esse
falsa, q̄ nata est facere de se opinionē falsam.
Et quia innatū est nobis p ea, quę exterius
apparēt de rebus iudicare, eo q̄ nostra co
gnitio à sensu ortū habet, q̄ prio & p se est
exteriorū accidentiū: ideo ea, quę in exterio
ribus accidētibus habēt similitudinē aliarū
rerū, dicūtur esse falsa secundū illas res, sicut
fel est falsum mel, & stannū est falsum argē-
tum. Et secundū hoc dicit Augu. in libro soli
loquiorū, q̄ eas res esse falsas nominamus
quę uerisimilia apprehēdimus. Et philoso-
phus dicit in quinto metaphy. q̄ falsa di-
cuntur quęcunque apta nata sunt apparere
aut qualia non sunt, aut quę non sunt. Et per
hunc modum etiā dicitur homo falsus, in-
quantū est animatiuus falsarum opinionū
uel locutionū, nō autē ex hoc q̄ potest eas
confingere; quia sic etiā sapientes & scien-
tes falsi dicerentur, ut dicitur in quinto me
taphy.

¶SED CONTRA est qđ dicit Au. in lib. de uera relt. q̄ omne corpus est uerū corpus, & falsa unitas: quia imitatur unita
tem, & non est unitas. Sed quęlibet res imi-
tatur diuinā bonitatem, & ab ea deficit. Er-
go in omnibus rebus est falsitas.

CONCLVSIO

¶ *In rebus ad diuinum intellectum relatis non est falsitas simpliciter, nisi forte in uoluntarijs, in quo-*
rum potestate est sub ducere se à regula diuina: in re-
bus uero ad nostrū intellectum relatis est secundum
quid falsitas & significatiue & causaliter.

¶RESPONDEO dicendum, q̄, cū uerum & falsum, opponantur: opposita au
tem sunt circa idem: necesse est. ut ibi prius
quęratur falsitas, ubi primo ueritas inueni-
tur, hoc est in intellectu e. In rebus autem
neque ueritas neque falsitas est, nisi per or-
dinem ad intellectum. Et quia unumquod-
que secundū id, q̄d cōuenit ei per se, simpli
citer nominatur: secundū aūt id, q̄d cōuenit
ei per accidēs, nō nominatur nisi secundū
quid: res quidem simpliciter falsa dici pos-
set p cōparationem ad intellectum, à quo
dependent. cui cōparatur per se, in ordine au
tem ad alium intellectū, cui cōparatur per
accidens, non posset dici falsa nisi secundū
quid. Dependēt autem ab intellectu diuino
res naturales, sicut ab intellectu humano
res artificiales. Dicitur igitur res artificiales
falsę simpliciter & secundū se, inquantū de-
ficiunt à forma artis. Vnde dicitur aliquis ar
tifex opus falsum facere, quando deficit ab
operatiōe artis. Sic aūt in rebus dependen-
tibus à deo, falsitas inuenirі nō potest p cō-
parationē ad intellectū diuinū, cum quicqd
in rebus accidit, ex ordinatiōe diuini intel-
lectus procedat. Nisi forte in uoluntarijs a-
gentibus tantū, in quorū potestate est sub-
ducere se ab ordinatione diuini intellectus:
in quo malū culpę cōsistit, secundū q̄ ipsa
peccata falsitates & mēdacia dicūtur in scri
pturis, secūdū illud Psal. Vt quid diligitis ua-
nitatē & quęritis mēdaciū? Sicut p oppositū
patet operatio uirtuosa ueritas uitę nomina
tur, in quātū subditur ordini diuini intelle-
ctus c, sicut dicitur Ioā. tertio, Qui facit veri-
tatē venit ad lucē. Sed p ordinem ad intelle-
ctū nostrū, ad quē cōparātur res naturales
p accidēs, possunt dici falsæ nō simpliciter,
sed secūdū quid. Et hoc dupliciter. Vno mo-
do secūdū rationē significati, ut dicatur il-
lud esse falsum in rebus, q̄d significatur uel
representatur oratione uel intellectu falso.
secūdū quē modū quęlibet res potest dici es
se falsa quātū ad id q̄ ei nō ineſt. Sicut, si di-
camus diametrū esse falsum cōmēsurabile,
ut dicit philosophus in quinto metaphy, &
sicut dicit Aug. in lib. soliloquiorū, q̄ tragœ
dus est falsus Hector. Sicut ecōtrario potest
unūquodq̄ dici uerū secūm id, q̄d cōperit ei
alio mō p modū causę. Et sic dicitur res esse
falsa, q̄ nata est facere de se opinionē falsam.
Et quia innatū est nobis p ea, quę exterius
apparēt de rebus iudicare, eo q̄ nostra co
gnitio à sensu ortū habet, q̄ prio & p se est
exteriorū accidentiū: ideo ea, quę in exterio
ribus accidētibus habēt similitudinē aliarū
rerū, dicūtur esse falsa secundū illas res, sicut
fel est falsum mel, & stannū est falsum argē-
tum. Et secundū hoc dicit Augu. in libro soli
loquiorū, q̄ eas res esse falsas nominamus
quę uerisimilia apprehēdimus. Et philoso-
phus dicit in quinto metaphy. q̄ falsa di-
cuntur quęcunque apta nata sunt apparere
aut qualia non sunt, aut quę non sunt. Et per
hunc modum etiā dicitur homo falsus, in-
quantū est animatiuus falsarum opinionū
uel locutionū, nō autē ex hoc q̄ potest eas
confingere; quia sic etiā sapientes & scien-
tes falsi dicerentur, ut dicitur in quinto me
taphy.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ res cō
parata ad intellectū secūdū id q̄d est, dicitur
uera: secūdū id q̄d nō est, dicit falsa. Vñ uerus
tragœdus est talius Hector, ut dicitur in qn
to soliloquiorū. Sicut igitur in his, quę sunt
inuenitur quoddā nō esse, ita in his quæ sunt
inuenitur quædam ratio falsitatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd res per se
non fallunt, sed per accidens. Dant enim oc
casionem falsitatis, eò quòd similitudinem
corū gerunt, quorū nō habent existentiam.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ per comparationē ad
intellectū diuinum non dicuntur res falsæ,
quod esset eas esse falsitas simpliciter, sed per
comparationem ad intellectum nostrum;
quod est eas esse falsas secundum quid. Ad
quartum, quod in oppositum obijcitur, di-
cendum, quòd similitudo uel repræsentatio
deficiens nō inducit rationem falsitatis, nisi
inquantum præstat occasionem falsæ opi-
nionis. Vnde non ubicunque est similitudo
dicitur res falsa, sed ubicunq̄ est talis simili-
tudo, quę nata est facere opinionem falsam,
non cuicunq̄, sed ut in pluribus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in sensu sit falsitas.*

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd in sensu non
sit falsitas. Dicit enim Augu. in
libro de uera religione. Si oēs
corporis sensus ita nunciant ut
affectum fuerit, quid ab eis amplius exigere de-
bemus ignoro. Et sic uidetur quòd ex sen-
sibus non fallamur. & sic falsitas in sensu nō
est.

¶Præterea, Philosophus dicit in quarto me
taphysicorum, quòd falsitas nō est propria
sensui, sed fantasię.

¶Præterea, in incōplexis non est uerum nec
falsum, sed solū in complexis. Sed compone
re & diuidere non pertinet ad sensum. Ergo
in sensu non est falsitas.

¶SED CONTRA est quod dicit
Augu. in lib. soliloq. Apparet nos in omni-
bus sensibus similitudine lenocinante falli.

CONCLVSIO.

¶ *Sensus cū in proprиū sensibile per se primo fera*
tur, in cōmunia aūt & per accidens nō per se primo
respectu proprij sensibilis nunquam falsus est nisi ex
organi indispositione, aliorum sensibilium uero non
nunquam falsus est.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ falsitas
non est querenda in sensu, nisi sicuti ibi est
ueritas. Veritas autem non sic est in sensu, ut
sensus cognoscat ueritatem, sed in quantū
ueram apprehensionem habet de sensibili-
bus, ut suprà dictum est e. Quod quidem cō
tingit eo quòd apprehendit res ut sunt. Vn-
de contingit falsitatem esse in sensu ex hoc
quòd apprehendit uel iudicat res aliter q̄
sint. Sic autem se habet ad cognoscendum
res in quantum similitudo rerum est in sen-
su. Similitudo autem alicuius rei est in sensu
tripliciter. Vno modo primo & per se, sic-
ut in usu est similitudo colorum, & alio-
rum propriorum sensibilium. Et alio modo
per se, sed nō primo. sicut in usu est similitu
do figuræ, uel magnitudinis, & aliorum cō
munium sensibilium omnium. Tertio mo-
do nec primo nec per se, sed per accidēs. Si-
cut in usu est similitudo hominis, non in-
quantum est homo, sed inquantum huic co
lorato accidit esse hominem. Et circa pro-
pria sensibilia sensus non habet falsam co-
gnitionem, nisi per accidens e, & in pauci-
bus: ex eo scilicet, quòd propter indif-
positionem organi, non conuenienter re-
cipit formam sensibilem, sicut & alia pas-
sua propter suam indispositionem deficien-
ter recipiunt impressionem agentium. Et
inde est, quòd propter corruptionē linguę
ut artificiales ab huma
no: & tamen nō infert,
ergo in naturalibus:
sed uniuersalissime, er-
go in rebus dependenti
bus à deo &c. fecit aūt
hoc: quia idem iudiciū
est de omnibus & de
naturalibus: omnia ēm
quatenus ab ipso pen
dēt, statutum in eo ha-
bent quid eis conue-
niat: scil conformia o-
portet esse, exceptis
uoluntarijs. Secundū
est, quòd omnia alia à
Deo, possunt compara
ri ad intellectum diui-
num dupliciter. Vno
modo ut cognita ad
cognoscentem. Alio
modo ut mensurata ad
mensuram, seu regula
ta ad regulam. Si pri-
mo modo comparent,
nulla est differentia in
ter alia & uoluntaria
quo ad subductionem
ab ordine respectu in-
tellectus diuini, quo-
niam omnia æque nu
da & aperta sunt corā
eo. Sed si cōparentur
secundo modo, sic est
differentia posita in li-
tera: quoniam in rebus
alijs nihil accidit nisi
ex aliquo ordine regu
lato à diuino intelle-
ctu, licet ille ordo non
congruat huic, ut pa-
ter in monstris. In uo-
luntarijs autem accidit
deformitas moralis, nō
ex ordine aliquo à deo
statuto. Nullum enim
rerum ordinē statuit,
ex quo culpa fieret,
nullaque regula in deo
est, cui culpa conform-
mis sit. Sed ex potentia peccandi liberi ar-
bitrii, quæ ut sic nec
per se, nec per accidēs
est à Deo, ut alibi pa-
tet. Tertium est, q̄ in
litera dicitur, nisi forte
in uoluntariis. Non qa
dubium est: sed quia
nō est necesse in uolū-
tarijs inuenirі huiusmo
di falsitatem. Vel quia
adhuc de uoluntariis
nō est determinatum.
¶Secūda uero conclu
sio, scilicet falsitas secū
dum quid est in rebus
dupliciter declaratur,
res naturales relatę ad
intellectum nostrum,
sunt & significatæ, &
causæ, & significantur
quandoque secundum
id quod non ineſt, &
natæ sunt quædam fa
cere de se falsam opi-
nionem: ergo utroque
modo in eis potest di-
ci falsitas secundū qd.
Antecedens patet quo
ad omnes partes indu
ctiue. consequentia aūt
probatur ex ratione
falsi, & confirmatur
utrunque membrum
authoritatibus Augu.
& Aristotel. ut patet
in litera. Omnia clara
sunt.

a ¶ *Super Quæ-*
stionis decimæseptimæ
Articulum secundum.

Titulus ex princi-
pio corporis est
clarus.

¶In corpore duo. pri-
mo declarat tituli sen-
sum. secundo respon-
det

det quæsito ibi: sic autem.

¶Quo ad primum dicit, q̄ sensus quæstionis est, utrum sensus sit falsus, id est
habens falsam apprehensionem, id est apprehendat rem aliter quàm est: & non
utrum sit falsus, id est cognoscat uel dicat falsum, probatq̄ hoc ex ueritate sen-
sus: quia eodem modo in eo inuenitur ueritas, scilicet ut consistit in apprehen-
sione rei sicut est. Et sic
etiam patet quid signi-
ficat falsitas sensus, sci-
licet apprehendere rē
aliter quam est.

¶Quo ad secundū con
clusio responsiua quę-
sito est. Sensus respe-
ctu proprii obiecti non
est falsus nisi per acci-
dens, sed respectu sensi
bilis communis, & per
accidens est falsus. Pro
batur. sensus sic cogno
scit res ut assimilatur
eis: ergo quæcūq̄ per se
primo: quędā per se nō
primo: & quædem per
accidens cognoscit. er-
go respectu sensibilis
proprii nō nisi per ac-
cidens fallitur. Respe-
ctu uero aliorum falli
potest. Antecedens pa-
tet. consequentia aūt
prima probatur: quia
tripliciter similitudo in
sensu inuenitur, scilicet
per se primo &c. secun
da aūt consequētia in
litera nō probatur, nisi
ex hoc, q̄ ad per se pri
mo sensibile directe
sensus refertur. Ad alia
uero ex consequenti,
uel per accidens. In ar
ticulo tamen sequenti
ratio assignabitur. Quo
ad exceptionem tamē,
id est nisi per accidens
manifestatur. & de qua
li accidente intelligа-
tur: quia de indispoſi
tione organi. Et proba
tur, quia hoc est com
mune omnibus passi-
uis, scilicet indispositio
nem eius impedire re
ceptionem formæ. Et
confirmatur experien-
tia in sensu gustus.
¶In reprobatione ad pri
mum nota distinctiо-
nem sensus ex quæsti.
de uer. q. prima. artі. 2.
Sensus dupliciter. Vno
modo ut cognoscit
res, secundo ut offert
superiori potentiæ. &
hoc dupliciter, scilicet
ut res quædam, & ut
indicatiuus rerum. Pri
mo modo sensus tra-
ctatus est hic, & dictum
est, quod est uerus re-
spectu proprii sensibi-
lis &c. Secundo autem
modo, scilicet ut res of
ferens se in actu secun-
do superiori, est sem-
per simpliciter uerus:
sicut & cęterę res iuxta
determinationem in ar
ticulo præcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augusti. in authoritate indu-
cta. Tertio autem modo scilicet ut nuntius rerum, est falsus quandoque causa-
liter: quia natus est pluries facere falsam æstimationem de re. Semper ergo sen-
sus facit ueram æstimationem de dispositione propria, sed non de dispositione
rerum sensatarum, & hoc intendit responsio literę huius distinguens iudicium
ex sensibus duplex, scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad pri
mum non fallimur per sensum, sed quo ad secundum.

a ¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus,

¶In corpore tria. Primo in quo intellectu est, aut non est falsitas. Secun-
do ibi(hac tamē differentia) quomodo in illo intellectu, in quo est, ut in-
uenitur falsitas. Tertio ibi (quia uero falsitas) quomodo & quando ex illo de
riuatur falsitas in intellectu, in quo non est.

¶Quo ad primum est hæc conclusio, falsitas nō est in intellectu quod quid est,
sed componente & diuidente. Hæc conclusio probatur ratione, & manifesta-
tur simul in se & in sua probatione, ex proportionali similitudine intellectus
& sensus. Ratio igitur est hæc. Res naturalis non deficit ab esse q̄d sibi conue-
nit secundum suam formam, sed deficere potest ab accidentibus uel consequē-
tibus: ergo uirtus cognoscitiua non deficit à cognitione illius, cuius similitudi
ne informatur, sed accidentium eius uel consequentium: ergo intellectus circa

infirmis dulcia amara esse uidētur. De sen-
sibilibus uero cōmunibus & per accidens
potest esse falsum iudicium etiā in sensu re
cte dispositо: quia sensus non directe refer-
tur ad illa, sed per accidens, uel ex consequē
ti, inquantum refertur ad alia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ sen
sum affici est ipsum eius sentire. Vnde per
hoc q̄ sensus ita nunciat, sicut afficiuntur,
sequitur q̄ non decipiamur in iudicio, quo
iudicamus nos sentire aliquid: sed ex eo q̄
sensus aliter afficitur interdū quàm res sit, se
quitur q̄ nunciet nobis aliquando rem ali-
ter quàm sit. Et ex hoc fallimur per sensum
circa rem, nō circa ipsum sentire.

¶Ad secundum dicendum, q̄ falsitas dicitur
non esse propria sensui: quia non decipitur
circa proprium obiectum. Vnde in alia trā
latione planius dicitur, q̄ sensus ,pprii sen-
sibilis falsus non est. Fantasiæ autē attribuit
tur falsitas: quia repræsentat similitudinem
rei etiam absentis. Vnde quando aliquis cō
uertitur ad similitudinem rei tanq̄ ad rem
ipsam, prouenit ex tali apprehensione falsi-
tas. Vnde etiam philosophus in 3. metaph.
dicit q̄ umbræ & picturæ & somnia dicun
tur falsa, inquantum non subsunt res, qua-
rum habent similitudinem.

¶Ad tertium dicendum, q̄ ratio illa proce-
dit, q̄ falsitas non sit in sensu, sicut in cogno-
scente uerum & falsum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum falsitas sit in intellectu.*

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ falsitas non sit in in
tellectu. Dicit ēm Aug. in lib. 83.
q. Omnis qui fallitur, id in quo
fallitur, non intelligit. Sed fal-
sum dicitur esse in aliqua cognitione secun
dum quod per eā fallimur. Ergo in intelle
ctu non est falsitas.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. de anima,
quòd intellectus semper est rectus. Non er-
go in intellectu est falsitas.

¶SED CONTRA est quod dicitur in
tertio de anima, quod ubi compositio intel
lectuum est, ibi uerum & falsum est. Sed cō
positio intellectuum est in intellectu. Ergo
uerum & falsum est in intellectu.

CONCLVSIO.

¶ *In intellectu quod quid est rei concipiente non*
est falsitas nisi per accidens, sed in intellectu compo-
nente uel diuidente.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd ſicut
res habet esse per propriam formā, ita uir-
tus cognoscitiua habet cognoscere per si-
militudinem rei cognitæ. Vnde sicut res
naturalis non deficit ab esse, quod sibi
competit secundum suam formam, potest
autem deficere ab aliquibus accidentali-
bus, uel consequētibus: sicut homo ab hoc
quod est habere duos pedes, nō autem ab
hoc quod est esse hominem: ita uirtus co-
gnoscitiua non deficit in cognoscendo re-
spectu illius rei, cuius similitudine infor-
matur. potest autem deficere circa ali-
quid consequens ad ipsam uel accidens ei,
sicut est dictum c, quod uisus non decipi-
tur circa sensibile proprium, sed circa sensi-
bilia communia, quæ consequenter se ha-
bent ad ea, & circa sensibilia per accidens.
Sicut autem sensus informatur directe simi
litudine proprиorum sensibilium, ita intel-
lectus informatur similitudine quidditatis
rei. Vnde circa quod quid est intellectus nō
decipitur, sicut neque sensus circa sensibilia
propria c. In componendo uero uel diui-
dendo potest decipi dum attribuit rei cu-
ius quidditatem intelligit, aliquid, quod eā
non consequitur, uel quod ei opponitur.
Sic enim se habet intellectus ad iudican-
dum de huiusmodi, sicut sensus ad iudican-
dū de sensibilibus cōibus, uel per accidēs.

¶Hac tamen differentia seruata, quæ su-
prà circa ueritatem dicta est e, quòd fal-
sitas in intellectu esse potest, non solum
quia cognitio intellectus falsa est, sed quia
intellectus eam cognoscit sicut & ueritа-
tem. In sensu autem falsitas non est ut cogni
ta, ut dictum est c. Quia uero falsitas intel-
lectus per se solum circa compositionem
intellectus est, per accidens etiam in opera
tione intellectus, qua cognoscit quod quid
est, potest esse falsitas, inquantum ibi com-
positio intellectus admiscetur. Quod po-
test esse dupliciter. Vno modo secundum
quòd intellectus diffinitionem unius attri-
buit alteri e. Vt si diffinitionem circuli attri-
buat homini. unde diffinitio unius rei est
falsa de altera. Alio modo secundum quòd
partes diffinitionis componit adinuicem,
quæ simul sociari non possunt. Sic enim dif
finitio non est solum falsa respectu alicuius
rei, sed est falsa in se. ut si formet talem diffi-
nitionem, animal rationale quadrupes, fal-
sus est intellectus sic diffiniendo: propter-
ea quòd falsus est in formando hanc com-
positionem, aliquod animal rationale est
quadrupes. Et propter hoc in cognoscendo
quidditates simplices non potest esse intel-
lectus falsus, sed uel est uerus, uel totaliter
nihil intelligit.

quod quid est non decipitur, sed in componendo uel diuidendo. Antecedens
probatur inductiue in homine, consequentia uero probatur, sicut res se ha-
bet ad esse per formam, ita uirtus cognoscitiua ad cognoscere per similitudinē
rei cognitæ: ergo, si res non potest decipere &c. Secunda uero cōsequentia quo
ad primam partem probatur: quia intellectus informatur similitudine quidd-
itatis. quo ad secundam
uero, quia componen-
do attribuitur quidditа-
tati aliquid, uel non cō
sequens, uel oppositū.
Similitudo autem pro
portionalis est: sicut
sensus usus se habet
ad sensibile proprium,
ita intellectus ad quod
quid est. Et sicut ille in
formatur directe simili
tudine proprii sensibi-
lis, ita hic similitudine
quidditatis: & ,pptera
in neutro ut siceſt fal-
sitas. Sicut quoque
ille se habet ad sen-
sibilia communia &
per accidens, ita hic ad
iudicandum de conse-
quentibus, uel accidē-
tibus quidditati: quod
sit componendo uel di
uidendo. Et propterea
in utroq; pōt esse falsi-
tas.
Circa antecedens ad 429.
uerte, quòd potest be- 195.
ne & male interpretа- Annotа.
ri. Male quidem, si in-
telligatur q̄ esse rei na
turalis non potest desi
cere. hoc enim non est
uerum nisi in rebus in
corruptibilibus. Bene
autem si intelligatur, q̄
esse rei naturalis non 108.
potest deficere. ipsa re
naturali salua: & sic in
tendit littera. unde non
dicit, q̄ nulla res natu-
ralis potest deficere.
sed dicit quòd non po 108.
test deficere ab esse, qđ
sibi competit secundū
suam formam: tanquā
si diceret, quòd nulla
res habēs aliquā formā
dē habet illā, pōt desi
cere ab esse, quod con-
uenit secundum illam.
Et est propositio per
se nota, quia esse est de 429.
ratione formæ, ut pa- 449
tet 7. meta.
¶Circa probationem Annota.
consequentię, illam sci
licet proportionalem:
sicut res habet esse per
propriam formam, ita
uirtus cognoscitiua co
gnoscere per similitudi
nem rei cognitæ. Ad-
uerte, quòd cognosce-
re est ipsum esse speciei
cognoscibilis: quando
est uere actu in genere
cognoscibili. sicut dixi
mus, quòd intelligere
est ipsum esse speciei
intelligibilis actu in ge
nere intelligibili. & nō
medio modo existentis: ita quòd hoc est commune omni cognoscitiuæ virtuti,
sicut sensitiui siue intellectiui ordinis, scilicet, q̄ cognoscere est esse speciei,
quæ cognoscit sumendo illā speciem(quicquid illa sit) in actu in genere co
gnoscibili, quicquid sit de esse eius actu in genere entium. Et hoc est ualde no-
tandum pro no titia partis sensitiuę & intellectus.

¶Quo ad secundum est hæc conclusio, falsitas est in intellectu cōponente du- Cōment.
pliciter, scilicet formaliter & obiectiue. probatur & manifestatur. Probatur
quidem: quia ueritas est in eodem intellectu eisdem modis. Manifestatur uero
ex differentia ad sensum, ut patet.

¶Quo ad tertium ponitur conclusio una cū suo corrollario. conclusio est. fal-
sitas est in intellectu quod quid est per accidens. prob atur & manifestatur, pro
batur quidem sic: falsitas per se est in cōpositione intellectuum tantum, ergo in
intellectu quod quid est habet locum ratione compositionis admixtæ: ergo in-
uenitur in eo per accidens. omnes consequentiæ sunt notæ: prima ,nim fun-
datur super hoc q̄ ex primo tali cætera oportet dici talia, inquantum parti-
cipant illud, ut patet primo posteriorū. secūda super hoc, q̄ non est de ratione
qđ quid est esse compositum, quod etiam patet. Manifestatur autem conclusio
distinguendo duos modos, quibus compositio admiscetur intellectui circa
quod quid est. primus consistit in coniunctione diffinitionis cum diffinito, se-
cundus in coniunctione partium diffinitionis, ut patet in litera. & differunt in

hoc,hi modi,quòd error in secundo constituit quod quid est in se falsum, primus autem fallum huius.
¶ Corollarium est quòd in cognoscendo quidditates simplices intellectus non potest esse falsus,sed aut uerus aut nullus.

GONCLVSIO.

a ¶Num in quidditatibus simplicibus contingat falsitas,& commentio definitioni cum finito spectet ad intellectum quod quid est.

¶Circa primum modū falsitatis & hoc corollarium occurrit dubium,tum quia conuentio diffinitionis cum diffinito est extra intellectum quod quid est. Intellectus enim quod quid est luneę nō dicit,linea est longitudo cuius extrema sunt duo puncta: sed dicit tantum longitudo cuius extrema sunt duo puncta,hęc enim est diffinitio quam solam cōstat ad primam operationem intellectus spectare. illud autem totum, linea est longitudo &c. ab intellectu componente dicitur. sicut etiam dicitur linea est curua uel recta:cur ergo magis falsitas illius coniunctionis quàm huius primę imponitur operationi, Tum quia iste modus falsitatis ita habet locū in simplicibus, sicut in cōpositis: potest enim simplicissimus conceptus iungi,cui non cōuenit quidditatiue. Et sic in simplicibus potest etiam esse error per accidens: cuius oppositum litera sonat in corollario.

¶Ad euidentiam horum scito, quòd sicut res se habent ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantum differt coniunctio diffinitionis cum diffinito à cōiunctione cum cæteris, tantum interest ut exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est:& non coniunctionis cū aliis. Cōiunctio enim diffinitionis cū diffinito dat diffinitionē q̄ sit q̄d quid est. Nulla enim ratio est quidditas nisi inquantum est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere quod quid est,non contingit nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cum diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nesciendo cuius rei sit,non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomen:sic enim se habet huiusmodi diffinitionem apprehendens, sicut modo se habet formās conceptum montis aurei uel cuiuscunque alterius figmenti ex non impossibilibus,non sic autem se habet ad quod quid est coniunctio cum passionibus & aliis,quoniam absque illis quidditatis ratio saluatur.Quia ergo quòd quid est essentialiter exigit in essendo id cuius est:quamuis non hoc uel illud oporteat ut etiam in cognosci illud exigat. ac per hoc illa coniunctio ad primam speciat operationem intellectus, sicut & coniunctio partium diffinitionis: quamuis hæc ultima magis.Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito,si secundum se iudicetur,consurgit ex compositione diffiniti, nisi enim esset compositum,locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo,quantum est ex se:cum nihil abstrahat secundum se ab omnino seipso. Propterea si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, ut scilicet sit rei simplicis quidditas, circa illā nullus ex parte sua error esse potest,sicut nulla est compositio.Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Annot. ¶In responsione ad primam aduerte,q̄ ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus,quia intellectus in communi se habet ad quidditatem sicut ui sus ad colorem,ita quòd per se primo cognoscit quod quid est,& ab ipso tantum perficitur, & mouetur per se primo. Huius autem ratio assignatur. Tum *quia species intelligibilis primo est quidditatis*, ut in corpore articuli dicitur. Tum quia in quod quid est claudi.ur cognitio omnis complexionis siue conuenientis siue disconuenientis:adeo q̄ si quis perfectè penetraret quidditates rerum,perfectè intelligeret in eis omnes propositiones de earū accidentibus, ut inferius in tractatu de angelis patebit. Tum quia q̄ quid est, cognoscibile est ex se.complexio autem non nisi ex quod quid est. In cuius signum principia cognoscimus inquantum terminos cognoscimus,ut dicitur primo posterior, Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicamus.

a ¶Super quæstionis decimæseptimæ Articulum quartum.

IN titulo ly contraria sumitur proprie, ut contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species. *Annot.*
¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue,uerum & falsum sunt contraria.Probatur sic,falsum est dici uel uideri ens non esse,aut nō ens esse: ergo falsum significat acceptionem inadæquatam rei: ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum: ergo nec contradictorie nec priuatiue, sed cōtrarie opponitur uero. Antecedens probatur ex quarto metaphysicorum, textu. 27. Prima consequentia patet,& ex significatione ueri,quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei:confirmatur.secunda autem est ex se euidens:quia acceptio diformis est aliquid. ultima autem probatur ex differentia inter opposita contradictorie, priuatiue & cōtrarie:quia scilicet in illa alterum est pura negatio absq; subiecto.In secunda negatio in subiecto.In tertia positio in subiecto. *Cōment.*

¶SED CONTRA est quod dicit philosophus in secundo periher.Ponit enim falsam opinionem uerę contrariam.

CONCLVSIO.

¶Verum est falsum, cum subiectum sibi determinet, & in eo aliquid ponat,contrarie tantum opponuntur.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ uerum & falsum opponuntur ut contraria, & non sicut affirmatio & negatio, ut quidam dixerunt.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est,quòd negatio neque ponit aliquid neque determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente,quàm de non ente. sicut non uidens & non sedens Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum c. Est enim negatio in subiecto ut dicitur quarto metaphysicorum. Cæcum enim non dicitur nisi de eo quod est natum uidere. Contrarium uero & aliquid ponit & subiectum determinat. Nigrum enim est aliqua species coloris. Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsum (ut dicit ph.losophus quarto metaphysicorum)ex eo quod dicitur uel uidetur aliquid esse quod non est, uel non esse quod est. Sicut enim uerum ponit acceptionem adæquatam rei, ita falsum acceptionem rei non adæquatam. Vnde manifestum est, quòd uerum & falsum sunt contraria. *52.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id, quod est in rebus, est ueritas rei, sed id quod est ut apprehensum, est uerum intellectus, in quo primo est ueritas. Vnde & falsum est id quod non est ut apprehensum. Apprehendere autē esse & non esse, contrarietatem habet, sicut probat philosophus in secundo periher. quòd huic opinioni, bonum est bonum, contra ria est, bonum non est bonum.

¶Ad secundum dicendum, quòd falsum non fundatur in uero sibi contrario, sicut uerum.

¶Circa primum consequens, scilicet falsum, ponit acceptionem inadæquatam rei.aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. Vno modo quòd falsum significat formaliter acceptionem differentem,ut nigrum colorem congregatiuum: Alio modo quod ponat relationem differentiatis formaliter, & acceptionem fundamentaliter.sicut dissimile significat relationem & ponit qualitatem.Primo modo non potest intelligi:quoniam sequeretur q̄ unum cōtrariorum formaliter sumptum transiret in reliquum: quod non est intelligibile.non enim potest percipi q̄ albedo fiat nigredo,sed quòd res quæ est alba muretur in nigram.patet autē sequela ex prędicamentis, ubi dicitur, q̄ eadem numero oratio suscipit uerum & falsum.si enim unamet enunciatio modo est uera & modo est falsa,& tam uerum q̄ uām falsum formaliter significat enunciationem,oportet q̄ unū contrariorū formaliter recipiat alterū. Vnde eadem ipso,quòd unamet numero oratio est modo uera, modo falsa:patet q̄ uerū & falsum aliquid in oratione significant,& non ipsam enunciationem.Inuentus signum,cum subiungendum esset in litera:q̄ falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiungendum est nisi quòd falsum ponit acceptionem inadæquatam, ut inadæquationem significari in acceptione intelligeres.Est tamen circa hoc aduertendum, q̄ sicut similie & dissimile contrarie opponuntur: & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamenti,sicut quum album simile alteri albo mutatur in nigrum, quod est dissimile albo:& ratione termini,si scilicet terminus mutaretur in nigrum: ita ueruum contrarie quidem opponitur falso: & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cum eadem oratio de uera sit falsa,propter mutationem rei significatæ,ut patet in materia contingenti.Ex parte autem fundamēti, quum fundamenta ipsa sunt contraria: fundamentum autem ueritatis & fallitatis ut ex dictis patet, est enunciatio seu acceptio intellectus. Enunciationum autem ut in secundo periher. probatur,cōtrarietas inuenitur primo inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem &c. quarum alteram oportet esse ueram, & alteram falsam. Igitur de primo ad ultimum, mutatur intellectus de uero in falsum ex parte fundamenti, dum de enunciatione unius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in uero & falso, aut non est uere contrarietas,eò quòd sine sui mutatione de uno in aliud mutatio transit:aut si prouera *Annot.* *Cōment.*

uera contrarietate, qualis inter relatiua esse potest,acceptatur,nō habet contrarietatis rationem, ex mutatione terminiquoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium,& de affirmatione in negationē, aut econuerso:mutatio autem de uero in falsum ex parte fundamenti,habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta: quia scilicet mutatio intellectus de opinione affirmatiua in negatiuā,aut econuerso est uerē inter contraria.Et quòd plus est ex contrarietate fundamentorum inuasitur contrarietas ueri & falsi secūdum terminum. nam ideo hæc oratio,sort.sedet eo sitzegente,dicitur suscipere aliud contrariū,scilicet falsum.quia est contraria illi, quæ est uera, scilicet sortes non sedet:nisi enim esset inter ipsas orationes contrarietas, mutatio de uero in falsum, ueræ contrarietatis rationem non haberet. Et propterea in litera non fit mentio nisi de contrarietate ex parte fundamenti inuata. & merito: quia relationis naturam secundum fundamenti naturam maxime uidemus, eò quòd aut est idem cum eo, aut naturalis eius qua si passio. *52.* *3. cōtra. 37.*

Annota. ¶In responsione ad secundum, uideto quòd large utitur contrarietatis uocabulo idem: prout scilicet nihil priuatiuæ continet oppositionē: ut patet de bono & malo transcendenter sumptis: & ex uerbis sumptis: & ex uerbis subiunctis, scilicet ens enunciationē enti & non enti conformē, eadem falsum significat enūciationem utriq̄ difformem: & non significat negationem conformitatis,ut illi in litera recitati putant.

a ¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum primum.

Cōment. TItulus clarus.
¶In corpore una conclusio respon sua quæsito . Illa proprie sunt uiuentia,quæ seipsa secundum aliquā speciem motus mouēt. Hæc conclusio primo probatur, deinde explanatur. Probatio est, differentia uiuentium à non uiuentibus, ex manifeste uiuētibus sumenda est:ergo ex uita animalium:ergo ex eo, in quo primo manifestatur uita, & in quo ultimo remanet; ergo nec malum in bono sibi contrario,sed in eo quod sibi subiicitur e. Et hoc ideo in utroq; accidit: quia uerum & bonum contraria sunt falso & malo, & conuertuntur cū ente. Vnde sicut omnis priuatio fundatur in subiecto,quod est ens,ita omne malum fundatur in aliquo bono,& omne falsum in aliquo uero.

¶Ad tertium dicēdum, q̄ quia contraria & opposita priuatiue nata sunt fieri circa idē, ideo Deo prout in se consideratur, non est aliquid contrarium: neque ratione suæ bonitatis,neque ratione suæ ueritatis: quia in intellectu eius nō potest esse falsitas aliqua. Sed in apprehensione nostra habet aliquid contrarium. nam uerę opinioni de ipso contrariatur falsa opinio. Et sic idola mendacia dicuntur opposita ueritati diuinæ, inquantum falsa opinio de idolis contrariatur uerę opinioni de unitate Dei.

QVAEST. DECIMAOCTAVA
De uita Dei,in quatuor Articulos diuisa.

QVONIAM autem intelligere uiuentium est, post considerationem de scientia & intellectu diuino, consideranduin est de uita ipsius. Et circa hoc quærūtur quatuor, ¶Primo quorū sit uiuere. Secūdo,quid sit uita. ¶Quarto utrum omnia in Deo sint uita.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum omnium naturalium verum sit uiuere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnium rerum naturalium sit uiuere.Dicit cīm Philosophus in octauo physicorum, quòd motus est ut uita quædam natura existentibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motū. Ergo omnes res naturales participant uitam.

¶Præterea,Plantæ dicuntur uiuere, inquantum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi.Sed motus localis est perfectior & prior secundum naturā quàm motus augmenti & decrementi, ut probatur in octauo physi. Cum igitur omnia corpora naturalia habeāt aliquod principium motus localis,uidetur quòd omnia corpora naturalia uiuant.

¶Præterea, Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elementa. Sed eis attribuitur uita. Dicuntur enim aquæ uiuæ. Ergo multo magis alia corpora naturalia uitam habent.

¶SED CONTRA est quòd dicit Dionysius,sexto cap.de diui.nomi.quòd plantæ secundum ultimam resonantiam uitę habent uiuere.Ex quo potest accipi,quòd ultimum gradum uitæ obtinent plantæ. Sed corpora inanimata sunt infra plantas.Ergo eorum non est uiuere.

CONCLVSIO.

¶Cum motu uiuentia à non uiuentibus cognoscantur,ea proprie ut uere dicentur,quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.

¶RESPONDEO dicendū,quòd ex his, quæ manifeste uiuunt, accipere possumus, quorum sit uiuere, & quorum non sit uiuere. Viuere autem manifeste animalibus conuenit. Dicitur enim in libro de uegetabilibus,quòd uita in animalibus manifesta est. Vnde secundum illud oportet distinguere uiuentia à non uiuentibus secundum quòd animalia dicuntur uiuere. Hoc autem est in quo primo manifestatur uita,& in quo ultimo remanet. ¶Primo autem dicimus animal uiuere, quando incipit ex se motum habere,& tandiu iudicatur animal uiuere quādiu talis motus in eo apparet: q̄si uero iam ex se nō habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio,tūc dicitur animal mortuum per defectū uitæ.Ex quo patet, quòd illa proprie sunt uiuentia,quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus proprie,sicut motus dicitur actus imperfecti,id est existentis in potentia:siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri c,ut dicitur in tertio de anima:ut sic uiuentia dicātur quæcunque se agunt ad motum uel operationem aliquam,ea uero,in quorum natura non est ut se agant ad aliquem motum uel operationem,uiuentia dici nō possunt, nisi per aliquam similitudinem.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ uerbum illud Philosophi potest intelligi uel de motu primo,scilicet corporum cælestium, uel de motu communiter. Et utroque modo motus dicitur quasi uita corporum naturalium per similitudinem,& non per proprietatem.Nam motus cœli est in uniuerso corporalium naturarum, sicut motus cordis in animali quo conseruatur uita.Similiter etiam quicūq; motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales,ut quædam similitudo uitalis operationis.Vnde si totum uniuersum corporale esset unū animal, ita quòd iste motus esset à mouēte intrinseco, ut quidam posuerunt,sequeretur quòd motus esset uita omnium naturaliū corporū.
¶Ad secundum dicendum, quòd corporibus grauibus & leuibus non competit moueri nisi secundum quòd sunt extra dispositionem suæ naturæ,utpote cum sunt extra locum proprium. Cum enim sunt in loco proprio & naturali quiescunt. Sed plantæ & aliæ res uiuētes,mouentur motu uitali: secūdū hoc quòd sunt in sua dispositione naturali,non autem in accedendo ad eam uel in recedendo ab ea.Imo secundum q̄ recedūt à tali motu recedūt à naturali dispositione. Et præterea corpora grauia & leuia mouentur à motore extrinseco uel generante, quæ dat formā", uel remouente prohibens, ut dicitur in 8. physic. & ita non mouent seipsa, sicut corpora uiuentia 8.
¶Ad tertiū dicēdū q̄ aquę uiuę dicūtur q̄ habēt continuū fluxū. Aquæ em stātes,quę nō cōtinuant ad principiū cōtinue fluēs:dicunt mortuæ,ut aquæ cisternarū & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantū enim uidentur se mouere, habent similitudinem uitæ.Sed tamen nō est in eis uera ratio uitæ:quia hunc motum nō habent à seipsis, sed à causa generante eas: sicut accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum uita sit quædam operatio.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̄ uita sit quędam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea,quæ sunt sui generis. Sed uiuere diuiditur per operationes quasdā,ut patet per philosophum in 2.lib.de anima:qui distinguit uiuere per quatuor,scilicet alimento uti,sentire,moueri secundum locum,& intelligere.Ergo uita est operatio quædam.

¶Præterea, Vita actiua dicitur alia esse à contemplatiua. Sed cōtemplatiui ab actiuis nō diuersificantur nisi secundum operationes quasdam. ergo uita est quædam operatio.

¶Præterea,Cognoscere Deum est operatio quædam.Hæc autem est uita,ut patet per illud Ioan.decimoseptimo. Hęc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum. Ergo uita est operatio.

SED CONTRA est quod dicit philosophus in 2.de anima, Viuere,uiuentibus est esse.

a ¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.
¶In corpore una conclusio respōsiua quæsito: uita proprie est esse substantiale,minus proprie uero est operatio. Hæc conclusio quo ad utramq; partem simul probatur sic. Intellectus noster accipit à sensu: ergo ex his, quæ apparent exterius de re cognoscimus essentiam: ergo plerunq; ex proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum, ergo huiusmodi nomina quandoque accipiuntur proprie pro ipsis essentijs, & minus proprie pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo uitæ nomē sumitur pro- *Cōment.* *112. 9ō. 3. ar. 2. 1m. & q. 56. à. 1. 3m. & 32. q. 19. ar. 7. cor. et 2. meta. co. 5. princi.*

ex mouere seipsum.ergo illa proprie sunt uiuentia,quæ seipsa secūdum speciem aliquam motus mouent. prima consequentia probatur authoritate libri,de Vegetabilibus. Tertia aūt ꝓbatur: quia rādiu iudicatur animal uiuere, quandiu ex eo motus apparet &c. Explanatur uero quo ad terminos, dicendo quòd ly motus, communiter sumitur & ab oppositis: quia quæ non se agūt, non nisi similitudinarie uiuere dicuntur. *113.*
¶In responsione ad secundum, aduerte quòd non intendit litera limitare cōclusionē iam probatam: quasi addenda fuisset hæc particula,scilicet in sua natura li dispositione: fed intendit, quòd ex ista differentia, scilicet quòd grauia & leuia nō mouent se in sua naturali dispositione, uiuentia autē sic, habetur quòd illis non conuenit absolute mouere se,sed ui uentibus tantum: proprieteą quia hic mouere ponitur ꝓ motus illorū perfe spectat ad perfectionē naturalem, & cōsequēter spectat ad complementum generationis ipsorum. Et quia nihil generat se, sed ab eo à quo generatur comple tur suum generationideo motus grauium & leuium generāti attribuitur. In motu autem uiuentium manifeste patet nihil horum inuenri.Et propterea sola uiuentia seipsa mouent. Et hęc sunt ualde notāda in materia de motu grauium & leuium;quoniam subtilissima & clarissima ratio eorum motus hinc habetur. *113. 38*

a ¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum secundum.

Cōment. Titulus clarus est.
¶In corpore una conclusio respon sua quæsito:uita proprie est esse substantiale,minus proprie nero est operatio. Hæc conclusio quo ad utramq; partem simul probatur sic. Intellectus noster accipit à sensu: ergo ex his, quæ apparent exterius de re cognoscimus essentiam: ergo plerunq; ex proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum, ergo huiusmodi nomina quandoque accipiuntur proprie pro ipsis essentijs, & minus proprie pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo uitæ nomē sumitur pro- *112. 9ō. 3. ar. 2. 1m. & q. 56. à. 1. 3m. & 32. q. 19. ar. 7. cor. et 2. meta. co. 5. princi.*

prie pro substantia cuius naturæ conuenit mouere se, & minus proprie pro operatione uitali: ergo uiuere proprie nihil aliud est quàm esse in tali natura: ergo uita significat hoc ipsum: ergo
66 uiuum non est prædicatum accidentale, sed
207 substantiale: ergo deprimo ad ultimum uita proprie est esse substantiale, minus proprie est operatio. Prima consequentia secundum duo clausa in consequente, scilicet exteriora & quidditas: ex
68 duobus in antecedente
65 clausis, scilicet intellectu & sensu probatur, primum est, quia intellectus est cognitiuus quidditatis rei, secundum uero est, quia accidentia exteriora sunt propria sensus. Secunda consequentia probatur: quia sicut cognoscimus, sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substātiæ & quātitatis. Quarta probatur, quia uitæ nomen sumitur ex exterius apparente, scilicet movere se &c. Quinta per se nota relinquitur. Sexta probatur: quia uita non differt à uiuere nisi penes modum significandi, scilicet in abstracto: & declara-
b tur exemplo cursus.
565 Septima est per se nota. Et confirmatur nihilominus secūda pars conclusionis authoritate 9. Ethicorum.

a ¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertium.

Annot. IN titulo, cōueniat, intelligitur formaliter: nā uirtualiter iō uitæ perfectionem conuenire in qōne quarta probatum est.

Cōment. ¶In corpore una conclusio responsiua quæsito. Vita maxime proprie in Deo est, ubi aequam probetur, nota quòd author aliud quærit, & aliud respōdet. Quærit enim simplicem quæstionem an est de uita Dei. Respōdet autem de eminentissimo modo uiuendi, fecit autem hoc quoniam Deum uiuere ex supradictis satis cōstabat cum declarata iam sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed quomodo uiuat ex propriis ostendēdum erat, probatur ergo sic, uiuere dicuntur aliqua inquantum operantur ex seipsis non quasi ab aliis mota: ergo quanto perfectius hoc conuenit alicui, tanto perfectius in eo conuenitur uita: ergo mouentia se quo ad finem, formam & executionem, perfectius uiuunt quàm mouentia se quo ad formam & executionem tantum: & hæc quàm mouentia se tantū quo

Philosophus ibi accipit uiuere pro operatione uitæ. Vel dicendum est melius quòd sentire & intelligere & huiusmodi quādoque sumūntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operantium. Dicitur enim nono ethico. quòd uiuere est sentire uel intelligere, id est habere naturam ad sentiendum, uel intelligendum. Et hoc modo distinguit Philosophus uiuere per illa quatuor. Nam in istis inferioribus quatuor sunt genera uiuentiū. Quorū quædā habent naturā solū ad utendū alimento, & ad cōsequentia, quæ sunt augmentū & generatio. Quædam ulterius ad sentiendū, ut patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. Quædam uero cum his ulterius ad mouendum se secundū locum, sicut animalia perfecta, ut quadrupedia & uolatilia & huiusmodi. Quædam uerò ulterius ad intelligendum sicut homines.

¶Ad secundum dicendum, quòd opera uitæ dicuntur quorum principia sunt in operantibus ut seipsos inducant in tales operationes. Contingit autem aliquorum operū inesse hominibus non solum principia naturalia (ut sunt potentiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, ut sunt habitus inclinantes ad quædam operationum genera quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur quasi per quādam similitudinem, quòd illa operatio quæ est homini delectabilis, & ad quam inclinatur, & in qua conuersatur, & ordinat uitam suam ad ipsam, dicitur uita hominis. Vnde quidam dicuntur agere uitam luxuriosam, quidam uitam honestam. Et per hunc modum uita contemplatiua ab actiua distinguitur. Et per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur uita æterna.
¶Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deo conueniat uita.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deo non conueniat uita. Viuere enim dicuntur aliqua secundum quod mouēt seipsa, ut dictum est. Sed Deo non competit moueri. Ergo neque uiuere.
¶Præterea, In omnibus, quę uiuunt est accipere aliquod uiuendi principium. Vnde dicitur in 2. de anima, quòd anima, est uiuentis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principiū. Ergo sibi non competit uiuere.
¶Præterea, Principium uitæ in rebus uiuentibus, quæ apud nos sunt est anima vegetabilis, quæ nō est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus non competit uiuere.
¶SED CONTRA est quod dicitur in psal. Cor meum & caro mea exul. in de. ui.

CONCLVSIO.

¶Dei natura, cum sit ipsum esse & intelligere, ei maxime uita conuenit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd uita maxime proprie in Deo est. ¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum uiuere dicantur aliqua secundum quòd operantur ex seipsis, & non quasi ab aliis mota, quanto perfectius competit hoc alicui tanto perfectius in eo inuenitur uita. In mouentibus autem & motis tria per ordinem inueniuntur. Nam primo finis mouet agentem. Agens uero principale est quod per suā formam agit. Et hoc interdum agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex uirtute suæ formæ, sed ex uirtute principalis agentis. Cum instrumento competit sola executio actionis. Inueniuntur igitur quædam, quæ mouent seipsa non habito respectu ad formam uel finem, quę inest eis à natura: sed solum quantum ad executionem motus: sed forma, per quam agunt, & finis propter quem agunt, determinantur eis à natura: Et huiusmodi sunt plantæ: quæ secundū formā inditam eis à natura mouent seipsas secundum augmentum & decrementum. Quędam uero ulterius mouent seipsa non solū habito respectu ad executionē motus, sed etiam quantum ad formam, quæ est principium motus, quam per se acquirunt. Et huiusmodi sunt animalia, quorum motus principium est forma non à natura indita, sed per sensum accepta. unde quanto perfectiorem sensum habent, tanto perfectius mouent seipsa. Nam ea, quæ non habent nisi sensum tactus, mouentur. solum infra seipsa motu dilatationis & constrictionis, ut ostrea parum excedentia motum plantæ. Quæ uero habent uirtutem sensitiuam perfectam, non solum ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia mouent seipsa in remotu processiuo. Sed quamuis huiusmodi animalia formam, quæ est principium motus, per sensum accipiant, non tamen per seipsa præstituunt sibi finem suæ operationis, uel sui motus: sed est eis inditus à natura, cuius instinctu ad aliquid agendum mouentur per formam sensu apprehensam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouent seipsa, etiam habito respectu ad finem, quem sibi præstituunt. Quod quidem non fit nisi per rationē & intellectum cuius est cognoscere proportionē finis & eius quę est ad finem: unumquęque in alterum ordinare: ergo & præstituere sibi finē: & declaratur signo eminentia huius uitæ, ex eo quòd in uno & eodem homine pars intellectiua mouet potētias sensitiuas, & perillas corporalia organa. Confirmatúrque exemplo, in artificialibus. Pro tertia autem consequētia ponit littera in supremo uiuendi gradu intellectum: & sic summū in eo declarat. Mouentium ergo se ad executionem & formā & finem: alia mouent se quo ad quædam: quædam uero ab alio fortiuntur, Alia mouent se quo ad omnia, id est ita quòd nihil ab alio habent. In primo ordine sunt intellectus creati. In secundo uero Deus ipse. Et primum probatur in intellectu nostro. Quo ad intellectū quidem, quia præstituta sunt eiprima principia. Quo ad uoluntatē uero, quia præstituitus est ei ultimus finis: quem non potest non uelle. Cætera sunt nota: & confirmatur processus ex processu Aristo. 12. Meta.

Num.

¶Num animalia per se ipsa formam, quæ se mouent, acquirant.

a 500 CIrca secundum uiuere dicitur gradum dubiū occurrit, quomodo uerū sit: quòd animalia per seipsa acquirant formā, qua se mouent. Sensus enim ut in secundo de Anima dicitur, est potentia passiua à sensibili: & sentire in pati consistit: ergo animalia ad habendam formam sensibilē pure passiue con currunt, non ergo acquirunt eam per seipsa.
¶Ad hoc breuiter, uere tamen, quia non est hic locus proprius huius materiæ, dicitur, quòd licet ad habendam formam sensibilem in genere entium seu medio modo inter potentiam & actum, sensus exterior concurrat pure passiue: ad habendam eam in genere cognoscibilis seu in actu simpliciter, seu puro, sensus etiam exterior concurrit, non solum passiue, sed etiam actiue. Et ratio est, quia anima, ut in 2. de anima dicitur, est causa actiua illius alteratio-
425 nis, in qua consistit sen-
376 tire seu & in idem re-
583 dit illius alterationis, quæ est sentire. Cōstat autem quòd sentire nō est pati à sensibili, quoniam etiam diaphanum uideret, sed est pati uita liter à sensibili, hoc aūt est sensum esse actu ipm sensibile ut sic, ut ex dictis in q. 14. patet. Igitur animal habet formā sensibilem & ab alio, & facit eam in se. Et propterea optime in littera dicitur, quòd mouet se quo ad formam: & acquirit eam per seipsum &c. Et hæc bene nota, ut scias diuersa & Aristotelis & Sancti Thomæ dicta sane intelli-
Cōment. gere.

a ¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quartum.

TItulus clarus.
¶In corpore una conclusio respon siua quæsito affirmatiue. Omnia in Deo sunt uita diuina: probatur. In Deo idem est intellectus, intellectum & intelligere: ergo quicqd est in Deo ut intellectū est dei uita: ergo omnia in Deo sunt uita diuina: prima consequentia probatur: quia uiuere dei est eius intelligere: secunda uero: quia omnia quæ facta sunt, in ipso sunt ut intellecta.
¶Aduerte hic. Primo quòd quia perfecta uitæ ratio nō saluatur nisi in rebus, quæ quandoque fiūt, ut in respōsione ad quartum patebit, ideo littera quasi limitauit ly omnia, ad omnia facta, id est, quæ secundum aliquod tempus facta sunt, fiunt aut fient. Aduerte secundo quòd ut ex respōsione, ad quartū patet, hæc propositio hic posita, quòc quid est in Deo, ut intellectū est uita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludē dum mala, quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.
¶In respōsione ad tertium: si eleuare uis responsionem ac rationē hanc ad omnia, nomine materiæ intellige omne quod se tenet ex parte materiæ, id est, potentiam. Idea enim diuina in hoc excedit Platonicam: quòd ista est immaterialis tantū: illa uero & materiæ & potentiæ expers, a-
ens purus est. Et pro- 113
pterea Gabriel de cu-
ius ratione non est ma-
teria fed potēia: uerius 83
in seipso est Gabriel q̄ 103
in Deo: sed littera me-
minit materiæ tantum: quia de non uiuētibus argumentum loquitur: quæ constat materialia esse & manifestum impedimentū habere: ne sint uerius ipsa in deo.
¶In rīsione ad quartum: recolito q̄ in arti tic. secundo dictū est: q̄ uiuere proprie signi ficat ipsum esse uiuentis, quod est principiū operationis uitalis, minus proprie uero operationem uitalem. Ex hoc autem sequitur, q̄ aliquid pōt dici uiuere uel uita dicibiliter. unde modo quia est ipsa operatio uitalis, & sic omnia quorum in Deo est ratio seu similitudo uiuūt in ipsoquia sunt uiuentia intelligere. Secundo: qa est principiū uitalis operationis, & sic sola bona, quæ quandoque fiunt, uiuunt in Deo: quoniam sola hęc in Deo mouent seipsa ad se esse extra Deum. sunt enim in deo uelut creatrices essentiæ. Reliqua autem facibilia non uiuunt hoc modo: quoniam nunquam mouent se ad hoc q̄ sint in seipsis. Et iurendit

QVAESTIONES DISPVTATAE

ad executionem: ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quod naturaliter habet, non determinatur sibi ab alio, obtinet summum uitæ gradum: ergo in Deo maxime est uita.
¶Ad euidentiam secūdæ cōsequētię, quia cōparatio intelligi nō pōt nisi gradus comparato rum ostendatur, litera 1. cō. cap
graduat mouētia se, & 97. 9ª. 99.
ex ipsa graduatione ne & lib. 4.
cessitatem consequen- cap. 13. fi.
tiæ ostendit. Duo ergo et lo. 14.
facit. primo ostēdit ea, ex quibus graduantur li. 2. co. 11.
uiuentia. secundo tres & 2. mo.
gradus uiuentium ordi lib. 2. co.
nat. Tria autem sunt, 5. fi.
ex quibus mouentia se 113
graduantur, scilicet, fi- 115
nis, forma & executio.
Et propterea aliqua mouent se ad executio nem tantum. Aliqua ad executionem & formam, & hæc perfectius mouent se. Aliqua ad executionem & formā & finem, & hæc perfectissime. In primo ordine sunt intellectus creati. In secundo uero Deus ipse. Et primum probatur in intellectu nostro. Quo ad intellectū quidem, quia præstituta sunt eiprima principia. Quo ad uoluntatē uero, quia præstituitus est ei ultimus finis: quem non potest non uelle. Cætera sunt nota: & confirmatur processus ex processu Aristo. 12. Meta.

Num.

tur quòd uerius sint res in Deo quàm in seipsis. Quod tamen uideatur esse falsum, cum in seipsis sint in actu, in Deo uero in potentia.
¶Præterea, Sicut sciuntur à Deo bona & ea quæ fiunt secūdum aliquod tempus, sita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquā fiunt. Si ergo omnia sunt uita in Deo inquātum sunt scita ab ipso, uidetur quòd etiam mala, quæ nunquam fiunt, sunt uita in Deo: inquantum sunt scita ab eo. Quod uidetur inconueniens.
¶SED CONTRA est quod dicitur Io. 1. Quod factum est, in ipso uita erat. Sed omnia præter Deum facta sunt. ergo omnia in Deo sunt uita.

CONCLVSIO.

¶Viuere Dei, cum sit eius intelligere, quæcunque sunt in ipso ut per se intellecta, uita in ipso sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) uiuere Dei est eius intelligere. in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius. Vnde quicqud est in Deo ut intellectum, est ipsum uiuere uel uita eius. Vnde cum omnia quæ facta sunt à Deo, sint in ipso ut intellecta, sequitur quòd omnia in ipso sunt ipsa uita diuina.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturæ in Deo esse dicitur dupliciter. Vno modo inquantum continētur & cōseruantur uirtute diuina, sicut dicimus ea esse in nobis quæ sunt in nostra potestate. Et sic creaturæ dicuntur esse in Deo, etiam prout sunt in propriis naturis. & hoc modo intelligendum est uerbum Apostoli dicentis, in ipso uiuimo. & sumus: quia etiam nostrū uiuere & nostrum esse, & nostrū moueri causantur à Deo. Alio modo dicūtur res esse in deo sicut in cognoscente. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, quę nō sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vñ res prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est uita, nō autem motus, inde est q̄ res hoc modo loquendi in Deo nō sunt motus, sed uita.
¶Ad secundum dicendum, quòd exemplata oportet conformari exemplari secundū rationem formæ, non autem secundum modum essendi. nam alterius módi esse habet forma quandoq; in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mente artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale et sensibile. Vnde & rationes rerum, quæ in seipsis non uiuunt, in mente diuina sunt uita: quia in mente diuina habent esse diuinum.
¶Ad tertium dicendum, quòd si de ratione rerum naturalium non esset materia, sed tantum forma omnibus modis, ueriori modo essent res naturales in mente diuina per suas ideas, quam in seipsis. Propter quod & Plato posuit, q̄ homo separatus erat uerus homo, homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerum natura 365
lium est materia, dicendum quòd res naturales uerius esse habent simpliciter in mente diuina quàm in seipsis: quia in mente diuina habent esse increatū, in seipsis autem esse creatum. Sed esse hoc utpote homo uel equus, uerius habent in propria natura quàm in mente diuina: quia ad ueritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis quàm in materia: sed tamē uerius dicitur domus quæ est in materia, quàm quæ est in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia.
¶Ad quartum dicendum, quòd licet mala sint in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur, non tamen a
sunt in Deo sicut creata à Deo, uel conseruata ab ipso: neque 8 9
sicut habentia rationem in Deo. Cognoscuntur enim à Deo per rationes bonorum. Vnde non potest dici, quòd mala sint uita in Deo. Ea uero, quæ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse uita in Deo, secundum quod uiuere importat principium operationis. 97

litera

litera in calce huius responsionis quod clarius expressum fuerat in quæstio. de ure. quæst. 4. art. ultimo.

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.*

Annota. IN titulo uoluntas sumitur dupliciter. Primo pro actu uolendi. secũdo pro principio seu potentia elicitiua actus uolendi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat: quia ubi unum, ibi reliquum, & econuerso.

Cõment. ¶In corpore tria. Primo proponitur cõclusio responsiua quæsito cũ suo medio termino. Secũdo, probatur mediũ: manifestat uis eius, deducitirque conclusio quo ad primam partẽ. Tertio idem probatur quo ad secundam partem in calce.

¶Quo ad primum cõclusio est. In Deo est uoluntas sic, quòd suum uelle est suum esse: medium autem est, uoluntas sequitur intellectũ, in Deo autem est intellectus. ergo.

Annot. ¶Aduerte hic duo. Primo, quòd licet secunda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantum in calce: implicite tamen proposita intelligitur in ly, sicut, quum proponitur uoluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundo, quòd quia medium est proprium subiectum uoluntatis. Intellectiuum enim est per se primo nolitiuum. Idem erit probatum q̃ intellectũ sequitur uoluntas: & ꝑbare à priori uoluntatem esse: & quid est uoluntas: & propter quid est uoluntas: quamuis uoluntatem esse in communi probatione non egeat: quia experimur eam esse in nobis. Et præterea ualde notanda sunt quæ sequuntur, utpote arduum arcanum indicatura.

Commẽ. ¶Quo ad secũdũ proceditur sic. Intellectus intelligens actu est per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, quum non habet, quærit: quum habet, quiescit in illo: ergo in quolibet habente intellectum est uoluntas: ergo in Deo est uoluntas. Prima consequentia probatur ex ui proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo. primum est, habitudo talis ad formã seu perfectionem naturalẽ ut in habita quiescat, in non habitam uero inclinetur. Secundum est, quòd talis habitudo in carentibus cognitione uocatur appetitus naturalis. secũda uero probatur ex eadem radice, dupliciter: primo, quia utrunque illorum spectat ad uoluntatem: secundo ex proportionali: quia ex eadẽ causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. tertia autem consequentia probatur: quia in Deo est intellectus.

Quæstio. ¶Circa primum consequentiam dubium est: quia expresse declinat proportionalis simsilitudo à forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus iste, ut illatũ esset: ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilem, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur: quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamẽ in litera declinatum est ad bonum apprehẽsum per formam intelligibilem. Malus ergo uidetur hic processus: utpote sine fundamento. Et augetur dubitatio: quia forma intelligibilis est intus, bonum uero apprehensum est extra: ut patet in sexto metaphysicorum.

Quæstio. ¶Circa secundam quoque consequentiam dubium est. Quia ex tali processu nihil habetur, nisi quòd in natura intellectuali est appetitus formæ intelligibilis, uel etiã rei apprehensæ: sed non habetur ex hoc, quòd ille appetitus sit actus elicitus: quod tamen probandum erat: probatio siquidem illius consequentiæ, scilicet quia istud appetere spectat ad uoluntatem, præsupponit uoluntatem quam quærimus.

¶Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitum naturalem

QVAEST. DECIMANONA
de uoluntate Dei, in duodecim Articulos diuisa.

POST cõsiderationem eorum, quę ad diuinam scientiam pertinent, considerandum est de his, quæ pertinent ad uoluntatem diuinam, ut sit prima consideratio de ipsa Dei uolũtate. secũda de his, quæ ad uolũtatem, absolute pertinẽt. Tertia de his quę ad intellectũ in ordine ad uoluntatem pertinent.

¶Circa ipsam autem, uoluntatem quærũtur duodecim. ¶Primo utrũ in Deo sit uoluntas. ¶Secundo, utrum Deus uelit alia à se. ¶Tertio, utrum quicquid Deus uult ex necessitate uelit. ¶Quarto, utrum uolũtas Dei sit causa rerum. ¶Quinto, utrum uoluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. ¶Sexto, utrum uoluntas diuina semper impleatur. ¶Septimo, utrum uoluntas Dei sit mutabilis. ¶Octauo, utrum uolũtas Dei necessitatẽ rebus uolitis imponat. ¶Nono, utrũ in Deo sit uolũtas malorum. ¶Decimo, utrũ Deus habeat liberum arbitrium. ¶Vndecimo, utrum sit distinguenda in Deo uoluntas signi. ¶Duodecimo, utrum conuenienter circa diuinam uoluntatem ponantur quinque signa.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum in Deo sit uoluntas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit uoluntas. Obiectum enim uolũtatis est finis & bonum. sed Dei non est assignare aliquem finem. Ergo uoluntas non est in Deo. ¶Præterea, Voluntas est apperitus quidam. Appetitus autem (cum sit rei nõ habitę) imperfectionem designat, quæ Deo non competit. Ergo uoluntas non est in Deo. ¶Præterea, Secundum philosophum in 3. de anima, uoluntas est mouens motum, sed Deus est primum mouẽs immobile, ut probatur 8. phy. Ergo in Deo non est uoluntas.

¶SED CONTRA est, qđ dicit Apostolus Rom. 12. Vt probetis quæ sit uoluntas Dei.

CONCLVSIO.

¶*Cum in Deo sit ita intellectus quod suum intellectum sit suum esse, & animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum &c. Differunt nanque primo. quia animalis est speciale genus potentiæ animæ, ut patet secundo de anima: naturalis uero communis est omnibus. Secundo quia naturalis consequitur rationem formalem rei absolute, animalis uero sequitur naturam inquantum apprehensiua est. Tertio, quia naturalis est actu ex sola, natura animalis uero nõ potest exire in actum nisi ex apprehensione. Quarto quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio huius ad hoc, appetere autem animaliter, est operatio, quæ est actus secundus. Quinto quia appetitus naturalis est ad unũ, animalis uero ad multa, iuxta multitudinẽ apprehensorum bonorũ. Sexto, quia naturalis est rei, quia conuenies illi particulari potentiæ appetenti. Animalis uero est rei, quia conueniẽs totaliter inclinantur ad communicãdum suum bonum aliis, ergo ad rationem uoluntatis petinet, ut bonum, quod ꝗs habet, aliis cõmunicet: ergo hoc præcipue pertinet ad uoluntatem diuinam: ergo Deus uult se & alia. Antecedens declaratur & ꝓbatur. Declaratur quidem distinguendo duplicẽ inclinationem naturæ, scilicet ad bonũ proprii, & aliorũ, probatur, uero ab effectu: quia omne agẽs perfectum agit sibi simile. Prima consequentia probatur ex proportionali similitudine inter naturalẽ inclinationẽ & rationalẽ, quę est uoluntas. Secũdamque probatur: quia à diuina uoluntate deriuatur omnis perfectio tanquam illi similis, ut domus in lignis, est similis domui uolitæ ab artifice. Tertia autem probatione non eget.*

Nũ uelle alia à se perfectionem aliquam dicat ipsius uolitatis, & diuinæ.

Quæstio. Circa hũc processum dubium est. Processus iste uidetur fundari in hoc, quòd quicquid perfectionis est in inferiori, ponẽdum est proportionaliter in superiori. Super hoc enim uidetur fundari tã prima quã secunda consequẽtia. Prima quidẽ, quoniam ex quo inclinatio naturę inquantum perfecta tendit in bonum alterius: fatendum est quòd inclinatio apprehensiua tendat etiam in bonum alterius. Secunda quoq; quia, si hoc inuenitur in aliqua uoluntate, præcipue in diuina, utpote perfectissima, & quæ magis facit sibi simile, quàm quæcunque alia uoluntas, & quodcunque agens perfectum, quoniam ab ea omnis deriuatur perfectio. In hoc autem processu sic fundato, latet hęc propositio falsa, scilicet Deum uelle alia est perfectio quædã suę uoluntatis, ergo processus malus. Quòd enim ista propositio in hoc claudatur processu patet: quia, si inclinatio in bonum alterius, perfectio nõ supponeretur, non ualeret processus, ergõ ponenda est in uoluntate: & ergo in diuina, præsertim, quod omnia, quæ Deo & creaturis cõmunia sunt, ut uoluntas & intellectus &c. ad ipsum omni imperfectione sublata trãsferri intelligimus, quo ad id, quod perfectiõis est. Quod autẽ illa propositio sit falsa: patet, quia si Deus nullũ aliud à se uellet, esset æque perfectus sicut modo est. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit.

¶Ad hoc potest dupliciter responderi, iuxta duos sensus, quibus potest intelligi Deum uelle alia. Primo uelle actualiter alia esse. Secundo uelle potentialiter alia, id est esse uolitiuum aliorum, siue uelit alia, siue non. Et siquidem intelligatur conclusio ista secundo modo, nulla est ambiguitas: quoniam esse uolitiuum aliorum est perfectio in Deo, sicut esse factiuum aliorũ est perfectio naturę. Nec potuit Deus non esse uolitiuus aliorum, quamuis potuit non uelle alia. Si uero intelligatur conclusio etiam primo modo, difficile est soluere. dicendum tamen mihi uidetur, quòd de uoluntate in communi loquendo, consequentia est optima: quoniam ad perfectionem actus uolũtatis spectat amor amicitiæ, & liberalitas &c. quibus aliorum bona uolumus: deesset enim huiusmodi perfectio actibus uoluntatis: in cuius signum charitas uoluntati infunditur. gratia enim non murat naturam subiecti, sed perficit illud per modum ipsius. De uolũtate autem diuina loquendo, consequentia bona est: Sed proportionalitas ualde ponderanda, ũ inclinatio in bonum aliorum est perfectio naturæ per modum naturæ,

actus hi ad uoluntatem spectant ut experientia testatur, & ratio conuincit. ¶Quo ad tertium probatur secunda pars conclusionis sic. Intelligere Dei est suum esse: ergo uelle Dei est suum esse. consequentia probatur: ex similitudine proportionali per ly sicut. Cum enim utrunque sit actus secundus & immanens &c. oportet ũ alterum identificatur esse diuino, quòd etiam reliquum.

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum secundum.*

Cõment. 116 1. dis. 45. art. 2. Et 1. cõtra. cap. 74. 75. & 84. & ueri. quæstio. 23. ar. 4. TIrulus clarus.

¶In corpore articuli duo. primo respondet quæsito, ꝙ Deus est. Secundo ostendit quomodo est in calce, ibi, sed se ut finem.

¶Quo ad primum cõclusio resp̃siua est, Deum uelle se & alia. ꝓbatur. Res naturales inquantum perfectæ sunt, naturaliter inclinantur ad communicãdum suum bonum aliis, ergo ad rationem uolũtatis petinet, ut bonum, quod ꝗs habet, aliis cõmunicet: ergo hoc præcipue pertinet ad uoluntatem diuinam: ergo Deus uult se & alia. Antecedens declaratur & ꝓbatur. Declaratur quidem distinguendo duplicẽ inclinationem naturæ, scilicet ad bonũ proprii, & aliorũ, probatur, uero ab effectu: quia omne agẽs perfectum agit sibi simile. Prima consequentia probatur ex proportionali similitudine inter naturalẽ inclinationẽ & rationalẽ, quę est uoluntas. Secũdamque probatur: quia à diuina uoluntate deriuatur omnis perfectio tanquam illi similis, ut domus in lignis, est similis domui uolitæ ab artifice. Tertia autem probatione non eget.

Nũ uelle alia à se perfectionem aliquam dicat ipsius uolitatis, & diuinæ.

Quæstio. Circa hũc processum dubium est. Processus iste uidetur fundari in hoc, quòd quicquid perfectionis est in inferiori, ponẽdum est proportionaliter in superiori. Super hoc enim uidetur fundari tã prima quã secunda consequẽtia. Prima quidẽ, quoniam ex quo inclinatio naturę inquantum perfecta tendit in bonum alterius: fatendum est quòd inclinatio apprehensiua tendat etiam in bonum alterius. Secunda quoq; quia, si hoc inuenitur in aliqua uoluntate, præcipue in diuina, utpote perfectissima, & quæ magis facit sibi simile, quàm quæcunque alia uoluntas, & quodcunque agens perfectum, quoniam ab ea omnis deriuatur perfectio. In hoc autem processu sic fundato, latet hęc propositio falsa, scilicet Deum uelle alia est perfectio quædã suę uoluntatis, ergo processus malus. Quòd enim ista propositio in hoc claudatur processu patet: quia, si inclinatio in bonum alterius, perfectio nõ supponeretur, non ualeret processus, ergõ ponenda est in uoluntate: & ergo in diuina, præsertim, quod omnia, quæ Deo & creaturis cõmunia sunt, ut uoluntas & intellectus &c. ad ipsum omni imperfectione sublata trãsferri intelligimus, quo ad id, quod perfectiõis est. Quod autẽ illa propositio sit falsa: patet, quia si Deus nullũ aliud à se uellet, esset æque perfectus sicut modo est. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit.

¶Ad hoc potest dupliciter responderi, iuxta duos sensus, quibus potest intelligi Deum uelle alia. Primo uelle actualiter alia esse. Secundo uelle potentialiter alia, id est esse uolitiuum aliorum, siue uelit alia, siue non. Et siquidem intelligatur conclusio ista secundo modo, nulla est ambiguitas: quoniam esse uolitiuum aliorum est perfectio in Deo, sicut esse factiuum aliorũ est perfectio naturę. Nec potuit Deus non esse uolitiuus aliorum, quamuis potuit non uelle alia. Si uero intelligatur conclusio etiam primo modo, difficile est soluere. dicendum tamen mihi uidetur, quòd de uoluntate in communi loquendo, consequentia est optima: quoniam ad perfectionem actus uolũtatis spectat amor amicitiæ, & liberalitas &c. quibus aliorum bona uolumus: deesset enim huiusmodi perfectio actibus uoluntatis: in cuius signum charitas uoluntati infunditur. gratia enim non murat naturam subiecti, sed perficit illud per modum ipsius. De uolũtate autem diuina loquendo, consequentia bona est: Sed proportionalitas ualde ponderanda, ũ inclinatio in bonum aliorum est perfectio naturæ per modum naturæ,

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum Deus uelit alia à se.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non uelit alia à se. Velle enim diuinum est eius esse: sed Deus nõ est aliud à se. ergo non uult aliud à se.

¶Præterea, Volitum mouet uolentem, sicut appetibile appetitum, ut dicitur in 3. de anima. Si igitur Deus uelit aliquid aliud à se, mouebitur eius uoluntas ab aliquo alio: quod est impossibile.

¶Præterea, Cuicunque uoluntati sufficit aliquod uolitum, nihil quærit extra illud. Sed Deo sufficit sua bonitas, & uoluntas eius ex ea satiatur. Ergo Deꝰ nõ uult aliqd aliud à se.

¶Præterea, Actus uoluntatis multiplicatur secũdum uolita. si igitur Deus uelit se & alia à se, sequitur quòd actus uoluntatis eius sit multiplex, & per consequẽs eius esse: quod est eius uelle. Hoc autem est impossibile. Nõ ergo uult alia à se.

¶SED CONTRA est, qđ Apostolus dicit 1. Thessa. 4. Hęc est uoluntas Dei sanctificatio uestra.

CONCLVSIO.

¶*Cum ad perfectionem uoluntatis spectet, ut bonum, quod quis habet, aliis communicet, hoc diuinam præcipue uoluntatem decet ut se & alia uelit, se ut finem, cætera uero ut ad finem ordinata, id est propter se, quo condecet eius summam bonitatem alia participare.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus non solũ se uult, sed etiã alia à se. Quod apparet à simili prius introducto. Res enim naturalis non solum habet naturalem inclinationẽ respectu proprij boni, ut acquirat ipsum cum non habet, uel ut quiescat in illo cum habet, sed etiam ut proprium bonum in alia diffundat: secundum quòd possibile est. Vnde uidemus, ꝙ omne agens inquantum est actu perfectum, facit sibi simile. Vnde & hoc pertinet ad rationem uoluntatis: ut bonum quod quis habet aliis communicet secundum ꝙ possibile est. Et hoc præcipue pertinet ad uoluntatem diuinã: à qua per quandam similitudinem deriuatur omnis perfectio. Vnde si res naturales inquantum perfectæ sunt, suum bonum aliis communicant, multo magis pertinet ad uoluntatem diuinam, ut bonum suum aliis per ſi-

Consequens est quòd inclinari in bonum aliorum erit perfectio uoluntatis per modum uoluntatis, id est uoluntaria. Et si inclinari in bonum aliorum per modum uoluntatis, est perfectio uoluntatis. ergo inclinari in bonum aliorum per modum uoluntatis diuinæ, erit perfectio uolũtatis diuinæ. Sed quum dices per modum uoluntatis diuinæ, duas limitationes addis perfectioni: altera est, quòd est uoluntaria, altera est ꝙ omnino libera, ac independens: utpote primæ uoluntatis naturæ conformis. Concedere autem quòd Deũ uelle alia, est perfectio uolũtaria & omnino libera, nullũ inconueniens est. Neqꝫ enim ex hoc sequitur, quòd Deo potuit deesse aliqua perfectio, scilicet uelle alia, sed quòd potuit deesse aliqua perfectio uoluntaria ac omnino libera. Hæc enim est conditio diminuens rationẽ perfectionis, respectu eius in quo est: quoniam significat suum oppositũ non esse imperfectionẽ. 71 78 b 115

¶*Num Deus uelit omnia, quæ uelle põt.*

Quæstio. CIrca eandem deductionem, imo uerba litergę dubium occurrit. Quoniã & ex hoc ꝓcessu seq̃uideretur, quòd Deus non solum uelit alia, sed quòd uelit omnia quæ uelle potest. Et hoc in litera exprimit dñs dicitur, quòd ad diuinum spectat uolunta tẽ ut bonũ altis cõmunicet secundum quòd possibile est. hoc autẽ est falsum: quoniã multa possit Deꝰ uelle quę non uult ut patet. 6 115

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum Deum uelle alia, ut in sequenti articulo patebit, sit omnino liberum: nec ullã habeat causam, non potest nisi post factũ, aut ex reuelatione cognosci, ꝙ Deus uult alia, & consequẽter quòd uult hęc uel illa. Nec ad hoc ostendendum factus est literæ huius processus.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum quicquid Deus uult, ex necessitate uelit.*

DE TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd quicquid Deus uult, ex necessitate uelit. Omne enim æternũ est necessariũ: sed quicquid Deus uult ab æterno uult, alias uoluntas sibiipsi sit lex & ratio, nihil aliud rationabiliter dici hinc potest, quàm quod in litera dicitur, quòd scilicet ad eam spectat alia uelle secundum ꝙ possibile est sic sumẽdo possibile à portẽtia ordinata, & non à potẽtia simpliciter. Nam hoc tantundem est, ac si diceretur, secundum ꝙ ipsa diuina uolũtas uult. ¶Quo ad secundum distinguitur duplex modus, quo aliquid est uolitum, scilicet, ut finis, & ut ad finẽ, & dicitur quòd Deus uult se ut finem, alia ut ad finẽ. Et probatur seu manifestatur quomodo utrunque horum sit, quum dicitur inquantum cõdecet diuinam bonitatem etiam alia ipsam participare. Experimur siquidem in nobis, quòd quum nosipsos perfecte amamus, non solum uolumus tãtum propter finem. Qui enim uult sumere potionem amaram, nihil in ea uult nisi sanitatem: & hoc solum est quod mouet eius uoluntatem. Secus autem est in eo, qui sumit potionem dulcem, quam non solum propter sanitatem, sed etiam propter se aliquis uelle potest. Vnde, cum Deus alia à se non uelit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, ut dictum est: non sequitur quòd aliquid aliud moueat uoluntatem eius, nisi bonitas sua. Et sic sicut alia à se intelligit intelligendo essentiam suã, ita alia à se uult uolendo bonitatem suam.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex hoc quòd uoluntati diuinæ sufficit sua bonitas, non sequitur ꝙ nihil aliud uelit, sed quòd nihil aliud uult, nisi ratiõe suę bonitatis. Sicut etiã intellectus diuinus, licet sit perfectus ex hoc ipso quòd essentiã diuinam cognoscit, tamẽ in ea cognoscit alia.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut intelligere diuinum est unum, quia multa non uidet nisi in uno, ita uelle diuinum est unum & simplex: quia multa nõ uult, nisi per unũ, quod est bonitas sua. 117 1. dist. 42. q. 1. per totum. & dist. 47. ar. 1. Et 1. cõtra. cap. 80. 81. 82. 83. & 80. fi. Et li. 2. ca. 22. & 27. fi. Et li. 3. cap. 97. co. 3. Et ueri. q. 23. ar. 4. Et po q. 3. ar. 1. Cõment.

ARTICVLVS III.

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum tertium.*

TIrulus in corpore declaratur.

¶In corpore duo. Primo declaratur ly necessario in titulo positum, quot modis sumitur, & distinguitur in necessarium absolute, & ex suppositione, Cõment.

ut

¶Num ex aliorum uolitione, aliquid perfectionis diuinæ bonitati accrescat.

Circa probationem secundæ partis dubium occurrit. Falsum nanque uidetur quòd nihil perfectionis accrescat diuinæ bonitati ex aliorum uolitione. Nã & in articulo præcedente, & in primo contra gen. ca. 76. expressius habetur, quòd ex hoc quòd Deus uult suam perfectionem, uult alia. Igitur ex uolitione aliorum pendet perfectæ esse uolitam essentiam diuinam. Et si sic est, cum oporteat essentiam diuinam esse perfectissime uolitam à Deo: sequitur, ergo necessario alia sunt uolita à Deo: cuius oppositũ hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, q̃ præsens litera nõ dicit, quòd ex uolitione aliorum nil perfectionis diuinę bonitati accrescit, sed ex ipsis aliis uolitis nil perfectiõis ei accrescit. hoc enim puerile est. Tum quia sic processus literæ de uolitione inquirens aliorum nullus esset. Tum quia obiectio militat contra ipsam uolitionem: etsi nunquã esset hæc litera. Nec potest rursus dici, quòd diuinam bonitatem perfectæ amari nõ pẽdet ex uolitiõe aliorum, sed potius eorum uerso, scilicet quòd uolitio aliorum pendet ex hoc quòd diuina bonitas est perfectæ uolita. Quoniam licet hoc sit uerum, ut ibidem dicitur, non euacditur tamẽ à difficultate obiectæ: stante enim hoc adhuc sequitur alia necessario esse uolita à Deo: quoniã diuina bonitas necessaria est ab eo nõ solũ uolita: sed ꝑfecte uolita: hoc autẽ necessario cõcomitatur aliorũ uolitio, ut dictũ est. ergo.

¶Ad hoc est dicẽdum, quòd modus, quo res est uolita, est duplex: quidam intẽsuus, quidam extensuus. Et q̃ inter hos tãtum differt, quòd primus graduat perfectionẽ amoris, secundus autem non, sed extendit ipsum. Et sĩ quando quę inueniatur scriptum quòd secundus pertinet ad perfectionem, intelligendum est de perfectione extẽsiua, & non simpliciter. Vnde in proposito diuina bonitas necessario est perfectissime uolita, à Deo perfectione intensiua: quia est infinite amatabilis: sed non necessario est perfecte uolita perfectione extẽsiua, sed libere. Amari autem sic, scilicet secundum condecentiam ad extra, seu ut diffundatur, participetur, & multiplicetur: secundum quòd sunt in seipsis, habent necessitatem absolutam, ita quòd sint per seipsa necessaria, propter hoc Deus quæcunque scit, ex necessitate scit: non autem quæcunque uult, ex necessitate uult,

Quæstio.

ut ciare patet. Secundo ponitur conclusio responsiua quæsito, scilicet Deus necessitate absoluta uult aliquid, non omnia, nisi ex suppositione. Hæc conclusio habet tres partes. Et primo probatur quo ad primã sic. Voluntas sicut & quęlibet potẽtia necessariam habet habitudinem ad proprium principale eius obiectum: ergo Deus ex necessitate uult bonitatem suam esse. ergo Deus uult necessario aliquid. Antecedens probatur dupliciter, scilicet inductione & ratione: inductio sit in uoluntate nostra, & in usu. Ratio assertur: quia de ratione potẽtiæ est ut in illud, scilicet proprium & primum obiectum tendat.

23 Consequentia autẽ probatur: quia bonitas diuina est proprium & adæquatum obiectum uoluntatis diuinæ. Deinde probatur quo ad secundam partem sic. Ba, quæ sunt ad finem non ex necessitate uolumus uolentes finem, nisi sint talia sine quibus finis esse non potest. Sed alia à se uult Deus inquantum ordinantur ad diuinam bonitatem ut finem, & sine eis potest diuina bonitas esse. ergo alia à se Deus nõ ex necessitate uult. nõ ergo omnia ex necessitate absoluta uult. Maior probatur, manifestatúrque inductiue in tribus exẽplis; quorum prima duo spectant ad exceptionem, & tertium directe ad præiacẽtem. Minor uero probatur: quia bonitas Dei ex se sola sic est perfecta, quòd ex aliis nihil ei perfectionis accrescit. Demum probatur cõclusio quo ad tertiam partem sic. Voluntas Dei non potest mutari. ergo suppositio q̃ uelit, nõ potest nõ uelle. ergo necessitate suppositiõis uult alia à se: quod erat probandum, & sic probata est tota conclusio proposita.

Annot. ¶Circa probationem primę partis cõclusionis aduerte, quòd illa maxima, omnis potentia habet habitudinem necessariam ad propriũ obiectum, nõ intelligitur quo ad exercitium actus, sed quo ad specificationẽ eius: id est, nõ sonat quòd omnis potentia necessario exercetur circa obiectũ, cũ experiamur potentias quãdoque otiosas esse: sed quod si exercetur, oportet q̃ circa proprium obiectum exerceatur. Hoc enim idem est ac si diceretur, q̃ exercitius actus necessariam habet habitudinẽ ad proprium potentiæ obiectum: hoc autẽ est quod per illam maximam intẽditur, & optime propositio defertur, in quo nõ quæritur de exercitio actus, sed de specificatione exercitii actus. Nõ enim est quęstũ an Deus uelit, sed an ꝑ quod uult necessario uelit. Vbi manifeste patet, quòd de exercito actu insinuato in ly quicquid uult specificationem quærit, an scilicet necessariam aut non necessariam habitudinem ad uolitum habeat. De ueritate autem inductionis, quo ad utrunque introductorum non est ꝓsentis speculationis, an scilicet usus sic se habeat ad colorem & uoluntas nostra ad beatitudinem. Nihil enim ad propositum hoc refert: quoniam, si sic non se habent ad ista, habent se tamẽ sic ad propria obiecta, quæcunque sint illa. Exempla enim ponimus ut discentes intelligant.

luntas eius esset mutabilis. Ergo quicquid uult, ex necessitate uult.

¶Præterea, Deus uult alia à se inquantũ uult bonitatẽ suã. Sed Deus bonitatẽ suã ex necessitate uult, ergo alia à se ex necessitate uult.

¶Præterea, Quicquid est Deo naturale est necessariũ: quia Deus est per se necesse esse & principium omnis necessitatis, ut suprà ostensum est: sed naturale est ei uelle quicquid uult, quia in Deo nihil potest esse ꝓter naturam, ut dicitur in 5. Meta. Ergo quicquid uult, ex necessitate uult.

¶Præterea, Non necesse esse & possibile nõ esse æquipollent. Si igitur nõ necesse est Deũ uelle aliquid eorum quæ uult, possibile est etiam eum nõ uelle illud, & possibile est eũ uelle illud quod non uult. Ergo uoluntas diuina est contingẽs ad utrumlibet. Et sic imperfectior: quia omne contingens est imperfectum & mutabile.

¶Præterea, Ab eo, quod est ad utrumlibet, nõ sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad unum, ut dicit commen. in 2. Phy. Si ergo uoluntas Dei in aliquibus se habet ad utrumlibet, sequitur quòd ab aliquo alio determinetur ad effectum. & sic habet aliquam causam priorem.

¶Præterea, Quicquid Deus scit ex necessitate scit. sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita uolũtas diuina. Ergo quicquid Deus uult, ex necessitate uult.

¶SED CONTRA est, quod dicit Apost, Ephe. 1. Qui operatur omnia secundũ consilium uolũtatis suæ. Quod autem operamur ex consilio uoluntatis, non ex necessitate uolumus. nõ ergo quicquid Deus uult ex necessitate uult.

CONCLVSIO.

¶Cum bonitas diuina sit proprium diuinæ uolitati obiectum sufficiens bonum ad quam alia ordinantur ut ad finem non necessario, sed quia illa Deus uult, bonitatem ipsam suam Deus absolute & necessario uult, alia uero à se non necessario, nisi ex suppositione. s. suppositio quod uelit non potest non uelle.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolute, & ex suppositione[c]. Necessariũ absolute iudicatur aliquid ex habitudine terminorum, utpote quia prædicatũ est in definitione subiecti, sicut necessarium est hominem esse animal, uel quia subiectum est de ratione prædicati, sicut hoc est necessarium, numerum esse parem uel impare. sic autem non est necessarium sor. sedere. Vnde non est necessariũ absolute, sed põ dici necessariũ ex suppositiõe. Supposito enim q̃ sedeat, necesse est eum sedere dum sedet[e].

¶Circa diuina igitur uolita hoc considerandum est, quòd aliquid Deum uelle est necessarium absolute, non tamen hoc est uerum de omnibus, quæ uult. Voluntas enim diuina necessariam habitudinem habet ad bonitatem suam, quæ est proprium eius obiectum. Vnde bonitatem suã esse Deus ex necessitate uult, sicut & uoluntas nostra ex necessitate uult beatitudinem[c]. Sicut & quælibet alia potẽtia necessariam habitudinem habet ad proprium & principale obiectũ, an ꝑ quod uult necessario uelit. Vbi manifeste patet, quòd de exercito actu insinuato in ly quicquid uult specificationem quærit, an scilicet necessariam aut non necessariam habitudinem ad uolitum habeat. De ueritate autem inductionis, quo ad utrunque introductorum non est ꝓsentis speculationis, an scilicet usus sic se habeat ad colorem & uoluntas nostra ad beatitudinem. Nihil enim ad propositum hoc refert: quoniam, si sic non se habent ad ista, habent se tamẽ sic ad propria obiecta, quæcunque sint illa. Exempla enim ponimus ut discentes intelligant.

¶In responsione ad quintum & quartum, nota diligentissime doctrinam in primo

mo contra gen. ca. 83. de contingentia ad utrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoq̃ ex parte causæ, & quandoq̃ ex parte eius, ad quod dicitur. Et plene intelligas ea, quæ hic dicuntur breuissime. Et si his autem, quæ hic dicuntur & ibi exaggerantur, habes quàm rudis & nouus sermo sit Scoti in primo. dist. 39. uocat uoluntatem diuinam primam causam contingentem appellantis. Fas quippe non est in diuina uoluntate contingentiam dicere. Sed ut in litera dicitur, est in se necessaria non necessitatem habens habitudinem ad secundario uolita, si necessariũ aut contingens tribuẽdũ est. Magis proprio enim uocabulo liberã illam dicere debemus, ut alibi sanctus Thomas docet: quoniam libertas media est inter necessitatem & cõtingentiã. Illa enim imposita habitudẽ aliter se habẽdi, hęc posibilitatẽ aliter se habẽdi succelsiue, id est, mutabiliter ponit: liberras autem absque mutabilitate aliter se habeti posse significat.

Annota. ¶In responsione ad sextum aduerte, quòd ibi la propositio, quæcunq̃ Deus scit de necessitate scit, si intelligatur de scientia simplicis in telligẽtiæ, quæ scilicet naturaliter præcedit actum uoluntatis, neriãsi ma est: nec est in ea duhiũ. Et sic uidetur intẽdere litera, quæ de scitia aliorum ut distinguitur contra uoluntatem eorũ tractat in hoc argumento. de his enim uerum est, q̃ habẽt esse in Deo ex necessitate. Si quis aũt dicãm hoc accipit de scitis à Deo omnibus qualitercũq̃ animaduertat, quòd cõplexiones contingẽtes puta me nunc scribere, non sunt uere necessarios: sed libere: & consequenter libere in Deo habent esse, & non ex necessitate. Ac per hoc prædicta responsio in his non habet locum. Bñ tamen quidam necessitatis modus etiam in horum scitia apud Deum, qui non est in eorum uolitione: quoniã omne scibile quãm primũ est scibile, oportet scitum esse à Deo: non autem omne uolibile quàm primum est uolibile, oportet esse à Deo uolitum, ut patet. Et ratio diuersitatis est: quia omne uerum oportet esse in Deo, & consequenter cognitum: quia scitũ secũdũ q̃ in cognoscẽte est cognoscitur: omne aũt bonũ nõ oportet esse aut fore in seipso, & consequẽter nõ oportet esse uolitũ à Deo. Ex hoc aũt patet differentia supradicta inter diuersa scita à Deo: quia illa, quæ ex se sunt scibilia absoluta necessitate cognoscuntur à Deo. Illa uero, quæ sortiuntur ueritatem & consequenter scibilitatem ex uolũtate diuina, supposita eorum ueritate, necessario sciuntur. nihil autem aliud à Deo, quantuncunq̃ supponatur bonum, necessario est ab eo uolitum, ut patet. Vnde de scibilibus & amabilibus, formaliter loquendo possunt uerba literæ uniuersaliter intelligi, ut scilicet omne scibile sit necessario scitum a Deo, non autem omne amabile est necessario uolitum, quia omne scibile habet necessario esse in Deo: quamuis quorũdam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessario. Et bene notato ianẽque intelligito uerba literæ in redditione cauſæ præsatæ, quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab eo, nisi uerso excludere: quam in secundo contra gen. cap. 30. probat sed necessitatem essendi: quoniam nullam rem esse est simpliciter necessarium, nisi Deum: & hoc insinuant illa uerba ita, quòd sint per seipsa necessaria, & simpliciter intendit, quòd necesse est omnia uel omnia scibilia habere esse in Deo.

a ¶Super Quæstionis decimænonæ Articulum quartum.

Comet. TItulus clarus.

¶In corpore duo. primo proponit conclusionem. secundo probat conclusionem tripliciter.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum uoluntas Dei sit causa rerum.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd uolũtas Dei non sit causa rerum. Dicit enim Dio. ca. 4. de di. no. Sicut noster Sol non ratiocinans, aut prœligens, ꝓ̃ ipsum esse illuminat omnia participare lumen ipsius ualentia: ita & bonũ diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinę radios. Sed omne quod agit per uoluntatẽ agit, ut ratiocinans & prælegens. Ergo Deus non agit per uoluntatem. Ergo uoluntas Dei nõ est causa rerum.

¶Præterea, Id, quod est per essentiam, est primũ in quolibet ordine. Sicut in ordine ignitorum est primum. Sed Deus est primum agens. Ergo est agẽs per essentiam suam, quæ est natura eius. Agit igitur per naturam, & non per uoluntatem. Voluntas igitur diuina non est causa rerum.

¶Præterea, Quicquid est causa alicuius per hoc quod est tale, est causa per naturam, & non per uolitionem[e]. Ignis enim causa est calefactionis, quia est calidus: sed artifex est causa domus, quia uult eam facere. Sed August. dicit in primo de doct. Christia. quòd quia Deus bonus est, sumus. Ergo Deus per suam naturam est causa rerum, & non per uoluntatem.

¶Præterea, Vnius rei una est causa. Sed rerũ creatarum est causa scientia Dei, ut suprà dictum est[e]. Ergo uoluntas Dei non debet poni causa rerum.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere nisi tu uoluisses?

CONCLVSIO.

Deus cum sit primum agens, per intellectũ & uoluntatem cuncta causare, dicendum est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere uoluntatem Dei esse causam rerum, & Deum agere per uoluntatem, nõ per naturæ necessitatem, ut quidam existimauerunt[e]. Quod quidem apparere potest tripliciter. Primo quidem ex ipso ordine causarum agentium. Cum enim propter finem agat intellectus & natura (ut probatur in 2. phy.) necesse est ut agenti per naturam præterminetur finis & media necessaria ad finẽ ab aliquo superiori intellectu[e]. Sicut sagittæ præterminatur finis & certus modus à sagittãte. Vnde necesse est, q̃ agẽs per intellectum & uoluntatẽ sit prius agente per naturam. Vnde, cum primum in ordine agentium sit Deus[e], necesse est quòd per intellectum & uoluntatem agat. Secundo ex ratione naturalis agẽtis, ad quod per tinet ut unum effectum producat: quia natura uno et eodem modo operatur[e], nisi impediatur. Et hoc ideo, quia secundum quòd est tale agit. unde quandiu est tale, non facit nisi tale. Omne enim agens per naturam habet esse determinatum. Cum igitur esse diuinum non sit determinatum, sed cõtineat in se totam perfectionem essendi[e], non potest esse quòd agat per necessitatem naturæ: nisi forte causaret aliquid indeterminatum & infinitum in essendo: quod est impossibile, ut ex superioribus patet[e]. Non igitur agit per necessitatem naturæ, sed effectus derer minati ab infinita ipsius perfectione proce dunt secundum determinationem uoluntatis & intellectus ipsius. Tertio ex habitudine effectũ ad causam. Secundum hoc enim effectus procedunt à causa agente secundũ quòd præexistunt in ea: quia omne agens agit sibi simile. Præexistunt autem effectus in causa secundum modum causæ. Vnde cũ esse diuinum sit ipsum eius intelligere[e]: præexistunt in eo effectus eius secundum modum intelligibilem, & per modum intelligibilẽ procedunt ab eo, & sic per consequens per modum uolũtatis. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est, pertinet ad uoluntatem. Voluntas igitur Dei est causa rerum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dion. per uerba illa non intendit excludere electionem à Deo simpliciter, sed secundum quid: inquantum scilicet non quibuslibẽ solum bonitatem suam communicat, sed omnibus[e]: prout scilicet electio discretionẽ quandam importat.

¶Ad secundum dicendum, quòd quia essentia Dei est eius intelligere & uelle ex hoc ipso quòd per essentiam suã agit, sequitur quòd agat per modum intellectus & uoluntatis.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum est obiectum uoluntatis. Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est, sumus[e], inquantũ sua bonitas est ei ratio uolendi omnia alia, ut supradictum est[e].

¶Ad quartum dicendum, quòd unius & eiusdẽ effectus etiam in nobis est causa scientia ut dirigẽs, qua concipitur forma operis, & uolũtas ut imperans: quia forma ut est in intellectu tantum, nõn determinatur ad hoc quòd sit uel nõ sit in effectu, nisi per uoluntatem[e]. Vnde intellectus speculatiuus nihil dicit de operando. Sed potẽtia est causa ut exequẽs, quia nominat immediatum

¶Quo ad primum tria dicit. Primo conclusionem responsiuam quæsito affirmatiue, scilicet, uoluntas Dei est causa rerum. Secundo quid hoc importat, scilicet, Deum agere per uoluntatem & non per naturæ necessitatem. Tertio quod quidam existimarunt Deum agere per naturæ necessitatem.

Annote. ¶Vbi aduerte, quod agere per necessitatem naturæ dupliciter potest intelligi. Primo ut idem sonat, quòd agere naturaliter eo modo, quo agentia naturalia secũdo phy. text. 49. & 2. meta. text. 3. & 10. differunt ur contra agentia à proposito. Et sic agere na turaliter est agere non quia agens uult hoc, dato etiam quòd uelit illud. Sed sit agens, quæ est tale, ut patet in generatiõe hominis, quãtuis enim fortes uelit generare, non tamen generat quia uult, sed quia est talis dispositionis naturalis &c. Secũdo sumi potest ut idẽ sonat quod agere non libere, eo modo quo dicimus quòd non libere, sed necessitate na turali Deus uult se, & nos uolumus bonum. Et quamuis utrunque de Deo existimari sit, & quòd agat nõ quia uult, quamuis uolens, sed quia est talis natura, ut in secundo cõtra gen. c. 23. dicitur. Et q̃ agat quia intelligit & uult, naturali tamen necessitate tale intelligere & uelle habẽs, ut ibidem in cap. 26, & 27. tangitur. In præsenti tamen litera primo modo sumitur agere per necessitatem naturę. Ita quòd intẽtio præsens est ostẽdere, quòd Deus agit quia uult, & non quia est. Ex cõsunctione aũt conclusionis præcedentis articuli cum hac sufficienter habetur solutio secundæ quæstionis: quia si agit quia uult, ut hic ostenditur, & se tantum uult naturaliter, & cætera libere, ut ostensum est: ergo aget alia, quia illa uult libere.

¶Quo ad secundũ probatur tripliciter intenta conclusio. Primo ex ordine agentium sic, tam natura quàm intellectus agit propter finem: ergo agenti per naturam præterminatur finis & medium ab aliquo intellectu. ergo agens per intellectum est prius agente per naturam. ergo deus est agens per intellectũ & uolũtatem. antecedẽs probatur ex secundo phy. primã consequentia manifestatur exemplo sagittæ, secunda relinquitur per se nota. tertia uero probatur: quia Deus est primum agẽs. Nec te moueat quòd secunda consequentia sic leuiter tacta est: quia communis animi conceptio est, quòd agere propter finem exigit finem cognosci, uel ab ipso tendente in finem uel aliquo dirigente, ut in sagitta contingit. Et quia constat naturam ut sic non cognoscere, ideo liquet, quòd oportet à cognoscẽte dirigi. Inter agere quoque per intellectum & per uoluntatem nulla differentia est in proposito: quoniã nec intellectus agit absque uolũtate, quæ est appetitus intellectiuus: nec uoluntas absque intellectu: quia bonum intellectum mouet eam. Et ideo nullum uitiũ cõmittitur ex uno in aliud declinando.

¶Secundo probatur ex ratione naturalis agentis sic. Agens per naturam agit quia est tale, ergo operatur uno modo. ergo unum effectum: ergo habet esse determinãtum. ergo Deus nõ potest agere per naturam. ergo determinari effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundum determinationem intellectus & uoluntatis. Antecedens probatur ab effectu: quia quandiu est tale, nõn facit nisi tale. prima consequentia cum secunda & tertia relinquitur nota: & prima quidẽ cum secunda procedit à priori. tertia, propter quam antecedens cum prioribus est inductũ, à posteriori infert prius, ut patet. quarta uero primo probatur: quia esse diuinum non est determinatum. quod ex eo patet, quòd continet in se totã essendi perfectionem. secundo man ifestatur uis probationis ducendo ad impossibile, si esse infinitum causaret naturaliter, causaret aliquid infinitum in essendo: hoc est impossibile: ergo. Qui nta autem cõsequentia ex ui distinctionis agentiũ

patet. Et aduerte, quòd ista ratio concludit, quòd Deus non potest naturaliter agere aliquem unum effectum per seipsum solum. Si quis autem ponerer Deum solum, nullam rem integraliter causare, sed concausantibus aliis causis ipsum da re esse effectibus, dicere quòd proprius effectus diuini esse infiniti est esse indeterminate secundum se, sed determinate tñ semper inuentū propter secundas causas. Sed hoc à seipso discordat: quoniam si esse diuinum est infinitū, oportet ab ipso præemanasse esse omniū illarum causarū concantium: quoniā omnē essendi modum ab infinito esse oportet prouenire: & si sic est, ergo concedere oportet q̄ Deus aliquem effectum per seipsum solum integraliter, pducere potest. ergo non per necessitatem naturæ, nisi daret possit effectus infiniti esse, ut in litera dicitur: stat ergo ratio.

¶ Tertio probatur ex habitudine effectuū ad causam sic: effectus præexistunt in causa secundum modum causæ, ergo effectus præexistit in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedunt ab eo secundū modū intelligibilem: ergo per modū uoluntatis. ergo uoluntas Dei est causa rerū, prima cōsequentia probatur: quia esse Dei est eius intelligere. secunda probatur: quia effectus procedunt à causa secundum modum, quo præexistunt in causa: quod probatur, q̄a omne agens agit sibi simile, tertia cōsequētia probatur, quia inclinatio ad agendum id, q̄d per intellectum conceptum est, uoluntatis est. Vltima est per se nota.

¶ *Num & quomodo uerum sit quòd effectus procedit à suis causis prout in illis existunt.*

Quæstio. CIrca propositionē assumptam in probatione secūdæ consequentię dubiū occurrit. Quia aut est falsa, aut dissonat à sua probatione, utrīq; est inconueniens: ergo. propositio eīm literæ est ista, effectus procedunt à causa secundum quòd præexistunt in ea: & probatio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tunc sic, aut propositio intendit de modo effectus procedentis, aut de modo procedendi: si intendit quòd effectus procedens à causa habet modum essendi similem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est consona, ut patet, sed ipsa est falsissima: quoniam domus procedens ab artifice non assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur exilla maxima, quæ intelligitur quantum ad formam qua agit. Si aūt intendit de modo procedendi, scilicet, q̄ effectus à causa procedit illo uel simili modo, quo præexistit in ea, tunc probatio non est ad propositum: quia ut diximus intelligitur quo ad formam qua agens agit: & nō quo ad modum, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instātias: quoniam domus habet esse intelligibile in agente, procedit tamen ab eo sensibiliter: & calor habet esse incorruptibile & uniuersale in luce solis, procedit tamen corruptibiliter & particulariter. Vndiq; igitur ambiguitas est.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ illa maxima, omne agens agit sibi simile, quamuis uniuersaliter non uerificetur, nisi quo ad formam, non tamen est arctanda ad formā, sed est intelligenda cū ly quantū potest. Videmus eīm q̄ si fuerit actiuū uniuocū uehementis uirtutis, q̄ facit sibi simile, nō solum quo ad formā, sed quo ad indiuiduales conditiones. Mas eīm fortis generat marem, & iracūdus iracundū, ut in 7°. dicitur ethi. in modo igitur quo effectus procedit à causa, considerāda sunt duo. Primo modus processionis tenens se ex parte causæ. Et secundo modus eiusdem tenens se ex parte effectus. Si eīm attendimus ad modū procedendi ex parte causæ uniuersaliter uerificatur, q̄ processio est similis modo existendi in causa: quia est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis: ita quòd sicut forma procedēs est à forma in causa: & propterea similis illi: ita modus procedendi ex parte causæ, est à modo præexistendi in causa, & consequenter similis illiquia omne agens agit sibi simile: & sic patet quomodo illa propositio assumpta est uera, de modo procedēdi: & optime probatur per illam maximam.

¶ Sed si attendamus modū procedendi ex parte effectus, sic propositio assumpta ut dicta est, non uniuersaliter uerificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio neque ipsa, quoniam modus iste propriè loquendo magis est modus participandi uel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiæ allatæ non militant contra intentum, q̄uoniam de modo participandi loquuntur ex parte effectus. Littera autem loquitur de modo procedēdi à causa ex parte ipsius causæ. Domus enim procedit ab arte intelligibiliter, quoniam à prohereſi, ut dicitur 9. metaphy. quamuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat. Effectus quoque corporei cœlestium ex parte corū procedunt incorruptibiliter, & uniuersaliter iuxta modum formarum, quibus agunt, procedunt enim per actiones eorum eternas, & commensuratas eis, quamuis participatio eorū apud sphæram generabilium &c. sit corruptionis & dearticulationis plena: quia passio non æquatur actioni.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum quintum.*

TItulus intelligendus, ut sonat de uera causa.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue. Voluntatis diuinæ nulla est causa. Hæc conclusio probatur, manifestatur, & saluatur simul id, quod difficultatē in hac re facit, scilicet Deus uult alia propter finem. Probatio est, uoluntas eodem actu uolens finem, & ea quæ sunt ad finē, non habet uolitionem causatā ergo uoluntas diuina non habet causam: antecedens probatur, quia idē nō est causa suipsius: & manifestatur ab oppositō, scilicet q̄ alio actu uolumus finē, & alio ea, q̄æ sunt ad finē. cōsequētia uero probatur, quia uoluntas diuina uno actu uult omnia in sua bonitate. Manifestatio uero consistit in proportionali similitudine inter intellectū & uoluntatē quo ad modū habendi, uel nō habēdi causam: habēdi quidē, quia intellectus alio actu intelligens principia & cōclusiones, habet scientiam causatam. Non habendi uero: quia intellectus eodē actu principia & conclusiones in principijs eadem ratione scilicet quòd Deus uult alia propter finem saluatum: primo distinguendo, quòd aliud est uelle alia propter finem: & aliud est uelle alia esse propter finē: & q̄ hoc secundū est uerum, non autem primum. Secūdo aperiendo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligens uno actu cōclusiones & principia, non intelligit conclusiones ex principijs: tamen intelligit conclusiones esse ex principijs, & proportionaliter est in uoluntate: causa autem totius proportionalitatis huius in litera tangitur, cum dicitur, quia uoluntas sequitur intellectum.

¶ Ad euidentiam eorū, quæ hīc dicuntur, & in responsione ad tertiū aduerte has quatuor propositiones. Prima est, hoc est propter hoc. Secūda, Deus uult hoc esse propter hoc. Tertia, hoc est uolitū à Deo propter hoc aliud uolitum ab eodem. Quarta, Deus uult hoc, quia uult illud aliud. Inter has aūt manifesta est differentia. q̄m prima de rebus absolutè loquitur. Secūda aūt de eisdē ut uolitis simpliciter uoluntate à Deo. Tertia aūt & quarta causalitatē unius uolitionis respectu alterius includere uidentur. Et quantū ex hac litera apparet, negādæ uidētur istæ duæ ultimæ, cū expresse dicitur, q̄ Deus nō propter hoc uult hoc, uerū, si diligētius consideremus intentionē authoris & responsionē ad tertiū cū doctrina tradita in 1. contra gēt. c. 87. & 88. Quo ad rem quidem discendū est, q̄ actus uolitatis diuinæ attingēs hoc uolitū, puta uniuersum, uel hominē ex parte actus, caret causa nō solū ut tale ens est, sed etiā ut attingens tale uolitū, ita q̄ attingētia uelle diuini respectu uniuersi ex parte actus nō causatur ex attingentia uelle diuini respectu bonitatis suæ. Et hoc intendit cum dicit, q̄ Deus nō propter hoc uult hoc, idē tñ actus ex parte uoliti habet cām, ita q̄ attingentia passiua unius causatur ex attingētia passiua alterius, id est, esse uolitū unius causatur ex esse uolito alterius: ita q̄ non solū hominē esse causatur in genere causæ finalis ex uniuersi perfectione, sed & hominē esse uolitū à Deo causatur ex hoc q̄ uniuersum est uolitum à Deo. Et si insistetur à passiua ad actiuam, uolitum causatur à uolito. ergo uelle causatur à uelle. Negādus est processus. Vel distinguendū est, q̄ processus talis tenet, cū passiuū æquatur actiuo. Quādo aūt actio excedit passionē, ita q̄ actio est una, passiones sunt multæ: ista passionem causari ex passione absq;

absq; hoc, q̄ actio causetur. & merito: ga causare & causari diuersitatē exigunt. Et propterea unitas actionis attingētis tot passa causalitatē à se excludit, multiplicatio aūt passionis iuxta numerū passorū causalitatē unius ab altera non excludit. Quo ad propositiones uero dicendū uidetur, q̄ nō solū primæ duę, sed etiam tertia bene sonat, q̄m nō ponit dependentiā uolitionis ex parte actus, sed ex parte uolitis: & expresse in loco allegato dicitur, q̄ unū uolitū à deo est cā alteri, q̄ cadat sub ordine uoluntatis diuinæ. Quarta aūt, q̄m dependentiā significat ex parte actus cōcedenda seu in usum deducēda nō est, sed pie exponenda, & ex parte uoliti in terpretāda, si aſcubi inueniatur. Hinc quoq; habes differentiā inter secundū argumentum & tertiū in litera. secundū eīm loqtur de causis rerū uolitarum absolute. Tertiū uero de causis rerū in ordine ad uolitatē diuinā: ex parte tñ uoliti. uerbi gratia, priquol. 11. mum intendit q̄ nō sit quærēdū, quare homo habet manus. secundū uero, q̄ nō sit quærendū quare Deus uoluit hominē habere manus. & illud quidem specūta à primum propositionem, hoc aūt tertiū proprie loquendo: & sic intelliges responsiones.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum sextum.*

Annot. IN titulo nota duo. Primo q̄ uolitas sumitur hic nō q̄ uelleitate, sed, q̄ uelle simpliciter. Secūdo q̄ aliud est quærere, utrū omne q̄d fit, Deus uelit: & aliud, utrū omne quod Deus uult sit actūc non quæritur primū, sed secundū: q̄m hoc solū importat titulus. de primo autem in articulo nono erit sermo.

Cōment. ¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Necesse est uoluntatē Dei semp impleri. Probatur sic, in formis sic est, q̄ a forma uniuersali nihil pōt deficere: cuius aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari. ergo hoc idem oportet esse in causis agētibus: q̄d extra ordinē agētis simpliciter uniuersalis, sub quo oēs causæ particulares cōprehēduntur, nihil fieri pōt: cuius extra ordinem alicuius agētis particularis aliquid fiat. Ergo impossibile est: q̄ diuina uoluntas fuū effectū nō consequatur. Oportet igit ipsam semper impleri. antecedens declaratur in ſēdicatis essentialiter ordinatis: q̄m ibi semper fertur uniuersalis formarū. prima uero cōsequentia probatur: quia effectus conformatur agenti secundū suam formā. secunda uero cōsequētia probatur: quia uoluntas Dei est uniuersalis causa omnium rerum. Præter has autem probationes primū consequens, quod est propriū fundamentum huius conclusionis confirmatur, & manifestatur. Cōfirmatur quidem ex ratione deficiendi ab intento effectu: quia scilicet est concursus alterius causæ non contentæ ut sic sub illa. Manifestatur aūt in effectibus stellarū & primi cœli. Secundū quoq; consequēs quod est ipsa conclusio manifestatur ex peccatoribus quo uidetur non impleri diuinam uoluntatem, & omnia clara sunt in litera.

¶ Circa hunc processum nota quatuor. Primo, quòd defectus, de quo est sermo in litera, nō sumitur hic negatiue, sed cōtrariue: quoniā in utroq; genere causę pōt defectus negatiue ab uniuersalissima causa inueniri. Cæcitas eīm non est ens, hec tamen est enti contraria, sed tali enti, puta uisui: & peccator peccando defīcit à diuina uoluntate negatiue: non enim agit quod Deus uult, non tamen contrarie ut patebit. Secundo quòd eadem ratio est quo ad causas agentes & formales quo ad hoc expressum, id est, uniuersalem extensionem: & non oportet quo ad cætera: hoc em sequitur ex illa maxima, effectus conformatur agenti secundum formam: manifeste namque hinc sequitur, quòd extensio formæ & agentis proportionaliter se habet. Tertio quod notanter in litera dicitur: Peccator recedere uidetur à diuina uoluntate, quoniam simpliciter non agit peccans contra uoluntatem Dei consequenter, ut patet ex eo, quòd deus uult permittere hunc nunc fīc &c., peccare: sed agit pro tanto contra diuinam uoluntatem, quia contra antecedentem eius uoluntatem agit: & quia non uolitum à Deo uoluntate consequente agit: & quia contra præcepta ac prohibitiones eius, quod dicitur in litera: agere contra unum ordinem uoluntatis eius facit: & quia digna odio uoluntatis diuinæ perpetrat. Quarto, quòd ea, quæ hīc dicuntur de impedimento causarum agentium, intelligenda sunt formaliter, infra ordinem causæformeffectiuarum ut sic, quoniam si consideraretur impedimēta materiæ ut sic, aliter forte diceretur. Sed de his inferius erit sermo diffusius, cum de gubernatione rerum loquemur. Nūc hæc fat sunt, quoniam uoluntas diuina à Deo uniuersalis est causa, ut etiam omnis materiæ conditiones eidem subsint.

a ¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum septimum.

TItulus est clarus.

¶ In corpore est unica conclusio

Cōment. ¶ Cum diuina uolitas sit uniuersalissima omniū causa, ipsam semper impleri oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est uoluntatem Dei semper impleri.

¶ Ad cuius euidentiā considerandū est, q̄ cū effectus cōformetur agēti secūdū suā formā, eadē rō est in causis agētibus, quę est in causis formalibus. In formis aūt sic est, q̄ licet aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari, tamen à forma uniuersali nihil deficere potest. Potest eīm esse aliquid, quod non est homo uel uiuum, non aūt potest esse aliquid quod nō sit ens. Vnde hoc idem in causis agentibus contingere oportet. Potest eīm aliquid fieri extra ordinē alicuius causę particularis agentis, non autē extra ordinem alicuius causæ uniuersalis, sub qua omnes causæ particulares comprehenduntur: quia si aliqua causa particularis deficiat à suo effectu, hoc est propter aliquā aliā causam particularem impedientem, quæ continetur sub ordine causæ uniuersalis. Vnde effectus ordinē causæ uniuersalis nullo modo potest exire. Et hoc etiā patet in corporalibus. Potest enim impediri, q̄ aliqua stella non inducat suum effectum. Sed tamen quicunque effectus ex causa corporea impediente in rebus corporalibus consequatur, oportet quòd reducatur per aliquas causas medias in uniuersalem uirtutem primi cœli. Cum igitur uoluntas Dei sit uniuersalis causa omnium rerum, impossibile est, quòd diuina uoluntas suum effectum non consequatur. Vnde quotidie uidetur à diuina uoluntate secundum unum ordinem, relabitur in ipsam secūdum alium. Sicut peccator, qui quantum est in se, recedit à diuina uoluntate peccando, incidit in ordinem diuinæ uoluntatis, dum per eius iustitiam punitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud uerbum apostoli, q̄ Deus uult omnes homines saluos fieri &c. potest tripliciter intelligi. Vno modo ut sit accōmoda distributio secundum hunc sensum, Deus uult saluos fieri omnes homines, qui saluantur: nō quia nullus homo sit quem saluum fieri nō uelit: sed quia nullus saluus fit quem non uelit saluum fieri, ut dicit Aug. Secundo potest intelligi ut sit distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum, secundū hunc sensum: Deus uult de quolibet statu hominum saluos fieri mares & fœminas, ludæos & gentiles, paruos & magnos, non tamen omnes de singulis statibus. Tertio secundum Damas. intelligitur de uoluntate antecedente, non de uoluntate consequente. Quæ quidem distinctio nō accipitur ex parte ipsius uoluntatis diuinæ, in qua nihil est prius uel posterius, sed ex parte uolitorum.

¶ Ad cuius intellectum considerandum est, quòd unumquodque secundum quod bonum est, sic est uolitum à deo. Aliquid autē potest esse in prima sui consideratione, secundum quod absolute consideratur bonū uel malum, quod tamen prout cum aliquo adiuncto consideratur, quæ est consequens cōsideratio eius, ecōtrario se habet. Sicutbo minē uiuere est bonū: & hominē occidi est malū secūdū absolutā consideratione. Sed si addatur circa aliquē hominē, q̄ sit homicida uel uiuens in periculū multitudinis, sic bonum est eum occidi, & malum est eum uiuere. Vnde potest dici quòd iudex iustus antecedenter uult omnem hominem uiuere, sed consequenter uult homicidam suspēdi. Similiter deus antecedenter uult omnē hominem saluari, sed cōsequēter uult quosdā dānari secundū exigentiam suæ iusticię. Nec̄ tñ id q̄d antecedēter uolumus, simpliciter uolumus, sed secūdū quid: quia uolītas cōparatur ad res secūm q̄ in seipsis sunt. in seipsis autem sunt in particulari. Vnde simpliciter uolumus aliquid secundū quod uolumus illud considerantes omnibus circunstantijs particularibus: quod est consequenter uelle. Vnde potest dici, quòd iudex iustus simpliciter uult homicidam suspendi, sed secundū quid uellet eum uiuere, scilicet inquātum est homo. Vnde magis potest dici uellei tas, quàm absoluta uoluntas. Et sic patet: q̄ quicquid Deus simpliciter uult, fit: licet illud quod antecedenter uult, non fiat.

¶ Ad secundū dicendum, quòd actus cognoscitiuæ uirtutis est secundum q̄ cognitū est in cognoscente: actus autem uirtutis appetitiuæ est ordinatus ad res secundū quod in seipsis sunt. Quicquid autem potest habere rationē entis & ueri, rotum est uirtualiter in Deo, sed non tantum exīstit in rebus creatis. Et ideo Deus cognoscit omne uerum, nō tamen uult omne bonum: nisi inquantū uult se, in quo uirtualiter omne bonum exīstit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd causa prima tunc potest impediri à suo effectu per defectum causæ secūdæ, quando nō est uniuersalis prima sub se omnes causas comprehendēs: quia sic effectus nullo modo posset suū ordinem euadere. Et sic est de uoluntate dei, ut dictum est.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum uoluntas Dei sit mutabilis.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur, quòd uolītas Dei sit mutabilis. Dicit enim dominus Gen. 6. Pœnitet me fecisse hominem. Sed quemcunq; pœnitet aliquid facere, uidetur mutare propositum. ergo uidetur, quòd Deus sit mutabilis.

quia incipit uel esse,uel cognosci sibi bonum. ergo non potest incipere uelle absque præsupposita mutatione intellectus,uel dispositionis substantiæ propriæ. ergo non est mutabilis absq; aliqua harũ mutationũ.ergo uoluntas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur : ipsum tamen consequens declaratur : quo ad utranque partem , ex calefacti & consilio. Secunda est per se nota.

Tertia autem ex differentia inter mutare uoluntatem , & uelle mutationem,manifestatur. Quarta demum probatur : quia tam substantia quàm scientia Dei est omnino immutabilis.

Annota. ¶Circa has consequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam uulgata propositio est diminute scriptum : subintelligi enim oportet ly intellecti.Et tũc manifeste patet prima consequentia nõ egere probatione:quoniam si uelle est tantũ respectu boni intellecti,oportet quòd noua uolitio sit aut ex nouitate boni , aut ex nouitate intellectionis. Secundo quòd tertia consequentia in litera non habetur in se , sed in sua tantum probatione,sed ad claritatẽ maiorẽ expressimus illã.

¶*Num aliquis incipiat uelle , quod incipiat sibi esse uel cognosci bonũ,ex quo id incipiat alteri esse bonum.*

Quæstio. CIrca primam consequentiam dubiũ occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. falsum quidem reddat consequens , quia potest aliquis incipere uelle,quia incipit esse uel cognosci bonum alterius manifeste patet in amore amicitiæ. Quod non sequatur uero ex antecedente , clare liquet: quoniam bonum alterius sub bono claudit intellecto,

¶Ad hoc dicitur,quòd ut patet 8.& hic.Amabile quidem bonũ,unicuique autem proprium & propterea uolunras primo est boni ꝓprii, secundo autem est boni alieni.unde & ibidẽ dicitur, quòd amicabilia quæ sunt ad alios, 43 94 uenerunt ex amicabilibus,quæ sunt ad se.Preter quod consequentia ista , si de bono per se primo uolito seu uolibili intelligatur,est optima formaliter.Si autem de bono uniuersaliter intelligitur, ut antecedens sonat , consequentia tenet etiam formaliter : & fundatur super hoc,quod mutabilitas seu nouitas uolitionis circa alteru, oritur ex mutabilitate amoris proprii,& immutabilitas circa alteru ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter:quia amor aliorum oritur ex proprio.Ex hoc enim patet,quòd in consequente,alienus amor etsi non formaliter , uirtualiter tamen est inclusus:& consequenter incipere uelle,quia incipit esse uel cognosci bonum alteri,non est alia rario seu alius modus incipiendi uelle ab his,qui in cõsequente sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsitatis : quia illi alii modi nõ ponuntur in numerũ cum istis,nec excludunter:sed clauduntur in his uirtualiter. Et obiectio consequentiæ,quia ut dictum est infertur nouitas uolitionis respectu boni uniuersaliter quamuis differenter:quia respectu proprii formalis,respectu alieni uirtualiter r. Fecit autem hoc author non tantum breuitatis gratia,sed ea potius ratione motus:quia de uoluntate diuina loquebatur,de qua perspicuum ex dictis erat,quòd alia non uult nisi bonitatem propriam uolendo;ita quòd ipsa sola est ei uolendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio sat fuit uniuersalem maiorem de proprio bono assumere , uerissimam formaliter , minor enim iam probata est , scilicet , Deus quicquid uult, bonitatem propriam uolendo uult.

¶In responsione ad quartum diligenter aduerte,quòd intentio eius est negare in Dei uoluntate potentiam ad opposita:quoniam in ea nulla omnino est potentia,sed est uelle eius aut necessarium simpliciter,ut uelle beatificare propriè. ergo non est mutabilis absq; aliqua harũ mutationũ.ergo uolũtas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur : ipsum tamen consequens declaratur : quo ad utranque partem , ex calefacti & consilio. Secunda est per se nota.

Tertia autem ex differentia inter mutare uoluntatem , & uelle mutationem,manifestatur. Quarta demum probatur : quia tam substantia quàm scientia Dei est omnino immutabilis.

Annota. ¶Circa has consequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam uulgata propositio est diminute scriptum : subintelligi enim oportet ly intellecti.Et tũc manifeste patet prima consequentia nõ egere probatione:quoniam si uelle est tantũ 22 respectu boni intellecti,oportet quòd noua uolitio sit aut ex nouitate boni , aut ex nouitate intellectionis. Secundo quòd tertia consequentia in litera non habetur in se , sed in sua tantum probatione,sed ad claritatẽ maiorẽ expressimus illã.

¶*Num aliquis incipiat uelle , quod incipiat sibi esse uel cognosci bonũ,ex quo id incipiat alteri esse bonum.*

Quæstio. CIrca primam consequentiam dubiũ occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. falsum quidem reddat consequens , quia potest aliquis incipere uelle,quia incipit esse uel cognosci bonum alterius sub bono claudit intellecto,

¶Ad hoc dicitur,quòd ut patet 8.& hic.Amabile quidem bonũ,unicuique autem proprium & propterea uolunras primo est boni ꝓprii, secundo autem est boni alieni.unde & ibidẽ dicitur, quòd amicabilia quæ sunt ad alios, 43 94 uenerunt ex amicabilibus,quæ sunt ad se.Preter quod consequentia ista , si de bono per se primo uolito seu uolibili intelligatur,est optima formaliter.Si autem de bono uniuersaliter intelligitur, ut antecedens sonat , consequentia tenet etiam formaliter : & fundatur super hoc,quod mutabilitas seu nouitas uolitionis circa alteru, oritur ex mutabilitate amoris proprii,& immutabilitas circa alteru ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter:quia amor aliorum oritur ex proprio.Ex hoc enim patet,quòd in consequente,alienus amor etsi non formaliter , uirtualiter tamen est inclusus:& consequenter incipere uelle,quia incipit esse uel cognosci bonum alteri,non est alia rario seu alius modus incipiendi uelle ab his,qui in cõsequente sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsitatis : quia illi alii modi nõ ponuntur in numerũ cum istis,nec excludunter:sed clauduntur in his uirtualiter. Et obiectio consequentiæ,quia ut dictum est infertur nouitas uolitionis respectu boni uniuersaliter quamuis differenter:quia respectu proprii formalis,respectu alieni uirtualiter r. Fecit autem hoc author non tantum breuitatis gratia,sed ea potius ratione motus:quia de uoluntate diuina loquebatur,de qua perspicuum ex dictis erat,quòd alia non uult nisi bonitatem propriam uolendo;ita quòd ipsa sola est ei uolendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio sat fuit uniuersalem maiorem de proprio bono assumere , uerissimam formaliter , minor enim iam probata est , scilicet , Deus quicquid uult, bonitatem propriam uolendo uult.

¶In responsione ad quartum diligenter aduerte,quòd intentio eius est negare in Dei uoluntate potentiam ad oppositã:quoniam in ea nulla omnino est potentia,sed est uelle eius aut necessarium simpliciter,ut uelle beatificare propriè. ergo non est mutabilis absq; aliqua harũ mutationũ.ergo uolũtas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur : ipsum tamen consequens declaratur : quo ad utranque partem , ex calefacti & consilio. Secunda est per se nota.

Tertia autem ex differentia inter mutare uoluntatem , & uelle mutationem,manifestatur. Quarta demum probatur : quia tam substantia quàm scientia Dei est omnino immutabilis.

Annota. ¶Circa has consequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam uulgata propositio est diminute scriptum : subintelligi enim oportet ly intellecti.Et tũc manifeste patet prima consequentia nõ egere probatione:quoniam si uelle est tantũ respectu boni intellecti,oportet quòd noua uolitio sit aut ex nouitate boni , aut ex nouitate intellectionis. Secundo quòd tertia consequentia in litera non habetur in se , sed in sua tantum probatione,sed ad claritatẽ maiorẽ expressimus illã.

¶*Num aliquis incipiat uelle , quod incipiat sibi esse uel cognosci bonũ,ex quo id incipiat alteri esse bonum.*

Quæstio. CIrca primam consequentiam dubiũ occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. falsum quidem reddat consequens , quia potest aliquis incipere uelle,quia incipit esse uel cognosci bonum alterius sub bono claudit intellecto,

¶Ad hoc dicitur,quòd ut patet 8.& hic.Amabile quidem bonũ,unicuique autem proprium & propterea uolunras primo est boni ꝓprii, secundo autem est boni alieni.unde & ibidẽ dicitur, quòd amicabilia quæ sunt ad alios, 43 94 uenerunt ex amicabilibus,quæ sunt ad se.Preter quod consequentia ista , si de bono per se primo uolito seu uolibili intelligatur,est optima formaliter.Si autem de bono uniuersaliter intelligitur, ut antecedens sonat , consequentia tenet etiam formaliter : & fundatur super hoc,quod mutabilitas seu nouitas uolitionis circa alteru, oritur ex mutabilitate amoris proprii,& immutabilitas circa alteru ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter:quia amor aliorum oritur ex proprio.Ex hoc enim patet,quòd in consequente,alienus amor etsi non formaliter , uirtualiter tamen est inclusus:& consequenter incipere uelle,quia incipit esse uel cognosci bonum alteri,non est alia rario seu alius modus incipiendi uelle ab his,qui in cõsequente sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsitatis : quia illi alii modi nõ ponuntur in numerũ cum istis,nec excludunter:sed clauduntur in his uirtualiter. Et obiectio consequentiæ,quia ut dictum est infertur nouitas uolitionis respectu boni uniuersaliter quamuis differenter:quia respectu proprii formalis,respectu alieni uirtualiter r. Fecit autem hoc author non tantum breuitatis gratia,sed ea potius ratione motus:quia de uoluntate diuina loquebatur,de qua perspicuum ex dictis erat,quòd alia non uult nisi bonitatem propriam uolendo;ita quòd ipsa sola est ei uolendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio sat fuit uniuersalem maiorem de proprio bono assumere , uerissimam formaliter , minor enim iam probata est , scilicet , Deus quicquid uult, bonitatem propriam uolendo uult.

¶In responsione ad quartum diligenter aduerte,quòd intentio eius est negare in Dei uoluntate potentiam ad oppositã:quoniam in ea nulla omnino est potentia,sed est uelle eius aut necessarium simpliciter,ut uelle beatificare propriè. ergo non est mutabilis absq; aliqua harũ mutationũ.ergo uolũtas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur : ipsum tamen consequens declaratur : quo ad utranque partem , ex calefacti & consilio. Secunda est per se nota.

Tertia autem ex differentia inter mutare uoluntatem , & uelle mutationem,manifestatur. Quarta demum probatur : quia tam substantia quàm scientia Dei est omnino immutabilis.

Annota. ¶Circa has consequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam uulgata propositio est diminute scriptum : subintelligi enim oportet ly intellecti.Et tũc manifeste patet prima consequentia nõ egere probatione:quoniam si uelle est tantũ respectu boni intellecti,oportet quòd noua uolitio sit aut ex nouitate boni , aut ex nouitate intellectionis. Secundo quòd tertia consequentia in litera non habetur in se , sed in sua tantum probatione,sed ad claritatẽ maiorẽ expressimus illã.

¶*Num aliquis incipiat uelle , quod incipiat sibi esse uel cognosci bonũ,ex quo id incipiat alteri esse bonum.*

Quæstio. CIrca primam consequentiam dubiũ occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. falsum quidem reddat consequens , quia potest aliquis incipere uelle,quia incipit esse uel cognosci bonum alterius sub bono claudit intellecto,

¶Ad hoc dicitur,quòd ut patet 8.& hic.Amabile quidem bonũ,unicuique autem proprium & propterea uolunras primo est boni ꝓprii, secundo autem est boni alieni.unde & ibidẽ dicitur, quòd amicabilia quæ sunt ad alios, 43 94 uenerunt ex amicabilibus,quæ sunt ad se.Preter quod consequentia ista , si de bono per se primo uolito seu uolibili intelligatur,est optima formaliter.Si autem de bono uniuersaliter intelligitur, ut antecedens sonat , consequentia tenet etiam formaliter : & fundatur super hoc,quod mutabilitas seu nouitas uolitionis circa alteru, oritur ex mutabilitate amoris proprii,& immutabilitas circa alteru ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter:quia amor aliorum oritur ex proprio.Ex hoc enim patet,quòd in consequente,alienus amor etsi non formaliter , uirtualiter tamen est inclusus:& consequenter incipere uelle,quia incipit esse uel cognosci bonum alteri,non est alia rario seu alius modus incipiendi uelle ab his,qui in cõsequente sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsitatis : quia illi alii modi nõ ponuntur in numerũ cum istis,nec excludunter:sed clauduntur in his uirtualiter. Et obiectio consequentiæ,quia ut dictum est infertur nouitas uolitionis respectu boni uniuersaliter quamuis differenter:quia respectu proprii formalis,respectu alieni uirtualiter r. Fecit autem hoc author non tantum breuitatis gratia,sed ea potius ratione motus:quia de uoluntate diuina loquebatur,de qua perspicuum ex dictis erat,quòd alia non uult nisi bonitatem propriam uolendo;ita quòd ipsa sola est ei uolendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio sat fuit uniuersalem maiorem de proprio bono assumere , uerissimam formaliter , minor enim iam probata est , scilicet , Deus quicquid uult, bonitatem propriam uolendo uult.

¶In responsione ad quartum diligenter aduerte,quòd intentio eius est negare,

nitet de eo quod fecit,habet mutabilem uoluntatem.ergo deus habet mutabilem uoluntatem.

¶Præterea, Ieremias 18.ex persona domini dicitur,Loquar aduersus gentem & aduersus regnum,ut eradicem & destruam & disperdam illud : sed , si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui ut facerem ei.Ergo deus habet mutabilẽ uolũtatẽ.

¶Præterea, Quicquid deus facit,uoluntarie facit.sed deus non semper eadem facit. Nã quandoq; præcepit legalia obseruari,quandoq; prohibuit.Ergo habet mutabilem uoluntatem.

¶Præterea, Deus non ex necessitate uult ꝙ uult,ut supra dictum est.Ergo potest uelle & non uelle idem. Sed omne, quod habet potentiam ad oppositum,est mutabile. Sicut quod potest esse & non esse , est mutabile secundum substantiam:& quod potest esse hic & non esse hic,est mutabile secundum locum.Ergo deus est mutabilis secundum uoluntatem.

¶SED CONTRA est,quod dicitur nu. 23. Non est deus quasi homo, ut mentiatur: neque ut filius hominis,ut mutetur.

CONCLVSIO.

¶*Substantia diuina,& eius scientia cum sint innatabilia, uoluntatem quoque eius immutabilem esse necesse est.*

¶RESPONDEO dicendum , ꝙ uoluntas dei est omnino immutabilis.Sed circa hoc consideradum est,quòd aliud est mutare uoluntatem,& aliud est uelle aliquarũ rerũ mutationem.Põt enim aliquis eadem uoluntate immobiliter permanente uelle quòd nunc fiat hoc, & postea fiat contrarium. Sed tunc uoluntas mutaretur,si aliquis inciperet uelle,quod prius non uoluit, uel desineret uelle quod uoluit. Quod quidem accidere non potest, nisi præsupposita mutatione uel ex parte cognitionis,uel circa dispositionem substantiæ ipsius uolitatis. Cum enim uoluntas sit boni , aliquis de nouo dupliciter potest incipere , aliquid uelle.Vno modo sic , quòd de nouo incipiat sibi illud esse bonum , quod non est absque mutatione eius. Sicut adueniente frigore, incipit esse bonum , sedere ad ignem, quod prius non erat. Alio modo sic , quòd de nouo cognoscat illud esse sibi bonum, cum prius hoc ignorasset.Ad hoc enim conſiliamur , ut sciamus quid nobis sit bonum. Ostensum est autem suprae,quòd tam substantia dei , quam eius scientia est omnino immutabilis. Vnde oportet uoluntatem eius omnino esse immutabilem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd illud uerbum domini,metaphorice intelligendum est , secũdum similitudinẽ nostrãe. Cum enim nos pœnitet , destruimus quod fecimus:quamuis hoc esse possit absq; mutatione uoluntatis,cum etiã aliquis homo absque mutatione uoluntatis interdum uelit aliquid facere,simul intendens postea illud destruere.Sic igitur Deus pœnituisse dicitur secundum similitudinem operationis inquantum hominem quem fecerat,per diluuium à facie terræ deleuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd uoluntas Dei cũ sit causa prima & uniuersalis , nõ excludit causas medias, in quarũ uirtute est ut aliqui effectus producãtur. Sed quia oẽs causæ mediæ non adæquant uirtutem causæ primæe, multa sunt in uirtute & scientia & uoluutate diuina,quæ non continentur sub ordine causarum inferiorum,sicut resuscitatio Lazari. Vnde aliquis respiciens ad causas inferiores dicere poterat,Lazarus nõ resurget respiciens uero ad causam primam diuinam poterat dicere, Lazarus resurget. Et utrumq; horum Deus uult,scilicet quòd aliquid quinq; sit futurũ secundũ causam inferiorem:quod tamen futurũ nõ sit secundũ causam superiorem uel econuerso. Sic ergo dicendum est,quòd Deus aliquando pronuntiat aliquid futurum secundũ quòd continetur in ordine causarum inferiorum, ut puta secundum dispositionem naturę uel meritorum: quod tamen non fit , quia aliter est in causa superiori diuina . Sicut cum prædixit Ezech.Dispone domui tuæ , quia morieris & non uiues(ut habetur Esa.38.) neq; tamen ita euenit,quia ab æterno aliter fuit in scientia & uoluntate diuina quę immutabilis est.Propter quod dicit Greg.ꝙ Deus immutat sententiam,non tamen mutat consilium,scilicet uoluntatis suæ.Quod ergo dicit,pœnitentiam agam ego,intelligitur metaphorice dictum. Nam homines quando non implẽt quod comminati sunt, pœnitere uidentur.

¶Ad tertium dicendum , ꝙ ex ratione illa non põt concludi,quòd Deus habeat mutabilem uoluntatem,sed ꝙ mutationẽ uelit.

¶Ad quartum dicendum,quòd licet Deum uelle aliquid non sit necessarium absolute, tamen necessarium est ex suppositione propter immutabilitatem diuinæ uoluntatis, ut supra dictum estc.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum uoluntas Dei necessitatem rebus uolitis imponat.*

AD OCTAVVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ uoluntas Dei rebus uolitis necessitatẽ imponat. Dicit enim Augu. in enchi. Nullus fit cluſio responsua clare patet in litera. Divina uoluntas quibuslã uolitis à se necessitatem imponit,& quibuslam non.

¶Quo ad secundũ duo facit. Primo recitat opinionẽ,scilicet ꝙ quidã putarunt rõnem huius esse disparitatẽ medicorũ agentiũ:qa scilicet quędã agit per causas medicas necessarias,& quędã per causas cõtingẽtes. Deinde reprehẽdit hãc opinionẽ dupliciter. Primo sic, diuina uolũtas est causa prima non impedibilis ob defectũ cuiuscũq; causę secũdę:ergo diuina uoluntas nõ habet effectũ cõtingentẽ propter causam secũdã.& probat cõsequẽtia: qa effectus primę causę est cõtingẽs ꝓpter defectũ causę secũdę:ex eo ꝙ impedit effectus primæ causę per defectũ secũdæ:ut patet de Sole,& plãta,respectu ꝓficiẽdi fructus. Secũdo ducẽdo ad inconuenięs sic,distinctio necessarii à cõtingẽte refertur tm in causas secũdas:ergo est ꝓter intentionem, & uoluntatem diuinam:quod est inconueniens.

¶*Num effectus contingens propter cõtingentiam secundæ causæ proueniat ex impedimento primæ causæ semper.*

¶Circa primã rationem dubiũ est:eo ꝙ prima propositio,supra quã tota fundatur ratio, falsa uidetur.Nõ enim distinguit inter modificari & impediri.Effectus eñ contingens propter contingentiã secundæ causæ nõ prouenit ex impeditione semper primæ causæ,sed quandoq; ex modificatione primæ causæ in secunda:& sic uidetur intellexisse opinio illa:quòd quia diuina uoluntas modificatur in causa contingente,ideo habet effectus contingentes.

Num

¶*Num distinctio necessarij & contingentis reperiatur tantum in causis secundas contingentes,& propter hoc non sint effectus cõtingẽtes à Deo uoliti.*

Quæstio. ¶Circa secundam quoque rationem duplex dubitandi ratio occurrit, Tum quia antecedens recedit à quæsito,ut in titulo declaratum est. Loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingẽs absolute:tũ quia cõsequẽtia nihil valet.Dato enim , ꝙ contingentia esset propter causas secundas, stat contingentiam esse uolitã à Deo, quoniam ab eo sunt uolitæ, propter perfectionem: uniuersi ipsiæ causæ contingẽtes : & consequenter effectus earum: & sic undique ruere uidentur rationes ambę.

¶*Quæ sit uera contingentia causa.*

Quæstio. ¶Circa ipsum opinionis reprehensionẽ etiã dubium occurrit, quoniam irrationabiliter reprehendi uidetur. Quia dato,ꝙ sit aliqua alia altior causa cõtingentiæ, ipsa tñ natura earũ secũdarũ defectibilis seu liberarum, propria cõtingentiæ causa est:ac per hoc reprehensioni non debuit esse locus, quando effectui propria est reddita causa,quãuis nõ oẽs. ¶Ad euidentiam horũ sciendũ est, ꝙ quãuis, utin titulo dictum est, alia quæstio formaliter sit de causa contingentiæ,& alia de causa cõtingentiq uolitę à deo:quia tamen uoluntas diuina unũquodq; uult esse propter suã causam in quocũque genere causæ,coincidunt ambæ quæstiones quo ad materiã,& propterea nõ extra propositũ,imo ad hoc necessariũ est de causa cõtingentiæ differere.Et reuera nihil aliud in dubiũ uertitur hic, nisi quę sit prima propria radix contingentiæ:& hoc in genere causę efficientis.ꝓ Nec de scendit sermo præsens ad contingentiã talem uel talem, sed contingentiæ absolute.propriam ac primã radicẽ quærit,an scilicet sit aliqua conditio causãrũ secundarũ,an sit aliqua conditio ipsius diuinæ uoluntatis,quę est prima omniũ causa.ꝓ Et opinio quidem in litera recitata,ac reprehensa,credit radicẽ huiusmodi,esse conditionẽ secundæ causæ,id est defectibilitatem seu possibilitatẽ cõ tradictionis in causis secundis inuentã.Quod ut melius intelligatur, sciendũ est ꝙ instrumentũ defectiuũ dupliciter cõtingit concurrere ad artis opus. ꝓ Vno modo ut defectus non sit electus ab artifice,sed sit consequens instrumenti ele ctũ ex necessitate materiæ.ꝓ Secũdo modo ut defectus ipse sit electus ab artifice.Verbi gratia.scriptor dupliciter potest uti malo calamo.Primo, quia statuit se uti omni genere calami.Secũdo, quia statuit se facturum malas literas. In primo casu cum scriptor utens calamo lapideo, malas format literas,aduertenda sunt duo.Primo quòd tam malitia calami , quàm malitia literarum non cadit sub electione scriptoris,sed consequitur malitia ex necessitate materiæ.ꝓ Non enim ipse malum elegit calamũ,sed quia omne genus calami elegit,ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit:& propterea deformitas literarum reducitur ut in proprium & primã radicẽ in ipsum conditionem calami,& nõ in scriptorem, qui ił idoneo uteretur calamo,bonas literas faceret:& sic conditio calami est impeditiua uirtutis ſcriptoris modificatę per calamum. In secũdo uero casu deformitas literarum cum defectu calami sub electione cadit scriptoris:imo ex hoc ipso malum calamum elegit,ut malas literas formet, quatenus instrumentũ habeat conforme malo effectui intento,& sic uirtus scriptoris modificatur quidẽ in calamo malo,sed non impeditur,imo defectus ipse calami obsequitur eidem,quoniam electus est ad modificationem uirtutis ſuę, ut suauiter intentum defectuosum effectum attingat.ꝓ Tenet igitur ad propositum applicando,recitata opinio,ꝙ Deus gloriosus, quia omni genere causarũ secundarum uti statuerit,& infra latitudinem causarum secundarum inueniuntur quædam defectiuæ uel ad utrũlibet,propterea sequatur contingentia.Et sic intellecta opinio hæc,optime reprehensa est:est enim reprehensibilis, ut in litera dicitur ob modestiam authoris:quia insufficienter causam reddit contingentiæ:imo ut in fine corporis huius articuli tangitur,& ex dictis iam patere potest,propriam causam contingentiæ non reddidit. Quoniam dum conditionẽ secundæ causæ propriam radicẽ dixit, primæ causæ in qua est uera radix locũ non reliquit,ut in exemplo dato apparet.Et per hoc patet ſolutio tertiæ dubitationis.ꝓ Reprehensa quoque rationabiliter utroque ex medio:quoniam uirtutem primæ causæ modificari in secunda etsi contingat dupliciter,scilicet cũ impedimento.& sine impedimento eius, ut in exemplo dato manifestum est: utrobique enim uirtus scriptoris malo modificata est calamo,semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionẽ causæ secundæ tangẽ in primam radicem,oportet ꝙ conditio causæ secundæ sit impediens: & non solum modificans primæ efficaciam.Et quia sic opinio illa tenet,ideo prima ratio efficax contra ipsam est:& sic prima dubitatio clarificata est.Ad ea autem quæ in secunda dubitatione allata sunt:ex eodem fundamento patet responsio: non enim necesse est à proposito:quia quæstiones ut iam diximus,quo ad materiam coincidunt.ꝓ Neque sub directa uoluntate diuina caderet cõtingentia, sed esset in uniuerso ex necessitate materiæ,id est ex necessitate naturarũ causarum secundarum,ut in exemplo dato apparet:hoc autem est ualde inconueniens;quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in naturis pure sensibilium:& in naturis pure intellectualium: & in natura media inter utranque,puta humana.

¶Quo ad tertiũ tria facit.ꝓ Primo reddit causam uerã propositę cõclusionis di cens,ꝙ est efficacia diuinæ uolũtatis. ꝓ Secũdo manifestat hoc sic. effectus cõ Coment. sequitur causam efficacẽ, nõ eñ secundũ id quod fit, sed etiam secundũ modum essendi uel fiendi:ergo ea, quæ Deus uult fieri, forsitan uoluntate sua, nõ solũ 22 q̃stant, sed etiam modũ quo uult q̃ sint & fiant:ergo quædam ab ea habent q̃ fiant necessario, & quædã cõtingenter.ergo ex hoc quibuslam effectibus adaptauit causas necessarias,& quibuslã contingentes:non imponit 110 ergo omnibus uolitis necessitatem diuina uoluntas:quia tantæ efficacię est ut fiãt res etiã quomodo uult. Antecedens manifestatur in litera in generatione filii quo ad similitudinẽ accidentium. prima ut ro consequentia probatur:quia uolũtas dei est efficacissima causa. secunda aũt: quia deus uult contingentiam & necessitatem: quod ꝓbatur ex causa finali ꝓpria scilicet ex perfectione uniuersi. tertia autem manifestatur: quia contingẽtia præexigunt causas contingentes : & necessaria necessarias ut ꝓximas & conformes sibi causas:aliter eñ non essent oña disposita suauiter. Vltima aũt patet de primo ad ultimum. ꝓ Tertio ex determinatione iam facta redit ad reprehendendum præcitatam opinionem dicens, ꝙ est totum oppositum eius, quod illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur,ꝙ ideo Deus uoluit causas contingẽtes,quia uoluit contingentia in uniuerso:& non econuerso:quia causę contingentes sunt uolitæ,ideo consecutiue uolita est contingentia. Et hæc quidem iam in exemplis suprà positis explanata sunt. Ad pleniorem tamen determinationis huius intelligentiam scire debent nouitii, ꝙ aliud est-uelle aliquid, & aliud est facere illud, ut in nobis experimur,& propterea in illa uolũtate: quæ non solum est uoluntas, sed efficax causa, quãuis respectu causabilis idem sit uelle & facere: ex uelle tamẽ discurri conceditur ad facere: & sic in litera, quia Deus uult res & modos essendi ac fiendi rerum,ad efficere procedit:ut scilicet quia illud uelle efficacissimum est,& res & modi uoliti fiunt.

¶Circa istam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, Annot. ꝙ post hæc scripta diui Thomæ,nona surrexit opinio de prima radice contingentię, posita à Scoto in primo sen.distin.2.q.2.& dist.octaua.q.2. & distinct. De Radice uera trigesimanona.q.Credit enim,quòd prima radix contingentiæ sit quidem con cõtingentingentia. ditio diuinæ uoluntatis,& in hoc concordat nobiscum:sed nos dicimus,ꝙ illa conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit,quòd est contingentia illius.Et quantum ad propositum spectat,nomine contingentiæ in diuina uolũtate,intendi libertatem illius sita quòd imaginatur,quòd quia Deus libere uult & causat,ideo est contingentia in uniuerso, adeóque huic scientiæ inhæret ut dicat nihil posse euenire contingenter,si Deus omnipotẽs libere non causaret: dixitq; Arist.cum cæteris philosophis contradictoria concessisse,cum aliquid contingenter fieri asseruerunt:& tamen Deum agere de necessitate putauerũt. Affert autem complura tum ad probationem,tum ad defensionem suæ positionis.Verum,quia quædam spectant ad contingentiam talium,id est,rerum subditarũ corporibus cęlestibus:& de his erit sermo proprius,cum de gubernatione rerum inferius agetur,ideo illa tantum hic afferenda censui quæ contingentiam absolute respiciunt.Afferam ergo primo rationes suas, deinde dicã quid mihi de hac opinione uidetur.tertio respondebitur rationibus eius. ꝓ Prima ratio & potissima,quæ mouit Scotum est hæc.Causa mouens inquantum mota,si necessario mouetur necessario mouet,sed omnis causa secunda est mouens inquãtum mota à prima,ergo si necessario mouetur necessario mouetrigitur si prima causa non contingenter causat,nihil in uniuerso contingenter fit:& sic cõtingentia in uniuerso est, ex hoc ꝙ Deus cõtingenter uult & causat.& probatur minor:ꝙa nulla causa secunda agit aliqd nisi in uirtute primæ. ꝓ Secũda ratio est. prima causa prius naturaliter recipit effectum , quàm quęcunque alia causa:ergo si necessario causat,omnis effectus in illo priori habet necessariam habitudinem ad ipsam:ergo nullus effectus sit contingenter. & probatur secunda sequela:quia impossibile est, quòd idem effectus habeat habitudinẽ contingentis & necessarii:respectu eiusdem quàm diuersarum causarum. Videtur autem mihi hãc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam. ꝓ Primo: quia ex ipsa sequitur hanc partem uniuersi non esse à Deo ut ab agente à proposito. Quod est & contra Theologos, & contra philosophos: & probatur sequela sic:effectus agentis à proposito ut sic oportet esse electum ab eo,ut patet 9.meta.ubi potẽtia rationalis à prohereſi determinari ad agẽdum diciturſed si contingentia oritur ex modo uolendi ipsius Dei,ipsa non est electa,sed consequens modum eligendi.ergo ipsa non est effectus Dei ut agentis à proposito.Et sic contingentia est in uniuerso præter intentionem Dei:utpote consequens modum uolendi eius,non uolitionem ipsam. ꝓ Secundo, quia dato,quòd diuina uoluntas non libere, sed naturali necessitate uellet & cau-

faret, salua tamen efficacitate suæ virtutis hoc uniuersum quale nunc est, adhuc contingentia saluaretur. Tum quia essent causæ defectibilies. Tum quia essent agentia liberarputa hominis. Et hoc euidentius apparet, si singamus mundū nō esse à Deo, sed quasi ex fortuna enim manifestè apparet, quòd ex hoc ipso, quòd non omnis effectus haber per se causam, aliquid contingenter euenit, ut patet 6. meta.

¶Ad primū autem rationem Scot multipli citer respōderi potest.

¶Primo distinguendo ly mota, seu ly mouetur. Dupliciter em
133 contingit secundā causam moueri à prima. Vno modo motione præuia propriæ actionis, sicut baculus mouet lapidem motus à manu. Alio modo motione cooperatiua in trinsecæ propriæ actionis, & quicquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamē est falsum quo tantum ma
137 rificatur minor. non enim oportet cum aliquis uult aliquid, seu cum sol illuminat primam causam præuia moti, cooperatiōe, sed sufficit & exigitur eam intrinsecè cooperari ta li electionis uel illuminationi. & hoc quia co operatio in unoquoq; secūdū naturam uniuscuiusque, sic enim disponit omnia suauiter. Vnde suæ necessario sue libere cooperetur Deus, nihil minus crea ta uoluntas libere utitur illa cooperatione.

¶Secundo distinguendo ly inquantum mo
123 ta, quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam. ¶Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. nō enim causa secunda mouet ob hoc præcisè, quia mouetur, sed etiam ex uirtute propria. Si autem denotet concausam, maior est falsa: quoniam stat causam secundam necessario mouere à prima, & cū hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ: & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & modo, p̄rio ipsius causæ secūdæ. Ex tali autem mo
97 do consurgere potest, quòd non necessario mouet, ut patet in causis defectibilibus. illa aūt oppositio adiuncta scilicet causa secunda, nihil agit nisi in uirtute primæ, non tuuat: quo niam non est sensus q̄ causa secunda nullam uirtutem habeat nisi primæ, sed quòd ipsa secunda, nullum effectum producit, nisi uirtute primæ concurrente, & continguente uirtutem secundæ suo effectui: q̄m prima oīa attingit immediate immediatione uirtutis, ut in quæstione 8. declaratum est. Ad secundam uero rationem dicitur, quòd prima causa, non attingit effectum secundæ causæ in seipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in illo priori haberet necessariam habitudinem ad primam, sed solū ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim propositio assumpta non est sic intelligenda: quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum: & in secundo causa secunda. ¶Puerilis enim hic est sensus, ex quo tri consequentia processisse uidetur, sed est intelligenda quo ad independentiam & intimitatem. attingit enim prima causa effectum secundæ & independentius & intimius quām secunda, ut patet in principio libri de causis. Et propterea dicitur respicere prius. Ex hoc autem sensu nihil consequentiam uidere patet.

a ¶Super Quæstionis decimænonæ Articulum nonum.

IN titulo aduerte Annot.
¶ duo. Primo q̄ uo
lūtas hic nō sumit
se ut extenditur ad uelle & 25
nelle, eo modo quo uidere se extendit ad uidere & non uidere: dū usu percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi, & ad uoluntatem c
spectare per uelle aut 26
non uelle. Nec rursus sumitur uelle ut se extendit ad uelle & nolle: quoniam constat deum multa mala nolle, quæcunque scilicet non permittit suos electos incurrere: sed summe uelle proprie, p actu positiuo per modum acceptantis: nolle enim significat actum positiuum, sed per modum repellentis: & qtē sic sumatur hic uoluntas, patet ex ratione, quæ in litera ponitur ad probandum conclusionem responsiuā: in hoc enim solo sensu, p̄batur. ¶Secūdo, quòd malum est priuatio bonī debiti: oportet enim omnes has conditiones habere negationē, si mali rationē habet. b
Malū uero pœnæ prætor hoc includit ratio- 138
nem inuoluntarii, cuius aūt uoluntarii, hic aūt quæritur de malo in communi, respondebitur autem distinctē.

¶In corpore una est conclusio responsiua Comment.
quæsito, habens tamen plures partes: Deus nullo modo uult malum culpæ, uult tamen per accidens malū naturalis defectus, & malum, pœnæ. ¶Probatur, malum bono opponitur: ergo impossibile est malum apperi, nisi coniunctum bono magis appetito quām alterum bonum priuatum per malum: ergo impossibile est malum culpæ esse, uolitum à Deo, possibile tamen est malum tam naturalis defectus, quām pœnæ esse à Deo uolitū. prima consequentia p̄batur: quia ratio boni est ratio appetibilis: & quo ad primam partē declaratur, atque manifestatur in omni genere appetitus, scilicet naturalis, animalis, & intellectualis: in actione naturali, & appetitu leonis, & uolūtate formicatoris. Quo ad secūdam aūt partē probatur: qa omne malū cōsunctū alicui bono est priuati alterius. secunda aūt consequentia, quo ad primā partē probatur: quia nihil est magis uolitum à Deo quām bonum suum, cui malum culpæ opponitur. quo ad secundam manifestatur: quia Deus uult unum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis uult iustitiam quām bonum pœnæ priuatum: in naturalibus quoque magis uult ordinem naturæ, quām uitam huius aut cuiuslibet animalis: ut leonis, quām uitam cermesti à lupo.

¶Circa

alio magis uelit: culpæ malum nullo modo uult, malum uero naturalis defectus, ac pœnæ, nonnunquam ipsum uelle non dedecet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cū ratio boni sit ratio appetibilis (ut suprà dictum est c) malum autem opponatur bono: impossibile est quòd aliquod malum in quantum huiusmodi appetatur nec appeti tu naturali, nec animali, nec intellectuali, qui est uoluntas. Tamen aliquod malū appetitur per accidens c, inquantum cōsequitur ad aliquod bonum. Et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens natura le intendit priuationem uel corruptionem, sed formam, cui coniungitur priuatio alterius formæ: & generationem unius, quę est corruptio alterius. Leo enim occidens cerum, intendit cibum, cui coniungitur occisio animalis. Similiter fornicator intēdit delectationem, cui coniūgitur deformitas cuiusp̄æ. Malū aūt, quod cōiungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquàm igitur appeteretur malum, nec per accidens, nisi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, quàm bonū quod priuatur per malum. Nullum autem bonum deus magis uult, quàm suam bonitatem. Vult tamen ali quod bonum magis quàm aliud quoddā bonum. Vnde malum culpæ, quod priuat ordinem ad bonum diuinum, Deus nullo modo uult, sed malum naturalis defectus, uel malum pœnæ uult, uolēdo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Sicut uolendo iustitiam uult pœnam, & uolēdo ordinem naturę seruari, uult quędam naturaliter corrumpi e.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd licet deus non uellit mala, uult tamen mala esse uel fieri, quia licet mala non sint bona, bonum tamen est mala esse, uel fieri. Quod ideo dicebāt, quia ea, quę in se mala sunt, ordinantur ad aliquod bonum. Quem quidem ordinem importari credebant in hoc, quòd dicitur mala esse uel fieri. Sed hoc non rectè dicitur, quia malum nō ordinatur ad bonum per se, sed per accidens. Præter intentionem enim peccātis est, quod ex hoc sequatur aliquod bonum. Sicut præter intentionem tyrannorum fuit, quòd ex eorum persecutionibus claresceret patientia martyrum. Et ideo nō potest dici, quòd talis ordo ad bonum importetur, per hoc quod dicitur, quòd malum esse uel fieri sit bonum, quia nihil iudicatur secundū illud, quod cōpetit ei p accidens, sed secundum illud quod, competit ei per se.

¶Ad secundum dicendum, quòd malū non operatur ad perfectionem & decorem uniuersi, nisi per accidens, ut dictum est e. Vnde & hoc quod dicit Diony. q̄ malum est ad uniuersi perfectionem conferens, concludit inducendo quasi ad inconueniens.

¶Ad tertium dicendū, quòd licet mala fieri & mala non fieri, contradictorie opponantur; tamē uelle mala fieri & uelle mala non fieri, non opponuntur contradictorie, cum utrumq; sit affirmatiuum. Deus igitur neq; uult mala fieri, neq; uult mala non fieri, sed uult p̄mittere mala fieri. Et hoc est bonum.

Num malum culpæ non sit a Deo uolitum, quia priuat ordine ad bonum diuinum.

¶Circa probationē secundæ consequentiæ aduerte, q̄ in litera nō dicit, q̄ malū culpæ priuat bono diuino, sed quòd priuat ordine ad ipsum. ¶Et propter hoc dubium oritur, qa nihil uidetur ualere ista ratio: omne enim ma
124 lū priuat aliquo ordine ad bonitatē diuinā: qm̄ oīs ordo ad eā est, sicut ad ultimum finē, & primum fontem &c. ergo ex hoc quòd malum culpæ priuat ordinem ad bonum diuinū, non sequitur quòd nō posit esse uolitum à Deo per accidens, & si de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd malū culpæ in hoc differt à cæteris malis, q̄ ipsum quantum est ex se est priuatiuum boni diui- 117
ni secundum ipsum, 118
& esset priuabile: quem- 127
admodum amor amicitiæ ergā deum est priuatiuum boni diuini secūdum se, & esset ponibile: cætera autem mala respiciunt bonitatem diuinam in aliquo particulari effectu. ¶Et, propterea caute in litera utrūq; insinuatum est. f. & q̄ priuatur bono diuino secūm se, in hoc 127
quod dixit, q̄ Deus nihil magis uult quām bonitatem suam: & q̄ de facto non priuat ipso, sed ordine ad ipm, quod intelligē secundū seipsum, ut hinc habeas differentiam à cæteris malis. Et per hoc patet 125
responsio ad dubium. 2. dist. 9. q. 1. ar. 1. ult. & q. 3. arti. 3.
Non enim est eadem ratio de ordine ad diuinam bonitatē secundū seipsam, & de ordine ad eā secūdū aliquam certam participationē ipsius.

Annot. ¶In resp̄ōsione ad primum aduerte duo. ¶Primo, quòd in litera iudicium de malo culpæ secūdū se fit ex intentione peccantis, propterea, quia malū culpæ non est effectus reducibilis in causas superiores, sed pro, ppria causa habet ipsum pec cantem ut sic. Iudiciū autem de unaquaque re secundū propriam a eius causam agendum est. ¶Secūdo q̄ authoritati Aug. arguēdo ad ductæ nihil in litera respondetur, & nisi sit defectus codicis, omissa non uidetur: quia ex dictis hic apparet glosa illorum uerborum Augustini, scilicet q̄ in telligenda sunt per accidēs: mala eā esse est bonum fieri non per se, sed per accidens.

a ¶Super Quæstionis decimænonæ Articulum decimum.

ARTIVCLVS X.

a ¶Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ deus nō habeat liberum arbitrium. Dicit enim Hieronymus in Homelia de filio prodigo, Solus Deus est, in quem peccatum non cadit, nec cadere potest: cætera, cum sint liberi arbitrii, in utram que partem flecti possunt.

¶Præterea, Li arbitriū est facultas rationis & uoluntatis, qua bonum & malum eligitur: sed deus non uult malū, ut dictū est c. Ergo li arbitrium non est in Deo.

¶SED contra est, quod dicit Ambrosius in lib. de trin. Spiritus sanctus diuidit singulis prout uult: id est, libero uoluntatis arbitrio, non necessitatis obsequio.

CONCLVSIO.

¶Deus liberum arbitrium habet respectu aliorū à se, quæ non necessario uult respectu sui uero nullam libertatem habet, cum se necessario uelit.

¶RESPONDEO dicendū, quòd lib. ar. habemus respectu eorū, quæ non necessario uolumus, uel naturali instinctu. Nō em ad li. ar. ptinet quòd uolumus esse felices, sed ad naturalem instinctum c. Vnde & alia animalia, quæ naturali instinctu mouentur ad aliquid, non dicuntur lib. ar. moueri. c Cū igitur deus ex necessitate suam bonitatem uelit, alia uero non ex necessitate (ut suprà ostensum est c) respectu illorum, quæ non ex necessitate uult, lib. ar. habet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hiero. uidetur excludere à Deo lib. ar. non simpliciter, sed solum quantum ad hoc qđ est deflectiin peccatum.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum malum culpæ dicatur per auersionem à bonitate diuina: per quam Deus omnia uult (ut suprà ostensum est c) manifestū est q̄ impossibile est eum malum culpæ uelle. Et tamen ad opposita se habet inquantum uelle potest hoc esse, uel non esse. Sicut & nos non peccando possumus uelle sedere, & nō uelle sedere.

ARTICVLVS XI.

a ¶Vtrū sit distinguenda in deo uoluntas signi.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit distinguenda in Deo uoluntas signi. Sicut enim uoluntas Dei est causa rerū, ita & scientia. Sed non assignantur aliqua signa ex parte diuinæ scientiæ. Ergo neque debent assignari aliqua signa ex parte diuinæ uoluntatis.

¶Præterea, Omne signum, quod non cōcordat ei, cuius est signum, est falsum. Si igitur signa, quæ assignantur circa uoluntatem diuinam, non concordant diuinæ uoluntati, sunt falsa: si autem concordant superflue assignantur. Non igitur sunt aliqua signa circa uoluntatem diuinam assignanda.

¶SED CONTRA est, quòd uoluntas Dei est una, cum ipsa sit Dei essentia: quandoque autem pluraliter significatur, ut cum dicitur, Magna opera domini exquisita in omnes uoluntates eius. Ergo oportet, quòd aliquando signum uoluntatis pro uoluntate accipiatur.

CONCLVSIO.

¶Distinguitur in Deo uoluntas signi à uoluntate simpliter, siue beneplaciti.

RESPONDEO dicēdum, quòd in Deo quædam dicuntur proprie, & quædam secundū metaphoram, ut ex supra dictis patet c. Cum autem aliquæ passiones humanæ in diuinam prædicationem metaphorice assumuntur, hoc fit secundum similitudinem effectus, unde illud, quod est signum talis passionis in nobis, in Deo nomine illius passionis metaphorice significatur. Sicut apud nos irati punire consueuerunt. Vade ipsa punitio est signum iræ. Et propter hoc ipsa punitio nomine iræ significatur, cum Deo attribuitur. Similiter id, quod solet esse in nobis signum uoluntatis, quādoque metaphorice in Deo uoluntas dicitur. Sicut cum aliquis precipit aliquid, signum est, quòd uelit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quandoque metaphorice uoluntas Dei dicitur, secundū illud Matthę. 6. Fiat uoluntas tua, sicut in cælo & in terra. Sed hoc distat inter uoluntatem & iram: quia ira de Deo nunquam proprie dicitur, cū in suo principali intellectui ncludat passionē: uoluntas autem proprie de Deo dicitur. Et ideo in Deo distinguitur uoluntas proprie, & metaphorice dicta. Voluntas enim proprie dicta uocatur uoluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphorice dicta est uoluntas signi, eo quòd ipsum signum uoluntatis uoluntas dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ scientia non est causa eorum, quæ fiunt, nisi per uoluntatem c. Non enim quæ scimus facimus, nisi uelimus. Et ideo signum non attribuitur scientiæ, sicut attribuitur uoluntati.

¶Ad secundum dicendum, quòd signa uoluntatis dicuntur uoluntates diuinæ, non quia sint signa quòd Deus uelit, sed quia ea, quæ in nobis solent esse signa uolendi, in Deo diuinæ uoluntates dicuntur. Sicut punitio non est signum quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso quòd in nobis est signū irę, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

a ¶Vtrum conuenienter circa diuinam uoluntatem ponantur quinque signa.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circa diuinam uoluntatem ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptum, consilium, operatio, & permissio. Nam eadem, quæ nobis præcipit Deus, uel consulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet, quandoque permittit. Ergo non debent ex opposito diuidi.

¶Præterea, Nihil Deus operatur, nisi uolēs, ut dicitur sapientiæ ñ. Sed uoluntas signi distinguitur à uoluntate beneplaciti. Ergo operatio sub uoluntate signi comprehendi nō debet.

¶Præterea, Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio pertinent ad solam rationalem creaturā. Ergo non uenium conuenienter in unam diuisionem, cum nō sint unius ordinis.

¶Præterea, Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit uno modo, sed malū omnifariā, ut patet per philosophum in 2. ethic. & per Dion. in 4. ca. de di. no. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur unum signum tantum, scilicet prohibitio, respectu uero boni duo signa, scilicet consilium & præceptum.

CONCLVSIO.

¶Quinque signis diuina dignoscitur uoluntas, quæ & uoluntas signi denominantur. s. prohibitio & permissio respectu mali, præceptum, consilium, & operatio respectu boni.

¶RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi signa uoluntatis dicuntur ea, quibus consueuimus demonstrare nos aliquid uelle. potest autem aliquis declarare se uelle aliquid uel per seipsum, uel per alium. per seipsum quidem inquantum facit aliquid uel directe uel indirecte, & per accidens. Directe quidē, cum per se aliquid operatur. & quantum ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem inquantū non impedit operationem. nam remouens

Titulus in corpore & ex usu clarus est, quo ad quid nominis: quod huc sufficit.

¶In corpore una conclusio responsiua deus habet liberum arbitriū. Probatur. Deus uult non ex necessitate alia à se. ergo respectu illorum habet liberum arbitrium. probatur consequentia: quia liberum arbitrium est eorum quæ non necessario uel naturali instinctu sunt uolita: qđ manifestatur: & in nobis respectu felicitatis: & in aliis animalibus, respectu eorum quę naturali instinctu appetunt.

a ¶Super Quæstionis decimænonæ & Articulum undecimum.

Titulus in corpore declarabitur, quo ad illum ter Annot.
minum uoluntas signi. ly uero distinguenda, signat non participationem ipsius uoluntatis signi in plures, sed distinctionem ipsius à uoluntate bene placiti, de qua hactenus habitus est fermo. Ita quòd sensus quæstionis est, utrum distinguēda sit uoluntas signi in Deo à uoluntate simpliciter, seu beneplaciti. 116
¶In corpore una con- 1. dist. 45.
clusio responsiua quæ- artic. 4.
& uer-
tur. 23.
distinguitur uoluntas articul. 3
signi à uoluntate sim- Comment.
pliciter. ¶Manifestatur, in Deo signum uoluntatis dicitur uoluntas: ergo uoluntas dicitur in Deo metaphorice: ergo distinguenda est uoluntas signi à uoluntate beneplaciti. Antecedens declaratur authoritate Matthę. 6. consequentia uero prima manifestatur ex proportionalitate signi alicuius passionis & signi uoluntatis: ut patet in ira & punitione &c. secunda autem consequentia manifestatur ex differentia inter iram & uoluntatem: in hoc quòd illa inuenitur etiam proprie in Deo, & ex terminis: quia uoluntas signi nihil aliud est q̄ uoluntas metaphorice dicta: uoluntas uero bene placiti, est uoluntas proprie dicta. Vnde patet quòd distinctio uoluntatis diuinæ in uoluntatem beneplaciti & signi non est distinctio rei, sed uocis in suas significationes.

a ¶Super Quæstionis decimæ nonæ Articulum duodecimum.

Titulus in primo argumento ex- Annot.
planatur, dum ex plicantur ipsa quinque signa in hoc uersu contenta. Precipit, ac prohibet, permittit, consulit, mplet,

¶In eos

Cõment. ¶In corpore unica est cõclusio respõsiua affirmatiue. Ista quinq; signa cõuenie ter ponũtur circa diuinã uoluntatẽ. ℣ Manifestat primo ex parte uolẽtis, ex eo q̃ his q̃nq; modis declaramus nos aliqd uelle. Secũdo ex gte uoliti, ex eo q̃ di stinguũt penes præsens uel futurũ malũ & bonũ, necessariũ & superabũdãs, ; in terseritũrq; q̃ ita sit de facto. f. q̃ hæc q̃nq; dicanẽ diuinæ uolũtates authoritate Matth. 6. & Augustini.

a ¶Super Quæstionis uigesimæ Articulum primum.

Annot. Titulus clarus est, q̃rit enim de inesse formaliter. Iã enim manifestũ est omnia in deo esse uirtualiter.

Cõmẽt. ¶In corpe unica est cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiue. In deo est amor, ℣ Probat. motus uolũtatis & cuiuslibet appetitiuę uirtutis tẽdit ꝑ bonũ ꝑ se, in malũ aũt ꝑ aliud: ergo primo uolũtatis mot⁹ & cuiuslibet appetitiuæ uirtutis est ꝑ bonũ in cõi: ergo primus actus uolũtatis & appetitus est amor: ergo in quocũq; est uolũtas uel appetit⁹ oportet esse amorẽ: ergo in deo necesse est ponere amorẽ. Aũs de claratẽ. q̃a malũ nõ cadit sub appetitu: nisi in ꝗtum apponit bonũ. ℣ Cõsequẽtia uero prima quo ad primã partẽ. f. q̃ primus actus tẽdat in bonũ. Probatur ex eo q̃ id q̃ est per se, prius est eo q̃ est ꝑ aliud. Quo ad secũdã uero. f. in cõi, quia communius naturaliter est prius: cuius signũ ad, p positũ est, q̃ intellectus prius respicit uerũ cõe q̃ uera particularia. ℣ Scita aũt cõsequẽtia ꝓbat ex differẽtia obiẽti amoris ad obiectã aliorũ actuũ uolũtatis & appetitus: q̃a amor est respectu bonĩ cõi: desideriũ aũt spes & delectatio respectu boni spãlis, puta ꝓtĩs uel futuri. Et cõfirmat ex hoc, q̃ oẽs alii motus appetitiui nascũtur ex amore: quod manifestatur inductiue in actibus desiderii, gaudii, odii, tristitiæ &c.

℣ Tertia aũt cõsequẽtia probat: q̃a remoto primo remouẽtur alia. ℣ Quarta aũt ꝓbatur: q̃a in Deo est uolũtas.

A mot. ¶Circa prædicta duo occurrunt notanda. ℣ Primo, q̃ cum in littera dicitur, q̃ amor respicit bonum in cõi, ly in cõmuni, nõ signi ficat idẽ q̃d uniuersale, sed significat idẽ quod absolute. Amor enim oẽs eit boni absq; alia limitatione, delectatio autem est boni cõuenĩ enti &c. Dixi aũt hoc quia littera usq; ad ultimam consequentiã loquitur tam de amore, qui est in appetitu sensitiuo, quem cõstat nõ attingere bonũ secũdũ sensum uniuersale, hoc absolute. Nec tamen efficaciæ illius probationis, q̃ est cõius natura liter est prius, per hoc aliquid adimitur: quoniam bonum absolute, ad bonum cum certa conditione se habet proportionaliter, ut cõ

prohibens dicitur mouens per accidens, ut dicitur in 8. phy. Et quantum ad hoc dicitur signum permissio. Per alium autem declarat se aliquis aliquid uelle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum uel necessaria inductione, quod fit præcipiendo, quod quis uult: & prohibendo contrariũ, uel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem uelle aliquid: propter hoc ista quinque nominantur interdum nomine uoluntatis diuinæ, tanq̃ signa uoluntatis. Quod enim præceptum, consilium, & ꝓhibitio dicantur Dei uoluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat uoluntas tua sicut in cælo & in terra. Quod aũt permissio uel operatio dicantur Dei uoluntas, patet per Augustũ, qui dicit in enchi. Nihil fit nisi omnipotẽs fieri uelit, uel sinẽdo ut fiat, uel faciendo. Vel potest dici, q̃ permissio & operatio referantur ad præsens. Permissio quidem ad malum, operatio uero ad bonum. Ad futurũ uero prohibitio respectu mali, respectu uero boni necessarij præceptum, respectu uero superabundantis boni cõsiliũ.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ nihil prohibet circa eandẽ rẽ aliquem diuersimode declarare se aliquid uelle. Sicut inuenitur multa nosa idẽ significãta. Vnde nihil ꝓhibet, idẽ subiacere præcepto & cõsilio & operationi, prohibitioni, uel permissioni. ¶Ad secundum dicendum, q̃ sicut Deus potest significari metaphorice uelle id, quod non uult uoluntate propriè accepta, ita potest metaphorice significari uelle id, quod proprie uult. Vnde prohibet de eodem esse uoluntatem beneplaciti, & uoluntatem signi. Sed operatio semper est eadem cum uoluntate beneplaciti, non autem præcepti, uel consilium. Tum quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus uolũtatis, illud autem per alium, ut dictum est.

¶Ad tertium dicendũ, quòd creatura rationalis est domina sui actus. Et iõ circa ipsam specialia quædam signa diuinæ uoluntatis assignantur, inquantum rationalem creaturam Deus ordinat ad agendum uoluntarie & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias nõ habẽt locũ nisi operatio & pmissio.

¶Ad quartũ dicẽdum, q̃nòd omne malum culpæ, licet multipliciter contingat, tamen in hoc conuenit q̃ discordat à uoluntate diuina. Et ideo unum signum respectu malorum assignatur, scilicet prohibitio. Sed diuersimode bona se habẽt ad bonitatem diuinam, quia quædam sunt, sine quibus fruitionem diuinæ bonitatis consequi non possumus, & respectu horum est præceptum: quædam uero sunt, quibus perfectius consequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum q̃ consiliũ est nõ solũ de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis uitandis.

QVAESTIO VIGESIMA DE *Amore dei, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de his, quæ absolute ad uolũtatem Dei pertinent. In parte autem appetitiua inueniũtur in nobis, & passiones animę, ut gaudium, amor, & huiusmodi, & habitus moraliũ uirtutum, ut iustitia, fortitudo, & huiusmodi. Vnde primo cõsiderabimus de amore dei. Secundo de iustitia Dei & misericordia eius.

¶Circa primũ quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum in deo sit amor. ¶Secundo, utrũ amet omnia. ¶Tertio, utrũ magis amet unum quàm aliud. ¶Quarto, utrum meliora magis amet.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum amor sit in Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ amor non sit in deo. Nulla enim passio est in deo. Amor est passio. Ergo amor non est in deo. 12.7. infrà. q. 82. art. 5.

¶Præterea, Amor, ira, tristitia & huiusmodi contra se diuiduntur. Sed tristitia & ira non dicuntur de deo nisi metaphorice. Ergo nec amor. 1m. Et 3. di. 32. art. 1. 2m.

¶Præterea, Dionysius dicit 4. cap. de diui. nomi. Amor est uis unitiua & concretiua. Hoc autem in deo locum habere nõ potest, cum sit simplex. Ergo in deo non est amor. 3m. Et 1. cõtra. c. 89. 90. 91. & 96 Et li. 4. c. 19. col.

¶SED CONTRA est, quod dicitur prima Ioan. 4. Deus charitas est.

CONCLVSIO.

¶Cum in Deo sit uoluntas, in eo amorem ponere fas est, causam & radicem cuiusque motus appetitiuæ uirtutis.

RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere amorem in deo. Primus enim motus uolũtatis, & cuiuslibet appetitiuæ uirtutis est amor. Cum enim actus uoluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ uirtutis tendat in bonum & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius & per se est obiectum uoluntatis & appetitus: malum autem secundario & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus uoluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum his, qui respiciunt malum, ut gaudium, quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est cõmunius naturaliter est prius. Vnde & intellectus per prius habet ordinem ad uerũ commune, quàm ad particularia quædam uera. Sunt autẽ quidam actus uoluntatis & appetitus respicientes bonum sub aliqua speciali conditione: Sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito, desiderium autẽ & spes de bono nõ dum adepto. Amor autem respicit bonum in communi siue sit habitum siue non habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus uoluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui præsupponunt amorem, quasi primam radicem. Nullus enim desiderat aliquid nisi bonum amatum: nec; aliqs gaudet nisi de bono amato. Odium etiam non est nisi de eo qd contrariatur rei amatæ. Et similiter tristitia & cętera huiusmodi, manifestum est in amorem referri sicut in primũ principiũ. Vnde in quocunque est uoluntas uel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo remouentur alia. Ostensum est autem [c] in Deo esse uoluntatem. Vnde necesse est in eo ponere amorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ uis cognitiua non moueat nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio uniuersalis mouet mediante ratione particulari, ut dicitur in tertia de anima, ita appetitus intellectiuus, qui dicitur uoluntas, mouet in nobis mediãte appetitu sensitiuo. Vnde proximum motiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actum appetitus sensitiui concomitatur aliqua transmutatio corporis, & maxime circa cor, quod est primum principium motus in animali. Sic igitur actus appetitus sensitiui inquantum habẽt transmutationem corporalem annexam passiones dicuntur, non autem actus uoluntatis. Amor igitur & gaudium & delectatio secundum quod significant appetitus sensitiui, passiões sunt [c], non autem secundum q̃ significant actus appetitus intellectui. Et sic ponuntur in Deo. Vnde dicit philosophus in 7. & ethic. q̃ Deus una & simplici operatione gaudet. Et eadẽ ratione sine passione amat. b 102

¶Ad secundum dicendum, quòd in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi mæteriale, scilicet corporalem transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira (ut dicitur in primo de anima) materiale est accẽssio sanguinis circa cor, uel aliquid huiusmodi, formale uero appetitus uindictæ. Sed rursus ex parte eius, quod est formale in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio. Sicut in desiderio, quod est boni non habiti, & in tristitia, quæ est mali habiti. Et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam uero nullam imperfectionem designant, ut amor & gaudium. Cum igitur nihil horum deo conueniat secundum illud, quod est materiale in eis (ut dictũ est [e]) illa, q̃ imperfectionem important, etiam formaliter deo conuenire non possunt, nisi metaphorice propter similitudinem effectus, ut supra dictũ est [e]. Quæ autẽ imperfectionẽ nõ important de deo propriè dicuntur, ut amor & gaudium, tamen sine passione ut dictum e ste. a b c 114 o b 115 a o

¶Ad ter

¶Ad tertium dicendum, quòd actus amoris semper tendit in duo, scilicet in bonũ, quod quis uult alicui, & in eum, cui uult bonũ. Hoc enim est proprie amare aliquem uelle ei bonũ. Vnde in eo, q̃ aliquis amat se, uult bonũ sibi. Et sic illud bonũ quæritur sibi unire inquantũ potest. Et prõ tanto dicitur uis unitiua etiam in deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod uult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suã essentiam bonus, ut suprà ostensum est [e]. In hoc uero quòd aliquis amat alium, uult bonum illi. Et sic utitur eo tanquam ipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor uis concretiua, quia alium aggregat sibi habens sed eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus est uis concretiua absq; compositione, quæ sit in deo, inquantum aliis bona uult. 33

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum deus omnia amet.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd deus non omnia amet. Quia secundum Dion. 4. capi. de diu. nom. amor amantem extra se ponit, & est quodammodo in amatum transfert. Incõueniens autem est dicere, quòd deus extra se positus, in alia transferatur. Ergo inconueniens est dicere, quod deus alia à se amet. 218 11. q. 110. ar. 1. co. Et 3. di. 32. ar. 1. 2. & 3. Et 1. cõ. ca. 91. Et li. 3. ca. 150. principi. Et ueri. q. 27. artic. 1. corr. Et aetri. q. 1. art. 7. 2. m. 304

¶Præterea, Amor dei æternus est. Sed ea, quæ sunt alia à deo, nõ sunt ab æterno nisi in deo. Ergo deus non amat ea nisi in seipso: sed secũdũ q̃ sunt in eo nõ sunt aliud ab eo. Ergo deus non amat alia à seipso.

¶Præterea, Duplex est amor, scilicet concupiscentiæ & amicitiæ. Sed deus creaturas irrationales non amat amore cõcupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiã amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, ut patet per philosophũ in. 8. ethicorum. Ergo Deus non omnia amat.

¶Præterea, In ps. dicitur, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. Nihil autem simul odio habetur & amatur. Ergo deus nõ omnia amat.

¶SED CONTRA est, quod dicitur sapien. 2. Diligis omnia, quæ sunt: & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

CONCLVSIO.

¶Cum omnia existentia sint bona, & à deo, ab illo amari credendum est: sed secus quàm nos, qui à rerum bonitatem ad amorem impellimur, ipse uero citra illam diligit creando & infundendo illis bonitatem.

RESPONDEO dicendum, quòd deus omnia existẽtia amat. Nã omnia existentia in quantum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem suprà [e], quòd voluntas dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quòd intantum habeat aliquid esse, aut quodcumq; bonum, inquantũ est uolitum à deo. Cuilibet igitur existenti, Deus uult aliquod bonum. Vnde, cum amare nil aliud sit, quàm uelle bonum alicui [e], manifestum est, quòd deus omnia quæ sunt, amat. Non tamen eo modo, sicut nos, Quia enim uoluntas nostra non est causa bonitatis rerũ [e], sed ab ea mouetur sic ut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui uolumus, non est causa bonitatis ipsius, sed econuerso bonitas eius uel uera uel ęstimata prouocat amorem, quo ei uolumus & bonum conseruari, q̃d habet, & addi, quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor dei est infundens & creans bonitatem in rebus. 327 118 d 141 50

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ dicitur deo æqualiter diligat omnia. Dicitur enim sap. 6. æqualiter est ei cura de omnibus. Sed prouidentia dei quã habet de rebus est ex amore, quo amat res. Ergo æqualiter amat omnia. 60

¶Præterea, Amor dei est eius essentia. Sed essentia dei magis & minus nõ recipit. Ergo nec amor eius. Non igitur quędam alijs magis amat.

¶Prętergea, Sicut amor dei se extendit ad res creatas, ita & scięctia & uoluntas. Sed deus nõ dicit scire q̃dã magis q̃ alia, nec q̃ magis uelle. Ergo nec magis quędã alijs diligit.

¶SED CONTRA est, qđ dicit Aug. sup Io. Oſa diligit Deus quę fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quæ sunt membra unigeniti sui: & multo magis ipsum unigenitum suum.

CONCLVSIO.

¶Ex parte actus uolitatis Deus æqualiter omnia amat, tum simplici & eodem modo se habente actu uolitatis amet, ex parte uero boni uoliti ab ipso non omnia æqualiter amat, sed uni maius bonum uult quàm alij.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ cum amare sit uelle bonũ alicui, duplici ratione poterit aliquid magis uel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus uolũtatis, qui est magis uel minus intẽsus. Et sic deus non magis quædã alijs amat, quia omnia amat uno & simplici actu uolũtatis [e]: & semper eodẽ modo se habẽte. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis uult amato. Et sic dicimur aliquẽ magis alio amare, cui uolumus maius bonũ: quãuis non magis intensa uolũtate. Et hoc modo necesse est dicere quòd deus quædã alijs magis amat. Cum enim amor dei sit causa bonitatis rerum, (ut dictũ est [e]) non esset aliquid alio melius, si deus non uellet uni maius bonũ q̃ alteri. 40 50

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ dicitur deo æqualiter esse cura de omnibus, non quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex equali sapientia & bonitate omnia administrat.

¶Ad secundum dicendũ, q̃ ratio illa procedit de intentione amoris ex parte actus uolũtatis, qui est diuina essentia. Bonũ aũt qđ Deus creaturæ uult, non est diuina essentia. Vñ nihil prohibet illud intendi uel remitti.

¶Ad tertium dicendum, quòd intelligere & uelle significant solum actus, non autem in sua significatione includunt aliquam obiectã, ex quorum diuersitate posit dici Deus magis uel minus scire aut uelle, sicut circa amorem dictum est [e]. 70

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̃ deus æqualiter diligat omnia. Dicitur enim sap. 6. æqualiter est ei cura de omnibus. Sed prouidentia dei quã habet de rebus est ex amore, quo amat res. Ergo æqualiter amat omnia. 60

¶Præterea, Amor dei est eius essentia. Sed essentia dei magis & minus nõ recipit. Ergo nec amor eius. Non igitur quędam alijs magis amat.

¶Prętergea, Sicut amor dei se extendit ad res creatas, ita & scięctia & uoluntas. Sed deus nõ dicit scire q̃dã magis q̃ alia, nec q̃ magis uelle. Ergo nec magis quędã alijs diligit.

¶SED CONTRA est, qđ dicit Aug. sup Io. Oſa diligit Deus quę fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quæ sunt membra unigeniti sui: & multo magis ipsum unigenitum suum.

CONCLVSIO.

¶Ex parte actus uolitatis Deus æqualiter omnia amat, tum simplici & eodem modo se habente actu uolitatis amet, ex parte uero boni uoliti ab ipso non omnia æqualiter amat, sed uni maius bonum uult quàm alij.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ cum amare sit uelle bonũ alicui, duplici ratione poterit aliquid magis uel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus uolũtatis, qui est magis uel minus intẽsus. Et sic deus non magis quædã alijs amat, quia omnia amat uno & simplici actu uolũtatis [e]: & semper eodẽ modo se habẽte. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis uult amato. Et sic dicimur aliquẽ magis alio amare, cui uolumus maius bonũ: quãuis non magis intensa uolũtate. Et hoc modo necesse est dicere quòd deus quædã alijs magis amat. Cum enim amor dei sit causa bonitatis rerum, (ut dictũ est [e]) non esset aliquid alio melius, si deus non uellet uni maius bonũ q̃ alteri. 40 50

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ dicitur deo æqualiter esse cura de omnibus, non quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex equali sapientia & bonitate omnia administrat. 60

¶Ad secundum dicendũ, q̃ ratio illa procedit de intentione amoris ex parte actus uolũtatis, qui est diuina essentia. Bonũ aũt qđ Deus creaturæ uult, non est diuina essentia. Vñ nihil prohibet illud intendi uel remitti.

¶Ad tertium dicendum, quòd intelligere & uelle significant solum actus, non autem in sua significatione includunt aliquam obiectã, ex quorum diuersitate posit dici Deus magis uel minus scire aut uelle, sicut circa amorem dictum est [e]. 70

ARTICVLVS IIII.

a ¶*An Deus semper magis diligat meliora.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̃ Deus non semper magis diligat meliora. Manifestum est enim quòd Christus est melior toro genere humano cũ sit deus & homo. Sed Deus magis dilexit genus humanũ q̃ xp̃m: q̃a dicit Ro. 8. Proprio filio suo nõ pepercit, sed ꝓ nobis omnibus tradidit illũ. Ergo Deus nõ semper

mune ad proprium, seu ut communius ad minus cõmune. ℣ Secũdo q̃ cũ in littera dicitur, q̃ amor est primus actus uolũtatis & appetitus, nomine appetitus intelligit totam latitudinem appetitiuæ uirtutis in qualibet natura, & nõ qualibet potentiã appetitiuam. Et per hoc excluditur instantia de primo actu intellectibili. Licet enim primus eius actus nõ sit amor, sed spes: primus tñ actus totius appetitus sensitiui distincti in cõcupiscibilẽ & irascibilẽ est amor.

a ¶Super Quæstionis uigesimæ Articulum secundum.

Titulus est clarus. Cõment. ¶In corpe unica est cõclusio. Deus amat oſa existentia, nõ tñ eo mõ sicut nos. Hæc cõclusio quo ad primã pte sic ꝓbat. Oſa existẽtia inquantũ sunt, bona sunt: & sic q̃ hoc hñt inquãtũ sunt uolita à deo: ergo cuilibet existẽti deus uult aliq̃d bonũ: ergo deus Et q̃ oſa q̃ sunt, amat. Aũs tra. Et quo ad primã pte ꝓbatur ꝗa ipm esse & ꝗlibet rei ꝑfectio bonitas q̃dã est, quo ad secũdã partem manifestatur conclusio, q̃a omnia mori à bonitate rei amatæ, deus aũt amat creãdo & infundendo bonitatem quam amat. 119 2. dist. 26. ar. 1. 2m 19. a. 5. q. 1. & dist. 21. art. 4. Et 1. cõ tra. c. col. 2. & 3.

a ¶Super Quæstionis uigesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus est. Cõment. ¶In corpore duo facit. ℣ Primo distinguit q̃ inæqualiter amare contingit dupliciter: & probat distinctionem ex eo, q̃ amare est uelle bonũ alicui. ℣ Secũdo respõdet quæsito duabus cõclusionibus iuxta prędicta membra distinctionis. ℣ Prima conclusio est, deus ex parte actus amandi omnia æqualiter amat. probatur, amat uno simplici & semper eodem modo se habente actu uolũtatis: ergo æqualiter. Secũda conclusio est, deus ex parte boni uoliti amato, quædam amat magis aliis, probatur. si deus nõ uellet uni maius bonũ q̃ alteri nõ esset aliquid alio melius. hoc est manifeste falsum: ergo cõsequentia probatur: q̃a amor dei est causa bonitatis rerum. 129 130 3. dist. 32. ius bonũ. ergo ex hoc arti. 5. q. 1. 2. 3. & aliqua sunt meliora q̃ 4. & di. deus magis bonũ uult. ergo meliora pl⁹ amat. ¶In rñsione ad quintũ 31. q. 2. dubiũ ingerũt uerba in calce posita. f. q̃ pctr

a ¶Super Quæstionis uigesimæ Articulum quartum.

Titulus clarus est. Cõment. In corpore una cõclusio rñsiua ꝗsito affirmatiue. Deus magis diligit meliora. probatur. Voluntas dei est causa bonitatis in rebus: ergo deum magis diligere aliqd nihil aliud est q̃ uelle illi ma- dist. 32. ius bonũ. ergo ex hoc arti. 5. q. aliqua sunt meliora q̃ 1. 2. 3. & deus magis bonũ uult. 4. & di. ergo meliora pl⁹ amat. 31. q. 2. ¶In rñsione ad quintũ dubiũ ingerũt uerba in ar. 3. q. 3. calce posita. f. q̃ pctr

prædestinatus secundū aliquod tempus nō est nec bonus neque malus. Videtur enim sentētia hæc & falsa & contra authoris doctrinā: quoniam tam angelus quām homo secundum ipsum fuit creat⁹ ī gratia: & glibet homo cōtrahit peccatum originale. Et dato quòd non essent creati in grat iau no tantum instanti, & non per aliquod temp⁹ fuissent neque boni ne q̄ mali: omnino igitur apparēt hæc uerba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur.

¶ Primo quòd hæc uerba sunt uera de possibili: quicquid sit de facto & nomine temporis intelligitur omnis mensura durationis etiam instantanea. Tam' angelus enim quām homo quandoque. s. in primo instanti potuit esse neque bonus neque malus nō formaliter.

¶ Secundo quòd uerificantur de bonitate & malitia morali persona. li. per proprium actū. infans enim quamuis sit malus peccato naturæ, ex proprio tamen opere neque, bonus neque malus est.

¶ Tertio q̄ ista sunt simpliciter uera & absolute intelligenda absque restrictione aliquat & licet peccator prædestinatus postquā habuit esse, semper fuerit bonus aut malus: quādoque tamen. s. per infinitū tempus quo non fuit neque bonus neq̄ malus fuit.

¶ Et hæc expositio magis formalis est & propositio consona, & absque quæstiōe. Intendit enim litera docere non esse mirum peccatorē prædestinatū, esse pro aliquo tempore peiorē & minus amatum, ex eo quòd pro aliquo tēpore non erat aliquo modo amatus, quando scilicet non erat: quoniam tunc neque bonus neque malus erat ulliter loquendo de bono & malo: utpater.

a ¶ Super quæstionis 19gesimæ primæ Articulum primum.

Annot. Titulus ut iam patet ex dictis quæritur, utrum iustitia sit formaliter in deo.

Cōment. ¶ In corpore duo facit.

¶ Primo enim distinguit iustitiam in duas species. s. commutatiuam, & distributiuam.

¶ Secundo respondet quæsito duabus cōclusionibus, iuxta numerū specierum iustitiæ.

¶ Prima cōclusio est negatiua, ideo nō est iniustitia cōmutatiua. probatur authoritate apostoli, quis prior &c.

¶ Secunda est affirmatiua, in Deo est iustitia distributiua. & probatur. Iustitia distributiua est, secundū quam datur unicuiq; secundū suam dignitatem. ergo ordo uniuersi demen-

magis diligit meliora.

¶ Præterea, Angelus est melior homine, Vnde in psal. dicitur de homine, Minuisti eum paulominus ab angelis. Sed deus plus dilexit hominem quàm angelum. Dicitur enim Heb. 2. Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahę apprehendit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ Præterea, Petrus fuit melior Ioanne: quia plus Christum diligebat. Vnde dominus ici ens hoc esse uerum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioannis diligis me plus his? Sed tamen Christus plus dilexit Ioannem q̄ Petrum. Vt enim dicit Aug. super illud Io. 20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Io. à ceteris discipulis discernitur. non quòd solum eum, sed quòd plus eū ceteris diligebat. Non ergo semper magis diligit meliora.

¶ Præterea, Melior est innocens pœnitente, cum pœnitētia sit secunda tabula post naufragium, ut dicit Hiero. Sed deus plus diligit pœnitentem quàm innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur enim Luc. 15. Dico uobis, quòd maius gaudium erit in cęlo super uno peccatore pœnitētiam agēte, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent. Ergo deus non semper magis diligit meliorem.

¶ Præterea, Melior est iustus prę̄citus quàm peccator prædestinatus. Sed de⁹ plus diligit peccatorem prædestinatum, quia uult ei maius bonū. s. uitam ęternam. Ergo deus non semper magis diligit meliora.

¶ SED CONTRA unumquodque diligit sibi simile, ut patet per illud, quod habetur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile. Sed intantum aliquid est melius, inquantum est deo similius. Ergo meliora magis diliguntur à deo.

CONCLVSIO.

¶ Cum ex eo aliqua alijs meliora sint, quòd eis maius bonum Deus uult, ipsum meliora diligere dicendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere secundū prędicta, q̄ deus magis diligat meliora. Dictum est enim [c], quòd Deum diligere magis aliquid nihil aliud est q̄ ei maius bonum uelle. Voluntas enim dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, q̄ deus eis maius bonum uult. Vnde sequitur q̄ meliora plus amet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ deus Christum diligit, non solū plus q̄ totū humanū genus, sed etiam magis quàm totam uniuersitatem creaturarum: quia. s. ei maius bonum uoluit, quia dedit ei nomē quod est super omne nomen, ut uerus deus esset. Nec eius excellentię deperiit ex hoc, q̄ Deus dedit eum in mortē pro salute humani generis: quinimo ex hoc fact⁹ est uictor gloriosus. Factus enim est principatus super humerum eius, ut dicitur Esa. 9.

¶ Ad secundum dicendum, quòd uaturam humanam assumptam à Dei uerbo in persona Christi (secundum prędicta [e]) Deus plus amat quàm omnes angelos: & melior est maxime ratione unionis. Sed loquēdo de humana natura communiter, eam angelicę comparando secundum ordinē ad gratiam & gloriā, equalitas inuenitur: cū eadē sit mēsura hominis & angeli, ut dicitur ap. xx. ita tamē q̄ quidam angeli quibusdā hominibus, & quidā homines quibusdā angelis quātū ad hoc potiores inuēiuntur. Sed q̄tū ad cōditionē naturę angelus est melior homīe. Nec ideo naturā hūanā assumpsit de⁹ quia hominem absolute plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bonus paterfamilias aliquid pretiosius dat seruo ęgrotanti, quod non dat filio sano.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hęc dubita-

tio de Petro & Ioanne multipliciter soluitur. Aug. nanq̄ refert hoc ad mysterium dicēs, q̄ uita actiua, quę significatur per Petrū, plus diligit Deū q̄ uita contēplatiua, quę significatur per Ioānē, quia magis sentit prītis uitæ angustias, & æstuantius ab eis liberari desiderat, & ad deum ire. Contemplatiuam uero uitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. Non enim finitur simul cum uita corporis, sicut uita actiua.

¶ Quidam uero dicunt, quòd Petrus plus dilexit Christū in membris. Et sic erā à Christo plus fuit dilectus. Vnde ei ecclesiā commendauit. Ioannes uero plus dilexit Christū in seipso. Et sic etiam plus ab eo fuit dilectus. Vnde ei cōmendauit matrem. Alij uero dicunt, q̄ incertum est quis horum plus Christū dilexerit amore qualitatis: & similiter quem Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriā uitæ æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse quantum ad quandam promptitudinem, uel feruorem. Ioannes uero plus dilectus quantū ad quædam familiaritatis indicia, quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutē & puritatem. Alij uero dicunt, q̄ Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellētius donum charitatis. Ioannem uero plus quantū ad donum intellectus. Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus, fed Ioannes secundum quid. Præsumptuosum tamē uidetur hoc diiudicare, quia, ut dicitur prouerb. 16. Spirituum pōderator est dominus & non alius [e].

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœnitēres & innocentes se habent sicut excedentia & excessa. Nam siue sint innocentes, siue pœnitētes, illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamen paribus innocētia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente quàm de innocente: quia plerunque pœnitentes cautiores, humiliores, & feruētiores resurgunt. Vnde Greg. dicit ibidem, q̄ dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam conuersus fortiter hostem premit, quàm qui nunquam fugit, nec unquā fortiter fecit. Vel alia ratione, quia æquale donum gratiæ plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quàm innocenti, qui nō meruit. Sicut cētū marchæ maius donū est si dentur pauperi, quàm si dētur regi. Ad quintum dicendum, quòd cum uoluntas Dei sit causa bonitatis in rebus, secundū illud tempus pensanda est bonitas eius, qui amatur à deo secūdum quod dandum est ei ex bonitate diuina aliquod bonū. Secūdum ergo illud tempus, quo prædestinato peccatori dādum est ex diuina uoluntate maius bonum, melior est, licet secūdū aliquod aliud tempus sit peior: quia & secūm aliqd tempus non est nec bonus, neque malus.

QVAEST. VIGESIMA PRIMA *de Iusticia & Misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.*

POST cōsiderationē diuini amoris de iustitia & misericordia eius agēdum est. ¶ Et circa hoc quærūtur quatuor. ¶ Primo, utrū in deo sit iustitia. ¶ Secundo, utrum iustitia eius ueritas dici possit. ¶ Tertio utrum in deo sit misericordia. ¶ Quarto utrum in omni opere dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum in deo sit iustitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ in deo nō sit iustitia. Iustitia em̄ cōtra temperātiam diuiditur. Temperantia aūt non est in deo. Ergo nec iustitia.

¶ Præterea, Quicūque facit omnia pro libito suę uoluntatis, nō secundum iustitiam operatur. Sed sicut dicit Apost. ad Ephe. 1. Deus operatur omnia secundum consilium suæ uoluntatis. I. Non ergo ei iustitia debet attribui.

Præter

¶ Præterea, Actus iustitię, est reddere debitum, sed deus nulli est debitor: ergo deo non competit iustitia.

¶ Præterea, Quicquid est in deo, est eius essentia: sed hoc non cōpetit iustitię. dicit enim Boēt. in lib. de heb. quòd bonum essentiam, iustum uero actū respicit. Ergo iustitia nō competit deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in psal. Iustus dominus, & iusticiam dilexit.

CONCLVSIO.

¶ Cū oīa nostra ex Deo sint, nec quisquā quippiā dederit, pro quo sibi à deo retribuatur, iure in ipso iustitia commutatiua non est, sed distributiua, qua singulis quod sibi ad sui complementum spectat, tribuere dicitur, ut inde uniuersi ordo seruetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est species iustitię. Vna, quę cōsistit in mutua datione & acceptione: ut puta quę consistit in emptione & uenditione, & aliis huiusmodi communicationibus, uel cōmutationibus. Et hęc dicitur à philosopho, in 5. Ethic. Iustitia commutatiua, uel directiua cōmutationum, siue communicationum: & hęc non competit deo, quia ut dicit Apost. Roma. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia, quę consistit in distribuendo. & dicitur distributiua iustitia, secundum quod aliquis gubernator, uel dispensator dat unicuique secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familię, uel cuiuscunque multitudinis gubernantę demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernante: ita ordo uniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quàm in rebus uoluntariis, demonstrat dei iustitiam. Vnde dicit Dio. 8. cap. de diuino. Oportet uidere in hoc ueram dei esse iustitiam, quòd omnibus tribuit propria, secundum uniuscuiusque existentium dignitatē: & uniuscuiusq; naturā in ꝓprio saluat ordine & uirtute.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd uirtutum moralium quędam sunt circa passiones: sicut temperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores & audacias: mansuetudo circa iram. Et huiusmodi uirtutes deo attribui non possunt, nisi secundum metaphoram: quia in deo nęque passiones sunt, (ut suprà dictum est [c]) neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi uirtutes, sicut in subiecto, ut dicit philosoph⁹ in quarto ethi. Quędam uera uirtutes morales sunt circa operationes, ut puta circa dationes & sumptus, ut iustitia & liberalitas & magnificentia, quę etiam non sunt in parte sensitiua, sed in uoluntate. Vnde nil prohibet huiusmodi uirtutes in deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles, sed circa actiones deo cōuenientes. Ridiculum est enim secundum uirtutes politicas deum laudare ut dicit philosophus in 10, eth.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum bonum intellectū sit obiectum uoluntatis, impossibile est deum uelle nisi quod ratio suę sapientię habet. Quę quidem est sicut lex iustitię, secundum quam eius uoluntas recta & iusta est. Vnde quod secūdum suā uoluntatem facit, iuste facit, sicut & nos quod secundum legē facimus, iuste facimus. Sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, deus autem sibiipsi est lex.

¶ Ad tertium dicendum, quòd unicuique debetur quod suum est. Dicitur autem esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruus est domini, & non econuerso. Nam liberum est, qđ sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentię uel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est autem duplex ordo cōsiderādus in rebus. Vnus, quo aliquid creatū ordinatur ad aliud creatū. Sicut partes ordinātur ad totū, & accidētia ad substātias, & unaqueque res ad suū finem. Alius ordo quo omnia creata ordinantur in deum. Sic igitur & debitū attendi pōt dupliciter in operatiōe diuina. Aut secūdū q̄ aliquid debetur deo. Aut secūdū q̄ aliquid debetur rei creatę. Et utroq; modo deus debitū reddit. Debitū enim est deo, ut impleatur in rebus id, quod eius sapiētia & uolūtas habet, & q̄ suā bonitatē manifestat. Et secūdū hoc iustitia dei respicit decentia ipsius, secūdū quā reddit sibi q̄ sibi debet. Debitū ēt est alicui rei creatę, q̄ habeat id, qđ ad ipsam ordinat⁹. Sicut homini q̄ habeat manus, & quòd er alia animalia serutāt. Et sic etiā deus opatur iustitiā, quādo dat unicuiq; qđ ei debetur secūdū rōnē suę naturę & cōditionis. Sed hoc debitum depēdet ex primo: quia hoc unicuiq; debetur, qđ est ordinatū ad ipsum secūdū ordinē diuinę sapiētię. Et licet de⁹ hoc mō debitū alicui det, nō tū ipse est debitor, quia ipse ad alia nō ordinat, sed potius alia in ipsum. Et ideo iustitia quādoq; dicitur in deo cōdecentia suę bonitatis: quādoq; uero retributio, p̄ meritis. Et utrūq; modū tāgit Anselmus dicēs: Cū punis malos, iustū est: quia illorū meritis cōuenit. Cū uero parcis malis, iustū est: quia bonitati tuę cōdecēs est.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ licet iustitia respiciat actū, non tamē ꝓ hoc excluditur quin sit essentia dei: quia etiā id, quod est de essentia rei, potest esse principium actionis. Sed bonum non semper respicit actum, quia aliquid dicitur esse bonum non solum secundum quod agit, sed etiam secundum quod in sua essentia perfectū est. Et propter hoc ibidē dicit, q̄ bonū cōparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum iustitia dei sit ueritas.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, q̄ iustitia dei nō sit ueritas. Iustitia enim est in uolūtate. Esten rectitudo uolūtatis, ut dicit Ansel. ueritas aūt est in intellectu secūdum philosophū in 6. meta. & in 6. ethi. Ergo iustitia non pertinet ad ueritatem.

¶ Præterea, Veritas sēcm philosophum in 4. ethi. est quædam alia uirtus à iustitia. Non ergo ueritas pertinet ad rationem iustitiæ.

¶ SED CONTRA est, q̄ in psal. dicitur, Misericordia & ueritas obuiauerūt sibi. Et ponitur ibi ueritas pro iustitia.

CONCLVSIO.

¶ Iustitia in Deo reperta cōuenienter ueritas nominatur, secūdum quam res intellectui conformantur.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ ueritas cō sistit in adęquatione intellectus, & rei, sicut suprà dictum est [c]. Intellectus aūt, qui est cā rei, cōparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Econuerso aūt est de intellectu qui accipit sciētiā à rebus [c]. Quādo igitur res sunt mensura, & regula intellectus, ueritas consistit in hoc quòd intellectus adęquatur rei ut in nobis accidit. Ex eo enim, quòd res est uel non est, opinio nostra & oratio uera uel falsa est. Sed quando intellectus est regula uel mensura rerum, ueritas consistit in hoc, res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere uerum opus quando concordat arti. Sicut autem se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, cui concordāt. Iustitia igitur dei, quæ constituit ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius [c]: conuenienter ueritas nominatur. Et sic etiā dicitur in nobis ueritas iustitiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione uel intellectu. Sed quātum ad impetum, quo opera regulantur secundum legem est in uoluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ueritas illa, de qua loquitur philosophus ibi, est quædam uirtus, per quam aliquis demonstrat se talem in dictis uel factis qualis est [c]. Et sic consistit in cōformitate effectus adcām & regulā, sicut de ueritate iustitiæ dictū est [c].

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum misericordia competat deo.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd misericordia deo non competat. Misericordia em̄ est species tristitię, ut dicit Damasce. Sed tristitia non est in deo. Ergo nec misericordia.

¶ Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus non pōt prętermittere id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Thi. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest. Negare autem seipsum, ut dicit glo. ibidem, si dicta sua negaret. Ergo misericordia Deo nō cōpetit.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in ps. Miserator & misericors dominus.

CONCLVSIO.

¶ Cū de aliorum miseria tristari minime Deo cōueniat, sed magis eā repellere, misericordiam nō secūdū passionis affectū, sed effectū maxime ei cōuenire dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd misericordia est Deo maxime attribuenda, tamē secundū effectum non secundū passionis affectum [c], ad cuius euidentiam considerandū est, q̄ misericors dicitur aliquis, quasi habēs miserū cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius per tristiciā, ac si esset eius, ppria miseria. Et ex hoc sequtur q̄ op̄etur ad depellēdam miseriā alterius, sicut miseriā propriā.

contra Gen. in c. 28. & 29. & melius hæc intelliges, uidens quòd hoc potius est iustum concedentiæ in ordine ad deum, quàm simpliciter iustum. 132 4. di. 4. q. 1. ar. 1. ad 2.

a ¶ Super Quæstionis 19gesimæ primæ Articulum secundum.

Titulus ex dictis est clarus.

¶ In corpore una conclusio respōdens quæsito affirmative. Iustitia dei cōuenienter ueritas nōatur. ¶ Probatur: ueritas intellectus regulātis, & mensuratis res, consistit in adæquatione rerum ad intellectū: iustitia aūt consistit in cōformitate operum ad legē, cui concordat. ergo iustitia dei cōuenienter ueritas nominatur. Antecedens pro prima parte probatur ex conuenientia, & differēria ueritatis in intellectu accipiēte à rebus, & causante res. Conuenientia quidem, quia ueritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, qa in intellectu causato est adæquatio intellect⁹ ad res: in causante aūt est adæquatio rerū ad intellectū, ꝑ fectū dicta uero parte: qa sicut se hñt artificiata ad artē, ita se hñt opa iusta ad legē. cōsequētia aūt patet ex usu. 133 comēt. 1. c. quæst. 1. ar. 2. & 3. 2. c. ar. 2. 3. & 4. dist. 46. q. 1. ar. 1. con. cap. 91. final. & psal. 24. col. 6.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæstio. Secundo clarificat responsionem. Cōclusio ītitua est, misericordia est maxime in Deo nō secūdū passionis affectū, sed secūdū effectū. Probat. tristari de miseria aliena nō cōuenit deo, sed repellere eā, hoc maxime cōuenit. ergo misericordia nō quātū ad affectū, sed quātū ad effectū maxime Deo cōuenit. Antecedens ex planatur, quo ad 1y miseria, ut scilicet sonet defectum quemcūque, & probatur quo ad secundam partem sic. defectus non tollūtur nisi per alicuius bonitatis perfectionem: ergo hoc maxime pertinet ad Deum, quia ipse est prima bonitatis origo. Consequentia autem probatur: quia affectus misericordiæ est tristitia, affectꝰ uero est depulsio alienæ miseriæ. Clarificatio aūt cōsistit in differēti habitudine diffe-

fæ

se à Deo perfectionis ad eius bonitatem, iustitiam, liberalitatẽ, & misericordiam: & satis clare est in litera.

a ¶Super Quæstionis uigesimæprimæ Articulum quartum.

34 Tulus est clarus.

Cõment.

¶In corpore unica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, scilicet in quolibet opere Dei misericordiam & iustitiam oportet inueniri.

32 ¶Circa quam tria facit. Primo misericordiæ nomen extẽdit, extendendo nomen miseriæ ad omnem defectũ:

216 & rationem extẽsionis

231 assignat: quia cum miseria opponatur felici-

218 tati in sola rationali creatura, quæ felicitatis est capax, miseria proprie inuenirit potest.

P Secundo probat conclusionem quo ad iustitiam sic: debitum ex diuina iustitia cõtingit dupliciter, scilicet Deo uel creaturæ: & neutrũ potest in aliquo opere Dei prætermitti: ergo in omni opere Dei oportet esse iustitiã. Antecedens quo ad primam partem habetur ex dictis in primo articulo ad tertium: quoad secundam uero manifestatur, quia non potest facere deus aliquid, qđ non congruat sapientiæ & bonitati ipsius: & similiter quicquid in rebus creatis facit, conuenienti ordine & proportione disponit.

¶Aduerte hic, quòd illa propositio in litera

34 posita, neutrum potest

4.d.46 in aliquo opere Dei

q.2. art. prætermitti, non est in

2.q.2. tenta ab authore, put

Et 2.con sonat, quoniam in opere creationis proprie

tra. ca. nulla potest inueniri

28. & ratio debiti respectu

uer.q. 28 alicuius creaturæ, sed

ar. 1.8m solum respectu sapien-

& po.q. tiæ & uoluntatis diui-

5.art.4. næ, ut in responsione ad quartum hic habetur

6m. Et post. tanda quo ad opera

24. co.6. prouidentiæ & guber-

et ad 10 nationis, ad quod in-

es.col.4. stituendum cum illa manifestatur in litera, notanter dicitur: quicquid in rebus creatis facit Deus, quasi diceret, quod quicquid facit, facit creatione supposita.

¶Probatur deinde cõclusio quo ad misericordiam sic, opus di-

328 uinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur: ergo in quolibet, opere Dei apparet misericordia, quantum ad primam eius radicem. Antecedens probatur: quia reducitur debitum in aliquid ex fola diuina bonitate collatum, quod probatur: quia aliter procederetur in infinitũ & declaratur exemplari-

bus, & hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius nõ competit deo, sed repellere miseriam alterius hoc maxime ei competit, ut per miseriam quemcunque defectum intelligamus. Defectus autem nõ tolluntur, nisi per alicuius bonitatis perfectionem. Prima autẽ origo bonitatis deus est, ut suprà ostensum est[c]. Sed considerandum est quòd elargiri perfectiones rebus pertinet quidem & ad bonitatem diuinam & ad iustitiam, & ad liberalitatem & misericordiam: tamen secundum aliam & aliã rationem. Communicatio enim perfectionum absolute considerata pertinet ad bonitatem, ut suprà ostensum est[c]. Sed inquantũ perfectiones rebus à deo dantur secundum earum proportionẽ, pertinet ad iustitiam, ut dictum est suprà[c]. Inquantum uero non attribuit rebus perfectiones propter utilitatem suam, sed solum propter suam bonitatem[c], pertinet ad liberalitatem. In quantum uero perfectiones datę rebus à deo omnẽ defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

¶AD PRIMVM igitur dicendum, quòd obiectio illa procedit de misericordia quantum ad passionis affectum.

¶Ad secundum dicendum, quòd deus misericorditer agit, nõ quidem contra iustitiam suam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operando, sicut si alicui, cui debentur centũ denarij, aliquis ducentos det de suo, tamen non contra iustitiã facit, sed liberaliter uel misericorditer operatur. Et similiter si aliquis offensam in se commissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. Vnde apostolus remissionem donationem uocat Ephe. 5. Donate inuicẽ sicut & Christus uobis donauit. Ex quo patet quod misericordia non tollit iustitiam, sed est quędam iustitię plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quod misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

a Vtrum in omnibus operibus dei sit misericordia & iustitia.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd nõ in omnibus Dei operibus sit misericordia & iustitia. Quędã enim opera dei attribuuntur misericordię, ut iustificatio impij. Quędã uero iustitię, ut damnatio impiorum. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiã. Non ergo in omni opere dei apparet misericordia & iustitia.

¶Præterea, Apostolus ad Ro. 15. conuersionẽ iudeorum attribuit iustitię & ueritati, conuersionem autem gentium misericordię. Ergo non in quolibet opere dei est iustitia & misericordia.

¶Præterea, Multi iusti in hoc mũdo affliguntur. Hoc autem est iniustum. Nõ ergo in omni opere dei est iustitia & misericordia.

¶Præterea, Iustitię est reddere debitum, misericordię autẽ subleuare miseriam. Et sic tam iustitia qꝑ misericordia aliquid præsupponit in suo ope. Sed creatio nihil præsupponit[c]. Ergo in creatione neque misericordia est, neque iustitia.

¶SED CONTRA est qđ dicitur in Ps. Omnes uię dñi misericordia & ueritas.

CONCLVSIO.

¶Cum in cunctis dei operibus quod sibi & creaturæ debetur nullo prorsus modo à deo prætermitti oporteat, & debitum omne in aliquid ex diuina bonitate collatum reducatur, necesse est in quouis illius operis iustitiam & misericordiam inueniri.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd necesse est qꝑ in quolibet opere dei misericordia & ueritas inueniantur. Si tamen misericordia pro remotione cuiuscunque defectus accipiatur, quãuis non omnis defectus proprie possit dici miseria, sed solum defectus rationalis naturę quã contingit esse infelicem. Nam miseria felicitati opponitur. Huius autem necessitatis ratio est: Quia cũ debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit uel debitum deo, uel debitũ alicui creaturę, neutrũ potest in aliquo opere dei prætermitti. Non enim potest facere aliquid deus, qđ non sit cõueniens sapientię & bonitati ipsius, secundum quem modum dicimus[c] aliquid esse debitum deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitię. Et sic oportet ĩ omni opere dei esse iustitiã. Opus autem diuinę iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ & in eo fundatur. Creaturæ enim nõ debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistens: uel præconsideratum. Et rursus si illud creaturæ debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinę uoluntatis dependeat, quę est ultimus finis. Vt pote si dicamus quòd habere manus debitum est homini propter animã rationalẽ[c]: animam uero rationalem habere ad hoc qꝑ sit homo, hominem uero esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primam radicem eius. Cuius uirtus saluatur in omnibus consequentibus, & etiam uehementius in eis operatur, sicut causa primaria uehementius influit quàm causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quæ alicui creaturæ debentur, Deus ex abundantia suæ bonitatis largius dispensat quàm exigat proportio rei. Minus enim est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ quàm quod diuina bonitas confert, quę omnem proportionem creaturæ excedit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, qꝑ quædam opera attribuuntur iusticiæ, & quædam misericordiæ: quia in quibusdam uehementius apparet iusticia, in quibusdam misericordia. Et tamen in dãnatione reproborum apparet misericordia: non quidem toraliter relaxans, sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impij apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quã tamen ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. ca. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd iustitia & misericordia Dei apparet in cõuersione iudæorũ, & gentiũ. Sed aliqua rõ iustitię apparet in cõuersione iudæorũ, quæ nõ apparet in conuersione gentium, sicut qꝑ saluati sunt propter promissiones patribus factas.

¶Ad tertium dicendum, quòd in hoc etiam quòd iusti puniuntur in hoc mundo apparet iustitia & misericordia, inquantũ per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgãtur & ab effectu terrenorum in deum magis eriguntur, secundum illud Gregor. Mala, quę in hoc mundo nos premunt, ad deũ nos ire cõpellũt.

¶Ad quartum dicendum, qꝑ licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamen aliquid in dei cognitione. Et secundum hoc etiam saluatur ibi ratio iustitiæ inquantum res in esse producitur, secundum qꝑ conuenit diuinæ sapientiæ, & bonitati. Et saluatur quodãmodo ratio misericordię, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVAESTIO VIGESIMASE-
cunda de Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem his, quæ ad uolũtatem absolute pertinent: procedẽdũ est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum & uolũtatem. Huiusmodi autem est prouidentia quidem respectu omnium: prædestinatio uero & reprobatio, quæ ad hæc consequũtur, respectu hominũ specialiter in ordine ad æternam salutem. Nam & post morales uirtutes in scientia morali consideratur de prudentia, ad quam prouidẽtia pertinere uidetur.

¶Circa ꝓuidẽtiã aũt dei q̃runt quatuor, ¶Primo, utrũ deo cõueniat prouidẽtia. ¶Secundo, utrũ omnia diuinæ prouidẽtiæ subsint. ¶Tertio, utrum diuina prouidẽtia immediate sit de oĩbus. ¶Quarto, utrũ ꝓuidẽtia diuina ſponat necessitatẽ rebus ꝓuisis.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum prouidentia Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ prouidentia deo non cõueniat. Prouidẽtia em̃ secũdum Tullium est pars prudẽtiæ. Prudẽtia autẽ (cum sit bene

¶Tertio, quia ex hac probatione uidebatur quòd misericordia cõcurreret ad opera Dei quasi remota causa, ideo declarat, quòd cõcurerit eminẽtius qꝫ iustitia, &hoc dupliciter.

¶Primo, quia causa primaria uehemẽtius influit quàm secũda: & sic uis misericordiæ saluatur, & uehementius operatur in omnibus consequentibus. ¶Secundo ab effectu: quia debita alicui creaturæ largius Deus dispensat, quàm proportio rei exigat: & hoc ex abundantia bonitatis suæ. Patet autem sic esse, quia minus eo qđ de facto diuina bonitas confert, ad conseruandum iustitiæ ordinem sufficeret.

a ¶Super Quæstionis uigesimæsecundæ Articulum primum.

Tulus clarus est.

Cõment.

¶In corpore unica est conclusio respõsiua quæsito af-

219 firmatiue: necesse esse prouidẽtiam in deo. Et probatur: omne bonũ quod est in rebus, est creatũ à deo: ergo bonum ordinis rerũ in finem, & præcipue ultimũ est creatũ à deo: ergo ratio ordinis rerum in finem in mẽte diuina præexistit: ergo in eo est prouidẽtia. Antecedens patet, prima uero consequẽtia probatur: quia in rebus creatis non solũ inuenitur bonitas secũdum subsistan-

c 132 tias rerũ, sed secũdum ordinem earũ in finẽ, & præcipue ultimũ. Secunda aũt probatur: quia deus est causa rerũ per intellectũ. Tertia autẽ probatur, ex ipsa diffinitione prouidẽtiæ: qa est ratio ordinis rerũ in finem: & declarãtur singulę particulæ. Pro-

34 qꝑ sit rõ: qa est princi-

116 palis pars prudẽtiæ. Se-

33 cundo qꝑ sit ordinis in finẽ: quia propriũ prudentię est ordinare rei in finem. Tertio qꝑ sit rerũ

374 ex differẽtia inter pru-

115 *a* dentiã monasticam & œconomicã, uel politicam: qm̃ illa est ratio ordinis, ꝓpriorũ actuũ ad finẽ uitæ suę, ista ue-

2.d.19.q. ro est ratio ordinis sub-

2.art 1.ad iectorũ sibi in finẽ eorũ,

3.contra ut patet Matth. 24. Ex hac em̃ distinctione se-

77 quit, qꝑ prouidẽtia diui-

233 na nõ est pars prudentiæ monasticæ: qm̃ ista impossibilis est deo: qa nihil habet ordinabile in finẽ, sed est pars prudẽtiæ quasi politicę, imo monarchicæ: & consequenter oportet qꝑ sit ordinãs res ipsi subiectas in suos fines. Et cõfirmatur hæc definitio authoritate Boe &c. & est differẽtia inter prouidentiam & dispositionem.

¶Quomodo prouidentia sit ratio ordinis rerum in finem.

Quæstio. ¶Circa diffinitionem prouidẽtię dubiũ diffi cile occurrit, an quũ dicitur ordinis rerũ in finem, intelligaẽ, & ipse ordo in finẽ, & peruentio ad finẽ: & an ordo tm̃. Est aũt ratio dubitandi: quia expresse in quæstionibus de veritate. q. 6. artic. 1. dicitur ꝙ prouidentia diuina est ratio ordinis in finẽ & nõ euentus. i. cõsecutionis ipsius finis: in sequẽtibus aũt pluries habetur in oppositũ, & in sequẽti artic. In respõsiõe ad primũ: & in articul. 4. apertissime: & in artic. 6. sequentis quæstionis: ita ut non sit locus inficiatiõi. Ad hoc breuiter iudicio meo dicẽdum est, quòd author mutauit sententiam in melius: & id de mẽte sua tenẽdũ est ꝙ hinc & ex tertio con

a tra gen. ca. 94. habetur; 237 scilicet ꝙ prouidentia

505 est ratio ordinis in finẽ quo ad utrumque, scilicet ordinationis, & cõsecutionis. Et hoc ra-

tione consiliatiua secũdum philosophũ in 6. ethi.) deo competere nõ potest: qui nullum dubium habet, unde eum consiliari oporteat. Ergo prouidentia deo non competit.

¶Præterea, Quicquid est in deo, est æternũ. Sed prouidẽtia non est aliquid æternũ. est enim circa existẽtia, quæ nõ sunt æterna secundũ Dam. Ergo prouidẽtia nõ est in deo.

¶Præterea, Nullũ cõpositum est in deo. Sed prouidẽtia uidetur esse aliquid compositũ: quia includit in se uoluntatem & intellectum. Ergo prouidentia non est in deo.

¶SED CONTRA est, quod dicitur sapien. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia.

CONCLVSIO.

¶Cum in mente diuina præexistant omnia uera rationes prout in finem, & præcipue ultimum ordinantur, in eo prouidentiam esse necesse est: quæ est ratio ordinis rerum in finem.

¶RESONDEO dicẽdum, qꝑ necesse est ponere prouidẽtiam in deo. Omne em̃ bonum, quod est in rebus, à deo creatũ est, ut suprà ostensum est[c]. In rebus autem inuenitur bonũ non solum quantũ ad substantiam rerum, sed etiam quãtum ad ordinem earum in finẽ, & præcipue in finem ultimũ, qui est bonitas diuina, ut supra habitũ est[c]. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existens à deo creatũ est. Cum autem deus sit causa rerum per suũ intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationẽ in ipso præexistere (ut ex superioribus patet[c]) necesse est quòd ratio ordinis rerũ in finem in mente diuina præexistat. ratio aũt ordinandorum in finem proprie prouidẽtia est. Est enim principalis pars prudentiæ, ad quam aliæ duę partes ordinãtur, scilicet memoria præteritorũ, & intelligẽtia præsentiũ: prout ex preteritis memoratis & præsentibus intellectis cõiectamur de futuris prouidẽdis. Prudentię aũt proprium est secũdum philosophum in sexto ethic. ordinare alia in finẽ, siue respectu suiipsius, sicut dicitur homo prudẽs, qui bene ordinat actus suos ad finẽ uitæ suę: siue respectu aliorũ sibi subiectorũ in familia, uel ciuitate uel regno. secundum quẽ modũ dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudens quẽ constituit dominus super familiã suam. Secũdum quem modũ prudentia, uel prouidẽtia deo cõuenire potest. Nã in ipso deo nihil est in finẽ ordinabile, cũ ipse sit finis ultimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finẽ prouidẽtia in deo nominatur. Vnde Boe 4. de consola. dicit, ꝙ prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe cõstituta, quæ cuncta disponit. Dispositio aũt potest dici tã ratio ordinis rerũ in finem, quàm ratio ordinis partium in toto.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ secundum philosophũ in sexto ethi. Prudẽtia proprie est præceptiua eorũ, de quibus eubulia recte cõsiliatur: & synesis recte iudicat. Vñ licet consiliari nõ competat deo secũdum qꝙ consiliũ est inquisitio de rebus dubijs, tamẽ præcipere de ordinãdis in finẽ, quorum rectam rationẽ habet, cõpetit deo: secũdum illud psal. Præceptum posuit, & nõ præteribit. Et secũdum hoc cõperit deo ratio prudentię, & prouidẽtię. Quãuis etiam dici possit, ꝙ ipsa ratio rerũ agendarum cõsilium in deo dicitur, nõ propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quã consiliantes inquirendo perueniunt. Vnde dicitur ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium uoluntatis suæ.

¶Ad secundũ dicẽdum, ꝙ ad curã duo pertinẽt[c]. scilicet ratio ordinis, quę dicitur prouidentia, & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio. Quorũ primũ est æternum, secundum temporale.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ prouidẽtia est in intellectu, sed præsupponit uolũtatẽ finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi uelit finem. Vnde præsupponit & prudẽtia uirtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonũ, ut dicitur in 6. ethi. Et tamen si prouidẽtia ex æquali respiceret uolũtatem & intellectum diuinum, hoc esset absque detrimento diuinæ simplicitatis, cum uolũtas & intellectus in deo sint idẽ, ut suprà dictum est[c].

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrũ omnia sint subiecta diuinæ prouidẽtiæ

AD SECVNDVM sic proceditur. uidetur, quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentię. Nullum enim prouisum est fortuitum: Si ergo oĩa sunt prouisa à deo, nihil erit fortuitum. Et sic perit casus, & fortuna. Quod est contra communem opinionem.

¶Præterea, Omnis sapiens prouisor excludit defectum, & malũ quantum potest ab his, quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur deus nõ potest ea impedire (& sic non est omnipotens) aut nõ de omnibus curam habet.

¶Præterea, Quę ex necessitate euenũt, prouidẽtiam, seu prudẽtiam non requirunt. Vñ secundũ philosophũ in 6. ethi. Prudẽtia est recta rõ cõtingẽtiũ de quib⁹ est cõsiliũ, & electio. Cũ igitur multa in rebus ex necessitate eueniant, nõ oĩa prouidentiæ subduntur.

¶Præterea, Quicunqꝫ dimittitur sibi, nõ sub est prouidentię alicuius gubernãtis. Sed homines sibiꝫpsis dimittuntur à deo, secundũ illud eccle. 15. Deus ab initio cõstituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Et specialiter mali sẽdm illud, Dimisit illos secundum desideria cordis eorum. Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

¶Præterea, Apostolus 1. Co. 9. dicit, ꝙ nõ est deo cura de bobus. Et eadem ratione de aliꝭs creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur sapien. 8. de diuina sapiẽtia, ꝙ attingit à fine usq; ad finem fortiter & disꝑo. omnia suauiter.

CONCLVSIO.

¶Deus, cũ omnium sit prima causa, omnia etiam in particulari cognoscẽs quæuis subiecta esse diuinæ prouidentiæ non tantum in uniuersali, sed etiam in singulari necessarium est.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ quidã totaliter, ꝓuidentiã negauerũt, sicut Democritus & Epicurei, ponẽtes mũdum factum esse casu[c]. Quidã uero posuerũt incorruptibilia tm̃ prouidẽtię subiacere, corruptibilia uero nõ sẽdm indiuidua, sed secũdum spẽs: sic em̃ incorruptibilia sunt. Ex quorũ persona dicitur Iob 22. ca. Nubes latibulũ eius, & circa cardines cęli perambulat, neq; nostra considerat. A corruptibiliũ aũt generalitate excepit Rabbi Moyses hoẽs propter splendorẽ intellectus, quo participãt. In aliꝭ aũt indiuiduis corruptibilibus aliorũ opinionẽ est secut⁹. sed necesse est dicere oĩa diuinę prouidẽtię subiacere, non in uniuersali tm̃, sed etiam in singulari. Quod sic patet. Cum enim omne agẽs agat propter finẽ, tãtum se extendit ordinatio effectuũ in finẽ, quantũ se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cõtingit in operibus alicuius agentis aliquid prouenire nõ ad finem ordinatum, quia effectus ille consequitur ex alia causa præter intẽtionem agentis. Causalitas aũt dei, qui est primum agẽs, se extendit usque ad omnia entia non solũ quantum ad principia speciei, sed etiã quãtum ad indiuidualia principia[c], nõ solum incorruptibilium, sed etiam corruptibilium. Vnde necesse est omnia, quæ habent quocunqꝫ modo esse ordinata esse à deo in finẽ sẽdm illud apostoli ad Ro. 13. Quæ à deo sunt ordinata sunt,

a ¶Super Quæstionis uigesimæsecundæ Articulum secundum. *infrà q. de Articulum secundum.* 103. art 2

b d 11

118

Tulus nulla eget expositione. qui enim dicit omnia nihil excludit.

th. 5. cõ 1.d.39.q. 2. art.2. & 3.cõ. c.164.94 & 121.ct uer. q.5. art.2. & 4.cõ & op. 3.ca. 124 132. & 133. & opusc. 15. & 19.

Cõment.

¶In corpore duo facit. Primo refert tres opiniones circa quęstium. Prima est Democriti & Epicuri: dicẽtium nihil esse subiectum diuinæ prouidẽtiæ. Secunda est Auerrois in 12. metha. commen. 52. & 54. dicentis res incorruptibiles solas subdi diuinæ prouidẽtiæ. Tertia est Rabbi Moysi, dicentis non solũ incorruptibilia, sed etiam singularia, humanæ tamẽ speciei tantum diuinæ subiecta prouidẽtiæ: rationes autẽ ex quibus emanarunt opiniones in litera arguẽdo addu cuntur. Secũdo respondet quæsito secundum ueritatem unica conclusione, quam duplici ter probat. Et ergo cõclusio respõsiua, oĩa diuinæ prouidẽtiæ subiacent, non tantum in uniuersali, sed etiam in singulari, & ꝓbat primo sic. ergo oẽ agens agit propter finem, ergo omnia subiecta causalitati primi agentis sunt etiam subiecta ordinationi eiusdem in finem. ergo omnia quæ habent quodcunqꝫ modo esse sunt ordinata à deo in finem. ergo omnia inquantum habent quomodolibet esse, in tantum diuinæ subiiciuntur prouiden- 258 tiæ. Prima consequentia manifestatur ab opposito: qa scilicet propterea in operibus alicuius agentis aliquid interuenit, non subditum alĩus ordini, quoniam effectus ille non subiicitur causalitati illius causæ, sed ex aliqua alia causa præter intentionẽ ipsius prouenit. Secunda uero consequẽtia probatur ex eo qꝑ causalitas dei extẽdit se usque ad oĩa etiã individualia &c. Et cõfirmatur eius cõsequẽs authoritate apostoli. Tertia aũt consequentia probatur ex ipsa diffinitione ꝓuidentiæ: qa. scilicet ordinis rerum in finem.

¶Circa hãc rationẽ no- *Annot.* ta tria. Primũ est ꝙ prima cõsequẽtia, ꝓpterea 90 est à posteriori, quoniam per se ex uiis antecedentis tenet. cũ em̃ dico, omne agens agit propter finem, causalitatem 227 235

litatem agentis ſignifice, in hoc quod dico, agit. ordinationem uero effectus in finem ſignificat ly propter finē. Cauſalitas ergo amplior nō eſt ordinatione, niſi agat nō propter finē: & proptera optime ſequitur, & ſine alio medio, q̄ ſi actio eſt propter finē, tantum ſe exēdit ordinatio in finē, quātum cauſalitas: quia ly propter, adæquat ly agit. ¶ Secūdum eſt, q̄ cauſalitatis nomen in litera poſ-

115 & ſatis proprie acci- piendū: quoniā non ſu- mitur pro quocunque modo aliquid facere,
86 ſed pro facere aliquid:
85 ſic quod per ipſum ac- tionem ſuam faciat id quod effectus dicitur per ſeipſum: ita q̄ illud
90 uere illi conditionem
87 quæ facta eſt ab illa cāli-
99 tate habetur, in cuius ſi-
207 gnum in litera effectus per accidens alicuius cauſæ, dicitur eſſe per cauſalitatē alterius cāę, & non illius cauſæ, cu-
80 ius dicitur effectus per accidens. ſic aūt intelle- cta cālitas nihil aliud eſt q̄ cauſalitas per ſe. Nec tamē oportuit in litera exprimi ly per ſe: qm̄ in ſermonibus ſcientificis omnia inter pretanda ſunt per ſe. ¶ Tertiū eſt, q̄ quū dici- tur hic, q̄ cauſalitas dei extendit ſe uſq; ad oſa &c. intelligendum eſt prout dictū & expoſi- tum fuit in quæſtione octaua. ſ. per eſſentiā, & porētiā, aliās proceſſus iſte nihil ualeret, ut fa- cile patere poteſt conſi- derāti.

Cōment. ¶ Secūda ratio ad con cluſionem eſt: deus o- mnia cognoſcit etiam in particulari, utpote artifex eorū: ergo neceſſe eſt q̄ omnia ſupponātur ſuo ordini. & probatur ſe- cunda: q̄a artificiata
c 115 ſubduntur ordini artis.

Annot. ¶ Aduerte hic, q̄ nō eſt intentio literæ ponere identitatē artis, & pro- uidētiæ: quoniā earum differētia eſt manifeſta, dum ars reſpicit ipſam ſubſtātiā artificiatorū: prouidētia aūt ordinē in finē, ſed intrīdit pro- portionaliter ſe habere
223 artē, & prouidētiam, & propterea &c. In cuius ſign. m litera in proba tione cōſequētię utitur ly ſicut, quod eſt nota non identitatis, ſed ſimi- litudinis proculdubio proportionalis hic.

Annot. ¶ In reſpōſione ad pri- mum: aduerte q̄ tam fortuitū q̄ caſuale rela tiuū eſt: & ꝓpterea nō oportet q̄ id quod in ſe, & ſimpliciter eſt for tuitum eſſe fortuitum reſpectu omnis agentis. Hæc eſt enim differentia in- ter abſoluta, & reſpectiua, q̄ quando eſt aliquid in ſe ſimpliciter tale ſecundum aliquod prædicatū abſolutū, non deſinit eſſe aut dici tale ex comparatione ad quodcunque: quādo uero aliquid eſt tale in ſe, & ſimpliciter ſecūdum aliquod prædicatū reſpectiuū: nō ſolum non habet tale prædicatum in ordine ad quod- cunque, ſed ad correlatiuum tātum, uerum etiam oppoſitum prædicatū reſpe- ctiuum in ordine tamē ad aliud correlatiuū fortiri poteſt: ut patet de albo, quod quum abſolute ſit alteri albo ſimile, ad nigrū tamen comparatum eſt diſſimile. Sic igitur quia res dicūtur fortuitæ uel caſuales in ordine ad naturā, & inten- tionem creatam, nō incōuenit, q̄ in ordine ad diuinam intēctionem non fortuī- tæ, ſed per ſe intēctæ ſint & dicantur: ita tamē, q̄ ſecudum ſe ſumptæ ſimpliciter caſuales, ſeu fortuitæ, & ſint & dicātur, ea rōne, quia unaquæq; res eſt, & iudica tur ſcīm proprias & ꝓximas cauſas. Et per hoc patet nō cōtradicere doctri nam hāc de prouidentia diuina doctrinæ traditæ in philoſophia naturali, & e. meta. quoniā utrobique res examinatæ iudicaręq; ſunt ſecundum q̄ pendent ex ꝓximis uel ſaltē particularibus cauſis: quales ſunt oēs cauſę creatæ: quarū nec intrīctionibus nec cauſalitatibus ſubeſt modus, quo effectus cauſatur, ſcilicet neceſſario, uel cōtingenter. hoc enim proprium eſt primæ cauſæ, quæ reſpi- cit ens in eo quòd ens.

¶ *Num mala culpæ ſint promiſſa à Deo propter perfectionem uniuerſi, & quomodo.*

Cum ergo nihil aliud ſit dei prouidētia q̄ ratio ordinis rerū in finē, ut dictum eſt, ne- ceſſe eſt omnia in quantum participant eſſe in tātum ſubdi diuinæ prouidētiæ. Similiter etiam ſuprà oſtēſum eſt, q̄ deus omnia co gnoſcit, & uniuerſalia & particularia. Et cū cognitio eius cōparetur ad res ſicut cogni- tio artis ad artificiata (ut ſuprà dictum eſt) neceſſe eſt q̄ omnia ſupponantur ſuo ordi- ni, ſicut oſa artificiata ſubdūtur ordini artis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ aliter eſt de cauſa uniuerſali, & de cauſa particula ri. Ordinē enim cauſæ particularis aliquid poteſt exire, nō autem ordinē cauſę uniuer ſalis. Non eſt ſubducitur aliquid ab ordi- ne cauſæ particularis, niſi per aliquā aliam cauſam particulatē impedītem. Sicut ignū impeditur à cōbuſtione per actionē aquæ. Vnde, cū omnes cauſæ particulares cōclu- dant ſub uniuerſali cauſa: impoſſibile eſt ali quem effectū ordinem cauſæ uniuerſalis ef ſugere. Inquātum igitur aliquis effectus or- dinem alicuius cauſæ particularis effugit, di citur eſſe caſuale, uel fortuitū reſpectu cauſę particularis: ſed reſpectu cauſæ uniuerſalis, à cuius ordine ſubtrahi nō poteſt, dicitur eſ ſe prouiſum. Sicut & cōcurſus duorū ſeruo rum, licet ſit caſualis inquātum ad eos, eſt tamē prouiſus à domino, qui eos ſcīeter fic ad unū locū mittit, ut unus de alio neſciat

¶ Ad ſecūdum dicendum, q̄ aliter de eo eſt, qui habet curā alicuius particularis, & de prouiſore uniuerſali: quia prouiſor particu laris excludit defectū ab eo, cp̄ eius curę ſub ditur quātum pōt: ſed prouiſor uniuerſalis permittit aliquē defectū in aliquo particu lari accidere, ne impediatur bonū totius. Vnde corruptiōes, & defectus in rebus na turalibus dicūtur eſſe cōtra naturā particu larē, ſed tamē ſunt de intētione naturæ uni uerſalis, inquantum defectus unius cedit in bonū alterius, uel etiā totius uniuerſi. Nam corruptio unius eſt ḡnatio alterius, per quā ſpēs cōſeruatur. Cū igitur deus ſit uniuerſa lis, puiſor totius entis, ad ipſius prouidētiā pertinet, ut permittat quoſdā defectus eſſe in aliquibus particularibus rebus, ne impe diatur bonū uniuerſi pfectū. Si em̄ omnia mala impedirētur, multa bona deeſſent uni uerſo, nō enim eſſet uita leonis, ſi non eſſet occiſio animaliū, nec eſſet patiētia martyrū ſi nō eſſet pſecutio tyrānorū. Vñ dicit Aug. in enchi. Deus oſpotens nullo modo ſineret malū aliq̄d eſſe in operibus ſuis, niſi uſq; a deo eſſet oſpotens, & bonus, ut benefacere- ret etiā de malo. Ex duabus aūt rationibus, quas nūc ſolumus, uidētur moti fuiſſe, qui diuinæ prouidētiæ ſubtraxerūt corruptibi-

¶ In reſponſione ad ſecundum dubiū occurrit, quo pacto mala culpæ ſint per- miſſa à deo propter perfectionē uniuerſi. Tū quia ſi deus cooperatus fuiſſet cū gratia ſua, tam angelis, quàm hominibus, qui lapſi ſunt ad perpetuam in bono perſeuerātiam, ut poſſibile fuit: uniuerſum multo melius eſſet, eò quòd nihil ab ordine reſpicīēte diuinam uoluntatem ſecundum ſe, qui eſt ſuprēmus ordo in uniuerſo, defeciſſet: qm̄ in tali defectu malum culpæ conſiſtit, ut ſuprà dictum fuit. Tum quia uirtutes, quæ ex malo culpæ occaſionā tur, ut patiētia martyrum, & pœnitētia &c. non eſſent uniuerſo: quoniā inueniēretur ſecundum præparationē animi. Ad hoc dicitur quòd integritas uniuer ſi maius bonum eſt, q̄ quodcunque particula re bonū creatū, ut pa tet Geñ. primo. exigit autem uniuerſi integri tas uirtutes, & ſi qua ſunt alia ex malo occa ſionaliter prouenīētia, non ſolum in ſtatu im perfecto, ſed in ſtatu perfecto: cōſtat autem perfectum uirtutis ſta tum conſiſtere in actu ſecundo, & non in ha bitu, ut patet primo ethi. & 12. metaph. de- eſſent ergo multæ per fectiones uniuerſo, pu ta iuſtitia punitiua, pa tientia martyrum, & ſimilia, imo quod ma xime pōderādi eſt, de- fectus uniuerſo hoſtia il la diuini ſuppoſiti, quā in cruce obtulit, quod adeo bonum fuit & eſt, ut excedat in bonita te omne malum culpæ non ſolum hominum, ſed dæmonum. Vnde & ipſe ordo in diuiná bonitatem ſecundum ſe, quamuis ex malo culpæ ſit læſus, & tan tum tamē bonitad eun dem ordinem ſpectan tis ex malo culpę deus effecit, ut feliciter actā cum uniuerſo dicere poſſimus: quum deus mala culpæ permiſit: iuxta illud Gregorii, O felix culpa &c. Sub eſt etiam naturalis ratio, cur malum culpæ per miſſum fuerit, ſcilicet ſuauis rerum diſpoſitio potentia nanque pec candi ab uniuerſo ſub trahi non potuit ſine illius maxima iactura, in amiſſione omnium creaturarū intellectua liū: ut alibi patet. actus autem peccati ab hu iuſmodi potentia pro grediens, quāuis pro hiberi, id eſt, non per mitti potuiſſet, ſuauis magis ut ſua ui ſeipſum agat: & quoniam ad prouidentiam diuinam ſpectat diſponere omnia ſuauiter, ſapientiſſime elegit deus permiſſionem malorum culpæ. Nec fallaris cum le gis in litera, mala eſſe de intentione naturæ uniuerſalis: ac perinde mala culpæ eſſe de intentione primi, & uniuerſaliſſimi agentis. Hęc enim non ita ſunt intel ligenda, ut ipſa mala ſint uolita ſeu intēta ſiue per ſe, ſiue per accidēs: qm̄ hoc eſ ſe impoſſibili de malo culpæ ſuprà manifeſtatum eſt: ſed quòd ipſa mala non ſunt nolita ſeu excluſa per intentionem ſeu uolitionem cauſæ primę, & quòd permiſſio malorum culpæ eſt intenta propter integritatem ac perfectionem uniuerſi: & ſecundum permiſſionem hanc tenet ſimilitudo proportionalis in ter intentionem naturæ uniuerſalis reſpectu malorum naturalium, & intentio nem dei glorioſi reſpectu malorum culpæ.

a ¶ Super Queſt. 1. ageſimęſecunde Articu lum tertium.

IN titulo ly immediate, ſignificat negationem mediį prouiſoris ad proui dentiæ diuinæ complementum, & ſenſus eſt, utrum ad actum prouidendi omnibus qui deo conuenit requiratur, aut etiam concurrat aliquis medius prouiſor, ut ſic.

¶ In corpore tria facit. Primo diſtinguit actus prouidētiæ in duo: ſcilicet in or- dinare, & executionē ſtatuti ordinis, & primus proprie dicitur prouidere, ſe- cundus

cundus uero gubernare. Secundo reſpondet quæſito duabus concluſionibus ſuxta hos duos actus. Prima eſt, deus immediate prouidet omnibus quo ad ra tionem ordinis. Secunda uero eſt, deus per aliqua media prouidet quantum ad executionē. Probatur prima, deus habet in intellectu ſuo rationem omniū etiā minorum, & dedit cauſis quas effectibus perfecit uirtutem ad illos effectꝰ pro ducēdos: ergo in ſua ra tione prælhabet ordi nem illorū effectuum in finem: ergo deus per ſeipſum ꝓuidet omni bus quo ad rationē or dinis. Secūda uero pro batur: quia deus guber nat inferiora per ſupe riora, & excluditur ſta tim tacita obiectio cō tra eam: dū dicitur, q̄ gubernare per media conuenit deo nō pro pter defectum uirtutis, &c. ut patet in litera.

Annot. ¶ Attende nouitie, q̄ inter prouidere & gu bernare hoc intereſt, q̄ prouidere eſt operatio immanēs, gubernare ue ro trāſiēs. Et propter ea prouidere non per ſeipſum, ponit imper fectionē in ipſo proui dente, quoniam impor tat ipſum non ſtatuere in mēte ſua totum oīm ordinem in omnē ſinē, ſed partem tātum: gu bernare uero per me dia nō ponit imperfe ctionem in gubernāte, niſi ex alia defectu ꝓ cedat, ſed ponit actiō nem eius tranſeuntem multis q̄ſi inſtrumētis experi: quod nō incō uenire deo patet.

Cōment. ¶ Tertia excluditur ex dictis opinio Plat. ſatis clare, de qua tamen ſi diffuſe uidere cupis quomodo impugnetur, lege tertium cōtra gē. cap. 75. ibi enim adhuc tes etiā, q̄ non eſt inte ctus prædentis, exclu dere medios, puiſores, ut executores diuini ordinis pertingētis uſ que ad minima: hoc em̄ eſſet etiā tollere prudē tiā hūam: ſed excludere medios, puiſores ut, puſ ſores tm̄. i. ita, puiſores q̄ nō executores ꝓfati ordinis, ſed alterius, in diuino actu aliter non comprehenſi. Et ſi uis perſpicere cōcluſiones plenius hic poſitas: lege tertium cōtra gen.

capitul. 94. ubi nunc facta diſtinctio cum eiſdem concluſionibus diffuſius ponitur, & manifeſtatur in principio ſolutionis.

a ¶ Super Queſtionis ageſimęſecunda Arti culum quartum.

Annota. TItulus ex dictis in quæſtione 19. artic. 8. clarus eſt. Eſt enim quæſtio, utrū expoſitione diuini prouidentiæ modo declarato, ſequatur q̄ omnia pro uiſa ſunt neceſſaria.

Cōment. ¶ In corpore duo facit. Primo proponit cōcluſionem reſponſuā, annexa recita tione oppoſitæ opinionis. Secūdo probat concluſionem ipſam. Concluſio eſt, diuina prouidentia imponit neceſſitatem quibuſdam & non omnibus. Pro batur ſic, ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem: ergo ad per fectionem uniuerſi. ergo omnes gradus entium producere: ergo quibuſdam effectibus preparare cauſas neceſſarias, & quibuſdam contingentes: non igi tur ad eam ſpectat omnibus neceſſitatem imponere. prima conſequentia proba tur: quia perfectio uniuerſi eſt principale bonū exiſtēs in ipſo: bonitas enim di uina eſt longe maius bonū, ſed ſeparatum ab uniuerſo, & finis eius ſeparatus ut patet 12. meta. ſecunda autem probatur: quia perfectio uniuerſi nō eſſet, ſi nō omnes eſſendi gradus inueniretur in rebus. tertia uero quia oportet ad hoc ut neceſſario uel contingēter eueniant effectus, cauſas proximas eſſe huiuſmodi. Hīc non opus eſt amplius repetere diſputationē de contingentia, ſufficiunt ſu quidem ſuprādicta etiam huic loco.

Quæſtio. ¶ *Quomodo infallibilitas, diuinæ prouidentiæ, ſtet cum his quæ libere agi mus, & ſi contingentere ueniant.*

¶ In reſponſione ad primum dubitatio occurrit: unde ardua, & forte ab humano intellectu inſolubilis. Ad cuius euidētiam ut melius percipiatur in quo con ſiſtit dubitatio, aduerēdum eſt q̄ aliud eſt à contingenter euenire, & aliud eſt à neceſſario euenire, & aliud eſt à infallibiter, ſeu ineuitabiliter euenire: etiam primum enim quàm ſecundum importat ordinem effectus ad cauſam in actu poſitam. Illud quidem quòd ſua cauſa habet poteſtā ad utrumlibet, hoc uero, quòd ſua non poteſt deficere ab ipſius cauſalitate: ſed tertium cōmunius eſt utroque;

quoniam & cōtingentia, & neceſſaria ſequuntur diuiná prouidentiam poſitā in actu infallibiliter, ſeu ineuitabiliter: & cū hoc illa ſequātur contingēter, & iſta neceſſario. Ex his enim, quāuis quiſcat intellectus attendens ad reſpōſionem in litera poſitam circa ſaluationem contingentiæ, fluctuat tamen circa connexionem prædictæ infallibilitatis cum libero arbitrio imo ut rectius loquar cum libero euentu ipſa rum operationū, quas liberas, dicimus: & ſi militer cum ambiguo euentu contingentium altorum. Cum enim in operatione libera ſit conſideranda ipſam uo luntatē, illius cauſum, & euētum, ſeu euentionē ipſius nūc, ita q̄ non oppoſite: quāuis difficile nō ſit ſaluare naturam talis cauſæ. ſ. libere cū prædicta infal libilitate, eò quia huiuſ modi infallibilitas ni hil dat uel aufert cauſæ ad utrūlibet: ſed cūipſa ſtat, q̄ cauſa habeat po tentiam indifferēti ad illud infallibile, & ad eius oppoſitum: & pro pter hoc diuinā prudē tia non adimit contin gentiam à rebus, uerū ſaluare prędictam infal libilitatem cū indifferē tia ſeu libertate euentionis ſeu euentus, hoc opus hic labor eſt.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum prouidentia rebus prouiſis neceſſi tatem imponat.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd diuina prouidentia neceſſitatem rebus prouiſis imponat. omnis enim effectus, qui habet aliquam cām per ſe q̄ iam eſt uel fuit, ad quam de neceſſitate ſequitur, prouenit ex neceſſitate, ut philoſopus, ꝓbat in ſexto meta. Sed prouidentia Dei (cū ſit æterna) præexiſtit & ad eam ſequitur effectus de neceſſitate. Non enim poteſt diuina prouidentia fruſtrari. Ergo prouidētia diuina neceſſitatem rebus prouiſis imponit.

¶ Præterea, Vnuſquiſque prouiſor ſtabilit opus ſuum quantum poteſt ne deficiat. Sed deus eſt ſumme potēs. Ergo neceſſitatis firmitatem rebus à ſe prouiſis tribuit.

¶ Præterea, Boē. dicit 4. de con. q̄ fatum ab immobilibus prouidentiæ proficiſcēs ex ordīs actus fortunāsque hominum indiſſo lubili cauſarum cōnexione aſtringit. Videtur ergo quòd prouidētia neceſſitatem rebus prouiſis imponat.

attribuit dīis: qui circueunt cęlos. i. ſubſtan tiis ſeparatis, quę mouent corpora cæleſtia circulariter. Tertia uero prouidētia eſt rerū humanarum: quā attribuebat dæmonibus quos Platonici ponebāt medios inter nos, & deos, ut narrat Aug. 7. de. ci. dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ habe re miniſtros executores ſuæ prouidentiæ pertinet ad dignitatē regis. Sed q̄ nō habeat rationem eorum, quæ per eos agēda ſunt, eſt ex defectu ipſius. Omnis enim ſcientia operatiua tāto perfectior eſt quāto magis particularia conſiderat, in quibus eſt actus.

¶ Ad ſecundū dicendum, q̄ per hoc q̄ deus habet immediate, puidētiā de rebus oībus, nō excludūtur cauſę ſecūdæ, quę ſunt execu trices huj⁹ ordinis, ut ex ſupradictis patet.

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ nobis melius eſt non cognoſcere mala & ulia, inquātū per ea impedimur à cōſideratione aliquorū me liorū: quia nō poſſumus ſimul multa intelli gere: & inquātū cogitatio malorū preuertit interdū uolūtatē in malum. Sed hoc nō hab bet locū in deo, qui ſimul oſa uno ſtuitu ut det, & cuius uolūtas ad malū flecti nō pōt.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum prouidentia rebus prouiſis neceſſi tatem imponat.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd diuina prouidentia neceſſitatem rebus prouiſis imponat. omnis enim effectus, qui habet aliquam cām per ſe q̄ iam eſt uel fuit, ad quam de neceſſitate ſequitur, prouenit ex neceſſitate, ut philoſopus, ꝓbat in ſexto meta. Sed prouidentia Dei (cū ſit æterna) præexiſtit & ad eam ſequitur effectus de neceſſitate. Non enim poteſt diuina prouidentia fruſtrari. Ergo prouidētia diuina neceſſitatem rebus prouiſis imponit.

¶ Præterea, Vnuſquiſque prouiſor ſtabilit opus ſuum quantum poteſt ne deficiat. Sed deus eſt ſumme potēs. Ergo neceſſitatis firmitatem rebus à ſe prouiſis tribuit.

¶ Præterea, Boē. dicit 4. de con. q̄ fatum ab immobilibus prouidentiæ proficiſcēs ex ordīs actus fortunāsque hominum indiſſo lubili cauſarum cōnexione aſtringit. Videtur ergo quòd prouidētia neceſſitatem rebus prouiſis imponat.

titudini ſuæ, euitabilitas euenīētii. Et ſi oīa ineuitabiliter euenīſſe de facto: ut quid conſiliamur, & conamur ad hæc magis quàm illa profequēda uel uitanda? Nil enim minus uidetur ex hoc deſtrui pars moralis: omnisque conatus eccleſiæ, atq; exhortatio ad bonū, quàm ex negatione contingentiæ. Quāuis enim negatio euitabilitatis, & negatio contingentiæ non æquiualeant, ut iam patet ex dictis, quo ad propoſita tñ incōtinētia æqualiter uidētur. Nullus em̄ conſiliatur de ineuitabili, nec aliqs cōatur, aut horratur aut orat circa ineuitabilia.

¶ Ad hanc dubitationem nihil ſcriptū reperi in ſ. Tho. quoniā nullibi eū mo uiſſe hāc recolo, ſed ſemper ſtuduit ad ſaluādā contingētiam: in aliįs quoq; do ctoribus nihil hactenus comperi ad qōnē iſtā, niſi quæ cōiter dicūtur de ſenſu compoſito, & diuiſo, de neceſſitate cōſequētiæ, & cōſequēris: de libertate elec tionis diuinę in æternitate: dęcp natura cārum ad utrūlibet in univerſo inuen tarū. Sed hęc oia ut ex dictis patet intellectū nō quietāt: qm̄ ut iam dictū eſt, nō de deo ſcīm ſe cōſideratо, ſed ſcīm q̄ de facto eſt: & iſi non de ipſis naturis cauſarū, aut rerū, nec de neceſſitate, aut cōtingētia, ſed de cōpoſſibilitate ineui tabilis euentuū, cū cōtingētia & libertate eorūdē eſt q̄ſi. Non em̄ ſatisfit iſtiro, dicēdo, q̄ actus euenīēs eſt euitabilis & ineuitabilis. Euitabilis quidē ſecūdū ſe, inueuitabilis uero ſcīm q̄ eſt, puiſus. licet em̄ hoc ſit uerū, tamē non ſoluit no dum: qm̄ actus euenīēs de facto eſt iā prouiſus ab æterno: & eſſe puiſum uincit conditiōes ipſius ſcīm fe: & cōſequēter actus euenīēs eſt ſimplr. i. oībus cōſide ratis ineuitabilis, & ſcīm quod. i. ſolitarie ſumptus euitabilis. ſicut, picētio mer cis tpe naufragij eſt ſimplr uolita, qa oībus cōſideratis eſt uolita, & ſcīm q̄ eſt nolita: quia ſcīm ſe proiectio ipſa diſplicet. Nihil quoq; ad, ꝓpoſiti facit dicere, q̄ eſſe puiſum nihil ponit in actu euenīēte: in hoc em̄ exēplo manifeſte ap paret nihil ad rē referre, an ponat uel nō ponat reſte nāq; uolitū nihil ponit in profecta mercē: & iti &c. Nec etiā euaditur dicēdo, q̄ actus euenīens eſt prouiſus à deo, & ineuitabilitas eius ſequitur eſſe prouiſum, ut res reſpectiua ad deum: actus euenīēs eſt de facto ineuitabilis reſpectu dei, non autem reſpe ctu noſtri. Hoc enim æquialet in nihilo: quoniam ſi de facto ineuitabilis eſt à deo, ergo & de facto ineuitabilis eſt & ſimplr, & à nobis: qm̄ impoſſibile eſt à quocunq; uitari, q̄ à deo de facto uitari non poteſt: propter ipſius ſummā effi-

cacia m

caciam. Oportet igitur, si quæstionis huius ueritas quietare debet intellectum nostrū, alterum duorū dicere, aut ꝙ esse prouisum nō sequatur ineuitabilitas, aut ꝙ ineuitabilitas eucntus prouisu nō deroget euitabilitati eorūdem euentuū. Et hoc secūdum quidem propter rationē supra adductam nō capio quomodo possit uerificari. Liquet em ꝙ non nisi secūdum quid euitabilitas saluari apparet. Primū aūt, quannis communiter à doctoribus destruatur, dicentibus ꝙ esse prouisum seu uoluisse, seu prædestinatum (quod enim quo ad hanc difficultatem omnia accipio) sequitur ineuitabilitas. Ego autem nō ut opponam me cōtra tot & tantos semper capitales intellectus in obsequiū Christi, suspicor, quòd quemadmodum esse prouisum, nec contingētiam, nec necessitatem ponit in euentu prouisio, ut in litera dicitur: eo quia deus est causa superexcedens eminenter præhabens necessaria & contingentia: per hoc enim cuadit sanct. Tho. ab illa rōne 6. meta. hic allata. Intendit enim ꝙ propositiones. Ari. uerificantur in causis particularibus. quarū aliæ sunt necessariæ, aliæ cōtingentes: aliæ per se, & aliæ per accidens, nō autem in causa uniuersalissima excedente necessarias & contingentes per se & per accidens: quoniam ad eam spectat producere, ut effectus electos non solum res, sed oēs rerum & euentuum modos. Ita eleuādo altius mentis oculos, ipse deꝰ ex sua altiori, quàm cogitari possumus, excellentia, sic rebus euenti hūsꝙ prouidet, ut esse prouisum ab eo, sequatur aliquid altius, q̄ euitabilitas uel ineuitabilitas, ut sic ex passiua prouisione eius, neutrius cōbinationis alterum membrum oporteat sequi. Et si sic est, quiescet intellectus nō euidentia ueritatis in specie, sed altitudine in accessibili ueritatis occultæ. Et hoc ingenio lo meo satis rationabile iudicetur. Tū propter rationem prædictam. Tum quoniam, ut ait Gre. minus de deo sentit, qui hoc rātum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatē, actualitatē, certitudinē, atque uniuersalitatem, & similia spectare scimus, aut ex fide tenemus, sed suspicor aliquod occultum latere, uel ex parte ordinis, quæ est inter deū & euentum prouisum: uel ex glutino inter ipsum eueꝝ, & esse prouisum achitror: & sic intellectum animæ nostræ oculum nocuę esse cōsideranꝫ, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim tam fidei catholicæ, quàm philosophiæ fateri cæcitatem nostram, quàm asserere tanquam euidentia, quæ intellectum non quietant: euidentia nanque quietatiua est. Nec propterea oēs doctores præsumptionis accuso: oīm baibutiendo ut potuerūt, immobilitatem ac efficaciā summam, & æternam diuini intellectus uoluntatis ptāriscp insinuare intenderūt omnes per ineffabilitatem ordinis diuinæ electionis ad euentus omnes: quorum nihil præfatæ suspitioni obstat: quæ altius quid in eis latere credit. Et uere si sic prædicaretur, nullus forte circa prædestinationem erraret Christianus, sicut non errat in materia trinitatis: quia dicitur, & scribitur: & ita est, quòd occulta est humano intellectui, & sola fides sufficit. Optimum autem atque salubre consilium est in hac re, inchoare ab his, quæ certo scimus & experimur in nobis scilicet, quòd omnia, quæ sub libero arb. nostro cōtinentur, euitabilia à nobis sunt, & propterea digni sumus pœna uel præmio. Quomodo autem hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio &c. credere quòd sancta mater ecclesia credit. Scriptum est enim, altiora te ne quæsieris. plurima enim sunt tibi supra sensus hominū reuelata. Et hoc est unum de iis.

a ¶ *Super Quæst. uigesimætertiæ Articulum primum.*

In titulo aduerte, quòd hic quæritur de diuina prædestinatione, non simpliciter ex modo quęrēdi, sed respectu hominum: utrumque tamen est intentum. Et propterea in corpore determinat quæstionem an est simpliciter, in responsionibus uero argumētorū respectu hominum. Annot.

¶ In corpore ponit unica cōclusio responsua quæsito affirmatiue, in deo est prædestinatio: cui uno corollario in calce. Probatur conclusio sic. uita æterna in diuina uisione consistens est finis excedens proportionē & facultatem naturæ creatæ: ergo rationalis creatura illius capax perducit in ipsam, quasi à deo transmissa: ergo huius transmissionis ratio in deo præexistit: ergo in deo est prædestinatio. Antecedens declaratur distinguendo duplicem finem, in quem à diuina prouidentia creatura ordinatur, scilicet proportionatum & superexcedēt tem: & probatur ex ſa prædictis in quæstione 1 2. Prima cōsequentia probatur: quia ad id, qđ non potest aliquid sua uirtute pertingere, oportet ab alio trāsmitti: sicut sagitta à sagittante. Secūda uero probatur: quia in eo est ratio ordinis omnium in finem, quæ uocatur prouidentia, tertia autem probatur sic. ratio rei tendæ in mente actoris præexistens est quædam præexistētia: ergo ratio huiusmodi transmissionis prædestinatio. Et probatur consequentia, quia prædestinatio pars est prouidentiæ. Manifestatur uero ex differentia inter ipsum prædestinationem, & illius executionē: quoniam hæc actiue sumpta ponit aliquid in exequente ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et declaratur hoc ex differentia simili inter prouidentiam, & gubernationem, quæ actiue quidem in gubernante, passiue uero in gubernantis ponit aliquid. Et quoniam ex ecutio prædestinationis aliquo uno proprio caret nomine, idcirco in litera duobus ex primitur, dum subditur, ꝙ est uocatio, & magnificatio, ex testimonio apostoli &c. Comēt. 136 13 138 137 Annota.

a ¶ *Super Quæstionis uigesimæ tertiæ Articulum secundum.*

In titulo, reprobare in cōmuni signifi cat repulsionem alicuius tanquam indigni. in proposito autē, indignitas ista attenditur respectu uitæ æternæ. Annot.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dio. 4. cap. de diu. no. ꝙ corrūpere naturam non est diuinæ prouidētiæ. Hoc aūt habet quarundā rerum natura ꝙ sint cōtingētia. Non igitur diuina prouidentia necessitatem rebus imponit contingentiam excludens.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ad diuinam prouidētiam propter uniuersi perfectionē spectet quoscūque esse ndi gradus ipse producere, nō omnibus rebus à se prouisis necessitatē imponit, sed quibusdam, quibus præparauit causas necessarias.*

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ prouidentia diuina quibusdā rebus necessitatē imponit, nō autem omnibus, ut quidā crediderunt. Ad prouidentiam em pertinet ordinare res in finē. Post bonitatē aūt diuinā, quæ est finis à rebus separatus, principale bonū in ipsis rebus existēs est perfectio uniuersi. Quæ q̄dem non esset, si non oēs gradus essendi inuenirētur in rebus. Vnde ad diuinā prouidētiam pertinet omnes gradus entiū producere. Et ideo quibusdā effectibus præparauit causas necessarias ut necessario euenirent, quibusdā uero causas contingentes ut euenirent contingenter secundum conditionem proximarum causarum. a b 105 112 30

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ effectus diuinæ prouidētiæ, quidētię nō tolū est aliqd euenire quocūꝫ modo, sed aliquid euenire uel contingēter, uel necessario. Et ideo euenit in fallibiliter & necessario, ꝙ diuina prouidētia disponit euenire infallibiliter & necessario: & euenit cōtingenter, quod diuinę prouidentiæ ratio habet ut cōtingenter euenīat. 40

¶ Ad secundum dicendum, quòd in hoc est immobilis & certus diuinæ prouidentiæ ordo, ꝙ ea, quæ ab ipso prouidentur, cūcta euentiunt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessario siue contingenter.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd in dissolubilitas illa & immutabilitas quam Boē. tangit, pertinet ad certitudinem prouidētiæ, quæ non deficit à suo effectu neque à modo eueniendi, quem prouidit, non autem pertinet ad necessitatem effectuū. Et cōsiderandum est quòd necessarium & cōtingēs proprie consequuntur ens inquantum huiusmodi. Vnde modus cōtingentiæ & necessitatis cadit sub prouisione dei, qui est uniuersalis prouisor totius entis: non autem sub prouisione aliquorum particularium prouisorum. 5 10

QVAEST. VIGESIMA-tertiā de Prædestinatione, in octo articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ prouidentiæ agendum est de prædestinatione. ¶ Et circa prædestinationē q̄rūtur octo. ¶ Primo utrum deo conueniat prædestinatio. ¶ Secūdo quid sit prædestinatio: & utrum ponat aliquid in prædestinato. ¶ Tertio, utrum deo competat reprobatio aliquorū hominum. ¶ Quarto, de comparatione prædestinationis ad electionem, utrū scilicet prædestinati eligātur. ¶ Quinto, utrū merita sint causa uel ratio prædestinationis, uel reprobationis, aut electionis. ¶ Sexto, de certitudine prædestinationis, utrum scilicet prædestinati infallibiliter saluentur. ¶ Septimo, utrum numerus prædestinatorum sit certus. ¶ Octauo, utrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. 133 140

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines prædestinentur à deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ homines nō prædestinētur à deo. Dicit enim Dam. in 2. libr. Oportet cognoscere quòd omnia quidē præcognoscit deus: nō autem omnia prædeterminat. Præcognoscit enim ea, quæ in nobis sunt: non autem prædeterminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis, inquantum sumus nostrorū actuum domini per liberū arb. Ea ergo, quę pertinent ad meritū uel demeritum, non prædestinantur à deo. Et sic hominum prædestinatio tollitur. 20

¶ Præterea, Omnes creaturæ ordinantur ad suos fines per diuinam prouidentiam, ut suprà dictum est. Sed aliæ creaturæ non dicuntur prædestinari à deo. Ergo nec homines.

¶ Præterea, Angeli sunt capaces beatitudinis, sicut & homines. Sed angelis non competit prædestinari (ut uidetur, cum in eis nūquam fuerit miseria: prædestinatio autem est propositum miserendi, ut dicit Aug.) Ergo homines non prædestinantur.

¶ Præterea, Beneficia hominibus à deo collata per spiritum sanctum uiris sanctis recenſentur, secūdum illud apostoli 1. Cor. 2. Nos autem non spiritum huius accepimus mundi, sed spiritum, qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Si ergo homines prædestinarentur à deo (cum prædestinatio sit dei beneficium) esset prædestinatis nota sua prædestinatio. Quod patet esse falsum.

¶ SED CONTRA est, qđ dicitur Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & uocauit.

CONCLVSIO.

¶ *Prædestinantur homines à deo, prout ordinis ipsorum transmissionis in ultimum finem, ratio in ipso præexistit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd deo conueniens est homines prædestinare. Omnia enim diuinæ prouidentiæ subiacēt, ut suprà ostensum est. Ad prouidentiā aūt pertinet res in finem ordinare, ut dictū est. Finis autem, ad quem res creatæ ordinantur à deo, est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturæ creatæ & facultatē, & hic finis est uita æterna, quæ in diuina uisio 60 70 80

tionem statuti. Diuersitas igitur opinionum in hoc cōsistit, quòd illi ipsam electionem, quæ ordinem illum excogitatum ac propositum statuit, prædestinationis nomine intelligendam dicunt. Nos autē non ordinem excogitatum: sed ordinem statutum in ipsa authoris mente prædestinationis nomine significamus. Et quoniam diuersitas hæc de uocabulis est potius q̄ rebus: eo ꝙ hæc omnia requirit ad prædestinationē nullus ambigit, & unusquisque in suo sensu abunder, modo nominibus utamur ut plures. 135 1. d. 40. q. 1. art. unico. et 3. contr. cap. uii.

a ¶ *Super Quæstionis uigesimæ tertiæ Articulum secundum.*

In titulo utrum ponat aliquid, id est cum dicitur, for. est prædestinatus, utrū ly prædestinatus, sciliçet aliquod ens in for. sub stantiale, aut accidentale, ut cumdicitur, for. est animal, uel for. est albus: aut nihil ponit in eo, sed denominat tātum denominatione extrinseca, sicut cū dicitur, album uideturꝫ. Annot.

¶ In corpore unica est cōclusio responsua quæsito negatiue, prædestinato non est aliquid in prædestinato, sed in prædestinante tantum. probatur & manifestatur cōclusio. Probatur quidem sic: prouidentia nihil ponit in prouisis, sed in intellectu tantū prouisoris rationem ordinis &c. ergo prædestinatio in mente tantum diuina ponit rationem ordinis electorum &c. Et probatur consequentia, quia prædestinatio pars est prouidentiæ. Manifestatur uero ex differentia inter ipsum prædestinationem, & illius executionē: quoniam hæc actiue sumpta ponit aliquid in exequente ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et declaratur hoc ex differentia simili inter prouidentiam, & gubernationem, quæ actiue quidem in gubernante, passiue uero in gubernantis ponit aliquid. Et quoniam ex ecutio prædestinationis alīquo uno proprio caret nomine, idcirco in litera duobus exprimitur, dum subditur, ꝙ est uocatio, & magnificatio, ex testimonio apostoli &c. Comēt. 133 4 240 Annot.

a ¶ *Super Quæstionis uigesimæ tertiæ Articulum tertium.*

IN titulo, temporale non ponitur indiffinitione æterni. Sed gratia, quę est aliquid temporale, ponitur in diffone prædestinatiōis. Nam prædestinatio dicitur esse præparatio gratiæ in pñti, & gloriæ in futuro. Ergo prædestinatio nō est aliquid æternæ. Annot.

nec offistit: quæ est supra naturam cuiuslibet creaturæ, ut supra habitum est. Alius autem finis est naturæ creatæ proportionatus: quem scilicet res creata potest attingere secundum uirtutem suæ naturæ. Ad illud autem, ad quod non potest aliquid uirtute suæ naturæ peruenire, oportet quòd ab alio transmittatur, sicut sagitta à sagittante mittitur ad signum. Vnde proprie loquendo rationalis creatura, quæ est capax uitæ æternę, perducitur in ipsam quasi à deo trāsmissa. Cuius quidem trāsmissionis ratio in deo præexistit, sicut & in eo est ratio ordinis omnium in finem, quam diximus esse prouidentiam. Ratio autem alicuius fiendi in mente actoris existens est quædam præexistentia rei fiendæ in eo. Vnde ratio prædictæ transmissionis creaturæ rationalis in finem uitæ æternæ, prædestinatio nominatur. Nam destinare est mittere. Et sic patet quòd prædestinatio quātum ad obiecta, est quædam pars prouidentiæ. 10 20 b 238 137 Annota.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Damas. nominat prædeterminationem impositionem necessitatis: sicut est in rebus naturalibus, quæ sunt prædeterminatæ ad unum. Quod patet ex eo quod subdit, non enim uult malitiam, neque compellit uirtutem. Vnde prædestinatio non excluditur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creaturæ irrationales nō sunt capaces illius finis, qui facultatem humanæ naturæ excedit. Vnde nō proprie dicuntur prædestinari. Etsi aliquando abusiue prædestinario nomineur respectu cuiusćūꝫ alterius finis. 30

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ prædestinari conuenit angelis, sicut & hominibus: licet nūquam fuerint miseri. Nam motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino ad quem. c Nihil enim refert quantum ad rationem dealbationis, utrū ille, qui dealbatur fuerit niger, aut palidus, uel rubeus. Et similiter nihil refert ad rationem prædestinationis, utrum aliquis prædestinetur in uitam æternam à statu miseriæ, uel non. Quamuis dici possit, ꝙ omnis collatio bōi supra debitū eius, cui confertur, ad miseriā pertineatur supra dictum est. c 40

¶ Ad quartū dicē dū, ꝙ etiā si aliqb v ex spāli priuilegio sua p̄destinatio reueleť nō tñ cōuenit ut reueletur oībus: qa sic illi, qui non sunt prædestinati, desperarent: & securitas in prædestinatis negligentiam pareret. 50

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum prædestinatio aliquid ponat in prædestinato.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod prædestinatio ponat aliquid in prædestinato. Omnis enim actio ex se passionem infert, Si ergo prædestinatio actio est in deo, oportet quòd prædestinatio passio sit in prædestinatis. 1. di. 40. q. 1. ar. 1. 60

¶ Præterea, Orig. dicit super illud Roman. 1. Qui prædestinatus est &c. Prædestinatio eius est qui non est. sed destinatio eius est cui est. Et Augustin. dicit in lib. de prædestinatione sanctorum: Quid est prædestinatio nisi destinatio alicuius existentis? Ergo prædestinatio non est nisi alicuius existētis. & ita ponit aliquid in prædestinato.

¶ Præterea, Præparatio est aliquid in præparato. Sed prædestinatio est præparatio beneficiorum dei, ut dicit Aug. in li. de prædestinatione sanctorum. Ergo prædestinatio est aliquid in prædestinatis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ prædestinari conuenit angelis, sicut & hominibus: licet nūquam fuerint miseri. Nam motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino ad quem. c Nihil enim refert quantum ad rationem dealbationis, utrū ille, qui dealbatur fuerit niger, aut palidus, uel rubeus. Et similiter nihil refert ad rationem prædestinationis, utrum aliquis prædestinetur in uitam æternam à statu miseriæ, uel non. Quamuis dici possit, ꝙ omnis collatio bōi supra debitū eius, cui confertur, ad miseriā pertineatur supra dictum est. c 40

¶ Ad quartū dicē dū, ꝙ etiā si aliqb v ex spāli priuilegio sua p̄destinatio reueleť nō tñ cōuenit ut reueletur oībus: qa sic illi, qui non sunt prædestinati, desperarent: & securitas in prædestinatis negligentiam pareret. 50

num. Et ita oportet ꝙ non sit in deo, sed in fiat in prædestinatis. Nā quicquid est in deo, est æternum.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit, ꝙ prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Sed præscientia non est in præscitis, sed in præsciente. Ergo nec prædestinatio est in prædestinatis, sicut fagitta à sagittante.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut prouidentia est ratio ordinis rerum in finem in mente prouisoris existens, & non in rebus prouisis, ita prædestinatio tantum in mente diuina ponit rationem ordinis electorum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædestinatio non est aliquid in prædestinatis, sed in prædestināte tantum. Dictū est em, ꝙ prædestinatio est quædā pars prouidentiæ. Prouidentia autem nō est in rebus prouisis, sed est quædam ratio in intellectu prouisoris, ut supra dictū est. Sed executio prouidentiæ, quæ gubernatio dicitur, passiue quidem est in gubernatis, actiue autem est in gubernante. Vnde manifestum est, ꝙ prædestinatio est quædam ratio ordinis aliquorum in salutem æternā in mente diuina existens: executio autem huius ordinis est passiue quidem in prædestinatis, actiue autem est in Deo. Est autem executio prædestinationis uocatio & magnificatio, secundum illud apostoli ad Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & uocauit, & quos uocauit, hos & magnificauit. 20 30 139 135

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ actiones in exteriorem naturā transeuntes inferunt ex se passionem, ut calefactio & secatio c, non autē actiones in agente manentes ut sunt intelligere & uelle, ut suprà dictum est c. Et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio nō ponit aliquid in prædestinato. Sed executio eius, quæ transit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum. 40 c 175 113

¶ Ad secūdum dicendum, ꝙ destinatio aliquando sumitur pro reali missione alicuius ad aliquem terminum, & sic destinatio non est nisi eius quod est. Alio modo sumitur destinatio pro missione, quā aliquis mēte cōcipit, secundū q̄ dicimur destinare qđ mente firmiter proponimus. Et hoc secundo modo dicitur 2. Macha. 6. cap. ꝙ Eleazarus destinauit nō admittere illicita propter uitæ amorem. Et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tñ prædestinatio rōne antecessionis quam importat, potest esse eius quod non est, qualitercunꝫ eius destinatio sumatur. 50 60

¶ Ad tertiū dicendum, ꝙ duplex est præparatio. Quædam partētis ut patiatur. & hęc præparatio est in præparato. Quædam alia est agentis ut agat. Et hæc est in agente. Et talis præparatio est prædestinatio, prout aliquod agens per intellectū dicitur se præparare ad agēdū inquātū præcōcipit rōnē operis fiendi. Et sic deus ab æterno præparauit prædestinando concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem. 70

¶ Ad quartū dicēdū ꝙ gratia nō ponitur in diffone prædestinationis quasi aliqd existēs de essentia ei°: sed inquātū prædestinatio importat respectum ad gratiā, ut causæ ad effectum: & actus ad obiectū. Vnde nō sequitur ꝙ prædestinatio sit aliquid tēporale.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus nullū hominē reprobet. Nullus em reprobat quē diligit, sed Deus omnē hominē diligit, secūm illud sap. Diligis oīa, ꝙ sunt & nihil odisti eorū, ꝙ fecisti. Ergo deꝰ nullū hoīem reprobat. 1. di. 40. 80

¶ Præterea, Si deꝰ aliquē hominē reprobat, oportet quòd sic se habeat reprobatio ad

¶ In corpore duo facit Cōment. Primo respondet quæsito affirmatiue determinando quæstionē an est. Secundo ibi, sic igitur determinat quæstionē quid est. Et quanuis hoc non fuerit dīte ſte quæstū: quia tamen propria causa an est, est quid est, ut in 2. poste. dicitur, merito utrunqꝫ simul determinat. Quo ad primum omnia est hæc conclusio. Deus aliquos reprobat. Probatur, ad prouidētiam pertinet permittere alī quem defectum in rebus illi subiectis: ergo ad prouidentiam diuinam pertinet permittere aliquos à uita æterna deficere. ergo aliquos reprobare. Antecedens patet ex dictis. prima uero consequentia probatur. quia ad diuinam prouidentiam pertinet ordinare hoīes in uitam æternam. Secunda autem quia nihil aliud est q̄ reprobare. 139 135

¶ *Quomodo ex prouidentia ad aliquorū reprobationē fiat trāsitus.*

¶ Circa hanc rōnem du bium occurrit: quū tota uis eius nō inferrintentum. Aut enim iure dicit inferre, quòd reprobatio, seu permissio defectus à uita æterna recte infertur ex hoc ꝙ prouisoris est permittere reiaut iure dicit ꝙ ex hoc recte infertur ꝙ permissio fi est, pertinet ad prouidentiā. Et si quidem intendit hoc secūdum non respōdet quæsito: quoniā ex hoc non habetur, ꝙ deus aliquos reprobat, sed ꝙ si reprobat, reprobare ad prouidētiam ſcam spectat. Si aūt intendit primū, tunc ratio nihil ualet imo cōmittitur sophisma consequentis, dum arguitur à prouidentia in cōmuni respectu finis, in cōmuni ad prouidentiam respectu huius finis in uita æterna. Quamuis enim ad prouidentiam uniuersi exigatur permissio alicuius defectus, & similiter prouidentiæ in cōmuni non repugnet permittere aliquos defectus, non tamen oīs prouidentia hoc exigit, ut patet de prouidentia necessariorum ut sic: & tamen litera infert, ac si illa propositio, scilicet ad prouidentiam pertinet permittere, esset uniuersalis. Ad hoc breuiter respondetur, ꝙ primus sensus est directe de intentione literæ: quoniā sic responder quæsito. Nec oportet propterea sophisma aliquod q. 4. arti. admittere, nec illa pro 1. & 2. positiōe ut simpliciter Et 3. cō. uniuersali uti, sed uniuersali in materia defe cābili secundum se. Ita sensus est ad, quidērū rerum secūdū se defe- 141 1. di. 40. ca. ulti. Et 10. 9. l. 2. fina.

bilitū à fine spectat permittere &c. et tāc optime sequitur. ergo prouidentia diuina habet hunc actum, scilicet permittere aliquos desicere uita æternaquoniam creaturę rationales sunt defectibiles ab hoc fine. Et si queras fūdamentū illius præmissæ, scito quòd est suauis dispositio rerum prouisarū. ex hoc enim q̄ prouidentia suauiter disponit, defectibilia suis uiribus relinquit, et sic euenient effectus.

Cōment. ¶ Quo ad secundū tria de reprobatione dicit. Primo, q̄ est pars prouidētiæ: & probat hoc ex proportionalitate ad prædestinationē. Secūdo, q̄ nō est tātū pars scientia. & probat hoc ex suo toto. s. ex prouidētia, quę manifeste addit supra præscientiam. Tertio q̄ includit uoluntatem, permittēdi casū & puniē di culpam: & probat hoc rursus ex proportionalitate ad prædestinationē in hoc, q̄ illa respicit, & id, quod est præsentis secundi, & quod futuri &c. Ex his autē facile colligitur quid est reprobatio, q̄ s. est præscientia cū uoluntate permittendi culpam & damnandi propter culpam.

a ¶ *Super quæstionis nigesime tertiæ Articulum quartum.*

Annot. INtitulo electionis uocabulū, pprie sumitur, quę sonat actū uoluntatis quo optīe, q̄ posita uni mauult altro

Cōment. ¶ In corpore una est cōclusio responsiua affirmatiue. omnes p̄destinati s. electi & dilecti à deo. Probatur, prudentia est ratio in intellectu existens præceptiua ordinationis aliquorum in finem: ergo q̄uidēcia est rō præceptiua &c. Ergo p̄destinatio p̄ceptiua ordinis aliquorū in uitā æternā. ergo prædestinatio includit uoluntatem conferendi gratiam & gloriā, ita reprobatio includit uoluntatē permittendi aliquem cadere in culpā & inferēdi dānationis pœnā pro culpa.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ deus omnes homines diligit, &etiā omnes creaturas, in quantū omnib⁹ uult aliquod bonum, non tū quodcūq; bonū uult oībus. Inquantū igitur quibuscūa non uult hoc bonū, quod est uita æterna, dicitur eos habere odio, uel reprobare.

¶ A secundum dicendū, quod aliter se habet reprobatio in causādo q̄ prædestinatio. Nā p̄destinatio est causa, & eius qd' expectatur in futura uita à prædestinante, s. glorię, & eius qd' percipitur in præsenti. s. gratię. Reprobatio uero nō est cā eius qd' est in præsenti, s. culpæ, sed est cā derelictionis à deo. Est tū cā eius quod redditur in futuro, s. pœnę æterne. Sed culpa prouenit ex li. arbi. et', qui reprobator & à gratia deseritur. Et secūdū hoc uerificatur dictū prophetæ, s. Perditio tua Israel ex te.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ reprobatio dei nō subtrahit aliquid de potentia reprobati. Vnde cū dicitur q̄ reprobatus nō potest gratiam adipisci, nō est hoc intelligendū secūdū impossibilitatē absolutā, sed secūdū impossibilitatē cōditionatā, sicut supra dictū est⁶ q̄ prædestinatū necesse est saluari necessitate cōditionata, | quę non tollit libertatē ar. Vnde licet aliquis nō possit gratiā adipisci, reprobatus, sicut prædestinatio ad prædestinatos. Sed prędestinatio est causa salutis, p̄destinatorū⁶. Ergo reprobatio erit cā peditionis reproborū. Hoc autē est falsū. Dicitur enī Osee. 13. Perditio tua Israel ex te est, tātūmodo ex me auxiliū tuū. Non ergo de⁹ aliquem reprobat.

¶ Præterea, Nulli debet iputari quod uitare non potest. Sed si deus aliquē reprobat, nō potest uitare quin ipse pereat. Dicitur enim Eccle. 7. Cōsidera opera dei, q̄ nemo possit corrigere quē ipse despexit. Ergo non esset hoibus imputandū q̄ pereūt. Hoc autē est falsū. Nō ergo deus aliquem reprobat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mal. 1. Iacob dilexi, Esau autē odio habui.

CONCLVSIO.

a ¶ *Cum ad diuinam prouidentiam pertineat aliquos permittere à uita æterna deficere, ad cum pertinet etiam aliquos cōsequenter reprobare.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ deus aliquos reprobat. Dictum est autē supra, q̄ p̄destinatio est pars, quidētiæ: Ad quidētiā autē pertinet permittere aliquē defectū in rebus, quę prouidentię subdūtur, ut supra dictū est⁶. Vñ, cū per diuinam prouidentiā homines in uitā æternā ordinentur, pertinet etiā ad diuinā prouidentiā ut permittat aliquos ab isto, fine deficere. Et hoc dicitur reprobare. Sic igitur, sicut prędestinatio est pars prouidentię, respectu eorū, qui diuinitus ordinātur in æternā salutē, ita reprobatio est pars prouidentię respectu illorū qui ab hoc fine decidūt. Vnde reprobatio non nominat prescientiā tantū, sed aliquid addit secundū rationem, sicut & prouidentia: ut supra dictū est⁶. Sicut enim prędestinatio includit uoluntatem conferendi gratiam & gloriā, ita reprobatio includit uoluntatē permittendi aliquem cadere in culpā, & inferēdi dānationis pœnā pro culpa.

Tertio q̄ electio dilectionē p̄supponit: & hoc ex differētia inter ordinē horū actuū in nobis & in Deo: quia in Deo dilectio electionē præcedit, in nobis uero eōtra: & ratio est, quia uoluntas sua causat bonitatē rerū, nostra autem à bonitate rerum mouetur.

¶ Circa differentiā nūc assignatā, aduerte q̄d prædicta differentia est intelligēda respectu unius & eiusdē obiecti, & rursus de prima rōne electionis aliter nō apparet uera differētia ista utriusq; laliter intellecta. Cū enī amor sit prim⁹ actus uoluntatis, nō possumus eligere nisi p̄amemus: sed tū ex amore circunstantiarū eligimus hunc ut ipsum amemus, ut patet in electione uxoris: & sic respectu huius & nō simpliciter in nobis electio dilectionē p̄cedit⁶ manifeste quoq; in dilectione nostra beneficia patet, q̄ quis beneface re p̄cedat electionem eiusdē cui beneficiat, dum oēs æquo amore prosequer emur. sperī tū a nen pōt, ut effectus in amato & solo nostro a more prouenīties ad electionē eiusdem nos dūcat: nisi tanta p̄uirtute amoris sequi nō posset electio. disparitas autē fit ex amādo ab obiecti circūstantiis magis amatis mouemur ad eligēdum hūc præ aliis ut amet. Et sic dilectio nostra nō potest esse prima electionis ratio respectu eiusdē, quā uis possit esse secundaria: ut ex amore alicuius eligitur illemet ut ametur ad aliquod aliud bonū, ut quotidie dilectionē huius præcedere ut primā & totam causam ex parte amati electionis illius: sīga electio disparitatē unius ab altero supponit, & tota disparitatis rō in creatura est bonū illi à deo uolitū, & sic dilectio electionis est ratio apud deum.

a ¶ *Super Quæstionis uigesimatertiæ Articulum quintum.*

TItulus in corpore facit. primo declarat titulū secundo tractat tres opiniones circa quæstiū. tertio respōdet quæsito. Quo ad primū, distinguit q̄ p̄destinationē causari ex prescitis meritis potest intelligi dupliciter primo ex parte actus & sic nulla est quæstio. secūdo ex parte effectus, & sic uertitur in dubiū. Manifestātque hanc distinctionē cum suis mēbris ex diuina uolūtate: quoniam ipsa clauditur in prædestinatione: eadē si quidē distinctione uti oportet cū de cā, quare deus uelit aliquid quæstio est, ut ex supra dictis patet: & litera est clara.

¶ Quo ad secūdū prīa opinio est Ori. dicētis præterita tū cām esse p̄destinationis. Et cōfutatur auctē Apostoli, Cū nōdū boni aliquid egissent, &c. Secūda est Pelagianorū dicētiū, q̄ meritat p̄existentia in hac uita sunt ratio prædestinationis, quia initium bene faciend ex nobis est. sed hæc cōfutatur authoritate Apostoli, quòd nō sumus sufficientes cogitare, &c etera. Consīat enim q̄ cogitatio est primū ex nobis initiū cooperādi bene. Tertia opinio est, q̄ merita futura in hac tantū uita sunt cā prædestinatiōis. Et ad hāc opinionē reducitur opinio retractata ab Au. s. q̄ fides futura fuit rō prædestinationis Iacob magis q̄ Esau. Sed hāc opinionē confutat author in litera sic. Si aliquid ex parte nostra esset cā prędestinationis, illud nō claudereture sub prędestinationis effectu: sed totū quod inuenitur in bono usu gratię, est effectus prædestinationis: ergo nihil, quod est in bono usu gratiæ, est cā p̄destinādi. ꝓbatur destructio cōsequētis sic, nō est distinctū id qd' est à cā secūda & à cā prima. ergo nō est distinctū quod est ex libero arbitrio & prædestinatione. ergo id qd' est per liberū arbitriū, est ex prædestinatione. prīa cōsequētia nūc facta probatur: quia diuina prouidētia, p̄ducit effectus per operationes causarū secundarum.

Annot.

a 119

128

a 120

143

3. dis. 41. arti. 3. Et. 3. col. ea. ulti. Et ut. q. 1. ar. 2. et 6. 3. l. 3. co. 3. & 70. 3. l. 1. co. 61. 8 l. 6. co. 4. & c. 9. l. 3. et eph. 2. l. 1. cest. 1. cosi. & lec. 4. co. 2.

Quæstio.

¶ *Num bonus usus liberi arbitrij sit causa prædestinationis.*

¶ Quinto quæritur, q̄ prescientia meritorum sit causa prædestinationis. Dicit enī apost. Rom. 8. Quos p̄scīuit, hos & p̄destinauit. Et glo. Ambro. super illud Ro. 9. Miserebor cui miserebor &c. dicit, Misericordiam illi dabo quem p̄scio toto corde reuersurū ad me. Ergo uidetur quòd prescientia meritorū sit causa prædestinationis.

¶ Præterea, Prædestinatio diuina includit diuinā uolūtatē, q̄ irrationabilis esse nō pōt, cū prædestinatio sit, ꝓpositum miserendi, ut Aug. dicit. Sed nulla alia rō pōt esse prædestinationis nisi prescientia meritorum. Ergo prescientia meritorum est cā, uel ratio prædestinationis.

¶ Præterea, Nō est iniquitas apud deū, ut dicitur Ro. 9. Iniquum autem esse uidetur, ut æqualibus inequalia dentur. Oēs autē homines sunt æquales & secundū naturā & secūdū peccatū originale. Attenditur autem in eis inæqualitas secundum merita uel demerita propriorū actuū. Nō igitur præparat deus hominibus p̄destinando & reprobando, nisi ꝓpter differentiū meritorum prescientiam.

¶ SED CONTRA est qd' dicit Apostolus ad Titum. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fe. nos, fed fecundum fuam mifericordiam fal. nos fecit. Sicut autē saluos nos fecit, ita prædestinauit nos saluos fieri. Non ergo p̄ fetia meritorū est cā uel ratio p̄destinatiōis.

CONCLVSIO.

Prædestinatio cū sit æterna, nullū ex parte actus prædestinantis causam habet, sed ex parte effectus: ita tamen quod partialis effectus inuicē causatur ut meritū et præmiū, gratia & gloria, totus tamē prædestinationis effectus nullā causā habet, præter diuinam bonitatem

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ prædestinatio includat uoluntatem (ut supra dictum est⁶) sic inquirenda est rō prędestinationis, sicut inquiritur rō diuinæ uolūtatis. Dictum est autē supra⁶, q̄ non est assignare causam diuinæ uoluntatis ex parte actus uolendi, sed potest assignari ratio ex parte uoliti rum, inquantum s. deus uult esse aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita insanę mētis, qui diceret merita esse cām diuinæ p̄destinationis ex parte actus prædestinantis. Sed hoc sub. qōne uertitur, utrū ex parte effectus prædestinatio habeat aliqā cām. Et hoc est quærere, utrū deus præordinauerit se daturū effectū prædestinationis alicui, ꝓpter merita aliqua. Fuerūt igitur quidā qui dixerūt ꝙ effectus prędestinationis præordinatur alicui propter merita præexistētia in alia uita: & hæc fuit positio Origę. qui posuit animas humanas ab initio creatas. & secūdū diuersitatem suorum operum diuersos status eas sortiri in hoc mundo corporibus unitas⁶. Sed hanc opinionem excludit Apostol⁹ Ro. 9. dicēs, Cū nōdū nati fuissent, aut aliqd egissent bonī uel mali, nō ex operibus. Sed ex uocante dictū est: ga maior seruiet minori. Fuerūt ergo alij q̄ dixerūt, q̄ merita præexistētia in hac uita sunt rō & cā effect⁹ p̄destinatiōis. Posuerūt enī Pelagiani q̄ initiū beneficiādi sit ex nobis, cōsummatio autē à deo. Et sic ex hoc cōtingit q̄ alicui datur p̄destinatiōis effectus, & nō alteri: ga unus initium dedit se præparando, & non alius.

¶ Sed cōtra hoc est, quod dicit Apostolus. 2. Cor. 3. q̄ non sumus sufficientes cogitare aliqd à nobis quasi ex nobis. Nullū autē anterius principiū inueniri pōt, q̄s cogitatio. Vñ nō pōt dici, q̄ aliquod in nobis initiū existat, qd' sit rō effectus p̄destinationis Vñ fuerūt alij⁹ q̄ dixerūt, q̄ merita sequētia p̄destinatiōis effectū, sunt rō p̄destinationis: ut intelligat⁹ ꝙ deus dat gratiā alicui, & p̄dat quòd se ei daturū, quia p̄sciuit eū bene usurū gratia. Sicut, si rex det alicui militi equū, quē scit eo bene usurū. Sed isti uidētur distinxisse inter id qd' est gratia, & id qd' est ex lib. arb. quasi nō posset esse idē ex utroq;. Manifestū est autē, q̄ id qd' est gratię, est p̄destinationis effectus. & hoc nō pōt poni ut rō p̄destinationis, cū hoc sub prędestinatione concludatur. Si igitur aliqd aliud ex parte nostra sit rō prędestinationis, hoc erit præter effectū prędestinatiōis. Nō est autē distinctū qd' est ex lib. arb. & ex p̄destinatione: sicut nec est distinctū qd' est ex cā secūda & causa prima. Diuina em prouidētia, p̄ducit effectus per operationes causarū secundarū, ut supra dictum est⁶. Vñ & id qd' est per lib. arbi. est ex p̄destinatione. Dicendū est ergo, q̄ effectū prædestinationis cōsiderare possumus dupl⁹. Vno mō in particulari, & sic nihil ꝓhibet aliquē effectū p̄destinationis esse cām & rōnē alterius. Posteriorē quidē prioris secūdū rōnem causæ finalis, priorē uero posterioris secundū rōnem causæ meritoriæ. Quæ reducitur ad dispositionē materiæ. Sicut si dicamus, q̄ deus p̄ordinauit se daturū alicui gloriā ex meritis, & q̄ p̄ordinauit se daturū alicui gratiā, ut mereretur gloriā. Alio modo pōt cōsiderari prędestinationis effectus in cōi. Et sic impossibile est, q̄ totus prædestinatiōis effectus in cōmuni habeat aliquā cām ex parte nostra. Quia quicqd est in homine ordinans ipsum in salutē, cōprehēditur totū sub effectu prędestinationis, etiā ipsa ꝓparatio ad gratiā. Neq; em̄ hoc fit nisi per auxiliū diuinū⁶, secūdum illud Tren. ul. Cōuerte nos domine ad te, & cōuertemur. Habet tū hoc modo prędestinatio ex parte effectus pro ratione diuinā uoluntatem, ad quā totus effectus prædestinationis ordinatur ut in finem, & ex qua procedit sicut ex principio primo mouente.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ usus gratię præscitus nō est ratio collationis gratiæ, quoniā multa cōtinet & singula fere uerba impugnata sunt ab Henrico & Aureolo, diligēter tractanda, ac examināda est. Tria igitur in hac respōsione facit. Primo causam reprobationis & prædestinationis in cōmuni assignat. Secundo, causam earundem in singulari ibi, Sed quare hos elegit. Tertio directe respondet argumento, ibi: Neque tamen, &c.

¶ Quoad primū, intēdit hāc cōclusionē, deus hoīes quosdā reprobat, et quosdā prędestinat, ut bonitas sua repīsenteī, & per modū mīæ parcitiuę, & per modū iustitiæ punitiuę. Probātq; hoc dupliīr. primo ratione, sc̄do authoritate Apīi ad

Ro.9.& ad Ti.2.Rō sumit ex,pportiōali ifiitudie uniersi et gñis hūanī ordie ad uitā eternā:& cōsistit i hoc q̄qđ̄admodū bōitas diuīa est cā finalis pfectiōis uniuer si, sic ex ea habet rō diuersitatis graduū rerū scām sūmū et ifimū,q̄d̄ gmissiōis malorū:ita ex eadē habet rō diuersorū graduū i genere humano scām misericordiā parcēdo:& secūdū iustitiā puniēdo:& declarat assūptū:quia bōitas dīa est sīs oim ut rep̄sentabilis per ea: et cū sit una
0 & simplex, nec aliqua creatura ad eius simplicitatē gr̄egere possit,oportuit ut diuersis reb̄ rep̄sentetur cōsequēter, si uniuersū pfectissima ltitudinē tā creaturę deberet illā rep̄sentare,oportuit ex oībus constare gradibus ab imo usq̄ ad summū:& it hæc de hac cōseruari, nisi oportet mala pmitterę, ut supeŕ declaratū fuit.

249 ¶ *Num sicut in uniuerso ex diuina bonitate diuersos etiā gradus oportuit esse,ita necessariū fuit in uniuersitate humani generis diuersos hominis*
250 *gradus inueniri:ut alii quibus parcēdo miseri cordia,quod̄dā puniēdo iustitia appareret.*

38 ¶ Circa hāc rōnē.4.oc currūt ipugnata.primū est,pportio inter genē humanū & uniuersū.arguit eā hoc Hēric⁹,dicēs debuisse fieri,ppor tionē iter uniuersā creaturā rōnalē, et uniuersū.saluaē nāq̄ rep̄sentatio diuinę bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonū, & sic rō in hoīnib⁹ nihil ualet.

¶ *Nū malū culpæ,et quomō spectare dixerit Auth.ad uniuersi perfectionē.*

¶ Secundum est proportio inter gradus uniuersi & gradus hoim: non est inquit Hēri.par de eis rō :q̄m oēs spēs uniuersi sunt de pfectiōe per se uniuersi, nō aūt oēs species actuū moraliū, quod,p̄batur, quia nul⁹ defect⁹ siue culpæ siue pœnæ pertinet p se ad pfectionē uniuersi.Cōstat aūt multos actus morales ut mendaciū,furtum, & his similia mali culpæ esse species.

¶ *Num iustitiæ opus in reprobatis tantū,an etiā in prædestinatis reluceat.*

¶ Tertiū ē applicatio iustitiæ ad reprobos. Saluatur enī iustitia inquit Aure. in prædestinatis, iuxta illud Apostoli, Quā reddet mihi dominus in illa die iustus iudex.

¶ *Num iustitia punitiua sit finalis causa totius reprobationis.*

¶ Quartū ē cāsitas finalis attributa iustitię,punitiuæ respectu rep̄batiōis in cōi: cōtra hoc em̄ arguit uterq̄.Hēricus quidē:quia nō uidet rōuabile ut deus fieri pcā permittat ut ea postmodum puniatur:imo in hoibus uidemus q̄ qui per mittit aliquē peccare si posset eū,phibere,uel ipedire peccat.nō igitur hoc atri buēdū est deo. Et cōfirmat hoc Aureol⁹, quia nō sunt facīēda mala ut ueniāt bona:sed reprobatio absq̄ oī demerito est mala:ergo nō est à deo facīēda pp hoc solū ut appareat in ea iustitia bonitas.Præterea inquit Aure.iustitia puni
Cōment. tiua nō ē p se intenta,sed tm̄ ex suppōne culpæ pumibilis:ergo ipsa nō ē pricipalis cā reprobationis, sed pcām pri⁹ ipsa, & rursus.ergo nulla necessitas est
Ad 1 m. ut aliquid fiat in uniuerso,ad hoc ut iustitia punitiua eluceſcat.

¶ Ad prmum horū dicēdū ē,q̄ licet potuisset tota creatura rōnalis poni ut uniuersū, rōnabiliter: tamen author genus humanū posuit,nō quia duo uniuersa cōstituāt hoīes & angeli, sed q̄m de facto cōstat quosdā hoīm reprobari & quosdā prædestinari:tāquā ipsū genus humanum cuiusdā uniuersi ex tot gradib⁹ cōstātis rōnē habeat.& q̄ hæc sit mēs literæ insinuāt illa uerba.Si igitur cōsideremus totū gen⁹ humanū ut totā rem ū uniuersitatē:ex nota siquidē cōditionali
Ad 2 m. innuit q̄ nō tā:ex ui rōnis quām ex facto,pportionaliter hanc exercebat.

¶ Ad secūdum dicitur q̄ arguēs forte somniās,hoc obiecit huic literæ:nusquā enim reperitur talis,pportio facta.

Ad 3 m. ¶ Ad tertiū uero dicit dupl̄r. Prio qā nō ex relucētia iustitiæ,sed iustitiæ talis reprobationē litera infert,talis aūt nō saluatur in prædestinatis. Secūdo dicit quòd etiā ex rōne iustitiæ potest inferri reprobatio: q̄m iustitia propriè dicit opus in q̄ maxieipa relucet ei minus misericordia:sicut ecōuerso misericordia: absolute dicit ubi quasi totū ipsius est paruū relinquēs locū iustitiæ:& sic licet in p̄destinatis aliquid iustitiæ saluet,ut abūdātia tamē eius eluceat,re,p̄batio fit.

Ad 4 m. ¶ Ad quartū,ut bene intelligatur responsio & sancti Tho.doctrina, prælibare oportet,q̄m reprobatione sunt tria, pmissio peccati,ipsū peccatū,& ęternapu nitio.nec hæc tria sunt effectus reprobationis diuinæ: quēadmodū oē ordinās in uitā æternā erat effectus prædestinationis,proper q̄d nō possum⁹ hic recte dicere totū effectū reprobationis,uel partē ut distinxim⁹ de effectu prædestinationis,sed debemus cautius loquendo dicere totū quod est in reprobatione, uel id quod est in ea ex uirtute re,p̄batis.Et tunc scito,quòd apud diuū Tho. ut patet super 9.cap.epist.ad Roma,diuersa est ista de causa prædestinatiōis& reprobationis:q̄ssi ultimus effectus reprobationis,s.punitio,habet causā ex parte reprobati,s.culpā:cuius nullo modo deus est actor: prædestinationis aūt ultimi effectus,s. beatitudinis, licet sit aliqua cā in nobis,s.meritum,id tamē totū deest à prædestinate.Et sic,si de effectu toto utriusque,s. reprobationis & prædestinationis est sermo, nulla de pctō q̄ō inseri debet, sed de his tm̄, quæ à reprobāte & prædestinante sunt: quæ bona oportet esse& dehis dicit̄,q̄ diuina bonitas eorū cā est.Si aūt est sermo de toto eo qđ̄ in reproho inuenit̄,sic aliq̄d est à Deo,atq̄ diuina bonitate:aliquid uero nec à deo,nec propter diuinā bonitatē, imo auertito est ab illa,ut patet de peccato mortali.Et ō licet pīscientia meritorū nō cōcedatur cā p̄destinationis, pręscītia tm̄ de meritorū cā quodā spāli mō est reprobationis:qa,ppter demerita pīscita nec à se prępparata statuit deus à se quos dā perpetuo puniēdos, ut sua bonitas etiam in tali iustitia participet. Atq̄ sic modi illā participādi à sua sapientia statuti impleātur. Cum igit reluctēria diuinę bonitatis in iustitia puniti ua finis& rō reprobatiōis in litera dicit,referendū est ad ipsos effectus reprobatiōis,s.per missionē peccatorū, & pœnas culpę ꝓparatas uel reddītas, & nō quo ad pctm̄. Non em̄ finis eius est bonū aliq̄d, ut ex supradictis patet. Nec ad ipsos effect⁹ sic referēdū est, ut alię cau sę singulorū excludāt, ut aduersarii intellexisse uident.Et ō decepti sunt,q̄m ut in litera ex presse dicit̄, p̄missiones malorū, consequutio di uersorū est cā.Et ad ma la culpę applicādo,furuis dispositio creaturæ rum rationaliū & hominū, manifeste est cā permissionis peccatorum,dū hoīes quidā re linquūtur in manu pro prii cōsilii: punitionis quoq; culpa,quę nullo mō est à deo, est causa demeritoria.Vñ oia argumēta tā Henrici q̄m Aureoli à falsa interpretatione huius literę procedūt, dū relucētiā iustitiæ finē reprobationis effectuū excludēdo,alias causas, & p̄cipuę culpā intellexerūt à.S.Th. ponit:cuius oppositū iā manifestauimus. Sigillatim igitur respōdēdo.ad primum dicitur, q̄ alius est ordo inter effectus p̄destinationis & effectus reprobationis.non em̄ posterior est finis prioris,quēadmodū, ibi p̄mus est finis meriti.non em̄ dicimus q̄ ideo deus permittit pcā ut puniat, sed dicim⁹ q̄ p̄mittit& punit,ppter relucētiā iustitiæ suæ:& qa hoc est totus re probationis effectus,idcirco rep̄bationis rō diuina iustitia merito dicitur.Nec est uerū q̄ quicūq; potens impedire pcām alterius, peccat si permittit.hoc em̄ nonhabet locū nisi in eo qui tenetur ad impediēdum,ut in regimine etiam hūano experientia docet:multa em̄ fuauitas regiminis deperiret si p̄missio nō esset licita.Ad cōstitutionē uero Aureo.dicitur,q̄ reprobatio quo ad primū effectū id est,punitionē, dato q̄ esset mala sine oī demerito,quo ad primū ꝛ.s.permissionē demeriti:etiāsi nulla subesset causa nisi relucētia iustitiæ diuinæ, mala nō est:q̄m permissio ipsa nihil adimit cadēti de his quæ sibi debēntur, sed tm̄ gratui tum negat amorē dei ad tenendū ne cadat. Vñ, cum permissio sc̄ām se non sit mala,& relucētia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua sit magnū bonū,si ad ni hil aliud permissio ordinaretur,adhuc bona esset.Negādū est ergo & q̄ reprobatio quo ad primū eius effectū (seclusa oī alia causa) esset mala,& q̄ reprobatio quo ad oēs eius effectus ponatur à nobis sine omni alia cā,ut iam patet ex dictis.Ad ultimū dicit negādo assūptū.s.iustitia punitiua nō ē p se intēta.nō em̄ uno mō dicit̄ p se intērī aliq̄d.est em̄ p se prio intērū, & aliq̄d p se nō prio:id em̄ est p se prio intērū,q̄d bonū cū sit,in se intētionē oīm ad ipsum,q̄uolibet facietiū adæquat.i.q̄ tā ipm̄ q̄ oia ad ipm̄ q̄uolibet cōcurrētia intēdunē,adeo re spectu cui⁹ est p se primo intērū.Id aūt dicit p se nō primo intērū,q̄ in se q̄dē bonū est ac intērū,sed ex aliquo nullo mō intēto occasionatur:& de horū numero est iustitia punitiua,q̄ ex peccatis puniēdis occasionē habet.Quòd aūt hmōi p̄fectiones malū culpæ p̄supponētes,p se intērae sint & dicēdæ sint,resul centia diuinæ bonitatis in partibus Christi testatur.cōstat em̄ ex p se intērtam est se à deo dū p ipsam intēta fuerit tota latitudo felicitatis oīm pure hoīm p̄destinatorū:& glia sui corporis cū cęteris,q̄ sibi & alijs meruit:& tm̄ ex malo culpæ occidētis ipm̄ occasionari oportuit. Vñ neutra ęquelitia aliq̄d ualet,& de prima quidem satis patet.de secunda quoq; solicitari nō oportet:quoniam manifestę liquet,q̄ propter hæc bona ex malo culpæ occasionata,multa in uniuer so rationabiliter fieri expedit,ut patet in exemplis adductis.

Cōment. ¶ Quo ad scām ītēdit hāc cōclonē,cā ēre dē⁹ istos p̄destinat,illos reꝓbat,ē sola dei uolūtas.Et ꝓbat ea authoritate Aug.atq̄ ꝓportionali silitudine ad grę
70 ac situs materiæ tā in naturalibus quā artificialibus,ut clare patet in litera.

Amot. ¶ Circa hāc ꝓt̄ tria occurrūt ipugnata.primū ē ipsa cōclo.scām ē exēplū naturale,tertiū exēplū artificiale. Cōtra exēplū qdē utrūq; objcit Hēric⁹ ꝓria qa *in ętib⁹* materiæ siue arti siue actori naturæ subiectis æqua ē rō,in hoīb⁹ aūt ē istis & illis est dispar ratio,aliter dispōsito hoc q̄m illo. Aureol⁹ deīde qa hmōi p tes ma teriæ carēt sensu,ac experientia boni & mali,hoīes aūt isti & illi experiū tur &bōa & mala pœnæ:&,ꝓpterea nō ē par rō:q̄m in exēplis sola uolūtas sufficit:qa nulli fit iniuria.i.,ꝓposito aūt nō sufficit:qa fit iniuria patiētib⁹ &afflictis. Cōtra cōclonē quāuis arguat Aureol⁹ ac Hēric⁹,qa tm̄ nō alia tāgitur difficultas, q̄m dudū discussa & manifestata,ptāsire expedit.Nō em̄ hæc cōclusio aliud intēdit nisi q̄ statibus supradictis,s.causis reprobatiōis & p̄destinatiōis in cōi, nulla est causa quare illæ causæ cū suis effectib⁹ magis applicent adhūc hoīem, q̄ ad illū,nisi diuina uolūtas:quare em̄ hūc p̄mittat cadere,illū uero teneat ne cadat,ex sola eius uolūtate dependet:quare uero hūc puniat,non ex sola dei uoluntate dependet, sed ex demerito huius,ut diximus de punitione reprobato-

probatorum in cōmuni. Vnde concludendo quare in hoc reprobationis effectus primus,& nō in illo,sola dei uoluntas est causa. Non enim ex diuina bonitate,aut ex inæquali dispositione (quoniam nulla est ante primum effectum: ut in corpore articuli probatum fuit contra Henrici positionem)ratio habetur quare in hoc magis quam illo hic ponatur effectus. Ex his autem patet primo
144 ARTICVLVS VI.
1.d.40. q.3,artic. 4, quol. 5, quol. q.1. art. 2. & 11. quol. ar. 3. & 12. quol.ar. 3.et uer. q.6. art. 3.et 5, & adhebr. 12.lib.4. eo.4.fi. Cōment.
a ¶ *Verum prædestinatio sit certa.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̄ prædestinatio non sit certa. Quia super illud Apoca.3.cap. Tene quod habes,ne alius accipiat coronam t. dicit Aug. q̄ alius non est accepturus, nisi iste perdiderit. Potest ergo & acquiri & perdi corona,quæ est prædestinationis effectus. Non est igitur prædestinatio certa.

¶ Præterea, Posito possibili nullum sequitur impossibile. Possibile est autē aliquem prædestinatū(ut Petrum)peccare, & tunc occidi. Hoc aūt posito sequitur prædestinationis effectum frustrari. Hoc igitur nō est im possibile. Non ergo est prædestinatio certa.

¶ Præterea, Quicquid deus potuit potest. Sed potuit non prædestinare quem prædestinauit. Ergo nunc potest non prædestinare. Ergo prædestinatio non est certa.

¶ SED CONTRA est, quod super illud Rom.8. Quos prælcuit,hos & prædesti nauit.&c. dicit glo. Prædestinatio est præscītia & præparatio beneficiorū dei, qua certissime liberantur quicunq; liberantur.

CONCLVSIO.

¶ *Prædestinatio nō ita certa est quòd prædestinatis necessitatem imponat, sed sicut stante infallibili prouidētiæ ordine multa cōtingēter eueniūt,ita certum est prædestinatōris ordo,quòd iuxta arbitrij libertatem prædestinationis effectus cōtingenter eueniūt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædestinatio certissime & infallibiliter cō sequitur suū effectum, nec tamen imponit necessitatem,ut. s.effectus eius ex necessitate proueniat.Dictum est enim supra[c],quòd prædestinatio est pars prouidētiæ. Sed non omnia,quæ prouidētiæ subduntur, necessaria sunt:sed quædam cōtingenter eueniunt secundum conditionem causarum proximarum, quas ad tales effectus diuina prouidentia ordinauit. Et tamen prouidentiæ ordo est infallibilis, ut suprà ostensum est[c]. Sic igitur & ordo prædestinationis est certus,& tamen libertas arbitrij non tollitur, ex qua contingenter prouenit prædestinationis effectus.

¶ Ad hoc etiam consideranda sunt quæ suprà dicta sunt[c] de diuina scientia & de diuina uolūtate, quæ contingētiam à rebus nō tollunt, licet certissima & infallibilia sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ corona dicitur esse alicuius dupliciter. Vno modo ex prædestinatione diuina, & sic nullus coronam suam amittit. Alio modo ex merito gratiæ. Quod enim meremur quodāmodo nostrum est.Et sic suam coronam aliquis amittere potest p̄ peccatum mortale sequens. Alius autem illam coronam

a ¶ *Super Quæst. nigesimaterty.e Articulum sextum.*

Annot. IN titulo aduerte ex quæstionibus de ueritate, quæstione 6. articulo 3. quòd ly certa, potest dupliciter intelligi, scilicet certitudine cognitionis, uel certitudine ordinis. Cum enim prædestinatio duo in se claudat,scilicet præcogni tionem,& præcausalitatē, potest attendi certitudo eius,& quoad cognitionem ut scilicet habeat certā cognitionem de prædestinatis effectibus & electibus: & potest rursus attēdi eius certitudo quoad causalitatem,ut scilicet habeat infallibilem ordinē in attingēdo ac perducēdo ad prædestinatos effectus.Et q̄m pri ma certitudo non existimites scientiæ diuinæ,de qua satis abunde tractatū est, certitudo uero ordinis propriąs habet difficultates in hac materia, propterea hic titulus de certitudine ordinis est intelligēdus, ita q̄ sensus est,an prædestinatio inquātum causa,habeat infallibilem ordinem ad effectus intentos.

Cōment. ¶ In corpore una est conclusio responsiua,habens tamen duas partes:prædestinatio est certa,non tamen necessitatem imponit.Probatur quo ad utrąque par tem simul dupliciter. primo ex parte prouidentiæ sic,prouidentiæ ordo est infallibilis,& tamen quædam prouidentiæ subiecta contingenter eueniunt secun dum conditiones causarum proximarum. Ergo & prædestinationis ordo est certus,& tamen prædestinationis effectus contingenter eueniunt iuxta libertatem arbitrii. Antecedens patet in quæstione præcedente,consequentia aūt probatur,q̄ prædestinatio est pars prouidentiæ.

¶ Secundo manifestabilis dicitur conclusio ex supradictis similibus conditioni

bus scientiæ & uoluntatis diuinæ respectu contingentium.

¶ Aduerte hic,quòd manifeste litera adæquat certitudinem prouidentiæ certitudini prædestinationis,imo ex certitudine ordinis illius probat à priori certo ordinem illius.Ita quòd sicut omne prædestinatum,ita omne prouisum infallibiliter euenit. Verba autem S. Tho.in quæstionibus de ueritate q.6.articul.3. quum ponitur differen tia inter prædestinationem & prouidētiam in hoc,q̄ prouidētia non est certa respectu euentus finis particularis in materia cōtingēti,prædestinatio aūt est certa, non unt interpretā da ut sonant, ut ex hac litera & supradictis patet. Non enim intēdit, quòd prouidentiæ diuinæ nō subiacent tales euentus, nec q̄ opposītum euentus prouisi ꝓueniat sed q̄ multi ordines huiusmodi causarum contingentium ad aliquā futura,sub di uina prouidētia cadūt: & tamē illa futura non quam erunt, ut patet de multis prædestinatis nibus huiusmodi causarum, quibus tamen non euenīunt intentatę sub prædestinatiōe aūt nullus cadit ordo partī cularis alicuius ad ali quod futurū, quin etiā sub eadem cadat euentus illius futuri. Et na scitheg differētia ex' am plitudine ambitus pro uidentiæ: quia scilicet sub ipsa omnis ordo claudit,siue cō euentu futuri, siue non:sub prædestinatione aūtem soli ordines habentes euentum ad intentum finem etiam in particulari. nullus enim ordo deficiens à proprio intento ut sic sub ipsa cadit. Verūtamē nō sunt extendēda nec usitanda uerba illa:quoniam ordo deficiens à proprio intento ut sic sub ipsa cadit. Verūtamē nō sunt extendēda nec usitandā uerba illa:quoniam ordo deficiens à proprio euentu nō est pro uisus à deo quo ad euētū,sed quo ad ipsum ordinem,& non euentum propriū: & propterea nihil certitudinis adimit prouidentię huiusmodi *nō* euētus. Propter quod diximus & dicimus q̄ in meliius uerba *mutauit* author simpliciter de,prouidentiæ certitudine tractans hic,adæquando eam prædestinationi.Nec illorum meminie, quoniam nunc dicta pia interpretatione ex parte rerum sustinere ri utcunque possunt. Cætera autem,quæ circa certitudinem prædestinationis disputanda essent,iam discussa sunt

in præcedenti quæstione de,puidentia,undenō oportet eam amplius repetere.

a ¶ *Super Quæstionis nigesimaterty.e Articulum septimum.*

Cōment. TIrulus clarus est:

¶ In corpore tria facit.primo de certitudine numeri prædestinatorum ab solute,secundo de numēro reꝓborum.tertio de certitudine quo ad nos numeri prædestinatorum tractat.

¶ Quo ad primum hæc est cōclusio.responsiua quæsito affirmatiue. numerus prædestinatorū est deo certus,non solum formaliter, sed materialiter,non solū ut cognitus, sed ut electus & prædestinitus. Conclusio hæc habet tres partes principales;& prima quidē,scilicet quòd sit deo certus pro constanti relinqui tur.Secunda autem.s.non solum formaliter,sed materialiter,& declaratur quo ad terminos:dum quidam hoc negātes afferuntur,& probatur ducendo ad inconueniens sic,si numerus prædestinatorum esset deo certus formaliter tantū, tolleretur certitudo ordinis prædestinationi attributa in præcedenti articulo: hoc est inconueniens: ergo patet consequentia,quia stare Petrum esse prædestinatum,& tamen non saluari, & sic prædestinatio non infallibiliter sui fortitur effectum, Tertia aūt,scilicet non solum ut cognitus, sed ut prædestinitus, & declaratur quoad terminos exemplo numeri guttarum pluuiæ,& arenæ ma ris quo ad ly cognitus, & differentia inter numerum mansionum domus,&

mensurarum parietis &c. & numerum lapidum respectu ædificatoris, quo ad ly prædestinatus, & probat sic, omne agens intendit facere aliquod finitum: ergo intendit aliquam determinatam mẽsuram in suo effectu: ergo excogitat aliquem numerum in partibus principalibus per se requisitis ad totũ. ergo deus præordinauit, in qua mensura debet esse totũ uniuersum: ergo prædefiniuit qs esse cõueniens numerus uniuersi essentialibus partib⁹, id est, perfectis: ergo prædefiniuit certũ numerũ prædestinatorũ. Antecedẽs ex quæstione septima supponitur, secunda autẽ consequẽtia declaratur ex differẽtia inter numerũ principaliter requisitorum ad opus, & numerũ eorum, quæ requiruntur solũ propter aliud. illorũ nanq; numerus prædefinit, istorum autẽ tantus precipitur, quãto opus erit ad cõstructionem principium. tertia autẽ probatur: quia totum uniuersum est proprius effectus dei. quarta uero quo ad illũ terminũ. s. partes uniuersi, declaratur ex differẽtia inter corruptibilia, & incorruptibilia ut dicũ hoc quòd illa propter se, hęc autem propter speciei salutem ad uniuersum spectãt. & ex hoc inferitur corollarium pertinens ad prouidẽtiam dei. s. quòd numerus indiuiduorum corruptibilium extra speciẽ humanã est deo certus non prædefinitiue, sed prægnoscitiue: numerus autẽ speciẽrum utroque modo est deo certus: & similiter numerus elemẽtorum, astrorum & sphærarũ. Quinta demũ probatur: qa creaturę rõnales beatitudinem cõsequẽtes ordinãtur ad bonũ uniuersi prę cæteris creaturis. quòd probatur: quia ex eo quòd rationales sunt simpliciter incorruptibiles ut sic, ex eo autẽ qꝫ beatitudinem cõsequũtur immediatè⁹ attingũt ipsum ultimum finem totius uniuersi, scilicet deum.

¶Num omne agens intendat semper facere aliquod finitum.

Quæstio. ¶Circa antecedẽs dubium occurrit propter infinitatẽ motus. Constat enim ꝙ apud philosophos motores orbium intẽdunt semper *b* mouere: & cõsequẽter *251* intendũt facere effectũ *488* infinitũ: & tamẽ in littera assimilatur, quòd oẽ agens intendit facere finitũ. Ad hoc dupliciter respõdetur. Primo quòd hoc assumptum intelligitur de effectu in actu, de tali em̃ probatum est in quæstione septima, quòd nõ potest intendi ab aliquo agẽte motus autem cę li cõstat, quòd nõ est infinitus, in actu: & propterea nõ obstat proposito. Dicerent secundo philosophi, ꝙ motores orbium nõ intẽdunt per se primo circulationes infinitas, sed assimilationem ad deũ in causando alia: quæ quia mouẽdo conseruãtur, ideo quasi per accidẽs intẽdunt semper mouere, tanquam infinitæ circulationes nõ sint propter se, sed quia tot requiruntur ad motorũ perfectionem conseruandam, seu diffundendam quo ad deum gloriosum.

¶Num tantum simplicia corpora sint partes uniuersi.

Quæstio. ¶Circa declarationem partium uniuersi dubiũ occurrit: quoniã in primo cæli, Arist. & san. Tho. corpora tãtum simplicia partes secũdum speciem uniuersi ponunt, hic autem adiunguntur species mixtorum & uegetabilium & animalis. Ad hoc dupliciter dici potest. primo, ꝙ in primo cæli est sermo de perfectione substantiali uniuersi: hic autẽ de perfectione quasi per modũ passionis: habẽt em̃ se omnes corporales species ad simplicia corpora, ut passiones ad subiectum: dum ex eis & actiue & materialiter fiunt & constãt. Secundo dicitur, ꝙ uniuersum potest sumi dupliciter. Vno modo pro uniuerso corporeo ut sic, & hoc modo tractatur in primo cæli, & cõstituit ex solis simplicibus corporibus: qm̃ nulla corpulẽtia est in uniuerso nisi simpliciũ corporũ: omnis enim mixtorum corporalis materia ex elemẽtis est. Alio modo pro uniuerso perfectionis, & sic tractatur hic, & ad eius integritatẽ exiguntur omnes species, ut in littera dicitur. non enim perfectiones specificæ corporũ istorum ex simplicibus corporibus ut sic sunt, sed ex altiori quadam natura, ut patet de perfectione uitali

Annota. ¶Circa conclusionem ipsum aduerte ꝙ Aureolus apud Capreolũ in quarto di. prima: eã nititur impugnare, sed quoniã non arguit ex propriis certi numeri, sed ex omnibus pertinentibus ad discretionem prædestinatorum à reprobis, & equiuocat de fine uniuersi, & hęc sufficiãt.

Cõment. ¶Quo ad secũdum est hęc cõclusio, numerus reproborum non est omnino sic certus. Et probatur: electis omnia cooperantur in bonũ: ergo reprobi præordinati sunt à deo in bonũ electorum: ergo numerus reproborũ non est. sic omnino certus.

Annot. ¶Aduerte hic ly sic omnino: in reprobis eũ sunt duo, scilicet ipsa creatura: & id, quod pertinet ad esse reprobum: quo ad natura eo dem modo prædestinatus est numerus electorum & reproborũ: qm̃ utrique eiusdem naturæ sunt incorruptibilis, rationalis &c. quoad gratuita uero, sicut electi prædestinati sunt pro pter seipsos, ut scilicet propriis actibus atque felicibus ultimũ finem simpliciter attingãt, reprobi uero quasi irrationabiles creaturę pro ut sunt nõ ad bonum proprium, quoniã felicitate priuati sunt, sed alienũ: scilicet dei & electorũ: ita numerus electorũ est certus propter se. Numerus autẽ reproborũ propter aliud, id est electos. Vñ considerãdo reprobos ratione subiecti, dicimus ꝙ est certus eorũ numerus etiã prædiffinitiue: cõsiderando autem eos quatenus reprobi sunt, dicimus ꝙ non sunt in certo numero prædiffinitiue, sed quasi tot diuina prouidentia reprobis utitur quot ad electorum bonũ cõferre conspicit. Et hanc distinctionem per illa uerba (nõ sic autem omnino est) intedit litera, dicẽs em̃ (non sic) excludit reprobos à principalib⁹ & per se primo partibus uniuersi, apponens autem ly (omnino) eximit eos à partibus pure propter aliud, sic quasi medios locauit propter incorruptibilitatem subiecti &c. ut diximus.

Cõment. ¶Quo ad tertium, tractatur numerus prædestinatorũ hominũ an nobis sit certus, referũtúrque tres opiniones: & nulla earum approbatur: sed quarta apponitur melior.

Annot. ¶Aduerte hic quòd opiniones istæ nõ reprehenduntur. Tum quia in materia ualde dubia, & per certitudinem occulta nobis opinatiue locuti sunt authores. Tum quia authores opinionũ harum illustres ac etiã sancti uidentur fuisse: secundam nanque opinionem Gregorii esse cõstat: melior autem omnibus quare dicitur quia authoritati ecclesiæ innititur dicẽtis in collecta secreta, Deus cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus: & ad hoc innuendum eisdem uerbis author usus est in littera.

a *¶Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum octauum.*

¶Titulus clarus est

Annot. ¶In corpore duo facit. Primo duas opiniones tractat. Secundo respondet quæsito. Quo ad primũ opiniones & earũ improbationes satis in littera patent. Et scias, ꝙ ut in articulo sexto quæstionis sextæ de ueritate habetur pri

per consequens non potest temporale iuuare ad hoc ꝙ aliquod æternum sit. Sed prę destinatio est æterna. Cum igitur preces sanctorum sint temporales, non possunt iuuare ad hoc ꝙ aliqs prædestinetur. Non ergo prædestinatus iuuatur precibus sanctorũ.

¶Præterea, Sicut nihil indiget consilio, nisi propter defectum cognitionis, ita nihil indiget auxilio, nisi propter defectũ uirtutis. Sed neutrum horum competit deo prędestinãti. Vnde dicitur Rom. undecimo, Quis adiuuit spiritum dominꝫ aut quis con. eius fuit? Ergo prędestinatio non iuuatur precibus sanctorum.

¶Præterea, Eiusdem est adiuuari & impediri. Sed prædestinatio non potest aliquo impediri. Ergo non potest aliquo iuuari.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 25. quòd Isaac rogauit deũ pro Rebecca uxore sua, & dedit conceptum Rebeccę. Ex illo autem conceptu natus est Iacob, qui prædestinatus fuit. Non autem fuisset impleta prædestinatio, si natus non fuisset. Ergo prædestinatio iuuatur precibus sanctorũ.

CONCLVSIO.

¶Prædestinatio quo ad ipsam prærordinationem nullo iuuari potest: quo uero ad effectum, iuuari sanctorum precibus potest, ac multis aliis pijs operibus.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ circa hanc quæstionem diuersi errores fuerunt. Quidam enim attendentes certitudinem diuinæ prædestinationis dixerunt superfluas esse orationes, uel quicquid aliud fiat ad salutem æternam consequendam: quia his factis uel non factis prędestinati consequuntur, reprobati nõ consequuntur. Sed cõtra hoc sunt omnes admoniones sacræ scripturæ exhortantes ad orationem, & ad alia bona opera. Alij uero dixerũt, quòd per orationes mutatur diuina prædestinatio. Et hęc dicitur fuisse opinio Aegyptiorũ, qui ponebãt ordinationẽ diuinam, quam fatũ appellabant, aliquibus sacrificijs & orationibus impediri posse. Sed contra hoc etiam est authoritas sacræ scripturæ. Dicitur em̃ 1. Reg. 15. Porro triũphator Israel non parcet, neque pœnitudine flectetur. Et Ro. 2. dicitur quòd sine pœnitentia sunt dona dei & uocatio. Et ideo aliter dicendũ, ꝙ in prædestinatione duo sunt cõsideranda, scilicet ipsa prærordinatio diuina & effectus eius. Quãtum igitur ad principiũ, nullo modo prædestinatio iuuatur precibus sanctorum. Non enim precibus sanctorum fit ꝙ aliquis prędestinetur à deo. Quantum uero ad secundum dicitur prædestinatio iuuari precibus sanctorũ & aliꝭ bonis operibus: quia prouidentia (cuius prędestinatio est pars) non subtrahit causas secũdas⁶: sed sic prouidet effectus, ut etiã ordo causarũ secũdarum subiaceat prouidẽtiæ. Sicut igitur sic prouiden tur naturales effectus, ut etiã causę naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effectus nõ prouenirent, ita prędestinatur à deo salus alicuius, ut etiam sub ordine prædestinationis cadat quicqd hominem promouet in salutem, uel oratio nes proprię uel aliorum, uel alia bona, uel quicquid huiusmodi, sine quibus aliquis fa cõadum est ad bene operandum & oran dum: quia per huiusmodi prędestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter qđ dicitur 2. Pe. 1. Satagite, ut per bona ope ra certam uestram uocationem & electionem faciatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa ostendit, ꝙ prædestinatio non iuuatur precibus sanctorum quãtum ad ipsam prędordinationem.

¶Ad secundum dicẽdum, ꝙ aliquis dicitur adiuuari per alium dupliciter. Vno modo inquãtum ab eo accipit uirtutem, & sic adiuuari, infirmi est: unde deo non cõpetit, & sic intelligitur illud, quis adiuuit spiritũ domini? Alio modo dicitur quis adiuuari per aliquem, per quem exequitur suam operationem, sicut dominus per ministrum. Et hoc modo deus adiuuatur per nos inquantum exequimur suam ordinationem, secundum illud 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores sumus. Neque hoc est propter defectũ diuinę uirtutis, sed quia uirtur causis mediꝭ ut ordinis pulchritudo seruetur in rebus, & ut etiã creaturis dignitatẽ causalitatis cõferat⁶.

¶Ad tertium dicendum, quòd secũdæ causę non possunt egredi ordinem causę primę uniuersalis (ut supra dictum est⁶) sed ipsum exequuntur. Et ideo prædestinatio per creaturas potest adiuuari, sed non impediri.

QVAEST. VIGESIMA *quarta, de Libro uitæ, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerãdum est de libr. uitę. ¶Et circa hoc quærunt tria. ¶Primo quid sit liber uitę. ¶Secundo, cuius uitę sit liber. ¶Tertio, utrũ aliquis possit deleri de libro uitę.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum liber uitæ sit idem quod prædestinatio.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ liber uitæ non sit idẽ quod prędestinatio. Dicitur em̃ Eccle. xxiij. Hęc omnia liber uitę. Gl. id est, Nouũ & uetus testamentũ. Hoc autem non est prędestinatio. Ergo liber uitę non est idem quod prędestinatio.

¶Præterea, Aug. in lib. xx. de ciui. dei. ait, ꝙ liber uitę est quædã uis diuina, qua fiet ut cuicũque opera sua bona uel mala in me moriam reducantur. Sed uis diuina non uidetur pertinere ad prædestinationẽ, sed magis ad tributum potentiæ. Ergo liber uitę non est idem quod prædestinatio.

¶Præterea, Prædestinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber uitæ esset prædestinatio, inueniretur liber mortis, sicut liber uitę.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in gl. super illud psal. Deleantur de libro uiuentium. Liber iste est notitia dei, qua prędestinauit ad uitam quos præsciuit.

CONCLVSIO.

¶Liber uitæ in deo metaphorice dictus, est firma notitia significatiua prædestinatorum.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ liber uitę in deo dicitur metaphorice secũdum similitudinem à rebus humanis acceptam. Est enim cõsuetum apud homines, ꝙ illi, qui ad aliquid eligũtur, cõscribũntur in libro: utpote milites uel cõsiliarij, qui olim dicebantur patres cõscripti. Patet autẽ ex præmissis⁶, ꝙ omnes prædestinati eligũtur à deo ad habẽdam uitã æternã. Ipsa ergo prædestinatorũ conscriptio dicitur liber uitæ. Dicitur enim metaphorice aliquid cõscriptum in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria tenet, secũdum illud Prouer. iij. Ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuũ custodiat. Et post pauca sequitur, Describe illa in tabulis cordis tui. Nam & in libris materialibus aliquid cõscribitur ad succurrẽdum memoriæ. Vnde ipsa dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad uitã æternam, dicitur liber uitæ. Nam sicut scriptura libri est signum eorũ, quæ fienda sunt, ita dei notitia est quoddã signum apud ipsum eorum, qui sunt perducẽdi ad uitam æternã, secundum illud 2. Tim. 2. Firmum fundamentum dei stat, habẽs signaculum hoc, nouit dominus qui sunt eius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ liber uitæ potest dici dupliciter. Vno modo cõscriptio eorũ, qui sunt electi ad uitam, & sic loquimur nũc de libro uitę. Alio modo potest dici liber uitę conscriptio eorũ, quę ducunt in uitã. Et hoc dupliciter, Vel sicut agendorum, & sic nouum & uetus testamentum dicitur liber uitę, Vel sicut ratam factorum, & sic illa uis diuina, qua fiet ut cuiliber in memoriã reducantur facta sua, dicitur liber uitę. Sicut etiam liber militię potest dici, uel in quo scribũtur electi ad militiam, uel in quo traditur ars militaris, uel in quo recitãtur facta militum. Vnde patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd nõ est consuetum conscribi eos, qui repudiãtur, sed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non respondet liber mortis, sicut prędestinationi liber uitę.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ secũdum rationem differt liber uitæ à prædestinatione. Importat enim notitiã prædestinationis, sicut etiã ex glosa inducta apparet⁶.

a Super Quæstionis vigesimequarte Articulum secundum.

Cõment. TItulus clarus est.

¶In corpore est una cõclusio respõsiua quæsita affirmatiue. Liberuitę pro pric respicit uitam gloriæ. Probatur sic, Liber uitę est notitia electorum ad uitam: ergo ad uitã pertinet

potentia actiua deo cõ uenit secundum quòd est in actu,id est, funda tur super eius actu : & quantitas potentiæ cõ sequitur quantitatem actus : quod probatur ex illa uniuersali,quan to aliquod agens est perfectius in forma,qua agit,tanto maior est po tentia eius , ut pater in calefactiuo &c. litera est clara.

¶In responsione ad ter tiũ multa dicẽda essent de infinitate potentiæ motiuæ , quæ prolixa nalde sunt:& in speciali , quam de hoc fecimus quæstione, discus sa sunt: quare pro nũc transeundum puto.

a ¶*Super Quæ-*
150 *stionis vigesimæquintæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly omnipo tens, dupliciter di stribui potest , scilicet pro omnipotentia, & pro *omni possibili*. non quæritur hic, utrũ sit omnipotens , id est, habeat omnem potentiam. Quoniam iam in primo articulo de terminatum est , quòd in deo nulla est potentia passiua:sed quæritur utrum sit omnipotens, id est, possit omnia.

35 ¶In corpore duo prin
Cõment. cipaliter ficit . Primo quid hic certum & am bigum sit dicit.Secun do ambiguitatem sol uit,ibi,Sed si quis &c.

¶Quo ad primum duo dicit:primo quòd pars affirmatiua quæstionis est ab omnibus confes sa.Secũdo quòd diffini tio omnipotentiæ, quę deberet esse proprium medium ad inferendum confessiũ conclusionẽ difficilis est:quia dubi tatur pro quibus distri buitur ly omnia, quum dicitur Deum posse o mnia.

¶Quo ad secundũ tria dicit.primo quòd ly o mnia distribuit possibi
28 le absolute.Secundo q
24 ly possibile absolute de
56 4 nominat quicquid ha bet rationem entis , actu,uel potẽtia, ibi,Est autem considerandum. Tertio excludit ab hu iusmodi distributione & denominatione sola implicantia cõtradictio nem,ibi,Nihil autẽ op ponitur &c.

¶Primũ horum , scilicet ly omnia, distribuit possibile absolute. pro batur distinguendo pos sibile dupliciter.scilicet secundum aliquam po
523 c tentiã,uel absolute, ex quinto metaphy.Et de struendo quòd nõ pot intelligi de possibili primo modo: quia nec respectu potẽtiæ creatæ: qm̃ diuina potentia excederet datũ obiectũ necrespectu potẽtiæ in creatæqm̃ esset circulꝰ in hmõi explanatione: & infert p̃ iocũ à diui sione,q̃ intelligitur de possibili secũdo modo: explanans quid signi ficat hmõi possibile,q̃ scilicet cõsistit in habi

¶Præterea, Omnis potentia manifestatur per effectum,aliàs frustra esset.Si igitur po tentia Dei esset infinita,posset facere effectũ infinitum. Quod est impossibile.

¶Præterea,Philosophus probat in 8. physi corũ,q̃ si potẽtia alicuius corporis esset infi nita,moueret in instãti.Deus aũt nõ mouet in instanti, sed mouet creaturã spiritualem per tẽpus,creaturã uero corporalem per lo cũ & tẽpus,secũdũ Aug.8.super Genesim ad literam.Non ergo est eius potentia infinita.

¶SED CONTRA est quod dicit Hila.8. de trini.q̃ Deus est immensæ uirtutis utiuẽs, potens. Omne aũt immẽsum est infinitum. Ergo uirtus diuina est infinita.

CONCLVSIO.

¶Cum esse Dei sit infinitum,eius potentia actiua est infinita.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut iam dictũ est[c], secũdũ hoc potẽtia actiua inueni tur in Deo,secundũ quod ipse actu est. Esse aũt eius est infinitũ, inquantũ non est limi tatũ per aliquid recipiens,ut patet per hæc, quę supra dicta sunt[c],cũ de infinitate diuinę essentiæ ageretur.Vñ necesse est,q̃ actiua po tẽtia Dei sit infinita. In omnibus eñ agenti bus hoc inuenitur,q̃ quãto aliquod agens perfectius habet formã, qua agit, tanto est maior eius potẽtia in agẽdo.Sicut quãto est aliquid magis calidum,tanto habet maiorẽ potentiam ad calefaciendũ.Et haberet utiq; potentiã infinitã ad calefaciendũ, si eius ca lor esset infinitus.Vñ,cũ ipsa essentia diuina (p quã deus agit)sit infinita(sicut supra ostẽ sum est[c]) sequꝰ q̃ eius potẽtia sit infinita.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ phi losophus loquitur de infinito, qđ est ex par te materię nõ terminatæ per formam: cuius modi est infinitũ, qđ cõgruit quantitati. Sic aũt non est infinita diuina essentia(ut supra ostẽsum est[c])& per cõsequẽs nec eius potẽ tia.Vnde non sequitur quòd sit imperfecta. ¶*Ad* secundũ dicendũ, q̃ potẽtia agẽtis uni uoci tota manifestatur in suo effectu. Poten tia eñ generatiua hominis nihil põt plus q̃ generare hoiem.Sed potentia agẽtis nõ uni uoci nõ tota manifestatur in sui effectus p ductione.Sicut potẽtia Solis non tota mani festatur in productione alicuius animalis ex putrefactione generati.Manifestũ est aũt q̃ deus non est agens univocũ. Nihil enim aliud põt cũ eo conuenire nec̃ in specie, ne q̃ in genere,ut supra ostensum est[c]. Vnde re liquit,q̃ effectus eius semper est minor , q̃ potẽtia eius[c].Nõ ergo oportet q̃ manifeste tur infinita potẽtia Dei in hoc q̃ producat effectũ infinitũ.Et tñ etiã si nullũ effectũ pro duceret,nõ esset dei potẽtia frustra:quia frustra est qđ ordinatũ ad finẽ , quẽ nõ attingit. Potẽtia aũt dei nõ ordinatur ad effectũ sicut ad finẽ,sed magis ipsa est finis sui effectus.

¶*Ad* tertium dicendũ,quòd philosophus in 8.phy.probat,quòd si aliquod corpus habe ret potentiã infinitã quod moueret in non tempore.Et tamen ostendit,quòd potentia motoris cæli est infinita : quia mouere põt tempore infinito[c].Relinquitur ergo secũdũ eius intentionẽ,quòd potentia infinita cor poris si esset,moueret in non tempore:non autem potentia incorporei motoris. Cuius ratio est,quia corpus mouens aliud corpus est agens univocũ.Vnde oportet quòd tota potentia agẽtis manifestetur in motu. Quia igitur quanto mouentis corporis potentia est maior,tanto uelocius mouet:necesse est quòd si fuerit infinita,moueat improportio nabiliter citius,quod est mouere in nõ tem pore. Sed mouens incorporeum est agens nõ univocum.Vnde nõ oportet,q̃ tota uir tus eius manifestetur in motu ita,quòd mo ueat in non tempore.Et præsertim,quia mo uet secundum dispositionem suæ uolũtatis

ARTICVLVS III.

a *¶Vtrum Deus sit omnipotens.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ Deus non sit omnipotens.Moueri eñ & pati aliquid omnium est:sed hoc deus non potest.Est enim immobilis, ut supra dictum est[c]. Non igitur est omnipotens.

¶Præterea, Peccare aliquid agere est. Sed Deus nõ põt peccare, nec̃ seipsum negare, ut dicitur 2.Tim.2.ergo deus nõ est oĩpotẽs.

¶Præterea,De deo dicitur,q̃ omnipotentia suã parcẽdo maxime & miserendo manifestat.Vltimum igitur,quod potest diuina po tentia,est parcere & misereri. Aliquid autẽ est multo magis cũ parcere & misereri,sicut creare alium mũdum,uel aliquid huiusmo di.Ergo Deus non est omnipotens.

¶Præterea,Super illud primæ Corin.1.Stultã fecit Deus sapientiam huius mundi,dicit gl. Sapientiã huius mũdi fecit Deus stultã ostẽdẽdo possibile,qđ illa impossibile iudicabat.Vñ uidetur q̃ non sit aliquid iudicandũ possibile uel impossibile secũdũ inferiores causas,prout sapiẽtia huius mundi iudicat, sed secundũ potentiã diuinã. Si igitur Deus sit omnipotens omnia erunt possibilia. Nil ergo impossibile. Sublato aũt impossibili tollitur necessariũ.Nã qđ necesse est esse,im possibile est nõ esse.Nihil ergo erit necessa riũ in rebus,si deus est oĩpotens.hoc aũt est impossibile.Ergo Deus nõ est omnipotens.

¶SED CONTRA est,quod dicitur Luc̃ 1. Non erit impossibile apud Deũ omne uerbum.

CONCLVSIO.

¶Cum possit Deus omnia efficere quæ esse possũt, non autem ea, quæ contradictionem implicant,omni potens merito dicitur.

¶RESPONDEO dicendum,q̃ cõmuni ter confitẽtur omnes deũ esse omnipotẽtẽ. Sed rõnem omnipotẽtię assignare, uidetur difficile.Dubiũ eñ põt esse quid cõprehẽda tur sub ista distributione,cũ dicitur omnia posse deũ.Sed si quis recte consideret(cum potẽtia dicatur ad possibilia)cum Deus oĩa posse dicitur,nihil rectius intelligitur quàm q̃ possit omnia possibilia,& ob hoc omni potens dicatur.Possibile aũt dicitur duplici ter secundũ Philosophum in 5.metaph. Vno modo per respectũ ad aliquã potentiã. Sicut quod subditur humanæ potentiæ dicitur esse possibile homini . Nõ aũt põt dici, q̃ deus dicatur omnipotẽs,quia possit oĩa quæ sunt possibilia naturæ creatæ: quia diuina potẽtia in plura extẽditur.Si autem dicatur q̃ deus sit oĩpotens, quia põt omnia quæ sunt possibilia suæ potẽtię : erit circula tio in manifestatione omnipotẽtię.Hoc eñ nõ erit aliud q̃ dicere q̃ deus est oĩpotens: qa põt omnia quę põt.relinquitur igitur q̃ deus dicatur oĩpotẽs, qa põt oĩa possibilia absolute. Q̃ est alter modus dicẽdi possi bile. Dicitur aũt aliquid possibile uel impos sibile absolute ex habitudine terminorum. Possibile quidẽ quia prędicatũ nõ repugnat subiecto,ut sortem sedere.Impossibile uero absolute , qa prædicatũ repugnat subiecto, ut hominẽ esse asinũ. Est autẽ considerandũ quòd cum unumquodq; agens agat sibi si mile,unicuiq; potẽtiæ actiuę correspondet possibile ut obiectum proprium secũdum rationem illius actus,in quo fundatur potẽ tia actiua. Sicut potẽtia calefactiua refertur ut ad proprium obiectum ad esse calefactibile. Esse autem diuinum,super quod ratio diuinæ potentię fundatur,est esse infinitum non limitatum ad aliquod genus entis , sed præhabens in se totius esse perfectionem[c]. Vnde quicquid potest habere rationẽ entis, continetur sub possibilibus absolutis,respe

tudine terminorũ &c. Secũdũ aũt , scilicet q̃ possibile absolute de nominat quicquid põt esse,,patet sic.oẽ agẽs agit sibi sile. ergo uni uersę potẽtiæ actiuę vñ det ut proprũ obiectũ tra.c.11. possibile secundũ illũ 25.& actũ,qui est rõ agẽdi.er po.q.7. go potentię actiuę Dei art.1. respondet possibile sedm rõ nẽ entis.prima cõsequ 13 b tia manifestatur in pote 41 tia calefactiua , & eius 43 obiecto. sedda aũt pro batur : quia esse Dei q̃ est ei ratio agendi,est et se præhabens quidem in se totius esse perfectionẽ,non tñ esse tale uel tale secundũ quod cunq; genus. Tertiũ uero prędicatorũ duo dicit. primũ est,oĩa; quæ cõtradictionẽ nõ implicant,claudũtur sub oĩpotẽtia. secũdũ est,oĩa, quę cõtradictionem im plicant, nõ claudunture sub oĩpotentia. Et primo,patet utrũque si mul sic:nihil opponitur rõni entis nisi nõens. ergo nihil repugnat possi bili absolute,nisi impli cans in se esse & nõ esse simul.ergo sola impli cãtia cõtradictionẽ nõ habent rationẽ possibilitãs.ergo ea,quę impli cãt,nõ claudũtur. & ea,q̃ nõ implicãt,claudũtur sub omnipotẽtia. Deinde docet modum loquẽdi honestũ in exclusis ab oĩpotentia:et demũ ostẽdit hanc exclusionẽ nõ esse contra angelicã authoritatem, ut clare patet in litera.

¶Nũ omne ens , ac nõ implicans cõtradictionem,subiaciatur omnipotentiæ.

Circa prædictã assignationẽ obiecti di uinæ potentię dubium occurrit. Quia si omne possibile absolute , omnẽq; ens ac non implicans contradictionẽ sub omnipotẽtia claudi tur,deus ipse cõtinebitur sub sua omnipoten tia: qm̃ deũ esse,,de numero horũ est,ut patet.

¶Ad hoc & similia dicendũ est, q̃ cũ sermo præsens sit de omnipotentia factiua, quã dici mus omne possibile, omne ens , omne non implicans contradictionẽ,semper subintelligitur causabile effectiue: sic enim excluduntur & diuina , & peccata & quæcunq; sunt potẽtiarum passiuarum , & imperfectarum ut sic.

Nũ ex eo,quòd potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito, sequatur , ergo obiectũ diuinæ potẽtiæ est, possibile esse absolute,an possibile esse infinite.

¶Circa,pbationẽ sedũ, dubiũ occurrit, qm̃ nõ
238 ens prætermissum nõ
91 fuit, sed claudit sur sub
a nõ implicãtibus cõtra
221 dictionẽ.Propter quod
saltus nullus in litera fa
ctus est,sed ex eo q̃ so
lũ non ens opponitur enti,& cõstat q̃ nõ op
ponitur ei diuisum, sed

ergo obiectum potentiæ actiuæ Dei est possibile esse infinite & uniuersaliter perfecte: sicut de potentia calefactiua inferrur quòd est calefactibile:quod in lite ra non fit,sed infertur:ergo obiectum eius est possibile esse absque alia prohe tione.

¶Ad hoc dicitur, quòd causam univocam & æquiuocam: quod cau sę univocæ respondet aliquod adæquatũ obiectum in effectũæquiparãtę uero non:& pro pterea cũ esse dei duas habeat conditiones ad propositum,scilicet ele uationem supra genera & uniuersalitatem per fectionis:nec possit sin gi aliquod causabile cũ his cõditionibus in sin gulari : consequens est ut sumatur in uniuersa li. Tale autem est esse, quoniam ad nullum de terminatum est genus: & ad omnes se perfe ctionum modos exten dit, & propterea satis subtiliter in litera pro portionale obiectum si cut potentiis univocis assignatã est quicquid potest entis rationem habere.

¶Num sola implicatia contradictionis possibili absolute opponantur.

Circa probationem tertii dicti dubium occurrit:quoniam præ termissum uidetur non ens . Ex eo namque q̃ nihil opponitur enti ni si non ens, inferendum erat:ergo non ens op ponitur possibili absolute:quia opponitur en ti:& non debebat tan tum inferri:ergo quęcũ q̃ implicant simul ens & non ens, repugnant possibili.Nec potest ad hoc dici, quòd implici te utrumq; illatum est: quoniam ut patet in li tera illatum est , q̃ sola implicantia contradi ctionem repugnãt pos sibili . Constat enim q̃ non entia absque impli catione cõtradictionis inueniũtur. Vnde ambi guitas relinquitur quo modo eo omisso falsa tum sit ad ens & nõ ad
334 ens simul.

¶Ad hoc dicitur, q̃ ut patet quinto metap.& secundo physi. eadẽ est causa actiua obiecti & sui oppositi, diuersimo de tamen:quia faciendo causat obiectũ pro prium,non faciendo au tem oppositum, ut pa tet de nanta ibidem.Et sic in dubio non erat, non ens cadere sub a ctiua potentia Dei: cuius proprium obiectũ assignatũ est ens. opor tet eñ illam faciendo ens,non faciendo non ens respicere:et cũ mul ta non entia absque im plicatione cõtradictio nis sint non entia,ut pa tet in materia contingẽ te:consequens est,q̃ nõ ens prætermissum nõ fuit, sed claudit sub nõ implicãtibus cõtra dictionẽ.Propter quod saltus nullus in litera fa ctus est,sed ex eo q̃ so lũ non ens opponitur enti,& cõstat q̃ nõ op ponitur ei diuisum, sed

Ad tertium dicendũ, q̃ dei omnipotẽtia ostẽditur maxime in parcẽdo & miserẽdo : quia per hoc ostẽditur Deũ habere summã potestatẽ,q̃ libere peccata dimittit.Eius eñ, qui superioris legi astringitur,nõ est libere pec cata cõdonare.Vel quia parcendo hominibus & miserẽdo perducit eos ad participationẽ infiniti boni , qui est ultimus effectus diuinæ uirtutis.Vel quia(ut supra dictũ est[c]) effectus diuinæ misericordiæ est fundamen tũ omnium diuinorum operũ. Nihil eñ debetur alicui nisi propter id, quod est datum ei à deo non debitũ . In hoc autem maxime diuina oĩpotentia manifestatur , q̃ ad ipsum pertinet prima institutio omnium bonorũ.

¶Ad quartum dicendum,q̃ possibile absolutum non dicitur nec̃ secundũ causas supe riores,nec̃ secundũ causas inferiores, sed se cundũ seipsum.Possibile uero, quod dicitur secundũ aliquam potentiã,nominatur pos sibile secũdum proximam causam.Vnde ea, quæ immediate nata sunt fieri à Deo solo, ut creare,iustificare & huiusmodi,dicuntur possibilia secundum causam superiorem. Quæ autem nata sunt fieri à causis inferiori bus,dicuntur possibilia secundũ causas in feriores.Nam secundum conditionẽ causæ proximæ,effectus habet contingentiam uel necessitatem,ut supra dictũ est[c].In hoc aũt reputatur stulta mũdi sapientia,quia ea,quę sunt impossibilia natura, etiã Deo impossi bilia iudicabat. Et sic patet,q̃ omnipotẽtia Dei impossibilitatem & necessitatem à re bus non excludit.

ARTICVLVS IIII.

a *¶Vtrum Deus possit facere quòd præterita non fuerint.*

AD QVARTVM sic proceditur.Videtur q̃ Deus possit face re quòd præterita non fuerint. Quod eñ est impossibile per se,magis est impossibile quàm quod est impossibile per accidens.Sed deus potest facere id quod est impossibile per se, ut cęcum illuminare,uel mortuum reiuscita re.Ergo multo magis potest Deus facere il lud,quod est impossibile per accidens. Sed præterita non fuisse est impossibile per acci dens.Accidit enim fortem non currere, esse impossibile ex hoc qđ præterijt. Ergo Deus potest facere quòd præterita non fuerint.

¶Præterea,Quicquid Deus facere potuit po test, cum eius potentia non minuatur. Sed Deus potuit facere antequam fortes curre ret,q̃ non currereret . Ergo postquam cucurrit,potest Deus facere quòd non cucurrerit.

¶Præterea,Charitas est maior uirtus quàm uirginitas.Sed Deus potest reparare charita tem amissam.Ergo & uirginitatem.Ergo po test facere quòd illa,quæ corrupta fuit, non fuerit corrupta.

¶SED CONTRA est,qđ Hier.dicit: Cũ Deus omnia possit,non põt de corrupta fa cere incorruptam. Ergo eadem ratione non potest facere de quocunque alio præterito quod non fuerit.

CONCLVSIO.

¶Quòd præterita non fuerint non subiacet diuinæ potestati.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut supra dictum est[c],sub omnipotentia Dei non ca dit aliquid quod cõtradictionem implicat. Præterea autem non fuisse contradictionem implicat . Sicut enim contradictionem im plicat dicere,q̃ sortes sedet & non sedet : ita quòd sederit & non sederit.Dicere aũtẽ q̃ se derit est dicere,quòd sit præteritũ.Dicere aũt quòd nõ sederit,est dicere quòd non fuerit. Vñ præterita non fuisse non subiacet diuinæ potentiæ.Et hoc est quod Augu.dicit contra Faustum. Quisquis ita dicit:Si Deus omnipo tens est,faciat ut quæ facta sunt,facta nõ fue rint:non uidet hoc se dicere: si deus omnipo tens est, faciat ut ea , quæ uera sunt , eo ipso quòd uera sunt,falsa sint. Et philosophus di cit in sexto ethic. quòd hoc solo priuatur deus,ingenita facere quæ sunt facta.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ licet prę terita nõ fuisse sit impossibile per accidens, si consideretur id,quod est præteritũ, id est, cursus sortis: tñ si cõsideretur præteritũ sub ratione præteriti ipsum nõ fuisse est impossi bile non solũ per se,sed absolute cõtradictio nẽ implicans.Et sic est magis impossibile q̃ mortuum resurgere:quod non implicat con tradictionẽ.Quod dicitur impossibile secun dũ aliquã potẽtiã, scilicet,naturalẽ.Talia eñ impossibilia diuinæ potentiæ subduntur.

¶Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ sicut deus quantũ est ad psectionẽ diuinę potẽtię oĩa põt,sed q̃dã nõ subiacent eius potẽtię,quia deficiũt à ratione possibilitãtis si attẽdatur immutabili tas diuinæ potentiæ, quicquid deus potuit põt. Aliqua tñ olim habuerũt rõnẽ possibi litũ dum erant fiẽda, quæ iam deficiunt à ra tione possibilium dum sunt facta.Et sic dici tur deus ea nõ posse, qa ea nõ possunt fieri.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ omnem corruptionẽ mentis & corporis Deus auferre põt à mu liere corrupta:hoc tamen ab ea remoueri nõ poterit,q̃ corrupta non fuerit: sicut etiã ab aliquo peccatore auferre non põt quòd nõ peccauerit,& quòd charitatem nõ amiserit,

Annot. consimiliter in eodẽ ad idem &c.opinie illatum est:ergo cõtinens ens & non ens simul solũ repugnat possibili.Et nõ debuit,nec potuit inferri,ergo nõ ens repugnat possibili:quia nec repugnat enti,nisi cũ illis cõditionibus cõ stituentibus contradictionem,ut de se patet.

¶Circa hanc positionem aduerte q̃ præsenti proposito sufficit,q̃ quicquid im plicat contradictionem *Annot.*
inquãtũ huiusmodi ex- 153.
cludatur ab omnipotẽ- 22 c. 9ũ.
tiænec hoc uertendum 152. *arti.*
est in dubiũ. Vtrũ autẽ 3. 3m.
hoc uel illud implicet Et 2. *dist.*
contradictionẽ,alterius 42. 9ũ. 2.
negotii est. Et similter utrũ uno uel pluribus *articu.2.*
modis cõtingat impli Et 2. *con-*
cari contradictionẽ nil *tra.c.25.*
hil refert. Omnia enim Et *po. q.*
quæ secundũ se implicant contradictionẽ:ue 1. *artic.3.*
re impossibilia sunt,ut Et 5. *quo.*
fiãt etiã à Deo . Et per 1. *art.2.*
hoc patet respõsio ad
argumẽta Aurcoli apud
Capreolum in primo.
dist. 4. 2. q. prima.

¶In rõsione ad quartũ *Annot.*
aduerte q̃ per sapiẽtiã
huius mundi nõ intelligimus philosophũ se cundũ se, qm̃ illa nõ iu dicat falsum, sed intelligitur philosophia secũ dũ q̃ utuntur ea hoies huius mũdi, ex quorũ defectuo lumine teme rariũ prodiit iudiciũ, quo impossibilia cau sis secundis ipossibilia absolute iudicara sunt, ut incarnatio Dei &c.

a ¶*Super Quæ-*
stionis vigesimæquintæ Articulum quartum. *Annot.*

IN titulo aduerte, q̃ præteritum sumitur dupliciter , scilicet formaliter & denomi 152.
native, id est, pro ipsa 36 *a*
præteritione,& pro re quæ præteriit,in ppoſi to : quamuis utroque modo sumi possit, dire cte tñ & per se primo sumitur pro re,q̃ prete riti.Ita q̃ sensus q̃nis est,an Deus possit ex pediare rẽ,quæ præte riit,à præteritione:hoc em est facere eam non fuisse: sicut. quærimus, an Deus possit expe diare substantiã à quan titate,& facere hoc,es set facere substantiam, quæ est quanta , non quantam.

¶In corpore unica est *Cõmẽt.*
cõclusio respõsiua quę sito negatiue, præteri ta non fuisse nõ subia cet diuinę potẽtię.Pro batur primo ratione, sub omnipotentia dei nõ cadit implicans cõ tradictionẽ : præterita nõ fuisse implicat contradictionẽ.ergo . Probatur minor.dicere, q̃ fortes sedẽre & non se derit implicat: sicut q̃ sedet & nõ sedet: sed hoc est dicere præteriti nõ fuisse.ergo.Dein de cõfirmatur authori tate Augustini.& Aristo. ¶Aduerte hic q̃ præte *Annot.*
ritũ significatur in actu signato q̃ ly præterit& in actu exercito per uer ba præterita ẽpositi,ut fuit,cucurrit, sedit &c. & præterea in litera per actũ exercitũ declara tur actus signatus. Et si diligẽter perspecta fue rit hæc rõ , cessant oĩa argumẽta ex Greg.alla ta apud

ta apud Capreolū, quadragesimaſecūda diſtin. primi. Ex hac eñ liquet ratio quare Deus non poteſt expoſitare Adam à præteritione. hoc enim eſſet expoliare ſpſum à iuſſe. Et cū alterum contradictoriū oporteat de quocunq; ſemp uerificari, ſi Adam expoliaretur nunc à iuſſe, uerificaretur de ipſo non iuſſet: & ſic iuſſet & non iuſſet: iuſſet quidem, quia ex quo ſemel uestitus eſt iuſtitia, põt eſſe aliquid in potentia, quod non poteſt eſſe in uoluntate iuſta, uel in intellectu ſapiente. Sed in Deo eſt idem potẽtia & eſſentia, & uoluntas & intellectus, et ſapientia & iuſtitia. Vnde nihil poteſt eſſe in potentia diuina, quod non poſsit eſſe in uoluntate iuſta ipſius, & intellectu ſapientiæ eius. Tunc, quia uoluntas non determinatur ex neceſſitate ad hæc uel illa, niſi forte ex ſuppoſitione, ut ſupra dictū eſt: neq; ſapientia Dei & iuſtitia determinatur ad hũc ordinem (ut ſupra dictum eſt) nihil prohibet eſſe aliquid in potentia diuina, quod nõ uult: & quod nõ cõtinetur ſub ordine quẽ ſtatuit rebus. Et quia potentia intelligitur ut exequens, uoluntas autem ut imperãs, & intellectus & ſapientia ut dirigens: quod attribuitur potentiæ ſecundũ ſe conſideratæ, dicitur Deus poſſe ſecundũ potẽtiã abſolutã. Et huiuſmodi eſt omne illud, in quo poteſt faluari ratio entis, ut ſupra dictũ eſt. Quod autem attribuitur potentiæ diuinæ ſecundũ q̃ exequitur imperium uoluntatis iuſtæ, hoc dicitur Deus poſſe facere de potentia ordinata. Secundum hoc ergo dicendum eſt, q̃ Deus poteſt alia facere de potẽtia abſolutа, q̃ quę præſciuit & præordinauit ſe facturũ: non tamen poteſt eſſe q̃ aliqua faciat, quæ nõ præſciuerit & præordinauerit ſe facturũ: quia ipſum facere ſubiacet præſciẽtię & præordinationi: nõ autẽ ipſum poſſe, q̃d eſt naturale. Ideo enim deus aliquid facit q̃a uult, nõ eñ ideo poteſt quia uult: ſed quia talis eſt in ſua natura.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non debet aliquid alicui niſi ſibi. Vnde cum dicitur, q̃ Deus non poteſt facere niſi quod debet, nihil aliud ſignificatur niſi quòd Deus nõ poteſt facere niſi quod ei eſt conueniens & iuſtum. Sed hoc quod dico, conueniens & iuſtum, põt intelligi dupliciter. Vno modo ſic, quòd hoc quod dico cõueniens & iuſtum, prius intelligatur conſtiti cũ hoc uerbo eſt, ita quòd reſtringatur ad ſtandũ pro præſentibus, & ſic referatur ad potentiam. Et ſic falſum eſt, quod dicitur: eſt eñ ſenſus, deus nõ põt facere niſi q̃d modo cõueniens eſt & iuſtum. Si uero prius cõiungatur cum hoc uerbo poteſt (quod habet uim ampliãdi) & poſtmodum cum hoc uerbo eſt, ſignificabitur quoddam præſens & conſuſum, & erit locutio uera ſub hoc ſenſu: Deus non poteſt facere, niſi id quod ſi faceret eſſet conueniens & iuſtum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet iſte curſus rerum ſit determinatus iſtis rebus, quæ nunc ſunt, non tamen ad hunc curſum limitatur diuina ſapientia & poteſtas. Vnde licet iſtis rebus, quæ nunc ſiunt, nullus alius curſus eſſet bonus & conueniens, tñ Deus poſſet alias res facere, & alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrũ Deus poſsit meliora facere ea, quæ facit,*

ADSEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd deus non poſsit meliora facere ea, q̃ facit. Quicquid eñ deus facit, potentiſsime & ſapientiſsime facit: ſed tanto fit aliquid melius quãto fit potentius & ſapientius. Ergo Deus non poteſt aliquid facere melius quam facit.

¶Præterea, Aug. contra Maximum ſic argumentatur: ſi Deus potuit & noluit gignere filium ſibi æqualem, inuidus fuit. eadẽ ratione ſi deus potuit res meliores facere quàm fecit & noluit, inuidus fuit. Sed inuidia eſt oño relegata à deo: ergo deus uni quodq; fecit optimũ. Non ergo deus põt aliquid facere melius quàm fecit.

¶Præterea, Id q̃d eſt maxime & ualde bonũ, nõ põt melꝰ fieri: ſed maximo nihil eſt maius. Sed ſicut Aug. dicit in ench. bona ſunt ſingula, quæ deus fecit, ſed ſimul uniuerſa ualde bona: ergo ex oĩbus cõſtitit uniuerſitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonũ uniuerſi non poteſt melius fieri à deo.

¶Præterea, Hõ Chriſtus eſt plenus gratia ueritate, & ſpiritũ habet nõ ad mẽſurã. Et ſic nõ põt eſſe melior. Beatitudo etiã creata dicitur eſſe ſummũ bonũ: & ſic nõ põt eſſe melius. Beata etiã uirgo Maria eſt ſuper omnes choros angelorũ exaltata: & ſic non poteſt eſſe melior. Nõ igitur omnia quę fecit deus, poteſt facere meliora.

¶SED CONTRA eſt q̃d dicitur ad Ephe. 3. q̃ deus poteſt oĩa facere abundantius quàm petimus, aut intelligimus.

CONCLVSIO.

Nõ poteſt à Deo res eadem melior fieri ſubſtantialiter, ſed accidentaliter: poteſt tamẽ Deus quasi re ipſa facta meliorem ſimpliciter facere.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ bonitas alicuius rei eſt duplex. Vna quidẽ, quę eſt de eſſentia rei: ſicut eſſe rõnale eſt de eſſentia hoĩs: & q̃atum ad hoc bonũ, deus nõ põt facere aliquã rẽ meliorem quàm ipſa ſit (licet poſsit facere aliquã alĩa ea meliorẽ) ſicut etiã nõ poteſt facere quaternariũ maiorem. Quia ſi eſſet maior: iã nõ eſſet quaternarius, ſed alius numerus. ſic enim ſe habet additio differẽtię ſubſtãtialis ad iſſinitionibus, ſicut additio unitatis in numeris[e], ut dicitur in 8. meta. Alia bonitas eſt, quę eſt extra eſſentiam rei. Sicut bonum hominis eſt q̃d uirtuoſum uel ſapientem: & ſecũdum talc bonum poteſt deus res à ſe factas facere meliores. Simpliciter autem loquẽdo qualibet re à ſe facta poteſt deus facere aliam meliorem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ cũ dicitur deũ poſſe aliquid facere melius q̃ facit, ſi ly melius ſit nomẽ, uerum eſt: qualibe enim re põt facere aliã meliorẽ. Eandẽ uero põt facere meliorẽ quodãmodo, & quodã modo nõ, ſicut dictũ eſt. Si uero ly melius ſit aduerbium, & importet modũ ex parte facientis: ſic deus nõ põt facere melius q̃ ſi cut facit, quia nõ põt facere ex maiori ſapiẽtia & bonitate. Si autẽ importet modũ ex parte facti, ſic põt facere melius: q̃a põt dare rebus à ſe factis meliorem modum eſſendi quantum ad accidentalia, licet non quãtum ad eſſentialia.

¶Ad ſecũm dicẽdũ, q̃ de rõne filij eſt q̃ ęq̃tur patri, cũ ad pfectũ uenerit, nõ eſt autem de rõne creaturę alicuius, q̃ ſit melior q̃ à deo facta eſt. Vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ uniuerſum (ſuppoſitis

Quæſtio.

¶ Num quacunque creatura facta poſsit melior fieri.

¶Circa tertiã cõcluſionẽ dubitaꝫ ex Scoto & ex Aureolo. Scotus ſiq̃dẽ inſiciate in tertio ſñarũ. diſt. 13. q. 1. tenet oppoſitũ tali rõne. Accepta aliqua determinata creatura ex parte inferiori q̃ ſit A, ſcitur aſcẽdẽdo, aut eſt ſtatus ad ali quã ſupremã, & habeẽ oppoſitũ: aut nõ, ſedpoteſt, pceđi in iſſinitũ, & ſic quãto aliq̃ creatura magis excedit A, tãto eſt ꝓfectior, & pcẽſequẽs creatura q̃ infinitũ excedit, eſt in infinitũ pfectior: & ita erit in ſe fectiue infinita: q̃d eſt impoſsibile. Aureolus uero apud Capreolũ in quadrageſima tertia diſt. primi ſex mediis cõtra hãc cõcluſionẽ inuehitur ualde, plixis: quorũ uim tñ affertã. Prio ergo arguit, ſi pcederetur in infinitũ in pfectionib⁹ ſpecificis, ſupior eſſet q̃dãmodo tale pfectionale reſpectu inferioris: & cõſequẽter eẽt cõtinẽs pfectiones oĩm aliarũ creaturarũ, & cõſequenter infinitæ pfectiõis: q̃d eſt impoſsibile. prima cõſequẽtia tenet: q̃a ſuperior cõtinet pfectionẽ inferioris, & adhuc pl⁹. Vltima añ tenet: quia hmõi pfectiões apti ſe ſunt iſſinitæ. Scõ ſic, pceſſus ad mũdũ eſt in ſiniꝫ: ergo ꝓceſſus ad ſuperius in ſpecificis pfectionib⁹ eſt finiꝫ. cõſequẽtia patet ex decimo Meta. Tertio ſic, uniuerſitas ſpecierum creabiliũ diſtat à diuina pfectiõe, ſicut finitũ ab iſſinito. ergo eſt finitæ pfectiõis. ergo ipoſſibile eſt i ipſa i infinitũ ꝓcedere aſcendẽdo. patet ſeq̃la: q̃a ꝓceſſus in iſſinitũ ſcdm pfectionẽ excedit oẽm finitãp fectionẽ. Quarto, pceſſus ad unitatẽ & totalitatẽ eſt finiꝫ: ergo pceſſus eſt finiꝫ: ergo pceſſus iſte eſt finiꝫ. pro bat ſeq̃la: q̃a eſt ad unitatẽ & totalitatẽ uniuerſi. Quãto, ſi id i q̃d primo à deo ſcipiendo deficẽdũ, oporteat dari: ergo nõ procedit i infinitũ aſcẽdẽdo. cõſequẽtia nota, & añs probat ex illa maxima Dionyſij, infima iũgunt ſupremis p media, ita q̃ ſupmũ infimi attigit infimũ ſupremi, &c. Sexto ſic, de⁹ & iſſima creatura ſunt duo extrema, nõ diſtãtia i infinitũ p modũ itercidẽtis medij, ſed p iſſinitatẽ alterius extremi. ergo inter ea nõ põt eſſe iſſinita media.

¶Ad euidẽtiã horũ ſciendũ, q̃ quũ hic nõ ſit ſermo niſi de poteẽtia dei & poſsibili abſolute: quũ dicim⁹, q̃ quacũq; creatura facta põt fieri alia pfectior, nõ denotat aliqua poteẽtia i creatura ad aliã ulteriorẽ creaturã, ſicut in numeris accidit, ſed denotat incõſummabilitas poſsibilis abſolute: eſt eñ infinitũ ſicut infinitũ materiale, q̃d quocũq; poſito uel accepto ſemp reſtat aliud accipiẽdũ. Denotat quoq; inexhauribilitas diuinæ poteẽtæ: q̃m eſt infinitæ actualitatis ſimpl⁹. ita q̃d nullo participato actu exhauriẽdo, ſemp reſtat ulterior exhauriẽdus actꝰ. Vñ ad rõnẽ Scoti facile rñdeẽ cõceſſo, p ceſſu in infinitũ, negãdo q̃ ſequereẽ aliqua creatura in infinitũ excedẽs infinitãs: q̃m iter infinitã & q̃ũcũq; aliã ſignabilẽ, ſemp eſt finita diſtãtia, ut patet i numeris. Oẽs eñ hæ obiectiões adducẽ, aut multę earũ in hoc fallũtur: q̃ nõ diſcernunt iter, pceſſũ in iſſinitũ. i. in aliq̃d unũ numero infinitũ, & iter, pceſſũ i infinitũ. i. nũq̃ i ultimũ: ſed ſemp in aliq̃d ſic, q̃ reſtat aliud ulteri⁹. Et ſi bñ aduertiſmus iuxta primũ ſenſũ, ly infinitũ eſt termin⁹, ad quẽ ceſſus: ſẽ habet ũmnoĩs. in 2°. aut habet uſ aduerbij, & ẽ modꝰ ipſiꝰ pceſſꝰ. Nos eñ utimur, pceſſu i ſſini tũ iuxta ſcdm ſenſũ: q̃m noĩb⁹ eſt uẽdũ ut plures utiãr: & manifeſte patet ex tertio Phy. ſic accipit. Arguẽtes añt accipiũt ſplicite uel explicite, pceđi i ſſinitũ in xta⁹ primũ ſenſum; q̃d nec ſomniauim⁹, nec ex pceſſu i ſſinitũ q̃uẽ ponim⁹, fegẽ.

¶Ad primã añt Aureoli obiectionẽ dicit, q̃ rõ illa peccat tripliciter. Prio i hoc q̃d

Comment.

a ¶*Super Quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum ſextum.*

IN tribus cõtinẽtur duæ qõnes: altera formaliter: ſcilicet, utrum Deus poſsit melioꝛa facta. Altera virtualiter, ſcilicet, utrum Deus poſsit facere alia meliora factis. Claudiꝫ tur eñ hæc ſecunda in prima ratione primi ſacti, quod eſt uniuerſum: q̃m melioratio uniuerſi ex aliis rebus pendet, ut in reſpõſione ad tertium dicitur.

¶In corpore utrique q̃ſito reſpõdetur duabus diſtinctionibus, & tribus concluſionibus. Prima diſtinctio explicata eſt de bonitate, ſci licet ſubſtãtiali uel accidẽtali. Secũda eſt implicite dere eadem, uel diuerſa. Prima concluſio eſt, res eadẽ nõ põt fieri melior ſubſtãtialiter, & probatur: q̃a differẽtia ſubſtãtialis ſe habet ut unitas in numeris &c. Secũda eſt, res eadẽ põt fieri melior accidentaliter. Tertia eſt, Deus qualibet re à ſe facta põt facere aliã meliorẽ. Nec aliter hic pbãtur hæ cõcluſiones: q̃m ex præmiſſis ſequitur. ſi eñ obiectũ diuinæ potentiæ eſt poſsibile abſolute: & hæc ſunt de numero poſsibiliũ, q̃ ex eo percipitur poteſt, q̃ nulla apparet contradictio in his: cõſequens eſt, q̃od hæc poſsit Deus facere.

Num

Comment.

Comment.

Comment.

¶*Vtrum beatitudo deo competat.*

ADPRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ beatitudo deo non conueniat. Beatitudo enim ſecundum Boẽ. in. 4. de conſo. eſt ſtatus oĩm bonorũ aggregatione perfectus: ſed aggregatio bonorũ nõ habet locũ in deo, ſicut nec cõpoſitio. Ergo deo non conuenit beatitudo.

¶Præterea Beatitudo ſiue felicitas eſt præmiũ uirtutis ſecũdũ Philoſophũ in. 1. Ethi. Sed deo nõ cõuenit præmium, ſicut nec meritum. Ergo nec beatitudo

¶SEDCONTRA eſt q̃d dicit Apoſtol⁹ 1. ad. Timo. ult. Quẽ ſuis tẽporibus oſtendet deus beatus & ſolus potens rex regum & dominus dominantium.

CONCLVSIO.

Cum Deus ſit per feciſſimo modo & ſecundum omnẽ gradum perfectionis intellectualis naturæ ſimpliciter perfectus, beatitudo ſibi quãmaximecõuenit.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ bẽtudo maxime deo cõpetit. Nihil eñ aliud ſub nõe bẽtudinis ſtelligiẽ niſi bonũ pfectũ intellectualis naturę, cui⁹ eſt ſuã ſufficiẽtiã cognoſcere ſi bono q̃d habet: & cui cõpetit, ut ei cõtingat aliq̃d uel bñ uel malꝫ, & ſit ſuarũ operationũ dña. Vtrũq; añt iſtorũ excellẽtiſsime deo cõuenit, ſcperfectũ eſſe & intelligẽtẽ[c]. Vnde bẽtudo maxime conuenit deo.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ q̃ aggregatio bonorũ eſt in deo non per modũ cõmũ dixim⁹. Sedco i hoc, q̃ male interpꝛtaꝫ illã, ppõnẽ. ꝓfectio ſupior ſcludit in feriorẽ, & aliq̃d ultraiſta eñ nõ eſt uera de pfectionib⁹ ultimarũ differẽtiarũ: in nulla ſiq̃dẽ ſtelligẽtia claudiẽ uirtualr q̃q̃d poſtriue pfectiõis ponit ultima differẽtia bonis: hoc eñ eſt dei, ꝓprium, ut alibi uidẽdũ eſt. Tertio in hoc q̃ nõ diſtinguit iter eẽ infinitæ pfectiõis ſimplr, & eẽ ſſinitę pfectiõis in gñe. In quo

1. dis. 43. q. 2. Et 2. cont. gen. c. 13. uſq; 30. Et lib. 3. c. 98. ſi. Et po. q. 2. arti. 5.

Comment.

TItulus clarus. eſt.

¶In corpore tria facit. primo tractat quandã opinionẽ. ſecũdo tractat aliã. tertio reſpondet quæſtiõ. ¶Quo ad primũ opinio quidam erronea tenet partẽ negatiuã, q̃ tenet deũ agere ex neceſſitate naturæ, & declaratur ex actione naturaliũ proportionaliter: & tandẽ reprehẽditur, quia falſio innititur fundamẽto, ut patet ex dictis in q̃ſtione 19. ubi uterq; modus naturalis neceſſitatis, ſcilicet ſpecialis ad naturam, & ſpecialis ad uoluntatem, & à diuina actione remotus eſt.

¶Quo ad ſecundũ tria ordinate facit. primo ponit ipſam opinionẽ tenentẽ quoꝫ partẽ negatiuã, ſed alia rõne, q̃ eſt talis. Deus nihil põt operari abſq; ordine ſapiẽtiæ & iuſtitiæ ſuę: ordo autẽ ſapiẽtiæ & iuſtitiæ ſuę nõ extẽdit ſe ultra ea, quæ q̃ndq; fiũt. ergo. Secũdo examinatur hęc ratio quo ad primã propoſitionẽ approbãdo eã, qua diuina potẽtia æqualis eſt ſuæ ſapiẽtiæ, & ecõuerſo propter identitatẽ mutuã. Tertio examinatur & reprehenditur quo ad ſecundã propoſitionẽ probãdo ſuã contradictoriã, ſcilicet diuina ſapiẽtia non arctatur ad ordinẽ ſtabilitũ q̃ nũc eſt, tali rõne. Tota rõ ordinis, quã ſapiẽs reꝰ à ſe factis ꝑponit, ſumitur à fine: ergo à fine, q̃ portionato rebus propter finẽ ſapientia faciẽtis limitatur ad certum ordinẽ, & à fine impoportionabiliter excedẽte limitatur: ergo diuina ſapientia non determinatur ad aliquẽ rerũ ordinẽ ſic, ut non poſsit aliis curſus rerum effluere. Vnde dicendum eſt ſimpliciter, q̃ Deus poteſt alia facere q̃ quæ facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis, in quibus eſt aliud poẽtia & eſſentia à uoluntate & intellectu, & iterum intellectus aliud à ſapientia, & uoluntas aliud

Comment.

1. d. 44. art. 1. 2. & 3. Et 3. d. 13. art. 2. qõ. 2. 2m. & 3. Et po. q. 3. art. 16. corp. & 17m.

Comment.

Comment.

Annot.

1 5 6

7. q. 6. art. 1. 4. cor. Et 1. d. 1. q. 1. arti. 1. 4m. Et dis. 15. q. 3. arti. 3. 3m. Et 1. cõ. 100 & 101.

11 33 19

ſiũ ſtitia. põt eſſe aliquid in potentia, quod non poteſt eſſe in uoluntate iuſta, uel in intellectu ſapiente. Sed in Deo eſt idem potẽtia & eſſentia, & uoluntas & intellectus, et ſapientia & iuſtitia. Vnde nihil poteſt eſſe in potentia diuina, quod non poſsit eſſe in uoluntate iuſta ipſius, & intellectu ſapientiæ eius. Tunc, quia uoluntas non determinatur ex neceſſitate ad hæc uel illa, niſi forte ex ſuppoſitione, ut ſupra dictũ eſt: neq; ſapientia Dei & iuſtitia determinatur ad hũc ordinem (ut ſupra dictum eſt) nihil prohibet eſſe aliquid in potentia diuina, quod nõ uult: & quod nõ cõtinetur ſub ordine quẽ ſtatuit rebus. Et quia potentia intelligitur ut exequens, uoluntas autem ut imperãs, & intellectus & ſapientia ut dirigens: quod attribuitur potentiæ ſecundũ ſe conſideratæ, dicitur Deus poſſe ſecundũ potẽtiã abſolutã. Et huiuſmodi eſt omne illud, in quo poteſt faluari ratio entis, ut ſupra dictũ eſt. Quod autem attribuitur potentiæ diuinæ ſecundũ q̃ exequitur imperium uoluntatis iuſtæ, hoc dicitur Deus poſſe facere de potentia ordinata. Secundum hoc ergo dicendum eſt, q̃ Deus poteſt alia facere de potẽtia abſoluta, q̃ quę præſciuit & præordinauit ſe facturũ: non tamen poteſt eſſe q̃ aliqua faciat, quæ nõ præſciuerit & præordinauerit ſe facturũ: quia ipſum facere ſubiacet præſciẽtię & præordinationi: nõ autẽ ipſum poſſe, q̃d eſt naturale. Ideo enim deus aliquid facit q̃a uult, nõ eñ ideo poteſt quia uult: ſed quia talis eſt in ſua natura.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non debet aliquid alicui niſi ſibi. Vnde cum dicitur, q̃ Deus non poteſt facere niſi quod debet, nihil aliud ſignificatur niſi quòd Deus nõ poteſt facere niſi quod ei eſt conueniens & iuſtum. Sed hoc quod dico, conueniens & iuſtum, põt intelligi dupliciter. Vno modo ſic, quòd hoc quod dico cõueniens & iuſtum, prius intelligatur conſtiti cũ hoc uerbo eſt, ita quòd reſtringatur ad ſtandũ pro præſentibus, & ſic referatur ad potentiam. Et ſic falſum eſt, quod dicitur: eſt eñ ſenſus, deus nõ põt facere niſi q̃d modo cõueniens eſt & iuſtum. Si uero prius cõiungatur cum hoc uerbo poteſt (quod habet uim ampliãdi) & poſtmodum cum hoc uerbo eſt, ſignificabitur quoddam præſens & conſuſum, & erit locutio uera ſub hoc ſenſu: Deus non poteſt facere, niſi id quod ſi faceret eſſet conueniens & iuſtum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet iſte curſus rerum ſit determinatus iſtis rebus, quæ nunc ſunt, non tamen ad hunc curſum limitatur diuina ſapientia & poteſtas. Vnde licet iſtis rebus, quæ nunc ſiunt, nullus alius curſus eſſet bonus & conueniens, tñ Deus poſſet alias res facere, & alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrũ Deus poſsit meliora facere ea, quæ facit,*

ADSEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd deus non poſsit meliora facere ea, q̃ facit. Quicquid eñ deus facit, potentiſsime & ſapientiſsime facit: ſed tanto fit aliquid melius quãto fit potentius & ſapientius. Ergo Deus non poteſt aliquid facere melius quam facit.

¶Præterea, Aug. contra Maximum ſic argumentatur: ſi Deus potuit & noluit gignere filium ſibi æqualem, inuidus fuit. eadẽ ratione ſi deus potuit res meliores facere quàm fecit & noluit, inuidus fuit. Sed inuidia eſt oño relegata à deo: ergo deus uni quodq; fecit optimũ. Non ergo deus põt aliquid facere melius quàm fecit.

¶Præterea, Id q̃d eſt maxime & ualde bonũ, nõ põt melꝰ fieri: q̃a maximo nihil eſt maius. Sed ſicut Aug. dicit in ench. bona ſunt ſingula, quæ deus fecit, ſed ſimul uniuerſa ualde bona: q̃a ex oĩbus cõſtitit uniuerſitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonũ uniuerſi non poteſt melius fieri à deo.

¶Præterea, Hõ Chriſtus eſt plenus gratia ueritate, & ſpiritũ habet nõ ad mẽſurã. Et ſic nõ põt eſſe melior. Beatitudo etiã creata dicitur eſſe ſummũ bonũ: & ſic nõ põt eſſe melius. Beata etiã uirgo Maria eſt ſuper omnes choros angelorũ exaltata: & ſic non poteſt eſſe melior. Nõ igitur omnia quę fecit deus, poteſt facere meliora.

¶SED CONTRA eſt q̃d dicitur ad Ephe. 3. q̃ deus poteſt oĩa facere abundantius quàm petimus, aut intelligimus.

CONCLVSIO.

Nõ poteſt à Deo res eadem melior fieri ſubſtantialiter, ſed accidentaliter: poteſt tamẽ Deus quasi re ipſa facta meliorem ſimpliciter facere.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ bonitas alicuius rei eſt duplex. Vna quidẽ, quę eſt de eſſentia rei: ſicut eſſe rõnale eſt de eſſentia hoĩs: & q̃atum ad hoc bonũ, deus nõ põt facere aliquã rẽ meliorem quàm ipſa ſit (licet poſsit facere aliquã alĩa ea meliorẽ) ſicut etiã nõ poteſt facere quaternariũ maiorem. Quia ſi eſſet maior: iã nõ eſſet quaternarius, ſed alius numerus. ſic enim ſe habet additio differẽtię ſubſtãtialis ad iſſinitionibus, ſicut additio unitatis in numeris[e], ut dicitur in 8. meta. Alia bonitas eſt, quę eſt extra eſſentiam rei. Sicut bonum hominis eſt q̃d uirtuoſum uel ſapientem: & ſecũdum talc bonum poteſt deus res à ſe factas facere meliores. Simpliciter autem loquẽdo qualibet re à ſe facta poteſt deus facere aliam meliorem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ cũ dicitur deũ poſſe aliquid facere melius q̃ facit, ſi ly melius ſit nomẽ, uerum eſt: qualibe enim re põt facere aliã meliorẽ. Eandẽ uero põt facere meliorẽ quodãmodo, & quodã modo nõ, ſicut dictũ eſt. Si uero ly melius ſit aduerbium, & importet modũ ex parte facientis: ſic deus nõ põt facere melius q̃ ſi cut facit, quia nõ põt facere ex maiori ſapiẽtia & bonitate. Si autẽ importet modũ ex parte facti, ſic põt facere melius: q̃a põt dare rebus à ſe factis meliorem modum eſſendi quantum ad accidentalia, licet non quãtum ad eſſentialia.

¶Ad ſecũm dicẽdũ, q̃ de rõne filij eſt q̃ ęq̃tur patri, cũ ad pfectũ uenerit, nõ eſt autem de rõne creaturę alicuius, q̃ ſit melior q̃ à deo facta eſt. Vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ uniuerſum (ſuppoſitis

¶*Vtrum beatitudo deo competat.*

ADPRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ beatitudo deo non conueniat. Beatitudo enim ſecundum Boẽ. in. 4. de conſo. eſt ſtatus oĩm bonorũ aggregatione perfectus: ſed aggregatio bonorũ nõ habet locũ in deo, ſicut nec cõpoſitio. Ergo deo non conuenit beatitudo.

¶Præterea Beatitudo ſiue felicitas eſt præmiũ uirtutis ſecũdũ Philoſophũ in. 1. Ethi. Sed deo nõ cõuenit præmium, ſicut nec meritum. Ergo nec beatitudo

¶SEDCONTRA eſt q̃d dicit Apoſtol⁹ 1. ad. Timo. ult. Quẽ ſuis tẽporibus oſtendet deus beatus & ſolus potens rex regum & dominus dominantium.

CONCLVSIO.

Cum Deus ſit per feciſſimo modo & ſecundum omnẽ gradum perfectionis intellectualis naturæ ſimpliciter perfectus, beatitudo ſibi quãmaximecõuenit.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ bẽtudo maxime deo cõpetit. Nihil eñ aliud ſub nõe bẽtudinis ſtelligiẽ niſi bonũ pfectũ intellectualis naturę, cui⁹ eſt ſuã ſufficiẽtiã cognoſcere ſi bono q̃d habet: & cui cõpetit, ut ei cõtingat aliq̃d uel bñ uel malꝫ, & ſit ſuarũ operationũ dña. Vtrũq; añt iſtorũ excellẽtiſsime deo cõuenit, ſcperfectũ eſſe & intelligẽtẽ[c]. Vnde bẽtudo maxime conuenit deo.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ q̃ aggregatio bonorũ eſt in deo non per modũ cõmũ dixim⁹. Sedco i hoc, q̃ male interpꝛtaꝫ illã, ppõnẽ. ꝓfectio ſupior ſcludit in feriorẽ, & aliq̃d ultraiſta eñ nõ eſt uera de pfectionib⁹ ultimarũ differẽtiarũ: in nulla ſiq̃dẽ ſtelligiẽtia claudiẽ uirtualr q̃q̃d poſtriue pfectiõis ponit ultima differẽtia bonis: hoc eñ eſt dei, ꝓprium, ut alibi uidẽdũ eſt. Tertio in hoc q̃ nõ diſtinguit iter eẽ infinitæ pfectiõis ſimplr, & eẽ ſſinitę pfectiõis in gñe. In quo

1. dis. 43. q. 2. Et 2. cont. gen. c. 13. uſq; 30. Et lib. 3. c. 98. ſi. Et po. q. 2. arti. 5.

Comment.

TItulus clarus. eſt.

¶In corpore una eſt cõcluſio rñſiua q̃ſito affirmatiue. Bẽtudo maxime cõuenit deo. Probat, bẽtudo eſt bonũ pfectũ intellectualis naturæ: ergo maxime cõuenit deo. Añs habet duas partes, ſ. q̃ſit bonũ pfectũ: & q̃ ſit ſtellectualis nãpria quaſi ꝑſe nota reliquit. Scda añt, pbat rõe triũ cõditionũ ſtellectualis nãe, ſ. cognitiõis, ſufficiẽtiæ, capacitatis bõi uel mali, & dñii operationũ, & ſcda quidẽ rñdet bono, prima pfectio, tertia añt utrũq; cõſequẽtia uero, pbatur: quia utra que pars antecedentis maxime inuenitur in deo.

¶*Super Quæſtionis vigeſimæ ſextæ Articulum ſecundum.*

TItulus formaliter intelligendus eſt: ita quòd eſt ſermo de intellectu ut intelligitur formaliter diſtinctus à ſubſtantia & uoluntate diuina. Et quoniam

Comment.

1 5 6

7. q. 6. art. 1. 4. cor. Et 1. d. 1. q. 1. arti. 1. 4m. Et dis. 15. q. 3. arti. 3. 3m. Et 1. cõ. 100 & 101.

niam eadem est ratio,ut in corpore dicitur de beatitudine sanctorum.Id circa
ad hūc articulū spectat ꝙstio illa cōis actiua,utrū beatudo cōsistat in actu intel-
ctus,aut uolūtatis.reliquorū ēm beatitudo similitudo ꝗdā diuinæ est bitudinis.
¶In corpore unica est cōclusio rnlina ꝙsito affirmatiue.Beatudo attribuēda est
deo, & aliꝭ bꝰs secūdū intellectū.Hæc cōclusio &,pbatur & declaratur,p-

positionis,sed per modum simplicitatis:qa
23 ꝙ in creaturis multiplicia sunt,in deo ꝑxi
stūt simpliciter & unite:ut suprà dictū est.c
a ¶Ad secundum dicendum, quòd esse præ
mium uirtutis accidit beatitudini uel felici-
tati inquātum aliquis beatitudinē acquirit:
sicut esse terminum generationis accidit en
ti inquātum exit de potētia in actum.Sicut
igitur deus habet esse quāuis nō generetur,
ita habet beatitudinē quāuis nō mereatur.

ARTICVLVS II

a ¶Vtrū Deus dicatur beatus secūdū intellectū.

AD SECVNDVM sic procedi-
tur.Videtur ꝙ deus nō dicatur
beatus secundum intellectum.
Beatitudo enim est summū bo
num:sed bonū dicitur in deo se
cundum essentiāe.Et bonum respicit esse se-
cundum essentiā,secūdū Boē.in lib.de heb-
do.Ergo & beatitudo dicitur in deo secūdū
essentiā & nō secundum intellectum.
¶Preterea,Beatitudo habet rōnē finis.Finis
autem est obiectum uoluntatis,sicut & bo
num.Ergo beatitudo dicitur in deo secūdū
uoluntatē & nō secundum intellectum.
SED CONTRA est quod Grego.dicit.
xxxij.moraliū.Ipse gloriosus est qui dum se
ipso perfruitur,accedētis laudis indigēs nō
est.Esse autē gloriosum significat esse beatū.
Cum igitur deo fruamur secūdū intellectū:
quia uisio est tota merces(ut dicit Aug.)ui-
detur quòd beatitudo dicatur in deo secun
dum intellectum.

CONCLVSIO.

¶Cū beatitudo sit bonum perfectum secūdū intel
lectū,ipsa intellectus operatione deus beatus dicitur.

¶RESPONDEO dicendum ꝙ beatitu
do(sicut dictum est)significat bonum per-
fectum intellectualis nature.Et inde est, ꝙ
sicut una quæ ꝙ res apperit suā perfectionē,
ita & intellectualis natura naturaliter appe
tit esse beata e.Id autē quod est perfectissi-
mum in qualibet intellectuali natura,est in
tellectualis operatio, secundum quā capit
quodāmodo oīa. Vnde cuiuslibet intelle-
ctualis naturæ creatæ beatitudo cōsistit in
intelligēdo.In deo autē nō est aliud esse &
intelligere secundum rē,sed tātum secundū
intelligentiæ rōnē.Attribuēda ergo est deo
beatitudo secundū intellectum, sicut & a-
lijs beatis,qui per assimilationem ad beati
tudinem ipsius beati dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ ex il-
la rōne probatur, ꝙ deus sit beatus secūdū
suā essentiā,nō autē ꝙ beatitudo ei conue-
niat secundum rationem essentiæ,sed ma-

tit esse beata e.Id autē quod est perfectissi-
mum in qualibet intellectuali natura,est in
tellectualis operatio, secundum quā capit
quodāmodo oīa. Vnde cuiuslibet intelle-
ctualis naturæ creatæ beatitudo cōsistit in
intelligēdo.In deo autē nō est aliud esse &
intelligere secundum rē,sed tātum secundū
intelligentiæ rōnē.Attribuēda ergo est deo
beatitudo secundū intellectum, sicut & a-
lijs beatis,qui per assimilationem ad beati
tudinem ipsius beati dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ ex il-
la rōne probatur, ꝙ deus sit beatus secūdū
suā essentiā,nō autē ꝙ beatitudo ei conue-
niat secundum rationem essentiæ,sed ma-

ARTICVLVS III.

¶Vtrum deus sit beatitudo cuiuslibet beati.

AD TERTIVM sic procedi-
tur.Videtur ꝙ deus sit beatitu
do cuiuslibet beati.Deus enim
est summū bonū,ut suprà ostē
sum est.c Impossibile est autē
esse plura summa bona,ut etiam ex superio
ribus patet e.Cum igitur de ratione beatitu
dinis sit ꝙ sit summū bonū,uidetur ꝙ bea-
titudo non sit aliud quàm deus.
¶Preterea.Beatitudo est finis rōnalis natu-
ræ ultimus.Sed esse ultimū finem rationalis
naturę,soli deo conuenit.Ergo beatitudo cu
iuslibet beati est solus deus.
SED CONTRA, Beatitudo unius est
maior beatitudine alterius,secūdū illud.1.
Co.15.Stella differt à stella in claritate.Sed
deo nihil est maius.Ergo beatitudo est ali-
quid aliud quàm deus.

CONCLVSIO.

¶Deus est ipsa omnia beatorū obiecta beatitudo,
non formalis nisi suiipsius.

¶RESPONDEO dicēdū,qđ beatitudo
intellectualis nature cōsistit in actu intelle-
ctus.In quo duo pñt cōsiderari,l obiectū a
ctus,qđ est intelligibile:& ipse actus,ꝙ est
intelligere.Si igitur beatitudo consideretur
ex pte ipsius obiecti,sic solus deus est beati
tudo:qa ex hoc solo est aliqs btūs,ꝙ deū
intelligit,sc̄dm illud Aug.in ix.li.cōfe.Beat e
est ꝙ re nouit etiā si alia ignoret.Sed ex par
te actus intelligētis bitudo est qd creatum
in creaturis beatis,in deo autem est etiam
secundum hoc aliquid increatum.
¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ beati-
tudo quantum ad obiectū,est summū bo
nū simpliciter:sed quantū ad actū in creatu
ris beatis,est summū bonum,non simplici-
ter sed in genere bonorum participabilū a
creatura.
¶Ad secundum dicēdū, ꝙ finis est duplex,
f.cui s & quo,ut philosophus dicit,sipsa res
& usus rei.c Sicut auaro eſt finis pecunia &
acquisitio pecunię: creaturę igitur rōnalis
est quidē deus finis ultimus ut res,beatitu
do aūt creata ut usus uel magis fruitio rei.

ARTIC. II. ET III.

ītrinseca summe uolūdū est aliqđ uelle:ergo i eo cōsistit bītudo. Añs,pbatur: &
de appetitu naturali,qui est inclinatio:& de appetitu libero recto,qñ uolūtas
plus appetit perfectionē sui in ultimo fine ꝙ perfectionē intellectus.Fiunt &
multa alia argumēta cōtra hāc cōclusionē recitata à Capreolo quadragesima-
nona dist.quarti. q. secunda, quā breuitatis causa omitto, præsertim, quia
ex dictis in qōne.82.
& in solutione horum
oīa quodāmodo pate-
būt.Scito igitur,ꝙ ual
de differt cōparatio in-
tellectionē & amorem
beati inter se,& uiatoris.Et rursus ſmpliciter
est secūdū hoc genus. Tam
ſmpliciter est ꝙ ī btō,
intellectio melior est &
finis uolitionis.In uiatore autē dilectio præ-
fertur,qa tota ī in deū secū
dū ſcipsum.Et ſmiliter
secūdū qd,id est in rōne agētis seu mouēntis
primū tenet locū.Et in
de prouenit ꝙ secūdū
uolūtatē dicamur ſm-
pliciter boni ac mali.
Et cōsequēter quòd a-
ctus eius dicatur possi
mus & optimus:& qđ
tēdat in deū sc̄dm ge-
nus nobilissimū causę,
f.ut finē.cuius ēm est mo
uere agēs,& ꝙ sit do-
mina & formaliter libe
ra,&c.hæc enim oīa ad
nobilitatē sc̄dm quid
spectāt.Vnde ad primū
Scoti patet rspōsio:
qm̄ peccat secūdū non
causam ut causam:opor
tet eū immediatius cō
iunctā esse optimo ab-
solute & nō ut finī,si
beatitudo cōsiderenda
est,quę cōsistit ī ꝑfectis
simo ſmpliciter.
¶Ad sc̄dm quoq; iā pa
tet qđ Anſelm de amo
re uiatoris ītrpūdō ē.
¶Ad tertiū aūt nihil oī
no ualet, Tū qa sicut
uolūtas naturali appeti
tu magis uult uolitionē,
ita ſtellect irtellectionē:
oīs potētia tali appeti-
tu tēdit ī ſua primo.Tū
qa falſum est,qđ uolūta
te libera, uoluntas sibi
magis ꝗ ſntellectui ue-
lit: quoniā actus elicit
ad hoc ab ſntellectu na-
turaliter datus est appeti-
tui aīali,(ut prīo appe
tat)supposito. Et prote-
rea ſ intellectio est
maior perfectio suppo
ſiti, quā uolitio , recta
uolūtas mauult intelle-
ctionem quàm uolitionem.

a ¶Super Quæstio nis ugesimæ sextæ Ar ticulum tertium.

IN titulo ly Beatitudo non est arctandum ad beatitudinem dei,sed ſmpliciter & absolute respectu omnis beati interpretandum est.
¶In corpe dnæ sunt distinctiōes bimēbres cū trib cōclusionib.Pria distin-
ctio est.bītudo est duplex,f.obiectiua & formalis,ꝙ est ipse actꝰ.Scda est bea-
torū,f.dei & creaturarū bītū.Pria cōclusio est,de est bītudo obiectiua oīum
btōrū:& ad hoc affert auctoritas Aug.Scda ē,de nō ē bītudo formalis creatu
rarū beatarū Tertia est,Deus beatitudo formalis ſuipſius.Nec alia ratione ꝓ
batur,nisi quia actus intelligēdi creaturæ est qd creatū:in deo autē increatus.

¶Num Deus sit formalis omnium beatorum beatitudo.

¶Circa sc̄dā cōclonē scito,ꝙ qđā apd Capreolū ī sc̄do di.tertio. q.ij.ſpugnāt
illā,moti tū ex ꝓpetuitate infinitæ uolūtis beatæ,tū ex ꝓpositibilitate naturali
infinitarū ītellīsimarū ſperū ī eodē intellectu creato:tū ex posibilitate ptis
affirmatiue,f.ꝙ ipsa ſtellectio diuina pōt ee ꝙ ſpens & ītima cuilibet ſtellectui
creato r,sicut ſtellectio creatꝰ authoritate Aug.&philosophorū:sed hęc parū
valēt.Visio nāḡ btā sc̄dm̄,creatū qđ ē finite ꝑfectiōis sumptr,ītinite uero sc̄dm
qd.i.obiectiue ī corruptibilis ḡd ē undiq; sc̄dm potētiā naturalē loquēdo:qm̄
& ex pte subiecti & obiecti,& cōiūctiōis utriusq; nulla ad corruptionē potētia
est.Nec ex hoc segꝰ,aiam nō tot posse recipere spēs ītēlas simul qn plures:ui-
sio ī primis btā nō ponit ī numerū cū alijs ſtellectiōib:qm̄ cōmunissimi,altiorū
ḡ ordinis ē.Dañ deide ītaꝰ ī ſpecieb,ad quas ē naturalis potētia & ꝑcipue si
mul ī actu,ut ī tractatu de angelis clariꝰ patebit.Imple ḡd est opationē uitalē
mea nō ab ītrinseco meo eēcia ī hoc rō meæ uitę cōsistat:eēt em uitalis & nō
uitalis,& ꝓpterea cū bītudo sit opatio uitalis btōrū,ſplicat diuinā essentiā eē
sentia ad modū.Authoritates ḡd obiectiue ſtelligēdę sunt,si uere adducūtur.

Super

a ¶Super Quæstionis nigesimæ sextæ Articulum quartum.

Annot. INtitulo oīs beatitudo distribuit pro omni specie felicitatis.Ly uero in eius
beatitudine non ſsignificat ſubstantialem,seu primam ſsimpliciter beatitudi-
nem,de qua in præcedentibus duobus articulis habitus est sermo, sed sta-
tum potius beatificū:
de quo primo articulo
tractatum ēsistit quòd
ſsenſus quæstionis est,
utrum ſsistere Deus in
tali statu beatitudi-
nis,ꝙ omnem habeat
359 felicitatis speciem ac
1.cō.cap. perfectionem.
ultī.§.7.
¶In corpore unica est
conclusio respōnsiua
quæstionis,in diuina bea-
titudine eminentius
præexistit quicquid est
desiderabile in quacū-
que beatitudine tā ue-
ra ḡ falsa.Et,primo in
ductiue in triplici gene
re felicitatis,scilicet eō
templatiuæ, actiuæ, &
terrenæ consistentis in
quinque:ut omnia cla-
re patent in litera.
Annot. ¶Circa contemplati-
uā felicitatem aduerte:
ꝙ quidā ex uerbis Ari
stō.tertio de anima di-
cētis,ꝙ intellectus ſspe-
culatiuus nihil dicit de
fugiendo aut prosequē
do,refecant à cōtēpla-
tiua felicitate omnem
delectationem & amo-
rem:gloriantes, ut po-
tuerunt admirables
delectationes ſsecreti
ethi.Sed re uera errat-
ſe uidentur.In cōi tqui
dem loquendo, contē-
plationem rerū excel-
lentium sequitur dele-
ctatio intellectualis per
modum naturalis re-
ſsultantię, quoniā ope-
rationem optimam cō
iungentem naturalissi-
mo obiecto necessario
sequitur delectatio, ut
patet ex delectationis
diffinitione 2. rhetо.
Nec cōtra hoc militat
authoritas tertij de a-
nima,quæ de ꝓfecutio
ne animaliter nō natu-
raliter loquitur.i. de a-
ctu appetitus taḡ eligi
bili,nō tanḡ naturali-
ter cōmitāte,ut hic
accidit.Ad ꝓpositū aūt
descēdēdo ambiguitas
hęc nō habet locū,qm̄
uisio beata nec ꝓtica,
nec speculatiua est,
sed altioris ordinis
eminenter utramque præhabens.
Annot. ¶Circa actiuā felicitatē aduerte hic,ꝙ qđā minus penetrātes perfectiones re-
rū,ac per hoc nō aduertētes ꝙ perfectio actiuæ partis cōsistit in agere:dixerūt
ꝙ felicitas practica cōsistit in actu uolūtatis.Litera aūt ꝓpter dictā rōnē po-
nit eam in actione executiua,uniuersali tamē,scilicet gubernatione uniuersi:&
merito,quoniam finis practicæ est operari.

a ¶Super Quæstionis uigesimæ septimæ Articulum primum.

ORdo præsentis tractatus tatis patet in litera.Vnde ad articulū primū de-
scēdendo aduerte in tit.illius.primo,ꝙ ly procesio,sumitur cōiter nō de
scēdēdo ad tale,uel tale processionē secūdo ꝙ ly Esse sumitur,ꝓprie ut di
stinguitur esse cōtra intelligi,id est esse secūdū rē cōtra Esse secūdū rōnē. Tertio,
ꝙ ly In, sumitur,ꝓprie:ut denotat modū essendi in aliquo formaliter.Quarto ꝙ
ly Diuinis sumitur strictissime,p his quæ sunt uere deus,ita ꝙ sensus quæstio-
nis est,an in ipso Deo formaliter inueniatur. secundum rem procesio aliqua.
Cōmēt. ¶In corpore tria facit.Primo respondet quęsito quo ad id quod liquet. Secun
do duos errores circa id,quod latet tractat. Tertio respondet quæsito determi
nando & aperiendo occultum.
¶Quo ad primū unū dicit,de quo nō est dubiū.f.diuina scriptura utīt noibus
ꝓcesionē ſignificatiuis quū de deo loqtur:ex hoc em subintellecto,ꝙ scriptu
ra nō dicit falsum,nec loqtur in hac ꝑte metaphorice,manifeste habet,ꝙ opor
tet in diuinis aliquā,ꝓcesionem esse ac saluari:sed ambiguū restat qualis sit illa
processio. Vñ circa hoc ambiguum reliquum huius literæ occupatur.
¶Quo ad sc̄dm ponit primo error Arrii dicētis hāc ꝓcesionē esse effectū à cā:
& reprehēdit authoritatib scripturæ,Ponit deinde error Sabellii exponētis
hāc ꝓcesionē esse causæ in effectū:& ſsit reprehēdit.Et qđē hic breuiter erro-
reshi tāḡū,qm̄ diffusi sunt alibi cōsurati & tractati,ut patet i 4.cōtra Gentes.
¶Quo ad tertiū tria dicit.Prio iter parās ad duo,ꝓcesionī ḡna utriusq; erro-
ris cęcitatē aperit,ex eo ꝙ diligēter ītuēti dū uterq; studet saluare ꝓcesionē
in deo neuter ī eo,sed extra eū,ꝓcesionē ponit.& cā fuit,qa uterq; ꝓcesionē
ad extra tm̄ posuit.Scdo duplex,ꝓcesiōis genꝰ inueniri dicit.f.ad extra & ad

intra:manifestat hoc ſsic,sicut actio est duplex.f.trānſtes,& immanēs:sita ,ꝓcesio
quædā est secūdū actionē trānſtentē,& ꝙdā ſsicm immanētē:cū oīs ꝓcesio actio
nē sequat.ergo quædā est ,ꝓcesio ſsicm hāc actionē,ꝙ est intelligere:&,pbatur
hęc ſsequela,qa procesio ad intra.i.ſsicm actionē immanētem maxime patet in intel-
lectuali,qđ,pbat,qa in quocūq; intelligēte ex hoc ipso ꝙ intelligit,,pcedit ꝓ-
ad diuinæ essentiæ unitatem.

TRACTAT. DE TRINITATE.

QVAEST. XXVII. DE PRO-
cessione diuinarum personarū, in V.
articulos diuisa.

CONSIDERATIS autē his
quæ ad diuinæ essentiæ unī-
tatem pertinent, restat consi-
derare de his quæ pertinent
ad trinitatem personarum in
diuinis.Et qa personæ diuinæ secundū relā-
tiones originis distinguuntur,secūdum or-
dinem doctrinæ,prius considerandum est
de origine,siue de processione,Secundo de
relationibus originis.Tertio de personis.
¶Circa processionem quęruntur quinque.
¶Primo,utrum processio sit in diuinis.¶Se
cundo,utrū aliqua processio in diuinis ge-
neratio dici possit. ¶Tertio,utrum præter
generationem aliqua alia processio possit
esse in diuis. ¶Quarto,utrum illa alia pro-
cessio possit dici generatio. ¶Quinto utrū
in diuinis sint plures processiones ꝗ duæ.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum processio sit in diuinis.

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd in deo non
possit esse aliqua processio.
Processio enim significat mo-
tum ad extra:sed in diuinis ni-
hil est mobile neque extraneum.
Ergo neque processio.
¶Præterea, Omne procedens est diuersum
ab eo à quo procedit. Sed in deo non est ali
qua diuersitas,sed summa simplicitas.ergo
in deo non est processio.
¶Præterea,Procedere ab alio uidetur,ratio-
ni primi principij repugnare . sed Deus
est primū principiū ut supra ostensum est.
ergo in deo processio locum non habet.
¶SED CONTRA est quod dicit do.
Io.7.Ego ex deo processi.

CONCLVSIO.

¶Cū Deus sit super omnia intellectualis naturæ
existēs,nulla in eo processio est,nisi sequēs intelligibilē
eius operationē, secundū quā in ipso aliquid procedit.

¶RESPONDEO dicēdum,ꝙ diui-
na scriptura in rebus diuinis nominibus
ad processionē pertinentibus utitur. Hanc
autem processionem diuersi diuersimode

dus,ḡa ex sentire & uelle nihil,ꝓducit.ergo nec ex intellectione.Et cōfirmat ad
dit Gerardus,qa cuiuscūq; opationis est aliqd operatū,illud est ea nobilius,a-
ctu aūt sc̄do immanēte,nihil est nobilius.ergo.Circa ead ꝓpositionē aliud oc
currit dubiū:an ipsa actio immanēs sit ipsa ,ꝓductio actiua eius qđ,pcedere dici
tur sc̄dm ipsam,Scotus sequēs in 27.di.primi.q.1.tenēs ꝓpē negatiuā argunt cō-
tra hoc tripliciter.Prio ex rōne iā dictæ:qa operatio immanēs est actus ultimꝰ.
Scdo,qa si intellectio esset actio productiua termini,impossibile esset intellige
re eā esse & nō esse illius terminū,ut patet de calefactione & calore:sed nō est
impossibile intelligere intellectionē esse absque termino.ergo.Tertio ḡa sic in
telligentia gigneret uerbū, & nō memoria:quod est contra Augustinum.

¶Num intelligens ex hoc ipso quòd intelligit,aliquid intra ipsum pro- Quæstio.
cedat,distinctum ab ipsa intellectione. 1.dist.27.
articu.1.
¶Circa istam propositionē,f.quicūq; intelligit ex hoc ipso ꝙ intelligit, ,ꝓcedit Et 4.cō
aliquid intra ipsum.Dubiū occurrit.Tū ḡa beati ut sic intelligūt deū:& tū nō tra.c.11.
formās uerbū de eo,ergo falsa est dicta ꝓpositio.Añs patet:qa aliter deꝰ ut ob Et po.q.
iectū beatitudinis posset aliqua ſspē creata respentari:qđ in 12.q.reprehēsum est. 10,ar.1.a.
Tū ḡa seclusa fide scimus,ꝙ deus intelligit:& tū nō possim ex hoc,pbare,ꝙ
ceſsionē ee in eo.ergo ista ,ppō est credita:& nō scita aut intellecta,uel est falsa.
¶Circa eādē ,ppositionē dubiū occurrit an conceptus intellectus sit aliud ab
ipsa actuali intellectione,ut littera uult,an sit idē qđ ipsa.Scotus em in 27.dist.
primi oppositū tenet cū multis aliis à Capreolo recitatis ibidē.q.2. Quadrifariā
autē diuisū sunt impugnatores.Quidā namque ipsam distinctionē ab actu intel-
ligendi impugnant.Quidā uero causam distinctionis uerā.Alii aūt causam eius-
dem non uerā,sed impositā,scilicet ad perfectius repræsentandū,uel cognoscē
dum.Alii demū ducendo ad impossibile.Et distinctionē ipsam quidem Scotus
& Durādus conātur infringere rōne & authoritate.Ratio qdē Scoti in 27.di
stinc.primi,per uiā diuisionis infert uerbū esse actualē intellectionē,Et qm̄ exclu
sio uiæ nostræ in scdo dubio adducta fuit,nunc pertrāseamus.Durandus aūt
ibidem arguit sic, Verbū seu conceptus consistit in ratione manifestatiui sibi,
uel alteri.ergo ne detur ꝓcessus in infinitū,primū uerbū qđ est uerbum cordis,
est ipsa

est ipsa manifestatio per essentiam:hæc autem est ipsa actualis intellectio.ergo. Et confirmatur,quia tale per denominationem extrinsecam reducitur ad tale intrinsece.ergo quum ratio manifestatiui non conueniat nisi extrinsece uerbo exteriori,oportet fieri reductionem ad aliquid,quod intrinsece per essentiã manifesteti hoc autem est actualis intellectio.ergo ut prius.Secundo sic.quandocunque aliqua uirtus
eget duabus formis ad operãdum,habita una adhuc est in potentia essentiali,q̃a est in po-
572 tentia non solum ad operationem, sed formam. ergo si ponitur uerbum, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia essentiali. Tertio arguit in 6. di. primi.quia duæ formę eiusdem speciei essent in eodem subiecto.Cæ rera autem, quæ cõtra causam distinctiõis aut contra possibilitatem eius adducuntur, uide si uis sigillatim in Caprcolo.ex dicendis nã que omnium solutio facilime exercitatis parebit.

¶ Nũ *conceptio rei intellectæ & quomodo ex ui intellectiua & eius notitia proce-*
Quæstio, dat.

a ¶ Circa aliã propos-
225 tionem,scilicet concep-
215 tio rei intellectę ex ui intellectiua & eius notitia,pcedit, dubiũ est de quali notitia intelligatur, scilicet habituali,an actuali. Quod ẽt non ueriticetur de habituali probat Durandus in 27.di.primi. ga perfectius non procedit à minus perfecto. intellectus autem cum sola spẽ imperfectior est uerbo, seu conceptu.Nec ualet si dicatur,quòd licet species sit imperfectior conceptu: tamen intellectus cum specie, est perfectior conceptu : hoc inquam nihil est. Tum quia sicut producens est in tellectus cum spẽ,ita productum est intellectus cum uerbo.Tum quia de quali formali principio & termino processiõis est quæstio qd eorũ sit perfectius, & non de compositis,ut patet inductiue in omnibus: hic autem constat termi nũ, id est cõceptũ esse nobiliorẽ speciei: igitur species nõ est illa notitia à qua procedit. Quod autem non sit actualis notitia, multipliciter probat Scotus in primo di.2. cuius argumenta omitto:quia ut patebit non sunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dicitur,quòd differentia illa inter actionem,immanentẽ & transeuntem non est sic ample intelligenda ut sonat,sed uel quo ad necessitatem, uel quo ad ordinem.Et iuxta primam glossam sensus est:operatio transiens habet necessario operatum,immanens autem non necessario infert aliqd operatum.& sic cessant obiectiones omnes,ut pater.Et absque dubio hæc fuit mens philosophi,& manifeste continet ueritatem:ex eo enim quòd habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur,manifeste patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter se.Iuxta secundam uero glossam sen 60
sus est,quòd actio transiens habet opus:sic quòd ordinatur ad ipsum opus.Actio uero immanens non habet opus,quia non per se ordinatur ad opus aliquod:sed si quando habet opus,illud ordinatur ad ipsam.Et utrunque horum accidit in proposito:quia nec intelligere necessario producit conceptum, nec quando formatur ipsum ordinatur ad conceptum, sed ecouerso conceptus ordinatur potius ad perfectionem ipsius intelligere. Vnde patet responsio ad oſa obiecta.Et etiam ad additionem Gerardi:quoniam operatum est nobilius, quã do operatio per se ordinatur ad ipsum,non autem quando est potius econuerso,ut manifeste patet in actu & habitu.

¶ Ad secundam dubitationem dicendum,quòd omnes uidentur in hoc conuenire,quòd productio intellectualis uerbi est dicere intellectualiter,excepto Durando in 27.di.primi.Sed differentia opinionum est in hoc,an dicere in ratione sua claudat actum intelligendi,an solam productionem:siue illa sit aliquis alius actus secundus,siue relatio significata per modum actus secundi. Scotus enim ut patet in 1.di.2.q.ulti.& dist.27.& *in quolibetis*,q.1.*distinguit* in intellectu duplicem actum secundum:alterum qui est operatio, & alterum,qui est productio:& uult,quòd intelligere sit actus secundus, qui est operatio: dicere uero *sit actus* secundus,qui est productio:ordinatque istos duos actus inter se respectu eiusdem principii,scilicet intellectus in actu primo,sic, quòd intellectus prius naturaliter est operans quàm producens, seu dicens: & sic apud ipsum dicere seu producere uerbum non est actus intelligendi: quamuis sit actus intellectus.Sed quòd hæc positio non sit conueniens unica tantum ratione ad hominem,suadetur sic.Causa habens duos effectus inter se ordinatos,ita quòd neuter est alterius causa, sic se habet,quòd essentialior est comparatio utriusque ad causam,quàm inter se:ita quòd si per impossibile adimeretur primus,non propter hoc neganda est habitudo secundi ad causam:sed intellectus in actu primo est ut causa habens hos duos effectus,scilicet intelligere & dicere,ordinatos inter se,ita quòd neutrum est causa alterius:ergo si per impossibile subtraheretur intelligere,non propter hoc sequitur quòd subtrahatur dicere:& sic ista conditionalis est possibilis, si intellectus non intelligeret dicere rem:quod manifeste implicat contradictionem: quid enim diceret si nihil considerarent:Maior est ipsius Scoti in 2.di.1.q.1.ar.3. minor autem est eiusdem in locis prędictis.Impossibilitas aũt cõclusionis est euidens.S.Tho.aũt ubique tenet,quòd dicere est intelligere exprimendo,uel exprimere intelligendo, ita q̃ utrunque horum est de eius ratione. Et si diligentius uerba huius articuli consideren tur, intellectio ipsa est productio conceptus, non curando pro nũc, an omnis intellectio sit productio uerbi,an nõ. Dicit enim expresse litera,quòd per actionẽ immanentem, quæ est intelligere, concepit seu uerbum procedit. nulla ergo remanet apud ipsum actio alia ab intelligere,quæ sit actio seu productio conceptus.Si enim tertium actionis genus intenderet ,,pcessus hic totus rueret.Fiunt autem cõ a
tra hanc positionem obiectiones bifariam, Aliæ enim intendunt, quòd intelligere non est actio productiua: aliæ uero quòd dicere non est intelligere. & primæ quidem allatæ sunt mouendo dubitationem, reliquæ aũt, quonĩam notionalia, immittentur, in q.34. ubi de uerbo specialiter tractabitur, soluentur. Hic enim in communi est sermo, Et qm̃ principium est, proli- 81
xum esse decet secundum Platonis præceptum:quatenus ex principiis bñ discussis facilior fit ad reliqua aditꝰ. 95

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti ex dictis iam patet responsio:quia ideo operatio immanens dicitur, & est actus ultimus: & quia non necessario producit opus,& quia si producit illud, magis est propter ipsum quàm econuerso.

¶ Ad secundam uero dicitur,quòd aliquam operationem esse actionem productiuam termini contingit dupliciter:uno modo necessario,alio modo permissiue:& quòd conditionalis assumpta à Scoto non est uera in actione productiua permissiue, qualis est intellectio,ut in solutione primi dubii dictum est.

¶ Ad tertium autem dicitur quòd æquiuocatur,intelligentia enim apud Augustinũ gignit uerbũ ut principiũ formale, seu actiuũ ut quo,sed memoria:cũ hoc tamen stat q̃ altqua intelligentia sit ipsa gignitio uerbi, ut nos dicimus.

¶ Ad tertium dubium dicitur,quòd ly quicunque distribuit tamen pro hominibus uatoribus:intendit enim ex his,quæ in nobis uidentur,eleuare ad inuisibilia & incomprehensibilia Dei. Nos enim intelligendo semper conceptum aliquem formamus adæquatum,uel inadæquatum actui primo:perfectum uel imperfectum &c. Vnde ad obiectiones non est aliter respondendum,sed concedenda est earum conclusio,scilicet,quòd non oportet omnem intellectum in actu proferre uerbum,& non solum in Deo & beatis,sed etiam in intelligentiis quo ad intellectionem suiipsius, hoc uerum uidetur.Beatus enim uerbum partiale:non autem adæquatum uisioni proferre potest,plus enim uidet quàm dicere possit quocunque creato uerbo. Angelus autem seipsum per seipsum etiam obiectiue præsentialiter habens uane uerbum formaret de se sibi. Vnde uniuersaliter de omni intellectu loquendo illa propositio, quicunque intelligit &c.credita est,non scita.

¶ Ad quartam dubitationem,licet multi cum Scoto in 27.dist.primi. respondeant affirmando identitatẽ conceptus & actualis intellectionis cuiuslã primo genit &c.S.Tho.tamen ut expresse habetur inferius.q.34.articu.1. ad secundum tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi,ut terminum ab eo cuius est terminus.

¶ Ad *cuius euidentiam sciendum* est,quòd *in parte intellectiua* præter potentias actus,& habitus,*posuit* terminum actus ea necessitate, ut obiectum actus secundi haberetur præsens ipsi actui obiectiue.Obiectum enim intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui.Primo ut comprincipiũ actus intelligendi,& hoc sit per specie intelligibilẽ.Secũdo ut obiectũ. obiectũ ẽm ut obiectũ non significat causam,uel principium actus, sed terminum actus:& hoc oportet fieri per *conceptum*, qui uerbum *speciesque* expressa quandoque dicitur. Alioquin obiectũ intellectus nõ esset intra actualiter actualitate actus secundi. Quòd enim ad hoc officium non sufficiat species intelligibilis, ex eo patet:ga hoc est *officium termini,illi autem competit ratio principii*. Quod etiam non sufficiat ipse actus intelligendi,ex eo probatur:quòd officium obiecti non est officium ipsius actus secundi,nisi intellectione reflexa. Vnde cõceptus seu uerbum apud nos est res non *intelligibilis*,sed *intellecta* actu *in esse intentionali*; & esse ne

& ea necessitate ponitur,qua ponitur obiectũ *intellectus in actu intus*.Hanc aũt esse mentem san.Tho.si quis dubitat,legat ipsum in primo contra Gen.c. 53.& *in 4.cap.xj.*& in quæstionibus de potentia.q.8.ar.1.& q. nona.ar. 1. & tertio. unde patet eos,de quorum numero uidetur Durandus in 29.dist.primi,qui imponunt nobis uerbum poni propter notitiam perfectiorẽ,aut expressiorem representationem:minus
bene dixisse.Aduerte tamen & diligẽter, quòd conceptũ seu uerbum
228 esse obiectũ & termi-
nũ actus intelligendi,pũt intelligi dupliciter.Vno modo,inquantum imago alterius,id est,secundum rem repræsentatã, id est, q̃ ipsa res concepta terminat actũ intelligendi. Modus uero et fendi sic spiritualiter in eus est conditio rei obiectæ & intellectæ.Alio modo inquantũ huiusmodi argumentorum contra hãc uiam procedentiũ, & ex eo quòd res ipsa, puta leo,bos &c.intelliguntur actu recto , & non *species in anima*, & ex eo quòd idem quid quid est, obiectum est omniũ intellectuũ,& ex aliis huiusmodi. Nõ dicernere ẽm inter obiectũ,ut rem , & obiectũ, ut rei imaginem,ut sic: 34
causa erroris est. Discer 35
nentes aũt hæc,& attẽ- 27
dentes duabus præfatis conditionibus conceptus,scilicet q̃ est res, 33
& q̃ est imago: utendo illa propositione Aristo.in De memoria & reminiscentia, idem est motus in imaginem,& rem cuius est imago:facile omnia soluunt & interpretantur: qua ratione dicitur,q̃ uerbum est obiectum &c. & quoniam actus intelligendi & conceptus simul sunt & non sunt,simul quoque sunt & nõ sunt principium alicuius:ita q̃ sicut *contingit* actum intelligendi esse causam alterius actus intelligẽdi uel uolendi,ita & conceptum:pro uno enim computantur quo ad agere.

¶ Ad rationem autem Scoti in oppositum non oportet aliter respondere,satisfactum est enim illi in secundo dubio.

¶ Ad Durandũ aũt dicitur, q̃ prima ratio sua peccat quadrupliciter.Primo in fundamento:quia esse manifestatiuum, cuius sit de ratione uerbi,nõ tamen ut differentia eius constitutiua, cum conueniat etiã nõ uerbo,ut patet si intelligamus deũ quo ad absoluta tantum,ut philosophi faciunt:omnia siquidem manifestari intelligeremus simplici intellectione absq̃ conceptu.Secũdo, quia ratio manifestatiui cum ad manifestatũ sit, relationem tm̃ rationis dicit . Vnde inferius dicetur,q̃ Pater manifestat se & Spiritũ sanctũ,&omnia suo uerbo. Tertia quia esse manifestatiuum non qualitercunq; conuenit uerbo:sed esse manifestatiuum exꝑ fium ab alio,ut inferius patebit. Vnde non oportet fieri reductionem ad manifestationem simpliciter per essentiam,sed ab alio expressum.Tale aũt non est intellectio,quã ut in 34.q.manifestatur:constat non includere esse ab alio.Quarto,ga nisi abutamur uocabulis,si uerbũ est manifestatiuũ rei dictæ,manifestatio consequẽter nihil aliud est q̃ ipsa prolatio uerbi. Constat aũt q̃ uerbũ nõ debet reduci ad prolationẽ eo ordine reducendi, quo participans reducitur ad essentiam, de quo loquitur arguens.Reducendũ est igitur uerbũ extra ab interius tanq̃ dependens ad id,à quo dependet:& inter ipsa uerba cordis quodlibet creatum reducitur ad diuinũ,quod solũ est per essentiã,iuxta illud,Et deus erat uerbum.

¶ Ad secundã respõdetur,q̃ maior non est uera, nisi utraq; forma sit præuia actui:conceptus aũt est forma non præuia,sed terminans actũ,ut patet ex dictis.

¶ Ad tertiam uero dicitur,q̃ conceptus,& actus,& species non sunt formę eiusdẽ speciei in essendo:sed species est cõpletiuũ subiecti,actꝰ est esse, cõceptus obiectum:licet in repræsentando seu attingẽdo,id est, obiectiue,omnia sint eiusdem rationis tanquã partialia concurrẽtia ad unum completum esse in actu tale,&c.

¶ Ad quintã dubitationẽ dicendum est tres esse hic opiniones.Prima est,q̃ notitia,quæ concurritad productionẽ conceptus seu uerbi , ut forma , qua agens agit,est actus secũdus,*f.intelligere*:& hãc uiã uidetur sequi Hẽricus. Secũda est, q̃ talis notitia est uelut actus primus tm̃.hanc uiã uidetur sequi Scotus in primo dist.2.q.7.Tertia est,q̃ necessario est notitia per modũ actus primi,contingenter tamen est quando q̃ actualis intellectio:& hæc est uia san.Tho.

¶ Ad cuius euidentiã scito ex q.de ue.q.4.art.2.q̃ notitia,à qua procedit cõceptꝰ,pũt esse triplex:iuxta triplicẽ modũ,quo causatur in nobis actualis notitia. Prima est quasi habitualis,id est,per modũ actus primi:sit ẽm intelligere ex actu primo.Secunda est notitia cõplexa principiorũ:sit ẽm ex ipsa scire . Tertia est simplex intelligentia prioris quidditatis:sit enim ex ipsa notitia posteriori.Et quoniam hic ultimi modi talem conceptum respiciunt,& non conceptũ absolute,ideo absolute loquendo,per se conceptus à notitia per modum primi actus procedit tantum:talis tamen conceptus potest aliunde procedere.unde nõ oportet hic multum solicitum esse.

¶ Ad rationem tamen Durandi dicendum est,quòd species seu habitus & actus dupliciter comparari possunt: Vno modo quo ad modum essendi : & alio modo quo ad *specificationem*.Inuenitur enim utrunq; horum in eorum quolibet,Si cõ

¶ Ad tertium dicendum, q̃ procedere à principio,ut extraneũ & diuersum,repugnat rõne primi principiꝰ:sed procedere ut intimũ & absq̃ diuersitate per modum intelligibilem includitur in rõne primi principiꝰ. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus in ratione huius principij,includitur cõceptio suæ artis:& includeretur in rõne primi principij,si ædificator esset primum principium.Deus autem qui est primum principium rerum, comparatur ad res creatas ut artifex ad artificiata.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.*

161 AD SECVNDVM sic procedi-
4.*contra* tur.Videtur, q̃ processio quæ
gen.c. 10. & est *in diuinis*,nõ possit dici ge-
21. neratio. Generatio ẽm est muta
Et opus. tio de nõ esse in esse corruptio
3.*ca.* 32. ni opposita,& utriusq; subiectum est materia.Sed nihil horum competit diuinis . Ergo non potest generatio esse in diuinis.

260 ¶ Præterea,In Deo est processio secundũ modum intelligibilem,ut dictum est[c]. sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neq; in Deo.

¶ Præterea, Omne genitum accipit esse à generante.Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptũ.Sed nullum esse receptũ est per se subsistens. Cũ igitur esse diuinũ sit esse per se subsistens(ut supra probatum est[c])sequitur q̃ nullius geniti este sit esse diuinum . Non est ergo generatio in diuinis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in ꝑs. 40

a ¶ *Super Quæstionis uigesimæ septimæ Articulum secundum.*

Tlulus de generatione forma liter intendit, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore duo facit.Primo distinguit prædicatum quæsiti,id est, generationem.Secundo respondet quæsito affirmatiue. *Cõment.*

¶ Quo ad primum, distinguit, describit & cõparat generationẽ.Distinctio est generatio dupliciter,scilicet *cõmuniter & propria uiuentibus*.Descriptio uero mẽbrorũ est.Generatio cõis omnibus,est mutatio de nõ esse ad esse,ut patet 5.phy si.Generatio,*propria uiuentibus*,(quę natiuitas proprie dicitur,)est origo uiuentis, à uiuente *coniuncto* secundũ similitudinẽ eiusdẽ naturæ.Cõparatio demũ est quo ad separationem & coniunctionẽ utriusq;:cum ẽm constet,q̃ prima separatur à secunda,& rursus,quòd in uiuentibus,quæ apud nos sunt,utraq; simul cõcurrit: ea ratione,quia *exeunt* de potentia ad actũ,de necessitate sequitur,q̃ si aliquod uiuens nascitur absque exitu de potentia ad actum,quòd ibi generatio secunda separatur à prima.

¶ Circa *diffinitionẽ natiuitatis* sola illa particula coniuncto obscura aliqualiter *Annota.* est,eius tamen expositionem prolixa m habens in quarto contra Gen.ca.xj.

¶ Quo ad secundũ cõclusio responsiua est,processio uerbi in diuinis habet rõnem generationis,*secũdo modo*.Et probatur,sigillatim probãdo tali processioni conuenire quatuor conditiones integrantes rationem natiuitatis . Quòd ẽm sit operatio uitalis,patet ex actione intelligibili.Quòd uero à principio cõiuncto, patet ex articulo præcedente:& *præcipue* in rẽspõsione ad secundũ. Quòd autem sit secundũ rationem similitudinis,probatur:quia conceptio intellectus sit *militudo* est rei intellectæ,Quod demũ sit in eadem natura,probatur:quia in deo idem est *intelligere* & esse:& *sic non solum* infertur conclusio , sed etiam ipsius corollarium,scilicet quòd uerbum procedens in diuinis est filius.

¶ Circa rationẽ ultimi dicti in litera,scilicet,q̃ ideo uerbum diuinum procedit, ut res eiusdem naturæ cũ deo,*quia ibi intelligere* est esse. Aduerte q̃ *hæc* ratio *pluries* in hoc opere repetita in quarto cõtra Gentiles ca,xj. exponitur& dicitur,q̃ tenet pro tanto,quia in cõi loquẽdo esse conceptus seu uerbi,est intelligi. & *properea ubicũq; intelligere* qđ idẽtificatur ipsi intelligi,est accidens, ipsum quoq; uerbum est accidens:ubi autem intelligere est esse subsistentiale, ibi quoq; uerbum est subsistantia:& quia sic est in diuinis,ideo uerbum diuinum est substantia diuina.Cõceptus autem omnium creaturarum *intellectualiũ* sunt accidentia. *Quæstio*

¶ Sed circa hãc rationem dubium occurrit ex duplici capite.Primo ex eo qđ in telligit, nihil ponit in re intellecta:& consequenter non põt esse reale esse ipsius conceptus. Secundo , quia actus *intelligendi* distinguitur realiter à conceptu: & secundum hanc uiam est ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur non potest Esse ipsum esse conceptus.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, q̄ quia uerbum ut uerbum est ipsum intellectum in actu interius, habet tria. Ex eo enim q̄ est intellectū in actu, sequit ergo, esse eius ut sic est intelligi: ut patet inductiue de uiso in actu, & reliquis. Ex eo uero q̄ est interius intellectum, id est, in quo res intellecta actu intelligē di exprimitur, sequitur, ergo esse eius est sic intelligi, ut scilicet interius in quo

160 b uiuitur. Sic igitur processio uerbi in diuinis habet rōnem generationis, procedit em̄ per modū intelligibilis actionis, quæ est operatio uitæ: id est à principio coniuncto (ut suprà iam dictū est[c]: & scdm rōnē similitudinis. Quia cōceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadē natura existēs. Quia in Deo idē est intelligere & esse, ut suprà ostēsū est[c]. unde, processio ÿbi in diuinis dicitur gnatio, & ipsum uerbū procedens dicitur filius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ obiectio illa procedit de gnatione secundū rōnē primam, prout importat exitum de porenia in actum. Et sic non inuenitur in diuinis, ut suprà dictum est[c].

¶ Ad secundū dicendū, q̄ intelligere in nobis nō est ipsa substantia intellectus. Vnde uerbū q̄ secūdū intelligibilem operationē procedit in nobis, nō est eiusdem naturæ cū eo à quo procedit. Vnde nō proprie & cōpletē cōpetit sibi ratio generationis. Sed intelligere diuinū est ipsa substantia intelligentis, ut suprà ostensum est[c]. Vnde uerbū procedēs procedit ut eiusdem naturæ subsistēs. Et propter hoc proprie dicitur genitū & filius. Vñ & his quæ pertinēt ad generationē uiuētiū, utitur Scriptura ad signifi cādā processionē diuinæ sapientiæ, s. cōceptione & partu. Dicitur em̄ ex persona diuinæ sapientiæ, Prouer. 8. Nondū erāt abyssi, & ego iam concepta erā. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro utimur nomine conceptionis[e], secūdū q̄d in uerbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet non inueniatur naturæ identitas.

¶ Ad tertiū dicendū q̄ nō omne acceptū est receptū in aliquo subiecto, aliquin nō posset dici, q̄ tota substantia rei creatæ sit accepta à Deo, cū totius substātiæ nō sit aliquod subiectū receptiuū. Sic igitur id q̄ est genitū in diuinis, accipit esse à generāte, nō tanē id lud esse sit receptū in aliqua materia, uel subiecto, q̄d repugnat subsistentiæ diuini esse. Sed secundū hoc dicitur esse acceptū, inq̄tū procedēs ab alio habet esse diuinū, nō quasi aliud ab esse diuino existēs. In ipsa em̄ perfectione diuini esse continetur & uerbū intelligibiliter procedens & principium uerbi, sicut & quæcūq; ad eius perfectionem pertinent, ut suprà dictum est[c].

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum sit in diuinis alia processio à generatione uerbi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ nō sit in diuinis alia processio à generatione uerbi. Eadē em̄ ratione erit aliqua alia processio ab illa alia, p̄cessione: & sic procederetur in infinitū: quod est inconueniēs. Standū est igitur in prima, ut sit una tantum processio in diuinis.

¶ Præterea, in omni natura inuenitur tātum unus modus cōiunctionis illius naturæ. Et hoc ipso est: qa operationes secūdū terminos habēt unitatē & diuersitatē. Sed processio in diuinis nō est nisi secundū cōiunctionē diuinæ naturæ. Cum igitur sit una tantū natura diuina, (ut suprà ostēsum est[c]) relinquitur q̄ una sit tantum processio in diuinis.

¶ Præterea, Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione ÿbi, nō erit nisi processio amoris: quę est secūdū uoluntatis ope rationē. Sed talis processio nō pōt esse alia à processione intellectus intelligibili: quia uoluntas in Deo nō est aliud ab intellectu, ut suprà ostensum est[c]. Ergo in Deo non est alia processio præter processionem uerbi.

¶ SED CONTRA est, q̄ Spūsanctus procedit à patre: ut dicitur Io. 15. Ipse aūt est alius à filio, secundū illud Io. 14. Rogabo patrem meum: & alium paracletum dabit uobis. Ergo in diuinis est alia processio præter processionem uerbi.

CONCLVSIO.

¶ *Præter uerbi diuini processionem sequentem intelligibilem eius operationem, alia quædam amoris processio est insequens actionem uoluntatis.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ in diuinis sunt duæ processiones, s. processio uerbi & quædam alia.

¶ Ad cuius euidentiā considerandū est, q̄ in diuinis nō est processio nisi secūdū actionē, quę nō tēdit in aliquid extrinsecū, sed manet in ipso agēte. Hmōi aūt actio in intellectuali natura est actio intellectus & actio uoluntatis. Processio aūt uerbi attēditur secūdum actionem intelligibilē. Secundū aūt operationē uoluntatis inuenitur in nobis quædam alia processio, s. processio amoris, secūdum quā amatū est in amāte, sicut per cōceptionem an s. per actū uoluntatis procedat aliquid in ea tanq̄ terminus ęiusdē. Et præter cōes rationes ex parte actionis immanētis sunt aliæ ex propriis uoluntatis. Vide tur em̄ primo cōsiderare hoc ipsum inter. S. T. in q. de ue. q. 4. ar. 2. ad 3ptinū, ubi dicit, q̄ in uoluntate nihil, præter nisi q̄ modū operationis: & q̄ secus est in intellectu. Sedēo cōsiderare hoc arguūt tā Sco. q̄ alii, tenētes amorē, præcedere

165 1. dist. 18. q. 1. artic. 1. aūt amorem amandi. 2 ¶ *Nū secūdū processionem amoris aliquid contrahatur, sicut secundum quod actus 23. fit matum est in amante.* po. q. 10.

¶ Circa illa uerba, secū dū quā amatum est in amāte, dubiū occurrit ex Aureolo apud Capreol. 2. dist. primi. Is em̄ multis argumētis nititur hoc impugnare et simpliciter & ad hominē. Verūtū oīa eius motiua in hoc cōsistunt, amor seu impressus uoluntatis cōsistit in tēdentia ad rē amatā, & non in similitudine illius: ergo per processionē amoris nō fit amatū in amāte: sed econuerso amās trahitur, trāsformatur & est in re amata: ita xta illud Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

Quæstio. 3 ¶ *Num processio secundū uoluntatē, per se procedat ab intellectuali processione in secundo modo dicendi per se.*

¶ *Num amor procedat à uerbo inquantū uerbū, an ut intellectus & an solo originis ordine, uerbi & amoris processiones distinguantur.*

¶ Secundū aduertendū hic est, q̄ in litera dicitur, q̄ de rōne amoris est, q̄ procedat à cōceptione intellectus, et cō sequēter in diuinis, q̄ processio filii à processione. Est enim primo hic dubiū an filiatio de rōne, processionis amoris in principio dicendi per se an sit simpliciter & ad hominē. Verūtū oīa eius motiua in hoc cōsistunt, amor seu impressus uoluntatis cōsistit in tēdentia ad rē amatā, & non in similitudine illius: ergo per processionē amoris nō fit amatū in amāte: sed econuerso amās trahitur, trāsformatur & est in re amata: ita xta illud Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

¶ Ad euidentiā horum sciēdū est, q̄ quia ea q̄ sunt uoluntatis, minus nota minusq̄ nominata sunt ex his q̄ in intellectu apparēt proportionaliter ea q̄ in uoluntate sunt, author definitiuitatis q̄ quemadmodū intelligendo formamus conceptū, ita amādo in clinationē quandam in amatū facimus intus: q̄ quia noīe caret amor, impulsus, inclinatio, affectio q̄ uocatur. Verū inter intellectū & uolitatē nō solū differentia est in hoc, q̄ terminus illius est similitudo, isti aūt affectio: sed etiā in hoc, q̄ res q̄ in intellectu est terminus, habet modū & nomen termini, ut patet de uerbo & conceptu. Res uero terminās in uolitate, licet

165 1. dist. 18. q. 1. artic. 1. Et. 4. cōtra. 2. q. 3. secundū rē sit terminus, nec modū tū, nec nomē habet termini: q̄n & est & signi ficatur ut in aliud tendēs: cōstat aūt, q̄ in aliud rēdere, cōditio est nō termini, sed uiæ. Et propter hāc rōnem scripta sunt uerba illa in q. de ue. ut patet diligenter tota rōnionem conferēti ac penetrāti. unde nihil officiunt proposito. Et ex eadē radice patet respōsio ad reliqua obiecta in primo dubio: penuria siquidem uocabulorum amoris, nomen ad eius terminum extendit.

¶ Ad secūdā aūt dubitationē dicit, q̄ argumēta in duobus peccāt. Primo in hoc, q̄ nō uidēt tertiū modū essendi in præter p essentiā & similitudinē, s. per inclinationē seu affectionē, q̄bus esse deorsum est in graui, & esse sursum in leui: hic enim ut in 4. cōtra Gē. c. 19. explanatur: tertius est mod⁹: & iuxta hūc amatū est in amante, ut de se patet. Secūdo in hoc, q̄ nō librādo quid sit amatū esse in amāte, putāt hanc consequentiā ualere, amatū sit à uolūtate in amāte. ergo amatum trahit ad amāte: cū tū nihil ualeat: q̄a amatū nō aliter sit in amāte nisi secūdū affectionē amātis in amatū: & cōsequēter ex hoc ipso q̄ sic fit, trahit, trāsformatur, impellitur amās in amatū obiectiue. Et sic in eo est. Patere q̄ facile poterat hoc ex ipsa amati rōne. Amari em̄ nō est trahi, sed trahere amāte: & cōsequēter fieri ut amatū nō est fieri ut tractū, sed ut trahēs: ac p hoc si aliq̄d sit in uolūtate ut amatū: nō fit ut tractū ad ipsam: sed ecōtrario ut trahēs ipsam. Et hoc mō fatemur similitudinē, proportionalē literæ inter intellectū & uolūtatē currere, scilicet quo ad hoc q̄ sicut ibi fit res intellecta, ita hic res amata: sed diuersimode; ut dictum est, & amplius dicetur inferius.

¶ In responsione ad secundum aduerte, q̄ respōsio cōstitit in hoc q̄ maior illa non tenet in natura infinita identificantæ sibi omnia: quanuis inueniaē uera in aliis: quia finitę sunt, & propterea ex eis assumpta est uelut maxima.

¶ In rōsione ad tertiū nota duo. Primū est, q̄ tertiū argumentū intēdebat cōcludere nō esse maiorē distinctionē inter has processiones, q̄ sit inter intellectū & uolūtatē: & cōsequēter sicut inter intellectū & uolūtatē in Deo nō est uera alietas, ita nec inter processiones. Rōsio aūt intēdit ostēdere, q̄ distinctio inter processiones est maior: imo q̄ inter eas est alietas ſtāte indētitate intellectus & uolūtatis: & hoc propter ordinē originis inter eas: quę tñ oritur ex rōnibus principiorū, s. intellectus & uolūtatis: inter q̄ nō est talis ordo. Ita q̄ est distō in principiatis: & nō est in principiis, & ex rōne ipsorū principiorum est ordo originis, nō in scipsis, sed in processionibus secundū ipsa: & sic alietas processionū quæsita in corpore articuli implicite tantum determinata, hic implicite manifestatur ex ordine originis.

Quæstio. ¶ *Num processio secundū uoluntatē, per se procedat ab intellectuali processione in secundo modo dicendi per se.*

¶ *Num amor procedat à uerbo inquantū uerbū, an ut intellectus & an solo originis ordine, uerbi & amoris processiones distinguantur.*

¶ Secundū aduertendū hic est, q̄ in litera dicitur, q̄ de rōne amoris est, q̄ procedat à cōceptione intellectus, et cō sequēter in diuinis, q̄ processio filii à processione. Est enim primo hic dubiū an filiatio de rōne, processionis amoris in principio dicendi per se an sit simpliciter & ad hominē. Verūtū oīa eius motiua in hoc cōsistunt, amor seu impressus uoluntatis cōsistit in tēdentia ad rē amatā, & non in similitudine illius: ergo per processionē amoris nō fit amatū in amāte: sed econuerso amās trahitur, trāsformatur & est in re amata: ita xta illud Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

¶ Ad euidentiā horum sciēdū est, q̄ quia ea q̄ sunt uoluntatis, minus nota minusq̄ nominata sunt ex his q̄ in intellectu apparēt proportionaliter ea q̄ in uoluntate sunt, author definitiuitatis q̄ quemadmodū intelligendo formamus conceptū, ita amādo in clinationē quandam in amatū facimus intus: q̄ quia noīe caret amor, impulsus, inclinatio, affectio q̄ uocatur. Verū inter intellectū & uolūtatē nō solū differentia est in hoc, q̄ terminus illius est similitudo, isti aūt affectio: sed etiā in hoc, q̄ res q̄ in intellectu est terminus, habet modū & nomen termini, ut patet de uerbo & conceptu. Res uero terminās in uolūtate, licet

165 1. dist. 18. q. 1. artic. 1. Et. 4. cōtra. 2. q. 3. secundū rē sit terminus, nec modū tū, nec nomē habet termini: q̄n & est & signi ficatur ut in aliud tendēs: cōstat aūt, q̄ in aliud rēdere, cōditio est nō termini, sed uiæ. Et propter hāc rōnem scripta sunt uerba illa in q. de ue. ut patet diligenter tota rōnionem conferēti ac penetrāti. unde nihil officiunt proposito. Et ex eadē radice patet respōsio ad reliqua obiecta in primo dubio: penuria siquidem uocabulorum amoris, nomen ad eius terminum extendit.

¶ Ad secūdā aūt dubitationē dicit, q̄ argumēta in duobus peccāt. Primo in hoc, q̄ nō uidēt tertiū modū essendi in præter p essentiā & similitudinē, s. per inclinationē seu affectionē, q̄bus esse deorsum est in graui, & esse sursum in leui: hic enim ut in 4. cōtra Gē. c. 19. explanatur: tertius est mod⁹: & iuxta hūc amatū est in amante, ut de se patet. Secūdo in hoc, q̄ nō librādo quid sit amatū esse in amāte, putāt hanc consequentiā ualere, amatū sit à uolūtate in amāte. ergo amatum trahit ad amāte: cū tū nihil ualeat: q̄a amatū nō aliter sit in amāte nisi secūdū affectionē amātis in amatū: & cōsequēter ex hoc ipso q̄ sic fit, trahit, trāsformatur, impellitur amās in amatū obiectiue. Et sic in eo est. Patere q̄ facile poterat hoc ex ipsa amati rōne. Amari em̄ nō est trahi, sed trahere amāte: & cōsequēter fieri ut amatū nō est fieri ut tractū, sed ut trahēs: ac p hoc si aliq̄d sit in uolūtate ut amatū: nō fit ut tractū ad ipsam: sed ecōtrario ut trahēs ipsam. Et hoc mō fatemur similitudinē, proportionalē literæ inter intellectū & uolūtatē currere, scilicet quo ad hoc q̄ sicut ibi fit res intellecta, ita hic res amata: sed diuersimode; ut dictum est, & amplius dicetur inferius.

¶ In responsione ad secundum aduerte, q̄ respōsio cōstitit in hoc q̄ maior illa non tenet in natura infinita identificantæ sibi omnia: quanuis inueniaē uera in aliis: quia finitę sunt, & propterea ex eis assumpta est uelut maxima.

¶ In rōsione ad tertiū nota duo. Primū est, q̄ tertiū argumentū intēdebat cōcludere nō esse maiorē distinctionē inter has processiones, q̄ sit inter intellectū & uolūtatē: & cōsequēter sicut inter intellectū & uolūtatē in Deo nō est uera alietas, ita nec inter processiones. Rōsio aūt intēdit ostēdere, q̄ distinctio inter processiones est maior: imo q̄ inter eas est alietas ſtāte indētitate intellectus & uolūtatis: & hoc propter ordinē originis inter eas: quę tñ oritur ex rōnibus principiorū, s. intellectus & uolūtatis: inter q̄ nō est talis ordo. Ita q̄ est distō in principiatis: & nō est in principiis, & ex rōne ipsorū principiorum est ordo originis, nō in scipsis, sed in processionibus secundū ipsa: & sic alietas processionū quæsita in corpore articuli implicite tantum determinata, hic implicite manifestatur ex ordine originis.

¶ Quinto tñ nullo pacto præterēda cēlui. Primū est, q̄ cōstat q̄ acci piēdo conceptū pro re cōcepta seu cognita ut sic, processionē amoris aportet esse à cōceptu: incognita em̄ nequaq̄ diligere possumus: & propterea in litera qua ſi per se notū dicitur, q̄ de rōne amoris est oriri à cōceptu. Secūdū est q̄ res cognita est causa amoris in gne causę efficitis: q̄d ex eo patet, q̄ i litera dicit, q̄ amor habet ordinē originis ad cōceptū. Cōstat em̄ ordinē originis in ꝓposito ordinē esse secūdū modū essentiæ, conſonāt q̄ huic ſnīæ illud Auerrois in 12. metaph. con. 36. balneum in anima est agens desiderium, &c.

¶ Tertiū est, q̄ ęquis amor oriat effectiue à duobus, s. à uolūtate & à re amabili cognita: sicut & uerbū ab intellectu & intelligibili una cum intellectu: magna tñ differēria percipiēda in hoc. Cōceptus em̄, q̄ducitur ab utroq; in ui unius efficētis cōpleti, & in rōne rei. Amor aūt, q̄ducitur à uolūtate et re amabili cognita, nō ut integrātibus unū agens, sed ut è diuerso ac diuersis rōnibus cōcurrentibus: à uolūtate em̄ oritur in rōne rei, ab amabili aūt in rōne cogniti. Amabile em̄ ut cognitū amorē parit, uolūtas aūt ut talis res. Et hęc per nūc sufficiāt, p fundamētis dicendorum de amore & spīritusancto.

¶ Quartū est, q̄ Sco. in 1. di. 11. ex primo uerbo ordinis intellexit hunc locū de diſ. processionū secūdū prius & posterius: & impugnauit tripl⁹. primo, q̄a ista nō est prius distō, p̄cessionū. nā tō illa prior, hæc posterior: q̄a illa est talis & ista talis. secūdo, q̄a processiones diuinę sunt relationes. Relationes aūt nō distinguūtur primo per alias relationes. ¶ Tertio, q̄a iste relationes ordinis sunt aliæ à relationibus originis: q̄d̄ patur, q̄a sunt inter alia extrema. Nā relatio originis est inter productum & produces, relatio uero ordinis est inter originē & originē, male ergo exposita est litera. sed ad hæc facilis est rnsio: ex ipso em̄ progressu ſtius tractatus apparet sensus litere simul cū rone: quare sic quasi diminute locutus est hoc in loco author: manifestabit em̄ inferius, q̄ in diuinis non est ordo nisi originis: & q̄ ille nō includit relatiōes poris & posterioris. Et, pterea distō ordinis hic posita male exposita est pro distone scdm prius & posterius: q̄n est distō ordinis originis. Et si cōtra hoc dicat q̄ ista distō nō est pria, de distone rea li loquēdo, negat assūptū: nā ut inferi⁹ patebit, solę relatiōes originis realr distin guūt in diuinis: de formali aūt distone ſā patet rnsio ex corpe articuli, & ex arti culo sequēti: q̄, s. distinguunt una p̄ intellm, alia p̄ uolūtatē. Vñ iste ordo nō addit sup ipsas origines alias relones, ut secūda obiectio uult. Nec est uerū q̄ alia sunt scdm rē extrinseca relonū originis & ordinis: q̄m̄ p̄ducū & eius passiua origo in diuinis sunt unamet relatio, eodēmq; ordine quo p̄ducū, s. q̄ spūsanctus est à p̄ducto, s. filio; p̄cessio illius est à p̄cessione ſtius, q̄d est oriri ab illa. Tacuit aūt author hic hęc, q̄m more suo à magis uniuersalibus ad minus uniuersalia suo loco tractāda procedit: ordinem hic, ordinem deinde ſpecificabit originis.

¶ Quintū est, q̄ argumēta Scoti ibidē contra tenētes, p̄cessiones ſtas distingui penes principia diuincta scdm rōnem, puta intellectū & uoluntatē, nō sequuntur

nem uerbi res dicta uel intellecta est in intelligente. Vnde & præter processionem uerbi ponitur alia processio in diuinis, quæ est processio amoris, ut dicit ibi Aug.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ non est necessariū, p̄cedere in diuinis processiōibus in infinitū. Processio em̄, quæ est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione uoluntatis.

¶ Ad secūdū dicēdū, q̄ quicq̄d est de Deo, est Deus, ut suprà ostensum est[c]. Qđ nō contingit in aliis rebus. Et ideo per qualibet processionē, quæ non est ad extra, communicatur diuina natura, non autem aliæ naturæ.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ licet in Deo nō sit aliud uolūtas & intellectus, tñ de rōne uoluntatis & intellectus est, q̄ p̄cessiones, quæ sunt secūdū actionē utriusq; se habeāt secūdū quēdā ordinē. Nō em̄ est p̄cessio amoris nisi in ordine ad p̄cessionē ÿbi. Nihil em̄ pōt uolūtate amari, nisi sit in intellectu cōceptū. Sicut igit attēditur q̄dā ordo ÿbi ad principiū à quo procedit, licet in diuinis sit eadē substātia intellectus & cōceptio intellectus: ita licet in deo sit idē uolūtas et intellectus, tñ q̄a de rōne amoris est q̄ nō procedat nisi à concepto intellectus, habet ordinis distinctionē p̄cessio amoris à p̄cessiōe uerbi in diuinis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio.*

AD QRARTVM sic proceditur. Videtur q̄ processio amoris in diuinis sit gnatio. Qđ em̄ procedit in similitudine naturæ in uiuentibus, dicitur gnatū & nascēs. Sed id q̄d procedit in diuinis per modū amoris, procedit in similitudine naturæ: aliās esset extraneum à natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit ut genitum & nascens.

¶ Præterea, Sicut similitudo est de rōne ÿbi, ita est etiā de rōne amoris. Vñ dicit Eccl. 13. q̄ oē animal diligit simile sibi. Si igit rōne similitudinis, ÿbo procedēti cōuenit gnare & nascī, uidet ēt q̄ amori p̄cedēti cōuenit gnari.

¶ Præterea, Nō est in gne q̄d nō est in aliqua eius specie. Si igitur in diuin s sit q̄dā processio amoris, oportet q̄ ꝑter hoc nomē cōe, habeat aliquod nomē ꝑsōale. Sed nō est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo uidetur q̄ processio amoris in diuinis sit generatio.

¶ SED CONTRA est, quia secundū hoc sequeretur, q̄ spīritusanctus q̄ procedit ut amor, procederet ut genitus. Qđ est cōtra illud Athanasij. Spūsanctus a patre & filio nō factus, nec creatus, nec genitus, sed p̄cedēs.

CONCLVSIO.

¶ *Cū processio amoris nō sit secūdū rationē similitudinis, ea minime generatio est, et quod procedit in ea, non genitus seu filius, sed spiritus est.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ p̄cessio amoris in diuinis non debet dici gnatio. Ad cuius euidētiā sciēdū est q̄ hęc est differētia inter intellectū & uolūtatē, q̄ intellectus fit in actu per hoc q̄ res intellecta est in intellectu scdm suā similitudinē. Volūtas aūt sit in actu, nō p hoc q̄ aliqua ſtitudo uoliti sit in uolūtate[e], sed ex hoc q̄ uolūtas habet quandā inclinationē in rē uolitā. Processio igitur, q̄ attēditur scdm rōnē intellectus, est secūdū rōnem similitudinis. Et intūm pōt habere rōnē gnationis, q̄a omne generās gnāt sibi simile. Processio aūt q̄ attenditur secūdū rōnē uolūtatis, nō cōsideratur scdm rōnem similitudinis, sed magis secūdū rōnē impellētis & mouētis in aliq̄d[e]. Et ideo q̄d p̄cedit in diuinis per modū amoris, nō p̄cedit ut genitū, uel ut filius, sed magis p̄cedit ut Spiritus. Quo nomine quędā utalis motio & impulsio de signatur: prout aliquis ex amore dicitur moueri uel impelli ad aliquid faciendum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ quicquid est in diuinis, est unū cū diuina natura. Vñ ex parte huius unitatis nō pōt accipi ꝓpria rō huius p̄cessionis, uel illius: secundū qua una distinguatur ab alia, sed oportet q̄ propria rō huius uel illius processionis accipiatur secundū ordinē unius processiōis ad aliam. Hmōi aūt ordo attēditur secūdū rōnē uolūtatis & intellectus. Vnde secundū horū differētiæ quaſ cōstitutiuę ipsius p̄cessiōis satisfacit. Ita q̄ simul manifestat in litera, & q̄ & quare, p̄cessio amoris nō est gnatio, & q̄ sit differēria eius constituti ua: quę differt à generatione, & est spiratio.

¶ Probat ergo directe primo prima conclo ex differētia inter intellm & uolūtatē sic. Intells habet hęc tria ordinare: ptio q̄ sit in actu per ſtitudinē rei intellectę. scdo q̄ ex hoc, p̄cessio in intell⁹ est scdm rōnē ſtitudinis, tertio q̄ hic ex hoc habet rōnē gnationis, qa oē generās gnāt sibiſi le. Volūtas aūt totaſi ex opposito. primo sit in actu: nō secūdū ſtitudinē uoliti, sed scdm inclinationē in illud. secū do, ex hoc p̄cessio in uolūtate nō est secūdū rōnem similitudinis, sed impellētis. tertio, ex hoc p̄cessio ista nō est gnatio, nec p̄cedēs est genitus, aut filius: & tūc subiūgit, p hatio secūde cōclonis: qa, s. p̄cedat ut Spūs p modū subsequētis cōse quētiæ sic. Spūs importat uitalē quādā motionē cū impulsu nō qualēcūq;: sed ea q̄ ex amore dicimur moueri uel impelli. ergo p̄cedēs in uolūtate p modū impul sus, p̄cedit ut Spūs: q̄ erat intentū. Et sic utraq; cōclo simul est, p hata. Et fundat p̄cessus uis sup illa particula posita in diffone gnationis, scilicet scdm ſtitudinē. ita q̄ qa, p̄cessio aliqua ex ꝓpria rone formali est uel nō est, scdm ſtitudinem est aut nō est gnatio. Sane tñ intelligēdo quo ad cōstructionē: qa intelligit cōcurrenti bus ceteris pticulis, q̄ sunt de rone gnationis: ad destructiuā em̄ sufficit ſtius tñ ptículæ negatio, eo q̄ rones formales sunt sicut numeri, ut dicitur 8. metaphys.

¶ *Num & quo actu intellectus fiat in actu per similitudinem res intellectæ. Quæstio. nō autem uoluntas: & ex hoc illa sit secundum similitudinem, hæc uero non.*

¶ Circa p̄cessionē primā inter intellectū & uoluntatē assignata dubiū occurrit: de quo actu interpretāda sit, an de primo an de secūdo. Et q̄d̄ interpretāt de actu primo, falsa uidet ex pte uolūtatis: q̄m fictio uidet, q̄ ad hoc q̄ uolūtas uelit aliq̄d, exigāt ea aliqua inclinatio facies ipsam formalr in actu p̄mo, sicut spēs intelligibilis se habet ad intellectū, p̄portionalr. Si uero intelligit de actu secūdo, oportet assignare q̄o oriaē ex hac differētia secūda, cū hac em̄ stat, q̄ utrobiq; sit processio secundum ſtitudinem, ut patebit in sequenti dubio.

¶ *Num secundū conceptionē intellectus procedat aliquid secūdū rōnē simi Quæstio. litudinis, non autem secundum actionem uoluntatis: & ex hoc in illa infera tur generatio, non autem in ista.*

¶ Circa secūdā differentiā dubiū occurrit: q̄a falsa quoq; uidet ex pte uolūtatis, nec segtur ex prima, imo potiꝰ cōtradicetur prime: q̄a sic manifestat. Procedere secundū similitudinē in̄, ꝓposito, est terminus p̄cessionis ex ui processionis esse simile producēti in actu, ut patet de uerbo respectu intellectus in actu primo:

sed amor ꝓcedit ſiſtit uoluntati in actu primo : qa impulſus ꝓcedit ab impulſu, ſicut in intellectu ſiſtitudo exp̃ſſa à ſiſtitudine impſſa. ergo & fallū eſt, ꝙ in uoluntate nō ſit ,ꝓceſſio ſcḋm ſiſtitudinē: & ex hoc ipſo, ꝙ uoluntas ſit in actu ꝙ inclinatio nē, ſequtur ꝙ, ꝓducat inclinationē, & cōſequenter ſibi ſiſte agat nō minus ꝙ intellectus, ꝓportionaliter ſeruata . Nec refert qd propoſitū, utrū uoluntas ſit in actu primo per ſeipſam aut ꝓ inclinationē ſuā additā, ipſa nāq; ſecundū ſe eſt inclinatio qdā.

Quæſtio. ¶Nū *ex eo qui genes rans generat ſibi ſimile, inferatur, ergo in uoluntate nō procedit aliquid ſecundum ratio nem ſimilitudinis.*

¶ Circa tertiā differentiā, imo potius circa ipſius radicē in litera ali latā, ſ. qa oē gñans gñat ſibi ſiſte. dubiū occurrit ipſū affertur nō cauſa ut cauſa. facere em ſibi ſiles nō eſt ꝓpriū gñanti, ſed cōe eſt oi agēti . oē em agēs, ꝓducit ſibi ſile ſcḋū formā qua agit: & cōſequēter, cū uolitas ſit agēs, nō minus ipa cā cōcludet de ,ꝓceſſione uolitatis ꝙ de ꝓceſſione intellectus, & ſic nō ſolū eſt hic pāſſ ſecundū non cām differentię ut cām, ſed quod peius eſt, inferrur oppo ſitum intenti.

Quæſtio. 164 ſupra qū. 28. art. 4. ꝓceſſiò & amoris di cū. & q. Aliquātur ſeipſis, uel 37. art. 1. ꝓpriis rationibus, co. & q. ¶ *Num generationis* ¶ Circa totū hūc ꝓceſſum dubiū occurrit ad hoīem: qm cōtradicere uidet doctrina hæc di ctis in qōnibus de potē tia Dei: q. 10. artic. 2. ibi nanq; negatur ꝓceſſiones has diſtingui ſeipſis? hic uero determinatur eas diſtingui ꝓpriis earū rōnibus: hoc autem idem eſt quod ſeipſis formaliter.

¶ Ad euidentiā horum præhibanda ſunt duo.

Primo, ꝙ illa maxima, oē agēs agit ſibi ſile ſecūdū formā qua agit, ſ. uera, qm̃ forma eſt quaſi rō agēdi ut cognita. Et eſt rō diuerſitatis: qa agere ut res, eſt agere ꝙa talis eſt: ac per hoc oportet agere tale quale ipſm eſt: agere uero ut cognitū, non eſt agere ꝙa eſt tale, ſed qa cognoſcit eſſe tale. Ex hoc aūt ꝙ aliqd cognoſcit tale, nō oportet ſeq ſiſte illi, ſed ſtat, ſeq ſolū inclinationē in illud, ut in nobis exp̃imur. Secūdo ꝙ pars appetitiua, qm̃ neceſſariō mouet à cognito, hoc habet ſingulare: & ꝙ aliq̃ mō agat in rōne rei, & aliq̃ mō rōne cogniti. Cū em̃ amor primū locū teneāt in appetitu, ab appetitu & appetibili cognito neceſſario oriat, ſi cōſideremꝰ amorē ut proce dit ab appetitu: ſic ꝓcedit ut à re. ſi aūt ab appetibili ſic ut à cognito, & ſi ut ab utroq; ſiſtit quaſi ab agēte, & quaſi rōne agēdi: diuerſa tñ rōne ut prædiximꝰ: ſic meliori uocabulo, mixtū hoc fieri, procedēdo q; modū exprimere nō occurrit, ꝙ per modū appetitus uitalis. Et ſecundū hoc facilis eſt rñſio ad tria dubia primo mota: & ut ordine retrogrado reſpondeatur ſigillatim à radice incipiendo.

¶ Ad tertiū dubium, dicit ꝙ licet no ſit ,ꝓpriū gñantis, ut diſtinguit cōtra agēs, agere ſibi ſimile: eſt tñ ꝓpriū ei, ut diſtinguitur cōtra agēs per modū impulſus, ſeu uitalis appetitus intus, ut in litera accipitur: quia hic diſtinguitur contra agens in ſe tatione cognitiꝙ ale eſt appetiuum: & ſic eſt ſibi ꝓprium. & ſic aſſignata cauſa, & eſt uere cauſa ſeu differentia, & infert intentum.

¶ Ad ſecūdū aūt dicit, ꝙ cōparādo amorē ad quaſi ꝓtiales cās, ſic inuenit oriri à ſiſti & à nō ſiſti: à ſiſti qdē, ꝙ ḋcto oriē ab appetitiua, à nō ſiſti uero, ꝙ ḋcto ab appetibili. Sed cōparādo ipm ad totale ſuū ꝓductiuū, ſ. uolūtatē quaſi agēte & uolibi le cogniti quaſi rōne agēdi: ſic procedit à nō ſiſti. nō em̃ amor eſt ſimilitudo rei amatæ, ſed inclinatio in illam: & ſic manifeſte tractatur in litera. Ponit nanq; differentiā in hoc ꝙ conceptus eſt ſimilitudo rei intellectæ, Amor aut em̃ ut ſic nō eſt ſimilitudo eiuſdem quę res eſt amata: unde patet reſponſio ad obiecta.

¶ Ad primū aūt dubium dicit, ꝙ litera pōt de utroq; actu intelligi. Et de primo qdē nō ſic intelligēda eſt, ut argumēti fingit: ſed q uolūtas in actu primo in ſe ſit actu ꝙ inclinationē, nō curādo utrū illa inclinatio ſit ei ſuperadita uoluntati: an ſit idē qd̃ ipſa, utrūq; nāq; uidet uerū, reſpectu diuerſoꝝ in uolūtate noſtra: in clināter nāq; naturalē uolūtas in habitudine: & inclinater rurſus affectione ſuperaddita in hac uel illa bona, ḋcus afficit ex cōſuetudine, paſſione, aut rōne . De actu uero ſecūdo nō eſt dubiū. Quo ad illaꝙnē uero cōſequētiū, differētiarū, & literæ cōtextū, de actu ſecūdo interpāda eſt. Ex hoc em̃ ipſo, ꝙ terminus intelligibilis in actu eſt ſiſtitudo rei uolitæ: ſed impulſus potius in illā, manifeſte ſegtur ꝙ totale, ꝓductiuū conceptus facit ſibi ſiſte ſecundū formā, q̃ eſt ei rō agēdi. Totale uero ,ꝓductiuū amoris non facit ſibi ſimile ſecundū illam formā, quæ eſt ei quaſi ratio agendi, id eſt rem uolitam: & ſic fatiſfit obiectis. ¶ Ad quarti dubii euidentiam ſciendū eſt. primo ꝙ aliud eſt aliqua diſtingui ſeipſis formaliter, & aliud eſt aliqua formali ter diſtinguī ſeipſis primo. Ad primum enim ſufficit, ꝙ per aliqd ſibi eſſentiale ſtat diſtō, ſiue illud ſit pars diffōnis, ſiue tota diffō. Ad ſecūdū aūt nō ſufficit hoc: ſed exigit ꝙ ſint primo diuerſarata ꝙ diſtinguātur nō per aliud diſtinctiuū. Sed ꝙ

a ¶ *Vtrum ſint plures ꝓceſſiones in diuinis, quàm duæ.*

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. 30 Videtur ꝙ ſint plures ,ꝓceſſiones in diuinis, ḋcę duæ. Sicut em̃ ſcīētia & uoluntas attribuūtur Deo, ita & potentia. Si igitur ſe cundū intellectū & uoluntarem accipiūtur in deo duæ ꝓceſſiones, uidetur quòd tertia ſit accipienda ſecundum potentiam.

¶ præterea, Bonitas maxīe uidetur eſſe prin cipiū ꝓceſſionis, cum bonum dicatur diffuſiuū ſui eſſe. Videtur igitur ꝙ ſecūdū boni 40 tatē actiue ,ꝓceſſio in diuinis accipi debeat.

¶ Præterea, Maior eſt fœcunditatis uirtus in Deo, ꝙ in nobis. Sed in nobis non eſt tantum una ꝓceſſio uerbi, ſed multæ: quia ex uno uerbo in nobis ꝓcedit aliud uerbum, & ſimiliter ex uno amore alius amor. Ergo

ſcito, ꝙ quēadmodū diuerſorū ordinū entia ſunt, ita & ꝓpterea oportet quorūlā entiū diffōnes includere aliquid extra eſſentiā diffiniti, nō ,ꝓpter meli, ſed ex neceſſitate abſoluta, ut patet de hoīe & homine: nō tñ cōſueuimus hmōi ſermone uti, niſi in ultimate diſtinctiuis & diſtinctis, ſed nō eſt qō facīēda de uerbis. Hinc aūt patet in hoc Sco. in 13. di. prima. diſſentire à S. Tho. qñ tenet iſtas ꝓceſſiones diſtingui ſeipſis ꝓpriſmo, ita ꝙ in nullo conueniunt: nec tamen aliqua hoc rōne probat. Et in ꝓpoſita erate eſt cōtra eū obiectio , ꝙ iſtæ ꝓceſſiones conueniūt in multis prædicatis quidditatiuis, ut puta ꝙ ꝓceſſio diuinæ perſonæ ſit immaterialis.

a ¶ *Super Quæſtionis uigeſimæſeptimæ Articulum quintum.*

TRIplus ex prædictis eſt clarus.

¶ In corpore *unica* eſt cōclusio reſpōſiua quæſito. Nulla ꝓceſſio poteſt eſſe in diuinis niſi uerbi & amoris. Probat ſic, ꝓceſſiones diuinę nō poſſunt accipi niſi ſecundum actiones immanentes. ergo non niſi ſecundum intelligere & uelle: ergo nō niſi uerbi & amoris. Probat ſic, conſequētia probatur dupliciter: primo, qa in natura intellectuali nō eſt aliud genꝰ actionis immanētis: cōſtat em̃ deū naturæ eſſe pure intellectualis. Secūdo, qa ſentire, qđ tertiū eſt genus immanentiū, nō eſt oīno extra opatiōes ntellectus: ꝙ ḋcto ſit ab obiecto exterinſeco.

¶ *Num ꝓceſſiones diuinæ ſint ſecundum actiones immanentes intellectus & uoluntatis, an ſecundum actus naturæ.*

¶ Circa antecedēs, qđ eſt fundamentū dictorum & dicendorū in materia de Trinita . aduerte ꝙ duplicīter impugnari poteſt à negātibus productiones in diuinis eſſe ipſas actiones immanentes. in hac enim negatiua cōſueniunt Sco. & Durādus, ut ſuperius allegatū fuit. & cōtra Sco. quidē argutum eſt, recitata eius opinione. Vnde nunc reſtat Durādi dicta refellere. Ipſe nāq; in x. diſt. primi non annuens huic rationi ad ſextam diſtinctionem ſe remittit: in qua & hanc literā impugnauit, & ſuam fundauit opinionem. Arguit ergo ꝙ ꝓceſſiones diuinæ nō attribuūtur penes intelligere & uelle: quia hæc ſunt eſſentialia cōmunia omnibus perſonis, & idem realiter. productiones aūt ſunt ſecundū omnes actus notionales: nec omnibus conueniūt & diſtinguūtur realiter. Opinat aūt ipſe, ꝓceſſiones diuinas attēdi ſcḋm actus naturę, ꝓ iſis intellę, & uolūtate, & olbus actibus eorū: & in hoc ēt à Sco. diſſentit, ponēte eas attēdi ſcḋm actꝰ intellectus & uolūtatis: quis illos actus diſtinguat ab intelligere & uelle. Fundatęꝰ Durandus opinionē ſuam ſic. Cōicatio naturę, puenit ex fœcūditate ipſius naturæ . ergo non prouenit ex intellectu & uolūtate. Seclusis igitur his, ſicut remanet natura, & remanet & fœcūditas & actus cōicatiuus naturę. ergo, &c. Aīs & patet inducta ue, & eſt ꝙ ſe notū, & firmaī authoritate Hilarii, olbus creaturis ſubſtātiā uolūtas attulit, &c. cōſequētia uero, pbaī ex eo, ꝙ qualis ē ordo iter aliq̃ cā diſtinguīt realr, ſimilis ē ordo iter illa cā diſtinguīt rōne. patet aūt ꝙ nā prior eſt intellectu & uolūtate: & ſiīt actꝰ naturæ actibꝰ eorū. Et cōfirmaī, qa ſi calor eēt intelligēs & uolēs, nō calefaceret inſtū intelligēs aut uolēs, ſed ex natura nāe, ſicut ꝙ ſe: igit & prio cōicare naturā eſt actus naturæ, oī alio ſecluſo: hæc eſt uis poſitiōis Du.

¶ Ad

rones formales eorū: & ,ꝓpterea oportet quorūlā entiū diffōnes includere aliquid extra eſſentiā diffiniti, nō ,ꝓpter melꝰ, ſed ex neceſſitate abſoluta, ut patet de rationibus: ,ꝓpter qđ, cū de huiuſmodi entibus ſermo eſt, & dicimus ꝙ ſeipſis diſtinguūtur, aut nō diſtinguūt, aut aliq̃d aliud habent: tale dicere oportet, ꝙ dubitāter pōt intelligi. Vno mō ut ly ſeipſis oſtēdat ,ꝓprias eſſētias. Alio mō ut oſtēdat ,ꝓprias eſſentias cū ꝓcīſione: nō ſolū eorū q̃ ſunt in ſuis diffōnibus & additamētū clauſa, ſed ēt trāſcēdentis ordinis ad ſiſtia. Et ſi q̃dē hoc ſcḋo mō intelligaī, ut plurimū ,ꝓptie uocis ignorātia ē, qm̃ huī eſſentię intrinſece claudūt talem ordinē in ſeipſis, nec ab eo abſtrahi pōt. primo aūt mō optima eſt interpretatio: qm̃ unaq̃q; res in ſuo eſſētiali cōſtitutiuo, & cōſequēter diſtinctiuo oportet ꝙ habeat: & qm̃ hmōi intrinſeca ordinē q̃dā ad extrinſeca habēt. ſ. & à philoſophis & à S. T. frequēter diſt. hæc cōuenire ꝓ extrinſeca: puta terminū obiectū ſubiectum, &c. Idē em̃ eſt ſenſus horū cā prio apud ſane intelligētes. Et hic oportet uelde notare in materia de poteſtiis, operationib⁹, motib⁹, & aliis hmōi. Ex his nāq; olim ueritas facile apparet. His ſlibatis, ad dubiū dicēdum eſt: ꝙ apud S. Th. ,ꝓceſſiones iſtæ nō diſtinguūtur ſeipſis primo, imo exponendo ly ſeipſis cū ꝓcīſione ordinis trāſcēdētis ad principia, terminos, & cætera hmōi: dicere ꝙ diſtinguantur ſeipſis primo, eſt nihil dicere: & hic duo intēdebat in loco adducto, ut ibidē patet: quę de ultimate diſtinctiuis logſt: & principiā terminoſq; examinat. Sed diſtinguitur apud earū diffōnibus clauſas intrinſece, ſ. per modū ſiſtis, & ꝓ modū impulſus, ut exp̃ſſe patet in litera. Et hūc ſenſum ſeruādo, pōt cōcedi ꝙ diſtinguūtur ſeipſis, ſicut ēt pōt eodē mō cōcedi de hoīe & homine: nō tñ cōſueuimus hmōi ſermone uti, niſi in ultimate diſtinctiuis & diſtinctis, ſed nō eſt qō facīēda de uerbis. Hinc aūt patet in hoc Sco. in 13. di. prima. diſſentire à S. Tho. qñ tenet iſtas ꝓceſſiones diſtingui ſeipſis ꝓprimo, ita ꝙ in nullo conueniunt: nec tamen aliqua hoc rōne probat. Et in ꝓpoſita erate eſt cōtra eū obiectio , ꝙ iſtæ ꝓceſſiones conueniūt in multis prædicatis quidditatiuis, ut puta ꝙ ꝓceſſio diuinæ perſonæ ſit immaterialis.

a ¶ *Super Quæſtionis uigeſimæſeptimæ Articulum quintum.*

TRIplus ex prædictis eſt clarus.

¶ In corpore *unica* eſt cōclusio reſpōſiua quæſito. Nulla ꝓceſſio poteſt eſſe in diuinis niſi uerbi & amoris. Probat ſic, ꝓceſſiones diuinę nō poſſunt accipi niſi ſecundum actiones immanentes. ergo non niſi ſecundum intelligere & uelle: ergo nō niſi uerbi & amoris. Probat ſic, conſequētia probatur dupliciter: primo, qa in natura intellectuali nō eſt aliud genꝰ actionis immanētis: cōſtat em̃ deū naturæ eſſe pure intellectualis. Secūdo, qa ſentire, qđ tertiū eſt genus immanentiū, nō eſt oīno extra opatiōes ntellectus: ꝙ ḋcto ſit ab obiecto exterinſeco.

¶ *Num ꝓceſſiones diuinæ ſint ſecundum actiones immanentes intellectus & uoluntatis, an ſecundum actus naturæ.*

¶ Circa antecedēs, qđ eſt fundamentū dictorum & dicendorū in materia de Trinita . aduerte ꝙ duplicīter impugnari poteſt à negātibus productiones in diuinis eſſe ipſas actiones immanentes. in hac enim negatiua cōſueniunt Sco. & Durādus, ut ſuperius allegatū fuit. & cōtra Sco. quidē argutum eſt, recitata eius opinione. Vnde nunc reſtat Durādi dicta refellere. Ipſe nāq; in x. diſt. primi non annuens huic rationi ad ſextam diſtinctionem ſe remittit: in qua & hanc literā impugnauit, & ſuam fundauit opinionem. Arguit ergo ꝙ ꝓceſſiones diuinę nō attribuūtur penes intelligere & uelle: quia hæc ſunt eſſentialia cōmunia omnibus perſonis, & idem realiter. productiones aūt ſunt ſecundū omnes actus notionales: nec omnibus conueniūt & diſtinguūtur realiter. Opinat aūt ipſe, ꝓceſſiones diuinas attēdi ſcḋm actus naturę, ꝓ iſis intellę, & uolūtate, & olbus actibus eorū: & in hoc ēt à Sco. diſſentit, ponēte eas attēdi ſcḋm actꝰ intellectus & uolūtatis: quis illos actus diſtinguat ab intelligere & uelle. Fundatęꝰ Durandus opinionē ſuam ſic. Cōicatio naturę, puenit ex fœcūditate ipſius naturæ . ergo non prouenit ex intellectu & uolūtate. Seclusis igitur his, ſicut remanet natura, & remanet & fœcūditas & actus cōicatiuus naturę. ergo, &c. Aīs & patet inducta ue, & eſt ꝙ ſe notū, & firmaī authoritate Hilarii, olbus creaturis ſubſtātiā uolūtas attulit, &c. cōſequētia uero, pbaī ex eo, ꝙ qualis ē ordo iter aliq̃ cā diſtinguīt realr, ſimilis ē ordo iter illa cā diſtinguīt rōne. patet aūt ꝙ nā prior eſt intellectu & uolūtate: & ſiīt actꝰ naturæ actibꝰ eorū. Et cōfirmaī, qa ſi calor eēt intelligēs & uolēs, nō calefaceret inſtū intelligēs aut uolēs, ſed ex natura nāe, ſicut ꝙ ſe: igit & prio cōicare naturā eſt actus naturæ, oī alio ſecluſo: hæc eſt uis poſitiōis Du.

¶ Ad

Anno 8. ¶ *Ad euidentiā huius difficultatis nota primo, ꝙ natura nullū actū habere pōt, niſi ille ſit actio immanēs, aut tranſiēs. Iporſibile nāq; eſt tertiū genꝰ opatiōis ſeu ,ꝓductiōis fuenire, etiā ſi fingēdi def lic etiā: eo ꝙ oporter actū ſcḋm eē ꝓcētiū, eſſe agētis aut acti. & inducēdo ſingulas uniuerſi naturas ſufficīes huic propoſitioni euidenter ſatisfiet, etiamſi adducta ratio deeſſet.*

¶ Nota ſecūdo, ꝙ forcū ditas nō eſt cōditionis naturæ. nō em̃ oīs natura p̃t cōicare ſibi ſimile ſcḋm eādē rō. aſ, ſeu uniuoce. lic em̃ nō loquimur. Conſtat nāq; ſolē nō poſſe gñare aliū ſolē, & ſiīt, ꝓut ē ab intelligibilis aē⁹ cōicatiuꝰ ,ꝓriæ naturæ: cui⁹ rō reddit̄ infertius. q. 45. arti. 1. ad primum.

¶ Nota tertio, ꝙ ſi illa natura cui cōuenit forcū ditas, eo mō ſuerit, cōi care ſe, ſ. inuenit agere ad cōicationē ſui. Quā aūt in diffinitione naturæ. 2. Phy. ponat primū nō ,ꝓximū principiū, nō ēt in quaſtiōe natura requirēdū eſt: ſed ſolū ſi quidē poteſtia ,ꝓxima & immediata principiū operatiōis: ſed ſat eſt ꝙ ſit primum illius principiū mediāte poteſtia ei⁹ naturali, ut in elemētis & aſtalibus patet. Ex his aūt inducti ue manifeſtis, atq; rōni cōſonis deducit̄ primo, ꝙ ſiqua ē natura ſcḋa cōicabilis ꝓ ſiſtā actionē trāſeuntē, illa nō in quantū intelligēs, uolēs aut ſentiēs: ſed ſecluſis oībus his habet actū ſui cōicatiui per poteſtiā ſuā, ꝙ eſt actio trāſiēs. Siqua aūt natura eſt fœcūda, cui repugnet cōicari per actionē trāſeuntē, qualis eſt oīs natura purę intellectualis, illa habet ꝙ poteſtiā uel poteſtias ſuas actum cōicatiuū ſui. de gñe actionū immanentiū: & cū hmōi actiones in natura ſtellectualiſnō ſint niſi aē⁹ intellectus & uolūtatis. Solæ nāq; iſtæ ſunt naturales poteſtiæ ꝓprie naturæ pure intellectualis: ſequitur ꝙ ſiquna atura pure intellectualis eſt fœcūda, actus communicatiuus ipſius eſt actus intellectus, aut uolūtatis, uel uterque. & hæc eſt ratio literæ huius inchoata iā à primo ar. huius quæſtionis contra Arrium, &c.

¶ Ad obiectiones igiſ in oppoſitum dicitur: & primo ad primam, ꝙ ex oībus illis nihil aliud habetur niſi ꝙ ,ꝓceſſiones ſeu productiones non ſunt actiones immanentes præciſe: quod nos docemus, ſ. enētes ꝙ ſunt intelligere exprimendo uerbū: & ſimiliter uelle ſpirando: & ſic de aliis, ut inferius latius patebit. Ad radicem aūt opinionis cōceſſa antecedēte propoſitiōe, negāda eſt ſequela: qm̃ ſiat ꝙ actus cōicatiuus naturæ ſit ex fœcūditate eius: & tñ nō ꝓueniat quocūque ordine actū intellectus aut uolūtatis, eo ꝙ naturæ illi repugnat cōicari per aliū actū ꝙ intellectus aut uolūtatis. Ad ,ꝓbationē uero ſequelę cū dicitur, qualis eſt ordo, &c. cōceſſa maiore negaī minor quo ad id qđ ſupponit, ſ. ꝙ natura fecūdæ debeatur actus ſui cōicatiuus ſecluſis cæteris. hoc em̃ eſt falſum: ut declarauimus. Et ſi inſtetur, ꝙa intellect⁹ ꝓſupponit naturā fœcūdā, ergo actus intellect⁹ ꝓſupponit actū naturæ fœcūdæ: neganda eſt cāſis & ſequla. cuius præiacens illius cāſis ſit uera: & rō negatiōis eſt, qm̃ hmōi argumētatiōes non tenēt in ſubordinatis, quorū eadē eſt operatio: ita ꝙ primū nō niſi ꝓ ſcḋm operari pōt, ut cōtingit in ,ꝓpoſito. Et ſi q̃ratur cā quare natura nō pōt ſecluſa potentia operari, nulla eſt alia rō, niſi ꝙa eſt natura, debetur em̃ ſibi ex hoc eē primū, nō proximū operis principiū, repugnat em̃ naturæ cōicari per talē priorē actum, ut diximus. Falli aūt uidetur imaginatio ex hoc ꝙ imaginatur ꝙs natura & intellectū ſe habere quaſi duas naturas: cū tñ ad ,ꝓpoſitū oporteat imaginari ꝙ intellectualitas ſit differētia cōſtitutiua naturæ in tali ordine, ſeu eſſe rerū: quòd aut ſit ī fœcūda, aut fœcūditas eiꝰ ſit ꝙ actus intelligibiles: & ſic eſt in rei ueritate. Et ex hoc patet, nihil offerre poſſito ueritatē illius cōditionalis, de calore & ſimilib⁹: qm̃ ueræ ſunt de formis cōicabilib⁹ per actionē & extra. & quas fingimus habere ſe ut ſic ad intellectualitatē ut proprietatē: & nō ut ds terminatiuā differētiā ad modū cōicationis ſui, ut in ,ꝓpoſito accidit. Vnde ,ꝓceſſiones diuinæ putādum eſt quòd omniū ,ꝓceſſionū in ſe perfectiones præhabeant eminēter. Et q̃a ſunt ex fœcūditate naturæ, ideo ſunt ipſius cōicatiuæ. Et quia ſunt in natura pure intellectuali, ideo ſunt actus intellectus & uoluntatis. Et quia ſunt perfectæ ſimpliciter, ideo neutra multiplicatur, &c.

Anno 8. ¶ *Super Quæſtionis uigeſimæ octauæ Articulum primum.*

IN titulo ly reales, qđ ſignificet patet: quare aūt addatur in corpore, litera dicet: qđ ſcilicet nō oēs relationes ſunt reales, ly ſint in deo ſignificat 'modū eſſendi in deo formaliter. Et qm̃ in numero plurali q̃rtur: inſinuantur &

QVAESTIO VIGESIMA octaua, De Relationibus Diuinis, *in quatuor articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandū eſt de relationibus diuinis.

¶ Et circa hoc q̃rūtur quatuor.

¶ Primo, utrū in deo ſint aliquæ relationes reales. ¶ Secundo, utrū illæ relationes ſint ipſa eſſentia diuina, uel ſint extrinſecus affixæ. ¶ Tertio, utrum poſſint eſſe in deo plures relatiōes realiter diſtinctæ abinuicē. ¶ Quarto, de numero harum relationum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum in deo ſint aliqua relationes reales.*

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur qđ in deo nō ſint aliquæ relatiōes reales. Dicit em̃ Boē. in lib. de trinita. quòd cū gs ꝓdicāmēta in diuiną uertit ꝓ dicatio nē, cūcta mutātur in ſubſtātiā, q̃ ꝓdicari poſſunt: ad aliqd uero oīno non pōt ꝓdicari. Sed q̃cqd eſt realiter in deo de ipſo ꝓdicari poteſt. Ergo relatio nō eſt realiter in deo.

¶ præterea, Dicit Boē. in eodē lib. ꝙ ſimilis eſt relatio ī trinitate patris ad filiū, & utriuſq; ꝙ ad Spiritūſanctū, ut eius quod eſt idem ad id quod eſt idē. Sed hmōi relatio eſt rōnis tātum: quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter. Ergo relationes, quę ponuntur in diuinis, nō ſunt reales relationes, ſed rationis tantum.

¶ præterea, Relatio paternitatis eſt relatio principiī. Sed cū dicitur, de eſt principiū creaturarū, nō importatur aliqua relatio realis, ſed rationis tātū. Ergo nec paternitas in diuinis eſt relatio realis. Et eadem ratione nec aliæ relationes, quę ponuntur ibi.

¶ præterea, Generatio in diuinis eſt ſcḋm intelligibilis uerbi ꝓceſſionē. Sed relatiōes, q̃ cōſequūtur operationē intellectus, ſunt relatiōes rōnis. Ergo paternitas & filiatio, quę dicītur in diuinis ſecūdū generationē, ſunt relationes rationis tantum.

quod intenditur in deo ſint plures relationes reales: & quòd de relationibus ad intra eſt ,ꝙſtio. Relationes em̃ ad extra & ſuperius tractāræ ſunt, & magis eſt ſent dei ad alia, quàm in ipſo deo ſecūdū ſeipſum: quo modo de eo loquimur. ¶ In corpore tria facit: primo proponit cōclusionē reſpōſiuā: ſecūdo tract at illum terminū reales: tertio probat cōclusionē. Quo ad primū conſulto reſpon ſiua quæſito affirmatiue eſt. Relatiōes quędā ſunt in diuinis realiter. Quo ad ſcḋm, & reddit rō quare apponatur ſupra relationē realitas, & qs ſit reſpectus realis & quis rōnis. Ratio primi eſt differētia ſter ad aliquid & alia gña: qm̃ cæterorū generum oſa ſunt ſecūdū rēad aliqd uero aliqua ſunt ſecūdū rōnē tñ, & aliqua ſecūdū rē. Et naſcitur hæc differentia ex una alia, ſ. q̃ cætera ſecūdū ꝓpriū rōnē ſignificat aliqd abſolutū, aliqd uero ſe ad aliquid. Quę quidem reſpectus aliquando eſt in ipſa natura rerum, utpote quando aliquæ res ſecundum ſuam naturam adinuicem ordinatę ſunt, & inuicē inclinationem habent. Et huiuſmodi relationes nomen eſſe reales. Sicut in corpore gra ui eſt inclinatio & ordo ad locum medīū. Vnde reſpectus quidam eſt in ipſo graui re ſpectu loci medii: & ſimiliter eſt de aliis huiuſmodi. Aliquando uero reſpectus ſignificatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, eſt tantum in ipſa apprehenſione rationis conferentis unum alteri: & tunc eſt relatio rationis tātum. Sicut cum comparat ratio hominem animali, ut ſpeciem ad genus. Cum autem aliquid procedit à principio eiuſdē naturę, neceſſe eſt quòd ambo, ſcilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine conueniant. & ſic oportet ꝙ habeant reales reſpectus adinuicem. Cum igitur ꝓceſſiones in diuinis ſint in identitate naturæ, ut (oſtenſum eſt) neceſſe eſt ꝙ relationes quę ſecundum ꝓceſſiones diuinas accipiuntur, ſint relationes reales.

¶ SED CONTRA eſt, quòd pater non dicitur niſi paternitate, & filius filiatione: ſi igitur paternitas & filiatio nō ſunt in deo realiter, ſequitur quòd deus non ſit realiter pater aut filius, ſed ſecūdū rōnē intelligēnię tantum: quod eſt hæreſis Sabelliana.

CONCLVSIO.

Relationes, quæ in diuinis, cūi ſint ſecūdū ꝓceſſiones in idētitate naturæ, reales quædā in diuinis eſſe relationes neceſſarium eſt.

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝙ relatiōes quędam ſunt in diuinis realiter. Ad cuius euidētiā conſiderandum eſt, quòd ſolum in his quæ dicuntur ad aliquid, inuenītur aliqua ſecundum rationē tantum, & non ſecundū rē. Quod nō eſt in aliis generibus: quia alia genera (ut quātitas & qualitas) ſecūdū ꝓpriam rationem ſignificant aliquid abſolutum inhærens. Ea uero quę dicuntur ad aliquid, ſignificāt ſecundū propriā rationem ſolū reſpectum ad aliud. Qui quidem reſpectus aliquando eſt in ipſa natura rerum, utpote quando aliquæ res ſecundum ſuam naturam adinuicem ordinatę ſunt, & inuicē inclinationem habent. Et huiuſmodi relationes nomen eſſe reales. Sicut in corpore gra ui eſt inclinatio & ordo ad locum medīū. Vnde reſpectus quidam eſt in ipſo graui re ſpectu loci medii: & ſimiliter eſt de aliis huiuſmodi. Aliquando uero reſpectus ſignificatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, eſt tantum in ipſa apprehenſione rationis conferentis unum alteri: & tunc eſt relatio rationis tātum. Sicut cum comparat ratio hominem animali, ut ſpeciem ad genus. Cum autem aliquid procedit à principio eiuſdē naturę, neceſſe eſt quòd ambo, ſcilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine conueniant. & ſic oportet ꝙ habeant reales reſpectus adinuicem. Cum igitur ꝓceſſiones in diuinis ſint in identitate naturæ, ut (oſtenſum eſt) neceſſe eſt ꝙ relationes quę ſecundum ꝓceſſiones diuinas accipiuntur, ſint relationes reales.

¶ SED CONTRA eſt, quòd pater non dicitur niſi paternitate, & filius filiatione: ſi igitur paternitas & filiatio nō ſunt in deo realiter, ſequitur quòd deus non ſit realiter pater aut filius, ſed ſecūdū rōnē intelligēnię tantum: quod eſt hæreſis Sabelliana.

CONCLVSIO.

Relationes, quæ in diuinis, cūi ſint ſecūdū ꝓceſſiones in idētitate naturæ, reales quædā in diuinis eſſe relationes neceſſarium eſt.

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝙ relatiōes quędam ſunt in diuinis realiter. Ad cuius euidētiā conſiderandum eſt, quòd ſolum in his quæ dicuntur ad aliquid, inuenītur aliqua ſecundum rationē tantum, & non ſecundū rē. Quod nō eſt in aliis generibus: quia alia genera (ut quātitas & qualitas) ſecūdū ꝓpriam rationem ſignificant aliquid abſolutum inhærens. Ea uero quę dicuntur ad aliquid, ſignificāt ſecundū propriā rationem ſolū reſpectum ad aliud. Qui quidem reſpectus aliquando eſt in ipſa natura rerum, utpote quando aliquæ res ſecundum ſuam naturam adinuicem ordinatę ſunt, & inuicē inclinationem habent. Et huiuſmodi relationes nomen eſſe reales. Sicut in corpore gra ui eſt inclinatio & ordo ad locum medīū. Vnde reſpectus quidam eſt in ipſo graui re ſpectu loci medii: & ſimiliter eſt de aliis huiuſmodi. Aliquando uero reſpectus ſignificatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, eſt tantum in ipſa apprehenſione rationis conferentis unum alteri: & tunc eſt relatio rationis tātum. Sicut cum comparat ratio hominem animali, ut ſpeciem ad genus. Cum autem aliquid procedit à principio eiuſdē naturę, neceſſe eſt quòd ambo, ſcilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine conueniant. & ſic oportet ꝙ habeant reales reſpectus adinuicem. Cum igitur ꝓceſſiones in diuinis ſint in identitate naturæ, ut (oſtenſum eſt) neceſſe eſt ꝙ relationes quę ſecundum ꝓceſſiones diuinas accipiuntur, ſint relationes reales.

Comm.

Quæſtio. Num quoduis aliud genus entis præter ad aliquid ſignificet aliquid inhærens alicui, & ipſum ad aliquid ſignificet ſolum ad.

¶ Circa ſecūdā differentiā dubium quoq; utrinque occurrit. Ex parte quidem ad aliquid ſimile præmiſſo: qm̃ genus ad aliquid nō ſignificat ex propria ratione ſolum ad, ſed ad reale: alioquin pars entis realis non eſſet formaliter. Ex parte uero aliorū generum: qm̃ actio ſecūdū propriā rationē nō ſignificat aliquid alicui inhærens, ut etiā ſanctus Tho. teſtatur alibi. i. in q. de potentia. q. 8. ar. 2. ad 16. Non ergo omne aliud genus accidentis ſecundum propriam rationem ſignificat aliquid inhærens alicui.

¶ Ad has dubitationes ordine retrogrado reſpōdēdo, ut à radice incohemus; dicendū eſt ꝙ ad aliquid ſeu relatio ſecundum propriam rationē nihil aliud eſt q̃ id quo primo à cæteris diuerſum eſt hoc aut nec q̃ eſt eſſe ens, neque eſſe accidens, ſeu inhærens, neque eſſe quid reale: quoniā hæc oīa cōia ſunt: ſed eſt ad aliud ſe habere, quod dicīone ſimplici optime ſignificatur per ly ad. Et ꝓpterea quandocunque de ad aliquid ſeu relatione, ſecundum propriam rationem loquimur, de ad eſt ſermo. Et quoniam multæ relationes ſunt reales, multæ rationis tantum, & quæliber habet ſuum ad conſequens eſt ad inquantum ad neq; reale neq; rōnis ens neceſſario ſit: ſed utrunq; permiſſiue. Nec inconuenit aliquod ſic abſtrahens a reali, eſſe ſecundum quandam ſui partem modificatum ad differentiam entis realis. & quoniam in illa parte includitur formaliter ly Ad, tanquam proprium diſtinctiuum, licet modificatum, id circo etiam dicre tationibus realibus loquendo formaliter, ſecundum id q̃ eſt eis propriū, quo diſtinguuntur à reliquo rerum genere, intelligi poteſt de ad inquantum ad. Et ſic patet quòd non refert quandocunque loqui de ad aliquid, & de ad aliquid reali, cū ſ. loquimur de eis ſecundum eam conditionem ſimplicem, quæ eſt eis propriæ quia interpretādum eſt ut dicīone de ad. hoc enim non ſolum eſt inter ſimplicia propriū, ut de ſe patet. Et per hoc patet reſponſio tam ad primum q̃ ad ſecundum dubiū ex parte ad aliquid. Et patet ratio quare dicatur: qu

Et propterea caute loqui oportet.nam aliter loquendum est de speciebus & uniuersaliter relationibus necessario realibus ex propriis rationibus,ut paternitas & filiatio,& alia huiusmodi:& aliter de relationibus absolutesiſtæ enim significant tantum ad aliquid,illæ uero ad aliquid reale. Ad obiectionem uero ex parte aliorum generum in secundo in dubio dicitur,quòd litera non cõparat ad aliquid ad cætera omnia genera in secunda differẽtiam:sed ad genera absoluta,ut ſcilicet quãtitatẽ & quali tatem,quæ tantũ in litera exprimũtur. Et hãc esse San. Tho. mentem testantur uerba eiuſdẽ in primo distinctio. 26. quæstio. 2. articulo primo expresse in hac differentia explicitis oẽs alias formas absolutas. Et propterea ſi actio est forma absoluta,quicqd ſit de modo ſignificandi de quo loquitur author in quæstio. de potẽtia:ex parte rei & est & habet quod ſignificetur inhærens. Si aũt est forma respectiua, nihil obstat proposito. Posset tamẽ cõcedi ex tẽsione ad alia genera dici,quòd per ly inhærẽs, intelligitur nõ hoc quod ſignificat formaliter hoc uocabuſi inhærens:sed oĩs modus essendi,ex fua ratione formali ſignificans esse in rerũ natura. Et hoc modo cläuduntur oĩa genera alia ab ad aliquid, etiam ſubſtantia: imo & reliqua entia,ſi ue in genere,ſiue extra genus. Et hanc esse mentẽ literæ ſumi põt eo, quòd nec propria ratio quãlitatis,nec quantitatis conſiſtit in inesse:cum inesse commune ſit omnibus generibus accidentis,sed conſiſtit in quodã modo inessendi: tali tamẽ,q ex proprio ſibi ſoli formali ponit aliquid in rerum natura:cuius oppoſitum in relatione intendebat litera oſtendere.

¶ Ad primum uero dubium ex parte aliorum generum dicitur, quòd procedit ex malo intellectu aſsignatæ differẽtiæ. Relatio enim est(uſus loquar) essentia quædam,cuius quibuſdam ſubiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura & uendicẽt ſibi esse rationis tantum,quibuſdam autem conuenit esse in rerum natura. Et rurſus relatio est rate ens,cui additum esse in natura non est conditio diminuens,ſicut in aliis. roſa enim ſecundum rationem est roſa, neque Homerus in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est uera relatio. Et iterum relatio non ſecundum aliquid non est ens naturæ,& ſecundũ aliquid rationis,puta completiue,ſed ſimpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. tempus enim & ſimilia cõplectiue tantum pendet à ratione. Nec roſa aut triangulus,ſecundum esse rationis est uera roſa,aut triangulus uerus. Nec diſtinctio roſæ in esse naturæ & esse rationis est diſtinctio diuerſarum, quidditatum: quarum una ſit ens reale,& altera ſit ens rationis;ut in relatione cõtingere diximus:ſed est diſtinctio unius & eiuſdem ſecundum diuerſos modos essendi,ſcilicet ſimpliciter uel ſecundum quid.

Cõmẽta. ¶ Quis autem ſit respectus realis,& quis rationis,explanatur diſtinguendo q respectus quandoq; est in ipſis naturis rerum:quandoq; in apprehensione rationis tantum:& illẽ quidem est,cum duæ aliquæ res inclinationem ſeu ordinem adinuicem habent,ut patet de graui & loco deorſum:iſte autem est cum ratio conſert unum alteri,ut oſtenditur in ſpecie & genere,

¶ Aduerte hic duo. Primum est,q litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniã de his intendimus,& de ordine ſeu inclinatione fundamẽtali,ut q5. 13. expoſitum est. Secũdũ est,quòd nomine rationis conferentis,intelligendus est intellectus quouis modo intelligens unum in cõparatione ad alterum,ut uniuerſalis ſit doctrina. quod autem modis hoc contingat in,j. ſen. diſtin. 26. q5. 2. arg. 1.& quæſtio. de potentia quæſtio. 7. art. 11. habes.

Quæſtio. ¶ *Num omnis relatio rationis ſit ex ſolo ipſius intellectus opere.*

¶ Circa hanc partem dubium occurrit ex. 45. diſt. primi ipſius Sco. putantis q non omnis relatio rõnis ſit ab intellectu,ſed aliqua à uoluntate,& aliqua ab imaginatiua: probatq; hoc tali ratione. Omnis potentia potens habere actum circa obiectum exiſtens,non ut exiſtens,& illud obiectum cõparare ad aliud ad quod ex natura rei nõ cõparatur,põt in obiecto ut obiectũ est,causare relationẽ ipſius ad aliud:ſed uoluntas est huiuſmodi,quonia põt uti deo ad creaturam & aliis ſimiliter. ergo potest causare huiuſmodi relationẽ. Tũc ultra talis relatio consſt ut quòd nõ est realis:ergo rõnis,nõ per opus intellectus.

¶ Ad hoc ex. 5.& 6. metaphyſicæ,dicendum est,q quum ens nõ inueniatur diſtinctum ac tractatum niſi in ens per ſe diuiſum in decem genera:& ens per accidens diſcuſſum in 6. metaphyſicæ:& ens uerum in. 5. inchoatum & in. 6. determinatum:facto uidetur ponere aliud modum essendi:ipſe nãq; Ariſtoteles ens in anima ſufficienter ſe de determinaſſe putauit determinãdo de ente uero. Vnde huiuſmodi relationis nullum aliud habẽt actuale esſe,niſi q̃m propoſitio de ipſis est uera. Diſtinguendum tamen est quòd relatio rõnis põt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecũdũ ſuum esſe,& ſic nõ habet esſe niſi in intelligi. Alio modo ſecundũ ſuã quaſi proximam cauſam ſeu fundamentum:& ſic cauſatur & à uoluntate & ab imaginatiua:imo etiam à uiſu exteriori:uiſus nãq; attingẽdo colorem,cauſat in eo relationem uiſi ad uidentem. Et ſimiliter dextrum animalis cauſat relationem dexteritatis in columna:& tamen hæ relationes non ſunt actu niſi cum intelliguntur. Vnde cum uoluntas ex ſe diſtincta contra rationem,& ſimiliter quælibet alia potentia ſic cauſent relationem in obiecto:quia non alio modo cauſant,quàm ſi eſſent cauſæ naturales in patiente diſpoſito,&c. efficerent ut reſultaret relatio realis. faciunt enim & hoc modo ut reſultet relatio rationis:quando ens rationis esſe potest. hoc autẽ quũ cõſistat in intelligi,nunquã est actualiter nisi intelligatur:præexiſtentibus nãque prædictis fundamentis quaſi habituraliter est. Vnde Maior Scoti intellecta de cauſalitate & relatione rationis ſecundum esſe actuale,falſa ſednon autem ſecundum esſe fundamẽtale. Et propterea in litera dicitur, quòd huiuſmodi reſpectus est in ſola apprehenſione rationis.

Cõmẽta. ¶ Quo ad tertium proꝓ hatur propoſita cõclu ſio ſic,quidocũq; ue ali quid procedit à principio eiuſdẽ naturæ,amboſunt eiuſdem ordinis,& cõſequenter habent reales reſpectus adinuicẽ:ſed proceſſiones in diuinis ſunt in identitate naturæ:ergo relationes ſecundũ ꝓceſſiones diuinas ſunt reales:quod erat inẽtum, omnia ex dictis clara ſunt.

¶ In reſpõſione ad primum nota nouitie, q̃ quia prædicari fundatur ſuper inesſe,eadem ratione qua relatio ex ſpria rõne nõ inest,& tamẽ ſecundũ rem quã doque inest,dicitur etiã quòd non prædicatur, & tamẽ prædicatur ſic, ſcilicet ꝑ modũ adaliud. ¶ In reſponſione ad ẽcũdum habes,quòd relatio identitatis ſpecifi cæ ſeu genericæ est realis mutua,ex illo uerbo,Secus autem est,&c. quãuis etiam ſi hoc non ne conuinci. Quia non minus due humanitates ſimiles ſunt albedines:ſed relatio ſimilitudinis ſpecifi cæ inter duo alba est realis:ergo & inter duos homines,&c. Et eſt hoc uidẽ notãdum & aduertendũ,quũ tractãt de fundamento relationis,aut de diſtinctione relationis à fundamento. Habes ẽm hinc q relatio immediate fundatur in ſubſtãtia,& q diſtinguitur realiter à fundamẽto,quoniã cõſtat apud S. Tho. huiuſmodi relationes esſe accidẽtia in prædicamẽto relatiõis poſita. Nec obſtat primo dicto,quòd alibi dicatur relationẽ oportere fundari in ſubſtantia mediantibus aliis generibus,ꝓter ſui debilitatem:hoc enim intelligitur non realiter,ſed formaliter. Similiter enim eſt relatio,quæ dicitur fundari ſupra quãtitatẽ:quia unus fundat illam,ut patet. 5. metaph. & tũ cõſtat quòd ſecũdũ rẽ qualitates & uniuerſaliter formæ ciuſdẽ rõnis fundant illã,ſub ratione tamen unius,prout unum in ſubſtantia facit idem, in quantitate æquale,in qualitate ſimile. Secundo autem dicto quomodo reliqua conſonent,poſterius perſcrutandum est.

a ¶ *Super Quæſtionis uigeſimæoctauæ Articulum ſecundum.*

Iulus in corpore artic. clariſicatur.

Cõmẽta. THeologia ſcientia facit. Primo referet errorem quendam. Secundo tractat radicem recitati erroris. & elicienda ueritatis. Tertio ibi(quicquid autem) reſpondet quæſito ſecundum ueritatem. Quo ad primum tria dicit. Primum errorem circa quæſitum,ſcilicet relationes in diuinis ſunt abſolutæ ſeu extrinſecus affixæ. Secundum est quòd hic error dicitur quòd fuit Gilberti Poretani. Tertium est,quòd dicitur errorem ſuum poſtmodum reuocaſſe.

¶ Quo ad ſecundum tria dicuntur. Primo diſtinguitur tam relatio quàm quodcunque aliud genus accidentis in duas rationes formales. quarum altera cõis est oĩbus hmõi generibus: & hæc est ratio accidentis. i. inesſe ſubiecto,q̃m accidentis esſe est inesſe. Altera est propria rõ uniuſcuiuſq; eorũ:& penes hanc, relationis genus differt ab aliis abſolutis:q aliorũ propriæ rõnes ſignificãt rẽ in ordine ad ſubiectũ. relationis aũt nõ in ordine ad ſubiectũ,ſed terminũ. i. diferunt quo ad affirmationẽ & negationẽ. huius cauſalis à ex propria rõne ponit aliquid in ſubiecto. Affirmatiua enim est uera in aliis generibus. Negatiua autem in relatione,ut ex ſupradictis patet. Secũdo quòd relationes etiã in rebus creatis ſi ſumantur ſecũdũ id qđ habẽt ex propria rõne relati onis tãtum: ſic ſunt abſiſtentes. Si aũt ſecũdũ id qđ habent inquãtũ ſunt accidentia,ſic ſunt inhærẽtes. Tertio quòd ratio erroris Gilberti fuit,quia conſideraſit relationẽ ſecundũ id tantũ quod ex propria rõne hñt:ꝓterea enim dixit eas extrinſecus affixas. Si ẽm inhæſionẽ cõſideraſſet,ut litera ſubſequẽter facit,aſſ dixiſſet. ¶ Quo ad tertiũ ergo unica ponitur cõcluſio reſpõſiua cũ uno corollario. Cõcluſio est. Relatio realiter exiſtens in deo,est idẽ eſſentiæ ſecũdũ rẽ,& non differt niſi ſecũdũ rõnẽ. Et,pbaẽ quo ad primã partẽ ſic:quicquid in rebus creatis habet esse accidẽtale,trãſlatũ in deũ habet esse ſubſtãtiale. ergo relatio in deo exiſtẽs habet esse eſſentiæ. Antecedẽs,pbaẽ:ga in deo nihil est ut accidẽs in ſubiecto,ſed quicquid est,est eius ſubſtantia:cõſequẽtia uero,ga relatio in creatris ex parte in,habet esse accidentale. Quo ad ſecũ.dã aũt partẽ ſic:in relatione importatur reſpectus ad ſuum oppoſitum:in eſſentiæ uero noſe nõ. ergo, &c. Corollarium eſtenſe relationis,& esſe eſſentiã in deo,est omnino unũ & idẽ. Vbi diligenter aduerte quòd ga esſe in,ſignificat esse actualis exiſtẽtiæ accidẽtis in poſitro. Actualis aũt exiſtentia eriã relationis nõ est ad aliquid,ut ex preſte docet. S. Th. in primo diſtin. 33. q. 1. art. 1. ad primũ. Ideo actualis exiſtentia relationis diuinæ est oino idẽ cũ actuali exiſtentia ipſius diuinæ eſſentiæ,ga non differt ab illa etiã rõne,ſicut q̃dã relationis intelligitur differre à qđ gd est eſſentiæ,ut reſpectiuum ab abſoluto. Et hoc est qđ Aug. dixit,quòd idẽ est quo pater est deus,& quo eſtnõ aũt eo pater,quo deus,& ſic habemus nõ ſolum realem identitatem relationis cũ eſſentia,ſed oĩmodã idẽtitatẽ exiſtentiæ utriuſque. Et,ꝓterea una est actualis qđ exiſtentia omnium diuinarũ relationũ, quãuis quamuis inter ſe diſtinguantur realiter ipſæ relationes.

a ¶ *Num relatio diſtinguatur realiter à fundamento.*

¶ In reſidẽ ad ſcũm,circa illa uerba(id qđ iuenit̃ creatura, ꝓter id qđ cõtinet ſub ſignificatiõe nois relatiui,ẽ alia res:ſi deo aũt nõ ẽ alia res,&c.) dubiũ magnũ est diuina eſſentia.

¶ Præterea Aug. dicit. 7. de trini. Oĩs res q̃ relatiue dicitur,est etiã aliquid excepto relatiuo:ſicut homo dominus,& homo ſeruus. Si igitur relationes aliquæ ſunt in deo, oportet esſe in deo aliqd aliud ꝓter relationes. Sed hoc aliud nõ potest esſe niſi eſſentia. Ergo eſſentia est aliud à relationibus.

¶ Preterea, Esſe relatiui est ad aliud ſe habere,ut dicitur in prædicamẽtis. Si igitur relatio ſic ipſa diuina eſſentia,ſequitur q esſe diuinæ eſſentiæ ſit ad aliud ſe habere. Quod repugnat perfectioni diuini esſe:qđ est maxime abſolutum & per ſe ſubſiſtens,ut ſupra oſtenſum est c. Non igitur relatio est ipſa eſſentia diuina.

SED CONTRA, Omnis res q̃ nõ est diuina eſſentia,est creatura. Sed relatio realiter cõpetit deo. Si ergo nõ est diuina eſſentia,erit creatura. Et ita ei nõ erit adoratio latriæ exhibenda. Cõtra quod in præfatione cãtatur. Vt in perſonis proprietas,& in maieſtate adoretur æqualitas.

CONCLVSIO.

¶ *Relatio realiter in Deo exiſtens,idem est eſſentiæ ſecundum rem:non differt autẽ niſi ſecundum rationem,quod relatio importat reſpectum ad oppoſitum,eſſentia autem non.*

RESPONDEO dicẽdũ,quòd circa hoc dicitur Gilbertus Poretanus erraſſe,ſed erro rem ſuũ poſtmodũ in Rhemenſi cõcilio reuocaſſe. Dixit enim q relationes in diuinis ſunt abſiſtentes,ſiue extrinſecus affixæ c.

¶ Ad cuius euidentiam conſiderandum est, q̃ in quolibet. 9. generũ accidentis est duo cõſiderare. Quorũ unũ est esſe qđ competit unicuique ipſorũ ſecundũ qđ est accidens; et cõmuniter in omnibus est inesſe ſubiecto. Accidẽtis enim esſe est inesſe. Aliud qđ põt conſiderari in uno quoq;,est ꝓpria ratio uniuſcuiuſq; illorũ generum. Et in aliis quidẽ generibus à relatione, utpote quãtitate & qualitate, etiã propria rõ generis accipitur ſecundũ cõparationẽ ad ſubiectũ. Nam quãtitas dicitur meſura ſubſtãtiæ: qualitas uero, diſpoſitio ſubſtãtiæ. Sed ratio propria relationis nõ accipitur ſecundũ cõparationẽ ad illud in quo est,ſed ſecũdũ cõparationẽ ad aliquid extra. Si igitur conſideremus etiã in rebus creatis ralatiões ſecundũ id q̃ relatiões ſunt,ſic inuenirũtur esſe aſſiſtentes nõ intrinſecus affixæ,quaſi ſignificãtes reſpectũ quodãmõ contingentẽ ipſam rem relatã,prout ab ea tẽdit in alterũ. Si uero cõſideretur relatio ſecũdũ q̃ est accidẽs,ſic est inhærẽs ſubiecto,& habẽs esſe accidẽtale in ipſo. Sed Gilbertus Poretanus conſideraſit relationẽ primo modo tantũ. Quicquid aũt in rebus creatis habet esſe accidentale,ſecũ dũ q̃ tranſſertur in deũ,habet esſe ſubſtãtia le. nihil enim est in deo ut accidẽs in ſubiecto:ſed quicquid est in deo,est eius eſſentia. Sic igitur ex ea parte,qua relatio in reb⁹ creatis habet esse accidentale, ſecundũ id q̃ transfertur in deũ,habet esse ſubſtantiale. Et ſic relatio realiter exiſtens in deo,eſt idẽ eſſentiæ ſecũdũ rẽ,& non differt niſi ſecũdũ rõnẽ. Et,pbaẽ quo ad primã partẽ ſic:quicquid in rebus creatis habet esse accidẽtale,trãſlatũ in deũ habet esse ſubſtãtiale. ergo relatio in deo exiſtẽs habet esse eſſentiæ. Antecedẽs,pbaẽ:ga in deo nihil est ut accidẽs in ſubiecto,ſed quicquid est,est eius ſubſtantia:cõſequẽtia uero,ga relatio in creatris ex parte in,habet esse accidentale. Quo ad ſecũ.dã aũt partẽ ſic:in relatione importatur reſpectus ad ſuum oppoſitum:in eſſentiæ uero noſe nõ. ergo, &c. Corollarium eſtenſe relationis & esſe eſſentiã in deo,est omnino unũ & idẽ. Vbi diligenter aduerte quòd ga esſe in,ſignificat esse actualis exiſtẽtiæ accidẽtis in poſitro. Actualis aũt exiſtentia eriã relationis nõ est ad aliquid,ut ex preſte docet. S. Th. in primo diſtin. 33. q. 1. art. 1. ad primũ. Ideo actualis exiſtentia relationis diuinæ est oino idẽ cũ actuali exiſtentia ipſius diuinæ eſſentiæ,ga non differt ab illa etiã rõne,ſicut q̃dã relationis intelligitur differre à qđ gd est eſſentiæ,ut reſpectiuum ab abſoluto. Et hoc est qđ Aug. dixit,quòd idẽ est quo pater est deus,& quo eſtnõ aũt eo pater,quo deus,& ſic habemus nõ ſolum realem identitatem relationis cũ eſſentia,ſed oĩmodã idẽtitatẽ exiſtentiæ utriuſque. Et,ꝓterea una est actualis qđ exiſtentia omnium diuinarũ relationũ, quãuis

fundatur immediate in re q̃ est ſubſtãtia,ut patet in art. precedẽte de relationibus ſimilitudinis ſeu idẽtitatis ſpecifi cæ ſeu generis. Et inficiari nõ põt:patet quoq; ex relatione creationis paſſiue,de qua in ſuo loco erit ſermo. cõſtat ẽm eã ſupra ſubſtãtiã fundari. Tertia aũt,q̃ ex iſtis manifeſtes ſequitur,q̃ realib⁹ relationibus creaturarũ relatiões ſint ſubſtãtijs,& cõpõnẽ faciũt ex accidẽtis ad ſubiectũ, ut patet in prio ſnãrũ diſt. 13. q5. 3. ar. 1. calce corpis. Ex his ẽm manifeſte ſequit q̃ omnis relatio realis fundata immediate in ſubſtãtia,diſtinguit realiter à fundamẽto apud. S. Tho. Ex his aũt & radice primæ ꝓpoſitionis deducitur alia uniuerſalis ſimplr,ſ.q̃ ois relatio realis in creaturis diſtinguit realiter à fundamẽto. Habetur ẽm ex his,q̃ relatio realis fũdata in ſubſtãtia habet ꝓpriũ esſe in,& ꝓpriũ esſe ad. & quũ cõſtet q̃ esſe in,eſt eius actualis exiſtẽtia:ſequit q̃ genus generaliſsimũ relatiõis est forma habens ꝓpriã exiſtẽtiã:& cum nõ ꝓ accidẽs lic res cui debeat inesſe,q̃m ly accidẽs eſſentialiter põdicat de eo:cõſequẽs est q̃ cuilibet ſuo inferiori hoc cõueniat. Et cõfirmat,ga aliogn nõ põdicaret accidens in primo modo dicẽdi per ſe dq uodlibet relatione cõcreta ſub gñe ad aliqd:& tenet ſeq̃la:ga nõ ex ſeipſa formaliter eſſet res ex qua ſubſtantia creata,&c. & ſiñr q̃ uera eſt ſubſumptio, ſed qualitas eſt diſſinita ad unũ genus gen⁹ : ergo. Eſt igit mẽs San. Tho. q̃ ois relatio realis põdicamẽti ad aliqd diſtinguitur realr à fundamẽto. Quòd aũt poſitio hæc magis cõſonet ueritati, ex doctrina Ariſto. 12. meta. ponẽtis alia eſſe principia relationis,& alia qualitatis, & aliorũ generũ,percipi põt: & ex rõne adducta,ſicliçet q̃ relatio eſt eſſen rialiter accidens:& cõſequẽter habet ꝓpriũ in,ut pote fcẽm propriã eſſentiã,& ex ſolutione obiectionũ ad oppoſitũ.ad rõnẽ igit

Sco. dicitur q̃ falſo innititur fundamẽto,multa enim ſunt diſtincta realiter,quorum unũ implicat cõtradictionẽ eſſe ſine altero:ut patet apud ipſum de partib⁹ eſſentialibus. ſimul ſumptis, & tertia entitate, & uniuerſaliter de illis, inter quæ est eſſentialis dependentia. Nec prodest dicere q̃ ipſemet Sco. fecit hanc exceptionem:ſatis eſt enim propoſito,q̃ non poſſe eſſe ſine altero,non inferet inditinctionem realem. Et ſicut tu de eſſentiali dependentia excipis,ſic & aliis licebit excipere de neceſſaria connexione,&c. Nec etiam est uerũ uniuerſaliter, q̃ remanens diſtinguatur realiter à corrupto:ut manifeſte patet in calore remiſſo,non enim diſtinguitur realiter à ſeipſo prius intenſo. Vnde radix illa ſic abſolute:indiſtinctionẽ realẽ nõ probat uniuerſaliter,q̃uis ſuadeat. Quòd autem utar illa Ariſt. in Topi. & uti illa poſſum⁹,alteri⁹ eſt negotij. hæc ẽm ſufficiũt ꝓpoſito. Ad rõnes uero primæ opinionis dicit:& prio ad primũ,q̃ maximã uim habet:ꝓ i esſe ſiſtudinis Sortẽ ẽm exiſtẽ albo,neq; oino est,neq; omnino nõ ẽ, ſed q̃dãmõ est,& quodãmõ nõ eſtneſt ẽm incõplete,nõ est aũt cõplete:& q̃m est ſe actualiter ſonat esſe cõplete,iõ iſta negatiua est uera,inesſe relationis nõ est;

cum qua tñ stat veritas affirmatiue cũ cõditiõe scẽm qd, s. inesse relatiõis est quodãmõ. i. icõplete: & pp debilitatẽ sui esse ex sola appõne termini cõpleti: re sultãte ſiqdẽ ad, resultat & cõplemẽtũ ipsi⁹ in. qñ nõ ex defectu fundamẽti silitudo incõpleta esse hẽbat, sed ex defectu termini: & ꝓpterea cõsequẽs est, ꝙ posito termino, q̃ deficiebat, cõpleat fũdamẽtũ q̃si, plẽ aut fructũ seu effectũ suũ.

167 Cui⁹ exẽplũ sit⁹, & ad hoc ꝓpositũ affert. S. T. i q. 7. de potẽtia dei ar. 3. ad septimũ de esse actiõis: subtracto nãq; calefactibili si eẽt calor calefactiu⁹, calefactio a cõtiua nõ eẽt actualiter, nec inesset agẽti, ut accidẽs in subiecto: & tñ appositio calefactibili statim eẽt & inesset actio i agẽte, ꝓpter eãdẽ cãmiga. f. tã relo q̃ actio tolliẽ actu, subtracto extrinseco termõ, uel passo, & remanet, radicaliter seu cãliter, Et ex hoc ut ibidẽ dicit, soluitur rõ de mutatiõe: qd̃ em sic remanet, nõ oportet noua mutatiõe ẽfici: iõm ex pte cãrũ sufficiẽtia in eſt i actu, sed q̃si ipediũtur ex sub tractiõe extrinseci. Et sic in corruptiõe nõ, ꝙ prie ẽ mutatio: ex q̃ re manet actu illa cãrũ suf ficiẽtia: mutatio eñ, ꝓprie dicta termin⁹ ẽ alterationis: hic aũt iterum nit tñ naturalis q̃dẽ re soto, aut illius desitio.

260 Cõponere aũt reliõnẽ cũ fundamẽto, cõpositiuũq; esse albũ sile, ꝙ albũ, nõ solũ nõ incõnenit, imo eſt necessariũ: ga silitudo realis ẽ essentialr accẽs. sed fal litur imaginario q̃si: 265 qm̃ relo, nõ noĩa nõ ex plicite offerũt sua ẽfici ficatiõe inesse. Nec ob stat authoris uerba in loco obiecto: qm̃ cã ibi dẽ ostẽdit ꝙ de relatione formaliter. i. de ad. lo quũ: dũ dicit, ga nõ ſignificat aliq̃d in subiecto, &c. ut expõsse i ſequẽti ar. ad septimũ ꝓ perũt. Minimæ demũ entitatis relatio iter ea tera ꝓdicta, & est & dicitur: quia ex proprio sibi. i. ad, nõ habet ꝙ sit reale, imo quãtũ est ex hoc, põt in responsione solũ inueniri: & ideo qd̃ putauerũt esse de secũdis intellectis. Tẽpus aũt & reliqua oportet (ut dictum eſt) esse entia realia aliquo modo.

Amota. ¶ Circa prædicta aduerte, ꝙ licet ꝙdlibẽ relationibus assentiat. Sco. S. T. ꝙ distinguantur realiter à fundamẽtis, ut patet ex dictis: nõ tñ cõuenit in hoc, ꝙ inesse relationis distinguat realiter ab eius essentia: sicut nec uniuersaliter, ꝙ est se & essentia distinguãtur in creaturis realiter. Nec tñ intelligas inesse relonis distinguẽ ab ipsa sicut alia relatio, aut sicut res oĩno absoluta, utrũq; em̃ horũ est fallum: esse nãq; relationis in gñe est relationis, reductiue tñ, ut eius actualitas: sicut esse substantiæ in gñe substãtiæ, & esse qualitatis in gñe qualitatis, &c. Sco. aũt non potest uitare unum impossibile, s. ꝙ idem relativum dicatur bis. i. ad terminos ex duabus partibus. Si enim ũ. g. similitudo realiter refertur ad terminũ & fundamẽtũ seipsa, manifestũ est ꝙ sit ẽ bis dicitur: sed actualis inhærẽtia similitudinis in fundamẽto apud Sco. est ipsa relatio similitudinis: ga ipsa relatio similitudinis quasi fundãs relationẽ inhæsionis nõ põt absq; cõtradictione esse sine fundamento, ut ipsemet dicit: ergo similitudo his dicitur.

Amoue. ¶ In responsione ad tertiũ dubiũ occurrit circa illa uerba: sequẽtur ꝙ eius esse eẽt imperfectũ, utpote ad aliq̃d aliud se hãs. Ex hoc em̃ uidẽt ꝙ relatio dicat imperfectionẽ: ꝙ tñ cõstat esse falsum: ga nec ꝓfectionẽ dicit, aliõqn uel imperfectio esset in deo, uel una ꝑsona haberet aliquã ꝓfectionẽ, quã nõ haberet alia. Quod aũt hoc sequaẽ ex his uerbis, manifestatur sic. Si esse ad aliq̃d nõ diceret imperfectionẽ, ex hoc ꝙ aliquius esse esset ad aliud se habere, nõ sequeretur ꝙ esset imperfectũ, ut patet: sed secũdũ literã sequitur, illud esse, esse imperfectũ: ergo esse ad aliq̃d dicit imperfectionẽ. Ad hoc dicit ꝙ litera nõ assumpsit ꝙ antecedẽs esse aliq̃d, sed esse solũ ad aliq̃d, excludendo omne absolutũ: nõ tãtũ formaliter, sed realiter, ut patet ex illo uerbo, In perfectione diuina: nõ solum in abstractione conceptus, sed in rerum natura, ut patet in litera. Ex hoc aũt antecẽdẽte liquido sequitur, ergo esset imperfectum: ga omne qd̃ nihil aliud est secũdũ rem in rerũ ordine, quã relatio: aut est eius rationis, aut accidẽs, quorũ utrũq; est imperfectum. Non obstant ergo uerba literæ ueritati illi: quod relatio forma litter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum tertium.*

Amota. IN titulo ly relatiões indefinite, nõ uniuersaliter tenẽtur: qm̃ nõ est præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguãtur realiter ab inuicem, ut patet de paternitate & ſpiratione actiua: sed an sint aliquæ in deo relationes reales, quæ distinguantur realiter ab inuicem.

Cõmẽta. ¶ In corpore una est cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiue, in deo est realis distinctio secũdũ rẽ, nõ absoluta, sed relatiuã. Probat sic, In deo est realitet relatio, ergo in eo est respectus relatiue oppositus alteri. ergo relatiua oppositio, ergo realis distinctio: ergo nõ secũdũ rẽ absoluta, ga in ea est summa unitas & simplicitas: ergo secũdũ rẽ relatiuã. Prima cõsequẽtia cũ ceteris probat ex illa maxima, Quã aliqd attribuit alicui, oportet attribui etiã oĩa q̃ sũt de rõne illi⁹: hæc eñ patet inductiue in hoĩe & reliqs, subsumẽdo sub ista, ꝙ respectus oppositi⁹ est de rõne relationis, & oppositio de rõne respectus huiusmodi, & distinctio de rõe oppõnis, &c. ut clare patet in litera.

Quæstio. ¶ *Nũ quãdo quipiã alicui attribuitur, necesse sit omnia quæ sunt illius ratione, ei attribui.*

¶ Circa p̃dicta duplex occurrere põt nouitio dubiũ. Primo circa illã maximã, ga nõ uidetur uera, qm̃ multa attribuuntur deo absq; his q̃ sũt de diffinitiõe eorũ, ut patet de sapiẽtia & iustitia, & aliis hmõi. Scdo circa illã cõsequẽtiã, ergo ideo ẽ oppõ relatiua, qm̃ nõ uale, in Sorte: ibo ẽ respectu⁹ realis similitudinis relatiue oppositi⁹, ergo in eo est oppõ relatiua: sed, ergo in eo est alterũ extremũ oppositionis relatiuæ: & ꝓbat cõsequẽtiã nõ ualere ulterius illatio literæ, ergo ideo ẽ distinctio relatiua: sed in eo ẽ unũ extremũ distinctiõis relatiuæ: & sic tuit tot⁹, pcess⁹ literæ.

¶ Ad primũ horũ faciliter ex supradictis patet: rõsio: ꝙ scilicet illa maxima intelligitur de rõne formali quo ad id quẽ est illi. ppriũ, nõ ex cludẽdo cõia trãscẽdẽtia, ſiaũ cegũ eñ. claudit in hmõi rõne formali rei attributæ deo, saltem in deo. Obiectiões aũt in oppositũ semper assumũt falsum, puta ꝙ de talĩ rõne iustitiæ seu sapiẽtiæ sit qualitas aut habitus, &c.

¶ Ad scdm uero dicit, ꝙ in primo antecedẽte ex supradictis ac manifestatis includit ly ad intra. Ita ꝙ antecedẽs totũ est, in deo est realiter relatio ad intra: & tũc optime ualẽt cõsequẽtiæ, qm̃ sequit utrũq; extremũ oportere esse in ipso deo: & per hoc cessant obiectiones ad appositum tactæ, quoniam procedunt de relatiuis ad extra.

Quæstio. ¶ *Num quæ uni & eidem sunt eadem, inter se sint eadem.*

¶ In rñsiõe ad primũ, aduerte Aureoli obiectiõe apud Capreolũ in prio, dist. secũda, q. tertia ar. 1. talis est idẽtitas extremorũ inter se, qualis est eorũ in tertio: sed ista i proposito est realis: ergo & illa. maior probat, ga alter rueret fundamẽtũ syllogismorũ, ex unitate medij inferẽs extrema cõiũcta, uel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simplr maior, nec sup illa fundãtur syllogismi in Prio priorũ, sed sup ista: eadẽ medio, sunt eadẽ inter se. aliud est em̃ loqui de idẽtitate, & aliud de qualitate idẽtitatis. Hæc aũt propositio dupliciter quãtũ ad propositũ spectat, glosatur. Primo ut litera dicit, ꝙ est absoluta uera q̃n sunt oino eadem tertio, id est realiter & formaliter: ratione sophistica accidẽtis nõ cõmittereẽ in syllogismis ex hmõi uariatione. Scdo, ꝙ est, uera, quo ad id, secũdũ qd̃ identificatur medio, seu quo ad rõnẽ idẽtificatiõis in medio: secũdũ id em̃ eadẽ medio, sunt tertiã eadẽ inter se. Et hæc est directa mẽs Arist. (utputo) & cõpẽdit sub se primã glossam, & sic uniuersaliter uidẽt uera. Nõ aũt oporteẽ eadẽ medio idẽtificari inter se, scdm. id in quo nõ idẽtificant medio. i. ꝙ nõ est rõ idẽtificationis ipsi medio. Et propter hoc multa accidũt sophistmata his, q̃ aliquo modo uniuntur, & aliquo mõ nõ: & sic est in proposito, ut ex ꝓcedẽti patet articulo.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum quartum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore unica cõclusio rñsiua q̃sito affirmatiue. In deo sunt tñ quatuor relatiões reales, s. paternitas, filiatio, spiratio & processio. Probat sic, ꝙ deo sunt relatiões reales, & nõ cõsequẽtes q̃titatẽ nec actionẽ ad extra, ergo sunt cõsequẽtes actiões ad intra, ergo ẽ eo sunt tñ relatiões cõsequẽtes duas, pcessiões ad intra, ergo sunt q̃uor tñ relatiões reales: ergo sunt tres, paternitas, filiatio, spiratio & processio. Añs quo ad q̃titatẽ probat, ga ẽ eo nõ est q̃titas, ut patet ex Aug. q ad actionẽ ad extra probat ex supradictis i q̃. 13. Prima uero cõsequẽtia, probat ex gnto meta. ga. relatio est fundat sup q̃titatẽ, aut actionẽ & passionẽ. Scda aũt, probat ex dictis, ga. f. scdm actiões immanẽtes duæ tñ sunt, pcessiões: Alteta scdm intellectũ, & altera scdm uolũtatẽ: illã uero, hec amoris. Tertia aũt, ga scdm qualibet, pcessionẽ oporteret duas oppositas relationes esse, ꝓdẽtis, & à quo procedit. Quarta demũ probatur, quo ad nomina primaria duarum sic, processio uerbi dicitur generatio secũdũ proprã rõnem natiuitatis uiuẽtiũ: & relatio principij huius natiuitatis dicitur paternitas, nati uero dicitur filiatio. ergo, quo ad duas uero reliquas manifestatur sic, processio amoris caret nomine proprio: ergo & relationes secundum ipsam. Et rursus uocatur, pcessio seu ſpiratio, ideo cõuenienter relo principij hic uocatur spiratio. Relo uero spirati uocatur usurpato noĩe, pcessio, & hic patet totum.

¶ Circa, ꝙ põnẽ illam ex 5. met. iterum aduerte ex. q. de poten. dei q. 7. ar. 9. ꝙ intelligit secundũ modũ, nõ secundũ rẽ. i. oĩa relo realis fundatur super quantitatẽ, &c. i. super re quæ est quãtitas, aut alia re quæ induit rõnem q̃titatis. unde unũ in substantia facit idẽ, & unũ in qualitate facit similẽ: sed eñ ad quantitatẽ ptinet modaliter.

¶ SED CONTRA uidetur ꝙ sint pauciores: quia secundũ philoso. in 3. physi. eadẽ uia est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo uidetur ꝙ pari ratiõe eadem sit relatio de patre ad filium, quæ dicitur filiatio. Et sic non sunt quatuor relationes in deo.

CONCLVSIO.

¶ *In deo quatuor tantum reales relationes sunt, paternitas, filiatio, spiratio & processio.*

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ secũdum philo. in 5. metaphi. relatio oĩs fundatur uel supra q̃ntitatẽ, ut duplum & dimidium: uel supra actionem & passionem, ut facies & factum, pater & filius, dominus & seruus, & huiusmodi. Cum autem quantitas non sit in deo: est enim sine quantitate magnus, ut dicit Augusti. Relinquitur ergo ꝙ realis relatio in deo esse non possit nisi super actionem fundatã: non aũt super actiones secundum quas ꝓcedit aliquid extrinsecũ à deo: quia relationes dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, ut supra dictum est c. Vñ relinquitur ꝙ relationes reales in deo non possũt accipi nisi secundum actiones, secũdũ quas est ꝓcessio in deo intra: sed nõ extra. Huiusmodi aũt ꝓcessiones sunt duæ tantũ, ut supra dictum est c. Quarum una accipitur secundũ actionẽ intellectus, quæ est processio uerbi: alia secũdũ actionem uolũtatis, quæ est processio amoris. Secundum quãlibet aũt ꝓcessionem oportet duas accipere relationes oppõsitas, quarum una sit ꝓcedentis à principio, & alia ipsius principij. Processio aũt uerbi dicitur gñratio secũdũ ppriam rõnem, q̃ ẽpetit reb⁹ uiuẽtib⁹. Ratio autem principij generationis in uiuentib⁹ perfectis, dicitur paternitas. Relatio uero, ꝓcedẽs à principio, dicitur filiatio. Processio uero amoris nõ habet nomen ppriũ, ut supra dictum est c. Vñ nec relationes, q̃ secũdũ ipsã accipiuntur. Sed uocatur relatio principij huius, pcessionis, spiratio, relatio aũt ꝓcedẽtis, pcessio: quanuis hæc duo nomina ad ipsas, pcessiones, uel origines pertineant, & non ad relationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in his, in quibus dicitur intellectus & intellectum, uolens & uolitum, potest esse realis relatio, & scientiæ ad rem scitam, & uolentis ad rem uolitam. Sed in deo est idem omnino intellectus & intellectum c: quia intelligendo se intellgit omnia alia, & eadem ratione uolitas & uolitum. Vnde in deo huiusmodi relationes non sunt reales, sicut neque relatio eiusdem ad idẽ. Sed tñ relatio ad uerbum est realis c: quia uerbũ intelligitur ut procedens per actionem intelligibilem, non autem ut res intellecta. Cum enim proprio: ergo & relationes secundum ipsam. Et rursus uocatur, pcessio seu ſpiratio, ideo cõuenienter relo principij hic uocatur spiratio. Relo uero spirati uocatur usurpato noĩe, pcessio, & hic patet totum.

¶ Circa, ꝙ põnẽ illam ex 5. met. iterum aduerte ex. q. de poten. dei q. 7. ar. 9. ꝙ intelligit secundũ modũ, nõ secundũ rẽ. i. oĩa relo realis fundatur super quantitatẽ, &c. i. super re quæ est quãtitas, aut alia re quæ induit rõnem q̃titatis. unde unũ in substantia facit idẽ, & unũ in qualitate facit similẽ: sed eñ ad quantitatẽ ptinet modaliter.

Quæstio. ¶ *Num hic processus ualeat, in deo non est quantitas, ergo in deo nulla relatio fundata in quãtitate est.*

¶ Sed nunc duplex occurrit hic dubium. primo quantum ualeat ratio literæ, ꝓcedẽs ex eo, ꝙ in deo nõ ẽ q̃titas scdm rẽ, ut patet ex inducta authoritate Aug. 2. quia falso addu xi uidẽt authoritas ex 5. metã, qñ ibi ponit tertius mod⁹ relationũ, ut etiam ibi S. T. ex ponit, Emẽtiæ & immãsitabilis, nõ ẽ q̃titatiue. ¶ Scdm primũ horũ, dicit, ꝙ quia secũdũ ueritatẽ author tenet nullã relationem realem in deo cõsequi quãtitatẽ, nam secũdũ rẽ q̃ secũdũ modũ dũ. & inferius tractatu tunũ se. ꝓmittit in rñsione ad quartũ de hmõi rõnib⁹ cõsequentib⁹ quantitatẽ secũdũ modũ: puta æqualitatẽ & similitudine: ideo hic sũmarie ptãsuit cõtentus ratione de q̃titate secũdũ rem. Et sũmtes, ergo ex hoc art. nõ sufficiẽter concluditur in tentũ: respondeẽ q̃ sufficienter cõcludatur in hmõi rõne formali rei attributæ deo, saltem in deo. Obiectiões aũt in oppositũ semper assumũt falsum, puta ꝙ de talĩ rõne iustitiæ seu sapiẽtiæ sit qualitas aut habitus, &c.

¶ Ad scdm uero dicit, ꝙ in primo antecedẽte ex supradictis ac manifestatis includit ly ad intra. Ita ꝙ antecedẽs totũ est, in deo est realiter relatio ad intra: & tũc optime ualẽt cõsequẽtiæ, qm̃ sequit utrũq; extremũ oportere esse in ipso deo: & per hoc cessant obiectiones ad appositum tactæ, quoniam procedunt de relatiuis ad extra.

Quæstio. ¶ *Num quæ uni & eidem sunt eadem, inter se sint eadem.*

¶ In rñsiõe ad primũ, aduerte Aureoli obiectiõe apud Capreolũ in prio, dist. secũda, q. tertia ar. 1. talis est idẽtitas extremorũ inter se, qualis est eorũ in tertio: sed ista i proposito est realis: ergo & illa. maior probat, ga alter rueret fundamẽtũ syllogismorũ, ex unitate medij inferẽs extrema cõiũcta, uel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simplr maior, nec sup illa fundãtur syllogismi in Prio priorũ, sed sup ista: eadẽ medio, sunt eadẽ inter se. aliud est em̃ loqui de idẽtitate, & aliud de qualitate idẽtitatis. Hæc aũt propositio dupliciter quãtũ ad propositũ spectat, glosatur. Primo ut litera dicit, ꝙ est absoluta uera q̃n sunt oino eadem tertio, id est realiter & formaliter: ratione sophistica accidẽtis nõ cõmittereẽ in syllogismis ex hmõi uariatione. Scdo, ꝙ est, uera, quo ad id, secũdũ qd̃ identificatur medio, seu quo ad rõnẽ idẽtificatiõis in medio: secũdũ id em̃ eadẽ medio, sunt tertiã eadẽ inter se. Et hæc est directa mẽs Arist. (utputo) & cõpẽdit sub se primã glossam, & sic uniuersaliter uidẽt uera. Nõ aũt oporteẽ eadẽ medio idẽtificari inter se, scdm. id in quo nõ idẽtificant medio. i. ꝙ nõ est rõ idẽtificationis ipsi medio. Et propter hoc multa accidũt sophistmata his, q̃ aliquo modo uniuntur, & aliquo mõ nõ: & sic est in proposito, ut ex ꝓcedẽti patet articulo.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum primum.*

Amot. IN titulo aduerte quòd cum unaquæque ars terminis utatur, pront in illa arte consueuerunt accipi, quòd ex eo licet quia significatio nominum est ad placitum, & tanto magis translatio ex una significatione in aliam: cum nquam sic sit, rationabile est ut princeps omnium scientarum sacra theologia propriis quoque gandeat uocabulis. Et protẽrea non quæritur hic de personæ nomine utcunque, sed ut est in usu theologorum. constat enim aliter personam accipi apud canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurentius Valla inerudite Boẽtium arguit malæ diffinitionis personæ. est enim ea optime ꝙ in hoc patebit artili. de persona hoc modo intelligatur, ut etiam ipse intendebat.

Cõment. ¶ In corpore tria facit. primo ostenditur dignitas indiuidui substantiæ: secundo dignitas *indiuidui* rõnalis naturæ: tertio rñdetur quæsito. Quo ad primum intendit, ꝙ indiuiduũ substantiæ conuenit quidẽ cũ indiuiduis omnium gñrũ in hoc, ꝙ unũ q̃que est particulare seu indiuiduum, differt tamen ab aliis quo ad duo, s. quo ad cãm indiuiduationis, & quo ad nois specialitatẽ. Substantia em̃ indiuiduatur per seipsam: accidens aũt per subiectũ, qđ est substãtia: qđ manifestatur in hac albedine. Et propterea indiuiduum substãtiæ speciale fortitum est nomen: & uocatur hypostasis, seu prima substantia: quod non inuenitur in generibus accidentium.

¶ *Quomodo substantia indiuiduatur per seipsam.*

¶ Circa hæc dicta multiplex occurrit dubium. Primo ex parte substãtiæ, quo sit uerũ in doctrina S. T. ꝙ substãtia indiuiduatur ꝙ seipsa, cum apud ipsum distinctio numeralis primo cõueniat quantitati, & per illã substãtitis materialibus ac cæteris: & sic de ratione indiuidui substãtiæ, cũ sit distinctio ab aliis: sequitur ꝙ substantia indiuiduatur quo ad intrinsecum distinctum per q̃titatẽ, & non per seipsam, ut in litera dicitur.

¶ *Quãtitas per quid indiuiduatur.*

¶ Secũdo dubiũ est ex parte accidentium: qm̃ quãtitas per seipsum in diuiduatur, ut patet ex diffõne. s. Met. q̃ est ꝙ ẽ spectat ad hãc literã, facile dici põt, ꝙ hic nõ est sermo de substantia tali, puta materiali, sed de substãtia absolutea: ꝙ hoc de uniuersis substãtiæ indiuiduis: nõ quatenꝰ indiuidua sunt talis, uel talis substãtiæ, indiuidua sunt substãtiæ. Tũ ga sic. tãen est sermo formalis. Tũ ga sic, ꝓprie interpretatur inter differẽtia inter substãtiã & substãtiã accidentis, hæc em̃ differũt, primo inquãtũ indiuiduũ substãtiæ & inquãtũ indiuiduũ accidentis: ga cõia oibus substãtiæ indiuiduis ex una parte, & ꝙ cõia oibus accidentib⁹ indiuiduis ex alia ꝑte. Talia em̃ sunt ꝙ conueniũt his inquãtũ hmõi sunt indiuidua. Et ꝙ hoc patet rñsio ad reliquã dubia: qm̃ substãtias afferũt de indiuiduis accidentiũ: nõ quatenus accidentia sunt indiuidua, sed quatenꝰ sunt talia accidentia indiuidua, puta quãtitatis uel qualitatis mediate afficiẽtia substãtiam: albedo est, q̃ excẽpit cã in litera est adducta, ut addiscẽtes intelligãt. stat ergo literæ ueritas inconcussa, q̃ indiuiduũ substãtiæ, ut sic ꝙ seipsum est indiuiduũ, qm̃ cõstat ut sic, nullã habere dependẽtiã ab accidẽte, & ꝙ indiuiduũ accidẽtis, ut sic, qm̃ à nullo alio oportet depẽdere subiecto, nisi substãtia ꝙ substãtiã subiectã. Idiuiduũ.

¶ Ad ultimũ aũt dubiũ dicẽdũ est, ꝙ rõnẽ in obiectõe tactã, q̃ hoc accũs nõ includit subiectũ intrinsece, sed ꝙ additamẽtũ: ita ꝙ sicut in diffinitiõe accũtis claudit⁹ subiectũ, nõ ut essentiæ ẽtrinsecũ, sed ꝙ additamẽtũ: ita in diffõne huius accẽ. lẽtis, si diffiniretur, claudereteur hoc subiectũ ꝙ additamẽtũ, & non intrinsece. Nec hoc repugnat literæ in differẽtia assignata: qm̃ sicut accidẽs nõ põt

intelligi absque dependentia à subiecto, ita nec hoc absque dependentia ab hoc subiecto. hęc aũt substantia ut sic nullã includit dependentiam ad aliquid extrinsecũ, & ideo per seipsam substantia indiuiduatur: accidẽs autem per subſtantiam. *Quæſtio.*

¶De subſtantia aũt materiali & de talibus accidentib⁹ quo indiuiduentur, al terius negotii est: erit que de hoc qõ spãlis. Nũc aũt scito, ꝙ apud me subſtantia materialis indiuiduatur ꝙ materiam sub certis dimẽtionibus tãcũ per ꝓprium & intrinsecum, nõ solum cõstitutiuum sed distinctiuũ: chimericum est enim hos actus separare secundũ rem. Per materiam aũt sub certis dimẽtionib⁹ non intelligo (ut olim exposui in cõmẽtariis de ente & essentia) materiam cũ potentia ad quantitatem: quoniam porẽtia illa (ut patet in .xx. met. in tractatu de principijs ꝑdicamẽtorũ) est in genere quãtitatis: & sic Sortes non esset unum per se. Sed intelligo materiã distinctam numero: non ut subiectum quãtitatis, sed ut prius natura ipsius fundamẽtũ, radix & causa: ita ꝙ ipsa materia i se est priusſic dilincta ꝙ quanta: uteſic effectus ꝓportionẽt cause. Distinctio enim numeralis qua Sor. distinguitur à Platone in quantũ sunt isti homines, non est distinctio quantitatiua, sed fundamentum quabstitatiue distinctionis. Et similiter principium distinctiuũ huius hominis ab illo: ut sic est radix & fundamẽtum quantitatis, & consequẽter distinctionis sequentis ipsã. Hoc autem est materia, quæ est altera pars cõpositi primo terminans generationem substantialem in rerũ natura in primo instanti natũræ ante adhæsionem accidituum, oporteret pro tunc esse singulare distinctum ab vniuersali, & per se ens, ac unũ: quod absque cõstitutiuo in esse hoc intelligi nequit: per idem autem unum quodque est hoc, & à cæteris distinguit. Nec propterea nego illam materiam ex sensibus Arist. ac S. Thom. habitam, scilicet ꝙ distinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati: & consequenter ꝙ illam cæteris secundũ doctrinam posteriorũ, quoniam participare naturã eius, cui primo conuenit aliquid, pluribus modis contingit. Nec oportet illam formaliter saluari in omnibus ipsum participantibus, ut in Primo posteriorum ostendimus. Materia autem, quę radix fundamentumque est quãtitatis, non est etiam in illo priori extra participantia quãtitatis naturam: imo (ut melius loquamur) ẽ quasi phabẽs quãtitatis naturã. Et qm magis ẽ phabere ꝙ participare, si participatia naturã aliquã, quo quomõ pãt in effectũ illius: quãto magis phabentia naturam illam, hoc poterũt: oportet enim oẽm effectum primo alicui cõuenẽtem ab illo in se nel suis participantibus aut à phabentibus fieri, ut in ductiue patet etiam in effectibus formalibus in vegetatiuo & sensitiuo & similibus: quanuis distinctio de qua loquimur, non sit formalis effectus quãtitatis; ideo etiam inẽ cæteras substãtias, etiã qđ dã spãle nomen habent singularia rõnalis naturæ: & hoc nomen est persona. Et ideo in prędicta diffinitione ꝓsonę ꝓponit̃ substãtia indiuidua, ꝙ aũt significat singulare in gñe substãtię: addit̃ aũt rõnalis nãe ꝙã tũ significat singulare ī rõnalib⁹ substãtijs. *Quæſtio.*

¶ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet hoc singulare uel illud diffiniri non possit, tñ id qđ pertinet ad communem rõnẽ singularitatis, diffiniri potest. Et sic phi. diffinit substantiam primam, & hoc modo diffinit Boẽtius personam.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ secundũ quosdam substantia in diffinitione personæ ponit̃ pro substantia prima, quę est hypostasis: nec ꝙ tamen superflue additur indiuidua, quia nomine hypostasis uel substantiæ primæ excluditur ratio uniuersalis & partis. Non em̃ dicimus ꝙ hõ cõis sit hypostasis: nec ꝙ etiã manus cum sit pars. Sed per hoc quod additur, indiuiduum, excluditur à persona ratio assumptibilis. Humana enim natura in Christo non est persona, quia est assumpta à dignjori, scilicet à verbo dei. Sed

¶Præterea, Substantia (prout ponitur in diffinitione personæ,) aut sumitur pro substantia prima, aut ꝙ substantia secunda: si pro substantia prima, superflue additur indiuidua, quia substantia prima est substantia in diuidua: si uero stat ꝙ substãtia secunda, falso addit̃. & est oppositio. In adiecto. Nã secundæ substantiæ dicuntur genera uel species. Ergo diffinitio est male assignata.

¶Præterea, Nomen intentionis non debet poni in diffinitione rei. Non enim esset bõa assignatio siquis diceret, hõ est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis. cum igitur persona sit nomen rei: significat enim substantiam quãdã rationalis naturæ. Ergo inconuenienter indiuiduum (quod est nomen intentionis) in eius diffinitione ponitur.

¶Præterea, Natura est principiũ motus & getis in eo in quo est per se, & nõ paccidẽs, ut dicitur in secundo physi. Sed persõa est in rebus immobilibus, sicut in deo & in angelis. Non ergo in diffinitione persõę debuit poni natura, sed magis essentia.

¶Præterea, Anima separata est rõnalis naturæ indiuidua substãtia: nõ aũt est persõa. Inconuenienter ergo persona sic diffinitur.

CONCLVSIO.

¶Persõa est rõnalis naturæ indiuidua substãtia.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ licet uniuersale & particulare inueniantur in omnibus generibus, tamen speciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere substantiæ. Substantia em̃ indiuiduatur per seipsam, sed accidentia indiuiduãtur per subiectum, qđ est substantia ⁶. Dicit enim hæc albedo inquantum est in hoc subiecto. Vñ etiam cõuenienter indiuidua substantiæ habent aliquod speciale nomen præ aliis. Dicunt em̃ hypostases uel primæ substantiæ. Sed adhuc quoddam speciliori mõ inueniuntur particulare & indiuiduum in substãtijs rationalib⁹, quę habẽt dominiũ sui actus: & non solum aguntur sicut alia, sed per se agũt, actiones autẽ in singularib⁹ sunt. Et ideo etiam inẽ cæteras substãtias, etiã qđ dã spãle nomen habent singularia rõnalis naturæ: & hoc nomen est persona. Et ideo in prędicta diffinitione ꝓsonę ꝓponit̃ substãtia indiuidua, ꝙãtũ significat singulare in gñe substãtię: addit̃ aũt rõnalis nãe ꝙãtũ significat singulare ī rõnalib⁹ substãtijs.

¶ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet hoc singulare uel illud diffiniri non possit, tñ id qđ pertinet ad communem rõnẽ singularitatis, diffiniri potest. Et sic phi. diffinit substantiam primam, & hoc modo diffinit Boẽtius personam.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ secundũ quosdam substantia in diffinitione personæ ponit̃ pro substantia prima, quę est hypostasis: nec ꝙ tamen superflue additur indiuidua, quia nomine hypostasis uel substantiæ primæ excluditur ratio uniuersalis & partis. Non em̃ dicimus ꝙ hõ cõis sit hypostasis: nec ꝙ etiã manus cum sit pars. Sed per hoc quod additur, indiuiduum, excluditur à persona ratio assumptibilis. Humana enim natura in Christo non est persona, quia est assumpta à dignjori, scilicet à verbo dei. Sed nec materia hmõi sic cõtinet quãtitatẽ. Sed hæc dicta sunt, ut legentes intelligant reliqua autem huius materiæ ibidem tractata sunt. *Cõmẽta.*

¶Quo ad sẽcm ostẽdit dignitas indiuiduorũ rõnalis naturæ inter oĩa indiuidua substãtiæ: sili⁹ quo ad duo. Prio ꝙ ad modũ essendi principij operationũ: qa ī indiuiduũ rõnalis naturæ solũ habet dñium sui actus: & qđ hoc ꝑtinet ad dignitatẽ indiuidui, ꝓbat litera ex hoc, ꝙ actiones sunt singularũ: primo Metaphi. Sẽdo quo ad ꝑfectionẽ, & unum ꝓtentionis, ut clare Patet in litera. Ex hoc ꝑ nõ ꝙ manifestatur, & ꝙo persona non est idem quod est tãs: & quomodo est idem quod hypostasis & subsistẽtia.

a ¶ *Vtrum persona sit idẽ quod hypostasis, subsistentia & essentia.*

AD SECVNDVM sic procedit̃. Videtur, ꝙ persona sit idẽ quod hypostasis, subsistentia & essentia. Dicit em̃ Boẽ. in li. de duabus naturis, ꝙ Greci natũræ rationalis indiuiduam substãtiam hypostaseos nomine uocauerũt. Sed hoc etiã apud nos significat nomen personę⁶. Ergo persona omnino idẽ est quod hypostasis.

¶Præterea, Sicut in diuinis dicimus tres personas, ita in diuinis dicimus tres subsistentias. Quod non esset nisi persona & subsistentia idem significarent. Ergo idem significant persona & subsistentia.

¶Præterea, Boẽ. dicit in cõ. ꝓdicamẽtorũ, ꝙ usia (qđ est idẽ qđ essentia) significat cõpositũ ex materia & forma. Id aũt qđ est cõpositũ ex materia & forma, est indiuiduũ substãtię: qđ & hypostasis & ꝓsona dicit̃. Ergo omnia ꝓdicta noĩa idẽ significare uidẽtur.

¶SED cõtra est qđ Boẽ. dicit in lib. de duabus naturis, ꝙ genera & species subsistũt tantum, indiuidua uero nõ subsistunt tãtum, uerũ etiã subsistant. Sed à substendo dicuntur substantię, sicut à subsẽdo substantię uel hypostases. Cum igitur esse hypostases uel personas nõ cõueniat generibus uel speciebus, hypostases uel personę non sunt idem quod subsistentiæ.

¶Præterea, Boe. dicit in cõ. prædicamẽtorũ, ꝙ hypostasis dicitur materia: usiosis autem (id est subsistantia) dicit̃ forma. Sed neque forma neque materia potest dici persona. Ergo persona differt à prædictis.

CONCLVSIO.

¶Persona in genere rationalium substantiarum id significat, quod in toto genere substantiarũ ꝑcedit. Vide Articulum tertium.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ secundum philosophũ in .7. meta. substãtia dicit̃ dupliciter. Vno modo dicit̃ substantia quid ditas rei, quam significat diffinitio, secundum quod dicimus ꝙ diffinitio significat substantiã rei. Quam quidem substantiã Greci usiã uocant, quod nos essentiam dicere possumus. Alio modo dicitur substantia subiectũ uel suppositum, quod subsistit in genere substantiæ. Et hoc quidẽ cõiter accipiendo nominari potest, & nõe significante intentionem. Et sic dicitur suppositum. Noĩatur etiã tributus noibus signãtibus rem. Quę quidẽ sunt res naturæ, subsistentia, & hypostasis secundũ triplicem considerationem substantię sic dictæ. Secundũ .n. ꝙ per se existit: & non in alio uocatur subsistentia. Illa em̃ subsistere dicimus ꝙ non in alio, sed in se existunt. Secundum uero quod suppoũitur alicui naturæ cõi, sic dicit̃ res nãæ, sicut hoc, homo est res naturæ humanæ: secũdũ uero ꝙ supponitur accũtibus, dicitur hypostasis uel substantia. Quod aũt hæc tria noĩa significant cõiter in toto genere substantiarum, hoc nomen persona significat in genere rationalium substantiarum.

Annot. *Cõment.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ hypostasis apud Græcos ex ꝓpria significatione noĩs habet, ꝙ significet quodcumq; individuum substantiæ: ꝙ ex usu loquẽdi hꝫ ꝙ sumatur ꝓ indiuiduo rationalis naturæ rationẽ suæ excellentiæ.

¶Ad secundũ dicendum, ꝙ sicut nos dicimus in diuinis pluraliter tres personas & tres subsistentias, ita Græci dicunt tres hypostases ⁶. Sed quia nomen substãtiæ qđ̃ secundum ꝓpritatem significationis rñdet hypostasi, æquiuocatur apud nos, cum qñq; significet essentiã, qñq; hypostasim, ne posset esse erroris occasio: maluerunt ꝙ hypostasi transferre subsistẽtiam quàm substantiam.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ essentia, ꝓprie est id qđ significatur per diffinitionẽ. Diffinitio aũt cõplectitur principia speciei: nõ autem principia indiuidualia. Vnde in reb⁹ compositis ex materia & forma, essentia significat non solum formam, nec solũ materiam, sed cõpositum ex materia & forma cõi, put sunt principia spẽi. Sed cõpositum ex hac materia & ex hac forma hꝫ rõnem hypostasis & persõę. Anima em̃ & caro & os sunt de rõne hois. Sed hæc aĩa, & hæc caro, & hoc os, sunt de rõne huius hominis. Et iõ hypostasis & persona addũt supra rõnẽ essentiæ principia indiuidualia, nec̃ sunt idẽ cũ essentia in cõpositis ex materia & forma: ut suprà dictum est ⁶, cum de simplicitate diuina ageretur.

Annot. *Cõment.*

¶Ad quartum dicendũ, ꝙ Boẽ. dicit gña & spẽs subsistere in quantũ indiuiduis aliquib⁹ cõpetit subsistere, ex eo ꝙ sunt sub generibus & spẽbus in pdicamento substãtiæ cõprehẽsis, nõ ꝙ ipæ spẽs uel gña subsistãt nisi scdm opinionẽ Platonis ⁶: ꝙ posuit spẽs rerũ separati subsistere à singularib⁹. Substare uero cõpetit eisdẽ in diuiduis in ordine ad accidẽtia quæ sũt ꝑter rõnẽ gñũ & specierum.

¶Ad quintum dicendũ, ꝙ indiuiduũ cõpositum ex materia & forma habet qđ̃ substet accidenti ex proprietate materię. Vnde & Boẽ. dicit in libro de tri. Forma simplex subiectum esse non potest. Sed quod per se subsistit, habet ex proprietate suę formę, q̃ non aduenit rei subsistenti, sed dat esse actuale materiæ, ut sic indiuiduũ subsistere possit. Propter hoc ergo hypostasim attribuit materiæ, & usiosim siue subsistentiam formæ, quia materia est principium substãdi, & forma est principium subsistendi.

ARTICVLVS. III.

a ¶ Vtrum nomen personæ sit ponendum in diuinis.

ADTERTIVM sic ꝓcedit. Videt̃ ꝙ nomẽ ꝓsonæ nõ sit ponẽdum in diuinis. Dicit em̃ Dio. in principio de di. no. Vniuersaliter non est audendũ aliquid dicere nec cogitare de supersubstantiali occulta diuinitate, ꝓter ea quæ diuinit⁹ nobis ex sanctis eloquijs sunt expressa. Sed nomen personæ nõ exprimitur nobis in sacra scriptura noui uel ueteris testamenti. Ergo non est nomine personæ utendum in diuinis.

¶Præterea, Boẽtius dicit in lib. de du. na. Nomen personæ uidetur traductũ ex his personis quæ in comœdijs tragœdijsq; homines repræsentabãt. Persona em̃ dicta est à personãdo, ꝙa cõcauitate ipsa, maior necesse est ut uoluatur sonus. Græci uero has personas prosopa uocãt ab eo, quòd ponãtur in facie, acq; ante oculos obtegant uultum. Sed hoc non potest competere in diuinis, nisi forte secundũ metaphorã. Ergo nomẽ personæ non dicitur de deo nisi metaphoricẽ.

¶Præterea, Omnis persona est hypostasis. Sed nomẽ hypostasis nõ uidet̃ deo cõpetere: cũ secũdũ Boẽ. significet id quod subiicitur accidẽtibus, quæ in deo nõ sunt. Hieroetiã dicit, ꝙ in hoc noĩe hypostasis uenenũ latet sub melle. Ergo hoc nomẽ persona non est dicendũ de deo.

¶Præterea, A quocũq; remouetur diffinitio & diffinitum, Sed a diffinitio personæ supra posita⁶ non uidetur deo cõpetere. Tũ quia ratio importat discursũ cognitionẽ, quæ nõ cõpetit deo, ut suprà ostensum est ⁶. Et sic deus nõ põt dici rationalis naturæ. Tũ etiã quia deus dici nõ põt indiuidua substantia, cũ principium idiuiduationis sit materia: deus autẽ immaterialis est ⁶. Neque etiam accidentibus subsistat ⁶, ut substantia dici possit. Non ergo personæ deo attribui non debet.

¶SED CONTRA est qđ dicitur in symbolo Anathanasii. Alia est persona patris: alia filij: alia spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶Cum quæcunque nomina ad perfectionem attinent, in deum assumantur, persona nomen in deo dicitur, & excellentiori mõ quàm in creaturis.

¶RESPONDEO dicendũ ꝙ persõa significat id qđ̃ est perfectissimũ in tota natura, s. subsistens in rõnali natura. Vñ, cũ deo illud quod est perfectionis, deo sit attribuendũ, eo ꝙ eius essentia cõtinet in se oẽm perfectionẽ: cõueniẽs est ut hoc nomẽ ꝓsona de deo dicatur. Nõ tamẽ eodẽ mõ quo dicitur de creaturis, sed excellẽtiori mõ: sicut & alia nomina, quæ creaturis à nobis imposita deo attribuũt, sicut suprà ostensũ est ⁶, cũ de diuinis nominibus ageretur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ licet nomẽ personæ in scriptura ueteris uel noui testamenti nõ inueniatur dictũ de deo: tñ id qđ̃ nomẽ significat multipliciter in sacra scriptura, inuenit̃ assertũ de deo, s. ꝙ est maxime ꝓ se ens ⁶, & perfectissime intelligẽs ⁶. Si aũt oporteret de deo dici solũ illa secũdũ uocẽ, q̃ sacra scriptura de deo tradit, sequeretur ꝙ nũq; in alia lingua posset aliquis loqui de deo nisi in illa, in qua prio tradita est scriptura ueteris uel noui testamẽti. Ad inueniendũ aũt noua noĩa ãtiquã fidẽ de deo significãtia, coegit necessitas disputãdi cũ hæreticis. Nec hæc nouitas uitãda ẽ cũ nõ sit ꝓphana, ut pote à scripturarũ sensu nõ discordãs ⁶. Docet autẽ apostolus prophanas uocum uanitates uitare. 1. ad Timot. ultimo.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ quãuis hoc nomẽ persõa nõ cõueniat deo quãtũ ad id à quo ipositũ ẽ nomẽ, tñ quãtũ ad id ad qđ̃ significãdũ iponit̃, maxime deo cõuenit. Quia em̃ ī cõcẽdijs & tragœdijs rẽpsẽtabãt aliq̃ hoines famosi, ipositũ ẽ hoc nomẽ ꝓsõa ad significãdũ aliq̃s dignitatẽ hũres. Vñ cõsueuerũt dici ꝓsonę ecclesiæ q̃ hñt aliq̃s dignitatẽ. Propẽ qđ̃ gdã diffinit̃ ꝓsonã dicẽtes, ꝙ ꝓsõa ẽ hypostasis ꝓprietate distincta ad dignitatẽ ꝑtinẽte.

Et quia

totã natura: claudit̃ tamen aliquid abstrahens à perfectiõe & ĩperfectione. Significat cũ rẽ naturæ intellectũ alis subsistentem incõmunicabiliter. Incommunicabilitas aũt nec perfectionem nec imperfectionem dicit. Et quo ad hoc distinguit̃ personæ diuinæ, nõ autem quo ad ea quæ perfectionis sunt. Et hic neganda est sequela, uel distinguendũ, ut dicimus. Sed adhuc restat dubiũ, quoniã si persona quo ad aliquid abstrahit à perfectione ⁶ quæ ut pro queritur ꝙ ex ui pre ⁶ cessus fiãt in litera, integra ratio personæ nõ concluderetur in deo: quãm ex perfectiõe essẽtiæ diuinæ litera inferat rationẽ personæ tanquam rem perfectissimã in deo reperiri.

1. dist. 23. art. 2. & po. q. 9. articu. 3.

¶Ad hoc dicitur, quòd ex perfectione diuinæ essentiæ prouenit, non solũ quòd sit omnis perfectio: sed quicquid necessario inest his quæ perfectionem dicunt: de quorum numero est incõmunicabilitas, & ꝓpterea ex perfectione essentiæ diuinæ est, ꝙ sit persona quo ad omnia quę claudunt̃ in ratione personæ, imo (ut ꝓdictum habitũ est de ratione perfectiõis diuinæ est) quòd deus ipse sit trinus secundũ huiusmodi res incõmunicabiles, quas personas dicimus.

¶Præterea, A quocũq; remouetur diffinitio & diffinitum, Sed a diffinitio personæ supra posita⁶ non uidetur deo cõpetere. Tũ quia ratio importat discursũ cognitionẽ, quæ nõ cõpetit deo, ut supra ostensum est ⁶. Et sic deus nõ põt dici rationalis naturæ. Tũ etiã quia deus dici nõ põt indiuidua substantia, cũ principium idiuiduationis sit materia: deus autẽ immaterialis est ⁶. Neque etiam accidentibus subsistat ⁶, ut substantia dici possit. Non ergo personæ deo attribui non debet.

¶SED CONTRA est qđ dicitur in symbolo Anathanasii. Alia est persona patris: alia filij: alia spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶Cum quæcunque nomina ad perfectionem attinent, in deum assumantur, persona nomen in deo dicitur, & excellentiori mõ quàm in creaturis.

¶RESPONDEO dicendũ ꝙ persõa significat id qđ̃ est perfectissimũ in tota natura, s. subsistens in rõnali natura. Vñ, cũ deo illud quod est perfectionis, deo sit attribuendũ, eo ꝙ eius essentia cõtinet in se oẽm perfectionẽ: cõueniẽs est ut hoc nomẽ ꝓsona de deo dicatur. Nõ tamẽ eodẽ mõ quo dicitur de creaturis, sed excellẽtiori mõ: sicut & alia nomina, quæ creaturis à nobis imposita deo attribuũt, sicut suprà ostensũ est ⁶, cũ de diuinis nominibus ageretur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ licet nomẽ personæ in scriptura ueteris uel noui testamenti nõ inueniatur dictũ de deo: tñ id qđ̃ nomẽ significat multipliciter in sacra scriptura, inuenit̃ assertũ de deo, s. ꝙ est maxime ꝓ se ens ⁶, & perfectissime intelligẽs ⁶. Si aũt oporteret de deo dici solũ illa secũdũ uocẽ, q̃ sacra scriptura de deo tradit, sequeretur ꝙ nũq; in alia lingua posset aliquis loqui de deo nisi in illa, in qua prio tradita est scriptura ueteris uel noui testamẽti. Ad inueniendũ aũt noua noĩa ãtiquã fidẽ de deo significãtia, coegit necessitas disputãdi cũ hæreticis. Nec hæc nouitas uitãda ẽ cũ nõ sit ꝓphana, ut pote à scripturarũ sensu nõ discordãs ⁶. Docet autẽ apostolus prophanas uocum uanitates uitare. 1. ad Timot. ultimo.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ quãuis hoc nomẽ persõa nõ cõueniat deo quãtũ ad id à quo ipositũ ẽ nomẽ, tñ quãtũ ad id ad qđ̃ significãdũ iponit̃, maxime deo cõuenit. Quia em̃ ī cõcẽdijs & tragœdijs rẽpsẽtabãt aliq̃ hoines famosi, ipositũ ẽ hoc nomẽ ꝓsõa ad significãdũ aliq̃s dignitatẽ hũres. Vñ cõsueuerũt dici ꝓsonę ecclesiæ q̃ hñt aliq̃s dignitatẽ. Propẽ qđ̃ gdã diffinit̃ ꝓsonã dicẽtes, ꝙ ꝓsõa ẽ hypostasis ꝓprietate distincta ad dignitatẽ ꝑtinẽte.

Et quia

a ¶Super Quæſti. onis vigeſimænona ar. 1 notat. ticulum quartum.

169 TItulus clarus eſt, & in corpore magis explanabitur

Coment. ¶In corpore quatuor facit. prio rōnē difficultatis inſinuat. ſecundo refert quaſdā opiniōes. tērio reſpōdet quęſito. quarto ex determinatione præmiſſa ſaluat quodāmodo precitatas opiniones.

¶Quo ad primū duas 2 Concluſiones oppoſitas i hoc noſe inuētas, cās aſſignat difficultatis. Nō ſignificat eīm ad aliquid, & pluraliſ ſit in deitatis poniſ. hæc eīm eſt cōditio. relatiuorū repugnans abſolutis. Illa ad abſoluta ſpectat.

¶Quo ad ſecūdū tres aſſert opiniones. prima ponnæ nomē æquiuocant & uidetur magiſtri 2. di. primi. Sed

a hæc refellit quo ad cauſam & rē: quia maior 25 data fuiſſet occaſio ea 170 lūtæ, &c. Secūdā eſſen tiā in recto relationem uero in obliquo: tertia uero ecōuerſo, perſonā ſignificare dicit, utſa tis clare habes i litera.

¶Quo ad tertium con 6 cluſio triſtua quęſtio ē. persona diuina ſignifi cat relationem per mo et di. 26, dū ſubſtantiæ. i. hypo q. 1. ar. 1, ſtaſis in nā diuina. hæc et po. qō. conclusio ex parte ſub 3 arti. 4. iecti includit duos terminos ſ. perſōa diuina: ex parte uero prædica ti includit tres termi nos, ſcilicet ly relationem, ly per modū hypoſtaſis, & ly in natura diuina: & quo ad ſingulos declaratur i litera. quo ad ſubiectū qui dem dicitur primo, q aliud eſt quærere & loqui de ſignificatione p ſonę & aliud de ſignificatione pſonæ diuinæ Secundo q persona & 769 persona diuina ſe ha bent ſicut aīal & hō. & arg. 4. ex hoc ſequit tertiū q ly pſōa dīna ponit ad circū loquēdū in cōple xū nomē, ſicut ſi aīal rōnale ponerem⁹ loco hois. Et ſic titulus qōnis clarior apparet: qm qō eſt de ſignificatiōe nō ly pſōæ cū ꝓdicat de deo, qm ſic diſcuſſa ē eīs diffō ꝓdicatur eīs perſōa oēter dicā: ſed perſōe diuinæ an ſcilicet rōn hoc ſignificet relationē aut eſſentiam. Ex parte autē ꝓdicati ſigillatim manifeſtatur concluſio, & prio quidē q ſignificet relatiōnē hic. persona in cōi ſignificat ſubſtantiam indiuiduam rationalis nāturæ: ergo perſona talis nāæ ſignificat diſtinctum in illa natura. ergo persona diuina ſignificat relationē origi nis. Prima cōſequētia probatur: quia de rōne indiuidui eſt indiſtinctio in ſe & diſtinctio ab aliis: & explanatur in persona humana. Secunda autē conſequen

Et quia magnę dignitatis eſt in rōnali natura ſubſiſtere: ideo omne indiuiduū rōnalis naturę dicitur persona, ut dictū eſt c. Sed dignitas diuinę naturę excedit omnē dignitatē. Et ſecūdū hoc maxime competit deo nomen perſonæ.

¶Ad tertiū dicendum, quòd nomen hypoſtaſis non competit deo quantum ad id, à quo eſt impoſitum nomē: cū nō ſubſtet accidentibus. competit autem quantū ad id, ad quod eſt: impoſitum eſt enim ad ſignificandum rem ſubſiſtentem. Hiero. aūt dicit, ſub hoc noſe uenenum latere: quia anteq̄ ſignificatio huius nominis eſſet plene nota apud Latinos: hęretici per hoc nomen ſimplices decipiebant, ut cōfiterēt plures eſſentias, ſicut cōfitentur plures hypoſtaſes: ꝓpter hoc q nomē ſubātię (cui rñdet i græco nomen hypoſtaſis) communiter accipitur apud nos pro eſſentia.

¶Ad quartū dicendū, quòd deus poteſt dici rōnalis naturę ſecundū q̄ ratio nō importat diſcurſū, ſed cōiter intelligibilē naturā. indiuiduum aūt deo cōpetere non pōt quātum adhoc, q̄ indiuiduat ionis principium eſt materia, ſed ſolū ſēcm q̄ ꝓportat incōtcabilitatē. Subātia uero cōuenit deo ſecūdū q̄ ſignat exiſtere per ſe. Quidā tamē dicūt q̄ diffō ſuperius à Boē. data non eſt diffinitio pſōæ, ſecūdū q̄ pſonas in deo dicimus. Propter quod Ric. de ſancto Vict. corrigere uolens hanc diffinitionem, dixit, q̄ persona ſecundū q̄ de deo dicitur, eſt diuinæ naturæ incōmunicabilis exiſtentia.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrū hoc nomē persona ſignificet relationē.

ADQVARTVM ſic, pcedit Videt q̄ hoc nomē persona non ſignificet relationē, ſed ſubſtātiam in diuinis. Dicit enim Aug. in 7. de trini. Cum dicimus perſonām patris, nō ad aliud dicimus q̄ ſubſtantiā patris, ad ſe quippe dicitur perſōa, non ad filium.

¶Præterea, Quid quærit de eſſētia. Sed ſicut dicit Auguſtinus in eodem loco cū dicitur, Tres ſunt qui teſtimonium dānt in cęlo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus. & quæritur, quid tres? reſpondetur tres perſonæ. Ergo hoc nomen persona ſignificat ſubſtātiā.

¶Præterea ſecundum philoſoph. in 4. meta. Id quod ſignificatur per nomē, eſt eius diffinitio: ſed diffō perſōæ eſt rōnalis nāæ in diuidua ſubſtantia, ut dictum eſt c. Ergo hoc nomē persona ſignificat ſubſtantiam.

¶Præterea, Persona in hominibus & angelis non ſignificat relationem, ſed aliquid abſolutum. Sic igitur in deo ſignificaret relationem diceretur æquiuoce de deo & hominibus & angelis.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Boēti. in libro de trinitate quòd omne nomen ad perſonas pertinens, relationem ſignificat. Seb nullum nomē magis pertinet ad perſonā quàm hoc nomē persona. Ergo hoc nomen perſona relationem ſignificat.

CONCLVSIO.

¶Persona diuina relationē originis ſignificat per modū ſubſtantiæ, ſeu hypoſtaſis in diuina natura.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ circa ſignificationem huius nominis perſona in diuinis, difficultatē ingerit, q̄ pluraliter de tribus prædicatur præter naturam eſſentialiū nominū: neq; etiā ad aliquid dicitur, ſicut nota quę relationē ſignificāt. Vñ quibuſdā uiſū eſt quòd hoc nomē perſōa ſimpliciter ex uirtute uocabuli eſſētiā ſignificet in diuinis, ſicut hoc nomē deus, & hoc nomē ſapiens: ſed propter inſtātiā hęreticorū eſt accōmodatū ex ordinatione cōciliī, ut poſſit poni pro relatiuis, & ꝓcipue in plurali, uel cū nomine partitiuo: ut cū dicimus tres perſonas, uel alia eſt perſona patris, alia filij. In ſingulari uero poteſt ſumi pro abſoluto & pro relatiuo. Sed hęc non uidetur ſufficiens ratio. Quia ſi hoc nomen persona, ex ui ſuæ ſignificationis non habet quod ſignificet niſi eſſentiā in diuinis, ex hoc q̄ dictum eſt, tres personas, nō fuiſſet hæreticorū quieta ta calumnia, ſed maioris calumniæ data eſſet eis occaſio. Et ideo aliī dixerūt q̄ hoc nomen perſona in diuinis ſimul eſſentiā & relationē. Quorum quidam dixerūt, quòd ſignificat eſſētiā in recto, & relationē in obliquo: quia perſona dicit quaſi per ſe una. unitas aūt ꝓinet ad eſſētia. qđ aūt dicit p ſe, implicat relationē obliquę. Intelligit emꝑ pater per ſe eſſe quaſi relatione diſtinctus à filio. Quidem uero dixerunt econuerſo, q̄ ſignificat relationem in recto & eſſentiam in obliquo: quia in diffinitione, perſonæ natura ponitur in obliquo. Et iſti propinquius ad ueritatem acceſſerunt.

¶Ad euidentiā igitur huius quæſtionis cōſiderādum eſt, quòd aliquid eſt de ſignificati one minus cōmunis, quod tamen non eſt de ſignificatione magis cōmunis. Rationale enim includitur in ſignificatione hominis, quod tamen non eſt de ſignificatione animalis. Vnde aliud eſt quærere de ſignificatione animalis, & aliud eſt quærere de ſignificatione animalis, quod eſt homo. Similiter aliud eſt quęrere de ſignificatione huius nominis perſona in communi, & aliud de ſignificatione perſonæ diuinæ. Perſona enim in communi ſignificat ſubſtantiam indiuiduam rōnalis naturæ, ut dictū eſt c. In diuiduū autē q̄ in ſe indiſtinctū, ab aliīs uero diſtinctū. Perſona igitur in qua cūq; natura ſignificat id quod eſt diſtinctū in natura illa. Sicut in humana natura ſignificat has carnes, & hæc oſſa, & hanc animā: quæ ſunt principia indiuiduantia hominē: quæ quidem licet non ſint de ſignificatione perſonæ humanæ. Diſtinctio autem in diuinis non fit niſi per relationes originis, ut dictū ſupra c. Relatio autem in diuinis non eſt ſicut accidens inhærens ſubiecto, ſed eſt ipſa diuina eſſentia c. Vnde eſt ſubſiſtens ſicut eſſentia diuina ſubſiſtit. Sicut ergo deitas eſt deus, ita paternitas diuina eſt deus pater, qui eſt perſōa diuina. Persona igitur diuina ſignificat relationem ut ſubſiſtentē. Et hoc eſt ſignificare relationem per modum ſubſtantiæ: quæ eſt hypoſtaſis ſubſiſtens in natura diuina. licet ſubſiſtens in natura diuina, non ſit aliud quàm natura diuina. Et ſecundum hoc uerum eſt, quòd hoc nomen perſona ſignificat relationem in recto & eſſentiam in obliquo: non tamē relationem in quantū eſt relatio, ſed in quātum ſi gnificatur per modū hypoſtaſis. Similiter etiam ſignificat eſſentiam in recto & relationem in obliquo, in quantum eſſētia idem eſt q̄d hypoſtaſis. Hypoſtaſis aūtē ſignificatur in diuinis ut relatio ne diſtincta. Et ſimiliter relatio per modū relationis ſignificata cadit in ratione perſonæ in obliquo. Et ſecūdum hoc etiam dici poteſt, q̄ hæc ſignificatio huius nominis perſona, non erat percepta ante hæreticorū calūniam. Vnde non erat in uſu hoc nomē perſona, niſi ſicut unū aliorum abſolutorū. Sed poſtmodū accommodatū eſt hoc nomē perſona ad ſtandum pro relatiuo ex congruentia ſuæ ſignificationis: ut ſcilicet hoc q̄ ſtat pro relatiuo, nō ſolum habeat ex uſu (ut prima opinio dicebat) ſed etiam ſignificatione ſua.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ hoc nomen persona dicitur ad ſe, non ad alterū: quia ſignificat relationem non per modū relationis, ſed per modum ſubſtantiæ, quæ

Queſtio. ¶Num nomine perſonæ relatio, uel ſubſtantia, ſeu poſitium aliquid in diuinis perſonis ſignificetur

¶Circa prædicta ſimul occurrūt obiectiones. Sco. ex primo di. 23. & 25. arguit enim q̄ nec relatio, nec ſubſtantia prima aut ſecūda, nec aliquid poſitiuū quidditatiuū diuinis perſonis, ſigificatur nomine perſonæ in diuinis. Et q̄ non relatio quidē, probat, quia ad quodcūq; dicit relatiuū inferius, ad ſidem dicitur relatiuū ſuperi⁹ 16 licet nō primo. ergo, ſi persōa dicit relationem, ſicut pater eſt pater filii prio, ita eſſet persona filii nō primo. quod eſt falſum. Quod uero nihil poſitiuū ḡd 17 ditatiuum pſonis, pro hat: quia ab ultimis diſtinctiuis & conſtitutiuis perſonarum nihil poteſt abſtrahi cōe dictum de eis in quid, qa ſunt prio diuerſæ: alioquin poſſet de eis quę rin quo conuenīūt, & in quo differūt. Quòd autem nec ſubſtantia prima, probat, quia ſubſiſtens, indifferens eſt ad abſolutū & relatiuum.

¶Ad has obiectiones. Ioquēdo de perſona diuina, de qua uidetur etiam Sco. loqui, ut patet ex ſecūdo motiuo adducto, breuiter dicendum eſt, propter rationem adductā in litera, quòd ipſa ſignificat relationē originis in cōi, non per modū relationis, ſed hypoſtaſis. Et quia reſolutio originis conſtituitiua diuinę perſonæ, nō ſolum in ſpeciali ut paternitas, ſed etiam ſecūdum rationē relationis hypoſtaticę, clauditur quidditatiue in ratione diuinæ perſonæ: puta patris, eo modo quo ſuperi⁹ clauditur in ratione inferioris: & ipſa eadē relatio eſt ſubſtātia prima, ſeu hypoſtaſis diuinę naturæ. Idcirco oppoſitum omniū trium ſilatorum à Sco. tenemus. Et ad primā obiectionem patet reſpōſio ex litera; quoniā illa maior non eſt uera: quando relatiuum ſignificatur per modum abſoluti, ut cō tingit in, ꝓpoſito: & idcirco ſequela eſt nulla. Ad ſecūdam uero obiectionē dicit, q̄ aliud eſt Ioqui de rebus, & aliud de conceptibus: quamuis enim à rebus ſub cōceptibus ultima te diſtinctiuis nō poſſit abſtrahi cōmune aliquid dictum in quid de illis conceptibus, præter tranſcendētia: à rebus tamē ipſis abſolute quāſificunque ſim plicibus, poteſt abſtrahi prædicatū aliquod commune uniuocum quaſi generis uel ſpeciei: & non ſolū quaſi proprium, modo nulla cauſa eſt in propoſito, quòd ſi perſona diuina ſignificat aliquid cōmune prædicatū in q̄d de diuinis perſonis, q̄ illud oportet eſſe commune cōſtitutiuis perſonarū: quo ad ultimos ſuos cōceptus abſtracte & præciſe ſumptis. hanc eīm conditionalē

¶Circa illam particulā Relationē aduerte, q̄ ut S. Tho. in q̄ne de potentia, q. 8. art. 4. ex ponit, perſonā diuinā ſignificare relationem: poteſt intelligi dupliciter. Vno modo formaliter. alio modo materialiter, & nullt ibidem, q̄ materialiter tantum ſignificet relationē originis, formaliter uero hypoſtaſim diuinæ naturæ. Et per hanc diſtinctionem multę ſolumm obiectiones. Videt tñ mihi q̄ hoc in loco altius ꝑcurrat? q̄ prima rōnem ſubiecti. i. pſonæ diuinæ, intendat q̄ non ſolū materialiter. 166 ſēcm id in quo neceſſario ſaluatur: ſed etiam formaliter relationem diuina pſona includat, nō tamē determinate paternitatem aut filiationem. De rōne enim formali diuinæ hypoſtaſis ſecūdū ueritatem eſt relatio originis, q̄uis non iſta uel illa. In cuius ſignum nihil hic ſoluitur ex illa diſtinctione: ſed oīm difficultatum rō redditur, diuerſitas inter modū ſignificandi & rem ſigni ficatā: quia ſcilicet res ſignificata eſt relatiua, ſignificatur aūt abſolute per modū hypoſtaſis. Comē.

¶Circa probōnē illā particulæ per modū hypoſtaſis, aduerte q̄ licet non ualeat. a. ſignificat relationem ſubſiſtē tem: ergo ſignificat eam ut ſubſiſtentem, ut in litera fieri uideſ: ualeret tamē ſi a. ex pręcedenti ratione ſignificaret per modum ſubſiſtentis id quod ſignificat: & quoniam perſona manifeſte ſignificat per modum ſubſiſtentis ad probādū, q̄ ſignificaret relationē per modū ſubſiſtētis, nō erat opus niſi probare q̄ ſignificaretur reſo, & q̄ ipſa ſubſiſteret: & hoc ſic perſpicue in litera.

Circa

ſupponit illud motiuum, quā non oportet eſſe uerā. nec ab ipſo eſt probata. Ad tertiā ante obiectionē negatur, q̄ rō ſubſiſtentis, accipiēdo ſubſiſtēs per modum hypoſtaſis, ut tam in diſtinitione Boē. quàm in diffinitione Ric. exprimitur, applicādo ad diuina, abſtrahat ab abſoluto & reſpectiuo: imo eſt reſpectiuus quanuis poſſit à nobis abſolute cōcipi, ut de facto ſignificatur perſonæ diuinę nomine. Et quoniam nihil aliud eſt prima ſubſtātia in diuinis quàm huiuſmodi res reſpectiua ſubſiſtēs &c. Ideo persona diuina ſignificādo rem reſpectiuā huiuſmodi, ſignificat ſubſtantiā primam diuinę naturę: & ſignificādo ſubſtatiam primam diuinę naturę, ſignificat relationē originis ſubſiſtentem, &c.

¶Quo ad quartum re- Comēt. dit ad opiniones præ recitatas. Et primo ad tertiam de relatione in recto, & natura in obli quo: dicitq; hoc uerificari de relatione, non ut relatio, ſed ut ſubſiſtēs. Relatio eīm dupl⁹ ſumi pōt, ſ. ut relatio, puta paternitas, ſeu ꝙ aliquid ad aliud refertur: & ut hypoſtaſis, ſeu quod quaſi denomina ri intelligitur relatiuū, ut ly Pater ſubſtātiue ſumptū. Deinde ad ſecundā opinionē de eſſentia in recto, & relatione in obliquo: & di. 166 cit hoc uerificari de eſſentia non formaliter, ſed ſolū ratione. ſ. ut ſilentificatur hypoſtaſis: & de relatione, ut relatio eſt. 4

Demū ad primam opi- 165 nionē de æquiuocatione & accōmodatione, & dicit tria. primo ſignificationē huiſce olim occultam: ſecundo affirmat accōmodationē: tertio, q̄ cauſa accommodationis nō eſt uſus, ut prima dicebat opinio, ſed ipſa uera & propria ſignificatio nōis: & ſic patet ſolutio nodi propoſiti in. principio corporis, nā ſicut perſonæ nomē ratione rei ſignificatæ plurificatur realr in diuinis: ratione uero modi ſignificandi non dicitur ad aliquid.

a ¶Super Quæſt. tri geſime Artic. ſecundum.

INtitulo aduerte, q̄ interioritere ſt non ſolū diſcutere, an ſint plures

DEINDE quæritur de pluralitate perſonarū. ¶Et circa hoc quę rītur quatuor. ¶Primo, utrum ſint plures perſonę in diuinis. ¶Secūdo, quot ſunt. ¶Tertio, quid ſignificēt termini nūerales in diuinis. ¶Quarto, de cōitate huius nōis persona.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrū ſit ponere plures perſonas in diuinis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, q̄ non ſit ponere plures pſonas in diuinis. Persona eīm eſt rōnalis naturę indui- 30 dua ſubſtātia. Si ergo ſunt plures perſonę in diuinis, ſequitur q̄ ſint plures ſubſtantiæ. Quod uidetur hæreticum.

¶Præterea, Pluralitas proprietatū abſolutarum nō facit diſtinctionē pſonarū, neq; in deo neq; in nobis, multo igit minus pluralitas rōnū. Sed in deo nō eſt alia pluralitas niſi relationū, ut ſuprà dictū eſt c. Ergo non poteſt dici, q̄ in deo ſint plures perſonæ.

¶Præterea, Boē. dicit de deo loquēs, q̄ hoc 60 uere unū eſt in quo nullus eſt numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non ſunt plures perſonæ in diuinis.

¶Præterea, Vbicunque eſt numerus, ibi eſt totū & pars. Si igitur in deo ſit numerus perſonarum, erit in deo ponere totū & partem. Quod ſimpliciter diuinæ repugnat c.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Athanaſius. Alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritusſancti. Ergo pater & filius & ſpirituſſantus ſunt plures perſonæ. 70

CONCLVSIO

¶Cum in diuinis ſint plures res ſubſiſtētes in diuina natura, plures quoque perſonas ibi eſſe necęſſe eſt.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ plures eſſe pſonas in diuinis, ſequitur ex prēmiſſis. Oſtēſum eſt enim ſuprà c, q̄ hoc nomē perſona, ſignificat in diuinis relationē, ut rem ſubſiſtentem in natura diuina. Suprà autem habitū eſt c, quòd ſunt plures relationes reales in diuinis. Vnde ſequitur quòd ſint plures res ſubſiſtentes in natura diuina. Et hoc 80 eſt eſſe plures perſonas in diuinis.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum in deo ſint plures perſonæ quā tres.

AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur, q̄ in deo ſint plures perſonę quā tres. Pluralitas enim perſonarū in diuinis eſt ſecundum pluralitatem proprietatum relatiuarum, ut dictum eſt c. Sed quatuor ſunt relationes in diuinis (ut ſuprà dictum eſt r) ſcilicet paternitas filiatio communis ſpiratio & proceſſio. Ergo quatuor perſonæ ſunt in diuinis.

¶Præterea, Non plus differt natura à uolūtate in deo, quā natura ab intellectu. Sed in diuinis eſt alia persona, quæ procedit per modum uolūtatis, ut amor, & alia, quę procedit per modum naturæ, ut filius. Ergo eſt etiam alia, quæ procedit per modū intellectus, ut uerbū, & alia, quæ procedit per modum naturę, ut filius. Et ſic iterū ſequitur q̄ non ſunt tātum tres perſonæ in diuinis.

¶Præterea, In rebus creatis quod excellentius eſt, plures habet operationes intrinſecas. Sicut hō ſupra alia aīalia habet intelligere & uelle. ſed de⁹ in infinitū excedit oēm creaturā. Ergo non ſolū eſt ibi pſona procedens per modū uoluntatis & per modum intellectus, ſed infinitis aliīs modis. Ergo ſunt infinitæ perſonæ in diuinis.

¶Præterea, Ex finita bonitate patris eſt q̄

plures personæ quàm tres, sed etiam an sint pauciores, puta duæ tantum. Et hoc patet tum ex propositione quæstionis in principio huius quæstionis, dicit enim litera ibi, ꝙ secundo quærēdum est quot sunt. Tum ex cōclusione supposita in corpore articuli proposita & illatæ: est enim una exclusiua, s. personæ diuinæ sunt tātum tres, ad cuius ueritatē patet oportere uerificari, ꝙ nec sint plures nec pauciores.

Cōment. ¶In corpore unica conclusione exclusiua respondet quæsito. Necesse est ponere personas in diuinis tres tm. Et probatur simul quoad utrāque exponēte sic. Plures personæ diuinę sunt plures relationes subsistētes ab inuicem realiter distinctæ sola oppositione relatiua: ergo oēs relationes oppositæ ad distinctas personas, nō oppositæ, ad eandem pertinēt: ergo paternitas & filiatioad duas spectant personas: sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filii. Tūa ultra. ergo alię duæ relationes, s. spiratio & processio, neutri prędictarū, sed sibiinicē oppositæ, ad unā personā
871 non spectant: ambę er-
873 go uel una earū conuenit utrique dictarū personarū, uel una uni, & alia alii: sed ꝓcessio nō potest cōuenire utrique, quia processio intellectus prodiret ex processione amoris: ergo spiratio cōuenit utrique, utpote nulli earū oppositæ: ergo processio cōuenit alii personę, ergo sunt earū tres personę, s. pater & filius & spiritussanctus.

¶Circa hīc ꝓcessum dubium occurrit non parum de modo procedēdi: diminutus enim manifeste uidetur & truncus. Tū quia pro ponit distinctius, ꝙ spiratio & processio sic habēt, ꝙ uel una earū conuenit patri & filio, uel una patri & alia filio: & tū non discutit sedam partē distinctiue, ex cuius discussiōe pēdet, an personæ sint plures quàm tres. Tum ga proponit etiā negatiua
867 habentē duas partes, s.
863 processio nō conuenit patri & filio uel alteri eorum. Et tamen non probat ea nisi, quo ad primā partē: ut manifeste cōuincit ratio litere & subiūcta uerba testā
862 turs licet si ꝓsona generans & genita procederent à spiratę.
869 ¶Circa eundem quoque processum dubiū est, quomodo implicitare uidetur cōtradictoria. Ex una enim parte dicitur ꝙ sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis; & ꝙ relationes secundæ combinationis, scilicet spiratio & processio, nō opponuntur relationibus primæ, scilicet paternitati & filationi: & ex illa parte probatur realis distinctio processionis à paternitate & filatione. Ex his enim argue sic ex primo dicto sola oppositio relatiua distinguit realiter. ergo processio nō opponitur relatiue paternitati aut filationi ex secundo dicto. ergo nō distinguitur realiter. Et econuerso, processio distinguitur realiter à paternitate & filationeergo opponitur illi relatiue uel, ergo nō sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis; ꝯa sunt contra literam: ergo.

¶Ad primū dubitationem dicēdum est, ꝙ decuit omnia mēbra discutiēda proponere & explicite, ne aliquod eorū uideretur obliuioni traditum: & ut ostenderetur ex cōclusione processus proposita oīa implicite fuisse discussa. Modus autē, quo absque defectu omnia discussa intelligūtur in hac breui litera, est hic: illato in cōi, ꝙ altera earum, scilicet spirationis & processionis ineſt utrique, s. patri & filio; ut una uni, & altera alteri: & subiuncto in speciali, ꝙ processio nec utrique nec alteri ineſt: incipit prosequi primā partem tam primæ quàm secundæ propositionis an, s. una utrique, id est patri & filio insit: & hoc examinādo inchoauit à processione, intulitque partem negatiuā, scilicet, ꝙ ipsa non conuenit utrique. Et eadem uia gradiendo cōsequēter reliquā, scilicet spirationem, infinite seipsum communicet producendo personam diuinam. sed etiā in spiritusancto est infinita bonitas. Ergo spiritussanctus producit diuinā personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

¶Præterea, Omne quod cōtinetur sub determinato numero, est mēsuratū. numerus enim mensura quædā est. Sed personæ diuinæ sunt immēsæ, ut patet per Athana. Immēsus pater, & immensus filius, immensus spiritussanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

¶SED CONTRA est quod dicitur r. 10. ultimo. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, & spiritussanctus. Quærentibus autem quid tres, respondetur, Tres personæ, ut Aug. dicit. 7. de trinit. Sunt igitur tres personæ tātum in diuinis.

CONCLVSIO.

¶Tres tantum in diuinis personæ sunt: Pater, filius, & spiritussanctus.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ secū dum præmissa[c] necesse est ponere tantum tres personas in diuinis. Ostensum est ēm quòd plures personę sunt plures relationes
870 subsistētes ab inuicem realiter distinctę. Realis aūt distinctio inter relatiōes diuinas nō est nisi ratione oppositionis relatiuę. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Siquæ autē relationes oppositæ nō sunt ad eādem personam, necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cū sint oppositæ relatiōes) ad duas personas ex necessitate pertinēt. Paternitas igitur subsistens est persona patris: & filiatio subsistens est persona filii. Aliæ autem duæ relationes ad neutrū harum oppositionem habēt, sed sibi nūicem opponūtur. impossibile est igitur ꝙ ambæ uni personæ conueniāt. Oportet ergo ꝙ uel una earum conueniat utrique dictarū personarū: aut ꝙ una uni, & alia alii. nō aūt pōt esse, ꝙ processio cōueniat patri & filio, uel alteri eorū: qa sic sequeretur, ꝙ processio intellectus, quæ est generatio in diuinis, sedm quam accipitur paternitas & filiatio, prodiret ex processione amoris secūdum quā accipitur spiratio & processio, & persona generās & genita procederēt à spirāte. Quod est contra præmissa[c]. Relinquitur ergo, ꝙ spiratio cōueniat & personæ patris, & personæ filii, ut pote nullā habens oppositionē relatiuam, nec ad paternitatē, nec ad filiationē. Et per consequēs oportet ꝙ conueniat processio alteri personę, quę dicitur persona spiritussancti, quæ per modū amoris procedit, ut suprà habitum est[c]. Relinquitur ergo tantū tres personas esse in diuinis, scilicet patrē, & filium, & spiritumsanctum[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet sint quatuor relatiōes in diuinis: tamē una earū, s. spiratio, nō separatur à ꝓsona patris & filii, sed cōuenit utrique. Et sic licet sit relatio, non tū dicitur proprietas. Quia non conuenit uni tm̄ personæ: neq; relatio personalis, id est cōstituens ꝓsonā[c]. Sed hę tres relationes, paternitas, filiatio, & processio, dicūtur proprietates personales quasi personas cōstituentes. Nam paternitas est persona patris, filiatio persona filij, processio persona spiritussancti procedentis.

¶Ad sēdm dicēdū, ꝙ id quod procedit per modū intellectus ut uerbū, procedit sedm rationē similitudinis: sicut etiā id qđ, ꝓcedit per modū naturæ. Et ideo suprà dictum est[c], ꝙ ꝓcessio uerbi diuini est ipsa generatio per modū naturæ. Amor aūt inquantū huiusmodi nō procedit ut similitudo illius à quo procedit: licet in diuinis amor sit coessentialis inquātū est in diuinis. Et ideo ꝓcessio amoris nō dicitur generatio in diuinis[c].

¶Ad tertiū dicēdum, ꝙ homo (cum sit ꝓfectior aliis animalibus) habet plures operationes intrinsecas, ꝯa alia a ſalia, ꝙa eius perfectio est per modum cōpositionis. Vnde in angelis, qui sunt perfectiores & simpliciores, sunt pauciores operatiōes intrinsecæ ꝯ in hoīe[c]: ꝙa in eis nō est imaginari, sentire & hmōi. Sed in deo sedm rē nō est nisi una operatio, quæ est sua essentia. Sed quomodo duę sunt ꝓcessiones suprà ostēsum est[c].

¶Ad quartum dicēdum, ꝙ ratio illa procederet si spiritussantus haberet aliā numero bonitatē à bonitate patris. oporteret ēm ꝙ sicut pater per suam bonitatē producit personā diuinam, ita & spiritussanctus. Sed una & eadē bonitas patris est & spiritussancti. Neq; etiam est distinctio, nisi per relationes personarum[c]. Vnde bonitas cōuenit spiritussancto, quasi habita ab alio. patri autem sicut à quo cōmunicatur alteri. Oppositio autem relationis nō permittit, ut cum relatione spiri. san. sit relatio principij respectu diuinæ personæ: quia ipse procedit ab alijs personis, quæ in diuinis esse possunt.

¶Ad quintum dicendum, quòd numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex qui est tantum in acceptione intellectus) per unum mensuratur. Si uero accipiatur numerus rerum in diuinis personis, sic nō cōpetit ibi ratio mēsurati: quia eadē est magnitudo triū personarū[c], ut infra patebit[c]. Idem autem nō mēsuratur per idem.

ARTICVLVS III.

¶Vtrū termini nuērales ponāt aliquid in diuinis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ terminī numerales ponāt aliquid in diuinis, unitas ēm diuina est eius essentia. Sed oſs numer[a] est unitas repetita. Ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiā. Ergo ponit aliqd in deo.

¶Præterea, Quicquid dicitur de deo & creaturis, eminentius conuenit deo quàm creaturis[c]. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in deo

70 ¶Præterea, Si termini numerales nō ponūt aliquid in diuinis, sed inducuntur ad removendum tantum, ut per pluralitatē remouetur unitas, & per unitatē pluralitas: sequitur quòd sit circulatio in ratione confundens intellectum, & nihil certificans, quod est incōueniens. Relinquitur ergo ꝙ termini numerales aliqd ponūt in diuinis.

¶SED CONTRA est quod Hila. dicit in 4. de tri. Sustulit singularitatis ac soli tudinis intelligentiam professio consortij, quod est professio pluralitatis. Et Amb. dicit in lib. de tri, Cum unum deum dicimus, unitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in deo ponimus. Ex quibus uidetur, quòd huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, non ad ponendum aliquid.

CONCLVSIO.

¶Termini numerales in diuinis significant ea, de quibus dicuntur sola negatione superaddita.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ magister in sententijs ponit, ꝙ termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouent tantum. Alij uero dicunt contrarium. ¶Ad euidentiam igitur huius considerandū est, quòd omnis pluralitas consequitur aliquam diuisionem, est autem duplex diuisio[c]. Vna materialis, quæ fit secundum diuisionem continui, & hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quæ fit per oppositas uel diuersas formas. Et hāc diuisionē sequit multitudo quę nō est in aliquo genere, sed est de trāscendentibus, secundum quod ens dividitur per unum & multa. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes nisi multitudinē solam, quæ est species quātitatis discretæ (quia uidebāt quòd quantitas discreta non habet locum in diuinis) posuerunt, quòd termini numerales nō ponunt aliquid in deo, sed remouent tantum. Alij uero eandem multitudiuem considerātes dixerunt, quòd sicut scientia ponitur in deo secundum rationem propriam scientiæ, non autem secundum rationem sui generis[c] (qa in deo nulla est qualitas) ita numerus in deo ponitur secundum propriam rationem numeri, non autem secūdum rationem sui generis, ꝙ est quātitas. Nos autem dicimus, quòd termini numerales secūdum, quòd ueniunt in prædicationem diuinam, non sumuntur à numero, qui est species quantitatis: quia sic de deo non dicerēt ur nisi metaphorice, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo & similia. Sed sumuntur à multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autē sic accepta hoc modo se habet ad multa de quibus prædicatur, sicut unum quod conuertitur cum ente ad ens. Huiusmodi autem unum (sicut suprà dictum est[c] cum de dei unitate ageretur) non addit aliquid supra ens nisi negationem diuisionis indiuisum. Et ideo de quocūque dicatur unum, significatur illa res indiuisa: sicut unum dictū de homine significat naturam, uel substantiam hominis non diuisam. Et eadē ratione cum dicuntur res multæ, multitudo sic accepta significat res illas cū in diuisione circa unāquanque earum. Numerus autem qui est species quātitatis, ponit quoddam accidēs additum supra res, & similiter unū quod est principium numeri. Termini ergo numerales significant in diuinis illa de quibus dicūtur, & super hoc nihil addunt nisi negationē, ut dictū est[c]. & quantū ad hoc, uerūtatem dixit magister in sentētijs. Vt cū dicimus, essentia est una, unum significat[c] et sentiam indiuisam. Cum dicimus, persona est una, significat personam indiuisam. Cū dicimus, personæ sunt plures, significantur illæ personæ, & indiuisio circa unamquanque earū: quia de ratione multitudinis est, quòd ex unitatibus constet.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ unū cum sit de trascendētibus, est communius quàm substantia, & quàm relatio: & similiter multitudo. Vnde potest stare in diuinis & pro substantia & pro relatione secūdum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, uel relationē: additur ex eorum significatione propria, negatio quędam diuisionis, ut dictum est[c].

¶Ad secundū dicendum, quòd multituto, quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quæ non transfumitur in diuinam prædicationem, sed tantum multitudo transcendens, quæ non addit supra ea de quibus dicitur, nisi in diuisionē circa singula. Et talis multitudo dicitur de deo.

¶Ad tertiū dicēdū, ꝙ unū nō est remotiuū multitudinis, sed diuisionis, quæ est prior secūdum rationem, quā unum uel multitudo. Multitudo autē nō remouet unitatē, sed remouet diuisionē circa unumquodqꝫ eorum, ex quibus cōstat multitudo. Et hæc supra expōsita sunt[c] cum de diuina unitate a geretur. Sciendum tamē est ꝙ authoritates in oppositū inductę, non probant sufficienter propositū. licet enim pluralitate excludatur solitudo, & unitate, deorū pluralitas: non tamen sequitur ꝙ his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamen nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum hoc nomen persona ꝓsit esse commune tribus personis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ hoc nomē persona non possit esse commune tribus personis. nihil enim est cōmune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomē persona nō significat essentiam in recto[c]. Ergo nō est cōe tribus.

¶¶Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personæ est, ꝙ sit incōmunicabilis: ut patet ex diffinitione Ricar. de sancto Victo. suprà posita[c]. Ergo hoc nomē persona nō est cōmune tribus.

¶Preterea, Si est cōmune tribus, aut ista cōmunitas atrēditur sedm rem: aut secūdum rationē. Sed nō sedm rem: quia sic tres personæ essent una persona. Nec iterum secundum rationē tantum, quia sic persona esset uniuersale. In diuinis autem nō est uniuersale, nec etiā particulare, neque genus nec species: ut suprà ostēsum est[c]. Non ergo hoc nomen persona est commune tribus.

¶SED CONTRA est, quod dicit Aug. 8. de Trini. ꝙ cum quæreretur quid tres, responsum est, tres personæ: quia commune est eis id quod est persona.

CONCLVSIO

¶Persona nomen commune est tribus personis nō secundum rem, sed secundum rationem: non quidem sicut genus, uel species, sed ut individuum uagum.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ ipse modus loquēdi ostendit hoc nomen persona tribus esse cōmune, cū dicimus tres personas: sicut cū dicimus tres homines, ostendimus hominem esse commune tribus.

positarum uel diuersarum formarū: ergo & pluralitas, quoniā diuisionem sequitur. Et ma
70 niſestantur membra diſtinctionis ex duabus aliis differentijs preter prædictam radicalem: quia scilicet materialis est ſpecies quātitatis, transcēdens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi in quantis, ista est in separatis à materia.

¶Quo ad tertium utra que opinio ſolā materialem multitudinē quę numerus uocatur, inſpexit, sed alio calle inceſſit, dum imperfectionē altera, altera uero ultimam differētiam quasi absque imperfectione consideravit. Et sic illa ad remouēdum, ista ad ponēdū terminos nuērales assumptos dixit.

¶Quo ad quartum, cōclusio responsiua quæsito est, termini numerales in diuinis significant illa de quibus dicuntur, ſolam negationem addēdo. Et proba tur ac declaratur. probatur quidē sic. Termini numerales in diuinis nō sumuntur à numero, qui est ſpecies quantitatis, sed à multitudine trāscendente, ergo ſignificāt illa de quibus dicūtur ſola negatione addita. Antecedens quo ad partē negatiuam, quæ directe est cōtra radicem utriuſque opinionis præmiſſæ probatur: quia aliter ſequeretur, ꝙ non diceremur de deo nisi metaphorice, & proba tur ſequela: quia proprietates corporales non nisi metaphorice de deo dicuntur, ut patet de latitudine & longitudine, &c. Quo ad partem uero affirmatiuam, licet explicite nō probetur, ſequitur tamen ex differētia inter utranque multitudinē: & præcipue ex illa, quę ſe tenet ex parte ſubiectii: conſtat enim diuina eſſe de ordine in materialium. Consequentia uero ꝓbatur ex differentia inter utranque multitudinem ac utriuſque principij unitatem: quo ad ſignificandum aliquid poſitum uel negatiuū ſic, unum transcendenter ſignificat rem, quæ una dicitur, addita tantum negatione diuiſionis: ergo multa transcendē ter ſignificat res, quæ plures dicuntur addita tantum negatione diui
5 ſionis circa unam quā que: multitudine enim ex unitatibus conſtat. unum uero quod eſt principium numeri; & ipſe numerus: certum accidēs poſitiuūmque ſignificat aliquin quā titatis ſpecies non eſſet, &c. ergo ſi termini numerales in diuiſionē ſumpti ſunt à multitudine transcendenti, ſignificant res illas, quibus adduntur ſola negatione additā: quod erat probandum: manifeſtatur aūt applicādo ad eſſentiā & ꝓſonas, ut clare patet in litera. Aunot.

¶Circa prædicta ad uerte primo, quòd opinio authoris differt quo ad radicem ab utraque opinione præmiſſa. Quo ad concluſionem uero ſimpliciter differt à ſecunda, quam tamen abſquera tione aliqua approbare uidetur Scotus in quolib. quæſtio. 14. circa principium articu. primi, dum trini nomē de deo dictum, à ſpecie quantitatis diſcretæ abſtrahit. Ad prima uero differt ſecundum aliquid: quia ſcilicet non pure negatiue ſignifica re dicit, quamuis etiam negationem importa re concedat cum ipſo magiſtro.

¶Aduerte ſecundo, ꝙ ſunt hic multæ propoſitiones diſputabiles, ſ. quòd numerus eſt una certa ſpecies quantitatis, & quòd non inueniuntur niſi in rebus quātitatis. Et quòd unum principium numeri eſt aliquod accidens poſitiuum materiale. Sed quoniam præſentis negotii non ſunt, erit, ſi ꝓpoſita ſunt[c] cum de diuina unitate a geretur. Sciendum tamē eſt ꝙ authoritates in oppoſitū inductę, non probant ſufficien ter propoſitū. licet enim pluralitate excludatur ſolitudo, & unitate, deorū pluralitas: non tamen ſequitur ꝙ his nominibus hoc ſolum ſignificetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamen nomine albedinis ſignificatur ſola nigredinis excluſio.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum hoc nomen persona ꝓsit esse commune tribus personis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ hoc nomē perſona non poſſit eſſe commune tribus perſonis. nihil enim eſt cōmune tribus perſonis niſi eſſentia. Sed hoc nomē perſona nō ſignificat eſſentiam in recto[c]. Ergo nō eſt cōe tribus.

¶¶Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione perſonæ eſt, ꝙ ſit incōmunicabilis: ut patet ex diffinitione Ricar. de ſancto Victo. ſuprà poſita[c]. Ergo hoc nomē perſona nō eſt. cōmune tribus.

¶Preterea, Si eſt cōmune tribus, aut iſta cōmunitas atrēditur ſedm rem: aut ſecūdum rationē. Sed nō ſedm rem: quia ſic tres perſonæ eſſent una perſona. Nec iterum ſecundum rationē tantum, quia ſic perſona eſſet uniuerſale. In diuinis autem nō eſt uniuerſale, nec etiā particulare, neque genus nec ſpecies: ut ſuprà oſtēſum eſt[c]. Non ergo hoc nomen perſona eſt commune tribus.

¶SED CONTRA eſt, quod dicit Aug. 8. de Trini. ꝙ cum quæreretur quid tres, reſponſum eſt, tres perſonæ: quia commune eſt eis id quod eſt perſona.

CONCLVSIO

¶Persona nomen commune est tribus personis nō secundum rem, sed secundum rationem: non quidem sicut genus, uel species, sed ut individuum uagum.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ ipſe modus loquēdi oſtendit hoc nomen perſona tribus eſſe cōmune, cū dicimus tres perſonas: ſicut cū dicimus tres homines, oſtendimus hominem eſſe commune tribus. Cōment.

Tribus clarus eſt. Cōment.

¶In corpore tria facit. primo oſtendit qd clarū & qd ambiguū hic ſit. Secūdo refert alioſ opinioēs, circa illud ambiguū. Tertio rīndet ſpito determinādo. Quo ad primū, tria dicit. Prīo de cōita tui[s] notis, ꝙ eſt manifeſtatę per hoc ex ipſo mō loquendi: dicimus, eēm tres perſonas. Secūdo, de modo cōmunitatis: quod eſt

quòd est etiam manifestus negatiue, quo ad modum illum quo essentia diuina est communis: quia nō est una persona cōmunis tribus personis. Tertio de modo communitatis, quòd restat ambiguus: quomodo scilicet persona sit communis tribus.

¶Quo ad secundū dug referuntur opiniones. Altera, quòd est communitas negationis. Altera, quòd est communitas intentionis. illa super diffinitione Ricardi, ista super diffinitione Boëtij fundata est: utraque tamen reprehenditur ex prædeterminatis in præcedenti quæstione, de significatiōe personę, quod s. est nomen significans in diuinis relationem per modum hypostasis, & in communi substantiā primam rationalis naturę: ac per hoc nec in tentionis nec negationis est nomē. Et cū communitas attendatur penes significatum, sequitur, q̄ non sit cōitas inc̄tionis, aut negatiōis, sed rei significatę.

¶Quo ad tertium: conclusio responsiua quæsito est, nomen persone est cōmune tribus personis diuinis secūdum rationem, non sicut genus, uel species, sed sicut indiuiduum uagū. Hæc conclusio primo declaratur, secūdo probatur. Declaraf quidē ex differentia inter significationes nominū generici, seu specifici, indiuidui, uagi & singularis, & rursus ex differētia diuersorū nominum indiuidui uagi ga scilicet homo seu animal significat ipsam naturam: aliquis homo, seu persona humana significat naturam cum determinato modo essendi. Sortes uero significat hoc subsistens in natura. Sed & aliquis homo, & persona non eodem modo idem significant: quoniam persona ex parte modi, scilicet subsistētię. Aliqs uero homo ex parte naturæ particularizationis adiuncto modo significat. Probatur autem sic. Esse subsistens distinctum ab aliis, cōmune est tribus personis diuinis: ergo personæ nomen est eis sic communer etsi antecedenti adiungas, quod ipsum non se habet ad personas diuinas ut species, aut genus, sed ut indiuiduum uagum, inferetur tota conclusio ut proposita est.

¶Circa predicta aduerte quòd cum in diuinis dicimus, Pater est deus, & rursus, Pater est persona diuina, licet prædicatum secundæ respectu prædicati primæ dicat modum illius, ac propterea dicatur commune, ut in diuinitate uagum. Respectu tamen subiecti, est prædicatum essentiale. Tum ex ratione communi: quia modus subsistendi essentialis est. ex singularibus subtāctię. Tū ex ratione specialis: quia persona diuina relationem significat, quam constat essentialiter prædicari de paternitate uel filiatione. Et esset simile de colore respectu albedinis & nigredinis, si albedo & nigredo constituerent singulari substantiæ. Vnde patet, quòd Scotus de significatione & cōmunitate personæ in supradictis tractans locis, & ponens communitatem negationis, aut positiui per modū proprii, & à pręsenti deuiauit doctrina, & nihil ꝓbauit oppositum.

a ¶Manifestum est autem, quòd non est communitas rei, sicut una essentia cōmunis est tribus: quia sic sequeretur unam esse personam trium, sicut essentia est una. Qualis aūt sit cōmunitas, inuestigantes diuersimode locuti sunt. Quidam enim dixerunt, q̄ est communitas negationis propter hoc, q̄ in diffinitione personæ ponitur incōmunicabile. Quidam autem dixerunt, quòd est cōmunitas intentionis, eo quòd in diffinitione personæ ponitur indiuiduum, sicut si dicatur, q̄ esse speciem est cōmune equo & boui: & utrunque horum excluditur per hoc, quòd hoc nomen personæ nō est nomen negatiōis, neque intēctionis: sed est nomen rei[c]. Et ideo dicēdum est, quòd etiam in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis: non sicut genus uel species, sed sicut indiuiduum uagum. Nomina enim generū uel specieru, ut homo, uel animal, sunt imposita ad significādum ipsas naturas cōmunes, non autem intēctiones naturarum communium, quæ significātur his nominibus genus uel species. Sed indiuiduum uagū (ut aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, ut scilicet sit per se subsistens distinctū ab aliis. Sed in nomine singularis designati significatur determinatū distinguens. Sicut in nomine Sor. hęc caro, & hoc os. Hoc tamen interest, quòd aliquis homo significat naturā, uel indiuiduū ex parte naturæ cum modo existēdi, qui cōpetit singularibus. Hoc autē nomen persona nō est impositum ad significandum indiuiduum ex parte naturæ, sed ad significādum rem subsistētem in tali natura. Hoc autem est commune secūdum rationem omnibus personis diuinis, ut unaquæque earum subsistat in natura diuina distincta ab aliis. Et sic hoc nomen persona secundum rationē est commune tribus personis diuinis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ratio illa procedit de communitate rei.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet persona sit cōmunicabilis, tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd licet sit cōitas rationis & non rei, tū non sequitur q̄ in diuinis sit uniuersale uel particulare, uel genus uel species[c]: tum quia neque in rebus humanis cōmunitas personæ est communitas generis uel speciei, tum quia personæ diuinæ habēt unū esse, genus autem & species & quodlibet uniuersale prædicatur de pluribus secundum esse differentibus.

QVAEST. TRIGESIMA prima de his quæ ad unitatē uel pluralitatē pertinent in diuinis, in Quatuor articulos diuisa.

POST hæc considerandum est de his quę ad unitatem uel pluralitatem pertinent in diuinis. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo de ipso nomine trinitatis. ¶Secundo utrum possit dici filius est alius à patre. ¶Tertio, utrum dictio exclusiua, quæ uidetur alietatem excludere, possit adiungi nomine essentiali in diuinis. ¶Quarto, utrum possit adiungi termino personali.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum sit trinitas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd nō sit trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis uel significat substantiā uel relationē. Sed hoc nomē trinitas non significat substantiam. Prædicare tur enim de singulis personis: neq; significat relationem, quia nō dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine trinitatis non est utendum in diuinis.

¶Præterea, Hoc nomē trinitas, uidetur esse nomen collectiuum, cum significet multitudinem. Tale autē nomen nō conuenit in diuinis, cum unitas importata per nomen collectiuum sit minima unitas. In diuinis autem est maxima unitas. Ergo hoc nomē trinitas non conuenit in diuinis.

¶Præterea, Omne trinum est triplex, sed in deo nō est triplicitas, cum triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec trinitas.

¶Præterea, Quicquid est in deo, est in unitate essentiæ diuinæ, quia deus est sua essentia. Si igitur trinitas est in deo, erit in unitate essentiæ diuinæ. Et sic in deo erunt tres essentiales unitates. quod est hæreticum.

¶Præterea, In oībus quæ dicuntur, de deo cōcretū prædicatur de abstracto. Deitas em̄ est deus, & paternitas est pater. Sed trinitas non potest dici trina: quia sic essent nouem res in diuinis. quod est erroneum. Ergo no mine trinitatis non est utendum in diuinis.

¶SED CONTRA est, quòd Athanasius dicit. q̄ unitas in trinitate, & trinitas in unitate ueneranda sit.

CONCLVSIO.

¶*In Diuinis trinitatis nomine utendum est, ad significandum determinate quod pluralitas indeterminate.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen trinitatis in diuinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in diuinis, ita utendum est nomine trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminate, significant hoc nomen trinitas determinate.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd hoc nomen trinitas secundum etymologiam uocabuli uidetur significare unam essentiam trium personarum, secundum q̄ dicitur trinitas quasi trium unitas. Sed secūdum proprietatem uocabuli significat magis numerum personarum unius essentiæ, & propter hoc non possumus dicere, quòd pater sit trinitas: quia non est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum, sed magis numerum personarum adinuicem relatarum: & inde est, quòd secundum nomen ad aliud non refertur.

¶Ad secundum dicendum, quòd nomen collectiuum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum & unitatem quandam, scilicet ordinis alicuius. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum, hoc nomen trinitas conuenit cum nominibus collectiuis, sed quantum ad secundum differt, quia in diuina trinitate non solum est unitas ordinis, sed hoc est etiam unnitas essentiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd trinitas absolute dicitur. Significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis. Est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boë. in arithmetica. Et ideo non est in deo triplicitas, sed trinitas.

¶Ad quartum dicendum, quòd in trinitate diuina intelligitur & numerus, & personæ numeratæ. Cum ergo dicimus trinitatem in unitate, non ponimus numerum in unitate essentiæ, quasi sit ter una, sed personas numeratas ponimus in unitate naturæ, sicut suppositа alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. Econuerso autem dicimus unitatem in trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

¶Ad quintum dicendum, quòd cum dicimus, trinitas est trina ratione numeri importati, significatur multiplicatio eiusdem numeri in seipsum, cum hoc quòd dico trinum, importat distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur. Et ideo non potest dici quòd trinitas sit trina: quia sequeretur, si trinitas essent trina, quòd tria essent suppositа trinitatis: sicut cum dicitur, Deus est trinus, sequitur quòd sunt tria suppositа deitatis.

Articu

a ¶*Super Quæstionis trigesimæ primæ Articulum primum.*

IN titulo trinitas secundum propriam significationem uocabuli sumitur. *Comm.*

¶In corpore unica est cōclusio affirmatiue respondens, trinitatis nomine in diuinis est utendum. Et probatur sic. in diuinis ponitur pluralitas personarum: ergo ponenda est etiam trinitas earundem. probatur consequentia: quia quod significat pluralitas indeterminate, significat trinitas determinate. importat enim determinatū numerū, scilicet trinarium. Et procedit hæc ratio suppositа ueritate fidei, scilicet, quòd in diuinis sunt uere tres personę. determinatū numerū, est

Vnde etiam in rebus humanis, si quæratur quis est iste, respondetur, Sor. Quod nomē est suppositi. Si autē quæratur quid est iste, respōdetur, animal rationale & mortale[c]. Et ideo quia in diuinis distinctio est sēdm personas, non autem secundum essentiam, dicimus quòd pater est alius à filio, sed non aliud. Et ecōuerso dicimus, quòd sunt unū, sed non unus.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum dictio exclusiua Solus sit addenda termino essentiali in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ dictio exclusiua solus nō sit addēda termino essentiali in diuinis, quia secūdū philosophū. 2. elenc. Solus est qui cum alio nō est. Sed deus est cū angelis & sanctis animabus. Ergo non possumus dicere deum solum.

Præterea, Quicquid adiungitur termino essentiali in diuinis, potest prædicari de qualiber persona per se, & de omnibus simul. Quia enim cōuenienter dicitur sapiēs deus, possumus dicere, pater est sapiēs deus, & trinitas est sapiens deus. Sed August. in 8. de trinit. dicit. Considerāda est illa sentētia, qua dicitur, nō esse patrem uerum deum solum. Ergo non potest dici solus deus.

¶Præterea, Si hęc dictio Solus adiūgit termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis, aut respectu prædicati essentialis. Sed nō respectu prædicati personalis. Quia hęc est falsa, solus deus pater, cū etiā hō sit pater. Neq; etiā respectu prædicati essentialis: qa si hęc esset uera, solus deus creat, uidetur sequi, q̄ hęc esset uera, solus pater creat. Quia quicquid dicitur de deo, pōt dici de patre. Hęc autem est falsa, quia etiam filius est creator. Non ergo hęc dictio Solus pōt in diuinis adiungi termino essentiali.

SED CONTRA est quod dicit. s. ad Ti. primo, Regi sec. im̄ortali, inuisibili, soli deo.

CONCLVSIO.

¶*Dictio exclusiua nō cathegorematice, sed syncathegorematice termino essentiali in diuinis addenda est.*

RESPONDEO dicēdū, q̄ hęc dictio Solus. pōt accipi ut cathegorematica, uel syncathegorematica. Dicitur aūt dictio cathegorematica, q̄ absolute ponit rē signatā circa aliqd̄ suppositū, ut albus circa hoīem, cū dicitur hō alb⁹. Si ergo sic accipiatur hęc dictio solus, nullo modo pōt adiūgi alicui termino in diuinis, quia poneret solitudinē circa terminū cui adiūgeretur: & sic seq̄retur deū esse solitariū. Quod est cōtra ꝓdicta[c]. Dictio ẏo syncathegorematica dicitur quæ importat ordinē ꝓdicati ad subiectū: sicut hęc dictio oīs uel nullus. Et similiter hæc dictio solus, qa excludit oē aliud supplemē tū à cōsortio ꝓdicati. Sicut cū dicitur, solus sortes scribit, nō datur intelligi q̄ sor. sit soli tarius, sed q̄ nullus sit ei cōsors in scribēdo: q̄uis cū eo multis existētibus. Et p hūc modū nihil prohibet, hāc dictionē solus adiungere alicui essentiali termino in diuinis, inq̄ tū includūtur omnia alia à Deo à consortio ꝓdicati. Vt si dicamus, solus Deus est æternus: quia nihil præter Deum est æternum.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ licet angeli & aīæ sanctæ sem per sint cū deo, tū si nō esset pluralitas ꝑsonarū, in diuinis, seq̄ret̄, q̄ deus esset solus uel solitarius. Nō em̄ tollitur solitudo p̄ associationem alicuius rei q̄ est extraneę naturę. dicit em̄ aliqs solus esse in horto, q̄uis sint ibi multę plātę & animalia. Et similiter diceret deus esse solus uel solitarius, angelis & hominibus cū eo existentibus, si nō essent in diuinis ꝑsonę plures. Cōsociatio igit̄ angelorū & animarū non excludit solitudinē absolutā à diuinis, multo minus solitudinē respectiuā, & p cōparationē ad aliqd̄ ꝓdicatū.

¶Ad secūdū dicendū, q̄ hæc dictio solus proprie loquēdo, non ponitur ex parte prædicati quod sumitur formaliter. respicit enim suppositum, inquantum excludit aliud suppositum ab eo

L cui

a ¶*Super Quæstionis trigesimæ primæ Articulum secundum.* Annota. b

IN titulo hoc & se 17 quētibus huius quæstionis, quæstio est de his terminis secundum proprias suas, ita quòd ueras ac sanas reddāt propositiones, puta, filius est alius à patre. &c. *Comm.*

¶In corpore quatuor facit. Primo ostēdit modum seruādum in sermone de trinitate, scaute & modeste, & declarat hoc dupliciter. Prio *in cōmuni, authoritatibus Hieronymi & Augustini.* Secundo in *speciali, propter extremos errores Arrii & Sabellii.* Secundo dicit quatuor cauenda nomina propter Arrium, scilicet diuersitatis, diuisionis, disparitatis, & alieni. Tertio quatuor similiter cauēda propter Sabellium, scilicet singularis, unici, confusi, & solitarii. Quarto respōdet quæstio affirmatiue, filius est alius à Patre: probatur hoc sic. *Alius* masculine sumptū nō importat nisi distinctionē suppositi. ergo probatur consequētia: quia filius est aliud suppositū diuinæ naturæ, quod patet ex æqualitate, qa scilicet est alia persona, & alia hypostasis. Quòd autē distinctio locū habeat in diuinis, ut deductio supponit in corpore articuli, probatur ex natura oppositionis relatiuæ.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæ primæ Articulum tertium.*

TItulus intelligentibus terminos fatis clarus est. *Comm.*

¶In corpe tria dicuntur. Primo distinguitur q̄ by solus, pōt accipi dupl̄, f. ut dictio categoremat ica, & syncathegorematica: & satis clare explanantur mēbra in litera. Deinde ponitur una cōmunio rātiua q̄sito negatiue, s. solus cathegorematice 172 nō pōt addi termino essentiali: in diuinis prodatur, qa sequeret, deū esse solitariū. Demde ponit altera conclusio affirmatiue, solus syncathegorematice pōt ad di termino essentiali in diuinis: & probat quia possunt excludi cætera à consortio prædicati, ut patet dicendo, Solus Deus est æternus.

¶In titulo inquirit, utrum possit dici filius est alius à patre. Et ad euitandum igitur errorem Arrii uitare debemus in diuinis nomē diuersitatis & differētiæ, ne tollatur unitas essentiæ. Possumus autem uti nomine distōnis, pper oppositionē relatiuā. Vñ scribi aliqua scriptura authētica diuersitas uel dria personarum inuenitur, sumitur diuersitas, uel differentia, p distōne. Ne autē tollatur simplicitas diuinę essentiæ, uitādū est nomē separatiōis & diuisiōis quæ est totius in partes. Ne aūt tollat æqualitas, ui tādū est nomē disparitatis. Ne uero tollat similitudo, uitādū est nomē alieni & discrepātis. Dicit em̄ Amb. in li. de trinitate, q̄ in patre & filio nō est discrepans, sed una diuinitas. Et secū dū Hil. (ut dictū est[c]) in diuinis nihil est separabile. Ad uitādum uero errorē Sabellij uitare debemus singularitatē, ne tollat cōicabilitas essentiæ diuinæ. Vñ Hil. dicit 7. de tri. Patrē & filium singularē deū prædicare, sac rilegū est. Debemus etiā uitare nomē unici, ne tollatur numerus personarū. Vñ Hil. in eodē libro dicit, quòd à deo excludit̄ singularitas, atq; unici intelligētia. Dicimus tū unicum filium, quia nō sunt plures filij in diuinis. Neq; tū dicimus unicū deū, quia plurib⁹ deitas est cōis. Vitam⁹ etiā nomē confusi, ne tollat ordo nāæ ꝑsonis. Vñ Amb. dicit 5. de tri. Neq; cōfusū est qd̄ unū est, neq; multiplex esse pōt qd̄ indifferens est. Vitādū est etiā nomē solitarij, ne tollat cōsortium trium personarū. Dicit em̄ Hil. in 4. de tri. Nobis neq; solitarius neq; diuersus deus est cōsitendus. Hoc aūt nomen alius, masculine sumptū, non importat nisi distinctionem suppositi: unde conuenienter dicere possumus, q̄ filius est alius à patre: quia scilicet est aliud suppositum diuinæ naturæ: sicut est alia persona & alia hypostasis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ alius, quia est sicut quod dam articulare nomen, scilicet ex parte suppositi, unde ad eius rōnem sufficit distō substātiæ, quæ est hypostasis uel persona. Sed diuersitas requirit distōnē substātiæ, quæ est essentia. Et tō nō possum⁹ dicere q̄ filius sit diuersus à patre, licet sit alius.

¶Ad secundū dicendū, q̄ differentia importat distōnē formę. Est aūt tū una forma in diuinis, ut patet per id qd̄ dicit Phil. 2. Qui cū in forma dei esset. Et tō nomē differētiæ nō ꝓprie cōpetit in diuinis, ut patet p authoritatē inducta[c]. Vtitur tū Dam. nōe differentiæ in diuinis personis, secundū quod proprietas relatiua significatur per modum formæ. Vñ dicit q̄ non differunt abinuicē hypostases secūdū substātia, sed secūdū determinatas ꝓprietates. Sed differētia sumit̄ p distōne, ut dictum est[c].

¶Ad tertium dicendum, q̄ alienum est quod est extraneum & dissimile. Sed hoc non importatur cū dicitur alius. Et ideo dicimus filium alium à patre, licet non dicamus alienum.

¶Ad quartum dicēdū, q̄ neutrū genus est informe, masculinū aūt est formatū, & distinctū, & similiter fœmininū. Et ideo cōuenienter p̄ neutrū genus significatur essentia cōis, per masculinū aūt & fœmininū aliquod suppositū determinatū in cōi natura.

a ¶ *Super Quæstio nis trigesimæprimæ Arti culum quartum.*

Annot.

TItulus limitatus: non est enim quòd utrũ possit addi dictio exclusiua termino personali, puta patri absolute, sed respectu p̃dicati communis, puta uiuere, intelligere, esse, & cætera.

Cõment. ¶ In corpe r̃ñdet q̃stio q̃tuor cõclusionib⁹ & corollario: posuit autẽ eas tali arte. Accipit primo unam, ꝓpositionem, in qua dictio exclusiua addit̃ termino personali respectu p̃dicati cõis: ut in ipsa clare cæteræ inspiciãtur, scilicet quòd solus pater est deus. Deinde distinxit quatuor sensus ei⁹dem, distinguendo ly solꝰ multipliciter iuxta singulos sensus posuit singulas conclusiones. Distinctio est ly solus duplr: cathegorematice, & sic est falsa, quia ponit patrem solitariũ: syncathegorematice, & tunc dupliciter: uel à forma subiecti, & sic uera & impropriè: uera quidem authoritate Au. Impropria autẽ, quia nonnisi cũ implicito sub intellecto, uel à cõsortio prædicati. Et hoc dupliciter, s. ut̃ masculine, & sic falsa & ꝓpria uel neutraliter, & sic uera & impria. & ꝓbãtur ambę: quo ad ꝓprie & impropriè: quia solus ꝓprie respicit subiectum, magis̃ excludit alium q̃ aliud. Quo ad ueritatẽ uero & falsitatẽ, quia filius & ille est alius à patre & non aliud: creatꝰ em̃ oportet eẽ qđ̃ est aliud. Corollariũ autẽ ẽ, q̃ hmõi ꝓpones impriæ nõ sũt exercẽdæ, sed pie exponendæ.

cui adiungitur. Sed hoc aduerbiũ tm̃ cum sit exclusiuum, potest poni ex parte subiecti & ex parte prædicati. Possumus em̃ dicere, tm̃ sortes currit. i. nulꝰ alꝰ. Et sortes currit tm̃. i. nihil aliud facit. Vñ nõ ꝓprie dicitꝰ, pater est solus deus: uel trinitas est solꝰ deus: nisi forte ex parte prædicati intelligatur aliq̃ im plicatio, ut dicat, trinitas est deꝰ qui est solus deus. Et secũdum hoc etiã ꝓsse set esse uera ista, pater est deus qui est solus deus: si relatiuũ referret p̃dicatũ & ñ suppositum. Aug. autẽ cũ dicit patrẽ nõ esse solum deum, sed trinitatem esse solũ deũ, loquitur expositiue: ac si diceret, cũ dicit, regi seculorũ inuisibili, soli deo, nõ esse exponẽdũ de ꝑsona patris, sed de sola trinitate.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ utroq; modo potest hæc dictio solus adũgi termio essẽtiali. hæc em̃ ꝓpõ, solꝰ deꝰ est pater, est duplex: quia ly pater põt prædicare personã patris[c]. Et sic est uera. Nõ em̃ hõ est illa persona, ul̃ pt̃ prædicare l'onẽ tm̃. Et sic est falsa. Quia rl'o pater nitatis ẽt in alijs inuenit: licet nõ untuoce[e] Similiꝫ hęc est uera, solus deꝰ creat. Nec tm̃ sequitur: ergo solus pater. Quia ut sophistæ dicunt, dictio exclusiua immobilitat terminum cui adiungitur, ut non possit fieri sub eo descensus, ꝑ aliquo suppositorũ. Non enim sequitur, solꝰ homo est animal rationale mortale. ergo solus sortes.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum dictio exclusiua ꝓsit adiungi termino ꝑsonali.*

ADQVARTVM sic, ꝓceditur, Videt̃, q̃ dictio exclusiua possit adiungi termino ꝑsonali, ẽt si p̃dicatũ sit cõe. Dicit. n. dñs ad patrem loquens, Io. xvij. Vt cognoscãt te solum deum uerum. Ergo solus pater est deus uerus.

¶ Præterea, Mat. 2. dicitur, Nemo nouit filiũ, nisi pater. Quod idem significat ac si diceret solus pater nouit filium. Sed nosse filiũ est commune. Ergo idem quod prius.

¶ Præterea, Dictio exclusiua non excludit illud qđ̃ est de intellectu termini cui adiũgit. Vnde non excludit partem neque ut̃. Non enim sequitur, solus sortes est albus: ergo manus eius non est alba. uel, ergo homo nõ est albus. Sed una persona est in intellectu alterius, sicut pater in intellectu filij, & eõuerso. Non ergo per hoc quod dicitur, solus pater est deus, excluditur filius uel ſpiritusſanctus. Et sic uidetur hæc locutio esse uera.

¶ Præterea, ab ecclesia cantat̃. Tu solꝰ altissimꝰ Iesu Christe.

¶ SED CONTRA, hæc locutio, solꝰ pater est deꝰ, hz duas expositiuas, s. pater est deus, & nullus alius à patre est deus. Sed hæc secunda est falsa: quia filius alius est à patre qui est deus. Ergo hæc est falsa, solus pater est deus. & sic de similibus.

CONCLVSIO.

¶ Dictio exclusiua non adiungitur terminis ꝑsonalibus respectu prædicati communis.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ cũ dicimus, solus pater est deꝰ, hæc, ꝓpositio põt habere multiplicẽ intellectum. Si em̃ solꝰ ponat solitudinem circa patrẽ, sic ẽ falsa secundũ q̃ sumit̃ cathegorematice. Secũdum uero q̃ sumitur syncathegorematice, sic iterum põt intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est uera: ut sit sensus, solus pater est deꝰ, id est, ille cũ quo nullus aliꝰ est pater, est deus. Et hoc mõ exponit Aug. in 6. de tri. cũ dicit, Solum patrẽ dicimus, nõ quia separatur à filio, uel ſpiritusancto, sed hoc dicẽtes significamus, q̃ illi simul cũ eo non sunt pater. Sed hic sensus nõ habetur ex consueto mõ loquẽdi nisi intellecta alia implicatione: ut si dicatur, ille qui solus dicitur pater, est deus. Secundũ uero propriũ sensum excludit à consortio prædicati. Et sic hæc ꝓpositio est falsa, si excludit aliũ masculinẽ. Est autẽ uera si excludit aliũ neutraliter tm̃. Quia filꝰ est alius à patre, nõ tamẽ aliud[c]. Similiter & ſpiritus. Sed quia hæc dictio solꝰ respicit ꝓprie subiectũ (ut dictũ est[c]) magis se hz ad excludendũ alium quàm aliud. Vñ nõ est extẽdẽda talis locutio sed pie exponẽda sicubi inueniatur in authẽtica ſcriptura.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ cũ dicimus, te solum deum uerum, nõ intelligitur de persona patris, sed de sola trinitate, ut Aug. exponit. Vel si intelligatur de persona patris, nõ excludũ tur aliæ ꝑsonæ ꝓpter essentię unitatẽ, ꝓut ly solus excludit tãtũ aliud: ut dictum est[c]. Et similiter dicẽdũ est ad secũdũ. Cũ em̃ aliꝗd essẽtiale dicit̃ de ꝑsone, nõ excludit̃ filꝰ, uel ſpũs sanctus, ꝓpter essentiæ unitatẽ. Tñ sciẽdũ est, q̃ ita authoritate ꝓdicta, hæc dictio, nemo nõ, idẽ est quod nullus hõ, qđ̃ uidetur significare uocabulũ. Nõ em̃ posset excipi ꝑsona patris: sed sumitur secũdũ usum loquendi distributiue pro quãcũq; rõnali nã.

¶ Ad tertium dicẽdũ, q̃ dictio exclusiua nõ excludit illa q̃ sunt de intellectu termini cui adiungitur: si nõ differũt secundũ suppositum, ut pars & uniuersale. Sed filꝰ differt supposito à patre. Et iõ nõ est similis ratio.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ nõ dicimus absolute, q̃ solus filius sit altissimus, sed q̃ solꝰ sit altissimus cum ſpũ.san. in gloria dei patris.

QVAESTIO TRIGESIMA

Secunda De Diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirẽdum est de cognitione diuinarum personarum. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum per rõnẽ naturalẽ possint cognosci diuinæ ꝑsonæ. ¶ Secũdo, utrũ sint aliquæ notiões diuinis ꝑsonis attribuẽdę. ¶ Tertio, de numero notionũ. ¶ Quarto, utrum liceat diuersimode circa notiones opinari.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum trinitas diuinarum personarum ꝓsit per naturalem rationem cognosci.*

ADPRIMVM sic proceditur. Videt̃ q̃ trinitas diuinarũ personarũ possit per naturalẽ rõnẽ cognosci. Philosophi em̃ nõ deuenerũt in dei cognitionẽ, nisi per rationẽ naturalem. Inuenũ·ur autẽ à Philosophis multa dicta de trinitate personarũ. Dicit em̃ Arĩ. in 1. de cæ. & mũ. Per hunc numerum, s. ternariũ, adhibuimus nosipsos magnificare deũ unũ eminentẽ, ꝓpter tribus eorũ quæ sunt creatura. Aug. etiã dicit. 7. cõfeſ. Ibi legi, s. in libris Platonicorũ: nõ quidẽ his uerbis, sed hoc idẽ oĩno multis & multiplicibus suaderi rõnibus, q̃ in principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbũ: & hmõi quæ ibi sequũtur. Ingbus uerbis distinctio diuinarũ personarũ traditur. Dicit etiã in gl. Ro. 1. & exod. 7. q̃ magi Pharaonis defecerũt in tertio signo. i. in notitia tertię ꝑsonę, s. ſpũ. san. Et sic ad miñ duas cognouerũt. Trimegistus ẽt dixit, Monas genuit monadẽ, & in se iuũ reflexit ardorẽ. Per qđ̃ uꝫ gñatio filij & ſpũs ꝓcessio intimari. Cognitio ergo diuinarũ personarũ potest ꝑ rationem naturalem haberi.

¶ Præterea, Ric. de scto Vinc. dicit in lib. de Trin. Credo sine dubio, q̃ ad quãcunq; explanationẽ ueritatis nõ mõ probabilia, imo ẽt necessaria argumẽta non desint. Vnde etiam ad probãdum trinitatẽ personarum aliqui induxerũt rationẽ ex infinitate bonitatis diuinæ, quę seipsam infinite communicat in processione diuinarum personarũ. Quidam uero per hoc, q̃ nullus bonꝰ sine consortio potest esse iucunda possessio. Augu. uero procedit ad manifestandum trinitatem personarũ ex processione uerbi & amoris in mente nostra. Quã uiam suprà secuti sumus[e]. ergo per rationem naturalem potest cognosci trinitas personarum.

¶ Præterea, Superflum uideẽ hõi tradere quod humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum quòd traditio diuina de cognitione trinitatis sit superflua. Ergo trinitas personarũ ratione humana cognosci potest.

¶ SED CONTRA est quod Hila. dicit in lib. de trini. Nõ putet hõ sua intelligẽtia gñationis sacrm̃ posse cõsequi. Am. etiã dicit, Impossibile est gñationis scire secretũ. Mens deficit: uox filet. Sed per originẽ gñationis & processionis distinguit̃ trinitas in ꝑsonis diuinis, ut ex supra dictis patet[c]. Cũ ergo illud hõ non possit scire & intelligẽtia cõsequi, ad qđ̃ rõ necessaria haberi nõ potest, sequitur q̃ trinitas personarum per rationẽ cognosci nõ possit.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est per rationem naturalem ad diuinarum personarum cognitionem peruenire.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ impossibile est per rationem naturalẽ ad cognitionẽ trinitatis diuinarũ personarũ peruenire. Ostẽsum est em̃ suprà[c], q̃ homo per rõnẽ naturalẽ in cognitionẽ dei peruenire nõ pt̃, nisi ex creaturis. Creaturæ autẽ ducũt in dei cognitionẽ sicut effectus in cãm. Hoc igitur solũ rõne naturali de deo

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsecũdæ Articulum primũ.*

Cõment. TItulus satis patet.

¶ In corpore tria facit. Primo rñdet quæstio unica conclusione negatiua, scilicet ipossibile est per rationem naturalem ad cognitionem trinitatis diuinarum personarum peruenire. Et probatur sic. Homo per rationẽ naturalem cognoscit deũ tantũ ex creaturis, ergo cognoscit ipsum secundũ id tm̃ quod est principium eorum: ergo secundũ id tantum qđ̃ pertinet ad unitatẽ essentiæ: ergo non cognoscit ea quæ pertinent ad distinctionem personarum. Prima cõsequẽtia, pbat̃, q̃ a creaturæ ducũt tm̃ i dei cognitionẽ sicut effectus in cãm. Secũda uero, q̃ uirtus creatiua cõis est toti trinitati, & omnia sunt manifesta. Secũdo declarat, q̃ afferre rationes naturales ad trinitatẽ personarum, nocet dupliciter. Primo, rõne dignitatis fidei. Secundo, utilitatis hominum: q̃ clare habẽtur in literis. Tertio infert q̃o ea quæ sunt fidei, tractanda sunt, tam cum fidelibus quãm cum infidelibus: adiuncta authoritate Dionysij, quæ ex supradictis in q̃one prima clara sunt.

a Cõment.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ per rationem naturalem ad cognitionem trinitatis diuinarũ personarũ peruenire. Ostẽsum est em̃ suprà[c], q̃ homo per rõnẽ naturalẽ in cognitionẽ dei peruenire nõ pt̃, nisi ex creaturis. Creaturæ autẽ ducũt in dei cognitionẽ sicut effectus in cãm. Hoc igitur solũ rõne naturali de deo cognosci potest, quod cõpetere ei necesse est, secũdũ qđ̃ ei oĩm entiũ principiũ. Et hoc fundamento usi sumus suprà[c] in cõsideratione dei. Virt⁹ autẽ creatiua est dei cõis toti trinitati[c]. Vñ pertinet ad unitatẽ essentiæ, non ad distinctionẽ personarũ. Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de deo eaq̃ pertinẽt ad unitatem essẽtiæ, nõ autẽ ea q̃ pertinẽt ad distinctionẽ personarũ. Qui autẽ, ꝑbare nititur trinitatẽ ꝑsonarũ nãli rõne, fidei dignitatẽ derogat. Prio quidẽ q̃tũ ad dignitatẽ ipsius fidei: q̃ est ut sit de reb⁹ inuisibilibus q̃ rõn ẽ humanã excedũt. Vñ apl⁹ dicit ad Heb. 2. q̃ fides est de nõ apparẽtibus. Et apl⁹ dicit. Cor. 2. ca. Sapientiã loquimur inter perfectos. Sapientia uero nõ huius seculi, neq; principũ huius seculi, sed loquimur dei sapientiã in mysterio, q̃ est absc̃dita. Secũdo q̃tũ ad utilitate trahẽdi alios ad fidẽ. Cũ em̃ aliquis ad ꝑbandã fidem inducit rõnes, q̃ nõ sũt cogẽtes, cedit in irrisionẽ infidelium. Credunt em̃ q̃ hmõi rõnibus innitamur, & ꝓpter eas credamus. Quæ igitur fidei sũt, nõ sunt tentãda ꝑbare nisi per authoritates[e] his qui authoritates suscipiunt. Apud alios uero sufficit defẽdere nõ esse ipossibile qđ̃ prædicat fides. Vñ Dio. d i. 2. ca. de. di. no. Si aliquis est qui rotaliter eloquijs resistit, longe erit nostra phĩa. Si autẽ ad ueritatẽ eloquiorũ scr̃a sacrorũ respicit, hoc & nos canone utimur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ ꝑ rõnẽ cognouerunt mysterium trinitatis diuinarũ ꝑsonarũ per ꝓpria, q̃ sũt paternitas, filiatio, & ꝓcessio, secũdũ illud apol⁹. 1. ad Cor. 2. Loquimur dei sapientiã, quã nemo ꝓncipum huius seculi cognouit. i. ꝑ hoc rum secũdũ gl. Cognouerũt tm̃ quędã essẽtialia attributa, quę appropriantur personis, sicut potẽtia patri, sapientia filio, bonitas ſpũi sc̃to, ut infrà patebit[c]. Quòd ergo Arĩ. dicit, per hunc numerum adhibuimus nosipsos, &c. nõ est sic intelligẽdũ, q̃ ipse poneret ternarium numerũ in diuinis. Sed uult dicere, q̃ antiqui utebãt ternario numero in sacrificijs & orationibus, ꝓpter quãdã ternariꝰ numeri perfectionẽ. In libro etiã Platonicorũ inueniturꝰ in principio erat uerbũ, nõ secundũ, q̃d uerbũ significat personã ge nitã in diuinis, sz secũdũ qđ̃ per uerbum intelligitur rõ idealis, per quã deus ola cõdidit, quæ filio appropriatur. Et licet ap.ꝓpriata tribus personis cognoscerent, dicuntur tm̃ in tertio signo defecisse. i. in cognitione tertiæ personæ: qa à bonitate, quæ ſpiritui sancto appropriatur, deuiauerũt: dũ cognoscẽtes deũ, non sicut deum gloriscauerũt, ut dicitur Ro. 1. Vel quia ponebãt Platonici unũ primum ens, qđ̃ etiã dicebant esse patrẽ totius universitatis rerũ. cõmuniter ponebãt aliã substantiã sub eo, quam uocabant mentem uel paternũ intellectum. In qua erant rõnes oĩm rerum, sicut Macrobius recitat sup somniũ Scipionis. Non autem ponebant aliquã substãtiã tertiã separatã: quę uideretur ſpũ sancto respondere. Sic autem nos nõ ponimus patrẽ & filium secũdũ substãtiã differentes: sed fuit error Origenis & Arrij[e] sequẽtiũ Platonicos. Quòd uero Trimegistus dixit, monas monadem genuit, & in se suũ reflexit ardorẽ: non est referendũ ad gñationẽ filij, uel ꝓcessionẽ ſpũssancti, sed ad ꝓductionẽ mundi. Nã unus deus, ꝓduxit unũ mũdũ, ꝓpter sup̃pius amorem.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ ad aliquẽ rem duplicit inducitur rõ. Vno modo ad ꝓbandũ sufficienter aliquã radicẽ. Sicut in sciẽtia nãli inducitur rõ sufficiens ad probandũ q̃ motus cæli sẽper sit uniformis uel ocitatis. Alio mõ inducitur rõ, nõ q̃ sufficiẽter ꝓbet radicẽ, sed q̃ radicis ꝓpositæ ostẽdat cõgruere cõsequẽtes effect⁹. Sicut in astrologia ponitur rõ occentricorũ & epicyclorum ex hoc, q̃ hac positione facta põt saluari apparentia sensibilia circa motus cælestes: nõ tamen ratio hæc est sufficiẽter probãs, quia etiã forte alia positione facta saluari possent. Primo ergo modo põt induci rõ ad ꝓbandũ deũ esse unũ, & similia. Sed secundo modo se habet rõ quæ inducitur ad manifestationẽ trinitatis: quia s. trinitate posita cõgruũt hmõi rationes, mõ tamen ita q̃ per has rõnes sufficienter ꝓbetur trinitas personarũ. Et hoc patet ꝑ singula. bonitas em̃ infinita dei manifestatur etiã in ꝓductione creaturę, quia infinitæ uirtutis est ex nihilo ꝓducere[e]. Nõ em̃ oporter si infinita bonitate se cõicat, q̃ aliquid infinitũ à deo ꝓcedat, sed secundũ modũ suum recipiat diuinã bonitatem. Similiter etiam q̃ dicitur q̃ sine cõsortio non põt esse iucunda possessio alicuius boni: locũ h3, qñ in una persona nõ inuenitur perfecta bonitas. Vñ indiget ad plenam iucũditatis bonitatẽ bono alicuius alterius consociati sibi. Similitudo autẽ intellectus nostri nõ sufficienter ꝓbat aliquid de deo, ꝓpter hoc q̃ intellect⁹ nõ uniuoce inuenit in deo & in nobis. Et inde ẽ q̃ Aug. sup̃ Io. dicit, q̃ ꝑ fidẽ uenit ad cognitionẽ, & nõ eccõuerso.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ cognitio diuinarum personarũ fuit necessaria nobis dupl⁹. Vno mõ ad recte sentiẽdũ de creatione rerũ. Per hoc enim q̃ dicimus deũ oĩa fecisse uerbo suo, excludit̃ error ponẽtiũ deum ꝓduxisse res ex necessitate nãe. Per hoc ãt q̃ ponimus in eo ꝓcessionẽ amoris, oñditur q̃ deus nõ ꝓpter aliquã indigẽtiã creaturas ꝓduxit: neq; ꝓpter aliquã aliã causã extrinsecam, sz ꝓpter amorẽ suę bõitatis. Vñ & Moyses postq̃ dixerat. In ꝓcipio creauit deꝰ cælũ & terrã: subdit, dixit deus, fiat lux, ad manifestationem diuini uerbi. Et postea dixit, uidit

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum secundum.*

Annot.

INtitulo aduerte duo, q̃m q̃ est de cõe, an est, an, sint notiões in diuinis. Prio qđ nominis ipsi⁹ notiõis. Notiõ nãq; in cõi notificationem seu manifestationẽ importat, ꝓprie loquẽdo patisue seu formaliter sicut lectio & auditio & similia. Ad diuina autẽ applicata sumit̃ pro ꝓprietate unius uel diuersarũ. Et ut uidet̃ q̃ beatus Aug. ꝓio introduxerit in hãc materiã notiõis uocabulũ dicit̃, s. de tri. ca. 1. q̃ alia est notio q̃ intelligit ingenitus, & alia qua, genitor. Secũdo ad ꝓfectionẽ doctrinæ scito, q̃ notio ut sumit̃ à theologis, in li tera sequentis articuli diffinit̃ sic, notio est ꝓpria rõ cognoscẽdi diuinã ꝑsonã, Vbi nota q̃ ly rõ cognoscẽdi, in quãtũ ly rõ cognoscẽdi, importat q̃ sit formale ꝓncipium cognoscẽdi: & ex hoc sequi, s. tricte loquẽdo q̃d significet in abstracto: sicut cũ formale principiũ essendi oporteat esse formã, ita formale ꝓncipiũ cognoscẽdi ut sic, oporteat cognosci actu significari ut formã. hoc autẽ ut quo ad aliquid est: hoc autẽ importat abstractũ. Et ꝓpterea in ꝑi articu. diffinitio cũ ꝓpositiuo circa abstractũ & concretũ uersat: nõ em̃ est hic qđ de rebus absolute, sed ut significatis ac innotescẽtib⁹ ꝑ nomina: ly uero, ꝓpria, insinuat q̃ significat aliquid ꝑse: alr nõ esset ꝓpria cognoscẽdi rõ. & propter hoc (ut dicetur) esse ab alio non est notio. Ly uero diuina ꝑsonã, insinuat tria. Primo, q̃ significat aliquid pertinẽs ad origiñẽ: q̃ ordine originis distinguit̃ diuinę ꝑsonę. Secũdo q̃ illud pertinent ad dignitatẽ nõ est sententiale, sed ꝑsonale, qa persona dignitatis nomẽ est. Tertio q̃ sit unita in eo qđ unit. i. q̃si signi ficet aliqđ cõueniens illis in quãtũ unũ. Et sic patet titulus.

¶ DEVS lucẽ q̃ est bona, ad oñdendũ, ꝓbationẽ diuini amoris. Et tũ in aliꝭ opibus. Alio mõ & principalius ad recte intendẽdũ de salute generis humani, quæ perficitur per filiũ incarnatum, & per donum ſpiritus sancti.

ARGICVLVS II.

a ¶ *Vtrum sint ꝓponenda notiones in diuinis.*

ADSECVNDVM sic, ꝓceditur. Vt̃ q̃ nõ sint ponẽdæ notiones in diuinis. Dicit em̃ Dio. in 1. ca. de diui. no. q̃ nõ est audendũ dicere aliquid de deo, ꝓter ea quæ nobis ex sacris eloquijs sunt expressa[c]. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquijs sacræ ſcripturæ. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ Præterea, Quicqd ponit̃ in diuinis, aut ꝓtinet ad unitatẽ essentiæ, aut ad trinitatẽ ꝑsonarũ. Sed notiones nõ ꝓtinẽt ad unitatẽ essentiæ, nec ad trinitatẽ ꝑsonarũ. De notionibus em̃ neq; ꝑdicatur ea quę sunt essentię. nõ em̃ dicimus q̃ paternitas sit sapiens, uel creet. Neq; ẽ, ea quæ sunt ꝑsonę. Nõ em̃ dicimus q̃ paternitas generet, & filiatio generet. Ergo nõ sunt ponẽdę notiões in diuinis.

¶ Præterea, In simplicibus nõ sunt ponenda aliqua abstracta, quę sint principia cognoscẽdi: quia cognoscũtur seipsis. sed diuinæ personæ sunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponendæ in diuinis personis notiones.

¶ SED contra est qđ dicit Io. Damã. differentiã hypostaleon, i. ꝑsonarũ in trib⁹ proprietatibus, id est paternali & filiali & processionali, recognoscimus. Sunt ergo ponẽdæ proprietates & notiones in diuinis.

CONCLVSIO

¶ Notiões quæstiã in diuinis necesse est poni, inquãtũ essẽtialia nomina significare oportet in abstracto & in cõcreto, quodnullatenus diuinæ simplicitati obstat.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ Præpositiũ attẽdens simplicitatẽ ꝑsonarũ dixit nõ esse ponẽdas, ꝓprietates & notiões in diuinis. Et sicubi inuentũr exponit abstractũ pro concreto. Sicut cũ cõsuetum̃ dicere, rogo benignitatẽ tuã. i. te benignũ: ita cũ dicit in diuinis paternitas, intelligit deus pater. Sed sicut ostẽsum ẽ suprà[c], diuinę simplicitati nõ pũdicat, q̃ i diuinis utamur noib⁹ cõcretis & abstractis. Quia secũdũ qđ̃ rebus significam⁹, sic noſam⁹, intellect⁹ aũt nr̃ nõ pt̃ peruenire ad ipsa simplicitatẽ diuinã secũm qđ̃ est. Sed cõsiderãda: & iõ secũm modũ suũ diuina apprehẽdit & nosat. i. secũm q̃ iuenit̃ reb⁹ sensibilib⁹, à q̃b⁹ cognitionẽ accipit. In q̃b⁹ ad significãdũ simplices formas noĩb⁹ abstractis utimur: ad significãdũ uero res subsistẽtes utimur noĩb⁹ cõcretis. Vñ & diuina, sicut suꝑa dcm ẽ[c], rõne simplicitatis ꝓ nosa abstracta significam⁹, rõne uero subsistẽtię & cõpleme̅ti, ꝓ nosa cõcreta. Op3 ãt nõ solũ nosa essẽtialia s abstracto & in cõcreto significare (ut cũ dicim⁹ deitatẽ & deũ, uel sapiẽtia & sapiẽtẽ) sed ẽt ꝑsonalia, ut dicim⁹ ꝓnitatẽ & ꝑsm̃. Ad qđ̃ duo ꝓcipue nos cogunt. Prio qdẽ hereticorũ sstãtia. Cũ. n. cõfiteamur ꝑsm̃ & filiũ & spm̃ sc̃tm̃ eẽ unũ deũ & tres ꝑsonas, q̃rẽtib⁹ q̃ sũt un⁹ deꝰ, & q̃ sunt tres, sicut rñdeꝛ ꝓ sunt essentia uel deitate unũ: ita oportuit eẽ aliq̃ nosa abstracta, q̃b⁹ rñderi possit ꝑsonas distingui. & hmõi sunt ꝓprietates uel notiones in abstracto significãtes, ut ꝓnitas & filiatio. Et iõ essẽtia significat

næ simplicitati uti in diuinis abstractis & cõcretis. pria cõsequẽtia, ꝑbat, qa frel Iesꝰ noster nõ ꝓtingit ad cognoscẽdũ deũ sc̃dm q̃ in se ẽ, sed cognoscit eũ more sensibiliũ. Scda uero, ꝑbat: qa in sensibilib⁹ abstracti nomẽ ex simplicitate, concreti uero ex complemento standi sumptum est: reliqua per se patent.

¶ Num notio in diuinis ex parte rei distinguatur ab eo cuius est notio,

¶ Cõtra hãc rõnẽ Aureo, apud Capreolũ I. 2 6, dist̃in. primi, arguit, uolẽs, ꝑbare

quòd notio in diuinis distinguitur ab eo cuius est notio,puta paternitas à patre:non solũ ex modo intelligẽdi ex sensibilib⁹ orto,ut dicit litera, sed etiã ex re rei.Et arguit sic.ubicũque abstractũ differt à cõcreto, solo modo significãdi,quicq; ad reale dicitur de uno,dicitur de reliquo,ut patet de deitate & deo: sed paternitas & pater non sic se habent , quoniam paternitas se tota distinguitur à filio , non autẽ pater.ergo.

¶Ad hoc breuiter dicitur ,q distinctionem inter abstractum & cõcretum in diuinis ex diuina re oriri , poterit
195 dupl̃ intelligi . Vno modo,q in deo est aliquid,unde uerificat ab stractum & cõcretum. & hoc,ppculdubio est uerum:quoniam simplicitate abstractum, subsistentia concretum fũdat. Alio modo q̃ in diuinis sit aliqua distinctio , ex qua oritur distinctio inter abstractũ & concretum : & hoc est chimericum. Vnde ad rationem in oppositum neganda est maior: eiusq; ꝓbatio falsa est : quoniam generale prædicatur de deo, nõ autem de deitate. Ad ueritatem nãq; locutionum exigitur q̃ prædicatum conueniat rei si
167 gnificatæ per subiectũ c sub illo modo, quo ſignificatur,ut patet extra de trinitate & fide
74 catholica.

Cõment. ¶Secundo,ꝓponit opositam opinionem,& est conclusio responsiua quæsito affirmatiue oportet in diuinis significari in abstracto & concreto: non solumnomina essentialia , sed etiam personalia,scilicet paternitatẽ & patrẽ,&c.Et ꝓbatur cũclusio duab⁹ rõnib⁹: quarũ ꝓma extendit se ad essentialia & personalia . Secunda autem ad personalia tantum.Et ergo prima rõ,ut hæreticorum instantia habeam⁹ ꝓpria rũsiua:& formatur sic rõ à consitentibus patrem & filium & spũ sanctũ esse unũ deũ & tres personas: oportet responderi interrogantibus, quo sunt unus de⁹, & quo uel quibus sunt tres personæ: ergo oportet dicere q̃ deitate sunt unũ, ꝓprietatibus autẽ,ſ.paternitate,filiatione,&c.unt plures.sic ẽnj;& nõ aliter tribus interrogatiuis,scilicet quid quis,& quo,reddim⁹ tria propria responsiua.

Amot. ¶Contra hanc rationem Greg.de Arimino.in 26.distl.primi instat, intendens eam soluere,dicens,q̃ propter hæreticorum instantiam non oportet proprietates has distinguere.Quia Aug.docuit respõdere in sermone de fide & symbolo: credimus trinitatẽ personis distinctam substantia unitam. Et Hiero. in expositione fidei catholꝯ.substãtia unũ sũt:sed personis ac nominib⁹ distinguũtur.ergo absq;e ꝓprietatibus habemus responsiuã,quo sunt unum,& quo plures.

¶Ad hoc tripliciter dicitur. Primo q̃ Gregorius male immiscere uidetur hãc literæ huius rõnem tractatui de rebus absolute : quem uidetur ipse ibidẽ intendere,ut enim patet ex titulo totius quæstionis, hic tractatur de cognitione diuinarum personarum,& non de esse earundem.Secundo dicitur quòd male põ derauit uerba literę dicentis, quòd oportet habere responsuũ & interrogatiuum quo , non respectu huius termini qui est trinitas , sed respectu etiam huius termini persona : quod constat ex neutra illarum authoritatum haberi. Tertio,quòd litera iuxta morem suum loquitur formaliter : & consitit uis eius in hoc,quòd interrogatiuo quo oportet reddi responsiuum , quod ex ꝓprio modo significandi significat ut quo,alioquin non quiesceret instãtia quærentium.Cõstat autem q̃ persona non significat ut quo,cũ sit cõcretum nomẽ. Oportet igit ut habeam⁹ ꝓpriũ responsiuũ quo:nõ respectu huius,aut illi⁹ termini,sed simpliciter respectu concretorũ diuinorum:proprietates in abstracto admittere in diuinis:& hoc directe intendit litera.

¶Secunda uero rõ primo ponitur , deinde à Præpositiuo ſaluatur. Tertio excluditur solutio dupliciter.Est ergo secunda ratio.persona patris una refertur ad duas personas.ſ,filij & spũs sancti,non una relatione . ergo oportet in patre distinguere rones.Añs quo ad secundã partem,ꝓbatur ducendo ad impossibile sic.Si pater una relatione respiceret filium & spũ sanctũ, filius & spũs sanctus una quoq; relatione respiceret patrẽ:& si sic, ergo filius & spũs sanctus nõ essent duæ personæ.Et ꝓbatur hæc ultima sequela:quia sola relatio multiplicat trinitatem.Præpositiuus autẽ secundã partẽ antecedẽtis negans, cõsequẽtiã quoque primã ducerẽt ad impossibile negabat:afferebatq; instãtiã.Ex eo q̃ deꝰ unica relatiõe se habet ad creaturas:& tamen creaturæ pluribus relationibus referunt ad ipsum : licq; proportionaliter crediderit de filio & spũ sancto ad patrem .

¶Contra hãc autem rsiõnẽ dupliciter in litera arguitur. Primo sic,nõ specifica relatiui cõsistit in hoc quòd est ad aliud se habere. ergo uni relatiui secũdũ speciem non possunt ex opposite correspondere duæ diuersæ secũdũ speciem, ergo relationibus filij & spũs sancti non potest respondere una relatio patris: quãuis omnib⁹ relationib⁹ creaturarum possit respondere una relatio ex parte dei. Prima cõsequẽtia declaratur in patre & domino respectu filij & serui. Secunda autem , quia relationes spiritus sancti & filij sunt diuersarum rationum , creaturarũ autẽ ad deum unius sunt rationis. Secundo peccat instantia: quia sermo præsens est de relationibus realibus utrinq;. Relatio autem dei ad creaturam non est realis:& propterea non oportet quòd sit una.Nullum enim inconueniens est,multiplicare relationes rationis indeo.

¶Circa antecedens assumptum,ſ.rõ specifica relatiui consistit in esse ad aliud,

Aduertẽ q̃ non intendit per hoc,q̃ ratio specifica relatiui sumatur ex correlatiuo ad quod est:quem tamẽ sensum superficies deductionis præ se fert: quasi arguere uelit,q̃ quia species relatiui sumitur ex termino,impossibile est relatio ni unius speciei corrũdere terminos diuersarũ specierũ:hoc ẽm est falsum, qm apud ipsum ex causa seu fundamẽto cõsurgit relationis species. Sed intẽdit q̃ spiritũ sctũ. Vñ secũdũ duas relationes filij & spũs sancti,quibus referũtur ad patrẽ, opz intelligi duas rones in pre,qbus referat ad filiũ & spũm sactũ. Vñ,cũ non sit nisi una patris psõa,necesse fuit se orsũ significari rones in abstracto,q̃ dñr ꝓprietates & notiones.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ licet de notiõibus nõ fiat mẽtio in sacra scriptura,sit tñ mẽtio de psonis, in qbus intelligũtur notiones,sicut abstractum in concreto. ¶Ad scdm dicẽdũ q̃ notiões significãtur in diuinis,nõ ut res, sed ut rones q̃dã, quibus cognoscũtur psonæ, licet ipsę notiões uel rones realr sint in deo, ut suprà dictũ est⁹. Et ideo ea q̃ habẽt ordinẽ aliquẽ ad actũ alicui quẽ essentialẽ uel psonalẽ, non possunt dici de notionib⁹: qa hoc repugnat mõ significãdi ipsarũ⁹. Vñ nõ possumus dicere q̃ paternitas generet, uel creet,sicut sapiẽtia uel intellect⁹.Essentialia ẏo,quę nõ habẽt ordinẽ ad aliquẽ actũ, sed remouẽt cõditiones creaturę à deo, pñr ꝑdicari de notionibus. possumus ẽm dicere q̃ paternitas est æterna,uel immẽsa, uel quo dcũq; hmõi.Et similiter,ꝓpter idẽticatẽ rei possunt substãtiua personalia & essentialia prædicari de notionibus:possumus enim dicere q̃ paternitas deus,& paternitas est pater.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ ls psõe sint simplices, tñ absq; ꝑiudicio simplicitatis pñ,ꝓpter rones psõarũ i abstracto significari,ut dcm ẽ.

spũs sctũ.Vñ secũdũ duas relationes filij & spũs sancti,quibus referũtur ad patrẽ, opz intelligi duas rones in pre,qbus referat ad filiũ & spũm sactũ.Vñ,cũ non sit nisi una patris psõa,necesse fuit se orsũ significari rones in abstracto,q̃ dñr ꝓprietates & notiones.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ licet de notiõibus nõ fiat mẽtio in sacra scriptura,sit tñ mẽtio de psonis, in qbus intelligũtur notiones,sicut abstractum in concreto. ¶Ad scdm dicẽdũ q̃ notiões significãtur in diuinis,nõ ut res, sed ut rones q̃dã, quibus cognoscũtur psonæ, licet ipsę notiões uel rones realr sint in deo, ut suprà dictũ est⁹. Et ideo ea q̃ habẽt ordinẽ aliquẽ ad actũ alicui quẽ essentialẽ uel psonalẽ, non possunt dici de notionib⁹: qa hoc repugnat mõ significãdi ipsarũ⁹. Vñ nõ possumus dicere q̃ paternitas generet, uel creet,sicut sapiẽtia uel intellect⁹.Essentialia ẏo,quę nõ habẽt ordinẽ ad aliquẽ actũ, sed remouẽt cõditiones creaturę à deo, pñr ꝑdicari de notionibus. possumus ẽm dicere q̃ paternitas est æterna,uel immẽsa, uel quo dcũq; hmõi.Et similiter,ꝓpter idẽticatẽ rei possunt substãtiua personalia & essentialia prædicari de notionibus:possumus enim dicere q̃ paternitas deus,& paternitas est pater.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ ls psõe sint simplices, tñ absq; ꝑiudicio simplicitatis pñ,ꝓpter rones psõarũ i abstracto significari,ut dcm ẽ.

Num uni relatio ni secundum speciem duæ corresponderent secundum speciem. 210 c

¶Circa prædicta occurrit multiplex dubiũ.Dubitatur ẽm primo de illa,ꝑpositione. Pater referrt ad filiũ & spiritũ sanctũ : non una,sed duabus relatiõibus.Aut ẽm est sensus,q̃ ibi sunt relationes duæ secundum rẽ, & hoc est falsissimum, quoniam spiratio & paternitas in patre sunt

una res numero.Aut est sensus,q̃ sunt duæ secundum rationem.Et hoc licet sit uerum,non est tamen ad propositũ.Tũ quia de rebus in hac ratione est sermo: quæ ex natura relationum procedit.Tum quia ex præmissis prædictę rationis manifeste sequitur,ſi est ualida,quòd diuersis specie relationibus oportet diuersas species relationes correspondere.Constat autem,quòd ad diuersitatem specificam in rerum natura non sufficit distinctio rationis.

¶Dubium secundo est circa propositionem illam assumptam contra propositum,scilicet uni relationi secũdũ speciem non possunt correspondere duæ secũdum speciem.Manifeste enim tenemus oppositum:quoniam uni filiationi fortis respondent diuersarum specierum relationes,scilicet paternitas & maternitas parentum ipsius,ut in tertia parte.qõ.35.articu.5.expresse habetur.

¶Ad primũ dubiũ dicendum est,q̃ hic sunt duo,scilicet pluralitas relationis, & modus pluralitatis.De pluralitate quidem asserit litera partem affirmatiuã, uolens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales:quia distinguũtur differentijs relationis.De modo autem quo sunt duę,superius negata fuit distinctio realis:quia non opponuntur adinuicem relatiue, & sic non sunt duæ realiter,quia nõ distinguuntur differentijs rei.Affirmare uero q̃ sunt duæ Sotmaliter secundũ rationem tantum,nõ quietat multorũ intellectũ,quia esse duo secũdum rationem,nõ est esse duo,sed intelligi duo:sicut esse quantũ secũdũ rõnem,nõ est esse quantũ,sed intelligi quantum. Vnde cũ nulla sit actualis distinctio præter realem aut rationis,restat q̃ sint duæ uirtualiter , id est, perinde se habent acsi essent duæ:& hoc consonat excellentiæ diuinæ rei. Et est in rerũ natura absq; omni opere intellectus:sufficitq; propositio, reliquisq; difficultatibus soluendis.nam specifica diuersitas duarum relationum infert specificam diuersitatem relationũ sibi correspondentium formaliter uel uirtualiter, id est, quòd illæ relationes correspondentes habeant specificam distinctionem in rerũ natura actualiter,uel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionẽ actualiter.Et sic,quoniam persona patris habet relationes duas,sic q̃ unaquæq; uẽdicat sibi propria,ac si essent seorsum actualiter duę in re:ideo oportet duas relationes in abstracto tanq; duas patris notiones ponere . Alio quin responderi non posset quærenti quo pater,& quo spirator:cum constet patrem ad filium, spiratorem uero ad spiritum sanctum esse.Veruntamen proposito sufficere uidetur affirmare,q̃ distinguũtur formaliter:quoniam tractatus iste non est de re bus absolute,sed ut intellectis & significatis,ut patet ex litera.

¶Ad secundũ uero dubium dicitur,q̃ cum radix propositionis S.Tho. sit illa propositio Arist.5.metaph.c.de ad aliquid,scilicet nullum relatiuũ dicitur bis propter eandem rationẽ:quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primo termini est,quem patet esse unum : iuxta limitationem illius fundamenti limitanda sunt consequentia.Relatiuum igitur nõ dici bis,potest dupliciter intelligi. Primo non dicitur bis,id est à deo correlatiua solo numero distincta . & sic credimus hoc esse fatsum:quia Sortes albus eadem similitudine similis est omnibus albis.Secũdo nõ dicitur bis.i.ad duo correlatiua diuersarũ rationum.& sic potest intelligi dupliciter, scilicet uel diuersarum rationum partialium.Et sic etiã non est uerum,ut ex illo articulo tertiæ partis patet. Vel nõ partialium, & sic est uerũ. Vnde notanter San.Tho.ibidem in ultimo argumento ex hoc eodem fundamento non infert. Ergo impossibile est unum relatiuum dici ad duo: sed,ergo impossibile est,quòd una relatio terminetur ad extrema omnino diuersa:per ly omnino,non partialia innuens. Voco autem relatiua partialia in proposito,illa,quorum fundamenta partialiter concurrunt ad unum numero et sectum,ut patet de patre & matre respectu filii, consona autem ueritati glosa hæc ostendirur , ex eo quòd proprie loquendo, relatiuum non dicitur bis, quando plura ex eadem parte respicit , quasi partes adæquati extremi, sed

sed quãdo unum ex una,& uterum ex altera parte respiceret,bis diceretur, ut species ad genus,& ad individuũ: & scientia diceretur ad scibile & scientem,&c. Sanctus Tho.ergo hic cõtra Prepositiuum intendit,impossibile esse,q̃ una relatio secũdum specie habeat extrema diuersarum rationũ non partialium: processio nanque & filiatio non habẽt partialia fundamẽta, sed diuersarũ omnino rationum secundum se perfectarum: quoniam filius perfecte terminat processionem intellectus,& similiter spiritus sanctus perfectus est terminus processionis uoluntatis. In tertia autem parte extrema diuersarum rationum partialia reddidit filiationi,ut patet.

Quid nam sit significari ut res, & ut ratio.

¶In responsione ad secũdum dubium occurrit: quid sit significari ut res, & quid significari ut ratio. Si enim hoc idem est quod significari in abstracto: litera cõtradicit sibi,quia sapiẽtia abstractũ nomẽ est:& tamen de deo dicitur q̃ disponit omnia suauiter,&c. Non obstãte ſi bi tali modo significandi.Si autẽ intelligitur differentia inter rem realem & rationis, manifeste falsum dicitur,qm paternitas rem realem significat, sicut & sapientia.

¶Ad hoc dicitur,q̃ ꝓ ly ut, aliquã conditionem importat,& cõditio rei est existere uel subsistere : nulla siquidem res ut res est nisi sit:& similiter nulla res ut res significatur nisi ut ens, seu existẽs significatur.Ratio autẽ, quia innotescen.di gratia. 6. Topico.dicitur inuẽta principiũmque notitię sit actus & forma. ex nono meta.cõditio rationis est,ut sit formaliter notificativa: & proportionaliter ut significetur ut rationale prũcipiũ in cognoscendo. sic enim modus significandi correspondet cõditioni rationis utratio est. Et quia nec ex arcente abstractũ & concretũ, ideo conceditur quòd significari ut res, coincidit cũ concreto, & ut ratio cum abstracto.

Num pater refertur ad filium & spiritum sanctum una uel duabus relationibus. 167 Quæstio.

¶Et ad obiectionẽ in oppositum dicitur, q̃ licet omnibus abstractis ex modo significãdi cõmune sit nõ cõgruere operationibus,inter abstracta tamẽ est magna latitudo,ex parte ipsius rationis formalis significatæ.Quorũdam enim ratio formalis secũdum se nullum habet ordinem ad opus, ut patet in relationibus.quorumdã autẽ secundum se habet ordinẽ ad opus: ut sapientia ad ordinare,iustitia ad reddere unicuiq; ius,&c,illa abstracta, quæ ex re formaliter significata opus respiciũt,congruum propositionem admittũt,ut in litera de sapientia & intellectu dicitur. Reliqua autem ut paternitatis & reliquę notiones,qa nec ex modo significãdi,nec ex propria ratione formali operis principia sunt, congruas enuntiationes habere non possunt circa operationes, ut in litera dicitur,unde nulla est contradictio.

a ¶Super Quæſt.trigesimæſecundæ Articulum tertium.

Annota. TItulus intendit de numero quinario adæquateita quod neque plures,neque pauciores sint notiones quàm quinque.

Cõment. ¶In corpore duo facit.Primo respondet quæsito.Secũdo ponit differentiam inter notiones,rsones,proprietates & notiones psonales,quo ad nũerũ.

¶Quo ad primũ cõclusio respsiua quæsito affirmatiue est,notiones sunt quinque,ſ.innascibilitas,paternitas,cõis spiratio,filiatio,& processio. Et probatur sic.notio est propria ratio cognoscẽdi diuinam personam:ergo attẽditur scdm originẽ:ergo secũdum hæc duo, ſ.à quo alius,& qui ab alio:ergo sunt quinq;. Antecedẽs est descriptio notionis superius exposita. Prima cõsequentia probatur: quia diuinæ personæ multiplicãtur secũdum originẽ.Secunda autem,qa hæc duo spectãt ad originẽ, & secũdum ea innotescunt diuinæ personæ.Tertia uero manifestat sigillatim ad singulas applicando personas utrũque modũ originis,Et quo ad personã quidẽ patris,ex illo modo qui ab alio, non positiue,licet negatiue habetur innascibilitas,Ex illo uero à quo alius,paternitas & spiratio.quo ad personã uero filii, ex ly qui ab alio,habetur filiatio:ex ly uero à quo alius,habetur eadẽ spiratio, Quo ad personam uero spiritus sancti, ex ly qui ab alio,habetur processio. Ex ly uero à quo alius, nec positiue nec negatiue aliqua ponitur,propter rationẽ subiunctam in responsione ad quartum.

¶Quo ad secũdum determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorũ quatuor,ſ.notionis,relationis,proprietatis,& personalitatis, ut formaliter possit locutio interpretari:nec unũ confuse pro alio accipiatur. Et in litera satis clare patẽt.Si qua uero circa hæc sunt dubia cõstituiua,aut circa innascibilitatẽ,inferi⁹ propriis locis patebũt.

Num præter quinque in diuinis notiões detur sexta, inspirabilitas ſeilicetcõmunis patri & filio. 188 Quæstio.

¶Circa discussionẽ factã in litera post reſpõsiones ad argumẽta occurrit dubium motũ à Scoto in.28. dist. prima.q.prĩa. argumẽto. 3.& hic intactũ.Quare ſ.nõ est ponẽda sexta notio, ſ. inspirabilitas communis patri & filio:sicut enim pater innotescit positiue dupliciter & negatiue negatione utriusq; originis,uel primę earũtra filius,cũ sibi cõueniat negatio unius earũ,deber illa innotescere.

¶Ad hoc dubiũ nihil inueni⁹ à S.Tho.dictũ in speciali respectu per sonæ filii.Inferius nãq; q.13.artic.4.Et in primo sen.di.28.q.c.ar.r. 174 4 solutionẽ huius dubii dedit inquãtum tangit 210 4 personã patris dicẽs,q̃ innascibilitas importat negationẽ utriusq; originis.Ex hoc ẽm mani 88 0 feste patet q̃ in patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubiũ est de persona filii. Ea quoq; quę de scientia notionũ. 2 6.di. primi dicit, male posset ad hoc applicari. Tum qa etiã inspirabilitas dicit aliquid speciale,est ẽm negatio in genere,&c. Tum qa etiã innascibilitas cõcedit à S.Thom.notio,ut est negatio natiuitatis, ut patet infrà. Scotus autẽ ubi suprà ꝙi uellet introducere sextã notio nem, nõ audet tñ se cõtra torrẽtem opponere 71 doctorũ, quinq; tm notiones approbãtiũ. Vñ nisi (inquit) assignet aliqua rõ de hoc,sexta erit cõcedenda notio,Videtur autẽ mihi q̃ sufficiens habetur ratio quare inspirabilitas non est ponenda inter notiones.

¶Ad cuius euidẽtiã scito,q̃ cũ notio innotescẽdi gratia ponẽda sit(ut eius nomen ostẽdit)& priuatio per habitũ,negatio q̃ per affirmationẽ naturaliter cognoscatur, & nõ ecõuerso: cõsequẽs est q̃ negationes modorũ originis inter notiones cõputari regulariter nõ debeant,in cuius signũ persona spũs sancti unã tãtum notionẽ habet,& tamen sibi cõuenit negatio natiuitatis filio cõuenientis.Et qm inspirabilitas negatio quædã est,ideo inter notiones locũ habere nõ debet.Quòd autẽ innascibilitas notio posita sit negatiua,præter regulariter est,propter tres singulares rones locũ non habentes in aliis negationibus. Prima est:quia persona patris sola se habet in trinitate in ratione primi principii.solus ẽm pater ibi est principiũ,nõ de principio. Et propterea tum quia ratio primi optime per negationẽ notificatur.Tum ad cõmendandam hanc tantam patris authoritatẽ,propter quã secũdum Hilarium maior dicitur filio: & filius in euãgelio solitus est oĩa referre ad patrem, & ecclesia omnes fere orationes ad patrẽ dirigit: merito hmõi negatio notio posita est. Et hæc ratio tãgit in litera in reſpõsione ad quartũ in calce,& in primo sententiarũ ubi suprà.Secunda ratio est propter uariã connexionẽ istorum terminorũ in cõmuni, ſ.pater & ingenitus.hæc ẽm duo separata inueniũtur apud nos:oĩs enim pater est genitus.i.ab alio,uel etiã genitus proprie,excepto Adã,qui fuit pater & ingenitus.Et propriis tñ rationibus cõiungi possunt,& in paterna persona iuncta sunt,nõ sic autẽ est de filio & inspirabili: hæc enim ubique connexa sunt:& ideo merito negatio illa inter notiones numerata est. Et sumitur hæc ratio ex Aug.5.de trini,cap.8.Tertia ratio ex Hilario in lib. de synodis ad cõmendandam unitatem diuinæ naturæ:ponẽdo siquidem innascibilẽ unam personã, ponitur unũ principium & caput in natura diuina.Inquit ẽm Hilarius, q̃ ponere duos innascibiles,est ponere plures deos,&plures naturas diuinas,ac ꝙ hoc ponere unũ innascibilẽ cõmedat unitatẽ diuinæ natures propter qđ facti doctores nõ qualitercũq; ponunt innascibilitatẽ esse notionẽ:sed ut proprią est patri:

ꝙ nec essentię, nec spiritui sancto conuenit. Accessit forte ad hæc, ꝙ nominibus propriis processionis spiritussancti caremus. Quia igitur rōnē habemus quare singulari priuilegio innascibilitas est notio: & regulariter negationes à notionibus excludunt, rationabiliter à sacris doctoribus inspirabilitas omissa est.

¶In responsione ad secūdum aduecte, ꝙ significari ut res quædam, est significari ut res singularis in rerū natura: & quoniā nominibus personarū in actu exercito, (ut pater & filius & spiritussanctus) & nomine ipsimiliter essentię (ut deꝰ) significatur persona & natura in diuinis ut res singulares: notionū autē proprietatū & relationū ut sic nobis, i. abstractis, rationes potius rerū significātur: ideo ex horū numero non dicitur deus quinus uel quadrinus, &c.

¶Nū distinctio rationis inter paternitatem & spirationem impediat predicationem in abstracto.

¶In responsione ad tertium dubiū est propter obiectionē Sco. in quo lib. 5. in calce articuli secūdi. Si distinctio inquit rōnis inter paternitatē & spirationem sufficeret ad impediendam prædicationē in abstracto, impediretur etiā ista, sapientia est bonitas: qm̄ distinguūtur formaliter. Cōsequens autē est falsum apud te hic. ergo. Exēplū quoque qđ de attributo ad ductiur, nō est ad propositum, sed potius ad oppositū. Extra propositū quidē, quia attributum est nomē inrectionis, quæstio autē est de nominibus primæ intentionis. Ad oppositū uero, quia ex illo exemplo habetur, ꝙ sicut attributū potentiæ nō est attributū scientiæ, & tm̄ potentia est scientia: ita notio paternitatis nō est notio spirationis, & tamē paternitas est spiratio: quod est oppositum intentęcōclusionis.

¶Ad hoc dicit, qđ obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imo ex diminuta inspectione eius. Non em̄ dicit in litera, ꝙ ideo nō prędicātur de inuicē, quia distinguuntur rōne: sed quia significātur ut diuersæ rationes personarū, id est, ut diuersæ rationes relatiue. Personæ enim diuinæ relationes sunt subsistētes: ut prædictū fuit. Et intēdit de diuersitate in actu exercito, nō sub notionis uocabulo, sed sub relationis ratione. Fundatur enim responsio hæc super doctrina in 5. metap. cap. de uno, s. ꝙ sub illo aliqua proprie multiplicātur, cuius differentiis distinguūt, ita qđ credit ꝙ ga paternitas & spiratio sub diuersis differētiis diuinæ relationis sunt: illa em̄ est ad filium, hæc ad spiritū sanctū, ideo & duæ relationes reales diuinæ sunt. Et quia hanc distinctionē important in actu exercito, paternitas & spiratio, ex hoc ꝙ significātur ut diuersæ rationes personarū. i. relatiorū personaliū: ideo nō pdicantur de se inuicē. Vñ ad obiectionē tertiā dicit est antecedens. Et de exēplo dicit m̄ est, ꝙ est valde ad propositū. Si sane intelligatur nō enim adducit est nisi ad manifestādū fundamentū illud ex. 5. meta, s. ꝙ sub illo retinent aliquā pluralitatē, sub cuius pluribus differētiis comprehendūtur. Et quia sub attributi inctione & nō rei, scientia & potentia dei distinguūtur, ideo plura attributa dicūtur, nec unum dicitur aliud: licet una sit alia, quia nō distinguūtur rei differentia. Ita quoq; dicitur in proposito: nō solū respectu intentionis importatæ per ly notio, sed etiā respectu rationis formalis substractæ. i. relationis diuinæ: sicut em̄ attributum numeratur in potentia & scientia, ita relationis ratio, & non solum notionis intentio, numeratur in paternitate & spiratione. Et propterea sicut hoc attributum non est illud, & ita hæc notio non est illa, (qđ in litera tacetur) & paternitas non est spiratio: sunt enim relationis nomina. Et quod hęc sit San. Tho. intentio, percipi potest ex primo sent. distinct. 27. q. prima articulo primo in corpore: & ad tertium.

¶Contra hanc quoque responsionē inquantum dicit quòd paternitas & spiratio sunt idem, realiter argumenta extant Durandi apud Capreolum. 13. distinc. primi, articulo secundo, contra primam conclusionem. Sed non sunt mihi uisa recitatione digna.

a ¶Super Quæst. trigesimæ secunde Articulum quartum.

Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Prio docet in cōmuni, in qua fidei materia liceat uel non liceat contrarie opinari. Secundo respondet quæsito. Cōment.

¶Quo ad primū duplex ponit genus pertinētiū ad fidē, s. directe & indirecte. De prime genere dicit, quòd opinari falsum, est hæresis, & maxime adiuncta hæresi. Et propter hoc multa nunc reputantur hæretica, quę prius nō reputabātur propter hoc, quòd nūc est magis manifestum quid ex eis sequatur. Sic igitur dicēdum est, quòd circa notiones aliqui absque periculo hæresis contrarie sunt opinati, non intēdentes sustinere aliquid cōtrariū fidei. Sed siquis falsum opinaretur circa notiones, cōsiderans ꝙ ex hoc sequatur aliquid contrarium fidei, in hæresim laberetur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

QVAEST. TRIGESIMA. *tertia de persona patris, in quatuor articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerādū est de personis in speciali. Et primo circa personā patris.

¶Circa quam quæruntur quatuor. ¶Primo, utrū patri cōpetat esse principiū. ¶Secundo, utrum persona patris proprie significetur hoc nōe pater. ¶Tertio, utrum per prius dicatur in diuinis pater secūdum ꝙ sumitur personaliter, quàm secundum ꝙ sumitur essentialiter. ¶Quarto, utrum sit proprium patri esse in genitum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum competat patri esse principium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ pater nō possit dici principiū filij, uel spiritussancti. Principium em̄ & causa idē sunt secundum philosophum. Sed non dicimus patrē esse causam filij. Ergo non debet dici ꝙ sit eius principium.

¶Præterea, Principiū dicitur respectu principiati. Si igitur pater est principium filij, sequitur filiū esse principiatum: & per consequęs esse creatū. Quod uidet esse erroneū.

¶Præterea, Nomē principij à prioritate sumitur. Sed in diuinis non est prius & posterius: ut Athana. dicit. Ergo in diuinis non debemus uti nomine principij.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in 4. de trinit. Pater est principium totius deitatis.

CONCLVSIO.

¶Cum pater sit a quo est filius, & spiritus sanctus, cōuenienter sibi esse principium conuenit.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd hoc nomē principiū n. hil aliud significat quàm procedit alius, s. filius, & spiritus sanctus. ergo pater est principium.

¶*Num Latini utantur in diuinis nomine causæ, sicut & Græci.* Quæstio.

¶*Num ratio aliqua principij conueniat deo.*

¶In responsione ad primum aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in primo distinc. 29. duo dicta huius litere impugnat. Primū est differentia inter Grecon & Latinos doctores. Affert enim cōtra hoc Hilarium in quarto de trinita te, patrē authoris nomē tribuentem: & Augustinum in septimo de trinit. capitulo quarto, dicentē de patre. illud quod est ei causa ut sit, est ei causa ut sapiēs sit. Secundum est, quòd ideo nomine principij & nō causæ utimur in diuinis, quia est communius: quoniā extendit se, &c. Contra hoc instat. nomen ratione communitatis conueniens deo hoc habet, quia ratio minus communis non cōueniret ei. sed principium non est huiusmodi secūdum dicta tua: qm̄ nulla ratio principii ponita in 5. meta. conuenit patri respectu filii, ut patet discurrenti.

¶Ad primum horum dicitur dupliciter. primo quòd satis est literæ quòd Latini doctores non habuerunt causæ uocabulum in usu: dato quòd aliquando inueniretur. Secundo dicitur ad illud Hilarii cum sancto Thoma in primo sententiarum distinct. 29. quæstione prima, articulo primo. quòd author non importat causalitatem, sed principium non ab alio: & ideo patri attribuitur. Illud uero Aug. non est ad propositum: de essentialibus enim loquitur, in quibus cōstat non esse causam nisi secundum rationem.

¶Ad secundum uero dicitur, quòd falsum est, nullam rationem principii ex. 5. metaph. in patre saluari. expresse nanque ibidem dicitur, communissimam rationem principii esse primum ex quo est ut cognoscitur aliquid. Constat autem patrem esse primum ex quo est filius. iuxta illud, ex patre natum ante omnia secula. In litera autem manifestatur iste maior communitas ex notioribus nobis, scilicet puncto, &c. non quòd iste acceptiones locum habeant in diuinis, sed ut ex his tanquam ex notioribus notificetur maior abstractio principii, quàm causæ.

Super

a ¶*Super Quæst. trigesimæ tertiæ Articulum secundum.*

Annot.

INtitulo ly pater, ut in solutione dubii patebit, sumitur prout in diuina trinitate admittitur. Ly proprie, sumitur & ut distinguitur contra metaphoricē, & ut distinguitur contra communē, & ut distinguitur cōtra extraneē. Extraneum autē dico quomodolibet adiacēs quēadmodum dicimus de aliquo, ꝙ Sortes est nomē proprium eius, filius uero Platonis primogeniti, nō esse eius nomen proprium, quia significat accidens adiacēs Sorti, & nō eius substātiam. Et hoc tertio modo principaliter & directe sumitur in hoc titulo: utrocp autē alio modo cōcomitāter. Ista ꝙ intentio quæ stionis est, an pater sit nomē significans propriā substantiā seu proprium subsistāle alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid adiacens illi. Vnde ly diuinæ persone, fupponit ipsa hypostasi, ut sic. Cōment. ¶In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater est nomē proprium personæ patris. Et probatur sic, significans id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen proprium personæ patris. Minor probat in litera uirtualiter sic. Nomē proprium huius hominis significat hāc animam & hoc corpus: ergo significat id per quod distinguitur ab omnibus aliis, par autē ratio est de cæteris. igitur. Antecedēs manifestatur: & ratione: quia sicut de intellectu hois sunt carnes & ossa: ita, &c. & authoritate. 7. metaphy.

¶*Num patris nomen sit distinctiuū patris à cæteris personis.* Quæstio.

¶Circa hāc rationem dubiū occurrit: quoniā medius terminus, s. significare id quo persona hæc distinguitur à cæteris, aut importat significare formaliter & in actu ipsum distinctiuum personæ, aut materialiter & in potētia: eo mō quo superius dicitur significare cōtenta sub eo. Si sumitur ꝓ significatione formali, sic falsa est minor: pater enim nō significat personale distinctiuū diuinæ personæ. Quoniā significat formaliter id quo pater cōuenit cū cæteris patribus, conuenientia saltē analoga. Nō est aut idem distinctiuum alicuius, & quo cum aliis cōuenit: quia hoc est cōmune, illud proprium. Si uero sumitur de significatione in potētia, uana est maior: nanq; si est totē processus corporis: qm̄ expresse loquuntur de significare actualiter. Ideo quin homo sit nomen proprium huius hominis, nec oportuit fet hæc adducere.

¶Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionem ad oppositum respōdetur, ꝙ lypater, dupliciter sumi potest. Primo ut est nomē analogum ad omnem quōmodolibet patrē, & sic proculdubio falsa esset minor: sic em̄ significat cōmune quid proportionali ter omni patri. Alio modo est ut primū & caput huius analogię, & sic significat cōstituti- uū distinctiuumq; personale primæ personæ trinitatis diuinæ: ut est q5. 13. declaratum est. Alia est formalis ratio reddēda ꝗrendi qđ est pria persona diuina ętnus pater, & quid est fortes quarenus pater: sicut in aliis analogis cōmunib⁹ deo & creaturæ. Ipsa aūt alietas rationis cōsurgit ex eleuatione relationis paternitatis ad subsistēs- tiam, psonalitatē, &c. Et propterea ly pater, sic sumptum ex ꝓpria sua rōne significat illi⁹ personalitatē, propter quod absque additione tradidit dns baptizandum esse in nomine patris, &c. Dubiū autem remanens circa minoreman scilicet paternitas sit personale distinctiuū patris, i. q. 4. articulo secundo, tractabitur.

Annota.

¶In responsione ad quartum nota, ꝙ de ratione generationis sunt duo, s. distinctio suppositorū: & unitas formę quæ cōmunicatur. Et quoniā generās, ut sic assimilat sibi genitum, similitudo aūt speciei est unitatis: quāto stante distinctione supposi- tali maior est unitas formæ, tanto generatio est perfectior.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæ tertiæ Articulum tertium.*

Annota.

INtitulo aduerte tria. Primo ly pater sectū dū, ꝙ personaliter. Pater enim dupliciter de deo dicitur, scilicet personaliter, quē dicitur, pater dominī nostri Iesu Christi: & essentialiter, quē dicitur, pater misericordiarū. Et ideo nō immerito additur ly secūdum quòd personaliter. Secūdo ly dicatur. nō em̄ quæritur an in diuinis prius sit esse patrē ad intra, an esse patrē ad extra: sed an ratio formalis patris nomine significata, per prius dicatur de deo, ut est pater intra, quàm de deo, ut est pa-

a ¶Super Quæst. trigesimæ tertiæ Articulum secundum.

Annot.

INtitulo ly pater, ut in solutione dubii patebit, sumitur prout in diuina trinitate admittitur. Ly proprie, sumitur & ut distinguitur contra metaphoricē, & ut distinguitur contra communē, & ut distinguitur cōtra extraneē. Extraneum autē dico quomodolibet adiacēs quēadmodum dicimus de aliquo, ꝙ Sortes est nomē proprium eius, filius uero Platonis primogeniti, nō esse eius nomen proprium, quia significat accidens adiacēs Sorti, & nō eius substātiam. Et hoc tertio modo principaliter & directe sumitur in hoc titulo: utrocp autē alio modo cōcomitāter. Ista ꝙ intentio quæ stionis est, an pater sit nomē significans propriā substantiā seu proprium subsistāle alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid adiacens illi. Vnde ly diuinæ persone, fupponit ipsa hypostasi, ut sic. Cōment. ¶In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater est nomē proprium personæ patris. Et probatur sic, significans id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen proprium personæ patris. Minor probat in litera uirtualiter sic. Nomē proprium huius hominis significat hāc animam & hoc corpus: ergo significat id per quod distinguitur ab omnibus aliis, par autē ratio est de cæteris. igitur. Antecedēs manifestatur: & ratione: quia sicut de intellectu hois sunt carnes & ossa: ita, &c. & authoritate. 7. metaphy.

¶*Num patris nomen sit distinctiuū patris à cæteris personis.* Quæstio.

¶Circa hāc rationem dubiū occurrit: quoniā medius terminus, s. significare id quo persona hæc distinguitur à cæteris, aut importat significare formaliter & in actu ipsum distinctiuum personæ, aut materialiter & in potētia: eo mō quo superius dicitur significare cōtenta sub eo. Si sumitur ꝓ significatione formali, sic falsa est minor: pater enim nō significat personale distinctiuū diuinæ personæ. Quoniā significat formaliter id quo pater cōuenit cū cæteris patribus, conuenientia saltē analoga. Nō est aut idem distinctiuum alicuius, & quo cum aliis cōuenit: quia hoc est cōmune, illud proprium. Si uero sumitur de significatione in potētia, uana est maior: nanq; si est totē processus corporis: qm̄ expresse loquuntur de significare actualiter. Ideo quin homo sit nomen proprium huius hominis, nec oportuit fet hæc adducere.

¶Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionem ad oppositum respōdetur, ꝙ lypater, dupliciter sumi potest. Primo ut est nomē analogum ad omnem quōmodolibet patrē, & sic proculdubio falsa esset minor: sic em̄ significat cōmune quid proportionali ter omni patri. Alio modo est ut primū & caput huius analogię, & sic significat cōstituti- uū distinctiuumq; personale primæ personæ trinitatis diuinæ: ut est q5. 13. declaratum est. Alia est formalis ratio reddēda ꝗrendi qđ est pria persona diuina ętnus pater, & quid est fortes quarenus pater: sicut in aliis analogis cōmunib⁹ deo & creaturæ. Ipsa aūt alietas rationis cōsurgit ex eleuatione relationis paternitatis ad subsistēs- tiam, psonalitatē, &c. Et propterea ly pater, sic sumptum ex ꝓpria sua rōne significat illi⁹ personalitatē, propter quod absque additione tradidit dns baptizandum esse in nomine patris, &c. Dubiū autem remanens circa minoreman scilicet paternitas sit personale distinctiuū patris, i. q. 4. articulo secundo, tractabitur.

Annota.

¶In responsione ad quartum nota, ꝙ de ratione generationis sunt duo, s. distinctio suppositorū: & unitas formę quæ cōmunicatur. Et quoniā generās, ut sic assimilat sibi genitum, similitudo aūt speciei est unitatis: quāto stante distinctione supposi- tali maior est unitas formæ, tanto generatio est perfectior.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæ tertiæ Articulum tertium.*

Annota.

INtitulo aduerte tria. Primo ly pater sectū dū, ꝙ personaliter. Pater enim dupliciter de deo dicitur, scilicet personaliter, quē dicitur, pater dominī nostri Iesu Christi: & essentialiter, quē dicitur, pater misericordiarū. Et ideo nō immerito additur ly secūdum quòd personaliter. Secūdo ly dicatur. nō em̄ quæritur an in diuinis prius sit esse patrē ad intra, an esse patrē ad extra: sed an ratio formalis patris nomine significata, per prius dicatur de deo, ut est pater intra, quàm de deo, ut est pa-

ter exerá. Tertio ly prius: quãuis enim ex ratione in oppositũ facta in litera prioritatẽ indistincte significare uideatur, directe tñ in proposito stat proprietate scdm naturæ ordinem, qui inter intrinsecas unius nominis inueniri est solitus, ut patet in toto quinto metaphylic. Ita q̃ sensus est, an ratio patris noie significata, personalr dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quàm ratio essendem essentialiter dicta.

Cõment. ¶In corpore unica est conclusio ꝟsus quæsito affirmatiue. Pater per prius dicitur in diuinis personaliter q̃ essentialiter. Probat hoc. omnia imperfecta sumũtur à perfectis: ergo omne nomẽ prius dicitur de illo in quo saluatur tota eius rõ perfectæ; quã de illo in quo saluatur secũdum aliquid: ergo paternitas prius dicitur in diuinis secundũ quod importat respectũ personæ ad personã, quàm secũdũ quod dicit respectũ dei ad creaturas: ergo. Prima cõsequentia, pbatur. primo, quia de eo de quo nomẽ dicitur secundũ aliquid, dicitur 261 quasi per similitudinẽ d ad id in quo pfecte sal 286 natur. manifestatur deinde in leonis nomine. Secũda autem probatur, quia in deo patre & deo filio inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in deo aũt & creatura nõ, sed secundum aliquale similitudinẽ. Et proba tura prima pars huius assumpti: quia diuinarum personarũ una est natura ac gloria. Secunda uero pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturæ est cũ deo. Quo ad affirmationẽ uero manifestatur graduando latitudinẽ filialis affinitationis creaturæ ad deũ iuxta quatuor modos similitudinis, ſ. uestigii, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Confirmantúrque omnia authoritatibus satis clare in litera,

Annota. ¶In respõsione ad primum diligẽter notato tria, ſ. distinctionẽ, comparationes, & rationes earũ. Difficio est hęc, communium. i. essentialium quædam dicuntur absolute, ut bonus, sapiens, &c. quædam respective ad extrã, ut dominus, &c. Comparationes sunt duæ, prima est, communia absoluta sunt priora secũdũ intellectum personalibus. Altera est, communia respectiua ad extrã sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, qm̃ cõmunia absoluta clau dũntur in personalib⁹, quam secundum illud Boe. 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicuius uero creaturæ, scilicet rõnalis secũdum similitudinẽ imaginis: secundum illud Deutero. 32. Nonne est ipse pater tuus qui possedit & fecit & creauit te? Aliquorũ uero est pater secũdum similitudinẽ gratiæ. Qui erã dicũtur filij adoptiui, secũdũ q̃d ordinãtur ad hæreditatẽ æternæ gl'iæ per munus gratiæ acceptũ: secũdũ illud Ro. 8. Ipse spiritus reddit testimoniũ spiritui nostro, q̃ sumus filij dei. Si aũt filij, & hæredes. Aliquorũ uero, secũdum similitudinẽ gloriæ, put iam gloriæ hæreditatẽ possidẽt, secũdum illud Ro. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ dei. Sic igitur patet, quòd per prius paternitas dicitur in diuinis secũdum quod importatur respectus personæ ad personam, quàm secundum quod importatur respectus dei ad creaturam.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ cõia absolute dicta scdm ordinẽ intellectus nr̃i, sunt priora q̃ propria, q̃a includũtur in intellectu proprioru, sed nõ eõuerso. In intellectu em̃ personæ patris intelligit deus, sed nõ conuertitur. Sed cõia quæ importãt respectũ ad creaturã, per posteri⁹ dicũtur, q̃ propria, quæ importãt respectus psonales; quia persona procedẽs in diuinis, procedit ut principiũ productionis creaturarũ. Sicut em̃ uerbũ cõceptũ in mẽte artificis per pri⁹ intelligitur, pcedere ab artifice, q̃ artificiatũ quo d, pducitur ad similitudinẽ uerbi cõcepti, in mẽte; ita per prius procedit filius à patre, quàm creatura, de qua nomen filiationis dicitur secũdum quod aliquid participat de similitudine filij uel patris: ut pater per illud quod dicit Ro. 8. Quos præscivit & prædestinauit fieri conformes imaginis filij dei.

¶Ad secundum dicẽdum, q̃ accipere dicitur esse cõmune creaturæ & filio, nõ secũdum univocationẽ, sed scdm similitudinẽ quãdã remotam: ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ. Vñ in authoritate inducta subditur c. Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquã dixerat cõformes fieri aliquos imaginis filij dei. Sed filius dei naturaliter habet quoddã singulare præ alijs, scilicet habere per naturã id quod accipit: ut idem Basilius dicit. Et scdm hoc dicitur uni genitus: ut patet Io. 1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum esse ingenitum, sit patrẽ proprium.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ esse ingeniti, nõ sit patri proprium. Omnis em̃ proprietas ponit aliquid in eo cuius est proprietas. Sed ingenit⁹ nihil ponit in patre, sed remouet tãtũ. Ergo non significat proprietatem patris.

¶Præterea, Ingenitũ aut dicitur priuatiue, aut negatiue. Si negatiue, tunc quicquid nõ est genitũ, põt dici ingenitũ. Sed spiritus sanctus nõ est genitus, neq; etiã essentia diuina. Ergo ingenitũ etiam eis conuenit. Et sic non est proprium patri. Si aũt priuatiue sumatur, cum oís priuatio significet imperfectionẽ in priuato, sequitur q̃ psona patris sit imperfecta. Quod est impossibile.

¶Præterea, Ingenitus in diuinis non significat rl'onẽ, quia nõ dicitur relative: significat ergo substãtiam. Ingenitus igitur & genit⁹ secũdum substãtiam differũt. Filius aũt qui est genitus, nõ differt à patre scdm substantiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

¶Præterea, Proprium est quod unt soli cõuenit. Sed cũ sint plures ab alio ꝓcedẽtes in diuinis, nihil uidetur prohibere quin etiã sint plures ab alio nõ existẽtes. Non igitur est proprium patri esse ingenitum.

¶Præterea, Sicut pater est principium personæ genitæ, ita & personæ procedẽtis. Si ergo propter oppositionem quam habet ad personã genitã, proprium patris ponitur esse, q̃ sit ingenitus: etiam proprium eius debet poni quòd sit improcessibilis.

SED CONTRA est quod dicit Hila. 4. de trini. Est unus ab uno, scilicet ab ingenito genitus: proprietate uidelicet in uno quo q̃ & innascibilitatis & originis.

CONCLVSIO.

¶Ingenitum esse est proprium patri, in quantum sibi proprium est non ab alio esse.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut in creaturis inuenitur principiũ primum, & principium scdm: ita in personis diuinis, in quibus nõ est prius & posterius, inuenitur principiũ non de principio, q̃ est pater, & principiũ à principio q̃ est filius. In rebus aũt creatis aliquod principiũ primũ inuenitur dupl'r. Vno quidẽ mõ inquantum est principiũ primum, per hoc q̃ habet relationem ad ea quæ ab ipso sunt. Alio mõ inquãtum est primũ principiũ, per hoc q̃ non est ab alio. Sic igitur, & pater innotescit quidẽ paternitate & cõi spiratione per respectũ ad personas ab eo procedẽtes. Inquantum aũt est principium nõ de principio, innotescit per hoc q̃ non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis c, quã significat hoc nomen ingenitus.

¶AD PRIMVM ergo dcdm, q̃ qdã dicũt, q̃ innascibilitas quã significat hoc nomẽ ingenitus, scdm q̃d est ꝓprietas patris, non dicitur tantum negatiue, sed importat uel utrũq; simul, scilicet q̃ pater à nullo est, & q̃ est principium alterum: uel importat unum talem authoritatẽ, uel etiam fontalẽ plenitudinem. Sed hoc non uidetur uerum: quia sic innascibilitas nõ esset alia proprietas à paternitate & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur proprium in cõi. Nã fontalitas & authoritas nihil aliud significãt in diuinis, q̃ principiũ originis. Et ideo dicendũ est secundũ Aug. in 5. de Tri. q̃ ingenitus negationem generationis passiue importat. Dicit enim q̃ tñ ualet q̃d dicitur ingenitus, q̃ tñ ualet q̃d dicitur non filius, nec propter hoc sequitur q̃ ingenitus non debeat poni ꝓpria notio patris: ga prima & simplicia per negatiões notificãtur. Sicut dicimus punctum esse cuius pars non est c.

¶Ad secũdũ dicendũ, q̃ ingenitũ quandoq; sumitur negatiue tm̃. Et scdm hoc Hie. dicit spiritum sanctũ esse ingenitũ, id est, nõ genitũ. Alio mõ potest dici ingenitũ aliquo mõ priuatiue. Nõ tñ aliquam imperfectionẽ importat. Multipliciter em̃ dicitur priuatio. Vno mõ, q̃n aliquid non habet q̃d natũ habeat ab alio, etiãsi ipsum non sit natũ habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua: quia caret uita quam quædã res natæ sunt habere. Alio mõ dicitur priuatio q̃n aliquid non habet q̃d natũ est haberi ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cæca. Tertio modo q̃n ipsum non habet q̃d natũ est habere. Et hoc mõ priuatio imperfectionẽ im portat. Sic aũt ingenitũ nõ dicitur priuatiuè de patre, sed secũdo mõ, prout ſ. aliq̃d supponitũ diuinæ naturæ nõ est genitum, cuius tamen naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundũ hanc rõnem etiã de spiritu sancto põt dici ingenitũ. Vnde ad hoc q̃ sit proprium soli patri, oportet ulterius in nomine ingeniti intelligere q̃ cõuenit alicui ꝓ ꝑsonæ diuinæ, quæ sit principiũ alterius personæ, ut sic intelligatur importare negationẽ in genere principij personaliter dicti in diuinis. Vel ut intelligatur in nomine ingeniti, q̃ omnino non sit ab alio: & nõ solũ q̃ non sit ab alio per generationẽ. Sic em̃ nec spũsancto cõuenit esse ingenitũ: qui est ab alio per processionẽ, ut persona subsistẽs: nec etiam diuinæ essentiæ de qua potest dici quòd est in filio uel in spiritu sancto ab alio, scilicet à patre.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ secundũ Dam. Ingenitum uno mõ significat idẽ q̃d increatũ. & sic secundũ substãtiã dicitur. per hoc em̃ differt substãtia creata ab increata. Alio mõ significat id q̃d non est genitũ. Et sic relatiue dicitur eo mõ quo negatio reducitur ad genus affirmationis e: sicut nõ homo ad genus substantiæ, & nõ album ad genus qualitatis. Vnde, cũ genitũ in diuinis relationẽ importet, ingenitũ etiam ad relationẽ pertinet. Et sic non sequitur q̃ pater ingenitus distinguatur à filio genito secundũ substantiã, sed solũ secundũ relationẽ, inquantũ ſ. relatio filij negatur de patre.

¶Ad quartũ dicẽdũ, q̃ sicut in quolibet genere oportet ponere unũ primũ, ita in diuina natura oportet ponere principiũ quod nõ sit ab alio, q̃d' ingenitũ dici'. Ponere igi duos innascibiles est ponere duos deos, & duas naturas diuinas. Vñ Hila. dicit in li. de synodis. Cũ unus deus sit, duo innascibiles esse nõ possunt. Et hoc præcipuæ, quia si essent duo innascibiles, unus eorum nõ esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igitur q̃ distinguerentur diuersitate naturæ.

¶Ad quintũ dicendũ, q̃ proprietas patris, prout nõ est ab alio, potius significatur per remotionẽ natiuitatis filij, q̃ per remotionẽ processionis spũsancti. Tũ quia processio spũsancti nõ habet nomẽ spãle, ut suprà dictum est c. tum quia etiam ordine naturæ præsupponit generationẽ filij c. Vnde remoto à patre quòd non sit genitus, cum tamẽ sit principium generationis: sequitur consequẽtia quòd non sit processionis spũsancti: quia spiritus sanctus non est generationis principium, sed à genito procedens.

QVAESTIO TRIGESIMAQVARTA DE PERSONA FILII, IN TRES ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE cõsiderandum est de persona filij. Attribuuntur aũt tria nomina filio, ſ. filius, uerbũ & imago. Sed rõ filij ex ratione patris cõsideratur. Vnde restat cõsiderandum de uerbo & imagine.

¶Circa uerbum quæruntur tria. ¶Primo, utrum uerbum dicatur essentialiter in diuinis, uel personaliter. ¶Secundo, utrũ sit proprium nomen filij. ¶Tertio, utrũ in nomine uerbi importetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrũ uerbũ in diuinis sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd uerbum in diuinis nõ sit nomẽ personale. Nomina em̃ personalia proprie dicuntur in diuinis, ut pater et filius. Sed uerbum metaphorice dicitur in diuinis, ut Orige. dicit super Iohannem. Ergo uerbum non est personale in diuinis.

¶Præterea, Secundũ Aug. in lib. de Tri. Verbũ est notitia cũ amore. Et scdm Ansel. à mo nol. dicere summo spiritui nihil aliud est, q̃ cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo uerbũ nõ dicitur ꝓsonaliter in diuinis.

¶Præterea, De rõne uerbi est quòd dicatur. Sed secundũ Ansel. sicut pater est intelligẽs, & filius est intelligẽs, & spũsanctus est intelligẽs: ita pater est dicens, filius est dicẽs, & spũsanctus est dicens, & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen uerbi essentialiter dicitur in diuinis, & nõ personaliter.

¶Præterea. Nulla persona diuina est facta. Sed uerbum dei est aliquid factum. Dicitur enim in Ps. Ignis, grãdo, nix, glacies, spiritus procellarũ, quæ faciunt uerbum eius. Ergo uerbũ non est nomen personale in diuinis.

¶SED CONTRA est quòd dicit Aug. in 7. de Tri. Sicut filius refertur ad patrẽ, ita & uerbum ad eum cuius est uerbum. Sed filius est nomen personale. quia relatiue dicitur. Ergo & uerbum.

CONCLVSIO

¶Verbum in diuinis cum procedens ab alio importet, nõ essentialiter, sed personaliter tãtũ sumitur.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd nomẽ uerbi in diuinis si proprie sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentiale.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd uerbũ tripliciter quidem in nobis proprie dicitur. Quarto aũt modo dicitur impropriè, siue figuratiuè. Manifestius autem & cõmunius in nobis dicitur uerbum q̃d uoce profertur, quod quidẽ ab interiori procedit quãtum ad duo, quæ in uerbo exteriori inueniuntur, scilicet uox ipsa & significatio uocis. Vox enim significat intellectus conceptum secundum philosophum in libro primo Peri her. Et iterum uox ex si gnificatione uel imaginatione procedit, ut in libro De anima dicitur. Vox autem quæ non est significatiua, uerbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur uerbum uox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mentis conceptus uerbũ dicitur. Secũdario uero ipsa uox interioris cõceptus significatiua. Tertio uero ipsa imaginatio uocis uerbũ dicitur. Et hos tres modos uerbi ponit Damasc. in primo libr. capitu. decimo septimo, dicens quòd uerbum dicitur naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, &

hoc dici, fed non ꝓhat. 163 e
Sed reuera tã Hilarij rõ 168
ſ illius in litera dedu 161 e
cto, nõ solũ rõnabilis, sed necessaria est: quã aut in diuinis nõ est ꝓ fonarũ distinctio, ut dicũt Philosophi: & sic una tm̃ ꝑsona est ingenita: aut sunt tres ꝑsonę, ut fides catholica docet: & sic cũ distinctio ꝑ absoluta non sit intelligibilis, restat q̃ per ordinẽ tm̃ originis esse possit. Vñ medium notius est cõcedone: sicut notius est, non posse esse distinctionẽ realẽ personarũ in absolutis ab q̃ diuersitate ꝓfectionis. Sed Scotus à tius cõcepta passione quã expõsturus erat in 2 6 distin. ciusdẽ: hęc dixisse uidetur: qua de re inferius erit sermo.

a ¶*Super Quæstionis trigesimaquarte Articulum primũ.*

289 12. q. 93. arti. 1.

TItulus satis clarus est ex cõi usu uocabulorũ in materia trinitatis. Et ly sit, denotat q̃ est q̃d, an ex propria sui significati rõne sit nomẽ ꝓsonale, an nõ. Nõ em̃ q̃rit utrũ possit supponere pro persona: uel an exaccommodatiõe sit personale nomẽ: sed simpliciter in diuinis tamen: id est cum de deo prædicatur.

Et ver. 2. q. 4. ar. 2. & opus. 1. cap. 11. Annot.

Cõment. ¶In corpore tria facit. Primo proponit conclusionẽ responsiuam quæsito, ſ. uerbi nomẽ ꝓprie sumptum, distinguit uerbi nomen, & ordinat eius modos. Distinguit quidẽ q̃d sumitur dupliciter, ſ. ꝓprie & metaphorice. Et rursus ꝓprie sumitur tripliciter: & sic adiuuan do omnes modos, qua drupliciter dicitur: tribus quidẽ primis modis ꝓprie, & quarto si mitudinarie. Primo igitur pro uerbo in uoce, Secũdo in cogitatiua. Tertio in intellectu. Quarto aũt pro ali quo tacto, q̃d uerbo si gnificatũ imperatũ uel effectũ est. Ordinat aũt primo uerbũ cordis, secundo oris, tertio cogitatiue locũs: probãtq; primorũ ordinem, ex hoc q̃ uox exterior uerbi rõnẽ non habet, nisi qa significat interiorem mentis conceptũ. Ad declarandum

¶Quo ad secundũ ad declarationẽ ly proprie sumptum, distinguit uerbi nomen, & ordinat eius modos. Distinguit quidẽ q̃d sumitur dupliciter, ſ. ꝓprie & metaphorice. Et rursus ꝓprie sumitur tripliciter: & sic adiuuando omnes modos, qua drupliciter dicitur: tribus quidẽ primis modis ꝓprie, & quarto si mitudinarie. Primo igitur pro uerbo in uoce, Secũdo in cogitatiua. Tertio in intellectu. Quarto aũt pro ali quo tacto, q̃d uerbo si gnificatũ imperatũ uel effectũ est. Ordinat aũt primo uerbũ cordis, secundo oris, tertio cogitatiue locũs: probãtq; primorũ ordinem, ex hoc q̃ uox exterior uerbi rõnẽ non habet, nisi qa significat interiorem mentis conceptũ. Ad declarandum

uero ly in diuinis, dicit, ꝙ uerbū in deo sumitur pro uerbo intellectus . confirmāt̄q hoc authoritate Aug. De his modis accipiēdi uerbū, diffuse ac clarē scripsi inuenies in q. de ue. q. 4. articu. primo & secundo. Et in primo sent. di. 27. Quæstio, q. 2. arti. primo, secundo, quare uide ibi.

¶ *Quomodo uarię verbi acceptiones ordinentur.*

¶Circa ordinem inter uerba positū in litera, dubiū est qualis sit, an quo ad nos, an secūdū se. Quòd em nōsit quo ad nos, ex eo patet, ꝙ iuxta hunc ordinē nō uerbū cordis, sed uerbū uocis, locū primum habere debet, ut etiam in literæ principio insinuatur. Quòd uero nō sit secundū naturā, ex eo apparet, ꝙa uerbum cogitatiue secūdum in hoc ordine locū sibi uē dicat; qm̄ constat uocale uerbū ex imaginatione dependere. Et sic quouis ordine dicaſ, male uerbū oris sexto loco positū uideē. debetur em sibi naturæ ordine ultimus, quo ad uero, primus.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ nos assignatus ordo est naturæ ordo inter intrīsecus uerbi noīe significatas. ¶Ad cuius euidētiā scīto duos esse canones i hmōi. Primus est, omne nomē ꝑ priꝰ dicit formaliter, qm̄ secūdū denominationē extraneā, ut patet inducti ue. Alter est, omne nomen formaliter dictum de pluribus, prius dicitur de eo à quo aliud depēdet, qm̄ de dependēte ab illo, & hoc etiam patet inductiue. Verbū igitur, ꝙa formaliter sal uaſ in uerbo cordis & oris tm̄, in cogitatiua aūt causaliter: ꝺ iuxta primā regulam ultimo dicitur de uerbo cogitatiue. Et ad hoc insinuandum litera dixit, imaginatio uerbū dicitur, innuens ꝙ in cogitatiua ea rōne dicitur uerbū; ꝙa est uerbi imaginatio causalis tantū. ℣ Quia aūt uerbi ratio formalis in intellectu sine dependētia à uerbo uocis, in uoce aūt cum dependentia est à uerbo cordis: ideo prius de uerbo cordis qm̄ de uerbo uocis dicitur: formaliter tamen, ut dictū est, & nō secūdū extrīsecā denominationem, ut Durandus putauit.

Quod ex eo patet, ꝙ uox prius uerbi nomen habuit, qm̄ mentis conceptus: in illo enim priori uox uerbum erat, & ratio uerbi in conceptu ignota erat: ergo uox uerbi appellationem non sumpsit à uerbo cordis.

¶Præterea, Vox est signum expressiuum nō denominatiue extrīseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus: sed ratio uerbi in uoce est esse expressiuum, seu manifestatiuum signum conceptus mentis alterī, ut in litera dicitur: sicut ēt ratio uerbi in conceptu est esse expressiuum signum habitualis notitiæ sibi, ut in quæstio. de ueri. dicitur. Igitur significatiua uox formaliter est uerbum, sicut formaliter est expressiua.

¶Ad obiectionem aūt in oppositū dicitur, ꝙ ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attēditur secundum ordinem rerū, in quibus intentiones sīlantur; nec secundū ordinē illarum intentionū in esse naturæ. Sol em̄ quia sit prior calefacto à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, qm̄ calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidū de eo, qm̄ de calefacto, sed econtra: sed attēditur secundū habitudinē ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non econtra. Sic aūt se habent intentio formalis, & secundū denominationem extrīsecam. Et propterea licet causalitas cogitatiue, qua in ea dicitur uerbum, sit prior uocali uerbo, posterius tamen prædicationem eius recipit.

Cōment. ¶Quo ad tertium probatur cōclusio sic: uerbū in diuinis significat conceptū intellectū⁹, ergo significat aliquid ab alio procedēs, ergo aliquid personale. ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum. ¶Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius conceptus cordis est quòd procedat ab alio, scilicet à notitia concipientis. Secunda uero probatur: quia personæ diuinæ distinguntur secundum originem. Tertia est per se nota.

Quæstio, ¶ *Quantum ualeat literæ processus.*

¶Circa hanc rationē ac conclusionē dubium occurrit propter tria. Primo quia procedere abstrahit à processu realī & processu secundū rationem. Et similiter ly ab alio, pōt utroq; modo intelligi, scilicet secundū rem, uel secundū rōnem: & sīl litera infert & processum & alteritatem realem. Secūdo est confirmatio præcedentis, propter multas instantias: intelligere ēm, amare, enim quod intellectus in concipiendo format, est uerbum. Intellectus autem ipse secundū ꝙ est per speciem intelligibilem in actu, consideratur absolutē. Et similiter intelligere, ꝙ ita se habet ad intellectū actu, sicut esse ad ens in actu. non em̄ intelligere significat actionē ab intelligente exeūtem, sed in intelligēte manentē. Cū ergo dicitur, ꝙ uerbū est notitia, nō accipitur notitia ꝑ actu intellectus cognoscētis, uel pro aliquo eius habitu: sed pro eo ꝙ intellectus concipit cognoscēdo⁶. Vnde & Aug. dicit, quòd uerbū est sapiētia genita. Quod nihil aliud est ꝙ ipsa conceptio sapientis. Quæ ētiā pari modo notitia genita dici potest. Et per eundē modū potest intelligi, quòd dicere Deo, sit cogitando intueri, inquantum scilicet intuitu cogitationis diuinæ cōcipitur uerbū Dei. Cogitationis tm̄ nomen, dey̆bo proprie non cōuenit. Dicit em̄ Aug. 15. de tri. Ita dicitur illud uerbū Dei, ut cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi uolubile creda tur in deo, ꝙ nō accipiat formā ut uerbum sit, cāmq; dimittere possit, atq; informiter quodāmodo uolutari. Cogitatio em̄ ꝑprie in inquisitione ueritatis cōsistit. Quę in deo locū nō habet. Cū y̆o intellectus tā ad formā y̆taris pertingit, non cogitat, sed perfecte ueritatē cōtēplatur. Vñ Anselmus impropriē accipit cogitationē pro cōtēplatione.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ sicut proprie loquendo, uerbū dicitur personaliter in diuinis & nō essentialiter: ita & dicere. Vñ sicut uerbū nō est cōe patri & filio & ſpiritusancto, ita nō est uerū ꝙ pater & filius & ſpūsanctus sint unus dicens. Vñ Aug. dicit. 7. de Tri. Illo coæterno uerbo nō singulis intelligitur in diuinis. sed dici conuenit cuilibet personæ. Dicitur enim non solū uerbum, sed res quæ uerbo intelligitur, uel significatur. Sic ergo uni soli personæ in diuinis cōuenit dici eo modo quo dicitur uerbum. Eo uero modo quo dicitur res in uerbo intellecta, cuilibet personæ cōuenit dici. pater em̄ intelligēdo se, & filiū & ſpiritūsanctū, & omnia alia q̄ eius sciētia continentur, concipit uerbum: ut sic tota trinitas uerbo dicatur, & etiā omnis creatura. Sicut intellectus hominis uerbo quod cōcipit intelligendo lapidem, dicit. Anselm. uero impropriē accepit dicere pro intelligere. Quæ tm̄ differunt. nam in telligere importat solam habitudinē intelligentis ad rem intellectam. in qua nulla ratio originis importatur: sed solum informatio q̄dā in intellectu nostro, prout intellectus noster sit in actu per formā rei intellectæ. In deo aūt importat omnimodā identitatē, qa in deo est oīno idē intellectus & intellectū, ut suprà ostēsum est⁶. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad uerbū cōceptū. nihil em̄ est aliud dicere ꝙ proferre uerbū. Sed mediante uerbo importat habitudinē ad rē intellectā, quæ in uerbo ꝙ lato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona quæ profert uerbū, est dicens in diuinis, cū tamē singula personarū sit intelligēs & intellecta, & per consequēs uerbo dicta.

¶Ad quartū dicendū, ꝙ uerbū sumitur ibi figuratiue, prout significatum uel effectus uerbi dicitur uerbū. Sic em̄ creaturæ dicūtur facere uerbū dei inquantū exequūtur effectū aliquē, ad quē ordinatur ex uerbo concepto diuinæ sapiētiæ: sicut aliquis dicitur facere uerbum regis, dum facit opus ad qđ ex uerbo regis inſtigatur.

Annot. ¶In responsione ad primū aduerte, ꝙ cōditionalis illa, si ponitur uerbū dei metaphorice dicī, oporteret poni uerbū dei proprie dictū, nō tenetur ex natura formę, sed gratia materiæ. ℣ Quoniā ut i litera dicit, si ponit uerbū dei metaphorice ponitur aut manifestatiū uerbo dei, aut manifestātis uerbū dei. his em̄ duobus modis dicitur metaphorice, utrobiq; aūt claudit uerbum proprie dictū, & consequēter personaliter, ut deducētī est in literam: nihil em̄ est in rōne uerbi quod imperfectionē importet, sed tātum esse ab alio, &c.

¶In responsione ad secundū aduerte, ꝙ cū dicitur in litera, ꝙ intelligere ita se habet ad intellectū actu, sicut esse ad ens in actu, est locutio nō similitudinaria, sed potius expressiua: ac si diceret, ꝙ sicut est se in cōi ad ens in actu in cōi, ita tale esse. i. intelligere ad tale ens in actu. i. intellectū in actu. Declaratū est em̄ supērius, ꝙ cognoscere aliquid est esse illud: & ꝙ in cognoscētibus in potentia, cognoscitiuū est primo in potētia ipsum cognitū: deinde medio mō inter potentiā, & actū: & demū est ipsum, & tunc tm̄ dicitur actu cognoscens. Nec obstat: quia est immanens, ut in litera dicit: tū quia secūdū ueritatē magis habet de signifī cari, qm̄ esse actionis.

¶In rīsione ad tertium dubiū est, an uerbū diuinū procedat ex obꝰ quæ sunt in sciētia patris, ſ. patre, filio & ſpiritusancto, & obꝰ creaturis. ℣ Sed qm̄ hoc in articulo tertio huius qūnis tractāt magis ex ꝓposito, ibidē diffinietur a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum secūdū.*

Annota. IN titulo ly proprīū, distinguitur & contra cōmune, & contra extraneū: id est adiacens, ut de patris nomine dictū fuit. ℣ Itaq; dō sensus qōnis est, utrum uerbi nomē in diuinis, soli filio cōueniatur ei⁹ personalis, ꝓprietas, ut patet ex argumentis.

Cōmē. ¶In corpore unica est conclusio respōsiua qīta affirmatiue, uerbi nomē proprie dictū in diuinis est proprīū nomen personæ filii. Et probat sic. uerbū significat emanationē intellectus. ſ. procedēs secundū emanationem intellectus, ergo significat filiū. ergo solus filius ꝓprie est uerbum. Probatur prima consequētia, quia & persona procedēs secūdū talē emanationē est filius, & hmōi processio est ḡnatio.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd ſi uishuius probationis perſpicue inſpiciāt, ſe cūda cōsequētia absq; probatione merito ꝓbita est. ℣ Ex eo nāq; ꝙ persona procedēs secūdū emanationē intellectus, est filius, sequitur ꝙ uerbi nomen conueniat filio. Ex eo uero ꝙ talis processio est ſpīa generatio, quā constat terminari ad filium, ſequitur ꝙ idem sit esse filium & esse uerbum. Ac per hoc esse uerbū est, ꝓprīū ipſi filio, quēadmodū esse filium: & sic ſoli proprie ꝺuenit.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum tertium.*

IN titulo nota ly in Annot. noīe uerbi: non em̄ quæritur utrum res b c
quæ est uerbum, respiciat creaturas, sed utrū res illa diuina, ut uerbi 198
nomine significat, claudat respectum aliquem ad creaturas.

Cōment. ¶In corpore tria facit. ℣ Primo, ꝙponitur conclusio directe responsiua quæsito affirmatiue, simul cū motīo, ac per hoc respondet quo ad respectum in cōmuni. ℣ Secundo determinat do qualis est ille respectus, respondet de tali respectu cōi tū patri & creaturis. ℣ Tertio distinguendo, respondet de respectu quo tātum respicit creaturas.

¶Quo ad primū cōclusio est de respectu in cōi, sicut in communi quoq; quæstium fuit: & est ista, in uerbo dei importat respectus ad creaturas. Et subungit statim medītās de⁹ co noſcendo se, cognoscit creaturas.

¶Quo ad secūdū autē propositum, medium explicatur magis applicādo ipsum ad conclusionē cōtractā ad respectum talē: scilicet uerbū dei est expressiuū patris & creaturarū. Probatur em̄ sic, uerbū est repſentatiuū oīs eius quod actu intelligitur: ergo uerbū dei est exp̄ſſiuū, nō ſolū patris, sed etiā creaturarū. Antecēdēs probatur, in nobis apud quos sunt diuersa uerba secūdum diuersa intellecta in actu. consequentia uero probatur: quia deus unico actu se & omnia intelligit.

¶Quoad tertiū est hæc conclo, uerbū Dei eius qđ est ī Deo patre, ē expressiuum tm̄, creaturarū uero est expressiuū & operatiuū. Probat, ſciētia dei est deī qđ est cognoscitiua tantū:

¶Præterea, Quæ importāt ad respectum ad creaturas, dicuntur de deo ex tpe, ut dns & creator. sed uerbū dicitur de deo ab ęterno. Ergo nō importat respectū ad creaturam.

¶Præterea, Verbū importat respectū ad id à quo ꝓcedit. ſi ergo importat respectū ad creaturā, ſequitur ꝙ procedat à creatura.

¶Præterea, Ideę sunt plures secundū diuersos respectus ad creaturas. Si igitur uerbū importat respectū ad creaturas, ſequitur ꝙ in deo non ſit unum uerbum tm̄, sed plura.

¶Præterea, Si y̆bū importat respectum ad creaturā, hoc nō est nisi inꝺ. tū creaturæ cognoscītur à Deo. sed Deus non ſolū cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in uerbo importatur respectus ad non entia. Quod uideꝛ falsum

¶SED ÇONTRA est qđ dicit Aug. in li. 28. qōnū, ꝙ in noīe y̆bi significatur nō ſolū respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ per uerbum facta sunt operatiua potētia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus intelligendo se in productione uerbi intelligat creaturas, in uerbis nomine intelligitur respectus ad creaturas.*

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ, in y̆bo importat respectus ad creaturā. Deus em̄ cognoscēdo se, cognoscit oēm creaturā. uerbū igitur in mente cōceptū est repræsentatiuū oīs eius qđ actu intelligitur. unde in nobis sunt diuersa uerba secūdū diuersa quę intelligimus. Sed quia deus uno actu & se & omnia intelligit, unicū y̆bū eius est expressiuū, nō ſolū patris. sed & creaturarū. Et sicut Dei sciētia, Dei quidē est cognoscitiua tm̄, creaturarū aūt cognoscitiua & factiua⁶: ita uerbū Dei eius qđ in Deo patre est, est expressiuū tm̄, creaturarū uero est expressiuū & operatiuū. Et propter hoc dicitur in Psal. Dixit & facta sunt, quia importatur in uerbo ratio factiua eorum quæ Deus facit.

Ad pri

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in nomine uerbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur uerbū quo filius. Ipsa enim natiuitas filij quę est ꝓprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. Nam ut ostendatur connaturalis patri, dicitur filius: ut ostēdatur coæternus, dicit ſplendor, ut ostendatur oīno similis, dicit imago: ut ostendatur immaterialiter genitus, dicit uerbū. Nō aūt potuit unū nomē inueniri, per qđ omnia ista designarenter.

¶Ad quartū dicendum, ꝙ eo modo conuenit filio esse intelligentem, quo conuenit ei esse deum⁶, cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, ut dictū est⁶. Est autem filius deus genitus, non autem generans deus. Vnde est quidē intelligēs, non ut producēs uerbū, sed ut uerbū procedēs, prout ſ. in deo uerbū procedēs secundū rem nō differt ab intellectu diuino, sed relatione ſola distinguitur à principio uerbi.

¶Ad quintum dicendū, quod cū de filio dicitur, portās oſa uerbo uirtutis ſuæ, uerbū figuratę accipit, ꝓ effectu uerbi. Vñ gl. ibi dicit, ꝙ uerbū sumitur pro imperio, inquantū ſ. ex effectu uirtutis uerbi est, ꝙ res cōseruātur in esse, sicut ex effectu uirtutis uerbi ē, ꝙ res producātur in esse. Quod y̆o Basilius interpretatur uerbū ꝓ ſpūsan. improprie & figuratę locutus est, prout y̆bū alicuius dici potest omne illud qđ est manifestatiuum eius, ut sic ea ratione dicatur ſpiritusanctus uerbum filij, quia manifestat filium.

ARTICVLVS III.

¶ *a Verbi in nomine uerbi importetur respectus ad creaturam.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur, quod in nomine uerbi nō importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomē cōnotās effectū, in creatura essentialiter in diuinis dicitur. sed uerbum nō dicitur essentialiter, sed ꝑsonaliter, ut dictū est. Ergo uerbū nō importat respectum ad creaturam.

¶Præterea, Verbū importat respectū ad id à quo ꝓcedit. ſi ergo importat respectū ad creaturā, ſequitur ꝙ procedat à creatura.

¶Præterea, Ideę sunt plures secundū diuersos respectus ad creaturas. Si igitur uerbū importat respectū ad creaturas, ſequitur ꝙ in deo non ſit unum uerbum tm̄, sed plura.

¶Præterea, Si y̆bū importat respectum ad creaturā, hoc nō est nisi inꝺ. tū creaturæ cognoscītur à Deo. sed Deus non ſolū cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in uerbo importatur respectus ad non entia. Quod uideꝛ falsum

¶SED ÇONTRA est qđ dicit Aug. in li. 28. qōnū, ꝙ in noīe y̆bi significatur nō ſolū respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ per uerbum facta sunt operatiua potētia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus intelligendo se in productione uerbi intelligat creaturas, in uerbis nomine intelligitur respectus ad creaturas.*

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ, in y̆bo importat respectus ad creaturā. Deus em̄ cognoscēdo se, cognoscit oēm creaturā. uerbū igitur in mente cōceptū est repræsentatiuū oīs eius qđ actu intelligitur. unde in nobis sunt diuersa uerba secūdū diuersa quę intelligimus. Sed quia deus uno actu & se & omnia intelligit, unicū y̆bū eius est expressiuū, nō ſolū patris. sed & creaturarū. Et sicut Dei sciētia, Dei quidē est cognoscitiua tm̄, creaturarū aūt cognoscitiua & factiua⁶: ita uerbū Dei eius qđ in Deo patre est, est expressiuū tm̄, creaturarū uero est expressiuū & operatiuū. Et propter hoc dicitur in Psal. Dixit & facta sunt, quia importatur in uerbo ratio factiua eorum quæ Deus facit.

Ad pri

creaturarum autem cognoscitiua & factiua ergo uerbum Dei, &c. Et confirmatur authoritate scripturæ: Dixit & facta sunt.

Quæstio. ¶*Num uerbum in diuinis procedat ex creaturarum notitia, uel diuinæ essentiæ tantum, & non ut uerbum personæ.*

¶Circa prædicta uniuersámque hanc materiam, aduerte hic esse
271 4. primo, res dicta uerbo. Secundo, relatio inter uerbum & rē dictā. Tertius modꝰ, quo uerbum refertur ad res dictas. Quarto, ratio quare sic refertur. Et quo ad res dictas, quidem in primo articulo huius quæstionis in responsione ad tertiū habuimꝰ, ꝙ sunt hæc tria, scilicet essentia diuina, personæ diuinæ, & oīs creatura. Pater enim dicit hæc oīa uerbo. Relatio uero uerbi ad res dictas ut sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad
74 expressum, ut in litera
c dicitur: & in his duobus conueniunt alii noīscum, coacti forte authoritate Augu. In reliquis autē duobus, scīn
94 a modo & causa, diuersitas est opinionū. Scotꝰ em in 2. di. 1. q. 1. arti. 2. & in quolibetis. q. 14. art. 2. tenet ꝙ uerbum dei ex ui productionis suæ nō, procedit ex scientia creaturarū, sed diuinæ essentiæ. Et rursus (ut ex illis. 2. 1. q. 1. ad ultimum eiusdē sumitur) tenet ꝙ uerbū sic procedit de scientia solius essentiæ, ꝙ nō procedit ut uerbū ꝑsonæ, nisi cō comitēter: ita ꝙ imagi-
98 natur patrem ex hoc ꝙ intelligit diuinā essentiā uerbū producere: ꝙ ꝛgdē ex ui productionis suæ exprimit essentiā, ꝑsonas aūt diuinas cōcomitāter tantū ex necessario tāctas essentia, creaturas uero habet, ꝙ repꝛæsentet completa tam, pductione ipsīꝰ uerbi, Est aūt fundamētū positionis suę: quæ ponit in 35. dist. primi, creaturas, pduci à Deo
92 in esse cognito. Et propterea imaginatur, ꝙ essentia diuina primo quasi mouet intellectū paternū ad productionem termini infiniti. i. uerbi: & deinde ad terminū finitū. i. creaturam in esse cognito. Et sic uerbū nō pōt, pduci de scientia creaturarū, quæ est in secūdo instanti naturæ. Arguit quoq; ad hoc in secūdo ubi suprà triplīciter. Primo, si uerbū procederet ut uerbū diuinę essentiæ & omnis intelligibilis, pari rōne Spūsanctus spiraret, ut amor diuinæ essentiæ, & oīs amabilis intellectibilis: sed hoc est falsum. ergo, ꝑb. ut falsitas: ꝙa tūc uel Deus necessariò amaret creaturas, uel spūsanc. nō necessario produceret; quorū utrūq; est impossibile. Secūdo, si uerbū procederet ex oīb⁹, &c. ergo procederet de seipso uerbo ut noto patri: qđ est inconueniēs. & tenet sequela; quia unū de intellectis formaliter à patre est uerbum. Tertio, nulla relatio realis alicuius ꝑsonæ diuinæ est ad creaturā, sed genitī ad id de quo gignitur. si est distinctā realiter, est relatio realis. ergo uerbū nō est genitū de lapide ut noto patri. S. Tho. aūt, ut hic patet, tenet uerbū dei natū esse in oībus quæ sunt in scientia patris, i. essentia ꝑsonis & omni alio intelligibili simpliciter. qđ dico propter scita à deo scientia uisionis. Imaginat em, ut expresse in 1. art. dixit, ꝙ pater intelligēdo se & filiū & spūsanc. & oīa creatura (subaudi tu simplici intelligentia) concipit uerbū: ita ꝙ patꝰ scām rōnē deus pater intelligit quicq; naturaliter relucet in diuina essentia, quā producat filiū. Verūtā est, ꝙ uerbū principaliter exprimit essentia suā, & secūdario creaturas; sicut & deꝰ pater principaliter intelligit essentiam suā, & secundario creaturas: ita ꝙ ly principaliter & ly secū in dicto nihil aliud significāt nisi in se & in alio. Creatura em in essentia diuina, ipsa autem essentia in se intelligitur & exprimitur.

¶Ad imaginationes aūt Scoticas facile est rīdere. Primariū em fundamentum nihil uatere ex eo patet, quòd productio illa creaturarū chimerica est, & periculosam ingerens doctrinam. sequitur em, Deum gloriosum nō posse esse absq; hoc quòd sint creaturæ in esse diminuto: qđ in philosophia ridiculum, in fide aūt scandalū uidetur, sed de his aliàs. Nos enim essentiā diuinā & formaliter & obiectiue omne intelligibile comprehēdere tenētes, ex superius determinatis dicimus, ꝙ quia uerbū procedit nō ex qualicūq; cognitione essentiæ diuinæ, sed ex cōprehensione eiusdē. oportet ut procedat ex notitia omnium quę sciuntur cōprehēdēdo diuinā essentiā. sed hęc sunt oīa suprà dicta, ut patet ex. q. 14. ergo. Et hoc, pculdubio fuit fundamentū S. Tho. Et quo ad primā obiectionē Scoti dicit breuiter, ꝙ uniformiter loquēdo, s. de creatura intellecta in deo, & similiter amata in deo: par ratio est de uerbo & spūsancto, nec aliquod sequitur inconueniens. Posset tñ simpliciter negari sequela, & pariras rationis quia amor respicit res amabiles in seipsis, uerbū autem res in intellectu. Ad secūdā uero dicit, ꝙ nullum inconueniens est stinct. ii. uerbum procedere ex q. 2. art. 2. seipso & spū sancto, ut notis patri. i. ex notitia quā habet pater de eis, imo hoc est necessariū propter allatā rōnem. Quin potius, quā ipse Sco. expresse in. 1. di. primi teneat, ꝙ pater intelligit filiū, qđ, ꝙ producat ipm, uolūtarie re putat hoc inconueniēs. Tertia aūt obiectio respōdēs nō est dignā: qm uerbū nō distinguitur realr ab his, à quibus procedit ut cognitis, sed à quo procedit ut dictę, ut de se patet. Esto tñ in hac materia cautus, ꝑpter ueritatē cōditionalē, si sīc deꝰ nihil intelligeret i sua essentia nisi ipsam solā, adhuc habet ref, pductio uerbi. Rx hāc em seq uidet, ꝙ pductio uerbi nō est posterior ittellectione creaturarū in deo. Habes nā qā aliā cōditionalem, si deꝰ nō effet, pductiuus ad intra intelligēdo, se intelligeret nihilominꝰ oīne intelligibile. Ex hac em sequit, ꝙ deū in teligere creaturas i se, nō est posteri⁹, pductio ne ad ītra. Quare ne ex his fallaris, qđ naturalr de facto sit sequendū, dicito vt suprà. Dixi aūt naturalr, qm ea q deus de facto libere nouit, cū naturale præcedat liberū, procul ab ista disputatiōe sunt. Et qm in cōprehēsione naturalis uis scientiæ diuinæ claudit ur ars creaturæ factiuæ, cuius nō cōcludat uolitio earū: id circo uerbum dei ad æquās naturalē eiꝰ scientiā, habet respectū ad creaturam, nō solum expressiui, sed etiam operatiui, ut in litera ex Aug. dicitur.

Annot.

¶In rīsione ad primū. Nota ꝙ contra eā sunt argumēta Aureoli, apud Capreolū in 2. 7. di. 1. q. 2. in cōclusione ꝙta ad probandū, ꝙ uerbū ex personali ꝓprietate habet qđ referat ad creaturas: oīa em ex hoc ruunt, ꝙ supponūt, ꝙ idē sit dicere, uerbū scām propriā rōnem referī ad creaturas, & dicere, uerbū ex proprietate personali habet qđ referat ad creaturas, cū rī hæc multū distēt, & primum cōcedi possit: secūdū aūt nō. Et huius rō est: qm uerbū claudit in propria rōne notitiam quæ est de numero essentialium. propter quam (ut in litera dicitur) refertur ad dicta nota & facienda.

Annot.

¶In rīsione ad quartū, aduerte ꝙ in illis uerbis, nomē uerbi principaliter impositū est ad significandā relationē ad dicentē, iudicio meo, retractat S. Tho. id qđ in q. de ue. q. 4. art. 5. dixerat, s. ꝙ uerbi nomen principaliter significet absolutū. Et sequitur hæc retractatio determinationē quā in 1. artic. hic fecerat, s. ꝙ uerbū sit nomen personale tātū: ita ꝙ uerbū significat primo, ꝓprietatē personalē ipsīꝰ filii in concreto: & qm quasi substractū est notitia connotata, ideo refertur etiā ad dicta, &c. Et hoc cōsonat rīsioni ad primum, & uerbis præcedentis articuli, s. uerbum significat quandam emanationem intellectus. Constat em ꝙ emanatio illa, proprietas personalis est filii. Nisi em hoc esset, primo eius significatū ex propria eius significatione non significaret proprietatē personalem filii in diuinis, sed ex connotato tantum, cuius oppositum ibidem dicitur.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæquinte Articulum primum.*

Titulus ex supradictis clarus est.

Cōment. ¶In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginem, Secundo respondet quæsito.

¶Quo

QVAESTIO TRIGESIMA
Quinta De Imagine, in duos articulos diuisa.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in nomine ꝑsonę includitur etiā natura obliquè. Nā persona est rationalis naturæ individua substātia: in nomine igitur personæ diuinæ quantū ad relationē personalē non importatur respectus ad creaturā, sed importatur in eo qđ pertinet ad naturā. Nihil tñ prohibet in ꝑsonam includi tur in significatione eius essentia, & importetur respectus ad creaturā. Sicut em ꝓprium est filio ex hoc ꝙ sit filius, ita ꝓprium est ei, ꝙ sit genitus Deus, uel genitus creator. Et per hunc modū importatur relatio ad creaturā in nomine uerbi.

¶Ad secundū dicendū, ꝙ cum relationes consequātur actiones, quædā noīa importāt relationē dei ad creaturā, quæ cōsegitur actionē nō trāseuntē in exteriorē effectum, sed manentē in agente, ut scire & uelle. & talia nō dicitur de deo ex tēpore. Et huiusmodi relatio ad creaturā importatur in nomine uerbi. nec est uerū, ꝙ nomina importātia relationē dei ad creaturas omnia dicātur ex tempore. sed sola illa noīa quæ important relationem consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem ex tempore dicunt urē.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ creaturæ nō cognoscitur à Deo per scientiam à creaturis acceptā, sed per essentiā suam. Vñ nō oportet ꝙ à creaturis procedat uerbum, licet uerbum sit ꝛxpressiuum creaturarum.

¶Ad quartū dicendū, ꝙ nomē Ideæ, principaliter est impositū ad ſignificandum respectū ad creaturā. Et ideo pluraliter dicitur in diuinis, nec ꝙ est personale. Sed nomē uerbi principaliter impositū est ad ſignificandā relationem ad dicentem, & ex cōsequēti ad creaturas, inquantū deus intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in diuinis est unicum tantum uerbum & personaliter dictum.

¶Ad quintū dicendū, ꝙ eo modo quo scientia Dei est non entiū, & uerbū dei est nō entiū, quia nō est aliquid minus in uerbo dei cꝫ in scientia Dei, ut Aug. dicit. Sed tamē uerbum est entium ut expressiuū & factiuum, non entium autem ut expressiuum & manifestatiuum[e].

QVAESTIO TRIGESIMA
Quinta De Imagine, in duos articulos diuisa.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ imago proprie dicitur qđ ꝓcedit ad similitudinē alterius. Illud aūt, ad cuius similitudinē aliqđ procedit, proprie dicit exēplar, improprie vo imago. Sic tñ Aug. utitur nōe imaginis cum dicit diuinitatem sanctæ Trinitatis esse imaginem ad quam factus est homo.

¶Ad secūdū dicēdū, ꝙ species (put ponitur

Annot.

¶In rīsione ad quartū, aduerte ꝙ in illis uerbis, nomē uerbi principaliter impositū est ad ſignificandā relationē ad dicentē, iudicio meo, retractat S. Tho. id qđ in q. de ue. q. 4. art. 5. dixerat, s. ꝙ uerbi nomen principaliter ſignificet absolutū. Et sequitur hæc retractatio determinationē quā in 1. artic. hic fecerat, s. ꝙ uerbū sit nomen personale tātū: ita ꝙ uerbū significat primo, ꝓprietatē personalē ipsīꝰ filii in concreto: & qm quasi substractū est notitia connotata, ideo refertur etiā ad dicta, &c. Et hoc cōsonat rīsioni ad primum, & uerbis præcedentis articuli, s. uerbum ſignificat quandam emanationem intellectus. Constat em ꝙ emanatio illa, proprietas personalis est filii. Nisi em hoc esset, primo eius ſignificatū ex propria eius ſignificatione non ſignificaret proprietatē personalem filii in diuinis, sed ex connotato tantum, cuius oppositum ibidem dicitur.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæquinte Articulum primum.*

Titulus ex supradictis clarus est.

Cōment. ¶In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginem, Secundo respondet quæsito.

¶Quo

¶Quo ad primum conditiones sunt similitudo, ſpecifica seu secundum ſpeciē: sum ſignum. puta figuram, orta ex illo cuius dicitur imago, Et prima quidem conditio, s. similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autem quo ad figurā declaratur in animalibus & picturis. Tertia aūt probatur authoritate Aug. asserēdo instātiā de ouis. Et aduerte diligenter ꝙ hęc tertia cōditio intelligitur per se. i. ꝙ origo termi
197 netur ad ipsum inquātum similitudo est. i. ad hoc ꝙ sit similitudo, & non per accidēs res illa sit ſilis. Et hoc bene nota, qm sup hoc fundatur ꝓcessus sequētis articuli: nisi em sic intelligeretur, oēs imaginis cōdiones cōuenirēt ſpiritui ſancto.

Quæstio. ¶*Num imago oriatur à repræsentato.*

197 ¶Contra hanc tamen
b dist. 31. q. 1. art. 3. Et di. 31. q. 1. art. 1. ar. tertiā imaginis cōditio nē arguit Aureo. qa sequerē, ꝙ soli artifices imaginū haberent ima gines. Sed hæc obie-
hēb. 1. l. 2. ctio ex rudi intellectu
10. fin. procedit: qm etsi uerū sit, imaginē semper oriri à repræsentato, memorē tamē oportet esse ꝙ hoc nō cōtingit
197 uno tātū mō: qm nihil oritur à repūtato secū dū esse naturale principiante, sicut filius oritur à patre: quātę secūdum esse intellectuale, seu cogitatū, ut statua Cæsaris oritur à Cæsare cogitato in mēte artificis: unde patet, cōsequentia in mēte ualere.

Cōcl. ¶Quo ad secūdā conclusio rīsiua quo affirmatiue est, imago in diuinis est nomē ꝑsonale. Probat. nomina importantia originē in diuinis, sunt personalia: ergo imago est nomē personale. Antecedens patet, cōsequētia uero tenet ex ratione imaginis assignata.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæquinte Articulum secundū.*

Titulus charus est.

Cōment. ¶In corpore tria facit. Primo
197 dicit quid usus de hoc
b quæsito habeat. Secundo tractat duas opinio
213 nes. tertio determinat.
¶Quo ad primum tria dicit, prio usum Græcorū, secdo Latinorū, tertio sacrę scripturæ: q oīa clare patēt. Et litera.
c
197 ¶Quo ad secām, quia
b usus Latinorū authoritate scripturę sacræ cō
213 firmatus est, circa eius rationem diuersæ affirmatiuæ opiniones, quarę. s. solus filius imago dicit. Et prima qdē opinio, propter cōuenientiā in notitione cū patre excluditur; quia secundum notionalia non attenditur æqualitas. ergo nec similitudo, ergo nec imago. Secunda autem discurrens per singula: nec inueniens cuius possit dici similitudo, imago, excluditur: quia posset dici patris & filij inquantum sunt unum. Et confirmatur, quia homo est una imago totius trinitatis.

Annota. ¶Quo ad tertium redditur prædicti usus Latinorum & scripturæ ratio. & qa ut dicitur in. 2. Post. idē est scire causam cōclusionis & ipsam simul, respondetur quæsito affirmatiua conclusione; s. imago est nomē proprium filij: & eius proba tio nihil aliud est, quā ratio quare ſpiritusſanctus nō dicatur imago, filius autē sic. Et consistit ratio in hoc, filius procedit ut uerbum, de cuius ratione est similitudo ſpecifica ad id à quo procedit: ſpiritus uero ſanctus procedit ut amor. de cuius ratione non est talis similitudo, ergo filius solus est imago. Antecedēs ex. q. 27. quo ad utrancę partem patet. Consequentia autem tenet ex ratione imaginis. Et manifestatur ac confirmatur uis rationis huius assignantis pro cā modū procedendi ex simili differentia propter similem causam ibi inuentā, inter filium & ſpiritumſanctū, in hoc quod est esse natum. quāuis enim uterq; ab Hila, in diffinitione imaginis) importat formā deductam in aliquo ab alio. Hoc em mō imago dicitur esse ſpecies alicuius sicut id qđ assimilat alicui, dicitur forma eius, inquantum habet formā illi similem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ imitatio in diuinis personis nō ſignificat posteritatem, sed solam assimilationem.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum nomen imaginis sit proprium filio.*

¶AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, ꝙ nomen imaginis nō ſit ꝓprium filio. Quia, ut dicit Damasc. Spiritusſanc. est imago filij. Non est ergo ꝓprium filij.

¶Præterea, de ratione imaginis est similitudo cum expressione[e] (ut Augu. dicit in lib. 83. quæstionum) Sed hoc conuenit spiritui ſancto. Procedit enim ab alio secūdū modū similitudinis. Ergo ſpūsanctus est imago. & ita nō est proprium filij, quòd sit imago.

¶Præterea, Homo etiam dicitur imago dei, secundum illud primæ ad Corin. 2. Vir non debet uelare caput suum, quoniam imago & gloria dei est. Ergo non est proprium filio.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit septimo de tri. quòd solus filius est imago patris.

CONCLVSIO.

¶*Cum filius in diuinis procedat ut uerbū, ſpiritus autem ſanctus ut amor: nomen imaginis proprium est filio, non autem ſpiritui ſancto.*

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ doctores Grecorū cōiter dicūt ſpiritū ſanctū esse imaginē patris & filij. Sed doctores Latini soli filio attribuūt nomen imaginis. nō em inuenitur in canonica scriptura, nisi de filio. Dicitur em Col. 1. Qui est imago dei inuisibilis, primogenitus creaturæ. Et ad Hed. 1. Qui cū sit ſplēdor gloriæ, & figura ſubſtātiæ eiꝰ. huius aūt rōnē assignāt qđa ex hoc, ꝙ filius cō uenit cū patre, nō ſolū in natura, sed etiā in notiōe principij: ſpūs aūt ſanctus nō cōuenit cum filio, nec cū patre in aliqua notiōe. Sed hoc nō uidetur ſufficere: qa ſicut secūdū relatiōes nō attēdit in diuinis, nec ꝙ æqualitas nec ꝙ inæqualitas[e] (ut Aug. dicit) ita nec ꝙ ſimilitudo, quæ requirit ad rōnē imaginis. Vnde aliī dicūt, ꝙ ſpiritusſanc. nō pōt dici imago filij, qa imaginis nō est imago. nec ꝙ imago pris: qa etiā imago refert immediate ad id cuius est imago. Spūsanctus aūt refert ad patrē per filiū. Nec ꝙ etiā est imago patris & filij, qa sic esset una imago duorū: quod uidetur impossibile. Vnde relinquit, ꝙ ſpiritusſanctus nullo modo ſit imago. Sed hoc nihil est, qa pater & filius ſunt unū principium ſpiritusſancti, ut infrà dicetur[e]. Vnde nihil prohibet sic patris & filij (inquantum sunt unum) esse unā imaginem, cum etiam

ſua processione patris accipiat uarium, ſolus tamen filius dicitur natus, propter modum procedendi differētem utriusq; ut suprà manifestatum est: quia s. procedit ut ſimilis, &c. Et ne aliquis ſolicitus restaret unde habet ſpiritusſanc. ꝙ sit ſimilis patri & filio: aut crederet hoc ex modo procedendi habere, subiunxit, ꝙ similitudo conuenit ſpiritui ſancto non inquantum amor, sed inquantum amor diuinus.

Quæstio. ¶*Num ex eo quod ſpiritus ſanctus procedit ut amor diuinus, ſequatur, ipſum nō esse imaginem.*

¶Circa hæc dubiū occurrit ex Aureo. apud Capreolū in. 27. diſti. primi. q. 2. cōclusiōe. *b* 6. Et est dubiū ex præ
163 senti litera ortum habēs, eādēq; infringēs ſic. ſpiritusſanctus procedit ut amor diuinus: *b* ergo ut ſimilis. ergo ra
163 tio adducta nihil ualet. prima cōſequētia tenet ex litera dicēte ꝙ ſpūsanctus inquantū amor diuinus habet ꝙ ſit ſimilis. ſcda aūt & antecedens per se patent.

¶Ad euidentiam huius difficultatis distinguendi sunt termini in antecedēte positi, s. ly amor diuinus & ly procedit ut. Quo adprimū scito, ꝙ forma cōmunis pōt dupliciter cō trahi, & à contrahente denominari. primo per aliquam differentiam per se illius, secundo per aliquid extra laritudinē formalem illius. Exemplum primi, color albꝰ. Exemplū secundi, color naturalis. albedinis enim differētia est coloris per se diuersificatiua, natura uero, sicut & ars, extra genus coloris est. Amor igitur dupliciter contrahi potest. primo per amoris proprias differētias, puta amicitiæ, uel concupiſcentiæ. secundo per naturas amantes, puta angelicam uel humanā. Etsi quidē amor cō trahatur per oēs suæ laꝛ titudinis per se differētias: nūquam inueniesaliquā, ex qua habebit rationem ſimilis ei à quo procedit. Tum qa omnes per se differentiæ infra appetitus amabitum continentur, in quo nihil habet rationem ſimilis. Tū quia
184 ut infra patebit, impul
22. qo. 24. ſio quædam est. Ac ꝓ
art. 2. cō. hoc, oēs per se eius dif
& 1. disc. ferentias oportet esse
10. art. 4. impulſionis per se di
Et. 4. cō. uersificatiuas, ꝙ à ſimi
gēti. cō. litis ratione, quāuis nō
19. ſi. cauſaliter, formaliter tamen remotiore est. Si
Et mal. uero per aliquid extra
q. 3. arti. *14. cor. &* *opus. 3.* *c. 4. 6. 46.* *47.* se amoris, sed infra latitudinem uoluntatis, inquantum uoluntas est, latitudine stando, denotet cuius sit ut obiect & amantis scilicet dei. Negandum est quòd in quantum huiusmodi sit ſimilis. Nec in hoc ſenſu intelligenda est propoſitio in calce literæ ſubiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sit denominatio ſumpta, quaſi ab extraneo, puta à natura, cui identificetur, tunc cōcedendū est ratione identitatis, inter amorē & naturā, ꝙ amor diuinus, ut sic est ſimilis ei à quo ꝓcedit. Et in hoc ſenſu intelligas literā præſentē. Quo ad aliū terminū aduerte, ꝙ ei, dicitur, ſpūsanctus, ꝓcedit ut amor diuinus, & in aliis ſimilibus locutionibus: duplex ſenſus fieri pōt. Primo proprie, ut denotentur tātū formalia & propria illius modi procedēdi. Secūdo extenſiue, ut denotentur etiam communia & concomitantia modum procedendi, siue terminum. Verbi gratia in propoſito. Cum dicitur, ſpiritusſanctus procedit ut amor diuinus: ſi ly ut, ſumaꝰ proprie, propoſitio non est uera accipiendo. amor

non

rem diuinã identice,quoniã ex propriis processionis amoris etiã diuini infra latitudinem uoluntatis solius stando,spiritussanctus non habet ꝙ sit deus,ꝙ sit amor dei,ut amatis & amatissed est uera,ꝙ amore diuino formaliter.Sed tunc cõcesso antecedẽte nihil uidet prima cõsequẽtia,ut patet ex dictis.℣ Nec oppositum habetur in litera loquente de amore diuino idẽtice.Si uero ly ut,de notet etiãcõmunia,tũc est uera de amore diuino,&formaliter & idẽtice:& sic habet rõnẽ filii.sed qñ,pprie & formaliter de modis procedendi à theologis sermo habet,idcirco illud antecedens de amore diuino primo modo intelligẽdũ est & admittendũ,sed negando cõsequentia,scilicet,ergo procedit ut similis.

¶Et ad probationẽ dicẽdũ est,ꝙ laborat in æquiuoco,ut patet ex dictis:qñ ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur obiectiue & effecti ue,ut in antecedente sumitur,& cũ sumit idẽtice, ut in probatione cõsequentiæ sit.

Quæstio. *a* ¶*Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum primũ.*

Annota. IN titulo aduerte,ꝙ ly spiritussanctus, dupliciter sumi põt. Primo in ui duarũ dictionum,ut ly spũs sit substantiuũ,& ly sanctus adiectiuũ. Alio modo ĩ ui unꝰ nois:sicut si a licui imponeret nomẽ propriũ,homo bonus. In proposito hoc secũdo modo quærit,ad qđ denotatãdũ dicit in titulo utrũ hoc nomẽ,&c.

263 *c* *Cõmẽt.* ¶In corpore una estcõclusio triplex q̃sito affirmatiue, hoc nomen spũssan.est,ppriũ diuinæ personæ,pcedentis ꝑ modũ amoris ex accõmodatiõe facræ scripturæ.Et qñ conclusio hæc duo includit,ſ necessitatẽ accõmodationis, & cõuenientiã talis accõmodationis: ideo in litera utrũq; fit: Declaratẽ em primo ne cessitas accõmodationis sic. Altera ꝑcessio in diuinis, q̃ ſ. est per modum amoris, caret noie proprio: ergo & relationes:ergo & persona procedẽs:ergo sicut relationes nõiatæ sunt ex accõmodatione,ita & persona.Dein de assignat rõ talis accõmodationis ex partibus significationibus.Tum quia cões patri & filio. Tũc qa amoris diuini quo ad utrũq; proprietatẽ insinuãt,ut clare patet in litera.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum secundum.*

Annot a. IN titulo aduerte,quòd articulus iste continet in se duas quæstiones,s.an spiritussan.procedat à filio,& an spiritussan.sic procedat à filio:quòd si non ꝓcederet ab eo,non distingueretur personaliter ab ipso,Et prima quidẽ quæstio inter Græcos & Latinos uertatur.℣ Secũda autem inter Latinos inter se.

Quæstio. ¶*Num ad unam quæstionem spectet quærere spiritus sancti processionem à filio & illius processionis ratio.*

¶Propter quod ,dubium statim occurrit circa titulũquoniã quæstiones sunt æquales numero his quæ uere scimus.hec autem quæstio est una,& scita sunt duo:ut patet in corpore.℣ Et inconuenit hoc,precipue articulatim scribenti: eius est enim sigillatim singulas quæstiones discutere.

¶Ad hoc dupliciter responderi potest.℣ Primo,ꝙ quia ut dicitur in 1.Poste. idem est quærere an luna eclypsetur,& an sit aliqua ratio eclipsis lunæ:idẽ est quærere,an spiritussan.procedat à filio,& an sit aliqua ratio processionis eius à filio:pari autem quæsito constat optime respõderi,& ꝙ ita est,& ꝙ propter talem rationem ita est,unde in hoc articulo nihil est uitii,sed respondendo explicatũ est quod implicite in titulo cõtinebatur.℣ Nec oportuit in duos articulos dividere quæsitum & quæsiti rõnẽ,alioquin oporteret omnẽ articulum diuide re in duos.℣ Secũdo dicitur,ꝙ quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se,& inquantum tale,& nõ est præsentis intentionis discutere processionem spiritussancti qualitercũq;,sed per scita ꝙ intenꝺum est,utrũ spiritussanctus ꝓcedat à filio.i.utrum de rõne propria psonæ spiritussancti sit procedere à filio. quod enim conuenit alicui per se,cõuenit ei ex propria rõne.℣ Ad hoc autẽ quæstium affirmatiue respondendo oportet non solum ostendere spiritumsanctum procedere à filio,sed ipsum uendicare hoc sibi ex sua personali proprietate siue formalitate non ostendendo hoc conuenire ei inquantum huiusmodi. ¶Ad cuius euidentiã pleniorem,scito,ꝙ aliqui producto ꝑs duplicitẽr cõuenire ꝓduci necessario à plumbꝰ pfonis diuinis ℣ Vno mõ ex gte,ꝑductis.℣ Excẽpit primi habentur in productione creaturæ à deo,necessario oĩa esse trinitatis ad extra,& nõ rõne qđ ãtiga creatura posset ꝓduci,& esse sicut est, etiã si à solo patre produceretur.℣ Exẽplum secũdi haberet si creatura fuo formali cõstituto priuaretur,si non esset à plumbꝰ pfonis. ℣ Ad ꝙpositum spiritussanctus ꝓcedit à patre & filio necessario, ex parte ꝓducentis secundũ oẽs,ga omnia patris nõ repugnantia filio,sunt necessario cõmunia ipsi filio.An autem ex parte producti ꝓcedat necessario à filio,in dubiũ uertitur. Quia uero cõuenientia ꝓducto per se,cõuenit ei ex gte sua.ergo ea cõuenit paccidẽs,aut quali per accidens, ideo ꝙ sic loquẽdo,quæritur utrũ spiritussanctus ex proprio cõstitutiuo ac diuinitatis uirtuo habeat ꝙ procedat à filio.

¶In corpore duo facit. Primo rñdet q̃sito. Secundo arguit Græcos. *Cõmen.*

¶Quo ad primũ ponit una cõclusio rñsiua q̃sito affirmatiue,s.spiritussanctus necessario à filio per intellectũ spirat one actiua,adhuc remanet,quo filꝰ pſonaliter distinguitur à spũ sancto : ergo,&c.prima consequentia probatur ex illa maximaidem est principium constitutiuum & distinctiuum ab alijs,ut patet per Porphyrium, & inductiue.

¶Quartũ aũt caput econuerso sumit ex pſonali distinctiuo ad cõstitutiuũ sic, filius distinguit personaliter à spiritussancto,ergo per aliquid,quod est de ratione personali ipsius filij,ergo non per spirationem actiuam:ergo secluſa illa adhuc remaneret personalis distinctio inter filium & spiritumsanctum.

¶Prima cõsequẽtia,ꝑbaꝝ inductione & rõne.℣ Inductione quidẽ,qm̃ ualet, a distinguit b realiter,ergo est de eius rõne realꝭ:distinguit essentialiter,ergo est de rõne essentialis:distinguit supposĩtaliter,ergo est de rõne suppositalis:distinguit relatiue,ergo est de rõne relatiua,&c.Rõne aũt,quia si distinctio personalis posset fieri per aliqd qđ nõ est de rõne personali,nõ poterit sustineri humanitatẽ Christi nõ distingui pſonaliter à uerbo:dicẽ em ꝙ distinguit pſonaliter per aliqd,qđcũ nõ cõstituit pſonã.Et cõfirmatẽ hoc motiuũ ex parte distincti ut pſonalis,ab Aureolo ubi supra articulo secũdo sic.Si spiratio distingueret ꝑ pſonaꝝ filiũ à spiritusancto,pater & filiꝰ essent una pſonas:sed hoc est falsũ.ergo cõsequẽtia,ꝑbatur: spiratio distinguit pſonaliter:ergo esse unũ spiratorẽ est esse unã unꝰ spirator.Et pertẽ distinguit pſonaliter:ergo esse unũ spiratorẽ est esse unã personam:& si nõ est esse unam personam,ergo nõ distinguit personaliter.Et fundatur processus super illa maxima,omne unum formale distinctiuum pluriũ ex una parte ab aliquo ponit in illis pluribus aliquod unum fundamentum illius distinctionis proportionale.

¶Ad euidentiã huius difficultatis,cũius tractare de cõstitutiuis personarũ spectat ad quadragesimã qõnẽ;ꝑpter tñ discussam ex cõsuetudine hac materiã:scito,ꝙ cũ in diuinis nõ sit formalꝭ nisi substãtia & relatio,& substãtia utpote cõis,nec constituat nec distinguat hypostates:oportet ꝙ utrũq; rñsoni tribuat. Relatiõi aũt cũ possit aliqd cõuenire duplꝭ,s.secũm ꝓpria rñsonis,& secũm cõia sibi & absolutis:ſcitũ attribuitur diuinis rñsonib⁹,necesse est cõuenire eis in quãtũ rñsones sunt.Et sic cõstituere ac distinguere,relatiõi diuinæ ¿put relatiua res est)cõuenit.Inter rẽ aũt relatiuã & absolutã,hoc interest,ꝙ res absoluta cõstituit rẽ in se,relatio uero cõstituit rẽ ad aliã.Et qm̃ unũquodq; sicut est ẽs, ita unũ & distinctũ:cõstitutiuũ absolutũ sicut cõstituit ens in se,ita distinguit il lud secũdũ se:& cõsequẽter ab uniuersis aliis.Cõstitutiuũ uero in esse relatiuo, quia cõstituit ens ad aliud unũ correlatiuũ,ſ.ita distinguit illud ab illo uno tm̃, alioquin diuersitas seu distinctio nõ esset ꝓportionata passio entis.Plus em̃ faceret cõstitutiuũ aliquid distinguẽdo ea cõstituẽdo:qã nõ uideẽ intelligibile.

℣ *Si igit in diuinis sola relatio multiplicat trinitatẽ, & hoc nõ cõuenit relationi ꝑ accñs, sed quatenꝰ res relatiua est.*Et res relatiua ut sic,cõstituit & distinguit relatiue tm̃:quãcũq; em̃ aliã distinctionẽ habet,nõ facit inquãtũ res relata:sed haberet eã ex cõibus sibi & absolutis:ut patet de disparatiõe.hec em̃ nõ est,ppria relatiuis,& sic nõ põt cãri à relatiõe scdm rõnẽ relatiõis.Cõsequẽs est,ꝙ in diuinis nulla sit distinctio realis nisi relatiua,ita ꝙ nõ solũ res distinctæ sunt relatiue,sed distinctioipsa est relatiua.Et cũ cõstet distõnẽ relatiui nõ esse sine relatiua oppositione,& esse respectu correlatiui tm̃:manifeste sequit,ꝙ sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas pſonas.Et hæc nõ aduertere aut penetrare,fuit cã dissensionis in hac materia.℣ Si em̃ aduertissent,ꝙ ecclia tradẽdo unitatẽ substãtiæ,& trinitatẽ rerũ relatarũ ex formali locutione,insinuat,ꝙ hoc formaliter intelligẽdũ est:uidissent profecto ex hoc ipso,ꝙ distinctio nõ tradit nisi relativorũ,ꝙ etiã distinctio ipsa,ppria relatiuis,ſtenus relatiua sunt esse debent: qđ saluare non põt,dũ dicit res quidẽ distinctas esse relatiuas, distingui tñ absq; oppõne: relativa: ga sunt disparatæ & incõpossibiles, &c.hæc em̃ cõia sunt nõ,ppria relatiuis, ut iã dixim⁹.Exhis aũt habet rñsio ad obiectiones ex parte cõstitutiui ipsius filij. Quũ em̃ dicit,ꝙ idẽ est cõstitutiuũ & distinctiuũ alicuius,ab oĩ alio distinguit dum est de duplici cõstitutiuo, ſ. absoluto, uel respectiuo:& ꝙ in absolutis uerũ est.In relatiuis uero subdistinguẽdũ est:de duplici diſtõne,ſ.relatiua uel ꝙcũq; alia,puta disparata seu cõtradictoria,seu etiã privatiua.

¶Et dicẽdũ,ꝙ de diſtõne relativa loquẽdo, falsissimũ est assumptũ, qm̃ cõstitutiuũ alicui in esse relativo, nõ est distinctiuũ illius distõne relativa,nisi à correlativo,ꝓpter ipsam relatiõis naturã.à cæteris aũt distinguit qnouis alio mõ.Duplꝭ em̃ ut fit,ga nõ est nisi ad dimidiũ,nõ distinguitur etiã relative nisi à dimidio,à triplo aũt & quadruplo & reliquis entib⁹,distinguit ꝗdẽ duplicitate inquãtũ est hoc ens nõ relativo,ut de se patet.Et ga in diuinis pſona est formaliter rela.,nõ est distinctio pſonalis,neq; realis nisi sit relativa.Et,ꝓpterea de facto ista ẽ falsa,filiꝰ distinguit realr sue pſonaliter à spũcto,distinguitur ista ẽ falsa,filiꝰ filiatiõe distinguit realr relative à spũsancto.q̃uis ito sit uera,filiꝰ distinguit filiatiõe à spũcto:sed talis distõ nõ sufficit ad realẽ distõnẽ,imo est sophisma cõsequẽtis,arguere à distõne ad distõnẽ relatiuã.Et bñ hoc aduerte,ga ex hoc cim pẽdet solo.℣ Patet ꝗꝫ ex his,ꝙ signũ literę,de duab⁹ rñsonib⁹ in parte,stat in suo robore Et em̃ signũ,ꝙ sola relatiua distinctio & oppõ est ibi realis.Solo aũt Scott nõ est ad ꝓpriũ,ga diuertit à rñsonib⁹ ad ꝓcessiones:de rñsonib⁹ em̃ litera loqtur,nõ de emanatiõibus.ſre.Sed cõtra hæc.S.T.uerba uehemẽti⁹ qdã arguũt,de ipsis relationib⁹ loquẽdo,dicẽtes,ꝙ peccãt secũdũ nõ cãm ut cãm.Causa em̃ quare duæ rñsones nõ opponũtur nõ cõstituit duas pſonas,nõ est negatio oppõnis. Tũ qa cõstat ꝙ de facto,ꝓcessio & paternitas,& silr filiatio,cõstituunt plures personas.& tñ processio nulli earũ opponitur relative. Tũ qa si negatio esset causa negationis,affirmatio esset causa affirmationis,ſ.ꝙ oppositæ relationes constituerent duas personas:hoc aũt cõstat esse falsum,qa cõis spiratio & ꝓcessio sunt relationes oppositæ,& tamen spiratio nullam personam constituit.

¶Ad hæc breuiter dicit,ꝙ ꝓcedũt ex mala itерꝓtatiõe literæ. Quãm dicit,ꝙ ga nõ sũt oppositę,nõ cõstituũt duas pſonas,ly cõstituũt,determinat ly duas,& nõ determinat ly pſonas,nisi inqtũ duas scdm rẽitа qđ sensus est,ꝙ ga nõ sũt oppositę,nõ cõstituũt duas pſonas.i.nõ faciũt distinctiõem realẽ pſonarũ.cõstituere em̃ duo ut sic,nihil aliud ẽ q̃m distiguere,&c.Et sic assignat uera & ꝓcisa cã.Spũs .n.sctus nõ cõstituiti eẽ distinctio à filio & patre,nisi ut spiritalis⁹:ita ꝙ spiratio cõstituit patrẽ & filiũ ĩ hoc,ꝙ sint distincte pſonæ à spũcto,q̃uis ĩter ie distinguãt paternitate & filiatiõe.℣ Radix ãt horũ ẽ,ga sũt res relatiuæ,&c.nõ.nisi ꝗ unitate substãtię,ꝑt aĺr distinctiõ personarũ saluari,nisi ꝙ relationes oriãtur: de quarum ratione fit distinctio realis propria relationibus originis.hãc aũt cõstat ex oppõne fieri,ut patet ex dictis. ℣ Vñ patet rñsio ad obiecta, eq uocãt.n. dũ cõstituere ĩ eẽ distincto,nõ aduertũt ĩ sermõe uerũ,& hoc ĩ materia relatiue habere singulare cõstituẽdi distinguẽdiq; modũ,&c. obiecta ãt ex ꝓria

ua personæ.& tamẽ spiratio distinguit personam & filij & patris personaliter, facilẽdo distinctionẽ, nã personalitatẽ à Spũsancto. Ad obiecta autem ex parte emanationũ respõdẽto habetur in litera ad septimũ, & conclusio in hoc ꝙ emanationes filij & spũsancti possunt simul dupliciter. Vno modo secũdũ suas integras rationes, & sic incũbunt ordinẽ originis unius ab alia: & cõsequẽter ipsũ & spiritũsanctũ distinguunt ex suis, pductionibus, & distinguni oppositione relatiua originis, idẽ est. Alio mõ possunt simul secluso ordine originis iter eas, ut argũtes accipiunt. Et sic dicimus, primo ꝙ accipiũtur sedmsuas rones incõpletas: & ꝑterea nõ est mirum, si nullus utentẽs eis tãquã cõpletis. Scito, ꝙ non sunt duæ totales acceptiones einsdẽ naturæ. Sed prima est acceptio naturæ simplr, secũda aũt secũdũ quid. Si eñ secluderetur ordo originis inter eas, filius ꝑ gnationẽ acciperet naturã simplr: & ipsemet per processionẽ accipieret eã sedm qd. Et sic argumẽta quæ supponunt uel assumunt has emanationes esse totales & incõpositibiles, secluso ordine originis inter eas runt. incõpositibilitas eñ, totalitas, & alia hmõi cõuenisse eis integraliter, & nõ imperfecte sunptis. Ad obiectiones autem Aurioli iuxta hoc motiũ, ex parte productionũ, sigillatim respõderur. Et ad primũ qđ ex dictis patet, ꝙ sic mẽdo generari & spirari secluso ordine originis inter se, non sunt incõpositibilia. Nec est uerum, ꝙ in cõpositibilitas eorum oriatur ex illo ordine, quo una ꝑexigit aliã, sed ex ordine originis, quo unaest ab alia, cõstituitur. Ad secũdũ aũt quũ quæritur de gñe causalitatis, dicit ꝙ spirare dat gentẽ incõpositibilitatẽ hãc formalr, sicut albedo dicitur dare formaliter subiecto incõpositibilitatẽ nigredinis. Nec mat consequentia, ergo generari esset spirari: qđ est correlatiũ ipsi⁹ spirare, sicut nõ ualet.

ergo subiectum albedinis est nigredo: quæ est contraria albedini. Ad tertium autem dicitur, quòd propter nullum illorum triũ est ista incõpossibilitas, sed ꝓpter hoc, qa spiratio est notio personæ relatiua ad ipsum Spiritũsanctum.

¶ Ad unicũm uero motiuum ex parte Patris, dicitur ꝙ ꝑ spiritũsanctus ꝓcederet à solo filio, adhuc distingueretur à patre ordine originis, & si nõ immediate, tamẽ mediate. ℣ Et eodẽ modo esset inter eos relatiua oppositio, dũ ista esset uera: pater spirat mediate spiritumsanctum. Sic enim pater sub altero oppositorum clauderetur. ℣ Non esset tamen consubstantialitas trium personarũ. Exclusio namq; patris ab immediata spiratione in substantiæ inæqualitatem redundaret.

Cõmẽ. ¶ Secũda ratio in litera posita ad probãdã principalem cõclusionẽ est, nihil amamus nisi quod conceptione mentis apprehendimus, ergo amor procedit à uerbo, ergo spiritussanctus à filio, quia ille ut amor, iste ut uerbum procedit.

Annota. ¶ Circa hãc rõnẽ aduerte, ꝙ in litera adducitur magis ut rationabilis, ꝛ̃ ut necessaria, ut illa uerba ostẽdãt, huic cõsonat rõ processionis utriusq;. Dico autẽ hoc, qa rõ ista fundatur sup hoc, ꝙ amor est ab amãte & amabili ut cõcepto, quia incognita diligere nõ possumus. hoc autẽ fundamẽtũ de amore & conceptione essentiali, in omni natura intellectuali uerũ est, ꝛ̃ us (ut dicitur) de amore notio naliter, & similiter de cõceptu notionali ter euidẽtẽ necessitatẽ nõ ostẽdar. Dicere enim quispiã posset, quòd pater producit amorẽ sui notialẽ cognoscendo se essentialiter. ℣ Verũtamẽ satis rõnabile est, ut qualis sit ordo inter essentialia intellectus & uoluntatis, talis etiã sit ordo inter notionalia utriusq;, ac ꝓ hoc amor notionaliter, q est spiritussanctus, sit ex cõceptu notionaliter qđ ut dum est, sicut amor essentialis oritur secũdũ rõnẽ ex conceptu essentiali, q formaliter pater omnia nouit. Quidam tamen consequentiam huius rationis infabricare conati, arguunt contra eam dupliciter. Primo potest fieri apprehensio intellectus absque conceptu, ergo potest fieri etiam amor, igitur antecedens est falsum. Assumptum probatur, tum in uisione beatorum in actu credendi: tum quia uerbum est aliud apud te & ab actu intelligendi. Secundo, qa non ualet, non possumus intelligere sine sensu, ergo intellectio est à sensu, ut à principio producitur: igitur cõsequẽtia nihil ualet, &c. Ad hæc dicitur ꝙ antecedens est uerum de intellectione naturali. unde nihil obstat beatã uisionẽ. Peractum autẽ credendi formatur fidei uerbum. Et licet uerbum sit aliud ab intellectione, inseparabile tamẽ est ab ipsa, nec potest ab ipsa fieri abstrahi in naturalibus. Secũda uero obiectio puerilis ualde est, credit enim latuisse diuum Thomã, ꝙ ex cõcurrentia alicuius nõ sequatur cõcursus illius, ut principij, ꝓductiui: qũ infantes sciunt. litera eñ supponit cõia, ſ. ꝙ bonũ cognitũ sit principiũ productiuum amoris, ut patet. i. de anima. & 12. metaphy. & assumit ꝙ esse cognitũ, est esse cõceptum mentis: quod in q. 17. habilitũ est. & hic insert inferũ. unde instantia allata contra rationem amoris, ut patet. i. de anima. & 12. metaphy. & assumit ꝙ esse cognitũ, est esse cõceptum mentis: quod in q. 17. habilitũ est. & hic insert inferũ. unde instantia allata contra rationem illum sensum, non contra uerum & intentum militat.

¶ Tertia rõ est ex ueri ordine talis, ab uno nũqꝫ, pcedãt plura absque ordine inter se, nisi in materialiter tamũ differentibus, ergo ab uno Patre nõ procedit Filius & Spũssan. absq; ordine inter se ergo in ter eos oportet esse ordinẽ originis. Antecedẽs manifestatur, quo ad primã partẽ in creaturis: quia in hoc manifestatur decor diuinæ sapiẽtiæ. Quo ad secũdãm uero in artificialib⁹, pura duobus martellis. Vltima aũt cõsequtia probatur ex eo, ꝙ personæ diuinæ nõ distinguuntur materialiter, nec quẽcũq; ordinem, nisi originis, cõpatiuntur, cæteris nãq; impẽfectionẽ aliquã claudit. ℣ Et hanc rationẽ si cõfirmare noueris, efficacẽ inuenies: ubi est pluralitas realis sine re ali ordẽ, ibi ẽ cõtuło.

¶ Num ab uno plura procedere possint absq; ordine tantũ in materialiter differentibus.

¶ Cõtra hãc tñ rõnẽ ꝗ dã arguũt. Primo quia antecedens falsum est. Tũ qa si de⁹ ꝓduceret plures Gabrieles, esset pluralitas immaterialis sine ordine. Tũ qa Deus immediatẽ ꝑ se ẽt a pro ducere. sedo quia litera obstat sibi ꝓpriis: dñ subdit, ꝙ Græci cõcedũt ordinem importatum per ly, per. & absq; ꝙ abstrahẽ assumit quòd nõ põt esse ibi ordo nisi importatus per ly a ut ab.

¶ Ad hæc dicitur, ꝙ pluralitatis materialis nomine hic intelligitur pluralitas materialis, ut distinguit contra specificam, qualis de facto est inter duas intelligẽtiones eiusdẽ speciei, & esset inter Gabrieles. Plura quoque seu omnia à deo non producũtur specifice distantia sine ordine inter se, ꝛ̃ quis à deo immediate. Nec alium ordinem Græci mente tenus intellexerunt, per ly per, ꝛ̃ nos intelligamus per ly à: quoniã (ut in articulo sequenti patet) ly per, causalitatẽ denotat: & resoluendo facillime patet, ꝙ ad efficientis genus in proposito reduci oporter. Et propterea patet quòd non absque subintellecta probatione assumpsit litera, quòd ibi non potest esse ordo realis, nisi à quo alius, & qui ab alio: cæteros enim constat imperfectionem claudere.

Cõmen. ¶ Quo ad secundam partem huius articuli, Græcos arguit, tria eorum dicta recitando, ſ. quòd communiter cõcedunt, ordinẽ inter filium & spiritumsanctũ. Secundo, quòd aliqui concedunt, quòd sit uel profluat à filio. Tertio quòd negatur, quòd procedat à filio. Ex quibus arguit eos ignorantiæ, uel proreruig: quoniam tertium contradicit primo & secundo: quod probat sic, procedere est cõmunissimũ inter omnia spectantia ad originẽ, ergo ex quocũque concesso pertinente ad originem, puta ordine, seu esse à, seu profluere, sequitur affirmatio processus: & sic priores affirmationes repugnant negationi processionis. Antecedẽs probatur, qa utimur processione in omnibus, ut patet inductiue.

Annota. ¶ In responsione ad tertium, scito, quòd quidam inueniũtur cõtra hæc uerba: quia ex his sequitur, Damas. fuisse hæreticũ: quod & simpliciter est inconueniens, & in illo specialiter opere, quia illud recipit papa Eugenius. Ad hoc dicitur, quòd nõ sequitur illum fuisse hæreticum, quoniam ut in qõ. 32. arti. ultimo dictum est. Antequam consideretur aut determinetur per ecclesiam absq; hæresis uitio: opinatur quis falsum, quod postmodum si pertinaciter sustineret, esset hæreticus. Dicitur autem, Damascenum illo fuisse tẽpore quo decisum hoc non erat. quare, &c.

¶ In

Annot. ¶ In responsione ad ſ. primum, aduerte ꝙ ex illis uerbis uidetur elicitũ, ꝙ apud S. Tho. emanationes diuinę distinguuntur per hoc ꝙ una est ab uno, altera uero à duobus: utin 13. di. 1. Scotus attulit. Sed reuera ista dicta distãt sicut cælum & terra, dicere ꝙ differentia sit: quia una est ab uno, & alia à duobus supposi tis: & dicere quòd differentia est, quia una est à patre solũ, alia ue à patre & filio. ℣ Ibi eñ sola differẽtia inter unitatẽ & pluralitatem supppositorũ pro causa redditur: quod est ridiculũ: cõtra quod & laborauit Scotus. Hic aũt ordo originis inter eas pro causa redditur. Hoc eñ uerba ꝛlla important. Non eñ põt aliter originis ordo salua, nisi altera sit à patre & filio. Hunc aũt ordinẽ originis: ꝙ ad integritatem rationum formalium ipsarum oriẽ ginũ, ut distinctæ realiter sunt: spectare iam ostensum est. ideo hoc sano sensu intelligẽdo, nihil nocet concedere, personã spiritussanctũ ex sua origine distingui à filio.

Cõmen. ¶ In corpore duo facit. Primo ostẽdit quot modis sumitur ly per in huiusmodi propositionibus. Secundo respondet quæsito in calce articuli.

¶ Quo ad primũ quatuor dicũtur. Primum est, ꝙ ly per, denotat aliquã causalitatem in accusatiuo casu, super quem cadit. Secundum est, ꝙ illa causalitas gñ que est respectu actionis secũdũ qđ exit ab agente: & declaratur hoc in triplici genere causæ. Tertiũ est, quòd illa causalitas quãdoq; est respectu actionis, ſe cũdũ qđ determinatur ad factum, ut patet in artificialibus instrumentis. Quartum est, ꝙ hęc distinctio coincidit cũ illa aliorum, scilicet ꝙ quandoq; denotat authoritatem in recto, & quandoq; in obliquo.

¶ Quo ad secundũ, cõclusio responsiua quæsito affirmatiue est. spiritussanctus procedit à patre per filiũ. Et probatur, filius habet à patre ꝙ ab eo procedat spiritussanctus, ergo potest dici ꝙ pater spirat per filium spiritumsanctum, &c. Consequẽtia tenet ex exposita significatione ly per, qñ denotat mediũ ex parte producti, scilicet ꝙ denotat ꝙ sit mediũ habens à principali, ꝙ sit causa artificiati, ꝙ agat, sed ꝙ fit causa artificiato, ut ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est qđ quidã dicit, ꝙ hæc præpositio per, qñq; notat authoritatẽ in recto, ut cum dicitur, Rex operatur per Balliuũ. Qñq; autẽ in obliquo, ut cum dicitur, Balliuus operatur per Regẽ. Quia igitur filius habet à patre, ꝙ ab eo procedat spũssanctus, põt dici quòd pater per filiũ spirat spiritumsanctum, uel quòd spiritussanctus procedat à patre per filium: quod idem est.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ in qualibet actione est duo cõsiderare, scilicet suppositũ agens, & uirtutẽ qua agit, sicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre & filio cõsideretur uirtus qua spirãt spũsanctum, nõ caditibi aliqđ medium: quia hæc uirtus est una & eadẽ. Si aũt consideretur ipsæ personæ spirãtes, sic cũ spũssanctus cõiter procedat à patre et filio: inuenitur spũssanctus immediate à patre ꝑ centre, inq̃tũ est ab eo, & mediate inq̃tũ est à filio. Et sic dicitur ꝓcedere à patre per filiũ. Sicut etiã Abel, ꝓcessit immediate per Adã, inq̃tũ Adã fuit pater eius: & mediate, inq̃tũ Eua fuit mater eius, quæ processit ab Adã. Licet hoc exemplum materialis processionis ineptum uideatur ad significãdam immaterialem processionem duinarum personarum.

¶ Ad secũm dicẽdũ, ꝙ si filius acciperet à pẽ aliã uirtutẽ numero ad spirãdũ spũsanctũ, sequeretur ꝙ esset sicut cã secũda & instrumẽtalis: & sic magis procederet à patre, ꝙ à filio. Sed una & eadẽ numero uirtus spiratiua est in patre & filio: & iõ æqualiter ꝓcedit ab utroq;. Licet aliqñ dicatur principaliter uel ꝓprie procedere de patre, ꝓpter hoc ꝙ filius habet hanc uirtutem à patre.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ sicut generatio filij est cæterna generanti (unde non prius fuit pater, ꝙ gigneret filium) ita processio spiritussancti est cæterna suo principio. Vnde non fuit prius filius genitus, ꝙ spiritussanctus procederet: sed utrunq; æternum est.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ cũ aliquis dicitur per aliquid operari, nõ semper recipitur cõuersio. Nõ eñ dicimus ꝙ martellus operatur per fabrũ: dicimus aũt ꝙ Balliuus operatur per Regẽ. Quia Balliui est agere, cũ sit dominus sui actus. Martelli aũt non est agere, sed solũ agi: unde nõ designatur nisi ut instrumentũ. Dicitur aũt Balliuus operari per Regem: ꝙ uis hæc præpositio per, denotet mediũ: qa quãto suppositũ est prius in agẽdo, tãto uirtus eius est immediatior effectui: qa uirtus causæ primę cõsungit cãm secundã suo effectui. Vñ & prima principia dicũtur immediata in demonstratiuis scientijs. Sic igit inquantũ Balliuus est medius secundũ ordinẽ suppositorũ agẽtium, dicitur Rex operari per Balliuũ: secundũ ordinẽ uero uirtutũ, dicitur Balliuus operari per Regẽ: quia uirtus Regis facit ꝙ actio Balliui cõsequatur effectum. Ordo aũt nõ attenditur inter patrem & filium quantum ad uirtutẽ, sed fo lũ ꝙ ad supposita. & ideo dicitur quòd pater spirat per filium, & non econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum pater & filius sint unum principiũ spiritusancti.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ pater & filius non sint unũ principiũ spiritussancti. Quia spũssanctus nõ uidetur à patre & filio procedere inq̃tũ sunt unũ: nec ꝙ in natura, qa spũssanctus sic etiã procederet à seipso, qui est unũ cũ eis in natura. Nec ꝙ etiam inq̃tum sunt unum in aliqua proprietate: quia una proprietas nõ põt esse duorũ suppositorũ, ut uidetur. Ergo spiritussanctus procedit à patre & filio, ut sunt plures. Non ergo pater

producat: sic ẽm fumitur in ꝓposito, & non primo mõ: filius enim nõ est medius ex parte patris, non est rõ spirationis ut exit à patre, fed potius ut terminat ad spiritum sanctum. Et hoc considerando spũmsanctum ut est à patre mediate: esus ẽm dicendũ est loquẽdo de ipso, ut est im mediate à patre. Et iõ litera dicit, ꝙ põt dici patrẽ spirare per filiũ & spũsanctũ: & nõ dixit ꝙ oportet omnino sic dici: secundum unam enim acceptionem ẽm uerificatur.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum quartum.

Annot.

IN titulo scito ꝙ hic est qõ, & de re, an ita sit, ſ. ꝙ pater & filiꝰ sint unũ numero principiũ spũssanctiꝰ & de propositõe ista, an sit, ꝓprie sũpta uera.

Comm. ¶ In corpore duo facit. Primo ꝛsidet quæstio quo ad rem. Secundo, quo ad ꝓprietatem propositionis.

¶ Quo ad primum est hæc cõclusio, pater & filius sunt unũ principiũ spũssancti. Et probat. Pater & filius sunt unum in omnibus in quibus non distinguũtur relatiua oppositione: ergo sunt unũ principium spũssancti. & tenet sequela: qa in his qđ est est principium spũssancti, non oppositũ relatiue adinuicẽ.

¶ Quo ad secundum tria facit. Primo refert quandã opinionẽ tenẽtẽ hanc propositionem esse impropriã, tali ratione: ly principium significat ꝓprietatẽ, ergo tenẽt adiectiues: quoniã signi ficat proprietatẽ substantiue, sicut patrẽ in creaturis, in nomini bus patris & filii. Et sic tertio infert oppositũ præfatæ opinionis ratione & exẽplo ipm confirmans. Ratio est, ꝙ spiritussancti est nomẽ substantiuũ: ergo accipit numerũ iuxta numerũ formæ significatæ per ipsum: sed forma significata, id est, ꝓprietas, est una numero in patre & filio: ergo conuenientissime dicitur, pater & filius sunt unum principium

1. lib. 19. ar. 4. Et. 4. cõfirmans. tra. 2. 05, si. & op. 1. c. 11. si. & opus 9. qo. 25. & Io. 8. li. 3. co. 3. & 1. 11. 25. lec. 3.

principium ſpirituſſancti. Exemplum uero eſt: quia iſta eadem ratione dicitur, pater & filius & ſpũſſanctus ſunt unus Deus: ga ſ. deitas eſt una numero in eis.

Queſtio. ¶ *Num ſpiritusſanctus à duobus neceſsario procedat.*

¶ In reſponſione ad primum, circa illa uerba, ſpirituſſanctus procedit à patre & filio ut ſunt plures, dubium occurritur: principium ſpirationis qđ, exigat ut ſic, pluralitatem ſuppoſitorum. Dico autũ ut ſic, ad excludendũ concurſum pluralitatis per accidens, ut contingit in principio creatiuo. Accidit ẽm creationi, quòd à tribus ſit perſonis: nihil enim minus Deus crearet, ſi non eſſet tres. Eſt igitur hic dubium, an ipſa ſpiratio per ſe ſit à duobus, an non: ſed quaſi per accidens, ut creatio eſt à tribus. Scotus enim in primo diſtinct. 12. tenens pluralitatem non exigi, fundat ſe ſuper omnimoda perfectione principii ſpirationis in uno ſuppoſito. Sanctus Thomas autem in primo ſenten. diſtinct. 27. art. ultimo, ad ſecundũ, ponens differentiã inter creationẽ & ſpirationem, quo ad hoc ſentire uidetur oppoſitũ, iuxta determinationem à ſe factam in ſecundo articulo eiuſdẽ diſtinctionis: quod & in hac litera confirmare uidetur. Eſt autem ratio dubitandi in hac re: quoniam nulla apparet ratio conuincens alteram partem. perfectio nãq; principii qđ & quo, in ſolo unico ſuppoſito ſaluari ex eo uidetur, quia aliter pater ſolus imperfectum eſſet principiũ ſpiritus ſancti. ſtante aũt omni modo perfectione utriuſque principii in uno ſuppoſito, ſequitur ueritas iſtius conditionalis: quòd ſi illud ſolum eſſe poſſet perfecte ſpirare ſpiritumſanctum: & ſic nõ per ſe requiritur pluralitas in principio quod ſpiratiõis. Modus autem procedendi, ut nexus cõmunio atq; mutuus amor unitiuus qui conuenire dicitur ſpirituſancto, intelligi nõ poteſt niſi ſit à duobus ad minus: ac per hoc oporteret per ſe pluralitatem inuenire in ſpiratiuo principio quod. Neutra tamen harum uiarum ducit neceſsario ad intentũ. Prima quidem deficit, quoniam non ratione imperfectionis, ſed ratione nõ habitæ, nec poſsibilis haberi conditionis in unico ſuppoſito, ſolus pater, aut ſolus filius non poſſet ſpirare ſpiritum ſanctum conſubſtantialem & perſonaliter diſtinctum, &c. Secunda autẽ deficit, quia cõnectere, unire, & ſimilia non conueniunt ſpirituiſancto ex proprietate perſonali, ſed ex eſſentiali incluſo: ſcilicet amore, ut in quæſtione ſequenti, articulo primo ad ſecundũ litera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quanuis huiuſmodi non cogant, quia tamen Sanct. Tho. expreſſe ſuperius dixit in hac eadem qõne, qđ de rõne ſpirituſſancti eſt q̃ ſit à patre & filio, & hũc apponit noſtã reduplicationis, dicens, q̃ procedit à patre & filio, ut ſunt plures perſonaliter. Cõmuneq; ſanctorũ dictum ſit, ſpiritumſanctũ mutuã eſſe charitatẽ patris & filii, tenendum eſſe arbitror, q̃ principium ſpirationis ut quod, inquantũ hmõi, exigit pluralitatem: ita q̃ dualitas eſt conditio ſpiratoris, nullam addens perfectionem ſupra unitatem ſuppoſiti: ſed ſecunda perſona addit ſolam conditionem requiſitam ad principium quod. Ob cuius defectum (negatiue ſumendo defectum) una ſola perſona non ſpiraret, ſicut ob eius abſtractionẽ à perfectione & imperfectio ne nulla imperfecte, ſed ſingula q̃ſq; perfecte ſpirat. Nec hoc abſtrone credimus. Si ẽm proceſsio ſpirituſſancti neceſsario eſt à patre & filio, ut ſuperius probatũ eſt, neceſsario ſequitur q̃ ſit ab eis inquantũ talesergo in q̃ tum plures. non enim ſunt intelligibilea ut ſic, niſi ut plures. Rõ quoq; aſſumpta ex litera, quia ſ. procedit ut amor unitiuus, manifeſtat intentũ, ſi animaduertimus q̃ in hac re etiam uocabulis caremus: & ſic ex appropriatis propria intelligere ac inſinuare oportet. Accedit ad hoc ratio in primo ſent. diſt. 29. ar. ulti. à ſan. Tho. aſsignata: ga ſ. ſpirare eſt actio ꝑſonalis. Nec propterea ex his obliti me credas ſuprædictorum: ſtant ẽm hęc ſimul, ſ. q̃ ſpirſanctus procedit à patre & filio inq̃ſe um duo ſicꝛ. inquantũ habent talẽ pluralitatẽ, ſeu dualitatẽ: & q̃ proceſsio ſpirituſſancti non differt à ſpiratione ſufficiẽter, ex hoc, q̃ eſt à duob⁹, & iſta ab uno, quoniã dualitas ſuppoſitalis abſolute ad hoc non ſufficit, ut ſupra dixi mus. Argumenta aũt Scoti nõ oportet aſſer re: quia nõ militant cõtra põnem noſtrã, dualitatẽ ſuppoſitorũ ex parte principii quod, tantũ dicẽtẽ, niſi id qđ adduximus de perfectione, ſed contra Hen ricum ponentem concordiam, &c.

Queſtio. ¶ *Num pater dici poſsit plura principia, quia implicaret tur plura ſuppoſita.*

¶ In reſponſione ad ſextũ dicendũ, q̃ cõuenienter põt dici q̃ pater & filius ſunt idẽ principiũ ſecundũ quod ly principiũ ſupponit confuſe & indiſtincte pro duabus perſonis ſimul.

¶ Ad ſeptimũ dicendũ, q̃ quidã dicũt q̃ pater & filius, licet ſint unũ principiũ ſpũſſancti, ſunt tamẽ duo ſpiratores propter diſtinctionẽ ſuppoſitorũ, ſicut etiã duo ſpirãtes, quia actus referuntur ad ſuppoſita. Nec eſt eadẽ ratio de hoc nomine creator, quia ſpũſſanctus procedit à patre & filio ut ſunt duæ perſonæ diſtinctæ (ut dictum eſt[c]) non autẽ creatura procedit à tribus perſonis ut ſunt perſonæ diſtinctæ, ſed ut ſunt unum in eſſentia. Sed uideretur melius dicendũ, q̃ ga ſpirans adiectiuũ eſt, ſpirator uero ſubſtantiuum, poſſumus dicere q̃ pater & filius ſunt duo ſpirãtes, propter pluralitatẽ ſuppoſitorũ, nõ aũt duo ſpiratores ꝓp unã ſpirationẽ. Nãadiectiua noſa hñt numerũ ſecũdũ ſuppoſita, ſubſtantiua ỹo à ſeipſis ſcdm formã ſignãtã[c]. Qđ ỹo Hil. dicit, q̃ ſpũſſanctus eſt à patre & filio authoribus, exponẽdũ eſt q̃ ponit ſubſtantiuũ pro adiectiuo.

tes habens utranq́, non eſt duo artifices.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ aliud eſt loqui de nomine ſubſtantiuo, & aliud de ſubſtantiuo concreto: ſubſtantiuũ eſt ut ſic, penes pluralitatem formæ ſignificatæ pluꝛificatur: ſufficiẽter quidẽ, ſi eſt abſtractum, exactiue aut abſolute. i. q̃ ad ſui pluralitatem exigit pluralitatẽ formæ ſignificatæ, ſiue hoc ſufficiat, ſiue non. Subſtantiuũ autem concretum, quia ſubſtantiuum, exigit pluralitatem formæ, quia uero

uero concretum exigit pluralitatem ſuppoſitorum. Et ſic cum principium ſit ſubſtantiuum concretum, optime in litera dicitur, q̃ implicaretur pluralitas ſuppoſitorum, dicendo, pater eſt plura principia. Nec diſceditur à regula de ſubſtantiuo ſane intellecta, ut expoſuimus.

Queſtio. ¶ *Num quando dicitur, pater & filius ſunt unum principium ſpirituſanctus, by principium ſupponat confuſe.*

¶ In reſponſione ad quartum & quintum, dubiũ eſt logicale, mo tũ à Gregorio in 12. di ſtin. primi: tractatũque à Capreolo in fine, quo modo, ly principium ſupponat confuſe. Tũ quia nullum eſt confuſuum. Tum quia ſi ſta ret confuſe, liceret deſcendere ſub prædicato ad eius ſingularia ꝓ propoſitionem de diſiuncto extremo: quod hic non licet.

¶ Ad horum primum dicit dupliciter. Prio, q̃ non oportet quærere cõfuſuum, reſpectu termini communis cõ creti ſubſtantiui: quia hoc habet ex naturali ſita ſuppoſitiõe, ut ſan ctus Tho. dicit in tertio ſententiarum. diſt. pri. q. 2. art. 4. ſed oportet ſrere diſcretiuũ, quando ſupponeret de terminate. Secundo dicitur q̃ cõfundit ur à ly &, quando eſt ꝑdicatũ.

¶ Ad ſecundum uero motiuum, ſimiliter dupliciter reſpondetur. Primo, q̃ illa regula nõ habet locum ubi ſub prædicato nõ ſunt plura ſingularia, ut cõtingit in propoſitio: ſingulare eñ principii non eſt pater, aut filius, ſed hoc principii: cũ aũt ibi nõ ſint plura numero principia, ſed pater et filius ſunt unũ numero principium ſpirituſ ſancti, non reſtat deſcẽſus ad ſingularia principii: ſed ſtad patrẽ uel filium uenitur, iam extra regulam ſumus. Et eſt ſophiſma figuræ dictionis. Secundo dicitur ab aliis concedẽdo conſequentiam, & negando falſitatem conſequentis, ut uidere potes in Capreolo.

¶ In reſponſione ad ſextũ, aduerte q̃ hoc in loco author determinat, quod indeciſe diſtinct. 29. ad ultimum.

¶ In reſponſione ad ſeptimum, aduerte, quòd hoc in loco author arguit opinionem quam ipſe ſequitus fuit in primo ſententiarũ, diſt. 28. & 29. articulis ultimis. Ratio autem in litera adducta examinabitur in tertio articulo. 36. quæſtionis, ubi ex ꝓpoſito tractabitur de adiectiuis & ſubſtãtiuis.

a ¶ *Super Quæſtionis trigeſimæ ſeptimæ Articulum primũ,*

Trulus clarus ex dicendis in corpore, & ſuperius diſcuſsis, de nomine ꝑ atris & uerbi.

Cimut. ¶ In corpore una eſt diſtinctio cum una con-

QVAESTIO TRIGESIMA SEPTIMA
De nomine ſpiritus ſancti, quod eſt amor, in duos articulos diuiſa.

DEINDE quæritur de nomine amoris. ¶ Et circa hoc quærun tur duo. ¶ Primo, utrum ſit pro prium nomen ſpirituſſancti. ¶ Secundo, utrum pater & filius diligant ſe ſpiritu ſancto.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrũ amor ſit proprium nomen ſpirituſſancti.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ amor non ſit proprium nomen ſpũſſancti. Dicit ẽm Aug. 15. de tri. Neſcio cur ſicut ſapientia dicitur & pater & filius & ſpirituſſan. & ſimul oẽs nõ tres, ſed una ſapientia: nõ ita & charitas dicatur pater & filius & ſpũſſan. & ſimul oẽs una charitas. Sed nullũ nomẽ qđ de ſingulis perſonis ꝑdicatur, & de oĩbus in cõi ſingulariter, eſt nomen proprium alicuius ꝑſonæ. Ergo hoc nomẽ amor nõ eſt proprium ſpũſſancti.

¶ Præterea, Spũſſan. eſt perſona ſubſiſtens. ſed amor nõ ſignificat ut perſona ſubſiſtẽs, ſed ut actio q̃dã ab amãte tranſiens in amatũ. Ergo amor nõ eſt proprium nomẽ ſpũſſa.

¶ Præterea, Amor eſt nexus amantiũ: quia ſcdm Dio. 4. c. de diui. no. eſt quẽdã uis unitiua: ſed nexus eſt mediũ inter ea quæ cõnectit, nõ aũt aliqd ab eis ꝑcedẽs. Cũ igit ſpũſ ſanctus ꝑcedat à patre & filio (ſicut oſtenſum eſt[c]) uidetur quòd non ſit amor aut nexus patris & filij.

¶ Præterea, Cuiuslibet amãtis eſt aliquis amor: ſed ſpũſſanctus eſt amãs. Ergo eius eſt aliq̃s amor. Si igit ſpũſſanctus eſt amor, erit amor amoris, & ſpiritus à ſpiritu. Quod eſt inconueniens.

¶ SED CONTRA eſt qđ Greg. dicit in Homel. Pentecoſtes, ipſe ſpirituſſanctus eſt amor.

CONCLVSIO.

¶ *Amor perſonaliter acceptus proprium nomen eſt ſpirituſſancti.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ nomen amoris in diuinis ſumi põt eſſentialiter & perſonaliter. Et ſecundũ qđ perſonaliter ſumitur, eſt proprium nomen ſpirituſſanc. ſicut uerbum eſt proprium nomen filij.

¶ Ad cuius euidentiã ſciẽdũ eſt, q̃ cũ in diuinis, ut ſuprà oſtenſum eſt[c], ſint duæ proceſsiones, una per modũ intellectus, q̃ eſt ꝑceſsio ỹbi: alia per modũ uoluntatis, quæ eſt ꝑceſsio amoris: quia prima eſt nobis magis nota ad ſingula ſignificãda q̃ in ea cõſidera ri poſſunt, & ſunt magis propria noĩa adinueta, nõ aũt in proceſsiõe uoluntatis. Vñ & gbuſdã circũlocutionibus utimur ad ſignificãdã perſonã procedẽtẽ: & relationes ẽt quę accipiũtur ſcdm hãc ꝑceſsionẽ & proceſsionis & ſpirationis noĩbus nominant, ut ſuprà dictũ eſt[c]: quæ tñ ſunt magis nota originis, q̃ relationis ſcdm ꝓprietatẽ uocabuli. Et tñ ſimiliter ſcdm utrãq; ꝑceſsionẽ cõſiderari opꝫ. Sicut eñ ex hoc q̃ aliqs rẽ aliquã intelligit, ꝑuenit q̃dã intellectualis cõceptio rei intellectę in intelligẽte, quæ dicit ỹbũ: ita ex hoc q̃ aliqs rẽ aliquã amat ꝑuenit q̃dã impreſsio (ut ita loquar) rei amatę in affectu amãtis, ſcdm q̃ amatũ dicitur eſſe in amãte, ſicut & intellectũ in intelligẽte: ita cũ aliqs ſeipſum intelligit & amat, eſt in ſeipſo, nõ ſolũ per identitatẽ rei, ſed ẽt ut in ꝓtellectũ in intelligẽte, & amatũ in amante, cluſione. Diſtinctio eſt, amor poteſt ſumi eſſentialiter & perſonaliter. Concluſio autem eſt, amor perſonaliter eſt nomen proprium ſpirituſſancti. Manifeſtatũrq; ſimul quatuor faciendo, tali ordine. Primo ponitur in cõmuni differentia inter proceſsiones diuinas, quo ad notitiam & nominationem ſpectantium ad ipſas. Secundo ibi, Et tamen ſimiliter ponitur conuenientia inter eas quo ad hoc, ſcilicet modũ proꝑ ducendi, quia ſicut intelligendo te producit uerbum, quod eſt conceptus rei intellectę in intelligente, ita amando ſe, producit impreſsionem ſeu affectionẽ rei amatæ in amante, & numerum habituũ num: quaſi ſicut ibi tres ſunt habitudines, ſcilicet ad rem intellectam & ad uerbũ: & ecõuer ſo, ſcilicet uerbi ad eũ principium: ita hic tres ſunt, ſcilicet ad rẽ ama tam, ad affectionem, & ſpiritus ad eius principium. Tertio ibi, ſed ex parte in ſpeciali oſtendit differentiã inter has proceſsion es quo ad nominationem habituũm prædicta rum: quia ſcilicet in in telectu omnes ſunt nominatæ. In uolũtate aũt ſola prima, cæteris eñ primæ nomina accõmodãtur. Quarto ibi, Sic igitur inſtert ex dictis diſtinctionẽ prius & concluſionem: idem de, ut clare patet in litera,

¶ Aduerte hic q̃ illa diſtinctio amoris in eſſentialẽ et perſonalem, ut clare ex hoc articulo habetur, non eſt diſtinctio rei, ſed uocisin ſuas ſignificatiões. Tota eñ ratio diſtinctionis eſt accommodatio uocabuli ad aliam ſignificationem ſicut ſi nomine ꝑmen accomodaretur uerbo. Vnde non ſunt duo amores in diuinis, unus eſſentialis & alter perſonalis. Sedly amor proꝑ pter penuriam uocabulorum, quandoque ſignificat diuinum amorem: qui proculdubio eſſentiale quoddã eſt. Quandoque uero tertiam perſonam procedentem per modum uoluntatis & amoris. Vnde uarius eſt labor argumentorum Aureol. in trigeſimaſecunda diſtinctione prima, apud Capreolum contra hãc diſtinctionem, inquantum eſt Sanct Thom. quoniam ſic in telligitur. Reliqua ad hunc articulum ſpectãtia, ſuperius in decima ſeptima quæſtione diſcuſſa ſunt.

a ¶ *Super Quæſtionis trigeſimæ ſeptimæ Articulum ſecundum.*

INtitulo aduerte, q̃ licet quæſtio proponatur de re, dicendo utrũm pater & filius, &c. difficultas tamen circa ueritatem propoſitionis uertatur. An ſcilicet propoſitio ſta ſit uera, pater & filius diligunt ſe ſpirituſancto. De re enim ſiue diligere ſumatur

notionaliter, siue essentialiter: constat quomodo se habeant pater & filius & spiritussanctus.

Commẽ. ¶In corpore tria facit. Primo ostendit causam difficultatis: secundo refert. 5. opiniones: tertio respondet quæsito.

¶Quo ad primum, ratio difficultatis est circa propositionem: quia ille ablatiuus spiritussancto uidetur importare habitudinem principii respectu dilectionis in patre & filio: quod tamen est impossibile.

b 289 162 298

¶Quo ad secundum opiniones satis clarę sunt in litera.

¶Quo ad tertium ponit duas conclusiones iuxta membra distinctionis præmissę, s. diligere sumitur dupliciter, essentialiter & notionaliter. Prima conclusio est, quòd sumendo diligere essentialiter, pater et filius non diligunt se spiritussancto. Secunda est, quòd sumendo diligere notiõaliter, pater & filius diligunt se spiritussancto. Declarat eas ac probat, trahendo quintam opinionẽ ad bonum sensum ex duobus fundamentis: alterum est de ly formalis, alterum de modo denominandi. Primum igitur est, omne denominans ut sic habet rationem formalis. Et declaratur dupliciter. primo quia res cõmuniter à formis denominantur. secundo exemplo de uestimento. Secũdum uero est, producens denominari potest ab eo quod ab ipso procedit, non solum ut actio, sed etiam ut effectus: sed hoc quando ipse effectus in intellectu actionis claudit̃. Prima pars huius declaratur in igne & calefactione. Secunda autem in arbore & floribus. ex his enim sub iũcto intellectu ipsius, diligere notionaliter pro secunda conclusione talis est formanda ratio. quandocunque in intellectu actionis clauditur effectus, agẽs potest denominari ab actione & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo pater & filius possunt denominari & dilectione & spiritusanct. Minor declaratur dupliciter, primo exponendo ly diligere notionaliter, secundo ex simili illi dicere. Prima aũt conclo Aug. authoritate probata relinquitur, utpote euidens.

Annot. ¶Circa hæc dicta pro secunda conclusione dubium est multiplex. Scotus enim in 1. distinct. 32. quæstione pria, arguit quadrupliciter. Primo cõtra fundamentum positionis, ædificare importat ędificium, cum sit eadem facere: & tamen non dicitur, ædificator ædificat eadem, & in proposito, spirare importat spiritum. Est enim emittere spiritũ, & tamen non concedi tur quòd spirent spiritu sancto. ergo fundamentum nullum. Secundo, dato q talis positio q̃q̃ concederetur, non tamen esset conuersiua super agens: quod ꝑ̃ in proposito accidit, cum dicitur, diligunt se. Tertio, in constructione transitiua nunq̃ effectus ut effectus construitur in ablatiuo: diligere autem est uerbũ transitiuum: ergo. Quarto arguit contra exemplum de florere, dupliciter. primo, quia florere non est florem producere. Tum quia est uerbũ neutrum, quod significat idem quod sũ adiectiuũ, si esset impositum: sicut calere est esse calidũ. Tũ ga addit Aur. si deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceret florere. Tũ ga exẽplũ nõ est simile. ga ablatiuus i uerbo neutro, quale ẽ florere, nõ cõstruit ut termin⁹ actiõis. in, ꝓposito, aũt est sermo de termino actiõis in ablatiuo, respectu uerbi actiui quale est diligere.

¶Ad euidentiã huius ambiguitatis nota duo. Primo, q̃ cũ in fundamento positionis dicitur, q̃n intellectu actionis, &c. dupliciter intelligi põt. primo de intellectu actionis absolute. secundo, de intellectu actionis sic significatæ. In proposito nõ intelligitur primo, sed secundo. Actus enim notionalis quo pater & filius producũt spiritumsanctum, unius tantum rationis est absolute. Alterius tamen est significatus nomine spirare & nomine diligere: pro quanto aliquid in rõne sua, ut significatur dilectionis nomine, quod nõ claudit, ut significatur spirationis uocabulo nec in litera habetur in rõnone ad secundũ. Secũdo aduerte, q̃ in intellectu actus sic ligni ficati claudi effectũ, cõtingit dupliciter. Vno modo ut specificantẽ seu determinantẽ qualitatem actionis: sicut in dealbare claudit̃ur albedo, ẽ cin calefacere clauditur calor: & sic de aliis: ut enim ostẽdatur, q̃ non quodcũq̃ facere, sed tale significetur, calefacere &, dealbare & ædificare dicimus. Secũdo mõ claudi effectus ut cõstitutiuũ alicuius actiõis, ut in ly dico, uocaliter sumpto, claudit uerbũ uocale: ẽ enim dicere, uerbũ, pferre. Et hoc mõ sumit in, ꝓposito: ista q̃ sensus illius fundamẽti est, q̃cunq̃ in intellectu actionis tali termino signifiãt̃, claudi tur effectus ut effectus cõstitutus sub, ꝑductiõi, tũc producẽs denoiari põt ab illo effectu ut abstractiuo, &c. Et si q̃ratur cẽ ꝑre quãd termini sic significãt̃ et qdã nõ, nõ est alia rõ, nisi qa hi sũt impositi ad sic significãdũ, hi aũt nõ. Discernũtur tñ hi ab illis in hoc q̃ uerba sic includẽtia effectũ, si cõstruũtur cũ aliquo alio trãsitiue, nõ significãtur habere habitudinẽ ad aliud, ꝑductis ad, ꝑductũ, ut ꝑ̃ quã sortes dicit historiã Troię. Illa uero sic, ut patet dicendo, sortes ædificat cælũ. Et hoc ex prima oritur differentia: ga scilicet illa claudũt in se propriũ effectũ, ista nõ. Et sic habitudo ad effectũ manet in illis immutata q̃ ad terminũ: in istis aũt determinatur scẽm adiũctũ. His aũt stãtibus ad primũ patet rñsio, negando assumptũ: q̃m ædificare, ꝓpirare, & alia hmõi nõ ꝑportãt effectum nisi specificatiue.

¶Ad secundum autem dicitur, q̃ põt fieri constructio conuersiua super se, q̃n obiectum actus potest esse ipsum agens, ut accidit in proposito, & in similibus. potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ historiam.

¶Ad tertium autem negatur quoq̃ assumptũ in uerbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum; qualia sunt diligere, dicere, &c. con

struũtur eñ cũ obiecto transitiue, ut termino trãsitus in accusatiuo: & cum effectu ut denominante: ut patet dicendo, Sortes dicit uerbo historiam. Ad ea uero quæ quarto loco contrà exemplũ de florere adducuntur, facile dici põt: ꝓ exempla ponimus nõ ut ita sit, &c. Veruntñ sustinendo exemplum, dicimus q̃ florere, uere significat flores emittere, ut patet ex usu loquẽtiũ. Nec huic repugnat neutralitas uerbi: quoniã hæc ad modũ significandi spectat, non ad significatum. Si aũt deus flores ꝑrimeret, quanuis uere diceret arbor florida, non tñ quòd floruit. esset enim ista uera: arbor quæ nõ floruit, est florida. Vtimur quoq; assumptũ falsum esse in hoc exemplo apparet, nec opositum ab eis est probatum. Et aduerte q̃ in hac materia fatis iudicio meo est rationabilia afferre rõne materiæ, scilicet uocabulorum. Hæc enim oia ex terminis sic significantibus accidunt. Vnde & in responsione ad secundũ patet, q̃ & si conuenienter dicat, Sortes dicit uerbo historiã: inconuenienter tamen ponereturloco dicit, totum eius significatum, dicendo, Sortes profert uerbũ uerbo historiam Troiæ. Hoc enim ex diuersa habilitate terminorum ad constructionem accidit, quia scilicet ly ꝓferre, non potest construi cũ illo effectu de nominante. ly autem dicit, sic. Et simile est de ꝓpirare & dilectione respectu spiritus sanctii: ge nerate & dicere respectu uerbi, ut patet in litera.

a ¶*Super Quæstiõis trigesimæoctauæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo aduerte q̃ ut patet ex introductione huius quæstionis in litera, præteritis intentionis est quærere an donũ sit nomẽ personale, non necessario, sed possibiliter, id est an secundũ aliquam eius significationem sit nomen personale, cum eo utimur in diuinis.

Comment. ¶In corpore unica est conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Diuinæ personæ competit donum esse & dari. Probat sic. Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & haberi à creatura rõnali sola, nõ ex ꝓpria uirtute: ergo conuenit sibi donũ esse & dari. Añ cedens quo ad primã partem patet, quia filii est patris per originẽ. Quo ad secundũ uero, quia creatura rõnalis libere potest frui personadiuina, & uti eius effectu. Quo ad tertiam autẽ, quia nulla alia creatura potest adduci in potestatẽ fruẽdi diuina persona. Quarta demũ per se patet. Consequẽtia aũt probat ex tribus cõditionibus doni, s. q̃ sit alicuius ut donatoris, & possit haberi ab eo cui est donabile: & quòd sit suprauires illius. i. non debitum illi. Et primæ quidam conditiones ponuntur in principio literæ: atq; probantur ad hoc quòd donum importat aptitudinem ut donetur. Tertia autẽ ponitur in calce literæ. Et si uis potes uertere hanc rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulum secundum*

Comẽt. TRibus ex prædictis est clarus.

¶In corpore est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Donum personaliter sumptum in diuinis est proprium nomen spiritus sancti. Et probatur, Donum est datio irreddibilis: ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis: ergo amorem. ergo amor est primum donum. ergo spũs sanctus ꝓcedit ut primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet authoritate philosophi. Prima uero cõsequentia explanatur, quia irreddibilis datio est gratuita donatio. Secũda aũt, ga ideo gratis damus alicui, quia bonum illi uolumus. Tertia aũt, quia amor cũ hoc ꝙ est ratio dãdi, est ratio datum. Quarta autẽ, ga solus spiritussanctus procedit ut amor. Et confirmatur cõclusio authoritate Augustini.

¶*Nũ donum signifi cet personalẽ proprietatem spiritus sancti, & num procedat spiritus sanctus ut amor.* *Quæstio.*

¶Circa ꝓdicta occurrit primo cõe dubium, an donum significet primo proprietatẽ personalem spiritussancti, uel respectũ aptitudinalem ad creaturas rationales, uel aliquid aliud.

¶Occurrit quoq; dubiũ ex Aureo. apud Capreol. in. 1. 8. dist. primi, multiplex. Tum ga hæc litera conradicit quæstioni præcedenti. Ibi siquidẽ dictum est ꝙ spiritussanct⁹ ꝓcedit ut impressio. hic aũt ꝙ procedit ut amor. Tũ quia hoc dictũ est falsum. Si eñ. s. ꝓcedit ut amor, igitur quo spiritus, eo amor: igit eo Deus bonus & sapiens, &c. quoniam amor essentiale quid est. Tum quia cum dicitur spiritussan. procedit, ut amor, aut ly amor sumitur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, nõ est ad propositũ. Et etiã sequeretur ꝙ spiritussanctus ex ui processionis suæ specialẽ claudereet causalitatẽ respectu creaturæ, illã s. quã claudit amor essentialiter dictus. Si personaliter, cõsequentia nihil ualet. ergo ꝓcedit ut donũ primũ: q̃m ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto: is eñ est ratio omnis gratuitæ collationis.

¶Ad horũ euidentiam sciendũ est, ꝙ donum in cõi tria manifeste importat, s. rem donabilẽ, respectũ donabilitatis, & respectũ quasi possessionis. i. ꝙ est illius qui põt illud donare. Et ueri. Sed rem donabilẽ importat denominatiue: ga denominat illã. Respectum uero donabilitatis. i. ut aptũ sit alteri donari, significat primo, ut ex ín litera sumitur utriusq; articuli. Ex hac eñ parte in utroq; processit articulo, ut patet inueni. Respectũ uero ad donatorem cũ significatmagis (iudicio meo) q̃ signi ficet. Vel dicatur ꝙ significat illũ secũdariõ. Donũ aũt in diuinis personaliter, quia primonum donũ denominat amorẽ ut rem donabilem: quia donatis per originẽ est, relationẽ processionis cõstitutiuæ spiritussancti significat: qa uero donabile creaturis tñ rationalibus, respectum rationis ad eas significat. Eodẽ (iudicio meo) ordine, quẽ diximus in dono in cõmuni. Veruñ non est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui nãque sancto primo cõuenit sua proprietas personalis, ratione cuius est patris & filii, donatiui: secũdo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis: & tertio respectus donabilitatis. Quod eñ respectus donabilitatis conueniat spiritussancto, ratione amoris essentialis inclusi, & rationẽ probatur, quia. s. nullũ personale, ut sic includit respectũ ad creaturas. Et literæ testimonio cõuincit in rñsione ad quartũ primi art. ubi expresse decernit, ꝙ sit cut in diffinitione ꝑsonæ claudit̃ur aliquid essentiale, ita in rõne donabilis. ꝙ tatione illius essentialis importatur respectus ad creaturã, & rõne notionalis est nomẽ personale. Quòd aũt amor essentialis claudatur in donũ noie, ex eodem patet fundamẽto: quia. s. respectus ad creaturã exigit aliquid essentiale claudi in significãte ipsum, Vñ secũdum rẽ & secũdum nomẽ, excepto ordine signifi

sapientia genita. Sed sicut filius est sapiens sapientia genita[c], ita spiritussanctus est amor procedens, ut dictum est[c]. Ergo pater & filius non diligunt se amore procedente, qui est spiritussanctus.

¶Præterea, Cum dicitur, pater & filius diligunt se spiritussancto, hoc uerbum diligere aut sumitur essentialiter, aut notionaliter. Sed non potest esse uera secundũ quod sumitur essentialiter: quia pari ratione posset dici quòd pater intelligit filio. Nec; etiã secundum quod sumitur notionaliter: quia pari ratione posset dici quòd pater & filius ꝑirant spiritussancto, uel quòd pater generat filio. Ergo nullo modo hæc est uera, pater & filius diligunt se spiritussancto.

¶Præterea, Eodem amore pater diligit filium & se & nos. Sed pater non diligit se spiritussancto: quia nullus actus notionalis reflectitur super principium actus. Non enim potest dici quòd pater generat se, uel ꝑirat se. Ergo etiam non potest dici quòd diligat se spiritussancto, secundum quod diligere sumitur notionaliter. Item amor quo diligit nos, non uidetur esse spiritussanctus: quia importatur respectus ad creaturam: & ita ad essentiam pertinet. Ergo & hæc est falsa, pater diligit filium spiritussancto.

¶SED CONTRA est quod Augustꝰ. dicit. 6. de trini. quòd spiritussanctus est quo genitus à generante diligitur, genitorémq; suum diligit.

CONCLVSIO.

¶*Pater & filius non diligunt se spiritussancto prout diligere essentialiter sumitur, diligunt autem se ſi diligere notionaliter accipiatur.*

¶REPONDEO dicendum, quòd circa hanc quæstionem difficultatem affert, quòd cum dicitur, pater diligit filium spiritussancto, cum ablatiuus construatur in habitudine alicuius causæ, uidetur quòd spiritussanctus sit principium diligendi & patri & filio: quod est omnino impossibile. Et ideo quidam dixerunt hanc esse falsam, pater & filius diligunt se spũsancto. Et dicunt hanc esse retractatam ab Augustꝰ. in suo simili, cum scilicet retractauit istam, pater est sapiens sapientia genita. Quidam uero dicunt quòd est propositio impropria: & est sic exponenda, pater diligit filiũ spũsanc. id est amore essentiali qui appropriatur spiritussan. Quidã uero dixerunt q̃ ablatiuus iste cõstruitur in habitudine causæ formalis, quia spũsan. est amor quo formaliter pater & filius se inuicẽ diligũt. Quidã uero dixerũt q̃ cõstruitur in habitudine effectus formalis. Et isti propinquius ad ueritatẽ accesserunt. Vnde ad huius euidentiã sciendũ est, q̃ cũ res cõiter denominẽtur à fuis formis, sicut albus ab albedine, & homo ab humanitate: oẽ illud à quo aliqd denominatur, q̃tũ ad hoc habet habitudinẽ formæ. Vt si dicã, iste est indutus uestimẽto, iste ablatiuus cõstruitur in habitudinæ causæ formalis, cũ is non sit forma. Cõtingit aũt aliquid denominari ꝑ

¶Ad secundum autem dicitur, q̃ põt fieri constructio conuersiua super se, q̃n obiectum actus potest esse ipsum agens, ut accidit in proposito, & in similibus. potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ historiam.

¶Ad tertium autem negatur quoq; assumptũ in uerbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum; qualia sunt diligere, dicere, &c. con

QVAESTIO TRIGESIMA OCTAVA. De nomine spiritus sancti, quod est donum, in duos articulos diuisa.

QONSEQVENTER quæritur de dono. ¶Et circa hoc quęruntur duo. ¶Primo, utrum donum possit esse nomẽ ꝑsonale. ¶Secũdo, utrũ sit ꝓpriũ ꝑsũ sancti.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum donum sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ donum non sit nomen personale. Omne enim nomen ꝑsonale importat aliquã distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquã distinctionem in diuinis. Dicit enim Aug. 15. de tri. ꝙ. spi. sanc. ita datur, sicut dei donũ: ut uel sicut ipsũ det, sicut deus. Ergo donũ non est nomẽ ꝑsonale.

¶Præterea, Nullum nomẽ personale cõuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum q̃d pater dat filio, ut patet per Hil. 8. de tri. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, Secũdũ Dama. nihil est subiectũ aut seruiẽs in diuinis ꝑsonis. Sz donũ ꝑportat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, Donũ ꝑportat respectũ ad creaturã. Et ita uñ de deo dici ex tẽ. Sed nõa personalia dicuntur de deo ab æterno, ut pater & filꝰ. Ergo donũ nõ est nomen personale.

¶SED CONTRA est q̃d Aug. dicit 16. de tri. Sicut corpus carnis nihil aliud est q̃ caro: sic donũ. s. nihil aliud est q̃ s. Sed s. est nomen personale. Ergo & donum.

CONCLVSIO.

¶Cum personæ diuinæ cõueniat alicuius esse per originem, & haberi à creatura rationali nõ ex ꝓpria uirtute, competit necessario personæ diuinæ donum esse, & dari.

¶RESPONDEO dicendũ q̃ in nomine doni importatur aptitudo ad hoc q̃ donetur. Quod aũt donatur, hz aptitudinẽ uel habitudinem, & ad id à quo datur, & ad id cui datur. Non enim daretur ab aliquo nisi esset eius: & ad hoc alicui datur, ut eius sit. Persona autẽ diuina dicitur esse alicuius, uel secũdũ originẽ, sicut filiꝰ est patris: uel incẽtũ ab aliquo hr̃. Hr̃e aũt dicimur id quo libere possumus uti uel frui[c] ut uolumus. Et per hũc modũ diuina persona non potest haberi nisi à rationali creatura deo coniuncta. Aliæ aũt creaturæ moueri possũt à diuina persona: non tñ sic, q̃ in potestate earũ sit frui diuina persona, & uti effectu eius. Ad quod quandoque pertingitur rationalis creatura: ut puta cum sic sit particeps diuini uerbi & procedentis amoris, ut possit libere deum uere cognoscere & recte amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinã personã. Sed ad hoc q̃ sic eam habeat, nõ põt, ꝓpria uirtute peruenire. Vñ oportet q̃ hoc ei de super detur. Hoc em dari nobis dicit q̃d̃ aliũde habemus. Et sic diuinę personæ competit dari & esse donũ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ nomen doni importat distinctionem personalem secundum quod donũ dicitur esse alicuius per originẽ. Et tñ spiritus sanctus dat seipsum inquãtum est suũ ꝑsius, ut potẽs se uti, uel potius fruiꝰ sicut & homo liber dicitur esse suũ ꝑsius. Et hoc est q̃d̃ Aug. dicit super Iohã. Quid tã tuũ est q̃ tuꝰ. Vel dicẽdũ, & melius, q̃ donum oportet esse aliquo modo dãtis. S ed hoc esse huius dicitur multipliciter. Vno mõ per modũ idẽtitatis, sicut dicit Aug. super Iohã. Et sic donũ nõ distinguitur à dãte, sed ab eo cui datur. Et sic dicitur quòd spiritussanctus dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicuius, ut possessio uel seruus. Et sic oportet q̃ donũ essentialiter distinguatur à dante. Et sic donum dei est aliquid creatũ. Tertio mõ dicitur hoc esse huius per originẽ tm̃. Et sic filius est patris, & spũsancti ut riusq;. Inq;tũ ergo donũ hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomẽ personale.

¶Ad secundum dicendum, quòd essentia dicitur esse donũ patris primo modo[c]: quia essentia est patris per modum identitatis.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ donũ secũdũ q̃ est nomẽ personale, nõ importat subiectionẽ: sed originẽ tm̃ in cõparatione ad dantẽ. In cõparatiõe uero, ad eũ cui datur, importat liberum usum uel fruitionẽ, ut dictum est[c].

¶Ad quartũ dicendũ, q̃ donũ non dicitur ex eo q̃ actu datur, sed inquantũ habet aptitudinẽ ut possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donũ, licet ex tẽpore detur. Nectñ per hoc, q̃ importat respectꝰ ad creaturã, oportet q̃ sit essentiale: sed quòd aliqd essentiale in suo intellectu includatur: sicut essentia includitur in intellectu personæ, ut suprà dictum est[c].

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum donum sit proprium nomen spiritus sancti.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd donũ nõ sit propriũ nomen spũsan. Donũ eñ dicitur ex eo quòd datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis: ergo esse donum conuenit filio, sicut spiritui sancto.

¶Præterea, Omne nomen propriũ alicuius personæ significat aliquã eius proprietatẽ. sed hoc nõmen donum non significat proprietatem aliquam spiritussanc. Ergo donũ non est proprium nomen spiritussancti.

¶Præterea, Spiritussanctus potest dici spũs alicuius hoꝰ, sed nõ potest dici donum alicuius hoꝰ; sed solũ donũ dei. Ergo donum non est proprium nomen spiritussancti.

cãdi, donũ se hz ut uerbũ. Sicut eñ uerbũ tria dicit, (respectũ origis, notitiã, & respectũ ad res dictas & faciẽdas: ita donũ dicit respectũ originis, amor, respectũ ad amatã & fruiẽdã: ita donũ dicit respectũ originis, amor, respectũ ad amatã & fruiẽdã. Et sicut ibidẽ argumẽtũ à rebus ad nomina, & ecõuerso nõ tenet: qñ nõ ualet, uerbũ ist̃i uerbũ dicit respectũ ad res dictas, ergo, pprietas filij dicit talẽ respectũ, nec ecõuerso, ꝓprietas filij nõ dicit respectũ talẽ: ergo nec uerbũ istiꝙ talẽ uerbũ,

qñ pl' importat uerbi nomẽ, cꝫ ꝓprietas illa: ita ꝓportionalr de dono cẽsendũ est. Nõ eñ ualet à dominoe argue re ad ꝓprietatẽ spũsctus, aut ecõuerso: qñ pl' includit doni nomẽ, ut patet ex dictis. Esto igr cautus intuẽdo, an de rebus pure sit sermo, an dignediat adres sub noibus. Si eñ de rebus pure est sermo, nulla ꝓfonia, pcedẽs ex uia ꝓcessionis suæ, habet a liquã rẽ realẽ, aut rõnis propriã, nisi relationẽ originis, q̃ est idem qđ ipsa. Et sic necꝫ ꝑsonæ uerbi conuenit notitia seu respect' ad res dictas, necꝫ ꝑsonæ spũsctus amor, seu relatio ut donẽ. Sed si de eisdẽ ꝑsonis ut significantur his terminis, s. uerbo & dono, est sermo, tũc dicim' uerbi ꝑsonã esse ꝓ priũ respectũ ad res dictas, & doni ꝑsonã respectũ ad res dictas, & doni ꝑsonã respectũ originis. Et hoc patet solutio argumẽtorũ multorũ apud Capreolũ, ubi supra, uolentiũ ex respectibus donabilitatis non esse ꝓprius alicui ꝑsonæ. Hoc eñ est uerũ rõne ꝓprietatis ꝑsonalis simpliciter cõsideratæ: falsum aũt rõne absoluti inclusi nõ extranei: sed ut in obliquo cadẽtis in eã rõne, sicut in diffinẽ ꝑsonæ ponitur rõnalis natura, & si diffiniret ꝑsona diuina, caderet in eius rõne natura diuina: & sic, si diffiniret verbũ diuinũ, diffiniret̃ notitiã diuinã: & similiter donũ ꝓ amorẽ diuinũ, &c. Ad argumenta ergo Aureoli, dicitur quòd ex inopia uocabulorũ

400 mõ dicitur ꝙ spũctus procedit ut impressio, nõ ut impulsus, mõ ut amor, &c. ut uel tot nominibus rẽ obscuram, atq; innominatã significare possimus. Quòd aũt additũ fuit esse, ꝙ spũctus procedit ut amor, negaf, qñ hoc cõe dictũ fr̃ũ esse uidet: Et ad primã in oppositũ probationẽ negãda est sequela, de amore essentiali loquendo, qñ nõ eo. s. quo amor, cuius eadẽ profession est. s. & deus, & amor. & beatus, &c, ut patet per Aug. & Hila. in. 8 dist. primi. Ad secũdã uero dicitur ꝙ ly amor sumitur ꝑsonaliter, & ꝙ ualet cõsequẽtia: s. procedit ut amor. i. ut impulso amãdo, pcedẽs: ergo pcedit ut primũ donũ, qa amor elicitaliꝝ sumpt' ex mõ procedẽdi claudit̃ur in rõne illius impressionis in obliquo, sicut dixim' de uerbo respectu notitiæ, & ꝑsona respectu naturæ. Et sic nihil obstat ꝙ de amore essentiali probatũ sit esse donũ, & ita hoc conueniat amori personaliter sumpto ratione illius inclusi. Quãuis dicit' posse & uere, ꝙ esse primũ donũ probatur de impressione illa in cõi, & deinde ascendẽdo ad diuina inferitur cõuenire ꝑsonãlr̃e, qui est illa impressio. Sed quoniã est res relatiua, & ite respectus doni inteditur conuenire impressioni in cõi rõne absoluti, ideo subintelligimus ꝙ spũctus do conuenit hoc rõne absoluti, ut claũ in rõne respectũ. Posset & tertio dici, ꝙ cũ spũs ſctus procedit ut amor, ly ut, notat modum amoris essentialis: quoniã reuera ad modũ illius procedit. Et sic ex modo procedendi magis q̃ ex proprietate procedẽtis, probatur, donũ quo ad respectũ rõnis ad illius suscẽptiua esse ꝓprijr̃ nomẽ spũs sancti: cointellecta relatione originis. Et ne fallars in hmõi noibus plura importantibus, iudica de eis, sicut de cõplexis ex notionali & essentiali, puta sapiã genita, amor productus, & similibus. Quod licet eñ horũ ꝓprijr̃ nomẽ est alicuius ꝑsonæ, rõne totius cõiuncti simplis, tñ una pars rõne alterius inter propria cõputatur, siꝝ eñ accidit de dono & similibus, ut de se patet resoluẽdo clausã in eorum significationibus.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimænone Articulum primum.*

Annot.a. IN titulo ly idem, significat ideꝫitatem realem.

Cẽment. ¶ In corpore quatuor facit. primo reddit rationẽ quæstiõis. secũdo refert opinionẽ quandã ibi, & quia Boẽ. tertio improbat eam ibi, sed sicut supra dictũ sum est. quarto respondet quæstiõi ibi, ex quo sequitur.

¶ Quo ad primũ aduerte, ꝙ potuisset obiici authori superfluitas huius articuli. Quoniam superius in. q. 3, de diuina simplicitate quæstiõ & determinatum fuit

¶ Preterea, Spiritus. s. põt dici spũs alicuius hoĩs: sed nõ põt dici donũ alicuius hoĩs, sed solũ donũ dei. Ergo donũ nõ est propriũ nomẽ spiritus sancti.

SED CONTRA est qđ Aug. dicit in. 4. de tri. Sicut natũ esse est filio à patre esse, ita spiritũ sanctũ donũ dei esse est à patre & filio, ꝑcedere. Sed. f. s. fortiꝰ ꝓprium nomẽ inquantũ ꝓcedit à ꝑe, & filio. Ergo & donũ est proprium nomen' spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶ Cum spiritus sanctus procedat in diuinis ut amor, donum est ei proprium nomen & personale.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ donũ secundum quod personaliter sumitur in diuinis, est proprium nomem spiritus sancti.

¶ Ad cuius euidẽtiã sciendũ est, ꝙ donũ proprie ẽ datio irreddibilis, scdm philosophũ. i. ꝙ nõ dat intẽtione retributiõis. Et sic importat gratuitã donationẽ. Rõ aũt gratuitæ donatiõis est amor. Ideo eñ dam' gratis alicui aliquid, qa uolumus ei bonũ. Primũ er go, ꝙ damus ei, est amor quo uolumus ei bonũ. Vñ manifestũ est, ꝙ amor habet rõnẽ primi dõi, per qđ oĩa dona gratuita donãt. Vñ. cũ s. f. ꝑcedat ut amor (sicut tã dictũ est') procedit in rõne doni primi. Vñ dicit Aug. 15. de tri. ꝙ ꝓ donũ qđ est spi. san. multa propria dona diuiduntur membris Christi.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ sicut filius, quia procedit per modum uerbi, ꝙ de rõe sua habet ꝙ sit similitudo sui principij, dicitur proprie imago, licet etiã spiritus sanctus, sit similis patri: ita etiam spiritus sanctus quia à patre ꝑcedit ut amor, dicitur ꝓprie donum, licet ẽt filius detur. Hoc enim ipsum, ꝙ filiꝰ datur, est ex patris amore, secundũ illud Iohã. 3. Sic deꝰ dilexit mundum, ut filium sum unigenitum daret.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd donũ antecꝫ datur, est tñ datis: sed postquam datur, est eius cui datur. Quia igitur donũ nõ importat dationem actu, non potest dici quòd sit donum hominis, sed donum dei dantis'. Cum aũtem iam datum est, tunc hominis est uel spiritus uel datum.

¶ Quo ad secũdũ opinionẽ (ut uidẽt) Poretanorũ refert, ꝙ persona nõ est idẽ qđ essentia: quia relatio est trẽ aliis ſtes, & cõsequẽter nõ transit in essentiam. ergo nec persona, cũ sit ipsa relatio.

¶ Quo ad tertiũ reprehẽditur hæc opinio, ꝙ falsum antecedẽs assumat: quia relatio in rebus creatis nõ solũ assistit, sed inest: ergo in deo non solum adest, sed substantiale esse habet ut latius in. 2. q. 4. dictum est.

¶ Quo ad quartũ conclusio rñsua est. Persona est idem realiter qđ essentia, ipsiꝫ trẽ personæ inter se distinguuntur realiter. Et probatur quo ad utrũq; partẽ, persona est relatio subsistens in diuina natura: ergo est idẽ realiter qđ essentia, & distincta realiter ab altera ꝑsona relatiue illi opposita. Et probatur sequela, quia relatio in deo cõparata ad essentiam non differt re, sed rõne tãtũ. Comparata aũtẽ ad oppositam relationem, habet distinctionem realem, & hoc ꝓ oppositionis relatiuæ realis.

¶ *Num persona ab essentia distinguatur tãtũ secundũ rationẽ.*

¶ Circa illam propositionẽ relatio seu persona nõ differt re, sed rõne tãtũ ab essentia diuina, occurrit obiectiones Sco. in primo dist. 2. q. 4. uult eñ ꝙ persona & essentia distinguãtur sine omni actu intellectus. Arguit ergo rationibus & authoritatibus: Prima ratio est, pater excluso actu intellectus habet in re entitatẽ cõcibilẽ & entitatẽ incõcibilẽ: ergo habet in se rẽ diuersarũ rationum formaliũ: probatur sequela, quia si esset res unius rõnis in se, uel esset tãtũ cõmunicabilis, uel tantũ incõcibilis: quorum utrũq; est hæreticũ. Sed ita nõ est, pater intelligẽs in primo signo originis se, aut intelligit essentiã & paternitatẽ, ut duo obiecta formalr distincta, aut nõ. si sic, habebitur intentũ: quia cognitio intuitiua est rei secũdũ esse ꝓs in se, nõ ergo distinguitur ẽtia in mõ concipiẽdi: ergo ex distõne inter ea nõ est hoc cõcibile, & hoc incõcibile. & tener sequela, qa distõ secũdũ modũ cõcipiẽdi nihil facit in re. Authoritatẽs aũt sunt Aug. 7. de tri. oĩs essentia ꝙ relatiue dicit, est aliqd excepto relatiuo. Et rursus ibidem, si pater nõ est aliquid ad se, nõ est ad aliud. Et rursus, de filio nõ eo uerbum quo ſpicit. Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in se rem absolutam & ad aliud.

¶ Ad quidẽtiã horũ scito, ꝙ sicut in deo secũdũ rem siue in ordine rei est una res non pure absoluta, nec pure respectiua, nec mixta, aut composita, aut resultans ex istis, qa, sed eminẽtissime & formaliter habens quod est respectiui, imo multarũ rerũ respectiuarũ, & qđ est absolutiuũ in ordine formali seu rationum formalium secũdũ se, nõ quo ad nos loquẽdo, est in deo unica rẽ formaliter, nõ pure absoluta nec pure respectiua, nõ pure cõcibilis nec pure incõmunicabilis, sed eminentissime ac formaliter cõtinens, & quicquid absolute ꝓfectionis est, & quicquid trinitas respectiua exigit. Oportet aũt sic esse: quia oportet ꝙ sit libet simplicissimæ rei secũdũ se maxime una, respondere unã adæquatã rõnem formalẽ. Alioquin nõ esset per se primo unũ intelligibile à quouis intellectu. Et cõstematur, quia uerbũ dei unicum tantũ est. Cõstat eñ uerbũ, si perfectũ est adæquare id cuius est. Fallimur aũt ab absolutis & respectiuis ad deũ procedẽdo: eo ꝙ distinctionem inter absolutũ & respectiuũ quasi priorem re diuina imaginamur: & consequẽter illam sub altero mẽbro oportere poni credimus: & tamen est totũ oppositũ. Quoniã res diuina prior est ente & oĩbus differẽtijs eius. est enim super ens & super unũ, &c. Et propterea quãdmodũ uigintes inferiores nõ ut de articulatæ ac distinctæ inter se ad unã solis uirtutẽ etiã formaliter eleuãtur, multo magis absolutum & respectiuũ ad unã rẽ & rõnem formalem eluinã eleuãtur. Vñ ad primũ Scoti negatur cõsequẽtia. Et ad probationẽ eius negatur assumpta cõditionalis, ex hoc enim ꝙ est unius rõnis in se non

QVAESTIO TRIGESIMA
nona De personis ad essentiam relatis, in octo articulos diuisa.

POST ea quæ de personis diuinis absolute tractata sunt, cõsequenter considerandum restat de personis in cõparatione ad essentiã, & ad ꝓprietates, & ad actus notionales, & de cõparatione ipsarum adinuicẽ. ¶ Quãtum igitur ad primum horum octo quæruntur. ¶ Primo, utrum essentia in diuinis, sit idẽ quod persona. ¶ Secundo, utrum dicendum sit quòd tres personæ sunt unius essentiæ. ¶ Tertio, utrũ noĩa essentialia prę dicãda sint de personis in plurali, uel in singulari. ¶ Quarto, utrum adiectiua notionalia, aut uerba, uel participia ꝑdicari possint de noĩbus essentialibus concretiue acceptis. ¶ Quinto, utrum ꝑdicari possint de noĩbus essentialibus in abstracto acceptis. Sexto, utrũ noĩa personarum predicari possint de noĩbus essentialibus cõcretis. ¶ Septimo, utrum essentialia attributa sint appropriãda personis. ¶ Octauo, quòd attributum cuique personæ debeat appropriari.

ARTICVLVS. I.

¶ Vtrum in diuinis essentia sit idẽ quod persona.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur quòd in diuinis, essentia nõ sit idẽ quod persona. In quibuscunq; enim essentia est idem quod persona, seu suppositum, oportet quòd sit tantum unum suppositum unius naturæ, ut patet in omnibus subsistentijs seperatis. Eorum eñ quæ sunt idem re, unum multiplicari nõ potest quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis est una essentia', & tres ꝑsonæ, ut ex supradictis patet'. Ergo essentia nõ est idem quod persona.

¶ Preterea. Affirmatio & negatio, simul & semel nõ uerificãtur de eodẽ. Sz affirmatio & negatio uerificãtur de essentia & ꝑsona. Nã persona est distincta, essentia uero nõ est distincta. Ergo ꝑsona & essentia nõ sunt idẽ.

¶ Preterea. Nihil subiicit sibipsi. Sed ꝑsona subiicit essentiæ. Vñ suppositũ uel hypostasis noĩa. Ergo ꝑsona nõ est idẽ quod essentia.

SED CONTRA est qđ Aug. dicit, 7, de tri. Cum dicimus personam patris, nõ aliud dicimus quàm substantiam patris.

CONCLVSIO.

¶ Cum persona sit relatio subsistens in diuina natura, idem realiter est quod diuina essentia, distinguũtur tamen personæ diuinæ inter se realiter, ratione oppositæ realis relationis.

RESPONDEO dicendũ, quòd consideratibus diuinam simplicitatem, quæstio ista in manifesto habet ueritatẽ. Ostensum est enim supra', quòd diuina simplicitas hoc requirit, quòd in deo sit idẽ essentia & suppositũ, quòd in substantijs intellectualibus nihil est aliud ꝙ persona. Sed diffinitatem uidetur inguere, quia multiplicatis personis diuinis, essentia retinet unitatẽ. Et quia ut Boẽ. dicit, Relatio multiplicat personarũ trinitatẽ, posuerunt aliqui hoc modo in diuinis differre essentiã & personã, quarũ relatiões dicebãt esse assistẽtes, cõsideãtes in relationibus, solum quòd ad alterũ sunt, et nõ quòd res sunt. Sed (sicut supra estẽsum est.) sicut relatiões in reb' creatis accidẽtaliter insunt, ita in deo sunt ipsa essentia diuina. Ex quo sequitur, ꝙ in deo nõ sit aliud essentia, quã persona secũdũ rẽ, & rũ ꝙ per sonæ realiter abinuicẽ distinguantur. Persona eñ (ut dictũ est supra', signãt relationẽ, prout est subsistẽs in natura diuina. Relatio aũt ad essentiã cõparata nõ differt re, sed ratione tñ'. Cõparata aũt ad oppositã relatio nẽ. Et sic remanet una essentia & tres ꝑsonæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in creaturis non potest esse distinctio suppositorũ per relationes, sed oportet quòd sit per essentialia principia, quia relationes non sunt subsistentes in creaturis. In diuinis aũtẽ relationes sunt subsistẽtes. Ideo secũdũ ꝙ habẽt oppositionẽ adinuicẽ, possunt distinguere suppositas: necꝫ tamẽ distinguitur essentia, quia relationes ipsæ non distinguũtur abinuicẽ, secundũq; sunt realiter idẽ cũ essentia.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, ꝙ in quantũ essentia & persona in diuinis differunt secũdũ intelligẽtiæ rationẽ, sequitur ꝙ aliquid possit affirmari de uno qđ negat̃ de altero: & per cõsequẽs ꝙ suppositio uno nõ supponat alterũ.

¶ Ad tertium dicẽdũ, ꝙ rebus diuinis noĩa imponimus secundũ modũ rerũ creatarũ: ut supra dictũ est est'. Et quia naturæ rerum creaturũ indiuiduanr per materiã quæ subiicitur naturæ speciei: inde est ꝙ individua dicũtur substãtia uel suppositа uel hypostases. Et propter hoc etiam diuinæ personæ suppositа uel hypostases nominantur, non ꝙ ibi sit aliqua suppositio uel subiectio secundum rem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ sit dicẽdũ tres personas esse unius essentiæ.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ nõ sit dicẽdũ, tres personas esse unius essentiæ. Dicit eñ Hilarius in lib. de synodis, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus sunt quidẽ per substantiã tria, per consonantiã uero, unum. Sed substantia dei est eius essentia. Ergo tres personæ non sunt unius essentiæ.

¶ Preterea, Non est affirmandum aliquid de diuinis qđ authoritate scripturę sacrę nõ est expꝛssum, ut patet per Dio. 1. ca. de di. no. Sed nunquã in scriptura sacra exprimitur, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus sunt unius essentiæ. Ergo tres personæ non sunt unius essentiæ.

¶ Preterea. Natura diuina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere quòd tres personæ sunt unius naturæ.

¶ Preterea, Non consueuit dici quòd persona sit essentiæ, sed magis quòd essentia sit ꝑsonæ. Ergo necꝫ conuenienter uidetur dici quòd tres personæ sunt unius essentiæ.

¶ Preterea, Aug. dicit ꝙ nõ dicimus tres per sonas esse ex una essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essentia & persona. Sed sicut propositiones sunt trãsitiuæ, ita & obliquæ. Ergo pari ratione non est dicẽdũ, quòd tres personæ sunt unius essentiæ.

¶ Preterea. Id qđ' potest esse erroris occasio, nõ est in diuinis dicendũ. Sed cũ dicũtur tres personę unius essentiæ, uel substantiæ, datur erroris occasio. Quia ut Hilari' dicit in lib. de syno. una substantia patris & filij prædicata, aut unum qui duas nuncupationes habet, subsistentem significat, aut diuisam unã substãtiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiã, quæ à duobus & ex utrũq; assumpta. Nõ est ergo dicẽdũ, tres ꝑsonas esse unius substãtię

SED CONTRA est quod Aug. dicit in li. 2. cõtra Maximinum, Quòd hoc nomen omousion, quod in concilio Niceno aduersus Arrianos firmatũ est, idẽ significet quod tres personas esse unius essentiæ.

CONCLVSIO.

¶ Essẽtia diuina, cũ in diuinis significetur ut forma, erit una triũ personarũ, quæ tres erunt unius essẽtiæ.

RESPONDEO dicendum quòd (sicut supra dictum est') intellectus noster res diuinas noĩatnõ scd'm modũ earũ, quia eas cognoscere nõ põt, sz secũdũ modũ in rebus creatis inuẽtũ. Et qa' reb' sensibilib', à qb' intellect' nr̃ scientia capit, natura alicui' speciei per materiã individuat̃. & sic natura se habet ut forma, individuum aũt ut suppositũ formæ; ꝓpter hoc etiã diuinis quãtũ ad modũ significãdi, essentia significat ut forma triũ personarũ: dicimus aũt in rebus creatis formã quãcũq; esse eius cui' est for ma, sicut sanitatẽ uel pulchritudinẽ hoĩs alicuius. Rẽ aũt habẽt formã nõ dicimus esse formę nisi cũ adiectiõe alicuius adiectiui, ꝙ designat illam formam. Vt cum dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, iste homo est perfectę uirtutis. Et similiter quia in diuinis multiplicatis personis non multiplicatur essentia, dicimus unam essentiam esse trium personarum, & tres personas unius essentiæ, ut intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd substãtia sumitur ꝓ hypostasi, & nõ ꝑsẽtia. ¶ Ad secundũ dicendũ, quòd licet tres personas esse unius essentiæ, nõ inueniatur in sacra scriptura per hæc uerba: inuenitur tamẽ quantum ad hunc sensum. Sicut ibi, Ego & pater unum sumus. Et ego in patre, & pater in me est'. Et permulta alia habet põnidẽ. ¶ Ad tertium dicendum, quòd quia natura designat principiũ actus, essentia uero ab esse dicitur, possunt dici aliqua unius naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacientia. Sed unius essentiæ dici non possunt nisi quorum est unum esse. Et ideo magis exprimitur unitas diuina per hoc, quòd dicitur, tres personæ sunt unius essentiæ, cꝫ si diceret ꝙ sunt unius naturæ. ¶ Ad quartum dicendum, quòd forma absolute accepta consueuit significari, ut eius cuius est forma, ut uirtus Petri. Econuerso autem res habens formã aliquam non consueuit significari ut eius, nisi cum uolumus

esse. qđ negatio significat in actu exercito, & inter illudmer nõesse istꝰtũ includit rõnẽ entis rationis. hominem eñ non esse bouem, nec ens reale, nec ens rationis significat, sed non esse bouem. Et quãuis nullo intellectu considerante, ista propositio non esset, & illud non esse non haberet rationem entis: significatũ tamen propositionis ab intellectu non pendet. Verum argumẽtum potest qua si fortius fieri, effectus in actu habet causam in actu: sed affirmationes includentes in se contradictoria, scilicet commune & proprũ, sunt effectus in actu, &c. Vnica tamẽ respõsione ad hæc omnia & similia dicitur, negando uniuersaliter illam propositionem, scilicet quòd sola distinctio est causa huius effectus. nam iste effectus quod nõ oriri à distinctione, ut à causa quali uniuoca: & à uirtualiter contintente distinctionem, ut à causa æquiuoca modo cõstat, quòd qñ effectus potest oriri à causa uniuoca sola, & à causa æquiuoca sola, ad positionem effectus in actu, non sequitur determinate altera causarum, sed sub distinctione. & quia sic est in proposito, cõcedo quòd effectus in actu habet causam in actu: sed ista est uel distinctio in actu, uel cõtinens distinctionem, & hoc secundum membrũ est uerum in proposito, nec aliquid obiectorum contra hoc militat. Et bene hoc nota in omnibus materijs ubi de causa distinctio seu secundum rationẽ ex parte rei à Scotistis & aliis molestabar ris. hoc enim uno omniũ ora obstrues.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimænone Articulum secundum.*

Annot. IN titulo id solum aduertendum est, ꝙ de propositione est quæstio, an sit uera & congrua.

Cõment. ¶ In corpora unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet dicimus unam essentiam trium personarum, & tres personas unius essentiæ. Probatur, diuina nominantur à nobis secundum modum non suum, sed in rebus creatis inuentum. ergo essentia in diuinis significatur ut forma trium personarum. ergo dicimus unam essentiam trium, & tres unius. Antecedens probatur, quia sic diuina cognoscimus: cõsequentia autem, quia in sensibilibus natura per materiã individuatur, & se habet ut forma, & individuum ut suppositum illius. Secunda uero ꝓbatur: quia in istis forma dicitur esse suppositi, & suppositum formæ, si adiectiuum appositum sit determinans formam, ut patet exemplariter. omnia enim clara sunt in litera.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimanonæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo notanter dicitur, ut hoc nomẽ dens, ad insinuãdum quòd præsens quæstio est de nominibus essentialibus in concreto siue adiectiua, siue substantiua sint.

¶ In corpore duo facit. Primo distinguit subiectum quæstionis, proponens

determinare siue designare formam. Et tunc requiritur duo genitiui, quorũ unus significet formã, & alius determinationẽ formæ, ut si dicat, Petrus est magnæ uirtutis. Veletiã requiritur unus genitiuus habẽs uim duorum genitiuorum, ut cũ dicitur, uir sanguinum est iste. i. estuisor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur ut forma respectu personæ, conuenienter essentia personæ dicitur, nõ autẽ econuerso, nisi aliquid addatur ad designationem essentiæ, ut fidicatur quòd pater est person adiuinæ essentiæ, uel q tres personæ sunt unius essentiæ.

¶ Ad quintũ dicendum, q hæc præpositio ex, uel de, non designat habitudinem causæ formalis, sed magis habitudinẽ causæ efficientis, uel materialis. Quæ quidem causę in omnibus distinguuntur ab his quorum ab sunt causæ. Nihil enim est suamateria, neq aliquid est suum principiũ actiuum. Aliquid tñ est sua forma, ut ptzin oĩb' reb' immaterialib'. Et ideo per hoc q dicimus, tres personas unius essentiæ, significãdo essentiã in habitudine formæ, nõ ostẽditur aliud esse essentia q̃ persona. qđ' ostẽderet si diceremus tres personas ex eadẽ essentia.

¶ Ad sextũ dicẽdũ, q sicut Hila. dicit in lib. de syno. male sanctis reb' p̃iudicat si, qa nõ sancte à quibusdã habentẽ, esse nõ debeãt. Sic, si male intelligitur omousion, qđ ad mẽ bene intelligentẽ. Sic ergo una substãtia ex una genitiproprietate, nõ sic ãũ ex proportione, aut ex unione, aut ex communione

ARTICVLVS. III.

¶ *Vtrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.*

AD TERTIVM Sic ꝓceditur. Videt q̃ noĩa essentialia (ut hoc nomẽ deus) nõ prędicent singulariter de tribꝰ personis, sed pluraliter. Sicut em̃ homo significatur ut habẽs humanitatẽ, ita deus significatur ut habẽs deitatẽ. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

¶ Præterea, Gene. primo, ubi dicit, in principio creauit de' cęlũ & terrã, Hębraica ueritas hz. Elohim: qđ' põt interp̃rari dij siue iudices. Et hoc dicit, ꝓpter plũritatẽ personarũ. Ergo tres pſõę sũt plures dij & nõ un' de'.

¶ Præterea, Hoc nomẽ res (cũ absolute ditatur) uñ ad substãtiã pertinere. Sz hoc nomẽ pluraliter p̃dicatur de tribus personis. Dicit em̃ Aug. in lib. de doc. Christiana. Res ghus fruendũ est, sunt pater & filius & sp̃usſanct. Ergo & alia noĩa essentialia pluraliter p̃dicari possunt de tribus personis.

¶ Præterea, Sicut hoc nomem deus significat habentẽ deitatẽ: ita hoc nomen persona significat subsistentem in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres personas. Ergo eadem ratione dicere possumus tres deos.

SED CONTRA est qđ' dicit Deute. 6. Audi Israel, dñs deus tuus, deus unus est.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina essentialia substãtiua in diuinis in singularitãtũ prædicãtur de personis, nomina uero adiectiua in plurali tantum.*

RESPONDEO dicẽdũ, q nominũ essentialiũ q̃dã signiãt essentiã substãtiue, q̃dã uero adiectiue. Ea qdẽ q̃ substãtiue essentia significãt, p̃dicanẽ de tribus personis singulariter tm̃, & nõ pluraliter. Quæ uero adiectiue essentiã significant, prędicanẽ de tribus personis in plurali. Cuius rõ est, quia nomina substãtiua significãt aliquid per modũ substãtiæ, noĩa uero adiectiua significãt aliquid per modum accidẽtis quod inhæret subiecto. Substãtia autẽ sicut per se habet esse, ita per se habet unitatẽ uel multitudinem. Vnde & singularitas uel pluralitas noĩs substãtiui attẽditur secũdũ formã signi ficatã per nomẽ[c]. Accidẽtia aũt sicut esse habent in subiecto, ita ex subiecto suscipiunt unitatẽ, uel multiũdinẽ[c]. Et ideo in adiectiuis attenditur singularitas & pluralitas secũdũ supposita. In creaturis aũt nõ inuenitur una forma in pluribus suppositis nisi unitate ordinis, ut forma multitudinis ordinatæ. Vnde nomina significãtia talem formã si sint substantiua, prędicantur de pluribus in singulari, nõ autẽ si sint adiectiua. Dicimus em̃ ꝙ multi homines sunt collegiũ uel exercitus, aut ppũs: dicim' tm̃ quòd plures hoies sunt collegiati. In diuinis autẽ essentia diuina significat ꝑ modũ formæ, ut dictũ est. Quæ qdẽ simplex est maxie una, ut suprà ostẽsum est. Vñ noĩa significãtia diuinã essentiã substãtiue, singulariter & nõ pluraliter de trib' personis p̃dicãtur. Hęc igitur est rõ quare Sortẽ & Platonẽ & Ciceronem dicimus tres hoies, patrẽ aũt & filiũ & spiritũ sanctũ nõ dicim' tres deos, sed unũ deũ: qa in tribus suppositis hũanę naturæ sunt tres humanitates, in tribus aũt personis est una diuina essentia. Ea uero q̃ significãt essentiam adiectiue, prædicãtur pluraliter de tribus, ꝓpter pluralitatẽ suppositorũ. Dicimus enim tres existẽtes, uel tres sapientes, aut tres æternos & increatos & immẽsos, si adiectiue sumãtur. Si uero substantiue sumantur, dicimus unum increatum immensum & æternum, ut Athana. dicit.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ licet de' significet hũtem deitatem, est tamen alius modus significandi. Nam deus dicitur substantiue, sed habens deitatẽ dicitur adiectiue. Vnde licet sint tres habentes deitatem, non tamen sequitur quòd sint tres dij.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersæ linguæ habẽt diuersum modum loquendi. Vnde sicut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases: ita & in Hebręo dicitur pluraliter Elohim. Nos autem non dicimus pluraliter nec̃ deos neque substãtias, ne pluralitas ad substantiã referatur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoc nomen est de transcendentibus. Vnde secũdũ quod pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur in diuinis: secũdum uero quod pertinet ad substãtiam, singulariter prædicatur. Vnde Aug. dicit ibidem, ꝙ eadem trinitas quæ dam summa res est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd forma significata per hoc nomen persona, non est essentia uel natura, sed personalitas. Vnde cum sint tres personalitates, idest tres personales, ꝓprietates in patre & filio & spiritusancto: non singulariter sed pluraliter prędicatur de tribus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum nomina essentialia concreta ponãt sup ponere pro persona.*

ADQVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd nomina essentialia concretiua non ponãt supponere pro persona, ita ꝙ hęc sit uera, deus genuit deum. Quia (ut sophistę dicunt) terminus singularis idem significat & supponit. Sed hoc nomen deus uidetur esse terminus singularis, cum pluraliter prædicari non possit: ut dictum est[c]. Ergo cũ significet essentiam, uidetur quòd supponat pro essentia & non pro persona.

¶ Præterea, Termin' ĩ subiecto positus nõ restringitur per terminũ positum in prædicato rationę significationis, sed solum ratio temporis consignificati. Sed cum dico, deus creat, hoc nomen deus supponit pro essentia. Ergo cum dicitur, deus genuit: non potest ĩste terminus deus ratione prædicati notionalis supponere ꝑ persona.

¶ Præterea, Si hæc est uera, deus genuit, quia pater generat, pari rõne hæc erit uera, deus nõ gnãt, qa filiꝰ nõ gnãt. Ergo ẽ de' gnãns et de' nõ gnãns. Et ita uidet̃ seq̃ ꝙ sint duo dij.

¶ Præterea, Si deus genuit deũ, aut se deũ, aut alĩũ deũ. Sed nõ se deũ, qa ut Aug. di. in 1. de tri. nulla res generat se ipsam. Nec̃ alium deum: quia non est nisi unus deus: ergo hæc est falsa, deus genuit deum

¶ Præterea, Si deus genuit deum, aut deum qui est deus pater, aut deum qui non est deus pater. Ergo deus est qui non est deus pater. Quod est falsum. Non ergo potest dici quòd deus genuit deum.

¶ SED CONTRA est qđ' in symbolo dicitur, Deum de Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina essentialia in diuinis concreta nonnun quam pro essentia, aliquando pro una persona, nõnũquam etiã pro tribus supponit personis, secũdum quod adiũgitur nomen ad essentiam seu personam spectans.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ quidam dixerunt, ꝙ hoc nomẽ deus, & sp̃ia, ꝓprie secũdũ suam naturam supponũt ꝑ essentia, sed ex adiuncto notionali trahũtur ad supponẽdũ ꝑ psona. Et hæc opinio processisse uidet̃ ex cõsideratione diuinę simplicitatis: q̃ requirit ꝙ in deo idẽ sit habẽs, & qđ' habetur. Et sic habẽs deitatem, quod significat hoc nomẽ deus, est idẽ quod deitas. Sed in ꝓprietatibus locutionum, nõ tantum attẽdenda est res significata, sed etiã modus ſignificandi. Et ideo quia hoc nomen deus ſignificat diuinam essentiam, ut in habente ipsum, ſicut hoc nomen homo humanitatẽ significat in supposito: alĩ melius dixerunt, ꝙ hoc nomen deus ex modo significandi habet ut ꝓprie possit supponere ꝑ persona, ſicut & hoc nomen homo. Quandoq̃ ergo hoc nomen deus supponit ꝑ essentia, ut cũ dicitur, deus creat[c]: quia hoc prędicatum competit subiecto ratiõe formę significatę, q̃ est deitas: Quãq̃ uero supponit ꝑsona determinata, aut ꝑ ꝑsona indistincte. Si primo modo, nulla est differẽtia: quia nec deus stat ꝑ patre aut filio, sine additõ: nec homo pro Sorte aut Plat. sine aliquo contractiuo. Si secundo modo, nulla quoque est differentia, quia ſicut homo naturaliter ſupponit ꝑ habẽte naturam humanã indefinite, ita deus ꝑ habẽte naturã diuinam indiſtincte, ut etiã ſ. T. in primo, diſtinctione quarta dicit. Secũda uero ratio est, quia uidetur differentia hæc contradicere his quę dicta ſunt in corpore. Dum ibi dictum est, quòd deus ex ſe ratione modi ſignificandi ſtat pro ꝑsona: rẽphenſaq̃ est altera opinio dicens ꝙ ſupponere pro ꝑsona habet ex adiuncto notionali: hic autem in repreheńſam incidit opinionẽ, dum dicit, quòd in hoc differunt ſ̃ deus & ly homo: quod ly deus ex ſe pro natura, ex adiuncto ꝙ ꝑsona: ly homo uero econtra ſupponit. manifeste nanque hæc uidentur contrariari.

Quæſtio. ¶ *Num hæc ſit uera, deus generat.*

¶ Secundum autem dubium est, ꝙ ibi dicitur, ſtanc esse falſam, deus non generat. Contra hoc enim multa habes argumenta apud Capreolum in primo, idiſtinctione quarta quæſtione prima articulo ſecundo: quæ oportet ſoluere. Aureolus ergo arguit primo ſic. In iſta, deus non generat, ly deus ſtat pro natura, ut tu dicis: ergo eſt uera. probatur ſequela: quia natura non generat, ut patet ex tra de ſumma trinitate. Præterea, non generare est notionale: ergo contrahit ly deus ad ſtandum pro persona. Antecedens probatur: quia affirmatio & negatio ſunt eiuſdem generis. Præterea, Deus nõ generat, & oĩs deus gñat, ſunt cõtradictoriæ: ergo ſupponunt pro eiſdẽ: ſed in ſecũda ſupponit pro persona, ergo & in prima. Deinde arguũt Durãdus & Gregorius de Arimino, ꝙ de uirtute ſermonis uera est hæc propoſitio, cũius proper erroris periculũ à magiſtris nõ acceptetur. Durãdus quidẽ igit̃ ſic, de deo ꝓdicanẽ oĩa quæ de perſonis diuinis uerificãtur: ſed nõ gene rare uerificatur de duabus perſonis. ergo. Prę terea, Deus ſecũdũ naturã eſt ſingularis, ſecũ dũ uero ſupposita pluralificãtur: ergo reſpectu ꝑdicatorum eſſentialiũ habet uim termini ſingularis, reſpectu uero perſonaliũ habet uim termini cõis indefiniti, ut patet: quia dicimus, deus eſt generans, deus eſt genit': & uerificat pro diſtinctis ſuppoſitis: ergo & cõſequẽtia ſeu cõcomitãtia, ſ. gñat & nõ gñat, liſtter uerifi cari oportet. Gregori' aũt ſic, iſta eſt indefinita, & habet duas ſingu lares ueras, ſicut & iſta, perſona diuina nõ ge nerat: quã cõſtat eſſe ſi mul uerã cũ altera inde finita, ſ. perſona diuina gñat: ergo nõ eſt falſa.

¶ Nũ *ex hac, Deus nõ generat, aliqua na turæ repugnantia inferatur.*

¶ Tertium dubium eſt circa rõnem literæ, ſ. cũ dicitur, deus nõ ge nerat, datur intelligi ꝙ gñatio repugnat diuinæ naturę. Hoc em̃ inquit Aureolus, non eſt uerum: q̃m ex negatio ne alicuius ab aliqua natura, nõ ſequitur repugnantia: ſtat enim ꝙ abſtrahat.

¶ Ad euidentiã horum notandũ eſt diligentiſſime, ꝙ inter deum & cęteras ſubſtantias hoc intereſt, ꝙ in reliquis hæc duo, ſ. naturam, & habens naturam, oportet ſic ſe habere, ut habẽs naturã ſit ſup poſitũ. Natura uero ſit ipſa eſſentia in deo aũt habens naturã duplici ter inuenitur, ſcilicet ſuppoſitũ, ut pater, uel filius, & ſingulare, id eſt hic deus. itaq̃ in di uinis cõſideranda ſunt tria, ſcilicet eſſentia, hic deus, & ſuppoſita diui na, ſ. pater & filius & ſpũſſctũs. In reliquis au tẽ duo tm̃ inueniũtur, puta hũanitas & Sor. nõ em̃ hic hõ eſt aliud quã Sortes. Hic tm̃ deꝰ eſt pater & filius & ſpi rituſſctũs, & generat & genitus eſt, &c. de quo ſcripturn eſt Exo. 15. Iſte deus meus, & glo rificabo eũ: ut in calce ultimi articuli huius qõnis. S. Tho. exponit. Eſt aũt rõ diuerſitatis: quia natura diuina ex ſeipſa ſubſiſtit, nec̃ indicat ſubſiſtẽtiã à ſuppoſitis: imo cõſert eã illis. Reliquæ aũt naturæ nõ ſubſiſtũt niſi in ſuppoſito. Cũ aũt naturalitſſimũ ſit cuiq̃ termino concreto ſupponere pro hñte ſignificatã formã, cõſequens eſt ꝙ deus pro ſuppona ꝑ hoc deo. Et ga hic deꝰ ſignat ſingulare naturę diuinę, ideo dicit, ꝙ pro natura in cõcreto. Et quia hoc ſingulare eſt cõe tribus ſuppoſito, iõ q̃nque dicit ꝙ ſtat pro ꝑſonis indiſtincte. Et qa eſtidẽ cuilibet ſuppoſito, & cõcrete ſignatur: ideo põt ſtare pro ſingulis perſonis. Ex hoc aũt fundamẽto ſigillatim rñdendo & inchoãdo à prio dubio, in rñſione ad tertiũ, pro pter ordinẽ doctrinę, dicitur ꝙ inter deũ & hoĩem in ſupponẽdo, differẽtia attẽ ditur, quo ad ſuppoſitionẽ pro ꝑſona indeterminate. Et ſtat differẽtia in hoc, ꝙ deus ſine aliquo adiũcto reddit, ꝓpoſitionẽ ſingularẽ: q̃m ſupponit pro hoc deo cõi ſcãm rem tribus ꝑſonis, hõ uero ſine aliquo adiũcto cõſtituit ꝓpoſitionem indefinitã: q̃m ſupponit perſonaliter, quãuis indeterminate. Et ecõtra, homo ex adiũcto ſigillatim ꝓpoſitionẽ ſingulare, quã habet ſuppoſitionẽ ſimplicẽ, ut puta homo eſt ſpecies. Deus uero ex adiuncto cõſtituit ꝓpoſitionem indefinitam, ſupponendo perſonaliter. Et oritur hoc, ut in litera dicitur, ex hoc ꝙ inueniꝰ tur hic deus in rerũ natura tribus perſonis communis, non autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpe, ut ſcilꝫ rõ obiiciebat: q̃m in corpe articuli

de potentia ad supponendū personaliter, satis fermo. Et dictū est ꝙ pōt ex modo significandi supponere pro persona, sicut & homo. In responsione autē ad tertiū est sermo de modo reductionis potentiæ ad actum. Et dicitur ꝙ ly deus, quū possit ex se supponere ꝓ essentia. i. pro hoc deo & ꝓ persona. i. ꝓ patre & filio & spiritu sancto, ad supponendū actualiter ꝓ hoc deo non eget reduci te, ad supponendū uero ꝓ persona uis reducitur ꝙ aliquid additū. In homine uero, in cuius significato nō inuenitur unum cōe, nisi ut subest intellectui: econtra accidit reductio. unū nulla est re pugnantia inter dicta.

¶ Ad primū aūt dubiū in corpore articuli motū, breuiter ex dictis patet. nihilo neganda est in sequela, supponit. ꝙ finite deitatē: ergo. ꝙ ꝓ persona: stat enī ꝙ supponat. ꝓ hoc deo. Nec ap̄bo quod alij sentire uīr, de mēte sācti Thomę esse. ꝙ semper de⁹ stat. ꝓ persona distincte, uel indistincte. Tū quia in p̄dicti litera expresse distinguitur, quādo de⁹ stat. ꝓ persona tm̄ omnib⁹, & quū stat. ꝓ essentia. Tū quia aliter nō saluaf differētia posita in litera in responsione ad tertiū. Tū quia in ista deus nō generat: si ly deus staret. ꝓ persona in distincte, esset uera: ut pote indefinita. Tum quia in ista, deus est pater & filius & spūssanctus, seu trinitas, ly deus nō stat. ꝓ supposito: ut in articulo. 6. litera contra Porretanū dicet, sed. ꝓ una numero re cōi. Nec obstat si quādoque supponēdo ꝓ natura dicatur, etiā supponere. ꝓ personis indistincte. Hoc enim cōmitanter intelligē dū est. primo enim pro natura in cōcreto supponit. Et quia etiā uerificat. ꝙ personis aliquando prædicatum, ideo supponere pro personis indistincte, tunc secundario tamen accepti potest.

¶ A secundū aūt dubium in copore motū, iā patet ꝙ arguens deceptus est, intelligens. ꝓ essentia essentiam in abstracto cū tamen ab hoc intelligat de essentia in concreto, quum dicit. ꝙ in ista, deus creat, ly deus supponit. ꝓ natura: stat enim secundum ueritatem. ꝓ hoc deo unico singulari communi tribus suppositis. Et. ꝓterea creationis actio ratione illius omnibus suppositis conuenit. Nec est uerum, ꝙ actiones sint suppositorū uniuersalis, sed singularium subsistentium, quale est hic deus; & nihil refert non abstrahere à suppositis huiusmodi actiones, ut de se patet.

¶ Ad tertium aūt dubium ibidē motum dicitur, ꝙ ut iā ex dictis patet, nō repugnat: imo quādoq; unum sequit ad alterum, deum supponere. ꝓ natura & ꝓ omnibus personis: q̄uis difformiter ut dictum est. Vnde licet in utraq; istarum, s. deus creat, & soli deo honor & gloria, deus uerificet & ꝓ hoc deo, & ꝓ trinitate: quia tamen Aug. de tota trinitate excluſuā exponit, ut in q. 31. habitū est: ideo hanc in exēplū allatā puto. oportet aūt distinguī hoc membrū contra primū, quia primus separatur ab eo: stat enī deus q̄tū ꝓ natura, & nō ꝓ aliquo supposito, ut dictum est.

¶ Ad. 2. autem dubiū motū in reōne ad 3. circa ueritatē istius, deus nō generat, ¶ Ad quintū dicendū, ꝙ hæc est falsa, de⁹ genuit deū qui est de⁹ pr̄. Quia cū ly pater, appositiue cōstruaē cū ly de⁹, restringit ipm ad stādū. ꝓ persona patris: ut sit sēsus, genuit deū q est ipse pater: & sic pater esset genit⁹. Quod est falsū. Vñ negatiua est uera, genuit deū qui nō est deus pater. *Si* tū intelligeretur cōstructio nō esse appositiua, sed aliquid est se interponēdū, tunc ecōuerso affirmatiua esset uera, & negatiua falsa: ut sit sensus, genuit deū, qui est de⁹, qui ē pater. Sed hæc est extorta expositio. Vñ melⁱ ē ꝙ simpliciter aſſirmatiue negetur, & negatiua cōcedat. Præpositiuus tū dixit ꝙ tā negatiua ꝙ affirmatiua est falsa: quia hoc relm qui, in affirmatiua potest referre supp̄positū, sed in negatiua refert & significatū & suppositū. Vñ sēs⁹ affirmatiue est, ꝙ ē deū patrē, cōuenit. ꝓsonę, filij. Negatiue uero sensus est, ꝙ ē deū patrē, non tm̄ remoueatur à persona filij, ſz ē à diuinitate eius. Sed hoc irrōnabile uidetur, cū secundū philosophū de eodē de quo est affirmatio, possit esse negatio.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona.

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ nomina essentialia in abstracto significata possint supponere ꝓ persona, ita ꝙ hęc sit uera, essentia gnāt essentia. Dicit em Aug. 7. de tri. Pater & filⁱ⁹ sūt una sapientia, quia una essentias: & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia.

¶ Præterea, Gnāratis nobis uel corruptis: gnātur uel corrūpitur ea q̄ nobis fūt: sed filius gnātur. Ergo cū essentia diuina sit in filio, uidetur ꝙ essentia diuina generetur.

¶ Præterea, Idē est de⁹ & essentia diuina, ut ex supra dictis p3ᵉ. Sed hęc ē uera, de⁹ gnāt deū, sicut dictum est ᵉ. Ergo hæc est uera, essentia generat essentiam.

¶ Præterea, De quocūcꝫ p̄dicat aliqd, pōt supponere. ꝓ illo. Sed essentia diuina ē pater. Ergo essentia potest supponere. ꝓ persona patris. Et sic essentia generat.

¶ Præterea, Essentia ē res gnāns, ꝙ est pr̄ q est gnians. *Si* igit essentia nō sit gnians, erit essentia res gnians & nō gnans. Qđ est impossibile.

¶ Præterea, Aug. Dicit in. 4. tr. Pater est principiū totius dei tatis; sed non principium nisi generando uel spirando. Ergo pater generat uel spirat deitatem.

¶ SED CONTRA est qđ Aug. dicit in 1. de tri. ꝙ nulla res gnāt seipsā. Sed si essentia gnāt essentiā nō gnāt nisi seipsā, cum nihil fit in deo qđ distinguatur à diuina essentia. Ergo essentia non generat essentiam.

CONCLVSIO

¶Essentialia nomina in abstracto minime pro persona supponere possunt.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ circa hoc errauit Abbas Ioachim, asserēs ꝙ sicut dicē, Deus genuit Deū: ita pōt dici ꝙ essentia genuit essentiā, cōsideransꝫ ꝓpter diuinā simplicitatē nō est aliⁱ de⁹ q̄ diuina essentia. Sed in hoc, decepⁱ fuit. quia ad ueritatē locutionū nō solū opz cōsiderare res signātas, sed etiā modū significādi, ut dictū est ᵉ. Licet aūt ſcdm rē sit idē de⁹ qđ deitas, nō tñ est idem modus significādi utrobiq;. Nā hoc nomen deus, ga signat diuinā essentiā, ut in habēte, ex mō suæ significationis naturaliʳ, habet quōd possit suppo nere. ꝓ persona. Et sic ea quę sunt. ꝓpria ꝓsonarū, pñt p̄dicari de hoc nomine deus, ut dicat ꝙ deus est genit⁹ uel generās, sicut dictū est ᵉ. Sed hoc nomē essentia nō habet ex mō suę significatiōis ꝙ suppo nat. ꝓ ꝓsona: ga signāt essentiā ut formā abstractā. Et tō ea q̄ sunt. ꝓpria ꝓsonarꝫ, gbus abinuicē distinguūt, nō pñt essentię attribui. Significaretur em̄ ꝙ esset distō in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ad ex primēda unitatē essentiæ & ꝓsonę, scīt doctores aliqñ expressius loquuti sunt q̄m pro prietas locutionis patriaē. Vñ hmōi locutiones nō sunt extēdēdæ, sed exponendæ, ut s. noīa abstracta exponātur ꝓ cōcreta, uel ēt per noīa personalia: ut cū dr, essentia de essentia, uel sapiētia de sapientia, sit sensus, filius qui est essentia & sapiēta, est de patre, qui est essētia & sapiētia ᶜ. In his tñ noībus abstractis est qdā ordo attēdēdus: ga ea q̄ ptinēt ad actū, magis ꝓpinque se hñt ad ꝓsonas, ga actⁱ sunt suppositorū. Vñ minⁱ⁹ im propria est ista, nā de nā uel sapīa de sapīa, q̄ essentia de essentia.

¶ Ad scđ dicēdū, ꝙ in creaturis gnātū nō accipit nām eā dē numero quā gnans hz, sed alia numero, q̄ incipit in eo ēe ꝙ gnātionē de nouo, & desinit esse ꝙ corruptionē. & iō gnāt & corrūpitur ꝙ accns. Sed deus genitus eā dē natūrā numero accipit, quā gnans hz. Et ideo natura diuina in filio non generatur. nec ꝙ per se, neque per accidens.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ hz de⁹ & diuina essentia sint idē scđ rē, tñ rōne alteriⁱ modi significādi, oportet log. diuersimode de utroq;.

¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ essentia diuina ꝓprie dicatur de pr̄e ꝓ modū idētitatis, ꝓp diuinā simplicitatē: nec tñ sequit ꝙ possit suppone re. ꝓ patre, ꝓp diuersum modū significandi. Rō aūt, ꝓcederet in illis quorū unū prædicat de altero, sicut uniuersale de particulari.

¶ Ad quintū dicendū, ꝙ hæc est dña inter noīa substātiua & adiectiua, ga noīa substātiua ferūt suū suppositū, adiectiua ỹo nō, ſz rē significatā ponūt circa substantiuū. Vñ sophiste dicūt ꝙ noīa substātiua supponunt, adiectiua ỹo nō supponūt, ſz copulāt. Noīa igit ꝓsonalia substātiua pñt de essētia prædicari, ꝓter idētitatē rei. Nec ꝙ seqūt ꝙ, ꝓprietas personalis distinctā determinet essentiā ᶜ. Sed ponit circa suppositū importatū ꝙ nomē substātiuū. Sed notionalia & ꝓsonalia adiectiua nō pñt p̄dicari de essentia, nisi aliquo substātiuo adiūcto. Vñ nō possumⁿ dicere ꝙ essentia est gnans: possumⁿ tñ dicere ꝙ essentia est res generās, uel de⁹ gnans, si res & de⁹ supponāt. ꝓ persona, nō aūt si supponāt. ꝓ essentia. Vñ nō est cōtradictio, si dicatur ꝙ essentia est res gnans & res nō gnans: ga primo res tenet. ꝓ ꝓsona, scđo. ꝓ essētia.

¶ Ad sextū dicendū, ꝙ deitas incⁱpitū est una in pluribus suppositis, habet quandā cōuenientiā cū forma noīs collectiui. Vñ cū dicit, pater est principiū totius deitatis, pōt sumi pro uniuersitate ꝓsonarū: inq̄tū, s. in oībus ꝓsonis diuinis ipse est principiū. Nec oportet ꝙ sit principiū supplīus, sicut aliquis de populo dicitur rector totius populi, nō tñ deus, ga signāt diuinā essentiā, ut in habēte, ex mō suæ significationis naturaliʳ, habet quōd possit suppo nere. ꝓ persona. Et sic ea quę sunt. ꝓpria ꝓsonarū, pñt p̄dicari de hoc nomine deus, ut dicat ꝙ deus est genit⁹ uel generās, sicut dictū est ᵉ. Sed hoc nomē essētia nō habet ex mō suę significatiōis ꝙ suppo nat. ꝓ ꝓsona: ga signāt essētia ut formā abstractā. Et tō ea q̄ sunt. ꝓpria ꝓsonarꝫ, gbus abinuicē distinguūt, nō pñt essentię attribui. Significaretur em̄ ꝙ esset distō in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ad ex primēda unitatē essentiæ & ꝓsonę, scīt doctores aliqñ expressius loquuti sunt q̄m pro prietas locutionis patriaē. Vñ hmōi locutiones nō sunt extēdēdæ, sed exponendæ, ut s. noīa abstracta exponātur ꝓ cōcreta, uel ēt per noīa personalia: ut cū dr, essentia de essentia, uel sapiētia de sapientia, sit sensus, filius qui est essentia & sapiēta, est de patre, qui est essētia & sapiētia ᶜ. In his tñ noībus abstractis est qdā ordo attēdēdus: ga ea q̄ ptinēt ad actū, magis ꝓpinque se hñt ad ꝓsonas, ga actⁱ sunt suppositorū. Vñ minⁱ⁹ im propria est ista, nā de nā uel sapīa de sapīa, q̄ essentia de essentia.

¶ Ad scđ dicēdū, ꝙ in creaturis gnātū nō accipit nām eā dē numero quā gnans hz, sed alia numero, q̄ incipit in eo ēe ꝙ gnātionē de nouo, & desinit esse ꝙ corruptionē. & iō gnāt & corrūpitur ꝙ accns. Sed deus genitus eā dē natūrā numero accipit, quā gnans hz. Et ideo natura diuina in filio non generatur. nec ꝙ per se, neque per accidens.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ hz de⁹ & diuina essentia sint idē scđ rē, tñ rōne alteriⁱ modi significādi, oportet log. diuersimode de utroq;.

¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ essentia diuina ꝓprie dicatur de pr̄e ꝓ modū idētitatis, ꝓp diuinā simplicitatē: nec tñ sequit ꝙ possit suppone re. ꝓ patre, ꝓp diuersum modū significandi. Rō aūt, ꝓcederet in illis quorū unū prædicat de altero, sicut uniuersale de particulari.

¶ Ad quintū dicendū, ꝙ hæc est dña inter noīa substātiua & adiectiua, ga noīa substātiua ferūt suū suppositū, adiectiua ỹo nō, ſz rē significatā ponūt circa substantiuū. Vñ sophiste dicūt ꝙ noīa substātiua supponunt, adiectiua ỹo nō supponūt, ſz copulāt. Noīa igit ꝓsonalia substātiua pñt de essētia prædicari, ꝓter idētitatē rei. Nec ꝙ seqūt ꝙ, ꝓprietas personalis distinctā determinet essentiā ᶜ. Sed ponit circa suppositū importatū ꝙ nomē substātiuū. Sed notionalia & ꝓsonalia adiectiua nō pñt p̄dicari de essentia, nisi aliquo substātiuo adiūcto. Vñ nō possumⁿ dicere ꝙ essentia est gnans: possumⁿ tñ dicere ꝙ essentia est res generās, uel de⁹ gnans, si res & de⁹ supponāt. ꝓ persona, nō aūt si supponāt. ꝓ essentia. Vñ nō est cōtradictio, si dicatur ꝙ essentia est res gnans & res nō gnans: ga primo res tenet. ꝓ ꝓsona, scđo. ꝓ essētia.

¶ Ad sextū dicendū, ꝙ deitas incⁱpitū est una in pluribus suppositis, habet quandā cōuenientiā cū forma noīs collectiui. Vñ cū dicit, pater est principiū totius deitatis, pōt sumi pro uniuersitate ꝓsonarū: inq̄tū, s. in oībus ꝓsonis diuinis ipse est principiū. Nec oportet ꝙ sit principiū supplīus, sicut aliquis de populo dicitur rector totius populi, nō tñ

a ¶Super Quæstionis trigesimænone Articulum quintum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo refert errorem Abbatis Ioachim. Secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, Abbas Ioachim, ut patet in principio Decretalium, tenuit partem affirmativam: & fundamentum eius erat diuina simplicitas, cum authoritate Augustini male intellecta. *Cōmit.*

¶ Quo

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est negativa, ſ. ꝙ huiusmodi nomina abstracta non possunt supponere pro personis. Et, pbatur: quia ueritatem. ꝓpositionū oportet seruare & rē significatam & modū significādi: sed de⁹ & deitas habent diuersos modos significandi, ergo &c. litera enim plana est. Et additur confirmatio ducens ad inconueniens: quia si de huiusmodi abstractis dicerētur personalia, significaret distinctio in ipsis.

¶ In responsione ad quintum, aduerte ꝙ in illis uerbis (possumus dicere ꝙ essentia est res, uel deus generans: si res & deus supponūt ꝓ persona, non aūt si supponāt pro essentia) ly supponere pro essētia, sumitur iuxta propositum ꝓsentis articuli, s. pro essentia in abstracto, & nō sumitur pro essentia in concreto totiusta propositū pre cedentis articuli. Et rō communis ad hāc expositionē est, quia de quolibet de quo contingit negare, po test aſſirmari contradictorie & consequēter, cū de essentia in cōcreto falsa sit negatiua, s. deus nō gnāt, uerā oportet esse affirmatiuā cōtradictoriā, s. deus gnat. & sic hæc affirmatiua est uera: non sol um accipēdo ly de⁹, pro patre, sed etiam pro essentia in concreto. Fumit ergo in hac litera essentia pro essentia in abstracto.

a ¶Super Quæstionis trigesimænone Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore est una cōclusio habens duas partes: & ē hæc, noīa tā ꝓsonalia ꝙm notionalia si sint adiectiua, nō p̄dicāntur de essētia: tū substātiua possūt. ꝓpter realē idētita tē essētię & personę. Essētia aūt diuina nō solū idē est realiter cū una persona, sed cū tribus. Vñ & una persona & duę & tres possūt de essentia prædicari, ut si dicamus, essentia est pater & filius & spiritussanctus. Et quia hoc nomen deus per se hꝫ ꝙ supponat. ꝓ essentia (ut dictum est ᵉ) ideo sicut hæc est uera, deus est tres personæ, ita hæc est uera, deus est tres personæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ (sicut supra dictum est ᵉ) hoc nomen homo per se habet supponere. ꝓ persona, sed ex ad iūcto habet ꝙ stet pro natura cōi. Et ideo hæc est falsa, homo est oīs homo: quia pro nullo supposito uerificari potest. Sed hoc nomē deus per se hꝫ ꝙ stet pro essētia. Vñ ſz pro nullo suppositorū diuinę naturę hęc sit uera, deus est trinitas, est. t n uera. ꝓ essētia. Quod nō attēdēs Porretanus, ea negauit.

¶ Ad secūdū dicēdū, ꝙ cū dicitur, de⁹ uel diuina essentia est pater, est p̄dicatio per idētitatē, nō aūt sicut inferioris de superiori: ga in diuinis nō est uniuersale & singulare ᶜ. Vñ sicut est per se ista, pater est deus, ita & ista deus est pater: & nullo mō per accidēs.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrū nomina essentialia sint appropriāda personis.

AD SEPTIMVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ nomina essentialia nō sint appropriāda personis. Quod em̄ potest uergere in errorem fidei, uitandū est in diuinis: quia ut Hiro. dicit, ex uerbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt cōmunia tribⁿ personis appropriare alicui, pōt uergere in errorē fidei. ꝙ pōt intelligi quōd uel illi tantum personę conueniāt cui appropriantur, uel ꝙ magis cōueniant ei quam aliis. Ergo essentialia attributa non sunt appropriāda personis.

per se, & nullo mō per accidens, pater est deus. Et posset augeri dubitatio sim pliciter: sed qū unico uerbo difficultas euacuatur, pertranseo distinguendo, ꝙ prædicatto per se est duplex: quædam identica, & quædam formalis. Inter quas tantum dīſtat, quōd identica per se non uocatur absolute per se, sed cum determinatione, scilicet per se identica. illa autem simpliciter uocatur per se: quum autem utrobiq; dicātur huiusmodi ꝓpositiones identicę, sāl ua ueritate potuit ibi dici, quōd nō sunt per se: quia non formales, ut ibi exponitur. Et dic ꝙ sunt per se in la titudine identicarū, ut hic innuitur, & in principio responsionis, & in intento: intendit nāque. quōd nō accidit deo esse patrē: cum tamē accidat animali idē tificari homini. Est ex go nullo modo per accidens, quo ad idētitatē. Et tamen interuenit fallacia accidentis, quo ad formalitatem. Et sic omnia consonant: & euacuantur argumenta de prædicationibus formalibus & directis, & ꝙ se iuxta modos positos in libris Posterio rum: nihil ēm horū idēticā p̄dicationē molestat, proprie loquēdo.

a ¶Super Quæstionis trigesimanonę Articulum septimum.

IN titulo appropriā rī nō significat proprīū fieri. q̄m essentialia nulli ꝓsonæ possunt fieri ꝓpria, sed ſignificāt accōmodari & adaptari, ut cōtinuerūt doctores facere, attribuētes sapiētiam filio, quia est uerbum, &c.

¶ In corpore duo facit. ꝓpto rīdet q̄stio affirmatiue unica cōclone, cōueniēs fuit ad manifestationē fidei essentialia appropriari ꝓsonis. Et, pbat breuiter sic, trinitas, cuius i demōstrabilis est, tñ notificabilis ꝓ magis manifesta nobis: ergo conuenit ipsam manifestari per essentialia: ergo essētia lia cōuenit. appropriare personis. Pr̄a cōsequēntia, pbat dupliciter. prio, ga essentialia pnt rōne nāli cognōsci ꝓbabiliʳ. & appropriari eis. Secūdo, ex fīn, & cst ꝓsonamanifesta tur ꝓ essentialia: ut ſignāti ut imagines, ita ꝙ essentialia dicātur recta de similitudine appropriatio ꝓpositionis. Et ad primū dicendū, ꝙ manifestatio ꝓsonarū ꝓ essentialia attributa. Secūdo pōt dubs gnales modos appropriādi. ſ. ꝓ similitudinē ad ꝓpria ꝓsonarū, aut ꝓ dissimilitudinē ad ꝓpria ꝓsonarū, aut ꝓ ꝓximitatē. i. uētas apud nos i ꝓsois eorūdē notum, pura pa trib⁹ aut filijs, &c. uel se quāli articullo clare pts.

¶ *Super Quæstionis trigesimanone. Articulum octauum.*

TItulus satis ample cōplectit omnes de tot appropriatis, q̄s arguēdo ſingitur q. ſoia in scriptura tradita continent. videntur.

¶ In corpe nihil addendū puto. q̄m distinctius, ordinat, formaē, sufficiēs, intelligibilis ex se est. Vñ lectione potius q̄ expositione eget.

¶ Præterea, Essentialia attributa in abstracto ſignificata ſignificāt ꝙ modum formæ. Sed una ꝓsona non se habet ad aliā ut forma cū ab eo cuius est forma ſupposito, nō distinguūt. Ergo essentialia attributa maxie ſ abstracto ſignificata, nō debēt ap̄priari ꝓsonis.

¶ Præterea, Propriū prius est appropriato. Propriū em̄ est de rōne appropriati. Sed essentialia attributa scđm modū intelligendi sunt priora personis, sicut cōmune est prius proprio: ergo essentialia attributa non debent esse appropriata.

¶ SED CONTRA est quod apostolus dicit. 1. Cor. 1. xp̄m dei uirtutē et dei sapiētiā.

CONCLVSIO.

¶Decuit ad fidei manifestationem essentialia nomina personis diuinis appropriari & accomodari, uel per uiam similitudinis, uel dissimilitudinis.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ ad manifestationē fidei cōueniēs fuit essentialia attributa ꝓsonis appropriari. Licet em̄ trinitas personarū demōstratione ꝓbari nō possit (ut supra dictū est ᵉ) conuenit tñ, ut per aliqua magis manifesta declarēt. Essentialia uero attributa sunt nobis magis manifesta scīdū rōnē, q̄ ꝓpria ꝓsonarū: ga ex creaturis ex q̄bus cognitionē accipimus, possumus per certitudinē deuenire in cognitionē essentialiū attributorū, nō aūt in cognitionē personaliū. ꝓprietatū, ut supra dictū est ᵉ. Sicut igitur ſimilitudine uestigiū uel imaginis in creaturis inuēta utimur ad manifestationē diuinarū personarū, ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio ꝓsonarū ꝓ essētialia attributa, appropriatio nōiatur. Possunt aūt manifestari ꝓsonę diuinæ per essentialia attributa dupliciter. Vno mō per uīā ſimilitudinis, sicut ꝙ ē ꝓprietas patris, quia ē ꝙ ꝓprietas deperditis, p̄dicant ſ ex eo essē ꝙ ē differētia, ſ. ꝙ ꝓpria p̄dicata deperditis, p̄dicant ſ ex eo ē cōcretis substātialib⁹. ex eo em̄ ꝙ nō cōtrahūt ipsa, ſignāreē ꝓsonalia conuenire essentiæ. Et propter ea q̄uis cōe datur, pater distinguit realr à filio, nō tñ ista, deus distinguit realr à deo. Et ex hoc pt ad argumēta tā Durādi q̄m Greg. q̄m uterq; fūdat sup hoc, ꝙ qcḡd p̄dicat de aliq̄ ꝓsa, pōt ē dicari de deo. Quāuis ēt sit aliq̄ pcīū utriusq; in hoc, ꝙ putāt ꝙ ista, de⁹ nō gnāt, sit idefinita, cū tñ sit singularis: q̄m ſuppōit, ꝙ hoc deo.

¶ Ad ultimum demum dubiū ār, ꝙ q̄uis ex negatiōe nō ſequaē repugnātia utr, ſequtur tñ in materia necessaria: opz em̄ uel cōuenire uel repugnare qcḡd necessario attribuit. cōstat aūt ꝙ gnare & non gnare deo nō nisi necessario attribui pt: cū hęc ñ cō ueniāt. p actū uoluntatis.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrū conuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.

AD OCTAVVM sic ꝓceditur. Vī ꝙ icōueniēter à sacris doctoribus sint essētialia ꝓsonis attributa. Dicit em̄ Hila. 1. 2. de trinita. æternitas est in patre, species in imagine, usus in munere. In quibus uerbis

uerbis ponit tria noīa ꝓpria ꝑsonarū, ſ. nomē ꝑis, & nomē ima
193 ginis, qđ' eſt ꝓprū filio (ut ſuprà dictū eſt^c) & nomē muneris
201 ſiue donū, qđ' ē ꝓprū ſpūſcī (ut ſ. habitū eſt^e). Pōit ēt tria appropriata. Nā ꝑternitatē appropriat pri, ſpēm filio, uſum ſpū-
ſancto. Et uī ꝙ irrōnabiliſ'. Nā ꝑternitas ſportat durationē eſſendi, ſpēs uero eſt eſſendi principiū, uſus uero ad operationē ꝑtinere uī. Sed eſſētia & opatio nulli ꝑſonæ appropriari inueniunt. Ergo incōuenienter uidentur iſta appropriata ꝑſonis.
b 208 ¶Pręterea, Aug. i. de doc. xp̄ianę ſic dicit. In ꝑ ē unitas, ſ filio eq̄
199 litas, in ſpūſcto eq̄litatis unitatiſq; cōcordia. Et uī ꝙ incōuenie-
ter: ga una ꝑſona nō denoťaī formaľ ꝑ id qđ appropriaī alte-
ri. Nō. n. eſt ſapiēs ꝑ ſapīa genita, ut dictum eſt^e. Sed ſicut ibidē ſubdit, tria hæc unīoīa ſunt, ꝓpter ꝑem, eq̄lia oīa, ꝓpter filiū, cō-
nexa oīa, ꝓpter ſpūſcm. Nō ergo cōueniēter appropriatur ꝑſonis. Itē ſecūdū Aug, ꝑi attribuit potēcia, filio ſapīa, ſpūſcto bo-
nitas. Et uī hoc eſſe inconueniēs. Nā uirtus ad potentiā ꝑtinet. Virt^s aūt inueniť appropriari filio, ſcd'm illud. j. ad Cor. j. Chriſtū dei uirtutē. Et ēt ſpūſcto, ſcd'm illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & ſanabat omnes. Non ergo potentia patri eſt approprianda.
¶Itē Aug. in lib. de tri. dicit, Nō cōfuſe accipiendū eſt qđ ait apl's, Ex ipſo, & ꝑ ipſum, & in ipſo: ex ipſo dicēs, ꝓpter ꝑem, ꝑ ipſum propter filium, in ipſo, ꝓpter ſpūmſanctū. Sed uī ꝙ incōuenienter: ga per hoc, ꝙ dicit in ipſo, uideťur importari habitudo cāæ finalis, q̄ eſt prima cauſarum. ergo iſta habitudo cauſæ deberet appropriari patri, qui eſt principium non de principio.
¶Item inuenitur ueritas appropriari filio, ſcd'm illud. Io. 14. Ego ſum uia, ueritas, & uita. Siſ' liber uitę: ſcd'm illud Pſal. In capite li bri ſcriptū eſt de me. gl. j. apud patrē q̄ eſt caput meū. Et ſiſ' hoc ꝙ dico q̄ eſt. Quia ſuper illud Iſa. 63. Ecce ego ad gentes, dicit glo. Filius loq̄t, q̄ dixit Moyſi. Ego ſum qſum. Sed uī ꝙ ꝓpria ſint filij, & nō appropriata. Nā ueritas ſcd'm Aug. in libro de uera religio ne, eſt ſumma ſimilitudo principij abſq; oī diſſimilitudine. Et ſic uidetur ꝙ ꝓprie cōueniat filio q̄ habet prīcipiū. Liber ertā uitę uidetur ꝓpriū aliquid eſſe: quia ſigñat ens ab alio. Oīs em̄ liber ab aliquo ſcribitur. Hoc etiā ipſum qui eſt, uī eſſe ꝓprium filio. Quia ſi cum Moyſi dicitur, Ego ſunt qui ſum, loquitur trinitas. Ergo Moyſes poterat dicere, ille qui eſt pater & filius & ſpi rituſſanct', miſit me ad uos. Ergo & ulterius dicere poterat, ille qui eſt pr̄ & filius & ſpūſſanctus, miſit me ad uos, demōſtrādo certā perſonā. Hoc aūt eſt falſum. Quia nulla ꝑſona eſt pr̄ & fili^s ſpūſſctūs. Nō ergo pōt eſſe cōe trinitati, ſed eſt proprium filij.

CONCLVSIO

¶In conſideratione Dei, qua Deus abſolute ſecundum eſſe ſuū cōſideratur, Patri æternitas, filio ſpecies, uſus uero ſpiritui ſancto: in conſideratione uero Dei, qua unus conſideratur, patri unitas, filio æqualitas, ſpiritui ſancto cōcordia, uel cōnexio: in cōſideratione uero Dei ſecundū rationē cauſalitatis, patri potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas attribuitur: in cōſideratione uero Dei ut ſuos reſpicit effectus, appropriatur patri à quo, filio per quem, ſpiritui ſancto in quo.

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ intellect^s noſter qui ex creaturis in dei cognitionē manu ducitur, oportet ꝙ deū cōſideret ſe cūdū modum quē ex creaturis aſſumit. In cōſideratione autem alicuius creaturæ quatuor per ordinē nobis occurrūt. Nā prio cōſideratur res ipſa abſolute, in ꝙtū eſt ens quoddā. Scd'a aūt cōſideratio rei eſt, in quātū eſt una. Tertia cōſideratio rei eſt ſecūdū qđ' ineſt ei uirtus ad operādū, & ad cauſandū. Quarta aūt cōſideratio rei eſt ſcd'm habitudinē, quā habet ad cauſata. Vnde hęc etiā q̄druplex cōſideratio circa deū nobis occurrit. Scd'm igitur primā cōſiderationē, qua cōſideratur abſolute de^s ſcd'm eſſe ſuū, ſic ſumitur appropriatio Hila. ſecundū quā æternitas appropriatur patri, ſpēs filio, uſus ſpūſancto. æternitas em̄ in-
60 quātū ſignificat eſſe nō principiatū, ſimilitudinē habet cū proprio patris, qui eſt principium nō de principio. ſpecies aūt ſiue pulchritudo habet ſimilitudinē cū ꝓpriis filij. Nā ad pulchritudinem tria requiruntur. Primo quidem integritas ſiue perfectio. Quæ enim diminuta ſunt, hoc ipſo turpia ſunt. Et debita ꝓportio ſiue conſonantia. Et iterum claritas. Vnde qui habent colorem nitidum, pulchra eſſe dicuntur.
¶Quantum igitur ad primū, ſimilitudinem habet cū proprio filij, in quantum eſt filius habens in ſe uere & perfecte naturam patris. Vnde ad hoc innuēdum Aug. in ſua expoſitione dicit, vbi ſ. in filio ſumma & perfecta uita eſt, &c.
¶Quantum uero ad ſecundum conuenit cum proprio filij, inquantum eſt imago expreſſa patris. Vnde uidemus ꝙ aliqua imago dicitur eſſe pulchra, ſi perfecte repręſentat rem, cuius tur pem. Et hoc tetigit. Aug. cum dicit. Vbi eſt tanta conuenientia, & prima æqualitas, &c.
¶Quātum uero ad tertium cōuenit cū proprio filij, inquantū eſt uerbum, ꝙ quidem lux eſt, & ſplendor intellect^s: & Damaſ. dicit. Et hoc tangit Aug. cum dicit, Tanq̄ uerbū perfectū cui nō deſit aliq̄d, & ars q̄dā omnipotentis dei, &c. Vſus aūt habet ſi multitudinē cū propriis ſpūſancti, largo mō accipiendo uſum:

secundum quod Vti comprehendit ſub ſe etiā fruī: prout uti eſt aſſumere aliquid in facultatem uoluntatis, & frui, eſt cum gaudio uti, ut Augu. 10. de trint. dicit. Vſus ergo quo pater & filius ſe inuicē fruuntur, conuenit cum proprio ſpūſancti inquātum eſt amor. Et hoc eſt quod Aug. dicit, illa dilectio, delectatio, felicitas, uel beatitudo, uſus ab illo appellatus eſt. Vſus uero quo nos fruimur, ſimilitudinem habet cum ꝓprio ſpūſancti, inquā tum eſt donū. Et hoc oſtendit Aug. cū dicit, Eſt in trinitate ſpiritusſanctus, genitoris, genitique ſuauitas, ingenti largitate atq; hubertate nos uel creaturas perfundēs. Et ſic patet quare æterni tas, ſpēs, & uſus perſonis attribuantur uel appropriētur. nō au tē eſſentia uel operatio: qa in rōne horū, ꝓpter ſui cōitatē, non inuenitur aliq̄d ſimilitudinē habēs cum propriis perſonarum.
¶Secūda uero cōſideratio dei eſt, inquātū cōſideratur ut unus. Et ſic Aug. patri appropriat unitatē, filio æqualitatē, ſpūſancto cōcordiā ſiue connexionē. Quæ quidē tria unitatem importare manifeſtum eſt, ſed differenter. Nā unitas dicitur abſolute, non ꝑſupponēs aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui nō pręſupponit aliquā perſonā: cū ſit principiū nō de principio: equa litas aūt importat unitatē in reſpectu ad alterū. Nā æquale eſt qđ' habet unā q̄ntitatē cū alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio qui eſt principiū de principio. Cōnexio autē importat uni tatē aliquorū duorum. Vñ appropriatur ſpiritui ſancto inquan tum eſt à duob^s: ex quo ſenſu etiā intelligi pōt qđ dicit Aug. tria eſſe unū, ꝓpter patrē, æqualia, ꝓpter filiū, cōnexa, ꝓpter ſpūſan ctū. Manifeſtū eſt em̄, ꝙ illi attribuitur unūquodq; in quo pri mo inuenitur: ſicut oīa inferiora dicūtur uiuere, ꝓpter animam uegetabilē, in qua primo inuenitur rō uitæ in iſtis inferioribus. Vnitas aūt ſtatim inueniē in perſona patris, etiā per impoſſibile remotis aliįs perſonis. Et ideo aliæ perſonæ à pr̄e hñt unitatē. Sed remotis aliįs perſonis nō inuenitur æqualitas in pr̄e. Sed ſta tim poſito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicūtur oīa equalia, ꝓpter filium: nō ꝙ filius ſit principium equalitatis patri, ſed quia niſi eſſet pr̄i æqualis filius, pater æqualis non poſſet dici. æqualitas em̄ eius primo cōſideraī ad filium. Hoc em̄ ipſum, ꝙ ſpūſſanctus patri equalis eſt, à filio habet. Siſ' excluſo ſpūſanc to qui eſt duorū nexus, nō poſſet intelligi unitas cōnexionis inter patrem & filium. Et ideo dicuntur oīa eſſe connexa pro pter ſpūmſctm. Quia poſito ſpiritu ſancto inuenitur rō cōnexio nis in diuinis perſonis. Vnde pater & filius pōt dici connexi.
¶Scd'm uero tertiā cōſiderationē, qua in deo ſufficiēs uirt^s cōſi deraī ad cauſandū, dicitur ſumi tertia approbatio, ſ. potētię, ſa pię, & bonitatis. Quæ qdē appropriatio fit & ſecūdū rōnē ſimi litudinis, ſi cōſideretur qđ in diuinis perſonis eſt: & ſcd'm rōnē diſſimilitudinis, ſi cōſideretur qđ in creaturis eſt. potēcia em̄ ha bet rōnē principij. Vñ haber ſimilitudinē cū pr̄e cæleſti^e, qui eſt principiū tot^s diuinitatis. Deficit aūt interdū pri terreno pro pter ſenectutē. Sapīa uero ſimilitudinē habet cū filio cæleſti in quātum eſt uerbū, qđ nihil aliud eſt q̄ cōcept' ſapię. Deficit aūt interdū filio terreno, ꝓpter tpis paucitatē. Bonitas aūt cū ſit rō & obiectū amoris, habet ſiſ'titudinē cū ſpū diuino q̄ eſt amor. ſed repugnātia hr̄e uī ad ſpm̄ terrenū ſcd'm ꝙ ꝓportat uiolētia quādā & ſpuliſionē, put dicit Iſa. 16. Spūs rubuſtorū q̄ſi turbo i pellēs parietē. Virtus aūt appropriat filio & ſpūſcto: nō ſcd'm ꝙ uirt' dicit ipſa potētia rei, ſed ſcd'm ꝙ interdū uirtus dicitur id qđ' à potētia rei ꝓcedit, put dicim' aliq̄d' uirtuoſum factū eſſe uirtutē alicui' agēcis. Scd'm uero q̄rtā cōſiderationē, put cō ſideraī de' in habitudine ad ſuos effect^s, ſumit illa appropria tio ex ꝺ, j. quē, & in quo. Hæc em̄ ꝓpoſitio ex, ꝓportat habitudi nē q̄dā cāæ materialis, q̄ locū nō habet ſ diuinis. Aliq̄n uero ha bitudinē cāæ efficiētis. Quæ qdē cōpetit deo rōe ſuæ potētię a ctiuæ. Vñ & appropriat pri, ſicut & potētia. Hęc uero ꝓpō Per deſignat qdē q̄nq; cām mediā: ſicut dicim' ꝙ ſaber opat ꝑ mat rellū. Et ſic ly ꝑ, q̄nq; nō eſt appropriatū, ſed ꝓpriū filij^s: ſcd'm illud Iohā. j. Oīa ꝑ ipm̄ facta ſunt: nō qa filij' ſit inſtrm̄, ſed qa ipſe eſt principiū de principio. Q̄nq; uero deſignat habitudinē formæ, ꝑ quā agēs opat, ſicut dicim' ꝙ artifex operat ꝑ artē. Vñ ſi cut ſapia & ars appropriant filio: ita & ly ꝑ quē. Hæc uero pro poſito ſ. denotat ꝓprie habitudinē cōtinētis. cōtinēt aūt de^s res dupl'r. Vno mō ſcd'm ſuas ſiſ'titudines: put ſ. res dīr eſſe in deo inq̄tū ſunt in ei^s ſcia. Et ſic hoc qđ' dico in ipo, eſſet appropria tū filio. Alio uero mō cōtinent res à deo, in ꝙtū deus ſua bonita te eas cōſeruat & gubernat, ad finē conuenientem adducendo. Et ſic ly in quo, appropriatur ſpūſancto, ſicut & bonitas. Nec oportet ꝙ habituđo cauſæ finalis (quāuis ſit prima cauſarum) approprietur patri, qui eſt principiū nō de principio, ga perſo næ diuinæ, quarū pater eſt principiū, nō ꝓcedit ut ad finē (cū quęlibet illarū ſit ultimus finis) ſed naturali proceſſione, quæ magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere uidetur.
¶Ad illud uero qđ' de alįs queritur dicēdū, ꝙ cū ueritas perti neat ad intellectum (ut ſuprà dictū eſt^c) appropriatur filio, nō tamē eſt propriū eius. Quia ueritas, ut ſuprà dictū eſt^e, cōſide-

rari poteſt, put eſt in intellectu, uel prout eſt in re: ſicut igitur intellectus & res eſſentialr ſumpta, ſunt eſſentialia & nō ꝑſonalia, ita & ueritas. Diffinitio aūt Aug. inducta datur de ueritate ſcd'm quod ap, ꝓpriatur filio. Li ber aūt uitæ in recto quidē importat notitiā, ſed in obliquo uitā. Eſt em̄, ut ſuprà dictū eſt^e, notitia dei de his qui habituri ſunt uitā æternā. Vñ appropriatur filio, licet uita approprietur ſpūſancto, inquantū importat quēdā interiorē motū, & ſic cōuenit cū proprio ſpūs ſancti inquātum eſt amor. Et ſe aūt ſcripťū ab alio, nō eſt de rōne libri in-
quātum eſt liber, ſed inquātū eſt quoddam artificiatū. Vñ nō importat originē, neq; eſt perſonale, ſed appropriatur ꝓpriæ. Ipſum aūt nomē, qui eſt, appropriatur ꝓpriæ filij, non ſcd'm ꝓpriā rōnē, ſed rōne adiūcti: in quātū ſ. in locutiōe dei ad Moyſen ꝓfiguratur liberatio hūai gñis, quę facta eſt perſi liū. Sed tñ ſcd'm qđ ly qui, ſumitur re'e, poſ ſet referri interdū ad ꝑſonā filij: & ſic ſumeretur perſonaliter, ut puta ſi dicat, filius eſt genitus, qui eſt, ſicut & deus genitus ꝑſona ſe eſt. Sed infinite ſumptū eſt eſſentiale. Et li cet hoc, ꝓnomē iſte, grāmatice loquēdo, ad aliquā certā ꝑſonā uideatur ꝓtinere: tñ quę libet res demōſtrabilis, grāmatice loquēdo persona dici pōt, licet ſcd'm rei naturā nō ſit persona. Dicimus em̄, iſte lapis & iſte aſin^s. Vnde & grāmatice loquēdo, eſſētia diuina ſcd'm quod ſignificatur & ſupponitur per hoc nomē deus, pōt demōſtrari hoc, ꝓnoie iſte, ſecundum illud Exo. 15. iſte deus meus, & glorificabo eum.

QVAEST. QVADRAGE
ſima de perſonis in comparatione ad relationes & proprietates, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE quæritur de perſonis in cōparatiōe ad relatiōes, ſiue ꝓprietates. ¶Et quærītur qua tuor. ¶Primo, utrū reſo ſit idē qđ perſona. ¶Secūdo, utrū rela tiones diſtinguāt & cōſtituāt ꝑſonas. ¶Ter tio, utrū abſtractis per intellectū relationi bus à perſonis, remaneant hypoſtaſes di ſtinctæ. ¶Quarto, utrum relationes ſecun dum intellectum præſupponant actus per ſonarum, uel econuerſo.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum relatio ſit idem quod perſona.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in diuinis non ſit idē relatio quod perſona. Quæcun que eīm ſunt idē, multiplicato uno eorum, multiplicatur & aliud. Sed cōtingit in una perſona eſſe plures relationes, ſicut in perſona patris eſt pater nitas & cois ſpiratio. Et iterū unam relatio nem in duabus perſonis eſſe, ſicut commu nis ſpiratio eſt in patre & filio. Ergo relatio non eſt idem quod perſonis.
¶Præterea, Nihil eſt in ſeipſo ſecūdum philo ſophū in 4. phyſic. Sed relatio eſt in perſo na. Nec pōt dici ꝙ rōne identitatis, quia ſic eſſet etiā in eſſentia: ergo relatio, ſiue ꝓprie tas, & ꝑſona nō ſunt idem in diuinis.
¶Præterea, Quæcunq; ſunt idem, ita ſe ha bent, quòd quicquid prædicatur de uno, prædicatur & de alio. Non autem quic quid prædicatur de perſona, prædicatur de proprietate. Dicimus enim, pater ge nerat, ſed non dicimus ꝙ paternitas ſit ge nerans. Ergo proprietas non eſt idem quod perſona in diuinis.

¶Super Quæſtionis quadrageſimæ Articulum primum.

Coment. TItulus clarus eſt.
¶In corpore tria facit. Primo tractat opinionē Porretani: ſcdo Præpoſi tiui: tertio tñdet quęſtio. Antequā ultra procedatur, aduerte ꝙ quatuor modis pōt uariari opiniones in ꝓpoſito. Primo tenēdo proprietates neq; esse perſonas, neque in ipſo nis. Scdo esse ꝑſonas, ſed nō in perſonis. Ter tio ecōtra, esse in perſonis, ſed non esse perſonas. Quarto esse perſonas & in ꝑſonis: non poteſt em̄ quintus mo dus imaginari. Et ſigni ficāt diuersas habitudi nes ly esse, & ly in. Nā ly esse idēticatē, ly uero in formalē denoťatiōē ſignificāt. Vnde oēs hi modi, excepto tertio, fortiti ſunt esse connexionē. Quæ quidē tria unitatem importare manifeſtum eſt, ſed differenter. Nā unitas dicitur abſolute, non ꝑſupponēs aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui nō pręſupponit aliquā perſonā: cū ſit principiū nō de principio: equalitas aūt importat unitatē in reſpectu ad alterū. Nā æquale eſt qđ' habet unā q̄ntitatē cū alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio qui eſt principiū de principio. Cōnexio autē importat uni tatē aliquorū duorum. Vñ appropriatur ſpiritui ſancto inquan tum eſt à duob^s: ex quo ſenſu etiā intelligi pōt qđ dicit Aug. tria eſſe unū, ꝓpter patrē, æqualia, ꝓpter filiū, cōnexa, ꝓpter ſpūſan ctū. Manifeſtū eſt em̄, ꝙ illi attribuitur unūquodq; in quo pri mo inuenitur: ſicut oīa inferiora dicūtur uiuere, ꝓpter animam uegetabilē, in qua primo inuenitur rō uitæ in iſtis inferioribus. Vnitas aūt ſtatim inueniē in perſona patris, etiā per impoſſibile remotis aliįs perſonis. Et ideo aliæ perſonæ à pr̄e hñt unitatē. Sed remotis aliįs perſonis nō inuenitur æqualitas in pr̄e. Sed ſta tim poſito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicūtur oīa equalia, ꝓpter filium: nō ꝙ filius ſit principium equalitatis patri, ſed quia niſi eſſet pr̄i æqualis filius, pater æqualis non poſſet dici. æqualitas em̄ eius primo cōſideraī ad filium. Hoc em̄ ipſum, ꝙ ſpūſſanctus patri equalis eſt, à filio habet. Siſ' excluſo ſpūſanc to qui eſt duorū nexus, nō poſſet intelligi unitas cōnexionis inter patrem & filium. Et ideo dicuntur oīa eſſe connexa pro pter ſpūmſctm. Quia poſito ſpiritu ſancto inuenitur rō cōnexio nis in diuinis perſonis. Vnde pater & filius pōt dici connexi.
¶Scd'm uero tertiā cōſiderationē, qua in deo ſufficiēs uirt^s cōſi deraī ad cauſandū, dicitur ſumi tertia approbatio, ſ. potētię, ſa pię, & bonitatis. Quæ qdē appropriatio fit & ſecūdū rōnē ſimi litudinis, ſi cōſideretur qđ in diuinis perſonis eſt: & ſcd'm rōnē diſſimilitudinis, ſi cōſideretur qđ in creaturis eſt. potēcia em̄ ha bet rōnē principij. Vñ haber ſimilitudinē cū pr̄e cæleſti^e, qui eſt principiū tot^s diuinitatis. Deficit aūt interdū pri terreno pro pter ſenectutē. Sapīa uero ſimilitudinē habet cū filio cæleſti in quātum eſt uerbū, qđ nihil aliud eſt q̄ cōcept' ſapię. Deficit aūt interdū filio terreno, ꝓpter tpis paucitatē. Bonitas aūt cū ſit rō & obiectū amoris, habet ſiſ'titudinē cū ſpū diuino q̄ eſt amor. ſed repugnātia hr̄e uī ad ſpm̄ terrenū ſcd'm ꝙ ꝓportat uiolētia quādā & ſpuliſionē, put dicit Iſa. 16. Spūs rubuſtorū q̄ſi turbo i pellēs parietē. Virtus aūt appropriat filio & ſpūſcto: nō ſcd'm ꝙ uirt' dicit ipſa potētia rei, ſed ſcd'm ꝙ interdū uirtus dicitur id qđ' à potētia rei ꝓcedit, put dicim' aliq̄d' uirtuoſum factū eſſe uirtutē alicui' agēcis. Scd'm uero q̄rtā cōſiderationē, put cō ſideraī de' in habitudine ad ſuos effect^s, ſumit illa appropria tio ex ꝺ, j. quē, & in quo. Hæc em̄ ꝓpoſitio ex, ꝓportat habitudi nē q̄dā cāæ materialis, q̄ locū nō habet ſ diuinis. Aliq̄n uero ha bitudinē cāæ efficiētis. Quæ qdē cōpetit deo rōe ſuæ potētię a ctiuæ. Vñ & appropriat pri, ſicut & potētia. Hęc uero ꝓpō Per deſignat qdē q̄nq; cām mediā: ſicut dicim' ꝙ ſaber opat ꝑ mat rellū. Et ſic ly ꝑ, q̄nq; nō eſt appropriatū, ſed ꝓpriū filij^s: ſcd'm illud Iohā. j. Oīa ꝑ ipm̄ facta ſunt: nō qa filij' ſit inſtrm̄, ſed qa ipſe eſt principiū de principio. Q̄nq; uero deſignat habitudinē formæ, ꝑ quā agēs opat, ſicut dicim' ꝙ artifex operat ꝑ artē. Vñ ſi cut ſapia & ars appropriant filio: ita & ly ꝑ quē. Hæc uero pro poſito ſ. denotat ꝓprie habitudinē cōtinētis. cōtinēt aūt de^s res dupl'r. Vno mō ſcd'm ſuas ſiſ'titudines: put ſ. res dīr eſſe in deo inq̄tū ſunt in ei^s ſcia. Et ſic hoc qđ' dico in ipo, eſſet appropria tū filio. Alio uero mō cōtinent res à deo, in ꝙtū deus ſua bonita te eas cōſeruat & gubernat, ad finē conuenientem adducendo. Et ſic ly in quo, appropriatur ſpūſancto, ſicut & bonitas. Nec oportet ꝙ habituđo cauſæ finalis (quāuis ſit prima cauſarum) approprietur patri, qui eſt principiū nō de principio, ga perſo næ diuinæ, quarū pater eſt principiū, nō ꝓcedit ut ad finē (cū quęlibet illarū ſit ultimus finis) ſed naturali proceſſione, quæ magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere uidetur.
¶Ad illud uero qđ' de alįs queritur dicēdū, ꝙ cū ueritas perti neat ad intellectum (ut ſuprà dictū eſt^c) appropriatur filio, nō tamē eſt propriū eius. Quia ueritas, ut ſuprà dictū eſt^e, cōſide-

ex ſimili, deitas eſt in deo, & eſt deus: ergo.
¶Aduerte hic, ꝙ proprietates eſſe in ꝑſonis, pōt intelligi & trāſitiue & intranſitiue. Et ſi quidē intranſitiue intelligatur, redit opinio Præpoſitiui: qm̄ nihil aliud ſignificatur niſi proprietates eſſe ꝑſonas. Si aūt trāſitiue, dupl'r intelligi poteſt. Primo ut ly in, denotet trāſitionē ſcd'm rem: & ſic eſt falſum. Alio modo ut denotet trāſitionē ſcd'm rōnem, non qualēcunque, ſed uelut formæ in ſuppo ſito: & ſic ſumitur in ꝓ posito. Eſt aūt ratio ne ceſſitans ad utrāque af firmationē, q. eſſe perſo nam & in ꝑſona: quia ſi ſola idēcitas ponere tur; ſi ꝓprietas ſit ēt eadē eſſentiæ, nō plu ribus modis eſſet ꝓ prietas in ꝑſona q̄m in eſſentia. Et ſic idē eſſet iudiciū in hac, paterni tas eſt in patre, & pa ternitas eſt in eſſentiam. cum tñ ſita ſit idēticā tū, prima aūt ſit identi ca & formalis. Et ſcito q̄ fundamētum indentitatis eſt indiſtinctio realis, fundamētum au tem denominatiōis for malis exigit aliquid ſe cundū rationē, ſ. diſtīō r 6 nē inter quod & quo. Et ex his facile rīdere potes ad argumenta Gregorii de Arimino in 2. d. 2. q. 7. diſtin. pri mi, negantis dari ꝓ prietates in perſonis: omita enim ſoluntur, 182 aduertēdo quòd non 182a denotatur trāſitio for malis niſi ſecūdum ra tionem. Vnde, cum deratione formæ ſit, q̄ 62 ſit in eo cuius eſt forma, oportet dicere pro prietates eſſe in perſonis, & eas tamen eſſe perſonas, ſicut eſſentiam eſſe in deo dici mus, quæ tamen eſt deus. b

¶AD PRIMVM ergo dcdm, q̄ perſona & proprietas ſunt idē re, differunt tamē ſe cundū rationem. Vnde nō oportet ꝙ mul tiplicato uno multiplicetur reliquū. Conſi derandum tamē eſt ꝙ propter diuinā ſim plicitatem conſideratur duplex realis iden titas in diuinis, eorū quæ differunt in rebus creatis. Quia enim diuina ſimplicitas exclu dit compoſitionem formæ & materiæ, ſe quitur quòd in diuinis idē eſt abſtractū & concretū, ut deitas & deus. Quia uero diui na ſimplicitas excludit cōpoſitionem ſub iecti & accidētis, ſequitur quòd quicquid attribuitur deo, eſt eius eſſentia: & propter hoc ſapiētia & uirtus idem ſunt in deo, ga ambo ſunt diuina eſſentia. Et ſecūdum hāc duplicem rationem identitatis, proprietas in diuinis eſt idē cū perſona. Nam proprie tates perſonales ſunt idem cū perſonis, ea ratione qua abſtractū eſt idem cū concre to. Sunt em̄ ipſæ ꝑſonę ſubſiſtētes, ut pater nitas eſt ipſe pater, & filiatio, filius, & pro ceſſio, ſpiritusſanct^s. Proprietates aūt nō perſonales ſunt idem cum perſonis ſecun dum aliam rationē identitatis qua rōne il lud quod attribuitur deo, eſt eius eſſentia.
Sic igitur coīs ſpiratio eſt idem cū perſona patris & cū ꝑſona filij: non quòd ſit una ꝑſona per ſe ſubſiſtēs: ſed ſicut unia eſſe n 174 tia, eſt in duabus ꝑſois, ita & una ꝓprietas, ut ſuprà dictū eſt^c. 197
¶Ad ſcd'm dcd'm, q̄ ꝓprietates dīr eſſe in eſſentia per modum idēcitatis tm̄, in ꝑſonis aūt dicītur eſſe per modū idēcitatis, non quidem ſcd'm rem tantum, ſed quantū ad modum ſignificādi, ſicut forma in ſupposito. Et ideo proprietates determinant & diſtinguūt perſonas, non aūt eſſentiam. b

¶Ad tertiū dcd'm, q̄ prīcipia & ỿba notionalia ſigñant act^s no 182 tiōales. Actus aūt ſuppoſitor̄ ſunt. Proprietates aūt nō ſigñant 211 ut ſuppoſita, ſed ut formę ſuppoſitor̄^c. Et iō modus ſigñandi re pugnat, ut prīcipia & ỿba notiōalia de ꝓprietatibus ꝑdīcētur.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum perſonæ diſtinguantur per relationes.

AD SCVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ per ſonæ non diſtinguantur per relationes. Simplicia enim ſeipſis diſtinguuntur: ſed perſonæ ſunt maxi me ſimplices. Ergo diſtinguūntur ſeipſis, & non relationi

¶Super Quæſtionis quadrageſimæ Articulum ſecundum.

Coment. IN titulo quæritur non de quocūque, ſed de primo diſtinctiuo, an ſcilicet relationes diſtinguant pri mo perſonas.
¶In corpore quatuor facit. Primo præmittit quædam neceſſaria. Se cundo refert quandam opinionem. Tertio im probat eam. Et quar to reſpondet quæſtio.

Annota.

Annota.

¶Quo ad primum tria præmittit, ſ. neceſſitatem quæſtiõis: quia ſunt ibi plura cõmunicantia in uno. Et limites quæſtionis: quia non eſt uagandum in quærẽdo diſtinctiua, ſed ſtandum infra hæc duo, ſ. relationẽ & originem: quia ſecũdum hæc duo perſonæ differũt. Et differẽtiam inter hæc duo atque cõuenientiam: quẽ ſunt una res, & differunt in modo ſignificandi. Nam relatio ſignificatur per modum formæ, origo uero per modum actus.

¶Circa limites quæſtiõis aduerte primo, quòd Scotus in 2 6. diſt. primi, niſi timeret eccleſiæ contradicere, oſtẽdit ſe uelle libẽter tenere ꝙ in perſona diuina præter eſſentiam cõem tribus, & relationẽ ac originẽ ſit aliquid quiditatiuum perfectiuum, ſit quæda entitas abſoluta incõcibilis. quæ eſt cõſtitutiua diuinæ perſonæ. Inchoãt quæ poſitionẽ hanc à dicto quodã Bonauenturæ in 25. diſt. primi. Fundãtque ſe ſuper authoritate ſcripturæ, ꝓ ueꝝ. 30. quòd nomen eius & quòd nomẽ filii eius ſi noſti. arguens ſic. Quæſtio quærit de hiũ, & ſupponit aliqd certũ. ergo ſupponit filii nomẽ, & quærit nomẽ proprium eius: ergo ſignificatio nõ eſt eius nomẽ proprium & cõſtitutiuũ. Affert quoq; multas rationes & authoritates: quibus, quia ipſe mẽtre ſpõdet, dimiſſis, prædicta duo declarãda ſunt. S. Bonauentura in primis nõ eſt talis opinionis, ꝙ perſonæ diuinæ ſint abſolutæ, ut expreſſe patet in 26. di. primi ſui. ubi ponit proprietates & origines diſtinguere perſonas: ita qꝫ eis abſtractis nõ remanent hypoſtaſes. Ponit quæ oẽs ꝓprietates eſſe relationes ſeu origines excepta innaſcibilitate quę eſt negatiua. Illa uero uerba quæ Scotus adducit, ſunt quidẽ Bonauẽturæ, ſed ad aliud propoſitũ, ipſe eñ. in. 25. di. primi, art. primo, quæres de ſtgnificatiõe huius nois per ſona, tenet ꝙ perſona de generali & primo ſignificato importat ſubſtantiã de ſpãli uero & ultimo ſignificato importat relationem: quia in diuinis proprietas perſonalis eſt relatio. Et arguit contra ſe: quia dici ſcẽm ſubſtantiã & ſcẽm relationẽ, diſtinguũtur in diuinis ex oppoſito. ergo nõ poteſt perſona ſimul dici ſecũdum ſubſtãtiam ex genera li & primo, & ſecũdum relationẽ ex ſpãli & ultimo. Et reſpõdet, ꝙ dici ſecundum ſubſtantiã inuenit dupliciter. primo ſecũdum ſubſtãtiale eſſentiam: ſecũdo ſecundũ hypoſtaſim. Et ꝙ dici ſecũdum ſubſtãtiam, primo modo diſtinguitur contra dici ſecũdum relationẽ, non aũt ſecundo modo: quia ſubſtãtia, i. hypoſtaſis ad diuina cõtrahitur per relationẽ. Ex hoc aũt dicto liquet etiã cæcis, ꝙ nõ ponitur à Bonauẽtura duplex res abſoluta: altera eſſentialis & altera hypoſtatica, ut Scotus fingere uellet: ſed habeẽ ẽm, ꝙ ſubſtãtia duplr ſumit, & pro eſſentia & pro hypoſtaſi: quod etiã habetur quinto meta. & quod ſubſtãtia ſecũdo mõ. i. hypoſtaſis, dicitur formaliter de perſona diuina, & ꝙ ſimul & ſemel perſona diuina eſt hypoſtaſis, & rõ relatio, &c. Hæc enim omnia coĩa ſunt omnibus theologis. Valde aũt mirum eſt hoc imponi Bonauenturæ: cũ in calce illius articuli expreſſe dicat, ꝙ perſona patris nõ poteſt abſtrahi à paternitate, ſalua ſua perſonalitate, quid clarius, &c. Ad id uero Salomonis, quod Scotus ſæpe facit, facillime reſpõderur, ꝙ eſt æquiuocatio de noie filii dei. Dupliciter eñ põt nominari, ſicut & concipi. Vno mõ ſcẽm ſuũ (ut ita dicã) eſt quid eſt. Alio mõ ſecundum cõceptus & noĩa ex creaturis abſtrahibilia. Et primo quidem non nullũ nomẽ non ſoluũ filii, ſed nec dei habemus. ſcriptum eſt eñ Iſaiæ. 54. generationẽ eius quis enarrabit? & ſic filius eſt nomẽ proprium ſecundæ perſonæ diuinæ inter nomina parientia nobis cognitionẽ, quia eſt. Et cum hoc nomẽ pro prium pertinẽs ad cognitionẽ quid eſt, eſt ineffabile. Sicut etiam deus eſt nomẽ proprium ipſius dei, & tamen nomen ſignificans quid eſt deus, ineffabile eſt.

¶Circa ſecũdũ limites quæſtiõis aduerte ſcdo, ꝙ relationis nomĩe author intelligit ipſum rlonẽ indiſtincte, i. non curãdo ipſam diſtinguere in ſeipſam ut habet actũ relationis, & in ſeipſam ut habet actũ proprietatis. Et propterea pluries in hac litera ſimul dicit proprietatẽ uel rlonẽ. Dico aũt hoc, cũ ut inferius patebit) in perſona diuina eſt una res reſpectiua ſignificata ut origo, & ut relatio inquãtum relatio, & ut proprietas indiuidualis ſeu perſonalis. Litera tamẽ ultimos modos ſub uno hic comprehendit triplici, ut reor, ratione. Primo quia non habemus noĩa primarũ intentionũ pertinentia ad proprietates niſi relatio nis uel originis ut patet diſcurrendo. Secũdo quia alterũ membrum, ſcilicet relatio, ſaltem ſua rõne, poterat ſubdiſtingui, ut de facto ſubdiſtinctum eſt in litera quarti articuli huius quæſtionis. Tertio, quia cũ perſonalitas ſecundum ueritatem ſit relatio, perſonamque reponat in genere ad aliquid, generis nomine large accepto, conſequẽs eſt ut relationi daretur hic actus.

¶*Num relatio ab origine ex modo tãtũ ſignificãdi diuerſa ſit.* Quæſtio.

¶Circa differẽtiam aſſignatã inter relationem & originẽ dubiũ occurrit: qm falſum uidetur ꝙ differant in mõ ſignificandi. Ambæ eñ ſignificãtur, & in abſtracto & in cõcreto, & adiectiue & ſubſtãtiue, & cæteris modis ſignificãdi: ergo in hoc nõ differũt. Eſt & aliud maius dubiũ circa ſubiunctã differẽtiã, ꝙ relatio ſignificat per modũ formæ, origo uero per modũ actus. Aut eñ per ſignificari per modũ formę, intẽdit ſignificari per modũ principii formalis in denotando. i. ut quo aliquid eſt tale, & ſic differẽtia nulla eſt inter eas. Aut per ſignificari ut rẽ inhærentẽ: & ſic falſum eſt, quia relatio ſignificet per modũ formæ: qm ut ipſemet. S. Th. in q. de potẽtia q. 8. arti. 2. docuit, relatio licet inſit, nõ tñ ſignificatur ut inhęrẽs: imo differẽtia nullã eſſet: qm ut ibidẽ dicitur, eadẽ eſt de actione & rlone quo ad hoc, rõ. Ad hæc ſimul dicitur ꝙ non eſt hic ſermo de modis ſignificãdi grãmatice, ſeu ex parte nominis ſignificantis: ſed potiꝰ metaphorice, ſeu ex parte rei ſignificatę plures unius rei rõnes appellãdo plures illius modos. Itaq; intẽtio iteræ eſt, quòd illa una res, alio modo. i. alia ratione ſignificatur noĩe originis & noĩe rlonis, ſiue in abſtracto, ſiue in concreto, ſiue quoad

Quæſtio.

b 366

ſecũ utrũq; ſicut in rebus creatis, uel per materiam, uel per formã. Origo aũt alicuius rei non ſignificatur ut aliquid intrinſecũ, ſed ut uia quædã à re, uel ad rem. Sicut generatio ſignificatur ut uia quędã ad rem genitã, & ut progrediẽs à generãte. Vnde non põt eſſe ꝙ res genita & generãs diſtinguãtur ſola generatione, ſed oportet intelligere tam in generãte ꝙ̃ in genito ea quibus abinuicem diſtinguũtur. In perſona aũt diuina non eſt aliud intelligere niſi eſſentiã & relationẽ ſiue proprietatẽ. Vnde cũ in eſſentia conueniãt, relinquitur ꝙ per relationes perſonæ abinuicẽ diſtinguãtur. Secũdo, quia diſtinctio in diuinis perſonis nõ eſt ſic intelligenda quaſi aliquid cõe diuidatur: quia eſſentia cõis remanet indiuiſa, ſed oportet ꝙ ipſa diſtinguẽtia cõſtituãtres diſtinctas. Sic aũt relationes uel proprietates diſtinguũt uel conſtituũt hypoſtaſes uel perſonas in quãtum ſunt ipſæ perſonæ ſubſiſtẽtes, ſicut paternitas eſt pater, & filiatio eſt filius, eo ꝙ in diuinis nõ differũt abſtractũ & cõcretum[c]. Sed contra rationẽ originis eſt quòd conſtituat hypoſtaſim uel perſonã. Quia origo actiue ſignificata ſignificatur ut ꝓgrediens à perſona ſubſiſtente, unde præſupponit eã. Origo aũt paſſiue ſignificata (ut natiuitas) ſignificatur ut uia ad perſonã ſubſiſtentem, & nondũ ut eã conſtituẽs. Vnde melius dicitur ꝙ perſonæ ſeu hypoſtaſes diſtinguũtur relationibus ꝙ̃ per originẽ. Licet eñ diſtinguãtur utroq; modo[c], tamen prius & principaliꝰ per relationes ſecũdũ modũ intelligẽdi. Vnde hoc nomẽ pater nõ ſolum ſignificat proprietatẽ, ſed eriã hypoſtaſim. Sed hoc nomẽ genitor uel generans ſignificat tãtum proprietatẽ. Quia hoc nomen pater ſignificat relationem, quæ eſt diſtinctiua & conſtitutiua hypoſtaſis[c]. Hoc aũt nomen generans uel genitus ſignificat originem, quæ non eſt diſtinctiua & conſtitutiua hypoſtaſis.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ per ſonæ ſunt ipſæ relationes ſubſiſtentes. Vñ non repugnat ſimplicitati diuinarum perſonarum, ꝙ relationibus diſtinguantur.

¶Ad ſecũdum dicendum, ꝙ perſonæ, diuinæ nõ diſtinguũtur in eſſe in quo ſubſiſtũt neq; in aliquo abſoluto, ſed ſolum ſecundũ uiis alio modo grãmaticali. Et ex hoc cõſequẽter rñdetur ad ſcẽam ambiguitatem: ꝙ quia forma eſt quę dat eſſe rei formaliter, ſignificari per modũ formæ eſt in propoſito ſignificari per modũ dãtis eſſe formaliter. Et qm hoc cõtingit dupliciter, ſ. ex parte nõis, & ex parte rõnis ſignificatæ: & ſi dictũ eſt, ꝙ hic nõ eſt ſermo de mõ ſignificãdi ex parte nois, ideo cõceditur ſcẽm mẽbrum. Et ad obiectionẽ in oppoſitũ dicit, ut tam tacẽ eſt, ꝙ aliud eſt loqui de relatione, ut relatio, & aliud eſt loqui de reali relatiõe ſimplr. Rel'o eñ ut relatio nõ eſt aliquid inhærẽs, de ratione tñ relationis realis eſt ut inſit, Itaq; inter realem actionẽ & realem rlonem hoc intereſt, quòd actio tã ut actio quã ut realis actio, habet rationem egredientis: quãuis forte inſit. Relatio aũt realis eſt ut relatio non habeat rationẽ niſi aſſiſtentis, tamen ut relatio realis habet rationem aſſiſtentis & inhærẽtis, & ꝓpterea ex parte rõnis ſignificatę ſigñatur per modũ formę. Et in hoc differt ab origine: & eſt rõ quare inferius rñationi attribuitur diſtingue re ac conſtituere perſonam, & non origini, ut plenius patebit in 4. articulo.

¶Quo ad ſecundum, recitatur opinio quam ſequitur Bonauentura, tria dicẽs, primo ꝙ relatio nõ diſtinguit hypoſtaſes, quia conſequitur actũ. Secũdo quòd origo diſtinguit eadem ratione, quia, ſ. eſt prior relatione. Tertio quòd relationes manifeſtãt diſtinctionem, ſicut in creaturis proprietates indiuiduales.

Cõment.

¶Quo ad tertium duæ rõnes contra præfatam opinionem adducuntur. Prima eſt, diſtinctiuũ oportet eſſe intrinſecũ & propriũ: ergo nec origo, nec eſſentia diſtinguit, ergo relatio. Antecedẽs probatur in creaturis: in quibus diſtinctio aut eſt per materiam, ut ꝓ formã, prima uero conſequentia quo ad primã partem probatur: quia origo ut ſic, habet rationem uiæ à re, uel ad rem. & ſic non eſt intrinſeca. quo ad ſecũdam uero, quia eſſentia eſt cõmunis: & ſic nõ eſt propria. ſcda uero cõſequẽtia probatur per locũ à diuiſione: qm in perſona præter eſſentiã & originẽ, ſola rlo reſtat. Secunda aũt ratio eſt: diſtinctiuũ perſonę in diuinis eſt cõſtitutiuũ ꝓpriæ: ſed origini repugnat eſſe conſtitutiuũ perſonę, nõ aũt relationi. ergo nõ origo, ſed relatio diſtinguit. Antecedẽs declaratur innuendo duplicem modũ diſtinguẽdi, ſ. conſtituendo diſtinctũ: uel diſtinguẽdo tãtũ, ſuxta duplicem modũ ſe habendi ad diſtinctum: contingit enim rem ẽxiſtentẽ diſtinguere, ut patet in diuiſione aquæ, & tũc ſola diſtinctione opus eſt: contingit etiã rem non præexiſtentẽ diſtinguere, & tunc cõſtitutione & diſtinctione ſimul opus eſt. Eſſentia igitur diuina, quãuis præexiſtere intelligatur relationibus diſtinctiuis, nõ tamen partitur ſeu diſtinguitur per relationes: quoniã ſemper indiuiſa reſtat. Et propterea diſtinctiua oportet & diſtinguere & cõſtituere perſonas, utpote non præexiſtentes: ut in aũte aſſumptũ eſt. Mirum aũt quo ad primã partem probatur, quia origo actiue præſupponit perſonã: paſſiue au tem eſt ut uia in eã. Quo ad ſecũdam aũt quia relatiões ſunt ipſę per ſonæ ſubſiſtentes, eo quòd non differunt ibi abſtractũ & concretũ.

¶*Quomodo intelligitur, & num uerum ſit, relationẽ cõſtituere perſonas, in quantũ perſonæ ſunt, quia ibi non diſtinguitur abſtractum & cõcretum.* Quæſtio.

¶Circa hanc rationẽ dubium eſt de hac ultima probatione, quo ad duo. Primo qd ſibi uelint illa uerba, relatiões conſtituũt perſonas in quãtum ſunt ipſæ perſonæ. Secũdo, quã uim habeant, cum illa additã, præpoſitione, abſtractum & concretum ibi non differunt. Eſt aũt ratio dubitãdi, qmã eſt uera, omni ei quod eſt ipſa perſona, conuenit conſtituere perſonam, ut patet ex illatione re ductiua: & ſic originis quantũ eſt ipſum: niſi quod idẽ conſtituat & quod nõ eſt ad propoſitũ. Extra propoſitum quoq; ſubiuncta uidentur uerba illa, de abſtracto & cõcreto. De efficacia aũt nulla apparẽtia eſt, dato ꝙ ſint uera quoniã & eſſe perſonas, & abſtractũ nõ differre à concreto, ueri-ficatur de originibus.

¶Ad hęc dicitur quòd per eſſe perſonas, non intelligit author tãtũmodo identitatem, ſed identitatem ex ratione ipſius proprietatis, ſeu relationis. In hoc eñ, ut ſuprà dictum eſt, differt ab origine: quòd ipſa ex ſua ratione ineſt, loco cui⁹ in diuinis eſt idem illi cuius eſt, origo aũt ſecundum propriam rationem non ineſt: & conſequẽter nõ idẽtificatur ei cui attribuitur. Ly autem inquãtum, nõ enetur reduplicatiue, ſed ſpecificatiue. determinat enim conditionem ſecundũ quam cõuenit relationi conſtituere, & non origini: ſicut cum dicitur, homo eſt criſpus inquantum capillatus, conuenit enim relationi ſecundum quod eſſe alicuius ſignificat in diuina perſona cõſtituere ipſam. Et ꝙ nõ cõſtituit ipſam ut pars, nec diſtinguit ut adũctitiũ: ideo dixit quòd cõſtituit ipſam inquãtum eſt ipſa. Itaque ſenſus eſt, quòd quia relatio eſt ex propria ratione non pars, nec aduenies aliquid, licet ipſa perſona, iõ & conſtituit & diſtinguit, ſub intelligendo ſemper ſermonẽ de propriis perſonarũ. Et ad manifeſtãdum quòd relatio eſt ipſa perſona, & non pars uel aliquid, adductum eſt, quòd ibi abſtractum eſt idẽ quod concretũ. hoc enim non eſt uerũ in his quę ſe habent ut totum & pars. Vnde patet reſponſio ad obiecta omnia. latens enim ſententia, occaſio fuit obiectionum. Hęc autem intelligas de his inquãtum huic rationi deſeruiũt. Sed quomodo abſolute uera ſit apud authorem hæc propoſitio, relatio conſtituit inquantum eſt perſona ipſa, in articulo ſequenti dicetur.

Cõment.

¶Circa dicta in his rationibus aduerte duo. Primum eſt in prima ratione, ꝙ omnis diſtinctio oportet quòd ſit per aliquid intrinſecum, formam ſcilicet uel materiam: hoc enim oportet habere pro fundamẽto, in materia de principio in diuiduationis, ut non ponatur quãritas intrinſecũ diſtinctiuũ Sortis à Platone. Secundum eſt in ſecũda ratione, quòd diſtinguere etiã perſonam contingit cõſtituendo & non conſtituẽdo. Et hoc oporret habere præ oculis in quæſtione de diſtinctione filii & ſpiritusſanctí, ut in quæſtione 26. diffuſe diximus.

Cõment.

¶Quo ad quartum concluſio reſponſiua eſt, hypoſtaſes diuinę, melius dicitur quòd diſtinguãtur rationibus, quàm per originẽ. Et quoniã melius ſupponit utrumq; bonũ, declarando concluſionem, primo dicit quòd utrumque eſt uerũ. Secundo, quod hoc eſt melius: quia ſecundum modũ intelligẽdi, prius & principatius diſtinguũtur per relationes. Et demũ deducit corollarium conſiſtens in differentia inter patris & genitoris nomẽ: quia pater eſt nõ ſolum proprietas, ſed perſonę nomen, genitor autem proprietatis tãtum. Et patet ſequela: quia relatio conuenit, origo autem non. Ad fundamentum autem alterius opinionis, ſcilicet origo eſt prior relatione, utpote conſequente ipſam: reſpondebitur in quarto articulo, ubi diſtinguitur relatio.

¶In reſponſione ad primum aduerte, quod de perſonis diuinis poſſumus loqui dupliꝛ, ſcilicet ſcẽm ſe. & ſic uerũ eſt ꝙ diſtinguuntur ſeipſis: ut Prę poſitiuus & Gregor. de Arimino tenent. Et hoc expreſſe concedit San. Tho. in primo ſententiarũ di. 29. q. ſecunda. articulo primo ad quintum. Si aũt cõſiderentur ut notæ & ſignificatę nobis, ſic quũ non diſtinguãtur à relationibus niſi in modo ſignificandi, conſtituuntur & diſtinguuntur relationibus, ſicut deus conſtituitur & diſtinguitur deitate à reliquis.

Annotat.

¶In reſpõſione ad tertium aduerte, quòd diſtinctio relatiua ponitur prima inter diſtinctiones reales. Tum ꝙ ſecũdum ueritatẽ ipſa ſola eſt ſimpliciter & omnino neceſſaria: reliquas enim nõ implicat contradictionem nõ eſſe: quoniam extra dẽũ ſunt. Tum quia nihil imperfectionis ponit, aut præſupponit. Et propterea ordine perfectionis eſt prima, & hoc intellige ordinando diſtinctiones in ordine entium ſimpliciter: ſecus enim eſſet in ordine diſtinctionum ut ſic, ut in poſt prædicamentis diffuſe diximus.

Annotat.

¶In reſpõſione ad quar tum habes tria. Primo, quòd relatio ſubſiſtens facit diſtinctionem ſuppoſitalẽ & de hoc infra tius erit ſermo. Secũdo quod ly aliud, poſitũ in diffinitione ad aliquid ſeu relatiui, ſtat ꝓ correlatiuo. Et ex hoc habes quàm cõformiter diximus in quæſt. decimaſeptima de termino relati. Tertio quòd ly aliud, non præſuppo nitur à relatiuo, ſed eſt ſimul cum eo. Et hinc habes quàm be-

Annotat.

ne quęque dictum ſit, ꝙ unum relatiuum diffinit reliquum, non ut prius, ſed ut ſimul natura & intellectu.

Quæſtio.

a ¶Super Quæſtionis quadrageſimæ Arti culum tertium.

Annot.

IN titulo ly abſtractis, quod diſtinguendum erat, in principio corporis diſtinguitur per proprietates autem intelligit notiones, ſiue perſonales, ſiue non.

Cõment.

¶In corpore tria facit. Primo diſtinguit abſtractionem in titulo poſitam. Secundo reſpondet quæſito. Tertio tractat quãdam oppoſitam opinionem.

¶Quo ad primum diſtinguit abſtractionem: & applicat eam ad diuina. Diſtinguit quidem in abſtractionem totalẽ & formalẽ, id eſt, qua totũ uſe abſtrahit à partibus ſubiectiuis: & qua forma abſtrahit à materia, ponitque inter eas unitẽ differentiam, ſcilicet quòd in totali, abſtracti tantum conceptus remanet in formali uero utriuſque ſcilicet abſtracti & eius è quo abſtrahitur, utpotes in exemplis literæ. Et ſi uis diffuſe has abſtractiones uidere, lege commẽtaria noſtra in De ente & eſſentia, in prima quæſtione: applicat uero ad diuina non ſecundum rem, ſed ſecundum modum ſignificandi, authoritate utens Damaſceni.

¶Quo ad ſecundum reſpondet quæſito tribus cõcluſionibus. Prima iuxta abſtractionem totalem: abſtractis proprietatibus, non remanent perſonæ, ſed ſola eſſentia. Et probatur, quia perſonæ ſe habent ut particularia, eſſentia ut uniuerſale, id eſt, remanet deus, & non remanet pater & filius & ſpiritusſanctus: habet enim ſe deus ad perſonas ut uniuerſale ad particularia, ut Damaſcenus dixit. Secunda concluſio iuxta abſtractionem formalem eſt: abſtractis proprietatibus non perſonalibus, remanent perſonæ: & declaratur in ambabus, ſcilicet innaſcibilitate & ſpiratione.

¶Num abſtractis proprietatibus non perſonalibus, remaneant perſonæ.

Quæſtio.

¶Circa hãc cõcluſionẽ dubiũ occurrit. Quoniã cõtradicere uidet doctrinæ tra-

ditæ in quæstione trigesimasexta, ubi dictū est quòd abstracta spiratiōe à filio, non distinguerentur personaliter à spiritusancto: si enim abstracta spiratione, filius remanet persona, ut hic dicitur: ergo remanet hypostasis distincta à personis, quæ esse possunt in natura divina: & consequēter non distinguitur persona siter à spiritusancto per spirare. Et econuerso, si distinguitur personaliter per spirare, ergo non remanet hypostasis distincta, abstracta spiratione: cuius oppositum hic dicitur.

Comment. ¶Ad hoc breuiter ex fundamēto suprà posito dicitur, ꝙ utrūq; fane intellectū est uerū: abstracta siquidē spiratione, remanet hypostasis filii, ut hic dicitur: & tamē abstracta spiratione, non remanet distinctio illius hypostasis à spiritu sancto, ut ibi dicitur. Hæc autem nō contradicūt, & ratio est, quia hypostasis illa est relatiua, & cui non remaneret, relatiua ab illa nō remaneret distincta. Falsum em̄ est ꝙ persona diuina & uniuersaliter res relatiua per unū & idem cō stituatur & distinguatur relatiue à cæteris, etiā in eadem natura, ut suprà ostensum est.

Comment. ¶Tertia uero cōclusio est iuxta eandē abstractionē formalē, abstractis proprietatibus personalibus, nō remanēt hypostases. Et probatur ex utroque actu ꝙ prietatis personalis, s. constituere & distinguere. Et constituere quidē proprietates personales nō aduenient præexistentibus hypostasibus, sed ferūt secū sua supposita, inquātū sunt ipsæ: ergo ipsis abstractis non remanent suppositi. Ex distīguere uero, hypostasis est substātia indiuidua, ergo est aliquid distīnctū in diuinis: ergo remota relatione personali, non remanet hypostasis. & ieret hæc ultima sequela, quia solatio ibi distinguit,

¶Circa hāc partem aduerte, ꝙ illa propositio pluries repetita, s. proprietates cōstituūt personas, seu ferūt secū supposita inquantum sunt ipsæ personæ: non est singularis, sed in oibus puris & simplicibus communis. Deitas enim cō stituit deū inquātū est ipse deus: & gabrielitas Gabrielem inquantum est Gabriel, si sunt omnino idē. Et significant hæ propositiones specialem modū constituendi: dupliciter em̄ cum contingat cōstituere, primo, sicut forma cōstituit compositum: secūdo sicut simplex cōstituit simplex, cū de primo modo cōstituēdi loquimur, q̄m realis est cōstitutio: simpliciter dicimus ꝙ anima rationalis cōstituit hominē, &c. Et sic cōstituens non est constitutum. Quum aūt de secūdo constituēdi modo est sermo, ad differētiam primi dicitur cū additione, ꝙ constituit inquātum est ipsum cōstituēs, nihil aliud intēdendo per hoc, nisi ꝙ constitutiuū pro tāto dicitur cōstituere, pro quanto ponit se: ponēdo em̄ se, cōstituit, quia ly se monstrat constitutum, & hoc significat ly inquātum est ipsum. Ieaque paternitas ponendo se, constituit patrē, quia ipsa est pater. Et sic ly inquātū, tenetur reduplicative: modūmque constituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc habes facilem uiam respondendi obiicientibus contra huiusmodi propositiones.

Comment. ¶Quo ad tertiū, refert & confutat opinionem quādam dicentem, ꝙ abstractis relationibus remanēt hypostases, sed non personæ. Et ratio primi est, quia remanēt origines distinguētes. Ratio uero secundi: quia relationes pertinēt ad dignitatem quæ est de ratione personæ, non autem hypostasis. Confutatur aūt dupliciter. Primo, ratio primi dicti, quia relationes, ꝓbatū est esse prima distinctiua. Secūdo, rano secūdi dicti: quia dignitas qua differt persona ab hypostasi, tenet se ex parte naturæ. Persona em̄ addit supra hypostasim ex parte naturæ

Sed (sicut dictum est[a]) aliqui dicūt quòd hypostases in diuinis nō distinguūtur per relationes, sed per solā originē, ut intelligatur patrē esse hypostasis quæ dā per hoc ꝙ nō est ab alio: filius aūt per hoc quòd est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatē personæ. Vnde & personales dicūtur. Vnde remotis huiusmodi relationibus per intellectū, remanēt quidem hypostases, sed nō psonę. Sed hoc non potest esse propter duo. Primo, quia relationes distinguūt & cōstituunt hypostases, ut ostensum est[b]. Secūdo, quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, ut patet per diffinitionē Boē. dicētis, ꝙ persona est rationalis naturæ indiuidua substātia[c]. Vñ ad hoc ꝙ esset hypostasis, & nō persona, oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatē, non aūt ex parte personæ proprietatē.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ persona nō addit supra hypostasim proprietatē distinguētem absolute, sed proprietatē distinguentem ad dignitatē pertinentē. Totū enim hoc est accipiendū loco unius differētiæ. Ad dignitatem aūt pertinet proprietas distinguens, secūdum qđ intelligitur subsistens in natura rōnali. Vnde remota proprietate distinguēte à persona nō remanet hypostasis, sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturæ. Tam em̄ persona ꝙ hypostasis est substātia indiuidua. Vnde in diuinis de ratione utriusq; est relatio distinguens.

¶Ad secundum dicēdum, ꝙ paternitate pater non solū est pater, sed est persona: & est quis siue hypostasis. Nec tñ sequitur ꝙ filius non sit quis siue hypostasis, sicut nō sequitur ꝙ non sit persona.

¶Ad tertiū dicendum, ꝙ intentio Aug. non fuit dicere ꝙ hypostasis patris remaneat ingenita, remota paternitate: quasi innascibilitas cōstituat & distinguat hypostasim patris. Hoc em̄ esse nō potest: cum ingenitū nihil ponat, sed negatiue dicatur[c]: ut ipsemet dicit. Sed loquitur in communi: quia nō oē ingenitū est pater. Remota ergo paternitate, nō remaner in diuinis hypostasis patris, ut distinguitur ab alijs personis, sed ut distinguitur à creaturis: sicut iudæi intelligunt.

ARTICVLVS IIII.

[a] *¶Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ actus notionales præintelligātur proprietatibus. Dicit em̄ magister 27. dist. 1. sententiarum, ꝙ pater semper est, quia genuit filium. Et ita uidetur ꝙ generatio secūdum intellectum præcedat paternitatem.

¶Præterea, Omnis relatio præsuponit in intellectu id supra quod fundatur: sicut equalitas quātitatem. Sed paternitas est relatio fundata super actiōe, quæ est generatio. Ergo paternitas præsupponit generationem.

¶SED CONTRA ģnatio est operatio personæ patris. Sed paternitas cōstituit personam patris. Ergo prius est secundum intellectum paternitas quàm generatio.

CONCLVSIO.

Origo passiue præcedit proprietates personarū præcedentium etiam personales: actiue uero præcedit originantis relationem non personalem.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ secundum illos qui dicunt, quòd proprietates non distinguūt & cōstituunt hypostases[c], sed manifestāt hypostases distinctas & constitutas, absolute dicēdum est ꝙ relationes secūdum modum intelligēdi cōsequitur actus notionales, ut dici possit simpliciter, quòd quia generat, est pater. Sed supponendo ꝙ relationes distinguant & constituant hypostases in diuinis[c], oportet distinctiōe uti. Quia origo significatur in diuinis actiue & passiue: actiue quidem, sicut generatio attribuitur patri, & spiratio sumpta pro actu notionali attribuitur patri & filio. Passiue autem, sicut natiuitas attribuitur filio & processio spiritusancto. Origines enim passiue significatæ simpliciter præcedūt secundum intellectū proprietates personarū præcedētiū etiā psonales. Quia origo passiue significata significatur ut uia ad psonā proprietate cōstitutam. Similiter & origo actiue significata prior est secūdum intellectū, quàm relatio personæ originātis, quæ non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis, secūdum intellectū præcedit ꝓprietatem relatiuā innominatam, communem patri & filio. sed proprietas personalis patris potest cōsiderari dupliciter. Vno modo ut est relatio. & sic iterū secundum intellectum præsupponit actū notionalem. Quia relatio inquantum huiusmodi fundatur super actum. Alio modo secundum quod est constitutiua personæ. Et sic oportet quòd præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ cum magister dicit, quòd quia generat est pater: accipitur nomē patris secundum quod designat relationem tātum, nō aūt secundū quod significat personam subsistentem. Sic enim oporteret econuerso dicere, quòd qa pater est, generat.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de paternitate, secūdum quod

¶In responsione ad se cūdum aduerte, quòd ut dicitur quinto meta. non incōuenit quæ dam dici ad aliquid secūdum noīa specifica, quæ nō dicuntur ad illud secundum nomina generica. Et propterea non inconuenit similiter acidere in proposito, scilicet ꝙ pater, patris nomine & re referatur ad filium, personæ aūt re quidem, sed non nomine, referatur ad eundem. Accidit em̄ hoc ģa (ut i litera dicitur) paternitate pater est pater, & persona: sed persona significat esse illam per modū abſoluti. Dixi autem hæc propter argumēta Aureoli & Scotiquæ tacenda censui. Ex hoc enim facile soluuntur. *Amat.*

[a] *¶Super Quæstionis quadragesimæ Articulum quartum.*

TItul⁹ satis ex prę cedētibus est cla rus.

¶In corporeduo facit. primo respondet secundum opinionē superi⁹ minus probatam. Secundo respondet iuxta uiam quam sequitur. *Comment.*

¶Quo ad primū, conclusio secūdum illos est unica, relationes consequuntur actus notionales: & manifestatur, quia apud eos non distinguunt, nec constituunt hypostases, &c.

¶Quo ad secūdum primo distinguit originē in actiuam & passiuam, manifestādo eas exemplariter. Secundo ponit conclusionem unā de origine passiua. Origo passiue ꝓcedit proprietates personarum præcedentium etiā personales. Probatur, quia significat utuia ad personam proprietate cōstitutam. Tertio ponit secundam conclusionē de origine actiue. Origo actiue præcedit relationem originātis nō personalem. Et manifestatur in communi ſpi ratione, ut est actus, & ut est relatio. Quarto distinguit personalem proprietatē patris, quę sola restabat: quod potest dupliciter considerari, scilicet, ut relatio, & ut constitutiua personæ. Et declarat primā partem, quia relatio fundatur super actum. Secundum uero, quia actio præsuponit personam agentem.

Num sola relatio, & qua ratione constituat & distinguat personas diuinas. *Quæſtio.*

¶Circa ultima dicta dubium occurrit. Primo, quia uidētur hæc contrariari supradictis in arti. 2. Quia aut loquimur de origine & relatione secūdū rē, & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cum utraq; earum sit multiplex, quoniā potest sumi origo, ut origo, & ut constitutiua personę, sicut & relatio. Et nec relatio ut relatio, nec origo ut origo cōstituit: aut distinguendum erat de origine, sicut de relatione distinctum est aut affirmandum non erat, quòd relatio magis quàm origo constituit & distinguit.

¶Circa eandem quoque partem dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, uerbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis: aut sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradicta: quibus conatus est author ostendere, quòd constituere & distinguere personam sit actus relationis, ut distinguitur

stinguitur contra essentiam, & contra originem, ut patet in art. 2. & tertio. Et confirmatur atq; augetur dubium: qm̄ à S. Tho. quatuor p̄dicata habemus rea lizātione quorū attributiur relationi constituere psonam. Primum est essentia diuina. inquit em̄ in qōnibus de potentia. q. 8. art. 1. in responsione ad septimū, ꝙ relationes constituunt hypostases inquātum sunt essentia diuina. Secūdū est ly diuina. inquit em̄ in 1. sniarū. di. 26. art. 2. ad primū, ꝙ relo in quātū diuina distinguit hypostasim. Tertium est ly subsist ēs. dixit enim in. 2. art. huius qōnis in responsione ad quar tum, ꝙ relatio si sit subsistens, sert secū diſtinctionem tuppositatem. Quartū ē ly ipsa ꝑdicata. dixit em̄ in ꝑdicto arti culo. ꝙ relationes constituūt & distinguunt hypostases inquantum sunt ipsæ psonæ subsistentes. Ex quib⁹ ōnib⁹ cōstatur ābiguitas: an de mēte. S. Tho. relatio sit cōstitutiua psong, fūdo ista latitudine relationis & cōditionū ei⁹, an ut includit essentiā, seu aliquod essentiale. Vndique em̄ angustiæ fiūt. Si em̄ ista latitudinē relatiuā cōstituat, ruūt allegata ex locis prædictis. Si aūt ut est idem alicui absoluto, constituit, sequitur ꝙ psonalitas in diuinis est formaliter absoluta cuius oppositum confessi fumus. Accedunt quoq; argumenta Aur. apud Capre. in 26. di. primi, specialiter contra illud dictū supra ex qōnibus de potentia dei. Et rursus cōtra tertium dictū sumptū ex secundo articulo huius quæstionis, s. relo & aut subsistens constituit quæreūdo quid importat ly ut subsistens: & breuiter inferendo, ꝙ hoc nihil aliud est nisi ꝙ idem constituat se, uel ꝙ constituēs ut cō stitutum constituat.

ipse cap. 61.

166

¶Ad euidentiam horū scito, ꝙ licet nō desint Thomistę tenentes oppositū propter illa ad ducta ex qōnib⁹ disputatis, & illis alludentia in prin. 2 o sententiarum: mihi tamē uidet de mēte S. T. ꝙ relationes illæ quas dicim⁹ psonales, s. primæ & incōmunicabiles: infra latitudinē relatiuā suā, tñ cōstituūt psonas, Moueor a uię ex doctrina huius quæstionis: expresse em̄ in primis, actus constituēdi personaliter in secūdo articulo attributus est relationi, ut distinguit cōtra essētiā, & ut originē. ergo nō inquātū est essētia, cōstituit psonam. Deinde in ar. ter. expresse dicēs est ꝙ relationes psonales ferūt secū sua suppositaſi: ergo secundū nō inquātū sunt essētia suppositāt, qm̄ cōstat ꝙ nō ferunt secū essētiam. Postmodū etiā ibidē in rńsione ad secūdū explicite dicit est, ꝙ pater est paternitate nō solū pater, sed quis & hypostasis. Cōstat aūt ꝙ id qđ cōuenit psonæ patertitateformaliſ, nō cōuenit ei in quātū ē eadē essētiæ, sed ut potius distinguitur ab ea. Vt tñ ista gōsonēt, & melius ꝓcipiat intēctū, scito ꝙ aliud est relationē habere aliqđ quia est eadē essentiæ: & aliud est relatio nē habere aliqđ, ut ē essētia. Primū em̄ signāt relationē habere illud ab essētia radicaliter, secūdū aūt, formaliē. Exēplū primi, relo est res realis. exēplūsecūdi, relatio est creatrix. Vñ in ꝓpositę imaginor, ꝙ quēadmodū relatiōsilla non ex hoc ꝙ relatio, sed ex eē, in ꝓpositę imaginor, ꝙ quēadmodū relatiōsilla non ex hoc ꝙ relatio, sed ex eē, in ꝓpositę imaginor, ꝙ quēadmodū relatiōsilla non ex hoc ꝙ relatio, sed ex eē, qđ de numero essētialiū est, est realis, ut supra dictū est cōtra Porretanos: & tñ realitas cōuenit relationi illi p se ipsā formaliē, ꝙ essētia aūtradicaliē. Ita esse subsistēs naturæ subsistētia hypostatica, cōuenit illi relationi, puta paternitati p seipsā formaliē, ꝙ essentia aūtradicaliē. et sic relatio illa, nō inquātū relatio, quia conueniret oi relatio, sed inquātū illa. i. incētus res relatiua hypostatica, & ꝑdita cōstituit psonā. Itaq; esse cōstitutū hypostatis seu esse hypostaticū, nō rōne alicuius absoluti formaliter illi cōuenit, sed rōne sui. Nec oppositū uolūt loca alle gata: qm̄ in qōnib⁹ disputatis inrēdit, ꝙ cōstituere hī tab essentia radicaliē, ut patet ex qōne 9. ar. 5. ad 13. ubi idem iudicīū de hoc censet, & de rōne quare pater est paternitas, s. ꝓpter idētitatē cū essētia: qđ cōstat radicaliē intelligi. Relatio quoq; pōt dupliciter dici diuina, uno mō idētice, quia scilicet est eadē deitati. alio mō formaliē, quia s. est in gñe diuinorū. In ꝓposito hoc secūdo mō relatio est diuina. est em̄ paternitas illa increati & suꝑni, ac ꝙ hoc diuini ordinis seipsa formaliē, cūius ab essētia hoc habeat radicaliē, cui est eadē. Et qm̄ res ex hoc ꝙ diuina formaliē subsistens, seu subsistātifica est: nihil em̄ diuinū accētis natura habet repotest, idcirco in idem redit: dicere relo ut diuina, & ut subsistens: ita ꝙ relo, puta paternitas ut subsistātifica relatiua res est, psonam patris cōstituit: sub intellectis alijs cōditionibus, scilicet incōmunicabilitate & primitate ad differētiā spirationis: q̄ ēt si soli patri cōueniret, quia nō est prima, nō cōstitueret psonā.

Vñ patet quidē dictu relatio ut subsistens, sunt substātificę naturę secūdū se formaliter est. Ex hoc em̄ habet ꝙ cōstituat hypostasim, & ꝙ nō includit essentiā intrinsece, sed cōnotatā utradicē. Et qm̄ secūn ueritatē hic nō est diſtō inter cōstitutēs & cōstituēs, nisi in mō significādi: idcirco ad hoc intimādū, dicēdū est ꝙ relatio cōstituit inquātū est ipsa psona. i. relatio cōstituit psonā, hoc solo mō, s. ponēdo seipsam, ga ē ipsa psona. Et, ꝓpterea cōstituens & cōstitutū sunt oīno idē realiter & formaliter, solo q; modo signficādi diſtinctā. Colligēdo igit oia, quū dictū est, reło cōstituit ꝑsonā, ga est diuina essētia, ga diuina, ga subsistēs, ga ipsa ꝑdicata. essētia radicē diuina denoīatio cōdōnē formalē in cōi, subsistētia eandē in spāli, & ipsa psona mo dū cōstituēdi psonā ex ꝑsis. Tātę em̄ celitudinis cōitū plurib⁹ de buit quo ad plures cō ditiones noibus expliciti. Vñ Aureoli rōnes oēs cessant. Aduertentes nāq; qñ de radice, qñ de cōdōne formali, & qñ de mō cōstituen di est sermo: nec miſcē tes unū alterius aduertent pariter, aut in ęquoco laborare, aut nō esse incōuenięs qđ incōuenięs apparet puta ꝙ cōstituens cōstituit inquātū est ipsum cōitū ſpeci ficet modū cōstituēdi, &c. Expedita igit ultima difficultate remogra dū, ꝓsequēdo ordinē, ad reliqs dicēm⁹. Et ad ſe cūd qđē dicit, ꝙ sicut apud logicos rō dupl⁹ signāt, sic cōcepta, & ut exercita, & tñ unā & rō estrita, in ꝓposito paternitas ut exercita est ꝙ cōsequit actū gnationis, & ipsamet sub expressa rōne paternitatis ut concepta, ꝓcedit gnationē & cōstituit hypostasim, uñ nō comci dūt membra. Nec segtur, ergo paternitas ꝓcedit inquātū relo, cōcādo in uocabulis cū litera. qm̄ in litera paternitas ut relo, signāt paternitatē, ut exercet actū relationis ut relo est: paternitas uero ut cōstitutiua psonæ signat pa ternitatem eandem ut exerce t actum hypostaticæ fo mæ. Et licet utrunque infra relatiuā illiuslatitudinē cōphēdat, simul tñ nō tūt secūm rōnis ordinē, sed paternitas ut ꝓcedit gnationē, cōstituit & distinguit relatiuā psonā patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter. sed nō relatiue exercito: & ideo uocaē paternitas, nō ut relatio, sed ut cōstitutiua. Vt cōsegt aūt, gnationēcōstituit, & distinguit eādē psonā nō esse in hypostatico, sed in esse relatiue exercito: & iō uocaē paternitas ut relatio, ita ꝙ nō sunt duo esse relatiua in patre, sed unū tm̄ datū à paternitate formaliter aū gnationē ut hypostaticū, & post ut exercitū. Et sic tunica est diſtō relativa patris à filio, sed data prius ut hypostatica, & post ut exercita: & sic de ſiſibus. Et hæc si ꝑspicies, ota cōsonabūt, & cuidebis qđo Sco. rō in. 1. di. 28. q. ult. cōtra hāc diſtōnē literæ nihil ualet, ga laborat in ęquiuoco: nō percipiēs, ꝙ ly ut relato, hic signāt nō natura, sed actū, seu oīm relatiōis, ut expositū iā est. Percipies quoq; ꝙ uanus fuerit ātus eiusdē labor in quoli. q. 4. eodē pollut⁹ peccato. paternitas em̄ ut cōstitutiua, & ut relatio nō duas naturas, sed unā, & illā atomam, s. paternitatē importat, signāficando distinctas eiusdem relatione relationes: secūdūquarū unā ꝓcedit generationem, & secundum aiteram sequitur. sed relationis nocabulum gum decepit, & mortuum de quo in. q. 42. arti. 3. erit sermo, ubi reliqua soluentur.

¶Ad primā uero dicit, ꝙ relatio distingui & affirmari debuit, & nō origo. Prīo ga opinātes oppositū, nō distinguūt de origine, sed ut originē ipsam cōstituere faciūt, nō curātes de mō signandi, Secūo, ga relatio realis, ut dcm est secūdū ꝓpriā rōnē, nō solū adest, sed est: ut dcm est cōtra Porretanos. origo aūt ut sic, nig tm̄ rōnē habet, Tertio & potissime, ga in diuinis duo tm̄ gña saluanē, secūdū Boētiū, s. substātia & ad aliqd: ꝙ sona aūt diuina est formaliter adāliqd, ut suppo nimus, & consequēter oportet constitutiuū persone esse ad aliqd. Et ꝓpterea oportuit relationē affirmare, & deinde distinguere in duplicē eius actū, scilicet relationis, & talis ut expositū est. Si cōis aūt doctrina sanctorū, in diuinis genera originis, puta actionis, & passionis posuisset, & non relationis, procul dubio origo affirmaretur constituens, & distinguēs etur. Quia igitur oppositū de facto est, idcirco oprime relatio prædicta affirmata ac distincta est.

[a] *¶Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum primum.*

TItulus ex prædictis patet, sunt enim actus notionales, generare, spirare, dicere, &c.

Cõment. ¶ In corpore unica est conclusio rñsiue ẽsito affirmatiue. Actus notionales attribuũtur ẽsonis. & probatur sic. in diuinis ẽsonis est distinctio secundũ ordinẽ originis: ergo necesse fuit actus notionales attribuere ẽsonis. & probat sequela, quia hmõi ordo nõ põt cõueniẽter designari, nisi cum his actibus.

Annot. ¶ In responsione ad secũdũ aduerte, q᷑ duo dicit, ſ. q᷑ actiones istæ sũt idẽ realr quod relones, & quòd differũt rõne ab eis. Et primũ, pbatur, quia actio substracto motumõ est nisi relatio, &c. Secũdũ uero, quia de diuinis, ſcribilit more, intelligim᷒ & loquimur, &c. Et hic est locus quo utunt dicẽtes actionẽ esse subiectiue in passo. Sed facile ad hoc respõdet, q᷑ hic ẽ sermo de actione ut actio est, & nõ ut accidens est, uel substantia: & ideo nihil sequitur.

a ¶ Super Quæſti. quadragesimæ primæ Articulum secundum.

Annot. TItulus intelligendus est ita ample ut sonat: in corpore nãq᷑ distinguet.

Cõmũ. ¶ In corpore unica est distinctio bimembris, cum singulis cõclusionibus suxta ipsa membra. Distinctio est, aliquid esse, uel fieri uolũtate, cõtingit dupliciter: ſ. cõcomitãter, uel casualiter, seu principaliter. exẽplũ primi, fortes est homo sua uoluntate. exẽplũ secũdi, fortes æ dificat domũ sua uolũtate. Conclusio prima suxta primũ membrũ, pater genuit filium uoluntate cõcomitãte. Et manifestatur: quia etiã pater est deus uolũtate cõcomitãte. ergo à fortiori, &c. Secunda uero cõclusio suxta secundũ membrũ est. Pater genuit filium natura, non uoluntate principiãte, sed sic produxit creaturã. Hæc cõclusio quo ad oẽs sui partes prio pbat authoritate Hil. Secundo rõne. Tertio ab oppositã hæresi Ariana. Et authoritas q᷑ dẽ Hilarij plana est in litera. Ratio uero sumitur ex quadruplici differentia naturæ & uolũtatis in causãdo sic. Vnius rei una tantum est forma naturalis qua est: uoluntatis autem nõ una est forma ꝑ quam agit, sed plures, secundum quod sunt plures rationes intellectę: ergo natura est determinata ad unum, uoluntas aẽro non. ergo naturale agens, quale ipsum est tale agit: uoluntarium autem quale uult & intelligit, &non quale ipsum est, agit. ergo natura est principium eorum quæ non possunt nisi sic esse: uoluntas autem eorum quæ possunt sic, uel aliter esse. ergo natura non uoluntas est principium diuinæ personæ, creaturæ autem uoluntas. Prima consequẽtia manifestatur in litera: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Vltima autem, quia persona diuina, ut pote diuinæ naturæ, procul est à sic & aliter se habere, quia deus est per se necesse esse: quo ad creaturam uero, quia est ex nihilo. Reliq᷑ ut nota relinquũtur. Testimoniũ autẽ ab Ar. errore auferẽs: q᷑ satis patet in litera, cũ ipsius confutatione exhil. authoritate subiugata,

Annot. ¶ Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni filij & ſpiritus ſancti, ut patet, & ex titulo de actibus notionalibus uniuersaliter quærẽte, & ex tertio argumẽto. Expreſſi r autem in conclusionibus author generationem filij tanquam priorem secundum intellectum, ut in actu ſexercito actus notionales sub illius nomine pateſaceret quomodo ſe habeant ad uoluntatem.

Annot. ¶ Circa primam conclusionẽm & distinctionem simul aduerte quòd uoluntas cõcomitans uocatur uoluntas cõparata ad illud, ut ad obiectũ ꝑcisse: uolũtas autẽ principiãs uocatur nolũtas cõparata ad illud, ut causa seu principiũ ad effectum. Et propterea uoluntas cõcomitans potest inueniri dupliciter, ſcilicet antecedenter, sicut cum desidero pluuiam futuram: & consequẽter, sicut cũ pluit pluuia quæ est aut fuit. Verum autem conclusio prima uerificetur de uoluntate concomitante, & prius & post secundum intellectum, an non, in litera non exprimitur Sco. tamen in primo distinctione sexta tenuit partẽ affirmatiuam, quam credo consonam Sancto Thomę. Tamen quoniam apud ipsum superius in quæstione trigesimatertia articulo tertio ad primum, docuit, quòd absoluta communia toti trinitati sunt priora notionalibus, constat autem quòd uelle generationem filij, sicut etiam uelle essentiam diuinam, est absolutum communeq᷑ toti trinitati: ergo prius patet uult generationem filij quàm generet. Tum quoniam pat uidetur ratio de processione ſpiritus ſancti, quam cõstat prius amari secũdum rationem, quàm oriri quoniã pater amando se & filium & ſpiritũſanctum, & eadẽ ratione ſpiratione ipsum, ſpirat ſpiritus ſanctum. Nec obstãt dicta in q.de potẽtia dei q.2.art.3. qm̃ ibi per uolũtatem præcedẽtem & uoluntarem priorẽ tempore, natura, siue intellectu, intelligit uoluntatem, ut principium, ut patet diligenter consideranti.

tis personã, nihil aliud est q᷑ habitudo principij ad personam quę est à principio. Quæ quidẽ habitudines sunt ipſę relationes uel notiones[c]. Quia tñ dediuinis & intelligibilibus rebus loqui nõ possumus, nisi secundũ modũ rerũ sensibilium à quib᷒ cognitionẽ accipim᷒, & in quibus actiões & passiones in quãtũ motũ implicãt, aliud sunt à relationibus q᷑ ex actionibus & passionib᷒ cõsequũtur: oportuit eorũ significari habitudines ꝑsonarũ ꝑ modũ actus, & eorũ ꝑ modũ relationũ. Et sic patet q᷑ sũt idẽ secũdũ rẽ sed differũt solũ secũdũ modũ significãdi.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q᷑ sicũ q᷑ actio ſportat originẽ mot᷒, ſinfert ex se passionẽ: sic aũt nõ ponitur actio in diuinis ꝑsonis. Vñ non ponũtur ibi passiones, nisi grãmatice loquẽdo quantum ad modum significandi, sicut patri attribuimus generare, & filio generari

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum actus notionales sint uoluntarij.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videt᷑ actus notionales sint uolũtarij. Dicit em̃ Hila. l. ii. de Syno. Non naturali necessitate ductus pater genuit filium.

¶ Præterea, Apoca. col. i. Trãſtulit nos in regnũ filij dilectionis suæ. Dilectio aũt uolũtatis est. Ergo filius genit᷒ est à pre uolũtate.

¶ Præterea, Nihil magis est uoluntarium q᷑ amor: sed ſpũſanctus ꝓcedit à patre & filio ut amor. Ergo procedit uoluntarie.

¶ Præterea, Filius procedit ꝑ modũ intellectus ut uerbum: sed omne uerbum procedit à dicente per uolũtatem. Ergo filius procedit à patre per uolũtatẽ, & nõ per naturã.

¶ Præterea, Quod nõ est uolũtariũ, est necessariũ. Si igitur pater genuit filiũ nõ uolũtate, uiderẽtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra Aug. in lib. ad Orosium.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodẽ libro, quòd neque uoluntate genuit pater filium neque necessitate.

CONCLVSIO.

¶ Actus notionales nõ niſi concomitanter uoluntarij esse dicuntur.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q᷑ cũ dicitur aliquid esse uel fieri uoluntate, dupliciter potest intelligi. Vno modo, ut ablatiuus desſignet cõcomitantiã tantum: sicut posſum dicere ego sum homo mea uolũtate, quia ſcilicet uolo me esse hominẽ. Et hoc modo potest dici q᷑ pater genuit filiũ uolũtate, sicut & est uoluntate deus: quia uult se esse deũ, & uult se generare filiũ. Alio modo sic, q᷑ ablatiuus importet habitudinẽ principij. Sicut dicitur q᷑ artifex operatur uolũtate, qa uolũtas est principiũ operis. Et secũdũ hunc modũ dicẽdum est, q᷑ deus pater nõ genuit filiũ uoluntate, sed uolũtate produxit creaturã. Vnde in lib. de Syno. dicitur, q᷑ siquis uolũtate dei tãquã unum aliquid de creaturis filiũ factum dicat, anathema ſit. Et huius ratio est: quia uolũtas & natura ſcẽm hoc differũt in causãdo, qa natura determinata est ad unũ: sed uolũtas nõ est determinata ad unũ. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formę agẽtis per quã agit. Manifestum est autẽ, q᷑ unius rei non est nisi una forma naturalis per quã res habet esse[c]. Vnde qua le ipsum est, tale facit. Sed forma per quam uolũtas agit, nõ est una tm̃, sed sunt plures, secũdũ ꝙ᷑ sunt plures rõnes intellectę. Vñ q᷑ uolũtate agit, nõ est tale quale est agẽs, sed ꝙle uult, & illud intelligit esse agẽs. Eorũ igit uolũtas principiũ est, quæ possũt fic, uel aliter esse. Eorũ aũt quæ nõ possunt nisi fic esse, principiũ natura est. Quod autẽ põt fic, uel aliter esse, lõge est à natura diuina: ſ hoc ꝓtinet ad rõnẽ creaturæ, qa de᷒ est per se necesse esse, creatura aũt est facta ex nihilo. Et ideo Arriani uolẽtes ad hoc deducere q᷑ filius sit creatura, dixerũt q᷑ pater genuit filium uoluntate, secundum quod uolũtas dẽsignat principium. Nobis autem dicendum est q᷑ pater genuit filium nõ uolũtate, sed natura. Vnde Hila. dicit in lib. de Syno. Omnibus creaturis substãtiam dei uoluntas attulit, sed naturã dedit filio ex impassibili, ac nõ data substantia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt qualia deus esse uoluit: filius autem natus ex deo, talis subſiſtit qualis & deus est.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q᷑ authoritas illa inducitur contra illos qui à generatione filij etiam concomitantiam paternæ uoluntatis remouebant, dicentes, sicut eum natura genuisse filium, ut tamen uoluntas generandi ei nõ adesset, sicut & nos multa naturali necessitate cõtra uoluntatẽ

Annot. cere ę᷑ ego sum homo mea uolũtate, quia ſcilicet uolo me esse hominẽ. Et hoc modo potest dici q᷑ pater genuit filiũ uolũtate, sicut & est uoluntate deus: quia uult se esse deũ, & uult se generare filiũ. Alio modo sic, q᷑ ablatiuus importet habitudinẽ principij. Sicut dicitur q᷑ artifex operatur uolũtate, qa uolũtas est principiũ operis. Et secũdũ hunc modũ dicẽdum est, q᷑ deus pater nõ genuit filiũ uoluntate, sed uolũtate produxit creaturã. Vnde in lib. de Syno. dicitur, q᷑ siquis uolũtate dei tãquã unum aliquid de creaturis filiũ factum dicat, anathema ſit. Et huius ratio est: quia uolũtas & natura ſcẽm hoc differũt in causãdo, qa natura determinata est ad unũ: sed uolũtas nõ est determinata ad unũ. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formę agẽtis per quã agit. Manifestum est autẽ, q᷑ unius rei non est nisi una forma naturalis per quã res habet esse[c]. Vnde qua le ipsum est, tale facit. Sed forma per quam uolũtas agit, nõ est una tm̃, sed sunt plures, secũdũ ꝙ᷑ sunt plures rõnes intellectę. Vñ q᷑ uolũtate agit, nõ est tale quale est agẽs, sed ꝙle uult, & illud intelligit esse agẽs. Eorũ igit uolũtas principiũ est, quæ possũt fic, uel aliter esse. Eorũ aũt quæ nõ possunt nisi fic esse, principiũ natura est. Quod autẽ põt fic, uel aliter esse, lõge est à natura diuina: ſ hoc ꝓtinet ad rõnẽ creaturæ, qa de᷒ est per se necesse esse, creatura aũt est facta ex nihilo. Et ideo Arriani uolẽtes ad hoc deducere q᷑ filius sit creatura, dixerũt q᷑ pater genuit filium uoluntate, secundum quod uolũtas dẽsignat principium. Nobis autem dicendum est q᷑ pater genuit filium nõ uolũtate, sed natura. Vnde Hila. dicit in lib. de Syno. Omnibus creaturis substãtiam dei uoluntas attulit, sed naturã dedit filio ex impassibili, ac nõ data substantia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt qualia deus esse uoluit: filius autem natus ex deo, talis subſiſtit qualis & deus est.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q᷑ authoritas illa inducitur contra illos qui à generatione filij etiam concomitantiam paternæ uoluntatis remouebant, dicentes, sicut eum natura genuisse filium, ut tamen uoluntas generandi ei nõ adesset, sicut & nos multa naturali necessitate cõtra uoluntatẽ

eius naturalis deductis impedimentis oportet q᷑ sit talis quale est agens: nec potest aut potuit secus ab illo agente fieri: effectus aũtem uero uoluntarius potest, aut potuit fic & aliter fieri, ex quo uoluntarius est.

¶ Num & quomodo uerũ sit, effectũ assimilari formæ agẽtis per quã agit. Quæſtio.

¶ Circa probationem primæ consequentiæ, qua deducitur secunda differentia, & tertia ex prima, ex ista propositione, Effectus assimilatur formæ agentis per quam agit: dubium occurrit. Aut ista propositio est uera de assimilatione ad formam & modum essendi illius formæ. Aut de assimilatione ad formam tantum. Si quo ad formam tantum, ergo nunc affertur in litera ad probandum naturam determinari ad unum, & quale est naturale agens, tale agere ex hoc quòd unius rei naturalis est una forma, per quam res constituitur in suo esse naturali: sequa effectus assimilatur formæ agentis. Et manifestatur sequela ex differentia inter secundam & tertiam differentiam. nam secunda, ſcilicet naturam determinari ad causandum unũ, ſpectat ad assimilationẽ ad formã: nam si agẽs, unicã habet formam, & producit simile, oportet quòd producat simile uni formæ, & consequenter unum tantum.

¶ Tertia aũt ſcẽm agere tale quale ipm̃ in se est, ꝓtinet ad assimilationẽ ad formã & modũ essẽdi illius, ut patet, & est hic principalr fnẽta: qm̃ ex hac ſequitur quarta, ꝙ᷑ proximũ mediũ est cõclonis. Si igitur propositio illa nõ tenet quo ad assimilationẽ ad modũ essẽdi, nõ probatur intentum. Si aũt dicatur q᷑ est uera quo ad similationẽ utriusq᷑, ſ. formæ & modi, ſequitur contra alterum membrũ. sequitur, ergo effectus uoluntatis assimilatur formæ in mente in modo essẽndi: quod patet esse falsum: nam domus in mente est sine materia.

¶ Ad hoc dubium quanuis ad pauca respiciẽres distinguerent de agente naturali & uoluntario, si tamen attendimus, quòd hac propositione litera cõitur ad naturale & uoluntarium, & infert ex ea q᷑ illud agit quale ipsum est, hoc autem quale uult, non quale est aliter oportet dicere. Dicito ergo propositionẽ illã esse uerã quo ad formã & modũ per ſe illius inquãtũ est ratio agẽdi. Omne nanque agens siue naturale, siue uoluntarium, quãtum potest facit ſimile sibi ſecundum formam, & per se conditiones seu modũ eius. Vocatur autem, & est

& est modus per se alicuius, qui modificat eam ſupra propriam latitudinem. Modus enim per docendi infra doctrinæ latitudinem est, & sic de aliis. Inter naturale autem & uoluntarium agens, hoc interest, quòd naturale agit quia est, uoluntarium uero quia uult: ac per hoc forma naturalis est ratio agendi quia est, forma uero uoluntaria est ratio agendi quia uolita. Et propterea modus ꝙ se formæ naturalis, est fic, uel sic esse: nam sic esse, ad latitudinem esse di spectat. Modus uero per se formæ uolũtariæ, est sic uel sic uolitũ, & non sic essentiam sic uolitum spectat ad latitudinẽ uolitiſ: sic aũt esse distinguitur cõtra illud. Ex his autem ul terius sequuntur duo. Primo q᷑ forma uoluntaria habet duplicem essendi modum, unum in quem est unum entiũ in mundo: & hic est et se immaterialiter in mẽte. Et alterum ineſſendi est ratio agendi: & hic est esse fic, uel sic uolitum. forma autem naturalis eãdem essendi modum habet, inquantum est ens, & inquantum est ratio agẽdi. & ratio est quam diximus: quia ista agit quia est, illa quia uolita. uelle eñ est aliud ab esse. Secundo, quòd agens naturale assimilat sibi in forma & modo formæ quantũ potest effectum absque distinctione aliqua: & propterea filius assimilatur patri, etiam in individualibus conditionibus, ſi uirtus generatiua sit fortis. Et inde prouenit etiam quòd tantum substantiæ compositæ possint immediate produ cere substantias materiales apud Peripateticos. Agens uero uoluntarium assimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non autem modo eius inquantum ens. Et hinc patet solutio ad obiectionem quia. male subsumitur quòd modus essendi formæ uoluntariæ, sit modus formæ de quo est sermo in illa maxima: nam in ea est sermo de modo per se formæ inquantum est ratio agendi: & est uniuersaliter uera. Agens enim uoluntarium cohatur quantum potest ut faciat quod uult, sicut quando ubi & quomodo uult, ut patet. Et sic uides ꝙ᷑ perſpicue ex illa maxima author tertiam differentiam intuleri, quòd ſ. na turale agit quale ipsum est: uolũtariũ uero quale uult, non qua le est: & hæc bene notato & applicato quando oportet.

Ad mi. ¶ Circa has differẽtias aliud occurrit dubium ex parte uoluntatis, an ſcilicet ueriſicentur de ea ut productiua ad extra tantum, an etiam ut productiua ad intrã. Nam ſi ad extrã tantũ, uanus est hic labor ubi de productionibus ad intrã est quæstio. Si uero etiam ad intrã, sequitur quòd nihil erit productum à uolũtate intus, nisi in actu reflexo: & tenet sequela, quia ex prædictis omne uolũtarie productum, est productum ut uolitum, nihil est enim in uoluntate uolitum nisi reflexe, & cætera.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd aliquid esse in uoluntate uolitum, contingit dupliciter: uno modo ut rem quandã, & ſic reflexe est uolitum. Alio modo ut tendentiam in obiectum amatum, & ſic est directe u elsitum, eadem uolitione qua uolitum. potest quoque & aliter uolitum distingui in uolitum ut rationem uolendi, & ut obiectum uolitum. Et iuxta utranq᷑ distinctionem intus & extra saluatur id quod de uoluntate hic dicitur. Est enim intus productum, quia uolitum actu recto, uel ut ratio uolendi, uel ut tendentia inaliud. Et hoc ſufficit, ſic eñ uoluntarium est ipsum uelle, & liber ipse amor.

¶ In responsione ad tertium nota distinctionẽ & responsionem. Distinctio est de uoluntate in communi: quod potest considerari dupliciter, ſcilicet ut natura quædam, & ut se habet ad utrunq᷑, & quod primo modo naturaliter uult: secundo autem modo, libere. Et declaratur primus modus, in uoluntate dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus uero in uoluntate dei respectu aliorum à se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri, q᷑ scilicet ſpiritusſanctus procedit naturaliter, per modum tamen uoluntatis.

Quæſti. ¶ Num uoluntatis sit aliquis actus naturaliter.

¶ Circa distinctionem uoluntatis dubium occurrit. Sco, enim in primo, distinctione secunda in quæstione de numero productionum diuinarum, & distinctione decima eiusdem, & in quolibetis, quæstione decima sexta. tenẽs spiritum sanctum procedere libere, conatur infringere hanc distinctionem: & ostendere quòd uoluntas nullum actum habet mere naturaliter. Arguit ergo primo sic. uoluntas & natura habent oppoſitos modos principiandi, ita quod nec ambo reducuntur in tertiũ, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo uoluntas non potest naturaliter operari, nec natura libere. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum, uoluntas autem non ex se naturaliter inclinatur, sed se ipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam uero partem, quòd unus non reducitur in alterum, probatur: quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis gratia pertranſeo. Et cõfirmatur: quia o ppositi modi agendi primo distinguentes potentiam actiuam, non sunt ejusdem potẽtię actiuæ, sed libere & naturaliter operari sunt hmõi: ergo probatur minor ex Arist. & in phy. & in methaphy, ponente primas differẽtias actiui principiſ, naturale & liberum, ſub diuerſis tamen nominibus. Nam in ſecundo phy. uocatur à proposito, & in 9, methaphy. uocatur potentia rationalis, &c. Et confirma tur, quia uoluntas tendit in ea quæ sunt ad finem, ut potentia libera: ergo ſub ratione etiam potentiæ liberæ uult ipsum finem. Et tenet sequela, quia eadẽ est potentia circa utrunque.

¶ Præterea, Conditio intrinseca potentiæ absolutæ uel in ordine ad actum ꝓfectum, non repugnat perfectioni in operando; sed libertas est hmõi. ergo potest stare cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est ne cessitas, ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur, firmitas operationis perficit: sed necessitas importat firmitatem: ergo perficit operationem liberam. Et cõfirmatur ultimo: quia nõ est eadẽ diuiſio in principiũ actiuũ necessariũ & contingens, & in naturale & liberum, sicut igitur aliquid naturale potest contingenter agere: quia potest impediri, ita aliqđ liberum potest necessario agere.

Affert non᷒ ad hoc authoritatẽ Aug. aut uolũtas nõ est, aut libera dicẽda est, qua beati fic esse uolumus, ut esse miseri nõ ſolũ nõ uelimus, sed nequaq᷑ uelle possimus. Ex quib᷒ oĩb᷒ duo inferũt, ſ. q᷑ oĩs actꝰ uolũtatis est liber: & q᷑ cũ libertate actus stat necessitas ſimpliciter etiã dem: & dicit spiritum procedere libere & necessario.

¶ Num spiritus sanctus in diuinis procedat à uolũtate ut principio naturaliter. Quæſtio

¶ Circa eandẽ distõnẽ applicatã ad ſpiritũſanctũ, dubiũ occurrit ad hoiem. Spũſanctus est à uolũtate ut principio, ergo ſpũſanctus põt fic & aliter se habere. Antecedẽs, pbatur: quia uolũtas paterna est principiũ ſpũſanctí, sicut ſ tellect᷒ paternꝰ est principiũ uerbi. cõsequẽtia aũt est certa ex dictis in corpe huiꝰ arti. ubi dixit cẽ, q᷑ est à uolũtate ut principio, põt aliter se habere. Et ſi dicatur, q᷑ esſe à uoluntate ut principio principiãto cõtra natural, dat sic & ly se habere: esſe aũt à uolũtate ut natura, nõ. Cõtra. ſpũſanctus est à uolũtate[c]: ut uolũtas est distincta cõtra naturã: ergo, antecedẽs probatur tripliciter: qa alter numer᷒, ꝓcessionũ diuinarũ male ſuisset, pbatus ſuperius in q.27, art.5. ex hoc q᷑ in natura intellectuali non est niſi intelligere & uelle. Secũdo, quia uolũtas in ꝓductione ſpũſancti concurrit ut potẽtia distincta ſcẽm rõnẽ ab essentia, seu natura, & ab intellectu. Tertio, qa utrin hac trinitone dicitur, ſpũſanctus ꝓcedit per modũ uoluntatis.

¶ Ad euidẽtiã huius difficultatis, distõnis, ac, pprie locutiõis aduerte primo: q᷑ quẽadmodũ intellect᷒ trifariã cõsideratꝰ. Primo absolute, ut est potẽtia intellectiua: & ſic uocat intellꝰ. Secũdo, put est cognoſcitiu᷒ absq᷑ discursu, & ſic ẽt uocat intellect᷒. Tertio, put est discursiu᷒, & ſic uocat rõ. ita, ꝓportionalr, nõ eodẽ ẽt ordine, uolũtas trifariã sumi põt, primo, ꝓ potẽtia uolitiua: & ſic uocat uolũtas. Secũdo, ꝓ eadẽ potẽtia inquantũ est naturaliter determinata ad aliquod, obiectũ seu opus, & ſic uocat uolũtas ut natura, Tertio, ꝓ eadẽ potẽtia ut est indeterminata ad utrũlibet: & ſic uocat q᷑ liberũ arbitriũ, q᷑ uoluntas. Et quia cõtingit uolũtatẽ determinari ex ſe dupliꝛ. Vno modo quo ad ſpecificationem actꝰ. i. q᷑ ſi operatur circa tale obiectũ, oportet exire in actũ tale, ita q᷑ nõ oppoſitũ, ſicut uoluntas nostra determinata est ad beatitudinẽ. Alio modo quo ad ſpecificationẽ & exercitiũ actus, ſicut uolũtas nidemis deo determinatur ad amãdũ ipſum: ita q᷑ nõ ſolũ nõ potest habere actũ odii erga ipſum, sed etiã non põt ſuſpẽdere actũ amãdi eundẽ. Ita duplr uolũtas habet rõnẽ naturæ. Primo ut determinata est ex ſe reſpectu alicui᷒ obiecti ad uelle, ita q᷑ nõ põt nolle illud: uel ecõuerſo, ad nolle aliqđ, ita q᷑ nõ põt uelle illud. Et ſic cõcorditer dicimus, q᷑ uolũtas habet rõnem naturæ reſpectu beatudinis & miseriæ: sed cũ hac natu ralitate ſtat libertas quo ad exercitiũ actꝰ, id est uelle, aut nõ uelle, & limiliter nolle, aut nõ nolle. Sciõ ut determinata est ex ꝓria natura reſpectu alicuius obiecti, ad uelle: nõ ſolũ ut distinguitur cõtra nolle, sed etiã ut distinguitur cõtra nõ uelle, ſcilicet q᷑ oportet ipſam ex ſe presentarũ tale obiectũ uelle absq᷑ libertate ſuſpẽdendi actũ. Et in hoc diſſentire intẽdit Scotus, ita q᷑ ratio naturæ in uolũtate reſpectu exercitii actus, est in qua diſſentimus, & quæ impugnatur.

¶ Aduerte ſciõ, q᷑ ꝙa potẽtiæ distinguũt᷑ ꝑ actus, & actꝰ per obiecta: cõsequẽs est, quòd ſi actus plures habẽt distõnes ac differẽtias, oportet distinguẽdo cõſiderare, quòd differẽtiæ actuũ, quæ attenduntur penes ꝑ se primo differẽtias obiectorũ formaliũ, sunt distinctiuæ potẽtiarũ. Reliquæ aũt differẽtiæ actuũ nõ distinguũt potẽtias, quantũcũq᷑ inter ſe sint diuerſæ. Et, ꝓpterea, ſi naturale & liberũ non sunt differẽtię actuũ penes ꝑ se, primo obiecta distinctiua potẽtiarũ non inferẽt ex hac parte distõnẽ potẽtiarũ. Valẽtur aũt naturale & liberũ esse dñræ modi agẽdi, quẽadmodũ discurrere & ſimplr intueri ſunt modi intelligẽdi. Et quẽadmodũ intelligere per discursum & ſimplr, sunt ꝙdẽ oppoſiti modi cognoſcẽdi, & per se prio nõ diuerſificãt potẽtias, sed modũ opandi: præſuppoſtiue tñ potest dici diuerſificare potẽtiã, pro quãto ꝙſupponũt diuerſas potentias, unã ita intellectualẽ, ꝙ᷑ non rõnalẽ. Alterã uero ita rõnalẽ, ꝙ᷑ etiã intellectualẽ: non eñ potest esse rõnalis absq᷑ intellectu, quia posteriꝰ nõ põt absoluí à participatiõe prioris, ita naturale & liberũ per se primo diuerſificãt nõ potẽtiã, sed modũ operãdi: præſuppoſtiue tñ diuerſitatẽ potentiarũ, naturalis & liberæ: non ita ꝙ᷑ sicut datur potẽtia mere naturalis, ita detur potẽtia mere liberæ, quia hoc est impoſſe: qm̃ in posteriori oportet ſaluari rõnẽ prioris, & inſi mũ inferioris participare ſuperius. cõſtat eñ, ꝙ᷑ nã prior est uelſitate, sed datur potẽtia uere libera, quæ ſcilicet sui ſupremũ habet rationẽ naturæ, ſcilicet uere ens liquũ est mere libera. His igit pi cũbatis, ad rõnẽ. Sco. negatur, ꝙ᷑ neuter ſtorũ modorũ agẽdi reducãt᷑ in alterũ. nã liberũ reducitur ad naturale, habet eñ se li berũ ad naturale ut multa ad unũ: ut motus ad immobile, ut uariũ ad uniforme. Et, ꝓpterea oportet ꝙ᷑ oriat᷑ ab ipso, & sũdet in ipso, ſicꝫ ipsius essẽtiæ: ut inferius in q. 60, ar. 2. & 82, ar. 1. manifeſtat. Et cũ pbatur oppoſitiõ: qa ſequeret ꝙ᷑ liberũ ſcẽm totũ genus ſuũ esset imperfectũ, recipiẽdo impfectiõ privatiue: & ꝓprie negaꝛ cõſequẽtia loquẽdo de naturali: ꝓ hero ex ꝓte ꝓductis. Si aũt est sermo ex ꝓte ꝓducti, dico ꝙ᷑ ꝓductio libera dicit impfectionẽ in realr, ꝓducto libere, qm̃ dicit illud in ſe poſſe fie & aliter se habere, ut in corpe art. deducũ est. Dixi aũt realr, ꝓducto, propter liberã uolitionẽ qua deus uult bonũ creaturis, ipa eñ non est producta realr, & ꝓpterea nõ põt in ſe ſic & aliter se habere, aut habuiſſe, ſicuti poſſit aſſe habuiſſe habitudinẽ rõnis ad creaturas, ꝓpter impfectionẽ termini. Et ſic nuic fundamẽtũ Sco. ex hoc art. ex hac propoſitione, ꝓductio libera ut distinguitur contra naturalem, dicit impfectionẽm in realr, ꝓducto. & ꝓterea poni non potest in diuinis ad intrã. Et hic est alius defectus ſui fundamenti. Vnde ad confirmationem primam dicitur, quòd quia defectus ſui posteriores non uariant ſuũ prius & naturale & liberum sunt, differentiæ modi agendi: ideo non uariant differentias actionum quibus distinguunt potentias. Concedo ergo quòd naturale & liberum sunt distincti modi agẽn-

di agendi, non tamen quòd sint oppositi modi distinctiui potentiarum: sed proprie loquendo sunt distinctiui modorum possendi. Et hoc intendit Arist. in locis adductis: non enim intendit excludere à proposito & rationali natura identice & causaliter, sed ut sic formaliter: ut etiam author in hoc articulo distinxit uoluntatem contra naturam. Et tamen non sequitur, ergo est alia potentia: sed, ergo est alia potentia, uel alia ratio eiusdem potentiæ. Posset tñ hæc materia unico uerbo absolui, dicẽdo, ꝙ uolitas distinguitur contra naturam per se: & nõ cõtra naturam intrà eam uolitati, quæ est simul natura & uoluntas. Ad aliam uero confirmationem dicitur, ꝙ eadem quidem est potentia ad tingens finem & referens in finem, sed non eodem modo. Sicut enim idem est intellectus principiorum & conclusionum, non tamen eodem modo, ita esse se habent liberum & naturale in uoluntate, sicut discurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliam uerò rationẽ distinguendũ est de necessitate aut simplicité aut immutabilitatis: & dicendum, ꝙ actui libero ut sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: qua spũs sanctus necessario procedit, ita ꝙ eius oppositum implicat contradictionem secundũ se. Necessitas autẽ immutabilitatis, est firmitas quæ stat cum libertate, & perficit operationẽ liberam. Et per hoc patet risio ad confirmationes: supponũt enim libertatẽ esse cõpossibilem necessitati simplici per aliquius actus utisicẽdũ ut ex nono metha. patet, falsũ est. oportet enim libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

¶Ad secundã dubitationẽ quæ est ad hominẽ, dicitur, ꝙ labor est in re quiuoco, nã spũs sanctus procedit à uoluntate ut principio, & à uolitate ut uolitas, sumẽdo uolitatis nomẽ, ꝙ potẽtia uolitiua: & hoc cõcludunt omnes obiectiones. Sic enim uolitate accipiendo, uerũ est ꝙ ꝙ ductio spũs sancti ẽ à uolũtate ut principio, & ut distincta cõtra naturã. i. subsistãtiã uolentis: nõ autẽ cõtra naturã, i. rõnem naturæ ĩ se qua si participatã. i. contra modũ operãdi naturæ: & ꝙ penes intellectũ & uolũtatẽ sumitur numerus, ꝓcessi onũ diuinarũ, & ꝙ spiritus sanctus ꝓcedit ꝑ modũ uolũtatis. Ex hoc enim ꝙ ꝓcedit ꝑ operationem uolitiuæ potentiæ, habet illas tres conditiones, in quibus differt modus uoluntatis à modo naturę: quas uide in qõnibus disputatis de potentia dei. q. 10, ar. 2, ad, 11. Cum his omnibus tamẽ stat, ꝙ cõueniunt in hoc unico modo, scilicet naturaliter, ut in litera habes. Accipiendo autem uolitatis nomen pro uolitatis inquãtũ est libera: sic negatur, ꝙ ꝓcessio spiritus sancti sit à uoluntate: & dicitur quòd est à uoluntate, non in quantum uoluntas, sed inquantum natura, & sic ista. Vndehinc oportet aduertere quomodo utatur quis uocabulis.

¶Restat unũ dubiũ, an uoluntas æquiuoce sumatur in prima & secunda cõclusione, quæ tamẽ sunt communes omnibus theologis, & determinatæ in primo sententiarũ. di. 6. Si enim sumitur univoce, sequitur ꝙ pater uoluntate concomitante ad utrũlibet, uelit genitum rationem filij: de hac enim est sermo in secunda. Si autem æquiuoce, satis leuis uidetur disputatio & differentia.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd sumitur univoce utrobique, ſpro potentia uolitiua, seu actu uolendi absolute & indistincte. Et in prima ostenditur, quòd a actus uolendi non curando qualis respicit generationem filij, siue processionem spiritus sancti, ut obiectum. in secunda uero determinatur, quòd uelle etiam non curando quale, non habet rationem principij ad utrumlibet respectu actuum notionalium. Verum habere rationem principij ad utrumlibet significatur per actum procedendi & ablatiuum uoluntatis, ut puta, genuit uolunta te: & sic non est æquiuocatio.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum tertium.*

Titulus quærit de actibus notionalibus, &c. in actu exercito, an scilicet pater Annota, generet filium de sua substantia, an de nihilo.

¶In corpore unica est conclusio respõsiua quæsito, filius est genitus non de nihilo, sed de substantia patris. Probatur primo quo ad partem negatiuam ducendo ad impossibile: filius producere tur de nihilo, ergo esset factus: ergo non esset uere & proprie filius. Prima consequentia probatur ex apportione materiæ ad artificem, & nihil ad deum. Secunda autem est ex differentia inter factionem & natiuitatẽ. Destructio autem consequẽtis manifestatur authoritate Iohan. Apo. Deinde respondet obiectioni factæ: scilicet ꝙ in scriptura filius dicitur ueritificatur de aliquo ꝙ est ex nihilo, dicens ꝙ hoc non uerificatur ut uero filio, sed de filio per assimilationem, allatis ad hæc authoritatibus. Inferitur postmodum secũda pars, de qua filiationis non est locũ à diuisione, & subiũgitur ꝙ differenter intelligatur hęc secũda pars, de substantia patris humani, & de substantia patris diuini: quia ibi de patre, hic de toto.

¶*Num Filius ex essentia patris sit genitus ut ex materia, secluſa omni ratione impoſſibilitatis ab ipſa.*

¶In responsione ad primum, in quo negatur, essentiam diuinam habere rationem materię: & secundum, in quo dicitur, quòd habet rationem formæ subsistẽtis, argumenta occurrunt Henrici & Durandi, apud Capreolum in 5. dist. primi, ad probandum ꝙ filius est genitus de substãtia patris ut materia, quo ad conditiones materiæ non importantes imperfectionem. Afferuntur autem quatuor conditiones sic: esse intrinsecũ genito, non accipiens esse, & præexistere ac inexistere, & manere idem in tota generatione, & esse de quo genitum generatur, ut ly de quo distinguitur contra de nihilo, conueniunt essentiæ diuinæ respectu generationis filij: & sunt propriæ conditiones materiæ. ergo de essentia ut materia, uel quasi materia generatur filius. Assumptum quo ad omnia manifestatur inductiue. Et quo ad ultimum probatur, ex differentia inter creationem & generationem: quòd illa de nullo subiecto, hæc de præexistenti subiecto est. Adducuntur & confirmationes, si pater de patre, aut de aliena substantia generaret filium, proculdubio substantia illa haberet rationem materiæ. ergo si de tota & propria generat, eandem habet rationem. Totum enim & pars, proprium & alienum, non uariant propositum. Et confirmatur rursus, quia essentia recipit proprietatem constitutiuam geniti, & est quasi potentia passiua in generatione: alioquin non omnipotentiæ actiuæ naturali responderet passiua, ergo habet rationem materiæ.

¶Ad hæc breuitedicitur quòd quamuis secundum quid tolerari possit diuinã essentiam habere aliquam conditionem materiæ in generatione, ut in distin. 5. primi. q. 2. ar. 1. sustinuit author: simpliciter tñ, cũ litera huius articuli negãdũ est filiũ genitũ de patris substãtia ut materia, & affirmãdũ ut forma. Nec aliqua propria cõditio materiæ saluat in diuina essentia. Esse emẽ de quo, ut distinguit cõtra de nihilo, nõ est, ppriũ materię, sed ꝓexistẽtis intrinseci: qđ est cõe formę & materiæ, ut patet si singam ex præexistẽte Sortis aĩa, & nũc noua materia fieri à deo

causa cõsubstãtialis. Possum' aũt dicere, ꝙ aliquid sit de aliquo, quocũq; modo illud significetur ut principiũ consubstãtiale, siue illud sit principiũ actiuũ, sicut filius dicitur esse de pre: siue sit principiũ materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro: siue sit principiũ formale in his duntaxat, in quibus ipse formæ sunt subsistẽtes, & non aduenientes alteri. possumus enim dicere, ꝙ angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modũ dicimus, ꝙ filius est genitus de essentia patris, inquantũ essentia patris filio per generationẽ communicata, in eo subsistit.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ cum dicitur, filius est genitus de essentia patris, additur aliqd, respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cum dicitur, quòd tres personæ sunt de essentia diuina, nõ ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per ꝓpositionẽ significata. Et ideo non est simile.

¶Ad quartũ dicendum, quòd cũ dicitur, sapientia est creata, potest intelligi, nõ de sapientia, quæ est filius dei, sed de sapientia creata quã deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccle. 1. ipse creauit eam, scilicet sapientiã spũsancto, & effundit illã super oĩa ꝑ opera sua. Nec̃ est incõuenies, ꝙ i uno cõtextu locutionis loquatur scriptura de sapiẽtia ge nita & creata, ga sapiẽtia creata ẽ participatio quædã sapientiæ increatæ. Vel põt referri ad naturã creatã assumptã à filio, ut sit sensus. Ab initio & ante secula creata sum. i. præuisa sum creaturæ uniti. Vel per hoc, ꝙ sapiẽtia creata & genita nũcupatur modus diuinã gnãtionis, nobis insinuatur. In generatione emĩ quod gnãtur, accipit natura generantis, quod perfectionis est. In creatione uero creans non mutatur, sed creatũ non recipit naturam creantis. Dicitur ergo filius simul creatus & genitus: ut ex creatione accipiatur immutabilitas patris, & ex generatiõe unitas naturæ in patre & filio. Et sic exponi tur intellectus huius scripturæ ab Hil. lib. de synodis. Authoritates autem inductæ non loquuntur de spiritu sancto, sed de spiritu creato: qui quãdoq; dicitur uentus, quãdo que aẽr, q̃nq; flatus hominis, quãdoq; etiã anima, ut el quæcũq; substantia inuisibilis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum in diuinis ſit potentia reſpectu actuũ notionalium.*

D QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd in diuinis nõ sit potẽtia respectu actuũ notionaliũ. Omnis enim potẽtia est uel actiua, uel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potẽtia enim passiua in deo non est, ut suprà ostensum est[c]. Potentia uero actiua non competit uni personæ respectu alterius: cũ pſonæ diuinæ non sint factæ, ut ostensum est[c]. Ergo in diuinis nõ est potẽtia ad actus notionales.

¶Præterea, Potẽtia dicitur ad possibile. Sed diuinæ personæ non sunt de numero possibilium, sed de numero necessariorum: ergo respectu actuum notionalium, quibus diuinæ personæ procedunt, nõ debet poni potentia in diuinis.

¶Præterea, Eſilius procedit ut uerbũ, quod est cõceptio intellectus: spiritus autem sanctus procedit ut amor, qui pertinet ad uoluntatẽ. Sed potẽtia in deo dr̃ per comparationẽ ad effectus, nõ autẽ per cõparationẽ ad intelligere & uelle, ut suprà habitũ est[c]. Ergo in diuinis non debet dici potẽtia per comparationem ad actus notionales.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. contra Maxi. hæreticũ, si deus pater nõ potuit generare filiũ sibi æqualem, ubi est oĩ potentia dei patris? Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

CONCLVSIO

¶*Cum in diuinis ſint actus notionales, potentiam quoque ibi horum actuum ponere oportet: ut in patre potẽtiam generãdi filiũ: in patre & in filio ſpirandi ſpiritum ſanctum potentiam.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potẽtiam respectu huiusmodi actuũ, cum potentia nihil aliud significet q̃m principium alicuius actus. Vnde cum patrẽ intelligamus ut principium generationis, & patrẽ & filiũ ut principium spirationis, necesse est ꝙ patri attribuamus potentiã generãdi, & patri & filio potẽtiã spirandi. Quia potentia generãdi significat id quo generãs generat: omne aũt generãs gnãt aliquo. Vñ in oĩ generãte oportet ponere potentiam generandi, & in spirante potentiam spirandi.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ sicut secundũ actus notionales nõ ꝓponitur aliqua persona ut facta, ita nec̃ potẽtia ad actũ notionales dicitur in diuinis per respectum ad aliquam personam factam, sed solum per respectũ ad procedentẽ personam.

¶Ad secũdum dicendum, ꝙ possibile secundum quod necessario opponitur, segtur potentiã passiuam, quæ nõ est in diuinis. Vnde nec̃ in diuinis est aliquid possibile ꝙ modũ actũ, sed solũ secdm qđ possibile cõtinet sub necessario. Sic aũt dici põt, ꝙ sicut deũ esse est possibile, sic filiũ gnãri est possibile:

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ potentia significat principium[e]. Principium autem distinctionem importat ab eo cuius est principiũ. Consideratur autẽ duplex distinctio in his quæ dicuntur de deo. Vna secundum rẽ, alia secũdum rationem t m. secundum rem quidem deus distinguitur per essentiã à rebus; quarũ est per creationẽ principiũ: sicut una persona distinguitur ab alia cuius est principium, secũdum actum notionalem. Sed actio ab agente nõ distinguitur in deo nisi secdm rationem tm̃, alioquin actio esset accidens in deo. Et ideo respectu illarum actionũ, secdm quas aliquæ res procedũt distinctæ à deo, uel essentialiter, uel personaliter: potest deo attribui potẽtia secũdum propriãrationẽ principij. Et ideo sicut potentiam ponimus creãdi in deo, ita possumus ponere potẽtiam generãdi uel spirandi. Sed intelligere & uelle non non sunt tales actus qui designent processionem alicuius rei à deo distincte, uel essentialiter, uel personaliter[c]. Vnde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentię in deo, nisi secundum modum intelligendi & significandi tantum: prout diuersimode significatur in deo intellectus & intelligere, cum tamen ipsum intelligere dei sit eius essentia non habens principium.

Alterũ contra rationẽ & conclusionẽ sit. Alterum cõtra conclusionẽ. Arguitur ergo primo sic, aut potẽtia ponitur in deo respectu actuũ notionaliũ secundum rem: & hic nõ, quia non est secũdum rem principiũ elicitiuum actus notionalis, ut patet: qm̃ actus est idem cũ ipsa potẽtia. Aut secũdum rõnem tantum: & hoc non, quia sic etiam intellectus haberet rationem potẽtię: quoniam secũdũ rationem est principiũ intelligendi. nullo igitur modo valet ratio Iterę fundata sup hoc, quòd potentia est principium

Annot. ¶ *Super Quæstionis quadragesimaprima Articulum quintum.*

TVlitus clarus est ex præcedētibus. Tātā hoc aduertat studiosus, quòd potentia sumitur hic, nō pro respectu principii, sed pro re cui conuenit ille respectus. utrūq; nāq; claudit̄ in rōe potentiæ: sed de illa re dubitatur hic, an sit essentia, uel paternitas, &c.

Gloss. ord. ¶ In corpore quatuor facit. Primo refert opinionem quādam. Secūdo reprehendit illam. Tertio reprehēdit quādam aliam opinionem ibi, nec etiā essentiam, &c. Quarto respondet quæstiō.

2. dist. 7. q. 2. arti. 2. & pos. q. 2. ar. 2. ¶ Quo ad primū, recitata opinio est, q̄ potētia generādi significat relationē tm̄. Quo addit cundum reprehēditur hæc opinio, ostendēdo quòd significat diuinā essentiam principaliter sic: potētia in unoquoque agēte, id est quo a gens agit: ergo est forma cuj sit assimilatio: ergo potētia generatiua est in quo genitum assimilatur generātiue: ergo natura diuina in patre est potētia generandi dicergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tātum. Prima cō sequētia ,p̄batur: quia omne producēs producit sibi simile quātū ad formā qua agit: quod manifestatur in generatione hominis. Tertia aūt probatur, quia filius dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur authoritate Hilarii. Quarto uero consequēs quo ad primam partē cōfirmatur authoritate magistri in 7. dist. primi.

¶ Quo ad tertium reprehēdēda opinio est, quòd potētia generādi significat essentiam in quātum est idem relationi: ta q̄ ex quo significat utrūq;: reprehenditur aūt sic, forma indiuidualis in rebus creatis cōstituit personam generātem, & nō est quo generās generat: ergo in diuinis paternitas est cōstituens personā patris generās, & nō est quo pater generat. Antecedēs probatur quo ad secūdam partē: quia alioquin Sortes genearet Sortem. Consequētia uero probatur: quia paternitas licet sit forma, est tm̄ forma in diuidualis: & applicatur probatio ſcdæ partis antecedētis ſecūdæ partī cōſequētis, ducendo ad impossibile, scilicet quòd pater generaret patrem, sicut ibi, Sortes sortem gigneret.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæstio est: potētia generandi significat diuinā naturā in recto, & paternitatē in obliquo. Et infertur ex supradictis sic, quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius: & generatio apud Dam. opus est naturæ, non ut quod, sed ut quo: ergo.

Annot. ¶ Et aduerte q̄ pro cōstanti cū cæteris theologis supponit author, potētiam generandi claudere in se relationē: & ideo non fuit solicitus ut probaret ipsam in eludi, sed sat fuit probare quòd non sola, & q̄ non sic, s. ex æquo includitur. Et scito, quòd secunda opinio reprehensa in litera, est ea quam author sequutus fuerat in 7. di. primi. q. 1. ar. 2. ac per hoc est hic retractata.

Quæstio. ¶ *Num potentia in agente id sit. quo omne agens agit.*

¶ Circa primū assumptū, s. potentia in uno quoque agente est id quo agēs agit, dubiū occurrit: an hoc sit uerum de omni quo agens agit, aut solū de quo primo, aut solū de quo proxime. Non potest dici quòd omne quo agens agit, sit potētia: quia tunc sequeretur q̄ in Sorte essent plures potētiæ generatiuæ: quoniam gnāt humanitates, & generat potētia generatiua, quæ est uis partis vegetatiuæ. Nec potest dici quòd uerificatur solum de quo primo: quoniā sequeretur q̄ calor in igne nō esset potētia calefactiua, sed eius subsistētia quæ est primum principiū calefactionis. Nec pōt dici, q̄ uerificatur tm̄ de quo proximequia sic falsum dictū esset in litera, q̄ natura hūa est potētia gnātiua hoīs. Et similiter male inferretur cōclusio principalis: q̄m natura diuina nō nisi mediāte intellu & uoluntate est principiū gnātionis & spirationis, ut ex suprà dictis patet. ¶ Ad hoc dicitur, q̄ assumptū est uerū de omni quo agens agit, duabus cōditionibus seruatis, s. q̄ illud sit aliqua forma agētis, & hoc ad diuersum instrumentorū: & quòd sit per se principiū illius actionis, siue eliciti⁹, siue principale, & hoc ad differentiā cōcomitantium. Nec propterea sequitur esse plures potentias eiusdē rationis in eodem: quia secūdum se potētiæ in eodem sunt diuersorum ordinū, dum altera prima, altera proxima est, ut patet de natura hūa & potentia gnātiua in eodem ordine uero ad actū unitatem habēt, sunt enim unius & eiusdem generationis principium: & ideo ut sic, computantur quasi unum principium & una potentia, constans ex proximo & primo concurrentibus.

Quæstio. ¶ *Num potentia generandi naturæ uel essentia sit, & quomodo.*

¶ Circa positionē quatenus affirmat potentiā generatiuā esse diuinā naturā, ex duplici capite dubiū occurrit. Prio ex diuina nā, ut distinguitur cōtra perfectiones attributales, puta in tellectū & uolūtatē: & cōtra hoc afferūtur argumēta à Sco. Secūdo ex eadē, ut distinguitur cōtra relationē. Et contra hoc efferuntur argumēta Bonauēturę, Garronis, Henrici, & Durādi. Verum quia author non fumit hic diuinam naturā ut distinguit cōtra intellectū & uolūtatē, nisi forte fcdm qđ; q̄m apud ipsum, est in tura diuina sit primum principiū quo gnātionis, nō tamen sola, sed ipsa est ut primū quo, intellectus aūt est ut proximū q̄, ut ex tractatis de processione filii & spiritussancti manifeste patet. Vnde diuina natura hic sumitur nō solum ut ipsa, sed comprehendēs quodcūque absolutū ut principiū quo cōcurrēs ad hmōi actus notionales. Et, pterea nihil refert quā tum ad propositū spectat, loqui de diuina natura, & de quo cūq; alio absoluto essentiali Propter qđ Scotica argumēta emittēda sunt. Aliorū uero, qui essentiā ut distinguitur contra relones impugnāt, rationes ex essentiæ ratione, ex forma personalj, ex actu notionali atq; authoritate procedūt. Ex essentia quidē primo sic, formæ quæ est formalis rō alicuj⁹ actionis, debet uilla actio, etiā si sit separata à subiecto, ut patet de albedine separata respectu dissgregationis: sed deitati ut intelligit separata à patre, nō debetur ista actio, puta generare: ergo ipsa non est rō generādi. Præterea deitas est unius simplicissimæ rōnis, ergo nō est ratio tm̄ duarū actionum, s. generationis & spirationis, sed aut unius aut infinitarū. Præterea deitas est cois tribus pſonis, ergo nō est propria rō actus proprii unius personæ. Ex forma uero cōstitutiua patris paternitate, qa idē ē principiū essendi & operādi, impſe ctionis est ut forma det actū primū & nō secūdum. Ex actu uero, quia sicut actus essentialis à forma essentiali, ita personalis à personali. authoritas aūt est Aug. 5. de trinit. c. 6. Eo pater quo est ei filius, ergo nō diuinitate, sed paternitate est eius filius. & tenet sequela quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd in hoc uidentur opponētes decipi: quia nō discernunt quantum interſit inter diuinam naturam, & diuinam naturam in hoc, puta in patre. Non intēdit author quòd diuina natura sit potētia gnātiua, sed q̄ natura diuina in principio nō de principio est potētia gnātiua. Et ad hoc insinuādū, in litera immeditate ante authoritatē Hilarii dicit inde, diuina natura in patre est potētia generatiua in ipso: ubi bis pſona notauit, semel ex parte naturæ, & semel ex parte potētiæ genērādi, ut ostēderet q̄ neutrū sumitur pure absolute. Diuina siquidē natura cois est tribus, cum oibus suis proprietatibus. Diuina aūt natura non solū ut pater, sed ut in patre, solius est patris: ipsa em̄ ut sic. i. ut in patre, seu ut patris, potētia est gnāndi. Et propterea in litera dicitur, q̄ potētia generādi includit paternitatem, nō in recto, sed in obliquo. Deitas em̄ non ut paternitas, sed ut patris potētia est generandi, & patri propria. Et per hoc facile rndetur obiectionibus: unde primæ rōnis licet posset negari maior, q̄m albedo separata à quātitate non dissgregaret: distinguat tamē q̄ actus attribuitur duplr alicui formæ, uno mō absolute, ac per se positiue. Et sic dato q̄ maior esset uera, minor est falsa: quoniā gnātio non attribuitur diuinæ naturæ absolute, nec per se positiue, q̄m cōueniret ei in quocūque inuenitur: sed quasi permissiue, eo mō quo particularia cōueniūt untuersalibus, sic em̄ cō parātur personæ ad essentiā, ut in q. 40. dictū est. Alio modo attribuitur actus formæ ut in hoc: & sic maior est falsa, & minor uera. Et per hoc patet rīsio ad tertiū. Cōe enim ut cōe, non est propria ratio proprii, sed bene commune ut proprii

proprii. i. personæ, est propria ratio actus proprii ipsi personæ.

¶ Ad secundā uero pōt per idē rndēri: q̄ licet deitas secūdū se nō magis respiceret duo q̄ mille, ēt ut in hoc. i. ut in principio non de principio, et ut in eo, & principio de principio simul, duos tantū inchoat actus. Potest tm̄ ratio hęc pluribus aliis modis solui, s. quia deitas cū intellectu unius & cū uolūtate alterī⁹ est principiū. Nec plurīū, quia præter actū intellectus & uolūtatis, nō datur tertius in natura intellectuali.

2. dist. 7. q. 1. ar. 1. et ibi. expo. q. 1. ar. 1. ad 10. et art. 4. Ex parte quoq; certi ordinis ipsarū, p̄ductio nū inter se, dici pōt, q̄ nō inconuenit ab uno ordinate oriri. Ad rationē uero ex parte formæ, falsum est assumptū, secūdū cōmunē philosophiæ uiam, tenētē, non omnē formā esse actiuā, & speciāl⁹ relationē. Posset tamē dici q̄ quodāmodo paternitas cōstituēdo patrem, dat generare pro quāto, dat ei cōcurrere actiue ad generationē ut quod, nec plus sibi debetur. Ad illud uero de actu negādo est ꝓportionalis similitudo, q̄m actus essentialis infrala titudinem pure essētiā inuenit q̄ & quo: actus uero pſonalis infra latitudinē pureſo nalē repugnat, q̄ inueniat quo: quia pſonalitas nō potest esse ratio faciēdi sibi simile, nisi idem posset generare sequod nō est intelligibile. Ad authoritatē demū Aug. dicēdū est, q̄ labor est in æquiuoco: q̄m loquit de quo formaliter. Deitas aūt patris est q̄ cāliter pater gnāt, & ei est filius.

174 ¶ In respōsione ad primū aduerte, q̄ inter generans & genitū inueniuntur duo, s. cōuenīētia & distinctio. Et distinctio quidē cōdito est. Assimiliatio aūt rō est. generans em̄ nō generat ut distinguat, sed ut assimilet distinctum. Et, pterea quāto maior est cōuenīētia, tanto pfectior est generatio, salua distinctione hypostatica. Et quāto minor est huiusmodi suppositalis distinctio, tanto perfectior est generatio. Vnde in diuinis distinctio est minima: quia relatiua & conuenīētia est summa: quia sunt eadem res numero simplicissima & omnino in diuisa, &c.

¶ *Vtrū actus notionalis ad plures personas terminari possit.*

1. di. 7. q. 1. ar. 1. et ibi. expo. q. 1. ar. 1. ad 10. et art. 4. AD SEXTVM sic ꝓceditur. Videtur q̄ actus notionalis ad plures personas terminari possit, ita quòd sint plures personæ genitæ uel spiratæ in diuinis. Cuicunq; em̄ inest potētia generādi, potest generare: Sed filio inest potētia generādi. Ergo potest generare. Nō aūt seipm̄. Ergo alīū filiū. Ergo possunt esse plures filij in diuinis.

¶ Præterea, Augu. dicit cōtra Maxi. Filius nō genuit creatorē. Nec̄ em̄ nō potuit, sed non oportuit.

¶ Preterea, Deus pater est potētior ad generandū q̄ pater creatus. Sed Vnus homo potest generare plures filios. Ergo & de⁹, præcipue cū potentia patris uno filio generato non diminuatur.

¶ SED CONTRA est, q̄ in diuinis nō differt esse & posse. Si igitur in diuinis possent esse plres filij, essent plures filij. Et ita essent plures personæ q̄ tres in diuinis. Quod est hæreticum.

CONCLVSIO

¶ *In diuinis unus tantum est pater, unus filius, unus spiritus sanctus.*

RESPONDEO dicendū, q̄ sicut Atha. dicit, in diuinis est tantū unus pater, unus filius, unus spūs sanctus. Cuius cā de ratio qua druplex assignari potest. Prima quidē ex parte relationū: quibus solū personæ distinguuntur. Cū em̄ personæ diuinæ sint ipsæ relatiōes subsistētes[c], nō possent eē plures patres, uel plures filij in diuinis, nisi essent plres paternitates & plres filiationes. Quod quidē eē nō posset, nisi secūdū materialē rerū distinctū onē. Formæ em̄ unius speciei nō multiplicātur nisi secūdū materiā: quæ in diuinis non est. Vnde cū diuinis nō possit esse nisi una tm̄ filiatio subsistēs, sicut & albedo subsistēs nō posset esse nisi una[c]. Secūda uerò ex modo processionū: quia deus oīa intelligit, & uult extra causam & intellectū, eo est hoc primo: sed quælibet entitas absoluta seipsa primo est extra cām & intellectū: ergo ꝑbatur maior: quia este extra cām & intellectū, nō conuenit nisi huic. Et confirmatur, res non est hoc per illud, qđ non est per se causa eius: sed materia non est cā formę, secūdum Auic. ergo forma nō est hæc per materiā. Præterea sequeretur q̄ Gabriel esset ex se hic, & cō sequenter absque contradictione non pōt poni uniuersalis, prædicabilis de pluribus, &c. Præterea contra hāc propositionem sunt articuli Parisiis dī[c] 164 nati, si formæ nō recipiunt diuisionē nisi secūdū materiam; error, &c. Et tādē infert, non esse sanam doctrinam, conclusionē adeo certam & necessariā tenere per ꝓpositiones generales nimis & cum tor instantiis.

¶ Ad horū euidentiam nota primo, quòd materię nomine hoc in loco intelligitur omne receptiuū. Nam cōstat q̄ charitas forma est unius spēi multiplicata ad multitudinē beatorum angelorū & hominum, & tm̄ nulla est in uolūtate materia, quæ est pars compositi: sed receptiua tm̄ potentiæ. Vnde sēcus ꝓpositōis est: quòd forma specifica nō multiplicatur nisi secūdum receptiuū: & intendit, q̄ si est forma receptibilis, pluriſi catur ad plurificationē receptiuorum actu uel potētia: quod dico ꝓpter animas intellectuales: si aūt est irreceptibilis; eo ipso est immultiplicabilis. Aduerte secūdo, quòd (ut patet quinto metaphy. ubi fundamēta omnis scientiæ tradūtur,) dī oīm seminū rationes habēmus, unū numero: sunt quorū materia est una. Identitas igitur numeralis penes unitatem ascribitur materiæ: nec cum unitate materia stat pluralitas numeralis formæ exāctē ſpēi.

Et propterea Aristotelē sequētes, negamus omnia in instātiis assumpta. Quoniā stat formam esse unā in essendo, & multiplicem in dependēdo, uel reprę hendo, uel respicīēdo, uel aliis hmōi. Et sic similitudo albiad omnia alba; una est relelatio in essendo, & multiplex in respicīēdo. De defectu autem ad defectum termini, distingue, quòd deficit ad defectum termini adæquati, non autem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respecta ad uno: singulum enim inadæquatur extensiue. Et ideo altero remanēte, nō sufficit ad hoc ut desit relatio quæ erat ad ipsum, sed ad hoc ꝙ designat ipsum respicere. Spēs quoque in medio etiā respectu obiectorum intensū & remissi unica est secūdum esse, multiplex autem ia reprę sentādo, & dependendo. Et propterea ut intrito est huius, ducit ad hoc, & ut illius ad illud. Et similiter est de lumine. est enim unum lumen secundum esse, & multiplex in dependētiis. Et propterea concedītur multæ illuminationes, & cōceditur quòd est multiplex secūdum ortas, seu tendentias & obstacula. Et propterea apparent multæ umbræ. Stat igitur in tuo robore assumpta, ꝓpositio, in tractatu de angelis ſsabiēda, ad primā autem Scoti rationē dicitur primo, quòd ipse non intellexit propositionem tāto studio à se impugnatā: non enim immaterialitas, id est carentia materiæ (quæ est altera pars cōpositi) sed immaterialitas, id est, carētia materiæ, id est, potentiæ receptiuæ, est de qua author loquitur, ut manifestissimus, & etiam litera insinuat hic in exēplo de albedine, si subsisterer. Et, pterea uane articulos Parisienses, qui de materia ut materia loquuntur, affert; cum secūdum ueritatem materia, ut potentia receptiua, formaliter loquēdo, in hac propositione intelligatur. Verū ne eadem argumēta fierent contra irreceptibilitatem, respōdetur ad unguia.

Quæstio. ¶ *Num forma unius speciei multiplicetur tantum secundum materiam.*

¶ Prima ergo ratio fundata super hoc ꝙ forma unius speciei nō multiplicatur nisi secūdū materiā, multos habet aduersarios, s. Sco. Aureolū, Adam, &c. Quorum instātiæ cōsistunt in hoc, q̄ inueniūtur multiplicatio formæ accidētalis in eadem materia, & afferūt lumē, specīē in medio, seu oculo, & relationē. In eadem siquidē parte diaphani uidemus multa lumina secundū multitudinē illumi nātium: ut opposita multiritudo umbrarū & illuminationum testatur. In eodem quoq; medio species est utriusque parietis eiusdem quātitatis, coloris, figuræ, &c. ita ut non sit aliqua rō diuersitatis specifícæ. Vnūquodq; album multas habet similitudines ad reliqua alba. Et sīle unus pater pluribus paternitatibus refertur ad plures filios. Alioquin relatio remaneret corrupto termino. Afferūtur & alia cōtra hāc rōnē: quæ uide, si uis, apud Capreolū in septima dist. primi. ex dictis quidē soluetur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco, in quol. q. secunda directe multiplr, q̄ immaterialitas formæ, non est ratio, q̄ ipsa sit ex se hæc, seu multiplicabilis numero. Primo sic, quo primo aliquid est in actu ex-

tentia recepta ex parte materiæ se tenet:& facile propterea erat ex hac illam intelligere. Et sic patet prima ratio sumpta ex cõmunibus omnibus omnino immaterialibus formis subsistẽtibus. Nec inconuenit eam adduxisse ad ppriates personales:nmo necesse fuit, quoniam ipsę de talibꝰ numero sunt, & non cognoscimus eas secũdum seipsas,sed ex creaturis ut possumus,ad eas ascendi mus,ut teneamus cõclusionẽ certam & necessariam, ex propositione certissima communi omnibus philosophis,imo cõi animi cõceptioni sapientum.

Cõment. ¶ Secunda ratio sumitur ex mõ specificante processiones, s. per modum uerbi & amoris, & fundatur super unitate actus intelligẽdi,ac unitate actus amandi in diuinis. Contra quã rationẽ instant *220 9. q. 1ª. ar. 3. et 1. dis. 19. q. 2. ar. 1. et 4. eo. ca. 9.* quidã sic, Si unitas ad? intelligẽdi infert unitatem filii,aut intendis de unitate reali, aut secundũ rationẽ. Si reali, ergo unitas realis ad? intellectus & uoluntatis in deo inferret unitatẽ psonæ producẽtis filii secũdum rationẽ, ergo distinctio secũdum rationem inferret distinctionem personarum: sicut enim unitas ad unitatẽ, sic distinctio ad distinctionem se habet.

Quæstio. ¶ *Num unitas intellectionis inferat unicum uerbũ in diuinis*

¶ Scotus autẽ in quolibetis ubi, suprà contra hanc rationẽ dicit, q̃ non est ualida: quia fundatur super hac propositione. Vbi nõ põt esse, nisi unicus actus intelligẽdi, nõ põt esse nisi unicũ dicere & uoluntatem amare, hæc aũt propositio est uera in nobis gratia materiæ:quia in nobis omne intelligere est expressum per actum dicẽdi, non sic autem est in diuinis, &c. Et breuiter, inquit ex unitate formæ absolutę eiusdem rõnis, non potest inferri unitas productionis & termini uniuersaliter, & in omni materia: ergo ex unitate intellectionis nõ sequitur gratia formę, unitas dictionis & uerbi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ hic est sermo de unitate numerali quæ supponit unitatẽ formalẽ, ut patet 5. meta. c. De unoiꝭm de multiplicatione numerali tãtum personalium est qõ, ita q̃ ratio consistit in hoc, intellectio dei est una numero, ergo uerbũ est unum numero, & si essent intellectiones dei plures ſcdm nũerũ, essent plura uerba secũdum nũerum. Ad argumẽtũ ergo dicitur, q̃ intendit de unitate numerali formali.i. quæ infert unitatem formalẽ non autem de unitate numerali identica, qualis est inter actũ intellectus & uoluntatis diuinæ, & propterea negatur sequela. Quomodo autem ex distinctione formali secũdum rationẽ inter intellectũ & uoluntatem inferat distinctio personarũ, in q. 27. declaratum fuit, & dictũ quòd hoc non sequitur immediate,sed mediãte ordine originis. Ad obiectionẽ uero Scoti dicitur, q̃ ratio licet nõ fundatur super illa propositione,sed super hoc, quòd ubi est unum tantum intelligere & dicere adæquatũ illi,ibi non est nisi unũ dicere & unum uerbum,quod patet esse uerũ: superfluet et nanque aliud dicere. Et similiter ex unitate formæ absolutę, optime infertur unitas formæ respectiuæ, seu actionis ad quatæ. Et ad hanc adæquationẽ insinuãdam dicitur in litera quòd deus omnia simplici actu intelligit,ac per hoc dicit.

Quæstio. ¶ *Num natura sit determinata ad unum.*

¶ Tertia ratio sumitur ex communi modo procedendi, qui uere est modus, q̃ scilicet procedit naturaliter, ut distinguitur cõtra libere. Et fundatur super hoc, quòd natura determinatur ad unum.

Cõment. ¶ Contra quam etiam rationem instant quidam. Aut intendis, quòd natura determinatur ad unum numero: & hoc est falsum, etiam in naturis limitatis. Aut ad unum modũ producendi:& hoc est falsum in natura infinita. Neutro igitur modo ratio aliquid ualet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd intendit tertio modo, s. quòd natura determinatur ad unum formaliter: sub hac enim subsumitur & recte de natura eadem pluribus modis cõmunicabili, q̃ secundum unũquęque modũ est determinata ad unũ formaliter illius modi, & consequẽter q̃ hæc natura secũdum hunc modum est determinata ad hoc unum:& sic concluditur unitas numeralis producti uno modo. Et inducta est hæc ratio ad ostendendum differentiam inter naturalẽ & uoluntarium agens,in largiẽdo unitatem numeralem effectui unica simul actione agendo:ab agente ẽm uoluntario possunt simul plura produci, ut inquit Auerrois,cõli. 44. 12. meta. à naturali autem non nisi unum ab uno. Et ex his patet respõsio ad obiectionem Scoti, ubi suprà infringentis quoque hanc rationẽ, quia natura non determinatur ad unũ nũero.

¶ Quarta uero rõ ex perfectione diuina sumitur. Et fundatur sup hoc,q̃ omnis res diuina habet quicquid inueniri põt infra latitudinẽ illius rationis for malis. Ex hoc ẽm manifeste sequitur, q̃ nõ cõpatitur fui paritionẽ, & consequenter nec pluralitatem.

Quæstio. ¶ *Num ex eo quòd res diuina continet totam perfectionem unius rationis formalis inferatur unitas in singulis personis diuinis.*

¶ Sed contra hãc quo quę rationẽ instatur, q̃ nihil ualet:quia sic sequitur quòd esset unum tantum producẽs in diuinis:& probatur sequela, quia producẽs est res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudinẽ produ cẽi inueniri potest, & sic excludit multiplicationem sui:quòd si hic non ualet,ergo nec in ratione tua.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ fundamẽtum illud intelligendum est de re diuina, quæ est una per modum speciei specialissimæ, & nõ de re diuina, quę est una per modum generis: quoniã sub specie nonils materialis restat differentia:sub genere aũtem latent multa,& hic dicẽte deseruit propositio: quoniã de pluralitate numerali, ut iam dictũ est, quæritur, & cessant obiectiones. producẽs ẽm nõ specificẽ,sed genericam rationẽ significat, filius autem specificam, & ideo de filiatione tenet ratio, de,producẽ ne autem non. Et nota hanc rationẽ quoniã concludit uniuerſaliter nullũprædicatum specificum, siue absolutum, siue respectiuum in deo pluificari. Vnde patet, q̃ nulla sit instantia Scoti ubi suprà, contra hanc rationẽ:quia filius est perfectus deus, & tamen non habet deitatem oi modo habendi:ergo filiatio, potest esse perfecta, & tamen haberi alia ab alio. Similitudoenim nulla est, ut patet:quia est à modo habendi ad diuersitatem numeralẽ:imo quia filius est perfectus deus, sequitur, ergo habet quicqd est infra latitudinẽ deitatis, & cõsequẽter est multiplicabilis ſcdm deitatem.

a ¶ *Super Quæſt. quadragesimæ secundæ Articulum primum.*

Tiulus satis clarus est:ita enim indeterminate ut sonat,interpretandus est: discutiendum est enim & an sit, & quomodo sit, &c. *Annot.*

¶ In corpore unica est conclusio directe respõsiua quæsito, necesse est ponere æqualitatẽ in diuinis psonis. Et,pbatur sic.in diuinis psonis nõ possumus ponere maius & minus:ergo necesse est ponere æqualitatẽ. Cõsequẽtia probatur, ex 10. meta. ga æquale dicitur quasi per negationẽ maioris & minoris. Assumpta uero pbat duplr. primo authoritate Boẽtii,ſcdo rõne sic, si esset inæqualitas in diuinis psonis,nõ esset in eis una nũero quãtitas, ergo nec una essentia: ergo tres personæ non essent unus deus:quod est impossibile.prima cõsequẽtia probatur;quia inæqualitẽ non põt esse una nũro quãtitas. Sed aũt quia quantitas in diuinis nihil aliud est quam essentia. *Cõmẽt.*

¶ Circa hanc rõnẽ aduerte,q̃ licet ex negatione inæqualitatis nõ sequatur simpliciter affirmatio æqualitatis,ut patet de pũcto respectu lineæ:& ppter hoc in litera dicit author,q̃ æquale dicitur quasi per negationẽ. Supposita tñ quãtitate in diuinis extremis sequitur ex negatiõe inæqlitatis,affirmatio æqualitatis. Verũ aũt sequat æqualitas quæ sit reło realis,aut non, inferius patebit. *Annot.*

¶ In rñsione ad prim aduerte Th. q̃ apud S. Th. hic, intẽlo & remissio formę & ipsiꝰ elsetię formę, & nõ ſolũ ipsiꝰ esse.hoc in prio mõ q̃ritatis uirtualis hẽs. *Cõment*

¶ In responsione ad secundum habes solutionem omnium argumentorum Aureoli apud Capreolũ in dist. 19. primi. æqualitas ẽm fundata i subsitãa distinguit à similitudine & identitate secundũ modum:sicut etiã fundamenta sic distinguũtur, ut in litera manifestatur de æqualitate & similitudine alborum, ut sic: albũ enim ut habet rõnem albi non excedẽtis nec excelsi in perfectione ab alio albo, dicitur simile & æquale eadẽ relationẽ: & idẽ est iudicium de substãtia per modũ quãtitatis sumptæ:semper nãq; æqualitas includit priorẽ relationem, & addit modum fundamenti.

Quæstio. ¶ *Nũ patris & filij sit mutua æqualitas.*

¶ In rẽspõsione ad ter tium aduerte,q̃ Aureolus apud Capreolũ ibi dem impugnat ultima uerba: uolens q̃ pater est æqualis & æquatur filio. Et consistũtes sug in hoc. Aequari nõ significat æqualitatem accipere,sed æqualitatẽ habere per modum fluxus, ut cætera uerba ergo potest cõuenire patri. Antecedens patet ex se, & inductiue.dicimus ẽm q̃ duæ 4 lineæ coæquãtur:& tñ 4 neutra ab altera æqualitatem sumit, &c. Ad hoc dicitur, q̃ æquari secundum proprietatẽ uocabuli significat motum, seu accessum quendã ad id cui æquatur:unde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, nisi cũ sit secũdũ rẽ uel delignantẽ æquális alteri:uñ negã dũ est antecedẽs. & inductio est ad oppositũ. Verũ gratia materię in diuinis omne accipere, accedere, &c. specie ad originem, & propterea ibi sequitur differentia in litera posita,iter nomen & uerbũ quo ad patrem & filium:ꝯius eriã in creaturis quum linea æquatur per se li neæ,ab illa æquatur:sicut imago Cæsaris à Cæsare fit.

¶ In rẽspõsiõe ad quæ rium aduerte opinionẽ doctoris & eius fundamenta. Opinio est, q̃ æqualitas diuinarũ per sonarũ non est relatio realis:& q̃ quum dicitur, pater & filius sunt æquales, ly æquales, tria includit, s. unitatẽ essentiæ: distinctionẽ realem relationũ subsistentiũ i. personarũ, & relatiuã appellationẽ, qua formaliter denominãtur æquales. & q̃ secundũ illa duo, æqualitas ponit aliqd reale in diuinis:secundũ tertium aũt, relationẽ tñ rõnis ponit. quod & authoritate magistri confirmatur in 31. di. primi. Fundamenta aũt positionis sunt duo, secundũ duas conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorum, altera est fundatio non super alia relatione.

Quæstio. ¶ *Num æqualitas ponat aliquid reale in his quæ æqualitatem habent.*

¶ Verũ contra hæc arguitur à tenẽtibus oppositũ, de quorum numero est Scotus in 31. distin. primi. & in quoli. 9. ubi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primo contra illã conditionẽ de reali distinctione fundamentorũ. Aequalitas fundatur super una quãtitate distinctorũ extremorũ: ergo sup simpliciter una quantitate distinctorũ uerior est æqualitas, q̃ super quãtitate una secũdũ quid: ergo super quãtitate una numero uerissima fundat æqualitas. Secũdo, ga ad relationes reales sufficiũt tres cõditiones, s. distinctio realis extremorũ realiũ, fundamentũ reale, & q̃ insint extremis absq̃ omni opere intellectus: ergo. Tertio quia sic relationes originis non possent distingui realiter: q̃m si essentia est fundamentũ, ipsa est indistincta:si relatio, obstat secũda conditio. Et cõfirmatur ga si una albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur cõtra conclusionẽ sic. Aequalitas est in filio ex ui productionis: & est prima æqualitas apud Aug. sexto de trini. ca. ult. & est perfectio simpliciter apud eam dẽ de qualitate animę. c. septimo. ergo est relatio realis. Et cõfirmatur: ga seclusa omni intellectu, filius est realiter æqualis patri, ergo aliqua æqualitate æqualis: ergo non æqualitate quæ est relatio rationis.

¶ Præterea, Inquit Scotus, si esset inæqualitas inter patrem & filium, esset relatio realis:ergo æqualitas est realis. Et confirmatur:inuenitur inæqualitas perfecta in re, ergo & æqualitas:sed nulla potest esse nisi in diuinis personis, quoniã omnis alia quantitas est imperfecta:ergo.

¶ Ad euidẽtiã horũ aduerte,q̃ defectus primæ conditionis positæ in litera, id est si nõ est distinctio realis fundamentorũ, infert q̃ impossibile est fundatas relationes esse reales:cũm ipsa sunt quæ primo referuntur:sicut albedo primo disgregat:Et de eis primo intelligitur, quũ dicitur q̃ exigitur distinctio extremorum:(est ẽm æquale) primo cõuenit quanto, & cuicũq; subtracto uel cõuncto nõ cõuenit nisi rõne quanti. Secũda aũt conditio nõ facit relationes non esse reales, sed facit eas nõ esse alias à fundamentis, Vnde quælibet duo correlati-

ua realibus relationibus oppositiõis opponũtur adinuicẽ, sed sunt illamet cor relatiua, seipsa ẽm paternitas opponitur relatiue filiationi. Et propterea si pria cõditio nõ deficeret, æqualitas nihil ad patrẽ esset ipsa filiatio, & patris ad filium esset paternitas. Vnde ad rõnem primã dicitur, q̃ antecedẽs est falsum dũ. Põ ẽm duplr. intelligi. Prio, ut sonãt uerba, s. q̃ unitas quãtitatis faciat æquale. Alio modo, q̃ unitas. i. indistõ quantitatis ab alia secundum magis & minus faciat æquale. Rursus æquale potest duplr. fumi. Vno modo ut significat relationẽ æqualitatis realis: alio modo ut significat æqualitatem indistinctæ siue secundum rem, siue non. Si primo modo sumatur, patẽs uerũ est de æqualitate secũdo mõdi. cõsue tũ pro: & nõ de æqualitate realis relatiõis: & ito nihil ualet. Si secũdo mõdo, ãis uerũ est de æqualitate realis & est raditer distin gui a filio nostro. Et ex his patet q̃ secũda rõ male interpretatur cõditiones relationũ realiũ de bẽt ẽm extrema realiter distin gui secundũ fundamenta, si relones sunt pęrequãtes fũdamẽta. Ad tertiũ aũt dicitur, dupliꝰ prio, q̃ relones originis fundãtur sup actibus notionalibus. Et cũ dicit, illi sunt tres respectiue, ꝛndeꝰ q̃ ex hoc bene segtur, ergo relones originis non sunt aliæ relones ab illis: & nõ segtur, ergo nõ sunt relones reales. Secũdo dicitur & melius, q̃ illa conditio in relligẽ de relionibus in exigẽtibus fundamentũ. Sunt ẽm relones duplicis ordinis. Quædã ferũt secũ non ſolũ fundamenta, sed etiã supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas diximus cõstituere hy postases, &c. Quædam uero nõ ferunt, sed supponũt fundamẽta & hy postases: & tales sunt æqualitas & similitudo: & ito illę reales, sicut nõ. *222 4. contra c. 12. Et 30. q. 2. arti. 3. co. & q. 3. ar. 1. Et opus. 3. ca. 4.*

Et per hoc patet solutio rationum Scoti in quoli. procedunt ẽm ex hoc, quòd essentia est fundamentum relationum originis, qđ nõ est uerũ propriè loquẽdo. Ad cõfirmationem uero de albedine, negatur quòd ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi forte ratione diuersarũ partiũ ipsius albedinis extensæ: quod est extra propositum.

¶ Ad ea uero quę primo contra conclusionem obiiciuntur, unica est responsio: quòd filius est seclusa omni intellectu uere & realiter æqualis patri, quo ad unitatem essentiæ, & distinctionem personarũ, & quo ad relationẽ æqualitatis appellationem fundamentaliter: hæc enim habet ex ui generationis. Et sic est prima æqualitas, & non per realitatem additæ relationis. Sicut etiam filius est ideo subtilissimè seclusa omni intellectu: & hoc habet à patre, &c. tamen non sequitur, ergo relatio identitatis sibi est realis. est enim idem sibi identitate fundamentaliter, & ita filius æqualis æqualitate fundamentaliter sumpta. Hæc enim instantia manifestat uitium obiectionum. Nec est uerum, quòd æqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Augu. hoc dicit, quamuis dicat, quòd æqualitatem inæqualitati iure præponis. Album enim nigro iure præponẽs., & tamen neutrum est perfectio simpliciter. Scito tamen ueritatem, quòd æquale non quo ad relationem, sed quo ad fundamentum præponitur inæquali: quia unum præponitur multo: & sicut unum preponitur multo, unum autem perfectionem simpliciter non dicit, nisi ens denominatum unum sit perfectio simpliciter: & propterea æquale à genere perfectionum simpliciter est ualde remotum. Nec realitas inæqualitatis, si esset in diuinis, infert realitatẽ æqualitatis, quoniam illa habet duas quantitates numero distinctas, maiorem scilicet & minorem. Hæc autem unam tantum de facto habet. De perfectione autem æqualitatis dupliciter cõtingit loqui. Absolute & ut realis relatio. Et utroq; modo cõcedo quòd inuenitur in re, perfecta æqualitas, sed primo modo sumpta in diuinis, secundo autem modo in aliis rebus. Falsum est enim, imo impossibile, quòd secũdo mõ inueniatur in diuinis: quoniam est forma imperfectionem coexigens, s. distinctionem numeralem absolutorum. Et bene in rehac adducitur a, & concedas in diuinis ueram æqualitatem, & perfectam, & primam summam, &c. ut in corpore articuli probatum est: sed non inquantum est relatio realis, ut in responsione ad quartum dicitur. Nec fallaris disgrediendo ab æqualitate uno modo ad eam alio modo.

¶ *Super Quæſtionis quadragesimæ secundæ Articulum secundum.*

Tiulus clarus est.

¶ In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: necesse *Cõment.*

est filium esse coæternum patri. Probatur sic, omne ex principio existens posterius illo, aut procedit ab illo uoluntarie, aut à naturali paulatim perfecta, aut actione successiua: sed pater nõ generat filium uoluntate, sed natura ab æterno perfecta, & absque actione successiua: ergo habet filium cœternum. Et similiter est de spiritu sancto. Maior declaratur distinguendo cautam posteritoritatis ex parte agentis, uel actionis, &c. ut patet in litera. Minor uero quo ad ultimam partem declaratur ducendo ad impossibile, & scilicet q filius esset successiue natus & cum materia & motu. Nec fundatur hic illatio materiæ super hoc, quòd ubicunque est successio, ibi sit materia: sed, quòd ubicunque est generatio successiua subsantiæ, ibi est materia.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo ly naturæ, nõ est obliquus determinat⁹ per ly or do: sed econtra determinans ipsum ordinẽ. 215 Ira quòd non est sensus: utrum sit ordo naturæ tanquam ref ordinatæ, sed utrum sit ordo naturæ, id est naturalis: aut naturalis aut naturale distinguitur contra uolunta rium.

Coment. ¶In corpore una est cõclusio, in personis diuinis est ordo naturæ. Probat⁹ ordo semp est per cõparationẽ ad aliquod principium. ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principii. 215 ergo est in diuinis secũdũ originẽ absq; prioritate. ergo est ordo naturæ. Prima consequentia explanatur in 33 situ, intellectu et singulis causis. Secunda aũt probatur, quia principium in diuinis est secundum originem absq; prioritate. ex q5. 33. artic. primo. Tertia autem manifestatur authoritate Augu, qui & hoc uocabulum induxit.

Quæstio. ¶*Num. de ratione ordinis originis sit prioritas et posterioritas.*

¶Circa hanc partem: pro quanto ponitur ordo absq; prioritate: dubium insurgit apud multos putantes de ratione ordinis esse prioritatem & posterioritatem: & sicut ibi ponitur ordo originis, ponendum est quòd ibi sit prioritas & posterioritas originis. uerũ, quia non est Theologorum cõtentionibus deseruire, & in re hac nulla dissensio est nisi in uerbis: idcirco breuiter scito, quòd cum ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc: & in eo secundum rem inuenitur à quo alius, & quia ab alio: & rursus à quo alius est quandoque à se producens, ut pater de primo producente: & in his nulla sit differentia: consequens est quòd inter nos & Scotum his omnibus conuenientem: in 1. distin. 8. q. ulti. & quolibetis q. 4. non sit controuersia secundum rem: sed tantum differentia est in uocabulis. Quoniã ipsi uocant prius originem à quo alius, & etiã à se producens: posterius uero origine, qui ab alio: ita quòd prioritas originis est ly à quo, seu à se: posterioritas uero ly ab alio: ut patet ab ipsomet in 1. distinc. 12. q. 2. & alibi. Vnde in huiusmodi præcordiationibus sequentibus

¶Ad hoc dicitur, q̄ quia ad ueritatē propositionū modus significandi tantum spectat, q̄ quandoq; uariat ueritatē: idcirco licet processus iste quo ad rem sub unitate essentiæ in pluribus fuerit (hic enī cōubstātialies personas reddit, & unā subsistialiter in alia ponit secūdū rem: tñ quo ad manifestandū q̄ proprie uerificatur hæc loquutio, pater est in filio, & econuerso: fundatur etiam supra ly in. Ex hoc enim q̄ una essentia plurium congrue admittur ly in respectu singularū personarū: optime segitur, ergo quælibet persona rōne illius essentię pōt quoq; dici esse in alia. Nec obstat diuersitas modi, imo de necessitate oportet diuersum esse modū rōnis essendi & entis, ut patet inductiue: nec officit q̄ relationē significat ratio nis: q̄m rōnis quoq; relatio est, quā dicitur, pater est in filio, sicut quā dicit æqualis filio: nulla siqdē i diuinis est realis relatio p̄ter illas quatuor relationes originis. Vñ sicut de æqualitate & similitudine p̄sonarū distinctum est, quo ad fundamentū & extrema, &c. ita de esse in inuicem proportionaliter dicendū est: includit esse unitatem essentiæ, & distinctionē personarum, sicut ille, ut ex dictis patet.

Cōment. ¶Quo ad secundā uero partē probatur, unū correlatiuū est in alio secūdū intellectum: ergo una persona diuina est in alia secundū relationem.

Annota. ¶Contra hanc rōnem arguunt Aureolus & Durādus apud Capr. ubi supra. Primo quia unū relatiuū non est in alio, sed ad aliud, & distinguitur ac opponitur. Secūdo, quia hic spiritus sanc. nō esset in patre & filio: quia non refertur ad eos, sed in spiritatore ad quē refertur. Sed hæc & similia facilime apparet nihil obstare: in solisq; uerbis differentiā esse. Neque eīm uult author patrem esse in filio secūdū rem quo ad relationem: q̄m liquet, patrē ut sic, ad filiū esse, non in filio, sed secundū intellectū, seu diffinitiuā rōnem: frequētissimo nāq; usu dicimus, unū correlatiuū in rōne alterius esse, ut Porphy. in prædicabili b° dicit. Et cū in litera explicite ponatur ly se cundū intellectū, mirū est quō isti arguāt contra hoc. Rursus quum unicuiq; mō sat sit propria habere infra suam rōnem formalē, nullū incōueniens est concedere, q̄ spūssanctus nō est secundū intellectū quo ad relationē in patre & filio, nisi ut sunt spirātes ipsum. Nō eīm à quolibet mō exigendū est q̄cquid ex omnibus simul modis habetur: ut arguēs sumniat fuisse de intētione authoris. Vñ si ex hoc inferres, ergo spūssanc. nō est in patre & filio: uel, ergo nō est in patre & filio, nisi ut spirātibus: sophisma est à secundū quid ad simpliciter. Est nāq; in eis in diuinis est secundum solam distinctionē relationum, non secundum essentialem aliquam distantiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd pater & filius opponuntur secundum relationes, nō autem secundum essentiam, & tamen oppositorum relatione unum est in altero, ut dictum est[c].

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum filius sit æqualis patri secundum potentiam.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd filius non sit æqualis patri secundum potentiam. Dicitur enim Iohan. 5. Nō potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem: Pater autē à se potest facere. Ergo pater maior est filio secundum potentiam.

¶Præterea, Maior est potentia eius qui præcipit & docet, quàm eius qui obedit & audit: sed pater mandat filio, secundum illud Iohan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet filium secundum illud Iohan. 5. capi. Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Similiter & filius audit, secūdum illud Iohan. 5. Sicut audio, iudico. Ergo pater est maioris potentiæ quàm filius.

¶Præterea, Ad omnipotentiam patris pertinet quòd possit filium generare sibi æqualem. Dicit enim Auguſt. in lib. contra Maximinū. Si nō potuit generare sibi æqualem, ubi est omnipotentia dei patris. Sed filius non potest generare filium, ut suprà ostensum est[c]. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam patris, potest filius. Et ita non est ei in potestate æqualis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Io. 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit.

CONCLVSIO.

¶Cum filius æqualis sit patri in perfectione naturæ, æqualem ei esse in potentia necesse est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere quòd filius est æqualis patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, quòd quanto aliquis habet perfectiorem naturam, tanto est maioris uirtutis in agendo. Ostensum est autem suprà[c], quòd ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit quòd filius sit æqualis patri in magnitudine, id est in perfectione naturæ. Vnde relinquitur quòd filius sit æqualis patri in potestate. Et eadem ratio est de spiritusancto respectu utriusq;.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc quòd dicitur filius, non potest à se facere quicquam, nō subtrahitur filio aliqua potestas, quam habeat pater, cū statim sub datur, quòd quodcunque pater facit, filius similiter facit: sed ostenditur, quòd filius habet potestatem à patre, à quo habet naturam. Vnde dicit Hila. 9. de trini. Naturæ diuinæ hæc unitas est, ut ita per se agat filius qđ non à se agat.

¶Ad secundum dicendum, quòd in demonstratione patris & auditione filij non intelligitur, nisi quòd pater communicat scientiam filio, sicut & essentiam. Et ad idem potest referri mādatum patris, per hoc, quòd ab æterno dedit ei scientiam & uoluntatē agendorum, eum generando. Vel potius referendum ad Christū, secundum humanam naturam.

¶Ad tertium dicendum quòd sicut eadem

fic, & est in essentiæ ut cōubstātialis, ut in primo mō dictū est: & etiā secūdū originē, ut dicetur. Non valet igitur argumentum, spiritusanctus secundū relationē non est in patre & filio nisi sic. ergo spiritusanctus non est ut eis nisi sic, ly enim secundum relationem, se habet ut secundum quid.

¶Quo ad tertiā aūt partē, probatur, uerbū nō procedit extra dicentē, & quod essentia, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: ita eadem est potentia qua pater generat, & qua filius generatur[c]. Vnde manifestum est quòd quicquid potest pater, potest filius: non tamen sequitur quòd possit gīnare, sed maturat q̄d in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo filius eandem potentiam quam pater, sed cum alia relatiōe. Quia pater habet eam ut dans. Et hoc significatur, cum dicitur quòd potest generare. Filius autem habet eam ut accipiens. Et hoc significatur, cum dicitur quòd potest generari.

QVAESTIO QVADRAGESIMATERTIA. *De mißione diuinarum personarum, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandū de missione diuinarum personarum. ¶Circa hoc quæruntur octo. ¶Primo, utrum alicui diuinæ personæ cōueniat mitti. ¶Secundo, utrum missio sit æterna, uel temporalis tm. ¶Tertio, secūdū quid diuina p̄sona inuisibiliter mittatur. ¶Quārto, utrū cuilibet personæ conueniat mitti. ¶Quinto, utrum inuisibiliter mittatur tam filius quàm spūs tussanctus. ¶Sexto, ad quos fiat missio inuisibilis. Septimo, de missione uisibili. ¶Octauo, utrum aliqua persona mittat seipsam uisibiliter, aut inuisibiliter.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrū alicui personæ diuinæ cōueniat mitti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ personæ diuinæ nō cōueniat mitti. Missus eīm minor est mittēte. Sed una persona diuina nō est minor alia. Ergo una persona non mittitur ab alia.

¶Præterea, Omne quod mittitur, separatur à mittente. Vnde Hiero. dicit super Ezech. Quod coniunctū est, & in corpore uno copulatum, mitti non potest. Sed in diuinis personis nihil est separabile, ut Hila. dicit. Ergo una persona non mittitur ab alia.

¶Præterea, Quicūq; mittitur, ab aliquo loco discedit, & ad aliquem locū de nouo uadit. Hoc aūt diuinæ p̄sonæ nō cōuenit, cū ubiq; sit. Ergo diuinæ personæ nō cōuenit mitti.

¶SED CONTRA est quod dicitur Io. 8. Nō sū ego solus, sed ego & q̄ misit me, pr̄.

CONCLVSIO.

¶Diuinæ personæ conueni mittit, inquantum originatur ab alia. Et nouo modo essendi incipit esse, ut filius à patre missus est in mundum per assumptā carnem, ubi semper fuit secundum diuinitatem.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ in ratione missionis duo importantur. Quorū unum est habitudo missi ad eum à quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum ad quē mittitur. Per hoc aūt, q̄ aliqs mittitur, ostenditur processio quędā missi à mittente: uel secundū imperiū, sicut dns mittit seruū: uel secundū cōsilium, ut si consiliarius mittere dicatur regem ad bellandū: uel secūdū originē, ut si dicatur q̄ flos emittitur ab arbore. Ostēditur ēt habitudo ad terminū ad quē mittitur, ut aliquo mō ibi esse incipiat: uel qa prius ibi omnino nō erat, quo mitti tur: uel quia incipit ibi aliquo nō esse, quo prius nō erat[c]. Missio igitur diuinæ personæ cōuenire pōt secūdum qđ importat ex una parte processionem originis à mittente. & secundū qđ importa ex alia parte no uū modū existendi in alio. Sicut filius dicitur esse missus à patre in mūdū, secūdū qđ

uel secūdū imperiū uel secūdū cōsilium, uel secūdū originē, & habitudinē ad id quo mittitur incoptionis essendi simpliciter, uel nouo mō: ergo personæ diuinæ pōt cōpetere missio, ut importat habitudinē processionis secūdū originē, & habitudinē incoeptionis noui modi essendi in alio. Et cōfirmatur cōsequēs: quia de facto filius est missus à patre, ut nouo modo esset in mūdo, scilicet per assumptam carnem.

Annot. ¶Aduerte hic, q̄ simul litera tradidit & quid sit missio, & quot includat, & quotupliciter dicatur, & absque alio medio intulit conclusionē: quomā constat alicui personæ diuinæ cōuenire processionē secūdū originē, & nouum modū essendi in aliquo, ut de filio

225 explanat. Dubiū aūt quod circa rationē missionis est, in ultimo huius quæstionis articulo tractabitur: quoniā ibi ex p̄posito accidit.

a *¶Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum secūdum.*

IN titulo ly tantum, positum est propter processionē quæ distinguitur in æternam & temporalem. 1. 4. distin 810, primi sententiarū. Ita quòd quæstio est an missio diuinæ personæ distinguenda sit in æternam & temporalē, an inueniatur tātum missio temporalis: & nulla sit missio æterna.

Cōmēt. ¶In corpore ponitur una distinctio trimembris, cū tribus cōclusionibus iuxta singula mēbra. Distinctio est. nominū significātium originē diuinarū personarū, quædā significant solū habitudinē ad principiū, ut, p̄cessio. Quædā cum habitudine ad principium p̄cessionis terminū tēporalem, ut missio & datio. Quod probatur: qa mittitur aliquid ad hoc q̄ in aliquo sit simpliciter, uel nouo modo. Datur uero ad hoc ut habeatur, utrūq; aūt horū est tēporale. Cōclusiones aūt sunt, quòd nōia tertij ordinis dicūtur tēporaliter tātum: scīi uero æternaliter tātū: primi aūt utroq; mō. Et sic patet rōnis satis clara.

¶In rōnione ad tertiū, aduerte diligēter, quòd duæ rōnones ubi dātur nō differūt in numero significatorū, q̄m secūdū unāq; missio importat processionē à principio, & terminū, seu effectū tēporalē: sed in qualitate seu specie processionis. Nā prima respōso intendit q̄ missio importat processionem in cōmuni in terminū tēporalem. Secunda aūt intendit q̄ missio includit processionē æternā & effectū tēporalē. Et hanc respōsionē secūdā præfert author primæ ex hoc, quia habitudo diuinæ personæ ad suum principiū est una tantū, illa scilicet qua æternaliter procedit ab ea: secūdū aūt primā respōsionē persona missa, puta filius, præter generationis respectū, refertur ad patrē ut mittentē ipsum in terminum temporalē, puta assumptā carnē. Et ad hoc cōfirmandum exponitur distinctio quæ ſt de gemina processione, tēporali s.& æterna, q̄ ibi nō geminatur respectus ad principiū, sed ad terminū: q̄m alter est æternus, alter tēporalis. Et hāc secūdā respōsionē sectatur author commmuniter.

¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo missio inuisibilis dicitur, q̄m (ut ab Aug. 4. de trini. & in. 15. dist. primi, tractatur) missio distinguitur in missionē uisibilē, & in missionē inuisibilē. Et dicitur uisibilis illa quæ fit cū aliquo signo sensibili: sicut spiritus sanctus missus est in forma ignis & columbæ. Et filius, in carne humana. Inuisibilis autem cū fit intus in aīa absq; exterioribus signis, ut cū infunditur gratia cōmuniter. De hac ergo inuisibili missiōe diuinæ personæ ad animā, est nūc q̄o, utrū incepit i mūdo esse per carnē assumptā: & tū ante in mundo erat, ut dicitur Iohan. 1.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ missio importat originē diuinarū personarū, est q̄dā differētia attendēda. Quædā eīm in sui significatione importāt solā habitudinē ad principiū, ut, p̄cessio & exitus. Quædā uero cū habitudine ad principiū determināt p̄cessiōis terminū. Quorū q̄dā determināt terminū æternū, sicut gnātio & spiratio. Nā gnātio est, p̄cessio diuinę personæ in natura diuinā. Et spiratio passiue accepta importat, p̄cessionē amoris subsistētis. Quædā uero cū habitudine ad principium importāt terminum tēporalē, sicut missio & datio. Mittitur eīm aliquid ad hoc ut sit in aliquo, & datur ad hoc q̄ habeat. Personā aūt diuinā haberi ab aliqua creatura, uel esse nouo mō existā di ea. est q̄dā tēporale. Vñ missio & datio in diuinis dicuntur tēporaliter tātū. Generatio aūt & spiratio solū ab æterno. Processio autē & exitus dicūtur in diuinis & æterna

¶ *Vtrum missio sit æterna, uel tēporalis tantum.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd missio possit esse æterna. Dicit eīm Greg. co mittitur filius, quo generatur. Sed generatio filij est æterna. Ergo & missio.

¶Præterea, Cuicūq; cōuenit aliqd tēporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina non mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

¶Præterea, Missio, p̄cessionē iportat. Sz p̄cessio diuinarū p̄sonārū ēterna. Ergo & missio.

SED CONTRA est qđ dicitur Galat. 4. Cū uenit plenitudo tp̄is, misit de° filiū suū.

CONCLVSIO.

¶Missio cōtra generationē & spirationem distincta, temporalis est.

RESPONDEO dicēdū, q̄ in his q̄ importāt originē diuinarū personārū, est q̄dā differētia attendēda. Quædā eīm in sui significatione importāt solā habitudinē ad principiū, ut, p̄cessio & exitus. Quædā uero cū habitudine ad principiū determināt p̄cessiōis terminū. Quorū q̄dā determināt termi nūt ēternū, sicut gnātio & spiratio. Nā gnātio est, p̄cessio diuinę personæ in natura diuinā. Et spiratio passiue accepta importat, p̄cessionē amoris subsistētis. Quædā uero cū habitudine ad principium importāt termi num tēporalē, sicut missio & datio. Mittitur eīm aliquid ad hoc ut sit in aliquo, & datur ad hoc q̄ habeat. Personā aūt diuinā haberi ab aliqua creatura, uel esse nouo mō existā di ea. est q̄dā tēporale. Vñ missio & datio in diuinis dicuntur tēporaliter tātū. Generatio aūt & spiratio solū ab ęterno. Processio autē & exitus dicūtur in diuinis & æterna

Cōment. attendatur tātū secūdū gratiā gratū facitē, quę filios dei cōstituitan etiā secūdum alia dona cōia bonis & malis: puta secūdū scientia, fidē, ꝓphetiā, &c. Et dicitur gratia gratum faciēs, ad differētiā gratiæ gratis datæ, ut sunt illæde quibus Apostolus ad Cor.

¶In corpore tria intendit probare. Primū est, q̄ persona diuina mittitur inuisibiliter secūdū solā gratiā gratū facientem: & hæc est cōclusio directe respōsiua q̄stō. Secūdū est, q̄ p̄sona diuina datur etiā secūdū solā gratiā. Tertiū est, q̄ p̄sona diuina in ipso gratiæ dono simul datur & mittitur ibi, sed tñ in ipso dono. Probat aūt hæc, adunando duo p̄cipisitio, diuinæ personæ missio quidē exigit existentiā nouo mō in aliquo, datio aūt exigit q̄ habeatur ab aliquo: ergo utrūq; exigit gratiā gratificatē. Et probat sęlia: quoniam horū est nisi secūdū p̄cētā gratiā: qđ in litera sigillatim probatur. & primo de nouo mō existēdi sic, modi existendi dei in creaturis sunt duo: cōis s.& specialis. Primus attēditur secūdū participationē causæ ab effectibus, & distinguitur p essentiā, p̄tiā, & potētiā, de quibus in. q. 8. dist. 24. diffuse tractatū est. Secūdus uero spāliter attēdit secū. dū esse obiecti uū respectu solius creaturæ rōnalis. Et qa secūdū hūc modū deus ipse attingitur ut amatus & cognitus, iō hic existit nouo mō i creatura rōnali ut tēplo suo. & cōsequēter scām solā gratiā nouo mō existit.

Quæstio. ¶*Quem modū esse dī in rationali natura ipsa gratia dicat, cum diuina persona per solā gratiā mitti dicitur.*

¶Circa hanc deductionem dubium occurrit, de intento & de ui processus. De intēto qdē, an intēdat nouū modū existēdi tāq̄ disparatū ab illis quatuor enumeratis, s. per essentiā, p̄sentiā, potētiā, & ut cognitū ac amatū: ita q̄ detur quinus modus proprius gratiæ, secūdū quē persona diuina existat cū mittitur: aut intendit nouū modum existēdi tāq̄ nouā spem alicuius istorū quatuor modorum. Si primum intendit, ergo falsum dicit, q̄ secūdū illum modum quo amatū est in amante, deus habitat in creatura rationali, ut in tēplo. Si uero intendit secundum, pari & forte meliori ratione nouus his modus potest poni nouа alicuius illorum trium priorum modorum species, puta esse per essentiam: quoniam gratia est in essentia animæ à deo immediatione uirtutis & suppositi.

Quæstio. ¶*Num cognoscere deum & ipsum diligere, efficiat, ipsum rationalis natura mentem, ut templum suum inhab itare, & per solam gratiā hoc esse dicendignum sit.*

¶De ui aūt processus dubiū est primo, quoniam causa reddita in litera nō est causa. In litera enim dicitur, qa cognoscendo & amando creatura rōnalis attingit operatione sua ad ipsum deum: ideo secundum istum modum deus habitat in ea ut in templo. Quòd enim hoc non sit causa, manifeste probatur: quia cum posita causa ponatur effectus, sequeretur quòd in omni creatura rationali cognoscente & amante deum habitaret ut in templo suo: quod patet esse falsum in Gentilibus philosophis, &c.

¶Dubiū est se cūdo, qa cōcesso q̄ assignata cā sit efficax, ambiguū tñ restat uñ sequatur exclusiua, s. q̄ secūdū solā gratiā sit nouus mod°. Quāuis eīm deus ut cognitus & amatus nouo mō sit per gratiā, nō tñ p̄ solā: qa p fidē & prophetiā est ut cognit° & amat° nouo mō, ut patet in xp̄ianis existētib° in mortali

peccato.

ptō:& multa opera bona amore dei facientib⁹.Et q̄quid fit de re,dato q̄ sit uerū q̄ per solā gratiā sit nouus modus,uñ hoc,pbat in litera.& tñ cū nota illationis subditur,sic sgitur nullus alius effectus pōt esse ratio q̄ diuina persona existat nisi gratia gratū faciens,&c.Nulla ēn alia cā huiꝰ illationis in litera apparet,nisi supradict.i,quæ aut solā exponēte affirmatiuā,aut nullā infert.uolū tarie igitur exclusiua illata est,&c.

¶Ad primū dubiū dicitur q̄dēdit nō de dispato mō,sed de spē nō na quarū modi: & q̄ quartꝰ modꝰ sit magis habilis,ad hoc in litera duplex rō insinuat.secūdū duas differētias inter ipm & alios positas.Prīa ē,q̄ ille ē spūlis.i.,ppriꝰ rōnali creaturæ. reliq̄ uero cōes sunt oib⁹.Scēa est,q̄ p ipsū deus ipse attingit à creatura,p illos effectus eius tm. Oporet ēn eā excellentē missionē,utpote diuinę psonæ ad rōnalia,attendi secūdū,ppriū & supmū rōnalis creaturæ. Hoc aūt cōstat nō esse actū aliquē primū,qm est sicut dormiēs, nec quēlibet actū sēm,sed eū q̄ cognoscit ac amatur ipse deꝰ optimꝰ:uñ deꝰ ut p gratiæ habitū in āia exns,ignobiliori mō existit,q̄ ipse in eadē p gratię actꝰ,f.cognitionē & amorē:quā to actus pstat habituꝫ. & tāgere sēm se pstat tactuꝫ p aliudꝫ:sicꝫ igit quartus modus est,secūdū quē nouꝰ ingreditur est modꝰ exīdi dei in creatura rationali.

¶Ad secundū uero & tertiū dubiū sit dicit,q̄ litera p̄t dupl'ex exponi. Primo,ut reddat cām q̄si,ppriꝰ gnis. Sedꝰ,ut reddat cām q̄si ,ppriæ formæ. Pōt siquīe intelligi de amore & cognitiōe dei absolute,& p̄t itelligi de amore & cognitiōe dei in se,ut est ex charitate diligēdus. Si de amore dei absolute intelligam⁹,tūc redditꝰ rō ,ppriꝰ & per se gnis illius noui modi q̄ quæritur. Ex eo ēn q̄ iste modꝰ quartꝰ est spēlis creaturę rōnali,&sic cūdā cū deus ipse attingitur opatione creaturæ,sequitur q̄ excellens ille modꝰ q̄si infra latitudinē istius cōtinetur:& hic sensus aptē rēditur in litera. Et sic patet nihil obstare obiectionē factā dubiꝫ:q̄m stat,q̄ sit uera cā assignās ,ppriū genus, & tñ nō ualer.ergo nihil ē illa cā,ibi est illa spēs: sed,ergo ibi est illudge nus:licet ēn aīal sit,ppriū leonis genꝰ,inuenit tñ extra leonē. Et q̄m oīs spēs cōstituitur, differētiap se ſuigneris, &nō differētiap accūs, utpt⁹.7.met.iō ex hoc q̄ virtus ille modꝰ est,ppriū genus ūsq⁹ nouꝰ, oportet q̄ iste nouus modꝰ cōstat in differētia dei,ut amati & cogniti.Et quū deꝰ ut amatꝰ & cognitꝰ, pter cōem modū nō sit nisi uno mō,simplr loquēdo,s.q̄ charitatem, seu gratiā sanctificātē temporalē suū,cōsequens est, q̄ ex illa cā habeatur

d.22.q.1.ar.ti. unico.

niſi per gratiā gratum facientem, sequitur quōd missio diuinæ personæ nō sit nisi per gratiam gratum facientem.

CONCLVSIO.

¶*Non mittitur diuina persona inuisibiliter nisi secundum solam gratiā gratū faciētē,quo simul datur ac mittitur.*

RESPONDEO dicēdum,q̄ diuinæ psonę cōuenit mitti,sed'm qd' nouo mō existit in aliquo:dari aūt,sed'm qd' habeē ab aliquo:neutrū autē horū est nisi sed'm gr̄am gratum faciētē.Est ēn cōis modꝰ quo deus est in oībus rebus per essentiā,potentiā,& p̄sentiā,sicut cā in effectibus participantibus bonitatē ipsius.Super istum modū autē cōmunē est unꝰ spālis,q̄ cōuenit naturę rōnalis in qua deꝰ dicit esse sicut cognitum in cognoscente:& amatum in amante.Et q̄a cognoscēdo & amando creatura rōnalis sua operatiōe attingit ad ipm deum,sed'm istū spālē modum deus nō solum dicitur esse in creatura rōnali,sed etiā habitare in ea sicut in tēplo suo.Sic igit nullus alius effectꝰ pōt esse rō,q̄ diuina persona sit nouo mō in rōnali creatura,nisi gr̄a gratum faciēs. Vnde secundum solā gr̄am gratum faciētē mittitur & ,pcedit tēporaliter persona diuina.Sic' il lud solum habere dicimur,quo libere possumus uti,uel fruiꝰ.Habere aūt pt̄ē fruendi diuina persona est solum secundum gratiā gratum facientē.Sed tū in ipso dono gr̄ę gratū faciētis spūsctūs hī,& inhabitat; hoiem. Vnde ipsemet spūsanctus datur & mittit.

AD PRIMVM ergo dicēdum,q̄ p donū gr̄æ gratum faciētis perficitur creatura rōnalis,ad hoc,q̄ libere nō solum ipso dono creato utatur,sed ut ipsa diuina psona fruatur.Et iō missio inuisibilis fit secūdū donū gratiæ gratum faciētis,& tamē ipsa persona diuina datur.

¶Ad secundum dicēdum,q̄ gr̄a gratum faciēs disponit aīmā ad habēdā diuinā psonā.& significatur hoc cum dicitur,q̄ spūs sanctus datur sed'm donum gratiæ.Sed tū ipm donum gratiæ est à spūsancto.Et hoc sī gnificatur,cū dicitur q̄ charitas dei diffun ditur in cordibus nostris per spm sanctum.

¶Ad tertium dicēdum,q̄ licet per aliquos effectus filius cognosci possit à nobis,non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, uel etiam habetur à nobis.

¶Ad quartum dicēdum,q̄ operatio miraculorum est manifestatiua gr̄ę gratum faciētis,sicut & donum ,pphetiæ:& q̄libet gr̄a gratis data.Vñ.1.Corin.12.Gratia gratis data nosatur manifestatio spiritus,Sic igitur Apostolis dicitur datus spūsanctus, ad operationē miraculorum:q̄a data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante.Si autē daretur solum signum gr̄æ gratum faciētis sine gr̄a,nō diceret dari simplr spūsanctus : nisi forte cū aliqua determinatione, sed'm qd' dicitur q̄ alicui datur spiritus propheticus uel miraculorū,inquātum à spiritu sancto habet uirtutem prophetandi,uel miracula faciendi.

ARTICVLVS IIII.

¶*Utrum patri conueniat mitti.*

AD QVARTVM sic ,pceditur. Videtur quōd patri etiā cōueniat mitti.Mitti ēn diuinā personā est ipsam dari.sed pater dat seipsum(cū haberi nō possit nisi seipso donāte)ergo pōt dici q̄ pater mittat seipsum.

¶Præterea,Persona diuina mittitur secūdū inhabitstionē gr̄æ.Sed per gratiā tota trini

etiā exclusiua,de qua est tertiū dubiū.At si dixeris,q̄ in litera nō habetur,q̄ deus nō est ,pter cōem modū amatus,nisi ab his quos inhabitat,&c.fateor.Sed memento q̄ author hic supponit propriatates gratiæ & charitatis.Et propterea tacitis his,cucurrit ad cōclusionē.Ipsa quoq̄ exercitatio ecclesiastica nobis hic insinuat.deum ēn à nullo amari(nisi cōiter) cōcedimus existenti in peccato mortali, seu extra gratiā:quare hoc quasi in prōptu esset,ex practica subintellecti est. Si uero de amore dei, quo ex charitate diligitur, interp̄temur,breuior est uia.Ex eo nāq̄ p amādo & cognoscendo creatura rōnalis ad tantā celsitudinē cōsēdit,q̄ deū ipsum i.secūdū qd in se est ex charitate diligētus,attingit:sequit̄ statim,& q̄ secūdū hūc quartū modū in hac sui celsitudine tātū diuina psona nō solū existat,sed inhabitet, ut t tēplo quo actibus cognitionis & amoris colitur:q̄m extra hāc celsitudinē nō attingitur ipse secundū qd in se est,prout ex charitate diligit.Et q̄m hoc celsitudo & hoc tēplū sola gratia fit,iō optime infertur, ergo sola gratia gratū faciēs est ratio,ut deus nouo modo sit in creatura rōnali.Et sic patet solutio utriusque dubiū.

¶Deinde probatur in litera assumpti de haberi personā diuinam ab aliquo. habetur solū quo libere quis pōt uti uel frui.ergo psona diuina,sola gratia habetur,pbatur ſ̄ssia, quia per solā gratiā pōt q̄s psona diuina frui.Tertiū aūt,sc̄p ipsa persona diuina simul datur & mittitur,probatur:quia ipso gratiæ dono spūs sanctus inhabitat creaturam.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulū quartum.

Titulus clarus.

¶In corpe una cōclusio ſ̄ssitua q̄sito.Patri non cōuenit mitti, sed filio & spūsancto. Probat̄.missio importat,pcessionē ab alio, & i diuinis secūdū originē:ergo nō patri, sed filio & spūsancto cōuenit mitti.cōsequētia,probatur:quia pater nullo mō est ab alio,sed filiꝰ & spiritussanctus.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulū quintum.

Titulus ex præcedētibus patet.

¶In corpore una conclusio. Tā filio quām spūsancto cōuenit inuisibiliter mitti.Probatur.mitti inuisibiliter p̄sonā diuinā significat originē eius ab alia,& inhabitationē illius p gratiā,sed utrīq̄ cōuenit utrīq̄ horū. ergo utrīq̄ cōuenit mitti, Maior manifestatur ab oppositō,& ex tota trinitate, & ex patre:q̄m eis conuenit alterū tātum, scilicet inhabitare per gratiam.

RESPONDEO dicendū,q̄ per gratiā gratum facientem tota trinitas inhabitat mentem,secūdū illud 1o.14.Ad eum ueniemus,& māsionē apud eū fa.Mitti aūt personā diuinā ad aliquē per inuisibilē gratiā significat nouū modū inhabitādi illius per sonæ,& originē eius ab alia.Vñ cum tā filio q̄ spūsancto cōueniat,& inhabitare per gratiā,& ab alio esse,utrīq̄ cōuenit inuisibiliter mitti.Patri aūt licet cōueniat inhabitare per gratiā,non tamē filio cōuenit ab alio esse,& per consequens nec mitti.c

AD PRIMVM ergo dicendū,q̄ licet oīa dona inquantū dona sunt attribuāt spirituisancto:(q̄a haber rōnē primi doni secūdum qd est amor,ut suprà dictū est c:)aliqua tñ dona secūdū proprias rōnes attribuunt per quādā appropriationē filio,s.ilia quæ pertinēt ad intellectum.Et sc̄d'm illa dona attendit missio filij.Vnde Aug.dicit.4.de tri.quòd tunc inuisibiliter filius cui quam mittitur,cum à quoq̄ cognoscitur atque percipitur.

¶Ad secundū dicēdum,q̄ anima per gratiā cōformatur deo.Vnde ad hoc,q̄ aliqua persona diuina mittatur ad aliquē per gratiā,oportet quod fiat assimilatio illius ad diuinā personā,quæ mittitur per aliquod gratiæ donū.Et q̄a spūsanctus est amor, per donū charitatis anima spirituisancto assimilatur.Vñ secundū modum charitatis attēditur missio spirituissancti.Filius aūt est uerbum,nō qualecūq̄,sed spirans amorē.Vñ Augustinus dicit in nono libro de trinitate,Verbum autem quod insinuare intendimus,cum amore notitia est.c.Nō igitur secundū quālibet perfectionē intellectus mittitur filius:sed secundū talē institutionem uel instructionē intellectus,qua prorsus pat in affectū amoris,ut dicit Iohā.6.Oīs q̄ audiuit à pre,& didicit,uenit ad me. Et in ps.In medi.mea exardescet ignis.Et tō signāter dicit Augu. q̄ filius mittitur cū à quoq̄ cognoscitur atq̄ percipitur.Percepio aūt exp̄imēralē quādā notitiā significat.Et hæc ,ppria dicitur sapiētia quasi sapida sciētia,secūdū illud Eccel. 6.Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

¶Ad tertiū dicēdum,q̄ cū missio importet originē personæ missæ,& inhabitationē per gratiā(ut suprà dictū est c:)si loquamur de missione quātum ad originē,sic missio filij distinguitur à missione spir.san.sicut & generatio à ,pcessione.Si autem quātum ad effectum gratię,sic cōicant duę missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ:qui sunt illuminatio intellectus & inflāmatio affectus.Et sic manifestum est,quòd una non potest esse sine alia,qa neutra est sine gratia gratum faciente,nec una persona separatur ab alia.

ARTICVLVS VI.

¶*Utrum missio inuisibilis fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ.*

AD SEXTVM sic,pceditur. Videtur q̄ missio inuisibilis nō fiat ad oēs qui sunt participes gratiæ. Patres ēn ueteris testamēti,gratiæ participes fuerūt. Sed ad illos non uiderur fuisse facta missio inuisibilis.Dicitur ēn Io.7.Nōdum erat spiritus datus,quia nōdum erat Iesus glorificatus.Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes qui sunt participes gratiæ.

¶Præterea,Profectus in uirtute nō est nisi per gratiā.Sed missio inuisibilis nō uidetur attēdi secūdum profectum uirtutis: quia profectus uirtutis uidetur esse continuus,cum charitas semper aut ,pficiat,aut deficiat. Et sic missio esset cōtinua.Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes participes gratiæ.

¶Præterea,Christus & beati plenissime habent gratiam.Sed ad eos non uidetur fieri missio.Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autē secūdum qd hō,& omnes beati,perfecte sunt uniti deo.Non ergo ad oēs participes gratiæ fit missio inuisibilis.

¶Præterea,Sacramenta nouæ legis continent gratiam,nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis.Nō ergo ad omnia quę habent gratiam,fit missio inuisibilis.

SED CONTRA est,q̄ secūdū Aug.missio inuisibilis fit ad sanctificādā creaturā.Omnis autē creatura habens gratiam sanctificatur.Ergo ad omnem creaturā hmōi fit missio inuisibilis.

CONCLVSIO.

¶*Ad omnes participes gratiæ conuenit ut inuisibilis missio fiat.*

RESPONDEO dicēdum,q̄ (sicut suprà dictū est c) missio de sui rōne importat,q̄ ille q̄ mittitur uel incipiat esse ubi prius nō fuit (sicut accidit in rebus creatis) uel incipiat esse ubi prius fuit,sed quodā modo nouo,sc̄d'm qd missio attribuitur diuinis personis.Sic ergo in eo ad quem fit missio,oportet duo cōsiderare,s.inhabitationē gratiæ & innouationē quādā per gratiā. Ad oēs ergo fit missio inuisibilis,in qbus hęc duo inueniuntur.

AD PRIMVM ergo dicendū,quòd missio inuisibilis est facta ad patres uete.testamēti.Vñ dicit Aug.4.de trini.q̄ sc̄d'm qd filius mittitur inuisibiliter, fit in hoibus,aut cum hoibus.Hoc aūt antea factū est in pribus & ,pphetis.Cū ergo dicit,nōdum erat datus spiritus, intelligimus de illa datione cum signo uisibili,quæ facta est in die Pentecostes.

¶Ad secūdū dicēdū,q̄ etiā secūdū ,pfectū uirtutis,aut augmētū gr̄æ fit missio inuisibilis.Vñ Aug.dicit.4.de trinitate quòd tūc cuiq̄ mittit filiꝰ,cū à quoq̄ cognoscitur,atq̄ percapitur quātū cognosci & p scipi pōt .p captu,uel proficientis animæ in deum,uel perfectæ animæ rōnalis in deo. Sed tū illud secūdū augmētū gr̄æ precipue missio inuisibilis attenditur,qn aliqs ,pficit in aliquē nouū actū uel nouum statū gratiæ:ut puta cū aliquis proficit in gratiā miraculorum,aut prophetiæ,uel in hoc quòd ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quę possidet,aut quod cunq̄ opus arduum aggreditur.

¶Ad tertiū dicendū,q̄ ad beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis.Postmodum antē ad eos fit missio inuisibilis:nō secūdū intentionē gr̄ę.sed secūdū qd'aliqua mysteria eis reuelantur de nouo.Quod erit usq̄ ad diē iudicij.Quod qdē attendit sc̄d'm exētionē gr̄æ ad plura se extēdentis.Ad xp̄m autem fuit facta inuisibilis missio in principio suę conceptionis c: non autē postea,cum à principio suæ conceptionis fuerit plenus oī sapia & gratia.

¶Ad quartū dicēdū,q̄gra est in sacramētis nouæ legis instrumētaliter,sicut forma artificiati est in instrīs artis,sc̄d'm quēdā dicitur sum ab agēte in patiens.Missio aūt nō dicit fieri nisi respectu termini.Vñ missio diuinæ personę non fit ad sacramenta,sed ad eos q̄ per sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICVLVS VII.

¶*Utrū spirituisancto conueniat uisibiliter mitti.*

AD SEPTIMVM sic,pceditur. Videtur q̄ spirituisancto non conueniat uisibiliter mitti.Filius enim secūdū quod uisibiliter missus est in mundo,dicit esse minor patre.Sed nūq̄ legitur spirituissan.minor patre.Ergo spirituisancto nō cōuenit uisibiliter mitti.

¶Præterea,Missio uisibilis attēditur secūdū aliquā creaturā uisibilē assumptā,sicut missio filij secūdū carnē.Sed spūsanctus nō assumpsit aliquā creaturā uisibilē.Vñ nō pōt dici q̄n aliquibus creaturis uisibilibus fit alio mō q̄m in alijs,nisi forte sicut in signo: sicut est etiā in sacris & in oībus figuris legalibus.Non ergo spūsan.uisibiliter mittitur:uel oportet dicere, q̄ secūdū oīa hmōi, eius missio uisibilis attenditur,

¶Præterea,Quælibet creatura uisibilis est effectus demōstrās totā trinitatē.Nō ergo p illas creaturas uisibiles magis mittitur spiricussanctus,quàm alia persona.

¶Præterea,Filius uisibiliter est missus sc̄d'm dignissimā usibiliū creaturā,s.secūdū naturā humanā.Si igit spūsctūs uisibiliter mittē debuit mitti sc̄d'm aliqs creaturas rōnales.

¶Præterea,Quæ uisibiliter fiūt diuinit',dispēsanē p ministeriū angelorū,ut Aug.dicit. 3.de tri.Si ergo aliq̄ spēs uisibiles apparuerunt,hoc factū fuit per angelos.Et sic ipsi an geli mittuntur,& non spirituissanctus.

¶Præterea,Si spirituissanctus uisibiliter mittatur,hoc non est nisi ad manifestādū inuisibilē missionē,qa inuisibilia per uisibilia manifestantur, Ergo ad quē missio inuisibilis facta non fuit,nec missio uisibilis fieri debuit:& ad omnes ad quos fit missio inuisibilis,siue in nouo,siue in ueteri testamēto, missio uisibilis fieri debet. Quod patet esse falsum.Nō ergo spūsctūs uisibiliter mittit.

SED CONTRA est qd dicitur Matth.3. quòd spūsanctus descendit super Dominū baptizatum in specie columbę.

CONCLVSIO.

¶*Filium & spiritum sanctum decuit uisibiliter mitti,filium ut sanctificationis authorem,spiritum sanctum ut indicium sanctificationis.*

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulū sextū.* Cōment.

Titulus clarꝰ est. ¶In corpe unæ cōclo ſpliciter ſñ sua ſ̄stio affirmative. Missio inuisibilis fit ad oēs participes gratiæ, Probat̄,missio importat inceptionē essendi uel inspiciter,uel nouo mō. ergo in eo ad quē fit missio inuisibilis,oportet ponere gratiā & eiꝰ nouitatē. ergo missio inuisibilis fit ad oēs ī gbꝰ sunt hæc duo .ergo ad omnes participes gratiæ.

Annota.

¶Aduerte hic,q̄ nouitas gratiæ non est à gratia distincta, tanē gratia possit cē nō nouа,sed ad ostēdēdū tpūs q̄n fit inuisibilis missio. Ad hoc ēn nō sufficit, sola inhabitatio gratiæ ut patet in his q̄ sunt i gratia,q̄ illo tpe q̄ recūdū gratia nō augeē.Et sīq̄dē tunc inhabitans gratia:sed q̄a deest ēno uatio aliqua,iō rūc eis nō fit missio.Et ,pterea puto authorē subticuisse cōclusionē ultimo illatā,quasi inutilis ſ̄ per q̄ missio inuisibilis fit ad oēs ,pticipes gratiæ cū aliqua nouitate cū aliqua nouitate cū aliqua nouitate

missus uisibiliter tanq̃ sanctificationis actor, ut patet in processu factæ scripturę. Spūs autem sanctus tanq̃ sanctificationis indicium, ut in baptismo xpi apparet. Rō aūt huius differētiæ satis accōmoda redditur ex cōditionibus notionalibus: quia scilicet filius est principium spūs sancti, ipse autem spūs sanctus est do nū, inquatum procedit ut amor, ut ex supradictis patet.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum octauum.

Cōment. TItulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo refert duas opiniones: secundo saluat utrāq; tertio excludit obiectionē ibi, non autem propter hoc homo. & quoniam omnia ordinate sunt in litera ac clare, non opus est mora. Ad euidentiā tamen huius quæstionis, scito, q̃ optima uia omnēs difficultates soluendi, est dicere, q̃ missio est nomē multiplex, habens multas intentiones, quemadmodū nomina tractatain quinto meta. & q̃ intentiones eius sunt hæ quæ narrātur in litera, s. processio missi à mittēte secūdū se, & secundū nouū modum essendi. Et rursus processio missi secūdū se ab aliquo, & secūdū nouū modū essendi à mittente, & ista in ratio reducitur ad primā, scil. ad potiorē. Et propterea in primo articulo huius q̃onis author dixit, q̃ de rōne missionis est processio missi à mittente: loquebatur de primaria intentione missionis, hic autem nō obstat distinguit, ut secūdā intentionem eiusdē adiceret, præsertim ob reuerentiam Augu. sanctorū, & magistri in 15. distinct. 1. ubi. q. 3. ar. 1. diffuse rationem secūdæ intentionis inuenies.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ deus p uidet omnibus secundum uniuscuiusq; modum. Est aūt modus cōnaturalis hominis, ut per uisibilia ad inuisibilia manu ducat, (ut ex supradictis patet.c) Et ideo inuisibilia dei oportuit homini per uisibilia manifestari. Sicut igitur ipsum deus & processiones æternas personarum per creaturas uisibiles secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstrauit: ita conueniens fuit ut etiam inuisibiles missiones diuinarum personarum secūdū aliquas uisibiles creaturas manifestarētur. Aliter tamē filius & spiritus sanctus. Nā spūs san. inquantum procedit ut amor, cōpetit esse sancti ficationis donum: filio aūt inquantum est spiritus sancti principiū, competit esse sanctificationis huius auctorem. Et ideo filius uisibiliter missus est tanquā sanctificationis author: sed spiritus sanctus tanquam sancti ficationis indicium.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̃ filius creaturam uisibilem in qua apparuit, in unitatem personæ assumptiuis, ut quod de illa creatura dicitur, de filio dei dici possit. Et sic rōne naturæ assumptæ filius dicitur minor patre. Sed spi. san. non assumpsit creaturam uisibilem, in qua apparuit in unitatē, personæ, ut quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter inuisibilem creaturam.

¶Ad secundum dicendum, q̃ missio uisibilis spūs sancti non attenditur secūdum uisionem imaginariā quæ est uisio prophetica: quia, ut Augu. dicit. 2. de tri. uisio prophetica nō est ex. bita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbam uero illam & ignem oculis uiderunt quicunq; uiderunt. Neque iterum sic se habuit spiritus sanctus ad hmōi species, sicut filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra ita erat in creatura, & per actionis modum nuncupara est nomine xpi, quā significabat. Sed illa columba & ignis ad hæc tantum significāda repente extiterunt. Sed uidentur esse similia flāmæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columbę quā populus in eremo sequebatur, & fulguribus ac tonitruis, quæ fiebant cū lex daretur in mōte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, ut aliquid significaret atque prædiceret. Si igitur apparet, q̃ missio uisibilis neque attenditur secundum uisiones propheticas, quę fuerunt imaginariæ & nō corporales, neq; secundum signa sacramentalia ueteris & noui test imonius quæda res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed spiritus sancti uisibiliter dicitur esse missus inquantum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ licet illas creaturas uisibiles tota trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demōstrādum specialiter hanc uel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur pater & filius & spiritus sanct⁹, ita etiam diuersis rebus significari potuerunt: quanuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

¶Ad quartum dicendum, q̃ persona filij declarari oportuit, ut sanctificationis author em (ut dictum est.c) Et ideo oportuit q̃ missio uisibilis filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcunq; alia creatura. Neque oportuit quòd creatura uisibilis ad hoc formata esset assumpta à spiritussancto in unitatem personæ, cum non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiā non oportuit quòd duraret, nisi quādiu pertineret officiū suū.

¶Ad quintum dicendum, quòd illę creaturæ uisibiles formatæ sunt ministerio angelorum; nō tamē ad significandum personā angeli, sed ad significandam personā spiritussancti. Quia igitur spiritus sanctus erat in illis creaturis uisibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc secundum eas spiritus sanctus uisibiliter

ARTIC. VII. ET VIII.

mitti dicitur & non angelus.

¶Ad sextum dicendum, quòd non est de necessitate inuisibilis missionis, ut semper manifestetur per aliquod signum uisibile exterius, sed sicut dicitur. 1. Corin. 12. manifestatio spiritus datur alicui ad utilitatem sanctę ecclesiæ. Quę quidem utilitas est, ut per hmōi uisibilia signa fides cōfirmetur & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum & per apostolos, secundum illud Heb. 2. Cum initio acceptit enarrari per dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter debuit fieri missio uisibilis spiritussancti ad Christū ad apostolos, & ad aliquos primitiuos sanctos, in quibus quoddā modo ecclesia fundabatur: ita tamen quòd uisibilis missio facta ad xpm, demonstraret missionem inuisibilem: nō tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam c. Facta autem est missio uisibilis ad Christum, in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in xpo authoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem (unde uox patris intonuit, Hic est filius meus dilectus:) ut ad similitudinem unigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione uero sub specie nubis lucidæ ad ostendēdā exuberantiā doctrinæ. Vnde dictum est, Ipsum audite. Ad apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Vnde dictum est eis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis ignei ad ostēdendum officium doctrinæ. Vnde dicitur quòd cœperunt loqui uarijs linguis. Ad patres autem ueteris testamenti missio uisibilis spiritussancti fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio uisibilis filij quàm spiritussancti, cum spiritussanctus manifestet filium, sicut filius patrem. Fuerunt autem factæ uisibiles apparitiones diuinarum personarum patribus ueteris testamenti. Quę quidem missiones uisibiles dici non possunt: qa nō fuerunt factę (secundum Augu.) ad designandum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter. Quia sicut dicit Aug. 4. de trinitate, Pater à nullo mittitur, quia à nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet quòd sit ab illa.

¶Præterea, Mittens habet authoritatem respectu missi, sed respectu diuinę personæ non potest haberi authoritas, nisi secūdum originem. Ergo oportet quòd diuina persona quæ mittitur, sit à persona mittente.

¶Præterea, Si persona diuina potest mitti ab eo à quo non est, nihil prohibebit dicere quòd spiritussanctus detur ab homine, quanuis non sit ab eo. Quod est contra Augu. 5. de trinitate. Ergo diuina persona non mittitur nisi ab ea à qua est.

SED CONTRA est, quòd filius mittitur à spiritussancto secundum illud Isa. 48. Nunc misit me dominus deus & spiritus eius. Filius autem non est à spiritussancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea à qua non est.

CONCLVSIO.

¶Secundum missionem ut processio est, non mittitur persona nisi ab ea à qua aeternaliter procedit, ut filius à patre, spiritussanctus a patre & filio.

RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc inueniuntur aqui diuersimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona diuina non mittitur nisi ab eo à quo est æternaliter. Et secundū hoc cum dicitur filius dei missus à spiritussancto, referendū est hoc ad humanam naturam, secundum quā missus est ad prædicandum à spiritussancto. Aug. autem dicit 2. de trini. quòd filius mittitur & à se & à spiritussancto: & spiritussanctus etiam mittitur & à se & à filio, ut sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personę, sed solum personæ ab alio existentem mittere autem conueniat cuilibet personę. Verūnq; autem habet aliquo modo ueritatem. quia cum dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existens, & effectus uisibilis, aut inuisibilis, secundum quem missio diuinæ personę attenditur. Si igitur mittens designetur ut principium personę, quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solum illa cui cōuenit esse principium illius personæ. Et sic filius mittitur tantum à patre, spiritussanctus autem à patre & filio. Si uero persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota trinitas mittit personam missam. Non autem propter hoc homo dat spiritum sanctum, quia nec effectum gratię potest causare. Et per hoc pater solutio ad obiecta.

QVAE-

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ quartæ Articulum primum.

Annot. IN titulo, omne ens, non stat pro omni re quæ proprie dicitur ens, ut sunt a- pud nos composita, & in superioribus, quæ subsistunt, ly creatū non proprie sumitur: quoniam in toto decursu huius articuli, nulla fit difficultas de causalitatis modo significato per creationem: sed significat ly creatum in proposito, causatum esse tue. hoc enim intendit dicutere. Vnde hic idem titulus in distinctione articulorum huius qōnis proponitur in litera primo sic, utrū deus sit causa efficiens omnium entium, ubi manifeste patet quod diximus: & idem etiam ostendit litera in conclusione ristina. Visus est autem author non casu ly causa efficiens & ly creatum, sed ex ratione, ut ostenderet q̃ gratia materiæ hæc duo coincidunt, & ēs est creatum, & omne ens est factū à deo, &c.

Cōment. ¶In corpore unica est concusio responsiua quæsito affirmatiue. Ne cesse est omne q̃d quocunque mō est, à deo esse, & probatur sic, oē inuentum in aliquo p̃participationem causa tur ab eo cui ineſt per essentiam. Sed esse inuenit in omnib⁹ alijs à deo p̃ participationē & in deo p̃ essentiam: ergo omnia alia entia causata sunt ab ipso esse. Maior manifestatur inferro ignito & igne. Minor uero quo ad deum, patur ex q̃o ad deum, patur ex quo ne tertia, in qua proba tum est, q̃ deus ē ipsum esse, & 16. esse subsistens, quo ad subsistens, nō est nisi unū: ergo oīa alia à deo sic: esse nō fūt suum esse: ergo participāt esse. Aīa & ꝓbatio dicitur, quæstione septima articulo primo ad tertium, & clarius articulo secundo eiusdem quæstionis: & manifestatur exemplo, sicut si albedo esset subsistens, &c. & additur ratio, quia multiplicatio est secundū recipientia. Et confirmatur rario authoritatibus Platonis & Arist.

¶Circa hanc rationē multa fūt aduertēda. & circa literam & circa rem. Circa literam q̃dem aduerte primo, q̃ quum in conclusione dicitur, omne q̃d quocunque modo est, signi ficatur omnis modus entis cōstitutiuus cuiuscunque generis: & non communis, seu transcendens modus: quo ens distinguitur per actum & potentiam: ita quòd sensus est, omne quod est quid, quale, uel quantum, &c, & non est sensus, omne quod est actu, uel potentia. dico autem hoc propter materiam primam quæ sequenti reseruatur articulo: & propter ipsū actum essendi, de quo uerificari non potest quòd non est suum esse, quod tamen in minore subsumitur de omni alio à deo. Aduerte secundo, quòd pro eodem reputat litera, quòd omnia alia à deo non sunt suum esse, & participant esse. Quo ad rem uero scito, quòd illa ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: diffensio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quòd illa communis est Platonicis & Peripateticis: si illud p essentiā inuenitur, & est propositio secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur, quia imperfecta à perfectis, & per aliud à per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres conditiones. Primo quòd ē ipsa natura, puta bonitas uel albedo. Secundo, quòd non est contractata quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & imaginarias positiones, si albedo ut quatuor separetur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertio, quòd est in se ipsa naturaliter subsistens: quod dico propter modum significādi nominis abstractiues eīm albedinis nominesignificati. Res autem per participationem constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis quouis modo, contingat esse eīs per essentiam: diuersimode tamen exponunt. Sco. enim in primo quæstionis tertia ad tertium prin cipale: & distinctione octaua ad secundum iuxta primam quæstionem exponit, ideo deum dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & in finitū, & ideo creatura dici ens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus re spectu ipsius esse q̃d natum est esse infinito: & ideo reduci ad infinitum ut imperfectum ad perfectum. A sancto Thoma autem Aucen. Boēt. Alpharabio & Algazele existimatur quia esse est ipsa quidditas dei: in creaturis uero esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera ex subsistentia ipsius esse manifestatur quod est per essentiam. Annot. Annot.

QVAESTIO QVADRAGESIMA QVARTA, De processione creaturarum à Deo, & de omnium entium prima causa, in Quatuor articulos diuisa.

POST considerationem diuinarum personarum considerandum restat de processione creaturarum. Secundo de earum distinctione. Tertio de conseruatione & gubernatione. Circa primum tria sunt consideranda. primo quidem quæ sit prima causa entium. Secūdo de modo procedendi creaturarum à prima causa. Tertio uero de principio durationis rerum.

Circa primum quæruntur quatuor, ¶Primo utrū deus sit causa efficiēs oīm ētium. ¶Secundo, utrum materia prima sit creata à deo, uel sit principium ex æquo coordinatum ei. ¶Tertium, utrū deus sit causa exemplaris rerum, uel sint alia exēplaria præter ipsū. ¶Quartoa, utrum ipse sit causa finalis.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum sit necessarium omne ens esse creatum à deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ non sit necessarium omne ens esse creatum à deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non uidetur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. Ergo sine hac possūt esse. Ergo nihil prohibet esse aliqua entia non creata à deo.

¶Præterea, Ad hoc aliquid indiget causa efficiente, ut sit. Ergo quod non potest non esse, non indiget causa efficiente. Sed nullum necessarium potest non esse: quia quod necesse est esse nō potest esse nō esse. Cum igitur multa sint necessaria in rebus, uidetur quòd non omnia entia sint à deo.

¶Præterea, Quorumcunque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illam. Sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, ut per philosophum patet in tertio methaphysicorum. Non igitur omnia entia sunt à deo sicut à causa agente.

¶SED CONTRA est quod dicitur Romanorum undecimo cap. Ex hoc ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

CONCLVSIO

¶Cum Deus sit ipsum subsistens esse, quod unum tractiues eīm albedinis nominesignificati. Res autem per participationem constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis quouis modo, contingat esse eīs per essentiam: diuersimode tamen exponunt. Sco. enim in primo quæstionis tertia ad tertium principale: & distinctione octaua ad secundum iuxta primam quæstionem exponit, ideo deum dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & in finitū, & ideo creatura dici ens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus re spectu ipsius esse q̃d natum est esse infinito: & ideo reduci ad infinitum ut imperfectum ad perfectum. A sancto Thoma autem Aucen. Boēt. Alpharabio & Algazele existimatur quia esse est ipsa quidditas dei: in creaturis uero esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera ex subsistentia ipsius esse manifestatur quod est per essentiam.

¶Circa primum huius rationis aduerte duo. Primo q̃ licet non concludat explicite, nisi ergo omne ens est à deo, omittendo q̃ effectiue, pro constanti tamen relictum est, q̃ effectiue: quoniam cum naturalissimum sit unicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinem efficere quàm id quod est tale per essentiam: consequens est necessario, q̃ ipsum sit primum faciens talia per participationem: nisi forte inuenitur aliquid eminentius præhabens illud: quod in proposito non habet locum, cum nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundo q̃ author tractans de creatione hinc, subtilissima arte usus est: ꝓcessit nanq; ex uere ꝓpriis. ereare eīm, cū nihil aliud sit cē facere q̃ res sint; & non includat q̃ sint tales uel tales, idem est quærere creatorem entium omnium, & causam effectuum omnium, inquantum entia, ut etiam inferius clarius patebit. Non potest autem magis ꝓpria causa entium inquātum entia sunt, assignari, cē esse per essentiam, quàm

ut sic, sicut uiuentium (inquantum uiuentia) uita per essentiã, & uerorum (inquantũ uera) ueritas per essentiãtiuxen authoritatẽ secũdi met. & propõẽ 12. lib. de causis subintellecta proprietate causæ effectiuæ, q̃ est facere sibi simile. ¶In responsione ad primũ esset dubiũ an relatio creationis passiue distinguatur realiter à re creata: sed de hoc erit sermo, art. 3. qõnis quadragesimæquinte.

Annota. ¶In rñsione ad scũm aduerte, q̃ rñsio formalis cõsistit in negatiõe illius maioris, q̃d nõ p̃t nõ esse, nõ indiget cã efficiẽte, seu nõ indiget cã dãte sibi q̃ sit. & rõ

235 *supra q. 14. arti. 11. cor.* alsignat in litera: q̃a est fallacia cõsequentis, à pluribꝰ causis ueritatis &c. Indigere eñ cã effi ciẽte cõtingit ex duobus: uel ex eo q̃d p̃t esse & nõ eẽ, uel ex eo q̃d nõ effet si cã inq̃stũ cã nõ esset. i. si ab alio nõ haberet illud esse. hũc eñ sensum causæ nomẽ insinuat. Et hãc interp̃tationẽ diligẽter notato: per eã eñ soluit dubitatio minuspe netrantiũ hãc literã, & inst̃atiũ, q̃d non uale: hoc nõ esset si illud nõ esset: ergo illud est cau sa sui, ut patet ꝛ cor relatiuis: & ẽt in hoĩe & risibili. hõ eñ non esset, si risibile nõ esset, & ẽt risibile nõ est cã hoĩs. Cessante eñ hac oĩa, si q̃spectũ fuerit q̃ litera de cã inq̃stũ cã. & nõ de re, q̃ est cã, absolute logi. Valet eñ. A nõ esset, si cã illius nõ eẽt. i. si nõ causareẽ. ergo A eget cã. illi aũt interp̃trabañ de re q̃ est cã materialiter.

Annota. ¶Circa eandẽ rñsionẽ diligẽter aduerte, q̃ author explicite cõcedit plura entia necessaria: q̃d ẽt, pbat in secundo cõtra Gẽ. ca. tertio. Et scito, q̃ secũdũ rẽ nulla forte est differẽtia Scoti ab auctore: sed tãtũmõ in uocabulis: q̃m Scotus & alii sequaces eius, nomine necessarii simpliciter intelligunt id q̃d nulla potẽtia p̃t nõ esse: & sic solũ deũ dicũt necessariũ simpliciter. S. Th. aũt peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intẽtiones quinti meta. necessariũ simpliciter uocat id q̃d nõ p̃t nõ esse per potẽtiã in se. Et, pterea cõcedit &, pbat multa entia necessaria simpliciter. Et reuera: quia iudiciũ de rebus debet dari & dici secũdũ propria ipsarũ rerũ, & nõ secundũ extranea: rõnabilior est nominatio authoris: q̃m multa entia sunt quæ in se nullã habent potentiã ad nõ esse: & sic uerũ est simpliciter, q̃ nõ possunt nõ esse: & cõsequẽter q̃ sunt entia necessaria: q̃uis secundum potentiam logicam, & potentiam in alio, s. deo, omnia alia à deo possint non esse. Et hinc habes q̃ pueriliter (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidam dicere, q̃ uerbꝰ S. Tho. in hac materia male sonãt. Attendãt naturis rerum, sermoni formali ac proprio, & intẽtionibus metaphysicis: & deprehendent cæcitatem propriam.

¶Circa eandẽ rñsionẽ nota, q̃ quidã authoritates allatas in litera ex quinto met. tex. 6. & 8. phy. tex. 15. dicũt nõ esse ad propositũ: q̃a Arist. loqtur de complexis & nõ. de incõplexis. Sed rudis ualde interp̃tatio hæc est. Tũ quia 8. ph. hoc dicit tractãdo de principio motus æterni cõtra Democritũ: uolens q̃ rei æternæ quærenda sit causa: & ad hoc manifestandũ inducit de triangulo habẽte tres angulos. Tũ quia 5. met. postq̃ de cõplexis tractauit, subdit duplex esse necessarium, scilicet ex se & ab alio: & uult q̃ necessarium ex se sit omnino simplex: & loquitur de deo. Tum quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse q̃d sub affirmatiõe uel negatione subiacet: quod constat esse incomplexum: omnis nanq̃ complexio in sola est anima.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum secundum.

Annota. IN titulo creatum non accipitur proprie ut distinguitur cõtra concreatum, sed ut distinguitur contra increatum, scilicet in causatum effectiue.

Cõment. ¶In corpore duo facit. Primo ponit tres ordines causarum efficientiũ, pau latim à philosophis inuentos. Secundo ibi: hoc igitur, respondet quæsito.

¶Quo ad primũ, quatuor dicit. Primo, primũ ordinẽ causarũ trãsmutationũ substantialiũ. Tertio ibi: sed considerandũ est: cõueniẽtia inter hos ordines inter se. & cõsistit i hoc q̃ utrobiq̃ philosophi, cãs agẽtes pticulares rebus assignauerũt: q̃d, pbatur, q̃a utroq̃ mõ cõsideraueñt ens particulare particulariter, ẽ inq̃stũ est tale ens: uel inq̃stũ est hoc ens: q̃d, pbatur, q̃a sicut subiectũ per formã accidẽtale cõtrahit ad determinatũ modũ essendi, ita materia prima per formã substantialẽ ad determinatã speẽ. Quarto, tertiũ ordinẽ ponit cãrũ. & in eo est causa entium inq̃stũ sunt entia: & inuestigata dicitur hæc cã ex cõsideratione entium, nõ solum secundum quod sunt hæc uel illa, ut in prioribus, sed secũdũ q̃d sunt entia.

Annota. ¶Circa hos causarũ ordines aduerte primo, q̃o sumaẽ ens, seu esse in loco. Tres eñ hic ponũtur rerũ condiones, s. esse accẽtale, esse substãtiale, & esse absolute, quę inter se nõ uniformiter distinguũtur. Nã inter esse substãtiale & accidẽtale manifesta est distinctio. Esse aũt absolute nõ est tertia res, sed se habet ad illa, quasi sicut aũal ad tale, & tale aũal. Et propterea, q̃uis semper quũ sit aliq̃d esse, siue substãtiale, siue accidẽtale fiat esse, sicut quũ fit hõ, sit aũal: & quũ aliũ sit coroll. Nõ tñ semp esse sit p se, sed q̃nq̃ per accñs, & q̃nq̃ per se. Et quũ quidẽ fit ẽ per accñs, ab omni cã fit: & extra p̃sens est, ppositũ: quũ aũt fit p se, à sola cã entis inquantũ ens fit. Et hoc mõ p̃ns litera de ipso esse seu ente loquitur: & hoc insinuat illa specificationis nota in q̃stũ entia. Et, pterea in litera dr, q̃ cõsiderã tes cãs trãsmutationũ cã substãtialiũ q̃ accidẽtaliũ: cõsideraueñt res sub quadã pticulari cõsideratione, ideñt secundũ q̃d quandã rõnẽ spẽi, & nõ secũm rõnẽ uniuersalissimã. i. cõsiderantes uerũ inq̃stũ sunt hæc, puta hõ, bos, aũal, &c. uel talia, puta graue, rarũ, album, dulce, &c. & non inquantum sunt.

Quæstio. *¶Num ens fieri in quãtum ens, excludat quãuis trãsmutationẽ, & distinguat ab eo quod est ens in potẽtia fieri ens in actu.*

¶Circa cõueniẽtiã ẽter primos ordines, & differentiã eorũ à tertio, dubiũ occurrit, q̃tum ualeat rõ reddita in litera: dũ dr, q̃ q̃a materia cõtrahit q̃ formã sicut subst̃antia, &c. ibi utrobiq̃ cõsideratæ sunt rõnes, & causę pticulares. & ,pterea ẽstat cõsideradũ ens secũdũ q̃d ens, & cã pria ac uniuersalissima. Hęc satis ambigua sunt, & ꝑ authoritatẽ & ꝑ rõnẽ. Propter authoritatẽ q̃dẽ: quia ut patet 12. met. tex. 28. causæ entis inq̃stũ ens, sunt causæ facẽtes substãtiã ex pura potẽtia. Et 5. phyſi. tex. 9. dr, q̃ in ma cõstãt: separata aũt à materia ex sola forma. De principiis quoq̃ extrinsecis loquẽdo, principia trãsmutabiliũ & entiũ ut sic materialiter coincidũt, q̃m deus gloriosus est, & primus motor, & supremus finis, & primũ ẽt dei principiũ: & propterea indistincte q̃nq̃ inuenitur de causis entiũ, in eoq̃ entia, & causis trãsmutationũ. Oportet tñ diligẽter lectorẽ discernere, q̃n formaliter, & q̃n materialiter sermo uerificaẽ. Nos eñ hic q̃a formaliter loqmur, iõ causas entiũ in eo q̃ entia à causis trãsmutationis separamus. Id uero q̃d addiẽ ex 5. phyſi. & similibus, nõ obstat: q̃m aliud est fieri ens simpl̃r, & aliud est fieri ens secũdũ q̃d ens: illud eñ importat fieri ens ex pura potẽtia, ut subiecto, hoc autem fieri ens post nõ ens simpliciter. Ad rõnem aũt cõcesso q̃ idẽ sit fieri per se ens & ens in actu, negãdũ est q̃ ens in actu sit p se, q̃n sit ex pura potẽtia, nũq̃ eñ per se ẽt, nisi q̃n sit post nõ ens in actu: hoc aũt nũq̃ p̃t per trãsmutationẽ cõtingere, ut patet ex dictis. Et caue ne fallaris nesciens discernere inter has propões, ens in actu sit ex ente in potẽtia per se, & ens in actu sit per se. In prima eñ notatur habitudo termini ad subiectũ, & est uera: quia si ens in actu habet subiectũ, eius subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12. met. tex. 8. In secũda aũt notaẽ habitudo termini ad suum fieri absolute: & ,pterea nũq̃ uerificaẽ, q̃n rõ termini ꝑat.

Quæstio. *¶Num quod est causa entis inquantum ens est, sit causa omnium illorum quæ quoquomodo ad esse eius spectant.*

¶Circa añs huius rõis dubiũ occurrit: q̃tũ ualeat, A est cã entiũ inq̃stũ entia: ergo est cã omnis eius q̃d ptinet ad esse eorum. Quũ nõ ualeat. A est cã hoĩs in q̃stũ hõ: ergo est cã oĩs eius q̃d pertinet ad esse hoĩs: & similiter de cã bouis, & cæterorũ. Et q̃ nõ ualeat, patet, si fingamus ideas Platonicas esse p se causas rẽ sibiliũ. constat eñ q̃ idea hoĩs esset causa hoĩm, ut sic: & ẽt nõ causaret materiã quæ tamen est pars hominis: & idem iudicium de quocunq̃ trãsmutante est. ¶Ad euidentiã harũ difficultatũ, prælibandũ est q̃ ens fit per se. Iuxta doctrinã igit primi phy. tex. 76. dupliciter in cõi loquẽdo cõtingit fieri aliq̃d, s. per se & per accñs. Et ut ibi dicit, illud fit q̃ se, cuius rõ imediate ante hoc nõ fuit. Illud uero fit p accñs, cuiꝰ rõ anteq̃ fieret, erat. Exẽplũ primi, q̃n coloratũ fit ex nõ colorato. exẽplũ sẽdi, q̃n ex nigro fit coloratũ, q̃a fit albũ. In nigro eñ ꝑerat coloratũ: & rõ huius differẽtiæ assignat ibidẽ optima, s. q̃a nullũ agẽs per se in rẽdit facere id q̃d est, sed q̃d nõ est ut fit. Et sumitur ly ex in proposito, non ut denotat habitudinẽ subiecti, sed ordinẽ durationis ad terminũ à quo, ita q̃ significat idẽ q̃d posit, ut patet ibidẽ. Ens igitur dupliciter cõtingit fieri, s. p accñs & per se. Per accidens quidẽ fit, q̃n factio inuenit ens, seu q̃n fit ex ente, sicut q̃n coloratum fit ex nigro. Per se aũt q̃n fit ex non ente, sicut quum coloratum fit ex nõ colorato, ,pter eandẽ cãm. Et q̃n omne trãsmutãs aliq̃d ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu, iõ nullũ trasmutãs facit per se ens, sed per accidẽs tñ. Ex quo eñ inuenit ens, licet nõ illud q̃d intẽdit gñare, non iõ agit p̃ se ut faciat ens: sed accidit ut intẽdendo facere tale ens, faciat ẽt ens: uñ si nõ intẽderet facere nisi ens, nõ ageret: q̃a iam ante actionẽ suã ẽt. Sic itaq̃ peripatetica hæc doctrina, & optime fundata super cõtinua experiẽtia & rõne: uera est, oportet dicere q̃ ficut ad hoc q̃ coloratũ fiat per se, oportet q̃d sit album, dulce, &c. uel talia, puta graue, rarũ, album, dulce, &c. & non inquantum sunt.

Quæstio. *¶Num eius fieri in quãtum ens, excludat quãuis trãsmutationẽ, & distinguat ab eo quod est ens in potẽtia fieri ens in actu.*

¶Circa cõueniẽtiã ẽter primos ordines, & differentiã eorũ à tertio, dubiũ occurrit, q̃tum ualeat rõ reddita in litera: dũ dr, q̃ q̃a materia cõtrahit q̃ formã sicut subst̃antia, &c. ibi utrobiq̃ cõsideratæ sunt rõnes, & causę pticulares. & ,pterea ẽstat cõsideradũ ens secũdũ q̃d ens, & cã pria ac uniuersalissima. Hęc satis ambigua sunt, & ꝑ authoritatẽ & ꝑ rõnẽ. Propter authoritatẽ q̃dẽ: quia ut patet 12. met. tex. 28. causæ entis inq̃stũ ens, sunt causæ facẽtes substãtiã ex pura potẽtia. Et 5. phyſi. tex. 9. dr, q̃ in ma cõstãt: separata aũt à materia ex sola forma. De principiis quoq̃ extrinsecis loquẽdo, principia trãsmutabiliũ & entiũ ut sic materialiter coincidũt, q̃m deus gloriosus est, & primus motor, & supremus finis, & primũ ẽt dei principiũ: & propterea indistincte q̃nq̃ inuenitur de causis entiũ, in eoq̃ entia, & causis trãsmutationũ. Oportet tñ diligẽter lectorẽ discernere, q̃n formaliter, & q̃n materialiter sermo uerificaẽ. Nos eñ hic q̃a formaliter loqmur, iõ causas entiũ in eo q̃ entia à causis trãsmutationis separamus. Id uero q̃d addiẽ ex 5. phyſi. & similibus, nõ obstat: q̃m aliud est fieri ens simpl̃r, & aliud est fieri ens secũdũ q̃d ens: illud eñ importat fieri ens ex pura potẽtia, ut subiecto, hoc autem fieri ens post nõ ens simpliciter. Ad rõnem aũt cõcesso q̃ idẽ sit fieri per se ens & ens in actu, negãdũ est q̃ ens in actu sit p se, q̃n sit ex pura potẽtia, nũq̃ eñ per se ẽt, nisi q̃n sit post nõ ens in actu: hoc aũt nũq̃ p̃t per trãsmutationẽ cõtingere, ut patet ex dictis. Et caue ne fallaris nesciens discernere inter has propões, ens in actu sit ex ente in potẽtia per se, & ens in actu per se. In prima eñ notatur habitudo termini ad subiectũ, & est uera: quia si ens in actu habet subiectũ, eius subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12. met. tex. 8. In secũda aũt notaẽ habitudo termini ad suum fieri absolute: & ,pterea nũq̃ uerificaẽ, q̃n rõ termini ꝑat.

¶Ad secundũ dubiũ dicitur, q̃ à specificatiua ad uniuersalem: nec ualet consequẽtia simpliciter, nec cũ nota specificatiõis formaliter loquẽdo. Nõ eñ ualet, bortes est crispus secũdũ q̃d, capillatus: ergo omnis capillatus ut sic, est crispus &c. unde, cum in ista, ens inquantũ ens habet causas, teneatur ly inq̃stum speci ficatiue: quoniã sensus est, quòd ens habet causas non solum secundũ speciales rationes essendi, puta humanum, equum, &c, sed etiam secundũ ipsam entis rationem, quanuis non in quolibet, quia non in deo. non solum enim Sortes dependet, quia est homo, uel animal: sed etiam quia est, &c. De instantia uero ad ia, nihil hoc cet: quia tenet gratia materiæ.

¶Ad tertium uero dubiũ dicitur, q̃ formaliter loquẽdo, in omni materia ualet. A est causa effectiua per se B, inquantũ B. ergo causa est omnis eius q̃d pertinet ad esse B ut sic, alioquin nõ esset sufficiens & per se propria causa B. & sic propria causa hominis inq̃stum hõ mo, est causa omnis eius quod pertinet ad hominis esse, ut sic, & similiter causa entis inquantum ens, est causa omnis eius quod pertinet ad ens, ut sic: & in hoc nõ est differentia. Sed disparitas est ulteriori consequẽtia, gratia materiæ. Quum eñ inter ens, & reliqua specialia, puta hominem, animal, &c. tantum distet, q̃ in aliis aliud est materia absolute, & aliud materia ut est ens, quoniam materia absolute est ingenerabilis & incorruptibilis, ut autem est propria hominis, est ab agente hominem. In ente uero, idẽ est materia, & materia ut entia: quoniam materia absolute non nisi entis esse potest: ideo in terminis specialibus non ualet sequela, A est causa per se homi

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrũ causa exẽplaris sit aliquid præter deũ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ causa exẽplaris sit aliquid præter deũ. Exẽplatũ eñ habet similitudinẽ exẽplaris: sed creaturæ longe sunt à diuina similitudine. Nõ ergo deus est causa exemplaris earum.

Po. qo. 7. art. 1. ad 3m. *Et 1. co. 11. l. 1. in principi.*

¶Præterea, Omne quod est per participationem, reducitur ad aliquid per se existẽs, ut ignitũ ad ignẽ, sicut tã dictũ est. Sed quę cũq̃ sunt in sensibilibus rebus, sunt solũ per participationẽ alicuius spẽi. Q̃d ex hoc p̃z, q̃ in nullo sensibilium inuenit solũ id q̃d ad rõnẽ spẽi pertinet, sed adiũgũtur principia spẽi principia individuatia. Opz ergo pone re ipsas spẽs p se existẽtes, ut per se hoĩem, & p se equũ, & hmõi. Et hæc dñr exẽplaria. Sunt igit exẽplaria res quędã extra deum.

¶Præterea, Sciẽtiæ & diffinitiones sunt de ipsis speciebꝰ, nõ secũdũ q̃d sunt in particularibus: ga particulariũ nõ est sciẽtia, nec diffinitio. Ergo sunt q̃dã entia quæ sunt entia uel species nõ in singularibus. Et hæc dicuntur exemplaria. Ergo idem quod prius.

¶Præterea, Hoc idem uidetur per Dio. qui dicit 5. ca. de diui. no. quòd ipsum secundũ se esse prius est eo quod est per se uitam esse, & eo quod est per se sapientiam esse.

¶SED CONTRA est, q̃ exẽplar est idẽ quod idea. Sed ideæ (secundũ q̃d Aug. li. 38. q. dicit) sunt formæ principales, quę diuina intelligẽtia cõtinẽtur. Ergo exemplaria rerum non sunt extra deum.

CONCLVSIO.

¶Cum ex diuina sapientia determinatæ naturales formæ procedãt, Deum ipsum exemplar primum rerum omnium esse, asserendum est.

¶RESPONDEO dicendũ q̃ deus est prima causa exemplaris omnũ rerũ. Ad cuius euidentiã cõsiderandũ est quòd ad productionẽ alicuius rei ideo necessariũ est ex emplar, ut effectus determinatã formã consequatur. Artifex eñ producit determinatã formã in materia, ,ppter exẽplar ad quod inspicit, siue illud sit exẽplar ad q̃d extra intuetur, siue sit exẽplar interius mente cõceptũ. Manifestũ est aũt q̃ ea quæ naturaliter fiũt, determinatas formas cõsequũtur. Hęc aũt formarũ determinatio oportet q̃ reducatur, sicut in primũ principiũ, in diuinã sapiẽtiã, q̃ ordinẽ uniuersi excogitauit, q̃ in rerũ distõne cõsistit. Et iõ opz dicere q̃ in diuina sapiẽtia sunt rõnes oĩm rerũ: quas supra diximus ideas c. i. formas exẽplares in mente diuina exãtes. Quæ quidẽ, licet multiplicẽtur secũm respectũ ad res, tñ nõ sũt realr a liud à diuina essentia, ,put eius sĩlitudo à diuersis participari põt diuersimode. Sic igit ipse deus est primũ exẽplar oĩm. Pñt etiã in creatis quædã aliorũ exemplaria dici secundum quod quædam sunt ad similitudinem aliorum, uel secũdum eandem speciem, uel secundum analogiam alicuius imitationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ licet creaturæ nõ pertingãt ad hoc q̃ sint similes deo secũdũ suã naturã similitudine speciei, ut hõ genit homini gñanti: attingũt tñ ad eius similitudinẽ secũdũ repñtationẽ rõnis intellectæ à deo, ut domus quæ est in materia, domui quæ est in mente artificis.

¶Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ de rõne hoĩs est q̃ sit in mã. Et sic nõ p̃t inueniri hõ sine materia. Lz igitur hic hõ sit p participationẽ spẽi, nõ tñ põt reduci ad aliq̃d exñs per se in eadẽ spẽ, sed ad spẽm sup excedẽtẽ, sicut sũt substãtiæ separatæ. Et eadẽ rõ est de aliis sensibilibus.

¶Ad tertiũ dicẽdũ. q̃ lz q̃libet sciẽtia, & diffinitio sit solũ entiũ, nõ tñ opz q̃ res eundẽ modũ habeãt in essendo, quẽ intellꝰ hz i intelligẽdo. c. Nos eñ p uirtutẽ intellectus agẽtis abstrahimus spẽs ul'es à pticularibus cõditionibus: nõ tñ opz q̃ ul'a ꝑter particularia subsistant ut particularium exemplaria.

¶Ad quartũ dicendũ, q̃ sicut dicit Dio. 11. c. de diui. no. per se uitã, & per se sapientiam q̃nq̃ nominat ipsum deum, quandoq̃ uirtutes ipsis rebus datas: nõ autem quasdam subsistentes res, sicut antiqui posuerunt.

manifestum est. consequentia uero probatur, quia ordo uniuersi in rerum distinctione consistit. Consequentia autem tertia probatur, excludendo simul obiectionem quandam. Probatio est: quia illæ exẽplares rationes non sunt aliud realiter à diuina substãtia. Obiectio uero est, quia huiusmodi formę sunt multę, substãtia uero dei una. Exclusio aũt obiectionis est, q̃ multitudo ista nõ multiplicat diuinã rem, sed respectũ ad creatas res creabiles res, ut in 15. q. patuit. Deinde declaratur cur dixerit in conclusione ly primum, dicens, quia possunt dari exemplaria exemplaria, perfectoria siquidẽ entia exemplaria dici possunt inferiorum, ut philosophi dicunt.

Annota. ¶Circa necessitatem exemplaris causæ, scito quòd determinationem formę ef fectus esse proprium effectum causæ exemplaris, ut in litera dicitur, inductiua experientia manifestat. Videmus enim artifices formas artificialibus determinare, secundum quod proponunt, perentes huiusmodi artificialia: ipsum autem proponere, quòd tale quid sit tantum, &c. uolo: est exemplar dare: ex quo certa datur forma effectus. Veruntamen est, quòd huiusmodi operationẽ non habet exemplar per seipsum, sed per agens: diuersimode tamen, quia per agens à proposito immediate: per agens uero naturale, mediate: mediate, scilicet datore naturæ. Et sic pro quanto opus naturæ est opus intelligentiæ: exemplaris causa ad determinandum omnibus effectibus formas, necessaria est. Et exemplaris causa sufficientiam agentis siue naturalis, siue à proposito nõ tollit. Nec ipsa superfluit: sed in suo ordine idem facit quod agens alio causandi genere facit.

¶Circa radicem conclusionis rursus aduerte, quòd quia author supra determinatiõe formarum naturalium, quam manifeste uidemus, fundat processum suũ, ad ponendum deum esse causam exemplarem: & Aristo. confutat Pla. credentem exemplaria esse præter particularia agẽtia, ut res certas formas fortiatur, nec creari hæc contingat: dupliciter potest ex determinatione formarum inferri, quòd sunt exemplaria. Vno modo sic, quòd ex determinatis formis cõcludamus determinata exemplaria tanquam proximas rerum causas. Et sic falsum est: quoniam posset principaliter actio agẽtis quæ sunt apud nos, bos eñ non generaret bouem. Alio modo sic, ut ex determinatis formis, inquantum ex eis consurgit ordo uniuersi, concludamus earum exemplaria in prima causa: quæ ordinem excogitauit uniuersi, tanquam partes ideæ ipsius ordinis. Et hęc est rationabile, eo quòd exemplar alicuius totius perfecte non habetur, nisi propria partium exemplaria habeantur. & sic manifeste hoc procedit: unde nõ auferrur causalitas proximarum causarum, sed cum opus naturæ sit opus intelligentiæ, primę rationes naturalium operum assignantur. Et sic habes uim primæ consequentiæ.

¶ In responsione ad secundum, habes glossam illius propositionis: omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam: glossatur enim uel ad aliquid eminentius continens illud.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum quartum.*

Annota. Comment. 237 infra. q. 65. ar. 2. & q̃one 103. art. 2. Et. 2. di. 1. 12. art. 2. cor. Et 3. contra. c. 17. & 18. 13

IN titulo ly omniũ, distribuit pro omnibus rebus aliis à deo: quoniam tractatus iste de causalitate dei ad extrà est.

¶ In corpore unica est conclusio, diuina boni tas est finis rerum omnium. Probatur sic. primum agens intendit solum communicare suam bonitatem, & unaquæque creatura intendit cõsequi illius similitudinem: ergo diuina bonitas est finis omnium rerum. Antecedens quo ad primã partem declaratur, ex differentia inter primũ agens & reliqua agentia imperfecta, scilicet quòd illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia similiter agunt & patiuntur. hic uero non propter acquisitionem, sed pro pter communicationẽ tantum finis, agit. Quo ad secundam uero par tem probatur: quia idẽ est finis agentis & patientis, ut sic, quanuis diuersimode. Cõsequẽtia uero probatur quo ad primum agens ex duabus propositionibus. prima est, quòd o- 516
mne agens agit propter finem. quod probatur, quia aliquin ex actione agentis nõ magis sequeretur hoc quàm illud nisi à casu. Est autem idem finis agentis & patientis inquantum huiusmodi, sed aliter & aliter. Vnum enim & idem est quod agẽs intendit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Sunt autem quæ dam quæ simul agunt & patiuntur. quæ sunt agentia imperfecta: & his conuenit q̃ etiem in agendo intendãt aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui est agens tantum, non cõuenit agere propter acquisitionem aliquius finis, sed intendit solum communi care suam perfectionem, quæ est eius boni tas. Et unaquæque creatura intendit consequi suam perfectionem, quæ est similitudo perfectionis & bonitatis diuinæ^c. Sic ergo diuina bonitas est finis rerũ omnium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd agere propter indigentiam non est nisi agẽtis imperfecti: quod natũ est agere & pati. Sed hoc deo non cõpetit. Et ideo ipse solus est maxime liberalis: quia nõ agit propter suã utilitatẽ, sed solũ propter suã bonitatẽ.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ forma generanti non est finis generationis, nisi inquantũ est similitudo formæ generantis^c, quòd suã similitudinẽ cõicare intendit. Alias forma generati esset nobilior generante, cum finis sit nobilior his quæ sunt ad finem.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ omnia appetũt deum^c ut finem, apperendo quodcunq; bonum, siue appetitu intelligibili, siue sensibili, siue naturali: qui est sine cognitiõe. Quia nihil habet ratione boni & appetibilis, nisi secundum qđ participat dei similitudinẽ.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ cũ deus sit causa efficiens, exemplaris & finalis omnium rerũ, & materia prima sit ab ipso: sequitur q̃ primum omniũ rerũ sit unũ secundũ rem. Nihil tamen prohibet in eo cõsiderari multa secundum rationem, quorum quædam prius cadãt in intellectu nostro, quàm alia.

QVAESTIO QVADRAGESIMAQVINTA
de modo emanationis rerum à primo principio, in octo articulos diuisa.

DEINDE quæritur de modo emanationis rerum à primo principio: qui dicitur creatio. De qua quæruntur 8. ¶ Primo, quid sit creatio. ¶ Secũdo, utrũ deus possit aliquid creare. ¶ Tertio, utrum creatio sit aliquod ens in rerum natura. ¶ Quarto, cui cõpetit creari. ¶ Quinto, utrũ solius dei sit creare. ¶ Sexto, utrũ cõe sit toti trinitati, aut propriũ alicuius psonę. ¶ Septimo, utrũ uestigiũ aliqđ trinitatis sit in reb^9 creatis. ¶ Octauo, utrũ opus creationis admisceatur in operibus naturæ & uoluntatis.

¶ Circa prædicta pro quanto ponunt quòd omnium rerum, comprehendendo etiã primum agentem, diuina bonitas est finis, aduerte q̃ deus põt simpliciter sumi. Primo mõ absolute, & sic eius nullus est finis. Alio modo ut primum agens: & tunc dupliciter. Vno modo quantum ad rem, quæ est actio qua dicitur agens. Et sic rursus nullum habet finem, quia actio dei est eius substãtia: & sic consueuit dici, q̃ deus agit propter finem non sui, sed aliorum, ut in q. 19. artic. 1. ad primum, tactũ est. Alio modo formaliter secundum rõnem actionis, & sic habet suam bonitatem finem suæ actionis: quia omne agens, ut in litera dicitur, agit propter finem. Et cõstat matur, quia finis est causa causarũ, id est causalitatis cæterarũ causarũ: ergo est causa causalitatis agentis: quod est esse causam suæ actionis. si igitur finis, propter quem agit deus, est sua bonitas, ipsa erit causa quare deus agit. Et hoc ex 60
presse conatur litera docere in corpore & in responsione ad primũ, distinguendo de agente propter finem consequendum uel cõmunicandum, & in respõsione ad quartum, docendo quòd non inconuenit in deo secundum rationem distinguere bonitatem suam, ut priorẽ causam à seipso ut agente. Et sic respõsio amplior quodammodo est quàm quæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, ut finis ad plures res, q̃ sint omnes creaturæ: sed ad aliquam rationem in ipso creatore, ut sic, ut patet ex dictis.

Annota. ¶ Circa differentiam inter alia agentia, & primum scito, q̃ agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quædã quæ agunt & patiuntur ab his in quę agunt per reactionem. Et ista sunt quæ cõmunicant in materia, ut dicitur in secundo De generatione. Quædam uero sunt quæ agunt & patiuntur, id est agunt mota ab alio. Et ista est conditio omnium secundorum agentium. 70
Et dicuntur imperfecta eodem imperfectionis modo, quo etiam omnia entia citra primum dicuntur imperfecta: quia deficiunt à primi nobilitate, & de his loquitur directe litera condistinguens contra ea primum agens: ex eo nãq; quòd agunt quasi acta, consequens est ut in agendo tendant quasi patientia in acquirendum seu cõseruandum (non enim refert quid horum dicatur in proposito: quoniam agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem non est) aliquã propriam perfectionẽ: & ut inquit Auer. 12. met. con. 36. saltem afsimilationem ad primam causam in faciendo entia. Et hæc est summa perfectio, quoniam ut Diony. inquit, omnium diuinissimum, est dei cooperatorem fieri.

¶ *Forma geniti quomodo diuidatur, & quomodo tam contingat esse finis generationis.*

¶ In responsione ad secundum nota tria. Primum est, quòd innuitur quædã distinctio, cuius alterum tantũ membrum exprimitur, scilicet forma geniti dupliciter uno modo ut similis formæ generationis. Alio modo tacetur. Innuitur etiã hæc distinctio, quã dicitur, quòd non ilis ut similis, est finis: est igitur alia eius acceptio. Secundũ est quod ibi dicitur, scilicet quòd forma geniti non nisi ut similis generãti est finis. Tertium est, quòd hoc probatur: quia finis est nobilior his quæ sunt ad finem. Circa quorum singula est dubium. Circa distinctionem ambiguum est, q̃ sit aliud 31
rerũ distinctionis membrum. Circa rãsionem uero: rum quia falsa uidetur, qm̃ forma geniti etiã absolute est finis gñationis: ut de se patet. Tũ quia ex ea non satisfit argumento inferrẽti, ex hoc q̃ forma geniti est finis gñationis, q̃ ipsum agens nõ est finis suæ actionis: qm̃ finis gñationis nõ coincidit in idẽ numero cũ agente. Cũ enim ex hac rãtione, hoc solũ habeatur, q̃ forma geniti nõ est finis nisi ut similis. Cõfirmatur 31
portius argm̃ quia siue fit finis ut similis, siue nõ ut similis, sufficit q̃ ipsa est finis, quã constat non coincidere in idẽ numero. Et confirmatur, quia ipsa ut similis est distincta à forma agẽtis: qm̃ de rõne similitudinis est diuersitas, ut dicitur. 5. met. Circa rõnem demũ dubium est: quia quũ in uniuocis par sit nobilitas gñantis & geniti, (si forma geniti nõ põt esse finis: quia non est nobilior his quæ sunt ad finẽ) pari rõne nec forma generantis, nec forma geniti ut similis gñanti, põt esse finis.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis sciendum, q̃ cũius comparando corruptibilia ad sempiterna, ut in 2. de anima. tex. 34. & in 2. cęli, cõ. 17. dicitur, agẽtia corruptibilia agunt, ppter aliud. Et eũ ut hic ostẽditur, omnia agunt ut participẽt perfectionẽ diuinã. Absolute tñ: & nõ de his uel illis agẽtibus loquẽdo, & comparando ea ad affectus, ut in hoc argumento fit, dicendum est q̃ omnibus agentibus cõmune est agere propter se, cũius diuersimode. Quod sic manifestatur, omne agens intendit facere sibi simile: ergo intẽdit seipsum diffundere, extẽdere, & ampliare, ob hoc nãq; gñans generat, ut perseueret semper, eo quo põt mõ, ut philosophus dixit ibidẽ. In hoc aũt q̃ dico seipm̃ diffundere seu cõicare, duo claudũtur, s. diffundere, & ly seipsum. & quum constet q̃ nullũ agens seipsum intendat propter diffundere seu cõicare ut finem, restat ut diffundere intendat propter seipsum ut finem: & sic ipsum est cõicationis finis, & nõ econuerso. Differũt autem agentia cætera à primo, quo ad hoc: q̃ reliqua cõicationem ordinant ad se, id est ad suam utilitatẽ. Quãuis hoc etiã sit diuersimode in substãtiis sempiternis & corruptibilibus: qm̃ illę ad cõseruandã indiuidualiter afsimilationẽ ad primam cãm, istę ad cõseruãdã afsimilationẽ, ut pñt ad eãdẽ agũt. Pria aũt cã cõicatio nõ ordinat ad se, id est ad suã bonitatẽ: & ideo reliqua agunt ut sic sint, aut conseruentur: deus aũt quia est. Et propterea liberalissimę actionis etiam à philosophis dicitur, ut in rãtione ad primũ dicitur. His prælibatis ad primum dubiũ dicitur, q̃ dictũ est hæc, forma geniti dupliciter, s. ut est geniti, & ut est similis gñanti: qm̃ intendit aut hor excludere, q̃ ut est geniti, nõ est finis agentis: ut sit finẽat, q̃ deus nõ agit propter creatam naturam ut finẽ, sed propter seipsum. Ad secundũ uero negatur q̃ hoc sit falsum: gñatio enim põt dupliciter sumi uno mõ ut ab agẽte, alio modo absolute: puta ut usa. Et hoc quidem mõ finis gñarũ q̃ hinc non fatisfit argumẽto: qm̃ forma ut similis formæ gñantis significat quasi ucaria illius, ac per hoc insinuat, si ipsa ut quasi induit illã, est finis: qa il la est uere finis. Et sic formaliter fatisfit argumento: q̃ licet finis gñationis nõ coincidat in idem numero cũ forma agẽtis, redũdat tñ in idẽ numero: ex eo q̃ forma geniti nõ est finis nisi ut similis formæ agentis. Ad confirmationẽ uero dicitur, q̃ similitudo quã distinctorum eadem qualitas sit, ex parte unitatis magis se tenet, q̃ significat, quàm distinctionis, quàm ut subiectorũ conditionem exigit: & ideo author ad unitatem insinuandã illa usus est. Ad dubiũ demũ contra rõnem dicitur, q̃ rõ literæ optime cõcludit, q̃ forma geniti, ut sic non põt esse finis gñationis ut ab agẽte: quia nõ est nobilior agẽte. Sed nõ põt reflecti contra formã geniti, ut similẽ agenti, id est contra formã agentis: quia nulla cõparatio habet locum secluſa distinctione: non enim oportet idem esse nobilius se, quum agit propter se: sed quum finis est aliud ab agente, oportet finem esse nobiliorem agente.

¶ Super

338 1. dist. 1. q. 2. arti. 1. Et po. q. 3. ar. 1.

¶ *Vtrum creare sit ex nihilo aliquid facere.*

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ creare nõ sit ex nihilo aliquid facere, dicit enim Aug. contra aduersarũ legis & prophetarũ. Facere est quod omnino nõ erat: creare uero est ex eo quod iam erat, educendo aliquid constituere.

¶ Præterea, Nobilitas actionis & motus ex termmis consideratẽ. Nobilior igitur est actio, quæ ex bono in bonũ est, & ex ente in ens, q̃ quę est ex nihilo in aliquid. Sed creatio uidetur esse nobilissima actio: & prima inter oẽs actiones. Ergo non est ex nihilo in aliquid, sed magis ex ente in ens.

¶ Præterea, Hæc prępositio ex, importat habitudinem alicuius causę & maxime materialis: sicut cum dicimus quòd statua fit ex ære. Sed Nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare non est ex nihilo aliquid facere.

SED CONTRA est quod super illud Ge. 1. in principio creauit deus cælum, &c. dicit gl. q̃ creare est aliqd ex nihilo facere.

CONCLVSIO.

¶ *Creare est in ex nihilo aliquid facere,*

RESPONDEO dicendũ, q̃ (sicut suprà dictum est^c) nõ solũ oportet considerare emanationẽ alicuius entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiã emanationẽ totius entis à cã uniuersali, quæ est deus. & hãc quidẽ emanationẽ designamus nosse creationis. Quod autẽ procedit secundum emanationem particularẽ, non præsupponit emanationi. Sicut si generat hõ, nõ fuit prius homo, sed homo fit ex nõ hoie, & album ex non albo. Vnde si consideretur emanatio totius entis uniuersalis à primo principio, impossibile est q̃ aliqđ ens præsupponatur huic emanationi. Idẽ autẽ est nihil, q̃ nullũ ens. Sicut igitur gñatio hoīs est ex nõ ente, qđ^c est non homo: ita creatio q̃ est emanatio totius esse, est ex non ente: quod est nihil^c.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Aug. æquiuoce utitur nosse creationis secũdũ q̃ creari dicunt ea q̃ in melius reformãtur, utcum dicitur aliquis creari in episcopum. Sic autem non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est^c.

¶ Ad secundum dicẽdũ, qđ mutationes accipiũt speciẽ & dignitatẽ nõ à termino à quo, sed à termino ad quẽ. Tanto ergo perfectior & prior est aliqua mutatio, quãto terminus ad quẽ illius mutationis est nobilior & prior: licet terminus à quo, qui opponitur termino ad quẽ, sit imperfectior. Sicut gñatio simpliciter est nobilior & prior q̃ alteratio, propter hoc q̃ forma substantialis est nobilior, q̃ forma accidentalis: tñ priuatio substãtialis formæ, quæ est terminus à quo in gñatione, est imperfectior q̃ cõtrarii, quod est terminus à quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior q̃ gñatio & alteratio, qa terminus ad quẽ est tota substãtia rei. Id autem quod intelligitur ut terminus à quo, est simpliciter non ens.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ cũ dicitur aliqd ex nihilo fieri, hæc prępõ ex, nõ designat cãm materialẽ, sed ordinẽ tm̃, sicut cum dicitur, ex mane fit meridies. i. post mane fit meridies. Sed intelligendũ est, q̃ hæc prępositio ex, põt includere negationẽ importatam in hoc qđ^c dico nihil, uel includit ab ea. Si primo mõ, tunc ordo remanet affirmatus, & ostẽditur ordo eius quod est ad nõ esse præcedẽs. Si uero negatio includat prępositionẽ, tunc ordo negatur, & est sensus, Fit ex nihilo. i. nõ fit ex aliquo^c: sicut si dicat, iste loquitur de nihilo, quia nõ loquitur de aliquo. Et utroq; mõ uerificatur cũ dicitur ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo hæc prępositio ex, importat ordinẽ, ut dictum est^c. Secũdo modo importat habitudinem causę materialis quæ negatur.

ARTICVLVS II.

139 1. dist. 1. q. 2. arti. 1. & 3. & dist. 37. q. 1. arti. 1. Et 1. cœ. 16. 6. 15. & 18. Et 8. q. 3. arti. 16. con.

¶ *Vtrum deus possit aliquid creare.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ deus nõ possit aliquid creare. Quia secũdũ philosophũ primo phy. antiqui philosophi acceperunt ut communẽ cõceptionẽ animi, ex nihilo nihil fieri. Sed potentia dei non se extendit ad contraria primorum principiorũ, utpote quòd de^9 faciat q̃ totũ nõ sit mai^9 sua pars, uel q̃ affirmatio & negatio sint simul uera. ergo deus nõ potest aliquid ex nihilo facere uel creare.

¶ Præterea, Si creare est aliquid ex nihilo facere: ergo creari est aliquid fieri. Sed oẽ fieri est mutari. ergo creatio est mutatio. Sed oĩs mutatio est ex subiecto aliquo, ut patet per diffinitionẽ mot^9. Nam motus est actus existentis in potentia. ergo est impossibile aliqđ à deo ex nihilo fieri.

¶ Præterea, Quod factũ est, necesse est aliqñ fieri. Sed nõ potest dici q̃ illud qđ^c creatur, simul fiat & factũ sit: qa in pmanẽtib^9 qđ^c fit nõ est, quod aũt factũ est tã est: simul ergo aliquid esset & nõ esset. Ergo si aliqd fit, fieri eius pcedit factũ esse. Sed hoc non potest esse, nisi præexistat subiectum in quo sustentetur ipsum fieri. Ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus in principio corporis manifestabitur.

In corpore duo facit. prio dicit qd nobis creatiõis. secũdo rñdet q̃stio.

¶ Quo ad primum duo dicit, primo quòd creatio significat emanationem totius entis à cã uniuersali. secundo qđ^c significatum inuenitur quod probat, qa non solum oportet in rebꝰ inspicere emanationẽ particularẽ, sed uniuersalẽ, ut iã patet ex dictis. Comment.

¶ Quo ad secundũ cõclusio responsiua est. Creatio est ex nihilo. Et probatur sic, qđ ꝓcedit secũdũ emanatio nem particularem, non ꝓsupponitur. ergo quòd totũ ens procedit emanatione uniuersali impossibile est aliqđ istorũ ꝓsupponi ergo quod creatur, fit ex nõ ente, qđ^c est nihil. antecedens probatur inductiue. Quum fit homo, & album, &c. consequentia aũt manifesta relinquitur, ex cõmuni rationem factionum proportionaliter applicata. Secũda aũt sequela manifestatur & quo ad terminos (q̃a nihil, idem est qđ nullũ ens: & creatio est emanatio totius entis) & quo ad similitudinem proportionis in generatione hominis. Annota.

¶ Circa prædicta aduerte duo. Primũ est, q̃ an recedẽs cum suis inductionibus & cõsequentibus nõ loquit de fieri ex nõ hoie, aut nõ albo, & uniuersaliter ex nõ tali ut subiecto: qm̃ sic intelligẽdo, nihil cõcluderet. Posset etiã dici, q̃ fit totũ ens ex nõ ente: ep est ens in potẽtia: sicut homo ex non hoie, qđ^c est ens in potẽtia, & albũ ex nõ albo: qđ^c est ens in potẽtia. Sed intẽdit ex i. Posterio. Oportet em hoiem fieri post nõ hominẽ, & albũ post non albũ, ſ per se fit. Nihil em aliud hic intẽdit, nisi supradictũ fundamẽtũ in primo physi. tex. 14. 7. 8. Vñ & uerba sua hic manifeste insinuãt hũc sensum, quũ dicit, sicut ſ generatur homo, nõ fuit prius homo, contra ex nõ hoie, distinguens prius hoiem, insinuauit, qđ ly ex, signi ficat post. Secũdo q̃ noſe totius entis in ꝓposito nihil refert utrũ intelligas totũ uniuersum, aut aliqđ particulare ens totũ syncategorematice. semp em oportet, qđ^c creatur, ex nihilo fiat. i. post nihil fit. Et ex hoc habes solutionem dubitationis quomodo anima intellectiua creat, & iſi fit semp in subiecto: qa 174
scilicet post nihil sui sit per se quod de nulla alia forma in materia uerificatur.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum secundum.* Cõment.

TItulus patet.

¶ In corpore unica est cõclusio. Nõ solũ est possibile, sed etiã necessariũ, ita esse creata à deo. Et ꝓbatur sic: ſi deus nõ ageret nisi ex aliquo ꝓsupposito, sequeret^c q̃ illud ꝓsuppositũ nõ esset^c causatũ ab ipso: sed nihil est in entib^9 in causatũ ab ipso: ergo necesse est q̃ de^9 ex nullo ꝓsupposito res in esse ꝓduxerit: hoc autẽ est creare. Cõditionalis assumpta, ꝓbat^r ex illa categorica uniuersali, oẽ faciẽs aliqd, ex aliquo nõ facit, sed ꝓsupponit illud ex quo facit: quæ manifestatur inductiue, primo in artificialibus, secũdo in naturalibus. Destructio autem consequentis probatur ex. q. præcedente, ubi ostensum est quòd deus est causa uniuersalis totius esse.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo creatio sumitur pro creatione passiua, qua scilicet aliquid significatur creari. Et ly aliquid sumitur pro ente reali, ut patet ex propositione articulorum in principio quæstionis.

Comment. ¶In corpe unica ē cōclo, creatio ponit i creato relationē tātū. Et probatur sic. producto totius esse à causa uniuersali, nō est ex aliquo præexistente: ergo deus creādo, pduc it res sine motu &mutatione: ergo creatio in creatura nō est nisi relatio quæda ad creatorē: ergo creatio sit sine motu, simul aliquid creatur & creatum est.

¶Ad quartū dicendū, ꝙ obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod in finitum medium inter nihilū & ens. Quod patet esse falsum. Procedit aūt falsa hæc imaginatio ex eo ꝙ creatio significatur ut q̄dā mutatio inter duos terminos existens.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum creatio sit aliquid in creatura.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ creatio nō sit aliqd in creatura. Sicut enim creatio passiue accepta attribuitur creaturæ, ita creatio actiue accepta attribuit creatori: sed creatio actiue accepta nō est aliqd in creatore. Quia si sic, seqūret ꝙ in deo esset aliquid tpale. Ergo creatio passiue accepta non est aliquid in creatura,

¶Præterea, Nihil est mediū inter creatorē & creaturā. Sed creatio significatur ut mediū inter utrūq;. Nō em est creator (cū nō sit geter nus) neq; creatura: ꝙa oporteret eadē rōne aliā ponere creationē qua ipsa createrur, & sic in infinitū. Creatio ergo non est aliquid.

¶Præterea, Si creatio est aliquid præter substātia creatā, oportet ꝙ sit antecedēs eius. Omne aūt antecedēs est in subiecto. Ergo res creata esset subiectū creatiōis, & sic idē est subiectū creatiōis & terminus. Quod est impossibile. Quia subiectū prius est accidēte, & cōseruat accidens. Terminus aūt posterius est actione & passione, cuius est terminus: & eo existēte cessat actio & passio. Igitur ipsa creatio non est aliqua res.

¶SED CONTRA, maius est fieri aliqd secūdū totā substātiā, q̄ secūdū formā substātialem uel accidētalē. Sed gnatio simplici ter uel secūdū quid, qua fit aliquid secūdum formā substātialē uel accidētalē, est aliquid in gnato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliquid secundum totam substantiam est aliquid in creato.

CONCLVSIO.

¶*Creatio in creatura non est nisi relatio quædam ad creatorem, ut ad principium.*

RESPONDEO dicēdū, ꝙ creatio ponit aliqd in creato secūdū relationē tm, ga qđ creatur, nō fit p motū, uel p mutationē. Qđ em fit p motū uel mutationē, fit ex aliquo præexistēti. Quod qdē cōtingit in ,pductionib' particularibus aliquorū entiū. Nō aūt pōt hoc cōtingere in ,pductiōe toti' esse à cā uniuersali oīm entiū, q̄ est de'. Vñ de' creādo ,producit res sine motu. Subtracto autē motu ab actiōe & passiōe, nihil remanet nisi relatio, ut dictū est'. Vñ relinquitur, ꝙ creatio in creatura nō sit nisi relatio quæda ad creatorem, ut ad principium sui esse: sicut in passione quę est cum motu, importatur relatio ad principium motus.

¶ADPRIMVM ergo dicēdū, ꝙ creatio actiue significata significat actionē diuinā, q̄ est ei' essentia, cū rel'one ad creaturā. Sz relatio in deo ad creaturā nō est realis, sz scđ'z rōnē tm. Relo uero creaturę ad deū est relo realis, ut supra dictū est' cū de di.no. agereī.

¶Ad secūdū dicendū, ꝙ ga creatio significatur ut mutatio, sicut dictū est: mutatio aūt media quodāmō est inter moues & motū, iō & creatio significat ut media inter creatorē & creaturā. Tū creatio passiue accepta ē crea tura, & est creatura. Neq; tñ oportet ꝙ alia creatione creetur. Quia relationes (cū hoc ipsum ꝙ sunt, ad aliqd dicātur) nō referūtur per aliquas alias relationes, sed per seipsas, sicut etiā supra dictum est' cū de æqualitate personarum ageretur.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ creationis, secūdūq̄d significatur ut mutatio, creatura est terminus. Sed secūdū qđ uere est relatio creatura est eius subiectū, & prius ea in esse, sicut subiectū accidēte. Sed habet quādā rōnē priori tatis ex parte obiecti, ad qđ dicit' ꝙ est principiū creaturę. Neq; tñ oportet, ꝙ quandiu creatura fit, dicatur creari: quia creatio importat habitudinē creaturæ ad creatorem, cū quadam nouitate, seu incœptione.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum creari sit proprium compositorum & subsistentium.*

AD QVARTVM sic procedit. Videt ꝙ creari nō sit ,ppriū cōpositorū & subsistentiū. Dicit em in lib. de causis. Prima rerū creatarū est esse. Sed esse rei creata non est subsistens. Ergo creatio proprie non est subsistentis & compositi.

¶Præterea, Qđ creat est ex nihilo. Cōposita aūt nō sunt ex nihilo, sed ex suis cōponētibus. Ergo compositis non conuenit creari.

¶Præterea, Illud ,ppriē ,producitur per primā emanationē qđ' iupponit in scđa. Sicut res naturalis p gnationē naturalē, quæ supponitur in operatione artis. Sed illud qđ supponitur in gnatione naturali, est materia. Er go materia ē q̄ ,ppriē creat, & nō cōpositū.

¶SED CONTRA est qđ' dicit' Genesis 1. In principio cre. deus cæ. & ter. Cælū aūt & terra sunt res cōpositæ subsistentes. Ergo horum proprie est creatio.

CONCLVSIO.

¶*Creari proprie subsistentibus in suo esse conuenit, aliis uero concreari.*

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ creari ē qđ dā fieri, ut dictū est'. Fieri aūt ordinatur ad esse rei. Vñ illis ,ppriē cōuenit fieri & creari, quibus cōuenit esse'. Quod quidē cōuenit ,ppriē subsistētibus, siue sint simplicia, sicut substātiæ separatæ: siue sint cōposita, sicut substātię materiales. Illi em ,ppriē cōuenit es se qđ' hz esse, & qđ est subsistēs in suo ē. Formæ aūt & aña, & alia hmōi, nō dīr entia q̄si ipsa sint, sz ga eis aliquid est'. ut albedo ea rōne dicitur ens, quia eius subiectū est albū. Vñ secūdū philosophū accidens magis proprie dicitur entis q̄ ens'. Sicut igitur accidētia & formæ & hmōi, quæ nō subsistūt, magis sunt coexistentia q̄ entia, ita magis debent dici cōcreata quàm creata. Proprie uero creata sunt subsistentia.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ cū dicit, prima rerū creatarū est esse, ly e, nō ꝑportat subsistātiā creatā, sz importat ,ppriā rōnē ob iecti creatiōis. Nā ex eo dicitur aliquid creatū, ꝙ est ens, nō ex eo ꝙ est hic ens, cū creatio sit emanatio totī' cē ab ente uñ, ut dictū est'. Et est sīlis mod' loquēdi, sicut si dicere tur quòd primum uisibile est color, q̄uis il lud. quòd proprie uidetur, sit coloratum.

¶Ad secūdū dicendū, ꝙ creatio nō dicit cōstitutionē rei cōpositę, ex principijs ꝑexistēti bus'. sed cōpositū sic dicitur̨ creari, ꝙ simul cū oībus suis principijs in esse ,producitur'.

¶*Super*

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum quintum.*

Comment. TItulus ex prædictis clarus est.

¶In corpore quatuor facit. Primo respōdet q̄sito quo ad creaturæ uirtute propria. Secundo refert quandā opinionē quo ad creare instrumentaliter, ibi, contingit autē. Tertio improbat p̄fatā opiā. cōi, ibi: sed hoc ē nō pōt. Quarto improbat eādē in speciali, quo ad agēs corporeū, ibi, & hoc ꝑcipue.

¶Quo ad primū conclusio respōdet q̄sito est, creare est propria actio solius dei. Et probatur sic. Illud solum est ,ppriū actio solius dei. Et pro batur sic. Esse est ,proprius effectus primæ & unuersalissimæ causæ, quę est deus. Et lib. 3. cap. 68. Et lib. 3. cap. 70. Et po. q. 3. arti. 5. Et Opus. 3. ca. 80. & 94. & 36. Et p. 1. q. 10. ar. 39. & 264. & 253. & 3. 0 ar. 4. Et ut ri. Et ar. 3. Et ar. 4. di. 1. q. 1. ar. 3. Et 4. di. 5. q. 1. ar. 3. Et 2. cont. c. 21. & 85. & 36. col. 1. Et lib. 3. cap. 68. Et po. q. 3. arti. 5. Et Opus. 3. ca. 80. & 94. & 36. Et p. 1. q. 10. ar. 39. & 264. & 253. & 3. 0 ar. 4. Et ut ri. Et

Annot. ¶Aduerte hic, q̄ author recitando magistrū, refert quoq; seipsum in pria dist. iecūdi.q.1.ar.10.&.5.dist.quarti.q.1.ar.1.q.2.ad quartū, nō afpernatū opinionē magistri, quā hic repellit cum sequacibus, etiamsi ipsemet fuit unus ex illis.

Cōment. ¶Quo ad tertiū reprehēditur positio pdicta, tali rōne. Causa secūda instrumen talis nō participat actionē causæ superioris, nisi inquantū per aliqd sibi ꝓpriū dispositiue operaē ad effectū principalis agē tis: sednullū agēs scūm pōr, aliqd dispositiue operari ad effectum dei creantis: ergo nul lum pōt eē cā instrumē talis ad creatiōis actū. maior probaē duplici- 238 ter, ducēdo ad inconue 335 niēs. prio, qa si nihil a- geret cā instrumētalis secūdū sibi propriū, fru stra adhiberet ad agē- dū. Secūo, qa nō oporteret esse determinata instrumēta determina- tarū actionum. Deinde manifestatur inductiō ad sensum, qa sic vide- mus in securi, &c. Mi- nor quoq; patet duplr. Prio, ex termino: qa eē absolute, qd est propriꝰ effectꝰ creātis, oīb⁹ a- lijs ꝓsupponitur. secū- do, ex mō, qa creatio nō est ex aliquo: & sic excludit oē dispōibile.

Quæstio. ¶Nū *causa instrumentalis propria alis quā actionē habeat & operā porteat ꝓter actionē principalis agētis, etnū dispositiue tātū agat.*

508 17 ¶Circa hāc rōnē occurrūt obiectiōes, prio Scoti: qa ubi supradupl'r maiorē assūptā ipugnat, uolēs eā esse falsam cū illa ꝓcula, dispositiue, sine illa aūt posse bñ & male ītelligi. Et quia author expīsse ponit illā particulā, & in illa cōstituit ūm medij terminī, ut patet: tū singula asserēda sunt distincte. Vult ergo primo, q̄ cā instrumētalis nō oportet q̄ habeat actionē ꝑpriā, cuius oppositū in litera dicit: cōcedēs quoq; q̄ cā instrumētalis habet aliqd ꝑpriū per qđ agit, negat q̄ per illud ꝑpriū habeat actionē, nisi in uirtute principalis agētis. Et hoc probat. Quia in q̄cūq; actione quā habet instrumētū nō in uirtute principalis agētis, in illa non elt instrumētū, sed principale agēs. Tertio arguit cōtra ly dispositiue, instrumētū pōt attingere effectū principalis agētis. ergo nō oportet uniuersaliter q̄ agat dispositiue. Antecedēs cōceditur: inquit ēt ab ipso. i. S. Tho. alibi. i. in. 4. sen. di. 1. q. 1. ar. 4. q. 1. Et manifestat ī factiōe monetæ, & sigillatiōe. Quarto iuehit cōtra exēplum de securi & similib⁹, uolēs q̄ ex his nō pōt trahi intētiō: qa sunt instrumēta ad actionē ꝑpriā alteri actioni: securis em̄ est instrumētū ad scissionē, q̄ est ꝑpria formationi scānī: nō sic aūt est in oībus causis instrumētalibus. q̄m aliqua sunt instrumēta, ut dictū est, ad-solā actionē, q̄ principalis effectus fit. Durandus deinde arguit, uoles primo, q̄ rō supponit unū falsum, s. q̄ ois cā secūda sit cā instrumētalis respectu dei. Hoc ingt est falsum, qm̄ angelus nullo mō mouetur à deo quū agit. Et ꝑterea sequeretur q̄ oēm naturalē actionē sequeret effectꝰ dei. Secūdo, q̄ rō in secūa pcipue, pbatione minoris supponit aliud falsum, s. q̄ ois actio cāe ſcdæ sit ex subiecto. hoc, ingt, nō est necessariū: qa nō min⁹ pōt deꝰ ſe parare accēſs à subiecto dū fit à naturali agēte, q̄ quū factū ē. Tūc si ſeparetdeꝰ accēſs à subiecto dū fit à naturali agēte. ergo illud fieri erit nō ex subiecto. nō ergo sic op3 cām secūdā agere ex subiecto, qn posſit oppositū diuina fieri potētia. ¶Ad euidētiā huiꝰ difficultatis ſcito, q̄ uſꝰ loquēdo, dupliciter intelligi potest, cām instrumētalē exigere actionē, s. propriā & principalis agētis. Vno mō sic ut sint duæ actiones habēres diuersas res pro terminis, sicut calor aſæ & calefa cit & gñat carnē. & hoc, iudicio meo, nō est necessariū: & cōtra hoc tēdit Scotꝰ. Alio mō sic, ut una operatio, put est ex ꝓpria instrumēti uirtute, faciat aliquid præuiū ordine naturę, ei qđ facit prout est ex uirtute principalis agētis, sicut ſi qualis cōpoſitio triāguli ex uirtute motiua sua ponit tres uirgas, ex rōne aūt facit formā triāguli, nulla alia actione adiūcta. & ſimile est in ſculpturis. Et hoc 60 est indubitatū, & intētū. Certū quidē, qa ois cā instrumētalis ꝓpriā aliquā uirtutē actiuā habet: ad ioc, ut in litera dicitur, frustra adagendū assūmereē, &c. Oī autē uirtuti actiuæ respōdet aliqd pē facibile, alioquin esset actiua nihil. Et quū cōstet, q̄ primū in intētione est ultimū in generatiōe, & q̄ cōcurrētibꝰ cā principali & instrumētali simul, primū in intētione est effectꝰ, secūdū id qđ habet ex cā principali: cōsequēs est, q̄ id qđ habet effectꝰ ex cā instrumētali, est præuiū ei qđ est ex cā principali, siue illa duo sint multæ res, siue una, & distinguātur ut res & modꝰ eiꝰ, siue ḡuis alio mō, nihil refert. Intēnū aūt, qa ēnota al ludit, & efficax. pcessus est. Note em̄ dispōnis intelligiē oē ꝑuenīs, & note ꝓ priæ actionis intelligiē operatio in quātū est ex instrumēti uirtute. Efficacia au tē processus liquet: qm̄ si ois cā instrumētalis causat uirtute ꝓpria aliqd ꝑuiū 70 termino formali principalis agētis, & in creatiōe nihil pōt causari ꝑuiū q̄cūq; mō: cōsequēs est nullā posse in creando instrumētalē causam cōcurrere. Vñ ad rōnes Sco. q̄ cōtra primū sensum tēdit, rīdere cꝑuis forte nō oporteret: dico tñ q̄ cā instrumētalis habet actionē, ꝑriā, coincidērē tñ materialiter cū actiōe q̄ habet ut instrumētū agēris. Et quū ſcdo dicitur, q̄ gcđ operaē ꝑ illud, ꝑprium causat in uirtute principalis agētis, pōt dupl'r intelligi. Prio sic, in uirtute principalis agētis. i. ꝑ uirtutē principaꝝ existentē ī principali agēte, & sic est falſtimū: qm̄ per uirtutē in se, & nō in principali causat illud ꝑpriū, alioquin, ut deductū est, per illud, ꝑpriū nihil proprii faceret. Alio mō sic, in uirtute principalis agētis. i. ut fiat sub principali agēte. Et sic uideē uerū, qm̄ principale agēs dupliciter se habet ad cām instrumētalē, s. ut uēs ꝓpria instrumēti uirtute, & ut 80 eleuās ipsam ad aliqd altius cāndā, intētū s. ab ipsa principali cā. Et sic, instrumētū ad hoc q̄ sit instrumētū, exigit uirtutē & actionē ꝑriā, & ꝑticipationē actionis principalis. Et licet in secūda tm̄ dicaē, ꝓprie instrumētaliꝰ cāre, in pria tate suæ formę, ꝓducit scāni formā, q̄ est effectus ꝓprius principalis agēris, illud aute qđ est hoc actioni qua facit, sibi simile. In subſtantia autē immateriali nō pōt præintelligi aliquid, per qđ sit hæc: qa est hæc per suā formā per quā habet esse, cū sint formæ subsiſtētes, igitur subſtātia immaterialis nō pōt ꝓducere aliā subſtātiā immaterialē sibi ſimilē, quātū ad esse eius, sed quātū ad perfectionē aliquā superadditā: sicut ſi dicam⁹, q̄ superior angelus illuminat inferiorem, ut Diony. dicit. Secūdū quē modū etiā in cælestibꝰ est pīnitas, ut ex uerbis Apoſtoli pt3, Eph. 3. Ex quo ois pīnitas in cælo & in terra noīatur. Et ex hoc etiā euidēter apparet, q̄ nullū ens creatū pōt causare aliqd, nisi ꝓsupposito aliq̄. Quod repugnat rōni creatiōs.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ aliqđ perfectū participās aliquā naturā facit sibi ſimile, nō qdē producēdo absolute illā naturā, sed applicādo eā ad aliqd. Nō em̄ hic hō potest esse cā naturæ humanæ absolute, qa sic esset cā subſiſtēs: q̄ est cā q̄ natura humana sit in hoc hoīe gñato. Et sic ꝓsupponit in sua actiōe determinatā materiā, per quā est hic hō. Sed sicut hic hō participat humanā naturā, ita qđ cūq; ens creatū participat, ut ita dixerim, naturā essendi: qa solus deꝰ est 30 ſua essę, ut ſupra dictū est. Nullum igit̄ ens creatum potest producere aliquod ens absolute, nisi inquantum esse causat in hoc.

Et sic, oportet q̄ pintelligatur id per quod aliqd est hoc actioni qua facit, sibi ſimile. In subſtantia autē immateriali nō pōt præintelligi aliquid, per qđ sit hæc: qa est hæc per suā formā per quā habet esse, cū sint formæ subsiſtētes, igitur subſtātia immaterialis nō pōt ꝓducere aliā subſtātiā immaterialē sibi ſimilē, quātū ad esse eius, sed quātū ad perfectionē aliquā superadditā: sicut ſi dicam⁹, q̄ superior angelus illuminat inferiorem, ut Diony. dicit. Secūdū quē modū etiā in cælestibꝰ est pīnitas, ut ex uerbis Apoſtoli pt3, Eph. 3. Ex quo ois pīnitas in cælo & in terra noīatur. Et ex hoc etiā euidēter apparet, q̄ nullū ens creatū pōt causare aliqd, nisi ꝓsupposito aliq̄. Quod repugnat rōni creatiōs.

¶Ad secūdū dicēdū, q̄ ex cōtrarijs fit aliqd p accidēs, ut dicit in 1. physi. Per ſe aūt fit aliqd ex subiecto qđ est in potētia. Cōtrarium igit̄ resistit agēti, inq̄tū ipedit potētiā ab actu in qđ intendit reducere materiā agēs. Sicut ignis intēdit reducere aquā in actū ſibi ſimilē, sed impeditur per formā & dispōnes cōtrarias: quib⁹ quaſi ligatur potētia ne reducāt in actū. Et quāto magis fuerit potētia ligata, tāto requiritur maior uirtus in agente ad reducēdā materiā in actum. Vnde multo maior potentia requiritur in agēte, ſi nulla potētia præexistat. Sic ergo patet: q̄

animæ intellectiuæ.

¶Ad ultimū dicitur, q̄ doctrina à notioribꝰ tradēda est. Et propterea author exēplū de securi induxitin quo ēt declarauit intētū, dicēdo q̄ producit formā ſcāni, insinuans per hoc, q̄ nihil aliud intendebat, nisi q̄ instrumēta etiā attingendo formā intentā à principali, dispōnūt. i. præuium aliquid faciunt.

¶Ad Durādū aūt dicitur primo, q̄ rō literæ nō eget illa propoſitione, s. ois cā ſecūda est instrumētū dei: sed illaquæcūque cā secūda assūmeretur ad creatiōis actū, esset cā instrumētalis: quā cōstat nō posse insiſtiari, quia secūdū oēs creatio est propria actio ſolius dei, & q̄cūq; cā assūmit ad exequēdā propriā superioris actionē, cōstat quòd ut instrumētalis cā adhibetur. Dicitur secūdo, q̄ ēt illa propoſitio est uera, ut patet ex q̄5. De potētia. q. 3. art. 7. ubi angelus & ois cā secūda nō agit, nisi agatur à deo multipliciter, ut diffuſe ibidem ostenditur. Nec icōuenit, imo oportet oēm actionē creaturæ attigere ad effectū deiꝰ ga sum per attingit ad esse, quod nulla causa dat nisi in uirtute primæ causæ, ut hic & in tertia contra Gen. capitulis 64. & 65. ostenditur.

¶Ad obiectionē aliā uero eiuđē dicitur, q̄ licet semp possit accidēs à subiecto separari in ſenſu diuiſo, nō tñ cōpoſsibile est, q̄ accidēs separeē à subiecto, & fiat ab agēte naturali: nisi forte eidē in fieri tribuatur, ut gerat uicē subiecti: sicut in ſacramēto altaris dicim⁹, q̄ quātitas gerit uicē subſtātiæ, etiā in corruptiōe. Nō aūt dispariatis inter possibilitatē ſeparatiōis accidētis in fieri, & facto ēe, q̄ esse accītis nō est in esse actualiter, sed aptitudinaliter in subiecto. Et propterea ſtat q̄ ſeparetur, & sit, Fieri aūt eiꝰ ab agēte naturali ē actuaēr educi de potētia: nō em̄ aīr agēs naturale agit, nisi educēdo de potētia subiecti. Et propterea sicut nō ſtat ſimul, q̄ ſtat ab agēte naturali, & nō reducaē de potētia sub iecti, ga ſplicat: ita nō ſtat ſimul, q̄ ſtat ab agēte naturali, & sit ſeparatū à subiecto. est em̄ manifeſta implicatio ſquam si aduertisset Durandus, forte tacuisset.

¶Quo ad quartū confutaē ſpdicta opinio ſpaēr q̄ ad corpꝰ: qa oē corpꝰ agit tāgēdo. ergo ꝑexigēdo aliquid ſuæ actiōi: nullū aūt creās ꝑexigit aliqd. ergo, &c. *Cōment*

¶*Nū participās naturā aliquā, & quomodo faciat sibi simile non produ-cendo naturam absolute, sed eam ad aliquid applicando.* *Quæſtio*

¶In rñsiōe ad primū aduerte, q̄ Scotꝰ eā refert ubi ſupra, ꝑ modū rōnis cōtra Auicēnā, sic, principās naturā aliquā facit sibi ſiłe nō, ꝓducēdo naturā absolute, sed applicādo, &c. Et cōtra eā multiplr arguit. Prio, qa hic assūmūt duo alibi ī- probata, s. q̄ hō nō ē hic nisi ꝑ materiā. Et q̄ angelꝰ ē hic ꝑ suā formā. Secūdo, qa illa maior, aut fundaē sup hoc, ꝓducīū op3 pricipare naturā. Et sic ſequit, q̄ nec à deo posset creari angelꝰ. Aut sup hoc, q̄ ꝓducēs angelꝰ pricipat naturā. Et sic nihil ualet: quia angelus producēs nō habet aliquid ꝑsuppoſitū ipsi esse: ergo nec in producēdo requirit aliq̄ ꝑsuppoſitū ipsi esse: producendū em̄ op3 esse simile producēti. Tertio, cōtra illā ꝓpōnē minorē, oē ens creatū pricipat na tura essendi: aut esse participatū tāq̄ actus posterior essentia, aut tanquam idem e ſſe tig sed neutro. concediturr intentum ergo.

¶Ad hæc breuiter dicitur, & ad primū, q̄ illā alibi improbata sunt etiā alibi ſu ſtētata, & uerificata. Ad secūdū uero dicitur, q̄ ut in litera apte mōſtratur, maior ipsa uerificatur, q̄a agens participat illa uirtutē &, ꝑbatur ī litera maior, inducē do ad impoſsibile: qa s. li participās aliquam naturā, causaret illā absolute, & nō in hoc: sequeretur q̄ cāret illā in ſeipso: & tenet ſequēla, qa cā alicuiꝰ naturę absolute, est cā illius uniuerſaliter: & cōsequēter in ſeipso, ex q̄ ipm ḥ̄ est de numero participātiū illā naturā. Ad obiectionē ergo dicitur, q̄ ex hoc antecedēte angelus ꝓducit aliā angelū, sequitur duo cōtradictoria, s. & q̄ angelus producēdus habet aliquid ꝑsuppoſitū: & quod nō habet. Ex eo nāq; quòd oportet esse ſimilē producēti, ſequitur q̄ nō habet: Ex eo uero quòd producēs est ens p participationē, sequitur quòd producēdi aliq̄ præexiſtat: quia eius actio nō potest esse nisi factio esse in hoc. Nec est mirum hoc, quia antecedēs implicat. Vnde argumentum Scoti nihil ualet, ex ſequela unius contradictorij inferens nō ſequelam alterius. dicimus enim quòd ſequitur utrunque: & hoc ostendit, quòd antecedens est oīno impoſsibile: & ut in litera dicitur, ex hoc euidēter patet, q̄ nulla creatura potest creare.

¶Ad tertium aūt dicitur, q̄ nihil refert ad propoſitum, ídētitas aut diuersitas essentię ab esse, satis est quòd sint entia per participationē, aut oīno ſimplicia, aut inseparabiliter cōpoſita, sic q̄ nihil eorū potest præſupponi ante aliquid a- liud eorundem. ium enim ostensum est q̄ maior cā toto processu ſolida est, quic quid horū sit. Quòd ar guens subdit, q̄ apud nos subiectū nō ſuppo nit, ꝑpter naturā agen tis participatā, ſed quia forma quæ est pars na turæ ꝓticipatæ, est ma terialis: ipsæ rerū actio nes & ratio in litera ad probandum maiorem allata, oīndūt rude esse. 335 c

b ¶*Num ex eo quòd potētia creādi essentiam, sequatur ipsam esse incommunicabilem.*

¶In rñsiōne ad tertiū hēs rñsionē inquirē tibus, ḡre potētia creā di nō pōt cōicari crea turæ, quare repugnat, &c. rō est, quia uirtus creatiua est infinita, & si nō rōne facti, tamen 36 rōne modi faciēdi. Et per hoc soluēs multa argumētorū à Capreo lo recitatorū in 2. dist. prima. q. 3. cōtra hāccō clusionem: quæ uide ſi 143 3.pro.cō. uis in eo. Verūm Sco- 1.5.expo. tus ubi ſupra hāc rōnē 9.ad 1.5. affert: & quāuis male 10. uideaē subſumere inferendo distātiā potētiæ ab actu, nihilominus, quia euidēter apparet q̄ hūc literæ passim re prehēdere nitiē, recitā da est ſolutio eius, & cōſutāda. Dicit ergo q̄ licet nullius potētię ad aliquā potentiā nulla ſit ꝓportio: negaē tñ ſe quela, ergo uirtus quæ pōt fup illā, & habet ꝓportionē ad uir- tutē quæ pōt fup illā. Et rō negationis est, quia prima extrema, s. nulla potētia & aliqua potētia sunt, inter quæ nō est nata esse ꝓpor- tio: qa alterū nō ē quā- tū, alia nec extrema, s. uirtutes, sunt inter q̄ nata est esse ꝓportio, quia ambæ sunt quātę. Et datur exēplū de pū cto & linea, inter quę nulla est proportior, & tñ uirtutes potēres ſu per illis, non sunt im- proportionales.

¶Ad hāc ſolutionē cō futādam & firmitatem rōnis factæ in litera sci to, q̄ rō literæ nō ſun datur pcīse ſupra im- proportionē primorū extremorū, ut argueē dissimulare uidēt, sed fundatur super illa re gula paripatetica, q̄ qñ sunt duo extrema sic se habētia, q̄ quātū unū minuitur, reliquū crescit tm̄ proportionaliter, & e- conuerſo, ſi utrūque numeraliꝰ multiplicatum ponatur & cōbinetur, ita quòd quælibet cōbinatio conſtet ex uno unius, & altero alterius extremi, ſi unū po quælibet cōbinatio conſtet ex uno unius, & altero alterius extremi, ſi unū po nitur diminui usque ad non gradum ſuū, compar crescit ſupra omnem gradū. f.in: infinitum, ac per hoc ſicut inter minutū usque ad nō gradum, & retinentē gradum nulla est proportio, ita inter reliqua duo crescētia nulla est proportio. Verbi gratia, & est exēplū ad propoſitū ex quarto phy. tex. 72. ulocitas mo tus & corpulētia ſpatii sunt duo extrema, quæ cæteris paribus ita ſe habēt, q̄ quanto minuitur corpulētia, tanto motus est velocior: ut patet ad ſenſum. Si multiplicetur utrūque, & ponamus duos motus, & duo ſpatia, unū motum in uno ſpatio, & reliquū in alio, & corpulētia unius ſpatii minuatur usque ad nō gradē, id est quòd nullū sit corpus: oportet quòd uelocitas motus in illo ſpa tio augeatur in infinitū, & qualis est proportio ſpatii ſine corpore ad ſpatium corpore plenum, talis sit proportio uelocitatis ſitius ad uelocitatē illius. Super hac regula fundatur proceſſus literæ, ut patet ex ipsa litera expreſſe assūmēte in prima ꝓportione duo extrema, ſcilicet & proportionale augmentum, & decremētum eorū, dicens, quòd ſi tāto maior uirtus exigitur in agēte, quanto potētia elongatior est ab multo maioris uirtutis est facere aliquid ex nihilo, quàm ex contrario.

¶Ad tertiū dicēdum, q̄ uirtus faciētis nō ſo lū cōſideraē ex ſubſtātia facti, ſed etiā ex mō faciēdi^c. Maior em̄ calor nō ſolū magis, sed etiā citius calefacit. Quāuis igitur creare ali quē effectū finitū non demōſtret potentiā infinitā, tñ creare ipsum ex nihilo demon- ſtrat potētiam infinitā. Quod ex ꝑdictis pa tet^c. Si em̄ tāto maior uirtus regritur in agē te, quāto potētia est magis remota ab actu, oportet q̄ uirtus agētis ex nulla ꝓsuppo ſita potētia, quale agens est creans, ſit infi- nita: quia nulla ꝓportio est nullius potētiæ ad aliquā potētiā, quā ꝑsupponit uirtus a- gentis naturalis, sicut nō entis ad ens. Et qa nulla creatura habet simpliciter potentiā in finitā, sicut nec̄ esse infinitū, ut ſuprà ꝓbatum est^c, relinqtur q̄ nulla creatura poſsit creare. 10 20

ARTVLVS VI.

a ¶*Vtrum creare sit proprium alicuius personæ.*

AD SEXTVM sic ꝓcedit. Videtur q̄ creare sit ꝓpriū alicuius personę. Quod em̄ est prius, est cā eius quod est poſt, & perfectū imperfecti. Sed ꝓcessio diuinæ ꝑsonæ est prior quā processio creaturæ, & magis perfecta: quia diuina ꝑsona ꝓcedit in ꝑfecta ſimilitudine ſui principij, creatura uero in imperfecta. Ergo processiones diuinarū personarū sunt causa processionis rerum. Et sic creare est proprium personæ. ¶Præterea, Personæ diuinæ nō distinguūtur abinuicē nisi per suas ꝓcessiones & rekones^c. Quicq̄d igitur differēter attribuitur di uinis ꝑsonis, hoc cōuenit eis ſcd3 ꝓcessiones personarū & rekones. Sed cālitas creaturæ diuersimode attribuitur diuinis personis. Nam in ſymbolo fidei pri attribuitur, q̄ ſit creator oīm inuiſibiliū & uiſibiliū. Filio aūt attribuit^r, q̄ p eū oīa facta sunt, sed ſpūſancto q̄ ſit dñs & uiuificator. Cālitas ergo creatu ræ cōuenit pīnis ſcd3 ꝓcessiones & rekōes. 30 40 211

¶Præterea, Si dicaē q̄ causalitas creaturæ at tēdit ſcdm aliquod attributū essentiale, qđ appropriatur alicui personæ, hoc nō uidēt ſufficiēs. Quia qlibet effectus diuinus cauſat à quolibet attributo essentiali, s. potētia, bonitate, & ſapiētia, & ſic nō magis ptinet ad unū, q̄ ad aliud. Nō debet ergo aliqs determiatus modus cālitatis attribui uni pſo nę magis q̄ alij, nisi distinguerētur in crean do ſecundum relationes & processiones.

¶SED CONTRA est quod dicit Dio. 2. cap. de di. no. quòd communia totius diuinitatis sunt omnia credibilia.

CONCLVSIO.

¶*Creare commune est toti trinitati: & personis creare est proprie causare esse rerum, ergo conuenit deo secundum suum esse: ergo est commune toti trinitati. prima consequentia probatur: quia principium actionis ex effectu conlideratur, quia omne agens agit ſibi ſimile. secunda uero: quia esse dei est eius essentia, quæ communis est toti trinitati.* *Annotæ.*

¶Circa antecedens non oportet ſolicitari: quia iam patet ex dictis, quod causare per ſe primo, esse, & creare, idem ſunt: & ideo in litera ponitur ly proprie. *Annotæ.*

¶Secunda conclusio est, personæ diuinæ secundum rationem suæ processionis, inquantum includunt essentialia attributa, scientiam & uoluntatem, habent causalitatem reſpectu productionis rerum. Et probatur. Artifex per uerbum & amorem relatum, &c. operatur. ergo deus ꝑater per filium & ſpiritumſanctum operatus est creaturam. consequentia probatur, quia deus est rerum causa ſicut artifex, & filius est uerbum, & ſpiritusſanctus amor. *Cōment.*

¶Aduerte hic, quòd argumenta quæ in secunda distinctione prima facit Scotus, non faciunt nec militant contra positionem iſtam, ſed contra (ut ibidem dicitur) Henricum, ponentem quòd personæ diuinæ ratione proprio rum habent causalitatem: nos enim ratione appropriatorum dicimus: & ideo nihil contra nos. *Annotæ.*

actu: hoc em̄ diminutiōe importat: & postmodūm ibidē alterū extremū ad nō gra dum. ortet inquit, quòd ſuperius agētis ex nulla ſuppoſita potētia ſit impropor tionalis, &c. Et quāuis hæc, etiāſi fingendi licētia daret, nō pōt negari: potest tamē, ꝑbari, & ad propoſitū in noſtris terminis. Quia aliter ſequeretur q̄ uirtus potēs facere ex aliqua potētia, & uirt⁹ potēs facere ex nulla potētia, essent æquales: qđ nō est itelligibile. repugnat em̄ illi per se noīe maioris aſſumptæ in litera, quam Scotus tāq̄ eā nō uidē rit, tacuit. Et patet ſeq̄ la, arguēdo mō Aristo. ſumpta aliq̄ uirtute fa- ciēte ex nulla potētia, & ſinita ſecūdū eos, pu ta A: & alia uirtute cer ta, puta B, faciēte ex a- liqua potētia, puta C: & ſtatura mōre eas cer ta proportiōe, puta de cupla: arguatur sic, ſi ſimatur potētia in de- cuplo elōgatior ab a- ctu, q̄ C, uirtus faciens, ex ista potētia in decu ploexcedet B: ergo erit æqualis ipſi A, qđ in de cuplo tm̄ excedit B. er go uirt⁹ agēs ex aliq̄ potētia erit æqlis uirtu ti agēti ex nulla. Et ad uerteē nihil refert utrū possit dari in natura po tētia in decuplo, aut cē tuplo remotior: sicut ni hil referturū possit dari corpꝰ i cētuplo, &c. sub tilē, & motus semp ue locior. ſufficit em̄ uerita tēs cōditionaliū. Quic quid em̄ repugnat ueri tati hmòi cōditionaliū, ē impoſsibile. Et ſi hoc negas, philoſophiā na turalē Aristo. deſtruis, ut patet in 4.5.7.& 8. phy. Ad Scotū ergo dī citur, q̄ rō nō arguit ex extremis improportio nalib⁹ absolute, sed ex eis ut terminis progref ſus augmētationis & di minutionis proportio nalis, ut patet: & ſi ua let. Exēplū uero de pū cto & linea, q̄ extrema improportionalia ab- ſolute sunt, nil obſtat: quia ad nullū est propo ſitū. Stat ergo ſolida de mōſtratio literę, q̄uirt⁹ creatiua est infinita, & ideo incōicabilis: ois em̄ uirtus ſinita est al teri uirtuti ſinitæ pro portionalis: ut etiā ipe fateturq̄m utraquequā ta est & ſinita. 181 87 109 209 118

a ¶*Super. Quæstio nū quadrageſimæquinta Articulum ſextum.*

Annot. IN titulo proprium diſtinguitur contra commune,

Cōment. ¶In corpore duæ con cluſiones. prima est, creare nō est proprię alicui personæ, sed cōe toti trinitati. Probatur. 60 70

Annotæ. ¶Super

a ¶Super Quæsti. quadragesimæ quintæ Articulum septimum.

5 q.5. ar.3.et 7 q̃. 93. ar.16.co. Et 1. di. 3.q.2.ar. 3.et.4.et 6ũ.25.ſi et 80.q. 9.ar.9. 10.ſi.

IN titulo ueſtigium metaphorice ſumitur pro repræſentatiuo per modum quo ueſtigium repræſentat impreſſorem eius. Et ſumptum eſt ex tertia diſtinc. primi ſententi. ubi à heo. hoc tractaſ. ¶In corpore tria, prio quid nominis ueſtigij & imaginis. Secundo, concluſionem reſponſi uam. Tertio, quo ad ueſtigium.

181 Cõment.

¶Quo ad primum, Cõmune eſt ueſtigio & imagini repræſentare: quia omnis effectusre præſentat ſuũ cauſam. Differentia eſt inter ea, quia ueſtigium repræſentat cauſalitatẽ, imago formam eius. declaratur: quoniam his duobus modis inueniũtur effectus repræſentare cauſam: & hi congruunt ueſtigij & imaginis rationibus.

243

¶Aduerte hic q̃ quia ueſtigium methaphorice tantum ſumitur in ꝓpoſito, & tranſlatio metaphorica poteſt ſecundum multas condiciones fieri: ideo nõ cõuenit q̃ ueſtigium dicatur, ut repræſentatiuum cauſaliratis, & nõ formæ. uel ut repræſentatiuum partis & non totius: uel repræſentatium imperfectum, id ẽ ſecundum communia omnibus creaturis: & non ꝓpria rationalib⁹, &c. Vnicuique nãque in hoc ſuo abundare ſenſu conceditur, modo à uero nõ declineſ.

161 ¶Quo ad ſecundũ cõ
162 cluſio eſt: in creaturis
164 rationalibus eſt imago trinitatis. Probatur: ꝓceſſiones diuinæ ſunt uerbi & amoris intelle
468 ctualis: ergo in creaturis rationalib⁹ eſt imago earum. probatur, ga in eis ſunt uerbum & amor. Sed quoniã de hac erit q̃ 93. ideo tranſeamus.

¶Quo ad tertium, concluſio eſt: In creaturis omnibus inuenitur ueſtigiũ trinitatis. Probatur: inqualibet creatura inueniuntur aliqua q̃
29 oportet reducere in diuinas perſonas, ſicut in cauſam: ergo inqualibet eſt ueſtigium trinitatis. Antecedẽs manifeſtatur ſecundũ qua tuor aſſignationes
468 plicitatis inuẽtę in qualibet creatura: & clare patet litera:

¶Aduerte in antecedẽte duo. Primo q̃ ly in
Amoris qualibet creatura diſtri buit etiam ꝓ rationalibus, quoniam in his habet locũ imago ut infra patebit, ſecũdum ratione m: & ueſtigium ſecundum ꝓportionales conditiones earum, puta modi ſpeciei, & ordinis, &c. Secundo: quòd quum dicitur quòd oportet reducere in diuinas perſonas, ut cauſam, intelligitur modo iam determinato, ſ. in diuinas perſonas ratione appropriatorum, ratione quorũ ſunt cauſæ creaturarum. 4 18 266 b

Super Quæſtio. quadrageſimæ quintæ Articulum octauum.

IN titulo hoc adxerte, q̃ quæſtio eſt nõ de ing ulis operib⁹ naturæ & artis, ſed de oĩb⁹ aut pluribꝫ, ſicet ſio in oĩb⁹ aut pluribꝫ operib⁹ naturæ & artis miſceatur. Dico autem hoc, ꝓpter generationem hominis: quoniam de ea nulla hic ſit mentio, quia quod in pluribꝫ eſt, tractaſ hic. Annot. 2340

¶In corpore quatuor facit: primo reddit cauſam quæſtri: ſecundo tractat unam opinionẽ tertio oppoſitam: quarto reſpõdet quæſtõi. ¶Quo ad primũ, ratio quæſtri eſt factio formarum, de qua apud omnes fuit, & eſt maxima quæſtio. Quum eñ cõmunis animi conceptio omnium eſſet, q̃ ex nihilo nihil fit: & ſimiliter nihil reuertitur in nihil. Et intelligitur ex nihilo fiũ, & ſimiliter in nihil fuit: & non ut rudes intelligunt, ex nullo præſuppoſito: & uiderent formas ſubſiſtiales ꝓpue quandoque apparere, & quãdoque non: in uarias incideruñt oppiniones extremas. Nam quidã ponentes ſ. 242 5. diſt. 1. q. 1. ar. 3. q. 3. ar. Cõment.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam ꝓceſſiones perſonarum ſunt cauſa & ratio creationis aliquo modo, ut dictum eſt ⁶.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum creatio admiſceatur in operibus naturæ & artis.

AD OCTAVVM ſic ꝓcedit. Videtur q̃ creatio admiſceat in operibus naturæ & artis. In qualibet eñ operatiõe naturę & artis producitur aliqua forma. Sed non ꝓducitur ex aliquo cũ nõ habeat materiã partẽ ſui: ergo ꝓducitur ex nihilo. Et ſic in qualibet operatione naturæ & artis eſt creatio. 245 q.1. ar. 3. q. 3. ar. Cõment.

¶Præterea, Effectus nõ eſt prior ſua cã, ſ3 in rebus naturalib⁹ nõ inuenitur aliquid agẽs niſi forma accidẽtalis, quæ eſt forma actiua uel paſſiua. nõ ergo ꝓ operationem naturæ producitur forma ſubſtantialis. Relinquitur igitur quòd ſit per creationem.

¶Præterea, Natura facit ſibi ſimile. S3 quædã inueniunt gñata in natura non ab aliquo ſibi ſimili, ſicut patet in animalibus gñatis per putrefactionem. Ergo eorum forma nõ eſt à natura, ſed à creatione. Et eadem ratio eſt de aliꝭ

¶Præterea, Qđ nõ creatur, nõ eſt creatura. Si igitur in his quæ ſunt à natura, nõ adiũga tur creatio, ſequitur q̃ ea quæ ſũt à natura, nõ ſunt creaturæ. Quod eſt hęreticum.

¶SED CONTRA eſt ꝓ Aug. ſuper Ge. ad lit. diſtinguit opus ꝓpagationis, quod eſt opus naturæ, ab opere creationis.

CONCLVSIO

¶Creatio non admiſcetur operibus naturæ & artis, ſed aliquid ad illius operationem præſupponitur.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ hæc dubitatio inducitur ꝓpter formas⁷, quas quidã poſuerunt nõ incipere per actionẽ naturæ ſed prius in materia extitiſſe, ponẽtes latitationẽ formarũ. Et hoc accidit eis ex ignorãtia materiæ: quia neſciebant diſtinguere inter potẽtiam & actum. Quia eñ formæ præexiſtunt in materia, in potentia poſuerunt eas ſimpliciter præexiſtere.

¶Alĩ uero poſuerunt formas dari uel cãri ab agente ſeparato per modum creationis. Et ſecũdũ hoc cuilibet operatiõi naturæ ad iungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorãtia formæ. Non enim conſiderabãt, q̃ forma naturalis corporis non eſt ſubſiſtẽs, ſed qua aliquid eſt. Et ideo cum fieri & creari nõ conueniat ꝓprie niſi rei ſubſiſtẽti, ſicut ſuprà dictũ eſt ⁶, formarũ nõ eſt fieri, nec creari, ſedcõcreata eſſe, Qđ aũt ꝓprie ſit, ab agẽte naturali eſt cõpoſitũ ⁶, quod ſit ex materia. Vñ inoꝓib⁹ nãæ nõ admiſcet creatio, ſ3 ꝓſuppoñ aliquid ad opationẽ na turæ. 542 542

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ formæ ĩcipiũt eẽ in actu cõpoſitis factis: nõ q̃ ipſę fiant per ſe, ſed per accidens tantum.

¶Ad ſecundũ dicẽdũ q̃ qualitates actiuę in natura agunt in uirtute formarum ſubſtãtialiũ: et ideo agens naturale non ſolum ꝓducit ſibi ſiſ ecũdũ q̃litatẽ ſ3 ſcd'm ſpẽm.

¶Ad 3m dicẽdũ, q̃ ad gñationẽ aĩaliũ ſpectorũ ſufficit agens uſe, qđ ẽ uirt⁹ cæleſtis, cui aſſimilanẽ non ſcd'm ſpẽm, ſ3 ſcd'm analogĩa quãdã⁸. Neq̃ op3 dicere, q̃ eorũ formæ creatur ab agẽte ſeparato. Ad gñationẽ uero aĩaliũ ꝓfectorũ nõ ſufficit agens uniuerſale, ſed requiritur agẽs ꝓprium qđ eſt gñans uniuocũ. 24 80

a ¶Super Quæſtionis quadrageſimæ ſextæ Articulum primum.

TItulus clarus eſt.

Cõment.

¶In corpore unica eſt cõcluſio cũ duobus corollarijs. cõcluſio eſt: Nihil præter deũ fuit ab æterno, ita quòd hoc nõ eſt ĩpoſſibile. Vbi aduerte, quòd concluſio dicit duo. aſſerit enim primo nihil aliud à deo fuiſſe ſemper. Et Et q̃ hoc ex fide tenetur, nec hoc eſt probandum, addit ſecundum, ſcilicet quòd hoc aſſertũ eſt cã rerũ, ergo ſic neceſſe eſt aliquæ eſſe ſicut neceſſe eſt deũ uelle illa, ergo nõ eſt neceſſarium deum uelle quòd mundus fuerit ſemper: ergo extenus mundus eſt, quatenus deus uult illum eſſe: ergo non eſt neceſſarium mundũ ſem per eſſe. Antecedẽs patet ex ſupradictis: prima uero conſequentia probatur, quia neceſſitas effectus ex neceſſitate cauſæ dependet, ex 5. meta. Sed deus uult aliquid ĩcõueniẽs ex ſe, ſed præſuppoñtur ratione ꝓpriorum, ratione quorũ ſunt cauſæ creaturarum. Et ſic patent omnia quæ ſunt in litera.

¶In reſpõſione ad ſecũdũ, tractãdũ eſſet an qualitates actiuæ poſſint inducere formas ſubſtãtiales uirtute ſubſtãtiarũ. Sed q̃ĩ inferꝭ ubi de potentijs angeli & animæ agetur, uniuerſaliter tractabitur, an ſubſtãtia creata poſſit eſſe immediatũ principium alicuius operationis, ideo illuc uſq; differatur, &c.

¶In rõſione ad tertiũ, aduerte duo. Primo, q̃ quũ dicitur ad generationẽ aſaliũ ſpectorũ ſufficere agẽs univerſale, non excludiſ uirtus ꝓportionalis ſemini, quæ eſt proxima cauſa generatiõis: ſed excludiſ proximũ uniuocũ formaliꝫ, à quo deriuata ſit uis illa. ſicut à boue generante dicitur ſemẽ generatiuũ bouis, &c. An aũt ille uirtutes neceſſario ponendę ſint, alteri⁹ negotij eſt. Sat eſt hic q̃ illæ non excludũtur ex ſufficiẽtia agẽtis univerſalis: qñ illæ ſunt inſtrumẽta univerſalis agẽtis, ſi ſunt, de quib⁹ uide Aueſ. 11. met. cõ. 13. Secundo, q̃ adhuc nõ eſt deciſum, an uirtus cæleſtis ſit animata ut poſtea ſũ dicturum. an uirtus cæleſtis ſit animata ut poſ ſit aĩal facere, aut uirtu tẽ ſeparatæ uitæ ſufficiẽter participans: idcirco nõ ad hũc ſpectat locũ, quo cælũ uium facere põt: ſuo igitur loco quæſtio relinqua tur. 146. 2.dii.1.q. 2.arti.5. 6. d.2. 4.ar.2. 10.Et 2. ũ.ca.34. 37 ſi. Et 80.q. 3.ar. 27. Et quod. 5.q. 14. ar.2.cor. 6.1.co. 1.6.cal. 3.67 in.

¶Præterea, Nihil quod habet uirtutem ut ſit ſemp; quãdoq; eſt, & qñq; nõ eſt: quiaad quãtum ſe extendit uirtus alicuius rei, tandiu eſt. Sed omne incorruptibile habet uirtutẽ ut ſit ſemper. nõ eñ uirtutẽ habet ad determinatũ duratiõnis tẽpus. Nihil ergo incorruptibile qñq; eſt, & qñq; nõ eſt. Sed oẽ qđ incipit eſſe, qñq; eſt, & qñq; nõ eſt. nullum ergo incorruptibile incipit eſſe. S3 multa ſunt in mũdo incorruptibilia, ut corpora cæleſtia: & omnes ſubſtãtię intellectuales. Ergo mundus non incœpit eſſe.

¶Præterea, Nullũ ingenitũ incœpiteſſe. Sed philoſophus in 1. phy. dicit ꝓ materia eſt ingenita. Et in 1. de cæ. & mun. ꝓ cælũ eſt ingenitũ. Nõ ergo uniuerſitas rerũ incœpit eẽ. 50

¶Præterea, Vacuũ eſt ubi nõ eſt corpus, ſed poſſibile eſt eſſe. Sed ſi mundus incœpit eſſe ubi nunc eſt corpus mũdi, prius nõ fuit aliquod corpus, & tamẽ poterat ibi eſſe. Alio quin nunc ibi nõ eſſet. Ergo ante mundum fuit uacuum. Quod eſt impoſſibile.

¶Præterea, Nihil de nouo incipit moueri niſi per hoc, ꝓ mouẽs & mobile aliter ſe habet nũc, q̃ prius. Sed qđ aliter ſe habet nũc q̃ prius, mouetur. Ergo añ oẽm motũ de nouo ĩcipientem fuit aliquis motus. Motus ergo ſemper fuit. Ergo & mobile. quia motus non eſt niſi in mobili. 60

¶Præterea, Omne mouens aut eſt naturale, aut eſt uoluntariũ. ſed neutrum incipit moue re, niſi aliquo motu præexiſtẽte. Natura eñ ſemper eodẽ mõ operatur. Vñ niſi ꝑcedat aliqua ſmutatio uel in nã mouẽtis uel ſ mobili, nõ ĩcipiet à mouẽte ẽ naturali eſſe mot⁹, qui non fuit prius. Voluntas aũt abſq; ſui immutatione retardat facere qđ proponit. Sed hic nõ eſt niſi per aliquã ĩmmutationẽ, quam imaginatur ad minus ex parte ipſi⁹ temporis ⁶. Sicut qui uult facere domũ cras & nõ hodie, expectat aliqd futurũ cras qđ hodie non eſt: & ad minus expectat, ꝓ dies hodiernus tranſeat, & craſtinus adueniat, quod ſine mutatione non eſt: quia tẽpus eſt numerus motus. Relinquitur ergo quòd ante omnẽ motum de nouo incipitẽtem, fuit alius motus. Et ſic idẽ quod prius. 70 80

¶Ad quartũ dicẽdũ, q̃ operatio naturę nõ eſt niſi ex præſuppoſitione principiorum creatorum. & ſic ea quæ per naturam fiũt, creaturę dicuntur.

QVAESTIO QVADRAgeſima ſexta De principio durationis rerũ creatarũ, in tres articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de principio durationis rerum creatarum.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, utrum creaturæ ſemper fuerint. ¶Secundo, utrum eas incœpiſſe ſit articulus fidei. ¶Tertio, quomodo deus dicatur in principio cæ. & ter. creaſſe.

ARTICVLVS. I.

¶Vtrũ uniuerſitas creaturarum ſemper fuerit.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ uniuerſitas creaturarum, quę nũc mũdi noſe nũcupatur, nõ incœperit, ſed fuerit ab æterno. Omne enim, qđ incœpit eſſe, autequam fuerit, poſſibile fuit ipſum eſſe: aliõquin impoſſibile fuiſſet ipſum fieri. Si ergo mundus incœpit eſſe anteq̃ in ciperet poſſibile fuit ipſum eſſe. Sed qđ poſ ſibile eſt eſſe, eſt materia: quæ eſt in potẽtia ad eſſe, quod eſt per formam: & ad non eſſe, quod eſt per priuationẽ. ſi ergo mundꝰ incœpit eſſe, ante mundũ fuit materia. Sed nõ põt eſſe materia ſine forma. Materia aũt mũdi cũ forma, eſt mũdus. Fuit ergo mũdꝰ antequã eſſe inciperet. Quod eſt ipoſſibile.

¶Præter ea, Nihil quod habet uirtutem ut ſit ſemp; quãdoq; eſt, & qñq; nõ eſt: quiaad quãtum ſe extendit uirtus alicuius rei, tandiu eſt. Sed omne incorruptibile habet uirtutẽ ut ſit ſemper. nõ eñ uirtutẽ habetad determinatũ durationis tẽpus. Nihil ergo incorruptibile qñq; eſt, & qñq; nõ eſt. Sed oẽ qđ incipit eſſe, qñq; eſt, & qñq; nõ eſt. nullum ergo incorruptibile incipit eſſe. S3 multa ſunt in mũdo incorruptibilia, ut corpora cæleſtia: & omnes ſubſtãtię intellectuales. Ergo mundus non incœpit eſſe.

¶Præterea, Nullũ ingenitũ incœpiteſſe. Sed philoſophus in 1. phy. dicit ꝓ materia eſt ingenita. Et in 1. de cæ. & mun. ꝓ cælũ eſt ingenitũ. Nõ ergo uniuerſitas rerũ incœpit eẽ.

¶Præterea, Vacuũ eſt ubi nõ eſt corpus, ſed poſſibile eſt eſſe. Sed ſi mundus incœpit eſſe ubi nunc eſt corpus mũdi, prius nõ fuit aliquod corpus, & tamẽ poterat ibi eſſe. Alio quin nunc ibi nõ eſſet. Ergo ante mundum fuit uacuum. Quod eſt impoſſibile.

¶Præterea, Nihil de nouo incipit moueri niſi per hoc, ꝓ mouẽs & mobile aliter ſe habet nũc, q̃ prius. Sed qđ aliter ſe habet nũc q̃ prius, mouetur. Ergo añ oẽm motũ de nouo ĩcipientem fuit aliquis motus. Motus ergo ſemper fuit. Ergo & mobile. quia motus non eſt niſi in mobili.

¶Præterea, Omne mouens aut eſt naturale, aut eſt uoluntariũ. ſed neutrum incipit moue re, niſi aliquo motu præexiſtẽte. Natura eñ ſemper eodẽ mõ operatur. Vñ niſi ꝑcedat aliqua ſmutatio uel in nã mouẽtis uel ſ mobili, nõ ĩcipiet à mouẽte ẽ naturali eſſe mot⁹, qui non fuit prius. Voluntas aũt abſq; ſui immutatione retardat facere qđ proponit. Sed hic nõ eſt niſi per aliquã ĩmmutationẽ, quam imaginatur ad minus ex parte ipſi⁹ temporis ⁶. Sicut qui uult facere domũ cras & nõ hodie, expectat aliqd futurũ cras qđ hodie non eſt: & ad minus expectat, ꝓ dies hodiernus tranſeat, & craſtinus adueniat, quod ſine mutatione non eſt: quia tẽpus eſt numerus motus. Relinquitur ergo quòd ante omnẽ motum de nouo ĩcipitẽtem, fuit alius motus. Et ſic idẽ quod prius.

Præterea, Quicqd ẽ ſemp in pricipio, & ſem per in fine, nec deſinere, nec incipere põt. Quia qđ incipit, nõ eſt in ſuo in fine: qđ aũt deſinit, nõ eſt in ſuo principio. Sed tps ſemper eſt in ſuo principio & fine: quia nihil ẽ tpis niſi nũc, qđ eſt finis præteriti, & principium futuri. Ergo tempus nec incipere nec deſinere poteſt. Et per conſequens nec motus cuius numerus tempus eſt.

¶Præterea, Deus aut eſt prior mũdo natura tũ, aut duratiõe. Si natura tũ, ergo cũ deus ſit ab æterno ⁵, & mũdus eſt ab æterno. Si aũt eſt prior duratiõe, prius aũt & poſteri⁹ in duratione cõſtituũt tẽpus. Ergo ante mũ dum fuit tempus. Quod eſt impoſſibile.

¶Præterea, Poſita cã ſufficiẽti ponitur effectus. Cã eñ ad quã nõ ſequitur effectus, eſt cã imperfecta indigẽs alio ad hoc ꝓ effectus ſequatur. Sed deus eſt ſufficiẽs cã mundi, & finalis rõne ſuæ bonitatis, & exẽplaris rõne ſuæ ſapientiæ, & effectiua rõne ſuæ pœnæ, ut ex ſuperioribus patet ⁶. Cũ ergo deus ſit ab æterno, & mundus fuit ab æterno.

¶Præterea, Cui⁹ actio ẽ æterna, & effectus æternus. Sed actio dei eſt eius ſubſtantia, quę eſt æterna. Ergo & mũdus eſt ętternus.

¶SED CONTRA eſt qđ dr Io. 17. Clarifica me pr̃ apud temetipſum claritate quã habui priuſquã mundus fieret. Et prouerb. 8. Dominus poſſedit me in ĩitio uiarũ ſuarum, antequam quicquã faceret ab initio.

CONCLVSIO.

¶Non eſt neceſſarium mũdũ ſemper fuiſſe cũ ex uolũtate diuina proceſſit: quamuis poſſibile hoc fuerit, ſi deus noluiſſet, nec damõſtratiue hoc probari ab ali quo unquam potuit.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ nihil põt præter deũ ab æterno fuiſſe. Et hoc qđ ẽ po nere nõ eſt impoſſibile. Oſtẽſum eſt em ſupra ⁶, q̃ uoliũtas dei eſt cã rerũ. Sic ergo aliq̃ neceſſe eſt eſſe, ſicut neceſſe eſt deũ uelle illa cũ neceſſitas effectus ex neceſſitate cãæ dependeat, ut dr in 5. meta. Oñsũ eſt aũt ſupra ⁶, q̃ abſolute loquẽdo nõ eſt neceſſe deũ uel le aliq̃d niſi ſeipſũ. Nõ eſt ergo neceſſarium deũ uelle q̃ mũd⁹ fuerit ſemp, ſ3 eat en⁹ mũdus eſt; ſ3 tenus deus uult illũ eſſe, cũ eſſe mũdi ex uoliũtate dei depẽdeat, ſicut ex ſua cã. Nõ eſt igitur neceſſariũ mũdũ ſemp eſſe. Vñ nec demõſtratiue ꝓbari põt. Nec rõnes ęs ad hoc Ari. inducit, ſunt demõſtratiuę ſimpl⁹, ſed ſcdm qd, ſ.ad cõtra dicẽdũ rõnib⁹ antiquorũ ponẽtiũ mũdũ incipere ſcdm quoſdã modos in ueritate impoſſ⁹. Et hoc apparet ex tribus. Prio qdẽ, ga tã in 8. phy. q̃ inu. de cæ. ſ̃mittit quaſdã opiniões, ut Anax. & Emp. & Plat. cõtra quos rõnes cõtra dictorias inducit. Scdo, ga ubicũq; de hac mã logꝫtur, inducit teſtimonia antiquoꝝ. Quod nõ eſt demõſtratoris, ſed ꝓbabil⁹ ꝓſuadẽtis. Tertio, ga expoſite dicit in prio lib. topi. ꝓ quædã ſunt, ꝓblemata dialectica, de quibus rõnes nõ habemus utrũ mundus ſit ętternus. 1 2 3 4 5 6

¶AD primũ ergo dicẽdũ, q̃ añq; mũdus eẽt, poſſe fuit mũdũ eſſe, nõ qdẽ ſcdm potẽtiã paſſiuã, quę eſt mãſcd ſcdm potẽtiã actiuã dei ⁶. Et ẽ ſcdm ꝓ dr aliqd abſolute poſſe non ſcdm abſq; potẽtiã, ſed ex ſola habitudine terminoꝝ, qui ſibi nõ repugnãt, ſcdm qđ poſſe opponit impoſſ⁹, ut patet ꝑ phiſicã 5. met.

¶Ad ſecũdum dicẽdum, q̃ illud quod habet uirtutẽ ut ſit ſemper, ex quo habet illã uirtutẽ, non quãdoq; eſt, & qñq; nõ eſt: ſed anteq̃ haberet illã uirtutẽ nõ fuit ⁶. Vnde hęc rõ quę ponitur ab Ari. in 1. de cæ. nõ concludit ſimpl⁹, q̃ incorruptibilia nõ incœperunt eſſe, ſed quòd non incœperunt eſſe per modum naturalem, quo generabilia & corruptibilia incipiunt eſſe.

¶Ad tertiũ dicendum, q̃ Ari. in 1. phy. probat, materiam eſſe ingenitam per hoc, q̃ nõ habet ſubiectũ de quo ſit: in primo autem de cæ. & mun. probat cælũ ingenitũ, quia nõ haber cõtrarium ex quo gñetur. Vnde patet, q̃ per utrũq; nõ concluditur, niſi q̃ materia & cælũ non incœperunt per generationẽ, ut qui dã ponebãt: præcipue de cælo. Nos aũt dicimus, q̃ materia & cælũ ꝓducta ſunt in eſſe per creationem, ut ex dictis patet ⁶.

¶Ad quartum dicendum, quòd ad rationẽ uacui non ſufficit in quo nihil eſt, ſed requiritur quòd ſit ſpatium capax corporis, in quo non ſit corpus, ut patet per Ari. in 4. phy. Nos autem dicimus non fuiſſe locum aut ſpatium antę mundum.

¶Ad quin

no,non solũ materialiter,sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Primo, ut sit in actu secũdum id quod ponitactio, inquãtum actio in agente. Secundo,secundũ quod infert ex se passionem uel effectũ. Primo modo actio dei est in actu ab æterno,secũdo modo,non. Et propter primum deus non est causa in potentia, sed in actu ab æterno. Propter secundum uero deus non creauit mundum ab æterno, nec creat modo animã anti christi. Et si quæratur quomodo illatio pas, sionis uel effectus esti in deo ab æterno actu uel potentia. Responsio in prompta est, q̃ est in eo & in potentia actiua, & nunquã est, fuit,aut erit in eo formaliter. De inexistentibus eñ formaliter, inconueniens est ponere aliquid in potentia in deo. Et propterea actionem secundum totum id quod in agente ponit formaliter, oportet ab æterno in deo esse actu,&c.

4 ¶Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulum secundum.

Annota. IN titulo, articulus fidei sonat quod sola fide tenere oportet.

Cõmẽt. ¶In corpore unica est conclusio responsiua quæstiõi, scilicet mũdũ incœpisse sola fide tenetur: ita quòd demonstratiue probari non potest. Quam conclusionem primo probat quoad secundam partem. Secundo manifestat,quo ad primã. Et tertio ostendit quãte utilitatis sit nosse propositam conclusiõ nẽ. Quo ad primũ igitur,intendit talẽ rationem. Nouitas mundi non potest demonstrari ex parte mundi,nec ex parte suæ causæ: ergo est indemõstrabilis. Antecedẽs quo ad primam partẽ probatur. demonstrationis principium est q̃d quid est, & unũquodq̃ secundũ rationẽ suæ speciei abstrahit ab hic & nũc: ergo non põt demonstrari,q̃ homo, aut cælum,aut lapis nõ semper fuit. Secunda pars antecedentis manifestatur à cõi dicto q̃ uniuersalia sunt ubiq̃ & semper. Quo ad secundam uero partem probatur. uoluntas dei ratione inuestigari non potest nisi circa necessario uolita: ergo non potest demonstratiue sciri quid circa creaturas uoluerit. & tenet sequela: quia nihil circa creaturas necessario uult.

918 ¶Circa probationem
917 primæ partis antecedẽtis assumpti, aduerte
Annot. q̃ uis rationis cõstitit

¶Ad quintum dicendum, q̃ primus motor semper eodem modo se habuit: primum autem mobile nõ semper eodem modo se habuit: quia incœpit esse cum prius nõ fuisset. Sed hoc non fuit per mutationem, sed per creationem, quæ non est mutatio, ut suprà dictum est. c Vnde patet q̃ hæc ratio, quam ponit Ari. in. 8. phy. procedit contra eos qui ponebant mobilia æterna, sed motum non æternum, ut patet ex opinionibus Anax. & Empe. Nos autem ponimus, ex quo mobilia incœperunt, semper fuisse motum.

¶Ad sextũ dicendũ q̃ primũ agens est agẽs uoluntarium. Et quanuis habuit uoluntatẽ æternam producendi aliquẽ effectum, non tamen produxit æternum effectum. Necesse necesse q̃ præsupponatur aliqua mutatio, nec etiam propter imaginationem temporis. Aliter enim est intelligendum de agente particulari quod presupponit aliquid, & causat alterum, & aliter de agente uniuersali quod producit totum, sicut agens particulare producit formam, & presupponit materiam: unde oportet q̃ formam inducat secundum porportionem ad debitam materiã. Vnde rationabiliter in ipso consideratur q̃ inducit formam in talẽ materiam, & non in aliam ex differentia materiæ ad materiam. Sed hoc non rationabiliter uidetur in deo, qui simul producit formam & materiam: sed considera tur rationabiliter in eo q̃ipse producit materiam congruam formæ & fini. Agens autem particulare præsupponit tempus sicut & materiam. Vnde rationabiliter consideratur in eo quod agit in tempore posteriori, & nõ priori secundũ imaginationem successionis temporis post tempus. Sed in agẽte uniuersali, quòd producit rem & tẽpus, nõ est considerare q̃ agat nũc & non prius secundũ imaginationẽ temporis post tempus, quasi tempus præsupponatur eius actioni: sed cõsiderandũ est q̃ dedit effectui suo tẽpus q̃tum uoluit, & secundũ q̃d cõueniens fuit ad suam potentiã demonstrandã. Manifestius enim mundus ducit in cognitionẽ diuinæ potentiæ creantis, si mundus nõ semper fuit q̃ si semper fuisset. omne eñ q̃d nõ semper fuit, manifestum est habere causam. Sed nõ tam manifestum est de eo quod semper fuit.

¶Ad septimũ dicẽdum, q̃ sicut dicitur in 4. physi, prius & posterius, est in tempore secũdum quod prius & posterius est in motu. Vnde principium & finis accipienda sunt in tẽpore, sicut & in motu. Supposita aũt æternitate motus necesse est q̃ quodlibet momentũ in motu acceptum sit principiũ & terminus motus. Qđ non oportet si motus incipiat. Et eadẽ ratio est de nũc tẽporis. Et sic patet q̃ rõ illa instantis nunc q̃ semper sit principiũ & finis tpis, p̃supponit eternitatẽ tẽporis & motus. Vñ Ari. hãc rõnẽ inducit in 8. phy. cõtra eos qui ponebãt æternitatem temporis, sed negabant æternitatem motus.

¶Ad octauũ dicendũ q̃ deus est prior mũdo duratione. Sed ly prius nõ designat prioritatẽ tẽporis, sed æternitatis. Vel dicendum q̃ designat æternitatẽ tẽporis imaginati, & nõ realiter existẽtis; sicut cũ dicit, supra cẽsũ nihil est: ly supra, designat locũ imaginatũ tõnis, sẽdm q̃d possibile est imaginari, dimensionibus cælestis corporis dimensiones alias superaddi.

¶Ad nonũ dicendũ q̃ sicut effectus sequitur à causa agente naturaliter secũdũ modũ sue formæ, ita sequitur ab agente per uoluntatẽ secundũ formã ab eo præconceptã & diffinitã, ut ex superioribus patet c. Licet igitur deus ab æterno fuerit sufficiens cã mũdi, nõ oportet q̃ ponatur mũdus ab eo productus, nisi secũdũ q̃d est in p̃definitione suæ uolũtatis, ut s. habeat eẽ post nõ esse, ut manifestius declarat suum authorem.

¶Ad decimũ dicendũ q̃ posita actione sequitur effectus secundũ exigentiã formæ quæ est principiũ actionis. in agẽtibus aũt q̃ uolũtatẽ q̃d conceptũ est & p̃diffinitũ, accipit ut forma, q̃ est principiũ actiõis c. Ex actiõe igitur dei æterna nõ sequitur effectus æternꝰ, sed qualẽ deus uoluit, ut s. haberet esse post non esse.

ARTICVLVS II

a ¶Vtrum mundum incœpisse sit articulus fidei.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videt q̃ mũdũ incœpisse nõ sit articulus fidei, sed cõclusio demostrabilis. Omne eñ factũ habet principiũ suæ durationis. Sed demõstratiue probari põt, q̃ deus sit cã effectiua mũdi: & hoc ẽt probabiliores philosophi posuerũt. Ergo demõstratiue probari põt quòd mundus incœperit.

¶Præterea, si necesse est dicere q̃ mũdus factus est à deo: aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed nõ ex aliquo: quia sic materia mũdi præexisteret mundo: cõtra q̃d procedũt rõnes. Ari. ponẽris cęlũ ingenitum. Ergo oportet dicere quòd mundus sit factus ex nihilo. Et sic habet esse post non esse. Ergo oportet quòd esse incœperit.

¶Præterea, Omne q̃d operatur per intellectũ, à quodã principio operatur, ut p̃s in omnibus artificialibus. Sed deus est agẽs per intellectũ. Ergo à quodã principio operatur. Mũdus igit q̃ est eius effectus, nõ fuit semp.

¶Præterea, Manifeste apparet, artes aliquas & habitationes regionũ, ex determinatis tpibus incœpisse. Sed hoc non esset, si mundus semper fuisset. Mundum igitur nõ semper fuisse manifestum est.

¶Præterea, Certũ est nihil deo æquari posse. Sed si mundus semper fuisset, æquipararetur deo in duratione. Ergo certum est non semper mundum fuisse.

¶Præterea, Si mundus semper fuit, infiniti dies præcesserunt diem istum. Sed infiniti non est pertransire. Ergo nunquam fuisset peruentum ad hunc diem. Quod est manifeste falsum.

¶Præterea, Si mũdus fuit æternus, & gñatio fuit ab æterno. Ergo unus hõ genitus est ab alio in infinitũ. Sed pater est causa filiẽs filij, ut dicit in 2. phy. Ergo in causis efficiẽtibus est procedere in infinitum. Quod improbatur in 2. meta.

¶Præterea, Si mundus & generatio semper fuit, infiniti hoies p̃ cesserunt. Sed anima hominis est immortalis. Ergo infinitæ animæ humanæ nũc essent actu. Quod est impossibile. Ergo ex necessitate sciri põt, q̃ mundus incœperit, & non sola fide tenet.

¶SED CONTRA, fidei articuli demõstratiue probari non possunt: ga fides de nõ apparẽtibus est, ut dicitur ad Heb. 2. Sed deũ esse creatorẽ mũdi, sic q̃ mũdꝰ incœperit esse, est articulus fidei. Dicimus eñ, Credo in unũ deũ, &c. Et iterũ Greg. dicit in Homel. prima Ezechielis, q̃ Moyses prophetizauit, de præterito dicẽs. In principio creauit deus cælum & terram. In quo nouitas mundi traditur. Ergo nouitas mundi habetur tantum per reuelationem. Et ideo non potest probari demõstratiue.

CONCLVSIO.

¶Mundum incepisse sola fide tenetur; nec demonstratiue hoc sciri potest, sed id credere maxime expedit.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ mundũ nõ semper fuisse, sola fide tenet, & demõstratiue, pbari nõ põtest cf & suprà de mysterio trinitatis dictũ est c. Et huius rõ est: ga nouitas mũdi non põt demonstrationẽ recipere ex parte ipsius mũdi. Demõstrationis eñ principiũ est q̃ quid est. Vnũquodq̃ aũt sẽdm rõnem suæ speciei abstrahit ab hic & nũc: propter q̃d dicit q̃ uniuersalia sunt ubiq̃ & semp c. Vñ demõstrari nõ põt q̃ hõ, aut cælũ, aut lapis, nõ semp fuit. Similiter ẽt nec ex parte causæ agẽtis, q̃ agit p uolũtatẽ. Volũtas eñ dei rõne inuestigari nõ potest, nisi circa ea q̃ absolute necesse est deũ uelle. Talia aũt nõ sunt q̃ circa creaturas uult, ut dictũ est c. Põt aũt uolũtas diuina hominẽ manifestari p reuelationẽ, cui fides innititur. Vñ mũdũ incœpisse est credibile, non autẽ demonstrabile uel scibile. Et hoc utile est ut cõsideretur, ne forte aliqs qđ fidei est demõstrare p̃sumẽs, rõnes nõ necessarias inducat, q̃ p̃beãt materiã irridẽdi infidelibus existimãtibus nos ꝓpter huiusmodi rõnes credere q̃ fidei sunt.

¶Ad

sumptionis. Secũda est exittatio irrisionis ab infidelibus, ut claret patet in litera.

Annota. ¶In responsione ad septimũ, aduerte nouitie aliud est dicere, Sortes parer est cã per se Platonis filii, & Plato per se causa Cicero: & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt p̃ se causæ Cice. Primũ eñ est uerissimũ: quoniam sicut hõ generat hominẽ per se, ita te pater tuus, ut dicitur 2. met. tex. 27. Sed̃m aũt est falsissimũ, q̃ũ causę p̃ se ordinatæ respectu alicuius effectus sunt, ut in litera dictum est, quorũ ordinũ simul causantes effectũ illũ, & ꝓpterea nõ possunt inuestigari. Pater aũt & nullus eiusdẽ ordinis cãg sunt nõ simul cãntes tertiũ: quãuis, ut dictũ est, inter se unus fuerit per se causa patris, & pater filii. & ꝓptercа ad productionẽ Sortis nõ refert finitas, uel infinitas progenitorum.

b ¶In responsione ad octa
239 uum diligẽter aduerte quid ibi dicitur, & quare dicatur. Post recitatas nanq̃ opiniones
238 subdit cõsiderãdũ esse: q̃ hęc rõ p̃ticularis est & uerũ dixit: q̃m parti
culatis est nõ i se, sed re spectu ẽsiti, ut ipsemet subdit. Quæstium est eñ hic, utrũ mundũ. i. uniuersitatẽ creaturarũ incœpisse sit articul' fi
86 dei, & nõ utrũ singulas
235 spẽs creaturarũ incœpisse, ut articulus fidei. Dato nãq̃ q̃ hoiem in cœpisse sit demõstrabile, adhuc dubiũ restat, utrũ uniuersum incœpisse sit demõstrabile: q̃m stat cũ incœptione hoĩs æternitas mundi, uel angelorũ ut in litera dicitur. Causa aũt quare hoc dixerit est, quia scẽm doctrinã authoris rõ inducta cogit: parum tñ utilis ab eodem dicitur in 2. cõtra Gẽti. c. 38. q̃m multa supponit in gbꝰ discordant philosophi.

48 ¶Circa eandẽ responsionem aduerte, quòd
49 secundũ authoris doctrinam sustinentẽ immortalitatẽ animæ numeratæ sine circulo, & impossibilitatem infinitatis in actu, simul etiã per accidens: intelligibile nõ est, quòd generatio humana sit ęterna. Et propterea cauti sint Tho. in cõcedendo mũdum potuisse esse ab æterno: concedãt mundum quo ad substãriã, cõstãtẽ ex quibꝰ corpibus simplicibus. Concedãt mundũ eniã
38 quo ad motũ cæli & generationes omnes, præter huma nam. Ineuitabile eñ est quin aut sit infinitũ in actu, aut ad miracula recurraf, ponendo unũ hominẽ infinito tẽpore uixisse, & à certo tempore genẽrasse, & sic etiam nõ

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ sicut dicit Aug. in. de ci. dei, philosophorũ ponentium æternitatẽ mũdi duplex fuit opinio. Quidã enim posuerunt, q̃ substantia mũdi non sit à deo. Et horum est intolerabilis error. Et ideo ex necessitate refellitur. Quidã aũt em sic posuerũt mundum æternũ, quòd tamẽ mundum à deo factum dixerũt. Non eñ mundum tẽporis uolũt habere, sed suæ creationis initium; ut quodã modo uix intelligibili semper sit factus. Id autẽ quomõ intelligant, inuenerũt, ut idem dicit in 10. de ci. dei. Sicut eñ inquiunt, si pes ex æternitate semper fuisset in puluere, semper subesset uestigium, quod à calcante factũ nemo dubitaret: sic & mundus semper fuit, semper existente qui fecit. ¶Et ad hoc intelligẽdum considerãdum est, q̃ causa efficiens quæ agit per motũ, de necessitate precedit tẽpore suum effectũ, quia effectus nõ est nisi in termino actionis: agens aũt omne oportet esse principiũ actiõis. Sed si actio sit instãtanea & nõ successiua, non est necessarium, faciẽs esse prius facto duratione, sicut patet in illuminatione. Vnde dicunt q̃ nõ sequitur ex necessitate, si deus est causa actiua mũdi, q̃ sit prior mũdo duratione, quia creatio qua mundum produxit, nõ est mutatio successiua. ut supra dictum est c.

¶Ad secũdum dicẽdum, q̃ illi qui ponerent mundum æternũ, dicerent mũdum factum à deo ex nihilo: non q̃ factus sit post nihilũ secundũ quod nos intelligimus per nomẽ creatiõis c, sed quia nõ est factus de aliquo. Et sic etiã non recusant aliqui eorũ creationis nomen: ut patet ex Auic. in sua meta.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd illa est ratio Anax. quæ ponit in 2. phy. Sed non de necessitate cõcludit, nisi de intellectu qui deliberãdo inuestigat quid agendum sit, quod est simile motui. Talis aũt est intellectus humanus, sed non diuinus, ut suprà patet c.

¶Ad quartũ dicendum, q̃ ponentes æterni tatem mundi, ponunt aliquã regionem infinities esse mutatam de inhabitabili in habitabilem, & ecõuerso. Et similiter ponũt, q̃ artes propter diuersas corruptiones & accidentia infinities, fuerunt inuentę, & iterum corruptæ. Vnde Ari. dicit in lib. meteo. q̃ ridiculum, est ex huiusmodi particularibus mutationibus opinionem accipere de nouitate mundi totius.

¶Ad quintũ dicendum, q̃ etsi mundus semper fuisset, non tamen partificaretur deo in æternitate, ut dicit Boẽ. in fine de conso. ga esse diuinum est esse totum simul absq̃ successione. Non autem sic est de mundo c.

¶Ad sextum dicẽdum q̃ transitus semper intelligitur à termino in terminum. Quæcunque autem præterita dies signetur, ab illa usque ad istam sunt finiti dies, qui pertrãsiri poterunt. Obiectio aũt procedit ac si positis extremis sint media infinita.

¶Ad septimũ dicẽdum, q̃ in causis efficientibus impossibile est procedere in infinitũ per se c, ut puta si causæ quæ per se requirũntur ad aliquem effectũ: multiplicarentur in infinitũ. Sicut si lapis moueretur à baculo, & baculus à manu, & hoc in infinitum. Sed per accidens in infinitũ procedere in causis agẽtibus nõ reputatur impoꝰe, ut puta si omnes causę quæ in infinitũ multiplicantur, non teneãt ordinẽ nisi unius causæ, sed earũ multiplicatio fit per accidẽs c. Sicut artifex agit multis martellis per accidens: quia unus post unũ frangitur. Accidit ergo huic martello, quòd agat post actionẽ alterius martelli. Et similiter accidit huic hõi inquãtum generat q̃ sit generatus ab alio. Generat eñ inquãtum homo, & nõ inquãtũ est filius alterius hoĩs. Omnes eñ homines generantes habẽt gradum unũ in causis efficiẽtibus, s. gradũ particularis generãtis. Vñ nõ est impossibile q̃ hõ gñetur ab hoĩe in infinitum. Esset aũt impossibile. si gñatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & à corpe elemẽtali, & à sole; & sic in infinitũ.

¶Ad octauum dicendum, quòd hanc rationem, q̃ ponẽtes æternitatẽ mundi, multipliciter effugiunt. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, ut pater in meta. Algazelis, dicentis hoc esse in finitum per accidens. Sed hoc improbatũ est superius c. Quidam uero dicũt animam corrumpi cum corpore. Quidam uero, q̃ ex omnibus animabus remanet una tãtũ. Alij uero (ut Aug. dicit) posuerũt, ꝓpter hoc circuitum animarum, ut s. animæ separatæ à corporibus post determinata temporum curricula iterum redirẽt ad corpora. De quibus omnibus in sequentibus est agẽdum c. Considerandum tamẽ quòd hæc ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis q̃ mundus fuit ęternus, uel saltem aliqua creatura, ut angelus: non autem homo. Nos autem dicimus uniuersaliter an aliqua creatura fuerit ab æterno,

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporis.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur q̃ creatio rerum non fuit in principio temporis. Quod enim non est in tempore, non est in aliquo tempore. Sed creatio rerum non fuit in tempore. Per creationem enim rerum substãtia in esse producta est. Tempus autem non mẽsurat substantiã rerũ, & præcipue incorporaliũ. Ergo creatio nõ fuit in principio temporis.

¶Præterea, Philosophus probat quòd oẽ quod fit, fiebat. Et sic omne fieri habet priꝰ & posterius. In principio autem temporis (cum sit indiuisibile) nõ est prius & posterius. Ergo cum creari sit quoddã fieri, uidetur q̃ res nõ sint creatæ in principio temporis.

¶Præterea, Ipsum etiam tempus creatum est. Sed non põt creari in principio temporis: cum tempus sit diuisibile, principium autem tẽporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit in principio temporis.

¶SED CONTRA est quod Gene. 1. dicitur. In principio creauit deus cælum & terram.

CONCLVSIO.

¶In principio tempora omnia à deo creata sunt, & in principio, id est in filio, & in principio, id est ante omnia.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ illud uerbum Gen. 1. In principio creauit deus cælum & terrã, tripliciter exponitur ad excludendum tres errores. Quidam enim posuerunt mundũ semper fuisse, & tempus non habere principiũ. Et ad hoc excludendum exponitur in principio, s. tẽporis. Quidam uero posuerunt duo esse creationis principia, unum bonorũ, aliud malorum. Et ad hoc excludẽdũ exponitur, in principio, id est, in filio Sicut eñ principiũ effectiuũ appropriatur patri propter potentiã, ita principiũ exemplare appropriatur filio propter sapientiam: ut sicut dicitur, omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur deũ omnia fecisse in principio, id est in filio, secũdum illud Apostoli ad Col. 1. In ipso, s. filio, condita sunt uniuersa. Alij uero dixerũt corporalia esse creata à deo mediãtibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludendũ exponitur, in principio creauit deus cælum & terrã, id est ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata, scilicet cælum empireum, materia corporalis quæ nomine terræ intelligetur, tempus, & natura angelica.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ non dicuntur in principio temporis res esse creatæ, quasi principium temporis creationis sit mensura: sed quia simul cum tempore cælum & terra creata sunt.

¶Ad secũdum dicẽdum, q̃ uerbũ illud philosophi intelligitur de fieri quod est per motũ, uel quod est terminus motus. Quia cũ in quolibet motu sit accipere priꝰ & posteriꝰ, aũ quodcũq̃ signũ in motu signato, dum s. aliqd est in moueri, & fieri ẽ accipere prius, & etiã aliqd post ipm, ga qđ est in principio motꝰ uel in termino, non est in moueri. Creatio aũt neque est motus neque terminus motus, ut suprà dictum est c. Vnde sic aliquid

Annot. 58 Cõmẽt. ¶In corpore cõclusio responsiua est, quòd ly in principio creauit deus cælum & terram, tripliciter exponitur, contra tres errores, s. in principio tẽporis contra philosophos. In filio, cõtra Pythagoricos & Manichęos. Ante omnia, cõtra Platonem, Auic, & sequaces. ofa plana sũt in litera. Ex quibus habetur conclusio respõsiua quæstito affirmatiue, & ad perfectionem doctrinæ cum multis adiunctis.

Annot. ¶In responsione ad primum aduerte, quòd aut 248 hor negat primũ tẽporis instans mẽsurare creationẽ. Non q̃ diutius emanatio illa durauerit, cum instantanea sit, ut in responsione ad primum in articulo precedente dictum est: sed quia creatio ad substãtias etiam incorporales, quæ supra tempus & tempus instãtia sunt, se extendit. Vnde primũ instãs temporis, est id fuerit mensura essentiã, fuit tamẽ coexistens creationi; que in instanti temporis discreti quo mẽsuratur, operationes spirituales, ut infrà patebit, mensurata est.

2. dist. 1. q. 1. art. 6. tertium. Et quol. 5. q. 1. ar. 1. cor. et opu. 9. q. 100.

a ¶*Super Quæst. quadrageſimæſeptimæ Articulum primum.*

Annota. IN titulo quæritur an diſtinctio ſit à deo non quomodolibet, ſed ut per ſe intenta, ut in proceſſu articuli patebit.

Cõment. ¶In corpore tria facit. primo tractat opinionem antiquorũ: ſecundo opinionẽ Auic. tertio reſpõdet quæſito.

¶Quo ad primũ refertur opinio Democriti & Anaxagoræ, q̃ diſtinctio rerũ eſt à materia ſola & cauſaliter, uel à materia ſimul & agente. Reprehenditur autẽ utraque opinio quo ad hoc in quo cõcat, ſ. quòd diſtinctio eſt à materia ut à cauſa prima, id eſt in reducibili in aliam priorem cauſam, dupliciter. Primo, quia ipſa materia eſt à deo. Secundo, q̃a etiam forma eſt prior materia: quoniam materia eſt p̃opter formam.

249 ¶Quo ad ſecundũ refertur opinio Auic. q̃ diſtinctio eſt ex ſecundis agẽtibus. & improbatur dupliciter. Primo, q̃a hoc eſt falſum de diſtinctione incorruptibilium, q̃m à ſolo deo fieri poſſunt. Secũdo, quia diſtinctio rerũ eſſet à cauſa: & cõſequẽter cõpletur mentũ uniuerſi eſſet à caſu. & tenet prima ſequela, quoniã q̃d fit ex concurſu multarũ cauſarum agentiũ, nõ per ſe intentum ab aliquo dirigente eas in unum, caſu fit. ſecũda autẽ ſequela tenet, quia perfectio uniuerſi in rerũ diuerſitate conſiſtit.

¶Quo ad tertiũ cõclusio reſpõſiua eſt. Diſtinctio, ſeu multitudo rerum eſt ex intentione primi agentis, qui eſt deus. Probatur. Deus produxit res in eſſe, p̃pter ſuã bonitatẽ cõmunicãdam creaturis, & per eas repreſentandam: ergo, p̃duxit multas creaturas, & diuerſas. & tenet ſequela, q̃a per unã creaturã ſufficiẽter repreſentari nõ poteſt. Quod p̃batur, quia bonitas, quæ in deo eſt ſimpliciter & uniformiter, in creaturis eſt multipliciter & diuiſim. Quod & confirmatur: quia perfectiõ participat diuinam bonitatem totum uniuerſum, q̃ quidẽ q̃ creatura. Secunda probatur concluſio authoritate ſcripturæ, Gene. primo. Dixit deus, &c.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd cum dicitur, nominatur, aut quæritur ſufficiens repræſentatio bonitatis
235 diuinæ: non eſt ſermo
242 de ſufficientia ſimpliciter: quoniã nec mille
e mundi ſufficerẽt ad id,
262 ſed de ſufficientia conſona perfectioni uniuerſi, huc enim tendit

Quid creatur quod non prius creabatur.

¶Ad tertium dicendũ quòd nihil fit niſi ſecundum quod eſt. Nihil autẽ eſt temporis niſi nunc. Vnde nõ poteſt fieri niſi ſecũdum aliquod nunc. Non quia in ipſo primo nũc ſit tempus, ſed quia ab eo incipit tempus.

QVAEST. QVADRAGESIMAſeptima de rerum diſtinctione in communi, in tres articulos diuiſa.

AMOST productionẽ creaturarum in eſſe conſiderãdum eſt de diſtinctione earũ. ¶Erit aũt hæc cõſideratio tripartita. Nã primo conſiderabimus de diſtinctione rerum in communi. ¶Secundo, de diſtinctione boni & mali. ¶Tertio, de diſtinctiõe ſpiritualis & corporalis creaturæ.

¶Circa primũ quæruntur tria. ¶Primo, de ipſa rerũ multitudine, ſeu diſtinctione. ¶Secundo, de earum inæqualitate. ¶Tertio, de unitate mundi.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum rerum multitudo & diſtinctio ſit à deo.*

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur q̃ rerũ multitudo & diſtinctio nõ ſit à deo. Vnum eñ ſemper naturã eſt unũ facere. Sed deus eſt maxime un', ut ex prg mitis patet[c]. Ergo nõ producit niſi unũ effectum.

¶Præterea, Exemplatum aſſimulatur ſuo exemplari: ſed deus eſt cauſa exemplaris ſui effectus, ut ſuprà dictum eſt[c]. ergo cum deus ſit unus, effectus eius eſt unus tãtum, & nõ diſtinctus.

¶Præterea, Ea quæ ſunt ad finẽ, proportionantur finẽ. Sed finis creaturæ eſt unus, ſcili cet diuina bonitas, ut ſuprà oſtenſum eſt[c]. Ergo effectus dei non eſt niſi unus.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur. Gen. 1. q̃ deus diſtinxit lucem à tenebris, & diuiſit aquas ab aquis. Ergo diſtinctio & multitudo rerum eſt à deo.

CONCLVSIO.

¶*Cum propter bonitatem ſuam communicandam condiderit deus creaturas, et per illas repræſentãdã, non ex materia, uel ex agente et materia, aut ex ſecundis cauſis, ſed ex intentione primi agentis et dei, multæ & diuerſæ creaturæ proceſſerunt.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd cãm diſtinctionis rerũ multipliciter aliqui aſſignauerũt. Quidã enim attribuerũt eam materiæ uel ſolũ, uel ſimul cũ agente: ſoli quidẽ materie, ſicut Democritus & omnes antiqui naturales, ponẽtes ſolam cauſam materialẽ, ſecũdum quos diſtinctio rerũ, puenit à caſu ſecũdum motũ materiæ. Materiæ uero & agenti ſimul diſtinctionẽ & multitudinem rerũ attribuit Anaxa. qui poſuit intellectũ diſtinguẽtem res, extrahẽdo quod erat permixtũ in materia. Sed hoc nõpoteſt ſtare propter duo. Primo quidẽ, quia ſuprà oſtẽſum eſt[c], q̃ etiã ipſa materia à deo creata eſt. Vnde oportet & diſtinctionẽ, ſiqua eſt ex parte materiæ, in altiorem cauſam reducere. Secundo, q̃a materia eſt propter formam, & nõ ecõuerſo, diſtinctio autẽ rerũ eſt per formas proprias. Non ergo diſtinctio eſt in rebus, p̃pter materiã, ſed potius ecõuerſo in materia creata eſt difformitas, ut eſſet diuerſis formis accõmodata. Quidã uero attribuerũt diſtinctionẽ rerũ ſecundis agentibus, ſicut Auic. qui dixit, q̃ deus intelligendo ſe, produxit intelligẽtiam primã[c]: in qua, quia non eſt ſuũ eſſe, ex neceſſitate incidit cõpoſitio potẽtiæ & actus, ut infrà patebit[c]. Sic igitur prima intelligẽtia inquãtum intelligit cauſam primam, produxit ſecũdam intelligẽtiã: inquantũ autẽ intelligit ſecũdum qd̃ eſt in potẽtia, p̃duxit corpus cæli, quod mouet: inquãtum uero intelligit, ſecundũ illud qd̃ habet de actu, produxit animã cæli. Sed hoc nõ poteſt ſtare propter duo. Primo quidẽ, quia ſuprà oſtẽſum eſt[c], q̃ creare ſolius dei eſt. Vnde ea quæ nõ poſſunt cauſari niſi per creationẽ, à ſolo deo p̃ducuntur. Et hæc ſunt omnia quæ non ſubiacent generationi & corruptioni. Secũdo, quia ſecũdum hanc poſitionẽ nõ prouenirẽt ex intẽtione primi agentis uniuerſitas rerum, ſed ex concurſu multarum cauſarũ agentium: tale autẽ dicimus prouenire à caſu. Sic igitur complemẽtum uniuerſi, quod in diuerſitate rerum cõſiſtit, eſſet à caſu. qd̃ eſt impoſſibile. Vñ dicendum eſt, quòd diſtinctio rerum & multitudo eſt ex intentione primi agentis, quod eſt deus. Producit eñ res in eſſe propter ſuam bonitatem communicãdam creaturis[c], & per eas repræſentandam. Et quia per unam creaturã ſufficienter repræſentari nõ poteſt, produxit multas creaturas & diuerſas: ut quod deeſt uni ad repræſentãdam diuinã bonitatem, ſuppleatur ex alia. Nã bonitas quę in deo eſt ſimpliciter & uniformiter, in creaturis eſt multipliciter & diuiſim[c]. Vnde per fectius participat diuinam bonitatem, & repræſentat eam totum uniuerſum, quam alia quæcunque creatura.[c] Et quia ex diuina ſapiẽtia eſt cauſa diſtinctionis rerũ, ideo Moyſes dicit res eſſe diſtinctas uerbo dei, quod eſt conceptio ſapientię. Et hoc eſt qd̃ dicitur Geñ. 1. Dixit deus, Fiat lux. Et diuiſit lucem à tenebris.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ agens per naturã agit per formam per quã eſt, q̃ uæ unius tm̃ eſt una. Et ideo non agit niſi unũ. Agens autem uoluntariũ, quale eſt deus, ut ſuprà oſtenſum eſt[c], agit per formã intellectam. Cum igitur deum multa intelligere non repugnet unitati & ſimplicitati ipſius, ut ſuprà oſtenſum eſt[c], relinquitur q̃ licet ſit unus, poſſit multa facere.

¶Ad ſcũm dicendum, q̃ rõ illa teneret de ex emplato qd̃ perfecte repræſentat exẽplar, quod nõ multiplicat niſi materialiter. Vnde imago increata quæ eſt perfecta, eſt una tãtũ. Sed nulla creatura repræſentat pfecte ex emplar primũ, qd̃ eſt diuina eſſẽtia: & ideo poteſt per multa repræſentari. Et tñ ſcdm qd̃ ideę dicũtur exemplaria, pluralitati rerũ correſpõdet in mente diuina pl'itas idearũ.

¶Ad tertium, dicẽdũ q̃ in ſpeculatiuis medium demõſtratiõis, quod perfecte demõſtrat concluſionẽ, eſt unum tãtum. Sed media probabilia ſunt multa. Et ſic'r in operatiuis quando id quod eſt ad finẽ, adęquat (ut ita dixerim) finem, non requiritur q̃ ſit niſi unum tantum. Sed creatura non ſic ſe habet ad finem, qui eſt deus[c]. Vnde oportuit creaturas multiplicari

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum inæqualitas rerum ſit à deo.*

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur q̃ inæqualitas rerũ non ſit à deo. Optimi eñ eſt optima adducere. Sed inter optima unũ non eſt maius altero. Ergo dei qui eſt optim', eſt omnia æqualia facere.

¶Præterea, Aequalitas eſt effectus unitatis, ut dicitur in meta. Sed deus eſt unus. Ergo fecit omnia æqualia.

¶Præterea, Iuſtitię eſt inæqualia inæqualib' dare[c]. Sed deus eſt iuſtus in oĩbus opibus ſuis. Cũ ergo operationi eius qua eſſe rebus cõicat, nõ præſupponatur aliqua inæqualitas rerũ, uidetur q̃ fecerit omnia æqualia.

¶SED contra eſt qd̃ dr̃ Eccl. 33. ca. Quare dies diẽ ſuperat, & iterũ lux lucẽ, & ann' annum, ſol ſolem, à dñi ſcientia ſeparata ſunt. ratio, ut huiuſmodi repræſentationem diuinæ bonitatis in rerum uniuerſitate per ſe intẽtam à deo fateamur: q̃a unica creatura ad hu- 242
iuſmodi repræſentationem non ſufficeret.

¶In reſponſione ad ſcũdum, aduerte quòd exẽplar dupliciter deo attribui litera uult. Primo ratione ſubſtantiæ ſimp'r, & ſic deus eſt unum exemplar oĩm. Secũdo, tõne ſubſtantiæ ſic uel ſic imitabilis: & ſic in mente diuina ſunt multa rerũ exemplaria iuxta multitudinem idearum.

a ¶*Super Quæſt. quadrageſimæſeptimæ Articulum ſecundum.* 234

TItulus intelligendus eſt ſicut præcedens.

Cõment. ¶In corpore duo facit. Primo reſpondet quæſito: ſecundo ex ratiõe data deducit corollarie
259 quid alii potuerunt o-
435 pinari.
235 Quo ad primũ concluſio reſpõſiua eſt, q̃ mũdus eſt tãtum unus. Et probatur ſic, quæcũq̃ ſunt à deo, ordinem habẽt adinuicẽ ad ipſum deum: ergo omnia ad unum mundũ neceſſe
209 eſt pertinere. & proba
tur ſequela, q̃a mũdus iſte un' eſt unitate ordinis. Ex hoc aũt deducitur ſecũdo corollarie differentia inter philoſophos, ſ. q̃ illi qui poſuerunt mũdi eauſam aliquam ordinãtem ſa-
bona ſunt, inter ſimpliciter bona nõ cõnumerantur: quoniã nõ ſunt ſimpliciter appetibilia.

¶Quo ad ſecũdum, cõcludit ſapientia dei ſicut eſt cauſa diſtinctionis rerum, ita & inæqualitas. Et, p̃batur primo, q̃ ſit cauſa inæqualitatis ſecundo quòd ſicut eſt cauſa diſtinctionis, ita inæqualitatis. Primum ergo, p̃batur ſic. ſapientia dei eſt cauſa diſtinctionis rerũ, ergo eſt cauſa diſtinctionis formalis: ergo eſt cauſa inæqualitatis. Prima conſequẽtia probatur: quia diſtinctio formalis eſt principalis diſtinctio. quod probatur, quia duabus rãtum exiſtentibus diſtinctionibus, cumerali & formali, materia eſt, p̃ter formã: ergo diſtinctio materialis eſt propter formalẽ. Et rurſus manifeſtatur à ſigno, q̃ uidemus uniratem & pluralitatẽ numeralem eſſe propter formam ſpecificam. Secunda autẽ conſequẽtia probatur: quia diſtinctio formalis ſemper inæqualitatẽ requirit. quod probatur dupliciter, primo, quia formæ rerũ ſunt ſicut numeri ex octauo metaphy. ſecundo, quia in rebus naturalibus ſpecies ordinatæ gradatim apparent, ut patet in inductiue. Secũdo probatur, quòd ſicut eſt cã diſtinctionis, ita inæqualitatis, ſic uniuerſum non eſſet perfectũ ſi unus tantum bonitatis gradus inueniret, ergo perfectio uniuerſi requirit inæqualitatẽ: ergo ſic inæqualitas eſt à deo propter perfectionem uniuerſi, ſicut & diſtinctio. Totus, proceſſus patet.
134 143 236 249 271 242 373 368

a ¶*Super Quæſt. quadrageſimæſeptimæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ſermo eſt de unitate numerali, & de mundo non ſolum corporeo, ſed uniuerſo, & de facto, nõ de poſſibili. non enim nunc de poteſtia dei diſputamus, ſed de diuerſitate inuenta in rebus in communi.

Cõmẽt. ¶In corpore duo facit. Primo reſpondet quæſito: ſecundo ex ratiõe data deducit corollarie differentia inter bona abſolute, & bona non niſi punitiue: q̃ primorũ ratio ſola diuina bonitas eſt, ſecũdorum uero nunquã diuina bonitas cauſa eſt niſi de merito ſuppoſito, qd̃ non eſt à deo. Et proinde in litera non eſt ſimpliciter negata diui-
na bonitas, ſed oppoſita eſt aduerſatiua, ſcilicet ad puniẽdum pec catum. Ex hoc enim infinuatur quod dixi-
mus. Manifeſtatur uero optime inconueniẽs ex inducta authoritate, Vidit deus cunctã quæ fecerat, & erãt ualde bona: quæ enim non niſi ad puniendã
bona
250 2. con. 1. 30. ſuper 45. metabona
tis, ſuper 3. ca. 97. de a
nimalibus. 7. cor. 34

CONCLVSIO.

¶*Sicut ex diuina ſapientia multæ & diuerſæ creaturæ, in eſſe proceſſerunt, ita eadem ex creaturarum inæqualitas proceſſit, & non ex meritis ſeu demeritis creaturarum.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ Origenes excludere poſitionẽ ponentium diſtinctionẽ in rebus ex cõtrarietate principiorũ boni & mali, poſuit, à deo à principio omnia creata eſſe æqualia. Dicit enim, q̃ deus primo creauit creaturas rationales tm̃, & oẽs æquales[c]. In quibus primo exorta eſt inæqualitas ex lib. arbit. quibuſdã cõuerſis in deum ſecũdum magis & minus, quibuſdã etiã ſcdm magis & min' à deo auerſis. Illæ igitur rõnales creaturę, q̃ ad deũ per li. ar. cõuerſę ſunt, p̃mota ſunt ad diuerſos ordines angelorũ, p̃ diuerſitate meritorũ. Illę aũt quę auerſę ſunt à deo, ſunt corpibus alligatæ diuerſis ſcdm diuerſitatẽ peccati: & hanc cauſam dicit eſſe creationis, & diuerſitatis corporũ. Sed ſcdm hoc uniuerſitas corporaliũ creaturarum non eſſet propter bonitatem dei cõicãdam creaturis, ſed ad puniẽdum peccatũ. Quod eſt cõtra illud qd̃ dicitur Gen. 1. Vidit deus cũcta quæ fecerat, & c. erãt ualde bona[c]. Et ut Aug. dicit 2. de ci. dei. Quidſtultius dici põt, quàm iſtum ſolẽ ut in uno mũdo unus eſſet, non decoret pulchritudo unius, uel ſaluti rerũ corporaliũ cõ ſuluiſſe artificẽ deum: ſed hoc potius euenit ſe, q̃a una anima ſic peccauerat: ac per hoc ſi centũ animæ peccaſſent, centũ ſoles habe ret hic mũdus[c]. Et ideo dicẽdum eſt, q̃ ſicut ſapientia dei eſt cauſa diſtinctionis rerum[c]. ita & inæqualitatis. ¶Quod ſic patet. Duplex enim diſtinctio inuenitur in rebus[c]. Vna formalis, in his q̃ dñr ſpecie. alia uero materialis, in his quæ differũt numero tm̃. Cum aũt materia ſit propter formã[c], diſtinctio materialis eſt p̃pter formalẽ. Vñ uidemus, q̃ in rebus incorruptibilibus nõ eſt niſi unũ individuum unius ſpeciei: quia ſpecies ſufficienter cõſeruatur in uno. In generalibus aũt & corruptibilibus ſunt multa individua unius ſpeciei ad cõſeruationẽ ſpeciei. Ex quo patet, q̃ principalior eſt diſtinctio formalis quã materialis. Diſtinctio autem formalis ſemp requirit inæqualitatẽ: ſicut numeri, in quibus ſpecies uariatur per additionẽ uel ſubtractionẽ unitatis. Vnde in rebus naturalibus gradatim ſpecies ordinatæ eſſe uidentur. Sicut mixta perfectiora ſunt elemẽtis, & plãtæ corporibus mineralibus, & animalia plantis, & homines alijs animalibus, & in ſingulis horũ una ſpecies perfectior alijs inuenit'. Sicut ergo diuina ſapientia cauſa eſt diſtinctionis rerum propter perfectionẽ uniuerſi, ita & inæqualitatis. Nõ eñ eſſet perfectũ uniuerſum, ſi tm̃ unus gradus bonitatis inueniretur in rebus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ optimi agentis eſt producere totũ effectum ſuũ optimum, nõ tñ q̃ qualibet partem totius faciat optimã ſimpliciter, ſed optimã ſecundũ proportionẽ ad totum[c]. Tolleretur eñ bonitas a ſalis ſi quælibet pars eius, oculi haberet dignitatẽ. Sic igitur & deus totũ uniuerſum cõſtituit optimũ ſcdm modum creaturæ: nõ aũt ſingulas creaturas, ſed unã alia meliorẽ. Et ideo de ſingulis creaturis dicitur Gen. 1. Vidit deus lucem q̃ eſſet bona. Et ſimiliter de ſingulis. Sed de oĩbus ſimul dicit. Vidit de' cũcta quę fec. & erãt ual. bona.

¶Ad ſecũdum, q̃ primũ quod p̃cedit ab unitate, eſt æqualitas[c], & deinde p̃cedit multiplicitas. Et ideo à patre (cui ſcdm Aug. appropriatur unitas), p̃ceſſit filius, cui appropriatur æqualitas: & deinde creatura, cui cõpetit inæqualitas: ſed tñ eriã à creaturis participatur quædam æqualitas, ſ. proportionis.

¶Ad tertiũ dicẽdum, q̃ ratio illa eſt quę mouit. Orig. ſed nõ habet locũ, niſi in retributione præmiorum, quoꝝ inęqualitas debetur inæqualibꝫ meritis[c]. Sed in cõſtitutione rerum nõ eſt inæqualitas partiũ per quãcunque inæqualitatẽ præcedẽtem uel meritorum, uel aliã diſpoſitionis materiæ, ſed propter perfectionẽ totius[c]: ut patet eriã in operibus artis: non enim propter hoc differt tectũ à fundamẽto, quia habet diuerſam materiã: ſed ut ſit domus perfecta ex diuerſis partibus, quærit' artifex diuerſam materiã, & faceret eam ſi poſſet.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum ſit unus mundus tantum.*

AD TERTIVM ſic p̃ceditur. Videtur q̃ non ſit unus mũdus tm̃, ſed plures. Quia ut Aug. dicit in lib. 83. q. incõuenies eſt dicere q̃ deus ſine rõne res creauit. Sed ea rõne qua creauit unum, potuit creare multos: cũ ei' potẽtia nõ ſit limitata ad unius mũdi creationem, ſed eſt infinita, ut ſuprà oſtẽſum eſt[c]. Ergo deus plures mũdos produxit.

¶Præterea, Natura facit quod melius eſt, & multo magis deus. Sed melius eſſet eſſe plures mũdos q̃ unũ: quia plura bona paucioribus meliora ſunt[c]. Ergo plures mundi facti ſunt à deo.

¶Præterea, Omne quod habet formam in materia, poteſt multiplicari ſecũdum numerũ manẽte eadẽ ſpecie: quia multiplicatio numerũ eſt ex materia. Sed mundus habet formã in materia. Sicut eñ cũ dico, homo, ſignifico formã, cum autem dico, hic homo, ſignifico formã in materia: ita, cũ dicitur mundus, ſignificatur forma, cũ autem dicitur hic mundus, ſignificatur forma in materia. Ergo nihil prohibet eſſe plures mundos.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Ioan. 1. Mundus per ipſum factus eſt. Vbi ſingulariter mundum nominauit, quaſi uno ſolo mundo exiſtente.

CONCLVSIO.

¶*Cum uniuerſas creaturas ad ſe, et inuicem mirabili quodam ordine inſtituerit deus, unum tantum mũdũ, et non plures ponere conueniens eſt.*

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ ipſe ordo in rebus ſic à deo creatis exiſtẽs unitatẽ mundi manifeſtat. Mũdus eñ iſte unus dicitur unitate ordinis ſcdm qd̃ quædã ad alia ordinãtur. Quæcũque aũt ſunt à deo, ordinẽ habent adinucẽ & ad ipſum deum, ut ſuprà oſtẽſum eſt[c]. Vnde neceſſe eſt q̃ oĩa ad unum mũdũ pertineãt. Et ideo illi potuerũt ponere plures mũdos, qui cauſam mundi non poſuerunt aliquã ſapiẽtiam ordinãtem, ſed caſum, ut Democ. qui dixit, ex concurſu atomorum factum eſſe hunc mundum, & alios infinitos.

¶AD primũ ergo dcdm, q̃ hæc rõ eſt quare mũdus eſt unus, q̃a debent oĩa eſſe ordinata uno ordine ad unũ. Propter quod Ari. in 2. meta. ex unitate ordinis in rebus exiſtentis concludit unitatem dei gubernantis. Et Plato ex unitate exemplaris probat unitatem mundi, quaſi exemplati.

¶Ad ſcdm dicẽdum, q̃ nullũ agens intẽdit pluralitatẽ materia lem ut finẽ: quia materialis multitudo nõ habet certũ terminũ ſed de ſe tẽdit in infinitũ. Infinitũ autẽ repugnat rõni finis. Cum autẽ dr̃ plures mundos eſſe meliores q̃ unũ, hoc aũt dicitur ſecundum multitudinẽ materialẽ. Tale autẽ melius nõ eſt de intẽtione dei agẽtis, quia eadem rõne dici poſſet, q̃ ſi feciſſet duos, melius eſſet quòd eſſent tres. Et ſic in infinitum.

¶Ad tertiũ dcdm, q̃ mundus cõſtat ex ſua tota mã. non eñ eſt poſſibile eſſe aliã terrã, q̃ iſtam: quia oĩs terra ferretur naturaliter ad hoc medium ubicunq̃ eſſet. Et eadem ratio eſt de aliis corporibus quæ ſunt partes mundi

QVAEST. QVADRAGESIMA octaua de rerum diſtinctione in ſpeciali, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cõſideradũ eſt de diſtinctiõe rerũ in ſpãli. Et p̃ho de diſtinctiõe boni & mali. Deinde de diſtinctiõe ſpũalis & corporalis creaturæ. ¶Circa primũ quærẽdũ eſt de malo, & de cã mali. ¶Circa malum quæruntur ſex. ¶Primo, utrũ malum ſit natura aliqua. ¶Secũdo, an malum inueniatur in rebus. ¶Tertio, utrum bonũ ſit ſubiectum mali. ¶Quarto, utrum malum totaliter corrumpat bonũ. ¶Quinto, de diuiſione mali per pœnã & culpã. ¶Sexto, quid habeat plus de ratione mali, pœna uel culpa.

Artic,

a ¶Super Quæst. quadrageſimæ octauæ Articulum primum.

Cõment. TIulus clarus.
¶In corpore tria facit. Primo ponit modũ ſcięndi quæſtium. Secũdo exequendo illũ reſpõdet quæſto. Tertio reddit ratio nem cuiuſlãd dicti Dionyſii.

¶Quo ad primũ, mo-
dus conſiſtit in hoc, q̃ oporteт ex ratione boni accipere quid ſit malum. Probat, quia unũ oppoſitorũ cognoſcit̃ per reliquũ, ut tenebra per lucem.

¶Quo ad ſecũdũ, malum eſt quædam abſentia boni. Probatur, oẽ appetibile eſt bonũ: ergo eſſe & perfectio cuiuſq̃ naturæ eſt bonitas, ergo malũ non ſignificat eſſe, aut formã, aut naturã aliquã: ergo eſt quædã boni: abſentia. prima conſequentia probatur: quia oĩs natura appetit ſuum eſſe & ſuã perfectionem.

Annot. ¶Aduerte, q̃ in concluſiõe ideo dicit̃ quædam abſentia, quia non omnis negatio boni eſt malum, ſed negatio boni debiti, utrin tertio contra Gẽti. cap. 6. patet: abſentia ergo debitæ præſentiæ boni malum eſt: debita autẽ præſentia eſt, quãdo, ſicut, ubi, in quo, &c. debet.
Probatio uero concluſionis, ideo de hoc nõ curauit, quia præſenti intentioni ſufficit genus mali inuenire: per hoc enim ſcitur an natura ſit aliqua. merito igitur inuẽto quòd eſt abſentia quam negatio nem conſtat eſſe, ſtatim proceſſus.

¶Quo ad tertium, quia malum negatiõe boni ſtabilitum eſt. & Dio. (ut inargumẽto ad oppoſitũ litera dicit) malum negatione non ſolum boni, ſed entis definiuit: ideo author dicit hoc dictũ eſſe ſcdm dionẽ: negatio igit̃ unius ẽ negatio alterius, & econuerſo: & ideo malũ negatio utriuſq̃ à Dionyſio ponitur. ſed quia boni eſt primo, ideo per bonum eſt diffinitum à nobis.

a ¶Super Quæſt. quadrageſimæ octauæ Articulum ſecundum.

Annot. INtitulo malum inueniri in rebus non ſignificat eſſe reale: quãm hoc excluſum eſt. Sed ſignificat eſſe communiter in rebus: in rebus autẽ dicitur propter ea quæ ſolum inueniuntur in anima, ut ſecundæ intentiones. Et eſt quæſtio de inuẽtione formali: ita quòd nõ inrẽdimus utrũ malum habeat fundamentum in rebus, ſed an in ueniatur formaliter in rebus.

Cõment. ¶In corpore unica eſt cõcluſio repoſita quæſito affirmatiue. Malũ inuenitur in rebus, ſicut & corruptio.

¶Et, pbat, perfectio uniuerſi requirit inæqualitatẽ in rebus, ut omnis bonitatis gradus impleatur: ergo ſicut requirit ut ſint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit ut ſint indefectibilia à bono, & defectibilia à bono. ergo quædam in uniuerſo deficiunt quãdoque, ergo malũ inuenitur in rebus ſicut corruptio. Antecedens habetur ex dictis: prima cõſequẽtia probatur: qa iſti ſunt duo gradus bonitatis inuẽti in uniuerſo, iuxta illos duos gradus entis, ut de ſe patet. ſecunda uero cõſequentia relinquitur per ſe nota. Et uere ſic eſt, quoniã im poſſibile eſt, ſeclusis miraculis, poſſibilia nunquam deficere. tertia autem probatur, quia ratio mali cõſiſtit in defectu à bono, ſubintellige debito. Et cõfirmatur iſta modificatio & expoſitio: ſicut ſẽ corruptio ipſa quoddã malũ eſt, ita eſt malũ corrupti.

¶Et bene nota ly ſ. *Annota.* cut: quomã ſoluit dubiũ nouttiorũ, quæren tiũ quomodo ſit malũ eſt negatio formaliter, & negatiões nõ hñt eſſe niſi in anima, ut etiã in reſpõſione ad ſecundum litera dicit applicãdo ad eſſe mali: quomodo inquã uerificatur quòd malũ eſt formaliter in reb⁹: habes ſolutiõẽ, quia non uerificatur, quòd eſt in re ſ. bus ut ens, ſed eſt in re bus ut corruptio in actu exercito, id eſt, ut rei remotio formalis. ipſa nãque abſentia boni formaliter malũ eſt: & ut in reſpõſione ad quartũ præcedentis articuli dictum eſt, malũ formaliter corrumpit bonum oppoſitum: ſa eſt ipſa priuatio boni ſubiecto apto, &c. Di cuntur ergo mala in re bus eſſe, non poſitiue, ſed remotiue, id eſt nõ ponendo, ſed remouẽdo formaliter aliquid à reb⁹. Et ſic mala formaliter inueniũt in rebus ut mala, ſunt enim rerum mala: in anima autem per compoſitiõnem & quancunque aliam intellectus operationem inueniũtur, ut entia & bona. Et ideo nihil obſtat, imo, pdeſt propoſito, quòd malũ nullũ eſſe ponat in re. quoniã de malo ut ma lum eſt in actu exercito, loquimur: quodcon ſtat, quòd ut malũ in actu exercito non inuenitur ubi ponit aliq̃d, ſed tantum ubi remouet bonum debitum: hic eſt enim actus eius formalis, ut patet ex dictis. Nihil ergo ualet conſequentia, malum, uel priuatio nullum eſt ſe ponit

¶ *Vtrum malum ſit natura quædam.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd malum ſi natura quędam. Quia omne genus eſt natura quædã. Sed malũ eſt qđ dam genus. Dicitur em̃ in prędicamentis, q̃ bonum & malum nõ ſunt in genere, ſed ſunt genera aliorũ. Ergo malum eſt natura quædam.

¶Præterea, Omnis differentia conſtitutiua alicuius ſpeciei eſt natura quædam. Malum aũt eſt differentia cõſtitutiua in moralibus. Differt enim ſpecie malus habitus à bono, ut liberalitas ab illiberalitate. Ergo malum ſignificat naturam quandam.

¶Præterea, Vtrunque contrariorũ eſt natura quædam. Sed malum & bonũ non opponuntur, ut priuatio & habitus, ſed ut cõtraria, ut pbat philoſophus in prędicamẽtis, per hoc q̃ inter bonũ & malũ eſt aliq̃d medium: & à malo poteſt fieri reditus ad bonum. ergo malum ſignificat naturam quandam.

¶Præterea, Quod non eſt, non agit. Sed malum agit: quia corrumpit bonum. ergo malum eſt quoddam ens, & natura quædam.

¶Præterea, Ad perfectionem uniuerſitatis rerũ nõ pertinet, niſi quòd eſt ens & natura quædam. Sed malũ pertinet ad perfectionem uniuerſitatis rerũ. Dicit enim Augu. in ench. q̃ ex omnibus conſiſtit uniuerſitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatũ & ſuo loco poſitum, eminentius cõmẽdat bona. Ergo malum eſt natura quædam.

¶SED CONTRA eſt quod Dio. dicit 4. cap. de di. no. Malum eſt non exiſtens, neque bonum.

CONCLVSIO

¶ *Non eſſe, uel natura aliqua, ſed ipſa boni abſentia malum eſt.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ unũ oppoſitorũ cognoſcitur per alterũ, ſicut per lucem tenebra. Vnde & quid ſit malũ, oportet ex ratione boni accipere. Diximus aũt ſupra, q̃ bonũ eſt omne id quod eſt appetibile, & ſic, cũ omnis natura appetat ſuum eſſe & ſuã perfectionẽ, neceſſe eſt dicere q̃ eſſe & perfectio cuiuſcunq̃ naturæ rationẽ habeat bonitatis. Vnde nõ poteſt eſſe quòd malũ ſignificet quoddã eſſe, aut quandam formã, ſeu naturã. Relinquitur ergo quòd nomine mali ſignificetur quædam abſentia boni, & pro tanto dicitur q̃ malum neque eſt exiſtẽs, nec bonũ. Quia cum ens inquantum huiuſmodi ſit bonum, eadem eſt remotio utrorumque.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Ariſt. ibi loquitur ſecũdum opi. Pythagoricorũ, qui malũ exiſtimabant eſſe naturã quandã. Et ideo ponebãt bonũ & malũ genera. Conſueuit enim Ariſt. & præcipue in libris logicalibus ponere exempla quæ probabilia erant ſuo tẽpore ſecũdũ opinionẽ aliquorum philoſophorũ. Vel dicendũ, ſicut dicit philoſophus in quarto meta. q̃ prima contrarietas eſt habitus & priuatio: quia ſm omnibus cõtrariis ſaluatur, cũ ſemper unũ cõtrariorũ ſit imperfectũ reſpectu alterius: ut nigrũ reſpectu albi, & amarũ reſpectu dulcis. Et pro tanto bonũ & malũ dicũtur genera, non ſimpliciter, ſed contrariorũ: quia ſicut omnis forma habet rationẽ boni: ita omnis priuatio inquantum huiuſmodi habet rationem mali.

¶Ad ſecundum dicẽdum, q̃ bonũ & malũ non ſunt differentiæ cõſtitutiuæ: niſi in moralibus quæ recipiũt ſpecies ex fine, qui eſt obiectũ uoluntatis à quo moralia dependẽt. Et quia bonũ habet rationẽ finis, ideo bonum & malũ ſunt differentiæ ſpecificæ in moralibus. Bonũ per ſe, ſed malũ inquãtum eſt remotio debiti finis. Nec tamẽ remotio debiti finis cõſtituit ſpeciẽ in moralibus, niſi ſecũdum qđ adiũgitur fini indebito. Sicut nec̃ in materialibus inuenitur priuatio forme ſubſtãtialis, niſi adiũcta alteri formę. Sic igitur malũ quod eſt differẽtia cõſtitutiua, in moralibus eſt quoddã bonũ adiunctum priuationi alterius boni. Sicut finis intemperati eſt non quidẽ carere bono rõnis, ſed delectabile ſenſus abſq̃ ordine rõnis. Vnde malũ inquãtum malum non eſt differentia conſtitutiua, ſed rõne boni adiũcti. ¶Et per hoc etiã pater reſpõſio ad tertium. Nam ibi philoſophus loquitur de bono & malo, ſecũdũ qđ inueniũtur in moral. Sic em̃ inter bonũ & malũ inuenitur mediũ: prout bonum dicitur qđ eſt ordinatũ: malũ autẽ qđ non ſolum eſt deordinatũ, ſed etiã nociuũ alteri. Vnde dicit philoſophus in 4. Ethi. q̃ prodiguus tranus quidẽ eſt, ſed non malus. ¶Ad hoc etiã malo qđ eſt ſecũm morem, cõtingit fieri reditũ ad bonũ: non autẽ ex quo cunq̃ malo: non em̃ ex cæcitate fit reditus ad uiſionem, cum tamen cæcitas ſit malum quoddam.

¶Ad quartum dicẽdum, q̃ aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter eo modo loquẽdi quo dicit albedo facere albũ. Et ſic malũ etiã ratione ipſius priuationis dicitur corrumpere bonũ: quia eſt ipſa corruptio uel priuatio boni. Alio mõ dicit aliquid agere effectiue, ſicut pictor dicitur facere albũ parietẽ. Tertio modo per modum cauſæ finalis, ſicut finis dicitur efficere mouẽdo efficiẽtẽ. His autẽ duobus modis malũ nõ agit aliq̃d per ſe. i. ſecũm qđ eſt priuatio quædã, ſed ſecundũ q̃ ei bonũ adiũgitur. Nam oĩs actio eſt ab aliqua forma, & omne quod deſideratur, ut finis, eſt perfectio aliqua. Et ideo, ut Dio. dicit 4. ca. de di. no. malum nõ agit, nec̃ deſideratur niſi uirtute boni adiuncti. Per te autem eſt infinitũ, & præter uoluntatem & intentionem:

¶Ad quintum dicendũ, q̃ ſicut ſuprà dictũ eſt ᵉ, partes uniuerſi habent ordinẽ adinuicem ſecũdum quod una agit in alteram: & eſt finis alterius & exemplar. Hæc autem, ut dictũ eſt ᵉ, non poſſunt conuenire malo niſi ratione boni adiuncti. Vnde malũ nec̃ ad perfectionem uniuerſi pertinet nec̃ ſub ordine uniuerſi concluditur niſi per accidens, id eſt ratione boni adiuncti.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum malum inueniatur in rebus.

AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur q̃ malũ non inueniatur in rebus. Quicquid em̃ inuenitur in rebus, uel eſt ens aliquod, uel priuatio entis alicuius quod eſt nõ ens. Sed Dio. dicit 4. cap. de diui. nomi. q̃ malum diſtat ab exiſtente, & adhuc plus diſtat à non exiſtente: ergo malũ nullo modo inuenitur in rebus.

¶Præterea, Ens & res conuertũtur. Si ergo malum eſt ens in rebus, ſequitur quòd malum ſit res quædam. Quod eſt contra prædicta ᵉ.

¶Præterea, Albius eſt quod eſt nigro impermixtius: ut dicitur in tertio libro topicorũ Ariſtotelis. ergo & melius eſt quod eſt malo impermixtius. Sed deus facit ſemper q̃ melius eſt multo magis quàm natura. Ergo in rebus à deo cõditis nihil malũ inuenitur.

¶SED CONTRA eſt, q̃ ſecundũ hoc remouerẽtur omnes prohibitiones & pœnæ, quæ non ſunt niſi malorum.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ad uniuerſi perfectionem oportuit non tã tum incorruptibilia & indefectibilia à bono eſſe, ita neceſſe eſt in rebus inueniri malum, ſicut defectus & corruptio boni, non quidem poſitiue, ſed formaliter remotiue.*

¶RESPONDEO dicendum quòd (ſicut ſuprà dictum eſt ᶜ) perfectio uniuerſi requirit inæqualitatem eſſe in rebus, ut omnes bonitatis gradus impleantur. Eſt autem unus gradus bonitatis, ut aliquid ſit bonum ſit quod nunquam deficere poſſit. Alius autem gradus bonitatis eſt, ut ſic aliquid bonum ſit quod à bono deficere poſſit. qui etiam gradus in ipſo eſſe inueniuntur. Quædam enim ſunt, quæ ſuum eſſe amittere non poſſunt, ut in corporalia ᵉ. Quędam uero ſunt, quæ amittere poſſunt, ut corporalia. Sicut igitur perfectio uniuerſitatis rerum requirit, ut non ſolum ſint entia incorruptibilia, ſed etiam corruptibilia: ita perfectio uniuerſi requirit ut ſint quædã quæ à bonitate deficere poſſint, ad qđ ſequitur ea interdum deficere. In hoc aũtẽ conſiſtit ratio mali, ut ſcilicet aliquid deficiat à bono. Vnde manifeſtum eſt quòd in rebus malum inuenitur ſicut & corruptio. Nam & ipſa corruptio malum quoddã eſt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ malum diſtat ab ente ſimpliciter, & non ente ſimpliciter: quia neque eſt ſicut habitus neque ſicut pura negatio, ſed ſicut priuatio.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ ſicut dicitur in 5. metaphyſi. ens dupliciter dicitur. Vno modo ſecundum quod ſignificat entitatẽ rei, prout diuiditur per decem prædicamẽta. Et ſic conuertitur cum re. Et hoc modo nulla priuatio eſt ens. Vnde nec malum. Alio modo dicitur ens quod ſignificat ueritatem propoſitionis, quæ in compoſitione conſiſtit ᶜ: cuius nota eſt, hoc uerbum eſt. Et hoc eſt ens quo reſpondetur ad quæſtionem an eſt. Et ſic cæcitatem dicimus eſſe in oculo, uel quãcunque aliam priuationẽ. Et hoc modo etiam malum dicitur ens. Propter huius autem diſtinctionis ignorantiam, aliqui conſiderantes quòd aliq̃e res dicuntur malæ, uel quòd malum dicitur eſſe in rebus: credide runt q̃ malum eſſet res quædam.

¶Ad tertium dicendum, q̃ deus & natura, & quodcunque agens faciẽt quod melius eſt in toto: ſed non quod melius eſt in unaquaque parte, niſi per ordinem ad totum, ut ſuprà dictum eſt ᶜ. Ipſum autem totum, quod eſt uniuerſitas creaturarum, melius & perfectius eſt, ſi in eo ſint quædã quæ à bono deficere poſſunt: quæ interdum deficiunt, deo hoc non impediente. Tum quia prouidentiæ non eſt naturã deſtruere, ſed ſaluare: ut Dion. dicit 4. ca. de diuino nomine. Ipſa autem natura rerum hoc habet, ut quæ deficere poſſunt quandoq̃ deficiãt. Tum quia, ut dicit Aug. in Enchi. Deus eſt adeo potens, quòd etiam bona poteſt facere de malis. Vnde multa bona tolerantur ſi deus nullum malum permitteret eſſe ᵉ. Non enim generaretur ignis niſi corrumperetur aër. Neque cõſeruaretur uita leonis, niſi occideretur aſinus. Neque etiam laudaretur iuſtitia uindicans & patientia ſuffe rens, ſi non eſſet iniquitas.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum malum ſit in bono ſicut in ſubiecto.

DETERTIVM ſic proceditur. Videtur q̃ malum nõ ſit in bono ſicut in ſubiecto. Omnia enim bona ſunt exiſtentia. Sed Dio. dicit. 4. ca. de di. no. q̃ malũ nõ eſt exiſtens, nec̃ in exiſtẽtibus. Ergo malum non eſt in bono ſicut in ſubiecto.

¶Præterea, Malum nõn eſt ens: bonum uero eſt ens. Sed non ens non requirit ens, in quo ſit ſicut in ſubiecto. Ergo nec malum requirit bonum, in quo ſit ſicut in ſubiecto.

¶Præterea, Vnum contrariorũ non eſt ſubiectum alterius. Sed bonum & malum ſunt contraria. Ergo malum nõ eſt in bono ſicut in ſubiecto

¶Præterea, Id in quo eſt albedo ſicut in ſubiecto, dicitur eſſe album. Ergo & id in quo eſt malũ ſicut in ſubiecto, eſt malum. Si ergo malum ſit in bono ſicut in ſubiecto, ſequit quòd bonum ſit malum, contra id quod dicitur Eſa. quinto, Vęh, qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

¶SED CONTRA eſt quod Aug. dicit Enchir. quòd malum non eſt niſi in bono.

CONCLVSIO.

¶ *Cum malum ſit priuatio boni, & in eodem ſubiecto ſint, malum in bono non negatiue, ſed priuatiue eſt ut in ſuo ſubiecto.*

¶AD PRIMVM dicendum, q̃ ſicut dictum eſt ᵉ: malum importat remotionẽ boni. Nõ autem quælibet remotio boni malũ dicitur. Poteſt enim accipi remotio boni & priuatiue & negatiue. Remotio igitur boni negatiue accepta mali rationem nõ habet. Alioquin ſequeretur q̃ ea quæ nullo modo ſunt, mala eſſent. Et iterum, q̃ quælibet res eſſet mala ex hoc, q̃ nõ haberet bonũ alterius rei, ut pote q̃ homo eſſet malus: quia non habet uelocitatẽ capreę, uel fortitudinem leonis. ſed remotio boni priuatiue accepta malũ dicitur: ſicut priuatio uiſus cæcitas dicitur. Subiectũ aũtẽ priuationis & formæ eſt unum & idem, ſcilicet ens in potentia: ſiue ſit ens in potentia ſimpliciter, ſicut materia prima, quæ eſt ſubiectum formæ ſubſtantialis & priuationis oppoſitæ: ſiue ſit ens in potentia ſecundum quod & in actu ſimpliciter, ut corpus diaphanũ, quod eſt ſubiectũ tenebrarum & lucis. Manifeſtum eſt autẽ q̃ forma per quã aliquid eſt actu, perfectio quædã eſt, & bonũ quoddã, et ſic omne ens in actu bonũ quoddã eſt. Et ſimiliter oẽ ens in potentia, in quantũ huiuſmodi, bonũ quoddã eſt ſecũdũ qđ habet ordinẽ ad bonũ. Sicut em̃ eſt ens in potẽtia, ita & bonũ in potẽtia. Relinquitur ergo q̃ ſubiectum mali ſit bonum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ q̃ Dionyſius intelligit malũ nõ eſſe in exiſtẽtib⁹, ſicut partem, autſicut ꝓprietatẽ nãem alicui⁹ exiſtẽs.

¶Ad ſecũdũ dicẽdũ, q̃ non ens negatiue acceptũ, non requirit ſubiectũ: ſed priuatio eſt negatio in ſubiecto ᶜ: ut dicitur in 4. me. Et tale non ens eſt malum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ malum non eſt ſicut in ſubiecto in bono quod ei opponitur, ſed in quodam alio bono. Subiectum enim cæcitatis non eſt uiſus, ſed animal. Videtur tamẽ (ut aug. dicit) hic fallere dialectico rum regula: quę dicit contraria ſimul eſſe nõ poſſe. Hoc tñ intelligendum eſt ſecundũ cõmunem acceptionem boni & mali: nõ autẽ ſecũdũ q̃ ſpãliter accipitur hoc bonũ, & hoc malum. Album aũt & nigrum, dulce & amarum, & hmõi contraria nõ accipiuntur niſi ſpãliter: quia ſunt in quibuſdã generib⁹ determinatis. Sed bonũ circuit oĩa genera. Vnde unum bonum poteſt ſimul eſſe cum priuatione alterius boni ᵉ.

¶Ad quartum ſic dicendũ, q̃ propheta imprecatur, ueh illis qui dicunt id quod eſt bonũ ſecundũ q̃ eſt bonum eſſe malũ: hoc autem non ſequitur ex præmiſſis, ut per prædicta patet ᵉ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum malum corrumpat totum bonum:

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur q̃ malum corrũpat totum bonum. Vnum em̃ contrariorũ totaliter corrũpitur per aliud. Sed bonũ & malũ ſunt cõtraria. Ergo malũ põt corrũpere totũ bonũ.

¶Præterea, Aug. dicit in Enchi. q̃ malũ nocet inquantum adimit bonum. Sed bonum eſt ſibi ſimile, & uniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

Prima concluſio eſt, bonum ut forma, tollitur totaliter per malum. ꝓbat: quia eſt ſibi oppoſitum: & manifeſtatur. ſicut lumen tollitur ꝑ tenebras, & uiſus per cęcitatem. Secunda concluſio eſt, bonum ut ſubiectum, nec tollitur, nec diminuitur ꝑ malum: & manifeſtatur. in ære & tenebra. Tertia eſt, bonum ut habilitas ſubiecti ad actum, diminuitur ꝑ malum, & non totaliter tollitur. Et declaratur hæc concluſio. Primo quantũ ad diminutionẽ. ſecundo ibi, ſi igitur cõtrariæ diſpoſitiones quantũad non totalẽ alterationẽ. Intendẽs ergo declarare qualis & quãta ſit hmõi diminutio, inſinuat duplicẽ in diminutẽdi modũ ſcilicet, ſ.ꝑ ſubtractionẽ, & ꝑ remiſſionẽ. prima eſt quãtitatiua, ſecũda eſt qualitatiua. & quia ſi minutio ꝑ remiſſionẽ, ſeu qualitatiua dupliciter contingit. Primo ꝑ remiſſionem ipſius ęqualitatis, & ꝑ cõtrarias diſpoſitiones ſubiecti ad talem actũ. In ꝓpoſito diminutio ſumenda eſt ꝑ remiſſionẽ, nõ ſi quolibet, ſed ꝑ appoſitionẽ cõtrariaꝝ diſpoſitionũ. Et, ꝓbatur hoc ſecũdũ ſic, habilitas intẽdit ꝑ diſpoſitiones ꝓparates materiam ad actũ: ergo remittit ꝑ diſpoſitiones impedientes poteſtãd actum. Aĩs manifeſtatur: quia quãto magis multiplicãtur diſpoſitiones materiæ, tãto habilior eſt actu. Cõſequẽtia uero ꝓbatiua remiſſio ſumitur econtrario intentionis. Dicendo intendens manifeſtare ꝙđ nõ tollitur habilitatis bonum diſtinguit remiſſionẽ ꝑ cõtrarias diſpoſitiones dupliciter inueniri poſſe. primo ſinite, ſecundo infinite. Et neutro mõ totaliter habilitarẽ ſubiecti ad actũ tolli oſtẽdit. Quòd eñ finita ſit quandoque remiſſio habilitatis, probatur ex eo q̃ finita eſt multiplicatio diſpoſitionũ contrariarũ, ut patet in multiplicatione qualitatũ elementorũ quibus mixæ habilitas ad formã ignis uerbi gratia diminuitur. Quòd ue ro in hmõi remiſſione non tollat totalẽ habilitatẽ, ex eo patet, q̃ ſinitis exiſtentibus, appoſitione contrariorum & remiſſione non eſt opus eradicari habilitatem remanentis ſubiecti. Quòd autem infinita quandoque ſit remiſſio, manifeſtatur ex infinita multiplicatione opacorum corporũ inter ſolem & aẽrem. Et ꝓportionaliter ex infinita multiplicatione peccatorum inter

iustitię solem & animã. Quòduero ex hmõi in finita remissionenõ totaliter tolliturhabilitas, probatur rõe. Quia sem permanet in sua radice q̃ est substantia subiecti, & manifestatur in altatis exẽplis, in naturalibus & moralib⁹, sin diaphano liquidẽ respectu luminis, & aïa respectu gratiæ. Et sic patet principalis cõclusio, s. q̃nũq̃ malũ totaliter aufert bonũ, q̃ñ relinquit subiectũ & aliq̃dha bilitatis ad actum.

¶ In rñsione ad tertiũ nota, quod tanta est differẽtia inter diminui p se, & per accidẽs. i. rõne sui, uel alterius, q̃cũ impossibile sit finitum non cõsumi infinita & æquali subtractione p̃ semper possibile tamẽ est, ut in litera dicit, à finito ĩ infinitũ etiã æqualiter subtrahi, & tñ illud nõ cõsumi, q̃ñ diminutio est per accidẽs. i. per aliud, ut in proposito, minuitur eñ habilitas ꝑpter oppositũ impedimẽtũ, & nõ secũdũ se.

860 *a ¶ Super Quæstionis quadragesimãoctãe Articulũ quintum.*

Annot. TItulus suscipitur ut iacet intelligẽdo p culpã, malũ q̃d agimus: p penã uero malũ quod patimur.

Cõment. ¶ In corpore uma conclusio rñsiua q̃ñto limitate, s. cõe malũ in rebꝰ uolũtarijs est pœna uel culpa. Inqua cõclusione rñsa continent, s. cõe malũ, & in rebus uolũtariis, & pœna uel culpa. ¶ Et ꝓpterea hæc ordinate procẽdo declarat. Primo igit distinguit malũ in cõmune, in malũ rei, & malũ operis. Quã distinctionem ꝓbat ex distinctione boni in bonitatẽ per modũ actus primi, & actꝰ secũdi. Secũdo ostendit q̃ rõnabiliter malũ in uolũtarijs fortitum est ꝑales rones distinctionẽ, & nota, s. c, bonum simplr est obiectũ uolũtatis, ergo malũ secũdũ spãle rõne inuenit in uolũtarijs creaturis. Probat cõsequẽtia q̃a malũ ẽ priuatio boni, acp hoc, sicut bonũ spãliter reperitur in uolũtario, ita & malũ. Demũ tertiũ principaliter intentũ manifestat sic. Malũ rei habet rõnẽ pœnæ in rebus uolũtarijs: supposito præcipue, q̃ oĩa diuinæ prouidẽtiæ & iustitiæ subduntur, malũ uero operationis in eisdẽ habet rõnẽ culpæ. ergo omne malũ in rebus uolũtarijs est pœna, uel culpa. Ad quo ad primã partẽ manifestat, quia de ratione pœnæ est q̃ sit cõtraria uoluntati. quo ad secundã uero: q̃a hoc aliqui imputat in culpã, q̃ñ s. deficit à perfecta actione existẽs in ꝑtẽ eius. cõsequẽtia uero nota est ex diffinitione mali ꝑposita.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ octãæ Articuli sexti.

TItulus clarus ex præcedentibus. 0

Cõment. ¶ In corpore una est cõclusio respõsiua quæstro, culpa plus habet de rõne mali, quã pœna quæcũq; tam sensus q̃ damni. Et proba tur dupliciter primo, ex malo culpæ sit aliquis malus, ex malo pœnæ, non ergo. Assumptum probatur dupl̃r. Primo auctoritate Dionysii. s. cuiusdo, rõne sic, Bonũ simplr cõsistit in actu, ergo bonum hominis simpliciter cõsistit i bono uitu rerũ habitarũ: ergo ex bona uoluntate qua homo bene utitur rebus habitis, dicitur bonus homo, & ex mala malus: ergo perfectꝰ habet rationem mali culpa quàm pœna, prima consequẽtia probatur: quia ultimus actus est operatio, seu usus rerum: secũda uero, q̃a utimur rebus omnibus per uolũtatẽ: & explanatur sẽda pars consequentis eius, s. ex malitia malus, quia potest quis etiam bono male uti, ut patet de grãmatico. tertia autem, quia culpa consistit in deordinato actu uoluntatis, pœna uero in priatione alicuius eorum quibus utitur uolũtas. Secunda uero ratio est, deus est actor malipœnæ, & nõ malí culpæ: ergo malũ culpæ est in comparabiliter peius. Antecedens probatur sic, malũ pœnæ priuat bono creaturæ, malum uero culpæ opponitur proprie bono increato. ergo illius potest esse causa deus, non hurius. Antecedẽs hoc quo ad primã partem manifestatur in duplici bono creaturæ, s. possessio & participatio. Quoad secundam uero, probatur sic. Malum culpæ contrariatur impletioni diuinæ uolũtatis, & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur. ergo opponitur bono increato.

¶ Esset hic dubitãdum quomodo bono diuinopõt aliquid opponi, & diuina uolũtas nõ impleri. Sed quoniam hoc in tractatu de uoluntate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur: ideo nunc transeamus.

a ¶ Super Quæst. quadragesimanona Articulum primum.

Annot. TItulus ut iacet de causa incommuni sumendus est.

Cõment. ¶ In corpore duo facit. Primo respõdet quæsito in cõmuni affirmative. Secundo inspeciali secundum singula genera causarum.

¶ Quo ad primũ conclusio respõsiua est, causa mali est bonũ. Et ꝓbatur sic. Malum est defectus boni debiti, ergo omne malũ habet aliq̃ causam: ergo causa mali est bonũ. Prima cõsequẽtia probatur: q̃a defectus à naturali & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahẽte rẽ extra suam dispositionem. Quod probatur inductiue, prio in malo rei, exẽplo mortis grauis: sc̃do in malo actionis, q̃ñ nonnisi ex indeliberato prouenit. Secunda autem cõsequens ita probatur, quia esse causam soli bono cõuenit: quod dupliciter ꝓbatur. Primo uniuersaliter, quia esse causam, conuenit soli enti, ergo soli bono. & tenet sequela, quia omne ens inquãtum huiusmodi, est bonum. Secundo in singulis generibus causarum, quia agens, finis & forma perfectionem & consequẽter bonitatem important. Materia quoque boni rationem habet, prout potentia bonum est. oĩs igitur causalitas bono soli conuenit.

¶ Præterea, Ipsa priuatio finis pœna quædam est, quæ dicitur carentia uisionis diuinæ. Malum autẽ culpæ est per priuationem ordinis ad finem: ergo pœna est maius malum quàm culpa.

¶ SED CONTRA, sapiens artifex indu cit minus malũ ad uitandum maius, sicut medicus præcidit mẽbrũ ne corrumpatur corpus. Sed dei sapientia infert pœnam ad uitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

CONCLVSIO.

¶ Culpæ malum, cum sit quo mali sumus, & à no stra sit tantum uoluntate, non autem malum pœnæ est ipsa pœna, malum culpæ longe maius malum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ culpa habet plus de rõne mali q̃m pœna. Et non solũ quã pœna sensibilis, quę cõsistit in priuatione corporalũ bonorũ, cuiusmodi pœnas plures intelligũt, sed etiã uniuersaliter accipiendo pœnã, sc̃dm q̃d priuatio gratiæ, uel gloriæ pœnę quædã sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidẽ est, qa ex malo culpæ fit aliquis malus, nõ autẽ ex malo pœnæ, sc̃dm illud Dio. 4. cap. de di. no. Puniri nõ est malũ, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, qa cum bonum simpliciter cõsistat in actu & nõ in potẽtia, ultimus autẽ actus est operatio uel usus quarũcunq; rerũ habitarũ, bonum hõis simpliciter cõsideratur in bona operatione, uel bono usu rerum habitarũ. Vtimur autẽ rebus omnibus per uoluntatẽ. Vñ ex bona uoluntate qua hõ bene utitur rebus habitis, dicitur homo bonus[e], & ex mala malus. Potest eñ qui habet malã uoluntatem, etiã bono q̃d habet, male uti, sicut si grãmaticꝰ uolũtarie incõgrue loquatur. Quia ergo ipsa culpa cõsistit in deordinato actu uolũtatis, pœna uero in priuatione alicuiꝰ eorũ quibus utitur uolũtas: ꝑfecti habet rationem mali culpa quàm pœna.

¶ Secunda ratio sumi potest ex hoc, q̃ deus est author mali pœnæ, nõ autẽ mali culpæ. Cuius ratio est, qa malũ pœnę priuat bonũ creaturæ, siue accipiatur bonũ creaturæ alicuius, siue accipiatur bonũ creaturæ ali quid creatũ, sicut cæcitas priuat uisum: siue utrũq; põt priuari aliquo mõ, & per culpã & per pœnã. Sed per pœnã quidẽ sc̃dm q̃d ipse hõ remouetur à fine & ab ordine ad finẽ. Per culpã uero, sc̃dm q̃d ista priuatio pertinet ad actioẽ, q̃ nõ ordinatur ad finẽ debitũ.

QVAEST. QVADRAGESIMANONA DE CAVSA MALI, IN TRES ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER quæritur de causa mali. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primo, utrũ bonum possit esse causa mali. ¶ Secundo, utrum summũ bonum, quod est deus, sit causa mali. ¶ Tertio utrum sit aliquod summum malum quod sit prima causa omnium malorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum bonum possit esse causa mali.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ bonum non possit esse causa mali. Dicitur enim Matthæi. 7. Non potest bona arbor bonos malos fructus facere.

¶ Præterea, Vnum cõtrariorum non potest esse causa alterius. Malum autem est contrarium bono. Ergo bonum non potest esse causa mali.

¶ Præterea, Effectus deficiens non procedit nisi à causa deficiente. sed malum si causam habeat, est effectus deficiens. Ergo habet causam deficiẽtem. Sed omne deficiens malum est. Ergo causa mali non est nisi malũ. ¶ Præterea, Dion. dicit 4. cap. de diui. nomi. q̃ malum non habet causam. ergo bonum non est causa mali.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit contra Iulianum, Non fuit omnino unde oriri posset malum nisi ex bono.

CONCLVSIO.

¶ Bonum nõnisi materialiter, ut uidelicet subiectum mali, & ut agens, sed per accidens, est causa malí, non autem ut est forma, uel finis, uel per se agẽs.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ necesse est dicere, q̃ omne malũ aliqualiter causam habeat. Malũ eñ est defectus boni, q̃ natũ est, & debet haberi[e]. Quòd autem aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Non enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellente. Nec agens deficit à sua actione nisi propter aliquod impedimentum. Esse autem causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Omne autem ens inquantum huiusmodi, bonum est. Et si consideremus speciales rationes causarum, agens & forma, & finis perfectionem quandam important, quæ pertinent ad rationem boni. Sed & materia, inquantum est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem quòd bonum sit causa mali per modum causæ materialis, iam ex præmissis patet.[e] Ostensum est enim, q̃ bonum est subiectum mali. Causam autẽ formalẽ malũ non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalẽ, sed magis est priuatio ordinis ad finẽ debitum. Non solum enim finis habet rationem boni, sed etiam utile, q̃ ordinater ad finem[e]. Causam autẽ per modum agentis habet malum, non autem per se, sed per accidens.

¶ Ad cuius euidentiam sciendũ est, q̃ aliter causatur malũ in actione, & aliter in effectu[e]. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis uel principalis agentis, uel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, uel propter debilitatem uirtutis motiuæ, ut in pueris: uel propter solam ineptitudinem instrumenti, ut in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamen in proprio effectu agentis, quandoque ex uirtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, uel materiæ. Ex uirtute quidem uel perfectione agentis, q̃ñ ad formã intẽtã ab agente sequit̃ ex necessitate alterius formæ priuatio, sicut ad formã ignis sequit̃ priuatio formæ aëris, uel aquæ. Sicut ergo quanto ignis fuerit perfectior in uirtute, tanto perfectius imprimit formam suam, ita etiam tanto perfectius corrumpit cõtrarium. Vnde malum & corruptio aëris & aquæ est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens, quia ignis non intendit priuare formam aquę, sed inducere formam propriam: sed hoc faciendo causat & illud per accidens Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta quòd deficiat à calefaciendo, hoc est uel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, ut dictum est: uel ex indispositione materiæ, quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono cui per se competit agere[e]. Vnde uerum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Si autem bonum est causa mali,

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustꝰ dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus uoluntatem malam: & arborem bonam, uoluntatem bonam. Ex uoluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa uoluntate bona iudicetur actu-

¶ Præterea, Malũ quãdiu est, nocet, & aufert bonũ. sed illud à quo semper aliquid auferꝛ tur, q̃ñq; cõsumitur nisi sit infinitũ: quodnõ potest dici de aliquo bono creato. Ergo malum consumit totaliter bonum.

SED CONTRA est quod Aug. dicit in Enchir. q̃ malum non potest totaliter consumere bonum.

CONCLVSIO.

¶ Malum corrumpit totum sibi oppositum bonũ, nunqua aũt bonum quod est subiectum, nec bonũ totũ quod est habilitas subiecti ad actũ, corrũpere põt.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ malũ non potest totaliter consumere bonum.

¶ Ad cuius euidentiã cõsiderandũ est, q̃ est triplex bonũ. Quoddã, quod per malũ tota liter tollitur, & hoc est bonũ oppositũ malo. Sicut lumẽ totaliter per tenebras tollit̃, & usus per cæcitatem. Quoddã uero bonũ est, quod nec totaliter tollitur per malũ, nec diminuitur, s. bonũ quod est subiectũ mali. Nõ eñ per tenebras aliquid de substãtia aëris diminuitur. Quoddã uero bonum est q̃d diminuit̃ quidẽ per malũ, sed nõ totaliter tollit̃, & hoc bonũ est habilitas subiecti ad actũ. Diminutio aũt huius boni nõ est accipiẽda per subtractionẽ, sicut est diminutio in quãtitatibus, sed per remissionẽ, sicut est diminutio in qualitatibus & formis. Remissio autẽ huius habilitatis est accipiẽda ecõtrario intensionis ipsius[e]. Intendit eñ hmõi habilitas per dispõnes, quibꝰ materia præparatur ad actũ: quæ quãto magis multiplicãtur in subiecto, tãto habili⁹ est ad recipiendã perfectionẽ & formã, & ecõtrario remittitur per dispõnes cõtrarias. Quæ quãto magis multiplicatæ sunt in materia & magis intẽsæ, tãto magis remittitur potẽtia ad actũ. Si igitur cõtrariæ dispõnes in infinitũ multiplicari & intẽdi nõ pñt, ꝺ uſq; ad certũ terminũ, neq; habilitas p̃dicta in infinitũ diminuitur uel remittitur, sicut pz in qualitatibus actiuis & passiuis elemẽtorũ. Frigiditas eñ & humiditas, per q̃ diminuit̃ siue remittitur habilitas materię ad formã ignis, nõ pñt multiplicari in infinitũ. Si uero dispõnes cõtrariæ in infinitũ multiplicari pñt, & habilitas p̃dicta i infinitũ diminuitur uel remittitur: non tñ totaliter tollitur: q̃a semper manet in sua radice, q̃ est substãtia subiecti, sicut ſ in infinitũ interponãtur corpora opaca inter solẽ & aërẽ, in infinitũ diminuetur habilitas aëris ad lumẽ: nũq̃ tñ manẽte aëre tolliꝛ totaliꝛ, q̃ secũdũ naturã suã est diaphan⁹. Sic̃ in infinitũ põt fieri additio in pœnis, per quæ semper magis ac magis minuitur habilitas aëæ ad grãm. Quæ q̃ dẽ peccata sunt quasi obstacula interposita inter nos & deũ, secũdũ illud Isa. 59. ca. Peccata nra diuiserũt inter nos & deũ. Nec̃ sti tollitur totaliter ab anima prædicta habilitas, quia consequitur naturam ipsius.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ bonũ q̃d opponitur malo, totaliꝛ tolliꝛ: sed alia bona non totaliter tolluntur, ut dictum est[e].

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ habilitas prædicta est mediũ inter subiectũ & actũ. Vñ ex ea pte qua attingit actũ diminuit̃ p malũ: ſ ex ea parte q̃ tenet se cũ subiecto, remanet. Ergo, ſ bonũ in se sit simile: tñ ꝑpter cõparatio nẽ eius ad diuersa, nõ totaliꝛ tolliꝛ, ſ ĩ parte.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ qdã imaginãtes diminutionẽ boni ꝑdicti ad similitudinẽ, diminutionis quãtitatis dixerũt, q̃ sicut cõtinuũ diuiditur in infinitũ facta diuisiõe secũdũ eã dẽ ꝓportionẽ, utputa q̃ acipiatur mediũ mediũ, uel tertiũ tertij: sic in ꝓposito accidit. Sed hæc ratio hic locũ nõ habet, qa in diuisione, in qua seruatur eadẽ ꝓportio, semper subtrahit mãꝰ min⁹. Min⁹ eñ ẽ mediũ medij, q̃ mediũ totius. Sed secũdũ peccatũ nõ quãtia uero nota est ex diffinitione mali ꝓposita.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ octãæ Articuli sexti.

TItulus clarus ex præcedentibus. 0

Cõment. ¶ In corpore una est cõclusio respõsiua quæritur, culpa plus habet de rõne mali, quã pœna quæcũq; tam sensus q̃ damni. Et proba tur dupliciter primo, ex malo culpæ sit aliquis malus, ex malo pœnæ, non ergo. Assumptum probatur dupl̃r. Primo auctoritate Dionysii. s. cuiusdo, rõne sic, Bonũ simplr cõsistit in actu, ergo bonum hominis simpliciter cõsistit i bono uitu rerũ habitarũ: ergo ex bona uoluntate qua homo bene utitur rebus habitis, dicitur bonus homo, & ex mala malus: ergo perfectꝰ habet rationem mali culpa quàm pœna, prima consequẽtia probatur: quia ultimus actus est operatio, seu usus rerum: secũda uero, q̃a utimur rebus omnibus per uolũtatẽ: & explanatur sẽda pars consequentis eius, s. ex malitia malus, quia potest quis etiam bono male uti, ut patet de grãmatico. tertia autem, quia culpa consistit in deordinato actu uoluntatis, pœna uero in priatione alicuius eorum quibus utitur uolũtas. Secunda uero ratio est, deus est actor malipœnæ, & nõ malí culpæ: ergo malũ culpæ est in comparabiliter peius. Antecedens probatur sic, malũ pœnæ priuat bono creaturæ, malum uero culpæ opponitur proprie bono increato. ergo illius potest esse causa deus, non hurius. Antecedẽs hoc quo ad primã partem manifestatur in duplici bono creaturæ, s. possessio & participatio. Quoad secundam uero, probatur sic. Malum culpæ contrariatur impletioni diuinæ uolũtatis, & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur. ergo opponitur bono increato.

¶ Esset hic dubitãdum quomodo bono diuinopõt aliquid opponi, & diuina uolũtas nõ impleri. Sed quoniam hoc in tractatu de uoluntate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur: ideo nunc transeamus.

a ¶ Super Quæst. quadragesimanona Articulum primum.

Annot. TItulus ut iacet de causa incommuni sumendus est.

Cõment. ¶ In corpore duo facit. Primo respõdet quæsito in cõmuni affirmative. Secundo inspeciali secundum singula genera causarum.

¶ Quo ad primũ conclusio respõsiua est, causa mali est bonũ. Et ꝓbatur sic. Malum est defectus boni debiti, ergo omne malũ habet aliq̃ causam: ergo causa mali est bonũ. Prima cõsequẽtia probatur: q̃a defectus à naturali & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahẽte rẽ extra suam dispositionem. Quod probatur inductiue, prio in malo rei, exẽplo mortis grauis: sc̃do in malo actionis, q̃ñ nonnisi ex indeliberato prouenit. Secunda autem cõsequens ita probatur, quia esse causam soli bono cõuenit: quod dupliciter ꝓbatur. Primo uniuersaliter, quia esse causam, conuenit soli enti, ergo soli bono. & tenet sequela, quia omne ens inquãtum huiusmodi, est bonum. Secundo in singulis generibus causarum, quia agens, finis & forma perfectionem & consequẽter bonitatem important. Materia quoque boni rationem habet, prout potentia bonum est. oĩs igitur causalitas bono soli conuenit.

¶ Præterea, Ipsa priuatio finis pœna quædam est, quæ dicitur carentia uisionis diuinæ. Malum autẽ culpæ est per priuationem ordinis ad finem: ergo pœna est maius malum quàm culpa.

¶ SED CONTRA, sapiens artifex induꝛ cit minus malũ ad uitandum maius, sicut medicus præcidit mẽbrũ ne corrumpatur corpus. Sed dei sapientia infert pœnam ad uitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

CONCLVSIO.

¶ Culpæ malum, cum sit quo mali sumus, & à no stra sit tantum uoluntate, non autem malum pœnæ est ipsa pœna, malum culpæ longe maius malum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ culpa habet plus de rõne mali q̃m pœna. Et non solũ quã pœna sensibilis, quę cõsistit in priuatione corporalũ bonorũ, cuiusmodi pœnas plures intelligũt, sed etiã uniuersaliter accipiendo pœnã, sc̃dm q̃d priuatio gratiæ, uel gloriæ pœnę quædã sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidẽ est, qa ex malo culpæ fit aliquis malus, nõ autẽ ex malo pœnæ, sc̃dm illud Dio. 4. cap. de di. no. Puniri nõ est malũ, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, qa cum bonum simpliciter cõsistat in actu & nõ in potẽtia, ultimus autẽ actus est operatio uel usus quarũcunq; rerũ habitarũ, bonum hõis simpliciter cõsideratur in bona operatione, uel bono usu rerum habitarũ. Vtimur autẽ rebus omnibus per uoluntatẽ. Vñ ex bona uoluntate qua hõ bene utitur rebus habitis, dicitur homo bonus[e], & ex mala malus. Potest eñ qui habet malã uoluntatem, etiã bono q̃d habet, male uti, sicut si grãmaticꝰ uolũtarie incõgrue loquatur. Quia ergo ipsa culpa cõsistit in deordinato actu uolũtatis, pœna uero in priuatione alicuiꝰ eorũ quibus utitur uolũtas: ꝑfecti habet rationem mali culpa quàm pœna.

¶ Secunda ratio sumi potest ex hoc, q̃ deus est author mali pœnæ, nõ autẽ mali culpæ. Cuius ratio est, qa malũ pœnę priuat bonũ creaturæ, siue accipiatur bonũ creaturæ alicuius, siue accipiatur bonũ creaturæ ali quid creatũ, sicut cæcitas priuat uisum: siue utrũq; põt priuari aliquo mõ, & per culpã & per pœnã. Sed per pœnã quidẽ sc̃dm q̃d ipse hõ remouetur à fine & ab ordine ad finẽ. Per culpã uero, sc̃dm q̃d ista priuatio pertinet ad actioẽ, q̃ nõ ordinatur ad finẽ debitũ.

QVAEST. QVADRAGESIMANONA DE CAVSA MALI, IN TRES ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER quæritur de causa mali. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primo, utrũ bonum possit esse causa mali. ¶ Secundo, utrum summũ bonum, quod est deus, sit causa mali. ¶ Tertio utrum sit aliquod summum malum quod sit prima causa omnium malorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum bonum possit esse causa mali.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ bonum non possit esse causa mali. Dicitur enim Matthæi. 7. Non potest bona arbor bonos malos fructus facere.

¶ Præterea, Vnum cõtrariorum non potest esse causa alterius. Malum autem est contrarium bono. Ergo bonum non potest esse causa mali.

¶ Præterea, Effectus deficiens non procedit nisi à causa deficiente. sed malum si causam habeat, est effectus deficiens. Ergo habet causam deficiẽtem. Sed omne deficiens malum est. Ergo causa mali non est nisi malũ. ¶ Præterea, Dion. dicit 4. cap. de diui. nomi. q̃ malum non habet causam. ergo bonum non est causa mali.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit contra Iulianum, Non fuit omnino unde oriri posset malum nisi ex bono.

CONCLVSIO.

¶ Bonum nõnisi materialiter, ut uidelicet subiectum mali, & ut agens, sed per accidens, est causa malí, non autem ut est forma, uel finis, uel per se agẽs.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ necesse est dicere, q̃ omne malũ aliqualiter causam habeat. Malũ eñ est defectus boni, q̃ natũ est, & debet haberi[e]. Quòd autem aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Non enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellente. Nec agens deficit à sua actione nisi propter aliquod impedimentum. Esse autem causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Omne autem ens inquantum huiusmodi, bonum est. Et si consideremus speciales rationes causarum, agens & forma, & finis perfectionem quandam important, quæ pertinent ad rationem boni. Sed & materia, inquantum est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem quòd bonum sit causa mali per modum causæ materialis, iam ex præmissis patet.[e] Ostensum est enim, q̃ bonum est subiectum mali. Causam autẽ formalẽ malũ non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalẽ, sed magis est priuatio ordinis ad finẽ debitum. Non solum enim finis habet rationem boni, sed etiam utile, q̃ ordinater ad finem[e]. Causam autẽ per modum agentis habet malum, non autem per se, sed per accidens.

¶ Ad cuius euidentiam sciendũ est, q̃ aliter causatur malũ in actione, & aliter in effectu[e]. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis uel principalis agentis, uel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, uel propter debilitatem uirtutis motiuæ, ut in pueris: uel propter solam ineptitudinem instrumenti, ut in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamen in proprio effectu agentis, quandoque ex uirtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, uel materiæ. Ex uirtute quidem uel perfectione agentis, q̃ñ ad formã intẽtã ab agente sequit̃ ex necessitate alterius formæ priuatio, sicut ad formã ignis sequit̃ priuatio formæ aëris, uel aquæ. Sicut ergo quanto ignis fuerit perfectior in uirtute, tanto perfectius imprimit formam suam, ita etiam tanto perfectius corrumpit cõtrarium. Vnde malum & corruptio aëris & aquæ est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens, quia ignis non intendit priuare formam aquę, sed inducere formam propriam: sed hoc faciendo causat & illud per accidens Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta quòd deficiat à calefaciendo, hoc est uel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, ut dictum est: uel ex indispositione materiæ, quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono cui per se competit agere[e]. Vnde uerum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Si autem bonum est causa mali,

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustꝰ dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus uoluntatem malam: & arborem bonam, uoluntatem bonam. Ex uoluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa uoluntate bona iudicetur actu-

cidens. & primo quidem quando causatur ex uirtute agentis: quia agens per se intendens inducere formam propriam per accidens, intendit nocere oppolite. Secundo reducit cæteros modos in unum, quod est agens esse deficiens. & probat intentū sic, esse deficiens accidit bono: ergo malum secundū nullum modū habet causam nisi per accidens: & tenet sequela, quia bono per se competit agere. Reductio autem præfata sit sic, reliqui modi cōtinebant malū, aut effectus, pprij, aut actionis: sed defectus effectus proprij est uel ex defectu actionis, uel ex defectu passionis: & hic quidē ex materia, ille uero ex defectu actiui principij, procedit: & uterque rursus constituit causam deficere: ergo omnis modꝰ quo malum prouenit ad deficere agentis, reducitur undecunque oriatur defectus. Et sic breuiter author omnia membra totius diuisionis perlustrauit ad duo reducta: s. malū effectus extranei, & malum effectus proprij, in hoc enim etiam malū actionis comprehēdit quo ad causam.

¶ In respōsione ad tertium aduerte, quòd cū dicitur quòd defectus subiectionis regul̄ g, nō est culpa, sed cū sequitur culpa, potest bone & male intelligi. Si intelligatur de defectu tali absolute, uerum dici tur: sit autem de defectu hoc, id est applicato ad hunc operantem sine regula, falsum est: quoniam ex ipsa applicatione ad hunc nunc sic operantem, culpæ rationem fortitur.

a ¶ *Super Quæst. quadragesimæ Articulum secundum.*

TItulus satis ex p dictis patet.

¶ In corpore duas conclusiones respō suas ponit iuxta duo genera malorum superius distincta. prima est malum actionis non reducitur in deum sicut in causam. Et probatur sic. Malum actionis cātur ex defectu agentis: ergo non reducitur in deum ut causam: & tenet sequela, quia in deo nullus est effectus, sed summa perfectio.

¶ Secunda conclusio est. Malum rerum aliquarum reducitur in deum sicut in causam; & probatur hoc tam in naturalibus quā in uoluntarijs. & primo in naturalibus, sic. Deꝰ intendit ut formā ſprincipaliter intentam in rebus creaturis, bonū ordinis uniuersi, exigens quædam defectiua & actualiter intердum deficientia: ergo causando bonum ordinis uniuersi per accidens causat mala rerum. Consequētia, pbatur: quia agens p se, producens formam, ad q̄m sequitur corruptio & defectus, causat illam corruptionem & defectum per accidens. Et confirmatur cōsequēs

Cōment.

259 3. *di.* 32. *q.* 2. *ar.* 1. Et *di.* 37. *q.* 3. *ar.* 1. & 2. *cō.* ea. 40. *co.* 3. & *li.* 3. *cap.* 71. & 10. 9. 10. 2. et 70. 1. *l.* 7. 60. 5. *fi.*

258. 34 31

223

0

0

2. *ar.* 3. 336. *b*

moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ uoluntatis causatur à creatura rationali quæ bona est. Et sic est causa mali.

¶ Ad secudum dicendum, q̄ bonū non causat illud malum quod est sibi contrarium, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis causat malū aquæ, & homo bonus secundū suam causat malum actum, secundum morē. Et hoc ipsū per accidēs est, ut dictū est c. In uenitur autem quòd etiam unum contrariorum causat aliud per accidens. Sicut frigidum exterius ābiens calefacit inquantum calor retrahitur ad interiora.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ malū habet causam deficientem a liter in rebus uoluntarijs & naturalibus. Agens enim naturale producit effectum suum talē quale ipſum est, nisi impediatur ab aliquo extrinseco. & hoc ipsū est quidē defectus eius. Vñ nunq̄ sequitur malum in effectu, nisi præexistat aliq̄d aliud malū in agente, uel materia, sicut dictū est c. Sed in rebus uoluntarijs defectus actionis à uoluntate actu, deficiente, pcedit, inquātum non subijcit se actui suæ regulæ. Qui tñ defectus nō est culpa, sed eum sequitur culpa ex hoc q̄ cū tali defectu operatur.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ malū nō habet causā per se, sed per accidens tātū, ut dictum est e.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrū ſūmū bonū quod est deus, ſit causa mali.*

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd ſumum bonum q̄d est deus, ſit causa mali. Dicit enim Esa. 43. Ego dominus: & nō est alter deus for. luc. & cre. tesa. pa. & creans malum. Et Amos 3. Si erit malū in ciuitate quod dominus nō fecerit.

¶ Præterea, Effectus causæ secundæ reducit in causam primam. Bonum autem est causa mali: ut dictum est c. Cū igitur omnis boni causa ſit deus (ut ſupra oſtenſum est c) ſequitur quòd etiā omne malum ſit à deo.

¶ Præterea, Sicut dicitur in 2. phy. idem est causa salutis nauis & periculi. Sed deus est causa salutis omnium rerum. Ergo est ipſe causa omnis perditionis & mali.

¶ SED CONTRA est q̄d dicit Aug. in li. 83. q. ꝙ deus non est author mali, quia nō est causa tendendi ad non esse.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ſummum bonum perfectiſſimum ſit, mali cauſa eſſe non poteſt niſi per accidens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex dictis patet c, malum quod in defectu actionis cō ſiſtit, ſemper causatur ex defectu agentis. In deo autem nullus defectus est, ſed ſumma perfectio, ut ſupra oſtenſum eſt c, Vñ malum quod in defectu actionis conſiſtit, uel quod ex defectu agentis causatur, non reducitur in deum ſicut in causam. Sed malum quod in corruptione rerum aliquarū conſiſtit, reducitur in deum ſicut in causam. Et hoc patet tā in naturalibus, q̄m in uolūtarijs. Dictū est em c, quòd aliq̄d agēs in quantū ſua uirtute, pducit aliquā formā, ad quā ſequitur corruptio & defectus, cāt ſua uirtute illā corruptionem & defectum. Manifeſtum est autē, quòd forma, quā principaliter deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis uniuerſi. Ordo autem uniuerſi requirit, ut ſupra dictum est c, quòd q̄dā ſint q̄ deficere poſſint, & interdum deficiant. Et ſic deus in rebus causādo bonū ordinis uniuerſi, ex conſequenti & quaſi per accidens causat corruptiones rerum, ſecundum illud quod dicitur 1. Reg. 2. Dñs mort. Authoritate Scripturæ, & ututificat. Sed quod dicitur Sapi. 1. quòd deus mortem non fecit, intelligitur quaſi per ſe intentam. Ad ordinē autem uniuerſi pertinet ordo iuſtitiæ, qui requirit ut pecca toribus pœna inferatur. Et ſecundum hoc deus est author mali quod est pœna, nō autē mali quod est culpa, rōne ſupra dictæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritates illæ loquūtur de malo pœnæ: non autem de malo culpę.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd effectus causæ ſecundæ deficientis reducitur in causam primam nō deficientē, quantum ad id quod habet entitatis & perfectionis: non autem q̄tū ad id quod habet de defectu. Sicut quicquid est mot⁹ in claudicatione, causatur à uirtute motiua: ſed quod est obliquitatis in ea, non est ex uirtute motiua: ſed ex curuitate cruris. Et ſimiliter quicqd est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in deum ſicut in causam: ſed quod est ibi defectus non causatur à deo, ſed ex causa ſecunda deficiente.

¶ Ad tertium dicēdum quòd ſubmerſio nauis attribuitur nautæ ut cauſæ, ex eo quòd non agit q̄d requiritur ad ſalutē nauis. Sed deus non deficit ab agendo quod est neceſſarium ad ſalutem. Vnde non est ſimile.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum ſit unum ſummum malum, quod ſit cauſa omnis mali.*

AD TERTIVM sic, pceditur. Videtur quòd ſit unum ſummū malum quod ſit cauſa ōnis mali. Cōtrariorum em effectuum cōtrariæ ſunt cauſæ. Sed in rebꝰ inuenit cōtrarietas, ſecūdū illud Eccl. 33. ca. Cōtra malum bonum est, & contra uitam mors. Sic & cōtra uirū iuſtū peccator. Ergo ſūt cōtrariæ principia: unū boni, & aliud mali

¶ Præterea, Si unū cōtrariorū eſt in rerū natura, & reliquum, ut dicitur in 2. de cælo & mūdo. Sed ſūmū bonū est in rerū nā q̄d est cauſa oīs boni, ut ſupra oſtēſū est c. Ergo est & ſūmū malū ei oppoſitū cauſa oīs mali

¶ Præterea, Sicut in rebꝰ inuenitur bonū & melꝰ: ita malū & peiꝰ, ſed bonū & melꝰ dicūtur p reſpectū ad optimū. Ergo malū & peiꝰ dīr per reſpectū ad aliq̄d ſūmū malū.

¶ Præterea, Oē q̄d est per participationē, reducit ad illud q̄d est p eſſentiā c. Sed res q̄ ſūt malæ apud nos, nō ſūt malę p eſſentiā, ſed p participationē. Ergo est inuenire aliq̄d ſūmum malum q̄d est cauſa omnis mali.

¶ Præterea, Oē q̄d est p accīs, reducitur ad illud q̄d est p ſe. S. bonū est cā mali per accīs. Ergo op̄ ponere aliq̄d ſūmū malū q̄d ſit cā malorū per ſe. Neq̄ pōt dici q̄ malū nō hēat cauſā per ſe, ſed per accīs tantum. Quia ſequeretur q̄ malum non eſſet ut in pluribus, ſed ut in paucioribus.

¶ Præterea, Malū effectū reducitur ad malū cāæ: quia effectus deficiens eſt à cauſa deficiēte, ſicut ſupra dictū est c. S. hoc nō est, p cedere in infinitū. Ergo oportet ponere unū primū malum quod ſit cauſa omnis mali.

¶ SED CONTRA est, q̄ ſummū bonū est cauſa omnis entis: ut ſupra oſtenſū est c. Ergo non poteſt eſſe aliquod principium ei oppoſitum quod ſit cauſa malorum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nullum ſit per eſſentiam malum, non datur in rebus aliquod ſūmū malū omniū malorū cauſā, ſicut datur ſummū bonū, omniū bonorū cauſam.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ ex prædictis patet c nō esse unū primū principiū malorū, ſicut est unū primū principiū bonorū. ¶ Primo quidē: ga primū principiū bonorū est p eſſentiā bonū ut s. oſtēſū est c. Nihil autē

228

3. *ar.* 6. *di.*

opu. 35. 6.

34

32

234

Quæſtio.

¶ Circa hæc dubiū occurrit an prima cōclusio intelligatur uniuerſaliter de omni malo actionis, an tantū in uoluntarijs. Si enim intel ligit uniuerſaliter, ſic ſequitur quòd claudicatio Sortis non ſit à deo, quia est malū actionis. Et ſi hoc concedat, manifeſte ſequit, deum non esse actorem mali pœnæ, quum claudicatio ſit de numero pœnarum. Et quod dehoc dicitur, ſimile poteſt adduci de cæteris defectibus actionum, puta iſſionis, auditionis, &c. Et ſic periret ſcriptorum ſanctorum doctrina tradens hæc omnia esse à deo, uel ad punitionem, uel ad augmentum meriti & cætera. Si autem intelligatur in uoluntarijs tantum, oblitus uidet au thor limitationis: quod literæ non conſonat, eō q̄ manifeſte ſecundam concluſionem uniuerſaliter tractat: & locus iſte de malo uniuerſalem tractatum ex igit.

260

2. *q.* 172. *ar.* 6. *co.*

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd concluſio intelligitur de omni malo actionis, ſed formaliter, in quantum a- ctio est. Et quum dicit, *ar.* 3. 4ū. ergo claudicatio Sortis nō reducitur in deum, & 3. *di.* diſtinguatur q̄ claudi- 6. 13. & catur inquantum ſo- 15. tium aduerte, q̄ tunc 234 tantum abſentia cauſę agentis dicitur cauſa defectus, quando debebatur præſentia. Et propterea quia nunquam cum rebus debetur, de us ſubtrahit influxum: ideo non ſequitur proprie loquendo, q̄ deus ſit cauſa defectuum ex hoc ſolo q̄ non facit. 258. Quanuis quandoque 259 ſcriptura ſpīū tali modo cauſam appellet: ut patet circa indurationem Pharaonis. 34

q. 1. *ar.* 1. *et di.* 14. *ar.* 3. 4ū. & 3. *di.* 13. *q.* 1. *ar.* 1. *et* 2. *di.* 37. *q.* 1. *ar.* 4. *q.* 2. *ar.* 1. *q.* 1. *ar.* 1. *co.* & 2. *co.* 3. *di.* 32. *q.* 1. *ar.* 1. *co.* & 2. *co.* 3. *di.* 6

sime assimilatur suæ causæ analoge, seu æquiuoce inter omnes effectus facos ab eamon sequitur, ergo assimilatur sibi in natura, qua agit, ut patet de effectibus inferioribus respectu corporum cælestium, & intelligentiarum.

Quæstio. ¶*Num ex eo quòd deus est agens per intellectum & uoluntatem, oporteat in uniuerso esse naturam pure intellectualem.*

¶Secũdum dubiũ est circa medium assignatũ ad probãdam secũdam consequentiam, s. deus agit secũdũ intellectũ & uoluntatẽ, ergo uniuersum, quod eius est effectus pfecte similis, habet in se naturã intellectualem. Non eũ uidetur ualere, quia secũdum ipsum & omnes cõmuniter ad perfectã similitudinẽ inter effectum & causam requiritur, & sufficit q effectus sit similis non naturæ, aut potẽtiæ agentis, sed rationi agendi: nõ ut res est, sed ut rõ agẽdi est, ut patet de arte & artificiate. Intellectus autẽ & uoluntas & natura intellectualis siue in deo, siue in quocunque alio agẽte per artem, non se habet ut ratio agendi, ut ex se patet. igitur male illatũ est, ergo oportuit esse naturas intellectuales.

Quæstio. ¶*Num ex eo quòd oporteat in uniuerso esse naturã intellectualem, inferri possit, ergo naturam incorpoream oportet in uniuerso esse.*

¶Tertio dubitatur circa tertiam cõsequẽtiã. Non eñ uidetur concludere intentum, quia ex hoc q ponitur aliqua creatura intellectualis, nõ sequitur, ergo omnino incorporea. Dicet eñ quispiã q illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ incorporeæ, puta cæli, aut aëreæ, aut humanæ creaturæ.

¶Ad primũ horũ dicit quòd sermo est de similitudine perfecta in genere creaturarũ factibili. Vbi sciẽdum, q aliud est cõparare uniuersũ ad gradũ rerũ, & aliud ad speciales modos habẽdi gradus illos. Gradus siquidẽ rerum finiti sunt actu & potentia, nisi forte in thesauris esse per essentiam lateat aliquis, & supremus inter eos similimúsque deo apud Augustinum. 14. de trini. est intellectualis. Modi autem essendi quãuis & actu simpliciter sint finiti, de potentia tamen logica & dei loquẽdo, sunt infiniti: quia nõ data quacunq; suprema creatura factibilis à deo. Vnde perfectio uniuersi exigit quidẽ continẽtiam omniũ graduũ creabiliũ, sed non oẽs creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione uniuersi optime infertur gradus intellectualis, ac per hoc perfectissima similitudo uniuersi ad deum, utpote cõsequẽs etiam perfectissimum gradum factibilem. Vniuersum igitur esse perfecte simile deo in genere factibiliũ, dupliciter potest intelligi, s. graduum aut creaturarũ. primo mõ est uerũ, secundo modo non. Et quia ut ex dictis patet, uniuersum perfecte simile secundo modo nõ est dabile, nec perfectio uniuersi exigit talem similitudinem: consequens est quòd simpliciter & absolute loquendo, recte dicitur, uniuersum perfecte simile deo, quum

CONCLVSIO.

¶*Cum necessariũ sit uniuersum assimilari deo, qui est agens per intellectum & uoluntatem, oportuit inter creaturas reperiri aliquas pure intellectuales & incorporeas.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod præcipue in rebus creatis deo intẽditur, est bonũ, quod cõsistit in assimilatione ad deũ. Perfecta autẽ assimilatio effectus ad causam attẽditur, quando effectus imitatur cãm secũm illud per qđ causa, pducit effectũ, sicut calidum facit calidũ. Deus aũt creaturam pducit per intellectũ & uoluntatẽ, ut suprà ostensum est[c]. Vnde ad perfectionẽ uniuersi requiritur, q sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere aũt non potest esse actus corporis, nec alicuius uirtutis corporeæ, quia oẽ corpus determinatur ad hic & nunc. Vnde necesse est ponere ad hoc q uniuersum sit perfectũ, q sit aliqua incorporea creatura. Antiqui aũt ignorãtes uim intelligẽdi, & nõ distinguẽtes inter sensum & intellectũ[e], nihil esse existimauerant in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehẽdi põt. Et quia sub imaginatiõe nõ cadit nisi corpus, existimauerũt q nullũ ens esset nisi corpus[e], ut philosophus dicit in 4. physi. Et ex his, pcessit Sadducæorũ error, dicentium nõ esse spiritũ. Sed hoc ipsum q in intellectus est altior sensu rationabiliter, ostendit esse aliquas res incorporeas à solo intellectu comprehensibiles.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd substantię incorporeæ medium sunt inter deum & creaturas corporeas. Medium autem cõparatum ad unũ extremũ, uidetur alterum extremũ, sicut tepidũ comparatũ calido, uidetur frigidũ: & hac ratione dicit q angeli deo comparati, sunt materiales & corporei, non quòd in eis sit aliquid de natura corporea.

¶Ad secũdum dicẽdum, q motus ibi accipitur prout intelligere & uelle motus quidã dicũtur. Dicit ergo angelus substantia semp mobilis, qa semp est actu intelligẽs, nõ quãdoq; actu & qñq; potẽtiæ[e], sicut nos. Vnde patet q ratio procedit ex æquiuoco.

¶Ad tertium dicendum, q circunscribi terminis locus calibus est proprium corporũ, sed circunscribi terminis essentialibus, est cõmune cuilibet creaturæ tam corporali quã spũali. Vnde dicit Ambro. in libro De spiritu sancto, quòd licet quædam locis corporalibus non contineantur, circunscriptione tamen substantię non carent.

ARTICVLVS II.

a ¶*Verum angelus sit compositus ex materia & forma.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q angelus sit compositus ex materia & forma. Omne enim quod continetur sub aliquo genere, est cõpositũ ex genere & differẽtia, quæ adueniens generi, constituit speciẽ. Sed genus sumitur ex materia[e], differẽtia uero ex forma, ut patet in 8. meta. Ergo oẽ quod est in genere, est cõpositum ex materia & forma. Sed angelus est in genere substãtiæ. Ergo est compositus ex materia & forma.

secundum omnes essendi gradus est simile.

¶Ad secundum dubium dicitur præmittẽde, quòd aliud est cõparare quẽcunque singulare effectũ suæ causæ, & aliud ipsum uniuersum, qui effectus est primo intentus, propter quẽ cæteri sunt effectus. ad hoc eñ requiritur assimilatio ad causam sc̃dm omnes gradus potes participari ab illa causa. Ad primũ uero horũ nõ requiritur. Dicitur ergo, q per intellectũ & uoluntatem. S. T. intendit formã intelligibilẽ, seu artẽ dei qua egit mundum per actionẽ intellectus & uoluntatis.

¶Præterea, in quocunq; inueniuntur, pprietates materię, ibi inuenitur materia. Proprietates autẽ materiæ sunt recipere & substare. Vnde dicit Boẽ. in lib. de trinit. q forma simplex subiectum esse nõ potest. Hoc autẽ inuenitur in angelo. Ergo angelus est compositus ex materia & forma.

¶Præterea, Forma est actus. Quod ergo est forma tantum, est actus purus. Sed angelus non est actus purus. Hoc eñ solius dei est. Ergo non est forma tantum, sed habet formam in materia.

¶Præterea, Forma propriæ limitatur & finitur per materiã[e]. Forma ergo quæ non est in materia, est forma infinita[e]. Sed forma angeli nõ est infinita, qa omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est in materia.

¶SED CONTRA est quod Diony. dicit 4. ca. de diui. no. q primæ creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelligũtur.

CONCLVSIO

¶*Errant qui angelos ex materia & forma compositos esse affirmant.*

¶RESPONDEO dicẽdum, q quidam ponũt angelos esse cõpositos ex materia & forma: & hãc opinionẽ astruere nititur Auicebrõ in lib. fontis uitæ. Supponit eñ quòd quæcũq; distinguuntur sc̃dm intellectum, sint ẽtia in rebus distincta. In substãtia autẽ incorporea intellectus apprehẽdit aliqđ p quod distinguitur à substãtia corporea, & aliquid per qđ cũ ea cõuenit. Vnde ex hoc uult cõcludere q illud per quod differt sub sẽtia incorporea à corporea, sit eiquasi forma, & illud quod subiãcitur huic formæ distinguẽti quasi cõmune, sit materia eius. Et propter hoc ponit, q eadẽ est materia uniuersalis spũalium & corporalium: ut intelligatur quòd forma incorporeæ substantiæ sic sit impressa in materia spiritualium, sicut forma cẽtitatis est impressa in materia corporalium. Sed prio aspectu apparet esse impossibile unã esse materiã spiritualium & corporaliũ[e]. Non eñ est possibile quòd forma spũalis & corporalis recipiatur in una parte materiæ, qa sic una & eadẽ res numero esset corporalis & spiritualis. Vñ relinquitur quòd alia ps materiæ sit quæ recipit formã copalẽ, & alia quæ recipit formã spirituale. Materiã autẽ diuidi in ptes nõ cõuenit nisi sc̃dm quod intelligitur sub cẽtitate: qua remota remanet substãtia indiuisibilis, ut dicitur in 1. physi. Sic igitur relinqtur, quod materia spũaliũ sit substãtia subiecta quantitati, qđ est impossibile. Impossibile est ergo q una sit materia corpalium & spiritualium. Sed adhuc ulterius impossibile est quòd substãtia intellectualis habeat qualẽ cunq; materiã. Operatio eñ cuiuslibet rei est sc̃dm modum substãtiæ eius. Intelligere autẽ est opatio penit[a] immaterialis[e]. Quod ex ei[a] obiecto apparet, à quo actus q libet recipit speciẽ & rõnẽ. Sic eñ unumqđ que intelligitur inquãtum à materia abstrahit, qa formæ in materia sunt indiuiduales formæ, quas intellectus nõ apprehendit sc̃dm quod hmõi. Vñ relinqtur, q substãtia intellectus est oĩno immaterialis. Nõ est autẽ necessarium q ea quæ distinguuntur sc̃dm intellectum, sint distincta in rebus, qa intellectus nõ apprehẽdit res sc̃dm modum rerũ, oportet aliter laborare.

¶Quo ad sc̃dm retrogrado ordine hæc tria impugnanẽ, unitas quidẽ materiæ, quia sequeret q angelus esset quãtus. Positio uero materiæ, quia intelligere ẽ opatio penitus immaterialis, ergo substãtia intellectualis est penitus immaterialis. cõsequẽtia tenet, quia mod[o] operãdi arguit mõ operãtis. Antecedẽs uero probatur ex natura obiecti, quia intellectũ oportet esse immateriale, ergo & intel

intelligere, quia ab obiecto operatio specificatur: fundamẽtum aũt elicit. Tum in cõmuni, quia modus quo res intelligitur à nobis, nõ est modus quo res est in se, cuius signũ est, q materialia simpliciori modo sunt i intellectu, quàm in se. Tum in speciali propositio, quia superiora intelligimus per modum rerum cõpositarum, in quibus aliud ẽ in quo cõuenit, & aliud ĩ quo distinguũt: & ex hoc

76 *c* emanuit fundamẽtũ il
85 *e* Iudæũ in naturadiuina.

Quæstio. ¶*Num in esse una communis materia spiritualium & corporalium, spiritualia essẽt corporalia.*

¶Circa improbationẽ uniuersitatis materiæ dubitatiũcula occurrit.
16 *a* 79 *c* 66 Nam posset dici cõsequẽtiam nõ ualere, eo q materia ista cõis omnibus sic diuisa est, q per receptionẽ quãtitatis facta est una pars materię corporaliũ. Reliquũ uero materię abque quãtitate remãsit, & sic est materia spũalis distincta à corpali per hoc q nõ est affecta quantitate.

71 *d* 442 *d* ¶Ad hoc põt triplici ter respõderi. primo, q quia sanctus Th. præuidit hãc fugã: ideo aliũde ẽ rationabiliter ostendit materiæ simplẽ, qđ erat pri cipaliter intẽtum. Sed melius põt dici, q

264 *a* ista respõsio non euadit quin materia spũalis sit diuisibilis quãtitatiue, quantus substãtialiter, non sit diuisa actu: qm quum sit una ante receptionẽ quãtitatis, non est maior rõ

36 *a* cur sc̃dm hãc portionẽ uel illã, affecta sit quãtitate. Ponere aũt substãtias spirituales, esse actu uel potẽtia quantas, seu actu uel potentia diuisibiles quãtitatiue, eiusdẽ rõnis est. Tertio & melius põt dici, q ista respõsio nõ põt dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, imo eadẽ ratione argueret, quomodo materia cõmunis duobus angelis uel pluribus, cum sit eiusdem rõnis, partita fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate caret partibus, &c. Vnde qa Auicebrõ cõsentiebat pluralitati spiritualium, rõ sancti Th. efficax fuit.

Quæstio. ¶*Num substantia intellectualis excludat compositionem materia & formæ.*

¶Circa efficaciam rationis in litera factę cõtra positionẽ Auicebrõ,

366 *e* dubium ex Durando occurrit. Quia nõ uidetur ualere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales sc̃dum se totos. Stat nanque quòd detur substãtia intellectualis sc̃dum partem, i. formã; & tamẽ sit cõposita ex materia & forma, ut patet de hoẽ & cælo, si est animatũ, &c. Et si sic est, ergo nihil ualet ratio contra Auicebron: quoniã ipse non uidetur tenere illam uiam.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q quicquid sit de mẽte Auicebron, ratio literæ manifeste concludit, q substãtia intellectualis ut sic, est immaterialis. i. independẽs in esse à materia, hoc eñ ex operatione & obiecto, patẽt. Ac per hoc si est substãtia in specie cõpleta omnino est immaterialis, ut patet. Et quoniã angeli nomine intelligimus oẽs substãtias completas in spẽ, cuius signũ est, quia alia est quæstio de animabus cælorũ & aliorũ animatorum. Et alia de angelis, ideo euidenter sequitur q euadi nõ potest ab hac ratione per illã respõsionem, obiicit do altera. negãdo eñ, q supponamus angelos esse sc̃dm se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, s. q angelus significat substantiam intellectualem in specie completam. Et sic procedit formalis ratio.

Annot. ¶In respõsione ad primũ aduerte, q quia uis argumẽti cõsistit in illa propositione philosophi, ideo S. T. tria facit. Primo ostẽdit quid formaliter requiritur ad rationẽ differẽtiæ, s. determinare ad aliquẽ gradũ in entibus. Secũdo ex hoc sed secundũ modũ suum[c]. Vnde res materiales, quæ sunt infra intellectum nostrũ, simpliciori mõ sunt in intellectu nostro, q̃ sint in seipsis. Substãtiæ aũt angelicæ sunt supra intellectũ nostrum. Vnde intellectus noster non põt attingere ad apprehẽdendum eas sc̃dm qđ sunt in seipsis, sed per modũ suũ se cundũ qđ apprehẽdit res cõpositas. Et sic ẽt apprehendit deum, ut suprà dictum est[e].

¶AD PRIMVM ergo dicedum q differẽtia est, quæ cõstituit speẽm. Vnũquodq; aũt cõstituitur in specie, sc̃dm qđ determinatur ad aliquẽ specialem gradũ in entibus. quia sẽps rerũ sunt sicut nũeri, qui differũt p additionẽ & subtractionẽ unitatis, ut dr in 8. met. In rebus autẽ materialibus aliud ẽ qđ determinat ad spẽm gradũ, s. forma, & aliud q determinat, s. materia. Vñ ab alio sumitur genus, & ab alio dñra. Sed in rebus immaterialib[a] nõ est aliud determinans & determinatũ[e], sed unaquęq; earẽ secũdum seipsam tenet determinatũ gradum in entibus. Et ideo genus & differẽtia in eis nõ accipit sc̃dm aliud & aliud, sed secũdum unũ & idẽ[e]. quæ tñ differũt sc̃dm cõsiderationẽ nostrã. Inquãtũ eñ intellectus noster cõsiderat illam rem ut indeterminate, accipit in eis rõ generis: inquãtũ uero cõsiderat ut determinate, accipitur ratio differentiæ.

¶Ad secũdum dicẽdum, q rõi lla ponitur in libro fontis uitæ. Et esset necessaria si idẽ eẽt modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum[c]. Materia eñ recipit formã, ut secũdũ ipsam con stituatur in esse alicuius speciei, uel aẽris, uel ignis, uel cuiuscunq; alterius. Sic aũt intellectus nõ recipit formã: alio quin uerificaret opinio Empedo. qui posuit q terram terra cognoscimus, & ignẽ ignẽ. Sed forma intelligibilis est in intellectu, secũdũ ipsam rõnẽ formæ: sic eñ cognoscit ab intellectu. Vnde talis receptio non est receptio materiæ, sed est receptio substãtiæ immaterialis.

¶Ad tertium dicẽdum, q licet in angelo nõ sit cõpositio formæ & materiæ, est tñ in eo actus & potẽtia. Quod quidem manifestũ potest esse ex cõsideratiõe rerũ materialiũ. In quib[a] inuenitur duplex cõpositio. Prima quidẽ formæ & materiæ, ex quibus cõstituitur natura alicuius. Natura aũt sic composita non est suum esse, sed esse est actus eius. Vñ ipsa natura comparatur ad suũ esse, sicut potentia ad actum. Subtracta ergo materia, & posito q ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet cõparatio formæ ad ipsum esse, ut potẽtiæ ad actũ. Et talis cõpositio intelligẽda est in angelis. Et hoc est qđ à quibusdã dicitur, quòd angelus est cõpositus ex quo est & quod est, uel ex esse, & qđ est[e], ut Boẽ. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum aũt esse, ex quo substantia est, sicut cursus est quo currens curritur. Sed in deo nõ est aliud esse, & quo est: ut suprà ostensum est[c]. Vnde solus deus est actus purus.

¶Ad quartũ dicendũ, q omnis creatura est finita simpliciter in quantũ esse eius non est absolute subsistẽs: sed limitatur ad naturã aliquã cui aduenit. Sed nihil, præter aliquam creaturã esse secundũ qđ infinitã. Creaturæ autẽ materiales habẽt infinitatẽ ex parte materiæ: sed finitatẽ ex parte formæ, quæ limitatur per materiã in quarecipitur. Subsistãtiæ autẽ immateriales creatæ sunt finitæ secundũ fuũ esse, sed infinitæ secundũ qđ eorũ forma non sunt receptæ in alio[c], sicut si dicere m[a] albedinẽ separatã existẽtẽ esse infinitam quantum ad rationem albedinis: qa nõ cõtrahitur ad aliquod subiectũ. Esse tamẽ eius esset infinitum, qa determinatur ad aliquã naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quòd intelligentia est sinta superius, inquantum s. recepit esse à suo superiori: sed est infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia,

ARTICVLVS III.

a ¶*Verum angeli sint in aliquo magno numero.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q angeli nõ sint in aliquo magno numero. Numerus eñ species quantitatis est, & sequitur diuisionẽ continui. Hoc autem non potest esse in angelis, cùm sint incorporei, ut suprà ostensum est[c]. Ergo angeli non possunt esse in aliquo magno numero.

¶Præterea, Quãto aliquid est magis propinquum uni, tanto minus est multiplicatum, ut in numeris apparet. Natura autẽ angelica inter alias naturas creatas est deo propinquior. Cum ergo deus sit maxime unus, uidetur q in natura angelica inueniatur minimum de multitudine.

¶Præterea, Proprius effectus separatarum substantiarum uidetur esse motus corporũ cælestium. Sed motus corporum cælestium sunt secundũ aliquem determinatum numerum paucum, qui à nobis apprehendi potest. Ergo angeli non sunt in maiori multitudine, quàm motus corporum cælestium.

¶Præterea, Dion. dicit 4 cap. de diui. no. q p pter radios diuinæ bonitatis subsistũt intelligibiles, & intellectuales omẽs substantiæ. Sed radius nõ multiplicatur, nisi secũdũ diuersitatẽ recipientiũ. Nõ autẽ põt dici q materia sit receptiua intelligibilis radiũ, cũ substantiæ intellectuales sint immateriales, ut suprà ostensum est[e]. Ergo uidetur q multiplicatio substantiarum intellectualium non possit esse nisi secundum exigentiam materialis ordinis. Et species lapidis in aĩa est lapis uniuersalis, quus sit una quædã res numero alterius ordinis, s. immaterialis,

¶Ad secundũ obiectionem dicitur, q receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in uniuersalẽ & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio san. Thomæ insinuare, q receptio secundã ipsam rationem formæ & receptio intentionalis cõuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ cõsistit in esse, Et pure formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus. Et media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis griculariter cõueniens sensibꝰ. Contra unum extremũ scilicet receptionẽ simpliciter materiæ. S. Tho. alterum extremũ distinxit, s. receptionem intentionalem uniuersalem, insinuans etiam ex hoc sapientibus distinctionẽ ipsius recipere intellectus à tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶In corpore sunt duo. Primo referuntur tres opiniones, Platonis, Aristote lis, & rabbi Moysi. & sigillatim improbantur. Secundo respondetur quæsito tali conclusione. Angeli sunt in quadã maxima multitudine, oẽm materialẽ nume

rũ excedẽtes. Et, phãt dupli, ſ. authoritate Dio, & ratiõe taliter ſto aliqua ſunti entiũ' pfectiora, tãto ĩ maiori exceſſu creata ſunt. Angeli ſunt pfectiſſimi. ergo. Maior, phatur dupliciter. primo qa pfectio uniuerſi eſt principaliter inrẽta. ſecũdo, qa uidem' corpora cæleſtia creata in maximo exceſſu ſecũ magnitudinẽ.

Annot. ¶ Circa hãc rationẽ aduerte, q, phatio maioris ſatis obſcure habeẽ in litera, qa clarius poſita fuerat in ſecũdo cõtra Genti. ca. 92. ubi aperte, phatur, ex hoc q pfectio uniuerſi, quæ in ordine cõſiſtit, exigit ut partes eĩ' principales, quæ, propter ſeipſas ſunt, pluriſi cẽtur quãũ poſſibile: eo q hæc differẽtia eſt inter quæſita propter aliud, & quæſita propter ſe: q ſ̃ita, propter aliud exigũtur in tanto numero quãtus ſufficitat illi fiñ. Quæſita uero propter ſe quanto plura ſunt, tãto meli⁹ eſt uniuerſum. Et qa perfectio ra in entibus, inter partes, propter ſe ſunt, & ĩm perfectiora ſunt, propter ipſus: ideo ab inẽdẽte principaliter uniuerſi p fectionẽ, quanto aliqua ſunt pfectiora, tanto ĩ maiori exceſſu ſecũdũ multitudinẽ uel magnitudinẽ erant creanda.

Quæſtio. ¶ *Num quanto aliqua ſunt perfectiora, excedãt alia magnitudine uel multitudine.*

a 541 ¶ Circa maiorẽ einſdẽ ratiõis occurrit dubiũ. qa nõ uidetur uerũ, q, ẽctio aliqua ſunt perfectiora, excedẽtalia magnitudine, uel multitudine. Aurum eñ neutro modo excedit ferrum. Gemmæ quoq; incom parabiliter excedũtur à lapidibus: & tamẽ cõ ſtat, hæc ẽctiora eſſe. ¶ Ad hoc uidetur dicẽ dũ, q, ut in primo decæ lo & mũdo diſcutitur, partes uniuerſi ſunt duplices. Quædã uelut integrãtes ſubſtãtiã eius: & hæc pertinẽt ad primam integritatẽ uniuer

b 552 ſi. Quædã uero ſunt ue lut perfeciões ipſum ad ſecundariã perfectionẽ uniuerſi, & ſunt effectẽ primarũ. Primæ partes ſunt tantũ elemẽta, cor pora cæleſtia & itelectuales creaturæ. Secũdæ uero ſunt quælibet mixta. In primis parti tibus intelligẽda eſt ma ior ſanctĩ Thom, & in illis eſt uerĩſſima: & ſatis ſufficit, ꝓpoſito ſuo. Quoniã ex hoc nõ ſolũ cõcluditur, quòd nu merus angelorũ, i. intel lectualiũ ſubſtãtiarũ ex cedit numerũ cælorũ & elemẽtorũ. Sed quemad modũ exceſſum magni tudinis incõparabiliter intuemur inter ſuperio ra corpora & inferiora, à fortiori, quum longe plus diſtãt ſubſtantiæ im mobiles & ſpũales à cor poralibus, q̃ quæcunq; corpora inter ſe: conſequens eſt eas incõparabiliter ex cedere & prædictorũ & cæterorũ materialiũ multitudinem.

Quæſtio. a *Num multitudo ſubſtantiarum ſpiritualium excedat multitudinem materialem corporalium ſpecificam, uel numeralem.*

¶ Circa cõcluſionem principalẽ dubiũ occurrit, an intelligatur de omni multitu dine materiali, ſ. ſecũdũ ſpecies, & ſecũdũ numerũ, an de multitudine ſpecifica materialiũ tantũ, an de multitudine primarũ partium materialiũ uniuerſi. Si hoc tertio uel ſecundo modo intelligitur, nõ tam magnus & exceſſiuus uidetur nu merus angelorũ quatenus dici ſolet. Et tamen tertio modo intelligi oportere, ſolutio præcedens oſtendit, alioquin æquiuocatio contingeret in præmiſſis & concluſione. Si autem primo modo, abſurditas nõ parua uidetur, puta quòd ſint plures angeli quàm grana milij, frumẽti, &c. numer⁹ eñ horũ, & lapillorũ, & arenæ, & aliorũ huiuſmodi, nõ ſapienter cõparari uidet reb' intellectualib⁹, morũ corporum: ſcilicet cæleſtium, ut ad ea quodãmodo proceſſus prædictorũ radiorum terminetur. Et ſic idem quod prius.

SED contra eſt qđ dicitur Dani. 7. Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.

CONCLVSIO.

¶ Angeli, cum longe perfectiores ſint corporalibus creaturis, in quadam maxima multitudinæ ſunt omnem materialem multitudinem excedentes.

RESPONDEO dicendũ, q, circa numerũ ſubſtãtiarũ ſeparatarum diuerſi diuerſis uĩs proceſſerũt. Plato enim poſuit⁹ ſubſtantias ſeperatas eſſe ſpecies rerũ ſenſibiliũ, ut pote ſi ponneremus ipſam naturã humanã eſſe ſeparatã: & ſecundũ hoc oportebat dicere, q, ſubſtãtiæ ſeparatæ ſint ſecundũ numerũ ſpecierũ ſenſibiliũ. Sed hãc poſitionẽ improbat Ari. ex eo q, materia eſt de rõne ſpẽrum ſenſibiliũ⁹. Vnde ſubſtãtiæ ſeparatæ nõ pũt eſſe ſpẽs exemplares horũ ſenſibiliũ, ſed hũc quaſdam naturas altiores naturis rerũ ſenſibiliũ. Poſuit tñ Ari. q, illæ naturæ ꝑfectiores hñt ordinẽ ad ſenſibilia ita ſecundũ rationẽ mouẽtis & finis. Et ideo ſecũdũ numerũ primorũ motuũ conatus eſt adinuenire numerũ ſubſtãtiarum ſeparatarum⁶. ¶ Sed quia hoc uidetur rupugnare documẽtis ſacræ ſcripturæ, rabbi Moy. iudæus uolẽs utrunq; cõcordare, poſuit q, angeli ſecũdũ qđ dicũtur ſubſtãtiæ immateriales, multipli cãtur ſecũdũ numerũ motuũ uel coporũ cæleſtiũ, ſecũdũ Ari. Sed poſuit q, angeli in ſcriptura dicuntur etiã hoſtes diuina annuntiantes. Et iterũ uirtutes rerum naturalium quæ dei omnipotentiã manifeſtãt. Sed hoc eſt alienũ à conſuetudine ſcripturæ, q, uirtutes rerum irrõnabiliũ angeli nominentur. Vnde dicẽdũ eſt, q, etiã angeli, ſecundũ quod ſunt immateriales ſubſtãtiæ, in quadã multitudine maxima ſunt oẽm materialẽ multitudinẽ excedẽtes. Et hoc eſt qđ dicit Dio. 9. ca. cæl. hierar. Multi ſunt beati exercitus ſupernarum mentiũ, infirmã & cõſtrictã excedentes noſtrorũ materialiũ numerorũ commenſuratione⁷. Et huius rõ eſt, quia cũ perfectio uniuerſi ſit illud, q, præcipue deus intẽdit in creatione rerũ, quanto aliqua ſunt, magis perfecta, tãto in maiori exceſſu ſunt creata à deo. ſicut aũt in corporibus attenditur exceſſus ſecundũ magnitudinẽ, ita in rebus incorporeis poteſt attẽdi exceſſus ſecundũ multitudinem. Videmus aũt, q, corpora incorrupti bilia, quæ ſunt perfectiora inter corpora, excedũt quaſi incomparabiliter ſecũdũ magnitudinẽ corpora corruptibilia. Nam tota ſphæra actiuorũ & paſſiuorũ aliquid modicum reſpectu corporum cæleſtium. Vñ rationabile eſt quòd ſubſtantiæ immateriales excedant ſecũdũ multitudinẽ ſubſtãtias materiales, quaſi incomparabiliter.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q, in angelis non eſt numerus, qui eſt quãtitas diſcreta, cauſatus ex diuiſione continui, ſed cauſatus ex diſtinctione formarũ, ꝑut multitudo

Quæſtio. a *Num multitudo ſubſtantiarum ſpiritualium excedat multitudinem materialem corporalium ſpecificam, uel numeralem.*

¶ Circa cõcluſionem principalẽ dubiũ occurrit, an intelligatur de omni multitudine materiali, ſ. ſecũdũ ſpecies, & ſecũdũ numerũ, an de multitudine ſpecifica materialiũ tantũ, an de multitudine primarũ partium materialiũ uniuerſi. Si hoc tertio uel ſecundo modo intelligitur, nõ tam magnus & exceſſiuus uidetur numerus angelorũ quatenus dici ſolet. Et tamen tertio modo intelligi oportere, ſoluitio præcedens oſtendit, alioquin æquiuocatio contingeret in præmiſſis & concluſione. Si autem primo modo, abſurditas nõ parua uidetur, puta quòd ſint plures angeli quàm grana milij, frumẽti, &c. numer⁹ eñ horũ, & lapillorũ, & arenæ, & aliorũ huiuſmodi, nõ ſapienter cõparari uidet reb' intellectualib⁹, eſt de trãſcendẽtibus, ut ſuprà dictũ eſt⁶.

¶ Ad ſecũdũ dicẽdum, q, ex hoc quòd natura angelica eſt deo ꝓpinqua, oportet quòd habeat minimũ de multitudine in ſui cõpoſitiõe⁶. nõ autem ita quòd in paucis ſaluetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa eſt. Ari. in 2. met. Et ex neceſſitate cõcluderet ſi ſubſtãtiæ ſeparatæ eſſent propter ſubſtantias corporales. Sic enim fruſtra eſſent immateriales ſubſtantiæ niſi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non eſt autem hoc uerum, quòd ſubſtantiæ immateriales ſint propter corporales: quia finis nobilior eſt his quæ ſunt ad finem. Vnde etiam Ariſt. dicit ibidem, quòd hæc ratio nõ eſt neceſſaria, ſed probabilis. Coactus autẽ fuit hac ratione uti: quia ad cognoſcendum intelligibilia non poſſumus peruenire, niſi per ſenſibilia.

¶ Ad quartum dicendũ, q, ratio illa procedit ſecundum opinionem eorum qui cauſam diſtinctionis rerum ponebant eſſe materiam. Hoc autem improbatum eſt⁶. Vnde multiplicatio angelorum neq; ſecundũ materiã, neq; ſecũdũ corpora eſt accipiẽda, ſed ſecũdũ diuinã ſapiẽtiã diuerſos ordines immaterialium ſubſtantiarum excogitantem.

ARTICVLVS IIII.

a *Vtrum angeli differant ſpecie.*

BIDVRTVM Sic proceditur. Videtur q, angeli non differant ſpecie. Cum enim differentia ſit nobilior genere, quæcũq; conueniunt ſecundũ id quod eſt nobiliſſimum in eis, conueniunt in ultima differentia conſtitutiua, & ita ſunt eadem ſecũdum ſpeciem. Sed omnes angeli conueniũt in eo quod eſt nobiliſſimum in eis, ſ. in intellectualitate⁶. Ergo omnes angeli ſunt unius ſpeciei.

¶ Præterea, Magis & minus non diuerſificãt ſpeciem. Sed angeli nõ uidentur differre aduinuicem niſi ſecundum magis & minus: prout ſcilicet unus alio eſt ſimplicior, & perſpicacioris intellectus. Ergo angeli nõ differunt ſpecie.

¶ Præterea, Anima & angel' ex oppoſito diuiduntur: ſed omnes animæ ſunt unius ſpeciei. Ergo & angeli.

¶ Preterea, Quanto aliquid eſt perfectius in natura, tanto magis debet multiplicari. Hoc autem non eſſet, ſi in una ſpecie eſſet unum tantum indiuiduum. Ergo multi angeli ſunt unius ſpeciei.

SED CONTRA eſt, quòd in his quæ ſunt unius ſpeciei, non eſt inuenire prius & poſterius, ut dicitur in 3. meta. Sed in angelis etiam uni⁹ ordinis ſunt primi, & medii, & ultimi, ut dicit Dioñ. 10. cap. angelicæ hierar. Ergo angeli non ſunt eiuſdem ſpeciei.

CONCLVSIO.

¶ Cum omnes ſpirituales ſubſtantiæ ex materia & forma cõpoſitæ non ſint, eiuſdem non ſunt ſpeciei.

probatur, quia quæcunque conueniunt in ſpecie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter.

¶ Secundo impugnat, poſito quòd eſſent materiales, probando eandem concluſionem, ſic. Diſtinctio cauſata ex materia, aut eſt ſecundum diuerſitatem quantitatis, aut ſecundum diuerſitatem potentiæ: ibi non eſt prima, quia ſunt incorporei. ergo eſſet ſecunda, ſed hæc non ſolum excludit identitatem ſpecificam, ſed genericam: ergo.

a *¶ Num ex eo quòd angeli ex materia & forma compoſiti non ſint, materialiter non differant.*

¶ Circa ꝓbationẽ conſequẽtiæ in prima rõne occurrit dubiũ, quia aut aſſumit. Quæſtio.

falſum, aut nihil probat. Si enim ly differũt materialiter, ſignificat differre materia proprie dicta, quæ ſit altera pars rei differẽs, falſum aſſumitur: quia duæ animæ differunt materialiter: & tñ non differũt in materia, quia carent illa. Et ſimiliter duæ lineæ mathematicæ ſumptę, & ſimiliter duo accũtia eiuſdem ſpẽi in angelis. Si uero ly differũt materialiter, ſignificat differentiã in materia proprie dicta, nõ tñ quę ſit pars rei differẽtis: tũc & falſum aſſumitur, ut patet in duabus inſtãtiis ultimo dictis. Et de hoc ſunt argumenta multa Scoti, quę in q. de ente & eſſentia hẽs. Et inte ſi non probat eo q, differre materialiter hoc mõ ſuperius eſt ad differre materialiter, per hoc q, eſt cõpoſitũ ex materia & forma, & ad differre materialiter ꝑ hoc q, aliquo mõ differt ſecundũ materiam. Ac per hoc ex negatione cõpoſiti nõ poteſt inferri negatio differentię materialis: ſed eſſal facia cõſequẽtis ab inferiori ad ſuperius negatiue. Si autẽ ly differũt materialiter, ſignificat differentiã in materia cõtẽta ſumpta. i. in eo qđ ſe habet ad materiale reſpectu ſpeciei: hoc mõ acceptatur ab oibus. Sed tũc nihil omnino probat ad propoſitũ propter eãdem rõnẽ: quia ſ. minor ſub intellectẽa, ſ. angeli non differũt materialiter, nõ probat ex hoc: qm nõ ſunt cõpoſiti ex materia & forma, ſed eſt ſophiſma cõſequentis.

¶ Ad hoc dicitur, cum propoſitio S. T. ſit uniuerſalis, tertiom⁹ intelligenda eſt: in cuius ſignũ ſubdit exemplũ de pluralitatibus albedinis, quã cõſtat indiuiduari nõ ex materia, ſed ex quanto. Ad inſtantiam aũt in oppoſitũ dicitur, q. S. Tho. breuitati ſtudenti ſat fuit aſſerre, ꝓpationẽ efficacem in ſi la materia, de qua loquitur. Ad cuius euidentiã ſcire, quòd cũ apud ipſum omnis differentia pure materialis oriatur aut ex q̃titate, ut accidit in rebus materialibus,) aut ex ſubie

245 b ćto, ut accidit in accñ
tibus ſpũalibus. differẽ
521 tia uero ex quãtitate
426 d orta in ſubſtãtiis locũ
nõ habeat, niſi tõe ma
teriæ. Materia aũt nõ
alio pacto in ſubſtãtia
cõpleta ſit, niſi ut pars
eius: conſequẽs eſt q,
de ſubſtãtiis cõpletis,
quales ſunt angeli, loquẽdo, ſufficienter excluditur ab eis differentia materialis per hoc q, excluditur ab eiſdẽ cõpoſitio ex materia, & forma.

¶ Circa primũ argumẽtũ nota q, S. T. non ex defectu argumentorũ ex propriis, ut cõſueuit, argumentatur ex communibus: ſed argumentum hoc propriã angelorum ſcrutatur.

¶ Ad cuius euidentiã aduertẽdæ ſunt duæ ꝓpoſitiones quaſi per ſe notæ. Prima eſt, q, in ſubſtãtiis ꝑ apud nos ſunt, rõ gñis inuenitur, ſeorſum exiſs in rerũ natura abſq; nobilitate ſuperadditæ naturę. Corporeitas eñ inuenit abſq; ꝑfectione mixtiõis, ut patet in elemẽtis: & mixtũ abſq; uita, ut patet in mixtis in aãtis. Et uiuũ abſq; ſenſu, ut patet in plãtis: & ſenſus abſq; motu, ut ꝑ in oſtreis. Et hoc abſq; intellectu, ut patet in brutis. Secũda eſt, q, intellectualitas eſt ulti ma & ſumma natura in uniuerſo. Ex his eñ duabus ꝓpõnibus productũ eſt argumentũ. Maior eñ ex prima, & minor ex ſecũda, ſ. propõne. Sẽ eñ gen⁹ ſeor ſum inuenit à ſumma natura, qa natura impfectionis cõſequẽs eſt q, nõ omnes angeli conueniant in ſumma natura. Bñ conueniunt in ſumma natura, quòd illa non ſit genus, quia nõ ꝑt extra ſeipſam inuenirĩ: ſed angeli conueniunt in intellectualitate, quæ eſt nobiliſſimum omnium. ergo.

¶ RESPONDEO dicendũ, q, quidã dixerunt omnes ſubſtantias ſpirituales eſſe unius ſpeciei, etiam animas⁶.

368 ¶ Aliꝫ uero, q, omnes angeli ſunt unius ſpeciei, ſed nõ animæ. Quidã uero, q, oẽs angeli unius hier. aut etiã unius ordinis. Sed hoc eſt impoſſibile. Ea eñ quæ conueniũt ſpecie, & differũt numero, cõueniũt in forma, ſed diſtinguũtur materialiter. ſi ergo angeli nõ ſunt cõpoſiti ex materia & forma, ut dictum eſt ſuprà⁶: ſequitur q, impoſſibile ſit eſſe duos angelos unius ſpẽi: ſicut etiam impoſſibile eſſet dicere, q, eſſent plures albedines ſeparatę, aut plures humanitates, cũ albedines nõ ſint plures, niſi ſecũm qđ ſunt in pluribus ſubſtãtiis⁶. Si tñ angeli haberẽt materiam, nec ſic poſſent eſſe plures angeli unius ſpeciei. Sic eñ oporteret q, principiũ diſtinctionis unius ab alio, eſſet materia: nõ quidẽ ſecundũ diuiſionem quantitatis, cũ ſint incorporei, ſed ſecũdũ diuerſitatem potentiarũ. Quæ quidem diuerſitas materiæ cauſat diuerſitatẽ & ſpeciei & generis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q, differẽtia eſt nobilior gñe: ſicut determinatũ indeterminato, & propriũ cõmuni, nõ aũt ſi cut alia, & alia natura⁶. Alioquin oporteret q, omnia animalia irrationalia eſſent unius ſpẽi, uel q, eſſet in eis aliqua alia perfectior forma, q̃ anima ſenſibilis. Differunt ergo ſpecie animalia irrationalia ſecundũ duas ſos gradus determinatos naturæ ſenſitiuę. Et ſimiliter omnes angeli differũt ſpẽ ſecundum diuerſos gradus naturæ intellectiuæ.

¶ Ad ſecundũ dicendũ, q, magis & minus ſecundũ qđ cauſantur ex intẽtione & remiſſione unius formæ, non diuerſificant ſpẽm. Sed ſecundũ qđ cauſantur ex formis diuer ſorũ graduũ, ſic diuerſificãt ſpeciem: ſicut ſi dicamus, q, ignis eſt perfectior aëre. Et hoc modo angeli diuerſificantur ſecundum magis & minus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q, bonũ ſpeciei præpoderat bono indiuidui. Vnde multo melius eſt q, multiplicẽtur ſpẽs in angelis, q̃ quòd multiplicentur indiuidua in una ſpecie.

¶ Ad quartum dicendũ, q, multiplicatio ſecundũ numerum cum in infinitũ protendi poſſit, non intenditur ab agente, ſed ſola multiplicatio ſecundũ ſpẽm, ut ſuprà dictũ eſt⁶. Vnde perfectio naturæ angelicæ requirit multiplicationem ſpecierum, non autẽ multiplicationẽ indiuiduorum in una ſpecie.

ARTICVLVS V.

a *Vtrum angeli ſint incorruptibiles.*

ADVINTVM ſic proceditur. Videtur q, angeli non ſint incorruptibiles. Dicit eñ Dam. de angelo, q, eſt ſubſtãtia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem ſuſcipiens.

¶ Præterea, Plato dicit in Timæo, O dĩi deo rũ quorũ opifex idẽ patẽrq; ego. Opera ſiq dẽ uos mea diſſolubilia natura. Hos autem deos nõ aliud quã angelos intelligere põt. Ergo angeli natura ſua ſunt corruptibiles.

¶ Præterea, Secundũ Greg. oĩa in nihilũ tẽdẽrẽt, niſi ea manus oĩpoteris cõſeruaret. Sed qđ in nihilũ redigi põt, eſt corruptibile. Ergo cũ angeli ſint à deo facti, uidetur q, ſint corruptibiles ſecundum ſuam naturam.

¶ SED CONTRA eſt qđ Dio. dicit 3. c. de di. no. q, intellectuales ſubſtãtiæ uitã habent indeficiẽtẽ ab uniuerſa corruptione, morte & materia, & generatione, mundæ exiſtentes.

CONCLVSIO.

Quæ uis ſubſtantia intellectualis, & angeli cum ſimplices ſint, incorruptibiles ſunt ſecũdũ ſuã naturã.

¶ RESPONDEO dicendũ, q, neceſſe eſt dicere angelos ſecundũ ſuam naturã eſſe incorruptibiles. Cuius rõ eſt: quia nihil corrũpitur niſi ꝑ hoc q, forma eius à materia ſeparatur. Vnde, cũ angelus ſit ipſa forma ſubſiſtẽs, ut ex dictis patet⁶ impoſſibile eſt q, eius ſubſtãtia ſit corruptibilis. Qđ eñ conuenit alicui ſecundũ ſe, nunq̃ ab eo ſeparari poteſt⁶. Ab eo aũt cui cõuenit per aliud, põt ſeparari, ſeparato eo ſecundũ qđ ei cõueniebat. Rotunditas eñ à circulo ſeparari nõ põt: quia cõuenit ei ſecũdum ſeipſum: ſed æneus circulus põt amittere rotũditatẽ ꝑ hoc q, circularis figura ſeparatur ab ære. Eſſe aũt ſecũm ſe cõpetit formę⁶. Vnũquodq; eñ eſt ens actu ſecũm qđ hz formã. Materia uero eſt ens actu ꝑ formam. Cõpoſitũ igit ex materia & forma definit eſſe actu ꝑ hoc, q, forma ſeparatur à materia. Sed ſi ipſa forma ſubſiſtat in ſuo eſſe, ſi cut eſt in angelis, ut dictũ eſt⁶: nõ põt amittere eſſe. ipſa igit immaterialitas angeli eſt rõ quare angelus eſt incorruptibilis ſecũdũ ſuam naturam. Et huius incorruptibilitatis ſignum accipi põt ex eius intellectuali operatiõe. Quia eñ unũquodq; operatur ſecũdũ qđ eſt actu, operatio rei indicat modũ eſſ ipſius⁶. Species aũt & ratio operatiõis ex obiecto cõprehenditur. Obiectũ autem in intelligibile cũ ſit ſupra tempus, eſt ſempiternum. Vnde omnis ſubſtantia intellectualis eſt incorruptibilis ſecundum ſuã naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q, Dam. accipit immortalitatẽ perfectã. quæ includit omnimodã immutabilitatẽ⁶: quia omnis mutatio eſt quædã mors, ut Aug. dicit. Perfectã autẽ immurabilitatẽ angeli nõniſi per gratiã aſſequuntur: ut infrà patebit⁶.

¶ Ad ſecundũ dicendũ, q, Plato deos intelligit corpora cæleſtia, quæ exiſtimabat eſſe ex elementis cõpoſita. Et ideo ſecundũ ſuã naturam erant diſſolubilia, ſecundũ uolutatẽ diuinã ſemper conſeruabantur in eſſe⁶.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q, ſicut ſuprà dictũ eſt⁶, qđ dã neceſſariũ eſt qđ hz cãm ſuę neceſſitatis. Vñ nõ repugnat neceſſario nec incorruptibili, q, eſſe eius depẽdeat ab alio ſicut à cã. Per hoc ergo qđ dicit, q, oĩa deciderẽt in nihilũ niſi cõtinerẽtur à deo & etiã angeli, ri à forma: op⁹ q, eẽ et forma ſiñ pgãt, & cũ ex alia ꝑte in oĩ corruptiõe oportẽat ſubiectũ remanere, neẽe eſt q, ſi corruptio ſit, q, eſſe ſeparet à ſubiecto remanẽte: ac ꝑ hoc forma ẽt ab eodẽ ſeparet: aliqn corruptio itelligi nõ poteſt.

¶ *Num eſſe per ſe conueniat formæ.*

¶ Circa primã rõnẽ dubitatio accidit de ueritate illius, ꝓpõnis aſſũptę, ſ. eſſe q, ſe cõuenit formę. Hęc eñ aut ẽ falſa, aut nihil inferrẽt ad, ꝓpoſitũ. Dupl⁹ eñ ſtẽrp tari põt. Prio ut ly ꝑ ſe, diſtinguat cõtra ꝑ aliud, & idẽ ſignat qđ ſine medio ſeu imediate. Et hoc mõ ſit uera, ꝓpoſitũ tñ nõ, ꝓbat: qa ex hoc nõ ſequ, ipſum eſſe inſepabile eẽ à forma. Nõ eñ ut, A cõuenit B imediate. ergo inſeparabl⁹: ut ꝑ. de forma reſpectu materiæ. & de albedine reſpectu ſuppoſiti. Obſtat ẽt huic interpretationi declaratio S. T. ex rotunditate & circulo, &c. Scio mõ põt accipi ly per ſe, ut diſtinguitur contra per accidens. Et ſic propoſitio eſt falſa, tum in doctrina S. Th. tum ſimpliciter. Apud S. Th. quidẽ eſſe per accñs ꝓdicatur de qualibet forma citra deum: ita q, nec eſt de eſſentia alicuius formę, nec fluit

ab illa ut passio ut supersus in q.3.art.4.dixit: quia nulla res est sibi sufficiens causa, q̄ sit. Simpliciter aũt, ḡa nulla res pōt intelligi sub opposito eius quod cōuenit per se. Cōstat aũt q̄ absq; cōtradictione, de quacūq; forma, excepta diuina, potest dici quòd non est. igitur esse, non per se conuenit formæ.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ ly per se, utroq; modo interpretari pōt. Et quo ad primũ modũ distinguendum est de medio, s. de media actione & de media forma. ex cõstitutiõe em aliquorũ immediate. i. sine media forma, nõ pōt cõcludi inseparabilitas, ut obijciẽdo probatũ est. Quãdocũque uero aliqua duo sic se habẽt, q̄ comitẽ gũtur uniter saltem absque media actione coniungẽre: tunc illa duo oportet esse inseparabilia abinuicẽ: propterea, quia quæcunq; eadẽ gñatione gñantur, eadẽ quoq; corruptione corrũpuntur. Talis aũt immediatio actionis nõ inuenitur inter meteriã & formam: & alias hmõi, q̃m constat p̄existẽtibus subiectis agens sua actione con iungere illa. Sed inter formã quãcunq; & ex istẽtiã rei, nulla mediat actio iungens hãc illi: q̃m nõ prius fit forma, & per aliam actionem iungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad illam cõiunctionem terminatur, & propterea inseparabiliter se habẽt.

266 8.dist.8. ar.1. Et 2.con tra.cap. 48.89.et 90. Et po.q6. 6. art.6. Et mal. qõ. 16.art.1. Et spũ Arti.5. Et opus. 22.arti. 3.ca. 21. Et opus. 15.c. 28.

¶ Ad euidentiam uero fecũdi modi sciendum est q̄ aliqd cõuenire a licui per se. i. nõ per accidens, cõtingit dupliciter. Vno mõ simpliciter. Alio modo physice. Vocatur aũt perse itas simpliciter, q̄ fundatur super habitudine terminorũ absolute sumptorum. Perseitas uero physica, quæ fundatur super habitudine terminorum in esse naturali posteriũ. Exẽplum primi, quinarius est impar. Exẽpliũ fecũdi, Sortes q̄cũq; corrũpitur. Conueniũt aũt hæ duæ perseitates in hoc. q̄ quãd admodũ qd̄ cõuenit alicui per se simpliciter, necessario & inseparabiliter adhæret illi absolute sumpto: ita proportionaliter qd̄ cõuenit alicui per se physice, necessario & inseparabiliter cõmitatur illud in esse naturali posteriũ. Dicitur uero, quia p̄dicata p̄ se simpliciter nihil non necessariũ supponũt, q̃m respiciunt substãtia absolute sumpta: p̄dicata uero per se physice supponũt aliquid nõ necessariũ, s. substãtia, p̄ducta fuisse in rerũ natura: productio aũt rerũ non semper est necessaria. & hoc est, ḡa talia p̄dicata respiciũt substantia in esse physico. Et hoc aũt differt secundo, ḡa perseitas prima adeo est necessaria ut oppositum implicet contradictionẽ. Perseitas uero secũda nõ est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus. & iõ oppositũ nõ implicat cõtradictionẽ. Patẽt hæc omnia dicta de perseitate physica cõparando actualẽ corruptionẽ, non nũc, sed q̄ncq; ad quodcũq; corruptibile. Nõ em accidit mixto alicui q̄ corrũpatur q̄ncq; sed per se cõuenit illi ex principiis essentialibus: & tñ nõ implicat cõtradictionẽ, illud nũc̄ corrũpi: sed illud fuę naturę dimissũ nũc̄ corrũpi. Et p̄ hoc p̄z rñsio ad obiecta: ḡa existere est p̄dicatũ accñtale respectu cuiusq; naturæ citra diuinã. i. nõ per se simpliciter. & iõ oppositũ nõ implicat cõtradictionẽ, Dicit uero p̄dicatũ per se respectu formæ, ḡa perseitate physica illi conũgitur: q̃m forma producta necessario comitat existere, & non per accñs: & hoc est uerũ & efficaciter infert propositũ, Notandũ est aũt & prę oculis hũda distõ hæc: q̃m & ad theologalia, & ad physica in multis materiis est utilis & necessaria, ſSoluit quoq; ex dictis obiectio de separatione exñtiæ ꝓprie ab aĩa x̄pi producta in rerũ natura. Quoniã illa apud S.T. propriũ nõ habet esse exñtiæ. Iã em ex dictis patet q̄ esse per se & inseparabiliter, comitat formã producta q̄tũ est ex se: seu sibi dimissam. Anima aũt Christi producta non sibi dimissa est: sed præuenta à uerbo diuino & ad illius esse assumpta est,

Cõment. ¶ Secũda rõ à signo est ita. Obiectũ intellectus est sempiternũ: ergo intellectualis substãtia est incorruptibilis. Añs, p̄b atur: quia est supra tps. consequẽtia uero, ḡa intellectionis spẽs & rõ ex obiecto cõprehẽditur: & operationis modus, operãtis essendi modum ostẽdit: quia unũquodq; operatur secũdũ qd̄ est actu.

Annota. ¶ Notanda hic sunt duo circa añs. Primo, q̄ subiectũ añcedẽtis, s. ly obiectum intellectus duplr sumi pōt, s. materialiter pro re obiecta intellectui. Alio mõ formaliter, i. p intelligibili in actu, ut sic prio mõ nõ sumit hic, sed tcio. Secundo, q̄ p̄dicatũ añtis, s. ly sempiternũ, dupliciter sumi pōt, s. positive & negative. Et ḡ nis secũdo mõ exponũt sit indubie uerũ: & primo mõ aliqualiter sit ambiguũ, in utroq; tñ sensu, ꝓpositо seruit, & magis in primo. Nulli siquidẽ dubiũ est, q̄ intelligibile in actu ut sic, cũ abstrahat à motu & mutatione, sit immutabile & necessariũ, ac p hoc perpetuũ negative. Siquis quoq; profundius scrutatus fuerit, inueniet, q̄ quia intelligibile, ut sic est supra tps & motũ, cõsequẽs est, & q̄ nõ datur intelligi q̄ in angelis sit aliqd corruptionis principiũ, sed quod esse angeli dependeat à deo sicut à causa. Nõ aũt dicitur aliquid esse corruptibile, per hoc q̄ deus posit illud in nõ esse redigere, subtrahẽdo suã conseruationẽ, sed per hoc q̄ in seipso aliquod principiũ corruptionis habet, uel contrarietatẽ, uel saltem potentiã materiæ.

QVAESTIO QVINQVAGE *simaprima de comparatione angelorum ad corpora, in tres articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de angelis per cõparationẽ ad corpora. Et primo de comparatione angelorum ad corpora. Secundo, de comparatione angelorum ad loca corporalia. Tertio, de cõparatione angelorum ad motum localem.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, utrum angeli habeant corpora natui aliter sibi unita. Secundo, utrum assumant corpora. ¶ Tertio, utrũ in corporibus assumptis exerceant opera uitæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi unita.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt q̄ angeli habeant corpa naturaliter sibi unita. Dicit em Orig. in lib. periarchõn, Solius dei, id est patris, & filij, & spiritus sancti, naturæ illud proprium est, ut sine materiali substãtia & absq; ulla corporeæ adiectionis societate intelligatur existere. Bernardus etiam dicit in vj. home. super cãt. Demus deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatẽ, cuius natura sola neque propter se neq; propter aliũ solatio indiget instrumẽti corporei. Liquet aũt oẽm spiritũ creatũ corporeo indigere solatio. Aug. etiã dicit super Gen. ad lit. Dæmones aẽrea dicũtur animalia: quia corporũ aẽreorum natura indigent. Eadem autem est natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi unita.

¶ Præterea, Greg. in Homel. Epiphaniæ nominat angelũ rationale animal. Omne autẽ aĩal cõponitur ex corpe & anima. Ergo angeli habent corpa naturaliter sibi unita.

¶ Præterea, Perfectior est uita in angelis, q̄ in animabus. Sed anima non solum uiuit, sed etiam uiuificat corpus. Ergo angeli uiuificant corpora naturaliter sibi unita.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 4.c. de di. no. quòd angeli sicut incorporales intelliguntur, ita & immateriales.

CONCLVSIO.

¶ Substantiæ intellectuales & angeli, cum non susciꝑiant scientiam à sensibilibus, non habent corpora sibi naturaliter unita.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̄ angeli nõ habent corpa sibi naturaliter unita. Qđ em accidit alicui naturæ, nõ inuenitur uniuersaliter in natura illa: sicut habere alas, ḡa non est de rõne animalis, nõ cõuenit omni animali. Cũ aũt intelligere nõ sit actus corpis, nec alicuius uirtutis corporeę, ut infrà pate bit, habere corpus unitũ nõ est de rõe substãtię intellectualis inquantũ hmõi, sed accidit alicui substãtiæ intellectuali pp aliquid aliud. sicut hũanę aĩę cõpetit uniri corpi: ḡa est impfecta & in potẽtia exñs in gñe intellectualiũ substãtiarũ nõ hñs in sui nã plenitudine scię, sed acqrẽs eã p sensus corpeos à sensibilibus rebus, ut infrà dicetur. In quocũq; aũt gñe inuenitur aliqd imperfectum, opz p̄existere aliquid perfectũ in gñe illo. Sũt igit aliquę substãtiæ pfectæ intellectuales in natura intellectuali nõ indigẽtes acqrere scientiã à sensibilibus rebus. Nõ igitur omnes substãtiæ intellectuales sunt unitæ corporibus, sed aliquæ sunt à corporibus separatæ. Et has dicimus angelos.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̄ sicut s. dictũ est, q̄rũdã opinio fuit, q̄ oẽ ens esset corpus. Et ex hac existimatione deriuatum

Cõment. Titulus clarus est.

¶ In corpe articuli unaco̅clusio rñsua, s. angeli nõ hñt corpa sibi naturaliter unita. Probat̃ sic. Dãtur aliquæ substãtiæ intellectuales perfectæ nõ indigẽtes accipe sciam à sensibus. ergo dãtur substãtiæ intellectuales separatę à corpibus. Tales dicimus angelos. ergo. Añs, p̄b at̃: ḡa in quolibet gñe in q̄ inuenitur imperfectũ, op; p̄existere pfectũ. Sed in gñe substãtiali intellectuali inuenit aliqua impfecta indigẽs sensib⁹ ad acqsitionẽ scię: ḡa ẽ potẽtia in gñe intelligibili, ut p; de aĩa hũana. ergo, &c. cõsequẽtia uero, p̄b at̃ sic, in añte duo assumpsi mus, s. ly substãtiæ intellectuales, & ly pfectę abstr. indigẽtia, &c. Et iõ prio, p̄bat̃: q̄ inꝑtũ substãtię intellectuales nõ hñt q̄ sibi cõueniat uniri corpi: deinde p̄b at̃ q̄ nec inꝑtũ tales substãtię hoc hñt. Primũ ergo, p̄b at̃ sic: intelligere nõ est actus corpis, nec alicuius uirtutis corporeę. ergo esse unitũ corpi nõ est de rõne intellectualis substãtię. ut sic: ergo nõ cõuenit oĩ intellectuali substãtiæ. Ita ultia cõsequẽtia, p̄b at̃, ḡa qđ accidit alicui naturę, nõ utr inuenit in illa. & declarat exẽplo alarũ respectu animalis. Sed̃m uero, p̄b at̃ sic: substãtię intellectuali accidit uniri corpori propter imperfectionẽ & indigentiam scientiæ, ut patet de anima hominis, sed hæc non inuenitur in substantiis perfectis, &c.

Quæstio. ¶ *Nũ & quo ex eo quod in quocũque genere ſperfectũ est, ibi oporteat perfectũ ꝑ̄p exeistere, sequatur, intellectuales substãtias à corporibus separatas esse.*

¶ Circa añs & eius p̄bationẽ occurrit triplex dubiũ. Primo em dubitat de terminis assumptis, s. pfectũ & imperfectũ: quo in illa p̄batiõe sumãtur: quũ dicit, in quocũq; gñe inuenit ipfectũ, in eodẽ op; p̄existere pfectũ. Aut em hæc, ppõ sunda t sup illo principio. Actus est naturaliter prior potẽtia. Et hoc nõ: ḡa ueritas illius principii nõ certificat nisi ex hociga id qđ est in potẽtia, op; reduci ad actũ ab eo qđ in actu quod in proposito nõ habet locũ. Bx hoc nãq; principio nõ pōt cõcludi, nisi aliq̃ substãtia intellectualis ẽ sit reductiue ī actu aĩę nostrę, q̄ ẽ ī potẽtia tactalis aĩa ẽ intells agẽs ḡcgd ille sit. Aut fũdat sup illo alio ꝑncipio, f. differẽtiarũ eiusdẽ gẽris op; sc habere ut habitũ et ꝑfectionẽ, alterũ uero ut ꝑfectionẽ. Et hoc ẽt nõ sufficit. ppositio: q̃m ex hoc nihil aliud pōt cõcludi, nisi q̄ dat aliq̃ substãtia intellectualis fcẽm nãm suę ꝑfi pfectior aĩa hũana, Vtrũ aũt illa pfectior spẽs habeat sciam cõpletẽ ex se indita, aut nõ, ex hoc ꝑncipio nõ sufficiẽter cõcludit: ḡa stat eẽ ꝑfectiorẽ, & ẽ nõ habere tali mõ sciam. Et cõfirmat̃ hoc ex nã fẽlitiua: q̃ q̃m ſuenit nã fẽlitiua imperfecta ī aĩalib⁹ impfectis, cõsequẽs ẽ ut denẽ aĩalia pfectiora. i. hũana uirtutes fẽlitiuas pfectiores. Nõ tñ ex hoc seq̃t, q̄ denẽ aĩalia hũana spẽs fẽlibiles cõgenitas esse fteriores, siue exteriores. sic ergo erit ī ꝑposito. Scẽdo dubitat̃ circa aliũ ter minũ ibidẽ assumptũ, s. ly in eodẽ gñe. Aut em sumit genus strictẽ. Et hoc non: quia

quia sequeretur q̄ ista rõ nõ ualeret, nisi ex suppositione q̄ angeli sunt in gñe: qđ ab omnibus nõ conceditur, imo à Peripateticis discrepare uidet. Aut sumitur genus pro coordinatione, iuxta cõsuetudinẽ qua solemus dicere in gñe entiũ, & in gñe intelligibilũ, &c. Et sic fic sumitur, intentũ nõ cõcludit, q̄uis uerũ assumatur. Quoniã dicetur, q̄ substãtia illa intellectualis perfecta, quã oportet p̄existere in gñe intelligibilũ, est deus glorioſus: ac per hoc male illatũ est, tales dicimus angelos. Tertio circa ipsum añs dubitationẽ occurrit: q̃m in numero plurali dicitur, quòd sunt aliquę substantiæ intellectuales, &c. Et rñ ex ꝑtibus adductis nõ pōt inferri nisi in numero singulari. ergo est aliqua substãtia intellectualis q̄ sic ẽa, &c. Male igitur cõsequitur. Sed̃m uero cõsequẽtia, p̄bat̃: ḡa rõ operatiõis ex proprio obiectio formaliter sumpto sumitẽ. Si eãm intelligibile ut sic ꝑ̄p sit in immobilitate & sempiternitate sumãt: ac p hoc ad eãdẽ ꝑfectionẽ ordinẽ Secunda uero consequẽtia, p̄bat̃: ḡa si intelligere est operari hoc modo, s. supra tps, &c. ergo modus essendi in intellectualis substãtiæ erit ēt supra tps & motum, ergo erit sempiternũ ens. Aduerte hic hõ q̄ ex ī ꝑpiternitate ob iecti nõ sequitur sempiternitatẽ operationis: sed illã esse de ordine sempiternorũ. i. eleuatã supra tps & motũ. Et hoc p se loquendo de intellectiõe ut sic: q̃m p accidẽs cõtingit, q̄uis p̄dictũ sit intellecto tali mõ, ḡa p̄hãta sumãta sit cũ cõtinuo & tpe. Et hoc aũt, q̄ intellectio sic est eleta supra tps, signum habemus magnũ, q̄ intellectus ut sic, magis est eleuatus, ac p hoc subsistit incorruptibiliter.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Artic. primum.

Cõment. Titulus quo ad qđ nominis, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, qđ significat ad se sumere, id est ad suũipsius manifestatiõnẽ, & nõ ad

Annota. *gendum, ergo sunt separati à corpore.*

¶ Circa probationẽ cõsequẽtię, quo ad secũdã partẽ dubitari posset: q̄ nõnisi unus modus excludit̃ quo subsitãtia intellectualis corpus naturaliter unitũ habere pōt, ille s. q̄ aię hũanę cõpetit. Posset em aliqs dicere, q̄ insufficiẽter cõcluditur ſegatio naturalis à corpe ex hoc, nisi, p̄bet̃, q̄ nullus alius modus est possibilis: qđ cũ S. T. nõ fecerit, insufficiẽter cõcluſſe uidetur.

¶ Ad hoc dr, q̄ formaliter loquẽdo de substãtia intellectuali & tota eius latitudine per se. i. de oĩbus substãtiis intellectualibus, er ingẽrũ intellectuales sunt, & ingẽrũ sic uel sic intellectuales sunt: sufficiẽs fuit, p̄cessus S. Th. q̃m hoc tantũmõ cõtingit, intellectualẽ opationẽ egere corpe, s. pp acquisitionẽ scię & seruitium phãtasmatũ, ut contingit in hoĩe. Et quia S. T. formaliter de substãtia intellectuali loq̄bat, ideo nõ mouẽbat exclusio ptẽ fuit. Et uere sapiẽter, p̄cesit: q̃m daro q̄ alicui substãtię intellectuali, puta aię cęli, uel alicui⁹ corpis ac rei, a liide posset cõpetere naturalis unio ad corp⁹: nihilominus rõ ista fuit pseuerat robore: q̃m ſ in latitudine ſtel lectualiũ discurrẽdo p oẽs differẽtias intellectualitatis, ut sic nõ inuenit unio ad corpus, nisi pp impfectionẽ uis intellectualis: cõsequẽs est ut pinueniat perfecta uis intellectualis absq; indigentia corporis. Et sic interpretandus est processus S. T.

166 266

¶ Sed cõtra hãc rñsionẽ q̄uis subtilẽ instari pōt: q̄n ex ui istius p̄cessus nõ pōt inferri, q̄ sunt subsitantię tales à corpibus separatæ sim pliciter, sed ingẽrũ intellectuales sunt. Dicet aũt q̄spiã, q̄ cũ hoc stat, q̄ sint cõsistẽs cor pb⁹ alĩde, puta ga mo tiuę seu opatiuę sũt ad exerã. Ad hoc dr q̄ opinari talẽ cãm unionis ad corpus, nõ est rõnabile circa oẽs substãtias intellectuales: q̃uis circa aliquas sit forte dubiũ pp earũ impfectionẽ: op; em tales eẽ tã limitatę & impfectę uirtutis motiuæ, ut nõnisi cõiũcto fcẽm esse organo applicari pōt imediate: cęteris aũt mediãte illo. Vñ si substãtia intellectualis suenit fcẽm hãc gradũ impfectũ, necesse est q̄ ꝑinueniat fcẽm gradũ pfectũ, in q̄ uis opatiua ad extra sit pro portiõalis uirtuti intellectiuę: q̄ tutaq; sit eleuata, ita q̄ neutra egeat comũnicari fcẽm eẽ corpis admiculo. Quia ergo intẽtio S. T. erat cõcludere pticulariẽ, s. q̄ aliq̃ substãtię intellectuales sunt ſeparatæ à corpibus, nõ discutere uł em, s. an oẽs substãtię intellectuales pfectę fcẽm sciam sunt ſeparę à corpibus: imo inferius. q. 70. uertet ī dubiũ. Et p ista met rõnẽ q̄ usus est, excludebat obiectio ista, q̄ ex hoc obstaret illi priculari: & ista instãtia sumpta est à condẽne extra latitudinẽ intellectualitatis, ut sic: & idcirco ab intẽdẽte, p̄cessũ ex ui intellectualitatis potuit sũtio ptrahi. Scẽdo pōt dici q̄ instãtia ista cũius posset facere ambiguitatẽ sumpt̃: nõ pōt tñ hãc parere, stãtibus suprad ictis de nũero angelorũ: q̄ tantus est nũerus taliũ substãtiarũ, & q̄ nõ sunt ꝑp mouere: necesse est em ut latitudo earũ atrẽdatur nõ penes mouere, ted penes intelligere. Tertio pōt dici, q̄ in tentio S. T. est q̄dẽ cõcludere ſpecificatiuã hãc, ſ. q̄ angeli q̄ãtũ est ex meritis intellectualitatis eorum, sunt ſeparati à corporibus. Affirmare autem simpliciter hanc, ſcilicet angeli sunt ſeparati à corporibus: nec hoc uitiosum est. Tum ex parte medii quo usus est de perfecto & imperfecto: quod eadem ratione infert illam præiacentem, ut in prima responsione dictum est. Tum ex parte illatæ conclusionis: quoniam esse intellectiuum est principale & essentiale. Esse uero motiuum quasi accidentale & secundarium est: utpote ratione primi conuenientis. Ac per hoc si essentiale præcipuum non exigit corpus, & unibile esse corpori, ſt de numero essentialium: consequens est ut aliquæ tales sint non egentes corporibus, iuxta secundam responsionem. Tum ex parte dicendorum inferius, ubi de eis, inquantum motores, erit sermo. Nunc em cum de substantia eorum sit sermo, & substantialia rerum ex operatione principali pensanda sint, & cętera suis propriis locis discutienda: sat est ostẽdere quòd operatio propria & essentialis earum ducit ad ponendam substantiam earum posse ita eleuaram, quòd corpore non egent. Ac per hoc hic simpliciter dici potest, quòd ſeparatæ sunt à corporibus. In substantialibus enim non differunt possibile & necessarium.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Articulum secundum.

Annota. TItulus quo ad qđ nominis, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, qđ significat ad se sumere, id est ad ſuũipsius manifestatiõnẽ, & nõ ad

sua opera peragenda. Secundo, scripturæ consuetudo attendenda est: in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes.

Cõment. ¶In corpore tria facit. Primo refert quãdam opinionem Rabbi Moysi. Secundo improbat eam. Tertio respondet quæstio unica conclusione..

¶Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet & quòd angeli non assumunt corpora. Et q̃ ea quæ dicuntur in scripturis de corporea apparitio ne angelorũ, intelliguntur de imaginaria tantum apparitione.

¶Quo ad secundũ arguitur cõtra ultimum dictum sic. Cõmuniter uisum ab omnibus uidetur uisione corporali, qua uidetur illud qđ est positum extra uidẽtẽ: sed angeli corporaliter apparẽtes fuerũt uisi communiter ab omnibus: ergo. Maior patet ex differentia inter uisionem corporalem exteriorem & imaginariã ex parte obiecti: quia pura imaginaria terminatur ad obiectum intrinsecum oculorũ uero uisio terminatur ad obiectũ extrinsecum. Et ex hoc sequitur alia differẽtia: quia uisum imaginarie, ut sic, solũ est in imaginante, & consequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis, quia extra uidẽtem existit, ab omnib⁹ cõsiter uideri põt. Minor uero ex scriptura probatur, de angelis: qa apparuerũt Abrahæ, Loth & Tobiæ.

¶Quo ad tertium conclusio rũsiua est ista: angeli interdũ assumunt corpora. Probatur sic, q̃ est substãtia, quę nõ est corpus, nec habet corpus naturaliter unitum, & quãdoq; uidetur uisione corporali, interdum assumit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo & præcedentibus: & similiter maior.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Artic. tertium.

Titulus clarus est in corpore articuli.

Cõment. ¶In corpore articuli una conclusio respondsiua, scilicet angeli per corpora assumpta possunt operari quædam opera uitæ quantum ad id in quo communicãt cum corporibus non uitalibus, non autem quantum ad id qđ est proprium uiuentiũ Conclusio ista &declaratur & probatur. Declaratur quidem quãtũ ad distinctiones quas supponit. Probatur uero quantum ad ultimã particulam. Distinctiones sunt istæ: operationum quædam est uitalis, quæ scilicet est ab anima inquantum anima: & quædam non uitalis, quæ scilicet est à natura tantum, ut motus sursum uel deorsum. Operationum rursus uitalium quædam habent aliquid commune cum non uitalibus, & aliquid proprii

q̃ 1 269 267 inquãtum uitales sunt, ad illã apparitionem ordinatæ fuerũt, qua filius dei apparuit in carne.

¶Ad secundum dicendũ, q̃ corpus assumptum unitur angelo, nõ quidem ut formæ, nec̃ solum ut motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptũ Sicut enim à sacra scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describuntur: ita corpora sensibilia diuina uirtute sic formantur ab angelis, ut congruant ad repræsentandum angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet aër in sua raritate manens non retineat figuram nec̃ colorem: quãdo tamen condensatur, & figurari & colorari potest: sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aëre, condensando ipsum uirtute diuina, quantum necesse est ad corporis assumendi formationem.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum angeli in corporibus assumptis operatiua uitæ exerceant.

AD TERTIVM sic procedi-
268 2. dist. 8. ar. 4. Et po. q. 6. arti. 8. Et quol. 3. arti. 5. tur. Videtur quòd angeli in corporibus assumptis opera uitæ exerceant. angelos enim ueritatis non docet aliqua fictio. Esset autẽ fictio, si corpus ab eis assumptũ quod uiuũ uidetur, & opera uitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera uitæ exercent.

¶Præterea, in operibus angeli non sunt aliqua frustra: frustra autẽ in corpore assumpto per angelum formarentur oculi & nares, & alia sensuũ instrumẽta, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per corpus assumptum. Quod est proprissimum opus uitæ.

¶Præterea, Moueri motu ꝓcessiuo est unũ de operibus uitæ, ut patet in ij. de anima. manifeste autem angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim Gen. xviij. q̃ Abraham simul gradiebatur deducens angelos qui ei apparuerãt. Et angelus Tobiæ quærẽti, Nosti uiã quę ducit in ciuitatẽ Medorũ, respondit, Noui & omnia itinera eius frequenter ambulaui. Ergo angeli in corporibus assumptis frequenter exercent opera uitæ.

¶Præterea, Locutio est opus uiuẽtis. Fit enim per uocem, quæ est sonus ab ore animalis prolatus, ut dicitur in ij. de anima. Manifestum est autẽ ex multis locis scripturæ, angelos in assumptis corporibus locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera uitæ.

¶Præterea, Comedere est proprium opus animalis. Vnde dñs post resurrectionẽ in argumentũ resumptæ uitæ cũ discipulis mãducauit, ut habetur Lucæ ulti. Sed Angeli in assumptis corporibus apparentes comederũt, & Abraham eis cibos obtulit: quos tñ prius adorauerat; ut habetur Gen. xvij. Ergo angeli in assumptis corporibus exercẽt opera uitæ.

¶Præterea, Gñare hominem est actus uitæ. Sed hoc cõpetit angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim Ge. vj. Postq̃ ingressi sunt filij dei ad filias hominũ: illæq; genuerunt filios, isti sunt potentes à seculo uiri famosi. Ergo angeli exercent opera uitæ in corporibus assumptis.

¶SED CONTRA, corpora assumpta ab angelis, nõ uiuunt, ut suprà dictũ est. Ergo nec opera uitę per eos exerceri possunt.

quædam uero nihil habent commune cum non uitalibus. Exemplum utrarumque habetur in litera. Probatio uero ultimæ particulæ est, quia eius est actio cuius est potentia, ut dicitur in De somno & uigilijs: sed angelorum in corporibus assumptis non est potentia propria animę: ergo nec actio.

¶Circa distinctionem secundam & primam partem conclusionis simul dubiũ occurrit. Quoniã quã assignatur talis distinctio, aut intendit, q̃ in quibuslã operationibus inueniãtur duo realiter distincta: alterum cõe uitalibus, & nõ uitalibus, & alterũ proprium uitalibus: aut q̃ illa duo sint secundum rõnem tantũ distincta, quẽadmodũ superius & inferius. Si primo modo, falsum apparet: qm̃ operationes oẽs animæ sunt simplices, & nõ cõpositę ex duabus realiter distinctis. Si secundo modo, falsum quoq; uidetur: qa in hoc nõ differunt operationes animæ inter se, qm̃ omnes operationes animæ cõmunicãt cum operationibus inanimatorum in aliquo prædicato communi, & sic distinctio est nulla.

Annota.

¶Ad hoc est dicendũ, q̃ intentio S. Th. (ut patet ex q. 5. de potentia dei artĩ. 8.) est loqui de duobus realiter distinctis, nõ tñ componẽtibus operationẽ, sed cõcurrentibus ad ipsam. Ita q̃ sensus distinctio nis est, q̃ operationum uitalĩ quædã sunt cõmunicãtes cum non uitalibus in effectu, seu termino: quãuis differãt in principio. Quædã uero sunt quæ nec in principio, nec in termino, seu effectu communicant cum non uitalibus. Primæ sunt locutio & motus processiuus, & gñatio: quorum termini seu effectus sunt diuisio aëris, motus localis & alteratio: quæ possunt etiã per actiones nõ uitales causari. Secundæ uero sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quæ nõ solum ab anima sunt, sed ad animatum corpus, ut sic terminentur.

¶Circa probationem conclusionis, aduerte diligenter q̃ ex ista ratione sufficienter concluditur, q̃ angeli nullum opus uitæ, absolute loquẽdo, in corpori bus assumptis exercẽt eo q̃ nullã potentiam uitalẽ in assumpto corpore habent. Et sic ne que locutio, nec̃ motus progressiuus uere competit Angelis. Sed quia quarundã actionũ uitalium terminus põt fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potẽtijs animæ, ut uerbi gratia aëris, & moueri localiter: ideo talia opa uitæ angelis p corpora assũpta attribuũtur: nõ secũdũ qđ opa uitæ, nec secundũ qđ talia opa uitę, sed secũ dũmultitudinẽ effectº, id est *attribuuntur eis* opera similia iſtis uitalibus quo ad effectum. Similia autẽ dico nõ metaphoricè, sed proprie, quemadmodum album albo simile est. Nam metaphorica similitudine omnia opera uitæ eis attribui possunt.

Annota.

¶Circa dicta S. T. in hac materia hic & in q. de potẽtia loco allegato, dubium occurrit ex eo quòd ponit generationem in genere operum uitalium communicantium cum non uitalibus, sed separat eam à corporibus assumptis angelo rũ: quia materia corporalis nõ obedit angelis ad trãsmutationẽ formalẽ. Hoc ẽm non uidetur uerũ: qa generatio uitalis terminat ad animatum inquantum animatum est: & consequenter dato q̃ non concurrant, trans-
b mutatio formalis esset disconueniens angelo: & est sub altero genere operationum uitalium.

¶Ad hoc dicit, q̃ distinctio ibidem facta à S. T. cuius potuisset fieri amplior, restricta tamẽ est ab eo ad opera quę sunt ab eadem anima in eodem numero ab his quæ non sunt huiusmodi. Et sic genera tio quæ terminatur ad animã nõ eãdem numero, sed spẽ, ponitur esse in secũdo membro, & excluſa propter aliam causam. Nõ cõtradicit tñ his amplior distinctio, qua animæ opera distinguuntur in ea quæ incipiũt abanima, & terminantur ad animam, sive eandem numero, sive nõ: & ea tñ tantũ incipiũt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capitulis terminatur ad animã ut terminatiue, scilicet & quia terminãtur ad animã tanquã ut sic: & quia per trãsmutatiões formales
c *a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articuli primum.*

Titulus clarus est.

Cõment. ¶In corpe duo facit. Prio respõdet q̃sito unicaccõclusione. Secũdo ex ipsa cõclusiõe deducit quasi tria corollaria.

¶Quo ad primum cõclusio est ista, angelus est in loco: æquiuoce tamen respectu corporis. Probatur sic secũda pars directe, corpus est in loco per contactum quãtitatiuũ: ergo angelus est ĩ loco p cõtactũ uirtualem. tenet cõsequẽtia: quia in angelonon est quantitas dimensiua.

¶Quo ad secundam partem, tres proprietates corporis inquantum locati excludit à locatione angeli, scilicet commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, ut clare patet in litera.

¶Circa probationem positæ conclusionis aduertenda sunt duo. Primo, q̃ licet formaliter quæratur, an angelus sit in loco, intentio tamen theologorum quærentium est quærere de modo quo angelus est in loco: quia hoc tantum cadit sub dubio. Et idcirco San. Tho. de prima parte conclusionis non nisi implicite curauit, & secundæ directe respondit. Secundo, q̃ uis conclusionis S. Tho. consistit in hoc, omne quod est in loco, rationesuæ quãtitatis est in eo: quanti tas autem est duplex, uirtutis & molis. Igitur quòd habet quantitatem molis ratione illius locari potest. Quod autem caret illa nonnisi propter quantitatem uirtutis in loco esse potest. Rursus cum neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco consequens est, ut quemadmodum corpus actualiter non locatur nisi tactu quantitatiuo, coniungatur loco: ita res spiritualis actualiter non est in loco, nisi quantitas uirtutis contactu uirtuali coniungatur loco. Ac per hoc æquiuoce utrunque loca ri dicitur.

Quæstio. ¶*Num angelus sit in loco per contactum uirtualem secundum actum primum, uel secundum.*

¶Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primo dubitatur circa conclusionem quid intendat San. Tho. per contactum seu applicationem uirtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum. Si actum primũ, aut absolutũ, aut respectiuum. Si actum secundũ, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor potest dici. ergo. Quòd enim non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter. Primo quia omne absolutum in angelo aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens à loco. Secundo quia tactus uirtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc penes coniunctionem quæ est inter formam & materiam, sive substantialem, sive accidentalem: inter eas quidem, cum non nisi forte per accidens sit quantitatiuus actus per se loquendo, uirtualis tantum cõtactus est secũdũ esse substantiale uel accidentale. Cõstat autẽ nihil angeli dare uel recipere formaliter esse à loco. igitur. Quòd autem non sit actus primus respectuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo adueniens alicui, sequitur aliquam immutationẽ: nõ autem apparet quæ sit immutatio. Et tio, quã sequitur hæc *po. q. 3. arti. 19.* Et quol. 11. q. 1. 263 ā liquid horũ conuenit angelo respectu cæli empirei. Sedo qa hoc uidetur cõtra S. Th. in quol. quolibeto primo q. 2. arti. primo. ubi ex presse exponens illam ppõne, s. angelus est in loco, solũ p opõitem dicit, q̃ si per operationem intelligimus motionem, q̃ propositio non est uera: si uero per operationem intelligimus quãcũque unitionẽ uirtutis, propositio est uera aliud igitur apud ipsum signifi cat in hac materia contactus uirtutis, quàm actionem transeuntem.

¶Tertio contra hoc sunt sex argumenta Scotiin secundo sent. dist. 2. q. 6. quæ habes à Capreolo. dist. 2. q. 1.

¶Ad euidentiam huius ambiguitatis, quãtum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominẽ uenientem in hũc mũdum: sciendũ est, q̃ omnes & philosophi & theologi concedentes angelos esse substãtias immateriales, conueniunt in hoc, q̃ angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per cõtactũ quãtitatiuum, sed per quãtitatem & cõtactum uirtualem. Et rursus in hoc etiã cõuenire omnes uidentur, q̃ contactus ille sit relatio præsentiæ angeli ad locum causaliter uel formaliter. Sed differentia opinionum & difficultas cõsistit in assignando quòd sit illius præsentiæ fundamentũ. Excedit enim euidentia eius humani ingenii capacitatem: propterea, quia ex sacris eloquijs habemus angelos aliquibi esse & non apparet quomodo tangant illum locum. Propterea quinq; hic uidenda occurrunt. Primo, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsentem esse loco. Secundo, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertio applicabimus ad angelos. Quarto uidebimus quæ sit mens San. Tho. & sic respondebitur quæstio. Quinto satisfiet obiectionibus.

¶Quo ad primum, præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circunscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda uero importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, id est, esse ita hic q̃ non alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substantialem, & præsentiam causalem. Vocatur autem præsentia substãtialis, relatio præsentiæ, qua formaliter substãtia etiã indiuisibilis pñs est ita huic loco, q̃ nõ alijs: etiãsi nullam causalitatem haberet posset respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicem statum

DEINDE quæritur de loco angeli.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, utrũ angelus sit in loco. ¶Secundo, utrum possit esse in pluribus locis simul. ¶Tertio, utrum plures angeli possint esse in eodem loco.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum angelus sit in loco.

cause effective distinguitur in tripticem, f.in præsentiam ordinis, & præsentiã approximationis, atq; præsentiam operationis. Appellatur aũ pñtia ordinis relatio ꝓportionis, quæ est inter agens & patiens; quãdo sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficiẽtq; ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia uero approximationis uocat relatio approximationis immediate agentis in patiens immediate: quæ præuenit actionẽ ordine naturæ saltẽ. Præsentia aũt operationis dicitur relatio agẽtis ad passum immediate inspargabilis ab actiõe: ita ꝙ uel est ipse respectus in actione importatus: uel nouest sine illo. Possunt autẽ hi tres modi præsentiæ causa exempli declarari in nauta & naui. Est enim primo nauta præsens naui præsentia ordinis, existentis inter uirtutem suam, & nauem, ut gubernabilis ab ipso est. Et deinde pñs eidem secũdũ approximationem, dum ipse prius natura intelligitus approximatus naui, quàm operetur. Tertio sic pñs naui secundum actualem operationem, siue hæc relatio præsentiæ concomitans operationem sit idem quod relatio mouẽtis ad motum, siue ab illa distinguatur, ut dictum est. Hæc de primo.

¶ Quo ad secũdũ sciẽdum est, ꝙ harum quinq; præsentiarũ tres tantum sunt certæ, f.circũscripta, & ordinis, & operationis. Aliæ autem duæ ambiguæ ualde sunt, & coincidũt, & propter eas est uniuersa hæc difficultas. De præsentia qui dem circũscriptiua ꝓbatum est nõ oportet: quia est nota ad sensum. Præsentia uero ordinis ex hoc cõuincitur: ꝙ si nullũ corpus esset, & una substãtia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: anteq; intelligeretur agere una in aliam, esset inter eas ordo actiui ad passum: quo altera posset potentia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc eñ præsentia cõsequitur rões potentiæ actiuæ & passiuæ proximæ deductis impedimentis, &c. Et inuenitur tam in corporalibus, q̃m in spiritualibus. Præsentia uero operationis manifesta est, oportet enim agens immediatũ immediatione suppositi, indistans esse à patiẽte, q̃diu agit, ut patet septio phyſi. longo, ꝓceſſu. Ambiguitatẽ uero habẽt reliquæ duæ præsentiæ propter rões ex utraq; parte. Et pro parte quidẽ affirmatiua præsentiæ substantialis rõ est potissima. Quia talis pñtia nõ est res im possibilis: scũ nõ implicet contradictionem, substãtiã esse sic præsentẽ. Loco igitur ponenda est in qõne tã difficili, Antecedens declaratur, nõ solũ de possibili: sed de facto, sic. Substãtia particularis, puta hęc terra locata in hoc loco, puta in hoc uase, si per intellectũ separaretur ab ea sua quantitas, nihilominus esset ita in hoc uase ꝙ nõ alibi, quod est habere relationẽ præsentiæ substãtialis ad hunc locũ. Datur ergo præsentia substãtialis, qua substãtia indiuisibilis pñs est loco, secluſa omni habitudine actiui ad passiuum, uel econuerso. Pro parte uero negatiua est: quia positio ista nõ est intelligibilis. Omnis eñ respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus adueniens, exigit aliquod fundamentũ. Sed talis respectus pñsentiæ substãtialis nullũ habet fundamẽtũ. ergo fictio est ponere ipm. Maior probatur. Tum inductiue. Tũ quia aliter uolũtarie posset quilibet respectus cuilibet attribuiteex quo fundamẽtũ nullũ requirendũ est, quod sit rõ quare hoc sibi conueniat respectu actus uel potentiæ. Tũ qa respectus omnis, aut conuenit omni ent, aut aliquibus. Si omni, erit assignanda est eius ratio ex ente inquãtum ens: aut patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdã, assignanda est ratio quare illis potius q̃ aliis ex fundamẽto in illis, & non aliis, inuento. Tũ quia posset certum respectũ habere, est prædicatum demonstrabile de reiquãuis habere illum in actu sit forte cõtingens: ergo habet in subiecto causam necessariam, per quam à priori infertur, & per quam inest illi: alioquin cõtingẽter ineſſet. Causa aũt illa aut fundamentum est, aut ex ipsa illud habetur. Minor uero probatur: quoniã aut fundamentum talis respectus est aliquod absolutũ inuentũ in pura substantia: aut absolutum cum aliquo ex trinseco connotato. Sed neutrũ põt poni. ergo. Quòd eñ nõ sit absolutum ali quod, patet distinguẽdo ea quæ in pura substãtia inueniũtur, f.rõ substãtiæ, & limitatio eiusdem & similiter uirtus eius & limitatio eiusdẽ. Substãtia enim in quãtum substãtia hunc nõ fundat respectũ. Tũ qa nõ omnis substãtia potest illum fundare. Tũ etiã qa ponentes illum, fatentur iuxta articulum Parisiensem 218. quòd substãtia nõ est ratio essendi in loco diffinitiue, Inquãtum uero limitata siue ad genus, siue ad speciẽ, siue ad singulare, hoc etiam nõ habet: quoniã æquiuoce dicitur limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua: & de determinatione ad locum. Modi eñ entis & differẽtiæ essentiales & indiuiduales contrahunt ad tale & hoc ens, & non ad ens in loco seu locabile: nisi quã contrahitur ens per quantũ quãtitate mobilis. Tũc eñ manifeste cõtrahitur conseqũter ad locabile. Per alios aũt ẽt modos cũ per se primo nõ cõtrahatur ad locabile, oportet assignare qũo cõsequẽter cõtrahatur, & cũ nõ possit assignari, restat ꝙ sit fictio, simile quoq; iudicium est de uirtute substãtiq, quę ponitur eadem realiter cũ substãtia & limitatione eius: cũ limitatio uirtutis entitatiua est limitatio ad talem & tãm effectũ, nõ localis. Quòd aũt fundamentũ & ratio talis respectus nõ sit substãtia cõnotato aliquo alio, ꝓbat. Tale extrinsecũ nõ põ esse nisi aut negatio aut relatio: sed relo nõ est; qa iterũ de illius fundamento q̃rendo eadẽ redibit q6. Negatio uero nõ apparet ad propositum, nisi indistantie; ut putari forte possit ꝙ substãtia indistans à loco fundat præsentię relationẽ ad locũ. Sed hoc nihil est: quia talis negatio conuenit substãtiæ in diuisibili etiã nusquã existit: ut patet. & sic substãtia nusquã existens contingeret esse præsentẽ huic loco. ac per hoc esset nusquã, & esset hic, q̃d implicat, cõtradictionẽ. Si hæc uera sunt, patet ꝙ imaginatio ponentiũ talẽ respectum, in falso fundatur. Credit eñ ꝙ quemadmodũ hæc aqua exits in uase, habet duo, s. q̃sit ibi diffinitiue, & sit ibi circũscriptiue ita habeat duo fundamẽta, f. quãtitatem sun.lantem circũscriptionẽ, & substãtiã fundantẽ diffinitionẽ. Cum tamen ex prædictis habeatur, ꝙ unũ eñ est hic fundamentũ, f. quãtitas: mediante qua hæc aqua & diffinitiue & circũscribitur hic, Et ex hoc ulterius sequitur, ꝙ quẽ admodũ hæc aqua secluſo colore implicat contradictionem quòd sit uisibilis: ita secluſa quãtitate, ꝙ sit locabilis. Et hoc loquendo, ut modo loquimur de substãntia secluſa omni uirtute actiua & passiua quocũq; modo. Et sic positio illa est impossibilis simpliciter. Ad exemplũ qđ adducitur de hac aqua existente in uase remota per intellectũ quãtitate, &c. dicitur, ꝙ imaginatio in hoc decipit: q̃m secluſa quãtitate, aqua illa nusquã remaneret: q̃m nullã habitudinẽ haberet ad locũ. Sed restaret cum negatione distãtiæ ab illo loco, & quocũq; alio. Et ꝓterea nõ oportet quærere quò ierit: sed uas plenũ ære reperiret aqua indiuisibili reddita, & nusquã existẽte. Nec hoc est mirabile. Sed cõsequẽs ad hypothesim factã. Sicut si ponereturà Sorteremoueri quãtitatẽ, oporteret cõsequẽter fateri ꝙ nõ haberet partes integrales, f.cor. hepar, caput, &c. quia remanerestsubstantia indiuisibilis: & tamen imaginamur, ꝙ remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus nõ est credendum. Pro parte uero quoq; affirmatiua præsentiæ approximationis agentis ad passum, præuenientis actionẽ potissima rõ: qa agens agere in passum immediatum, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturę ordinem. Et cum actio non sit prior simultate, relinquitur ꝙ simultas est prior actione. declarantur singula, Primum: quia quum dicitur ex septimo phy. ꝙ oportet agens & patiens immediata esse simul (esse simul nihil aliud est quàm illud agere & hoc pati, dicendum oportet agens & patiens esse simul) nihil aliud dicimus, quàm oportet agens agere & patiens pati: quod est ridiculũ. Differũt ergo hæc inter se. Deinde declaratur secũdũ, ꝙ sint hæc ordinata inter se: qa ubi est pluralitas sine ordine, ibi est cõfusio. Demum declaratur tertiũ, ſ.ꝙ actio nõ sit prior simultate. qũnõ ideo agens proximũ est passo quia agit: sed quia approximatũ est passo, ideo agit. Pro parte uero negatiua est, quia talis præsentia præuenięs operationẽ, aut coincidit cũ prædictis, aut est una fictio. Quoniã uel utrũq; f.agens & patiens est corporeũ, aut utrũq; spirale, aut alterum spirale, & alterũ corporeũ. Si utrũq; est corporeũ, simultas præuenięs actionẽ, est q̃ntitatiua contactus: ut patet in 7. phy. hæc autẽ ad præsentiã circũscriptiuã pertinet. Si uero utrũq; est spirale: etiãsi fingendi daretur licẽtia, simultas præuenięns actionẽ est præsentia ordinis, non cuiuslibet, sed talis, f.immediati, &c. Et meritoꝛ: quia ut Augu. docuit: hoc facit ordo in spiritualibus, qđ situs in corporalibus. Et ꝓpterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus attenditur secũdũ situm: ita in spiritibus secũdũ ordinẽ. Si autẽ alterum est spirituale, & alterum corporeũ, approximatio ista non potest fingi, ꝙ sit situalis: quia spirale insituabile est. Oportet ergo ꝙ coincidat cum approximatione ordinis & approximatione secũdũ substantiã. Non facile eñ esset tertiũ quid fingere. Et prædicta uera sunt: ita quòd præsentia substãtialis sit fictio, restat ut sola præsentia ordinis intelligi possit præuenięns operationẽ. Et sic ista præsentia approximationis coincidit cũ præsentia ordinis, & addit in corporib⁹ pśentia secũdũ cõtactũ quãtitatiuũ, aut pura fictio est si aliquid aliud esse dicatur. Rationi aũt pro parte affirmatiua adductæ satisfit ex nunc dictis: cõcedẽdo ꝙ simultas agentis & passi sit aliud ab operatione: & ꝙ sit prior natura q̃ operatio. Sed negatur, ꝙ sit aliud quid quã prę sentia ordinis in cõi loquẽdo. Descendẽdo aũt ad corporalia negat ꝙ sit aliud à præsentia ordinis & situs. hæ eñ duæ sufficiũt ad hoc, quòd illud immediate agat, & illud immediate patiatur. Situalis quidẽ præsentia requirit, qa q̃tra sunt: ordinis uero, quia actiua & passiua sunt. Et quoniã utriusque huius ambiguitatis tractatæ ꝓs negatiua rõni magis est cõsona, & ex notis nobis resolute intellectũ quietare uidetur: ideo parte negatiua tenẽdã arbitror. Et sic tres tantũ præsentias acceptabimus: secũdũ situ, secũdũ operationẽ, & secũdum ordinem.

¶ Sed dubiũ circa præsentiã, secũdũ operationẽ remanet, an fuerint in cõi loquẽdo inter agẽs in actu, & patiẽs præter relationes agẽtis & patientis, sit relatio præsentiæ ad inuicẽ: præsentiæ dico, nõ præuenientis, sed concomitantis operationem: qua relatione ipsum agẽs formaliter dicatur pñs passo, & ecõuerso. Si eñ ponitur cũ talis præsentia sit relatio æquiparantiæ, ac per hoc exigens fundamentũ eiusdẽ rationis in utroque extremo, surgit qõ de fundamẽto eius: & deinde de inseparabilitate eius ab operatione. Nec uideo qño possit his qõnibus satisfieri stantibus supradictis. Si uero nõ ponitur, nullas patiemur angustias, quoniam nulla est necessitas eam ponendi. Ex ratione nanque agentis & patientis ut sic, nullam oportet confurgere aut concomitari relationem æquiparantiæ. Et ex hoc habetur ratio ad partem negatiuam: quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens. Primo esse simultatem secundum præsentiam ordinis. secundo secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia secundum quãtitatiuum contactum. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est: licet quidã de quorũ numero est Scotus in secundo sen. dist. 3. poluerint angelũ esse in loco, per præsentiã substãtia le: mpenes qđ etiã attendi dicunt approximationẽ agẽtis ad patiẽs: quia ramẽ præsentia hmõi uolũtaria ac sine rõne ponitur, imo cõtradicit notis nobis ex sensib⁹, ut ex dictis patet, & angeli substãtiæ sunt incorporeæ & imateriales: & cõsequẽter à pśentia situali alienæ: nõ nisi duob⁹ modis pśentes esse possũt loco, s. secũdũ præsentiam ordinis, uel secũdũ pśentiam operationis. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum, circa intentionem S. Tho. diuersimode à diuersis dicitur. Quidam in duabus his propositionibus consistere eius opinionem putãt. Prima est, sola operatio transiẽs est angelo rõ essendi in loco. Secũda est, substantia angeli est sic cõstricta huic loco, ꝙ est abalio loco distans. Imaginantur eñ ꝙ quemadmodum quantitas est ratio substãtiæ corporeæ, ꝙ sit in loco: & cum hoc ipsa substãtia corporea mediante quãtitate est in loco sic, ꝙ uere ab alio loco distat, & alteri propinquior est. Ita operatio transiens sit ratio angelo ꝙ existat in loco, ipse tamen angelus per illam ad locum diffinitur: ita quòd à remotiori magis distat loco, quã à propinquo. Quidã aũt primæ propositioni non consentiunt. Sed dicunt ꝙ uel operatio transiens uel quæcunque relatio per modum operationis transeuntis significata est angelo ratio essendi in loco propter uerba S. Tho. ex quolibetis adducta. De secũda uero proportione affirmant primam partem, ſ.ꝙ substantia angeli est cõiuncta loco, & non solum operatio eius. Fundant autem utrique secũdã propositionem super uerbis S. Th. expresse in tertia parte. q. 52. arti. 2. dicentis ꝙ anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, f.per operationẽ, & per substantiã: in aliis uero per operationem, seu effectum tantum. Et in quolibeto 6. arti. 2. Respondẽs argumento primo tali. Si angelus ageret per imperium uoluntatis, posset in agere ita propinquum sicut in dictans: & sic non oporteret ipsum descendere de cælo in terrã, ut hic operaꝛetur: dicit, quòd quia oportet moueus esse simul cũ mobili quod ab eo mouetur: ut dicitur in 7. phy. ideo oportet substantiam angeli aliqualiter coniungi rebus quas mouet. Ex his clare habetur, quòd etiam apud substantias spirituales modus essendi in loco per substantiam distinguitur à modo essendi in loco per operationem, & quòd uterque conuenit substantiæ spirituali. Quinetiam ex secunda authoritate uidetur haberi distantia & propinquitas quæ ponita est in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit: ꝙ tria quæruntur: rõ essendi in loco, res existens in loco, & modus secũdũ distãtiam & propinquitatem. Primum apud S. Tho. est quãtitas uirtualis tangens locum, Tactus autem iste nihil aliud est, quã præsentia secũdũ operationem, & præsentia ordinis, siue utraq; simul cõcurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primo, ꝙ præsentia ordinis non distinguitur à præsentia operationis, sicut potentia ab actu secũdo: sed potius quę admodũ habitus ab actu secũdo. Nõ eñ ex hoc ꝙ angelus põt opari alicubi, dicit ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substãtiæ angeli negationẽ situalis distãtiæ: eo modo quo sibi põt cõuenire, ut inferius dicetur. Ex parte uero intellectus cognitionem practicam talis operis in hoc corpus ut à se exercendi. Ex parte uero potentiæ executiuæ, expeditionem: ita ꝙ potentia sua nec detineatur seu impediatur uirtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata ꝓptąque habeatur. Ex parte autem uoluntatis electionem prę dictæ præparationis ad hoc opus in hoc corpus exercendum. Hæc enim est ratio habitus, ut cum uoluerit quis, operetur. Secundo sciendum est, quòd quẽ admodũ operationum duplex est genus, (quoniam quædam sunt cum continua exteriori actione, ut mouere: quædam uero interposita actione exteriori sunt contentæ, ut præsidere, custodire, & his similia.) ita dupliciter cotingit angelos præsentes esse loco secundum operationem, Vno modo, quia actualiter exteriori operatione attingũt corpora. Alio mõ, qa actualiter attendũt & uacãt ut cœpta bene succedãt, q̃uis nõ cõtinue exteriori operatione ali quid ibi agãt. Et hoc mõ angeli custodientes homines, & præsidentes prouinciis aut locis, dicũtur ibi esse. Nõ eñ qui custodit aut pśidet, oportet ꝙ semp in custodi to aut subdito aliqd faciat sed ꝙ tẽmp uigilet, studeat & uacet ad hoc, & nunc impedimẽta amoueat, nunc uero ꝓmoueat, nũc cuẽrũ ret expectet occurrentibus ꝓuisurus, &c. De sẽdo uero, ſequũ dicit angelũ aliquibi esse ꝓ rẽs sit existẽs in loco: dicit ꝙ nõ solũ operatio seu effectus angeli est in loco, sed ipsa substãtia proculdubio. Sed diuersimode. Nã operatio est in corpore, ut perfectio in perfectibili. Substãtia uero angeli est ut res p seipsam, seorsum habens sum subsistere. Locatum enim non est idem secũdũ esse subsistiale uel accidentale ipsi loco, cum neutrũ alterius accidẽs aut subsistia quoquo mõ sit.

¶ Sed est aduertẽdũ, ꝙ sicut dupliciter cõtingit angelũ operari in corpus, f. immediate immediatione suppositi, & mediate: ita dupliciter põt dici esse in loco mediate operatione, ſ.per potentiã, & per substãtiã. In corpore eñ in quo imme diate operatur, est per operationẽ, & per potẽtiã: qa attingit illud sua uirtute, & per substãtiã: quia immediate inmeditatione suppositi attingit ipsum cõcurrẽte negatione distantiæ situalis, ut causa seu conditione, sine qua non. In corpore uero in quo mediate agit, est per operationẽ, & ꝙ potẽtiã, nõ aũt ꝙ substãtiã. Tertium aũt, f.an substãtia angeli exũs in loco, distet ab alio loco, distinctiõe eget. Distãtia enim dupliciter sumi potest. Primo proprie pro distantia locali seu situali. Secũdo pro distantia inter agẽs & patiens ut sic. f.in ꝓportione inter hoc & illud: ut aliqum agat, & aliquem patiatur ab eo. Si hoc secũdo modo loquimur de substãtia, tunc manifeste paret angelum esse uni loco propinquiorem quàm alteri: quia hoc nihil aliud est, q̃ esse ꝓportionatũ agens respectu uni⁹ magis q̃ alterius. Si aũt loquimur de distantia situali, tunc distinguendum est, & per se, aut per accidẽs. Et per accidens dupliciter, iuxta doctrinam philosophi 8. phy. textu 45. & dicenda sunt tria. Primo ꝙ angelus non est per se distans a ut propinquus loco alcui. Secundo, quòd angelus secũdũ seipsum non est per accidens distans, aut propinquus alicui .oco, quẽadmodum albedo quãta per accidens in uno loco distat per accidens ab alio loco. Tertio ꝙ angelus est per accidens distans, aut propinquus loco alicui secũdũ corpus in quo est: ita quòd distantia non redundat in ipsum angelum, sed prædicatur de ipso ratione corporis in quo est. & sic est propinquus loco propinquo illi corpori, & distat à distãte. Sicut apud Aristo. motor orbis inferioris dicit moueri per accidens ad motũ superioris. Et per hæc patet qño diuersa. S. T. dicta sint intelligẽda. Nã ea quæ dixit in tertia parte de anima xpti, ideo dixit: qa in una parte inferni immediate operari ipsum posuit, in aliis uero mediate. Nõ ꝙ nũtũmiserit, sed quia mediante effectu, quẽ est limbo patrum habuit, ad alios descendit: quo niam per uirtuosum descensum ad limbũ patrũ, & dãnatos cõsutauit, & purgandis spem dedit, &c. ut ex uerbis S. Tho. in responsione ad tertiũ ibidẽ patet. Potest quoq; in uno tãtũ inferni loco fuisse anima xpti, secũdũ substantiam intelligi alia rõne: quia ſ.ab aliis partibus erat distans per accidẽs. Mõ præexposito, & tamen diuinitatis uirtute, effectum in illa loca faciebat. Quæ uero in quolibeto sexto dixit, ꝓpter simultatem ordinis quæ præuenit operationẽ, & excludit distãtiã ista situalẽ per accidẽs, dixit. Patet quoq; ex his rõ quare S. T. in quolibeto primo distinxit cõtactũ uirtutis ab operatione: quia ſ.contactus uirtutis attenditur nõ solum secũdũ exteriorẽ operationẽ cõtinue exercitam: sed etiã penes studium & attentionẽ ad cœpta sequenda, &c. Vnde ibidẽ statim subdit, ꝙ p operationẽ, nõ sola motio intelligatur, sed q̃cũq; unitio qua sua uirtute contingit corpus: sine præsidendo, siue continẽdo. Et intendit nõ de cõtinentia substãtiali, qua in superioribus inferiora naturaliter continentur eminẽter: quia sic quilibet angelus esset ubiq. Sed de cõtinẽtia q̃ nata est cõpetere formis: quæ est similiter tenere corporis partes. hoc eñ modo ala cõtinet corpus: ut dicit in primo de aĩa, tex. nono. in cuius signũ ipsa recedẽte partes diffluunt, &c. Assistẽtia ergo angeli ad simul tenẽdũ corp⁹ quo ad aliquid esse uel operari, est cõtinẽtia sufficiẽs ad hoc ꝙ angelus ibi dicaꝛ esse. Nec ex his mihi imponas, ꝙ dixerim angelos locari apud S. T. ex sola præsentia ordinis, hoc eñ adhuc nõ est habitũ. Sed ad hoc tãm peruentũ est, ꝙ angelus pñs est loco dupliciter secũdũ operationẽ, & secũdũ ordinẽ. Et ꝙ ista pñtia præuenit naturaliter illã, quia est ipsa appropinquatio agentis ad patiẽs. Vtrũ aũt talis præsentia sufficiat ad hoc quòd angelus dicatur esse in loco, crediderim ego distinguendũ, ꝙ esse in loco angelũ, cõtingit dupliciter. Vno mõ cõpleter: & sic nõ sufficit pśentia ordinis. Alio modo incõplete: & ſic sufficit. Quum eñ sola est pśentia ordinis, inchoata quidẽ est præsentia angeli ad locũ, sed nõ est cõpleta. Quum uero actualiter incipit operari, tũc est cõplete pñs. Et, secũdũ hoc possent diuersa theologorũ dicta interpretari, modo de esse in loco cõplete, mõ de esse in loco incomplete. De sancti. Tho. autẽ intẽtione nõ clare cõstat: quia ipse & in il lo primo quolibeto, & hic, notanter dixit, ꝙ per applicationẽ uirtutis angelicæ qualitercũq; ad locũ, angelus est in loco: & cõsequẽter cũ hic applicationis modus non sit extra qualitercunq; ,inclusus uidetur ab eo: & uere sic est exponẽdus, nisi obstet ꝙ applicatiõis modus de quo loquitur, est talis, ꝙ duo angeli nõ pñt simul habere illã respectu eiusdẽ loci. Videtur aũt ꝙ præsentia ordinis respectu eiusdẽ loci possit pluribus angelis simul cõuenire. Secũdo põt obstare, ꝙ in responsione cuiusdã argumẽti in prædicto quolibeto dicit: ꝙ quo ad esse in loco prius natura est operari q̃ esse in loco, ergo præsentia ordinis, quæ prius natura est q̃ operatio, nõ tenuit sufficere ad esse in loco: qa sic prius esset in loco, quã operaretur. Sed ad hoc põt dupliciter dici. Primo ꝙ apud S. T. præsentia ordinis includitur sub præsentia secũdũ operationẽ qualitercũq: q̃m ex dictis patet, tripliciter põt uariari, uel secũdũ cõtinuatã exteriorẽ operationẽ: uel secũdũ cõtinuatã attentionẽ: interceptã uero exteriorẽ operationem q̃ reliquis cõditionibus (ut suprà dictũ est) uel secũdũ habitualẽ applicatio nem, qua importat præsentia ordinis. Et sic cõiter accipiẽdo operari actualiter uel habitualiter, clare cõstat operari nõ prius esse in loco quã esse imo. sunt idẽ, sed eo mõ quo rõne distinguunt, operari est prius: qa est rõ essendi in loco. Secũdo põt dici, ꝙ responsio S. T. intelligenda est formaliter. i. ut euacuat uim argumẽti. dato etiã ꝙ per solã operationẽ actualiter exercitã, angelus esset in loco, quicquid de hoc sit: oportet eñ tãtonẽ illã ab oibus admitti, ꝙ ęgd sit de cõclusione. Vnde & Sco. in 37. dist. primi, fingens præsentiã immẽsitatis inter deũ & ubiq;, fatetur ꝙ prius natura potẽtia dei habet terminũ suæ operationis, q̃ eius immẽsitas terminũ cõpræsentem. De primo uero obstaculo quid dicendũ sit, in tertio arti. huius q. discutietur. Satis ergo nunc sit nosse, ꝙ relatio præsentiæ substantiæ spũalis ad locum, semper pertinet ad actionem, uel etiam passionẽ transeuntẽ actualiter uel habitualiter exercitã. Quãtũ ego capere hactenus possum, hæc de quarto.

¶ Quo ad quintũ ut dictum iã est, Sco. multipliciter cõtra S. Tho. arguit: q̃ q̃m diffuse à Capreolo tractaꝛ *in* prima q. 2. di. secũ sen. breuiter perstringẽda duxi. Et primo arguit, ꝙ detur pñtia substãtialis dupl'r. Probat hominẽ: qa S. T. in hac prima pte, q. 8. ar. 1. hãc posuit, & nũc negat. ergo. Deinde sumpt, uire⁹ opatiua angeli, aut se ha bet mediate, aut imediatead actionẽ loco si mediate q̃rẽ de illo medio, & sic deinceps, si mediate ergo substãtia operãtis ẽ imediata loco: & habeẽ intẽtũ ¶ Sed ad hoc patet responsio ex dictis. Ad primũ quidẽ ex dictis in 8. Ad secũdũ uero ex nũc ostensis: cõceditur eñ immediatio suppositalis, & indistantia localis: utraq; enim est cõditio præsentiæ, tam secũdũ ordinẽ q̃m secũdũ operationem. Ad has enim tres rõ illa ducit, & nõ ad aliquã positiuã præsentiã substãtialem: ut arguens fingit, & nulla hac ratione probauit, fed supposuit.

¶ Secũdo arguit, q̃ operatio nõ sit rõ angelo essendi in loco tripliciter. Primo ducendo ad inconueniens triplicter, ſ.q̃ angelus frequenter esset nusq̃: quia in cælo empireo nihil operatur. Et ꝙ angelus mouens cælum, esset in toto cælo, qa totũ prio mouet, qa est sibi ꝓportionatũ: ita ꝙ si adderetur stella orbi, moueret cum habere. Secũdo cæli. tex. 71. Et ꝙ angel⁹ esset ꝓ loco cõmẽsurative, qa opatio sua ẽt loco cõmẽsurative pacciẽs. & ipe nõ sit ꝙ ea ibi est. Sco obstat ue. rõ essendi in loco ẽ in angelo formaꝛ. Alioqn angel⁹ nõ esset formaꝛ i loco. Sed operatio transiẽs nõ est in angelo formaliter. ergo. Tertio authoritatibꝰ Damasceni: quæ dicunt angelum operari & esse in loco. ergo aliud est operari, & aliud esse in loco in angelo. alioquin superflue utru nque diceretur.

¶ Sed ad hæc quoq; ex dictis facile rñdetur. Primũ quidẽ, q̃ reputatur inconueniẽs, f.angelũ nusquã esse: nõ incõuenit. Imo ut Aristo. prio cæli. tex. 100. dixit, entia illa beata nõ sunt apta esse in loco. Quod uero in argumento misceꝛtur de operatione circa cælũ ẽpireũ, põt multipliciter solui. Primo ꝙ angelos esse in loco empireo, est loquutio metaphorica: quia sunt in gloria ad quã sanctificatum est cælum empireum. Cuius signum est: ꝙ cut magister adducit in 2. dist. secundi) dicitur ꝙ cælũ illud est plenũ angelis, quod nõ potest nisi metaphorice intelligi. Secundo, ꝙ angeli in cælo empireo operanturised non latet qualis est operatio illa. Quod aũt à quibuslã dicitur, ꝙ sunt ibi per exornatio nem, uel aliquid hmõi, qđ est relatio per modũ operationis significata: imaginarie magis q̃ rõnabiliter dictũ puto. nihil eñ ad q. hãc de modo significandi qui à nobis fit. Et ideo secũdũ rem solus respectus sine omni operatione actu uel habitu tãgẽte locũ, ponitur angelo, quo formaliter præsens ẽt angelus loco: iam ponitur secundum rem præsentia substãtialis superius inuestigata, iam angelus ponitur in loco: & nõ ut operans in eo, ut patet. Ad authoritatẽ Damasceni dicitur, ꝙ licet maior sit uera de esse in loco localiter: nõ eñ de esse in loco æquiuoce, ſ.ut operans in eo, ut patet. Ad authoritatẽ Damasceni dicitur, ꝙ propter nostrũ modũ intelligẽdi, quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus. Cum hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco: copulauit de illis loquens esse & operari. Vnde ibi non distinguitur re, fed ratione tantum concipiente modum illum per modum operationis & per modum præsentiæ.

a ¶ *Super Quæstionis quinq; aggẽsimæ secundæ Articulum secundum.* Annota.

TIulus clarus est. Hoc tamen in eo notandum est, quod ly possunt, dicit potentiam naturalem ipsorum angelorum, & ordinariam ipsius dei: quoniam hic non examinamus quid dei potentia de hac re possit absolute, sed quid rerum ordo habeat. Comen.

¶ In corpore articuli quinq; facit. Primo respondet quæsito. Secũdo ex hoc excludit quẽdã errorem. Tertio remouet quandam obiectionem. Quarto infert quàm differenter corpus, angelus, & deus sint in loco. Vltimo ex dictis soluit argumenta.

¶ Quo ad primũ, conclusio respõsiua habet tres partes: & hæc est, angelus nõ est ubique, sed in uno particulari loco. Et probantur singulæ particulæ. Primo, ꝙ non sit ubique, ex differentia inter uirtutem angeli, & uirtutem diuinam. Quia altera est finita, altera infinita. Altera est causa particularis, altera est uniuersalis omnium. Deinde probantur secunda & tertia particula simul, scilicet quòd sit in u no loco, & quòd sit in particulari loco, ſic. Angelus non potest habere niſi unum effectum particularem. ergo non potest esse nisi in uno loco particulari. Antecedens probatur, quo ad primam partem: quia quodcun que comparatur ad aliquam unam uirtutem, comparatur ut unum. Quo ad tertiam uero ſic: sicut ſe habet uniuerſum ens ad dei uniuerſalem uirtutem, ſic aliquod particulare ens, ad uirtutem angeli. ergo, &c. consequentia autem probatur: quia angelus non est in loco nisi per applicationem uirtutis suæ ad locum.

a ¶ *Num & quomodo quoduis comparatum ad aliquam unam uirtutem comparetur ut unum.* Quæstio.

Circa

¶Circa hanc partem multiplex dubitatio occurrit. Et primo in probatione secundæ particulæ conclusionis. Quoniã aut ibi assumitur falsum, aut non probatur intentum. Tum ex parte prædicati assumptæ propositionis. Tum ex parte subiecti. Quum enim dicitur, quodcunque comparatur ad unam aliquam uirtutem, comparatur ut unum, aut est sermo de omni uirtute uniuersaliter, aut de aliqua, puta creatura. Si de aliqua, tria inconuenientia sequuntur. Primo q̃ assimitur p̃bandum. Secundo q̃ male intulisset S. T. ex hac propositione pro portionalitatem uniuersi entis ad uirtutem dei, & particularis entis ad uirtutem angeli.
649 Tertio q̃ esset irrationabilis restrictio, aut saltem ambigua. Quoniã ex duobus capitibus posset forte restringi propositio hæc, s. ex differentia inter uirtutem naturalem & uoluntariam, aut inter uirtutẽ finitam & infinitam. Sed neutra ratione potest restringi: quoniam angelus etiam est agẽs à proposito. Ac per hoc si propositio non tenet nisi de uirtute naturali, non erit ad propositum. Finiti autem & infiniti ratio nihil facit ad unitatem & pluralitatem effectus: quoniam uirtus naturalis siue finita, siue infinita, ad unũ est determinata.
74 b uoluntaria uero, siue finiti ta, siue finitẽad opposi ta se habet, ut patet 10. meta. ergo. Si aũt uniuersaliter de omni uirtute intelligitur, quæstio emergit. Tum quia ex hoc sequitur, quòd diuina uirtus est determinata ad unum. Tum quia ex hoc etiam sequitur, q̃ uirtus agens à proposito sit determinata ad unum.

¶Secũdo dubiũ est de quali unitate uirtutis sit hic sermo, reali s. an formali, an utraque simul. Si realitatem tantum, instantia est manifestade uirtute generatiua, spiratiua, & creatiua deiquæ sunt una res, & tamen non est determinata ad unũ. Si uero de formali est sermo, tunc propositio quamuis sit uera, non tamen est ad propositum: quoniam ponere multas uirtutes formaliter tantum distinctas in angelis, non inconuenit: puta uirtutem motiuam, uirtutem custoditiuam, & sic de aliis iuxta diuersas rationes formales effectus. Et sic ex hac ratione nõ probaretur intentum: quoniam dici posset quòd angelus q̃uis secundum unam uirtutem sit in uno tantum loco: secundum plures tamen est in pluribus locis. Non enim inconuenit unum & idem agens uti pluribus uirtutibus simul, ut patet de anima quæ simul audit & uidet: & operationes partis uegetatiuæ & intellectiuæ agit unica existens apud S. Tho. Et per idem habetur q̃ nõ intelligit de reali & formali simul. hoc enim membrum infertur à præmisso ut patet.

¶Tertio dubium est, de quali unitate effectus sit sermo, scilicet de formali an numerali. Si de formali, non sequitur intentum: quoniam ex unitate formali nõ sequitur unitas numeralis effectus. Si de numerali, aut intelligitur de uno numero simpliciter, seu omnino: & tunc hoc est falsum. Quia sic sequeretur q̃ angelus non posset mouere simul duos lapillos discontinuos: quoniam motus illorum essent distincti numero à distinctione subiectorum: nec possent dici unus numero nisi forte secundum quid. Aut intelligitur unum numero quocunq̃ modo. quo etiam modo aceruus lapidum est unus: & sic etiam uidetur esse falsum. Tum quia sequeretur q̃ deus non posset producere plura numero, ut plura. Tum quia inter angelum & deum non esset differentia in producendo simul unum, aut plura: sed maius aut minus tantum. Et similiter non esset differentia inter eos in existendo in uno aut pluribus locis: sed in maiore aut minore tantum. omnis enim uirtus determinatur ad unum numero secundum hoc. Sed diuina ad unum. i. totum uniuersum: cæteræ uero ad particularia quæcq̃. Hoc autem est manifeste inconueniens: quoniam deus posset simul plura ut plura producere, & in pluribus simul esse. Tum quia sequeretur oppositum principalis intenti. Angelum scilicet posse simul esse in pluribus locis. Nam si talis unitas numeralis possibilis est in effectu ipsius angeli, cum hæc unitas non requiratur continuitatem: qua ratione potest mouere simul duos lapides distantes ab inuicem per cubitum, pari ratione potest mouere distantes per decem cubitos, cum non sit opus agendo in eos agere simul in distantiam medium: & sic posset simul mouere duos lapillos, alterum Romæ & alterum in Francia: & cõsequenter esset in multis locis.

¶Ad euidentiam harum difficultatum, sciendum est, quòd effectus dupliciter potest comparari ad suam causam. Primo ut obiectum ad potentiam. Secundo, ut effectus ad causam, uerbi gratia, calefactum comparatur ad uirtutem calefactiuam ut obiectum possibile, & ut effectus executioni mandatus. Primo modo attenditur comparatio inter rationem formalem effectus, & rationem operandi ipsius causæ. Secundo uero modo attenditur suppositum seu individuum ipm effectus & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus modis cum interpretari posset propositio assumpta, dicitur q̃ si primo modo interpretetur hæc propositio, æquiualet illi, ab uno inquantum unum non procedit nisi unum: quæ de unitate formali tam causæ quàm effectus intelligitur, & est uniuersaliter uera. Quoniam omnis uirtus respicit unam rationem formalem in suo adæquato obiecto: alioquin una non esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, quòd potentia rationalis non sit ad opposita: aut quòd uirtus diuina non possit plura formaliter producere, nisi multiplicata formaliter. Quoniam tam potentia rationalis, quàm uirtus diuina, per se primo respicit unum. Et de potentia quidẽ rationali ex 10, meta. patet. ubi dicitur, quòd potentia rationalis per se primo agit alterum oppositorum: reliquum uero per se secundo. De potentia uero diuina patet, quia per se primo respicit esse. Reliqua uero inquantum sunt essendi modi & participationes, & propterea potest plura producere formaliter sub ente: quemadmodum & uirtus potest plures colorum species uidere, sub uno tamen genere. Et per hoc excluditur instantia de multiplicatiõs formali uirtutis angelicæ. Dicitur enim q̃ in angelo est una uirtus operatiua, sed eius unitas formalis non attenditur penes istas rationes formales specificas, sed penes genericam seu analogam aliquam rationem, sub qua comprehenduntur multæ specificæ rationes formales. Vnde non solũ refertur eadem est uirtus, qua angel⁹ costoditit, sũ det, mouet, & facit ge qdfacit. Et sic, ppositio ista in hoc sensu uera est, non tamen sic principaliter intenta: quoniam unitatem numeralem loci concludere in tendimus. Dixi autem principaliter, quia secundario est sic intenta: quoniam, ut dicitur 5. meta. quòd est unum numero per se, est etiã unum ratione. Quia ergo in secundo sensu p̃positio hæc est principaliter intenta, ad eius euidentiam sciendum est, quòd quemadmodum ex parte causæ in unitatem usitata distinctio in causam totalem, & in causas partiales, id est, in causam quæ in suo ordine sola sufficit, & causas quæ plurium concursum requirit eiusdem ordinis: ut pater de pluribus trahentibus nauem, & de uno solo trahente nauiculam. ita proportionaliter ex parte effectus distingui potest: ita quòd quidam est effectus totalis, & quidam effectus partialis. Ita quòd quemadmodum partiales causæ alicuius effectus dicuntur non quæcunque duæ causæ etiã eiusdem generis, sed illæ tantum quæ & in eodem genere causæ, & in eodem ordine concurrunt ad integrandam unam illius ordinis causam. Non enim sol & homo partiales causæ Sortis sunt. Sed plures trahentes nauem partiales causæ tractus dicuntur: quia ad integrandum unum perfectæ trahentem conueniunt. Ac per hoc uim unius causæ totalis obtinent: concurrentibus tamen superioribus causis in ordinibus suis. Similiter effectus partiales alicuius uirtutis dicuntur, non quicunq̃ duo effectus illius, sed illi tantum qui ad integrandum unum totalem effectum producuntur. Ac per hoc ratio effectus partialis distinguitur à ratione effectus totalis in hoc, quòd ille necessario fit ut pars alterius, iste uero absolute.

¶Secundo sciendum est quòd effectus totalis ad aliquam uirtutem tripliciter comparari potest, scilicet ut defectiuius, ut excessiuus, & ut adæquatus. Verbi gratia, respectu uirtutis motiuæ hominis triplex est mobile, aliquod adæquatum, aliquod excedens, & aliquod minus: ita quòd maius illo potest mouere. Tertia distinctio est de fieri simul, uel successiue. Ex his enim tribus distinctionibus habetur interpretatio illius propositionis. Est enim sic interpretanda quodcunque comparatur ut effectus totalis & adæquatus, uel quasi & simul, ad uirtutem unam realiter & formaliter, comparatur ut unum numero. & sic est uniuersaliter uera de omni uirtute siue finita siue infinita, siue naturali siue libera. Vnde & S. T. in hoc articulo post hanc propositionem statim subintulit, uirtuti diuinæ respondere uniuersum ens, quasi adæquatum effectum. Sed ad uerũ dicendum, q̃ licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolute, secunda tamen non est opus si contrahitur ad uirtutem angelicam: quia etiam duos effectus defectiuos non potest simul producere. Tertia quoq; opus non est si contrahitur ad uirtutem infinitam: quoniam illa quicquid potest producere successiue, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obijciendo adducta sunt. Non sequitur primo, quòd deus non possit producere plura numero ut plura: quoniam illud unum numero, quod respondet suæ uirtuti, ut adæquatus effectus compatitur secum totam latitudinem tam numeralem q̃ formalem possibilem. Est enim illud uniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione uirtutis creatiuæ ad unum formaliter. i. ad esse, stat q̃ possit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cum determinatione uirtutis eiusdem in actu exercito ad unum numero. i. uniuersum, stat multitudo ista rerum, ex quibus consurgit uniuersum. Nec huic determinationi obstat, q̃ deus possit simul extra hoc uniuersum aliud uniuersum, uel aliam creaturam produxisse. Tum quia uniuersum hoc & quicquid & quotcunq̃, qualitercunq̃ se paratim & seorsum produci ponantur: necessario partes erunt untuersi entis: quæuis non essent partes huius, uel illius uniuersi. Propter quod notanter S. T. in litera non assignauit uirtuti diuinæ uelut adæquatum effectum uniuersum, sed uniuersum ens. Nec dixit, quodcunq̃ fit ab aliqua una uirtute, &c. sed quodcũque comparatur, ut insinuaret quod de adæquato, uel quasi adæquato effectu loquebatur. Qualem constat non esse respectu diuinæ, quodcunque eius factum aut factibile, sed uniuersum ens tantum. Tum quia ut in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, à qua nonnisi unum uniuersum emanare potest, ut effectus adæquatus concludens in se multos defectiuos & partiales effectus. Non sequitur etiam secundum inconueniens: quoniã attingere aliquos effectus partiales cõtingit dupliciter. Primo secundum id in quo conueniunt tantum. Secũdo, secũdum ea etiã in quibus distinguuntur. Et in hoc non est necesse q̃ determinetur ei unus locus indiuisibilis secundum situm, sed uel duo indiuisibiles uel indiuisibilis, uel maior uel minor, secundum quod uoluntarie applicatur suam uirtutẽ ad corpus maius, uel minus. Et sic totum corpus cui per suam uirtutem applicatur, correspondet ei ut unus locus. Nec tamen oportet quòd si aliquis angelus mouet cælum, quòd sit ubiq̃. Primo quidem, quia non applicatur uirtus eius nisi ad id quod primo ab ipso mouetur. Vna autẽ pars cæli est in qua primo est motus, s. pars orientis. Vnde etiam philosophus in 8. physi. uirtutem motoris cælorũ attribuit parti orientis[c]. Secundo, quia non ponitur à philosophis, quòd una substãtia separata moueat omnes orbes immediate. Vnde nõ oportet quòd sit ubique. Sic igitur patet q̃ esse in loco, diuersimode conuenit corpori, & angelo, & deo. Nam corpus est in loco circunscriptiue: quia commensuratur loco. Angelus autem non circunscriptiue, cũ non commensuretur loco, sed diffinitiue: quia sta est in uno loco, quòd non in alio. Deus autem neque circunscriptiue, neque diffinitiue, quia est ubique.

¶Et per hoc patet de facili responsio ad obiecta, quia totum illud cui immediate applicatur uirtus angeli, reputatur ut unus locus eius, licet sit continuum.

[c] 268 1

in hoc differunt uirtus diuina & angelica: quũ angelica attingit multos effectus partiales secundũ id tantũ in quo uniũtur. Virtus uero diuina attingit in omnibus uniuersi partibus, etiã ea in quibus distinguũtur: & ideo angelus unũ tãtũ nõ fero põt simul agere. Diuina uero plura: ea illa nõ attingit plura nisi ut unũ, hęc uero attingit plura, ut unũ, & ut plura. Propter qđ S. T. in litera utrũq; insinuãs, duo dixit: & cõueniẽtiã uirtutis angelicæ & diuinæ, in hoc q̃ fit determinatę ad unũ numero: & differentiã, in hoc q̃ diuina est determinata ad tale unũ
271 3. dist. 17. 9. 3. ar. 3. Et po. q. 3. artic. 7. 11. et ar. 19. [a] numero. Ex quo sequitur necessario, ipsam attingere plura sub illo uno. Ex hoc nanq; q̃ uniuersum ens attingitur, consequens est q̃ multitude ut multitudo est, attingatur: qm de rõne uniuersi est habere non solum multa ut unum, sed multa ut multa. i. non sola id in quo multa conueniũt, puta ordinẽ: sed ea in quibus distinguuntur. Angelica uero uirtus est determinata ad unũ tale ex quo non sequitur multitudo, quia ad particulare ens.

¶Ad tertium demum inconueniens dicitur, q̃ quãuis angelus possit mouere duos lapides discontinuos: ut patet ex hoc q̃ mobilia unius totalis motus consurgentis ex duabus partibus partialib⁹ motionibus, non tamen posset mouere eos nisi ut duo mobilia totalia. i. q̃ neutrum moueret ut cõpars alterius, sicut patet in trahente paruũ lignum potentęq; trahere si mul unũ aliud æquale. Is enim posset trahere ambo simul, ut duo partialia mobilia eadem actione tractanõ tamen posset dum trahit unum alia actione, seorsum trahere aliud. Quanta autem distantia intercipi possit inter duos partiales effectus: certum non habemus. Necessarium tamen uidetur, q̃ quemadmodũ cæteræ uirtutes finitæ naturales habent certã sphæram actiuitatis sũe, ultra quã nõ possunt immediate operari. Cõtingit eñ aliquid simul coagulari, ut dicitur de sensu & sensato. Sic uirtus angelica habet certã sphærã sũæ actiuitatis: infra quã quæcũq; simul moueat, tanq̃ in loco uno existẽtia respicit. Nec posset illamet simul mouere si alterum eorum extra sphærã actiuitatis tuę poneretur. Et propterea negatur q̃ sit eadem ratio de parua & magna distantia partialium effectuum inter se. Vnde non sequitur, quòd angelus possit esse simul in diuersis locis.

Quæst. ¶*Num angelus possit esse in loco quantumuis paruo, uel magno.*

¶Circa illam propositionem, scilicet angelo potest attribui locus indiuisibilis uel diuisibilis, maior uel minor, secũdũ quod uoluntarie applicat uirtutẽ suam: dubiũ occurrit. An angelus possit in loco diuisibili quantuncunq; paruo, aut quantuncunq; magno esse. Sco. eñ in 2. sent. dist. 1. q. 5. tenet partẽ negatiuã: & dupliciter probat angelũ nõ posse esse in loco quãtuncũq; paruo, cũ sit concedat in loco pũctuali. Primo ex 3 6. primi Euclidis, ubi dicitur q̃ quicquid põt esse in uno æquali, potest etiã esse & in alio, si tibi figuratio nõ repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequitur, q̃ angelus põt esse in loco cũquãcũq; longo: quia sem per est inuenire quadrangulũ strictius æquale cuicũq; quadrato dato. Secũdo rõne naturali: quia sequeretur, angelũ esse infinitæ uirtutis. Probatur cõsequentia: quia determinata uirtute angeli ad maximũ locum, posse illã applicare ad maiorẽ, est aliquantæ uirtutis actiuæ: & posse applicare adhuc ad minorem, est magis & perfectius posse: & sic in infinitũ. ergo si põt ad locũ quãtuncũq; paruiorem se semper transferre, erit uirtutis infinitæ. S. T. aũt tenet in re hac tria. Primo, q̃ põt esse in loco indiuisibili. Secundo, q̃ nõ potest esse in loco quantuncunque magno: quia uirtus eius est finita. Nec potest arbitrium uoluntatis sũæ efficax esse nisi iuxta uires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo, q̃ angelus põt esse in loco quatuncũq; paruo: cũ proculdubio põt operari in loco quantuncunq; paruo: cũ nulla repugnantia sit ex parte effectus, aut uirtutis. &c. ut de se patet. Motus eñ localis saltem, nõ determinat sibi minimum locũ, ut patet sexto phy. Vnde in quantuncunq; paruo põt causari ab angelo.

¶Ad rationes autem Scoti faciliter rñderi põt. Ad primã quidem, q̃ nõ est ad propositũ propositio Euclidis. Quoniã manifeste loquitur de esse in loco cum mensuratiue, uolens quòd omne commensurabile alteri æqualiũ sit commensurabile reliquo, nisi figuratio obstet: quod ridiculum est ad propositum reducere. Quanuis etiam posset secundo dici, quòd aliud est posse esse in quantuncunq; longo simpliciter: & aliud est posse esse in quantuncunq; longo respectu datæ magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitum crescere secundum partes auferibiles ex data linea, ut patet tertio phy. Quanuis enim longum in infinitum simpliciter non posset respondere angelo: quod tamen esset infinite longum per restrictiones assignati quadrati, posset respõdere angelo ut locus. Tale eñ esset simpliciter finitũ secũdum longitudinem, & nunquã quacunq; excrescentia facta excederet certam quantitatem. Ac per hoc nisi longitudo sit tantum protraheretur, q̃ exiret sphęram actiuitatis angeli, qua ratione posset operari in quadratum, posset etiam in quadrangulum. Si autem sphæram actiuitatis exiret, iam habetur ratio quare in illo esse non posset: obstaret enim exitus extra sphæram: quemadmodum Euclides dicit, quòd corporali alicui obstaret figuratio.

¶Ad secundam rationem dicitur, q̃ falsum est, maioris uirtutis esse ad minorẽ, & ad minorem locum se posse applicare, hoc enim non est ex quantitate virtutis, sed ex libertate pendet, ut S. T. dicit. Vnde quanuis applicare se ad totũ locum sit aliquantæ uirtutis, quia nullus effectus põt esse quin ab aliquanta uirtute fit: applicare tamen se ad maiorem uel minorem infra propriam sphæram, non maiorem aut minorem, per se loquẽdo, exigit uirtutẽ, sed libertatem uolũtatis illius. Et per hoc patet quid secundũ S. T. de ambiguitate quã in fine mouet Scot. tenendum sit. An f. si angelus est in loco, de necessitate sit in tanto loco determinate, puta unius palmi: ipse eñ reputat utrãq; ꝺ̃nis partem, nullum parere inconueniẽs. Ex dictis autẽ S. Th. manifeste sequitur negatiua: ita q̃ affirmatiua op posita inconueniẽs inueniri duceret: quia sequeretur quòd latitudo uirtutis angelicæ non esset libera, sed naturalis: sed quemadmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamẽ genere causæ.

a ¶*Super Quæstionẽ quinquagesimæ secundæ Artic. tertiũ.* 269

Titulus clarus est ex p̃dictis. Quærit enim directe de possibili secundum rerum potẽtiam. Annota.

¶In corpore articuli unica cõclusione ridet ipsa: quod angeli plures nõ p̃nt simul esse in uno loco. Probatur. Tũ. Im possibile est duas causas totales & immediatas simul esse eiusdem effectus. Ergo, impossibile est plures angelos esse simul in eodem loco. Probatur antecedens inductiue, & in causis efficientibus & formalibus: deinde ex illa particula, Totalis seu perfecta, excluditur instantia de pluribus im mediate trahẽtibus nauem. consequentia uero probatur ex eo quòd angelum esse in loco, nihil aliud est, quàm perfecte & immediate continere illum in genere causæ efficientis. Comẽt.

¶*Nũ potentia logica, uel naturali non possint duo angeli esse in eodẽ loco.* Quæstio

¶Circa hanc conclusionem aduerte, q̃ dupliciter põt intelligi, scilicet de potentia naturali & de potentia logica. Et si quidem intelligatur de potentia logica, multas habet instantias. Tum quia nulla apparet contradictio, plures angelos uirtute diuina alligari uni & eidem loco: imo de facto forte est de pluribus animabus dãnatorum æqualis omnino demeritii. Tum quia cõsulto operationum, quanuis fit inconueniens quoddam sequens ex hoc quòd angeli sunt in eodem loco, nõ liquet tamen quòd sit omnino impossibilis. Tũ quia duo corpora simul esse in eodem loco nõ est sic impossibile: quãuis nisi hoc fide teneremus, diceremus q̃ implicat contradictionem. Si uero de naturali potẽtia intelligitur, tria obstant. Primum est medium assumptum à S. Th. propositio eñ illa: impossibile est duas causas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdẽ: uerificatur de impossibili: logico, cũ fundatur super hoc, q̃ sequeretur aliter duo contradictoria, scilicet quòd idem simul dependeret & non dependeret à sua per se causa. patet sequela: quia stante dualitate causarum per se, ex una parte sequitur, ergo effectus dependet ab utraq; : quia ponitur illius per se causæ in esse uel fieri. Ex altera uero parte sequitur, ergo effectus à neutra dependet: patet sequela, quia ab illa non dependet, quia exclusa nihil minus esset uel fieret. Sed quãuis altera earũ exclusa, effectus esset uel fieret ergo à neutra pendet: ergo implicat contradictionem. Secundum est, quia nõ inconuenit, in uno & eodem loco secundũ easdem partes produci simul duos diuersarum rationũ effectus ab agentibus diuersarum rõnum: põt eñ unum & idem secundum eandem partem ab uno agente fieri calidum, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce: simul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est, quòd secundum hoc præsentia ordinis nõ uidetur esse. sufficiens ratio existendi in loco: quoniam plures angeli possunt uni & eidem loco præsentes sic esse: quoniam ex hoc non sequitur conclusio operationum.

¶Ad hoc breuiter dicitur iudicio meo, quòd conclusio intelligenda est nõ de potentia logica, sed potentia naturali. Moueor autem ad hoc, ex parte medii assumpti à sancto Thoma, quoniam illud medium non habet locum nisi in naturali modo quo angelus est in loco, scilicet per operationem suam. Cum tamen constet dæmones locari per pœn, potius quàm per agere. Moueor quoq; ex parte conclusionis propositæ in litera: fecit enim categoricam propositionem de inesse, scilicet q̃ duo angeli non sunt simul in eodẽ loco: & non modalem de possibili. Moueor tertio ex consuetudine S. Tho. qui semper ex propriis & de propriis rei de qua agitur, determinare consueuit. Quærimus enim hic (ut in titulo diximus) quid rerum habeat, nõ quid dei potentia possit. Vñ de ad instantias in oppositum dicendum est: & ad primã dicitur dupliciter. Primo, q̃ cũ rales duæ causæ se habeant, ut causæ eiusdẽ rõnis solo numero distingũt, ut patet: dicitur quòd ibi non est contradictio. Tum quia nõ ab omnibus uidetur concedi, q̃ hic effectus sit per se ab hac causa. propterea quia posset esse hic & nõ ab hac causa, ut dicunt. Tũ quia concessa perfectate, nõn sequitur contradictio, sed superfluitas. Nã non sequitur, q̃ dependeat ab utraq; & neutra: sed q̃ dependeat ad utraq; in esse uniuersaliter cũ que stat, q̃ ambæ istæ sint falsæ, ab utraq; dependet, & à neutra depender. Declarãtur hæc, & patent, si ingas duo luminosa eiusdem rationis & uirtutis, quæ proxima alicui secundum se totum medio primo illuminabili perfecte, id est in summo à quouis eorum:

ut non negetur ista fictio, nec dissimilis sit propositio, ponatur per dei potentiã illa duo lumina sia in eodẽ loco, Tñc quæratur, aut mediũ illuminatũ erit ab altero aut utro q, &c. Est em̃ iste pcise casus de quo disputamus. Vñ cũ talis fictio nõ implicet cõtradictionẽ, sed de potẽtia dei absoluta posset poni in esse: negatur q ponere duas totales, &c. nõ sit impossibile logicũ, sed physicũ. Quo circa in tali casu illa duo lumina se haberẽt ut partes unius luminosi superexcedẽtis in duplo uel amplius sua actiuitate potentiam passiuã cui approximat: à quo constat q nõ secundũ partes diuisim, sed ut unũtur in uno, effectũ dependeret: & sic in proposito à duobus agẽtibus nõ ut duo sunt, de pẽderet, sed ut uniunt: duo tñ essent. Secũdo dicit, q aliud est plures angelos esse simul in eo dẽ loco, & aliud. 272 plures angelos esse natura liter simul i eodẽ loco. 8. di. 37. Primũ em̃ nõ implicat q. 4. art. contradictionem, dato 1. Et op. q secundũ implicaret 25. c. 18. cõtradictionẽ, propter Et mat. rõnem adductã: & sic 38. co. 3. posset sustineri iuxta istã distinctionẽ utrãq pars. Propter quẽ S. T. cõclusionẽ quidem dicit esse, maiorem aũt assumpt̃ de impossibili logico quãlẽ, loquendo de talibus causis ut plures fũt: physico qdẽ loquẽdo de eisdẽ causis pluribus, sed non in quãtum plures. Ad secundã instãtiã dicitur, q cũ angelus sit per se in loco ut operans in operato: quemadmodũ operata contingit esse diuersa realiter & formaliter, & tñ esse unũ subiectoita nõ inconuenit plures angelos esse i eodẽ loco materialiter, nõ tñ formaliter.

¶Ad tertiam dicitur, q sicut naturaliter fieri nequit, ut duo agentia naturalia perfecta & eiusdem ordinis, &c. sint æque approximata immediate uni & eidẽ passo secundum eandem rationem: ita naturaliter est impossibile, ut duæ intelligentiæ sint præsentes uni & eidem loco secundum eandem potentiam passiuã. & ratio utrobiq; est. Quia tam natura q̃ intellectus horret superfluitates tanq̃ otiosas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis à sufficienti ratione locandi angelum.

Quæstio. ¶*Num angelus sit in loco per modum continentis perfecti.*

¶Circa probationem consequentiæ dubiũ occurrit: qm̃ assumpta propõ, S. angelus est in loco per modũ continentis perfecti, nõ uidetur necessaria. Quoniã perfectio causalitatis aut est cõditio necessario requisita ad hoc q̃ angelus sit in loco: aut est conditio necessario comitãs ad idẽ. Sed neutrũ põt dici: ergo, &c. Quòd enim non necessario requiratur, patet ex duobus. Tum ex pluribus trahẽtibus nauẽ: quorũ quilibet seclusa corporeitate diceretur esse ibi. Tũ ex eo qđ supra dicit S. T. q̃ angelus est in loco per applicationẽ suæ uirtutis immediate æqualiterq̃nq̃. Quòd uero nõ necessario cõcomitetur, ex eo patet q̃ angeli sunt uirtutis finitæ, & possunt eiusdẽ rõnis effectũ immediate producere in loco: ex his em̃ duobus manifeste sequitur, q̃ est possibile aliquẽ effectũ, puta motũ localem alicuius concutiendæ molis, debere produci, ad quem plurium angelorum motiuæ uirtutes requirantur.

¶Ad hoc est dicendũ, q̃ cũ præsens quæstio sit de potentia naturali, & non logica, sit est si propositio ista necessaria est necessitate physica. i. ut in pluribus. Et qm̃ hæc sunt remotissima à sensibus, sat est si est nobis nota propositio hæc ex mediis rõnabilibus, ut patet ex secũdo cæli. & 12. met. Consentaneũ siquidẽ est rationi, ut quilibet angelus tantum dignitatis inter causas obtineat, ut imperfectionis huius, quæ est esse cãm partiale, expers sit: qm̃ dignitas hæc astris omnibus tributa à natura creditur, quanto magis immaterialibus causis: quarũ minima excedit incomparabiliter omnem corporalẽ causam. Accedit ad hæc, quòd boni angeli uirtute suffulti diuina ad loca hæc applicãtur: & ideo ad omnia, ad quæ mittuntur sufficere dixit sanctus Tho. in primo sententiarum, di. 37. Vnde ad rationes in oppositum non oportet aliter respondere. Quoniam fatemur quòd propositio illa non est necessaria necessitate logica, sed physica. Et rursus quòd eius necessitas talis non est, nisi probabiliter nota nobis. Et propterea posset sustineri, si quando q̃ inuenitur à sanctis, aut illustribus doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco: quod Ricar. sentire uidetur.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimetertiæ Articulum primum.*

Cõment. Titulus clarus est.

¶In corpore articuli duo principaliter facit. Primo proponit conclusionem responsiuam, habentem duas partes, scilicet angelus potest moueri localiter, æquiuoce tamen respectu corporis. Secundo declarat, & probat simul eam quo ad tria. Primum est quòd non eadem ratione motus cõpetit corpori & angelo. Secundum est, quòd sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primum, talem rõnem inducit. Corpus est in loco ut contentum & cõmensuratum: igitur motus eius necessario est secundũ exigentiam loci; ac per hoc ex cõtinuitate eius est continuitas motus, & ex priori, & ex posteriori eiusdem est prius & posterius in motu. Angelus uero est in loco ut continẽ: locũ nõ commensuratum eidẽ: igitur eius motus nõ est necessario secundum exigentiam loci, nec continuus. Ã sumpta patent ex dictis in præcedente quæstione: & ex 6. physi. Remanent tamen hic duo dubia. Primum est, quia sanctus Thomas in processu isto arguit à destructione antecedentis ad destructionẽ consequẽtis, ac per hoc sophistice procedere uidetur. Secũdũ est, an uera sit propositio illa causalis, q̃ continuitas ex magnitudine, seu spatio redũdet in motum, per hoc q̃ mobile cõmensuratur illi magnitudini. ex hoc em̃ pendet qõnis multiplicis solutio: an scilicet indiuisibile possit moueri ut subiectũ ueri motus localis cõtinui: & an diuisibilitas spatii sola sit sufficiens ratio continuitatis motus, &c. Et qm̃ hæc dubitatio 6. physi. est propria: ideo ibidẽ discutiẽda est domino cõcedente: ubi opinio & rationes Scoti circa hoc in 2. sen. di. 2. q. 5. examinabuntur.

¶Ad primã tamen dubitationẽ pro nunc dicendum est, q̃ processus S. Th. fundatur super illa regula tradita in primo Posteriõ. Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: quæ tenet in propriis causis, qualem se assimere supponit hic. Quo ad secundã intendit hoc: Motus angeli est diuersũ locorum uirtualis contactus successiue. Et declaratur quo ad duo: & q̃ sit cõtactus: quia esse in loco nihil aliud est, q̃ sit uirtualiter tangere locum. Et q̃ sit diuersorum locorum: quia non põt esse simul in pluribus locis: ac per hoc diuersa loca tangi successiue ostenditur. Sed qm̃ diuersa loca contingit non simul tangere intercedente quiete media. Et tunc tales contactus non dicerentur angeli motus: ideo additur successiue. i. immediate, & consequẽter se habendo. Quo ad tertiã intendit hoc. Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur utraque pars: quia potest totum locum simul deferendo, ad aliũ se transferre: & potest paulatim unum deferendo, partẽ alterius continue occupando acquirere.

¶Circa prædicta aduerte diligẽter, q̃ mens S. Th. expresse, & absq̃ dubitatione sentit motum localem proprie loquendo non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiue, & æquiuoce nominibus utendo, ut plures dicitur substãtias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: unde moueri eas, non est esse subiectum motus, sicut nec locari est eas esse subiectã ubi. Sed uirtualiter tangere in genere causæ efficientis diuersa loca. Et ex hoc patet primo, q̃ inanis fuerit labor Scoti in loco allegato ad probandum angelum posse uere moueri localiter: quia susceptiuum alicuius generis, & non indeterminatũ nec limitatũ, &c. Supponit em̃ qđ nunq̃ probauit, angelum s. esse susceptiuum ipsius ubi distinctiue secundũ substantiã: ut in quæstione præcedẽte dictum est. Patet secundo, q̃ non consona eorum uidetur sententia, qui uel S. T. attribuunt substantias spirituales motu locali localiter uere moueri: uel hoc de mente eius suspirantes, ut uerum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere. S. T.

Quæs. ¶*Num una, seu plures operationes intelligantur in motu angelorum.*

¶Circa continuitatẽ motus angeli dubium occurrit: an ibi sit una tantum operatio, an multæ. Si em̃ una est, in uno tantum loco per illam erit: & sic moueretur, & non moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum: & esset in uno tantum loco propter unitatem operationis. Sequitur etiam, q̃ motus angelicus male diffinitus esset per diuersitatem contactuum: quoniam unitas operationis infert unitatem contactus. Si uero necessario multæ ibi sunt operationes, sequitur quòd nõ sit motus continuus. Et sequeretur etiam, quòd angelus non posset manutenere, seu continuare eandem operationem de loco ad locum: quod tamen homo potest.

¶Ad hoc dicitur, q̃ quũ dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & unam tantum, & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duę distinctiones notandæ sunt. Prima est, dupliciter potest intelligi angelũ continue applicari diuersis locis: primo mõ, ita q̃ locus & patiens sese comitentur, quo ad unitatem & diuersitatem. Alio modo, ut cum diuersitate locorum sit unitas patientis. Tertius ẽquidem modus, scilicet cum diuersitate patientium sit unitas loci, non est ad propositum: quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua mõ loquitur. Secũda distinctio est, q̃ operationẽ esse unã, aut multas, contingit dupliciter, uno mõ secũdũ qđ exit ab operante. Alio mõ secũdũ qđ terminatur in patiens. Et hoc dupliciter, scilicet q̃ in ordine ad aliquid extrinsecũ ipsi patiẽti uel secundũ seipsum. Ex his em̃ patet primo, quòd sine angelus dicatur moueri ex eo quòd eundem lapidem defert de loco ad locum: siue ex eo quòd unã magnã aquã paulatim per partem post partẽ cõtinue mouet: semper interuenit

sit diuersitas contactus & operationis ex parte patientis: uel in ordine ad extrinsecũ tñ, scilicet magnitudinẽ seu spatiũ: ut qñ defert lapidem, uel in ordine ad extrinsecũ & secundũ seipsum patiens: ut qñ modo prædicto mouet aquã. Concurrere aũt in hac continuitate diuersitatem operationis ex parte operantis, nec uideo esse necessariũ nec impossibile. Sat em̃ est ad saluandã descriptionem motus angelici, talis diuersitas contactuũ, ex parte patiẽtis. Nec q̃ sequitur ex unitate operationis, quòd per eam non attingat diuersa loca continue: sicut ex unitate corporis locati non sequitur semper in eodem loco esse. Sed quemadmodũ cum corpus mouetur, in qualibet parte temporis & in quibuscum quæ instantibus: est in diuersis locis, aliquin quiesceret: in singulis tñ instantibus in uno sibi adæquato est loco. Ita angelus operãs operatione una ex parte sui, multiplici uero ex parte passi, simpliciter, uel secundũ quid in quocũq̃ instãti unũ respicit locũ: in singulis tñ partibus tempotis, & in quibuscunq̃ duobus instantibus diuersa attingit loca.

Quæstio. ¶*Num angelus moueatur in termino motus à quo, uel ad quẽ.*

¶In responsione ad primum, dubiũ occurrit, eo quòd S. Th. & ipsi & ueritati contrarius uidetur, dum dicit q̃ angelus potest dici moueri dum est in termino à q, uel ad quẽ. Nã in primo sent. dist. 37. q. 4. arti. 2. ad tertiũ dicit, q̃ angelus in neutro termino mouetur: sed in successiõe unius ad aliũ: & ratio est, q̃a motus angeli nõ comparatur ad esse in terminis, sicut numerus ad unitates, apud S. T. Et consequenter sicut numerus non põt dici esse altera tantũ unitate existente, ita nec angelus moueri altero eãtum termino existente. Et sic quemadmodum motus cõtinuus non est suo termino ad quẽ uenientẽ, ita nec motus angeli. cuius oppositum hic dicitur.

¶Ad huius difficultatis solutionem duo attendenda sunt. Primũ est, quòd termini motus angelici sunt de natura instantaneaꝝ mutationum quo ad hoc, quòd in eis inueniatur, simul fieri & factum esse, ut dicitur sexto physic. ita quòd terminus quicunq̃ angelici motus potest distingui in fieri & factum esse. Et inquantum cõtinet in se factum esse, uerificatur negatiua, scilicet q̃ in eo angelus non moueturinquantum uero continet in se fieri, uerificatur affirmatiua, s. quòd in eo angelus mouetur. Et merito, quia terminus à quo motus angelici, non habet rationem partis motus, nec rationem termini à quo, nisi respectu ad succedentẽ terminum, & econtra de termino ad quẽ: secundum tales tamen respectus successiue attenditur terminorum, & consequenter motus angelicus. Secundo attendendum est, q̃ cum motus sit de genere successiuorũ & nõ permanentium, motus angelicus se habet nõ ut numerus per manens, sed ut numerus successiuus. Numerum autem successiuũ constat sufficienter esse in successione suarum unitatum. Vnde non requiritur unitates, ex quibus componitur simul esse, sed esse in actu successiuo, & ex his patet responsio ad obiecta. Nec mihi imponas, quòd in loco termini à quo dixerim respectum esse ad terminum ad quem: quũ angelus relinquẽdo lapidem in quo fuit, cælo ẽpireo se applicauerit. Sed ex uerbis meis accipito potius, quòd in ipso angelo operan 271 te circa unum terminum, est actus permixtus potẽtiæ: pro q̃to operando circa illud operabile participat immediate circa aliud. Et similiter operatio circa terminum ad quem, habet necessario duo, scilicet succedere præcedenti terminando prædictã potentiam. Et id quòd est absolute, & quandoque tertium: scilicet permixtam potentiam ad succedentem operationem.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum secundũ.*

Cõment. Titulus clarus est.

In corpore quatuor facit. Primo diffinguit motũ angelicũ in continuũ, & non continuum. Secũdo respondet quæsito cõclusiõe affirmatiua, de motu continuo. Tertio respondet quæsito quo ad motum non cõtinuum cõclusione negatiua. Quarto reddit causam emergentis differentiæ inter motum angelicum, & inter motum corporis, respectu medii.

¶Quo ad primum nihil oportet addere: quia ex præcedente articulo manifesta est distinctio hic repetita.

¶Quo ad secundum conclusio est ista. Angelus motu continuo necessario pertransit media. Et probatur ex ratione medii ex se xto physicorũ. Et ex his nõ adducitur ex 3quarto physicorum, ut patet in litera.

¶Quo ad tertium conclusio est ista. Angelus motu nõ continuo nõ põt pertransire omnia media. Et probatur sic, media inter quæcun q̃ extrema loca sunt infinita: ergo motu discontinuo, aut pertransiret omnia nõ possunt, aut infinita actu numerabiliter. Sed infinita actualiter numerãdo consumi est impossibile: ergo impossibile est q̃

QVAESTIO QVINQVAGESIMA TERTIA de motu locali angelorum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de motu locali angelorum.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, utrum angelus possit moueri localiter. ¶Secundo, utrum moueatur de loco ad locum, pertranseundo medium. Tertio, utrum motus angeli sit in tẽpore, uel in instanti.

ARTICVLVS I.

a Vtrum angelus possit moueri localiter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ angelus non possit moueri localiter. Vt enim probat philosophus in 6. phy. nullũ impartibile mouetur: quia dum aliquid est in termino à quo, non mouetur, nec etiã dum est in termino ad quẽ, sed tunc mutatũ est. Vñ relinquitur, q̃ omne qđ mouetur, dũ mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

¶Præterea, Motus est actus imperfecti, ut dicitur in 3. physi. Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶Præterea. Motus non est nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

¶SED CONTRA, eiusdẽ rationis est angelũ beatum moueri, & animam beatã moueri. Sed necesse est dicere animã beatã localiter moueri: cum sit articulus fidei, q̃ Christus secundum animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiter.

CONCLVSIO.

¶ Sicut angelus non est in loco ut contentum à loco quẽadmodum corpora, sed ut continens: ita nec in loco mouetur motu continuo, nisi per accidens.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ Ang. beatus põt moueri localiter. Sed sicut esse in loco æquiuoce cõuenit corpori & angelo: ita etiam & moueri secundum locum. Corpus enim est in loco inquantum continetur sub loco, sed cõmensuratur loco. Vnde oportet q̃ etiam motus corporis secundum locum commensuretur loco, & sit secundum exigentiam eius. Et inde est, q̃ secundum continuitatem magnitudinis est continuitas motus. Et secundũ prius & posterius in magnitudine est prius & posterius in motu locali corporis, ut dicitur in 4. phy. Sed angelus non est in loco ut cõmensuratus & cõtentus, sed magis ut cõtinens. Vnde motus angeli in loco nõ oportet q̃ cõmensuretur loco, nec quòd sit secundum exigẽtiã eius, ut habeat continuitatẽ ex loco, sed est motus non cõtinuus. Quia em̃ angelus non est in loco, nisi secundũ cõtactum uirtutis, ut dictum est: necesse est, q̃ motus angeli in loco nihil aliud sit, q̃ diuersi contactus diuersorum locorum successiue, & nõ simul: quia angelus nõ põt simul esse in pluribus locis, ut suprà dictum est. Huiusmodi aũt contactus non est necessarium esse continuos. Potest tamen in huiusmodi contactibus continuitas quædam inueniri: quia, ut dictũ est, nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum suæ uirtutis: sicut corpori assignatur locus diuisibilis per contactum suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus successiue, & non simul dimittit locum in quo prius erat, & ex hoc causatur cõtinuitas in motu locali eius: ita etiam angelus, potest dimittere successiue locum diuisibilem in quo prius erat. Et sic motus eius erit continuus. Et potest etiam totum locum simul dimittere, & totaliter loco simul se applicare. Et sic motus eius non erit continuus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ illa ratio dupliciter deficit in ꝓposito. Primo quidem, quia demonstratio Ari. procedit de indiuisibili secundũ quantitatem, cui respondet de necessitate locus indiuisibilis. Quod nõ potest dici de angelo. Secundo quia de monstratio Aristo. procedit de motu continuo. Si em̃ motus non esset continuus, posset dici, quòd aliquid moueretur dum est in termino à quo, & dum est in termino ad quem: quia ipsa successio diuersorum ubi circa eandem rem motus diceretur. Vnde in quocũq̃ illorum ubi esset res illa, posset dici moueri. Sed cõtinuitas motus hoc impedit: quia nullum continuum est in termino suo, ut patet, quia linea non est in puncto. Et iõ oportet q̃ illud quod mouetur, non sit totaliter in altero terminorum dum mouetur, sed partim in uno, & partim in altero. Secundum ergo qđ motus angeli nõ est continuus, demonstratio Ari. non procedit in proposito: sed secundũ qđ motus angeli ponitur continuus. Sic concedi potest q̃ angelus dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quẽut tamen partialitas non referatur ad subſtantiam angeli, sed ad locum: quia in principio sui motus continui angelus est in toto loco diuisibili, à quo incipit moueri. Sed dũ est in ipso moueri, est in parte primi loci quẽ deserit, & in parte secundi loci quẽ occupat. Et hoc quidẽ q̃ possit occupare partẽ duorum locorũ, cõpetit angelo ex hoc q̃ potest occupare locum diuisibilem per applicationẽ suæ uirtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Vnde sequitur de corpore mobili secundũ locum, quòd sit diuisibile secundum magnitudinem: de angelo autem, quòd uirtus eius possit applicari alicui diuisibile.

¶Ad secũdum dicendum, quòd motus existentis in potentia est actus imperfecti. Sed motus qui est secundum applicationẽ uirtutis, est existẽtis in actu: quia uirtus rei est secundum quod actu est.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ motus existentis in potẽtia est propter indigẽtiam suã: sed motus existẽtis in actu nõ est propter indigẽtiã suã, sed propter indigẽtiã alterius. Et hoc modo angelus propter indigẽtiã nostram localiter mouetur, secundum illud Hebr. 1. Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis.

ARTICVLVS II.

a Vtrum angelus transeat per medium.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ angelus nõ transeat per medium. Oẽ em̃ qđ pertransit medium, prius pertransit locũ sibi æqualis angeli, qui est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium, oportet quòd numeret pũcta infinita suo motu. Qđ est impossibile.

¶Præterea, Angelus est simplicioris substãtiæ, q̃ anima nostra. Sed anima nostra sua cogitatione põt transire de uno extremo in aliud, non pertranseundo medium. possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitando de Italia quæ est in medio. Ergo multo magis angelus põt de uno extremo trãsire ad aliud, nõ p medium.

¶SED CONTRA, si angelus mouetur de uno loco ad alium, quando est in termino ad quem, nõ mouetur: sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse præcedit mutari. Ergo alicubi existens mouebatur. Sed nõ mouebatur dum erat in termino à quo. Mouebatur ergo dum erat in medio. Et ita oportet quòd pertranseat medium.

CONCLVSIO.

¶ Angelus, cum mouetur motu continuo, necessario transit per media; motu uero non continuo non potest per omnia media pertransire.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut suprà dictũ est, motus localis angeli põt esse continuus, & non continuus. Si ergo sit cõtinuus, non põt angelus moueri de uno extremo in alterum quin transeat per medium: quia ut dicitur in 6. phy. mediũ est in quod prius uenit, quod cõtinue mutatur, q̃ in quod mutatur ultimũ. Ordo em̃ prioris & posterioris in motu continuo est secundũ ordinẽ prioris & posterioris in magnitudine, ut dicitur in 4. phy. Si aũt motus angeli non sit cõtinuus, possibile est quòd pertranseat de aliquo extremo in aliud non pertrãsito medio. Quod sic patet. Inter quælibet em̃ duo extrema loca sunt infinita loca media: siue accipiantur loca diuisibilia, siue indiuisibilia. Et de indiuisibilibus manifestum est, quia inter quælibet duo puncta sunt infinita puncta media, cum nulla duo puncta consequantur se inuicẽ sine medio, ut in 6. phy. probatur. De locis autem diuisibilibus necesse est hoc dicere. Et hoc demõstratur ex motu cõtinuo alicuius corporis. Corpus em̃ non mouetur de loco ad locum nisi in tẽpore. In toto autem tempore mensurante motum corporis non est accipere duo nunc, in quibus corpus qđ mouetur, non sit in alio & alio loco. Quia si in uno & eodẽ loco esset in duobus nũc, sequeretur q̃ ibi quiesceret: cũ nihil aliud sit quiescere q̃ in loco eodẽ esse nũc & prius. Cum igitur inter primũ nunc & ultimũ temporis mensurãtis motum sint infinita nunc, oportet q̃ inter primũ locum à quo incipit moueri, & ultimũ locũ ad quẽ terminatur motus, sint infinita loca. Et hoc sic etiã sensibiliter apparet. Sit em̃ unum corpus unius palmi, & sit uia per quã transit, duorũ palmorum: manifestum est q̃ locus primus à quo incipit motus, est unius palmi. & locus ad quẽ terminatur motus, est alterius palmi. Manifestũ est aũtẽ, q̃ qñ incipit moueri, paulatim deserit primũ palmũ, & subintrat secundũ. Secũdũ ergo qđ diuiditur magnitudo palmi, secundũ hoc multiplicãtur loca media: quia quo dlibet punctum signatũ in magnitudine primi palmi est principiũ unius loci: & punctũ signatũ in magnitudine alterius palmi est terminus eiusdẽ. Vñ, cũ magnitudo sit diuisibilis in infinitũ, & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quælibet duo loca sint infinita loca media. Mobile aũt infinitate mediorum locorum nõ cõsumit, nisi per continuitatẽ motus: quia sicut loca media sunt infinita in potẽtia, ita & in motu continuo est accipere infinita quædã in potentia. Si ergo motus nõ sit cõ

omnia mediadiscontinuo motu pertranseant. Antecedens probatur. Tum quō ad loca indiuisibilia. Tū quia ad loca diuisibilia ratione &exēplo, quæ satis patent in litera. Cōsequentia uero deducitur ex eo q infinitas locorum non cōsumitur à mobili quocunq; nisi propter continuitatem motus: & merito, qm infinitas porentialis ab infinitate potentiali æquari potest, subiēq; inuicem possunt respōdere: ut quē-admodū in locis sunt in finitæpartes, & infiniti termini in potentia: ita in correspondēte sibi fit potentialis infinitas partium & terminorum, ut partes partibus, & termini terminis æquētur: sitat ergo uis probationis in hoc: infinita loca sola continuitate motus à mobili, quocunq; cōsumi possunt: ergo motu discontinuo aut nō pertranseant, aut si trāsire dicantur actu dinumerabuntur. qm singula loca actualiter terminābūt partiales mutationes integrantes motum discontinuum.

272

¶ Quo ad quartū, quia ex dictis sequitur, q angelus pōt pertransire de extremo ad extremū nullo medio p transito: quando mouetur motu discontinuo: imo necessārio oportet ipsum in tali motu aliquod medium omittere. Et ex alia parte cōstat corpus non posse trāsire de extremo ad extremum, nisi per omnia media. Differentiæ huius ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, uel potētia, secundū totum uel partes: angelus uero cōtinet locum, &c.

270

Quæstio. ¶ *Num & quomodo inter duo loca diuisibilia sint loca media infinita.*

¶ Circa antecedens assumptum ad secūdam conclusionē quæstiuncula occurrit: quomodo sit uerū inter quelibet duo loca diuisibilia esse infinita loca media, cum manifeste pateat, inter duas medietates alicuius cōtinui unum tm medium inueniri, s. indiuisibile: quod est terminus cōmunis ad quem copulātur, & nullum inter eas inuenire medium diuisibile.

274 *Et quol. 1. q. 3. ar. 2. Et quo li. 9. q. 4. articu. 3. Et quol. 11. ar. 4.*

¶ Ad hoc est dicendū breuiter, q aliud est loqui de duabus partibus *continui*, & aliud de duobus locis. Quoniā formaliter loquendo, duo loca non sunt, quę ut sic situaliter nō distant. Et propterea duæ partes *continuæ magnitudinis dupliciter* sumi possunt: uno modo ex ea parte qua continuantur uel contiguantur: & sic cū in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere non possunt. Nec inter eas localis motus esse potest. Si uero sumantur ex ea parte qua aliqualiter ab inuicem distant, sic de una in aliam potest esse motus localis, & inter sunt infinita media tam diuisibilia q indiuisibilia: ut patet ex ratione continui. Et quia S. Th. de pluralitate locorū ut plura sunt, formaliter loquebatur, & non de partibus *continui absolute: ideo* optime dixit, q inter quælibet, duo loca sunt infinita loca media: & nō dixit, q inter quaslibet duas partes sunt infinitæ partes.

Annot. ¶ *Circa secundam* conclusionem aduerte, quòd Sco. *in secundo. dist. 2. q. ult.* tenens, q angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminū distantem à termino à quo, nisi pertranſito medio: arguit tali ratione. Ordo præsitus à superiore agente uidetur esse necessarium *cuicunque agenti inferiori*: quando habet actionē circa talia ordinata. Sed ordo partium uniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præsitus à deo cuilibet uirtuti creatæ: igitur quando angelus mouet per se talia corpora, non pōt absque tali ordine de uno in aliud se transferre. Et confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunq; distantia aut distinctio impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q minor est falsa *simpliciter*: qm talis ordo nō est pū tinuus, omnes partes motus erunt numeratæ in actu. Si ergo mobile quodcunque moueatur in motu non continuo, sequitur q uel nō transeat omnia media, uel q actu numeret media infinita. Quod est impossibile. Sic igitur secūdū qđ motus angeli nō est continuus, nō pertransit omnia media. Hoc aūt, s. moueri de extremo in extremū, & non per mediū, pōt cōuenire angelo, sed nō corpori: quia corpus mēsuratur, & cōtinet sub loco. Vñ oportet q sequatur leges loci in suo motu. Sed substantia angeli nō est subdita loco ut contenta, sed est superior eo ut continēs. Vnde in potestate eius est applicare se loco, prout uult uel per medium, uel sine medio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q locus angeli nō accipitur ei æqualis secūdum magnitudinē, sed secundū contactum uirtutis. Et sic locus angeli potest esse diuisibilis, & non semper punctualis. Sed tamen loca media etiā diuisibilia sunt infinita, ut dictum est. Sed consumuntur per continuitatem motus, ut patet ex prædictis.

¶ Ad secundum dicendum, q angelus dum mouetur, localiter applicatur eius essentia diuersis locis: animæ autem essentia nō applicatur rebus quas cogitat, sed potius res cogitatæ sunt in ipsa. Et ideo non est simile.

¶ Ad tertiū dicēdū, q *in motu cōtinuo* mutatū esse nō est pars moueri, sed terminus. Vnde oportet q moueri sit ante mutatum esse. Et ideo oportet quòd talis motus sit per medium. Sed in motu non cōtinuo mutatum esse est pars, sicut unitas est pars numeri. Vnde successio diuersorum locorum etiā sine medio constituit talem motum.

Quæstio.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum motus angeli sit in instanti.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q motus angeli sit in instanti. Quanto em uirtus motoris fuerit fortior, & mobile minus resistens motori, tanto motus est uelocior. Sed uirtus angeli mouentis seipsum improportionabiliter excedit uirtutem mouentem aliquod corpus. Proportio aūt uelocitatū est secundū minorationē temporis. Omne autē tēpus omni tempori proportionabile est. Si igitur aliquod corpus mouetur in tēpore, angelus mouetur in instanti.

¶ Præterea, Motus angeli simplicior est quā aliqua mutatio corporalis: sed aliqua mutatio corporalis est in instanti ut illuminatio: tū qa nō illuminatur aliqd successiue, sicut calefit successiue: tū qa radius nō prius pertingit ad propinquū q adremotū. Ergo multo magis motus angeli est in instanti.

¶ Præterea, Si angelus mouetur in tēpore de loco ad locum, manifestum est quòd in ultimo in instanti illius temporis est in termino ad quem, in toto autem tempore præcedēti aut est in loco immediate præcedenti, q accipitur ut terminus à quo, aut partim in uno & partim in alio. Si aūt partim in uno & partim in alio, sequitur q sit partibilis: quod est impossibile. Ergo in toto tēpore præcedenti est in termino à quo. Ergo quiescit ibi, cum quiescere sit in eodē esse nunc & prius, ut dictum est c. Et sic sequitur, quòd non moueatur nisi ultimo in stanti temporis.

¶ SED CONTRA, in omni mutatione est prius & posterius. Sed prius & posterius motus numeratur secūdū tēpus. Ergo omnis motus est in tempore, etiam motus angeli, cum in eo sit prius & posterius.

CONCLVSIO.

¶ Angelus cum proprie mouetur motu cōtinuo, uel discreto: non in instanti, sed in tempore continuo, uel discreto moueri necesse est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd qui dam dixerunt motum localem angeli esse in instāti. Dicebant em quòd cum angelus mouetur de uno loco ad alium in toto tempore præcedenti, angelus est in termino à quo, in ultimo autem instanti illius temporis est in termino ad quem. Nec oportet esse aliquod mediū inter duos terminos, sicut non est aliquod mediū inter tempus & terminū temporis. Inter duo autē nunc tēporis est tempus mediū. Vnde dicunt q nō est dare ultimum nunc in quo fuit in termino à quo: sicut in illuminatione, & in generatione substātiali ignis nō est dare ultimū instans, in quo aër fuit tenebrosus, uel in q materia fuit sub priuatione formæ ignis. Sed est dare ultimum tempus, ita quòd in ultimo illius temporis est uel lumē in aëre, uel forma ignis in materia. Et sic illuminatio & generatio substātialis dicuntur motus instantanei. Sed hoc non habet locum in proposito quod sic ostenditur. De ratione enim quietis est, q quiescens non aliter se habeat nūc & prius. Et ideo in quolibet nunc temporis mensurantis quietē, quiescens est in eodem, & in primo, & in medio, & in ultimo. Sed de ratione motus est, quod id qđ mouetur, aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nunc temporis mensurantis motum mobile se habet in alia & alia dispositione. Vñ oportet quòd in ultimo nunc habeat formam q̄ prius non habebat. Et sic patet, quòd quiescere in toto tempore in aliquo, puta in albedine, est esse in illo in quolibet instanti illius temporis. Vnde nō est possibile ut aliquid in toto tēpore p̄cedēte quiescat in uno termino: & postea in ultimo instāti illi⁹ tp̄is sit

possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in ultimo illius aliter se habere. Ex his autem manifeste patet maior.

¶ Quo ad tertiū cōclusio respōdetur est ista. Motꝰ angeli necessario est in tpe. ¶ Et probatur sic, in motu angeli sunt duo nūcierqo ibi est tpus. Antecedens patet: qa in eiꝰ motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angelico non pōt esse tpus: sed est ultimum nūc in quo fuit in termino à quo, & posterius est alterū nūcuiusq; patet ex improbatione p̄ cedētis opinionis. Cōsequētia uero p̄batur, ex eo q̄ ubicūq; sunt plura nūc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartū dicit, q motus angeli cōmunis est I tpe cōtinuo: motus uero discōtinuꝰ est in tpe discreto. Et p̄batur: qa tps habet cōtinuitatem à motu.

¶ Quo ad quintū dicitur, q utrūq; tps mensūrās motū ⁊geli, aliud est à tpe mēsurante motum cæli: quia motus angeli non dependet ex eo.

Quæstio. ¶ *Num quiescens in aliquo toto tempore in quolibet instanti illius eodem modo se habeat, & in ultimo instanti non aliter se habeat.*

¶ Circa improbationē primæ opinionis dubiū occurrit, de propositione illa super qua fundatur rō S. T. s. impossibile est aliquid in aliquo toto tēpore quiescere: & in ultimo instāti illius tēporis aliter se habere. Et similiter de illa. Omne quiescēs in aliquo toto tēpore, in quolibet instati illiꝰ eodē mō se habet. Dubiū inquā est, an sint ueræ de forma, an gratia materiæ. Si em dicātur ueritatē habere gratia formę, oportet eas in oī materia uerificari. Et tñ habētnōnullas instātias. Quoniā ista nō est uera necessario, none quod mouetur in aliquo toto tēpore, in quolibet instāti illius mouetur. Tū qa in nullo instanti mouetur. Tū quia in primo instāti nō aliter se habet nūc & priꝰ. Aliogn sequeretur q̄ da retur primū mutatū esse in motu. Nec etiā q̄quid est albū aut homo, in aliquo toto tpe, in quolibet instāti illius est hō, aut albū. Sed stat q̄ in ultimo instāti il lius nō sit, ut patet in corruptione oīm permanētiū. De his enim uere enuntiat q̄ in toto tēpore p̄cedēte sint, & q̄ in ultimo instāti nō sint. Si aūt uera gratia materiæ: ita q̄ in iſtis terminis, s. in quiete, & eodē modo se habere uerificētur tñ, oportet primo reddere rōnē quare tener in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instātias quas cōtra hoc affert Sco. in 2. dist. 5. q. 11. quas etiā habes recitatas in Caprеolo, in 6. dist. secundi: quia ad hūc sensum *spectāt*, cōtra S. T. non sunt. Nihil em aliud in ferunt, nisi q̄ in instanti acquiritur terminus ad quē: in quo etiā deferi tur termin⁹ à quo: *cuius oppositē* creditur nos opinari. Alio igitur mō potest intelligi de cōparatione mēsuræ propriæ acquisitionis termini ad quē, ad mensurā propriam termini à quo: utrū scilicet se habeāt hæ duæ mensuræ ut instans & instans, aut ut tempus & tēpus, aut ut instans & tempus. Et hæc est q̄ō præsens q̄ discute re intēdit S. Th. Vnde quærere utrum motus angeli sit in instanti in proposito, est quærere utrum mensura transitus angeli de loco ad locum sic se habeat, q̄ mensura acquisitionis termini ad quem, se habeat ad terminū à quo ut instans ad tempus: & hoc est valde notandum.

Cōment. ¶ In corpore articuli facit quinque. Primo refert quandam opinionem, secundo, impugnat illam. tertio, respondet iuxta propriam opinionem, ibi: sed oportet assignare. quarto ostendit quale sit tempus in quo mouetur angelus, ibi: cōtinuo quidem. quinto ostendit quomodo differat tale tempus à tempore communi, ibi: sed istud tempus.

¶ Quo ad primū *quatuor* propōnes opinionis refert. Pria est, q̄ cū angel⁹ moueſ, in toto tpe p̄cedēti est in termino à quo: in ultīo aūt instanti est in termino ad quē: ac per hoc moueſ instātanee. Secda est, q̄ inter duos terminos nō est aliꝗ̄ mediū: *sicut nec inter tps & terminū tp̄is. Tertia est*, q̄ non est dare ultimū nūc in quo fuit in termino à quo, sicut nec in ḡnatiōe, &c. Quarta est, q̄ est dare ultimū tp̄s in quo fuit in termino à quo: & hæc est opinio quā sequtur Sco.

¶ Quo ad secundū *impugnat* prima propō tali rōne. Omnis mutatio instantanea est terminus alicuⁱ⁹ motus: sed motꝰ angeli nō est terminꝰ alicuius motꝰ. ergo nō est mutatio instātanea. Minor est p̄ se nota. Maior uero, *phaſ* ex cōuenientia inter motū & ḡtē, q̄ ad mēsurā: in hoc q̄ q̄cḡd mouet in aliquo toto tpe: in quo⁹ illiꝰ tp̄is aſr & aſr se habet. Et sīt q̄cḡd q̄escit in aliq toto tpe: in aliq⁹ illiꝰ eodē mō se h⁹. Ex hac em cōuenientia sequūt duæ modales. Altera est: ip*ossi* bile est aliqd toto aliq tpe q̄escere, & in ultīo illius aliter se habere. Altera est: possibile in alio termino. Sed hoc est possibile in motu, qa mouetur in toto aliquo tpe nō est esse in eadē dispōne in quolibet instāti illiꝰ tēpo ris. Igit oēs hmōi mutatiōes instātaneę sunt termini motus cōtinui. Sicut gnatio est terminus alterationis materiæ: & illuminatio terminus motus localis corporis illuminātis. Motus aūtē localis angeli nō est terminꝰ alicuⁱ⁹ alterius motus cōtinui, sed est per se ipm à nullo alio motu dependēs. Vñ impossibile est dicere, q̄ in toto tpe sit in aliquo loco, & in ultimo nūc sit in alio loco. Sꝫ oportet assignare nūc, in quo ultimo fuit in loco præcedēti. Vbi autē sunt multa nūc sibi succedentia, ibi de necessitate est tps, cū tēpus nihil aliud sit q̄ numeratio prioris, & posterioris in motu. Vñ relinquit q̄ motus angeli sit in tpe. In cōtinuo quidē tpe si sit motus eius cōtinuus: in nō cōtinuo aūt si motꝰ sit nō cōtinuus. Vtroq; em mō cōtingit esse motū angeli, ut dictū est c. Cōtinuitas enim tp̄is est ex continuitate motus, ut dicit in 4. phy. Sꝫ istud tps siue sit tps cōtinuū siue nō, nō est idē cū tpe q̄d mēsurat motū cæli: & quo mēsuratur oīa corporalia, quæ habent mutabilitatem ex moto cęli. Motus em angeli non dependet ex motu cæli.

AD Primū ergo dicēdū, q̄ si tēpus motus angeli nō sit cōtinuū, sed successīo quædam ipsorum nunc, non habebit proportionem ad tempus qđ mensurat motū corporalium, qđ est cōtinuum: cū nō sit eiusdē rationis. Si uero sit continuū, est quidē proportionabile: nō quidem propter proportionem mouentis & mobilis, sed propter proportionē magnitudinū in quibus est motus. Et præ tum tempus præcedens suum terminum, comparatur ad illud ut prius ad posterius. Nec est necessārium, q̄ si est tale in priori mēsura, persequerare tale in posteriori. Pars uero affirmatiua declaratur, a duertendo q̄ cum intentio. S. T. sit tractare de naturis & naturaliter competentibus ipsis angelis: tam secundum statum naturæ, quàm gratiæ, non est hic sermo de possibili aut impossibili logico, & secundum potentiæ diuinæ, sed de possibili physico, in quo attenditur q̄d rei ordini cōgruat, seclusis miraculis: nō quid deꝰ possit. Et hoc semper est attendendum in scrutandis rerum naturis sectantibus. S. T. dōctrinam. Dicitur ergo, quòd impossibile est secundū ordinē rerū naturalīū aliquid habere esse quietum in toto ali. uo tempore: & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factum esse in ratione termini ad quem, s. seu omnis terminus, præcedētur secundum naturæ cursum ab aliquo fieri: habet enim hoc rerum ordo, experiētia teste, ut nihil nouum tam repente fiat per se, quin aliqua præcesserit uia ducens ad illum terminum. Et propterea cum habere aliquid esse sub quiete, non sit uia ad alteritatem siue acquisitiuam, siue deperditiuam: sed habere illud esse in motu (quia hoc est acquirere uel perdere) cōsequens est, ut quiescens in aliquo toto tempore, in termino illius eodem modo se habeat. Alioquin uenisset ad terminum ad quem non processīsset. Quod autem in termino aliter se habeat quàm prius, præcedente motu ad terminum peruenit.

¶ Ad instantias autem adductas contra proportionem sic intellectam, facile patet ex dictis responsio. Quod enim adducitur de transfubstantiatione, dupliciter deficit. Primo, quia illud non est naturale, sed miraculosum ualdeq; ac per hoc ad potentiam dei spectat. Secundo in hoc: quod transfubstantiatio nullam habet ꝫquietem oppositam, nisi ꝫabuti uelimus uocabulis, cum nec motus ipsa sit.

¶ Ad secundam instantiam de illuminatione dicitur, quòd *illuminatio* est terminus motus localis. Et ad obiectiones contra hoc respondendo ad primā dico: q̄ quanuis illuminatio obsolute per accidens terminet motum localem: quoniam scimus partes propinquas corpori solari perpetui esse luminis, nullo accessīu uel recessu solis ab eis concurrente: tamen illuminatio noua, de qua tantum præsens potest esse sermo ad propositum, per se est terminus motus localis: non per se primo, sed per se secundo secundū naturæ cursum. Et ex hoc patet responsio ad secundam, quia s. non est ad propositum: quia de dei potentia, non de naturæ cursu loquitur. Ad tertiam uero dicitur: q̄ quanuis aër quite ſcat ; secundum esse absolutum in toto tempore præcedente præsentium solis: non tamen quiēcit secundum esse relatiuum, quia continue aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum uel distans: sed quia ad relationē non est per se motus, ut dicitur. 5. phyſi. Sed aliquid potest aliter se continue habere secundum esse relatiuum: propter motum non in se, sed in alio ad ipsum habentem ordinem aliquem: ideo stat, q̄ aër nō quiescat sub tenebra, nec moueatur, sed habens eam continue aliter se habeat propter motum alterius, secū dum esse respectiuum ducens ad exclusionem tenebræ, & acquisitionem luminis. Et utrunque horum ponitur satis rōnabiliter. Nam quia ad relationem nō est motus, ergo nec quies: quoniam circa idem habet fieri: sed loco motus est a liter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, s. tenebra, non radicatur in aliqua forma contraria lumini, sed in relatione di stantiæ seu absentiæ inter diaphanum & lucens: consequens est q̄ aër absque motu in se, aliter se habet continue secundum esse tenebrosum consecutiue, ex hoc q̄ aliter se habet continue secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens mentem San. Tho. Ioquentis de propria mensura motus angelici: & de aliter uel eodem modo se habere in ultimo instanti in ratione termini ad quem: & nō qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicē ipsius termini, sed ut expositimus in titulo. Vnde instantia illā æquiuocat. Primo de motu angeli: intēdens motus noīe termini acquisitionē. Secūdo cōuenienter etiā secū in uocabulo, dico q̄ angelꝰ pōt in ultimo instāti tēporis alicuⁱ⁹ esse in aliquo loco: & ut in termino ad quē, ut in principio motꝰ: ut in principio quidem motus, quia p̄ positīs nullīs fuit, in uno instanti fuit tp̄is coexīsti ultimo instāti alicuⁱ⁹ horæ applicare se loco. Tunc enim in tota hora nusquam fuit: & in ultimo illius est hic: qđ apud, S. T. non est moueri, sed mutatum esse. Vt in termino uero ad quem: quia potest angelus in duobus instantibus sui temporis immediatis diuersis locis successiue se applicare: ita quòd illa duo instantia coexistant uni horæ, sic quòd secundum coexistat ultimo istāti horæ: & primū toti tēpori p̄cedēti. Et si dicatur q̄ hoc est qđ dicebat prima opinio: & q̄ impugnatur hic à S. T. respondetur quòd non est uerum, sed ex malo intellectu, s. T. hoc credit. Vt enim in titulo dictum est, questio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriam termini à quo. Et prima opinio dicebat quòd se habent ut instans & tempus immediate præcedens. & iō non datur ultimum instans in termino a quo, &c. S. T. uero ualt q̄ se habēt

ut instans,& instans immediata,& q detur ultimum in termino à quo.Et si cõ tingat illa instantia coëxistere tẽpori,nostro mõ prædicto,hoc est per accidens, & coëxistẽter,& nõ tanquã in propria mẽsura.Et rursus q etiam in tali contingentia coëxistenter loquendo & nõ mensuratiue,non diceretur angelus in toto tempore ꝓcedente quieuisse,sed inchoasse motum.Et sic in ultimo esse in termino ad quẽ,uel in toro tempore præcedẽte non motũ fuisse, in ultimo autem inchoare motũ.Et quia hæc non aduerterunt Scotus & alii,ideo ipsum non intellexerunt impugnantes ignorum.

Quæstio. ¶ Nũ ꝓter tẽpus commune cõtinuũ, nec cẽstariũ sit eſſecialiquod tẽpus aliud discretum.

¶Circa quartã partem & quintã ubi S.T. ponit motũ angeli nõ mẽsurari tẽpore,qđest mẽsura primi motꝰ,sed alio siue cõtinuo siue discreto:dubitatio multiplex est,s.de natura talis tẽporis discreti, & necessitate ponendi illud.Et similiter de diuersitate tẽporis cõtinui à tempore cõi. Et

72 qñ hæc partim spectãt & tractata fuerũt q.10. partim seorsum tractãda essent spãli qõnes hic tm̃ afferendas censui eas obiectiones, q̃ ex parte motus angeli ci se tenent.Scotus igitur in 2.dist. 2.q.11.cõtra tẽpus discretũ tripliciter arguit.Primo, quia pluralitas non est ponẽda sine necessitate, nulla autẽ rõ cogit ponere tale tẽpꝰ quod declarat tripliciter.Primo,ga angel9 est in loco apud te per operationẽ:aut ergo tranſeũt tẽ,aut immanentẽ. Si immanentẽ,illa mensuratur æuo:si tranſeũtẽ, illa mensuratur tẽpore cõi uel instanti.Secundo, quia quicquid saluatur per tẽpus discretũ,potest saluari per tẽpus cõtinuũ. Tertio,quia quẽadmodum non inconueniẽt angelos cõuenire cũ corporibus in aliqua corporali conditione eiusdem rationis aliquo modo,ſesse in loco.Ita non inconuenit secũdum tale esse mensurari eadem mensura qua mensurantur similes cõditiones in corporibus.Secundo specialiter arguit contra alietatem talis temporis continui.Quia si ponꝛeretur,propter hoc maxime deberet poni, quia motus angeli non dependet à motu cæli.Sed hoc nihil facit ad propositũ. Tum quia mẽsuratio qualis à quali,uel quanti à quanto,non exigit dependentiam essentialem,sed sufficit ꝙ quantitas huius certa cognitione certificari possit ex illo.Tum quia ambulatio Petri post resurrectionem non potest fingi ꝙ mensuraretur alio tẽpore quàm cõmuni:& tamẽ nõ depẽdet à motu cæli,qui tunc non erit.Tum etiam quia quies cæli tempore cõi mensurabitur:& tamẽ motus cæli non erit.Tum etiam quia tempore Iosue stante cælo motus,qui fuit interim,tempore communi mensurabantur.

¶Ad hæc breuiter dicitur,ꝙ necessitas ponendi tẽpus discretũ ex natura operationum angelicarũ cõsequẽtur se habentiũ,in q.10.est ostensa.Necessitas uero ponẽdi aliud tẽpus cõtinuũ à tẽpore cõi,assignatur S.Th.hic ex hoc quòd mutabilitas alicuius non dependet à motu cæli.Ad obiectiones autẽ in oppositum respondendo dicitur,ꝙ prima instantia falsum utrinq; assumit.Nam neq; operationes immanentes naturales angeli mensurantur æuo,sed tẽpore discreto.Neq; operationes transeuntes quas secundũ cõmunẽ cursum habent.Quod dico propter motores orbium,ut sic mensurẽtur tẽpore cõmuni,aut eius instantiatur in litera dicitur.Secũda quoq; instãtia falsum assumit,Nã sine tẽpore discreto nõ potest saluari,q detur ultimum esse operationis angelicæ.Nec potest saluari ꝙ habeãt mẽsuras sibi proportionales:inconueniẽs siquidẽ est ꝙ operationes angelicæ,quæ immediatæ se cõsequuntur,ita ꝙ ambæ totæ simul,succedant tamã existunt)ad temporis nostri mensurationẽ aptentur:quoniã ut patet,neq; tẽpus nostrũ secundũ quãcũq; partẽ est totum simul,neq; instans nostrum est stabile.Tertia similiter instantia falsum supponit,angelum ſesse subiectũ ipsius ubi & motus localis:ut ex dictis patet.Ad primã uero obiectionẽ specialiter cõtra motum cõtinuũ,dicitur ꝙ uerũ est,indepẽdentiã & motus & mutabilis alicuius mobilis esse rõnẽ:ꝙ nõ mẽsurerur à motu cæli.Et ad rationem in oppositum dicitur,quòd quãtum mẽsurari à quanto,contingit duplici ter,ſ.per ſe,& per accidens.Et quãuis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis,ad mensurari tamẽ per ſe ab aliquo requiritur dependere ꝑ ſe ab illo:non in genere causæ efficientis:ut q.10.arti.ulti.ad ultimũ docuit author:sed in genere causæ formalis eo modo quo sumpliciora in entibus exꝑ plana per ſe sunt cæterorumita quòd alia nõ possunt eorum simplicitati perfectionicꝙ æquari,nedum excedere.Intelligi enim non potest,ut ex natura alicuius mixti illi mensurabilitas ab A,& tamen ab A non dependeat.unde & in.10 met.tex.21.Ari.dicit,ꝙ mensurabile refertur quidem ad mensurã,sed mensura nõ refertur ad ipsum.Vnde nullum inconueniens est dicere ambulationem Petri post resurrectionem nõ mensurari per ſe tempore cõmuni.Sicut & motũ cæli tunc ſi quieris rationem haberet,tempore cõmuni potentiali rationaliter mensurari diceretur.Sed quoniã nõ quietis,sed fictionis, miraculosæ rationem habebit:& ideo cælum stans æuo potius mensurabitur, utpote nulla in ipso existente potentia ad fictionis status remotionem.Tempore autem Iosuæ primũ mobile sterisse nõ constat,sed tãtũ corpus solare.Vnde instãtia nõ est ad propositum.Quãuis posset etiã concedi, cessãtione primi motꝰ dici,ꝙ miraculum non auferꝛ quin motus inferiores ex natura sua dependeant à primo.Quãuis quia ita dependentia est respectu extrinseci,diuina uirtus suspendere aut supplere an ꝙobiꝛ. possit.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ primæ, quarto Articulum primum.

TItulus clarus est. Tantummodo re Annota. quirit ut notetur, ꝙ stãtia,ꝙ essentia, & nõ ꝓ esse substantiali Angeli supponit. Et ꝙ ista quæstio est cum philosophis tenẽtibus,in substantiis inmaterialibus omnino quales funt intelligentiæ,nullum esse accidens, ut Auer.tenet in 12.metа.cõm.25.

¶In corpore una con Circa. clusio responsiua tripliciter probata respõdetur.Est autẽ conclusio talis.Nec intelligere,nec actio cuiuscũq; creaturæ est eius substantia.Hæc cõclusio habet duas partes. Altera est de intelligere respectu angeli.Altera est de quacunq; actione respectu cuiuscũ que creaturæ est eius substantia.Hæc cõclusio habet duas partes. Altera est de intelligere respectu angeli.Altera est de quacunq; actione respectu cuiuscũ que creaturæ est eius substantia. & prima quidẽ ratione utranque partẽ intendit S.T.probare.Duabus uero reliquis circa intelligere persistere.Et ergo prima ratio talis.Solus actus purus est sua actualitas.Solus deus est actus purus. Ergo solus deus est sua actualitas.Sed agere est propria actualitas virtutis,quæ admodum esse est propria actualitas essentiæ.igitur solus deꝰ est sui esse, & sui agere.Maior propositio habet duas exponentes,ſ.actus purus est sua actualitas,& nihil aliud ab actu puro est sua actualitas:& quo ad hanc secundam propbatur in litera sic.Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admixtũ:ergo non est sua actualitas,quia actualitas possibilitati repugnat.

Quæstio. ¶ Num & quomodo solus actus purus sit sua actualitas. Et quodlibet aliud ab actu puro ad suam actualitatem comparetur ut potentia ad actum.

¶Circa hanc rationẽ dubium occurrit de ueritate assumptarũ propositionum, efficaciã ꝓ earundem ad propositũ inferendum.Et ratio dubitandi est:quia aut propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter,aut materialiter.Si formaliter, duo inconuenientia sequuntur.Primum est,ꝙ prima exponens maioris implicat in adiecto,dicens,actus purus est sua actualitas.Quoniã si est sua actualitas formaliter loquendo,ergo aliquid puri actus habet rationẽ actualitatis: & aliquid habet rationem eius qđ actuatur.Tenet sequela:quia rõ formalis actus est respectiua.Et si ad intrinseca rei terminatur,ut hic dicitur,per illud,ꝙ nomẽ,sua,necesse est ꝙ terminus eius,ſ.potẽtia uel potẽtiale sit in eodẽ:& sic non est actus purus.Secũdum inconueniens est,ꝙ actio uirtus esse,& essentia formaliter,& cõmunissime sumpta ex propriis rationibus formalibus uendicarent sibi hoc,ꝙ alterũ,ſ.pura actio esset actualitas alterius,ſ.uirtutis:& similiter esse respectu essentiæ.Patet sequela:quia super hac ꝓpositione fundatur ꝓcessus S.T.ut patet in litera si formaliter intelligatur.Et cõstituatur:quia cum dicit S.T.actio est propria actualitas uirtutis,sicut esse essentiæ:aut intendit de eis in cõmuni,aut in speciali.Non speciali,quia nõ potuisset ex hoc arguere cõmuniter ad deum & creaturam,ut fecit.ergo in cõmuni.Quòd autẽ concedere hanc propositionem sit inconueniẽs,ex eo patet,quia sequeretur ꝙ in quocunq; ista formaliter inuenirentur,alterũ esset actus,& alterum potentia: Alioquin secũdũ suas rationes formales in eo non essent.Si uero intelligendæ sunt materialiter,tunc etiam duo sequuntur inconuenientia.Primo,petitio principij in maiore,dicendo, solus actus purus est sua actualitas,id est operatio:hoc enim est quod uertitur in dubium,& quod à sectatoribus opposite opinionis negatur,ut patet deAuer.12.meta.cõ.21.Secundo nullitas processus San.Th, non enim facile esset fingere quomodo processus ste apparentiam aliquam, ne dicam ueritatem,haberet,si ratio actus & potentiæ præcidatur,cum totus super his fundetur.

¶Circa secundam exponentem maioris,scilicet nihil aliud ab actu puro est actualitas:dubium occurrit.Quoniã inefficax uidetur eius probatio.Nam aut intendit hic concludere distinctionem formalẽ tantũ,aut formalem & realem simul.Non primum,quia ex hoc non haberetur intentum,ut de se patet:ergo secundum.Sed hoc non sequitur.Tum quia illa propositio assumpta,actualitas potentiæ esse actum defectiuũ:impossibile tñ est esse suũ actũ,quãuis defectiuum. Quia iam̃ut pluries dictum est)actus suus non esset,quãuis intelligeretur.Ad uerte tamẽ diligẽter,ꝙ prædictæ propositiones dupliciter pñt applicari ad intentũ S.T.Primo ad ostendẽdũ ꝙ angelus non sit sua operatio:quia est potentialis respectu illius.Et sic in hoc processu supponeretur angelum esse in potentia respectu operationis.& probatur ex hoc distinctio realis ab eadẽ.Secundo ad ostendendum ꝙ in angelo nõ est ratio idẽtificationis inter uirtutem & operationẽ,quæ sunt habẽt ut proprius actus,& ꝓpria potẽtia.Et secũdũ hoc supponitur,angelũ non esse actum purũ.Et ꝓbatur distinctio realis angeli à sua operatione.Quia rõ identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus,non est nisi puritas actus,Et ad hoc non ad primum applicandæ sunt ꝓpositiones adductæ:quoniam primo modo ꝓpositum quodãmodo probandũ. Secũdo uero efficax redditur processus:ut patet ex dictis.

¶Secũda ratio est ducẽs ad impossibile sic.Si intelligere angeli esset eius substantia:ergo esset subsistens.ergo unũ tantũ.ergo unus angelus,neq; distinguere turab altero,neque à deo.Secunda consequentia probatur:quia intelligere subsistens non potest esse,nisi unum quod probatur:quia nullum abstractum subsistens potest esse nisi unum.

Quæstio. ¶ Num si intelligere angeli esset substãtia, ens esset subsistens.

¶Circa hanc rationem multiplex dubitatio occurrit.Primo dubitatur circa primã cõsequẽtiã,ſi intelligere angeli is esset substãtia eius,esset subsistens.Aut enim ibi sumitur subsistẽs simpliciter:& sic ista quidẽ cõsequẽtia est optima: qm̃ de substãtia cõpleta,de qua hic est sermo loquẽdo ista categorica est necessaria,substãtia est subsistẽs:sed secũda cõsequẽtia tũc nihil ualet,ſ.est subsistẽs. ergo unum tm̃,ut in sequẽti dubio patet.Aut hic sumitur subsistere in seipso ꝓcidendo omne posteriꝰ.& sic cõsequẽtia ista non ualet:quia categorica nõ est necessaria,sed contingens,substantia est subsistens in seipsa abstracte.Perfectio nãque simpliciter subsistẽtiæ nomine importata indifferenter se habet ad subsistendũ in seipsa,ut cõtingit in deo:& ad subsistendũ in aliquo cõtrahẽte ipsam ad naturã permixtã potentiæ,ut cõtingit in angelis & aliis cõplexis subsistãtiis, sicut intelligere contingit esse substãtia,puta in deo:& accẽtis,puta in nobis.

Quæstio. ¶ Num & quomodo si intelligere angeli est subsistens,sit unum tantum.

¶Secundo dubitatur an illa cõsequẽtia,intelligere angeli est subsistens,ergo unũ tãtum,intelligenda sit gratia materiæ:uel gratia formæ.Nõ gratia formæ, quianon teneꝛ̃in omnibus.Nõ enim ualet,A est subsistens,ergo nõ est nisi unũ specie & numero.de tali enim unitate est hic sermo:ut patet de prædicatis qdditatiuis ipsarũ substãtiarũ.Tale em̃ est cõe pluribus substãtiis secũdũ ꝙdẽ & tamen subsistit.Non em̃ inficiari potest quin aliquod prædicatũ essentiale sit cõmune pluribus angelis:& tamẽ subsistat in eis.Et sic nõ ualeꝛ̃tialis res est subsistens,ergo est una tantũ specie & numero.Similiter si essent albedo & nigredo subsistẽtes,nõ ualeret,color est subsistẽs,ergo est unum tãtũ secm̃ speciẽ & numerũ.Nec etiã gratia materiæ.Tũ quia oporteret assignare illã cõditionẽ in intelligere angeli:rõne cuiꝰ teneret:ꝙ hic nõ sit.Tũ ꝙa,ꝓbatio assumpta in litera est uniuersalis,ac per hoc ñsignificans,ꝙ non gratia materiæ est sermo.

Quæstio. ¶ Num intelligere subsistens sit tantum unum necessario.

¶Tertio circa illã categoricã assumptã ad probationẽ secũdæ cõsequẽtiæ,scilicet intelligere subsistẽs nõ põt esse nisi unũ:dubiũ occurrit.Quoniãaut nõ est ad propositũ,aut est falsa.Probatur hoc distinguendo,primo ly intelligere,secũdo conjunctionẽ eius cũ ly subsistens.Intelligere em̃ põt supponere uel pro intelligere puro,uel pro intelligere tali,id est tantæ perfectionis,puta quantã ponit naturalis intellectio Gabrielis. Si intelligatur de intelligere simpliciter dato ꝙ propositũ sit uera,non est ad propositũ.Quoniã intelligere angelicũ non est purũ intelligere,sed tale.Si uero intelligatur de intelligere contracto, nihil aliud infert,nisi ꝙ tale intelligere,puta Gabrielis,est unum̃specie & numero,quemadmodũ substãtia eius.Et sic ultima cõsequẽtia,ſ.ꝙ unus angelus non distinguereꝛ̃tur ab altero,nec à deo nihil ualeret.Similiter intelligere quouis modo supponat,dupliciter cõtingit,ꝙ subsistat,ſ.formaliter & idẽtice.formaliter quidẽ ſi ex perfectione propria uendicat sibi subsistere:identice uero,si subsistere non secundum propriam rationem sibi cõuenit,sed ex eo cui conjungitur.Exemplum utriusque modi habetur in casu posito,si albedo & nigredo subsisterent.Tunc enim color quidem subsisteret identice,albedo & nigredo formaliter.Aut ergo in ista propositione intendꝰitur,ꝙ intelligere subsistens formaliter non potest esse nisi unum,& sic nõ est ad propositum:qm̃ intelligere angeli non concederetur sic subsistere,Aut intendꝰitur ꝙ intelligere subsistẽs identice non potest esse nisi unum,& sic in proposito est:falsa,ut ex exemplo dato patere potest.Et hoc modo dicerꝛ̃t Auer.ꝙ intelligere angeli est subsistẽs, quia scilicet est idem subsistantiæ angeli.

Quæstio. ¶ Quomodo quodlibet abstractum & quanã abstractione subsistens unum tantum est,& quo sensu afferatur in proposita materia.

¶Quarto circa illam aliam uniuersaliorem propositionem assumptã,ſ.quodlibet abstractum subsistens est unum tantum:dubium occurrit,de qua ꝙ abstractione intelligatur:an ſ.secũdũ modum significandi,an secũdũ modum essendi.Si secũdũ modũ significandi,ad propositum non est.Tũ quia actus intelligendi non significatur abstracte per hoc nomen intelligere,sed per hoc nomen intellectio.Tum quia de rebus & realibus rerum modis quæstio est,& nõ de modis significandi.Si uero de abstractione secundũ esse intelligitur, aut de abstractione à receptiuo,aut de abstractione à quocunque posteriore tota sua ratione formali.Si primo modo,propositio est falsa,ut patet in casu posito de colore.Tunc enim color abstractum quoddam esset ab omni recipiente:& tamen multiplicaretur in albedine & nigredine subsistentibus.Si uero intelligatur secundo modo,dato quòd esset uera,nihil aliud inferret,nisi & quòd intellectio præcisa ab omni contrahente,si subsistit non est nisi una:& quod intellectio talis.i.tantæ perfectionis abstrahens ab omni posteriore:sua propria ratione si subsistit,nõ est nisi una.Quemadmodũ ex ipsa sequit ꝙ si color præcise subsisteret,ꝙ esset tm̃ unus.Et si color talis,puta albedo subsisteret,esset tantũ una albedo.Et sic nõ sequeretur inferẽtia:ga cũ hoc stat ꝙ essent plures intellectiones distinctæ speciẽ:quæadmodum stat ꝙ essent plures colores subsistentes distincti specie,quanuis non posset esse multitudo pure numeralis.

¶Circa ultimã cõsequẽtiã in eadẽ rõne illa,ſ.ergo nõ distingueret à subsistãtia dei:dubiũ occurrit:qm̃ nõ uidet ualere.Posset nãq; saluari ꝙ intelligere subsistẽs distingueret à subsistãtia dei:ꝙ hoc ꝙ intelligere dei est nõ solũ intelligere,sed uel le,& quicq.d in deo est.Intelligere aũt subsistẽs nõ esset nisi intelligere.Et cõstat matur,ga ex hoc ꝙ alicui rei tribuitur subsistere,nulla perfectio intrinseca ei accrecit:ut patet si fingamus albedinẽ subsistere ꝙ diuinã potẽtiã:ciuslẽ em̃ rõnis intrinsecæ esset subsistẽs,& nõ subsistẽs,ꝙuis differenter se haberet à sentiri ad dependere,à subiecto ad agere,& pati,& similia.

¶Ad has obiectiones dicendũ est tali ordine,ꝙ primo ad quartã,secundo ad secundam,tertio ad tertiam,quarto ad primã,& quinto ad quintam dicendum

stirati repugnat,est uera de idẽtitate formali,nõ autẽ reali.Stat em̃ ꝙ eadẽ res sit actualis & potẽtialis:ut patet de ipsa essentia angeli,quæ actualitas quæ,& est,& potentialis ad existentiã.Tũ quia ex habere aliquid potẽtiæ ad mixtũ non sequitur exclusio omnis actualitatis,sed puræ tantũ.Nõ enim ualet,A habet aliquid de potentia permixtum,ergo nõ est actus:sed,ergo nõ est actus purus.Et tamen S.T.hoc assumpsit,dicens,quicquid habet aliquid potentiæ,non est sua actualitas.Et confirmatur ex illo uerbo(sua)ꝙ idẽ importat qđ,ꝓpria:sic,ꝓpria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtum,est defectiua & quodammodo: do potentialis,cum non sit actus purus:ergo nullam habet repugnantiam,ut 01 identificetur rei quæ sic est actus,quòd habet aliquid potentiæ admixtum.Patet sequela,propter proportionem quam habent adinuicem.

¶Ad cuiusdẽtiam huius rõnis S.Tho.sciendũ est primo,ꝙ duæ rõnes formales quadrupliciter se habere pñt ad idẽtitatẽ realẽ.Aut enim ex seipsis uendicãt si hi identitatẽ realem:& istæ in quocunq; inueniuntur,sunt eædẽ realiter,ut ratio entis,& rõ boni,& similia.Aut ex seipsis uendicãt non identitatẽ seu distinctionem realẽ:ut ratio albedinis & dulcedinis:& tales in quocũq; inuenũntur,distinguuntur realiter.Aut ex seipsis neutrũ sibi uẽdicant.Et hoc dupliciter contingit:quia quædamdiffererenter se habent ad identitatem & diuersitatem realem: quædam uero magis ad diuersitatem,quã identitatem declinant.Sunt enim quædã rõnes formales rerũ,quæ nec ex seipsis,nec ex cõditionibus quæ comitarẽtur eas,si in uenirentur subsipsis derelictę,aliquã per se unionẽ habe- 23 rent:ut patet de rõnibus iustitiæ & sapiẽtiæ.Quædã uero sunt quæ ꝙuis ex se ipsis neutrũ sibi uendicẽt:tamẽ ex seipsis aliquã inter se sibi uendicant per se coniũctionẽ:& ex cõiunctionibus cõcomitatibus eas ꝙtũ est ex parte ipsarũ si solꝫ inuenirentur,cõiũctio illa realẽ distinctionẽ exigeret extremorũ,Et tales sunt rõnes uirtutis & operationis.Nã nec ex seipsis identitatẽ realẽ habent:alioquin in omnibus essent idẽ realiter.Nec ex ipsis diuersitatẽ habẽt realẽ:ratio quin in deo distinguerentur realiter.Nec ex seipsis abstrahũt ab omni coniunctione inter se:imo & ex seipsis habẽt cõiunctionẽ quãdã per se,quasi ut propria perfectio,& id cuius est illa perfectio.Et si rõnes istæ solæ cõsiderentur,ꝙtum ex earũ meritis pendet cõiunctio ista,nõ est aliter per se quã per naturam actus & potentiæ.Nullo em̃ alio modo etiã si fingendi daretur licẽtia,imaginari põt aliũ per se coniunctio.Ex hoc autẽ ꝙ cõsiderẽtur per se ut actus & potẽtia,sequitur ulterius ꝙ distinguerẽtur realiter.Si enim essent realiter idẽ,tam 30 essent cõiuncta idẽtice.Et sic neutrũ esset actus alterius.Quãuis enim posset forte intelligi ut actus simplicius,intelligẽdo unũ ut duo:impossibile tamẽ est ut idem sit actus simplicius.In cõiunctione autẽ aliquorũ per se ut actus & potentiæ,alterũ non solum intelligitur,sed est uere actus:& alterũ uere potentia illius.Sciendũ est secũdo,ꝙ aliqua duo habere se ut actum & potentiã,cõtingit dupliciter,ſformaliter & uirtualiter.Formaliter quidẽ quãdo alterũ ita inuenitur in re alteri coniunctũ,qđ actuat secũdũ rem reliquũ.uirtualiter autẽ quãdo aliqua duo idẽtice quidẽ sunt unũ:licẽt tamẽ tales rõnes formales,quę si coniungerentur abstrahendo ab eo ex quo habẽtur ꝙ sint unũ idẽtice,alterum reliquum secũdũ rem actuaret.Et hoc mõ se habẽt uirtus & operatio.Nã in quibuslã actualiter operatio uirtutẽ secũdũ rẽ actuat,& uirtus operatiua per illã perficitur:ut patet in nobis:In quibuslã uero uirtus & operatio eadẽ res sunt, 40 ac per hoc operatio uirtutẽ secũdũ rem perficere nequit.Nõ perdit tamẽ operatio ex hoc quin sit tale ens,ꝙ si nõ præuenireꝛ̃tur ab identificante ipsam cum uirtute,actuaret secũdũ rem illã.Et propterea põt dici ꝙ se habẽt adinuicem tunc,sicut actus & potentia uirtualiter seu cõditionaliter.Quãdmodũ æternitas & immutabilitas dicimus ꝙ se habẽt sicut causatum & cãnon formaliter: ꝙa æternitas nõ causatur secũdũ rem ex immutabilitate, quia sunt idem̃sed uirtualiter:ga si causaretur,ex immutabilitate causaretur.Ex his autẽ patet & uis rõnis S.T.& respõsio ad obiecta.Vis gdẽ rõnis in hoc cõsistit.Quæ se habent ut proprius actus & propria potẽtia,nõ sunt idẽ nisi in actu puro.Virtus & operatio se habẽt ut proprius actus & propria potentia.ergo.Maior funda tur super hoc.Quia talia in quocũq; inueniũtur cũ rõne actus & potẽtiæ,inter se distinguuntur realiter. ergo à destructione consequentis si nõ distinguunt realiter,non saluantur coniuncta ut proprius actus & propria potentia:ergo aut utrũq; in illo habebit rõnẽ potentiæ,qđ est impossibile:aut utrũq; rationẽ actus. Vel,ergo illud in quo talia identificantur absq; remãstione actus & potẽtiæ,aut est actus purus,& habetur intentum:aut est potentia pura.Sola em̃ hæc duo per se loquendo sunt propriæ rõnes & causæ excludentes permixtionem actus & potentiæ:sed impossibile est ꝙ sit pura potentia.Quia talis nec forma liter nec uirtualiter cõtinet actum,imo est imperfectissimũ omniũ entiũ.ergo a actus purus,qui eminenter cõtinet in se & rõnem actus & rõnẽ potentiæ.Et ex eo quòd actus actualitatem habet:ex eo uero ꝙ purus imperfectionem omnem potentialitatis excludit.

¶Ad obiecta uero in oppositũ dicitur,ꝙ propositiones assumptæ intelligendę sunt formaliter:sed cũ formali intellectu propositionum stat distinctio supra 60 dicta de actualiter & uirtualiter:ut patet in exẽplo adducto,& similibus.Et ex presse etiã docetur ab Arist.in 2.cæli:qui hãc propositionẽ,motus cæli incipit ab oriente,nõ materialiter,sed formaliter sustinẽs:exponit dupliciter,scilicet a dualiter,& sic dicit ꝙ est falsa,quia apud ipsum motus cæli nunquã incꝑit: uel uirtualiter.i.si incꝑeret,ab oriẽte incꝑeret.& sic dicit esse ueram.Similiter igitur in proposito,Actus purus est sua actualitas,distingui põt formaliter: & uirtualiter:actualiter uel uirtualiter.Et primo modo uidetur implicare ut obiiciendo tacitum est,Secũdo uero modo est uerissima,& proculdubio ad hũc sensum sunt huiusmodi propositiones à doctoribus.Non enim intendunt dicere ꝙ actus purus sit id quod ipsum actuat:sed sit id quod ipsum actuaret,si actua bilis esset.Sicut cum dicimus ꝙ deus sit sua perfectio,nõ intendimus ꝙ deus 70 sit id quod perficit ipsum,sed ꝙ ipsum perficeret si esset perfectibilis.Illa uero propositio cõmunis,operatio & uirtus se habẽt ut actus & potentia,de uirtute & operatione in cõmuni intelligitur.Sed utendum est eadem distinctione,ſ. actualiter uel uirtualiter,& sic non sequiturꝰuel ꝙ in deo inueniantur cũ ratione actus & potẽtiæ:uel ꝙ ratio sit inefficax,quoniã ut ostendẽdo uim rõnis de claraumus, hoc sufficit.Ex his quoꝙ patet qd ad secũdã dubitationẽ dicendũ sit,unica siquidẽ distinctione ota soluuntur,ſ.ꝙ aliud est loqui de actu & potẽtia absoluter:& aliud de actu proprio & potentia propria.Quãuis em̃ una res quæ non sit actus purus,possit habere rõnem actus & potentiæ respectu diuersorum;impossibile tamẽ est ꝙ una res sit proprius actus & ꝓpria potẽtia,nisi sit actus purus,qui hæc eminẽter præhabeat:quoniã si actualiter inueniuntur, distinguereꝛ̃tur realiter:aut idem est proprius actus ſuipsius,quod nõ est intelligibile,Dicitur ergo ꝙ intendit S.T.inferre distinctionem realem,& illa ꝓ- 80 positio,actualitas potentialitati repugnat,est uera quo ad idẽtitatem realem,si potentialitas propriæ actualitati de qua loquimur comparetur.Et similiter ꝙuis ista cõsequẽtia nõ ualeat,A habet aliquid potẽtialitatis admixtum.ergo nõ est actualitas aliquaꝛualet tñ ista,ergo non est propria actualitas,respectu cuiꝰ est potentialis.Et similiter quãuis nihil prohibeat rem habentem aliquid potentiæ esse actum defectiũ:impossibile tñ est esse suũ actũ,quãuis defectiuum. Quia iam̃ut pluries dictum est)actus suus non esset,quãuis intelligeretur.Ad uerte tamẽ diligẽter,ꝙ prædictæ propositiones dupliciter pñt applicari ad intentũ S.T.Primo ad ostendẽdũ ꝙ angelus non sit sua operatio:quia est potentialis respectu illius.Et sic in hoc processu supponeretur angelum esse in potentia respectu operationis.& probatur ex hoc distinctio realis ab eadẽ.Secundo ad ostendendum ꝙ in angelo nõ est ratio idẽtificationis inter uirtutem & operationẽ,quæ sunt habẽt ut proprius actus,& ꝓpria potẽtia.Et secũdũ hoc supponitur,angelũ non esse actum purũ.Et ꝓbatur distinctio realis angeli à sua operatione.Quia rõ identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus,non est nisi puritas actus,Et ad hoc non ad primum applicandæ sunt ꝓpositiones adductæ:quoniam primo modo ꝓpositum quodãmodo probandũ. Secũdo uero efficax redditur processus:ut patet ex dictis.

¶Secũda ratio est ducẽs ad impossibile sic.Si intelligere angeli esset eius substantia:ergo esset subsistens.ergo unũ tantũ.ergo unus angelus,neq; distinguere turab altero,neque à deo.Secunda consequentia probatur:quia intelligere subsistens non potest esse,nisi unum quod probatur:quia nullum abstractum subsistens potest esse nisi unum.

¶Num si intelligere angeli esset substãtia, ens esset subsistens.

¶Circa hanc rationem multiplex dubitatio occurrit.Primo dubitatur circa primã cõsequẽtiã,ſi intelligere angeli is esset substãtia eius,esset subsistens.Aut enim ibi sumitur subsistẽs simpliciter:& sic ista quidẽ cõsequẽtia est optima: qm̃ de substãtia cõpleta,de qua hic est sermo loquẽdo ista categorica est necessaria,substãtia est subsistẽs:sed secũda cõsequẽtia tũc nihil ualeꝛ̃,ſ.est subsistẽs. ergo unum tm̃,ut in sequẽti dubio patet.Aut hic sumitur subsistere in seipso ꝓcidendo omne posteriꝰ.& sic cõsequẽtia ista non ualeꝛ̃:quia categorica nõ est necessaria,sed contingens,substantia est subsistens in seipsa abstracte.Perfectio nãque simpliciter subsistẽtiæ nomine importata indifferenter se habet ad subsistendũ in seipsa,ut cõtingit in deo:& ad subsistendũ in aliquo cõtrahẽte ipsam ad naturã permixtã potentiæ,ut cõtingit in angelis & aliis cõplexis subsistãtiis, sicut intelligere contingit esse substãtia,puta in deo:& accẽtis,puta in nobis.

Quæstio. ¶ Num & quomodo si intelligere angeli est subsistens,sit unum tantum.

¶Secundo dubitatur an illa cõsequẽtia,intelligere angeli est subsistens,ergo unũ tãtum,intelligenda sit gratia materiæ:uel gratia formæ.Nõ gratia formæ, quianon teneꝛ̃in omnibus.Nõ enim ualet,A est subsistens,ergo nõ est nisi unũ specie & numero.de tali enim unitate est hic sermo:ut patet de prædicatis qdditatiuis ipsarũ substãtiarũ.Tale em̃ est cõe pluribus substãtiis secũdũ ꝙdẽ & tamen subsistit.Non em̃ inficiari potest quin aliquod prædicatũ essentiale sit cõmune pluribus angelis:& tamẽ subsistat in eis.Et sic nõ ualeꝛ̃tialis res est subsistens,ergo est una tantũ specie & numero.Similiter si essent albedo & nigredo subsistẽtes,nõ ualeret,color est subsistẽs,ergo est unum tãtũ secm̃ speciẽ & numerũ.Nec etiã gratia materiæ.Tũ quia oporteret assignare illã cõditionẽ in intelligere angeli:rõne cuiꝰ teneret:ꝙ hic nõ sit.Tũ ꝙa,ꝓbatio assumpta in litera est uniuersalis,ac per hoc ñsignificans,ꝙ non gratia materiæ est sermo.

¶Num intelligere subsistens sit tantum unum necessario.

¶Tertio circa illã categoricã assumptã ad probationẽ secũdæ cõsequẽtiæ,scilicet intelligere subsistẽs nõ põt esse nisi unũ:dubiũ occurrit.Quoniãaut nõ est ad propositũ,aut est falsa.Probatur hoc distinguendo,primo ly intelligere,secũdo conjunctionẽ eius cũ ly subsistens.Intelligere em̃ põt supponere uel pro intelligere puro,uel pro intelligere tali,id est tantæ perfectionis,puta quantã ponit naturalis intellectio Gabrielis. Si intelligatur de intelligere simpliciter dato ꝙ propositũ sit uera,non est ad propositũ.Quoniã intelligere angelicũ non est purũ intelligere,sed tale.Si uero intelligatur de intelligere contracto, nihil aliud infert,nisi ꝙ tale intelligere,puta Gabrielis,est unum̃specie & numero,quemadmodũ substãtia eius.Et sic ultima cõsequẽtia,ſ.ꝙ unus angelus non distinguereꝛ̃tur ab altero,nec à deo nihil ualeret.Similiter intelligere quouis modo supponat,dupliciter cõtingit,ꝙ subsistat,ſ.formaliter & idẽtice.formaliter quidẽ ſi ex perfectione propria uendicat sibi subsistere:identice uero,si subsistere non secundum propriam rationem sibi cõuenit,sed ex eo cui conjungitur.Exemplum utriusque modi habetur in casu posito,si albedo & nigredo subsisterent.Tunc enim color quidem subsisteret identice,albedo & nigredo formaliter.Aut ergo in ista propositione intendꝰitur,ꝙ intelligere subsistens formaliter non potest esse nisi unum,& sic nõ est ad propositum:qm̃ intelligere angeli non concederetur sic subsistere,Aut intendꝰitur ꝙ intelligere subsistẽs identice non potest esse nisi unum,& sic in proposito est:falsa,ut ex exemplo dato patere potest.Et hoc modo diceret Auer.ꝙ intelligere angeli est subsistẽs, quia scilicet est idem subsistantiæ angeli.

Quæstio. ¶ Quomodo quodlibet abstractum & quanã abstractione subsistens unum tantum est,& quo sensu afferatur in proposita materia.

¶Quarto circa illam aliam uniuersaliorem propositionem assumptã,ſ.quodlibet abstractum subsistens est unum tantum:dubium occurrit,de qua ꝙ abstractione intelligatur:an ſ.secũdũ modum significandi,an secũdũ modum essendi.Si secũdũ modũ significandi,ad propositum non est.Tũ quia actus intelligendi non significatur abstracte per hoc nomen intelligere,sed per hoc nomen intellectio.Tum quia de rebus & realibus rerum modis quæstio est,& nõ de modis significandi.Si uero de abstractione secundũ esse intelligitur, aut de abstractione à receptiuo,aut de abstractione à quocunque posteriore tota sua ratione formali.Si primo modo,propositio est falsa,ut patet in casu posito de colore.Tunc enim color abstractum quoddam esset ab omni recipiente:& tamen multiplicaretur in albedine & nigredine subsistentibus.Si uero intelligatur secundo modo,dato quòd esset uera,nihil aliud inferret,nisi & quòd intellectio præcisa ab omni contrahente,si subsistit non est nisi una:& quod intellectio talis.i.tantæ perfectionis abstrahens ab omni posteriore:sua propria ratione si subsistit,nõ est nisi una.Quemadmodũ ex ipsa sequit ꝙ si color præcise subsisteret,ꝙ esset tm̃ unus.Et si color talis,puta albedo subsisteret,esset tantũ una albedo.Et sic nõ sequeretur inferẽtia:ga cũ hoc stat ꝙ essent plures intellectiones distinctæ speciẽ:quæadmodum stat ꝙ essent plures colores subsistentes distincti specie,quanuis non posset esse multitudo pure numeralis.

¶Circa ultimã cõsequẽtiã in eadẽ rõne illa,ſ.ergo nõ distingueret à subsistãtia dei:dubiũ occurrit:qm̃ nõ uidet ualere.Posset nãq; saluari ꝙ intelligere subsistẽs distingueret à

est:quia sic exigit ordo doctrinæ,ut à magis uniuersalibus & formalibus,ad mi
nus uniuersalia & materialia deueniamus.
¶Ad quartã igitur dubitationem dicitur ꝙ in illa propositione uniuersali,oē abs
tractu subsistes nõ pōt esse nisi unũ ex pte subiecti:duo termini ponunt,ly abs
tractum,& ly subsistes.Et ly quidē subsistes modũ essendi significat:ly uero abs
tractũ modũ cõcipiendi.
Ira ꝙ sensus proponis
est,ois res abstracte cõ
cepta seu conceptibi
lis,ii sic abstracte subsi
stit,nõ pōt esse nisi una.
Et est sermo de abstra
ctione in cõi à q̃cũq; cõ
trahēte seu cõtractiuo:
siue illud sit receptiuũ,
siue sit differẽtia essen
tialis,&c.Et sic intelle
cta propõ hæc ambi
guitate caret.Nec ha
bet aliquã instãtiã:qm̃
color abstracte cõce-
ptus tã à differẽtijs q̃m
à subiectis,ii in tali abs
tractione subsisteret,nõ
esset nisi unus.Formali
ter uero multiplicari nõ
posset:qa à formalibus
differẽtijs abstraheret,
materialiter uero minꝰ
me.Tũ qa à distinctis numeraliter abstra-
heret.Tũ qa nõ esset
aff gnare,ꝙ qd alter ab
altero distingueret, cũ
in utroq; nihil aliud eēt nisi color & subsistẽtia,Nec ẽ extra,ꝙ positũ abstractio
cũdũ modũ cõcipiẽdi,sedmaxime propositũ clarificat. Tũ quia de abstractio-
ne conceptus ex parte rei,& nõ ex parte nostri tñ est sermo. Tũ qa à notioribus nobis occulta hæc hoc mõ insinuatur. Quẽadmodũ em̃ rõ aliqua formalis
inabstracto nõ multiplicatur si sola sumaĩ,ita & si secũdũ rẽ in seipsis subsistere
ponatur,multitudinẽ excludere manifestatur. Quomodo autẽ propositio hæc
intentum S.T.inferat,ex sequentibus est manifestum.
¶Ad secũdã aũt dubitationẽ dicitur,ꝙ cõsequẽtia illa duplr pōt accipi.Prio ut
facet:& sic est bona,gratia materiæ.Alio mõ scdm id qđ implicite importat:&
sic est bona,gratia formæ.Si em̃ formetur sic:si intelligere eē subsistes,ergo nõ
est nisi unũ,nõ tenet gratia formæ.Quia ista est falsa:oẽ subsistẽs nõ est nisi unũ.
Sed tenet gratia materiæ:nõ sp̃alis.i.huiꝰ qđ ẽ intelligere:sed gñalis.i.huiꝰ qđ est
eẽe abstractũ.Ista ꝙ in materia abstractorũ,ista est uera,oẽ subsistes non est nisi
unũ.Et ꝙ intelligere est de nũero abstractẽ cõceptorũ,q̃uis significet nõ ꝙ no
mẽ,sed ꝙ uerbũ infinitiui modi:nõ cõsequẽtiatur.Si uero cõsequẽtia hæc secũ
dũ id qđ implicite cõtinet,explicite sic formaret,si intelligere in sua abstractio
ne subsisteret,, non esset nisi unum:est bona gratia formæ.Et qui eius categoꝛica in cuius uirtute tenet,nõ est ista,scꝫ omne subsistẽs nõ est nisi unũ:sed ista,ſ.
omne abstractum subsistens non est nisi unum:quam tantum S.Th.assumpsit,
ideo formaliter intelligenda est in sensu expositio.
¶Ad tertiã uero dubitationẽ quæ nalde difficilis est,cũ dei adiutorio dicã qd
occurrit. Cũ em̃ tota difficultas cõsistat in hoc,an de intelligere,an de intellige
re tali sit sermo:duas tm̃ uias inter se incõpossibiles habemꝰ:quarũ tm̃ alteram
oportere eligere uideo ad soluendã difficultatem hãc. Prima est,negare ꝙ ob-
iectiões supponũt,ſ.ꝙ deꝰ intelligere & intelligere tale abstrahẽdo aẽ intelligẽdi
ab extrinsecis,& stando ꝑcise intrinsecis illius.Quoniã intelligere nõ est tale,
nisi uel subiectiue,puta diuinũ,angelicũ,uel humanũ:uel obiectiue,quia ad tale
uel tale obiectũ terminatur.Et secũdũ hoc facillime ad obiecta patet rñsio.Nã
sermo pñs est de intellectione secũdũ eiꝰ intrinseca tm̃ intelligẽdus.& hic rõ sta
ret:qm̃ si intelligere angeli p̃cise sumptũ abstrahẽdo ab oĩ extrinseco subiecto,
ſ.& obiecto,nõ esset formaliter loquendo nisi pura intellectio: cõsequẽs est,ꝙ
si in tali abstractione subsisteret,ꝙ esset purũ intelligere subsistes,ac ꝙ hoc non
esset nisi unũ,ut ex dictis patet.Sed qm̃ hæc rñsio minus cõsonãs est rõni.Tũ
qa oĩs intellectio,imo oĩs actus imanẽs esset una spẽs spãlissima intrinsece lo-
quẽdo:qm̃ par est rõ de oĩbus.& sic uelle oẽ esset unius spẽi,& sic oĩs uisio,
ois auditio,&c.Tũ qa aliqd eiusdẽ spẽi spãlissimæ ẽet cõsequẽtioliter cõe intel
ligẽtijs oĩbus & nobis. Tũ qa intellectionẽ eē talẽ obiectiue,nõ est esse tale ex
trinsece, ut nũcupãe patebit. Vñ aliomõ & rõnabiliꝰ pōt dici,cõcedẽdo,ꝙ sup
ponũt obiectiones,ſ.dari intellectionẽ,& intellectionẽ talẽ intrinsece,ꝙ sermo
S.T.intelligẽdus est formaliter & per se:& hoc sufficit ad propositum.
¶Ad euidẽtiũ aũt primi icĩdũ est,ꝙ intellectio tripliciter cõtrahi pōt.Prio ꝑ
subiecta,cũ distinguit in angelicã & hũanã.fcdo ꝑ obiecta,cũ distinguitur ꝑ ter
minari ad tale & tale obiectũ.Tertio ꝑ propriasꝫ differẽtias diuisiuas illius,quẽad
modũ genus diuidit ceu analogũ per suos modos.Et diuisio qdẽ ꝑ subiecta ma
nifeste est extrinseca,& ꝑ accidẽs:alioqn idẽ esset differẽtia ꝑ se pluriũ nõ sub
alternatim positoriũ,puta humanũ esset ꝑ se differẽtia intellectionis,uolitiõis,u
sionis,& reliquoriũ similiũ.Diuisio uero penes obiecta duplr cõtingit,ſ.penes;
obiecta sedanta:& hæc manifeste est extrinseca & ꝙ accĩs.Et penes obiecta pr
maria,puta cũ diuiditur intellectio in actũ intelligẽdi,ꝑportionatũ intelligibili
relucẽti in phantasmate,aut proportionatũ relucẽti in seipso.Et de tali diuisiõe
credidem ego,ꝙ lit ꝙ te essentialis:nõ ꝙ purẽ obiecta.Et primaria esse differẽ-
tias ꝙ se actus intelligẽdi,ga obiecta sunt extrinseca:differẽtias uero oporteꝛ es
se intrinsecas cõstitutis per se ipas,qm̃ differẽtia eiꝰ qđ ẽ esse,rei ps ẽ.Sed arbi-
tror differẽtias essentiales actꝰ intelligẽdi sumi in ordine ad talia obiectanta ꝙ
nõ sunt absolubiles à tali ordine.Et hoc rõnabiliꝰ dici pt:qm̃ nec ipm̃ intelligere absolui pōt ab ordẽ ad obiectũ suũ formale.Quoniã sẽqratur qđ est intelligere,nõ poterit rñderi:misi q̃ est opatio circa uerũ,uel aliqd simile.Dicitur[a] aũt
ꝙ per se differẽtiæ aliqui superioris accipiẽdæ sunt illæ,q̃ diuersificãt id ex q̃
illud superius formaliter cõstat.Differẽtiæ em̃ aĩalis sunt quæ diuersificãt illud
quatenus sensitiuũ.Et sic ga intellectio cõstat ex re nõ absolubili à tali obiec-
to, cõsequẽs est ꝙ p̃ se differẽtiæ illiꝰ erũt res essentialiter relpicientes diuersas
per se rõnes talis obiecti.Et sic intellectio erit ut genus diuisibile formaliter per
essentiales differẽtias,seu modos.Nec sequtur ex hoc ꝙ idẽ esset differẽtia pluriũ:
qm̃ cuius una res sit obiectũ actus intelligendi & uolẽdi,alia tñ rõne formali
obijcitur utrique,Actus qdem intelligendi ut spẽs ueri,uolendi uero ut species

boni.Vnde non est obiectum formale utriusq̃.Hæc de primo.
¶Quo ad secũdũ dicẽdũ ẽ,ꝙ q̃uis intelligere possit sumptũ abstrahẽdo
ab extrinsecis claudat i se intrinsece duo,ſ.& ꝙ sit intelligere, & ꝙ sit tale:pu
ta,ꝓportionatũ intelligibili in seipso hñti aliqd potẽtialitatis.claudit tñ ultra
hæc ꝑfectiõis modũ,qm̃ secũdũ utrãq; rõnẽ aliqd ꝑfectiõis pōit.Et qm̃ subiecta
mitanciam:quia cum sit in actu eius substã
tia,statim quãtũ est in se,cõcomitatur ꝑam
actio.Quod nõ est de intellectis possibilibꝰ,
qui nõ habet actiones nisi postquam fuerit
factus in actu.
¶Ad secũdũ dicẽdũ ꝙ uita nõ hoc mõ se hꝫ
ad uiuere,sicut eẽntia ad eẽ,ꝫ sicut cursus ad
currere:quorũ unũ significat actũ in abs
tracto,aliud in cõcreto.Vñ nõ segt,si uiuere
sit esse,ꝙ uita sit essentia. Quãuis erã qnq;
uita,ꝙ essentia ponaꝫ,scdm qđ Aug.dicit i li.
de tri.ꝙ memoria & intelligẽtia,& uoluntas
sunt una eẽntia,una uita:hꝫ sic non accipit à
philosopho cũ dicit,ꝙ actio tcllect⁹ ẽ uita.
¶Ad tertiũ dicẽdũ,ꝙ actio,q̃ trãsit in aliqd
intrinsecũ,est realiter media inter agens &
subiectũ recipiẽs actionẽ.Sed actio q̃ ma-
ner in agẽte,nõ est realiter mediũ inter agẽs
& obiectũ,sed secũdũ modũ significãdi tã-
tum.Realiter uero cõsequit unionẽ obiecti
cũ agente,Ex hoc enim ꝙ intellectũ sit unũ
cũ intelligente,consequitur intelligere qua
si quidam effectus differens ab utroq;.

consequens sit impossibile non uideo:enim nulla rõ appareat cogens ad diuersitatem magis & minus intelligendi in eodem angelo. Aliter igitur & intrãsitum ẽtius à S.T.est,ꝙ nõ esset diuersi gradus intelligẽdi simpliciter.Et cõfirmatur ista cõsequẽtia super ꝓcedẽtẽ rõnẽ:qm̃ si intelligere fubsisteret, & non esset nisi unum: ac per hoc excluderet distinctionem in multos gradus.

Quæstio. ¶*Num si substantialitas subsistit,indi-uisibilis & una sit.*

¶Secundo circa hanc rationẽ dubitat,quia nõ uidetur cõsequẽtia uæ lere formaliter. Quoniã non ualet,substãtialitas est subsistẽtia,ergo non distinguitur in diuersos gradus substãtialitatis.Et tamẽ substantialitas est perfectio simpliciter,licus & intelligere.Quod autem nõ ualeat de substantialitate consequentia hæc,de septentiquita substantialitas in omnibus angelis & compleꝛtis substantijs, cum tan ta graduum diuersitate secundum magis & minus perfectum inueniꝫ.
¶Ad hoc breuiter dicitur,quòd cõsequẽtiaest optima formaliter: & quòd si substantialitas in sua abstractione subsistet, nõ esset nisi una,nec cõpatereꝛur gradibus diuersitatem. Sed argumentũ fallitur,quonia & substantialitas subsistere æquiuocat:dupliciter enim cõtingit. Vno modo, quòd ex sua perfectione quã dicit præcidendo ab omni mixtione imperfectionis,sic abstracta subsistat:& hoc modo,ut dictum est,non est nisi una. Alio modo, ut admixtum habet aliqd imperfectionis ex eiꝰ per se differẽtiis diuisiuis, quales sunt omnes differentiæ in genere substantiæ:& sic procedit obiectio. Et ideo non est contra propositum.Habet autem sola ista perfectio simpliciter, ſ. substantialitas utrunque modum subsistendi possibilem : quia omnes differentiæ & modi per se illius constituunt substantiam aliquam in aliquo esse substantiali, & consequenter subsistentes.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum secundum.*

Cõment. TIrulus clarus.
¶In corpore articuli quatuor facit.Primo proponit conclusionem resolutionis,ſ.ꝙ nec actio angeli,neque actio alicuius creaturæ,est eius esse.Secundo distinguit duplex genus actionis,scilicet immanents & transeuntis.Tertio probat conclusionem propositã,quo ad actionem transeuntẽ.Quarto quo ad actionem immanentem.Et medium quidem assumptum ad probandum de actione transeunte est:quia est effluxus ab agente in actum, esse autem significatur,id est,est res significata intra ipsum agens : ut etiam significatio ostendit.ly enim significatur,ex parte rei se tenet,& non tantum ex parte modi significandi. De actione autem immanente medium est : quia actio immanens est infinita simpliciter uel secundum quid.i.in aliquo genere : esse autẽ cuiusque rei,ſ.cuius est:ergo non sunt idem.Maior declaratur distinguendo,duplex genus actionis immanentis:alterum pertinens ad partem intellectiuam, alterum ad partem sensitiuam.Primum enim est infinitum simpliciter, quia obiectum eius ad omnia se extendit. Secundum uero est infinitum secundum quid: quia obiectum eiꝰ ad quædam tantum species se extendit:& omnia clara sunt in litera.
Amor. ¶Circa hanc rationem aduerte,quòd operatio immanens dupliciter sumi potest,scilicet in communi,puta intelligere,uidere,&c.Et in speciali seu,contracte ad tale uel tale subiectum,puta intelligere humanum , uidere bouinum:&c.In proposito non est sermo de istis in communi,quia sic non esset differentia inter eas,& esse in communi : sed est de eis sermo ut contractæ sunt ad subiecta, Ita quòd intẽdit quòd quia esse humanum est certæ speciei,intelligere uero humanum,non:sed est infinitum.ideo non sunt idem, Aduerte secundo, quòd determinari seu esse in aliqua specie contigit dupliciter, uno modo per accidens,seu extrinsece.Alio modo per se,& intrinsece. In proposito nõ est sermo de specificatione extrinseca,seu per accidens:quia hæc ratio nihil ualeret,ut patet discurrenti facillime.Sed de specificatione intrinseca & essentiali , ita quòd intendit, quòd quia esse humanum est,essentialiter determinatum ad speciem hominis,intelligere uero humanum non est essentialiter in specie hominis, sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis seu ueri : ac per hoc est infinitum & indeterminatum simpliciter, ideo non sunt idem. & simile est in aliis.Et ex hoc patet q̃ cõformiter.S.T.dixerimus in præcedenti articulo,nõ addmittẽdo intelligere esse speciem atomam.Si enim esset perfectio indiuisibilis,formaliter iam esset determinatum ad certam speciem essentialem: super cuius oppositio fundatur hæc ratio.
¶Circa fundamentum huius rationis dubium est:quia duplex credi potest, ſ. uel hoc,Quoruncũque sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ,illa diuersæ sunt res:Vel hoc,Ba quorum alterum est certæ speciei, alterum uero ad plures species essentialiter determinari potest : sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentum huius rationis est , concedere oportet omnẽ distinctionem formalẽ & specificam esse realẽ:quod nec à Thomistis tenentibus relationem esse idem fundamento acceptatur. Nec uidetur consonum doctrinæ.S.T.quoniã sicut bonum distinguitur formaliter ab ente,

tra species boni & differentiæ per se boni à speciebus & differentiis entis distinguitur formaliter, & tñ sunt idem realiter. Si uero ꝓpositio hæc falsa dicatur, & super secta propositione fundetur processus iste, redit rursus ambiguitas similis, & forte maior. Tū quia secūda propositio nō differt à prima nisi penes unū. Quoniā in prima alteras tñ specificarū differētiarum enunciatur causa distinctionis realis. In secunda uero alietas & pluralitas, quia s. una pte est una differētia constitutiua, ex alia uero parte sunt plures differentiæ specificę. sic em se habēt esse humanum & intelligere. Difficile aut̄ ualde uidet unde exeat pluralitas differētiarū aliarū, ꝙ faciat distinctionē realē à re unius alius differētiæ, si unitas alius differētiæ ad hoc nō sufficit. Quoniā pluralitas ista nihil aliud operat, nisi ꝙ id cui cōuenit, se habeat ut natura gñica, quemadmodū unitas differt̄ ſtæ facit ꝙ res cui conuenit se habet ut natura specifica. Nec apparet nō aliqua quare res unius spēi nō possit esse idē cū re naturæ genericeæ alterius ordinis si pōt esse idē cū re natura specificæ alterius ordinis. Tum quia nec propositio pōt acceptari à prædictis Thomistis, qm̄ albedo est unius eertæ speciei: reso aūt quę ponit idēsificata illi ad multas indifferēs est spēs, quoniam druditis in relatione similitudinis & dissimilitudinis, &c. Et confirmat, quia cuicunq; nō repugnat pluralitas differēt̄iarum specificarum, illi nec repugnāt magis tres quām quatuor aut decē differentiæ. Et propterea si una res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, nō minus una res esse poterit, & esse in omnibus speciebus unius generis.

277 ¶ An potentia intellectiua angeli, sit eius essentia.

AD TERTIVM sic procedit̄ur. Videtur quod uirtus uel potentia intellectiua in angelo nō sit aliud quā sua essentia. Mens em & intellectus nominatur potentia intellectiua. Sed Dionysius in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos angelos intellectus & mentes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

¶ Præterea, si potentia intellectiua in angelo est aliquid præter eius essentiā, oportet ꝙ sit accidēs. Hoc em dicimus esse accidēs alicuius quod est præter eius essentiā. Sed forma simplex subiectum esse non potest ut Boē. dicit in lib. de tri. Ergo angelus non esset forma simplex: qđ est cōtra prę̄missa.

¶ Præterea, Au. dicit 12. confes. ꝙ deus fecit angelicam naturam prope se, materiam aūt primam prope nihil. Ex quo uidetur ꝙ angelus sit simplicior cꝫ materia prima, utpote deo propinquior. Sed materia prima est sua potētia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Dionysius dicit 2. ca. angelicæ hierar. ꝙ angeli diuidunt̄ur in substantiā, uirtutem, & operationē. Ergo aliud est in eis substantia, & aliud uirtus, & aliud operatio.

CONCLVSIO.

¶ Cum esse cuiuslibet creaturæ distinctum sit ab ipsa sua operatione, omnisquoque creatæ substantiæ potentiam ab essentia distinctam esse necesse est.

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝙ nec in angelo, nec in aliqua creatura uirtus uel potētia operatiua est idē qđ sua essentia. Quod sic patet. Cū em potētia dicatur ad actū, oportet ꝙ secūdū diuersitatē actuū sit diuersitas potētiarū. Propter qđ dicit, ꝙ, pprius actus rndet pprię potētiæ. In oīaūt creato essentia differt à suo esse, & cōparat ad ipsum sicut potētia ad actū, ut ex supra dictis patet. Actus aūt, ad quē cōparat potētia operatiua, est operatio. In angelo aūt nō est idē intelligere & esse: nec aliqua alia operatio aut in ipso his, aut̄ quo cūq; alio creato est idem quod eius esse. Vnde essentia angeli non est eius potentia intellectiua, nec alicuius creati essentia est eius operatio, aut potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod angelus dicit intellectus & mens: qa tota ei⁹ cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiua.

¶ Ad secūdum dicendum ꝙ forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectum comparatur ad accidens, ut potentia ad actum. Et huiusmodi est solus deꝰ. Et de tali forma loquitur ibi Boēt. Forma autem simplex, quæ nō est susi esse, sed comparatur ad ipsū ut potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis e: & præcipue eius quod consequitur speciem. Huiusmodi autem accidēs ptinet ad formā. Accīs uero qđ est in diuidui non cōsequēs totā speciē, cōsequit materiā, q̄ est individuationis principiū. Et talis forma simplex est angelus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale e, & non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile.

¶ Num ex actuum diuersitate diuersitas inferatur in potentijs, & quomodo ex hoc sequi ualeat distinctio potentiæ ab essentia,

¶ Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo in illa propositione, diuersitas actuum exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolute, aut tali. Si absolute, nil concludit. Quia distinctio in principiatis non infert distinctionem in principijs, ni si forte distinctionem formalē potētiarū, quæ nō sufficit proposito. Si de tali, aut de formali, & sic etiam non infert ꝓpositū. Aut de reali, & sic est falsa manifeste, quia cum diuersitate realium actuum stat unitas potentiæ, ut patet in potentia uisiua: & aliis, imo cum contrarietate reali actuum, ut patet 2. cæli. comment. 18. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de tali: si de omni, manifeste sequitur processus in infinitum, quoniam ipsa potentia operatiua actus quidam est apud te: cum accidens ponatur & subiectiue in anima. Et sic si unusquisq; actus exigit propriam potentiam, præterit alia potentia prior: & cum illa quoque esset actus quidam, præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si uero de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quòd est sermo de actibus ultimatis, deprehenditur quòd hic est fuga quædam, ex eo, quia scilicet exigendi potentiam propriam. Sed hoc est falsum: quoniam ut patet in 12. meta. & secundo de anima. & tertio phy. quilibet actus qui per se est, est in propria potentia. Constat autem quòd non omnis actus qui est per se terminus actionis, alius est actus ultimatus, quoniam omnis forma accidentalis absoluta ad aliquam operationem ordinatur. Si uero dicitur, quòd est sermo de actu tali, id est de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehenditur falsum hoc esse, ex dicto Sancti Thomæ hic subsumentis sub istis propositionibus, quòd esse est talis actus respectu essentiæ. Constat enim quòd essentia non expectat esse. Nec aliquid meditat fieri ad coniungendum talem actum tali potentiæ: sed eadem generatione generantur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones uerę sunt eum antedictis, manifeste sequitur quòd quemadmodum operari & esse distinguuntur semper formaliter & realiter: ita etiam semper omnis essentia distinguetur realiter ab omni operatiua potentia: quod implicat contradictionem. Tum quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua. Et sic calor non esset potentia calefactiua. Tum quia nulla potentia operatiua haberet esse: quia non esset essentia.

¶ Num substantia creata possit esse immediatum principium operationis.

¶ Circa conclusionem ipsam multæ sunt dubitationes & obiectiones, cum ponit, ꝙ nulla substātia creata est immediatum principium alicuius operationis. Quoniam aut uniuersaliter intelligit de principio tam actiuo quā passiuo, aut de actiuo tantum. Si de utroque, sequitur ꝙ substantia nullius transmutationis subiectum proximum esse posset, hoc autem est inconueniens. Tum quia oppositum apparet in materia prima. Tum quia hoc saluari non posset, nisi

potendo in omni substantia quædam accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ: quibus mediantibus esset transmutabilis diuersis tranmutationibus: hoc autem est uoluntarium & irrationabile. Quia pluralitas non est ponenda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quantum potest, ut patet primo physicorum. Si autem est sermo de principio actiuo tantum, sequitur quòd supponatur hic, omnes potentias partis sensitiuæ & intellectiuæ ad actiuas, eo ꝙ sunt potentiæ operatiuæ. Et tamen in secundo de anima manifeste dicitur, sensus esse potentias passiuas, & similiter intellectum posse similem in tertio eiusdē. Deinde contra hoc sūt obiectiones Scoti in 2. distinct. decima sexta & in 4. distinctione duodecima. Et primo arguit sic: ordinatum ad finem quāto imaginatius ordinatur ad illum, tanto nobilius ordinatur. substantia creata nobilissimo modo ordinatur ad finem per operationem attingendum. ergo immediate operabitur. Et confirmatur: quia operari immediate conuenit formę ignobiliori, s. accidentali, & formæ nobiliori. f. deitati: ergo conuenit etiam formæ mediæ, scilicet substantiali creatę. Et confirmatur secundo, quia alio quin substantia intellectualis esset beata per accidēs, quod est inconueniens, pbatē cōsequētia: quia esset subiectū beatitudinis per receptiuū medii, in quo re ciperetur beatitudo si esset separatum à substantia. Secundo sic: substantiam oportet produci à substantia, etiam tanq̄ à principio quo agens agit, ergo substantia est principium actiuum ut quo: quod nihil aliud est ꝙ potentia actiua. Et confirmatur hoc, quia apud te forma in qua genitum assimilatur generāti, est ratio & principium generandi. ergo potentia generatiua in quaquinq; substantia, est substantia. Et si dicatur concedendo, ꝙ substantia est principiū actiuū quo operationis & generationis non ꝓximū, sed primum, ut dicitur in diffinitionem naturæ, & ꝙ potentia operatiua nominat principium proximum. Cōtra hoc multiplicīter obijcitur. Tum quia negari nō potest quin substantia sit immediatum principiū talis potentiæ operatiuæ, quā ponis esse accidens. Tū quia negari etiam nō pōt quin substantia sit immediatum principiū substātialis productionis. Quoniam autem substantialis productio elicitur immediate à forma substātiali, uel à forma accidentali. Si à substātiali, habetur intentū: si ab accidentali aut uirture, ꝓpria, & hoc non: ut de se patet. Aut uirtute substantiæ, quia est eius instrumētū, & hoc esse etiam falsū declaratur qua druplīciter. Primo, quia instrumētum apud te non mouet nisi motū à principali agente: ergo aliqua est opatio substātiæ, quæ mouet accidēs ad agēdū, quod est principale intentū. Secūdo, quia causa principalis & instrumētalis sūt, ordinatę essēti aliter sicut superior & inferior. Constat aūt, quòd causa superior prius natura attingit effectum, quām inferior. Et si est naturalis, quicquid uel quātū potest, prius naturaliter agit ꝙ inferior. In illo ergo priori producta est substātia immediate à substātia. Et cōsequēter in secundo signo naturæ, in quo terminatur actio causæ secundariæ, nō producitur substātia nisi idem producatur. Tertio, quia quo instrumentum non se extendit, illuc oportet principalis agentis actio nem pertingere. Sed actio accīdētis nō attingit nudæ materiæ primæ: essētiam: ergo generationē substātialē quæ in ea fit à substātia immediate, elici oportet. Quarto, quia quū dicitur accidēs causare substātiā in uirtute substātiæ, ly in uirtute: aut addit aliquid absolutū, aut respectiuum. Si absolutū, cū illud sit accidēs, eadem q̄s erit. Si respectiuū, manifeste patet, ꝙ ex respectu superaddito, accidēs nō potest facere substātiā, q̄n relatio nō largitur uirtutē actiuā: & etiā illa relatio esset accidēs. Tū quia nō potest negari quin substātia in suo ordine sit immediatū principiū alicuius ꝓpriæ operationis, ut patet ex ratione causę superioris principalis, ut dixmus. Et cōfirmatur, quia ꝙuis deus apud philosophos nō causet nisi mediantib⁹ causis secūdis, tamen ipse est immediata causa ꝓpriæ operationis in suo ordine: ergo similiter se habebūt substātia creata, & forma accidētalis: dato ꝙ nō causet nisi mediāte accidēte. Tertio arguitur ducēdo ad impossibile: quia sequeretur ꝙ posset fieri ꝑ diuinā potētiā substātia intellectualis sine intellectu, & ecōuerso: quia oē absolutū pn̄⁹ potest fieri sine alio absoluto distincto realiter à se. Et si dicatur, ꝙ hoc nō potest fieri ꝓpter necessariā connexionē inter ea, ex hoc magis habetur intentū propter duo. Primo, qm̄ ista cōnexio attēditur nō secūdū cōnexionē potētiæ ad actū. Quia oīs potētia est potentia cōtradictionis, ut dicitur 9. met. tex. 17. sed secundū cōnexionē causæ actiuæ naturaliter ad suū effectū. unde & apud te potentiæ fluūt ab essētia, ergo substātia est immediate actiua: quod est principale intentū. Secūdo: quia cum deus possit supplere uicē oīs cāæ extrinsecæ, cꝫūquīq; talis connexio uideatur necessaria, poterit tamen deꝰ facere unū sine alio. Quarto arguitur ex cōfessis & experētia. Fatemur in primis ꝙ angelꝰ intelligit substātialiter, ꝓpriā q̄ se ipsā. igitur essētia angeli est proximum principium intellectionis. Et perimur quoque, quòd aqua calefacta frigefit à se ipsa: ergo propria substantia est prncipium proximum frigefactionis.

¶ Ad euidentiū prędictis materiæ, notandę sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quidā est adequatꝰ potētiæ: ut intelligeretur respectu intellectꝰ, & quide re respectu uiꝰ. Quidā uero inadequatꝰ, ut tale ītelligere, puta ītelligere bouē, & tale uidere, puta albū. In ꝓposito est sermo de actibus adequatis tātū: qm̄ de talibus tantū uerificatur, ꝙ potētiæ distinguūtur ꝑ actus. Secunda est de gradu rationę rerū. Quędā enim res sunt, quæ primaria intentione inēdūtur à natura ut actus. Quædā uero ut potentiæ: ꝙuis cōtingat res inēteas ut actus habere, aliquid potētiæ ad illas gñis. Et similiter res inēteas ut potentias, habere aliquid actualitatis admixtū. Et illæ quidē sūt ꝑ se primo & essētialiter actus: & ꝑ hoc simpliciter locāt in coordinatione actuū. Istæ uero sūt ꝑ se prio & essētialiter potentiæ. Et cōsequēter simpliciter locāt in ordine potētiarū ita ꝙ imaginādū est, ꝙ quēadmodū in genere substātiæ est inuenire quasdā res à natura inēteas ꝑ se primo, ut principia aliorū sint, ita in quolibet genere sint quędā res ꝑ se ꝑ se primo, ut principia aliorū sint, ita in quolibet genere sint quędā res ꝑ se primo inēteæ à natura, ut principia ꝓxima aliorū. Et si ita est, ex hoc habetur tertia distinctio actus & potētiæ, quia uterq; est duplex. Actuū enim quidā est ꝑ se primo actus & secūdario potētia. Quidā uero ecōuerso. Et similiter potētiarū quædā est ꝑ se primo potētia, & secūdario actus. Quædā uero econtra. Quāuis in his sit latitudo quædā: qm̄ potētiæ passiuæ sunt actus rātī modaliter pro ēpto subiectis inhærēt aliquæ earū: habent enim ex hoc quemdā actus modū. Potētiæ uero actiuæ actus quidē sūt, sed tales, ꝙ sūt essētialiter inhēri: & ad hoc ꝙ ducti in natura, ut principia operationū sint. Et ꝓpter hoc in genere principiorū essētialiter locantur. In ꝓposito ergo fermo est de actu ꝑ se primo intento in ratione actus, & de potentia ꝑ se primo intento in ratione potentiæ. Quòd autem dentur in nis tales res, specialē quæstionē exigeret. In prōptu tamē apparet rōnabiliter eas poni posse. Quandoquidem ha bitus omnes pr̄acti, ut docuit Ari. in 8 thi. res tales sūt. Quoniā ad nihil aliud sunt nisi ad opari. Similiter formalia significata potētiarū aīæ ad nihil aliud sunt nisi ad opari. His ꝓpositis ad obiecōes cōtra rōnē S. T. factas, rndet ꝙ pn̄s fermo est de diuersitate realī: nō quacunq;, sed formalī: nō quorūcūq; actuū, sed adæquatorū, & ꝑ se primo intētorū in rōne actus. talis. n. diuersitas totalis potē tiarū diuersitatem existentiæ: non à posteriori, sed à priori infertur: ea: quoniam actus adæquatus est finis potentiæ: & ex secundo phy. expreſſe patet, ꝙ ex fine assignare rōnem & cōsēnē et⁹, qđ est ad finem, est reddere causā à priori, imo potissimā causā in rebus naturalibus: quia naturalia sunt ꝓp finem. Et, ꝓpterea argumētū illud, distō in principiatis nō arguit distinem in principijs, sophisma est accidentis. Quoniam actus potentiarū non in eo quòd effectus, sed in eo quòd fines potentiarum distinguūtur. Ad id uero quod obijcitur cōtra ꝓpositiones subsumptas: dicit ꝙ (ut patet ex uerbis S. T. in rńsione ad ultimū argumētū) esse hoc nō sumit ur, put est cōe quid ad actū primū substātialē & accītalem, sed, peste substātiali tm̄. Et rō est: quia hic sumitur ut totaliter distinguitur cōtra esse qđ' dat ꝓ opari. Tale aūt nō est ee essētiale: quia operari est qđdā accītale ee habere. Et iō nō est mirū, si forma accītalis, ꝓximū principiū essendi & operandi est: quia & ee sius & operari eiusdem, est quoddam esse accidentale. Non sic autem se habēt opari & esse substātiale, ut de se patet: quia illud est substātia, & hoc accīs.

¶ Ad obiectiones contra cōclusionē ordinate dicendo, respōdetur: quòd fermo prędens propriē loquendo est tm̄ de potentia operatiua, siue actiue, siue passiue operari dicatur: modo ibi mera operatio sit. Et ꝓ hoc excludūtur oēs potētię puræ receptiuæ. i. q. nō media aliqua opōne aliquid hīt ad actū: qualis est potētia subiecti respectu ꝓpriæ passionis, & uīr respectu eorū quæ ꝓ se cogītā sunt rei. Vñ nō uidetur incōueniēs ponere potētialitates tales cōgenitas substātiis rerū. Nec multiplicītur entia sine necessitate. Quoniā ut patet 12. met. in tex. 26. & 28. in quolibet gñe est dare, ꝓpriā potētiā, & ꝓpriū actū, q̄ sunt ut principia illius gñis. Ex hoc. n. sequitur manifeste, ꝙ oportet alterū duorum dicere. Aut ꝙ substātia sit reductiue in aliis gñibus, ut potētia reducitur ad genus actus. Aut quòd dentur istæ potētiæ cōgenitæ. Et cū primū sit inconueniēs, ut ēt ipse Sc. fatetur, oportet dicere secūdū. Nec̄q potest ad illū rem. Arist. rńderi: ꝙ loquitur de potentia obiectiua: qm̄ expreſſe loquitur de potētia & actu, ut principia fūt eius qđ' est in gñe. Cēterū aūt ꝙ potētia obiectiua principiū nō est rei, imo est res ipsa, ut posībilis est esse. Ad id uero qđ' de potētia materiæ obijcitur, patet rńdo S. T. intēdēte, ꝙ potētia materiæ est ad esse substātiale nulla mediāte operatione, q̄ sit uere e opō, ac ꝓ hoc accīs inte ipsam materiā & formam substantialem: quoniam in instanti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substātialis, cum consequentibus ad ipsum.

¶ Ad primā aūt rōnē Sc. dicitur ꝙ esse principiū opationis contingit triplicīt, s. uel, ꝓximū rātī: uel principale tm̄, uel, ꝓximū & principale simul. & ꝙ elicere operationē uel principiū, ꝓximū tm̄, est impfectionis: quia oportet esse de gñe accidētis. Elicere uero operationē ut, ꝓximū & principale sit, est tm̄æ pfectionis: quia ponit in re pfectionē substantiæ & accītis. Elicere uero ut principale tm̄, mediū est, & ꝓpterea rationabiliter cōuenit substātiæ creatæ, q̄ media est inter deū & accītia. Vñ ad primū dicit', ꝙ substātia debet ordinari ad finē nobilissimū, m⁹ posī tm̄. Immediato aūt ꝑ exclusionē potētiæ mediæ, & mod⁹ impossībilis substātiæ creatæ. Et ꝙ hoc patet ad 2ª primā cōfirmationē, quia 1. rōne nimiæ ꝑfectionis q̄ haberet, repugnat substātiæ creatæ, esse. ꝓximū principiū operationis, quoniam esset proximum & principale simul.

¶ Ad alterā uero cōfirmationē (si nō uelim⁹ abuti uocabulis) negatur cōsequētia: q̄m̄ opari mediāte uirtute ꝓpria, ut quo, nō est opari ꝑ accīs. Et ad ꝓbatio nē negatur, ꝙ beatitudo cōparet ad potētiā & substātiæ intellectualis: & ad ip sā substātiā intellectualē, ut color ad fu pficiē et substātiā corporeā. Ita ꝙ quēad modū color cōfirmaret superficiē si esset ſepata à corpore, ita beatitudo potentiā si esset ſepata à substātia. Dico em̄ ꝙ ista cōditionalis est falsa: q̄m̄ beatitudo est essētialiter operatio uitalis, q̄m̄ nō est intelligibile esse nisi uiuentis. Tū etiam quia beatitudo non potest esse nisi in beato. Nō potest autem fingi ꝙ potentia ſeparata esset beata; quēadmodū superficies esset colorata. Vñ non solum aīs & cōsequēs ilius cōditionalis fuit impossībilis, sed etiā conditionalis ipsa.

¶ Ad secūdā rōnē Sc. cōcedit, subst ātiā oportere fieri à substātia, t anq̄ à causa principali, nō aūt ꝓxima. Et ad primā instātiā de causatione accidentis à substātia, dicitur ꝙ nullī accīs causatur à substātia immediate per operationē mediam. Cum hoc tamē stat ꝙ multa accidentia consequūtur substantiam & in gñe causæ effectiuæ, & materialis per modum naturalis sequelæ. Et hoc modo substantia est causa suarum passionum & potentiarum.

¶ Ad instantiam uero de propria causalitate causæ principalis & superioris dupliciter dici potest. Primo negando, quòd substantia & sua potentia operatiua sunt proprie loquendo causa principalis & instrumentalis, superior & inferior. Et propterea obiectiones non habent locum. Et potest esse ratio negationis: quòd substantia & potentia operatiua concurrunt, non ut duæ causæ, sed ut causa, & quasi conditio causæ. Secundo potest dici admittendo quòd se habeant non ut causa superior & inferior, sed quodammodo ut principalis & instrumentalis. Et quòd instrumentum est duplex, coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumenta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentatiua, coniuncta instrumēta animæ dici possunt, potentia tamen magis coniunctum instrumentum est. Nec opus est omne coniunctum instrumentum moueri à principali, sed operari principaliter concurrente ad illud operari principali agente: quoniam sic large accipiendo instrumentum hanc sufficit habere instrumenti conditionem. Vnde non oportet obiectis aliter respondere supponentibus substantiam & potentiam operatiuam se habere ut duas causas.

¶ Ad id tamē quod tangitur de ꝓximo principio elicitiuo gñationis substātia lis dicitur ꝙ secundū rē generatio substantialis instantanea non est operatio aliqua, sed est terminus generationis transmutantis materiam usque ad hoc,

Vnde non

Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem quod in toto tempore præcedente generabat, in instanti ultimo illius tempore generat terminando actionem suam.

¶Et quia quidditatio aut qdcūq accidēs uirtute substātiæ, substātiāfaciat: qd est illam uirtus breuiter dico dupliciter dici posse. Prīo à qbusdā dicit, q̄ est res quæ dā uirtus alis eo mō quo intrinsecocoloris dicit esse in aere: & q̄ licet sit accidēs secundū esse, eltrīn causaliter subsistātia. nō ut principalis cā, sed ut uis quodā modo instrumēralis, q̄si cōstat posse esse imperfectioré effectu: ut patet de formis feminū, & approbatur 12. metaphy. tex. 40. Scdo dicitur, q̄ accidēs ipsum ex hoc ipso q̄ est cōiū ctū substantiæ talis, sit ei⁹ organū cōsecūtur: & est ipsius uirtus, nec oportet aliā sup addere uirtutē. Et hoc puto uerum in his q̄ nō sunt uera īstrumēta: sed ipm & substātia sūt una cā.

¶Ad tertiam rōnē dicitur primo: q̄ illa propō absoluta, realiter distīcta sunt separabilia ab inuicē, est falsa, etiā in doctrina sua: quoniam partes essentiales simul sumptæ apud ipsum, distinguunt realiter à toto: & tamen nō posset alterū sine altero fieri. Deinde dicitur, q̄ connexio necessaria inter substātiā & eius potentiā: dato q̄ esset ex cāli rate actiua, nō tñ inferret substātia esse immediatū principiū alicui⁹ operatiōis, ut patet ex dictis. nō sfert q̄ deus possit eas separare: ga pōt supplere uicē cāæ efficētis: qm̄ hoc intelligit de efficiente proprie, s. per operationē mediā. Tale autem non est substātia respectu suæ passionis, ut ex dictis ī patet.

278 21. cō. ca. 96. ratio nc. 6.

¶Ad illud qđ obiicitur de essentia angeli dicitur q̄ substātia angeli nō est elicitiuū principiū intellectionis, sed potētia. Et quāuis substātia absq̄ media spē intelligibili ad intellectionem concurrat: non tamen concurrit ut eliciens, sed ut fons intellectus in actu respectu suius infra patebit.

¶Ad ultimum uero de frigefactione aquæ calidæ, dupliciter dicitur. Primo q̄ principiū illius frigefactionis est forma mediāte frigiditate quæ in aliquo gradu in ea remanēte: qm̄ nō pōt totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat q̄ frigiditas illa sit minor caliditate introducta: quāuis enim sit minor formaliter, est tamē maior radicaliter, seu uirtualiter, propter formā substātialem propriam eius radicem, cuius est uirtus & proprietas. Contingere autem potest totum quodā modo pati à toto propter cōtrarietatem qualitatum actiuarū in toto existentiū in continua pugna. Secūdo dicitur, & melius, q̄ frigefit per se à generante, & à forma propria per modū tantū sequelæ: eo mō quo graue grauitando frangit prohibēs ipsum descendere, & deorsum mouetur. clarū est enim q̄ ut ad formā grauis geniti extra locū suum naturaliter sequeret motus deorsum, nisi aliquid prohiberet: ita ad formā aquæ sequitur esse frigidū in tanta perfectione. Et si impediatur à tanta perfectiōe, sequitur, remoto, phibente, frigefactionis mot⁹. Et quēadmodum graue grauitando uincit prohibens quādoq̄: ita frigidū frigendo uincit calidū prohibens. Quādo calidum illud ab agente, illud foueāte desistitauit. Et rursus ut graue sequitur motus deorsum mediante grauitate: ita aquam frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non est denudabilis. Quòd autem altero ístorū modorū, qui ualde propinqui sunt, fiat, ex hoc patet, quia nisi sic dicatur, oportebit recurrere ad causas extrinsecas, puta ad continens: sed hoc non potest rationabiliter dici. Tū ga aqua efficitur frigidior cōtinente. Tū quia si circūscriberetur continens, aut poneretur neutrale: nihil minus aqua ca lida frigefi eret: cuius signū euidēs est, ga aqua calida posita in cōtinente non calide tepescit. Vnde continens, & quæcunqne alia causa extrinseca, non potest poni nisi causa per accidens, ut remouens prohibens.

60

70

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum in angelo sit intellectus agens & possibilis.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, q̄ in angelo sit intellectus agens & possibilis. Dicit enim philosophus in 3. de anima: q̄ sicut in oī natura est aliquid quo est oīa fieri, & aliqd quo est oīa facere, ita etiā in aīa. Sed angel⁹ est natura q̄dā. Ergo in eo est intellectus agens & possibilis.

¶Præterea, Recipere est ꝓprium intellectus possibilis: illuminare autē est propriū intellectus agentis: ut patet in 3. de anima. Sed angelus recipit illuminationē à superiori, & illuminat inferiorem. Ergo in eo est intellectus agens & possibilis.

¶SED CONTRA est, q̄ in nobis intellectus agens & possibilis est per cōparationē ad phantasmata. Quæ quidē cōparātur ad intellectū possibilem ut colores ad uisum, ad intellectū autem agentem ut colores ad lumen, ut patet ex 3. de aīa. Sed hoc non est in angelo. Ergo in angelo non est intellectus agens & possibilis.

CONCLVSIO.

¶*Cum non sint Angeli in potentia quandoquc ad sua intelligibilia, sed in actu, quæ ex se sunt ab ipsis primo intelligibilia, nullum in illis intellectum agentē, uel possibilem ponere oportet, nisi æquiuoce.*

¶RESPONDEO dicendum, q̄ necessitas ponendi intellectum possibilem in nobis fuit propter hoc, q̄ nos inuenimur quando que intelligentes in potentia & nō in actu. Vnde oportet esse quandā uirtutē, quę sit in potentia ad intelligibilia ante ipsum intelligere, sed reducitur in actū eorū, cū fit sciens, & ulterius cum fit considerans. Et hæc uirtus uocatur intellectus possibilis. Necessitas autē ponendi intellectū agētē fuit, quia naturę rerū materialiū, quas nos intelligimus, non subsistūt extra aīam immateriales & intelligibiles in actu, sed sunt solum intelligibiles in potentia extra animam existentes. Et ideo oportuit esse aliquā uirtutē, quæ faceret illas naturas intelligibiles actu. Et hæc uirtus dicitur intellectus agēs c in nobis. Vtracq; aūt necessitas deest in angelis: quia necq; sunt qnqs intelligētes in potētia tantū respectu eorū quæ naturaliter intelligunt: neq; intelligibilia eorum sunt intelligibilia in potentia, sed in actu. Intelligūt enim primo & principaliter res immateriales, ut infrà patebit c. Et iō non poterit ineis esse intellect⁹ agēs & possibilis, nisi æquoce

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ philosophus intelligit illa duo esse in omni natura in qua contingit esse gñari uel fieri, ut ipsa uerba demonstrant. In angelo autem non generatur scientia, sed naturaliter adest. Vnde non oportet ponere in eis agens & possibile.

¶Ad secūdū dicendū, q̄ intellectus agentis est illuminare: nō quidem alium intelligentem, sed intelligibilia in potentia inquantū per abstractionē facit ea intelligibilia actu. Ad intellectum autem possibilem pertinet esse in potentia respectu naturaliū cognoscibilium, & quādoq; fieri actu. Vnde q̄ an gelus illuminat angelū, nō pertinet ad rōnē intellectus agentis, Neq; ad rōnē intellect⁹ possibilis pertinet q̄ illuminat de supernatura lib⁹ mysteriis, ad quæ cognoscēda qnqs est in potentia. Si quis autem uelit hæc uocare intellectum agentem & possibilem, ę quiuocē dicet, nec de nominibus est curandum.

Quæstio.

¶*Num in angelis sit intellectus possibilis.*

¶Circa rationem probantem non dari intellectum possibilem in angelis, obiectiones Scoti occurrūt in 2. di. 3. q. ul. directe in tēdēres cōtrarie eā sic. In angelis est potentia receptiua specierum in telligibilium: ergo in eis est intellectus possibilis. Probatur cōsequentia: quia nihil refert an potentia receptiua pregedat duratione actum receptū, an natura tantū in quo tu ponis differre intellectū angeli à nostro possibili. Et cōfirmatur: quia si deus dedisset hominī species intelligibiles, nihil minus haberet intellectū possibilem, ut patet in Christo.

397 424 281

¶*Num in angelis sit intellectus agens prout erat quòd eius obiectum est intelligibile in actu.*

Quæstio.

¶Contra rōnē adductā de intellectu agente, arguit Sco. ibidē: rōndeo falsam esse minorem, & oppositū concludere. Quoniā primū. 1. adæquatū obiectū intellectus angelici, qđ dicis esse intelligibile i actu, aut est aliqua res singularis: at uniuersalis, nō singularis, ga nullum singulare cōtinet: uirtualiter aūt oīa cognoscibilia ab angelo ergo est aliqua rō uniuersalis p̄dicationē ad oīa cognoscibilia ab angelo. & cū talia sint nō solū immaterialia, sed etiam sensibilia, quæ sunt intelligibilia in potētia: ergo primū obiectū intellectus angelici erit abstractum ab intelligibili in potentia. ergo non est ex se omnino intelligibile in actu: ergo debet poni intellectus agens in eis.

281 291 282

¶Contra cōclusionē instat etiā ibidē sic. Potentia actiua, quæ est perfectio in creatura inferiori, non est neganda à creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi. ergo. Præterea, Natura nobilissima debet habere eas uirtutes, quib⁹ possit acquirere sibi perfectionē suam si nō habet eā: ergo natura angelica debet habere intellectum agentē & possibilē ut possit sibi acquirere cognitionē, uniuersaliū quidē si nō haberet indita, & singulariū quā nō habet congenitā.

¶Ad has obiectiones facile est respōdere, si natura angelorū consideretur. Vt em patet ex superioribus quæstionibus, natura angeli media est inter actū purum, & potentiam purā in genere intelligibiliū. Tātumcę obtinet perfectionis ut ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fluat intellectus non informis, sed formatus naturalis omniū naturaliter cognoscibiliū ab angelo: ut patet ex supradictis, & à philosophis tā Peripateticis, quàm Platonicis concorditer asseritur. Quāuis ex eo quod habet potentialitatis, cōparetur ad intellectū formatū, ut recipiens ad receptum. Quēadmodum in sensibilibus, ex actualitate naturæ prouenit, q̄ ex ea fluant proprietates. Et ex potētialitate fit ut recipiantur in ea. Et quia natura sicut nō deficit in necessariis: ita nō abundat dando superflua: propterea nulli tali rei ad quam per modū sequelæ naturalis nō impedibilis nata est sequi perfectio propria: oportuit naturā solicitari ad dandū sibi uirtutes quibus acquireret suā perfectionē. Quàm enim talis sic sit instituta, q̄ ea necessario comitetur suaperfectio, superflue adiunctæ essent uirtutes quibus naturaliter acquirere posset perfectionē, qua naturaliter carere nō potest. Ex hac etiam radice manifeste prouenit. Et q̄ intellectus angelicus nullā habet obiectum motiuū eius quo ad actū primū. Et q̄ intellectus eius nunquā naturaliter est in statu potentiæ: & consequenter nullo eget actiuo.

¶Ad obiectiones autem in oppositum de intellectu possibili dicitur, q̄ nihil ualent: quia non distinguunt inter per se, & per accidens. Potentia enim receptiua duplex est. Quędamper accidens coēxa sito actui: & de tali, pcedit obiectiones, quæ imaginantur intellectum angelicū esse sicut intellectū nostrū, cui accidere potest q̄ habeat species coēxas. Quædāuero est per se coēxa suæ perfectioni: quia scilicet est naturaliter inseparabilis ab ea, quēadmodum figura respectu cæli: & talis non potest uocari possibilis, quoniā nunquā est in statu potentię. Vnde ridiculum esset dicere, q̄ cælum est possibile respectu suæ figuræ apud philosophos, ut patet 9. met. tex. 17. & talis potentia est in intellectu angeli.

¶Ad obiectiones uero de intellectu agente, dicitur q̄ peccant. Primo: quia obiectum illud quod ponitur adæquatum per prædicationem, non est uniuersale abstractum à sensibilibus, neque totaliter, neq; partialiter. Sed ex hoc ipso fit ꝓportionale agens ob illius abstractiones. Peccāt secūdo, ga necessitas ponendi intellectum agentem non est ex parte obiecti inquātum est uniuersale per prædicationem, sed inquantum est in rerū natura actualiter perfectiuum & motiuum intellectus. ponitur enim ut cooperet obiecto ad actuandum intellectū possibilem. Patet autem ex dictis tale obiectum, s. in ratione motiui nullum esse respectu angeli: nisi forte substantia propriam aut alic⁻ius alterius superioris intelligen

ligentiæ, quas confitat esse actus intelligibiles. Peccant tertio, quoniam obiectum per prædicationem adæquatum, commune est omnibus intellectibus, scilicet ens aut ueritas: ac per hoc nullius intellectus propria uenanda sunt. Sed proprium obiectum cuiusque intellectus est ens, & uerum modificatum in per se primo obiecto motiuo, uel quasi motiuo illius. Quemadmodum ad intellectum nostrum se habet quicquid erat esse rei sensibilis, & ad quēlibet angelū se habet substātia propria: & penes talia obiecta distinguuntur inter se intellectus, & proprię eorum conditiones accipiuntur. Vnde posset dici, & bene, quòd obiectum primo, & per se adæquatū in ratione motiui naturalis intellectus angelici cuiuslibet est res singularis in essendo, scilicet essentia propria. Et cum obiicitur quòd non continet uirtualiter omnia: dicendum est quòd non est opus obiectum contenere uirtualiter omnia: sed fat est quòd contineat omnia naturaliter cognoscibilia, secundum conditiones naturaliter cognoscibiles à tali intellectu repræsentatiue: & hoc conuenit essentiæ angeli, diuersimode tamen respectu diuersorum: quoniam superiora repræsentant quasi ut effectus causam. Inferiora uero econuerso: qua si ut causa effectum. & uniuersaliter tam superiorum quàm inferiorum repræsentatiua spēcies uirtualiter continet, quanuis non eorum naturas: & hoc ui tinum sufficit. Quoniam fat est quòd primum obiectum contineat uirtualiter cognitiones omnium. Diuini panque obiecti proprium est, & cognitiones, & naturas omnium continere.

279 2. q. 79. art. 1. 3m Et mal. q. 16. ar. 1. 4m.

261 ¶Ad obiectiones uero contra conclusionem iam patet ex dictis: quoniam falsum est, quòd intellectus agens pertineat ad perfectionem simpliciter naturæ humanæ, sed pertinet ad perfectionem eius inquantum est natura imperfecta, imo imperfectissima in genere intellectualium: quoniam pertinet ad perfectionem acquisitiuam proprię perfectionis, quæ præsuppo nit eius naturalem absentiam: imperfectionem importat manifeste. Vnde illa propositio, potentia actiua, quæ est perfectionis &c. non est uera, nisi de perfectione simpliciter: quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quæ essent imperfectiones in superioribus. Patet etiam falsum esse, quòd in omni natura ponen dæ sunt uirtutes quibus posset acquirere suā perfectionē si careret illa, quoniā hoc non habet locum nisi in his quæ naturaliter carere possunt sua perfectione. Alioquin oporteret etiam in Deo ponere intentionem agentem & possibilem. De cognitione autem singularium inferius etit sermo, pro nunc autem negatur intentum, angeli esse in potentia naturali ad quencunque actum primum, sue sit obiectum u niuersale, sue sit obiectum singulare.

266 ro

389

277

80

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum in angelis sit sola intellectiua cognitio.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd in angelis non sit sola intellectiua cognitio. Dicit enim Augustinus octauo de ciuitate dei, quòd in angelis est uita quæ intelligit & sentit. Ergo in eis est potentia sensitiua.

¶Præterea, Isidorus dicit quòd angeli multa nouerunt per experientiam, quæ fit ex multis memoriis, ut dicitur in primo meta. Ergo in eis est etiam memoratiua potentia.

¶Præterea, Dionysius dicit quarto capitulo, de diuino nomine, quòd in dęmonibus est phantasia proterua. Phantasia autem ad uim imaginatiuam pertinet. Ergo in dęmonibus est uis imaginatiua. Et eadem ratione in angelis, quia sunt eiusdem naturæ.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit in homelia De ascensione, quòd homo sentit cum pecoribus, & intelligit cum angelis.

CONCLVSIO.

¶*Angeli cum sint immateriales à corpore penitus abstracti, ac non habeant corpora naturaliter sibi unita: in eis solum intellectus & uoluntas ex potentijs cognoscitiuis dicitur, ac ex hoc uocantur intellectus & mentes.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in anima nostra sunt quædam uires, quarū operationes per organa corporea exercentur, & huiusmodi uires sunt actus quarundam partium corporis, sicut est uisus in oculo, & auditus in aure. Quædam uero uires animæ nostræ sunt, quarum operationes per organa corporea non exercentur, ut intellectus & uoluntas. & huiusmodi non sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autē non habent corpora sibi naturaliter unita, ut ex suprà dictis patet c. Vnde de uiribus animæ non possunt eis competere nisi intellectus & uoluntas. Et hoc etiam Cōmentator dicit duodecimo meraphysicorum, quod substantiæ separatæ diuiduntur in intellectum & uolūtatem. Et hoc conuenit ordini uniuersi, ut suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua, & non secundum partem, ut anima nostra. Et propter hoc etiam angeli uocantur intellectus & mentes, ut suprà dictum est.

¶Ad ea uero quæ in contrarium obiiciuntur, potest dupliciter respōderi. Vno modo quòd authoritates illæ loquuntur secundum opinionem illorum qui posuerunt angelos & dæmones habere corpora naturaliter sibi unita. Qua opinione frequenter Augustinus in libris suis utitur, licet eam asserere non intendat. Vnde dicit tricesimo primo De ciuitate dei, quòd super hac inquisitione non est multum laborandum. Alio modo potest dici quòd authoritates illæ, & consimiles sunt intelligendæ per quandam similitudinem, quia cum sensus certam apprehensionem habeat de proprio sensibili, est in usu loquentium, ut etiam secundum certam apprehensionem intellectus aliquid sentire dicantur. Vnde etiam sententia nominatur. Experientia uero angelis attribui potest per similitudinem cognitorum, & non per similitudinem uirtutis cognoscitiuæ. Est enim in nobis experientia dum singularia per sensum cognoscimus. Angeli autem singularia cognoscunt, ut infrà patebit c, sed non per sensum. Sed tamen memoria in angelis potest poni secundum quod ab Augustino ponitur in mente, licet non possit eis competere secundum quod ponitur pars animæ sensitiuæ. Similiter dicendum quòd phantasia proterua attribuitur dæmonibus, ex eo quòd habent falsam practicam existimationem de uero bono c. Deceptio autem in nobis proprie fit secundum phantasiam per quam interdum similitudinibus rerum inhæremus, sicut rebus ipsis, ut patet in dormientibus & amantibus c.

10 20 30 40 50 60 70

QVAESTIO QVINQUAGESIMAQUINTA DE MEDIO COGNITIONIS ANGELICÆ, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

CONSEQVENTER quæritur de medio cognitionis angelicę. Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primo, utrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, uel per aliquas species. ¶Secundo, si per species, utrum per species eorum naturales, uel per species à rebus acceptas. ¶Tertio, utrum angeli superiores cognoscant per species magis uniuersales quàm inferiores.

ARTICVLVS. I.

a ¶*Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli cognoscant omnia per suam substantiam. Dicit enim Dionysius septimo capite de diuino nomine, quòd angeli sciunt ea quæ sunt in terra secundum propriam naturam mentis. Sed natura angeli est eius essentia. Ergo angelus per suam essentiam res cognoscit.

¶Præterea, Secundum philosophum in secundo metaphysicorum & in tertio de anima, in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur. Id autem quod intelligitur est idem intelligere in ratione eius quo intelligitur. Ergo in his quæ sunt sine materia, sicut sunt angeli, id quo intelligitur, est ipsa substantia intelligentis.

¶Præterea, Omne quod est in altero, est in eo per modum eius in quo est. Sed angelus habet naturam intellectualem. Ergo quicquid est in ipso, est in eo per modum intelligibilem. Sed omnia sunt in eo. Quia inferiora in entibus sunt in superioribus essentialiter, superiora uero sunt in inferioribus participatiue. Et ideo dicit Dionys. 4. capite de diuini. nomi. quòd deus tota in totis cōgegat, id est omnia in omnibus. Ergo angelus omnia in sua substantia cognoscit.

SED CONTRA est quod Dio. dicit

Comment.

Quæstio.

Annota.

Super Quæstionis quinquagesimæ quartæ Artic. quintum.

TItulus clarus est. ¶In corpore articuli una est conclusio responsiua. In angelis est sola intellectiua cognitio. Probatur quadrupliciter. Primo rōne tali, In angelo de uirtutibus animæ sunt solæ illæ quæ non sunt actus corporis: ergo in eis est tantum in tellectus, & uoluntas, ergo in eis est sola intellectiua cognitio. Antecedens patet: quia angeli non habent cor pora naturaliter unita. Primo uero consequētia declaratur diffinguendo duplex genus potentiarum animæ, scilicet organicarum, & non organicarum. secunda uero relinquitur per se nota. Secundo probatur authoritate Auerrois duodecimo met. commentatorie tres cōsimo septimo. Tertio probatur ex congruentia ordinis uniuersi, quia scilicet infima pars est tota sen sibilis: & media partim de genere sensitiuo, & partim de genere intellectiuo: unde restat ut suprema sit intellectiua totaliter. Quarto, ex nominibus, quia uocantur mentes, & intellectus, idem suadetur.

6 6 295 329 287 295

¶*Num quia uirtutes sole non organice sunt in angelis, solum intellectus & uoluntas sint in eis.*

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd ut patet tertio de anima, morium secundum locum ex parte animæ coincidit cum appetitiuo: et per 3. di. 14. ar. 1. quanuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis non sint corpora, uis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Et propterea dixerūt Aristoteles, & Auerrois loco allegato, quòd intelligentiæ mouēt amādo, & desiderando in tellectualiter. Et propterea consequētia fuit optima. uis. n. motiua, ut non est ultra organica, non differt ab intellectu & uoluntate. Potest quoque & tutius dici: quòd quia ex clusio non fit à concomitantibus, non est ex clusa potentia motiua ex affirmatione intellectus & uoluntatis tātum. Comes enim eorum inseparabiliter est.

280 2. di. 12. art. 3. 5m Et 3. di. 14. ar. 1. q. 2. cor. & 1m.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Artic. primum.*

Annota.

IN titulo nota quatuor terminos. Primo ly intelligant: stat. n. pro cognitione distincta. Secundo ly omnia: distribuit nanque pro omnibus rebus & rerum prædicamentis ac conditionibus naturaliter cognoscibilibus ab angelo. Tertio, ly per, denotat habitudinem causæ formalis, eo modo quo ratio intelligendi formaliter ad intellectionem concurrere creditur. Quarto, ly substantia sua, intellige cū præcisione. i. solam ad excludendum species intelligibiles & superiores substātias, ita q̄ sensus quæstionis est utrū essentia angeli sola sit sufficiens

ficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia tantum quantum potest illa cognoscere.

Comment. ¶In corpore est una conclusio responsiua quæsito negatiue, scilicet angelus non cognoscit omnia per essentiam suam, sed per similitudines superadditas. Probatur sic. nulla forma complete perficit aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quæ se extendit potentia illa: sed essentia angeli se habet ut forma respectu suæ intellectiuæ potentiæ: & nō continet omnia quæ pōt angelus intelligere: ergo non est ei forma adæquata: & consequenter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur à posteriori in forma & materia sensibilium. minor uero quo ad primam partem probatur: quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum ut forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Secūda uero pars probatur, ꝙa intellectus angelicus extendit se ad omnia. Quod probatur, ꝙa ens & uerū est obiectū intellectus omnis. Essentia aūt angeli nō continet in se omnia. Quod probatur. Tum quia est determinata ad genus & ad speciem. Tum quia continere in se omnia est proprium essentiæ diuinæ, quæ est infinita simpliciter. Nota primo ex secunda pars conclusionis per modum cuiusdam sequelæ à San. Th. appositæ est, & non probata, sed quasi per se nota dimissa, apud supponentes, angelos habere cognitionem de rebus omnibus secundum proprias rationes earum, & concedentes dari species intelligibiles. Vnde duæ hic annectuntur quæstiones. Altera an angeli cognoscant omnia secundū proprias rationes. Altera an dentur species intelligibiles. Et secunda quidē eorum tractabitur. Ad primā autem, quia directe speciat ad propositum, & expresse hoc sumitur in minore: esset nunc dicendum nisi inferius multis quæstionibus singillatim discutienda esset, unde pro nūc supponatur. Nota secūdo, ꝙ in præsentiarū one supponitur, essentiā angeli posse esse ei rationem intelligendi. Et discutitur an respectu omnium intelligibiliū ab eo sit ratio, an non respectu omnium. Illud autem quod præsupponitur, in sequēti quæstione articulo primo explanabitur & discutietur: hoc autem tanquam communiter cōcessum supponitur. Nota tertio, quòd continentia de qua est sermo in maiore & minore, est continentia completa, siue formalis siue uirtualis sit: completa autem continentia dicitur quando aliquid continetur secundum omnes ipsius conditiones formaliter, ut genus in specie, uel uirtualiter, ut creatura suntin creatoris potentia. Nam nisi de huiusmodi continentia sit sermo, forma non adæquatet potentiam quantuncunque esset continens aliàs'. Et sic minor clara est: quoniam essentia angeli sola, etsi sit inferiorum quasi exemplar, & superiorum quasi effectus, & ex ea fluant species omnium: in se tamē secūdum se solam, non equiualet speciebus ex ea fluentibus: quoniā multa addāt in repræsentando, quæ ipsa per seipsam repræsentare nequit. Quia ea quæ repræsentantur, in solo deo continentur secundum omnes eorum cōditiones, quia addunt aliquid positiui, quod in angelorum essentiis nō cōtinetur, quia sunt finitæ. Nota quarto, ꝙ quum in litera probatur, quòd quo intellectus intelligit, est forma eius,

in eodem capite, quòd angeli illuminantur rationibus rerum. ergo cognoscunt per rationes rerum, & non per propriam substantiam.

CONCLVSIO.

¶Angelus non cognoscit omnia per essentiam suā sicut deus, sed per similitudines superadditas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd illud quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, ut forma eius[c], quia forma est quo agens agit. Oportet autem ad hoc quòd potentia perfecte compleatur per formam, quòd omnia continentur sub forma, ad quæ potentia se extendit. Et inde est, quòd in rebus corruptibilibus forma non perfecte complet potentiam materiæ [c]: quia potentia materiæ ad plura se extendit, quàm sit continentia formæ huius, uel illius. Potentia autem intellectiua angeli se extendit ad intelligendum omnia: quia obiectum intellectus est ens, uel uerum communē. Ipsa autem essentia angeli non comprehendit in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus & ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ diuinæ, quæ infinita est, ut in se simpliciter omnia comprehendat per fecte[c]. Et ideo solus deus cognoscit omnia per suam essentiam: angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere, sed oportet intellectum eius aliqui bus speciebus perfici ad res cognoscendas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur angelum secundum suam naturam res cognoscere, ly secūdum, non determinat medium cognitiōis, quod est similitudo cognitiōis: sed uirtutem cognoscitiuam, quæ conuenit angelo secundum suam naturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut sensus in actu est sensibile in actu [c], ut dicitur in 2. de anima, non ita quòd ipsa uis sentitiua sit ipsa similitudo sensibilis quæ est in sensu, sed quia ex utroque fit unum sicut ex actu & potentia: ita & intellectus in actu dicitur esse intellectum in actu: non quòd substantia intellectus sit ipsa similitudo per quam intelligit, sed quia illa similitudo est forma eius. Idem est autem quod dicitur in his quę sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, ac si diceretur, quòd intellectus in actu est intellectum in actu. Ex hoc enim aliquid est intellectum in actu quod est immateriale[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd ea quæ sunt infra angelum, & ea quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia eius: non quidem perfecte, neque secundum propriam rationem, cum angeli essentia finita existens secundum propriam rationem ab alijs distinguatur, sed secundum quam

quia quo agens agit, est forma eius: sumitur agens & agere communiter, ut etiam comprehendit actionem immanentem, quæ non est actio, sed qualitas. Vis tamē rationis nō infirmatur ex hoc, imo ualida magis redditur, quoniam si intelligere est tale agere, quod est esse tale, à fortiori sequitur, ergo quo ſ agit, est eius forma, quia est quo intelligens habet tale esse.

dam rationem communem[c]. In essentia autem dei sunt omnia perfecte, & secundum propriam rationem, sicut in prima & uniuersali uirtute operatiua, [c] à qua procedit quicquid est in quacunque re proprium uel commune. Et ideo deus per essentiam suam habet propriam cognitionem de rebus omnibus: non autem angelus, sed solam communem.

ARTICVLVS II.

a ¶Verum angeli intelligant per species à rebus acceptas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angeli intelligannt per species à rebus acceptas. Omne enim qđ intelligitur per aliquā sui similitudinē, in intelligente intelligitur. Similitudo autē alicuius in altero existēs aut est ibi per modum exemplaris, ita quòd illa similitudo sit causa rei: aut est ibi per modum imaginis, ita quòd sit causata à re: oportet igitur quòd omnis scientia intelligentis, uel sit causa rei intellectæ, uel causata à re[c]. Sed scientia angeli non est causa rerum existentium in natura, sed sola diuina scientia. [c] Ergo oportet quòd omnes species, per quas intelligit intellectus angelicus, sint à rebus acceptæ.

¶Præterea, Numen angelicum est fortius quàm lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abstrahit species intelligibiles à phātasmatibus. ergo lumen intellectus angelici potest abstrahere species etiam ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita nihil prohibet dicere ꝙ angelus intelligat per species à rebus acceptas.

¶Præterea, Species quę sunt in intellectu, indifferēter se habent ad præsens & distans nisi quatenus à rebus sensibilibus accipiuntur. Si ergo angelus non intelligit per species à rebus acceptas, eius cognitio indifferenter se habet et ad propinqua & distantia. Et ita frustra secundum locum mouetur.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 9. c. de di. no. ꝙ angeli non cōgregāt diuinā cognitionem à rebus diuisibilibus, aut à sensibilibus.

CONCLVSIO.

¶Angeli, cum à corporibus sint abstracti, non intelligunt per species à rebus acceptas, sed per species sibi naturaliter congenitas.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ species per quas angeli intelligit, non sunt à rebus acceptæ, sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distinctionem spiritualium substantiarum & ordinem, sicut est distinctio & ordo corporalium[c]. Suprema autem corpora habent potentiam in sui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus autem inferioribus potentia materiæ nō totaliter perficit per formā, sed accipit

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum secundum.

TItulus clarus est. Comment.
¶In corpore articuli una est conclusio responsiua. Species per quas angeli intelligunt, non sunt à rebus acceptę, sed sunt eis connaturales. Et probatur triplicīter duabus rationibus, & una cauthoritate Augustini. prima ratio est, distinctio ordóque corporalium habet ut corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas, & successiue acquirant eas: corpora uero superiora conguenitas habeant suas perfectiones, sintque naturaliter completa, &c. ergo distinctio ordóq; substantiarum intellectualium hoc idem habebunt, ut scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones: superiores uero habeant eas naturaliter congeniras. Tales autem perfectiōes sunt species intelligibiles. ergo. Auerro.

¶ Circa hanc rationē aduerte, quòd Scotus insecundo, distinctione tertia, quæstione ultima, dicit hanc rationē non concludere propositum, sed magis oppositum. Quia perfectiones cælestes sunt causabiles à deo solo: perfectiones uero angelicæ sunt causabiles à creaturis. Ex hoc enim sequitur, & quòd ratio non concludit, quia nō est idem iudicium de utrisque: & quòd inferat oppositum, quia perfectiones causabiles à creaturis facit proportionaliter enim se habent. Corpora nanque cælestia semper mouentur, & tamen mutāt de termino in terminum: & luna semper illuminatur, & tamē semper mutatur. Angeli autē & semper actu intelligunt saltem seipsos, & mutantur de una intellectione in aliam respectu aliorum cognitorum.

Comment. ¶ Secunda ratio est, modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi eiusdem. Cuius signum est, quòd in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiā modus quo perficitur, est ut accipiat à corpore: alioqn frustra uniret corpori, cū materia sit propter formā, & nō econuerso. Sed angeli subsistūt absque omni cōiunctione ad corpus, ergo perficiūtur absque acceptione à corpore per influxum intelligibilē ab actore naturæ.

Quæstio. ¶*Num ex eo quòd angelus nō est corpus, inferatur, ipsum perfici non posse ab obiecto corporeo.*

¶ Circa hanc rationem Scot. ubi suprà dicit, ꝙ quanuis ex modo essendi animæ concludatur modus quo perficitur, ex incorporalitate tamen angeli non potest concludi, ꝙ non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia à corpore ut materia, non infert independentiam à corpore ut obiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd processus Sancti Thomæ iuxta doctrinam traditam primo Posteriorum procedit, scilicet si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa quare anima accipit perfectionem suam à corpore, est modus essendi eius: consequens est quòd negatio talis modi essendi, erit causa negationis talis modi perficiendi, imo oppositus modus essendi erit causa oppositi modi perficiendi. Quòd autem modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi passiue, probatur à Sancto Thoma, quia aliter unio animæ intellectiuæ ad corpus, quę importat talē modum essendi, frustra esset. Et tenet sequela, quia talis unio, aut est primo propter bonum animæ, aut propter bonum corporis. Sed hoc non potest dici, quia forma non est propter materiam; relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam. Constat autem proprium bonum animæ intellectiuæ in perfectione intellectuali consistere. Et ex hoc patet quòd independentia naturalis à corpore ut à materia infert independentiam ab eodem ut obiecto.

¶ Sed contra hoc tamen iustat iterum Scotus in quarta distinctione, quadraga simaquinta, dicens dupliciter posse solui hanc rationem. primo dicendo, quòd

ab extra, aut non causabiles, est petitio principii, quia hoc est quod quærendo uertitur in dubium. Et Sanctus Thomas rationaliter ex hoc, quòd natura indidit corporibus cælestibus perfectiones suas, quæ tamen in cōmuni sunt de nouo acquisibiles, intulit à fortiori, intelligentias esse tales naturas quibus congenitæ sint proprię perfectiones, quæ etiam in cōmuni sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc à priori sequitur, quòd neque ut in tali natura sunt, sunt causabiles ab extrā, sed ab actore naturæ tātum. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. Secunda distinctio est de porētia, quia ut dicitur 8. physi. duplicīter contingit aliquid esse in potentia, scilicet essentiali, id est ad actum primum, aut accidētali, id est ad actū secundum. Et ut patet in secundo & tertio de anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sicut scies, non actu intelligens. In proposito ergo fermo est de porētia essentiali, & ad perfectionem secundum actum primum: non aliquam, sed omnem tam substantialem quàm accidentalem, naturalem tamen. Vnde ad primā instātiam dicitur, quòd obiectio est fatis pueris: quoniam aliud est arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex una cōditione particulari alicuius naturæ. Arguim' enim hic ex ista corporū cælestiū conditione, ꝙa scilicet sunt naturaliter cōpleta, & tamē facimus ꝓpositionē uniuersalē de oibus corporibus primis. uñ, ꝓportionalitas illaeſt particularis quo ad cōditionē in qua attēdit, & est uniuersalis quoad prædicationē.

¶ Ad secundam uero instantiam dicitur, quòd corpora cælestia quanuis comparentur ad perfectiones accidentales, ut potentia ad actum, quia se habent ut receptiuum ad receptum: non tamen sunt in potentia essentiali ut accidentali, respectu earum. Vnde non est ad propositum talis potentialitas.

¶ Ad tertiam uero instantiam dici potest dupliciter. Primo quod proportionalitas inter angelos & corpora cælestia magis attenditur secundum potentiam essentialem quàm accidentalem, quia actus secūdus corporum est operatio trāsiens, angelorum uero immanens, actus uero primus utrobique est in eo cuius est, & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum quia actus primus utrobique est naturalis: actus uero secundus non, sed angelorum est operatio libera, corporum uero naturalis. Et propterea hæc absque imperfectione non essent in potentia accidentali. Illi uero ex libertate, in natura tamen finita, habent potentiam accidentalē. Secundo dici potest ꝙ quēadmodū in corporibus cælestibus potest de nouo aliquid acquiri partialiter, ut patet de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lunæ quo ad illuminationē ita in angelis est potētia accidē talis ad aliquā nouā cognitionē, proportionaliter enim se habent. Corpora nanque cælestia semper mouentur, & tamen mutāt de termino in terminum: & luna semper illuminatur, & tamē semper mutatur. Angeli autē & semper actu intelligunt saltem seipsos, & mutantur de una intellectione in aliam respectu aliorum cognitorum.

Comment. ¶ Secunda ratio est, modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi eiusdem. Cuius signum est, quòd in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiā modus quo perficitur, est ut accipiat à corpore: alioqn frustra uniret corpori, cū materia sit propter formā, & nō econuerso. Sed angeli subsistūt absque omni cōiunctione ad corpus, ergo perficiūtur absque acceptione à corpore per influxum intelligibilē ab actore naturæ.

Quæstio. ¶*Num ex eo quòd angelus nō est corpus, inferatur, ipsum perfici non posse ab obiecto corporeo.*

¶ Circa hanc rationem Scot. ubi suprà dicit, ꝙ quanuis ex modo essendi animæ concludatur modus quo perficitur, ex incorporalitate tamen angeli non potest concludi, ꝙ non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia à corpore ut materia, non infert independentiam à corpore ut obiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd processus Sancti Thomæ iuxta doctrinam traditam primo Posteriorum procedit, scilicet si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa quare anima accipit perfectionem suam à corpore, est modus essendi eius: consequens est quòd negatio talis modi essendi, erit causa negationis talis modi perficiendi, imo oppositus modus essendi erit causa oppositi modi perficiendi. Quòd autem modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi passiue, probatur à Sancto Thoma, quia aliter unio animæ intellectiuæ ad corpus, quę importat talē modum essendi, frustra esset. Et tenet sequela, quia talis unio, aut est primo propter bonum animæ, aut propter bonum corporis. Sed hoc non potest dici, quia forma non est propter materiam; relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam. Constat autem proprium bonum animæ intellectiuæ in perfectione intellectuali consistere. Et ex hoc patet quòd independentia naturalis à corpore ut à materia infert independentiam ab eodem ut obiecto.

¶ Sed contra hoc tamen iustat iterum Scotus in quarta distinctione, quadraginta quinta, dicens dupliciter posse solui hanc rationem. primo dicendo, quòd

nunc unam, nunc aliam formam ab aliquo agente. Similiter & inferiores substantiæ intellectiuæ, scilicet animæ humanæ habent potentiam intellectiuam non completam naturaliter. Sed cōpletur in eis successiue[c]: per hoc quòd accipiūt species intelligibiles à rebus. Potentia uero intellectiua in substantiis spiritualibus superioribus, id est in angelis natura liter completa est per species intelligibiles connaturales, inquātum habent species intelligibiles connaturales ad omnia intelligēda [c] quę naturaliter cognoscere possunt. Et hoc etiam ex ipso modo essendi huiusmodi substantiarum apparet. Substantiæ enim spirituales inferiores, scilicet animæ, habent esse affine corpori inquantum sunt corporū formæ. & ideo ex ipso modo essendi cō petit eis ut à corporibus, & per corpora suam perfectionem intelligibilem consequantur[c], alioquin frustra corporibus uniрentur. Substantię uero superiores, id est angeli sunt à corporibus totaliter absolutæ immaterialiter, & in esse intelligibiles subsistentes: & ideo suam perfectionem intelligibilem effluxum, quo à deo species rerum cognitarum acceperunt simul cum intellectuali natura[c]. Vnde Augusti. dicit, a super Genesim ad literam, quòd cætera quę infra angelos sunt, ita causantur, ut prius fiāt in cognitione rationales creaturæ, ac deinde in genere suo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd **in mente angeli sunt similitudines creatura**

rum, nō quidem ab ipsis creaturis acceptę, sed à deo qui est creaturarum causa, & in quo primo similitudines rerum existunt. Vnde Augustinus dicit in eodem lib. quòd sicut ratio qua creatura conditur, prius est **in uerbo dei quàm ipsa creatura quæ conditur, & sic eiusdem rationis cognitio prius fit increatura intellectuali: ac deinde est ipsa conditio creaturæ.**

¶ Ad secundum dicendum, quòd de extremo ad extremum non peruenitur nisi per medium. Esse autem formæ in imaginatione, quod est quidem sine materia, non tamen sine materialibus conditionibus medium est inter esse formæ, quæ est in materia, & esse formæ, quæ est intellectu per abstractionem à materia, & ea conditionibus materialibus. Vnde quantuncunque fit potēs intellectus angelicus, nō posset formas materiales reducere ad esse intelligibile: nisi prius reduceret eas ad esse formarum imaginatarum. Quod est impossibile, cum careat imaginatione, ut dictum est[a]. Dato etiā quòd posset abstrahere species intelligibiles à rebus materialibus: non tamen abstraheret, quia nō indigeret eis, cum habeat species intelligibiles connaturales.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cognitio angeli indifferenter se habet ad distans & propinquum secundum locum. Non tamē propter hoc motus eius localis est fruſtra. Non enim mouetur localiter ad cognitionem accipiendā[c], sed ad operādum aliquid in loco

intellectiui. Non primum quia illud est ut materia. Ergo secundum, scilicet ut à sensibus accipiat. & habetur in textum.

Quæstio ¶*Num esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & esse sensibile.*

¶ In responsione ad secundum, ubi ponuntur duæ uiæ respondendi, dicitur ꝙ Scotus in locis allegatis impugnat primam responsionem tripliciter. Primo contra eius efficaciam arguit sic, esse imaginabile aut ponitur mediū inter esse intelligibile & sensibile ex parte obiecti seu rei cognitæ, aut ex parte intellectus seu potentiæ abstrahentis. Si ex parte rei, sequeretur ꝙ etiam Deus non posset intelligere lapidem, nisi media imaginatione aut esse imaginabili. Si ex parte intellectus, arg. nō concludit. quia stat ꝙ aliquid sit medium ultrici inferiori, & tamen nō sit medium uirtuti superiori, sicut (uerbi gratia) gradus caloris ut quatuor, habet rationē medii respectu uirtutis calefactiuæ debilis, paulatim calefacientis: & non uirtutis uehementis subito magnum calorem inducentis.

¶ Secūdo ad idē arguit sic. Nihil est in phantasmate, per quòd habeat ad cognoscendum speciem intelligilem in suo ordine, quod non eminentius sit in re cuius est phantasma, ergo res sensibilis in seipsa potest cōmunicare speciē existēndi phātasma est mediū per accidēs. i. pro statu isto. Antecedēs probatur: quia phantasma per hoc tantum agit, quia est repræsentativum obiecti.

¶ Tertio cōtra ejus ueritatē instat, uoles falsum esse, ꝙ esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & sensibile: quin esse imaginabile compleat dictum hoc extremo quod est esse sensibile: quēadmodū imaginatio sub cognitione sensitiua.

¶ Ad has obiectiones duplr dici potest. Primo ꝙ S. T. ideo aliquā recūdat responsionē: ꝙa uidebat rationē hāc pati cauīniā, nec credidit ipsam esse necessariā, sed probabilē. Ego autē puto opinatū esse ipsum cū Auerroy in Defensu & sensato hāc rationē necessario cōcludere, si philosophiæ ꝓpositiones ut philosophos decet admittatur. Addit tamen secundā responsionem theologicam, & secūdū imaginationē loquentibus satisfaceret. Dicēdū est ergo ꝙ ratio efficax est ꝙ medii hoc est essentialiter: nō cm in essendo, sed etiam in causando & nō simpliciter, sed respectu talis causę. i. rei sensibilis. Quòd cm esse imaginabile sit medium in essendo, inter esse sensibile exterius, & esse intelligibile per se notū est, quia qđ quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Quòd uero sit mediū in causando esse intelligibile nō simpliciter, ex eo patet ꝙ effectus iste, scilicet intelligibile, potest causari absq; iste imaginabili concurrēte: ut patet de ipsebus cōgenitis ipsis angelis. Quòd aūt sit medium essentiale in causando essē effectū respectu talis causæ, sensibilis exteriōris, constat esse in relligibile causari debet à re sensibili exterinseca, causari non potest nisi per tale mediū, esse imaginabile. Et ioquimur semper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Diony. septimo. c. de diui. nō, s. quòd ordo uniuersi hoc habet, ut supremū infimi attingat infimum supremi. Ex hac em habeo, ꝙ sensibile nonnisi in suo supremo, pertingit ad infimū ordinē intelligibilē. Constat aūt ꝙ supremum in ordine sensibilū est esse imaginabile: quia est spiritualissimū & propinquissimū intelligibilitati: & ꝙ infimū in ordine intelligibile est cōcurrere ad speciē intelligibilē educēdā de potētia ad actū: igitur naturalis ordo rerū exigit, ut res sensibilis secūdū esse omnino materiale, nō possit esse immediatū cooperans uirtuti intellectuali producenti esse intelligibile. Sed si cooperari debet, oportet ꝙ prius ad summū gradū perueniat. Habeo ergo secūdo, quòd solus intellectus humanus, qui est infimus in ordine intellectualiū, cōingitur supremo sensibiliū, qđ est cōcurrere cum sensibilibus ad habendū & colligendum esse intelligibile. Intellectus uero superiores altiori modo obtinent. Et ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primū: ꝙ esse imaginabile est mediū non solū ex parte uirtutis intellectiuæ, sed etiam ex parte

te seq

te sensibilis rei cognitæ. Non inquātū habet rationē obiecti seu termini, sed in quantum habet rationem causæ & motui. Et sic patet instantias non obstare

¶ Ad secundam uero negatur assumptum: quoniam spiritualitas phantasmatis nō per accidēs, sed per se cōcurrit ad talē causalitatē, ut ex dictis iā patet. Ad pbationē autē dicit, q̄ phātasma agere ratione naturæ repræsentatę tm, potest dupliciter intelligi. Vno modo tanquam ratione agendi. & sic cōceditur. Alio modo tanq̄cōditione agētis, &sic est falsum. Quōdi tasem bouis nō secūdū qđcunque esse est, pximum principium suiipsi⁹ in esse intelligibili, sed secundū esse spirituali simū proprii ordinis, ſ. sensibilis. Vnde quemadmodum quod quid erat esse bouis, est prima ratio agēdi in generatione naturali, quū hos generet bouē: esse autē materialiter & sensibiliter ut bos est, & in rerū natura est cōditio & rationis agēdi, & agētis. Ita quū phātasma speciē intelligibilē concaūsat (quū phātasma nihil aliud sit q̄ natura bouina in tali esse ſ. gitali) rō agēdi ostēdit ipsā nātura, sed cōditio rōnis agendi & agētis est talis ſpiritualitas q̄ nō eminentius cōtinet in obiecto extrinseco, qm̄ ipsa. est ab anima, non quacūq; sed suprema, seu secūdūsui supremū, quoniam sensitiuū ex cōiunctione ad intellectiuum, obtinet uim cogitatiue, à qua est tanta spiritualitas. Nec obstat q̄ phantasma sit q̄tū quoddā materiale, ac per hoc cōuenies in modo essēdi cū obiecto extrinseco: qm̄ ut exdictis patet, mod⁹ iste essē di quanuis sit eiusdem generis, est tamē alerius & nobilioris rationis, adeo ut differat ab illo plusquam genere physico: & sit supremus in tota latitudine modorū essendi sensibiliū: ut summa propinquitas eius ad ordinē intelligibilium testatur. Et propterea, ut dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis concausa esse intelligibilis. Non autem quidditas in esse omnino materiali.

¶ Ad tertiū uero dicitur, q̄ esse sensibile duob⁹ modis sumi pōt. Vno modo cō muniter: & sic constat quòd esse imaginabile est eius species. Alio modo magis stricte & usitatius pro sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse medium: & quia de tali sensibili est sermo, ut per se notū est, ideo obiectio est satis frīuola.

Amota. ¶ In responsione ad tertium, aduerte q̄ Scot. in 4. di. 45. q. secunda, tenens distantiam localem impedire cognitionem tam angeli quàm animæ separatæ, auctoritatibus munit se, ſ. Aug. in lib. de cura agenda pro mortuis, & Gregorii in homelia: dicentium animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ex discere uel ab angelis, uel ab animabus hinc eūtibus, ut sancti Patres didicerunt à Io. bap. descendendo ad inferos. Adducit etiam duas authoritates Ari. Alteram ex 8. phy. ubi uult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentē illi parti unde incipit, seu ubi est uelocissimus motus: alteram ex 7. phy. ubi uult agens & patiens esse simul simultate contactus in corporibus: uel simultate maiore, scilicet mutuæ præsentiæ in spiritualibus, apud ipsum ergo requiritur pstentia, nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

Amota. ¶ Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primo, quia supponunt angelum seu animam separatam accipere cognitionem à rebus sensibilibus: peccāt secundo secundum nō causam ut causam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorum quæ fiunt apud nos, & nō ex distantia, ut infrà patebit. Vnde authoritates Augu. & Gre. non sunt ad propositum, similiter & authoritates Ari. quia loquūtur de actione & passione: quamuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorū iā pateat quomodo authoritas intelligenda sit præsentia ordinis.

æ ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum tertium.*

Amota. IN stitulo aduertendum est, q̄ cum uniuersalitas speciei intelligibilis non sit in præsicando, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentādo: intelligere per species uniuersaliores, nihil aliud est quàm intelligere per species ad plura se extendentes in repræsentando. Et quoniam hoc contingit dupliciter. Vno modo per repræsentationem rei magis uniuersalis. Alio modo per repræsentationem plurium in actu, eo modo quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium per se differentiarum eius actualiter uniuersalior species diceretur & esset, quàm repræsentatiua animalitatis aut humanitatis tantum. & hoc modo sumitur uniuersalior in proposito, & non primo modo.

Cōment. ¶ In corpore articuli unica est conclusio responsiua affirmatiue, dupliciter probata, ſ. angeli quanto sunt superiores, tanto per species uniuersaliores intelligunt. Probatio prima est ista, intellectus quanto sunt naturaliter superiores, tāto sunt similiores deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis sunt similiores, tanto per pauciores species intelligunt, ergo per uniuersaliores: consequentia est nota. Alioquin intelligens per pauciores species, non haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autem propositio patet ex eo quòd naturæ graduantur secundum propinquitatem similitudinis naturalis ad primum. Secunda uero probatur ex eo quòd deus omnia per unum ut quo intelligit. & hoc est perfectionis simpliciter. Ex hoc enim euidenter sequitur, q̄ similius deo & perfectius intelligendi uim obtinet qui per pauciora omnia intelligit distincte, q̄ qui per plura: quoniam minor paucitas propinquior est unitati

a ¶ *Virum superiores angeli intelligant per species magis uniuersales, quàm inferiores.*

AD tertiū sic, pcedit. Videt q̄ superiores angeli nō intelligāt p̄ species magis uniuersales, q̄ inferiores. Vniuersale em̄ esse uidetur qđ à particularibus abstrahit. Sed angeli nō intelligūt p̄ spēs à reb⁹ abstractas[c]. Ergo non pōt dici q̄ species intellectus angelici sint magis & minus uniuersales.

¶ Præterea, Quod cognoscitur in speciali, pfecti⁹ cognoscit q̄ qđ cognoscitur in uniuersali: ga cognoscere aliqđ in uniuersali, est quodāmodo mediū inter potētiā & actū. Si ergo angeli superiores cognoscūt per formas magis uniuersales, q̄ inferiores: sequitur q̄ angeli supiores habeāt scientiā magis imperfectā, quàm inferiores. Quod est inconueniēs.

¶ Præterea, idē nō pōt esse, ppria rō multor⁹. Sed si angel⁹ supior cognoscat p unam formam uniuersalem diuersa quæ inferior angelus cognoscit p plures formas speciales: sequitur quòd angelus superior utitur una forma uniuersali ad cognoscēda diuersa. Ergo non poterit habere propriam cognitionem de utroque. Quod uidetur inconueniens[e].

SED cōtra est quod dicit Dio. 12. c. angeli cæ hierar. q̄ superiores angeli participant scientiam magis in uniuersali, quàm inferiores. Et in libr. de causis dicitur, quòd angeli superiores habent formas magis uniuersales.

CONCLVSIO.

¶ Angeli quanto superiores sunt, tanto per species uniuersaliores intelligunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quòd sunt uni primo, quod est deus, propinquiora & similiora. In deo autē tota plenitudo intellectualis cognitionis cōtinetur in uno ſ. in essentia diuina, per quam deus omnia cognoscit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo in intelligibilibus creaturis inferiori modo & minus simpliciter inuenitur. Vnde oportet, quòd ea quæ deus cognoscit per unum, inferiores intellectus cognoscant p̄ multa: & tanto amplius per plura, quanto amplius intellectus inferior fuerit. Si igitur quanto angelus fuerit superior, tanto per pauciores species uniuersaliter ament intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet q̄ eius formæ sint uniuersaliores[e], quasi ad plura se extendentes unaquęque earum. Et de hoc exemplum aliqualiter in nobis ꝑspici potest: sunt enim quidāqui uerita tem intelligibilem capere non possūt: nisi eis particularim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorū contingit. Alij uero qui sunt fortioris intellectus, ex paucis multa capere possunt.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ accidit uniuersalē ut à singularibus abstrahatur. q̄nquantum intellectus ille cognoscens à rebus cognitionem accipit. Si uero sit aliquis intellectus à rebus cognitionem nō accipiens, uniuersale ab eo cognitum nō erit abstractū à rebus, sed quodammodo ante res præ existens: uel secundum ordinē causæ, sicut uniuersales rerum rationes sunt in uerbo dei: uel saltem ordine naturæ, sicut uniuersales rerum rationes sunt in intellectu angelico.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ cognoscere aliqđ in uniuersali, dicitur dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ, ut ſ. cognoscat solū uniuersalis natura rei. Et sic cognoscere aliquid in uniuersali est imperfecti⁹. Imperfectē em̄ cognosceret hominē qui cognosceret de eo solum quod est animal. Alio modo ex parte medij cognoscendi. Et sic perfectius est cognoscere aliquid in uniuersali. Perfectior enim est intellectus qui per unum uniuersale medium potest singula propria cognoscere, quàm qui non potest.

¶ Ad tertium dicendum, quod idem non potest esse plurium propria ratio adæquata. Sed si sit excellens, potest idem accipi ut propria ratio & similitudo pluriū eorum[e]. Sicut in homine est uniuersalis prudentia quantuum ad omnes actus uirtutum: & potest accipi ut propria ratio & similitudo perticularis prudentiæ, quæ est in leone ad actus magnanimitatis, & ei⁹ quæ est in uulpe, ad actus cautelæ, & sic de aliis. Similiter essentia diuina accipitur propter sui excellentiam, propria ratio singulorum quæ sunt in ea. Vnde sibi singula similantur secūdum proprias rationes. Et eodem modo dicendū est de rōne uniuersali, quæ est in mēte angeli, q̄ per eam propter eius excellentiam multa cognosci possunt propria cognitione.

¶ Ad obiectionem uero contra secundā rationē dicitur, q̄ S. Tho. non accipit pro signo, ingeniosiores homines ex paucioribus speciebus intelligere, quoniam hoc latet. Sed id quod euidens est: hos, ſ. qui ingenio præstant ex pauciori bus principijs, & absque distincta singulorum, ꝓpositione apprehēdere. hoc enim est signum euidens, q̄ in uno multa apprehendere, nec egere singula seor sum proponi, attestatur magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectiones autē contra conclusionem, dicitur q̄ unitatem speciei præsupponere uni tatem formalem & realē illius sic in rerū natura existētis. Et hoc modo non oportet esse unum: ut patet de specie intelligibili in nobis na turæ humanæ. Talis em̄ res non est sic in rerum natura, ut adæquate præstet per speciē. Et propterea nulla una res singularis inuenit in rerum natura adæquate illi respondens. Alio modo, ut pr̄æsupponat unitatem rationis formalem obiecti: quēadmodū si speciesnaturalis leonis nædeo alicui intellectui esset impressa. Et hoc modo uerum est uniuersaliter: quòd omnis species suppponit unitatē obiecti: qm̄ & omnis potēta respicit primo unam ratio nem formalem. Et sic dico q̄ argumētum de cipitur, putans primo modo uerificari maiorem, cum tamen in solo deo uerificetur. In ceteris uero fit est quòd quælibet species respiciat primo unam rationem formalē: & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad secundam uero obiectionem, ex parte actus conceditur quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd non potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus quòd non potest simul plura ut plura intelligere simile. Non est autem plura ut plura intelligere, quando multa in telliguntur per unam speciem, uel etiam per plures species ordine quodam se habentes, uel in ordine ad unum.

¶ Cōtra eandē cōclusionē instatur, quia uidetur cōtradicere supradictis, quoniā sequitur ex ea, quòd posset dari aliquis angelus qui omnia intelligeret per essentiam suam solam. & tenet sequela, adiuncta alia propositiōe tua, ſ. quòd quo libet angelo facto potest deus facere perfectiorem substantialiter. ex hoc enim sequitur, quòd si facto angelo qui omnia intelligat per duas species, ſ. essentiam propriam, & unam superadditā, fiat alter superior: ille inteliget per pauciores species, & sic per unam tantum, quæ proculdubio erit essentia sua.

¶ Ad hoc dicitur breuiter negando cōsequentia, qm̄ stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur quòd creato superiore angelo, necessario omnibus inferioribus angelis supp eradderetur noua species, qua distincte possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species, in isto uero nouiter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum: semper superior habebit pauciores species, non per minorationē dualitatis, sed per additionem seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.

Quæstio. *Num species' intellectus angelici plura distincte repræsentet.*

¶ In responsione ad primum argumentum, dubium occurrit circa illam propositionem, species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio seu similitudo multorum distincte: quemadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim uidetur esse falsum & impossibile. quoniam talis excellentia aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici quòd sit in repræsentando tantum. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, dicitur esse prahabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem quare species angelica una existens, est multorum distincte repræsentatiua: quia est excellens. i. quia excellenter repræsentat, esset idem per idem declarare, & nullam reddere causam nisi secundum uerba, quia idem est multa distincte repræsentare, & singula excellenter seu inadæquate repræsentare. Nec etiam dici potest, q̄ sit propter excellentiam in essendo. Tum quia sequeretur quòd una species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantijs sensibilibus specifice distinctis, imo multis substantijs angelicis: imo forte omnibus substantijs actu creatis inferioribus supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset etiā nobilior in essendo quàm essentia sui angeli, quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, ut habeat in se unde sibi assimilentur omnia inferiora: secundum proprias eorum quidditates nobilius est in essendo quàm id quod nō habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ S. Tho. & communi: qm̄ quēadmodū cōmunicari nequit substantiæ angeli, ut sit tantæ excellentiæ in essendo, quòd sit propria similitudo multorum: ita nec tali speciei, quum utrunque creatura sit, & determinatum ad genus & speciem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis notandum est primo, quòd duo sunt genera entium. Quædam ad hoc primo instituta ut sint: quōrum forte secundario aliæ repræsentent: & hæc uocamus res. Quædā uero ad hoc primo instituta sunt naturaliter, ut alia repræsentent: & hæc uocamus intentiones rerū, & species sensibiles seu intelligibiles. Necessitas autem ponendi hæc duo rerum genera, est quia oportet cognoscitiuum esse non solum ipsum, sed alia: intellectiuum uero esse omnia, ut patet ex q. 14. &. cōmuni animi philosophorum conceptione, conuenientium in hoc, quòd similesci- c milli cognoscitur. Nec 85
naturæ rerum secundum seipsas, pñt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est in anima. Nec ipsum cognoscitiuum secundum suam substantiam solam & sinitam potest esse tantæ excellētiæ, ut habeat in se unde distincte sibi assimilēter naturæ rerum cognoscibilium, secundum proprias earum rationes. Vnde restat, ut quū nec esse naturæ cognoscitiui sit ratio cognoscibilū, nec esse naturale cognoscibilium sit secundum se in cognoscitiuo: ut oportuerit instituī à natura ens intentionale, quo cognoscitiuum esset cognoscibilia.

¶ Notandum est secūdo, quòd cognoscitiuū & intentionale, non distinguūtur sicut duo res rum ordines, sed potius ut cōcurrētia ad perfectionem unī⁹ ordinis, scilicet naturarum cognoscitiuarum, qm̄ intentionale complemētū intrinsecū cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendū qđ substantiæ cognoscitiuæ debetur, ſ. esse cognoscibile, inuentum est. Intrinsecum uero: quia ad perficiendum & elicendum intrinsecam eius operationem adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu inditum est actu esse intentionale, quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo uero in potentia inest in potentia tale esse intentionale, ut patet & in anima int ellectiua & sensitiua nostra. Quo ad latitudinem uero gradus, quoniā ꝯto uis cognoscitiua est altior, tanto magis unita se habet ad cognoscibilia, ut patet ascendendo à sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quanto autem magis uirtus cognoscitiua unitur, tanto minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia. Ac per hoc quanto uirtus cognoscitiua est altioris ordinis, tanto altius, & cōsequenter minus distinctum, & magis uniuersale in repræsentando sibi uendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est: quod nihil aliud est quàm id quod uocamus species intelligibiles. & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus à primo intellectu ordinatæ prouenient perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solam omnia nouit. Et quum hoc alijs communicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collatum est eis ut tales essent substantiæ, ac tantæ per fectionis, ut quod secundum esse substiale habere non possint, secundum esse intentionale habeant: magis & minus uniuersaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem substantiæ cognoscitiuæ. adeo quòd anima nostra ultima in ordine intellectualium, diuisibilis sit secundum esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His stantibus ad obiecta dicitur, quòd hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, uel respectu eorū quæ repræsentātur: uel respectu aliarum specierum repræsentatiuarum eorundem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilium intelligatur excellentia, non potest intelligi nisi in modo essendi: pro quanto species superioris angeli habet modum essendi altioris ordinis, quàm habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & propter. talem excellentiam potest plurium esse ratio distincta. Si uero intelligatur respectu specierum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate reluret intentum: & in telligitur de excellentia non solum in modo essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita quòd imaginamur, quòd quum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum naturalium, puta species bouis, species leonis, species aquilæ, &c. ascendendo erit dare unam speciem altioris ordinis, æquiualentē excellenter seu eminenter illis tribus seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantem distincte altiori modo illam & quæ repræsentantur per illas quatuor species. Hoc enim est cognoscere per rationem uniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clare patet, adductas instantias nihil obstare, Nā nō oportet dicere speciē uniuersaliorē esse perfectiorem naturis repræsentatis, sed esse perfectiorē repræsentatiuis adæquatis earū: qđ est necessariū. Nec est idē iudiciū de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud ſe: sed ꝓportionale. Nō esse idē quidē, ex eo patet, quia impossibile communiter fatemur esse, quòd angelus secundum esse suum substantiale repræsentet propriam differentiam lapidis. & iam concedimus pariter, quòd secundum esse intentionale sibi additum illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali sinito, quòd sit ad certam naturam limitatum, & sit alterius secundum propriam illius differentiam repræsentatiuum, & non repugnare hoc esse intentionali. Nam species bouis in anima, ad certam entis naturam definitum ens est, inter accidentia: & timen bouinæ differentiæ proprie repræsentatiua est. Et ratio huius diuersitatis est ea quam suprà tetigimus, quia scilicet ens intentionale est primo à natura instituū ad re-

præsentandum pro cõplemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipse uero res quarum sunt intentiones, sunt primo institutæ ad essendum. Proportionale autẽ iu dicium de substantia intellectiua & esse intentionali est. Quia quanto substantia est altior, tanto esse intentionale proprium illi est altius: imo ex altitudine substantiæ, puenit altitudo intentionis, maiorẽ que perfectionem, æquinoctá tamen ponit in angelo altitudo gradus substantialis: quàm altitudo in entibus, quoniam hæc nihil aliud ponit nisi extrementer æquiualere re
283 j. q. 87. art. 1. Et 2. con. ca. 96. Et li. 4. ca. 11. 20 1. &. 2. Et ueri. q. 8. ar. 6 Et causis lect. 13. fin. Annot. præsentariuis adæqua tis rerum.

IN titulo hoc solum notandum est, quòd præsentis intentiõis est discutere principali ter modũ quo angel9 cognoscit seipsum: quoniam quòd cognoscat se ipsum, apud sapientes dubium non est, sed de modo, an s. per substantiam suam, an per aliquam speciem super additã seipsum cognoscat. dubitatur.

Coment. ¶In corpore articuli unam conclusionem intendit affirmatiue respondendo quæsito, s. angelus intelligit seipsum per suam substantiam. Et probat eã syllogismo hypothetico sic, Si aliquid in genere intelligibilium se habet ut forma intelligibilis subsistens, illud tale intelligit seipsum per seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi. ergo, &c. Primum propositionem conditionalem probat S. T. quo ad id quod hic intenditur, discurrendo conditiones intelligibilis p seipsũ. Vbi aduerte, quòd in prædicato consequentis assumptæ cõditionalis quatuor dicuntur, s. quòd illud tale intelligit, & quòd intelligitur, & quòd à seipso, & quòd per seipsum. Et primum iam superius discussum est conuenire angelo. Reliqua uero hic intenduntur: quartum tamen principaliter. ideo tota intentio huius corporis uertatur circa intelligibile declarando quid per se, & quid per accidens concurrit ad intelligibile in actu respectu alicuius intellectus. Vnde quatuor premittit conditiones quas examinat de obiecto intelligibili, s. cõiunctionem, causalitatem, motionem & inhæsionem. Ostendit ergo primo quòd intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectum operationis transeuntis & immanentis. Secundo, quòd intelligibile in actu coniunctum se habet ad intellectionem ut principium formale, sicut calor ad calefacere, & species uisibilis ad uidere. Tertio, quòd mouere intelligentem accidit ex eo quòd intelligens est in potentia: & consequenter quòd non per se requiritur ad intelligibile in actu quòd moueat intelligentem. Quarto, quòd inhærere intelligenti, quemadmodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quòd accidens. Quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effectum concurreret, & consequenter quòd non requiritur ad intelligibile in actu quòd informet intellectum per inhæsionem. Ex his enim quatuor deducitur assumpta conditionalis, dum ex eis habet, quòd ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu nihil aliud requiritur, nisi quòd sit coniunctum, & sic coniunctum intelligenti ut sit principium formale intellectionis in eo, siue hoc moueat ipsum, siue non: siue inhærat sibi, siue non, sed subsistat. Ex hoc enim manifeste sequitur, q̃ si in genere intelligibilii se habet ut forma intelligibilis subsistens: quòd illud tale habet rationem completã intelligibilis in actu respectu sui ipsius, quod præsupponitur esse intellectiuũ: ac per hoc intelligi à seipso per seipsum, & si diligenter inspexeris, aduertes quòd quatuor hæconditiões tribus illis conditionibus in consequente positis respondent, quoniam primæ duæ inferunt quòd illud tale intelligitur: tertia uero quòd à seipso: quarta autem quòd per seipsum. Ex quarta enim habetur, quòd non oportet speciem mediare, que inhærat intelligenti. Ex tertia uero, quòd non oportet distinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis & moti. Ex secunda uero & prima, quòd oportet esse ut actum & formam in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta probatur à S. Th. quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

Quomodo quo formaliter quippiã operatur, sit coniunctũ ei quod operatur.

¶Circa maiorem, seu conditionalem assumptam & conclusionem, dubium occurrit multiplex. tactum à Sco. in 2. sen. dist. 3. q. 8. Sed antequàm illa afferã, mouẽo unum dubium circa, pcessum San. Tho. quod etiam aliqualiter tangitur à Sco. sub alia forma: & consistit in hoc, quia uidetur processus iste aduersari bijpũ, & alijs. dictis S. Tho, & ueritati. Sibijpsi quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur quòd oportet intelligibile esse unitum intentiũ ut principiũ formale quo operans operatur. Deinde uero dicitur, quòd non oportet coniunctionem istam fieri secũdum inhæsionem, qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili. Et confirmatur: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quòd coniunctio ista præuenit operationem, imo est eius causa. ergo est secundum esse, non substantiale, quia substantia angeli non est forma substantialis sui intellect9 realiter distincta ab ipsa apud re. ergo secundũ inhæsionẽ. Et cõfirmatur inquit. Sco. exemplo tuo: quia calor si esset subsistẽs, quanuis esset principiũ calefaciendi: non tamen esset quo formaliter lignum calefaceret. Ita quanuis substantia angeli sit secundum se actu intelligibilis, & possit esse principium formale intellectionis, sicut calor calefactionis: non tamẽ posset esse principium formale quo formaliter intellectus aliquis intelligit, si non insit illi intentum, sed per se subsistat. Alijs uero dictis S. Tho. obstante hæc: quoniam ipse in 3. contra Ge. ca. 51. dicit hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quòd est ueritas ipsa, & pur9 actus etiam in genere intelligibilium, quòd possit esse principium formale quo intellect9 intelligit: & non informare illum intellectum secundum esse. Non igitur stat simul quod hic dicitur. Contra ueritatem autem inquit Sco. quia impossibile est aliquid esse quo formaliter res operatur operatione immanente, & illud non esse in eautpatet ex 2. de anima. Vbi per hoc medium, s. quo formaliter operantur, demonstratur, illud esse formam dantem esse operanti.

¶*Num accidat intellectui ab intelligibili obiecto moueri, quia quandoque est intelligens in potentia.*

¶Circa tertiam conditionem obiectio Sco. occurrit argumẽtis sic. Obiectum in actu est causa in fieri & inesse respectu intellectionis. ergo intellectus quandiu intelligit, patitur, & mouetur ab intelligibili. & sic semper intelligit, semper mouetur. mala ergo dicitur à S. Tho. quòd accidit intellectui moueri ab obiecto, quia est quandoque intelligens in potentia.

¶Circa quartam conditionem occurrerent obiectiones Scoti. Sed quia suppo nunt intellectum angelicum, quantam est ex se concurrere mere passiue ad actum completa causa actus secundi in fieri & in esse. Et ideo hoc modo & non aliter, uerificatur cognitionem dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundo, quia male interpretatur S. Th. intelligens quòd assignauerit pro causa motionis ab obiecto, differentiã temporalem, scilicet quandoque esse in actu, & quandoque esse in potentia: quum tamen hoc non inueniatur in S. Thoma, sed assignatur pro causa esse in potentia, loquendo de potentia ad actum primum, quod est manifeste uerum & euidenter. Ex hoc enim q̃ cognoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in potentia ad illud: sequitur quòd moueatur ab illo, & fiat actu tale quale cognitum est. Vnde ut subdit Sanctus Thomas, si cognoscens ex se uel aliunde actu haberet in se naturam cogniti, non moueretur à cognito, ut de se patet, quia nihil est mobilie ad id quod habet.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum secundum.*

Coment. IN titulo articuli illud tantum aduertendum est, quòd hic simul intenditur, & an unus angelus cognoscat alium, & quemodo.

¶In corpore una conclusione affirmatiua respondet quæsito: quilibet angelus cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo. Declaratur conclusio ex auctoritate Augustini, dicentis, res esse productas à deo non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifeste habetur, quòd in unoquoque angelo sint rationes omnium tam corporalium, quàm spiritualium: per quas potest eos intelligere. Et quoniam ly omnium, distribuit etiam pro ipso angelo cognoscente: ideo S. T. ad confirmationem præcedentis articuli solicitus fuit hic, ut declararet quomodo in ipso angelo intelligente ipsemet productus sit secundum esse intelligibile, ne crederes ipsum secundum esse intelligibile aliquam intentionem in seipso sua

peraddere, supra esse naturale ipsius

¶*Quomodo intus existens prohibeat extraneum.* *Quæstio.*

¶In responsione ad primum dubium, occurrit quomodo responsione illa fatis faciat argumento: uidetur enim consistere in quadam exceptione, quasi dicat quòd cognoscens potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilibꝫ ab ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum alijs, & ordine quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distincta, & quia sic se habet natura angeli cu iusque ad cæteros: ideo stat q̃ habeat seipsum in actu intelligibili & naturali, & non impedi atur à cognitione aliorum. Sed hoc patitur magnam difficultatem. Tũ quia ut dicit. Auer rois in 3. de anima cõ. 5. propositio dicens, q̃ recipiens debet esse denudatum à natura recepti: intelligitur à natura generis proximi rerum receptarum. Et consequenter ex hoc, quòd natura intranea habet affinitatem cum extraneis: magis obstat propositio. Et confirmatur, quia apud S. T. omnes angeli sunt eiusdem generis proximi, quum neget in eis genera subalterna. Tum quia secundum hanc glosam rueret processus Aristo. in 3. de anima: quoniã posset quispiam dicere animam habere actu aliquam de naturis cognoscibilii, puta seipsum: uel ut aliquid dicebant, aliquod elementum, & quòd hoc non impedit alium cognitionem, quoniam ordine quodam se habet ad alia secundum perfectius & imperfectius, ut de se patet, & habet affinitatẽ cum eis propter proximitatem in essendo aut principiando. Tum quia habere affinitatẽ distinguitꝫ ordine quo dam, non remouet casum quare intus existens prohibet extraneum. Causa enim est, quia determinatum ex se ad certam naturam in actu, non potest ad a lias determinari, sicut nec illa natura ad q̃ 280 *a* determinatur, potest de terminari ad alias. Vnde & Auerrois in primo physicorum cõ. 63. 262 dicit quòd si materia 264 *a* prima haberet ex natu- 264 rasua aliquam formam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet aliquam priua tionem, non reciperet omnes priuationes. Constat autem quòd causa hæc habet locum in naturis quantuncunque affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfectum, quoniam commune est omnibus naturis specificis actualibus: quòd ultima differentia unius non potest determinari per ultimam differentiam alterius. Et quo ad actum differnendi experimur, quòd sensus affectus quocunque sensibili, impeditur à discretione aliorum, secundum id in quo differunt.

¶Ad euidentiam huius difficultatis duo breuiter tangenda sunt. Primo fundamentum illius maximæ, quare intus existens pro hibet extraneum. Secundo, sensus literæ.

¶Quo ad primum, sciendum est quòd propria ratio huius est: quia una natura non est determinabilis per aliam, si enim esset aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima habendo illam non impediretur à receptiõe omnium. Et similiter intellectus animæ nostræ habendo tale intelligibile, scilicet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur intelligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis ipsa salua esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur à gustu dulcedinis. Et hoc autem relinquitur, quòd propositio illa non tenet in naturis, quarum una est determinabilis per alteram; sed in histantũ, quarum neutra potest alterius esse determinatio.

Propterea manifeste non tenet in naturis quæ se habent ut potentia & actus. Non enim receptiuum omnium formarum sensitiuarum,ut sic,impediretur à receptione earum,si esset actu uegetatiuum,quia natura uegetatiua determinabilis est per sensitiuam,ut potentia per actum.

¶Quoad secundū,uerba literæ duplicīter intelligi possunt iuxta duplicē modum cōsiderāli naturas cognoscibiles,,pptervdupli cē ordinē cognoscibilitū. Constat enim quòd naturæ cognoscibiles sūt duplicis ordinis. Quædam enim cognoscibiles tantum,ut patet de sensibilibus . Quædam uero sunt cognoscibiles & cognoscitiuæ nō per accidens, puta quia ratione iunius cognoscit,& rōe alteri⁹ cognoscitur, ut cōtingit inani malibus,sed p se:ita q idē est secundū se cognoscens cognitum actu, ut contingit in separatis à materia.Et ex hoc prouenit, q naturæ cognoscibiles pōt dupliciter cōsiderari,scilicet ut cognoscibiles præcise, & ut cognoscentes cognitæ, ubi utrunque inuenitur.Ex his cū dū ab⁹ distinctis dibus orīē & ueritas sensuū, & ueritatis claritas . Prima nanque facie sensus literæ uidetur,quiam tamē⁹ est,q scilicet natura eiusdē generis solo ordine gradūcūspecifico ab aliis naturis cognoscibilibus⁹ differēs,sint⁹ existit, nō,phibet alias,q̄a sunt affines . Et uidetur sua data ista ratio super hoc q cognitio sit p assimilationē,ac p hoc in naturis similibus, quales sunt prædictæ : una non prohibet cognitionem alterius . Et quia naturæ spirituales angelorū sunt huiusmodi: ideo natura unius non impedit cognitionem alterius . Et hic sensus considerat naturas ut cognoscibiles tantum: & par facit iudicium de naturis spiritualib⁹ & corporalibus . Sed obstat huic sensui experiētia, præter auctoritates,& rationes allatas: quoniam experimur uos colorē impeditre cognitionē aliorū,& similiter in saporibus.Et tamen constat quòd colores inter se,& similiter sapores inter se,sola specie differunt, & in genere conueniunt.Interius autem contemplantibus, sensus literæ uidetur,quòd nō est idem iudiciū de naturis sensibilibus,quæ sunt intelligibilia nostra,& de naturis spiritualibus.Et propter hoc non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales ,sicut intellectus noster ad naturas sensibiles: super quæ tamen stabat uis argumenti . Quòd autem non sit idem iudicium, ex affinitate spiritualium inter se,ex hoc,quòd solo specifico ordine distant,apparet. Vbi scito,quòd proximitas naturarū potest applicari ad cognoscibilia tantum:& sic ut dictum est, intus existens ⁊prohibet aliud.Et potest applicari ad cognoscibilia cognoscitiua:& sic nō impedit,imo iuuat cognitionem.Quòd non impediat, probatur :quia remoueretur causa impedimenti quæ est in determinabilitas unius naturæ per aliam,ut patet ex dictis. Ex hoc ēm quòd ponitur aliqua una natura intellectiua,necessario ponitur determinabilis per alias:unde sī albedo esset non solum uisibilis,sed uisua, ex hoc ipso esset determinabilis per colores,sicut potentia uisua. Modo autem quia est uisibilis tantum,non est determinabilis per eos,& propterea modo intus existēs prohibet alios. Tunc autem non impediret . Quòd autem magis adiuuet,ex eo patet:q cognitio sit per assimilationem:& minor opus est superueniat assimilatio ubi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supradictis,substantias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu,& in istis proximitas naturarumnon prohibet cognitionem:ideo author respōdendo, affinitatem naturarum spiritualium pro ratione responsionis sumpsit:& argumento satisfecit proportionali,affinitatem apud nos impedientem,ibi non impedire dicens.Et ex his patet solutio obiectionum omnium:quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolute loquuntur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu,de quibus est alia,imo opposita ratio,ut patet ex dictis.

a Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum tertium.

Amot. Cōment. TItulus clarus est:hoc adiecto,quòd,ut in præcedentibus diximus,inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit deum.

¶In corpore articuli quatuor facit.Primo proponit conclusionem re-

tantum secundum diuersos gradus perfectionis.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ratio causæ & causati non sumitur ad hoc quòd unus angelus alium cognoscat nisi ratione similitudinis, inquantum causa & causatum sunt similia. & ideo si inter angelos ponatur similitudo absque causalitate, remanebit in uno cognitio alterius.

¶Ad tertium dicendum, quòd unus angelus cognoscit alium per speciem eius in intellectu suo existentem,quę differt ab alio angelo cuius similitudo est:non secundum esse materiale & immateriale,sed secundū esse naturale & intentionale. Nam ipse angelus est forma subsistens in esse naturali: non autem species eius quę est in intellectu alterius angeli,sed habet ibi esse intelligibile tantum, sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale,in medio autem deferente habet esse intentionale tantum.

¶Ad quartum dicendum,quòd deus unamquanque creaturam fecit proportionatam uniuerso quod facere disposuit.Et ideo si deus instituisset facere plures angelos,uel plures naturas rerum,plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. Sicut sī ædificator uoluisset facere maiorem domum, feciſſet maius fundamentum. Vnde eiusdem rationis est quòd deus adderet aliquam creaturā uniuerso, & aliquam speciem intelligibilem angelo.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum angeli per sua naturalia deum cognoscere possint,

AD TERTIVMsic procedi tur.Videtur quòd angeli per sua naturalia deum cognoscere non possint.Dicit enim Diony. 9.c.de di.nom.quòd deus est super omnes cęlestes mentes,incōprehensibili uirtute collocatus.Et postea subdit quòd quia est supra omnem substantiam,ab,omni cognitione est segregatus.

¶Præterea,Deus in infinitum distat ab intellectu angeli. Sed in infinitum distantia non possunt attingi.Ergo uidetur quòd angelus per sua naturalia non possit deum cognoscere.

¶Præterea,Pri.Cor.13.dicitur. Videmus nūc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ex quo uidetur quòd sit duplex dei cognitio.¸Vna qua uidetur per sui essentiam, secundum quam dicitur uideri facie ad faciem. Alia secundum quod uidetur in speculo creaturarum. Sed primam dei cognitionem angelus habere non potuit per sua naturalia,ut suprà ostensum est[c]. Visio autem specularis angelis non conuenit: quia non accipiunt diuinam cognitionem à rebus sensibilibus:ut dicit Diony .7. cap.de di.no.Ergo angeli per sua naturalia deum cognoscere non possunt.

¶SED CONTRA, angeli sunt potētiores in cognoscendo quàm homines: Sed homines per sua naturalia deum cognoscere possunt: secundum illud Rom.1. Quod notum est dei, manifestum est in illis. Ergo multo magis angeli.

CONCLVSIO.

¶Possunt angeli per sua naturalesuires Deum aliqualiter cognoscere.

¶RESPONDEO dicendm,quòd angeli aliquam cognitionem de deo habere possunt per sua naturalia.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est quòd aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscēte:sicut sī lux uideatur in oculo.Et sic dictum est[c] quòd angelus intellīgit seipsū. Alio modo per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiua:sicut lapis uidetur ab oculo per hoc quòd similitudo eius resultat in oculo[c]. Tertio modo per hoc quòd similitudo rei cognitæ non accipitur immediate ab ipsa re cognita,sed à re aliqua in qua resultat:sicut uidemus hominem in speculo. Primæigitur cognitioni assimilatur diuina cognitio, quæ per essentiam suam uidetur. Et hæc cognitio dei non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia,ut suprà dictum est[c]. Tertiæ autem cognitioni assimilatur cognitio qua nos cognoscimus deum in uia per similitudinem eius in creaturis resultantem, secundum illud Rom.1.Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt,intellecta conspiciuntur . Vnde & dicimur deum uidere in speculo. Cognitio autem quą angelus per sua naturalia cognoscit deum,media est inter has duas: sponsiuam affirmatiue,hanc scilicet, Angeli possunt per sua naturalia aliquā cognitionem habere de deo.Secundo declarat eam ponendo modum talis cognitionis.Et hoc facit distinguendo tres modos, quibus res est uisibilis,& applicando eos ad deum respectu intellectuum creaturum,medio loco ponendo modum quo deus realiter cognoscitur ab angelo:& clare omnia in litera.Tertio probat conclusionem iam modificatam,scilicet quòd angelus cognoscit deum per similitudinem immediate ab eo habitam sic,in angelo est impressa substantialiter similitudo diuina. ego p sua substātia intelligit deū tāquā per speciē immediate sumptam ab eo: & tenet consequentia, quia substantia angeli à solo deo est. Quarto respondet tacitæ obiectioni,quia posset quis quæ credere,quòd talis cognitio dei esset eius uisio,propteres ga experimur in nobis,cognitionem per speciem immediate ab obiecto impressam uisionis rationem habere.Facitautem hoc assignando primo causam quare talis cognitio dei in angelo non est uisio: deinde,quia scilicet nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum deum perfecte.Secundo declarando,quòd talis cognitio magis declinat in alterum extremum,scilicet uisionem specularem, ex illamet causa,id-est elongatione à primo extremo,scilicet uisione faciali : & ex hoc ꝙ angelus dicitur speculum dei.

Num angelus naturali cognitione Deum distinctē cognoscat,& quomodo.

¶Circa hanc conclusiōnē sic modificatā,dubiū occurrit ex tribus capi. Primo ex impossibilitate cognitionis talis,quoniam secundum hoc sequeretur, quòd angelus non haberet nisi cognitionem confusam de ipso deo . Et tenet sequela,quia substantia angeli non repræsentat id quo deus constituitur in esse proprio:& distinguitur ab aliis, sicut nec repræsentat id quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur,quia si angelus per solam substantiam suam cognosceret alios angelos , non cognosceret eos distinctē, propter rationem prædictam: ergo cognoscendo deū per solam substantiam suam non cognoscit eum distinctē , quod est inconueniens.Secundo obijcit.Scotus in 2.di.3. q.9. ex ratione discursus,sic.Cognitio per similitudinem repræsentantem ut cognitam, est cognitio discursua.Sed cognitio angeli de deo per substantiam est per similitudinem repræsentantem ut cognitam:ergo est discursua . hoc est inconueniens apud te,qui negas discursum in angelis:& esset inconueniens simpliciter ponere,quòd prima & perfectissima cognitio naturalis quam habet angelus de deo,sit discursua,dato quòd angelus posset discurrere.Maior propositio patet ex differentia inter speciem repræsentantem ut rationem cognoscendi,qualis est species in oculo,& repræsentantem ut cognitam, qualis est species in speculo.Minor uero relinquitur per se nota:quoniā angelus nonnisi cognoscendo se, cognoscit deum,quā cognoscit ipsum per suā substantiā.Tertio arguit idem ibidē ex possibilitate & rationabilitate ponēdi in mēte angelica species intelligibiles repræsentantē distinctē,non tamen adæquate & comprehensiue deū:quēadmodū ponitur species intelligibilis alteri⁹ angeli. Et tripliciter nititur hoc probare.Primo,quia homo i statu innocētiæ habebat cognitionē de ultimo fine in speciali,& non solum in commni ut modo habet:ergo angelus secundum naturam suam habet cognitionem de illo in speciali maiorem, quod est cognoscere distinctē:tenet consequētia, quia beatitudo naturalis angelici est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ, Secundo sic.Paulus raptus ad uidendum deum potuit meminisse eius quod uiderat: ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod uiderat.tenet consequentia, quia aliter non meminisset:Ans uero ex ipso Apostolo patet,qui recordabatur seqn dissē arcana uerba quæ non licet homini loqui,&c.Tertio , quia cognitio matutina apud Augustinum,est cognitio rerum in uerbo,& prior cognitione uespertina,& competens angelis ante beatitudinem:ergo erat in eis cognitio distincta dei per aliquam speciem intentionalem ut rationem cognoscendi : tenet con-

net consequentia:quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in uerbo,impossibile est autem quòd in causa confuse cognita cognoscantur effectus distincti & ordinati .

¶Ad euidentiam huius difficultatis consistentis in hoc,an ꝙponenda sit aliqua species intelligibilis ipsius dei,an ipsa essentia substantiæ intellectualis locum speciei intelligibilis re præsentantis deum tali intellectui sufficienter suppleat. Primo uidendū est quid requiritur ad distinctē repræsentare aliquid. Secundo,an sit possibile dari repræsentantium dei distinctē in esse naturali uel intentionali.

¶Quod ad primū breuiter sciendum est,qꝺre præsentari distinctē nō dicit⁹ res nisi repræsentetur illa conditio,qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse,ut patet inductiue.Non enim homo distinctē repræsentatur, nisi rationali repræsentato,supposito ꝙ ratio male sit propria & essentialis differentia hominis.Et similiter albedo distinctē non repræsentatur nisi ultima sua differentia repræsentetur, unde deus non distinctē repræsentabitur, nisi repræsentetur id qđ se habet ad ipsum qua si essentialis & propria differentia constitutiua eius:in hoc quòd est ens deū. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum ex parte repræsentatiui sciendum est,quòd quā tum contingit esse repræsentatiuum,tantam contingit esse cognitionem.Et propterea à destructione consequentis arguendo si non cōtingit esse tantam cognitionem,nec possibi le eritesse tantumrepræsentatiuum:sed impossibile est dari naturaliter tantam cognitionē dei in creatura, scilicet quòd sit eius cognitio distincta:ergo impossibile est dari repræsentatiuū dei distinctē.Quòd autem talis cognitio sit impossibilis, probatur ex eo,quòd cognoscere distinctē est cognoscere ultimam differentiam , uel id quod se habet ut ultima differentia . Cognoscens autem rem usque ad ultimam differentiam inclusiue,non solum secundum qđ terminat quæstionem an est,seu quia est,sed secundum quod terminat quæstionem quid est: cognoscit sufficienter ex natura rei à priori omnia conuenientia illi rei. Quoniam sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates:& principium omnis demonstrationis est qđ quid est,qđ nulli creaturæ naturaliter comuenire potest respectu dei,de tali obiecto qđ est deus.Ex parte uero obiecti aduertendum est, ꝙ si de diuinis balbutiendo loqui licet,irrepræsentabilitas eius relucet ex eo, quòd infinitum entitatiue ut sic,non est distinctē repræsentabile. Vnde quanuis sapientia diuina possit repræsentari per aliquod creatum distinctē : non tamen distinctē repræsentatur inquantum infinita,nisi quo ad quæstionem an est:sed cōstitutiuum propriū dei, puta deitas ut sic,est ens infinitum.ergo est irrepræsentabile distinctē.patet minor,quia non est imaginandum,ꝙ infinitas se habet ad deitatem quemadmodum se habet ad rationes attributales.Non enim quemadmodum sapientia & bonitas sunt quædam rationes formales seu realitates secundum se,& infinitatem uel finitatem sortiuntur,ut modum quantitatis perfectionalis:ita deitas fortitur infinitatem,sed infinitas est ipsum qđ quid erat esse deitatis.Alioquin deus non esset primo essentialiter & intrinsece ens infinitum.

¶Ex his autem patet quid dicendum sit ad primam obiectionem. Nam uocando omnem cognitionem rei citra quidditatiuam cognitionem confusam:concēditur ꝙ omnis cognitio possibilis haberi de deo à creatura naturaliter est cōfusa,quia non quidditatiua.

¶Ad secundam uero obiectionem, quæ est Scoti,dicitur ꝙ maior est simpliciter falsa,ut patet de cognitione Sortis per speciem eius in speculo. Talis enim sit per similitudinem repræsentatem ut cognitam, & tamen non est distincta.Nec obstat si dicatur, quòd Sortes tunc non apprehenditur ab eadem potentia, scilicet uisua,sed per accēdens ab altiori potentia,quemadmodum uidētes Sortem dicuntur uidere uisuum : hoc enim magis facit ad propositum , quoniam ex hoc non impeditur responsio data,sed siue per se,siue per accidens, siue per eandem potentiam, siue per diuersam, satis est ꝙ cognoscens per similitudinē

ARTICVLVS. I.

a ¶Vtrum angeli cognoscant res materiales.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non cognoscāt res materiales . Intellectum enim est perfectio intelligentis . Res autem materiales non possunt esse perfectiones angelorum, cum sint infra ipsos. Ergo angeli nō cognoscunt res materiales.

¶Præterea,Visio intellectualis est eorū quæ sunt in anima per sui essentiam,ut dicitur in gl.2.ad Co.12.Sed res materiales , non possunt esse in anima hominis,uel in mente angeli per suas essentias.Ergo nō possunt intellectuali usione cognosci , sed solum imaginaria,qua apprehenduntur similitudines corporum:& sensibili, quæ est de ipsis corporibus.In angelis autem non est uisio ima ginaria & sensibilis , sed solum intellectualis.Ergo angeli materialia cognoscere non possunt.

¶Præterea, Res materiales non sunt intelligibiles in actu , sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus & imaginationis quæ non sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

¶SED CONTRA, ꝙquid pōt inferior uirtus, potest uirtus superior.Sed intellectus hominis,q est ordinenaturæ infra intellectū angeli,potest cognoscere res materiales.Ergo multo fortius intellectus angeli.

CONCLVSIO.

¶Angeli,cum superiores rebus materialibus & corporalibus sint, materialia omnia cognoscunt per species intelligibiles existentes in eis,inquantum in illis sunt intelligibiliter.

RESPONDEO dicendum, ꝙ talis est ordo in rebus,ꝙ superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus[c], & qđ in inferiori bus continetur deficienter,& partialiter,& multipliciter , in superioribus continetur eminenter,& per quandam totalitatem & simplicitatē. Et ideo in deo sicut in summo rerū uertice omnia supersubstantialiter præexistunt secundum ipsum suum simplex esse,ut Dio.dicit in li.de di.no Angeli autem inter cæteras creaturas sunt deo propinquores & similiores[c].Vnde & plura participāt ex bonitate diuina,& perfectius,ut Dio . di-

268 *infra.q. 89.ar.3. Et 2. co. ca.97.Et uer.q.8. ar.8.& 9.10.a.q cor.& q cor.si.*

282

tudine cognitionis non quidditatiue,perfectius homo cognouerit in statu innocentiæ quàm nunc:& perfectius angeli quàm homo : & inter eos unus perfectius altero. Sed arguens decipitur in hoc,quia supponit ꝙ cognitio dei nō in communi,sed in speciali sit cognitio quidditatiua,quam negamus ab angelis:quum tamē constet,ꝙ stat cognoscere aliquid in speciali, & non quidditatiue.Ad id uero quod obijcitur de memoria rapti,dicitur à S. T.expresse, ꝙ nō potuit remanere species obiecti:quanuis potuerit accipere species rerum uisarum in obiecto:unde & Paulus non meminit obiecti nisi in confuso : & quia fuit scilicet rerum uisarum,propter quod dixit in numero plurali, Arcana uerba quæ non licet homini loqui.Ad ultimum de cognitione matutina,dicitur negando,ꝙ cognitio matutina fuerit in angelis ante beatitudinem. Quanuis etiā consequentia non uideatur necessaria,quia non est remotum , ꝙ in causa non quidditatiue cognita,aliqui effectus ordinati cognoscantur distinctē : quanuis impossibile sit in tali cognitione cognoscere omnes effectus.

70 *a ¶Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum primum.*

TItulus clarus est. Cōment.

¶In corpore articuli una conclusio respōsiua. Angeli cognoscunt res materiales per species intelligibiles existētes in eis.Et probatur sic.In angelis continentur res materiales secundum esse intelligibile:ergo. Antecedens habet duas partes:& quo ad primam,scilicet ꝙ contineatur,probatur à sancto Tho. Quia ordo uniuersi hoc habet,ut inferiora in superioribus contineantur excellentiori modo,scilicet magis unite & simplicius:& declaratur ex continentia omnium in deo.Sed angeli sunt suprema in entibus:quia propinquissimi deo: igitur . Quò ad secundam uero partem, quia quæ continentur in aliquo , sunt in eo secundum modum continentis:ac per hoc quum angeli sint intellectuales naturæ,omnia quæ sunt in eis,sunt in eis intelligibiliter:& declaratur ex simili proportione rerum ad continentiam dei.

¶Aduerte hic unum,ꝙ ex ui istius processus nihil aliud infertur,nisi quòd angeli continent res materiales intelligibiliter. Vtrum autem illud esse intelligibile quo simpliciorię immaterialiori modo sunt in angelis res materiales,quàm Amot.

in anima nostra sint ipsēmet res materiales: sit esse substantiale ipsorum angelorū, ut quidam Peripatetici crediderunt esse intentionale per species scilices intelligibiles: ex hoc processu non habetur. Sed Sanctus Tho. concludit tale esse fore intentionale, quia iam in præcedente quæstione determinauerat, quòd esse substantiale angelis secundum se solum non est tantæ perfectionis, ut habeat unde sibi assimilentur alia secundum proprias eorum differentias.

a ¶ *Super Quæstio nis quinquagesimæ septimæ Articulum secundum.*

Titulus est clar⁹ aduertēti, quòd de singularibus materialib⁹ est hic quæstio, & de modo cognoscendi.

Comēt. ¶ In corpore quatuor facit. Primo tractat opinionē totaliter negatiuā, quæ uidetur Auerrois, scilicet ꝙ angeli nō cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primo ex prouidentia & administratione angelorum circa hæc ex authoritate Apostoli. Secundo ex motione orbium cælestiū per intellectū & uoluntatem, in xta Aristot. 12. metap. com. 36. & 37. Subtractat opinionem aliā forte Auicennæ, dicētis intelligentias cognoscere singularia cognoscendo uniuersales causas. Ibi. Et impugnat eam simili modo dupliciter: eisdem mediis adiungens hoc, ꝙ cognoscere singulare in causis uniuersalibus, nō est cognoscere singulare ut singulare est. Et declarat hoc exēplo cognitionis, quā habet astrologus de hac eclipsi, quam semper ignorat ut hanc, nisi sensu percipiat eam.

Quæstio. ¶ *Num cognoscens singulare in causis uniuersalibus non cognoscat singulare inquantum hoc.*

¶ Circa rationem hanc dubium occurit. Quia non uidetur rerum illud assimilā, s. cognoscens singulare in causis uniuersalibus non cognoscit singulare in quantum hoc. Quoniā sequēdo exemplum de astrologo, manifestum est ꝙ sciens recte computare motus astrorum, scit nō solū eclipsim quandoque esse, sed etiam tali tunc, id est tali hora, & tali minuto, & in tali loco: & breuiter scit nunc & hic esse. Quia huiusmodi singularia, etiam inquantum singularia sunt determinata in causis suis quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, ꝙ nunq̄ astrologus habebit certam cognitionem de aliquo singulari quantuncunque necessario, nisi per sensum: quia conclusio singularis nō pōt sciri ex maiore & minoritis uniuersalib⁹, sed oportet alterā præmissarū esse singularem. Singularē autē propositionē cognitiuā format. Et decipitur in hoc obiiciens: quia non aduertit ꝙ scire nunc solē esse in tali signo, & lunam in tali, nō ad scientiā, sed ad sensū pertinet: & tamē sine hoc non potest computari, ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiam eñ hoc uniuersale tantum spectat, s. ꝙ quotiēscunque sol & luna sunt in talibus signis, &c. & ꝙ à tali signo ad aliud signum tantum temporis computatur, & similia. Ex quibus nunquam scit aliquod singulare, nisi subsumatur, sed nunc est sic, quod per sensum oportet habere.

Cōment. ¶ Tertio respondet quæstio una conclusione affirmatiua, s. angeli cognoscunt singularia. Et probat eam: quia quæ sunt dispersa in inferioribus, continentur unite in superiori, ut patet de sensibus particularibus respectu sensus communis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus unica apprehendit. Et confirmatur authoritate Aristo. reputantis inconueniens litem cognosci à nobis & non à superioribus.

Quæstio. ¶ *Quomodo quæ respersa sunt in inferioribus, unite & perfectiori modo contineatur in superioribus.*

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc primam conclusionem, dubiū occurrit. Propterea, quia illud principium, Quæ sunt dispersa in inferioribꝰ, adunantur in superiori: potest intelligi dupliciter, s. ꝙ adunentur eminenter & formaliter: quemadmodum in sensu communi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorum, & in deo perfectiones attributales. Alio modo eminēter sed non formaliter: quemadmodum inferiora sunt in sole. Et si primo modo ad hoc propositum assumptum dicatur quum: non sit uerum, aliter ratio ruet. Si uero secundo modo, concludit oppositum. Si autem indistincte assumptum sit, indistincte etiam infert, ergo omnes cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non poterit inferri ex hoc, ergo cognitio singularium erit in eo forma liter: qm̄ dicā ꝙ cognitio angeli est altioris ordinis, & non formaliter cōtinens cognitionem singularium. Et confirmatur obiectio hæc, quia constat ꝙ intellectus noster est uirtus alterior omnibus sensibus: & tamen in ipso non adunantur cognitiones singularium: sic ꝙ ipse cognoscat singularia, nisi forte argumentū & indirecte, ex admixtione ad sensus. Vnde ista ratio ualeret, concluderet eam esse in intellectu nostro: & quia non cludit de illo, igitur simpliciter non ualet.

¶ Ad obiectionem hāc dicitur, quòd propositio illa indistincte sumitur, sic ut intelligatur quantum possibile est, iuxta modū superioris. Ita ꝙ sensus est, dispersa inferius adunari superius eminentiori modo quo adunari possit, iuxta tamen modum & capacitatem superioris. Et propterea in his quæ possunt adunari eminēter & formaliter, infert adunationem talem. In his autem quæ cōtingit eleuari eminenter tantum, nō infert nisi adunationem eminentiæ. Et quoniam cognoscere quodcunque obiectum, est degenere eorum quæ possunt eleuari formaliter: ideo in his infert adunationem eminentem & formalē. Et ad instantiam de intellectu nostro, dupliciter dici potest, primo negando, ꝙ ipse nonne cognoscat singularia, quoniam saltem in statu separationis cognoscet ea. Secundo, & melius (iudicio meo) dicit, ꝙ intellectus humanus nō constituit alium gradū in ordine rerū, sed claudit in illo rerum gradu in quo homo locatur. Et propterea non habet hic locum dicta propositio simpliciter, quæ de natura rei superioris completæ in speciem intelligenda est. Res enim incompletas non oportet simpliciter præhabere inferiora, sed magis conuenire & adunari cum eis ad integrandum unum perfectum: *ut contingit in homine*. Dixi autem simpliciter, quia quodammodo quicquid potest uirtus nostra inferior, potest & nostra superior, dū rem eandem perfectius uel nobilius attingit.

¶ Quarto respondet quæstio, quo ad modum cognoscendi, dicens, ꝙ angeli cognoscunt singularia per species influxas à deo: & probat seu declarat hoc sic. Res omnes causantur à deo, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia *earum in propriis naturis*: ergo quo ad eadem causantur à deo in mentibus angelorū: ergo per tales species cognoscēt angeli singularia. Antecedens suppo nitur. Prima uero consequentia ex Augustino etiam supponitur, uolente res fa ctas esse non solum in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda uero consequentia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essentia dei per quam omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ *secundum* qđ est causa talium rerum, ad intellectus, in quibus sunt illæ similitudines. Sed deus scit omnia per illam, & quo ad uniuersales, & quo ad particulares conditiones: quia illa est similitudo omniū quo ad omnia. Et quia scientia sua est causa rerum: ergo angelus per species exemplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones uniuersales & singulares.

Cōment.

Quæstio. rebus acceptas. ¶ *Num angelus cognoscat singularia per species influxas, an per species à*

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc secundam conclusionem, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. d. 3. q6. ultima, Vbi tripliciter illam rationem impugnat. Primo, quia non ualet consequentia, res fluunt à deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis: præcipue apudꝝ, qui tenes contra Commentatorem, quòd materia sit pars quiddītatis: sed sufficit quòd fluant in mente angeli ut

partes quiddītatis in esse cognito. Secundo, quia species influxa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, ut alias probatū est. Tertio, quia quum dicis: Et sentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quàm quidditatem, ergo species in mente angeli, dico quòd ibi est sophisma: procedendo à magis perfecto ad minus perfectum affirmatiue.

¶ Circa ipsam conclusionem secundam multiplex obiectio occurrit. Et primo contra eam arguit Scotus in quæstio. eadem, intendens, quòd angelus cognoscat singularia per species acquisitas à rebus, & non per species influxas, primo, quia singulare, puta Sortes, cognoscitur ut hoc, & nō per speciem quidditatis, ergo per propriam speciem, ergo aut in angelo sunt inditæ omnium singularium, *propriæ* species: quod non est tolerabile: aut acquirit *species* singularium, quum cognoscit illa: quē est intentum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam uero patet, ex eo ꝙ hoc singulare nō continetur determinate sub quidditate ut hoc singulare est. Et probatur ab eodem multipliciter in 2. distin. 9. quæstio. 2. contra primum argumentū: unde sumpsit Capreolus argumenta quæ recitat, quæ nec sunt facta à Sco. contra. S. Th. nec militant contra eum omnia, sed quædam quæ inferius adducentur.

¶ Secundo sic, singulare cognoscitur ab angelo quo ad suam existentiam actualem: ergo ꝙ speciem acquisitam. tenet cōsequentia: quia nec ex notitia uniuersalium, nec ex rationibus terminorum, certificatur intellectus de complexo contingenti, quoniam illæ rationes aut repræsentant determinate me sedere, tecum esse cras, aut indeterminate. Si determinate, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiam, ꝙ hoc sit cōtingens. Si indeterminate, ergo nun quam ꝙ hos terminos habebit ꝙ determinate sedeā: igitur oportet ꝙ accipiat aliude notitiam huius.

¶ Tertio sic, Singulare cognoscitur ab angelo intuitiue: ergo accipit cognitionem ab ipso, tenet consequentia, quia ad cognitionem intuitiuam necessario concurrit ipsa res ut præsens. Et confirmatur: quia impossibile est cognitionē intuitiuam esse per speciem eodem modo repræsentantem, remanente & non manente: ut de se patet.

¶ Quarto directe contra conclusionem adduco rationes Scoti, ex distinc. 9. loco allegato ad probandū ꝙ utamet species intelligibilis non potest esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis: species una repræsentat infinita singularia distincte: ergo est infinitæ perfectionis. Consequens est impossibile: consequentia uero probatur, quia ubi plura litas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitam perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem: qm̄ includit perfectionem duarum rationum repræsentatiuarum adæquate: ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda uero est, ista species quam ponis, aut repræsentat similiter oppositā pertinētia ad existentias singulariū: aut alteram partem contradictionis determinate: aut successiue modo unā, modo aliam. Non primum: quia sic nihil repræsentaret. Non secundum: quia sic semper angelus cognosceret unum oppositum tantum, & nunquam reliquum. Non tertium: quia naturale repræsentatiuum & uni formæ in se, & in intellectu nō repræsentat difformiter aliquid. Tertia ratio est: quia ex ista positione sequitur, ꝙ quodlibet singulare existens statim esset notum naturaliter cuilibet angelo: & ita distantia localis non impediret, &c.

¶ Ad obiectiōes cōtra rationē ad secundā cōclusionē dicit, ꝙ p̄ se primo & directe intēdit San. Tho. ē, ꝙ ga à deo effluit in angelū similitudo Sortis, nō solū quo ad cōditiōes cōmunes, sed quoad cōditiōes singulares: ideo angel⁹ intelligit ipsum. Sed opinat materiā esse principium singularitatis in rebus materialibus, & formam communitatis. Ideo in q̄nibus de ue. q. 8. ar. 2. inuenitur, rationem quam hic expressit per uniuersale & indiuiduale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter respondeti potest. Primo, ꝙ quantum ad præsens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma, quoniam uis ratiōis consistit in hoc: ꝙ in angelo indita est similitudo omnium tam uniuersalium ꝙ indiuidualium conditionum, quæcunque sint, & per quæcunque naturalia principia habeantur. Secundo, ꝙ de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo secūdū qđex ordine ad formā per intellectum abstrahitur: & ꝙ materia secundo modo cadit in quiddītate rei naturalis: primo uero modo individuat: & ꝙ in proposito est sermo de materia non uno tantum modo, sed omnibus modis. Ita ꝙ intendit, ꝙ in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam, secundum esse naturale, quod habet existendo in rerum natura in rebus: & non solum similitudo eius secundum qđ est pars distinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, ꝙ in eo est si militudo non materiæ, sed materiæ signatæ, quā constat in diffinitione nō poni.

¶ Ad secundum obiectionem contra idem negatur, ꝙ species influxa sit ratio cognoscendi tantum quidditatem: nec aliquam adduxit unquam arguens ratio nem efficacem ad oppositum.

¶ Ad tertiam dicitur, ꝙ nulla est fallacia arguendo à communi exemplari ad consimilitudinem exēplatorum: imo est locus necessarius, & non tantum ratio nabilis: quoniam quicquid conuenit uni similium ut sic, cōuenit & alteri. Talis autem est processus iste, fundatus super hoc, ꝙ à deo fluxerunt res in duplici esse naturali, & intentionali in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifeste sequitur non ex ratione perfecti aut imperfecti, sed ex ratiōe similium: ꝙ similitudo rei in esse naturali apud deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa species intentionalis repræsentet illammet, quam repræsentat diuina similitudo à qua est exemplatum, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶ Ad obiectiones uero contra conclusionem ordinate respondendo ad primam, dicitur, ꝙ cognosci per propriam speciem, dupliciter contingit, s. adæquate uel excellenter. Et ꝙ singulare ab angelo non cognoscitur per propriā speciem adæquate, quia sic sequeretur infinitas specierum: sed per speciem excedentem, id est repræsentantem non solum hoc, sed multa alia. Rursus cogn oscī p spē cīē quidditatis cōtingit dupliʳ. scilicet adæquate & excellēter. Et ꝙ singulare nō cognoscit ꝙ species quidditatis adæquate: quia sic non cognosce retur ut hoc, nisi forte arguitiue, & ualde imperfecte: sed per speciē quidditatis excessiue, id est repræsentantem non solum ipsam, sed etiam singulares eius cōditiones quas habet in rerum natura. Et hæc est uia S. Tho. Non eīm putat ipse, quòd angelus cognoscendo quidditatem, puta æquitatē, ex ui talis obiecti cognoscat singularia illius, imo hanc uiam in q. de ue. loco allegato, reprobat: sed opinatur quòd cognoscendo quidditatem cognoscat individua illius, id est per eandem speciem per quam cognoscit quidditatem, cognoscit individua illius: quoniam species illa est distincte repræsentans utramque excellenter.

¶ Ad secundum uero & tertium obiectionem simul dicitur quòd species angelica repræsentat quidditatem rei, puta humanitatem, & omnes uarietates eius, secundum omnes conditiones eius naturales, ut S. T. loco allegato dicit: unde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo talem & tantam: & sic de aliis conditionibus.

¶ Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiæ, uidenda sunt duo, s. quid repræsentatur, & quo modo repræsentatur.

¶ Quo ad primum, sciendum est quatuor esse in rebus, s. quidditatem, singularitatem, existentiam, seu coniunctionem unius cum alio in rerum natura: & duration talis existentiæ seu coniunctionis. Et hæc omnia oportet sciri ab intellecto habente perfectam notitiam de singularibus. Silicet quæ separabilia abinuicem in esse cognito, quoniam unum potest cognosci alio ignoto, ut patet dicurrēdo p singula. Et qm̄ cognitio fit p assimilationē, necesse est intellectui cognoscēti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidē duobus nō est difficile cōcipere, ꝙ indita sit angelo eorū similitudo. Quoniā utrūque spectat ad quæstionē quid est: qm̄ respentari primū scitur quid est Sortes uniuersaliter conceptus, id est, inquantū homo: p secūdū uero q̄d est Sortes inquātū Sortes singulariter apprehēsus: qđ à nobis nō est scibile. Sed de reliquis duob⁹ difficile est uidere, & præcipue de quarto: quoniam hoc ad quæstionem, an est, & quando est, spectat. Et ut plene lustremus rem hanc, sciendum est, quòd cōiunctio aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repræsentari intellectui, scilicet in suis causis, uel in seipsa. In suis causis quidem, quemadmodum coniunctio humanitatis cū risibilitate præsentatur intellectui, repræsentatis sibi qđ quid erat esse utriusq. Ex his enim intellectus conspicit coniunctionem & cohæsitatem eorum: sed hoc non habet locum in contingentibus, ut de se patet. In seipsa autem repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita ꝙ duratio illiꝰ coniunctionis sit repræsentata, sicut qualitas alicua rei repræsentatæ, quemadmodum albedo figuræ repræsentatur ufui. Alio modo, ut ipsa coniunctio sola sit res repræsentata, & eius duratio concurrat ut conditio necessaria ad hoc quòd repræsentetur. Quēadmodum de facto se habet duratio seu præsentia coloris ad colorem ufum repræsentatum oculo. Non enim species uisibilis repræsentat duration prę sentiæ, sed uideri ac repræsentari color non potest, nisi præsenti tempore mensu raretur. Et cum ita sit, species angelicæ apud S. Tho. non solum repræsentant humanitatem & foreitatem: sed etiam in seipsa coniunctionem eorum cum exi stere in rerum natura, & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentant durationem talium coniunctionum, tanquam rem repræsentatam, sed tanquā conditionem sine qua coniunctio illa non repræsentatur. Quòd enim nō repræsentetur duratio contingentis cōiunctionis, ex eo patet, quòd firmiter credimus angelos non cognoscere futura contingentia. Si nanque in angelo esset indita similitudo sessionis meæ crastinæ, præciret euidēter sessionem mihi contingentem cras. Quòd autem repræsentet durationem ut conditionem sine qua non, & quòd hoc sufficiat, declaratur. & primo secundū. Quia cōstat sufficienter à nobis haberi cognitionem etiam intuitiuam regi per talem speciem: ut patet in usu nostro. Et clarius patet, si fingas usum esse uirtutem omnium cognoscitiuam. Tunc enim per talem speciem qua repræsentatur sibi color præsens ut modo, repræsentatur, scilicet quòd præsentia concurrit ut cōditio sine qua nō cognosceret nō solum hunc colorem, sed hunc colorem existentē in præsenti tempore. Deinde declaratur primum ex eo quòd duratio alicuius nullam habet repugnantiam, ut sit talis conditio sine qua res nō repræsentetur. Et confirmatur: quia quemadmodum duratio coloris est eius conditio, sine qua colo. nec immutat usum, nec uidetur: ita est, etiam conditio sine qua non repræsentatur. Et hæc de primo.

¶ Quo ad secundum uero modū, s. repræsentandi, breuiter dicitur, quòd apud S. Th. species impressa angelo à deo respectu prædictorum se habet sicut si in oculo esset naturaliter cōgenita species alicuius obiecti, puta huiꝰ albi. Tunc enim per talem speciem nec repræsentaretur, nec cognosceretur hoc album: nisi quando existeret: quoniam inter repræsentans & repræsentatum requiritur similitudo. Nec hoc album simile est illi speciei repræsentanti, nisi hoc album existat, quoniam species illa repræsentat hanc albedinem existentem: & sic per

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angelus cognoscat singularia.*

SECVNDVM sic, pceditur. Videt ꝙ angeⁱ singularia nō cognoscat. Dicit enim philosophus 1. post. ꝙ sensus est singularium, ratio uero uel intellectus uniuersalium. In angelis autē non est uis cognoscitiua nisi intellectiua, ut ex superioribꝰ patet. Ergo singularia nō cognoscunt.

¶ Præterea, Omnis cognitio est p assimilatiōnē aliquā cognoscentis ad cognitū. Sed nō uidetur quòd possit esse aliqua assimilatio angeli ad singulare inquātum est singulare, cum ageⁱus sit immaterialis, ut suprà dictū estᵗ, singularitatis uero principiū sit materia. Ergo angelus non potest cognoscere singularia.

¶ Præterea, Si angelus scit singularia, aut per species singulares aut p̄ species uniuersales. Nō p̄ singulares, quia sic oportet ꝙ habeat species infinitas. Neq; per uniuersales, ꝙa uniuersale non est sufficiens *principiū* cognoscēdi singulare inquatū est singulare, cū in uniuersali singularia nō cognoscātur nisi ī potētia. Ergo angelus nō cognoscit singularia.

¶ SED CONTRA, nullus potest custodire qđ non cognoscit: sed angeli custodiunt homines singulares, secūdum illud Psal. Angelis suis mādauit de te, &c. Ergo angelicognoscunt singularia.

CONCLVSIO.

¶ Angeli cognoscunt singularia non in causis uniuersalibus, sed ut sunt in seipsis per species influxas à deo.

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ quidā totaliter subtraxerūt angelis singulariū cognitionem. Sed hoc primo quidem derogat catholicæ fidei, quæ ponit hæc inferiora administrari per angelos⁶: secundū illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus. Si autē singularium notitia nō haberent, nullam *p*udentiā habere possent de his quæ hoc mūdo aguntur, cum actus singulariū sint. Et hoc est cōtra illud qđ dicitur Eccle. 5. Ne dicas, corā angelo nō est prouidētia. Secundo etiā derogat philosophiæ documētis, secundū quæ ponuntur angeli motores cælestium orbiū: & ꝙ eos moueāt secundum intellectū & uoluntatē. Et ideo alij dixerunt ꝙ angelus habet quidē cognitionē singulariū: sed in causis uniuersalibus, ad quas reducuntur particulares omnes effectus: sicut si astrologus iudicet de aliqua eclipsi futura per dispositiones cælestiū motuum. Sed hæc positio prædicta incōueniētia non euadit: quia sic cognoscere singulare in causis uniuersalibꝰ non est cognoscere ipsum ut est singulare: hoc est ut est hic & nūc. Astrologus enī cognoscēs eclipsim futurā per cōputationē cælestium motuum, scit eam in uniuersali, & nō prout est hic & nunc, nisi per sensū accipiat. Administratio autē habet hic locum dicta propositio simpliciter, quæ de natura rei superioris completæ in speciem intelligenda est. Res enim incompletas non oportet simpliciter præhabere inferiora, sed magis conuenire & adunari cum eis ad integrandum unum perfectum: *ut contingit in homine*. Dixi autem simpliciter, quia quodammodo quicquid potest uirtus nostra inferior, potest & nostra superior, dū rem eandem perfectius uel nobilius attingit.

¶ Quarto respondet quæstio, quo ad modum cognoscendi, dicens, ꝙ angeli cognoscunt singularia per species influxas à deo: & probat seu declarat hoc sic. Res omnes causantur à deo, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia *earum in propriis naturis*: ergo quo ad eadem causantur à deo in mentibus angelorū: ergo per tales species cognoscēt angeli singularia. Antecedens suppo nitur. Prima uero consequentia ex Augustino etiam supponitur, uolente res factas esse non solum in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda uero consequentia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essentia dei per quam omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ *secundum* qđ est causa talium rerum, ad intellectus, in quibus sunt illæ similitudines. Sed deus scit omnia per illam, & quo ad uniuersales, & quo ad particulares conditiones: quia illa est similitudo omniū quo ad omnia. Et quia scientia sua est causa rerum: ergo angelus per species exemplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones uniuersales & singulares.

Cōment.

Quæstio. rebus acceptas. ¶ *Num angelus cognoscat singularia per species influxas, an per species à*

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc secundam conclusionem, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. d. 3. q6. ultima, Vbi tripliciter illam rationem impugnat. Primo, quia non ualet consequentia, res fluunt à deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis: præcipue apudꝝ, qui tenes contra Commentatorem, quòd materia sit pars quiddītatis: sed sufficit quòd fluant in mente angeli ut

partes

illam ſpecie uideret oculus hoc albū, quando illud eſſet, & non uideret illud qñ illud nō eſſet: & ſic durario huī albi in rerū natura ſe haberet ut conditio, ſine qua hoc albū nec repreſentaretur, nec uideretur, nō ex defectu ſpeciei uti bilis, ſed ex defectu ipſius obiecti. Nec per mutationem ſpeciei, ſed per mutationē ipſius obiecti cognoſceret hoc albū nūc eſſe, & poſtmodū perciperet illud nō eſſe ex defectu aſſimilationis illius. Et ex hoc patet quomodo ſtat ꝙ ſpecies ſit indi-
98 uidua, & nō cauſata ab ob-
432 iecto ſingulari. Et ꝙ, naturaliter repræſentet, & ſit ratio cognoſcen-
278 di re per ſe primo & di-
281 recte quādo eſt, ex con-
ſequēti autem quando non eſt. Et qñ unum in diuiduū ſuperioris ordinis æquiualere poteſt multis nō ſolum indiuiduis, ſed ſpeciebus infe-
24 rioris ordinis: eleuatio nē naturæ angelicæ ſu-
pra corporea intuitus. Sanc. T. poſuit ꝙ una ſpēs in angelo ſit tantæ excellētiæ, ꝙ diſtincte ꝙ dem, excellēter tamen, ſit ratio repræſentatiua multarū quidditatū & ſingulariū, & multarum coniunctionū contingē tium in rerum natura. Ita ꝙ quandocunque coniunctio illa ponitur in rerum natura, ſtatim aſſimilatur illi ſpeciei, & ſic repræſentatur & cognoſcitur. deſinente autem deſinit repræſen-
282 tari: quia deſinit aſſimi-
288 lari. Et ex his facillime patet reſponſio ad ob-
J. q. 86. ar. 4. Et 22. q. 95. ar. 1. Et 1. d. 38. ar. 5. Et. 2. d. 7. q. 2. ar. 2. Et. 1. co. 4. 67. Et lib. 3. ca. 354. co. 3. & 4. Et neri. q. 8 art. 12. & ma quæſt. 16 art. 7. et opu. 3. c. 235. & 236
281 287 c 781 527 a

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angeli cognoſcant futura.*

AD TERTIVM ſic procedi-
tur. Videtur ꝙ angeli cognoſcant futura. Angeli enim potē tiores ſunt in cognoſcendo ꝙ hōēis. Sed hōies aliqui cognoſcūt futura multa. Ergo multo fortiꝰ angeli.

¶ Præterea, Præſens & futurū ſunt differentiæ tēporis, Sed intellectus angeli eſt ſupra tēpus. Paricitatur ēm intelligentia æternita ti. i. æuo: ut dicitur in lib. de cauſis. Ergo quā tū ad intellectū angeli nō differunt ꝑteritū & futurū, ſed indifferēter cognoſcit utrūq;.

¶ Præterea, Angelus non cognoſcit ꝑ ſpecies acceptas à rebus, ſed ꝑ ſpecies innatas uniuerſales. Sed ſpecies uniuerſales ſe habent ad præteritū & futurū. Ergo uideturꝙ angeli indifferenter cognoſcant præterita, & præſentia, & futura.

¶ Præterea, Sicut aliquid dicitur diſtans ſecundum tps, ita ſecundū locum. Sed angeli cognoſcunt diſtātia ſecūdū locū. Ergo etiā cognoſcunt diſtantia ſecūdū tps futurum.

¶ SED CONTRA, id qđ eſt proprium ſignū diuinitatis, nō conuenit angelis. Sed cognoſcere futura eſt proprium ſignū diuinitatis, ſecūdū illud Eſa. 41. Annūtiate ꝙ uentura ſunt in futurū, & ſciemus ꝙ dij eſtis uos. Ergo angeli non cognoſcunt futura.

CONCLVSIO.

¶ Futura neceſſaria à ſuis cauſis per certitudinē ab angelis cognoſcūtur: futura uero ut ꝑ pluribus, per cōiecturā: futura uero ut ꝑ pauciori bus, penitus incognita ſunt: ſola uero futura in ſeipſis à ſolo deo cognoſcūtur.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ futurū dupliciter pōt cognoſci⁹. Vno modo, in cauſa ſua. Et ſic futura quæ ex neceſſitate ex cauſis ſuis prouenīūt ꝑ certā ſciam cognoſcuntur, ut ſolem oriri cras. Quæ uero ex ſuis cauſis prouenīunt ut ꝑ pluribus, cognoſcuntur non per certitudinē, ſed ꝑ coniecturā, ſicut medicus præcognoſcit ſanitatem infirmi. Et iſte modus cognoſcendi futura adeſt angelis, & tanto magis ꝙ nobis, quāto magis rerum cauſas & uniuerſalius & perfectius cognoſcūt, ſicut medici, qui acuti⁹ uidēt cauſas, meli⁹ de futuro ſtatu ægritudinis ꝙno ſticātur. Quæ uero prouenīūt ex cauſis ſuis ut in pauciori bus, penitus ſūt ignota, ſicut caſualia & fortuita. Alio modo cognoſcūtur futura in ſeipſis. Et ſic ſoli⁹ dei eſt futura cognoſcere: nō ſolū ꝙ ex neceſſitate prouenīūt, uel ut in pluribus, ſed etiam caſualia & fortuita. Quia de⁹ uidet oīa in ſua æternitate: ꝙ cū ſit ſimplex, toti ꝓſens ꝓ ſidet, & ipm cō cludit. Et ideo unius dei intuitꝰ ferturꝝ in oīa quæ aguntur per totū tēpus ſicut in præſentia, & uidet oīa ut in ſeipſis ſunt, ſicut ſuprà dictū eſt⁶, cum de deſcientia ageretur. Angelicus autē intellectus & quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate diuina. Vñ non poteſt aliquo intellectu creato cognoſci futurum, ut eſt in ſuo eſſe.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ homines nō cognoſcunt futura, niſi in cauſis ſuis, uel deo reuelante. Et ſic angeli multo ſubtilius futura cognoſcunt.

¶ Ad ſecundū dicendū, ꝙ licet intellectus angeli ſit ſupra tps quo mēſurantꝰ corporales motꝰ: eſt tamē in intellectu angeli tps ſecundū ſucceſſionē intelligibiliū cōceptionū⁵: ſecundū qđ dicit Aug. 8. ſup Gen. ad lit. ꝙ deusꝰ mouet ſpiritualem creaturam per tps. Et ita cū ſit ſucceſſio in intellectu angeli, non oīa quæ aguntur per totū tēpus, ſunt ei ꝓſēta.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ licet ſpecies quæ ſunt in intellectu angeli, quātūēſt de ſe, æqualiter ſe habeāt ad præſentia, præterita, & futura: tamē ꝓſentia, præterita, & futura nō æqualiter ſe habent ad rationes. Quia ea quæ, præſentia ſunt, habēt naturā per quā aſſimilant ſpeciebus quæ ſunt in mente angeli. Et ſic per eas cognoſci poſſunt. Sed quæ futura ſunt, nondum habent naturam per quā illis genita eſſe angelo habituāliter, & diſtātiā localē nō impedire ꝟgeli cognitionē.

a ¶ Super Queſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Articulum tertium.

TLitulus ſtatus eſt: accipitur enim in communi futurum ut ſic.

¶ In corpe duas diſtinctiōes ponit. Alterū de cognoſci uti ſua cauſa, uel ī ſeipſo. Alterā de futuro neceſſario, uł ut ī plīb⁹, uł ut ī pauciorib⁹. Et duo facit. Quia prio examinat oīa mēbra ſcdæ diſtinctiōis quō ſe habeāt ad primū mēbrū primæ: & ſcdo, quō ſe hābt ad alterū ciuſdē primæ diſtinctiōis mēbrū. Cōment.

¶ Quo ad primū tres cōlones dicit. Prima ē, futura neceſſaria cognoſcūt⁹ in ſuis cāſis ab āgelo ꝙ certitudinē. Scda ē, futura ut ī pluribꝰ cognoſcūt⁹ ī ſuis cāſis ab āgelo ꝙ cōiecturā. & declarat, ꝙa etiā holes hāc hīt cognitionē, ſed angeli tāto magis ꝙto utⁱ⁹ & ꝓfectⁱ⁹ intimas cauſarū cōdōnes penetrāt. Tertia eſt, futura ut in pauciorib⁹ in ſua cauſa ſunt penitus ignota.

¶ Quo ad ſcdm unica eſt cōcło, futura tā neceſſario ꝙ ut in plīb⁹, ꝙ in pauciorib⁹ ī ſeipſis à ſolo deo cognoſcūt. Et, ꝓbat, ꝙa ſol⁹ intuit⁹ dei æternitate mēſu rāt ægitē: ſe habente ad omnes temporis differentias, ac per hoc æqualiter reſpiciens ſimul omnia quæ ſunt ſecundum quancunque temporis differentiam.

¶ Aduerte hic duo. Primū ē ꝙ S. T. uſita hic dicit ꝙ nō, ꝓbat, ut ꝙa ſūt ꝙ ſe nota exercitatis, puta ꝙ effect⁹ neceſſarij cognoſcūt⁹ ꝙ certitudinē in ſuis cāſis, ut ꝙa ſūt ſuperī⁹ diſcuſſa, puta ꝙ futurū cōtīgēs in ſua cā ut ſic, ſit certū⁹ ignorū. hoc ēm ī q. 14. uētilatū fuit. Nota ſcdo, ꝙ cū duæ rōnes aſſignari poſſint reſpectu cognitiōis futurorū cōtīngēt iū ī ſeipſis, ſ. æternitas intuit⁹, & plenitudo rōnis re præſentatiuæ, qa ſ. repræſentare rē & eius duratiōnē, &c. S. T. nō curās dehac ſe cunda excluſione primæ ab angelis, ſufficienter inſtāti cōcludi uoluit. Propterea ut arbitror, ꝙa mutuo ſe cōlequūtur, & excluſio unⁱ⁹ eſt excluſio alteriⁱ⁹: qa illa ſpe-

ſtia ſpectat ad infinitatem, hæc ad æternitatem. Tam autem æternitas quàm infinitas ſoli deo conueniunt. Maluit autem ex æternitate arguere: quia euidentius conſtat, angelis repugnare æternitatem intuitus, quā plenitudinem uitæ ſu præſentatiui. Dubia uero quæ ſunt circa hanc rationem de æternitate intuitus, in q. 14. tractata ſunt: unde nunc tranſeundum eſt ad alia.

a ¶ Super Quæ 44 ſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Articulū quartum.

Anoni. 289 2. cō. ca. 681. & lib. 3. ca. 354. co. 8 principio & neri. q. 8. ar. 13 & mai q. 16. ar. 12 ſiū. Cōment.

INtitulo aduerte, ꝙ ppīs qō eſt de cognitione cordis alterius in parti culari & complete, ſ. quo ad quæſtionem an eſt: tam in ſe cū reſpectu earū ſutura ſunt cōtīgēter in ſeipſis determinate. Et ō quīē dicit, aut reſpēctat utrūq; oppoſitorū, &c. rñdet cū triplici di ctinctiōe, ſ. de repūtari tāq; rē repūtatā, & con ditionē ſine q nō, & de oppoſitis ſcdm differē tias tps & abſolute, & de oppoſitis poſitiue & cōtradictorie. Et dicit, ſpēs ī mēte angelica, re ſpectat tāq; rē reſpēctā tāl alterū oppoſitorū po ſitiuorū abſolute, & nō cū aliqua differētia tpis: reputat eū cōtīgētē Sortis cū ſeſſiōe, & non cōiunctionē ei⁹ cū ſeſſi one, & nō ſeſſiōe cōtra dictorie. Necrepūtat cō iūctionē Sortis cū ſeſſi one durarura hodie uel cras, ſed abſolute cōīū ctionē ei⁹ cū ſeſſiōe, & cōiūctionē eius cū cur ſu. Et ſi dicas, qūoergo angelⁱ cognoſcet reli quū cōtradictoriū? Et ſi mili⁹, qūo certitudinēha bebit ꝙ talē ſpēm de ho dierna ſeſſiōe Sortis, & craſtino ei⁹ curſu? Iā ex dictis patet, ꝙ cū ponīt in effectu ſeſſio Sortis, ſtati ſit aſſimilatio inter Sortē ſedētē & illāſpēm: & pūtat ꝙ illā tāq; cōdiū ſine qua nō. Et ſic co gnoſcit Sortes nunc ſe dēs. Cognoſcitur uero poſt horā ꝙ eādē ſpēm Sor. nō ſedēs deſinēte aſ ſimilatiōe iter ſpm utſe dērē, & illāſpēm. Et cras cognoſcet currēs ſacta aſſimilatiōe iter illā, & Sortē ut currētē. Et ſic falſū ē, qđ repūtat alte rū oppoſitorū determi nate, ꝙ nūq; ꝙ ipm cognoſcetur reliquum.

¶ Ad tertiā aūt rōnē iā pt⁹, ꝙ nō icōuenit, imo eſt neceſſariū & oīa na turalia ſtati cū ſiunt, cō genita eſſe angelo habituāliter, & diſtātiā localē nō impedire ꝟgeli cognitionē.

a ¶ Super Queſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Articulum tertium.

TLitulus clarus eſt: accipitur enim in communi futurum ut ſic.

¶ In corpe duas diſtinctiōes ponit. Alterū de cognoſci uti ſua cauſa, uel ī ſeipſo. Alterā de futuro neceſſario, uł ut ī plīb⁹, uł ut ī pauciorib⁹. Et duo facit. Quia prio examinat oīa mēbra ſcdæ diſtinctiōis quō ſe habeāt ad primū mēbrū primæ: & ſcdo, quō ſe hābt ad alterū ciuſdē primæ diſtinctiōis mēbrū.

¶ Quo ad primū tres cōlones dicit. Prima ē, futura neceſſaria cognoſcūt⁹ in ſuis cāſis ab āgelo ꝙ certitudinē. Scda ē, futura ut ī pluribꝰ cognoſcūt⁹ ī ſuis cāſis ab āgelo ꝙ cōiecturā. & declarat, ꝙa etiā holes hāc hīt cognitionē, ſed angeli tāto magis ꝙto utⁱ⁹ & ꝓfectⁱ⁹ intimas cauſarū cōdōnes penetrāt. Tertia eſt, futura ut in pauciorib⁹ in ſua cauſa ſunt penitus ignota.

¶ Quo ad ſcdm unica eſt cōcło, futura tā neceſſario ꝙ ut in plīb⁹, ꝙ in pauciorib⁹ ī ſeipſis à ſolo deo cognoſcūt. Et, ꝓbat, ꝙa ſol⁹ intuit⁹ dei æternitate mēſurā tæ ægitē: ſe habente ad omnes temporis differentias, ac per hoc æqualiter reſpiciens ſimul omnia quæ ſunt ſecundum quancunque temporis differentiam.

¶ Aduerte hic duo. Primū ē ꝙ S. T. uſita hic dicit ꝙ nō, ꝓbat, ut ꝙa ſūt ꝙ ſe nota exercitatis, puta ꝙ effect⁹ neceſſarij cognoſcūt⁹ ꝙ certitudinē in ſuis cāſis, ut ꝙa ſūt ſuperī⁹ diſcuſſa, puta ꝙ futurū cōtīgēs in ſua cā ut ſic, ſit certū⁹ ignorū. hoc ēm ī q. 14. uētilatū fuit. Nota ſcdo, ꝙ cū duæ rōnes aſſignari poſſint reſpectu cognitiōis futurorū cōtīngēt iū ī ſeipſis, ſ. æternitas intuit⁹, & plenitudo rōnis re præſentatiuæ, qa ſ. repræſentare rē & eius duratiōnē, &c. S. T. nō curās dehac ſe cunda excluſione primæ ab angelis, ſufficienter inſtāti cōcludi uoluit. Propterea ut arbitror, ꝙa mutuo ſe cōlequūtur, & excluſio unⁱ⁹ eſt excluſio alteriⁱ⁹: qa illa ſpe-

aſſimilentur. Vñ per eas cognoſci non poſſ.

¶ Ad quartū dicendū, ꝙ diſtantia ſecundū locū ſunt in rerū natura, & participant aliquā ſpeciem, cuius ſimilitudo eſt in angelo. Quod non eſt uerum de futuris, ut dictū eſt⁶. Et ideo non eſt ſimile.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrū angeli cognoſcant cogitationes cordiū

QVARTVM ſic procedit. Videtur ꝙ angeli cognoſcant cogitationes cordium. Dicit ēm Greg. in moralibus ſuper illud Iob. 28. æquabitur ei aurum uel uitrum, ꝙ tunc, ſ. in beatitudine reſurgentiū unus erit perſpicabilis alteri, ſicut ipſe ſibi: cum uniuſcuiuſq; intellectus attenditur, ſimul conſcientia penetratur. Sed reſurgentes erūt ſimiles angelis: ſicut habetur Math. 22. capi. Ergo unus angelus poteſt uidere id quod eſt in conſcientia alterius.

¶ Præterea, Sicut ſe habēt figuræ ad corpora, ita ſe habent ſpecies intelligibiles ad intellectum. Sed uiſo corpore uidetur eius figura. Ergo uiſa ſubſtātia intellectuali uidetur ſpēs intelligibilis quæ eſt in ipſa. Ergo cū angelⁱ⁹ uideat aliū angelū & etiā animā: uidetur quòd poſſit uidere cogitationē utriuſq;.

¶ Præterea, Ea quæ ſunt in intellectu noſtro, ſunt ſimiliora angelo, quàm ea quæ ſunt in phantaſia: cum hæc ſint intellecta in actu, illa uero in potentia tantum. Sed ea quę ſunt in phantaſia, pōt cognoſci ab angelo, ſicut corporalia: cum phantaſia ſit uirtus corporis. Ergo uidetur quòd angelⁱ poſſit cognoſcere cogitationes intellectus.

¶ SED CONTRA eſt, quòd proprium dei non conuenit angelis. Sed cognoſcere cogitationes cordium eſt proprium dei, ſecūdum illud Ier. 17. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile. Et quis cognoſcet illud: Ego dominus ſcrutans, &c. Ergo angeli non cognoſcunt ſecreta cordium.

CONCLVSIO.

¶ Cognoſcunt angeli cordium cogitationes in ſuis effectibus: ut autem in ſeipſis ſunt, Deo tantum ſunt naturaliter cognitæ.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ cogitatio cordis dupliciter pōt cognoſci. Vno mō in ſuo effectu: & ſic non ſolum ab angelo, ſed etiam homine cognoſci poteſt, & tāto ſub tilius quāto effectus hmōi fuerit magis occultus. Cognoſcitur enim cogitatio interdū non ſolum per actum exteriorem, ſed etiā per immutationem uultus. Et etiam medici aliquas affectiones animi per pulſum cognoſcere poſſunt, & multo magis angeli uel etiā dęmones, quāto ſubtilius hmōi immutationes occultas corporales perpēdūt⁶. Vnde Aug. dicit in lib. de diuinatione demonum, ꝙ aliqū hominū diſpoſitiones nō ſolum uoce prolatas, uerū etiā cogitatiōe cōceptas, cum ſigna quædam in corpore exprimuntur ex animo, tota facilitate perdi-

Queſtio.

¶ *Num cogitationes quia à uoluntate ſunt, Deo tantum, qui omnium corda ſcrutatur, nota ſint.*

¶ Circa rōnē adductā ad ſecūdā cōcluſionē dubiū occurrit à Durā do, in 2. diſt. 8. motū: & eſt tale. Si uoliūtarium ſoli deo eſt cognitum, qa uoliūtariū eſt, ex ali qua harā quinq; cōditionū, puenit, f. aut ꝙa uoliūtas ſoli deo ſubia cet, quo ad eſſri. Et ex hoc nō ꝙa ſic ſit mate ria prima, & eſſentia a nimæ ſoli deo eſſent notæ. Aut quia ſoli deo ſubiacet quo ad mouēri. Et ex hoc nō: quia ſic etiā motus primi mobilis, ſi à ſolo deo eſſet, ſibi ſoli cognitus eſſet. Aut quia libera eſt formaliter. Et ex hoc non: quia libertas eſt à coactione, nō à cognitione. Aut quia eſt indeterminata ad utrūq; oppoſitorū. Et ex hoc non: quia indeterminatio tollitur cogitatione poſita in actu. Iam enim determinata eſſe eſt. Aut quia à uoluntate ſit. Et ex hoc præciſe non: quia ſic omnis actus imperatus à uoluntate eſſet ſoli deo notus: & ſic etiam actus exteriores uoluntarij ignoti eſſent angelis. Et conſtringatur, quia apud te angeli intelligunt per ſpecies innatas quæ æqualiter repræſentāt actus interiores & exteriores, ſpirituales & corporales.

¶ Contra eandem rationē arguit Sco. in 2. diſt. 9. q. 2. dupliciter. Primo, quia non eſt maior ratio quare uoliūtas poſſit occultare cogitationem poſitam in actu, quàm ipſam eſſentiam & uoluntatē ſuam. Secūdo, quia ſi cogitatio occultatur uolitione, illa uolitio aut erit alteri manifeſta, aut occulta: ſi manifeſta, habetur intentum: ſi occulta, ergo alia uolitione occultabitur: & iterum quæretur de alia, & ſic in infinitum;

¶ Contra concluſionē multa refert Capreolus in diſt. 9. ſecundi argumenta ex Sco. quorū quædā in Sco. non inueniō. Quædā autem argumenta ſunt ad hominem à Sco. cōtra Henri. facta, & quædā talia eandem habent difficultatem. Ita ꝙ ex ſolutione præcedentiū uno aduncto argumento, quod Sco. directe contra concluſionem facit: unde nunc tranſeundum eſt ad alia.

¶ *Super Quæ 44 ſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Articulū quartum.*

INtitulo aduerte, ꝙ ppīs qō eſt de cognitione cordis alterius in parti culari & complete, ſ. quo ad quæſtionem an eſt: tam in ſe cū reſpectu earū ſutura ſunt cōtīgēter in ſeipſis determinate. Et ō quīē dicit, aut reſpēctat utrūq; oppoſitorū, &c. rñdet cū triplici di ctinctiōe, ſ. de repūtari tāq; rē repūtatā, & con ditionē ſine q nō, & de oppoſitis ſcdm differē tias tps & abſolute, & de oppoſitis poſitiue & cōtradictorie. Et dicit, ſpēs ī mēte angelica, re ſpectat tāq; rē reſpēctā tāl alterū oppoſitorū po ſitiuorū abſolute, & nō cū aliqua differētia tpis: reputat eū cōtīgētē Sortis cū ſeſſiōe, & non cōiunctionē ei⁹ cū ſeſſi one, & nō ſeſſiōe cōtra dictorie. Necrepūtat cō iūctionē Sortis cū ſeſſi one durarura hodie uel cras, ſed abſolute cōīū ctionē ei⁹ cū ſeſſiōe, & cōiūctionē eius cū cur ſu. Et ſi dicas, qūoergo angelⁱ cognoſcet reli quū cōtradictoriū? Et ſi mili⁹, qūo certitudinēha bebit ꝙ talē ſpēm de ho dierna ſeſſiōe Sortis, & craſtino ei⁹ curſu? Iā ex dictis patet, ꝙ cū ponīt in effectu ſeſſio Sortis, ſtati ſit aſſimilatio inter Sortē ſedētē & illāſpēm: & pūtat ꝙ illā tāq; cōdiū ſine qua nō. Et ſic co gnoſcit Sortes nunc ſe dēs. Cognoſcitur uero poſt horā ꝙ eādē ſpēm Sor. nō ſedēs deſinēte aſ ſimilatiōe iter ſpm utſe dērē, & illāſpēm. Et cras cognoſcet currēs ſacta aſſimilatiōe iter illā, & Sortē ut currētē. Et ſic falſū ē, qđ repūtat alte rū oppoſitorū determi nate, ꝙ nūq; ꝙ ipm cognoſcetur reliquum.

¶ Ad tertiā aūt rōnē iā pt⁹, ꝙ nō icōuenit, imo eſt neceſſariū & oīa na turalia ſtati cū ſiunt, cō genita eſſe angelo habituāliter, & diſtātiā localē nō impedire ꝟgeli cognitionē.

a ¶ Super Queſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Articulum tertium.

TLitulus clarus eſt: accipitur enim in communi futurum ut ſic.

¶ In corpe duas diſtinctiōes ponit. Alterū de cognoſci uti ſua cauſa, uel ī ſeipſo. Alterā de futuro neceſſario, uł ut ī plīb⁹, uł ut ī pauciorib⁹. Et duo facit. Quia prio examinat oīa mēbra ſcdæ diſtinctiōis quō ſe habeāt ad primū mēbrū primæ: & ſcdo, quō ſe hābt ad alterū ciuſdē primæ diſtinctiōis mēbrū.

¶ Quo ad primū tres cōlones dicit. Prima ē, futura neceſſaria cognoſcūt⁹ in ſuis cāſis ab āgelo ꝙ certitudinē. Scda ē, futura ut ī pluribꝰ cognoſcūt⁹ ī ſuis cāſis ab āgelo ꝙ cōiecturā. & declarat, ꝙa etiā holes hāc hīt cognitionē, ſed angeli tāto magis ꝙto utⁱ⁹ & ꝓfectⁱ⁹ intimas cauſarū cōdōnes penetrāt. Tertia eſt, futura ut in pauciorib⁹ in ſua cauſa ſunt penitus ignota.

¶ Quo ad ſcdm unica eſt cōcło, futura tā neceſſario ꝙ ut in plīb⁹, ꝙ in pauciorib⁹ ī ſeipſis à ſolo deo cognoſcūt. Et, ꝓbat, ꝙa ſol⁹ intuit⁹ dei æternitate mēſurā tæ ægitē: ſe habente ad omnes temporis differentias, ac per hoc æqualiter reſpiciens ſimul omnia quæ ſunt ſecundum quancunque temporis differentiam.

¶ Aduerte hic duo. Primū ē ꝙ S. T. uſita hic dicit ꝙ nō, ꝓbat, ut ꝙa ſūt ꝙ ſe nota exercitatis, puta ꝙ effect⁹ neceſſarij cognoſcūt⁹ ꝙ certitudinē in ſuis cāſis, ut ꝙa ſūt ſuperī⁹ diſcuſſa, puta ꝙ futurū cōtīgēs in ſua cā ut ſic, ſit certū⁹ ignorū. hoc ēm ī q. 14. uētilatū fuit. Nota ſcdo, ꝙ cū duæ rōnes aſſignari poſſint reſpectu cognitiōis futurorū cōtīngēt iū ī ſeipſis, ſ. æternitas intuit⁹, & plenitudo rōnis re præſentatiuæ, qa ſ. repræſentare rē & eius duratiōnē, &c. S. T. nō curās dehac ſe cunda excluſione primæ ab angelis, ſufficienter inſtāti cōcludi uoluit. Propterea ut arbitror, ꝙa mutuo ſe cōlequūtur, & excluſio unⁱ⁹ eſt excluſio alteriⁱ⁹: qa illa ſpe-

citium actus:& quo ad specificationē actus in particulari:ga ipse solus pōt efficaciter mouere uolūtatē tam effective quā obiective: cum sit summū bonū,& finis.ultimus,&c. Ex hoc autē facile soluuntur obiectiones. Nā ad Durādū patet quid dicendū est, q uolūtas& uolūtariū ex hoc ipso quòd uoluntariū,est in seipso occultū cuicunq; extrinseco creato, quia soli deo subiacet effective& obiective. Et ideo nulla illarū causarū enumeratarū ab eo admittitur precise,nisi tertia. Et est ista quę dixit S. T. quā quę arguēs aut nō intellexit,aut intelligere noluit:libertas eīus uolūtatis nō solū à coactione,sed à depēdentia & cōnexione cum naturalibus estiae per hoc à cognitione extrinseca creaturæ. Ex hoc enim quòd aliquid soli deo subiacet,quòd nullam natum est habere cōnexionē cū naturalib⁹:occultū naturaliter est his qui nat ralią tātū rationes hīt.

¶Aū obiectiones uero Sco.cōtra eandē rōnē ex eodem principio iā patet rīdēdo. Quia alia rō est de essentia, uolūtate,& intellectu angeli:& de his ut sunt in a ctu secūdo mere uolūtario. Quoniā illa pīnēt ad naturalē ordinē rerū:hæc autē nō. Et si militer nō dicimus istā fatuitatē, q cogitatio occulteur uolūtōe ut sit quodā uelamine,ut argues imaginat ḡres aliud illius uelamē:sed dicim⁹ q cogitatio eo quia uolita seu libera, est naturaliter occulta. Et habet rōnē suæ occultationis, libertatem impertantis:ut dictum ac expositum est.

¶Ad obiectionē demū Sco.contra cōclusionē dicitur,q tā hæc quā oēs alię supponūt unū falsum f,intellectū separatū accipere cognitionem à rebus cognitis. hoc em est falsū:imq; oīs intellectus separatus intelligit per species influxas,& nō aliter nisi seipsum & deū, ut ex prædictis patet. Et in hoc stando, omnes obiectiones soluuntur.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articuli quintum.

Cōment. TItulus clarus est. ¶In corpore articuli unam ponit distōnē de cognitione, bimembrem. Et iuxta utrūq; membrum duabus conclusionibus rīdet ḡsito. Distō est. In angelis est duplex cognitio,scilicet naturalis,& hæc est per essentias ipsorū,& per spēs innatas. Et supernaturalis,& beatificā& hæc cognitio est quā habēt in uerbo dei. Prima autē cōclusio est negativa, f.angeli cognitione naturali nō cognoscūt mysteria gratiæ. Et p̄batur,qa ista ex sola de uolūtate depēdēt. Et cōfirmatur ex hoc,q nō cognoscūt naturaliter cogitationes cordium. Et confirmatur tam uis quàm modus arguendi authoritate Apostoli primæ à Cor.2.

Amota. ¶Circa hanc cōclusionem,aduerte q eadem est rō quare cogitatiōes cordiū, & quare mysteria gratiæ sunt occulta:qa f.sunt extra ordinē rerū naturaliū:qa ista soli uolūtati sunt cōnexa diuinæ. Illa uero uolūtati diuinæ & cogitatis tā tum. Et propterea apud ponētes intellectū angelicū moueri ab obiecto:qua rō ne ponunt moueri ipm à cogitationib⁹ cordiū iā positis in actu,eadē rōne ponunt moueri ipm à mysteriis gratiæ in actu positis:nisi aliunde impedīatur uide tute diuina. Et hoc expresse tenūt Sco.in 4.di.10.q.9. Nec est opus aliter hic immorari:quoniā negando illud supposītū fundamentū corū, q f.intellectus separatus sit im obilis ab obiecto,totum eorum ædificium ruit.

¶Secūda cōclusio est affirmativa,hīs tā multas cōditiones,f.ägeli in uerbo cō gnoscūt mysteria gratiæ,nō oīa tñ,nec̄ æq liter,nec̄ simul. Cōclusio ipsa,ḡbaē authorita te Apostoli primæ ad Corin.12. Nobis aūt re uelauit,&c. Prima uero cōclusio declarat:ägelos periores ägeli plura & altiora mysteria cognoscūt,ea rōne,qa perspicacī⁹ diuinā cōtēplant sapiētia. Secūda uero cōclusio:qa supiores de his mysteriis illuminānt inferiores. Tertia autē qa q̄dā horū nouerūt à principio. Quædā uero in dies adiscūt,put eorū cōgruit officijs.

Cōment.

Quæstio. Nū angeli beatificā cognitione cognoscant mysteria gratiæ.

¶Circa hāc cōclusionē dubiū occurrit,qñ nō uidēt uerū q angeli cognitione beatifica cognoscāt mysteria gratiæ. Arguit em Sco.in 4.dist.10.q.9.in cōclusione 3.cōtra hoc sic. Beat⁹ non distinguit à nō btō,nisi uidēdo ob iectū beatificū:ut sic,& ea q̄ in in ipso in cludit eur ut sic:sed mysteria gratiæ nō clauduntur in obiecto beatifico ut sic.ergo. Minor patet, qa non spectat ad beatitudinē cognoscere gratiam conferri huic,uel illi,&c.

¶Præterea,arguo ego ad hominē sic.apud S. T. Videre plura in diuina essentia infert à posteriori uidere magis ipsam diuinā essentiā: ut patet ex q.12.Et ut fus apud ipm & ueritā tē:ad⁹ beatific⁹ ad minus angelorū q̄cḡd sit de aīa separata,nūq̄ irēdif essentiali.ergo impossibile est angelos in uerbo de nouo aliq̄d uidere q̄ pri⁹ nō uiderāt. Hoc em alterā p̄dictarū ,ppōnū destruit: qm̄ si de nouo aliq̄d uidet,ergo aut nō magis uidet uerbū cōtra primā,ppōnē:aut magis uidet contra secundam.

¶Ad hāc dubitationē breuiter dico,q cognoscere aliq̄d in uerbo cōtingit dupl̄r.uno mō formal̄r,alio mō causaliter. Et dico q S. Th. nō intēdit ägelos quoscūq; de nouo uidere aliq̄d in uerbo formal̄r: sed tm causaliter.i.ex diuinis illuminationib⁹, q̄ se hīt ad uisionē uerbi sicut accidētia q̄dā cōcomitātia,nō simul, sed successiue iuxta suę cessiua dispōnē ipsorū subiectū cōgruētiā ad officia sua exequēda. Cū hoc em stat q q̄dā mysteria gratiæ angeli oēs:uel aliq in uerbo formal̄r uideāt ab initio beatitudinis suæ. Nec tamē oportet hæc ptinere ad obiectū beatificū, ut sic. Iā em in q.12. declaratū est, q uidere aliq̄d in uerbo formal̄r, contingit dupl̄r, f.q̄ se primo se cūdario. Et q ipse de⁹ tm uidet p se primo, creaturę aūt secūdario. Et, ppterea ipse sol⁹ btūs,iuxta illud Aug. q aūt te & illa nouit:nō ,ppter illa beatio, sed ppter solū btūs,uñ rō Sco. cōcludit q̄d gratiscōcedim⁹, imo q̄ edocem⁹, f.ex illud à deo nō necessario ptinere ad obiectū beatitudinis, sed nō sīert ēe impl̄e sobiecto btifico multa alia à deo scīabilia,& q̄ cōcomitāter uideri eadē nūero uisione

¶*Super*

¶*Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.*

Annota. Comment. IN titulo hoc totū aduertēdū est,quòd hic est sermo de actu &potētia,ut sunt modi cognitionis angelicæ,siue naturalis,siue supernaturalis.

¶In corpore duas distinctiones ponit.Alterā p potētia,f.essentiali,uel accidētali.Alterā de cognitione,naturali &c supernaturali:& hac duplici,f.p reuelationē & per uisionem uerbi.Et examinat oia membra huius secūdæ distōnis, applicādo ea ad utrūq; membrū primæ distōnis ,gitatum.Et tria facit. Primo ponit & declarat terminos primæ distō nis,ut patet ex 3.dc aīa. Secūdo ostēdit quō se habeat cognitio ägelica ad potētiā essentialē. Tertio, quō se habeat ad potē tiā accidētalē. Quo ad secūdū duo dicit. Primū est, q angeli non sunt in potētia essentia liter secūdū cognitionem naturalē. Secūdū est,q angeli sunt in tali potētia secūdū cognitionē p reuelatiōē. Et ,ppat utrūq; ex,pportionalitate inter angelos & & corpora cælestia secūdum potētiam ad esse permanens subsistiale uel accidētale: & secūdū potentiā ad illuminari.

¶Nota hic q Sco.in 2.d.3.q.1.ar.1.contra hāc rōnē ex corporibus cælestib⁹ sumptā instat. Et qm̄ obiectiones fuę coincidūt cum superius recitatis,ideo eas omitto.

¶Quo ad tertiū duodicit,q angeli q cognoscūt naturaliter, nō actu oīa cōsiderāt:& q secūdū cognitionē in uerbo semp actu cōsiderāt,qa beatitudo cōsistit in actu,illa autem est eorum beatitudo.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulis secundum.

Cōment. TItulus clarus est. ¶In corpore rīdet q̄sito tribus conclusionibus. Prima est,angeli in uerbo cognoscūt oīa simul. 228 Secūda est,angeli p̄nt 288 naturali cognitiōe oīa ea simul cognoscere q̄ per unā spēm rep̄sentatur. Tertia est,ägeli nō p̄nt simul cognoscere naturaliter ea q̄ p diuersas spēs innatas eis rep̄sentant. Probātur aūt hæc oēs cōclusiōes eodē medio sic. Multa nō ut multa,sed ut unū in ielligibile p̄nt una operatione & simili intelligi. Sī repūtata p unā spēm hīt rōnē unī⁹ ielligibilis. Rep̄sentata uero p plures habēt rōnē plurīū intelligibiliū. ergo. Tūc ultra, Cognitio in uerbo est p unā spēm tm̄, essentiā f.diuinā: igit. Et cōfirmat hæc cōclusio pria authoritate Aug. Maior primo,ḡbaē, quo ad primā partē ex hoc q unius operationis debet esse unū obiectū, quēadmodū unī⁹ motus unus terminus. Secūdo declarat quo ad distōnē quā ,supponit, f.q multa p̄nt dupliciter cōparari ad uirtutē perceptiuā, f.ut multa & ut unū,& hoc in sensu respectu partiū cōtinui:& intellectu nostro respectu partiū,ppōnis. Et uniuersaliter respectum extremorū cuiuscūq; cōparationis. Et declaratur f.simul ueritas totī⁹ materiæ ex sensu & intellectu nostro. Minor uero probatur sic. esse intelligibile cōuenit repræsentatis per ,speciem intelligibilem, quia unūquodq; est intelligibile in actu, secūdū qđ eius similitudo est in intellectu. ergo esse unū intelligibile conuenit eisdem per unitatem speciei intelligibilis,&tenet sequela:quia in omni genere ex eodem res habet esse & unitatem.

¶Circa hunc processum occurrunt duo dubia. Primum est:quia hic nō distinguitur inter simul cognoscere,& una operatione cognoscere,cū tamē hæc multum inter se differant,cū experiamur simul nos percipere sonū & colorē,& tamē nō una operatiōe:& breuiter per se nota est eorū diuersitas. Quòd aūt hic cōfiundant,patet ex eo,q cōclusio & q̄ō de simultate intelligēdi loquit. Probatio aūt maioris de unitate operationis sermonē facit,&sic ,pcessus uidet ēe nullus.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia,quandoque in actu.

201 12.q.50. ar.5.cor. Et 2.cō. ca.55. Et nia ex 3.de aīa. Sedo 96.ad 3. Et ueri, q.8.ar.9. Et ma q.16. ar.5.cor. Et 6.cor. 4 m. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q intellectus angeli q̄nq; sit in potentia. Motus em est actus existentis in potentia,ut dicitur 3.phy. Sed mētes angelicæ intelligendo mouentur,ut dicit Dio.4.c.de dī.no. Ergo mentes angelicę quā do q̄s sunt in potentia.

¶Præterea,Cum desiderium sit rei non habitæ,possibilis tamē haberi:quicūq; desiderat aliquid intelligere,est in potentia ad illud. Sed 1.Pe.1.dicitur. In quē desiderant angeli prospicere. Ergo intellectus angeli quā doque est in potentia.

¶Præterea,In lib.de causis dicitur,q intelligentia intelligit secūdum modum suæ substantiæ. Sed substantia angeli habet aliquid de potentia permixtum:ergo quandoque intelligit in potentia.

SED CONTRA est quod Aug.dicit 2. super Gen.ad lī.quòd angeli ex quo creati sunt in ipsa uerbi æternitate,sanctā & pia contemplatione perfruuntur. Sed intellectū cōtēplans non est in potentia,sed in actu. Ergo intellectus angeli non est in potentia.

CONCLVSIO.

¶Angeli quæ naturaliter cognoscunt non semper sunt in actu considerantes,sed quo ad cognitionem in uerbo semper sunt actu considerantes.

¶RESPONDEO dicendū, quòd sicut philosoph⁹ dicit in 3.de anima,& in 8.phy. intellectus dupliciter est in potētia. Vno modo sicut ante addiscere uel inuenire.i. antequam habeat habitum scientiæ. Alio modo dicitur esse in potentia,sicut cum iā habet habitum scientiæ,sed non cōsiderat. Primo igitur modo intellectus angeli nunquā est in potentia respectu eorum ad quæ eius cognitio naturalis se extendere pōt. Sicut em corpora superiora,f.cælestia non habēt potentiam ad esse quæ nō sīt cōpleta per actū, ita cælestes intellectus,f.angeli non habent aliquam intelligibilem potentiam quæ nō sīt totaliter completa per species intelligibiles connaturales eis⁹. Sed quantum ad ea quæ eis diuinitus reuelantur,nihil prohibet intellectus eorum esse in potentia, quia sic et iā corpora cælestia sunt in potentia quādoq; ut illuminentur à sole. Secundo uero modo intellectus angeli potest esse in potētia ad ea quæ cognoscit naturali cognitione. Nō enim omnia quæ naturali cognitione cognoscit, semper actu considerat: sed ad cognitionem uerbi, & eorum quæ in uerbo uidet,nunquam hoc modo est in potentia,quia semper actu intuetur uerbum, & ea quæ in uerbo uidet. In hac enim uisione eorum beatitudo cōsistit. Beatitudo autem non consistit in habitu,sed in actu,ut dicit philosophus in 1.Ehico.2.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd motus ibi non sumitur secūdū quod est actus imperfecti.i. existentis in potentia,seu secūdū qđ est actus perfecti.i. existentis in actu. Sic enim intelligere & sentire dicuntur motus,ut dicitur in.3.de anima.

¶Ad secundū dicendū, q̄ desiderium illud angelorum non excludit rem desideratam, sed eius fastidium. Vel dicuntur desiderare dei uisionem quātum ad nouas reuelationes,quas pro opportunitate negotiorum à deo recipiunt.

¶Ad tertium dicendum, q in substantia angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellect⁹ angeli sic est in potentia q̄ sit absque actu.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum angelus simul posśit multa intelligere.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q angelus non possit simul multa intelligere. Dicit enim philosophus 2.topi. q contingit multa scire,sed unū tantum intelligere.

¶Præterea,Nihil intelligitur nisi secūdū qđ in tellectus formatur per speciē intelligibilē:sī cut corpus formā̄ per figurā. Sed unū corpus nō potest formari diuersis figuris. Ergo unus intellectus nō potest simul intelligere diuersa intelligibilia.

¶Præterea, Intelligere est motus qdā. Nullus aūt mot⁹ terminat̄ ad diuersos terminos. Ergo nō cōtīgit simul multa intelligere.

¶SED CONTRA est qđ dicit Augu.4. super Gen.ad lit. Pōtentia spiritualis mentis angelicæ cuncta quæ uoluerit,facillime simul comprehendit.

CONCLVSIO.

¶Cognoscūt angeli omnia simul in uerbo, & quæcūque & per unā speciē repræsentari possunt: non possunt autem simul omnia cognoscere quæ per diuersa species innatas repræsentantur.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ sicut ad unitatē motⁱ requiritur unitas termini,ita ad unitatē operatiōis regritur unitas obiecti. Cōtingit aūt aliqua accipi ut plura,& ut unū:sī cut ptes alicuⁱ cōtinui. Si em unaquæq; p se accipiatur,plures sunt. Vñ & nō una operatione,nec simul *accipiūtur* per sensum & intellectū. Alio mō accipiūtur secūdū qđ sunt unū in toto. Et sic simul una opatiōe cognoscūtur⁶,tā per sensum q̄ per intellectū, dū totū cōtinuū cōsideratur,ut dicit in 3. de aīa. Et sic etiā intellectus nr̄ simul intelligit subiectū & ,pdicatū, prout sunt partes unius ,positiōis,& duo cōparata secūdū qđ cōue

Secundum dubiū est circa,phationē minoris. Quoniā illa propositio, Vnūquodque.est intelligibile in actu secūdū qđ eius similitudo est in intellectu:habet locū tm̄ in his sensibilib⁹ q̄ secūdū se sunt intelligibilia in potētia & nō se pararis à materia,q̄ secūm se sunt actu intelligibilia,ut manifestū ē. Et cōsequēter ista rō nō erit nisi,pbatio particularis,f.q̄ sensibilia repūtata p unā spēm,sunt unū intelligibile,&per diuersas diuersa:& nō est rō uniuersalis de oībus repræsentatis: qđ tamē erat probandum.

¶Circa ultimā cōclusionē dubiū ex duplici capite occurrit. Primo ex eo q̄ ängelus apud S.T. pōt simul per tres spēs intelligere,f.per essentiā diuinā,p essentiā ,priā,& p aliquam speciē innatā:ergo plura quæ cū semper intelligant deū & ē,nisi,pōssent intelligere aliud:nō uidetur igit stare qđ hic dicitur. Secūdo ex eo q̄ angelus cognoscit, & ponit differētiā inter cognita per diuersas spēs,puta ter aīal & la pidē:ergo simul cognoscet p diuersas spēs.& tenet sequela ex doctrina sancti de aīa,i ca.de sensu cōi. Et augetur difficultas ex hoc capite: quia nō uidetur ualere,p cessus factus ad conclu dendam hāc conclusiō nē,eo q̄ stat aliqua co gnosci ut unū intelligi bile ,p quanto cognoscunt ut unū intelligi bile ,p quanto cognoscunt ut unū intelligi bile,'quæ cum nulla specie ponit in numerum:quia est omnium perfectissimū repræsentatiuum: & essentia propria ipsius angeli,cum qua nulla eius species ponit in numerum: quia ipsa essentia est omnium à se intelligibilium species,imperfecta tamen. Et per superadditam intelligibilem speciem perficitur,& determinatur quodammodo ut sit distincte repræsentans talia,puta animalia. Species uero illæ eiusdē inter se ordinis sunt quæ disparatæ inter se sunt, in repræsentando : quales sunt omnes species inditæ singulis angelis. Rursus species istæ disparatæ dupliciter accipi possunt, scilicet ut extrema sunt in repræsentando relationes alicuius & absolute. His autem stantibus dicitur quòd quāuis aliud sit simul intelligere,& aliud sit una operatione intelligere. In proposito tamen eadem est difficultas de simultate & unitate,& notius est propositum de unitate. Badem enim est difficultas , quia totaliter diuersa intelligibilia ut sic: absolute & repugnat simul intelligi & una operatione intelligi

gi quemadmodum repugnat dici,ut & in quarto metaphys.tex.10.dicitur,cp qui unū non intelligit,nihil intelligit:& in tertio de anima,contingit multa scire,unum autem intelligere.Notius autem est,cp uni operationi unum debetur obiectum,quamplurib⁹ eiusdem potentiæ simul quāuis & hoc sit uerum.Et ideo S.T.utrūcp explicauit,& probando à notiori tradidit discipli nam.Et per hæc patet responsio ad primum dubium.Et ad ultimum,quod est contra ultimam conclusionem.fatemur enim cp angelus potest simul p plures species intelligibiles ordinem inter se habentes intelligere: quoniam intelligibile earū non est totaliter diuersum. Sed quādāmodū species excedit & cōtinet speciē quodāmodo ut totū partē: ita intelligibile unius scibilis habet ad intelligibile alterius.Et similiter dis cernere inter intelligibilia disparatarū specierū, est unum intelligere:& non per diuersas species absolute:sed p diuersas species,ut ad unum relatiuum intelligibile cōiunt.Nec propterea insufficiens aut falsus fuit,pcessus:quo unitas intelligibilis ex unitate speciei adæquate declarata est. Quoniam quid regulariter exigit unitas intelligibilis,tractabatur & tractari debet. Exceptio enim hæc nota est,& ideo nihil officit uniuersali regulæ,quæ traditur & tradēda est de cognoscibili absolute.Et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis.Respectiua nāq; constat utrūq; exigere extremū. Vnde & in q.de uerita.q. 8.ar.14.ad primum in contrarium dicit San. Tho.quòd nihil prohibet multa ut unū simul intelligi, uel per unam formam.

¶Ad secundā autē dubitationem dicitur, cp aliud est esse intelligibile actu,& aliud esse intelligibile actu huic in tellectui.Et quòd licet res immateriales &materiales in hoc inter se differāt,quòd illæ sunt intelligibiles actu in se ipsis:istæ uero intelligibiles in potentia secundū seipsas. In hoc tamē cōueniunt,cp huic aut illi intellectui intelligibiles actu nō sunt,nisi secundūcp sunt in hoc aut illo intellectu. Supponimus autē suprad dictis,quòd sint in hoc aut illo,nō nisi per similitudinem . Et ideo sequitur, cp esse intelligibile huic intellectui, sortitur unaquæq; res per hoc cp est in illo intellectu secūdū speciem:&hoc modo intelligendus est hic S.T.

¶Ad dubiū ultimo cōtra primā & tertiā cōclusionē motū respondet,cp intelligibilia repræsentata per species,dupliciter possunt intelligi.Vno mō absolute. Alio modo ut sunt aliqd intelligentis seu intellectui,puta perfectio.Primo modo nō simul intelliguntur,sed secūdo.Nec hoc est contra determinata.Sed hæc responsio patitur difficultatem.Quia quū cōmune sit omni substātiæ separatæ intelligere alia à se per modū substantiæ suæ,nulla intelligentia cognoscit aliquidaliud à se,nisi secūdūcp ipsa est illud.Et sic Gabrielem cognoscere lapidem absolute:est cognoscere lapidem,ut est in Gabriele,aut seipsum Gabrielem secundum qđ est lapis quod idem est.Non enim plus cognoscit de lapide, quàm ipse Gabriel sit intencionaliter.Ad hoc dicitur,cp responsio est bona,& quòd istæ duæ cognitiones differunt sicut uisio partium in toto,& uisio partiū seorsum. Quāuis enim idē uideatur utraq; uisione,aliquid tamē impedit uisionem partis seorsum,quod nō impedit uisionem eius in toto.Et rursus acutius uidetur pars seorsum,quā in toto:ut patet quum uideo totam domum,& quum distincte applicare uolo uisionem ad discernendum singulas partes eius. Prius enim omnes partes simul in toto uideo.Sed quum distincte singula perspicio,ab aliis partibus uisionem intentio animæ ad unam dedita subtrahit.Ita proportionaliter contingit in angelo,cp quāuis primo omnia simul in se uno quodam uideat,si tamen singula distincte secūdū seipsa absolute perspicaciter intueri uult,dum uni attendit alterum negligit:quia non potest finita uis simul esse in actu perfecto secundum duo esse eiusdem generis & ordinis,&c.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est. Comment.

¶In corpore articuli unica est conclusio responsiua, Angeli ueritatis contemplationem non assequitur aliquo discursu & dupliciter probata.primo rationese sic, Angeli inter substantias spirituales eum tenent locum quem corpora cælestia inter substantias corporeas: ac per hoc differunt à substantiis spiritualibus in 2ꝰ serioribus proportionaliter : quēadmodum 2ꝰ corpora cælestia à corporibus inferioribus. Sed inter hæc corpora tantum differt,ut in ferioribus per motū suas perfectiones ultimas acquirant. Superiora uero statim habent suas ultimas perfectiones.Et substantiæ spirituales inferiores,quales sunt animæ humanæ,per motum discursum perfectionem ultimam,quæ in ueritatis contemplatione consistit,acquirunt: ergo relinquitur quòd angeli ueritatis contemplatio statim absq; discursu naturaliter habeant. Prima propositio authoritate Dionysii firmat. Aliæ uero quo ad corpora per se notæ sunt. Quo ad substantias uero spirituales, experimento in nobis patent.Deinde confirmatur conclusio ex differentia nominum conuenientium substantiis spiritualibus superioribꝰ & inferioribꝰ: ea scilicet dicitur intellectuales, istæ uero rōnales. Et omnia clara sunt.

¶Sed aduerte,cp in his declarationibus S.T. immiscet rōnē fundamentum,& ꝓportionalitatem primæ rōnis,& differentiā signi secūdo loco adducti.Et est rō pfecti &imperfecti luminis intellectualis. Ita cp superiores spiritus à nostris differunt penes perfectū & imperfectū lumen: & imperfectionis est ad uidendā ueritatem, discursu egere.Cuius signū est, cp si tantū haberet anima nostra luminis, cp uisus principijs uideret in eis quę in eorum uirtute continentur,nō discurreret:relinquitur cp substantiæ illæ quæ in apprehensio aliquo obiecto apprehendunt quicquid uirtualiter continetur : ueritatem & principii,& conclusionis,absque discursuo motu habeant.

¶*Num aliquo pacto angelis conueniat discursus.* Quæst.

¶Circa prædicta occurrit primo Sco.in 2.dist.7.q.1.dicens,non esse probabile ab angelis negare omnē discursum:& remittit se ad proemium primi, in illa q̄stione, utrum theologia sit scientia , ubi hanc rationem inuenio, directe,quicontru cognitionem in uerbo:& consequenter omnes alias.Arguit ergo sic. Quidditas subiecti puta lineæ in quocunq; lumine uisa cōtinet uirtualiter ueritates suarum passionum, est prius natura nota illis:ergo est earum causatiua in quocunq; intellectu ab illa passiuo.ergo ueniet discursus.Antecedens cum prima consequentia est euidens.Vltima uero probatur:quia ad rationem discursus non exigitur ordo temporis,sed ordo naturæ,& causalitatis,scilicet quòd hoc sit prius naturaliter notum illo,& quòd per hoc agnoscamus illud , quāuis simul tempore.

¶Occurrit deinde Greg.de arim.in 2.di.7.q.5.dicens processum San.Th.sit per nulla rōne fundari,sed sola suasiōe de corporibus cælestibus:& cp cōclusio deducit ad impossibile. Quoniā si angelꝰ absq; discursu cognoscit uno aliquo subiecto omnes eius passiones,sequitur cp aut habet simul infinitas intellectiones specie distinctas,aut unā æquiualentem infinitis distinctis,quorū utrūcp est impossibile,quia esset infinitū ens:& tenet sequela,de passionibus numeri & figuræ,quæ sunt infinitæ sicut & species numerorum & figurarum.

¶Ad hæc breuiter dicitur, & primo cp ratio Sco.quadrupliciter peccat. Quia 396
idē suppo nit esse indistātiā de recognita re,& cognita in alio,quū tñ multū interlit. Secūdo,qa supponit stellectū āgeli cū &beatū esse passiuū à re uisa in alio:quum tamē & hoc sit falsum:& 279
angelicus nō sit mobilis ab obiecto extrinseco.Tertio qadiscursus est effectus se renens ex parte intellectus magis quā obiecti: quū de oīno simplicissimo intellectus noster discurrit, puta deo.Et ideo quāuncunq; obiectum in se habeat, unde causet discursum, & intellectꝰ sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso:non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in stellecto pto,discurrere & sic pfectio, ut statim in qđ quid est uiso non penetret uirtutem eius.Et tamen in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti. 894 2.di.3.q.1.arti.2. ut, & mā. 9. 16ar.6. 13.intel. c 284 292

Quarto,quia ad tōnē discursus non sufficit, quòd ueritas uniꝰ cau setur à ueritate alteriꝰ: imo nec hoc requirit, ut patet in discursu à posteriori,sed exigitur cp cognitio unius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu: quod locum haberenō potest,quando una & eadē cognitiōe cognoscit utrūque,qm̄ idem nō est secūdūtē cā sui ipsi ,&sic t̄ i,pposito.

¶Ad Greg.uero dicitur,cp S.T.proportionalitatem angelorum ad corpora cælestia,i.u per ratione fundatur perfecti & imperfecti luminis:& nihilominꝰ authoritate Dio.ea fuit,ut Aristo.docuit scdo cæli,in hmōi rebꝰ tā occultis &arduis,satis dicitur qđ rōnabile aliquid dicitur.Præsertim cp hæc conclusio cōmunis animi cōceptio philosophorū uidetur esse.Ea uero quæ arguēs obiicit in oppositum,facile soluuntur à recolentibus,quòd nō incōuenit unū individuum superioris ordinis æquiualere infinitis inferioribus,etiāsi specie distinguerētur,arctatis tamen ad certum aliquod genus. Et aduertentibus cp si essent infinitæ species coloris:lux nihilominus omnibus illis eminenter præstaret. Nec tamēesset ens infinitū:sicut nec illæ species constituerēt ens infinitum:sed finitæ perfectionis in rōne entis, infinitæ uero secūdā quid in ratione coloris. Et hoc dico non curādo pro nunc,an angelus possit simul intelligere distinctē omnes species figurarum & numerorum.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est. Comment.

¶In corpore duo facit.Primo rīdet quæsito una cōclusione negatiua.Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni.Conclusio est talis,angeli nō cognoscunt cōponendo & diuidendo.Probatur sic.Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscēs statim quæcunq; possent illi attribui: intelligit non cōponendo nec diuidendo.Intellectus angelicus est hmōi:ergo, &c.Maior probatur & declaratur.Declaratur quidē ex proportionali similitudine,inter principiū & cōclusionē in ordine ad discursum ex una parte:& subiectū & prædicatū ex altera parte in ordine ad cōpositionē & diuisionem.utrobique enim eadē est necessitatis ratio,quia ſ.primo apprehenso non inspicitur qđ in eius potētia latet.Probatur autem ex inserto in hac proportionalitate medio, ſ.cp sublata causa aufertur effectus,iuxta illud primi Posteriorum,si affirmatio est causa affirmationis,sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tam cōponendo qua discurrendo,est in simplici apprehensione obiecti non intueri alia:igitur intellectus statim in primo apprehenso cætera uidens,nec discursu,nec compositione eget.Minor uero probatur sic,quod cō uenit intellectui nostro ex defectu intellectualis luminis,non est attribuendum intellectui angelico,in quo est lumen intellectuale perfectum,quod probatur per Diony.Sed in primo apprehenso non inspicere annexa,prouenit in nobis ex defectu intellectualis luminis,ut de se patet.ergo.Deinde explicat quomodo angelus intelligat enuntiationes:& breuiter dicit,cp quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter,&c.ideo intelligit & compositionem non componendo,& discursum non discurrendo.Quod est dicere,quòd compositio,& diuisio,& similiter discursus in actu exercito,puta,animal rationale est risibile,Sortes est animal rationale,&c.comparantur ad intellectum angelicum,ut res uisa tantum,& non ut modus uidendi:ad nostrum uero utroque modo.

¶*Quænam præcisa compositionis & diuisionis causa sit.*

¶Circa maiorem adductæ rationis,dubiū occurrit:qm̄ insufficiēs uidetur.Ex eo q̄ cā illa nō est uniuersalis cā componendi & diuidendi,sed pticularis.Est enim causa quare nō opus sit cōpositione & diuisione in cognoscendis his q̄ p se infunt uel absunt subiecto.Non autē in his quæ sunt per accidēs,& casualibus seu fortuitis.Quod duplici ter probatur.Primo,qa nō ex defectu luminis prouenit,q̄ aliquo sub fecto cognito , nō uideantur ea quæ sunt p accidēs uel saltem casualia.Quoniā quantū cūcp perfectecognoscatur subiectū aliquod,nūquā ex eo uidebitur ac cidētalis cōiunctio , & maxime fortuita.Tum quia sequēdo proportionaliter dem S.T.illa prædica:a cognoscun. turin subiecto uiso,q̄ se habent ad subiectū ut conclusio ad principia,hæc autem constat, non oīa, fed illa tantū esse,q̄ uirtualiter claudūtur in subiecto:quēadmodū conclusio in principiis, qualia non sunt accidētalia & fortuita.Et confirmatur, quia aliquo quin quilibet effectus haberet aliquā per se causam , contra Arist.6.metaphy.& secundo physicorum. 93 293

¶*Num ex eo quòd discursus & compositio & diuisio humano in tellectui ex imperfectione conueniant, ex hoc ab intellectu angelico excludantur.* Quæstio.

¶Circa minorem eiusdē rōnis,dubiū occurrit.Quia nō ualet cōsequentia hæc:puta cōponere,& diuidere,seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectio n:ergo opposita perfectio conuenit intellectui angelico:quum possit quispiam dicere,quòd illa imperfectio cōis est intellectui nostro & angelico:quoniā constat intellectum angelicum non excludere omnē imperfectionem,& sic quum ista ratio super hac cōsequentia fundetur,ineficax uidetur.

¶Ad euidentiam primæ dubitationis sciendum est primo,cp aliqua plura simplici & uno intuitu simul uideri contingit tripliciter. Primo unū cum alio:ut si simul uideātur albedo & rubedo,& quæcūque duo uel disparata.Secūdo,unum cū & in alio:ut quodcūque accidēs & uniuersaliter prædicatū in subiecto. Tertio,cū in & ex alio,ut passio propria,& uniuersaliter effectus quādoque cognoscitur cum cā,in cā,& ex cā.Scicūdi est secūdo,cp q̄uis quocūque modo simul plura absolute cognoscere simplici intuitu,attēditur perfectioni cognoscētis: differt tñ primus modus ab aliis in hoc,quòd intelligere intuendo unū cū alio prouenit ex perfectione intellectus absolute.Intelligere uero intuendo unum in alio,puenit nō solū ex perfectione intellectus absolute:sed ex perfectione in tellectus ut attingentis primum obiectū.i.in quo seu ex quo aliud cognoscit, Tum quia ex hoc cp magis penetrat intellectus causam,aut subiectū cognitum ,puenit simul intueri q̄ in eis aut ex eis fiāt & sunt,quia quātomagis aliquid cognoscit,tāto uirtus seu potētia eius magis penetrat.Nā ex penetratiōe potētię sciunt ea ad q̄ se extendit proportionaliter,i,quoā ex penetratiōe potētiæ secūdū esse qdditatiuū qdditatiue quoq; scīuntur ea ad q̄ se extēdit.Ex penetratiōe uero potētiæ secūdū esse existētiæ & indiuiduale cū annexis cōditionibus,cognoscitur ad ea q̄ se extēdit secūdū existētiā, qñ tñ sunt. Tū qa ad pfectiorē cognitionē alicuiꝰ obiecti spectat,nō solū potētiā,sed etiā oīa ad ipsum qūlibet pertinentia cognoscere,& cōsequēter ad pfectiorē cognitionē naturalē alicuiꝰ obiecti spectat cognoscere oīa infra latitudinē naturalū qūlibet ptinētia ad obiectū illud.His itāribus ad obiectiones in oppositū rīdetur.Et ad primā dicitur,cp rō assignata cōtra necessitatē cōsbnis & diuisionis,& discursus est rō uniuersalis& nō pticularis.Et quū dicit,cp nō est ex defectu luminis,sed ex natura cognoscibilis patere obiectū & latere cōtingēs,uel casuale:negatur hoc uniuersaliter delumine intellectuali loquendo & casualibus aut cōingētibus naturalibus. Quoniā ex modicitate luminis intellectualis ,puenit,cp uisio Sortes q̄ actualē essentiā à debitore in foro:nō simul uideat inuētio à debitore sīlli cōfitēa,ſ; oporteat cōponēdo,ppōnē formare,ſ; ferat i Sortē ut iudū à debitore

¶Ad secūdā uero obiectionē dicit,cp ꝓportio inter subiectū & ꝑdicatū,&principiū & cōclusionē,attēditur in ꝓposito,secūdū potentiā,non secūdū uirtualē contīnentiā. Virtus enim principium actiuū seu operatiuū noīat. Potētia autē cōmunę

cõmune nomẽ est etiã ad posteriã passiuam ad esse. Ita q̃ similitudo, proportionalis conuenit in potentialiter contenere per se, uel per accidens, & quomodolibet: infra latitudinem tamẽ (ut dictũ est) naturalis. Vel cõsilit, q̃ sicut se habet discursus ad cõtinentiã uirtualẽ cõclusionis in principijs: ita se habet cõpositio & diuisio ad cõtinentiã potentialẽ prædicatorũ in subiecto. Et hoc magis consonat literæ uirtutes nomen exprimẽti in principio, porrectiæ autẽ in subiecto: dũ dicit, quæcunq; possunt attribui subiecto. Quòd autem prædicata omnia porrectialiter saltem cõtineantur in subiecto, inducit ue patet. Quoniã spectantia ad materiã naturalem actu uel uirtute clauduntur in eo, ut essentialia & passiones. Spectãtia uero ad materiã cõtingentẽ, quãuis infinita sint in potentia, quæ tamen actu q̃ncq; sunt aliqui) finita & certa sunt quã sunt. Ac per hoc porrectia iam reducta ad actũ cõtineri in illius porrectia manifestat. Spectantia uero ad materiã rationalem, dubium nõ est uirtualiter claudi i subiecto. Quoniã negationes repugnantiũ ex affirmatione subiecti necessario cõsequuntur. Et per hoc patet q̃ nõ oportet casualibus dare causam, p se, ex hoc q̃ ponuntur cognosci cum subiecto, & pertinere ad perfectiorẽ ei⁹ cognitionem: sequereẽ enim hoc, si ponerem⁹ casuale antequã esset, pertinere ad perfectiorem cognitionem suæ causæ, nõ aũt postquã est. Quomodo quẽadmodum esse eius iam determinatũ cõpositionẽ facit cũ eo in quo est in rerũ natura: & illius quoddam esse est, quãuis accidẽtale, absque hoc q̃ habeat p se causam: sic & intellectus si perfecte cognoscit subiectum illud, omne eius esse intuetur, quod actu aliter habet, ab q̃ perfectate coniunctionis illorum.

¶ Ad dubitationem uero cõtra minorem dicitur, q̃ defectus intellectus est duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidã specialis & ꝓprius intellectui nostro. Cõis quidem est, q̃ uirtus ipsa intellectiua potentialitatis aliquid habet admixtum. Et quòd modus cognoscendi sit per speciẽ superaddita, & per plures actus intelligendi. Proprius uero est intelligere per conuersionem ad phantasmata, esse in potentia, & alia hmõi. Nec est dubium q̃ id q̃d conuenit intellectui nostro ex imperfectione communi, conuenit etiam angelo: sed consequentia illa tenet in his quæ cõueniunt intellectui nostro ex imperfectione propria: quoniam perfectiones oppositæ ponũtur in angelis. Quòd autem componere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectione ꝓpria nostri intellectus ꝓuenit, S. Th. hic supponit: & facile ex eiꝰ ẽt dictis declarat. Existentibus enim duobus modis cognoscendi, scilicet simplici intuitu, & per appositionem quandam: & utroque conueniente intellectui nostro, & tam discursu quàm cõpositione & diuisione importãte modũ cognoscendi per appositionẽ quãdam, quũ cõstet perfectiorẽ modum cognoscendi esse per simplicẽ intuitũ: & q̃ in nobis hic modus cognoscendi parum participatur in nostri supremo in prima operatione intellectus: & utrũq; ac similitudinarie in principio secũdæ. i. in cognitione principiorum: & iam stabilitum sit à Dio. in 7. de di. no. q̃ supremũ infimi attingit infimum supremi, euidenter sequitur q̃ modus cognoscendi cõponendo & diuidendo ex propria nostri imperfectione in intellectus prouenit: cui ex aliquali superiorũ participatione, cõiacatur qd̃ degustet experiendo modum intelligendi per simplicem intuitum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quintum.*

Cõment. TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli respondet quæsito unica conclusione, habenti quatuor partes, sũ intellectu angelico non potest esse falsitas per se, sed per accidens: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et probatur conclusio quo ad primam partem: quia intellectus in prima operatione semper est uerus, per se loquendo, ut patet in sensu, & ex tertio de anima. Intellectus autẽ angelicus semper intelligit per modum primæ operationis. ergo. Maior declaratur, assignãdo causas utriusque modi, quo falsitas inuenitur in nobis intelligẽdo quod quid est, qd̃ est obiectũ primæ operationis: qa. fuit eꝛ cõtingit ex cõpositione admixta. Et rursus secũdus modus contingit, respectu quorũdã obiectorum tãtũ, scilicet cõpositiorum non simplicium, ut patet ex 9. meta. tex. 22. Quo ad secundam uero partem, declaratur assignando differentiã inter modũ, quo per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur falsum: & modum quo per aceidẽs admiscetur angelicæ: quia 1. falsitas apud nos præcedit quod quid est: quoniã in uia admiscetur cõponendo uel applicando. In angelis uero falsitas sequitur quod quid est: quoniã intuitiuo cãdo ex illo cõtingit. Quo ad tertiam uero & quartam partem simul probatur, & declaratur sic. Intellectus in iudicando ex quod quid est cõditiones rei potens iudicare, saluo diuinæ sapientiæ ordine, & nõ saluo illo potest falli circa supernaturalia, quãuis nõ circa naturalia: sed intellectus angelicus est hmõi in quibusdam. ergo. Maior propositio patet, quo ad naturalia: quia ex cognitione q̃d quid est, sufficiẽsꝫha deturrõ naturaliũ, & ordinis diuinæ sapientiæ, ut disponentis cursum naturalem. Quoad supernaturalia uero: qa hæc ex reuelatione tãtũ sciri possunt. Et declaratur exemplariter, de mortuo resuscitando, & deChristo homine & deo. Minor autẽ declaratur. Quia angelorũ quidam sunt boni, quidam uero mali: & illi quidẽ sua forte cõtenti, iudicant saluo semper superiori ordine: & quãtũ est ex meritis causarum naturaliũ hi uero superbia elati iudicant simpliciter, ac si nullus esset ordo superior immutatiuus ordinis naturæ. Et per hoc subducere dicuntur intellectus suos q̃ndoque ab ordine diuinæ sapientiæ, & falli.

¶ *Num aliquo pacto in intellectu angelico falsitas esse possit.*

¶ Circa prædicta dubiũ occurrit nõ dissimulandum, quo possit falsum inueniri in intellectu ãgelico: si omnis ei⁹ intellectio est simplex apprehensio, cui non admiscetur cõpositio aut diuisio. Nulla enim prima intellectus operatio falsitati subesse potest, nisi rõne cõpositionis adiunctæ, ut in litera dicitur: & in notabis experimur, & ex diffinitione ueri & falsi 4. meta. tex. 27. patet. Sed nulla intellectio angeli respectu tam naturalium quàm supernaturalium habet compositionem adiunctam: siue præcedentem, siue subsequentem. ergo nunquam in intellectu eius falsitas esse potest.

¶ Ad hanc dubitationem dici primo potest negando minorem: q̃ quanuis angelus naturalia omnia intelligat intuendo quod quid est, tanquam pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, ut prius dictum fuit: supernaturales tamen conditiones cõponendo & diuidendo intelligit. Et quòd hæc sit mens San. Tho. ex tribus suadetur. Primo, ex eo quòd ratio excludens compositionem & diuisionem ab angelis, non habet locum nisi in naturalibus: quoniam uiso subiecto ex defectu luminis prouenit quòd non uideantur prædicata naturaliter ei competentia: non autem quæ supernaturaliter conuenire possunt, quoniã quũ hæc attendantur secũdũ potentiam dei, scirri nõ possunt nisi comprehensa dei potentia: quod nulli creaturæ est cõcibile. Secũdo, quia aliter in hoc codẽ articulo contradiceret sibiipsi, ut obiiciendo deduxit est: & pro cessus eius ad ostendẽdum q̃so in iudicio angeli est falsitas per accidens (quẽquod quid est, in eis uero sequitur: & q̃ in nobis accidit inuestigãdo, in eis uero comparando naturale ad supernaturale) nullus esset. Tertio, quia in calce articuli huius respõdẽdo ad opposita dicit: intellectũ qd̃ est habere falsitatẽ peraccidẽs ut ordinatur ad cõpositionẽ & loquitur de intellectu angeli. Sed quæcunq; cognitionis cordiã, nõ discurriteꝛ & sequens est, ut apud ipsum nunquã cedẽti arti. De discursu, & cõpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de uno abiq; cõpositione esse, ex eo colligi pot, q̃ regulariter apparet, q̃ super natura les reuelatiões modificantur, & suscipiũtur in unoquoq; secũdũ naturalẽ modũ ut recipiẽtis: ut in nobis experimur à quibus reuelata nostro mõ cognoscũtur: unde sic naturalis modus cognoscendi angelis inditus est per simplicẽ apprehensionẽ, cõsequẽs ẽ ut reuelata simpliciter etiã apprendãt, & pari ratione ẽ libet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicẽdũ est, q̃ quũ uerũ & falsum in cõpositione cõsistat quẽadmodũ cõpositio dupliciter admisceatur cognitioni, ita & uerũ & falsum. Pot eñ intellectui cõpetere cõpo ex pte modi cognoscẽdi, ut quũ cognoscim⁹, q̃ hõ est hõ: & pte rei cognitæ, ut quũ cognoscim⁹ rẽ cõpositã. Et p oppositũ simplex apphẽsio, dupliciter inuenitur, (quo ad modũ cognoscẽdi, aut quo ad rẽ cognitã. Nec regritur ad rõnẽ ueri & falsi utraq; cõpo, sed altera quæuis earũ sufficit. Patet eñ q̃ de re quãtũcũq; simplicissima, potest quis

quis habere cognitionem compositam, ueram aut falsam: putà formare propositionem, q̃ ipsa est ipsa, aut q̃ ipsa non est ipsa. Et similiter quãtũcunq; modus concipiendi sit simplex, potest apprehendi compositum ex partibus discohærentibus uel cohærentibus: ac per hoc uerum uel falsum. Et ex hoc patet quo ad secundam operationem intellectus, non sufficit nec requiritur necessario cõpositio ex parte rei cognitæ, sed exigitur & sufficit compositio ex parte modi cognoscendi. Et ulterius sequitur, q̃ ad primã operationem intellectus nõ exigitur simplicitas rei cognitæ, sed modi cognoscendi. Sequitur etiam ulterius, quòd in prima operatione intellectus etsi non possit esse falsitas aut ueritas rationemodi cognoscẽdi dispositẽ tamen in ea esse ueritas aut falsitas ratione rei cognitæ, quãdo, si cognita est composita. Et propter ea 9. meta. dicitur, q̃ in simplicibus nullo modo est falsitas, quia scilicet nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscẽdi, si prima operatione cognoscuntur: qualẽ cognoscendi modũ simplicitas exigit. Et si quæratur quo in prima operatione ex parte rei cognitæ possit inueniri ratio ueri aut falsi, quum in prima operatione intellectus nihil affirmet aut neget: facile respondetur, q̃ quũ cõcipit quidditatem seu rem compositam, quãuis non formaliter affirmet aut neget: uirtualiter tamẽ est ibi affirmatio & negatio. Dum enim intuetur A B, si hæc cohærent, concipit uerũ uirtualiter, quia concipit sic esse sicut. Et si ero nõ cohærent, concipit falsum uirtualiter, quoniã concipit sic esse sicut nonest. Dicitur autem uerum & falsum inueniri per accidens, in prima operatiõe intellectus. Tum quia cõpositio super qua fundatur rõ ueri & falsi, accidit primæ operationi non solum ea ratione, quia accidit eiusdẽ iecto, dũ non omni, sed cuidã cõuenit: sed qa obiectum primæ operationis, est in cõplexũ ut ſcõplexũ est, qd̃ ut sic nullã cõpõnẽ dicet patet: & cõsequenter nullã ueritatem aut falsitatem. Et propter ea sicut accidit incomplexo, cõpati in se cõpositionem, ita ueritati & falsitatem. Et propter hoc dicitur & bene, q̃ ueritas & falsitas, si cut & compositio, q̃ se non sunt nisi in secunda operatione: cuius obiectum est complexum ut complexũ est. Ex his autem patet responsio ad obiecta. nam quum angelus omnia cognoscat per modum primæ operationis, dum cognoscit composita, falsum uirtualiter incurrere potest ratione cõpositionis adiunctæ in obiecto. Et hoc est quod intendebat San. Tho. per radices quas in articulo enumerauit, falsitatis aut ueritas, ex parte rei cognitæ, simplicis aut cõpositæ: cõditioe, aut sup naturali habitudine quacũq;. Et sic ueritas uel falsitas formaliter semp est in cõpositione ex parte intellectus. Veritas uero, uel falsitas uirtualiter est in compositione, aut diuisione obiecti ua, quanuis non modali.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum sextum.*

TItulus ex dicendis in corpore articuli manifestus erit. Cõmen.

¶ In corpore respondendo quæsito affirmatiue duo facit. Primo authoꝛe & radicem huius distinctionis ostendit. Authorem quidẽ Aug. Radicem uero, quia cognitio angelica dies uocatur. Gen. 1. Ac per hoc rõnabiliter patet, dies differentiæ cognitionis angelicæ ponitur, & ex mane & uespere, cognitio matutina & uespertina dicta est. Secũdo, quia differentię ſſẽ metaphorice dicuntur de cognitione angeli: causẽdit penes quid attenditur similitudo, dicens attendi in hoc quod est esse principiũ, & esse terminũ. Ita q̃ cognitio illa dicitur matutina, q̃ respicit principia rei mordiale esse rei. i. esse rei in cius prima causa. Illa uero uespertina quæ respicit ultimatũ esse rei. i. esse rei in sepsa. Et omnia clara sunt in litera.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est. Cõment.

¶ In corpore sub distinctione respondetur quæsito exa minando diffinitionẽ uespertinæ & duo facit. Primo examinat ratiõnem cognitiuam uespertinæ. Secũdo resp̃ det quæsito duplici cõclusione.

¶ Quo ad primum: ſq̃ cognitio uespertina ẽ cognitio creaturæ in propria natura, secũdũ q̃dly in, triplicẽ habitudinẽ denotare potest, tripliciter exponitur cognitio uespertina. Potest eñ denotare habitudinem causæ, habitudinẽ medij, & habitudinẽ termini. Et q̃ denoteꝛ habitudinẽ termini, dubiũ nõ est. Sed an cũ hoc denotet etiã habituditẽ causæ uel habitudinẽ medij, discutitur. Et sic tria hic dicuntur. Primũ q̃ nõ denoteꝛ habitudinẽ causæ, quia angelus non accipit cognitionẽ à re cognita, ut superiꝰ ta discussum est. Secũdũ, q̃ pot denotare habitudinem medij, ita ſ. q̃ creatura sit terminus cognitionis: & sit etiã medij seu rõ nõ cognoscẽdi, qa scilicet cognoscitur per speciẽ inata in ipso angelo, siue sit adæquate, siue non: nõ est curę. Tertiũ, q̃ pot denotare habitudinẽ termini pure & pciſe: ita scilicet q̃ creatura sit terminꝰ cognitionis, & nõ cã, neque rõ. Sed rõ cognoscẽdi sit ipsa essentia diuina.

¶ Quo ad secũm, prima cõclusio est, quòd cognitio uespertina habes creaturã p̃ terminum & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secũda est, cognitio uespertina habens creaturam pro termino, tantum, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solum secundum terminos seu cognita: quod idem est.

¶ Aduerte hic, quòd quia oppositorum eadem est disciplina: quum ex præcedenti articulo decisum sit matutinum & uespertinum in cognitione attendi & differre penes esse primordiale & ultimatum, id est esse rei in

Loc. sim. prædict. 6. inducti.

Annota.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Verum in intellectu angeli possit esse falsitas.*

295 2. dist. 11. q. 2. arti. 5. 3m. & ueri. q. 8. arti. 14. 6m. & mal. q. 16. art. 5. cor.

AD QVINTVM sic procedit. Videt q̃ intellectu angeli possit esse falsitas. Proteritas enim ad falsitatẽ pertinet. Sed in dæmonibus est phantasia proterua, ut dicit Diony. 4. cap. de diui. nomi. Ergo uidetur q̃ in angelorũ intellectu possit esse falsitas.

¶ Præterea, Nescientia est causa falsæ æstimationis. Sed in angelis pot esse nescientia, ut Diony. dicit. 6. ca. ecclesia. hierar. Ergo uidetur q̃ in eis possit esse falsitas.

¶ Præterea, Omne quod cadit à ueritate sapientiæ, & habet rationem deprauatã, habet falsitatem uel errorem in suo intellectu. Sed hoc Dio. dicit de dæmonibus. 7. cap. de diui. no. Ergo uidetur quòd in intellectu angelorum possit esse falsitas.

¶ SED CONTRA, philosophus dicit tertio de anima q̃ intellectus semp uerus est. Aug. etiã dicit in lib. 83. q. q̃ nihil intelligitur nisi uerum. Sed angeli non cognoscunt aliquid nisi intelligendo. Ergo in angeli cognitione non potest esse deceptio & falsitas.

CONCLVSIO.

¶ *Non est aliqua in intellectu angelico falsitas per se, sed per accidens, cum quicquid attingant prima operatione intellectus cognoscant.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ huius tates rerum minus differunt quantum ad rationem existendi, q̃ affirmatio & negatio: tamẽ quantum ad rationem cognoscendi affirmatio & negatio magis conueniũt: quia statim per hoc quòd cognoscitur ueritas affirmationis, cognoscitur falsitas negationis oppositę.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ hoc q̃ angeli loquuntur enuntiationes affirmatiuas & negatiuas, manifestat q̃ angeli cognoscũt cõpositionem & diuisionem, nõ autem quòd cognoscant componendo & diuidẽdo, sed simpliciter cognoscendo quod quid est.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Verum in intellectu angeli possit esse falsitas.*

AD QVINTVM sic ꝓcedit. Videt q̃ intellectu angeli possit esse falsitas. Proteritas enim ad falsitatẽ pertinet. Sed in dæmonibus est phantasia proterua, ut dicit Diony. 4. cap. de diui. nomi. Ergo uidetur q̃ in angelorũ intellectu possit esse falsitas.

¶ Præterea, Nescientia est causa falsæ æstimationis. Sed in angelis pot esse nescientia, ut Diony. dicit. 6. ca. ecclesia. hierar. Ergo uidetur q̃ in eis possit esse falsitas.

¶ Præterea, Omne quod cadit à ueritate sapientiæ, & habet rationem deprauatã, habet falsitatem uel errorem in suo intellectu. Sed hoc Dio. dicit de dæmonibus. 7. cap. de diui. no. Ergo uidetur quòd in intellectu angelorum possit esse falsitas.

¶ SED CONTRA, philosophus dicit tertio de anima q̃ intellectus semp uerus est. Aug. etiã dicit in lib. 83. q. q̃ nihil intelligitur nisi uerum. Sed angeli non cognoscunt aliquid nisi intelligendo. Ergo in angeli cognitione non potest esse deceptio & falsitas.

CONCLVSIO.

¶ *Non est aliqua in intellectu angelico falsitas per se, sed per accidens, cum quicquid attingant prima operatione intellectus cognoscant.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ huius quæstionis ueritas aliquatenus ex præmissa dependet. Dictum est enim quòd angelus non intelligit componendo & diuidendo, sed intelligendo quod quid est. Intellectus autem circa quod quid est, semper uerus est, sicut & sensus circa proprium obiectum, ut dicitur in tertio de anima. Sed per accidens in nobis accidit deceptio & falsitas intelligendo quod quid est, scilicet secũdum rationem alicuius compositionis: uel cum diffinitionem unius rei accipimus ut diffinitionem alterius, uel cum partes diffinitionis sibi non cohærent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicuius rei animal qua drupes uolatile. nullum enim animal tale est. Et hoc quidem accidit in compositis, quorum diffinitio ex diuersis sumitur: quorum unum est materiale ad aliud. Sed intelligendo quidditates simplices, ut dicitur in nono metaph. non est falsitas: quia uel totaliter non attinguntur ut nihil intelligimus de eis, uel cognoscuntur ut sunt. Sic igitur per se non potest esse falsitas aut error aut deceptio in intellectu alicuius angeli. Sed per accidens contingit, alio tamen modo quàm in nobis. Nam componendo & diuidendo quandoque ad intellectum quidditatis peruenimus, sicut cum dividendo & demonstrando diffinitionem inuestigamus. Quod quidem in angelis non contingit: sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enuntiationes ad illam rem pertinentes. Manifestum est autem, quòd quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum quæ naturaliter conueniunt rei, uel ab ea remouenturnon autem eorum quæ à supernaturali dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni habentes rectam uoluntatem per cognitionem quidditatis rei, non iudicant de his quæ supernaturaliter ad rem pertinent, nisi salua ordinatione diuina. unde in eis non potest esse falsitas aut error. Dæmones uero per uoluntatem perquam per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur falsum: & modum bis experimur, & ex diffinitione ueri & falsi 4. meta. tex. 27. patet. Sed nulla intellectio angeli respectu tam naturalium quàm supernaturalium habet compositionem adiunctam: siue præcedentem, siue subsequentem. ergo nunquam in intellectu eius falsitas esse potest.

¶ Ad hanc dubitationem dici primo potest negando minorem: q̃ quanuis angelus naturalia omnia intelligat intuendo quod quid est, tanquam pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, ut prius dictum fuit: supernaturales tamen conditiones cõponendo & diuidendo intelligit. Et quòd hæc sit mens San. Tho. ex tribus suadetur. Primo, ex eo quòd ratio excludens compositionem & diuisionem ab angelis, non habet locum nisi in naturalibus: quoniam uiso subiecto ex defectu luminis prouenit quòd non uideantur prædicata naturaliter ei competentia: non autem quæ supernaturaliter conuenire possunt, quoniã quũ hæc attendantur secũdũ potentiam dei, scirri nõ possunt nisi comprehensa dei potentia: quod nulli creaturæ est cõcibile. Secũdo, quia aliter in hoc codẽ articulo contradiceret sibiipsi, ut obiiciendo deduxit est: & pro cessus eius ad ostendẽdum q̃so in iudicio angeli est falsitas per accidens (quẽquod quid est, in eis uero sequitur: & q̃ in nobis accidit inuestigãdo, in eis uero comparando naturale ad supernaturale) nullus esset. Tertio, quia in calce articuli huius respõdẽdo ad opposita dicit: intellectũ qd̃ est habere falsitatẽ peraccidẽs ut ordinatur ad cõpositionẽ & loquitur de intellectu angeli. Sed quæcunq; cognitionis cordiã, nõ discurriteꝛ & sequens est, ut apud ipsum nunquã cedẽti arti. De discursu, & cõpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de uno abiq; cõpositione esse, ex eo colligi pot, q̃ regulariter apparet, q̃ super natura les reuelatiões modificantur, & suscipiũtur in unoquoq; secũdũ naturalẽ modũ ut recipiẽtis: ut in nobis experimur à quibus reuelata nostro mõ cognoscũtur: unde sic naturalis modus cognoscendi angelis inditus est per simplicẽ apprehensionẽ, cõsequẽs ẽ ut reuelata simpliciter etiã apprendãt, & pari ratione ẽ libet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicẽdũ est, q̃ quũ uerũ & falsum in cõpositione cõsistat quẽadmodũ cõpositio dupliciter admisceatur cognitioni, ita & uerũ & falsum. Pot eñ intellectui cõpetere cõpo ex pte modi cognoscẽdi, ut quũ cognoscim⁹, q̃ hõ est hõ: & pte rei cognitæ, ut quũ cognoscim⁹ rẽ cõpositã. Et p oppositũ simplex apphẽsio, dupliciter inuenitur, (quo ad modũ cognoscẽdi, aut quo ad rẽ cognitã. Nec regritur ad rõnẽ ueri & falsi utraq; cõpo, sed altera quæuis earũ sufficit. Patet eñ q̃ de re quãtũcũq; simplicissima, potest quis uersam subducentes intellectum à diuina sapientia, absolute interdum de rebus iudicant secũdum naturalem conditionem. Et in his quæ naturaliter ad rem pertinent, nõ decipiuntur. Sed decipi possunt quantũ ad ea quæ supernaturalia sunt. Sicut si consideret Christum, ut dicitur in tertio de anima. Sed per accidens in nobis accidit deceptio & falsitas intelligendo quod quid est, scilicet secũdum rationem alicuius compositionis: uel cum diffinitionem unius rei accipimus ut diffinitionem alterius, uel cum partes diffinitionis sibi non cohærent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicuius rei animal qua drupes uolatile. nullum enim animal tale est. Et hoc quidem accidit in compositis, quorum diffinitio ex diuersis sumitur: quorum unum est materiale ad aliud. Sed intelligendo quidditates simplices, ut dicitur in nono metaph. non est falsitas: quia uel totaliter non attinguntur ut nihil intelligimus de eis, uel cognoscuntur ut sunt. Sic igitur per se non potest esse falsitas aut error aut deceptio in intellectu alicuius angeli. Sed per accidens contingit, alio tamen modo quàm in nobis. Nam componendo & diuidendo quandoque ad intellectum quidditatis peruenimus, sicut cum dividendo & demonstrando diffinitionem inuestigamus. Quod quidem in angelis non contingit: sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enuntiationes ad illam rem pertinentes. Manifestum est autem, quòd quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum quæ naturaliter conueniunt rei, uel ab ea remouenturnon autem eorum quæ à supernaturali dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni habentes rectam uoluntatem per cognitionem quidditatis rei, non iudicant de his quæ supernaturaliter ad rem pertinent, nisi salua ordinatione diuina. unde in eis non potest esse falsitas aut error. Dæmones uero per uoluntatem perquam per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur falsum: & modum

294

294

Quæstio.

294

¶ Circa prædicta dubiũ occurrit nõ dissimulandum, quo possit falsum inueniri in intellectu ãgelico: si omnis ei⁹ intellectio est simplex apprehensio, cui non admiscetur cõpositio aut diuisio. Nulla enim prima intellectus operatio falsitati subesse potest, nisi rõne cõpositionis adiunctæ, ut in litera dicitur: & in notabis experimur, & ex diffinitione ueri & falsi 4. meta. tex. 27. patet. Sed nulla intellectio angeli respectu tam naturalium quàm supernaturalium habet compositionem adiunctam: siue præcedentem, siue subsequentem. ergo nunquam in intellectu eius falsitas esse potest.

¶ Ad hanc dubitationem dici primo potest negando minorem: q̃ quanuis angelus naturalia omnia intelligat intuendo quod quid est, tanquam pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, ut prius dictum fuit: supernaturales tamen conditiones cõponendo & diuidendo intelligit. Et quòd hæc sit mens San. Tho. ex tribus suadetur. Primo, ex eo quòd ratio excludens compositionem & diuisionem ab angelis, non habet locum nisi in naturalibus: quoniam uiso subiecto ex defectu luminis prouenit quòd non uideantur prædicata naturaliter ei competentia: non autem quæ supernaturaliter conuenire possunt, quoniã quũ hæc attendantur secũdũ potentiam dei, scirri nõ possunt nisi comprehensa dei potentia: quod nulli creaturæ est cõcibile. Secũdo, quia aliter in hoc codẽ articulo contradiceret sibiipsi, ut obiiciendo deduxit est: & pro cessus eius ad ostendẽdum q̃so in iudicio angeli est falsitas per accidens (quẽquod quid est, in eis uero sequitur: & q̃ in nobis accidit inuestigãdo, in eis uero comparando naturale ad supernaturale) nullus esset. Tertio, quia in calce articuli huius respõdẽdo ad opposita dicit: intellectũ qd̃ est habere falsitatẽ peraccidẽs ut ordinatur ad cõpositionẽ & loquitur de intellectu angeli. Sed quæcunq; cognitionis cordiã, nõ discurriteꝛ & sequens est, ut apud ipsum nunquã cedẽti arti. De discursu, & cõpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de uno abiq; cõpositione esse, ex eo colligi pot, q̃ regulariter apparet, q̃ super natura les reuelatiões modificantur, & suscipiũtur in unoquoq; secũdũ naturalẽ modũ ut recipiẽtis: ut in nobis experimur à quibus reuelata nostro mõ cognoscũtur: unde sic naturalis modus cognoscendi angelis inditus est per simplicẽ apprehensionẽ, cõsequẽs ẽ ut reuelata simpliciter etiã apprendãt, & pari ratione ẽ libet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicẽdũ est, q̃ quũ uerũ & falsum in cõpositione cõsistat quẽadmodũ cõpositio dupliciter admisceatur cognitioni, ita & uerũ & falsum. Pot eñ intellectui cõpetere cõpo ex pte modi cognoscẽdi, ut quũ cognoscim⁹, q̃ hõ est hõ: & pte rei cognitæ, ut quũ cognoscim⁹ rẽ cõpositã. Et p oppositũ simplex apphẽsio, dupliciter inuenitur, (quo ad modũ cognoscẽdi, aut quo ad rẽ cognitã. Nec regritur ad rõnẽ ueri & falsi utraq; cõpo, sed altera quæuis earũ sufficit. Patet eñ q̃ de re quãtũcũq; simplicissima, potest quis

uersam subducentes intellectum à diuina sapientia, absolute interdum de rebus iudicant secũdum naturalem conditionem. Et in his quæ naturaliter ad rem pertinent, nõ decipiuntur. Sed decipi possunt quantũ ad ea quæ supernaturalia sunt. Sicut si considerans hominem, mortuum iudicet eum non resurrecturum. Et si uidens hominẽ Christũ, iudicet eum non esse deum.

¶ Et per hoc patet responsio ad ea quæ utrinque obiiciuntur. Nã proteritas dæmonũ est secundum qđ nõ subduntur diuinę sapiẽtiæ. Nescientia autem est in angelis non respectu naturalium cognoscibilium, sed supernaturalium. Patet etiã, quòd intellectus eius quod quid est, semper est uerus: misi per accidens secundum quod indebite ordinatur ad aliquam cõpositionẽ, uel diuisionẽ.

279

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Virum in angelis sit cognitio matutina & uespertina.*

296 2. di. 12. ar. 3. cor. Et ueris 8. arti. 14. & q. unic. ar. 12. 4. & Heb. 1. lect. 2. co. 3. 3m.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ in angelis non sit uespertina, neq; matutina cognitio, uespere enim & mane admixtionem tenebrarum habẽt Sed in cognitione angeli non est aliqua tenebrositas: cum non sit ibi error uel falsitas. Ergo cognitio angeli non debet dici matutina uel uespertina.

¶ Præterea, Inter uespere & mane cadit nox, & inter mane & uespere cadit meridies. Si igitur in angelis cadit cognitio matutina & uespertina, pari ratione uidetur q̃ in eis de beat esse meridiana & nocturna cognitio.

¶ Præterea, Cognitio distinguitur secũdum differentiam cognitorum. Vnde in 3. de anima dicit philosophus, q̃ scientiæ secantur quemadmodum & res. Triplex autem est esse rerum, sin uerbo, in propria natura, & intelligentia angelica, ut Augu. dicit 12. su per Gen. ad lite. Ergo si ponatur cognitio matutina in angelis, & uespertina propter esse rerum in uerbo, & in propria natura, debet etiam in eis poni tertia cognitio propter esse rerum in intelligentia angelica.

¶ SED CONTRA est, quòd Augu. 4. super Gene. ad lit. & 10. de ci. dei, distinguit cognitionẽ angelorum patet matutinam & uespertinam.

CONCLVSIO.

Distinguitur in angelis cognitio matutina, qua res cognoscũt in prima causa, à uespertina, qua cognoscunt res ut sunt in seipsis.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ hoc qđ dicitur de cognitione matutina & uespertina in angelis, introductum est ab Augustino, qui 6. dies, in quibus deus legitur fecisse cũcta. Gen. 1. intelligi uult non hos usitatos dies, qui solis circuitu peraguntur: cum sol quarto die factus legatur, sed unum diem, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præfentatam. Sicut autem in die consueto mane est principium diei, uespere autem terminus: ita cognitio ipsius primordialis esse rerum dicitur cognitio matutina. Et hæc est secundum qđ res sunt in uerbo. Cognitio aut ẽ ipsius esse rei creatæ secundum qđ in propria natura consistit, dicitur cognitio uespertina. Nam esse rerũ

60

70

80

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrũ una sit cognitio matutina & uespertina.*

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur q̃ una sit cognitio uespertina & matutina. Dicitur enim Gen. 1. Factũ est uespere & mane dies unus. Sed per diem intelligitur cognitio angelica, ut Augu. dicit. Ergo una & eadem est cognitio in angelis, matutina & uespertina.

¶ Præterea, Impossibile est unam potẽtiam simul duas operationes habere. Sed angeli semper sunt in actu cognitionis matutinę, quia semper uident deum & res in deo, secundum illud Mat. 18. ca. Angeli eorum semper uident faciem patris mei, &c. Ergo si cognitio uespertina esset alia à matutina, nullo modo angel⁹ posset esse in actu cognitionis uespertinæ.

¶ Præterea, Apostolus dicit 1. Cor. 13. Cum uenerit qđ perfectum est, euacuabitur qđ ex parte est. Sed si cognitio uespertina sit aliud à matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectũ ad perfectũ. Ergo nõ poterit simul uespertina cognitio esse cũ matutina.

¶ IN CONTRARIVM est quod dicit

Cõmen.

¶ In corpore sub distinctione respondetur quæsito exa minando diffinitionẽ uespertinæ & duo facit. Primo examinat ratiõnem cognitiuam uespertinæ. Secũdo resp̃ det quæsito duplici cõclusione.

¶ Quo ad primum: ſq̃ cognitio uespertina ẽ cognitio creaturæ in propria natura, secũdũ q̃dly in, triplicẽ habitudinẽ denotare potest, tripliciter exponitur cognitio uespertina. Potest eñ denotare habitudinem causæ, habitudinẽ medij, & habitudinẽ termini. Et q̃ denoteꝛ habitudinẽ termini, dubiũ nõ est. Sed an cũ hoc denotet etiã habituditẽ causæ uel habitudinẽ medij, discutitur. Et sic tria hic dicuntur. Primũ q̃ nõ denoteꝛ habitudinẽ causæ, quia angelus non accipit cognitionẽ à re cognita, ut superiꝰ ta discussum est. Secũdũ, q̃ pot denotare habitudinem medij, ita ſ. q̃ creatura sit terminus cognitionis: & sit etiã medij seu rõ nõ cognoscẽdi, qa scilicet cognoscitur per speciẽ inatã in ipso angelo, siue sit adæquate, siue non: nõ est curę. Tertiũ, q̃ pot denotare habitudinẽ termini pure & pciſe: ita scilicet q̃ creatura sit terminꝰ cognitionis, & nõ cã, neque rõ. Sed rõ cognoscẽdi sit ipsa essentia diuina.

¶ Quo ad secũm, prima cõclusio est, quòd cognitio uespertina habes creaturã p̃ terminum & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secũda est, cognitio uespertina habens creaturam pro termino, tantum, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solum secundum terminos seu cognita: quod idem est.

¶ Aduerte hic, quòd quia oppositorum eadem est disciplina: quum ex præcedenti articulo decisum sit matutinum & uespertinum in cognitione attendi & differre penes esse primordiale & ultimatum, id est esse rei in

Loc. sim. prædict. 6. inducti.

Annota.

rei in uerbo,& esse in seipsa:& esse rei in uerbo uno tantūmō inspiciatur,ſ.uidendo uerbū,ut per Augusti.patet:consequens fuit, ut tota latitudo differentiæ inter cognitionem matutinam & uespertinam,ex diuersitate modorum cognoscendi ei⁹ se rei secundū propriā naturam ostenderetur.

306 *a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum primum.*

281 TItulus clarus est.
Cōment. ¶In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue,ſcilicet in angelis est uoluntas. Et probatur ſic.In habentibus intellectum est appetitus boni uniuersaliter apprehensi: angeli sunt intellectuales. ergo in eis est talis appetitus:ergo uoluntas. Tenet hæc ultima consequentia ex quid nominis uoluntatis. minor est nota:maior uero cōtinet in se duo,ſ. quòd intellectualibus inſit appetitus boni,& quòd inſit talis appetitus,ſ.boni uniuersalis. Et quo ad primū probatur,ex eo q̄ omnia habent appetitum bonitatis procedunt ex uoluntate diuina, quæ non niſi in bonū tendere & ordinare pōt. Quo ad secundū uero declaratur ostendendo triplicē gradū appetitus,iuxta triplicem ordinem naturarum appetentium.i. sine cognitione,cum cogitatione particulari,& cum cognitione uniuersali, et clare patet in litera.

296 *a ¶Super Quæstiona quinquagesimæ nonæ Articulum secundum.*

Annotā. TItul⁹ apud Thomistas cōmuniter & indubie interpretatur de differentia reali.
Cōment. ¶In corpore una est conclusio duas partes hūs negatiuas, uoluntas angelorū neq; est intellectus, neque est natura eorum.Et probatur quo ad singulas ſigillatim. Et primo,q̄ nō sit natura sic:quicquid se extendit ad id quod est extra rem,nō est rei essentia:uoluntas angelica se extendit ad id q̄ est extra rē.ergo.Maior probatur dupliciter.primo,ratione à priori:q̄a essentia rei intra rem ipsam apprehenditur, Secūdo à posteriori:quia ut demus, in sensibilibus q̄ inclinatio ad intrinsecum est intrinseca,inclinatio uero ad extrinsecum est extrinseca. Minor uero probatur sic, uoluntas habens bonum infinitū extra uolentem, extenditur naturaliter extra ſe: at uoluntas creata habet bonum infinitum ex
317 *a*

Augusti.4.super Gen.ad lit. q̄ multum interest inter cognitionē rei cuiuscūq; in uerbo dei & cognitionē eius in natura ei⁹,ut illud merito pertineat ad diē,hoc ad uesperā.

CONCLVSIO.

¶Cognitio uespertina ut terminatur ad creaturas,ut medium talis cognitionis essentialiter à matutina diuersa est:ut autē solū ad creaturas terminatur, idē est cū illa distincta tātū ex cognitorū distinctione.

RESPONDEO dicēdū, q̄ sicut dictū est⁹,cognitio uespertina dicitur qua angeli cognoscunt res in propria natura. Quod nō pōt ita intelligi quasi ex ꝓpria rerū natura cognitionē acciṗāt,ut hæc præpositio in,indicet habitudinē principij:q̄a nō accipiunt angeli cognitionem à rebus,ut suprà habitum est⁶.Relinquit igit̄,q̄ hoc q̄d dicit in propria natura,accipiatur secūdū rōnem cogniti,secundū q̄d subest cognitioni,ut ſ. cognitio uespertina in angelis dicatur secūdū q̄d cognoscūt esse rerū,q̄d hūt res in ꝓpria natura. Quod quidē per duplex mediū cognoscunt ſ.per spēs innatas & per rōnes rerum in uerbo existētes.Non em̄ uidendo uerbū,cognoscunt solū illud esse rerū,quod hūt in uerbo,sed illud esse q̄d hūt in ꝓpria natura,sicut deus per hoc q̄d uidet,se cognoscit esse rerū,q̄d habēt in ꝓpria natura. Si ergo dicatur cognitio uespertina secūdū q̄d cognoscūt esse rerū q̄d habent in ꝓpria natura uidēdo uerbum:sic una & eadē secūdum essentiā est cognitio uespertina & matutina,differēs solum secūdū cognita. Si uero cognitio uespertina dicatur secundum q̄d angeli cognoscunt esse rerū q̄d habent in propria natura per formas innatas,sic alia est cognitio uespertina & matutina. Et ita uidetur intelligere Aug. cum unam ponat imperfectam respectu alterius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut numerus sex dierū secundū intellectū Aug.accipitur secundū sex gña rerum,q̄ cognoscuntur ab angelis⁶:ita unitas diei accipitur secūdum unitatē rei cognitæ, quæ tñ diuersis cognitionibus cognosci potest.

¶Ad secundum dicēdū, q̄ duæ operationes pñt simul esse unius potētiæ,quarū una ad aliā referur⁶:ut patet cū uolūtas simul uult & finē & ea q̄ sunt ad finē.Et intellectus simul intelligit principia & cōclusiones per principia,qñ iā scientia acquisiuit. Cognitio autē uespertina in angelis refertur ad matutinam,ut Augusti.dicit.Vnde nihil prohibet utranq; simul esse in angelis.

¶Ad tertiū dicēdū, q̄ uenīēte perfecto euacuatur imperfectū q̄d ſ.ei opponitur.Sicut fides,q̄ est eorū quæ nō uidētur,euacuatur uisione uenīēte.Sed imperfectio uespertinę cognitionis non opponitur perfectioni matutinę⁶. Quòd enim cognoscatur aliquid in seipso,nō est oppositū ei q̄ cognoscatur in sua causa.Nec iterū q̄ aliquid cognoscatur per duo media:quorū unū est perfectius,& aliud imperfectius,aliq̄ repugnans habet. Sicut ad eandē cōclusionē habere possum⁹ & mediū demonstratiuū & dialecticū.Et similiter eadē res potest sciri ab angelo per uerbum increatum,& per speciem innatā.

QVAESTIO QVINquagesimanona de uoluntate Angelorum,in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER cōsiderādum est de his quæ pertinēt ad uolūtatē angelorum.Et primo cōsiderabimus de ipsa uoluntate.Secundo de motu eius qui est amor siue dilectio.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo,utrum in angelis sit uoluntas. ¶Secundo,utrum uolūtas angeli sit ipsa natura eorum,uel etiam ipse intellectus eorum. ¶Tertio,utrum in angelis sit liberum arbitrium. ¶Quarto,utrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS. I.

a ¶Vtrum in angelis sit uoluntas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ in angelis nō sit uoluntas. Quia, ut dicit philosophus in 3.de anima,uolūtas in rōne est. Sed in angelis non est rō,sed aliquid ſuperius ratione.Ergo in angelis non est uoluntas,sed aliquid superius uoluntate.

¶Præterea,Voluntas sub appetitu continet, ut patet per philosophū in 3.de anima.Sed appetit⁹ est imperfecti.Est enim eius quod nōdum habetur.Cū igitur in angelis,maxime in beatis,nō sit aliqua imperfectio,uidetur q̄ non sit in eis uoluntas.

¶Præterea,Philosophus dicit in 3.de anima, q̄ uoluntas est mouens motu.n:mouetur em̄ ab appetibili intellecto.Sed angeli sunt immobiles,cum sint incorporei.Ergo in angelis non est uoluntas.

¶SED CONTRA est q̄d Aug.dicit.10.lib.de tri.q̄ imago trinitatis inuenitur in mente secūdum memoriā, intelligentiā & uoluntatem.Imago autē dei inuenitur non solum in mente humana, sed etiam in mente angelica:cum etiam mens angelica sit capax dei.ergo in angelis est uoluntas.

CONCLVSIO.

¶Cum angeli per intellectum uniuersalem bonitatem attingant, est in eis uoluntas.

¶RESPONDEO dicendū,q̄ necesse est ponere in angelis uoluntatem.

¶Ad cuius euidētiā cōsiderādū est,q̄ cū omnia ꝓcedāt ex uolūtate diuina⁶,ofa suo modo per appetitū inclinantur in bonum, sed diuersimode.Quædā em̄ inclinātur in bonū per solā naturalē habitudinē absq; cognitiōe,sicut plāte & corpora inanimata⁶.Et talis inclinatio ad bonū uocat⁹ appetit⁹ naturalis.Quædā uero ad bonū inclinant cū aliqua cognitiōe:nō quidē sic q̄ cognoscāt ipsam rōnē boni,sed cognoscūt aliq̄d bonū particulare,sicut sensus,qui cognoscit dulce & albū,& aliq̄d hmōi.Inclinatio aūt hāc cognitionē sequēs dicitur appetit⁹ sensitiuus. Quædā uero inclinātur ad bonū cū cognitiōe,qua cognoscunt ipsam boni rōnē:q̄d est ꝓprium intellect⁹⁶.Et hæc ꝓfectissime inclinātur in bonū:nō q̄dē quasi ab alio solūmō directa in bonū,sicut ea q̄ cognitione carēt,neq; in bonū particulariter tm̄, sicut ea in quibus est sola sensitiua cognitio:sed tm̄ inclinata in ipm̄ uniuersale bonum.Et hæc inclinatio dicitur uoluntas.Vnde,cū angeli per intellectum cognoscant ipsam uniuersalem rationē boni,manifestum est quòd in eis sit uoluntas.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ aīr rō trāscēdit sensum,& aīr intellectus rōnē.Rō em̄ trāscēdit sensum secūdū diuersitatē cognitorū.Nā sensus est particularium,rō uero uniuersaliū.Et ideo oportet q̄ sit alius appetit⁹ tēdēs in bonū uſe,qui debetur rōni:& alius tendēs in bonū particulare,q̄ debetur sensui.Sed intellectus & rō differūt quātū ad modū cognoscēdi:q̄a ſintellectus cognoscit simplici intuitu,rō uero discurrēdo de uno in aliud.Sed cū rō per discursum puenit ad cognoscēdū illud quod intellectus sine discursu cognoscit,ſuſe.Idē est ergo obiectum q̄d appetitiue proponit⁹,& ex parte rōnis & ex parte intellectus.Vñ in angelis,qui sunt tm̄ intellectuales tantum,nō est appetitus superior uoluntate.

¶Ad secūdū dicēdū, q̄ licet nomē appetitiue partis sit sumptū ab appetēdo ea q̄ nō habētur,tñ appetitiua pars nō solum ad hæc se extēdit,sed etiā ad multa alia.Sicut & nomē lapidis sumptū est à læsione pedis,cū tñ lapidi nō hoc solū cōueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira,cū tamē in ea sint plures aliæ passiones,ut spes & audacia & huiusmodi.

¶Ad tertium dicēdū, q̄ uoluntas dicitur mouēs motū secm̄ q̄d uelle est mot⁹ q̄dā & intelligere,cuiusmodi motū nihil prohibet in angelis esse:q̄a talis mot⁹ est act⁹ ꝓfecti,ut dicit in 3.de anima.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum in angelis uoluntas differat ab intellectu.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non differat uoluntas ab intellectu & natura.Angelus enim est ſimplicior quàm corpus naturale.Sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suū finem,qui est eius bonū.Ergo multo magis angelus.Forma autem angeli est uel natura ipsa in qua subsistit, uel species quæ est in intellectu eius.Ergo angelus inclinatur in bonum per naturam suam & per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum pertinet ad uoluntatem. Voluntas igitur angeli nō est aliud quàm eius natura,uel intellectus.

¶Præterea, Obiectū intellectus est uerum, uoluntatis autem bonum. Bonum autem & uerum non differunt realiter, sed secundum rationem tātum.Ergo uoluntas & intellectus non differunt realiter.

¶Præterea, Distinctio cōmunis & propriꝭ non diuersificat potentias. Eadem enim potentia uisiua est coloris & albedinis.Sed bonum & uerum uidētur se habere sicut commune & proprium: nam uerum est quoddam bonum,ſcilicet intellectus.Ergo uolūtas cuius obiectum est bonum,non differt ab intellectu cuius obiectum est uerum.

SED CONTRA, uoluntas in angelis est bonorum tantum,intellectus autem est bonorum & malorum. Cognoscunt enim utrunque. Ergo uolūtas in angelis est aliud quàm eius intellectus.

CONCLVSIO.

¶Voluntas angelorum neque est intellectus,neque eorum natura.

¶RESPONDEO dicendum, quòd uoluntas in angelis est quędam uirtus,uel potētia:quæ nec est ipsa eorum natura⁶, nec eorum intellectus.Et quòd nō sit eorum natura,apparet ex hoc, quòd natura uel essentia alicuius rei intra ipsam rem comprehenditur:quicquid ergo se extendit ad id q̄d est extra rē,nō est rei essentia.Vnde uidemus in corporibus naturalib⁹,q̄ inclinatio quę est ad esse rei,nō est per aliquid superadditum e essentiæ,sed p materiā quæ appetit esse an tequam habeat,& per formā quæ tenet rē inesse post q̄s fuerit.Sed inclinatio ad aliqd extrinsecū est p aliqd essentię superadditū, sicut inclinatio ad locū est per grauitatē,uel leuitatē.Inclinatio aūt ad faciēdū sibi similе est p qualitates actiuas⁶.Voluntas autem habet inclinationē in bonū naturaliter⁶.Vnde ibi solū est idē essentia & uoluntas, ubi totaliter bonū cōtinetur in essentia uolētis, ſin deo q̄ nihil uult extra se nisi rōne ſuæ bonitatis⁶.Quod denulla creatura potest dici, cū bonū infinitū ſit extra essentiā cuiuslibet causati.Vnde nec uolūtas angeli, nec alterius creaturę potest esse idē q̄d eius essentia.Similiter nec pōt esse idē q̄d intellectus angeli uel hominis.Nā cognitio fit per hoc q̄d cognitū est in hoc cognoscēte⁶.Vnde ea ratiōe se extēdit eius intellectus in id quod est extra ſe:secūdū q̄d illudq̄d extra ipsum est per essentiā natū est aliquo modo in eo esse.Voluntas uero se extendit in id quod extra est, secūdum quod quadam inclinatiōe quodā modo tendit in rē exteriorē. Alterius autē utrutis est q̄ aliquid habeat in se q̄d est extra se,& q̄ ipsum tēdat in rē exteri orē.Et iō

quid extrà.Non sic autem est de eo quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantum. Quoniā si tale bonū intra substātiam rei concluditur,ad extrà non tendit,quāuis infinitum bonū extrà remaneat.Et per hoc patet respōsio ad obiectum,quia hic sumitur inclinari ad bonum simpliciter,quod non dicitur de materia, nec de quocūque alio appetitu,nisi de intellectiuo qui appellat⁹ uolūtas.

¶Quo ad aliam uero partē conclusionis, scilicet q̄ nō est intellect⁹, adducitur ratio talis. Alterius uirtutis est habere in se aliquid extrinsecū, & tendere in ipsum: sed intellectus & uoluntas penes hos modos differunt, scilicet habere in se, & tenderein illud.igitur sunt duæ uirtutes,& hoc in creaturis,in quibus nec obiectū uolūtatis, neque obiectū intellectus cōplete continetur in substātia earum, cuius oppositū inuenitur in deo,qui est infinitum tum ens, & infinitum bonum.

A annota,

¶Circa utrāq; partē conclusionis aduerte sm̄l, q̄ ex rationibus aliquid concluditur di recte & immediate,scilicet distinctio quidditatiua uolūtatis à parte & intellectu. Aliquid uero cōcluditur media 300
2. d. 7. q. 1. ar. 1. ii
& 2. cōdistinctiue distinguuntur, & ex neutrius quiddi tate prouenit identitas uniuis cū alio:cōsequēs est ut distinguātur realiter,distinctio em̄ realis non potest conuenire entibus accidentaliter. Et q̄ hic supponit,ſ. q̄ neutrius quiddi tate,puenit, q̄ sint idē seu unum identice:propter quod non sequitur hoc nō apparet,nisi ex duabus causis prouenire,scilicet uel ex infinitate ut inuenit in deo, uel ex essentiali ordine generationis & perfectionis, ut inuenitur in uegetatiuo & sensitiuo, quorū posterius semper includit in se prius, & aliquid ultrà. Vtrunch autē horum constabat locū non habere in proposito. Et ideo sat fuit sic respondere quæsito.Et confirmari potest sufficientia huiusmodi procedendi authoritate Aristo. qui in 4.physi. cōcludit distinctionē realem existēre tis in aliquo inquo existit,ex distinctiōe quidditatiua harum rationū,scilicet esse ī aliquo & in quo est aliquid.

47. & 23. a. 2. 1. cor. & q. 24. ar. 2. ad 3. & mal. q. 16. ar. 7. cor. & opus. 3. c. 76.
102 b
412

a ¶Super Quæst. quinquagesimæ nonæ Articulum tertium.

IN titulo hoc solum notādum est, q̄ licet uoluntas & liberum arbitrium sint unamet potētia secūdum ueritatem,ac per hoc uideri posset,q̄ posita uolūtate nō debeat reuocari in dubiū liberum arbitrium, & sic articulus iste sit superfluus: ſiquis tamen diligenter consideret, necessitatem huius articuli ex duobus perpēdet.Primo,quia liberū arbitriū facultatē & communē sonat intellectus & uolūtatis,quum dicat quid cōpositum ex libertate & arbitrio,ac per hoc incertū adhuc est in hoc loco, an sit idē quod uoluntas, quinetiam àquibusdam hoc non acceptatur.Secūdo ex quòd uoluntas' appetitum intellectiuū ipsius boni nominat,& non modum appetēdi,ſ.libere uel nō libere, & ꝓpterea post stabilitā uolūtatem,i.appetitū boni intellect⁹ in angelis,merito restabat quęrere de modo appetendi.Vtrum libere uel non libere, quod in præsenti articulo int enditur,sub uocabulo liberi arbitrii, quod nihil aliud ſignificat nisi actum liberum.

¶In corpore unica est cõclusio responsiua affirmatiue. In angelis est liberũ arbitrium. Et probatur sic. Intellectuale est iudicii liberi. Angelus est intellectualis: ergo. Maior probatur dupliciter. Primo à posteriori, quia agit iudicio libero: quod manifestatur ex triplici ordine agẽtium, scilicet sine arbitrio ut natura lia, & cum arbitrio seu iudicio, sine tñ libertate, ut sensitiua iudicãtia ex instin
113 ctu naturæ. Et cum arbitrio & libertate, ut habẽtia intellectũ. Secundo à priori, quia apprehendit uniuersalem rationẽ boni: & conse-
quẽter põt hoc prepo nere illi, & econuerso, quod est libere iudicare. Ex eo esse ap
293 prehẽdens nõ arctatur ad
294 hanc, uel illã boni rõ nem appetẽdam, & eas adinuicẽ conferre põt, liberũ sibi de eis relinquitur iudicium.

¶In responsione ad secundũ duplex dubium occurrit. Primo, quia si
299 intellectus est determi-
58 natus ad omnẽ naturalem ueritatem, ergo uoluntas non põt nisi u-
188 nam partem contradictionis quo ad naturalia uelle, sicut & intelle ctus intelligere, quia uolitum oportet esse cognitum. Secũdo, quia
303 si uolũtas est determinata quo ad superiora, & non quo ad inferiora, quum superius uoluntate sit solus deus, respectu ergo aliorum angelus se habet ad uolibet: & si sic est, ergo potest odisse alium angelum, & peccare in naturalibus puris.

¶Ad horum primum dicitur, ꝙ angelus habet intellectum determinatũ ad uerum tam in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilibus, siue factibilibus: ita ꝙ nõ potest natura
64 liter errare si in puris naturalibus cõsideret. Non ad hoc uersũ uel illud indiuidualiter, & cõsideratũ quo ad agibilia, nec ad hoc uersũ uel illud specifice consideratum quo ad factibilia. Et hoc loquẽdo
301 de cognitione imperati-
nerv. q. tiua seu affectiua: qm̃ se
24. arti. cundum cognitionem
20. cor. speculatiuã indeterminatio nulla est naturaliter: & cõsequẽter uolũtas potest uelle hoc & oppositũ, & intellectus intelligere imperatiue hoc & oppositũ. Et rõ diuersitatis est, quia cognitio ut imperatiua est, à uolũtate pendet: ut speculatiua uerò, à natura tantũ. Nec hoc est cõtra sanctum Th. quoniã per ueritatẽ ꝑ naturaliter angelus cognosceret põt, intendit ueritatẽ naturaliter nostram, ut distinguitur cõtra supernaturaliter & contra libere nostrã: qm̃ harum negatio nõ ponit imperfectionem in intellectu, ut patet. Et ut clare liquet, tota intentio sua in hoc argumento uersatur circa perfectum & imperfectum naturaliter.

¶Ad secundum uero dicitur, ꝙ quia omne peccatũ in moralibus est per declinationem à summo bono, & quicunque peccat, contra deum peccat, iuxta illud. Tibi soli peccaui: consequens est, ut omnia inquãtum referibilia in deum, &c. sint superiora angelo, ac per hoc determinata uolũtas quo ad superiora, sit determinata quo ad rectitudinẽ simpliciter, infra tamẽ naturalia. Cum hoc tamẽ stat indeterminatio quo ad hoc illud nunc uel tunc agere, &, quo ad tale uel tale facere, quæ sunt inferiora rectitudine seruata, quia hæc respicit superius.

a ¶ *Super Quæst. quinquagesimã nonã Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, ꝙ irascibilis & concupiscibilis dupliciter sumi possunt. Primo mõ ut sunt passiones seu potẽtiæ sensitiuæ. Et hoc modo ridiculum *Annota.* esset quærere utrũ sint in angelis, quos superius declarauimus non habere in se naturã sensitiuam. Alio modo, ut significãt absolute nim seu appetitum iræ aut concupiscentiæ, siue per operationem sensitiuam, siue non. Et hoc modo uertitur hic in dubium, an appetitꝰ angelicus quã hoc ꝙ ẽ immaterialis, distinguatur in concupiscibilem & irascibilẽ. Et fuit ratio quæstionis, sermo scripturę & sanctorũ, attribuẽs operã horum angelis. 37

¶In corpore est unica conclusio respõsiua negatiue, scilicet appetitus angelicus non distinguit per cõcupiscibile & irascibile. Et probatur sic, potẽtia non distinguitur penes materialem obiectũ, ergo non distinguit penes differentias diuinas sui primi obiecti, ergo appetitus intellectus nõ distinguitur penes differentias diuinas boni, ergo non distinguitur in irascibilẽ & concupiscibilem: ergo appetitus angelicꝰ non distinguitur in irascibilem & concupiscibilẽ. Antecedẽs est per se notum, quia potentiæ distinguũtur penes distinctionẽ formalem obiectorum, ut obiecta sunt. Prima aũt consequẽtia euidẽs de se est, quia differentiæ diuisiuæ alicuius superioris materialiter se habent ad id quod respicit primo illud superius, ut patet de uisu respectu coloris & differentiarum eius. Secunda uero cõsequẽtia tenet ex eo, ꝙ propriũ obiectũ *a* appetitus intellectiui ẽ bonũ in eo ꝙ bonum: 411 quod ex eo declaratur, *a* quòd nullus appetitus 127 potest esse nisi boni. Si 331 ẽm omnis appetitus ad bonũ formaliter necesse est ut tendat, appetitus uniuersalis obiectiue ad uniuersalẽ rõnẽ boni, quæ ipsa bonitas est tanq̃ ad ꝓpriũ obiectum, necessario in clinabitur. Tertia uero consequẽtia propteream tenet, quia irascibilis & concupiscibilis, distinguũtur secũdum diuersas differẽtias albi & nigri. Sed si ꝓprium obiectũ alicuius potẽtiæ esset albũ inquãtum album, distinguereturne potẽtia ui siua albi, à potẽtia uisiua nigri. Manifestum est autẽ ex dictis, ꝙ obiectũ appetitus intellectiui, qui uolũtas dicitur, est bonum sẽ cundũ communẽ boni rationẽ. Nec potest esse alicuis appetitus nisi boni. Vñ in parte intellectiua appetitus nõ diuiditur secundum distinctionem aliquorũ particularium bonorum, sicut diuiditur appetitus sensitiuus qui non respicit bonum secundum communem rationẽ, sed quoddam particulare bonum. Vnde cum in angelis non sit nisi appetitus intellectiuus, eorum appetitus non distinguitur per irascibilẽ & concupiscibilem, sed remanet indiuisus, & uocatur uoluntas.

¶AD PRIMVM ergo dicẽm, ꝙ furor & cõcupiscentia metaphoricè dicitur esse in dæmonibus: sicut & ira quandoq̃ deo attribuitur propter similitudinẽ effectus.

¶AD secundũ dicendum, ꝙ amor & gaudium secũdum qđ sunt passiones, sunt in concupiscibili. Sed secundũ qđ nominãt simplicẽ uolũtatis actũ, sic sunt in intellectiua parte: prout amare est uelle bonum alicui, & gaudere est quiescere uoluntatem inalicuo bono habito. Et uniuersaliter nihil horum dicitur de angelis secundũ passionem, ut Augustꝰ. dicit 9. de ciuita. dei.

¶AD tertium dicẽdum, ꝙ charitas, secũdũ qđ est uirtus, nõ est in concupiscibili, sed in uoluntate. Nam obiectum concupiscibilis, est bonum delectabile secũdũ sensũ. Huiusmodi autẽ non est bonũ diuinum: quod est obiectum charitatis. Et eadem ratione dicẽdum est ꝙ spes non est in irascibili: quia obiectum irascibilis est quoddã arduũ, quod est sensibile, circa quod nõ est spes quæ est uirtus, sed circa arduũ diuinũ. Temperãtia autẽ secũdũ qđ est uirtus humana, est circa concupiscentias delectabilium sensibilium, quę pertinent ad uim concupiscibilem. Et si militer fortitudo est circa audacias & timores, quæ sunt in irascibili. Et ideo temperantia, secundum quod est uirtus humana, est in cõcupiscibili & fortitudo in irascibili. Sed hoc modo nõ sunt in angelis. Non enim in eis sunt passiones concupiscentiarum uel timoris & audaciæ: quas oportet per temperantiam & fortitudinẽ regulari. Sed temperantia in eis dicitur secundum qđ moderatę suam uoluntatem exhibent secundum regulam diuinę uoluntatis. Et fortitudo in eis dicitur secundum quod uoluntatem diuinam firmiter exequuntur. Quod totũ fit per uoluntatem, & non per irascibilem & concupiscibilem.

QVAEST. SEXAGESIMA DE AMORE & DILECTIONE ANGELORUM, IN QUINQUE ARTICULOS DIUISA.

DEINDE considerãdum est de actu uoluntatis, qui est amor, siue dilectio. Nam omnis actꝰ appetitiuæ uirtutis ex amore seu dilectione deriuatur. ¶Et circa hoc quæritur quinq̃. ¶Primo, utrum in angelis sit dilectio naturalis. ¶Secundo, utrum in eis sit dilectio electiua. ¶Tertio, utrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. ¶Quarto, utrũ unus angelus diligat alium dilectione naturali sicut se ipsum. ¶Quinto, utrum angelus naturali dilectiõe diligat deũ plus quã seipsũ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in angelo sit amor seu dilectio naturalis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis nõ sit amor uel dilectio naturalis. Amor enim naturalis diuidit cõtra intellectualẽ ut patet ꝑ Dio. 4. capi. de diuino nom. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo non est naturalis.

¶Præterea, Ea quæ amant amore naturali, magis aguntur quàm agant. Nihil enim habet dominium suæ naturæ. Sed angeli non aguntur sed agunt: cum sint liberi arbitrij, ut ostensum estꝫ. Ergo in angelis non est amor seu dilectio naturalis.

¶Præterea, Omnis dilectio aut est recta, aut non recta. Dilectio autem recta pertinet ad charitatem. Dilectio autem non recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horũ pertinet ad naturam. Quia charitas est supra naturam, iniquitas autem est cõtra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

¶SED CONTRA est, quòd dilectio sequitur cognitionem. Nihil enim amatur nisi cognitum, ut Augustꝰ. dicit 4. de trinita. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

CONCLVSIO.

¶In angelis est naturalis dilectio, cum sint naturæ intellectualis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est in angelis ponere dilectionem naturalem. ¶Ad cuius euidentiam consideran dum est, quòd semper prius saluatur in posteriori. Natura autem prior est quàm intellectus. Quia natura cuiuscunque rei est essentia eius. Vnde id quod est naturæ, oportet saluari etiam in habentibus intellectũ. Est autem hoc commune omni naturæ, ut habeat aliquam inclinationem, quæ est appetitus naturalis uel amorꝰ. Quæ tamen in clinatio diuersimode inuenitur in diuersis naturis in una quaque secundum modum eiusꝰ. Vnde in natura intellectuali inuenitur inclinatio naturalis secũdum uoluntatem: in natura autem sensitiua secundum appetitum sensitiuum: in natura uero carẽte cognitione, secundum ordinem naturæ in aliquid. Vnde cum angelus sit natura intellectualis, oportet quòd in uoluntate eius sit naturalis dilectio.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd intellectualis amor diuiditur contra naturalem, qui est solum naturalis in quantum est naturæ quæ non addit supra rationem naturæ perfectionem sensus aut intellectus.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura perfectionem sensus aut intellectus.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & uoluntas. Et ideo non est inconueniens si quòd cõditiones essentiales naturæ conueniant intellectualibus, quemadmodum homini cõditiones animalis. Si autem sumitur secũdo modo, nihil aliud infertur nisi ꝙ potentiæ omnes operãtur in ui essentiæ à qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis ꝙ uis aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modũ operandi. si quo ad operationem ipsam, nihil aliud infertur nisi quòd operatio posterioris est quodãmodo etiam operatio prioris: quod non est ad propositum. Si quo ad modũ operãdi, ita ꝙ modus operandi prioris sit etiam modus operandi posterioris, falsissima est propositio, ut patet de libero arbitrio, quòd operatur libere, & tamẽ substãtia à qua egreditur, causat naturaliter, & agentium in uniuerso alia libere, alia naturaliter agunt, & tñ primum agens non agit nisi uno modo.

¶Ad has obiectiones est dicendũ breuiter, quòd hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actus secundus. Sed nõ est de qualicunque actu secũdo, sed de illo tñ qui habet rationẽ tendentiæ in aliud, & de natura, ut dicitur de substantia rei. Ita quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ. i. substantiæ habere aliquã inclinationẽ actualem naturalem. Et quoniã inclinatio actualis non cõuenit nisi mediãte inclinatione habituali, cõsequens est ut omni naturæ inest talis actus secũdus, qui est inclinatio actualis secũdum inclinationẽ habitualem: quæ quidẽ nihil aliud sit quã proprius appetitus fluens ex illa natura, oporteat ꝙ talis inclinatio actualis insit secundum appetitũ. Et cõsequẽter inclinatio actua liter naturæ intellectualis inest ei secũdum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus qui uocatur uolũtas. Et ẽ patet ꝙ non est par ratio de omni actu secũdo, aut de omni potẽtia rei. Sed quãdocunq̃ ex quæstione præcedente ostensum est, ꝙ ad omnem naturã sequitur potentia aliqua appetitiua, & cõsequẽter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostẽditur, ꝙ omni naturæ cõuenit, ꝙ ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad unum, hoc enim idem est dicere, ꝙ naturalis, & cõsequenter quòd hoc cõueniat naturæ intellectuali secũdum eius proprium appetitũ, quo habitualiter inclinatur ad aliud, ut inclinatio inclinationi respondeat.

¶Ad secũdam uero quæstionẽ qua inquiritur sensus probationis adductæ ad præfatã maiorẽ, breuiter dicitur, ꝙ hic est sermo de illo modo saluandi quo superius inhibitũ saluatur in suo inferiori: ita quòd ꝙa natura intellectualis nec habet in se duo, & ꝙ sit natura, & ꝙ sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rationẽ naturæ secũdum aliquẽ alium gradũ quàm intellectualẽ: cõsequẽs est ꝙ appetitus proprius totius seu suppositi habẽtis naturam intellectualẽ, habeat in se aliquid ex subsũtia intellectuali, inquãtum natura est, & aliqd inquãtum intellectualis est. Et quũ ex hoc ꝙ intellectualis est, sortiatur libertatẽ, ex

fermo specialis in sequentibus ex proposito, pro nunc sufficiat credere, ꝙ ratio boni secũdum sensum nõ est una aliqua ratio mouendi aut terminandi actũ apprehendi appetitus sensitiui, quemadmodum ratio boni est ratio mouendi & terminandi actum appetitus intellectiui: sed se habet ad appetitũ sensitiuum, quemadmodum hoc quod dico, qualitas sensibilis, ad sensum exteriorem.

a ¶ *Super Quæst. sexagesimã Articulum primum.*

Annota. IN titulo aduerte, ꝙ amor naturalis dupliciter sumit. Vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, ita quòd inclinatio illa nõ sit operatio aliqua, nec aliqua passio ex operatione derelicta, sed naturalis quædam aptitudo ad illud. Et hoc modo non est dubiũ in omni re esse appetitum siue amorem naturalem ad aliquid. Alio modo fumitur amor naturalis pro actu elicito potentiæ appetitiuæ. Et sic ad rationem amoris naturalis requirũtur duo, scilicet ꝙ sit amor, & ex hoc oportet quòd sit talis actus elicitus qualis est amor, id est primus actus appetitus: & quòd sit natura lis, & ex hoc oportet ex natura amãtis conuenire ei. Ex natura autem dico, ut distinguitur contra electionem. Et sic quæritur in proposito utrum in angelis sit dilectio naturalis: ita ꝙ sensus est, utrum in eis sit aliquis
li.p. 26. ar.1.c12. actus amandi, non ex
O i. di. electione seu libertate,
11. q. 1. sed à natura, ꝓueniens.
a2.cor. ¶Ad cuius maiorem
q quod. euidentiam sciendũ est,
1. q. 4. ꝙ quum naturale suma
ar.3. tur hic ut distinguitur contra liberum, & aliquid dupliciter liberũ dicatur, scilicet quo ad exercitium, uel quo ad specificationem actus secũdi per oppositum: dupliciter etiã dicetur naturale. Ita ꝙ operationum alia est libera quo ad utrumque, ut electio, quia & libere eligimus: & libere si eligimus, determinamus nos ad alterum partem cõtradictionis ex parte obiecti. Alia uero est libera quo ad exercitiũ, sed naturalis quo ad specificationẽ, ut uelle bonum, & intelligere principia. Quoniã libere exercemus aut abstinemus nos ab usu talium actuum. Sed si circa hæc obiecta operandum nobis est, non est in libertate nostra determinare nos ad alterã partẽ cõtradictionis ex parte obiecti. Alia autem est naturalis utroque modo, ut sunt omnes operatiões nullo modo sub ditæ libertati. In proposito igitur sermo præsens est de naturali quo ad specificationem actus, quicquid sit de exercitio eius. Ita quòd quũ quærimus in quæstione, aut affirmamus in cõclusione, amorem naturalem in angelis: intendimus quòd in eis est amor naturalis obiectiue, non autem elicitiue, ita ꝙ naturalitas determinat ordinem actus ad obiectum, & non ordinem actus ad potentiam. Nec intendimus per hoc negare naturalitatem actus quo ad exercitium, sed in tendimus ꝙ quicquid sit de hoc, in præsenti quæstione non est sermo nisi de
Ciment naturalitate quo ad specificationem actus.

¶In corpore unica est cõclusio responsiua ad quæstum affirmatiue. In angelis est amor naturalis. Et probatur tali ordine, quia primo probatur ꝙ in rebus in tellectualibus inuenitur inclinatio naturalis. Secũdo, quòd talis inclinatio inuenitur in eis secundum uolũtatem. Ex his enim duobus manifeste sequitur intẽta conclusio. Primũ probatur sic. omni naturæ commune est, ut ex ea fluat aliqua inclinatio ad aliquid: ergo intellectualibus etiam cõuenit habere aliquam inclinationẽ ex natura. tenet cõsequẽtia, tum ab uniuersali ad partem subiectiuam, tum à priori naturaliter ad suum posterius. Natura enim prior est intellectu, sicut essentia uirtute, ergo naturale prius est intellectuali, sicut uniuersaliter cõmunior essendi gradus, minus cõmuni essentialiter cõmuniorem supponẽte, & nonnisi in eo fundabili. Secundum uero probatur sic. In unaquaque re inuenitur inclinatio naturalis secundum modum eius: ergo in angelo inuenitur secundum uoluntatem. Antecedens declaratur in triplici ordine rerum, scilicet pure naturalium, sensitiuorum & intellectualium. Consequentia uero tenet, ex eo ꝙ angelus est naturæ intellectualis.

Quæstio. *¶Num & quomodo cuius naturæ sit aliqua naturalis inclinatio.*

¶Circa prædicta occurrit dubium, quomodo in probatione primi sumitur hy inclinatio, & similiter hy natura. Aut enim inclinatio sumitur pro actu primo, aut pro actu secũdo. Si pro actu primo, nihil concluditur, nisi forte quòd in natura intellectuali est aliqua inclinatio, quæ est appetitus intellectiuus, quam uocamus uoluntatem: quod in præcedente quæstione conclusum fuit, & nunc nõ est ad propositũ. Si uero sumitur pro actu secundo, quum non sit sermo uniuersalis quo ad actum. i. de omni actu secundo, sed de aliquo, nihil aliud concluditur, nisi quòd ex natura intellectuali potest sibi cõuenire aliquis actus secundus. Et tũc patet quòd in probatione secundi, quum subsumitur quòd hoc cõuenit intellectualibus secundum uoluntatẽ, nihil ualet quod dicitur, quia stat ꝙ conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguum est quomodo sumitly natura, an scilicet ꝓ substantia rei, ut distinguitur contra potentias eiusdẽ, an pro essentia seu quiditate cuiuscunque, siue sit subsũtia, siue potẽtia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifeste sequitur destructio libertatis, quoniam sequeretꝰ ꝙ potentia libera naturaliter operaretur, ꝙ implicat contradictionẽ. Si autem sumitur primo modo, aut intelligitur secundũ omnes eius potẽtias cõuenire sibi talem inclinationẽ, aut secũdum aliquam. Non secũdum omnes, quia sic concluderetur quòd omnes naturalis nõ magis in uoluntate, quàm in intellectu. Nec secũdum aliquã, quia si ratio S. Th. ualet, scilicet quia id quod est prioris, saluatur in posteriori: a conclude de una potentia, scilicet de alia.

¶*Num & quomodo Quæstio. do prius saluatur in suo posteriori.*

¶Circa illam propositionem assumptã, scilicet semper prius saluatur in posteriori, dubiũ occurrit quomodo accipiatur in proposito. An scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari uirtualiter, eo modo quo prius efficiens saluatur in posteriori agẽte. Si enim primo modo fumitur, nihil aliud infert nisi ꝙ in intellectualibus saluatur ratio naturæ, ꝙa natura in communi est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem non habetur ni

eo quòd habet rationẽ naturæ, naturalitatem libertati nõ repugnantem fortiri debet: talis autem est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet q̃ quũ sermo S. Th. sit de natura ut natura est, ut distinguit cõtra liberũ ut liberũ est: sũ cõparemus rationẽ naturæ ad rationẽ intellectualis gradus, intendit quòd prius eo modo quo superius dicitur, prius formaliter saluatur in suo posteriori, quia rõ naturę prior est & superior gradu intellectuali. Non tamẽ credas quòd sic sit superior quemadmodum animal respectu hominis, sed potius quemadmodum ens & unũ respectu omnium rerũ, quia scilicet natura nõ dicit aliũ gradum à quidditate in qua saluatur, sed eundem penitus. Ita quòd quemadmodum dicendo ens homo, non dico duos gradus, sed hominem tantum, sub duabus rõ rationibus: sic dicẽdo, humanitas naturã, aut natura humana, non dico duos gradus rerũ, sed humanitatem tãtũ.

Infra q. 62. ar. 2. cor. et 12. q. 10. ar. 1. cor. & 22. q. 154 ar. 12. co. & ueri, q. 22. ar. 6. cor. Non sic autem est dicẽdo, animal homo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo non ũtiter dixi q̃ hic est sermo de illo modo quo superius imbibitũ saluatur in suo inferiori: oportet enim cõditiones talis prioris imbibitas esse in proprietatibus inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non seorsum cõuenire, quemadmodum proprietates animalis cõueniunt hõi. Et sic ex hoc sequitur q̃ appetitus intellectualis sin

302 435 propria operatione na turalitatem simul cum libertate habeat, illam obiectiue, respectu tũ a licuius obiecti, hanc eli citiue. Et sic non solũ sequitur quòd conditiones naturæ insint naturę intellectuali, sed etiam quòd sint. illi imbibitæ. Si uero compa retur ratio naturæ ad ipsam potentiam appetitiuã, tunc posset uterque modus saluationis sustineri: superioris qui dem in inferiori, quia uoluntas natura quędã est: prioris uero agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia uoluntas à natura. i. substãtia intellectuali emanat, ut coniuncta proprietas eius.

¶Ad confirmationem uero qua quæritur, aut tenet in operatione, aut modo operandi: respõdetur quòd non est limitanda propositio illa, sed indistincte & abstracte intelligenda, quòd uis prioris saluatur in posteriori, iuxta tamen capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad utrunque. Et quoniam in proposito ratio naturę consistit in hoc, quod est determinari seu determinatum esse ad unum: cõsequẽs est ut in omni habente rationem naturæ, secundum omnes eius ũres innenitatur determinatio ad unum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes ũres suas erit determinata ad unum secundum capacitatem eius. Non compatitur autem grãdus intellectualis ratio, determinationem ad unũ electiue, nec determinationem ad unum obiectiue uniuersaliter, sed respectu ꝫ alicuius obiecti tantum. Et ideo non conclusimus uniuersalem, sed particularem, scilicet quòd aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio liberatis. Nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: gã naturalitas in aliquo quo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportere saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.

Annota. Titulus clarus est: electiua, id est libera totaliter & quo ad obiectũ, & quo ad exercitium actus.

Cõment. ¶In corpore quatuor facit. Primo proponit duas conclusiones ad quæstum. Secundo probat secundam. Tertio probat primam, Quarto aperit prædicta omnia habere locum in naturalibus.

¶Quo ad primum prima cõclusio est. In angelis est dilectio duplex, naturalis & electiua. Secta uero est, naturalis dilectio in eis est principiũ electiuę.

¶Quo ad secundum probatur secunda cõclusio sic. Quod spectat ad naturam, est principiũ in quolibet: ergo dilectio naturalis in angelis est principiũ dilectionis electiuæ. Antecedẽs dupliciter, pbatur. primo ratione, quia natura est principiũ in unoquoque: ac per hoc sicut ipsa est fundamẽtũ omnũ, ita id quod spectat ad ipsam, est principiũ reliquorum. Probatur sequela à posteriori, quia scilicet uniuersaliter uidemus id quòd habet rõnẽ pricipii in uno quoq; pertinere ad prius in illo. Secundo manifestatur dictũ antecedens in natura intellectuali nobis nota, in homine scilicet, tam quo ad intellectũ, quàm quo ad uoluntatem: & clare patet in litera.

¶In quo generecau se, naturalis dilectio sit causa electiuæ. Quæst.

¶Circa hanc cõclusionem dubium occurrit, in quo genere causę, dilectio naturalis sit causa electiuæ.

¶Ad hoc dicitur, quòd dilectio naturalis ex parte obiecti cã est finalis electiuæ, quia propter naturalem dilectum diligimus alia. Ex parte uero actꝰ est causa per modum efficientis, sicut cognitio principii est causa efficiens cognitionis cõclusionis. Voluntas enim ex uolitione finis facit se uolentẽ alia, facit autem libere utendo uolitiõe naturali ad causandum dilectionẽ electiuã. Vñ nõ admittitur libertas ex concursu hoc, sicut nec ex concursu alicuius habitus ad electionem.

¶Quo ad tertium probatur prima conclusio sic. Habere utranque dilectionem, naturalem scilicet & electiuã, nullam ponit imperfectio nem in intellectuali natura: ergo non est negãdum ab angelis. Antecedẽs probatur ex differentia duplici inter dilectionem & cognitionem. prima est in hoc quòd cognitio fit per hoc q̃ cognitum habetur à cognoscente. Dilectio uero per hoc quòd diligens tendit in rem dilectam, & ex hac sequitur secunda, scilicet quòd cogni

Cõment. tio inquisitiua proueniat ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio autẽ electiua non prouenit ex imperfectione appetentis. Et probatur sequela huius differentiæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, quæ importat discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & consequenter priuationem alicuius perfectionis in seipso, quia cognitio fit per hoc quòd cognitũ habetur in cognoscente. Dilectio autem electiua quum importet appetitum unius, non propter se, sed propter aliud ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili propter aliud. Ex hoc enim quòd non propter se, sed popter alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, & non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non fit per hoc quòd appetibile fit in appetente, sed per hoc quòd appetens tendit in ipsum appetibile.

Annota. ¶Nota hic quòd præsens sermo est non de appetente secundum omnia cõcurrentia ad actum appetendi: quoniam sic oportet etiam appetibile esse in appetente, sed de appente secundum uim appetitiuam præcise formaliter, inquantum appetens est. Sic enim saluantur differentiæ assignatæ.

Cõment. ¶Quo ad quartum manifeste aperit, de naturaliter conuenientibus angelis se loqui.

Annota. ¶In responsione ad secundum, dubium restat, quia ex prædictis non uidetur euacuari dubium: quia si intellectus est determinatus ad unum, ergo non potest utranque contradictionis partem proponere uoluntati: ergo nec uoluntas potest utranque contradictionis partem eligere, libertas enim uoluntatis indifferentiam supponit in intellectu.

¶Ad hoc dicitur quòd intellectum esse determinatum ad unum, contingit tripliciter: uno modo in actu primo, alio modo in actu secundo, tertio in particulari

stari oblecto. Determinationẽ in actu primo uoco determinationẽ ad speciẽ intelligibilẽ. Determinationem actus secundo uoco determinationẽ ad operationẽ intellectus. Determinationem ad particulare obiectũ uoco determinationẽ intellectus ad tale obiectũ. i. ad hoc: ita quòd non ad illius oppositũ. i. ad hanc cõ

304 *a. 10. cor. q. 77. ar. 4. 3m q. 26. ar. 4. & 22. q. 67. ar. 3. 1m q. 126. ar. 1. cor. & 1. cõ. ma. 10. fo. 303* tradictionis partem, ita q̃ non ad alterã. Et dico q̃ licet intellectus angeli speculatiuus sit à natura determinatus omni mõ, intellectus tamẽ practicus non est uniuersaliter determinatus tertio modo. Et si quidem intellectꝰ uterq; habens actus ẽs species intelligibiles, sed speculatiuus sic exit in actum, est determinatus ita ad hanc partẽ cõtradictionis, scilicet eam quę uera est, q̃nõ põt cadere in alterã, ut in nobis experimur in principiis. Practicus uero utrãq; põt cõtradictionis partẽ sub rõne ueri boni apprehẽdere & proponere quũ de bonis particularib⁹ agitur: q̃n utraq; pars potest fini finis fonare. Non autem põt utraque ps in speculatiuis poni uera, sed altera tm, quęnõ

306 cognoscitur in particu

Cõment. lari nisi q̃n est, ut ex di

298 ctis patet. Negandũ est ergo q̃ intellectus non possit utrãque cõtradictionis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia nõ priuatur intellectus aliquo esse obiecti in se in actu primo. hæc ẽm priuatio est de qua in articulo dicitur, q̃ poneret imperfectionẽ. Nec fuit diminutus S. Th. si hoc tacuit: quoniã eiusdem

30 3 rationis est libertas uo

b luntatis, & ista inderet

c minatio intellectus pra

127 tici, & alterum dicẽs,

305 alterum insinuauit stu

b diosis.

a ¶Super Quæst. sexagesimæ Articulum tertium.

Cõment. Titulus clarus est.

¶In corpore unica conclusio habens duas partes. Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probatur sic. Angelus desiderat sibi aliquod bonum naturali appetitu, & aliquod per electionem: ergo. Antecedens quo ad secundam partẽ est per se notum. Quo ad primã uero probatur,

305 primã uero probatur,

Virtu. q. 2. arti. 6. ad 9. & Iaã. 17. l. 3. 40. 2. fi. ex eo quòd uniuersaliter etiam in rebus cognitione carentibus inueniatur unũquodq; naturaliter appetere suã perfectionem. Consequẽtia uero probatur,

283 quia hoc est amare se

284 ipsum quod declaratur distinguẽdo duos modos quib⁹ res amatur, scilicet aut ut substan

lectio quæ est ad aliũ, deriuatur ab ea quæ est ad seipsum, sicut dicit philosophus 2. Ethic. Ergo angelus non diligit alium sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶Præterea, Dilectio naturalis est alicuius tã quã finis, & nõ potest remoueri. Sed unus angelus non est finis alterius, & iterum hęc dilectio potest remoueri, ut patet in dæmonibus qui non diligunt bonos angelos. Ergo unus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, uidetur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccl. 13. Oẽ animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter aliũ sicut seipsum.

CONCLVSIO.

¶Cum omnes angeli conueniant in natura, unus alium sicut seipsum diligit naturali dilectione, quo ad aliquid uero non diligit dilectione naturali.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ sicut dictum est*c*, angelus & hõ naturaliter seipm diligit. Illud aũt qđ est unum cũ aliquo, est ipsummet. Vñ unũquodq; diligit id qđ est unum sibi. Et si quidẽ sit unum sibi unione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si uero sit unum secũ unione nõ naturali, diligit ipsum dilectione nõ naturali. Sicut homo diligit ciuẽ suũ dilectione politicæ uirtutis, cõsanguineũ aũt suum dilectione naturali, inquãtum est unũ cum eo in principio generationis naturalis. Manifestũ est autem q̃ id quod

ratur *in amore* consanguinei & conciuis. Secunda uero consequentia probatur, ex eo q̃ unum genere uel specie est unum secũdum naturam. Et quoniã super ueritate huius cõsequẽtis fundatur prima pars cõclusionis directe respondens quæsito. Probatur idem cõsequens à sancto Tho. à posteriori, ex naturali appetitu generãtis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia scilicet signis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse sursum: reliqua plana sunt.

306 12.q.109 art.3.& 23.q.36. ar.3.cor. Et quol. 2.arti.8. cor.350. Cõment.

a ¶*Super Quæst. sexagesimæ Articuli quintum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore duo facit. primo refert quandã opinionem circa quæstiũm. Secundo determinat unica cõclusione, simul improbando relatam opinionem. Quo ad primum tria dicit opinio illa. primo quòd angelus naturaliter diligit deũ plus quàm se amore cõcupiscẽtiæ. Secundo, q̃ etiam quodãmodo amore amicitiæ. Tertio, quòd simpliciter diligit plus se quàm deũ, quia intensius & principalius.¹ Quo ad secundum conclusio responsiua est hæc. Angelus naturali dilectione diligit plus deum, quàm se. Et probatur dupliciter. primo sic. Vnumquodque, quòd id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id cuius est quàm seipsum: ergo natura in rationalibus, q̃ pars absq̃ deliberatione exponitur pro toto, & cõsequẽter naturaliter, ga unũquodq̃ sic agit naturaliter sicut aptũ natũ est agere. Secũdo ex signo in rationalibus, q̃ abonus seu fortis exponit se p̃ salute reipublicæ: & proculdubio si ex natura esset ciuis, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autem facit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia ars imitatur naturam. Et q̃a si qualitas esset à natura, opus hoc esset naturale. Consequẽtia 329 uero primapatet ex eo, q̃ inclinatio naturalis in his quæ sunt sine rationes, arguit & ostendit naturalem inclinationẽ in appetitu intellectua li-proportionaliter. Cõsequẽtia autem secunda tenet ex eo, quòd deꝰ est uniuersale bonũ. Et angelus sicut & oĩs creatura cõtinetur sub eo, quia omnis creatura secundum id quod est, dei est. Deinde probatur eadem conclusio ducendo ad impossibile duplex. primum est, quòd naturalis dilectio esset peruersa. Secũdũ uero, quòd naturalis dilectio non pfficeretur per charitatem, sed destrueretur: hoc enim est

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum angelus naturali dilectione diligat deum plus quàm seipsum.*

AD QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur q̃ angelus naturali dilectione nõ diligat deum plus quàm seipsum, quia ut dicũ est[a]: dilectio naturalis fundatur super unione naturali. Sed natura diuina maxime distat à natura angeli. Ergo naturali dilectione angelus minus diligit deum quàm se, uel etiam alium angelum.

¶Præterea, Propter q̃d unũquodq̃ & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit aliũ propter se. Vnũquodque enim diligit aliquid inquantum est bonum sibi. Ergo dilectione naturali angelus non diligit deum plus quàm seipsum.

¶Præterea, Natura reflectitur in seipsam. Videmus eñ q̃ omne agens naturaliter agit ad cõseruationem sui. Non autem reflecteretur in seipsam natura si tẽderet in aliud quàm in seipsam. Non ergo naturali dilectione diligit angelus deum plus quàm se.

¶Præterea, Hoc uidetur esse proprũ charitatis, ut aliquis deũ plus q̃ seipsum diligat. Sed dilectio charitatis nõ est naturalis in angelis, sed diffunditur in cordibus eorũ per spiritum sanctum qui datus est eis, ut dicit Aug. 12. de ciui. dei. Ergo non diligũt deũ angeli dilectione naturali plus quàm seipsos.

¶Præterea, Dilectio naturalis semper manet manẽte natura. Sed diligere deum plus quàm seipsum, nõ manet in peccante angelo uel homine. Quia (ut Augu. dicit 14. de ciui. dei) fecerũt ciuitates duas amores duo, terrenam, scilicet amor sui usq; ad dei contemptum, cæleste uero amor dei usq; ad contẽptum sui. Ergo diligere deum supra seipsum non est naturale.

¶SED CONTRA omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo deum supra seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali angelus diligit deum supra seipsum.

CONCLVSIO.

¶*Deus cum sit uniuersale bonum omnis creaturæ, Angelus ipsum plusquam se diligit naturali dilectione, non autem amore concupiscentiæ.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ quidã dixerunt q̃ angelus naturali dilectione diligit deum plus quàm se amore cõcupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonũ diuinum, quàm bonum suum. Et quodammodo amore amicitiæ, inquantum scilicet deo uult naturaliter angelus maius bonum quàm sibi. Vult enim naturaliter deum esse deum, se autẽ uult habere naturã propriã[c]. Sed simpliciter loquẽdo, naturali dilectione plus diligit se quàm deum, quia intellectus & principalius naturaliter diligit se quàm deum. Sed falsitas huius opinionis manifeste apparet, siquis in rebus naturalibus consideret ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio eñ naturalis in his quæ sunt sine ratione, demõstrat inclinationem naturalẽ in uoluntate intellectualis naturæ. Vnumquodq̃ autem in rebus naturalibus, q̃ secundum naturam hoc ipsum quod est alterius, est principalius & magis inclinatur in id cuius est, quàm in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demõstratur ex his quæ naturaliter agũtur. Quia unũquodq̃ sicut agitur naturaliter, sic aptũ natum est agi, ut dicitur in 2. phy. Videmus eñ q̃ naturaliter pars se exponit ad cõseruationẽ totius corporis. Sicut manus exponitur ictui absque deliberatione ad cõseruationẽ totius corporis. Et quia ratio imitatur naturã, huiusmodi imitationẽ inuenimus in uirturibus politicis. Est enim uirtuosi ciuis ut se exponat mortis periculo pro totius reip. conseruatione. Et si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum uniuersale est, ipse deus, & sub hoc bono cõtinetur etiam angelus & homo, & omnis creatura, quta omnis creatura naturaliter secũdum id quod est, dei est: sequitur q̃ naturali dilectione etiam angelus & homo plus & principalius diligat deum quàm seipsum: alioquin si naturaliter plus seipsũ diligeret q̃ deũ, sequeret q̃ naturalis dilectio esset peruersa, & q̃ nõ perficeretur per charitatẽ, sed destrueretur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ ratio illa procedit in his quæ ex æquo diuidũ tur, quorũ unum nõ est alteri rõ existẽdi & bonitatis. In talibus eñ unũquodq̃ diligit naturaliter, magis seipsum quã alterũ, inquãtum est magis ipsũ p̃ ipsũ unũ quã alteri. Sed in illis quorũ unũ est tota ratio existẽdi & bonitatis aliũ, magis diligit naturaliter tale alterũ quã ipsum, sicut dictũ est[c], quòd unaquæq; pars diligit naturaliter totũ plus quã se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, quàm bonum suũ singulare: Deus aũt non solum est bonum unius speciei, sed est ipsum uniuersale bonũ simpliciter. Vñ unũquodq̃ suo modo naturaliter diligit deum plus quàm seipsum.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd cum dicitur q̃ deus diligitur ab angelo inquãtum est ei bonus, si ly inquantum, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naturaliter deum propter bonum suum, sed propter ipsum deum. Si uero dicat rationem amoris ex parte amantis, sic uerum est. Non enim esset in natura alicuius quòd amaret deum, nisi ex eo quòd unumquodque dependet à bono, quod est deus.

¶Ad tertium dicendum, quòd natura reflectitur in seipsam, non solum quantum ad id quod est ei singulare, sed multo magis quantum ad commune. Inclinatur enim unumquodque ad conseruandum non solum suum individuum, sed etiam suam speciem. Et multo magis habet naturalem inclinationem unumquodque in id quod est bonum uniuersale simpliciter.

¶Ad quartum dicendum, quòd deus secundum quod est uniuersale bonum à quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab unoquoque[c]. Inquantum uero est bonum beatificans naturaliter omnes super naturali beatitudine, sic diligitur dilectione charitatis.

¶Ad quintum dicendum, quòd cum in deo sit unum & idem eius substantia, & bonũ commune, omnes qui uident ipsam dei essentiam, eodem motu dilectionis mouentur in ipsam dei essentiam, prout est ab aliis distincta, & secũdum quod est quoddã bonum commune. Et quia inquantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicunque uidet eum per essentiã, impossibile est quin diligat ipsum. Sed illi qui nõ uident essentiã eius, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus: qui interdum eorum uoluntati contrariantur. Etsi hoc modo dicuntur odio habere deũ, cum tamen inquantum est bonum cõmune omnium, unumquodque naturaliter diligat[c] plus deum quàm seipsum.

ipso siue ab alio, sic aptũ natũ est agi, & eoõ uerſorist patet in secũdo physi. tex. 78.

¶Ad secundã autẽ obiectionem dicitur, q̃ ratio quare pars exponitur pro toto, non est identitas, quæ est inter partem & totum. Et huius manifestũ signum habetur ex hoc q̃ pars exponitur ad perficiendã identitatẽ cũ toto ut saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis est identitatis, aut ut saluet seipsam in toto, sed ut saluet esse totius secundum se, etiã cum nõ esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis 307 est, quam assignauit S. Tho. ga scilicet & natpub.3. tura & substantia par- 44.cor. tis hoc ipsumqđ est es- q. opuſ. sentialiter, & primo, p- 2.a.33. ter totũ & totius esse q. opuſ. est. Quod conuenire 3.a.74. cuilibet creaturæ respe- q. opuſ. ctu dei patet: quia quæ- 13.ap.3. liber creatura secundũ 9.q.17. suam naturã, est natura lis pars untuersi. Ac p hoc naturaliter diligit plus uniuersum quàm seipsam, iuxta primum fundamentum: ergo à fortiori magis diligit ipsum bonum uniuersale. Tum quia est eminẽ tius totum uniuersium. Tum ga est omne bo- 262 num. Tum quia bonũ ipsum uniuersale, quod est deus, gloriosius est finis & bonum ipsius uniuersi: & consequenter à quocunque magis amatur uniuersium, ab eodem magis amabit ipsum pater de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. metaphysi. textu 52.

a ¶*Super quæstionis sexagesimæprimæ. Articu. primum.*

Annota. IN titulo hoc solum aduertendum est, q̃ de causa effectiua est sermo.

Cõment. ¶In corpore breuiter una conclusione affirmatiua respõdet quæ- 17 sito, Angelus est creatus à deo. Et p̃batur, quia omne ens per participationẽ est ab ente per essentiã, sicut ignitum ab igne. Solus autem deus est ens per essentiam, quia solus est suũ esse. ergo. Recole hic quæ superius quũ de uniuersali creatione tractaretur diximus.

a ¶*Super quæstionis sexagesimæprimæ. Articulum secundum.*

TItulus elarus est.

Cõment. ¶In corpore bre uissime cõclusionem responsiuam ponit. Solus deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica sic, q̃ cõtrariũ est sicut hæreticũ refutandum: quod probatur, quia secundum fidem quum dicitur, quòd deus fecit posſidentis, & ut effe- cꝰ est causæ: & hic multipliciter, & impossibile sit uniuersaliter intelligi secundum omnẽ modum alterius illam pro positionem assumptam: unũquodq̃ q̃ est alterius, magis diligit ipsũ q̃ se ipsum, quoniã manifeste esset falsa: consequens est q̃ intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et ut ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius, intelligẽda est. ita q̃ uis rõnis sit hæc in hoc quòd pars naturaliter magis diligit totum quã seipsam. Sed tunc occurrũt obiectiones Scoti in 3.d.27.q. 1. ubi licet teneat conclusionẽ, & assentiat secundæ rationi, & illi sequnto de fortipolitico, ad hoc q̃ naturalis ratio inclinat ad magis deum diligẽdũ quàm seipsũ: hanc tamẽ primã rationem destruere nititur, & c & in duob⁹ deficere ostendit. Primo falsum esse dicit hoc fundamentũ, scilicet q̃ pars naturaliter diligit plus totum quã seipsum. Et ad sign̄ũ, q̃ manus exponitur p̃ salute, dicit falsum esse q̃ manus exponatur pro toto: sed q̃ totũ ipsum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, quàm minus principales: exponit partem p toto, & minus principale pro magis principali. Secundo dicit, q̃ dato quòd pars naturaliter exponeretur pro toto: hoc esset propter identitatem esse fui cũ toto: quia scilicet intendit saluare seipsum inquantum habet esse in toto. Et sic falsum sub sumitur quum dicitur, quòd angelus seu quæcunque creatura se habet ad deum ut pars ad totum: quia non habet hanc partis conditionem requisitam ad proposĩtum: scilicet quòd sit aliquid eius quo d re putatur ut totum: nulla 312 enim creatura est ali- a quid dei.

¶Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse non solum uerum, sed sufficienter probatum à Sancto Thoma ex adductis signis.

¶Ad impugnationem autem primi, facillime patet quid dicendum sit: quia siue pars exponatur à toto, siue à seipso pro salute totius[a] dummodo naturaliter exponatur, semper sequitur quòd pars habet magis inclinationem naturalem in bonum totius, q̃ ipsa pri- 366 ex eo q̃ unumquodq̃ sicut naturaliter agitur & mouetur siue à seipso

QVAEST. LXII

QVAESTIO SEXAgesimaprima de productione angelorum in esse, naturæ, in quatuor articulos diuisa.

POST ea quæ p̃missa sunt de natura angeli, & cognitione, & uoluntate eorum, restat consideranda de eorum creatione: siue uniuersaliter de eorum exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

¶Nam primo considerabimus quomodo producta sunt in esse naturæ. Secundo, qũo perfecti sunt in gratia uel gloria. Tertio, quomodo aliqui ex eis facti sunt mali.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum angelus habeat causam sui esse. ¶Secundo, utrum angelus sit ab æterno. ¶Tertio, utrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. ¶Quarto, utrum angeli fuerint creati in cælo empyreo.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum angeli habeant causam sui esse.*

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur quòd angeli non habeant causam sui esse. De his enim quæ sunt à deo creata, agitur Gene. 1. Sed nulla mentio fit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati à deo.

¶Præterea, Philosophus dicit in 8. meta. quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & unum, & non habet causam quæ faciat eam ens & unum. Sed angeli sunt formæ immateriales, ut suprà ostensum est[c]. Ergo non habẽt causam sui esse.

¶Præterea. Omne q̃d fit ab aliquo agente, per hoc q̃d fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cum sint formæ, nõ accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

SED CONTRA est quod dicit in p̃sal. Laudate eum omnes angeli eius. Et postea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

CONCLVSIO.

¶*Cum solus deus sit ipsum esse subsistens, non solum angelos, sed omnia ab ipso creata esse necessarium est.*

RESPONDEO dicendum, q̃ necesse est dicere & angelos, & omne id quod præter deum est, à deo factum esse. Solus enim deus est suum esse. in omnibus autem alijs differt essentia rei & esse eius, ut ex superioribus patet.[c] Et ex hoc manifestũ est q̃ solꝰ est ens per suã essentiã, omnia uero alia sunt entia per participationẽ. Omne autem qđ est p̃ participationẽ, causat̃ ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est angelos à deo creatos esse.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Aug. dicit in 2. de ciui. dei, q̃ angeli non sunt præterm̃isi in illa prima rerum creatione, sed significãtur nomine cæli, aut etiã lucis. Ideo autem uel præcermisi sunt, uel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterant incorporeã naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quã proni erant, & à qua Moyses eos præcipue reuocare intendebat.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habẽt causam aliquam formalem sui esse & suæ unitatis, nec causam agentem per transmutationem materiæ de potentia in actum[c], sed habent causam producentem totam substantiam.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum angelus sit productus à deo ab æterno.*

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur q̃ angelus sit productus à deo ab æterno. Deus enim est causa angeli per suum esse. Non enim agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶Præterea, Omne qđ q̃nque est, & quãdoque non est, subiacet tẽpori. Sed angelus est supra tẽpus, ut dicitur in lib. de causis. Ergo angelus non quandoq; est, & q̃nq; non est, sed semper.

¶Præterea, Augu. probat incorruptibilitatẽ animæ per hoc q̃ per intellectũ est capax ueritatis. Sed sicut ueritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ, & angeli non solum est in corruptibilis, sed etiam æterna.

SED CONTRA est quod dicitur Prou. 8. ex persona Sapientiæ genitæ, Dominus possedit me ab initio uiarum suarum, antequam quicquã faceret à principio. Sed angeli sunt facti à deo, ut ostensum est[c]. Ergo angeli aliquando non fuerunt.

CONCLVSIO.

¶*Solus deus pater, filius, & spiritus sanctus ab æterno fuerit, cætera uero ex nihilo facta sunt, id est postquam nihil fuit.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ solus deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. Sic enim deus creaturas produxit q̃ eas ex nihilo fecit, id est postquam nihil fuit.[c]

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ esse 40 dei est ipsum eius uelle. Per hoc ergo quòd deus produxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam uoluntatem. Voluntas autem dei non de necessitate se habet ad productionem creaturarum, ut suprà dictum est[c]. Et ideo produxit & quæ uoluit, & quãdo uoluit.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ angelus est supra tẽpus, qđ est numerus motus cæli: quia est supra omnẽ motũ corporalis naturæ. Non tñ est supra tẽpus, qđ est numer⁹ successionis esse eius post nõ esse: & etiã qđ est numerus successionis q̃ est in operationib⁹ eius[c]. Vñ Augu. dicit 8. super Gen. ad lit. q̃ deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ angeli & animæ intellectiuæ ex hoc ipso q̃ habent naturam, per quã sunt capaces ueritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno, sed data fuit eis à deo quãdo ipse uoluit. Vnde non sequitur quòd angeli sint ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ angeli fuerint creati ante mundum corporeũ. Dicit enim Hiero. sup. epistam ad Titum. Sex millia nõdũ nostri tẽporis coplentur annorũ. Et quanta tẽpora, quantasq; seculorũ origines fuisse arbitrandũ est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæteriq; ordines deo seruierũt? Damas. etiã dicit in 2. lib. Quidã dicunt, q̃ ante omnẽ creationẽ geniti sunt angeli, ut theologus dicit Greg. Primũ quidẽ excogitauit angelicas uirtutes & cælestes, & excogitato opus eius fuit.

¶Præterea, Angelica natura est media inter naturã diuinã, & naturã corporeã. Sed natura diuina est ab æterno, natura aũt corpo-

res ex nihilo, intelligitur q̃ ly ex, notat ordinem durationis. i. post quam nihil fuit.

a ¶*Super quæstionis sexagesimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo re- Cõment. fert duas esse & contrarias sanctorum doctorum opiniones, Greg corrꝫ & Latinorum: illi 308 tenent partem affirma- P.o.q. 3. tiuã, isti negatiuam. Se- 1.arti.18. cundo ostẽdit q̃ rationabilior est politio Latinorũ talẽ ratiõe. Nulla pars est perfecta extra suum totum. Angeli sunt naturaliter una pars uniuersi: igitur non sunt producti à deo ante uniuersum. Maior patet, & minor probatur: quia angeli non cõstituunt unum uniuersum per se, sed ipsi simul cum creatura corporali integrãt uniuersum: quod probatur, quia una ordinatur ad aliam: ordo enim est ipsum bonum, & uinculum partium uniuersi. Vltima uero consequẽtia probatur ex eo, ga det opa perfecta sunt. Tertio ostendit q̃ opinio Greg̃orum non est reputanda erronea, ga 238 authoritas Gregorij 240 Nazanzeni eam sustinet.

¶Circa hoc ultimo dicendum, dubium occurrit: Annot. quoniã ut patet in Decretalibus de summa trinitate & fide catholica, in capitulo Firmiter, credimus: Ecclesia 117 in consilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam. ergo erronea est reputanda opinio opposita. Habentur enim ibi hæc uerba, Deꝰ sua omnipotenti uirtute si 246 mul ab initio tempo- 122 ris utranque de nihilo condidit creaturã spiritualem & corporalem: angelicam uidelicet, & mundanam. Nec 325 d potest excusari Sanct. Thom. ex nouitate determinationis: quoniã tempore suo iam erant promulgatæ & compilatæ Decretales.

¶Ad hoc dicit à quibusdam, quòd si Sanct. 309 Thom. recoluisset, hu- 2.d.2.q. ius Decretalis, quum 1.ar ti.3. scripsit hunc articulũ, Et po.q. non dixisset hæc uer- 3.ar.18. ba. Sed mihi uidetur & 19. quòd sciens & prudẽs hæc scripserit. Nam illa uerba Decretalis, in terpretanda sunt in sen su in quo sunt, magis quàm in sensu quem faciunt & ut dicit sanctus Thom. in expositione illi⁹ Decretalis, uerba illa apposita sunt contra errorem Origenis & eorũ qui ponũt creaturas spirituales tantum esse per se

se productas à deo,ac postmodū propter demerita earum corpora les creaturas productas fuisse. Vnde quum dupliciter teneatur,an gelos productos esse ante corpora: fcilicet tāquam res sic productas,q propter earum demerita quodammodo per ac ciues mundus corporeus sit productus. Vel simpliciter & absolute,q ex uoluntate dei angeli præceſſerint mundum uisibilē. Decretalis illa quātis secundum uerba utrancq; positionē destruat: contra primum tamē tangit cōtra hæresim interpretāda est. Ad secundum uero tāquā ad minus probabilem applicari potest. Et ratio huius gloſe est,quia determinationes istæ non nisi contra aliquos errores cōſueuerunt fieri.

334 *a* ¶*Super Quæſtionis ſexageſimæprimæ Articulū quartū.*

Cōment. TItulus clarus est. ¶In corpore una concluſio ſ affirmatiua. Angeli sunt creati in cęlo empyreo,seu supremo. Et probatur: quia sunt creati ut partes unius uniuerſi cum corporibus:ergo ut habentes aliquem ordinem ad creaturam corporalē: ergo ut præſidentes toti naturæ corporeę:ergo conuenienter in supremo corpe.Et omnia clara sunt.

501 *a* ¶*Super Quæſtionis ſexageſimæſecūde Articulum primū.*

131 262 *Annota.* TItulus clarus est hoc attento ,q quamuis de beatitudine in communi quæratur , principalis tamen intentio uerſatur circa beatitudinē quam credimus, quam ſimpliciter dicimꝰ beatitudinem.

Cōment. 248 ¶In corpore tria facit. Primo dicit quid nominis beatitudinis,ſcilicet quod est ultima 310 perfectio intellectualis naturæ. Secūdo diſtinguit beatitudinem in duas ſpecies , ſcilicet naturalem & ſupernaturalem. Tertio reſpōdet quæſtro duabꝰ cōcluſionibus iuxta duas beatitudines : Altera affirmatiua, Angelus fuit creatus beatꝰ beatitudine naturali: quia perfectiones naturales angelus nō acquirit p motum diſcurſiuum , ſed ſtatim , ſicut nos prima principia. Altera

J.q.102. a.2.1m. & 4.km Et 2. d. 8.arti.3. cor. Et opuſ. 25.6.17. ſi.

perius cælū aſcendere. Quod est contra id quod ex perſona angeli peccantis dicitur ſa.14. Aſcendam cælum.

¶SED CONTRA est quod Strabus dicit ſup illud,In principio creauit deus cæ. & terram. Cælum non uiſibile firmamentum hic appellat,ſed empyreum,id est igneum uel intellectuale,quod nō ab ardore,ſed à ſplendore dicitur. Quod ſtatim factum angelis est repletum.

rea,ext ẽpore.Ergo natura angelica facta est ante creationē tẽporis,& poſt eternitatem

¶Præterea,Plus diſtat natura angelica à natura corporali,quā una natura corporalis ab alia.Sed una natura corporalis fuit facta ante aliam.Vnde & ſex dies productionis rerum in principio Geñ.deſcribuntur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturam corpoream.

¶SED CONTRA est quod dicit Geñ. 10
1.In principio creauit deus cælum & terrā. Non autem hoc esſet uerum ſi aliquid creaſ ſet ante ea.Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

CONCLVSIO.

¶*Cum Angeli ad uniuerſi perfectionem creati fuerint,probabile alius eſt illos fuiſſe à Deo creatos cum ipſo uniuerſo,quàm ante.*

¶RESPONDEO dicēdū,q circa hoc inuenitur duplex ſanctorum doctorū ſen- 20
tentia:illa tū probabilior uidetur,q angeli ſimul cū creatura corporea ſunt creati.Angeli enim ſunt quædā pars uniuerſi.Nō enī cōſtituūt per ſe unū uniuerſum,ſed tā ipſi q̄ creatura corporea in cōſtitutione uniꝰ uniuerſi conueniunt.Quod apparet ex ordine unius creaturæ ad aliam ᶜ.Ordo enim rerū admiuicē eſt bonū uniuerſi.Nulla autē pars perfecta eſt à ſuo toto ſeparata.Non eſt igitur,pbabile,ut deꝰ cuius perfecta ſunt opera,ut dicitur Deut.32.creatūrā angelicā ſeorſum ante alias creaturas creauerit. Quāuis cōtrarium nō ſit reputandū erroneū,præcipue propter ſententiā Greg.Nāzā.cuius tāta eſt in doctrina Chriſtiana authoritas,ut nullus unquā eius dictis calumniā inferre præſumpſerit,ſicut ne Athanaſij documentis,ut Hierony.dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū,q Hiero. loquitur ſecundū ſententiā doctorū Greco- 40
rum,qui omnes hoc cōcorditer ſentiunt,q angeli ſunt ante mundū corporeum creati.

¶Ad ſecundum dicendū,q deus non eſt aliqua pars uniuerſi:ſed eſt ſupra totū uniuerſumᵉ,præhabēs in ſe eminentiori modo totam uniuerſi perfectionemᵉ. Angelus aūt eſt pars uniuerſi.Vnde non eſt eadem ratio.

¶AD TERTIVM dicendū,q creaturę corporeę omnes ſunt unum in materia:ſed angeli non conueniunt in materia cum creatura corporea ᶜ.Vnde creata materia corporalis creaturę,omnia quodāmodo ſunt creata:nō autem creatis angelis eſſet ipſum uniuerſum creatū.Si uero cōtrarium teneatur: quia dicitur Geñ.1.In princ.crea.deus cę.& ter. exponendum eſt,in princip.i.in filio, uel in principio,nihil:in genere autē in principio.i.ante qđ nihil:niſi dicatur ante quod tẽporisᵉ,non corporalium creaturarum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum angeli ſint creati in cælo empyreo.*

D QVARTVM ſic procedit. Videtur q̄ angeli non ſint creati in cælo empyreo. Angeli enī ſunt ſubſtātiæ incorporeæ.Sed ſubſtantia incorporea non dependet à corpore ſecūdū ſuū eſſe:& per cōſequēs nec ſecundum ſuum fieri.Ergo angeli nō ſunt creati in loco corporeo.

¶Præterea,Aug.dicit.3.ſuper Gene.ad lit.q̄ angeli fuerūt creati in ſuperiori parte aēris. Non ergo in cælo empyreo.

¶Præterea,Cælum empyreum dicitur esſe cælū ſupremū.Si igitur angeli creati fuiſſent in cælo empyreo,non conueniſſet eis in ſuperius cælū aſcendere. Quod est contra id quod ex perſona angeli peccantis dicitur ſa.14. Aſcendam cælum.

¶SED CONTRA est quod Strabus dicit ſup illud,In principio creauit deus cæ. & terram. Cælum non uiſibile firmamentum hic appellat,ſed empyreum,id est igneum uel intellectuale,quod nō ab ardore,ſed à ſplendore dicitur. Quod ſtatim factum angelis est repletum.

CONCLVSIO.

¶*Angelos nobiliores uniuerſi partes decuit in ſupremo loco,& cælo empyreo creari.*

RESPONDEO dicendum,q̄ ſicut dictū eſtᵉ,ex creaturis 340
corporalibus & ſpiritualibus unū uniuerſum conſtituitur. Vnde ſic creatæ ſunt ſpirituales creaturæ,q̄ ad creaturam corporalem aliquē ordinem habent,& toti creaturæ corporali præſident ᶜ. Vnde conueniens fuit q̄ angeli in ſupremo corpore crearentur tanquam totī naturę corporeæ præſidentes,ſiue id dicatur cælum empyreū,ſiue qualitercunq; nominetur. Vnde iſi. dicit,q̄ ſupremum cælū est cęlum angelorum,ſuper illud Deute.10. cap.Domini dei tui est cælum,& cælum cæli. & 1 Reg. 8 341

¶AD PRIMVM ergo dicendum,q̄ angeli non ſunt creati in loco corporeo,quaſi dependentes à corpore ſecūdum ſuum eſſe,uel ſecūdū ſuum fieri.Potuiſſet enim deus angelos ante totam creaturam corporalem creaſſe,ut multi ſancti doctores tenent ᵉ.Sed facti ſunt in loco corporeo,ad oſtendendum ordinē eorum ad naturam corpoream,& q̄ ſua uirtute corporea contingunt. 309

¶Ad ſecundū dicendum,q̄ Augu.forte per ſuprēmā partē aēris intelligit ſuprēmā partē cęlicū quo aēr quandā cōuenientiā habet propter ſuā ſubtilitatē & diaphanitatē. Vel loquitur non de omnibus angelis,ſed de illis qui peccauerunt. Qui ſecūdum quoſdā fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autē prohibet dicere q̄ ſuperiores angeli habentes uirtutē eleuatam & uniuerſalē ſupra omnia corpora,ſint in ſupremo creaturę corpe creati. Aliī uero habeantes uirtutes magis particulares ſint creati in inferioribus corporibus.

¶Ad tertium dicendū,q̄ loquitur ibi non de cælo aliquo corporeo,ſed de cęlo ſanctę trinitatis: in quod angelus peccans aſcendere uoluit,dum uoluit aliquo modo deo æquiparari,ut infrà patebitᵉ. 322

QVAESTIO SEXAGESIMA SECVNDA

De perfectione angelorum in eſſe gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuiſa.

CONSEQVENTER inueſtigandū est quomodo angeli facti ſunt in eſſe gratiæ,uel gloriæ.

¶Et circa hoc quæruntur nouē. ¶Primo,utrū angeli fuerint in ſua creatione beati. ¶Secūdo,utrum indiguerint gratia ad hoc quòd ad deum conuerterēture. ¶Tertio,utrum fuerint creati in gratia. ¶Quarto,utrum ſuā beatitudinē meruerint. ¶Quinto,utrum ſtatim poſt meritum beatitudinē adepti fuerint. ¶Sexto,utrum gratiā & gloriā ſecum dum capacitatē ſuorum naturaliū receperint. ¶Septimo,utrū poſt cōſecutionē gloriæ remāſerit in eis dilectio & cognitio naturalis. ¶Octauo,utrum poſtmodū potuerint peccare. ¶Nono utrum poſt adeptionem gloriæ potuerint proficere.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum angeli fuerint in ſua creatione beati.* 341
2.di.4. *artic.1. Et uid. 3.quæſt. 3.cor.*

D PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati beati.Dicitur enī in lib.de eccl.dog. quòd angeli qui in illa in qua creati ſunt beatitudine,perſeuerant,non natura poſſident bonū quod habent.Sunt ergo angeli creati in beatitudine.

¶Præterea,Natura angelica est nobilior q̄ corporalis.Sed creatura corporalis ſtatim in principio ſuæ creationis fuit creata, formata,& perfecta:nec informitas prę ceſſit in ea formationē tempore,ſed natura tm.ut Aug.dicit.8.ſuper Gen.ad lit.Ergo nec naturā angelicā creauit deus informē & imperfectam.Sed eius formatio & perfectio est p beatitudinē,ſecūdū qđ fruitur deo. Ergo fuit creata beata.

¶Præterea,Secundū Aug.ſup Geñ.ad lit.ea quæ leguntur facta in operibus ſex dierum,ſimul facta fuerūt.Et ſic oportet quòd ſtatim à principio creatiōis rerū fuerint oēs illi ſex dies.Sed in illis ſex diebus(ſecundum eius expoſitionē)mane fuit cognitio angelica,ſecūdū quā cognouerunt uerbū & res in uerbo.Ergo ſtatim à principio creationis cognouerunt uerbū & res in uerbo.Sed angeli beati ſunt per hoc quòd uerbum uidēt.Ergo ſtatim à principio ſuæ creationis angeli fuerunt beati. 60 *Cōment.*

¶SED CONTRA,de ratione beatitudinis eſt ſtabilitas ſiue confirmatio in bono.Sed angeli non ſtatim ut creati ſunt, fuerunt confirmati in bono:quod caſus quorundā oſtēdit.Nō ergo angeli in ſua creatione fuerunt beati.

CONCLVSIO.

a ¶*Angeli fuerunt à Deo creati beati beatitudine naturali,non autē beatitudine ſupernaturali,quæ in uiſione diuinæ eſſentiæ conſistit.* 55

¶RESPONDEO dicēdū,q̄ noſe beatitudinis intelligiē ultima pfectio rōnalis,ſeu ſtellectualis naturæ.& inde eſt quòd naturaliter deſiderat ſuam ultimam

ultimam perfectionē.Vltima autem perfectio rationalis ſeu intellectualis naturæ est duplex. Vna quidē quā poſſunt aſſequi uirtute ſuæ naturę:& hæc quodāmodo beatitudo,uel ſœlicitas dicitur. Vñ & Ari. perfectiſsimā hominis cōtemplationē, qua optimū intelligibile,qđ est deus,contēplari pōt in hac uita,dicit esſe ultimā hoīs ſœlicitatē.ſed ſup hāc ſœlicitatē est alia ſœlicitas,quā in futuro expectamus: quia uidebimus deū ſicuti est. 1.Ioh.3.

¶ Qđ quidē est ſupra cuiuslibet intellectus creati naturā,ut ſuprà 20
58 oſtenſum eſtᵉ.Sic igitur dicendū est,q̄ quantū ad primā beati-
139 tudinē quā angelus aſſequi uirtute ſuæ naturæ potuit, fuit crea
tus beatus. Quia perfectionem huiuſmodi angelus non acquirit per aliquem motum diſcurſiuum, ſicut homo,ſed ſtatim ei
293 adest propter ſuæ naturæ dignitatem,ut ſuprà dictum eſtᵉ.Sed
294 ultimam beatitudinem,quæ faculatem naturæ excedit,angeli non ſtatim in principio ſuæ creationis habuerūt:quia hæc beatitudo non eſt aliquid naturæ,ſed naturæ finis. Et ideo non ſtatim eam à principio debuerunt habere.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū,q̄ beatitudo ibi accipitur p illa perfectione naturali quā angelus habuit in ſtatu innocentię.

¶Ad ſecundū dicendū,q̄ creatura corporalis ſtatim in principio ſuæ creationis habere nō potuit perfectionē ad quā per ſuā operationē perducitur. Vñ ſecundū Aug.germinatio plātarum extrà non ſtatim fuit in primis operibus in quibus uirtus ſola germinatiua plantarū data est terræ.Et ſimiliter creatura angelica in principio ſuæ creationis habuit perfectionem ſuæ naturæ,nō aūt perfectionē ad quā p ſuā opationē puenire debebat.

¶Ad tertiū dicendū,q̄ angelus duplicē habet uerbi cognitionē. 285
Vnā naturalē,& aliā gloriæ.Naturalē quidē,qę cognoſcit ẏ bū
per eius ſimilitudinē in ſua natura relucentēᵉ.Cognitionē uero gloriæ,quæ cognoſcit uerbū per ſuā eſſentiā. Et utraq; cognoſcit angelus res in uerbo.Sed naturali quidē cognitione imperfectę,cognitione uero gloriæ perfectę. Prima ergo cognitio re
ẏ b ſū in uerbo affuit angelo à principio ſuæ creationis:ſecūda ue
298 ro non ᵉ,ſed quando facti ſunt beati per conuerſionem ad bonum.Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

a *Vtrum angelus indiguerit gratia ad hoc quòd cōuerteretur in deum*

312 2.dii.5. 92.ar.1.

D SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̄ angelus nō indiguerit gratia ad hoc q̄ cōuerteretur in deū. Ad ea em quæ naturaliter poſſumus,gratia nō indigemus.Sed naturaliter angelus conuertitur in deū:quia naturaliter deū diligit, ut ex ſupradictis
306 patetᵉ.Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc ut conuerteretur ind eum.

¶Præterea,Ad ea tantū uidemur indigere auxilio quæ ſunt difficilia:ſed cōuerti ad deū nō erat difficile angelo, cum nihil eſſet in eo quod huic conuerſioni repugnaret.Ergo angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc quòd conuerteretur in deum.

¶Præterea,Conuerti ad deū est ſe ad gratiā pręparare. Vñ Zach. 1.dicitur,Cōuertimini ad me,& ego conuertar ad uos. Sed nos non indigemus gratia ad hoc quòd nos ad gratiam præparemus:quia ſic eſſet abire in infinitum.Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc quòd conuerteretur in deum.

¶SED CONTRA,per cōuerſionē ad deū angelus peruenit ad beatitudinē.Si igitur nō indiguiſſet gratia ad hoc q̄ cōuerteretur in deū,ſequeretur q̄ non indigeret gratia ad habendā uitā æternā.Quod eſt cōtra illud Apo.Ro.6.Gratia dei,uita æterna.

CONCLVSIO.

¶*Non potuit angelus in deum conuerti niſi diuinæ gratiæ auxilio.*

¶RESPONDEO dicendū,q̄ angeli indiguerunt gratia ad 60
hoc q̄ cōuerterentur in deū,prout eſt obiectū beatitudinis. Si-
12.q̊. 110.ar.6 cut em ſuperius dictū eſtᵉ,naturalis motus uoluntatis eſt prin
Et 2. di. cipiū omniū eorū quæ uolumus. Naturalis aūt inclinatio uolū
14.2.ar. tatis est ad id qđ est cōueniens ſecundū naturā.Et ideo,ſi aliqd
1.q̊ di. ſit ſupra naturā,uolūtas in id ferri nō pōt,niſi ab aliquo alio lu
12.ar.4. pernaturali principio adiuta.Sicut patet,q̄ ignis habet natura-
B4.cō. lē inclinationē ad calefaciendū,& ad generandū ignē. Sed gene
84.c.72 rare carnē est ſupra naturalē uirtutē ignis.Vñ ignis ad hoc nullā
303 inclinationē habet,niſi ſecūdū qđ mouetur ut inſtrumentū ab
anima nutritiua. Oſtenſum eſt aūt ſuprāᵉ,cū de dei cognitione 70
58 ageretur,q̄ uidere deū per eſſentiā,in quo ultima beatitudo rō
59 nalis creaturæ cōſiſtit,eſt ſupra naturam cuiuslibet intellectus creati.Vñ nulla creatura rōnalis pōt habere motū uoluntatis ordinatū ad illā beatitudinē,niſi mota à ſupernaturali agente. Et hoc dicimus auxiliū gratiæ.Et ideo dicendū est,q̄ angelus in illam beatitudinem uoluntate conuerti non potuit niſi per auxilium gratiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendū,q̄ angelus naturaliter diligit deū inchoatū eſt principiū naturalis eſſe.Hic aūt loquimur de cōuerſione ad deū inchoatū eſt beatificās per ſuę eſſentiæ uiſionē. 80
¶Ad ſecundū dicendū,q̄ difficile eſt qđ trāſcēdit potentiā. Sed hoc cōtingit eſſe dupliciter.Vno mō,quia trāſcēdit potentiā ſe-

cūdū ſuū naturalē ordinē,& tunc ſi ad hoc poſsit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile.Si autē nullo mō,dicitur impoſsibile, ſicut impoſsibile eſt hominem uolare.Alio mō transcēdit aliquid potentiā,nō ſecundū ordinē naturalē potentię,ſed propter aliqđ impedimētum potētiæ adiunctum. Sicut aſcēdere nō est contra naturalē ordinē potētiæ animæ motiuæ. Quia anima quantū est de ſe,nata est mouere in quālibet partē. Sed impeditur ad hoc,ppter corporis grauitatē. Vñ difficile est homini aſcēdere.Conuertiāūr ad beatitudinē ultimā homini qui dē est difficile:& quia est ſupra naturam,& quia habet impedimentū ex corruptione corporis & infectione peccati.Sed angelo est difficile propter hoc ſolum,quòd est ſupernaturale.

¶Ad tertiū dicendū,q̄ quilibet motus uolūtatis in deū,pōt dici cōuerſio in ipſum.Et ideo triplex est cōuerſio in deū.Vna quidē per dilectionē perfectā,quæ est creaturæ iā deo fruētis.Et ad hanc conuerſionē requiritur gratia coſūmata.Alia cōuerſio est, quæ est meritū beatitudinis. Et ad hanc requiritur habitualis gratia,quæ est merendi principiuſᵉ.Tertia cōuerſio est,per quā aliquid præparatur ſe ad gratiam habendā.Et ad hāc nō exigitur aliqua habitualis gratia, ſed operatio dei ad ſe animam conuertentisᵉ: ſecundum illud Thr.ult.Conuerte nos domine ad te,& conuertemur.Vnde patet q̄ non eſt procedere in infinitum.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum angeli ſint creati in gratia.* 313

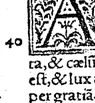

D TERTIVM ſic proceditur. Videtur q̄ angeli nō ſint creati in gratia.Dicit em Aug.2. ſuper Ge.ad lit,q̄ angelica natura prius erat informiter creata,& cælū dicta. Poſtmodū uero formata eſt,& lux appellata. Sed hæc formatio eſt per gratiā.Ergo non ſunt creati in gratia.

¶Præterea, Gratia inclinat creaturam ratio nalē in deū.Si igit angelus in gratia creatus fuiſſet, nullus angelus fuiſſet à deo auerſus.

¶Præterea,Gratia medium est inter naturā & gloriā. Sed angeli non fuerunt beati in ſua creatione. Ergo uidetur quòd nec etiā creati ſint in gratia,ſed primo in natura tantum:poſtea autem adepti ſunt gratiam, & ultimo facti ſunt beati.

¶SED CONTRA est qđ Aug.dicit 12. de ciu.dei.Bonā uolūtatē quis fecit in angelis,niſi ille qui eos cū ſua uolūtate,id est cū amore caſto quo illi adhærēt,creauit ſimul, in eis cōdens naturam,& largiens gratiaᵉ?

CONCLVSIO

¶*Probabilius eſt angelos in gratia fuiſſe creatos, quàm ſine gratia.*

¶RESPONDEO dicēdū,q̄ ęquis ſuper hoc ſint diuerſæ opiniones quibuſdā dicētibus,q̄ creati ſunt angeli in naturalibus tm, aliīs ẏo q̄ ſunt creati in gratia:hoc tū probabilius uidetur tenendū, & magis dictis ſanctorū cōſonū eſt,q̄ fuerūt creati i gratia gratū faciēte. Sic em uidemus q̄ omnia quę proceſſu tēporis p opus diuinę prouidentię creata à deo operāte ſunt producta,in priā rerū cōditione producta ſunt ſecūdū quaſdā ſeminales rōnes,ut Augu.dicit ſuper Ge. ad lit.ᵉ,ſicut arbores,& alalia,& alia hmōi. Manifeſtū eſt aūt q̄ gratia gratū faciēs, hoc mō cōparatur ad beatitudinē,ſicut rō ſeminalis in natura ad effectū naturalē. Vñ 1. Io. 3.gratia ſemē dei nōſatur.Sicut igitur ſecundū opi. Aug.ponitur,q̄ ſtatim in ptima creatione corporalis creaturæ inditę ſunt ei ſeminales rōnes oīm naturaliū effectuū, ita ſtatim à principio ſunt angeli creati in gra.

¶AD PRIMVM ergo dicendū,quòd informitas illa angeli poteſt intelligi uel per

negatiua.Angelus non fuit creatus beatus beatitudine ſupernaturali: quia hæc non inest ex natura, ſed eſt naturæ finis.

a ¶*Super Quæſtionis ſexageſimæſecūde Articulum ſecundum.*

Annota. IN titulo aduerte, q̄ conuerti in deū, nihil aliud eſt quàm habere actum uoluntatis quo uoluntas tendat recte in deum,ut habitudo ſupernaturalis eſt quocunque id modo eueniat , ut in reſponſione ad tertium dilucidatur. Gratia autem hic ſumitur communiter pro gratuito dono dei : gratuitum autem debetur quod non debetur naturæ, ſed gratis datur.

Cōment. ¶In corpore una eſt concluſio affirmatiua. *a* Angelus non poteſt conuerti in deum niſi 329 adiutus auxilio gratię. Et probatur:quia 1143 la uoluntas poteſt ferri in id quod eſt ſibi prāfacultatem naturæ uolentis,niſi adiutaab eo quod poteſt in illud: ſed ultima beatitudo excedit facultatem euiuſque naturæ creatæ: ergo.Maior probatur 22.qō. 5. duplicifer. Primo,quia *art.1.cō.* omnis motus uoluntatis inſtitatur ex motu *Et 2. di.* eius naturali , ac per *4.art.3.* hoc non ſe,ex tēdit ſu- *& di. 5.* pra illum. Secundo de *q.2. art.* claratur in ſigne reſpe- *2.cor.* ctū calefactionis & ge- *& quol.* nerationis carnis. Mi- *9.q.4.* nor uero probatur:qa *art.3. cō.* uiſio dei per eſſentiam excedit omnem naturā creatam,ut in q̄. 12.probatum fuit.

a ¶*Super Quæſtionis ſexageſimæſecunde Articulum tertium.*

Annota. IN titulo hoc ſolum aduertendum eſt, q̄ hīc eſt ſermo de gratia gratum faciente. *contra* ¶In corpore duo fa- *476.* cit. Primo duas refert *Cōment.* opiniones contrarias. Secundo affirmatiuam oſtendit eſſe probabiliorem rali ratione. Omnia quæ proceſſu tēporis diuina prouidentia facta ſunt, in prima rerum conditione ſecundum quaſdam rationes ſeminales producta fuerunt . ergo & beatitudinis ſtatus ſecundum gratiam producus fuit in creaturis intellectualibus: quem admodum naturales effectus uirtualiter in creaturis corporalibus. *b* Antecedens probatur *564* authoritate Augu. con- *567* ſequentia fundatur ſuper authoritate Iohannis , dicentis gratiam eſſe rationem ſeminalem beatitudinis, & ſuper proportionalitate naturalium & ſupernaturaliam.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum quartum.*

Coment. TItulus clarus est.
¶In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, ostendendo quòd angelus meruit suam beatitudinem. Secundo ostendit hoc idem ex diuersitate modorū habendi beatitudinem in angelis.

¶Quo ad primum lustrat tres modos, quibus posset imaginari quòd esse beatum conueniat alicui, scilicet aut per naturam sine operatione media, sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex ui naturæ ad faciendū esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmiū. Et fundatur sufficientia distinctionis horum modorum super hoc, q beatitudo perfecta est ultimus finis. talem enim oportet aut naturaliter inesse, aut per operationem acquiri. Sed quum soli deo sit naturalis, in quo solo idem est esse & beatum esse, id est subsistantia & beatitudo. Reliqua per operationem beatitudinem assequuntur. Et quum non per operationem sufficientem ex ui naturæ operantis, quia finis hic excedit uirtutem operantis, relinquitur q per operationem meritoriam: qđ erat probandum.

Annota. ¶Circa prędicta aduerte primo, q hæc dicta accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas. sic em omnia cōsonant: alioquin inficiationi esset locus: quoniam si ad Christū spectemus, nec prima distinctio est sufficiēs: qm beatꝰ est, nec q natura nec acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionem. Nec beatitudo eius habet præmii rationem, sed cōiacate fœlicitatis absque merito: quia quod in Maria natum est, non qualecunq; natum est, sed sanctum natum est.

Annota. ¶Circa hunc articulum aduerte secundo, q inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in 2. sent. dist. 5. hæc est differentia, quòd sanctus Thom. ibi quidem sub dubio relinquit, an angeli sint creati in gratia, & defendit quartā opinionem: hic autem amplectitur opinionē, quòd angeli præhabuerunt gratiā, & reliquas omnes improbat. Et ut inferius, q. 63. artic. 6. ostēditur opinio sancti Tho. ex utriusq; dictis hic, scilicet & ibi conflatur.

Coment. 58 ¶Quo ad secundū, circuit quatuor modos, quibus imaginari posset, angelum meruisse
59 beatitudinem. Primo habendo gratiam prius non solum natura, sed duratione, quàm beatitudinem. Et hoc modo nullus est scrupulus. Vel habendo beatitudinem absque præcedente gratia; & sic oportet aliquod horum trium dicere, uel absque merito, uel per actus consequentes beatitudinem, uel quòd unus & idem actus fuit meritorius & fruitio beata: sed nihil horum potest dici, ergo re-
311 312 quiritur primum. Sufficientia distinctionis satis facile patere potest: quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito, & sic est secundum membrū. Aut cum merito, & tunc uel precedēte, & sic est primum membrum: uel simultaneo, & sic est quartum: uel consequente, & sic est tertium. Nec potest quintus modus imaginari. Destructio autem singulorum trium modorū, satis plane habetur in litera: quia carere merito est contra rationem præmii. Consequi autem præmium, est contra rationē meriti. Eundem uero actū mereri & frui, est contra rationem gratiæ fruentis & merentis, quia illa perfecta, ista imperfecta est.

143 Aureol. ¶Circa hanc partem aduerte, quòd Scotus in 2. distinctio. 5. consentiens conclusioni dicit hanc ultimam rationem ad quartum mem brum excludendū non cogere. Quia falsum est, quòd gratia meretis sit necessario imperfectior gratia fruentis, quanuis usu seius sit in patria perfectior quàm in uia. Stat enim, æquale m gratiam habere aliquem in uia & in patria.

¶Sed ad hoc dicendū est, quòd quicquid sit de hac quæstione, an possibile sit gratiam uiatoris æquari secundum essentiam gratiæ comprehensoris: quoniam hoc exigit specialem quæstionem: ratio sancti Thom. non se restrinxit ad perfectum & imperfectum secundum essentiam, sed simpliciter & absolute assumpsit gratiam fruentis, oportere esse perfectam, merentis uero imperfectam: quod quo ad statum, dubium non habet, quoniam illa est in statu consummato, ista non. Et similiter quo ad actum. Et hoc sufficit in proposito, ut ipsemet Sco. faretur ibi dem.

¶Circa eandem rationem aduerte, quòd uidetur quòd hæc ratio sancti Thomæ efficax non sit, sed soluta sit ab ipsomet in quolib. 9. art. 8. ubi expresse dicit, quòd ex mereri & beatum esse, simul non sequitur, ergo gratia perfecta & imperfecta simul: sed, ergo gratia perfecta terminus gratiæ imperfectæ, simul. Sed hoc non est ita, quoniam ibi loquitur de mereri, ut termino uiæ. hic uero de mereri ut in uia, ut plenius patebit in quæstione sequente articulo sexto.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articuli quinti Articulum quintum.*

Coment. TItulus clarus est
¶In corpore unica est conclusio responsiua affirmatiue. Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, fuit beatus. Et tim ex natura habet: ergo supernaturalem beatitudinē statim ex merito cōsequitur: sed meritum per unicum actū habetur, ergo statim post primum actum meritoriū fuit beatus. Antecedēs patet ex suprādictis. cōsequentia uero proba tur: ga ex merito ita se habet ad gloriā angelus, sicut ex natura ad beatitudinē naturalē

naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem: quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur imperfectibili secundum modum eius. Propositio uero subsumpta probatur ex eo, quòd homo potest

Quæstio. ¶*Num angelus uniuersaliter meruerit beatitudinem.*

¶Circa hanc cōclusionem & rōnem aduerte q Scotus in 2. di. 5. q. prima ad ultimū argumentū tripliciter hoc impugnat. Primo, conclusionem ad hominē: quia si esset uera, sequeretur q nullus angelus esset damnatus: qa apud S. Tho. quilibet meruit unico actu beatitudinē. Secūdo, rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multo falsius extenditur ad perfectionem supernaturalem, quæ nō competit ex ui naturę, sed ex arbitrio donantis. Tertio, contra conclusionem, simpliciter. Præmiū debetur secundū legē præmiātis: sed lex dei est, non q qui unum actū aut duos fecerit, sed perseuerauerit usq; in finem hic fal uus erit. igitur nisi gs
193 usq; in finē uitę fuę meruerit: quāuis prius per
194 unum uel plures actus
311 meruisset, beatitudinē non consequitur.

¶Ad euidentiam horū duo notanda sunt. Primo uis processus sancti T. Secūdo, uerificatio eius. Quo ad primū, cum ea quę ex fola diuina uoluntate dependent, nobis nota nō sint nisi ipso reueláte, & nulla habeatur specialis reuelatio in sacra scriptura de tempore beatificatiōis angelorū, ut supponimus: consequens est ut secūdum generales regulas beatitudinē eis datam esse credamus. Et quoniā cōmunis lex est, ut in termino uiæ cuiusq; beatitudo detur, non aliundē ostēdi pōt quando beatificati sint angeli, quàm ex duratione uiæ eorum. Nec aliud intēdit hic sanctus T. nisi quòd angelus statim post primū actum meritoriū est in termino uię suæ. Et ,ppter ea idem est quærere utrum angelus post primum actum meritoriū fuit statim beatus, & quærere utrum post primum actum meritoriū sit in termino uiæ. Et similiter idem est respondere cuiuis eorum. Quo ad secundū, ex eodem fundamēto, quia scilicet diuinus ordo non est aliter nobis notus, quum uniuscuiusque intellectualis naturæ uia, aut ex diuina uoluntate tantum taxetur, aut secundum modū naturæ uiatricis statuta credatur. Et de diuina uolūtate nihil spectat hic, scilicet habemus quo ad hoc, sed generaliter,
b 380 315 214 316

se multa media. Sed statu beatitudinis angelorum multū distat à statu naturæ eorū. Medium autem inter utrunq; est meritum. Oportuit igitur quòd per multa media angelus ad beatitudinem peruenīret.

¶SED CONTRA, anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Vnde sanctis promittitur æqualitas angelorum. Sed anima à corpore separata si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur: nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritum beatitudinis. Ergo cum in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem peruenit per solum unum actū meritorium.

CONCLVSIO.

¶*Angelus post primum charitatis actum beatitudinem consequutus est.*

¶RESPONDEO dicendum, q angelus post primum actum charitatis quo beatitudinē meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam secundum modum naturæ, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secūdū modū eius. Est autem hoc proprium naturæ angelicæ, q naturalem perfectionē non per discursum acquirat, sed statim per naturā habeat, sicut suprà ostensum est. Sicut aūt ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam. Et ita statim post meritū in angelo fuit beatitudo cōsequuta. Meriti aūt beatitudinis non solum in angelo, sed etiam in homine esse potest per unicū actum. Qua quolibet actu charitate informato homo beatitudinē meretur. Vnde relinquitur q statim post unum actum charitate iuformatum angelus beatus fuit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q homo secundū suam naturā non statim natus est ultimam perfectionem adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior uia data est ad merēdum beatitudinem quàm angelo.

¶Ad secundum dicendum, q angelus est supra tēpus rerum corporaliū. Vnde instantia diuersa in his quæ ad angelos pertinēt, non accipiuntur nisi secundum successionē in ipsorum actibus. Non autē potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio, cum unus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ consummatæ. Vnde relinquitur q oportet
214 diuersa instantia accipi: in quorū uno meruerit beatitudinē, & in alio fuerit beatus.

¶Ad tertium dicendum, q de natura angeli est quòd statim suam perfectionem consequatur ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur nisi unus actus meritorius, qui ea ratione mediū dici potest: quia secundum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

a ¶*Vtrum angelus statim post unum actum meritorium beatitudinem habuit.*

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum angeli sint consecuti gratiā & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q angeli nō sint consecuti gratiam, & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera dei uoluntate datur. Ergo & quantitas gratiæ dependet ex uoluntate dei, & non ex quantitate naturalium.

¶Præterea, Magis propinquum uidetur ad gratiā actus humanus, quàm natura: quia actus humanus præparatorius est ad gratiam. Sed gratia nō est ex operibus, ut dicitur Ro. 11. Multo igitur minus quātitas gratię in angelis est secundū q̄titatē naturaliū.

¶Præterea, Homo & angelus pariter ordinantur ad beatitudinem uel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secūdum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

¶SED CONTRA est quod Magister dicit 3. di. secundi sent, q angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratię munеribus præditi sunt.

CONCLVSIO.

¶*Cōsecuti sunt angeli gratiā & gloriā secūdū naturalium uirium quantitatem, quòd meliores & excellentiores maiorē gratiā & gloriam cōsequeruntur.*

¶RESPONDEO dicendum, q rationabile est, quòd secundum gradum naturalium angelis data sunt dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primo quidem ex parte ipsius dei, qui per ordinē suæ sapientiæ diuersos gradus in angelica natura cōstituit. Sicut autem natura angelica facta est à deo, ad gratiam & beatitudinem cōsequendam, ita etiam gradus naturæ angelicæ ad diuersos gradus gratiæ & gloriæ ordinari uidentur. Vtputa ii ædificator lapides polit ad construēdam domum: ex hoc ipso quòd aliquos pulchrius & decentius aptat, uidetur eos ad honorationē partem domus ordinare. Sic igitur uidetur quòd deus ăgelos quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarū dona & amplioremb beatitudinem ordinauerit. Secūdo apparet idem ex parte ipsius angeli. Nō enim angelus est cōpositus ex diuersis naturis, ut inclinatio unius naturæ impetū alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuæ. Quādo aūt nō est aliquid quod retardat, aut impediat, natura in id secundum totam suam uirtutem mouetur. Et ideo rationabile est quòd angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortius & efficacius ad deum sint cōuersi. Hoc autem etiam in hominibus contingit. Quia secundum intensionē conuersionis in deum datur maior gratia & gloria. Vnde uidet q angeli qui habuerūt meliora naturalia, habuerūt plus de gratia & gloria.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q sicut gratia est ex mera dei uolūtate, ita et & natura ăgeli. Et sicut natura dei uolūtas ordinauit ad gratiā, ita & gradus naturę ad gradꝰ gr̄æ.

¶Ad secundum dicendū, q actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed natura est immediate à deo. Vnde magis uidetur q gratia detur secundum gradum naturæ q̄ ex operibus.

¶Ad tertiū dicendū, q diuersitas naturaliū aliter est in angelis, q differūt specie, & aliter in hominibꝰ, qui differūt solo numero. Differētia em secūdū speciē est propter finē: sed differētia secūdum numerū est propter materiam. In homine etiam est aliquid qđ pōt impedire uel retardare motū intellectuæ naturæ, non autem in angelis. Vnde non est eadem ratio de utroque.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.*

ADSEPTIMVM sic proceditur. Videtur, q in angelis beatis nō remaneat cognitio & dilectio naturalis. quia ut dicitur primo Cor. 13. cū uenerit qđ p̄fectū est,
c 264 o 317 d

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum septimum.*

Coment. TItulus clarus est. ¶In corpore respōdet quæsito una cōclusione affirmatiue: Dilectio naturalis remanet in beatis. Et probatur sic, natura remanet beatitudi-
Similiter 312 537 ergo

ergo actus naturæ. Ergo dilectio naturalis. Antecedens probatur: quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinem, ut primum ad secundum. Conseqũtia uero probatur: quia sicut se habent principia operationum adinuicem, sic se habẽt operationes ipsæ.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articu. octauum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore respondet quæsito negatiue una cõclusione. Angelus beatus nõ potest peccare. Et probatur sic. Angelus uidet deum per essentiã: ergo uidet ipsum essentiã bonitatis. ergo non potest uelle aut agere nisi attendens ad deũ: ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cum pirma consequentia: secunda uerõ declaratur sic. uidens ipsum bonitatisest sentiam se habet ad illius appetitum: quẽadmodum cuiusque uolũtas ad beatitudinẽ seu bonum in communi. Sed impossibile est aliquem uelle nisi attendens ad bonum: quoniam nemo operatur rẽspiciens ad malum. ergo impossibile est q̃ uidens ipsum bonitatis essentiam, uelit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

Annota. ¶Aduerte hic quòd ratio similitudinis proportionalis inter uidẽtem ipsum bonitatem, & uolentem bonum ut sic, fundatur super hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, & omnis boni ratio eminenter est. Et propterea si appetitus nullus potest sic resilire à bono in communi, ut apperat aliquid non sub ratione bonitatis consequens est ut appetitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi secundum illius rationem.

b *a* ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articu. nonum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore respondet quæsito negatiue una conclusione. Angelus beatus nõ põt proficere in beatitudine. Et probat eã sic. omne mobile mouetur in aliquid determinatũ & ultimum ex intẽrione motoris. Sed angelus ad beatitudinẽ tẽdit ut mobile ab ipso deo. ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum & ultimum. ergo ad certũ grãdum beatitudinis, ergo non põt ampliꝰ proficere. Maior propositio probatur ex eo quòd ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ. Ergo aduenientebeatitudine naturalis cognitio & dilectio cessat.

¶Præterea, Vbi unum sufficit, aliud superflue existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriꝫ. Superfluũ ergo esset quòd remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶Præterea, Eadem potẽtia non habet simul duos actus, sicut nec una linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. Fœlicitas enim nõ est secundũ habitum, sed secundum actum, ut dicitur in I. Ethi. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

¶SED CONTRA, quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo nõ tollit naturam, cum sit pfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionem & dilectionem.

CONCLVSIO.

¶Remanet in angelis beatis naturalis dilectio.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut enim se habẽt principia operationum adinuicẽ, ita se habẽt & operationes ipsæ. Manifestum est autẽ, q̃ natura ad beatitudinem cõparatur sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semp autem oportet saluari primũ in secundo[e]. Vnde oportet q̃ natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet q̃ in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ perfectio aduenies tollit imperfectionẽ sibi oppositam[e]. imperfectio autem naturæ nõ opponitur perfectiõi beatitudinis, sed substernitur ei, sicut imperfectio potentiæ substernitur perfectioni formæ. Et non tollitur potentia per formã, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ. Nihil em̃ prohibet simul aliquid cognoscere p diuersa media[e], sicut simul põt aliquid cognosci p medium probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul deum cognoscere per essentiã dei, qđ pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ ea quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc q̃ sint, præexigunt ea quæ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

¶Ad tertium dicendum, q̃ duæ operationes non possunt esse simul unius potentiæ, nisi una ad aliã ordinetur[c]. Cognitio autẽ & dilectio naturalis ordinãtur ad cognitionẽ & dilectionẽ gloriæ. Vnde nihil prohibet in angelo esse & cognitionẽ & dilectionẽ naturalem, & cognitionem & dilectionẽ gloriæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum angelus beatus peccare possit.*

DOCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ ãgelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturã, ut dictũ est*. Sed de ratione naturæ creatæ est, q̃ possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare*.

¶Præterea, Potestates rationales sunt ad oppositã, ut philosophus dicit. Sed uoluntas angeli beati nõ desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶Præterea, Ad libertatẽ arbitrij pertinet, q̃ homo possit eligere bonũ & malum. Sed libertas arbitrij non minuitur in angelis beatis & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ. Ergo adueniente beatitudine naturalis cognitio & dilectio cessat.

¶Præterea, Vbi unum sufficit, aliud superflue existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriꝫ. Superfluũ ergo esset quòd remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶Præterea, Eadem potẽtia non habet simul duos actus, sicut nec una linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. Fœlicitas enim nõ est secundũ habitum, sed secundum actum, ut dicitur in I. Ethi. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

¶SED CONTRA, quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo nõ tollit naturam, cum sit pfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionem & dilectionem.

CONCLVSIO.

¶Remanet in angelis beatis naturalis dilectio.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut enim se habẽt principia operationum adinuicẽ, ita se habẽt & operationes ipsæ. Manifestum est autẽ, q̃ natura ad beatitudinem cõparatur sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semp autem oportet saluari primũ in secundo[e]. Vnde oportet q̃ natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet q̃ in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ perfectio aduenies tollit imperfectionẽ sibi oppositam[e]. imperfectio autem naturæ nõ opponitur perfectiõi beatitudinis, sed substernitur ei, sicut imperfectio potentiæ substernitur perfectioni formæ. Et non tollitur potentia per formã, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ. Nihil em̃ prohibet simul aliquid cognoscere p diuersa media[e], sicut simul põt aliquid cognosci p medium probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul deum cognoscere per essentiã dei, qđ pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ ea quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc q̃ sint, præexigunt ea quæ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

¶Ad tertium dicendum, q̃ duæ operationes non possunt esse simul unius potentiæ, nisi una ad aliã ordinetur[c]. Cognitio autẽ & dilectio naturalis ordinãtur ad cognitionẽ & dilectionẽ gloriæ. Vnde nihil prohibet in angelo esse & cognitionẽ & dilectionẽ naturalem, & cognitionem & dilectionẽ gloriæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum angelus beatus peccare possit.*

DOCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ ãgelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturã, ut dictũ est*. Sed de ratione naturæ creatæ est, q̃ possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare*.

¶Præterea, Potestates rationales sunt ad oppositã, ut philosophus dicit. Sed uoluntas angeli beati nõ desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶Præterea, Ad libertatẽ arbitrij pertinet, q̃ homo possit eligere bonũ & malum. Sed libertas arbitrij non minuitur in angelis beatis, quàm ille ad quem debeat moueri creatura rationalis à deo, & declaratur distantia infinita ex hoc quòd inter quodlibet finitũ & infinitum sunt infinita media. Consequentia autem quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia distinctionis factæ. Vltima autem consequentia principalis per se nota est, quia assequuto termino ultra tius transire non potest.

Quæstio. ¶*Num quodlibet mobile mouetur à moto ad aliquid determinatum.*

¶Circa hãc rationem dubiũ occurrit, quoniã maior uidetur falsa. ut manifeste patet in motu cæli, qui proculdubio posset à deo perpetuari, quanuis non teneamus philosophos dicentes ipsum de facto fore perpetuũ. Exit ergo aliquod mobile quod non mouebitur ad aliquid de. erminatum & ultimum. Nec probatio adducta sufficienter ipsam probat: qm̃ cum intentione finis certi, cuta cõmunicare bonitatẽ suam, uel assimilari bonitatẽ diuinæ) stat finitas motionis, ut Auerrois 12. met. trigesimo sexto commento dicit.

¶Ad hoc dupliciter rẽspõderi potest. Primo, q̃ duplex est motus. Quidam ordinatus ad consequendam aliquã perfectionẽ ipsius mobilis, uel alicuius mobilioris se. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito. Quoniã moueretur ad impossibile, scilicet ad consequẽdũ id ad quod peruenire non potest: quia infinitus motus nunq̃ terminabitur. Quidam uero est motus nõ per se primo ordinatus ad consequendã aliquam perfectionẽ, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut cõmunicata perfectione e manãs. Et talis motus põt esse infinitus. Nec propterea intentio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum extrinsecũ ab infinito motu, non consequendũ per motũ, sed magis aut conseruandũ, aut cõicandum: ita q̃ omni motui cõe est, q̃ intentio motoris tendit ad aliquid certũ & determinatũ: quia finis cuius est intentio, repugnat rõ infiniti, idest nunq̃ haberi posse qđ est de rõne infiniti. Sed differẽtia inter motus est in hoc, q̃ qdã ordinat ad illũ certũ finẽ, ut cõsequẽdũ, quirã uero nõ, sed ut cõseruãdũ aut cõicãdũ. Et qm̃ in ppõsito fermo erat de motu consequutiuo ipsius finis inẽrti: qm̃ qõ est de motu ad hũitudinẽ, idcirco maior S. Tho. cũ eius probatione & solũta stat uniuersaliter, & propositũ infert. Nõ em̃ assumpsit omne mobile moueri motu finito, sed ad certũ finẽ: qđ uniuersaliter uerũ est. Et si restringatur ad motũ per se primo affequutũ seu ordinatũ ad consequendũ, nulla erit instãtia etiã apparenter: & habetur intentũ. Si uero simpliciter & absolute, nihil minus habetur intentũ applicando in subsumptis propositionibus proportionaliter illam certitudinẽ finis, puta si motus requirit certũ finem, subintelligitur q̃ motus consequutiuus requirit certũ finem consequendũ: & sic patet rẽspõsio ad obiecta. Secundo posset dici, q̃ S. T. nõ assumpsit, sed ut theologus assumpsit illam maiorem: quoniam de facto omnis motus est ad aliquem finem ad eorũ utilitatem si per hoc non merẽtur, nec in beatitudine proficerẽt. Relinquitur ergo, q̃ angeli beati & mereri & in beatitudine proficere possunt.

¶Præterea, Ad imperfectionẽ pertinet q̃ ille qui non est in summo, non possit proficere. Sed angeli non sunt in summo. Si ergo ad maius proficere nõ possunt, uideꝝ q̃ in eis sit ipfectio & defectus. Qđ est incõueniẽs.

¶SED CONTRA est, quòd mereri & proficere pertinent ad statũ uiæ. Sed angeli nõ sunt uiatores, sed cõprehẽsores. Ergo angeli beati non possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

CONCLVSIO.

Cum angeli moueantur à deo in beatitudinem, nõ ualent amplius in ea proficere.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ in uno quoq̃ motu motoris, intentio fertur in aliquid determinatũ ad quod mobile perducere intendit. Intentio enim est de fine cui repugnat infinitum. Manifestum est autẽ, q̃ cum creatura rationalis per suã uirtutẽ consequi non possit suam beatitudiem, quæ in uisione dei consistit, ut ex superioribus patet[e], indiget ut ad beatitudinẽ à deo moueatur. Oportet igitur, q̃ sit aliquid determinatũ ad quod quelibet creatura rationalis dirigatur, sicut in ultimum finem. Et hoc quidẽ determinatum nõ potest esse in diuina uisione quantũ ad ipsum quod uidetur: quia summa ueritas ab omnibus beatis secundũ diuersos gradus cõspicitur, sed cũ tũ ad modũ uisionis præfigitur diuersimode terminus ex intentione dirigẽtis in finem. Non enim possibile est quòd sicut rationalis creatura producitur ad uidendum summam essentiã, ita producatur ad summum modũ uisionis, qui est comprehensio. Hic em̃ modus soli deo cõpetere potest, ut ex supradictis patet. Sed, cũ infinita efficacia requiratur ad deũ comprehẽdendũ, creatura uero efficacia in uidendo nõ possit esse nisi finita, ab infinito autem finitũ quodlibet infinitis gradibus distet: multis modis cõtingit creaturã rationalẽ intelligere deũ, ut clarius & minus clare. Et sicut beatitudo consistit in ipsa uisione, ita gradus beatitudinis in certo modo uisionis. Sic igitur una quæq̃ creatura rationalis à deo perducitur ad finem beatitudinis, ut etiam ad determinatum gradum beatitudinis perducatur ex prædestinatione dei. Vnde consecuto illo gradu ad altiorem transire non potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ mereri est eius quod mouetur ad finẽ. Mouetur autẽ ad finẽ creatura rationalis: non solũ patiẽdo, sed etiã operando. Et siquidẽ finis ille subsit uirtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquisitiua illius finis: sicut homo meditando acquirit scientiã. Si uero finis non sit in potestate eius, sed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis[e]. Et autem quod est in ultimo termino, nõ conuenit moueri, sed mutatum esse. Vnde charitatis imperfectæ, quę est uiæ, est mereri: charitatis autem perfectę nõ est mereri, sed potius pmio frui[c]. Sicut & in habitibus ac quisitis operatio pcedẽs habitum est acquisitiua habitus. Quæ uero est ex habitu iam acquisito, est operatio iã perfecta cum delectatione. Et similiter actus charitatis perfecte non habet rationẽ meriti, sed magis est de perfectione præmij.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ aliquid dicitur utile dupliciter. Vno modo sicut qđ est in in uia ad finẽ: & sic utile est meritum beatitudinis. Alio modo sicut pars est utilis ad totum, ut partes ad domũ. Et hoc modo ministeria angelorum sunt utilia angelis beatis, inquantum sunt quædã pars beatitudinis ipsorum. Diffundere enim perfectionẽ habitam in alia, hoc est de ratione perfecti, inquantum est perfectum[e].

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ licet angelus beatus nõ sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tñ in ultimo q̃tum ad seipsum secundũ prædestinationẽ diuinã. Põt tñ augeri angelorũ gaudiũ de salute eorũ qui per ipsorũ ministeriũ saluãtur, secũdũ illud Luc. 15. Gaudiũ est angelis dei super uno peccatore pœnitentiã agẽte. Sed hoc gaudiũ ad'præmiũ accidẽtale pertinet. Qđ quidem augeri põt usq̃ ad diẽ iudicij. Vñ quidã dicũt, q̃ q̃tũ ad pmiũ accidẽtale, etiã mereri possunt. Sed melius est ut dicaꝫ, q̃ nullo mõ aliquis beatus mereri potest, nisi sit simul uiat or et cõprehensor: ut Christus. qui solus fuit uiator & comprehensor[e]. Prædictum em̃ gaudium magis acquirunt ex uirtute beatitudinis, quàm illud mereantur.

QVAESTIO SEXAGESIMATERTIA DE ANGELORVM MALITIA QVO AD CVLPAM, IN NOVEM ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE cõsiderandũ est q̃o angeli facti sunt mali. Et primo quantũ ad malũ culpæ. Secundo, quantũ ad malum pœnæ.

¶Circa primũ quærũtur nouẽ.

¶Primo, utrũ malum culpæ in angelo esse possit. ¶Secundo, cuiusmodi peccata in eis esse possunt. ¶Tertio, quid appetẽdo angelus peccauit. ¶Quarto, supposito q̃ aliqui peccato proprie uoluntatis facti sunt mali, utrũ aliqui naturaliter sint mali. ¶Quinto, supposito q̃ nõ, utrũ aliquis eorum in primo instanti suę creationis potuerit esse malus per actũ propriæ uoluntatis. ¶Sexto, supposito q̃ nõ, utrũ aliqua mora fuerit inter creationẽ & lapsum. ¶Septimo, utrũ supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. ¶Octauo, utrum peccatum primi angeli fuerit alĩs aliqua causa peccandi. ¶Nono, utrum tot ceciderint quot remanserunt.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum malum culpæ possit esse in angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ malũ culpæ in angelis esse nõ possit. Quia malum culpæ non põt esse nisi in his q̃ sunt in potẽtia, ut dicitur in 9. meta. Subiectum enim priuationis est ens in potentia, sed angeli, cum sint formæ subsistentes, non habent esse in potentia. Ergo in eis non potest esse malum culpæ.

consequendum. Nam & cælum mouetur ut impleatur numerus electorum: sed prima rẽspõsio est solidior.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus est, malum supertius declaratum fuit quod tripliciter differt, &c.

¶In corpore una estcõclusio rẽspõsiua, omnis creatura rationalis in solis naturalibus cõstituta põt peccare. & pbatur sic, sola uirtus operatiua, quæ est sua regula operãdi, non põt declinare à rectitudine actus, ergo sola uoluntas diuina nõ põt declinare à rectitudine actus uolũtarij. Añs probatur ex rõne peccati in cõi, qa ſ. nihil aliud est q̃ declinatio à rectitudine qua debet habere actus. Et declaratur seu manifestatur hæc rõ in pcõ naturæ, artis & moris. Et declaratur ex emplariter in manu & regula incidendi respectu actus incisionis. Cõsequentia uero quo ad expõnem primã probatur: quia uolũtas diuina nõ habet superiorẽ, ac p hoc est & sibipsi lex. Quo ad secũdã uero: qa quælibet alia uolũtas regulanda est secũdũ uolũtatẽ diuinã: qđ, pbãſ. Tũ quia cius est proprũ obiectũ ultimus finis simplr. Tũ qa uniuersaliter uolũtas inferioris regulãda est uolũtate superioris, ut pater in milite & duce: & uniuersaliter in omnib⁹ subordinatis uolũtariis agentibus.

Quæstio. ¶*Num omne quod fuit actus regula est, seruare non posit.*

¶Circa añs dubitatiõn cula occurrit: qm̃ secũda expositio illius falsa uidetur, ſ. oĩs uirtus q̃ nõ est sua regula, põt declinare à rectitudine actus: stat em̃ q̃ non sit sua regula: & tamẽ habeat ipsum immobiliter cõgenitam, sicut homo rũibilitatem: & sic nõ posset declinare ab actus rectitudine.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ eiusdẽ rõnis est, & pro eodẽ in proposito reputaſ, uirtutẽ aĩ quã esse suã regulã, uel habere eã immobiliter cõgenitã, qm̃ hoc redit in idẽ. Et tm̃ differt in hoc, q̃ primo modo uirtutis operatiua est sua regula formaliter, uel idẽtice: secũdo uero modo esset sua regula uirtualiter, unde nihil obest, pposito, quocũq̃ id modo accipiatur. Cõstat em̃ nulla uolũtas rẽ, excepta diuina, esse tãtę perfectionis, q̃ aut sit sua regula, aut q̃ habeat eã cõgenitã ex natura: qm̃ hoc includit q̃ ex natura sluetetimmobilis amor omnis boni, tã naturalis q̃ super naturalis, tã cõgeniti naturaliter q̃ per reuelationẽ ostensi: qđ implicat contradictionem manifeste. Quanuis ex aliquo gratuito dei dono, immobilitatem talis amoris consequi possit.

¶Ad euidentiam antecedentis scito, quòd fundatur super hoc, q̃ actus rectus dicit duo, actum & rectitudinẽ: ac per hoc principia eius sunt duo, scilicet potentia operatiua & regula. Et propterea secundum consideratiõnẽ potentiæ cum regula, erit coniunctio actus cum rectitudine: ita q̃ si coniunctio est inseparabilis, etiam actus necessario erit rectus; & si coniunctio illorum principiorum est supa

320
12. qo.
80. ar. 4.
Et 2. di.
ar. 1. Et
3. contra
cap. 108.
210. &
opuſc. 15.
ca. 19. et

est separabilis, actus etiam poterit esse non rectus. Et similiter, si coniunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus: & si ex dono gratiæ, actus fiãte dono erit rectus, & non ex ui naturæ. Et propterea per se nota est illa propositio, uirtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine actionis, exponendo ly est sua regula, ut diximus.

Annota. ¶ Circa cõsequentiam aduerte duo. Primum est, quòd non intendimus solam uoluntatem diuinã absolute, excludendo omnia alia agẽtia esse regulam sui actus, sed inter uoluntates sola ipsa est regula sui actus, ita ꝙ dictio exclusiua non excludit omnem aliam uirtutem operatiuam, sed tãtum omnem aliam uoluntatem. Quoniam naturaliter uirtutes naturales declinare non possunt à rectitudine sui actus, siuntꝙ sibiipsis agendi regulæ. Secundũ est, ꝙ non intendimus ꝙ quælibet alia uoluntas possit deficere in quolibet suo actu uoluntario: quoniã angelus in puris naturalibus respectu obiectorũ naturaliũ non potest deficere, sed ꝙ omnis alia uoluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc enim sufficit ad hoc ꝙ possit peccare.

¶ Circa probationem illius expositionis, quælibet alia uoluntas non est sua regula: quia ordinatur ad ultimũ finem b quæ pertinet ad uoluntatem diuinam, & quia habet superiorem. dubium occurrit. Quia si ista ratio est efficax, cõcludit ꝙ omne agens secũdũ põt naturaliter deficere in sua actione: quoniã habet superius, & ordinatur ad finem ultimũ simpliciter, &c. qđ tamen sanctus Thomas negat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ista ratio est efficax in omni agente, sed uoluntate. Nec in omni operatione uoluntaria (ut dictum est) sed aliqua: ita ꝙ optime infert, ergo uoluntas omnis secunda potest in aliqua operatione deficere. Et ratio diuersitatis est diformitas ordinis ad ultimum finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis. Operatio nanq; naturalis ordinatur ad unum, mediante quo respicit deum ut ultimũ finem naturalis esse. Et ideo ad regulandum eã sufficit ratio illius unius boni: quã quum particulare bonum ponat, nõ incõuenit connaturalem esse alicui creaturæ. Operatio uero liberæ potest in omne bonũ, ac per hoc ordinatur ad ultimum finem in seipso: & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eã exigitur ratio omnis boni: quã constat non posse conuenire esse creaturæ: quia sic ex ui naturæ haberet omne bonum simpliciter, quãuis posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo uoluntas ordinatur in finem ultimum in seipso, ut supernaturalis est: cuius ratio soli uoluntati diuinæ est connaturalis: hoc enim importantia illa uerba textus, ad quam pertinet ultimus finis: & quia sic habet superiorem, ideo ex hoc optime infertur, ergo non est sua regula, sed regulatur diuina uoluntate. Hæc autem non conueniunt aget tibus naturalibus, nec uoluntariis omnibus respectu naturalium obiectorum: quare, &c.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum secundum.*

Cõment. Titulus clarus est.

¶ In corpore est unica distinctio bimembris, & tres conclusiones respon-

flue: prima iuxta primum membrum, & alię iuxta secundum. Distinctio est de modo essendi peccati in aliquo: dupliciter enim cõtingit, scilicet secundũ reatum, aut secundum affectum. Et uocatur secundum affectum, id est formaliter. Secundũ uero reatũ, id est secundũ obligationẽ ad pœnã illius peccati, quæ obligatio est effectus maculæ, quæ est formaliter peccatum remanens. Et qñ nemo obligatur seu reuseꝛt pro peccato cuius nõ est causa, esse secundũ reatũ, ut distinguitur cõtra esse secun dũ affectũ, est esse in eo causaliter. Prima conclusio est, omnia peccata possunt esse in angelis secundũ reatum. Secunda cõclusio est, secundũ affectũ in angelis primũ peccatũ non põt esse aliud ꝙ superbia. Tertia est, secũdũ affectum potuit consequenter in angelis esse peccatũ inuidiæ. Prima conclusio probatur: quia possunt inducere homines ad omnia peccata. Secũda uero sic: primũ peccatũ fuit in affectione deordinata ad bona spiritualia: ergo fuit in non subiectione superioris regulæ: ergo nõ fuit nisi superbia. Antecedens probatur: quia angelus nõ potest aliquid appetere nisi ad bona spiritualia. Quod probatur, quia nihil afficitur nisi ad conueniens quodãmodo naturæ suæ. Prima uero consequentia probatur: quia in affectione ad spiritalia nõ cõtingit aliter peccare, nisi quia superioris regula nõ seruatur. Secũda uero cõsequentia proba tur: ex eo ꝙ non subdi superiori, superbiæ est. Tertia conclusio probatur, quo ad duo sigil latim: primo, quo ad posse: secundo, quo ad modum quo fuit. primum, scilicet ꝙ potuit consequenter ibi esse inuidia, probatur, quia eiusdẽ rationis est tendere in bonum, & reni ti oppositio: quod est a ꝗbus inuidiæ: quia inuidus dolet de bono alterius, inquantum impeditiuum proprii quod amat. Secundum, scilicet quo mõ inuidet, manifestatur sic. Angelus malus affectauit excellentiam singularem: ergo doluit de bono homiuis, & de excellẽtia diuina. Antecedens probatur: quia non aliter potuisset habere ibi locum inuidia. Consequentia uero manifestatur ex eo ꝙ singularis excellẽtia cessat, & ex excellentia cõmunicabili homini, & ex excellentia diuina.

¶ *Num immoderatus affectus ad spiritualia non sit aliud quã superbiæ uitium.*

¶ Circa rõnem adductã pro secũda conclusione, dubiũ occurrit ex duplici capite. Primo ex eo ꝙ hic assumitur, s. ꝙ immoderatus affectus ad spũalia nõ põt esse aliud pctm̃ nisi superbia. Secundo ex rõne adducta ad probandũ hoc, scilicet quia ad spiritualia nõ est malus, nisi quia declinat à regula superioris: ergo est superbia. Cõtra primũ eñ obstat. Tũ ꝙa multa uidẽtur essentialia hñtia pro obiecto bonũ spirituale. Tũ quia appetitus immoderatus boni spiritualis delectabilis, ut sic ad luxuriam magis reduci uidetur, quàm ad superbiã. Vnde Sco. in secundo distinct. 6. q. ulti. ponit ꝙ appetitus quo angelus inordinate concupiuit beatitudinem, ad luxuriam magis reducitur: quia est appetitus nõ excellentiæ, sed delectabilis. Cuius signum adducit, quòd peccatum quo inordinate delectatur quis in speculatione conclusionis geometricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secundam uero obstat: quia sic sequeretur quòd omnis inordinata affectio ad quodcũque bonum, esset superbia: quoniam nulla affectio ad bonũ quodcunq;

arbitriũ, scẽm quã cõtingit in eis esse malũ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ naturale est angelo, ꝙ conuertatur motu dilectionis in deum, secũdũ qđ est principiũ naturalis esse[c]. Sed ꝙ conuertatur in ipsum secũdũ qđ est obiectũ beatitudinis supernaturalis: hoc est ex a more gratuito à q̃ auerti potuit peccando.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ peccatũ mortale in actu liberi arbitriꝫ cõtingit esse dupliciter. Vno mõ ex hoc ꝙ aliquod malũ eligitur: ſicut homo peccat eligẽdo adulteriũ, qđ secundũ se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia uel error. Aliosquin id quod est malũ, non eligeretur ut bonũ. Errat quidẽ adulter in particulari, eligens hanc delectationẽ inordinati actus quasi aliquod bonũ ad nunc agẽdũ, propter inclinationẽ passiõis aut habitus: etiãsi in uniuersali nõ erret, sed uerã de hoc sententiã teneat. Hoc aũt mõ in angelo peccatum esse non potuit: quia nec in angelis sunt passiones: quibus rõ aut intellectus ligetur, ut ex supradictis paret: nec iterũ primum peccatũ habitus procedere potuit ad peccatũ inclinans. Alio modo cõtingit peccare per liberũ arbitriũ, eligẽdo aliquid qđ secũdũ se est bonũ, sed nõ cũ ordine debitæ mẽsuræ aut regulę: ita ꝙ defectus inducens peccatum sit solũ ex parte electionis, quæ nõ habet debitũ ordinẽ nisi ex parte rei electę: sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinẽ ab ecclesia instititutum. Et huiusmodi peccatũ nõ præexigit ignorantiã, sed absentiã solũ cõsiderationis eorum quę considerari debent. Et hoc modo angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonũ absq; ordine ad regulam diuinæ uoluntatis.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum in angelis possit esse tantum peccatum superbiæ & inuidiæ.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videt ꝙ in angelis nõ possit esse solũ pctm̃ ſuppiæ & inuidiæ. In quẽcunq; eñ cadit delectatio alicuius peccati, põt cadere pctm̃ illud. Sed dęmones delectãtur etiã in obscœnitatibus carnaliũ peccatorũ, ut Aug. dicit 4. de ciui. dei. Ergo in dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

¶ Præterea, Sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita acidia, & auaritia, & ira. Sed spiritui cõuenit̃ peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo non solum superbia & inuidia in angelis esse potest: sed etiam acidia & auaritia.

¶ Præterea, Secũdũ Greg. in moralibus, ex superbia nascuntur plura uitia, & similiter ex inuidia. Posita aũt causa ponitur effectus. Si ergo superbia & inuidia in angelis esse possunt, pariter & alia uitia in eis esse possũt.

¶ SED CONTRA est qđ Aug. dicit 14. lib. de ciui. dei, ꝙ angelus non est fornicator, aut ebriosus, nec ꝙ aliquid huiusmodi. Est tamen superbus & inuidus.

quodcunq; habet rationẽ malitiæ nisi quia dei regula non seruatur in tali affectu: & sic & luxuria & auaritia essent superbię species.

Quæstio. ¶ *Quomodo si angeli peccatum fuit ex parte electionis, & non rei electæ, fuit eius peccatum superbia.*

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium nõ dissimulandũ, quia uidetur contraria ri dictis in præcedenti articulo in respõsione ad quartũ, ubi dixit S. Tho. ꝙ peccatũ angeli fuit ex parte electiõis, & nõ ex parte rei electæ. Nũc uero dicitur, ꝙ est pctm̃ ſuppiæ. Si eñ fuit pctm̃ ſuppię, ergo elegit non subiici deo: ergo peccauit ex p te rei electæ. Et tenet cõsequẽtia pria ex differẽtia inter ſuppiã & ꝛlia peccata: in hoc ꝙ a uerso à diuina regula: alijs peccatis inuenitur ex cõsequẽtia in superbia autẽ per se ex hoc ipso, scilicet ꝙ superbus non uult deo & eius regulis subiici, ut expresse dicit S. Tho. in secunda secundæ. q. 162. artic. 6. & 7. Præterea hic dicitur, ꝙ angelus appetiit excellentiã singularẽ. ergo peccauit ex pte rei electæ.

¶ *Quodnam bonũ in primo peccato angelus appetiit.*

¶ Circa secundã conclusionẽ occurrit dubium secũdo: quid fuit illud bonum spirituale appetitũ in primo peccato angeli. An scilicet fuerit ipsemet ut amatus à seipso, puro amore amicitiæ: an beatitudo ut desiderata sibi: uel quod idem est, ipsemet ut conupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitandi: quoniam apud S. Tho. non inuenitur aliter primum angeli peccatum, nisi per inordinatum affectum sui ut beatificabilis. Apud Scotum uero loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata: primum superbiæ deordinans amorem amicitiæ erga seipsum: secundum luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ quo sibi beatitudinẽ concupiuit. Et eius ratio est: quia inordinata cõcupiscẽtia necessario supponit inordinatã amicitiã: qm̃ quem tantum inordinate amo, illi inordinata concupisco.

Quæstio. ¶ *Num inuidiæ peccatum in angelis aliud esse potuit quàm effectata excellentia.*

¶ Circa modum assignatũ ultimæ conclusionis dubium occurritꝙm falsum ut detur, quòd non aliter potuit esse inuidia nisi effectata excellentia singulari. Potest enim inuidus dolere de bono alterius non solum inquantum impedit eius singularitatem, sed etiam inquantum impedit quancunq; aliam conditionem affectati boni, puta delectationem, liberum usum, & alia huiusmodi: & si sic est, ui detur magnam pati calumniam processus sancti Tho.

¶ Ad primam dubitationẽ dicitur, ꝙ nõ est mens, sancti Tho. dicere simpliciter ꝙ circa spiritualia nõ cõtingit inordinate affici, nisi ſuppbe. Quũ cõstet circa eadẽ posse esse uitiũ superbiæ oppositũ, tãq̃ extremũ alteriũ: & humilitati tã quã uirtuti mediæ: qm̃ opposita habent fieri circa idẽ. Sed mens sua est, ꝙ primo circa effectũ spiritualiũ nõ peccatur nisi superbe. Quoniã quũ propriũ obiectũ superbiæ sit excellens, non quomodocunq; aut qualitercũq;, sed excellẽs mensurã à deo præfixã ut ficitꝛ ꝙ inquacũq; re excellentia mensuræ ut à deo taxatur, est propriũ obiectũ superbię. Bona uero spiritualia quũ secũdũ se excellẽs sua esse nõ possint: qm̃ quanto maiora habentur, tanto meliora sunt: & consequẽter secundũ se amarinimis nõ possunt: consequẽs est ut ex hoc primo habẽt rõnem uitiosi appetibilis, ex quo primo habent rõnem excedentis, & incõmensurati alicui: hoc aũt constat esse diuinã dispensationẽ & regulã. Et propterea affectus primus inordinatus ad spiritualia ſuppbia rõnabiliter est, tendẽs in id uñ primo habẽt spiritualia rõnem uitiosi appetibilis. Notanter aũt utitur S. T. uocabulo Affectiõis: insinuãs per hoc ꝙ primũ peccatũ oportuit esse actũ uolitionis, qui fertur in bonũ ut sic: & non actũ uolitionis, qui respuit malum ut ſic. Vñ ad primã obiectionẽ in oppositũ dicitur, ꝙ ꝙuis in affectu spiritualiũ possint esse plura uitia: primũ tñ oportet esse superbiã. Vitiũ eñ sibi oppositũ quũ rẽdat in nullius ipso appetẽte, aut in angelis respectu spiritualiũ oino locũ nõ habet, aut primũ locũ habere nõ potuit: qm̃ longe similius est naturæ tã excellenti appetere aliquid supra se q̃ insũrãqui etiã omnibus inditũ naturaliter uideatur, ad magna tendere. Vitia aũt cętera circa spiritualia, aut consistũt circa nolle: & sic nõ potuerũt esse prima, ut oditũ & inuidia, & huiusmodi; aut oriũtur ex affectu superbiæ: ut inanis gloriã: & cõsequẽter nõ possunt esse prima. Nec obstat appetitus ad delectabile ut sic, quẽ obiicit Sco. Tum quia sicut delectabile nõ põt esse primũ appetitũ, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitũ cõuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono conuenienti cõiuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, nõ est deordinatio appetitus delectabilis, sed illius boni ad qđ cõsequitur rõ delectabilis: tum quia inordinata affectio ad delectabile, nullũ speciale uitium cõstituit: sed spectat ad eadẽ uitia quæ respiciũt illa bona delectabilia. Ita ꝙ inordinata affectio ad dele-

ctari in cibo, in potu, in uenereis, in honoribus, in potestate, in diuitiis, in scientia, & in aliis non spectant ad unũ uitium, nec quælibet earum constituit seorsum aliquam speciem uitiosi: sed singulæ ad illas uitii species pertinent, quæ obiecta, puta potestatem, scientiam, potum, cibum, &c. inordinate respiciunt. Quemadmodũ per oppositũ ordinate delectari in aliquo bono non constituit unãaut plures uirtutes, sed est cõditio sequens singulas. Iustus eñ inordinate delectatur in bono ad alterũ. Tẽperans uero in bono sensibili moderato: & sic de aliis. Vnde ponere luxuriã uelut uitiũ gñale ad delectabile ut sic, uolitatiõs uidetur. Et ꝙ dicitur de inordinata cõclusionis geometricæ delectatione: rñdetur ꝙ spectat ad illud uitium, ad qđ spectat rõ boni apprehẽsi fundãtis delectabile quicquid sit. Et ludi: nõ cõtingit aliter delectari. Tũ quia ipsemet Scotus fatetur, ꝙ si excellentia apparet, appetitus talis delectabilis ad superbiã, nõ ad luxuriã spectat. Ex hoc eñ habeo duo. Primo id qđ nunc dictũ est, s. ꝙ inordinata affectio alicuius spectat ad idẽ uitiũ ad qđ pertinet inordinata affectio sui fundamẽti: sic inordinata affectio ad delectari in excellẽtia, spectat ad inordinatũ appetitũ excellẽtię: quia ad superbiã. Secũdo, ꝙ appetitus beatitudinis nõ fuit luxuria, sed superbia: quia fuit appetitus inordinatus excellẽtiæ, prię. Quoniã beatitudo est status omniũ bonorũ aggregatiõe perfectus: & sic appetendo beatitudinem appetiit primo excellentiã, in qua plurimum consistere creditmus beatitudinem. Et propterea nulla maior excellẽtia ipsa foelicitate est, quæ omnis appetibilis excellentiã summũnq; gradum in ratione sua claudit, aliàs beatitudo ultimi finis rationem non haberet.

¶ Ad id uero quod obiicitur ex alio capite, dicitur, quòd bonum aliquod appeti non seruata superioris regula, dupliciter contingit, scilicet per se, id est ꝙ per se despiciatur superioris regula. Alio modo ex consequenti seu per accidens. Et primo modo infertur superbia cuius proprius actus est cõtemptus superioris: secundo modo commune est cæteris uitiis digredi à diuina regula.

¶ Ad primum contra secundam conclusionem dicitur, ꝙ proculdubio asperna ri superiorem, per se conuenit superbiæ, & cæteris ex consequẽti. Sed quia tale per se contingit dupliciter, ideo uniuersaliter loquendo, tribus modis fit superioris regulæ cõtemptus. Primo obiectiue, & modaliter simul. Et in hoc cõsistit supremus gradus superbiæ: quo eligitur non subiici deo, & ut res electa, & utmodus ipsius electionis: nãcp ipsamet electio non regulatur diuina tunc regula. Secũdo fit modaliter & ex consequẽti. Et in hoc consistit auersio cæterorũ peccatorũ mortaliũ: quoniã dum tendũt ad sua obiecta, cõcomitatur auersio à diuina regula. Tertio fit modaliter & per se: & in hoc consistit ratio superbiæ, dũ ad secundũ se bona tendit superbe. Ex eo nanq; quòd talis appetitus est ad bonum, sequitur ꝙ ex obiecto non redundet deformitas in actu: as per hoc non comitatur auersio. Et ex eodem patet, ꝙ auersio tunc nõ concurrit obiectiue tanquã res electa. Ex eo uero ꝙ in bona superbe tendit, sequitur ꝙ ibi interueniat nõ subiectio diuinæ regulæ ut modus ipsius appetitionis. Et ꝙ uoluntarie ibi interueniat talis modus: alioquin peccatum nõ esset. Et si his adiungas, ꝙ non ex passione, aut ignorãtia, aut infirmitate hic aduenit modus: restat ut per se inueniatur non subiectio ista. Et sic auersio est per se uolita: non ut obiectum uolitionis, sed ut modus eiusdẽ. Et hoc modo fuit peccatum angeli, superbia. Nec requiritur ad per se uolitum, ut priuatiuũ modum electionis, ꝙ sit cognitum actuꝫ: hæc est conditio uoluntarii obiectiue, sed sufficit ꝙ potuerit cognoscere & uitare illud si uoluisset: & uoluntarie non utatur eius opposito, scilicet regula. Quum ergo dicit S. Tho. ꝙ superbia est auersio per se, ex hoc quòd non uult deo & eius regulæ subiici: intelligendum est obiectiue uel modaliter. Sufficit enim ad peccatum superbiæ, quòd nõ per aliud, sed mere uolitarie aspernetur quis diuinã regulã ut modũ suę electiõis. i. pure & uolitarie eligat nõ utẽs diuina regula. Et ad hoc sufficit in intellectu inconsideratio regulæ. Et qm̃ hęc oĩa cõcurrũt in peccato angeli, ut ex dictis patet. ideo optime dictũ est ꝙ pctm̃ fuit superbia. Ad ſcũm dicetur inferius in articulo sequẽti.

¶ Ad secundũ dubium dicitur, quod quum amare sit uelle bonum alicui: non uidetur deo quomodo posset esse amor amicitiæ siue ad se, siue ad alterum purus, id est absque aliqua cõcupiscentia. Amicum enim amare, est uelle eum habere ad minus ea quæ habet: & similiter amare seipsum est sibi uelle seipsum ad minus. Vnde superius quum author quæsiuit quomodo angelus amet se: pro tanto dixit amare se naturaliter uel electiue, pro quanto aliquid bonũ sibi naturaliter uel electiue uult. Et propterea ad ſſitũ dicendũ est, ꝙ cõ supponit falsum: ꝙ angelus amet se pura amicitia. Talis eñ amor nõ uidet possibilis. Et rursus, si admitteretur, oporteret mõstrare qđo absq; digressiõe ad cõcupiscentiã aliquam pctm̃ esset. Ex parte nãq; obiecti pctm̃ nõ est, ex parte uero modi amãdi, pctm̃ non uideo, nisi quia nimis se amaret. Quo ad hoc reducitur, quòd aliquid sibi

ultꝫ

uult quod ei non conuenit, quod est concupiscere: puta q̃ tantū se amet, ut non curet de diuina habitudine: hoc eīm est uelle sibi sufficientiam ad beatitudinem. Vnde distingui potest non curando de ueritate membrorum in rerum natura: q̃ amor amicitiæ ad seipsum dupliciter contingit. Vno modo in sua puritate: & sic nō fuit primū peccatū angeli. Alio modo, ut ratio est concupiscentki sibi aliquid. Et hoc nō primū peccatū angeli fuit ex nimio amore sui. sed ille nimius amor ex hoc primo habuit rōnē excessiui, q̃ fuit ratio concupiscendi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet responsio ad fundamentū Scoti: distinguendo q̃ inordinatā concupiscentiam prouenire ex inordinata amicitia, cōtingit dupliciter. Primo q̃ illa amicitia in se absolute sit mala, & ex eius malitia fiat mala concupiscentia: & hoc modo nō contingit in proposito. Alio modo q̃ simul & una numero in ordinatiōe utrūq; deformetur: sed unum sit ratio alterius. Nec prius natura unum sit deforme q̃ alterū: sed sit quasi prius origine formali tātūmodo q̃ amicitia nō ut prior in se, sed ut ratio concupiscendi sit primo mala & inordinata: quia scilicet est inordinata ratio concupiscendi. Et sic accidit in peccato angelico ac per hoc primū eius peccatum fuit amor unus & idem numero concupiscentiæ & amicitiæ: si tamen amor dici debet appetitus arduj.

¶Ad tertiā dubitationē breuiter dicitur, q̃ ratio S. Th. non affert solā singularitatē pro ratione inuidię: sed totum coniunctū, scilicet excellentiā singularem: & propterea ex utroq; eorū pōt sumi ratio inuidiæ. Vnde & ipse dolorem excellētia humana intulit ex singularitate: dolorem uero de excellentia diuina, intulit potius ex excellentia appetita: eius enim proprium est dolere de potestate deprimentis. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

a ¶Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum tertium.

Cōment. Titulus clarus est.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo proponit conclusionem responsiuam quæsito in cōmuni affirmatiue. Secundo, in speciali ostendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertio ostendit hoc idem in secundario eius peccato.

¶Quo ad primum conclusio est, Angelus peccauit appetendo esse ut deus.

¶Quo ad secundum quatuor principaliter dicit, tractans tria membra resultātia ex distinctione & subdistinctione huius appetibilis, scilicet esse ut deus. Distinguitur enim in modū æqualitatis, & assimilationis. Et hic subdistinguitur penes assimilationem in eo quo natum est aliquid assimilari: & penes assimilationem eius in quo non pōt aliquid assimilari, id est, penes communicabile & incōmunicabile illi creaturę. Et sic restant tria membra discutienda. Et primo, iuxta primum quidem ponit conclusionē negatiuam. Angelus nō appetiit esse ut deus per æqualitatem. Et probat eam dupliciter, primo sic. Impossibile naturaliter cognitum non eligitur ab appetente, cuius uirtus cognoscitiua nullo habitu aut passione impeditur. Sed esse ut deus per æqualitatē respectu primæ electionis angelicæ est huiusmodi: ergo. Patet minor, quia primum peccatum non præcelsit aliqua talis passio. Secūdo sic, unicuiq; inest natura desiderium ad conseruandum suum esse: ergo contra naturale desiderium cuiusque est appetere gradum altioris naturæ: ergo impossibile est q̃ angelus inferior appetat esse æqualis deo, aut etiam angelo superiori. Prima consequentia probatur primo ex eo q̃ esse in gradu naturæ superioris, habet necessario annexum nō esse subiecti appetentis. Deinde excluditur obiectio qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur in nobis ad habendas conditiones aliarū naturarum: & consistit excluso in hoc, q̃ appetitus iste est ad cōditiones accidentales, quas nobis uolumus, saluis substātiis, & non ad substantiales, quamuis imaginatio non discernens inter hæc quandoque fallatur. Secundo tractat mēbra subdistinctionis in cōmuni, ostēdens quomodo in eis accidit peccatum, in altero quidē, quod est secūdū distinctionis membrū, ex parte modi: in altero uero ex parte obiecti appetiti. Tertio in speciali iuxta hæc membra respondet quęsito una conclusione disiunctiua, Angelus peccauit appetendo esse ut deus, quo ad hoc quod est quiescere rōnem in naturali sibi fine, uel quo ad hoc quod est habere beatitudinē illam supernaturalem uirtute proria. Et declaratur primam pertem pertinere ad tertiū membrum, distinguendo propria dei duo, scilicet nulli subesse simpliciter, & excludendo hoc ab appetitu angeli, quia implicat non esse appetentis, & nulli supernaturali subesse finis: & hoc appetiit. Secūda uero pars Ansel. authoritate cōfirmatur. Quarto reducit partes ambas ad tertium membrum, quia secunda pars uidebatur magis pertinere ad secundū. Tertio principaliter quo ad secundariū peccatum angeli. Angelus secundario peccauit appetendo assimilari deo in principatu super alia, quia id quod est per se prius, & causa est eius quod est per aliud.

Quæstio. *¶Num uolūtas possit esse impossibilium.*

¶Circa primā conclusionē dubiū occurrit dupliciter. primo circa primam rationem, deinde circa secundā. Scot enim in 2. distin. 6. q. 1. multipliciter, pbare nititur q̃ uoluntas perfecta pōt esse respectu impossibilium. Tum quia odio habens deū, uult ipsum nō esse, ex tertio rhetorico. Tū quia uoluntas potest uti fruendis & frui utēdis, apud Augu. lib. 83. q. ac per hoc potest frui se: ac q̃ hoc uelle sibi summum bonum, & tenet ista ultima sequela: quia eiusdem rationis est, uelle sibi frui passiue, & summam bonitatem: quoniam sola summa bonitate fruendum est. Tum quia uoluntas secundū utrunq; actum amandi, amore amicitiæ & cōcupiscentiæ, habet totū ens pro obiecto. Proterea soluens rationē S. T. distinguit, q̃ electiōis nomine duo possumus intelligere, scilicet uel actū uoluntatis efficacem, id est consequentē conclusionem consiliū: & talis nō potest esse impossibilium uel actū uoluntatis cōsequentem plenam apprehēnsionem obiecti: & talis potest esse impossibilium.

¶Secūdū dubiū est cōtra secundā rōnem ab eodem ibidem motum, eo quòd ratio illa diuersos excludit modos. Vnus est quòd impossibile per se, non potest uelle antecedens absq; uolitione consequētis: quemadmodū etiā intellectus pōt intelligere unum sine alio. Secundo modo deficit, quia secus est de uolūtate ordinata, & sec⁹ est de inordinata. hęc eīm pōt acceptare antecedens absq; consequenti intrinseco uel extrinseco: quibus illa nō ponit. Videtur quoq; mihi aliū pati defectū. Nā ratio supponit id quod est cōtra desiderium naturale non posse appeti: quum tamen constet hoc non esse uerum, nisi loquendo de per se appetibili. Cōtingit enim per accidens, uelle contra naturale desiderium, ut patet in interficientibus se.

¶Ad euidentiam horum sciendū est primo, q̃ quum obiectū uolūtatis sit bonum cognitū: & boni ratio absq; existere aut inexistere, nec esse, nec intelligi possit: oportet ut uolibile duas habeat conditiones. Prima est ordo ad existere aut inexistere, scilicet q̃ sit aut insit actu uel potentia. Secunda est apprehensio eius uera uel falsa: qm̃ nihil differt, nihil esse aut apparere bonū, ut dicitur in 2. phy. Et ex hoc manifeste sequitur, q̃ secūdū primā operationē intellectus putā nūquā præsentatur appetibile: qm̃ illa nō intelligit rē in ordine ad esse. Sequitur etiam q̃ uolibile ut sic, complexum quoddam sonat non abstrahens à possibili & impossibili. Quod autem boni ratio ab existere non abstrahat, patet tū ex eo q̃ nullus appetit sapientam aut iustitiā absolute: sed eam esse aut inesse sibi uel alteri. Tum ex eo q̃ omnis amor, si est amicitiæ, tendit ad rem amatā, quia est, si concupiscentiæ ut sit simpliciter uel secundum quid. Tum ex eo q̃ in mathematicis nō inuenitur bonū: quia abstrahūt à causis conferētibus esse. Sciēdū est secundo, q̃ tam impossibile q̃ appetibile aliquid dicitur dupliciter, scilicet per se & per accidens. Impossibile per se uocatur: non q̃ hic aut nunc, aut propter talem hypothesim est impossibile, sed simpliciter est impossibile. Per accidens uero, quòd redditum est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur manifestum est.

¶His stantibus dico tria. Primo, q̃ impossibile per se nō est per se appetibile. Secundo, q̃ impossibile per se, potest appeti per accidens. Tertio, q̃ impossibile per accidens, potest appeti per se. Et ab hoc tertio inchoando declaratur ex continua in nobis experientia. Quilibet enim fecluſa fide de omnipotentia dei, & resurrectione mortuorum, & immortalitate animæ, mortuo filio desiderat eius uitam, & totaliter perdito ac absciso membro desideraret corporis integritatem, & alia huiusmodi, quæ supponuntur impossibilia: per accidens tamen, quoniam hic aut nunc reddita sunt hæc impossibilia, quemadmodū desideransaliquod peccatum non fuisse. Secundū uero ex dei odio manifestatur odientes eīm est non solū uolunt hoc impossibile per accidens, scilicet ipsum ut punitorem nō esse: sed uolunt hoc impossibile per se, scilicet ipsum qui punit, non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esset, apprehendunt cōiunctū alicui appetibili apparenti, & conuenienti odientibus eum. Primū aūt est per se notū: quoniā impossibile per se secūdū seipsum nec habet rationem entis, nec non entis: quia implicat contradictoria, & cōsequenter nō potest sub propria rōne appeti. Et sic cum hoc q̃d est me esse æqualem deo, sit impossibile per se, non pōt esse p̃ se appetibile. Et si hic obiicias, q̃ hoc est naturaliter cognitum & cuidens angelo, in quo passio locum habere non potuit: cōsequēs est q̃ nō potuit hoc appetere. Et ex dictis patet rīsio ab obiectaprimi dubij. Nam prima obiectio de odio dei, nihil aliud concludit, nisi quòd p accidēs appetūt odīres deū, illū nō esse: qđ nō est incōueniēs. Secūda quoq; aut nihil infert, aut idē, scīcet per accidēs appetunt impossibile. Nihil quidē, q̃a ex frui se nō sequit nisi uelle se esse summū bonū sibi, & nō summū bonū simp̃r. Idem aūt, qm̃ patet se esse sibi summū bonum non nisi cōsequēter & per accidens appeterent. Tertia obiectio, & assumit falsum: quia amicitia non est ad inanimata, ut dicitur 8. Ethi corū. Et supponit falsum, scīcet q̃ ens incōplexum ut sic sit cōcupiscibile. Et subsumit falsum, scīcet creatură eē æquale deo, sit ens quoddā, quū simplicet cōtradictoria, & consequēter nec ens, nec non ens. Solutionē aut Sco. nō oportet aliter infringere, quia ex dictis patet, q̃ditti nctio illa locum habet respectu impossibilium per accidens tantū, loquendo de appetitu per se.

¶Ad obiectiones aūt Scoti contra secūdum dubiū breuiter dicitur, q̃ nec uoluntas ordinata, nec deordinata potest uelle antecedēs & nō cōsequens, si necessaria sequela est cognita: & loquor de uelle sue principaliter, sue ex consequenti, per se, uel per accidēs. Alio quin q̃libet excusaretur à pcto, dū ue llet aīās, scīcet bonū delectabiles: & nō consequēs, scīcet deformitatē annexā. Vñ implicat, q̃ aliquis uelit episcopatū, & sciat ipsū necessario annexum facerdotium: & saltem ex consequenti non uelle illud.

¶Ad ultimā aūt obiectionē dicitur, q̃ rō San. Th. nō supponit illud, sed supponit q̃ sermo sit de primo peccato angeli: quod nec ignorantia, nec passione pōt excusari: & ad obiectū ad qđ natura appetentis incentiuū præbebat oportuit terminari. Cōstat enim quòd natura secluſis ignorantia & passionibus nō impellit etiam per accidens ad eius per se primo oppositū, scilicet non esse eī⁹.

Cōment. ¶Circa conclusionem responsiuā affirmatiue, dubium duplex occurrit. Primo, quia expresse hic dicitur, q̃ angelus primo peccauit appetendo beatitudinem finalem ex propria uirtute. sed hoc est quoddā malū secūdū se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ: & appetiit non solum male, sed malum: cuius oppositum in articulo primo fuit dictum. Probatur minor: quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat q̃ illa ex uirtute creata habenda est appetibile malum. Et si loquimur de beatitudine naturali. Constat q̃ quanuis quiescere finaliter in illa non sit malum respectu naturæ creatæ in puris naturalibus: imo est eius optimū, nec posset ulteriorem appetere: ei quia nullius alterius notitiam haberet: est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est ulterior finis: cui declarandum est à conditore q̃ ordinata est ad hunc ultimum finem, &c. Secundo dubitatur: quia ex conclusione San. Tho. habetur oppositum præmissorum. Quoniam ex hoc habetur, q̃ angelus appetiit impossibile: quoniam habere finalem beatitudinem ex propria uirtute: est quoddam impossibile, & non solum malum. Et de beatitudine quidem supernaturali patet ex dictis in q.ra De beatitudine uero naturali patet ex æmutabilitate ordinis duinę sapientiæ: qa statuisse se manifestauerat angelos & omnē intellectualem naturam in finem supernaturalē tanquā ultimū ordinasse, & nonin naturalē.

¶Ad primum horum dicitur, q̃ obiectum appetitus angelici cū peccauit, fuit secundum se bonum, & non malum; sed modus tendendi in illud fuit malus: qa electio illa diuinæ regulæ ordine destituta fuit. Cum autem dicitur q̃ appetit finalem beatitudinem uirtute propria, interpretandum est q̃ beatitudo sit res appetita: & pis naturæ sit modus appetendi, non autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imo priuatiuo, f. destitutione regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli: sequitur iste modus, f. q̃ naturaliter uoluit habere. Ex hoc enim q̃ uoluit & nō supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinē supernaturalem: quia appetit illam, & nō secūdū ordinem dī uinæ misericordiæ, ergo conuincitur q̃ appetiit illā ex uirtute naturæ. Et si appetiit beatitudinē naturalem ut ultimā simpliciter, fuit hoc modo: qa appetiit beatitudinem ut rē appetitā: & quia nō ordinauit illam in beatitudinem supernaturalē, conuincitur appetisse ut ultimā, & cō sequēter finalē beatitudinē ex uirtute naturę: quia habet eā ex ui naturæ. Omnis ergo condicio malificās talē appetitionē ex parte modi appetendi non obiecti appetiisse, tenet formaliter. Quanuis ex cō sequenti & implicite ex modo redundet in obiectū: propter quam redundātiā utuntur doctores fali mō loquendi ex parte obiecti, licet enim redundantia nihil officit proposito; quia & cōsequēs est, nō præueniēs &c. quia impossibile inuētæ iunt ibi istæ conditiones positi ue & non explicitæ. Et quia ex parte illius primi modi, qui primo cōstituit rōnem peccati, oriuntur, & nō ex parte obiecti illius. Et per hoc rīsio patet ad obiectionē factā in præcedente arti. quia eodem mō exponēdū est, angelū appetiisse excellētiā singularē interpretatione implicite: & cō sequēter ad modū appetendi. Ex eo enim quòd sic aduerse appetiit singularitatē, conuincitur appetiisse per exclusionē cōcatenationis cū aliis in habēdo summā excellentia ex misericordia. noluit eīm hoc cū aliis cōuenire.

¶¶Ad secūdū dubiū dicitur dupliciter. Primo q̃ S. T. dicit, q̃ impossibile nō potest appeti ut res appetita. Ex dictis aūt nunc patet quòd res electa nō fuit possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modum appetendi, ut patet ex dictis. Secundo dicitur, quòd quo ad beatitudinē supernaturalem fuit per accidēs uolitū impossibile per se, & nō fuit per se uolitū: quo ad beatitudinem naturalem ut finalem dicitur & quòd hoc est impossibile per accidēs ex suppositione, f. superaddiri ordini supernaturalis, & nihilominus fuit etiam uolitum per accidens ex consequenti, &c.

Annota. ¶Circa dicta S. Tho, aduerte duo. Primo quòd cum dicit angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetiisse assimilari: deo, in eo in quo non est natus assimilari (propterea quia solus deus habet naturale pro beatitudine: intelligendum est secundum ordinem tam naturum à diuina sapientia, à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solę intellectuales ordinātæ, sunt ut obiectum beatitudinis diuinæ) habeatur pro ultima beatitudine. Et non est intelligendū absolute secundum solas rerum naturas; quoniam si nō superaddit us esset à deo ordo ille supernaturaliter, quælibet intelligentia ultimum naturale absq; peccato haberet pro beatitudine ultima: hoc enim modo philosophi posuerunt entia illa beata.

Annota. ¶Secūdo aduerte, quòd peccatū angeli rōnabilius ponitur in appetitu quiescendi in naturali beatitudine, quā in appetitu uolendi supernaturalem absq; misericordia. Tum quia ille appetitus est angelo naturalis: & natura magis impellit superbū ad illud quā ad hoc, ut etiā in nobis experimur, dū superbi uel ieniūt in nostris quiescere druina deo relinquendo. Et hæc opinio, iudicio meo, placet S. Th. in cujus signum hāc simpliciter posuit. Aliam uero sub cōditionali. Et tunc Ansel. interpretandus est, quòd illud ad quod peruenisset, nō facit demonstrationē personalē, sed simplicē. i. demonstrat beatitudinē ultimā, & nonhanc uel illam. Cōstat enim quòd si stetisset, ad ultimā beatitudinē peruenisset.

a ¶Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum quartum.

Titulus clarus est.

Cōment. ¶In corpore una conclusio responsiua negatiue. Dæmones non sunt naturaliter mali. Probatur sic. Inclinati ex natura ad bonum uniuersale, non inclinantur ad malū. ergo nec subsātiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedentis probatur & declaratur simul ostendēdo

333 2.d.7. q. 1.ar.2.co Et 3. cō. 4. 107. ſqui III. Vmali. 4.par.c 22.

est, inquātū est, & naturā habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, utpote ex principio bonū existēs, qa semper effectus cōuertitur in suū principium. Cōtingit aūt alicui bono particulari aliquod malū esse adiunctū, sicut igni cōiungitur hoc malū, quod est esse cōsumptiuū aliorū. Sed bono uniuersali nullū malū pōt esse adiūctū. Si ergo aliquid sit cuius natura quidē ordinetur in aliqđ bonū particulare, pōt naturaliter tēdere in aliquod malū, nō inquātū mali, sed per accidēs, inquātū est cōnūctū cuidā bono. Si uero aliquid sit, cuius natura ordinetur in aliquod bonū secūdū cōem boni rōnē, hoc secūdū suā naturā nō pōt tēdere in aliquod malū. Manifestum est aūt, quòd quęlibet natura intellectualis habet ordinē in bonū uniuersale, quod pōt apprehēdere, & quod est obiectū uoluntatis. Vnde cū dæmones sint subsātiæ intellectuales, nullo mō possunt habere inclinationē naturalē in aliquod quodcunq; malū. Et ideo non possunt esse naturaliter mali.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̃ Aug. ibidē reprehendit Porphy. de hoc quod dixit, q̃ dæmones erāt naturaliter fallaces: dicens eos nō esse naturaliter fallaces, sed propria uolūtate. Porphyrius autem hac ratione posuit dæmones esse naturaliter fallaces: qa ponebat dæmones esse animalia habentia naturam sensitiuam. Natura autem sensitiua ordinatur ad aliquod bonum particulare, cui potest esse coniunctum malum. Et secundum hoc aliquam inclinationem naturalem habere possunt ad malum per accidens, tamen inquantum malum est coniunctum bono.

¶Ad secūdū dicēdū, q̃ malitia aliquorū hominū pōt dici naturalis uel ppter cōsuetudinē quæ est altera natura, uel propter naturalē inclinationē ex parte naturæ sensitiuæ ad aliquā inordinatā passionē, sicut quidā dicuntur naturaliter iracundi uel cōcupiscētes. Nō aūt ex parte naturæ intellectualis.

¶Ad tertiū dicendū, q̃ asalia bruta secundū naturā sensitiuā habēt naturalē inclinationē ad quædā particularia bona, quibus cōiūcta sunt aliqua mala, sicut uulpes ad cērēdū uictum sagaciter, cui adiūgit dolositas. Vñ esse dolosum nō est malū uulpi, cum sit

Annota. petitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imo priuatiuo, f. destitutione regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli: sequitur iste modus, f. q̃ naturaliter uoluit habere. Ex hoc enim q̃ uoluit & nō supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinē supernaturalem: quia appetit illam, & nō secūdū ordinem dīuinæ misericordiæ, ergo conuincitur q̃ appetiit illā ex uirtute naturæ. Et si appetiit beatitudinē naturalem ut ultimā simpliciter, fuit hoc modo: qa appetiit beatitudinem ut rē appetitā: & quia nō ordinauit illam in beatitudinem supernaturalē, conuincitur appetisse ut ultimā, & cō sequēter finalē beatitudinē ex uirtute naturę: quia habet eā ex ui naturæ. Omnis ergo condicio malificās talē appetitionē ex parte modi appetendi non obiecti appetiisse, tenet formaliter. Quanuis ex cō sequenti & implicite ex modo redundet in obiectū: propter quam redundātiā utuntur doctores fali mō loquendi ex parte obiecti, licet enim redundantia nihil officit proposito; quia & cōsequēs est, nō præueniēs &c. quia impossibile inuētæ iunt ibi istæ conditiones positi ue & non explicitæ. Et quia ex parte illius primi modi, qui primo cōstituit rōnem peccati, oriuntur, & nō ex parte obiecti illius. Et per hoc rīsio patet ad obiectionē factā in præcedente arti. quia eodem mō exponēdū est, angelū appetiisse excellētiā singularē interpretatione implicite: & cō sequēter ad modū appetendi. Ex eo enim quòd sic aduerse appetiit singularitatē, conuincitur appetisse per exclusionē cōcatenationis cū aliis in habēdo summā excellentia ex misericordia. noluit eīm hoc cū aliis cōuenire.

¶¶Ad secūdū dubiū dicitur dupliciter. Primo q̃ S. T. dicit, q̃ impossibile nō potest appeti ut res appetita. Ex dictis aūt nunc patet quòd res electa nō fuit possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modum appetendi, ut patet ex dictis. Secundo dicitur, quòd quo ad beatitudinē supernaturalem fuit per accidēs uolitū impossibile per se, & nō fuit per se uolitū: quo ad beatitudinem naturalem ut finalem dicitur & quòd hoc est impossibile per accidēs ex suppositione, f. superaddiri ordini supernaturalis, & nihilominus fuit etiam uolitum per accidens ex consequenti, &c.

Annota. ¶Circa dicta S. Tho, aduerte duo. Primo quòd cum dicit angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetiisse assimilari: deo, in eo in quo non est natus assimilari (propterea quia solus deus habet naturale pro beatitudine: intelligendum est secundum ordinem tam naturum à diuina sapientia, à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solę intellectuales ordinātæ, sunt ut obiectum beatitudinis diuinæ) habeatur pro ultima beatitudine. Et non est intelligendū absolute secundum solas rerum naturas; quoniam si nō superaddit us esset à deo ordo ille supernaturaliter, quælibet intelligentia ultimum naturale absq; peccato haberet pro beatitudine ultima: hoc enim modo philosophi posuerunt entia illa beata.

Annota. ¶Secūdo aduerte, quòd peccatū angeli rōnabilius ponitur in appetitu quiescendi in naturali beatitudine, quā in appetitu uolendi supernaturalem absq; misericordia. Tum quia ille appetitus est angelo naturalis: & natura magis impellit superbū ad illud quā ad hoc, ut etiā in nobis experimur, dū superbi uel ieniūt in nostris quiescere druina deo relinquendo. Et hæc opinio, iudicio meo, placet S. Th. in cujus signum hāc simpliciter posuit. Aliam uero sub cōditionali. Et tunc Ansel. interpretandus est, quòd illud ad quod peruenisset, nō facit demonstrationē personalē, sed simplicē. i. demonstrat beatitudinē ultimā, & nonhanc uel illam. Cōstat enim quòd si stetisset, ad ultimā beatitudinē peruenisset.

a ¶Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum quartum.

Titulus clarus est.

Cōment. ¶In corpore una conclusio responsiua negatiue. Dæmones non sunt naturaliter mali. Probatur sic. Inclinati ex natura ad bonum uniuersale, non inclinantur ad malū. ergo nec subsātiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedentis probatur & declaratur simul ostendēdo

modum,eām,& cōditionem inclinationis naturalis in malum. Modus est per accidēs: quoniā nulla natura ordinatur per se in malum, sed in bonum: quia vnumquodq; principio est, & uniuersaliter effectus in suam conuertitur cām. Causa est coniunctio mali alterius cū proprio bono, ad quod per se rēdit, patet exēplo. Conditio est particularitas boni, ad quod per se inclinatur natura. Patet: quia particulari bono pōt aliud bonum cōtrariari: ac per hoc malum illi? huic coniungi: & est cōclusio. uniuersali autē bono cum omnis boni rōnem cōtinuat, impossibile est alicuius malū coniungi. Ex his manifeste patet antecedens.

324. 2. dist. 3. q. 2. Et ma. q. 16 Et nota diligenter q; nō diximus particulariter boni esse causam mali, sed cōsequentiē bo Ioh. 8. l. 6. coll. 3. ni fundātis malum in nō est opus omne alicuius malū esse particulare bonū. Prima cōsequētia patet. Appetit? intellectiuus naturaliter inclinatur in bonū ut sic, ḡa non est minor intellectu præsentanee, sed adæquat ipsum. Secūda patet, quia dæmones sunt intellectualis naturæ. Tertia patet ex terminis.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum quintū.

Cōment. TItulus clarus est ¶In corpe tria principaliter tu xta tres opiniones quas tractat. In prima opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, ḡ quōd fuit malus in pri mo instanti: secūdū qđ non spectat ad Manichæos ex Augu. tertiū qđ repugnat scripturæ. In secūda opinione tria dic it. Primum est ipsa opinio, ḡ potuit pecca re in primo instāti, sed non peccauit. Secundū est improbatio quo rundā ax ratione ordi nis actionis creaturæ 315 ad actionem qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis: quia habet locum in succes, ſuis non instantaneis, quales sunt creare & uolitio. In tertia opinionem propriam ponit & probat. Conclusio est, quōd nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus seu agēs qđ angelos in esse, potuit, nō potest esse causa peccati. ergo angelus nō potuit in primo instanti peccare. Antecedens suppo nitur tam per se quàm per accidēs. Cōsequentia probatur ia opera tio incipiens cū esse rei nest ab agente illi?. Quod declaratur & in operatiōe naturali, ſ. motus sursum respectu ignis: & in operatione defectiua, id est claudicatione tibiæ, & natiuitate; & hoc quia peccatum est operatio defectiua.

Quæstio. ¶*Num quæuis operatio incipiens cum esse rei sit ab agente.*

¶Circa rationem adductam pro ultima opinione dubium occurrit ex multis capitibus. Primo, quia illa propositio fundamentalis, Omnis operatio incipiēs cum esse rei: est ei ab agente à quo habet esse: aut intelligitur ḡ sit ab agente, seu à generante immediate, ſ. sine agente medio: sicut creditur de motu, grauiū & leuiū. Et sic propositio est manifeste falsa: sequeretur enim quōd ignis non calefaceret, & uniuersaliter quōd res naturales non essent propriæ causæ effectiuæ. Aut intelligitur in communi siue mediate siue immediate. Et tunc obstat primo uerbum S. Th. subiungentis: sicut moueri sursum inest igni à generante. Obstat secūdo, quia cum de operatione dupliciter possit esse sermo, scilicet quo ad subſtantiam eius, & quo ad conditiones eiusdē: & hic sit sermo secūdo mō, alio quin nō esset ad propositū: propositio ista neq; est per se nota, neq; cum aliqua probatione assumpta. & ideo uidetur uoluntaria. Obstat tertio. Sicut in quinta dictū, secundi. q. 2. sic. In causa secunda sunt duo, perfectio quam habet ab agente, & defectus quidam. ergo operatio incipiens cum esse rei potest in duas causas reduci, scilicet in authorem naturæ, quo ad subſtantiam, & in defectum secundę causæ, quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. nō ergo to taliter attribuitur agenti naturæ. Et confirmatur in proposito: quia cū deus, cui in proposito conuenit ratio generantis, sit causa, non solum in fieri, sed etiam in cōseruari: par ratio est, quōd operatio incipiens cum esse rei sit ab agente naturæ. Et confirmatur in proposito: quia cū deus, cui in proposito conuenit ratio generantis, sit causa, non solum in fieri, sed etiam in cōseruari: par ratio est, quōd operatio incipiens cum esse rei sit ab agente naturæ. Patet: quia

ei naturale, sicut necesse furiosum est malū cani: sicut Dio. dicit 4. cap. de di. no.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum diabolus fuerit malus in principio instanti suæ creationis per culpam propriæ uolūtatis.

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus per culpam propriæ uolūtatis. dicitur emīlohānis octa. de diabolo, Ille homicida erat ab initio.

¶Præterea, Secūdū Augu. primo super Genē. ad literā. Informitas creaturæ nō præcessit formationem tēpore, sed origine tantum. Per cælū aūt qđ legitur primo creatū: ut ipse dicit in secūdo li. intelligitur natura angeli ca informis. Et hoc autē ꝙ dicitur ꝙ dixit, fiat lux, & facta est lux: intelligitur formatio eius per cōuersionē ad uerbū. Simul ergo natura angelica creata est, & facta est lux. Sed simul dū facta est lux: distincta est à tenebris, per quas intelliguntur angeli peccātes. Ergo in primo instāti suæ creationis quidam angeli fuerunt beati, & quidam peccauerunt.

¶Præterea, Peccatū opponitur merito. Sed in primo instanti fuę creationis aliqua natura intellectualis pōt mereri, sicut aīa Christi, uel etiā ipsi boni angeli. Ergo & dæmones in primo instanti suæ creationis potuerunt peccare.

¶Præterea, Natura angelica uirtuosior est, quàm natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instanti suæ creationis incipit habere suā operationē, sicut ignis in primo instāti quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & angelus in primo instāti suæ creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationē rectā, aut nō rectam. Si rectam, cū gratiam habuerint, per eam meruerunt beatitudinē. In angelis autem statim ad meritum sequitur præmium, ut suprà dictum est. Ergo fuissent statim beati, & ita nunquam peccassent. Quod est falsum. Relinquitur ergo ꝙ in primo instanti non recte operando, peccauerunt.

¶SED CONTRA est quod dicit Genē. 1. Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erāt ualde bo. Inter ea autem erant etiā dæmones. Ergo & dæmones aliquando fuerunt boni.

CONCLVSIO.

¶Angelus cum fuerit à deo productus, in primo instanti sui esse non peccauit, nec peccare potuit per inordinatum suæ uoluntatis actum.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ quidam posuerunt quōd statim dæmones in primo instanti suæ creationis mali fuerūt, nō quidē per naturā, sed per peccatū propriæ uolūtatis: quia ex quo est factus diabolus, iustitiam recusauit. Cui sententiæ, ut Aug. dicit 11. de ciu. dei, quisquis acquiescit, nō cū illis hæreticis sapit, id est Manichæis, qui dicunt quōd diabolus habet naturā mali. Sed quia hęc opinio authoritati scripturę cōtradicit: (dicitur em sub figura principis babylonis de diabolo, Isaię 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti. dicitur ad diabolum sub persona regis Tyri.) ideo à magis trishęc opinio tāquā erronea rationabiliter reprobata est. Vñ aliqui dixerūt ꝙ angeli in primo instāti fuę creationis peccare potuerūt, sed nō peccauerūt. Sed hæc opinio etiā à ꝙ buscā reprobatur ea rōne: qa cū duæ operationes sē cōsequuntur, impossibile uidetur, ꝙ in eodē nūc utraq; operatio terminetur. Manifestū est aūt, ꝙ peccatum angeli fuit operatio creatione posterior. Terminus aūt creationis est ipsum esse angeli. Terminus uero operationis peccati est quōd sunt mali. Impossibile ergo uidetur, quōd in primo instanti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc rō nō uidetur sufficiens. Habet em solū locum in motibus tēporalib?, qui successiue agūtur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationē, non potest in eodē instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instantaneæ, simul & in eodē instāti pōt esse terminus primæ & secūdæ mutationis: sicut in eodē instanti in quo illuminatur luna à sole, illuminatur aēr à luna. Manifestū est aūt ꝙ creatio est instātanea, & similiter motus liberi arbitrij in angelis. Nō em indigēt collatiōe & discursu rationis, ut ex suprà dictis patet. Vnde nihil prohibet, simul & in eodē instāti esse terminum creationis, & terminū liberi arbitrij. Et ideo aliter dicendum est, ꝙ impossibile fuit angelū in primo instāti pec casse per inordinatū actū liberi arbitrij. Quāuis em res aliqua in primo instanti quo esse incipit, simul incipere possit operari: tamē illa operatio quæ simul incipit cū esse rei, est ei ab agēte à quo habet esse: sicut moueri sursum est ignis à generāte. Vnde si aliqua res habeat esse ab agēte deficiēte, quod possit esse cā defectiua actionis, poterit in primo instanti in quo incipit esse, habere defectiuā operationē: sicut tibia si, quę nascitur claudax debilitate seminis, statim incipiat claudicare. Agēs aūt quod angelos in esse ꝙ duxit, ſ. deus, nō pōt esse causa peccati. Vnde non potest dici, quōd diabolus in primo instanti suę creationis fuerit malus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit, 11. de ciui. dei: cū dicitur quōd diabolus ab initio peccat, nō ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est: sed ab initio peccati, scilicet quia nunquam à peccato suo recessit.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ illa distinctio lucis & tenebrarū, secūdū qđ per tenebras

¶Ad euidentiam horum sciendū est, ꝙ ratio S. Th. in superius iam dictum est, primū in unaquaq; re est naturæ ratio: & consequēter prima operatio cuiusque rei est naturalis, ut pote à re illa, inquantum naturæ rationem habet proueniens. Et quoniam operatio naturæ ut sic, opus est actoris naturæ illius: ideo uniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est, & actori naturæ attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali, eo ꝙ libera est: quoniam etiam in ipsa libera potestate naturæ ratio primum locum obtinet, ut ex supradictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondendo dicitur, quōd propositio illa intelligitur in communi. Et intendit ꝙ prima operatio cuiusque rei inest illi ab agente. id est, inest illi ratione eius quod habet ab agente. Nec refert utrum illud quod habet ab agente, concurrat ad talem operationem effectiue proprie, sicut ignis calefacit, aut permodum principii formalis, ut quidam putant, in motu grauitatem concurrere. Cōparatio enim adducta in litera, similitudinem denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. Quod uero obijcitur de resolutione operationis in duas radices, scilicet perfectionem & defectum, locum non habet in proposito: quoniam æquiuocatio ibi committitur. Nā defectus tam naturæ quā operationis est duplex, Cnegatiuus, puta ga

non

non est infinitæ seu maioris perfectionis. Et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui cōtrariatur perfectioni aptæ natæ haberi, & debitæ naturæ intellectuali. Et propterea si quæratur pro ratio resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas, quāuis nō negatiuas in id quod est ab actore naturæ illius, oportet declectum operationis in aliquē defectum priuatiuum accepte naturæ redcereut optime manifestatur in litera exemplo claudicantis tibię a natiuitate. Et per hoc patet responsio ad cōfirmationem. Quoniā nō est par ratio, quòd primus actus sit naturalis & alij, sicut nō est par ratio de fundamento, & cōsequēter de habentibus. Vnde obiectio de causalitate dei in fieri & conseruari nihil facit ad propositum, quoniā hæc sunt per accidens.

¶Ad dubium aūt ex authoritate Augu. occasionatum, breuiter dicitur sustinendo dictū Augu. à San. Tho. ratificatum: quòd ut patet ex dictis & ex litera, tenentes angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libertate uolūtatis, nō deducūtur ad hoc quòd deus sit malus, sed ex communi suppositione quòd deus optimus: & quòd nō sit causa peccati alicuius pacti, arguuntur ignorantiæ, quòd scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorantia em quòd primus motus uoluntatis est naturalis, arguuntur, & non ex suspecta in deo malitia. Vnde expresse S. Tho. supponit cū aduersatis oppositū Manichææ hęresis: & coaptata metaphysicali, non ducendo ad impossibile, sed ostensiue concludit intentū, ut patet in formatione corporis.

¶Ad obiectionem primam contra conclusionem non oportet aliter respondere, quia in litera habetur. Ad secundā uero negatur secunda pars consequentis: quoniam, ut ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad creationem. non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis, secundus autem liber. Et scito quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Tho. contra se fecerat in quæst. dist. de dæmonibus, articu. 4.

Quæstio. ¶*Num angelus in primo instanti sui esse solum mereri potuerit.*

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit duplex. Primum ex Scoto ubi suprà contra hoc quod dicitur, quòd angelus potuit in primo instanti mereri. prima enim operatio angeli non erat sua, sed actoris naturæ apud te. ergo in ea non potuit mereri. tenet sequela: quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum: quia aut primā operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. Non totaliter naturalis. Tum quia in pure naturalibus nō meremur, nec demeremur. Tū quia apud S. Tho. respectu cuiusq; actus uiatoris est liber quo ad exercitium actus. ergo operatio prima est secundum quid liberalis. Et sic est, cum uoluntas ut libera nō potuit apponere aliquam circunstantiā. Et sic est, cum uoluntas ut libera nō potuit apponere aliquam circunstantiam deformitatis? Nulla em rō de hoc apparet. Et confirmatur: quia si fuit libera quo ad exercitium actus, ergo poterat elicere illum actum, & non elicere: ergo poterat peccare peccato omissionis, etsi non commissionis.

¶Ad hæc breuiter dicitur, ꝙ operatio angeli prima fuit quidem naturalis, quo ad specificationem & rectitudinem actus. Ita ꝙ natura angeli determinat ipsum ad hoc ꝙ primū eius uelle sit consonū naturæ uolentis. hoc enim est uoluntatem inchoare actum sub ratione naturæ. f. rei determinatæ: ita ad hoc ꝙ nō, ad oppositum, & ita ad rectitudinem ꝙ nō ad oppositū. Determinat enim natura ad amandum deum ut finē & naturæ actorem, & seipsum, & ad se intense amādum ita ꝙ non ad oppositū, quin primo actu saluari debet. Sed fuit liber quo ad exercitium actus: quia nō necessitatur uoluntas angeli necessitate naturæ ad eliciendum hunc actum in primo instanti, quāuis si exeat in actum, ad actū naturæ consonū naturali necessitate determinata fit. Vnde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit autem uoluntas libera circunstantiam deformitatis apponere, quia ad rectitudinē eius determinata est à natura. Omissionem autem actus quāuis potuisse incurrere, alioquin libertas nulla fuisset, non tamē potuit omissionis peccatū incurrere: quoniam peccatum omissionis rōnem uoluntariæ declinationis præincludit ac per hoc actum

tas angeli determinata naturaliter est ad rectitudinem primi actus: & propterea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis, qua non potuit esse commissionis.

¶In responsione ad quartum occurrit dubium in sequenti articulo tractādum.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum sextum

TItulus clarus est. Cōment.
¶In corporetria facit. Primo utrā que opinionē refert & cōparat. Secūdo radices primæ, tertio radices secundæ ponit.
¶Quo ad primum duo dicit, ſ. opiniones, & ne gatiuam, scilicet non fuit mora: probatur ex authoritate, & ex pro babilitate rei in se.
¶Quo ad secundum duas radices ponit, ſ. angelum prorupisse in actum liberi arbitrij in primo instāti: & ꝙ fuit creatus in gratia. Ex his enim adiumēto rerū tio illo fundamento, ſ. ꝙ per unū actū pergūt ad beatitudinem, sequitur ꝙ statim beatitudi nē acceppisset nisi statim impedissent.
¶Quo ad tertiū dicit, 313 ꝙ quocūq; horū duorum negato, sequitur oppositum. Vbi aduerte, ꝙ licet etiā negato tertio fundamento, & concessis duobus, poterunt mora inter creationem & casum: ut Sco. negat: tamē quia hoc fundamentū tertiū ex philosophiæ principi pijs cuidēter sequitur, non connumerauit illud S. Th. cū illis duobus de quibus diuersæ sustinentur opiniones.

¶Nū angeli in gra tia creati in primo instanti beatitudinē acceppisset & per unicū actū, nisi impedimētū præstitissent peccādo. Quæstio.

¶Hoc in loco occurrit dubium magnū ualde: quia secūdū instans fuit libertatis & meri- 330 ti, ita ꝙ liberū fuit omnibus immediate post

creationis instans mereri & demereri: ergo erant omnes uiatores: ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primo, ꝙ angeli creati in gratia, & inerentes in primo instanti statim beatitudinem accepissent, niū, &c. Falsum est secūdo, ꝙ per tantū unum actū meritorium ad beatitudinē uenirent: quia unum omnes habuerant. Repugnat & tertio, ꝙ uia angelorum una meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen post illam impedimentum præstari: hæc sunt quæ hanc Sanct. Tho. doctrinam difficilem reddunt.

¶Ad hæc breuiter dicendum est, quòd ut apparet ex quolibetis San. Th. quo libeto 9. arti. 3. uia angelorum ex quobus instantibus integratur. Sed alterum ita est uia, ꝙ non terminus. Alterum uero est simul uia & terminus. Via, inquātum est ex liberto arbitrio. Terminus, inquantum consummate à deo per iunditur gratia. Quemadmodum in conuersione peccatoris ad deum, idem instās est conuersionis & infusionis gratiæ. Et uniuersaliter quemadmodū in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Et sic igitur secundū instans libertatis & meriti dupliciter intelligi potest. Primo modo ut uiæ distinctæ à cōra terminum: & sic negatur. Alio modo, ut in termino uiæ: & sic conceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine: quoniam actus illę ut uię incohat ex libero arbi. & gratia, meritorius est. Inquātū uero completur per gloriam, beatitudo est. Et sic uerificantur omnia dicta. Et ꝙ statim post primum actum beatitudinem acceperint. Et ꝙ per unū tantum actum meritorū peruenianț ad beatitudinem: unum scilicet ut uiam, cum quo stat ꝙ exigatur, alter. ut terminus. Et sic stat, ꝙ post unū ut uiam possit impedimentum præstari per alterum ut terminum. Via enim pura in uno consistit: sed aggregatum ex uia & termino ex duobus actibus meritorijs, & instantibus constat. Et hæc est resolutio ultima. Sed contra hoc sunt obiectiones multę Scoti in 2. dist. 5. in responsione ad q. motam in dist. 4. & duo dicta San. Tho. impugnat. Primum est, quòd in secundo instanti simul fuit meritum & præmium. Quia meritum præcedit durationē præmium: ut ex quæstione præcedente probatum fuit ex ratione gratiæ perfectæ & imperfectæ secūdū statum. Secūdū est, quòd in secūdo instanti quidā potuerunt obicem. Quia merentes usque ad nunc præmiationis, in illo nunc præmiati sunt: sed omnes per te meruerunt usq; ad nūc præmiationis: quia usq; ad secūdū nunc quod apud te est nunc præmiationis: ergo omnes præmiati sunt, & sic nullus peccauit. Maior probatur. Tum quia in nunc præmiā non sunt amplius in uia, ponentes autem obicem sunt in uia. Tum quia homo in toto uiæ sua existens in merito in instanti mortis nō potest demereri, aut obicē ponere quin præmietur: meruit enim ut daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autē

est tua: supposito quòd uia omnium angelorum fuerit æqualis, scilicet in duobus instantibus seu mortalis apud te.

¶ Ad primũ respõdetur, ꝙ meritũ dupliciter cõtingit, uiæ puræ, & ut termini. Et ꝙ meritum puræ uiæ præcedit duratione præmiũ. Sed meritũ ut in termino põt esse simul cum præmio. Nec sequitur quòd simul sit gratia perfecta & imperfecta: sed ꝙ simul

sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritũ eñ quêadmodũ dupliciter cõtingit, scilicet ut in uia, & ut in termino: ita in fert imperfectionẽ gratiæ: uel ut in uia, uel ut
c 274 in termino. Et ꝓpterea ex rõne meriti rõnabiliter infertur, ꝙ merens prius duratione meruit, ẽ ꝙ præmiatus est: ut hic intulit S. Th.

Non tamẽ infertur, ꝙ
b 308 nullũ instãs meriti sit instãs præmij. Ex eo
427 eñ ꝙ meritũ oportet esse in termino uiæ, &

in uia, necesse est duratione præcedere præmiũ, & gratiã esse imperfectã secũdum statũ. Ex eo uero, quòd post meritũ uiæ sequitur meritũ termini, necesse est simul esse meritum illius instãtis cũ præmio: & esse terminũ gratiæ imperfectæ. Et sic salua pace minus bene intellectus est S. Th. ab his qui dixerũt doctrinam S. Th. in summa hac nõ esse eam quam in quolib. tradiderat. Id enim apparet hãc doctrinã sine illa non posse saluari. Veritatẽ diligenter aduerte, ꝙ licet in sua opinione hic & ibi nõ discrepet: quia utrobiq; tenet duplicẽ actũ meritorij concurrisse. Alterũ ut uiã duratione præcedẽte præmiũ: alterũ ut terminum natura tantũ præcedẽtẽ. In hoc tamẽ differmitas quælã est, ꝙ ubi non reputauit falsam opinionem, dicẽs unũ tãtũ fuisse actum meritorium, illũ fuit in termino fuit, & nullũ præcessisse meritoriũ ut in uia: quã tamẽ opinionẽ hic reputauit falsam, dũ in q. præcedẽte expresse uoluit meritũ præcedere duratione præmiũ. Nec hoc est mirũ cõsiderãti, ꝙ cõtinue intellectus studiosus perficitur. Tota tamẽ illa doctrina, quã pro rõnabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicanda ad meritũ in termino. Ideo enim sic diligenter illã est profecutus: quia suã opinionẽ illa egere doctrina uidebat: cuius signum est, ꝙ argumẽta in oppositũ soluit ex illa doctrina. Et tamẽ cõstat ꝙ ipse per se illã opinionẽ elegerat ibidẽ. Et constat etiã ꝙ mos eius & oim, nisi aliud specificetur, est respõdere ad argumenta secũdũ propriã scribẽtis opinionem. Quia ergo uidebat argumenta illa cõia esse & suæ, & illi opinioni, ideo ex doctrina utriq; communi responsiones conflauit cemmunes: & hæc bene nota.

¶ Ad secundũ uero dicitur, quòd mereri usq; ad nũc præmiationis, cõtingit dupliciter, exclusiue & inclusiue. Et hoc quidẽ modo uerũ est quòd præmiantur, sed nõ primo modo. Et ad primã probationẽ in oppositũ dicitur, quòd in ꝑnũc præmiationis sunt in termino uiæ, & possunt ponere obicem tanquã in termino uiæ existentes. Ad secundã uero dicitur, quòd in termino uiæ hominis con summatur meritũ cuiusꝙ. Nec uidetur uerũ, quòd tũc sit impeccabilis: sed quilibet est liber ut in termino uiæ existens: quemadmodũ de angelo dictum est.

Quæstio. ¶ *Num unus & idem actus angeli sit primum naturalis, & meritorius.*

¶ In responsione ad tertium, dubium est non parũ. Quia hæc uidentur sibiniuicem repugnantia, scilicet, quòd actus unus angeli sit primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius, ergo est informatus gratia: & nõ sufficit esse habenti gratiã, ut patet. Et rursus, ergo actualiter uel uirtualiter tendit in deum ut principium gratiæ, & obiectum beatitudinis supernaturalis: quia gratia, seu charitas suis omnia sic in deũ ordinat. Et quia est primus, ergo actualiter tendit in deum ut obiectũ beatitudinis: quia actualiter tendere est prius quã uirtualiter: sicut uniuersaliter id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Constat nanq; quòd actus uirtualiter tendens in aliquod, ideo uirtualiter tẽdit, ꝙ manet in eo uis prioris actus actualiter tendentis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationẽ: ergo non est meritorius. Et de exercitio quod patet: quia sic nullo modo actus esset liber: & cõsequẽter nullo modo meritorius. De specificatione uero deducitur facile: quia sic actus ille sisteret ad obiectũ naturale, ergo nõ tenderet in obiectum beatificum 60 supernaturale aliquo modo, ergo non informatur gratia, ergo non meritorius. Et augetur maxime dubitatio: quia S. Th. in q. de malo. q. 16. ar. 4. unit naturalitatem primi actus angelici esse talem: ut angelus nõ potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, quòd si uerba S. Tho. ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis nõ dixit illum actum angeli esse naturalẽ absolute, sed esse naturalem motũ in bonũ. Ita quòd naturalitas, ut prius declaratũ est, determinat actum nõ simpliciter, sed in ordine ad obiectũ. Et nũc adiungimus, quòd determinat actum in ordine ad tale obiectũ, f. bonũ. Vnde intentio S. Th. est, accipiendo naturale ut distinguitur cõtra liberũ, dicere, quòd primus actus angeli nõ fuit totaliter liber libertate, quæ nata est naturaliter cõuenire libero arbitrio creato, f. ad bonũ & malũ: sed fuit motꝰ naturalis quo ad hoc ꝙ tẽ 70 dũtin bonũ: quia nõ poterat esse malus. Et nõ quo ad hoc, quòd terminaret ad obiectum pure naturale: ut sic naturalitas determinet actum quo ad specificationẽ á bono, siue naturali siue supernaturali: & determinet obiectũ naturale sic quòd nõ ad oppositũ eius id est malum. nõ aũt sic, quòd nõ ad aliud quodcũq; quia potest esse simul ad aliud nõ oppositũ, sed perficiens: quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primo, quia tẽdit natura liter, id est nõ libere, in bonũ. Secũdo, quia tẽdit necessario in obiectũ uel pure naturale. puta si nõ habuit gratiã: uel nõ dissonũ à naturali, sed perfectiũ eius, puta si creatus fuit in gratia. Et per hanc met diffõnem ultimã patet quomodo intelligẽda est doctrina S. Th. in q. de malo. Quoniã tendere in supernaturalia contingit dupliciter, scilicet absolute, & ut cõformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolute est tendere in ea indifferẽter: ac per hoc bene uel male, &c. Tendere uero in ea ut cõformia naturalibus, arctatur ad tendere beneꝛ quòd malũ est præter naturã. Et quia iã dictũ est, quòd angelus in secũdo instãti libet fuit ad bonum & malum. In primo aũt est, natura ad bonũ determinat est: cõsequens est quòd non potuit tendere in primo instãti in naturalia & supernaturalia, nisi ut supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mẽs S. Th. patet: quia cõstat, quòd apprehẽdere naturale & supernaturale ut perfectio est naturalis simulnõ incõuenit, quãuis absolute sit impossibile. Vnde ex hoc, quòd angelus in primo instanti non potuit apprehẽdere naturale & supernaturale absolute, optime sequitur, quòd nõ potuit peccare tunc, cũ oportebat ipsum in naturalia ferri. Cũ hoc tamẽ stat, quòd simul potuerit apprehendere aliquid supernaturale ut perfectionem naturalis, eo mõ quo finis ulterior est perfectio finis anterioris ordinati in illũ. Quẽadmodũ uniuersaliter simul apprehẽdere & tendere possũm in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶ *Nũ angeli in primo instanti suæ creationis meruerint uitam æternam.*

¶ Circa eandẽ responsionẽ dubiũ aliud occurrit. An angeli in primo instanti uere & proprie meruerint uitam æternã. Et sic dicitur ꝙ sic, ergo habuerit actũ dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis: & sic fuit, cũ electio eorum sit infinitibilis, ergo redditi sunt omnes impeccabiles: quod est hæreticum. Si uero dicitur quòd nõ, ergo nõ amauerũt deũ ut obiectũ supernaturalis beatitudinis, ergo nullo modo meruerũt, quod est oppositũ doctrinæ tuæ. Secũda cõsequẽtia est per se nota: quia meritũ non est nisi per actum charitatis: cuius obiectum constat esse deũ, ut obiectũ supernaturalis beatitudinis. Prima uero probatur, quia aut amauerunt deum ut obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali. non aũt datur tertia. Sed nõ naturali: quia illa nõ se extendit supra obiectum naturale: ut patet. ergo. Si non electiuũ, nullo modo amauerunt deum ut obiectum supernaturalis beatitudinis: quod erat deducendum.

¶ Ad hoc respondetur dupliciter. Primo quòd nõ proprie meruerunt. Tũ qa S. Th. in responsione ad quartũ expresse dicit, quòd primũ instans respondet operationi, qua mens angelica conuersa est in seipsam. Tũ propter rõnem in oppositũ adductã: quia fuere meritũ est actus electiuus. Sed insufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primo ex eorum falsa suppositione. credunt enim quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantum se cõuerterit, cũ gratia tamen: & ideo meruerit. Quod tamen est impossibile: quia ad rationem actus meritorij nõ sufficit, quòd sit actus non malus habẽtis gratiam: sed exigitur, quòd sit informatus gratia actualiter uel uirtualiter: sicut uniuersaliter ad rationem cuiuscꝙ actus spectantis ad quemcunq; habitum, exigitur, quòd informatus sit illo habitu. Alioquin ex illo habitu nihil haberet: quoniam actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem sui autem informatus fuit charitate, ergo tetendit in obiectum charitatis, quod est deus supernaturaliter uidendus. Et si adfunxeris, quòd primus actus non uirtualiter, sed actualiter in obiectũ charitatis tendit, ut probatum est: resta tutimpossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundo ex ratione uere & proprie meriti. Nihil enim aliud exigit, nisi ut de condigno & sufficienter quis uitam æternã mereatur: hoc autẽ omnibus fuit communẽ: quoniã beatitudine quã meruerunt, inquit S. Th. fuerũt quidã priuati: sufficienter autem meruisse intellige ut in uia, non ut in termino: nisi perseuerantes usq; in finẽ. Tertio, ex solutione obiectionum. Iam enim declaratum est quomodo motus ille non fuit naturalis absolute, sed in bonum.

¶ Quòd uero in responsione ad quartũ dicit S. T. nihil obstat, quia ut ibi patet, non loquitur de cõuersione angeli in se absolute, sed per cognitionẽ uespertinã: ut distinguitur cõtra matutinã proprie dictã, quæ est uisio beata. Et intendit, quòd duo instãtia attenduntur penes duas operationes angelicas, quarum una succedit alteri: prima est uespertina, secũda matutina. Sed sub prima uespertina, si erãt in gratia, cõprehẽditur omnis cognitio citra beatã: quæ sola est matutina: ita quòd cognitio uespertina distinguitur in naturalẽ & reuelatã. Et similiter omnis cõuersio in se & in deũ, citra cõuersionẽ fruitionis. Patet aũt hãc esse mere mentẽ literæ. Tum ꝙa expresse loquitur de uespertina cõuersione: ut distinguitur contra matutinã. Tũ quia de successione solicitus erat. Constat autem, quòd quotquot oppositiones simulitatenees ponamus, non ponunt in numerum quo ad mensurã durationis, sed ad unum tãtũ instãs spectant: & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Desiderauit aũt illud magis ab actu naturæ, f. cõuersionis in se: qa ille fundamentũ est omnium & certior. Quã autẽ quæritur aut dilectione electiua, &c. respõdetur, quòd quã dilectio electiua significet idẽ quod libera, dilectio non solũ: quo ad exercitium, sed etiã quo ad specificationẽ actus: & hæc sit duplex, distinguẽdũ est iuxta supradicta. Et dicẽdũ, quòd ꝙã est dilectio libera totaliter, &ꝙã nõ totaliter. Et loquimur de libertate naturaliter cõueniente uolũtati creatæ. Illa est liberata totaliter ꝙ est etiã libera ad bonũ & malũ. Nã hæc libertas nata est naturaliter cõuenire libero arbitrio creato. Illa uero est libera, sed nõ totaliter: quãuis sit indifferens ad hoc & illud, non tamẽ ad bonũ & malũ. Vnde angelus non poterat pro tunc eligere malum. Quãdo uero dicitur, quòd electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit esse antẽ secundũ instans. Posset quoq; dici, quòd illa dilectio fuit naturalis non angelo absolute, sed habenti gratiam in primo instanti sui esse, & tunc operanti: quoniam ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans à gratia: consequens est, quòd liberũ arbitrium sit supernaturalibus si immiscet, determinatur ad cõformiter gratiæ se habendũ. Et sic quãuis dilectio naturalis absolute nõ tendat ad supernaturalia: dilectio tamen naturalis habentis gratiam, in primo instanti intendit ih supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis: quia est determinata ad unum, ad conforme scilicet gratiæ, ita quòd non ad oppositum. Et hæc duæ responsiones in idem redeunt.

¶ Circa prædicta adhuc non quiescit intellectus: sed dubiũ consurgit. Quia si angeli omnes in primo instanti uere meruerunt per actum dilectionis dei, ut obiectum est beatitudinis supernaturalis, ergo in secũdo instanti non tenebãtur ad actualiter dirigendũ actum suũ in obiectũ charitatis: ergo non peccauerunt eligendo bonum non cũ debita subiectione ad deum: sed aut nõ peccauerunt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequentia probatur: quia præceptum charitatis est affirmatiuum, & obligat pro principio ad actualiter amãdum, dum, quod cõstat impleri à quolibet habẽte charitatẽ: qa in primo actu in deũ rendit ut sui fuorũq; omniũ finem: & sic omnia sua cõsequẽtia modo nõ repugnent uirtualiter, tendũt in obiectũ charitatis, uirtute f. primi actus. Secunda ue cõsequẽtia probatur sic. Eligere bonum absq; actuali ordinatione ad deum immediate post primũ actum charitatis non est malũ, imo est actus charitatis uirtualiter: sed talis fuit actus angeli in secũdo instanti apud S. Th. ut patet ex supradictis, ergo male dictũ superius fuit, ꝙ sola inconsiderario actualis regulę diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶ Ad hoc dicitur ꝙ argumentũ procedit ex malo intellectu dictorũ S. Tho. Imaginatur nã quę ꝙ primũ peccatũ angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamen peccauerit faciendo actũ contrariũ regulæ. Licet eñ ex parte intellectus sola fuerit inconsideratio, liberum tamẽ arbitrium cũ illa inconsideratione non solum elegit fine illa, sed contra illã modaliter non obiectine: sicut si inconsideratio aliquid absque ex gula incidat obliqui. Actus enim tũc nõ fuit absq; regula, sed contra regulam. Patet autem ex angelũ peccasse, quia supbiæ peccatũ cõmisit. Superbia eñ contrarie opponit humilitati, & diuinæ regulæ, quoniã ut Boe. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccans recessit à uirtualitate charitatis quã in primo actu habuit, uolũtariæ superbiẽdo. Posset quoq; dici, quòd angelus in secundo instanti, quia in primo actu habuit, uolũtariæ superbiẽdo. Posset quoq; dici, quòd angelus in secundo instanti, quia in primo actu habuit, uolũtariæ superbiẽdo. Posset quoq; dici, quòd angelus in secũdo instã

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum nonum.*

Cõment. TItulus clarus est. ¶In corpore una conclusio respõsiua: Plures remanserũt quã ceciderunt. Probatur quia præter naturã inuenitur in paucioribus peccatum autem est contra naturã angelorum. ergo.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ quartæ Articulum primũ.*

Cõment. TItulus clarus est. ¶In corpe duo. Primo distinctionem trimẽbrem ponit. Secundo iuxta singula membra conclusiones. Distinctio est, cognitio duplex, naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio. Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta. Probatur dupliciter. Primo quia cõsequitur naturã simplicem. Secundo, authoritate Dionysij. Secunda, cognitio gratuita speculatiua est totaliter ablata, sed diminuta. Probatur: quia paucæ & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus. Aliis autẽ plura & clarius. Tertia, cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: quia charitas est ablata.

X27

siue malũ. Quia igitur supremus angelus maiorẽ habuit naturalem uirtutem, quàm inferiores, intensiori motu in peccatum prolapsus est. Et ideo factus est etiam in malitia maior.

ARTICVLVS IX.

a ¶*Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.*

328 AD NONVM sic proceditur. Videtur cp plures peccauerunt de angelis, quã permãserunt. Quia ut dicit philosophus, malum est ut in pluribus, bonũ ut in paucioribus.

¶Præterea, Iustitia & peccatum eadem ratione inueniũtur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quã boni: secũdũ illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶Præterea, Angeli distinguuntur secũdũ personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, uidetur etiam cp non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

¶SED CONTRA est quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscũ sunt cp cum illis. Quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

CONCLVSIO.

¶*Plures Angeli permanserunt in gratia, quam peccauerunt.*

¶RESPONDEO dicendum, cp plures angeli permanserũt quàm peccauerunt. Quia peccatũ est contra naturalem inclinationem. Ea uero quæ contra naturam fiunt, ut in paucioribus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, uel semper, uel ut in pluribus.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, cp philosophus loquitur quãtum ad homines, in quibus malum contingit ex hoc cp sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis. Vnde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, cp secundum illos qui dicunt cp diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terræ tribus: manifestum est cp non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantum. Secundum uero illos qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine: probabile est cp de
326 quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quẽlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra scriptura tamen nomina quorũdam ordinum ut Seraphim & Thronorum, dæmonibus nõ attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Potestatum & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur à scientia & potentia, quæ bonis malisque possunt esse communia.

326

QVAESTIO SEXAGESIMA
quarta de pœna Dæmonum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonũ. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, de obtenebratione intellectus. ¶Secundo, de obstinatione uoluntatis. ¶Tertio, de dolore ipsorum. ¶Quarto, de loco pœnali ipsorum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis ueritatis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur cp intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis ueritatis. Si enim aliquam ueritatem cognoscerent, magis cognoscerent seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cum ad magnam beatitudinem pertinere uideatur: intantum quòd quidam ultimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione ueritatis.

¶Præterea, Id quod est maxime manifestum in natura, uidetur esse maxime manifestum in angelis siue bonis, siue malis. Quòd eñ nõ sit nobis maxime manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, cp nõ possit uidere lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere deũ qui est secundũ se manifestissimus, cum sit in summo ueritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo uidetur deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

¶Præterea, Cognitio rerũ angelis cõueniens est duplex secũdũ Aug. s. matutina & uespertina. Sed cognitio matutina non cõpetit dæmonibus: quia non uident res in uerbo. Nec cognitio uespertina, quia cognitio uespertina refert res cognitas ad laudẽ Creatoris. Vnde post uespere sit mane, ut dicitur Gen. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere.

¶Præterea, Angeli in sua conditione cognouerũt mysterium regni dei, ut Aug. dicit quarto super Gene. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt. Quia si cognouissent, nequaquã dominum gloriæ crucifixissent, ut dicitur 1. Cor. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione ueritatis sunt priuati.

¶Præterea, Quancũcp ueritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiẽdo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere ueritatem per suam naturã, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux à tenebris, ut Augu. dicit. Omnis autẽ manifestatio fit cp lumen, ut dicitur Ephes. 5. Similiter etiã neqp per reuelationem, neque addiscendo à bonis angelis: quia non est conuentio lucis ad tenebras, ut dicitur 2. Corin. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio ueritatis.

¶SED CONTRA est qđ Dio. dicit 4. ca. de di. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona quæ nequaquã mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima. Inter ista autẽ naturalia dona est cognitio ueritatis. Ergo in eis est aliqua ueritatis cognitio.

CONCLVSIO.

¶*Cognitio naturalis in angelis peccantibus non est ab illis ablata, uel diminuta: gratuita uero speculatiua quorundam secretorum dei, est diminuta: gratuita uero, qua ferebantur in dei amorem, est totaliter ablata.*

¶RESPONDEO dicendũ, cp duplex est cognitio ueritatis. Vna quæ habetur per gratiã: alia quę habetur per naturã. Et ista quæ habetur per gratiã est duplex. Vnã quæ est speculatiua tantum, sicut cum aliqui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia uero, quæ est affectiua producens amorem dei. Et hæc proprie pertinet ad donum sapientiæ. Harum autem trium cognitionũ prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. Cõsequitur enim ipsam naturã angeli, qui secũdũ suã naturã est quidã intellectus, uel mens. Propter simplicitatem autẽ suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest: ut sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dio. cp dona naturalia in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis est

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ quartæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

Cõment. ¶In corpe duo. Primo tractat opinionẽ Origenis. Secundo determinat ueritatem.

¶Quo ad primũ duo. Primo opinionem in duobus puncti̇s & causa eorum, scilicet quòd omnes mobiles, præter Christũ: causa primi, libertas: cã secundi, unio Verbi. Sciẽdo dicit hãc tangi erroneam uitandam, ratione & autho, ritate. Ratio est, ꝙ ruit ratio beatitudinis sanctorũ. Authori. Christi. ¶Quo ad secundũ tria dicit. Primo conclusionẽ responsiuã, ꝙdæmones sunt obstinati ī malo, & sancti confirmati in bono. Secundo unde huius causa sumẽda sit ostendit, scilicet non ex grauitate tantũ culpæ, quia omnes culpæ remissibiles sunt: sed ex conditione status, scilicet ꝙ extra uiam finꝯ, quia hoc est angelis ꝯ suis qđhominib⁹ mors. Tertio causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quòd grauitatẽ culpæ non dixit S. Thom. sed nõ tantũ esse causam, sed nõ tantũ esse causam: quia in rei ueritate grauitas culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quæ dã causa demeritoria & ex genere, quia mortalis: & ex specie, quia ex perbię: & ex cã, quia ex malitia: & ex conditione peccantis, quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo ꝙ iustũ est ut qui non uenialiter, sed usq; adeo delinquit ut impotentẽ se faciat ad bene faciendũ, ꝙhac pœna mulctetur, ut bene uelle non possit. Nõ tamen hęc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quantũcunq; grauior sit culpa, remissibilitatem ex grauitate nõ excludit. Aduerte secũdo, qꝰ causas duas obstinationis inquirimus, subordinatas tamen: quoniã cã proxima quare mali sint obstinati, &cil li sint confirmati, est status eorum: qa s. sunt iam extra uiam. Conditio enim uiatorum est mutabilitas de bonoin malum. Sed causa quare angelus cadẽdo fiat extra uiam, sicut homo moriendo, est anteriꝰ causa huius obstinatio nis & confirmationis: quoniam est cã status extra uiã, qui est causa obstinationis. Et cõsequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status conditionẽ ex authoritate Dama. in litera, proponitur uerunda obstinationis causa, s. principalis: ubi tria facit. Primo causam assignat talem. Angelus apprehendit immobiliter, ergo appetit immobiliter. Et sic posito semel elegit bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia uero probatur. Tum quia uniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ uirtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis sequitur apprehensionem singularem, & uniuersalis uniuersalem. Tum ex opposito, quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, ut patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad utrumque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundo cõfirmatur consueta differentia inter liberum arbitriũ angeli & hominis. Tertio remittit se ad locum alium in tertia parte de obstinatione hominum cuiusmeminerat.

Quæstio ¶*Num ex eo quòd angeli apprehendunt immobiliter, appetant & eligant immobiliter: & quæ nam præcisa & sufficiens causa sit immobilitatis cuiusuis creaturæ in aliquo obiecto.*

¶Circa antecedens assumptum occurrit dubium. Primo ex rõne discursiuã negati ab angelo, de quo suprà dictum est. Secũdo: quia æquiuocatur de apprehensione: quoniã immobilitas conuenit apprehensioni naturali: modo autẽ loquimur de apprehensione practica supernaturali, respectu quorũ peccatũ est, quam non esse immobilem patet in dæmone procurante mortem Christi, & postmodum dissuadente per uxorẽ Pilati. Tertio: quia erratur in radice immobilitatis: quoniã nõ discurrere non est sufficiens ratio immutabilis apprehensionis, quoniã & immutabilis cognitio stat cũ discursu, ut patet in cõclusionibus geometricis. Et cũ negatione di scursus stat mutabilis cognitio, propter successionem cognitionũ simplicium: quia cognoscens adeu abstꝰ discursu aliquid est in potentia ad cognitionem oppositi ut si cognoscẽs quòd omne totum est maius sua parte, esset in potentia ad cognoscendum oppositum per simplicem apprehensionem: unde si per simplicem apprehensionem daretur rõ alia, probabilior, ad oppositũ intellectꝰ flecti põt ad hanc fecũdã. Quarto: quia omittitur uera radix immobilitatis, s. connaturalitas. Ex eo eñ ꝙ aliquorũ cognitio ẽ naturaliter indita siue speculatiue, siue practice, oritur immutabilis apprehensio, ut patet in primis principiis. Ex hoc eñ excluditur potentia ad oppositũ: & non ex eo ꝙ per simplicẽ apprehensionem cognoscitur, ut experimur in prima operatione intellectus. Quinto: quia ſ angelus apprehendit immobiliter quã in primo instanti omnes apprehenderint deũ, ut obiectũ beatificum, amabilem super omnia, &c. ergo semp hãc cognitionem practicam seruat, & sic in secundo instanti non peccauerunt.

b 523

279

b

c d 330

2.d.7.q. 1.arti. 2. Et ue. 1. cor. ar. 2. cor. & mal. q. 16 ar. 5. 232

¶Circa cõsequẽtiam occurrit dubiũ, quo ad utranq; eius probationem ut simpliciter. Et quid contra primam probationẽ arguit Scotus in 2. distin. 7. prema, aut intendis de nouo esse sufficiente, aut insufficiente. Si de sufficiente manifeste 327 falsum est, quòd oportet mobile proportionari tali motori: quoniam uerum sit uoluntatem moueri sic ab intellectu. Si de insufficiente: quamuis uerum sit mobile oportere proportionari motori sufficiẽti, dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu uoluntatis. Falsum quidem, ut in 2. s. distin. huius declarabitur. Repugnans uero, quia duo ex hoc sequuntur. primo ꝙ angelus non potuerit peccare. Secundo, ꝙ non solũ post primã electionem, sed in prima uel ante primam electionẽ sit uoluntas immobilis. Primum deducitur sic. Intellectus ante peccatum immobiliter & recte apprehendit, & mouit uoluntatem, quia pœna non præcessit culpam: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter mouet: ergo uoluntas à recto & immobili immobiliter mota, ad rectum immobiliter tendit: ergo nunquam potuit peccare. Secundum uero sic, quia par ratio est de prima apprehensione & consequentibus: omnes enim immobiles sunt.

¶Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate uoluntatis: ut paterꝰ homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primo, quòd cõsequentia non ualeat: quia sic etiam uoluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundo, quòd differentia assignata inter uoluntatem angeli & hominis non ualeat, quia immutabilitas intellectus, quãuis in angelo

sinẽ discursu,in homine etiam cum discursu inueniatur:tamẽ in homine uoluntas est mobilis:ergo & in angelis. Contra ipsam uero cõsequẽtiã obiicit idem Scotus ibidem:quia effectus cõmunis in homine & angelo,oportet assignare causam utriq; cõmunem:sed obstinatio est communis effectus,& unius rationis in utroq;,ut Aug.innuit de fide ad Petrũ,cap.5.Immobilitas autem apprehensionis,non est cõis angelo&homini.ergo. Probatur minor : quia quũ in hac uita nunq; immobiliter ur homo in malo,aut anima separata obstinata,reddi tur absq; præuia apprehensione immobiliter:aut præuia in statu separato.Non secundũ: quia anima separata nõ demereturergo primum: quod est intentum. Et cõfirmatur:quia Lazari anima fuit separata. Et tñ nec ĩmobilitatus est in bono neci malo.

Quæstio. ¶*Num uoluntas angeli sit inflexibilis post electionem.*

¶Contra conclusionẽ obiicit Scotus ubi suprà,intendens probare,quòd uolũtas angeli non sit inflexibilis post electionem,quadrupliciter. Primo authoritate Aug.de fi.ad Pet.cap.5.uolentis, q̃ si homo exẽ posset rediread iustitiam,multo magis angelus:ergo,in quit Scotus,nutura angeli nõmagisrepugnat reuersioni ex se ad bonum, quàm natura hominis:sed si esset in flexibilis post electionem, magis repugnaret ut patet.igitur. Secundo ratione tali,causa totalis nõ aliter causat nisi secundũ qđ ipsa causa aliter se habet:& hoc deductis impedimentis:ergo uoluntas nõ aliter causat actus post primã electionẽ nisi ipsa:secũdũ qđ causa aliter se habeat.Sed ex hoc geliquit primã electionẽ,nõ aliter se habet secundũ qđ causa: ergo gadem libertatis authoritate causare põt actus cõsequentes sicut primũ: propositus clarus est totus. Et illa propositio,s.q̃ post primam electionem non aliter se habet secũdũ qđ causa,probatur,quia ipsa est causa ut prior suo actu,& non ut ſtat sub actu.Prius autem ut prius,nõ uariatur ex posteriori.Et cõfirmatur:quia nulla causa secunda potest esse causa principalis causæ agendi oppositio modo illi qui cõuenit principali causæ ex sua causalitate:alioquin non esset principalis causa,sed uolũtas ex se agit libere:ergo per nullũ habitum tut actũ superadditũ agit necessario. Tertio,quia dæmon pluribus peccatis nõ simul peccauit:ergo nõ q̃uæcũq; adhæsio fecit ipsum obstinatũ,& posuit in termino. Quarto,quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt,& adhęrunt bono:ergo inflexibiliter,& sic impeccabiles:quod est falsum.

¶Contra eandẽ arguũt Durandus & Gregoriusquia ex hoc sequitur q̃ angeli boni sint naturaliter confirmati in bono,nec male uelle possiunt:quod est cõtra Damas.lib.2.cap.3.Nũc immobiles sunt ad malum,non natura sed gratia.

¶Ad dubiũ cõtra antecedẽs respõdetur:positio S.Th,fundatur super duabus propositionibus.Prima est,quòd naturalis cognitio angeli est immobilis.Secũda est,q̃ supernaturalis cognitio est per modũ naturalis,& cõsequẽter immobilis.Prima propositio non fundatur super alio fundamẽto,q̃ eo quod posuit S.Th.in litera,s.negatione discursus.Sed intelligendũ est,non solum de discursu in actu,sed in potentia.Ita q̃ nõ ex hoc,q̃ aliqua cognitio habetur absq; discursu,cõcluditur immobilis,sed ex hoc,q̃ naturalis quũ sit,nec terminat,nec terminare potest discursum.Ex hoc enim manifeste excluditur etiã mobilitas per uicissitudinem.Nã quũ unicuiq; naturæ intellectuali naturaliter indita esse oporteat aliquã cognitionẽ immobilem,ut patet ex hoc,quia hoc præstitit est animæ nostræ,quę instãa omniũ,si aliquotã cognitio congenita esset:& reliquorum acquirenda relinquitur,opus est discursu quo ex notis principijs adigno ta fe perducendo perficiat,ut patet in nobis.Non emi potest dici,q̃ superiores habeant talem notitiam congenitam alicuorum, & quòd priuata sint habitudine principijs respectu ignotorum , quum habere hanc rationem principij sit nobilitatis præsupposita ignorantia aliorum , Si uero omnium notitia congenita est, neque discursus, neque uicissitudo habitualis locum habere potest.Sed omnimnotitia ad illam comparatur naturam,quemadmodum notitia principiorũ ad nos,ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutabilis cognitionis est absolute non discurrere,tam actu quàm potentia:quod enim est sic intellectuũ omnium,notitiam habituale habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositã nullam habet potentiam;& consequenter immutabilis est cognitionis.Secunda uero propositio fundatur super hoc,q̃ unũquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis, & gratia perficit naturam modo conformi illi naturæ.Et expertmur,q̃ eo modo,quãuis nõ ea euidentia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus,quo de naturalibus.Ex his autẽ patet responsio ad omnes obiectiones in oppositũ,præterquã ad ultimam . Nulla eñ æquiuocatio cõmissa est,sed omni cognitione sue naturali, siue supernaturali uerificatur immobilitas:quãuis de naturali primo & de supernaturali consequẽter,ppter illam & nõ ex se.Negatio quoq; discursus,nõ actualis tantũ,& respectu unius singularis cognitionis,sed tam actu q̃ potẽtia, & totius naturæ cognoscentis posita est causa immutabilitatis:q̃m ex tali negatiõe oritur negatio uiæ ad opposita,scilicet ex principiis ad conclusiones:& ubi hæc negatio totaliter inuenit,habet fecũ ãnexã negationẽ uicissitudinishabitualis, ut patet:& hoc nulla uia restarad oppositã. Tacta ẽ ergo & ẽclusa cõnaturalis cognitiõisti q̃ radix imutabilitatis ponẽdo negationẽ totalẽ discursus propriedicti in tota una natura: qa (ut sũ dictũ est) hoc manifeste infert ãcuitter inesse habitua lẽ notitiã omniũ tanq̃ principiorũ.Ad ultimã autẽ obiectionẽ dicendũ est,q̃ quum dicitur omnẽ apprehensionẽ angeli esse immobilẽ, intelligitur de apprehensione completa & iudiciariatita q̃ quãse inel iudicauerint aliq̃d immobiliter , illudmet semper iudicant:& ex hoc excluditur tã instãtia de fluctuatione dæmonis de morte Christi, & de pugna angelorũ bonorũ apud Daniel em, & aliorũ eiusmodi(quia scilicet in nullo horũ fuit totale iudiciũ , sed uelut dubia & suspẽsa rẽtatio) q̃mstãtia de iudicio angelorũ in prio instãti.Quo niã tale iudiciũ cõpletũ nõ fuit,nõ,ppter dubitationẽ aut ineuidentiã annexã , sed ,ppter defectũ libertatis.Iudiciũ ndq; de fine supernaturali amãdo in uitore puro ex fui natura exigit q̃ sit liberũ ad bonũ & malũ:alioquin cõpletũnõ esset, in primo aũt instãti iudiciũ illud liberũ nõ fuit ad bonũ&malũ.Sedde determinatũ necessario erat ad bonum:quemadmodum ipsum liberum arbitrium,ut dictum est.Et ideo non ex plena libertate iudicauerunt illud bonum esse amandũ super oĩa:& ideo non immobiliter,sed in secũdo instanti iudiciũ illud fuit plene in eorũ libertate,nulla euidẽtia cõuentẽ intellectũ ad ad alterã partẽ,quoniã de supernaturalibus iudiciũ erat,& iã erãt ad bonum & malum liberi:& ideo illud fuit immobilẽ quod iudicatum est tunc.

¶Ad obiectiõs Sco.cõtra primã ꝓbationẽ cõsequẽtiæ dicit,q̃ fermo est de motore sufficiẽte ĩ suo ordine.obiectiue eñ in gñe cãæ finalis,intellectã ẽ sufficiẽs motor uolũtatis.Nec hoc ẽ falsum,ut infert q̃ de intellectu& uolũtate q̃ref, manifestabif.Nec repugnat dicta.Neutrũ eñ eorũ q̃ inducũt,sequit,q̃m intellectã:& sic nõ male:deficiẽter tñ mouit uolũtatẽ angeli ad primã electionẽ, ut ex supradictis patet.Et iõ deficiẽs à rectitudine mouit uolũtatẽ imobilẽ ad actũ malũ. Sed̃m uero icõueniẽs duplr intelligi põt. Vno mõ q̃ pria electio sit immutabilis,ita q̃ priꝰ natura qũ intelligimꝰ ipsam positã,nõ possit ab ea fieri gn ipsa talis ponat.Et hoc,ppter uocat immobilitas ad electionẽ,& ẽ ipossibilis ãgelo.Aliomõ,q̃ etiã ipsa prima electio ex quo posita est,nõ põt retractari.Et hoc mõ ois electio angeli est immobilis:& hoc manifeste est ipsa nostra positio.

¶Ad obiectionẽ aũt cõtra ſcdam ꝓbationẽ dicit,q̃ differẽtia assignata ẽ optima,& q̃ de noritia practica seu affectiua ĩ particulari cũ cæteris singularibꝰ circũstãtis loquẽdo,nulla cognitio q̃ discursum acquĩta,& alicui hoi imobilis,naturaliꝰ loquẽdo,q̃m iudiciũ in ẽticulari,nũc hic,ĩ ordine ad hęc,&c.põt semp uariari,uel ex aliq̃ passiõis motu insurgẽte,uł ex aliq̃ medio,phabiliore nũc ĩdm apparẽtiã,uł ex obliuiõe prioris medii,aut icõsideratiõe eiusdẽ,q̃ oĩa ad discursum pertinẽt.Non ſic autem est in angelo,in quo semp cõcluſio cum suo medio offert,qa nõ est ibi discursus.uñ patet,q̃ differẽtia uolũtatũ penes discursre & nõ discurrere,mobilitatẽ & imobilitatẽ ĩducit.¶Ad obiectionẽ aũ cõtra cõsequẽtiã dicit,q̃ obstinatio dæmonis & aĩæ separatæ nõ ẽ oino eiusdẽ rõis ſcdm ueritatẽ,nec ſcdm Aug.Et iõ nõ oportet q̃ habeat cãm cõem eiusdẽ oino rõis ĩ utroq;.Sed eo mõ q̃ aliquaꝰ ẽ eiusdẽ rõis,ſic aliquaꝰ hꝰ cãm cõem, & illa ẽ ĩmobilitas tã ĩtellectꝰ quã uolũtatis aĩæ pbsitæ extra statũ uię.Et dico, q̃ aĩa obstinata reddit̃ q̃ primũ actũ,quẽ elicit ĩ statu separatiõis,& q̃ oĩa tũc demereꝰ,nõ ut ĩ uia,sed ut ĩ termino:ut ex supradictis patet.Ala aũt Lazari q̃uis extra pñtẽ uitã,nõ tñ extra uiã posita fuit dispẽsatiõe diuina q̃ nulli legi astat.Nec hoc opꝰ,pbare,qa ad ſensum patuit.¶ Ad argumẽta Scoti cõtra cõclonẽ dicit,& prio an authoritate Aug.q̃ cũ ueritate illiꝰ cõditionalis,ſtat ueritas nostræ categoricæ:q̃m redire ad bonũ post pcm̃ mortale,nõnisi dei formi natura q̃ gratia uocat,fieri põt.Et ſi illa eſt naturalis hõi,à fortiori angelo,qui ſpeculũ ẽ puriſſimũ ſuſcipiẽs torã,ſi tas ẽ dicere,dei pulchritudinẽ apũ Diony. Cũ ueritatẽ igit huiꝰ cõditiõalis.ſ.ſi utsq; redit ad bonũ,ſeſſet hõi,à fortiori inesset ãgelo:ſtat q̃ nec hõ,nec ãgelꝰ possit à malo resurgere,& q̃ ille imobilꝰ ex se malo adhęreat postquã elegit illud. ¶ Ad rõnẽ aũt dicit̃,q̃ uolũtatẽ ut priorẽ actũ eẽ cãm sui actꝰ,põt duplr ĩtelligi. Prio ut ly actu,distribuaĩ.p oĩ actu uolũtatis simplr:& ẽ ſenſus, uolũtas ut prior est ſua opatiõe,est cã oĩs sui uelle,& in hoc ſenſu,ppositio ẽ falſiſſima,ſic eñ ẽ cã tñ primi fui uelle:q̃m uolũtas affecta prio suo actu,q̃ est amor finis,uult cætera,& nuda nihil uult nisi finẽ qđ prio uult.Sed̃ ly actu,distribuaĩ accõmodate,& ẽ ſenſus, uolũtas utprior actu elicit dǫ est cã illiꝰ:& ſic est uerisſima, quoniã uniuersaliter causa efficiens est prior natura

dæmonum obſtinata est in malo. Causam autem huius obstinationis debes accipere,mõ ex gratuitate culpæ,sed ex conditione naturæ ſtatus.Hoc enim est hominibus morsq; angelis casus,ut Damascen⁹ dicit. Manifestũ eſt autem,q̃ omnia mortalia peccata hominũ,sue sint magna, siue sint parua,ante mortẽ sunt remissibilia,post mortẽ uero irremissibilia,& perpetuo manentia.

¶Ad inquirendum ergo causam huiusmodi obstinationis considerandum est, quòd uis appetitiua in omnibus proportionatur apprehensiue,à qua mouetur sicut mobile à motore. Appetitus enim sensitiuus est bonũ particularis , uoluntas uero uniuersalis, ut suprà dictum eſt,sicut esse sensus apprehensiuus est singularium , intellectus uero uniuersalium[c]. Differt autem apprehensio angeli ab apprehensione hominis in hoc, quòd angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus: homo uero per rationem apprehendit mobiliter discurrendo de uno ad aliud,habens uiam procedendi ad utrũque oppositorum.Vnde & uolũtas hominis adhęret alicui mobiliter quasi potens etiam ab eo discedere & contrario adhærere,uoluntas autem angeli adhæret fixe & immobiliter.Et ideo,si consideretur ante adhæsionem,potest libere adhærere & huic & oppositо , in his scilicet quæ non naturaliter uult.Sed postquam iam adhæsit,immobiliter adhæret.Et ideo consueuit dici,q̃ liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositũ,& ante electionẽ,& post: liberum autem arbitrium angeli est flexibile ad utrũq; oppositum ante electionẽ,sed non post.Sic igitur & boni angeli semper adhærentes iustitiæ sunt in illa cõfirmati, mali uero peccantes sunt in peccato obstinati.De obstinatione uero hominum damnatorum infrà dicetur[e].

argu.1. 2d. 3.parte.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,q̃ boni & mali angeli habent liberũ arbitrium, sed secundum modũ & conditionem suæ naturæ,ut dictum est[e].

¶Ad secundũ dicendum,q̃ misericordia dei liberat à peccato pœnitẽtes.Illi uero qui pœnitentiæ capaces non sunt,immobiliter manent in diabolo peccatum,quo primo peccauit, quantum ad appetitum , licet non quantum ad hoc quòd credat se posse obtinere: Sicut si aliquis credat se posse facere homicidium,& uelit facere , & postea admatur ei potestas,nihilominus uoluntas homicidij in eo manere potest, ut uelit feciſſe, uel uelit facere si posset.

¶Ad quartum dicendum quòd non est tota causa quare peccatum hominis sit remissibile,quia alio suggerente peccauit. Et ideo ratio non sequitur.

¶Ad quintũ dicendũ,quòd actus dæmonis est duplex. Quidam scilicet ex uolũtate deliberata procedens,& is propriepotest dici actus eius. Et talis actus dæmonis semper est malus. Quia etsi aliquãdo aliqđ bonũ faciat,non tamen benefacit. Sicut dum uerita tem dicit ut dicipiat,& dum non uoluntarie credit & confitetur , sed rerũ euidentia coactus. Alius autem actus dæmonis est naturalis:qui bonus esse potest,& attestatur bonitati naturæ.Et tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

ꝓ nihil est tã in potestate nostra quã ipsa uolũtas.Secũdo,q̃a sequeret,ꝓ q̃libet actꝰ uolũtarius angeli esset eiusdẽ speciei:qđ est inconueniẽs:& tenet sequela:quia causa uniuersalis malitiæ nõ posset esse nisi prima affectio mala,quã cõstat non inclinare nisi ad actus eiusdẽ speciei. Tertio instat Durandus:quia sine existente bono ex genere,non est necesse cæteros actus esse malos:sic autem est in angelis,ut patet ex dictis.

Quæstio. ¶*Num quod nõ bene sit,malum sit.*

¶Cõtra secundũ uero est.Quia non ualet,sit non bene, ergo male: sed est sophisma consequentis:quoniã nõ bene,& dicitur de malo, quod est contrariũ bono,& de non bono,qđ negatiue opponitur bono : quod ſnon habet circunſtantias bonitãtes moraliter ipſum. Et cõfirmatur,quia ita carente gratia,inter actum bonum & malum datur mediũ,puta homo norare parentes.Et sic in,oppositо credere ex euidẽtia retur esse actus, quãuis non bonus:qa non debito fine,nõ tamen malus:ut etiã Scotus ubi suprà tangit.

2.d.5.q.2. 1.arti.2. cor. Et ver.q̃ 24.ar.1 cõ.co.2. & q.26. ar.1.ad 3.m & ar.8.cor. princinorare parentes.Et sic pio & in,oppositо credere ex euidẽtia retur esse actus, quãuis non bonus:qa non debito fine,nõ tamen malus:ut etiã Scotus ubi suprà tangit. adsm.

Quæstio. ¶*Nũ dæmones sem per actu naturæ bono abutantur.*

¶Cõtra tertium,autẽ instat ibidẽ Sco.ꝙa inclinatio naturæ,puta torẽresis ,põt habere actũ conformẽ sibi ſiſtẽdo in eo,puta diſpliciẽtiã de malo culpæ.Et ſimiliter dolere de malo pœnæ inquãtum læſiua nobiræ:& ſimilia. Quare enim nõ poteſt ſiſtere in hæc absque eo ꝙ apponat circunſtãtias malas:nulla apparet ratio,quum naturalia eorũ apud Dio. 4. c.de di.no.ſint integra & ſplendidiſſima.

¶Ad euidentiã horum ſciendũ eſt,ꝙ proportio uoluntatis plectæ extra uiã ad finẽ ſuũ,eſt quẽadmodũ proportio uolũtatis nostræ ad beatitudinẽ in cõi.Ita quõ.Ita & habet ille finis ad uoluntatẽ ſic cõplete affectã:quẽadmodum beatitudo nunc ſe habet ad nos,quoniã uoluntas in naturã affectionis illius tranſit.Et perinde uoluntas illa affectione determinatur ad unũ talẽ finẽ:quemadmodũ uoluntas naturaliter determinata eſt ad boni rationem.Et quoniã affectio illa nõ ad aliq̃d particulare,ſed uniuerſaliſſimũ finẽ utpote ultimã eſt,& ad ultimũ finẽ alicui⁹ ſimpliciter omnia diriguniſ,& in ordine ad illũ omnia menſuranſ:conſequẽs eſt,ut obſtinatus ſimpliciter non ſolũ habitualiter ſemp in illa affectione permaneat,ſed etiã uirtualiter.Etſi nõ actualiter,ut in inſtãti quo peccauit obſtinate:uirtualiter autẽ dico.ſ.principatiue:quẽadmodũ in omni actu uolũtatis noſtræ ſaluã uirtualiter appetitus beatitudinis:cum quicquid uolumus ut participemus, beatitudinẽ uolumus. Ac per hoc omnia quæ unt obſtinatus,ppter illũ finẽ,uirtualiter uult.Et ſic ex eo quòd illa affectio ineſt uoluntati,immobiliter determinat uelut natura ad unũ.Ex eo eñ ꝙ illa eſt reſpectu finis ultimi ſimplr,& non in hoc uel in illo ordine:habet rationẽ principiꝰ reſpectu omniũ actuũ uolũtatio rum ſequentium,eo ꝙ finis in operabilibus ſe habet ut principium in ſpeculabilibus.Ex his autem patet facile reſponſio ad omnia obiecta.

¶Ad obiecta nãq; Sco.cõtra primũ dictũ dicit,ꝙ uolũtas nec ẽ nec alia uim põt ſine omni ſuo actu ſuſpẽdere:qa uelle ſuſpẽdere ſe uel aliã,actus uoluntatis eſt:& ille actus eſſet malus,ppter uim primę electiõis,quia in oppoſito negãdũ ſit,uolũtatẽ obſtinatã eſſe huius libertatis:quoniã nõ poteſt facere quin doleat, & odio habeat dãnationẽ,&c.Et manifeſte ſophiſma figure dictionis cõmittit, à uolũtate ad uolũtatẽ obſtinatã argucẽdo.Nec inconueniẽs inio oportet omnem actũ uolũtatis obſtinatæ eſſe eiuſdẽ rõnis uirtualiter.Quẽadmodũ actus omniũ uirtutũ ſunt actus charitatis uirtualiter,Cã tñ eñ ſint ſpecifica, ſtat diuerſitas ſpecifica formaliter eorũdẽ actuũ,ut patet in exẽplo adducto.Nec obſtat Durandi obiectio,quia nihil refert an finis ſit malus, ex genere,an nommodo affectio ad illum ſit malã & immobilis, & ad ultimum ſimpliciter.

¶Ad obiecta uero cõtra ſecundũ iam patet:ꝙ ſi nõ ualeat ſimpliciter, ſit nõ bene,ergo maleualet tamẽ in obſtinato,ppter immobilitatẽ finis ultimi ſimpliciter.Et ppter eandẽ cãm nõ dat actus medi⁹ uolũtarius in ſtatu extra uiã,ſi⁹ detur in uia.Et ppter hoc met patet ratio ad obiecta contra tertiũ,qa quã oſq; actus ſecũdi ſiue naturæ cõformes,ſiue in angelo uolũtati ſuæ ſint ſubiecti quo ad exercitiũ actꝰ,& uolũtas dæmonis ſit determinata ad talẽ finẽ,neceſſe eſt ut in oĩb⁹ illud uelit qđ eſt finis ei⁹.Et ſic oẽs ei⁹ opationes etiã naturales,inquã tũ uolũtariæ,inſciunt initiali affectiõe finis.Nec põt ſiſtere in aliquo opę ut naturæ cõforme eſt tantum,niſi poſsit uelle & nõ propter ultimum finem:quod eſt impoſsibile.Volunt enim quæcunque uolunt in tali poſitu ſtatui habere & facere,ut dictum eſt:& ſic omnibus abutuntur bonis.

a ¶*Super quæſtionis ſexageſimæquarta Articulum tertium.*

TIulus clarus eſt. *Comẽt.*

¶In corpore tria facit.Primo diſtinguitur dolor dupliciter:aſsignando iuxta ſingula poſsibilitatem, uel impoſsibilitatem reſpectu angeli.Secundo reſpondetur quæſtio una concluſione aſſirmatiua de neceſſario.

¶Quo ad primum dolor dupliciter utpassio, & ut simplex actus uoluntatis. Primo modo est impossibilis angelo, secundo modo est possibilis.

Annot. ¶Circa hãc partem aduerte, q̃ Sco. in primo, d.1.q.3.& in.4. di. 49. q.7. imaginatur quod̃da nouo modo tristitiã & delectationem in angelis & animabus separatis. Distinguit uoluntatẽ ut operatiuã, ut receptiuam, ut productiuã: & imaginatur q̃ uoluntas inquantum operatiua, amat, odit, eligit, &c. Inquantum receptiua, delectatur tristaturque: ita q̃ delectari aut tristiari non est operari, sed pati. Est enim passio consequens operationem perfectam. inquantum uero productiua, spirat amorem. Et sic a pud ipsum tam delectatio quàm tristitia, semper est passio, sed quando q̃ est passio cũ alteratione organi. Et tunc est passio appetitus sensitiui. Quãdoque uero est passio uoluntatis, & tũc est ab obiecto præsenti in ipsa uoluntate. S. Tho. autẽ ut hic & clari⁹ in prima 2.q.22. & specialiter in art.3. & singulariter ad tertiũ: nescit huiusmodi passiones in uoluntate, sed actus simplices uoluntatis ponit cũ similitudine effectus. Nec obstat si dicatur q̃ delectatio nõ est in potestate uoluntatis, & q̃ cosequitur operationem perfectã. Cum his enim omnib⁹ stat simul q̃ sit simplex actus uoluntatis: quoniam non quomodolibet disposita uoluntas potest libere nõ operari, sed stante una necessitate tũc sequitur illa, &c. Fundamentũ autem authoris hic tactum, sed ibi declaratũ est, quia passio à pati sumitur. Vnde quot modis dicitur pati, tot dicitur passio: & utibi ostenditur, secundũ solã receptionem nõ dicitur passio doloris, uel gaudij, sed secundũ q̃d patiens trahitur ad agẽs, q̃ in omni actu uoluntatis fit: facti sunt eñ sicut ea quæ diximus: unde omnes actus uoluntatis hoc modo passiones uocantur, sed propria locutio nõ est, ut per Aug. 9. de ciui. dei, ibidẽ allegatum patet.

¶Quo ad secundũ conclusio est: Dolor necessario est in dæmonibus, probatur sic: dæmones multa esse uolunt quæ nõ sunt, & nõ esse quæ sunt. ergo defert. Consequẽtia, p̃batur ex diffinitione doloris sic sumpti, Antecedẽs uero p̃batur quadrupliciter. primo, q̃a inuidi sunt: secundo, quia pœnis ad dicti, de rõne eñ pœnæ est innoluntariũ: tertio, q̃a beatitudine priuantur: quarto, quia iniqua

332 4.d. 45. q.1.ar.3. eo.& ad 4m. & d.47. q.1.ar.3. q̃o. 4.ad 2m.

priæ app etitus sensitiui, qui est uirtus in organo corporali. Sed secũdũ q̃d nominat sim plices actus uolũtatis, sic possunt esse in dæmonib⁹. Et necesse ẽ dicere q̃ ineis sit dolor. Quia dolor secũdũ q̃d significat simplicẽ actũ uolũtatis, nihil est aliud q̃ reuisus uolũtatis ad id quod est uel non est. Patet autem, q̃ dæmones multa uellent non esse quæ sunt, & esse quæ non sunt. Vellent enim cũ sint inuidi, dãnari eos qui saluãtur. Vnde oportet dicere, q̃ in eis sit dolor. Et præcipue, quia de ratione pœnæ est, q̃ uolũtati repugnet: priuantur etiam beatitudine quam naturaliter appetunt. Et in multis eorũ iniqua uoluntas cohibetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ gaudium & dolor de eodem sunt opposita, nõ autem de diuersis. Vnde nihil prohibet, unũ simul dolere de uno, & gaudere de alio: & maxime secũdũ q̃d dolor & gaudiũ important simplices uoluntatis actus. Quia non solũ in diuersis, sed etiam una & eadem re potest esse aliquid quod uolumus, & aliquid quod nolumus.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ sicut in dæmonibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quòd autẽ dicitur, Factus est ut nullũ timeret: intelligitur de timore dei cohibente à peccato. Alibi nã que scriptum est, q̃ dæmones credũt & contremiscunt.

¶Ad tertium dicendum, q̃ dolere de malo culpæ propter se, attestatur uolũtatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolereautem de malo pœnæ, uel de malo culpæ propter pœnam: attestatur bonitati naturæ, cui malum pœnæ opponitur. Vnde. Aug. dicit. 19. de ciui. dei, q̃ dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmon ergo cũ peruersæ sit uoluntatis & obstinatæ, de malo culpæ non dolet.

ARTICVLVS. IIII.

a ¶Vtrum aër iste sit locus pœnalis dæmonum.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd aër iste non sit locus pœnalis dæmonũ. Dæmon enim est natura spiritualis. Natura autem spiritualis nõ afficitur loco. Ergo nullus locus est dæmonibus pœnalis.

¶Præterea, Pœnã hominis non est grauius quàm pœnã dæmonis, sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis dæmonis. Ego non aër caliginosus.

¶Præterea, Dæmones puniũtur pœna ignis. Sed in aëre caliginoso nõ est ignis: ergo aër caliginosus nõ est locus pœnæ dæmonum.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 4. sup Genesim, ad lit. quòd aër caliginosus est quasi carcer dæmonibus usque ad tempus iudicij.

CONCLVSIO.

¶*Angelis malis duplex pœnalis cõuenit locus: infernus pro ipsorum culpa, aër iste caliginosus usque ad diem iudicii ad bonorum exercitium.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ angeli secundũ suã naturã medij sunt inter deũ & homines. Habet autẽ hoc diuinæ prouidentiæ ratio, quòd inferiorum bonũ per superiora procuretur. Bonũ autẽ hominis & procuratur p̃ diuinã prouidentiã, unomodo directe: dũ scilicet aliqs inducitur ad bonũ, & retrahitur à malo, & hoc decenter fit per angelos bonos: aliomodo indirecte, dum saliquis exercetur impugnatus per impugnationẽ cõtrarij. Et hãc p̃curationem boni humani cõuenienter fuit per malos angelos fieri, neto raliter post peccatũ ab utilitate naturalis ordinis excideret. Sic ergo dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidem ratione suæ culpæ, & hic est infernus: alius autem ratione exercitationis humanæ, & sic debetur eis caliginosus aër. Procuratio

autem salutis humanæ protenditur usque ad diem iudicij. Vnde & usque tunc durat ministerium angelorũ & exercitatio dæmonũ. Vnde & usq̃ tũc & boni angeli ad nos huc mittuntur, & dæmones in hoc aëre caliginoso sunt ad nostrum exercitium. Licet eorum aliqui etiam nunc in inferno sint ad torquendũ eos quos ad malũ induxerũt, sicut & aliqui boni angeli sunt cũ animabus sanctis in cælo. Sed post diẽ iudicij omnes mali tam homines quàm angeli in inferno erunt, boni uero in cælo.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ locus nõ est pœnalis angelo, aut aëre, quasi afficiẽs alterando naturam, sed quasi afficiens, uolũtate cõtristãdo, dũ angelus uel aër apprehẽdit se esse in loco nõ cõuenienti suæ uolũtati.

¶Ad secundum dicendum, quòd anima secundum ordinem naturæ non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturæ præferũtur hominib⁹. Vñ nõ est similis ratio.

¶Ad tertium dicendũ, quòd aliqui dixerũt, usque ad diem iudicij differri pœnã sensibilẽ, tã dæmonum q̃ animarum, & similiter beatitudinẽ sanctorũ differri usq̃ ad diẽ iudicij. Quod est erroneũ & repugnãs Apostolo sententiæ q̃ dicit 2. Co. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, domũ habem⁹ in cælo. Alij uero licet hoc nõ concedãt de animabus, cõcedunt tamẽ de dæmonibus. Sed melius est dicendum, quòd idem iudicium sit de malis animab⁹ & malis angelis: sicut idẽ iudicium est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicẽdũ est quòd sicut locus cælestis pertinet ad gloriã angelorũ, tñ gloria eorũ nõ minuitur cũ ad nos ueniunt: quia considerant illũ locũ esse suum, eo modo quo dicim⁹ honorẽ Episcopi nõ minui dũ actu nõ sedet in cathedra. Similiter dicẽdũ est, quòd dæmones, licet nõ actu aligẽtur gehennali igni, dũ sunt in aëre isto caliginoso: tamẽ ex hoc ipso q̃ scitur illã alligationẽ sibi deberi, eorũ pœna nõ diminuitur. Vñ dicitur in quadã glo. Iacobi 3. q̃ portãt se cũ igne gehẽnæ quocũq̃ uadant. Nec est cõtra hoc, q̃ rogauerunt dñm ut nõ mitteret eos in abyssum: ut dicitur Luc 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderẽtur à loco in quo possunt hominibus nocere. Vnde Ma. 8. dicitur, q̃ deprecabantur eum ne expelleret eos extra regionem.

QVAESTIO SEXAGESIMAQVINTA
de opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor articulos diuisa.

POST consideratione spiritualis creaturæ cõsiderandũ est de creatura corporali, in cuius productione tria opera scriptura cõmemorat, s. opus creationis, cũ dicitur, In principio creauit deus cælũ & terrã, &c. Opus distinctionis, cũ dicit, Diuisit lucẽ à tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamẽtũ, ab aquis q̃ sunt sub firmamẽto. Et op⁹ ornatus, cũ dicitur. Fiãt luminaria in firmamẽto, &c. Primo ergo cõsiderandũ est de opere creationis. Secũdo, de opere distinctionis. Tertio, de opere ornatus.

¶Circa primum quærũtur quatuor. ¶Primo, utrũ creatura corporalis sit à deo. ¶Secũdo, utrũ sit facta propter bonitatem dei. ¶Tertio, utrum sit facta à deo mediantibus angelis. ¶Quarto, utrum formæ corporum sint ab angelis, an immediate à deo.

ARTICVLVS I.

a Vtrum creatura corporalis sit à deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ creatura corporalis non sit à deo. Dicitur enim Ecclesiastæ 3. Didici q̃ oña q̃ fecit deus, perseuerant in æternum. Sed corpora uisibilia non perseuerant in æternum. Dicitur enim 2. Corinthio. 4. Quæ

Comment. eorum uoluntas cohibetur à multis.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ quartæ Articulũ quartum.

TItulus clarus est. ¶Incorpore duo. Primo respondet quæsito una conclusione. Secundo respondet tacitæ obiectioni.

¶Quo ad primũ cõclusio est ista. Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus simpliciter, & aër caligi nosus usque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota, secũda, p̃batur sic, Ratio diuinæ prouidẽtiæ habet q̃ inferiorũ bona per superiora procurent. ergo conueniens est q̃ homi num bonũ indirecte per dæmones procuret: ergo conueniens est eos iuxta nos in aëre isto locari usque ad diẽ iudicij. Prima cõsequẽtia & declaratur & proba tur. Declaratur quidẽ distinguẽdo, dupliciter procurari bonũ hominis, s. directe, & indirecte per exercitiũ cõtrarij. Probatur uero, quia dæmones sunt medij in ter deũ & homines, & nõ to taliter exclusi ab utilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt ut directe promoueãt nos ad bonũ. restat ergo ut indirecte impugnando, f. exercendo nos. Secunda ue ro cõsequentia quo ad primã partẽ patet: qãlo cus debet esse cõueniens exercitio. Quoad sse cũdam autẽ probatur: q̃a pugna & exercitiũ nostrũ usq̃ ad diẽ ultiu dicij: & declarat ex opposito, q̃a angeli boni etiam usque ad illud tẽpus huc mittuntur.

¶Quo ad secũdũ dicit cũ his stare: q̃ aliquan geli mali mittantur etiã nunc in infernũ, sicut e tiam boni multi non sunt hic, sed cũ animabus sanctis. Post iudicium uero omnes in infernum, & omnes illi ĩcælo.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ quintæ Articulum primum.

TItulus clarus. Iy à deo teneatur effectiue.

¶In corpore tria facit. Primo refert opinionẽ quandã. Secundo determinat ueritatem cõtra eam, respondendo quæsito. Tertio satisfacit motiuo aduersariorum.

¶Quo ad primũ duo. Primũ est opinio Manichæa, uisibilia sunt à deo malo: secundũ, authoritas secundæ ad Cor. 4.

¶Quo ad scũm conclusio ratiua ad quæsitum est. Corporalia imo oña sunt à deo. Probat sic. q̃cunq̃ in diuersis inuenitur aliqd unũ, oportet q̃ illa diuersa illud unũ ab aliqua causa una recipiant. Sed in omnibus tam corporalibus, quã spiritualibus inue-

Comment. 333 *1.dis. 37. q.1.ar.1. cor.* Et 2.con *c.6. & 15.* Et lib.3. *ca.1.* Et 50.q. 3.ar.5. *cor.* Et *opu. 21. li.3. c.2*

uidentur, temporalia sunt, quæ autem non uidentur, æterna. Ergo deus non fecit corpora uisibilia.

¶Præterea, Genesis 1. dicitur, Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erãt ualde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ. Experimur enim eas in multis noxias: ut patet in multus serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliquid dicitur malum quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt à deo.

¶Præterea, Id quod est à deo, non retrahit a deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturæ corporales retrahunt à deo. Vnde Apostolus dicit 2. Corin. 3. Non contemplantibus nobis quæ uidentur. Ergo creaturæ corporales non sunt à deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in psal. Qui fecit cælũ & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

CONCLVSIO.

Cum corporalia & omnia conueniãt in esse, necesse est ut omnia effective in esse à Deo dependeant.

¶SESPONDEO dicendum, q̃ quorundam hæreticorum positio est, q̃ uisibilia ista nõ sunt creata à bono deo, sed à malo principio. Et ad argumẽtũ sui erroris assumũt q̃d apostolus dicit 2. Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium: Hæc autem positio est omnino impossibilis. Si enim diuersa in aliquo unũantur, necesse est huius unionis causam esse aliquam: non enim diuersa secũdum se uniuntur⁶. Et inde est, quòd quan docunq̃ in diuersis inuenitur aliquid unum, oportet quòd illud unum ab aliqua una causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent calorem ab igne. Hoc autem quod est esse communiter, inuenitur in omnibus rebus quantuncunque diuersis. Necesse est ergo esse unum essendi principium, à quo esse habeant quæcunque sunt quocunque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint uisibilia & corporalia⁶. Dicitur autem dia bolus esse deus huius seculi, nõ creatione, sed quia seculariter uiuentes ei seruiunt, eo modo loquendi quo Apostolus loquitur ad Philippenses. 3. Quorum deus uenter est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ omnes creaturæ dei, secundum aliquid in æternum perseuerant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quanto creaturæ magis sunt immobiles⁶. Nam creaturæ corruptibiles in perpetuum manent secundum materiam⁶, sed mutantur secundum formã subsstantialem. Creaturæ uero incorruptibiles permanent quidẽ secundũ substantiã, sed sunt mutabiles secundũ alia, puta secundũ locũ⁶, ut corpora cælestia: uel secũdũ affectiones, ut creaturæ spirituales. Quòd autẽ Apostolus dicit, quæ uidentur, tẽpora lia sunt: & si uerum sit etiam quantũ ad ipsas res in se cõsideratas, secundum q̃d omnis creatura uisibilis subiacet tempori, uel secundum suũ esse. uel secundũ suum motũ: tamem Apostolus intendit loqui de uisibilibus secundũ quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in istis rebus uisibilibus, tẽporaliter transeunt. Quæ autẽ sunt in rebus inuisibilibus, permanent in æternum. Vnde & suprà præmiserat, AEternum gloriæ pondus operatur in nobis.

¶Ad secundum dicendũ, q̃ creatura corporalis secũdũ suam naturam est bona: sed nõ est bonũ uniuersale: sed est quoddã bonum particulare & contractũ: secundũ quam particularitatem & cõtractionẽ sequitur in ea cõtrarietas⁶, per quam unum contrariatur alteri, licet utrunque in se sit bonũ. Quidã autem æstimantes res nõ ex earũ natura, sed ex suo proprio cõmodo: quæ cunq̃ sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non cõsiderantes q̃ id quod est uni nociuũ quantum ad aliquid, uel alteri, uel eidem quãtum ad aliquid est proficuum. Quod nequaquam esset si secundum se corpora essent mala & noxia.

¶Ad tertium dicendum, q̃ creaturæ, quantum est de se, nõ retrahunt à deo, sed in ipsum ducunt: quia inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, ut dicitur Ro. 1. Sed quòd auertant à deo, hoc est ex culpa eorum qui inspienter eis utuntur. Vnde dicitur sapientiæ. 14. q̃ creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium. Et hoc ipsum q̃ sic à deo abducũt, attestatur q̃ sunt à deo. Nõ eñ abducũt insipientes à deo, nisi allicíendo secundũ aliquid boni in eis existens⁶ q̃d habent à deo.

ARTICVLVS II.

a Vtrum creatura corporalis sit facta propter dei bonitatem.

334 *Supra q. 15. ar. 3. contra, & opu. 50. 100. & Ioã.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ creatura corporalis non sit facta propter dei bonitatẽ. Dicitur eñ Sap. 1. Creauit deus ut essent omnia. Ergo omnia sunt creata propter proprium esse, & non propter dei bonitatem.

¶Præterea, Bonũ habet rõnem finis. Ergo id q̃d est magis bonũ in rebus, est finis minus boni. Creatura autẽ spualis cõparatur ad corporalẽ, sicut maius bonũ ad minus bonũ. Ergo creatura corporalis est propter spiritualem, & nõ propter dei bonitatem.

¶Præterea, Iustitia nõ dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed deus est iustus. Ergo ante omnẽ inæqualitatẽ à deo creatam est inæqualitas à deo non creata. Sed inæqualitas à deo nõ creata, nõ potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autem corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ propter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter dei bonitatem.

¶SED COMTRA est quod dicitur Prouerbiorum 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

CONCLVSIO.

¶Visibilia omnia & corporalia sunt effective à Deo producta: non in poenam spiritualiũ substantiarum, sed ex ipsa dei intentione propter diuinam bonitatem repræsentandam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Origene, posuit, q̃ creatura corporalis non est facta ex prima dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Posuit eñ, q̃ deus à principio creaturas spirituales solas fecit, & omnes æquales⁶. Quarũ, cum essent liberi arbitrij, quædam cõuersæ sunt in deũ, & secundũ quantitatẽ conuersionis fortitæ sunt maiorẽ uel minorem gradũ, in sua simplicitate remanentes. Quædã uero auersæ à deo, alligatæ sunt corporib⁹ diuersis secũdũ modũ auersionis à deo. Quæ quidẽ positio erronea est. Primo quidem, quia contrariatur scripturæ, quæ narrata productione cuiuslibet speciæ creaturæ corporalis, subiungit: Vidit deus quia hoc esset bonũ: quasi diceret, q̃ unũquodq̃ ideo factum est, quia bonum est ipsum esse. Secundum autem opinionem Origẽ. creatura corporalis facta est: non quia bonum est eam esse, sed ut malum alterius puniretur.

Secundo, quia sequeretur q̃ mundi corporalis dispositio quæ nunc est, esset à casu. Si enim ideo corpus solis tale factũ est ut conferat alicui peccato spirituali creaturæ puniendo: si plures creaturæ spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit solem creatum: sequeretur quòd essent plures soles in mundo. Et idem esset de aliis: hæc autẽ sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positione remota tãquam erronea, considerandũ est q̃ ex omnibus creaturis constituitur totũ uniuersum⁶, sicut totum ex partibus. Si autẽ alicuius totius & partium eius uelimus finem assignare, inueniemus primo quidem, quòd singulæ partes sunt, propter suos actus, sicut oculus ad uidendum. Secundo uero q̃ pars ignobilior est propter nobiliorem, sicut sensus propter intellectum, & pulmo, propter cor. Tertio uero omnes partes sunt, propter perfectionem totius, sicut & materia propter formam. Partes enim sunt quasi materia totius. Vlterius autem totus homo est propter aliquem finem extrinsecum, puta ut fruatur deo⁶. Sic igitur & in partibus uniuersi unaquæque creatura est propter suũ proprium actum & perfectionem. Secũdo autem creaturæ ignobiliores sunt propter nobiliores, sicut creaturæ quæ sunt infra hominem, sunt propter hominem. Vlterius autẽ totius singulæ creaturæ sunt propter perfectionem totius uniuersi. Vlterius autem totum uniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in deum sicut in finem: inquantũ in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad gloriam dei. Quanuis creaturæ rationales specialiquodam modo supra hoc habeant finem deum, quem attingere possunt sua operatione, cognoscendo & amando⁶. Et sic patet q̃ diuina bonitas est finis omnium corporalium.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd in hoc ipso quòd creatura aliqua habet esse,

Annot. ¶Aduerte hic, q̃ S.T. breuitati studens, maiorem absolute assumpsit, sciens tamẽ sub distinctione debere intelligi, q̃ quandocunque in diuersis inuenitur aliquid unum specie, genere, siue analogia, oportet uel q̃ in omnibus illis illud unũ sit causatũ ab aliqua causa extrinseca, uel q̃ unũ sit causa, & reliqua sint causata ab eo cui primo illud conuenit & sic intellecta, q̃ positio ista uidens est in philosophia. Tertio exponit quomodo intelligẽda sit auctoritas Apostoli adducta ab hæreticis: & patet ĩ litera.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ quintæ Articuli secũdum.

TItulus clarus est. ¶In corpore tria facit. Primo adducit opinionem Origenis. Secundo excludit illam. Tertio respondet quæsito.

¶Quo ad primum duo referet, opinionem, & rationem eius. Opinio est, q̃ creatura corporalis non est facta ex prima dei intentione, qua ad bonitatẽ suã aspicit, sed ad pœnã creaturæ spiritualis peccantis. Radix uero est prioritas creationis spiritualiũ, æqualitas naturaliũ, libertas arbitrij, & differentias quo ad meritũ & demeritum, ut patet in litera.

¶Quo ad secũdum, duplicíter probat hanc solutionem esse erroneã. Primo, quia contrariatur scripturæ, dicenti creaturam corporalem esse perfectam. Secũdo, ducendõ ad impossibile, s. q̃ dispositio corporalis mundi quæ nunc est, esset casualis, ut patet in litera.

¶Quo ad tertiũ cõclusio responsiua est hic. Diuina bonitas est finis omnium corporaliũ: & probatur sic. Totũ uniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in deũ sicut in finẽ. ergo diuina bonitas est finis omnium corporaliũ. Assumptum declaratur, ostendo & gradatim: primo partium ad suã opera., secũdo partiũ inter se, tertio partiũ ad totum, & quarto totius ad finem extrinsecum. Et probatur, quia uniuersum est

Annot. 309 309 309 ad

ad imitãdũ & repræſen
tandum diuinam boni-
tatẽ, qđeſt ad eius glori
31 am ordinati: conſequẽ-
b tia uero, ꝓbatur ex eo
237 ꝙ ex oĩbus creaturis
cõſtituitur uniuerſum,
ſicut totũ ex partibus:
Ac per hoc idẽ eſt finis
totius & illarũ, cõtrer
loquendo. Nihil eſt ꝑro
hibet, quaſlã partes pe
culiarius ſecundũ pro-
250 prias rationes ordinari
in diuinã bonitatẽ per
ꝓprias operatiões, iux
ta primum gradum, ut
de creaturis rationalibus
patet.

*a ¶Super Quæ-
ſtionis ſextæ-geſimæ quin-
tæ Articulum tertium.*

Coment. TItulus clarus eſt.
¶In corpore duo
facit. Primo refert opi-
nionẽ Auicennæ. Secũ
do excludit eam, deter-
minando concluſionẽ
reſpondium quæſtio-
ne, ratione & authoritate.

*2. diſt. 1.
q. 1. ar. 4.*
*Et opuſ.
15. c. 9.
& 10.*

¶Quo ad primum opi
nio eſt affirmatiua, & pa-
tet.

¶Quo ad ſecundũ con
cluſio eſt, Creatura cor
poralis eſt immediate
à deo prima productio
ne. Probatur primo ra
tione. Creatio eſt actio
impoſſibilis creaturæ,
prima productio crea-
turæ corporeæ eſt crea
20 tio. ergo. Minor patet
541 ex identitate effectus.
Ad primam enim pro-
ductionem ſpectat pro
ducere primum ordinẽ
generationis, & conſe-
quenter id quod eſt im
perfectiſſimũ & in re:
quia imperfectius eſt ſi
cut prius. Ad creationẽ
quoq; ſpectat idẽ, quo-
niam extendit ſe uſ-
que ad productionem
materiæ primæ. ergo.
Maior uero probatur
ſic. Cauſa quanto ſupe
rior, tanto ad plura ſe
extendit in cauſando. er
go ad communius. ergo
ad magis ſubſtratum. er
go quod primo in om-
nibus ſubſternitur, pro
prie pertinet ad cauſali
tatem ſupremæ cauſæ.
ergo nulla cauſa ſecũda
põt aliquid producere
non præſuppoſito in re
producta, aliquo cauſa
to à prima cauſa. ergo
nulla cauſa poteſt crea-
re. Antecedens & pri-
ma cõſequentia patent.
Secunda uero probat
ur, quia ſubſtratum cõ
munius inuenitur ſem-
per, quã informans ſi-
luit, quia informare eſt
reſtringere & termina-
re, ut patet de eſſe, uiue
re, & intelligere. in qui
bus eſt gradum informatio & materia & for
249 ma, in quibus rerũ dua
rum eſt per formationẽ
235 unio. Vltima aũt conſe
242 quentia probatur ex ra
tione creationis: quia c.
cratio eſt productio rei
ſecundũ totam ſubſtan
tiam nullo præſuppoſi
to creato uel increato.
242 Deinde affertur autho-
ritas ſcripturæ ad con-
cluſionem.

Annot. ¶Aduerte hic primo

ARTICVLVS III.

*a ¶Vtrum creatura corporalis ſit producta à
deo mediantibus angelis.*

AD TERTIVM ſic procedi-
tur. Videtur quòd creatura cor
poralis ſit producta à deo me-
diantibus angelis. Sicut enim
res gubernatur per diuinam
ſapientiam, ita omnia ſunt per dei ſapien-
tiam facta, ſecundum illud Pſal. Omnia in ſa
pientia feciſti. ſed ordinare eſt ſapientis, ut
dicitur in prin. metaphy. Vnde in gubernati
one rerum inferiora per ſuperiora reguntur
quodam ordine: ut Auguſtinus dicit 3. de tri
nitate[c]. Ergo & in rerum productione talis
ordo fuit: quòd creatura corporalis tanquã
inferior per ſpiritualem tanquam ſuperio-
rem eſt producta.

¶Præterea, Diuerſitas effectuum demon-
ſtrat diuerſitatem cauſarum: quia idem ſem
per facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam
ſpirituales quàm corporales ſunt immedia
te à deo productæ, nulla eſſet inter creatu-
ras diuerſitas, nec una magis diſtaret à deo
quàm alia. Quod patet eſſe falſum: cum pro
pter longe diſtare à deo dicat philoſophus
quædam corruptibilia eſſe.

¶Præterea, Ad producendum effectum fini-
tum non requiritur uirtus infinita. Sed om-
ne corpus finitum eſt. Ergo per finitam uir-
tutem ſpiritules creaturæ produci potuit,
& productum fuit. Quia in talibus non diſ-
fert eſſe & poſſe: præſertim quia nulla digni
tas competens alicui ſecundum ſuam natu-
ram, ei denegatur, niſi forte ob culpam ſuã.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur
Geneſis 1. In prin. crea. deus cæ. & ter. Per
quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo
creatura corporalis eſt immediate à deo
producta.

CONCLVSIO.

*¶Creaturæ corporales ſunt effectiue & immedia
te à deo produ&le, & non media aliqua angelorum
operatione.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd
quidam poſuerunt gradatim res à deo pro
ceſſiſſe. Ita ſcilicet quòd ab eo immediate ꝑ
ceſſit primacreatura: & illa produxit aliam:
& ſic inde uſque ad creaturã corporeamẽ.
Sed hæc poſitio eſt impoſſibilis. Quia pri-
ma corporalis creaturæ productio eſt per
creationem, per quam etiam ipſa materia
producitur[e]. imperfectum enim eſt prius
quàm perfectum in fieri. Impoſſibile eſt au-
tem aliquid creari niſi à ſolo deo.

¶Ad cutus euidentiam conſiderandum eſt,
quòd quanto aliqua cauſa eſt ſuperior, tan-
to ad plura ſe extendit in cauſando[e]. Sem-
per autem id quod ſubſternitur in rebus, in

uenitur communius quàm id quod informat & reſtringit ipſum: ſicut eſſe quàm uiuere, & uiuere quàm intelligere[e], & materia quàm forma. Quanto ergo aliquid eſt magis ſubſtratum, tanto à ſuperiori cauſa directe, ꝑcidit. Id ergo quod eſt primo ſub ſtratum in omnibus, proprie pertinet ad cauſalitatẽ ſupremæ cauſæ. Nulla igitur ſecũ da cauſa poteſt aliquid producere non præ ſuppoſito in re producta aliquo quod cau ſatur à ſuperiori cauſa. Creatio autemeſt pro ductio alicuius rei ſecundum ſuam totam ſubſtantiam, nullo præſuppoſito quod ſit uel increatum, uel ab aliquo creatum[e]. Vnde relinquitur, quòd nihil poteſt aliquid creare niſi ſolus de[e], qui eſt prima cauſa. Et ideo ut Moyſes oſtenderet corpora omnia immediate à deo creata, dixit, in principio creauit deus cælum & terram.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in productione rerum eſt aliquis ordo: nõ quidẽ ut una creatura creetur ab alia[e] (hoc enim impoſſibile eſt) ſed ita quòd ex diuina ſapientia diuerſi gradus in creaturis conſti-guntur.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ipſe deus unus abſque ſuæ ſimplicitatis detrimento diuerſorum cognoſcitiuus eſt, ut ſuprà o-ſtenſum eſt[e]. Et ideo etiam eſt ſecundum di uerſa cognita diuerſorum productorum cauſa per ſuam ſapientiam: ſicut & artifex apprehendendo diuerſas formas producit diuerſa artificiata.

¶Ad tertiũ dicendum, ꝙ quantitas uirtutis agentis non ſolum menſuratur ſecundum rem factam, ſed etiam ſecundum modum faciendi[e], quia unum & idem aliter fit & à maiori, & à minori uirtute. Producere au-tem aliquid finitum hoc modo ut nihil præ ſupponatur, eſt uirtutis infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere poteſt.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum formæ corporum ſint ab angelis.

AD QVRTVM ſic procedi-
tur. Videtur quòd formæ cor-
porum ſint ab angelis. Dicit
enim Boë. in libro de trinit.
quòd à formis quæ ſunt ſine
materia, ueniunt formæ quæ ſunt in mate-
ria. Formæ autem quæ ſunt ſine materia,
ſunt ſubſtantiæ ſpirituales: formæ autem
quæ ſunt in materia, ſunt formæ corporũ.
Ergo formæ corporum ſunt à ſpiritualibus
ſubſtantijs.

¶Præterea, Omne quod eſt per participatio
nem, reducitur ad id quod eſt per eſſentiã[e].
Sed ſpirituales ſubſtantiæ per ſuam eſſen-
tiam ſunt formæ, creaturæ autem corpora-
les participant formas. Ergo formæ corpo-
ralium rerum ſunt à ſpiritualibus ſubſtan-
tijs deriuatæ.

¶Præterea, Spirituales ſubſtantiæ magis ha
bent uirtutem cauſandi quàm corpora cæ-
leſtia. Sed corpora cæleſtia cauſant formas
in iſtis inferioribus. Vnde dicuntur eſſe ge-
nerationis & corruptionis cauſa. Ergo mul
to magis à ſpiritualibus ſubſtantijs formæ
quæ ſunt in materia, deriuantur.

SED CONTRA eſt quod Auguſti-
nus dicit 3. de trinitate, quòd non eſt putan
dum, angelis ad nutum ſeruire hanc corpo-
ralem materiam, ſed potius deo. Si au-
tem ad nutum dicitur ſeruire corporalis
materia à quo ſpeciem recipit: non ergo
formæ corporales ſũt ab angelis, ſed à deo[e].

CONCLVSIO.

*¶Cum formæ ſenſibiles & corporales ſint quibus
compoſita ſunt & fiunt, non producuntur à formis
ſeparatis niſi ut motoribus, ad formas: & à deo ut
prima cauſa, & à compoſitis agentibus corporalibus
ut propinquis agentibus educentibus illas, eſt materia
potentia.*

terialium: & quòd ab
his formis deriuantur
formæ materiales in ma
teria: & quòd hoc ſit ꝑ
modũ participatiõis &
aſſimilationis cuiuſdã.
Ex Auicen. uero refert
tria, ſcilicet ꝙ ſunt quæ
dam ſubſtantiæ ſepara-
tæ non de naturis infe-
34 riorum, quas angelos di
342 cimus: & ꝙ in mentem
419 rum ſunt formæ naturæ
ſium ſicut in artifice, &
formæ naturales. Ex hæ
reticis autem duo, ſcili
cet denm eſſe creatorẽ
omnium, & diabolum
formaræ materiam cor-
poralem per uarias ſpe
cies.

¶Quo ad ſecundũ tria.
Primo, ꝙ formæ corpo
rum non perſe ſiunt. Se
cundo, ꝙ eo modo quo
ſiunt, ſiunt ab agẽtibus
corporalibus, ut à cauſis propinquis, à ſubſtã
tijs ſeparatis ut motori
bus ad formas, & à deo
ut à prima cauſa. Ter-
tio, quòd in prima rerũ
conditione, formæ cor
porales productæ ſunt
542 à ſolo deo. Prima con-
242 cluſio probatur ſic. Eiꝰ
249 eſt fieri cuius eſt eſſe & e
eodem modo: quia fieri
terminatur ad eſſe: ſed
formæ non ſunt per ſe,
ſed quaſi ipſis compoſi
ta ſunt. igitur nec ſiunt
per ſe. Et confirmatur
authoritate Ariſtotelis
7. meta. Et ſic patet ra-
dix erroris omnium re
ciratorum. Secunda ue
ro concluſio probatur
241 eodẽ medio: adiuncta
245 alia propoſitio ne, ſcili-
542 cet quòd ununquod
que ſit à ſibi ſimili, ſic.
Compoſitum per ſe pri
mo fit, & forma non fit
niſi ad factionem com-
poſiti: ergo formæ cor-
porales cauſantur non
quaſi influxæ ab aliqua
forma immateriali, ſed
quaſi materia reducta
de potentia in actũ ab
aliquo agente compo-
ſito. Et probatur con-
ſequẽtia: quia omne qđ
fit, fit à ſibi ſimili. Ex
hoc enim probatur pri
ma pars ſic. Forma non
& a fit, ergo nõ oportet ab
541 aliqua forma immateri
& b ali eam deriuari. Et an-
543 tecedẽs patet. Tum ex
7. meta. Tum ex ratio-
ne, quia eiuſdẽ & eodẽ
modo eſt eſſe & fieri:
formæ autem non ſunt
quaſi ipſæ ſint, ergo
nec fiunt. Deducatur e-
tiam ſecunda pars ſic.
Cõpoſitũ fit, ergo à cõ
poſito, aliàs nõ fieret à
542 ſibi ſimili: ergo à trans-
mutante materiã de po
tentia in actum. Nullo
eſſ alio modo cõpoſi-
tũ agere poteſt. Et his
ſi adiungas, ꝙ formanõ
alia ratione eſt, niſi ut
qua cõpoſitum eſt: ſe-
quitur euidenter ꝙ ab
eodẽ cõpoſito per tranſ
mutationem materiæ e
ducitur forma. Reliquæ
uero partes huius ſecũ
dæ cõcluſionis, ſcilicet
quòd formæ ſiunt à ſub
ſtantijs ſpiritualibus tã
quam à mouentibus
ad formas, & à deo tan

ꝙ quum dicitur, de ra-
tione creationis eſſe, ꝑ
ducere rem nullo præ- 23
ſuppoſito, ꝙn on nega c
tur ſimpliciter omne ꝑ
ſuppoſitum: quoniam
ſemper præſupponitur
agens, & quandoqua
materia, utparet in crea
tione animæ intellecti-
uæ ſed negatur omne
præſuppoſitum, quòd
ſit aliquid illius quod
eſt per ſe primo termi-
nus illius creationis. Ita
quòd creari dicitur il- 238
lud quod ſic producí-
tur, quòd nihil eius
præſupponitur. Tunc
enim tota eius ſubſtan-
tia ſyncategorematice
producitur. Notanter
autem dixi quòd perſe
primo terminat produ
ctionem: alioquin om-
nes formæ crearentur, 97
quoniam nihil earum 4
ſupponitur, quoniam 509
ſubiectum nihil eſt ea-
rum: ſecundum tamen
ueritatem ideo non cre
antur, quia non ſunt
per ſe, ſed ad fieri com-
poſitorum, ut Ariſtote- 90
les adiunxit: quia hæc 93
ſola uia creationem eſ- 97
fugere potuit. Requrũ
tur ergo & ſufficiunt
ad creari duo, & quòd
per ſe fiat, & quòd ni-
hil eius præſupponã-
tur, neque ordinẽ tem-
poris, neque ordine na
turæ. hoc eſt enim ex c
nihilo fieri. 242

¶Aduerte ſecundo, ꝙ
ratio addu&a hic ad
excludendum creatio-
nis actum à cauſis ſe-
cundis, ſi ſubriliter per
ſpicíantur, & ad me- 336
mortam reducantur di *1. diſt. 36.*
ctis ſuperius in quæſtio *q. 2. ar. 1.*
ne quadrageſima quin- *& 2. Cor.*
ta, concluſit non ſo- *Et 2. di.*
lum quòd nulla ſecun- *1. q. 1. ar.*
da cauſa poteſt propria *4. in.*
uirtute creare. quod *& diſt.*
prima facie ſonat, ſed *18. q. 2.*
etiam quod nec inſtru- *ar. 3. con.*
mentaliter aliqua ea- *& 3. con*
rum hoc poſſit: quo- *ne c. 24. &*
niam ſi primum ordi- *60. Eropu*
ne compoſitionis in *34. co. 2.*
re eſt proprius effe- *136*
ctus primæ cauſæ: ni-
hil fingi poteſt præui-
um quod ad cauſam
aliquam inſtrumenta-
lem ſpectet, quoniam
ante primum nihil eſt.
& tamen conſtat in-
ſtrumentum omne ad
præuium aliquid agen-
dum apponi, ut ex ſu-
pra dictis patet.

*a ¶Super Quæ-
ſtionis ſexageſimæ
quintæ Articuli quar
tum.*

TItulus clarus eſt.
¶In corpore duo
principaliter fa-
cit. primò refert opini-
onem affirmatiuam, li-
ueriſmodo tamen à Pla
tone, Auicen. & quis
huiſdam modernis hæ-
reticis dictam. Secun- 542
do reſpondet quæſtio.
¶Quo ad primum
quatuor refert ex Pla
tone, ſcilicet & ꝙ po-
nebat formas materia-
lium ſeperatas, & ꝙ
ponebat eas iuxta or-
dinem formarum mate-
riæ-

formæ quæ ſunt in materia, non per influ-
xum, ſed per motum.

¶Ad ſecundum dicendũ, ꝙ formæ participa
tæ in materia, reducuntur non ad formas ali
quas per ſe ſubſiſtentes rationis eiuſdem, ut
Platonici poſuerunt: ſed ad formas intelligi
biles, uel intellectus angelicí[e] (à quibus per
motum procedũt) uel ulterius ad rationes
intellectus diuinit: à quibus etiam formarũ
ſemina ſunt rebus creatis indita, ut per mo-
tum in actum educi poſſint.

¶Ad tertium dicendum, quòd corpora cæ-
leſtia cauſant formas in iſtis inferioribꝰ, nõ
influendo, ſed mouendo[e].

QVAESTIO SEXAGE-
*ſimaſexta de ordine creationis ad di-
ſtinctionem, in quatuor ar-
ticulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt
de opere diſtinctionis. Et pri-
mo conſiderandum eſt de ordi
ne creationis ad diſtinctiõem:
Secundo de ipſa diſtinctione
ſecundum ſe.

¶Circa primũ q̃rũtur quatuor. ¶Primo, utrũ
in formitas materiæ creatæ præceſſerit tem
pore diſtinctionem ipſius. ¶Secundo, utrũ
ſit una materia omniũ corporalium. ¶Ter-
tio, utrum cælum empyreum ſit concreatũ
materiæ informi. ¶Quanto, utrum tempus
ſit eidem concreatum.

ARTICVLVS I.

*a ¶Vtrum informitas materiæ tempore præ-
ceſſerit formationem ipſius.*

DPRIMVM Sic proce-
dicur. Videtur ꝙ informitas
materiæ tempore præceſſerit
formationẽ ipſius. Dicitur enim
Gene. 1. Terra erat inanis & va
cua: ſiue inuiſibilis & incompoſita, ſecundũ
aliam literam. Per quod deſignatur informi
tas materiæ, ut Augu. dicit. Ergo materia ſuit
aliquando informis antequã formaretur.

¶Præterea, Natura in ſua operatione dei o-
perationem imitatur: ſicut cauſa ſecunda
imitatur cauſam primã. Sed in operatione
naturæ informitas tempore præcedit for-
mationem: ergo & in operatione dei.

¶Præterea, Materia potior eſt accidente:
quia materia eſt pars ſubſtantiæ. Sed deus
poteſt facere quòd accidens ſit ſine ſubie-
cto: ut patet in ſacramento altaris. Ergo
potuit facere quòd materia eſſet ſine for-
ma.

¶SED CONTRA, Imperfectio effectꝰ
atteſtatur imperfectioni agentis. Sed deus
eſt agens perfectiſſimũ. Vnde de eo dicitur
Deutero. 32. Dei perfecta ſunt opera. Ergo o-
pus ab eo creatum, nunquam fuit informe.

¶Præterea, Creaturæ corporalis formatio
facta fuit per opus diſtinctionis. Diſtinctio-
ni autem opponitur confuſio, ſicut & for-
mationi informitas. Si ergo informitas præ
ceſſit tempore formationẽ materiæ, ſequi-
tur, à principio fuiſſe confuſionem corpora
lis creaturæ, quam antiqui uocauerunt
chaos.

CONCLVSIO.

*¶Informitas materiæ non præceſſit duratione eius
formationem, aut diſtinctionem, ſed natura: præ-
ceſſit autem informitas materiæ eius formationẽ, id
eſt pulchritudinem & ornatum.*

RESPONDEO dicendum, quòd circa
hoc ſunt diuerſæ opiniones ſanctorũ. Aug.
enim uult, ꝙ informitas materiæ corpora-
lis nõ præceſſerit tempore formationẽ ipſiꝰ
ſed ſolũ origine, uel ordine naturæ[e]. Aliꝰ ue-
ro, ut Baſilius, Ambroſius, & Chryſoſtomꝰ,
uoluit, ꝙ informitas mãæ tpe p̃ceſſerit for-
mationem. Et ꝗuis hæ opiniones uideãtur

quã à prima cauſa. Et
probatur: quia cõpoſi
ta agentia mouentur
à ſubſtantijs ſpirituali-
bus, ut Auguſt. dicit. Et
ipſæ ſpecies in ſenſectibus
angelici reducuntur in
primam cauſam: quaſi *b*
rationes ſeminales in a- 236
gens perfectũ & prima
rium. Terna concluſio,
Formæ corporales in
prima rerũ cõditiõe fue
rũt immediatæ à deo. *c*
Et probatur: quia nulla
ibi interuenit tranſmu- 355
tatio de potentia ad a-
ctum: & ſoli deo obe-
dit materia ad nutum.
Secundo confirmatur
authoritate ſcripturæ,
Geneſis primo: & pa-
tet in litera. *Annot.*

¶Aduerte hic diligen-
ter, quòd formam fieri
per tranſmutationem,
& ipſum educi de po-
tentia ad actum, nondũ
ſorunt. Et propereandũ
eſt idem formam recipi
in materia, & educi de
ipſa: ſed oportet quòd
forma ex ui tranſmuta-
tionis reſultet. Imaginã
dum eſt enim formas
omnes educibiles præ
eſſe in materia in potẽ
tia, quaſi latitantes ſub
poteſtate ipſius: & eſſe
in ea uim cauſatiuam
earum, materialiter tã-
men: ita quòd acce-
dente determinato a-
gente ad certam ſpe- 332
ciem, & tranſmutan- *J. q. 65.*
te materiam, illa ex *ar. 1. &*
ui talis mutationis mu *2. co. &*
tatur: non ex eo quòd *habet in*
habeat in ſe aliquid ex *qõ. 74.*
trinſecus aduentens, *art. 2. co.*
ſed ex eo quòd habet *Et 40. q.*
indeterminate, pau- *4. ar. 1.*
latim determinatur ad *& ar.*
habendum diſtincte *2. co.*
quod in ſe prius ha-
bebat confuſe. Hæc
enim eſt uis determi-
natæ tranſmutationis.

*a ¶Super Quæ-
ſtionis ſexageſimæ
ſextæ Articulum pri-
mum.*

TItulus clarus eſt. *Cõment.*
¶In corpore tria
principaliter facit. Pri-
mo refert diuerſitatem opinionum. Se-
cundo oſtendit, ſententiam Auguſtini oporte
re uerum fateri. Tertio
ſententiam aliorum tra
ctat.

¶Quo ad primum duo
dicit, ſcilicet ipſas opi-
niones contrarias de
quæſito, & radicem, ꝙ
in rei ueritate non ſunt
cõtrariæ, propter æqui
uocationem informi-
tatis.

¶Quo ad ſecundum
duo dicit. Primo quid
nominis ipſius infor-
mitatis apud Augu-
ſtin. ſignificat enim ne-
gationem omnis for-
mæ. Secundo conclu-
ſionem reſpondiuam
apud eundem, informi
tas materiæ non præ- 349
ceſſit durationem eius
formationem, aut di-
ſtinctionem, ſed natu-
ra tantum. Et de for-
matione quidem pro-
batur

batur: quia sequeretur quòd esset ens in actu sine actu. De diffinitione uero: quia sequeretur opinio antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et consequenter generari non esse nisi alterari: quia omnis forma generata non faceret ens simpliciter, sed aduentiterii. Quòd autem præcedat natura, sicut potentia actum, & partes totum: probatur ex eo quia illis informitas est conditio materiæ primæ secundum se.

Annot. ¶Circa hanc partem aduerte quòd ad hîc locum uidentur spectare quæstiones duæ: altera est, an materia possit esse forma: altera, an detur forma corporeitatis, quasi forma corporalis materiæ. Sed prima quidem nô directe ad hûc spectat locum, quoniã non de diuina potentia, sed de rerum ordine sermo est. constat autẽ etiam secundum aduersarios, ꝙ secundum rerum ordinem materia non potest esse sine forma. Vnde de hoc specialis requiratur quæstio in comentarijs de ente & essentia. Secunda autem quum de pluralitate formarum inferius tractabitur, aliqualiter tractabitur.

Coment. ¶Quo ad tertium quinque dicit. Primo quid nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium & Chrysostomũ, scilicet negationem formositatis. Secundo cõclusionem respõdens, informitas præcessit duratione formationem. Tertio discordiam Augusti. & concordiam in hoc. Quarto triplicem distinguit formositatem ex scriptura luminis in cælo & corporeidiaphano, uisibilitatis in terra, & decoris uegetantium in eadem. Quinto informitates oppositas ex uerbis scripturæ accipit: & patet in litera.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Articulum secundum.*

Annot. TIrulus clarus. Vna proprie sumitur pro unitate generis physici, quæ propriecst unitas materiæ, ut patet 5. metaphy.

Coment. ¶In corpore duo principaliter. Primo tractat opiniones partis affirmatiuæ. Secundo partis negatiuæ,

¶Quo ad primũ duas opiniones tractat, prima est antiquorum, secunda est Auicebron. Vtrique enim ponunt unam omnium materiã. In opinione antiquorũ tria dicit, s. opinionem eorum, & Platonis defensionem, & Arist. contra eos impugnationẽ. In opinione Auicebrõ tria quaque dicit, s. opinionem eius, & fundamentum eius, & impugnationem contrarium; esse contrariæ, tamen parũ abinuicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materiæ Augu. quàm alij. Augu. enim accipit in formitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere ꝙ informitas materiæ tempore præcesserit uel formationem ipsius, uel distinctionem. Et de formatione quidẽ manifestum est. Si enim materia informis præcessit duratione, hæc erat tam in actu, hoc enim duratio importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autem quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. Quod implicat contradictionem. Nec etiã potest dici, ꝙ habuit aliquam formã communẽ, & postmodũ superuenerunt ei formæ diuersæ quibus fit distincta. Quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerũt materiã primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aërem, aut aquam, aut aliquod mediũ. Ex quo se quebatur ꝙ fieri nõ esset nisi alterari. Quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebatur ꝙ superueniens forma nõ faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. Quod est proprũ formæ accidentalis. Et sic sequẽtes formæ essent accidẽtia, secundũ quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vnde oportet dicere, ꝙ materia prima neque fuit creata omnino forma, neq; sub forma una communi, sed sub formis diffinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundũ se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationem seu distinctionẽ ipsius tẽpore, ut Augusti. dicit, sed origine seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij uero sancti acciũt informitatem, nõ secundũ qđ excludit omnem formam, sed secundum qđ excludit ista formositatẽ & decorẽ, qui nũc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicunt ꝙ informitas materiæ corporalis dicitur ratione præcessit formationẽ eiusdẽ. Et sic secundũ hoc quantum ad aliquid cum eis Aug. cõcordat, & quantũ ad aliquid discordat, ut infrà patebit[e]. Et quantum ex litera Genẽ. accipi potest, triplex formositas deerat propter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat emẽ à toto corpore diaphano, ꝙ dicitur cælũ pulchritudo lucis. Vnde dicitur ꝙ tenebræ erãt super faciem abyssi. Deerat autẽ terræ duplex pulchritudo. Vna quã habet ex hoc ꝙ est aquis discooperta, & quantũ ad hoc dicitur, ꝙ terra erat inanis & uacua, siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere nõ poterat, ppter aquas undique eam cooperiẽtes. Alia uero, quam habet ex hoc ꝙ est ornata herbis & plantis. Et ideo dicitur, ꝙ erat uacua & incomposita, id est nõ ornata, secundũ aliã literã. Et sic cũ præmisisset duas naturas creatas, scilicet cælũ & terrã, informitatẽ cæli expressit, per hoc qđ dixit, tenebræ erãt super faciẽ abyssi, secundũ qđ sub cælo etiam aër includitur. Informitatem uero terræ per hoc quod dixit, terra erat inanis & uacua.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ terra aliter accipitur in loco isto ab Aug. & alijs sanctis. Aug. emẽ uult ꝙ nomine terræ & aquæ significẽt in hoc loco ipsa materia prima. Non emẽ poterat Moyses rudi populo primã materiã exprimere nisi sub similitudine rerũ eis notarũ. Vnde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non uocãs eã tantũ aquã, uel tantũ terrã, ne uideatur secundũ rei ueritatẽ materia prima esse uel terra, uel aq̃. Habet tamẽ similitudinẽ cũ terra, in quãtũ subsidet formis: & cũ aqua, in quãtũ ẽ apta formari diuersis formis. Secũdũ hoc ergo dicitẽ terra inanis & uacua, uel inuisibilis & incõposita: quia materia per formã cognoscitur. Vnde in se cõsiderata dicitur inuisibilis uel inanis: & eius potẽtia per formã repletur. Vnde & Plato materiã dicit esse locũ. Alij uero sancti per terrã intelligũt ipsum elementũ. Quæ qualiter secundum eos erat informis, dictum est.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ natura producit effectũ ẽ actu de ente in potẽtia. Et ideo oportet ut in eius operatiõe potẽtia tẽpore præcedat actum, & informitas formationem. Sed deus producit ens actu ex nihilo. Et ideo statim potest producere rem perfectã, secundum magnitudinem suæ uirtutis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ accidens cum sit forma, est actus quidam: materia autem secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quàm accidenti sine subiecto.

¶Ad primum uero quod obijcitur in contrariũ, dicendum est, ꝙ si secundum alios sanctos informitas tempore præcessit formationem materiæ: nõ fuit hoc ex impotentia dei, sed ex eius sapientia, ut ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

¶Ad secundum dicendũ, quòd quidã antiquorũ naturalium posuerunt cõfusionem excludentem omnẽ distinctionem, præter hoc ꝙ Anax. posuit solũ intellectũ distinctũ & immixtũ[c]. Sed ante opus distinctionis scriptura sacra ponit multiplicẽ distinctionẽ. Primo quidem cæli & terræ: in quo ostenditur distinctio etiam secundũ materiã, ut infrà patebit[e]. Et hoc cũ dicit, In principio deus creauit cælum & terrã, &c. Secũdo per distinctionẽ elementorum, quantũ ad formas suas: per hoc quòd nominat terrã & aquam. Aërem autem & ignem nõ nominat, quia non est ita manifestũ rudibus, quib' Moyses locũtus est, huiusmodi esse corpora, sicut manifestũ est de terra & aqua: quanuis Plato aërem intellexerit singnificari per hoc quòd dicitur spiritus Domini: quia etiã aër spiritus dicitur[c]: ignem uero intellexerit significari per cælũ, quod ignea natura esse dixit, ut Augu. refert in 13. lib. de ciui. dei. c. 16. Sed Rabbi Moyses in alijs cum Platone concordans, dicit ignem significari per tenebras: quia ut dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis uidetur esse conueniens quod prius dictum est[c]: quòd spiritus domini in scriptura non nisi pro spiritu sancto contineuit poni. Quia aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut uoluntas artificis superfertur materiæ quam uult formare. Tertia distinctio significatur secundũ stum: quia terra erat sub aquis quibus inuisibilis reddebatur. Aër uero qui est subiectum tenebarum, significatur fuisse super aquas: per hoc quod dicitur, tenenebræ erant super faciem abyssi. Quid autem distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit.[e]

ARTICVLVS. II.

a ¶*Vtrum una sit materia informis omnium corporalium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd una sit materia informis omnium corporaliũ. Dicit enim Aug. 12. confes. Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatum. Alterũ quod erat informe. Et hoc dicit esse terrã inuisibilem & incõpositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo una est materia omnium corporalium.

¶Præterea, Philosophus dicit in 5. met. quòd illa q̃ sunt unũ in genere, sunt unũ in materia: Sed oĩa corporalia cõueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est una materia.

¶Præterea, Diuersus actus fit in diuersa potentia, & unusin una. Sed omnium corporum est una forma, scilicet corporeitas. Ergo omnium corporalium est materia una.

¶Præterea, Materia in se considerata, est solũ in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata, est una tantum omnium corporalium:

¶SED CONTRA, Quæcũque cõueniunt in materia, sunt trãsmutabilia adinuicẽ, & agũt & patiũtur abinuicem: ut dicitur in primo, De generatione. Sed corpora cælestia & inferiora non sic se habent adinuicem. Ergo eorum materia non est una.

CONCLVSIO.

¶*Non est una omniũ corporũ corruptibiliũ & incorruptibiliũ materia.*

¶RESPONDEO dicendum, quod circa hoc fuerũt diuersæ opiniones philosophorũ. Plato emẽ & omnes philosophi ante Arist. posuerũt omnia corpora esse de natura 4. elemẽtorũ. Vnde cũ 4. elementa communicent in una materia, ut mutua generatio & corruptio in eis ostendit: per consequens sequebatur ꝙ oĩum corporum sit materia una. Quòd autẽ quædã corpora sint incorruptibilia, Plato ascribebat nõ conditioni materiæ quia sequitur ꝙ generari non est nisi alterari.

¶Quo ad secundũ duas quoq; opiniões tractat, s. Auer. & sua: tali ordine. Primo, ꝙ hãc negatiuã. Materia corruptibilis & incorruptibilis nõ est una. In hac emẽ cõuenit cũ Auer. & discrepat ab omnibus suprà dictis: ex eisdem emẽ fundamẽtis eliditur opposita opinio. Probat autem eã tali ratione, Materia secundũ id qđ est, est in potentia ad formã: ergo secũdũ se est potentia ad omnes formas quibus est

cõmunis: ergo habẽdo unã illarũ remanet in potentia ad omnes alias formas: ergo est simul sub forma una & priuatione alterius: ergo ẽ una est corruptibilis & incorruptibilis cõpositi, erit idẽ simul corruptibile & incorruptibile secũdum naturam: ergo impossibile est esse unam materiã corruptibilem & incorruptibilium. Secũda consequentia probatur: quia si habendo unam, nõ remanet retin potẽtia ad reliquas, hoc esset quia illa forma quã habet, perficeret eã sic, ꝙ nõ relinqueret potentiã ad aliasesed hoc nõ potest esse. Probat dupliciter. primo, ꝙ nõ relinqueret potentiã ad aliasesed hoc nõ potest esse. Probat dupliciter. primo, ꝙ materia p unã nõ fit actu nisi secũm portẽtiam ad illã. Secũdo, & est exclusio trium, ga materia secũm se, indifferẽter se habet ad formã perfectã & imperfectã.

Quæstio. ¶*Num omnium possibile sit esse unam materiam, & num materia cæli & horum inferiorum una sit.*

¶Circa hãc partẽ aduerte quòd Sco. contra coclusionẽ, AEgidius uero contra rationẽ & conclusionẽ instat. Vnde hic in 2. dist. 12. rationẽ hanc nititur soluere, negando secundã consequentiam: imaginatur enim quòd materia lunæ non fit ẽ potẽtia ad formã ignis, ga forma lunæ nõ habet contrariũ, & sic nõ est priuata, nec appetit illam. Sed reuera mirũ est de tã præclaro discipulo, quomodo à tanto declinauit magistro, in re tam patula. Priuatio enim (ut habetur 4. meta) est negatio in subiecto apto nato: sed materia lunæ est secundum se aptanata recipere formam ignis, & habet negationem eius, ergo in materia lunæ est priuatio formæ ignis. Nec potest responderi ad hoc, nisi negando rationem priuationis. Vnde S. T. & Sco. conati sunt excludere responsionẽ in litera tacitam, quia apparentiam habet, nõ istam quæ nihil ualet: fiat ergo ratio. Cõtra conclusionem aũt dupliciter arguitur: primo impugnando in cælo materiã quæ est pura potentia, secũdo impugnando ex alterius rationis. Contra primũ arguit Sco. in 2. di. 14. q. 1. in cælo nõ non est potẽtia cõtradictionis: ergo in eo nõ est materia q̃ est pure potẽtia. Antecedẽs ex 9. met. text. 17. consequentia ꝑbatur, potẽtia pura est secũdũ se ad esse & nõ esse. Et cõfirmatur hoc motiuũ: quia pura potẽtia prius natura habet priuationẽ q̃ formã, probatur, quia priuationẽ habet ex se, formã ab alio: sicut aër se habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia est per quã res potest esse & non esse: & materia primo physicorũ est principiũ unũ subiecto, & duo secũdũ rationẽ, ꝙpter priuationẽ. ergo. Arguit quoq; cõtra idẽ alij, quia si cælũ esset compositũ ex materia & forma, nõ esset opus aĩa siue intelligentia motrice: & tenet sequela: quia formã sequeretur motus circularis: sicut motus deorsum sequitur formam grauis. Contra secũdũ uero arguit primo Sco. ubi supra. non dantur duo primi fines, nec duo prima agentia, ergo nec dantur primæ materiæ duæ.

¶Præterea, Materia solis dato ꝙ non sit in ẽ potentia ad aliã formã, est tñ secũm se in potentia ad formam solis & eius priuationem. ergo est in potentia contradictionis, & consequenter utrumq; ẽ. Et quantũ est ex se corpus cæleste. AEgidius uero ubi suprà cõtra hoc idẽ arguit. Primo, quia negatio omniũ formarum constituit unitatem materiæ secũm se, sed secluso omni formatam cælesti & inferiori inuenitur oĩs materia cum abnegatione omnis formæ: ergo omnis materia secundum se est una & eadem negatiue, ut de materia omnium inferiorum dicimus. Secundo, quia actus est qui distinguit & separat 7. meta. tex. 40. ergo in pura potentia nulla potest esse distinctio secluss actibus. Tertio, si darẽ tur diuersæ puræ potentiæ, sequeretur ꝙ inter actum & potentiã puram non esset maxima distantia positiua: hoc non potest intelligi, ergo & probatur sequela: quia positis duabus puris potentijs diuersarum rationum, ut hic ponitur, oportet quòd altera magis differat ab actu puro, quàm altera: ergo distantia unius potentiæ puræ non est maxima. hæc sufficiant hic: quoniam solutio horum erit manifesta in reliquorum.

¶Ad euidentiam huius rei aduerte diligentissime, quòd sciquis naturam materiæ ut sic consideraverit, facile omnium rationem reddet. Materia enim essẽdi se, secundũ id qđ est, ut in litera dicitur, non est aliqđ ens nisi substantialis potentia ad formã, nec aliã naturã habet: & hoc est eius qđ qd est. Verũ hoc nõ cõtingit uno modo, sed duobus: quia esse ad formã cõtingit dupliciter, s. ad formã secundũ genus, & ad formã talẽ secũdũ especiẽ. Quũ emẽ oporteat potentiã oẽm aliquẽ actum per se primo respicere ut ad adæquatũ sibi, ꝙ quẽ diffinienda ẽ, ut patet 9. meta. cõsequẽs ẽ ut substãtialis potẽtia materiæ respiciat ut adæquatũ actũ, aut formã talẽ secundũ genus aut secũdũ spẽm: individua essi extra artẽ sunt. Inter hos aũt duos modos hæc est manifesta differentia, ꝙ potẽtia ad formã unã genere emẽ est ad plures spẽs: potentia uero tñ ad formã unã spẽ nõ est ad plura, nisi forte p accidens, puta quia spẽs illa multiplicabilis esset numeraliter. Et hac autẽ differẽtia sequitur alia, s. ꝙ potentia primo modo nõ ẽ pater sequela: quia materia ẽ potentia ad plura, habendo unũ actu, adhuc est in potentia ad aliud: ac est in potentia ad plura, habendo unũ actu, adhuc est in potentia ad aliud: ac per hoc priuatur illo. potentia emẽ ad aliquid cum negatione illius in eo cõstituit. v. c. 16. §. 8. Et opus. 3. ca. 34. Et opus. 15. ca. 7. Et opus. 42. c. 16. & 15. & 16. & 3 ca. 3 & 4 ca. 3 & 4 ca. 3 & 4

forma apud nos est,aut fit,nisi quia est, aut fit compositum. Vnde ratio literæ ex relolutione substantiæ robur trahit. Quum enim substantia diuidatur sufficienter in materiam & formam, & compositum ex illis, & materia diffinita sit ꝙ non est secundum eam hoc aliquid:forma uero sit secundum quam sit hoc aliquid: oportet ꝙ corporeitas cælestis quum manifeste sit hoc aliquid, secluso motore: patet ꝙ nõ cadat sub membro primo,s.materia,sed secundo uel tertio,s.forma uel composito. Et quum Auerrois neget compositum, ergo restat ꝙ est forma: & est ratio,qa aliquid alicuius est, sed est per seipsum, ita ꝙ si fieret, eius esset per se prima fieritas: per hoc eius est per se primo esse. Omnis autem forma quæ per se primo est, est intellecta in actu, quoniã ut in 3.de anima dicitur, omnino ita se habent quæ circa intellectum sunt, sicut circa sensata. Duo igitur sequuntur ad positionem Auerrois. Ex eo ꝙ per se primo est ens in actu:sequitur ꝙ sit de genere intellectorum in actu. Ex eo uero quòd subijcitur quantitati potentiæ ad ubi,&c. sequitur quòd sit de genere sensibilũ. Sunt ergo hic incompossibilia. Nec potest ab hac ratione euadere quis, nisi ponẽdo quartũ genus substantiæ qđ ab Aristo. philosophia alienũ esse patet. Quod esset aliquid ponũt,s.corporeitatẽ illã cõprehensibilem sub primo mẽbro, s. sub materia, distinguentes materiã in materiã ad esse,& in materiãad ubi:cõtradicitdiffinitioni seu proprietati materiæ, quæ ipsum est primũ membrũ, ut patetin secundo de anima. Contrariatur quoq; doctrinæ Arist. alibi, ut ostendi facile posset, si contra Auerroim mõ scribendũ esset. Tertioin fert tres propositiones. prima est, materia cæli secũdũ se nõ est in potentia, nisi ad formã qã habet. Scda est, ꝙ non remanet in potẽtia ad esse, sed ad ubi. Tertia, ꝙ materia corporũ corruptibilũ & incorruptibilũ nõ est eadẽ, nisi analogice.& est responsio ad quæstiũ directe.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ sexte Articulum tertium.*

Titulus clarus ex usu. Cælum immobile.

Cõment.

¶In corpore quinque facit.Primo ostendit habemꝰ cælum empyreũ esse,i. à tribꝰ stãt. Secũdo, in quo cõuenĩãt hi tres: ga in fine,& in quo differunt,quia in ratione. 390

teriæ,sed uoluntati artificis,scilicet dei, quẽ introducit corporibus cælestibus dicentẽ, Natura uestra estis dissolubilis,uolũtate autẽ mea maior est nexu uestro. Hãc autẽ positionem Aristo. reprobat per motꝰ naturales corporũ. Cum enim corpus cæleste habeat naturalem motum diuersum à naturali motu elementorum,sequitur ꝙ eius natura sit alia à natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis,qui est proprius corporis cælestis,caret contrarietate:motus autem elementorum sunt inuicẽ contrarij(ut qui est sursum ei qui ẽ deorsum)ita corpus cæleste est absq; cõtrarietate:corpora uero elementaria sunt cum contrarietate:& quia corruptio & generatio sunt ex cõtrarijs,sequitur ꝙ secũdũ suã naturã corpꝰ cæleste sit incorruptibile[c],elemẽta uero sũt corruptibilia. Sed nõobstãte hac differẽtia corruptibilitatis & incorruptibilitatis nãlis,Auicebrõ posuit unã materiã omniũ corporum atrẽdens ad unitatẽ formæ corporalis:sed si forma corporeitatis esset una forma per se, cui superuenirent aliæ formæ,quibꝰ corpora distinguuntur, haberet necessitatem ꝙ dicitur,quia illa forma immutabilꝰ materiæ inhæreret, & cõtum ad illã esset omne corpꝰ incorruptibile;sed corruptio accideret per remotionem sequentiũ formarum. Quæ non esset corruptio simpliciter,sed secundũ quid,quia priationi substerneret aliquod ens actu,sicut etiã accidebat antiquis naturalibus, qui ponebant substantiam corporũ aliquod ens actu,puta ignẽ,aut aërem,aut aliquid huiusmodi[d]. Supposito autẽ ꝙ nulla forma q̃ sit in corpore corruptibili,remaneat ut substrata generationi & corruptioni,sequitur de necessitate ꝙ nõ sit eadẽ materia corporũ corruptibiliũ & incorruptibiliũ. Materia enim secundũ id qđ est, est in potẽtia ad formam. Oportet ergo ꝙ materia secundũ se cõsiderata sit in potentia ad formam oẽm illorũ, quorũ est materia communis. Per unam autem formã nõ fit in actu,nisi quantum ad illam formam. Remanet ergo in potentia quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si una illorum formarum sit perfectior & continens in se uirtute alias,quia potentia quãtum est de se,indifferenter se habet ad perfectum & imperfectum. Vnde,sicut qñ est sub forma imperfecta,est in potentia ad formamperfectma,ita econuerso. Sic ergo materia secundũ qđ est sub forma incorruptibilis corporis,erit adhuc in potẽtia ad formã corruptibilis corporis. Et cum non habeat eam in actu, erit simul sub forma & priuatione: quia carentia formæ ĩ eo quòd est in potẽtia ad formã, est priuatio. Hæc autẽ dispositio est corruptibilis corporis. Impossibileergo est,ꝙ corporis corruptibilis & incorruptibilis per naturã sit una materia. Nec tñ dicẽdũ est,ut Auerr. fingit, ꝙ ipsum corpus cæleste sit materia cæli,ens in potentia ad ubi & nõ ad esse,& forma eius est suabstãtia separata,quæ unit ei ut motor. Quia impossibile est ponere aliquod ens actu, quin uel ipsum totũ sit actꝰ & forma,uel habeat actũ seu formã. Remota ergo per intellectũ substantia separata qua ponitur motor,si corpus cæleste nõ esthabẽs formã(qđ est cõponi ex forma & subiecto formæ)segtur ꝙ sit totũ forma & actus. Omne autẽ tale est intellectũ in actu. Quod de corpore cælesti dici nõ põt, cũ sit sensibile. Relinquitur ergo, ꝙ materia corporis cælestis secundũ se cõsiderata nõ est in potẽtia,nisi ad formã quã habetᵉ. Nec refert ad propositũ quæcũq; sitilla,siue anima,siue aliqd aliud. Vñ illa forma sic perficit illã materiã, ꝙ nullo modo in ea remanet potẽtia ad esse,sed ad ubi tñ,ut Aristo. dicit. Et sicnõ

est eadẽ materia corporis cælestis & elementorũ, nisi secundũ analogiam,secundum quod conueniunt in ratione potentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug.sequitur in hoc opinionẽ Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicẽdum, ꝙ materia informis est una unitate ordinis,sicut omnia corpora sunt unum in ordine creaturæ corporeæ.

¶Ad secundum dicendum,ꝙ si genus considereturus physice,corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere, propter diuersum modum potentiæ in eis,ut dicitur 10.meta. Secũdum autem logicam consideritionem est unum genus omniũ, corporum propter unam rationem corporeitatis.

¶Ad tertium dicendum,quòd forma corporeitatis non est una in omnibus corporibus,cum non sit alia à formis quibus corpora distinguuntur,ut dictum est[e].

¶Ad quartum dicendum,quòd cũ potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diuersum ex hoc ipso ꝙ ordinatur ad diuersum actum,sicut uisus ad colorem,& auditus ad sonum. Vnde ex hoc ipso materia cælestis corporis est alia à materia elementi:quia non est in potentia ad formam elementi.

ARTICVLVS. III.

a ¶*Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ cælũ empyreũ nõ sit cõcreatũ materiæ informi. Cælũ em empyreũ,si est aliquid,oportet ꝙ sit corpus sensibile. Omne autẽ corpus sensibile est mobile. Cælũ autẽ empyreũ nõ est mobile, quia motus eius deprehenderet ꝑ motũ alicuꝰ corporis apparẽtis. Quod minime apparet. Nõ ergo cælũ empyreum ẽ aliqd materiæ informi cõcreatũ.

¶Præterea,Aug. dicit in. 3. de tri. ꝙ inferiora corpora per superiora quodã ordine reguntur. Si ergo cælũ empyreũ est quoddam supremũ corpus, oportet quòd habeat aliquam influentiã in hæc inferiora corpora. Sed hoc nõ uidetur,præsertim ꝙ sit natur immobile,cum nullum corpus moueat nisi motum. Non est ergo cælum empyreum materiæ informi concreatum.

Sed dicatur ꝙ cælũ empyreũ est locus contẽplationis nõ ordinatũ ad naturales effectꝰ. Contrà Aug.dicit in 4.de tri.quòd nos secũdũ qđ mẽte aliquod æternũ capim⁹,nõ in hoc mũdo sum⁹. Ex quo patet quòd contẽplatio mentẽ est supra corporalia eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

¶Præterea inter corpora cælestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum,& partim lucidum,s.cælum sydereum. Inuenitur etiam aliquod cælum totum diaphanum,quod aliqui nominãt cælum aqueũ uel cryſtallinum. Si ergo est aliud superius cælũ, oportet ꝙ sit totũ lucidũ. Sed hoc esse non potest, quia sic continue aër illuminaretur,nec unquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materiæ informi est concreatum.

¶*Sed contra* est quod Strabus dicit, quòd cum dicitur,In prin.crea.deus cæl,& ter.cælum dicit non uisibile fir mamentum,sed empyreum,id est igneum.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit in principio mũdi corpus totaliter lucidũ fuisse creatũ, ubi inchoaretur beatorum gloria secundũ corpus:quod cælum empyreum est appellatum.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ cælũ empyreũ nõ inuenit positum,nisi per authoritates Strabi & Bedæ:& iterum per authoritatem Basilij. In cuiꝰ positione quãtũ ad aliquid cõueniũt, scilicet quantum ad hoc quòd sit locus beatorum. Dicit enim Strabus,& etiam Beda, quòd statim factum angelis est repletum. Basi. etiam dicit in 2. exãmen. Sicut damnati in tenebras ultimas abiguntur,ita remuneratio pro dignis operibꝰ restauratur in ea luce quæ est extra mundum, & ibi quietis domicilium sortientur:differunt tamẽ qm̃ ad rationem ponendi. Nam Strabus & Beda ponunt cælum empyreum ea ratione,quia firmamentum per quod cælum empyreum intelligunt,nõ in principio,sed secunda die dicitur factum. Basi. uero ea ratione ponit ne uideatur simpliciter deꝰ opus suum à tenebris inchoasse:qđ Manichæi calumniantur,deum ueteris testamenti, deum tenebrarum nominantes. Hæ autem rõnes non sunt multũ cogentes,Nam quæstio de firmamento qđ legitur factum in secunda die,aliter soluit ab Aug.& aliter ab aliis sanctis[e]. Quæstio autẽ de tenebris soluit secũdũ Aug.per hoc,ꝙ informitas,quæper tenebras significatur,non præcessit durationeformationẽ,sed origine. Secũdũ alios uero,cũ tenebræ nõ sint creature aliꝗ,sed priuatio lucis diuinæ sapiæ attestatur,ut ea q̃ ꝓduxit ex nihilo,primo in statu ꝑfectiõis institueret,& post modũ ea perduceret ad perfectiũ. Põt autẽ cõuenientior ratio sumi ex ipsa conditione gloriæ. Expectatur em̃ in futura remuneratione duplex gloria,scilicet spiritualis & corporalis,non solũ in corporibus humanis glorificandis,sed etiã in toto mundo innouando. Inchoata est autem spiritualis gloria ab ipso mũdi principio in beatitudine angelorũ[e],quorũ æqualitas sanctis promittitur. Vñ cõuenĩes fuit,ut ẽt à principio corpalis gloria inchoetur,in aliquo

corpore,

corpore,qđ etiã à principio fuerit absq; seruitute corruptionis & mutabilitatis,& totaliter lucidũ:sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionẽ futura. Et ideo illud cælũ dicitur empyreũ,id est igneũ nõ ab ardore,sed à splendore.

¶*Sciendum* est autem ꝙ Aug.10.de ciui.dei. dicit, ꝙ Porphyrius discernebat à dæmonibus angelos,ut aërea loca esse dæmonũ, ætherea uero uel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cælum istud sydereum,igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat uel ætherеum,secundum quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione,& non secundum quod sumitur à uelocitate motus.ut Arist.dicit. Qđ pro tanto dictum sit,ne aliquis opinetur, Augu. cælum empyreum posuisse,sicut nunc ponitur à modernis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mundi:quia per motum creaturæ corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in ultima cõsummatione gloriæ cessabit corporum motus. Et talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ satis probabile est ꝙ cælum empyreum,secundũ quosdã cũ sit ordinatũ ad statũ gloriæ,nõ habet influentiã in inferiora corpora quæ sunt sub alio ordine: utpote ordinata ad naturalẽ rerũ decursum. Probabilius tñ uidetur dicendũ, ꝙ sicut supremi angeli,qui assistũt,habent influentiã super medios & ultimos,qui mittuntur,quãuis ipsi non mittãtur[e] secundũ Dio. ita cælũ empyreũ habet influentiã super corpora q̃ mouẽtur,licet ipm̃ nõ moueatur. Et ꝓpter hoc põt dici ꝙ influit in primũ cælũ,qđ mouetur:nõ aliquid trãsiens & aduentiẽs per motũ,sed aliquid fixum & stabile:puta uirtutẽ contrahendi & causandi,uel aliquid hmõi ad dignitatem pertinens.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ locus corporeus deputatur contemplationi,non propter necessitatem,sed propter congruitatem, ut exterior claritas interiori conueniat. Vnde Basilius dicit, quòd ministrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ sicut Basilius dicit in 2.exãm. cõstat factum esse cælum rotunditate conclusum,habens corpus spissum & adeo ualidum,ut possit ea quæ extrinsecus habẽtur,ab interioribus separare. Ob hoc necessario posse, regionem relictam carentem luce constituit;utpote fulgore qui superradiabat excluso. Sed quia corpus firmamenti est sic solidum, est tamen diaphanum,quòd lumen non impedit: (ut patet per hoc ꝙ lumen stellarum uidemus non obstãtibus medijs cælis.)potest aliter dici, ꝙ habet lucem cælũ empyreũ non cõdensatã ut radios emittat,sicut corpus solis:sed magis subtilem,uel habet claritatem gloriæ quæ non est conformis cũ claritate naturali.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ tẽpus non sit concreatum materiæ informi. Dicit enim Aug.12.confes.ad deũ loquens.Duo reperio quæ se cisti carentia temporibus, scilicet materiam primã corporalem,& naturam angelicam. Non ergo tẽpus est concreatum materiæ informi.

¶Præterea, Tempus diuiditur per diem & noctem. Sed à principio nec nox,nec dies erat. Sed postmodum cum diuisit deus lucem à tenebris.ergo à principio non erat tempus.

¶Præterea, Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

¶Præterea, Motus est prior tẽpore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata,quàm tempus.

¶Præterea, Sicut tẽpus est mensura extrinseca,ita & locus. Non ergo magis debet cõputari inter primo creata tẽpus q̃m locus.

¶SED CONTRA est qđ Aug.dicit super Gen.ad lit.ꝙ spiritualis & corporalis creatura est creata in principio temporis.

CONCLVSIO.

¶In prima mundi origine fuit tempus informi materia concreatum

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ cõmuniter dicitur, quatuor esse primo creata,scilicet naturã angelicã,cælũ empyreũ,materiã corporalẽ informẽ,& tempus. Sed attendendũ est ꝙ hoc dictũ nõ procedit secũdũ Aug.opinionẽ. Aug. em̃ ponit duo primo creata,scilicet naturã angelicã,& materiã corporalẽ; nulla mẽtione facta de cælo empyreo. Hæc autẽ duo,scilicet natura angelica,& materia informis præcedunt formationẽ nõ durationẽ,sed natura. Et sicut natura præcedunt formationẽ nõ durationẽ,& motũ,& tempus. Vnde tempus non põt eis connumerari. Procedit autẽ prædicta enumeratio secundũ opinionẽ aliorũ sanctorũ,ponentium ꝙ informitas materiæ durationẽ præcessit formationẽ:& tũc pro illa durationẽ necesse est ponere tẽpus aliquod:aliter enim mensura durationis accipi non posset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd Aug.hoc dicit ea ratione qua natura,& materia informis præcedunt origine seu natura tempus.

¶Ad secundũ dicendum, quòd sicut secundũ alios sanctos materia erat quodãmodo informis. & postea fuit formata: ita tẽpus quodammodo fuit informe,& postmodũ formatũ & distinctum per diem & noctẽ.

¶Ad tertiũ dicendum, ꝙ si motus firmamẽti non statim à principio incœpit: tunc tps quod præcessit,nõ erat numerus motus firmamenti,sed cuiuscunq; primi motus. Accidit enim tempori ꝙ sit numerus motus firmamenti incẽptũ hic motus est primus motuũ. Si autẽ esset alius motus primus, illius motus esset tẽporis mensura: quia omnia mẽsurantur primo suigeneris. Oportet autẽ dicere,statim à principio fuisse aliquẽ motũ,ad minus secũdũ successionẽ conceptionum & affectionũ in mente alicui. Motũ autem non est intelligere sine tempore, cũ nihil aliud sit tẽmpus quàm numerus prioris & posterioris in motu.

¶Ad quartum dicendũ, ꝙ inter primo creata computantur ea quę habent generalẽ habitudinẽ ad res. Et ideo cõputari debuit tẽpus, ꝙ habet rationem cõis mẽsuræ,nõ autẽ motus,quæ comparatur solum ad subiectum mobile.

¶Ad quintum dicendũ, ꝙ locus intelligitur in cælo empyreo omnia continẽte. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul: tempus autẽ quod est non permanens,concreatum est in suo principio, sicut etiam modo nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc.

QVAESTIO SEXAGESIMASEPTIMA DE OPERE DISTINCTIONIS SECUNDUM SE, IN QUATUOR ARTICULOS DIUISA.

CONSEQUENTER considerãdum est de opere distinctionis secundum se. Et primo,de opere primæ diei. Secundo, de opere secundæ diei. Tertio, de operetiæ. ¶Circa primũ quærunrur quatuor. ¶Primo,utrum lux proprie in spiritualibus dici possit. ¶Secũdo,utrum lux corporalis sit corpus, ¶ Tertio,utrum sit qualitas. ¶Quarto,utrum conueniens fuit prima die fieri lucem.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ lux proprie in spiritualibus dicatur. Dicit em̃ Aug. 4 super Gen.ad lit.ꝙ in spiritualibus melior & certior lux est. Et quòd Christus nõ sic dicitur lux quomodo lapis,sed illud proprie,hoc figuratiue.

¶Præterea, Dio. 4.ca.de di.no. ponit lumẽ inter nomina intelligibilia dei. Nomina autem intelligibilia proprie dicuntur ĩ spiritualibus. Ergo lux proprie dicitur in spiritualibus.

¶Præterea, Apostolus dicit ad Ephe.5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Ergo & lux.

¶SED CONTRA est quod Ambro.in libr.de trini. ponit splendorem inter ea quæ de deo metaphorice dicuntur.

CONCLVSIO.

¶Lumen quæ ad usum assumitur ad significandum quodcunque manifestationem & cognitionẽ facit:quo ad impositionem uero,ut scilicet importet manifestationẽ in sensu uisus, nõisi metaphorice in spiritualibus assumitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo secundũ primã eius positionem. Alio modo secundũ usum nominis:sicut patet in nomine Visionis quod primo impositum est ad significandum actum sensus uisus. Sed propter dignitatem & certitudinem huius sensus extensum est hoc nomen secundum usum loquentium ad omnem cognitionem aliorum sensuũ. Dicimus enim, Vide quo modo sapit;uel quomodo redolet,uel quomodo est calidum. Et ulterius etiam ad cognitionem intellectus: secundum illud Matthæi 5.cap. Beati mundo corde,quoniam ipsi deũ uidebunt. ¶Et similiter dicendum est de nomine lucis. Nam primo quidẽ est institutum ad significandum id quod facit manifestationẽ in sensu uisus: Postmodum autem extensum est ad significandũ omne illud quod facit manifestationem secundum quancunq;

Tertio libr.at eorum rationes. Quarto rationem magis congruã assignat. Quinto ostendit secundam partem exclusiuæ propositę,excludẽdo Augustinum à ponentibus tale cælum:omnia clara sunt.

Annot a.

¶*In responsione ad se cundum aduerte quòd sanctus Thom. suam olim in secundo sententiarum,distinctione 2.quæstione secũda,articulo tertio, relinquit opinionem de negatione influentiæ cæli empyrei: quam etiam in quolibe. sexto:quæstione undecima repre hendit :quare hic dicta amplectere.*

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articu.quartum.*

Cõment.

Titulus clarus est.

¶In corpe tria. Primo conclusionem responsiuam affirmatiuecommuniter dicitur quatuor esse cõcreata. Secundo ostendit hoc non uerificari apud Augustinũ: & consequenter apud Augustinum negatiue respondetur quæstio. Tertio ostendit hoc uerificari apud alios:omnia clara.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Artic.primum.*

Cõment.

Titulus clarus est.

¶In corpore una distinctio de significatio duplici nominis:scilicet quo ad primam impositionẽ, & quo ad usum. tuxta utrumque membrum respondet,quæsito:iuxta primum negatiue, iuxta secundum affirmatiue.

341 4.dis.13. art.2.& quol.6. fi. Et Io. 2.l.8. principio

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum secundum.*

Cõment. TItulus clarus est. ¶In corpore una conclusio respõ
sua negatiue. Lux non ex corpus. Probatur clare ex tribus motiuis, scilicet loco, motu,
342 B.d.2. q. & generatione & cor
2. arti.3. ruptione: & clare pa
ad 4m. tent sine quæstione.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articul. tertium.*

TItulus clarus est. ¶In corpore tria
iuxta tres opinio nes duas extremas. pri ma est tenentium lumẽ intentionem, secunda ten entium lucem substantiam. Et mediam, fatetur esse qualitatem actiuam consequẽtem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo. Primum opinio, lumẽ non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum contra dicit: primo, quia deno minat, secundo, ga cau sat effectus naturales.

Quæstio. ¶ *Num lumen habeat esse intentionale.*

¶Hic aduerte ꝙ Scotus in 2. dist. 13. & Egidius in secundo de ani ma, & in 2 sen. dist. 13. tenent lumen intentio nale esse habere. Et ad primum rationẽ S.T. dicit Sco. ꝙ maior nõ est necessaria, sed uera in multis per accidẽs: quia non habemus de nominatiua propria. Ad secundam uero negat maioremassert autem Sco. rationẽ pro se contra S.Th. difficilem: lumen recipitur in organo uisus, ergo habet esse intentionale. Antecedens probat au shoritate Auerrois in De sensu & sensato: & Aristotelis ibidem ponentis lumen intrinsecum oculo. consequentia probatur: quia sensibile positum supra sensum non causat sen sationem.

¶Ad hoc breuiter uidetur mihi dicendum ꝙ esse luminis neque est esse pure intentionale, neq; naturale, ut distinguitur contra intẽtionale: sed est esse altius præhabens in se uirtualiter id quod spe cat ad esse naturale & intentionale. Ita quòd est utrũque & neutrũ. Et alterũ, scilicet naturale, ut S. Tho. dicit. Neutrum quidẽ, quia non habet esse naturale quod distinguitur contra intentionale, id est esse naturale sic materiale: quemadmodũ sensibilia obiecta sensuum habent, quæ ob suam materialitatẽ sentiri non possunt, posita supra sensum, secundũ se: quia sensus non est receptiuus nisi specie cognitionem. Si ergo accipiatur nomẽ luminis secundum suam primam impositionem, metaphoricè in spiritualibus dicitur, ut Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in usu loquentium ad omnem manifestationem extensum, sic proprie in spiritualibus dicitur.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

Vtrum lux sit corpus.

AD SECVNDVM sic procedi
tur. Videtur ꝙ lux sit corpus. Dicit enim Augu. in lib. de libe. ar bit. ꝙ lux in corporibus primũ tenet locũ. Ergo lux est corpus.

¶Præterea, Philosophus dicit ꝙ lumẽ est spe cies ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.

¶Præterea, Ferri, intersecari & reflecti est ꝙ prie corporũ. hæc autẽ omnia attribuũtur lumini uel radio. Coniunguntur etiã diuersi radij, & separãtur, ut Dio. dicit 2. cap. de di uino nõ. Quod etiã uidetur nonnisi corpo ribus cõuenire posse. Ergo lumẽ est corpus.

¶SED CONTRA, duo corpora no pos sunt simil esse in eodẽ loco. sed lumen est si mul cum aëre. Ergo lumen non est corpus.

SED CONCLVSIO.

Cum illuminatio fiat in instanti & in omnem partem, lumen ipsum non est corpus.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ impossibi le est lumen esse corpus. Quod quidẽ appa ret tripliciter. Primo quidem ex parte loci, Nam locus cuiuslibet corporis est alius à lo co alterius corporis, nec est possibile secundum naturã duo corpora esse simul in eodẽ loco qualiacũque corpora sint: quia contiguum requirit distinctionẽ in situ. Secundo apparet idem ex ratione motus. Si enim lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autem motus localis corporis potest esse in instanti: quia oẽ quod mouetur localiter, necesse est ꝙ prius perueniat ad medium magnitudinis, q̃ ad extremũ. Illuminatio aũt fit in instanti, nec potest dici quòd fiat in tempore imperceptibili. Quia in paruo spatio posset tẽpus latere, in magno autẽ spatio, puta ab Oriẽte in Occidentẽ tempus latere non posset. Statim enim cũ sol est in puncto horizontis, illuminatur totũ hemisphærũ usq; ad punctũ oppositũ. Est etiã aliud considerandum ex parte motus. Quia omne corpus habet motum naturalẽ determinatũ. Motus aũt illuminatiõis est ad oẽm partẽ, nec magis secũ dũ circulũ, q̃ secũdũ rectitudinẽ. Vñ manifestum est, ꝙ illuminatio nõ est motus localis alicuius corporis. tertio apparet idẽ ex parte generationis & corruptionis. Si enim lumen esset corpus, q̃n aër obtenebrescit per absentiã luminaris, sequeretur ꝙ corpus luminis corrumperetur, & quòd materia eius acciperet aliam formã. Quod nõ apparet, nisi aliquis dicat etiam tenebras esse corpus. Nec etiam apparet ex qua materia tantum corpus quod replet mediũ hemisphærũ, quotidie generetur. Ridiculum est etiã dicere, ꝙ ad solã absentiã luminaris tm corpus corrũpatur. Si quis etiã dicat ꝙ nõ corrũpitur, sed simul cũ sole accedit & circũfertur, quid dici poterit de hoc ꝙ ad interpositionẽ alterius corporis circa cande lã tota domus obscuratur? Nec uidetur, ꝙ lumen congregetur circa candelã: quia nõ apparet ibi maior claritas pòst, quàm antè. Quia ergo omnia hæc non solũ rationi, sed sensui etiam repugnant, dicẽdum est quòd impossibile est lumen esse corpus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Aug. accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elemẽta nobilissimum est.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ Ari. lumen nominat ignẽ in propria materia: sicut ignis in materia aërea dicitur flãma, & in materia terrea dicitur carbo. Nõ tũ est multũ curãdũ de eis exẽplis quæ Ari. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea ut probabilia secundum opinionem aliorum[c].

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ omnia illa attribuũtur lumini metaphoricè: sicut etiã possent attribui calori. Quia eñ motus localis est naturaliter primus motuũ (ut probatur in 8. phy.) utimur nominibus pertinẽtibus ad motum localem in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiam nomen distantiæ derivatum est à loco ad omnia contraria, ut dicitur in 10 metaphy.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum lux sit qualitas.*

AD TERTIVM sic procedi
tur. Videtur ꝙ lux nõ sit qualitas. Omnis eñ qualitas permanet in subiecto ẽt postq̃ agẽs discesserit: sicut calor in aqua postq̃ remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aëre recedẽte luminari. Ergo lumen non est qualitas.

¶Præterea, Omnis qualitas sensibilis habet contrariũ, sicut calidũ cõtrariatur frigidũ, & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrarium. Tenebra eñ est priuatio luminis: Ergo lumen non est qualitas sensibilis.

¶Præterea, Causa est potior effectu. Sed lux cælestium corporum causat formas substãtiales in istis inferioribus: dat etiã esse spirituale coloribus, quia facit eos uisibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

¶SED CONTRA est qđ Damñ. dicit in lib. 2. ꝙ lux est quædam qualitas.

ONCLVSIO.

Cum lumen non sit substantia, neque intentio, necesse est esse quandam actiuam qualitatem consequentem per se corpus lucens.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ quidã dixerũt ꝙ lumẽ in aëre nõ habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aëre. Sed hoc nõ põt esse propter duo. Primo quidẽ, quia lumen denominat aërem. Fit eñ aër luminosus in actu. Color uero nõ denominat ipsum. Nõ eñ dicitur aër coloratus. Secũdo, quia lumẽ habet effectũ in natura. Quia p radios solis calefiunt corpora. Intentiones aũt non causant trãsmutationes naturales. Alij uero dixerunt, ꝙ lux est forma substantialis solis. Sed hoc etiã apparet impossibile propter duo. Primo quidẽ, quia nulla forma substãtialis est per se sensibilis, quia qđ quid est, est obiectum intellectus, ut dicitur in 3. de anima. Lux aũt est secundũ se uisibilis. Secundo, quia impossibile est ut id qđ est forma substãtialis in uno, sit forma accidẽtalis in alio[c]: quia formæ substãtiali per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux aũt nõ est forma substãtialis aëris: alioquin ea rece dẽte corrũperetur. Vñ nõ potest esse forma substãtialis solis. Dicẽdũ est ergo, ꝙ sicut calor est actualis forma substãtialis in uno, sic forma accidẽtalis in alio[c]: quia formæ substãtiali per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux aũt nõ est forma substãtialis aëris: alioquin ea recedẽte corrũperetur. Vñ nõ potest esse forma substãtialis solis. Dicẽdũ est ergo, ꝙ sicut calor est actualis forma substãtialis in uno, sit forma accidẽtalis in alio[c]: quia formæ substãtiali per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux aũt nõ est forma substãtialis aëris: alioquin ea recedẽte corrũperetur. Vñ nõ potest esse forma substãtialis solis. Dicẽdũ est ergo, ꝙ sicut calor est actualis forma substãtialis in uno, sic forma accidẽtalis in alio

neralia documẽta Aug. Primũ, q̃ ueritas saluet scipturę. Scũm, q̃ nulla opinio imobilẽ attribuat illi. Secũdo ꝛndet quæsito iuxta tres opiniones de firmamento (secũdũ qđ aut cælum fyderum compositum ex elemẽtis, aut cælum fyderũ corpus simplex & hoc uelunũ elementorũ, uel quita essentia, aut superior pars aëris in qua nubes) sub disiunctione & conclusione bimẽbri. Si ordo dierum dicat ordinẽ temporis, firmamẽtũ primo modo potest dici, secũda die factũ secũdũ substãtiam. Non autem secũdo. Idẽ autẽ est iudicium de tertio, sed secundũ formationẽ aliquã factũ dicitur. Si uero dicat ordinẽ naturę põt dici secundũ substãtiã secũda die factũ, quocunq; modo sumatur. Prima pars patet; quia firmamẽtũ primo modo est cõpositũ: secunda, qa formę simplicium corporum pertinent ad productionem prio die factã. Secũdũ membrum patet ex se.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimaoctaua Articu. sec undum.

Tiulus clarus est. ¶In corpe duo principaliter. Primo respondet quæstioni, an est affirmatiue authoritate scripturæ. Secũdo quæstioni quid est, id est quid sint illæ aquæ. Et quo ad hoc tria facit. primo tractat an sint spirituales, an corporales inter Origenem & Basilium: cõcludẽs corporales, respondet secũdo tripliciter iuxta tres opiniones de firmamẽto: iuxta Platonem, quòd sint de natura elemẽtaria: iuxta Aristotelẽ, quòd sint de quinta essentia diaphanæ, iuxta æquiuocationẽ firmamenti, ut patet. Ibi litera: ad opus autẽ distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua ex præexistentibus elemẽtis. Secundũ uero opinionẽ Plat. non est conueniens q̃ firmamentũ credatur secundũ suã substantiã esse factũ secũda die. Nam facere firmamentũ secundũ hoc, est producere elementũ ignis. Productio autẽ elementorũ pertinet ad opus creationis, secundũ eos qui ponũt informitatem materiæ tẽpore præcedere formationẽ: quia formæ elementorum sunt quæ primo aduenũt materiæ. Multo autẽ minus secundũ opinionẽ Aristi. poni põt, q̃ firmamentũ secundũ suã substantiã sit secũda die productũ, secundũ qđ per istos dies successio tẽporis designatur. Quia cælũ, cũ sit secundũ suã naturã incorruptibile, habet materiã quæ nõ põt subesse alteri formæ. Vñ impossibile est, q̃ firmamentũ sit factũ ex materia prius tempore existẽte. Vnde productio substãtiæ firmamẽti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundũ has duas opiniones pertinet ad opus secũdæ diei: sicut etiã Dio. dicit 4. ca. de di. no. q̃ lumẽ solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatũ. Si autẽ per istos dies nõ designetur tẽporis successio, sed solũ ordo naturę, ut Aug. uult: nihil prohibebit dicere secundũ quancũq; harum opinionũ formationẽ secundũ substantiã firmamẽti ad secundã diem pertinere. Põt autẽ & alio mõ intelligi, ut per firmamentũ qđ legitur secũda die factũ, nõ intelligatur firmamẽtũ illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars cælum & terram. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶Præterea, Opera sex dierũ ordinantur secũdum ordinẽ diuinæ sapiẽtiæ. Non cõueniret autẽ diuinæ sapientiæ, ut posterius faceret qđ est naturaliter prius. Firmamentum autẽ est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mẽtio ante formationem lucis, quæ fit prima die.

¶Præterea, Omne qđ est factum per sex dies, formatũ est ex materia prius creata ante omnẽ diẽ. Sed firmamẽtũ nõ potuit formari ex materia præexistẽte, qa sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamentum nõ est factum secunda die.

¶SED CONTRA est qđ dicitur Gen. 1. Dixit deus, Fiat firmamẽtũ. Et postea sequitur. Et factũ est uespere & mane dies secũdus.

CONCLVSIO.

¶Secundum temporis ordinẽ, firmamentum, id est cælum fydereum secundo die factum fuisse conuenies est secundum substantiam: est autem factum secunda die cælum fyderum, id est corpus ex elementis cõpositũ, uel corpus simplex, uel prima pars aëris si natura ordo attendatur in diernm successione, quoun que modo acceptum.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut Aug. docet, in hmõi qõnibus duo sunt obseruãda. primo quidẽ, ut ueritas Scripturæ incorrupte teneatur. Secundo, cũ scriptura diuina multipliciter exponi possit, q̃ nulli expositioni aliquis ita præcise inhæreat, q̃ si certa ratiõe cõstiterit hoc esse falsum qđ aliquis sensum scripturæ esse asserere præsumat: ne scriptura ex hoc uerbo ab infidelibus deridẽatur, & ne eis uia credendi præcludatur. Sciendum est ergo, q̃ hoc qđ legitur, firmamentũ secunda die factum, dupliciter intelligi potest. Vno mõ de firmamento in quo sunt sydera. Et secundũ hoc oportet nos diuersimode exponere secundũ diuersas opiniones hominũ de firmamento. Quidã em dixerũt firmamentũ illud esse ex elementis compositũ. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse: quia in eius cõpositione nis nõ erat, sed a mixtiõ tm. Alij uero dixerũt firmamentum esse de natura quatuor elementorũ: nõ quasi ex elemẽtis compositum, sed quasi elemẽtum simplex. Et hæc opinio fuit Platonis, q̃ posuit corpus cælestẽ esse elemẽtũ ignis. Alij uero dixerũt, cælum non esse de natura quatuor elementorũ, sed esse quintum corpus, præter quatuor elemẽta. Et hæc est opinio Arist.e. Secundũ igitur primam opinionẽ absolute posset cõcedi, q̃ firmamẽtum factũ fuerit secunda die, etiã secundũ suam substantiã. Nam ad opus creationis pertinet producere ipsam elemẽtorũ substãtiã: ad opus autẽ distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua ex præexistentibus elemẽtis. Secundũ uero opinionẽ Plat. non est conueniens q̃ firmamentũ credatur secundũ suã substantiã esse factũ secũda die. Nam facere firmamentũ secundũ hoc, est producere elementũ ignis. Productio autẽ elementorũ pertinet ad opus creationis, secundũ eos qui ponũt informitatem materiæ tẽpore præcedere formationẽ: quia formæ elementorum sunt quæ primo aduenũt materiæ. Multo autẽ minus secundũ opinionẽ Aristi. poni põt, q̃ firmamentũ secundũ suã substantiã sit secũda die productũ, secundũ qđ per istos dies successio tẽporis designatur. Quia cælũ, cũ sit secundũ suã naturã incorruptibile, habet materiã quæ nõ põt subesse alteri formæ. Vñ impossibile est, q̃ firmamentũ sit factũ ex materia prius tempore existẽte. Vnde productio substãtiæ firmamẽti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundũ has duas opiniones pertinet ad opus secũdæ diei: sicut etiã Dio. dicit 4. ca. de di. no. q̃ lumẽ solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatũ. Si autẽ per istos dies nõ designetur tẽporis successio, sed solũ ordo naturę, ut Aug. uult: nihil prohibebit dicere secundũ quancũq; harum opinionũ formationẽ secundũ substantiã firmamẽti ad secundã diem pertinere. Põt autẽ & alio mõ intelligi, ut per firmamentũ qđ legitur secũda die factũ, nõ intelligatur firmamẽtũ illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aëris, in qua cõdensantur nubes. Et dicitur firmamentũ, propter spissitudinẽ aëris in parte illa. Nã qđ est spissum & solidũ, dicitur esse corpus firmũ, & ad differentiã corporis mathematici, ut dicit Basilius. Et secundũ hanc expositionẽ nihil repugnãs sequitur cuicunq; opinioni. Vnde Aug. 2. super Gen. ad lit. hanc expositionem commendans, dicit, Hanc considerationem laude dignissimam iudico. Quod enim dixit, neq; est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ secundum Chryso. primo Moyses summarie dixit quid deus fecit, premittens, in prin. crea. deus cælũ & ter. postea per partes exphcauit: sicut si quis dicat, Hic artifex fecit domũ istam, & postea subdat, Primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertio superposuit tectum. Et sic nõ oportet nos aliud cælũ intelligere, cũ dicitur, in princi. crea. deus cælũ & terrã. Et cũ dicitur, q̃ secũda die factũ est firmamentum. Põt etiã dici aliud esse cælũ qđ legitur in principio creatũ, & qđ legitur secũda die factũ. Et hoc diuersimode. Nam secundũ Aug. cælũ qđ legitur primo die factũ, est de natura spiritualis informis. Cælum autẽ qđ legitur secunda die factum, est cælũ corporeũ. Secundũ uero Bedã & Strabũ cælũ quod legitur primo die factũ, est cælum empyreũ. Firmamentum uero qđ legitur secunda die factum, est cælum fydereum. Secundum uero Damascẽ. cælũ qđ legitur prima die factum, est quoddã cælum sphæricum sine stellis: de quo philosophi loquuntur, dicentes ipũ esse nonã spherã, & mobile primũ qđ mouetur motu diurno. Per firmamẽtũ uero factũ secũda die intelligitur cæli fydereum. Secundũ autẽ aliã expositionẽ quã Aug. tangit, cælum prima die factum, est etiã ipsum cælum fydereũ. Per firmamẽtũ uero secunda die factum intelligitur spatiũ aëris, in quo nubes cõdensantur: quod etiã cælum æquiuoce dicitur. Et ideo adæquatiocationẽ deligndam signanter dicitur, Vocauit deus firmamentum cælum: sicut & supra dixerat, Vocauit lucem diem: quia dies etiam pro spatio uigintiquatuor horarũ ponitur. Et idem est in aliis obseruandum: ut rabbi Moyses dicit[c].

¶Ad secundum & tertium patet solutio ex supradictis[c].

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum aqua sint supra firmamentum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ aquæ nõ sunt supra firmamẽtum. Aqua em est naturaliter grauis. Locus autẽ proprius grauis non est esse sursum, sed solum deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶Præterea, Naturaliter aqua est fluida. Sed qđ est fluidum, nõ põt cõsistere sup corpus rotundũ: ut experimẽto p3. ergo cũ firmamẽtum sit corpus rotundũ, aqua nõ põt esse supra firmamẽtũ.

¶¶Præterea, Aqua cum sit elemẽtum, ordinatur ad gñationem corporis mixti: sicut imperfectum ordinatur ad perfectũ. Sed supra firmamẽtum nõ est locus mixtionis, sed supra terrã. Ergo frustra aqua esset supra firmamentum. Nihil autẽ in operibus dei est frustra. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶SED CONTRA est qđ dicitur Ge. 1, q̃ diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

CONCLVSIO.

¶Fuerunt aquæ elementares supra firmamentum, id est cælũ fydereum, de natura quatuor elementorũ: uel fuerunt aquæ super firmamentũ, id est cælũ igneum, cælum aliquod aqueũ & diaphanũ: & fuerunt aquæ super firmamẽtum supra aëris regionem, id est aquæ pluuiales.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut dicit Aug. 2. super Gen. ad lit. maior est scripturæ huius authoritas, q̃ omnis humani ingenij capacitas. Vñ quo & quales aquæ ibi sint, eas tũ ibi esse minime dubitamus. Quales autẽ sint illæ aquæ nõ eodẽ modo ab omnibus assignatur. Orig. em dicit, q̃ aquæ illæ quæ super cælos sunt, sunt spũales substãtiæ. Vñ in psal. dicitur. Aquæ quæ super cælos sunt, laudẽt nomẽ dñi. & Dan. 3. Bñdicite aquę oẽs, quę super cælos sunt, dño. Sed ad hoc rñdet Basilius in 3. exãm. q̃ hoc nõ dicitur eo q̃ aquæ sint rõnales creaturæ, sed qa cõsideratio earũ prudẽter à sensu abũdãtius cõtẽplata glorificationẽ pficit Creatoris. Vnde ibidẽ idẽ dicitur de igne & grãdine, & huiusmodi, de gbus cõstat q̃ nõ sunt rõnales creaturæ. Dicẽdũ est ergo, q̃ sunt aquæ corporales, sed quales aquæ sint ops diuersimode diffinire secundũ diuersam de firmamẽto sententiã. Si em per firmamẽtum intelligatur cælũ fydereũ, qđ ponitur esse de natura quatuor elemẽtorum, pari rõne & aquæ quę super cælos sunt, eiusdẽ naturę poterunt credi cum elemẽtaribus ags. Si autẽ per firmamẽtum intelligatur cælũ fydereum, q̃ nõ sit de natura quatuor elemẽtorum, tunc & aquæ illæ quæ sunt supra firmamẽtum, nõ erunt de natura elementãrium aquarũ. Sed sicut secundũ Strabum dicitur cælum empyreum, id est igneum propter solis spendorẽ, ita dicetur aliud cælum aqueum propter solam diaphanitatem, qđ est supra cælum fydereum. Posito etiã, quòd firmamentum sit alterius naturę præter quatuor elemẽta, adhuc põt dici quòd aquas diuidit, si per aquã nõ elementum aquæ, sed materiã informẽ corporum intelligamus, ut Aug. dicit super Gen. ad lit. contra Manichæos: quia secundũ hoc quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si autẽ per firmamentum intelligatur pars aëris in qua nubes condensantur, sic aquę quæ supra firmamẽtum sunt, sunt aquæ, quę ua porabiliter resoluntur, supra aliquã partem aëris eleuãtur: ex quibus pluuiæ generãtur: dicere em, q̃ aquæ uaporabiliter resolutæ eleuẽtur supra cælum fydereum, (ut quidã dixerunt, quorũ opinionem Aug. tangit in secũdo super Gen. ad lit.) est omnino impossibile. Tum propter soliditatem cæli. Tum propter regionem ignis mediã, quæ hutuiusmodi uapores consumeret. Tum quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra cõcauum orbis lunæ. Tum etiam, quia sensibiliter apparet uapores nõ eleuari usq; ad cacumina quorundam montium. Quod etiam dicunt de rarefactione corporis in infinitum, propter hoc quòd corpus est in infinitum diuisibile, nihil ualuit. Nõ em corpus naturale in infinitũ diuidi tur, aut rarefit, sed usq; ad certũ terminum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ quibusdã uidetur ratio illa soluenda per hoc, q̃ aquæ q̃uis sint naturaliter graues, uirtute tñ diuina super cælos cõtinentur. Sed hanc solutionẽ Augustinus excludit. 2. lib. super Ge. dicens, quòd nunc quemadmodũ deus instituit naturas rerum, conuenit quærere, nõ quid in eis ad miraculũ fuit potentiæ uelit operari. Vnde aliter dicẽdum est. q̃ secundũ duas ultimas opiniones de aquis & firmamẽto patet solutio ex præmissis[c]. Secundum autẽ primam opinionem oportet ponere aliũ ordinem in elemẽtis, quàm Aristonat, ut quædam aquæ spissę sint circa terram: quædam uero tenues circa cælum, ut sic se habeant tlę ad cælum, sicut ilte ad terrã. Vel quòd per aquam intelligatur materia corporum, ut dictum est.

[c] ¶Ad secundum etiã patet solutio ex præmissis secundũ duas ultimas opiniones[c]. Secundũ uero primã respondet Basilius dupliciter. Vno mõ, quia nõ est necessarium, ut omne qđ in concauo apparet rotundũ. sit etiã supra rotundum, sed cõuexum. Secundo, quia aquæ quæ sunt sup ra cælos, non sunt fluidę, sed quasi glaciales & soliditate exera cælũ firmatæ. Vnde & à quibusdam dicuntur cælum crystallinum

¶Ad tertium dicendũ, q̃ secundũ tertiã opinionẽ, aquæ sunt supra firmamentum uaporabiliter eleuatæ propter utilitatẽ plutarum. Secundum uero secundã opinionẽ aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanũ absq; stellis. Quod quidã ponunt primũ mobile, qđ reuoluit totum cælũ motu diurno, ut operetur per motum diurnũ cõtinuitatẽ generatiõis[c]: sicut cælum in quo sunt sydera per motum, qui est secundũ Zodiacũ, operatur diuersitatẽ generationis & corruptionis per accessum & recessum, & per diuersas uirtutes stellarũ. Secundum uero primã opinionẽ aquæ sunt ibi, ut Basilius dicit, ad contemperandum calorem cælestium corporum. Cuius signum acceperunt aliqui, ut Augustinus dicit, quòd stella Saturni propter uicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentum nõ diuidat aquas ab aquis. Vnius em corporis secundum speciem est unus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, ut dicit Philosophus. Nõ ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

¶Si dicatur q̃ aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis quæ sunt sub firmamento: contrà. Ea quæ sunt secundũ speciem diuersa, non indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquæ superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas abinuicem non distinguit.

¶Præterea, Illud uidetur aquas ab aquis distinguere qđ ex utraque parte ab aquis continguntur: sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem, quòd aquæ inferiores non pertingunt usq; ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamentum aquas ab aquis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Fiat firmamentũ in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

CONCLVSIO.

¶Factum est firmamentum in medio aquarum, diuidens aquas superiores ab aquis inferioribus.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ aliquis considerãdo superficiem tenuis terrã Gen. posset talem imaginationẽ concipere secundũ quorundã antiquorũ philosophorum positionẽ. Posuerunt em quidã aquã quoddã infinitum corpus, & omnũ aliorum corporũ principiũ. Quã quidẽ immensitatẽ aquarum accipere posset in noʒe Abyssi, cum dicitur, q̃ tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiã, q̃ istud cælum sensibile quod uidemus, non continet infra se omnia corporalia, sed est infinitũ aquarum corpus supra cælum. Et ideo posset aliquis dicere, q̃ firmamentum cæli diuidit aquas exteriores ab aquis interiori bus, id est ab omnibus corporibus quę infra cælum cõtinẽtur, quorũ principiũ aquã ponebãt. Sed quia ista positio per ueras rationes falsa deprehenditur, nõ est dicẽdum hunc esse intellectum Scripturę. Sed cõsiderandum est q̃ Moyses rudi populo loquebatur. Quorũ imbecillitati condescendens, illa tolum eis proposuit quæ manifeste sensu apparent. Omnes autẽ quantũcunq; rudes tertã & aquã esse corpora sensu deprehendunt. Aër autẽ non percipitur ab omnibus esse corpus. intrãum q̃ etiã quidã philosophi aërem dixerunt nihil esse, plenum aëre uacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mẽtionẽ facit expressam: aërem autem nõ expresse nominat, ne rudibus quoddã ignotum proponeret. Vt tamen capacibus ueritatem exprimeret, dat locum intelligẽdi aërem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cum dixit, q̃ tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super facię aquæ esse aliqđ corpus diaphanum, qđ est iuba ecũ lucis & tenebrarũ. Si igitur sit sue super firmamẽtũ intelligamus cælum in quo sunt sydera, siue spatium aëris nubilosum, conuenienter dicitur, q̃ firmamentum diuidit aquas ab aquis, secũdũ qđ per aquã materia informis significatur: uel secũdum qđ omnia corpora diaphana sub omni cõuenientia aquarũ intelliguntur. Nã cælum fydereum distinguit superioris aëris partem in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi impressiones ab inferiori parte aëris quæ aquæ cõnectitur: & sub nomine aquarum intelligitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ si per firmamentum intelligatur cælum fydereũ, aquæ superiores non sunt eiusdem speciei cum inferioribus. Si autẽ per firmamentum intelligatur nubilosus aër, tũc utraq; aquę sunt eiusdẽ speciei: & deputantur tunc duo loca aquis non eadem ratione: sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autẽ inferior est locus quietis earum.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ si accipiãtur aquæ diuersæ secundum speciẽ, firmamentum dicitur diuidere aquas ab aquis: non sicut causa faciens diuisionem, sed sicut terminus utrarumq; aquarum.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ Moyses propter infirmitatẽ aëris & similium corporũ, oĩa hmõi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestũ est q̃ ex utraq; parte firmamẽti qualitercũq; accepti sũt aquę.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum sit unum cælum tantum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ sit unum cælũ tm. Cælũ em cõtra terrã diuidi tur, cũ dicitur, in prin. cre. deus cælum & terram. Sed terra est una tantum. Ergo & cælum est unũ tãtum.

¶Præterea, Omne quod constat ex tota sua materia, est unũ tantum. Sed cælum est huiusmodi: ut probat Philosophus in 2. de cælo. Ergo cælum est unum tantum.

¶Præterea, Quicquid dicitur de pluribus uniuoce, dicitur de eis secundũ unã rõnem cõmunẽ. Sed fi sunt plures cæli, cælum dicitur uniuoce de pluribus: quia si equiuoce, nõ proprie dicerentur plures cęli. Oportet ergo si dicuntur plures cæli, q̃ sit aliqua ratio cõmunis secundũ quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum quòd sint plures cæli.

¶SED CONTRA est qđ dicitur in Ps. Laudate eum cæli cælorum.

CONCLVSIO.

¶Quod supra terram est, cælum unum tantum est, multi autem sunt cæli secundum similitudinem ex

a ¶Super Quæstionis sexagesimaoctaue Articul. tertium.

Tiulus clarus est. Cõment. ¶In corpe duo. Prio tractat quãdã falsam opinionem. Secũdo respõdet quæsito tripliciter. ¶Quo ad primum refert opinionem in duo bus punctis. Primum, q̃ sit corpus infinitum. Secundũ, q̃ cælum nõ contineat omnia, sed quædam partes illius infiniti. Et applicat primum ad abyssum, & secundũ ad aquas ab aquis. Et forte fuit ista opinio Taletis. Deinde improbat duplicitertin se quidem, quia hoc est falsum: ergo. In radice uero, quia super ficies literæ non est ut iacet, accipienda: quia rudi populo, &c. cuius signum est de aëre tacito, & tamẽ insinuato. ¶Quo ad secundum, aquæ dupliciter: materia informis, uel corpus diaphanũ. Primo modo saluatur quomodo habet fumendo firmamentum, ut in præcedente articulo Aug. dixit. Secundo uero modo dupliciter iuxta firmamentũ, uel pro cælo inter diaphana utrinq;, uel pro aëre nubiloso inter superiorẽ & inferiorem partẽ eiusdem & utrãq; diaphanam, & hanc aquis contiguam & aquarum nomine comprehensam.

a ¶Super Quæstionis sexagesimaoctaue Articul. quartum.

Tiulus clarus est. Cõment. ¶In corpore duo. Primo discordiã inter Chrysostomum & Basilium quo ad unum, uel plures cælos. Secundo iuxta diuersas acceptiones numerat eos. ¶Quo ad discordiam: quia ille unũ, hic multos, in uoce tñ dissonant, quia æquiuocant dum ille totum, ille partes respicit. ¶Quo ad secũdũ, Cęli nomẽ distinguitur in tres significationes, scilicet proprie, participatiue, & metaphorice. Proprie & primo mõ tres cæli, uel corpus diaphanũ, & partim utrunq;. proprie & participatiue secundo modo, etiã tres, apud Damascenũ, ætereum, fydereum, & supramũ. Sed hic utitur Cæli nomine participatiue in primo, & proprie in reliqs. Apud Rabanum participatiue, & proprie septem: igneum, olympium, ætherem, aëreum, fydereum, aqueum, & empyreum, Metaphorice uel sancta trinitas unum, uel bona diuina in cælis, uel tria genera supernaturalis, uisibilis corporalis, imaginaria & intellectiua.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimanonæ Articul. primum.*

TItulus clarus est.
¶In corpe duo. Primo respõdet secundum Augustinũ: secundo, secundum alios sanctos. Differunt siquidem in ordine naturæ, uel temporis: tam comparando informitatem ad formationẽ, quã unã formationem ad aliam. Et rursus differunt, quia illæ ad spirituales & corporales, isti ad corporales tm̃ se extẽdunt. Iuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria utriq; dicũt: sed primo Augustinus duo. Cęlũ, id est naturã angelicã & materiã informem corpoream formaram luce, Fiat lux: & forma cęleiti, Fiat firmamẽtũ: & forma elemẽtari, Cõgregẽtur aquæ: omnia ordine naturæ. Alii uero tria, cęlũ, aquam, & terram prius tempore: & primo die cęlũ formatum luce & tempore. Secundo aquam diſtinctiõe & ordine, Fiat firmamentum. Tertio, terram distinctione à mari & uisibilitate, Cõgregentur aquæ.

lunæ, Damascenus ponit unum cęlum, nominans illud aëreum. Et sic secundũ eum sunt tres cæli, aëreum, sydereũ, & aliud supreius: de quo intelligitur, q̃ Apostolus legitur raptus usq; ad tertiũ cælum. Sed quia istud spatiũ continet duo elementa, scilicet ignis, & aëris, & in utroq; eorũ uocatur superior & inferior regio: ideo istud cælũ Rabanus distinguit in quatuor, supremam regionẽ ignis nominãs cælũ igneũ: inferiorẽ uero regionẽ cælũ olympiũ ab altitudine cuiusdã montis, qui uocatur olympus. Supremam uero regionem aëris uocauit cælum æthereũ propter inflammationẽ, inferiorẽ uero regionẽ cælum aëreum. Et sic cum isti quatuor cæli tribus superioribus connumerentur, fiunt in uniuerso secundũ Rabanum septem cæli corporei. Tertio dicitur cælum metaphorice. Et sic quandoq; ipsa sancta trinitas dicitur cælum propter eius spiritualem sublimitatem & lucem. De quo cælo exponitur diabolum dixisse, Ascendã in cælum, id est ad æqualitatẽ dei. Quãdoq; etiã spiritualia bona, in quibus est bonorũ remuneratio, propter eorum eminentiã cæli nominãtur: ubi dicitur, Merces uestra multa est in cælis: ut Augustexponit. Quandoq; uero tria genera supernaturalium uisionum, scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cæli nominantur. De quibus Aug. exponit, quòd Paulus est raptus usque ad tertium cælum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd terra se habet ad cælum, ut centrum ad circunferentiam. Circa unum autem centrũ possunt esse multæ circunferentiæ. Vnde una terra existẽte, multi cæli ponuntur.

¶Ad secũdum dicendum, quòd ratio illa procedit de cęlo, secũdum quod importat uniuersitatem creaturarũ corporalium. Sic enim est unum cælum tantum.

¶Ad tertium dicendum, quòd in omnibus cælis inuenitur communiter sublimitas & aliqua luminositas, ut ex dictis patet[c].

QVAESTIO SEXAGESIMA nona de opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere tertiæ diei. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primo, de congregatione aquarum. Secundo, de productione plantarum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum aquarũ congregatio conuenienter dicatur facta tertia die.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ aquarum congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim quæ facta sunt prĩa & secũda die, uerbo factionis exprimũtur. Dicitur enim, Dixit deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies conditi- 349 3. di. 14. artic. 5.

ditur duabus primis. Ergo opus tertiæ diei debuit exprimi uerbo factionis, & non solum uerbo congregationis.

¶Præterea, Terra prius undiq; erat aquis cooperta. Propter hoc emĩ inuisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram in quo aquæ congregari possent.

¶Præterea, Quæ non sunt continuata adinuicem, nõ habẽt unũ locum. Sed non omnes aquæ habent adinuicem cõtinuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in unum locum.

¶Præterea, Congregatio ad motum localem pertinet. Sed aquæ naturaliter uidentur fluentes, & ad mare currentes. Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶Præterea, Terra etiam in principio suæ creationis nominatur cum dicitur, In principio creauit deus cælum & terram. Inconuenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ impositum.

¶SED in contrarium sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Congruit ut quarto die congregarentur aquæ quæ sub cælo sunt, & appareret arida.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ hic oportet aliter dicere secundũ expositionem Aug. & aliorum sanctorum. Aug. enim in omnibus his operibus non ponit durationis ordinẽ, sed solũ originis & naturæ. Dicit enim creatam naturam spiritualẽ informem, & naturã corporalem absq; omni forma: quam dicit primo significari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationẽ præcesserit tẽpore, sed origine tm̃. Neq; una formatio secundũ eũ præcesserit aliam duratione, sed solũ naturæ ordine. Secundũ quem ordinem necesse fuit, ut primo poneretur formatio suprem̃æ naturæ, scilicet spiritualis: per hoc q̃ legitur prima die lux facta. Sicut aũt spiritualis natura præcenet corporali, ita superiora corpora præeminẽt inferioribus. Vñ secundo loco tangitur formatio superiorum corporum cũ dicitur, Fiat firmamentum. Per quod intelligitur impressio formæ cælestis in materiam informẽ non prius existentẽ tempore, sed origine tantum. Tertio uero loco ponitur impressio formarũ elementarium in materiam informem, non tempore, sed originẽ præcedentẽ. Vñ per hoc quòd dicitur, Cõgregentur aquę, & appareat arida, intelligitur q̃ materię corporali impressa est forma substantialis aquę, per quã competit sibi talis motus: & forma substãtialis terræ, per quam competit sibi ꝺ uideri. Sed secũdum alios sanctos in his operibus etiam ordo durationis attenditur. Ponunt emĩ, q̃ informitas materiæ tempore præcessit formationẽ, & una formatio aliam[e]. Sed informitas materię secundũ eos non intelligitur carentia omnis formæ: quia iam erat cælum, & aqua, & terra: quæ tria nominãtur tanquã manifeste sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ carentia debitæ distinctionis, & consummatę cuiusdã pulchritudinis. Et secundũ hæc tria nomina posuit Scriptura tres informitates. Ad cælum emĩ, qđ est superius, pertinet informitas tenebrarũ: quia ex eo est origo luminis. Informitas uero aquæ, quę est media, significatur nomine abyssi, quia hoc nomẽ significat quandã immensitatẽ inordinatã aquarũ, ut Augustin. dicit contra Fausth. Informitas uero terræ tangitur in hoc q̃ dicitur, q̃ terra erat inanis & inuisibilis, per hoc q̃ erat aquis cooperta. Sic igitur formatio suprem̃i corporis facta est prima die. & quia tẽpus sequitur motũ cæli, tẽpus aũt est numerus motus suprem̃i corporis: per hmõi formationẽ facta est distinctio tẽporis, noctis scilicet & diei. Secũdo uero die formatum est medium corpus, scilicet aqua, per firmamẽtũ accipiẽs quandã distinctionem & ordinẽ: ita q̃ sub nomine aquę etiã alia cõprehẽduntur, ut supra dictũ est[e]. Tertio uero die formatũ est ultimũ corpus, scilicet terra: per hoc q̃ discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, q̃ dicitur terræ & maris. Vnde satis congrue sicut informitatẽ terræ expressérat dicens, q̃ terra erat inuisibilis uel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc quòd dicit, Et appareat arida.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ secundũ Aug. iõ in opere tertiæ diei nõ utitur Scriptura uerbo factiõis, sicut in pcedẽtibus operibus: ut ostẽdatur q̃ superiores formæ, scilicet spũales angelorũ & cęlestium corporũ sunt perfectę in esse, & stabiles: formæ uero inferiorũ sunt imperfectę & mobiles. & ideo per cõgregationẽ aquarũ & apparentiã aridæ, impressio taliũ formarũ designatur. Aqua emĩ est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa, ut ipse dicit in 2. super Gen. ad lit. Secundũ uero alios dicendũ est, q̃ opus tertiæ diei est perfectum secundum solum motum localẽ. Et ideo nõ oportuit q̃ Scriptura uteretur uerbo factionis.

¶Ad secundũ pater solutio secundũ Aug. quia nõ oportet dicere, q̃ terra prius esset cooperta aquis & postmodũ cõgregatæ, sed q̃ in tali congregatione fuerũt productæ. secundũ uero alios tripliciter rñdetur, ut Aug. dicit 1. super Gen. ad li. Vno mõ. gatę. Nam mare est altius terra, ut experimẽto cõpertum est in mari rubro: ut Basilius dicit. Secundo, ut dicatur q̃ rarior aqua uelut nebula terras tegebat, quæ cõgregatione densata est. Tertio mo-

tio modo, ut dicatur q̃ terra potuit aliquas partes præbere cõcauas, quibus confluentes aquæ reciperentur. Inter quas prima uidetur probabilior.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ oẽs aquæ unũ terminũ habent, s. mare in quo cõfluunt uel manifestis, uel occultis meatibus. Et propter hoc dicũtur aquæ cõgregari in unũ locũ. Vel dicit unũ locũ nõ simpliciter, sed per cõparationẽ ad locum terræ siccæ: ut sit sensus, Congregẽtur aquæ in unũ locũ i. seorsum à terra sicca. Nam ad designandã pluralitatem locorum aquæ subdit, quòd congregationes aquarum appellauit maria.

¶Ad quartũ dicendũ, q̃ iusto dei naturalẽ motũ corporibus tribuẽt. Vñ dicitur, q̃ suis naturalibus motibus faciũt uelle eius. Vel põt dici, q̃ naturale esset, q̃ aqua undiq; esset circa terrã, sicut aër undiq; est circa aquã & terrã: sed propter necessitatẽ finis, ut animalia & plãtæ essent super terrã, oportuit q̃ aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidẽ aliqui philosophi attribuũt actioni solis per eleuationẽ uaporum deficcantis terrã. Sed sacra scriptura attribuit potestati diuinæ: non solũ in Genẽ. sed etiam in Iob. 38. ca. ubi ex persona Domini dicitur, Circundedi mare terminis, meis. & Ierem. 5. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum mari.

¶Ad quintũ dicendũ, q̃ secundũ Augu. per terrã, de qua primo fiebat mẽtio, intelligitur materia prima: nõ cãũ intelligit ipsum elementũ terrę. Vel põt dici secũdũ Basi. q̃ primo nominabatur terra secundũ naturã suã, nũc aũt nõ atur ex sua principali proprietate, quæ est siccitas. Vñ dicitur, q̃ uocauit aridã, terrã. Vel põt dici secũdũ rabbi Moysem, q̃ ubicũq; dicitur Vocauit, signi ficatur æquiuocatio nominis[c]. Vñ prius dictũ est, q̃ uocauit lu *a* 345 cẽ die propter hoc, q̃ ẽt dies uocat spatiũ uigintiquatuor horarũ, sicũm qđ ibidẽ dicitur, Factũ est uespere & mane dies unus.

¶Similiter dicendũ est, q̃ firmamentũ, id est aërem uocauit cælum, quia etiam cælum dicitur qđ est primo creatum. Similiter etiã dicitur, q̃ aridã, id est illã partem, quæ est discooperta aqis, uocauit terrã, prout distinguitur contra mare: quãuis cõmuni nomine terra uocetur, siue sit aquis discooperta. Intelligitur autẽ ubiq; per hoc q̃ dicitur Vocauit, id est dedit naturam uel proprietatem, ut possit sic uocari.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.*

150 hq. 4. ar. 1 ad 2m.

SED SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ plantarũ productio incõuenienter tertia die facta legatur. Plãtæ emĩ habent uitã sicut & animalia. Sed productio animaliũ nõ ponitur inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plãtarum commemorari debuit in tertia die, quæ pertinet ad opus distinctionis.

¶Præterea, Illud qđ pertinet ad maledictionẽ terræ, non debuit cõmemorari cũ formatione terræ. Sed productio quarundam plantarũ pertinet ad maledictionẽ terræ: secundũ illud Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Ergo productio plantarum uniuersaliter nõ debuit commemorari in tertia die, quæ pertinet ad formationem terræ.

¶Præterea, Sicut plantæ adhærent terræ, ita etiã lapides & metalla: & tamen non fit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantæ fieri debuerunt tertia die.

¶SED CONTRA est qđ dicitur Gen. 1. Protulit terra herbã uirẽtẽ. Et postea sequitur, Factũ est uespere & mane dies tertius.

CONCLVSIO.

¶Cum plantarum productio ad terram spectet, congruit ut tertio die plãtarum productionem factam fuisse in sacris describeretur eloquijs.

349 ¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut suprà dictum est[c], in tertia die informitas terræ remouetur. Duplex autẽ informitas circa terrã describebatur. Vna, q̃ erat inuisibilis et inanis: quia erat aquis cooperta. Alia, q̃ erat incõposita siue uacua. i. nõ habens debitũ decorẽ, qui acquiritur terræ ex plãtis, eam quodãmodo uestiẽtibus. Et ideo utraq; informitas in hac tertia die remouetur. Prima quidẽ per hoc q̃ aquæ congregatæ sunt in unũ locũ, & apparuit arida. Secũda uero per hoc q̃ protulit terra herbã uirentẽ. Sed tm̃ circa productionẽ plantarũ aliter opinatur Aug. ab aliis. Alij emĩ expositores dicũt, q̃ plãtæ productæ sunt actu in suis speciebus in hac tertia die[c]: secundũ qđ superficies literę 344 sonat. Aug. aũt 1. super Gen. ad literã dicit, q̃ causaliter tũc dictũ est productum terrã herbam & lignũ, id est producendi accepisse uirtutem. Et hoc quidem cõfirmat authoritate Scripturæ. Dicitur enim Gen. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ quando creatæ sunt in die quo deus fecit cælum & terram, & omne uirgultum agri, antequam oriretur in terra: omnémq; herbam regionis priusquã germinaret. Ante ergo quàm oriẽtur super terram, factæ sunt causaliter in terra. Cõfirmatur autem hoc ratione. Quia illis primis diebus condidit deus creaturam originaliter, uel causaliter: à quo opere postmodum requieuit. qui

tamen postmodum secundum administrationem rerum conditarum per opus propagationis usq; modo operatur. Producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. Nõ ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tãtum. Quamuis secundum alios dici possit, quòd prima institutio specierum ad opera sex dierũ pertinet. Sed quòd ex speciebus primo institutis generatio similium in specie procedat, hoc iam pertinet ad rerum administrationem. Et hoc est quod Scriptura dicit, Antequam oriretur super terram, uel antequam germinaret: id est antequam ex similibus similia producerentur: sicut nunc naturaliter fieri uidemus secundum uiã seminationis. Vnde signãter Scriptura dicit, Germinet terra herbam uirentem & faciens semen: quia scilicet sunt productæ per speciẽ species plantarum, ex quibus semina aliarum oriẽtur. Nec refert ubicunq; habeant uim seminatiuam, utrum scilicet in radice, uel in stipite, uel in fructu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uita in plantis est occulta: quia carent loco motu & sensu, quibus inanimatum ab inanimato maxime distinguitur[c]. Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur quasi quędam terrę formatio.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd ante etiam illã maledictionẽ spinę & tribuli producti erãt uel uirtute, uel actu, sed nõ erant producti homini in pœnã[c], ut scilicet terra quã propter cibũ coleret, infructuosa quædã & noxia germinaret. Vnde dictum est, Germinabit tibi.

¶Ad tertium dicendũ, quòd Moyses ea tantum protulit quæ in manifesto apparẽt: sicut iam dictum est[c]. Corpora autem mineralia habent generationem occultam in uisceribus terræ. Et iterum nõ habent manifestam distinctionem à terra, sed quædam terræ species uidentur. Et ideo de eis mentionem non fecit.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA de opere ornatus quantum ad quartam diem, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerãdũ est de opere ornat[a]. Et primo de singulis diebus secundum se. Secundo, de omnibus sex diebus in communi.

¶Circa primum ergo considerandũ est de opere quartæ diei. Secundo, de opere quintæ. Tertio, de opere sextæ. Quarto, de ijs quæ pertinent ad septimum diem.

¶Circa primum quærũtur tria. ¶Primo, de productione luminarium. ¶Secundo, de fine productionis eorum. ¶Tertio, utrũ sint animata.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria non debuerint produci quarta die. Luminaria enim sunt corpora incorruptibilia naturãliter. Ergo eorum materia nõ potest esse absq; formis eorum. Sed eorum materia producta est in opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorum formæ. Non ergo sunt facta quarta die.

¶Præterea, Luminaria sunt quasi uasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerunt prima die, & nõ quarta.

¶Præterea, Sicut plãtæ fixæ sunt in terra: ita lũminaria fixa sunt in firmamẽto. Vnde Scriptura dicit, quòd posuit ea in firmamento.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimænonæ Articu. secundum.*

TItulus clarus est.
¶In corpe duo. Cõment. Primo directe respondetur quæsito affirmatiue. Secũdo quatenus ista est productio plantarum tractatur.

¶Quo ad primum cõclusio, Productio plantarum conuenienter tertio die facta est, probatur: quia pertinet ad formationẽ terræ. Declaratur hoc ex duplici informitate terræ.

¶Quo ad secundum tria. Primo diuersitas opinionum Augustini & aliorum: ga ille causaliter, isti actualiter plantas productas ponũt. Secundo, motiua Augustini, ab authoritate Gen. secũdo: & rationẽ differentiæ inter opus creandi & administrandi propagando. Tertio motiua aliorũ ex oppositio, & à ratio LXX nes quia institutio perfectorum ad opus creationis spectat, & nihilominus falsitatur differentia inter propagationem & creationem: & ab authoritate ea- 355 f dem Genesis secũdo. Et in hanc partem uidetur author declinare.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ Articulum primum.* 344

TItulus clarus est. 337 c
¶In corpe tria, Primo, ex Scripturæ uerbis triplex opus ponit, creationis, formationis seu distinctionis, & ornatus, unicuiq; suũ obiectum attribuens. primo, res informes: secũdo formas: tertio extrinseca mobilia. Secũdo rñdet quæsito affirmatiue, luminaria conuenienter producuntur quarta die. Et probatur: quia ista est prima dies ornatus, qua primũ creatum ornandum erat, quemadmo dum fuit prima die distinctionis formatum, &c. Declarantur hic enumerãdo tria primo creata, cælũ, terrã & aquas, id est media: & ordinando formationẽ eorum tribus diebus. primo cælum: secundo aquas: 351 tertio terram, & consinfrà. q. militer ornatum: quar- 74. ar. 1. to cælum: quinto a- ad 4m. quas: sexto terrã. Ter- Et 2. di. tio ostendit Augustinũ 15. qõ. 1. cum aliis conuenire ar. 1. & quo ad actum: quapo. qõ. 4. re omnia patent. ar. 1. ad

¶Nota hic, q̃ Scriptura in creationis opere 30m. ra fit creationis & formationis, sed tm̃ loco ponit terrã, & tertio aquas: in distinctionis uero & ornatus opere eõdem ordine. Quia quo ad esse simpliciter terra habet priorem necessitatem: quia primo propter cælum, ut patet in secundo cæli, cõmen. 18, &c. quo ad nobilitatem uero est ultimũ.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundum*

Cõment. TItulus: causã, ut ꝙ ceant super terram in signa & tempora.

¶In corpore duo. Primo quadruplicem causam finalem, ostendit posse de creatura corporali assignari actum proprium secũdo Cęli, text. 17. Aliam creaturam, secundo phy. text. uniuersum, 22. metaph. Et deus ibidem. Secũdo respondet quæsito, quòd Moyses unam tantum tetigit, propter idolatriæ occasionem tollendã: & illa est utilitas humana tripliciter, ut patet.

Sed productio plãtarum simul describitur cum formatione terræ, cui inhærẽt. Ergo & productio luminariũ simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶Præterea, Sol & luna, & alia luminaria fũt causæ plantarum. Sed naturali ordine causa præcedit effectum. Ergo luminaria non debuerũt fieri quarta die, sed tertia, uel ãñ.

¶Præterea, Multæ ſtellę secundũ astrologos sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & luna debuerũt poni duo magna luminaria.

¶SED in contrarium sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶*Congruit in ornatu ſeculi ut luminaria deſcriberentur facta quarta die.*

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ in recapitulatione diuinorũ operũ Scriptura sic dicit, igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorũ. In quibus uerbis triplex opus intelligi põt, scilicet opus creationis: per quod cęlum & terra producta legũtur, sed informia. Et opus distinctionis, per quod cælũ & terra sunt perfecta: siue per formas subſtãtiales attributas materiæ omni no informi, ut Aug. uult: siue quantum ad conuenientẽ decorẽ & ordinẽ, ut alij sancti dicunt. Et his duobus operibus additur ornatus, & differt ornatus à perfectione. Nam perfectio cæli & terræ ad ea pertinere uidetur, quæ cælo & terræ sunt intrinseca: ornatus uero ad ea quæ sunt à cęlo & terra distincta. Sicut homo perficitur per proprias partes & formas, ornatur autẽ per uestimenta, uel aliquid hmõi. Distinctio aũt aliquorũ maxime manifeſtatur per motũ localẽ, quo abinuicẽ separãtur[e]. Et ideo ad opus ornatus pertinet productio illarũ rerum quæ habẽt motũ in cælo & in terra. Sicut aũ suprà dictum est[e], de tribus fit mẽtio in creatione, scilicet de cælo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiã formantur per opus distinctionis triũ dierum. Primo die cælum: secundo die distinguũtur aquæ. Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus. Primo die, qui est quartus, producũtur luminaria, quæ mouentur in cęlo, ad ornatum ipsius. Secũdo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatũ medij elementi, quia habent motũ in aëre & aqua, quæ pro uno accipiũtur. Tertio die, qui est sextus, producũtur animalia quæ habent motũ in terra, ad ornatũ ipsius.

¶Sed sciendum est, ꝙ in productione luminarium non discordat Aug. ab alijs sanctis. Dicit enim luminaria esse facta in actu, non in uirtute tantũ. Non emꝫ habet firmamentũ uirtutẽ productiuam luminarium, sicut habet terra uirtutẽ productiuã plantarum. Vnde Scriptura non dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam uirentem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ secundũ Augu. nulla difficultas ex hoc oritur. Nõ enim ponit succeſsionẽ tẽporis in istis operibus. Et ideo nõ oportet dicere, ꝙ materia luminariũ fuerit sub alia forma. Secundũ eos aũt, qui ponũt cælestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia põt dici, ꝙ sunt formata ex præiacenti materia, sicut animalia & plantæ. Sed secundũ eos qui ponunt corpora cælestia esse alterius naturæ ab elementis, & incorruptibilia per naturã, oportet dicere ꝙ substantia luminarium à principio fuit creata. Sed prius erat informis, & nunc formatur: nõ quidẽ forma substantiali, sed per collationẽ determinatæ uirtutis. Ideo tamen nõ fit mentio à principio de eis, sed solum quarta die, ut Chryſo. dicit: ut per hoc remoueat populum ab idolatria, ostendens luminaria non esse deos: ex quo nec à principio fuerunt.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd secundum Aug nulla sequitur difficultas: quia lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis: nunc autem fit lux corporalis. Si autem lux primo die facta, intelligitur lux corporalis, oportet dicere ꝙ lux prio die fuit producta secundum communem lucis naturam: quarto autem die attributa est luminaribus determinata uirtus ad determinatos effectus[e]: secundum quod uidemus alios effectus habere radium solis, & alios radiũ lunæ, & sic de alijs. Et propter hanc determinationem uirtutis dicit Dio. 4. ca. de di. no. quòd lumen solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est[e].

¶Ad tertium dicendum, quod secundum Prolæmeum luminaria non sunt fixa in sphæris, sed habent motum seorsum à motu sphærarum. Ideo Chry. dicit, quòd non ideo dicitur, quòd posuit ea in firmamento, quòd ibi sint fixa: sed quia iusſerit ut ibi essent, sicut posuit hominem in paradiſo, ut ibi esset. Sed secundum opin. Arist. ſtellæ fixæ sunt in orbibus, & non mouent nisi motu orbium secundum rei ueritatem: tamen motus luminarium sensu percipitur, non autem motus sphærarũ. Moyses autem rudi populo condescendens, sequutus est quę sensibiliter apparent: ut dictũ est[e]. Si aũt sit aliud firmamentum qđ factum est secunda die, ab eo in quo posita sunt sydera secundũ distinctionẽ naturæ, licet sensus nõ discernat, quem Moyses sequitur, ut dictum est: cessat obiectio. Nam firmamentum factũ est secunda die quantum ad inferiorem partẽ. In firmamento autem posita sunt sydera quarta die quantum ad superiorem partẽ, ut totum pro uno accipiatur, secundum quod sensu apparet.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut dicit Basilius, præmittitur productio plantarũ luminaribus ad excludendam idololatriã. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantę à luminaribus: quamuis (ut Chry. dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

¶Ad quintũ dicendũ, ꝙ sicut Chry. dicit, dicũtur duo luminaria magna, non tam quantitate ꝙ efficacia, & uirtute. Quia etsi aliæ ſtellæ sint maiores quantitate, ꝙ lunatrũ effectus lunæ magis sentitur in istis inferioribus, & ẽt secũdũ sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter causa productionis luminariũ describatur. Dicitur enim Iere. 10. A ſignis cæli nolite metuere quæ gentes timent. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

¶Præterea, Signum cõtra causam diuiditur. Sed luminaria sunt causa eorum quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.

¶Præterea, Distinctio temporũ & dierũ incipit à primo die. Nõ ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, id est in horum distinctionem.

¶Præterea, Nihil fit propter uilius se: quia finis est melior ẽt quæ sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Nõ ergo facta sunt ut illuminent terram.

¶Præterea, Luna non præsentem nocti, quando est plena. Probabile autem est quòd luna facta fuerit plena. Sic enim homines inciperent computare. Ergo luna non est facta ut præsit nocti.

¶IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO

¶*Decuit ut luminaria deſcriberẽtur facta in ſignã, tẽpora, dies, et annos.*

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ sicut dictũ est suprà[e], creatura aliqua corporaliter potest dici esse facta uel propter actũ proprium, uel propter aliam creaturã, uel propter totũ uniuersum, uel propter gloriam dei. Sed Moyses, ut populũ ab idolatria reuocaret, illam solã causam tetigit secundũ qđ sunt facta ad utilitatem hominũ. Vnde dicitur Deuter. 4. Ne forte eleuatis oculis ad cælũ uideas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus deus in ministeriũ cunctis gẽtibus. Hoc aũt ministeriũ explicat in principio Gen. per tria. Primo emꝫ prouenit utilitas hominibus ex luminaribus quantũ ad usum, qui est directiuus in operibus, & maxime utilis ad cognoscendas res. & quantũ ad hoc dicit, Vt luceant in firmamẽto, & illuminent terram. Secũdo, quantum ad uicissitudines tẽporum: quibus & fastidium tollitur, & ualitudo conseruatur, & necessaria uictui oriuntur. Quæ nõ essent si semper esset aut æstas, aut hyems. & quantum ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertio, quantum ad oportunitatem negotiorum & operum: inquãtum ex luminaribus cæli accipitur ſignificatio pluuioſi tẽporis, uel sereni, quæ sunt apta diuersis negotijs. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd luminaria sunt in signa corporaliũ transmutationum, non autem eorum quæ dependent ex libero arbitrio.

¶Ad secundũ dicendum, quòd per causam sensibilem quãdoq; ducimur in cognitionẽ effectus occulti, sicut & ecõuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, ut occasionem idolatriæ tolleret.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ in prima die facta est cõis distinctio temporis per diẽ & nocte secũdũ motũ diurnũ, qui est communis totius cæli: qui potest intelligi incepisse primo die[e]. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundũ quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundũ spãles motus stellarũ, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

¶Ad quartũ dicendũ, ꝙ in illuminatiõe terrę intelligitur utilitas hoĩs, qui secũdũ animã ꝑfertur corporibus luminariũ. Nihil tñ prohibet dici ꝙ dignior creatura facta est propter inferiorẽ, nõ secundum quod in se consideratur, sed secundum quod ordinatur ad integritatem uniuersi.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ luna qñ est perfecta, oritur uespere & occidit mane. Et sic præsent nocti. Et satis probabile est, ꝙ luna fuerit facta plena: sicut & herbę factæ sunt in sua perfectione faciẽtes semẽ. & similiter ãalia, & hõ. Lꝫ emꝫ naturali processu ab impfecto ad ꝑfectũ deueniat; simpliciter tñ ꝑfectũ prius est

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ Articulum tertium.*

Cõment. TItulus clarus est.

¶In corpore quatuor refert. Secundo inuestigat qualitatem illius unionis: suppositorum, quòd principium motiuum sit cognoscitiuum. Tertio probat suppositũ hoc. Quarto concludit ſtatim.

¶Quo ad primũ opiniones philosophorũ Anaxagoræ & Platonis. Et rursus theologorũ Origẽ. Hieronymus & Damasceni cũ Basilio. Augu. demum neutraliter.

¶Quo ad secũdũ. Cælesti corpori non est cõiuncta aliqua anima ut forma, sed ut motor. Probatur summarie. Vnio illa non est nisi ꝓpter motionẽ, ergo sufficit cõiũctio ut motor. Antecedẽs probatur: quia materia est propter formã: & forma propter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter uegetationẽ nec sensationẽ, nec intellectionẽ, ergo ꝓpter motionẽ tantũ. Assumpta omnia clare patent in litera, quia ibi nõ est phantasma, &c. cõsequẽtia uero declaratur, ex Arisso. 8. phy. & Platone.

¶Quo ad tertium, probatur corpora cælestia nõ moueri à natura ut grauia & leuia, sed ab apprehẽsiua uirtute, dupliciter. Primo rõne: quia natura ad unũ est determinata. Secũdo authoritate Aug.

¶Quo ad quartũ, primo responsio est, corpora cælestia sunt ãata quiuoce ab istis inferioribus. Secũdo est correlatiuum: ꝙ inter utrunq; opinionẽ nulla quali est differentia in re.

¶In secundo dubium occurrit: quia Sanctus Tho. in secũdo contra Gen. ca. 70. uult ꝙ secũdũ Arist. oportet cælum ponere animatũ, itaq; ãa uiniatur cælo ut forma: hic dicit ex Aristo. ꝙ sufficit uniri ut motorem mobili.

¶Ad hoc non uideo responsionem, nisi alterã duarũ. Vel quòd hic melius dixit, qꝫ & posterius scripsit. Vel ꝙ ibi intendebat, quòd oportet secũdũ Arist. cælum esse, ꝓprie animatum, saltem nõ repugnanter, eo ꝙ doctrina sua ad hoc tendit. Quibus enim posset interpretari ut hic fecit. Ex his tamẽ quæ in secundo Cæli dicuntur, habemus quòd anima tum indistincte posuit: oportet ergo nõ repugnare quòd sit animatum secundum substãtiam. Et hoc fat erat contra Auerroim, contra quem loquebatur. Sustinẽt autẽ uerba illa hãc glosam: quia quã contra Auer. erat sermo, fas erat declinare in oppositum, ut Aug. contra Pelagianos facit. Posset tertio forte dici, ꝙ hic secũdum ꝓpriam opinionem, ibi secundũ Aristotelẽ: & quãuis adducat Aristotelẽ, nõ tñ affirrit hãc esse, eius opinionem sed ex dictis eius sibi ferut.

¶In responsione ad quintum, dubium est: quomodo potest dici moueri ab intrinseco, si unitur motor solum, ut motor. & est hoc dubium tam contra Aristotelẽ, quã Auerroim, & cæteros.

est imperfecto. Aug. tamẽ hoc nõ asserit: qꝫ dicit non esse inconueniens quòd deus imperfecta fecerit, quę postmodũ ipse ꝑfecit.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum luminaria cæli sint animata.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ luminaria cæli sint animata. Superius emꝫ corpus nobilioribus ornamẽtis ornari debet. Sed ea quæ pertinent ad ornatum inferiorũ corporũ, sunt animata, ſ pisces, aues, & terrestria ãalia. Ergo & luminaria quæ pertinent ad ornatum cæli.

¶Præterea, Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed sol & luna, & alia lumiaria sunt nobiliora ꝙ corpora plantarum & animalium. Ergo hñt nobiliorẽ formã. Nobiliſſima autẽ forma est anima, quę est principiũ uitæ. Quia ut Aug. dicit in lib. de uera relig. quælibet substanſtia uiuens naturæ ordine præfertur substantiæ non uiuenti. Ergo luminaria cęli sunt animata.

¶Præterea, Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa uitę, ut patet maxime in animalibus ex putre factione generatis, q̃ uirtute solis & stellarum uitam cõsequuntur. Ergo multo magis corpora cælestia uiuunt & sunt ãata.

¶Præterea, Motus cæli & cælestiũ corporũ sunt naturales, ut patet in. 1. de cælo. Motus autẽ naturalis est à principio intrinseco. Cũ igitur principium motus cælestiũ corporũ sit aliqua subſtãtia apprehẽsiua, quæ mouetur sicut desiderata à desiderato, ut dicitur in 2. meta. uidetur ꝙ principium apprehẽdẽs sit principium intrinsecum corporibus cælestibus. Ergo sunt animata.

¶Præterea, Primum mobile est cælum. In genere autẽ mobilium primum est mouẽs ſeipſum: ut probatur in 8. phy. Quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Sola autem animata mouent seipsa, ut in eodem lib. ostenditur. Ergo corpora cælestia sunt animata.

¶SED CONTRA est quod Dama. dicit in lib. 2. Nullus animatos cęlos, uel luminaria ęſtimet, inaĩmati emꝫ sunt & insensibiles.

CONCLVSIO

¶*Corpora cæleſtia non niſi æquiuoce animata dicuntur ab ijs inferioribus, quibus coniungitur ut anima ut forma, illis uero ut motor tantum.*

¶RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ circa istam qõnẽ apud philosophos fuit diuersa opinio. Anaxagoras emꝫ, ut Aug. refert 8. de ciui. dei, factus est reus apud Athenienses: quia dixit solẽ esse lapidẽ ardentẽ, negãs utique ipsum esse deũ, uel aliquid animatũ. Platonici uero posuerũt corpora cælestia anima ta. Similiter etiã apud doctores fidei fuit circa hoc diuersa opinio. Origẽ. enim posuit corpora cęlestia animata. Hieronymus etiã idem sentire uidetur, exponens illud Eccl. 1. Lustrans uniuersa ꝙ circuitũ pergit spiritus. Basilius uero & Dama. asserũt corpora cælestia non esse animata. Augustinus uero sub dubio dereliquit, in neutrã partem declinans, ut patet in 2. super Gen. ad literam, & in Enchiridio. Vbi etiã dicit, ꝙ si sunt animata cælestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum, eorum animæ. In hac autem opinionum diuersitate, ut ueritas aliquatenus innotescat, considerandum est, ꝙ unio animæ & corporis non est propter corpus, sed propter animã. Non enim forma est ꝓpter materiã, sed in ecõuerso. Natura autẽ & uirtus animę deprehenditur ex eius operatione, quæ etiã quodammodo est finis eius. Inuenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquam operationẽ animæ, quæ mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animæ sensitiuæ & nutritiuæ. Vnde necesse est tales animas unitas esse corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animę, quæ non exercetur corpore mediante[c], sed tamen ex corpore aliquod adminiculũ tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibetur animæ humanę phantasmata, quibus indigent ad intelligendum[c]. Vnde etiam talem animam necesse est corpori uniri ꝓpter suam operationem[c], licet contingat ipsam separari. Manifestum est autem, ꝙ anima cælestis corporis non potest habere operationes nutritiuæ animæ, qui sunt nutrire, augere & generare: huiusmodi emꝫ operationes non competunt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sensitiuæ corpori cælesti conueniunt, quia omnes sensus sunt datur super tactum, qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum requirunt determinatam proportionem secundum commistionem aliquam elementorum, à quorum natura corpora cælestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, quòd de operationibus animæ nulla potest competere animæ cęlesti, nisi duæ, intelligere & mouere. Nam appetere consequitur sensum & intellectũ, & cum utroque ordinantur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore nisi inquantum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitiuæ animę corporibus cęlestibus non conueniunt, ut dictum est[c]. Sic igitur propter operationem intellectualem anima cęlesti corpori non uniretur. Relinquitur ergo, quòd propter solam motionem. Ad hoc autem quòd moueat, non oportet quòd uniatur ei ut forma, sed per contactum uirtutis, sicut motor unitur mobili. Vnde Aristo. in 8. phy. postquam ostendit, quòd primum mouens seipsum componitur ex duabus partibus: quarum una est mouens, & alia mota, assignans quomodo hæ duæ partes uniantur: dicit, quòd per contactum uel duorum adinuicem, si utrunq; sit corpus: uel unius ad alterum, & non econuerso, si unum sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam anima corporibus uniri non ponebant, nisi per contactum uirtutis, sicut motor mobili[c]. Et sic per hoc, quòd Plato ponit corpora cælestia animata nihil aliud daꝫ intelligi, quàm quòd substantiæ spirituales uniuntur corporibus cælestibus, ut motores mobilibus. Quòd autẽ corpora cælestia, mouẽtur ab aliqua substãtia apprehẽdẽte, & nõ solũ à natura, sicut grauia & leuia: patet ex hoc ꝙ natura nõ mouet, nisi ad unũ, quo habito quiescit. Quod ſ motu corporũ cęlestiũ nõ apparet. Vnde relinquit, ꝙ mouentur ab aliqua substãtia apprehẽdẽte. Aug. etiã dicit. 2. de trini. corpora oĩa administrari à deo ꝙ spiritũ uitæ. Sic igit patet, ꝙ corpora cælestia non sunt animata eo mõ, quo plãtę & ãalia, sed æquiuoce. Vñ inter ponẽtes ea esse ãata, & ponẽtes ea inanimata, parua uel nulla differentia inuenitur in re, sed in uoce tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ad ornatũ pertinẽt aliqua secũdũ proprium motũ. Et quãtum ad hoc luminaria cæli conueniunt cum alijs quæ ad ornatũ pertinent: quia mouentur à subſtantia uiuente.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ nihil ꝓhibet aliqd esse nobilius simpliciter: qđ tñ nõ est nobilius quãtũ ad aliquid. Forma ergo cælestis corporis etsi nõ sit simpliciter nobilior anima ãalis, est tñ nobilior quãtũ ad rationẽ formæ. Perficit enim totaliter suã materiã, ut nõ sit in potẽtia ad aliã formã. Quod ãa nõ facit. Quantũ etiã ad motũ mouentẽ corpa cęlestia à nobiliorib' motorib'.

¶Ad tertiũ dicendum, ꝙ corpus cæleſte, cum sit mouens motũ, habet rationẽ instrumenti, qđ agit in uirtutẽ principalis agentis[c]. Et ideo ex uirtute sui motoris, qui est substantia uiuens, posset causare uitam.

¶Ad quartũ dicendũ, ꝙ motus corpis cælestis est naturalis, nõ ꝓpter principiũ actiuũ, sed ꝓpter principiũ passiuũ: quia ſ haberet sua natura aptitudinẽ, ut tali motu ab intellectu moueat.

¶Ad quintum dicendũ, ꝙ cælũ dicitur mouere seipsum, inquantũ cõponit ex motore & mobili, nõ sicut ex forma & materia, sed secundũ cõtactum uirtutis, ut dictũ est[c]. Et hoc etiã modo potest dici, ꝙ eius motor est principiũ intrinsecũ: ut sic etiã motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus uoluntarius dicitur esse naturalis animali inquantũ est animal, ut dicitur in 8. Physicorum.

a ¶Super Quæstionem septuagesimā primam

QVAESTIO SEPTVAgesimaprima de opere quintæ diei.

Cōment. TItulus clarus est ¶In corpe duo. Primo respōdet affirmatiue, quia quintus dies respondet. Secūdo differētiam inter
354 Aug. & alios qualis sit
3.q.70. productio piscium & auium, actu uel uirtute.
ar.1.cor.

DEINDE considerādum est de opere quintæ diei. Et uidetur ꝙ inconuenienter hoc opus describatur. Illud enim aquæ producūt; ad cuius productiō nē sufficit uirtus aquæ. Sed uirtus aquæ nō sufficit ad productionē omnīū piscium & auium: cum uideamus plura eorum generari ex femine. Non ergo cōuenienter dicitur, Producant aquæ reptile animæ uiuentis, & uolatile super terram.

¶Præterea, Pisces & aues non tantum producūtur ex aqua, sed in eorū cōpositiō ē uidetur magis terra dominari quā aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terrā. Vnde & in terra quiescūt. Nō ergo cōuenienter dicitur, pisces & aues ex aq̄, produci.

¶Præterea, Sicut pisces habēt motū in aqs, ita & aues in aēre. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aues non deberent produci ex aquis, sed ex aēre.

¶Præterea, Non omnes pisces reptant in aquis, cū quidam habeant pedes quibus gradiuntur in terra: sicut uituli marini. Non ergo sufficiēter productio piscium designatur in hoc ꝙ dicitur, Producant aquæ reptibile animæ uiuentis.

¶Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini quā aues & piscibus. Quod patet ex hoc ꝙ habēt mēbra magis distincta, & perfectiorē generationē. Generāt enim animalia. Sed pisces & aues generāt oua. Perfectiora aūt ꝓcedūt in ordine naturæ. Nō ergo quinta die debuerūt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

¶IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit ut quinta die describeretur aquas produxisse reptile animæ uiuentis, & uolatilia.

351 ¶RESPONDEO dicendū, ꝙ sicut suprà dictū est[c], opus ornat⁹ ꝓ ordinē rūdet ordini distōnis. Vñ sicut inter tres dies distōnt deputatos media (quæ est secūda) de putatur distinctioni mediī corporis, s. aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus media, id est quinta deputatur ad ornatū mediī corporis ꝓ productionē auium & piscīū. Vnde sicut Moyses in quarta die noīat luminaria & lucē, ut designet ꝙ ꝑta dies rūdet primæ, in qua dixerat lucē factam: ita in hac quinta die facit mentionem de aqs & de firmamēto cęli, ut designet, ꝙ ꝑta dies rūdet sēdę.

¶Sed sciendum est, ꝙ sicut in productione plātarū differt Aug. ab aliis[c]: ita & in productiōe piscīū & auīū. Alij em dicūt pisces & aues quinta die esse ꝓductos in actu. Augu. aūt dicit 5. super Gen. ad lit. ꝙ quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Auic. posuit oīa aīalia posse generari ex aliquali elemētorū cōmixtiōe abs ꝙ semine etiāper uiā naturæ[e]. Sed hoc uidetur incōueniēs. Quia natura determinatis mediis ꝓcedit ad suos effectus. Vñ ilia ꝙ naturaliter generantur ex semine, nō possūt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicēdū est aliter, ꝙ in naturali gñatione aīaliū principium actiuū est uirtus formatiua, q̄ est in semine in ijs quæ ex semine generātur. Loco cuius uirtutis in ijs quæ ex putrefactione generātur, est uirtus cęlestis corporis. Materiale aūt principium in utroriq; aīaliū gñatione est aliqd elemētū, uel elemētarū. In prima autē rerum institutione fuit principiū actiuū uerbū dei, quod ex materia elemētari ꝓduxit aīalia, uel in actu sc̄d'm alios sanctos, uel uirtute sec̄ūdū Aug. nō ꝙ aqua aut terra habeat in se uirtutē producēdi oīa aīalia, ut Auicē. posuit: sed qa hoc ipm ꝙ ex materia elementari uirtute seminis, uel stellarum possunt animalia produci, est ex uirtute primitus elementis data.

¶Ad secundum dicendū, ꝙ corpora auiū & piscīū pñt dupliciter cōsiderari. Vno mō secūdū se. Et sic necesse est ꝙ in eis magis terrestre elemētū dominetur. Quia ad hoc ꝙ fiat contēperatio mixtionis in corpore aīalis, necesse est ꝙ quātitatiue abūdet in eo elemētū qd' est minus actiuū, s. terra. Sedsī cōsideētur sc̄d'm qās sunt nata moueri talibus motib', sic hūt affinitatē quādā cū corporib⁹ in qb⁹ mouētur. Et sic eorum gñatio hic describitur.
352 ¶Ad tertiū dicēdū, ꝙ aër, qa insensibilis est, nō per seipm cōnumeratur: sed cum aliis[c], partim qdē cū aqua quātū ad inferiorē
& 347 partē, q̄ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiā cū cælo quātum ad superiorē partē. Aues aūt motū hūt in inferiori parte aēris. Et ideo sub firmamento cæli uolare dicuntur, etiā si firmamentum pro nebuloso aēre accipiatur. Et ideo productio

aquæ ad ipsum ascribitur.

¶Ad quartū dicēdum, ꝙ natura de uno extremo ad aliud trāsit per media. Et ideo inter cælestia & aquatica aīalia sunt q̄dā media quę cōicant cū utriscp̄, & cōputantur cum illis cū quibus magis cōicāt, secūdū id qd' cum eis cōicāt, nō secundum id quod communicant cum alio extremo. Tamē ut includantur omnia huiusmodi quæ habent aliquid speciale inter pisces, subiungit post quam dixerat, Producant aquæ reptile animæ uiuētis: Creauit deus cete grandia, &c.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ productio horum animaliū ordinatur secundū ordinem corporum, quæ eis ornātur magis q̄ secundum propriam dignitatem. Et tamen in uia generationis ab imperfectioribus ad perfectiora peruenitur.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAsecunda de opere sextæ diei.

DEINDE quęritur de opere sexti diei. Et uidetur ꝙ incōuenienter describatur. Sicut em aues & pisces habent uiuētē aīam, ita etiā & aīalia terrestria. Nō autē terrestria aīalia sunt ipsa anima uiuens. Ergo inconuenienter dicitur, Producat terra animā uiuentem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia aīæ uiuentis.

¶Præterea, Genus nō debet diuidi cōtra spēm. Sed iumēta & bestiæ sub quadrupedibus cōputantur. Inconuenienter ergo quadrupedia connumerantur iumentis & bestijs.

¶Præterea, Sicut aīalia aīalia sunt in determinato genere & specie: ita & homo. Sed in factione hoīs non fit mentio de suo genere uel specie. Ergo nec in productiōe aliorū animaliū debuit fieri mētio de gñe uel spē, cum dicitur in genere suo, uel spē sua.

¶Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini quā à deo dicitur bñdici, q̄ aues & pisces. Cū igitur aues & pisces dicātur benedici, multo fortius hoc dici debuit de aliis aīalibus.

¶Præterea, Quędā aīalia gñantur ex putrefactione, quæ est corruptio quædā. Corruptio aūt nō cōuenit primæ institutioni rerū. Nō ergo aīalia debuerūt in prima rerū institutione produci.

¶Præterea, Quædam animalia sunt uenenosa & homini noxia. Nihil autē debuit esse homini nociuū ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia uel omnino fieri à deo nō debuerunt, qui est bonorum author, uel non debuerunt fieri ante peccatum.

¶IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

Decuit quinta die describi terram produxisse terrestria animalia.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut in die quinto ornatur medium corpus, & rūdet secūdæ diei[c]: ita in sexto die ornatur ultimum corpus, s. terra, per productionē aīaliū terrestrium, & respondet tertiæ diei. Vnde utrobiq; fit mentio de terra. Et hic etiā secundum Augu. animalia terrestria producuntur potentialiter: secundum uero alios sanctos, in actu[c]. 351 t 350 t

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Basilius dicit, diuersus gradus uitæ, qui in diuersis uiuentibus inuenitur, ex modo loquendi Scripturæ colligi potest. Plantæ enim habent imperfectissimā uitam & occultam. Vnde in earum productione nulla mentio fit de uita, sed solum de generatione, quia secūdum hāc solum inuenitur actus uitæ in eis. Nutritiua em & augmentatiua generatiuæ deseruiunt, ut infrà dicetur[c]. Inter alia uero animalia perfectiora sunt (cōmuniter loquēdo) terrestria in auibus & piscibus: nō ꝙ pisces memoria careāt, ut Basilius dicit, & Aug. improbat, sed propter distinctionē membrorum, & perfectionem generationis. Quātum autem ad aliquas sagacitates etiā aliqua animalia imperfecta magis uigent, ut apes & formicę. Et ideo pisces uocat nō animam uiuentem, sed reptile animæ uiuentis. Sed terrena animalia uocat animam uiuentem propter perfectionē uitæ in eis, ac si pisces sint corpora habentia aliquid animæ, terrestria uero animalia propter perfectionem uitę sint quasi animæ dominantes corporibus. Perfectissimus autem gradus uitæ est in homine. Et ideo uitam hominis non dicit produci à terra uel aqua, sicut cæterorum animalium, sed à deo. 386 584

¶Ad secundum dicendum, ꝙ per iumenta uel peccora intelliguntur animalia domestica quæ homini seruiunt qualitercūq. Per bestias autē intelliguntur aīalia sęua, ut ursi & leones. Per reptilia uero, animalia quę uel nō hūt pedes quibus eleuētur à terra, ut serpētes: uel habēt breues, quibus parū eleuantur, ut lacertæ & formicæ. Sed quia sunt quædam animalia quæ sub nullo horum cōprehēdūtur, ut cerui & capreę: ut etiā ista cōprehēdentur, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia ꝑmisit quasi genus, & animalia subiunxit quasi species. Sunt enim quędā reptilia quadrupedia, ut lacertæ & formicæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd in aliis animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, ut designaret generationes similium ex similibus. In homine autem nō fuit necessariū ut hoc diceretur, quia quod ꝑmissum fuit de aliis, etiā de

de hoīe intelligi pōt. Vel ꝙ animalia & plāte producuntur secūdum genus & spēm suā, quasi longe à similitudine diuina remota: hō aūt dicitur formatus ad imaginem & similitudinem dei.

¶Ad quartū dicēdum, ꝙ bñdictio dei dat uirtutē multiplicādi per gñonē. Et ideo ꝙ posītū est in auibus & piscibus, quæ prīo occurrunt, nō fuit necessariū repeti in terrenis aīalibus, sed intelligitur. In hoībus autē iteratur bñdictio: qa in eis est q̄dā spālis multiplicationis rō, ꝓpter cōplendum numerum electorū. Et ne quisquā diceret in officio gignēdi filios nullū esse pctūm. Plātæ uero nullū hūt propagādę prolis affectum, ac sine ullo sensu generant. Vnde indigne iudicatæ sunt benedictionis uerbis. 10

¶Ad quintum dicēdū, ꝙ cū gño unius sit corruptio alterius, ꝙ ex corruptione ignobilioru generuntur nobiliora mōrepugnat primę rerum institutioni. Vñ animalia quę generantur ex corruptione rerum inanimatarum, uel plantarum, potuerunt tunc generarimen autem quæ generantur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci nisī potentialiter tantum.

¶Ad sextum dicendum, ꝙ Aug. dicit in 7. super Gen. cōtra Manicheos, ꝙ si in alicuius opificis officinā imperitus intrauerit, uidet ibi multa inita: a quorū causas ignorat. Et si multum est insipiens, superflua putat. Iā uero si in fornacem intus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto se uulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa. Quorum ustum, quia nouit artifex, insipiētia eius irridet. Sic in hoc mundo quidā audent multa reprehendere, quorū causas non uident. Multa enim etsī domui nostræ non sint necessaria, in eis tamē cōpletur uniuersitatis integritas. Hoc autē ante peccatū ordinate fuisset usus rebus mundi. Vnde animalia uenenosa ei noxia non fuissent[c]. 20 30

QVAESTIO SEPTVAGESIMA TERtia de ijs quæ attinent ad septimam diem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ijs quę pertinent ad septimum diem.

¶Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primo, de cōpletione operum. ¶Secūdo, de requie dei. ¶Tertio, de benedictione & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum completio diuinorum operum debeat septimo diei ascribi.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ completio diuinorum operū nō debeat septimo diei ascribi. Omnia enim quæ in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinēt. Sed cōsummatio seculi erit in fine mundi, ut habetur Mat. 13. Tēpus ergo incarnatiōis Christi est cuiusdā cōpletionis tēpus. Vñ dicitur: ips plenitudinis. Gal. 4. Et ipse xps mortēs dixit, Cōsummatū est, ut dicit Iohā. 19. Nō ergo cōpletio diuinorum operum competit diei septimo.

¶Præterea, Quicūq; complet opus suum, aliquid facit. Sed deus nō legitur septimodie aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quieuisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

¶Præterea, nō dicitur aliquid esse cōpletum cui multa superadduntur, nisī sint illa superflua: quia perfectū dicitur cui nihil deest eorū quæ debet habere. Sed post septimū diē multa sunt facta, & productio multorū individuorum, & etiā quarūdā nouarum specierū quæ frequenter apparēt, ꝑcipue in animalibus ex putrefactione generatis. Quotidie etiā deus nouas animas creat. Nouum etiā fuit in carnatiōis opus. De quo dicitur Ier. 31. Nouū faciet dns super terrā. Noua etiā sunt miraculosa opera. De quibus dicitur Eccle. 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Innouabūtur etiā oīa in glorificatiōe sanctorū: secūdū illud Apoca. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio oīa. Cōpletio ergo diuinorum operum non debet attribui septimæ diei.

¶SED CONTRA est qd' dicitur Gen. 2. Cōpleuit deus die septimo opus suum quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶Completā fuisse omnē creaturā quantum decuit uniuersi integritatem & naturalem perfectionem, septima die, conuenienssuit.

¶RESPONDEO dicēdum, ꝙ duplex est rei perfectio, prima & secunda. Prima quidē perfectio est secūdum qđ res in sua subsātia est perfecta. Quę quidē perfectio est formatorius, quę ex integritate partium cōsurgit. Perfectio autē secunda est finis qui uel est operatio, sicut finis cytharistæ est cytharizare: uel est aliquid ad qđ per operationē peruenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quā ædificando facit. Prima aūt perfectio est cā secūdæ: quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio quæ est finis totius uniuersi, est perfecta beatitudo sanctorum, quę erit in ultima consummatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est in integritate uniuersi, fuit in prima rerum institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut dictum est[c], perfectio prima est cā secūdæ. Ad beatitudinē autē cōsequēdā duo requiruntur, natura & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio erit

in fine mundi: ut dictū est. Sed ista cōsummatio ꝓcessit causaliter, quātū ad naturam quidē, in prima rerum institutione: q̄tum ad gratiā uero, in incarnatione xpi; qa gra & ueritas per Iesum xpm facta est, ut dicitur Iohā. 1. Sic igitur in septima die suit cōsummatio naturę, in incarnatione xpi consummatio gratiæ, in fine mundi consummatio glorię.

¶Ad secūdum dicendū, ꝙ septima die deus aliquid operatus est, nō nouā creaturā condendo, sed creaturā administrādo, & ad ꝑfectionis. Et iō cōsummatio operū secūdū nostrā trāslationē attribuitur diei septimæ: Sed s. d'm aliā translationē attribuit diei sextæ. Et utrūq; pōt stare, qa cōsummatio quę est sc̄d'm integritatē partiū universi, cōpetit sextę diei: cōsummatio uero quę est sc̄d'm opationē partiū, cōpetit septimę. Vel pōt dici ꝙ in motu cōtinuo, q̄diu aliq̄d pōt moueri ulterius, non dicitur motus perfectus ante qđ terē. Quies em demōstrat motū cōsummatū. Deus aut ꝑoterat plures creaturas facere, ꝑter illas quas fecerat sex diebus. Vñ de hoc ipso ꝙ cessauit nouas creaturas cōdere in septīa die, dicit opus suū cōsummasse.

¶Ad tertiū dicēdū, ꝙ nihil postmodū à deo factū est totaliter nouū, quin aliqualiter in opib⁹ sex dierū ꝓcesserit. Quædā em ꝓxiterūt materialiter: sicut ꝙ de de costa Adæ formauit mulierē. Quædā uero ꝓxiterunt in opib⁹ sex dierū, nō solū materialiter, sed etiā causaliter. Sicut individua, quæ nūc generant, ꝓcesserūt in primis individuis suarū specierū. Species etiā nouæ si quæ apparēt, ꝓxiterūt in quibusdā acquisitis uirtutib⁹. Sicut & aīalia ex putrefactiōe gñata producunt ex uirtutibus stellarū & elemētorū: sic à principio acceperūt, etiāsi noue spēs talīū aīaliū, ꝓducant. Aīalia etiā quędā sc̄d'm nouās spēm aliqū oriunt ex cōmixtiōe aīalium diuersorū sc̄d'm speciē: sicut cū exasino & equa gñatur mulus. Et hæc etiā ꝓcesserūt causaliter in opibus sex dierū. Quædā uero ꝓcesserūt sc̄d'm similitudinē, sicut aīæ quæ nūc creātur[c]. Et sīr incarnationis opus. Quia ut dicit Phil. 2. filij⁹ dei est in similitudinē hominū facti⁹. Gloria etiā spālis sc̄d'm similitudinē ꝓcessit in angelis: corporalis uero in cælo præcipue empyreo[c]. Vnde dicitur Eccl. 1. Nihil sub sole nouūlam em ꝓcessit in seculis quæ fuerunt ante nos.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum deus septima die requieuit ab omni opere suo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ deus septima die non requieuit ab omni suo opere. Dicit enim Iohā. 5. Pater me⁹ usq; mō operatur, & ego operor. Nō ergo septima die requeuit ab omni ope.

¶Præterea, Requies motui opponitur, uel labori qui interdum causatur ex motu. Sed deus immobiliter & absq; labore sua opera ꝓduxit. Nō ergo dicendum est, septima die à suo opere requieuisse.

¶Si dicatur ꝙ deus requieuit die septima, quia fecit hominem regescere: contrà, requies contraponitur eius operationi. Sed quòd dicitur, deus creauit uel fecit hoc uel illud, modo exponitur, quòd deus hoīem fecit creare aut facere. Ergo neccon uenienter exponi potest, ut dicatur deus requieuisse, quia fecit hominem requiescere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Requieuit deus die septimo ab omni opere quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶Requieuit deus die septima ab omni opere, in quātū ceſſauit à nouis cōdendis, & quia in seipso quieuit, dum sibi sufficiēs & seipso beatus est, in suo desiderio quiescens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quies proprie opponitur motui, & per cōsequens labori, qui ex motu cōsurgit. Quāuis autem motus proprie accęptus sit corporum, tamen nomē Motus etiam ad spiritualia deriuatur dupliciter. Vno modo secundum quod omnis operatio motus dicitur. Sic enim & diuina bonitas quodāmō mouetur & procedit in res secūdū qđ se eis cōicat, ut Dio. dicit 2. c. de di. nom. Aliomodo, desiderium in in aliud

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum primū.

TItulus clarus.

Cōmen. ¶In corpe una conclusio respōsiua. Prima ꝑtio est uersi congruæ septimæ diei ascribitur, ultima autem cōsummationi seculi. Declarauit primo termini in cōi, distīguēdo duplicē ꝑfectionē, primā & secundā: & hanc duplicitem, ordinando eas. Probatur deinde: & quo ad secundā partē, quia illa est beatitudo sanctorū ꝑfectiua: & quo ad primā, quia cōsistit in integritate uniuersi.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articuli secūdi.

TItulus clarus.

Cōmen. ¶In corpe tria. Primo, quomodo requies dupliciter inuenitur in spiritualibus: sicut & motꝰ, cui primo opponitur, s. ꝑ cessationē, & ꝑ impletiōē desiderij. Secūdo infert una cōclusiōe bi mēbri, de⁹ utroq; mō requeuit septimodie. Et probatur quo ad primum, quia cessauit à nouis: quo ad secūdū, quia in seipso quieuit. Tertio excluditur ob iectio contra hoc secūdū: quia s. non debet hoc modo magis septima die, q̄ alia dici gescere: qa semp hoc modo quieuit, & nūq; habuit motū oppositū. Et hoc excludit, ꝙ factiari seipso nō abfolute, sed post cōdita opa attribuitur septio diei. Et hoc nō semp conuenit, q̄uis nec oppositus motus. Et explicauit hoc Scriptura, ut ostenderet deum non egere factis.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum tertiũ.

Coment. TItulus clarus est ¶In corpe duo. Primo enumerat duo in die septimo. Secũdo respõdet quæsito affirmative. Benedictio deberur dici septimo. Probatur: quia in eo inchoat administratio, & requies in deo post opera: utriq; autẽ debetur benedictio & sanctificatio, primum primo, & secundũ secundo, ut patet.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum primum.

Coment. TItulus clarus est. ¶In corpe tria. Primo respondet quæsito in cõmun. Secundo in speciali secundum alios. Tertio secũdũ Augu. Cõclusio affirmativa, sex dies sufficienter numerantur. Quæ conclusio abstrahendo in eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partiũ mũdi fieri: secundũ alios, tres corporeæ partes sunt mũdi: singulæ duobus diebus, altero distinguẽte, altero ornãte egent. ergo. Sed secundum August. creatura spũalis administretur & cõsummatur prio die, secũdo corporalis superior, tertio inferior: in reliquis cõuenitur in aliud tendens, quidã motus dicitur. Vñ & requies dupliciter accipitur. Vno mõ p cessatione ab operibus. Alio mõ pro implẽtione desiderij. Et utroq; mõ dicitur deus requieuisse die septima. Primo quidẽ, qa die septima cessauit nouas creaturas condere. Nihil em̃ postea fecit, qñ nõ aliquo mõ præcesserit in primis operibus, ut dictum est[c]. Alio mõ secũdum qđ rebus cõditis ipse nõ indigebat, sed seipso fruẽdo beatus est. Vnde post cõditionẽ oĩm operum nõ dicitur, q̃ in suis operibus regreuit, quasi eis ad suã beatitudinẽ indigens: sed ab eis requieuit, utiq; in seipso, quia sufficit sibi, & impletde siderium suum. Et quãuis ab æterno in seipso requieuerit, tamẽ q̃ post opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diem. Et hoc est ab operibus requiescere, ut Aug. dicit super Genẽ. ad lit.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ deus usq; mõ operatur cõseruando & administrando creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

¶Ad secundum dicendum, q̃ requies non opponitur labori siue motui, sed productioni nouarum rerũ & desiderio in aliud tendenti, ut dictum estẽ.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ sicut deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiã facit nos à suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, ut dicatur deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed nõ est hæc sola ponenda, sed alia expositio est principalior & prior.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.

ADTERTIVM sic procedit. Videtur, quòd bene dictio & sanctificatio nõ debeatur diei septimæ. Tempus enim aliquod consuetit dici benedictũ aut sanctum propter aliquod bonum quod in illo tempore euenit, aut propter hoc q̃ aliquod malum uitatur. Sed deo nihil accrescit aut deperit, siue operetur, siue ab operando cesset. Non ergo specialis benedictio & sanctificatio debetur diei septimæ.

¶Præterea, Benedictio à bonitate dicitur. Sed bonũ est diffusiuũ & cõmunicatiuum sui secũdum Dio. Ergo magis debuerũt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies in quo à producendis creaturis cessauit.

¶Præterea, In singulis creaturis quædam benedictio cõmemorata est, dum in singulis operibus dictum est, Vidit deus q̃ esset bonum. Non oportuit igitur q̃ post omnium productionem dies septima benediceretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genẽ. 2. Bñdixit deus diei septimo, & sanctificauit illũ, qa in illo cessauerat ab omni ope suo.

CONCLVSIO.

¶Congruit ut die septimo benediceret Deus omnibus à se conditis creaturis, & diem illum sanctificaret.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ sicut supra dictũ est[c], requies dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidẽ quãtũ ad hoc q̃ cessauit à nouis operibus cõdẽdis, ita tñ q̃ creaturã conditã conseruaret & administraret. Aliomõ secũdũq̃ post opera requieuit in seipso. Quãtũ ergo ad primũ cõpetit septimæ diei benedictio: qa sicut supra dictũ est[c], benedictio ad multiplicationẽ pertinet. Vñ dictum est creaturis quas bñdixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autẽ rerũ fit per administrationẽ creaturæ, scdm̃ quã ex similibus similia gñantur. Quantũ uero ad scdm̃ cõpetit septimæ diei sanctificatio. Maxime em̃ sanctificatio cuiuslibet attẽditur in hoc, quòd in deo requiescit. Vnde & res deo dedicatæ, sanctæ dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ nõ, propter hoc dies septimus sanctificatur, quia deo possit aliquid accrescere, uel decrescere, sed qa creaturis aliqd accrescit p multiplicationẽ & getẽ i deo.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd in primis sex diebus productę sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicantur & cõseruãtur: quod etiã ad bonitatẽ diuinã pertinet. Cuius etiã pfectio in hoc maxime ostẽditur, q̃ in ipsa sola & ipse requiescit, & nos requiescere possumus, ea fruẽtes.

¶Ad tertium dicendum, q̃ bonũ quod in singulis diebus cõmemoratur, pertinet ad primã naturæ institutionẽ, benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA
quarta de omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de omnibus septem diebus in communi.

¶Et quæruntur tria. ¶Primo, de sufficiẽtia horum dierũ. ¶Secundo, utrum sint unus dies, uel plures. Tertio, de quibusdam modis loquẽdi, quibus Scriptura utitur enarrando opera sex dierum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum sufficienter isti dies enumerentur.

ADPRIMVM sic proceditur. Vẽ q̃ sufficienter isti dies enumerentur. Nõ minus em̃ distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicẽ. Sed alij dies deputantur distinctioni, & alij ornatui. Ergo etiã alij dies debent assignari creationi.

¶Præterea, Aër & ignis sunt nobiliora elemẽta, q̃m terra & aqua. Sed unus dies deputatur distinctioni aquæ, & alt' distõni terræ. Ergo alij dies debeut deputari distinctioni ignis & aëris.

¶Præterea, Nõ minus distãt uolucres & pisces q̃ uolucres & terrestria ad alia. Hõ etiã pl' distãt ab alijs ad alios. q̃ alia q̃cũq; ad alia abinuicẽ. Sed alius dies deputatur pductioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cæli, & alius productioni hominis.

¶SED CONTRA uidetur, q̃ aliqui dies superflue assignentur. Lumẽ em̃ ad luminaria se habet ut accidẽs ad subiectũ. Simul autẽ, pducitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶Præterea, Dies isti deputantur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutum. Ergo septima dies non debet alijs connumerari.

CONCLVSIO.

¶Septem diebus conditam fuisse omnem creaturam, & ornatam tam corporalem, quàm spiritualem conueniens fuit.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ rõ distõnis horũ dierũ ex præmissis põt esse manifesta[c]. Oportuit em̃ primo distingui partes mũdi: & postmodũ singulas partes ordinari per hoc quòd quæ sũt suis habitatoribus replẽtur. Secũdũ ergo alios sanctos in creatura corporali tres partes designãtur. Prima, q̃ significatur nomine cæli. Media, quæ significatur nomine aquæ. Infima, q̃ significatur nomine terræ[c]. Vnde & secũdũ Pytagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: ut dicitur in 1. de cælo. Pria ergo pars distinguitur prima die, & ornatur quarta. Media distinguitur secunda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. Aug. uero conuenit quidẽ cũ eis in ultimis tribus diebus, differt autẽ in tribus primis. Quia secũdũ eũ & in prio die formaĩ creatura spũalis, in duobus alijs creatura corporalis: ita q̃ in scdo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorũ operũ sub pfectioi senarij nũeri, qui cõsurgit ex suis partibus aliquotis cõiũctis, q̃ quidẽ partes sunt unũ, duo, tria. Vna em̃ dies deputatur formatioi creaturæ spũalis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃scdm Aug. opus creatioĩs pertinet ad pductionẽ materiæ informis, & naturę spũalis informis. Quæ qdẽ duo sunt extra tẽp's, ut tẽpe dicit in 12. cõfes. Et ideo creatio utrinq; ponitur ante oẽm diẽ. Sed scd'm alios sanctos põt dici, q̃ opus distõnis & ornatus attẽditur scd'm aliquã mutationẽ creaturæ q̃ tẽpore mẽsuratur[c]. Opus autẽ creationis cõsistit in sola diuina actione in instãti rerũ subsistãtiã producẽtis. Et iõ qlibet op' distõnis & ornat' dicitur sactũ in die, creatio autẽ dicitur facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile.

¶Ad secũdũ dicendũ, q̃ ignis & aër, qa nõ distinguuntur à uulgo, inter partes mũdi nõ sunt expresse notata à Moyse: sed cõputantur cũ medio, scl. aqua, maxime quãtũ ad inferiorẽ aẽris ptẽ. Quãtũ uero ad superiorem cõputantur cum cælo: ut Aug. dicit[c].

¶Ad tertiũ dicẽdum, quòd pductio alteriũ recitatur scd'm qđ sunt in ornatũ partiũ mũdi. Et iõ dies pductionis alteriũ distinguuntur, uel uniũtur, secũdũ hãc cõuenientiã, uel differẽtiã, qua conueniunt uel differunt in ornando aliquam partem mundi.

¶Ad quartum dicẽdum, q̃ prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria; nõ qa eorũ substãtia sit de nouo producta, sed quia sunt in aliquo modo formata quo prius non erant, ut suprà dictum est[c].

¶Ad quũ dicẽdũ, q̃ septimę diei scd'm Aug. deputatur aliqđ post oĩa q̃ sex diebus attributũr, scl. q̃ deus à suis operibus sẽ seipso recessit. Et iõ oportuit post sex dies fieri mẽtionẽ de septimo. Scdm uero alios põt dici, q̃ in septimo die mũdus habuit quẽdã nouum statum, ut scl. nihil adderetur de nouo. Et ideo post sex dies ponitur septima, deputata cessationi ab opere.

Artic.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum omnes isti dies sint unus dies.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ omnes isti dies sint unus dies. Dicitur em̃ Gene. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die quo fecit dñs cælũ & terrã, & omne uirgultum agri antequam orreretur in terra. Vnus ergo est dies in quo fecit cælum & terram, & omne uirgultum agri. Sed cælum & terram fecit in prima die, uel potius ante omnem diem: uirgultum autem agri tertia die. Ergo unus est primus dies & tertius: & pari ratione omnes alij.

¶Præterea, Eccle. 18. dicitur. Qui uiuit in ęternũ, creauit oĩa simul. Sed hoc nõ esset, si dies horũ operũ essent plures, qa plures dies non sunt simul. Ergo non sunt plures dies, sed unus tantum.

¶Præterea, Die septimo cessauit deus à nouis operibus cõdendis. Si ergo septima dies est alia ab alijs diebus, sequitur q̃ illã diem non fecerit. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Totũ opus quod uni diei ascribitur, in instãti pfecit, cũ in singulis operibus dicatur, Dixit, & factũ est. Si igitur sequẽs opus in die alteriũ reseruasset, sequeretur q̃ in residua parte illius diei cessasset ab opere. Quod esset superfluum. Non igitur est alius dies sequentis operis à die operis præcedentis.

¶SED CONTRA est, quod Ge. 1. dicitur. Factum est uespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de alijs. Secundum autem & tertium dici non potest ubi est unum tantum. Ergo non fuit unus dies tantum.

CONCLVSIO.

¶Non uno, sed septem diebus condita fuit omnis creatura.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ in hac qõne Aug. ab alijs expositoribus dissentit. Augu. em̃ uult 2. super Genẽ. ad lit. & 2. de ci. dei, ad Orosium, q̃ oẽs qui dicuntur septẽ dies, sunt un' dies, septẽpliciter rebus præsentatus[c]. Alij uero expositores sentiunt quòd fuerũt septẽ dies diuersi, & nõ unus tm̃. Hæ autẽ duæ opiniones si referantur ad expositionẽ literæ Genẽ. magnã diuersitatẽ hñt. Nã scd'm Aug. per diẽ intelligitur cognitio mẽtis angelicæ, ut sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secũdi operis: & sic de alijs. Et dicitur unũquodq; opus esse factũ in aliqua die: qa nihil deus pduxit in rerũ natura qđ nõ impresserit mẽti angelicę[c]. Quę quidẽ multa simul posset cognoscere, q̃cipue in uerbo, in quo oĩs angelorũ cognitio perficitur & terminatur. Et sic distinguitur dies secũdũ naturalẽ ordinẽ rerũ cognitarũmnõ scd'm successionẽ cognitionis, aut scd'm successionẽ pductionis rerum. Cognitio autẽ angelica, p prie & uere dies nominari põt, cũ lux quæ est cã diei, pprie in spũalibus scd'm Aug. inueniatur[c]. Scd'm uero alios p̃ ditos dies & successio dierũ tẽporaliũ ostẽditur, & successio pductiõis rerum. Sed si istę duæ opiniones referãtur ad motũ pductiõis rerum, nõ inuenitur magna differẽtia. Et hoc, pter duo in quibus exponendo diuersificatur Aug. ab alijs, ut ex supradictis patet[c]. Primo quidẽ, qa Aug. p terrã & aquã prius creatã intelligit materiã totaliter informẽ. Per factionẽ autẽ firmamẽti, & cõgregationẽ aquarũ, & apparitionẽ aridæ intelligit impõsitionẽ formarum in materiã corporalẽ. Alij uero sancti per terrã & aquã primo creatas intelligunt ipsa elemẽta mũdi sub pprijs formis existẽtia. Per sequẽtia autẽ opera, aliquã distinctionẽ in corporib' prius existẽtibus, ut supra dictũ est[c]. Scd'o autẽ differunt quantũ ad productionẽ plantarum & animaliũ, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. Augu. uero potẽtialiter tm̃. In hoc ergo, q̃ Aug. ponit opera sex dierũ esse simul facta, sequitur idẽ modus, pductionis rerũ. Nã scd'm utrosq; in prima rerum, pductiõe materia erat sub formis substãtialib' elementorũ[c], & secũdũ utrosq; in prima rerũ institutione nõ fuerunt aliqua & plãtæ in actu[c]. Sed remanet differẽtia quãtum ad quatuor. Quia secũdũ alios sanctos post pductionẽ creaturæ fuit aliquod tẽpus in quo nõ erat lux. Itẽ in quo nõ erat firmamentũ formatũ. Itẽ in quo nõ erat terra discooperta aquis. Et in quo nõ erãt formata cęli luminaria: quod est quartum[c]. Quæ non oportet ponere scdm̃ expositionẽ Aug. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, utriusq; rationibus respondendum est.

¶AD PRIMVM ergo, q̃ in die in quo creauit deus cælum & terrã, creauit etiã omne uirgultum agri non in actu, sed ante quãoriretur super terram. Et potentialiter, quod Aug. ascribit tertiæ diei; alij uero primę rerum institutioni.

¶Ad secundum dicẽdũ, q̃ deus creauit omnia simul quãtum ad rerum substãtiam quodãmodo informẽ: sed quantum ad formationem quæ facta est per distinctionem & ornatum, non simul. Vnde signanter utitur uerbo creationis.

¶Ad tertiũ dicẽdum, q̃ in die septimo cessauit deus à nouis operibus condẽdis, nõ autẽ ppagandis quibusdã alijs. Ad quã propagationem pertinet, quòd post primum diem alij succedunt.

¶Ad quartũ dicẽdum, q̃ nõ est ex impotẽtia dei quasi indigentis tẽpore ad operãdum, q̃ oĩa nõ sunt simul distincta & ornata; sed ut ordo seruaretur in rerum institutione. Et ideo oportuit ut diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirẽt. Semper autẽ per sequẽs opus nouus perfectionis status mundo est additus[e].

¶Ad quintum dicẽdum, q̃ secũdũ Aug. ille ordo dierum referendus est ad naturalẽ ordinem operum, qui diebus attribuitur.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Scriptura utatur conuenientibus uerbis ad exprimendum opera sex dierum.

ADTERTIVM sic procedit. Videtur quòd Scriptura nõ utatur cõuenientibus uerbis ad exprimendum opera sex dierũ. Sicut em̃ lux, & firmamentũ, & huiusmodi opera per dei uerbum sunt facta, ita cælum & terra: qa omnia per ipsum facta sunt, ut dicitur Iohã. 1. ca. Ergo in creatione cæli & terræ debuit fieri mentio de uerbo dei, sicut in alijs operibus.

¶Præterea, Aqua est creata à deo: quæ tamẽ creata non commemoratur. Insufficienter ergo rerum creatio describitur.

¶Præterea, Sicut dicit Genẽ. 1. uidit deus cuncta q̃ fecerat: & erãt ualde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit deus q̃ esset bonum. Inconuenienter ergo p̃mittitur in opere creatiõis, & in opere scdæ diei.

¶Præterea, Spũs dei est deus. Deo autem nõ competit ferri, nec situm habere. Inconueniter ergo dicitur q̃ spũs dei ferebat sup aq̃s.

¶Præterea, Null' facit qđ tã factũ est. Inconueniẽter ergo postq̃ dictũ est, Dixit de' fiat firmamentũ, & factũ est ita: subditur, Et fecit deus firmamẽtũ. Et similiter in alijs opib'.

¶Præterea, Vespere & mane nõ sufficienter diuiduntur diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, q̃ factum est uespere & mane dies secundus uel tertius.

¶Præterea, Secũdo & tertio nõ cõuenienter correspõdet unum, sed primum. Debuit ergo, dici, Factũ est uespere & mane dies primus, ubi dicitur dies unus.

¶RESPONDEO dicendum ad primũ, q̃ secundũ Aug. persona filij cõmemoratur tã in prima rerum creatione, quã in rerum distinctiõe & ornatu, aliter tñ & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerũ formationẽ. Sicut autẽ formatio artificiatorum est per formas artis quæ est in mẽte artificis: quæ põt dici intelligibile uerbũ ipsius: ita formatio totius creaturæ est per uerbũ dei. Et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de uerbo. In creatione autem cõmemoratur filius ut principium, cũ dicitur, in principio creauit deus: quia per creationem intelligitur productio informis materiæ. Secundũ uero alios qui ponunt primo creata elementa sub proprijs formis, oportet aliter dici. Basilius enim dicit, q̃ per hoc quòd dicitur, Dixit deus: importatur diuinum imperium. Prius autem oportuit produci creaturam quæ obediret, quàm fieri mentionem de diuino imperio.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ scd'm Augu. per cælum intelligitur spiritualis natura informis, per terrã autem materia informis omnium corporũ. Et sic nulla creatura est prætermissa. Scdm Basilium uero ponuntur cęlum & terra ratiõe duo extrema, ut ex his intelligatur media: præcipue qa oĩa medio rum motus uel est ad cælum, ut leuium: uel ad terrã, ut grauium. Alij uero dicunt, quòd sub nomine terræ cõprehẽdere solet Scriptura omnia quatuor elementa. Vnde in psal. post quã dictum est, Laudate dñm de terra, subditur, Ignis, grando, nix, glacies.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ in opere creationis ponitur aliquid correspõdẽs ei qđ dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit deus hoc uel illud esse bonum.

¶Ad cuius euidẽtiã, considerandum est, q̃ spũs sctus amor est. Duo autẽ sunt, ut Aug. dicit

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulũ secundũ.

TItulus clarus est. Coment. ¶In corpore quatuor. Primo diuersitatẽ opinionũ Aug. & aliorũ, scl. qa ille unum multiplicẽr præsentatum, isti multos. Secũdo diuersitatẽ opinionũ ad literã Genesis: ubi ex Aug. quinq̃. Prio, dies est cognitio in mente angelica: qa lux, pprie in angelo. Secũdo, dies primus, cognitio illa respectu primi operis; secũdus respectu scdi, tertius tertii, &c. Tertio, fieri in die, qa oĩa perficiũtur in mẽte angelica. Quarto, unirãs diuersa omnia simul in uerbo. Quinto distinctio eorum nõ successiui cognitionis, aut productionis, sed ordine naturæ inter res cognitas & dei opera. Ex alijs uero successio & temporalitas dierũ & productionis rerũ. ¶ Tertio diuersitatẽ opinionũ ad motũ productionis rerũ: ubi duo sicit, scl. qđ est differẽtia, & q̃ non magna. Et qđ q̃ nõ magna, tũ ex operę formationis, seu distinctionis: qa cõueniunt, dũ ponũt elemẽta prioducta. Tũ ex operę ornatus, qa conueniũt, q̃ primo uirtualiter, deinde actualiter, pducta sunt animantia & plãtæ. Quòd uero differẽtia reflat in qua tã ormanifestatur. Prio, qa post primã productionẽ fuit ęs sine lucẽ: scdo, sine firmamento fabricato tertio, sine apparitiõe terræ: quarto, sine formatione luminariũ, quinta primo os: quatuor dies. ¶ Quarto rñdet, qđlibet dictũ, neutri præiudicandum esse.

¶Nota q̃ S. Th. differẽ tiã inter Aug. & alios nõ posuit nisi in quatuor primis diebus, & nõ in quinto & sexto. Quia ut ex cõueniẽtia apparet, utriq; conueniũt in hoc, q̃ uegetabilia & animalia fuerũt ordine tpis facta in actu post primã institutionẽ rerũ: cuius applicãdo ad literã Gene. illi dicant quòd tertio, quinto & sexto die. Augu. non: sed qa um in principio tpis hæc uirtualiter fecerit, postea actu facta sunt. *Annotatio.*

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulũ tertiũ.

TItulus clarus est. Coment. ¶In corpore respondet dupliciter. Primo secũdũ Augu. persona filij exprimitur in ol ope, diuersimode tñ, scl. principiũ, & ut uerbũ in creatione & aliis duobus: quia illa ad informitatẽ, hæc ad formationẽ pertinẽt, scdm alios uero prio creatur, deinde imperatur ifi facto p ly dixit. Nota q̃ quum quæstio

qđ sit de oĩb', in corpore, qđ est etiã respõsio ad primũ S. Tho. ĩ dict de cõmunibus ad creationem & alia, in quãtum deũ respiciũt. ¶ In respõsionibus uero argumẽtorũ ad alia uerba descendit.

a ¶ Super Questionis septuagesimæquartæ Articulum primũ.

Annota. IN titulo ly corpus sumitur ut distinguitur contra actũ. ita q̃ siue corpus significet substãtiã simplicẽ, siue compositã, nihilo fert quo ad propositũ; utroq; eũ mõdo distinguitur cõtra actũ. Et similiter siue sumatur pro toto, siue ꝑ parte (mõ sumatur substãtia subiecta per se) trinæ dimẽsioni sufficit: hoc enim Corporis nomine intelligitur.

Cõment. ¶ In corpe tria. Primo, quid nominis animæ. Secõ, opinio antiquorum. Tertio, responsio ad qstiũ. Quo ad primũ aĩa significat primũ principiũ uitæ, in his q̃ apud nos uiuũt. Declaratur ex differẽtia usitatæ locutionis inter animata & inanimata.

Annot. ¶ Aduerte hic, q̃ caute in litera dicit, q̃ in his quæ apud nos uiuũt. Quia nolẽ aĩæ nõ dicimus primũ principiũ uitæ absolute, sed illud potius dicimus deũ, aut quãcunq; aliã naturã: sed in his quæ apud nos uiuũt, primũ uitæ principium aĩam nominamus. Nec ꝑ transeas illã præpositionẽ in, qm̃ denotat ingenitalẽ. uocam? quam aĩam primũ uitæ principiũ nõ extra se, sed fortæ cælũ uel solẽ tale principiũ dicimus, sed intus in rebus uiuentibus existens.

b 337

Cõment. ¶ Quo ad secũdũ, opinio antiquorũ, aĩa est aliqđ corpus. Probatur, sola corpora sunt res: ergo corpus aliqđ est principiũ cognitionis & motus: ergo aĩa. Probatur hæc ultima sequela, qa uita his opẽribus manifestatur, antecedens uero ex defectu intellectus.

¶ Quo ad tertiũ conclusio responsiua: & destructiua opinionis antiquorũ est, habẽs duas partes. Aĩa nõ est corpus, sed corporis actus. Probatur. Nõ corpus, sed alicuius corporis actus est primũ uiuendi principium. Anima est primũ uiuendi principiũ: ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declaratur, quòd tota uim suã ponit in ly primũ: qa esse principiũ uitæ cõuenit cor pori, utpatet de corde, nõ tamen esse primũ uitæ principiũ. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principium uitæ, uel uiuẽs nõ in eo primo super Genẽ. ad lit. propter quæ deus amat creaturã suã, sunt sit, & ut permaneat. Vt ergo esset qđ permaneret, dicitur ꝙ spũs dei ferebatur super aquas, secũdũ qđ per aquã materia informis intelligitur: sicut amor artificis fertur super materiã aliquã, ut ex ea formet opus. Vt autẽ maneret qđ fecerat, dicitur, Vidit deus ꝙ esset bonũ. In hoc enim significatur quædã complacentia dei operis in re facta, nõ ꝙ alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura ĩ facta, quã antequã faceret. Et sic in utroq; opere creationis & formationis rerum ĩ tinitas personarum insinuatur. In creatione quidẽ persona patris ꝑ deũ creantem: persona filij ꝑ principiũ, in quo creauit: spiritus sancti, qui fertur aquis. In formatione uero ꝑsona patris in deo dicente: persona uero filij in uerbo, quo dicitur: persona spiritussancti, in complacentia, qua uidit deus esse bonũ qđ factũ erat in opere uero secundæ diei nõ ꝑ initur, Vidit deus ꝙ esset bonũ: ga opus distinctionis aquarũ tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde quod ponitur in tertia die, refertur etiã ad secũdam. Vel quia distinctiõ quæ ponitur secũda die, est de his quæ nõ sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione scriptura nõ utitur. Vel ite rũ propter hoc ꝙ firmamẽtum simpliciter intelligitur aẽr nubilosus, qui nõ est de partibus permanẽtibus in uniuerso, seu de partibus principalibus mũdi. Et has tres rationes rabby Moyses ponit. Quidam aũt assignant rationem mysticam ex parte numeri: quia binarius ab unitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur.

¶ Aduerte hic, q̃ cauteꝑ in his quæ apud nos uiuũt. Quia nolẽ aĩæ nõ dicimus primũ principiũ uitæ absolute, sed illud potius dicimus deũ, aut quãcunq; aliã naturã: sed in his quæ apud nos uiuũt, primũ uitæ principium aĩam nominamus. Nec ꝑ transeas illã præpositionẽ in, qm̃ denotat ingenitalẽ. uocam? quam aĩam primũ uitæ principiũ nõ extra se, sed fortæ cælũ uel solẽ tale principiũ dicimus, sed intus in rebus uiuentibus existens.

¶ Quo ad secũdũ, opinio antiquorũ, aĩa est aliqđ corpus. Probatur, sola corpora sunt res: ergo corpus aliqđ est principiũ cognitionis & motus: ergo aĩa. Probatur hæc ultima sequela, qa uita his opẽribus manifestatur, antecedens uero ex defectu intellectus.

¶ Quo ad tertiũ conclusio responsiua: & destructiua opinionis antiquorũ est, habẽs duas partes. Aĩa nõ est corpus, sed corporis actus. Probatur. Nõ corpus, sed alicuius corporis actus est primũ uiuendi principium. Anima est primũ uiuendi principiũ: ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declaratur, quòd tota uim suã ponit in ly primũ: qa esse principiũ uitæ cõuenit corpori, utpatet de corde, nõ tamen esse primũ uitæ principiũ. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principium uitæ, uel uiuẽs nõ in eo

& matutina cognitio in angelis: de quibus dictum est supra. Vel secundum Basilium totũ tẽpus cõsuevit denominari à principaliori parte, sicà dies secundũ quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meæ: nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur ut termini diei, cuius mane est principium, sed uespere finis. Vel quia per uesperẽ designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autẽ fuit ut ubi cõmemoratur prima distinctio rerum, sola principia rẽporum designarentur. Præmittitur autẽ uespere: quia cum à luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est uespere, quàm terminus tenebrarum & noctis, quod est mane. Vel secundum Chry. ut designetur quòd dies naturalis non terminatur in uespere, sed in mane.

¶ Ad septimum dicendum, q̃ dicitur unus dies in prima diei institutione, ad designandum q̃ uigiti quatuor horarum spatia pertinent ad unum diem. Vnde per hoc ꝙ dicitur Vnus, præfigitur mensura diei naturalis. Vel propter hoc, ut significaret diem consummari per redditum solis ad unum & idem punctum. Vel quia completo septenario dierum, redditur ad primum diem, qui est unus cum octauo. Et has tres rationes Basilius assignat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA
quinta de homine, & primo de his quæ pertinent ad essentiam animæ, in septem articulos diuisa.

POST considerationem creaturæ spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substãtia cõponitur. Et primo de natura ipsius hominis. Secũdo de eius productiõe. Naturã aũt hominis cõsiderare, pertinet ad theologum ex parte animæ, nõ aũt ex parte corporis, nisi secũdũ habitudinẽ quã habet corpus ad animã. Et ideo prima cõsideratio circa animam uersabitur. Et quia secũdũ Dio. ĩ. ca. angelicæ hierar. tria muentur in substãtijs spiritualibus. Essentia. uirtus, & operatio. Primo cõsiderabimus ea quæ pertinent ad essentiã animæ. Secundo. ea quæ pertinent ad uirtutem siue potentias eius. Tertio, ea quæ pertinent ad operationem eius.

¶ Circa primum duplex occurrit consideratio, Quarum prima est de ipsa anima secũdũ se. Secunda, de unione eius ad corpus.

¶ Circa primũ quæruntur septem. ¶ Primo, utrũ anima sit corpus. ¶ Secundo, utrum anima humana sit aliquid subsistẽs. ¶ Tertio, utrum animæ brutorũ sint subsistẽtes. ¶ Quarto, utrum anima sit homo: uel magis, homo sit aliquid compositum ex anima & corpore. ¶ Quinto, utrum sit composita ex materia & forma. ¶ Sexto, utrum anima humana sit incorruptibilis. ¶ Septimo, utrum anima sit ciusdem speciei cum angelo.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum anima sit corpus. 362

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, nõ aũt est mouens non motum. Tum quia uidetur, quòd nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat aliqui nisi quod non habet, sicut quod non est calidũ, nõ calefacit. Tũ qa si aliquid est mouẽs nõ motũ, causat motũ sem piternũ, & eodẽ modo se habentẽ. ut ꝓbatur in 8. phy. Quod nõ apparet in motu animalis, qui est ab aĩa. Ergo aĩa est mouẽs motum. Sed omne mouens motũ est corpus. ergo aĩa est corpus.

¶ Præterea, Omnis cognitio fit per aliquã similitudinẽ. Nõ põt aũt esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶ Præterea, Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum. Cõtactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, uidetur ꝙ anima sit corpus.

¶ SED CONTRA est qđ Aug. dicit 7. de tri. ꝙ aĩa simplr dicitur respectu corporis, ga mole nõ diffunditur per spatiũ loci.

CONCLVSIO.

¶ Anima, cum sit primum principium uitæ, in his quæ apud nos sunt, impossibile est ipsam esse corpus, sed corporis actum.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ ad inquirendũ de natura animę, oportet præsupponere, quòd anima dicitur esse primum principium uitæ, in his quæ apud nos uiuunt. Animata enim uiuentia dicimus, res uero inanimatas uita carẽtes. Vita autẽ maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium antiqui philosophi imaginationem transcendere nõ ualentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes, & quòd non est corpus nihil esse. Et secundum hoc animam aliquod corpus esse dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen uno utemur: quo etiam cõmunius & certius patet animã corpus nõ esse. Manifestum est enim ꝙ non quodcunq; uitalis operationis principium est anima. sic enim oculus esse anima,

ꝙ corpus: ergo aliquod corpus est uiuens, seu uitæ principiũ inquãtũ tale. Ergo habet quòd sit uiuens, aut uitæ principiũ ab actu eius quod est intentum. Antecedens probatur: quia alioquin omne corpus uiueret.

¶ Secunda quoque cõsequẽtia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio quod est eius actus. Minor autẽ probatur, quia aĩæ nomine non quodcũque uitæ principiũ, sed primum tantũ intelligimus. qđ manifestat: quia aliquin oculus, animæ nomine intelligeretur.

Quæstio. *¶ Nũ & quo corpori conuenit esse principiũ uitæ inquantum tale.*

¶ Circa illã cõsequentiã, Esse principiũ uitæ conuenit corpori inquantum talis: ergo non inquantũ corpus: dubiũ occurrit. Quia posset quis inficiari, ꝙ est falsitas consequentis: quoniã ly talem, potest conuenire corpori per aliquam corporeitatis differẽtiã, pura igneitatem: & cõsequẽter diceretur, ꝙ per hãc rationẽ nõ cõcludit ni si ꝙ anima nõ est corporeitas simpliciter, cũ quo stat ꝙ sit corp' tale, ut antiq; dicẽbãt: eda ꝙ omne tale corpus est principiũ uitæ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ cũ hic nõ intendatur aliud nisi cõcludere ꝙ anima sit actus seu perfectio corporis, non corpus ipsum: id est iudiciũ de corpore animato in cõmuni, & de tali, puta igne: quia si ignis est principium uitæ, aut ergo primo ratione corporeitatis. i. partis materialis: aut ratione principij, quo cõstituitur in esse tali. Nõ primũ, ga sic eũ quo illud materiale abstr tali cõstitutione esset, uiueret. ergo secundum. & hoc uocamus animam. Sed dubitatur primo, quia si nomine Tho. nomine Corporis intelligit non materiam, sed uere corpus subiectũ tribus dimensionibus, quicquid sit illud. Sed ratio quæ concludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Visus est autem magis Corporis nomine, quia usitatissimum apud omnes est, animatũ duo dicere, scilicet corpus uiuens: super hoc etiã Aristi. hinc incepit tractatum de anima.

¶ Ad secundum uero dicitur, ꝙ quamuis aliqua passio uel operatio possit sic primo conuenire compositoꝙ nulli alteri prius tanquã subiecto. Nulla tamen passio aut operatio potest conuenire ei sic primo quin conueniat prius alicui eius parti essentiali tanquam priori principio: quoniam partes essentiales compositi radices primæ sunt omnium illi conuenientium. Et propterea ly primũ, in ratione assumptum, non denotat primo. i. adęquate, sed primũ. i. principaliter: ita ꝙ uis rationis stat in hoc, prima radix uitæ in corpore uiuente aut est corporeitatis, aut actus is quo uiuit. Compositum enim esse non potest, sed corporeitas nõ: ergo. & est processus resolutiuus: ut etiã Aristi. fecit, alio tamẽ medio.

¶ Quo ad argumenta nota, ꝙ primum argumentum procedit de anima secundum quod est principium motus: & quo ad primam partem est antiquorũ in primo de anima, text. 20. quo ad secundam uero 8. physi. tex. 52. & 85. & respõsio eius ex 51. & 52.

¶ Argumentum uero secundum procedit de anima secundum qđ est principiũ cognitionis: & est antiquorum ibidem in tex. 25. & 26.

¶ In responsione autem ad tertium uide in secundo contra Gen. ca. 5. triplicẽ differentiam inter tactum uirtualem, & quantitatiuum.

a ¶ Super quæstionis septuagesimæquintæ. Articulum secundum.

Annot. TItulus. Subsistens multipliciter accipi potest, in proposito tamen sumitur ut distinguitur contra in existere formæ materialis. hæc enim existit in materiaita quòd non sustinet suum esse, sed constituitur in esse ꝙ materiam in qua sustinetur. Subsistere autẽ dicereꝰ, si ita esset in materia, ꝙ non dependeret eius esse à materia. Et per hoc patet quomodo Sco. defecerit circa hunc terminum subsistere, seu habere esse per se, assumptum à San. Tho. ut habes in illius 4. di. 43. q. 2. ar. 2.

Cõment. ¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam affirmatiue, habentem duas partes, Secundo probat primam partem. Tertio ibi: ipsum igitur intellectuale probat secundã partẽ. Conclusio. Anima humana est principium ĩcorporeum & subsistens:

¶ Vbi nota primo, quòd unum quærit, scilicet an subsistens: & duo respondet, incorporea & subsistens: quia mutuo se inferunt hęc, & adsecundum pe r e

primũ manuducimur à posteriori. Nota secundo, quòd incorporeum fumitur hic non solum ut distinguitur cõtra corporeum. i. extensum ad extensionem corporis de prædicamẽto quãtitatis (quoniã ut infra patebit, apud S. T. multæ formæ materiales sunt sic incorporeæ) sed etiã ut distinguit cõtra corporeũ. i. cõclusum, infra corporis perfectiones: ita ꝙ incorporeũ dicit ꝑ negationẽ naturæ, seu formæ nõ ex cedẽtis corporis facultatẽ. i. eductę de potentia materiæ, quales sũt 426 oẽs quę corpaliter seu cũ cõditionibus materialibus generant. Nota tertio, q̃ aĩa põt dici ĩcorporea, id est extẽsa; & supra facultatem corporũ, duplicitẽr. s. in essendo, & in operando: & ideo in litera ꝓbatur prima pars contra dictionis quo ad utrã- 417 qꝫ, eodẽ medio rationem. Quo ad secũdũ prima pars. s. ꝙ aĩa humana sit incorporea. i. essendo, probatur sic à priori. Cognitio, trium omniũ 513 corporũ habitam habet naturã ꝙ immaterialis est huiusmodi. Minor patet: quoniã omnia corpora ꝓ. q. 62. ar. 8. 7 ꝑfecte cognita, sunt materialia, ex illa ma- ꝓ. q. 9. teria. Cognoscitiuum cor. co. 1. aliquorum, nisi eorũ ha- Et ar. beret illã q̃ natura quæ- 11. cor. dã, ꝙ impedi- Et de aĩa ret cognitionẽ aliorũ: arti. 1. sicut declaratur experientia in sensu gustus. Et Ro. 5. Deinde quòd sit ĩcor- 3. co. 2. porea ĩ operãdo, eadẽ ꝓbatur ratione, ga si ꝙ corporeũ organũ operet, natura illius organi impediret omniũ cognitionẽ: & ꝙ hãc ex peritia in sensu usus.

¶ Circa hanc partem nota primo sensum ratiocinii. Cognoscitiuum Annota. potentia accidentali. i. ĩ habitu. Habere in natura sua obiectũ dupliciter, scilicet secũdũ esse naturale, uel secũdũ esse intẽtionale. Et rursus ly in natura sua, dupliciter: uel in natura sua ĩnatęsse, ut formę sunt ĩ materia, uel in natura sua cõpositæ, seu intrinsece: ut cõpositia sunt in cõposito, & iniuersaliter ea quæ actu sunt intrinseca essentiæ rei dicitur esse in natura illa, ut animal in homine, ut negatiuũ in intellectiuo, &c. In ꝓposito directe intẽditur de cognoscitiuo in potẽtia essentiali: quia tale est aĩa, & de esse naturali obiectiuo: ga tale cõstituetur corporeũ: & de habere intrinsece in natura cognoscẽtis, quia essentiã & qđ qđ est aĩæ uenamur. Ita ꝙ sensus est, cognoscitiuũ in potẽtia essentiali aliquorũ nõ habet in se intrinsece obiectũ sciẽm naturale esse illius: & est ista ꝓpositio ꝙ se nota: ga alioquin esset simul in potẽtia essentiali, & nõ esse in potẽtia essentialiter ẽm haberet in scientiã obiectũ, iam cũ eo posset. illud cognoscere, & sic nõ in potẽtia essentialiter ut in secũdo de aĩa, tex. 52. patet, & declarat ex effectu in litera: ga impediret aliã.

Quomodo cognoscitiuum aliquorum nõ habeat in se naturaliter obiectũ secundum esse naturale illius obiecti. Quæstio.

¶ Sed tũc occurrit dubiũ triplex. Primo qũo cũ ueritate istius ꝓpositionis ſtat ꝙ aĩa nostra cognoscat sesẽsam in potẽtia essentiali: & tũ ꝑ se sit i sesẽ intrinsece secũdũ esse naturale. Secũdo qũo cũ hac ꝓpositione ſtat, ꝙ aĩa nostra habeat in se intrinsece naturã entis, seu substãtiæ secũdũ esse naturale, & tamẽ sit in potẽtia essentiali ad cognitionẽ entis substãtiæ. Tertio qũo cũ hac ꝓpositione ſtat, ꝙ cogitativa cognoscat ꝙa sensibilia in particulariter dicit Auerro. in secundo de anima. com. 63. & tamen ipsa est quoddam insensibile.

¶ Ad primũ breuiter dicit, ꝙ ꝓpositio illa ſt intelligit de cognitione directa, nõ aũt reflexa. & ratio est: ga directe cognitũ recipit ſcẽm se aut suã ſpeciẽ in cognoscẽte reflexe uero nõ. Quãuis etiã dici possit, ꝙ aĩa nõ est in potẽtia essentiali ad cognitionẽ suiſed magis remota à sui cognitione, quã aliorũ ad quæ est in potẽtia essentiali. ga oportet priꝰ illa, quã se, & mediãtibus illis se cognoscere. Meliꝰ aũt & ultius dicit, ꝙ ꝓpositio illa, Intelligit ẽm de natura cognoscibili cõtracta & indeterminabili q̃ ab: ut pote cõtra eas distincta, qualis nõ est natura aĩæ.

¶ Ad secũdũ dicit, ꝙ ꝓpositio illa intelligit de natura determinata obiecti & nõ de natura cõi: ut ex dictis in quæſt. 56. de angelis patet: & Auer. in com. 4. tertij de aĩa innuit. Determinatã aũt & cõe nõ dicimꝰ hic secũdũ genꝰ aut speciẽ: sed determinata natura uocat q̃ indeterminabilis est ꝙ naturas cæterorũ obiectorũ illiꝰ cognoscitiuæ naturæ, qualis est species, q̃ licet respectu alteriꝰ ſp ẽi eiusdẽ ordinis: ut albedo respectu aliorũ colorũ. Cõmunis uero uocatur, quę licet in se natura quædam determinari nata est per reliquorũ naturas cognoscibiliũ ab illa potentiant diaphaneitas respectu colorũ, & sensus uisus. Et ratio huius glosse, patet ex ratione. Ari. & S. T. pro tãto enim cognoscitiuũ debet esse expers cognoscibilis, pro quanto impediretur à discernẽdis aliis. Constat autem ꝙ natura cõmunis nõ impedit, sed promouet magis: sed bene natura contracta. Nõ enim usus impeditur diaphaneitate, sed albedine aut nigredine: cũ tamen diaphanũ unũ sit uisibiliũ. Et propterea ſuperius dicendũ fuit, ꝙ ſtat, angelum habere actu naturam suã cognitã. & tamen non prohiberi à cognitione aliorũ, quia natura sua uelut cõis natura est determinabilis p reliqua cognoscibiliq; ab eo. Propter hæc etiã S. Tho. hic nõ supflue apposuit illam propositionẽ: omne autẽ corp' habet aliquã naturã determinatã: hæc ẽm, ꝓpositio cũ rõne nõ põt

apta

aparat: nisi subintelligendo quod ipse uidebat, ꝙ scilicet maiores assumptæ nō habent ueritatem nisi in naturis contractis & determinatis: quales sunt corporeæ, quæ scilicet determinabiles per oēs non sunt. Hoc enim intellectu perfecto in maioribus, ratio nihil ualeret: nisi subsumeretur omne corpus esse determinatæ naturæ: subiectū autē & ens, & uniuersaliter naturam incorpoream determinabilem dicere naturā, per omnes certū est, & in substantia angelica & nostræ animæ: & ideo non obstat. Et propterea Ari, non concluit, intellectū nullius esse naturæ simpliciter: sed huius, ſ. ꝙ possibilis nocat⁹ est infinitans communitatem suæ naturæ ut determinetur per omnes. Nec propterea sequitur ꝙ substantialitas & huiusmodi, possit intelligi abanima ꝙ seipsam, quia non sunt in ipsa anima ꝛ̄ in genere intelligibili, sed modificata ad naturam animæ quę est pura potentia in tali genere. Vnde ex hoc, ꝙ omne genus intelligibile in ea est determinabile, per cætera, habet ꝙ non primum

diat⁹ a cognitione aliorū: ex hoc uero, ꝙ omne tale est ut in potentia in ea, habet, ꝙ non possit actu intelligere secundum se solam.

¶Ad tertium autem dicitur, ꝙ cogitatiua, seipsam directe non cognoscit propter rationē assumptā. Nec ipsa est secūdum se actu co

369 gitabilis: alioquin posset se cogitare absque motu facto à sensu secundum actum. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quomodo scilicet cogitatiua est nota: secundū hanc enim dōctrinam ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & cō

369 sequenter nec intellectui.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum dici non possit, quòd sit reflexiua super seipsam, & par sit iudicium de propria & aliena, quia omnes sunt eiusdem naturæ, & non sit rationabile aliquam naturā sensibilem esse quæ per propriam speciem cognosci non possit quantum est de se: uidetur mihi, ꝙ cogitare percipiatur à cogitatiua non absolute, sed ut coniungitur intellectui ipsa cogitata: quemadmodum usus ut iungitur sensui cōmuni, percipit suum uidere, & phantasia ut iungitur cogitatiuæ, percipit suum actum. Cogitatiua autem in actu percepta quodammodo à seipsa, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, ut possit propriam speciem cum intellectu agente imprimere intellectū possibilem: & sic est nota & sensui & intellectui, etiam salua propositione assumpta.

¶Si autem propositio intelligatur de cognoscitiuo aliquorum quomodolibet, scito ꝙ oportet aut nullā obiectorum habere in sua natura, ut in potentia contingit essentialiter: aut quòd licet, ut in puro actu: aut unum, ſ. seipsum determinabile per reliqua, ut in intelligentijs: patet. Habere autem aliquod aliud, unum, aut plura, est omnino impossibile, quia intus existens, phibet extraneum: quod non solum sensibili experientia patet, sed ratione conuincitur. Quia si in cognoscituo aliquo intus est solum aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum: ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionē, ita ꝙ non omnem: & quia intus est in natura cognoscitiui, ergo specificat omnem illius cognitionem: & quia ab intrinseco essentiali nulla operatio potest fubrefugere, & rursus, quia determinatum est, ergo non determinabile per alia obiecta: & ꝙ intus, ergo determinabile ꝑ alia quia ipsa natura cognoscitiui per ola est determinabilis sua obiecta: unde si Geometra sola, ut eius obiectū, esset de essentia animæ, sequeretur ꝙ omnis cognitio animæ esset geometrica, & ꝙ anima non esset aliorum discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et ulterius esset anima, & non esset anima, ut patet: & ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectualibus, quàm sensitiua cognitione. Et propterea princeps philosophiorum super hac propositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quā tamen Sco. in 2. di. 3. q. 8. ad tertium, non intellexit, & uim medij Ari. non penetrans ad extraneas deuiauit. Habet enim testimonium fundamentum hoc ex ratione & sensu: ita ut utrinque resoluatur in per se nota. Sed de his require in tertio de anima diffuse.

Quæstio. ¶*Num anima sit corporis perfectio.*

¶Circa eandem partem dubium est quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura iuxta præcedentem articulum: & tamen nullam in se claudit naturam corporis, ut hic dicitur. hoc enim implicat, nisi seipsam ponit à se excludere.

¶Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis tem hanc discussuri, quòd æquiuocatio hic interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis: dupliciter enim sumi potest, uel quo ad informationē & constitutionē corporis uel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis Secundo modo, cæterę præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶Quo ad tertium secunda pars probatur sic. Anima intellectiua habet operationem per se, cui non cōmunicat corpus. ergo per se subsistit. Antecedēs cōcluditur ex prima parte conclusionis. Consequentia probatur: quia nihil per se subsistat. Probatur: quia nihil operatur nisi ens in actu: & modus operandi est secundum modum essendi quod declaratur à signo: quia non dicimus ꝙ calor calefaciat, sed calidum.

¶*Num anima habeat operationem per se: & ex hoc per se, seseq́uatur ipsam per se subsistere.* Quæstio.

¶Circa hanc partem, quia ut patet ex titulo hinc, ut à prima radice pendet tota scientia de immortalitate animę: scito ꝙ Sco. in 4. dist. 43. q. 2. hanc cōsequentiam inficiatur, dicens, animam habere operationem per se, potest dupliciter intelligi, scilicet absque corporeo organo. Et sic non uadet, ergo est subsistens, ut nos accipimus subsistens: quia stat quòd communicet ut ratio qua totum compositi corpori, pura homo, operatur. Alio modo per se omnino. i. ꝙ non cōmunicet corpori ut organo: nec ut ei quod ipsa operatur: & tunc uadet consequentia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animæ est hominis, ut quod operatur.

¶Ad hanc dubitationem nō oportet respōdere faciendo uim in modo loquendi: puta quia dicimus non solum ꝙ homo intelligit per animā, sed etiā quòd anima intelligit (iuxta illud tertij de anima) de partea nimæ qua intelligit & sapit anima: quoniam in tanta re etsi modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando notanda sunt tria. Primo distinguendi sunt modi quibus potest dici animam operari per se. Secundo quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertio respondendum est obiectioni.

¶Quo ad primum quatuor modis dici potest anima operari per se. ſ. absq; corpore. Primo absque corporeo obiecto: puta si intelligeret absque phātasmate. Secundo, absque corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talem exerceat operationem: ut per oppositum contingit in uidere & audire. Tertio, absque corporeo correceptiuo, id est ꝙ sola anima recipiat illam operationē, & non compositum aliquod ex ipsa & corpore sit proximum receptiuū illius operis. Quarto absque corporeo supposito, id est quòd anima ita sola exerceat & recipiat operationem: ꝙ nō sit ratio alicui supposito corporeo qđ operetur per illam tale opus: ut si anima haberet aliquam intellectionem quæ non esset hominis: ut Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum omisso primo modo, nunc, quoniam inquantum tāgit subsistentiam animę, sat tractatur in tertio argumento in litera: inquantum uero se habilitatem animæ, non tangitur hic, sed in sexto artic. huius q. ubi discutietur secundus & tertius modus: quod ammodo coincidunt, & quodammodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in utroque modo operatio recipitur in cōposito ex anima & corpore tanquā in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica, ergo corporalis: si autem corporalis, non sequitur, ergo organica: ut in operatione seminis apparet: & uniuersaliter in omni opere quod conuenit primo toti non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, non tamen organica: quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid: nihil tamen facit quo ad hoc quod est esse determinatæ naturæ & quo ad hoc quod est esse quale uel quantum: totum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ: & similiter tā totum quàm quælibet pars qualis & quanti rationem habet: quo ad hæc igitur idem est de toto & parte iudicium. Et propterea cuicunque repugnat corporea communicatio ratione determinatæ naturæ in corpore: aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed animæ humanæ in operatione hac quæ est intelligere, repugnat communio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quantitatis: ergo eadem ratione qua excludit corporeum organum, excludit uniuersaliter corporeum correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte conclusionis,

si onis, & habetur in tertio de anima tex. cō. 4. 5. & 6. Et propterea in litera utrę que communicationem cū corpore S. Th. excluſit, eodem medio utens: & primo excluſit tertium modum, utpote communiorē: & deinde secundum. quicquid ergo in proposito sequitur ad secundum modū, sequitur etiā ad tertiū, & econuerso. Vt inferius aūt patebit, ex hoc ꝙ anima operatur per se utroq; hoc modo:

353 sequitur, ergo est subsistens: & ex negatione talis modi operandi sequitur negatio, scilicet,

ergo non est subsistens.

Quartus aūt modus ꝙ se operandi manifeste infert subsistentiam: sed negatio eius nō infert negationē subsistētiæ.

¶Quòd ad tertium autem Sco. intēdit quòd anima non operatur ꝙ se tertio modo, id est absque corporeo correceptiuo: aut quarto, id est absque corporeo supposito, cuius sit illa operatio, ut suppositi: siue hoc, uel illo modo intelligat, sibiipsi adueniat & ueniat. Sibiipsi quidem: quia ipse tenet duas propositiones: alteram in quarto, distinctio. 43. q. 2. ꝙ in nobis est operatio quædam transcendens omnem operationem sensibilē: alteram, in quolibet. q. 9. quòd ex hoc ꝙ operatio aliqua est sic immaterialis, ꝙ recipitur in sola anima, & non in composito ex anima & corpore ut proximo receptiuo in sextur bene, Ergo anima est separabilis à corpore. Ex his siquidem duabus manifeste sequitur tertia, scilicet ꝙ intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in cōposito ut proximo receptiuo: alioquin esset quantum, & qualitate sensibili affectū, & infra gen⁹ sensibilis cognitionis: & ulterius sequitur quarta propositio, scilicet ꝙ aīa est immortalis, quod ēt ipse dicit nescitised de hoc alias.

Nunc aūt pateat, ꝙ si intendit in obiectiōe, quòd aīa est rō intelligendi toti composito, sic ut corpus sit correceptiuum proximū, & propter hoc non est subsistens: facit consequētia optimā sed cōtradicit assumptū, ppositioni quā dixit in 4. quia sic intelligere esset operatio sensibilis. Si uero intendit, quòd aīa est ratio operādi to ti cōposito, sic ut totū sit suppositū qđ operatur, & propter hoc nō est subsistēs. Assumptū quidē uerū est, sed illatio cōtradicit propositioni quā dixit in quo libeto illo igitur undique obiectio sua contra se obijcit. Veritā autē aduersatur obiectio, quia antecedens intelligitur (ut ex dictis patet) affirmando secundū & tertiū modum per se operandi: ita quòd sensus est, anima humana habet operationē per se, id est sine corpore tam toto quàm partecorreceptiuo ipsius operationis. Iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera: & sic excluditur obiectio. Sco. si intendit negationem tertij modi: & consequentia infertergo est subsistens, id est independens in esse à corpore. Cum quo stat quòd sit ratio qua supposituм corporeū intelligat, ut omnes tamē Platonici quàm Auerroistæ etiam fatentur: etsic obiectio Scotica nihil obstat.

¶Ad tertium dicēdum, ꝙ corpus requiritur ad actionē intellectus, nō sicut organū quo talis actio exerceatur, sed rōe obiecti⁽ᶜ⁾. phātasma eīm comparatur ad intellectum sicut color ad uisum. Sic autē indigere corpore nō remouet intellectū esse subsistētē. Aliquin animal nō esset aliquid subsistens: cū indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum animæ brutorum animalium sint subsistentes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ animæ brutorū animalium sint subsistētes. Homo enim cōuenit in genere cum aliis animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, ut ostēsum est⁽ᵉ⁾. Ergo & animæ aliorum animalium sunt subsistentes.

¶Præterea. Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut' intellectiuū ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorū aīalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quę est intellectiua.

¶Præterea, Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet, sed mouetur. Anima ergo bruti habet aliquam operationem sine corpore.

¶SED CONTRA est quod dicitur in li. de Eccl. dogmatibus. Solū hominē credim' habere animam substantiuam: animalium uero animæ non sunt substantiuę.

CONCLVSIO.

¶*Cum anima brutorum per seipsas minime operentur, subsistentes non sunt.*

¶RESPONDEO dicēdum, ꝙ antiqui philosophi nullā distinctionē ponebant inter sensum & intellectū: & utrūq; corporeo principio attribuebāt, ut dicēm est⁽ᵉ⁾. Plato autē distinxit inter intellectum & sensum, utrunq; tamen attribuit principio incorporeo, ponens ꝙ sicut intelligere, ira & sentire conuenit animæ secundū seipsam⁽ᶜ⁾. Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorum animalium sint subsistentes. Sed Arist. posuit, ꝙ solū intelligere inter opera animæ sine organo corporeo exercetur. Sentire uero & consequentes operatiōes animæ sensitiuę manifeste accidunt cū aliqua corporis immutatione. Sicut in uidendo immutatur pupilla per spēm coloris. Et idē apparet in aliis. Et sic manifestum est, ꝙ aīa sensitiua nō habet aliquā operationē propriam per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est cōiuncti. Ex quo relinquitur ꝙ cū animæ brutorū animalium per se non operentur, non sint subsistētes. Similiter enim unū quodq; habet esse & operationem.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ homo est cōueniat in genere cū aliis animalibus, specie tamē differt. Differentia autē speciei attenditur secundum differentiam formæ. Nec oportet quòd omnis differentia formæ faciat generis diuersitatem.

¶Ad secūdū dicēdū, ꝙ sensitiuum quodam modo se habet ad sensibilia sicut intellectiuum. Alioquin aut res sine, ppria operatione: aut econtra, propria operatio sine eo cuius est, inueniretur. Tertio probat patet negatiua, destruēdo antecedens illius cōdōnalis assumptę de anima sensitiua, ut patet. Quarto affert Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit à positione illius antecedentis.

¶Circa radicem huius decisionis dubium accurrit. Quia falsum assumitur in probatione conditionali illius: si animæ sensitiuæ operatio esset sine organo, hæc anima esset hic homo, dum probatur: quia tunc anima operaretur omnes

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.*

TItulus clarus ex præcedente.

¶In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in uno extremo, quòd principium tam intelligendi, q̄m sentiendi est corporeū: & hanc sequitur Alex. in parte. Secūdo, Platonis in altero extremo, ꝙ utrunque incorporeum. Tertio, mediā Aristo. quòd intellectus incorporeus, sensusuero corporeus. Et ex hoc rīdet quæstio una cōclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistentes. Probatur sic. Animæ brutorum non per se operantur, ergo nonsubsistunt. Antecedens probatur: quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniuncti. probatur, quia sit cum aliqua corporis immutatione. Cōsequentia probatur: quia unumquod que similiter se habet ad esse & operari.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articuli quartum.*

TItulus in corpore declaratur diffuse.

¶In corpore tria facit. Primo distinguit sensum tituli. Secundo tractat primū sensum. Et tertio tractat secundū.

¶Quo ad primū duo. Et dicit. Primo dat duplicem sensum. Primus, quòd anima & hō sumantur tantū in cōi. i. non indiuidualiter. Secundus, ꝙ sumantur & ꝙ. in specie & in individuo, scilicet ꝙ hæc anima sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat cām præfatæ distinctionis: & est positio Auer. in 7. met, scilicet quòd materia nō est pars quiddit atis, sed individui.

¶Quo ad secundū impugnat Auerroim tali ordine. Primo arguit una ratione: quia materia pertinet ad diffinitionem speciei: ergo ad naturam eius. Secundo distinguit & declarat materia dupl⁹, cōiter & signate, & applicat ad propositū. Tertio alia rōne arguit: quicquid pertinet ad essentias omnium indiuiduorum, est de intelligitate speciei: & in litera clara sunt.

¶Circa hanc partem multa esset dicenda: sed ne eadem repetamus, uide in q̄s. uel in commētariis De ente & essentia.

¶Quo ad tertium, quatuor facit. Primo affirmatiuam partem Platonicam proponit, scilicet hæc anima est hic homo. Secundo ostendit unde hæc q̄s pendet, à posteriori sumpta, s. ex hoc ꝙ animæ opera sint eius propria: quia illud est hō qđ operatur quicquid operatur homo

operationes hominis.hoc enim est falsum,quia nō operaretur opera patris ut genitaliter:quoniam manifestū illa sunt opera coniunctis:dato igitur quōd sentire esset sine corporeo organo, adhuc non esset hæc anima hic homo.Et confirmatur:quia aut est sermo de homine inquātum homo:aut absolute:aut inquantum animal.Si inquātum homo,sequeretur secūdū illā rōnē,q̄ hæc anima intellectiua esset de facto hic homo.probatur sequela:qa operatur oēs operationes hois inquantū homo,scilicet intelligere & uelle.hō enim inquātū hō cōstituitur per gradū rationalē.Si absolute : quemadmodum igitur,qa restant mō operationes sensitiuæ cōes toti cōiuncto,nō dicitur aīa operari oēs operationes hois:ita tunc quia restarēt uegetatiuæ cōes toti,nō dicer etur anima habere oēs operationes hois. Si inquit aīal, sequit q̄ hæc aīa nō esset hic hō simpliciter:sed cū nota specificationis, i.inquantū aīal: q̄d cōtradicit litteræ & rationi:qa sic etiā nūc posset dici,q̄ hæc aīa est hic hō,inquātū intellectiuus est.Et confirmatur,qa ad hoc q̄ anima sit, aut requirit habere oēs operatiōes hois, aut principales. Si oēs,tunc nunq̄ anima esset hō etiā apud Pla.Si principales,ergo anima intellectiua est homo.

¶Ad hoc dicitur q̄ ser mo S.Th.est formalis, &intelligitē de homine inquātū hō est simpliciter & de omnibus nō de principalibus tm̄ operationibus hominis inquātū hō.Sed diligenter aduertendū est, q̄ homo est de genere subſtātiarū sensibiliū : ly inquātū hō,nō reduplicat partē intellectiuā purā,qa nec homo est intellectualis: sed ptē intellectiuā & sensitiuā simul, qa hō est naturæ rationalis:cui? aſtus à phantaſia & sensu dependet, non autem à uegetatiua & elementari parte, nisi per accidens & remote.Quia ergo de integritate hominis ut sic, non est nisi ratiocinari(quod constat ex intellectu & sensu) ideo omnes operationes hominis , formaliter loquendo,habent animas:sī tā intelligere q̄ sentire est sibi proprū.

¶Et per hoc patet responsio ad confirmationes oēs , quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis utsic.Nec operationes uegetatiuæ aut elementatis partis in homine sunt opera hominis ut sic.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulū quintum.*

Titulus clarus.Nomine materiæ ens in potentia tantū in genere subſtantię subiectum formarum & priuationum & occasionem sumpsit à posītione Aristotelis.

¶In corpore duæ conclusiones responsiuæ,altera uniuersalis,altera specialis. Prima conclusio,Anima non est composita ex materia & forma.Secunda,Ani ma intellectiua non est composita ex materia & forma.Prima probatur sic. Anima est forma corporis,ergo aut secundum se totam,aut secundum aliquid homo quod operatur operationes hominis.Ostensum est aūt[c],q̄ pars eius nō est operatio animæ tātū.Cū igitur sentire sit quædam operatio hominis,licet nō ,ppria:manifestū est quōd homo nō est anima tātū, sed aliquid cōpositū ex anima & corpore. Plato uero ponēs sentire esse ,pprīū aīæ,ponere potuit q̄ hō esset aīa utens corpore.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū,q̄ secūdū Philosophū in 9.Ethi.illud potissime uidetur esse unum quodq̄,q̄d est principale in ipso.*Sicut* q̄d facit rector ciuitatis,dicitur ciuitas facere.Et hoc modo aliquādo quod est principale in homine,dicitur hō. Aliquādo quidē pars intellectiua fecīdū rei ueritatē,quæ dicitur homo interior.Aliquādo uero pars sensitiua cū corpore secundū æstimationē quorundā,qui solum circa sensibilia detinentur.Et hic dicitur hō exterior.

¶Ad secundū dicēdum, quōd nō quælibet subſtātia particularis est hypoſtaſis,uel persona:sed quæ habet cōpletā naturā speciei. Vnde manus uel pes nō pōt dici hypoſtasis uel persona.Et similiter nec anima,cū sit pars speciei humanæ[e].

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum anima sit composita ex materia & forma.*

AD QVINTVM sic procedi tur.Videtur, q̄ aīa sit cōposita ex materia & forma : potēcia eīm cōtra actum diuiditur.Sed omnia quęcunq̄ sunt in actu, participant primū actum,qui deus est:per cuius participationē omnia sunt & bona, & entia,& uiuentia:ut patet per doctrinā Diony.in lib.de di.no.Ergo quæcūq̄ sunt in potētia,participāt primā potentiā.Sed prima potētia est materia prima.Cū ergo aīa humana sit quodāmō in potētia,q̄d apparet ex hoc,q̄ hō q̄ſcūq̄ est intelligens in potētia,uidetur q̄ anima humana participet materiam primam tanquam partem sui.

¶Præterea,In quocūq̄ inueniuntur ,ppriętates materiæ,ibi inuenitur materia.Sed in anima inueniunt ,ppriętates materiæ, quæ sunt subīci & trāsmutari.Subīcī eīm scītię & uirtuti:& mutaī dei ignorātia ad sciam, & de uitio ad uirtutē,Ergo aīa est materia.

¶Præterea,illa quæ nō habēt materiā, non habēt causam sui esse,ut dicitur in 8.meta. Sed anima habet causam sui esse:quia creatur à deo.Ergo anima habet materiam.

¶Præterea,Q̄d nō habet materiā,sed est forma tm̄,est actus purus & infinitus.Hoc au eō tē solius dei est.Ergo anima habet materiā.

¶SED CONTRA est q̄d Augu.probat in 7.super Gen̄.ad lit.q̄ anima nō est facta, nec ex materia corporali, nec ex materia spirituali.

CONCLVSIO.

¶Anima,& præcipue intellectiua cum sit forma corporis,& formarum cognoscitiua,non est composita ex materia & forma.

¶RESPONDEO dicēdū,q̄ aīa nō habet materiā.Et hoc pōt cōsiderari dupliciter.Primo quidē ex rōne aīæ in cōi.Est eīm de rōne aīæ,q̄ sit forma alicui? corporis.Aut igitur est forma secūdū se totā,aut secūdū aliquā

Annota, *Cōment.*

partem sui.Si primo modo,ergo nō est cōposita,qa potentia tantū non potest esse actus alterius eriam participati, ut patet:repugnat enim potentia esse partem actus.Si secundo,illud aliquid uocamus animam,& reliquum primum animatum:& sic habetur intentum.Secunda probatur dupliciter:ostenditur, & ad impossibile.Ostenditur sic:aīa cognoscitur ab anima intellectiua absolute:ergo est in ea absolute. ergo anima intellectiua est forma absoluta. Antecedens patet,quia in telligitur lapis,& non lapis hic.Prima consequentia probatur,quia unumquodque eo modo quo cognoscitur,& in cognoscente:& ecōuerso.Secunda uero cōsequētia probatur: qa unumquodque recipitur in aliquo secundū medium recipientis. Ad impossibile uero sic.Si anima intellectiua esset composita ex materia & forma, non reciperet formas nisi ut individuales:& consequenter non cognosceret nisi singularia.Et probatur consequentia dupliciter. primo, quia hoc experimur in sensibus.Secūdo ratione,quia materia est principium indiuiduationis.

¶Circa hanc rationē ostensiuam aduerte, quōd sumitur forma absoluta ut distinguitur contra contractionem,ad conditiones in diuiduales & materiales:de tali enim absolutione est semper hic fermo.Et iuxta tales modos absolutionis ab individuantibus & contractionis ad illa,tenēt omnes propositiones assumptę tam de modo ;cognoscēdi quām recipiendi,ut patet.

¶In responsiōe ad primum nota pulchrā distinctionem,quōd in ordine actuum qui est ordo causæ efficientis,fit reductio ad unum numero , à quo omnes alij actus sunt.In ordine uero potentiæ qui est ordo causæ materialis, non fit reductio totius uniuersi ad unam numero potentiam , sed ad unam potentiam analogia,id est, ad multas potentias ordinatas ad diuersos actus, & conuenientes inter se proportione : quia quælibet se habet ad actum suum ut alia ad suum.Ordo autem inter eas est iuxta ordinem actuum , quorum sunt capaces.Et sic reductio in genere causę materialis tripliciter fieri potest. Primo omnium eiusdem generis, & sic ad unam numero potentiam. Secundo totius uniuersi: & sic ad unam analogia. Tertio ipsarum potentiarum:& sic una non resoluitur in aliam uniuersaliter loquendo: quia nec potentia intellectus in potentiam materiæ, nec econuerso, resolui potest: quamuis una inter eas est infima ordine imperfectionis, puta materia prima. Et ratio subtilissima Sancti Thomæ est : quia potentia etiam prima est intrinseca rei cuius est : & ideo oportet esse diuersorum diuersam . Efficiens uero primum nihil est rerum : & ideo stat unum omnium esse. Causa enim materialis est intrinseca , effectiua uero extrinseca.

Cōment. *Quæstio.* *Cōment.* *Quæstio.*

¶*Super*

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ quintæ articulum sextum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore unam ponit conclusionem responsiuam , quam probat primo à priori simpliciter.secundo dato quōd esset composita ex materia & forma.tertio à signo.

¶Quo ad primū conclusio est. Aīa humana est incorruptibilis.Probatur sic : Nulla forma subſtāns est corruptibilis per accidens, nec per se.*Anima intellectiua* est forma subſtāns: ergo nec per accidens nec per se potest corrūpi.ergo est incorruptibilis. Ista ultima cōsequentia patet: qa omne quod corrūpitur,aut p se aut per accīs corrūpitur. Minor est ,phara in art. 2. Maior habet duas ptes.Et primo ,p batur prima sic.Forma subſtāns habet esse per se.ergo nec gnātur,nec corrūpitur p accidens. probatur sequela: quia unūquodq̄ eo mō quo habet esse, habet gīnari & corrūpi:quia generatio & corruptio aufert. Secūdo ,p baf fecta: quia omne per se corruptibile habet esse sepabile ab aliquo eius . Sed forma subſtāns tm̄ nō est huiusmodi.ergo.minor,p baf:qa nec esse est sepabile à forma:quia per se ei conuenit, quod ,p baf:quia materia intantū habet esse inquantū habet formā, & perdit esse inquantū formā,& similiter cōpositū.Nec forma potest à seipsa separari.Altero enim horū modorū separationē fieri oportet.f. aut separando,esse aut formam, aut utrunq̄ ab aliquo in corruptione. Maior uero manifestat in corruptione cōpositi:& facile patet:quia alioquin esset annihilatio.

Quæstio. ¶*Num & quomodo anima conueniat esse per se.*

¶Cōtra probationem primę partis maioris Sco.in 4.di.43.q.2.arguit sic.Quā dicis,Anima humana materia & forma : nulla est alia causa nisi mouens ex potestate ad actum. Quæcunq̄ uero non habent materiam, omnia simpliciter sunt quasi uere entia aliquid.

¶Ad quartū dicēdum , quōd omne participatū comparatur ad participans , ut actus eius. Quæcunq̄ aūt forma creata per se subſtāns ponatur , oportet q̄ participet esse: quia etiā ipsa uita,uel quicquid sic diceretur, participat ipsum esse:ut dicit Dion.5.cap.de diui.nomi.Esse autē participatum finitur ad capacitatē participantis[e]. Vnde solus deus, qui est ipsum suū esse,est actus purus et infinitus. In subſtātijs uero intellectualibus est cōpositio ex actu & potētia , non quidē ex materia & forma,sed ex forma & esse participato. Vnde à q̄busdā dicunt cōponi ex quo est[c],et q̄d est. ipm enim esse ē quo aliq̄d est.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum anima humana sit corruptibilis.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̄ anima humana sit corruptibilis. Quorū enim est simile principiū,& similis processus,uidetur esse similis finis. Sed simile est principium generationis hominum & iumentorum,quia de terra facta sunt:similis est etiā uitæ processus in utrisq̄: quia similiter spirant omnia, & nihil habet hō iumento amplius, ut dicitur Ecclesiastes 3. Ergo ut ibidē concluditur , unus est interitus hoīs & iumentorū , & æqua utriſq̄ cōditio. Sed aīa brutorū animaliū est corruptibilis. Ergo & aīa humana est corruptibilis.

¶Præterea , Omne q̄d est ex nihilo,uertibile est in nihilum : quia finis debet respondere principio.Sed sicut dicit Sap̄.2.Ex nihilo nati sumus. Quod uerū est non solū quātum ad corpus,sed etiā quantum ad animam.Ergo, ut ibidem concluditur,post hoc erimus tan quam non fuerimus: etiam secundū animā.

¶Præterea. Nullares est sine propria operatione.Sed propria operatio animæ, quæ est intelligere cū phātasmate:nō potest esse sine corpore.Nihil enim sine phātasmate intelligit anima. phantasma autē non est sine corpore,ut dicitur in lib.de anima. Ergo anima non potest remanere destructo corpore.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 4.c.de di.no.q̄ animę humanæ habēt ex bonitate diuina,q̄ sint intellectuales: & q̄ habeant subſtantialē uitam incōsumptibilem.

CONCLVSIO.

¶Cum anima humana sit forma per se subsistens, expers omnis contrarietatis, non est corruptibilis per se,nec per accidens.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ necesse est dicere animam humanā,quā dicimus intellectiuū principiū,esse incorruptibilem. Dupliciter enim aliq̄d corrūpitur. Vno modo per se,alio modo per accīs. Impossibile est autē aliquid subſtāns gīnari , aut corrūpi per accīs. i. aliquo generato uel corrupto. Sic enim cōpetit alicui generari & corrūpi, sicut & esse, q̄d per gnationē acquiritur, & per corruptionē amittitur. Vnde q̄od per se habet esse, nō potest generari uel corrūpi nisi per se. Quæ uero non subſtāt ut accīa & formæ materiales , dīr fieri & corrūpi p generationē cōpositorū[c]. Ostēsum est aūt supra[c],q̄ animæ brutorū nō sunt per se subſtētes,sed sola anima humana. Vnde aīę brutorū corrūpuntur corruptis corporib?:anima autē humana nō possēt corrūpi,nisi p se corrūperetur. Quod quidē oīno est impossibile nō solū de ipsa , sed de quolibet subſtente:q̄d est forma tm̄. Manifestū est enim, q̄ id,quod secundū se cōuenit alicui , est inseparabile ab ipso.Esse autem per se conuenit formæ,quæ est actus[c]. Vnde materia secundū hoc acquirit esse in actu, q̄ acquirit formā:secundum hoc autē accidit in ea corruptio,q̄ separatur forma ab ea.Impossibile est autem quōd forma separetur à seipsa. Vnde impossibile est, quōd forma subſtātēs desinat esse. Dato etiam, quōd anima esset ex materia & forma cōposita, ut quidā dicunt,adhuc oporteret ponere eam incorruptibilē. Non enim inuenitur corruptio nisi ubi inuenitur cōtrarietas. Generatiōes enim & corruptiones ex contrarijs & in cōtraria sunt. Vnde corpora cælestia , quia nō habent

Cōment.

dupliciter sumi possunt:ut Auer.dicit 3.de anima.cō.5.f. ut entia quædam sunt scilicet ex parte subiecti:& ut uera uel falsa sunt, id est obiectiue. Primo modo in eis non est contrarietas,sed secundo . Quod ex eo patet,quōd cōtrarietas & error non accidunt nisi ratione ueri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti,sed obiectiue:quoniam,ut in prædicamentis dicitur,ab eo quod res est uel non est , oratio dicitur uera uel falsa. Sunt igitur ea quæ in anima recipiuntur , & contraria in ordine ad obiectū:& absque contrarietate in ordine ad subiectum.Et sic quum anima mutatur de errore in scientiā , mutatur de cōtrario in contrarium obiectiue non subiectiue . Cuius signum euidens est , q̄ eadem propositio subiectiue est successiue uera & falsa absq̄ sui mutatione:ut in prædicamentis dicitur. Et hoc sufficiat proposito : ubi recepta in anima ex parte animæ cōsiderauimus , & eius naturam inuestigauimus.

¶Ad secundum uero dicitur, quōd aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuæ absolutè, & aliud de dispositionibus unionis eius ad corpus nostrū. Istæ habent cōtrariam: in illis impossibilis est contrarietas : quia aut nullæ sunt , si sit per se subſtāns absq̄ corpore,aut immobiles sunt, ut corporū cælestium, si sint cōpositi ex materia & forma. Et de istis loquitur Sanctus Thom. quoniam discutit quid animæ intellectiuæ ex eo quōd intellectiua est, conueniret si esset cōposita ex materia & forma.

Cōment.

¶Quo ad tertium probat sic: habens intellectum , naturaliter desiderat esse semper. ergo intellectus est incorruptibilis. cōsequentia nota, quia desiderium naturale nō potest esse frustra. Antecedens probatur sic: apprehendens esse absolute , & secundū omne tēpus appetit naturaliter esse semper. intellectus est huiusmodi. Probatur assumptum:quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter.

Quæstio. ¶*Num naturali animæ desiderio immortalitatis inferri possit illius immortalitas.*

¶Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primo ex Scoto.ubi supra, nolente quōd ex desiderio naturali non possit certificari immortalitas animæ tali ratione. Desiderium naturale ad semper esse , aut supponit animam posse semper esse, aut apprehensionem mouentem esse rectam : sed utrunque horum est æque ignotum aut magis.ergo.Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter.uel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali. aut de actu elicito conformi naturæ : & tunc oportet ofendere hunc actum esse conformem naturæ : aut per potentiam naturæ , & redit primum : aut per rectitudinem cognitionis repræsentantis tale appetibile , quod erat secundum.

Quæstio. ¶*Num ex eo quōd intellectus apprehendit esse semper, sequatur in tali natura desiderium talie esse.*

¶Secundo dubitatur & difficilius circa medium sancti Thomæ : quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Videtur enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper dupliciter contingit , scilicet positiue , ut in deo:& negatiue,ut in uniuersali.Aut ergo intendit positiue : & tunc aut esse proprium,aut alienum,aut aliquod in communi.Nullo autem istorum modorū infert naturale desiderium talis apprehēsū.Ex hoc nanq̄ quōd apprehendimus esse proprium sempiternum speculatiue, nihil sequitur. Practice autem falsa est apprehensio respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius hoc non experimur : nec scimus eam esse rectam, nec naturaliter inesse,sed probandum hoc esset.Ex eo uero quōd apprehendimus esse alterius,puta dei sempiternum, non sequitur , ergo uolumus esse semper. Ex eo quoq̄ quōd apprehendimus aliquod esse,esse sempiternū:nec etiam sequitur,ergo uolumus esse semper, nisi uelleritate quadam:qua omnes uellemus perfectiones etiam impossibiles, ut uolare, &c. Aut intendit negatiue:& tunc idem est esse semper,& esse in uniuersali. Et antecedens quidem est uerissimū:quia naturaliter appetimus esse sempiternum sed ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quōd naturaliter appetimus esse in uniuersali & in cōmuni, & nō solūm hic & nunc:quod gratis conceditur.Sed ex hoc

non sequitur, ergo appetimus esse semper: imo est fallacia amphibologiæ: quia quæstio est de naturaliter appetere esse: semper ita quod ly semper, est pars obiecti appetibilis, id est, quòd appetatur hoc totū esse semper. Ista uero ratio loquitur de esse semper: ut ly semper, est conditio fine qua res appetita, scilicet esse nō repræsentatur & appetitur. Vnde esse semper in quæstione idē est quod esse sempiternum. In ratione uero æquiualet huic quòd dico, esse sempiterno modo oblatum: quia uniuersaliter. Et sicut quæstio est de esse semper positiue, & ratio militat de esse semper negatiue.

¶Ad has obiectiones præpostero ordine dicendum est cum Dei adiutorio: præmittendo q̄ in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito, quia de sequēte cognitionem, ut patet in litera, & diffusius in 2. contra gentiles, ca. 55. ¶Nec est sermo de desiderio naturali nostro, id est totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ, non curando utrū anima & nostri sit unum aut diuersum esse. Ita q̄ integito S.T. est ex eo, q̄ in natura intellectiua est naturaliter inditū, ut optet esse semper, inferri à posteriori eius incorruptibilitatem. Quòd autem talis appetitus illiciatur, non ex eo q̄ statim oblata optatur sempiternitas, probauit: quoniā uel leuitas tantum hoc inserit, ut patet in nobis: quos quū constet mortales esse, proponitur tamen immortalitatem concupiscimus. Sed ex eo probauit q̄ intellectus apprehendit esse semper: & intendit nō de esse proprio aut alieno, sed simpliciter & absolute de esse. Sempiternitate autem iudicio meo utitur, etiā in cōi: siue positiua siue negatiua nō curādo. & hoc extendendo sicut in rei ueritate extendi tur hoc signū ad totā naturā intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiue in nostra anima hoc exponimus, ex illa nobis dilucidandum est intentum. hoc enim manifestato de reliqua erit planū. Sciendū est igitur, q̄ quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc q̄ cognito nō se extendit ad bonū nisi in hoc & ut nunc: necesse est, q̄ appetitus sequens talē cognitionē nō feratur nisi ad hoc, & hic, & nunc bonū. Et consequenter ex eo q̄ cognitio se extēdit ad bonū non in hoc autem, non hic aut ibi, non nunc aut tunc, sed ad bonum absolute, abstrahendo ab omnibus tēporis loci individualibus conditionibus: appetitus quoq; talē cognitionē sequens fertur in bonū absolute abstrahendo ab his. Et propter hoc uolantes est uniuersaliū, sicut & intellectus. Vnde & in secūdo Rhetoricorū dicitur q̄ odio habemus genus latronū. Ex hoc autem q̄ uoluntas seu appetitus intellectualis habet hoc inditum, ut feratur in bonū absolute, sequitur intentum: quia quū naturaliter appetat esse, & non secundū aliquam certā differentiā tēporis. ergo sempiternū. Quòd autē naturaliter appetat esse actu elicito, probat S.T. hic: quia uniquodq; secundū unūquēq; gradū naturaliter appetit esse. ergo intellectuale, ut sic: & consequenter actu elicito, alioquin non intellectualiter tenderet. Et in secundo contra gent. affert signum manifestū & irrefragabile: quia uidemus q̄ animalia naturaliter secundum modum suæ cognitionis, per illā conseruant sibi esse, & pugnāt pro illo. hoc enim non fit nisi mediō actu elicito appetitus. Quòd uero non secundū aliquā certā differentiā tēporis, patet: quia appetitur absolute abstrahendo à tēporis differētia. Abstrahit autē à differentia temporū dico: non solū ut conditione obiecti, sine qua non: sed etiā ut parte rei appetitæ: ea esse absolute, non ut nunc, nec tanto tum ad corpus. Ad quod pertinet, quod dicitur in Ecc. Similiter spīrāt omnia. & Sap. 2. Fumus & flatus est in naribus nostris, &c. Sed non est similis processus quantū ad animam: quia homo intelligit, non autem animalia bruta. Vnde falsum est quod dicitur, Nihil habet homo sumēto amplius. Et ideo similis est interitus quātum ad corpus: sed non quantum ad animam.

¶Ad secūdū dicendū, q̄ sicut posse creari dicitur aliqd non per potentiā passiuā, sed solum per potentiā actiuā creātis, q̄ ex nihilo potest aliqd producere: ita cū dicitur aliquid uertibile in nihil, non importatur in creatura potentia ad non esse, sed in creatore potentia ad hoc quòd esse nō influat. Dicitur autem aliquid corruptibile per hoc quòd ineſt ei potentia ad non esse.

¶Ad tertiū dicendū q̄ intelligere cum phantasmate est propria operatio animæ, secundū quod corpori est unita. Separata autē à corpore habebit alium modum intelligendi similem aliis substantiis à corpore separatis: ut infra melius patebit.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrū anima & Angelus sint unius speciei.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̄ anima & angelus sint unius speciei. Vnūquodq; enim ordinatur ad propriū finem per naturam suæ speciei, per quam habet inclinationem ad finē. Sed idem est finis animæ & angeli, scilicet beatitudo æterna. Ergo sunt unius speciei.

¶Præterea, Vltima differētia specifica est nobilissima: quia cōplet rationem speciei. Sed nihil est nobilius in angelo & anima, quàm intellectuale esse. Ergo conueniunt anima & angelus in ultima differentia specifica. Ergo sunt unius speciei.

¶Præterea, Anima ab angelo differre non uidetur nisi per hoc q̄ est corpori unita. Corpus autem cum sit extra essentiam animæ, non uidetur ad eius speciem pertinere. Ergo anima & angelus sunt unius speciei.

¶SED CONTRA, Quorum sunt diuersæ operationes naturales, ipsa differunt specie, Sed animæ & angeli sunt diuersæ operationes naturales, quia ut dicit Dio. 7. ca. de di. no. mentes angelicæ simplices & beatos intellectus habent, nō de uisibilibus cōgregantes diuinam cognitionē. Cuius contrarium postmodum de anima dicit. Anima igitur & angelus non sunt unius speciei.

CONCLVSIO.

¶Anima & angelus non sunt eiusdem speciei, sed diuersarum.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ Origenes posuit omnes animas humanas & angelos esse unius speciei. Et hoc ideo, quia posuit diuersitatem gradus in huiusmodi substantiis inuentam accidentalem, utpote ex libero arb. prouenientem, ut supra dictum est. Quod non potest esse. Quia in substantiis incorporeis non potest esse diuersitas secūdum numerum absq; diuersitate secūdum speciem, & absque naturali inæqualitate. Quia cum non sint compositæ ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes: manifestum est quòd necesse erit in eis esse diuersitatem in specie. Non enim potest intelligi quòd aliqua forma separata sit nisi una unius speciei. Sicut si esset albedo separata, non posset esse nisi una tantum. Hæc enim albedo nō differt ab illa nisi per hoc, quòd est huius uel illius. Diuersitas autem secundum speciē, semper habet diuersitatem naturalem concomitantem. Sicut in speciebus colorum unus est perfectior altero. Et similiter in aliis. Et hoc ideo: quia differentiæ diuidentes genus sunt contrariæ. Contraria autem se habent secundum perfectum & imperfectum: quia principium contrarietatis est priuatio & habitus, ut dicitur in

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Arti. septimū.

Titulus clarus speciei specialissimæ.

¶In corpore articuli tria. Primo refert opinionem Origenis. Secundo improbat respondendo quæsito. Tertio respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶Quo ad primum duo refert, positionem Origen. scilicet partem affirmatiuam quæstionis, & eius rationem: quia scilicet inæqualitatem pcluit ex libertate arbitrij proprij, ut patet superius quæst. 47.

¶Quo ad secundum conclusio respōsiua est hæc, Angelus & anima sunt diuersarum specierum & naturaliter inæquales. probatur sic, Substantiæ incorporeæ aut ponuntur formæ subsistentes, aut compositæ ex materia & forma. Sed utroque modo non possunt esse duæ eiusdem speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primo dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem speciei, quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secūdo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate, quæ in corporeis non est intelligibilis. ergo.

¶Quo ad tertium, quia ex his uidetur uniuersaliter colligum quòd nullæ duæ substantiæ incorporeę differūt solo numero: ideo statim de numeratione animarū promittit se dicturū.

¶Hoc in loco discutiendæ essent propositiones istæ communes in uia sancti Tho. & peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶In respōsione ad secundum, nota q̄ in. q. 50. ar. 4. ad primū, habetur eadem respōsio per hanc declarata.

¶In respōsione ad tertium, aduerte q̄ Sco. in 2. dist. 1. q. 5. non impugnat, q̄ differentia secūdum esse unibile uel nō unibile materiæ infert diuersitatē specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificę: quod S. Tho. nō dixit. ideo non oportet respōdere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo unibilitas est de essentia aīe, ut S. Thom. hic dicit. de hoc uide quæ scripta sunt in cōmentariis de ente & essentia, in materia de individuatione animę separatæ: & in q. de inhęrentia accidentis.

¶Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, uide q. specialē, quomodo angeli & aīa differant specie.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ sexta articulum primum.

IN titulo ly forma. Ad rationem formę substantialis, ut dicitur in secundo contra Gen. ca. 67. duo requirūtur. Primo, q̄ forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiā. Secundo, q̄ forma & materia cōueniant in uno numero esse quo cōpositum ex eis est. Sed nota, quòd apud non admittentes materiæ & formæ esse unū solū esse, admittitur tamē, q̄ utrunq; in uno cōpositi esse conuenit. Auer. tamē cōtra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia reuera ita est simpliciter.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, probando eam dupliciter. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni ibi, considerandum est. Tertio respondet cuidam alteri quæstioni ibi, est autem attendendum.

¶Quo ad primum conclusio est, necesse esse diuersitatem speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primo dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem speciei, quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secūdo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate, quæ in corporeis non est intelligibilis. ergo.

¶Quo ad tertium, quia ex his uidetur uniuersaliter colligum quòd nullæ duæ substantiæ incorporeę differūt solo numero: ideo statim de numeratione animarū promittit se dicturū.

¶Hoc in loco discutiendæ essent propositiones istæ communes in uia sancti Tho. & peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶In respōsione ad secundum, nota q̄ in. q. 50. ar. 4. ad primū, habetur eadem respōsio per hanc declarata.

¶In respōsione ad tertium, aduerte q̄ Sco. in 2. dist. 1. q. 5. non impugnat, q̄ differentia secūdum esse unibile uel nō unibile materiæ infert diuersitatē specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificę: quod S. Tho. nō dixit. ideo non oportet respōdere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo unibilitas est de essentia aīe, ut S. Thom. hic dicit. de hoc uide quæ scripta sunt in cōmentariis de ente & essentia, in materia de individuatione animę separatæ: & in q. de inhęrentia accidentis.

¶Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, uide q. specialē, quomodo angeli & aīa differant specie.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ sexta articulum primum.

IN titulo ly forma. Ad rationem formę substantialis, ut dicitur in secundo contra Gen. ca. 67. duo requirūtur. Primo, q̄ forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiā. Secundo, q̄ forma & materia cōueniant in uno numero esse quo cōpositum ex eis est. Sed nota, quòd apud non admittentes materiæ & formæ esse unū solū esse, admittitur tamē, q̄ utrunq; in uno cōpositi esse conuenit. Auer. tamē cōtra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia reuera ita est simpliciter.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, probando eam dupliciter. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni ibi, considerandum est. Tertio respondet cuidam alteri quæstioni ibi, est autem attendendum.

¶Quo ad primum conclusio est, necesse esse diuersitatem speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primo dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem speciei, quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secūdo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate, quæ in corporeis non est intelligibilis. ergo.

¶Quo ad tertium, quia ex his uidetur uniuersaliter colligum quòd nullæ duæ substantiæ incorporeę differūt solo numero: ideo statim de numeratione animarū promittit se dicturū.

¶Hoc in loco discutiendæ essent propositiones istæ communes in uia sancti Tho. & peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶In respōsione ad secundum, nota q̄ in. q. 50. ar. 4. ad primū, habetur eadem respōsio per hanc declarata.

¶In respōsione ad tertium, aduerte q̄ Sco. in 2. dist. 1. q. 5. non impugnat, q̄ differentia secūdum esse unibile uel nō unibile materiæ infert diuersitatē specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificę: quod S. Tho. nō dixit. ideo non oportet respōdere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo unibilitas est de essentia aīe, ut S. Thom. hic dicit. de hoc uide quæ scripta sunt in cōmentariis de ente & essentia, in materia de individuatione animę separatæ: & in q. de inhęrentia accidentis.

¶Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, uide q. specialē, quomodo angeli & aīa differant specie.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ sexta articulum primum.

IN titulo ly forma. Ad rationem formę substantialis, ut dicitur in secundo contra Gen. ca. 67. duo requirūtur. Primo, q̄ forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiā. Secundo, q̄ forma & materia cōueniant in uno numero esse quo cōpositum ex eis est. Sed nota, quòd apud non admittentes materiæ & formæ esse unū solū esse, admittitur tamē, q̄ utrunq; in uno cōpositi esse conuenit. Auer. tamē cōtra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia reuera ita est simpliciter.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, probando eam dupliciter. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni ibi, considerandum est. Tertio respondet cuidam alteri quæstioni ibi, est autem attendendum.

¶Quo ad primum conclusio est, necesse esse diuersitatem speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primo dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem speciei, quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secūdo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate,

quæ in corporeis non est intelligibilis. ergo.

¶Quo ad tertium, quia ex his uidetur uniuersaliter colligum quòd nullæ duæ substantiæ incorporeę differūt solo numero: ideo statim de numeratione animarū promittit se dicturū.

¶Hoc in loco discutiendæ essent propositiones istæ communes in uia sancti Tho. & peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶In respōsione ad secundum, nota q̄ in. q. 50. ar. 4. ad primū, habetur eadem respōsio per hanc declarata.

¶In respōsione ad tertium, aduerte q̄ Sco. in 2. dist. 1. q. 5. non impugnat, q̄ differentia secūdum esse unibile uel nō unibile materiæ infert diuersitatē specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificę: quod S. Tho. nō dixit. ideo non oportet respōdere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo unibilitas est de essentia aīe, ut S. Thom. hic dicit. de hoc uide quæ scripta sunt in cōmentariis de ente & essentia, in materia de individuatione animę separatæ: & in q. de inhęrentia accidentis.

¶Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, uide q. specialē, quomodo angeli & aīa differant specie.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ sexta articulum primum.

IN titulo ly forma. Ad rationem formę substantialis, ut dicitur in secundo contra Gen. ca. 67. duo requirūtur. Primo, q̄ forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiā. Secundo, q̄ forma & materia cōueniant in uno numero esse quo cōpositum ex eis est. Sed nota, quòd apud non admittentes materiæ & formæ esse unū solū esse, admittitur tamē, q̄ utrunq; in uno cōpositi esse conuenit. Auer. tamē cōtra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia reuera ita est simpliciter.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, probando eam dupliciter. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni ibi, considerandum est. Tertio respondet cuidam alteri quæstioni ibi, est autem attendendum.

¶Quo ad primum conclusio est, necesse esse diuersitatem speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primo dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem speciei, quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secūdo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate,

10. meta. Idem etiam sequeretur, si huiusmodi substantiæ essent compositæ ex materia & forma. Si enim materia huius distinguitur à materia illius, necesse est q̄ uel forma sit principium distinctionis materiæ: ut scilicet materiæ sint diuersę propter habitudinem ad diuersas formas: & tunc sequitur adhuc diuersitas secundum speciem & inæqualitas naturalis, uel materia erit principium distinctionis formarum. Nec potest dici materia hæc alia ab illa nisi secundum distinctionem quantitatiuam: quæ non habet locum in substantijs incorporeis, cuiusmodi sunt angelus & anima. Vnde non potest esse quòd angelus & anima sint unius speciei. Quomodo autem sint plures animę unius speciei, infra ostendetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de fine proximo & naturali. Beatitudo autem æterna est finis ultimus & supernaturalis.

¶Ad secūdū dicendū, q̄ differentia specifica ultima est nobilissima, inquātū est maxime determinatę per modū, quo actus est nobilior potentia. Sic autē intellectuale nō est nobilissimum: quia est indeterminatum & commune ad multos intellectualitatis gradus: sicut sensibile ad multos gradus in esse sensibili. Vnde sicut non ola sensibilia sunt unius speciei, ita nec omnia intellectualia.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ corpus non est de essentia aīæ, sed anima ex natura suæ essentiæ habet q̄ sit corpori unibilis. Vnde nec proprie anima est in specie, sed compositum. Et hoc ipsum q̄ anima quodāmodo indiget corpore ad suā operationē, ostendit, q̄ anima tenet inferiorem gradū intellectualitatis, quàm angelus, cui corpori non unitur.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA SEXTA de unione animæ ad corpus, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de unione animæ ad corpus.

¶Et circa hoc quæruntur octo.

¶Primo, utrū intellectiuū principiū uniat corpori ut forma.

¶Secundo, utrū intellectiuum principiū numero multiplicetur secundū multiplicationē corporū, uel sit unus intellectus omniū hominū. ¶Tertio, utrū in corpore, cuius forma est principiū intellectiuū, sit aliqua alia anima. ¶Quarto, utrum sit in eo aliqua alia forma substantialis. ¶Quinto, quale debeat esse corpus, cuius intellectiuū principiū est forma. ¶Sexto, utrū tali corpi uniatur mediante aliquo alio corpore. ¶Septimo, utrū mediante aliquo accidente. ¶Octauo, utrū anima sit tota in qualibet parte corporis.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum intellectiuum principium uniatur corpori ut forma.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiuum principium nō uniatur corpori ut forma. Dicit enim philosophus in 2. de anima, quòd intellectus est separatus, & q̄ nullius corporis est actus. Nō ergo unitur corpori ut forma.

¶Præterea, Omnis forma determinatur secundū materię cuius est forma. Alioquin nō requireretur ꝓportio inter materiam & formā. Si ergo intellectus uniretur corpori ut forma: cū omne corpus habeat determinatā naturā, sequeretur quòd intellectus haberet determinatā naturam: & sic nō esset oīm cognoscitiuus: ut ex superioribus patet. Quod est cōtra rōnē intellectus. Nō ergo intellectus unitur corpi ut forma.

¶Præterea, Quæcunq; potētia receptiua est actus alicuius corporis, recipit formā materialiter & indiuidualiter: quia receptum est in recipiente secundum modū recipientis. Sed forma rei intellectæ non recipitur in intellectu materialiter & individualiter: sed magis immaterialiter & uniuersaliter. Alioquin intellect nō esset cognoscitiu immaterialiū & uniuersaliū: sed singulariū tm: sicut et sensus. Intellectus ergo nō unit corpi ut forma.

¶Præterea, Eiusdem est potētia & actio. Idē enim est quod potest agere, & quod agit. Sed actio intellectualis non est alicuius corporis: ut ex superioribus patet. Ergo nec potentia intellectiua est alicuius corporis potētia. Sed uirtus siue potentia non potest esse abstractior uel simplicior quàm essentia à qua uirtus uel potentia deriuatur. Ergo nec substantia intellectus est corporis forma.

¶Præterea, id qđ per se habet esse, nō unitur corpori ut forma, quia forma est quo aliquid est: & sic ipsum esse formę nō est ipsius formę secundū se. Sed intellectiuū principiū habet secūdū se esse, & est subsistēs, ut suprà dictū est. Nō ergo unitur corpori ut forma.

¶Præterea, Id qđ ineſt alicui rei secūdum se, semper ineſt ei. Sed formę secundum se ineſt uniri materię. Nō enim per accidēs aliquod, sed per essentiam suam est actus materiæ. Alioquin ex materia & forma nō fieret unū substantialiter sed accidēraliter. Forma ergo non potest esse sine propria materia. Sed intellectiuum principiū, cū sit incorruptibile, ut suprà ostensum est, remanet corpori nō unitū corpore corrupto. Ergo intellectiuū principium non unitur corpori ut forma.

¶SED CONTRA, Secundum philosophum in 8. meta. differentia sumitur à forma rei. Sed differentia constituiua hominis est rationale: quod dicitur de homine ratione intellectiui principij. Intellectiuum ergo principium est forma hominis.

CONCLVSIO.

¶Cum anima intellectiua sit quæ primo homo & hic homo intelligit, necesse est ipsam esse corporis formam.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ necesse est dicere q̄ intellectus, qui est intellectualis operationis principium, sit humani corporis forma. Illud enim, quo primo aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primo sanatur corpus, est sanitas: & quo primo scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis, & scientia, animæ. Et huius ratio est: quia nihil agit, nisi secūdum quod est actu. Vnde quo aliquid est actu, eo agit. Manifestum est autem, q̄ primum, quo corpus uiuit, est anima. Et cum uita manifestetur secūdum diuersas operationes in diuersis gradibus uiuentium, id, quo primo operamur unumquodq; horum operū uitæ, est anima. Anima enim est primum, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum: & similiter quo primo intelligimus. Hoc ergo principium, quo primo intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. Et hæc est demonstratio Arist. in 2. de anima. Si quis autem uelit dicere animam intellectiuam non esse corporis formā, oportet q̄ inueniat modum quo ista actio, quæ est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim unusquisq; seipsum esse, qui intelligit. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: ut patet per philosophum 5. physi. Dicitur enim mouere aliquid aut agere, uel secundum se totum, sicut medicus sanat: aut secundum partem, sicut homo uidet per oculum: aut per accidens, sicut dicitur, quòd album ędificat: quia accidit ędificatori esse album. Cum igitur dicimus Sortem aut Platonem intelligere, manifestum est q̄ non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquātum tribuit, ut ostēdat & cōuincat ad assentiēdum præmissæ. rationi Ari. Tertio affert opinionē Auerrois, & improbat. Quarto affert quorundam aliorū opinionē, & improbat quadruplici citer. & sic concluditur intentum propositū ex ratione primo inducta. & postmodū aggreditur secūdam rationem principalem. Ratio ergo prima est ista, Quo primo eperamur quocūq; uitali opere, est for ma eius, cui opatio attribuit. sed intellectiua aīa est quo primo Sortes intelligit: ergo est forma Sortis. Maior probatur inductiue in fanitate & scientia. minorē experimur. igitur. Et quoniam hæc ratio sumpta est ex Arist. in secūdo de anima, text. 24. formaliter: & ibi diffuse de hoc scripsimus, examen huius rationis quæratur ibi.

¶Quo ad secundā partem ponit ex quinto physic. I principio tres modos clare. secūdū to tum, uel partem, uel accidens. Non secundum accidēs: quia intelligit inquantū homo quod est prędicatū essentiale. Nō secundum se totū, qa corpus est pars Sortis. probatur, quia Sortes experitur se sentire corpore: ergo corpus est eius pars. ergo secū dū partē: est igit intellectus pars, seu aliquid fortis. Et sic oportet uidere quomodo possit saluari q̄ intellectus sit aliqd Sortis. Et uenitur ad tertiū, scilicet posse Auerrois in tertio de aīa, commento quinto. Vbi nota, q̄ equiuoce utitur ly subiecti nomine: quoniam phantasma dicit subiectum speciei intelligibilis: id est obiectum quod uocatur subiectum: quia est subiectū ueritatis eorum: qm̄ in ordine ad phantasmata ut ad obiecta sumitur adæquatio speciei. Intellect uerō uocatur subiectum inhęsionis: quod usu frequenti dicimus subiectum.

¶Reprobatio huius consistit in hoc, q̄ ista cōiunctio largitur sorti ut intelligatur, non ut intelligat: & formatur ratio sic, Vnio speciei utilibilis ad obiectum non sufficit ad quod obiectum uideat, sed ut uideatur: ergo nec unio speciei intelligibilis ad phantasmata dat phantasmati ut intelligat, sed ut intelligatur: tenet sequela ex doctrina Aristotel. 3. de anima tex. 1. intellectiuæ animæ phantasmata, &c.

¶Sed occurrit hic dubium: qm̄ ut sui sequaces dicūt: Auerro non ponit q̄ ex tali unione præcise Sortes habet qđ intelligat. Sed unio ista cōsistit prima quo ad esse. Primo, quia in-

tellectus habet esse essentialiter coaptatum humano corpori sic, ꝙ coexigit esse corporis humani. Secundo, quia esse eius est indiuisum loco & subiecto à corpore humano. Deinde quoad operari: quia in sua essentiali operatione, quæ est intelligere, dependet à corporea phantasia eius tripliciter. Primo tanꝯ à motiuo proprio. Secundo tanꝯ à termino proprio. Tertio tanꝯ necessario cooperante: quia oportet phantasiã esse semp in actu secundo, quando intellectus est in actu secundo. Demum quo ad operari operatione secundaria, s. mouere: quia s. se habet ad corpus humanũ ut ad proprium mobile essentia liter sibi respondẽs, ut intelligẽtia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedũr, ꝙ anima intellectiua est forma Sortis per informationem assistentiæ, non inexistentiæ. Et sic dicũt, ꝙ Sortes ītelligit quẽadmodũ ęclum mouet se.

¶ Sed de unione quo ad mouere, erit nũc fermo à S.Th. & similiter de tali cõposito. Nunc autẽ icito, ꝙ unio, quo ad operari primo & essentiali operari nihil facit: quoniã illa triplex habitudo non dat Sorti, nisi ꝙ uideatur: & addit hoc, ꝙ actio phãtasiatur: quod constat nõ esse ītelligere. Quia si paries esset animatus, & aliqua uitali operatione circa uisionem uteretur colore, quũ uideretur: nihil minus non propter hoc uideret. Vnio uero secundũ illã coexigẽtia & coaptationẽ in esse nihil dat nisi ordinem essentialem & depẽdẽtiam, qualis est inter magis & minus perfectum. Non ꝙ esse unũ sit aliquo genere cau sæ intrinsecę causa esse alterius. Indiuisio quoque secundum locũ & subiectum, quum non sit nisi negatiua, nec fundetur super aliquo cõi esse utriusq; ut cõtingit in indiuisiõe ãgelorum & sensitiuæ cum ãato, nihil dat nisi ꝙ nulla distantia actualis impedire possit unionẽ intellectus cũ phãtasia. Vñ ex his oibus põt argui sic. Ex olbus ĩstis simul nõ habet, nisi ꝙ Sortes est ꝑprius ministerintellectus, & in quo est obiectũ intellectꝰ. ergo ex his Sortes nõ ītelligit: oĩa eñ hæc nihil faciũt ad hoc ꝙ illa opatio sit in Sorte ut ĩ habẽte ipsam, qđ tñ oportet ponere: ga est ītelligẽs, sicut albũ oportet habere in se albedinẽ. Quarto igitur ponit posĩtionẽ Pfaronis & quorundã etiã Auerroistarũ: ꝙ uolũt saluare, dicẽdo ꝙ ex intellectu & homine fit unũ, sicut ex motore & moto: quẽadmodũ ex ītelligẽtia & orbe, ita ꝙ Sortes ītelligit sicut & cælũ mouet se. Sed hanc rñsionẽ S. T. quadrupliꝛ euacuat, & primo res se tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualis operationis: ita ꝙ ītẽdũt ꝙ penes unionẽ secundũ actualẽ motionẽ nõ põt saluari, ꝙ Sortes ītelligat. Primo ex ordine inter mouere & ītelligere, sic ītelligere est priusq; mouere: ergo ꝑ unionẽ in motu Sortes nõ ītelligit. Cõsequẽtia nota. Antecedẽs patet: ga motus animæ fit appetitu, ꝙ est posterior cognitione. Secũdo ex differentia operũ penes immanere & tranĩre: ga ītelligere est operatio immanẽs, motus tranĩens. ergo ex motu non attribuitur ītelligere. Tertio ex differẽtia penes cõicari ĩstrumento, quia operatio motoris non cõicatur moto nisi ut ĩstrumento: sed ītelligere non est sic cõicabile. ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorũ unicorũ. f. motoris & moti: quia diceret aduersarius, ꝙ nõ ex unione penes motũ habet Sortes, ꝙ ītelligat, sed ex uniõe, quæ fundat ꝙ hoc est intrinsecus motor, & illud motũ: ex illa inquã habet Sortes quod ītelligat. Sed illã unionẽ describimus & declaramus tanꝯ ab effectu per mouere & moueri. Et propterea additur tlla quarta ratio euacuans hanc rñsionẽ sic, Aut hoc quod dico Sortes, significat tantum partẽ corporeã compositi ex motore & mobili: aut totum cõpositum. Si partem tantũ, ergo sibi nõ potest attribui ītelligere. Probatur sequela: quia operatio partis nõ attribuitur alteri parti nisi forte per accidens. & dixit fortẽ: ga etiã per accidens, non est in usu. Si totũ, ergo Sortes nõ est unũ simplr. ergo nec ens simplr. pater prima sequela: quia ex motore & mobili nõ fit unũ simplr. sed a patet: ga unũquodq; eo modo est ens quo unũ.

¶ Nota hic, ꝙ sectatores Auer. nescientes, neq; propriã uocẽ ītelligẽtes, dicũt, ꝙ Sortes significat totũ cõpositũ: & dicũt, ꝙ est unũ simplr, ga est unũ substantialiter: non per informationẽ, sed per assistentiã formæ. Sed ꝙ hi propriam nesciãt uocẽ ex rõne & Arist. cõuincitur. Ex rõne: quia unũ idẽ est qđ indiuisum 4. meta. tex. 3. Si sunt unũ substantialr, ergo sunt indiuisa substãtialr. ergo ꝙuis uere aĩa & corpus sint duæ res, sunt indiuisę substantialiter: ergo secundum ali quod esse substãtiale: sicut indiuisa secundũ quantitatẽ & qualitatẽ, & ubi, &c. semp sunt secundũ aliquod esse illius generis nõ distincta. anima aũt & corpus apud eum præueniendo omnem operationem in nullo esse, indiuisa sunt. ergo.

¶ Præterea secũdo de anima, tex. septimo Arist. ait, Non oportet quærere quomodo ex aĩa & corpore fiat unum, &c. Vnde habẽt, ꝙ si substrahat ꝙ ī essendo hoc sit actꝰ illius, & illud sit potentia illius, non habetur quomodo sit unũ. Sed apud eum neq; hoc est illius actus, &c. ergo. Neq; potest subterfugi ad actum per assistentiam: quia rñsio Arist. constitit: quia actus est quod, ꝑprie est: & potentia non est nisi per actũ, proculdubio formaliter, ideo unũ sunt. Nec oportet aliud quærere glutinum quòd de aĩa Auerrois negat: ga corpus Sortis non est potẽtia quæ nõ fit nisi per actũ: ga non est aĩa intellectiua formaliter, nec in esse substãtiali, nec in esse accidẽtali. ¶ Ad id quod de cælo dicũt, dicẽda sunt tria. Primo, ꝙ si cælum mouet se, eit uere animatum. Secundo, ꝙ quia motus est operatio tãtũm, & actio principalis, attribuiꝛ instrumento: ideo magis põt dici de motu ꝙ ītelligere. Tertio, ꝙ hoc est obscurum: quoniã hoc nescimus, an cælũ se moueat: fed tamen experimur nos ītelligere. unde uelle clara & certa ꝙ dubia & obscura notificare est inexsiliti & egẽtis disciplina: quum magis cælum per nostra notificari debeat.

¶ Secunda ratio principalis est ex ratione speciei sic, Ītelligere est ꝙ operatio hominis, ut sic: ergo homo constituitur in esse specifico per principiũ sue operationis, quæ est ītelligere. ergo illud principiũ est ꝙpria forma dãs esse homini. Secũda consequentia nota: ga unũquodq; cõstituitur in specie per ꝙpriã formã, differẽtia enim est intrinseca. Prima uero consequentia probatur: quia natura cuiusque rei ex propria operatione ostenditur. Antecedens uero probatur, quia per ītelligere homo trãscendit cætera animalia: & authoritate Arist. qui in primo Ethicorũ in hac operatione propriam hominis felicitatem ponit.

¶ Ad hanc rationem dicunt quòd homo dupliciter sumitur. uno modo in esse completo, alio modo incomplete. Primo modo non est per se in genere, aut specie, & dicit compositum ex anima ītellectiua & corpore. Secundo modo sic, & reponitur in specie per animam cogitatiuam: ut dicit Auerrois. Sed secundum hoc sequitur primò, quòd nulla species est in mundo quæ sit animal rationale: quod est contra communem animi conceptionem, non solum philosophorum, sed omnium qui scripserunt. Patet sequela: quia rationale non constituit hominem ia trinsece. Rursus sequitur ꝙ omnes species animalis sint anima lia bruta essentialiter. & cõsequẽter ꝙ ipse Auerrois, & sui sequaces sunt essentialiter a ĩalia bruta: & propterea nõ est mirum si nihil ītellexerunt de seipsis.

¶ Contra eandem rationem Sco. in 4. dist. 43. q. 2. ĩstat dicens, quod ista ratio deficit apud nos: quia ītelligere non est ab anima apud nos. Sed ītellectus cõcurrit mere passiue, & obiectũ actiue. Et sic ex ista rõne non habetur ītentum: ga illa maxima propria opatio quę est à propria forma, non iuuat ad, ꝓpositũ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, primo quòd falsum est quòd ītellectus concurrat pure passiue ad ītelligere. Secundo dicitur, quòd ītelligere quim sit operatio uitalis, manifeste est animæ, eo modo quo operatio est formæ efficientis ipsam. Vtrum autem actiue uel aliter, impertinẽs est: ideo sat est. Tertio dicitur quòd aliud est loqui de anima, quæ est primum principium ītelligẽdi: & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Constat enim quòd ab anima est ītelligere. Sed utrum mediante ītellectu possibili actiue, hoc est impertinens. Stat enim quòd mediate forte alia uirtute agat illam. unde ratio stat solida, fundata super hoc ꝙ ītelligere est propria operatio aĩæ eo modo, quo operatio dicitur esse formæ: qm̃ semp æstimabitur, ut dicitur 3. physi. tex. 17. species aliqua operari.

¶ Quo ad secundam partem corporis articuli: quia posset quispiam obiicere, Quomodo est possibile ꝙ ītelligere & ītellectus nulli corporis dicaꝛ actus à philosophis: & tamen sit forma corporis dans illi esse, ut conclusiũ? Idcirco huic obiectioni satisfacit graduando formas penes eleuationẽ supra materiam, intantum

intantum ꝙ ascendatur usq; ad formam ita excedentem materiam, ꝙ habeat aliquam uirtutem & operationem, in qua non communicat sibi omnino materia, & talis est anima ītellectiua: quia est suprema omnium. Et declarat graduationẽ formarũ in forma elementi mixti uegetabili, sensibili, & ītellectiua.

Annota. ¶ Circa hanc partem occurrit dubium, quia Sco. in quolibetis, quęstione 9. adducit hæc S. Tho. uerba, & contra ea dupliciter arguit. Primo sic, Homo est homo per animam non nisi ut informat materiam: ergo non ītelligit per eam nisi ut informat materiam. ergo non ītelligit per eam ut supergreditur, id est non informat materiam, ut dicis. Antecedens patet ex 7. meta. quia cõpositum nõ est tale nisi per formam unitam. Secundo sic, Anima humana secundum supremum gradũ suæ essentialis perfectionis ĩsorbet materiam, & secũdum eundem est principium ītelligendi. ergo est principium ītelligendi ut ĩformat materiã, & non ut excedit materiam. Antecedens patet. Alioquin homo nõ esset supremum ens corporeum, nec proximum angelo in ordine specierum.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis primo declarandum est quid sit animam supergredi facultatem materię. deinde respondendum obiectis, formã excedere facultatẽ materiæ quo ad ipsum facultatẽ seu potentiam materiæ, est non esse in potentia materiæ: ita ꝙ non est de numero seu genere earum, ad quas illius potentia se extendit, sed supra eas. Quo ad fieri, est non per transmutationem materiæ eductised de foris aduenire. Quo ad esse, est esse subsistentem seu independentem secundum esse à materia: ita ꝙ sic informet ꝙ non pendeat. Quo ad posse, est habere uirtutem nõ receptam in corpore: sed in ipsa anima stantem. Quo ad operari, est operari absq; communicante corpore cum subiecto. Vnde animam ītellectiuam excedere facultatem materiæ nihil aliud est, quam ipsam esse tantæ perfectionis essentialiter ꝙ quamuis informet, subsistens tamen seu independens à materia est. Vel animam ītellectiuã supergredi facultatem materiæ est eam esse talis generis ꝙ ex ratione sui generis: seu ex hoc ꝙ ītellectiua est, nõ habet ꝙ informet materiã: illã tñ informat subsistẽdo. ¶ Ad rationes autẽ in oppositũ dicitur, secundum ea quæ de facto tenet S. Tho. ꝙ anima ītellectiua secundum omnem sui gradum ĩformat materiam: sed potentia intellectiua, nullius corporis est actus: nec per superexcedere materiam tendit S. Tho. non informationem ipsius corporis ab anima, sed separationem uirtutis ītellectiuæ & ītellectionis à corpore: & hanc tanquam effectum essentialis excessus ipsius animę supra corpus, ut pater in textu. Vnde formaliter respondendo dicitur, ꝙ Sortes ītelligit per animã ītellectiuam: & inquantum supergreditur materiam, & inquantum est unita materiæ. Sed ꝙ inquantum ĩ prima, notat rationem operandi: & in secunda conditionem rationis operandi. Anima enim secundum illum suprenum gradum, ex quo habet subsistentiam independentem à materia & separationem ab ea negatiue, est ratio ītelligendi Sorti. Sed non est illi ratio nisi habeat hanc conditionem, ꝙ sit illi unita.

¶ Vltimo in corpore articuli, quia superius ostendit cõclusiones suas seq. sine potuisset hoc idem hic quæri. Ideo ostendit, ꝙ si anima etiam est compositi ex materia & forma: & inquantum materia & forma, ꝙ impossibile est ipsam esse formã humani corporis: quia aut secundum se totam, aut secundum aliquod sui: non primo modo, quia implicat: nec secundo, quia tũc materia esset primum animatum. ergo.

Annota. ¶ In responsione ad primũ nota, ꝙ quia præsens negotiũ arduũ valde est: & debet si potest intenta conclusio saluari secundũ omnẽ opinionẽ, quæ nõ cuidẽter est impossibilis ut solicitudo S. Tho. in superioribus ostẽdit, cum de distinctione intellectus ab anima scrupulosa valde quæstio fit, Thomistis tenẽtibus distinguí ipsum realiter ab ea: Scotistis dicentibus ipsum esse idem realiter quod essentia animæ, sed distinguí formaliter ab ea, quãuis de facto responsio ista, quã dat S. Tho. sustinẽda sit nõ uidetur tamẽ mihi arctanda tanta res sub iugo ullius alterius quæstionis. Sed dicendũ potius, ꝙ quicquid sit de distinctione intellectus ab aĩa, aĩa intellectiua secundũ essentiam est actus corporis: & secundũ potentiam nõ est actus corporis, quia aĩa intellectiua inquantũ potest ītelligere, corpus nõ perficit. Cuius signũ est, ꝙ ītelligere nõ suscipitur in corpore, eiusdẽ enim est actus cuius est potẽtia, ut dicitur de somno & uigilia. Et si ĩsteretur, quomodo est possibile, si aĩa est idẽ ītellectui, ꝙ ipsa sit actus corporis, & non sit actus corporis? Facile respondetur, ꝙ ipsa. quidẽ est actus corporis sed ipsa inquantũ ītellectiua nõ est actus corporis, id est anima intellectiua identice nõ formaliter est actus corporis. Vel &̃ melius: intellectiua identice non formaliter est actus corporis: & hoc est dictum ꝙ secundum rem est res recepta in corpore: sed non habet ex hoc ꝙ sit in corpore, sed ex hoc habet ꝙ sit independẽs à corpore. Et si cõtra hoc ĩsteretur. Primo, quia sic anima ītellectiua nõ differret ab aliis gradibus metaphysicalibus, de quibus uere dicitur, ꝙ formaliter nõ dependent à materia: & tamen quãdo sunt recepti in materia, sunt uere materiales: anima enim bouis inquantũ substãtia nõ habet ꝙ sit corporis actus, ut patet: & tamen non propterea potest uere dici, ꝙ substantia animę bouis non est actus corporis: ergo nec de anima, ītellectiua. Secundo, quia uidemur incidere in id quod dixit Arist. rel. fn 1. de anima. te. 13. uel 14. ꝙ anima est sicut curuum aut sphæra: cui formaliter sumpto attributur aliquid, quum tamen nihil illius realiter inueniatur nisi in materia: sic enim secundum hoc fateremur de ītellectu ex quo secundũ rem in materia ponit, ꝙuis nõ formaliter. Dicendum est ad ista, ꝙ aĩa ītellectiua ex hoc ꝙ ītellectiua est, non hac tantũ gaudet negatiõe, ꝙ ex hoc nõ habet ꝙ sit corporis actꝰ: sed uẽtãtur ĩtellectum ītellectiuam: quia uirtus ītellectiua non est uirtus alicuius organi corporalis: sicut uirtus uisiua est actus oculi. ītelligere enim est actus, qui non potest exerceri per organum corporale, sicut exercetur uisio. Sed in materia est inquantum ipsa anima, cuius est hæc uirtus, est corporis forma: & terminus generationis humanæ. Sic ergo philosophus dicit in 3. de anima, quòd ītellectus est separatus: quia non est uirtus alicuius organi corporalis.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum & tertium. Sufficit enim ad hoc quòd homo possit ītelligere omnia per ītellectũ: & ad hoc ꝙ ītellectus ītelligat omnia immaterialia & uniuersalia, quòd uirtus ītellectiua non est corporis actus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ humana anima non est forma in materia corporali ĩmersa, uel ab ea totaliter comprehensa propter suam perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquam eius uirtutem non esse corporis actum: quamuis anima secundum suam essentiam sit corporis forma.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ anima illud esse in quo subsistit communicat materiæ cundum essa à corpore, quoniam secundum uertitatem ista est ratio radicis siue sit proximum fundamentũ secundum rem, siue non, fed mediante potẽtia realiter à se distincta. Ex hoc enim ꝙ aĩa habet esse independẽs à corpore, sequitur, & ꝙ est forma nõ materialis, & cõsequẽter nõ determinata ad aliquã naturã corporeã: & ꝙ potest recipere sola, & cõsequenter uniuersaliter. Nec hæc habentur aliud. Tho. imò ab ipso hęc dicitur: qm̃ in qõne præcedẽte, ꝙ hauit essentiã animę, quã nõ fatẽ actũ corpis esse formã incorporeã, sub sistẽtẽ & uniuersliã in recipiẽdo à posteriori ga. f. cognoscit naturas oĩa corporã: neq; enim de uno accidente, qđ ponit ītellectus: sed de ipsa aĩę substãtia conditiões essentiales tradidit. Quãuis igit uterq; q̃æq; S. Tho. ꝓpria opinione de distõne ītellectus ab animam tñ sic uti ītelligendus est ut alligauerit hoc ad illã, imò ex sua intuitu doctrina etiam sine illa reliqua posse ītelligi: & hæc bene nota.

¶ In eadẽ rãsione ad primũ difcutiẽda esset illa, ꝙpositio: aĩa ītellectiua est finis ghationis hũanę: ga uidet falsa, & à multis negat: sed qm̃ ex, ꝙposito tractabitur de productione animæ in q. 118. huius: ideo illucusq; res hæc differatur.

¶ In rẽpõsione ad quartum, aduerte ꝙ S. Tho. rẽspondet ad materiã: sed quia multi faciunt uim in forma: scito ꝙ responsio consistit in negatione minoris, scilicet ītellectus est abstractior essentia animę. Et ad probationem, scilicet ītellectus non est actus corporis. essentia animæ est actus corporis. ergo, ītellectus est abstractior essentia. Dicitur ꝙ committitur sophisma figuræ dictionis, mutando, quomodo in magis, id est modũ abstractionis in maiorem abstractionem. Quamuis enim ītellectus habeat hunc modũ abstractionis, scilicet nõ actuare corpus: & essentia animæ nõ habeat illum, essentia tamen animæ habet alium modum abstractionis quo magis abstrahit à corpore, scilicet subsistere in suo esse, seu habere esse subsistantiale non pendens à materia. Et hic modus est causa æquiuoca illius modi abstrahendi qui conuenit ītellectui: & potior illo, sicut uniuersaliter causa effectu. & hoc est quod S. Tho. ĩtẽdit, ut patet ītuenti.

Quæstio. ¶ *Num esse animæ ītellectiuæ sit esse compositi.*

¶ In rẽpontione ad quintum sunt quatuor dicta, circa quæ est difficultas, & quæstio. primum, Esse animæ ītellectiuæ est ipsum esse cõpositi. Secundum, ꝙ hoc non conuenit aliis formis. Tertium, ꝙ propter hoc anima ītellectiua non corrumpitur. Quartum, ꝙ propterea etiam aliæ corrumpuntur.

¶ Contra primum enim Sco. in 4. dist. 43. q. 1. & in quol. q. 9. arguit tripliciter. Tum quia omne ens habet aliquod proprium esse. Nec capio, inquit, aliquod esse ens extra causam suam: & non habere proprium esse, sed compositũ: puta homo est aliud ens ab anima: ergo. Tum quia contradicit S. Tho. ibiipsi: quia secundũ hoc anima nõ esset perfectior coniuncta quàm separata: quod S. Tho. tenet: probatur sequela. Primo, quia nullum habẽs totaliter idem esse est imperfectius ex hoc, ꝙ non communicat illud esse alteri: probatur, quia communicare, perfectionem supponit, non dat. Secundo, quia si ipsa retinẽs esse proprium est imperfecta in essendo, qño cõpositũ habẽs illudmet erit perfectũ in essendo? Tũ quia si remanet esse totius cõpositi, consequens est ꝙ cõpositũ remaneat.

Quæstio. ¶ *Num solius animæ ītellectiuæ esse sit esse compositi.*

¶ Contra secundũ arguo: quia hoc repugnat doctrinæ S. Tho. quoniam in boue & cæteris non sunt duo esse substantialia: sed unum tantum, qđ compositum primo est ex forma & materia participatiue apud S. Tho.

¶ *Num anima ītellectiua sit incorruptibilis, quia eius esse est esse cõpositi.*

¶ Contra tertium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primo ꝙ ex hoc sequitur magis oppositum: quia generatio est uia ad esse compositi: & corruptio ab esse eiusdem: ergo si esse compositi est illudmet, quod est proprium animæ, esse ani-

mæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundo, quia si ita est, ergo ratio tua in q. præcedente ad incorruptibilitatem animæ, quia est inseparabilis ab esse, nihil valet: quia eum illud esse sit esse compositi, dicetur q̃ quemadmodum anima est separabilis à composito, sic & ab esse: & sic male illatum fuit, ergo separaretur à seipsa.

Quæstio. ¶ *Num animæ aliorum ab homine sint corruptibiles, quòd esse animæ illorũ est esse compositi.*

b ¶ Contra quartũ arguit Sco. ibidẽ, quia ratio, quare aliæ formæ corrũpuntur est nõ habere aliud esse à cõposito, sed vel contrarietas ad corrũpens, uel separabilitas à cõposito. Potest quoq; argui, q̃ hoc est magis ratio oppositi: quia si id, quod proprie corrumpitur est compositum; & si aliud est esse compositi, & aliud formæ, non est necesse corrupto composito corrumpi formam: sicut nec uniuersaliter corrupto ente posteriori corrumpi prius.

¶ Ad euidentiã horũ notanda sunt duo. Primo conuenientia & differentia inter animã intellectiuã, & alias formas respectu esse. Secundo conuenientia & differentia inter cõpositionẽ substãtialem & accidentalem radicaliter tangenda est, & breuiter. Quo ad primũ cõmune est omni formæ, quòd esse existẽtiæ de quo est præsens sermo, sit ibi propriũ: ita q̃ per se primo sibi conuenit, quod manifestat ex eo q̃ formæ cõuenit esse, & non p̃ aliud: qa nec p̃ materiã, nec p̃ cõpositũ: quũ tã materia sit actus p̃ formã q̃ cõpositũ: ut patet 7. meta. tex. 7. & cõsequenter cuicũq; cõuenit, rõne formæ cõuenit. Sed cũ dupliciter intelligi possit q̃ esse est ꝓprium formę, fuel ut rõnis essendi seu quo est, uel subiecti seu qđ est, in hoc cõicare dicendũ est omnes formas, q̃ esse est eis ꝓprium, falsẽ ut rõnibus essendi. In reliquo aũt. f. uendicare sibi esse ut qđ est: differẽtia est inter formas. Quoniã quædã sunt indepẽdentes à materia seu subiecto: & illis esse est ꝓprium utroq; modo: quo, & ut qđ: & ideo uocant formę subsistẽtes. & inquãtũ formæ sunt, esse eas comitatẽ inquantũ uero tales, puta independentes, esse ipsũ ipsas sustentãt. Quædã uero sunt depẽdẽtes à subiecto, & talibus esse nõ est proprium ut qđ est: quia nihil aliqua earũ est naturale qđ est. Et fundamentũ huius differentiæ est: qa forma dicit essendi cũ, inquãtũ sicut formaliter cõpletũ susceptiuũ ipsius esse ut diaphaneitas quedammodo complet proprium subiectum luminis.

¶ Et propterea illæ formæ, quæ cũ imperfectionis habent, ut à receptiuo egeant sustẽtari: quia formæ sunt, esse secũ ferũ: quia uero sustinere per seipsas solas illud nequãt, pficiũt cõpositũ ex se & receptiuo ut ꝓprie receptiuũ ipsius esse. Aliæ uero tũc sustentante non egẽt, sufficientes sunt ut per seipsas suum sustineant esse ac subsistãt, & ꝓpterea esse dicit, & est omnino ꝓprium formarũ subsistẽtiũ: quia ut quo & qđ sibi illud uẽdicãt reliquę uero ut quo tñ. Et quoniã formæ illæ subsistẽtes sunt duplicis ordinis: quædã sic subsistũt ut non possint esse aliis rõnes essendi: & has uocamus intelligentias. Quędã uero sic subsistãt, ut tamẽ possint esse aliis rõnes essendi, ut ala intellectiua hoĩs & cæli si est animatũ. Considerandũ est ꝙ illæ habẽt in se tria ordinate: & quòd sint formæ, & q̃ subsistẽtes seu indepẽdẽtes: & quòd rõnes essendi cõpositis, quorũ ordo ex effectibus patet: inã ex primo habẽt quòd esse comitet inseparabiliter eas: ex secũdo habẽt, q̃ sustineant sufficiẽter illud: & tertio habent quòd cõicẽt illud cõposito. Rursus ex primo habent quòd sint quo: & secundo q̃ sint qđ: ex tertio q̃ sint pars alicuius cõpositi cũ quo illo esse gaudeãt. Et rursus ip primo cõueniunt cũ oĩbus formis, in secũdo cũ intelligẽtiis: in tertio cũ formis materialibus. Est ergo differẽtia inter animã intellectiuã, & alias formas sensibilũ in hoc: quòd esse est sibi uere ꝓprium ut quo & quod, reliquis uero ut quo tñ: ita quòd esse quo homo est, prius conuenit ałæ intellectiuæ: & nõ solũ ut quo, sed ut qđ est, q̃ cõposito. In reliquis uero esse prius cõuenit formæ ut quo: non tamen ut quod: sed cõposito cõuenit prius ut quod est: & per cõpositũ formæ. Et rõ diuersitatis ią dicta est: qa in reliquis cõpositũ tñ habet rõnem sufficientis susceptiui ipsius esse: reliqua uero sunt inquantũ sunt assigd illius. In homine uero nõ solũ cõpositum, sed anima est sufficiens receptiuum ipsius esse, & prius natura ipsa anima, quæ prior est naturaliter composito: & ex sua substantiali & intrinseca perfectione hanc habet independentiam, qua sustinet in se esse. Et propterea singulariter attribuit animæ intellectiuæ, q̃ esse sibi sit ꝓprium, & quòd illud cõicat cõposito: & dicitur, q̃ hoc non cõuenit aliis formis, & quòd ꝓpter hoc anima intellectiua non corrũpitur cũ composito, sed retrahit illud esse secũ. Cæteræ aũt formæ, quia hoc non habent, corruptibiles sunt cũ cõpositis, quorũ sunt. hæc enim oĩa manifeste sequuntur ex prædicto fundamẽto. Si enim ała esse habet indepẽdens à corpore, illud retrahit secũ composito corrupto, & sic non corrumpitur necessario, composito corrupto. hæc de primo.

¶ Quo ad secũdũ dic quòd cõpositio substãtialis & accidẽtalis in hoc conueniũt: quòd utraq; cõsistat ex actu & potẽtia. Sed differũt in hoc q̃ in substãtiali sit ens & unũ per se. in accidentali uero nõ. Et radix huius diuersitatis est: quia ens & unũ per se oportet in aliquo uno tñ genere. & specie essentialiter esse: ae per hoc ex essentialiter actu & essentialiter potẽtia cõponi si cõpositũ est, alioquin nõ esset essentialiter in una specie. Essentialiter aũt potẽtia alicuius actꝰ, illam & solã esse constat, quæ nihil aliud est q̃ potẽtia illius, ut figurabile respectu figuræ, & calefactibile respectu caloris significat, & sic de aliis. Quandocũq; aũt unius solus actus est sola potentia adunatur, unũ tantũ esse interuenit secũdũ illũ actũ: ae per hoc per se ens & unũ fit. Quãdo uero duo actus uniuntur, duo quoq; esse necesse est fieri: ae per hoc nõ p̃ se ens, nec per se unũ, sed ens & unũ per accidẽs: propterea 7. meta. dicit, q̃ ex duobus actibꝰ nõ fit unũ per se. Verbi gratia: calidũ constat ex calore & calefactibili: calefactibile aũt non est tñ hoc quod significat calefactibile, id est capacitas caloris: sed est in se alterius naturæ puta ligneę uel aqueæ. Et propterea ex calefactibili & calore non fit per se ens & unum: quia ex illa substrata natura, puta aqua uel ligno, & calore nõ potest fieri per se ens & unũ. ponit enim utrũq; eorũ suũ esse ꝓprium: & consequẽter duo entia constituuntur. Sed si calefactibile non esset alicuius certæ naturæ: sed huius tantum, quòd naturaliter esset potentia ad calorẽ & frigus: tunc ex calefactibili & calido fieret per se unum ens: quia ibi nullũ interueniret esse, nisi caloris: calefactibile enim nullũ aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaretur: ae per hoc in unũ tñ quod quid erat esse utrunq; adunaretur, quod est esse per se ens & unũ. Et q̃m in cõpositione substãtiali subiectum est ens in pura potẽtia: in accidentali uero ens in actu, ut dicitur in 2. de anima cõmẽto. 4. Ideo ibi fit unũ per se: hic uero unũ per accidens. Patet ergo q̃ radix quòd cõpositũ sit per se ens & unũ, est unitas esse: & q̃ non sit per se ens & unũ, est

pluralitas esse: & quòd unitas & pluralitas esse attenditur secundũ unitatem & pluralitatẽ formæ: quia per se primo formæ cõuenit. Et propterea intolerabilis est physic. error dicentiũ, in cõposito esse tot esse quot entitates. Destruit enim hoc naturã cõpositionis essentialis: & illud maximũ metaphysicæ principiũ ią probatum, quòd esse per se primo cõuenit formæ: & multa ała. unde præclare. Aristo. in secũdo de ała tex. 7. excludit quæstionẽ, quomodo exaia & corpore fiat unũ: per 362 hoc quòd ente & uno multipliciter dicto, cuius proprium est esse, actus est.

¶ His præmissis dicendũ est ad rationes in oppositũ. Et ad primã dicitur: q̃ omne ens habet aliquod esse proprium, ut propriũ distinguitur contra extraneũ, quia nulla res est per esse extraneum à fẽno aũt ut proprũ distinguitur contra commune, fmo nulla pars habet esse proprũ hoc modo: quia quælibet habet esse commune sibi & toti dum in toto est. Ad secundũ dicitur, q̃ stante hæc duo simul, & quòd ała intellectiua suum esse cõposito cõmunicet, & q̃ sit imperfectior separata, sicut stat cũ sua independentia, q̃ sit naturaliter pars speciei humanæ. Et quum obiicitur, quòd cõmunicare nõ dat perfectionẽ, respõdetur quòd cõmunicare formaliter addit perfectionẽ cõmunicanti: cõmunicare effectiue nõ. Modo ała cõmunicat formaliter se & suũ esse cõposito: & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et q̃uis idẽ oĩno esse habeat separata & cõiuncta, nõ tamẽ eodẽ modo: quia cõiuncta habet illud integrãdo humanã speciẽ cuius est pars: separata uero nõ integrãdo. Et ga ała & alio mõ habet: ideo mitto. si perfectiorẽ statum habet in cõposito q̃m extra. Attenditur enim perfectior status iuxta modum habendi. & hinc patet ad illud quæritum, Quare & quomodo separata est imperfecta in essendo, & cõpositũ perfectũ in essendo: hoc enim est ratiõe modi habẽdi idem esse. f. in integritate speciei, & absq; integritate illius.

¶ Ad tertiã aũt tam patet ex dictis: & quare potest remanere esse cõpositi corrupto cõposito: quia illud esse nõ conuenit prius cõposito etiam ut quod: sed formæ ut quo & ut quod. Vnde esse hominis est formæ ut ꝓpriũ: hominis uero ut cõicatũ: & ideo nõ est mirũ si remanet cõpositũ, id est hoc corpus.

¶ Ad rationes contra secundũ & quartũ simul dicitur, quòd procedũt ex malo intellectu uerborũ S. Tho. cũ emi dicit S. Tho. in litera, quod nõ accidit in aliis formis ly quod, nõ refert identitatem esse formæ cum cõposito, sed ꝓprietatem esse respectu formæ. Ita quòd non est sensus, habere idem esse cũ cõposito, non cõuenit aliis formis: quoniam hoc conuenit omnibus substãtialibus. Sed est sensus, habere esse compositi ut ꝓprium: ut quod non conuenit aliis formis, q̃m hoc conueuit tamẽ independentibus à subiecto formis, ut patet ex dictis.

¶ Ad rationes aũt cõtra tertiũ dicitur respondetur. Et ad primã negatur sequela, quia esse animę non ponitur esse compositi ut ꝓprium, sed ut cõmunicatum. & ideo corruptio quæ est ab esse compositi, nõ hoc facit ut esse compositi nõ sit, sed ut nõ sit compositi, ex quo enim non est ꝓprium cõpositi, sequitur quòd non auferatur ipso ablato, sed quòd desinat ipsius esse: & cũ eo cuius est ꝓprium remanẽat. In his uero quorũ esse est ꝓprium composito, corrupto cõposito necesse est esse corruptibilitate ipsorũ: utpote eius ꝓprii, & cõsequenter forma remanere non potest. unde optime ratio illa infert incorruptibilitatẽ ała intellectiuæ & corruptibilitatem aliarum. Et per hoc idem patet responsio ad secundum, quia ęuis forma sit separabilis à cõposito, nõ tamen ab esse compositi: quia aut illud esse est primo cõpositi ut quod: & tũc cũ ipso corrũpitur, & cõsequẽter forma: aut illud esse est primo formæ etiã ut quod: & tũc nõ est cõpositi nisi ut cõicatum, formę uero ut oĩno ꝓprii: & cõsequenter forma est oĩno inseparabilis ab esse cõpositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur à seipsa cui per se primo cõuenit illud esse: à cõposito aũt nihil prohibet separari, ꝓpter solubilẽ eorũ connexionẽ: unde nõ est idẽ iudiciũ de sepatione à cõposito & ab esse. f. q̃n esse nõ est eius ut ꝓprium, sed ut cõicatum, ut in hoĩe accidit. Quare oĩa stant solida.

¶ In responsione ad sextũ circa unionẽ animæ intellectiuæ ad corpus duo sunt notanda. Primum est quid sit unio illa. Secũdum quomodo naturalis. De quiditate enim illius unionis multi dubitant, an sit substantia uel accidens: absolutum uel respectiuum: proprium uel separabile ab anima. Si enim est substantia, ergo aliquid substantię animæ desinit esse in morte hominis, quando unio illa delinit. Si accidẽs ꝓpriũ, ergo remanet in ała post mortẽ, & sic ała est separata & unita simul. Si accidẽs separabile, puta relatio. ergo ała cõstituit hominẽ q̃ accidẽs. Et si dicat cõcedendo & distinguendo hoc ultimũ mẽbrũ, q̃ illa unio est relatio: sed aiam cõstituere substãtiã cõpositã per relationẽ cõtingit dupliciter. f. cõpositiue uel formaliter, & q̃ primo mõ nõ incõuenit. & sic ała mediãte unitẽ accidẽte cõstituit substãtiã. Cõtra hoc est primo, ga unio nõ est dispõ: sed est ipsa cõstitutio & integratio cõpositi. Secũdo, ga apud S. Tho. nullũ accidẽs cũ absolutũ quã respectiuũ præuenit substãtiã. uñ remanet dubiũ qđ sit illa unio:

* ¶ De naturalitate autem eius pro tanto est dubium, quia fi unio naturalis est, separationis status dicitur violentus: & sic cum violentum non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis. 5. 1591 1171

¶ Ad euidentiam primi scidum est, quòd unio potest fieri dupliciter. Vno modo pro relatione unionis inter materiam & formã, & de tali non est sermo. Alio modo pro fundamento illius relationis. Et hæc fundamentalis unio quæritur quid sit. Et breuiter dicitur, quòd quemadmodum causa effectiua distinguitur, in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi: & actum secundum, qui est eius causalitas: ita causa formalis distinguitur in ipsam causam formalem, & eius causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est quàm actualiter esse id quod subiectum est substantialiter, si est forma substantialis, aut accidentaliter, si est forma accidentalis. Et quoniam unio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quàm causalitas formalis ipsius in corpore: idcirco sicut uana est quæstio de causalitate formali, an sit substantia uel accidens, &c. ita de unione. Constat enim quòd causalitas formalis est uelut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis: & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti: quod non est ipsa forma nec ipsum subiectum, nec aliquòd ens medium: quia esset processus in infinitum: sed est subiectum & forma in esse tali inclusa esse: seu subiectũ esse, simpliciter uel secundum quid talẽ formã. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices, quia quædam separabiles ab his quorũ sunt causæ, quædam non, cõsequens est q̃ quibuslibẽ formis causa litas formalis, ac per hoc unio, adsit separabiliter, & quibuslibẽ nõ. Nec ꝓpterea est accidẽs, nisi metaphorice sumẽdo accidẽs. i. extra essentiã: & hoc in actu, ga in aptitudine

in aptitudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exemplum dedit S. Th. in tex. de esse sursum respectu ignis. hoc non est accidens per accidens ignis: sed prꝓrium est sibi: quamuis impediblitter. Et quoniam hæc communia sunt omnibus formis, conuenire quoq; est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæsitum dicitur, q̃ unio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quę est dare esse formale. Et cũ dicitur, aut est substantia, aut accidens: dico q̃ proprie loquendo dicendũ est, quòd est causalitas substantiæ. Tamen, ut quærenti fatisfiat, dicatur quòd non significat unam substantiam simpliciter: sed unam in ała, scilicet formam in materia. Et ideo cũ

370 *infra. q. 77. art. 1.* *Et 2. d. 17. q. 2. art. 1.* *contra 4, 13. & 71.* *Et ſpũ. art. 9. & de anima. art. 3.* *Et opuſ 3. cap. 2.* *Et opuſ 16. per tot.* †368 †64 †366

auferatur, non est opus quòd desinat substãtia simpliciter: sed una sub stãtia in ała, quod potest fieri utraq; remanente seorsum.

¶ Ad ea autem, quæ naturalitatem huius unionis tangunt, breuiter dicitur, quòd unio animæ ad corpus procul dubio naturalis est. Sed non conuincit resurrectionem futuram: quãuis probabiliter eam fuadeat apud S. T. in 4. contra Gen. c. 79. Potest enim dici, uel ut Aui. putauit, ꝙ unio est naturalis animæ in fui principio: esse uero feparatam, est sibi naturale post. Ita ꝙ uterque status est sibi successiue naturalis: quemadmodum animalibus in seipsis animalificantibus, natureale est in principio uiuere in utero materno, & post extra uterum. Vel cum S. T. in 4. contra Gen. c. 81. q̃ ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd resurrectio est naturalis quo ad finem: quia scilicet tendit ad finem, scilicet unionẽ animæ ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri: sed supernaturalis. Et ideo de uiolento, & imperfecto est distinguẽdum: non cum Sco. in 4. dist. 43. q. 2. fomniãte quòd anima sit talis pars hominis, quòd nullam perfectionem acquisit in toto, sed tantum communicat: & ideo non inconuenit perpetuo impediri, & manere in statu nullam imperfectionem in ea ponente. Quoniam hoc est & contra ipsum, qui in q. præcedente dixit se non capere q̃ aliquod sit ens absq; proprio esse: quod tamen ponit, qui animam tantum communicare se dicit cõposito. Et contra ueritatem: quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionem habere in toto: alioquin natura non propter melius componeret, nec partes haberent ratio nem materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quòd uiolentum est duplex. Alterum oppositum tam termino quãm uiæ naturali. Et alterum oppositum terminorũ non uiæ naturali. Id est alterũ quod est contra naturam simpliciter: quod quemadmodum causa effectiua distinguitur, in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi: & actum secundum, qui est eius causalitas: sita causa formalis distinguitur in ipsam causam formalem, & eius causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est quàm actualiter esse id quod subiectum est substantialiter, si est forma substantialis, aut accidentaliter, si est forma accidentalis. Et quoniam unio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quàm causalitas formalis ipsius in corpore: idcirco sicut uana est quæstio de causalitate formali, an sit substantia uel accidens, &c. ita de unione. Constat enim quòd causalitas formalis est uelut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis: & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti: quod non est ipsa forma nec ipsum subiectum, nec aliquòd ens medium: quia esset processus in infinitum: sed est subiectum & forma in esse tali inclusa esse: seu subiectũ esse, simpliciter uel secundum quid talẽ formã. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices, quia quædam separabiles ab his quorũ sunt causæ, quædam non, cõsequens est q̃ quibuslibẽ formis causa litas formalis, ac per hoc unio, adsit separabiliter, & quibuslibẽ nõ. Nec ꝓpterea est accidẽs, nisi metaphorice sumẽdo accidẽs. i. extra essentiã: & hoc in actu, ga in aptitudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exemplum dedit S. Th. in tex. de esse sursum respectu ignis. hoc non est accidens per accidens ignis: sed prꝓrium est sibi: quamuis impediblitter. Et quoniam hæc communia sunt omnibus formis, conuenire quoq; est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæsitum dicitur, q̃ unio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quę est dare esse formale. Et cũ dicitur, aut est substantia, aut accidens: dico q̃ proprie loquendo dicendũ est, quòd est causalitas substantiæ. Tamen, ut quærenti fatisfiat, dicatur quòd non significat unam substantiam simpliciter: sed unam in ała, scilicet formam in materia. Et ideo cũ

ARTICVLVS II.

Quæstio. ¶ *Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ intellectiuum principiũ non multiplicetur secundum multiplicationem corporum, sed sit unus intellectus in omnibus hominibus: Nulla enim substãtia immaterialis multiplicatur secundũ numerum in una specie c. Anima autem humana est substãtia immaterialis. Non enim est cõposita ex materia & forma, ut suprà ostensum est c. Nõ ergo sunt multæ in una specie, sed omnes homines sunt unius speciei. Est ergo unus intellectus omnium hominum.

¶ Præterea, Remota causa remouetur effectus. Si ergo secundum multiplicationẽ corporum multiplicarentur animæ humanæ, consequens uideretur q̃ remotis corporibus multitudo animarũ non remaneret, sed ex omnibus animabus remaneret aliquod unum solum. Quod est hæreticum. Periret enim differentia præmiorum & pœnarum.

¶ Præterea, Si intellectus meus est alius ab intellectu tuo: intellectus meus est quo dã indiuiduũ, & similiter intellectus tuus. Particularia enim sunt quæ differunt numero: & cõueniunt in una specie. Sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modũ recipientis. Ergo species rerum in intellectu meo & tuo reciperentur individualiter. Quod est contra rationem intellectus, qui est cognoscitiuus uniuersalium.

¶ Præterea, intellectum est in intellectu intelligente. Si ergo intellectus meus est alius ab intellectu tuo, oportet quòd aliud sit intellectum à me, & aliud sit intellectum à te: & ita erit individualiter numeratum & intellectum in potentia tantũ, & oporrebit abstrahere intentionem communem ab utroq;: quia à quibuslibet diuersis contingit abstrahere aliquod commune intelligibile. Quod est contra rationem intellectus: quia sic non uideretur distingui intellectus à uirtute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, q̃ sit unus intellectus omnium hominum.

¶ Quo ad secundum ostenditur: Impossibile est plura numero habere unam esse numero: ergo impossibile est plurũ numero esse unã formã numero. Probatur: q̃a forma est essendi principium: ergo nõ põt esse una intellectus, & renet sequela hæc: ga intellectus est potẽtia aiæ, quæ est forma substãtialis hoĩs apud Arist.

¶ Quo ad tertiũ dicit ad impossibile sic, Si intellectus esse unus in omnibus, omnes homines essent unus intelligẽs, & unũ numero haberet intelligere, respectu ciuslem intelligibilis: hoc est impossibile: ergo. Consequentia quo ad primam partem probatur: quia unitas operantis attenditur penes unitatem principalis agentis: constat autẽ, quòd intellectus est principale inter omnia quę sunt in homine, & quæ ficiũt ad intelligere: quia omnia sibi obediunt. Assumptum uero manifestatur ex differentia inter agens principale & instrumentale, in hoc, quòd est dare unitatem & pluralitatẽ operantis: quoniam unitas, uel pluralitas operantis attenditur penes unitatem & pluralitatem agentis principalis. Quo ad secũdam uerò partem probatur consequentia sic: pluralitas operationis in eodem operante respectu eiusdem obiecti, aut est ratione pluralitatis organorum, aut ratione pluriũ formarũ: sed neutrum horũ potest dici, ergo. Maior hæc quo ad primam partem manifestatur ex sua pradicta differẽtia: quo ad secundam uerò, quia contingit idem pluribus formis plures actiones elicere: sufficiẽtia autem distinctiuæ relinquitur per se nota. Minor uero quo ad primam partẽ probatur: quia intelligere nullo exercẽtur organo. quo ad secundam uerò, quia unica tantũ in uno intellectu est forma unius intelligibilis. f. species abstracta à phãtasmatibus, non phantasmata ipsa. Quod probat: qa ex phãtasmatibus eiusdem speciei non abstrahitur nisi una species: quod manifestatur in singulis hominibus: in uno enim & eodem homine nullus ponit abstrahi plures species à pluribus phantasmatibus eiusdem. Et hinc concluditur corollarie, quòd intolerabilis sit error Auerro. qui propter pluralitatem phantasmatum in hoc & in illo, ponit plurificari intellectiones. & tenet sequela: quia illa non sunt formæ intellectus: fed obiecta quodammodo, ut colores respectu uisus.

Aristote. ¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd Auerroistæ sunt diuisi. Quidã enim adeo infaniunt, ut cõcedant conclusionem secundũ rem: dicentes Sortis & Platonis esse non solũ unius intellectus, & unam speciẽ intelligibilẽ, si species acceptantur: sed unũ numero intelligere subiectiue, plura uero obiectiue quodammodo: ex parte. f. phantasmatum. Quidã uero ipsi Auerroi consentientes, ponunt aliã esse intellectionem Sortis, aliam Platonis: quamuis unũ ponant intellectum, & speciem intelligibilẽ in utroq;. Vtriq; tamen eodẽ modo respondentes: in hoc tãtum differentes, q̃ dicta illorum applicantur ad actum primũ, & secundũ. Istorum uero ad actum primũ tantum. Dicunt ergo, q̃ ex pluralitate phantasmatũ prouenit pluralitas operationis: uel simpliciter apud secundos: uel secundum, quid apud primos. Quomodo autem hoc accidat nescitur dicere: nisi quòd quia id quod est in intellectu, est unum & multiplex. unum ex parte intellectus: multiplex ex parte qua respicit phantasmata ipsius & illius. Vnum inquantum est in se ens: multiplex inquantum est uerum, secundum adæquationem, aut inadæquationem ad phantasmata. Et hãc multiplicationem dicunt sufficere ad hoc quòd Sortis & Platonis sit diuersum intelligere simpliciter, uel secũdum quid. Quoniam id quod est intellectus, continuatur Sorti & Platoni, ex hac parte, qua est multiplex: & non ex illa parte qua est unum. Sed contra hos latior habendus esset sermo quãm locus iste exigat: & aut in tertio de anima: aut in speciali tractatu hoc faciemus, Deo concedente. Nunc autem aduertendum est, quòd Sanctus Thom. non disputat hic contra primos: quia contra Auerroim agebat: cui illorum opinio repugnat, ut patet in commento 5. tertij de anima: ubi uult potentiam phantasmatum esse actiuam respectu intentionis intellectæ: quòd faluari non potest in esse uero, nisi addatur alia fatuitas, quòd esse relationum habeat per se motorem. Secunda horum responsio, quæ ex Auerroi sumpta est, præuisa, & conclusa est à Sanct. Thom. in hoc, quòd dixit, quòd actio unius agentis non multiplicatur nisi duobus modis. Notanter

enim dixit: actio, id est operatio ex parte operantis, id est secundū quod exit ab operante: quoniam quāuis ab eadem forma numero, quæ est una in se, & multiplex in respectu, possint inferri multæ passiones eiusdem rationis secundū diuersitatem simul patientiū, ut patet cū multa simul calefiunt ab uno calido: nō tamen ista multiplicitas respectuum in calore, sufficit ad hoc quòd sint multæ calefactiones actiuę: Ni

enim, ℭ si sit unum principale agens & duo instrumenta, dici poterit unū agens simpliciter, sed plures actiones. Sicut si unus homo tangat diuersa duabus manibus, erit unus tangens, sed duo tactus. Si uero eōdem so instrumentum sit unum, & principales agentes diuersi, dicentur quidē plures agentes, sed una actio. Sicut si multi uno sune trahant nauem, erunt multi trahentes, & unus tractus. Si uero agens principale sit unum, & instrumentum unum, dicetur unum agens, & una actio. Sicut cum faber uno martello percutit: est unus percutiēs, & una percussio. Manifestū est autem, quòd qualitercunq; intellectus seu uniatur seu copuletur huic uel illi homini, intellectus inter cętera, quæ ad hominem pertinent, principalitatē habet. Obediunt enim nires sensitiuæ intellectui, & ei deseruiūt c. Si ergo poneretur ℭ essent plures intellectus, & sensus unus duo rum hominum, puta si duo homines haberent unum oculum, essent quidē plures uidentes, sed una uisio. Si uero intellectus est unus (quantumcunq; diuersificentur alia, quibus omnibus intellectus utitur, quasi in instrumentis) nullo modo sortes & Plato poterunt dici nisi unus intelligens. Et si addamus, ℭ ipsum intelligere, quod est actio intellectus, non sit per aliquod aliud organū, nisi per ipsum intellectū, sequetur uterius, ℭ sit & agens unum & actio una, id est, ℭ omnes homines sint unus intelligens, & unum intelligere. Dico autem respectu eiusdem intelligibilis. Posset autem diuersificari actio intellectualis mea & tua per diuersitatem phantasmatum: quia scilicet aliud est phantasma lapidis in me, & aliud in te: si ipsum phantasma secundum quod est aliud in me, & aliud in te, esset forma intellectus possibilis: quia idem agens secundum diuersas formas producit diuersas actiones, sicut secundum diuersas formas rerum respectu eiusdē oculi sunt diuersę uisiones. Sed ipsum phantasma non est forma intellectus possibilis, sed species intelligibilis, quæ à phantasmatibus abstrahitur. In uno autem intellectu à phantasmatibus diuersis eiusdē speciei non abstrahitur nisi una species intelligibilis. Sicut in uno homine apparet, in quo possunt esse diuersa phantasmata lapidis: & tamen ab omnibus eis abstrahitur una species intelligibilis lapidis: per quam intellectus unius hominis operatione una intelligit naturam lapidis non obstante diuersitate phantasmatum. Si ergo unus intellectus esset omnium hominum diuersitates phantasmatum, quæ sunt in hoc & in illo, non possent causare diuersitatem intellectualis operationis huius, & illius hominis, ut Commen. fingit in 3. de anima. Relinquitur ergo quòd omnino impossibile, & inconueniens est, ponere unum intellectum omnium hominum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet anima intellectiua non habeat materiam ex qua sit, sicut nec angelus e: tamen est forma materiæ alicuius, quod angelo non conuenit e. Et ideo secundum diuisionem materiæ sunt multæ animæ unius speciei: multi autem angeli unius speciei omnino esse non possunt e.

¶ Ad secundum dicendum, quòd unumquodque hoc modo habet unitatem, quo habet esse: & per consequens idem est iudicium de multiplicatione rei, & de esse ipsius. Manifestum est autem, quòd anima intellectualis secundum suum esse unitur corpori ut forma: & tamen destructo corpore remanet anima intellectualis in suo esse e. Et eadem ratione multitudo animarum est secundum multitudinem corporum, & tamen destructis corporibus remanent animæ in suo esse multiplicatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd individuatio intelligentis, aut speciei, per quam intelligit, non excludit intelligentiam universalium: alio quin, cum intellectus separati sint quædam substantiæ subsistentes, & per consequens particulares: non possent universalia intelligere. Sed materialitas cognoscentis & speciei, per quam cognoscitur, universalis cognitionem impedit e. Sicut enim omnis actio est secundū modum formæ, qua agens agit, ut calefactio secundum modum caloris, ita cognitio est secundum modum speciei, qua cognoscens cognoscit.

eiusdem speciei simul non abstrahitur, nisi una species. Nulla enim fuisset instantia contra hoc, ex eo quòd ex multis phantasmatibus successiue non generatur nisi una species: quemadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus non fit nisi una cauatio lapidis, ultima in uirtute præcedentium agente. Vnde dicendum est, quòd duo phantasmata esse eiusdem speciei contingit dupliciter: uel in repræsentando tantum, uel in essendo & repræsentando: & quòd prima possunt esse simul in eodem, alia uero non. Exemplum primorum: phantasmata huius lapidis, & phantasmata illius: exemplum secundorum, duo phantasmata unius, & eiusdem lapidis. Et quoniam à phantasmatibus secundum repræsentatam naturam fit abstractio speciei: ideo Sanctus Thom. utens phantasmate ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter uocauit phantasmata eiusdem speciei, quæ sunt eiusdem speciei repræsentatiua: & posuit ea simul in eodem, ut phantasmata duorum lapidum. Loquitur ergo de eis in repræsentando, non in essendo. Non enim uidetur eiusdem rationis esse sufficere ad repræsentandam hanc proprietatem individualem & illam: nisi quis dicat quòd individuatio phantasmatis est repræsentatiua individuationis obiecti. Et tunc oporteret dare tertiā responsionem dicendo, quòd quamuis phantasmata sint simul & eiusdem speciei: non tamen in eadem parte subiecti. Veruntamen secunda responsio uidetur probabilis: quoniam individuatio phantasmatis Sortis, ex parte ipsius phantasiæ, & non rei repræsentatæ se tenere uidetur: & consequenter ipsa natura phantasmatis proprietatem individualem Sortis repræsentat, ac per hoc diuersorū individuorū diuersa secundum naturā phantasmata sunt: & consequēter distinguūtur specie. Et cōfirmat hoc: quia alioquin cogitatiua nō posset forte directe cognoscere intentiones individuales omniū.

¶ In responsione ad secundum aduerte primo, quòd quemadmodum corpus nō est causa animę, nec in esse, nec in fieri, sed occasio & materia in qua fit ista non est causa unitatis & multitudinis earum, sed occasio & materia in qua. Et in hoc stat responsio S. T. unde minor proprie loquendo negatur. Vel distinguatur de uere causa & occasione: à uera enim causa rem dependere oportet. Aduerte tertio cū Thomista, quòd S. T. loquitur hic de unitate & multiplicatione numerali: & dicit idem esse iudicium de esse rei, & illius unitate, & multiplicatione. Et fundamentum huius est ex quarto metap. quòd ens & unum dicunt eandem naturam. Nec refert utrum illud ens sit specifica, aut numeralis res: quemadmodum enim idem est homo, & ens homo: & unus homo, &c. Ita idem est Sortes, & ens Sortes, & unus Sortes, & diuersus Sortes, & in proposito idē est hæc anima, hæc una anima, hęc diuersa anima. Nec ab alia causa pendet hęc anima: & ab alia unitas eius: & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc cum eandem dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optime infertur in

¶ Num singularitas obstet intelligibilitati. 683 b

¶ Aduerte secundo, ℭ Auerroistæ responsionem hanc insiciātur dicētes, quòd ratio Auerrois nō intendit, quòd singularitas impediat intellectionem: accipiendo singulare, ut distinguitur contra uniuersale in prædicando, quoniam optime nouerat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intendit ℭ singularitas ut distinguitur cōtra uniuersalitatem speciei in essendo: si inueniret uniuersalis in essendo: ut Plato finxit. Et ratio huius est: quia quod est hoc modo particulare, non totam in se habet naturam, sed partem tantum: ac per hoc uniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oporrebat respō. dere.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddam falsum, scilicet quòd singulare inueniatur duobus tantum modis. Ad cuius euidentiam sciēdum, quòd secundum ueritatem intentio Auerrois est, non quod singularitas, sed quòd singularitas materialis impedit intellectionē; & in hoc conuenimus. Sed putat ipse, ℭ quęcunq; sunt singularia per diuisionē naturę specificæ, in eis sunt singularia materialiaquia materialiū proprietas est esse multa unius speciei: ac per hoc si intellectus multiplicantur, infert, ergo essent particulares. e. f. modo quo ista entia materialia sunt particularia, & cōsequenter impediret intellectio.

¶ Sanct. Th. autem quia in responsione ad primum fam cuacuauerat hoc fundamentum, ponens tertium genus singularium: ita quòd singularium quædam sunt rota natura specifica, & ista non multiplicantur numeraliter, sed sunt uelut uniuersalia in essendo: quæ manifestum est non officere intellectioni: & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participantia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis: quia quædam sunt materialia, & ista impediunt intellectionem ratione conditionum materialium, quoniam per separationem à materia fit intellectio: quædam uero sunt immaterialia, & ista non impediunt intellectionem: quia non ratione singularitatis: nec ratione materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ: quia utrunq; scilicet participatum & participans est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autem diuisio numeralis possit fieri, & esse absq; materia: multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc S. Th. quoniam impossibilem ponit multiplicationem absq; materia, id est absq; receptiuo, ut patet exercitatis in doctrina sua.

¶ Num intellectum oporteat esse unum.

¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aēre, instant dicentes, hanc responsionem non euacuare uim argumenti Auerois, quoniam in æquiuoco laborat. Ille enim arguit de unitate intellecti ut sic, hic uero respondet de unitate rei intellectæ: dum dicit quòd siue intellectus sit unus, siue multiplex, semper id quòd intelligitur, est unum: puta quidditas lapidis. Vnde uis rationis in hoc stat, intellectum lapidis esse unum: ergo intellectus est unus. Antecedens patet: quia si multiplicaretur, esset intellectum in potentia. Consequentia probatur: quia intel

lectum, aut sumitur pro esse reali quod ponit in intellectu, scilicet esse speciei intelligibilis uel actus intelligendi: aut pro esse diminuto alicuius obiectiui: quia scilicet formale obiectum dicitur intellectus, ut quid sit illud esse. Et utroque modo oppositum consequentis infert oppositum antecedentis, scilicet multa eiusdem rationis, ergo intellectum in eis non est unum secundum esse subiectiuum, sed multiplex numero: ut patet. Et similiter secundum esse obiectiuum: quia illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationem numeralem rationum intelligibilium, in quibus relucet. cuilibet enim speciei in intelligibili respondet obiectum proprium, relucens ita ei sius relucentia, quòd non alterius.

¶ Ad hoc est dicēdum, ℭ quòd responso intendit de intellecto ut sic: nec in æquiuoco laborat, sed male intelligitur. Ad cuius euidentiā scīēdum est, quòd cum natura lapidis non inueniatur nisi in hoc uel illo lapide existens, & scientia sit de rebus: oportet scientiam terminari ad lapideitatē existentem in hoc. Et quia scientia non est de singularibus ut sic, nō terminatur ad lapideitatē huius lapidis, ut est in hoc: sed absolute, id est ad ipsam: non ad eius singularitatem. Et quia

c par est ratio de singulis lapidibus, & lapideitas secluso singularitatib', non habet penes quid multiplicetur: cōsequēs est quòd lapideitas, ut terminat actum intellectus, sit una non solum formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis. De tali enim unitate intelligitur illa propositio, Intellectum oportet esse unū. Verum quoniam lapideitas ut intellecta, duo dicit, scilicet lapideitatem, & esse cognitum: ℏ de esse reali loquimur, esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phantasmatum in quibus sustinetur, & intelligibilium specierū quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secundum esse subiectiuum in intelligente. sed de hoc in præcedente articulo tractauerat S. Tho. Si uero de esse obiectiuo est sermo, tunc secundum ueritatem quum tale esse non sit, nisi esse relativum relatione rationis: ut patet in hoc colore uiso, cui esse obiectum uisum: nihil addit nisi relationem rationis, qua intelligitur terminus uisionis. Secundum diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dici potest. Secundum enim renentes, in uno termino relationem eiusdem rationis non multiplicari, quantumcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere quòd quamuis ex parte plurium specierum intelligibilium in diuersis intellectibus sint multæ repręsentationes lapideitatis: ex parte tamen lapideitatis est una repræsentatio, quæ est unum re præsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est unum simile unica similitudine mille albis. Et hæc est opinio S. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est unum intellectum omnino: & per priuationem omnis differentiæ numeralis, & per positionem unius numero esse relatiui quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt unum uel plures ponere intellectus: quia nec illa unitas negatiua, nec ista positiua uariatur propter pluralitatem intellectuum, ut patet ex dictis. Secundum uero ponentes relationem pluraliter pluralitate altero termino, dupliciter dici potest. Primo, quòd quia omnes relationes eiusdem rationis in uno termino se habent ut una, ideo simpliciter concediatur quòd lapideitas est unū obiectum numero in esse obiectiuo: quemadmodum Sor. dicitur unum simile multis consimilibus: quamuis plures sint relationes similitudinis in Sorte. Secūdo potest dici, quòd quia in obiecto res ipsa est terminus cognitionis, esse uero obiectiuū est cōditio sine qua nō: non inconuenit concedere quòd intellectus lapidis apud diuersos intellectus sit unum & multiplex. Vnum secūdum rem quę terminat cognitionē, multiplex secundum cōditionem esse quo. Ex hoc enim nō sequitur quòd intellectum lapidis pluralitate numero in me & in te: sed quòd conditio eius sine qua nō, multiplicetur: quia intellectū quidem est unū per negationem omnis numeralis differentiæ: & tamen habet multos respectus eiusdem rationis ad multos intellectū. Et sic patet quòd ex unitate intellecti ut intellectum, & obiectiue non sequitur unitas intellectus: sed bene sequeretur ex unitate intellecti secūdū esse subiectiuū i intellectu: & si fic, esset necessārio unū, cui° oppositū patuit in præcedēti responsione.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ sexta Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶ De animarū tātum plurālitate, non omnium formarū substantialiū inquirēs, in forma tria facit. Primo tractat opinionem Platonis. Secundo respondet quæsito negatiue. Tertio ostēdit modum sue positionis.

¶ Quo ad primum tria dicit. Primo refert Platonem tenere partem affirmatiuā, scilicet tres animæ distinguūtur essentia & loco. Secundo in quo Arist. eum argueret, scilicet quo ad sensitiuam & uegetatiuam propter animalitā partes decīlas, uitea utrancę habentes. quo ad intellectiuam uero sub. dubio reliquit quo ad locum. Tertio quomodo opinio Platonis potest sustineri, & quo nō: ga ponēdo unionē animæ ut motoris tātū, potest, ut formæ substantialis, nequāquā, ut ꝓbabitur.

¶ Quo ad secūdū cōclusio respōsiua, Badē numero aīa in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua; ꝓbatur tripliciter. Primo, quia si essent plures animæ in eodē, illud nō esset unū simpliciter, probatur sequela tripliciter, Primo ratione: quia unitas simpliciter est ab unitate formæ. Tū quia ab eodē res habet esse & unitatē. Tū à posteriori: quia ea, ꝙ denominātur à diuersis formis, non sunt unū simpli cit: ut hō alb°. Secūdo ex argumētatione Arist. cōtra Platonē 3. met. tex. 29. Tertio ex argumētatione eiusdē in 1. de aīa, tex. 90. oīa clara sunt in textu.

¶ Circa hāc rationē & sequētes aduerte, ꝙ rationes istæ, cōmuniter arguunt: & nō solū cōtra pluralitatē animarū sed uniuersaliter formarū substantialiū in eodē. Vnde nō quantū ad cōclusionē huius articuli, sed simpliciter in sua cōitate, ut se extendūt ad inferēdā unitatē formæ, in cōposito impugnātur à Sco. in 4. distin. 11. q. 3. Et cōtra hāc primā rationē dicit duo. Primo, ꝙ falsum est ꝙ unū esse sit ab una sola forma. Nescio, inquit, istā fictionē, ꝙ esse sit superiēnēs essen tiæ: sed esse diuiditur in simplex & cōpositū quēadmodū ens. Secūdo, ꝙ cōpositū ex pluribus formis cōstat ex ultima forma, & cōposito ex materia & forma, uel formis præcedētibus, ut ex ꝓprio actu & ꝓpria potētia. & sic totale esse cōpositi est ab una forma cōpletiue, cui quo stat ꝙ sit ex formis ꝑtiis incōplete. Sed hęc respōsio tripliciter deficit. Primo ga nō intelligit rationē S. Th. ꝙ affert. respōdēs nāq; 1. dicto loqꝫ de esse actuali exītiq; & S. Th. ut patet in tex. loqꝫtur

Manifestum est autem, quòd natura cōmunis distinguitur, & multiplicatur secūdum principia individuantia, quæ sunt ex parte materiæ. Si ergo forma, per quam fit cognitio, sit materialis, non abstracta à conditionibus materiæ, erit similitudo naturæ speciei, aut generis secūdum qđ est distincta & multiplicata per principia individuantia. Et ita non poterit cognosci natura rei in sua communitate. Si uero species sit abstracta à cōditionibus materię individualis, erit similitudo naturæ absque ꝯis quæ ipsam distinguunt & multiplicant. Et ita cognoscetur uniuersale. Nec refert quantum ad hoc utrū sit unus intellectus uel plures: quia si etiām esset unus tantum, oporteret ipsum esse aliquem quendam, & speciem per quam intelligit esse aliquam quandam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd siue intellectus sit unus, siue plures, id, quod intelligitur, est unum e. Id enim, quod intelligitur, non est in intellectu secundum se, sed secundum suam similitudinem. Lapis enim non est in anima: sed species lapidis, ut dicitur in 3. de anima. & tamen lapis est id quod intelligitur, nō autem species lapidis, nisi per reflexionem intellectus supra speciem: alioquin scientiæ nō essent de rebus, sed de speciebus intelligibilibus. Contingit enim eidē rei diuersa secundum diuersas formas assimilari. Et quia cognitio sit secundū assimilationem cognoscētis ad rem cognitā, sequitur quòd idē à diuersis cognoscentibus cognosci contingit, ut patet in sensu. Nam plures uident eundem colorem secundū diuersas similitudines. Et similiter plures intellectus intelligunt unam rem intellectam. Sed hoc tantum interest inter sensum & intellectum secundum sententiam Aristo. quia res sentitur secūdum illam dispositionē, quam extra animam habet in sua particularitate: natura autem rei, quæ intelligitur, est quidē extra animam, sed nō habet illum modum essendi extra animam, secundum quem intelligitur c. Intelligitur enim natura communis secluſis principiis individuantibus: non autem hunc modū essendi habet extra animam. Sed secundum sententiam Platonis res intellecta eo modo est extra animā quo intelligitur c. Posuit enim naturas rerum à materia separatas.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ scientia alia est in discipulo, & alia in magistro. Quomodo autem causetur, in sequētibus ostendetur c.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Augu. intelligit animas non esse plures tantum, quin uniantur in una ratione speciei.

ARTICVLVS III.

a Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes, scilicet sensitiua & nutritiua. Corruptibile enim & incorruptibile non sunt unius substantiæ. Sed anima intellectiua est incorruptibilis, alię uero animæ, scilicet sensitiua & nutritiua, sunt corruptibiles, ut ex superioribus patet c. Ergo in homine non potest esse una essentia animæ intellectiuæ, & sensitiuæ, & nutritiuæ.

¶ Si dicatur quòd anima sensitiua in homine est incorruptibilis, contrà, Corruptibile & incorruptibile differunt secūdum genus: ut dicitur in 10. meta. Sed anima sensitiua in equo & leone, & aliis brutis animalibus est corruptibilis. Stigitur in homine sit incorruptibilis, non erit eiusdem generis anima sensitiua in homine & bruto. Animal autem dicitur ex eo quòd habet animam sensitiuam. Neque ergo animal erit unum genus commune hominis & aliorum animalium. Quod est inconueniens.

¶ Præterea, Philosophus dicit in lib. de gene ra. animalium, quòd embrio prius est animal quàm homo. Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ. Est enim animal per animam sensitiuam, homo uero per animam intellectiuam. Non ergo in homine est una essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ.

¶ Præterea, Philosophꝰ dicit in 8. metaph. quòd genus sumitur à materia, differētia uero à forma. Sed rationale, quod est differētia constitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal uero dicitur ex hoc quòd habet corpus animatū anima sensitiua. Anima ergo intellectiua cōparatur ad corpus animatū, anima sensitiua, sicut forma ad materiā. Nō ergo aīa intellectiua est eadem per essentiā cū anima sensitiua in hoīe: sed præsupponit eam sicut materiale suppositum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de ecc. dog. Neque duas animas esse dicimus in homine uno. (ficut Iacobus, & alꝫ Syrorum scribunt unam) animalē qua animatur corpus, & immixta sit sanguini: & alteram spirituālē, quæ rationi ministret. Sed dicimus unam & eandem esse animam in homine, quæ & corpus sua focietate uiuificat, & semetipsam sua ratione disponit.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima non ut motor, sed ut forma uniatur corpori, impossibile est in homine esse plures animas, sed una tantum est anima intellectiua, quæ sensitiuæ & uegetatiuæ, & intellectiuæ officio fungitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Plato posuit diuersas animas esse in corpore uno: etiā secūdū organa distinctas, qbus diuersa

Cōmens.

Annot.

tur de unitate entis simpliciter: quod primo attẽditur penes essentiæ, & quod quid erat esse unitatem, quamuis unitas esse actualis existentiæ, & essentiæ se consequantur. Secundo, quia,ut alibi probatum est, in omni re citra Deũ existentia distinguitur realiter ab essentia,& necessario est simplex,quãuis ab ipso nesciatur:sed hoc est præsenti negotio impertinens. Tertio deficit ex illa communi caligine, qua natura entis & unius per compositionẽ non utendent, & tamen in eius principiis fatentur. dũ quotidie resonamus ꝙ ex duobus existẽtibus. in actu non potest fieri unũ per se ens, sed ex actu & potẽtia.Nec est alia causa quærenda:& ramen cũ hæc applicãda sint,ad glosas uenit, aperientes positam pariulam ueritatem. Ideo nanq; ex actu non potest ens nisi per accidẽs constitui: quia quilibet actus,quamũcunq; imperfectus,naturã quandam & quod quid erat esse constituit : ponit enim uel quid,uel quale,uel quantum, &c.Ex duabus autem naturis & quidditatibus,quantumcunq; imperfectis, constat non fieri unum per se. Nihil enim refert an sit perfecta uel imperfecta essentia uel quidditas,ad hoc quòd nõ possit cum alia unũ per se facere.Quoniam hoc repugnat non ex perfectiõe quidditatis, sed ex hoc quòd in se quædam quidditas est. Ex quibuscp nãcp duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, quòd fiat unum:quãuis una magis repugnet ẽ altera ex propriis. Ex potentia uero & actu ideo manifeste fit unũ, quia potẽtia ut sic nullam naturam aut quidditatem ponit.nõ enim ponit quid , aut quale, aut quantum , sed hoc tantum quod potentiale est respectu talis naturæ. Actu uero naturã secũ aut formaliter,aut causaliter,causalitate tamen formali, afferente, nõ nisi unũ quod quid erat esse constituit potest ex eo & tali receptiuo.Et propterea nõ oportet quærere, quomodo ex actu & potentia fiat unum.Sed si res illa quæ est potẽtia aliã ponit naturam, & non est potentia tantũ, iam componitur res nõ ex actu & potentia tantũ, sed est actu & actu , & consequenter non fit ens ex tali compositione , nisi per accidens. Nec oportet aliã quærere causam. Vnde intolerabilis est cæcitas eorum, qui ponunt cõpositũ per se ens constare ex actu & potentia constante ex actu & potẽtia. est enim implicatio id adiecto:quoniã est ponere quòd fiat ex duobus actibus , & ꝙ fiat non ex per se potentia : quoniam accidit præcedenti composito talis potentia : est enim præter eius rationem, ut patet. Nec posset reddi ratio, quare magis fit per se unum ex anima ex corpore , quàm ex proximo illuminabili , puta diaphano & lumine. sunt enim proprius actus,& propria potẽtia. Et super hoc fundatur ratio S.T. quæ unitatẽ entis ex unitate formæ probat: quia alio quin unum ens non esset.

Cõment. ¶ Secunda ratio, Si dicerent diuersas formas,aut per accidens esset prædicatio, aut in secundo modo dicẽdi per se:sed neutrum horum est, sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicunt eandem animam. Conditionalis probatur. quia formæ diuersæ & coëuntes, aut ordinatæ inter se sunt:aut non: si non, ergo pariunt prædicata per accidens:si sic,ergo forma præambula fundat subiectum,& forma reliqua prædicatum secundi modi : quia prima ponitur in ratione secundæ:ut superficiatum ostendit respectu colorati. Destructio utriusꝯ partis patet. prima quidem, quia animal per se dicitur de homine : secunda uero , quia homo , quod est subiectũ, non ponitur in ratione animalis , quod est prædicatum, sed econuerso.

¶ Contra hanc rationẽ Scot. ubi supra tria dicit. Primò,quòd prima facie ex hoc non habetur nisi,ꝙ prædicatum à forma posteriore nõ prædicatur per se de subiecto à forma priore:& consequenter, ꝙ hęc nõ esset per se,animal est homo : quod gratis conceditur. Secundo, quòd regula de prædicatis sumptis à diuersis formis , est ista, scilicet ꝙ si sumantur ab eis præcise , neutrũ de altero per se prædicatur : & ex hoc optime sequeret , ergo nec genus de differẽtia,nec differentia de genere prædicatur per se:quod etiam repugnat prædicationi directæ primi modi,quia prædicatum nullo modo debet esse per accidens,id est extra essentiam subiecti.

Cõment. ¶ Tertia ratio est à signo. Intẽsa una operatione animę impeditur alia. ergo principiũ eorum est unum per essentiam: alioquin una non impediret aliam.

¶ Quo ad tertiũ ostenditur modum quo omnes animæ una sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine cõtinẽtię. Perfectionis quidem: quia se habent sicut numeri ex additione. ex 8.meta. text. 10. Continentię uero,quia se habent sicut figuræ ex 2.de anima , ex his constatur, quòd superflueret alia anima:& est quarta ratio.

Annot. ¶ Cõtra hanc quartam rationẽ , quã Sco.dicit plus cæteris nalere: dicit ibidẽ, ꝙ facile soluitur,dicendo, ꝙ non est superfluũ , sed necessarium ponere præter animã intellectiuã aliam formam: quia illa recedẽte alia remanet. ergo hæc nõ est illa. Antecedens patet. Ad hoc breuiter dicitur. primo, ꝙ superfluitas non potest subterfugi:quoniã natura secundũ eos posuisset duas corporeitates substãtiales in homine: alterã in anima intellectiua quæ continet omnes imperfectiones,ut tetragonum,trigonum:& alteram in illa alia forma:& tamen natura nõ potest abundare in superfluo, nec deficere ut in pluribus.hoc autẽ esset in oibus hoibus, & aãbus.igitur. Secũdo dicitur, ꝙ antecedẽs est falsum:& ad rationes pro illo in sequẽti articulo respõdebitur.

a Super Quæstionis septuagesimæsextæ articulum quartum.

Cõment. TIulius clarus. de forma substantiali.

¶ In corpore quæritur. Primo quid secundum Ptat. dicendum. Secundo respondet quæsito negative. Tertio ostendit modum positionis. Quarto extendit dicta ad omnes compositas substantias.

¶ Quo ad primũ,unum dicitur,scilicet quòd respondendũ esset affirmatiue. Et probatur:quia oporteret ponere formam , qua constitueretur corpus motum.

¶ Quo ad secundũ una est conclusio respõntiua,in homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur ducendo ad impossibile.Si præter animã intellectiuã præexisteret alia forma,anima non daret esse simpliciter , nec esset forma substantialis,nec per aduentũ animæ esset generatio simpliciter:sed hæc falsa,impossibilia ergo. Consequentia probatur ex differentia inter formã substantialẽ & accidentalẽ quo ad esse, fieri & corrũpi simpliciter uel secundũ quid:quia penes substantialẽ omnia hæc sunt simpliciter , penes accidentalem secundũ quid.Et cõfirmantur hæ differentiæ ex errore antiquorum. 1. phy. uel de generatione:falsitas consequentis ex dictis patet. Aduerte hic quòd Sco. in 4.dist.11.q.3. dicit hanc rationem non concludere intentum: Quia ly simpliciter,potest dupliciter sumi.Primo,ut opponitur ei, quod est nullo modo : & sic ex nõ ente simpliciter nihil fit apud philosophos.Alio modo ut opponitur ei, quod est secundum quid. & sic nihil aliud significat esse simpliciter , quàm esse significandi ipsis speciei, & generi loquimurnita quòd sensus regulæ est , quòd illi termini formaliter sumpti sic se habent.Et cũ contra hoc dicitur, quòd species importat genus tanquã de per se conceptu eius : respondetur, quòd licet de facto ita sit:tantæ tamen hypothesi, quòd esset diuersæ formæ, generica & specifica,tunc homo aut solã formam specificã significaret per modũ totius & determinati : & in hoc differret à differentia, ꝙ significaret per modũ determinantis formaliter: aut significaret hanc formam, quæ utranꝙ formã, genericã & specificam,sicut si aliquod unũ nomen significaret habẽs igneitatẽ & leuitatẽ.Et sic optime sequitur, ꝙ homo nõ uere esset id quod est aĩal:nisi uel ratione patris:quod repugnat uerę & directę pẽ dicationi primi modi fuxta hanc significationẽ: uel per accẽs, quia habẽs hanc formam est etiã habẽs illã iuxta primã significationẽ:quod etiam repugnat prædicationi directæ primi modi,quia prædicatum nullo modo debet esse per accidens,id est extra essentiam subiecti.

Scotus sustinet aliquid unũ nomen significare habens igneitatẽ & leuitatẽ.

¶ Tertia ratio est à signo. Intẽsa una operatione animę impeditur alia. ergo principiũ eorum est unum per essentiam: alioquin una non impediret aliam.

¶ Præterea Ordo in formis attenditur secundum habitudinem ad materiam primam. Prius enim & posterius dicitur per comparationem ad aliquod principium. Si ergo non esset in homine aliqua forma substantialis præter animã rationalẽ,sed immediate materiæ primæ inhæreret :sequeretur ꝙ esset in ordine imperfectissimarũ formarũ, quæ immediate inhærent materiæ.

¶ Præterea, Corpus humanũ est corpus mixtũ. Mixtio autẽ nõ fit secũdũ materiã tãtũ, quia tunc esset corruptio sola.Oportet ergo ꝙ remaneant formæ elementorũ in corpore mixto, quæ sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales præter animam intellectiuam.

¶ SED CONTRA, Vnius rei est unum esse substãtiale. Sed forma substantialis dat esse substãtiale. Ergo unius rei est una tantũ forma substãtialis. Anima autem est forma substantialis hominis.Ergo impossibile est quòd in homine sit aliqua alia forma substantialis, quàm anima intellectiua.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima humana uniatur corpori ut forma, dans illi esse simpliciter , impossibile est esse in homine aliam formam præter animam intellectiuam.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ si ponetur anima intellectiua nõ uniri corpori ut forma,sed solũ ut motor,ut Platonici posuerunt ᶜ: necesse esset dicere, quòd in homine esset alia forma substãtialis,per quã corpus ab aĩa mobile in suo esse constitueretur.Sed si anima intellectiua unitur corpori ut forma substantialis, sicut supra iam dximus ᶜ: impossibile est, quòd aliqua alia forma substãtialis præter eam inueniatur in homine.

¶ Ad cuius euidentiam considerãdum est, ꝙ forma substantialis in hoc à forma accidentali differt;quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale ᵉ. Sicut calor facit subiectũ non simpliciter esse, sed esse calidum. Et cum aduenit forma accidẽtalis, non dicitur aliquid fieri uel generari simpliciter , sed fieri tale , aut aliquo modo se habẽs. Et similiter cũ recedit forma accidentalis,nõ dicitur aliquid corrumpi simpliciter, sed secundũ quid. Forma autem substãtialis dat esse simpliciter. Et ideo per eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari : & per eius recessum simpliciter corrũpi. Et ꝓpter hoc antiqui naturales , qui posuerunt materiam primã esse aliquod ens actu, puta ignem,aut aẽrẽ,aut aliquid huiusmodi ᵉ: dixerunt ꝙ nihil generatur aut corrũpitur simpliciter,sed omne fieri statuerũt alterari, ut dicitur in 1.phy. Si igitur ita esset, ꝙ præter animã intellectiuam præexisteret quæcunq; alia forma substãtialis in materia,per quã subiectũ animæ esset ens actu,sequeretur ꝙ anima nõ daret esse simpliciter:& per cõsequens ꝙ non esset forma substantialis: & ꝙ per aduentũ animæ nõ esset generatio simpliciter,sed solũ secundũ quid. Quæ sunt manifeste falsa. Vnde dicendum est, ꝙ nulla alia forma substãtialis est in homine nisi sola anima intellectiua: & ꝙ ipsa sicut utitur tẽ cõtinet animam sensitiuam & nutritiuam, ita utitur continet omnes inferiores formas:& facit ipsa sola quicquid imperfectio resformæ in aliꝭ facit.Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis , & de nutritiua in plantis : & uniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectarũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd Aristo. non dicit animam esse actum corporis tãtum, sed actũ corporis physici organici potentia uitã habẽtis, & ꝙ talis potentia nõ abstrahit animã. Vnde manifestum est, ꝙ in eo,cuius aĩa dicitur actᵘˢ, etiã aĩa includitur: eo mõ loquẽdi quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi: nõ quòd seorsum sit lucidũ sine luce, sed quia est lucidũ ꝑ lucẽ. Et similiter dicitur, ꝙ aĩa est actᵘˢ corporis, &c.

primum naturaliter , & esse secundum quid esse naturaliter posterius. Et hoc modo uerum est,quòd omnis forma substantialis dat esse simpliciter , & accidentalis secundum quid: & hoc siue forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem , siue non. Semper enim esse datum à forma substantiali secundum suam naturam est prius:& illud posterius,licut substantia accidente.

Vnde ex hoc non sequitur, ergo una est forma in composito: quia stat uni composito habẽti unum esse prius naturaliter accidentali forma aduenire aliud perfectius. esse etiam prius naturaliter, quàm sit esse accidentale. Sed : quòd respõso hic uoluntaria & nulla fit : facile manifestatur. Quòd uoluntaria quidem sit, patet:quia ad placitum exponit terminos , & non secundũ usum philosophorum loquentiũ in hac re.Ly enim simpliciter, duplicem tantum habet apud philosophos significationẽ, primo, ut idẽ est,quod ly totaliter. & sic intelligitur ex non ente simpliciter,id est totaliter nihil fit. Et sic dicimus multa non esse simpliciter completa , quando non fuit totaliter facta. Secundo ut idem est : quòd nullo addito,iuxta illud Tapicorium,simpliciter dico, quod nullo additocito. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & usum omnium , & sic sumitur in proposito. Nec potest instãtiari , nisi proprium loquẽdi ipsemet Sco. cum cæteris uelit negare. Sed aduerte, ꝙ in hoc deceptus uidetur Sco.& multi eadem tenẽtur cæcitate, quòd nõ discernunt in ly simpliciter ædum exercitum abactu signatorcũ ramen distãt licut cælum à terra. Vel nanqꝫ ipso in actu signato est ponere ly simpliciter,impossibile est loqui de ipsa rẽ dequa est sermo ; absque adiectiuo aliquo : ut in generatione hominis dicimus,homo fit: cum dealbatur uero, non dicimus , homo fit , sed homo fit albus. Aristot. enim & S. Tho. & cæteri omnes differentiam inter formam substantialem,& accidentalem penes simpliciter & secundum quid,in actu exercito. Nec eget probatione:quoniam etiam in ipsis artificialibus , quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico,ac per hoc induit rationem substantialis : dicimus etiam fieri simpliciter: ut patet in factione domus: dicimus enim,quòd domus fit,& quòd facta est: cum autem decoratur,non dicimus quòd fit,sed cum adiectiuo,quòd fit alba aut pulchra. Et ergo usitatissimum & proprissimum formæ substantiali, dare esse simpliciter , & fieri secundum eas composita simpliciter.Et iuxta hoc patet procedere rationem S. Tho. quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam ,iam illud est simpliciter, id est de illo uerificatur quòd est.ergo non potest de illo uerificari quòd fit, sed quòd fit tale : quod est fieri secundum quid.Nec hoc potest subterfugi:nisi concedendo, quòd de uno, & eodem potest abſolute , & absque adiectione aliqua concedi quod est & fit. Quod quantæ stultitiæ sit,eis relinquo iudicandum. Et hoc bene nota : quoniam in hoc lumine uidebis clare multa secreta apud Aristot.& complures tenebras apud alios.

¶ Quo ad tertium,modus positionis est illemet qui in præcedenti articulo positus est:scilicet ratione ordinis perfectioris & continentis. *Cõment.*

¶ Quo ad quartum dicitur, quòd prædicta habent locum in omnibus compositis substantialibus eiſdem rationibus & modis.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium , quoniam Henricus de Gandauo , in quolibeto secundo quæstio.secunda & tertia,& quolibeto quarto quæstio. 13. & 14. tenet quòd non est eadem ratio de homine & aliꝭ , & quòd quamuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & uegetatiua , non tamen

tamen pro forma mixtionis & corporeitatis, quia illa est inextensa, istæ uerò sunt extensæ. Vnde arguit sic: omne per se agens habet aliquē per se proprium terminū: ergo ubi sunt duo per se diuersa agentia & diuersę actiones, ibi nō est eadē forma utriusq; terminus: sed sic est in solo hoīe, quia ab à deo per creationem; reliqua à femine per generationē. ergo duæ formæ. Antecedēs patet ex se, & 5. phy. ubi negatur

quia per animā, & est corpus, & est organicum, & est potentia uitā habens. Sed actus primus dicitur respectu actus secundi, qui est operatio. Talis enim potēția est nō abiciens, id est non excludens animam.

¶ Ad secūdum dicendū, ꝙ anima nō mouet corpus p̄ esse suū secundū ꝙ unīt̄ corpori ut forma: sed per potentiā motiuā, cuius actus p̄supponit iam corpus effectū in actu per animā: ut sic anima secundū uim motiuā sit pars mouēs, & corpus aīatū sit pars mota.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ in materia cōsiderant diuersi gradus p̄fectionis: sicut esse, uiuere, sentire, & intelligere. Sēper autē secūdū super uenies priori p̄fectius est. Forma ergo, quę dat solū primū gradum p̄fectionis materię, est imperfectissima. sed forma, quæ dat primū, & secundū, & tertiū, & sic deinceps est perfectissima: & tamē materiæ immediata.

¶ Ad quartū dicendū, quòd Aui. posuit formas substātiales elementorum integras remanere in mixto: mixtionē autē fieri secundum ꝙ contrarię qualitates elementorū reducūtur ad mediū. Sed hoc est impossibile. Quia diuersę formę elementorū nō possunt esse nisi in diuersis partibus materię. Ad quarum diuersitatē oportet intelligi dimensiones, sine quibus materia diuisibilis esse non

quamuis in ea non inueniantur hæc formaliter, sunt tamē in ea uirtualiter: sicut trigonum etiam non est in tetragono formaliter, sed uirtualiter. & sic aīa dat quod habet uirtualiter. & hoc sufficit. Et enim anima intellectiua tantæ excellentię, ut ꝺ faciat ens materiale quāntati subiectum, &c. in quantū habet in se uim priorum: & ut det esse intellectuale & indiuisibile, inquantū formaliter excedit oēs alias. Facilę ꝓcipi potest, ꝙ compositū sit quantum & figuratū subiectiue: & tamen illius forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis nō est naturali lumine, quo discernere datū est: quòd inter formam pure indiuisibilē, ut sunt intelligentiæ: & formam pure diuisibilē, ut sunt omnino materiales, mediat forma indiuisibilis formaliter & diuisibilis uirtualiter: cui ex formali indiuisibilitate conuenit,

omnes formas priores se ordine generationis: sicut tetragonum, trigonum ipsa potest supplere, imo necessario facit omnem effectū & operationem formæ mixtionis & corporeitatis. Et ut fatisfiat uerbis argumentū, potest distingui ꝙ in anima intellectiua inueniri esse corporeum, materiale quantum, & figuratū, &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo uirtualiter. Et quòd

potest. Materia autem dimensioni subiecta nō inuenitur nisi in corpore. Diuersa autem corpora nō possunt esse in eodē loco. Vnde sequit, quòd elemēta sint in mixto distincta secundū situ. Et ita non erit uera mixtio, quę est secūdū totū: sed mixtio ad sensum, q̄ est secūdū minima iuxta se posita. Auerrois autē posuit in 3. de cælo, ꝙ formæ elementorū propter sui imperfectionē sunt mediæ inter formas accūtales, & substātiales. Et ideo recipiūt magis & minus. Et ideo remittunt in mixtione: & ad mediū reducuntur, & cōsiderantur ex eis una forma. Sed hoc est etiā magis impossibile. Nā esse substātiale cuiuslibet rei in indiuisibili consistit: & omnis additio & subtractio uariat speciē, sicut in numeris: ut dicitur in 8. met. Vnde impossibile est, ꝙ forma substātialis quęcunq; recipiat magis & minus ꝙ. Nec minus est impossibile aliquid esse mediū inter substantiā & accidens ꝙ. Et ideo dicēdū est secūdū philosophū in primo de generatione, ꝙ formæ elemētorū manēt in mixto nō actu, sed uirtute. Manent enim qualitates, ꝑprię elemētorū, licet remisse, in quibus est uirtus formarū elementarium. Et huiusmodi qualitas mixtionis est ꝑpria dispositio ad formā substantialē corporis mixti, puta formā lapidis uel animę cuiuscūq;

esse non quantū: & ex uirtuali diuisibilitate conuenit facere formaliter ens extensum subiectiue. Et nota, quòd cū dicimus animā intellectiuam dare esse extensum composito, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud nanq; indiuisibile & immateriale: sicut anima ipsa, hoc uerò diuisibile & materiale: illud est unum simplicitate communicatum tantum composito & materiæ, hoc uerò est unum compositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta propositioni S. T. de unitate esse in cōposito: quoniam in æquiuoco laboratur: dum quæstio est de esse essentiæ, quod est ipsum compositum subiectum quantitati: & positio loquitur de esse existentiæ.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd diuisio animalis in partem mouentē & partem motam in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales, nisi causaliter: quoniam omne animal integratur ex duabus partibus corporeis, quarum una actuatur potentia motiua ipsius animalis, & est pars mouens: & reliqua mouetur. In homine autem, quia habet duplex motiuum iuxta duplicem appetitum, sensitiuum scilicet, & intellectiuum: est diuisio in partes integrales, quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo: quia ille est actus cuiusdam partis corporis. Et quodammodo in partes essentiales, quo ad motum prouenientem ab appetitu intellectiuo: quia ille nullius corporis est actus: & sic pars mouens est anima, quæ est pars essentialis. Dixi autē quodammodo, quoniam pars motæ non est propriæ pars essentialis: quoniā est corpus in actu, qđ nō est pars nisi per synecdochen. realiter loquēdo: sed est & dicit pars hominis inquantū homo aut animal, quia formaliter sumēdo animā corpus & animal, cōponitur animal ex anima & corpore tanq̄ ex partibus essentialibus: corpus tamen non est uere pars, ut dictū est.

¶ In responsione ad tertium nota, quòd responsio redarguit argumentum quod peccat secundum non causam: non enim immediate uniri materiæ primæ infert imperfectionem formæ, sed dare illi primum tantum perfectionis gradum. Vnde hinc habes quòd esse formam propinquam materiæ primæ, conuenit dupliciter. Vno modo quo ad unionem, & sic omnis forma substantialis est æque propinqua materiæ primæ. Quia in ipsa immediate recipitur: & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio uel imperfectio formarum substantialium. Alio modo quo ad gradualem perfectionem: & sic non omnis forma est æque propinqua materiæ primæ. Sed quanto aliqua forma est propinquior materiæ, tanto imperfectior: & quanto magis elongata, tanto perfectior. Et sic formę elementorum dicuntur imperfectissimæ & immediatæ materiæ, & primæ formæ eius: & deinde mixtorum, & sic deinceps. uocatur autem forma propinquior materiæ secundum perfectionem, quæ primum ordine generationis gradum perfectionalem dat tantum: remotior uero quæ primum & secundum: & sic procedendo data latitudine in quolibet gradu.

¶ In responsione ad quartum ubi mixtio elementorum tractatur longius, esset habendus sermo, si cuncta adducēda essent obseruata. unde in loco proprio in primo de generatione requirantur, hic fat sit rationes has tractare. Tria ergo sunt in hac responsione. Primo opinio Auic. quæ satis efficaciter impugnatur. Secundo opinio Auerrois in 3. cæli. comm. 67. Cuius rationes sunt: quia si corrumperentur totaliter, non saluaretur ratio elementi: nec materia reciperet formas mixtorum mediis elementis: sed primo & essentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, quòd optime saluatur ratio elementi: quia elementum est ex quo fit aliquid, cùm insit actu uel uirtute. Et ꝙ materiam reciperet formas mixtorū immediate, potest dupliciter intelligi. Primo quo ad unionē formę cū materia, & sic est necessariū. Alio modo quo ad transmutationē: & sic mediant elemēta. Ita quòd elemēta media sunt in transmutatione, nō in informatione. Vel dicas, ꝙ non folū in fieri, sed in esse elemēta sunt media: nō formaliter, sed uirtualiter, sicut & manent non formaliter, sed uirtualiter. Sed aduerte hic, ꝙ Auerroīstæ deridentes secundam rationem S. T. contra Auerroim, quia manifeste patet in commento illo, quòd Auerrois posuit, formas elementorum esse substantias: medias autem inter substantias perfectas, & accidentia: & ex earum imperfectione quæ proximæ sunt accidentibus: possunt suscipere magis & minus: & sic

non

non ponit aliquod mediū inter substantiam & accidens. Sed isti dū derident, ꝙ se derisibiles exhibeant si uiderent, tacerent. Nō penetrant subtilitatem formalitatē: ꝙ S. Th. qui ad philosophos loquebatur nō sciolos. Ad cuius euidentiam sciendum est, ꝙ ratio S. Th. nō rēdit cōtra conclusionē, sed contra rationē. Auerro. Sufficit autem ei Auerro. sup ratiōe mediī, ut expresse pater in cōment

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori uniatur.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd anima intellectiua inconuenienter tali corpori uniatur. Materia enim debet esse proportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis. Non ergo conuenienter unitur corpori corruptibili.

¶ Præterea, Anima intellectiua est forma maxime immaterialis. Cuius signum est, quòd habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quanto corpus est subtilius, tanto minus habet de materia. Ergo anima deberet subtilissimo corpori unīri, puta igni, & non corpori mixto & terrestri magis.

¶ Præterea, Cum forma sit principium speciei, ab una forma non prouenīunt diuersæ species. Sed anima intellectiua est una forma. Ergo non debet uniri corpori, quod cōpositur ex partibus diffimilis speciei. ¶ Præterea, Perfectioris formæ debet esse perfectius suscipitibile. Sed anima intellectiua est perfectissima animarum. Cum igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter insita tegumenta, puta pilorum loco ueſtium, & ungulum loco calciamento rum: habeant etiam arma naturaliter sibi data, sicut ungues, dentes, & cornua: ergo uidetur, quòd anima intellectiua non debuerit uniri corpori imperfecto tanquam talibus auxiliis priuato.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 2. de anima, quòd anima est actus corporis physici, organici, potentia uitam habentis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima intellectiua sit etiam uirtute sensitiua secundum gradum perfectissimum, decuit corpus, cui unitur, mixtum esse, & inter omnia alia corpora magis reductum ad complexionis æqualitatem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cū forma non sit propter materiam, sed potius materia propter formam[c]: ex forma oportet rationem accipere quare materia sit talis, & non econuerso. Anima autem intellectiua sicut suprà habitum est[c]: secundum naturæ ordinem infimum gradum in substantijs intellectualibus tenet: in tantum, ꝙ non habet naturaliter sibi inditam notitiā ueritatis, sicut angeli[c]: sed oportet, ꝙ eam colligat ex rebus diuisibilibus per uiam sensus: ut Dionysi. dicit 7. cap. de diui. nomi. Natura autem nulli deest in necessarijs. Vnde oportuit, quòd anima intellectiua non solum haberet uirtutem intelligendi: sed etiā uirtutem sentiendi[c]. Actio autem sensus nō fit sine corporeo instrumēto[c]. Oportuit igitur animam intellectiuam corpori uniri, ꝙ posset esse conueniens organum sensus. Omnes autem alij sensus fundantur supra tactum[c]. Ad organum autem tactus requiritur, quòd sit medium inter contraria, quæ sunt calidum & frigidum, humidum & siccum, & similia, quorum est tactus apprehensiuus. Sic enim est in potentia ad cōtraria, & potest ea sentire. Vnde quanto organum tactus fuerit magis reductū ad æqualitatem complexionis: tāto perceptibilior erit tactus. Anima autem intellectiua habet completissime uirtutem sensitiuam: quia quod est inferioris, præexistit perfectius in superiori: ut dicit Diony. in libr. de diui. no-

¶ Tertio in hac responsione S. Th. ponit opinionē propriā: ꝙ elemēta remanēt nō actu, sed uirtute. Sed aduerte ꝙ elemēta remanere uirtute, pōt dupliciter intelligi. Vno mō in forma substātiali mixti eo mō quo ingetatiui est in forma sensitiua: & hæc est opinio Sco. in 2. sen. di. 15. Alio mō in qualitate, q̄ est propria dispositio ad formā mixti: & hæc est opinio S. Th. Et q̄uis opinio Sco. cōtra uiā S. Th. sit, & rōni aduersa: quia nō est eadē proportio formę substantialis, puta sensitiua ad formas specificas elemētorū, & ad gradus gñicos: ut quę admodū hos cōtineat, ita illas contineat: qñ illarū ꝑdicatio sibi repugnat: non aūt horū. Et sensui contradicit: qa operatio elementi nō q̄ elemēti, aut perfectius est in forma mixti: sed lōge ꝑfectior: cuius oppositionē uidemus in oībus uiuis liter clauſis in formis posterioribus, sentitiuū esse ꝑfectiorē mō operatur ega uegetatiuū q̄ pure uegetatiuū. qđ tñ nō est contra ꝑdicte intentionē: in qua pluralitatē formarū excludimus, dicētes de relin quatur in loco, ꝑprio: sed hæc tñt ad discretionem opinionis S. Tho. dicta.

a ¶ *Super Quæstionis sententiæ sim. sexto Articu. quintum.*

TItulus clarus est. *Comment.*

¶ In corpe duo. Primo, respōdet quæstio ni cōclusio affirmatiuē. Secūdo, ex cōclusione deducit duo corollaria. Cōclusio respōsiua est, corp⁹ cui unitur aīa intellecti ua, oportet ꝙ sit mixtū, & maxime ad æqualitatē reductū, quale est nostrū. Probat hic, Anima intellectiua exigit corp⁹ habēs has duas conditiones. ergo. Pro bat cōsequentiā: qa ex forma accipit rationa teriæ: qm materia est ꝓpter formā, & nō econuerso. Antecedēs uero quo ad primā ꝑtē, s. ly mixtū: ꝓbat sic. anima intellectiua nō habet in ditā cognitionē intelle ctiuā. ergo est etiā sensitiua: ergo exigit corp⁹ organū tact⁹. ergo mediū inter cōtraria. ergo mixtū. Antecedēs huius ꝓbationis, ꝓbat: ex eo ꝙ tenet infimū gradū in ordine intelligētiū: ae per hoc est ut pura potētia: ut patet ex fundamētis. Prima cōsequētia, ꝓbat: quia natura nō deficit in necessarijs: acquisitio autē notitiæ in anima, oportet quòd fiat ex sensibꝫ, ut patet: & Dionysius cō firmat. Secūda uero cōsequētia probatur, qa omnes sensus fundantur super tactū, ut patet in 3. de anima. Tertia autē probatur: quia organum tactus debet esse in potentia ad cōtraria calidum & frigidum, & reliqua tāgibilia. Quarta autē relinquitur per se nota, qa cōstat corpus animalis non posse esse mediū nobis. Probat hic, Anima intellectiua exigit corp⁹ habēs has duas conditiones. ergo. Pro bat cōsequentiā: qa ex forma accipit rationa teriæ: qm materia est ꝓpter formā, & nō econuerso. Antecedēs uero quo ad primā ꝑtē, s. ly mixtū: ꝓbat sic. anima intellectiua nō habet in ditā cognitionē intelle ctiuā. ergo est etiā sensitiua: ergo exigit corp⁹ organū tact⁹. ergo mediū inter cōtraria. ergo mixtū. Antecedēs huius ꝓbationis, ꝓbat: ex eo ꝙ tenet infimū gradū in ordine intelligētiū: ae per hoc est ut pura potētia: ut patet ex fundamētis. Prima cōsequētia, ꝓbat: quia natura nō deficit in necessarijs: acquisitio autē notitiæ in anima, oportet quòd fiat ex sensibꝫ, ut patet: & Dionysius cō firmat. Secūda uero cōsequētia probatur, qa omnes sensus fundantur super tactū, ut patet in 3. de anima. Tertia autē probatur: quia organum tactus debet esse in potentia ad cōtraria calidum & frigidum, & reliqua tāgibilia. Quarta autē relinquitur per se nota, qa cōstat corpus animalis non posse esse mediū nobis.

Vnde oportuit corpus cui unitur anima intellectiua, esse corpus mixtum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem complexionis[c]. Et propter hoc homo inter oīa animalia melioris est tactus. Et inter ipsos homines, qui sunt melioris tactus, sunt meliores intellectus. Cuius signū est, quòd molles carne bene aptos mente uidemus, ut dicitur in secundo de anima.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hanc obiectionem aliquis forte uellet euadere per hoc, quòd diceret corpus hominis ante peccatum incorruptibile fuisse. Sed hæc responsio non uidetur sufficiens. Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit non per naturā, sed per gratiæ diuinę donū: alioquin immortalitas eius per peccatum subłata non esset, sicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendū est, ꝙ in materia duplex cōditio inuenitur. Vna, quæ elīgitur ad hoc ꝙ sit conueniens formæ alia, quę ex necessitate cōsequitur priorem dispositionē. Sicut artifex ad formā ferræ elīgit materiā ferream aptam ad secandum dura. Sed ꝙ dentes ferræ hebetari possint, & rubiginem contrahere, sequitur ex necessitate materiæ. Sic igit & animæ intellectiuæ debetur corpus, ꝙ sit æqualis complexionis. Ex hoc autem de necessitate materiæ sequitur ꝙ sit corruptibile. Si quis uero dicat, ꝙ deus potuit hanc necessitatē uitare, dicendū est, ꝙ in constitutione rerum naturalium nō consideratur quid deus facere possit: sed quid naturæ rerum cōueniat, ut Augu. dicit 2. super Gene. ad lit. e. Prouidit tamen deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

¶ Ad secundum dicendū, ꝙ animæ intellectiuæ non debetur corpus propter ipsam intellectualem operationē secundum se, sed propter sensitiuam uirtutē, quæ requirit organum æqualiter cōplexionatum[c]. Et ideo oportuit animam intellectiuam tali corpori uniri, & non simplici elemēto uel corpori mixto in quo excederet ignis secundum quantitatem: quia non posset esse æqualitas complexionis propter excedentē ignis actiuam uirtutem. Habet autē hoc corpus æqualiter complexionatum quandā dignitatem, per hoc ꝙ est remotum à contrarijs. In quo quodammodo assimilatur corpori cęleſti.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ partes animalis, ut oculus, manus, caro, & os, & hmōi, non sunt in specie, sed totum. Et ideo nō potest dici proprie loquēdo, ꝙ sint diuersarum specierum, sed ꝙ sint diuersarum dispositionum. Et hoc cōpetit animæ intellectiuæ, q̄ ꝙis sit una secundū essentiā, tamen propter sui perfectionē est multiplex in uirtute[c]. Et tō ad diuersas operationes ꝺiget diuersis dispositionibus in partibus corporis cui unitur. Et propter hoc uidemus, ꝙ maior est diuersitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his q̄ in plantis.

¶ Ad quartū dicendū, ꝙ aīa intellectiua, qa est uniuersaliū cōprehensiua, habet uirtutē ad infinita[c]. Et tō non poruerunt sibi determinari à natura uel determinatæ existimationes naturales, uel etiā determinata auxilia, uel defensionū uel tegumentorum: sicut aliis aīalibus, quorū aīæ habēt cōprehensionē & uirtutē ad aliqua ꝑticularia determinata. Sed loco horū oīm hō h3 naturaliter rōnē & manus: q̄ sunt organa organorū[c]: qa ꝑ ea hō pōt sibi præparare instrumenta infinitorū modorū, & ad infinitos effect⁹.

---

a 1.d.8.q. 4.a.3. 3. sen. dist. 17.d.1. q.1 a.5. Et habes q.5. art. 1.car. & Spiritua. artic. 7. & de anima art. 8.

b 581

Quæstio.

c 249 368 281 4 278 282 353 564 455 c

Annota.

Annota.

Annota.

Annota.

c 455

c 306

c 458 b

potentia ad tangibilia, ut medijs per abnegationē. Secunda autē pars antecedentis, scilicet maxime reductū ad æqualitatem, probatur sic: anima intellectiua habet perfectissime utrutē sensitiuam: ergo exigit corpus maxime ad equalitatē reductū. Assis probatur: quia inferius perfectius cōtinetur in superiori: ut patet per Dio. cōsequētia probatur ex eadē radice, quia scilicet uis fēsitiua sum datur super tactū. Con stat autē q̄ quāto organū tactus fuerit æqualius, tāto melius percipiet, q̄ ab excellētijs remotius melē discernit.

397 2. contra ca. 71. Et ueri. q̄. præstat tactū cæteris 13. ar. 4. cor. Et mal. q. 4. art. 4. cor. Et spū. art. 2. et 3. Et anima. lec. 1. fin.

¶ Corollaria sunt duo. Primum, q̄ ex hoc hō animalibus. Secundū, inter hoīes melioē habens tactū, est melioris ingenii. Patet sequela ex secundo de anima.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articul. sextum.

IN titulo hoc solū aduerte, q̄ hic est sermo de mediatione trāsformationis: non aūt trāsmutationis tm.

368 Annota.

Ira q̄ quō est, utrū in instanti quo anima recipitur in materia, medicit inter ipsam & materiā accidētia aliqua, quibus prius natura, ersi nō tēpore materia informetur, quām ipsa forma subſtātiali. Et est quō cōtra Auerroim, & universaliter contra omnes ponētes idē numero accēs in genito & corrupto saluari.

Cōment. ¶ In corpore duo facit. Primo tractat quid secundū Plat. rādendū esset, saffirmatiue. Secūdo quid secūdū determinata: quia negatiue. Primū de se patet. Secūdū est cōclusio rō suaſoria & universaliter ois forma substantialis recipitur in materia nullo mediāte accidēte. Probat sic: ma teria est in potentia ad oēs actus ordine quodā. ergo primo ad esse in actu: ergo ad formā substātiale: ergo prius recipitur forma subſtātialis: ac p hoc anima, q̄cunq; accidens. Ans patet ex 7. meta. prima cōsequētia pro batur: quia esse in actu est actus primus simpliciter, secunda uero: quia solā & omnis forma substantialis facit esse simpliciter. tertia relinquitur se nota.

¶ Circa hanc rōnem aduerte, q̄ dupliciter cauillari pōt. Primo quantū ad ordinē, dicendo, q̄ materia est primo in potētia ad esse subſtātiale primitate intentionis, nō aūt primitate exequutionis, quia primū in intētione, est ultimū in exequutione: & iō prius ordine ḡnationis recipit dispoſitiones accēſtales, quām formā subſtantiale. Secūdo, q̄tū ad secundā consequentiā: q̄a cōcesſo q̄ esse in actu est prius ordine ḡnationis: nō sequitur, ergo esse datū a forma subſtātiali, est prius ordine ḡnationis: sed q̄ est sophisma cōsequētis, q̄n esse in actu cōi est omnibus prædicamētis, ut patet 3. phy. tex. 3. ac p hoc clauditur intrinsece in esse accītali, & cōsequēter faciēdo esse quātū, aut quale sit, esse in actu. Et sic nihil aliud cōcluditur ex hoc, q̄ esse est primus actus ordine ḡnationis, nisi q̄ prius sit esse in actu, q̄ esse tale: q̄d saluat etiā in forma accidētali: quia dū calor facit esse calidū, prius natura darly esse, q̄ ly calidū: nō ergo ex hoc pōt inferri, ergo prius recipit formā subſtantialē. Sed ad hæc breuiter, & simul dicitur, q̄ sermo præsens principaliter est de ordine ḡnationis: ita q̄ materia est in potēria ad oēs actus ordine ḡnationis: ac per hoc ad actū primū ex natura sua ordine ḡnationis est primo ordine ḡnationis in potēria: & cōsequēter prius recipit illū ordine executionis. Quōd aūt forma subſtātialis sit prior accīte ordine ḡnationis, probat sufficiēter in litera ab effectibus earū formalibus: quia esse in actu est prius q̄ esse tale: q̄d nō solū uerificat, q̄terea q̄a in quolibet esse prius intelligitur esse, q̄ specificatio eius, ut obiicēdo tactū est, q̄d est extra propoſitū: sed necessario est uerū, & intentū in proposito, propterea quia nulla res pōt suscipere esse tale, nisi prius natura de ipsa uerificetur absolute, q̄ habet esse. Impossibile est cīm imaginari domū suscipere esse albā, aut pulchrā, nisi imaginemur q̄ domus ipsa est absolute, seu sine additione aliqua. Si ergo materia secūdū se nullū esse in actu habet, impossibile est imaginari, q̄ sit talis si nō prius natura de ea uerificetur, q̄ habet esse absolute, & sine additione aliqua: sed dare esse ita q̄ sine additione aliqua uerificetur de aliquo quod est, est propriꝰ effectus formalis formæ subſtātialis, ut superius declarātū fuit. ergo impossibile est materiā prius recipere accidēs q̄ facit esse subſtantiale, qua facit esse simpliciter. i. sine additione aliqua. Nullū est ergo sophisma arguere ex hoc, q̄ esse simpliciter. i. sine additione aliqua, est primus actus ordinē ḡnationis. ergo forma subſtātialis, quia hoc nō claudit intrinsece in forma accīdentali, sed p̄suppositiue, sed in forma subſtātiali tm: & ideo ista est prior ordine ḡnationis. Est aūt tō appārēs in argumēto: q̄a esse pōt dici absolute dupliciter. Vno mō per abſtractionē & simpli cēter, & secūdū quidē: hoc mō simpliciter dicimus, q̄ esse dicitur de esse in oibus generibus, & sic accipiēta tur in argūēto, & hoc mō esse nec excludit, nec includit simpliciter, aut secundū quid. Alio mō per exclusionē secundū q̄d, & inclusionē simpliciter: & hoc mō dicimus in actu signato, q̄ forma subſtātialis dat esse simpliciter: & in actu exercito, q̄ per formā subſtantialē ignis est, per calorē uero ignis non est, sed est calidus. Et sic usus est S. Thom. esse simpliciter seu absolute in apposito. Vñ patet q̄ diuersimode sumatur esse, cū dicitur q̄ calor facit esse calidū, dat prius esse, q̄ calidū: & cū dicitur q̄ forma subſtātialis dat esse. Et utrobique utimur ly esse absolutē q̄n ibi esse dicit actū confuse & potentiale ad simpliciter & secundū quid: hic uero dicit actum excludentem secundum quid.

372 ¶ Ad primum dicendum, q̄ substantia spiritualis, quæ unitur corpori solum, ut motor unitur ei per potentiam uel uirtutem. Sed anima intellectiua corpori unitur, ut forma per suam essentiam c. Administrat tñ ipsum & mouet per suam potentiam & uirtutē.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Utrum anima uniatur corpori animalis mediante aliquo corpore.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quōd anima uniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. Dicit enim Augustinus tertio super Genesim ad literam, quōd anima per lucem, id est ignē & aērē, quæ sunt similiora spiritui, corpus administrat. Ignis autem & aēr sunt corpora. Ergo anima unitur corpori humano mediante aliquo corpore.

¶ Præterea. Id, quo subtracto, soluitur unio aliquorum unitorum, uidetur esse medium inter ea. Sed deficiente spiritu, anima à corpore separatur. Ergo spiritus, qui est quoddam corpus subtile, medium est in unione corporis & animæ.

¶ Præterea, Ea, quæ sunt multum distantia, non uniuntur nisi per medium. Sed anima intellectiua distat à corpore: & quia est incorruptibilis. Ergo uidetur quōd uniatur ei mediante aliquo, quod sit corpus incorruptibile. Et hoc uidetur esse aliqua lux cælestis, quæ conciliat ele menta, & redigit in unum.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in secundo de anima, quōd non oportet quærere si unum est aīa & corpus: sicut neque ceram & figuram. Sed figura unitur ceræ nullo corpore mediante. Ergo & anima corpori.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima uniatur corpori non ut motor, sed ut forma, impossibile est uniri corpori mediante alio quo corpore.

¶ RESPONDEO dicendū, quōd si anima secundum Platonicos corpori uniretur solum ut motor c, conueniens esset dicere, q̄ inter animam hominis uel cuiusque animalis & corpus aliqua alia corpora media interuenirent. Conuenit enim motori aliquid distās per media magis propinqua mouere. Si uero anima unitur corpori ut forma, sicut iam dictum est: impossibile est quōd uniatur ei aliquo corpore mediante. Cuius ratio est, quia sic dicitur aliquid unū quomodo & ens. Forma autē per seipsam facit rem esse in actu, cum per essentiam suā sit actus: nec dat esse per aliquod medium. Vnde unitas rei cōpositæ ex materia, & forma est per ipsam formam, quæ secūdum seipsam unitur materiæ, ut actus eius. Nec est aliquid aliud uniēs nisi agēs, quod facit materiam esse in actu: ut dicitur in octauo metaphysi. Vnde patet esse falsas opiniones eorum, qui posuerunt aliqua corpora esse media inter animam & corpus hominis. Quorum quidam Platonici dixerunt, quōd anima intellectiua habet corpus incorruptibile sibi naturaliter unitum, à quo nunquam separatur, & eo mediāte unitur corpori hominis corruptibili. Quidam uero dixerunt, quōd unitur corpori mediante spiritu corporeo. Alij uero dixerunt, quōd unitur corpori mediāte luce, quam dicūt esse corpus e, & de natura quintæ essentiæ: ita quōd anima uegetabilis unitur corpori mediante luce cæli syderei, anima uero sensibilis mediāte luce cæli crystallini, anima uero intellectualis mediante luce cæli empyrei. Quod fictitiū & derisibile apparet. Tum quia lux non est corpus e. Tum quia quinta essentia non uenit materialiter in compositionem corporis mixti: cum sit inalterabilis, sed uirtualiter tantum e. Tum etiā, quia anima immediate corporitur ut forma materię e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd Augustinus loquitur de anima inquantum mouet corpus. Vnde utitur uerbo administrationis. Et uerum est, quōd partes grossiores corporis per subtiliores mouet. Et primum instrumentum uirtutis motiuæ est spiritus, ut dicit philosophus in libro de causa motus animalium.

¶ Ad secundum dicendum, quōd subtracto spiritu deficit unio animæ ad corpus, non quia sit medium, sed quia tollitur dispositio, per quam corpus est dispositum ad talem unionem. Est tamen spiritus medium in mouendo, sicut primum instrumentum motus.

¶ Ad tertium dicendum, quōd anima distat à corpore plurimum, si utriusque conditiones seorsum cōsiderantur. Vnde si utrūque ipsorum separatim esse haberet, oporteret quōd multa media interuenirent. Sed in quantum anima est forma corporis, non habet esse seorsum ab esse corporis c: sed per suum esse corpori unitur immediate. Sic enim & quælibet forma, si consideretur ut actus, habet magnam distantiam à materia, quæ est ens in potentia tantum.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Utrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quōd anima non sit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim philosophus in lib. de causa motus animalium, Non opus est in unaquaque corporis parte esse animam: sed in quodam in principio corporis existente alia uiuere: eo quōd simul nata sunt facere proprium motum per naturam.

¶ Præterea, Anima est in corpore cuius est actus. Sed est actus corporis organici. Ergo non est nisi in corpore organico. Sed non quælibet pars corporis hominis est corpus organicum. Ergo anima non est in qualibet parte corporis tota.

¶ Præterea, In 2. de anima dicitur, quōd sicut se habet pars animæ ad partem corporis, ut uisus ad pupillam: ita anima tota ad totum corpus animalis. Si igitur tota anima est in qualibet parte corporis, sequitur q̄ quælibet pars corporis sit anima.

¶ Præterea, Omnes potentiæ animæ in ipsa essentia animæ fundantur. Si igitur anima tota est in qualibet parte corporis, sequitur quōd omnes potentiæ animæ sint in qualibet corporis parte: & ita uisus erit in aure, & auditus in oculo. Quod est inconueniēs.

¶ Præterea, Si in qualibet parte corporis esset tota anima, quælibet pars corporis immediate dependeret ab anima. Non ergo una pars dependeret ab alia, nec una pars esset principalior quàm alia. Quod est manifeste falsum. Non ergo anima est in qualibet parte corporis tota.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in sexto de trinitate, quōd anima in quocunque corpore, & in toto est tota, & in qualibet eius parte tota est.

CONCLVSIO.

¶ Anima, cum uniatur corpori ex diuersis partibus constituto ut forma substantialis, est essentialiter & non uirtualiter tota in toto, & tota in qualibet parte corporis.

¶ RESPONDEO dicendum, quōd sicut in alijs iam dictum est: si anima uniretur corpori solum ut motor c, posset dici quōd non esset in qualibet parte corporis, sed in una tantum, per quam alias moueret. Sed quia anima unitur corpori ut forma, necesse est quōd sit in toto, & in qualibet parte corporis. Non enim est forma corporis accidentalis, sed substantialis. Substantialis autem forma non solum est perfectio totius, sed cuiuslibet partis. Cum enim totum consistat ex partibus, forma totius, quæ non dat esse singulis partibus corporis, est forma quæ est compositio & ordo, sicut forma domus c, & talis forma est accidentalis. Anima uero est forma substantialis. Vnde oportet, quōd sit forma & actus non solum totius, sed cuiuslibet partis. Et ideo recedente anima, sicut non dicitur animal, & nisi æquiuoce, ceu ergo anima est actus totius & partium.

Antecedens probatur authoritate philosophi 7. metap. & ratione, quæ potest esse tertia probatio seorsū à signo sic, Recedēte anima nulla pars cor poris retinet proprium opus: ergo non remanet eiusdem speciei: ergo anima erat in eis. Antecedēs patet ad sen sum: prima cōsequētia patet: quia retinens spe ciem retinet operationem. secunda uero: quia actus est in eo cuius est actus, ae per hoc cum anima recedens sit ille actus partium, quo habebant illa opera: ergo in eis erat. Secundum uero probat tali ordine. Primo distinguit tri plicem totalitatem. Secūdo comparat eas ad formas in communi. Tertio applicat quæ-72. & 73. stionem propositam ad 4. c. 67. si. formas habētes omnes et de spū. totalitates, & soluit eā. Quarto descendit ad art. 4. & de ani ma. arti. sequentia.

In primo horum po- 10. Et ostenditur triplex totalitas: quantitatiua, essentialis, & potestatiua iuxta tri plex genus totius & partium.

¶ In secūdo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuam & alias, respectu formarū quo ad hoc quōd illa nō inueniatur in formis, nisi per accidens, iste per se: illa in solis formis, quæ indifferenter respiciunt totū & partes. Iste non sic: quia perfectio essentiæ & rationis, & esse principiū operationis per se con uenit formæ. Ex his se quitur tertia differentia: quōd illa non ui mentur in anima, præcipue animalium perfectorum. Iste sic: & tenet sequela, quia anima nō eadem habitudine respicit totum & partes: quia requirit manifeste diuersitatem in partibus corporis.

¶ In tertio dicit tria. Primum est: quōd si fiat hic quæstio de albedine, sd est, forma habentes istas totalitates, oportet distinguere de totalitate quantitatiua, &c. Secundum quod de duabus totali tatibus, scilicet quantitatiua & uirtuali, respondendum est negatiue, quia una pars est extra aliam: & in maiori quanto est maior uirtus. Tertium: quōd de totalitate essentiali respondendum est affirmatiue.

¶ In quarto dicit tria. Primo, q̄ non oportet distinguere in anima de omnibus totalitatibus, sed essentiali & uirtuali tantum, probatur: quia non est quanta per se, nec per accidens. Secundo respondet quæstio affirmatiue, quo ad totalitatē essentiæ. Anima secundū essentiā est tota

tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertio secundum totalitatem uirtualem, negatiue scilicet, quòd non est tota in qualibet parte, sed secundum unam potentiam in una parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertiũ principale, ponit differentiã inter modũ essendi totã animã in toto, & in qualibet parte. Dicit ergo, quòd differt aĩa in hoc modo enim differre ait, q̃ ẽ̃uis totũ & qualihomo nisi æquiuoce, quẽadmodum & animal pictũ uel lapideum, ita est de manu & oculo, aut carne & osse, ut philosoph⁹ dicit. Cuius signũ est q̃ nulla pars corporis hꝫ ꝓpriũ opus aĩa recedẽte: cũ tñ oĩe quod retinet speciẽ, retineat operationẽ speciei. Act⁹ autẽ est in eo cuius est actus. Vñ opꝫ animã esse in toto corpore, & in qualibet eius parte. Et q̃ tota sit in qualibet parte eius, hinc cõsiderari põt. Quia cũ totũ sit q̃ dᷣ diuiditur in partes secũdum triplicẽ, diuisionẽ est triplex totalitas ᶜ. Est em̃ quoddã totũ q̃ dᷣ diuiditur in partes quãtitatiuas, sicut tota linea, uel totũ corpus. Est etiã quoddã totũ, quod diuiditur in partes rationis & essentiæ ᵉ: sicut diffinitũ in partes diffinitionis, & cõpositũ resoluitur in materiam & formã. Tertiũ autẽ totũ est potentiale, quod diuiditur in partes uirtutis. primus autẽ totalitatis modus non cõuenit formis, nisi forte per accidẽs: & illis solis formis, quæ habẽt indiuiserẽtem habitudinẽ ad totũ quãtitatiuũ & partes eius. Sicut albedo quantum est de sui ratione, æqualiter se habet, ut sit in tota superficie, & in qualibet superficiei parte ᵉ. Et ideo diuisa superficie diuiditur albedo per accĩs. Sed forma, quæ requirit diuersitatẽ in partibus, sicut est aĩa: & præcipue animalis perfectorũ, nõ æqualiter se habet ad totum, & partes. Vnde nõ diuiditur per accidens, sc̃z ꝑ diuisionẽ quãtitatis. Sic ergo totalitas quãtitatiua nõ põt attribui aĩæ, nec per se, nec ꝑ accidẽs. Sed totalitas secũda, quę attenditur secundũ rationis & essentiæ perfectionem, ꝓprie & per se cõuenit formis. Similiter autẽ & totalitas uirtutis: quia forma est operationis principiũ. Si ergo quæreretur de albedine, utrũ esset tota in tota superficie, & in qualibet eius parte: distinguere oporteret, quia si fiat mẽtio de totalitate quãtitatiua, quã hꝫ albedo ꝑ accĩs, nõ tota esset in qualibet parte superficiei. Et sĩr dicẽdum est de totalitate uirtutis. Magis em̃ põt mouere ui sum albedo, quæ est in tota superficie, quàm albedo, quæ est in aliqua eius particula. Sed si fiat mẽtio de totalitate speciei & essentiæ, tota albedo est in qualibet superficiei parte. Sed qa aĩa totalitatẽ quãtitatiuã nõ habet, nec per se nec per accidẽs, ut dictũ est ᵉ, sufficit dicere quòd aĩa tota est in qualibet parte corporis secundũ totalitatẽ perfectionis & essentiæ, nõ autẽ secundũ totalitatẽ uirtutis: quia nõ secundũ quãlibet suã potẽtia est in qualibet parte corporis, sed secundũ uisum in oculo, secũdũ auditũ i aure, & sic de alijs. Tamen attendendũ est, q̃ quia aĩa requirit diuersitatẽ in partibus, nõ eodẽmodo cõparatur ad totũ, & ad partes: sed ad totũ quidẽ primo & per se, sicut ad ꝑpriũ & ꝓpriõnatũ ꝑfectibile: ad partes autẽ ꝑ posteri⁹ secundũ quod partes habẽt ordinẽ ad totum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd philosophus loquit̃ de potẽtia motiua aĩæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima est actus corporis organici, sicut proportionati & primi perfectibilis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd animal est q̃ dᷣ cõpositor ex anima & corpore toto, quod est primum & proportionatum eius perfectibile. Sic autẽ anima non est in parte. Vnde nõ oportet quòd pars animalis sit animal.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ potẽtiarũ aĩæ quædã sunt in ea secũdũ q̃ dᷣ excedit tota corporis capacitatem, sc̃z intellectus & uolũtas ᶜ. Vnde hmõi potẽtiæ in nulla parte corporis esse dicũtur. Aliæ uero potentiæ sunt cõmunes animæ & corpori. Vnde taliũ potentiarum nõ opꝫ q̃ quælibet sit in quocunq; est aĩa, sed solum in illa parte corporis, quæ est proportionata ad talis potẽtię operationẽ.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, q̃ una pars corporis dicitur esse principalior q̃ alia, propter potentias diuersas, quarũ sunt organa partes corporis. Quæ enim est principalioris potẽtiæ organũ, est principalior pars corporis: uel quæ etiã eidẽ potẽtiæ principalius deseruit.

Nec te moueat q̃ abscisa tibia aut brachio, anima ꝑficit reliquã partem. Quoniam secundũ ueritatẽ, reliquum corpus, in quo mẽbra principali a restant, non proprie uocatur pars: sed totũ imperfectũ quòd in tantũ differt à partis ratione quòd in 5. meta. Arist. fecerit, ꝑprium capitulũ de colobo, id est truncato. Quædã autẽ sunt medię formæ, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter respiciunt totum & partes: & hæ sunt quæ sic totũ respiciunt ut primo perfecti bile, quia partẽ possunt habere nõ ut primũ ꝑfectibile simpliciter, sed secundũ quid, Et tales sunt aĩa uegetatiua & sensitiua animaliũ imperfectorũ: hæ enim ita totũ animatum corpus ex omnib⁹ organis ex ꝑpria ratione sibi uẽdicant ut primo perfectibile, q̃ tñ in partibus eiꝰ seorsum saluari possunt: nõ ut in primo ꝑfectibili simpliciter, ut accidit in formis naturalibus, sed secundum quid. Et inter has est ĩtermedia, nam uegetatiua saluatur in parte, ut in primo perfectibili secũdum quid, id est uirtualiter: q̃ pars in eis est totũ corpus organicũ uirtualiter. Sensitiua autẽ imperfectorum est in parte ut in primo perfectibili secundũ quid. id est secundũ quandã rationẽ particulare. f. secundum rationẽ corporis. Est em̃ pars decisa uiuẽs uere quoddã corpus animatũ totum: nõ tñ est uere quoddã totum animal. Vñ cum in litera dicitur, q̃ totalitas quãtitatiua inuenitur per accidẽs in solis formis, quæ indifferentem habent habitudinẽ ad totum & partes, intelligitur ut ad primum perfectibile, siue simpliciter, siue secũdum qd. Et per oppositũ, quum dicitur illas formas esse inextẽsas, quæ differẽtẽ habẽt habitudinẽ ad totũ & partẽ: intelligitur ut ad primũ ꝑfectibile, excludẽdo tã simpliciter q̃ secũdũ quid. Ita q̃ illa totũ pars differẽter respicit, q̃ nec põt esse talis formæ primũ ꝑfectibile simpliciter, nec secũdũ quid; & sic est totaliter differens habitudo formæ ad totũ & partes. In cæteris uero est aliquo modo cõueniẽs, & aliquo modo differẽs. Et ꝓ hoc patet ꝓfũdo ad primũ dubiũ.

¶ Ad secundum dubium dicitur q̃ doctrina hic tradita est quidẽ cõtra. modernorum cõmunem phantasiam, sed nõ contra philosophicas rationes: parum est autẽ de horum authoritate curandum. Cum autẽ dicitur q̃ sine ratione hoc est dictum, respondetur q̃ ratio infinuata est à posteriori: quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinẽ ad totum & partẽ ipsa forma ex propria ratione. Si enim habet totaliter diuersam habitudinẽ ad totum & ad partes, hoc prouenit ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionẽ totius, iã pars formæ, ꝓportionaretur parti corporis: & cum pars quãtitatiua formæ sit tota essentia formæ, ergo ipsa forma secundum rationẽ suæ essentiæ nõ habet totaliter diuersam habitudinẽ ad totum & ad partes: sed utrunq;, scilicet tã totum q̃ partẽ respicit ut proportionatum perfectibile. Et cõstimari potest ista ratio: quia forma existẽs ex uii solius diuisionis nõ desinit esse secundũ illã partẽ quã habet in parte decisa. Imo quæ quodlãmodo erat per modũ potẽtiæ perficitur: & sit actu seorsum, ut patet in formis naturalibus. ergo à destructione consequẽtis, si ex sola diuisione pars decisa non potest retinere eãdem speciẽ: ergo non erat extẽsa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoq; principalis hæc cõclusio de aĩabus animalium perfectorum probari per hoc, q̃ forma extẽsa in maiori est maior, & in minori minor secundũ uirtutem. Quia in maiori quanto est maior uirtus loquẽdo de uirtutibus extensis. In animalibus uero uidemus fæpe totum oppositum: eo q̃ animalia magni corporis secundum rationẽ speciei sunt, uidemus debiliora illis ejusdem speciei, quæ sunt commensuratæ magnitudinis: ita quam anima non sufficiente ad tantam corporis molem opplendam. Non est ergo sine ratione dictum, quòd animæ aliquæ præter intellectiuã sunt tantæ perfectionis, quòd sunt inextẽsæ, tam per se, q̃ per accidens: quantum potentiæ omnes earum sint extensæ per accidens: qualitates enim sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuisibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentias: primam quidem: quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum unius tantum partis, fed totius. & ratio est quia in nulla parte est diffinitiue, id est ita in ea quòd non in alia. Spirituale autem non mouetur per accidens, nisi ad motum illius in quo est diffinitiue. Et propter hanc eãdem rationem angelus non mouetur ad motum cæli, quamuis moueretur ad motum eius, si totum cælum mutaret locum subiecto. Secundam uero: quia plus requiritur ad hoc, quòd corpus aliquod denominetur intelligens, quãm quòd sit compositũ ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quòd ly corpore, supponat pro corpore primo perfectibili ab ipsa anima, q̃m oportet esse animal & ſuppoſitũ quoddam id quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Sortes tantum.

¶ Ad tertium dubiũ dupliciter respondetur. Primo quòd totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rẽ: & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ. Et ex partibus secundũ rationẽ suæ diffinitionis: & hæc conuenit formis: ita quòd sic totalitas essentialis simitur positiue, sed distribuit. p partibus diffinitionis, non rei: & est dicere quòd est totum essentialiter, id est secũdum oẽs partes suæ diffinitionis intrinsecas. Secundo dicitur quòd sicut totũ idẽ est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro pfectione essentiali. Vtraq; autẽ totalitas per se cõuenit formis. Quoniam & diffinitur unũquodq; & perfectionẽ habet ratione formæ. Et utraq; responsio tãgitur in litera prima, ubi dicitur quoddã totũ esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ ut diffinitũ: & econuerso. Secunda ubi dicitur, quòd ista totalitas attẽditur secundum rationis & essentiæ gradationẽ. Et secundum utranq; responsionẽ dicit forma tota positiue.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum primum.*

IN titulo nota, ly sit secundum rem.

¶ In corpore una est conclusio respõsiua negatiue, dupliciter ꝓbata. cõclusio est, Impossibile est aĩæ substantiam esse suam potentiã. Ratio prima est, Operatio animæ nõ est in genere substantiæ: ergo nec potentia operatiua. Et hic nõ est substantia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium dei, quòd operatio sit substantia. consequẽtia probatur: Potẽtia est in eodẽ gẽre in quo est actus: ꝓbatur: qa actus & potẽtia diuidũt ens & qdlibet gen⁹ entis. Et qa ratio extẽdit se ad potẽtiam operatiuã cuiuscq; creaturæ, ideo sequitur corollarie, imo extensiue, q̃ in solo deo essentia sit potẽtia: sicut operatio est subiecta in eo solo. Secunda ratio est ducens ad impossibile, circa quã sic procedit.

366 Primo ponitur ipsa cõsequẽtia cum eius probatione, Si essentia animæ esset immediatum principium suæ operationis, semper habens animã haberet actu opera uitæ: sed hoc est falsum. ergo. cõsequentia probatur dupliciter. primo, quia anima secundum essentiam est actus. secundo à simili, sicut semper est unum. Deinde excluditur obiectio, quæ posset contra probationẽ consequentiæ adduci: dicendo, q̃ anima est actus talis, id est ordinatur ad ulteriorem actum: quia est actus primꝰ, ut dicitur in 2. de anima. Et hoc excludit dupliciter: primo interimendo, quòd hoc cõueniat aĩæ secundum essentiam: quod probat: quia secundũ essentiam est ultimus terminus generationis. ergo nõ ordinatur ad ulteriorẽ actum. Secundo ostendendo quomodo hoc cõtingit aĩæ, scilicet secundũ quod subest suæ potẽtiæ. Deinde probat falsitatẽ cõsequentis dupliciter. primo experientia, secundo ex diffinitione animæ: deinde infert intentam conclusionem principalem. Et demum exprimit radicem rationis pro conclusione intenta: quia scilicet nihil est in potentia secundum actum inquantum est actus.

Quæstio. ¶ *Num potentia & actus sint eiusdem generis.*

¶ Contra primam rationem arguit Sco. in secundo dᷣ. 16. q. 1. sic, Potentia ſpectãs ad idem genus cũ actu est potentia quæ est differentia entis, scilicet potẽtia obiectiua: ergo æquiuoce infertur ex hac radice de potentijs animæ. Antecedens probatur: quia de potentia obiectiua est unſuerſaliter uera illa maxima: de rece ptiua uero est quaſi ſemper falſa: quia excepto genere ſubſtantiæ uſ plurimum ſubiectum formæ alicuius prædicamenti, non est res illius, sed alterius generis. cõsequẽtia patet: quia potentiæ animæ sunt potentiæ operatiuæ & receptiuæ, ut in pluribus. Et cõfirmatur. Tum quia aliter esset processus in infinitum nisi ueniretur ad ſubſtantiam, quę esset immediatum receptiuum accidẽtis. Tũ quia 7. met. proprium est ſubſtantiæ nõ fieri nisi ſubſtãtia præſuppoſita: quantum autem, uel quale sit nullo quanto aut quali præexistente, nisi in potentia: ergo ſubſtantia est immediatum principiũ accidentis. Tum quia apud te anima est immediatum principium suæ ſubſtantiarum, quæ sunt accidẽtia ut dicis. Et similiter apud te aĩa est immediatũ receptiuum aliquarũ potentiarum, puta intellectus & uoluntatis, nõ ergo, axi mum principium actiuum sue paſſiuum, & actus sunt eiuſdẽ generis etiam apud te.

¶ Contra secundam ra tionem arguitur multipliciter. Primo arguit Sco. ibidẽ contra illam ſimilitudinẽ sic, Anima est principium uiuendi formale, operandi uero effectiuũ: ergo nõ est ſimilis ratio de esse uiuo rũ operari in actu. Antecedens patet: conſequitia probatur ex diſ ferentia inter hæc genera cauſarum: quia cauſa actiua potest esse in primo tantũ abſq; ſecũdo actu, formalem uero implicat esse abſq; effectu formali. Secũdo arguo contra probationẽ sic, Negatio formalis nõ ſert identicã, sed in illis aĩus ut sic nõ est in po tentia, & ultimus termi nus generationis ut sic non ordinatur ad ulteriorem actũ: non est ne cessarium quòd ens sit ens ſecundum quid. Inuenitur autẽ habens animam nõ ſemper esse in actu operum uitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, q̃ est actus corporis potẽtia uitam habentis, quæ tamen potentia non abſcit animã. Relinquitur ergo, q̃ essentia animæ nõ est eius potẽtia. Nihil enim est in potentia secundum actum, inquantum est actus. Antoñ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſ. loquitur de mẽte secundũ qd̃ noſcit ſe, & amat ſe. Sic ergo notitia & amor inquantũ referũtur ad ipſam, ut cognita & amatam, ſubſtantialiter uel eſſentialiter ſunt secundum quid: nihil enim refert terminare generationem ſimpliciter, uel gene rationem ſecundum quid, quo ad hoc quod est esse actum ultimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus inquantum actus est. Et ſuper hac natura ſuſtentatur ratio, quare, &c.

Quæstio. ¶ *Num nihil sit in potentia inquantum actus est.*

¶ Tertio ſpecialiter contra illam propoſitionem fundamẽtalem, Nihil est in potentia ſecundum actum inquantum actus est: sic potentia actiua fundatur ſuper actu: & ex hoc ipſo aliquis potest aĉtiue, quia est actus: ut patet tertio de anima. tex. 40. & tertio phyſi. tex. 17. ergo falſum est aliud aſſumptum etiam formaliter de potentia actiua. hæc igitur ratio non est utilis de omnibus potentijs animæ. Præterea & difficilius omnes habitus animæ ſecundum idem sunt in actu & potentia operatiua: ergo falſum est, quòd nihil est in potentia ſecundum id quod est actu. ergo totus iſte proceſſus nihil ualet. Antecedẽs patet: quia quilibet habitus est res ſimplex, nec potest in eo fingi diſtinctio duarum rerũ: quarum altera sit actus & altera potentia: & est eſſentialiter actus: aliquin nõ esset per ſe terminus generationis: & est eſſentialiter potentia: quia eſſentialiter ordinatur ad ulteriorem actum, ſcilicet operari. Igitur omnia ruunt.

¶ Ad euidentiam ſolutionum recolenda sunt quæ diximus in q. 54. arti. 3. ubi diſtinctum est de actu & potentia. Dictum est enim quòd inter purum actum & puram

puram potentiam mediante entia habentia aliquid actus & potentiæ, sic, quòd quædam sunt essentialiter in genere actuum, quædã uero essentialiter in genere potentiarũ: de quibus tantum in hac materia est sermo. Et quia obiicientes dicerunt. ab his, nec discernunt inter per se & per accidens, ideo falluntur. Vnde ad 1ãgula ueniendo: cum in prima ratione dicitur, ꝙ potentia & actus sunt in eodem genere, intelligitur de potẽtia essentialiter ordinata ad talem actum: siue ſit receptiua, ſiue actiua, ut patet in 12. meta. tex. 26. Nec contra hoc aliqua instantia adducitur. Nõ enim obstat, quòd res unius prædicamenti sit immediatum receptiuũ rei alterius, quoniã nullum prædicamẽtum est essentialiter potẽtia respectu alteri⁹: sed ut patet in loco allegato, in quolibet prædicamẽto est propria potentia illius generis. Nec sequitur processus in infinitũ: quoniã actus cuiuſcũq; generis respondet propriæ potentiæ, ut essẽ tialiter ad se ordinatæ: illi uero potẽtiæ non respondet alia præcedens potentia essentialiter ad illam ordinata: quoniam ipſa est essentialiter in genere potẽtiæ: & ſi aliquid actualitatis habet non niſi quendã actus modũ habet: puta quia inest alteri, & ad hoc sufficit quòd habeat receptiuũ in quo ſuſtẽtetur, absq; hoc quòd essentialiter ordinetur ad hoc, & sic est status in re alterius generis, puta subſtãtia. Et niſi sic dicatur, non põt euadi, quin subſtãtia sit reductiue in genere accidentis. Et per hoc patet etiam respõſio ad illud 7. metaph. quia fatemur subſtantiã esse immediatum principium quantitatis: loquẽdo de principio receptiuo, nõ autẽ essentialiter ordinato ad illam. Quãuis illa autho-
ritas non sit ad propoſitum: quia ſi adducitur quo ad principium passiuum, cõstat quòd par est ratio de subſtantia, & quanto, & quali: quia quodlibet eorum sit ex non tali in actu, sed in potentia tantum. Si uero ad principium actiuum, differentia non uerificatur, niſi respectu emanationis rerum ab intelligentiis: quæ sunt cauſæ æquinoce, à quibus cũ deriuẽtur subſtantia, quantitas, qualitas, &c. ipſa tamen nõ sunt quãtæ, nec quales niſi uirtualiter: subſtantiæ sunt autẽ actu. Cæterꝝ nanque agentia, sicut subſtantiæ sunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præsens est de propriis principiis, non de communibus æquiuocis. Similiter non obstat, quòd anima ſit principium suarum passionum, quas ponimus accidentia: quia nec actiuum, nec passiuum earum est principium essentialiter ad eas ordinatum: sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quòd ſuſtentat eas inhærentes ſibi.

¶ Ad ea uero, quæ primo contra secundã rationem adducta sunt, dicitur dupliciter. Primo, quòd in litera illa similitudo adducitur, nõ ad probandum, sed declarandũ. Secundo, quòd licet non ſit simile quo ad genus cauſæ: est tamen ſimile quo ad actum uel potentiam: quod ſolum erat ad propoſitum. Et cum cõtra hoc dicitur, quòd cauſa efficiens poſſit esse ſine actu secundo, non autem forma lis: respondetur quòd licet hoc ſit uerum ſimpliciter & in cõmuni, nõ tamẽ est uerum in cauſa actiua, cuius actio ſequitur immediate actum secũdum, quod est actus: quonã ab actu inquantum actus non prouenit potentia, conſtat autem quòd esse in actu primo tantum, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & cauſalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶ Ad id, quod secundo obiiciꝫtur, in quo ſtat tota uis, dicitur, quòd quamuis absolute negatio formalis non inferat identicam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppoſitarum rationum. Dico oppoſitarũ propter rationes ſuperioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quæ secundum quid ſapiũt rationes eorum: huiuſmodi autem sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ animæ sunt essentialiter potentiæ, & conſtat rationes actus, & potentiæ opponi & ſimiliter esse terminum ultimum generationis & ordinari ad ulteriorem actum opponuntur: & utrunque inuenitur in anima essentialiter: ergo secundum diuersa: igitur primum secundũ subſtãtiam, & reliquum secundum accidens coniunctum. Non ſic autem est de potentia receptiua, aut actiua seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt paſſiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ ſit essentialiter potentia propter hoc: ut patet ex dictis.

¶ Ad ea, quæ tertio obiiciuntur, dicitur, quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primo pro proximo operationis principio effectiuo ut quo: & ſic argumẽtum concluditur, ſed nõ proprie ſumitur potẽtia actiua hoc modo, quia nõ per ſe: & ideo proprie loquendo talis potentia actiua aõ potentia, ſed principiũ actionum uocatur. Secundo pro proximo operationis effectiuo principio ut quo, habente ſtatum potẽtiæ, & tunc habet complete rationẽ potentiæ actiuæ, & ſic ſumitur in propoſito, ubi proprie loquimur. Primo modo calor ſit potentia calefactiua, Secundo modo non. Et uniuerſaliter nulla res est proprie potentia actiua, niſi ſit talis quòd ſibi conueniat quandoq; esse in actu primo: tanꝛ hoc enim est habere ſtatum potentiæ: ut patet in 9. metaph. tex. nono, uel ſeptimo. Vnde proprie loquendo ad primam obiectionem dicitur, quòd aliud est log de principio actiuo, & aliud de potẽtia actiua: illud enim ſimpliciter ſequitur actum, & non opponitur illi. De hac uero diſtinguẽdum est: quia duo includit, ſcilicet rationẽ cauſandi & cõditionem: & quo ad rationẽ cauſandi dicit actum in, uãtum actus est: quo ad cõditionem dicit potentiã inquantũ potentia est. Et ideo in ſolo actu permixto potentiæ inuenitur propria potentia actiua, cuius in deo ſummæ recipiatur potentia, id est principium actiuum. Ad ſi minus conſonum dicitur: quòd ad cõple tam rationem potentiæ actiuæ ſpectet potẽtialitas: dicitur quod huiuſmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, id est entis, quod ad hoc per ſe primo est inſtitutum ut ſit potẽtia actiua: & hoc ſufficit propoſito, quoniam de huiuſmodi potentia est ſermo.

¶ Ad ſecundam autem obiectionem omnium difficillima, quia affert permixtionem actus & potentiæ, & potentiæ essentialiter abſq; diſtinctione reali. Dicendum est, quòd habere permixtionem actus & potentiæ essentialiter contingit dupliciter: ſcilicet per ſe primo, & per accidens, ſeu per aliud: & quod ſermo noſter est de habente hæc per ſeipſum: & nõ de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac merito hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, aſſignanda est ratio ex illo alio, & non ex ſe per oppoſitum eius, quod conuenit alicui per ſeipſum, aſſignanda est in ſeipſo cauſa propria: modo conſtat, quòd habere in ſe hæc duo, actum essentialiter & potentiam essentialiter animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipſo quòd est actus primus, est eius diſſinitio. Et cõſequenter in ipſa ponenda est propria cauſa huius permixtionis, quæ ut ex dictis patet, est diſtinctio generica actus à potentia, cui coniungitur, & conſequenter diſtinctio realis. Habituũ uero cuicunq; non conuenit ex ſeipſo, ſed ex ipſa anima. Ex hoc enim habent habitus, & reliquam quæ in anima sunt quòd non ſemper uigilẽt, ſed quandõque ſint ut ſomnus, quia ipſius animæ sunt. Cuius ſignũ est, quòd in ſolis qualitatibus animæ hæc permixtio inuenitur. Et cõſtimatur ex diſtinctione habitus 3. de anima text. 8. cõ. 17. habitus est quo quis utitur cum uult. ubi libertas animę ponitur cauſa uigiliæ & ſomni ipſius habitus. Nec obſtat, quòd leue non ſemper aſcendat. Quoniam deductis impedimẽtis & de operationibus conuenientibus rei in ſua naturali diſpoſitione philoſophicus ſermo intelligendus est: quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cum in eis non ſit talis permixtio actus & potentiæ, niſi ratione ſubiecti: consequens est ꝙ hæc inſtantia non ſit contra rationem factam, quæ cauſam permixtionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, aſſignat diſtinctionem realem permixtorum includere. Et in hoc gratias ago deo meo.

¶ Ad ea, quæ quarto obiiciuntur, & ſimilia, iam ex dictis patet reſpoſio. Omnes enim formæ, quæ generationem per ſe terminant, & ſunt tamen proxima operationum principia, aut non sunt proprie potentiæ actiuæ, uel paſſiuæ, ut de calore patet ex dictis, & conſequenter non ordinantur essentialiter ad ulteriorem actum: utpote quibus repugnat ſtatus potentiæ. Aut ſi sunt propriæ potentiæ non sunt ex se habentes ſtatum potentiæ, ſed ex anima, ut de habitibus patet ex dictis.

¶ In tertio argumento & eius reſponſione diligenter aduerte, & accipe hinc quòd apud ſanct. Tho. cum accidens dicitur agere in uirtute ſubſtantiæ, est conſtructio intranſitiua, id est, est ipſa uirtus ſubſtantiæ: huc enim tendit tota reſpoſio, quòd accidentalis uis non ſua, ſed ſubſtantiæ est uirtus. Quoniam eius est uirtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est niſi compoſiti: quod ſubſtantiali forma est, & accidentali ut uirtute operatur. Non ergo fingas intentionalem aliquam formam, qua accidens ſalues agere in uirtute ſubſtantiæ, ut quibuſdam uiſum fuit.

¶ Super

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Articulum ſecundum.*

Comment. Tertius clarus est.

¶ In corpore tria. Primo proponitur cõclusio reſponſiua affirmatiue. Secundo probatur in cõmuni. Tertio in ſpeciali de hominis anima. conclu-
ſio est, Necesse est ponere in anima plures potentias. Probatur in cõmuni ſic, Quatuor sunt rerum gradus. Primus reſpectu boni imperfecti, & tres reſpectu boni perfecti. Ille quia ad paucum bonum, paucis eget consequenter motibus. Iſti graduantur, quòd aliqui multis, alii paucis, aliqui nullo motu perfectum habẽt: & quanto à pluralitate recedit ur, tanto perfectior gradus: ergo ratio nabiliter accidit, quòd actum in, uãtum actus est: quo ad cõditionem dicit potentiã inquantũ potentia est. Et ideo in ſolo actu permixto potentiæ inuenitur propria potentia actiua, cuius in deo ſummæ recipiatur potentia, id est principium actiuum. At ſi minus conſonum do ctrinæ ſancti Thomæ uidẽtur: quòd ad cõple tam rationem potentiæ actiuæ ſpectet potẽtialitas: dicitio quod huiuſmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, id est entis, quod ad hoc per ſe primo est inſtitutum ut ſit potẽtia actiua: & hoc ſufficit propoſito, quoniam de huiuſmodi potentia est ſermo.

¶ Ad ſecundam autem obiectionem omnium difficillima, quia affert permixtionem actus & potentiæ, & potentiæ essentialiter abſq; diſtinctione reali. Dicendum est, quòd habere permixtionem actus & potentiæ essentialiter contingit dupliciter: ſcilicet per ſe primo, & per accidens, ſeu per aliud: & quod ſermo noſter est de habente hæc per ſeipſum: & nõ de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac merito hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, aſſignanda est ratio ex illo alio, & non ex ſe per oppoſitum eius, quod conuenit alicui per ſeipſum, aſſignanda est in ſeipſo cauſa propria: modo conſtat, quòd habere in ſe hæc duo, actum essentialiter & potentiam essentialiter animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipſo quòd est actus primus, est eius diſſinitio. Et cõſequenter in ipſa ponenda est propria cauſa huius permixtionis, quæ ut ex dictis patet, est diſtinctio generica actus à potentia, cui coniungitur, & conſequenter diſtinctio realis. Habituũ uero cuicunq; non conuenit ex ſeipſo, ſed ex ipſa anima. Ex hoc enim habent habitus, & reliquam quæ in anima sunt quòd non ſemper uigilẽt, ſed quandõque ſint ut ſomnus, quia ipſius animæ sunt. Cuius ſignũ est, quòd in ſolis qualitatibus animæ hæc permixtio inuenitur. Et cõſtimatur ex diſtinctione habitus 3. de anima text. 8. cõ. 17. habitus est quo quis utitur cum uult. ubi libertas animę ponitur cauſa uigiliæ & ſomni ipſius habitus. Nec obſtat, quòd leue non ſemper aſcendat. Quoniam deductis impedimẽtis & de operationibus conuenientibus rei in ſua naturali diſpoſitione philoſophicus ſermo intelligendus est: quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cum in eis non ſit talis permixtio actus & potentiæ, niſi ratione ſubiecti: consequens est ꝙ hæc inſtantia non ſit contra rationem factam, quæ cauſam permixtionis talis in eo, in quo ex ſe inuenitur, aſſignat diſtinctionem realem permixtorum includere. Et in hoc gratias ago deo meo.

¶ Ad ea, quæ quarto obiiciuntur, & ſimilia, iam ex dictis patet reſpoſio. Omnes enim formæ, quæ generationem per ſe terminant, & ſunt tamen proxima operationum principia, aut non sunt proprie potentiæ actiuæ, uel paſſiuæ, ut de calore patet ex dictis, & conſequenter non ordinantur essentialiter ad ulteriorem actum: utpote quibus repugnat ſtatus potentiæ. Aut ſi sunt propriæ potentiæ non sunt ex se habentes ſtatum potentiæ, ſed ex anima, ut de habitibus patet ex dictis.

Annot.

¶ In tertio argumento & eius reſponſione diligenter aduerte, & accipe hinc quòd apud ſanct. Tho. cum accidens dicitur agere in uirtute ſubſtantiæ, est conſtructio intranſitiua, id est, est ipſa uirtus ſubſtantiæ: huc enim tendit tota reſpoſio, quòd accidentalis uis non ſua, ſed ſubſtantiæ est uirtus. Quoniam eius est uirtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est niſi compoſiti: quod ſubſtantiali forma est, & accidentali ut uirtute operatur. Non ergo fingas intentionalem aliquam formam, qua accidens ſalues agere in uirtute ſubſtantiæ, ut quibuſdam uiſum fuit.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Articulum tertium.

Annota. Tertius aduerte tres terminos. Primo ly diſtinguuntur, quæritur enim utrum diſtinguuntur: & nõ utrum manifeſtentur diſtingui. Et rurſus quæritur de diſtinctione formali per ſe & directe, de reali autẽm conſequenter: quia ſequitur ad eam: ſuppoſita diſtinctione reali potentiarum ab eſſentia. Secundo ly per: quia ly per notat cauſalitatem. Tertio ly actus & obiecta in numero plurali, quia diuerſitas eorum diuerſitatem: ita quòd non quæritur, utrum obiectum ſit cauſa diſtinctionis potentiarum, ſed utrum diuerſitas obiectorum, & actuum ſit cauſa diſtinctionis eſſentialis potentiarum animæ.

Comment. ¶ In corpore duo. concluſio reſponſiua affirmatiue, ſecundo modificatio uniuſ termini in concluſione poſita, ſcilicet diuerſitas obiectis.

¶ Concluſio est: potentiæ diuerſificantur ſecundum actuum & obiectorum diuerſitatem. Et quoniam duæ ſubordinatæ cauſæ concluſio hæc aſſignat, ſcilicet diuerſitatem actuum & diuerſitatem obiectorum: probatur quo ad utrãq; cauſam ſimul ſic, Potentia eſſentialiter ſeu actiua: ergo eius diuerſitas est ex diuerſitate actuum: ergo ex diuerſitate obiectorum. Antecedens patet: prima cauſa

per aliquid superadditū, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad actus: ita quòd absque eis intelligi etiam in prima operatione intellectus non possint. Non quia differentia earum sint, sed quia earum differentiæ sumuntur ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed transcendente. Et hæc est radix prima, & ultima in resolutione tam in hac materia

tiæ, & tamen pertinēt ad unam potentiam sensus communis. Non ergo potentię distinguuntur secundum differētiam obiectorū.

¶SED CONTRA, Posteriora distinguūtur secundum priora. Sed philosophus dicit 2. de anima, quòd priores potētiis actus & operationes secundum rationem sunt. Et adhuc his priora sunt opposita siue obiecta. Ergo potentiæ distinguuntur secundum actus & obiecta.

CONCLVSIO.

¶Potentiæ cum per se ordinentur ad actus, distingui etiam per actus & obiecta formaliter oportet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd potentia, secundum illud quòd est potētia, ordinatur ad actum. Vnde oportet rationē potentiæ accipi ex actu, ad quē ordinatur: & p cōsequēs oportet q̄ ratio potētiæ diuersificetur ut diuersificatur ratio actus. Ratio autē actus diuersificatur secundū diuersam rationē obiecti, omnis enim actio uel est potentiæ actiuæ, uel passiuæ. Obiectū autē cōparatur ad actū potētiæ passiuæ, sicut principium, & causa mouens. Color enim inquantum mouet uisum, est principiū uisionis. Ad actum autē potentiæ actiuæ cōparatur obiectum, ut terminus & finis [c]. Sicut augmētatiuę uirtutis obiectū est quantū perfectū, quod est finis augmēti. Ex his autē duobus actio speciē recipit, scilicet ex principio, uel ex fine seu termino. Differt enim calefactio ab infrigidatione, secundum quòd hæc calido scilicet actiuo ad calidum, illa autē a frigido ad frigidum procedit: unde necesse est q̄ potentiæ diuersificētur secundū actus & obiecta. Sed tamen considerandū est, quòd ea quæ sunt per accidēs, nō diuersificant speciē. Quia enim coloratū accidit animali, nō diuersificatur species animalis per differētiā coloris, sed per differentiā eius quod per se accidit animali: per differentiā scilicet animę sensitiuæ, quæ quandoq̄ inuenitur cū ratione, quādoq̄ sine ratione. Vnde rationale & irrationale, sunt differētię diuisiuæ animalis, diuersas eius species cōstituentes. Sic igitur nō quæcūq̄ diuersitas obiectorum diuersificat potētias animæ, sed differētias eius, ad quod per se potentia respicit [e]. Sicut sensus p se respicit passibilem qualitatem, quæ per se diuiditur in colorē, sonum & huiusmodi. Et ideo alia potētia sensitiua est coloris, scilicet uisus, & alia soni, scilicet auditus. Sed passibili qualitati aut coloratо accidit esse musicū, uel grāmaticum, uel magnū & paruum, aut hominē, uel lapidē. Et ideo penes huiusmodi differētias potentiæ aīæ nō distinguuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actus licet sit posterior potētia in esse, est tamen prior in intentione, & secundū rationē sicut finis agentis [e]. Obiectum autem licet sit extrinsecum, est tamen principium uel finis actionis. Principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei.

¶Ad secundum dicendum, q̄ si potentia aliqua per se respiceret unū contrariorū sicut obiectū, oporteret q̄ cōtrarii ad aliam potentiā pertineret. Sed potētia aīæ non per se

respicit propriam rationē cōtrarij, sed communē rationē utriusq̄ contrariorū. Sicut uisus nō respicit rationem albi, sed rationem coloris. Et hoc ideo, quia unum contrariorū est quodammodo ratio alterius, cum se habeant sicut perfectum & imperfectum.

¶Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet id quod est subiecto idem, esse diuersum secundum rationem. Et ideo potest ad diuersas potentias animæ pertinere.

¶Ad quartū dicēdū, quòd potētia superiorp se respicit uniuersaliter rē rationeq̄ obiecti, q̄ potētia inferior: quia quāto potētia est superior, tāto ad plura se extendit. Et ideo multa cōueniunt in una ratione obiecti, quā per se respicit superior potentia, quæ ēt differūt secundū rationes, quas per se respicit inferiores potentiæ [c]. Et inde est, quòd diuersa obiecta pertinēt ad diuersas inferiores potentias, quæ tū uni superiori potētiæ subdūntur.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum in potentiis animæ sit ordo.

AD QVARTVM sic procedi-tur. Videtur quòd in potentiis animæ nō sit ordo. In his enim quæ cadunt sub una diuisione, non est prius & posterius, sed sunt nāliter simul: sed potētię aię cōtra se inuicē distinguūtur. Ergo iter eas nō est ordo.

¶Præterea, Potentiæ animæ cōparantur ad obiecta, & ad ipsam animā. Sed ex parte aię inter eas nō est ordo: quia aīa est una. Similiter etiā ex parte obiectorū, cū sint diuersa & penitus disparata, ut patet in colore & sono. in potentiis ergo animæ nō est ordo.

¶Præterea, In potentiis ordinatis hoc inuenitur, quòd operatio unius dependet ab operatione alterius. Sed actus unius potētiæ animæ nō dependet ab actu alterius. Potest enim unus exire in actū absq̄ auditu, & econuerso. Non ergo inter potētias animæ est ordo.

¶SED CONTRA est, quòd philosophus in 2. de aīa, cōparat partes, siue potentias animæ figuris. Sed figuræ habent ordinem adinuicem. Ergo & potentiæ animæ.

CONCLVSIO.

¶Cum essentia animæ sit una & descendens in plures potentias ordine quodam, necessarium est in anima potentię, ordinem esse perfectionis, tempore & obiecti pro variis potentiarum muneribus.

¶RESPONDEO dicendū, quòd cū aīa sit una, potentiæ uero plures, ordine autem quodā ab uno in multitudinē pcedatur: necesse est inter potentias aīæ ordinē esse. Triplex autē ordo inter eas attēditur. Quorum duo cōsiderātur secundū dependentiā unus potētiæ ab altera. Tertius aūt accipitur secū dū ordinē obiectorū. Dependentia aūt unius potētiæ ab altera dupl̄ accipi pōt. Vno mō secūdū naturæ ordinē, prout pfecta sunt naturaliter imperfectis priora. Alio mō secūdū ordinē generationis & reparationis, prout ex perfecto ad perfectū uenitur. Secūdū igitur primū potētiarū ordinē potētię intellectiuę sunt priores potētiis sensitiuis: unde dirigūtur eas, & iperāt eis. Et sīlr potētiæ sēsitiuæ hoc ordine sunt priores potētiis aīæ nutritiuæ, diuersitate effectūq̄ sīlet minor distinctio in eā. Vñ falsum ēst, q̄ minor distinctio nō sit causa maioris ut cōditio causæ. Tū quia & unitas causæ pōt esse causa distinctionis. Tum quia distinctio nō est res dicēs perfectionē: ut oporteat ab unioca aut pfectiori distinctionē procedere, sed magis. spectat ad ordinē imperfectorū, utpote ab unitate recedēs, ut patet in astrologiis Pythagoræ. metaphy.

a *¶Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum quartum.*

TItulus. clarus.

¶In corpore duo facit. Primo tradet q̄sito, affirmative & directe una cōclusione. In potētiis aīæ est ordo. Probat, ab uno nō uenit ad multa sine ordīe, sed essētia aię ē una, potētię multę. ergo. Et recordare q̄ ē sermo de pgressu nāli. Nā ens nō trāsfert se ab uno ad multa absq̄ ordīe, q̄m i ogib⁹ eis cōstitutionem

non habet locum: ubi autem pluralitas sine ordine, ibi cōfusio. Secundo ostenditur quoruplex qualis, & quis, quarū p. otentiarum ordo sit. Quotuplex quidē triplex. Qualis in communi: quia duplex, secundum dependentiam unius potentiæ ab alia. & tertius secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis qui secundum dependentiam potentiarum, alter secundum ordinem naturæ & perfectionis, alter secundū ordinem generationis est. Quis uero cui cōueniat: quia ordine perfectiōis intellectiuæ præsunt sensitiuis, in cuius signum regūt & imperant eis, & hæ uegetatiuæ præcedunt. Ordine uero generationis econtra. in cuius signū nutritiuæ præparāt corpus illis, &c. Ordine autem obiectorum ordinantur quædam sensitiuæ inter se, uisus, auditus, olfactus: quia obiectum illius primū, & secundi secundum, & tertij tertiū: ut patet ex subiectis cęlestibus, scilicet aēre & mixto.

Quæstio. ¶Num ordo ex obiecto tribus tantū sensibus debeatur, uisui scilicet, auditui, & olfactui.

¶Circa hanc partē occurrit dubitādum, propter quid, in litera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potentiis enumeratis: cū ordo secūdum obiecta manifestus sit, etiam in aliis. constat nanq̄ intellectum esse prius sensibili & sensibile esse prius vegetabili. cur ergo nō uniuer saliter hīc ordinē applicauit sicut aliōs duos?

Sent. 6. tex. de anim. ar. 6. 3. et ar. 1. ad magnūm. Et opus. 1. c. 89. & 91.

¶Ad hoc dicitur, quòd non propterea ad tres sensus ordinē obiectorum applicauit, quia in eis solum saluetur aut patet, sed quia solus ille ordo in illis saluatur. Et si cōtra hoc infletur: quia etiā illi tres sensus ordinem habent perfectionis, quia unus est perfectior altero, ut patet: & generationis, quia unus gīrat prius altero, ut patet ex eo q̄ quibusdam animalibus inest naturaliter unus sine alio. In perfectioribus enim animalibus quę sunt priora ordine ḡnationis, insunt, & ad posteriora nō attingūt. Dicendum est, q̄ ordinari secundum perfectionem aut generationem potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo secundū habitudinem seu dependentiā earū adinuicem. Ad ordinem perfectionis primo modo sat est q̄ hoc perfectius sit, & illud minus perfectum. Sed ad ordinē perfectionis secundo modo exigitur, q̄ hoc sit perfectio illius. Et similiter ad ordinem generationis. primo modo sufficit quod hoc prius generetur, quàm illud. Sed ad ordinē generationis secundo modo requiritur, quòd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In propolito autem sermo est de utroq̄ ordine secundo modo, ut patet ex signis adductis in litera. & apertissime in responsione ad tertium: ubi conceditur quasdam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo: non enim inter perfecte auditum, neque auditus ministrat materialiter usui, sed intellectus perficit sensum & regendo & cognoscendo, ut patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit uegetatiuam partem, ut patet ex eo quòd uegetatiuum coniunctum sensitiuo facit carnem: quod per seipsum nunquam faceret.

a *¶Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum quintum.* *Annota.*

TItulus clarus. potentia uocatur, proximum & completens principium elicitiuum operationis. *Cōment.*

¶In corpore conclusiones duæ. Prima, Potentiæ non organicæ sunt in sola anima: ut in subiecto. Secunda, Potentiæ organicæ sunt in cōiuncto ut subiecto. Probatur utraq̄ conclusio simul eodem modo sic. subiectū operatiuę potentiæ est potens operari, ergo ipsum operātis, ergo anima sola est subiectum non organicarum, & compositum organicarum. Antecedens probatur. quia omne accidens denominat suum subiectum. prima cōsequētia probatur dupliciter. Primo quia idem est quod potest & facit. Secundo authoritate Arist. secūda uero consequentia probatur ex dictis: quia operationes non organicarum potentiarū sola anima dicit: organicarum uero cōpositū. ¶Aduerte q̄ ex supradictis & hic patet, q̄ sola anima dicitur potēs intelligere, & intelligere & subiectum est esse intellectionis ut per se primo potens intelligens & subiectum: cōpositum autem dicitur intelligēs ratione partis, scilicet animæ. Nec obstat quòd Sortes dicitur esse q̄ proprie intelligit: qa operationes sunt suppositorum: q̄m etsi Sortes primo intelligat ut suppositum, nō tamen primo intelligit absolute: quia falsum est q̄ operatio sit primo suppositi, absolute loquendo: sed primo subsistentis. Et tu hoc aduerte, quia multi in hac falluntur cōsequētia, id est, est primo huius ut suppositi, ergo est primo huius. Cū tamē deberent dicere, est primo huius ut subiecti, ergo est primo huius.

Annota. 1. d. 3. q̄o. 4. arti. 2. q. 4. 1a. ar. 5. cor. Et opus. 3. c. 90.

a *¶Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum sextum.* *Cōment.*

TItulus clarus.

¶In corpe duo. Primo præmittit conuenientiam & differentiam inter formā substantialem & accidentalem. Secundo respōdet quęsito una cōclusione affirmatiue.

¶Conuenientia est in duobus. primo in esse tiali prædicato, scilicet esse actū. secundo in effectu formali, scilicet secundum utrūq̄ aliquid esse actu. Et ex his datur intelligi tertium, q̄ subiectum utriusq̄ est aliquo modo ens in potentia. Differentia est in duobus. Primo in qualitate effectus formalis, quia substantialis facit esse simpliciter: accidentalis uero tale aut tantū. Et hāc comitatur differentia in subiecto, quia illius est ens in potentia tm, huius uero ens in actu. Et hinc nascitur differentia secūdū ordinē actualitatis: quia actualitas illius est prior actualitate subiecti. Actualitas uero istius est posterior. Et hinc oritur differētia secundū causalitatē, quia actualitas illius causat actualitatē subiectis. illius uero causatur ab actualitate subiecti. Et ratio sequēdæ huius quartæ differentiæ ex tertia assignatur: quia primū est causa in quolibet genere: & est, inquit, sermo de accidēte proprio nō adeuntitioso: hoc enim ab extra causatur. Secundo differunt: quia illius materia est propter illam, ista uero econtra est propter subiectum: & ratio est utriusq̄: quia minus principale est propter principalius:

constat enim subiectū principalius esse accidēte, & formā substantialē materia.
Annota. ¶ Circa hæc aduerte tria. Primo, q̄ ga S.T. ante probauit potētias esse propria accidentia: & hic quæritur vtrum fluant ab essentia animæ, quæ est forma substantialis: ideo hæc præmittit. Secundo, q̄ quia ut patebit in responsione ad 5. cūdū, subiectū est causa proprij accidētis in triplici genere causæ: ideo secūdam differentiā adiecit S.T.
cū tñ ad probandā cōclusionē articuli prima differētia sola deseruiat. Tertio, q̄ subtiliter p̄ceditur in litera. ex hoc nanq; q̄ forma substantialis est talis naturę q̄ facit ens in actu absolute: oportet q̄ causet in subiecto suo esse quidem in actu aliquo, sed nō totā esse in actu sui subiecti: ita q̄ ex hoc ipso quòd supponit subiectū in actu, cōstat quòd nō facit illū actualitatē absolute. Et si huic cōiungas, q̄ primū est causa reliqui oū: sequitur quòd actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.
Cōment. ¶ Quo ad secundum conclusio respōsiua est. Omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia animæ. Probatur sic. accidens proprium causatur à subiecto secundum quod est actu: & recipitur in eo secundum esse in potentia: ergo omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia. Antecedens patet ex prima differentia: consequentia probatur diuidēdo: quia potentiæ animæ aut sunt
c in sola anima subiecti- ue: & sic ergo ab ipsa
377 secundū rationē actua- litatis & in ipsa ratiōe potētialitatis admixtæ sunt: aut in cōposito, & sic ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum non est actu nisi ratione animæ.

¶ *Num quodcunq; accidens fluat à subiecto.*

Quæstio. ¶ Circa rationē adductā ad p̄bandā causalitatē subiecti respectu p̄prij accidētis dubium occurrit. Quia si illa ratio est efficax, concluderet etiā quòd accidens p accidēs flueret à subiecto cui inest: quod est manifeste falsum, & cōtra literā. Probatur sequela: ga eadē ratio locum habet, scilicet quòd actualitas subiecti est prior actualitate eius: omne enim accidēti cōuenit, præsupponere subiectum in actu, & præcedi ab actualitate eius.
¶ Ad hoc breuiter dicit: quòd ut ex litera patet, ratio sancti Thomæ est, quòd primū in quolibet genere, &c. Illa aūt maxima intelligitur in his, quæ habent p se ordinē, non aūt p accidens ordinatis. Vnde obiecto supponit falsum: scilicet quòd prioritas sola sit ratio causalitatis: est enim prioritas habentis per se ordinem ad reliqua: hoc autē non oportebat exprimere: quia in illa maxima subintelligebatur. Et propterea eadē ui intulit causalitatem subiecti respectu p̄prij & formæ respectu materiæ: utrobiq; enī est primitas & per se ordo: quāuis diuersimode: quia ibi inter duas actualitates, hic uero ipsius actus ad recipiens & participans ipsum. Posset quoq; iuxta doctrinam sequentis articuli dici, q̄ illa maxima metaphysicalis applicata ad materiā emanationis intelligitur stante eodē ordine emanationis: modo constat q̄ subiectum & proprium eodē emanant ordine, quia eadem generatio ne generantur, & corruptione corumpuntur: quamuis non in eodem gradu quia ille primo, hoc consequenter: substantia uero & accidēs per accidens non ad eundem spectant productionis ordinem: & ideo non obstat.

¶ In responsione ad secundū, aduerte q̄ multi putant, & male, doctrinam hanc ab Auer- roi dissentire eo quòd in quarto meta. comen- to secundo dixerit, q̄ substantia nō est agens aut finis accidētiū, sed subiecti. Et reuera hi quamuis multi, tamen cæci sunt. Auerrois enim imprimis hoc nō dixit sed declarās qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine dicit, quòd prędicta non attribuuntur substan- tiæ, quia sit agens aut finis, sed subiectum. Ex quibus uerbis optime habetur, quòd in nomine entis non importatur analogia secūdum causam finalē: neque secundum causam efficientem, sed secundum causam materialem. Cum hoc tamen euidenter patet ibare: quòd substantia sit efficiens, & finis accidentis. non enim oportet quòd omnis habitudo, quæ est inter substantiā & accidens importetur entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolute in ordine ad substantiam cui insunt: & nō de accidēte proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia cōstat subiectum esse finem sui proprij accidentis, grauitas em est propter cōseruationem substantię grauis, &c. Vnde in hac re nulla est inter hos philosophos dissensio.

¶ Responsionē ad tertium diligentiſsime notato: quoniā ex ea soluuntur multæ difficultates. Scilicet & quomodo subſtātia est immediate causa effectiua: & quomodo causa effectiua nō potest impediri: & quomodo aliquid agit in seipsum: & hac distinctione de causa actiua per actionem mediam, & sine aliqua media actione per solam naturalem restitutionem. hoc enim modo actiua multa habent, quæ aliis impossibile est conuenire.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum septimum.*

Titulus clarus.

In corpore duo. Primo conclusio respōsiua affirmatiue. Secundo in speciali distinguit & respondet duabus conclusionibus.

¶ Quo ad primū cōclusio est: una potentia animæ oritur ab alia. Probatur sic: in p̄cedentib⁹ naturali ordine ab uno, primo, p̄pinqui⁹ est quodāmodo causa remotiorum:

remotiorum potentiæ animæ procedunt multiplici ordine naturæ ab uno: ergo prior est causa subsequentis. Minor patet ex diffinitione prioris primum est causa omnium. ergo propinquius primo est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent: sicut primum ad omnia, ita prius ad sequentia naturæ ordine: constat autem essentiam animæ, & potentias
Sicut anima secundum quod habet potentiam sensitiuam consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc imperfectiores potentię sunt priores in uia generationis. Prius enim animal generatur quàm homo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ sicut potentia animæ ab essentia fluit, non per transmutationem, sed per naturalem quandā resolutionem c, & est simul cum anima: ita est etiam de una potentia respectu alterius.

¶ Ad secundum dicendū, quòd accidens per se nō potest esse subiectū accidentis, sed unū accidens per prius recipitur in substantia q̄ aliud: sicut quantitas, q̄ qualitas. Et hoc modo unū accidens dicitur esse subiectum alterius, ut superficies coloris, inquantū substātia uno accidente mediante recipit aliud. Et similiter dicitur de potentijs animæ.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ potentiæ animæ opponuntur adinuicem oppositione perfectiōis & imperfectiōis: sicut etiā species numerorum & figurarū. Hæc autem oppositio non impedit originem unius ab alio: quia imperfecta naturaliter à perfectis procedunt.

ARTICVLVS. VIII.

a ¶ *Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata*

AD OCTAVVM sic procedi- tur. Videtur quòd omnes potentiæ animę remaneāt in anima à corpore separata. Dicitur enim in li. de spiritu & anima, quòd anima recedit à corpore secum trahens sensum & imaginationem, & rationem, & intellectum, & intelligentiam, concupiscibilitatem & irascibilitatem.

¶ Præterea, Potentiæ animæ tant eius naturales proprietates. Sed proprij semper inest, & nunquam separatur ab eo cuius est proprium. Ergo potentiæ animæ sunt in ea etiam post mortem.

¶ Præterea, Potentiæ animæ etiam sensitiuæ nō debilitātur debilitato corpore: ga ut dicit in 1. de anima: si senex accipiat oculū iuuenis, uidebit utiq; sicut & iuuenis. Sed debilitas est uia ad corruptionem. Ergo potentiæ animæ non corrumpuntur corrupto corpore, sed manent in anima separata.

¶ Præterea, Memoria est potētia animę sensitiuæ, ut philosophus probat, sed memoria manet in aīa separata. Dicitur enim Lucæ 16. diuiti epulonі in inferno secūdū animā exīstēti: Recordare, quia recepisti bona in uita tua. Ergo memoria manet in aīa separata, &c per cōsequens aliæ potētiæ sensitiuæ partis.

¶ Præterea, Gaudium & tristitia sunt in concupiscibili, quę est potentia sensitiuæ partis. Manifestum est autem animas separatas tristari, & gaudere de prę̄mijs, uel pœnis, quas habent. Ergo uis concupiscibilis manet in anima separata.

¶ Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. q̄ si cut anima, cū corpus iacet sine sensu: non dū penitus mortuū, uidet quædā secundū imaginariā uisionē: ita cū fuerit à corpore penitus separata post mortem. Sed imaginatio est potentia sensitiuæ partis. Ergo potentia sensitiuæ partis manet in anima separata, & per consequens omnes aliæ potentiæ.

¶ SED CONTRA est qd̄ dicit in li. de Eccl. dog. Ex duabus tantū substantijs cōstat hō: aīa cū ratione sua, & carne cū sensibus suis. Ergo defuncta potētiæ sensitiuæ nō manēt.

CONCLVSIO.

¶ *Potentiæ animæ, cum sint accidentia animæ, uel con-*

iunctī, illæ, quæ sunt in anima et in subiecto, corrupto corpore, in anima remanent: quæ uero coniuncti sunt, remanent corrupto corpore, nisi uirtute.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut iam dictum est c, omnes potentiæ animæ cōparātur ad animam solā, sicut ad principium. Sed quædā potentiæ cōparantur ad animā solā sicut ad subiectum, ut intellectus & uoluntas c: & huiusmodi potētię necesse est, q̄ maneāt in anima corpore destructo. Quedā uero potētiæ sunt in cōiuncto, sicut in subiecto: sicut omnes potētiæ sensitiuæ partis, & nutritiuæ. Destructo autē subiecto, non potest accidēs remanere. Vnde corrupto cōiuncto nō manēt huiusmodi potentię actu, sed uirtute tantū manēt in anima, sicut in principio, uel radice. Et sic falsum est, q̄ quidam dicūt huiusmodi potētias in anima remanere etiā corpore corrupto. Et multo falsius, q̄ dicunt etiam actus harū potentiarū remanere in anima separata: quia talium potētiarum nulla est actio nisi per organū corporeum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd liber ille authoritatē nō habet c. Vnde qđ ibi scriptū est, eadē facilitate contemnitur, qua dicitur. Tamē potest dici, q̄ trahit secū aīmina huiusmodi potentias non actu, sed uirtute.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hæ potentiæ, quas dicimus actu in anima separata non manere: non sunt proprietates solius animæ, sed coniunctī.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ dicuntur nō debilitari huiusmodi potētiæ debilitato corpore: quia anima manet immutabilis, quæ est uirtuale principium huiusmodi potentiarū.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illa recordatio accipitur eo modo quo Aug. ponit memoriam in mente, non eo modo quo ponitur pars animæ sensitiuæ.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ tristitia & gaudium sunt in anima separata, non secūdum appetitum sensitiuum c, sed secundū appetitum intellectiuum, sicut etiam in angelis e.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Aug. loquitur ibi inquirendo non asserendo. Vnde quædam ibi dicta retractat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA OCTAVA *de potentijs animæ in speciali, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de potentijs animæ in speciali. Ad cōsiderationem autem theologi pertinet inquirere speciali ter solū de potentijs intellectiuis & appetitiuis, in quibus uirtutes inueniuntur. Sed quia cognitio harū potentiarū quodāmodo dependet ex alijs: ideo nostra cōsideratio de potentijs animæ in speciali erit tripartita. Primo nanq; considerandum est de his, quę sunt præambula ad intellectū. Secundo de potentijs intellectiuis. Tertio de potentijs appetitiuis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, de generibus potentiarum animæ.

¶ Secundo, de speciebus uegetatiuæ partis.

¶ Tertio, de sensibus exterioribus.

¶ Quarto, de sensibus interioribus.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum quinque genera potentiarum animæ sint distinguenda.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ non sint quinq; genera potentiarū animæ distinguenda, scilicet uegetatiuū, sensitiuū, appetitiuum, secundum

ponit tres cõclusiones. Secundo probat primam. Tertio secundam. Quarto tertiam. Prima conclusio. Animæ sunt tres. Secunda, Potentiæ animæ secundum genus sunt quinque. Tertia, Modi uiuentium sunt quatuor.

¶Prima probatur ex triplici modo excessus operationis animalis supra naturam corpoream, f. supra organũ, qualitatem corpoream, & extensitatem. Vegetatium nanq; in seipsum, à seipso per se operatur, organo tamẽ & qualitate elementari: sensitium nõ qualitate, sed organo utitur: intellectiuũ ab omnibus abstrahit: omnia clara sunt in litera. Et si dubites, quo pacto propriũ est animæ operari ab intrinseco, cũ in diffinitione naturæ ponat etiam, q̃ sit principium intrinsecum: scito ex 8. phy. q̃ hoc intelligitur ut quod agit, & quòd patit simul. Nulla enim res nisi animata alterat, auget, uel mouet loco aliter seipsum. Natura libus autem conuenit habere principium intrinsecum, ut quo tantum, & ideo necessario præsupponit aliquod extrinsecũ à quo principaliter fit motus ille. Propterea dicuntur hic motiones corporũ esse ab extrinseco, ut latius in materia de motu grauiũ, & leuiũ differetur.

¶ Secunda probatur quintuplici ratione generica obiecti, scilicet corpore cõiuncto: corpore sensibili ad animã: ente uniuersaliter ad animã: & tursus his secundũ motum intentionis animæ ad ea: & rursus secundũ motum localem ad ea. Primo enim uegetatiuũ: secundo sensitiuũ: tertio intellectiuũ: quarto appetitiuum: quinto secũdum locum motiuum consiliatuitur, ut pater in litera clare.

¶ Tertia probatur qua druplici graduatione uiuentium, scilicet uegetatione tantum: hac & sensu: his & motu locali: & demũ cum prædictis omnibus intellectu. Appetitus enim nõ separatur à sensu & intellectu.

¶ In responsione ad tertium occurrit quæstio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, q̃
369 appetitus naturalis dupliciter sumi consueuit. Primo pro inclinatione à natura indita. Et sic non est actus aliquis elicitus: sed est uelut actus primus habẽs naturalem habitudinem ad tale quid. Et talis appetitus inuenitur in
113 omnibus potentiis tam actiuis quàm passiuis: ut in litera dicitur. Secãdo sumitur pro actu secundo: quo tenditur in præcognitum sic, q̃

ocum motiuum, & intellectiuum. Potentię enim animæ dicuntur partes ipsius[c]. Sed tamen tres partes animæ cõmuniter ab omni bus assignantur, sanima uegetabilis, anima sensibilis & rationalis. Ergo tãtum tria sunt genera potentiarum animę, & non quinq̃.

¶Præterea, Potẽtiæ animæ sunt principia operũ uitæ. Sed quatuor modis dicit̃ aliquid uiuere. Dicit enim philosophus in 2. de anima. Multipliciter ipso uiuere dicto, & si unũ aliquod horũ insit solum aliquid, dicimus uiuere: ut intellectus & sensus, motus & status secundum locum. Adhuc autem motus secundum alimentum, & decrementum, & augmentum. Ergo tantum quatuor sunt genera potẽtiarum animę appetitiuo excluso.

¶Præterea, Ad illud quod est cõmune omnibus potẽtijs, nõ debet deputari aliquod speciale animę genus. Sed appetere cõuenit cuilibet potẽtiæ animæ. Visus enim appetit uisibile cõuenies. Vnde dicitur Eccle. 40. Gratiã & speciẽ desiderabit oculus: & super hoc uirides sationes. Et eadẽ ratione quælibet alia potentia desiderat obiectũ sibi cõueniens. Ergo non debet poni appetitiuũ unum speciale genus potentiarum animæ.

¶Præterea, Principiũ mouens in animalibus est sensus aut intellectus aut appetitus, ut dicitur in 3. de anima. Non ergo motiuũ debet poni speciale genus animę præter prędicta.

¶SED cõtra est quod philosophus dicit in secundo de anima. Potentias autẽ dicimus: uegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locum, & intellectiuum.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque sunt animæ potentiarum genera, uegetatiuum, sensitiuũ, appetitiuũ, motiuum secundũ locũ, & intellectiuũ: tres animæ, uegetatiua, sensitiua, & intellectiua: & quatuor modi uiuendi, uegetatiuum, sensitiuum, motiuum secũdum locũ, & intellectiuum.*

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ quinq; sunt genera potentiarum animæ, quæ numerateq; sunt. Tres uero dicũtur animæ. Quatuor uero dicuntur modi uiuẽdi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersę animæ distinguũtur secundũ qd̃ diuersimode operatio animę sũt pergreditur operationẽ naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & cõparatur ad ipsam sicut materia & instrumentũ. Est ergo quædã operatio animæ, quæ intantũ excedit naturã corporeã, q̃ necę etiã exercetur per organũ corporale: & talis est operatio animæ rationalis. Est autẽ alia operatio animæ infra istã, quæ quidem fit per organũ corporale, nõ tamẽ per aliquã corporeã qualitatẽ. Et talis est operatio aíæ sensibilis. Quia etsi calidũ & frigidũ, & humidũ & siccũ, & alię huiusmodi qualitates corporeæ requirãtur ad operationem sensus: non tamẽ ita q̃ mediante uirture talis qualitatũ operatio animę sensibilis procedat. Sed requiruntur solũ ad debitã dispositionẽ organi. Infima autẽ operationũ animæ est, quæ fit per organũ corporeũ, & uirtute corporeæ qualitatis. Supergredit tamẽ operationẽ naturæ corporeæ, quia motiones corporũ sunt ab exteriori principio. huiusmodi autẽ operationes sunt à principio intrinseco[c]. Hoc enim cõmune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatũ aliquo modo mouet seipsũ. Et talis est operatio animæ uegetabilis. Digestio enim & ea quæ cõsequunt, fit instrumẽtaliter per actionẽ caloris, ut dicitur in 2. de anima. Generata uero potẽtiarũ animæ distinguũtur secundũ obiecta. Quanto enim potẽtia est altior, tãto respicit uniuersalius obiectũ, ut suprà dictũ est[c]. Obiectũ autẽ operationis animæ in triplici ordine potest cõsiderari. Alicuius enim potẽtiæ animæ obiectũ est solum corpus animæ unitũ. Et hoc genus potẽtiarũ animæ dicitur uegetatiuũ. Nõ enim uegetatiua potentia agit nisi corpus, cui aía unitur. Est autẽ aliud genus potentiarũ animæ, quod respicit adhuc uniuersalius obiectũ, f. omne corpus sensibile, & non solũ corpus animæ unitũ. Est autẽ aliud genus potentiarũ animæ, quod respicit adhuc uniuersalius obiectũ, f. non solũ corpus sensibile, sed uniuersaliter oẽ ens. Ex quo patet q̃ ista duo secunda genera potentiarũ animæ, habẽt operationẽ non solũ respectu rei coniuncte, sed etiã respectu rei extrinsecæ. Cum autẽ operãs oporteat aliquo modo cõiungi suo obiecto circa quod operatur, necesse est extrinsecã rẽ, quæ est obiectũ operationis animæ, secundũ duplicẽ rationẽ ad animam cõparari. Vno modo secundũ qd̃ nata est animæ cõiungi, & in anima esse per suã similitudinẽ. Et quantũ ad hoc sunt duo genera potẽtiarũ, f. sensitiuũ respectu obiecti minus cõmunis, qd̃ est corpus sensibile: & intellectiuũ respectu obiecti cõmunissimi, quod est ens uniuersale. Alio uero mõ secũdũ q̃ ipsa aía inclinatur, & tendit in rẽ exteriorẽ: & secundum hãc etiã comparationẽ sunt duo genera potentiarũ animæ. Vnũ quidẽ, f. appetitiuũ, secũdũ qd̃ anima cõparatur ad rẽ extrinsecã, ut ad finẽ, qui est primũ in intentione. Aliud autẽ motiuum secũdum locũ prout anima cõparatur ad rẽ exteriorẽ, sicut ad terminũ cõparationis & motus. Ad consequendum enim aliquod desideratũ, & intentũ, omne animal mouetur. Modi uero uiuendi distinguntur secundũ gradus uiuentium[c]. Quędã enim uiuẽtia sunt, in quibus est tantũ uegetatiuũ, sicut in plãtis. Quædã uero in quibus cũ uegetatiuo est etiam sensitiuũ, non tamẽ motiuũ secundũ locum: sicut sunt immobilia animalia, ut conchilia. Quædã uero sunt, quæ supra hoc habent motiuum secundum locũ, ut perfecta animalia, quæ multis indigent ad suã uitam. Et ideo indigent motu, ut uitæ necessaria, pcul posita quærere possint. Quædã uero uiuẽtia sunt, in q̃bus cũ his est intellectiuum, f. in hominibus. Appetitiuũ autẽ non constituit aliquem gradum uiuentium: quia in quibuscunq; est sensus, est etiã appetitus, ut dicitur in 2. lib. de anima.

¶Et per hoc soluuntur duo prima obiecta.

¶AD tertium dicendũ, q̃ appetitus naturalis est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu quælibet potẽtia desiderat sibi conueniens. Sed appetitus animalis cõsequitur formã apprehensam[c]. Et ad huiusmodi appetitũ requiritur spiritualis animæ potẽtia, & non sufficit sola apprehensio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Non est autẽ secundum suam naturã in uirtute appetitiua, sed secundũ suam similitudinẽ. Vnde patet quòd uisus appetit naturaliter uisibile solum ad suum actum, scilicet ad uidendũ. Animal autem appetit rẽ uisam per uim appetitiuam, non solũ ad uidẽdum, sed etiam alios usus. Si autem non indigeret anima rebus perceptis à sensu, nisi propter actiones sensuum, scilicet ut ea sentiret, non oporteret appetitiuum ponere speciale genus inter potẽtias animæ: quia sufficeret appetitus naturalis potentiarum.

¶Ad quartum dicendum, quòd quãuis sensus & appetitus sint principia mouẽtia in animalibus perfectis, non tamẽ sensus & appetitus, inquantũ huiusmodi, sufficiũt ad mouẽdũ, nisi superadderet eis aliqua uirtus. Nã in immobilibus aĩalibus est sensus, et appetitus: nõ tamẽ habẽt uim motiuã. Hęc autem uis motiua solũ est in appetitu, & sensu ut imperante motũ, sed etiam est in ipsis partibus corporis ut sint habilia ad obediẽdum appetitui animę mouẽtis[c]. Cuius signũ est, q̃ quando membra remouentur à sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum conuenienter partes uegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuũ.

AD SECVNDVM sic procediũr. Videtur q̃ inconuenienter partes uegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuũ. Huiusmodi enim uires dicuntur naturales. Sed potentiæ animæ sunt supra uires naturales. ergo huiusmodi uires non debent poni potentiæ animæ.

¶Præ

¶Præterea, Ad id, quod est commune uiuentibus & non uiuentibus, non debet aliqua potẽtia aíæ deputari. Sed generatio est cõis omnibus generabilib⁹ & corruptibilibus, tã uiuẽtibus q̃ non uiuentibus. Ergo uis generatiua non debet poni potentia animæ.

¶Præterea, Aía est pars potẽtior natura corporea. Sed natura corporea eadem uirtute actiua dat speciẽ & debitã quantitatẽ. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potẽtia animæ augmentatiua à generatiua.

¶Præterea, Vnaquæque res cõseruatur in esse per id, quod esse habet: sed potentia generatiua est per quam acquiritur esse uiuentis: ergo per eandem res uiua conseruatur. Sed ad conseruationem rei uiuentis ordinatur uis nutritiua, ut dicitur in 2. de aía. Est enim potentia potens saluare suscipiens ipsam. Non debet ergo distingui nutritiua potentia à generatiua.

¶SED CONTRA est quod philosophus dicit in 2. de anima, quòd opera huius animę sunt generare, & alimẽto uti, & iterum augmentum facere.

CONCLVSIO.

¶ *Tres sunt animæ uegetatiuæ partes, nutritiua, augmentatiua, & generatiua.*

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ tres sunt potentiæ uegetatiuæ partis. Vegetatiuũ enim, ut dictũ est[c], habet pro obiecto ipsum corpus uiuens per animã, ad quod quidẽ corpus triplex animæ operatio est necessaria. Vna quidẽ, per quã esse acquirat: & ad hoc ordinatur potẽtia generatiua. Alia uero, per quã corpus uiuũ acquirit debitã quãtitatẽ: & ad hoc ordinatur uis augmentatiua. Alia uero, per quam corpus uiuentis saluatur, & in esse, & in quantitate debita: & ad hoc ordinatur uis nutritiua.

¶Est tũ quędã differentia attẽdẽda inter has potẽtias. Nam nutritiua & augmẽtatiua habent suũ effectũ in eo in quo sunt, q̃a ipsum corpus unitũ aíæ augetur & conseruatur q̃ uim augmẽtatiua & nutritiua in eadem anima exultentẽ. Sed uis generatiua habet effectũ suũ nõ in eodẽ corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuũ suipsius. Et ideo uis generatiua quodãmodo appropinquat ad diguitatẽ animæ sensitiuæ, quæ habet operationẽ in res exteriores, licet excellẽtiori modo & ualidiori. Supremũ enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimũ superioris, ut patet per Dionysium in 7. c. de di. nom. Et ideo inter istas tres potẽtias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, ut dicitur in 2. de anima. Est enim rei tã perfectæ facere alteram qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua augmentatiuæ uero nutritiua.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ huiusmodi uires dicuntur naturales. Tũ qa habẽt effectũ similẽ naturę, quæ etiã dat esse, & quãtitatem, & conseruationẽ, licet hæ uires habeant hoc altiori modo. Tum quia hę uires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quę sunt naturalium actionum principia.

¶Ad secundũ dicẽdũ, q̃ generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio uiuentiũ est quodã altiori modo per aliquid ipsius uiuentis[c]: quod est semen in quo est aliquod principiũ corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei uiuentis, per quam semẽ huiusmodi præparetur. Et hęc est uis generatiua.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ quia generatio uiuentium est ex aliquo semine, oportet q̃ in principio animal generetur paruæ quantitatis. Et propter hoc necesse est q̃ habeat potẽtiã aíę q̃ quã ad debitã quãtitatẽ educatur. Sed corpus inanimatum generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciẽ & quãtitatem secundũ materiæ cõditionẽ.

¶Ad quartũ dicendũ, q̃ sicut iã dictũ est[c], operatio uegetatiui principij cõplet mediãte calore, cuius est humidũ cõsumere. Et ideo ad restaurationẽ humidi depditi, necesse est hr̃e potẽtiam nutritiuã, per quã alimẽtũ cõuertatur in substãtiã corporis. Qđ etiã est necessarii ad actũ uirtutis augmẽtatiuæ & generatiuæ.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.

AD TERTIVM sic procedit̃r. Videtur q̃ incõuenienter distinguãtur quinq; sensus exteriores. Sensus enim est cognoscitiuus accidentiũ. Sunt autem multa genera accidentium. Cum ergo potentiæ dicantur secundum numerum, qui est in generibus accidentium. ¶Præterea, Magnitudo & figura, & alia quæ dicuntur sensibilia cõia, non sunt sensibilia per accidẽs: sed cõtra ea diuiditur in 2. de anima. Diuersitas autẽ per se obiectorũ diuersificat potentias. Cũ ergo plus differãt magnitudo & figura à calore, q̃ sonus: uidetur q̃ multo magis debeat esse alia potentia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figurę, quàm coloris & soni.

¶Præterea, Vnus sensus est unius contrarietatis: sicut uisus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo non est sensus unus, sed plures. Ergo plures sensus sunt q̃ quinq̃.

¶Præterea, Species non diuiditur contra genus. Sed gustus est tactus quidã. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

¶SED CONTRA est quod philosophus dicit in 2. de anima, quòd non est alter sensus præter quinque.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque sunt exteriores sensus, uisus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.*

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ ratione distinctionis & numeri sensuum exteriorum quidam accipere uoluerunt ex parte organorum, in quibus aliquod elemẽtorũ dominatur, uel aqua, uel aër, uel aliquid huiusmodi. Quidã autem ex parte medij, quod est uel cõiunctum, uel extrinsecum: & hoc uel aër, uel aqua, uel aliquid huiusmodi. Quidam autẽ ex diuersa natura sensibilium qualitatum, secũdum quod est qualitas simplicis corporis, uel sequens cõplexionem. Sed nihil istorũ conuenienter est. Nõ enim potentiæ sunt propter organa, sed organa propter potẽtias. Vnde non propter hoc sunt diuersæ potentiæ, q̃a sunt diuersa organa. Et ideo natura instituit diuersitatẽ in organis, ut cõsequerent diuersitati potentiarũ. Et similiter diuersa media diuersis sensib⁹ attribuit, secundũ qđ erat conuenientes ad actus potẽtiarũ. Naturas autem sensibilium qualitatũ cognoscere non est sensus, sed intellectus. Accipienda est ergo ratio numeri & distinctionis exteriorũ sensuũ secũdum illud quod proprie & per se ad sensum pertinet. Est autẽ sensus quædã potẽtia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili. Exteri⁹ ergo immutatiuũ est quod per se à sensu percipitur, & secundã cuius diuersitatem sensitiuę potentiæ distinguuntur. Est autẽ duplex immutatio, una naturalis, & alia spiritualis. Naturalis quidẽ secũdũ qđ forma immutantis recipitur in immutato secũdũ esse naturale, sicut calor in calefacto. Spiritualis autem secundũ quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse spirituale, ut forma coloris in pupilla, quæ non fit per hoc colorata. Ad operationem autẽ sensus requiritur immutatio spiritualis, per quam intentio formæ sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin, si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendũ, animata corpora naturaliter sentirẽt dũ alterantur. Sed in quibusdam sensibus inuenitur immutatio spiritualis tantum, sicut in uisu. In quibusdã autem, cum immutatione spirituali etiam naturalis, uel ex parte obiecti tantum, uel etiã ex parte organi. Ex parte autẽ obiecti inuenitur transmutatio naturalis secundũ locum quidẽ in sono, qui est obiectũ auditus. Nã sonus ex percussione caũatur, & aëris cõmotione. Secundum alterationem uero in odore, qui est obiectũ olfactus. Oportet enim per calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc q̃ spiret odorẽ. Ex parte autẽ organi est immutatio naturalis in tactu & gustu. Nã & manus tãgens calida calefit, & lingua humidatur q̃ humiditatẽ saporũ. Organum uero olfactus aut auditus nulla naturali immutatione immutatur in sentiendo, nisi per accidẽs. Visus autẽ, quia est absq; immutatione naturali organi, & obiecti, est maxime spiritualis, & perfectior inter omnes sensus & cõior. Et post hoc auditus, & deinde olfactus, qui habẽt immutationẽ naturalẽ ex parte obiectũ. Motus tũ localis est perfectior & naturaliter prior q̃ motus alterationis, ut pbatur in 8. phy. Tactus autẽ & gustus sunt maxime naturales. De quorũ distinctione pòst dicẽt[c]. Et inde est q̃ alij tres sensus nõ fiunt p̃ mediũ coniunctũ, ne aliqua naturalis trãsmutatio pertingat ad organum, ut accidit in his duobus sensibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ nõ ofa accidẽtia habent uim immutatiuã sẽm se, sed solæ qualitates tertiæ speciei, sẽm quas cõtingit alteratio. Et ideo solæ hmõi qualitates sunt obiecta sensuum:

¶De hac materia & his, quæ in responsionibus argumentorum hic dicūtur, uide in additionib⁹ super libros de anima.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articuli quartum.*

Coment. Titulus clarus.

¶In corpore est una cõclusio responsiua quæsito in calce posita. Non est necesse ponere interiores uires sensitiuæ partis nisi quatuor: sensum communem, phātasiā, æstimatiuā & memoratiuā. Et quoniā ista cõclusio cū sit exclusiua, habet duas exponentes: affirmatiuam, s. sensus interiores sunt quatuor: & negatiuā, s. non sunt plures q̄ quatuor. Idcirco tria facit in corpore. Primo facit duo optima fundamēta. Secundo ex eis deducit expositionē affirmatiuā. Tertio negatiuā, & sic demum infert conclusionem integram.

¶Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendæ ac multiplicandi potētias animæ. Prima est de multiplicatione actionū, s. tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam uitam animalis perfecti sufficiunt. probatur quia natura nō deficit in necessariis, nec etiā abundat superfluis: ga nihil otiose agit. Secūda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatē potentiæ, s. actiones, quæ non possunt in unum reduci principiū, exigunt diuersas potētias. & probatur, quia potētia animæ nihil aliud est q̄ proximum principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæc uerę radices: quia causa forunt diuersificandi potentias: cum sint propter actus.

¶Quo ad secundū: ga itaq; quatuor uirtutes dupliciter diuersificantur; & hoc ad hoc q̄ aliquæ sunt receptiuæ & aliquæ retentiuæ: & quoad hoc q̄ aliquæ sunt interioris ordinis, utpote circa extrinseca tantū uersātiaque sunt exterioris ordinis, ad interiora se extendentes. Sicq; expositus regulis primo distinguit apprehensiuas à conseruatiuis: secundo utrasque unius ordinis ab utrisque alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radice, q̄ in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, Unow solū recipere, sed retinere, probatur: quia oportet apprehendere rē non solum presentem, sed absentē: probatur: discendo ad impossibile: quia aliter non appeteret & moueretur ad absens. & fugeret fugiendū: quia appetitus & motus

388 De anima arti. 13. con. 50. 3.

sium: quia ut dicitur in 2. phy. secundum eadem alteratur sensus, secundum quę alterātur corpora inanimata.

¶Ad secundum dicēdum, quòd magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicuntur cõia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidens, & sensibilia propria, que sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria primo & per se immutant sensum, cū sint qualitates alterantes: sensibilia uero cõia omnia reducuntur ad quantitatē. Et de magnitudine quidē & numero patet q̄ sunt species quātitatis. Figura autē est qualitas circa quantitatem: cū consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autem & quies sentiuntur secundū qđ subiectū uno modo, uel pluribus modis se habet secundum magnitudinem subiecti uel localis distantiæ quantū ad motū augmenti & motū localē. uel etiā secūdum sensibiles qualitates, ut in motu alterationis. Et sic sentire motū & quietem, est quodāmodo sentire unū & multa. Quātitas autem est proximum subiectum qualitatis alternatiuæ, ut superficies coloris. Et ideo sensibilia cõia non mouent sensum primo & per se, sed ratione sensibilis qualitatis, ut superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidens: quia huiusmodi sensibilia aliquam diuersitatē faciunt in immutatiõe sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie & à parua. ga etiā ipsa albedo dicit magna uel parua. Et ideo diuiditur secūdū propriū subiectū.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ sicut philosophus uidetur dicere in 2. de anima, sensus tactus est unus in genere, sed diuiditur in multos sensus secundum speciem. Et propter hoc est diuersarum contrarietatū. Qui tamen non separantur ab inuicē secūdum organum, sed per totum corpus se cõmiscentur. Et ideo eorum distinctio non apparet. Gustus autē, qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactum in lingua, non autē per totū corpus. Et ideo de facili à tactu distinguitur. Posset tñ dici q̄ omnes illæ contrarietates & singulæ cõueniunt in uno genere p̄ximo, & omnes in uno genere communi: quod est obiectum tactus secundum rationem communem. Sed illud genus commune est innominatum, sicut etiam genus proximum calidi & frigidi est innominatum.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ sensus gustus secūdū dictū philosophi est quædā species tactus, quæ est in lingua tantū. Non autē distinguit à tactu in genere, sed à tactu quantū ad illas species, quæ p̄ totū corpus diffunduntur. Si uero tactus sit unus sensus tantū, ppter unā rationē cõem obiecti, dicēdū erit, q̄ secūdū rationē diuersam immutatiõis distinguitur gustus à tactu. Nā tactus immutatur naturali immutatione, & nō solū spirituali quātū ad organū suū secūdū qualitatē, quæ est proprie obiectiua. Gustus autē organum nō immutatur de necessitate naturali immutatione secūdū qualitatē, quæ ei ꝓprie obiicit, ut lingua fiat dulcis uel amara, sed secūdū præambulā qualitatē in qua fundatur sapor, s. secūdū humorem qui est obiectum tactus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum interiores sensus conuenienter distinguantur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd interiores sensus inconuenienter distinguantur. Cõmune enim nō diuiditur contra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter uires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios.

¶Præterea, Ad id, ad qđ sufficit sensus propriꝰ & exterior, non oportet ponere aliquam uim apprehēsiuā interiorem, sed ad iudicandum de sensibilibus sufficiunt sensus proprij & exteriores. Vnusquisque enim sensus iudicat de proprio obiecto[c]. Similiter etiā uidentur sufficere ad hoc q̄ percipiāt suos actus. Quia cū actio sensus sit quodāmodo medium inter potētiā & obiectū, uidetur q̄ multo magis uisus possit suā usionē tanḡ sibi ppin quiorē percipere q̄ calorē. Et sic de aliis. Nō ergo necessarium fuit ad hoc ponere interiorē potentiā, quæ dicatur sensus cõmunis.

¶Præterea, Secundum philosophum, phantasticum & memoratiuum sunt passiones primi sensitiui. Sed passio non diuiditur contra subiectum. Ergo memoria & phantasia non debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

¶Præterea, Intellectus minus dependet à sensu q̄ quæcunq; potentia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiendo à sensu. Vnde dicitur in 1. Poste. quòd quibus deest unus sensus, deficit una sciētia. Ergo multo minus debet poni una potentia sensitiuæ partis ad percipiendum intentiones, quas non percipit sensus, quam uocant æstimatiuam.

¶Præterea, Actus cogitatiuæ, qui est conferre, & componere, & diuidere, & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo uti ad inquirendum, non minus distat ab actu æstimatiuæ & memoratiuæ, quàm actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debent ergo uel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ uires præter æstimatiuam & memoratiuam: uel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ uires præter phantasiam.

¶Præterea, August. 12. super Gen. ad literam ponit tria genera uisionum, scilicet corporalem, quæ fit per sensum: & spiritualem, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem quæ fit per intellectum. Non est ergo aliqua uis interior, quę sit media inter sensum & intellectum: niſi imaginatiua tantum.

¶SED CONTRA est, quòd Auicen. in suo lib. de anima ponit quinque potētias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem: phātasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuā.

CONCLVSIO.

¶Quatuor tantum sunt animæ sensitiuæ interiores uires: sensus communis, phantasia, imaginatiua, æstimatiua, seu cogitatiua, & memoratiua.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ cū natura non deficiat in necessariis, oportet esse tot actiões animæ sensitiuæ, quot sufficiāt ad uitā animalis perfecti. Et quæcunq; harū actionū nō possunt reduci in unū principiū, requirunt diuersas potentias, cū potentia animæ nihil aliud sit q̄ proximū principiū operationis animæ. Est autē considerandū, q̄ ad uitā animalis perfecti requiritur, q̄ non solū apprehēdat rē apud præsentiā sensibilis, sed etiā apud eius absentiā: alioquin cū animalis motus & actio sequātur apprehensionē, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens. Cuius contrariū apparet maxime in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo. Mouentur enim ad aliquid absens apprehensum. Oportet ergo, q̄ animal per animam sensitiuā non solū recipiat species sensibiliū, cū præsentialiter immutatur ab eis, sed etiā eas retineat & cõseruet. Recipere autē & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida bene recipiunt & male retinent: e contrario autem est de siccis. Vnde, cum potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet.

¶Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile & contristabile secundum sensum: non esset necessarium ponere in animali, niſi apprehensionem formarum quas percipit sensus; in quibus delectatur, aut horret. Sed necessarium est animali, ut quærat aliqua uel fugiat, non solum quia sunt conuenientia uel non conuenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias cõmoditates & utilitates, siue nocumenta. Sicut ouis uidens lupum uenientem fugit non propter indecētiam coloris uel figuræ, sed quasi inimicum naturæ. Et similiter auis colligit paleā, non quia delectet sensum, sed quia est utilis ad nidificandū. Necessarium est ergo animali q̄ percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et, huius perceptiōis oportet esse aliquod aliud principiū, cum perceptio formarū sensibilium sit ex immutatione sensibili, nō autem perceptio intētionū prædictarum. Sic ergo ad receptionem formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorū distinctione post dicetur[c]. Ad harū autem formarum retentionem aut conseruationē, ordinatur phantasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidam formarum per sensum acceptarum. Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur uis æstimatiua. Ad conseruādum autem eas uis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. Cuius signū est q̄ principiū memorandi sit in animalibus ex aliqua huiusmodi intētione: pura quòd est nociuū uel conueniens. Et ipsa ratio præteriti, quā attendit memoria, inter huiusmodi intentiones cõputatur. Cõsiderandū est autem q̄ quantū ad formas sensibiles, nō est differētia inter homine & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterioribus.

animalis cogitationem sequitur. Ex secunda uero radice, quòd hæc duo opera nō sunt eiusdem corporei principij, probatur: quia bene restare est humidi, bene retinere est sicci: & sic sequitur primum concluſio subsequens. Cõseruatiuæ uirtutes sunt aliæ à receptiuis. Deinde rursus ex prima radice dicit, In animali ꝑfecto sunt necessariæ duæ actiones, s. non solum circa sensibilia ut sic, sed circa intentiones insensatas ad commodum & utile suum spectantes. Probatur. quia animal nō solum mouetur propter delectabile, aut tristabile secundum sensum, sed propter commodum & utile suum. Probatur quo ad tristabile in fuga ouis respectu lupi. quo ad delectabile uero in collectione paleæ hirundinis, in respectu ad constructionem nidi. Ex se cūda uero radice quòd hæ actiones non eiusdē sunt principij, probat ex diuersitate mutationum: quia, s. ad illam immutat sensibile exterius ad hanc non, sed interius. Et sic. sem per secunda præambula conclusio, potentiæ uersantes circa intentiones insensatas sunt aliæ à reſpicientibus sensata. Et consequenter habetur tota expositio affirmatiua, s. q̄ sunt quatuor uirtutes interiores apprehensiuæ sensatorum, sensus communis, retentiua eorundem, imaginatio apprehensiua intentionum æstimatiua: cõseruatiua earūdem memoratiua. Et confirmatur hoc ultimum signo duplici. Primo: quia recordatio ex aliqua intentione innati solet utilitatis, uel nocumenti. Secūdo quia ipsa ratio præteriti, penes quam attenditur memoria, ut patet in de memoria & reminiſcētia, una harum est intentionum.

¶Quo ad tertiū, quia ex duobus capitibus cogitari posset quòd plures prædictis essent potentiæ, s. ex actibus interioribus hominis, s. cogitare & reminisci: & ex opinione Aui. nata ex illo actu qui est componere sensata ad aliquod insensatum: circo utrunque ordinate excludēs, conuenien tiam & differentiā inter hominis & aliorū sensus assignat, ex qua apparet illos actus nō requirere alias potentias à prædictis. Deinde contra Aui. ratione & teste se conuertit. Conuenientia est in actione sensuum respectu sensibilium: & eius ratio est similiter immutari ab eis. Differentia est in actione respectu intētionum, & quo

ad apprehensiuā: quia cætera instinctu, homo collatione apprehēdit: & quo ad retentiuam: quia cætera sibi nata recordatione homo inquisitiuo discursu. Vnde & nominibus etiā differunt, dum illorū æstimatiua in nobis est cogitatiua, & memoratiua est reminiſcētia. Ratio contra Auic. est, qa ad operationem illam sufficit imaginatiua in homine, in quo solo hæc operatio apparet. Testimoniū est Auer.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrū intellectus sit aliqua potentia animæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus non sit aliqua potentia animæ, sed sit ipsa ei⁹ essentia. Intellectus enim idem uidetur esse quod mens. Sed mens non est potētia animæ, sed essentia. Dicit enim Augu. 7. de trinita. Mens & spiritus non relatiue dicuntur, sed essentiam demonstrant. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ.

¶Præterea, Diuersa genera potentiarum animæ non uniuntur in aliqua potentia una, sed in sola essentia animæ. Appetitiuum autem & intellectiuū sunt diuersa genera potentiarum animæ: ut dicitur in 2. de anima: conueniunt autem in mente: quia Augustin. 10. de trinit. ponit intelligentiam & uoluntatem in mente. Ergo mens & intellectus est ipsa essentia animæ, & non aliqua eius potentia.

¶Præterea, Secūdum Gregorium in Homil. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicuntur mentes & intellectus. Ergo mens & intellectus hominis non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima.

¶Præterea, Ex hoc conuenit alicui substantiæ quòd sit intellectiua: quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suam essentiam[c]. Ergo uidetur quòd anima per suam essentiam sit intellectiua.

¶SED CONTRA est, quòd philosophus ponit intellectiuum potentiam animæ: ut patet in secundo de anima.

CONCLVSIO.

¶Intellectus in solo Deo intellectus est idem essentiæ eius, in aliis uero distinguitur ab essentia, cuius est potentia.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ necesse est dicere secundum præmissa[c], quòd intellectus sit aliqua potentia animæ & non ipsa animæ essentia. Tunc enim solum immediatum principium operationis est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, ut ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo autem Deo idem est intelligere quod suum esse. Vnde in solo Deo intellectus est eius essentia[c], in aliis autem creaturis intellectualibus intellectus est quædam potentia intelligentis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sensus accipitur aliquando pro potentia, aliquando uero pro ipsa anima sensitiua. Denominatur enim anima sensitiua nomine principalioris suæ potentiæ, quæ est sensus. Et similiter anima intellectiua quandoq; nominatur nomine intellectus quasi à principaliori sua uirtute, sicut dicitur in 1. de anima, quòd intellectus est substātia quædam. Et etiam hoc modo Augustin. dicit quòd mens est species uel essentia.

¶Ad secundum dicendum, quòd appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo quantum ad modum operādi per organum corporale, uel sine huiusmodi organo. Nam appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Aug. ponit uoluntatem in mente, & philosophus in ratione.

¶Ad tertium dicendum, quòd in Angelis non est alia uis quàm natura intellectiua & uoluntas, quæ ad intellectum consequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens uel intellectus[c]: quia tota uirtus sua in hoc cõsistit. Anima autem habet multas alias uires, sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile.

¶Ad quartum

Annot. 389 Veri. q. 17. art. 1. cor.

Coment.

366

377

383

De anima arti. 13. con. 50. 3.

¶ *Super Questionis septuagesimanonæ Articulum secundum.*

Annota. IN titulo aduerte, quòd quæstio ista tripliciter tractari potest. Primo communiter, utrum intellectus sit potentia passiua, id est receptiua quocunque id modo contingat, & quicquid sit illud receptum. Secundo proprie, utrum intellectus sit potẽtia passiua sua potentia essentiali quæ dicit priuationem actus primi, & proprij illius. Tertio pure, utrũ intellectus sit in potentia pure passiua ita q̃ tam respectu actus primi quam secundi, non nisi passiue concurrat.

390. 3. *dis.* 14. *ar.* 1. *q.* 2. *& cor. ad secundum. Et contra. cap.* 59. *Et uer. q.* 16. *ar.* 2. *ad decimum tertium.* In proposito. hic tertiꝰ sensus nõ tractatur hic, sed nos dicemꝰ de hoc inferius in artic. Primꝰ quoque sensus hic nõ intenditur: quoniam ut in corpore patet, intellectus angelicus nõ dicitur pati, neq; potentia passiua, ut modo loquimur: & tamen constat quòd intelligere eius in eo recipitur. Vnde relinquitur, q̃ secundus sensus sit intentus. Et merito: quoniã de ipsa potentia intellectiua nuda debet esse prima quæstio, utrum sit passiua. Passibilitas autem potentiæ secundum seipsam solam attenditur secundum ordinem quem habet ad proprium actum, & nõ ad hunc uel illum: per hoc passibilitas intellectus absolute, & primo attenditur secundum conuenientiã nem intellectus ad intelligibile: hoc enim est illius propria perfectio: sũ enim intellectus est, in potentia est: & si non, non: quasi eligibilis potentia essentiali respectu huius sit forte passiuum respectu alicuius.

Coment. ¶ In corpore duo facit. Primo declarat illum terminum passiue. Secundo respondet quæsito unica conclusione affirmatiue.

¶ Quo ad primum quia passiuum à passione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter proprijssime, & proprie, & communiter: & satis clara sunt in litera.

Annota. ¶ Et aduerte primo duo: conuenientiam scilicet & differentiam. Conueniunt enim quia in omnibus modis inueniuntur duo, s. ordo: quòd prius erat in potẽtia, postmodum est in actu: & receptio alicuius. Discrepant autẽ, quia in primo comitatur perditio conuenientis: in secundo perditio sola, non curando an conuenientis, an disconuenientis. In tertio autem nulla perditio necessario comitatur.

¶ Secundo aduerte, quòd licet receptum iuxta tertium modum possit esse tam actus secundus, quam primus: & consequẽter pati dici possit hoc modo quodcunque recipiens. & ita hic tertius modus patiendi latitudinem habet: in proposito tamen de summo & primo gradu patiendi infra hunc tamen modum, sermo est interpretandus. Quoniam ab eo dicitur primo & absolute potentia passiua, à secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secũdum non primo: neque absolute dicitur potentia passiua, sed secundum quid quo ad hoc scilicet.

¶ Tertio aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptum quamuis possit esse naturæ solius, ut patet de subiecto & passione: materia & forma cæli: stella & lumine; quod habet à sole. & naturæ & tẽporis simul: ut patet in his que generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoque parte uideatur habere latitudinem tertius modus patiendi: in proposito de ordine durationis sermo est, ut inferius clare patet, & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, id est quòd secundum ordinem rebus inditum talis potentia nata est præcedere actũ suum, uel & in idem redit: exponatur negatiue, id est, quòd ex ui naturæ suæ non conuenit sibi quòd sit coqua suo actui. & hinc patent miracula, quibus poneretur Deum influere alicui ab initio scientiam nihil obstare proposito.

Coment. ¶ Quo ad secũdũ cõclusio ritsiua est, Intellectus noster est potẽtia passiua, pbat. Intellectus noster est in' potẽtia separata ab actu: ergo eius intelligere est pati tertio mõ. ergo intellectus est potẽtia passiua. Antecedẽs habet duas partes, s. q̃ sit in' potẽtia: & q̃ separata ab actu, quo ad primã, pbat sic, Intelligere est operatio circa ens in uniuersali: ergo intellectꝰ ut actus se habet ad uniuersale ens ut actꝰ totius entis: ergo solus intellectus diuinus est secundum id, quod est in puro actu, ergo reliqui sunt in potentia. hoc ultimum antecedens est per se notum: non arctatur enim intelligere ad hoc, uel illud ens. Prima uero sequela probatur, quia ex diuersa habitudine ad uniuersale ens tanquam ad propriam perfectionem obiectiuam attenditur esse in actu uel potentia ipsum intellectum: sicut uniuersale quod dibet perfectibile penes accessum ad suum mensuratum perfectuum. Secunda uero sequela patet: & quo ad exponentem affirmatiam: quia intellectus diuinus est Dei essentia, in qua sunt omnia: & quo ad negatiuam, quia oporteret intellectum creatum esse ens infinitum. Tertia autem sequela euidens est ex fer sexti enim diuinus solus est actus omnium & quilibet intel lectus aut actu aut potentia respicit omnia: consequens est, ut reliqui omnes sint in potentia, non respectu singulorum, fed aliquius intelligibilis. respectu siquidem alicuius non prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundam uero partem antecedens probatur ex distinctione potentiæ in potentiam semper perfectam, & non semper perfectam, sed procedentem de potentia ad actum applicata ad differẽtiam inter intellectum angelicum & humanum, quia ille propter propinquitatem ad primum intellectũ, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter à se intelligibilium: hic uero propter hoc quòd est ultimus & maxime remotus à primo, est in principio sicut tabula rasa. Cui signum affertur, quia in principio sumus intelligentes in potentia, deinde in actu. prima uero consequẽtia ex ratione ipsius pati tertio modo liquet. si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noster ut assumptũ probatúmque est, huiusmodi est. ergo patitur. Secunda uero est per se nota.

¶ Circa primam consequentiam aduerte primo, quòd tripliciter istatum consequens intelligi potest, scilicet formaliter, caliter, & concomitanter. Et formaliter quidem intellectum pluribus habet ambiguitatis diuersásque opiniones, dum alij intelligere, putant esse pati sicut illuminari passionẽ significat: alij actionem immanentem tantum, ac per hoc passio nis habẽtem naturam admixtam: ut lucere, si fingatur quòd sit operatio à lucido, in ipsomet quiescens. Causaliter uero seu indistincte siue formaliter, siue causaliter intellectum, apud uere Peripateticos non uertitur in dubium, dum intelligere contingere credũt ex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniã in proposito pati in communi nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quã erat in potentia: & in speciali intellectum pati nihil aliud est quam recipere intelligibile, ad quod erat in potentia: ideo quo ad uim huius rationis sat est quòd inferatur, & uerificetur siue formaliter, siue causaliter. Vtroque enim modo infert, ergo intellectus est potentia passiua. Si enim formaliter est pati, constat q̃ intellectus est potentia non solum passiua, sed purè passiua. Si autẽ causaliter, quia s. causatur ex passione intellectus ab intelligibili, adhuc intellectus erit potentia passiua simpliciter: quia respectu sui proprij obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

¶ Tertio autem modo scilicet inditincte, siue formaliter, siue causaliter, siue concomitanter intellectum, apud omnes uerificatur, quandoquidem nullus est qui nõ credat intelligere recipi in intellectu: & fatemur esse ratione esse pati: quia recipitur in intellectu. Sed iuxta hunc sensum non infert, ergo intellectus est potentia passiua simpliciter loquẽdo, sed secundum quid: cõiunctum s. recipit operationẽ propriã: quod est cõe omni potentiæ operatiuæ operationem immanente. Secũdus ergo sensus est directe intentus, & ad propositũ tutus patet. Tum ex eo quòd in litera infertur intelligere esse pati: non ex eo quòd intellectus est in potentia, sed ex eo quòd est in potentia separata ab actu. Tum ex eo quòd infertur ex differentia inter intellectũ angelicũ & humanũ. si enim tertiũ sensum inredisset, fat erat nota natura potẽtię in intellectu: & in hoc nõ erat differtia inter angelos & animam. Tum ex eo quòd pati à quo potentia passiua, ut in hoc patebit articulo, requirit eductionem potentiæ ad actum primum.

¶ Circa antecedentis probationẽ dubiũ est in illa parte, qua probatur possibili tas intellectus: quia non semper est perfectus. Hæc enim ratio assumit id, quod est per accidens. prioritas nanque durationis per accidens fe habet ad esse passiuum. Tum quia duratio ipsa extranea est generis à genere passionis. Tum quia stat esse potentiã uere & pure passiuam: & tamẽ coguam actui, ut patet de potentia passiua, qua partes orbis propinque soli semper illuminantur.

¶ Ad hoc dubiũ dicitur, quòd ratio ista est à posteriori, ita quòd prioritas durationis manifesta non facit potẽtiã passiuam. Sed hoc nihil est. Tum quia, ut ex secũda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidens super quo non debet fundari ratio aliqua. Tum quia radicẽ proponit se assignaturũ. S. T. unde intellectus potẽtia sit passiua. Dicẽdũ est igitur, q̃ differẽtia potẽtię secũdũ preexistere, aut nõ, præexistere respectu actus propriꝰ posita est ad circunloquẽdã propriã differentiã potentiarũ secundũ separabilitatẽ & inseparabilitatẽ ex intrinseco ab actu proprio: quẽdã nanque sunt quibus ab intrinseca earum natura repugnat separabilitas ab actu: & hę dicãe sunt cœaue suis actib⁹, & semper perfectę: quẽdã uero sunt qb⁹ separari ab actu non repugnat ex intrinseco, quãuis separari non possint. Et hę comprehendunturtur sub potentijs, quę non semper sunt perfectæ: quia non per se & ab intrinseco habent quòd semper sint perfectæ per actus suos. Rursus primę passiuę non sunt: quia nulla passione media actum recipiunt, quamuis receptiuę sint, sed eadem generatione generantur cum suis actibus: reliquę autem non solum receptiuę, sed passiuæ sunt: quia passione intercedente actus fortiuntur: & propterea subtiliter in litera ex hac differentia infertur, quòd intellectus noster est potentia passiua potentia essentiali. Vnde patet responsio ad obiecta. Ad primũ quidem: quia ordo durationis ad circunloquendum positus est ad occultam differentiam. Ad secundum uero: quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non est ab intrinseco cogua suo actui, sed propter perpetuam presentiam illuminantis. Intellectus autem angelicus ab intrinseco est coguus suę scientię, quia ex natura eius fluit ut passio à subiecto. Gloſanda est ergo litera quòd intelligitur de potentia sem per, aut nõ semper perfecta ab intrinseco: & sic per se, & à priori est processus.

Quæstio. ¶ *Num intelligere sit causaliter, uel formaliter pati, & intellectus sit potentia pure passiua.*

¶ Circa hęc, tria supersunt dubia. Primo an intelligere sit causaliter pati. Secundo an sit formaliter pati. Tertio quantum ualeat presens ratio S. Tho. Ex his enim consurgit manifestatio quarti principaliter intenti, an intellectus sit potentia passiua: & etiam an sit potentia pure passiua, quod. S. Tho. hic discutere non curauit.

¶ Circa

¶ Circa primam dubitationẽ tria sunt agenda. Primo declarandus est titulus: & quo ad hoc aduertendũ est, q̃ quum esse causaliter pati nihil aliud sit q̃ causari ex passione, & in proposito si aliqua passio præuenit intellectionẽ, illa est passio intellectus, quo intelligentes dicimur ab intelligibili. Ideo quærere utrũ intelligere sit causaliter pati, est quærere utrũ intelligere causetur ex passione intellectꝰ ab intelligibili.

26 ¶ Quo ad secundũ tres sunt de re hac opiniones. Quidam tenent, q̃ intellectus non patitur ab intelligibili: ita q̃ intelligibile concurrit ad intellectionem terminatiue tantũ, & non causaliter. Alij uero tenent q̃ intellectus patitur quidem ab intelligibili, sed per accidẽs: ita q̃ per se loquendo non patitur ab intelligibili: concurrit tamẽ intelligibile ad intellectionem non solum terminatiue, sed causaliter non immutando in tellectum, sed simul cũ intellectu gignendo effectiue intellectionem. Et sic apud istos intelligere nostrum non est pati causaliter nisi per accidens. Alij autẽ arbi 293 trãtur q̃ intellectus nos ster patitur & q̃ ſe. ab intelligibili: ita q̃ intellectꝰ factus in actu, ab intelligibili sit quãdam intellectionem elicit. Et sic apud hos intelligere est causaliter & per se pati.

¶ Quo ad tertium singulæ sunt discutiendæ opiniones. Prima opinio super no hilitate intellectus, & animæ fundatur. Eo enim quòd præstantior est corpore, à phantasmate pati non potest: iuxta illud Augu. nullũ corpus agit in spiritum. Eo uero quòd præstantior est cæteris formis, se sola potest operari: quia actionitas actualitatẽ sequitur, & constat q̃ se solo agere conuenit inferioribus formis, puta elementaribus, & animæ uegetatiuæ. Sed hæc facile solumntur: quoniam intellectus non patitur à phantasmate principaliter, sed ab intellectu agente: & ut in responsione ad ultimũ in litera dicitur, nobilius est pati cum tanta excellentia, quàm agere uilia.

Annota. ¶ Secũda uero opinio cũ duo dicat, s. quòd ambo obiectum & intellectus sunt causa actiua intelligendi, & quòd intellectus nihil habet ab obiecto, aut econuerso, nisi per accidens. Primum quidem fundat super duas conditiones intelle ctionis, s. & q̃ sit operatio uitalis, & q̃ sit ad ꝑfectum naturam obiecti determinata: primum enim ab anima, secundum ab obiecto esse oportet. Sed secundũ dictũ, in quo quæstio est, nulla ratione probat, sed credidit Sco. q̃ confutatis opinionibus quas recitat, relinqueretur hoc quasi per uiam diuisionis. Asserri tamen pro illa posset: quia quicquid potest species intelligibilis, posset obiectum repræsentatum, si præsens intellectui adesset, eo, q̃ species agit uice obiecti: & propterea accidit obiecto ut concurrat ad intellectionem causandam, quòd sit præsens intellectui secundũ suam speciẽ: ac per hoc q̃ immutet intellectum ad suam similitudinem. Primum dictũ cõmuniter quidem q̃ utrunq; fatentur intellectus & obiectum concurrunt ad intellectionẽ, sed q̃ utrunq; actiue concurrat non pla ne probat, nisi ut inferius patebit. Secundum dicto uoluntariũ, & contra philosophum, & naturã intellectus. Voluitarium quidẽ, quia absque ratione. Nec opiniones sufficienter retulit, imo per hypothesim omisit: quia ut puto latuit eũ. Nec adducta ratio aliquid ualet, quoniã ut superius patuit phãtasma & uniuersaliter similitudo quæcunq; obiecti, non ea ratione dicitur uice obiectum, quia solũ fungatur officio obiecti, sed quia ratio operandi natura obiecti quã repræsentat est. Ex hoc autem non habetur, q̃ obiectũ per seipsum ponẽs aut poſſer. Tum quia hoc supponit, q̃ intellectus nudus sit actiuus, quod tamen principaliter probandũ erat, & quasi supponit hanc consequentiã, Intellectus concurrit actiue ad intelligendũ: ergo nudus concurrit actiue; quæ tamẽ nihil ualet. Tum quia hoc supponit speciẽ ad nihil aliud per se ponẽ nisi pro obiecto: cũ tamen in intellectu nostro ponatur, & pro obiecto, & pro actuatione intellectus: quoniam est in potentia essentiali. ut dicitur in 3. de anima. text. 7. Contra philosophos uero & rationẽ est: quoniã expressi. Arist. ponit intellectũ esse potentiam passiuam. Tum ex eo quòd Arist. posuit intellectũ quo intelligimus esse abscinditę & simpliciter in genere potentiæ passiuæ, & non secundum quid tantum: inquantũ s. recipit intellectionẽ: alioquin posset dici de deo & eius in tex. 17. admiscetur. cum dum intellectũ agentem nihil ualere: fundatur enim manifeste super hoc, q̃ in omni natura, in qua est potentia passiua, oportet poni actiuã quæ reducat passiuam de potentia ad actum. Quid clarius? Intellectus esset, ut Scot. fingit, circuitus ex se actiua partialiter: & non nisi per accidens agẽs ut informetur ab obiecto: unus esset labor, qui super natura potentiæ passiuæ fundatur.

¶ Ex his enim, quæ sunt per accidens, essentialis ordo rerũ non pendet, & consequenter inferri non posset intellectum agentẽ esse debuerat enim Arist. eam perfectione utriusq; actiuæ intellectus possibilis, non ex hoc q̃ est potentia passiua, intellectũ concludere agentẽ. falsa quoq; esset maior Arist. q̃ in omni natura, intellectũ concludere agentẽ. falsa quoq; esset maior Arist. q̃ in omni natura, ita esset sic. Nõ enim ubicunq; est agẽs imperfectũ, ibi oportet esse agẽs perfectũ quoniam in multis agens imperfectius non patitur, à perfectiore. Contra naturam uero intellectus esse nunc declarando ueritatem ostendetur.

¶ Tertia ac peripatetica opinio super natura cognoscitiua ut sic, fundatur. Recolendũ est enim q̃ ut in q. 14. dictũ fuit, res quælibet ex hoc est cognoscitiua, quòd est rã eleuatæ naturæ: q̃ est non solũ ipsa, sed aliæ. Errorisq; dictũ fuit q̃ rẽ aliquã esse alias, contingit tripliciter: actu puro; potentia pura, & medio modo: quodãmodo actu, & quodãmodo potentia: & q̃ in ultimo gradu, s. in pura potentia anima nostra posita est. Est enim à principio sicut tabula rasa, in qua nihil est pictum. Ex his patet, quòd si anima cognoscere actu debet, oportet eã actu esse res cognitas. Et igitur intellectus in potentia passiua ad intelligibile, & intelligere est pati causaliter: quia ex passione ab intelligibili, i. ex receptione intelligibilis causatur. Nec potest dici q̃ passio ista concurrat per accidens, nisi quis usq; adeo deliret, ut dicat quòd anima, quæ est intelligibile in potẽtia esse actu intelligibile, & per accidens. Nec refert in proposito utrũ intellectus ab obiecto uel intellecto agere uel alio illud recipiat, satis est quòd oportet passionẽ hanc interesse. Et confirmatur: quia si ex hoc q̃ res est primo in potentia essentiali: & deinde in actu primo, & deinde in actu secundo, nõ cõuincimus q̃ fieri in actu primo sit pati: omnis uia ad probandum potentiã passiuam & passionẽ nulla est. Et si non cõuincimus quòd illud pati per se exigatur ad operandum in actu secundo, nunq; probabitur differẽtia inter potentiã essentialẽ, & accidentalẽ: quã in hoc stare ex 8. physic. & 2. de anima patet, q̃ illa per priorẽ mutationẽ ab alio uenit ad operationẽ, ista autẽ per seipsam posse operari gmittitur. Est igitur intelligere nostrum pati causaliter: & hoc q̃ se. Angelicũ uero nõ proprie est causaliter pati: quia congenitũ est angelis intelligibile, nec transfertur eorum intellectus de potentia ad actũ primum. Ex his autem quæ in 3. de anima dicuntur, quæ & addita sunt, patet hoc sequi. Vnde Arist. Auerroimque hic sensisse non est dubium. Nec te mouẽant uerba S. T. in quoli. 8. q. 2. ar. 1. expresse sonãtia, q̃ intellectus possibilis est ꝑtiens cooperans agenti ad eius formationẽ. Per hoc enim ut ibi patet, non intendit, quòd intellectus agens uel intellectus agẽs, & phãtasmati ad sui formationẽ sed quòd intellectus iam formatus potest ex præcepta ꝑtis speciẽ, quãdmodũ materia acquirit formã, sed transit in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile imbibitur quodãmodo in ipso intellectu: sequitur quòd hoc totũ, s. intellectus in actu primo, & non rationẽ partis actiuæ intelligit: cuius ratione partis, s. intellectus recipiat intellectionem. Existimandum est enim, quòd anima apprehensiua est alterum genus entium à naturalibus, & quòd æquiuoce cõmunicat cum eis in esse, in potentia, & recipere formas entium. Materia enim sic recipit formam ut ex eis resultet cõpositũ, & illius cõpositi est actio sequens illam formam & non materiæ, nisi quia sustinet formã, & pars est compositi. Animã autem ut Auer. optime dixit in 3. de anima. cõ. 5. nõ sic recipit cognoscibile ut ex eis fiat cõpositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiue ad intellectionem, q̃ receptiuum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaque intellectus, quòd actiue concurrat ad intellectionẽ non ex partiali ratione agendi sed ut Scot. contra Aristotelem finxit, nec præcise ex specie intelligibili, ut modo

derna ignorantia intelligit: sed ex hoc ipso quòd animalis uis in actu est, ita ꝙ ex hoc ꝙ est animalis uis habet inchoatiue, ꝙ facta in actu sit actiua. Falluntur autem plurimi in hoc: quia de anima iudicant ad modum rerũ naturalium: cum tamen Auerrois dixerit ꝙ magis sit unum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma: & consequenter sit magis unum operans. Intelligere ergo non est formaliter patiꝫ quamuis propriè loquendo non sit etiam formaliter agere, sed potius actiue passiuéque utrumlibet operari: & idem iudicium est de sensatione. Quicunque autem eleuare potest intellectum, & recolendo, ꝙ actiones immanentes qualitates sunt, non actiones aut passiones: intuerique quòd intelligere nihil aliud est, quàm intelligentem esse actu intellectum: & quòd anima superiórque natura est talis ꝙ seipsa est quandoque ut fomn⁹, & quandoq; ut uigilita, percipiet in his modum quendam actiui & passiui magis quàm actiuum & passiuum.

391 Et sic inter sapientes De aĩa art. 4. loquendum esset. Rationes autem, quæ contra hoc sunt: quia scilicet efficiens & materia non coincidunt in idem numero, ex tertio physicorũ: & agens & patiẽs respectu eiusdem non est idem: quia esset in actu & in potẽtia simul: & idem referretur realiter ad seipsum, facile soluũtur ab insipientibus hic non esse proprie agens & patiens, neq; materia, & consequenter non oportere esse relationem realem. Hæc enim cõmunia principia intelligẽda sunt: ubi proprie talium ratio reperitur. In proposito autem cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfecti animam intelligere, proprie loquendo nihil aliud est ꝙ proprium operationem exercere: quam quia immanens est, concomitratur ꝙ sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter uidere potest, consideret, ꝙ grauitas lapidea est à lapide & in lapide. Et uel sic animaduertat in his, quæ non proprie dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quãuis sigillatim dici possit, ꝙ materia ex qua non coincidit cũ agente, materia uero in qua coincidere potest: ꝙ omnino idem non est patiens & agens, neque referrtur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum patitur & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit uero se toto primo. Et sic diuersimode est simul in actu & potentia.

¶ Circa tertiam dubitationem quantum ualeat ratio S. Th. aduertendum est, quòd tripliciter calumniam potest pati. Primo diceret Sco. quòd peccat ratione potentiæ communiter sumptę, inferens potentiam proprie sumptam. Ex eo enim ꝙ intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene, ergo est in potentia, sumendo potentiam cõmuniter prout omne deficiens ab actu puro dicitur esse permixtum potentię: sed ex tali potentialitate non sequitur, ergo est in potentia receptiua quæ est proprie potentia, ut de se patet: & tamen S. Th. hãc potentiã infert. Et cõfirmatur ista obiectio, ꝙa intellectus agens cũ nõ sit actus purus, est in potentia: & tamen non in potentia receptiua. Secũdo diceret quispiam, ꝙ deficit in præsupposito. supponitur enim ꝙ quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis. oportet enim hoc supponi, aliśquin nõ possent graduari intellectus in respectu ad totũ ens penes esse actu aut potentia totũ ens: & tamen constat hoc suppositũ esse falsum, in uita S. Th. præcipue. Tũ quia nullus intellectus creatus est capax essentiæ diuinæ in esse intelligibili. Tũ ꝙa intellectus noster non est capax substantiarũ immaterialiũ. Et cõfirmatur ꝙa intellectus noster nõ est possibilis oĩa fieri, nisi quę intellectę agẽs est potẽs facere: sed hic non est potens facere oĩa simpliciter cognoscibilia, sed tm materialia. ergo.

¶ Tertio deficere uidetur: quia si ratio ualeret, concluderet quòd etiam uoluntas sit potentia passiua: quoniam ipsa est respectu totius entis: quoniam bonum ut sic respicit, & non est ut actus totius entis, aut perfecta semper per illud: consequens est inconueniens: quoniam uoluntas mouet actiue intellectum, & cætera uires, & sic nulle est actionis species.

¶ Ad solutionem horũ manifestandũ, non oportet alia facere fundamenta: quoniam ex natura uis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturã cognoscitiuã in communi, s. ꝙ oportet cognoscitiuũ esse rem cognitã, quod fuit cõmunis animi conceptio antiquorum in primo de anima, & approbatum ab Arist. & super tali natura cognoscitiua, s. intellectiua, s. ꝙ intellectus cognoscit ens in cõi, quod est per se notũ. Ex his enim habetur, ꝙ cum intellectus non sit arctatus ad hoc uel illud entis genus, sed uniuersale ens respicit ut obiectum, ut uisus colorẽ, & cõsequenter ꝙ potest cognoscere omne ens: oportet ꝙ aut sit actu, aut potentia: actu quodãmodo actu, & quodãmodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale, & potest esse tale, est uere in potentia receptiua. quia potest fieri aut esse tale: ideo ex hoc ꝙ intellectus non le habet ut actus totius entis, optime sequitur non solũ sit in potentia, sed ꝙ sit in potentia ut sit ens illud quod non est actu: ac per hoc sit in eo

uere potentia receptiua illius esse. Et sic patet responsio ad primo obiecta. Non enim ex esse in potentia illatũ est esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectũ: quod ut ex dictis patet, optime infert propositum. Nec hoc conuenit intellectui agenti, ũ uis est nostræ animæ non intelligẽs, sed faciens tantum intellecta in actu. Ad ea uero, quæ secundo obiiciuntur, dicitur quòd ut in text. patet: ex hoc ꝙ intelligere est circa ens in cõi, sequitur, ergo & intellectus: ac per hoc circa omne ens, aliquin ob iectum excederet operationem & uirtutem operatiuã. Vnde cõcedendũ est ꝙ omnis intellectus est circa omne ens. Sed diligenter animaduerte ne fallaris à cognitiõe ad modum cognitionis dictũ, ad cognoscere ipse omne ens sufficit cognoscendo attingere omne ens: ita quòd ad omne ens terminari possit cognitio illius. ad modũ uero cognoscẽdi spectat ꝙ cognoscat perfecte uel imperfecte per proprium speciem uel alienam, per cãm uel effectum, &c. Constat autẽ ꝙ omnis intellectꝰ in omne ens potest, quãuis nõ perfecte, aut per species proprias, ut instãtiæ addũcæ ostendũt. Vnde ratio S. Th. stat solida sua per hoc: quòd qa intelligere est circa omne ens terminatiue, oportet quodlibet intelligens esse omnia. Aut actu puro, ut Deus gloriosus. Aut quodãmodo actu & quodammõ potentia, & hoc habet magnã latitudinem ut

intelligentiæ. Aut in potentia pura, & hoc est anima humana, quæ est oĩa: non per omnifimilitudines, sed per similitudines naturalitꝰ rerũ, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentiis, quamuis imperfectæ.

¶ Ad tertiã autẽ obiectionẽ de uoluntate dicitur, quòd quia ratio illa manifeste loquitur de respicientibus totum ens, utin se habere debentibus totũ ens, consequens est, quòd locũ non habeat in uoluntate, quæ in hoc differt ab intellectu. illa enim tendit in ens, ũte uero habet in se. Vnde intellectus non habens omne intelligibile est in potentia & imperfectus, uoluntas autẽ non uolens omne uolibile, nõ est in potẽtia, nec imperfecta. Stat ergo rõ solida in his, quorũ species & opatio est ĩ habẽdo ens uniuersale: & hoc quoq; solui possunt primo obiecta.

a. ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ nonæ Articulum tertium.*

Ticulus clarus. ¶ In corpore respondet primo secundum Platonis fundamenta falsa. Secũdo secũdum Arist. Ex Platone duo dicit. alterũ certũ, & alterũ dubiũ. Vbi sciẽdo quòd duo opera attribui possunt intellectui agenti. Vnũ est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu, alterum illuminare intellectũ possibilẽ, iuxta duo, quæ cõueniunt intellectui possibili, s. recipere intelligibile, & huic respondet factio intelligibilis: & iudicare, & huic rñdet illuminatio. Vnde quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerum natura: sequitur ꝙ non oportuit ponere intellectum agentem ut fieret intelligibile in actu. & hoc est primum, & certum ex Platone. Quod probatur: quia posuit ideas ex quibus tam materia ꝙ anima formaturi ille ut essent res, hoc ut cognoscerentur. Et si conuincerimus his, quòd Plato posuit nostrum scire non esse nisi reminisci, uidebimus quòd apud eum intellectus noster non recipit de nouo aliquod intelligibile, sed à principio est formatus omnibus. Ambiguum uero est an propter secundum opus posuerit intellectum agentem.

¶ Ex Arist. uñ habemus responsiuum, conclusionem, ꝙ necesse est ponere intellectũ agentẽ. probatur sic, Omne quod est ĩ potẽtia, nõ reducitur in actum, nisi per aliquẽ ens actu: sed intellectus noster est in potentia ad intelligibile. ergo nõ reducitur in actum nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales nõ inueniẽ in rebus. ergo oportet fieri. ergo ex parte intellectus oportet ponere utrumlibet factibus, & hãc nocamus intellectũ agentem.

¶ Nota hic quòd duarũ operationum, quas diximus attribui intellectui agenti, illuminatio non uisq; quaq; clara est. Quonam dicet quispiã, quòd ipsa uis intelligendi quæ est intellectus possibilis, lumen est sufficiens, sibi ad cognoscẽdũ intelligibile in actu ab obiectum per speciẽ, & sustentatum per phantasma: quemadmodum in sensu ipsa uis sentiendi sat est ad iudicũ de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum in illustratum & receptiuum. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, conuincit ad ponendũ intellectum agentem. Quèadmodum si natura non posset facere uisibile in actu, conuinceremus ex parte sensus ponere sensum uel uisum agentem. Et propterea concludendo dicitur in litera, & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

¶ *Num sit necessarium ponere intellectum agentem.* Quæstio.

¶ Circa hunc articulum aduerte quòd etiam posteriores discordes sunt. Nam Duran. Platonẽ sequitur in negatione intellectus agentis. Godofredus etsi concedat intellectum agentem: negat tamen ipsum effectiue illuminare, credit enim quòd formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequentibus sermo: modo cũm quæstio an est uentilatur, cum Durando dispũtandum est. Est autem forma rationis eius: quia si intellectus agens ponitur, uel ratione operationis in phantasma

phantasma, aut intellectum possibilem, aut utrunq; ponitur: sed nihil horum est: ergo. probatur quòd non in phantasma: quia nec influendo illi aliquid, ut patet: nec abstrahendo ab eo aliquid, ut magis est notumnec educendo de potentia eius, ut ex eo liquet: quia eductum est posit eductionem in eo ex quo educitur: similiter probatur quòd non in intellectum: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cum phantasmate, & hoc non. Tum quia si phantasma secundum se est impotens in intellectum agere utpote immateriale, ergo etiã erit impotens ad coagendũ: nõ enim est mutatum, aut si secundũ se erat potens. & sic non oportet ponere intellectũ agẽtẽ, sicut nec sensum agentem cum obiecto sensibili.

416 ¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ut in litera dicit, necessitas intellectus agẽtis est, ut ens sensibile sit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autẽ requiritur operatio & in phãtasma, & in intellectum possibilem. & de actione quidẽ in phantasma erit sermo proprius in q. 85. art. primo. ad 4. Quãuis breuiter dici possit, ꝙ agit educendo de potentia phantasmatis non subiectiua, sed ministeriali: & ideo eductum nõ est in eo, sed ī potẽtia subiectiua q̃ est intellectus possibilis. De actione uerò in intellectũ possibilẽ dicitur, ꝙ necesse est ponere præter phantasma aliud agens: quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phantasmate genere, & nõ sicut unus gradus alicuius generis ab alio eiusdẽ: ut in sensu & sensibili cõtingit, dum utrunq; materiale, intelligibile uero actu immateriale esse oportet. Et cũ dicitur, Phantasma solũ est impotens, ergo immutatũ semper erit impotẽs: respondetur concedẽdo antecedens, & distinguendo consequẽs: immutatũ in se uel in ordine ad aliud primo modo est immutatũ, sed nihil obstat, quoniã iusticiet ꝙ sit mutatũ ũ ordine ad aliud. Et cõsistit ista mutatio in hoc: quia de seorsum agente transit in ministrũ alterius: constat autem quòd eadẽ uis aliquid potest sub alterius authoritate quod sola nõ posset. Et cum dicit arguens, quòd mirum est, quòd ex afsistentia alterius aliquid possit quod prius non posset: respondendum est quod propter admirari cœpit philosophia: causa enim huius inferius patebit in loco prædestinato.

Quæstio. ¶ *Num intelligibile in actu sit prius quam species intelligibilis, uel sit idem quod species intelligibilis.*

¶ Circa hoc tertiũ argumentũ est non parua dubitatio. An intelligibile in actu quod est effectus intellectus agentis, sit priusquã species intelligibilis. An ipsa species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agẽtis. Quòd enim sit prius facile natura, ex hoc articulo habetur duplicter. Primo ex calce corporis articuli, ubi dicitur quòd quia id quod est in potentia, nõ reducitur in actũ nisi per aliquod ens actu, quemadmodũ sensus per sensibile: & intelligibile in actu qđ debet reducere intellectũ existentẽ in potentia ad actum, nõn inuenitur in rebus: oportet ponere intellectũ agentem faciẽtem intelligibile in actum eductiuum intellectus possibilis de potentia ad actũ. Hic enim uiderũr planus sensus literæ: ex hoc autem liquido habetur, quòd intelligibile in actu præuenit speciem intelligibilẽ, imo est ipsius causa. Secundũ ex reiponsione ad secundũ ubi expresse dicitur: ꝙ si lumen requiritur ad uisionem ex parte coloris, quòd similitudo inter lumen & intellectũ agentem tenet non solum quo ad necessitatẽ, sed quo ad eius causam, quia propter idẽ requiritur: sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorẽ in actu uisibilẽ à quo producitur species uisibilis in oculo: ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile: & sic à phãtasmate illuminato producitur species intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositũ autẽ est: quia phantasma semper est quid de genere sensibilii & materialiũ, ergo intelligibilium in potentia, intelligibile enim in actu oportet abstrahere ab hic & nunc, quod est impossibile cõuenire phantasmati. Et confirmatur: quia cũ cogitatiua possit cõprehendere quicquid repræsentat actu suũ phantasmati: phantasma esset intelligibile in actu, phantasia cognosceret intelligibile in actu: hoc autem est intelligere: & sic cogitatiua esset intellectus, & intellectus non differret à sensu, &c.

¶ In hac difficultate sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis. Cõmuniter quidẽ tenetur, quòd species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu quod dicitur effectus intellectus agentis. Ita tamẽ ꝙ actio intellectus agentis, quæ terminatur primo ad speciẽ intelligibilẽ, terminatur secundario ad rem repræsentatam per speciem: puta naturam bouinam aut leoninam, quæ ut sic repræsentata est denominatione extrinseca intelligibilis in actu, intelligibilitate actuali, id est immaterialitate existente in specie intelligibili non in se.

¶ Et iuxta hanc uiam glossanda erunt uerba S. Thom. in corpore articuli dicendo, quòd caute & artificiose procẽsit: quoniã non subsumpsit, quòd oportet ponere primo intelligibile in actu, quod reducat intellectum de potentia ad actum, quod apparet quòd subsumi debuisset: fed subsumpsit quòd oportet ponere aliquam uirtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem specierum, &c. quasi subintellexerit quòd oportet alterum duorum subsumere, aut quòd ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus de potentia ad actum. aut oporet ponere aliquid æquiualens, scilicet uirtutẽ reductiuam intellectus de potentia ad actum: & exprimens modum dicit, per abstractionem specierum, &c. Verba quoq; responsionis ad secundũ glossanda sunt: quòd lumen intellectus agentis requiratur propter idem, id est, ex parte obiecti quo ad hoc, quòd obiectum de se non sufficit mouere potentiam: & nõ oportet quòd intelligatur quo ad hoc, quòd sicut color lumine fit actu uisibilis ita phantasma illustratũ. Fauent autem huic opinioni uerba. S. Thom. in multis locis, dum appellat ipsam speciem intelligibilem intelligibile in actu. Et dum dicit stelligibile in actu fieri per abstractionem speciei à cõditionibus materialibus. Et secundum hanc uiã ubicũq; inuenitur, quòd intelligibile in actu mouet intellectum nostrum, glossanda sunt dupliciter, aut intelligibiliter quo ad actum secundum: aut mouet nõ effectiue, sed formaliter, etiam quo ad actum primum.

¶ Singularis autem dicendi modus occurrit mihi non despicẽdus. Et consistit in hoc, ꝙ lumẽ intellectus agẽtis facit intelligibile in actu in phantasmate per modum abstractionis, prius natura quàm fiat species intelligibilis in intellectu. Ad cuius euidentem perceptionẽ ab effectu luminis & abstractionis procedendũ est ex effectus luminis duplicíter est, scilicet formalis & obiectiuus. Formalis quidem est esse lucminatiuum: ut patet in diaphano. Obiectiuus uero est apparere ut patet in colore. color enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autẽ in qua nõ est mendacium, cũ consistat in acceptione unius & nõ alterius, sibi cõiũcti eius proprius quasi effectus, est apparere unum nõ apparendo aliud, ut de se patet. Vnde in propolito imaginor, quòd cum in phantasmate sit natura hæc aduciente lumine intellectus agentis, phantasma illustratur non formaliter ut diaphanum, sed obiectiue ut color: quia illustratione splendet atq; relucet in phantasmate non totũ quod est in eo, sed quidditas seu natura tantum, & non singularitas illius ei coniuncta: ita ꝙ ista illuminatio est abstractiua, quia facit apparere unũ. scilicet quod est, non apparendo aliud, scilicet principiũ individuans: ac per hoc splẽdet in phãtasmate

ciuũ uero ut ſic quidã tatis tãũ eſt imago: ſecundũ uũ totũ quod eſt repſentat ſingularitatẽ materialẽ, qa in eſſendo materiale eſt. Et ideo diligẽter ac caute oportet attẽdere in hac re uocabula, q formaliter ſportẽt ut formaliter loquamur. Phãtaſma eſt ſonat imaginẽ ſingularẽ, & ideo ſimpliciter cõcedatur q eſt de gẽre ſenſibiliũ & materialiũ, & nõ abſtrahẽtiũ ab hic & nũc. Et q eſt intelligibile in potẽtia, & q poteſt cõprehendi à cogitatiua, &c.

¶ Sed quiddãs in phãtaſmate illuſtrata lumine intellectus agẽtis, ſonat aliqd à ſenſibus elevatũ, & abſtractũ p relucentiã ipſius: & nõ relucentiã indiuiduatiũ ſenſibiliũ materialiũ, &c. Et ꝓpterea concedo, q eſt intelligibilis in actu. Et cũ dicitur, ergo una res ſcilicet phãtaſma eſt in duob⁹ generibus, ſ. ſenſibili & intelligibili, cõceditur ſecũdũ diuerſa eſſe: quia ſecun ſũ reale eſt ſenſibilis, & ſecũdũ eſſe relucentiæ eſt intelligibilis. Et hoc conſonat cõnexioni uniuerſi: quoniã ſic ſupremũ infimi attingit infimũ ſupremi. Nec oportet cogitatiuã comprehẽdere omnẽ mõ, quo phantaſma repreſentat quali tertiũq; ſumptũ: ſed ſufficit ꝙ adæquet phãtaſma ut phãtaſma: nõ aũt ut illuſtratũ ſupiori lumine, q̃m hoc fortitur in homine, ut miniſtrat intellectui, & nõ abſolute. Vnde phãtaſma dormiẽtis nõ eſt actu intelligibile: ſed tũc tantũ cũ actualiter relucet lumine intellectus agẽtis. Et iuxta hãc uiã omnia ſalubriter ſaluanẽ: & dicta peripatetica diuerſa concordãtur, & gloſantur cũ prędicto fundamẽto. ſuisq; diſtinctionibus: optimeq; ac plano ſenſu interpretatio præſentis articuli ſit: dum uere ponim⁹ intelligibile in actu, & effectum intellectus agentis, & motiuũ intellectus poſſibilis.

¶ In reſponſione ad primũ, eſt quæſtio de ſenſu agẽte propter Auer. in ſecũdo de aĩa. com. 60.

a ¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ nonæ Articulum quartum.

392 TItulus clarus.

2. contra ca. 76. et 78. & de anima ar tic. 5. Cõment.

¶ In corpe ſũpfacit. Primo ponit cõcluſionẽ reſpõ ſuã affirmatiue. Secundo ponit occaſionẽ diuerſitatis opinionũ. Tertio ponit opinionẽ oppoſitam. Quarto improbat eã, ſimul, phãdo intẽtã, tripliciter. Quinto ad bonitatẽ doctrinę addit quid ſentiendũ ſit de illo alio intellectu.

369 ¶ Quo ad primũ cõcluſio eſt iſta. Intellectus agẽs, de quo philoſoph⁹ loquiẽ, eſt aliquid animæ noſtræ. Vbi nota quòd non abſolute, ſed cum determinatione iſta, ſcilicet de quo philoſophus loquitur, proponit concluſionem: quoniam ut in quæſtione de diſputatis patet: multi per intellectũ agentem intelligunt deũ gloroſiſſimũ, qui ueriſſime eſt intellectus ſimpliciter, & ſummę agẽs: ſed extra poſitum noſtrũ quo ad hoc pria inquirimus.

¶ Quo ad ſecundũ occaſio diuerſitatis eſt: qa oportet ponere intellectũ agẽtem, q̃ aliquo noſtro, à quo noſter intelligendi uim habeat. Probat tripliciter medio. Tũ qa ante participãs eſt per eſſentiã tale. Tũ quia ante mobile eſt immobile. Tũ qa ante imperfectum eſt perfectũ. Conſtat enim q̃ anima noſtra quo ad primũ, eſt intelligẽs p participationẽ: in cuius ſignũ nõ tota totalitate poteſtatiua eſt intellectualis, ſed ſecũdũ aliquas ſuas uires eſt intellectiua, & ſecundũ aliquas ſenſitiua. Et quo ad ſecundũ eſt mobilis: ſ. dũ intelligit cum diſcurſu, diſcurſus enim in intellectualibus eſt, ut motus in mobilibus ad acquiſitionẽ termini. Et quo ad tertiũ eſt imperfecta. Tũ quia non oĩa, ſ. per propias ſpecies intelligit. Tũ qa procedit de poteꝛia ad actũ. A tali aũt ꝓ eſſentiã & immobili & perfecto, dubiũ nõ eſt emanare qđ eſt tale p participationẽ mobile & imperfectũ. Bñ igitur aliquis ſuperior intellectã à quo noſtra anima dependet in intelligendo.

¶ Quo ad tertiũ opinio multorũ fuit, ꝙ ille intellectus ſuperior & ſeparatus, eſt intellectus agens illuſtrans phãtaſmata, &c. Et hæc opinio eſt Auer. & eſt Platonis: ut in litera dicit.

¶ Quo ad quartũ probatur: q̃ dato q̃ iſte intellectus illuſtraret phãtaſmata, adhuc oporteret ponere aliũ intellectũ agentẽ: q̃ ſit aliquid animæ noſtræ, quod eſt cõcluſio propoſita. Et probatur tripliciter. Primo ratione talis: in omni natura perfecta, præter agẽtia uniuerſalia, inditę ſunt uirtutes actiuæ, ꝓpriæ ad perficẽda propria illius operaſed anima humana eſt natura perfecta, imo perfectiſſima omnium inferiorũ. ergo præter agẽtia uniuerſalia, ſunt in ea uirtutes propriæ quaſi uniuocæ, ad opera propria perficienda.

¶ Circa hãc rationẽ dubiũ occurrit, quia uidẽ petere principiũ in minore: ſubſumit enim uel ſupponit, ꝙ facere intelligibilia ĩ actu ſit opus animę humanę: hoc enĩ eſt de quo diſputatur cũ pontibus intellectũ agentem ſeparatum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ut apparet ex ſecũdo contra Gen. ca. 7 & in 4. ratione contra Auer. & Alexiſta ratio non ſup ponit neq; ſubſumit, ꝙ facere intelligibilia in actu ſit noſtrũ opus, ſed ſecta in actu, & pati ea. ergo principiũ, pprię agẽtis & paſſi eſt in ea: alioquin imperfectiora habuiſſent omnia principia neceſſaria ad ſua opera, & humana gẽtima

anima ꝓfectiſſima non.

¶ Secundo ſic. experimur nos abſtrahere uniuerſalia à phantaſmatibus, ergo intellectus agens eſt aliquid noſtri. conſequẽtia probatur: quia actio non cõuenit alicui, niſi principium illius quod eſt ratio agendi, inſit illi cui attribuitur actio. Antecedẽs uero liquet exeo quòd ad libitum quæcunque oblata intelligim⁹ in cõmuni, hoc enim abſq; abſtractione fieri negt.

¶ Tertio probatur authoritate Ariſt. qui cõparauit ipſum lumini ad differentiã Platonis, qui comparauit ſoli.

¶ Quo ad quintũ, quia diuerſæ ſunt opiniones de ſilo intellectu ſepara to, dũ aliqui tenent illũ eſſe ultimã intelligẽtiã, ut Auicenna: aliqui pe nultimam, ut Auerrois: aliqui deum, ut docto. canonici. Et qa magni refert ad fidem: quoniã in illius conſequutione tanquã in proprię cauſæ adeptione conſiſtit beatitudo: ideo S. Tho. ſolicitus de his q̃ ſunt fidei, ſtatim ſubdidit: ꝙ ſecundũ fidei documenta intellectus ille habẽs illas tres, quas diximus cõditiones, eſt deus gloroſus: in quo ſolo beatur ata: & à quo ſolo eſt ſignatũ lumẽ in nobis.

a ¶ Super Quæſtionẽ ſeptuageſimamnonã Articulum quintum.

Tĩtulus clarus: unus numero.

¶ In corpore reſpondet quæſito iuxta utrancq; uiã, ſcilicet ꝙ ſi intellectus agens eſt ſubſtantia ſeparata, eſt unus numero: ſi aliquid animæ multiplicatur cũ ea, ut patet.

a ¶ Super Quæſtionẽ ſeptuageſimanonã Articulum ſextum.

Tĩtulus.

¶ Memoria ut patet in dememoria & reminiſcentia, ſignificat uim conſeruatiuam cognitorũ præteritorũ ut præterita ſunt. Et patet hoc ex cõmuni uſu loquentiũ: nullus enim dicit ſe recordari alicuius, niſi ſub ratione alicuius præteriti actus & noti.

¶ In corpe ſubintelle cta diſtinctione duorũ, quæ inueniũtur in memorię ratione: quę ſunt conſeruatio ſpecierũ acrerum apprehenſarũ, & præteritio rei apprehẽſę, duo principaliter facit. Primo rĩdet quæſtio iuxta primã memoriæ cõditionẽ, ſ. conſeruare. Et ſecũdo iuxta ſecundã rationẽ obiecti.

¶ Quo ad primũ, primo refert opinionẽ Auic. ſecundo reſpondet ſecundũ propriã opinionem. Ex Auicen. refert triaꝛadicem opinionis, opinionẽ ipſam, & con comitans ipſam. Et ſic cantur ſecundũ multiplicationem hominũ, ut ſuprà dictũ eſt⁶. Non enim poteſt eſſe, ꝙ una & eadẽ uirtus ſit diuerſorũ ſubiectorũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ philoſophus probat intellectũ agentẽ eſſe ſeparatũ per hoc, ꝙ poſſibilis eſt ſeparatus. Quia (ut ipſe dicit) agens eſt honorabilius patiente. Intellectus autem poſſibilis dicitur ſeparatus, quia nõ eſt actus alicuius organi corporalis. Et ſecundum hunc modum etiam intellectus agens dicitur ſeparatus, non quaſi ſit aliqua ſubſtantia ſeparata.

¶ Ad ſecundum dicendũ, ꝙ intellectus agẽs cauſat uniuerſale abſtrahendo à materia. Ad hoc aũt nõ requiritur, ꝙ ſit unus in omnibus habentibus intellectũ, ſed ꝙ ſit unus in omnibus ſecundũ habitudinẽ ad oĩa, à quibus abſtrahit uniuerſale, reſpectu quorum uniuerſale eſt unum. Et hoc cõpetit intellectui agenti inquantum eſt immaterialis.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd omnia, quæ ſunt unius ſpeciei, communicant in actione con ſequente naturã ſpeciei: & per conſequens in uirtute, quæ eſt actionis principium, non q̃ ſit eadẽ numero in omnibus. Cognoſcere aũt prima intelligibilia eſt actio cõſequẽs ſpeciẽ humanã. Vnde oportet quòd omnes homines communicent in uirtute, quæ eſt principium huius actionis. Et hæc eſt uirtus intellectus agẽtis. Non tamẽ oportet quòd ſit eadem numero in omnibus, oportet tamen quòd ab uno principio in omnibus deriuetur. Et ſic illa communicatio hominum in primis intelligibilibus demonſtrat unitatem intellectus ſeparati, quem Plato comparat ſoli, non autem unitatem intellectus agentis, quẽ Ariſt. comparat lumini⁶.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrũ memoria ſit in parte intellectiua anima.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd memoria nõ ſit in parte intellectiua animæ. Dicit enim Aug. 12. de tri. quòd ad partem ſuperiorẽ animę pertinent quę non ſunt hominibus pecoribuſq; cõia. Sed memoria eſt hominibus pecoribuſq; cõmunis. Dicit em ibidem q̃ poſſunt pecora ſentire p̃ corporis ſenſus corporalia & ea mandare memorię. Ergo memoria nõ pertinet ad partem animæ intellectiuam.

¶ Præterea, Memoria præteritorũ eſt, ſed præteritũ dicitur ſecundũ aliquod determinatũ tempus. Memoria igitur eſt cognoſcitiua alicuius ſub determinato tẽpore quod eſt cognoſcere aliquid ſub hic, & nunc. Hoc autem non eſt intellectus, ſed ſenſus. Memoria igitur non eſt in parte intellectiua, ſed ſolùm in parte ſenſitiua.

¶ Præterea, In memoria conſeruantur ſpecies rerum, quæ actu non cogitãtur. Sed hoc nõ eſt poſsibile accidere in intellectu, qa intellectus fit in actu p̃ hoc ꝙ informat ſpecie intelligibili. Intellectũ aũt eſſe ĩ actu, eſt ꝟm intelligere in actu. Et ſic intellectus oĩa intelligit in actu, quorum ſpecies apud ſe habet. Non ergo memoria eſt in parte intellectiua.

¶ SED CONTRA eſt quod Auguſt. dicit 10. de trin, quòd memoria, intelligentia, & uoluntas ſunt una mens.

CONCLVSIO.

¶ *Memoria ut uirtus conſeruatiua ſpecierum intelligibilium eſt, ad partem ſpectat intellectiuam, ut uero ad præterita, ut præterita ſunt reſpectum habet, magis ad animæ ſenſitiuam partem attinet.*

¶ RESPONDEO dicendũ ꝙ cũ de ratione memorię ſit conſeruare ſpecies rerũ, quæ actu nõ apprehenduntⁿ: hoc primũ conſiderari oportet, utrũ ſpecies intelligibiles ſic in intellectu cõſeruari poſſint. Poſuit em Auic. hoc eſſe impoſsibile. In parte em̃ ſenſitiua dicebat hoc accidere quãtũ ad aliquas potentias, inquãtũ ſunt actus organorũ corporaliũ, in quibus cõſeruari poſſunt aliquę ſpecies abſq; actuali apprehẽſione. In intellectu autẽ, q̃ caret organo corporali, nihil exiſtit niſi illud, cuius ſimilitudo ſ. intellectu exiſtit. Sic ergo ſecũdũ ipſum q̃ citò aliquis actu deſinit intelligere aliquã rẽ, deſinit eſſe illius rei ſpecies ſ. intellectus: ſed oportet ſi denuo uult illã rẽ intelligere, ꝙ cõuertat ſe ad intellectũ agentẽ, quẽ ponit ſubſtantiã ſeparatã⁶, ut ab illo effluãt ſpecies intelligibiles in intellectũ poſsibilẽ. Et ex exercitio & uſu cõuertẽdi ſe ad intellectũ agentẽ relinquit ſecundũ ipſum quædã habilitas in intellectu poſsibili conuertendi ſe ad intellectũ agentẽ, quẽ dicebat eſſe habitũ ſcientiæ. Secundũ igitur hãc poſitionẽ nihil cõſeruatur in parte intellectiua, quod nõ actu intelligatur. Vnde nõ poterit poni memoria in parte intellectiua ſecundũ hũc modũ. Sed hæc opinio manifeſte repugnat dictis Ariſt. Dicit enim in 3. de aĩa, ꝙ cũ intellectus poſsibilis ſit fiat ſingula, ut ſcies dicit⁹ quis ſecundũ actũ: & ꝙ hoc accidit cũ poſsit operari per ſeipſum: eſt quidẽ igit & tunc potẽtia quodãmodo, nõ tñ ſimpliciter ut ante addiſcere, aut inuenire. Dicitur aũt intellectus poſsibilis fieri ſingula ſecũdũ qđ recipit ſpecies ſingulorũ. Ex hoc ergo ꝙ recipit ſpecies intelligibiliũ habet ꝙ poſsit operari cũ uoluerit, nõ aũt ꝙ ſemp operet: quia & tũc eſt quodãmodo in potẽtia, ſed aliter q̃ ante intelligere: eo ſcilicet modo q̃ ſcies in habitu eſt in potẽtia ad cõſiderandũ ĩ actu. Repugnat etiã p̃dicta poſitio rationi. Quod enim recipit in aliquo, recipit̃ in eo ſecundũ modum recipiẽtis. Intellectus aũt eſt magis ſtabilis naturæ, & immobilis, q̃ materia corporalis. Si ergo materia corpalis formas, quas recipit, nõ ſolũ tenet dũ per eas agit in quarto applicando ad 394 propoſitũ reſpondetur quæſito negatiue ſecundum Auicen.

¶ Circa radicẽ opinionis aduerte, quòd ſatis profunda eſt. Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt, ꝙ aliqd eſſe in aliquo contingit dupliciter, ſcilicet cognoſcibiliter & realiter. Cognoſcibiliter uocaſ eſſe in aliquo quod eſt in eo ut cognitũ in cognoſcente. realiter uero qđ eſt in eo utres in re: quo modo quęlibet forma eſt ĩ eo quod informat. Hac autem diſtinctione uerifsima ſuppoſita, ulterius Auic. utens alia propoſitione, ſcilicet. Vis cognoſcitiua non recipit niſi cognoſcibiliter. ſubea ſubſiſtimebat: ſed intellectus eſt uis cognoſcitiua: ergo nõ recipitmiſi cognoſcibiliter. Tunc ultra: ſed retinere ſpecies abſq; cognitione, eſt habere eas non cognoſcibiliter, ſed realiter: quia non per modũ cognitι, ſed rei retinentur, ut quælibet forma in ſubiecto: ergo nulla uis cognoſcitiua retinet ſpecies, quumprimum deſinit habere cognitũ ut cognitũ. Vnde & in parte ſenſitiua cõſeruarentur ſpecies, diſtinxit Auic. ſed ſecundum ſuã opinionẽ actus & potentiæ. Cõceſſo ſiquidem toto ſuo proceſſu, & concluſionẽ quæ ſequitur, ſcilicet ꝙ intellectus nihil

2. contra ca. 74. ſiat et ueri. q. 10. art. 2.

Annot.

Annot.

recipit nisi intelligibiliter: ulterior consequentia, scilicet ergo non recipit nisi quandiu actu cognoscit, supponit unum falsum, scilicet quòd recipere cognoscibiliter contingat uno tantum modo, scilicet in actu: cum tamen contingat duobus, scilicet in actu puro, & in actu permixto potentiæ, id est in actu secundo & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur quòd est actus primus sicut somnus: qđ non saluaretur, si tunc tantum non operaretur quum est in potentia: cum hoc sit commune omnibus passiuis principiis: sed optime saluatur cum anima ponitur talis natura, quòd est actu quandocp ut somnus, quãdocp ut vigilia. Constat autẽ quòd est actu ut somnus est esse in actu primo: & rursus constat, quòd esse actũ primum præcipue conuenit animæ intellectiuæ. igitur non ex hoc quòd organica est pars sensitiua: sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua: habet quòd retineat species, & actu non cognoscat. Nec species conseruari est esse per modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu nec potẽtia, sed medio modo inter actũ & potẽtiã. i. partim in actu & partim in potentia. Cognoscitiuũ enim tripliciter põt se habere ad cognitũ, scilicet in pura potẽtia. Et tunc nec est cognoscibile ĩ actu, nec cognitũ in actu, sed utrunq; in potentia. Vel partim ĩ actu, & partim in potẽtia: & tũc est cognoscibile in actu, & nõ est cognitũ in actu, sed est in potentia ut sit cognitũ in actu. ℣ Vel totaliter in actu: & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cum species cõseruatur, obiectũ est in cognoscitiuo cognoscibiliter, qa ut cognoscibile quamuis non ut cognitũ. Et quia obiectũ esse cognoscibiliter utroq; modo, scilicet ut cognoscibile, & ut cognitũ nõ aduertit Aui. ideo putauit speciẽ remanere p modum rei. Et ipsum sequitur multa illustriũ virorũ turba: in hoc tamen minus p̃spicaciũ. Et ideo tu bene nota hæc: quoniam ex hac radice multę solũntur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ

Cõment. naturæ sustinetur.

¶ Quo ad secundũ respondet iuxta secũdam conditionem memoriæ negatiue. Et ratio satis clara est, quia potentiæ uniuersalis obiectũ non est particulare: præteritum autẽ ut sic, particulare est, quia ad certam temporis differentiã est determinatum. est enim

363 sermo de præterito in actu exercito. Præteritum enim in actu signato importatur hoc nomine præteritum: in actu uero exercito uerbis præteriti temporis, ut fui, percussi, loquutus sum, &c. Constat autem quòd quẽadmodum intellectus non immutatur à colore hoc, ita nec à colore, ut sensatus fuit heri: quia abstrahit à particulari, & tamen constat, quòd cum memoramur, immutamur ab obiectis, ut tunc occurrerunt. ergo.

Annot. ¶ Circa hanc partem aduerte duo. Primum est, quòd ex hoc quòd intellectus reflexe respicit singulare, non sequitur quòd in eo sit memoria, quia cognitio reflexa non ponit in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memoriæ: oportet enim memoriam præteriti ut sic habere obiecti præteriti ut sic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus ut sic, infertur negatio memoriæ ut

præteriti per sẽnon tamen incõuenit intellectum reflexe reminisci singularum, sicut & cognoscit ea. & hoc bene nota. Secundum est, quòd Scotus in 4. d. 43. distinct. 45. q. 3. tenet memoriam singularium sensibilium ut præteritorum, &c. esse in intellectu. Sed quia ut ipsemet dicit: supponit intellectum cognoscere intuitiue hæc singularia sensibilia, & actiones sensuum nostrorum: & inferius intellectus in habitu[e]. Et secundum hunc modum intellectus cõseruat species etiam quando actu non intelligit.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.*

AD SEPTIMVM sic, pceditur. Videtur cp alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. Aug. enim in 10. de tri. po nit in mente memoriam, intelligentiam & uoluntatem. Manifestũ est autẽ, quòd memoria est alia potẽtia à uoluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu.

¶ Prętrea, Eadẽ ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis, & intellectiuæ. Sed memoria in parte sensitiua est alia potẽtia à sensu, ut supra dictũ est[c]. Ergo memoria partis intellectiuæ est alia potẽtia ab intellectu.

¶ Præterea, Secundum Aug. memoria, intelligentia, & uoluntas sunt sibi inuicẽ æqualia, & unũ eorũ ab alio oritur. Hoc autẽ esse nõ posset, si memoria esset eadem potentia cũ intellectu. Non est ergo eadem potentia.

¶ SED CONTRA, de ratione memoriæ est, quòd sit thesaurus uel locus conseruatiuus specierum. Hoc autem philosophus in 3. de anima attribuit intellectui, ut dictũ est[c]. Non ergo in parte intellectiua est alia potentia memoria ab intellectu.

CONCLVSIO.

¶Non est in homine memoria distincta potentia ab intellectu, sed una potentia sunt, cum idem obiectum habeant.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd (sicut suprà dictum est[e]) potentiæ animæ distinguũtur secundũ diuersas rationes obiectorum, eo quòd ratio cuiuslibet potentię consistit in ordine ad id, ad quod dicitur, quod est eius obiectum. Dictum est etiam suprà[e], quòd si aliqua potentia secundum propriã rationem ordinetur ad aliquod obiectum secundum communem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia secundum diuersitates particularium differentiarum. Sicut potentia uisiua, quæ respicit suum obiectum secundum rationem colorati, non diuersificatur secundum rationem albi & nigri. Intellectus autem respicit suum obiectum secundum communẽ rationem entis, eo quòd intellectus possibilis est, quo est omnia fieri. Vnde secundum nullam differentiam entium diuersificatur differentia intellectus possibilis. Diuersificatur tamen potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdem obiecti aliud principium oportet esse potentiam actiuam, quæ facit obiectum esse in actu: & aliud potentiam passiuã, quæ mouetur ab obiecto in actu existente. & sic potentia actiua comparatur ad suum obiectũ ut ens in actu ad ens in potentia. Potentia autem passiua cõparatur ad suum obiectum e conuerso, ut ens in potẽtia ad ens in actu[c].

a ¶*Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum septimum.*

TVrius clarus est.

Cõment. ¶In corpore unica conclusio responsiua negatiue. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic. in intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarum nisi agentis & possibilis: ergo memoria non est alia potentia ab intellectu possibili. Antecedens quo ad utranque partem probatur uigore talis disiunctionis implicite, diuersitas potentiarum aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex Diuerso genere attingendi idem obiectum formaliter: sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo: & secundo modo solum causatur distinctio inter agentem & possibilem: ergo in intellectu non potest alia esse potentiarum diuersitas, nisi agentis & possibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur: quoniam non facile esset tertium modũ fingere. primus enim complectitur obiectum, ad quod est potentia. Secundo uero genus ipsius potentiæ, præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra uero disiunctionis sigillatim in litera declaratur tali ordine. Primo probatur quo ad primam partem sic, Potẽtia secundũ id quod est, est ad obiectum ergo secundũ diuersitatẽ formalem obiecti diuersificatur.

f Secundò probatur minor, etiã quo ad primam partem sic. Potentia respiciens rationem communem nõ diuersificatur per inferiores

460 differentias: ergo potẽtia respiciẽs rationem entis nõ diuersificatur penes aliquas entis differentias. ergo intellectus nullam ex parte obiecti diuersitatẽ sortitur. *f* Tertiò, quo ad secundã partẽ tam maioris quãm minoris: quia ad idem obiectũ alia est ratio agẽtis, alia patientis: quia illud ut actus ad potentiã, hoc ut potẽtia ad actum se habet: cõsequẽtia uero dicit duo: & quòd memoria non est alia ab his, & quòd coincidit cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidẽ probatione non eget: quia si illæ sunt

b 394 solę, nõ datur ergo tertia. Quo ad secundum uero probatur in litera: quia conseruare, quod est actus, ꝑtius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potẽtiæ actiuæ: igitur non coincidit cũ intellectu agente, sed possibili.

Quæstio. 396 *in. 90. q. art. 1.* *Num differentia entis diuersificetur intellectu.*

& q. 16. art. 1. ad. 3. ¶Circa hunc processum dupliciter dubitatur. primo simpliciter, deinde ad hominem.

& 1. de anima. 14. fi. Simpliciter quidem: quia ex ista ratione uidetur sequi, ꝙ nulla sit diuersitas specifica inter quoscunq; intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentẽ & possibilem: & cõsequenter ꝙ intellectus angeli & hominis sunt eiusdẽ speciei, imo omnes intellectus sunt eiusdẽ speciei. Quòd autẽ hoc sequatur, patet utendo hac ratione sic, Nulla differẽtia entis diuersificat intellectum, ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti. omnes ergo intellectus sunt eiusdẽ speciei obiectiuæ, ut uisus hominis & leonis: & sic non differunt formaliter ut intellectus sunt, sed ut proprietates sunt naturarũ diuersarũ, ut uisus hominis & uisus leonis. Antecedens est S. T. qui & probat illud: quia entis ratio est obiectum intellectus. consequẽtia est nota: quia non nisi penes entis differẽtias ditersa obiecta fiũi possunt. nullus enim intellectus esse potest respectu non entis ut obiecti propri.

¶Ad hominẽ uero, quia ipsemet S. Th. superius in quæst. 12. assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cũ possit tripliciter gradũ intellectiuus iuxta tripliciẽ modũ essendi rei cognitæ, scilicet esse in materia, subsistere absq; materia, & esse absq; omni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullã esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua uis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius.

¶Ad euidentiã horũ sciendũ est tripliciter esse de hac quæstione opinionẽ. Quidam enim tenent intellectiuas potentias omniũ angelorũ, & animæ esse omnino eiusdẽ speciei: & in hãc opinionẽ declinat quodãmodo Scotus in 2. distin. 16. q. ultima, quanuis sub dubio relinquat. Alij uero tenent intellectiuas potentias omnium angelorũ, & animæ esse eiusdẽ speciei: ut potẽtiæ sunt, id est in ordine ad obiecta. Esse autẽ diuersarũ specierũ & proprietates sunt diuersarũ naturarum: quemadmodũ dicimus de potẽtijs sensitiuis exterioribus. Alij uero credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierum: & hæc est ista peripatetica, & S. Tho. Fundatur autẽ opinio hæc ultima & ratio cõtra alias: quia naturæ, quarũ sunt proprietates, diuersæ sunt species & operationes earũ diuersarum sunt rationũ: ut patebit. Sed unde in quæstione speciali. Nunc solũ dicimus ita esse ratio posita in litera, & dicendum quòd apud S. Tho. & ueritatem diuersitas intellectuum non sumitur ex prima radice, scilicet ex diuersitate obiecti, sed ex secũda, scilicet diuersitate actus & potentiæ. Et ratio primi dicti

Sic igitur nulla alia differentia potentiarum in intellectu esse potest nisi possibilis & agentis. Vnde patet quòd memoria non est alia potentia ab intellectu. Ad rationẽ enim

potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quamuis in tertia distinctione primi sententiarum dicatur, quòd memoria, intelligẽtia, & uoluntas sint tres uires: tamen hoc non est secundum intentionẽ Aug.[c] qui expresse dicit in 14. de tri. ꝙ si accipiatur memoria, intelligentia, & uoluntas secundum quod semper præsto sunt animæ, siue cogitentur, siue non cogitentur, ad solam memoriam pertinere uidentur. Intelligentiam autẽ nũc dico, qua intelligimus cogitantes: & eam uoluntatem siue amorem uel dilectionem, quæ istam prolem parentẽmq; coniungit. Ex quo patet quòd ista tria nõ accipit Aug. pro illius tribus potentiis. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autẽ pro actu intellectus, uoluntatem autem pro actu uoluntatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd præteritũ & præsens possunt esse propriæ differentiæ potentiarum sensitiuarum secũdum diuersitatem obiectorum, nõ autem potentiarũ intellectiuarum, ratione supra dicta[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiam æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.*

AD OCTAVVM sic procedi-

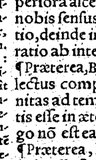

tur. Videtur cp ratio sit alia potẽtia ab intellectu. In libro enim de spiritu & anima dicitur: cum ab inferioribus ad superiora ascendere uolumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potẽtia ratio ab intellectu, sicut imaginatio à rõne.

¶Præterea, Boẽ. dicit in lib. de consol. ꝙ intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed non est eiusdem uirtutis esse in æternitate, & esse in tempore. Ergo nõ est eadẽ potẽtia ratio, & intellectus.

¶Præterea, Homo cõmunicat cum angelis *in intellectu, cum brutis uero in sensu. Sed*

est: quia cum obiectum respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter, scilicet terminatiuum & motiuũ, aut quasi motiuum, diuersitas nõ attenditur penes diuersitatem obiecti motiui: quia illud nõ adæquatur potentiæ intellectiuæ: sed penes diuersitatem obiecti terminatiui: quod cõstat æquari potentiæ, & conuerso extensiue: oportet enim de intellectu sicut de aliis

ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia à sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu: qui proprie conuenit angelis. Vnde & intellectuales dicuntur[c].

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 3. super Gen. ad literam, ꝙ illud, quo homo irrationabilibus animalibus antecellit, est ratio, uel mẽs, uel intelligẽtia, uel si quo alio uocabulo cõmodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens sunt una potẽtia.

CONCLVSIO.

¶Intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ in homine, sed una potentia, cui est intelligere simpliciter ut intellectus est, & ei succurrendo ueritatem attingere, ut ratio est.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ ratio & intellectus in homine nõ possunt esse diuersæ potentiæ. Quod manifeste cognoscitur si utriusq; actus cõsideretur. Intelligere enim est simpliciter ueritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari autẽ est procedere de uno intellecto ad aliud, ad ueritatẽ intelligibilem cognoscendã[e]. Et ideo angeli, qui perfecte possidẽt secundũ modũ suæ naturę cognitionẽ intelligibilis ueritatis, non habent necesse procedere de uno ad aliud, sed simpliciter & absq; discursu ueritatem rerũ apprehendunt: ut Dio. dicit 7. ca. de diui. no. Homines autẽ ad intelligibilem ueritatẽ cognoscẽdam perueniunt procedẽdo de uno ad aliud, ut ibidẽ dicitur: & ideo rationales dicũtur[c]. Patet ergo ꝙ ratiocinari cõparatur ad intelligere, sicut moueri ad quiescere, uel acquirere ad habere: quorũ unũ est perfecti, aliud autẽ imperfecti. Et quia motus semper ab immobili, pcedit, & ad aliquid quietũ terminatur, inde est ꝙ ratiocinatio humana, secundũ uiã acquisitionis uel inuentionis procedit à quibusdã simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus in uia iudicij resoluẽdo redit ad prima principia, ad quæ inuẽta examinat. Manifestũ est autem ꝙ quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad unã & eandem etiã in naturalibus rebus: quia per eandem naturam aliquid mouetur ad locum, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligimus, & ratiocinamur. Et sic patet quòd in homine eadẽ potentia est ratio & intellectus.

ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia à sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu: qui proprie conuenit angelis. Vnde & intellectuales dicuntur[c].

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 3. super Gen. ad literam, ꝙ illud, quo homo irrationabilibus animalibus antecellit, est ratio, uel mẽs, uel intelligẽtia, uel si quo alio uocabulo cõmodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens sunt una potẽtia.

CONCLVSIO.

¶Intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ in homine, sed una potentia, cui est intelligere simpliciter ut intellectus est, & ei succurrendo ueritatem attingere, ut ratio est.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ ratio & intellectus in homine nõ possunt esse diuersæ potentiæ. Quod manifeste cognoscitur si utriusq; actus cõsideretur. Intelligere enim est simpliciter ueritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari autẽ est procedere de uno intellecto ad aliud, ad ueritatẽ intelligibilem cognoscendã[e]. Et ideo angeli, qui perfecte possidẽt secundũ modũ suæ naturę cognitionẽ intelligibilis ueritatis, non habent necesse procedere de uno ad aliud, sed simpliciter & absq; discursu ueritatem rerũ apprehendunt: ut Dio. dicit 7. ca. de diui. no. Homines autẽ ad intelligibilem ueritatẽ cognoscẽdam perueniunt procedẽdo de uno ad aliud, ut ibidẽ dicitur: & ideo rationales dicũtur[c]. Patet ergo ꝙ ratiocinari cõparatur ad intelligere, sicut moueri ad quiescere, uel acquirere ad habere: quorũ unũ est perfecti, aliud autẽ imperfecti. Et quia motus semper ab immobili, pcedit, & ad aliquid quietũ terminatur, inde est ꝙ ratiocinatio humana, secundũ uiã acquisitionis uel inuentionis procedit à quibusdã simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus in uia iudicij resoluẽdo redit ad prima principia, ad quæ inuẽta examinat. Manifestũ est autem ꝙ quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad unã & eandem etiã in naturalibus rebus: quia per eandem naturam aliquid mouetur ad locum, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligimus, & ratiocinamur. Et sic patet quòd in homine eadẽ potentia est ratio & intellectus.

uersitas potẽtiarũ intellectiuarũ non ex obiectis prouenit, sed ex gradu & modo essendi rei cognitæ, & fundamento, unde oritur distinctio inter agentẽ & possibilem, scilicet ex actu & potẽtia. Vnde cũ in antecedẽte dicitur, in intellectu non est distinctio potẽtiarũ nisi agentis & possibilis: intelligẽ uel respectu intellectus nostri, uel simpliciter glosando exceptiuã, nisi agentis & possibilis, id est, nisi secundum radicem, qua distinguuntur agens & possibilis, scilicet actum & potentiam.

¶Ad secundam uero obiectionẽ dicitur, ꝙ illa distinctio & graduatio intellectuum non est facta ad distinguendum intellectus simpliciter: quoniam hoc nõ erat in quæstione illa ad propositum, sed ad ostendendum efficaciam intensiuã cuiusq; intellectus: quoniam ex illa prouenit, ꝙ intellectus possit ex naturalibus uidere, id est quidditatiue cognoscere dei substantiã. Et ideo per obiecta quali motiua graduauit intellectus: obiecta enim motiua sunt adæquata intensiue potentiis. Vnde non obstat propositio ubi de obiecto terminatiuo, penes quod distinguitur simpliciter potẽtia, est sermo. Diuersitas enim potentiarũ ex obiectis, penes obiecta terminatiua attenditur, non motiua: efficacia autem penes mortiua, non terminatiua. Et hoc loquendo ex propriis: quoniam concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, ut patet ex dictis.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum octauum.*

TItuli ratio est, quia dicimus hominẽ habere intellectũ, dicimus & ipsum ratione uigere. Vtrum igitur hæc dicentes eandem significemus uirtutem animæ, an diuersam.

Cõment. ¶In corpore una cõclusio responsiua quæsito negatiue. Intellectus & ratio in homine nõ sunt diuersæ potẽtiæ. Probatur ex actibus sic, quiescere & moueri nõ reducũtur in diuersas potẽtias, sed eandẽ. sed intelligere & ratiocinari se habent ut quiescere & moueri. igitur nõ pertinẽt ad diuersas potẽtias. Huius rationis in litera primo proponitur cõclusio, deinde probationes minoris cum ipsa: ultimo maior cũ sua probatione. In cõclusione autẽ notãter dicitur in homine: quia simpliciter loquẽdo uirtus, quæ est intellectus tantũ, alia potẽtia & natura est à uirtute quæ est ratio: quoniã illa repugnat discursui, hæc autem discursiua est, sed illa in homine nõ inuenit, sed in angelo. Intellectus enim in homine modica est participatio in primis principijs. Minoris autem probatio est duplex: primo à quid nominis intelligere & ratiocinari: qa scilicet illud significat apprehẽdere simpliciter, hoc autẽ procedẽdo de uno in aliud; quod declaratur

ratur ab effectu. Differētia scilicet quo ad nomina inter angelos & nos: qua illi intellectuales, nos rationales uocamur. Secūdo à proprietatibus motus: motus enim omnis ab immobili & ad quietē aliquid tendit. ratiocinari uoqꝫ ab intellectu uenādo, & ad intellectū resoluēdo, punctū habet igitur intellectus mouentis rationē & quiescētis: ratio autē motus. Et cōfirmatur: quia illud est perfectū, hoc imperfecti. maior uero, patet per locā à minori: quia sicut in naturalibus moueri & quiescere reducūtur in eandē potētiam, ergo & in intellectualibus, antecedēs patet de graui & leui. cōsequētia fundatur super illā maxima, qꝫ natura spiritualis est unitior materiali, imo quæ in hac diuersa sunt, in superiori uniuntur.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ nō Articulum nonum.

Titulus ex Aug. 12. de trini. uerbis occasionem sumit.

Comēt. ¶In corpore una conclusio bimēbris. Ratio 397 inferior & superior apud Aug. nō sunt diuer- 12.q 7.4. ar. 7. cō & 2.di. 24. ar. 2. *Retueri. q. 25. art. 2.* læ potētiæ, sed distinguuntur officiis & habitibus. Probatur primo prima pars: secūdo secūda. Prima sic, Medium & conclusio ad eandē potētiā pertinēt, 376 sed obiecta rationis inferioris et superioris se habēt ut mediū & cōclusio. ergo eiusdē sunt potētiæ. Minor prius probatur sic: æternū & temporale se habēt ut medium & conclusio, ut patet in uita inuētionis & in uita iudicij, qualis cōuersio se habebit: sed hæc sunt obiecta rōnis inferioris & superioris: ut patet ex Aug. q rationis superioris officium dicit, æterna conspicere & cōsulere: inferioris uero tēporalia. Maior uero, patet ex dupliciter. primo ex differentia inter habitum & potentiā quo ad hoc: quia scilicet medium & conclusio ad diuersos habitus pertinēt qñqꝫ: ut patet ex primis principiis & eorū conclusionibus, & in scientiis subalternātibus et subalternatis. Secūdo, qa eiusdē mobilis est moueri, et ad terminū pertingere, sed medium & conclusio se habent ut motus & terminus, potentia uero ut mobile. ergo eadē est potentia respiciēs medium & cōclusionē. Secunda uero pars conclusionis iam patet: quo ad diuersitatem officiorū. Quo ad diuersitatē uero habituum declaratur: quia in superiori sapiētiam, in inferiori autem scientiam locauit.

¶Num & quomodo medium & conclusio ad eandem potentiam spectent.

Quæstio, ¶Circa hunc ꝓcessum dubiū occurrit, in doctrina S. Th. præcipue: quoniā illa propositio, Mediū & conclusio ad eandē potentiā ptinēt, aut intelligitur permissiue, aut necessario. nō permissiue: tum, quia sic etiā pertinēt ad eundē habitū. tum, quia nō cōcluderet intentum. ergo necessario: sed sic est falsa, ut patet in particulari syllogismo, in quo medium est uniuersale, & cōclusio particularis: cōstat enim tunc ꝙ mediū spectat ad intellectum, & conclusio ad cogitatiuam apud S. Tho. & Auerroim.

¶Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ sermo S. Tho. est formalis, ut iam pluries dictum est: & de medio cōclusionéqꝫ ut sic intelligibus: & non de his, quæ extra eorū rōnes sunt. ita ꝙ intēditur ꝙ quecunqꝫ res inquantū differunt ut mediū & conclusio, nō diuersificant potentiā, quānis habitum quandoqꝫ, ut patet ex dictis: sed æternum & tēporale dictāe tantū ut mediū & conclusio, loquendo de dictāis in ordine ad cognitionē. hæc enim sola est ad ꝓpositū: optime ergo sequitur, igitur nō pertinent ad diuersas potētias, minor autē ex auctoritate Augu. &c. in littera patet. singulare autem & uniuersale, quāuis ut mediū & cōclusio se habeāt, & ex hoc nō diuersificent potentiam: magis tamē distāt in ordine ad cognitionem quām ut mediū et cōclusio, ut patet. singulare enim materialiter, uniuersale uero immaterialiter cognoscitur, &c. & ideo ad diuersas potētias pertinēt. Non intendit igitur negare S. Tho. quin mediū & conclusio ad diuersas quādoqꝫ potētias spectent simplr, uel quodāmodo ex alia differentia, sed ꝙ ex sola differentia mediꝫ & cōclusionis nunquā potētia diuersificatur: quia sīc non differunt, nisi sicut motus & terminus. Nō tamen autē dixi ad potentias diuersas quodammodo: quoniā cum conclusionis singularis præcipuā sit uniuersale illius propositionis, subiectum cogitatiua, prædicatum intellectus apud S. Thom. format. Et cōsequenter cōclusio est quodammodo eiusdē potētiæ, scilicet intellectus ratione prędicati: & quodāmodo est alterius, scilicet cogitatiuæ ratione subiecti. Quādo uero cōclusio est undiqꝫ singularis, cōclusio est simpliciter alterius potentiæ: & hoc loquēdo de cognitione directa: indirecte enim utrumqꝫ ad intellectū pertinere potest, ut inferius patebit.

¶Num cognitio medij respectu conclusionis se habeat ut medium motus.

¶Circa probationem *Quæstio.* maioris dubitat de illa propositione actus rationis de uno in aliud procedens, hoc est, de principio seu medio ad conclusionē est ut motus. Est autē ratio dubitandi quia si hæc ratio est efficax, oporteret ꝙ cōclusio sit ut terminus motus, medium sit medium motus, & ipse rationis discursus sit ut motus: sic enim optime cōcluderur idēitas respectu

respectu mediꝫ & conclusionis. sed hæc ꝓportionalis similitudo non tenet quo ad id quē est, ꝓpositū. ergo. probatur minor: quia medium motus est mediū inter actum & potētiā passiuā. & ideo eiusdē est potentiæ: ut patet quinto Physicorū, cōmentario nono. mediū uero syllogismi est potentia actiua respectu cōclusionis. unde equiuocatio intercedit, imo ex ratione talis mediꝫ oppositum uidetur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & mediū sic se habēt. ergo similiter non est ut motus progressus de potētia actiua in effectū, sed est potius cōuersio patientis ad agens, aut econuerso. 398 *1. dist. 9. quæst. 1. art. 1.*

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ nonæ Artic. decimum.

Titulus occasionatus ex dictis theologorū: ꝑcipue qui hoc uocabulo uti pluries uidentur. 394

Comēt. ¶In corpore respōdet 396 quæsito unica conclusione habēte duas partes sic. Intelligentia distinguitur ab intellectu: nō sicut potentia à potētia, sed sicut actus à potētia. Et declaratur dupliciter. primo ex quid nominis intelligentiæ. secundo ex eo ꝙ hæc distinctio conuenit dictis Philosophorū. Et in primo ponitur duplex significatio ly intelligentis, scilicet

a ¶Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.

AD DECIMVM sic procedit. Videtur ꝙ intelligentia sit alia potentia ab intellectu. Dicitur enim in lib. de spiritu & anima, ꝙ cum ab inferioribus ad superiora ascendimus, prius occurrit sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, postea intellectus, & postea intelligentia. Sed imaginatio & sensus sunt diuersæ potentiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶Præterea, Boē. dicit in 5. de conso. ꝙ ipsum hominē, aliter sensus, aliter imaginatio, aliter rō, aliter intelligentia intuet. Sed intellectus est eadē potētia cū rōne. Ergo uidet ꝙ intelligētia sit alia potētia ꝙ̄ intellectus: sicut rō est alia potentia ꝙ̄ imagmatio & sensus.

¶Præterea, Actus sunt præuij potētijs, ut dicitur in 2. de anima, sed intelligētia est quīdā actus ab aliis actibus, ꝙ attribuunt intellectui, diuisus. Dicit em̄ Damas. ꝙ primus motus intelligentia dicit. Quæ uero circa aliqd est intelligentia, intētio uocat. Quæ permanens & figurās animā ad id quod intelligit, excogitatio dicitur. Excogitatio uero in eodem manēs, & seipsam examinās & diuidicās, Phronesis dicitur, id est, sapiētia. Phronesis autē dilatata facit coguitionē, i. intentus dispositū sermonē. Ex quo aīt, puentre sermonē per linguā enarratū. Ergo uidetur ꝙ intelligentia sit quædam specialis potentia.

¶SED CONTRA est quod philosophus dicit in 3. de aīa, quòd intelligētia indiuisibilia est, in qbus nō est falsum. Sed huiusmodi cognoscere pertinet ad intellectū. Ergo intelligentia nō est alia potētia præter intellectū.

CONCLVSIO.

¶Intelligentia & intellectus non distinguuntur ut duæ potentiæ, sed ut actus a potentia.

¶RESPONDEO dicēdum, ꝙ hoc nomen intelligentia, proprie significat ipsum actū intellectus, ꝙ est intelligere. In quibusdam tamē libris de Arabico trāslatis, subsistāt iæ separatæ, quas nos angelos dicimus, intelligētiæ uocātur: forte propter hoc ꝙ huiusmodi subsistātiæ semper actu intelligunt. In libris tamē de Græco trāslatis dicūtur intellectus seu mētes. Sic ergo intelligentia ab intellectu, nō distinguit sicut potētia à potētia, sed sicut actus à potētia. Inuenitur enim talis diuisio etiā à Philosophis. Quādoqꝫ em̄ ponunt quatuor intellectus, scilicet intellectum agentē, possibilē, & in habitu, & adeptum. Quorū quatuor intellectus agens & possibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in oībus est alia potētia actiua, & alia passiua. Alia uero tria distinguūtur secundū tres status intellectus possibilis. Qui qñqꝫ est in potentia tātum. Et sic dicit possibilis. Quādoqꝫ autē in actu primo qui est scientia. Et hic dicit intellectus in habitu. Quādoqꝫ autē in actu secundo: qui est cōsiderare. Et sic dicitur intellectus in actu ꝙ̄, siue intellectus adeptus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ si recipi debet illa authoritas ꝙ̄, intelligentia ponitur ꝓ actu intellectus. Et sic diuiditur cōtra intellectum, sicut actus cōtra potētiam.

Comēt. ¶Ad secundum dicēdum, quòd Boē. accipit intelligentiā ꝓ actu intellectus, qui trāscendit actū rōnis. Vnde ibidē dicit, quòd ratio tantū humani generis est sicut intelligentia sola dei. proprium enim dei est quòd absqꝫ omni inuestigatione omnia intelligat.

¶Ad tertiū dicēdum, quòd omnes illi actus, quos Damas. enumerat, sunt unius potentiæ, scilicet intellectiuæ. Quæ primo quidē simpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligētia. Secundo uero id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum uel operandum: & hic uocatur intentio. Dum uero persistit in inquisitione illius quod intendit, uocatur cogitatio. Dum uero id quod est excogitatū examinat ad aliqua certa, dicit scire uel sapere: quod est phronesis uel sapiētia. Nam sapiētię est iudicare, ut dicitur in primo meta. Ex quo autē habet aliquid pro certo, quasi examinatū, cogitat quomodo possit illud aliis manifestare: & hæc est dispositio interioris sermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differētia actuum potētias diuersificat, sed sola illa, quæ nō potest reduci in idem principium, ut suprà dictum est[e].

a ¶Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.

AD VNDECIMVM sic procedit. Videtur quòd intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potētiæ. Apprehēsiuum em̄ & motiuū sunt diuersa genera potentiarum, ut patet in 2. de anima. Sed intellectus speculatiuus est apprehensiuus tātum, intellectus autē practicus est motiuus. ergo sunt diuersæ potētiæ.

¶Præterea, Diuersa ratio obiecti diuersificat potentiam. Sed obiectum speculatiui intellectus est uerum, practici autē bonum. Quæ differūt ratione. Ergo intellectus speculatiuus & practicus sunt diuersæ potentiæ.

¶Præterea, In parte intellectiua intellectus practicus cōparatur ad speculatiuum, sicut æstimatiua ad imaginatiuā in parte sensitiua. Sed æstimatiua differt ab imaginatiua sicut potētia à potētia, ut suprà dictum est[e]. Ergo & intellectus practicus à speculatiuo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de anima, ꝙ intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus. Vna autē potētia nō mutatur in aliā. Ergo intellectus speculatiuus & practicus nō sunt diuersę potētię.

CONCLVSIO.

¶Cum ea, quæ intelliguntur per accidens, ordinentur ad opus, non duæ, sed una potentia sunt in homine, intellectus practicus, & speculatiuus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd intellectus practicus & speculatiuus nō sunt diuersæ potētiæ. Cuius ratio est, quia ut suprà dictum est[e], quod accidentaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potentiā. Accidit enim colorato quòd sit homo, aut magnum, aut paruum. Vnde omnia huiusmodi eadem uirtua potentia apprehenduntur. Accidit autem alicui apprehēso per intellectū quòd ordinetur ad opus, uel nō ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus speculatiuus & practicus. Nam intellectus speculatiuus est qui quòd apprehendit, non ordinat ad opus, sed ad solam ueritatis cōsiderationē. Practicus uero intellectus dicitur qui hoc quod apprehendit, ordinat ad opus. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de anima, quòd speculatiuus differt a practico fine. Vnde & à fine denominatur uterque. Hic quidem speculatiuus, ille uero practicus, id est operatiuus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus practicus est motiuus non quasi exequens motum, sed quasi dirigens ad motum. Quod conuenit et secundum modum suæ apprehensionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd uerum & bonum seinuicem includunt[e]. Nam uerum est quoddam bonum: alioquin nō esset appetibile. Et bonum est quoddam uerum: alioquin non esset intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus potest esse uerum inquantum habet rationem boni, sicut cum aliquis appetit ueritatem cognoscere: ita obiectum intellectus practici est bonū ordinabile ad opus, sub ratione ueri. Intelle-

Annota. ¶In respōsione ad secundum aduerte, quòd 359 inuestigationis uocabu lo large hīc utitur pro acquisitione qualicūq;. Et similiter in respōsione ad tertium, intētionis nomē non proprie, sed extensiue accipit potius causaliter quàm formaliter, ut patet ex prima secundæ. *1. dist. 23. q. 2. ar. 3. & uer. q. 1. ar. 2. Et 2. de aīa. lec. 15. col. 2.*

a ¶Super Quæstionis septuagesimam nonā Artic. undecimū.

Comēt. Titulus clarus est. ¶In corpore una conclusio respōsiua negatiue. Intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersę potētię. Probatur sic, Differētię ꝙ accidēs obiecti, non diuersificāt potentiam. ergo ordinari & nō ordinari ad opus nō diuersificāt intellectū: ergo intellect 388 speculatiuus & practicus nō sunt diuersæ potentiæ. Antecedens & est per se notū, & declaratur in differentiis obiecti usus. Prima ure ro cōsequentia probatur: quia apprehēso per intellectū accidit ordinari aut non ordinari ad opus. Secunda autē probatur quia ista differētię sunt penes quas differūt intellectus speculatiuus & practicus. Quod dupliciter declaratur: primo, ex officiis eorum, secundo, 379 ex authoritate Arist. in tertio de anima.

Annota. ¶Circa hanc rationē aduerte duo. Primo, ꝙ per ordinari, & nō ordinari ad opus, non sumitur actualiter tantum, sed aptitudinaliter, & non per accidēs, sed per se, ita ꝙ intellectus speculatiuus differt à practico in hoc, ꝙ hic uersatur circa id quod ex se est aptum natū ordinari ad opus alterius potētiæ, quàm intellectus: illle uero circa id quod ex se opus hoc non habet, sed solius ueritatis cognoscendæ gratia à natura institutum est, quamuis per accidens aliquis illud ordinet ad opus: aut si quis trianguli speculationem ordinet ad diuitias, aut honorem. Secundo, quòd non est hic sermo de quibuscunque, sed de primis differentiis inter intellectum speculatiuum & practicum: distant enim primo prædictis differentiis, à quibus & nomen sumpserunt. Et propterea ꝓcessus iste nullam patitur calumniam.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæno Articu. duodecimũ.

Annot. a. IN tĩtulo. Syndereſis, id eſt inſtigatorium ad bonum & d murmur, quẽ ſentimus 399 in nobis de malo moris. Specialis cõtra cõmunem. Potentia contra actum & habitum. Ita quòd duo quæruntur, an hic murmur ſpecter ad quandam ſpeciẽ potentiæ animæ, an ad communem iam dictam, ſcilicet intelle- 405 ctum. Et ſine ſpectet ad 2. d. 24. q. 2. ar. 3. & ver. q. 16. ar. intellectum, ſiue ad aliã 2. et ar. 2. potentiam, an ſit ipſa ad 4. potentia, an non.

Comment. ¶In corpore tria. Primo proponit reſponſionem appoſitis duabus opinionibus contrariis. Secũdo præmittit quoddã præſuppoſitum neceſſarium ad ueritatem habendam. Tertio probat propoſitam concluſionem.

¶Quo ad primum, determinatio eſt, q̃ ſyndereſis nõ eſt potẽtia, ſed habitus. Prima opinio tenet, quòd eſt potentia & ſpecialis: altior, ſcilicet ratione, Secunda, q̃ eſt quidem potentia, tñ non ſpecialis, ſed ſub ſpeciali ratione: tenet enim q̃ eſt ratio non ut ratio, ſed ut natura.

¶Quo ad ſecundum præſupponitur q̃ nobis ſunt indita principia operabilium ſicut & ſpeculabilium, quod probatur hic, Omnis ratio cũ motus ſit, à naturaliter nonꝰ eſt, & terminatur reſolutiue ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus: ergo naturaliter ſunt nobis indita operabilium principia, omnia patent.

¶Quo ad tertium concluſio reſponſiua eſt, ſyndereſis non eſt potentia, ſed naturalis habitus intellectus reſpectu principiorũ in 396 operabilibus. Probatur ſic, Inſita cognito principiorum ſpeculabilium, non eſt potentia, ſed naturalis habitus intellectus ſpeculatiui. ergo inſita cognitio principiorũ operabilium non eſt potentia, ſed naturalis habitus: ſed ſyndereſis eſt talis prædicta cognitio operabilũ principiorum: ergo. Proceſſus totus eſt notus: & minor probatur ab actu, ſcilicet inſtigare et murmurare: ſunt enim hi actus à principiis naturaliter notis; ac per hoc ad unum determinatis & immobilibus peruenĩtes. Et ſic patet quomodo etiam ille ſidlæ opiniones aliqualiter uerum dixerunt: eſt enim ſyndereſis altior ratione: quia immobilis ad bonum determinata eſt etiam ratio ut natura, id eſt ut determinata natu-

ctus enim practicus ueritatem cognoſcit, ſicut & ſpeculatiuus, ſed ueritatẽ cognitam ordinat ad opus.

¶Ad tertium dicendum, quòd multæ differentiæ diuerſificant ſenſitiuas potẽtias, quæ non diuerſificant potentias intellectiuas: ut ſuprà dictum eſt c.

ARTICVLVS XII.

a ¶Vtrum ſyndereſis ſit quædam ſpecialis potentia ab aliis diſtincta.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ ſyndereſis ſit quædam ſpecialis potẽtia ab aliis diſtincta. Ea enim quæ cadunt ſub una diuiſione, uidẽtur eſſe unius generis. Sed in glo. Hiero. Ezech. 1. diuidit ſyndereſis cõtra iraſcibilẽ, et cõcupiſcibilẽ, & rationalẽ: quæ ſunt quædã potẽtiæ. Ergo ſyndereſis eſt quædã potẽtia.

¶Præterea, Oppoſita ſunt unius generis: ſed ſyndereſis & ſenſualitas opponi uidentur, quia ſyndereſis ſemper inclinat ad bonum, ſenſualitas autem ſemper ad malum. Vnde per ſerpẽtem ſignificatur: ut pater per Aug. 12. de trini. Videtur ergo quòd ſyndereſis ſit potentia, ſicut & ſenſualitas.

¶Præterea, Aug. dicit in lib. de libero arbi. q̃ in naturali iudicatorio adſunt quædam regulæ, & ſemina uirtutum, & uera & incõmutabilia. Hæc autem dicimus ſyndereſim. Cum ergo regulæ incommutabiles quibus iudicamus, pertineant ad rationem ſecundum ſui ſuperiorem partem, ut Aug. dicit 12. de trini. uidetur quòd ſyndereſis ſit idem quod ratio. Et ita eſt quædam potentia.

¶SED CONTRA, Potentiæ rationales ſe habent ad oppoſita ſecundum Philoſophum. Syndereſis autem nõ ſe habet ad oppoſita, ſed ad bonum tantum inclinat. Ergo ſyndereſis non eſt potẽtia. Si enim eſſet potentia, oporteret quòd eſſet rationalis potentia. Non enim inuenitur in brutis.

CONCLVSIO.

¶Syndereſis non quædam ſpecialis potentia eſt ratione altior, uel ut natura, ſed habitus quidã naturalis principiorum operabilium, ſicut intellectus habitus eſt principiorum ſpeculabilium, & non potentia aliqua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſyndereſis nõ eſt potẽtia, ſed habitus, licet quidam poſuerint ſyndereſim eſſe quandã potentiam ratione altiorem: quidam uero dixerint eam eſſe ipſam rationem, non ut eſt ratio, ſed ut eſt natura.

¶Ad huius autẽ euidẽtiam cõſiderandũ eſt, quòd ſicut ſuprà dictũ eſt e, ratiocinatio hominis, cũ ſit quidã motus, ab intellectu progreditur aliquorũ, ſcilicet naturaliter notorum abſq; inueſtigatione rationis: ſicut à quodã principio immobili: & ad intellectũ etiã terminatur, inquantum iudicamus per principia per ſe naturaliter nota de his, quæ ratiocinãdo inueniũtur. Cõſtat autẽ q̃ ſicut ratio ſpeculatiua ratiocinatur de ſpeculatiuis, ita ratio practica ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis eſſe indita, ſicut principia ſpeculabiliũ, ita & principia operabilium. Prima autẽ principia ſpeculabiliũ nobis naturaliter indita nõ pertinent ad aliquã ſpecialẽ potentiã, ſed ad quendã ſpecialẽ habitũ, qui dicitur intellectus principiorũ, ut patet in 6. Ethi. Vnde & principia operabilũ nobis naturaliter indita nõ pertinent ad ſpecialem potentiã, ſed ad ſpecialẽ habitũ naturalẽ, quem dicimus ſyndereſim. Vnde & ſyndereſis dicitur inſtigare ad bonum, & murmurare de malo: inquantum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo quòd ſyndereſis non eſt potentia, ſed habitus naturalis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illa diuiſio Hiero. attenditur ſecundũ diuerſitatem actuũ, non ſecundum diuerſitatem potentiarum. Diuerſi autem actus poſſunt eſſe unius potentiæ.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd oppoſitio ſenſualitatis & ſyndereſis attenditur ſecundum oppoſitionem actuum, non ſicut diuerſarum ſpecierum unius generis.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ huiuſmodi incõmutabiles rationes ſunt prima principia operabiliũ, circa quæ non contingit errare: & attribuuntur rationi ſicut potentiæ, & ſyndereſi ſicut habituꝰ. Vnde & utroq; ſcilicet ratione & ſyndereſi naturaliter iudicamus.

ARTICLVS. XIII.

a ¶Vtrum conſcientia ſit quædam potentia.

AD TERTIVMDECIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ conſcientia ſit quædã potẽtia. Dicit enim Origẽ. q̃ cõſcientia eſt ſpiritus corrector & pædagogus animæ ſociatus, quo ſeparatur à malis & adhæret bonis. Sed ſpiritus in aĩa nominat potentiã aliquã. Vel ipſam mentẽ, ſecũdũ illud Ephe. 3. Renouamini ſpiritu mẽtis ueſtræ. Vel ipſam imaginationẽ. Vnde & imaginaria uiſio ſpũalis uocatur: ut patet p Aug. 13. ſup Geñ. ad lit. Eſt ergo cõſcientia quædã potẽtia.

¶Præterea, Nihil eſt peccati ſubiectũ niſi potentia animæ. Sed cõſcientia eſt ſubiectũ peccati. Dicitur enim ad Ti. r. de quibuſdã: q̃ inquinatæ ſunt eorum mẽtes & conſcientia. Ergo uidetur quòd conſcientia ſit potentia.

¶Præterea, Neceſſe eſt q̃ cõſcientia ſit actus uel habitus, uel potentia. Sed non eſt actus, quia non ſemper maneret in homine. Nec etiam habitus, non enim eſſet unum quid conſcientia, ſed multa. Per multos enim habitus cognoſcitiuos dirigimur in agendis. Ergo conſcientia eſt potentia.

¶SED CONTRA, Conſcientia deponi poteſt, non autem potentia. Ergo conſcientia non eſt potentia.

CONCLVSIO

¶Conſcientia non eſt potentia ſi proprie ſumatur, ſed actus, quo ſcientiam noſtram diuerſis quæ agimus, applicamus, uariis actibus conſcientiæ, teſtificationis ſcilicet uel ligationis, ſeu excuſationis.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd cõſcientia proprie loquẽdo, non eſt potẽtia, ſed actus. Et hoc patet: tum ex ratione nominis: tum etiã ex his quæ ſecundũ cõmunẽ uſum loquẽdi conſcientiæ attribuuntur. Conſcĩẽtia enim ſecundũ proprietatẽ uocabuli importat ordinẽ ſcĩẽtiæ ad aliquid. nam cõſcientia dicit cũ alio ſcĩẽtia. Applicatio autẽ ſcĩẽtiæ ad aliqd ſit p aliquẽ actũ. Vnde ex iſta rõne nominis, patet q̃ conſcĩẽtia ſit actus. Idẽ autẽ apparet ex his, quæ cõſcientiæ attribuũtur. Dicit enim cõſcientia teſtificari, ligare, uel inſtigare, uel etiam accuſare, uel etiã remordere ſiue reprehẽdere. Et hæc oĩa cõſequũtur applicationẽ alicuius noſtræ cognitionis uel ſcĩẽtiæ ad ea, quæ agimus. Quæ quidẽ applicatio fit tripliciter. Vno modo ſecũdũ q̃d recognoſcimus aliquid nos feciſſe, uel nõ feciſſe: ſecũdũ illud Eccle. 7. Scit cõſcientia tua te crebro maledixiſſe aliis. Et ſecũdũ hoc cõſcientia dicit teſtificari. Alio modo applicãs ſecũdũ q̃d per noſtrã cõſcĩẽtiam iudicamus aliqd eſſe faciẽdũ, uel nõ faciẽdũ. Et ſecundũ hoc dicit cõſcĩẽtia ligare uel inſtigare. Tertio modo applicatur ſecũdũ q̃d p cõſcĩẽtia iudicamus, q̃ aliqd q̃d eſt factũ, ſit beneſactũ, uel nõ bene factũ. Et ſecũdũ hoc cõſcĩẽtia dicit excuſare uel accuſare ſeu remordere. Patet autẽ q̃ oĩa hæc cõſequũtur actualem applicationẽ ſcĩẽtiæ ad ea, quæ agimus. Vnde, ppriè loquẽdo, cõſcĩẽtia noĩat actũ. Quia tamẽ habitus eſt principiũ actus, q̃ſq; nomẽ cõſcĩẽtiæ attribuit primo habituĩ naturali, ſcilicet ſyndereſi: ſicut Hiero. in glo. Ezech. 1. ſyndereſim cõſcĩẽtia noĩat: & Baſilius naturale iudicatoriũ. Et Damaſ. dicit q̃ eſt lux intellẽ noſtri. Cõſueuerũ eñ eſt q̃ cauſæ & effectus p inuicẽ nominẽtur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quãdo cõſcientia dicitur ſpiritus, p mẽte ponit, quia eſt quoddã mentis dictamẽ.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd inquinatio dicitur eſſe in conſcientia nõ ſicut in ſubiecto, ſed ſicut cognitum in cognitione: inquantum ſcilicet aliquis ſcit ſe eſſe inquinatum.

¶Ad tertium dicendũ, quòd actus, etſi nõ ſemper maneat: ſemper tamẽ manet in ſua cauſa, quæ eſt potẽtia & habitus. Habitus autẽ, ex quibus cõſcientia informatur etſi multi ſunt, omnes tamen

a ¶Super Quæſtionis octuageſimæ Articulum primum.

Annot. TItulus clarus in ſe. Eius autem ratio eſt: quia cũ oĩbus rebus attribuatur appetere ſuum bonum, animalibus ſpecialiter attribuitur, q̃ appetunt.

Comment. ¶In corpore una cõcluſio reſpõſiua affirmatiue. Neceſſe eſt ponere quãdum animæ potẽtiã appetitiuam. Probatur: In cognoſcẽtibus inuenitur formaaltiorꝰ modo, quãm in cognitione ea rẽtibus. ergo in illis inuenitur ſcĩatio altior q̃ in iſtis. ergo appetitiua potẽtia. Antecedẽs probatur, quia in reliqs forma determinat unũ quẽq; ad ppriũ & naturale tñ eſſe. In cognoſcẽtibus aũt nõ ſolũ ad hoc, ſed ad alienũ ei intentionale eſſe ſe extẽdit. declaratur: quia ſic aĩa eſt quodammõ oĩa. Prima cõſequẽtia fũdat ſup hoc: q̃ oĩm formã ſequitur ꝑportionaliter inclinatio aliqua: quod patet. tã in propriis ut formã ignis ſegtur inclinatio ſurſum, quã in alienis, ut perfectia ſeqtur inclinatio ad eſſentiõẽ ſimilium. Secũda uero cõſequẽtia fundat ſup hoc: q̃ ratio ſuperior inclinatio ad appetitiuũ potentiã pertinet: cuius ꝓbatio inſinuatur ex eo q̃ p appetitiuam potentiã animal poteſt appetere nõ ſolum propria & naturalia, ſed apprehenſa.

¶Aduerte hic, quod rõne S. Thõ. ſubtiliſſima eſt: & à priori oſtendit neceſſitatẽ quare appetitiuũ ponit ſpecialem potentiã, ſeu uirtutẽ diſtinctã cõtra alias potẽtias in habẽtibus cognitionẽ, in aliis uero nõ. Cum enim appetere nihil aliud ſit quàm inclinari in aliqd: & appetitus inclinatio ipſa ſit: & unumquãq; rem cõmiteꝛtur inclinatio ſua ad aliquid ſibi proportionatũ: cõſequens eſt, ut quẽadmodũ rerũ naturæ proportionaliter inueniũtur & nõ unius rõnis perfectionẽ habẽte, ita & proportionales comitentur inclinationes: ita q̃ quẽadmodũ forma excedit formã nõ ſecũdum gradũ perfectionis tñ, ſed ſecundũ rerũ ordinẽ: ſic ſcilicet una eſt. I altiori rerũ ordine quã alia, ita inclinatio ſit ſuperior inclinatione: & in hoc fundatur prima conſequẽtia literæ. Videmus autẽ duos rerũ ordines in toto uniuerſo. Vnũ 115 eorũ, quorũ natura hoc ſolum hñt, q̃ ſunt tantũ ipſæmetipſis patet in oĩbus inanimatis & in uegetabilibus tantũ. alterũ 80 uero eorũ, quorum natura nõ ſufficit ut ſint 98 ipſamet ſed extẽdũt ſe 985 ad hoc ut ſint etiã alia, ut pater in ſentientibus & intelligẽtibus. Si igitur unãquãq; naturã, ꝓportionalis ſequitur inclinatio: primi ordinis naturas ſequetur inclinatio ad naturalia & ꝑpria tñ. ſecundi uero ordinis naturas ſequetur inclinatio non ſolũ ad naturalia, ſed ad apprehenſa: ſunt enim ipſæ & apprehenſiuæ naturæ. Et ex hoc ulteriꝰ ſequitur q̃ inclinatio rerũ primi ordinis multiplicatur in eodẽ iuxta multiplicationẽ rerũ: quẽadmodũ & eſſe propriũ & naturale cuiuſq; eſt re ipſa multiplicatum. Et appetere aliud eſt naturalis appetitus leuis ad eſſe ſurſum, & illius eiuſdẽ ad gñandũ ſibi ſimile, &c. ille eñ

tamen efficacia habent ab uno primo principio, ſcilicet ab habitu primorum principiorum: qui dicitur ſyndereſis. Vnde ſpecialiter hic habitus interdum conſcientia nominatur, ut ſuprà dictum eſt c.

QVAESTIO OCTVAgeſima de potentiis appetitiuis in communi, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de potentiis appetitiuis. Et circa hoc cõſideranda ſunt quatuor. ¶Primo de appetibili cõmuni. ¶Secũdo de ſenſualitate. ¶Tertio de uoluntate. ¶Quarto de libero arbitrio. ¶Circa primum quæruntur duo. ¶Primo, utrum debeat poni appetitus aliqua ſpecialis potentia animæ. ¶Secũdo, utrum appetitus diuidatur in appetitum ſenſitiuum & intellectiuum ſicut in potẽtias diuerſas.

ARTICVLVS I.

a Vtrum appetitus ſit aliqua ſpecialis animæ potentia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd appetitus nõ ſit aliqua ſpecialis animę potẽtia. Ad ea enim, quæ ſunt communia animatis & inanimatis, non eſt aliqua potẽtia animæ aſſignanda. Sed appetere eſt commune animatis & inanimatis: quia bonum eſt quod omnia appetunt, ut dicitur in 1. ethi. Ergo appetitus non eſt ſpecialis potentia animæ.

¶Præterea, Potentiæ diſtinguuntur ſecundum obiecta. Sed idem eſt quod cognoſcimus & appetimus. Ergo uim appetitiuam non oportet eſſe aliam præter uim apprehenſiuam.

¶Præterea, Commune nõ diſtinguitur contra proprium. Sed quælibet potẽtia animæ appetit quoddam particulare appetibile, ſcilicet obiectum ſibi conueniens. Ergo reſpectu huius obiecti quod eſt appetibile in cõmuni, nõ oportet accipi aliquã potẽtiam ab aliis diſtinctam quæ appetitiua dicatur.

¶SED CONTRA eſt, q̃ philoſophus in 2. de anima diſtinguit appetitiuum ab aliis potentiis. Damaſ. etiam in 2. lib. diſtinguit uires appetitiuas à cognitiuis.

CONCLVSIO.

¶Neceſſe eſt cognitionẽ habentes ſequi potentiam quandam, appetitiuam uidelicet, qua ad aliorum perfectiones inclinentur, quas apprehendunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd neceſſe eſt ponere quandam potentiam animæ appetitiuam.

¶Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd quanliber formã ſequitur aliqua inclinatio c. Sicut ignis ex ſua forma inclinatur in ſuperiorem locũ, & ad hoc q̃ generet ſibi ſimile. Forma autem in his, quæ cognitionẽ participant, altiori modo inuenitur quã in his, quæ cognitione carẽt, inuenitur tantummodo forma ad unum eſſe proprium

eſt leuitas, hic aũt calor, uel quicqd eſt ſuæ uis productiuũ. Inclinatio uero oſſequẽs naturas ſecũdi ordinis nõ multiplicatur in eodẽ, iuxta rerũ multiplicationẽ: ſed eſt una quædã ſpũlis uis, aliqn ꝓportionata no eſſe naturæ à qua fluit. Natura eñ ipſa una exẽs eſt ipſa & aĩa. ergo & inclinatio ſi ꝓportionalis eſt, debet ſe extẽdere ad utraq; naturalia ſ. & appĥẽſa. Ex amplitudine igitur naturæ qua nõ ſolũ eſt ipſa, ſed aĩa, orĩ q̃ appetitus eius ſit unꝰ reſpectu utrorũq; ac per hoc ſit ſpũlis uis poteſtaſq; naturæ. Et hoc fuit fundamentũ ſecũdæ cõſequẽtiæ, ut pater in litera.

Annot. ¶In rñõe ad ſed̃m memento q̃ ea tõne dicit ens intelligibile aut ſenſibile apprehẽſiõis obiectũ qua in ſcẽo de aĩa dicitur uiſibile obiectũ uiſus. Nõ eñ inteditur in litera, q̃ens ſub rõne intelligibilitatis aut ſenſibilitatis ſit obiectũ apprehenſionis: ſicut nec color ſub rõne uiſibilitatis eſt obiectũ uiſus, ſed inteditur q̃ obiectũ apphẽſionis eſt ipſum ens intelligibile quidẽ reſpectu intellectuæ, & ſenſibile reſpectu ſenſitiuæ: ita q̃ diſtinctio apprehẽſiuæ uis ab appetitiua in hoc ſtat, q̃ obiecti illius eſt entitas. iſtius uero eſt bonitas ſue conuenientia.

¶In rñſione ad tertium nota hinc ẽp in cognoſcẽtib̃ quãdmodũ eſt utriuſq; nõ, f. naturæ & cognoſcitiuitatis eſt uterq; quæ appetitus naturalis qui nihil aliud eſt quã ipſa naturalis potentia cuiuſq; ad ſuã ꝑfectionẽ: & aĩalis q̃ nõ fertur niſi ad actũ cognitũ. Et ꝓpterea uidere, audire & alia hmõi: & ẽt ipũm appetere dupl̃ appetimus. Naturalẽ ſecundũ partẽ. i. ſed̃m illã potẽtiã cuius eſt perfectio. b Et aĩalitercũ apphen- 399 ſum uiſibĩs aut uolitiõis bonũ cõcupiſcimꝰ, & cõſeruare conamur.

a ¶Super Quæſtionis octuageſimæ Articulum ſecundum. 3

Annot. 325

Comment. TItulus clarus. ¶In corpore una concluſio reſponſiua affirmatiue, appetitus intellectiuus, & ſenſitiuus, ſunt diuerſæ potẽtiæ. Probatur paſſiuæ & mobilia diſtinguuntur ſecũdum diſtinctionem actiuorũ & motiuorũ appetitus eſt potentia paſſiua ab apprehenſo. ergo appetitus diuerſitas eſt ſecundum diuerſitatẽ apprehenſiui per intellectũ diuerſi eſt generis ab apprehenſo per ſenſum. ergo appetitus intellectiuus alia eſt potentia ab appetitu ſenſitiuo. Maior, ꝓbatur dupliciter. primo: mobile oportet eſſe ꝓportionatũ motori. Secundo: quia ipſa potentia paſſiua ratione habet ex ordine ad ſuum actiuum. minor uero probatur: quia appetibile apprehenſum ſolum eſt mouens non motum, ut patet in tertio de anima: reliqua per ſe nota relinquuntur.

¶Circa maiorem & illius probationem nota duo. Primo quòd quamuis debeat eſſe mutua proportio inter motiuũ & mobile, & ſimiliter inter actiuũ & paſſiuum: quia tñ materia eſt propter formã, & nõ econuerſo, ut patet 2. phy. paſſiuum autem & mobile materialiter ſe habeãt reſpectu actiui & motiui quæ rõne formæ agunt & mouẽt: diſtinctio paſſiuorũ & mobiliũ ex actiuis & motoribus

est à priori,ecꝯuerso uero assignaretur à posteriori.Vñ ratio ista est à priori.Et ex hoc habes secundū.i.differentiā inter primū,phationē & secundā.prima em̄ sumpta est ex proportione mutua inter actiuū & passiuū.secūda uero ex propriis potentiæ passiuæ, scilicet quòd distinctionem suam sortitur ex ordine ad suum actiuū:sicut materia ex ordine ad formā.De hoc aūt multa superius scripta sunt, qūo s. hmōi entia diffiniuntur in ordine ad extrinseca.

¶ *Num appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis,uel finalis.*

Quæstio. ¶ Circa minorem, dubium nō paruū occurrit : an appetibile moueat appetitū in genere causæ efficientis.Habet enim hoc difficultatem simpliciter , & in uia Sanct. Tho. Simpliciter quidē,quia si mouet actiue,aut efficit in appetitu aliquid præuiū actuiuæ actum ipsum. Nō aliquid prguū. Tū quia fictio est ponere tale ens præuiū, ut patet ex diuisione facta 6. Ethi.de his,quæ sunt in aīa. Tum quia ipsum apprehensum est sufficiens ratio appetendi ipsi appetitui.Nec actū ipsum:quia aut ut agens totale & sufficiens, & hoc non, quia tunc periret libertas, uolūtate puræ passiuæ concurrente ad actum suum,aut ut agens partiale.& hoc uidetur inconueniēs. Tum quia effectus totaliter liber qualis est electio:nō esset totaliter fed partialiter liber, ga ab una cā partiali naturali,f.obiectio,& alia libera,f.uoluntate. Tū quia scrutandū restat,an istæ duæ causæ,obiectū f.& appetitus se habeant sicut causæ,quarum neutra aliqd ab altera recipit in seipsa,sed conueniunt tm̄ in uno effectu:an sicut illæ quarū altera à reliqua suscipit:& si sic,dicendū est,quid & quō. Si aūt non mouet actiue, falsum est.in primis q̄ appetitus sit potētia passiua. Nulla quoq; erit efficax uia ad probandū aliqd pari ab alio,si appetitus qué experimur ab appetibili moueri,negamus pari ab ipso:dicētes quòd ipse seipsū agit ad præsentiā appetibilis,& non appetibile mouet ipsum.hoc enim modo dicemus quoq; de intellectu respectu obiecti:hoc de sensu respectu sensibilis: quin etiam de ligno respectu cōburētis.In doctrina uero S. T. spāliter est hoc difficile,qua hic expresse ponit uoluntatē in gñe potentiæ passiuæ ut distinguitur cōtra actiuā, & apprehensiuā in gñe actiui ut distinguitur contra passiuū. Et tū inferius q. 8 2.art.4.cū arguisset,q̄ si uoluntas mouet intellectū,mouens moueretur à moto:quod est impossē p se loquēdo. Rñdendo dicit has motiones esse diuersorū generū:quia apprehensum mouet in gñe cāæ finalis, uolūtas effectiue. Vbi expresse negare uidetur q̄ hic dicit.q̄ si appetitus ab apprehēso mouetur ut agens à fine,ergo appetitus nō est in genere potentiæ passiuæ ut distinguitur contra actiuam,ut hic dicit. Et rursus,ergo appetibile non mouet appetitum,ut actiuum passiuum. Et rursus, ergo nō hic facta cum hoc articulo petit. ¶In hac dubitatione multa possent dici:breuiter tū ac radicaliter tradēdo rē, tria facia.Primo opiniones ꝓtringā.Secūdo ueritatē.Tertio obiectis rñdebo. ¶Quo ad primū opiniones simpliciter sunt tres.Alīs tenet solum appetitū esse cām actiuā uolitionis,& in his sunt Sco,in 2.dist.25.Henri.& Capreolus quāuis fortę de cālitate obiecti differāt,ga aut ponitur cā sine qua non, uel removens,prohibēs,f.puta ignorantiā:aut etiā cā formalis & finalis. Alij uero tenēt solū obiectū esse cām actiuā.etin his dicitur Godoffredus. Alij aūt tenēt utrūq; obiectū.f.& appetitū actiue cōcurrere.Et in his Herueus,Gregor.& Adam uidentur.Opiniones uero in uia S. Thom.sunt duæ.Capreolus em̄ Bernardum de Ganaco sequēs,tenet apud S. Tho. obiectū non actiue, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Alīis aūtem uidetur,q̄ etiam apud Sanct. Thom. actiue concurrat:particulariter tamen.

¶ Quo ad secundū sciendū est,q̄ cū in appetitiōe omnī sint duo, f.exercitium ipsius & specificatio,& utrūq; inueniatur per se & de nouo,oportet utriusque ponere aliquā cām in gñe cāæ efficientis:alioquin daretur aliqd aliud à deo inuentū per se & de nouo,absq; q̄ sit efficiēs.quod est impossibile oīno.Exercitij aūt appetitionis si libera est,peculiabilis appetitus ipse causa est actiua.liberū em̄ est quod sui cā est,seruit aūt oē q̄ agitur.Et uniuersaliter cum appetitus moūs sit ab alia motu localī effectiue,si appetere non esset aliquo modo agere, non esset mouere aīal,sed potius quo moueretur aīal.Et in hoc fere oēs cōueniunt.Sed de specificatiōis cā qō est:oportet em̄ uel appetitū uel obiectū rule esse cām:pter em̄ hæc duo,nihil q̄ se requirit ad appetedū:supposito uel agente deo gloso,de q̄ nō est sermo,cū ꝓprias cās actionū nostrarū ḡrm̄.Quod aūt appetitus nō sit q̄ se cā sufficiēter effectiua ad specificationē sui actus, patet ex eo q̄ oēs actus eius essent uni⁹ spēi:sicut ipse uni⁹ est naturę,& sicut oēs actiones à calore & quauis alia forma imediate ꝓuenientes:relinqtur igit q̄ ab obiecto effectiue sit specificatio actus. Nec uideo qūo possit satisfaciendo rñderi huic rationi.Decepti siquidē mihi apparent q assignātes actū specificū ex obiecto ut termino forma & fine:crediderūt satis dixisse. Manifeste enim posterūt specificationē act⁹ absq; cā effectiua:uolūtatē em̄ negāt illi⁹ specificatiōis cām. Quēadmodū em̄ motus,ut eorū utar exēplo, à termino specificatur:& tñ ipsa motus specificatio cām aliquā per se actiuā exigit,ita & uolitiōis specificatio, ergo obiectū est effectiue specificās ipsam appetitionē.Et sic appetibile apprehensum est actiuū nō totale,sed partiale appetitionis. Nec cāt aliqd præuium actui,sed actū ipm nō totaliter, sed quo ad aliquid eius,f.quo ad specificationē eius. Nec cōcurrit cā appetitu ex æquo ad cāndū actū,sed appetit⁹ est cā actiue principalis,obiectū uero sectaria.imo si recte loquēdū est:appetit⁹ est uere causa actiua,& obiectū nō est ꝓprie alia cā actiua,sed ipse appetitus nō cāndi effectiue spēm ipsius actꝰ.Quoniā ab appetitu quali informato obiecto ꝓuenit actiue & sufficiēter appetibile talis:puta ambitio,q̄ inquantū ab appetitu est,appetibile est:inquātū uero est ab obiecto,talis est:cōstat em̄ q̄ pri⁹ natura est subiecta adꝰ q̄ eis qualitas etiā specificās. Nec obstat q̄ appetibile dicat in 3.de aīa.& 11.meta.primū moues & immobile:appetit⁹ uero secūdariū & mouēs motū. Quoniā de appetibili ut efficies est loquēdo:seclusa causalitate finali formaliter,non radicaliter:quia efficientia obiecti finalizādi rōnem cōsequitur.dicendū est q̄ appetibile & appetitus possūnt dupliciter cōparari, f.in ordine ad actū appetitionis cōmunē utriusq; effectū:& inter se. Si cōparētur ad cōmunē effectū, sic appetitus inuenitur cā prior propter dictā rationē:semper enim quod est prius in effectu respondet priori causæ,& quod est posterius posteriori:cōstat autem q̄ specificatio actus,posterius quid est q̄ sit subsistētia actus specificati,& quòd specificatio respōdet obiecto, & substantia actus appetitui: igitur appetitus prior inuenit causa efficiēs in ordine ad actū.Si aūt cōparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior quia appetibile reducit appetitū de potentia ad actū. specificationis, & nō ecōuerso. & ideo ēt in genere causæ efficiētis appetibile obtinet primatū, & est mouens immobile:appetitus autem mouens motū ab ipso appetibili:oportet enim appetitū specifica tum ab obiecto mouere quodcūq; appetēdo mouet.Similiter nō obstat q̄ non ineſt appetitui : oportet enim in

dicere appetitū ītellectiuū esse aliā potētia à sensitiuo. Potētia em̄ appetitiua est potētia passiua,q̄ nata est moueri ab apphenso. Vñ appetibile apphēsum est moues non motū, appetitus aūt moues motū,ut dicit i tertio de aīa. & 11.meta. Passiua aūt et mobilia distinguuntur sedm distinctionē actiuorū & motiuorū : quia oportet motiuū esse proportionatū mobili, & actiuum passiuo:& ipsa potētia passiua propriā rationē habet ex ordine ad suū actiuū. Quia igitur est alterius generis apprehensum p intellectū,& apprehēsum p sensū:cōsequēs est q̄ appetitus intellectiuus sit alia potētia à sensitiuo.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ appetibili nō accidit esse apprehēsum p sensū, uel intellectū, sed p se et cōuenit. Nā appetibile nō mouet appetitū nisi inquātū ē apphēsum.

xta naturarū diuersitatē diuersimode & diffinitiōes &,ppretates assignare.Singulare aut est hoc in appetitu,q̄ ratio agēdi in appetēte quidē nō mediante appetitu,sed apphensiua ui esse debet. Et merito,qm̄ appetere opus,est utriusque uirtutis,nec sibi sed appetēti aīali appetitus appetit:sibi em̄ naturaliter appetitus appetit,sicut & cæteræ potētiæ. Vnde appetibile mouere appetitū dupliciter cause 12.meta.cōmen.7 & optime dixit Auer.f.effectiue secūdū q̄d est apprehēsum,& finaliter secūdū q̄d est extra animā.Et utroq; mō specificat actū.Et sic appetitus est potētia uere passiua ab obiecto, q̄ reducitur ab eo de potētia ad actū specificati:dis:recipitq; ab eo actū specificatū inquantū specificatū. Verū quia ista reductio de potētia ad actū fit ab obiecto,ut dictū est multipliciter, f. in rōne finis,& termini,& ratione agēdi:cautū oportet esse ad intelligendū doctorū dicta,& singulariter Sā.Tho.In primis em̄,quia causalitas finalis manifestissime cōuenit appetibili.ideo illa sæpius notatur,illa sæpius philosophi utuntur,ut pater in Aristo.Deinde quia cāre effectiue cōtingit non uno, sed multis modis, f.primo ut ipsa causa,& participatiue ut rō causandi,& secūdario ut instrumēta causarū,&c.Et medio q̄nq; distinguitur cōtra extremū. Inde est q̄ cause actiue per modū rōnis agēdi q̄nq; distinguitur cōtra causare causæ efficientis,quēadmodū etiā distinguitur cōtra ipsam cām efficientē. Et hoc modo San. Tho.in prima secūdæ q6.9.distinguit causalitatē obiecti à cālitate appetit⁹,hāc efficientis,illā formę uocās:quia ista est primo agēntis,illa non agentis,sed rōnis agendi. Et cōfirmatur hæc interpretatio:quia aliqn oporteret ponere quintū genus causæ:nō em̄ sufficit unibo dicere,causat per modū formæ, sed cū certū sit q̄ loquitur de forma q̄ est rō agendi, & illi cōstat habere causalitatē pertinēte ad genus cāæ effectiue, cōsequēs est q̄ illis causalitatē,non cōtra totū genus causæ effectiuæ distinxit,ut male intellectum fuit, sed cōtra proprissimū & primum illius generis motū.Propter hanc autē rōnē,& unā aliā, f.quia hic efficiendi modus est annexus finali causæ:nō qualitercūq;,sed ut radicitus appetibile quia finis est,ideo rō est appetēti ꝓpi sequendi.Ideo ad uitiū rep̄sētis dicit Thomas,siad diminutū modū agendi,& ad radicem illius:dixit inferius q̄ intellectus nō mouet uoluntatē,eo modo quo uolūtas mouet intellectū, qa hæc effectiue,ille ut finis. i. quia hæc ut cā efficiēs, ille ut causa finalis:ac ꝓ hoc nō ut efficiēs,sed ut efficiēti rō.Inseparabiliter em̄ se cōcomitātur esse finē, & esse rōnē agēti non inhærentē potētiæ agēdi.Ex hac quoq; radice saluatur q̄ Arist. nō æquiuocauit, ordinē mouentiū ad unum reducēs mouentē immobile:quia ad appetibile.Seruatur nāq; idē genus causæ hoc mō,ut patet ex dictis. Et breuiter omnia cōsonant. Quòd aūt hæc sit mens S.Tho.doctrina eius hic,& in prima secūdæ diligēter perspecta testatur, ponderandę q̄ potissime sunt duæ rōnes ipsius. Altera q̄ appetitus est in potētia secundū se ad hmōi specificationem:& non reducitur in actū talem à seipso:ex hoc enim sequitur, ergo aut à nullo efficitur, quod est stultū:aut ab obiecto, quod est intentū. Altera ex parte obiecti, quòd uerbū producit amorem in genere causæ efficientis.Ex hoc arguitur sic: subsistentia adiuncta alicui causæ non uariat causalitatem illius de uno genere causandi in aliud : quamuis uariet modū causandi,sicut & modum essendi:quia dat illam esse & causare ut quod: quæ absque subsistentia causabat ut quoiquid erat ut quo.ergo subsistentia adiuncta uerbo cordis,non uariat genus causalitatis respectu appetitus,sed modum causandi tantum.Ergo eodem genere causæ, quamuis non eodē modo causat amorem uerbum cordis absolute,& uerbū subsistens:sed uerbum subsistens apud Sanct. Thom. causat actiue amorem.ergo & uerbum absolute:sed illud ut quō,hoc ut quo. Constat autem uerbū cordis nihil aliud esse quàm obiectum apprehensum.ergo.& sic benedictus deus.

¶ *Num appetitus intellectiuus distinguatur à sensitiuo,quod ille feratur in bonum singulare apprehensum secundum rationem uniuersalem, hic non.*

¶ In rñsione ad secūdū, dubiū duplex occurrit. Primo quo ad primā differētiam assignatā ibidē inter appetitū sensitiuū & intellectiuū:in hoc q̄ intellectiuus fertur in res singulares secūdū aliquā rōnē uniuersalē, sicut cū appetit aliqd qa est bonum. Hoc em̄ cōe est oī appetitui,imo etiā oī potētiæ rēdere in res secūdum aliquā rōnē uniuersalē. Visus em̄ fertur in ois sub rōne colorati:& similiter cōcupiscibilis appetit sub rōne delectabilis secūdū sensum. un̄ ista differētia nulla uidetur. Scdo dubitatur circa id̄,à quo f.mouetur appetit⁹ intellectiuus,cū fertur in istas res singulares sensibiles. Si em̄ mouetur ab ipso singulari apprehēso,cum apprehēsio ista fiat ꝑ sensum, f.q̄ cogitatiam̄uit rō facta in corpore articuli : quo niā fundata est sup hoc, quòd quia apphēsum p intellectū est diuersi generis ab apphēso p sensum : oportet mobilia ab istis esse diuersiamm̄ em̄ idē ponetur moueri ab utroq;. Si aūt mouetur ab uniuersali,nūquā appetet hoc singulare signatū determinate:quia uniuersale non determinat magis ad hoc q̄ illud:sed aut ad oīa simul singularia distribuit,aut nullū determinat in actu, sed cōfuse & in potentia oia offert.Experimur tñ nos q̄ appetitū intellectiuū appetere hoc singulare sensibile , & nūc & hic determinate:ut patet cō eligimus sectionem alicuius membri, aut alia passionem parti sensitiuæ contrariam.

¶ Ad euidētiā primi dubij duas oportet recolere distōnes. Prīa est quòd in termino alicuius actus sunt duo:scilicet terminus & rō terminandi : terminus est res ipsa, ad quā cognitio uel appetitio terminatur, quæ f.cognoscitur & appetitur. Ratio aūt terminādi iuxta nomen fuit est id quo formaliter terminus ipse habet q̄ terminet actū illū:uerbi gratia, cū uideo hoc albū,terminus est res ista, hoc albū, ratio terminādi est eius albedo:ex ea enim formaliter habet hoc albū, q̄ uisionē terminet. Et in proposito cum appetimus sanari res, apposita est corpus sanū: ratio uero terminandi appetitum est sanitatis bonitas.

404 *a* *Vtrum sensualitas solum sit appetitiua.*

uniq.25 attic.1. ¶ Secunda distinctio est:natura aliqua dupl⁹ sumitur in cōi, f.aduerbialiter & nosaliter. Aduerbialiter quidē:ut cum dicitur quòd color in cōi est obiectū uisus: nō enim color cōis aut uniuersaliter,sed color cōiter & uniuersaliter est obiectū uisus:qm̄ uisio nō terminatur ad colorē ut hm̄:hoc em̄ solo intellectu attingitur, sed ad colorē ut.i.in quocūq;,qñcūq;,& ubicūq; inuenitur.Nominaliter aūt cū dicitur,q̄ color in cōi intelligitur,scitur,diffinitur,&c. Quoniam color uniuersalis,id est abstractus ab indiuiduantibus conditionibus hæc terminat.

¶ His stantibus dicit, q̄ obiectū appetitus nostri quadruplr pōt uariari, diuersi mode combinando terminū appetitus, & rōnem terminādi. Quia aut uterq; est uniuersalis:ut cū appetimus aliquod uile,pura oēs homines saluari. Aut uterque sin gularis:ut cū appetimus hanc uindictā:quia nūc,hic,in hoc,&c. conuenientis uidetur. Aut terminus est singularis,& rō terminādi est uniuersalis,ut cū appetimus aliqd impertinēs scire:quia oē scire perfectionis est. Aut terminus est singularis,& rō terminādi est cōis cōiter:ita q̄ly cōiter,sit conditio diminuēs. Et hoc uidetur frequentissimus noster appetitus:cōtinue em̄ appetimus aliquid singulare utile,delectabile,aut honestū,ꝑpter aliq̄ cōditionē cōiter inuentā in plu ribus,quæ moueret etiā nō minus nos ad appetendū,si in alio singulari præsentaretur. Nihil enim refert, ut appetenti hunc potū alter solo numero differens tribuatur. Inter hæc aūt q̄ appetibilia tm̄ distat,q̄ duo tm̄ appetitū sensitiuū termināt:secundū f.& quartū:quibus nihil uniuersalitatis admiscetur. Ad appetitum uero intellectiuū oīa referri ꝑt,prout experientia docet.In litera tñ duo tm̄ nominantur.primū in quo utrūq; est ut ex authoritate Aristo.& tertiū in quo appetibile est singulare,& rō terminādi uniuersalis,in quo incohat differentia inter intellectiuū,& sensitiuū appetitū. Quoniā sensitiuus fertur in singulare rōne cōditionis aut singularis,aut cōis ut,nō ut is:quia nec sensus nec potentia aliqua nisi intellectiuæ partis ad uniuersale terminatur. Intellectiuus aūt extēditur se ad singulare rōne conditionis ut is cōsiderate:& ꝓter hoc ad uniuersale ipsum: & ꝓter hoc ad immateriale omnino bonumm̄ in secunda differentia dicitur.

¶ Ad secundā dubitationē dicitur, q̄ appetitus intellectiuus semper mouetur ab intellectu practico:cuius est etiā apprehēdere singularia sensibilia, siue directe, siue reflexe, nō est curæ:nō enim oportet q̄ apprehēsum reflexe sit appetitum reflexe:multa enim reflexe intelligimus ut quæ in aīa sunt,& directe uolumus. Nec obstat si intellectui practico oporteat quāloqt immisceri apprehēsum per cogitariuā ad perfecte mouendū, quoniā apprehensum per sensum exclusum est à motione appetitus intellectiui utrute,ppria, & secundū rem̄ autē ut adiumentum apprehenso per intellectū. Ita q̄ ex hoc diuersificatur appetitus intellectiuus & sensitiuus:quia illius secundū se & propria uirtute motiuū est apprehensum ꝑ intellectū:huius aūt p se & ꝑpria uirtute motiuū est apprehensum ꝑ sensum. Cū hac tñ differētia penes diuersitatē motiuorū secundū se, stat q̄ p adiunctionē & colligationē ea uirtū q̄ obiectorū, sensatū ut cōiunctū intellecto, compleat q̄nq; motiuū intellectiui appetitus. Seorsum aūt & secundū seipsum sentatum sit proprium motiuum solius appetitus sensitiui.

¶ *Num appetitus superior moueat mediante inferiori.*

Quæstio. ¶ In rñsione ad tertiū, dubium occurrit : quia quāuis appetitus superior q̄nq; moueat mediāte inferiori:nō tamē semp.Nō em̄ est ista de parte apprehensiua & appetitiua: oportet cūi partem sensitiuā esse in actu, q̄ intellectus est in actu: q̄ oportet intelligentem phantasma aliquod speculari : sed nō oportet q̄ quicquid apperimus uolūtate,id appetam⁹ sensuo appetitu,ut pater. Nec rursus oportet ut ꝑ appetitus intellectiuus ad apertum à te mouere deberꝰ illud appetibile. Et appeti faciat ab appetitu sensitiuo cū cōtingat illud esse supra ordinem apperibilium ꝑ sensum uel contrarium appetibili secundum sensum. Duplicitер ergo peccare uidetur rep̄sitio ista.primo: quia hoc falsum dicit. Secūdo:qa restat uis argumenti, q̄ oportet diuersificare uim motiuā iuxta appetitiuę diuersitatē:ex quo immediate uterq; appetit⁹ mouet.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ qa absolute loquendo potentia secūdū locū motiua, cōmunis est intellectiuo puro : ut credimus de corporibus cælestibus, si sunt animata:& sensitiuo puro,ut patet in brutis:& compositо ex intellectiuo & sensitiuo, ut patet in homine. Idcirco dato etiam , quòd appetitus superior immediate moueret corpus,nō uideretur necessario sequi,quòd multiplicetur potentia motiua:eadem enim habilitate aptum potest esse corpus ad obediendum appetitui superiori & inferiori simul:& utrique figillatim. Hæc ideo dixerim: quia nullam rationem ex propriis cogentē ad hoc uideo quòd superior appetitus moueat semper mediante inferiori, cum contingat appetitum superiorem ferri cōplete in aliquod appetibile singulare secundū certū locū & rēpus, &c. absq; appetitu inferiori. cōstat enim q̄ ad appetitū completū singularium sequitur motus,si impedimentum nō adsit ex parte corporis. Ex cōibus tamen rationabile uidetur q̄ appetitus superior semp moueat mediante inferiori, quia ordo naturæ habet,ut infima à summis per media moueātur. Et quia ut in pluribus hoc accidere uidetur, ideo in litera inmuitur hoc, non expresse dicitur. Nam de parte apprehensiua in litera fit exclusiua,dum dicitur quòd ratio uniuersalis mouet tantū mediāte particulari:de parte uero appetitiua absq; exclusione dicitur,q̄ appetitus superior mouet mediante inferiori:& forte disparitas ista fuit ad insinuandum hoc esse uerum,ut in pluribus & non semper sicut de parte apprehensiua. Quia ergo,quod est uerum ut in pluribus,in materia naturalium rerum uniuersale est, ideo etiam absolute uerificatur appetitum superiorem non mouere nisi medio inferiori.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur , quòd licet principale appetitum ab appetitu superiori quandoque excedat, uel sit contra appetitum inferiorem:qualibet tamen locus ad quem mouere potest , appetitus superior potest reddi appetibilis appetitui inferiori ut obedit parti superiori, cum locus de genere sensibilium sit : & infinitas rationes conuenientiæ possit ad rationem particularem habere. Non oporter autem quòd appetitus inferior idem apperat quod superior , si mediare debet in mouendo:sed satis est quòd ferat⁹ in aliquid ordinatum ad appetibile intentum à superiori: quod semper fieri posse patet.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.appetitiua ut distinguitur contra apprehensiuam,

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue:sensualitas est nomen appetitus sensitiui. Probatur siciper motum sensualem intelligitur motus appetitus sensitiui : ergo sensualitas est nomen appetitus sensitiui . consequentia probatur : quia sensualitatis nomen à motu sensuali sumptum

Comment.

QVAESTIO OCTVAGESIMAPRIMA DE SENSVALITATE, IN TRES ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de sensualitate.

¶ Circa quam quæruntur tria.

¶ Primo, utrum sensualitas sit uis appetitiua tantū. ¶ Secūdo, utrum diuidatur sensualitas in irascibilem & cōcupiscibilem, sicut in diuersas potentias. ¶ Tertio, utrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

ARTICVLVS I.

D PRIMVM sic proceditur. Videt q̄ sensualitas nō solū sit appetitiua, sed etiā cognitiua. Dicit em̄ Auguſt. 12. de trinit. q̄ sensualis aīę motus q̄ in corpis sensu intenditur, nobis pecoribusq; cōis est. Sed corporis sensus sub ut cognitiua continetur:ergo sensualitas est uis cognitiua.

¶ Præterea, Quæ cadunt sub una diuisione, uidentur esse unius gñis. Sed Auguſt. in 12. de trin. diuidit sensualitatē cōtra rōnē superiorē & inferiorē quæ ad cognitionē pertinēt.

¶ Præterea, sensualitas in rentatione hoīs tenet locū serpētis. Sed serpens in tentatione primorum parentum se habuit ut nūtians & proponens peccatum, quod est uis cognitiuæ.ergo sensualitas est uis cognitiua.

¶ SED CONTRA est, q̄ sensualitas diffinitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium.

CONCLVSIO.

¶ *Sensualitas non aliquam cognoscitiuam uirtutem importat,sed animæ uim appetitiuam.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ nomen sensualitatis sumptū uidetur à sensuali motu:de quo Auguſt.loquitur. 12. de trin. sicut ab actu sumitur nomē potentiæ, ut à uisione uisus. Motus autē sensibilis est appetitus apprehensionem sensitiuam consequens. Actus enim apprehensiuæ uirtutis non ita proprie dicitur motus sicut actio appetitus. Nā operatio virtutis apprehēsiuæ perficitur in hoc quòd res apprehensæ sunt in apprehendente : operatio autē uirtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quòd apperens inclinatur in rem appetibilē. Et ideo operatio apprehensiuę uirtutis assimilatur quietiꝰ:opatio aūt uirtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. Vnde per sensualē motum intelligitur operatio appetitiuæ uirtutis. Et sic sensualitas est nomē appetitus sensitiui.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per hoc quod dicit Augustin. quòd sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu,non datur intelligi quòd corporis sensus sub sensualitate comprehendantur:sed magis quòd motus sensualitatis si inclinatio quædā ad sensus corporis : dum scilicet appetimus ea,quę per corporis sensus apprehenduntur Et sic corporis sensus pertinent ad sensualitatem quasi præambuli.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ sensualitas diuiditur contra rationē superiorem & inferiorem inquantū cōicant in actu morionis. uis enim cognitiua,ad quam pertinet ratio superior & inferior, est motiua sicut & appetitiua:ad quam pertinet sensualitas.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ sicut dicitur in. 3. De aīa, opinio uniuersalis nō mouet nisi mediā te particulari,et ſſter appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia uis motiua cōsequens intellectū & sensum.

Quæstio. dubium occurrit : quia quāuis appetitus superior q̄nq; moueat mediāte inferiori:nō tamē semp. Nō em̄ est ista de parte apprehensiua & appetitiua: oportet cūi partem sensitiuā esse in actu, q̄ intellectus est in actu: q̄ oportet intelligentem phantasma aliquod speculari : sed nō oportet q̄ quicquid apperimus uolūtate,id appetam⁹ sensuo appetitu,ut pater. Nec rursus oportet ut ꝑ appetitus intellectiuus ad apertum à te mouere deberꝰ illud appetibile. Et appeti faciat ab appetitu sensitiuo cū cōtingat illud esse supra ordinem apperibilium ꝑ sensum uel contrarium appetibili secundum sensum. Duplicitер ergo peccare uidetur rep̄sitio ista.primo: quia hoc falsum dicit. Secūdo:qa restat uis argumenti, q̄ oportet diuersificare uim motiuā iuxta appetitiuę diuersitatē:ex quo immediate uterq; appetit⁹ mouet.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ qa absolute loquendo potentia secūdū locū motiua, cōmunis est intellectiuo puro : ut credimus de corporibus cælestibus, si sunt animata:& sensitiuo puro,ut patet in brutis:& compositо ex intellectiuo & sensitiuo, ut patet in homine. Idcirco dato etiam , quòd appetitus superior immediate moueret corpus,nō uideretur necessario sequi,quòd multiplicetur potentia motiua:eadem enim habilitate aptum potest esse corpus ad obediendum appetitui superiori & inferiori simul:& utrique figillatim. Hæc ideo dixerim: quia nullam rationem ex propriis cogentē ad hoc uideo quòd superior appetitus moueat semper mediante inferiori, cum contingat appetitum superiorem ferri cōplete in aliquod appetibile singulare secundū certū locū & rēpus, &c. absq; appetitu inferiori. cōstat enim q̄ ad appetitū completū singularium sequitur motus,si impedimentum nō adsit ex parte corporis. Ex cōibus tamen rationabile uidetur q̄ appetitus superior semp moueat mediante inferiori, quia ordo naturæ habet,ut infima à summis per media moueātur. Et quia ut in pluribus hoc accidere uidetur, ideo in litera inmuitur hoc, non expresse dicitur. Nam de parte apprehensiua in litera fit exclusiua,dum dicitur quòd ratio uniuersalis mouet tantū mediāte particulari:de parte uero appetitiua absq; exclusione dicitur,q̄ appetitus superior mouet mediante inferiori:& forte disparitas ista fuit ad insinuandum hoc esse uerum,ut in pluribus & non semper sicut de parte apprehensiua. Quia ergo,quod est uerum ut in pluribus,in materia naturalium rerum uniuersale est, ideo etiam absolute uerificatur appetitum superiorem non mouere nisi medio inferiori.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur , quòd licet principale appetitum ab appetitu superiori quandoque excedat, uel sit contra appetitum inferiorem:qualibet tamen locus ad quem mouere potest , appetitus superior potest reddi appetibilis appetitui inferiori ut obedit parti superiori, cum locus de genere sensibilium sit : & infinitas rationes conuenientiæ possit ad rationem particularem habere. Non oporter autem quòd appetitus inferior idem apperat quod superior , si mediare debet in mouendo:sed satis est quòd ferat⁹ in aliquid ordinatum ad appetibile intentum à superiori: quod semper fieri posse patet.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.appetitiua ut distinguitur contra apprehensiuam,

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue:sensualitas est nomen appetitus sensitiui. Probatur siciper motum sensualem intelligitur motus appetitus sensitiui : ergo sensualitas est nomen appetitus sensitiui . consequentia probatur : quia sensualitatis nomen à motu sensuali sumptum

Comment.

sumptum uidetur, sicut ab actu potentia. Antecedens probatur: quia actus appetitiuæ partis magis habet rationem motus quàm apprehensiuæ. ergo motus sensualis magis proprie insinuat actum appetitus. Probatur assumptū: quia appetere perficitur secundum inclinari ad res: apprehēdere uero secundū esse rerum in anima: & inclinari pertinet ad motū, esse uero magis pertinet ad quietē.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Artic. secundum.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo proponit conclusionem. Secundo declarat unā eius partem. Tertio, reliquam. Quarto, ex cōclusione reddit duorū accidentium rationem.

405 Veri. q. 25. art. 3. cor. et. q. 25. art. 2. Et. 2. ethi. l. 5. co. 2. Et. 3. de anima. lec. 14. co. 2.

¶ Quo ad primū conclusio est affirmatiue ad quæstionis quæsiti. Sensitiuitas est genus potentiæ appetitiuę diuisum in irascibilem & concupiscibilem, ut uniuersas species. Hęc cōclusio licet multas partes uideatur habere: omnia tamē ex dictis clara sunt præter duo: scilicet quòd in parte sensitiua sit utrunq; principium, scilicet irascibilis & cōcupiscibilis. Secundo quòd sint diuersa principia, quod est quæsitum. Et ideo quo ad hæc duo, conclusionem probare intendit ordinate.

¶ Quo ad secūdū probatur q; in parte sensitiua sint irascibilis & cōcupiscibilis. Naturalibus natura prouidit de naturali inclinatione seu appetitu ad tria. id est, tenendum cōuenientia: fugiendum discōuenientia: & resistendum tam impedientibus quàm corrumpentibus: ergo animalibus secundū appetitum aialem prouidit ēt de his. ergo in eis sunt concupiscibilis & irascibilis, antecedens patet in igne. Prima cōsequentia probatur: quia proportionaliter appetitus naturalis sequitur formam naturalem: & animalis sequitur formam apprehensam per sensum. Secunda consequētia declaratur ex actibus concupiscibilis & irascibilis.

¶ Quo ad tertium probatur, q; hæ uires sint diuersæ tripliciter. Primo ex diuersitate obiecti ex qua proueniit: q; cōtra inclinationē cōcupiscibilis ꝓpter obiectum irascibilis prosequendum, tristia amplectuntur animalia. Si enim idem esset utriusque obiectum, utrique consonaret quod alteri conuenit: cum proprium obiectum poterīæ conueniens sit. Si igitur irascibili consonat prosequi, & concupiscibili discōuenit, diuersum est utriusque obiectum: & cōsequenter diuersæ sunt potentiæ. Secundo ex repugnantia passionum utriusq;, quia inter se in una alterius passiones minuunt.

¶ Tertio, ex hoc quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis: quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quamuis hoc tertium signum possit aliter introduci non ui medij ad conclusionem, sed potius ut initium quartæ partis corporis articulicita quòd probata conclusione dupliciter tantū, cum declarasset q; irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua: & quòd sunt diuersæ potentiæ, modo declaratur quo modo se habeant adinuicem dicens: q; se sic habent quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis: quod tripliciter declarat. Primo namq; infert illud ex dictis: & optime sequitur ex dictis in prima parte cōclusionis. Secundo ex effectu interiori: passiones irascibilis inchoantur à concupiscibili & terminātur in eam. Tertio ab exteriori effectu: quia propter hæc concupiscibilis pugnant animalia.

¶ In responsione ad secundum memento nouitie, q; sensus nomine extenditur tantum sensum significamus: cum ab eo delectabilia aut tristia secundū sensum dicimus, non enim hīmōdo colligit palea, quia delectet usum aut gustum eius palea: sed ga utilis ad nidū. Et iuxta hāc significationē distinguitur in parte sensitiua duo genera appetibilīū secundū cōuenientiā & discōuenientiā. ad sensus. Et sedm cōuenientiā & discōuenientiā ad ipsum aiāl ad primorū appetitū mouēt sensata, ad secūdorū inferīōres elicitæ ex speciebꝫ sensatis.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Artic tertium.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corporetria. Primo ponit membrum conclusionē respōsiuā quæsto affirmative. Secundo probat primam partem. Tertio secundam.

382 ¶ Quo ad primū cōclusio est ista. Irascibilis & cōcupiscibilis obediūt superiori parti dupliciter. ubi aduerte q; pluralitas istius obedientiæ attenditur utrinq; scilicet ex parte præcipientis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & uolitas: & ex parte obsequentis, quia quo ad duo præstatur obedientia, scilicet quo ad interiores actus sensitiui appetitus, & quo ad exteriorem motum localem.

400 12. q. 13. ar. 1. q. 3. cōclusionis est, q; obediūt q. 10. ar. 1. ad 3. interiores. Secūda aūt, q; obediūt uolūtati q̄ ad motionē localē, ut patet clare in litera. art. 4. Et neri. q. 25. ar. 4.

¶ Quo ad secūdū probatur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primo ponitur rō talis. Appetit⁹ sensitiuus in homine mouetur & dirigitur à cogitatiua, quæ est ratio particularis, ista mouetur & dirigitur à rōne uniuersali: ergo de primo ad ultimū appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur a rōne: ergo concupiscibilis & irascibilis obediūt rōni. Prima propositio patet. Assumptionalis cōuenientia inter naturale motiuū appetitus sensitiui in hoīe & aliis aialibus: quia cogitatiua est i homine loco aliorū æstimatiue cuius est mouere appetitū in aliis ut patet in oue. Secūda uero pbatur: quia conclusio particularis nō syllogizatur nisi ex aliqua uniuersali. Vltima uero cōsequētia patet, qa appetitus sensitiu⁹ in has duas distribuit: & naturale est obedire naturæ ordine præcipienti. Secūdo ex hoc interpoūtur rō nois, qua ſmagis dicim⁹ hæc obedire rōni q̄m intellectui, cum idē sit intellectus & ratio: quia scilicet obedit deductioni & applicationi uniuersaliū ad singularia, hic autē actus est intellectus inquantū rō, nō inquātū intellectus, cuius ꝓprius actus ſmplex apprehensio est, ut superius patet. Tertio ponit secundam probationem iuxta ex experientia: quia experimur ex cōsideratione uniuersalium regularum mitigari aut instigari nos secundum passiones sensitiuas, ut patet in ira, tristitia, spe, &c.

¶ Quo

¶ Quo ad tertium probatur secunda pars tripliciter. Primo expetitiuētali differentia inter hominem & animalia quo ad mouere localiter: qa talia statim ad appetitū sensitiuum mouentur, homo nō, sed expectatur cōsensus uolūtatis. Secundo rationetur: qa in omnibus potentijs motiuis ordinatis secunda non mouet nisi in uirtute primæ: sed appetitus inferior & superior sic se habent: ergo. Tertio authoritate Aristot. 3. de anima sicut sphæra sphæram.

Quæstio. ¶ *Nū appetitus sensitiuus possit mouere nō à uolūtate motus.*

388 ¶ Circa hanc rationem pro secunda parte conclusionis, dubiū occurrit. Quia nō uidetur tā arcta obediētia appetitus sensitiui ad uolūtatem ut nō possit mouere nisi in uirtute eius ut in litera expresse cōcluditur cx illa rōne. Tum ga appetitus sensitiuus potest sine uolūtatis concursu mouere, ut patet in animalibus: nec est deterioris conditionis in homine quàm in aliis. Tum ga appetitus sensitiuus in homine mouere quandoque contra uolūtatem: uidetur ut patet in incontinente.

396 ¶ Ad hoc dicitur, quòd ād quod dicit in litera, uerissimum uidetur: sed intelligendū est cū grano salis, s. deductis impedimentis. & de consensu uolūtatis qualitercunq;, s. explicite uel implicite, expresse uel interpretatiue, &c. Quòd enī in homine solus sensitiuus appetitus mouetur, ex impedimento superioris partis prouenit, ut in pueris & amētibus patet. Quòd uero sublato impedimento, appetitus inferior non moueat nisi cōcurrente aliquo modo superiori, ex eo experimur, q; omnē nostram tristationem uolūtarīā fatemur. Quòd aut subiectio hæc nō deroget dignitati naturæ sensitiuę in homine, ex eo patet, quòd nobilius est tā alta opa, qualia sint motus humani, efficere subditū quàm ullia prælatum. Quemadmodum enim non dubitamus in causa, scilicet q; ad dignitatem sensitiuæ naturæ pertinet, q; coniuncta est rationali per quod

490 arga. secundo

404 *c* perdit esse caput, quod tamen in brutis habet:

b ita non est dubitandum de effectu, scilicet quòd

459 ad eiusdem spectat nobilitatē, quòd moueat subdita intellectiuo appetitui. nobilitatur em & leuatur uniuersaliter inferius ex coniunctione ad superius, quāuis subsistat patet etiam tā in moralibus quàm ciuilibus. Nobilius enim operantur uirtutes ut obedientes charitati q̄ fole: & nobilius est absistere regi quàm regere ullam. Ad id autem quod obiicitur de incontinente, patet responsio: non enim incontinentis appetitus mouet inuitum, sed remittentem aliquali inclinatione ad bonum uirtutis, uolūtatem primo inclinando uincit: & sic consentiente illa motū causat. Nunquam ergo motus in homine ab appetitu sensitiuo sine uolūtate causatur: quamuis sæpe contra uoluntatis bonum ab ipsamet proueniat.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum primum.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo distinguit de necessario. Secundo respondet quæsito tribus conclusionibus.

parti, in qua est intellectus siue ratio & uoluntas, dupliciter. Vno modo quidē, quantum ad rationem. Alio uero modo quātum ad uoluntatem. Rationi quidem obediunt quantū ad ipsos suos actus. Cuius ratio est, quia appetitus sensitiuus in aliis quidē animalib⁹ natus est moueri ab ęstimatiua uirtute. Sicut ouis æstimans lupū inimicum, timet. Loco autem æstimatiuę uirtutis est in homine, sicut supra dictum est⁶, uis cogitatiua, quæ dicitur à quibusdā ratio particularis: eo quòd est collatiua intentionum indiuidualiū. unde ab ea natus est moueri in homine appetitus sensitiuus. Ipsa autē ratio particularis nata est moueri & dirigi in homine, secundum rationem uniuersalē. Vnde in syllogisticis, ex uniuersalibus ꝓpositionibus cōcluduntur cōclusiones singulares. Et ideo patet, q; ratio uniuersalis imperat appetitui sensitiuo, q; distinguitur per concupiscibilē & irascibilē. Et hic appetitus est ei obediēs. Et ga deducere uniuersalia principia in cōclusiones singulares nō est opus simplicis intellectus, sed rationis⁶: ideo irascibilis & cōcupiscibilis magis dicunt obedire rationi, q̄m intellectui. Hoc etiā quilibet experiri potest in seipso. Applicando enim aliquas uniuersales cōsideraciones mitigat ira aut timor aut aliq̄d huiusmodi, uel etiā instigatur. Voluntati etiā subiacet appetitus sensitiuus quantū ad executionem, quæ fit per uim motiuā. In aliis em animalibus statim ad appetitū cōcupiscibilis & irascibilis segrit motus, sicut outs timens lupū, statim fugit: quia non est in eis superior appetitus qui repugnet. Sed homo non statim mouetur secundum appetitum irascibilem & concupiscibilem, sed expectatur imperium uoluntatis quod est appetitus superior. In omnibus enim potentijs motiuis ordinatis secundū mouens non mouet, nisi uirtute primi mouentis. Vnde appetitus inferior non sufficit mouere nisi appetitus superior consentiat. Et hoc est quòd philosophus dicit in 3. de anima: quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem, sicut sphæra superior inferiorem. Hoc ergo modo irascibilis & concupiscibilis rationi subduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensualitas significatur per serpentem quantum ad id, quòd est proprium sibi ex parte sensitiuæ partis⁶. Irascibilis autem & concupiscibilis magis nominant sensitiuum quàm appetitiuum ex parte actus: ad quē inducuntur ex ratione: ut dictum est⁶.

¶ Ad secundum dicendum, q; sicut philosophus dicit in 1. Politicorū, est quidem in animali cōtemplari & despoticum principatū & politicum⁶. Anima quidem corpori dominatur despotico principatu: intellectus autem appetitiui politico & regali. Dicitur em despoticus principatus quo aliqs principatur seruis, qui nō habent facultatem in aliquo resistendi imperio prcipientis: quia nihil sui habēt. Principatus autem politicus & regalis dicitur, quo aliquis principatur liberis: q; etsi subdātur regimini prīncipantis, tamē habent aliq̄d proprīū ex quo possunt reniti prēcipientis imperio. Sic igitur anima dominatur corpori despotico principatu, qa corporis membra in nullo resistere possunt imperio animæ, sed statim ad appetitū animæ mouetur man⁹ & pes & quodlibet membrum, quod natum est moueri uoluntario motu. Intellect⁹ autē seu ratio dicitur principari irascibili & cōcupiscibili politico principatu, qa appetitus sensibilis habet aliq̄d proprium, unde potest reniti imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus, non solum ab æstimatiua in aliis animalibus: & cogitatiua in homine, quā dirigit uniuersalis ratio: sed etiam ab imaginatiua & sensu. Vnde experimur irascibilem uel cōcupiscibilem rationi repugnare, per hoc quòd sentimus uel imaginamur aliquod delectabile, qd⁶ ratio uetat: uel triste, quod ratio præcipit. Et sic per hoc quòd irascibilis & concupiscibilis in aliquo rationi repugnant, non excluditur quin ei obediāt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus exteriores indigent ad suos actus exterioribus sensibilibus, quibus immutentur: quorum præsentia non est in potestate rationis. Sed uires interiores tam appetitiuæ quàm apprehensiuæ non indigent exterioribus rebus. Et ideo subduntur imperio rationis, quæ potest non solum instigare uel mitigare affectus appetitiuæ uirtutis, sed etiam formare imaginatiuæ uirtutis phantasma.

QVAESTIO OCTVAGESIMASECUNDA de uoluntate, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de uoluntate.

¶ Circa quā quæruntur quīq;.

¶ Primo, utrum uoluntas aliquid ex necessitate appetat.

¶ Secundo, utrum omnia ex necessitate appetat. ¶ Tertio, utrum sit eminentior potentia quàm intellectus. ¶ Quarto, utrum uoluntas moueat intellectum. ¶ Quinto, utrum uoluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum uoluntas aliquid ex necessitate appetat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd uoluntas nihil ex necessitate appetat. Dicit enim Augu. in quinto de ciuitate dei, quòd si aliquid est necessarium, non est uoluntarium. Sed omne quod uoluntas appetit est uoluntarium. Ergo nihil quod uoluntas appetit est necessario desideratum.

¶ Præterea, Potestates rationales secundum philosophum se habent ad opposita: sed uoluntas est potestas rationalis, quia ut dicitur in 3. de anima, uoluntas in ratione est.

¶ Quo ad primum distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, tali ordine. Primo proponit, quòd dicitur multipliciter. Secūdo assumit illius quid nominis, scilicet quòd nō potest nō esse. Tertio hoc quid nominis distribuit distinguendo uel extrinseco, & sic materiali, uel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta: uel ex extrinseco, & sic sue simpliciter, aut propter melius: & hęc est necessitas ex suppositione, aut utilitate, uel agente: & hæc est coactionis: est ergo triplex necessitas naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secūdū iuxta triplicem necessitatem prædictā tres cōclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest uelle necessitate coactionis. Et ꝓbatur dupliciter: duabus rationibus subordinatis. Primo sic, uioletum est cōtra inclinationē eius q̄ cogitur: sed uelle nō potest esse cōtra inclinationē uoluntatis. ergo uelle nō potest esse uoluntatis: minor, ꝓbatur: qa ipse motus uoluntatis est inclinatio illius ad aliq̄d. Secūdo sic. Sicut naturale ad naturæ inclinationē, ita uoluntarium ad uoluntatis inclinationē, se habet. ergo sicut impossibile est aliquid simul esse naturale & violentū, ita simul uoluntarīū & coactū simpliciter. consequentia nota: & antecedens ex ratione præcedēte oritur, ut patet.

¶ *Nū uoluntati possit inferri violentia.*

Quæstio. ¶ Circa hanc partē est dubiū dupl⁹. Primo, qa uoluntas potest uiolentari quo ad quiescere, etsi nō quo ad operari: posset namq; per diuinā potentiam cohiberi ne omnino exeat in actū, cū nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secūdo, qa si rō assignata ualet, sequitur q; nullus appetitus naturalis est uiolentabilis simplr, & tenet sequela: qa ois appetitus operatio, est inclinatio quædam in cōnaturale: qđ probatur, qa operatio appetitus⁷ nihil est aliud quàm appetere: appetere autē est naturaliter uel libere inclinari in aliquod conueniens:

407 ¶ Ad primum horū dicitur, q; cū deus solus hoc posse dicatur: & nihil qđ facit in creaturis ex omni potentia supra creatā facultatē sit alicui uiolētum:

12. q. 10. art. 1. & q. 80 art. 1. 2. 10. 1. cor. Et. neri. qiæst. 22. artic. 6. Et ma. q. 6. artic. unico.

Et ideo subduntur imperio rationis, quia potest non solum instigare uel mitigare affectus appetitiuæ uirtutis, sed etiam formare imaginatiuæ uirtutis phantasma.

¶ Tertia

¶Tertia conclusio est, Voluntas aliquid uult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali uult ultimũ finẽ, puta beatitudinẽ. ergo. Antecedens probat dupliciter. Primo ex, ꝓportione ad intellectũ: sicut intellectus hæret principio, ita uolũtas fini. ergo sicut ille naturaliter principia: ita hæc naturaliter finẽ. Antecedens hoc patet ex secundo phy. Finis in operabilibus est ut principiũ in speculabilibus. Secundo, ꝙa fundamentũ & principiũ aliorum oportet inesse naturaliter. ꝓbat hoc: quia natura rei est primũ in unoquoq;. Tertio, quia fundamentum & principium alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motꝰ ab aliquo est immobilis: & quãuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale intentum sic conuersa ostendunt.

Annota. ¶Circa hãc conclusionẽ notandus est primo sensus cõclusionis. Scito ꝙ ultimus finis siue beatitudo, dupliciter potest [a] considerari: in cõi f. & in speciali, & sic, aut naturalis aut supernaturalis. Et si oibus forte modis, ultimus finis in proposito sumi potest: directe tamen: & primo intenditur de ultimo fine in cõmuni. i. beatitudine in cõmuni, quã experimur naturaliter desiderare. Et secundario de ultimo fine in particulari supernaturali: essentia f. diuina clare uisa, in qua plenissime ratio beatitudinis saluatur. Et consequẽter si cuidẽs esset de ultimo fine in speciali etiam, sed naturali deo, scilicet scito quantum potsibile naturaliter est: quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: quia de facto deus creauerat rationalem ad ulteriorem finem ordinauit, unde duobus primis modis sumemus.

¶Rursus scito, ꝙ appetere naturaliter cõtingit dupliciter. Vno modo quo ad specificationẽ actus. Alio modo quo ad exercitium illius. Cum enim natura ad unũ determinata sit, appetere tm̃ habet naturalitatis, quãtũ determinationis ad unum: unde, si actus alicuius potẽtiæ est determinatus ad unũ obiectũ, ita ꝙ nõ potest ad oppositũ, est naturalis quo ad specificationẽ actus: ga necessario speci ficat à tali obiecto: ex quo ad oppositũ tendere nõ potest, ut patet de appetere respectu bont. Si autẽ potentia ipsa est determinata ad eliciendũ talẽ actum, ita ꝙ nõ est in potestate sua suspẽdere illũ, actus ille est naturalis quo ad exercitiũ actus: ga necessario exercetur. In proposito directe & prime est termo de appetitu naturali quo ad specificationẽ: de naturali uero quo ad exercitium nõ nisi in cõfuso forte. Dico autẽ hoc: quoniã uoluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute: & secundum talẽ statũ, scilicet uidentis diuinã essentiam. Et sic absolute de ea loquitur, nullus actus est ei naturalis utroq; modo: quoniã respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si uero de uoluntate uidẽtis diuinam essentiã sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis utroq; modo. Et quoniã hic de ultimo fine & de uolũtate nostra absolute potius est sermo, ideo de ea secũdũ talẽ statũ, quãuis in illa secũdũ illũ statũ hæc uerificẽtur. Idcirco cõclusionis sensus principaliter inẽtus est, ꝙ uoluntas nostra appetit aliqd naturaliter quo ad specificationẽ actus. Et rursus ꝙ uolũtati nõ repugnat aliqd uelle naturaliter: tã quo ad specificationẽ, ꝙ exercitiũ actꝰ. Vñ in sequenti articulo explicãdo ea, ꝙ naturaliter appetunt, deus clare uisus adduci.

Quæstio. ¶*Num uoluntas inclinetur in beatitudinẽ in communi, uel in particulari.*

¶Circa cõclusionem hanc tam expositã aduerte primo, ꝙ Sco. in 4. distin. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu uolũtatis, scilicet naturali & libero. & primũ dicens esse inclinationẽ & nõ actũ elicitũ, arguit primo contra id qđ in litera dicit, ꝙ appetimus naturaliter beatitudinẽ in cõi, dupliciter. Primo, ga appetitus iste eit ad pfectionẽ intrinsecã realẽ, qua uoluntas ꝑficitur. ergo est ad aliqd particulare. & tenet sequela: ga pfectio realis nõ est aliquid uniuersale, quo uoluntas perficitur. Secũdo, ga uniuersale nõ est obiectũ nisi intellectus aut cõsequentis actũ intellectꝰ: appetere autẽ istud nõ sequitur cognitionẽ: ga tũc esset liberũ: ergo appetitus iste nõ est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondet ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliqd uniuersale & uniuersaliter, nulla enim uis respicit uniuersale, nisi q attingit illud in sua uniuersalitate, ut patet de actu intellectus & uolũtatis. Omnis autẽ potẽtia & appetitus nõ determinatus ad unũ numero obiectum, respicit aliquid uniuersaliter. Materia enim prima appetit formã & informari uniuersaliter, & nõ solum hãc uel illã: & uisus naturaliter appetit uidere, & nõ solũ hoc uel illud uidere: & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis uoluntatis primo est ad perfectionem nõ solum intrinsecam, sed obiectiuã, id est, ad beatitudinem: & uelle illam, & non ad hoc uelle illius: ga hoc inadæquat sibi, illud uero æquatur. Negãda est ergo sequela primi argumẽti: & ꝓbatio eius æquiuocat de uniuersali & uniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam seu apperibilem, & modũ quo obiicitur: dum ga nõ apperit uniuersalitatem: infertur, ergo in particulari. cum tamen ster medio, scilicet quòd uniuersaliter. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶Deinde arguit contra idem dictũ expositum de appetitu ut est actus elicitus, quadrupliciter, dicẽs: ꝙ uidetur sibi implicare cõtradictionem: naturaliter uelle beatitudinẽ in cõmuni & non in particulari. Primo igitur arguit: ga beatitudo uera in particulari includit omne bonũ, & excludit omne malũ: ergo si in communi, etiã in particulari appetit naturaliter. Secundo, Particulare maiorẽ pfectionẽ includit ꝙ uniuersale. ergo si uniuersale, necessario & illud. Tertio, Appetitus, id est inclinatio naturalis uolũtatis est ad beatitudinẽ in particulari: ergo & actus elicitus, ꝙbatur sequela: ga ponitur ut sit cõformis illi. Quarto, Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut cõmunẽ: ga est par ratio: ergo idem appetit necessario, & non necessario.

¶Ad primũ horũ breuiter dicitur, ꝙ uera beatitudo est bona, &c. si uideretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter ꝙ in cõi: ut patet de deo clare uiso. negatio enim nostra est de particulari non clare uiso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶Ad tertium dicitur et quod falsum assumit ut prius patuit: & ꝙ conformitas ista est quo ad obiectum extra, ut scilicet actus secũdus tendat in idẽ obiectũ quo inclinatio tanquam in obiectum, & non tanquam operationem: inclinatio autem uoluntatis, licet sit ad operationẽ uniuersaliter, est tamen ad obiectũ uniuersale. Inclinamur enim in uelle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, ut experimur in nobis: & sic saluatur in proposito.

¶Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter uolendum finem ultimum in particulari non sufficit indubietas: quoniam hæc est in quolibet fideli, sed exigitur euidentia, quæ solis uidentibus deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione: & aliter euidentia, ut patet. quare.

¶Aduerte secũdo, ꝙ nõ differunt Sco. quo ad primum sensum cõclusionis: ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationẽ actus: ga necessario speci ficat à tali obiecto: ex quo ad oppositũ tendere nõ potest, ut patet de appetere respectu bont. Si autẽ potentia ipsa est determinata ad eliciendũ talẽ actum, ita ꝙ nõ est in potestate sua suspẽdere illũ, actus ille est naturalis quo ad exercitiũ actus: ga necessario exercetur. In proposito directe & prime est termo de appetitu naturali quo ad specificationẽ: de naturali uero quo ad exercitium nõ nisi in cõfuso forte. Dico autẽ hoc: quoniã uoluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute: & secundum talẽ statũ, scilicet uidentis diuinã essentiam. Et sic absolute de ea loquitur, nullus actus est ei naturalis utroq; modo: quoniã respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si uero de uoluntate uidẽtis diuinam essentiã sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis utroq; modo. Et quoniã hic de ultimo fine & de uolũtate nostra absolute potius est sermo, ideo de ea secũdũ talẽ statũ, quãuis in illa secũdũ illũ statũ hæc uerificẽtur. Idcirco cõclusionis sensus principaliter inẽtus est, ꝙ uoluntas nostra appetit aliqd naturaliter quo ad specificationẽ actus. Et rursus ꝙ uolũtati nõ repugnat aliqd uelle naturaliter: tã quo ad specificationẽ, ꝙ exercitiũ actꝰ. Vñ in sequenti articulo explicãdo ea, ꝙ naturaliter appetunt, deus clare uisus adduci.

Quæstio. ¶*Num uoluntas inclinetur in beatitudinẽ in communi, uel in particulari.*

¶Circa cõclusionem hanc tam expositã aduerte primo, ꝙ Sco. in 4. distin. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu uolũtatis, scilicet naturali & libero. & primũ dicens esse inclinationẽ & nõ actũ elicitũ, arguit primo contra id qđ in litera dicit, ꝙ appetimus naturaliter beatitudinẽ in cõi, dupliciter. Primo, ga appetitus iste eit ad pfectionẽ intrinsecã realẽ, qua uoluntas ꝑficitur. ergo est ad aliqd particulare. & tenet sequela: ga pfectio realis nõ est aliquid uniuersale, quo uoluntas perficitur. Secũdo, ga uniuersale nõ est obiectũ nisi intellectus aut cõsequentis actũ intellectꝰ: appetere autẽ istud nõ sequitur cognitionẽ: ga tũc esset liberũ: ergo appetitus iste nõ est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondet ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliqd uniuersale & uniuersaliter, nulla enim uis respicit uniuersale, nisi q attingit illud in sua uniuersalitate, ut patet de actu intellectus & uolũtatis. Omnis autẽ potẽtia & appetitus nõ determinatus ad unũ numero obiectum, respicit aliquid uniuersaliter. Materia enim prima appetit formã & informari uniuersaliter, & nõ solum hãc uel illã: & uisus naturaliter appetit uidere, & nõ solũ hoc uel illud uidere: & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis uoluntatis primo est ad perfectionem nõ solum intrinsecam, sed obiectiuã, id est, ad beatitudinem: & uelle illam, & non ad hoc uelle illius: ga hoc inadæquat sibi, illud uero æquatur. Negãda est ergo sequela primi argumẽti: & ꝓbatio eius æquiuocat de uniuersali & uniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam seu apperibilem, & modũ quo obiicitur: dum ga nõ apperit uniuersalitatem: infertur, ergo in particulari. cum tamen ster medio, scilicet quòd uniuersaliter. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶Deinde arguit contra idem dictũ expositum de appetitu ut est actus elicitus, quadrupliciter, dicẽs: ꝙ uidetur sibi implicare cõtradictionem: naturaliter uelle beatitudinẽ in cõmuni & non in particulari. Primo igitur arguit: ga beatitudo uera in particulari includit omne bonũ, & excludit omne malũ: ergo si in communi, etiã in particulari appetit naturaliter. Secundo, Particulare maiorẽ pfectionẽ includit ꝙ uniuersale. ergo si uniuersale, necessario & illud. Tertio, Appetitus, id est inclinatio naturalis uolũtatis est ad beatitudinẽ in particulari: ergo & actus elicitus, ꝙbatur sequela: ga ponitur ut sit cõformis illi. Quarto, Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut cõmunẽ: ga est par ratio: ergo idem appetit necessario, & non necessario.

¶Ad primũ horũ breuiter dicitur, ꝙ uera beatitudo est bona, &c. si uideretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter ꝙ in cõi: ut patet de deo clare uiso. negatio enim nostra est de particulari non clare uiso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶Ad tertium dicitur et quod falsum assumit ut prius patuit: & ꝙ conformitas ista est quo ad obiectum extra, ut scilicet actus secũdus tendat in idẽ obiectũ quo inclinatio tanquam in obiectum, & non tanquam operationem: inclinatio autem uoluntatis, licet sit ad operationẽ uniuersaliter, est tamen ad obiectũ uniuersale. Inclinamur enim in uelle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, ut experimur in nobis: & sic saluatur in proposito.

¶Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter uolendum finem ultimum in particulari non sufficit indubietas: quoniam hæc est in quolibet fideli, sed exigitur euidentia, quæ solis uidentibus deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione: & aliter euidentia, ut patet. quare.

¶Aduerte secũdo, ꝙ nõ differunt Sco. quo ad primum sensum cõclusionis: ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationẽ actus: ga necessario speci ficat à tali obiecto: ex quo ad oppositũ tendere nõ potest, ut patet de appetere respectu bont. Si autẽ potentia ipsa est determinata ad eliciendũ talẽ actum, ita ꝙ nõ est in potestate sua suspẽdere illũ, actus ille est naturalis quo ad exercitiũ actus: ga necessario exercetur. In proposito directe & prime est termo de appetitu naturali quo ad specificationẽ: de naturali uero quo ad exercitium nõ nisi in cõfuso forte. Dico autẽ hoc: quoniã uoluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute: & secundum talẽ statũ, scilicet uidentis diuinã essentiam. Et sic absolute de ea loquitur, nullus actus est ei naturalis utroq; modo: quoniã respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si uero de uoluntate uidẽtis diuinam essentiã sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis utroq; modo. Et quoniã hic de ultimo fine & de uolũtate nostra absolute potius est sermo, ideo de ea secũdũ talẽ statũ, quãuis in illa secũdũ illũ statũ hæc uerificẽtur. Idcirco cõclusionis sensus principaliter inẽtus est, ꝙ uoluntas nostra appetit aliqd naturaliter quo ad specificationẽ actus. Et rursus ꝙ uolũtati nõ repugnat aliqd uelle naturaliter: tã quo ad specificationẽ, ꝙ exercitiũ actꝰ. Vñ in sequenti articulo explicãdo ea, ꝙ naturaliter appetunt, deus clare uisus adduci.

Quæstio. ¶*Num uoluntas inclinetur in beatitudinẽ in communi, uel in particulari.*

¶Circa cõclusionem hanc tam expositã aduerte primo, ꝙ Sco. in 4. distin. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu uolũtatis, scilicet naturali & libero. & primũ dicens esse inclinationẽ & nõ actũ elicitũ, arguit primo contra id qđ in litera dicit, ꝙ appetimus naturaliter beatitudinẽ in cõi, dupliciter. Primo, ga appetitus iste eit ad pfectionẽ intrinsecã realẽ, qua uoluntas ꝑficitur. ergo est ad aliqd particulare. & tenet sequela: ga pfectio realis nõ est aliquid uniuersale, quo uoluntas perficitur. Secũdo, ga uniuersale nõ est obiectũ nisi intellectus aut cõsequentis actũ intellectꝰ: appetere autẽ istud nõ sequitur cognitionẽ: ga tũc esset liberũ: ergo appetitus iste nõ est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondet ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliqd uniuersale & uniuersaliter, nulla enim uis respicit uniuersale, nisi q attingit illud in sua uniuersalitate, ut patet de actu intellectus & uolũtatis. Omnis autẽ potẽtia & appetitus nõ determinatus ad unũ numero obiectum, respicit aliquid uniuersaliter. Materia enim prima appetit formã & informari uniuersaliter, & nõ solum hãc uel illã: & uisus naturaliter appetit uidere, & nõ solũ hoc uel illud uidere: & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis uoluntatis primo est ad perfectionem nõ solum intrinsecam, sed obiectiuã, id est, ad beatitudinem: & uelle illam, & non ad hoc uelle illius: ga hoc inadæquat sibi, illud uero æquatur. Negãda est ergo sequela primi argumẽti: & ꝓbatio eius æquiuocat de uniuersali & uniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam seu apperibilem, & modũ quo obiicitur: dum ga nõ apperit uniuersalitatem: infertur, ergo in particulari. cum tamen ster medio,

uoluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur: sed libera est: sicut respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundò impugnat istam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim quòd illud immobile, non oportet ꝙ sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab una immobili calefactione. Et uoluntas uolens aliquid ad finem, esset sub duobꝰ actibus, aut saltem sub uno referente hoc ad illud, sed est actus primus, puta ipsa uoluntas.

¶Ad has obiectiones dupliciter respõdẽdum arbitror prout dupliciter rationes cõtra quas fiunt adduci possunt ad propositũ ostendendũ. Possunt enim induci primo ad cõcludendũ appetitum naturalem respectu ultimi finis in cõmuni. Et possunt induci ad concludendum appetitũ naturalem respectu dei clare uisi. Et ut patet ex dictis sexta primũ intentionẽ, in ducitur ad ostendendum naturalẽ necessitatem quo ad specificationem actus tantũ. Iuxta secundam uero ad ostendẽdũ naturalẽ necessitatẽ: & quo ad specificationẽ, & quo ad exercitiũ: & quia utrunq; eorũ sub intentione pręsenti cadit, efficaciam harũ rationum quo ad utrunq; saluare intendimus. Et de primo quidẽ intento solicitũ esse non oportet: ga nec obiectiones contra illam intentionẽ sunt factæ à Scot. Sed cõtra naturalitatẽ sunt factę utroq; modo, quã in uolũtate possibilem fore negat. Pro defensione autẽ secundæ intentionis dicẽdum est: quòd ratio illa non est per locum à simili, sed ex ꝓportione, quæ est inter intellectũ & intellectiuũ appetitũ. Et cum dicitur quòd nõ sunt proportionales, quo ad necessitatem inconsiderate dicitur: quoniã in litera probatur hoc, ex eo quòd primũ in unaquaq; re naturæ ratio est. Quam probationẽ noluit uidere Sco. quę tamẽ est prima radix positionis S. Thom. ut superius pluries patuit. Ex hac enim fit, quòd in uolũtate primum est naturæ ratio, ac per hoc naturæ conditio, quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat: sed saltem respectu sui primi obiecti: quod est ultimus finis clare uisus sibi conuenit.

¶Ad primam autẽ obiectionem dicitur: quòd ut in sequentis articuli litera dicitur: falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur fine necessario nolito: uerisimũ tamẽ est quòd aliqd ad finẽ ex illo fine necessario appetatur.

¶Ad secundam uero dicitur eodem modo: quòd respectu aliquorum uolibilium oportet uoluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primo uelle finem, deinde alia.

¶Ad tertiam negatur, quòd nulla bonitas cum tali modo euidentiæ sit necessitans adhæsionem: quoniam bonitas diuina clare uisa necessitat illam.

¶Ad ea uero quæ contra secundũ motiuum adducuntur, ex rerum ordine atq; progressu patet responsio. Videmus enim ꝙ actus primi uariabiles reducuntur in actũ primum inuariabilem: & actus secundi in actum secundum, ut semper in quolibet ordine pluralitas ab unitate, ꝓcedat. Vnde & in ipsis motibus omnes motus ab uno motu immutabili quãtum possibile est in motu inuenire immobilitatem, procedunt: oportet ergo in motibus nolitariis cum uarij sint quo ad specificationem, ꝙ reducantur in unum immobilem quo ad specificationem. Et hoc experimur: quia omnes fundãtur super appetitu boni. Et cũ sint uariabiles quo ad exercitium: quòd procedant ab uno necessario exercito, ꝙ in Deo scimus esse de facto, in nobis autẽ est possibile respectu diuinæ bonitatis clare uisæ. Nec instantiæ Scoticæ aliquid ualent: nã quod dicitur de calefactionibus nihil est: calefactiones enim immobiliter & uniformiter ex parte sua calefactibus: unde tamen autem aut simul habere plures actus, quorum unus sit ratio alterius: aut unum respectu finis & eorum quæ ad finem: nullum inconueniens est.

¶In responsione ad primum nota, quòd cum dicitur quòd necessitas naturalis non aufert libertatem, potest bene & male intelligi. Male quidem si intelligatur quòd necessitas naturalis tam obiectiue quàm elicitiue stat cum libertate illius actus: hoc enim non est intelligibile. Bene uero intelligendo: quòd naturalis necessitas actus quo ad specificationem seu obiectiue, non aufert libertatem eiusdem: quia stat quòd libere eliciatur.

¶In responsione ad tertium recolito, quòd quemadmodum beatitudinis appetitus est naturalis obiectiue: ita non est in potestate nostra obiectiuè: & quemadmodum est liber elicitiue, ita est in potestate nostra elicitiue. Vnde apperẽdo beatitudinẽ i cõmuni nõ meremur rõne obiecti naturalis, sed rõne actus electi, quàm rationalis potestas.

¶Ad tertium dicendũ, quod sumus domini nostrorum actuũ secundũ quod possumus hoc uel illud eligere. Electio autem non est de fine: sed de his quæ sunt ad finem, ut dicitur in 3. ethic. Vnde appetitus ultimi finis non est de his quorum domini sumus.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum uoluntas ex necessitate omnia uelit quæcunque uult.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur ꝙ uoluntas ex necessitate omnia uelit quæcunq; uult. Dicit enim Diony. 4. cap. de diuin. no. quòd malũ est præter uoluntatem. Ex necessitate ergo uoluntas tẽdit in bonum sibi propositum.

¶Præterea, Obiectum uoluntatis comparatur ad ipsam sicut mouens ad mobile. Sed motus mobilis necessario consequitur ex mouente. Ergo uidetur quòd obiectum uoluntatis ex necessitate moueat ipsam.

¶Præterea, Sicut apprehensum secundũ sensum est obiectum appetitus sensitiui, ita apprehensum secundum intellectum est obiectum intellectiui appetitus, qui dicitur uoluntas. Sed apprehensum secundum sensum ex necessitate mouet appetitum sensitiuũ. Dicit enim August. super Genes. ad literam, quòd animalia mouentur uisis. Ergo uidetur quòd apprehensum secundum intellectum ex necessitate moueat uoluntatem.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit, quòd uoluntas est qua peccatur & recte uiuitur. Et sic se habet ad opposita. Non ergo ex necessitate uult quæcunq; uult.

CONCLVSIO.

¶Voluntas non quæcunque uult, de necessitate uult, cum beatitudinem necessario uelit, & ea quæ necessariam cum beatitudine connexionem habent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd uoluntas nõ, ex necessitate uult quæcunq; uult.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd sicut intellectus naturaliter ex necessitate inhæret primis principijs, ita uolũtas ultimo fini, ut iam dictum est[c]. Sunt autem quædam intelligibilia, quæ non habent necessariam cõnexionem ad prima principia. Sicut cõtingentes propositiones, ad quarũ remotionẽ non sequitur remotio primorũ principiorum. Et talibus non ex necessitate assentit intellectus. Quædã autem propositiones sunt necessariæ: quæ habent cõnexionem necessariam cum primis principijs. Sicut conclusiones demonstrabiles, ad quarum remotionem sequitur remotio primorum principiorum. Et his intellectus ex necessitate assentit cognita connexione necessaria conclusionũ ad principia per demonstrationis deductionem. Non autem ex necessitate assentit antequam huiusmodi necessitatẽ connexionis per demõstrationem cognoscat. Similiter etiã ex parte uolũtatis. Sũt enim quædã particularia bona, quæ nõ habent necessariam connexionem ad beatitudinem, quia sine his potest aliquis esse beatus, & huiusmodi uoluntas non de necessitate inhæret[c]. Sunt autem quædam habentia necessariam connexionem ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo solo uera beatitudo consistit. Sed tamen antequam per certitudinem diuinæ uisionis necessitas huiusmodi connexionis demonstretur, uoluntas non ex necessitate Deo inhæret, nec his, quæ Dei sunt. Sed uoluntas uidentis Deum per essentiã de necessitate inhæret Deo, sicut nunc ex necessitate ꝙ beatitudo in cõi: ga tñ nõ est euidens & apparẽs nobis sub tali ratione sicut beatitudo, ideo in litera cũ fine, beatitudine f. coordinatur, cũ differentia tamen apparẽtis & nõ apparẽtis: & inter ea quæ sunt ad finẽ quodãmodo numeratur. Vñ ei tria necessario appetanẽ illo uiso: & hæc spectãt ad rationem finis. Et ꝙ uolũtas nõ necessario inhæret illi, nec his quę illi sunt, nisi postꝙ uidet: & hoc spectat ad rationẽ nõ apparẽtis. Et ꝙ ea ꝙbꝰ Deo inhæremus sunt ut cõclusiones, necessariã, occultã tamẽ cõnexionẽ habẽtes cũ beatitudine: & hoc spectat ad rationẽ eius qđ est ad finẽ. Ita ut nõ Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finẽ: sed apparentia eius & conjunctio ipsius nobiscum: & ꝓpterea notãter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine sicut conclusiones cũ principio, non numeratur deus: sed ea ꝙbus Deo inhæremus.

¶Aduerte secũdo, ꝙ cũ ex parte intellectus quatuor enumerauerit litera. f. principia, cõclusiões cõtingẽtes, demõstratas, et demõstrabiles, & totidẽ dixerit esse in uolũtate, tria tm̃ in uolũtate numerauit. f. beatitudinẽ ut finẽ, & eligibilia ad utrũlibet ut contingentia, & diuina ut necessaria demõstrabilia: quartũ autẽ. f. necessaria ut demõstrata omisit: nõ ga nulla sunt, sed ga manifesta sunt: ut esse, uiuere, nosse, negatio mali, &c. Hæc em̃ & similia necessitate naturali appetimꝰ quo ad specificationẽ actus, quemadmodũ beatitudinẽ: quamuis minus quàm beatitudinẽ: propter qđ per accidens appetunt aliqui occidẽtes se nõ uiuere.

Quæstio. ¶*Num uolontas de necessitate Deo inhæreat.*

¶Circa illã, ꝓbationẽ. f. ꝙ uolũtas nõ necessario inhæret Deo in speciali, occurrit dubiũ ex duplici capite. Primo ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. q nõ propositionẽ in se, fed in cõparatione ad rationes, ꝓ alia cõclusione. f. ꝙ uolũtas necessario inhæret ultimo fini in uniuersali, impugnat illam dicens, ꝙ rationes illæ si acceptrantur cõcludunt cõtra hoc: fed quoniam illæ rationes hic nõ ponuntur à S. Thom. fed alibi: & unico uerbo respõdet Scotus: ꝙ. f. ex defectu apparẽtiæ diuinę bonitatis hoc prouenit, ideo omittãtur hic. Secũdo ex doctrina S. Thomqua tenet, ꝙ omnis creatura diligit naturaliter plus Deũ ꝙ̃ seipsam. ex hoc em̃ arguit sic: uoluntas nostra naturaliter diligit bonũ, ꝑprię. ergo Deũ. tenet sequela: ga naturaliter prius diligit Deũ quàm se: & loquimur de Deo in spãsitic em̃ est principium naturalis esse omnium, & naturaliter diligi dicitur ab omnibus.

¶Ad hoc dupliciter dici potest. Primo quòd æquiuocatur ly naturaliter ubiq; quoniã hic sumitur naturaliter ut distinguitur cõtra libere, ut patet ex dictis: cũ autem dicitur quòd omnis natura intellectualis naturaliter plus diligit deũ quàm se: sumitur naturaliter ut distinguitur contra supernaturaliter. Intendunt enim doctores quòd nõ solum ex infusa charitate, fed ex natura inclinamur ad Deum plus quàm nosipsos amandum: quamuis diuersimode, quia natura ad illũ inclinat ut principium naturæ: sed charitas ut principium cælestis patriæ. Secundo dici potest quòd etiam sumendo uniuoce hic & ibi naturale, adhuc saltem intentum: quia cum loquimur de amore elicito semper supponitur cognitio: eo quòd incognita diligere nequaquam possimus: & ꝓpterea omnis inclinatio uoluntatis ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellect

Annota. *Quæstio de uolũtate absolute & nostra.*

Annota. *Annota.*

Cõment. *a* ¶*Super Quæstionis octuagesimi. secundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio respõsiua quæsito negatiue, Voluntas non quæcunq; uult, ex necessitate uult. Probatur ex proportione intellectus

intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandum deum cognitum, quàm se cognitum. Sed quoniam ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat, deus uero non naturaliter est creaturæ euidens: & ideo in litera dicitur quòd nõ naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita est neganda. Et ad probationem distinguendum est de deo cognito, uel nõ cognito. Et hæc intelligе extendendo literam ad deũ, ut est omnis esse principium naturale: quoniã si euidens esset, naturaliter amaretur plus q̃ uiuere & esse, ppriũ.

¶ *Num quodcunque uolitum ametur tantũ ut finis, uel ut ad finẽ.*

Quæstio. ¶ Circa id quod suppo nit conclusio ista, scilicet quòd omne uolitũ, aut amatur ut finis aut ad finem: dubiũ occurrit ex Scoto in primo distinct. prima, q. 2. & in 4. distin. 49. q. 10. q̃ enim hoc hic supponatur, patet ex eo quòd aliter non euacuaretur sufficienter quæstium: quæritur enim hic an omnia de necessitate uoluntas uelit. Et respõdetur tantũ de fine, & eo quòd propter finem amatur, quasi ota amẽtur aut ut finis, aut ad finem. Si nanq; tertium esset appetitorum genus: satisfactum non esset quæsito: quòd autem dubium hoc sit, ex cõtraria Scoti opinione habetur. Distinguit ergo primo in communi ipse triplex genus appetitorũ, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primò, quia uoluntati potest offerri tripliciter bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolute: primum habet rationem finis. secundum ad finem. tertium neutrius. Secundo in speciali arguit: quòd non quicquid appetitur, appetitur propter hunc finem, qui est beatitudo. Primò, quia uoluntas potest uelle aliquid, nõ propter beatitudinem ut ly non tenetur pure negatiue. Tum quia nõ quandocunq; uoluntas uult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine. ergo nec ipsa uult propter beatitudinẽ. Tum quia intellectus potest cognoscere, & offerre aliquid ut in se bonum non ut ad beatitudinem: ergo & uoluntas potest uelle absolute illud. Secundo, quia uoluntas potest uelle aliquid non propter beatitudinem: ut ly non tenetur contrarie, ut patet in certe tenente beatitudinem in deo, &c. & sciente fornicationem contrariari, & tamen uolente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quòd id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolute uelle aut nolle dicimus: que tamẽ in ordine ad finem aliter uoluntas appetitiua patet de profectione mercium in mare: hanc enim nauta nolle dicitur: & tamẽ attento fine, solute scilicet quæ ex alleuiatione nauis speratur uult. Vnde uidetur, q̃ profectio mercis sit obiectum nolitionis: nec ut finis, nec ut ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentius consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi quidam appetendi modus: participãs modum quo appetitur finis: & modum quo amatur quod est ad finẽ. & ideo medius non per abnegationem, ut Scotus dixit: sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidem hæc ut ad finem: non formaliter sed uirtualiter. Ideo nanq; Christus & Martyres uolebãt uitam, & nõ mori absolute, quia hæc absolute consonãt beatitudini, quam naturaliter appetunt: quod est uirtualiter propter finem apperere. Et rursus appetuntur hæc ut finis pro quanto habent hanc cõditionem finis, q̃ propter bonum aut malum proprium in eis amantur uel refutãtur: & non ut actualiter relata in aliud. Quocirca quia medium modo huius, modo illius extremi inducit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere quomodo tuxta diuersa proposita hec amari aut odio haberi dicãtur. Ex his autem patet responsio ad Sco. nam quãuis sit aliquod bonum secundũ proprium bonitatẽ, non tamen sine dependentia à primo bono: & non solũ ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed proportionaliter quo ad nos: ita q̃ licet multa sint à nobis appetibilia propter proprias bonitates, non tamẽ sine dependẽtia ad primũ appetibile à nobis: quod est beatitudo in cõmuni, sicut nullum complexũ est cognoscibile sine dependentia ad prima cognita à nobis, scilicet prima principia propter ordinem essentialẽ omnium ad primum. Falsum est ergo inuenĩri tertiũ appetibile per abnegationẽ utriusq̃: nec intellectus potest proponere absq; actuali uel uirtuali seu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec uoluntas potest aliter uelle. Nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum uel appatens in ordine ad beatitudinem absolute: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod uult. At ti insẽtur inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem: dicendum est, quòd secundum ueritatem simpliciter loquendo: quodlibet quod actualiter appetitur: aut ut finis, aut ut ad finem appetitur: quoniã & mortẽ recusãt martyres propter esse, & ipsam acceptãt propter Christum: & similiter nauta mercis iactũrã recusãt propter bonũ tuendum: & illam uult propter euasionem: & sic de alijs.

¶ *Num uoluntas uidentis deum de necessitate deo inhæreat.*

Quæstio. ¶ Circa illa uerba literæ, scilicet q̃ uoluntas uidentis deum necessario inhæret deo: dubium occurrit ex Scoto in primo, distinct. 1. q. 4. & cõsistit uis rationis suæ in hoc, Veritas Pauli uidentis & non uidentis deum eodem modo se habet: & non uidendo contingenter inhæret deo: ergo etiam uidendo contingenter inhæret. Antecedens probatur: quia stat æqualem esse charitatẽ in uidente, & non uidente. Et si diceretur, quòd uoluntas non eodem modo se habet in uidente & non uidente: propter ipsam differentiam quæ est inter uisum & non uisum: contrà, Deus uisus à seipso cognito &, uiso non differunt nisi sicut magis & minus approximatum obiectum: ergo non differunt penes necessario & contingenter amari: sed penes magis & minus amari. Antecedens hic patet: & consequentia probatur, quia maior & minor approximatio agentis non facit altissima causarum. Ergo uoluntas est prima & altissima potentiarum.

¶ Præterea, Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiam in potentijs animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum uoluntaris. Ergo uoluntas est perfectior & nobilior potentia quàm intellectus.

¶ Præterea, Habitus sunt proportionati potẽtijs, sicut perfectiones pefectibilibus. Sed habitus, quo perficitur uolũtas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim. 1. ad Corint. 13. *Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil sum.* Ergo uoluntas est altior potentia quàm intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd philosophus in 10. ethicorum ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cum obiectum intellectus sit simpliciter nobilius obiecto uoluntatis, intellectus simpliciter altior est potentia quàm uoluntas, quæ aliquo modo & interdum nobilior est intellectu, quando scilicet illius obiectum in altiori natura mucntum fuerit.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrũ uolitas sit altior potẽtia quàm intellectus.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur q̃ uoluntas sit altior potẽtia quàm intellect⁹. Bonũ enim & finis est obiectum uoluntatis. Sed finis est prima &

altissima causarum. Ergo uoluntas est prima & altissima potentiarum.

¶ Præterea, Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiam in potentijs animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum uoluntaris. Ergo uoluntas est perfectior & nobilior potentia quàm intellectus.

¶ Præterea, Habitus sunt proportionati potẽtijs, sicut perfectiones pefectibilibus. Sed habitus, quo perficitur uolũtas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim. 1. ad Corint. 13. *Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil sum.* Ergo uoluntas est altior potentia quàm intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd philosophus in 10. ethicorum ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cum obiectum intellectus sit simpliciter nobilius obiecto uoluntatis, intellectus simpliciter altior est potentia quàm uoluntas, quæ aliquo modo & interdum nobilior est intellectu, quando scilicet illius obiectum in altiori natura mucntum fuerit.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo distinguitur titulus. Secundo respondetur iuxta primum sensum. Tertio, iuxta secundum. Quarto colligitur totalis responsio in speciali. *Cõmentum*

¶ Quo ad primũ dupliciter nobilius, simpliciter, & secundũ quid. Declarãtur termini: nobilius simpliciter, id est secundũ se: secundũ q.d. in ordine ad alterũ.

¶ Quo ad secundum intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm uoluntas. Probatur sic, Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto uoluntatis. ergo. Antecedẽs probatur: quia est ipsa ratio bonitquod est obiectum uoluntatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium uoluntas est interdum nobilior secũdum quid in intellectu. Vbi nota duas conditiones, scilicet secundum quid, & interdum. Probatur sic, Obiectum uoluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm sit obiectum intellectus. ergo uoluntas: secundũ q̃d est interdũ nobilior intellectu. Antecedens probatur sic, Obiectum uoluntatis est in rebus, intellectus in anima: ergo est interdum in altiore re, quàm obiectum intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter. Ratione, quia actio uoluntatis terminatur ad res in se: intellectus uero ad rationem concepram. Et authoritate Arist. 6. meta. consequentiã uero hæc secunda declaratur: quia interdum res in qua bonum amatur, est altior anima, ut deus: interdum inferior ut creatura corporalis. Prima uero consequentia principalis declaratur dupliciter. Primo exponendo quòd hoc est esse nobilius secundũ q̃d ex ratione cõparationis ad alterũ: habere scilicet obiectũ interdũ in altiori re. Secũdo exẽplo de uisu & auditu respectu rei coloratę & rei sonorę.

¶ Quo ad quartum tria concludunrur, scilicet amor dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium nobilior est eorum amore. Simpliciter autem est intellectus nobilior uoluntate.

1. ¶ *Num ratio uera sit nobilior ratione boni.*
2. ¶ *Num uerum sit obiectum intellectus, bonum autem uoluntatis.*
3. ¶ *Num quanto quippiam abstractius est, tanto sit nobilius.*
4. ¶ *Num ratio boni ad intellectum, bonum uero ad uoluntatẽ ꝓpeˊtet.*
5. ¶ *Num intellectus sit uoluntate excellentior.*

¶ Circa rationem pro prima conclusione. dubium occurrit quadrupliciter: primo. Sco. in 4. distinct. 49. q. 4. arguit contra illam propositionem. Ratio uera est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum: quia sunt una res: & consequenter neutra secundum rem est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentem opus intellectus: & sic non est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. cõstat enim quòd relatio rationis nõ est formalis ratio primi obiecti intellectus aut uoluntatis. Aut secundum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei: & tunc oporter probare. quòd istæ rationes, scilicet boni & ueri addant aliquid absoluti supra rationem entis. Quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorem, quando non sunt formaliter relatiuę. *Quæst.*

¶ Secundo arguit contra illam aliam propositionem suppositam, scilicet bonum est obiectum uoluntatis: & uerum intellectus. Primum inquit est dubium. secundum uero est falsum: ut in primo, distin. 3. q. 1. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in q. 16. art. 1.

¶ Tertio arguo contra illam propositionem: Quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius. Aut loqueris de abstractione secundum esse, aut secundum rationem. Si secundum rem, quamuis maior sit uera, minor tamen est falsa: quia ratio ueri non est absolutior ratione boni secundum rem, cum sint una res uerum & bonum. Si secundum rationem, quamuis minor sit uera, ipsa tamen propositio maior cuidens non est: quia abstractio negatio est nullam dicens perfecti

perfectionem: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ uel potentiæ. In proposito autem constat q̃ uerũ non dicitur abstractius: quia magis recedat à materia aut potentiacõ bonũ à quo abstrahi dicitur uerũ, neq; materiã neq; potẽtiã aliquã includatur aut patet ex eo q̃ actui purissimo cõuenit. ergo ex hoc, q̃ abstractius est uerum, non habetur q̃ sit nobilius, quãuis optime habeatur, q̃ sit prius natura.

¶ Quarto arguo cõtra phationem antecedentis, scilicet quia ratio ipsa boni est obiectum intellectus: bonũ autem ipsum est obiectũ uolũtatis. Primo, quia falsa ac chimerica uidetur differentia ista inter bonum, & boni rationem: q̃ ista intellectus, illud uoluntatis sit: q̃m bonũ ratio bonitas est. Bonitas autem ratio formalis est obiecti uoluntatis: eo q̃ bonũ inquantum bonum appetibile est, primo. Ethi. ergo & bonitas, & bonũ ad uoluntatem spectant: imo plus. ergo est implicatio in adiecto: quòd bonum sit proprium obiectum uoluntatis, & bonitas non sit obiectum illius. Secundo, quia aut nomine obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectum, id est terminare actum illius potentiæ: obiici illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsum manifeste est, q̃ boni ratio sit obiectum intellectus. nam obiectum formale intellectus est entis aut ueri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectũ formale uolũtatis. Si autem per esse obiectũ intellectus & uoluntatis, nihil aliud intendis q̃ terminare actus intellectus & uoluntatis, intelligi, scilicet & amari. Primo sequitur q̃ differentia assignata nulla est: quia hoc modo nõ solũ boni rationes bonũ est obiectũ intellectus: utrunq; cñ intelligit, & utrũq; similiter est obiectũ uolũtatis: quia utrũq; amat. Secũdo sequit q̃ non habeat intentũ: q̃a ex nobilitate diuersa formaliũ obiectorũ, iudicanda est nobilitas simpliciter & secũdũ se potentiarũ quæ in litera inquirit: & non ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni rõ respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguit Sco. ex dictis in secunda cõclusione. primo sic. Amor superiorum est nobilior cognitione eorum per te. ergo actus uoluntatis secundum genus suum est nobilior actus: ergo uoluntas intellectu. tenet sequela: quia si optimum est nobilius optimo: ergo & genus genere, & species specie. Secundo sic: actus coniungens obiecto secundum nobilius esse est nobilior simpliciter. sed actus uoluntatis respectu obiecti beatifici cõiungit obiecto secundum nobilius esse, quia ut in se est: actus uero intellectus ut est in cognoscente. ergo probatur maior, quia actus intantum habet perfectionis rationem inquantũ cõiungit obiecto perfectio, qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam posita inter intellectũ & uoluntatẽ in secunda conclusione ex authoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto ubi suprà. Inquit enim quòd in hoc nõ est differẽtia inter intellectũ & uoluntatem: quoniã proportionaliter utrq; ad extra & intra terminatur. Nam cognitio intuitiua terminatur ad rem in se, & similiter dilectio illã sequẽs. Et cognitio abstractiua terminatur ad rem in se, & similiter dilectio illã sequẽs: ergo nulla est differentia. Authoritas uero philosophi nõ iuuat: ga loquitur de cognitione abstractiua, & de uolũtate desideratiua: nõ respectu obiecti, sed respectu termini seu effectus, qui res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti contra illam propositionem, ratio ueri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd ut pluries dictum est, fermo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamen actualiter sola ratione. Ita quòd ipsæ rationes non sunt ab intellectu: sed distinctio earum actualiter. Cum ergo arguitur, aut est nobilior realiter, &c. dicitur q̃ est nobilior formaliter: seu secundum rationem formalem præuenientem intellectus opus: tam in se quàm in sua distinctione uirtuali ab alia: ut comparatio secundum nobilitatem habeat distinctionem extremorum præuenientem. Vnde non est opus fingere distinctionẽ aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia enim sufficit, q̃ distinguuntur uirtualiter. Distinguit enim uirtualiter est habere & uendicare sibi omnia ad distinctionem pertinentia, ac si essent distincta: ut in materia de distinctione distinctionum dictum est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quòd rationum istæ addant res absolutas supra ens: sed ad hoc ut una altera nobilior sit, sufficit quòd res relatiue concepta uel cõceptibilis nobilior sit sic relatiue sumpta, quàm sic etiam relatiue sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, &c. respondetur quòd propositio uerificatur ge abstractione formali in ente, quãuis, siue secundum rem, siue secundum rationem: cæteris tamen paribus. Non enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter substantia sensibili: quãuis sit abstractior, quia huius natura est substantia: illius accidens. Et cum dicitur quòd negatio coniunctionis cũ alio non dicit perfectionem, nisi ratione imperfectionis negatæ, concedimus. Et dicitur q̃ quia abstractio formalis incipit ab exclusione materię, & cõtinue ascendit excludendo potentialitatis gradus, signũ est q̃ cũ uentũ fuerit ad eas rõnes formales, quæ nullã materiæ aut potentiæ rõnem claudunt: q̃nto aliqua est abstractior, tanto perfectior, utpote remotior & magis distans ab his quæ potentiã claudunt. Cũ enim omnes rõnes formales ordinem inter se habeant, & ad unam primã, scilicet entis rõnem abstractissimam: cõsequens est q̃ quãto aliqua ratio minus abstracta est, tanto uicinior est his quæ sunt potentialitati admixtæ: & quanto abstractior, tanto ab his remotior: ac per hoc nobilior & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta autem contra illam differentiam inter bonum & boni rationem respondetur, quòd male intelligitur litera, nec penetratur intentio eius.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in re qualibet sunt duo, quidditas & existentia: non curando pro nunc quomodo distinguantur. Inter hæc autem hanc non tant ratione quam experientia uidemus differentiam: quòd quidditas est ratio rei: q̃ intelligatur: existere autem q̃ apperatur. Experimur siquidem quòd sanitas non minus intelligitur si non est quàm si est: nullus tamen apperit sanitatem nisi ut sit, aut quia est. Inuentum autem proprium est existentiæ appeti, & quidditati intelligi, ut ipsa existentia non qualitercunq̃, sed in actu exercito in re uel in spe sit ratio appetibilis ut sic. Ita quòd nullius quod quid erat esse etiam ipsa existentia sit quidditas illius, desideratur, amatur, aut delectat nisi ut sit: aut quia est in actu exercito. Et similiter ipsum quod quid erat esse, non qualitercunq̃, sed in actu exercito ipsius quod quid est (si tamen sic loqui licet in hac re ubi nullum est exercitium) id est ut habet rationem quidditatis, id est ut non curat de actu exercito existentiæ, est ratio intelligibilis, ut sic. Ita quòd etiam si ipsum existere intelligitur, inquantum intelligitur, induit rationem quidditatis: quoniam accidit sibi ut sic exercitium existentiæ: intelligitur enim ipsum esse tale quid. Nec ideo intelligitur: quia actum habet existentiæ, quãuis ipsa existentia sit cognita.

¶ Ex hac autem differentia oritur primo q̃ in primo & adæquato obiecto intellectus sint duo, scilicet rõ obiectiua: puta q̃d quid erat esse entis: & cõditio obiectiua, scilicet ratio seu modus quidditatis: ita q̃ ens significat obiectũ intellectus ex parte rationis obiectiuæ: quod quid est autem significat idem ex parte conditionis obiectiuæ. Oritur secũdo intẽta differẽtia in litera, q̃ obiectũ intellectus sit abstractius obiecto uolũtatis: quia quælibet res ut habet rõnem q̃d quid est, est abstractior seipsa ut habet actũ existentiæ, illo modo est obiectũ intellectus: hoc uolũtatis. Vbi aduerte diuinũ S. T. ingeniũ: q̃ cũ de nobilitate inter obiectum intellectus & uolũtatis tractaret: & in obiecto utrq; sit cõsideranda duo, scilicet rationẽ obiectiuã & conditionẽ obiectiuã secundũ quã ratio obiectiua obiectũ est: & rationes obiectiuæ sint una res nõ solũ realiter, sed formaliter, secluso relationib⁹ rõnis ut patet de entitate & bonitate: ad ostendẽdã differentẽ eorum nobilitatẽ ad cõditiones obiectiuas fe cõcurrit: & obiecta intellectus & uolũtatis ut obiecta sunt formaliter & per se cõsideras ostẽdit q̃ obiectũ intellectũ est abstractius, id est ratio formalis obiectiua intellectus ut obiicitur intellectui, est abstractior rõne formali obiectiua uolũtatis ut obiicitur uolũtati: ea enim, q̃ illa ratio sit eadem cũ ista ita q̃ abstractio maior directe ponit in conditione obiectiuæ: ac per hoc in obiecto, & obiectum est. Ostendit autẽ hoc, quia obiectũ intellectus est res ut q̃d quid est: uolũtatis aũt ut habẽs esse. Cõstat etiã quòd quid est abstractiũ est habẽs essentia q̃ in ipso deo cuius q̃d quid est, est existentia abstractior secundũ rõnẽ est existentia ut q̃d quid est, q̃ ipsamet: ut est existere in actu exercito. Et sic simpliciter obiectũ intellectus est abstractius obiecto uoluntatis, formaliter loquendo. Et per hoc soluitur potissima obiectio quæ contra hanc remanserat ratione, scilicet esse est abstractius quidditate: quia contrahitur per illã in cuius signũ esse utpote abstractiũ ponitur nomen proprissimum nomen Dei: ergo ratio formalis obiecti uolũtatis est abstractior ratione formali obiecti intellectus. Iam enim patet q̃ esse dupliciter sumi potest, scilicet in actu exercito ipsius existẽtiæ, & per modũ quidditatis: & q̃ ut exercet existẽtiam addit supra seipsum ut quod quid est: & cõsequenter ut obiectum intellect⁹ est abstractius: ita est obiectũ uolũtatis secũdũ q̃d stat in actu exercito existẽtię, intellectus aũt secũdũ quod rõnẽ habet quidditatis cuiusq̃ in seipso.

¶ Ex his autẽ facile respõdetur ab obiecta. Iã enim patet quid nomine obiecti intelligit, scilicet obiectũ ut obiectũ, id est ratio obiecti cũ cõditione eius obiectiua. Et quid nomine nominis boni, scilicet quod quid est, nõ solũ bonũ ut sic, puta bonitas, sed bonũ qualitercunq̃ sumptũ: & quid nosse boni, ipsum bonum ut sic: quod nihil aliud est dictu quã res in ordine esse conuenies. Vnde cũ dicitur in prima obiectione, q̃ tam bonum q̃ boni ratio spectãt ad uoluntatem, quia bonitas, &c. respondetur q̃ boni ratio potest accipi dupliciter uno modo ut ratio alio modo ut existens: & q̃ secũdo modo spectat ad uoluntatẽ, primo modo ad intellectũ. Et quia de ipsa ut habet rationẽ quod quid est loquebatur S. Tho. Ideo uocauit eam appropriato uocabulo rationem boni.

¶ Cum uero in secunda obiectione dicitur, aut nomine obiecti intendis obiectum formale, &c. respõdetur, quòd nomine obiecti proprie & explicite neutrum illorum intelligimus, sed obiectum ut obiectum est: quod constituitur per conditionem obiectiuam rationis formalis obiecti. Et ideo cum arguitur falsum esse quòd ratio boni sit obiectum intellectus, dicitur quòd ratio boni ut ratio est, est conditio obiectiua: ac per hoc cõstituit obiectum intellectus in esse obiecti, ut patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni quàm ueri & cuiuscunq; alterius: quã hoc conuenit rationi ut ratio est, sed adducta, est bonitatio magis ẽ aliorũ, quia ad ipsum fiebat cõparatio. Et hæc est directe & explicite intentio literæ: ac si dixisset q̃ bonũ abstractiori modo offertur intellectui: quia per modũ rõnis & q̃d est: q̃ uolũtati: quia per modũ ipsius entis boni, & ideo obiectũ intellectus ut sic abstractius est q̃ obiectũ uolũtatis ut sic. Quia tamen implicite subintelligit in obiecti nomine etiã ratio formalis obiectiua sic condonata: potest de ratione illa quoq; implicite tacta saluari litera, quãuis non sit opus, dupliciter: primo, Quia ens & bonũ conuertuntur, & sunt idẽ. Et nulla est entis ratio quæ non sit boni ratio: cũ ratio entis sit ratio obiectiua: ueridice quoq; dici potuit, q̃ boni ratio est obiectũ formale intellectus. boni enim ratio non solũ bonitas, sed entitas est & quæcũq; alia ratio. Dicitur secũdo, & in idẽ redit cõclusio q̃ boni ratio insinuat omne q̃d quid est ut sic: fecit enim S. Tho. ut soliti sunt doctores, ab uno insinuare cætera. Merito autem magis meminit rationis boni: quia respectu obiecti uolũtatis q̃d bonũ est, maiorẽ abstractionẽ ostẽdere uolebat in obiecto intellect⁹: ita q̃ perinde est ac si dixisset obiectũ intellect⁹ esse abstracti, obiecto uoluntatis. manifestat, quia etiã in ipso uolũtatis obiecto id q̃d intellect⁹ obiectũ est, ut sic abstractius est, eo q̃ uolũtati obiicitur q̃n uolũtati obiicit ipsum bonũ, intellectui aũt illius ratio. Nec fallatis ex his concipiendo aliud esse quod apprehenditur, & aliud q̃d appetitur: cũ impossibile sit appeti incognitũ: ac per hoc idẽ, & secundũ idẽ oportet esse appetitũ & cognitum, sed accipẽ ex his q̃ idẽ & secũdum idẽ est appetitũ & cognitũ. Sed tã & rõ & cõditio obiectiua cogniti ut sic, est alia à rõne & cõditione appetiti

ut sic:& quo ad hæc obiectum intellectus est abstractius obiecto uoluntatis.
¶Ad obiectiones Sco. cõtra cõclusiõē ipsam respõdetur. Et primæ negat sequela. Et ad ꝓbationē dicitur:ꝙ illa maxima, Cuius optimũ est nobilius optimo,&c.intelligit de nobiliori & ꝑfectiori simpliciter:nõ aũt secundũ quid,modo amor superiorũ est nobilior secundũ quid cognitione eorũ:ut in litera dicitur,non simpliciter.Secũdæ uero distinguitur dupliciter maior, scilicet actus coniungens obiecto secundũ perfectius esse est nobilior. Primo qñ potest dupliciter intelligi:primo de perfectiori esse obiecti ut obiectũ est,& sic uera est: sed minor falsa, scilicet ꝙ actus uoluntatis iungat obiecto secundũ perfectius esse: ga uerum litera ostendit, obiectũ intellectus ut obiectũ,est nobilius:ga abstractius,& cõsequẽter ꝑfectius ut obiectũ. quia in his idẽ nobilius est & melius. Alio mõ de perfectiori esse obiecti ut res est:& sic dato ꝙ minor esset uera,maior est falsa. Secundò, qñ potest intelligi de obiecto absolute: & sic tantũmodo est ad propositũ, ut in tali materia pũra superiorũ, & sic non infert nisi maiorem nobilitatẽ secundũ quid. Resoluendo igit obiectionẽ, sit sermo est de obiecto absolute ut obiectum est; negatur minor. Et ad probationẽ:quia esse in re est perfectius cẽ esse in anima:respõdetur primò, ꝙ hoc nõ est uerũ uniuersaliter:& cõsequẽter nec absolute, ut patet de inferioribus. Secũdo, ꝙ falsum supponitur, scilicet quòd obiectũ intellectus ut sic cõsiderabitur per esse in anima: quamuis esse in anima sit una cõditio illius: actus eñ intellectus coniungit obiecto absolute ut quicquid est in se est,& per hoc differt primo ab actu uoluntatis coniungenti obiecto ut exercet esse. Modò dicitur ꝙ licet actus coniungens obiecto secundũ esse extra coniungat obiecto secundũ perfectius esse ut res est:cẽ actus coniungens obiecto absoluterñ econtra iste cõiungit obiecto secundũ perfectius esse ut obiectũ est,cẽ illet quia secundũ abstractiorem modũ. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatẽ obiectorũ: non ut res,sed ut obiecta suntideo simpliciter inter actus nobilior est uoluntate. Si uero sermo est de obiecto tali puta beatifico: ut Sco. insinuat,tunc dicitur ꝙ uel in uia,uel in patria.Et dic quòd ratio cõcludit assentem talis obiecti in uia esse nobiliorem cognitione: non autem in patria, quia: æque nobilis intellectus ibi est esse dei in se & in anima beatorũ: quia secundũ essentiã immediate intelligitur:& cõsequẽter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & nõ excessus nobilitate secũdũ quid:ut in uia excedebat.
¶Ad ea quæ cõtra differentiã inter intellectũ & uoluntatẽ in secũda cõclusione, ex Arist. põsita obiicit Sco. dicitur ꝙ quia philosophus obedit rationi cui sensus testimoniũ perhibet,& in nobis nulla experimur cognitionẽ intuitiuam secundum intellectum: ideo in secundo de anima Aristo. inter obiecta intellectus & sensus differentia esse dixit, ꝙ illud in anima,illud extra animã est. Vnde sequit hoc non impugnatur: ita nec impugnari debet idem repetitum in 8. meta. in ordine ad uoluntatem:utrobiq; enim dicit obiectũ intellectus esse in anima. Et uerũ est. Tum quia intuitiuam cognitionem non experimur. Tum quia absolute loquendo de intellectione & non tali uel tali: puta intuitiua: intellectum ut sic in intelligente habetur, id est res intelligitur ut unitur intelligenti, amatur uero econtra,ut amãs unitur amato:& hoc falsat in omni cognitionis modo, etiã intuitiuo. Vel si nõ quo ad rem, saltẽ quo ad modũ, semp intellectus obiectũ est intra, uoluntatis extra. Et hæc est prima differentia in qua deficit Sco. Secũda est ex parte uoluntatis, cũ dicit, ꝙ dilectio sequẽs cognitionẽ abstractiuã terminatur ad intra, manifeste experimur, quòd abstractiue cognoscimus balneũ, & amamus illud secundum esse extra: uoluntas enim extrinsecus balneari: & non balneari intentionaliter. Et cum dicit, quòd hoc est respectu uoluntatis desideratius,non respectu obiecti, sed termini aut effectus, rudis glo. est;quoniam hoc experimur, non solum respectu desiderii, quo optamus futura, sed respectu amoris quo amamus rem absolute. Intelligentes enim abstractiue amicum, amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intentionale. Rursus quòd dicitur respectu termini seu effectus non obiecti, falsum est;quoniam obiectum desideratitis balneũ est id quòd desideratur, ꝙ constat esse balneum extra; quamuis hoc idem sit reminus actionis executiue ex desiderio prouenientis. Stat ergo solida differentia assignata, & quo ad modum simpliciter, & quo ad rem in nobis secundum eos quos experimur actus.

Annota. ¶In responsione ad primum nota tripliciter comparationẽ inter bonum & uerum. Primo est secundum seipsa:& sic bonũ ratio magis dicitur ad alterũ, ratio uero ueri dicitur magis absolute. Et ex hoc soluitur argumentũ nam cum obiceretur,illud est absolutius quod fundat nobilissimam causalitatem, respondetur modo,quòd hoc est uerum de nobilitate in ordine ad alterum: non absolute in se,quia esse causam in ordine ad alterum attenditur. Secunda secundum mutuam inclusionem: & sic unũquodq; eorum materialiter sumptum est pars subiectiua alterius,bonum enim est quoddam uerum;& uerum est quoddam bonũ: quod declaratum in litera: quia uerum est bonum intellectus ad quod naturaliter inclinatur intellectus, sicut quælibet res naturaliter rendit ad suã perfectionem. Tertia est secundum nobilitatem utriusq; in ratione boni & sic dicitur, ꝙ uerum est nobilius bonum quocunq; alio bono: quia est finis nobiloris potentiæ quacunq; alia potentia:ita quòd interior litera est, non solum saluare quòd obiectum intellectus sit nobilius obiecto uoluntatis,id est uerũ ut uerum,bono ut bono,quod in prima cõparatione factũ est, sed ostendere ꝙ etiã uerũ ut bonũ intellectus est nobilius obiecto uolũtatis, ut sic intellectus omnino inueniat nobilior.Sed est hic locus qõnis:qñ falsum uidetur hoc:nam finis uoluntatis est bonũ ut bonũ,finis uero intellectus est quoddã bonũ. Constat aũt ꝙ nullũ particulare bonũ est melius ipso bono:ergo uerũ & bonũ nõ est magis bonum ꝙ finis uoluntatis. Et cõfirmatur:quia bonũ per participationẽ non est melius bono per essentiã: uerũ aũt est quoddam bonũ, & cõsequẽter per participationẽ bonũ : bonũ aũtem est ipsum bonũ essentialiter,& uniuersaliter.ergo. Sed ad hoc est dicẽdũ: ꝙ in obiecto uoluntatis est cõsiderare duo, scilicet rationẽ uniuersalem, qua est totũ uniuersale respectu omnis boni: & specialẽ rationẽ perficibilẽ: qua ita re spicit, & perficit talem potentiã,puta uoluntatẽ ꝙ non oẽs. Quanuis enim omne bonum sit quod est finis & obiectũ uoluntatis:nõ tamẽ ꝙlibet finis & obiectũ uoluntatis est unũquodq; bonũ perficit ipsũ ut cuius est bonũ,est pars subie ctiua perfectionis uolũ tatis à bono: nõ cẽ ꝑ fectio uisus à colore est pars subiectiua perfectionis uolũtatis,ut patet. Rursus uniuersalis ratio obiecti potest accipi dupliciter, scilicet ad alia secundũ specialẽ finalizationẽ & perfectionẽ:sic in obiecto uolũtatis inuenitur quædã species boni, & nõ omne bonũ:ga nõ bonũ oculinee est prima species boni,sed secũda:qđ à posteriori declarauit S.T.in litera. quia finis nobilioris potẽtię est excellentior.ergo bonũ quod est finis intellectus, est excellentius.Antecedẽs aũt iam in corpore,ꝙ batur supponit.Tertio,ꝙ cõparãdo obiectũ uolũtatis distributiue ad singula sub eo cõtentasic bonũ ꝙd est obiectum uolũtatis includit oẽm boni rationẽ:nec illa fit cõparatio nisi inter totũ & partẽ:uolũtas enim nõ solũ uult sibi:sed uult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, cæteris q̃ proprias ꝑfectiones, & ꝓprios modos suarũ perfectionum. Nec est dubiũ ꝙ hoc modo bonũ intellectus cadit sub fine uoluntatis, nec põt cõparari illi cum cõparatio supponat distinctionẽ, nisi (ut dictũ est) sicut pars ad totũ:& secundũ hoc dicef in litera sequẽtis articuli ad primũ, ꝙ uoluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primã eñ dicitur ꝙ ratio primæ speciei boni est nobilior ipsa boni ratione:sicut prima species & ratione sui generis. Talis aũt est rõ boni in uero. Ad secundũ negatur, ꝙ bonũ per essentiã sit ꝓpriũ obiectũ & finis uoluntatis. Aliud enim est dicere bonũ in uniuersali, & aliud bonũ per essentiã:hoc enim est omne bonũ inclusiue,illud prinsi uie:hoc actu,illud potentia:hoc distincte,illud confuse. Si aũt stat uis:quia uersale distributiue sic inuenit obiectũ alię, & queũras potẽtia altior,sed hęc est altitudo secundũ quid, quia in ordine ad aliud & nõ ex natura obiecti absolute & primo. Accipiendo aũt simpliciter,sic prima eius species est eo excellẽtior.
¶In responsione ad secundum nota breuissimam & integerrimam glossam illius propositiõis, Prius generatione est imperfectius:intelligitur prius generatione tantum. Sic enim est prius generatione & alio modo, non est imperfectius:tale autem est intellectus respectu uolũtatis:quia est prior non solum generatione sed simpliciter, ut actus potentia ; ut finis eo quod est ad finem: & hanc glossam intendit sanctus Thomas hic.
¶In responsione ad tertium esto cautus:quia responsio ista non concedit habitũ in uia habitum uoluntatis esse nobiliorem habitibus intellectus : secus enim est in patria. Lumen enim gloriæ perfectius est charitate. Cuius signum est ꝙ non solum nõ potest esse informes sed nõ cõpatitur imperfectionem ullã; quã tamen charitatis habitus compatitur : & quod plus est, essentia diuina, ut in q.24. habitum est,est loco habitus intellectualis: ga uice supplet speciei intelligibilis: & aũt supplet uice alicuius habitus aut cuiuscũq; inhærẽtis uolũtati.

Annota.

¶*Super Quæstionẽ octauæsime secunde Articulum quartum.*

TItulus. Moueat,id est reducat intellectum de potentia ad actum.
¶In corpore ręi. Primo proponitur distinctio bimembris, & iuxta primũ membrum prima cõclusio. Secundo iuxta secundũ secunda conclusio quæ est directe responsiua quæstio. Tertio ponitur exceptio à secũda cõclusione.
¶Quo ad primũ distinctio est ista: mouere dupliciter, finaliter & effectiue:cõclusio iuxta primũ membrũ est, ꝙ intellectus mouet uolũtatẽ finaliter. Probatur quia bonum intellectum est obiectum uolũtatis;mouens ipsum ut finis.
¶Circa hanc conclusionẽ ea quæ dicenda essent;non oportet repetere, quoniã in q.8.art.2. iam dicta sunt, ubi declaratum est quomodo bonum intellectum mouet ut finis & actiue quo ad specificationem actus uolũtatis.
¶Quo ad secundum, secunda conclusio iuxta secundũ membrũ & responsiua quæsito est:ꝙ uoluntas mouet intellectũ, & omnes uires animæ effectiue. Probatur dupliciter:primo authoritate Anselmi,secũdo ratione. In oibus potentiis actiuis ordinatis respiciens uniuersalẽ finẽ mouet actiue respiciẽs fines particulares,

hres, uolũtas & reliquæ animæ uires sunt huiusmodi.ergo. Maior probatur inductione:tam in naturalibus de cælo cẽ politicis de rege. Minor habet duas partes, scilicet ꝙ uoluntas & aliæ uires sint actiuæ,quòd uoluntas respiciat finem uniuersalem,aliæ particulares.prima pars non probatur,sed secunda,quia bonum in communi est obiectum & finis uoluntatis.tale autem bonũ est huius uel illius potentię finis & perfectio', ut patet de uisu & intellectu : hæc enim sunt uniuersale & particulare.
Annota. ¶Circa hanc rõnẽ, aduerte ꝙ in litera prima pars minoris nec ꝓbatur nec ꝓmittur.Tum quia supponitur: nulla enim uis animæ est adeo passiua,quę facta in actu,non sit quodammodo actiua: unde & sensus exterior actiue cõcurrit ad eliciendum sensationẽ, & expresse in secũdo de aia tex.37.dicitur ꝙ anima est causa actiua huius alterationis quæ est sentire. Tũ quia nihil minus habet intentũ, etiã si nõ oẽs uires animæ sint aliquo modo actiuæ: quoniam ũ uoluntas mouet omnes actiuas , à fortiori mouet passiuas, uel mediãtibus actiuis,à quibus mouetur passiuis:uel applicãdo saltẽ passiua actiuis, ponendo uel amouẽdo obstacula : ut patet de nitu.Prima tamẽ respõsio est secundũ ueritatem & mentẽ S. Tho. dicentem secundo quòd uoluntatem mouere uires animæ non quantũ ad specificationem, sed quantum exercitiũ actꝰ intelligitur,& cum magna latitudine:nõ enim consistit in indiuisibili obedientia sua, sed aliquę uires magis & aliquæ minus obediunt. Sunt enim rationales per participationẽ magis & minus. Vnde exteriores uires minꝰ obediunt ꝙ interiores , & inter interiores quanto superiores,tanto magis obedire uidentur.
Annota. ¶In responsione ad primum diligenter recolito dicta in responsione ad primum præcedentis articuli.
¶In responsione ad secũdũ recolito dicta in arti.1.q.80. ubi hæc nisio declarat.

Quæstio. ¶*Num primus motus intellectus reducatur in Deum, & quomodo.*

¶In responsione ad tertium , dubium occurrit quo ad duo. Primo cur reducitur in litera motus animi nostri in deum. Cum in prompta esse causa proxima, scilicet natura in quam primus motus intellectus reducitur. Secundo quid intendit per hanc primam motionem à deo, an scilicet generalem influxum in intellectualia in sui principio , an specialem aliquam operationem : aliter in hoc quàm in illo.
¶Ad euidentiam huius obscuræ dubitationis, sciendum est, ꝙ propter alteram duarum causarum aut utrancq; posset credi necessitas reductionis talis in Deũ. Primo propter impotentiam intellectus. Secundo propter cuitationem casus. Propter impotentiam quidem : ut quia intellectus est secundum se in potentia omnino, & cũ in principio præsentatur sibi obiectũ, nec adest uoluntas, habet sufficiens motiuum quo ad specificationẽ actus, scilicet obiectũ:sed nullũ habet sufficiens motiuum quo ad exercitium actus : quia deest uoluntas quæ nata est ipsum motiuũ quo ad exercitium actus. quia deest uoluntas quæ nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotens ad exeundum in actum nisi uere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotens ad exeundum in actum nisi aliquod aliud adsit motiuũ ; & propter potentiã uolũ ꝛ.q.1. tatis à bono: nõ cẽ ꝑ- et q.6. 11. fectio uisus à colore est art.11. pars subiectiua perfec- 409
tionis uolũtatis,ut patet. Rursus uniuersalis ratio obiecti potest accipi dupliciter, scilicet ad alia secundũ specialẽ finalizationẽ & perfectionẽ:sic in obiecto uolũtatis inuenitur quædã species boni, & nõ omne bonũ:ga nõ bonũ oculinee est prima species boni,sed secũda:qđ à posteriori declarauit S.T.in litera. quia finis nobilioris potẽtię est excellentior.ergo bonũ quod est finis intellectus, est excellentius.Antecedẽs aũt iam in corpore,ꝙbatur supponit.Tertio,ꝙ cõparãdo obiectũ uolũtatis distributiue ad singula sub eo cõtentasic bonũ ꝙd est obiectum uolũtatis includit oẽm boni rationẽ:nec illa fit cõparatio nisi inter totũ & partẽ:uolũtas enim nõ solũ uult sibi:sed uult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, cæteris q̃ proprias ꝑfectiones, & ꝓprios modos suarũ perfectionum. Nec est dubiũ ꝙ hoc modo bonũ intellectus cadit sub fine uoluntatis, nec põt cõparari illi:cum cõparatio supponat distinctionẽ, nisi (ut dictũ est) sicut pars ad totũ:& secundũ hoc dicef in litera sequẽtis articuli ad primũ, ꝙ uoluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primã eñ dicitur ꝙ ratio primæ speciei boni est nobilior ipsa boni ratione:sicut prima species & ratione sui generis. Talis aũt est rõ boni in uero. Ad secundũ negatur, ꝙ bonũ per essentiã sit ꝓpriũ obiectũ & finis uoluntatis. Aliud enim est dicere bonũ in uniuersali, & aliud bonũ per essentiã:hoc enim est omne bonũ inclusiue,illud prinsi uie:hoc actu,illud potentia:hoc distincte,illud confuse. Si aũt stat uis:quia uersale distributiue sic inuenit obiectũ alię, & queũras potẽtia altior,sed hęc est altitudo secundũ quid, quia in ordine ad aliud & nõ ex natura obiecti absolute & primo. Accipiendo aũt simpliciter,sic prima eius species est eo excellẽtior.
¶In responsione ad secundum nota breuissimam & integerrimam glossam illius propositiõis, Prius generatione est imperfectius:intelligitur prius generatione tantum. Sic enim est prius generatione & alio modo, non est imperfectius:tale autem est intellectus respectu uolũtatis:quia est prior non solum generatione sed simpliciter, ut actus potentia ; ut finis eo quod est ad finem: & hanc glossam intendit sanctus Thomas hic.
¶In responsione ad tertium esto cautus:quia responsio ista non concedit habitũ in uia habitum uoluntatis esse nobiliorem habitibus intellectus : secus enim est in patria. Lumen enim gloriæ perfectius est charitate. Cuius signum est ꝙ non solum nõ potest esse informes sed nõ cõpatitur imperfectionem ullã; quã tamen charitatis habitus compatitur : & quod plus est, essentia diuina, ut in q.24. habitum est,est loco habitus intellectualis: ga uice supplet speciei intelligibilis: & aũt supplet uice alicuius habitus aut cuiuscũq; inhærẽtis uolũtati.

Annota.

¶*Super Quæstionẽ octauæsime secunde Articulum quartum.*

TItulus. Moueat,id est reducat intellectum de potentia ad actum.
¶In corpore ręi. Primo proponitur distinctio bimembris, & iuxta primũ membrum prima cõclusio. Secundo iuxta secundũ secunda conclusio quæ est directe responsiua quæstio. Tertio ponitur exceptio à secũda cõclusione. *Cõmm.*
¶Quo ad primũ distinctio est ista: mouere dupliciter, finaliter & effectiue:cõclusio iuxta primũ membrũ est, ꝙ intellectus mouet uolũtatẽ finaliter. Probatur quia bonum intellectum est obiectum uolũtatis;mouens ipsum ut finis.
¶Circa hanc conclusionẽ ea quæ dicenda essent;non oportet repetere, quoniã in q.8.art.2. iam dicta sunt, ubi declaratum est quomodo bonum intellectum mouet ut finis & actiue quo ad specificationem actus uolũtatis.
¶Quo ad secundum , secunda conclusio iuxta secundũ membrũ & responsiua quæsito est:ꝙ uoluntas mouet intellectũ, & omnes uires animæ effectiue. Probatur dupliciter:primo authoritate Anselmi,secũdo ratione. In oibus potentiis actiuis ordinatis respiciens uniuersalẽ finẽ mouet actiue respiciẽs fines particulares,

Rursus, quia frequẽtius sensus mouentur ab uniuersalissimis:utpote cũ oibus sensatis cõcurrentibus nõ casu,sed ex ordine naturæ est:ꝙ primo moueatur intellectus à cõmunissimis:iuxta ea quæ diximus in q.de primo cognito,in commẽtariis de ente & essentia.Si igitur nec impotẽtia , nec casus ad talẽ reductionẽ ducunt, inquirẽda est alia ratio eius.Cũ temerariũ uideatur cõcordẽ talibꝰ tãtorũcp philosophorũ. Ari.& diui Tho.sententiam inficiari. Dicendũ ergo uidetur mihi , ꝙ intellectio prima dupliciter dicitur.uno modo simpliciter prima : quã scilicet puer primo habetualo modo prima in tali ordine, quã scilicet in aliquo negotio tradãdo aliquis primo habet.Et quãuis de utraq; sit hic sermo, & secundũ superficiẽ litęrę magis de prima simpliciter: secundũ tamẽ profunditatem, de secunda non minus intenditur; imo de ea directe loquitur Arist.in loco allego, diffuse.Reducere ergo primas simpliciter intellectiones in Deum cogit ratio eadem: qua astringimur reducere omnes motus in primũ motũ. Ita ꝙ sicut dicimus,ꝙ ignis non cõburet cessante primo motu:ita dicem⁹ ꝙ motus intellectuales , qui sunt extra motus corporeos (ut patet in 3. de anima) oportet ꝙ reducantur in primum 409
intellectualiter motum, id est in primũ intellectum in actu. Et cũ motus intellectuales nostri sint ordinati,motus uoluntatis reducuntur medio motu intellectiue: motus aũt intellectus ꝓ ipsum, & quia motus intellectus ut intellectus nõ est qui imperator à uoluntate:sed qui ꝓuenit uoluntatẽ, quãuis est prima intellectio sim pliciter: ideo prima intellectio reducit in Deũ ut uniuersale & primũ principiũ scilicet naliter:
ꝙ nõ ut primũ cæli motorẽ. Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influẽtia,sed generalis est influxus in oẽs non solũ animas nostras, sed angelicos spiritus, eadẽ ratione. Reduci aũt primus intellectus motus in tali ordine in Deũ, eadem ratio ostendit. Si enim motus intellectus puri,id est absq; mistione imperii uoluntatis reducuntur immediate in primum intellectum : cum primus motiones in multis negotiis habeamus , non ex electione & discursu , sed nescientes unde eas habuerimus : consequens est ut principium primum talium intellectionum sit ipse primus intellectus. Nec ulla est hic differentia : nisi quia conceptiones primæ simpliciter fortitæ sunt Deum principiũ ratione sui uniuersalis influxus in intellectualia. Conceptiones autem primę in tali re aduenientes(non ex electione & discursu) fortiũtur primũ intellectum ut causam ratione suæ prouidẽtiæ quã habẽt de intellectualibus:utpote de prima parte uniuersi. Et confirmatur: quia motus intellectuales nõ sunt deteterioris cõditionis quã motus corporales:sed hi oẽs reducunt in causam aliquã per se sui ordinis : ergo in primũ motũ. ergo motus intellectuales isti reducunt in aliquã ꝑ se causam sui ordinis. Sed ipsi sunt in ordine actuũ secũdorũ:sunt eñ cõsilia & intellectꝰ in actu. ergo debẽt reduci in aliquod eminẽtius cõsilio & intellectu in actu:tale autẽ non est intellectus in anima nostra:ergo extra est altius mouẽs ad huiusmodi cõsilia & intellectiones. Et hæc ratio adiecit inducisse Arist. ad hanc sententiã in lib.de bona fortuna hic allegato. Quanuis enim causam istius intellectionis magis cẽ illius poneremus, præsentiam & dispositionẽ huius phãtasmatis magis cẽ illius, nõ propter hoc saluaretur ꝙ hic effectus tam nobilis haberet causam per se sui ordinis. Et cõfirmatur:quia experimur non solum nos habere tales intellectiones qualiter cunq;,sed efficaces & impetuosas:quod à superiore emanare oportet nõ intelligendũ:aut magis ad hoc cẽ illud intelligendũ, à casu est omnis prima intellectio:prout scilicet cõtingit sic,aut aliter offerri obiecta, &c. Sed si diligenter cõsideremus,neutra harũ causarũ ad oppositã resolutionem ducit. Impotẽtia in primis falso imponitur intellectui: qm̃ & sensus exterior aut saltẽ æstimatiua (quã clarius patet actiue opati) sufficit. ex se exire in actũ secundũ:si reducit in actũ primũ ab obiecto,nullo præcedente appetitu : ut patet de primis sensationibus brutorũ. Nec est minoris efficacię intellectus potentialis informatus specie obiecti, quàm sensus informatus specie sensibili. Vnde quẽdmodũ nõ oportet ponere altius motiuũ sensuũ ad primas sensationes quo ad exercitiũ actus, sed ipsa sensuũ natura sufficit,ita nec in intellectu. Sufficit enim ad hoc naturalis uis intelligẽdi indita animæ mediante intellectu agente & possibili. Casualitas deinde male attribuitur, qm̃ quæ ex frequenti usu ꝓueniunt casu nequaquã fiunt:ositat aũt ꝙ uniuersale quod est ꝓpriũ motiuũ intellectus,ex multis sensationibus,memoriis, & experientiis cõsligitur:ut dicitur in secũdo posteriorũ & ꝓoemio meta. non igitur casu sed ex frequentioribus actibus sensuum circa hoc magis quã circa illud ꝓuenit , ꝙ prius intelligatur hoc quàm illud.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum quintũ.*

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore unica cõclusio rñdetur quæsito negatiue, Appetit⁹ intellectiuus seu uoluntas nõ distinguitur per irascibilẽ & concupiscibilem. Probatur, Potentia ordinata ad bonũ secundum communẽ rationẽ non diuersificatur penes diuersitates speciales illius rationis: sed appetitus intellectiu⁹ respicit cõmunẽ boni rationem. ergo non distinguitur penes speciales differẽtias boni. Tunc ultra: sed concupiscibilis & irascibilis distinguũtur penes tales differẽtias: ergo uoluntas non distinguitur per cõcupiscibilẽ & irascibilem. Maior probatur dupliciter. Primo ex uerificatione ipsius inductiue in potentia uisiua & cõsequenter in aliis: secundo, ex oppositorũ natura scilicet si uisus esset albi, ut sic: esset alius à uisu nigri. Et tangitur hic probatio illa, Si affirmatio est causa affirmationis, &c. Si enim respicere rõnem specialẽ est ratio diuersitatis, nõ respicere specialem erit causa nõ diuersitatis. Minor uero est per se nota: quia bonũ intellectũ est uniuersale. Propositio autem subsumpta alterius *p.* batur, & cõcupiscibilis respicit rationẽ conuenientis: irascibilis rõnẽ nocumẽti propellendi.

¶Aduerte hic, ꝙ licet ad integritatem formalem rationis pro cõclusione sufficeret hic, quę ex litera ad hãc formã reducta sunt, ad claritatem tamen & bonitatẽ doctrinæ in litera inferũtur duæ aliæ manifestationes non seorsum, sed miste: una est ex oppositio, seu ex differentia inter appetitum sensitiuum & intellectiuũ: non ꝙ de appetitu sensitiuo minus sufficienter dictũ fuerit in quæstione præcedente, sed ut ostendatur ex eadem rãdice procedere, ꝙ ille diuersitates & istę non sic ratio ista firmior reddat. Vtí duas maximas apposuisse habẽtes sicut se habẽt affirmatio ad affirmationẽ, & negatio ad negationẽ, primam de communitate obiectis secundũ ãs de specialitate eiusdẽ & consequenter duo dedixit, unitatẽ superioris, & diuersitatẽ inferioris appetitus: quia nõ habet obiectũ illud commune: quia nec sensus illud apprehendit.

¶Altera est ex apprehensiua præuia, quam in calce posuit: ꝙ quæ admodum uis apprehensiua in parte superiori sua in parte inferiori non multiplicatur, ita

b 399 102 *a*

382 834

379 305 301

rationẽ sui obiecti quod est bonũ, intellectus autem secũdum ꝙ quædam res & potentia specialis, sic sub communi ratione boni continetur, uelut quoddam speciale, & intellectus ipse, & ipsum intelligere, & obiectum eius, quod est uerum, quorũ quodlibet est quoddam speciale bonum. Et secundum hoc uoluntas est altior intellectu, & potest ipsum mouere. Ex his ergo apparet ratio quare hæ potentiæ suis actibus inuicẽ se includunt: quia intellectus intelligit uoluntatem uelle, & uoluntas uult intellectum intelligere[c]. Et simili ratione bonũ continetur sub uero inquantum est quoddam uerũ intellectum, & uerũ continetur sub bono inquantũ est quoddam bonum desideratum.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus alio modo mouet uoluntatem quàm uoluntas intellectum, ut iam dictum est[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd non oportet procedere in infinitum, sed statur in intellectu, sicut in primo. Omnem enim uoluntatis motum necesse est quòd præcedat apprehensio, sed non omnem apprehẽsionem præcedit motus uoluntatis: sed principium consiliandi & intelligendi est aliquod intellectiuum principium altius intellectu nostro: quod est deus, ut etiam Arist. dicit in 8. ethi. Et per hunc modum ostendit quòd non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum irascibilis, & concupiscibilis distingui debeant in appetitu superiori.*

AD QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd irascibilis & cõcupiscibilis distingui debeãt in appetitu superiori, qui est uoluntas. Vis enim concupiscibilis dicitur à concupiscendo: & irascibilis ab irascendo. Sed aliqua concupiscentia est quæ non potest pertinere ad appetitũ sensitiuum, sed solum ad intellectiuum, qui est uoluntas: sicut concupiscentia sapientiæ, de qua dicitur Sap. 6. Concupiscentia sapientię perducit ad regnũ perpetuũ. Est etiam quædam ira, quæ non potest pertinere ad appetitum sensitiuum, sed intellectiuum tãtum: sicut cum irascimur contra uitia. Vnde & Hiero. super Mat. monet ut odiũ uitiorum possideamus in irascibili. Ergo irascibilis & concupiscibilis distingui debent in appetitu intellectiuo, sicut in sensitiuo.

¶Præterea, Secundum quod communiter dicitur, charitas est in concupiscibili, spes autem in irascibili. Non autem possunt esse in appetitu sensitiuo, quia non sunt sensibilium obiectorum, sed intelligibilium. Ergo concupiscibilis & irascibilis sunt ponenda in parte intellectiua.

¶Præterea, In libro de spiritu & anima dicitur, ꝙ has potentias, scilicet irascibilem & concupiscibilem, & rationalem habet anima antequam corpori misceatur. Sed nulla potentia sensitiuę partis est animæ tantum, sed coniuncti, ut suprà dictum est[c]. Ergo irascibilis & concupiscibilis sunt in uoluntate, quæ est appetitus intellectiuus.

¶SED CONTRA est quod Greg. Nicenus dicit, quòd rationalis pars animæ diuiditur in desiderativum & irascitivum. Et idem dicit Dama. in lib. 2. & philosophus dicit in tertio de anima, quòd uoluntas in ratione est, In irrationali autem parte animæ concupiscent. a & ira, uel desiderium & animus.

CONCLVSIO.

In superiori appetitu hominis uoluntate scilicet, non distinguitur concupiscibilis, & irascibilis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis non sunt partes intellectiui appetitus, qui dicitur uoluntas. Quia, sicut suprà dictum est[c], potentia, quæ

ordinatur ad aliquod obiectum secundum communem rationem, non diuersificatur per differentias speciales sub illa ratione communi contentas. Sicut quia uisus respicit uisibile secundum rationem colorati, non multiplicantur uisiuæ potentiæ secundum diuersas species colorũ. Si autem esset aliqua potentia quæ esset albi inquantum est album, & non inquantum est coloratum, diuersificaretur à potentia quæ esset nigri, inquantum est nigrum. Appetitus autem sensitiuus non respicit communem rationem boni[c]: quia nec sensus apprehendit uniuersale. Et ideo secundum diuersas rationes particularium bonorum diuersificantur partes appetitus sensitiui[c]. Nam concupiscibilis respicit propriam rationem boni inquantum est delectabile secundum sensum & conueniens naturæ. Irascibilis autem respicit rationem boni secundum quod est repulsiuũ & impugnatiuum eius quod infert nocumentum. Sed uoluntas respicit bonum sua communi ratione boni[c]. Et ideo non diuersificantur in ipsa quæ est appetitus intellectiuus, aliquæ potentiæ appetitiuæ, ut sit in appetitu intellectiuo alia potentia irascibilis, & alia concupiscibilis, sicut etiam ex parte intellectus non multiplicantur uires apprehensiuæ, licet multiplicentur ex parte sensus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amor, concupiscentia, & huiusmodi, dupliciter accipiuntur. Quandoq; quidem secundũ quod sunt quædã passiones[c]: cum quadam scilicet concitatione animi prouenientes: & sic communiter accipiuntur: & hoc modo sunt solum in appetitu sensitiuo. Alio modo significant simplicem affectum absq; passione uel animi concitatione. Et sic sunt actus uoluntatis. Et hoc etiam modo attribuuntur angelis & deo. Sed prout sic accipiuntur[c], non pertinent ad diuersas potentias, sed ad unam tantum potentiam, quæ dicitur uoluntas.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ipsa uoluntas potest dici irascibilis prout uult impugnare malum, non ex impetu passionis, sed ex iudicio rationis. Et eodem modo potest dici concupiscibilis propter desiderium boni. Et sic in irascibili & concupiscibili sunt charitas & spes, id est in uoluntate[c], secundum quod habet ordinem ad huiusmodi actus. Sic etiam potest intelligi quod dicitur in libro De spiritu & anima, quòd irascibilis & concupiscibilis sunt animæ, antequã uniatur corpori: ut tamen intelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non sit necessarium uerbis illius libri fidem adhibere[c]. Vnde patet solutio ad tertium.

QVAESTIO OCTVAGESIMATERTIA *de libero arbitrio in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de libero arbitrio.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum homo sit liberi ar. ¶Secũdo quid sit libe. arb. utrũ sit potentia, uel actus, uel habitus. ¶Tertio, si est potẽtia, utrũ sit appetitiua, uel cognitiua. ¶Quarto, si est appetitiua, utrum sit eadem potentia cum uoluntate, uel alia.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homo sit liberi arbitrij.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit liberi arb. Quicunq; enim est liberi arbit. facit quòd uult. Sed homo non facit quod ault. Dicitur enim Rom. 7. Non enim quod uolo bonũ hoc ago, sed quod odi malũ, illud fa-

nec appetitiua: oppositũ autem est in parte inferiori: quia & apprehẽsiue & appetitiuę multiplicaf: licet enim æquali numero satis est proposito nostro differentia inter partem inferiorem & superiorẽ in multiplicatiue & nõ multiplicatiue tam apprehensiuarum quàm appetitiuarum, quicquid sit de numero, quem constat nõ oportere esse æqualem: quia non ponitur appetitus primo propter apprehensiuarum potentiarum bona propria, sed propter ipsius animalis bonum, ut dictum est. Nec apprehensorum per se differentiæ constituunt aut pariunt totidem per se differentias genericas appetibilium: imo omnia sensibilia supercepta duabus tãtum bonũ per se differentiis, quas modo diximus in q. præce. comprehenditur: & ideo duas tantum appetitiuas potentias, in parte sensitiua distinxit superius.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus. Cõment.

¶In corpore una est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: circa quam tria facit. Primo ponit eam: & probat ducendo ad impossibile. secundo manifestat. tertio probat à priori.

¶Quo ad primum cõclusio est: Homo est liberi arbitrij. probatur ducendo ad impossibile: quia frustra essent fex consilia, &c.

¶Quo ad secundum graduantur res in triplici ordine quo ad hoc: quædam operantur sine iudicio: quædam cum iudicio, non collatiuo, sed naturali: quædam cum iudicio libero: prima sunt inanimata: secũda sunt bruta: tertia rationalis, inter quæ est homo. Vbi nota ꝙ iudicium seu arbitriũ liberũ distinguit cõtra naturale, naturale autẽ est, qđ est determinatũ ad unũ: agere ergo iudicio naturali nihil aliud est ꝙ agere iudicio nõ indifferẽti ad hoc & oppositũ, sed determinato ad alterũ oppositorum: hoc modo bruta agũt: agere autẽ arbitrio libero, est agere iudicio indeterminato ad hoc, & oppositũ. Nec attendiatur ista differentia in hoc: ꝙ quãdo agit, iudiciũ liberũ est indeterminatũ, & naturale determinatũ: quia quãdo omne iudiciũ determinatũ esse ad unum, sed attenditur penes hoc, quòd iudicium brutorum secundũ se nõ est indifferens ad hoc & oppositũ: rationalium *unico*, uero sic,

nero sic. potentię enim rõnales ut dicitur. 10. meta. se habent ad opposita: irrationales uero ad unum tantum oppositorum.

¶Quo ad tertiũ probatur conclusio à priori sic. Ratio circa contingentia habet uiam ad opposita: ergo circa particularia operabilia: ergo non habet iudicium determinatum ad unum: ergo habet iudiciũ liberũ. Antecedens patet tam in dialecticis, id est probabilibus, ꝙ in rethoricis quæ sunt minus probabilia utpote uersimilia. Prima consequentia patet: quia particularia operabilia à nobis manifeste sunt cõtingentia. Secũda uero patet ex terminis: determinari enim ad unũ oppositũ & posse in utrunq; oppositorũ econtrario diuiduntur. Tertia quoq; patet ex terminis. Quoniã nihil aliud est iudiciũ liberũ quàm indifferens: ex quo cõcluditur de primo ad ultimum, ꝙ ex hoc quòd homo est rationalis, sequitur, est liberi arbitrij.

Num ratio liberꝫ tatis in ratione, uel in uoluntate consistat.

Quæstio. ¶Circa hanc rationem aduerte ꝙ hinc habes ꝙ prima radix libertatis est ratio, ita ꝙ ex hoc primo inest libertas alicui: quia ratio indeterminata est, & indifferens est ad hoc & oppositũ. Et qm̃ hæc est ante omnẽ actũ uoluntatis, consequens est ꝙ minus bene Scotus in primo, dist. 38. dixerit libertatẽ primo quęrẽdã in uoluntate. Quãuis possit distingui ꝙ primo est in uoluntate formaliter, & primo in rõne radicaliter. Vnde ad rõnẽ Scoti ibidem: scilicet quicquid intelligitur ante omnẽ actũ uoluntatis, intelligitur mere naturaliter: ergo nulla est ibi libertas. Respondetur, quod antecedens quocũq; modo formetur, potest habere duplicẽ sensum. Primus est: quod omnis actus intellectus ante uoluntatis actũ, est mere naturalis elicitiue: & sic est uerũ. Quoniã ante uoluntatis actum, quantũcũq; actum intellectus elicit à natura, non ab electione elicit. Secundus sensus est: quòd omnis actus intellectus præueniens uoluntatẽ, est mere naturalis obiectiue. Et in hoc sensu potest dupliciter intelligi: uel quo ad conditiones positiuas, uel quo ad conditiones negatiuas, seu negatiue montratas. Si intelligamus de conditionibus positiuis, uerum est: si de negatiuis, uniuersaliter nõ est uerum. Quoniã actus intellectus præueniens uoluntatẽ, est

b 300

a 774

b 406

a 412 *2. qu. 17. exis in actum, oportet ar. 6. ut omne iudiciũ determinatũ esse ad unum, sed ar. 1. & attenditur penes hoc, ar. 1. cor. Et mal. indifferens ad hoc & 9. 6. art. oppositũ: rationalium unico.*

cio. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶Præterea, Quicunq; est liberi arbitrij, eius est uelle & non uelle, operari & non operari. Sed hoc non est hominis. Dicitur enim ad Rom. 9. Non est uolentis scilicet uelle, neq; currentis scilicet currere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶Præterea, Liberum est quod sui causa est: ut dicitur in 1. metah. Quod ergo mouetur ab alio, non est liberum. Sed Deus mouet uoluntatem. Dicitur enim Proverb. 21. Cor regis in manu dei est: & quocunq; uoluerit uertet illud. Et Philip. 2. Deus est qui operatur in nobis uelle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶Præterea, Quicunq; est liberi arbitrij, est dominus suorum actuum: sed homo non est dominus suorum actuum: quia ut dicitur Hiere. 10. non est in homine uia eius, nec uiri est ut dirigat gressus suos. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethi. Qualis unusquisq; est, talis finis uidetur ei. Sed non est in potestate nostra aliquales esse, sed hoc nobis est à natura. Ergo naturale est nobis quòd aliquem finem sequamur. Non ergo ex libero arbitrio.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Glo. i. in libertate arbitrij.

CONCLVSIO.

Cum homo sit rationalis, liberi etiam arbitrij necessario est.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ homo est liberi arbitrij. Alioquin frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

¶Ad cuius euidentiam considerandũ est ꝙ quædam agunt absq; iudicio. Sicut lapis mouetur deorsum: & similiter omnia cognitione carentia. Quædã autem agunt iudicio, sed non libero, sicut animalia bruta. Iudicat enim ouis uidens lupum eum esse fugiendum naturali iudicio, & non libero: quia nõ ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicat. Et simile est de quolibet iudicio brutorum animalium. Sed homo agit iudicio: quia per uim cognoscitiuã iudicat aliquid esse fugiendum uel prosequẽdum[c]. Sed quia iudicium istud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione quadã rationis, ideo agit libe. iudicio potens in diuersa ferri. Ratio enim circa contingentia habet uiam ad opposita, ut patet in dialecticis syllogismis, & rhetoricis per suasionibus. Particularia autem operabilia sunt quædam contingentia. Et ideò circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad unum. Et pro tanto necesse est quòd homo sit liberi arbi. ex hoc ipso quod rationalis est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est[c], appetitus sensitiuus, etsi obediat rationi, tamen potest in aliquo repugnare concupiscendo contra illud quod ratio dictat[c]. Hoc ergo est bonum qđ homo non facit cum uult, scilicet non concupiscere contra rationem, ut glos. Augu. ibidem dicit.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ uerbum illud Apostoli non sic est intelligendum quasi homo non uelit & non curratlibero arbitrio, sed quia liberum arbitrium ad hoc non est sufficiens nisi moueatur & iuuetur à Deo.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ liberũ arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberum arbitrium seipsum mouet ad agendũ. Non tamen hoc est de necessitate libertatis quòd sit prima causa sui id quod liberum est: sicut nec ad hoc quòd aliquid sit causa alterius, requiritur quòd sit prima causa

eius. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas & uoluntarias. Et sicut naturalibus causis, mouendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita mouẽdo causas uoluntarias, non aufert quin actiones earum sint uoluntariæ[c], sed potius hoc in eis facit. operatur enim in unoquoq; secundum eius proprietatem.

¶Ad quartum dicendum, quòd dicitur non esse in homine uia eius quantum ad executiones electionum, in quibus homo impeditur posse, uelit nolit. Electiones autem ipsæ sunt in nobis, supposito tamen diuino auxilio.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ qualitas hominis est duplex. Vna naturalis & alia superueniens. Naturalis autem qualitas accipi potest uel circa partem intellectiuam, uel circa corpus & uirtutes corpori annexas. Ex eo igitur ꝙ homo est aliqualis qualitate naturali, quæ attenditur secundum intellectiuam partem, naturaliter homo appetit ultimum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidẽ appetitus naturalis est & non subiacet libero arbitrio, ut ex supradictis patet[c]. Ex parte uero corporis & uirtutũ corpori annexarum potest esse homo aliqualis naturali qualitate secundum quod est talis cõplexionis, uel talis dispositionis ex qua cunq; impressione corporeæ causarum, quæ non possunt in intellectiuã partem imprimere, eo quòd non est alicuius corporis actus[c]. Sic igitur qualis unusquisq; est secundum corpoream qualitatem, talis finis uidetur ei: quia ex huiusmodi dispositione homo inclinatur ad eligendum aliquid uel repudiandum. Sed istæ inclinationes subiacẽt iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, ut dictum est[c]. Vnde per hæc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autẽ superuenientes sunt ficut habitus & passiones, secundum quas aliquis magis inclinatur in unum quàm in alterum. Tamen istæ etiam inclinationes subiacent iudicio rationis. Et huiusmodi etiam qualitates ei subiacent, inquantum in nobis est tales qualitates acquirere uel causaliter uel dispositiue, uel à nobis excludere. Et sic nihil est quod libertati arbitrij repugnet.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum liberum arbitrium sit potentia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd liberum arbitrium non sit potentia. Arbitrium enim liberum nihil est aliud quàm liberum iudicium. Iudicium autem non nominat potentiam, sed actum. Ergo liberum arbitrium non est potentia.

¶Præterea, Liberum arbitrium dicitur esse facultas uoluntatis & rationis. Facultas autem nominat facilitatem potestatis, quæ quidem est per habitum. Ergo libe. arbit. est habitus. Ber. etiam dicit, ꝙ libe. arbit. est habitus animę liber sui. Non ergo est potentia.

¶Præterea, Nulla potentia naturalis tollitur per peccatum: sed liberũ arbitrium tollitur per peccatum. Augu. enim dicit, quòd homo male utens libero arbitrio, & se perdit & ipsum. Ergo liberum arbitrium non est potentia.

¶SED CONTRA est, quòd nihil est subiectum habitus, ut uidetur, nisi potentia. Sed liberum arbitrium est subiectum gratiæ, qua sibi assistente bonum eligit. Ergo liberum arbitrium est potentia.

CONCLVSIO.

Cum liberum arbitrium sit quo indifferenter se habent homines ad bene uel male eligendum, impossibile est esse habitum quendam, uel potentiam cum habitu, sed necessario potentia quædam animæ naturalis est.

obiectum habeat à natura oblatum, & quicquid in eo cognoscit & iudicat, naturaliter cognoscat & iudicet: habet tñ respectu cõtingentii operabilii hanc negatiuã conditionem, scilicet indeterminationẽ & indifferentiã iudicij respectu utriusq; partis cõtradictionis, quæ opponitur directe naturę: quoniã natura determinat ad unũ. Et hęc cõditio est radix libertatis. Si enim iudicium tale esset determinatũ, uoluntas non posset ad quã uellet cõtradictionis partẽ declinare: sed necessitaretur à determinato ius iudicio de uolendo, uel nõ uolendo hoc: quod esset cõtra rei ipsius experientiam, & cõmi opinionẽ. Quia uero rõnis iudicii circa hoc amandũ, uel non amandum: ante uoluntatis actũ indifferens est, & utrinq; rõnes habens suspensum flat, nec natura nec electione determinatũ secundũ se. Hinc iudiciũ tale & naturale nõ est, quo ad talẽ indifferentiam: imo naturę repugnat, & libertatem fundat. Et sic patet quòd distincto anteced ente Scoti iuxta sensum in quo uerificatur antecedẽs, negãda est cõsequẽtia. in alio uero sensu antecedẽs est negandũ: ga falsum est ut patet. Et si instetur ꝙ aut indifferẽtia iudicij est naturalis aut libera: respõdendũ est ꝙ neutra est formaliter, sed est radicaliter libera, id est libertatis radix. Est eñ implicatio in adiecto dicere indeterminatio naturalis: quia si naturalis, ergo determinata ad unũ: & si indifferẽs, ergo nõ naturalis. Inhęsio tñ talis indeterminati iudicij est naturalis: ut de libertate formaliter etiã dicetur in sequẽti articulo.

419 1. dictis, 24. qõ. 1. art. 1. & 2. Et nec 89. qõ. 24. art. 4. Cõment.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulũ secundũ.*

TItulus clarus.

¶In corpe duo. primo distinguit significatiões huius nominis liberũ arbit. Secũdo rñdet quęsito unica cõclusione affirmatiue.

¶Quo ad primum dupliciter sumitur: apprie, & ex accommodatione usus. Primo modo significat actum. Secundo principium, huius actus: & de hoc est quæstio.

¶Quo ad secũdũ conclusio rñsiua est, liberũ arb. est potẽtia. Probatẽ sic, Aut est habitus, aut potẽtia, aut potẽtia cũ habitu: sed nec habitus nec potẽtia cũ habitu est: ergo potẽtia. Assumptũ probatur, quia principium actus in nobis aliquod horũ est. probatur, quia his dicimur ut principiis cognoscere. minor uero probatur dupli

tur dupliciter: primo sic, si esset habitus: ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile: quia naturalitas est contra rationem libertatis: & esse habitum est contra rationem naturalitatis libe. arbitr. consequentia patet. quia liberum arbitrium non acquiritur aut infunditur: sed connascitur nobiscum. Destructio consequentis quo ad primam probationem patet: quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio, & si subest libero arbitrio, ergo non est naturale, ut patet de assensu principiorum, & appetitu beatitudinis.

¶ *Num libero arbitrio repugnet naturalitas, cum sit potentia naturalis.*

Quæstio. ¶ Circa hanc partem duo dubia parua sunt. Primum est: quia uidetur contradictio in eodem contextu literæ dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrij repugnat naturalitas & simul dicitur quòd est naturalis. Secundum est: quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, ut patet. ponitur enim in secunda specie qualitatis: ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad

c hæc duo simul dicitur: 422 quòd naturale hic sumitur ut distinguitur contra liberum: ita q̃ naturale uocamus determinatum ad unum: cuius oppositum conuenit libero. Potest autem cadere naturalitas supra duo: uel supra rationem rei de qua est sermo, uel supra inhæsionem illius rationis in subiecto. Et si quidē determinet inhæsionē: omnia quæ congenerantur alicui, naturalia sunt: quia non libere insunt, sed à natura determinantur ad habenda illa: & hoc modo liberum arbitrium est naturale: quia inest nobis à natura: ut in litera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhę- 404 sionem infertur in litera: quòd si esset habitus, esset naturalis: ut patet. Si uero determinet ipsam rationem rei: sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale & aliquid liberum. Quia aliquod est determinatum ad unum: aliquod indifferens ad hoc & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur. Contra rationem liberi arbitrij est naturalitas, scilicet determinãs rationem: non inhæsionem: & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium. Quia scilicet nocatur potentia naturalis ratione inhæsionis: distinguitur tamen contra potentias naturales: & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit animꝰ cur simpliciter dicitur: quòd libero arbitrio repugnat esse habitum naturalem: & non naturalem potentiam, cum utrumque naturalitas

414 *2. dist. 24. q. 1. ar. 3. Et 3. di. 27. art. 1. qõ. 3. ad quintũ. Et ueri. q. 24. ar. 4. & 6.*

quo ad rationem repugnet & quo ad inhæsionem conueniat. Ad hoc dicitur, quòd in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita quòd si est naturalis quo ad inhæsionem: est etiam naturalis quo ad rationem: quamuis non econtra, ut patet: in potentia uero non: sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitatem habitus tanquam omnino repugnantem liberum comitatur liberum arbitrium. Sed ratio est potẽtia cognitiua. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶ Præterea, Ad liberum arbitrium dicitur quasi liberũ iudicium. sed iudicare est actus cognitiuæ uirtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

¶ Præterea, Ad liberum arbitrium præcipue pertinet electio. Sed electio uidetur ad cognitionem pertinere: quia electio importat quandam comparationem unius ad alterum: quod est proprium cognitiuæ uirtutis. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in 3. ethic. quòd electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ uirtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est secundum q̃ eligimus. Ergo liberum arbitrium est uirtus appetitiua.

CONCLVSIO.

¶ *Cum proprius actus liberi arbitrij sit ipsa, electio, in parte animi appetitiua: necesse est arbitrium liberum esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus unum recipere alio recusato: quod est eligere, & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ uirtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte autem cognitiuæ requiritur cõsilium, per quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autem appetitiuæ requiritur quòd appetẽdo acceptetur, quod per consilii diiudicatur. Et ideo Arist. in 6. ethi. sub dubio relinquit, utrum principalius pertineat electio ad uim appetitiuã uel ad uim cognitiuã: dicit enim quòd electio uel est intellectus appetitiuus, uel appetitus intellectiuus. Sed in 3. ethi. in hoc magis declinat q̃ sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium cõsiliabile. & huius ratio est: quia proprium obiectum electionis est illud quod est ad finem. hoc autem inquãtum huiusmodi habet rationem boni, quod dicitur utile. Vnde, cum bonum inquantum huiusmodi, sit obiectum appetitus, sequitur quòd electio sit principaliter actus appetitiuæ uirtutis. Et sic liberum arbitrium est appetitiua potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentiæ appetitiuæ cõcomitantur apprehensiuæ[c]. Et secundum hoc dicit Dama. quòd cum rationali confestim concomitatur liberum arbitrium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium primo quidem per sententiam rationis, & secundo per acceptationem appetitus. Vnde philosophus dicit in 3. ethic. quòd ex consiliari iudicantes desideramus secundum consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium à quo nominatur liberum arbitrium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista collatio, quæ importatur in nomine electionis, pertinet ad consilium præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen inquantum à ui cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum unum alteri præoptat.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia à uoluntate.

435 *locis suprà ar. 3. induct.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ liberum arbi. sit alia potentia à uoluntate. Dicit enim Dama. in lib. 2. q̃ aliud est thelsis, aliud uero bulisis. Thelisis autem est uoluntas, bulisis autẽ uidetur arbitrium liberum: quia bulisis secundũ ipsum est uoluntas: quæ est circa aliqd quasi unius per cõparationẽ ad alterũ. Ergo uidetur q̃ lib. arbit. sit alia potentia à uoluntate.

¶ Præterea, Potentię cognoscũtur per actus. Sed electio, quę est actus liberi arb est aliud à uoluntate: ut dicitur in 3. Ethi. quia uoluntas est de fine, electio autem de his quæ sunt ad finem. Ergo liberum arbitrium est alia potentia à uoluntate.

¶ Præterea, Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duę potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiã ex parte appetitus intellectiui debet esse alia potẽtia præter uoluntatem: & hæc nõ uidetur esse nisi liberũ arb. Ergo liberũ arbi. est alia potentia à uoluntate.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit in 3. quòd liberum arbitrium nihil aliud est quàm uoluntas.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ratio & intellectus non duæ, sed una potentia sunt, ita uoluntas & liberum arbitrium non duæ, sed una tantum potentia sunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potentiis apprehensiuis, ut suprà dictũ est[c]. Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent uoluntas & lib. arbi. quod nihil aliud est q̃ uis electiua a & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actuum. Nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicitur proprie principia, quæ sine collatione per seipsa cognoscuntur[c]. Ratiocinari autem proprie est deuenire ex uno in cognitionem alterius. Vnde proprie de conclusionibus ratiocinamur, quæ ex principiis innotescunt. Similiter ex parte appetitus uelle importat simplicem appetitum alicuius rei. Vnde uoluntas dicitur esse de fine, qui propter se appetitur. Eligere autem est appetere aliquid propter alterum consequendum. Vnde proprie est eorum quæ sunt ad finem. Sicut autem se habet in cognitiuis principium ad conclusionem, cui propter principia assentimus, ita in appetitiuis se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifestum est quòd sicut se habet intellectus ad rationem, ita se habet uoluntas ad uim electiuam, id est ad liberum arbitrium. Ostensum est autem suprà[c], quòd eiusdem potentiæ est intelligere & ratiocinari, sicut eiusdem uirtutis est quiescere & moueri. Vnde etiam eiusdem potentiæ est uelle & eligere. Et propter hoc uoluntas & liberum arbitrium non sunt duæ potentiæ, sed una.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bulisis distinguitur à thelisi, non propter diuersitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd electio & uoluntas, id est ipsum uelle, sunt diuersi actus: sed tamen pertinent ad unam potentiam, sicut etiam intelligere & ratiocinari, ut dictum est[c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus comparatur à uoluntate ut mouens. Et ideo non oportet in uoluntate distinguere agens & possibile.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articuli quarti, Titulus clarus.*

Comment. ¶ In corpore una conclusio, secundum quæsito affirmatiue. Voluntas & liberũ arbitriũ non sunt duæ, sed una potentia, ubi. Sicut se habet intellectus ad rationẽ, ita uoluntas ad libe. arbit. seu (quod idẽ est) uim electiũ: sed intellectus & rõ sunt una potẽtia. ergo uoluntas & libe. arb. maior probatur dupliciter. primo ex cõmuni rõne. Quia oportet appetitiuas esse proportionatas apprehensiuis ac per hoc sicut in apprehẽsiua sunt duo, ita in appetitiua. Secundo ex specialibus rõnibus 330 horũ ex parte obiectorũ & actuũ. Actuũ quidem quia intelligere est simplex: & ratiocinari est discurrere: & similiter uelle & eligere: obiectorũ uero, quia: ex inde illorum primũ est principij: secundũ conclusionis. horum quoq; primum est finis, secun- 393 dum ad finem. 396

¶ Cõstat aũt quòd hæc proportionaliter se habent, minor uero nõ solum patur: quia eiusdẽ est uirtutis, quies & motus: sed idẽ medium intentum hic cõclusionem inferre dicitur. Et sic duobus quodãmodo mediis probatis intentum cõclusionẽ, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuã & appetitiuã uirtutem: & ex habitudine inter actũ lib. arb. & actũ uoluntaris: quia scilicet se habẽt ut quies & motus: ut suprà dictũ fuit 339 de intellectu & ratiõe.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quartæ Articulũ primum.*

Comment. ¶ Titulus clarus.

¶ In corpe quinque. Primo refert antiquorũ opiniones. secundo Plato. tertio arguit cõtra opinionẽ Plato. quarto fundamẽtũ eius examinat & destruit. quinto infert. cõclusionem responsiuam quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primum antiquorũ, positio est, q̃ 0 corporeorum nulla est certa cognitio: qa sunt in cõtinuo motu: & ex 196 hoc q̃ corporale uarijũ, nullius rei est aliqua certa cognitio: qa sola corpora entia ponebant.

¶ Quo ad secundũ Platonis, positio q̃ corporũ sensibiliũ secundum seipsa nõ est certa scięntia, sed secũdum eorum ideas: quia hęc sunt materialia & fluxa, illę aũt sunt species horum.

¶ Quo ad tertiũ dupliciter arguit. Primo ducendo ad impossibile, quia scilicet materia & motus excluderentur à scientia tã in rõne obiecti q̃ in rõne medij: & sic periret scięntia naturalis: quę & de mobili, & q̃ principia motus est. Secũdo ducẽdo ad inopinabile, quòd dum horũ manifestorũ scięntiam quærimus, aliorũ quæ nescimus, scientiã inueniamus: quæ non sunt horum substãtiæ: per quæ de his iudicare nequiuimus, & ramen iudicamus.

¶ Quo ad quartũ primo fundamentũ Platonis: fundauit se Plato super ires propositiones. Prima est, q̃ cognitio fit per alsimilationem, primo de aĩa. secundo, q̃ ista similatio debet esse nõ solũ in forma, sed in modo formę. Tertia, q̃ inter intellectum & res corporales non potest esse ista alsimilatio, sed bene inter animam & ideas. Et hanc tertiã, propositionẽ, pbauit: quia in aĩa rei cognitæ forma est immaterialiter, uniuersaliter, & immobiliter, qđ ex operatiõe apparet: qa experimur intelligere uniuersaliter, & necessario: operatio enim est secũdũ modum formæ, in corporibus aũt his oppositio modo sunt formæ: in ideis aũt sunt simili modo, scilicet uniuersaliter, immaterialiter, & absq; motu. ergo.

¶ Deinde destruit hoc fundamentũ, ostendẽdo secũdũ oppositionẽ esse falsum dupliciter. Primo in alsimilatiõe absolute. Secũdo in alsimilatiõe cognoscẽtis ad cognitũ: absolute quidẽ, quia inter similia nõ oportet q̃ sit similitudo modi essendi, neq; 419 *uer. qõ. 10. ar. 4.*

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima nõ cognoscat corpora per intellectum. Dicit enim Aug. in 2. Sol. q̃ corpora intellectu comprehendi non possunt: nec aliquod corporeum nisi sensibus uideri potest. Dicit etiam 12. super Gen̄ ad literam, quòd uisio intellectualis est eorum quæ sunt per essentiam suã in anima. huiusmodi autem non sunt corpora. Ergo anima per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad intelligibilia, ita se habet intellectus ad sensibilia. Sed anima per sensum nullo modo potest cognoscere spiritualia quæ sunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum potest cognoscere corpora, quæ sunt sensibilia.

¶ Præterea, Intellectus est necessariorũ, & semper eodem modo se habentium. Sed corpora omnia sunt mobilia, & non eodem modo se habentia. Anima ergo per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ SED CONTRA est, q̃ scientia est in intellectu. Si ergo intellectus non cognoscit corpora, sequitur q̃ nulla scientia sit de corporibus. Et sic peribit scientia naturalis quæ est de corpore mobili.

CONCLVSIO.

¶ *Anima per intellectum cognoscit corpora immaterialiter, uniuersaliter, & necessaria cognitione.*

¶ RESPONDEO dicendum ad euidentiam huius quæstionis, q̃ primi philosophi, qui de naturis rerum inquisiuerũt, putauerunt nihil esse in mũdo præter corpus[c]. Et quia uidebãt ośa 362

intrinsece: ut patet de intenso & remisso: nec extrinsece, ut patet de duob⁹ albis, altero dulci & altero non. In cognoscente autem, quia sensus est similis sensato in forma nō in materia: ergo iuxta hūc eundē modū dici potest ꝙ intellectus respicit species rerū absq; materia, motu & particularib⁹: quia unūquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis.

Annota.

¶Aduerte hic ꝙ (ut patet ex supradictis) ista ratio, Vnūquodq; recipit per modū suū, nō sufficeret ad propositum nisi præsupposito actuo sufficiēre: qa tamē superius ex proposito hoc declarauerat: ubi de intellectu agēte tractabatur, ideo suppositis illis nūc non curat sic breuiter & quasi diminute loqui.

34 419 Cōment.

¶Quo ad quintum infertur conclusio respōsiua, Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, uniuersali & necessaria. Vbi aduerte, ꝙ hæc tres cōditiones determinant cognitionē secundum genus proprium & in ordine ad obiectum. Secundum genus quidem proprium: quia cognitio ista est de genere cognitionum immaterialium, uniuersalium, & immobilium, seu necessariarū, quod idem est: necessarium enim est quod mutari non potest. omnis enim intellectio in tali genere est. In ordine uero ad obiectū: quia cognitio ista immaterialiter, uniuersaliter & immutabiliter attingit obiectum. nulla enim materia mediante nulla conditione particularitatis intercedente, nulla mutationis specie obuiāte intelligimus species corporum: quæ secundum esse sunt materiales particulares & mutui subiectæ.

415

a ¶Super Quæstionis octuagesimæ quartæ Articulū secundū.

b 425

Annota.

Titulus per essentiam ut rationem cognoscendi eo modo quo species intelligibilis dicitur ratio cognoscendi: ita quòd sola essentia animæ sit ei sufficiens ratio cognoscēdi oīa corpora.

Cōment.

¶In corpore quatuor. primo ponit opiniones antiquorū. secundo arguit cōtra. tertio ostendit modū quo cognitum oportet esse in cognoscente. quarto respondet quæsito.

4

¶Quo ad primū quatuor narrat. Primo cōclusionē respōsiuā secū dū antiquos, scilicet ꝙ anima cognoscit oīa corpora per essentiam suam. Secūdo cōmune fundamētum omnibus antiquis, scilicet ꝙ cognitio fit absimilatio-

63

corpora mobilia esse, & putabāt ea in continuo fluxu esse, existimauerunt ꝙ nulla certitudo de rerum ueritate haberi posset à nobis. Quod enim est in cōtinuo fluxu, per certitudinē apprehendi non potest: quia prius labitur ꝙ mente diuidicetur: sicut Eraclius dixit, ꝙ non est possibile aquā fluuij currentis bis tangere, ut recitat philosophus in 4. Metaph. Iis autē superueniens Plato, ut posset saluare certā cognitionem ueritatis à nobis per intellectū haberi, posuit præter ista corporalia aliud genus entiū à materia & motu separatum, quod nominabat species siue ideas, per quarū participationē unumquodq; istorū singularium & sensibiliū dicitur uel homo uel equus, uel aliquid huiusmodi⁶. Sic ergo dicebat, scientias & diffinitiones & quicquid ad actū intellectus pertinet, non referri ad ista corpora sensibilia, sed ad illa immaterialia & separata⁶, ut sic anima non intelligat ista corporalia, sed intelligat horū corporaliū species separatas. Sed hoc dupliciter apparet falsum. Primo quidem, quia cū ille species sint immateriales & immobiles, excluderetur à scītiis cognitio motus & materiæ: quod est propriū scientiæ naturalis, & demōstratio per causas mouentes & materiales. Secundo, quia derisibile uidetur, ut dum rerum, quæ nobis manifestæ sunt, notitiam quærimus, alia entia in medium afferamus, quæ non possunt esse eorum substantiæ, cum ab eis differant secundum esse. Et sic illis substantiis separatis cognitis, non propter hoc de istis sensibilibus iudicare possemus. Videtur autem in hoc Plato deuiare à ueritate: quia cū æstimaret omnem cognitionem per modū alicuius similitudinis esse, credidit ꝙ forma cogniti ex necessitate sit in cognoscente, eo modo quo est in cognito. Considerauit autem, ꝙ forma rei intellectæ est in intellectu uniuersaliter & immaterialiter & immobiliter. Quod ex ipsa operatione intellectus apparet, qui intelligit uniuersaliter & per modum necessitatis cuiusdā. Modus enim actionis est secundum modum formę agentis. Et ideo existimauit ꝙ oporteret res intellectas hoc modo in seipsis subsistere, scilicet immaterialiter & immobiliter. Hoc autem necessarium non est: quia etiam in ipsis sensibilibus uidemus ꝙ forma alio modo est in uno sensibilium quàm in altero: puta cū in uno est albedo cum dulcedine, in alio sine dulcedine. Et per hunc etiam modū forma sensibilis alio modo est in re quæ est extra animā, & alio modo in sensu, qui suscipit formas sensibiliū absq; materia⁶, sicut cera auri sine auro. Et similiter intellect⁹ species corporū, quę sunt materiales & mobiles, recipit immaterialiter & immobiliter secundum modum suum. Nam receptum est in recipiente per modum recipientis. Dicendum est ergo, ꝙ anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, uniuersali & necessaria.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ uerbum Augu. est intelligendum quantum ad ea quibus intellectus cognoscit, non autem quantum ad ea quæ intellectus cognoscit. Cognoscit enim corpora intelligendo, sed non per corpora: nec̄ per similitudines materiales & corporeas, sed per species immateriales & intelligibiles, quæ per sui essentiam in anima esse possunt⁶.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut August. dicit 22. de ciuit. dei, Non est dicendum, quòd sicut sensus cognoscit sola corporalia, ita intellectus cognoscit sola spiritualia: quia sequeretur quòd deus & angeli corporalia non cognoscerent. Huius autem diuersitatis ratio est, quia inferior uirtus non

80

se extendit ad ea quæ sunt superioris uirtutis; sed uirtus superior ea quę sunt inferioris uirtutis, excellentiori modo operatur⁶.

b 54

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis motus supponit aliquid immobile. Cum enim transmutatio fit secundum qualitatem, remanet substantia immobilis: & cum transmutatur forma substantialis, remanet materia immobilis. Rerum etiam mutabilium sunt immobiles habitudines. Sicut Sortes etsi non semper sedeat, tamen immobiliter est uerum, quòd quando sedet, in uno loco manet. Et propter hoc nihil prohibet de rebus mobilibus immobilem scientiam habere.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum anima per essentiam suam corpora-lia intelligat.

AD SECVNDVM sic procedi-tur. Videtur quòd anima per essentiam suam corporalia intelligat. Dicit enim Augu. 10. de trin. quòd anima imagines corporū conuoluit & rapit factas in semetipsa de semetipsa. Dat enim eis formandis quiddam substantiæ suæ. Sed per similitudines corporum corpora intelligit. Ergo per essentiam suam, quam dat formandis talibus similitudinibus: & de qua eas format, cognoscit corporalia.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. de anima, quòd anima quodammodo est omnia. Cum ergo simile simili cognoscatur, uidetur quòd anima per seipsam corporalia cognoscat.

¶Præterea, Anima est superior corporalibus creaturis. Inferiora autem sunt in superioribus eminentiori modo quàm in seipsis: ut Dionysius dicit. Ergo omnes creaturæ corporeæ nobiliori modo existunt in ipsa essentia animæ, quàm in seipsis. Per suam ergo substantiam poterit creaturas corporeas cognoscere.

¶SED CONTRA est quod August. dicit. 9. de trin. quòd mens corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit. Ipsa autem anima non est cognoscibilis per corporis sensus. Non ergo cognoscit corporea per suam substantiam.

CONCLVSIO.

¶Solus Deus cum sit uirtualiter & eminenter omnia, cognoscit per essentiam suam omnia: anima autem non.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ antiqui philosophi posuerunt, ꝙ anima per suam essentiam cognoscit corpora. Hoc enim animis omnium communiter inditum fuit, quòd simile simili cognoscitur. Existimabant autem quòd forma, cogniti sit in cognoscente, eo modo quo est in re cognita. Econtrario tamen Platonici posuerunt. Plato enim quia perspexit intellectualem animam immaterialem esse & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere⁶. Priores uero naturales, quia considerabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerunt oportere res cognitas etiam in anima cognoscente materialiter esse. Et ideo, ut animæ attribuerent omnium cognitionem, posuerunt eam habere naturam communem cum omnibus. Et quia natura principiatorum ex principiis constituitur, attribuerunt animæ naturam principij: ita ꝙ qui dixit principium omnium esse ignem, posuit animā esse de natura ignis: & similiter de aēre & aqua. Empedocles autē, qui posuit quatuor elementa materialia & duo mouentia, ex his etiam dixit animam esse constitutam. Et ita cum res materialiter in anima ponerent, posuerunt omnem

416

¶Sed est

Annota.

¶Sed est hic locus quæstionis unde ualet ista consequentia facta: uidetur enim nulla: quoniam ratio esset in promptu quare ignis extra non cognosceret, & intus cognoscēdi est ratio: quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior non. Si quæratur autem quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio nisi quia ipsa est ipsa: sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicēdum, quòd consequentia facta est optima: & funda tur super hoc, esse cognoscitiuū sequitur esse immateriale, ut in 9. met. Vnde nec ipsa potētia cognoscitur nisi per actū⁶. Sic igitur non sufficeret attribuere animæ principiorum naturā ad hoc ꝙ omnia cognosceret nisi inessent ei natura & formæ singulorum effectuum: puta ossis & carnis & aliorū huiusmodi, ut Arist. contra Empedoclē argumentatur in primo de anima. Secūdo: quia si oporteret rē cognitā materialiter in cognoscēte existere, nulla ratio esset quare res, quæ materialiter extra animam subsistunt, cognitione carēt: puta si anima igne cognosceret ignem, & ignis etiā qui est extra animam, ignē cognoseret. Relinquit ergo, ꝙ oporteret materialia cognita in cognoscente existere non materialiter, sed magis immaterialiter. Et huius ratio est: quia actus cognitionis se extēdit ad ea, quæ sunt extra cognoscentē. Cognoscimus enim etiā ea quæ extra nos sunt. Per materiam au tem determatur forma rei ad aliquid unū⁶. Vnde manifestum est, ꝙ ratio cognitionis ex opposito se habet ad rationē materialitatis. Et ideo, quę nō recipiunt formas nisi materialiter, nullo modo sunt cognoscitiua⁶, sicut plantę: ut dicitur in 2. li. de anima. Quāto autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitę, tāto perfectius cognoscit. Vnde & intellectus qui abstrahit speciem non solum à materia, sed etiam à materialibus conditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit ꝙ sensus, qui accipit formam rei cognitæ sine materia quidem, sed cum materialibus conditionibus. Et inter ipsos sensus uisus est magis cognoscitiuus, quia est minus materialis, ut supra dictum est⁶. Et inter ipsos intellectus tanto quilibet est perfectior, quanto immaterialior.

¶Ex his ergo patet, ꝙ si aliquis intellectus est qui per essentiā suam cognoscit omnia, oportet ꝙ essentia eius habeat in se materia liter omnia, sicut antiqui posuerunt essentia animæ actu componi ex principiis omniū materialiū, ut cognosceret omnia. Hoc autē est proprium Dei, ut sua essentia sit immateria liter cōprehēsiua omniū, prout effectus uirtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit⁶: non autem anima humana, nec̄ etiam angelus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Aug. ibi loquitur de uisione imaginaria, quæ fit per imagines corporū. Quibus imaginibus formandis dat anima aliquid suę substātiæ: sicut subiectū datur ut informetur per aliq̄s

¶Aduerte ꝙ ratio ista est subtilissima: & est ea dē cum antedicta in q. 84. art. 1. & fundatur su per duas propositiones. Prima est ꝙ cognoscēs non est tantum ipsum, sed alia: hoc enim est idē quod dicere quòd actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem: oportet siquidem cognoscentem esse non solū seipsum, sed ilia quę extra ipsum sunt quę cognoscit. Secunda est, quòd per materiā res arctatur & determinatur ad unum: cuius signum manifestum est: quòd natura quæ infima agēdi est ratio, utpote materialis, ad unum determinatur: & quanto magis à materia receditur, tanto minus ad unum res determinatur. Vnde & plantarū principium ad multa quodammodo se habet supra naturam, se elenans, dum mouet ad diuersas positiones, &c. Ex his enim sequitur ꝙ cognoscitiuum oportet à materia eleuari utpote non determinatum ad unum, scilicet esse proprium, sed extendens se ad essendum etiam alia: quod est oppositæ conditionis ad materialia. immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationē. Tertio probatur ab effectu: quia scilicet, quę recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo cognoscunt, ut plantæ. Quarto ex gradibus cognoscentium, quia quanto aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit: ut patet de sensu, & intellectu: & de uisu & aliis sensibus: & uno intellectu respectu alterius intellectus.

Cōment.

¶Quo ad quartum conclusio respōsiua quęsito est una exclusiua. Solus Deus cognoscit omnia per essentiam suam. Probatur sicsi aliquis intellectus cognoscit omnia per suam essentiam, oportet quòd eius essentia sit immaterialiter o-

omnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi. ergo. Conditionalis probatur dupliciter. Primo infertur ex dictis, ut patet: secundo ex authoritate antiquorum: minor uero probatur, quia Dei proprium est esse omnia uirtualiter, ut 8. meta. c: de perfecto, dicitur.

Annota.

¶Sed occurrit dubium hic: quia quæstio præsens est de cognitione omnium corporum, & nō de cognitione. omnium simpliciter. Respōsio autem literæ est de cognitione omnium simpliciter: non igitur conueniens uidetur. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ut apparet, ex supradictis in tractatu de angelis, & hic ex respōsione ad tertium: par est ratio de continentia uirtuali omnium corporum, & omnium rerū: quia eadem est ratio repugnātiæ respectu utriusque. quia scilicet actus limitatus non continet per fectæ ultimas differētias extranearum specierū: & dico extraneārū propter differentias proprietatum & passionū: quas perfectæ forte clau dunt in se quidditates aliorum quibus fluunt: sed illæ non sunt species extraneæ quamuis distinctę. Si enim quidditas aliqua limitata contineret differētias ultimas corporum, nulla esset ratio quare aliqua limitata prohiberetur continere differentias omniū rerum, saltē inferiorum se: quoniam iam cessaret ratio limitationis. Vnde propter identitatem rationis in litera eleuatur responsio ad respectu oīm, & sufficiter satisfit respectu oīm corporū utrobiq⁹.

a ¶Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum tertium.

b 54 c 280 418 Veri. qū. 10. art. 6. Et quol. 8. art. 2. Et opus. 3. ca. 81.

Annota.

Titulus clarus omnia corporalia.

¶Sed circa ordinem huius tituli statim oritur dubium: quia uidetur diminutus progressus iste & omissa una quæstio ualde difficilis. An scilicet anima intelligat per species. In hac enim quæstione sunt diuersæ opiniones: & hoc loco erat tractanda. Ante nāq; quàm inquiratur an per species cōgenitas, illuxras, aut acquisitas stabilendū erat ꝙ intelligit per species. Dicerent enim alij ꝙ nec̄ per substātiā propriā, nec̄ per speciē aliquā intelligit anima: sed ipse actus intelligēdi est similitudo quodāmodo obiecti.

¶Ad hoc uidet mihi dicendū ꝙ diuus T. tibullius intuitus uidit in hac quæstione quæ omissa dicit, latere duo quæsita. Primū est, an dētur in intellectu nostro species intelligibiles. Secūdū, an dentur species intelligibiles præuię actibus. Et primā quidē quæstionē omitti oportuit: quia cōis animi conceptio oīm & antiquorū & posteriorū est: ꝙ cognitio fit per assimilationē: idē aūt intēdimus per species intelligibiles & similitudines: nec in hoc est diuersitas opinionum: & si fuisset hoc quærendū, debuisset ante primū articulū hoc in dubium uerti. Secundā uero quæstionem in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debuit, sed in loco suo. Tanget aūt eam in quæstione sequēti ar. 2. Vnde quæstio nihil omissum est. Nullus enim negat in anima cognoscēte esse similitudinē cogniti. Sed an illa similitudo præueniat actū: aut sit actus, aut terminet actū, alterius est quæstionis. Vnde in litera supponit in quærēdo cōiter cōcessum cognitionē fieri per assimilationē: & quærit unde ista assimilatio proueniat. Nec obstat prædictis si ante articulū secundū sequentis quæstionis utetur litera specie intelligibili pro principio. Tū quia ex tractatu de angelis hoc semipatet. Tum quia nihil prohibet supponere probandum, præsertim in breui.

¶In corpore tria: primo respondet quæsito negative. Secundo refert opinionem oppositam Platonis. Tertio arguit contra illam.

Cõment. ¶Quo ad primum conclusio. est. Anima non intelligit per species inditas. Probatur ratione & authoritate: ratio est ista. Homo quandoq; est cognoscens in potentia tantum tam secundum sensum quàm secundù intellectum: & reducitur in actum quo ad sensum per actiones sensibilium: & quo ad intellectum per disciplinam, aut inuentionem: ergo secundum se est in potentia ad similitudines, quę sunt principia tentationum & intellectionũ. ergo non habet eas inditas. Antecedens patet experientia: consequẽtia uero probatur: quia eo modo aliquid se habet ad formã, quæ est principium actionis quo ad actionẽ ipsam quod declaratur in leuitate, & ferri sursum: quia quod est in potentia ad unum, est in potentia ad reliquum: & quod in actu unius, etiã in alterius est actu.

¶*Num quomodo aliquid se habet ad actionem, eodem modo ad formam se habeat, quæ est actionis principiũ.*

Quæstio. ¶Circa hanc rationem aduerte quòd in ea sunt duo manifesta: & tertiũ ambiguitatẽ habet aliquam. Patet in primis: ꝙ in probatione consequentiæ non est fermo de quocunq; modo, sed de his duobus, scilicet actu & potentia: ista ꝙ propositio assumpta: unumquodq; eodẽ modo se habet ad formam principiantem actionẽ & actionem ipsam: intelligitur quo ad hoc: quòd est habere actu, uel potentia. Patet secũdo ꝙ hæc propositio est uera in formis, quæ sunt principia naturalia: & deductis impedimentis, in naturalibus quidem, quia ipsæ statim cum sunt operãtur: nec prius duratione sunt, & postea principiant actionem: ut patet in elementis: deductis autem impedimentis, quia si per accidẽs contingit formam impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potẽtia, ut patet in leui deterẽ deorsum: sed hoc est 0 per accidens, ut in litera dicitur: per se autem & f propositio ista est ueris- 369 sima. Sed ambiguum est, an ista propositio sit uera in formis principiantibus uoluntarie: si enim in his dicatur uera, obstat: quia experimur falsum esse quòd forma uoluntarie exeat in actum statim cũ est: imo habemus multas tales secundum quas non operamur actu. Si autẽ dicatur ꝙ non tenet nisi in formis quæ sunt principia naturalia: frustra ad propositum adducta uidetur: quoniam similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere secundum imperium nostræ uoluntatis. Et hoc præcipue secundum doctrinam Sanct. Tho. qui ponit species intelligibiles conseruari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd propositio assumpta tenet in omnibus formis tam naturalibus quàm uoluntariis: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem & actum sibi correspondentem. Ita quòd sensus est, quòd unumquodq; ita se habet ad formam, quæ est actionis principium, sicut ad actionem, quo ad hoc quòd si est in potentia essentiali ad operationem, est etiam in potentia essentiali ad formam: & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad intellectionem, & in actu habet speciem intelligibilem: imo hoc implicat: quia si actu habet, ergo potest cum uult intelligere. Et si potest cum uult, ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantum: ut patet ex 8. physicorum. & 1. & 3. de anima. Patet autem hanc esse mentem literæ: quia ex potentialitate qua experimur nos non posse intelligere ad libitum quæ uolumus, infert non esse nobis inditas habituales species rerum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cum uellemus: ut experimur in his quorum sensum habuimus.

¶Quo ad secundum refert duo. Primo obiationem: qua non obstante prætermissa ratione Plato tenuit oppositum. Secundo opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obiatio ad rationem est positio impedimenti, scilicet unionem ad corpus. Cõment.

¶Circa obiationem ad rationem præmissam dubium occurrit: quia uidetur San. Th. numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes: quæ scilicet ideo non agunt, quia impediuntur. Cum tamen conster eas agere uoluntarie: intelligimus enim cum uolumus. Amuse.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd habere impedimentum, commune est formis naturaliter & uoluntarie agentibus. Nec in hoc differunt: sed differentia est, quia naturales non impedite agunt statim, uoluntariæ ad libitum. Vnde ex hoc quòd species intelligibiles impeditæ poni dicuntur, & ideo non posse exire in actum: non sequitur, ergo numerantur inter naturales formas, sed est sophisma consequentis. Cõment. 293

¶Quo ad tertium arguitur dupliciter contra Platonem. Primo: quia ponitur effectus, scilicet obliuio sine causa sufficienti: & probatur, quia experimur nos non obliuisci eorum quę naturaliter nouimus: scilicet, Omne totum est maius sua parte: est unio ad corpus est naturalis: ut probatum est: & præcipue hoc procedit: quia non solum ponitur effectus sine causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: utpote ex unione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundo, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius: ut patet, & habetur primo posteriorum: ergo non est scientia. Si notatu. c 241 338

¶Quo ad tertium dicendum, quòd ordinata interrogatio procedit ex principiis communibus per se notis ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima addiscentis. Vnde cum uerum respondet de his de quibus secundo interrogatur, non hoc est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil enim refert utrum ille qui docet proponendo, uel interrogãdo, procedat de principiis communibus ad conclusiones. Vtrobiq; enim animus audientis certificatur de posterioribus per priora.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis.

QVARTVM sic procedit. Videtur quòd species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis. Omne enim, quod per participationem est tale, causatur ab eo, quod est per essentiam tale: sicut quod est ignitum, reducitur sicut in causam in ignem. Sed anima intellectiua secundum quòd est actu intelligens, participat ipsa intelligibilia. Intellectus enim in actu quodammodo est intellectum in actu. Ergo ea, quæ secundum se, & per essentiam suam sunt intellecta in actu, sunt causæ animæ intellectiuæ, quòd actu intelligat. intellecta autem in actu per essentiam suam sunt formæ in quiddam: ergo à fortiori sic fiet reminiscentia intellectualis. 459 Locus ses pra ar. 3.

a ¶Super Quæstionis octauæ sim æquartæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶In corpore quinque. Primo proponit opinionem tenentem affirmatiuam dupliciter: & refert Platonis uiam. Secundo Aui. Tertio in quo isti conueniunt & differunt. Quarto arguit utrunque. Quinto respondet quæsito negatiue. Cõment

¶Quo ad primum tria de Platone: primo ideas sensibilium subsistentes. Secundo duplicem participationem earum materialiter & intelligibiliter. Tertio corollarium. ideo scientiam dicebat idearum non sensibilium. Et nota ibi quod quemadmodum nos Aristot. sequentes. quia species ex sensibilibus in animam prouenire fatemur, scientiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, quia species ab ideis scientiam de ideis posuit.

¶Quo ad secundum tria ex Auicen. Primo naturas sensibilium immateriales non per se, sed in intellectibus separatis. Secundo deriuationem ordinatam earum à primo usque ad ultimum. Tertio nomen & officium istius ultimi: nomen intellectus; agens officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter, materiæ corporali materialiter, & animæ nostræ intelligibiliter.

¶Quo

¶Quo ad tertiũ: conuentientia in uno quo uterq; ponit species intelligibiles animæ nostræ effluere à formis separatis: & sic respõdent quæsito affirmatiue, differẽtia in tribus. Primo, quia Pla. formas separatas dicit subsistentes. Auic. in intellectibus. Secundo, quia Plat. ponit immobiliter recipi influxum in anima, Auic. mobiliter. tertio quia Plato dicit actualiter influit. Tertio quia ex hoc Plato scientiã ponit ingenitam animæ. Auic. uero non, sed acquiri de nouo successiue.

¶Quo ad quartũ quatuor. Primo proponit impossibile quod sequitur ad utrunq; f. ꝙ anima frustra unitur corpori. Secundo probat sequelam sic, anima nõ unitur corpori propter corpus, sed propter animam: quia. f. corpus necessariũ est ad eius propriam operationem, quæ est intelligere, sed sectio dum usum utrunq; hæc operatio non eget corpore. ergo anima frustra unitur corpori. Maior quo ad primũ, & secundã partem probat: quia nec forma est propter materiã, & hoc cõ 34 tra positionẽ Auic. nec 416 motor propter mobile, & hoc contra Plat. sed econtra. Quo ad tertiã uero relinquitur per se nota. Ioquendo de aĩa intellectiua, ut sic, imo innuitur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eius à corpore nõ pendens: quasi dicat, aĩa aut eget corpore, quo ad esse, & hoc non aut quo ad operari, & hoc nõ: quia intelligere est operatio à corpore nõ pendens. Minor uero probatur: qa si anima naturaliter accipit species à substantiis separatis, nulla ratione indigentia sensibiliũ ad intellectionem. Tertio refert respõsionem Pla. & refellit. Respõsio est: ꝙ sensibilia requiruntur ad excitandam animam ad considerandum ea, quorũ habet species. Repulsio est: ꝙ hoc non respõdet quæsito: quoniam excitatio ponitur ad auferendum quasi soporem: conuenientẽ animæ ex unione ad corpus, & nõ ex se. Vnde cum ex se non sit sopita, cur unitur corpori, ut incurrat talem soporem: ¶Quarto refert respõsionem Aui. & refellit. respõsio est: ꝙ sensibilia sunt necessaria ad excitãdam animam ad conuersionẽ ad intelligentiam agentem. Repulsio est: quia si ex natura sua anima est receptiua ab intelligentia agente: ergo quãto ex sola natura cõuertetur absq; excitatione: uel saltem excitata iã à uisibilibus poterit se conuerti ad species audibilium: & econuerso, sed 394 sine materia existentes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, causantur à formis aliquibus separatis.

¶Præterea, Intelligibilia se habent ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. Sed sensibilia, quæ sunt in actu extra animam, sunt causæ ipsorum sensibilium, quę sunt in sensu quibus sentimus. Ergo species intelligibiles, quibus intellectus noster intelligit, causantur ab aliquibus actu intelligibilibus extra animam existentibus. Huiusmodi autem non sunt nisi formæ à materia separatæ. Formæ igitur intelligibiles intellectus nostri effluũt ab aliquibus substantiis separatis.

¶Præterea, Omne quod est in potentia reducitur in actũ per id quod est actu. si ergo intellectus noster prius in potẽtia existẽs post modũ actu intelligat, oportet ꝙ hoc causet ab aliquo intellectu qui semper est in actu. Hic aũt est intellectus separatus. Ergo ab aliquibus substantiis separatis causant species intelligibiles, quibus actu intelligimus.

¶SED CONTRA est: quia secundum hoc sensibus non indigeremus ad intelligendũ. Quod patet esse falsum ex hoc præcipue, ꝙ qui caret uno sensu, nullo modo potest habere scientiam de sensibilibus illius sensus.

CONCLVSIO.

¶Species intelligibiles, quibus anima intelligit, non effluunt a formis separatis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis, uel substantiis separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim sicut dictum est c, posuit formas rerum sensibilium per se sine materia subsistentes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam, uel ideã equi quam nominabat per se equum, & sic de aliis. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & à materia corporali. Ab anima quidem nostra: ad cognoscendum, à materia uero corporali ad essendum: ut sicut materia corporalis per hoc quòd participat ideam lapidis, fit hic lapis, ita intellectus noster per hoc quòd participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autẽ ideæ fit per aliquam similitudinem ipsius ideæ in participante ipsam per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines: ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus esse similitudines quasdam idearum ab eis effluentes. Et propter hoc, ut supra dictum est c, scientias & diffinitiones ad ideas referebat. Sed quia cõtra rationem rerum sensibilium est, quòd earum formæ subsistant absq; materiis, ut Aristot. multipliciter probat, ideo Auic. hac positione remota posuit omnium rerũ sensibilium intelligibiles species, non quidem per se subsistere absq; materia, sed præexistere immaterialiter in intellectibus separatis. A quorum primo deriuantur huiusmodi species in sequentem: & sic de aliis usque ad ultimum intellectum separatum: quem nominat intellectum agentem. A quo, ut ipse dicit, effluũt species intelligibiles in animas nostras, & formæ sensibiles in materiã corporalem. Et sic in hoc Auic. cum Platone cõcordat, quòd species intelligibiles nostri intellectus effluunt à quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit per se subsistere. Auicen. uero ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantũ ad hoc quòd Auic. ponit species intelligibiles non remanere in intellectu nostro postquam desinit actu intelligere, sed indiget, ut iterato se conuertat ad recipiendum de nouo e. Vnde non ponit scientiam animę naturaliter inditam, sicut Plato, qui ponit participationes idearum immobiliter in anima permanere e. Sed secundum hanc positionem sufficiens ratio assignari non posset, quare anima nostra corpori uniretur. Non enim potest dici, ꝙ anima intellectiua corpori uniatur propter corpus: quia nec forma est propter materiam e, nec motor propter mobile, sed potius econuerso. Maxime autem uidetur corpus esse necessarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: quia secundum esse suum à corpore non dependet. Si autem anima species intelligibiles secundum suam naturam aptanata esset recipere per influentiam aliquorum separatorum principiorum tantum, & non acciperet eas ex sensibus, non indigeret corpore ad intelligendum: unde frustra corpori uniretur.

¶Si autem dicatur quòd indiget anima nostra sensibus ad intelligẽdum, quibus quodammodo excitetur ad considerandã ea, quorum species intelligibiles à principiis separatis recipit, hoc non uidetur sufficere: quia huiusmodi excitatio non uidetur necessaria animæ nisi inquantum est conspurcata secundum Platonicos quodammodo, & obliuiosa propter unionem ad corpus c: & sic sensus non proficerent animæ intellectiuę nisi ad tollendum impedimentum, quòd animæ prouenit ex corporis unione. Rema net igitur quærendum, quæ sit causa unionis animæ ad corpus. Si autem dicatur secundum Auicẽ. quòd sensus sunt animæ necessarij, quia per eos excitatur, ut conuertat se ad intelligentiam agentem, à qua recipit species: hoc quidem non sufficit. Quia si in natura animæ est, ut intelligat per species ab intelligentia agente effluxas: sequeretur quòd quandoq; anima posset se conuertere ad intelligentiam agentem ex inclinatione suæ naturæ, uel etiam excitata per alium sensum, ut conuertat se ad intelligentiam agentem, ad recipiendum species sensibilium, quorum sensum aliquis non habet. Et sic cæcus natus posset habere scientiam de coloribus: quod est manifeste falsum. Vnde dicendum est, quòd species intelligibiles quibus anima nostra intelligit, non effluunt à formis separatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd species intelligibiles, quas participat noster intellectus, reducuntur sicut in primam causam in aliquod principium per suam essentiam intelligibile, scilicet in Deum. Sed ab illo principio procedunt mediantibus formis rerum sensibilium, & materialium à quibus scientiam colligimus, ut Dionysius dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd res materiales secundum esse quod habent extra animam, possunt esse sensibiles actu: non autem actu intelligibiles. unde non est simile de sensu & intellectu.

¶Ad tertium dicendum, quòd intellectus noster possibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, id est per intellectum agentem, qui est uirtus quædam animæ nostræ, ut dictum est c: non autem per aliquem intellectum separatum, sicut per causam propriam proximam, sed forte sicut per causam remotam.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum anima intellectiua cognoscat res immateriales in rationibus æternis.

QVINTVM sic procedit. Videtur quòd anima intellectiua non cognoscat res immateriales in rationibus æternis. Id enim in quo aliquid cognoscitur, ipsum magis & per prius cognoscitur. Sed anima intellectiua hominis in utrunq; est falsum: quia cæcus natus nescit colores. uide in secundo contra Gentiles circa probationẽ consequentię contra Auicennam. 418

¶Quo ad quintum concludendo respondet quæsito negatiue: ut patet in calce corporis. 443

¶In responsione ad tertium esto cautus: nec intelligas intellectiuum recipere species ab intellectu agente qui est potentia animæ nostrę, sed recolito illius dictionis: qua in specie in intelligibili consideratur intelligibilitas actu, & determinatio, &c. fat fuit hic excludere, ꝙ nec etiam quo ad intelligibilitatem reducitur intellectus possibilis de potentia ad actum ab intellectu aliquo separato tanquam à proximo agente.

a ¶Super Quæstionis octauæ sim æquartæ Articulum quintum. 579

TItulus in corpore declaratur. Cõment.

¶In corpe duo. Primo declarat origo tituli, & titulus ipse. Secundo respondetur quæsito.

¶Quo ad primum duo inducuntur. Primo regula in communi circa philosophorum doctrinam feruanda: & tam quo ad bene, ꝙ quo ad male dicta ex Aug. Secundo inducitur quomodo ipse Aug. hãc regulã seruauit in hac materia circa doctrinã Platonicam, accepit enim rationes æternas, & mutauit modũ essendi earum, & sic patet sensus tituli, & eius origo: ois clara sunt in litera. Aduerte tamen, ꝙ põ Plato, propter duo extranea iudicatur à fide. Primo: quia ponebat sapientiã & uitam, & alia huiusmodi, quæ sunt perfectiones, simpliciter per se subsistere: & nõ solũ naturas sensibilium, f. bouis, equi, leonis, &c. sequitur enim ꝙ daret uita infinitæ perfectionis, & simpliciter sapiẽtia infinita, &c. extra Deum. Et insinuatur in litera, ubi ad innuendũ hoc adducuntur exemplariter hæ perfectiones simpliciter. Secundo, quia ponuntur ista formæ creatrices, cũ solius Dei sit creare. hoc in litera etiam exprimitur.

¶Quo ad secũdum respondet sub distinctio- 363 ne duorũ sensuũ, quos potest habere quæsito 426 tali ordine. Primo ponitur conclusio respon 88. art. 3. siua sub uno sensu. Secundo ponitur alia cõclusio respõsiua sub a- uers. q. 8. lio sensu: & probat. Tertio obiicit, ꝙ prima cõ ad 6. articu. 7. clusio est de intentione Aug. distinctio est, & ad 1. Et q. 10. gnosci omnia in ratio- aruiqu. 1. nibus æternis duplici- cor. et ad ter: scilicet obiectiue, 6. & ar. uel causaliter. Prima cõ 8. con. clusio

cluſio eſt, in rationibus æternis obiectiue ſecũdum ſtatum preſentem anima non cognoſcit omnia, ſed bene anima beata: iſta ex ſe eſt euidens. Secunda cõcluſio eſt, in rationibus æternis cauſaliter, ſed nõ ſubiectiue, anima nunc cognoſcit omnia. Probat quo ad primam partẽ: quia omnia cognoſcit lumine naturali. ergo rationibus æternis. probatur conſequentia: quia hoc nihil aliud eſt q̃ participatio diuini luminis in quo ſunt illę. Probat hoc authoritate pſal. Signatum eſt, &c. deinde probatur quo ad ſecundã partem. non tamen ſolis, dupliciter: tatiõe, quia præter lumẽ requiritur ſpecies intelligibiles à rebus ſumptę: & authoritate Auguſt. in quarto de tri. Quòd autẽ prima cõcluſio ſit de mente Aug, eius authoritate in lib. 83. q. 9. pbat.

a ¶ Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulum ſextum.

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore quatuor. Primo Democriti, ſecundo Platonis, tertio Ariſ. opinionem tractat: quarto reſpondet quæſito iuxta opinionem Ariſt.

¶Quo ad primum qua tuor refert. Primo q̃ cognitio ineſt omnibus à ſenſibilibus. Secũdo q̃ à ſenſu. Tertio q̃ per defluxiones. Quarto radicẽ, quia intellectiũ putabant eiuſdem ordinis cum ſenſitiua parte: omnia patent in litera.

34

419 ¶Quo ad ſecundũ quatuor. Primo oppoſitionem radicis prædictæ. Secundo quòd intellectualis non à ſenſibilibus niſi excitatiue. Tertio quòd ſenſitiua non à ſenſibilibus niſi quo ad organa, ſed à ſeipſa. Quarto radicem huius: quia ſentire poſuit opus proprium animæ.

¶Quo ad tertium tria. Primo conuenientiam & differentiam eius circa radicem. tam cum Plat. quàm Demo. ubi duo. Primo intellectus diſcretus à ſenſu: cum Plat. contra Demo. Secundo operatio ſenſitiua non animæ tantum, ſed cõiunctis; cum Demo. contra Pla. Secundo quo ad cognitionẽ ſenſitiuam: ubi duo. Primo quòd ſit ſufficienter à ſenſibilibus; contra Plat. cũ Demo. quia cõiuncti, &c. Secundo quòd non per defluxionem, ſed immutationem contra Democritum. Tertio quo ad cognitionem intellectiuam: ubi duo. Primo q̃ ad eam requiritur agẽs ſuperius ſenſibilibus cum Plato. contra Demo. Secũdo quòd ipſa non fit à ſolo illo agente: ſed etiam phantaſmatibus per modum

336

442 abſtractionis, cõtra Pla.

ſtatu præſentis uitæ non cognoſcit rationes æternas: quia non cognoſcit ipſum Deũ in quo rationes æternæ exiſtunt, ſed ei ſicut ignoto coniungitur: ut Diony. dicit in 1. cap. myſticę theologię. Ergo anima non cognoſcit omnia in rationibus æternis.

¶Præterea, Ro. 1. dicit, quòd inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt conſpiciuntur. Sed inter inuiſibilia Dei numerantur rationes æternæ. Ergo rationes æternæ per creaturas materiales cognoſcuntur: & non econuerſo.

¶Præterea, Rationes æternæ nihil aliud ſunt quàm ideæ. Dicit enim Aug. in li. 83. q. quòd ideæ ſunt rationes ſtabiles rerum in mente diuina exiſtentes. Si ergo dicatur quòd anima intellectiua cognoſcit omnia in rationibus æternis, redibit opinio Platonis, qui poſuit omnem ſcientiam ab ideis deriuari[e].

¶SED CONTRA eſt, quòd dicit Augu. 12. confeſ. Si ambo uidemus uerum eſſe quod dicis, & ambo uidemus uerum eſſe quod dico, ubi quæſo id uidemus? Nec ego utiq; in te, nec tu in me, ſed ambo in ipſa, quæ ſupra mentes noſtras eſt, incommutabili ueritate. Veritas autem incommutabilis in æternis rationibus continetur. ergo anima intellectiua omnia uera cognoſcit in rationibus æternis.

CONCLVSIO.

¶In rationibus æternis anima non cognoſcit omnia obiectiue in præſenti ſtatu, ſed cauſaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in 2. de doc. Chriſtiana: qui philoſophi uocantur ſi qua forte uera, & fidei noſtræ accommoda dixerunt, ab eis tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus in uſum noſtrum uendicãda ſunt. Habent enim doctrinæ Gẽtilium quædam ſimulata, & ſuperſtitioſa figmenta, quæ unuſquiſq; noſtrum de ſocietate Gentilium exiens debet euitare. Et ideo Aug. qui doctrinis Platonicorum imbutus fuerat, ſi qua inuenit fidei accommoda in eorum dictis, aſſumpſit. Quæ uero inuenit fidei noſtræ aduerſa, in melius commutauit. Poſuit aut Plato, ſicut ſuprà dictum eſt[e], formas rerum per ſe ſubſiſtere à materia ſeparatas, quas ideas uocabat, per quarum participationem dicebat intellectum noſtrum omnia cognoſcere: ut ſicut materia corporalis per participationẽ ideæ lapidis ſit lapis: ita intellectus noſter per participationem eiuſdem ideæ cognoſceret lapidem. Sed quia uidetur eſſe alienum à fide quòd formæ rerũ extra res per ſe ſubſiſtant abſq; materia, ſicut Platonici poſuerunt: dicentes per ſe uitam, aut per ſe ſapientiã eſſe quaſdam ſubſtantias creatrices[e]: ut Dio. dicit 11. c. de di. no. ideo Aug. in lib. 83. q. poſuit loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarum in mente diuina exiſtere, ſecundũ quas omnia formantur: & ſecundum quas etiam anima humana omnia cognoſcit. Cum ergo quæritur utrum anima humana in rationibus æternis omnia cognoſcat, dicendum eſt q̃ aliquid in aliquo dicitur cognoſci dupliciter. Vno modo ſicut in obiecto cognito, ſicut aliquis uidet in ſpeculo ea, quorũ imagines in ſpeculo reſultant: & hoc modo anima in ſtatu præſentis uitæ non poteſt uidere omnia in rationibus æternis. Sed ſic in rationibus æternis cognoſcunt omnia beati qui Deum uident & omnia in ipſo. Alio modo dicitur aliquid cognoſci in aliquo ſicut in cognitionis principio: ſicut ſi dicamus quòd in ſole uidentur ea, quæ uidentur per ſolem, & ſic neceſſe eſt dicere, q̃ anima humana omnia cognoſcat in rationibus æternis: per quarũ participationẽ omnia cognoſcimus. ipſum enim lumẽ intellectuale, quod eſt in nobis, nihil eſt aliud quàm quędam participata ſimilitudo luminis increati[e], in quo cõtinen-

tur rationes æternæ. Vnde in Pſal. dicitur. Multi dicũt, Quis oſtẽdit nobis bona? Cui quæſtioni pſal. reſpondet dicens, Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine. Quaſi dicat, Per ipſam ſigillationem diuini luminis in nobis omnia demonſtrantur. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exiguntur ſpecies intelligibiles à rebus acceptæ ad ſcientiam de rebus materialibus habendam, ideo non per ſolam participationem rationum æternarum de rebus materialibus notitiam habemus: ſicut Platonici poſuerunt quòd ſola idearum participatio ſufficit ad ſcientiam habendam. Vnde Augu. dicit in 4. de tri. Nunquid quia philoſophi documẽtis certiſſimis perſuadent æternis rationibus animalia temporalia fieri: & propterea potuerũt in ipſis rationibus perſpicere: uel ex ipſis colligere quot ſunt animaliũ genera, quæ ſemina ſingulorum? Nónne iſta omnia per locorũ ac temporum hiſtoriam quæſierunt? Quòd autem Aug. non ſic intellexerit, omnia cognoſci in rationibus æternis, uel in incommutabili ueritate quaſi ipſæ rationes æternæ uideantur: patet per hoc qđ ipſe dicit in li. 83. q. quòd rationalis anima nõ omnis & quæcunq; ſed quæ ſancta & pura fuerit, aſſeritur illi uiſioni, ſcilicet rationũ æternarũ eſſe idoneа: ſicut ſunt animę bonorum. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum intellectiua cognitio accipiatur à rebus ſenſibilibus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd intellectiua cognitio non accipiatur à rebus ſenſibilibus. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quòd non eſt expectanda ſinceritas ueritatis à corporis ſenſibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quòd omne quod corporeus ſenſus attingit, ſine ulla intermiſſione temporis commutatur. Quod autẽ non manet, percipi non poteſt. Alio modo per hoc, quòd omnia, quę per corpus ſentimus, etiã cum non adſunt ſenſibus, imagines tamen eorum patimur: ut in ſomno, uel furore. Non autẽ ſenſibus diſcernere ualemus, utrum ipſa ſenſibilia, uel imagines eorum falſas ſentiamus. Nihil autem percipi poteſt quod à falſo non diſcernitur. Et ſic concludit, quòd non eſt expectanda ueritas à ſenſibus. Sed cognitio intellectualis eſt apprehenſiua ueritatis. Non ergo cognitio intellectualis eſt expectanda à ſenſibus.

¶Præterea, Aug. dicit 12. ſuper Ge. ad lit. Non eſt putandum facere aliquid corpus in ſpiritum, tanquam ſpiritus corpori facienti materiæ uicę ſubdatur. Omni enim modo præſtantior eſt, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quòd imaginem corporis non corpus in ſpiritu, ſed ipſe ſpiritus in ſeipſo facit. Non ergo intellectualis cognitio à ſenſibus deriuatur.

¶Præterea, Effectus nõ ſe extendit ultra uirtutem ſuæ cauſæ. Sed intellectualis cognitio ſe extendit ultra ſenſibilia. Intelligimus enim quædam, quæ ſenſu percipi non poſſunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus ſenſibilibus.

¶SED CONTRA eſt, quòd philoſophus probat 1. met. & in fine poſteri, quòd principium noſtræ cognitionis eſt à ſenſu.

CONCLVSIO.

¶Intellectiua cognitio non fit à ſenſibili ſicut à perfecta & totali cauſa, ſed potiùs ſicut à materia cauſæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa iſtam quæſtionem triplex fuit philoſophorum opinio. Democritus enim poſuit, quòd nulla eſt alia cauſa cuiuslibet noſtræ cognitionis niſi cum ab his corporibus, quæ cogitamus, uenientes atq; intrantes imagines in animas noſtras, ut Aug. dicit in epiſtola ſua ad Dioſcorũ. Et Ariſt. etiam dicit in li. de ſom. & ui. quòd Democritus poſuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius poſitionis ratio fuit: quia tam ipſe Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebant intellectum differre à ſenſu[c], ut Ariſ. dicit in li. de anima. Et ideo, quia ſenſus immutatur à ſenſibili, arbitrabantur omnem noſtrã cognitionem fieri per ſolam immutationẽ à ſenſibilibus. Quam quidẽ immutationẽ Democritus aſſerebat fieri per imaginũ defluxiones. Plato uero ecõtrario poſuit intellectũ differre à ſenſu[c]: & intellectum quidẽ eſſe uirtutem immaterialem organo corporeo non utentẽ in ſuo actu. Et quia incorporeum nõ poteſt immutari à corporeo, poſuit q̃ cognitio intellectualis non fit per immutationẽ intellectus à ſenſibilibus, ſed per participationẽ formarũ intelligibilium ſeparatarũ, ut dictũ eſt[e]. Senſum etiã poſuit uirtutem quandam per ſe operantem[e]. Vnde nec ipſe ſenſus, cum ſit quędam uis ſpiritualis, immutatur à ſenſibilibus, ſed organa ſenſuum à ſenſibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur: ut in ſe ſpecies ſenſibilium formet. Et hanc opinionem tangere uidetur Augu. 12. ſuper Gen. ad li. ubi dicit, quòd corpus non ſentit, ſed anima per corpus, quo uelut nuntio utimur ad formandum in ſeipſa quod extrinſecus nuntiatur. Sic igitur ſecundum Platonis opinionẽ neq; intellectualis cognitio à ſenſibili procedit, neq; etiam ſenſibilis totaliter à ſenſibilibus rebus: ſed ſenſibilia excitant animam ſenſibilem ad ſentiendum; & ſimiliter ſenſus excitanta

¶Quo ad quartum, concluſio reſponſiua eſt: Intellectualis cognitio fit à ſenſibili, non ſicut à perfecta & totali cauſa, ſed magis ſicut à materia cauſæ. Probatur prima pars: quia fit à phantaſmate. Secunda uero: quia etiam ab intellectu agente. Tertia autem, quia phantaſma fit actu intelligibile ab intellectu agente. conditio enim materiæ eſt eſſe in potentia rale.

Annota. ¶Aduerte hic, q̃ quæ hic diſcutiẽda eſſent de modo cõcurſus phãtaſmatis cũ intellectu agente ad intelligendũ, ſupponũtur diſcuſſa ſunt. Diuina tamen hic uox notanda eſt: quòd phantaſma magis materia cauſæ, quàm cauſa ſit.

a ¶ Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulum ſeptimum.

Annota. Titulus clarus.

¶Conuerti enim ad phantaſma, nihil aliud ſignificat niſi uti phantaſmate actualiter ad tale opus.

Comment. ¶In corpore tria facit. Primo proponit concluſionem reſponſiuam negatiue quidem, ſed cum quibuſdam limitationibus. Secundo manifeſtat eam quo ad quia eſt ex duobus indiciis. Tertio aſſignat illius propter quid.

¶Quo ad primum con cluſio eſt iſta, Intellectꝰ cõiunctus corpori paſſibili non poteſt intelligere niſi conuertendo ſe ad phantaſmata: ubi nota duas limitationes.

Prima quòd nõ eſt hic ſermo de intellectu noſtro abſolute, aut ſecundum ſtatum ſeparationis à corpore: ſed de eo ut cõiunctus eſt corpori. Secunda eſt, quòd non loquimur de eo, ut coniunctus eſt corpori glorioſo, ut in reſurrectione erit, ſed corpori paſſibili.

¶Quo ad ſecundum, manifeſtatur ſic cõcluſio. Primo ex impeditione intellectus proueniente à parte ſenſitiua. Secundo experientia, tam in docendo ſeipſum quàm in docendo alium: utrunq; ſiquidem pertinet ad uſum ſpeciẽrum: & oſa clara.

¶Quo ad tertiũ oſtenditur à priori non ſic eſſe, ſed quare ſic eſt. Vnde eſt ratio dicens propter quid tãtum, & non dicens ſimul quia eſt, & propter quid eſt: ergo ratio talis proprium obiectum noſtri intellectus eſt natura habens eſſe in particulari ſenſibili: ergo intellectus ad hoc, ut cognoſcat ſuum obiectum, oportet ut conuertatur ad phantaſma. Antecedens probatur ſic. quidditas rei materialis eſt proprium obiectum: ergo. Aſſumptum hoc iam patet: & conſequentia hæc probatur: quia de ratione talis quidditatis eſt eſſe in particulari materiali. Conſequentia autem principalis ſui datur ſuper tres propoſitiones. prima eſt q̃ potentia cognoſcitiua eſt proportionata cognoſcibili propriꝰ, ſcilicet & connaturaliq̃ declaratur ad propoſitum in angelis & nobis ex differentia inter obiectum angelicum & noſtrum. Secunda eſt, q̃ natura rei materialis non poteſt uere & perfecte cognoſci, niſi cognoſcatur, ut in particulari exiſtens: & probatur, quia de ratione talis naturæ eſt eſſe in particulari. Tertia eſt, q̃ intellectus noſter non cognoſcit particulare, niſi ut continuatur cum ũiribus ſenſitiuis: & accipitur, ut per ſe notum. Ex his autem ſequitur poteſt conſequentia. Si obiectum & potentia proportionata ſunt iuxta primam propoſitionem, & obiectum tãm quo ad eſſe, quàm quo ad cognoſci, claudit in ſe duo, ſcilicet naturam & indiuiduum, oportet q̃ potentia habeat unde utrunq; attingat: & cum non habeat unde particulare cognoſcat niſi ut coniunctus phantaſmati, reliquum eſt, ut quidquid eſt rei materialis, exigat intellectum, ut cõiunctum phantaſmæ, ut potentiam ſibi proportionatam: quod erat in illa conſequentia aſſumptum. Deinde manifeſtatur eadẽ conſequentia ab oppoſito: quia ſcilicet, ſi obiectum noſtri intellectus eſſet ſeparata ſubſtantia, puta angelus, aut quod quid eſt ſenſibilium ſubſiſteret abſq; particularibus materialibus, ut Plat. putauit, non opus eſſet conuerſione ad phantaſma: ac per hoc ſi negatio eſt cauſa negationis, affirmatio eſt cauſa affirmationis, & econuerſo. Sed ſunt hic multæ ambiguitates.

¶Num quidditas rei materialis ſit obiectum intellectus.

¶Dubium eſt primo circa antecedens: quia quidditas rei materialis non eſt obiectum intellectus, ſed ens. Et ad hoc ſunt argumenta Sto. in prima di. 3. q. 3. *Quæſtio.*

¶Num de ratione naturæ ſenſibilis ſit eſſe in particulari.

¶Dubium ſecundo eſt circa iſtam propoſitionem: De ratione naturę ſenſibilis eſt eſſe in particulari. Hoc enim uidetur falſum: quoniam eſſe in particulari eſt modus naturæ, ut ſupra dictum eſt in tractatu de perſonis habitum eſt. Conſtat autem q̃ modus eſſendi poſterior eſt q̃ditatiue: non ergo eſt de ratione ſeu diffinitione naturæ ſenſibilis eſſe in particulari ſiue ſignificato ſiue uago. *Quæſtio.*

¶Num poſſibile ſit naturam ſenſibilem cognoſci niſi in particulari exiſtens.

¶Dubium tertio eſt circa ſecundam propoſitionẽ quo ad duo. Primo quo ad cognitionẽ: quia aut eſt ſermo de cognitione intuitiua: quæ apud S. Th. uocatur ſcientia uiſionis. Aut de cognitione abſtractiua: quia apud noſtros uocatur ſcientia ſimplicis intelligentiæ. Non de prima, ut patet, quia exigeretur q̃ intellectus uideret naturã noſtram in aliquo particulari, ſed in hoc exteriori ſenſibili ſicuti eſt: ergo de ſecunda: ſed ad ſecundam perfecte habendam ſufficit cognoſcere quòd quid erat eſſet rei, ſecundũ omnia & ſua prædicata. quidditatiuum abſq; ad ultimam differentiam incluſiuè ut patet: eſſe autem in particulari non eſt prædicatum quidditatiuum, cuius natura ſenſibilis poteſt perfecte cognoſci abſq; hoc quòd cognoſcatur, ut exiſtens in particulari. *Quæſtio.*

¶Deinde dubium eſt circa ly, ut exiſtens in particulari: aut enim denotat rem obiectã, ſenſus eſt, q̃ natura ſenſibilis non perfecte cognoſcitur, niſi cognitio terminetur etiam ad modum exiſtendi illius: ita q̃ etiam modus obiecti ut obiſtendi illius: ita q̃ etiam modus naturæ cognoſcatur. Si uero notat modum obiecti, ut obiectum eſt: tunc eſt ſenſus q̃ natura ſenſibilis non cognoſcitur perfecte niſi modus eſſendi eius, ſcilicet in particulari ſit etiam modus repræſentandi ſeu obiiciendi illam. Neutro autem ſenſu uera, aut efficax eſt propoſitio iſta: & contra primum ſenſum præcedens argumentatio militat: & tamen dato q̃ eſſet uera propoſitio iuxta illum ſenſum, non infert intentum: quoniam cum tam natura quàm modus eius ſint res uniuerſales, ut patet per q.de poẽtia. q. 9. poteſt natura ſub tali modo cognoſci ab intellectu abſq; cognitione ſingularis: propter quod hic dicitur requiri phantaſma: & confirmatur, quia individuum uagum ab intellectu cognoſcitur, conſtat autem q̃ de ratione hominis nõ eſt eſſe in hoc aguato homine, ſed in aliquo Sorte. ergo. Contra ſecundum uero ſenſum eſt, quia ſequeretur q̃ natura cæleſtis ab intellectu ſeparato à corpore nõ poſſet perfecte cognoſci: quia illi non poteſt offerri, ut exiſtens in particulari: ita quòd exiſtere in particulari ſit quo obiicitur, quia nec in particulari extrinſeco: quia ſupponimus intellectus ſeparatos non accipere ſcientiam à rebus, nec in particulari imaginato, quia ſeparatus non eſſet à corpore, ſi imaginatio miniſtraret illi.

¶Dubium quarto eſt circa quartam propoſitionem. An intellectus noſter cognoſcat per ſeipſum ſingulare. Sed quia de hoc erit inferius ex propoſito quæſtio, ideo illuc uſq; differatur.

¶Dub. 5. eſt circa uim rationis ex duplici capite. Primo, quia ex ut eius nõ ſequitur, omnem cognitionem intellectus egere phãtaſmate, ſed perfectam tantũ: quia enim obiectum nõ poteſt perfecte cognoſci, niſi ut exiſtens in particulari: ideo phantaſmate opus eſſe dicitur: quando ergo imperfecte obiectum cognoſcendũ eſt, nulla monſtratur neceſſitas phantaſmatis. Et ſic hæc ratio peccat ad

conclu-

Vtrũ. 10. arti. Et opa. 3. ca. & 11.
Infrà q. 86. arti. 1. Et 87. arti. 1. Et 89. arti. 2. Et 2. cor. Et 2. cõtra. c. 59. & 72. cor. 7. Et lib. 4. c. 11. co. 7. fin. Et 1. cor. 13. lec. 3.

conclusionem uniuersalem afferens causam particularem. Secundo, quia ex ui istius rationis, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de cõiuncto corpori impassibili: quoniam ex natura obiecti & natura potẽtiæ procedit: constat enim eandem esse naturam obiecti sensibilis tunc & nunc: & similiter eandem naturam potentiæ, sed de corpore glorioso hoc negatur: ergo ex hac parte peccat ratio adducens causam uniuersalem ad conclusionem particularem. Et confirmatur: quia istam rationem locum habere uult S. Th. etiam de intellectu cõiuncto corpori sano, s. in statu innocentiæ: ut patet infra in q. 94. arti. 2.

¶Ad primum dub. dicitur utendo duplici distinctione, id est, est de iy esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet radicaliter, uel formaliter. secunda est de iy esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno modo simpliciter. Alio modo, ut modus intrinsecus seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, quòd esse in particulari radicaliter est simpliciter, de ratione sensibilis naturæ. Secundo, quòd esse in particulari formaliter, est de ratione naturę, ut modus. Tertio, quòd in proposito sumitur esse in particulari utroq; modo & similiter esse de ratione singulis singulis applicando. Primum ex differentia inter Plat. & Arist. apud Peripateticos est, ut per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quicquid erat bouis: & illam per se abstr carnibus & ossibus, &c. ac per hoc ponens naturam bouinam uniuersaliter subsistẽtem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quòd bouina natura non potest abstr carnibus & ossibus subsistere, sed necessario oportere esse in carnibus & ossibus: quamuis non his aut illis determinate, ac per hoc posuit radicem huiusmodi, quę est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propterea dixi, quòd particulariter existere, radicaliter sumptum, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis: id enim nihil aliud est, quàm materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iam facile potest secundum. Constat enim quòd particulariter, aut uniuersaliter existere, modi naturæ sunt valde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius nanque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non aduentitij, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturę deriuantes non accidens superadditum, sed substantiam eandem prędicant cum natura cuius sunt, quamuis alio modo. Non enim homo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem. tertium uero ex sequentibus manifestum erit.

¶Ad tertium dubium quo ad primam dubitandi rationem dicitur: quòd sermo præsens proculdubio est de cognitione abstractiua, quidditatiua tamẽ: & quòd naturæ sensibilis quidditas non perfectè cognoscitur ignorato suo substantiali modo essendi: & quamuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, non tamen potest quidditas perfectè absq; eius cognitione penetrari.

¶Ad cuius euidentiam scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi poreum aliquid. Quod patet esse falsum. Intelligimus enim ueritatẽ ipsam, & Deum & angelos.

¶SED CONTRA est, quòd philosophus dicit in 4. de anima quòd nihil sine phantasmate intelligit anima.

CONCLVSIO.

¶Intellectus humanus corpori passibili coniunctus, non potest quippiam intelligere sine phantasmate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est intellectum secundum præsentis uitę statum, quo passibili corpori cõiungitur, aliquid intelligere in actu nisi conuertendo se ad phantasmata. Et hoc duobus indiciis apparet. Primo quidem, quia cũ intellectus sit uis quædam nõ utens corporali organo, nullo modo impediretur in suo actu per lesionem alicuius corporalis organi, si non requireretur ad eius actum actus alicuius potentiæ utentis organo corporali. Vtitur autẽ organo corporali sensus, & imaginatio, & aliæ uires pertinentes ad partem sensitiuam. Vnde manifestum est q̃ ad hoc q̃ intellectus actu intelligat non solum accipiendo scientiam de nouo, sed etiam utendo scientia iam acquisita, requiritur actus imaginationis & cæterarũ uirtutum. Videmus enim q̃ impedito actu uirtutis imaginatiuę pręsentiã nõ organi, ut in phreneticis: & similiter impedito actu memoratiuæ uirtutis, ut i lithargicis[c]: impeditur homo ab intelligendo in actu etiam ea quorum scientiam præcepit. Secundo, quia hoc quilibet in seipso experiri potest, quòd quando aliquis conatur aliquid intelligere, formar sibi aliqua phantasmata per modum exemplorũ: in quibus quasi inspiciat qd̃ intelligere studet. Et inde est etiã q̃ quando aliquem uolumus facere aliquid intelligere proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum. Huius autem ratio est, quia potẽtia cognoscitiua proportionatur cognoscibili. Vnde intellectus angeli, q̃ est totaliter a corpore separatus, obiectum proprium est substãtia intelligibilis à corpore separata, & per huiusmodi intelligibilia materialia cognoscit. Intellectus autem humani, qui est cõiunctus corpori, proprium obiectũ est quidditas, siue natura in materia corporali existẽs, & per huiusmodi naturas uisibilium rerum, etiam in inuisibilium rerum aliqualem cognitionem ascendit[c]. De ratione autem huius naturæ est q̃ in aliquo individuo existat: qd̃ nõ est absq; materia corporali. Sicut de ratione naturæ lapidis est q̃ sit in hoc lapide: & de ratione naturæ equi est q̃ sit in hoc equo, & sic de aliis. Vnde natura lapidis, uel cuiuscunq; materialis rei cognosci nõ potest complete & uere nisi secũdum qd̃ cognoscitur, ut in particulari existens. Particulare autẽ apprehendimus per sensum & imaginationẽ. Et ideo necesse est ad hoc q̃ intellectus intelligat suum obiectum proprium, q̃ conuertat se ad phãtasmata, ut speculetur naturã uniuersalẽ in particulari existentẽ. Si autem proprium obiectũ intellectus nostri esset forma separata, uel si formæ rerũ sensibilium subsisterent non in particularibus secundũ Platonicos[c], non oporteret, q̃ intellectus nostri semper intelligendo cõuerteretur se ad phãtasmata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ species conseruatæ in intellectu possibili, in eo existunt habitualiter quando actu non intelligit: sicut supra dictũ est[c]. Vnde ad hoc ut intelligamus in actu, nõ sufficit ipsa conseruatio specierũ: sed oportet q̃ eis utamur secundum qd̃ conuenit rebus quarũ sunt species: quę sunt naturæ in particularibus existẽtes.

¶Ad secundum dicendum, q̃ etiam ipsum phãtasma est similitudo rei particularis. unde nõ indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.

¶Ad tertium dicendum, quòd incorporea quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur à nobis per cõparationem ad corpora sensibilia quorum sunt phantasmata: sicut ueritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam ueritatẽ speculamur. Deum autem, ut Dio. dicit, cognoscimus ut causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substãtias in statu præsentis uitæ cognoscere non possumus

contingit multipliciter: in proposito tamen logice, & metaphysice loquendo, dupliciter accidit. Primo, quia illud conuenit ei extra primum modum perfectionis, & sine tali potest perfectè prioris naturæ cognosci quidditatiue. Secundo, quia illud conuenit ei infra primum modum perfectionis, & à tali posteriori perfecto cognito: hic enim prædicata sunt uerum infra primum modum per se: nec absque eis haberetur complete quidditatiua cognitio. Vnde Arist. 1. cęli. Primum prædicatum quod inuestigat de mundo est 424
ly perfectum. Et diuus Th. post simplicitatẽ q̃ pertinet primo ad qd̃ quid esse rei, statim de perfectione dei quæstionem subdit in prin. huius operis. cũ ergo modus essendi particulariter sit substantialis ei cuius est: nec aliam rẽ, aut rationem formalem superaddat naturæ: sed eandem dicat alio modo: extra prædicata primi moduli nequaquam continetur. Ac per hoc sine eius cognitione perfecte naturæ cognosci non potest. Et confirmatur: quia modus istẽ est simpliciter posterior natura, sed aliquali ter. Nõ simpliciter quidem: quia cum omne prius reducatur ad illũ modum, scilicet à quo non conuertitur consequentia, ut patet in 5. meta. & constat, quòd si est homo, est homo aliquis, quamuis non hoc: & econuerso, consequens est, quòd natura non sit prior simpliciter modo isto substantiali. Dico autem, quòd si est homo, est homo aliquis: non eo modo quo sequitur, si est homo, est risibilis: sed eo modo, quo in nullo instanti naturæ uerificari potest de aliquo, quòd sit homo: & tamen non adhuc sit homo aliqs. Quamuis enim prius natura, generetur homo quàm risibile: & quodammodo, quàm hic homo: nontamen quàm homo aliquis: ut patet apud Peripateticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus homo prius est, quàm homo aliquis.

¶Quo ad secundam uero dubitandi occasionem dicitur quòd ly, ut existens in particulari denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam uero dicitur, quòd licet modus ille sit uniuersale quoddam: principium tamen illius est singulare, ut S. Thom. dicit in loco allegato: & propterea absque singulari apprehensione cognosci perfecte nequit. Quamuis possit arguitiue cogitari naturam habere modum essendi particulariter: ex cognitione naturæ, & modi essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio plene nosse principiatum. Habet quoq; se singulare ad talem modum, ut terminus: ignoto autem termino scitu plene nequit terminatum.

¶Ad quintum autem sub. dicitur, quòd arg. ex primo capite deficit in considerationis conditionum immaterialis cognitionis. Cum enim intelligere sit operatio immaterialis: & consequenter à corpore & corporeis conditionibus presa atq; obligata corpori est, ut phantasmate egeat corporeo, à fortiori intellectio imperfecta cui minus debetur eleuatio à materialibus cõditionibus magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quòd quanto perfectius contemplamur, tanto purior redditur à phantasmatibus cognitio: quamuis totaliter denudatam non habeamus. Oportet igitur in omni nostra cognitione phantasma concurrere, si perfecta absq; phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus uidetur ineste, &c.

¶De materia autem quæ tangitur in argumento ex secundo cap. scito diuersas esse opiniones. Sco. enim in 1 primo di. 3. q. 1. & in 4. di. 45. q. 2. consentiens conclusioni principali, scilicet quòd nihil sine phantasmate intelligimus, dissentit in medio. Vult enim quòd hoc non insit intellectui nostro ex se absolute: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quòd coniunctus est corpori, quia sic anima in corpore glorioso egeret phantasmate sed q̃ hoc inest, aut in pœnam peccati originalis. iuxta illud Aug. 12. de tri. c. 17. Quæ causa, ut ipsam lucẽ fixa acie uidere nõ possis nisi infirmitas, & quis eã tibi fecit nisi iniquitas? Aut propter ordinẽ potentiarum naturaliũ hoc habentem q̃ una potẽtia attingente obiectum: aliæ quæ natæ sunt illud attingere, coattingũt idẽ. Dicus autẽ T. ut hic & alibi patet, tenet hoc esse naturale animæ coniũctæ corpori passibili ex parte obiecti relati ad potentiã sub tali modo essendi. Ita q̃ ga obiectũ habet i fe illa duo supradicta. s. naturã & particularitatẽ: & intellectus cõiunctus nõ potest utrũq; percipere nisi ministerio sensus alterius cui cognoscat: inde est indigẽtia phãtasmatis.

Ad obiecta uero in oppositum dicitur: quòd hoc est naturale animæ nostræ ex modo essendi. s. in coniunctione ad corpus. Vnde cõuenit hæc esse in statu innocentiæ. Et cũ infertur, ergo cõuenit etiã aliæ in corpore glorioso. negatur cõsequentia: quoniã de statu[b] pure naturali loquimur, & nõ de miraculosis. Et si instetur q̃ glorificatio nõ auferret naturã, sed perficit: respondetur, q̃ cõditiones naturales dicentes imperfectionẽ: hoc modo. i. quarum oppositæ sunt perfectiones, simpliciter possunt saluari 398
ingẽitate naturæ auferẽtis 394
glorificatio auferẽdo c
perficit, ut patet de pas
sibilitate corporis. Talis est autẽ obligatio ad 424
phãtasmata. Nec habet 99
locũ ratio præsens in 163
statu corporis glorificati: quoniã deest secũda cõditio ex parte intellectus. s. q̃ ipse nõ potest per seipsum cognoscere singulare. Hęc enim cõditio est uera ut de intellectu cõiuncto secundũ naturalẽ statum, tamẽ tamẽ est de eo secũdũ statũ glorificati corporis: quoniã potest quicquid & eode modo intelligere: quod & quomodo post anima separata. Verũ ratio assignata à Sco. nihil ualet: imo potius oppositum inferti: quia anima potẽtia animæ intẽta in opere suo: aliæ ab operando impediunt, ut experientia testatur: intensio ergo operationis intellectus non erigit phantasmata: imo deficit quarũ est ex hoc. Et præterea ex hoc nõ haberet uniuersaliter: q̃ sine phantasmate nihil intelligimus: ut patet. Nec est eadem ratio, aut maior de imperfecta intellectione: ut nos dicebamus. Ratio uero ex peccato originali non est naturalis: ut mori, &c.

2 ¶*Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum octauum.*

Titulus clarus.

Cimento.

In corpore una cognitionis responsiua, appetitiua, affirmatiua, iudicium intellectus impeditur ligato sensu. Probatur. Nã ignotis penitus ibus ad rem, & & pcipue sine seu ter-

nisi per remotionem, uel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

ARTICVLVS. VIII.

a ¶Vtrum intellectus intellectus impediatur per ligamentum sensus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, q̃ iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius enim non dependet ab inferiori, sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶Prærerea, Syllogizare est actus intellectus: in somno autem ligatur sensus, ut dicitur in lib. de somno & uigi. Contingit tamen quandoq; q̃ aliquis dormiens syllogizat. Ergo non impeditur iudicium intellectus per ligamentum sensus.

¶SED CONTRA est, quòd in dormiendo ea quę contra licitos mores contingunt, nõ imputantur ad peccatum, ut Aug. in 12. super Gen. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberum usum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis usus per ligamentum sensus.

CONCLVSIO.

¶Cum omnia, quæ in præsenti statu cognoscimus per comparationem ad sensibilia nobis nota fiant, necesse est per ligamẽtum sensus, impediri rationis iudicium.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum est, proprium obiectũ intellectui nostro proportionatum est natura rei sensibilis[c], iudicium autem perfectum de re aliqua dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinent cognoscantur, & præcipue si igno raterut id quod est terminus et finis iudicij. Dicit autem philosophus in 1. de cælo, quòd sicut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis est, quòd uidetur principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionẽ cultelli nisi propter opus ut operetur hunc particularem cultellum. Et similiter naturalis nõ quærit cognoscere naturã lapidis & equi, nisi ut sciat rationes eorum, quæ uidentur secũdum sensum. Manifestum est autem, q̃ non posset esse perfectum iudicium scientię naturalis de rebus naturalibus si sensibilia ignorẽtur. Omnia autem, quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscuntur à nobis per comparationem ad res sensibiles naturales[c]. Vnde impossibile est quòd sit in nobis iudicium intellectus perfectum cum ligamento sensus, per quem res sensibiles cognoscimus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quamuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo à sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quòd impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensus ligatur in dormientibus propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas[c]. ut dicit 79
in li. de som. & uigi. Et ideo secundum dispositionẽ huiusmodi euaporationũ contingit esse ligamentum sensus maius, uel minus. Quãdo enim multus fuerit motus uaporũ, ligatur non solum sensus, sed etiam imaginatio: ita ut nulla appareant phantasmata, sicut præcipue accidit, cũ aliquis incipit dormire, post multum cibum & potum. Si uero motus uaporum aliquantulũ fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & 80
mordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si uero adhuc magis motus sederun, appa-

rent phãtasmata ordinata, sicut maxime solet contingere in fine dormitionis, & in hominibus sobriis, & habentibus fortem imaginationem. Si autem motus uaporũ fuerit modicus, nõ solum imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus cõmunis ex parte soluitur, ita quòd homo iudicat interdũ in dormiẽdo ea quę uidet somnia esse, quasi diiudicans inter res, & rerum similitudines. Sed tamen ex aliqua parte remanet sensus communis ligatus. Et ideo licet aliquas similitudines discernat à rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. *Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto.* Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cum excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

QVAESTIO OCTVAGESIMA QVINTA, DE MODO & ORDINE INTELLIGENDI, IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de modo & ordine intelligendi.

¶Et circa hoc quęruntur octo.

¶Primò, utrum intellectus noster intelligat abstrahendo species[a] à phantasmatibus. ¶Secundo, utrum species intelligibiles abstractæ à phãtasmatibus se habeant ad intellectum nostrum, ut quod intelligitur, uel sicut id quo intelligit. ¶Tertio, utrum intellectus noster naturaliter intelligat prius magis uniuersale. ¶Quarto, utrum intellectus noster possit multa simul intelligere. ¶Quinto, utrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. ¶Sexto, utrum intellectus possit errare. ¶Septimo, utrum unus possit eandem rem melius intelligere quàm alius. ¶Octauo, utrum intellectus noster per prius cognoscatur indiuisibile quàm diuisibile.

ARTICVLVS. I.

¶Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus noster non intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phantasmatibus. Quicunq; enim intellectus intelligit rem aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialium non sunt abstractæ à particularibus: quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem speciẽrum à phantasmatibus: erit falsitas in intellectu nostro.

¶Præterea, Res materiales sunt res naturales: in quarũ diffinitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia. Sed materia est individuationis principium. Ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionem uniuersalis à particulari, quod est abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus.

¶Præterea, in 3. de anima dicitur, quòd phãtasmata se habent ad animam intellectiuam sicut colores ad uisum. Sed uisio non fit per abstractionem aliquarum specierum à coloribus, sed per hoc quòd colores imprimunt in uisum. Ergo nec intelligere contingit per hoc quòd aliquid abstrahatur à phãtasmatibus, sed per hoc quòd phantasmata imprimunt in intellectum.

¶Præterea, Vt dicitur in 3. de anima, in intellectiua anima sunt duo, scilicet intellectus possibilis, & agens. Sed abstrahere à phãtasmatibus species intelligibiles nõ pertinet ad intellectũ possibilem, sed recipere species iã abstractas: sed nec etiã uidetur pertinere ad intellectum agẽtem, qui se habet ad phã-

Annotata.

Titulus. 424

¶Circa titulũ oc currit statim dubium, quia uidetur superfluus articulus iste, aut impertinẽs. In quę- infrà q̃. 87. art. 2.
stione siquidem præce- ad secun
dente determinatũ est dum. &
an anima intelligat per 9. 101. ar
species acceptas à sen- tic. 1. &
sibilibus, &c. igitur aut 3. 90. 62.
superflue repetitur, aut articu. 2.
tractãda erant hæc ibi. &
tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere à phantasmatibus, q̃ recipere à sensibus, & egere illis in usu.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ præsens articulus bene distinctus, & ordinat est. Distinctus quidẽ, quia aliud est for maliter quærere & scire an habeamus intelligibiles species à sensibilibus & phãtasmatibus: & aliud an intelligamus abstrahẽdo. Hoc enim includit, & modũ quo habent species à phantasmatibus. per abstractionẽ, & modũ quo intellectus attingit res sensibiles, scilicet denudãdo eas à conditionibus phantasmatis, illud uero hoc in se nõ claudit, ni si forte ut ualeret. Sed quæstiones cum sint æquales numero his, quæ uere scimus, distinguendæ sunt penes quęnam formaliter, non utrũlibet. Ordinatus uero, quia ut patet in diuisione dẽnis præcedentis

Amota.

Secundum mota quatuor gradus ligamenti sensitiuæ partis.

¶Nota hæc diligentissime & cautissime, quòd quia iudicii intellectualis, ideo fallitur ligato sensu, quia non potest reſoluere quod iudicat in particulare sensibile: consequens est, q̃ multo magis intellectuale fallatur, quando despiciuntur particulariã rerũ nec est curæ, ut habeat iudicii rationis certificationẽ à sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui à superioribus inchoant iudicii, & ordinant doctrinas suas inconsultis sensibus. Vnde pater philosophorum Aristo. nunquam à sensibus recedens semper iuxta ueritatem iudicauit.

4 ¶*Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum primum.*

cedentis, tota præce-
dés quæstio quærit for
b maliter de his, per quæ
391 intelligimus, ut ſic, iſta
uero de modo & ordi-
ne, quo intelligimus, &
ideo ab uniuerſaliſſimo
modo incœpit, ſcilicet
abſtractione à phantaſ-
matibus, hic enim mo-
dus cõmunis eſt omni
noſtræ intellectioni, ut
patebit.

Cõment. ¶In corpore duo. pri-
mo reſpondet quæſito.
Secundo refert opinio
nem Pla. oppoſitam in
calce.

¶Quo ad primum cõ
cluſio reſponſiua affir-
matiue eſt hæc, Intelle-
ctus noſter ſtelligit ma
terialia abſtrahendo à
phantaſmatibus. Vbi
primo nota, q abſtrahe
422 re à phantaſmate quan
58 doq; ſignificat opera-
tionẽ intellectus agen-
tis, quandoq; operatio
nem intellectus poſſibi
les. Intellectus agentis
quidem, quãdo dicitur,
q abſtrahimus ſpecies
intelligibiles à phan-
taſmatibus. Intellectus
uero poſſibilis: quando
dicitur q cognoſcimus
q quidq; eſt hominis abſtrahendo ab
hoc & illo homine. Tã
tum autem intereſt in-
ter abſtractionem utrã-
que, q abſtractio illa
eſt realis productio rei
abſtractæ, ſcilicet ſpe-
ciei intelligibilis. iſta
autem ſolum eſt expoſi-
tio rei abſtractæ: non
& ad d per realem denudatio
369 nem, ſed per negatio-
nem actionis ſeu conſi
373 derationis, ut in reſpon
ſione ad primum clare
patet in litera. Et quo-
niã ſecunda eſt effectus
primæ, & eiuſdem ra-
tionis cum ea, ut pate-
bit: ideo præſens con-
cluſio de utraq; intelli-
gitur indiſtincte.

¶Deinde probatur cõ
cluſio, Intellectus no-
ſter ſic, nõ eſt actus cor
422 poris, q tamen eſt vir-
tus animæ exiſtentis in
corpore: ergo propriũ
eius eſt cognoſcere for
mam in materia hac,
nõ prout eſt in hac ma-
416 teria. hoc eſt abſtrahe-
re à phantaſmatibus, er
go. Antecedẽs ſupponit
ex dictis, & declaratur
diſtinguendo triplicem
gradum uirtutis cogno
ſcitiuæ. ſ. actum corpo-
ris, non actum corpo-
ris: & quodam modo
ſic, & quodam modo
non. Conſequentia ue-
ro probatur ratione,
quia obiectum proprio-
narum uirtutũ cogno-
ſcitiuæ. Et conſtituitur,
diſtribuendo proprio-
nara obiecta ſingulis
b gradibus cognoſcẽtiũ.
425 Annota. ¶Nota, quod ariſtotiua
illa, Obiectum propor
tionarum uirtutũ cogno
ſcitiuæ, abſq; dubio te-
net quo ad cognitionẽ
& elucidationem à mate-
ria: q cuid obiici poſ-
ſit de aliis conditioni-
bus. Impoſſibile namq;
eſt, q uis corporea poſ
ſit in aliquid ſupra cor-
taſmata ſicut lumen ad colores: quod non
abſtrahit aliquid à coloribus, ſed magis eis
inſtuit c. Ergo nullo modo intelligimus ab-
ſtrahendo à phantaſmatibus.

¶Præterea, Philoſophus in 3. de anima dicit,
quòd intellectus intelligit ſpecies in phan-
taſmatibus. Non ergo eas abſtrahendo.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur in 3. de
anima, quòd ſicut res ſunt ſeparabiles à ma-
teria, ſic circa intellectum ſunt. Ergo oportet
quòd materialia intelligantur, inquantum à
materia abſtrahuntur, & à ſimilitudinibus
materialibus, quæ ſunt phantaſmata.

CONCLVSIO.

¶Intellectus humanus cum ſit non ſit actus alicuius organi corporalis, quod tamen eſt anima, quæ eſt forma corporis, poteſtas, neceſſe eſt, ut intelligat materialia & ſenſibilia abſtrahendo à phantaſmatibus, & per ea in immaterialium cognitionem eleuetur.

¶RESPONDEO dicendũ, q ſic ut ſuprà
dictum eſt, obiectum cognoſcibile proportionatur uirtuti cognoſcitiuæ c. Eſt autem tri-
plex gradus cognoſcitiuæ uirtutis c. Quædã
enim cognoſcitiua uirtus eſt actus organi
corporalis, ſcilicet ſenſus. Et ideo obiectum
cuiuslibet ſenſitiuæ potẽtiæ eſt forma prout
in materia corporali exiſtit. Et q huiuſmo-
di materia eſt individuationis principium,
ideo omnis potentia ſenſitiuæ partis eſt co-
gnoſcitiua particularium tantũ. Quædam au-
tẽ uirtus cognoſcitiua eſt, quæ necq; eſt actus
organi corporalis, neque eſt aliquo modo
corporali materię cõiuncta: ſicut intellectus
angelicus. Et ideo huius uirtutis cognoſci-
tiuę obiectum eſt forma ſine materia ſubſi-
ſtens. Eſt enim materialia cognoſcant, non
tamẽ niſi in immaterialibus ea intuẽtur, uel
in ſeipſis, uel in Deo. Intellectus autẽ huma-
nus medio modo ſe habet. Nõ enim eſt actꝰ
alicuius organi, ſed tamẽ eſt quędam uirtus
animæ, quæ eſt forma corporis, ut ex ſuprà
dictis patet c. Et ideo propriũ eius eſt cogno
ſcere formã in materia quidẽ corporali indi
uidualiter exiſtentẽ, non tamen prout eſt in
tali materia. Cognoſcere uero id quod eſt in
materia individuali, nõ prout eſt in tali ma-
teria eſt abſtrahere formã à materia indiui-
duali, q̃ repreſentant phantaſmata. Et ideo
neceſſe eſt dicere q intellectus noſter intelli
git materialia abſtrahẽdo à phãtaſmatibus,
& per materialia ſic cõſiderata in immate-
rialiũ aliqualẽ cognitionẽ deuenimus: ſicut
econtra Angeli, per immaterialia materialia
cognoſcunt c. Plato uero attendens ſolũ im-
materialitatem intellectus humani, non au
tem ad hoc quòd eſt corpori quodammo-
do unitus, poſuit obiectũ intellectus ideas
ſeparatas, & quòd intelligimus, non qui-
dem abſtrahendo, ſed magis abſtracta par-
ticipando, ut ſuprà dictum eſt c.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ab-
ſtrahere cõtingit dupliciter. Vno modo per
modum cõpoſitionis & diuiſionis, ſicut cũ
intelligimus aliquid non eſſe in alio uel eſſe
ſeparatum ab eo. Alio modo per modũ ſim
plicitatis: ſicut cum intelligimus unũ tũm.
conſiderando de alio, abſtrahere igitur per
intellectum ea, quæ ſecundũ rem non ſunt
abſtracta ſecundũ primum modum abſtra-
hendi, non eſt abſq; falſitate. Sed ſecũdo mo
do abſtrahere per intellectũ, quæ non ſunt
abſtracta ſecundũ rem non habet falſitatem c,
ut in ſenſu apparet. Si enim dicamus colorẽ
non ineſſe corpori colorato, uel eſſe ſeparatũ ab eo, erit falſitas in opinione, uel in ora-
tione. Si uero conſideremus colorẽ & pro-
prietatem eius, nihil cõſiderantes de pomo
colorato uel ſic, quod intelligimus uoce ex-
primamus: erit abſq; falſitate opinionis, &
orationis. Pomum enim non eſt de ratione
coloris. Et ideo nihil prohibet colorem in-
telligi, nihil intelligẽdo de pomo. Similiter
dico, quòd ea quæ pertinent ad rationem
ſpeciei cuiuslibet rei materialis, puta lapi-
dis, aut hominis, aut equi: poſſunt conſide-
rari ſine principiis individualibus quæ non
ſunt de ratione ſpeciei. Et hoc eſt abſtrahere
uniuerſale à particulari, uel ſpeciem intelli-
gibilem à phantaſmatibus. conſiderare ſci-
licet naturam ſpeciei abſq; conſideratione
individualium principiorum quæ per phan
taſmata repræſentantur. Cum ergo dicitur
quòd intellectus eſt falſus qui intelligit rem
aliter quàm ſit, uerum eſt ſi ly aliter, referа-
tur ad rem intellectam. Tunc enim intelle-
ctus eſt falſus quando intelligit rem eſſe ali-
ter quàm ſit c. Vnde falſus eſſet intellectus ſi
ſic abſtraheret ſpeciem lapidis à materia, ut
intelligeret eam non eſſe in materia, ut Pla-
to poſuit. Non eſt autem uerum quod pro-
ponitur, ſi ly aliter, accipiatur ex parte in-
telligentis. Eſt enim abſq; falſitate, ut alius
ſit modus intelligentis in intelligẽdo, quàm
modus rei in eſſendo: quia intellectũ eſt in
intelligente immaterialiter per modum in-
tellectus, non autem materialiter per mo-
dum rei materialis.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd quidam
putauerunt, quòd ſpecies rei naturalis ſit
forma ſolum, & quòd materia non ſit pars
ſpeciei c. Sed ſecundum hoc in diffinitioni-
bus rerum naturalium non poneretur ma-
teria. Et ideo aliter dicendum eſt, quòd ma-
teria eſt duplex, ſcilicet communis & ſigna-
ta, uel individualis. Communis quidem, ut
caro & os, indiuidualis autem ut hæc carnes
& hæc oſſa. Intellectus igitur abſtrahit ſpe-
ciem rei naturalis à materia ſenſibili indiui-
duali, non autem à materia ſenſibili com-
muni. Sicut ſpeciem hominis abſtrahit ab
his carnibus & his oſſibus, quæ non ſunt
de ratione ſpeciei, ſed partes indiuidui, ut
dicitur in 8. metap. & ideo ſine eis conſide-
rari poteſt. Sed ſpecies hominis non poteſt
abſtrahi per intellectum à carnibus, & oſſi-
bus. Species autem mathematicæ poſſunt
abſtrahi per intellectum à materia ſenſibili,
non ſolum indiuiduali, ſed etiam commu-
ni: non tamen à materia intelligibili com-
muni, ſed ſolum indiuiduali. Materia enim
ſenſibilis dicitur materia corporalis, ſecun-
dum quod ſubiacet qualitatibus ſenſibili-
bus, ſcilicet calido & frigido duro, & mol-
lis, & huiuſmodi. Materia uero intelligibi
lis dicitur ſubſtantia ſecundum quod ſubia
cet quantitati. Manifeſtum eſt autem quòd
quantitas prius ineſt ſubſtantię quàm qua-
litates ſenſibiles. Vnde quãtitates (ut nume-
ri & dimenſiones & figuræ, quę ſunt termi-
nationes quantitatum) poſſunt conſiderari
abſque qualitatibus ſenſibilibus, quod eſt
eas abſtrahi à materia ſenſibili: non tamen
poſſunt conſiderari ſine intellectu ſubſtan-
tiæ quantitati ſubiectæ, quod eſſet eas ab-
ſtrahi à materia intelligibili communi. Poſ-
ſunt tamen conſiderari ſine hac uel illa ſub-
ſtantia: quod eſt eas abſtrahi à materia in-
telligibili individuali. Quædam uero ſunt,
quæ poſſunt abſtrahi etiam à materia intel
ligibili communi, ſicut ens, unum potentia,
& actus & alia huiuſmodi, quæ etiam eſſe
poſſunt abq; omni materia, ut patet in ſub-
ſtantijs immaterialibus. Et quia Plato non
conſiderauit quod dictum eſt de duplici
modo abſtractionis: omnia quæ diximus
abſtrahi per intellectum; poſuit abſtracta
eſſe ſecundum rem.

¶Ad tertium dicendũ, quòd colores habent
eundem modũ exiſtendi, prout ſunt in ma-
teria corporali individuali, ſicut in potentia
uiſiua. Et ideo poſſunt imprimere ſuã ſimili-
tudinẽ in uiſum. Sed phantaſmata cũ ſint ſi-
militudines individuorũ: & exiſtant in or-
ganis corporis, non habent eundẽ modum
porea eleuatã, & rurſus
ut uis incorporea ſit na
turaliter obiecta ad cor
porea. Et propterea in-
tellectus noſter medio
modo ſe habens ad me
dio modo ſe habentia,
ut ad propria obiecta
ſe extendit.

¶Sed occurrit dubita-
tio hic: quia falſum ui-
deturquod aſſumptum
eſt: & habetur in litera.
q ſcilicet conſideratæ
natură exiſtentẽ in hac
materia nõ prout eſt in
hoc eſt abſtrahere à
phãtaſmatibus. Angeli
in primis intelligũt quã
doq; quod quid eſt ali-
cuius rei materialis nõ
intelligẽdo ipſum ut in
hoc. & tamẽ nõ abſtra-
hunt. nos quoq; ſi uera
eſſet opinio Platonis,
nihilominus intellige-
remus q̃d quid erat eſ-
ſe hominis nõ intelligẽ
do hũc uel illũ, & tamẽ
non abſtraheremus. er-
go. Ad hoc dicit q di-
cũ illud eſt ueriſſimũ,
modo ſunt intelligat. ſ.
per ſe primo. Angeli at
in litera dicitur, nõ co-
gnoſcũt materialiap ſe
primo, ſed res ſepara-
tas à materia: & in illis
illarũq; cõnaturalibus
ſpeciebus materialia p-
cipiunt. Noſtri quoq;
acies intellectus (ſi uera
eſt Platonis opinio) ad
quiddĩtates ſeparatas,
ſ. per ſe hominẽ, & per
ſe bouẽ primo termina
tur, & nõ ad naturã exi
ſtentẽ in Sorte nõ, put
eſt in Sorte. Vnde in li
tera utraque obiectio
excluditur. Prima cum
obiectũ propriũ intelle
ctui Angelico datur. Se
cũda cũ Pla. opinione re
fert. de cuius opinione
tria refert. Primũ ex q
te animæ, q naturã in-
tellectus nõ modũ eſſendi cõſiderauit. Secũdũ
ex parte obiecti: q pro
pterea poſuit obiectum
res ſeparatas & imma-
teriales, & ſic actus in-
tellectus noſtri apud eũ
primo terminatur ad
ideas. Tertiũ ex parte
modi de quo eſt q̃. q
nõ abſtrahẽdo: ſed par
tius abſtracta partici-
pando intelligimus.

¶In reſpõſione ad ſecũ Annota.
dũ eſſet quæſtio: an ma
teria ſit pars quidditа
tis rei naturalis: ſed q
hoc ad quæſtionẽ hanc
nihil refert, & alibi tra
ctatum eſt, ideo trãſeo.

¶Num illuminatio intellectus agentis alio quid ſuper phantaſma ta poſituum ponat.

¶In rãſione ad quartũ Queſt
difficile occurrit dub.
an illuminatio intelle-
ctus agẽtis ſuper phan
taſmata aliquid poſitiuum ponat in eis. Qui-
buſdã enim uidetur q
ſic, q hæc uerba literæ
aiunt nihil phãtaſmata
ſuſcipere quãdã imẽ-
tionalẽ uirtutẽ per mo
dũ fluctũs: qua redduñ
formaliter habilia ad
abſtractionẽ. Et confir-
mãt hoc: qa regulariter
eſt apud S. T. q inſtru-
mentum

mentum impotens ad principalem effectũ, ſumit à principali agente intẽtionẽ:
qua inſtrumentaliter poſſit in illum. Conſtat autem phantaſma ſe habere ad in-
tellectum agentem ut inſtrumentũ, &c. Aliis uero uidetur hoc impoſſibile: quia
uis illa aut eſt de ordine materialium, aut immaterialium. ſi materialium, ergo
erit hæc & particularizata ut phantaſmata: non ergo erit propterea phãtaſma
habilitus, ſi immateria-
lis: ergo nõ erit ſubie-
ctiue in phantaſia: quia
quicquid eſt ibi ſubie-
ctiue, eſt particulariza
tum, ut ipſis cũ unum-
quodq; recipiatur per
modum recipientis.

¶Mihi autem nõ pro-
pter has rationes, ſed
propter rerum ordinẽ
& literæ uerba diligen
tius perſpecta: uidetur
q illuminatio iſta nul-
la rẽ addẽdo habiliter.

¶Ad cuius euidẽtiam
ſciendum eſt, q ut in ſi
tẽta dicitur, pars ſenſiti
ua tria fortitur grada
tim ex cõiunctione ad
intellectũ. Primo reddi
tur uirtuoſior: ſecũdo
habilis ad abſtractio-
nẽ: tertio ab ea abſtra-
hitur ſpecies intelligi-
bilis. Et primum qui-
dem conuenit ipſis uir-
tibus ſeu potentiis ſen
ſitiuis ex hoc q natu-
raliter cõnatæ ſunt cũ
intellectiuo: quãdmo-
dum uegetatiuum ſe
habet ut uirtuoſius ex cõ
iunctione ad ſenſitiuũ.
Vnde uegetatiuum in
animali generat carnẽ,
& ſenſitiuũ in homine
potẽſt particularia cõ-
ſerre. Secundum uero,
quia naturæ ordo ex
poſcit: ut ſi natura ino-
natæ, & potẽtia poten
tia coniuncta eiusdem
naturæ: & multo magis ac
tiuus actui coniunctus
uigorẽtur. Idcirco hoc
ex actuali aſſiſtentia
phantaſiæ in miniſtrã-
do intellectui agẽti ſor
tiuntur: phãtaſmata enim
habilia fieri & eſſe ad
hoc ut abſtrahantur ſpe
cies ab eis, nihil aliud
eſt q̃ ipſa fieri & eſſe
in ſummo ſpiritualita-
tis gradu citra intelli-
gibilẽ ordinem: & hoc
conuenit eis cum ordi
nata ſunt actualiter, &
ſumme diſpoſita ut
cooperẽtur intellectui
agenti: hoc autem eſt
cum intellectus agens
conuertitur ſuper ea il
luminãndo ea: non for
maliter ſed obiectiuæ,
ſicut colores illuminã-
tur. Phantaſia ergo exi
ſtente in actu ſecundo,
& ordinando rite ſua
phãtaſmata, intellectus
agens aſſiſtit illis: & ſic
filius propinquus: imo
conſunctus cõiunctio-
ne qua lumen contiun-
gitur colori. & ſic illu
minantur phantaſmata
obiectiue: & hac obie-
ctiua illuminatione at-
tingunt ſummum ſpiri
tualitatis gradum, & ſic redduntur & ſunt
habilia: ut ex eis ſpe-
cies intelligibilis abſtrahatur: quod eſt tertium inter ea quę aſſequitur pars ſen
ſitiua, quæ abſtractio nihil aliud in productione ſpeciei eſt, q̃ uti ipſis phantaſ-
matibus quo ad naturam repræſentatam, & non quo ad individuata. Sic autem
eſſe, & ſecundum uegetatem, & apud S. T. non eſt difficile uidere. Secundum ue
ritatem quidem: quia ordo rerum exigit ut ſupremũ infimi attingat infimum ſu
premi: ex quo hoc natura ſenſitiua in ſui ſupremo. i. in cogitatiua in actu, perue-
niat ad ſummũ ſpiritualitatis & actualitatis gradũ: cum latitudine tamen qua-
dam infra ordinẽ intellectualiũ. Et cõfirmatur: quia natura horret ſuperflua, nec
ſuperaddit intentiones his, quę poſſunt per ipſas res perfectiſſime hoc eſt addere
intentiones intentionibus: quia phantaſmata ipſa intentiones ſunt. Secundum
existendi, quem habet intellectus huma-
nus, ut ex dictis patet c. & ideo nõ poſſunt
ſua uirtute imprimere in intellectum poſſi
bilem. Sed uirtute intellectus agentis reſul-
tat quædam ſimilitudo in intellectu poſſibi
li ex conuerſione intellectus agentis ſupra
phantaſmata, quæ quidem eſt repræſenta-
tiua eorum quorũ ſunt phantaſmata ſolum
quantum ad naturam ſpeciei c. Et per hunc
modum dicitur abſtrahi ſpecies intelligibi-
lis à phantaſmatibus, non quòd aliqua ea-
dem numero forma, quæ prius fuit in phan
taſmatibus poſtmodum fiat in intellectu
poſſibili ad modum quo corpus accipitur
ab uno loco & tranſfertur ad alterum.

¶Ad quartum dicendum, quòd phantaſma
ta & illuminantur ab intellectu agente, &
iterum ab eis per uirtutem intellectus agen
tis ſpecies intelligibiles abſtrahũtur. Illumi-
nantur quidem: quia ſicut pars ſenſitiua ex
coniunctione ad intellectũ efficitur uirtuo-
ſior: ita phantaſmata ex uirtute intellectus
agentis redduntur habilia, ut ab eis intẽ-
tiones intelligibiles abſtrahãtur. Abſtrahit
autem intellectus agens ſpecies intelligibi-
les à phantaſmatibus: inquantum per uirtu
tem intellectus agentis accipere poſſumus
in noſtra cõſideratione naturas ſpecierum
ſine individualibus conditionibus: ſecun-
dum quarum ſimilitudines intellectus poſ-
ſibilis informatur.

¶Ad quintũ dicendũ, q intellectus noſter
& abſtrahit ſpecies intelligibiles à phantaſ
matibus: inquantũ conſiderat naturas rerũ
in uniuerſali, & tamen intelligit eas in phan
taſmatibus: quia non poteſt intelligere ea,
quorum ſpecies abſtrahit, niſi conuertẽdo
ſe ad phantaſmata, ut ſuprà dictum eſt c.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum ſpecies intelligibiles à phantaſmatibus abſtractæ ſe habeant ad intellectum noſtrum, ſicut id quod intelligitur.

AD SECVNDVM ſic procedi-
tur. Videtur q ſpecies intelligi
biles à phãtaſmatibus abſtra-
ctæ ſe habeant ad intellectum
noſtrum, ſicut id quod intelli-
gitur. Intellectum enim in actu eſt in intelli-
gente: quia intellectum in actu eſt ipſe intel
lectus in actu. Sed nihil de re intellecta eſt in
intellectu actu intelligente, niſi ſpecies intel
ligibilis abſtracta. Ergo huiuſmodi ſpecies
eſt ipſum intellectum in actu.

¶Præterea, Intellectum in actu oportet in
aliquo eſſe, alioquin nihil eſſet. Sed non eſt
in re quæ eſt extra animã: quia cum res quę
eſt extra animam, ſit materialis, nihil quod
eſt in ea, poteſt eſſe intellectum in actu. Re-
linquitur ergo quòd intellectum in actu ſit
in intellectu. Et ita nihil eſt aliud quàm ſpe-
cies intelligibilis prędicta.

¶Præterea, Philoſophus dicit in 1. Periher. q
uoces ſunt notæ earum, quæ ſunt in anima,
paſſionum. Sed uoces ſignificant res intelle
ctas. Id enim uoce ſignificamus q̃d intelli-
gimus. Ergo ipſę paſſiones aiæ, ſ. ſpecies in-
telligibiles, ſunt ea quę intelliguntur in actu.

a ¶Super Quæ ſtionis octũ quæſtimæ a quinta Articulum ſe cundum.

Annota. Tvlius clariſſimꝰ eſt, ſi noteatur attente ly quod intelligitur: ut diſtinguitur contra quo intelligitur. Et eſt ſermo de intellectione directa: propter hanc enim eſt quæſtio.

Cõment. ¶In corpore duo facit. Primo tractat opinionem affirmatiuã impugnando illã. Secundo reſpondet quæſito.

¶Quo ad primũ duo. Primo refertur opinio in communi & in ſpeciali. In communi quidem: quia nulla uis no ſtra perceptiua cogno ſcit niſi ſuam paſſionẽ. In ſpeciali uero: quia intellectus non intelli git niſi ſpeciem intelligibilem: & ſic ipſa eſt id quod directe & pri mo intelligitur. Secun do impugnatur duplici ter. Primo, quia ſeq- 410
retur quòd ſcientia nõ eſſet de rebus extra: & declaratur ſequela ex ſimili apud Platonicos. Secũdo, qa omnia quæ uidẽtur, eſſent ue ra, etiam contradicto ria. & probatur ſeque la: quia res uiſa non eſ ſet niſi paſſio uidẽtis: omnia patẽt in litera.

¶Quo ad ſecundũ po nuntur tres concluſiones pro euacuatione huius materiæ. Prima eſt: ſpecies intelligibi lis eſt quo intellectus intelligit. Secunda eſt: ſpecies intelligibilis eſt quod conclusio intel lectus intelligit. Tertia eſt: res cuius ſpecies in telligibilis eſt, ſimilitudo eſt q̃ primo intelle ctus intelligit. Prima p batur ſic. intelligere eſt actio immanens: ergo 113
fit ſecundum aliquam formam: ergo ſecundũ ſimilitudinem obiecti. Antecedens probatur ex 9. meta. diſtinguendo duplicẽ actionem. prima conſequẽtia relinquitur per ſe nota de utraque actione: qa cõmune eſt omni agen ti agere ſecundũ quod eſt actus: & ut dicitur tertio phy. tex. 17. ſem per æſtimabitur ſpe- 81
cies mouere. ſecunda uero probatur ex pro portionali ſimilitudine inter actionem immanentem & tranſeuntẽ. 432
Secunda uero conclu- 438
ſio probatur ex eo, q

¶ Tertia autem conclusio simul cum prima probatur ex authoritate Aristo. ex dictis antiquorum manifestata. duo ponebant antiqui: obiectum, s. terrā extra, & principium, s. terrā intus: in uno reprehenduntur ab Arist. s. in terra interiori, non omnino: sed quo ad modum essendi: quia non terra sed terræ species est in anima: restat ergo obiectum, id est id quod cognoscitur esse rem extra: & speciē illius esse principium intelligendi illā: quod est primæ & tertiæ cōclusionis sententia.

Annota. 427 ¶ In responsione ad primum & secundū esset tractāda materia de intellectu in actu & intellecto in actu. Sed nē idē pluries reperatur, in cōmentariis librorum de anima uide dissuse: ubi sit quæstio specialis.

Annota. ¶ In responsione ad tertium, tria occurrunt. Primo notandum, q̄ hic fundat. S. T. distinctionem uerbi à specie intelligibili super testimonio partis sensitiui: quicquid enim perfectionis inuenitur in inferioribus dispersum, totum unitum eminentius præinuenitur in superiori ordine. Et propterea cum sensitiua pars perficiat duplicit̄, s. secundū immutationem ab obiecto: & secundū formationē à seipsa, pars intellectiua, cui primū quod alicuius imperfectionis est, non repugnat: secundū consequenter sibi uendicat id quod intellectus in se formatur uerbum, dicitur in prima operatione, & in secunda compositio & diuisio, &c.

Annota. ¶ Secūdo occurrit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur: q̄ sensus exterior secundū solam immutationem ab obiecto operat, & consequenter pure passiue sensus uidetur sentire: cuius oppositum determinatum est.

Annota. ¶ Tertio occurrit dubium circa principale intentum: quia ex hac responsione nō satisfit difficultati tactæ in argumento: quia licet ex hac responsione euadatur, quōd uoces nō significent species intelligibiles, nō tamē euaditur quin significent ipsas conceptiones seu formationes, imo hoc asseritur. Et si ita est cum istæ sint aiæ passiones, & entia in anima, sequitur q̄ id quod primo intelligitur & significat uocibus, &c. est res in anima: & cōsequenter scientia non primo est de rebus extra: & sic reddit oppositū determinationis sanctæ in corpore articuli.

¶ Ad primā dubitationē facilimè patet ex littera responsio. Nō enim ibi dicitur q̄ aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione, sed dicitur, q̄ operatur secundum solam immutationem. Vbi manifeste præter immutationem operatio ponitur. Est igitur differentia non in operando actiue, uel passiue, sed in operando secundum solam formam quæ producitur ab extra: & secundum formam quam ipsamet uirtus sensitiua sibi ipsi parit.

¶ Ad tertium autem dub. dicitur q̄ ex ultimis uerbis literæ apparet responsio. Tā enim species intelligibiles q̄ conceptiones formarę possunt dupliciter sumi. uno modo secundū q̄d res sunt quædam in anima: & sic de neutri est scientia nisi reflexa. Alio modo secundū quod sunt rerū imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, q̄ species ut imagines sunt quibus intellectus intelligit, ut in corpore dictū est: conceptiones autē ut intentiones sunt quas intelligit: & hoc ideo, quia species præsentat intellectui rem ut cōprincipiū intelligendi. conceptus autē præsentat illā obiective. Significari autem & scīri res extra primo: & conceptiones non ut res, sed ut intentiones sunt rerum extra, idem est quia idem est motus animæ in imaginem ut imago est, & intrēat dicitur in De memoria & reminiscētia.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum tertium.*

Titulus absolute sumendus est ut iacet: nec est arcandus. Et hoc bene nota propter quæstiones modernorū de prīmo cognito: de quo uide si uis diffusam quæstionē in cōmentariis de ente & essentia. ubi cōtra eū, qui hunc articulum quo ad q̄ncs impugnauit, disputatum est. Intelligendus est ergo titulus hic absolute. Et quoniā intellectui nostro directe non occurrit, nisi aut uniuersali, aut minus uniuersale: consequens est q̄ hic quæritur, quid absolute prius cognoscatur ab intellectu magis aut minus uniuersale. Dicā autē absolute, & nō in tali ordine, puta cognitionis confuse aut distincte: & consequēter hic est quæstio de primo cognito, & hic sequitur. Nec putes me aut immemorē, aut retractare quod scripsi in cōmentariis: quoniam & illud uerum est, s. q̄ hic nō quærit nec tractatur de primo cognito in tali ordine, s. cognitionis cōfuse actualis. Et hoc uerum est, s. q̄ hic quæritur de primo cognito absolute.

¶ In corpore quinque *Cōmun.* sunt. Primo ad bonitatem doctrinæ comparatur cognitio uniuersalis cognitioni singularis. Secundo uniuersalioris ad minus uniuersale secundū intellectū. Tertio eorundem secundū sensum. Quarto redditur ratio ordinis utriusq;. Quinto epilogus dictorum fit.

¶ Quo ad primū conclusio est, Cognitio singularis est quo ad nos prior cognitione uniuersalium. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶ Quo ad secundū cōclusio est. Notitia uniuersalioris est prior notitia minus uniuersalis. Probatur, omne exiens de potentia ad actum prius pertransit ad actū incompletum medium inter potentiā & actū perfectū, quam ad actū perfectū: sed intellectus est exiēs de potentia ad actū, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus uero incompletus & medius est notitia confusa: ergo prius indistincte q̄ distincte cognoscit. Tunc ultra cognoscere uniuersali distincte est cognoscere minus cōmune, cognoscere uero uniuersalius indistincte est cognoscere magis cōmune: ergo prius cognoscitur magis cōmune q̄ minus cōe. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, ratione, quia cognoscere aliquid confuse, est cognitio secundum quid, & quodāmodo in potentia: & authoritate philosophi in primo physi. Antecedēs uero ulterioris processus probatur. Tum ex ratione cognitionis confusæ: quia s. in hoc stat, quōd cognoscatur aliquid in quo plura continentur sine propria singulorum notitia. Tum ex applicatione huiusmodi cognitionum ad eorum uniuersale, & ad eorum integrale. Tum tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto uniuersali. puta animali & homine.

¶ Quo ad tertium cōclusio est. Prius secundum sensum iudicamus magis commune, quàm minus cōmune. Probatur ratione eadem: quia f. sensus exit de potentia ad actum. Explanatur dein de secūdum duplicem prioritatem, locale & temporalem. Cōfirmatúrque authoritate primi physic. ultima prioritas. Aduerte hic, q̄ cum dicitur, sensum prius cognoscere magis cōmune, q̄ minus cōmune exponendum est non de ipsis cōmunibus in seipsis, sed in suis individuis: id est cognosci prius individuum rei magis cōmunis q̄ individuum minus cōmunis, ut hoc corpus q̄ hoc animal q̄ hunc hominē.

¶ Quo ad quartū redditur ratio secundi & tertij simul: quia f. cognitio indistincta media est inter potentiam & actū. Est ergo dicendū, q̄ cognitio singularis est prior quo ad nos, q̄ cognitio uniuersalis: sicut cognitio sensitiua q̄ cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum q̄ secundum intellectum cognitio magis cōmunis est prior q̄ cognitio minus cōis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ uniuersale secūdum q̄d accipitur cū intētione uniuersalitatis est quidē quodāmodo principiū cognoscēdi, put intētio uniuersalitatis cōsequitur modū intelligēdi, qui est per abstractionē. Non autē est necesse q̄ omne quod est principiū cognoscendi, sit principiū essendi: ut Plato existimauit: cum quando q̄ cognoscamus causam per effectū, & substātiā per accidentia. Vnde uniuersale sic acceptū secūdū sentētiā Aristo. nō est principiū essendi nec substātia, ut patet in 7. Meta. Si autem cōsideremus ipsam naturā generis & speciei prout est in singularibus, sic quodāmodo habet rationē principij formalis respectu singulariū. Nā singulare est propter materiā, rō autē speciei sumitur ex forma. Sed natura generis cōparatur ad naturā speciei magis q̄ modū materialis principij (quia natura generis sumitur ab eo q̄d est materiale in re) rō uero speciei ab eo q̄d est formale [c]. sicut ratio aāalis à sensitiuo, rō uero hoīs ab intellectiuo. Et inde est q̄ ultimæ naturæ intentio est ad speciē: nō autē ad individuū [c] nec̄ ad genus: qa formā est finis generatiōis, materia uero est propter formā. Non autē oportet quōd cuiuslibet causæ uel principij cognitio sit posterior quo ad nos, cum quādoq̄ cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum magis uniuersalia sint priora in nostra cognitione intellectuali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quōd magis uniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali [c]. Quia ea quæ sunt priora & notiora secundum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed uniuersalia sunt priora secundum naturam: quia prius est à quo non conuertitur subsistendi consequētia. Ergo uniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶ Præterea, Cōposita sunt priora quo ad nos q̄m simplicia: sed uniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posteriora nota quo ad nos.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. phy. quōd diffinitū priūs cadit in cognitione nostra q̄m partes diffinitionis. Sed uniuersaliora sunt partes diffinitionis minus uniuersalis: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo uniuersalia sunt posteri[ora] nota quo ad nos.

¶ Præterea, Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed uniuersalia sunt quædam principia. Ergo uniuersalia sunt posteriora nota quo ad nos.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in primo physic. quōd ex uniuersalibus in singularia oportet deuenire.

CONCLVSIO.

Magis uniuersalia & communia sunt priora in nostra intellectuali & sensitiua cognitione.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ in cognitione nostri intellectus duo oportet considerare. Primo quidem, quōd cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordiū sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autem uniuersalium: necesse est q̄ cognitio singularium quo ad nos prior sit q̄m uniuersaliū cognitio. Secundo oportet cōsiderare quod intellectus noster de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius pertransit ad actum incompletum, qui est medius inter potētiam & actum, quam ad actū perfectum. Actus autem perfectus ad quē pertinet intellectus, est scīētia completa: per quā distincte & determinate res cognoscūtur. Actus autem incompletus est scientia imperfecta, per quam sciuntur res indistincte sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. Vnde philosophus dicit in 1. physi, quōd sunt primo nobis manifesta, & certa cōfusa magis. Posterius autem cognoscimus distinguēdo distincte principia & elemēta. Manifestum est autem quōd cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quod habeatur propria notitia uniuscuiusq̄ eorū quæ continentur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadā. Sic autem potest cognosci tam totum uniuersale in quo partes continentur in potentia, q̄m etiam totū integrale. Vtrunq; enim totum potest cognosci in quadam cōfusione sine hoc q̄ partes distincte cognoscantur. Cognoscere autem distincte id quod cōtinetur in toto uniuersali, est habere cognitionem de re minus cōi. Sicut cognoscere animal indistincte, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autem animal distincte est cognoscere animal inquantum est animal rationale uel irrationale, quod est cognoscere hominem uel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal quàm cognoscere hominē. Et eadē ratio est si cōparemus quodcūq̄ magis uniuersale ad minus uniuersale. Et quia sensus exit de potētia in actū, sicut & intellectus: idē etiā ordo cognitionis apparet in sensu. Nā prius secūdū sensum diudicamus magis cōe, q̄ minus cōe: & secūdū locū, & secūdū tēpus. Secūm locū quidē, sicut cū aliquid uidet à remotis, prius deprehēditur esse corpus, q̄m deprehendatur esse aāal, & prius deprehenditur esse aāal, q̄m deprehendatur esse homo: & prius homo, q̄m Sortes uel Plato. Secūdū tēpus autē quia puer à principio prius distinguit hūc hominem ab alio homine. Et ideo pueri à principio appellāt oēs uiros patres, posteriùs autē determinant unūquēq; ut dicitur in 1. phy. Et huius ratio manifesta est: quia q̄ scit aliqd indistincte, adhuc est in potētia, ut sciat distinctionis principiū, sicut qui scit genus est in potētia, ut sciat differētiā. Et sic patet q̄ cognitio indistincta media est inter potētiam & actū. Est ergo dicendū, q̄ cognitio singularis est prior quo ad nos, q̄m cognitio uniuersalis: sicut cognitio sensitiua q̄m cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum q̄m secundum intellectum cognitio magis cōmunis est prior q̄m cognitio minus cōis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ uniuersale secūdum q̄d accipitur cū intētione uniuersalitatis est quidē quodāmodo principiū cognoscēdi, put intētio uniuersalitatis cōsequitur modū intelligēdi, qui est per abstractionē. Non autē est necesse q̄ omne quod est principiū cognoscendi, sit principiū essendi: ut Plato existimauit: cum quando q̄ cognoscamus causam per effectū, & substātiā per accidentia. Vnde uniuersale sic acceptū secūdū sentētiā Aristo. nō est principiū essendi nec̄ substātia, ut patet in 7. Meta. Si autem cōsideremus ipsam naturā generis & speciei prout est in singularibus, sic quodāmodo habet rationē principij formalis respectu singulariū. Nā singulare est propter materiā, rō autē speciei sumitur ex forma. Sed natura generis cōparatur ad naturā speciei magis q̄ modū materialis principij (quia natura generis sumitur ab eo q̄d est materiale in re) rō uero speciei ab eo q̄d est formale [c]. sicut ratio aāalis à sensitiuo, rō uero hoīs ab intellectiuo. Et inde est q̄ ultimæ naturæ intentio est ad speciē: nō autē ad individuū [c] nec̄ ad genus: qa formā est finis generatiōis, materia uero est propter formā. Non autē oportet quōd cuiuslibet causæ uel principij cognitio sit posterior quo ad nos, cum quādoq̄ cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possimus multa simul intelligere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quōd possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius & posterius ad tempus pertinent. Ergo in intellectu non est prius & posterius. Sed quōd simpliciter primum notum nobis sit res denominata uniuersalissima, puta ens. Et aduerte quōd hæc ratio is acuto subiiciatur ingenio, ualde efficax est, pro primo cognito: ostendit enim uniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro quantum est ex parte obiecti & intellectus, quām minus commune: quia medium naturaliter est: Ostendit etiam quōd hunc naturalem ordinem sensuum ministeria non mutant aut impediunt, imo quōd ad eum conferunt. nam in sensu eiſdem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus naturalis ordo habet quōd magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc uel illo ordine: ergo, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria: primo conclusio responsiua. secundo explanatio eius. tertio probatio illius: [illegible]

¶ Quo ad primum conclusio est. Intellectus non potest multa per modum mul-

tum ex alia parte, non est uniformis. Sed ille est ordo simpliciter, iste secundum quid: Nam pars diffinitiua non dependet secundum se in cognosci à toto diffinibili, sed tantū secundum q̄ est pars illius: possum enim prius perfectè nosse quid est animal: & postmodū nosse quōd animal est pars diffinitiua pigmei. Pars uero subiectiua simpliciter dependet in cognosci à notitia uniuersalioris, ut de se patet. Licet ergo cognitio totius utrobiq; præcedat notitiā partis: non tamen quāmlibet notitiā. Sed notitia totius uniuersalis præuenit cognitionem simpliciter partis subiectiuæ: non solum inquantum pars huius est: & ideo magis hinc habetur q̄ communius sit prius notum, q̄m econuerso. Ordo enim cognitionum simpliciter magis attēdendus est: & prior naturaliter est q̄m secundum quid. Ad id uero quod primo obiicitur, similiter negatur, quōd hinc non habeatur q̄d absolute prius cognoscitur. Ex hoc nanque q̄ docemur uniuersalius esse prius notum minus uniuersali, non solum secundum quid, id est inquātū est pars subiectiua uniuersalioris: sed simpliciter, id est inquantum est talis res. Prius notū autem dico ordine generationis & potētiæ ad actū: dicere cognitum consequenter q̄ notitia uniuersalioris quantūcunque perfecta secūdum id quod actualiter in ipso claudit[ur], est[q̄] potētialis ad cognitionem minus cōis: ac per hoc naturaliter præcognoscitur magis cōe non solū ut totū: sed absolute q̄m minus cōmune. Nec est sophisma accidentis aut figuræ dictionis ab uniuersaliori ingredi ad rem: quæ nominat uniuersalior: sed est declaratio occulti, quasi sit causa à manifestiori effectu. Ex hoc enim q̄ uniuersalius est notius partib⁹ potestatiuis suis, declaratur, q̄ res denominata uniuersaliori est notior rebus denominatis à minore uniuersalitate: imo s. rectius loqui uolumus: cum in littera traditur iste ordo nomine magis uniuersalis, intelligitur res ipsa & secundum se, & ut totū, & non tantum ut totum. Et similiter nomine minus uniuersalis, ut patet in littera: & explanatur in respōsionibus argumentorum. Quia ergo res denominata uniuersaliori est naturaliter nobis notior, consequēs est, quōd simpliciter primum notum nobis sit res denominata uniuersalissima, puta ens. Et aduerte quōd hæc ratio is acuto subiiciatur ingenio, ualde efficax est, pro primo cognito: ostendit enim uniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro quantum est ex parte obiecti & intellectus, quām minus commune: quia medium naturaliter est: Ostendit etiam quōd hunc naturalem ordinem sensuum ministeria non mutant aut impediunt, imo quōd ad eum conferunt. nam in sensu eiſdem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus naturalis ordo habet quōd magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc uel illo ordine: ergo, &c.

¶ Tertia autem conclusio simul cum prima probatur ex authoritate Aristo. ex dictis antiquorum manifestata. duo ponebant antiqui: obiectum, s. terrā extra, & principium, s. terrā intus: in uno reprehenduntur ab Arist. s. in terra interiori, non omnino: sed quo ad modum essendi: quia non terra sed terræ species est in anima: restat ergo obiectum, id est id quod cognoscitur esse rem extra: & speciē illius esse principium intelligendi illā: quod est primæ & tertiæ cōclusionis sententia.

Annota. 427 ¶ In responsione ad primum & secundū esset tractāda materia de intellectu in actu & intellecto in actu. Sed nē idē pluries reperatur, in cōmentariis librorum de anima uide diffuse: ubi sit quæstio specialis.

Annota. ¶ In responsione ad tertium, tria occurrunt. Primo notandum, q̄ hic fundat. S. T. distinctionem uerbi à specie intelligibili super testimonio partis sensitiui: quicquid enim perfectionis inuenitur in inferioribus dispersum, totum unitum eminentius præinuenitur in superiori ordine. Et propterea cum sensitiua pars perficiat duplicit̄, s. secundū immutationem ab obiecto: & secundū formationē à seipsa, pars intellectiua, cui primū quod alicuius imperfectionis est, non repugnat: secundū consequenter sibi uendicat id quod intellectus in se formatur uerbum, dicitur in prima operatione, & in secunda compositio & diuisio, &c.

Annota. ¶ Secūdo occurrit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur: q̄ sensus exterior secundū solam immutationem ab obiecto operat, & consequenter pure passiue sensus uidetur sentire: cuius oppositum determinatum est.

Annota. ¶ Tertio occurrit dubium circa principale intentum: quia ex hac responsione nō satisfit difficultati tactæ in argumento: quia licet ex hac responsione euadatur, quōd uoces nō significent species intelligibiles, nō tamē euaditur quin significent ipsas conceptiones seu formationes, imo hoc asseritur. Et si ita est cum istæ sint aiæ passiones, & entia in anima, sequitur q̄ id quod primo intelligitur & significat uocibus, &c. est res in anima: & cōsequenter scientia non primo est de rebus extra: & sic reddit oppositū determinationis sanctæ in corpore articuli.

¶ Ad primā dubitationē facilimè patet ex littera responsio. Nō enim ibi dicitur q̄ aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione, sed dicitur, q̄ operatur secundum solam immutationem. Vbi manifeste præter immutationem operatio ponitur. Est igitur differentia non in operando actiue, uel passiue, sed in operando secundum solam formam quæ producitur ab extra: & secundum formam quam ipsamet uirtus sensitiua sibi ipsi parit.

¶ Ad tertium autem dub. dicitur q̄ ex ultimis uerbis literæ apparet responsio. Tā enim species intelligibiles q̄m conceptiones formarę possunt dupliciter sumi. uno modo secundū q̄d res sunt quædam in anima: & sic de neutri est scien[tia] nisi reflexa. Alio modo secundū quod sunt rerū imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, q̄ species ut imagines sunt quibus intellectus intelligit, ut in corpore dictū est: conceptiones autē ut intentiones sunt quas intelligit: & hoc ideo, quia species præsentat intellectui rem ut cōprincipiū intelligendi. conceptus autē præsentat illā obiective. Significari autem & scīri res extra primo: & conceptiones non ut res, sed ut intentiones sunt rerum extra, idem est quia idem est motus animæ in imaginem ut imago est, & intrēat dicitur in De memoria & reminiscētia.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum tertium.*

Titulus absolute sumendus est ut iacet: nec est arcandus. Et hoc bene nota propter quæstiones modernorū de prīmo cognito: de quo uide si uis diffusam quæstionē in cōmentariis de ente & essentia. ubi cōtra eū, qui hunc articulum quo ad q̄ncs impugnauit, disputatum est. Intelligendus est ergo titulus hic absolute. Et quoniā intellectui nostro directe non occurrit, nisi aut uniuersali, aut minus uniuersale: consequens est q̄ hic quæritur, quid absolute prius cognoscatur ab intellectu magis aut minus uniuersale. Dicā autē absolute, & nō in tali ordine, puta cognitionis confuse aut distincte: & consequēter hic est quæstio de primo cognito, & hic sequitur. Nec putes me aut immemorē, aut retractare quod scripsi in cōmentariis: quoniam & illud uerum est, s. q̄ hic nō quærit nec tractatur de primo cognito in tali ordine, s. cognitionis cōfuse actualis. Et hoc uerum est, s. q̄ hic quæritur de primo cognito absolute.

¶ In corpore quinque *Cōmun.* sunt. Primo ad bonitatem doctrinæ comparatur cognitio uniuersalis cognitioni singularis. Secundo uniuersalioris ad minus uniuersale secundū intellectū. Tertio eorundem secundū sensum. Quarto redditur ratio ordinis utriusq;. Quinto epilogus dictorum fit.

¶ Quo ad primū conclusio est, Cognitio singularis est quo ad nos prior cognitione uniuersalium. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶ Quo ad secundū cōclusio est. Notitia uniuersalioris est prior notitia minus uniuersalis. Probatur, omne exiens de potentia ad actum prius pertransit ad actū incompletum medium inter potētiā & actū perfectū, quam ad actū perfectū: sed intellectus est exiēs de potentia ad actū, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus uero incompletus & medius est notitia confusa: ergo prius indistincte q̄ distincte cognoscit. Tunc ultra cognoscere uniuersali distincte est cognoscere minus cōmune, cognoscere uero uniuersalius indistincte est cognoscere magis cōmune: ergo prius cognoscitur magis cōmune q̄m minus cōe. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, ratione, quia cognoscere aliquid confuse, est cognitio secundum quid, & quodāmodo in potentia: & authoritate philosophi in primo physi. Antecedēs uero ulterioris processus probatur. Tum ex ratione cognitionis confusæ: quia s. in hoc stat, quōd cognoscatur aliquid in quo plura continentur sine propria singulorum notitia. Tum ex applicatione huiusmodi cognitionum ad eorum uniuersale, & ad eorum integrale. Tum tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto uniuersali. puta animali & homine.

¶ Quo ad tertium cōclusio est. Prius secundum sensum iudicamus magis commune, quàm minus cōmune. Probatur ratione eadem: quia f. sensus exit de potentia ad actum. Explanatur dein de secūdum duplicem prioritatem, locale & temporalem. Cōfirmatúrque authoritate primi physic. ultima prioritas. Aduerte hic, q̄ cum dicitur, sensum prius cognoscere magis cōmune, q̄ minus cōmune exponendum est non de ipsis cōmunibus in seipsis, sed in suis individuis: id est cognosci prius individuum rei magis cōmunis q̄ individuum minus cōmunis, ut hoc corpus q̄ hoc animal q̄ hunc hominē.

¶ Quo ad quartū redditur ratio secundi & tertij simul: quia f. cognitio indistincta media est inter potētiam & actū. Est ergo dicendū, q̄ cognitio singularis est prior quo ad nos, q̄m cognitio uniuersalis: sicut cognitio sensitiua q̄m cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum q̄m secundum intellectum cognitio magis cōmunis est prior q̄m cognitio minus cōis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ uniuersale secūdum q̄d accipitur cū intētione uniuersalitatis est quidē quodāmodo principiū cognoscēdi, put intētio uniuersalitatis cōsequitur modū intelligēdi, qui est per abstractionē. Non autē est necesse q̄ omne quod est principiū cognoscendi, sit principiū essendi: ut Plato existimauit: cum quando q̄ cognoscamus causam per effectū, & substātiā per accidentia. Vnde uniuersale sic acceptū secūdū sentētiā Aristo. nō est principiū essendi nec̄ substātia, ut patet in 7. Meta. Si autem cōsideremus ipsam naturā generis & speciei prout est in singularibus, sic quodāmodo habet rationē principij formalis respectu singulariū. Nā singulare est propter materiā, rō autē speciei sumitur ex forma. Sed natura generis cōparatur ad naturā speciei magis q̄ modū materialis principij (quia natura generis sumitur ab eo q̄d est materiale in re) rō uero speciei ab eo q̄d est formale [c]. sicut ratio aāalis à sensitiuo, rō uero hoīs ab intellectiuo. Et inde est q̄ ultimæ naturæ intentio est ad speciē: nō autē ad individuū [c] nec̄ ad genus: qa formā est finis generatiōis, materia uero est propter formā. Non autē oportet quōd cuiuslibet causæ uel principij cognitio sit posterior quo ad nos, cum quādoq̄ cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum magis uniuersalia sint priora in nostra cognitione intellectuali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quōd magis uniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali [c]. Quia ea quæ sunt priora & notiora secundum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed uniuersalia sunt priora secundum naturam: quia prius est à quo non conuertitur subsistendi consequētia. Ergo uniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶ Præterea, Cōposita sunt priora quo ad nos q̄m simplicia: sed uniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posteriora nota quo ad nos.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. phy. quōd diffinitū priūs cadit in cognitione nostra q̄m partes diffinitionis. Sed uniuersaliora sunt partes diffinitionis minus uniuersalis: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo uniuersalia sunt posteri[ora] nota quo ad nos.

¶ Præterea, Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed uniuersalia sunt quædam principia. Ergo uniuersalia sunt posteriora nota quo ad nos.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in primo physic. quōd ex uniuersalibus in singularia oportet deuenire.

CONCLVSIO.

Magis uniuersalia & communia sunt priora in nostra intellectuali & sensitiua cognitione.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ in cognitione nostri intellectus duo oportet considerare. Primo quidem, quōd cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordiū sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autem uniuersalium: necesse est q̄ cognitio singularium quo ad nos prior sit q̄m uniuersaliū cognitio. Secundo oportet cōsiderare quod intellectus noster de potētia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius pertransit ad actum incompletum, qui est medius inter potētiam & actum, quam ad actū perfectum. Actus autem perfectus ad quē pertinet intellectus, est scīētia completa: per quā distincte & determinate res cognoscūtur. Actus autem incompletus est scientia imperfecta, per quam sciuntur res indistincte sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. Vnde philosophus dicit in 1. physi, quōd sunt primo nobis manifesta, & certa cōfusa magis. Posterius autem cognoscimus distinguēdo distincte principia & elemēta. Manifestum est autem quōd cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quod habeatur propria notitia uniuscuiusq̄ eorū quæ continentur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadā. Sic autem potest cognosci tam totum uniuersale in quo partes continentur in potentia, q̄m etiam totū integrale. Vtrunq; enim totum potest cognosci in quadam cōfusione sine hoc q̄ partes distincte cognoscantur. Cognoscere autem distincte id quod cōtinetur in toto uniuersali, est habere cognitionem de re minus cōi. Sicut cognoscere animal indistincte, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autem animal distincte est cognoscere animal inquantum est animal rationale uel irrationale, quod est cognoscere hominem uel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal quàm cognoscere hominē. Et eadē ratio est si cōparemus quodcūq̄ magis uniuersale ad minus uniuersale. Et quia sensus exit de potētia in actū, sicut & intellectus: idē etiā ordo cognitionis apparet in sensu. Nā prius secūdū sensum diudicamus magis cōe, q̄ minus cōe: & secūdū locū, & secūdū tēpus. Secūm locū quidē, sicut cū aliquid uidet à remotis, prius deprehēditur esse corpus, q̄m deprehendatur esse aāal, & prius deprehenditur esse aāal, q̄m deprehendatur esse homo: & prius homo, q̄m Sortes uel Plato. Secūdū tēpus autē quia puer à principio prius distinguit hūc hominem ab alio homine. Et ideo pueri à principio appellāt oēs uiros patres, posteriùs autē determinant unūquēq; ut dicitur in 1. phy. Et huius ratio manifesta est: quia q̄ scit aliqd indistincte, adhuc est in potētia, ut sciat distinctionis principiū, sicut qui scit genus est in potētia, ut sciat differētiā. Et sic patet q̄ cognitio indistincta media est inter potētiam & actū. Est ergo dicendū, q̄ cognitio singularis est prior quo ad nos, q̄m cognitio uniuersalis: sicut cognitio sensitiua q̄m cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum q̄m secundum intellectum cognitio magis cōmunis est prior q̄m cognitio minus cōis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ uniuersale secūdum q̄d accipitur cū intētione uniuersalitatis est quidē quodāmodo principiū cognoscēdi, put intētio uniuersalitatis cōsequitur modū intelligēdi, qui est per abstractionē. Non autē est necesse q̄ omne quod est principiū cognoscendi, sit principiū essendi: ut Plato existimauit: cum quando q̄ cognoscamus causam per effectū, & substātiā per accidentia. Vnde uniuersale sic acceptū secūdū sentētiā Aristo. nō est principiū essendi nec̄ substātia, ut patet in 7. Meta. Si autem cōsideremus ipsam naturā generis & speciei prout est in singularibus, sic quodāmodo habet rationē principij formalis respectu singulariū. Nā singulare est propter materiā, rō autē speciei sumitur ex forma. Sed natura generis cōparatur ad naturā speciei magis q̄ modū materialis principij (quia natura generis sumitur ab eo q̄d est materiale in re) rō uero speciei ab eo q̄d est formale [c]. sicut ratio aāalis à sensitiuo, rō uero hoīs ab intellectiuo. Et inde est q̄ ultimæ naturæ intentio est ad speciē: nō autē ad individuū [c] nec̄ ad genus: qa formā est finis generatiōis, materia uero est propter formā. Non autē oportet quōd cuiuslibet causæ uel principij cognitio sit posterior quo ad nos, cum quādoq̄ cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possimus multa simul intelligere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quōd possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius & posterius ad tempus pertinent. Ergo in intellectu non est prius & posterius. Sed quōd simpliciter primum notum nobis sit res denominata uniuersalissima, puta ens. Et aduerte quōd hæc ratio is acuto subiiciatur ingenio, ualde efficax est, pro primo cognito: ostendit enim uniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro quantum est ex parte obiecti & intellectus, quām minus commune: quia medium naturaliter est: Ostendit etiam quōd hunc naturalem ordinem sensuum ministeria non mutant aut impediunt, imo quōd ad eum conferunt. nam in sensu eiſdem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus naturalis ordo habet quōd magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc uel illo ordine: ergo, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria: primo conclusio responsiua. secundo explanatio eius. tertio probatio illius: [illegible]

¶ Quo ad primum conclusio est. Intellectus non potest multa per modum mul-

torum intelligere, sed unius.

¶ Quo ad secundum declaratur quid sit dicere per modum unius aut plurium, i. per unam aut plures species. Et ratio huius explanationis assignatur: quia modus actionis consequitur formam quæ est actionis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶ Quo ad tertium proponitur conclusio explanata: impossibile est idē subiectum simul perfici pluribus formis eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo, &c. maior declaratur inductiue in corpore respectu colorum & respectu figurarum, &c. Minor probatur, quia omnes sunt perfectiones unius intellectiuæ potentiæ,

¶ Num intelligere multa ut multa, & multa per modum unius, sit intelligere per multas, uel una specie.

Quæstio. ¶ Circa hoc occurrit dubia: primo circa explanationem: quia non est uerum q̄ idē fit dictu intelligere multa ut multa, & per multas species, per modū unius, & per unam speciem. Cum enim ponitur differentia inter hominem & lineam, hoc fit per multas species: & tamen non cognoscimus tunc multa ut multa, sed ut unū. consequentia nota. antecedens probatur: ga sensus cōis, qui est uirtus longe inferior intellectu ponens differentiā inter album & dulce, discernit simul per plures species multa ut unum: ergo. Et hæc ratio militat tam contra explanationem q̄ contra responsionem ad tertium.

¶ Nū quilibet modus actionis sit secūdū modum formæ.

Quæstio. ¶ Circa rationem assignatam præfatę explanationis dubiū quoties est: quia licet aliquis modus actionis consequatur formam, quę est actionis principium: nō tamen omnis & specialiter iste, i. per modum unius aut multorum: cuius enim intensio uel remissio actionis consequatur quantitatē intensionis formæ, ut calefactio caloris principiantis illā, non tamen est necesse formis existere ribus multis actiones plurificari per modum pluriū, cum contingat ex duabus formis & unam actionē prouenire, ut patet in actu discernendi apud sensum cōmunem: & plures actiones ad unum tendere, ut patet cum simul inducens cognoscit præmissam & conclusionem, ut dicitur in primo posteriorum.

¶ Circa rationē pro conclusione dubium occurrit: tū quia maior uidetur falsa: ut patet de speciebus albedinis & nigredinis in eadem parte aēris ex opposito constituris albo & nigro secundum situm: tum quia illius probatio (inquit Scot. in 1. dist. 3. q. 4. ad tertium) nihil ualet, quia hic tollitur oppositio quæ est ratio impossibilitatis. Rationes enim oppositorum nō sunt oppositæ in intellectu: ut Arist. & Auer. uoluntarium quia minor est falsa, ut patet in intellectu angelico: est tenta enim sua & aliæ species non sunt eiusdem generis. Et ex hoc sequitur q̄ probatio minoris allata nihil ualet. nā tam essentia angeli q̄ species intelligibiles sunt perfectiones unius intellectiuæ potentiæ: & tamen non sunt eiusdē generis. Tum quia ex hac ratione sī ualet, concludit q̄ in intellectu non cōtentur

uel unquam.* ut = undique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt species eiusdem generis. Et si dicatur q̄ quando sunt in habitu, non sunt in actu cōpleto. Contra, inquit Durandus, formā informare & dare esse formaliter est ipsam esse in actu completo: sed hoc habet species intelligibiles conseruatas: ergo q̄ si aliud requiritur ad hoc ut sit in actu simpliciter, exprimatur illud: & dicatur q̄ est actualiter operari: absq; ratione, imo ridiculose hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se: & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundū. non enim minus est perfectæ figura, aut color in corpore si causant uisionem sui actualiter, quàm si non.

¶ Ad euidentiam horum recolenda sunt quæ superius in q. 58. dicta sunt, quæ applicando his, facile liquet quid ad multa horum dicēdum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus ut sic, eiusdem ordinis & absolute: de his enim hoc modo uerificatur q̄ idem est dictu, per modum unius intelligibilis ut sic, & per unā speciem, & per modum pluriū, & per plures species: quoniam plures species intelligibiles ut sic, non habentes ordinem adinuicem & absolute sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia ut sic, & unitas unitatem, nec oppositum potest intelligi à percipientibus terminos. Vnde nō obstat distinctum unius generis: quia sunt perfectiones unius intellectiuæ potentiæ: licet res, quarū

pus pertinent. Ergo intellectus nō intelligit diuersa secūdū prius & posterius, sed simul.

¶ Præterea, Nihil prohibet diuersas formas nō oppositas simul eidem actu inesse, sicut odorem & colorē pomo. Sed species intelligibiles non sunt oppositæ. Ergo nihil prohibet intellectum unum simul fieri in actu secundum diuersas species intelligibiles. Et sic potest multa simul intelligere.

¶ Præterea, Intellectus simul intelligit aliquod totum: ut hominem uel domum. Sed in quolibet toto continentur multę partes. Ergo intellectus simul multa intelligit.

¶ Præterea, Non potest cognosci differentia unius ad alterum, nisi simul utrunq; apprehendatur: ut dicitur in lib. de anima. & eadem ratio est de quacūq; alia cōparatione. Sed intellectus noster cognoscit differentiā uni⁹ ad alterū. Ergo cognoscit multa simul.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. Topi, quòd intelligere est unū solum, scire uero multa.

CONCLVSIO.

¶ Non potest intellectus humanus multa per modum multorum intelligere, sed per modum unius, scilicet per unam speciem.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ intellectus quidē potest multa intelligere per modum unius, non autem multa per modū multorum. Dico autē per modū unius uel multorū, per unā uel plures species intelligibiles[c]. Nam modus cuiusq; actionis consequitur formā, quæ est actionis principiū. Quęcūq; ergo intellectus potest intelligere sub una specie, simul intelligere potest. Et inde est q̄ Deus oīa uidet per unū qđ est essentia sua[c]. Quæcunque uero intellectus per diuersas species intelligit, non simul intelligit. Et huius ratio est: quia impossibile est idem subiectum perfici simul pluribus formis unius generis & diuersārū specierū: sicut impossibile est q̄ idē corpus secundū idē simul coloretur diuersis coloribus, uel figuretur diuersis figuris. Omnes autē species intelligibiles sunt unius generis: quia sunt perfectiones unius intellectiuæ potentiæ: licet res, quarū

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: ex quibus totus iste articulus clarus etiam redditur.

Cōment. ¶ In corpore una conclusio respōsiua, Intellectus noster intelligit componendo & diuidendo. Probatur simul ex ratione, ex proportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc enim omnia membra tanguntur simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potētia ad actum, id est

sunt species, sint diuersorū generū. Impossibile est ergo, quòd idem intellectus simul perficiatur diuersis speciebus intelligibilibus ad intelligendum diuersa in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ intellectus est supra tempus quod est numerus motus corporalium rerū. Sed ipsa pluralitas specierū intelligibilium causat uicissitudinem quandā intelligibilium operationū, secundum quam una operatio est prior altera[a]. Et hanc uicissitudinē Aug. nominat tēpus, cū dicit: 8. super Gen. ad literam, q̄ Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ non solum oppositæ formæ non possunt esse in eodem subiecto: sed nec quæcunq; formæ eiusdem generis, licet non sint oppositæ: sicut patet per exemplū inducti de coloribus & figuris[c].

¶ Ad tertiū dicendum, quòd partes possunt intelligi dupliciter[c]. Vno modo sub quadā consusione, prout sunt in toto. Et sic cognoscuntur per unā formā totius. Et sic simul cognoscuntur. Alio modo cognitione distincta: secūdū quòd quælibet cognoscitur per suam speciem. Et sic non simul intelligūtur.

¶ Ad quartū dicendū, quòd quando intellectus intelligit differentiā uel cōparationem unius ad alterū, cognoscit utrunq; differentium uel cōparatorū sub ratione ipsius cōparationis uel differentiæ, sicut dictū est[c]: quòd cognoscit partes sub ratione totius.

ARTICVLVS V.

a ¶ Verum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus noster non intelligat cōponendo & diuidendo. Cōpositio enim & diuisio non est nisi multorum. Sed intellectus non potest simul multa intelligere. Ergo non potest intelligere componendo & diuidendo.

¶ Præterea, Omni compositioni & diuisioni adiungitur tempus præsens, præteritum, uel futurum. Sed intellectus abstrahit à tempore sicut etiam ab aliis particularibus con

intellectum, ut res est: si uero in genere intelligibili considerentur actu, tūc simpliciter sunt: quando intellectum ut intellectus est, actualiter informāt. quod patet non accidere nisi cum actu intellectus intelligit. In tali enim pati cōsistit sentire & intelligere: & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, ubi intelligendi modum uenamur. Ad obiectionē ergo de speciebus sensibilibus in medio dicitur, quòd non sunt in actu cōpleto ut sensibiles sunt: ut patet in 2. de anima in calce: species enim sensibiles nunq̄ sunt in actu: nisi in sensu in actu. Ad 8co. dicitur ex responsione ad primum in litera, q̄ non opposītio, sed unigeneitas specierum, prohibet illas esse simul in actu in eodē indiuisibili. Ad obiecta autē contra minorem & eius probationem, dicitur, q̄ non est eadem ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto, & de speciebus angelorum: quoniam species nostræ sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ. & cum dicitur, ergo non sumitur unitas generica speciejum ex unitate potentiæ intellectiuæ (ut in litera dicitur) respondetur negando sequelam, & dicendo quòd & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ sunt unius generis propter unitatem potentiæ: sed tamen species subordinatas non inconuenit simul actuare: ut patet in angelis: quia se habent ut commune & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolute: species uero eiusdem ordinis non subordinatas est impossibile: quia habent rationem multorum actuum unius secundum idem eodem modo & simul. & quamuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse reali: sunt tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶ Ad ultimo uero obiecta iam patet responsio ex dictis: quia scilicet noster sermo est de his intentionibus rerum non in esse reali, sed in esse intelligibili. in quo non esse actu eas patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas talium entium penetrāmus, quid genus intelligibile habeat, penes quid eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: ex quibus totus iste articulus clarus etiam redditur.

Cōment. ¶ In corpore una conclusio respōsiua, Intellectus noster intelligit componendo & diuidendo. Probatur simul ex ratione, ex proportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc enim omnia membra tanguntur simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potētia ad actum, id est, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primum naturalem. Ex hoc nanque oritur, q̄ intellectus noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibus: ut sicut hæc non statim, sed successiue suā assequuntur perfectionem, ita intellectus, &c. Confirmatur q̄ hoc ex differentia inter intellectum angelicū diuinumq; & nostrum. Vterque liquidē ille proportionalis est rebꝰ incorruptibilibꝰ, ut sic, quæ statim simul tū qđ sunt: & sic intelligūt statim totum simpliciter, &c. Et declaratur quarto: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

Lauota. ¶ Sed est circa prædictū processum, dubiū. Quia ex ratione positæ prædictæ non uidetur sequi intentū. Nam aut intendit q̄ intellectus sit similis generabilibus quo ad modū acquirendi singulas perfectiones, aut quo ad successionem earū, aut quo ad cōpositionē earū. Si primo modo, sequeretur q̄ intellectus non naturaliter perficeretur in instanti, sed successiue: qđ est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi q̄ intellectus acquirit suas perfectiones unā post aliā: qđ non est discurrere nec componere aut diuidere: ut patet. Tertio uero modo est manifeste falsum. Cōmunis quoq; ratio dubitandi, secundum quēcunq; modū est: quia ex hoc q̄ intellectus noster exit de potentia ad actū, nihil aliud sequitur, nisi q̄ non habet indita sibi perfectionem: & non quòd tali aut tali modo acquirat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordinē retrogrado, quòd ex hoc q̄ aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionem, habet q̄ naturaliter nō acquirat illam perfectæ statim, sed successiue. Diuersimode tamen ista naturas perfectionum & perfectibilium: & hoc patet inductiue tam in potentia respectu perfectionis substa tialis q̄ quātitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiā lumen non acquiritur nisi medio motu localiter existente subiecto in potentia essentiali. Vnde hic modus perficiē di passiue est qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in litera: ita q̄ intendit q̄ ex hoc quòd intellectꝰ noster est in potentia essentiali, similis est generabilibꝰ quo ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. Et cum dicitur, ergo intellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, q̄ intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo quo perfici naturaliter debet: q̄ suā completā perfectionem in instanti naturaliter assequatur. Vbi nota duo: primo q̄ quamuis hęc duo mutuo se inferant, intellectum ut rem, & intellectum ut intellectum esse in actu primo, in proposito tamē sermo est de intellectu ut intellectus est respectu suæ perfectionis, quæ est intellectum ut intellectum est. Secundo, q̄ intellectus non comparatur hic ad omnia aut plura intellecta simul uel successiue: sed ad unumquodque intellectū perfecte, id est secundum se & omnia quæ uirtualiter in eo claduntur: sita q̄ quidditas & accidentia & cætera eius non nisi unius intellecti loco comparantur. Et sic ex hoc quòd intellectus noster ut intellectus est, est in potentia pura, habet q̄ intellectum perfectū bouis uel leonis non simul acquirat, i. apprehendat actu: sed successiue totū illud apprehēdat. Hæc autē successiō nihil aliud est quā cōponere primo apprehēsum: pura quidditatem cū reliquo: puta passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem diuersimode secundum diuersitatem materiæ intellectæ ponere.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore sunt duæ Cōment. conclusiones respōsiuæ quæsito. Prima, Intellectus circa qđ qđ est non fallitur, nisi per accidens. Secunda, Intellectus circa ea quæ circūdāt quidditatē, potest falli cōponendo, diuidēdo, uel rōcinando.

¶ Has cōclusiones pro bat dupliciter. Primo similitudine sup Arist. authoritate innixa. Secūdo ratione probāte in cōi intentum tam in hoc quā in simili. Vnde quatuor in corpore articuli facit. Primo, q̄ ponitur similitudo: & dicitur q̄ apud Arist. intellectus est similis sensui quo ad ueritatē & falsitatē iudicij. Secundo narrantur duo uel tria de sensu. Primū, q̄ respectu proprij obiecti est uerus p se. Secundū, q̄ implicite insinuatum tam est, est q̄ per accidēs respectu proprij obiecti est falsitatis accidēs est indispositio organi, &c. Tertiū est quòd respectu sensibilis cōmunis etiam per accidens fallitur, ut patet. Tertio assignatur ratio uniuersalis & cōis sensui & intellectui: & est quia ordo potentiæ ad proprium obiectum semper eodem modo se habet. probatur: quia cōuenit potentiæ secūdū quod ipsa: & potes syl logizare sic, Potentia semper eodem modo se habet ipsa manente ad proprium obiectū: ergo semper eodem modo. & tenet sequela: quia secūdum quod ipsum infert necessarium & sempiternum: ut patet in primo Posterio. Quarto applicatur similitudo & ratio ad intellectum: & toridem dicitur de intellectu, proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primo assignat proprium obiectū intellectus quasi subsumendo sub ratione cōmuni præposita. Secūdo infert primam conclusionem similem ultimo dicto de sensu, ut patet. Quarto ad robur primæ conclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis inuentæ in intellectu, dicens, q̄ propter hoc quia intellectus circa quidditatem non fallitur oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequenter circa omnes conclusiones scientificas: & quòd inde nascatur hoc, probatur: quia hoc conuenit eis, quia euidētes sunt ex sola quiddītate terminorum: principia enim cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, ut dicitur in primo Poste. habent ergo principia infallibilitatem ex uicinitate ad quidditatem, quæ est proprium intellectus obiectum: proprium enim & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex terminus significat: & quia circa illud errare non potest: merito circa ea quæ sufficiens habent lumen, ex illo errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc uere sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus ac-

Cōment.
sup. q. 58. artic. 4. & 5.
Et 3. dist. 36. q. 1. ar. 5. q. 1. cor.
Et uer. q. 1. arti. 12. Et 6. met. l. 4. co. 2. et 3. Et lib. 9. fin. col. 2. Et 3. de anima. l. 11. fi.

cidens illud dependere ostendimus. Insallibilitatis igitur intellectus causa optime dicta est ordo ad quod quid est: cum ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: ut hic fit. Quinto declaratur, quomodo per accidens etiam intellectus circa quidditatem fallitur. sed hoc accidens non sicut in sensu est impedimentum organi: sed compositio quidditatis: & propterea dupliciter contingit, ut pater i littera. Sexto ad plenitudinē doctrinæ dicit, ꝙ circa quidditates simplices nec ꝙ se, nec per accidens fallitur: sed aut uere cognoscuntur aut non arripiuntur. & confirmatur authoritate Aristotelis Metaphysicæ, Hoc in loco recolenda sunt quæ superius in quæstio. 58. dicta sunt cum de cōpositione, veritate & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, ꝙ cum prima operatio intellectꝰ ex parte sua sit simplex: si ex parte quoq; obiecti est incōplexio omnimoda, nulla compositio, & consequenter nulla veritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione falsitas, hoc est ratione cōpositionis in obiecto ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter, &c. omnino enim simplex à simplici operatiōe nō potest ex parte attingi: quamuis à complexa operatione possit falso attingi ex parte operationis.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus: occasionatꝰ ex Augustini uerbis, ut reor.

Cōment. ¶In corpore respōdet quæstio cum distinctione bimēbri duabus cōclusionibus iuxta illa membra.

¶Distinctio est, quod quæstio potest habere duos sensus, s. ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Prima cōclusio est negatiua, Eandem rem non contingit melius intelligere: si lyquetꝰ, determinet actū ex parte obiecti. Probatur: quia falso intelligeretur, quia aliter ꝙ esset. & confirmatur, ꝙ cessit Augustini. Secunda conclusio est affirmatiua, Eādem rē contingit melius intelligere, si ly melius, determinet actum ex parte potentiæ. Probatur, quia unus est melioris uirtutis in intelligendo: & declaratur sequela à simili in uisione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primo, quia nō omnes animæ humanæ sunt æquales: sed meliorum corporum meliores sunt animæ: quod probatur dupliciter: & ratione actus sunt proportionati his quorum sunt actus: ut manifeste patet in formis diuersarum specierum, & authoritate Arist. 2. de anima. Secundo, quia uirtutes ministrantes intellectui non sunt æque dispositiæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est uis ad intellectus opus.

Quæstio. ¶*Num animæ humanæ sint inæquales inxta corporū uariæ dispositiones.*

¶Circa causam primam secundæ conclusionis, s. inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est quòd non solum hi qui à San. Tho. se dissentire fatentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrarianturadeo ut dicant non esse mentem San. Tho. animarum humanarum substātias esse inæquales, cum tamē aperte hic eriam in corpore, & in responsione ad ultimum aperte hoc dicatur: & in secundo sententiarum dist. 32. expresse idem scriptū sit. Vnde hos tanq̄ cæcos omittētes, ad aliorum rationes nostram dirigamus aciem. Durandus, Henricus & Bernardus de Gannaco negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsam & eius rationem arguunt. Contra ipsam quidem dupliciter. Primo, quia substātia susciperet magis & minus proprie dicta. & tenet sequela ex 7. physi. ubi dicitur, quòd participatio unius formæ secundum speciem secundum diuersos gradus est proprie comparatio secundū magis & minus: & in præmissis idem confirmatur. Secundo, quia forma indiuidualis nullam substantiā includit præter specificam formam: ergo non est substantialiter perfectio: consequentia nota, & antecedens patet, quia nec formam, nec materiam, nec compositū. Contra fundamentum uero eius, s. quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiam arguitur. Primo, ꝙa dispositiōes corporis nō redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra: ergo. Secundo, ꝙa si melius dispositi corporis melior est alterius anima unius & eiusdem uariabitur substantialiter iuxta uariationem dispositionū corporis eiusdem, hoc est falsum: ergo probatur sequela: quia non maioris sunt efficaciæ dispositiones præuiæ ad introductionem formę ꝙm dispositiones cōsecutiuæ ipsam formam in materia: sed istæ possunt uariari: ergo corpus erit melius dispositum. ergo aīa quæ erat melior, efficiet peior.

¶Ad hæc argumenta facile satisfit ab aduersantibus qualis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat susciperе magis & minus, ꝓprie dicta. Quæadmodum enim anima in cōmuni est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tāgibilii, ita oportet hāc animā esse substantialiter coaptatam & cōmensuratā corpori ad talem gradum æqualitatis reducto. Non enim consistit in indiuisibili qualitas complexionis requisita ad corpus humanum, ut patet ad sensum. Aliī enim aliis præstant bonitate tactus. Et quia anima humana nō causatur ex corpore non ut causa, sed ut occasione: consequens est ꝙ anima hęc cum fit, fortiatur commensurationem subsitialem ad corpus sic complexionatū ut inueniatur in illo initio, & eā semper retineat necesse est: ga intrinsecus habitudo substātę est. Suscipere uero magis & minus, motum, aut mutationem, habet annexum de magis in minus, aut econuerso. Aliquin proprie non sumuntur, quod ex eo patet: quia nihil aliud est suscipere magis & minus quàm intendi & remitti: sed hæc sine mutatione de minus in magis, aut econuerso intelligi nequeunt. ergo. Vnde ad obiecta, & ad primum dicitur, quia sectus modis significandi, quāuis una res sit perfectior altera siue eiusdē, siue alterius speciei: nunquam dicitur suscipere magis & minus: nisi possit esse motus aut mutatio de magis in minus, aut econuerso: ut patet ex dictis: hoc autē non conuenit animæ intellectiuæ: quoniam commensurationem illam quam semel accepit, imperdibiliter fortita est: quia est idem realiter quod substātia sua quæ est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum uero dicitur quòd proprie loquendo, hęc forma non addit supra formam subiectam, sed modū potius substantiæ qui est secundum rem substantia. Commēsuratio enim huius animæ ad hoc corpus est individualis differētia, contrahēs animam ad hanc, & est intrinseca huic animæ: sicut differentia specifica est intrinseca speciei. Ad obiecta autem contra fundamentum patet similiter ex dictis responsio. fatemur enim ꝙ dispositiones corporis redundare in animam per substantiam contingit dupliciter. Vno modo causaliter, aliomodo occasionaliter. Et primo est impossibile respectu animæ nostræ. Secundo uero modo est necessariū, loquendo de dispositionibus ultimis pro anima induçenda. Et cum contra hoc obiicitur, ꝙa non sunt maioris efficaciæ præcedentes ꝙm consequentes: respondetur ꝙ ratio peccat secundum aliter ꝙm est, intelligit: non eam intelligit. Quare non est dubitandum esse perfectam intelligentiam qua præstantior esse nō potest. Et ideo non est per infinitum ire, quòd quęlibet res intelligitur: nec eā posse alium alio plus intelligere.

¶Præterea, Intellectus intelligēdo uerus est. Veritas autem cum sit æqualitas quædam intellectus & rei: non recipit magis & minus. non enim proprie dicitur aliqd magis & minus æquale. Ergo neque magis & minus aliquid intelligi dicitur.

¶Præterea, Intellectus est id quod est formalissimum in homine. Sed differentia formæ causat differētiam speciei. Si igitur unus homo magis alio intelligit, uidetur quòd non sint unius speciei.

¶SED CONTRA est, quòd per experimentum inuenimur aliquī aliis profundius intelligentes. Sicut profundius intelligit qui conclusionem aliquam potest reducere in prima principia & causas primas, quàm qui potest reducere solum in causas proximas proprias.

CONCLVSIO.

¶Non contingit eandem rem unum altero melius intelligere obiectiue, sed ex parte potentiæ intelligentis, dispositionem animæ & corporis sequentis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquem intelligere unam & eandem rem magis quàm alium, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd ly magis, determinet actum intelligendi ex parte rei intellectæ. Et sic non potest unus eandem rem magis intelligere ꝙm alius. Quia si intelligeret eam aliter ꝙm est, uel melius uel peius, falleretur, & non intelligeret: ut arguit Augu. Alio modo potest intelligi ut determinet actum intelligendi ex parte intelligentis. Et sic unus alio potest eandem rem melius intelligere: quia est melioris uirtutis in intelligendo: sicut melius uidet uisione corporali rem aliquā, qui est perfectioris uirtutis, & in quo uirtus uisiua est perfectior. Hoc autem circa intellectū cōtingit dupliciter. Vno quidem modo ex parte intellectus, qui est ꝑfectior. Manifestum est enim, ꝙ quanto corpus est melius dispositum, tāto melior sortitur animā. Quod manifeste apparet in his, quę sunt secundū speciē diuersa. Cuius ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secūdū materię capacitatē. Vnde etiā cū in hominibꝰ quidā habeāt corpus melꝰ dispositū, sortiūtur animā maioris uirtutis in intelligendo. Vnde dicitur in 2. de anima, quòd molles carne bene aptos mente uidemusᵉ. Alio modo contingit hoc ex parte inferiorum uirtutū, ꝙibus intellectus indiget ad sui operationem. Illi enim, in quibus uirtus imaginatiua & cogitatiua & memoratiua est melius disposita, sunt melius disposit ad intelligendum.

¶AD PRIMVM ergo patet solutio ex dictis. Et similiter ad secūdum. Veritas enim intellectus in hoc consistit quòd intelligatur res esse sicut est.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ differētia formę quæ nō ꝓuenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, nō facit diuersitatē sēcm speciē, sed solū sēcm numerū. Sūt eīm diuersorū sdiuiduorū diuersæ formæ sēcm materiā diuersificatæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile.*

AD OCTAVVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ intellectus ꝓ prius intelligat indiuisibile ꝙm diuisibile. Dicit enim philosophus in 1. Phy. ꝙ intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia sunt principia & elementa diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

¶Præterea, Id qđ ponitur in diffinitione alicuius ꝓ prius cognoscitur à nobis: ga diffinitio est ex priorib⁹ & notioribus, ut dicitur in 6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctū in diffinitione lineæ. Linea enim ut Euclides dicit, est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta. Et unitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per unum, ut dicitur in 10. Meta. Ergo intellectus noster per prius intelligit indiuisibile quàm diuisibile.

¶Præterea, Simile simili cognoscitur. sed indiuisibile est magis simile intellectui quàm diuisibile, quia intellectus est simplex, ut dicitur in 3. de anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de anima, quòd indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscitur. Ergo & indiuisibile.

CONCLVSIO.

¶Indiuisibile tā secundū cōtinuitatē quàm secūdū rationē est prius notū opposita diuisione, sed indiuisibile omnino actu & potentia est posterius notum.

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ obiectū intellectus nostri secūdū ꝓsentē statū est qdditas rei materialis quā à phātasmatibꝰ abstrahit, ut ex prędictis patetᵉ. Et quia id qđ est primo & per se cognitū à uirtute cognoscitiua, est propriū eius obiectū: cōsiderari potest quo ordine indiuisibile intelligatur à nobis ex eiꝰ habitudine ad huiusmodi qdditatē. Dicitur autē indiuisibile tripliciter, ut dicitur in 3. de aīa. Vno modo sicut cōtinuū est indiuisibile: quia est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potētia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectū à nobis ꝙm eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio confusa est prior ꝙm distincta, ut dictū estᵉ. Alio modo dicitur indiuisibile secundū speciem, sicut ratio hominis est quoddā indiuisibile. Et hoc etiā modo indiuisibile est prius intellectū ꝙ diuisio eius in partes rationis, ut supra dictū estᵉ. Et iterū prius ꝙm intellectꝰ cognoscit singularia. Quicūque enim cognoscit cōpositionē, cognoscit extrema cōpositionis: sed intellectus noster cognoscit hāc cōpositionem, Sortes est homo. Eius enim est propositionē formare. Ergo intellectus noster cognoscit hoc singulare qđ est Sortes.

¶Præterea, Intellectus practicus dirigit ad

cognoscere, sequitur quòd intellectus noster non moueatur & aducatur ab indiuisibilibus separatis, sed à quidditate sensibili. Si enim ab illa aducatur, ille prius intelligeret. & probatur sequela: quia prius prius pertransit à rebus, & consequenter intellectu. Potest quoq; hæc pars introduci ad ostēdēdā necessitatē huius articuli quia s. opiniones habet diuersas secūdū diuersa principia.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæ sextæ Artic. primum.*

Titulus clarus.

Cōment. ¶In corpore duę cōclusiones rūt. Prima est, Singulare materiale intellectus noster nō pōt directe & primo cognoscere. Probatur, Intellectꝰ intelligit abstrahendo à materia indiuiduali: ergo directe intellectum est non singulare, sed uniuersale. Antecedēs patet, cōsequētia ꝓbatur, quo ad primā partē: quia materia indiuidualis est principiū singularitatis: quo ad secūdā uero, quia abstractum ab indiuidualibꝰ est uniuersale. Secūda cōclusio est, ꝙ intellectus noster potest intelligere singulare indirecte. Probatur, Intelligēs nō nisi per cōuersionē ad phantasmata singularium, indirecte pōt intelligere singulare. Intellectꝰ noster est huiusmodi, ergo, &c.

¶*Nō uniuersale sit primo & directe cognitum, singulare autem indirecte.*

¶Circa primā conclusionē occurrunt obiectiones cōtra duo. Primo cōtra illud, ꝙ uniuersale sit primo cognitū ab intellectu nostro: arguit Durādus dupliciter. Tū qa obiectum & omnis eius per se condītio ꝓcedit actū potentiæ: qm potentia non facit, sed supponit obiectū: sed uniuersale non præcedit omnem actum intellectꝰ. ergo. Tū qa repræsentatiuū reale & naturaliter repræsentat rē secundum eius conditionē realē: sed uniuersalitas non est cōditio realis: ergo nō repræsentatur per realē specię, &c. ut ponis. Secūdo cōtra aliud, ꝙ singulare non dire. &c: & primo intelligitur tripliciter. Primo ga intellectus incipit ubi terminatur sensus: sed sensus terminatur ad singulare. ergo à sin gulari incipit. Secūdo ga uniuersale abstrahit à singulari, ut à termino à quo. ergo singulare prius cognoscitur. abstractio enim nō nisi à noto fit. Tertio, quia singulare primo mouet intellectū: ergo primo intelligitur: cōsequentia nota. Antecedēs ꝙ hatur: ga actiones sunt singularium: talis enim motio, ergo quędā est.

Quæstio.

¶Ad primū horū dicitur, falsum esse assumptū: & ꝙ intellectus, i. ista pars intellectiua nō supponit: sed facit obiectū intellectus: potētia enim actiua non prohibet cōstruere sui obiectū: sed arguēs, ga negat intellectū agēre & species, fallit.

¶Ad sēcm uero dicit ꝙ repræsentari uniuersale, pōt duplr intelligi. uno modo uniuersalitas sit cōditio repræsentata: & sic nō dicimꝰ specię repręsentare uniuersale. Alio mō ut uniuersalitas sit cōditio cōsequēs modū quo repręsentat: & hoc mō dicimus ꝙ species intelligibilis bouis repręsentat naturā bouinā uniuersalē: ga ꝙ repræsentat eā, & nō repręsentat indiuiduales cōditiones. Ex hoc

enim ꝙ sic repꝛsentatur, sequitur ꝙ uniuersalis repꝛsenteatur: quia nec ut una numero, nec ut multiplicata numero, &c. & sic patet nullitas consequentiæ.

¶ Ad argumenta contra ipsam cōclusionē dicitur præmittendo ꝙ in actione & passiōe intellectus duo ordines operationū attēdūtur. Primus realis qui conuenit intellectui ut res est. Secūdus intelligibilis qui cōuenit intellectui ut intellectus est. Per primū monetur intellectus possibilis ab ipso intelligibili agere effectiue & principaliter: ab obiecto uero in phātasmate secūdario: à pꝛecise autē intelligibili ab illis ꝓducta formaliter. Per secūdū uero perficitur ab intelligibili ut intelligibile est obiectiue: ab actu uero intelligēdi formaliter. His itaq; stātibus facile patet rātio ad oīa di stinguēdo de quo ordine operationū sit sermo. In primo nāq; oīa sunt singularia: sed nō singularia materialia nisi phātasma: & tunc patet incōpertio intellectus à phantasmate. In secūdo uero obiectum est uniuersale. Sigillātim ergo rādēdo ad primū cōceditur totū in prime ordine: sed cōsequētia nihil ualet: quia in illo nulla est intellectio. Si uero de intellectu ut intellectus est, loquatur, dicitur ꝙ intellectus incipit nō ab eo in quo sunt sensus, sed à proximo sibi: hoc autē est uniuersale corporeū. falsum est enim ꝙ potentiarū ordinatarū posterior incipiat à terminо prioris, sed bene à proximo sibi. Vnde cogitatio non à sensaris. sed elicitis intentionibus primo perficitur.

¶ Ad secundum uero dicitur falsum esse quòd oporteat abstractionem fieri à noto tam de abstractiōe intellectꝰ possibilis quàm agentis: & de agente quidem patet, de possibili uero manifestū sit ex sensuruisus enim abstrahit colorē ab odore pomi ignoto sibi: tali enim pacto intellectꝰ possibilis cōsideret universale & non particulares conditiones.

¶ Ad tertiū autē dicitur, ꝙ si est sermo de intellectu ut re cōceditur: ꝙ primum mouēs est singulare sed non materiale, sed immateriale, scilicet intellectus agēs: falsum enim supponitur, scilicet quòd in tali motione obiectum sit primo mouens. Sed tunc cōsequentia nihil ualet: ergo singulare primo cognoscitur: quia intellectus agens & obiectum in phantasmate in hoc primo ordine non mouēt obiectiue, sed actiue potius. Si uero est sermo de intellectu ut intellectus est sic cōcesso ꝙ primo mouēs sit obiectū, negatur ꝙ sit singulare: sed dicitur ꝙ est natura uniuersalis quę obiectiue ꝓficit, mouet, & facit ee in actu intellectūꝙm illa est primo repꝛsentata ꝓ speciē intelligibilē & primo itelligibilis, ut litera dicit.

Quæstio. ¶ *Num intellectus cognoscit singulare reflexe.*

¶ Circa secundā conclusiōnē dubiū occurrit: quia cum omnis cognitio fiat per assimilationē: & intellectus nunq; necꝫ in actu recto neq; reflexo assimiletur singulari, sequitur ꝙ nunq; cognoscat ipsum. Et cōfirmatur: quia si intellectus intelligit singulare siue recte siue reflexe, sequitur, ergo format in se conceptum ipsius singularis: cū omnis intellectio in conceptu aliquo cōsistat: & propositio singularis formari non potest nisi conceptus incōplexus terminі singularis habeatur: sed in intellectu nō potest esse conceptus materialis indiuidui ut sic: ergo probatur minor: quia conceptus est similitudo expressa rei conceptæ: repugnat autem intellectui nostro hic habere similitudinē materialis ipsiuidui, ut patet, quia aliter non abstraheret ad hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere species intelligibiles singularium in intellectu nostro: par enim est ratio quo ad hoc de similitudine impressa & expressa.

¶ Ad oppo. autem ducit demonstratio Arist. in 2. de anima de sensu communi, quòd oporteat iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere utrunque: sed intellectus ponit differentiam inter uniuersale & singulare. ergo.

¶ In hac difficultate dicendū mihi uidetur: & ꝙ intellectus cognoscit utrunq;, & ꝙ nō formar, ꝓpriū cōceptū singularis: sed intelligit ipsum in conceptu alterius: ꝙ tū est eius quòdāmodo. Ad quorū euidētiā scīendū est, ꝙ dupliciter exprimur nos intelligere aliqd, s. in seipso & in alio. In seipso qdēcū cognoscendo formamus in nobis cōceptum illius rei quā intelligimus: sicut cū intelligimus graue, formamus in nobis cōceptū ꝓprie rationis formalis ipsius grauitatis: & cū pcipimus hoc, formamus in nobis cōceptū, ꝓpriæ differētiæ, &c. In alio uero cū unū cōcipimus: & aliud in illo concepto arguimus inueniri: qđ tū qđ sit nō cōcipimus. Sicut cū cōcipimus sapiētiā infinitā esse, tē quēdā excellētissimā subesse arguimus: qđ tū sit res illa ignotū est. Sic enim res illa & nota quodāmodo & ignota est. Nota qđē in alio, s. in cōceptu sapiētiæ infinitæ: ignota secūdū suā rationē formalē & cōsequēter in ꝓprio cōceptu: nota arguitiue, ignota directe: nota quātū ad quæstionē ꝙ est: ignota quātū ad quæstionē qđ est. Et hoc mō singulare materiale notū est intellectui nostro. Nunq; em̄ cōcipere nos experimur siue directe siue indirecte Sortē tātū, ꝙuis cōcipiamus singularitatē in cōi. Si em̄ cōcipere mus hoc albū aut hūc hominē, ꝓprio cōceptu: illo intellectꝰ ut intellectꝰ est, effet hoc materiale signatū: & qđdatiuā cognitionem haberet singularis ut sic: cū nil aliud sit nosse qđ qđ erat esse alicuius ꝙ cōcipere illud secūm̄ ꝓpriū illꝰ cōceptū ut sic. Sed bene experimur ꝙ ponimus differētiā inter Sortē & qđ qđ erat esse hominis inter hoc & uniuersale. Et ideo oportet ꝙ utrūq; cognoscat: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua. cōcipiētes em̄ in nobis hominē & singularitatē: & ꝙ homo nō subsistit ꝓ se, &c. arguitur & cōcluditur ab intellectu in rerū natura res quædā singularis, &c. differēs ab uniuersali sibi oblato per differētiā sibi in cognoscibilē qdditatiue, s. Sorteitatē, ut de deitate exꝑlatiter manifestū est. Cōcipit ergo singulare ab intellectu nostro: nō, ꝓprio, sed alieno cōceptu, qui tū est aliquo mō, s. cōfuse & arguitiue eius, nō repꝛsentatiue, quēadmodū deitas concipit in alieno conceptu, ꝙ est tū deitatis cōcept⁹ nō repꝛsentatiue, sed arguitiue: & hoc sufficit ad pondum differētiā inter deitatē sic cognitā, & id qđ directe concipimus. Et ꝓpterea diuus Th. in corpore articuli intellectū cognoscere singulare dicit: & in rīsionibus ad colligationē partis sensitiuæ cū intellectiua cōsugit: insinuās ꝙ hoc ꝙ nūq; intellectus hoc signarū individuū cōceptu proprio, nisi incognitiua attingit: & ꝙ p illā ipse intellectus arguitiue attigit aditū. Et hoc expressiū indicat in q. de ālā. ar. 2. in rīsione ad primū sed̄o loco obiectorū: ubi dicit, ꝙ ista reflexio nō perficitur nisi adiūctione uirtutis imaginatiuæ. Et hęc si bene ꝑspexeris, multa obscura pateſcet tibi. Nec te moueat ꝙ in calce corporis articuli dicat ꝙ intellectus cognoscēdo indirecte singulare, format hanc propositionem, Sor. est homo. propterea quia formare hanc propositionem exigit formare conceptum Sor. Perspice supradicta, & uide quòd intellectus format hanc propositionem de ignota deitate si uocaretur A. A est substantia prima, &c. & tamen careret proprio conceptu ipsius A. ita intellectus format propositionem hanc, Sort. est homo solo illo conceptu confuso & quid nominis contentus in seipso, ut patet ex dictis.

¶ In responsione ad quartū nota duo. Primū est, ꝙ respōsio consistit in hoc ꝙ arguendo cōmittitur sophisma figuræ dictionis à quid ad quomodo: qñ idē dicitur esse qđ cognoscitur à sensu & intellectu: sed nō eodē modo: ꝙa à sensu cōcrete, ab intellectu abstracte: & ideo cū subsumitur sensus cognoscі singulare, pinde est ac si diceretur ꝙ sensus cognoscit cōcrete: hoc enim est cognoscere singulare, ut in litera dicitur. Secūdū est ꝙ hinc habes ꝙ aliquid defert secū species uisibilis qđ uisu nō discernitur: & similiter species audibilis & similes: ꝓcipiūt enim sensus obiecta sua cū signate: qdditates sūt & passiones eorū quæ simul uehūtur, ab altiori potētia discernūtur: qđ tū non est alia cognoscens nisi oblata per species sensibiles: alio modo ꝙ sensus exterior, aut uis inferior.

¶ In hoc articulo aduerte quòd Scotus in 4. dist. 45. q. 3. tenet quòd intellectus noster intelligit singulare sensibile intuitiue, hoc album, &c. quod sentitur: & sensationem ipsam: & affert pro se primam & quartam rationes: quæ in litera sunt arguendo: sed quia soluuntur in litera non oportet aliter laborare.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ sextæ Articulum secundum.*

Cōment. TItulus clarus.

¶ In corpore sunt tres conclusiones: aut una habens tres partes, scilicet intellectus noster, nec actu nec habitu potest intelligere infinita, sed in potentia tantum. Et probatur in litera tali ordine. Quia primo probatur pars affirmatiua, scilicet quòd ip potentia. Secundo, prima negatio, scilicet quòd non actu. Tertio, secunda negatio, scilicet quòd nec habitu.

¶ Quo ad primum ratio est hæc, Obiectum intellectus nostri non comparatur infinitum nisi in potētia: ergo intellectus noster potest intelligere infinita in potentia. Antecedens probatur: quia illud est quidditas sensibilis, quæ non habet infinitatem nisi in potentia, ut patet 3. physi. consequentia uero probatur, quia eodē modo oportet se habere intellectū ad infinitum, qrō se habet illius obiectum: quod probatur, quia oportet potentiam proportionari obiecto proprio. Annota. ¶ Circa hanc rationē aduerte primo quòd tenet propterea, quia quidditas rei materialis supponit obiectū & motiuū & adæquatū intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto, de quo est sermo: si enim intellectus ab ea mouetur, & in nihil pōt quod illius aliquid aliquo mō nō sit ut sic: cōsequēs est, ꝙ unūquodq; ita se habet ad cognosci à tali intellectu, quomodo se habet ad talē qditatē, qđ ergo in tali qdditate in potētia tantū inuenitur, in intellectu quoq; illo potentialiter tantū inueniri oportet, & ideo infinita ut quidditas sensibilis in essendo, sic intellectus in cognoscendo non nisi in potentia habet.

¶ Aduerte scīo, ꝙ hæc ratio nō tm̄, pbat partē affirmatiuā, s. ꝙ intellectus intelligit in potentia infinita: sed negatiuā, s. quòd nō actu. Verūtamen in litera ex propriis infiniti & actus, additur ratio specialis ad partē hanc negatiuam.

Cōment. ¶ Quo ad secundum ergo probatur dupliciter: ex eadem tamen radice. Primo sic, Infinitum non habet unam speciem. ergo non potest actu cognosci ab intellectu nostro. consequentia nota: quia intellectus noster non potest simul actu intelligere nisi unica specie repræsentata. Antecedēs probatur: quia aliquin infinitum haberet rationē totius & perfecti. Secundo sic, Infinitū nō pōt cognosci nisi accipiendo partē post partē: ergo non potest actu cognosci nisi numerādo partes: sed hoc est impossibile fieri actu. ergo non potest actu cognosci. Antecedens patet ex diffinitione eius 3. physi. consequentiæ sunt per se notæ.

Annota. ¶ Circa primam rationē dubium occurrit. Quoniam aut falsum assumit, aut cōcludit, ꝙ infinita à nullo intellectu possunt simul actu cognosci: cuius ramē oppositū superius in 1 4. q. diffinitū est respectu intellectus diuini. Cum em̄ infinita possint dupliciter repugnare deū, ut suprà dictū est c. Ergo multo magis potest cognoscere oīa alia infinita.

¶ Præterea, Intellectus noster natus est cognoscere genera & species. Sed quorundam generum sunt infinitæ species sicut numeri, proportiones & figuræ. Ergo intellectus non ster potest cognoscere infinita.

¶ Præterea, Si unum corpus non impediret aliud ab existēdo in uno & eodem loco, nihil prohiberet infinita corpora in uno loco esse. Sed una species intelligibilis non prohibet aliam ab existendo simul in intellectu. Contingit enim multa scire in habitu. Ergo nihil prohibet intellectum nostrum infinitorum scientiam habere in habitu.

¶ Præterea, intellectus cum nō sit uirtus materiæ corporalis, ut suprà dictum est c, uidetur esse potentia infinita. Sed uirtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectꝰ noster potest cognoscere infinita.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 1. phy. quòd infinitum inquantum est infinitum est ignotum.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus non potest actu uel habitu intelligere infinitum, sed in potentia tantum.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ cum potētia, ꝓportionetur suo obiecto, oportet hoc modo se habere intellectum ad infinitum, sicut se habet eius obiectum, qđ est quidditas rei materialis. In rebus autē materialibus nō in uenitur infinitū in actu, sed solū in potentia secundū ꝙ unū succedit alteritut dicitur in 3. physi. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitū in potētia, in accipiendo. s. unū post aliud c: quia nunq; intellectꝰ noster tot intelligit quin possit plura intelligere. Actu autē uel habitu nō potest cognoscere infinita intellectus noster. Actu quidē nō, quia intellectus noster non potest simul actu cognoscere nisi qđ per unā speciē cognoscit, e. Infinitū autē nō habet unā rationē totius & perfecti. Et ideo non potest intelligi nisi accipiendo partem post partē, ut ex eius diffinitione patet in 3. phy. Est enim infinitū cuius quantitatē accipientibus semper est aliquid extra accipere. Et sic infinitū cognosci nō posset actu, nisi oēs partes eius numerarentur: quod est impossibile. Et eadē ratione non possumus intelligere infinita in habitu. In nobis enim habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione. Intelligēdo enim efficimur scientes, ut dicitur in 3. Ethi. Vnde non possemus habere habitum infinitorum secundum distinctam cognitionem nisi consideraremus omnia infinita, numerando ea secundum cognitionis successionem. Quod est impossibile. Et ita nec actu nec habitu intellectus noster potest cognoscere infinita, sed in potentia tantum, ut dictum est c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, deus dicitur infinitus sicut forma, quæ non est terminata per aliquam materiam c. In rebus autē materialibꝰ aliquid dicitur infinitum per priuationē formalis terminationis. Et quia forma secundū se nota est, materia autē sine forma ignota: inde est quod infinitum materiale est secundum se ignotum. infinitum autem formale quod est deus, est secūdum se notum c: ignotum autem quo ad nos propter defectum intellectus nostri qui secundum statū præsentis uitę habet naturalem aptitudinem ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti deum cognoscere non possumus nisi per materiales effectus. In futuro autem tollatur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum deū in sua essentia uidere poterimus, tamen absque comprehensione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem à phātasmatibus c. Et ideo illas species numerorū & figurarū, quas quis nō est imaginatus, non potest cognoscere nec actu nec habitu, nisi forte in genere & in principiis uniuersalibus. Quod est cognoscere in potentia & confuse.

¶ Ad tertium dicendum, quod si duo corpora essent in uno loco uel plura, non oporteret quòd succedisse subintrarēt locum ut sic per ipsam subintrationis successionem numerarentur locata. Sed species intelligibiles ingrediuntur intellectum nostrum successiue: quia non nulta simul actu intelliguntur. Et ideo oportet numeratas & non infinitas species esse in intellectu nostro.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut intellectus noster est infinitus uirtute, ita infinita secundum quod non determinatur per materiam corporalem: & est cognoscitiuus uniuersalis, quod est abstractum à materia indiuiduali. Et per cōsequens non finitur ad aliquod indiuiduum, sed quantum est de se ad infinita indiuidua se extendit.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrū intellectus sit cognoscitiuus cōtingentiū.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus nō sit cognoscitiuus contingentium. Quia, ut dicitur in 6. Ethi. intellectus & sapientia & scientia nō sunt contingentium, sed necessariorum.

¶ Præterea, Sicut dicitur in 8. Physi. ea, quæ quandoq; sunt, & quādoq; nō sunt, tēpore proportionari infiniti naturæ. Intendit ergo tā cōclusio q̄m medium de repræsentatione & cognitione infiniti distinctæ: siue per modū finiti siue per modū infiniti: respectu intellectus tm̄ nostri quo ad naturalia tm̄, respectu cuius obiectum habet rationē nō solum repræsentati, sed etiam causæ & mēsuræ, quā nō habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo hæc doctrina nō repugnat superioribus documētis. Secūda quoq; ratio seruit eidē sensui: qm̄ obtēdit ꝙ infiniti cognitione ei ꝓportionata: qualem suprà ponit esse nostram quę ab obiecto causatur & mensuratur: nō pōt cognosci actu nisi numerando partē post partē. 2

¶ Circa eandē rationē aliud dubium occurrit: quia nō uidetur. bñ fundata super hoc ꝙ infinitū habeat rationem totius & perfecti. Hęc em̄ cōsequentia quæ fit in litera. f. Si infinitū haberet unā speciē habereret rationē totius & perfecti: fundatur super ista categorica. Habens unā speciē, habet rationē totius & perfectibilis: em̄ cōstat ex prædicato antecedētis & cōsequētis, sed hæc est falsa: qm̄ sequitur quòd nulla pars haberet unam speciem, similiter nullum imperfectum, &c. Annota. b

¶ Ad hoc breuiter dicitur ꝙ illa categorica si sine intelligatur, uerissima est & necessaria: cū em̄ omne habēs unā speciē, adęquetur & cō prehendatur ab illa, & nihil cuiꝰ aliquid extra manet, cōprehēsum aut adæquatū sit: cōsequēs est ꝙ quicquid una repræsentātę specie contentū est, ut cōpletū & totū se habeat aliquin aliquo in repꝛsentato remanēte nō adæquate tur secundū quoddibet sui. Ad obiecta uero dicitur, ꝙ pars & imperfectum possunt sumi dupliciter. f. materialiter & formaliter. Et materialiter quidē una pars ꝓpꝛie pātari, sed tunc hñt rationē totius: qa cōprehensi totaliter. Formaliter uero impossibile est una specie pꝛsentariꝙm distincte pātari nō pōt nisi quicquid est eius repꝛsentur: sed imperfecto ut sic & parti hoc repugnat: nam ut sic fine perfectione qua priuat, repūtatur impfectū, & pars sine eo cuius est pars. Vñ oportet totū 2. ad 3. plures esse spēs, ꝓprias. 434 6. Etsi. le. 1. si. Et ueri. q. 15. ar.

a ¶ *Super Quæst. 86. Articulum tertium.*

Cōment. TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo distinguit. Secundo rēspondet quæsito. Tertio infert corollarium.

¶ Quo ad primum. Primo ipsa distinctio. Contingentia dupliciter, ut cōtingentia & ut necessarium, habent infertū. Secundo distinctio, ꝓbationis: qm̄ nihil est adeo cōtingēs, in quo nō sit aliqd necessitatis, pbat inductiue ex curſu Sor. &c.

¶ Quo ad secundū, conclusio respōsiua trimembris: contingentia ut sic directe sensu, indirecte intellectu: ut autem necessitatis aç̄ uniuersalitatis aliquid habent directe intellectu cognoscūtur. Primo probatur: quo ad primas partes sīmul sic: Individua materialia his modis noscuntur: cōtingentia sunt individua materialia: ergo, &c. probatur minor: quia idem, scilicet materia & principium individuationis & contingentiæ. Probatur hoc ultimum: contingentia continentur ex potentia. cōtradictionis, scilicet esse & non esse: potentia talis est ex materia. ergo. Secundo probatur quo ad ultimam partem per oppositū sic: uniuersalia directe ab intellectu noscūtur, fed cōtingentia ut necessaria sunt uniuersalia. Probatur: quia idē est principiū necessitatis & ultratis, forma scilicet: & ꝙ ultratis, pbatur ulē sit ꝓ abstractionē à materia: oportet em̄ uel formā uel materiā esse illius radicē: ꝙ uero necessitatis, pbat: quia quæ sequūtur formā, ex necessitate insunt.

¶ Corollarium per quod habetur responsio ad obiecta est, quòd ly necessarium uel contingens cum possit sumi pro re ipsa uel uniuersali ratione rei. Si primo modo, sic, scilicet causatur scientia in eam quę est de necessariis & eam quæ de cōtingentibus. Si secundo modo sic, Omnis scīētia est de necessariis, nec habet

in hoc sensu locũ diuisio illa, sed tunc sit diuisio scitũ à sensu & opinione, &c.

Annota. ¶ Circa probõnem primæ partis conclusionis dubitatur: quia falsum assumitur seu supponitur, uel processus est ex particularib⁹. Tota enim uis probõnis stat in hoc, quia contingens est cõtingens propter materiã quæ est indiuiduationis principium. ut patet. ex hoc enim intertur, ergo à sensu directe cognoscitur, &c.

Sed hęc propositio aut est particularis: & sic nõ cõcludit nisi particulariter, ergo quædã cõtingentia directe à sensu cõ noscuntur, &c. cũ litera uniuersaliter quærat de cõtingẽtib⁹. aut est uniuersalis: & sic est falsa. Tũ quia dãtur cõtingẽtia ĩmaterialia, ut patet in actibus liberi arbitrii: tũ quia dãtur cõtingẽtia uniuersalia, ut hominẽ cõburi, &c. neutra enim ex materia in diuiduãte oriũtur, cũ ab ipsa hęc abstrahãt, ut ĩa uero oino aliena sũt.

¶ *Num contingentia ad materiã, necessitas ad formam referatur.*

Quæstio. ¶ Circa probõne ultimę partis dubitatur: quia nulla uidetur esse ista differentia inter consequentia formã & consequẽtia materiã quo ad necessitatẽ & cõtingentiam. Quoniã cõsequentia materiã distinguunt in necessaria & contingẽtia: mors em & corruptio necessario insit: & tñ ex materia. Et similiter cõsequentia formã distinguuntur in necessaria & contingẽtia: ridere em est operatio
432 sequens formã, & tamẽ cõtingẽter inest: nõ em
Annota. oportet Sorrem ridere.
432 ¶ Circa cõclusionẽ principaliter intentã totũcp articulũ, dubiũ occurrit: quia tot⁹ iste labor otiosus uidetur, & per accidẽs. Otiosus quidẽ, quia nihil hinc habetur nisi q̃ contingentia in particulari per sensum, in uniuersali per intellectum cognoscũtur: hic autẽ & scitum erat prius ex hoc q̃ intellect⁹ est utilium & sensus singularium. Et rursus in hoc nulla differentia est inter contingens & necessarium: quonĩam utrąq; in particulari ad sensum, in uniuersali ad intellectũ spectãt. Per accidens uero, quia ex ultimate & particularitate pẽ-ies solo, ut patet in litera: ne cessitas autẽ & cõtingẽtia per accidẽs his cõditionibus annexæ sunt. ergo, &c.

¶ Ad euidentiã horũ ex quod quid est cõtingentis & necessarij procedendũ est. Cõtingens enim cum sit quod potest esse & nõ esse: necessitas autẽ quod impossibile est aliter se habere: ut patet. 5. Met. cõsequens est, q̃ cõtingentia & necessitas entium reales non logicæ differtiæ, diuersas habeant radices: ita quòd cõtingentia ex potentia, necessitas uero ex actu oriatur. Cuius etiam ũgnũ est, quòd in his inferioribus in quibus plurimũ est de potentia, maxime uiget contingentia: in rebus uero superioribus maxime actus naturã participantibus: aut omnino nõ est, aut secundũ quid est contingentia: simpliciter enim entia illa necessaria sunt: & tñ habẽt contingentiæ, quantũ potentię cuiuslã admissionẽ patiuntur. Vnde actus puros omnino liber est, à cõtingentia omnino. Verũ quia potentia in reb⁹ materialibus differẽtia, substantialis autẽ, pprietas materiæ est, & actualitas ex parte formę fe tenet, ideo cõtingẽtia nõ simpliciter, sed sensibiliũ ex materia: necessitas autẽ ex forma oriri in litera de sensibiliũ cognitione tractãte dicitur. Et q̃m materia ut materia est in idiuiduis eĩ sensibilib⁹, inuenitur in esse reali: forma autẽ esse habet & pfectius absq; sensibili natura admittat: idcirco cõtingẽtia individuis materialib⁹ in litera attribuitur: nõ q̃ sola aut oia individua materialia sint cõtingẽtia: cũ etiã in universalibus materialibus dentur cõtingentia, & in cælestib⁹ nihil sit cõtingens: sed quia in diuidua materialia sunt primo cõtingẽtia in gñe materialiũ: ut ĩa em eorũ cũ à materia recedere incipiãt & formæ rationẽ induãt: fecũdario cõtingẽtia sunt. Et ppter hoc contingẽtia & singulare sensibile cõnexa sunt nõ per accũs, sed per se rationẽ proprij principij utriusq;. Nec ppterea remouet quin materia aliqua necessitas sequat, aut formã aliqua cõtingẽtia comitetur. Sed bene sequitur q̃ formæ nulla contingẽtia adiũgat nisi ratione potẽtiæ admittæ: & sic materia nulla⁹ necessitatis sit causa nisi ratione actus quẽ participat. Materia em ratione potẽtiæ cũ utraq; cõtradictionis partẽ respiciat, necessariũ nõ respicit: participatione uero actꝰ necessitatis expers nõ est. Et hoc dupliciquia uel ut participat auctualitatẽ, indutẽo modũ actus, puta q̃a hoc ipsum qd est esse in potẽtia, habet actu: & sic cõuenit sibi necessitas ordinis ad utrãq; cõtradictionis partẽ sub disiũctione: & hinc, puenit necessitas corruptionis utriusq;. Vel, ut participat actũ per analogiã, seu ꝓportionẽ ad ipsum: & sic conuenit sibi necessitas dispositionũ materialium, & hinc fit ut quædã necessitia dicãtur cõsequi materiã ut quãtitas, &c. Et similiter formã, cũ ratione actualitatis nõ cõsequat potentiã cõtradictionis, sed potius actuale

aliquid quicquid ipsum nõ inseparabiliter comitatur, totũ ut sic ratione potentiæ sequitur: dico autem ut sic, id est inquantum separabilis rationẽ habet: quantum enim separabilitatis, tantum habet elongabilitatis ab actu & proximitatis cum potentia. Vnde facile patet responsio ad omnia quæstita & obiecta.

¶ Ad primũ ergo dubium dicitur dupliciter. Primo quòd cõtingẽtia attribuitur individuis materialib⁹ non tñ, sed primo non simplr, sed in gñe sensibilium, de quorũ cognitione est qõ: & ideo nõ obstat q̃ detur cõtingẽtia & in rebus immaterialib⁹ secundũ esse ut uolũtate, & secundũ rationẽ ut in ultimis. Secũdo dicitur q̃ quantũ ad præsentẽ literã spectat, cõtingẽtia distinguunt hic nõ sm cõtra necessaria, sed etiã contra rationes cõtingentiũ, ita q̃ ultra contingentiũ in litera cõprehẽdunt sub rationibus contingẽtiũ & nõ sub ipsis cõtingẽtib⁹. Nec cõtra hoc potest obiici, q̃ sic nulla esset differẽtia inter cõtingentia & necessaria in sensibilib⁹ quo ad cognosci: qm nec ipsa necessaria directe intelligũtur, sed ratiões eorũ. Soluit eñ hoc per interẽptionẽ: qm entia necessaria ut sic abstrahũt ab omi tpe & mutatione: cũ sint impossibilia alr se habere: ae p hoc cũ ista sint cõsequẽtia materiã necessaria, q̃nto magis appropinquant ad materiam, tãto minꝰ sũt necessaria. Entia uero contingẽtia eonuerso fe hñt. Et propterea formaliter loquẽdo, negatur q̃ necessaria sensibilia reprugnẽt intelligibilitatiq̃ inquãtum necessaria sunt, non ha rẽ: quia scibile oportet esse necessarium: sed q̃ quædã necessaria sensibilia directe nõ intelligãtur, hoc est p accũs: quia sunt particularia sensibilia, sed ipsa cõtingẽtia habẽt per se repugnãtiã ad intelligibilitatẽ: rationes autẽ eorũ quia à materia aliqñ abstrahũt, quãto à materia recedunt, tãto à cõtingẽtia separãtur, & perceptibiles sunt ab intellectu: & ꝓpterea merito ab ipsis contingẽtibus distinctæ sunt in ꝓposito. Vtracq; tamen rẽspõsio quo ad rem in idem redit: sed pro literæ intellectu hæc explicari expedit.

¶ Ad secundũ uero dicitur, q̃ distinctio illa q̃ adducitur sane intellectiua, uera est. Nec obstãt differẽtiæ assignatæ in litera. ut em ex dictis patet, differẽtia intellectiua, formã, & materiã in hoc quòd illa necessaria, hæc cõtingẽtia sunt, intelligitur de forma ut forma seu actu, & materia ut materia seu potẽtia. Distinctio uero cõsequentium tam formã quãm materiã in necessaria & contingẽtia: de mã ut habet rationẽ potẽtiæ & fapit rationẽ actꝰ aliquo mõ, ut expositũ est.

¶ Ad tertiũ autẽ dicit q̃ articulus iste cũ suo ꝓcessu necessari⁹ & per se est. Nec obstat q̃ nihil aliud hinc habeat nisi q̃ cõtingẽtia in particulari per sensum, ĩ litera quã facit tria. Primo probat eam quo ad utrumq; partem simul. Secundo declarat partem affirmatiuam: quid scilicet sit ille suus actꝰ, ibi, Si igitur intellectus humanus. Tertio manifestat mõs quibus ala cognoscit se per suũ actũ.

¶ Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellectus noster est pura potentia in genere intelligibili. ergo non cognoscit se per propriam essentiam, sed per actum suũ. Huius rõnis in litera primo ponit ratio cõsequẽtiæ expresse, & antis elicitue. Deinde, pbat ans: & tertio rñdet tacitę obiectioni, ibi, Sic ẽt Platonici, &c.

¶ Ratio antecedentis & cõsequẽtiæ simul est hæc propositio: Vnumquodq; est cognoscibile secundum quod est in actu, & non secundũ qd in potentia. Probatur primo authoritate Arist. 9. meta. text. 20. Secundo ex ratione obiecti cognoscibilis, scilicet entis & ueri, hoc modo, Nulla res habet rationẽ alicuius entis aut ueri, nisi secundum quod in actu rationem illius habet uel participat, &c. ergo nec rationem naturæ cognoscibilis. consequentia patet: quia nihil cognoscitur nisi ens & uerum. Antecedens est per se notum: non enim domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia habet rationem albi, unde nõ potest cognosci ut domus & album. Tertio inductione inchoante à sensibilib⁹ ut cognascuntur à sensibus: quia coloratum non sentitur usu nisi sit actu coloratum: & deinde à sensibilibus ut percipiuntur intellectu nostro: in cuius signũ materia non cognoscitur nisi per analogiam ad formam, ex primo physi. Ex demum ad separata à materia deuenĩdo: quia in eis quælibet ita se habet ad hoc

¶ Cõclo prima, futura in seipsis à solo deo cognoscũtur pp æternitatis intuitũ.
¶ Cõclo secũda, futura à causis nec̃iis à nobis nosc̃untur, certe, ut dictũ eclipsi.
¶ Conclusio tertia, futura in causis ut in pluribus nosc̃untur per coniecturam plus & minus, iuxta inclinationem causarum, ut patet ex se. Circa hæc nihil occurrit repetendum, sed pertinẽtia ad primo dicta in præcedenti articulo per-

Annota. quantũ eius æternus intuitus simul fertur supra totum tẽporis cursum, ut suprà dictum
92 est c, cum de dei scientia ageretur. Sed prout sunt in suis causis, cognosci possunt etiam à nobis. Et si quidem in suis causis sint, ut ex quibus ex necessitate prouenĩant, cognoscũtur per certitudinẽ scientiæ, sicut astrologus præcognoscit eclipsim futuram. Si autem sic sint in suis causis ut ab eis prouenĩant ut in pluribus, sic cognosci possunt per quãdam coniecturam e, uel magis uel minus certam, secundum quod causæ sunt, uel magis uel
288 minus inclinatæ ad effectus.

¶ Prima est, q̃ aĩa ex sui natura hoc habet. Secũda est, q̃ anima habet hoc ex participatione superiorũ. causarum. Primã ex Aug. & Platonicã dicit & irrationabiliter, quia talis modus cognoscendi, si per participationẽ superiorũ seu idearũ, nõ est cõnaturalis aniñę nostrę.

¶ Secundã declarat, primo distinguẽdo causas superiores in spirituales & corporales, &c. & reddẽdo causam, quare magis & alienatione sensuũ: quia scilicet ma
419 ior approximatio ad cõuersio ad spiritualia per recessum à corporalibus quo ad primas: & quia noctes silentiosores, aẽr quietus, & in somnis parui motus interiores percipiuntur, utpote aliis non impedĩt tibus: & aĩa etiam non intenta aut occupata aliis quo ad secundas.

4 ¶ *Super Quæstio-*
65 *nũ octuagesimæ septimæ Articulũ primum.*

Annota. Titulus ex sæpe dictis clarus. Lyenim per, notat rationem intelligẽdi qua
147. lem ponimus in specie intelligibili. Ita q̃ sensus est, an ipsa essentia aiæ sit subiũpsi ut species intelligibilis, respẽctu sui ut cognitæ.
282.

Cõment. ¶ In corpore unica est cõclusio respõsiua quæsito habens duas partes: altera affirmatiuã, altera negatiuam, scilicet anima nostra nõ per essentiam suã, sed per actũ suum se cognoscit. Circa quã facit tria. Primo probat eam quo ad utranq; partẽ simul. Secundo declarat partem affirmatiuam: quid scilicet sit ille suus actꝰ, ibi, Si igitur intellectus humanus. Tertio manifestat mõs quibus ala cognoscit se per suũ actũ.

¶ Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellectus noster est pura potentia in genere intelligibili. ergo non cognoscit se per propriam essentiam, sed per actum suũ. Huius rõnis in litera primo ponit ratio cõsequẽtiæ expresse, & antis elicitue. Deinde, pbat ans: & tertio rñdet tacitę obiectioni, ibi, Sic ẽt Platonici, &c.

¶ Ratio antecedentis & cõsequẽtiæ simul est hæc propositio: Vnumquodq; est cognoscibile secundum quod est in actu, & non secundũ qd in potentia. Probatur primo authoritate Arist. 9. meta. text. 20. Secundo ex ratione obiecti cognoscibilis, scilicet entis & ueri, hoc modo, Nulla res habet rationẽ alicuius entis aut ueri, nisi secundum quod in actu rationem illius habet uel participat, &c. ergo nec rationem naturæ cognoscibilis. consequentia patet: quia nihil cognoscitur nisi ens & uerum. Antecedens est per se notum: non enim domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia habet rationem albi, unde nõ potest cognosci ut domus & album. Tertio inductione inchoante à sensibilib⁹ ut cognascuntur à sensibus: quia coloratum non sentitur usu nisi sit actu coloratum: & deinde à sensibilibus ut percipiuntur intellectu nostro: in cuius signũ materia non cognoscitur nisi per analogiam ad formam, ex primo physi. Ex demum ad separata à materia deuenĩdo: quia in eis quælibet ita se habet ad hoc

quòd sit intelligibilis per seipsam: sicut se habet ad hoc quòd sit actu. Et manifestatur hoc, graduando intelligentias penes actũ & potentiã. Prima enim, quia est actus purus nulli omnino potentiæ admixtus & cõpletus secundũ totã entis latitudinẽ: ita q̃ sua actualitas continet omnia actu eminentissime: quia sic inquam est in essendo, ita est in intelligendo, ita q̃ est intelligibilis per seipsam. cõtinens omnia intelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit nõ solũ se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Alię uero intelligentiæ imperfectę essentiæ sunt actus: nõ tamẽ puri nec cõplęti, ita q̃ eo quia actus sunt in genere intelligibili, ideo per seipsas intelligibiles sunt actu: eo uero quia non sunt puri, sed potentiæ permixti plus & minus, ac p hoc non continẽt omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo per seipsas nõ sufficienter cognitionẽ pa
20 riunt aliorũ. Vltimæ autem intellectuales substantię essentia pura potentia iuxe est in genere intelligibilium: ac per hoc nec suipsius nec aliorũ per seipsam cognitionẽ nata est facere. Ex his em habetur ratio & cõsequentię & antecedentis. cõsequentiæ quidem: quia si unũ quodq; sicut se habet ad actũ, ita ad intelligibilitatẽ, cõsequens est, si aliquid ex se nihil habet actus, nihil habet se cundũ se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus qui est pura potentia in genere intelligibilis, nõ est per seipsum intelligibilis. Antecedens uero, quia ex quo intellectus supremus est actus purus, & consequẽter se habentes habẽt aliquid actus & aliquid potẽtiæ crescente semper potentia cũ eius
436 cõsequens est iuxta rerũ ordinẽ, ut ultim⁹ in-
2. contra c. 96. prin. cipio & abatur antecedens spe
co. 2. fi. cialiter authoritate Aris
Et lib. 3. to. 1. de aĩa tex. 6. & à
cap. 45. & uers. quo. 8. av.
6. co. fi. obiectioni: ubi aduerte q̃ obiectio cum eius ori
Et 2. de gine est hæc: quia enim
anima. ex dictis ĩ litera expref
le. 6. fi. se habẽtur duo. Primũ, q̃ intellectus noster ex
Et lib. 3. seipso habet uirtutẽ ut
le. 8. co. 5. intelligat. Secundum, q̃
363 intellectus noster ex seipso non habet uirtutẽ ut intelligatur: hinc fit ut ordo intellectuũ sit ifra ordinẽ intellibiliũ. Si enim perfectio intellectus nostri quã ex se habet, sufficit. ad hoc q̃ intelligat, & nõ ad hoc q̃ intelligatur, necessario sequitur q̃ plus perfectionis requiritur ad hoc q̃ aliquid intelligatur, q̃ ad hoc q̃ aliquid intelligat. Et quoniã uidebat diuus. Tho. hoc ex dictis consequi: & hoc prima facie nõ uidetur esse uerũ, imo tanq̃ inconueniens poterat sibi obiici: ideo excludit hanc phãtasiam, ostendens hoc esse accipiendũ ut conueniens: non solum Peripateticis (secundum quorum documenta processit) sed etiam Platonicis. Vnde, inquit, quòd etiam Platonici posuerunt intellectum ipsa intelligibile: & probat, quia intellectus non intelligit nisi participatione intelligibilis: participans autem constat esse infra participatum.

¶ *Num & quomodo intellectus sit pura potentia in genere intelligibilium.*

Quæstio. ¶ Circa antecedens occurrit dubiũ, quia falsum uidetur: qm sue intellectus sit idem quod esse animæ, sue nõ: oportet, inquit Sco. in 1. dist. 3. q. 1. ut sit in seactus quidã. Tũ quia potẽtia ad accidens, seu operari, non fundatur super pura potentia. Tum quia substantia animæ actus est, ut in secũdo de anima dicitur: & intellectus quoque sic potentia est, in ipsa essentia est ut subiecto. ergo, &c.

¶ Circa idem antecedens dubium est, an sit faciendus uis in uocabulo Intelligibilis,

bilis,an ly intelligibile sumatur cõmuniter pro omni re immateriali.Et primum est quærere an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium, id est sub hoc genere quod uocatur intelligibile. Secundum uero,an sit pura potentia in genere intelligibilium,id est entiũ immaterialium.Rꝫ refert autẽ plurimũ quouis modo intelligatur : quoniam iuxta primũ sensum limitata est propositio: iuxta secundũ uero extensa est tam ad ordinẽ intelligibiliũ ut sic, ꝙ̃ ad ordinẽ intellectuũ ut sic.Ita ꝙ sensus esset, ꝙ intellectus noster est pura potentiã & in ordine intelligibiliũ, & in ordine intellectuum. Est autẽ præter diuersitatẽ sensuũ ratio dubitãdi:ga si intells noster est pura potẽtia in gñe introcꝫ : cõsequẽs est ꝙ sicut ex se nõ habet rationẽ intelligibilis : ita nõ habet uirtutẽ intelligendi:cuius oppositum in litera dicitur.Si autẽ in altero genere.s. intelligibilii est pura potẽtia, sequitur ꝙ intells noster nõ est intimus in ordine intellectuũ:quia põt dari inferior: qui.s. sit pura potentia in ordine intellectuum maxime distans à primo qui est purus actus.

¶Num & quomodo intelligibilia ordo sistat pro ordine intellectuũ.

Quæstio. ¶Circa illã propositionem,scilicet quòd ordo intelligibiliũ est supra ordinem intellectuum,dubium occurrit:quia aut intelligitur simpliciter, aut secundũ quid.Nõ secundũ quid; quia penes ordinem secundũ quid nõ graduantur entia in uniuerso. Nec simpliciter:quia constat ꝙ intellectus ut sic,nobilior est ꝙ̃ intelligibile,ꝙ̃ intellectus significat aliquid uiuens: cũ intelligere uiuere sit,intelligibile uero abstrahit à uiuo & nõ uiuo.Et rursus intelligibile est propter intellectum:sicut accidẽs propter substãtiam,& nõ econuerso.Et similiter intelligibile potest esse accidẽs:sue patẽt de speciebus intelligibilibus:intellectus autẽ est substãtia. Et cõfirmatur: quia ex hoc sequitur ꝙ quilibet intellectus ut sic,essẽt pura potentia: aut si datur latitudo inter eos, quòd ẽ̃to intellectus est superior,tanto est magis in potẽtia:quod est manifeste falsum. Probatur sequela:quia si intelligibile est supra intellectũ,hoc nõ est nisi sicut actus est supra potentiã:& cũ quilibet intellectus extendat se ad ens secundũ communẽ eius rationẽ,consequẽs est ꝙ quilibet se habeat ad totũ ens ut potẽtia ad actũ, ac per hoc quilibet sit pura potẽtia:uel si aliqua datur latitudo,cũ cõstet ꝙ ẽ̃to intellectus est superior, tãto plures & magis entis differẽtias nouit, sequet ꝙ altior intells habet ampliorẽ potẽtiam, utpote respectu amplioris intelligibilis: & sic intells diuinus ut intells est,esset purissima potentia,quod nefas est cogitare.

¶Ad euidentiã horũ sciendũ est, quòd cum diplex rerũ ordo in uniuerso inueniatur.f.intelligibilis & sensibilis, & ille imaterialitate, iste materia cõstet: uterq; (ut cõcludit Auer.in 3.de aia cõ.5.) dividitur in materiã & formã:ita ꝙ quẽlibet modũ in gẽnere sensibiliũ aliquid est ut in pura potẽtia, & aliquid ut actus,&c. ita in gẽnere rerũ immaterialium.Cũ autẽ intelligere exigat intellectũ & intelligibile:& proportio intellectus ut sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriam perfectionẽ,cũ in hoc consistat intellectus in actu quòd sit intelligibile,ut ex supra dictis patet:consequẽs est ut entia immaterialia in duos distribuãtur ordines.f.intelligibilium & intellectuum.Et qm̃ intelligibile cõstat ex immaterialitate perfectiua,cõsequẽs est ut sicut res se habet ad hoc:quòd sit immaterialiter perfectiua: ita se habet ad hoc ꝙ sit intelligibilis. Quòd em̃ intelligibile exigat immaterialitatẽ,patet ex eo quòd nullũ materiale est intelligibile, nisi per abstractionẽ à materia.Quòd uero exigat perfectiuitatẽ, patet ex eo ꝙ intells ex hoc cõstituitur in actu,quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc gñe qđ̃ est intelligibile, essentia diuina est ꝛ̃o ut actus pur⁹:quia immaterialis cũ sit,in ea pfectus intells respectu oĩs intelligibilis,quòd respectu nullius habere põt rationẽ pfectibilis.Essentia uero angelica se habet ut actus quidẽ, sed permixtus potẽtiæ:quia sic ꝓficit intellm,ut ut perfectibilis per alia intelligibilium: quælibet intelligẽtia præter primã intelligit aliquid extra se. Essentia uero aiæ nostræ se habẽt ut pura potẽtia.Ex eo em̃ quòd est immaterialis,cõtinetur infra ĩfimũ genus:sed ex eo quòd pfectiuitatẽ nullã habet in actu ex se,quod manifestat receptio oĩm intelligibiliũ in ea,& ipsius,in nullo pure potẽtiæ locũ tenet:ac per hoc ĩfimo loco posita terminat genus intelligibilii. Sẽbibila sigdẽ dñr intelligibilia in potẽtia æquiuoce ab aĩa: aĩa em̃ est intelligibilis in potẽtia ut infra genus intelligibiliũ cõtenta: res uero sensibilis dicitur intelligibilis in potẽtia,ut res extra genus.Et rursus aĩa dicitur intelligibilis in potẽtia propria,res uerò sensibilis dicitur intellectualis potẽtia extrinseca,imo alterius generis.f.ipsius aĩæ:ꝙ potest facere eã intelligibilẽ. Vñ Auer.in lib.de sensu & sen.pulchrẽ dixit,ꝙ res sensibilis transfertur de ordine in ordinẽ,cũ fit per intellm agentẽ intelligibilis actu.Quia uero intells cõstat immaterialitate pfecta seu perfectibili per ipsum intelligibile, cõsequens est ut unũquodq; quẽadmodũ se habet ad hoc quòd sit per intelligibile, ut sit pfectũ:ita se habet quòd intelligat. Quòd em̃ ad intellm exigat quòd sit immaterialis,planũ est:quòd uero sit pfectus uel perfectibilis p intelligibile ex radice cognoscitiui gradꝰ,patet:ostẽsum est enim supra quòd ex hoc ipso quòd res est,nõ solũ ipsa, sed alia, est cognoscitiua: & consequenter ex hoc ꝙ res est, non solũ ipsa,sed alia intelligibiliter, est intellectuata:esse autẽ alia intelligibiliter cũ cõtingat & actu & potẽtia, nihil aliud est ꝙ̃ pfectũ uel pfectibile esse per intelligibile ut sic. Vñ in ordine intellectuũ diuinus intells qui est ipsum totũ suũ intelligibile in actu secundo, est actus purus. Angelicus uero qui est totũ suũ naturale intelligibile in habitu seu in actu primo, cum nõ ossa simul actu intelligat: habet rationẽ actus permixti potentiæ: & hic est magna latitudo secundũ qđ quilibet intellectus est semper suum primo intelligibile,qđ est ꝓpria essentia.Intells em̃ qui est actualius,& ultius intelligibile,est nobilior:intellectꝰ uero humanꝰ,qui nullũ actu intelligibile est,eo quòd est sicut tabula rasa;est pura potẽtia in ordine etiã intellectuum:habet em̃ quòd intellectus sit ex eo ꝑ̃ se pfectibilis per intelligibile ut sic: quòd uero in pura potẽtia ex eo quòd nullũ actu intelligibile actu aut habitu habet ex sui natura.Ex his aũ tẽ facile respõderi põt 283
ad dubia mota.Ad primũ em̃ iam patet quòd stat aliquid esse puram potentiã in genere immaterialium: & tñ actũ in gñe sensibilium. Vñ Sco. deceptus est, actũ 81 c
pura potẽtia in gñe intelligibili esset pura potẽtia simpliciter in gñe entium.Ad enim est actus corporis sensibilis:est autẽ potentia pura intellectualis. 281

¶Ad secundum dicẽdum, quòd uterus ista patet, quòd intellectus noster est pura potẽtia in utroq; ordine.f.intellectualis & intellectꝰ:diuersa tñ ratione. Et ad obiectionẽ in oppositũ negat sequelã: qm̃ non est par ratio de intellectu & intelligibili respectu purꝫ potẽtię:quia potẽtia est cõdo diminuens rationem intelligibilis, nõ autẽ rationẽ intellectus.Et hoc quia intelligibile habet rationẽ perfectiui,intells uero huius diuisionis quod est perfecti aut perfectibilis.Cõstat enim quòd potentia minuit rationẽ perfectiui,nõ autem perfectibilis.Et ad hoc pertinet ratio , qua innuitur in litera: quia.f.plus requiritur ad hoc quòd aliquid dicatur absolute intelligibile,quàm intellectus:quia ordo intellectuum est infra ordinem intelligibilium.

¶Ad tertium dicendũ, quòd cũis possit dici ꝙ intells & intelligibile se habent sicut excedẽtia & excessa:quia ille substãtia,uiuens,finis,gratia,cuius,&c. Illud uero actus & ꝓpria perfectio illorũ, ut sic,&c. Videtur tñ mihi ꝙ formaliter loquendo de intellectu & intelligibili ut sic,superior simpliciter sit ordo intellectuũ : qm̃ ꝓprio intells ad intelligibile est,ꝓportio uel perfectꝰ uel pfectibilis ad ꝓpriã pfectionẽ. Cõstat autẽ ꝙ duarum rationum formalium se habẽtium ut ꝓpria potẽtia & ꝓprius actꝰ,illa quę habet rationẽ actus est simplr̃ nobilior: ut patet.Et cõfirmatur hoc authoritate Arist.1.de mon.c.51.ubi unit,ꝙ si deꝰ intelligeret aliqđ extra se,ꝙ haberet aliqđ nobilius: ga intelligere est,ꝓpria pfectio intells.Ad obiecta uero ꝛ oppositũ dicit:& prio ad primũ dupliciter. Prio ꝙ ffm est ꝙ intelligere abstrahit à uita: imo ciuslẽ uitę cã nobilior est intelligere ꝙ intells:ga hęc ut materia,illud ut forma.Secundo dicit, ꝙ esse uiuũ, esse substãtiã, & alia hmõi,accidit intellui & intelligibili ut sic:licet esse figurã accidat triangulo ut habet tres: & uiri ome qđ est extra differẽtiale conceptũ inferioris alicuiꝰ sue supius sit sue inferꝰ accns.i.extra rõnẽ formalẽ est. Vñ penes ista nõ cõsideràda nobilitas rerũ: & rõ i.pmptu ẽ,ga rões rerũ pẽtundę sunt ex ꝓpriis tñ, ꝙ cõueniũt eis ꝙ se prio:& nõ rõe supiorũ aut inferiorũ, intellui autẽ & intelligibili ut sic cõuenit pdictũ ꝓportio, secdũ quã intells mãifeste ẽ inferior. Ad cõfirmationẽ uero ultimo adductã negat sequlã.Et ad ꝓbõnẽ admissa illa negatiua.f.ꝙ intelligere nõ est supra intellm:nisi sicut actꝰ potẽtia. Rñdet,ꝙ cũ ordo supiorũ tatis supponat diffinitẽ iter supius & inferi⁹,cõsequẽs est ꝙ ubi intells & intelligibile sunt idẽ,ibi ordo puenit ab idẽtitate:nec põt eẽ ordo secdũ rẽ,sed rõnẽ tm̃: & qm̃ idẽtitas puenit habitudinẽ potẽtiæ ad actũ, ꝙ distõnẽ exigit : restat ꝙ ordo intellectuũ & intelligibiliũ nõ nisi ubi intelligibile distinguitur aut distinguere ab intellm:ꝓptię loci habet.Et ĩo falsa est illa cõsequẽtia,ergo quilibet intells se habet ad totũ ens ut potẽtia ad actũ: imo intells diuinꝰ se habet ad totũ ens ut actus totiꝰ entis,ut supꝰ diſcussum fuit.Et ẽ̃to intells est supior,tãto est magis in actu respectu totiꝰ entis. Quelibet em̃ intelligẽtia est totũ ens ptim̃ actu secũdo, & partim̃ in actu prio.Et inter eas ẽ̃to supior,plꝰ entis est in actu secũdo,& minꝰ in actu primo,ga tãto habet utiliorẽ essentiã,ꝙ̃ semp ituet:& utiliores spẽs cõ comitant. Noster autẽ solꝰ intells est ꝙ est totũ ens in potẽtia, ita ꝙ nec in actu ꝛ.nec aliqđ eorũ ꝙ̃ sunt,ut dicitur in 3.de aia:sed potẽs tm̃ uocatus intells. Cõment.

¶Quo ad secundum, ostendit quid sit ille actus, per quem intellectus noster nouit seipsum.Et hoc ostendit ex differentia inter modum intelligẽdi attributum intellectui à Plato.& attributum ab Arist.Ille em̃ ponit ꝙ intelligimus per participationem idearum,iste ꝙ per collectionem à sensibus,&cõsequenter apud illum actus intellectus est participatio idearum,apud istum acceptio à sensibilibus:ac per hoc apud illum actus per quem intellectus nouit seipsum, est participatio superiorum:Apud Arist. uero species à sensibus collecta lumine intellectus agentis:& quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto,&c.

¶Circa hãc partẽ aduerte diligẽter inserta uerba in litera,scilicet ꝙ intellectus agẽs est actꝰ ipsorũ intelligibiliũ, quæ abstrahunt à materia:& eis mediãtibus intelligit intellectus possibilis.Remãserant em̃ duo dubia ardua valde:alterũ de intellu possibili, alterũ de intellectu agẽte. De possibili quidem tale,res sensibiles intelligibiles in potẽtia sufficiẽter sit ex præsentia intellectus agẽtis intelligibilis actu:ergo intellꝰ possibilis sub lumine intellectus agẽtis fit intelligibilis in actu:ergo aĩa nostra per seipsam,seipsam nouit.Prima cõsequẽtia,ꝓbat:ga si id qđ̃ est in potẽtia remotiori, põt seclusio ẽ alio à tali agẽte fieri tale in actu, ergo id qđ̃ est in potẽtia minꝰ remota,sed cõstat rẽ mãifestã esse intelligibilẽ in potẽtia, intellectꝰ tñ est intra genus intelligibiliũ:res aũt mãifis extra. Si igit phantasma sensibile cũ intellu agẽte sit est ad faciendũ intelligere in actu, cur non hoc Annota.

hoc intelligibile quod est intellectus possibilis , una cum agente ad hoc sit est, cum sit spiritualior? De agente uero:quia si intellectus agens est pars potestatiua animæ(ut superius determinatum est) cum ipse non sit pura potentia, sed sit actus in genere intelligibilium(ut patet hic, & in tertio de anima) cur ipse per seipsum non intelligitur ab anima:& sic anima per seipsam,id est absq; omni ex
422 gi seipsam?ſ Ambo siquidem hæc dubia, his
435 pauculis uerbis interie
b cis, diuinus ille intellectus exclusit:dũ patefecit ordinem quo intellectus agẽs, actus est & perfectio possibilis. Re
colendũ est, ꝙ ad hoc quòd aliquid sit intelligibile in actu, exigitur
425 ꝙ possit perficere intel
438 lectũ obiective: aliqn intelligibile in actu nõ est.& propterea eo modo quo aliqd se habet ad perficiẽdũ intellectũ obiective : ita se habet ad hoc ꝙ sit intelligibile in actu:duobus autẽ modis cõtingit hoc fieri,scilicet mediato & Immediate:& quòd imme
diate quidẽ potest,constat quòd per seipsum intelligibile est in actu: quòd uerò mediante illo quod est naturaliter medium: ut de se patet. Vñ quia intellectus agẽs respectu intelligibilium materialium est actus immediate: respectu uero intellectus possibilis est actus mediantibꝰ intelligibilibꝰ rerũ materialiũ:ut in litera dicitur: ideo res sensibiles possunt immediate , id est absq; alio obiecto medio perficere intellectũ obiectiue , ipse autẽ seipsum non. Et similiter quia intellectus agens non perficit obiectiue intellectũ possibilẽ immediate: sed mediantibus intelligibilibus ma
terialium,quorũ primo est actus , ideo nec ipse per seipsum absq; alio medio obiecto intelligitur: omnia ergo soluntur ex ordine mediatio nis in litera assignato.

Cõment. ¶Quo ad tertium,modos duos quibus intellectus per suũ actum se nouit , ostensurus, tria dicit.Primo mõs ipsos. Alter terminat quæstionem an est: alter ꝗstionem quid est. Secundo respondet tacitæ obiectiõi ex authoritate Augu.dicẽtis, ꝙ nouimus quid est aĩa per ueritatẽ diuinã: æquiuocatio eñ ostenditur in ly per: qm̃ ly per actũ suũ, denotat habitudinem medii terminatiuy uero per, ueritatem primã,de notat habitudinem causæ primæ:à qua est omnis efficacia iudicij, &c.

Tertio pro declaratione quoq; doctrinæ Augu. addit differẽtias inter has cognitiones ad
42; 4 propositũ: quòd ad primã sufficit anima præsens suo actui: ad secundam exigitur ualde diligens inquisitio:quoniam ut in 1. de anima dicitur,omnino & penitus difficillimorũ est aliqđ de ea fidẽ accipere.

Annota. ¶In responsione ad secundũ occurrit quod restabat dub.quo.s. stat simul quòd aĩa secundũ substantiam sit pura potẽtia , & ꝙ secundũ unã eius & ab ea uirtutẽ.f.intellectũ agentẽ, sit actus in eo:& genere:impossibile enim est ut uis alicuiꝰ naturæ excedat naturã à qua sufficienter fluit.Ad hoc dicitur negãdo ꝙ intells agẽs sit actꝰ in genere intelligibili:nec oppositũ dicitur in litera:aut in 3.de aia. Ad cuius euidentiã scito primo, quòd aliud est esse actũ in genere intelligibili: & aliud esse actũ respectu intelligibiliũ materialiũ.Primũ importat esse actũ absolute & simpliciter,secundũ uero per cõparationẽ:in litera autem & in lib.de anima secundũ. S.T.affirmatur secundũ, & non primũ. Et qm̃ hoc est difficile, scito secũdo quod cũ intellectus agẽs ponatur ut lumẽ quoddã,dupliciter imaginamur aliquid illuminare. Vno modo sic: quòd in se sit lux quædam,& ex eo emanet lumen diffusum in alia, ut pater de luce solari,&c. Alio modo, ut in se nõ sit lux,sed sic habeat tm̃ naturã actiũ& luminis.f.esse quo alia uñr. Quod illuminat primo mõ, est uisibile dupliciter.f.per se, & ut aliorum lumẽ. Quod uero secũdo tm̃ modo illuminat, nõ est uisibile in actu per se , sed ut ratio aliorũ. Ad ꝓpositũ ergo si intells agens ponitur separatꝰ à possibili, est lux primo mõ, & est actus intellibili. Si uero ponit ꝑ pãrium aĩæ,sic est lumẽ secũdo mõ tm̃. Ex illuminare secũdo mõ nõ põt sequi ut alteri esse in se lucẽ aut uisibili:sed quia in suo ſuꝑmo subſtãtia liter attingit ĩfimũ superioris.f.in intellectiuã:in summa sua uirtute tm̃ actualitatis manifestat,ut non ut lux,sed ut aliorũ lumẽ actꝰ? suę
b niatur.hęc enim omnia naturæ uniuersique ordini consonant,&c.

a ¶Utrum intellectus noster cognoscat habitus as nimæ per essentiam eorum.

ARTICVLVS. II.

AD SECVNDVM sic procedi
tur. Videtur quòd intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum. Dicit enim Aug.13.de tri. Non sic uidetur fides,in corde,in quo est, sicut anima alterius hominis ex moribus corporis uidetur: sed eã tenet certissima scientia,clamatq; conscientia.Et eadem ratio est de aliis habitibus animæ. Ergo habitus animæ non cognoscuntur per actus, sed per seipsos.

¶Præterea, Res materiales, quę sunt extra animam, cognoscuntur per hoc quòd similitudines earum sunt præsentialiter in anima. Et ideo dicuntur per suas similitudines cognosci.Sed habit⁹ animæ præsentialiter per suam essentiam sunt in anima. Ergo per suã essentiam cognoscuntur.

¶Præterea, Propter quod unũquodq; tale, & illud magis. Sed res aliæ cognoscuntur ab anima propter habitus & species intelligibiles. Ergo ista magis per seipsa ab anima cognoscuntur.

¶SED CONTRA, Habitus sunt principia actuum,sicut & potentiæ.Sed sicut dicitur in 2.de anima, priores potentiis secundum rationem actus & operationes sunt. Ergo eadem ratione sunt priores habitib⁹. Et ita habitus per actus cognoscuntur sicut & potentiæ.

CONCLVSIO.

¶Cum habitus nõ actus, sed medium inter potentiam & habitum sit, non per seipsum , sed per actum suum cognosci oportet.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ habitus quodãmodo est mediũ inter potentiã purã & purũ actũ. Iam autẽ dictũ est c,ꝙ nihil cognoscitur nisi secundũ qđ̃ est actu. Sic ergo inquantũ habitus deficit ab actu perfecto, deficit ab hoc,ut nõ sit ꝓ seipsum cognoscibilis,sed necesse est ꝙ per actum suũ cognoscatur: siue dũ aliquis percipit se habere habitũ per hoc ꝙ percipit se producere actum proprium habitus , siue dũ aliquis inquirit naturã & rationẽ habitus ex cõsideratione actus. Et prima quidem cognitio habitus fit per ipsam præsentiam habitus : quia ex hoc ipso quòd est præsens,actum causat, in quo statim percipitur. Secunda autem cognitio habitus fit per studiosam inquisitionem, sicut supra dictum est de mente e.

437 1. c. qđ. 49. art. 1. Et 11 c. 9. 4. art. 1. cor. Et 3. dist. 23. qđ. 1. artic. 1. Et ueri. q. 10. art. 1. cor. Et quol. 8. artic. 4. cor.

Titulus clarus. Cõment.

¶In corpore duo. Primo cõclusio respõsiua. Secundo diffinguit mõs cognoscẽdi habitũ

436 ¶Quo ad primũ cõclusio sio habens duas partes est ista, Habitus nõ per seipsum, sed per actũ cognoscitur.Probatur,Quod nõ est actus,nõ cognoscitur nisi per actum:sed habitus nõ est actus:ergo non nisi per actum cognoscitur.Maior patet ex præcedenti articulo.Minor probaturquia habitus est medium inter potentiam & actum.

¶Nũ habitꝰ sit actꝰ, & ex hoc q, nõ est actꝰ, inferatur ipsũ nõ ẽe intelligibilẽ.

Quæstio. ¶Circa hanc partem dub.est. Tum quia hoc contradicit superioribus, in quibus dictum est quòd species intelligibiles sunt actu intelligibiles:habitus enim intellectus aut est ipsa species, aut idem est iudicium de specie & habitu : quo ad esse actu uel potentia. Tum quia si ex hoc quòd habitus est actus admixtus potentiæ

potentiæ,insertur,ergo non est actu intelligibilis.sequeretur quòd nihil esset actu intelligibile nisi actus purus : quod repugnat etiam dictis.

¶Ad hoc breuiter dicitur,quòd quia medium utroque extremorū nomine uocatur,sicut & utriusq; rationem participat secundum cōpositionem ad diuersa: idcirco species modo dicuntur intelligibilia in actu:& hoc tum cōparantur sensibilibus, & intellectui possibilisquæ sunt intelligibilia re pura potentia. Modo dicuntur intelligibilia in potentia: & hoc cū his cōparātur quæ simpliciter sunt in actu:contingit enim eis utrūq; habere: quia medium tenent inter actū & potentiā. Ad secundū uero dicitur: quòd male percipit ratio literæ: nō em ex hoc quòd aliquid habet potētiæ admixtum res, ideo negatur intelligibilis in actu: sed ex eo quòd in genere intelligibili medium est inter potentiā & actū. Aliud enim est esse medium inter purā potentiam & purum actū: & aliud est esse mediū inter actū & potentiam. Hoc em est cōius & est à quo nō cōuertitur cōsequētia : essentia enim angeli media est inter puram potētiam: est tamē simpliciter actus & nō media inter potentiā & actū. Quānis omne medium inter potētiam & actū sit etiam medium inter purā potētiam & purum actum: ut patet.

Cōment. Quo ad secundū cōclu dit duo. Primo modos duos cognoscēdi habitum per actū. s. quo ad q, an est, & quo ad quæstionē quid est. Deinde ponit differentiam. uia ad primum sufficit præsentia:ad secundum uia uritur diligēs inquisitio.

338 *2. contra* quæ dicta est de potētiis. *qō.73.co.*

a ¶*Super Quæstionis octauæ,sim decimæ Articulum tertium.*

Cōment. TItulus clarus.

¶In corpore duo.Primo respondet ꝙsito unica cōclusione. Secundo ostēdit diuersos mōs in diuersis intellectib⁹ ad cognoscēdū ꝓprium actū.

¶Quo ad primū cōclusio est,primū qđ de intellectu intellē, est ipsum eius intelligere.Probat sic. intell's est actu simpliciter per intelligere: ergo primū qđ intelligitur de eo est intelligere. Añs ꝓbatur: quia intelligere est ultima ꝓfectio intellectus. probatur: quia non est actio transiens,sed immanēs: consequentia probatur:quia unumquodq; intelligitur secundum quod est actu.

¶Quo ad secundum,assignātur tres modi diuersi quibus diuersimode se habēt tres intellectus,scilicet,diuinus,angelicus & humanus,circa cognoscēdū ipsum intelligere.Et de diuino quidē dicit,ꝙ omnia ibi sunt idem. De angelico uero, ꝙ simul & eodē actu intelligere potest essentiam suam, & intelligere suum. De nostro uero, quòd prius intelligit actum suum quàm se.Ratio eadem est utriusque secundum affirmationem & negationem : quia scilicet primum obiectum intelligere angelici,est essentia angeli:nostri uero non:sed aliquid extraneum.

¶Quo sit ut intelligere illud sit essentiæ ut obiecti & ut subiecti: nostrum uero sit essentiæ ut subiecti nō obiecti:exterioris rei uero ut obiecti non subiecti. & propterea sicut eodem actu quo cognoscitur subiectū, cognoscitur & sua ꝓfectione,puta coloratum:ita eodē actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiā ut intelligēs. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectum sui intelligere:ideo eadē prima cognitione cognoscitur ipsa ut intelligens:quod est cognoscere suum intelligere. Et per oppositum de nostro intellectu;quia primū obiectū nostri intelligere nō est nostra essentia,sed qđ qd naturale, ideo obiecta apud nos ante actus,& hi ante potentias cognoscuntur.

Añnot a. ¶Circa ea, quæ dicuntur, notato tria. Primo, ꝙ cum quæstio esset de intelligere nostro tm, cōclusio tm responsiua data est utis respectu oīs intelligere & intellī: & hoc tum ad bonitatē doctrinæ:tum ad ostendendum ꝙ una eademq; est ratio,unde prouenit intellectionis cognitio omnibus : quia scilicet est perfectio ꝓpria intellectus ut sic. Secundo quòd cum per cōclusionē responsiuā ostēsus est ordo quo intelligere cognoscitur in cōparatione ad intellectū, & ex quæ ineo sunt : & manifestum esset,quòd intelligere tener primum locum in cognosci inter oīa qui intus sunt, properea quia est actus simpliciter: eleganter in secunda parte corporis ostendirur ordo simpliciter : an scilicet intelligere sit primum inter cognita simpliciter: sicut est primū inter cognita pertinentia ad intus. Et manifestatur ꝙ in deo est primum simpliciter,in angelo,licet nō sit primū, eodem tñ actu & sit cognitum cum primo : in homine autē est de secundario reflexeq; cognitis. Tertio,ꝙ hic est sermo de intelligere tam quo ad quæstionem an est,ꝙ quo ad quæstionem quid est: in nobis em utrunq; reflexa cognitione habemus : superiora uero utrūq; recto & primo intuitu cōspiciunt. Sicut si nos simul intueremur subiectū & passionē, & quo ad an est, & quo ad qđ est.Intuēdo em essētias suas intuentur intelligere propriū,uel quia idē ut in deo, uel quia illi perfectio ut in angelo. Nos autē cum intelligimus lapidē cum intelligere lapidis ꝓfectio nō sit nec ꝓ hoc nō pertineat ad cōpletum intellectū lapidis appre hēdere nostram intellectionē, nullo modo illā intelligimus nisi ꝓ modum reflectēdo nos super opere nostro.

¶Circa differētiā i litera assignata int angelū & deū, occurrit dubiū. Quia dicit ꝙ in deo est oīno idē.ire & rōe:sed intelligere sc. & intelligere sua essētiam in angelo uero est sit idē re, & est aliud secundū rōnēhoc em expōse habetur in litera ex pte angeli,& Lapliciter ꝓ loco ab oppositō ex pte dei. Et tñ ui deꝰ manifeste falsum:qa sicut intelligere dei,& eiꝰ essētia distinguunt rōne:ita intelligere essentiā, & ipsum intelligere distinguuntur rōne. Ad hoc pōt dupliciter dici. Prio,ꝙ licet intelligere dei & essentia quo ad nos distinguant ratione: secundū se tñ ut ī deo sunt,sunt unamet rō : & qa hic est sermo de cognitione,quia ipse deus seipm nouit ut in se est, tō intelligere eiꝰ quo ad nos distinguunt rō : & qa hic est sermo de cognitione,quia ipse deus seipm nouit ut in se est, tō intelligere eiꝰ quo ad nos distinguuntur

tia Auer. Quarũ primæ duæ procedunt ex prima, appositione. Tertia autẽ ex fine secũdæ ꝑpositionis. Quarta ex quarta. Quinta ex tertia. Sexta autẽ ex ipsa ratione intellectus agẽtis, &c. In responsione ad quartum essent multa dicenda nisi dicta essent in cõmentariis prædictis tractãdo hãc quæstionem.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum secundum.

Annot. TItulus clarus.

¶ De cognitione perfecta, id est quidditatiue completa substantiarum immaterialium.

Cõment. ¶ In corpore duo: Primo opinio Auempace. Secũdo improbatio eius. & simul conclusionis responsiue, ꝑbatio. Quo ad primũ Auempace (ut refert Auerois in cõ. 36. de anima) tenuit partem affirmatiuam quæstionis: & probat ratione in litera posita clarissime, sic, Abstrahendo à materia, aliter est procedere in infinitũ, & hoc nõ: aut deuenitur ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substãtiæ immatis. ergo, &c.

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua est negatiua, Per substantias materiales non possumus perfecte cognoscere substantias immateriales. Probatur simul & probatio fundamentium Auempace sic, Quidditas alterius rationis ab omni abstrahibili & denudabili à materia non 369 potest perfecte sciri per res materiales: sed substantiarum immaterialium natura est alterius rationis, &c. Maior est per se nota apud Peripateticos. Minor uero probatur: quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: constat quòd si similitudo inter quidditatem abstrahibilem & quidditatem separatam secũdum rem est ratio & fundamentum quare illa cognita, ista cognosci inferatur. ergo si non est similitudo, nõ erit cognitio: sed nõ est similitudo nisi apud Platonicos ponentes naturas subsistẽtes esse naturas sensibilũ differentes tantum in modo essendi, ergo, &c.

Annota. ¶ Aduerte nouitie, q̃ inter nos & Pcos. nõ est in re hac differẽtia nisi forte in uerbis. Cõuenimus enim q̃ ꝑ ilatu sito nõ cognoscim⁹ cognitione perfecta usq; ad ultimas differẽtias substãtias immateriales: & q̃ cognoscimus de eis multa prædicata cõia substãtialia tã affirmatiua q̃ negatiua, &c. puta q̃ sunt substãtiæ immãles actus, &c. Sed nos ꝑipatetico sermone utimur dicim⁹ q̃ tota substãtiæ separatæ à nobis, quã uocat intellectum agentẽ. qui quidẽ, cũ sit substãtia separata, naturaliter substãtias separatas intelligit. Vnde, cũ fuerit nobis unitus, sic ut per eũ intelligere possim⁹: intelligem⁹ & nos substantias separatas, sicut nũc per intellectum possibilẽ nobis unitũ intelligimus res materiales: ponit autẽ intellectũ agentẽ sic nobis uniri. Cum enim intelligamus per intellectũ agentẽ, & per intelligibilia speculata, ut patet cũ conclusiones intelligimus per principia intellecta: necesse est q̃ intellectus agẽs comparetur ad intellecta speculata, uel sicut agẽs principale ad instrumenta, uel sicut forma ad materiã. His enim duobus modis attribuitur actio aliqua duobus principiis. Principali quidem agẽti & instrumẽto, sicut sectio artifici & serræ: formæ autẽ & subiecto, sicut calefactio calori & igni. Sz utroq; modo intellectus agẽs cõparabitur ad intelligibilia speculata, sicut perfectio ad perfectibile & actus ad potẽtiam. Simul autẽ recipitur in aliquo perfectũ & perfectio, sicut uisibile in actu & lumẽ in pupilla. Simul igitur in intellectu possibili recipiũtur intellecta speculata, & intellectus agẽs: & quanto plura intellecta speculata recipimus, tanto magis appropinquamus ad hoc quòd intellectus agẽs perfecte uniatur nobis: ita quòd 30 cum omnia intellecta speculata cognouerim⁹, intellectus agẽs perfecte unietur nobis: & poterimus per eũ oĩa cognoscere materialia & ꝛmaterialia: & in hoc ponit ultimã hominis felicitatẽ. Nec refert, quantũ ad propositũ pertinet, utrũ in illo statu felicitatis intellectus possibilis intelligat substãtias separatas per intellectũ agentẽ, ut ipse sentit: uel ut ipse imponit Ale. icellect⁹ possibilis nũq̃ intelligat substãtias separatas, ꝓpter hoc q̃ ponit intellectũ possibilẽ corruptibilẽ: sed homo intelligit substãties separatas per intellectũ agentẽ. Sed prædicta stare non ꝓtt.

¶ Primo quidẽ, qa si intellectus agẽs est substãtia separata, impossibile est q̃ per ipsam formaliter intelligamus. Quia id quo forma liter agẽs agit, est forma & actus agentis: cũ omne agens agat inquantũ est actu, sicut ꝓdictum est. circa intellectũ possibilem.

¶ Secundo, quia secundũ modũ prędictũ intellectus agens si est substãtia separata, non unietur nobis secundũ suã substãtia, sed solũ lumẽ eius secundũ quod ꝑticipatur in intellectis speculatiuis: & nõ quantũ ad alias actiones intellectus agẽtis, ut possimus perhoc intelligere substãtias immateriales, sicut dũ uidemus colores illuminatos à sole, non uniturnobis substãtia solis ut possimus actiones solis agere, sed solum nobis unitur lumen solis ad uisionem colorum.

¶ Tertio, quia dato quòd secundũ modum prædictũ uniretur nobis substãtia intellect⁹ agẽtis, tamen ipsi nõ ponũt quòd intellect⁹ agens totaliter uniatur nobis, secundũ unũ intelligibile uel duo, sed secundũ omnia intellecta speculata. Sed omnia intellecta speculata deficiunt à uirtute intellectus agẽtis, quia multo plus est intelligere substãtias separatas q̃ intelligere oĩa materialia. Vñ manifestũ est, q̃ etiã intellectis oĩbus materialibus, nõ sic uniretur intellect⁹ agẽs nobis ut possem⁹ itelligere ꝑ eũ substãtias separatas.

¶ Quarto, quia intelligere omnia intellectiua materialia, uix cõpetit alicui in hoc mundo. Et sic nullus uel pauci ad felicitatẽ peruenirẽt. Quod est cõtra philosophũ in 1. ethi. q̃ dicit, q̃ felicitas est quoddã bonũ cõe: quod põt ꝓuenire oĩbus nõ orbatis ad uirtutẽ. Est etiã cõtra rationẽ quòd finẽ alicui⁹ ſpẽi ut in paucioribus cõsequãtur ea q̃ cõtinẽt sub ſpẽ.

¶ Quinto, qa philosophus dicit expresse in 1. Eth. q̃ felicitas est operatio secundũ ꝑfectã uirtutẽ. Et enumeratis multis uirtutibus in 10. cõcludit quòd felicitas ultima cõsistens in cognitione maximorũ intelligibiliũ est secundũ uirtutẽ sapientiæ, quã posuerat in 6. esse caput scientiarũ speculatiuarũ. Vnde patet quòd Arist. posuit ultimã felicitatẽ hominis in cognitione substãtiarũ separatarũ, qualis potest haberi per scientias speculatiuas: & nõ per cõtinuationem intellectus agentis à quibusdam confictam.

¶ Sexto, quia supra ostensum est e, quòd intellectus agens nõ est substãtia separata: sed uirtus quædã aĩæ ad eadẽ actrue se extendẽs, ad quæ se extẽdit intellectus possibilis receptiue. Quia ut dicitur in 3. de aĩa, intellectus possibilis est quo est omnia fieri, intellectus agẽs quo est omnia facere. Vterq; ergo intellect⁹ se extendit secundũ statũ præsentis uitæ ad materialia sola, quæ intellectus agẽs facit intelligibilia actu: & recipiuntur in intellectu possibili. Vnde secundũ statũ præsentis uitæ nec ꝑ intellectũ possibilem, neque ꝑ intellectum agentem possumus intelligere substantias separatas immateriales secundum seipsas.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd ex illa authoritate Augu, haberi potest quòd illud, quod mẽs nostra de cognitione incorporaliũ rerũ accipit, per seipsam cognoscere possit. Et hoc adeo uerũ est, ut etiã apud philosophũ dicatur quòd scientia de aĩa est principiũ quoddã ad cognoscendũ substãtias separatas. Per hoc enim quòd aĩa nostra cognoscit seipsam, pertingit ad cognitionẽ aliquã habẽdã de substãtiis incorporeis: qualẽ eã cõtingit habere, nõ q̃ simplr & pfecte eas cognoscat cognoscẽdo seipsam.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, q̃ similitudo naturæ nõ est ratio sufficiẽs ad cõgnitionẽ, alio q̃n oporteret dicere quod Empe. dixit, q̃ aĩa esset de natura oĩm, ad hoc q̃ oĩa cognosceret. Sed regritur ad cognoscendũ, ut sit ſſilitudo rei cognite in cognoscẽte quasi quędã forma ipsius. Intell⁹ autẽ noster ꝓt⁹ secundũ statũ ꝓsentis uitæ est nat⁹ informari ſſilitudinib⁹ rerũ materialiũ à phãtasmatib⁹ abstractis. Et iõ cognoscit magis mãlia q̃ substãtias imãles.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd requiritur aliqua proportio obiecti ad potẽtiam cognoscitiuam; ut actiuia ad passiuam, & perfectionis ad perfectibile. Vnde quòd excellentia sensibilia non capiantur à sensu, nõ sola ratio est, quia corrumpunt organa sensibilia, sed etiam quia sunt improportionata potentiis sensitiuis. Et hoc modo substantiæ immateriales sunt improportionatæ intellectui nostro secũdũ pñtẽ statũ, ut nõ possint ab eo intelligi.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd illa ratio Cõmẽtatoris multipliciter deficit. Primo quidẽ, quia nõ sequitur quòd si substãtiæ separatæ nõ intelligũtur à nobis, nõ intelligãtur ab aliquo intellectu. Intelligũtur enim à seipsis & à scientibus. Secũdo, quia nõ est finis substãtiarũ separatarũ ut intelligãtur à nobis. Illud autẽ otiose & frustra esse dicitur qđ nõ cõsequitur finẽ ad quẽ est. Et sic nõ segtur substãtias imãles esse frustra, etsi nullo mõ ꝛtelligerẽtur à nobis.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, quòd eodẽ modo sensus cognoscit & superiora & inferiora corpora, s. per immutationẽ organi à sensibili: non autẽ eodẽ mõ intelligũtur à nobis substãtiæ mãles q̃ intelligũtur per modũ abstractionis, & substãtiæ immãles, quę nõ possunt sic à nobis intelligi, quia nõ sunt earum aliqua phãtasmata.

ARTICV. II. *¶ Vtrum intellectus noster per cognitionem rerum materialium, possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus noster per cognitionẽ rerum materialium possit peruenire ad intelligendũ substãtias immateriales. Dicit enim Dio. 1. ca. cæ. hier. quòd non est possibile humanæ menti ad immaterialem illã sursum excitari cælestium hierarchiarum contemplationem, nisi secundũ se materiali manuductione utatur. Relinquitur ergo q̃ per mãlia manuduci possumus ad intelligendũ substãtias immãles.

¶ Præterea, Scientia est in intellectu. Sed scientiæ & diffones sunt de substãtiis immãlibus. Diffiniuit enim Dam. angelũ. Et de angelis aliqua documẽta tradũtur in theologicis q̃n in philosophicis disciplinis. Ergo substãtiæ immateriales intelligi possunt à nobis.

¶ Præterea, Aĩa hũana est de gẽre substãtiarũ immãlium. Sz ipsa intelligi põt à nobis ꝑ actũ suũ, q̃ intelligit mãlia. Ergo & aliæ substãtiæ immãles intelligi pñt à nobis ꝑ suos effect⁹ ire⁹ mãlib⁹.

¶ Præterea, illa sola causa ꝑ suos effectus comprehendi nõ potest: quæ in infinitum distat à suis effectibus. Hoc autem solius dei est proprium. Ergo aliæ substantiæ immateriales creatæ intelligi possunt à nobis per res materiales.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit. 1. c. de di. no. quòd sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

CONCLVSIO. *¶ Per rerum materialium notitiam non possumus ad perfectum cognitionem substantiarum separatarum peruenire.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quòd sicut Auer narrat in 3. de aĩa: quidã Auẽpace nõie posuit, quòd per intellm substãtiarũ mãlium ꝓuenire possum⁹ secũdũ ỹa philolosophiæ prĩcipia ad intelligẽdũ substãtias imãles. Cũ em intell⁹ nr nat⁹ sit abstrahere q̃ditate rei mãlis à mã: si iterũ in illa q̃ditate sit aliq̃d mãe, poterit iterato abstrahere: & cũ hoc in infinitũ nõ ꝓcedat, tãdẽ ꝓuenire ꝑterit ad intelligibilium aliquam quidditatẽ, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substantiã immaterialẽ. Quod quidẽ efficaciter diceretur si substantiæ materiales essent formæ & species horũ materialiũ: ut Platonici posuerũt. Hoc autẽ non ponitur, sed supposito quòd substãtiæ immateriales sint omnino alterius rationis à quidditatibus materialiũ rerũ: quærumcunq; intellectus noster abstrahat quidditatẽ rei materialis à materia, nunquã ꝑueniret ad aliquid simile substãtiæ immateriali. Et ideo per substantias materiales non possumus perfecte substantias immateriales intelligere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualẽ cognitionẽ immaterialiũ rerũ, modo tamen imperfectũ. quia nõ est sufficiens cõparatio rerũ materialiũ ad immateriales, sed similitudines, si quæ à materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda sunt multum dissimiles, ut Dio. dicit. 2. cæ. hie.

Cõment. ¶ Quo ad primum conclusio est, deus non est primũ quod à nobis cognoscitur. Probatur ꝑ pliciter. primo sic: substãtiæ ꝛmateriales crea 438 tæ non possunt à nobis cognosci. ergo nec de⁹. Secũdo sic, de⁹ cognoscit à nobis ꝑ creaturas. ergo nõ primo. Antece dẽs patet ad Rõ. primo.

Annot. ¶ Quo ad secundũ conclusio est. primũ cognitum à nobis est quidditas rei materialis. Pro 444 batur: quia est propriũ obiectũ ɨtellect⁹ nostri. ¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd primitas cognitionis cum sit primitas obiectiua, quia ꝑopter primo cognitum primo esse obiectum intellectus, & primitas obiectiua nulli conuenire posſit, nisi ꝑ propriã speciem aut essentiam immediate sit cognitũ consequẽs est ut id qđ 28 propriam speciem non habet intellectu, nec per essentiã suam immediate obiicitur, non potest esse primo cognitũ. Ac per hoc optime argumentatur litera: ex hoc quòd substantiæ immateriales non cognoscuntur à nobis ꝑ proprias species: ergo nec deus: ergo non primo potest cognosci.

442 ¶ Aduerte secundo, ꝑ cum primũ dicatur in ordine ad consequẽtia, iuxta diuersitatem ordinum rerũ diuersimode quæri potest de primo cognito: ordinando eñ uniuersum in tres ordines, scilicet quidditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur primũ cognitũ ab intellectu nostro ordine generatiõis est qđditas materialis. Si uero ꝙritur inter quidditates rerum materialium quæ est primo cognita: hoc alterius inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in commentariis de ente & essentia, quæstione nem non paruam.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum primum.

Annot. Itulus clarus.

¶ Hoc tamẽ in eo aduerte, quòd sup 1. contra cap. 81. 1. uer. q. 8. art. 7. ad 6. Et q. 10. art. 6. ad 6. & 1. art. 3. por. fin. & 2. quol. 14. 2. art. 1. ar. Locis supra ar. 1. inductis.

quam habemus, cognitio est. & qđ nõ est, &c. & q̃ non cognoscamus de eis quid sunt: q̃m cognitio ꝑ cõia, cognitio quia est, primo posterio rũ appellatur. Illi uero, quia cognoscimus prędicata ꝓtinẽtia ad quæstionem quid est, topica lingua utẽtes dicunt, q̃ cognoscimus qđ sunt, imperfecte tamẽ. Vñ est quæstio omittẽda: quia de uerbis tantum, &c.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

Primum ordine originis.

¶ In corpore duo. primo respondet directe quæsito. Secũdo ostẽdit quid sit primũ cognitũ.

Cõment. ¶ Quo ad primum conclusio est, deus non est primũ quod à nobis cognoscitur. Probatur ꝑ pliciter. primo sic: substãtiæ ꝛmateriales crea tæ non possunt à nobis cognosci. ergo nec de⁹. Secũdo sic, de⁹ cognoscit à nobis ꝑ creaturas. ergo nõ primo. Antece dẽs patet ad Rõ. primo.

Annot. ¶ Quo ad secundũ conclusio est. primũ cognitum à nobis est quidditas rei materialis. Probatur: quia est propriũ obiectũ ɨtellect⁹ nostri. ¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd primitas cognitionis cum sit primitas obiectiua, quia ꝑopter primo cognitum primo esse obiectum intellectus, & primitas obiectiua nulli conuenire posſit, nisi ꝑ propriã speciem aut essentiam immediate sit cognitũ consequẽs est ut id qđ 28 propriam speciem non habet intellectu, nec per essentiã suam immediate obiicitur, non potest esse primo cognitũ. Ac per hoc optime argumentatur litera: ex hoc quòd substantiæ immateriales non cognoscuntur à nobis ꝑ proprias species: ergo nec deus: ergo non primo potest cognosci.

442 ¶ Aduerte secundo, ꝑ cum primũ dicatur in ordine ad consequẽtia, iuxta diuersitatem ordinum rerũ diuersimode quæri potest de primo cognito: ordinando eñ uniuersum in tres ordines, scilicet quidditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur primũ cognitũ ab intellectu nostro ordine generatiõis est qđditas materialis. Si uero ꝙritur inter quidditates rerum materialium quæ est primo cognita: hoc alterius inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in commentariis de ente & essentia, quæstionem non paruam.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum primum.

Annot. Itulus clarus.

¶ Hoc tamẽ in eo aduerte, quòd sup

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ cũ intellectus humanus secundũ statũ ꝓtĩs uitę non posſit intelligere substantias immateriales creatas, ut dictũ est c: multo min⁹ põt intelligere essentiã substãtiæ increatæ. Vñ simpliciter dicendũ est, ꝙ deus nõ est primũ, qđ à nobis cognoscit, sed magis ꝙ creaturas ī dei cognitionẽ puenimus, s. secũdũ illud Apli ad Ro. 1. Inuisibilia dei ꝑ ea q̃ facta sunt, intellecta cõſpiciũtur. Primũ autẽ qđ intelligitur à nobis secundũ statũ præsentis uitę, est quidditas rei materialis, q̃ est nostri intellectus obiectum, ut multoties suprà dictum est c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in luce primæ ueritatis oĩa intelligimus & iudicamus, inquantũ ipsum lumẽ intellectus nostri, siue naturale, siue gratuitũ, nihil aliud est quàm quædã impressio ueritatis primę, ut suprà dictũ est c. Vnde, cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligitur, multo minus deus est id quod primo à nostro intellectu intelligit.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, ꝙ de superioribus rebus in scientiis maxime tractatur per uiam remotiõis. Sic em corpora cælestia notificat Ari. ꝙ negationẽ ꝓprietatũ inferiorũ corporũ c. Vñ multo magis ꝛmateriales substãtię à nobis cognosci nõ possunt, ut earũ qdditates apprehẽdimus. Sed de eis nobis in scientiis documenta traduntur ꝙ uiã remotionis & aliciuus habitudinis ad res materiales.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ anima humana intelligit seipsam ꝙ suum intelligere: quod est actus proprius eius c: ꝑfecte demonstrãs uirtutẽ eius & naturã. Sed necꝙ per hoc, neque per alia quæ in rebus materialibus inueniuntur: ꝑfecte cognosci potest immaterialium substantiarũ uirtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum uirtutes.

¶ Ad quartum dicendũ, ꝙ substãtiæ imma 40 teriales creatæ in genere quidẽ naturali nõ cõueniunt cũ substantiis materialibus, quia non est in eis eadẽ ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cũ eis in genere logico: quia etiã substãtiæ immateriales sunt in prædicamento substãtiæ: cũ earũ quidditas non sit earũ esse: sed deus nõ conuenit cum rebus materialibus, necꝙ secundũ genus naturale, necꝙ secundũ genus logicũ: quia deus nullo modo est ī gẽre, ut suprà ostẽsum est c. 50 Vnde ꝙ similitudines rerũ materialiũ aliq̃d affirmatiue potest cognosci de angelis secundũ rationẽ cõmunem, licet non secundũ rationem speciei: de deo autẽ nullo modo.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum deus sit primum quod à mente humana cognoscatur.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ deus sit primũ quod à mente humana cognoscitur. 60 Illud em in quo omnia alia cognoscuntur, & ꝙ quod de aliis iudicamus, est primo cognitũ à nobis: sicut lux ab oculo, & prĩcipia prima ab ɨtellectu. Sed oĩa in luce primæ ueritatis cognoscim⁹, & per eam de omnibus iudicamus, ut dicit August. in lib. de tri. & in li. de uera reli. Ergo deus est id quod primo cognoscit à nobis.

¶ Præterea, Propter qđ unũquodꝙ & illud magis. Sed de⁹ est causa oĩs nostræ cognitionis. Ipse em est lux uera q̃ illuminat oẽm hominẽ uenientẽ in hũc mũdũ: ut dicit. Io. 1. Ergo de⁹ ēid qđ ꝓrio et maxĩe cognitũ à nobis.

¶ Præterea, Id qđ primo cognoscit ī imagine est exẽplar quo imago format. Sed in mẽte nostra ẽ dei imago. ut Aug. dicit. Ergo id qđ primo cognoscitur in mẽte nostra, est deus.

SED CONTRA est quod dicitur Ioh. 1. Deum nemo uidit unquam.

CONCLVSIO. *¶ Cũ Deus cognoscatur à nobis per creaturas, non est primum quod à nobis cognoscitur.*

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ cũ intellectus humanus secundũ statũ ꝓtĩs uitę non posſit intelligere substantias immateriales creatas, ut dictũ est c: multo min⁹ põt intelligere essentiã substãtiæ increatæ. Vñ simpliciter dicendũ est, ꝙ deus nõ est primũ, qđ à nobis cognoscit, sed magis ꝙ creaturas ī dei cognitionẽ puenimus, s. secũdũ illud Apli ad Ro. 1. Inuisibilia dei ꝑ ea q̃ facta sunt, intellecta cõſpiciũtur. Primũ autẽ qđ intelligitur à nobis secundũ statũ præsentis uitę, est quidditas rei materialis, q̃ est nostri intellectus obiectum, ut multoties suprà dictum est c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in luce primæ ueritatis oĩa intelligimus & iudicamus, inquantũ ipsum lumẽ intellectus nostri, siue naturale, siue gratuitũ, nihil aliud est quàm quædã impressio ueritatis primę, ut suprà dictũ est c. Vnde, cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligitur, multo minus deus est id quod primo à nostro intellectu intelligit.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, ꝙ propter quod unũquodꝙ illud magis, intelligẽdũ est in his q̃ sunt unius ordinis, ut suprà dictũ est c. Propter deũ autẽ alia cognoscunt, nõ sicut propter primũ cognitum, sed sicut propter primãm cognoscitiuæ uirtutis causam.

¶ Ad tertium dicẽdũ, ꝙ si in aĩa nostra esset ꝑfecta imago dei: sicut filius est ꝑfecta imago patris, statim mẽs nostra ɨtelligeret deũ. Est autẽ imago imperfecta. Vñ ratio nõ sequitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMANONA DE COGNITIONE ANIMAE SEPARATAE, IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de cognitione animæ separatæ.

¶ Et circa hoc quęruntur octo.

¶ Primo, utrũ aĩa separata à corpore posſit intelligere. ¶ Secundo, utrũ ɨtelligat substãtias separatas. ¶ Tertio, utrũ intelligat oĩa naturalia. ¶ Quarto, utrũ cognoscat singularia. ¶ Quinto, utrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. ¶ Sexto, utrũ posſit uti habitu scientiæ hic acquisitæ. ¶ Septimo, utrũ distantia localis impediat cognitionẽ aĩæ separatæ. ¶ Octauo, utrum animæ separatæ à corporibus cognoscant ea quæ hic agũtur.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrũ anima separata aliquid intelligere posſit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima separata nihil omnino intelligere posſit. Dicit enim philosophus in 3. de anima, quòd intelligere corrumpitur interius quodam corrupto. Sed omnia interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrumpitur.

¶ Præterea, Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut suprà dictũ est c. Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, ut ex suprà dictis patet c. Ergo anima post mortem nihil intelligit.

¶ Præterea, Si anima separata intelligit, oportet quòd per aliquas species intelligat. Sed nõ intelligit per species innatas: quia à primo est sicut tabula in qua nihil est scriptum. Necꝙ ꝑ species, quas abstrahat à rebus: quia non habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species intelligibiles abstrahũtur à rebus. Necꝙ etiam per species prius abstractas & in aĩa conseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem. Necꝙ etiã per species intelligibiles diuinitus influxas. Hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agit, sed gratiæ. Ergo anima separata à corpore nihil intelligit.

¶ Aduerte hoc quòd S. Tho. breuitati studens, omisit opinionẽ mediã quæ est Auric. qa ea superius reprobauerat: cũ de scientia nostra esset. 443 qõ. Et qa quo ad propositum in ilẽ redit, cũ 3. q. 11. ar Plat. quoniã apud utrũ- tic. 2. Et que unio aĩę ad corpus non est propter melius: 2. art. 4. quoniã anima ꝛcipꝛa apud utrunq; habilis est ut proportionaram sibi 50. q. 1. perfectionẽ à substãtiis ar. 1. et 2. imaterialibus suscipiat. et uerí. q. In cuius signum anima 19. art. 1. separata ab infante oĩa perfecte nouit nõ ergo et. 2. et de initur corpori propter aĩa art. meliusſi tamẽ distinctę 15. 16. cõtra eã, ꝓcedere placet ar. 17 uide in. q. de aĩa. q. 15. 422

¶ Num animam os porteat intelligere uel conuertẽdo se ad phantasmata, uel ad superiora. 423 384

¶ Circa hanc partẽ primam occurrit dubium: quia insufficiens uidetur distinctio supposita in litera, scilicet quòd oporter animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionem ad superiora. Stat enim quòd intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia quæcunq; sint illa siue Quæstio.

corporea, siue incorporea. Et hic modus & est communior utroq;, & est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc quòd anima intelligit per conuersionẽ ad phantasmata, nõ consurgit tanta difficultas huius q. eo q; phantasmata sunt quædã obiecta intellectus: ut patet in 3. de anima. Quòd autẽ detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionẽ ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. dist. 45. q. 1. tripliciter: primo, qa quicquid potest phantasma cum intellectu agente, potest etiã obiectum cuius est phãtasma cum eodem. Secundo, quia aliter natura animæ esset utilissima. probatur sequela: qm̃ ipsa ex intrinsecis etiã extrinsecis concurrẽtibus obiectis in nullam posset operationẽ: cum tamen lapis possit ex intrinseco in ꝓpriũ opus: puta descendere.

Tertio, quia pluralitas
422 non est ponenda sine
370 necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationẽ specierum à deo uel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuandum seipsam: ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quoniã materia ista superius fuit discussa: quòd distinctio posita est sufficientissima: & apud philosophos extat principium, & est à naturę solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura tot præparationibus quiditates sensibilium spirituales magis per sensus cõtinue redderet, si obiecta extrà fiat essent cooperari intellectui agenti?

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur assumptum, & ad probationes eius superius responsum fuit.

¶ Ad secundã uero dicitur, quòd ratio peccat. Primo, q; nulla est utilitas alicuius naturæ passiuæ: si non concurrentibus propriis actiuis nõ reducatur in actũ. Modo obiecta corporea extra sunt intelligibilia in potentia, actiua autem respectu possibilis sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phantasmata illustrata: non lapis illustratus: quia lapidi propter esse in summo gradu materialitatis repugnat illustrari, non autem phantasmati: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundo, quia unumquodq; tũc uidetur utile, quando concurrentibus his quæ sui generis sunt, nõ posset in proprium opus: non autẽ si non posset cõcurrentibus rebus aliorũ generum: modo anima separata est de genere substantiarũ intellectualiũ, & non corporũ: & ideo utilis esset si cum substantiis separatis non intelligeret: non autẽ si cum corporibus. Peccat tertio, quia, ut dicitur in secundo cæli, non est utilius quod pluribus extraneis eget ad suum opus, illo quod nullo eget extraneo: quando opus egen eis pluribus est altioris ordinis: hoc uero inferioris, ut patet ibi: modo constat ꝙ intelligere quod est finis & opus animæ, est longe altioris ordinis q̃ sit bonum lapidis & aliorum inferiorum: & ideo dato quòd anima ualde multis extraneis egeret, & alia non: propterea non sequeretur utilitas animæ. Peccat quarto: quia imaginatur arguens modũ intelligendi per conuersionẽ ad superiora, esse extra ordinem naturalis perfectionis ipsius animæ, ac si ponamus ꝙ anima separata cum omnibus sibi naturaliter cooperantibus non posset intelligere, ac per hoc ponatur destituta propria operatione: & quòd quasi ex quadam largitate superiora impartiantur ei species. Sed hæc puerilia sunt: ut enim in responsione ad ultimum in litera dicitur, cooperatio superiorũ ad formationẽ animæ naturalis est, & cũ primũ anima separata est, conuertitur naturaliter ad superiora tanquã ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet responsio ad tertiã, nulla enim ponitur superfluitas, imo est summa necessitas ponendi talem modum intelligendi, eo quòd aliter non posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

Annot. ¶ Circa eandem partem occurrit dubiũ ex alio capite. Quia stante sufficientia distinctionis nulla uidetur nasci difficultas: ut, ꝑpter hoc anima uideretur uniri corpori non propter melius. Ad hoc enim facilime posset dici cum Sco. ubi suprà quòd animam uniri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius composito. Et licet anima non uniretur corpori propter suum melius, unitur tamen propter melius hominis, & sic non oportet tantam solicitudinem, quãta in hoc articulo assumpta est, ꝓpter hoc assumere. Et confirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absq; earum unione haberi non potest.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet ista fuga prima facie appareat ratiõabilis: perspicientibus tamẽ philosophiæ principia fuga uidetur. Verũ quippe est partes esse propter totũ, & uniri propter melius totius: cum hoc tamen necessario exigitur ut uerũ etiã sit, ꝙ materia sit propter formã, & quòd unio partium sit etiam propter melius formæ: super hoc autem consurgit difficultas quæstionis.

Et confirmatur, quia si uniuersaliter corpus est propter animã, ut materia propter formã, maxime debet esse propter formam, quia habet propriũ operari: cui non communicat materia nec compositũ: quoniam hæc maxime habet rationẽ optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi: ergo de ea maxime uerificari debet, quòd uniatur propter melius, nõ solũ ꝓpriũ: & sic stat difficultas à suo arduo.

¶ *Num ex eo quòd anima conueniunt duo modi essendi, coniunctum & separatum, duo sequantur in ipsa modi operandi & intelligendi.*

Quæstio. ¶ Circa hanc secundã partem dubium occurrit circa illam consequentiã: Anima habet duos modos essendi, s. coniunctũ & separatũ: ergo duos operãdi, s. p. conuersionẽ ad phantasmata & superiora. Videtur enim ineffícax. Quoniã cũ operatio modificetur & ex parte operationis & ex parte obiecti: uerum quidem est ꝙ modus operandi ex parte operantis causetur ex modo essendi: sed rationi nõ consonat, ꝙ modus operandi ex parte obiecti causet ex modo essendi operãtis. In proposito autẽ constat ꝙ hi modi, s. per conuersionẽ ad phantasmata & per conuersionẽ ad superiora se tenent ex parte obiecti, ut patet: ergo diuersitas horũ modorũ nõ rite infertur ex diuersitate modi essendi ipsius animæ. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersus modus operandi: pura ut quod, & ut quo. Vnde Sco. in quarto di. 45. q. 1. Ex hoc inquit, ꝙ anima est separata à corpore in essendo, non sequitur ꝙ sit separata à corpore ut obiecto in operando. ita enim potest separata sicut coniuncta corpori obiecto copulari operando. Præterea, inquit, si ex esse separato anima conueniret ut ad superiora, sequeretur quòd anima separata esset capacior influentiæ superioris, quàm anima coniuncta corpori gloriosi: sed hoc est falsum. ergo, &c.

¶ Ad hæc dicitur, ꝙ quemadmodũ in litera dicitur, cum unumquodq; operetur secundũ quod est actu: consequẽs est, quòd iuxta modum essendi sit etiã modus operandi: ita ꝙ uariato modo essendi oportet uariari modum operandi, secundum id quod ex modo essendi causabatur: & hoc est proculdubio uerum.

¶ In proposito autẽ dico, quòd hi modi licet pertineant ad obiecta: non tamẽ pure, imo radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligentis, ita quòd negandum est quòd hi modi non se teneant ex parte operantis.

¶ Ad cuius euidentiã breuissime recolito, ꝙ ex hoc ꝙ anima intellectiua est forma immaterialis, & tamen in materia, ut dicit in. 2. phy. tex. 2 5. nascitur ꝙ proprũ perfectiuũ eius est partim immateriale & partim in materia: intelligibile esse in actu, quod est perfectiuũ animæ in phantasmate & intellectu agente existens, immateriale & in materia quodammodo est, ut ex dictis patet: cessante ergo tali modo essendi ipsius animæ, necesse est cessare illius effectũ, s. esse ꝓfectibile à tali ꝓfectiuo, s. partim materiali & ptim immateriali: & cõsequẽter succedere aliomõ essendi, s. omnino sine materia, cõsentaneum est ut succedat alter effectus, s. ꝙ ꝓfectibilis ab his quæ oto sunt sine materia. Et sic hi modi quãuis concernãt diuersitatẽ ex parte obiecti, nascuntur tamen ex parte operantis: imo ex modis essendi operantis. Cuius signum est ꝙ apud philosophos omnis substantia intellectã

tellectualis separata naturaliter à corpore, nihil accipit à corporibus.

¶ Ad primũ uero eorum quæ dicit Sco. tam patet ꝙ ꝓpter hoc ꝓfectibile in essendo infert ꝓpter hoc in operando: & tam superfluus ostensum est, quòd impossibile est ꝓpter hoc aliquid pati à corpore impressionem aliquam intelligibilem, &c.

¶ Ad ultimũ uero dicitur, ꝙ est impertinens, quoniã de naturali cognitione & conditione animæ est ferme status ãt animę in corpore glorioso miraculosus est. Vnde nihil obstat proposito si anima coniuncta tali corpori sit magis aut non minus capax talis influentiæ. Nõ enim quæremus quid deus per miracula possit, sed quid rerum ordini abstracta miraculis congruat. Vnde non sunt miracula inferenda.

Num intelligere per conuersionem ad superiora sit ei præternaturale.

Quæstio. ¶ Circa hanc partẽ dubiũ est: quia in litera dicitur ꝙ intelligere per conuersionẽ ad superiora est præternaturale animæ. Hoc enim uidetur falsum. Tum quia præternaturale exorbitat à naturali: ac per hoc non potest esse perpetuum nec diuturnius naturali: constat autem hunc modum intelligendi esse & diuturniorẽ alio & perpetuum secundum naturæ cursum. Tum quia præternaturale non nascitur ex natura rei cui est præternaturale, ut patet: constat autem quòd ex natura animæ humanæ nascitur uterq; modus essendi & intelligendi est naturalis aſſ: quẽstiõ Aufe. & dicentiũ ꝙ uterq; modus essendi & intelligendi est naturalis aſſ: successiue: nã esse in corpore est naturale ei in principio: esse uero extra est naturale ei in fine: quemadmodũ homini inest duplex modus uiuẽdi, s. in utero materno in principio, & extra uterũ in fine seu post principiũ: & secundũ hãc uiã facile soluẽdi uidentur ois. Derelicta tñ est à S. Tho. quia ut ex dictis apparebit, ꝓfundius scrutatus est naturã animæ. Est ergo alter modus dicẽdi qui habetur in litera: ꝙ scilicet unus est naturalis & alter præternaturalis. Vbi scito ꝙ præternaturale nõ est idẽ quod cõtra naturã, sed est cõius gd. & superius ad id quæ cõuenit alicui cõtra naturã & supra naturã et extra naturã, et quomodolibet aliter ꝙ secundũ propriã naturã: in proposito autẽ sumitur præternaturale pro eo quæ est supranaturale, nõ miraculose, sed supra naturam propriam ipsius animæ.

¶ Ad cuius euidentiã scito quòd quẽadmodũ ignis habet duos motus, alterũ naturalẽ, s. quo mouetur sursum. Alterũ præternaturalẽ. i. supra ꝓpriã naturã, quę mouet circulariter sequẽs motũ diurnũ: & iste præternaturalis est perpetuus, & cõuenit ei secundũ quod participat naturã superiorẽ cælestẽ, s. quæ participatio cõuenit ei ex eo ꝙ obtinet primatũ in sphæra elemẽtari: semper enim supremũ infimi attingit infimũ supremi: ut dicitur in. 7. c. de diui. no. Ita in ꝓposito anima intellectiua, quia est suprema forma in materia existẽtiũ secundũ sui supremũ, participat aliqd de natura substantiarũ separatarũ: & secundũ seipsam absolute aliquid aliud uẽdicat sibi ꝓpriũ: secundũ enim propriã naturã ut sic uẽdicat sibi esse in corpore, & intelligere ꝙ conuersionẽ ad phantasmata: quæ est essentialiter pars: secundũ uero quod participat substãtias sẽpatas, habet ꝙ sit etiã extra corpus, ut illæ sunt, & intelligat ꝙ cõuersionẽ ad intelligibilia simpliciter, ut illæ intellig. unt: & sic ille modus est simpliciter naturalis animæ, hic uero præternaturali. Nec incõuenit ꝙ huiusmodi præternaturale sit diuturnius aut perpetuũ: quoniã nõ ea ratione dicitur præternaturale: ga exorbitet à natura: quia non est cõtra illã: sed quia est supra illã: ut patet manifeste in motu circulari ignis, qui indefesse semper ei actu cõuenit. motus aũt sursum nõ cõuenit ei semp actu. Nec inconuenit etiã tale præternaturale innasci ex natura ipsius rei nõ absolute, sed secũdũ qd̃ participat in sui supremo naturã superiorẽ: ut patet ꝛ motu circulari ipsius ignis, q innascitur ex hoc quòd ignis est in illo loco: esse autẽ in illo loco cõuenit ex hoc, ꝙ est supremũ inter elemẽtaria: esse aũt supremũ inter elemẽta habet annexũ hoc quòd participet naturam superiorẽ cælestẽ, scilicet, &c. ergo de primo ad ultimũ, &c. ita in, ꝓposito ex hoc ꝙ ãa humana est immortalis, & inanima inter intellectuales, habet duo. Et quòd exigat corpus mediũ inter cõtraria, & consequenter corruptibile: & ꝙ possit remanere sola. Sed primũ ex ꝓpriis & consequenter corruptibile: & ꝙ possit remanere sola. Sed primũ ex ꝓpriis sensibus. Secundũ habet, ex quibus habet ꝙ ratiocinetur, & colligat scientiã ex sensibus. Secundũ uero ex participatione superiorũ in sui supremo: ex qua etiã nũc habet ꝙ intelligat principia, & quod gd est. Et qm̃ hoc profundioris erat perscrutationis & rationi magis est consonũ, quãuis difficilius: ideo dimus Tho. hãc semp tradidit ubiq; doctrinam: nec unquam uoluit Auicennæ facilitatem sectari:

Comment. ¶ Quo ad tertiũ obiicitur cõtra dicta ex cõparatione istorũ modorũ intelligẽdi quo ad nobilitatẽ sic, Intelligere per cõuersionẽ ad superiora est nobilius ꝙ̃ per conuersionem ad phantasmata: & uterq; modus cõuenit animæ per prædicta: ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ quàm iste: & tenet sequela, quia unumquodq; semper naturaliter ordinatur ad melius: de possibilibus: tũc ultra, ille modus est naturalis animæ: ergo anima non eget unione ad corpus, propter consequendum suum naturalem modum intelligẽdi.

¶ Quo ad quartum soluit distinguendo antecedens: & dicendo, quòd intelligere per conuersionẽ ad superiora est nobilius & melius simpliciter, sed non animæ: & ideo cum unaquæq; res naturaliter ordinetur non in melius simpliciter, sed in melius sibi: consequens est, quòd anima non ordinatur naturaliter ad intelligendum per modum substantiæ separatæ, quod est melius simpliciter, sed ad intelligendum per conuersionẽ ad phantasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter unitur corpori propter melius ipsius animæ, ut prius dicebatur. Primam patẽ huius distinctionis, scilicet, Intelligere per conuersionem ad superiora, est nobilius simpliciter, ꝙ̃ per conuersionem ad phãtasmata: litera relinquit nt̃ per se notã. Secũdam uero, scilicet ꝙ nõ sit melius animæ, probat. Modus cognoscẽdi quo cognitio confusa habetur ab aliquo, minus bonus est modo quo habetur cognitio distincta ab eodẽ: sed ãa illo modo confuse, isto distincte cognoscit: ergo iste sibi melior. Probaẽ minor: ga ille modus est ꝓportionatus uirtuti intellectiuę ãæ per excessum. probatur hoc sic. modꝰ proprius substantiis superioribus est ꝓportionatus inferioribꝰ. iste est proprius substantiis superioribus, quæ scilicet naturaliter sunt ꝓpter se: ergo est improportionatus animæ. Proba tur maior sic, Vis intellectualis quanto magis recedit à primo, tanto magis diuersificatur: ergo intellectus quãto superior, tanto magis per unũ aut pauciores uniuersaliores & efficaciores species intelligit: ergo modꝰ superioris est improportionatus inferiori: quia per plures minus uniuersales & minus efficaces debet intelligere: & propterea si secundum species superioris intelligeret, non posset penetrare quod in eis est. Antecedens nunc assumptum declaratur exemplo linearum egredientium à centro: consequentia uero non probatione, fed manifestatione eget: & dupliciter declaratur. Primo, quia inde prouenit, quòd deus per unum quod est ipse, omnia intelligit, utpote habens uim intellectualem maxime unitam: & successiue superiores præstant inferioribus in paucitate & uniuersalitate ꝙ̃ species ꝓpter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim uis quanto maior est, tanto minus partitur in intelligibilia: & consequenter paucioribus ꝙ̃ speciebus eget. Secundo declaratur in hominibus. experimur enim in nobis ꝑpius, quòd præstanti ingenio sulti pauciss̃imis perceptis, multa sciunt: & cconuerso rudiorem animam sortiti multis adhibitis & syllogiſmis & exemplis & dearticulationibus rerum usq; ad minima, uix alla tantum comprehendunt, nec in illis alia nosse possiunt: quo fit ut nullum ex se iudicium habeant de rebus. Minor autem, scilicet quòd iste modus sit naturalis substantiis superioribus quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo quòd animæ humanæ sunt ultimæ inter substantias intellectuales: ex hoc enim sequitur, ergo ultimus modus intelligendi est eis connaturalis, & non penultimus. sed infra iste modus datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata: ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ uero ultimus: ut sic uniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat, &c. Reliqua sunt per se nota.

Num modus intelligendi per conuersionem ad superiora, sit nobilior, & quomodo.

Quæstio. ¶ Circa hanc quartam partem dubitatur. Cum enim dicitur quòd modus intelligendi per conuersionem ad superiora est nobilior: aut intelligitur positiue, aut permissiue. Si permissiue, non oportet esse uerum nisi particulariter: & nihilominus uana est tanta solicitudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si positiue, ergo uniuersaliter uerum est: & tunc sequitur implicatio in litera, dum dicitur quòd iste est uniuersaliter nobilior: & subditur quòd iste in anima nostra est imperfectior: si enim in anima nostra est imperfectior, ergo non uniuersaliter iste modus est perfectior: & si uniuersaliter, ergo & in anima.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd positiue est perfectior. Et cũ dicitur, ergo uniuersaliter, concedatur: & cum dicitur, ergo in anima, negetur argumentum: quia est sophisma figuræ dictionis: dum ab intellectione per conuersionem ad intelligibilia descenditur ad intellectionem per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in litera contradictio: quoniam prius dixit quòd est simpliciter, id est sine additione aliqua nobilior: & hoc est uerum uniuersaliter: deinde subditur, quòd ille modus, ut est possibilis animæ nostræ, id est non simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem est imperfectior. Et propterea glossando literam, diximus quòd ille modus est nobilior in se & absolute, non tamen animæ: non quòd ille modus in anima retineat nobilitatem in se, sed quia in anima non ponitur ille modus absolute, sed conditionatus conditione diminuente: scilicet in proportione & in commensuratione specierum ad intellectum. Quòd autem ille modus absolute sit nobilior, ex eo patet, quòd purior est: est lumen enim non admixtum tenebris nobilius est tenebroso seu umbroso: sed ille modus est in puro lumine, quia in solis intelligibilibus in actu puris cõsistit: iste uero est in lumine obumbrato, quia consistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum: ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in quarto distin. 45. q. secunda, ad secundum: ubi negat intellectionem sine phantasmate esse perfectiorem positiue: & adducit rationem satis leuem: quia agens quod potest cum instrumento & sine, agere, non propterea perfectius positiue agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim ratio nihil pro se facit: quoniam constat quòd cæteris paribus, modus agendi sine instrumento est nobilior modo agendi cum eodem. Vnde laudamus artifices qui paucioribus instrumentis rem perficiunt: & multo magis si cum uno & si cum nullo.

¶Præterea, Operatio ex genere suo incorporea, quãuis permittatur admisceri quoquomodo corpori, quanto elongatior à corpore⁹ instrumento, tanto perfectior positiue: quia magis accedit ad sui generis perfectionem, sed intelligere secundum omnes est huiusmodi ergo, &c. Deceptus autem uidetur Scotus: quia non uidit sophisma prædictum latere: cui dicitur, quodlibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter est nobilius: ergo tale conueniens aïæ est nobilius.

Annot. 444 3. q. 11. art. 1. ad 3. ad sic enim influxus ille secũdum. et de aïa artic. 27. cõtra fin. et ad decimũ. & ar. 18. ad 27m.

¶In responsione ad tertiũ aduerte, q̃ ibi simile tur naturale ut distinguitur cõtra miraculosum. est naturalis: quãuis nõ sit naturalis secundum propriã naturam ipsius animæ ut in corpore articuli dicti est. Nec potes influxum istum dici diuinum, quia sit à deo immediate: quoniam fit mediantibus angelis: ut patet in quæst. de anima q. 20. sed quia sunt resultationes quædã specierum diuinarum, quæ sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt, tam formalia quàm materialia.

440

a ¶*Super Quæstionis octuagesimænone Artic. secundum.*

Annot. 440 IN titulo intelligat quidditatiue, de tali enim cognitione est dubium.

Cõment. ¶In corpore unica est conclusio respõsiua habens duas partes: aïa separata habet de aliis animabus perfectam cognitionẽ naturalẽ, de angelis uero imperfectã & deficientẽ. Probatur sic. anima separata seipsam per seipsam cognoscit, ergo reliqua ĩcorporea per modũ quo sunt in ipsa. ergo q̃ modũ ipsius animæ. ergo alias aïas perfectæ, angelos uero imperfectæ. Antecedens probat: quia non intelligit conuertendo, se ad phantasmata. Prima uero consequentia probatur authoritate Augusti. uolentis q̃ mens nostra rerũ incorporearum notitia per seipsam accipiat. Secunda uero consequẽtia probatur: ga unumquodq; intelligibile est ĩ intelligente per modũ ipsius intelligentis: & cõstat q̃ intelligitur per modum quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, q̃ commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora q̃m inferiora per modum substantiæ suæ. Tertia uero consequentia quo ad utranq; partem probatur: quia modus substantiæ animæ est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

440

¶*Quomodo si anima sit pura potentia in genere intelligibilium conueniat ei per seipsam intelligi.*

¶Circa antecedẽs dubiũ magnum occurrit. Quoniã anima nostra est pura potentia in genere intelligibiliũ: ut Auer. & S. Tho. ex Arist. dixerũt: quomodo q̃ seipsam intelligi potest? Intelligibili enim in potẽtia pura, repugnat per seipsum intelligi: quoniã conditio intelligibilis in actu est esse perfectius per seipsum, id est sine alio obiecto medio ipsius ĩtellectus, ut de se patet. Et sic uidetur duplex peccatum in hoc processu accidere. Primo obliuionis doctrinæ datæ. Secundo, fallaciæ secundũ nõ causam ut causam: nõ enim causa quare aïa nũc nouit se, est conuersio ad phantasmata, sed intelligibilitas eius in potentia, cuius effectus est naturalis cõuersio ad phantasmata, ut ad propriũ perfectiuum & actuatiuumque soluta conuersione ad phãtasmata, si intellectus non est actuatus, remanet intelligibilis in potentia ut erat. & consequenter non per seipsum, sed per aliquem actũ, puta: à superioribus suscepti debet fieri & esse intelligibilis ĩ actu. Et si ex sola separatione à corpore est intelligibilis in actu, ergo prius erat etiã intelligibilis in actu, quantũ est in se: quãuis nobis nõ esset intelligibilis, nisi in potentia remota: propter naturaliter habere prius ordinẽ ad phãtasmata: sed hoc destruit doctrinam tertii de anima Arist. dicentis, quòd nullam habet naturam, &c. & manifeste contradicit doctrinæ supra datæ.

¶Ad hoc est dicendum, quòd anima nostra secundum propriam naturã est intelligibilis in pura potentia: & q̃ cũ separatur, fit intelligibilis in actu absq; aliquo extraneo influxu: & ideo merito tunc intelligitur per seipsam & nunc non.

¶Ad quorũ euidentiã recolenda sunt prædicta & applicanda ad propositũ. Anima nostra, ut dictũ fuit, habet in se propriã naturã ut sic: & habet participatione aliquid de natura substantiarũ immaterialiũ. Et ex propria quidẽ natura cũ ea uen dicer sibi unionẽ ad corpus, liquet, q̃ habet q̃ sit infima intellectualis substãtia, non solũ in gradu, sed in modo essendi: utpote exigens modũ essendi proprium formis materialibus, scilicet esse ĩ corpore q̃ informationẽ. Et qua uniuersaliter disposito in entitate est, eatenus quantũ est in se, eius dispositio in intelligibilitate: oportet q̃ ex hac eadẽ radice prouenĩat, quòd anima sit infima in modo intelligibilitatis: ac per hoc sit intelligibilis in pura potẽtia. Et quia talẽ modũ essendi exigit propter bonum suum: ex eadẽ radice pullulat conuersio ad phantasmata tam secundũ intellectũ possibilẽ quàm agentẽ: & consequẽter quòd intellectus agens nõ sit actus ipsius intellectus possibilis nisi mediantibus intelligibilibus sensibilibus, &c. & consequẽter q̃ anima nõ cognoscat se nisi per actũ suum, &c. Hæc enim oĩa ex eadẽ radice oriuntur, scilicet ex propria natura animæ ut sic. Et quia ad propriã naturã animæ spectat modus⁹ essendi ĩ corpore & intelligendi per phãtasmata: ideo hæc in litera & alibi attribuunẽ modo essendi uel intelligẽdi tanquã notioribus⁹ proprietatibus occultæ causæ. Ex eo uero quòd partícipatiue sapit de natura substãtiarũ separatarũ, nõ habet infimũ modũ essendi, & consequẽter nec ĩtelligibilitatis: sed habet superiorẽ modũ essendi, scilicet separatũ à corpore: & cõsequenter sit perfectior modũ intelligẽdi tã actiue q̃m passiue: ita tamen ut sicut modũ essendi similem superioribus nõ ab initio sibi uendicat actũ, sed potestate tantũmodo & modũ intelligibilitatis similẽ superioribus nõ statim sed ordinate post modũ essendi ordine naturæ fortiatur. Et ideo notanter dixi, q̃ ipsa est intelligibilis in pura potẽtia ex propria natura: & q̃ fit in separatione intelligibilis in actu. Quomodo autẽ hoc fiat nõ uidetur difficile, si aduerteri mus q̃ quemadmodum ex natura propria animæ fluit simpliciter conuersio ad corpus & phantasinata secundũ omnes uires suas: ita ex participatione superiorũ, cũ incipit actu fortiri modum essendi separatum, ex consequenti ex eadẽ radice fortiť conuersionem omnĩ modo ĩ suam ad se ipsam principium enim aspectus omnium substantiarũ separatarũ est primo. respectu cuiuslibet. Et propterea ipsa inquantũ sapit naturã earũ, hanc conformitatẽ fortitur, ut

a ¶*Vtrum anima separata intelligat substantias separatas.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ anima separata non intelligat substantias separatas. Perfectior enim est anima corpori coniuncta q̃ à corpore separata: cum anima sit naturaliter pars humanæ naturæ, quælibet autem pars perfectior est in suo toto. Sed anima coniuncta corpori non intelligit substantias separatas, ut suprà habitum est⁶. Ergo multo minus cum fuerit à corpore separata.

¶Præterea, Omne quod cognoscitur, uel co gnoscitur p̃ sui præsentiã, uel per suã speciẽ. Sed substãtię separatæ nõ possunt cognosci ab anima per suã præsentiã: quia nihil illabitur animæ nisi solus deus. Nec⁹ etiã per aliquas species quas anima ab angelo abstrahere possit: ga angelus simplicior est quàm anima. Ergo nullo modo anima separata potest cognoscere substantias separatas.

¶Præterea, quidam philosophi posuerũt in cognitione separatarũ substãtiarũ cõsistere ultimã hominis felicitatem⁶. Si ergo anima separata potest intelligere substantias separatas, ex sola sua separatione consequitur felicitatem. Quod est inconueniens.

SED CONTRA est, quòd animæ separatæ cognoscunt alias animas separatas: sicut diues in inferno positus uidit Lazarum & Abraham, Vident etiam & dæmones, & angelos animæ separatæ.

a ¶*Anima separata de aliis animabus habet perfectam naturalem cognitionem, de angelis uero imperfectam & deficientem.*

RESPONDEO dicendum, q̃ sicut Aug. dicit in 9. de tri. mens nostra cognitionẽ rerũ incorporearũ per seipsam accipit. i. cognoscẽdo seipsam. Sicut suprà dictũ est⁶. Per hoc ergo q̃ anima separata cognoscit seipsam, accipere possumus qualiter cognoscit alias res separatas. Dictũ est autem⁶, q̃ quandiu anima corpori est unita, intelligit conuertendo se ad phantasmata. Et ideo nec seipsam potest intelligere nisi inquantum fit actu intelligens per speciem à phantasmatibus abstractam. Sicenim per actum suum intelligit seipsam, ut suprà dictũ est⁶. Sed cum fuerit à corpore separata, intelligat, non conuertendo se ad phantasmata, sed ad ea quę sunt secundum se intelligibilia. unde seipsam per seipsam intelliget. Est autem cõmune omni substãtiæ separatæ, q̃ intelligat id quod est supra se & id quod est infra se per modũ suę substantiæ. Sic enim intelligitur aliquid secundũ quod est in intelligẽte. Est autẽ aliqd in altero per modũ eius in quo est. Modus autem substantiæ animæ separatæ est infra modum substantiæ angelicæ: sed est conformis modo aliarum animarum separatarũ. Et ideo de aliis animabus separatis perfectam cognitionem habet, de angelis autem imperfectam & deficientem, loquendo de cognitione naturali animæ separatæ. De cognitione autem gloriæ est alia ratio.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ anima separata est quidem imperfectior ſi consideretur natura corporis, sed tamen quodammodo est liberior ad intelligendum inquantum per grauedinem & occupationem corporis à puritate intelligentiæ impeditur.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd anima separata intelligit angelos per similitudines diuinitus impressas, quæ tamen deficiunt à perfecta repræsentatione eorum, propter hoc q̃ animæ natura est inferior quàm angeli.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ in cognitione substantiarũ separatarũ quatumcunq; nõ consistit ultima hominis felicitas, sed solius dei qui non potest uideri nisi per gratiam. In cognitione uero aliarum substantiarum separatarum est primo. respectu suiipsius. Et propterea ipsa inquantũ sapit naturã earũ, hanc conformitatẽ fortitur, ut

ut in speculo. Vtrũq; horũ non consonat, hoc enim nunc reprobatũ est: discursus autẽ nõ habet locũ in proposito apud S. Thom. Si autẽ tertio modo, tanus est totus conatus corporis articuli. Iã enim liquidũ erat hoc, q̃ anima quicquid cognoscit per propriã substantiã, nouit ut per primũ operandi principiũ intrin secum: sed q̃ ex hoc resultet imperfectio cognitionis, non probatur, nec authoritas Aug. esset ad propositum: quæ de anima ut cognita loquitur.

¶Ad hæc est dicẽdum quòd omnibus illis modis uerificatur animam per modũ suæ substãtiæ intelligere & inferiora & æqualia, & superiora directe, nihilominus proposito primus et secundus deseruiunt: ita quòd substãtiã animæ concurrit ut obiectum & species secundum se incõpleta, per supetaditam autem speciem completa complemẽto apto nato inuenirí ĩea.

¶Vbi aduerte, q̃ dupliciter contingit intellectum aliquẽ per speciem intelligere. Vno modo immediate aspiciendo representatũ per illam speciem: sicut cum per speciem in oculo immediate respicimus coloratum. Alio modo, immediate aspiciendo ipsam speciem, & mediate ipsa, representatũ per illam: ut patet cum deus intelligit alia à se intuendo essentiã suam, quæ est species omnium. In primo modo species sub et ratione speciei ĩtellectum. In secundo uero tenet locum speciei & obiecti prius natura nõ tempore noti: in quo aliud relucet obiectum. Vtroq; autẽ modo cognoscẽdo, cognitio cõmensuratur modo substãtiæ cognoscentis. Quod sic patet: cognoscendo habere speciem cogniti nihil aliud est quàm esse ipsum cognitum in esse intentionali. Cum multis autẽ modis contingat, cognoscentẽ esse unũ atq; idem cognoniti, quoniã multam habet latitudinẽ modus essendi quo cognoscens est cognitũ: alio namq; modo angelus est lapis, & alio modo anima est lapis, & diuersimode non est ex parte rei cognitæ, quia una & eadem est ex parte rei cognitæ, sed diuersimode tantum habentia q̃ modus quo cognoscẽs est cognitum, cõmensuratur cognoscentis substãtiæ. Et sic si substantia cognoscẽs est altioris ordinis q̃ cognitum, consequẽtis est ut ĩ illud altiori modo, q̃ sic in se ipso: & quia esse altius, et superioris ordinis præhabet ĩfimius quicquid habet inferiora dispersa, efficacius est illud esse, ad cognoscendũ inferius obiectum, q̃ sit æquale sibi esse. Si uero substantia cognoscens sit inferioris ordinis, q̃ obiectũ, tunc est illud imperfectiori modo, q̃ sit ipsum in esse per hoc esse non poterit cõprehẽdere illud: quãtuscũq; magis uel minus perfecte poterit ipsum nosse iuxta proportionẽ defectus sui ad ipsũ. Iuxta hũc ergo gradus & perfectionis substãtiæ cognoscẽtis est modus essendi cognitorũ in illa natura modo inferiori essendi illorũ in ea est cognitio: sicut de primo ad ultimũ cognitio cõmensuratur substantiæ cognoscentis. Quòd ut clarius percipiatur, explicater declaretur cũ anima separata cõprehendit seipsam, cũ inter speciones suas sit nõ solũ q̃ ipsa est, sic imitas substantias immateriales ĩ natura & modo essendi, sed etiam q̃ ipsa est intentionalitẽ Gabriel, Raphael, Michael, &c. & potentẽ do sua perfectione, under & se ut ipsa est, & ut sibi est. & sic uidet q̃ seipsam & speciẽ supadditã in ratiõe & obiecti & speciei simul. Manifestũ est autẽ q̃ impossibile est hoc, mõ ptius ibi de alio, q̃ habeatur ex modo quo ipsũ animã est alia: non enim nouit alia hoc modo nisi quia seipsam nouit sic esse illa: & sic patet euidenter quo ad hoc. Et per solã substantiã, & sic per substantiã & speciẽ superadditã cognitio fit. Cũ uero aïa per speciẽ addita immediate ĩtueatur Gabrielẽ, species in illa non est efficacior q̃ ĩ prima cognitione fuerat, cũ speciei tantũ locũ teneat, prius ãit speciei & obiecti simul: nec alia ratione Gabriele cognoscere facit nisi quia est id quo cognoscẽs est ipse Gabriel. Tantũ autẽ hoc formaliter cognoscere est Gabrielẽ: quantũ cognoscẽs capax est. Capacitas autẽ ipsius est secundũ modũ substantiæ suæ: cognitio igitur etiam ipsa substantiæ cognoscentis commensurãtur.

¶Et sic patet responsio ad quæstũ & obiecta: ga nulla est contradictio ĩ litera: dũ substãtia aïæ species & obiectũ & species superaddita ponit quãdoq; ut ratio cognoscẽdi tantũmodo, quandoq; erã ut obiectum: ut dictum est, &c. Et iuxta hunc modum potest anima separata omnia quæ nouit, simul intelligere: secundum quod superius de angelis dictum est.

a ¶*Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur quòd anima separata omnia naturalia cognoscat. In substãtiis enim separatis sunt rationes omniũ rerũ naturaliũ. Sed animæ separatæ cognoscunt substãtias separatas. Ergo cognoscunt oĩa naturalia.

¶Præterea, qui intelligit magis intelligibile, multo magis põt intelligere minus intelligibile. Sed aïa separata intelligit substantias separatas, quæ sunt maxima intelligibiliũ. Ergo multo magis põt intelligere omnia naturalia, quæ sunt intelligibilia minus.

SED CONTRA, In dæmonibus magis uiget naturalis cõgnitio, q̃ in anima separata. Sed dæmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa addiscunt q̃ longi temporis experiẽtiã, ut Isidorus dicit. Ergo nec⁹ animæ separatæ oĩa naturalia cognoscunt.

¶Præterea, Si anima stat ĩm cũ est separata, oĩa naturalia cognoscẽret, frustra homines studerent ad rerũ scientiam capessendam. Hoc autem est inconueniens. Non ergo anima separata omnia naturalia cognoscit.

a ¶*Animæ separatæ de rebus naturalibus cognitionem habent non certam & propriam sed communem & confusam.*

RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut supra dictũ est⁶, aïa separata intelligit p̃ species separatas, quas recipit ex influctia diuini luminis, sicut & angeli: sed tamẽ quia natura aïæ est infra naturã angeli, cui ĩste modⁿ cognoscẽdi est naturalis: aïa separata p̃ huiusmodi species nõ accipit perfectã rerũ cognitionẽ, sed quasi in cõmuni & cõfusam. Sicut igitur se habẽt angeli ad perfectã cognitionẽ rerũ naturaliũ p̃ huiusmodi species, ita aïæ separatæ ad imperfectã & cõfusam. Angeli autẽ p̃ huiusmodi species cognoscunt cognitione perfectã omnia naturalia: quia omniã, quæ supradictus patet⁶. Sed intellectus, nõ est cognoscitiuus singulariũ, ut supra habitũ est⁶. ergo aïa separata singularia non cognoscit.

¶Præterea, Magis est determinata cognitio qua cognoscitur aliquid in singulari, quàm illa, qua cognoscitur aliquid in uniuersali. Sed aïa separata nõ habet aliquã determinatã cognitionẽ de speciebus rerũ naturalium. Multo igitur minus cognoscit singularia.

¶Præterea, Si cognoscit singularia, & nõ per sensum, pari ratione omnia singularia cognoscit. Sed non cognoscit omnia singularia. Ergo nulla cognoscit.

¶SED CONTRA est quod diues in inferno positus dixit, Habeo quinq; fratres. ut habetur Lucæ. 16.

¶Circa hãc quoq; partẽ aduerte, quòd licet ad cognoscendũ quidditatiue alias aïas separatas aïa non egeat specie superadditã: ga sua substãtia ad hoc sufficit ad cognitionẽ tamẽ an est, & ad cognitionẽ pertinentẽ ad locutionẽ & auditionẽ exigitur species superaddita. quoniã hæc nõ representantur per substantiam intelligentis animæ. Bi ideo simpliciter concedendũ est, q̃ uma aïa intelligit aliã p̃ speciẽ. Vnde S. Tho. indistincte hic de eis loquitur: & ĩ q. de anima. q. 10. dicit, quòd anima Lazari nosse potuit ani mã Abrahæ, sicut aïas substantias separatas.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimænone Articulum tertium.*

TItulus. Singularia seu sensibiliade his enim est quæstio.

¶In corpore una cõclusio respõsiua. Secũdo distinguit. Tertio declarat conclusionem propositã ibi, In hoc tamen est differentia.

¶Quo ad primum conclusio est: Anima separata cognoscit quædam singularia: sed non omnia etiam præsentia: aduerte quòd ultima particula posita est ad differentiam angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quòd angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia, non omnia simpliciter.

¶Quo ad secundũ distinguit modus intelligẽdi per abstractionẽ à phãtasmate, & per influxũ specierũ à deo. Inter quos ad propositũ hęc differẽtia est, q̃ iuxta primũ impossibile est nosse singularia nisi indirecte, ut pbatũ est: iuxta secũdũ uero possunt cognosci, ut ostẽsum est de deo & angelis. Et tãgit ratio, ga essentia diuina est præhabẽs in se principia indiuidua tia: & cõsequẽter species exẽplaræ ab illa repræsentare possunt eadẽ, &c. hæc sunt superius discussa in locis suis.

¶Quo ad tertiũ declaratur conclusio, & quo ad partẽ affirmatiuã & negatiuã & limitatiuã, ostendendo differentiã inter angelos & animã in cognoscẽdo per huiusmodi species. angeli, quia p̃ huiusmodi species perfecte cognoscũt, ga iste modus est eis naturalis: consequens est quòd per eas non solum specierum, sed indiuiduorum participantium ipsas notitiam habent: animæ uero quia per eas imperfecte cognoscunt, nec species nec indiuidua distincte norunt, nisi aliunde determinentur: quia omne quod recipit in aliquo, recipitur p̃ modũ recipientis: & sic cognoscũt aliqua & nõ omnia, sed ea quæ determinantur aliunde. Subdit quatuor modos, quibus fit ista determinatio, scilicet uel præuiam cognitionem, uel affectionem, uel naturalem ordinationem, uel dei ordinem.

¶Circa hanc partem du. est, unde & quomodo affectio, cognitio & ordo deter-

minent ad cognitionē singulariū. Aut enim species illę repræsentant ipſi animæ ſingulare, aut non: ſi nō, nihil horū largitetur eis uim repræſentatiuam, ut pater. Si ſic, ſed non percipit ab anima: ergo iſta dant animæ uim perceptiuam: ſed hoc eſt manifeſte falſum: ineſt enim illa à natura: ergo, &c.

¶Ad hoc dicitur, cp quia, ut ſæpe dictū eſt, cognitio ſit per hoc cp cognoſcēs eſt cognitum, & aīa noſtra ſecundū ſe nō eſt actu, ſed potētia ipſis cognoſcibilia, potentia autem habet rationē determinabilis, ſecundū quod anima magis determinatur ad unū ꝯ ad aliud: conſequēs eſt, cp ſecundum hoc magis accedit ad eſſe actu unū, quàm aliud. Determinatur autē aīa ad aliquid unū, uel p naturæ, aut dei ordinē, in rationē actūs uel paſſūs, &c. uel per uſtigiū aliquod illius in parte perceptiua, uel per affectionē in parte appetitiua: & ſic determinatio huiuſmodi appropriat animā ad illud: non ita cp faciat illā eſſe illud, ſed ita cp ꝓpinquā reddat illā ad eſſe illud. Ex hac autē propinquitate ſit ut ſpecies influxæ, q̄ ideo improportionatæ dicuntur animæ: qia plures in ſe cōtinēt, quàm anima poſſit p eas intelligere, cū recipiuntur in aīa, ſic, ꝓpinquia determinētur ad efficaciter actuandū ipſam animā ſecundū illa obiecta diſtinctè remanēte ſecūdum aīa repræſentata confuſa actuatione. Et merito, quia anima eſt diſpoſita & magis determinabilis p ſpecies quo ad hæc, quàm quo ad aliā. Et hęc eſt ratio, quæ redditur in literā: dū dicitur, quia unumquodq; recipitur in alio per modū recipientis. i. ſecundū modū quo diſpoſitum eſt recipiens.

¶Ad quæſtum ergo dicitur, cp ſpecies repræſentāt ſingulare, ſed nō diſtinctè huius animæ: & cum dicitur, ergo ordo iſte largitur uim perceptiuā, dicitur cp nō dat uim perceptiuā, ſed reddit ipſam habilē & proportionatā ſpeciei inquantū repreſentat tale ſingulare: & ſic facit diſpoſitiue ipſam illud per cipere.

Queſtio. ¶*Num anima ſeparata cognoſcit ſingularia per ſpecies abſtractas.*

447 12. q. 6. 2. art. 2. Et 3. di. 13. q. 2. arti. 4. Et 4. d. 50. q. 1. art. 2. Et 2. con tra. c. 79. fi. et quo. 3. q. 6. ar. 1. et quol. 12. art. 3. ℞. 13

¶In reſponſione ad primū occurrit dub. ſuperius I. q. 79. art. 6. tacūm: & eſt tale. Aīa ſeparata recordatur criminū cōmiſſorum: ergo cognoſcit ſingularia: & ſingularia ſunt ſenſibilia. & cum conſtet cp nouit ea per ſpecies quas ſecum detulit: ergo male hic dicitur, quòd per ſpecies abſtractas non nouit ſingularia:

¶Ad hoc poſſet breuiter dici gloſſando hanc authoritatē, & cæteras ſimiles, cp loquūtur de cognitione noua, & non recordatione: & ſecundū hanc uiā reſponſum fuit ſuperius in quæſtione prædicta. Sed quoniā hæc uia non eſt conſona S. Thom. Tū quia hæc cognitio non poſſet eſſe niſi reflexa & in alio: ut patet in his quæ de cognitione ſingularū ſunt dictā: reflexa autē cognitio ſine ſingulari ad quod fit reflexio intelligi negt: ſingulare autē per ſenſus offertur. Et ideo in quæſtionibus de anima, q. 20. in reſponſione ad primum in oppoſitum dicit, S. Thom. cp quia prædicta reflexio non cōpletur ſine ſenſu, anima ſeparata non cognoſcit ſingularia ut cognoſcebat cōiuncta. Tū quia unū de determinātibus ſpecies influxas ad cognitionem ſingulariū in anima ſeparata eſt prædictēs cognitio: ut quia ipſa prædicta cognitio non ſufficit propter uariatū modū eſſendi ipſarū ſpecierū abſtractarū, ſaltē fit præparatio & diſpoſitio ſufficiens ad hoc cp anima per ſpeciē influxā cognoſcat quæ nouerat ſingularia alio modo. Et ſic cum anima ſeparata cognoſcit quæ commiſit illa cognitio, eſt noua cognitio

CONCLVSIO.

¶Anima ſeparata cognoſcit quædam ſingularia, ſed nō omnia præſentia, ſecundum quod determinantur per ſpecies influxas, uel per præuiam actionem, uel aliquam affectionem, uel naturalem habitudinem, uel diuinam ordinationem.

¶RESPONDEO dicendum, cp animæ ſeparatæ aliqua ſingularia cognoſcunt, ſed non omnia etiam quæ ſunt præſentia.

¶Ad cuius euidentiā cōſiderandū eſt quòd duplex eſt modus intelligēdi. Vnus p abſtractionē à phantaſmatibus: & ſecundū iſtum modū ſingularia p intellectū cognoſci non poſſunt directè, ſed indirectè, ſicut ſuprà dictum eſt[c]. Alius modus intelligēdi eſt p influentiā ſpecierū à deo. Et per iſtū modū intellectus poteſt ſingularia cognoſcere. Sicut enī ipſe deus p ſuā eſſentiā inquantū eſt cauſa uniuerſalium & indiuidualiū principiorū, cognoſcit oſa et uniuerſalia & ſingularia, ut ſuprà dictū eſt[c]: ita ſubſtantiæ ſeparatæ per ſpecies q̄ ſunt quædā participatę ſimilitudines illius diuinæ eſſentiæ, poſſunt ſingularia cognoſcere. In hoc tū eſt differētia inter angelos & animas ſeparatas: quia angeli p huiuſmodi ſpecies habēt perfectā & ꝓpriā cognitionē de rebus, aīæ uero ſeparatæ, conſulam. Vnde angeli propter efficacia ſui intellectus p huiuſmodi ſpecies nō ſolū naturas rerū in ſpeciali cognoſcere poſſunt, ſed etiā ſingularia ſub ſpecieb⁹ cōtenta. Aīæ uero ſeparatę nō poſſunt cognoſcere p hūiuſmodi ſpecies niſi ſolū ſingularia illa, ad q̄ quodāmodo determinantur uel p præcedentē cognitionem, uel per aliquā affectionē, uel per naturalem habitudinem, uel per diuinā ordinationem[c]: quia omne quòd recipitur in aliquo, recipitur in eo per modū recipientis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, cp intellectus p uiā abſtractionis non eſt cognoſcitiuus ſingularium. Sic autem anima ſeparata non intelligit, ſed ſicut dictum eſt[c].

¶Ad ſecūdū dicēdū, cp ad illarū rerū ſpecies, uel indiuidua cognitio aīæ ſeparatæ, determinatur, ad quæ aīa ſeparata habet aliquā determinatā habitudinem, ſicut dictū eſt[c].

¶Ad tertiū dicendum, cp anima ſeparata nō ſe habet æqualiter ad omnia ſingularia, ſed ad quædam habet aliquam habitudinem quā non habet ad alia. Et ideo nō eſt æqualis ratio, ut omnia ſingularia cognoſcat.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum habitus ſcientiæ hic acquiſitæ remaneat in anima ſeparata.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur cp habitus ſcientiæ hic acquiſitæ non remaneat in aīa ſeparata. Dicit enim Apoſt. 1. ad Corint. 13. Scientia deſtruetur.

¶Præterea, Quidā minus boni in hoc mūdo ſcientia pollent aliis magis bonis carētibus ſcientia. Si ergo habitus ſcientiæ permaneret etiam poſt mortem in anima, ſequeretur quo ad modū cognoſcendi & ſpecies cognitorū: & eſt recordatio ratione præcedentis, quæ remanſit in ſuo effectu, ut diſpoſitio & præparatio ad cognoſcendum illa. Et hoc modo patet quid dicendū eſt ad dubiū in, q. 79. motum: quia ſ. negandū eſt quod ſupponit, ſcilicet cp anima ſeparata recordetur commiſſorum ſufficiēter per ſpecies hinc delatas. Quòd cognoſcat ergo & recordetur eſt certum, ſed de modo ambiguitas eſt, quæ iudicio meo, ſecundū S. Tho. doctrinā ſic ſoluēda eſt.

a ¶Super Quæſtionis octuageſimanonæ Articulo quintum.

Titulus clarus.

Comm. ¶In corpore uo. Primo refert duas opiniones de ſubiecto habitus ſcientifici. Secundo reſpondet quæſtionis ueritatem. Et ideo philoſophus in li. prædicto ponit duos modos, quibus ſcitia per ſe corrumpitur, ſ. per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumentationis falſę. Sed hoc non habet locum in anima ſeparata. Vnde dicendum eſt, quòd habitus ſcientiæ ſecundum quod eſt in intellecto, manet in anima ſeparata.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Apoſtolus non loquitur ibi de ſcientia quātum ad habitum, ſed quantum ad cognitionis actum. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognoſco ex parte.

¶Ad ſecundū dicendū, cp ſicut ſecundum ſtaturam corporis aliquis minus bonus erit maior aliquo magis bono, ita nihil prohibet, aliquē minus bonū habere aliquē ſcientiæ habitū in futuro, quē non habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quaſi nullius momenti eſt in comparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd utraq; ſcientia non eſt unius rationis. Vnde nullum inconueniens ſequitur.

¶Ad quartū dicendum, quòd ratio illa procedit de corruptione ſcientiæ quantum ad id, quod eſt ex parte ſenſitiuium uirium.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum actus ſcientiæ hic acquiſitæ maneat in anima ſeparata.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd actus ſcientię hic acquiſitę non maneat in anima ſeparata. Dicit enim philoſoph⁹ in. 1. de anima, cp corrupto corpore anima necꝫ reminiſcit necꝫ amat. Sed cōſiderare ea quæ prius nouit, eſt reminiſci. Ergo anima ſeparata nō poteſt habere actū ſcientiæ, quam hic acquiſiuit.

¶Præterea, Species intelligibiles non erunt potentiores in anima ſeparata quàm ſint in anima corpori unita. Sed per ſpecies intelligibiles non poſſumus modo intelligere niſi conuertendo nos ſuper phantaſmata, ſicut ſuprà habitum eſt[c]. Ergo nec anima ſeparata hoc poterit. Et ita nullo modo per ſpecies intelligibiles hic acquiſitas anima ſeparata intelligere poterit.

¶Præterea, Philoſophus dicit in. 2. Ethi. cp habitus ſimiles actus reddunt actibus ꝓ quos acquiruntur. Sed habitus ſcientiæ hic acquiritur p actus intellectus cōuertētis ſe ſuprà phāraſmata. Ergo nō poteſt alios actus reddere. Sed tales actus non competunt animæ ſeparatæ. Ergo anima ſeparata non habebit aliquem actum ſcientiæ hic acquiſitæ.

¶SED CONTRA eſt quod Lucæ 16. dicitur. ad diuitem in inferno poſitum, Recordare quia recepiſti bona in uita tua.

CONCLVSIO.

¶Actus ſcientiæ acquiſitæ manent in anima ſeparata, ſed non eodem modo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in actu eſt duo conſiderare, ſcilicet ſpeciem actus & modum ipſius. Et ſpecies quidem actus cōſideratur ex obiecto, in quod actus cognoſcitiuę uirturis dirigitur per ſpeciem, quæ eſt obiecti ſimilitudo. Sed modus actꝰ

niſi in modo ſtendi, ſicut oculus à natura factus, & à deo reſtitutus. Mirum eſt de iſta quæſtione: iam enim milies dictum in litera, cp ſpecies influxæ ſunt uniuerſaliores, quàm acquiſitæ hic: & propterea manifeſte diſtinguitur ſpecifice. Putat Scotus, quòd quemadmodum ſpecies acquiſita lapidis habet pro obiecto adequato lapidē: ita ſpecies influxa repræſentans lapidem. Nos autem dicimus, quòd ſpecies influxæ obiectum adæquatū, eſt quid. communius extendens ſe ad lapidem, & multa alia: & propterea ſunt diuerſorum ordinum. Qualiter autē ex huiuſmodi ſpeciebus, poſſit proportionatus eis intellectus ſingulorū repræſentatorū propriam & perfectam cognitionem accipere, ſuperius in tractatu de angelis dictum fuit.

a ¶Super. Quæſtionis octuageſimonæ Articulum ſextum.

Comm. Titulus clarus.

¶In corpore uni cōcluſio reſpō ſua quæſito, In anima ſeparata manet actus ſcientiæ acquiſitæ, ſed non eodem modo. Probatur ſic, Species intelligibiles remanent in anima: ſtatus uero animæ mutatur: ergo actus ſcientiæ remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad utrāq; partē patet: conſequentia uero probatur quo ad primā partē: quia ſpecies actꝰ ex obiecto pēſatur: cuius ſimilitudo & uicaria eſt species in telligibilis: quo ad ſecū dū uero, gā modus actus ex uirtute ſeu diſpoſitione agētis pēſatur. Declaratur probatio exēplo in uiſione lapidis acuta. conſequēs quoq; declaratur quo ad ſecūdam partē: qui ſ. finit iſti modi, ſ. per cōuerſionē ad phantaſmata & per modum ſubſtantiæ ſeparatæ: ab illo enim fit mutatio in hunc.

a ¶Super Quæſtionis octuageſimonæ Artic. ſeptimum.

Annot. In titulo dubiū eſt, cum anima ſeparata ſit incorporea & à nullo corpore diſtet localiter, cūo quærītur utrum diſtantia localis. Titulus enim uidetur ſupponere quod negatum eſt ſuperius.

¶Ad hoc breuiter dicitur, cp de anima ſeparata dupliciter loqui poſſumus. Primo ſecūdum ſe. Et ſic nuſquā eſt, & à nullo diſtat, & de ea ſic non quæritur. Alio modo ut ſupponit deſinita ad aliquē locum, et per accidens diſtat ab aliis ſecundū diſtantiā ſui loci ab illis: & hoc modo hic quæritur. utrū aīa ſeparata diſtans ſuo corrumpi non poteſt: ceſſ intellectus ſit incorruptibilis, ut ſuprà 90. ſtatim ſit, ſimiliter etiā nec per contrariū corrumpi poſſunt ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in intellectu poſſibili: quia intētioni intelligibili nihil eſt contrarium, & præcipue quantū ad ſimplicem intelligentiam, qua intelligitur quod quid eſt. Sed quantū ad operationē, quia intellectus cōponit & diuidit, uel etiā ratiocinat, ſic inuenitur cōtrarietas in intellectu, ſecundum quod falſum in propoſitione uel in argumētatione eſt contrariū uero. Et hoc modo interdū ſcientia corrūpitur per contrariū, dum ſaliquis per falſam argumentationē abducitur à ſcientia ueritatis. Et ideo philoſophus in li. prædicto ponit duos modos, quibus ſcientia per ſe corrumpitur, ſ. per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumentationis falſę. Sed hoc non habet locum in anima ſeparata. Vnde dicendum eſt, quòd habitus ſcientiæ ſecundum quod eſt in intellecto, manet in anima ſeparata.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Apoſtolus non loquitur ibi de ſcientia quātum ad habitum, ſed quantum ad cognitionis actum. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognoſco ex parte.

¶Ad ſecundū dicendū, cp ſicut ſecundum ſtaturam corporis aliquis minus bonus erit maior aliquo magis bono, ita nihil prohibet, aliquē minus bonū habere aliquē ſcientiæ habitū in futuro, quē non habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quaſi nullius momenti eſt in comparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd utraq; ſcientia non eſt unius rationis. Vnde nullum inconueniens ſequitur.

¶Ad quartū dicendum, quòd ratio illa procedit de corruptione ſcientiæ quantum ad id, quod eſt ex parte ſenſitiuium uirium.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum actus ſcientiæ hic acquiſitæ maneat in anima ſeparata.

448 11. q. 67. art. 2. Et 3. di. 31. q. 1. art. 4. Et 4. d. 50. q. 1. art. 2. ad 2.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd actus ſcientię hic acquiſitę non maneat in anima ſeparata. Dicit enim philoſoph⁹ in. 1. de anima, cp corrupto corpore anima necꝫ reminiſcit necꝫ amat. Sed cōſiderare ea quæ prius nouit, eſt reminiſci. Ergo anima ſeparata nō poteſt habere actū ſcientiæ, quam hic acquiſiuit.

¶Præterea, Species intelligibiles non erunt potentiores in anima ſeparata quàm ſint in anima corpori unita. Sed per ſpecies intelligibiles non poſſumus modo intelligere niſi conuertendo nos ſuper phantaſmata, ſicut ſuprà habitum eſt[c]. Ergo nec anima ſeparata hoc poterit. Et ita nullo modo per ſpecies intelligibiles hic acquiſitas anima ſeparata intelligere poterit.

¶Præterea, Philoſophus dicit in. 2. Ethi. cp habitus ſimiles actus reddunt actibus ꝓ quos acquiruntur. Sed habitus ſcientiæ hic acquiritur p actus intellectus cōuertētis ſe ſuprà phāraſmata. Ergo nō poteſt alios actus reddere. Sed tales actus non competunt animæ ſeparatæ. Ergo anima ſeparata non habebit aliquem actum ſcientiæ hic acquiſitæ.

¶SED CONTRA eſt quod Lucæ 16. dicitur. ad diuitem in inferno poſitum, Recordare quia recepiſti bona in uita tua.

CONCLVSIO.

¶Actus ſcientiæ acquiſitæ manent in anima ſeparata, ſed non eodem modo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in actu eſt duo conſiderare, ſcilicet ſpeciem actus & modum ipſius. Et ſpecies quidem actus cōſideratur ex obiecto, in quod actus cognoſcitiuę uirturis dirigitur per ſpeciem, quæ eſt obiecti ſimilitudo. Sed modus actꝰ penſatur ex uirtute agentis. Sicut quòd aliquis uideat lapidem, contingit ex ſpecie lapidis, quæ eſt in oculo: ſed cp acute uideat, contingit ex uirtute uiſiua oculi. Cum igitur ſpecies intelligibiles maneant in anima ſeparata, ſicut dictum eſt[c], ſtatus autem animæ ſeparatę non ſit idem, ſicut modo eſt, ſequitur quòd ſecundum ſpecies intelligibiles hic acquiſitas anima ſeparata intelligere poſſit quæ prius intellexit, non tamen eodem modo, ſcilicet per conuerſionem ad phantaſmata, ſed per modum conuiuentem animæ ſeparatæ. Et ita manet quidem in anima ſeparata actus ſcientiæ hic acquiſitæ, ſed non ſecundum eundem modum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, cp philoſophus loquitur de reminiſcentia ſecūdum quòd memoria pertinet ad partem ſenſitiuam, non autem ſecundum cp memoria eſt quodammodo in intellectu, ut dictum eſt[c].

¶Ad ſecundū dicendum, cp diuerſus modus intelligēdi nō prouenit ex diuerſitate ſpecierū, ſed ex diuerſo ſtatu animæ intelligentis.

¶Ad tertiū dicendum, quòd actus per quos acquiritur habitus, ſunt ſimiles actib⁹ quos habitus cauſant quātum ad ſpeciem actus: non autem quantum ad modum agendi. Nam operari iuſta ſed non iuſte, id eſt, delectabiliter cauſat habitum iuſtitiæ politicæ per quem delectabiliter operamur.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum diſtantia localis impediat cognitionem animæ ſeparatæ.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur cp diſtantia localis impediat cognitionem animæ ſeparatæ, Dicit enim Aug. in lib. de cura pro mor. agenda, quòd animæ mortuorum ibi ſunt, ubi ea quæ hic ſunt ſcire non poſſunt. Sciūt autem ea quæ apud eos aguntur. Ergo diſtātia localis impedit cognitionem animæ ſeparatæ.

¶Præterea, Aug. dicit in lib. de diuinatione dæmonū, cp dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiāt. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, ſi diſtantia localis cognitionē dæmonis nō impediret. Multo igitur magis diſtantia localis impedit cognitionem animæ ſeparatę, quæ eſt inferior ſecundum naturam, quàm dæmon.

¶Præterea, Sicut diſtat aliquis ſecundum locum, ita ſecundū tempus. Sed diſtantia temporis impedit cognitionem animæ ſeparatæ. non enim cognoſcunt futura. Ergo uidetur quòd etiam diſtantia ſecundum locum animæ ſeparatæ cognitionem impediat.

SED CONTRA eſt quod dicitur Lucæ 16. quòd diues cum eſſet in tormentis eleuans oculos ſuos uidit Abraham à longe. Ergo diſtantia localis non impedit animæ ſeparatæ cognitionem.

CONCLVSIO.

¶Diſtantia localis nullo modo impedit animæ ſeparatæ cognitionem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam poſuerūt quòd anima ſeparata[a] cognoſceret ſingularia abſtrahendo à ſenſibilibus. Quod ſi eſſet uerū, poſſet dici quòd diſtantia localis impediret animę ſeparatæ cognitionem. Requireretur enim quòd uel ſenſibilia agerent in animam ſeparatam, uel anima ſeparata in ſenſibilia. Et quantum ad utrunq; requireretur diſtantia determinata. Sed prædicta poſitio eſt impoſſibilis: quia abſtractio ſpecierum à ſenſibilibus fit mediantibus ſenſibus, & aliis potentiis ſenſitiuis[c], quæ in anima ſeparata actu non manent[c]. Intelligit autem anima ſeparata ſingularia per influxum ſpecierum ex diuino lumine, quod quidem lumen æqualiter ſe habet ad propinquum & diſtans. Vnde diſtantia localis nullo modo impedit animæ

tecedẽs supponunt. cõsequentia nota: quia lumen illud & in se & diffusum per speciem non magis respicit propinquum quàm distans.

¶ Circa hanc partẽ, quę dicenda essent de istis speciebus, quemodo possunt caudare notitiã intuitiuam, & tamen repræsentant & absentia & præsentia in superioribus, cũ de angelorum cognitione tractaretur, discussa sunt. Rationes quoque Scoti in 4. dist. 45. q. 2. in fine: q distantia localis impediat cognitionem, non oportet aliter afferre: quia supponunt animã accipere cognitionem à rebus: & de impedimẽto actionis & passionis loquuntur: & nihilominus superius sunt solutæ i tractatu de angelis.

a ¶Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum octauum.

Cõment. 450 TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito. Secũdo ad obiectũ doctrinæ respondet quæsito, de cognitione etiam gratuita loquendo.

q. 3. ar. 1. ad primũ & secundum. ¶ Quo ad primũ est una cõclusio respõsiua, Aię separatę nesciunt naturaliter quæ hic agũtur. Probatur dupliciter. primo ratione, Animæ separatæ sunt per diuinã ordinationẽ segregatæ à conuersatione nostra: & continũatæ conuersationi spiritualium. ergo ista nostra nesciunt. Antecedẽs patet ex modo essendi earũ: cõsequentia probatur ex dictis, scilicet q anima separata non nouit singularia nisi per uestigium, aut affectũ aut ordinem ad ea: sed de uestigio aut affectu cõstat, quòd nõ est ad oĩa: ordo autem ęst ad ea quæ alterius uitæ sunt: ergo, &c. Secundo cõfirmat & concludit ex rationem & rationem authoritatibus Gregorii & Aug.

Annota. 450 *Et ver. q. 8. ar. 11. ad 22. Et de alia arti. 20. ad ter tium.*

¶ Quo ad secundũ quatuor dicit. Primo differentiam inter Greg. & Aug. Apud Gregorium animæ sanctorum scisũt nostra, apud Aug. non. Ratio illius est: quia deũ uident: istius uero ex facto matris, & ex promissione Iosiæ. Secũdo dicit, quòd non totaliter discrepant, quia Aug. dubitando, Greg. asserendo.

¶ Tertio cõparat conclusiones eorũ & præfert Gregorii, sententiã ratione consona Augustino: quia animæ sanctæ æquales sunt angelis, qui apud Aug. scisũt nostra. Et sic conclusio Grego. est etiam Augustini implicite.

¶ Quarto soluit mõtiua Aug. quia animæ separatæ non tristantur. Et per hoc respondetur ad primũ.

separatæ cognitionem.

¶ AD PRIMVM dicendũ, q Aug. nõ dicit, q propter hoc q ibi sunt animæ mortuorum, ea quæ hic sunt, uidere non possũt: aut localis distantia huius ignorantiæ causa esse credatur: sed hoc potest propter aliquid aliud contingere: aut infrà dicetur[c].

¶ Ad secundum dicendum, q Aug. ibi loquitur secundũ opinionem illam, quam aliqui posuerunt q dæmones habent corpora naturaliter sibi unita: secundũ quam positionẽ etiam potentias sensitiuas habere possunt, ad quarum cognitionem requiritur determinata distantia. Et hanc opinionem etiã in eodem lib. Augustinus expresse tangit: licet hanc opinionem magis recitando, quàm asserendo tangere uideatur: ut patet per ea quæ dicit in 21. lib. de ci. dei.

¶ Ad tertiũ dicendum, q futura, quæ distant secundum tẽpus, non sunt entia in actu. Vnde in seipsis non sunt cognoscibilia[c]: quia sicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit à cognoscibilitate. Sed ea, quæ sunt distantia secundum locũ, sunt entia in actu, & secundum se cognoscibilia. Vnde non est eadẽ ratio de distantia loci, & de distantia tẽporis.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd animæ separatæ cognoscant ea quę hic aguntur. nisi enim ea cognoscerent, de eis curam non haberent. Sed habent curam de his, quæ hic aguntur: secundũ illud Luc. 16. Habeo quinq; fratres, ut testificetur illis, ne & ipsi ueniant in hunc locum tormentorum. Ergo animæ separatæ cognoscunt ea, quæ hic aguntur.

¶ Præterea, Frequenter mortui uiuis apparent, uel dormientibus, uel uigilantibus: & eos admonent de ĩs quæ hic aguntur: sicut Samuel apparuit Saulitur habetur 1. Reg. 28. Sed hoc non esset si ea quæ hic sunt, non cognoscerent. Ergo ea quæ hic aguntur cognoscunt.

¶ Præterea, Animæ separatæ cognoscunt ea quæ apud eas agũtur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoscerent, impediretur earum cognitio per localem distantiam: quod supra negatum est[c].

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob 14. Siue fuerint filii eius nobiles, siue ignobiles, non intelliget.

CONCLVSIO.

¶ Animæ mortuorum nesciunt naturaliter quæ hic aguntur: sed si sciunt, hoc eis ex gratia collatum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum naturalem cognitionẽ de qua nũc hic agitur, animæ mortuorum nesciunt quę hic aguntur. Et huius ratio ex dictis accipi potest[c]. Quia anima separata cognoscit singularia per hoc q quodammodo determinata est ad illa: uel per uestigium alicuius præcedentis cognitionis seu affectionis, uel per ordinationem diuinam. Animæ autem mortuorum secundum ordinationem diuinam, & secundum modũ essendi segregatæ sunt à conuersatione uiuentium, & contunctæ conuersationi spiritualium substantiarum, quæ sunt à corpore separatæ. Vnde ea, quæ apud nos aguntur, ignorant. Et hanc rationem assignat Greg. in. 12. moralium dicens, Mortui uitam in carne uiuentium post eos qualiter disponatur nesciunt, quia uita spiritus longe est à uita carnis: & sicut corporea atq; incorporea diuersa sunt genere, ita sunt distincta cognitione. Et hoc etiam Aug. uidetur tangere in lib. de cura pro mortuis, agenda, dicens, quòd animæ mortuorum rebus uiuentium non intersunt. Sed quantũ ad animas beatorum uidetur esse differẽtia inter Gre. & Aug. Nam Greg. ibidem subdit. Quod tamen, de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis dei claritatem uident, nullo modo credendũ est q sit foris aliquid quod ignorẽt. Aug. uero in lib. de cura pro mortuis agenda expresse dicit, q nesciunt mortui etiam sancti quid agant uiui, & eorum filii, ut habetur in gio, super illud, Abraham nescuit uos. Isaiæ 63. Quod quidem confirmat per hoc quòd à matre sua nõ uisitabatur, nec in tristitiis eius solabatur, sicut quãdo uiuebat. Nec est probabile ut sic facta uita feliciore crudelior. Et per hoc quòd Dominus promisit Iosiæ regi, q prius moreretur ne uideret mala q̃ erant populo superuenturu, ut habetur 4. Reg. 22. Sed Aug. hoc dubitando dicit. Vnde præmittit. Ve uolet accipiat quisq; quod dicã. Greg. autem asserit ue. Quod patet per hoc quod dicit, Nullo modo credendum est. Magis tamen uidetur secundum sententiam Greg. q animæ sanctorum deũ utdentes, omnia præsentia, quæ hic agũtur cognoscant. Sũt enim angelis æquales. De quibus etiam Aug. asserit, q ea quæ apud uiuos aguntur, non ignorant. Sed quia sanctorum animæ sunt perfectissime iustitiæ diuinæ coniunctæ, nec tristantur, nec rebus uiuentium se ingerũt, nisi secũdũ q̃d̃ iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd animæ mortuorum possunt habere curam de rebus uiuentium, etiam si ignorent eorũ statum, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quamuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta uiuentium non per seipsos cognoscere, sed uel per animas eorum qui hinc ad eos accedũt, uel per angelos seu dæmones, uel etiam spiritu dei reuelante, sicut Aug. in eodem lib. dicit.

¶ Ad secundum dicendũ, q hoc quòd mortui uiuentibus apparent qualitercunq; uel cõtingit per specialem dei dispensationem: ut animæ mortuorum rebus uiuentium interfint, & est inter diuina miracula computandum, uel huiusmodi apparitiones fiunt per operationes angelorum bonorum uel malorum, etiam ignorãtibus mortuis, sicut etiam uiui ignorantes aliis uiuentibus apparent in somniis, ut Aug. dicit in lib. prædicto. Vnde & de Samuele dici potest q ipse apparuit per reuelationẽ diuinam: secundũ hoc quod dicitur Ecc. 46. quòd dormiuit & notum fecit Regi finem uitæ suæ. Vel illa appartio fuit procurata per dæmones: si tamẽ Ecclesiastici authoritas non recipiatur propter hoc quòd inter canonicas scripturas apud Hebræos non habetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ignorantia huiusmodi non contingit ex locali distantia, sed propter causam prædictam[c].

QVAESTIO NONAGESIMA *de prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de prima hominis productione.

¶ Et circa hoc considerãda sunt quatuor. ¶ Primo de productione ipsius hominis. ¶ Secundo, de fine productionis. ¶ Tertio, de statu & cõditione hominis primo producti. ¶ Quarto, de loco eius.

¶ Circa productionem autem considerãda sunt tria. ¶ Primo de productione hominis quantum ad animam. ¶ Secundo quantum ad corpus uiri. ¶ Tertio quantum ad productionem mulieris.

¶ Circa primũ quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum anima humana sit aliquid factum, uel sit de substantia ipsius dei. ¶ Secundo, utrum ad animas beatorum uideant omnes quæ iudicium uidebunt. ¶ Tertio, utrum sit facta mediantibus angelis. ¶ Quarto, utrum sit facta ante corpus.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum anima sit facta uel sit de substantia dei.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q anima non sit facta: sed sit de substantia dei. Dicitur enim Gen. 2. Formauit deus homo de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ: & factus est homo in animam uiuentem. Sed ille qui spirat, aliquid à se emittit. Ergo anima qua homo uiuit, est aliqd de substãtia dei.

¶ Præterea, Sicut supra habitũ est, anima est forma simplex[c]. Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus. Quod est solius dei. Ergo anima est de substantia dei.

¶ Præterea, Quæcunq; sunt, & nullo modo differunt: sunt idem. Sed deus & mens sunt, & nullo modo differũt: qa oportet q̃ aliqbus differẽtiis differrent, & sic essent: composita. Ergo deus & mens humana idẽ sunt.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. in lib. de ori. animæ enumerat quædam, quæ dicit esse multum aperteq; peruersa, & fidei catholicæ aduersa. Inter quæ primum est, quòd quidam dixerunt, deum animam non de nihilo, sed de seipso fecisse.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima humana sit in potentia intelligens, & à rebus scientiam accipiens, impossibile est esse de substantia dei.

¶ RESPONDEO dicendũ, q dicere animam esse de substantia dei, manifestam improbabilitatem continet. Vt enim ex dictis patet, deus est actus purus, & nihil ab alio accipiẽs, et nullam in se diuersitatem habens, ut supra probatum est[c]. Sed hic error principiũ habuisse uidetur ex duabus positionibꝰ antiquorũ. Primi enim, qui naturas rerũ considerare inceperunt, imaginationem transcendere nõ ualẽtes, nihil præter corpora esse posuerũt[c]. Et ideo deum dicebant esse quoddã corpus quod aliorũ corporũ iudicabant esse principium. Et qa animã ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebãt esse principiũ, ut dicitur in. 1. de anima: q cõsequens sequebatur q̃ anima esset de substantia dei. Iuxta quam positionem etiã Manichæi deum esse quandam lucẽ corporeã existimãtes, quandam partẽ illius lucis animã esse posuerunt corpori alligatam. Secũdo uero processum fuit ad hoc, q aliqui aliqd incorporeum esse apprehẽderunt: nõ enim à corpore separatum, sed corporis formã. Vnde & Varro dixit, quòd deus est anima mundũ intuitu uel motu & ratione gubernãs: ut Aug. narrat. 7. de ci. dei. Sic igitur illius totalis animæ partẽ aliqui posuerũt animã hominis: sicut homo est pars totius mundi: non ualentes intellectu pertingere ad distinguendos spirituali substantiarum gradus, nisi secũdum distinctiones corporum. Hæc autem omnia sunt impossibilia, ut supra ꝓbatũ est[c]. Vnde manifeste falsum est animã esse de substãtia dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q inspirare nõ est accipiẽdũ corporaliter. Sed idẽ est deũ inspirare qd̃ spiritũ facere. Quamuis & homo corporaliꝫ spirãs nõ emittat aliqd de sua substantia, sed de natura extranea.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima etsi sit forma simplex secũdum suam essentiam: non tamen est suum esse, sed est ens per participationem: ut ex supra dictis patet[c]. Et ideo non est actus purus sicut deus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q differens proprie accipitur aliquo differt. Vnde ibi quæritur differentia, ubi est cõuenientia. Et propter hoc oportet differẽtia esse composita quodammodo, cum in aliquo differant & in aliquo conueniant. Sed secundum hoc licet omne differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens[c]: ut dicitur in. 10. Meta. Nam simplicia diuersa sunt seipsis; non autẽ differũt aliqbꝰ differẽtiis ex qbꝰ cõponant. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quòd ulterius aliis differentiis differãt.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum anima sit producta in esse per creationem.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q anima non sit producta in esse per creationem. Quod enim in se habet aliquid materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cum non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. Non ergo est creata.

¶ Præterea, Omnis actus materiæ alicuius uidetur educi de potentia materię. Cũ enim materia sit in potẽtia ad actum, actus quæ libet præexistit in materia in potentia. Sed anima est actus materiæ corporalis, ut ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶ Præterea, Anima est forma quædam. Si igitur anima fit per creationẽ, pari ratione omnes aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationem. Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est qd̃ dicitur Gen. 1. Creauit deus hominẽ ad imaginẽ suã. Est autem homo ad imaginẽ dei secundũ animã. Ergo anima exiuit in esse per creationem.

CONCLVSIO.

¶ RESPONDEO dicendum, q anima rationalis nõ potest fieri nisi per creationẽ: qd̃ non est uerum de aliis formis. Cuius ratio est, quia cum fieri sit uia ad esse, hoc modo alicui competit fieri sicut ei cõpetit esse[c]. Illud autẽ proprie dicitur esse quod ipsum habet esse quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ proprie & uere dicũtur entia: accidens uero non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. Sicut albedo dicitur ens, qa ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in. 2. Meta. q accidens dicẽ magis entis quàm ens[c]. Et eadẽ ratio est de omnibus aliis formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ nõ subsistenti proprie conuenit fieri, sed dicũtur fieri per hoc q cõposita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistens, ut supra habitum est[c]. Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente, nec corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: nec̨ spirituali, quia sic substantiæ spirituales inuicem transmutarẽtur: necesse est dicere q̃ non fiat nisi q̃ creationẽ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autem in ipsa est esse participatum: quod quidẽ ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se conseq̃itur ad formam[c]. Et eadem ratio esset si poneretur composita ex quadam materia spirituali, ut quidam dicunt, quia illa materia non est in potentia ad aliam formam, sicut nec materia cælestis corporis. Alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacẽte.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actum extrahi de potentia materiæ nihil aliud est quàm aliquid fieri actu quod prius erat in potentia. Sed quia anima rationalis nõ habet esse suũ dependens à materia corporali, sed habet esse subsistẽs, & excedit capacitatem materię corporalis, ut supra dictũ est[c];

Annota. 451 *2. d. 17. q. 1. ar. 1. Et 2. contra. c. 83. Et opus. 3. ca. 95. & 211.*

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.

Cõment. 366 TItulus clarus.

¶ In corpe duo. Primo respondet quæsito. Secundo ostendit radices erroris appositi.

¶ Quo ad primum conclusio est, Anima non est substãtia dei, sed est facta. probatur, anima est in potentia & accipit scientiam à rebus, habetq; diuersitatẽ potentiarum: ergo non est de substantia dei. tenet sequela: quia deitas est actus purus, nihil accipiens aliũde, & nullam in se diuersitatem habẽs. Aduerte hic quòd cum conclusio habeat duas partes, negativam tantum probat literaliter: quoniã affirmatiua ex illa negativa equitur adiuncta determinatione superius facta, scilicet quòd omne aliud à deo sit factum.

¶ Quo ad secundũ ponit duas radices, ex qbus ortus uidetur hic error: prima est opinio 37 ? 243 ponentiũ tantũ corpora esse, & animã de natura primi corporis, q deus erat. secunda est opinio ponentium nihil esse nisi in corpore: & sic animã mundi & animam parris. scilicet homĩs, partem animæ 235 ? 362 totius, &c. omnia clara sunt in litera.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore una cõclusio respõsiua quæsito affirmante, Anima rationalis sola inter formas sensibilium necessario fit per creationem. Probatur, anima rationalis sola est subsistẽs: ergo sola proprie habet esse: ergo sola fit: & nõ ex materia præexistente: ergo per creationẽ. Antecedẽs patet ex supradictis. qu. 75. Prima consequẽtia probatur. Primo ex differentia inter substãtiam & accidens, quia substãtia, proprie dicitur esse, accidens uero est quo aliquid est. Secundo ex rõne entis: quia scilicet ea ratione aliquid dicitẽ ens, qua se habet ad subsistere ut patet de albedine. Tertio authoritate Ari. confirmat. Secunda uero consequentia probatur: quia fieri eorũ dẽ rantũ est, quorũ esse, quia eũ uia ad esse. Appositio aũt ulterior ꝓ- 263 batur ex diuisione quæ aut ex materia corporali aut spirituali. Non primo: quia sic nõ subsisteret, sed esset forma materialis et corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur adinuicem: & consequenter essent corruptibiles. Habebant enim materiam cõmunẽ, ex cuius potentia educerẽtur: sicut formæ corporales habent materiam sensibilem. Vtrima cõsequentia est per se nota.

Annota. ¶ Circa primas conse- 452 quentias aduerte, quòd hic est sermo de esse & fieri simpliciter, id est sine additione alicuius: aut est sermo de corũ propriis substantiis in propositione. Ita quòd sensus est, q de solis subsistentibus uere & ꝓprie predicat, est & fit. quia sola hęc sunt ea quibus cõuenit esse ut quid: reliquis autem conuenit ut quo. Nec obstat q anima rationali conueniat esse ut quo: quia est qua homo est & uiuit: quia non conuenit ei ut quo tantum: sed ut quo & quod si. utrobiq; autem formis ut quo tantũ. Vnde Arist. ut Auer. 8. com. 12. Meta. dicit sola hac uia cuitauit creationem formarum: quia negauit eas fieri: quia tamen & sunt et fiunt: dixit quòd fiunt in quãtum cõposita fiunt, & sunt in quã tum sunt ea quibꝰ competit esse. Et ideo subdit dicens Thom. ex eodẽ fundamento processit subsumẽdo quòd anima rationalis uere & proprie est, & fit qa subsistit.

infra. q. 218. ar. 2 Et 2. di. 28. qu. 2. ar. 1. et. 2 Et po. q. 2. art. 2. Et quol. 9. art. 11. Et opusc. 3. ca. 93. 131. 229. & 230. Et opu 5. 28. c. 5. 24 242

Annota. ¶ Circa ultimam consequentiam aduerte, q posteriores: de quorum numero est Scot. in. 4. putantes se distinctius cautiusq; loqui distinxerunt q creatio potest dupliciter sumi. Vno modo pro factione rei nulla omnino materia supposita: & sic fit mirtur proprie creatio. Alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, non tamen de cuius potẽtia educatur, sed ab extra: & sic dicunt animã creari. Et licet hoc dictum nõ sit falsum, est tamen rudẽ & offuscans ingenium, dum liquida ueritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia creationis & fieri naturalis, penes quid distinguantur. Creari enim est ex nihilo fieri, id est, ut magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tantum fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creationi simpliciter & proprie præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius quod proprie fit; 241 247 363 363

ut contingit in productione animæ rōnalis. Vnde subtilissime diu⁹ Tho. cum probasset q̄ anima rationalis ,,proprie sit, subdidit q̄ non ex materia corporali neq; spirituali : q̄ scilicet sit aliqd tui, sicut materia est aliquid : q̄a est pars eius q̄f̄ fit ex ea. Et ſupra per hoc fundantur reliquæ cōſequtiæ, quòd eſſet corporeæ naturæ. Et hoc bene notat quoniam eſt Peripatetica doctrina, præcipuumq; Ariſt. fundamentum.

Locis ſupra ar. 2 notatis.

Annota. ¶In reſponſione ad ſecundum nota ſecretum aliud Peripateticū : qd ſ. eſt formā educi de potentia materiæ: formam eſſe in potētia materiæ eſt eſſe in ea ut cauſa nō actiua, ſed materiali: eſſe autem in aliquo ut cauſa materialis eſt habere eſſe dependens ab ea : cū omnis effectus à ſua dependeat cauſa in ſuo genere cauſæ: & habere eſſe confuſum, id eſt indiſtincte in ea. Nō enim in potētia materiæ diſtinctū eſſe, habet forma aquæ aut ignis: ſed unū eſt eorū omniū eſſe ut in ea ſunt. Et merito, q̄a actus eſt diſtinguere, eſſe autem in potētia materiæ diſtinguiſ cōtra eſſe in actu: habiente ergo materia in ſe formam ſecūdum eſſe potentiale, nihil aliud eſt educi formam de eius potentia, quàm materiam transmutari trāſmutatione ſufficiēte: ita q̄ ex ui trāſmutationis materiæ forma reſultet : ex quo enim erat in ea ſecūdum eſſe confuſum: ipſa tranſmutatio continue appropriat & diſtinguit ipſam materiam ad eſſe illius diſtinctū: quoniā continue aliter, & aliter ſe habet ſecundū illud per ipſam mutationem formaliter. Et ſic cōpleta trāſmutatione qua precedens cōpoſitū tranſmutatur in aliud compoſitū, reſultat forma. Vnde per oppoſitū cū fit homo: quoniā ex ui tranſmutationis, qua precedens cōpoſitum mutatur in hominem: nunquā reſultaret anima rationalis. Quoniā cauſalitas materiæ non ſe extendit ad intellectus opera. Ideo non educit de potentia materiæ. Educi ergo formam de potētia materiæ, eſt ipſam ex ui tranſmutationis reſultare in ea, &c.

414 infra. q. 118. ar. 3. Et 3. q. 6. art. 3. & 4. Et. 3. d. 17. q. 2 art. 2. Et 2. contra ea. 81 Et 2. po. qu. 3. arti. 10. Et op. 30 lect. 4. quol. 65. q. 67. qu. 70. Comment.

a ¶ *Super Quæſtionis nonageſimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶In corpe duo. Primo reſpondet quæſito. Secundo ſoluit obiecta.

¶Quo ad primū ſimul refert opinionē cōtrariā : & impugnando illam, infert concluſionē intētā. Opinio oppoſita eſt pars affirmatiua, propterea non educīr de potentia materiæ.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ non eſt ſimile de anima rationali & de aliis formis: ut dictū eſt[e].

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum anima rationalis ſit producta à deo immediate.*

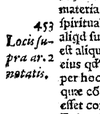

D TERTIVM ſic procedit. Videtur q̄ anima rationalis nō ſit producta à deo immediate, ſed mediātibus angelis. Maior enim ordo eſt in ſpiritualibus, quàm in corporalib⁹. Sed corpora inferiora producūtur per corpora ſuperiora : ut Dio. dicit. 4. cap. de di. no. Ergo inferiores ſpiritus qui ſunt animæ rationales, producuntur per ſpiritus ſuperiores, qui ſunt angeli.

¶Præterea, Finis rerum reſpōdet principio. Deus enim eſt principiū & finis rerū. Ergo & exitus rerū à principio rīdet reductioni rerum in finem. Sed infima reducuntur per prima, ut Dio. dicit. Ergo & infima ,,producūtur eſſe p̄ prima, ſcilicet animæ per angelos.

¶Præterea, Perfectum eſt quod poteſt ſibi ſimile facere: ut dicitur in. 4. Metap. Sed ſpirituales ſubſtātiæ ſunt multo magis perfectę, quàm corporales. Cum ergo corpora faciāt ſibi ſimilia ſecundum ſpeciem, multo magis angeli poterunt facere aliquid infra, ſcilicet ſecundū ſpeciem naturæ. ſ. animā rationalē.

¶SED CONTRA eſt qd̄ dicitur Gen. 2. ſecundo, quòd deus ipſe inſpirauit in faciem hominis ſpiraculum uitæ.

CONCLVSIO.

¶Cum anima rationalis per nullam alicuius materiæ transmutationem producatur, ſed ſolum per creationem, à ſolo deo immediate creari neceſſe eſt.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ quidā poſuerunt q̄ angeli ſecundū quod operātur in uirtute dei, cauſant animas rationales. Sed hoc eſt omnino impoſsibile & à fide alienum. Oſtenſum eſt enim[c], q̄ anima rationalis non poteſt produci niſi per creationē. Solus autē deus poteſt creare: q̄a ſolius primi agentis eſt agere nullo præſuppoſito: cū ſemper agens ſecūdum præſupponat aliqd à primo agente, ut ſuprà habitū eſt[e]. Quod autem agit aliquid ex aliquo præſuppoſito, agit tranſmutando. Et ideo nullū aliud agēs agit niſi tranſmutando : ſed ſolus deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur p̄ tranſmutationē alicuius materiæ, ideo nō poteſt ,,produci niſi à deo immediate. Et per hoc patet ſolutio ad obiecta. Nam quòd corpora cauſant uel ſibi ſimilia uel inferiora, & q̄ ſuperiora reducūt inferiora: to tū hoc ,,puenit per quandā tranſmutationē.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.*

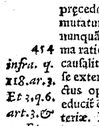

D QVARTVM ſic procedit. Videtur q̄ anima humana fuerit ,,producta ante corpus. Opus enim creationis præceſsit op⁹ diſtinctionis & ornatus: ut ſuprà habitū eſt[e]. Sed anima producta eſt in eſſe per creationem[c]: corpus autem factum eſt in fine ornatus, ut ſuprà habitū eſt[e]. Ergo anima hominis ,,producta eſt ante corpus.

¶Præterea, Anima rationalis magis cōuenit cum angelis, quàm cum animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, uel ſtatim à principio cum corporali materia: corpus autem hominis formatum eſt ſexto die quādo & bruta animalia ſunt ,,producta. Ergo anima hominis fuit creata ante corp⁹.

¶Præterea, Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet poſt corpus. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

¶SED CONTRA eſt, quòd actus proprius ſit in potentia propria. Cum ergo anima ſit proprius actus corporis, anima producta eſt in corpore.

CONCLVSIO.

¶Cum anima humana ſit proprius corporis actus & forma, neceſſario ſimul cum corpore producta eſt.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ Origc. poſuit non ſolū animam primi hominis, ſed animas omniū hominū ante corpora ſimul cū angelis creatas[e], propter hoc q̄ credidit omnes ſpirituales ſubſtantias tā animas q̄ angelos æquales eſſe ſecundum ſuæ naturæ conditionē, ſed ſolū merito diſtare, ſic quòd quædā earū corporibus alligantur, quę ſunt animæ hominū, uel cæleſtiū corporū: quædam uero in ſui puritate ſecūdum diuerſos ordines remanent. De qua opinione ſuprà iam diximus[c]. Et ideo relinquatur ad præſens. Aug. uero in. 7. ſuper Gen. ad lit. dicit, q̄ anima primi hominis ante corpus cū angelis eſt creata ob aliā rationē: q̄a ſcilicet ponit q̄ corpus hominis in illis operibus ſex dierū nō fuit productū in actu, ſed ſolum ſecundū cauſales rationes. Quod nō poteſt de anima dici: q̄a nec ex aliqua materia corporali aut ſpirituali præexiſtente facta fuit, nec ex aliqua uirtute creata produci potuit. Et ideo uidet, q̄ ipſamet anima in operibus ſex dierū, in quibus omnia facta ſuerunt, ſimul cū angelis fuerit creata: & q̄ poſtmodū propria uoluntate inclinata fuit ad corpus adminiſtrandū. Sed hoc non dicit aſſerendo, ut eius uerba demonſtrāt. Dicit enim Credatur, ſi nulla ſcripturarū authoritas ſeu ueritatis ratio contradicit, hominē ita factū ſexto die, ut corporis quidē humani ratio cauſalis in elemētis mundi, anima uero iam ipſa crearetur. Poſſet autē utiq; hoc tolerari ſecundū eos, qui ponūt q̄ anima habet per ſe ſpecię & naturā cōpletam : & quòd non unitur corpori ut forma, ſed ſolū ad ipſum adminiſtrādū. Si autē anima unitur corpi ut forma, & eſt naturalr pars humanę naturæ: hoc omnino eſſe non poteſt. Manifeſtū eſt enim q̄ deus primas res inſtituit in ſpecie ſtatu ſuæ naturæ, ſecundū qd̄ unuſcuiuſq; rei ſpecies exigebat. Anima autē cū ſit pars humanæ naturę, nō habet naturalē ſpectionem, niſi ſecundum quod eſt corpori unita. Vnde non fuiſſet conueniens, animam ſine corpore creari. Suſtinēdo ergo opinionem Aug. de operibus ſex dierum, dici poterit, q̄ anima humana p̄ceſsit in operibus ſex dierum, ſecundum quādam ſimilitudinem generis : prout cōuenit cum angelis in intellectuali natura[e]. Ipſa enim fuit creata ſimul cum corpore. Secundum alios uero ſanctos tam anima quàm corpus primi hominis in operibus ſex dierum ſunt ,,producta.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ſi natura animæ haberet ſtitegram ſpeciem, ita quòd ſecundum ſe crearetur : ratio illa procederet ut per ſe in principio crearetur. Sed quia naturaliter eſt forma corporis, nō fuit ſeorſum creāda, ſed debuit creari in corpe. ¶Et ſimiliter eſt dicendū ad ſecundum. Nam anima ſi per ſe ſpeciem haberet, magis conueniret cum angelis. Sed inquantum eſt forma corporis, pertinet ad genus animalium ut formale principium.

¶Ad tertium dicendum, q̄ animam remanere poſt corpus accidit per defectum corporis, qui eſt mors. Qui quidem defectus in principio creationis animæ eſſe nō debuit.

QVAESTIO NONAGESIMAPRIMA *de productione corporis primi hominis, in quatuor articulos diuſa.*

DEINDE conſiderandū eſt de ,,productione corpis primi hoīs. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, de materia ex qua productū eſt. ¶Secūdo, de authore, à quo ,,productū eſt. ¶Tertio, de diſpoſitione, q̄ ei p̄ productionē eſt attributa. ¶Quarto de mō et ordine ,,productionis ipſi⁹.

a ¶ Super Quæſtionis nonageſimæ primæ Articulū primum.

Cōmcnt. 455 2. di. 18. q. 1. ar. 1. ad. 5. & art. 2. ad 2. Et. 3. di. 3. q. 2. ar. 2. cor. et ad. 4.

TItulus clarus.

¶In corpore una cōcluſio reſpōſiua quæſito affirmatiue cum uno corollario. Concluſio eſt, Homo cōtinuiter dicitur formatus de limo terræ, id eſt terra aquæ commiſta. Probat ſic, Deus eſt p̄fectus in ſe & ſuis operibus : ergo ab eo perfectio in omnes naturas deriuatur, ſecūdū earū modū: ergo in hominē per cōpoſitionē ex omnibus: ergo cum intellectu & elongatione à contrariis, per miſtionē æqualē ex omnibus elemētis: ergo cum abundantia inferiorum elementorū ſecundum quantitatē: ergo conueniēter ex limo terræ. Ante cedens eſt per ſe notum. Prima conſequentia probatur authoritate Deuteronomii. Secūda uero probatur, oſtendendo modum, quo perfectio eſt in deo, ſcilicet unite, ut in cauſa omniū ex authoritate. Subintelleca enim ibi maxima, q̄ quæ in ſuperiori ſunt unite, ab inferioribus ſparſim participantur gradatim: optime inferitur q̄ perfectū eſſe ſecundum omnia in deo ſimpliciter exiſtens, ad intelligētias intellectua liter deriuatur : ad hominem uero ultimam creaturarū nobiliū cōpoſite & materialiter deuenit ; & cōſequēter homo eſt omniū perfectionem habēs, p̄ compoſitionē ex omnibus. Secunda conſequentia ſuis clare patet: q̄a aliter non poſſent omnia componere unam partialem ſpeciē, dicō aūt partialē ad differētiam uniuerſi: q̄ unū ens cū ſit, ex omnibus conſtat creaturis: ſic hoc eſt totale ens & unū non per unā ſubſtantialē formā, ſed per ordinē. Tertia uero cōſequentia probatur : q̄a aliter nō ſalUaretur æqualitas miſtionis, p̄dārum q̄a ſuperioribꝰ habentibus lōge plus uirtutis in pari quantitate, ſi eſſent paria in quantitate, nihil nō eſſet æqualis, oporteret ergo inferiora plus quantitatis habeant, ad per hoc æqualitatē uirtutis. q̄a in maiori quātō eſt maior uirtus: & ſic miſtio fieret æqualis, ut hūa regrit cōplexio à contrariis remotiſſima.

¶Corollarium eſt, q̄ homo eſt minor mūdꝰ patet, q̄a cōſtat ex oibꝰ.

Annota. ¶Cauē hic ne fallaris ex hoc articulo putās. S. Thom. oblitum doctrinę propriæ de manſione elementorum in miſto : propterea quia hic expreſſe dicit elemēta in homine ſecundum ſubſtantiā. Aduertendum eſt enim ad rationem ſecundi corollarii, q̄ quidam putauerunt hāc diſtinctiua aſſumptam in ſufficientem, ac p̄ hoc falſam, ponentes tertiū agens immediatum, ſcilicet formas immateriales, & hi ſunt Auic. & Pla. aſſ ipſum & poſti. ſequaces, dicentes formas materiales deriuari immediate à formis ſuis materiæ corporalia autē agētia eſſe diſpoſitiua agentia tantum. Improbatio eſt, Forma nō fit niſi ratione cōpoſiti: ergo nō fit à forma immateriali. Antecedens ſupponitur ex dictis: q̄a eſſe & fieri nō eſt niſi ſubſiſtentiū. cōſequentia probatur, Cōpoſitum fit à cōpoſito ergo nō fit à forma immateriali. ergo nec forma quę ſolū fit ad ſa

Nec eſt uerū quod quidā dicunt, aliquid de quinta eſſentia materialiter ad cōpoſitionē humani corporis aduenire, ponentes animam uniri corpori mediante quadam lucę[e]. Primo enim falſum eſt quod dicunt, lucem eſſe corpus[e]. Secundo uero impoſsibile eſt aliquid de quinta eſſentia uel à corpore cæleſti diuidi, uel elementis permiſceri, propter cæleſtis corporis impaſsibilitatē. Vnde nō uenit in compoſitionē miſtorū corporum, niſi ſecundū ſuæ uirtutis effectū.

¶Ad tertium dicendū, q̄ ſi ignis & aër, quę ſunt maioris uirtutis in agendo, etiā ſecundum quantitatem in cōpoſitione humani corporis abundarēt: omnino ad ſe traherēt alia, & non poſſet fieri æqualitas cōmiſtionis, quæ eſt neceſſaria in cōpoſitione hominis ad bonitatem ſenſus tactus, q̄ eſt fundamētum ſenſuum aliorū[e]. Oportet enim organum cuiuslibet ſenſus nō habere in actu cōtraria quorum ſenſus eſt perceptiuus, ſed in potentia tātum : uel ita q̄ omnino careat toto genere cōtrariorum: ſicut pupilla caret colore, ut ſit i potētia ad oēs colores. Quod in organo tactus non erat poſsibile, cum ſit cōpoſitū ex elemētis: quorū qualitates percipit tact⁹. Vel ita q̄ organū ſit mediū inter contraria, ut neceſſe eſt in tactu accidere. Medium enim eſt in potentia ad extrema.

¶Ad quartum dicēdum, q̄ in limo terræ eſt terra & aqua conglutinans partes terræ & aquæ. De altis autē elemētis Scriptura mentionem non fecit : tū quia minus abundant ſecundū quātitatem in corpore hominis, ut dictū eſt[e]: tū etiā q̄a in tota rerū ,,productione de igne & aëre, quæ ſenſui non percipiuntur a rudibus, mentionem non fecit Scriptura quæ rudi populo tradebatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum corpus humanum ſit immediate à deo productum.*

D SECVNDVM ſic ,,procedit. Videtur q̄ corpus humanū nō ſit immediate à deo productū. Dicit. n. Augu. in. 3. de tri. q̄ corporalia diſponuntur à deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali ut dictū eſt[e]. Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediate à deo.

¶Præterea, Quod fieri poteſt uirtute creata, non eſt neceſſarii q̄ immediate producatur à deo. Sed corpus humanum produci poteſt per uirtutem creatā cælestis corporis. Nam & q̄dā animalia ex putrefactione generātur per uirtutem actiuam corporis cęleſtis. Et Albumaſar dicit quòd in locis in quibus nimis abundat calor aut frigus, homines non generantur, ſed in locis temperatis tantum. Ergo nō oportuit quòd immediate corpus humanum formaretur à deo.

¶Præterea, Nihil fit ex materia corporali, niſi p̄ aliquā materiæ tranſmutationē. Sed omnis tranſmutatio corpalis cauſat ex motu cælestis corporis, q̄ eſt primus motuū. Cū igitur corpus humanū ſit productum ex materia corporali, uiderur quòd a d eius formationem aliquid operatū fuerit corpus cęleſte.

¶Præterea, Aug. dicit ſuper Gen. ad lit. q̄ homo factus eſt ſecūdum corpus in operibus ſex dierū ſecundum cauſales rationes, quas deus inſeruit creaturæ corporali, poſtmodū uero fuit formatū in actu. Sed qd̄ præexiſtit in corporali creatura, ſecūdū cauſales rōnes p̄ aliquā uirtutē corporeā produci poteſt. Ergo corpus humanum productum eſt aliqua uirtute creata, & nō immediate à deo.

¶SED CONTRA eſt qd̄ dicitur eccl. 17. Deus de terra creauit hominem.

CONCLVSIO.

¶Cum in prima rerum formatione nullus præceſſerit homo, à quo humanum immediate produceretur,

Comment. 1. Sent. d. 44. q. 2. ar. 1. q. 1. b. infra q. 2. art. 4.

tionē dicēdi: ut autē patet i litera, dixit hoc ad differentiā corporū cęleſtiū, q̄ nō niſi ſecūdū aliqd eis ſimile uenit in cōpoſitionem hoīs: ipſa uero elemēta ſecūdū ſubſtantiā. dicuntur componere, nō diſtinguendo an formaliter, an uirtualiter. Ruſus dicunt elementa cōponere hominem ſecūdū ſubſtātiā nō formaliem, ſed materialē, nō tamē cōem. ſ. materiā primā, ſed propriā ſeu appropriātā. Elementa eñ ex ui miſtionis alterata ſic uniuſ in miſto, q̄ materiæ eorū tranſeunt in materiā miſti cū diſpoſitionib⁹ appropriatis illis elementis: puta ſicc̄itate, grauitate, humiditate, &c. Ita q̄ illa elementa dicuntur predominari : aliquo ſecūdū ſubſtātiā, ſeu qualitatē. De quorū materia diſpoſita plus ſaluatur in miſto. Illa uero ſecūdū uirtutē, de quorū ui pl⁹ ſaluat in eo. & hæc eſt directe mēs huiꝰ litere.

a ¶ Super Quæſtionis nonageſimæ primæ Articulo ſecundo.

TItulus clarus.

¶In corpe una cōcluſio reſpon- *Comment.* ſiua, q̄ſito. Corpus hois primo fuit à deo immediate formatū. Hęc cōcluſio poſtquā ,,poſita eſt in litera, p̄bat tali ratione. Corp⁹ hois non poteſt formari niſi aut à deo immediate, aut à femine hūo p̄ uiā ġnationis ſed in prima formatione nullū ,,pceſsit materiale, nō formalem, ſed materialē, nō tamē cōem. ſ. materiā primā, ſed propriā ſeu appropriātā. Elementa eñ ex ui miſtionis alterata ſic uniuſ in miſto, q̄ materiæ eorū tranſeunt in materiā miſti cū diſpoſitionib⁹ appropriatis illis elementis: puta ſicc̄itate, grauitate, humiditate, &c. Ita q̄ illa elementa dicuntur predominari : aliquo ſecūdū ſubſtātiā, ſeu qualitatē. De quorū materia diſpoſita plus ſaluatur in miſto. Illa uero ſecūdū uirtutē, de quorū ui pl⁹ ſaluat in eo. & hæc eſt directe mēs huiꝰ litere.

a ¶ Super Quæſtionis nonageſimæ primæ Articulo ſecundo.

TItulus clarus.

¶In corpe una cōcluſio reſpon- *Comment.* ſiua, q̄ſito. Corpus hois primo fuit à deo immediate formatū. Hęc cōcluſio poſtquā ,,poſita eſt in litera, p̄bat tali ratione. Corp⁹ hois non poteſt formari niſi aut à deo immediate, aut à femine hūo p̄ uiā ġnationis ſed in prima formatione nullū ,,pceſsit materiale, nō formalem, ſed materialē, nō tamē cōem. ſ. materiā primā, ſed propriā ſeu appropriātā. Elementa eñ ex ui miſtionis alterata ſic uniuſ in miſto, q̄ materiæ eorū tranſeunt in materiā miſti cū diſpoſitionib⁹ appropriatis illis elementis: puta ſicc̄itate, grauitate, humiditate, &c. Ita q̄ illa elementa dicuntur predominari : aliquo ſecūdū ſubſtātiā, ſeu qualitatē. De quorū materia diſpoſita plus ſaluatur in miſto. Illa uero ſecūdū uirtutē, de quorū ui pl⁹ ſaluat in eo. & hæc eſt directe mēs huiꝰ litere.

a ¶ Super Quæſtionis nonageſimæ primæ Articulo ſecundo.

TItulus clarus.

¶In corpe una cōcluſio reſpon- *Comment.* ſiua, q̄ſito. Corpus hois primo fuit à deo immediate formatū. Hęc cōcluſio poſtquā ,,poſita eſt in litera, p̄bat tali ratione. Corp⁹ hois non poteſt formari niſi aut à deo immediate, aut à femine hūo p̄ uiā ġnationis ſed in prima formatione nullū ,,pceſsit materiale, nō formalem, ſed materialē, nō tamē cōem. ſ. materiā primā, ſed propriā ſeu appropriātā. Elementa eñ ex ui miſtionis alterata ſic uniuſ in miſto, q̄ materiæ eorū tranſeunt in materiā miſti cū diſpoſitionib⁹ appropriatis illis elementis: puta ſicc̄itate, grauitate, humiditate, &c. Ita q̄ illa elementa dicuntur predominari : aliquo ſecūdū ſubſtātiā, ſeu qualitatē. De quorū materia diſpoſita plus ſaluatur in miſto. Illa uero ſecūdū uirtutē, de quorū ui pl⁹ ſaluat in eo. & hæc eſt directe mēs huiꝰ litere.

facti& & faciens oportet esse similia: cõsequentia est p se nota ex eodẽ fundamẽto, tã prima q̃ secũda: qa forma immãlis nec est similis cõposito nec formæ in materia.

¶ Obiectio autem exclusa est, qa si ista ratio concludit, sequitur q̃ nec deus possit esse cã proxima cõpositi, aut formæ materialis: & patet sequela, quia deus ipse est forma immaterialis: ac per hoc nõ est ibi formã materialẽ aut cõpositum, & ipsum, similitudo. Excludit eñ hæc obiectio ex hoc q̃ deus est nõ quomodolibet forma immaterialis, sed sic excellẽter ut etiã materiæ causa existat: ac per hoc cõpositũ est ei simile etiã rõne materiæ: qđ̃ non potest dici de aliis. Et sic habemus maiorem. Ex quo enim habemus hęc tria, scilicet, q̃ forma immaterialis non est immediata causa formę materialis: & q̃ cõpositũ est causa immediata: & q̃ deus ex sua excellẽtia, qua continet etiam materiam, potest esse causa immediata, colligitur maior q̃ corpus humanũ, et uniuersaliter omnis res materialis aut à deo aut à composito immediate formatur. Deducuntur autem hinc duo corollaria. Primũ q̃ solius dei est absq; adminículo præcedentis formæ transmutare materiam ad formam. Secun dum, q̃ angeli non possunt transmutare materiã nisi adhibitis actiuis passiuis: ut Augu. dicit.

¶ Minor autem manifesta subditur patet cum conclusione: quare, &c.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulũ tertium.*

Annot. TItulus clarus, nomine dispositiõis intelligẽdo dispõnes q̃litatiuas, quãtitatiuas, & mẽbrales, &c.

Cõment. ¶ In corpore duo simul sunt: respõdetur enim quæsito cõclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quedã. Cõclusio rñsiua est, Deus instituit corpus humanũ in optima dispõne secũdũ cõueniẽtiã ad aiam rõnalẽ & eỹ opa. Probat sic: quilibet artifex intẽdit dare effectũ suo dispositioni optimã, non simplr, sed secundũ conuentiã ad finẽ, ppriũ illius effectus: ergo deus dedit optimã dispositionem rebus naturalibus secundũ conuenięntiam ad proprios fines: ergo corpori hũano secundũ cõuenientiã ad talẽ formã & illi⁹ opa. s. aiam rationalẽ & opa eius. Antecedens est per se notum, & declaratur in artifice ferræ. Prima cõsequentia probatur ex eo q̃ deus est artifex rerum naturaliũm. Et cõfirmãt authoritate Aristot. Secunda uerò ex

tur corpus, oportuit immediate à deo produci, qui solus creare materiam potuit.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ prima formatio humani corporis non potuit esse per aliquã uirtutẽ creatã, sed immediate à deo. Posuerunt siquidem aliqui formas, quę sunt in materia corporali à quibusdã formis immaterialibus dimanare. Sed hanc opinionem repellit philosophus in 7. Meta. per hoc, q̃ formis non cõpetit per se fieri, sed cõposito, ut supra expositum est c. Et qa oportet agẽs esse simile facto, nõ conuenit q̃ forma pura q̃ est sine materia, p̃ducat formam, q̃ est in materia, q̃ nõ fit nisi per hoc q̃ cõpositũ fit. Et ideo oportet q̃ forma, q̃ est in materia, sit causa formæ quæ in materia secundũ q̃ cõpositũ à cõposito generatur. Deus autem q̃uis oĩo sit immaterialis, tñ sol⁹ est qui sua uirtute materiã p̃ducere potest creando e. Vnde ipsius solius est formam producere in materia absq; adminículo p̃cedentis formę materialis. Et ꝑpter hoc angeli non possunt transmutare corpora ad formã aliquam nisi adhibitis seminibus quibusdã, ut Aug. dicit in 3. de tri. Quia igitur corpus humanũ nunquã formatũ fuerat, cuius uirtute per uiam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse fuit q̃ primum corpus hominis immediate formaretur à deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ etsi angeli aliquod ministeriũ deo exhibeant in his q̃ circa corpora opantur: aliqua tñ deus in creatura corporea facit q̃ nullo modo angeli facere possũt: sicut q̃ suscitat mortuos, & illuminat cæcos. Secũdũ quã uirtutẽ etiã corpus primi hominis de limo terræ formatũ. Potuit tamẽ fieri ut aliquod ministeriũ in formatione corporis primi hominis angeli exhiberent: sicut exhibebunt in ultima resurrectione, pulueres colligendo.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ animalia p̃fecta quæ generantur ex semine, non possunt generari per solã uirtutẽ cælestis corpis: ut Auic. fingit c: licet ad eorũ generationẽ naturalem cooperet uirtꝰ cælestis corporis: ꝑ philosophꝰ dicit in. 2. phy. q̃ homo generat hominẽ ex materia & sole. Et exinde est q̃ exigitur locus tẽperatus ad generationẽ hominũ & aliorũ animaliũ perfectorũ. Sufficit autẽ uirtus cælestiũ corporũ ad generãdum quædam animalia imperfectiora ex materia dispósita. Manifestum est enim quòd plura requiruntur ad productionem rei perfectę, quàm ad productionẽ rei imperfectæ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ motus cæli est causa transmutationũ naturaliũ: non tñ transmutationũ quæ fiunt præter naturæ ordinem, et sola uirtute diuina: sicut quòd mortui resuscitantur, quòd cęci illuminantur. Quibus est simile, q̃ homo ex limo terræ formatur.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ secũdũ rationes causales in creaturis dicit aliqd prę existere dupliciter. Vno modo secundũ potentiã activã & passiuã: ut non solũ ex materia præexistenti fieri possit: sed etiam ut aliqua præexistens creatura hoc facere possit. Alio modo secundũ potentiam passiuã tantũmodo: ut sit de materia præexistenti fieri possit à deo. Et hoc modo secũdũ Aug. corpꝰ hoĩs præexistit in optiꝭ p̃ductis secũdũ causales rõnes.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum corpus hominis habuerit conueniens dispositionem.*

457 22. q. 164 artic. 1. ad. 1. Et mal. q. 5. ar. 5. cor. col. 2. Et de anim. art. 8.

ADTERTIVM sic procedit. Videtur q̃ corpus hominis nõ habuerit conueniẽtẽ dispositionẽ. Cum enim homo sit nobilissimũ animaliũ, corpus hominis debuit esse dispositũ optime ad ea q̃ sunt propria animalis, scilicet ad sensum & motum. Sed quædam animalia inueniuntur acutioris sensus, quàm homo, & uelocioris motus. Sicut canes melius odorant, & aues uelocius mouentur. Ergo corpus hominis nõ est cõuenienter dispositũ.

¶ Præterea, Perfectũ est cui nihil deest. Sed plura desunt humano corpori, quàm corporibus aliorum animalium, q̃ habent tegumenta & arma naturalia ad sui protectionem: quæ homini desunt. Ergo corpus humanum est imperfectissime dispositum.

¶ Præterea, Homo plus distat à plãtis, quàm ab animalibus bru tis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

¶ SED CONTRA est qđ̃ dicit eccl. 7. Deus fecit hoĩem rectũ.

CONCLVSIO.

¶ Corpus humanũ factũ & formatũ fuit à Deo in optima dispositione nõ simpliciter, sed secundum quod congruit animæ rationali & eius operibus.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ omnes res naturales productę sunt ab arte diuina. Vnde sunt quodãmodo artificiata ipsius dei. Quilibet autẽ artifex intẽdit suo operi dispositionẽ optimã inducere, non simpliciter, sed per cõparationẽ ad finẽ. Et si talis dispositio habet secũ adiunctũ aliquẽ defectũ, artifex nõ curat. Sicut artifex, q̃ facit serram ad secandũ, facit eam ex ferro, ut sit idonea ad secãdũ: nec curat eã facere ex uitro, quæ est pulchrior materia: qa talis pulchritudo esset impedimentũ finis. Sic igitur deꝰ unicuiq; rei naturali dedit optimã dispositionẽ, non quidẽ simpliciter, sed secundũ ordinem ad propriũ finẽ. Et hoc est qđ̃ philosophus dicit in. 2. phy. Et quia dignius est sic, non tñ simpliciter, sed ad uniuscuiusq; substantiam. Finis autẽ proximus humani corporis est aĩa rationalis: & operationes ipsius. Materia eñ est ꝑpter formã, & instrumenta propter actiones agentis. Dico ergo q̃ deus instituit corpus humanum in optima dispositione, secundum conuenientiam ad talẽ formam, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse uidetur, considerandũ est quòd talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea, quæ requiruntur in corpe, ut sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animę operationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ tactus q̃ est fundamentũ aliorũ sensuum, est perfectior in homine, q̃ in aliquo alio aãli. Et propter hoc oportuit q̃ homo haberet temperatissimã complexionẽ inter omnia animalia c. Præcedit etiam homo omnia alia animalia quãtũ ad uires sensitiuas interiores: sicut ex supra dictis apparet c. Ex quadam autem necessitate contingit quòd quantum ad aliquos exteriores sensus homo ab aliis animalibus deficiat. Sicut homo inter omnia animalia habet pessimũ olfactum. Necessarium enim fuit quòd homo inter omnia animalia respectu sui corporis haberet maximũ cerebrũ. Tum ut liberius in eo pficerẽtur opationes interiorũ uirtũ sensitiuarũ, q̃ sunt necessariæ ad intellectus opationem: ut supra dictũ est c. Tũ etiã ut frigiditas cerebri tẽperaret calorẽ cordis, quẽ necesse est in homine abũdare ad hoc q̃ homo sit rectæ staturæ. Magnitudo autẽ cerebri, ꝑpter eỹ humiditatẽ est impedimẽtũ olfactũ, q̃ requirit siccitatẽ. Et similiter potest assignari ratio quare quædam animalia sunt acutioris usũs & subtilioris auditus q̃ homo, ꝑpter impedimentũ horũ sensuũ. Quod necesse est consequi in homine ex perfecta cõplexionis equalitate. Et eadẽ etiã rõ est assignãda de hoc, q̃ q̃dã animalia sunt homine uelociora: cui excellẽtiæ uelocitatis repugnat æqualitas hũæ cõplexionis.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ cornua & ungulæ, quę sunt quorundã animaliũ arma, & spissitudo corii, & multitudo pilorũ, aut plumarũ, q̃ sunt regumẽta animaliũm: attestantur abundantiæ terrestris elemẽti: quæ repugnat æqualitati & teneritudini cõplexionis humanæ. Et ideo hæc homini non cõpetebant. Sed loco horum habet rationem & manus: quibus potest parare sibi arma & tegumenta & alia uitæ necessaria infinitis modis. Vnde & Ranus in 3. de anima dicitur organũ organorũ. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarũ conceptior, ut haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd habere staturam rectam conueniens homini propter quatuor. Primo quidem, quia sensus sunt dati homini non solũ ad uitæ necessaria procuranda, sicut aliis animalibus: sed etiam ad cognoscendum. Vnde cum cętera animalia non delectentur in sensibilibus nisi per ordinẽ ad cibos & uenerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibilium secundũ seipsam. Et ideo q̃ sensus pręcipue uigent in facie, alia animalia habẽt faciem pronã ad terram, quasi ad cibũ quærendũ, & prouidendũ sibi de uictu: homo uero habet faciẽ erectã, ut per sensus q̃ præcipue p uisum, q̃ est subtilior, & plures differentias rerũ tendit, libere possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & cęlestia & terrena, ut ex omnibus intelligibilem colligat ueritatẽ. Secundo, ut interiores uires liberius suas operationes habeant, dum cerebrũ in quo quodãmodo perficiuntur, nõ est depressum. Tertio q̃ oportet, q̃ si homo haberet pronã staturã, uteretur manibus loco anterioꝝ pedũ. Et fic utilitas manuũ ad diuersa opera pficienda cessat. Quarto, q̃ si haberet pronam staturam,

to q̃ corpus humanum est unum naturaliũ, & ultimus finis proprius est alã rationalis cum suis operib⁹: qđ̃ probatur: quia materia est ꝓpter formam: & hoc quo ad animam: & instrumẽta sunt propter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autẽ est ista, optimum dicitur quia uel est omni alio melius, uel saltem nihil est melius ipso simpliciter uel in tali ordine, ut patet: sed id in quo inuenitur defectus aliquis potest esse melius: quia posset esse sine defectu: ergo quod est cũ defectu, non est optimũ: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo non est optima. Hanc obiectionẽ ex eadem radice simul excludit, quia scilicet null⁹ artifex curat de defectibus cõsequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad finem propriũ: ergo nec deus respectu materialiũ: ergo nec respectu corpis hũi. Si qui igitur sunt in corpore humano defectus, non sunt ab actore electi, sed ex necessitate materię emergunt. totus ꝓcessus est clar.

458 *supra q. 7. artic. unico, cor. fi. & ad. 3 & 4.*

456

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulũ quartũ.*

459. & 388

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore una conclusio respondens. Scriptura utit̃ specialis modo loquẽdi in productione hominis. Probat excludendo falsam causam, & assignando ueram: falsa quidem est causa huius, q̃ solus homo sit à deo: & hoc ex Augu. Vera autem, quia solus homo est ad imaginem dei: ex qua deducitur conclusio sic. solus homo est ad imaginẽ dei factus: ergo alia facta sunt propter ipsum: ergo ipse est principaliter intentus: ergo speciali modo loquẽdi debet eius productio insinuari. Omnia sunt clara: & ultima cõsequẽtia probatur: quia ea quæ principaliter intẽdim⁹, cum maiori deliberatione & studio facere cõsueuimus: ac per hoc hæc maior diligentia debuit insinuari speciali tractatu de ꝓductione ipsius. Adiertenoutite, q̃ hic cõparatur homo ad ea, quæ explicite facta scribuntur in principio Geneseos, inter quæ enim principatum tenet homo. Angeli enim non numerantur.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecũdæ Articulũ primũ.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpe una cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiue, necesse fuit fœminam fieri. Probatur. necesse fuit dari uiro adiutoriũ ad generationis opus: ergo necesse fuit

Formauit deus hominẽ, intelligitur productio corporis simul cũ anima: quod autem additur, Et inspirauit in faciẽ eius spiraculũ uitæ, intelligit de spiritu sancto: sicut & dominus insufflauit in apostolos dicens, Accipite spiritum sanctum. Sed hæc expositio, ut dicit Aug. in lib. de ci. dei, excluditur p uerba Scripturæ. Nã subditur ad prædicta, Et factꝰ est homo in animã uiuentẽ. Quod apostolus 1. ad Cor. 15. nõ ad uitam spiritualem, sed ad uitam animalem refert. Per spiraculum ergo uitæ intelligitur anima, ut sic quod dicitur, Inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ, sit quasi expositio eius quod præmiserat. Nam anima est corporis forma.

¶ Ad quartũ dicendum, q̃ quia operationes uitæ magis manifestantur in facie hominis ꝓpter sensus ibi existẽtes, ideo dicit in faciẽ hominis insp̃iratum esse spiraculum uitæ.

¶ Ad quintũ dicẽdum, quòd secũdum Aug. omnia opa fex dierũ simul sunt facta. Vnde animam primi hominis, quam ponit simul factam cum angelis, non ponit factam ante sextam diem, sed in ipso sexto die ponit esse factam & animam primi hominis in actu: & corpus eius secũdum rationes causales. Alii uero doctores ponunt & animam & corpus hominis factum sexto die in actu.

QVAESTIO NONAGESIMASECUNDA de productione mulieris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de productione mulieris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum in illa rerũ productione deberit fieri mulier producta. ¶ Secũdo, utrum debuerit fieri de uiro. ¶ Tertio utrũ de costa uiri. ¶ Quarto, utrum facta fuerit immediate à deo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.*

459 Opus. 73. capit. 17. & 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ mulier non debuit produci in prima rerum productione. Dicit enim philosophus in lib. de generatione animalium, q̃ fœmina est mas occasionatus. Sed nihil occasionatum & deficiens debuit esse in prima rerũ institutione. Ergo in illa prima rerũ institutione mulier ꝓducenda nõ fuit.

¶ Præterea, Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta. Nam ad mulierem dictũ est post peccatum Gen. 3. Sub uiri potestate eris. Et Greg. dicit, quòd ubi non delinquimus, omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris uirtutis & dignitatis quàm uir. Semper enim honorabilius est agens patiente: ut dicit Aug. 12. super Gen. ad lit. Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶ Præterea, occasiones peccatorum sunt amputandæ. Sed deus præscíuit quòd mulier esset futura uitro in occasionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Non est bonũ hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

CONCLVSIO.

¶ Cum oportuit in prima rerum formatione dari homini adiutorium ad opus generationis explendum, debuit tunc mulier produci.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ necessariũ fuit fœminã fieri, sicut Scriptura dicit in adiutorium uiri: non quidẽ in adiutoriũ alicuius operis, ut quidam dixerũt: cũ ad quodlibet aliud opus cõuenientius iuuari possit uir per alium uirum, q̃ per mulierem, sed in adiutoriũ generationis. Quod manifestius uideri potest, si in uiuẽtibus modus generationis

ris in domo. Et in sequenti articulo expresse dicit, q̃ in humana specie mas & fœmina coniunguntur non solũ ad generationẽ, sed ad domesticã uitã, in qua alia sunt maris, alia fœminę opera. Constat autẽ q̃ unũquodq̃ opus melius fit per eũ, cui est ꝓprium, q̃m per aliũ. Igit̃ præter generationẽ alia sunt q̃ per fœminã melius paratur, q̃m per uirũ: uxta illud. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc est dicendũ cũ duplici distinctione: prima, q̃ aliud est log de uxore in cõparatione ad maritũ, & aliud absolute de fœmina & uiro. Secũda est, q̃ aliud est loqui de fœmina & uiro cæteris paribus, & aliud est loqui de fœmina, sic affecta, aut erudita, uel affueta, &c. Sermo siquidem est literę de fœmina & uiro absolute. Arist. & articulus sequẽs loquũtur de fœmina in cõparatione ad maritũ. Et uerũ est q̃ multa sunt in domestica uita, quæ nõ solum melius fiunt per uxorem, sed simpliciter non decẽt maritũ: quin potius nec scire debet talia, ut ibidem dicitur. Sed ex hoc non sequit quin ista melius fierent per unã aut plures alios uiros: ex hoc em̃ quòd melius per ipsam q̃m per maritũ fit: nõ sequitur; ergo melius q̃m per uirũ. Multa quoq; sunt opera q̃ melius separatur à muliere, q̃m à uiro ratione affectus maioris, cõsuetudinis, instructionis, &c. & propter hoc ubi nõ est mulier, ingemiscit æger. Et secundũ hoc mas & fœmina in hominib⁹ iunguntur ad opera uitæ domesticæ: quia maximũ uinculum amicabilis & perpetuę cõiunctionis reddet magis idoneam fœminam uxorem ad huiusmodi opera q̃m uirum: cũ quo non est tã ꝛ tanti uinculi. Stat ergo solidũ dictum literæ ex Aug. acceptũ,

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæsecũdæ Articulũ secũdũ.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore una cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiue. Mulier cõueniens ex uiro formata est magis q̃m fœmina cuiusq; animalis. Quod, ꝓbat quadrupliciter: primo ex parte dignitatis uiri, ex parte amabilitatis mulieris, ex parte finis secũdarii, s. domestic̃ uitæ, ex parte sacramẽti.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæsecũdæ Articulũ tertiũ.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore una cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiue. Cõueniẽs fuit mulierẽ formari de costa uiri. Probat dupliciter. primo, ex parte coniunctionis considerentur. Sunt enim quædam uirtutes, quæ in seipsis nõ habent uirtutẽ actiuam generationis, sed ab agẽte alterius speciei generãtur: sicut plantæ & animalia quæ generãtur sine semine ex materia cõuenienti per uirtutem actiuam cælestiũ corporum. Quædam uero habent uirtutẽ generationis actiuã & passiuã coniunctam, sicut accidit in plantis, q̃ generãtur ex semine. Non enim est in plantis aliquod nobilius opus uitę q̃m generatio. Vnde conuenienter omni tẽpore in eis uirtuti passiuę cõiũgitur uirtus actiua generationis. Animalibus uero perfectis cõpetit uirtus actiua generationis secundũ sexum masculinũ, uirtus uero passiua secundum sexũ fœmininũ. Et quia est aliqđ opus uitę nobilius in animalibus q̃m generatio, ad quod eorũ uita principaliter ordinat̃: ideo non omni tempore sexus masculinus fœmino coniungitur in animalibus perfectis: sed solum tẽpore coitus, ut imaginemur per coitum sic fieri unũ ex mare et fœmina, sicut in planta omni tẽpore cõiunguntur uis masculina & fœminina: etsi in quibusdam plus abundet una harũ, in quibusdã plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius opus uitæ, qđ est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori ratione distinctio utriusq; uirtutis, ut seorsum ꝓducereꝛ fœmina à mare, & tamen carnaliter cõiungerentur in unum ad generationis opus. Et ideo statim post formationem mulieris, dicitur Gen. 2. Erunt duo in carne una.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ per respectum ad naturã particularẽ fœmina est aliquid deficiens et occasionatũ: quia uirtus actiua q̃ est in semine maris, intendit producere sibi simile perfectũ secundum masculinum sexum. Sed q̃ fœmina generetur, hoc est propter uirtutis actiuæ debilitatem: uel propter aliquam materię indispositionem: uel etiam propter aliquã transmutationem ab extrinseco: puta à uentis australibus qui sunt humidi: ut dicitur in li. de generatione animaliũ [c]. Sed per cõparationẽ ad naturã uniuersalẽ fœmina non est aliquid occasionatũ, sed est de intẽtione naturæ ad opus generationis ordinata. Intentio autem naturæ uniuersalis dependet ex deo, q̃ est uniuersalis author naturę. Et ideo instituẽdo naturã, non solum marẽ, sed etiã fœminã producit.

¶Ad secundum dicendũ, q̃ duplex est̃ subiectio [c]. Vna seruilis, secundum quã ꝑsidens utitur subiecto ad suũ ꝑpriũ utilitatẽ. Et talis subiectio introducta est post peccatum. Est autẽ alia subiectio œconomica uel ciuilis: secundũ quã ꝑsidẽs utitur subiectis ad eorũ utilitatẽ & bonum. Et ista subiectio fuisset etiã ante peccatũ. Defuisset enim bonũ ordinis in humana multitudine, si qdã per alios sapientiores gubernati nõ fuissent. Et sic ex tali subiectione naturaliter fœmina subiecta est uiro: quia naturaliter in homine magis abundat discretio rationis. Nec inæqualitas hominũ excludit̃ per innocentię statum: ut infra dicetur [c].

¶Ad tertium dicẽdũ, q̃ si omnia ex quibus homo sumpsit occasionem peccandi, deus subtraxisset à mũdo, remansisset uniuersum imperfectum. Nec debuit bonum cõmune tolli, ut uitaretur particulare malum [c], præsertim cum deus sit adeo potens, ut quodlibet malum possit ordinare in bonum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum mulier debuerit fieri ex uiro.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd mulier nõ debuit fieri ex uiro. Sexus em̃ communis est homini & aliis animalibus. Sed in aliis animalibus fœminæ non sunt factæ est maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶Præterea, Eorũ quæ sunt eiusdẽ speciei, eadem est materia. Sed mas & fœmina sunt eiusdem speciei. Cũ igitur uir fuerit factus ex limo terræ, ex eodem debuit fieri fœmina, & non ex uiro.

¶Præterea, Mulier facta est in adiutoriũ uiro ad generationem. Sed nimia propinquitas reddit personã ad hoc ineptam. Vnde personæ propinquæ à matrimonio excluduntur: ut patet Leui. 18. Ergo mulier non debuit fieri ex uiro.

¶SED CONTRA est qđ dicitur Eccle. 17. Creauit ex ipso, scilicet uiro, adiutorium sibi, scilicet mulierem.

CONCLVSIO.

¶Decuit mulierem ex uiro formari in principio formationis rerum.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ cõueniens fuit mulierẽ in prima rerũ ꝑstitutione ex uiro formari magis q̃m in aliis animalib⁹. ¶Primo quidẽ, ut in hoc quędam dignitas primo homini seruaretur: ut secundum dei similitudinem esset & ipse principium totius suę speciei [c], sicut deus est principiũ totius uniuersi. Vnde & Pau. dicit Act. 17. q̃ deus fecit ex uno omne genꝰ hominum. [c] 489

¶Secundo, ut uir magis diligeret mulierem, & ei inseparabilius inhęreret, dum cognosceret eam ex se esse productã. Vnde dicit Gen. 2. De uiro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit uxori suæ. Et hoc maxime necessarium fuit in specie humana, in qua mas & fœmina communent per totam uitam. Quod non contingit in aliis animalibus.

¶Tertio: q̃a, ut philosophus dicit in. 8. ethi. mas & fœmina coniũgũtur in hominib⁹: nõ solũ ꝓpter necessitatẽ generationis, ut in aliis animalibus: sed etiã ꝓpter domesticã uitã: in qua sunt aliqua opa uiri & fœminæ, & i qua uir est caput mulieris. Vnde cõuenienter ex uiro formata est fœmina, sicut ex suo principio.

¶Quarta uero est ratio sacramẽtalis. Figuratur. n. per hoc quòd ecclesia à Christo sumit principium. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicẽdum, q̃ materia est ex qua aliqd fit. Natura autẽ creata habet determinatũ principiũ. Et cũ sit determinata ad unũ: ertiã habet determinatũ processum. Vnde ex determinata materia, ꝓducit aliquid in determinata specie. Sed uirtus diuina, cum sit infinita, potest idẽ secundũ speciẽ ex quacũq; materia facere: sicut uirũ ex limo terræ, & mulierẽ ex uiro. ¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ ex naturali generatione contrahitur q̃dã propinquitas, q̃ matrimoniũ impedit. Sed mulier nõ est producta à uiro ꝓ naturalẽ generationẽ, sed sola uirtute diuina. Vnde Eua non dicitur filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum mulier debuerit formari de costa uiri.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur q̃ mulier non debuerit formari de costa uiri. Costa enim uiri fuit multo minor q̃m corpus mulieris. Sed ex minori nõ potest fieri maius nisi uel per additionem. quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formaꝛ ta diceretur q̃m de costa. Vel est per rarefactionem. Quia (ut dicit Aug. super Gen. ad lit.) non est poſsibile ut aliquod corpus crescat nisi rarefiat. Non autem inuenitur corpus mulieris rarius q̃m uiri ad minus in ea proportione quam habet costa ad corpꝰ Euę. Ergo Eua non fuit formata de costa Adæ.

¶Præterea, In operibus primo creatis nõ fuit aliquid superfluũ. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtracta remansit imperfectum: quod uidetur inconueniens.

¶Præterea, Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari à uiro, ut ex ea mulier formaretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Ædificauit dominus deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit ut mulier in prima mũdi creatione ex costa uiri formaretur.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ conueniens fuit mulierẽ formari de costa uiri. Primo quidẽ, ad significandũ q̃ inter uirum & mulierẽ debet esse socialis coniunctio. Nec q̃. n. mulier debet dominari in uirum. Et ideo non est formata de capite. Nec q̃ debet à uiro despici tanquã seruiliter subiecta. Et ideo non est formata de pedibus. Secundo propter sacramentũ. Quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerant sacramenta, id est sanguis & aqua, quibus est Ecclesia instituta.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ qdã dicũt, ꝓ multiplicationem materiæ abs q̃ alterius additione formatũ fuisse corpus mulieris, ad modũ quo Dominus quinq; panes multiplicauit. Sed hoc est omnino impossibile. Multiplicatio enim prædicta aut accidit secundũ transmutationem substantiæ ipsius materiæ, aut secundum transmutationem dimensionũ eius [c], nõ autẽ [c] 583 secundũ transmutationẽ substantiæ ipsius materiæ. Tũ qa materia in se cõsiderata est omnino transmutabilis, utpote existẽs in potẽtia, & habẽs nõ solũ rationẽ subiecti. Tum etiã qa multitudo

dionis foctalis nõ denominatiuæ, ex quacunq; parte. secũdo ex parte sacramẽti. omnia clara sunt.

Annota. ¶In respõsione ad primũ aduerte, q̃ qa materia præuenit actus ofm ꝓpria cæmẽtorũ, ut dicit 7. meta. nec est qd nec quale, nec quantum: sed omnia in potentia, idcirco præter essentiam materiæ est & magnitudo & multitudo: quo ad ꝓdicamẽtũ quãtitatis pertinẽt, ꝑter essentiam autem eius sunt hæc in actu non in potentia. Verũ nõ est putandum materiam existentẽ sub quacunq; dimensione esse in potẽtia ad quantamcunq; dimensionẽ, sed est certus limes, ultra quẽ nec in potentia extendit. Et propterea cõmuniter & bene dicitur, q̃ licet in essentia materiæ nõ dei maius aut minus, multitudo, uel paucitas, dãt tamen in ea plus & minus, ita

472 ꝙ plus materiæ est sub
supra q. 92. art. 2. pedali terræ, quam sub pedali ignis. Et hoc patet ex rationibus rari & densi, quoniam hoc habet multum materiæ sub paruis, illud parum sub magnis dimẽsionibus. Et propterea materia existens sub costa non erat in potentia ad quantamcunq; quantitatẽ. Et rursus licet fuerit in potẽtia ad quantitatẽ maiorẽ mulierẽ, non tamẽ seruata densitate debita ad corpus mulebre, & ideo oportuit plus materiæ haberi à corpe longe maiori, & nõ lõge rariore.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Artic. quartũ.

Coment. Titulus clarus.

¶In corpe una conclusio respõsiua quæsito affirmatiue: solus deus mulierem de costa uiri potuit formare. Probat Solus naturę institutor potest præter naturæ ordinẽ res in esse ꝓducere. ergo solus deus potest corpus mulieris
460 de costa uiri formare. Antecedens patet: cõsequentia, ꝓbatur: qa corpus mulieris est præter naturę ordinẽ formatũ: qđ probatur sic, generatio cuiusq; speciei est ex determinata materia. ergo corporis humani naturalis generatio est ex semine humano. ergo ꝓductio ex quacunq; alia materia nõ est naturalis: ergo formatio corporis ex costa nõ est naturalis: omnia clara sunt.

a ¶Super Quæstionũ nonagesimæterciæ Articulũ primum.

Annota. Titulus, dei, quo ad naturã non artem.

Coment. ¶In corpe duo. Primo incipit ostendere quid requiratur ad rationem imaginis, tam ꝓfectæ q̃m imperfectæ. Secundo

actiuam, sed secundum potentiam passiuã tãtũ, in ordine ad potentiã actiuã Creatoris.

QVAESTIO NONAGESIMATERTIA DE FINE, SIVE TERMINO PRODVCTIONIS HOMINIS, IN NOVEM ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE considerandũ est de fine siue termino ꝓductionis hominis, prout dicit̃ factus ad imaginem & similitudinẽ dei.

¶Et circa hoc quærũtur nouẽ.

¶Primo, utrum in homine sit imago dei.

¶Secundo, utrum imago dei sit in irrationalibus creaturis. ¶Tertio, utrum imago dei sit magis in angelo quàm in homine. ¶Quarto, utrum imago dei sit in omni homine. ¶Quinto, utrum in homine sit imago dei per comparationem ad essentiã, uel ad personas diuinas omnes, aut unã earum. ¶Sexto, utrũ imago dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus, aut actus. ¶Septimo, utrũ per cõparationẽ ad obia obiecta. ¶Octauo, utrũ imago dei inueniatur in hoíe solũ secundũ mentẽ. ¶Nono, de differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum imago dei sit in homine.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ imago dei non sit in homine. Dicitur em̃ Isa. 40. Cui similem fecisti deum, aut quã imaginem ponetis eĩ?

¶Præterea, Esse dei imaginem est ꝓprium primogeniti: de quo dicit Apostolus ad Coll. 1. Qui est imago dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur dei imago.

¶Præterea, Hil. dicit in li. de syno. quòd imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens. Et iterum dicit. quòd imago est rei ad rem coæquandam indiscreta & unita similitudo. Sed non est species indifferens dei, & hominis, nec potest esse æqualitas hominis ad deum. Ergo in homine non potest esse imago dei.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

CONCLVSIO.

¶Cum in homine non sit similitudo dei secundum æqualitatem, dicitur potius ad imaginem dei factus, qãm imago dei.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut Aug. dicit in lib. 83. q. ubi est imago, cõtinuo est & similitudo, sed ubi est similitudo, non continuo est imago. Ex quo patet quòd similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet quòd sit ex alio expressum. Imago enim dicitur ex eo quòd agitur ad imitationẽ alterius [c]. Vnde ouum, quãtumcunq; sit alteri ouo simile & æquale, quia tamen non est expressum ex illo, nõ dicitur ad imaginem eius. Æqualitas autem nõ est de ratione imaginis: quia, ut Aug. ibidẽ dicit, ubi est imago, non continuo est æqualitas, ut patet in imagine alicuius in speculo relucente. & tamen de ratione perfectæ imaginis. Nam in perfecta imagine non deest aliqd imagini, qđ ꝑ insit illi de quo expressa est. Manifestum est autẽ q̃ in homine inuenitur aliqua dei similitudo, quæ deducitur à deo, sicut ab exemplari, non tamen est similitudo secundum æqualitatem: quia in infinitũ excedit exemplar hoc tale exemplatum. Et ideo in homine dicit̃ esse imago dei, non tã perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura cum dicit hominem factum ad imaginem dei. Præpositio enim ad, accessum quendã significat, q̃ cõpetit rei distanti.

rũdet q̃stio affirmatiue.

¶Quo ad primum tres conditiones imaginis uenãt. Primum q̃ sit similitudo, ex authoritate Aug. Secũdo, q̃ sit deducta ex illo, probatur ex qd nois: qa imago dicit ex eo q̃ imitatur alterũ. & ab oppositio, qa ouum nõ dicit imago oui, &c. Tertio, q̃ sit aut nõ sit cũ æqualitate. & penes hoc differt ꝓfecta ab impfecta imagine: ex authoritate Augu. & ratione: quia perfectæ imagini nihil deest imaginati.

¶Quo ad secundũ conclusio, est. In homine est imago dei impfecta, ꝓbatur dupliciter. Primo ex assignatis cõditionibus imaginis sic, in homine est aliqua dei similitudo deducta ab eo nõ secundũ æqualitatẽ: ergo in eo est imago dei impfecta. Antecedens quo ad primam partẽ est per se notum, quo ad secũdam, ꝓbatur qa homo est exẽplatus à quida natura. quo ad 462
tertiũ, ꝓbatur: qa in infinitũ deus excedit hominẽ: cõsequẽtia tenet ex cõditionibus imagi- *12. I. prol. & 1. d. 3. q. 1. a. 2.*
nis. Secũdo, ꝓbatur cõclusio ex authoritate Scripturæ dicentis hominem ad imaginẽ dei: *Et 4. con tra c. 26. Et uerũ, quæst. 10. ꝙ art. 4. cor.*
ꝙ ratio ꝓpriæ accessus: ergo nulla distantiã. Accessus em̃ non nisi distantis est.

¶Circa hanc partẽ occurrit dubiũ in probatione cõsequẽtię. Si em̃ ualet: sequitur, ergo in homine imo ergo in lapide est imago dei. patet sequela: qa omnes illæ cõditiones ualuntur in omni creatura respectu dei. ut patet discurrẽdo per singulas. Et si dicatur, ut in articulo sequenti dicitur: q̃ istæ cõditiones nõ sufficiũt ad rationẽ imaginis: ergo sophisma cõsequentis cõmissum est hic in hac ratione à superiori ad inferius, affirmatiue inferẽdo, est similitudo deducta non secundum æqualitatem. ergo imago. Antecedẽs enim est superius ad imaginem, ut patet. ergo, &c. Ad hæc dicitur q̃ cũ hæc quæstio sit nõ tã de re 592
quã de authore, nec cadere potest in sapientis cuiusq; mentem, ut in cõsequẽtib⁹ immediate se, eiusdem. q. articulis oblitus sui fuerit ratus author: distinguẽdũ est q̃ imago potest sumi dupliciter. Vno modo ꝓprie: alio modo cõter: & q̃ hoc articulo usus est imaginis uocabulo cõiterin secundo uero, ꝓprie: & ideo nullũ sophisma cõmissum est. Et q̃ hæc sit mens literæ colligit ex calce corpis sequẽtis articuli, ubi dicit, Solæ creaturę intellectuales ꝓprie loquendo sunt ad imaginẽ dei: insinuans distinctionem præfatã de com

Annota.

de cõiter & ꝑprie. Ratio autẽ quare diminute in hoc articulo imaginem acceperit, fuit ut reor triplex. Prima, qꝛ nõ incurritur inconuenies in cõclusione imaginis in homine: eo ꝙ secundũ rẽ saluatur in eo etiã reliqua cõditio perficiens imaginis rationem. Secũda est, ut à cõmunioribus etiã cõditionibus ad speciales procederet disciplina: non diuersarũ gẽnum sed eiusdẽ qõnis secundũ diuersos articulos: non enim tã exacta in primo articulo requirit doctrina: sed fat est si successiue ꝑ alios articulos natura ĩsiti discutitur ꝑfecte. Tertia, qꝛ ambiguitas imaginis proprie dictæ habebat specialẽ difficultatẽ, ut in argumentis articuli sequentis patet. & ideo reseruata est speciali articulo.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articuli secũdum.*

Cõment. 484 *2. dist. 16. art. 1. Et 3. dist. 1. q. 1. ar. 2. q. 2. cor. Et 4. contra ca. 10. ſ. Et 1. cõſ. xj. lect. 2. eo. 3.*

TItulus imago dei proprie dicta.

¶In corpe duo. primo complet rationẽ imaginis ꝑprie dictæ. Secũdo ꝛndet quæstiõi.

¶Quo ad primũ dicit duo, alterũ negatiuum, alterũ affirmatiuũ. Negatiuũ est, nõ quælibet similitudo deducta ab actio sufficit ad rationẽ imaginis. Probatur, qꝛ nec similitudo secundũ genus, ut patet de uerme respectu hõis: nec secundum accidẽs cõe, ut patet de albo: non respectu albi formalr, sed respectu subiecti, qꝛ ꝙ accidẽs denominatur albũ. Affirmatiuũ est, ꝙ requiritur aut similitudo secundũ speciẽ: ut patet in filio respectu patris: aut secũdũ ꝓprium speciei & ꝓpriue figurã: ut patet in denario, & probatur authoritate Hilarii.

¶Quo ad secundũ conclusio ꝛsponsiũa ꝓbæc est. Solæ intellectuales creaturæ, ꝓprie loq̃ndo sunt ad imaginem dei. Probatur, Solę creaturæ intellectuales assimilantur deo, ut intelligit & sapit: ergo solæ creaturæ intellectuales assimilãtur deo secũdũ quasi ultimã differẽtiã: ergo solæ assimilantur secundum speciẽ: ergo solæ sunt ad imaginẽ. Antecedẽs patet: & prima cõsequentia declaratur graduãdo res secundũ similitudinẽ ad deũ in tres gradus. Et ꝓbat authoritate Augustini dicentis nullũ gradũ esse ꝓximiorẽ deo, q̃ sit intellectiuus: tenet ergo locum ultimæ differentiæ: cæteræ cõsequẽtiæ sunt euidẽtes.

141

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articuli tertium.*

TItulus clarus.

¶In corpe una conclusio bifaria. Primo ꝓbatur ꝙ imago dei inueniatur in irrationalibus creaturis. Secundo ostẽditur ꝙ imago dei inueniatur in intellectualibus creaturis, ibi, ¶Præterea, Quanto. Circa primum duo facit. Primo ꝓponit quæstionẽ. Secundo ꝛndet quæstiõi, ibi, ¶Ad secundum dicẽdum. Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionẽ. Secundo ꝓbat quod mouet, ibi, ¶Sed contra est quod dicit Aug. 6. super Gen. ad lit. Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionẽ. Secundo ꝓbat quod mouet, ibi, ¶Præterea, Boe. in lib. de cõso. dicit de deo. Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionẽ. Secundo ꝓbat quod mouet, ibi, ¶Præterea, Boe. in lib. de cõso. dicit de deo. Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionẽ. Secundo ꝓbat quod mouet, ibi, ¶Præterea, Boe. in lib. de cõso. dicit de deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Prophetia loquitur de corporalibus imaginib' ab homine fabricatis. Et ideo ꝓpriãter dicit. Quam imaginem ponetis ei? Sed deus ipse sibi in homine ꝓfuit spirituale imaginem.

¶Ad secundum dicẽdum, ꝙ primogenitus omnis creaturę est imago dei perfecta, perfecte implẽs illud cuius imago est. Et ideo dicitur imago, & nunquã ad imaginẽ. Homo uero & ꝓpter similitudinẽ dicitur imago, & ꝓpter imperfectionẽ similitudinis dicitur ad imaginem. Et ꝙa similitudo perfecta dei non ꝓfuit esse nisi in idẽtitate naturæ, imago dei est in filio suo primogenito, sicut imago regis in filio sibi connaturali: in homine autem sicut in aliena natura, sicut imago regis in numo argenteo: ut patet per Aug. in lib. de decem chordis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ cũ unum sit ens indiuisum: eo modo dicitur species indifferens, quo una. Vnum autẽ dicitur aliqd: non solũ numero, aut specie, aut gẽe: sed etiã secundũ analogiã uel proportionẽ quãdã. Et sic est unitas uel conuenientia creaturæ ad deũ. Quod autẽ dicit rei ad rẽ coæquãdam, pertinet ad rationem perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum imago dei inueniatur in irrationalibus creaturis.*

AD SECVNDVM sic ꝓcedit. Videtur ꝙ imago dei inueniatur in irrationalibus creaturis. Dicit enim Dio. in lib. de di. no. Habent causãta causarum suarũ cõtingentes imagines. Sed deus est causa non solum rationalium creaturarum, sed etiam irrationalium. Ergo imago dei inuenitur in irrationalibus creaturis.

¶Præterea, Quanto est expressior similitudo in aliquo, tãto magis accedit ad rationẽ imaginis. Sed Dion. dicit 4. c. de di. no. ꝙ radius solaris maxime habet similitudinẽ diuinæ bonitatis. Ergo est ad imaginem dei.

¶Præterea, Quanto aliquid est magis perfectũ in bontate, tanto magis est deo simile. Sed totũ uniuersum est ꝑfectũ in bohitate, q̃ hõ. Quia etsi bona sint singula, tñ simul oĩa dñr ualde bona Gen. 1. Ergo totũ uniuersum est ad imaginem dei, & nõ solũ homo.

¶Præterea, Boe. in lib. de cõso. dicit de deo. Mundum mente gerens, similiq̃ imagine formans. Ergo totus mundus est ad imaginem dei, & non solum rationalis creatura.

¶SED CONTRA est qđ dicit Augu. 6. super Gen. ad lit. Hoc excellit in homine, qꝛ deus ad imaginẽ suã hominẽ fecit propter hoc ꝙ dedit ei mentem intellectualem, qua præstat pecoribus. Ea ergo, quæ non habẽt intellectum, non sunt ad imaginem dei.

CONCLVSIO.

¶ Cum oẽs intellectuales creaturæ assimilẽtur deo ut intelligit et sapit, solæ ad imaginẽ dei esse dicũtur.

¶RESPONDEO dicendũ ꝙ non quælibet similitudo, etiã si sit expressa ex altero, sufficit ad rationẽ imaginis. Si enim similitudo sit secundũ genus tñ, uel secũdum aliquod accidens cõmune, nõ propter hoc dicetur aliquid esse ad imaginẽ alterius. Non enim posset dici ꝙ uermis, qꝛ oritur ex homine, sit imago hominis, ꝓpter similitudinẽ gẽnis. Nec ꝙ iterum potest dici ꝙ si aliqd fiat albũ ad similitudinẽ alterius, ꝙ ꝓpter hoc sit ad eius imaginem, qꝛ albũ est accidens cõe pluribus speciebus. Requiritur autẽ ad rationẽ imaginis ꝙ sit similitudo secũdum speciem[e], sicut imago regis est in filio suo: uel ad minus secundũ aliquod accidẽs proprium speciei, & præcipue secundũ figurã: sicut hominis imago dicitur esse in cupro. Vnde signanter Hila. dicit, ꝙ imago est species indifferẽs. Manifestum est autẽ, ꝙ similitudo speciei attenditur secundum ultimã differentiã, assimilantur autẽ aliqua deo. Primo quidem & maxime communiter, inquantum sunt. Secũdo uero inquantum uiuunt. Tertio uero inquantum sapiunt uel intelligunt. Quæ, ut Aug. dicit in lib. 83. q. ita sunt deo similitudine ꝓxima, ut in creaturis nihil sit propinquius. Sic ergo patet quòd solæ intellectuales creaturæ ꝓprie loquendo, sunt ad imaginem dei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omne imperfectũ est quædã participatio perfecti. Et ideo, etiã ea quæ deficiunt à ratione imaginis: inquãtum tamen aliqualem dei similitudinem habent, participant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit quòd causata habent causarũ contingentes imagines, id est, quantum contingit ea habere, & non simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd Dio. assimilat radium solarem diuinæ bonitati quantum ad causalitatem, non secundum dignitatem naturæ, quæ requiritur ad rationem imaginis.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ uniuersum est perfectius in bonitate q̃ intellectualis creatura extẽsiue & diffusiue. Sed intẽsiue & collectiue similitudo diuinæ ꝑfectionis magis inuenitur in intellectuali creatura, q̃ est capax summi bont. Vel dicendum, quòd pars non diuiditur contra totum, sed contra aliam partem. Vnde cum dicitur quòd sola natura intellectualis est ad imaginem dei, non excludit quin uniuersum secundum aliquam sui partẽ sit ad imaginem dei: sed excluduntur aliæ partes uniuersi.

¶Ad quartũ dicendũ, ꝙ imago accipitur à Boë. secundũ rationẽ similitudinis qua artificiatũ imitatur speciem artis, quæ est in mente artificis. Sic autem quælibet creatura est imago rationis exẽplaris quam habet in mente diuina. Sic autẽ non loquimur nũc de imagine, sed secundum quod attenditur secundũ similitudinẽ in natura: prout scilicet primo enti assimilantur omnia inquantum sunt entia: & primæ uitæ inquantum sunt uiuentia; & lũmnæ sapientiæ inquantum sunt intelligentia.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angelus sit magis ad imaginem dei quàm homo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ angelus non sit magis ad imaginem dei, quàm homo. Dicit enim Augustinus, in sermone de imagine, ꝙ deus nulli alii creaturæ dedit quòd sit ad imaginem suã nisi homini. Non ergo uerum est, quòd angelus magis dicatur ad imaginem dei, quàm homo.

¶Præterea, Secundũ Aug. in lib. 83. q. hõ ita est ad imaginẽ dei, ut nulla ĩterposita creatura formetur à deo. Et ideo nihil est illi cõiunctũ[e]. Sed imago dei dicit aliqua creatura inquãtũ deo cõiungit. Ergo angelus non est magis ad imaginem dei, quàm homo.

¶Præterea, Creatura dicitur ad imaginẽ dei inquãtum est intellectualis natura. Sed intellectualis natura nõ intenditur nec remittitur. Non enim est de genere accidentis, cũ sit in genere substãtiæ. Ergo angelus nõ est magis ad imaginẽ dei quàm homo.

¶SED CONTRA est quod dicit Greg. in quadam Homil. quòd angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo similitudo diuinæ imaginis magis insinuatur expressa.

CONCLVSIO.

¶ Angeli intellectualis naturæ perfectius homine existentes, magis ad imaginem dei sunt simpliciter, quàm homo.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ de imagine dei loq dupliciter possumus. Vno modo quantũ ad id in quo primo cõsideratur ratio imaginis: qđ est intellectualis natura. Et sic imago dei est magis in angelis, q̃ sit in hominibus: quia intellectualis natura ꝑfectior est in eis, ut ex ꝓdictis patet[e]. Secũdo potest cõsiderari imago dei in homine quãtũ ad id, in quo secũdario cõsideratur: put scilicet in homine inuenitur quędã dei imitatio: inquantũ scilicet hõ est de homine, sicut deus de deo: & inquantũ anima hois est tota in toto corpe eius, & iterũ tota in qualibet parte ipsius, sicut deus se habet ad mundũ. Et secundũ hæc & ſmilia magis inuenitur dei imago in homine, q̃ in angelo. Sed quãtũ ad hoc non attenditur ꝓ se ratio diuinæ imaginis in homine nisi ꝓsuppposita prima imitatione, quæ est secũdũ intellectualem naturã: alioquin etiã animalia bruta essent ad imaginem dei. Et ideo, cum quantum ad intellectualẽ naturam angelus sit magis ad imaginẽ dei, q̃ homo, ſimpliciter concedẽdũ est angelũ magis esse ad imaginem dei, hominẽ autẽ secũdũ qd.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. excludit à dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, non autẽ angelos.

¶Ad secũdũ dicendũ, ꝙ sicut ignis dicit esse subtilissimũ corpoũ secũdũ suã speciẽ, cũ tñ unus ignis sit alio subtilior: ita dicit ꝙ nihil est cõiunctius deo, q̃ mẽs hũa secũdũ genus intellectualis naturæ: qa sicut ipse supra præmiserat quæ sapiũt, ita sunt illi similitudine ꝓxima: ut in creaturis nihil sit ꝓpinquius. Vñ per hoc non excluditur quin angelus sit magis ad dei imagmem.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ cũ dicitur ꝙ substãtia nõ recipit magis & minus, non intelligitur ꝙ una species substãtiæ nõ sit ꝑfectior q̃ alia: sed ꝙ unũ & idem individuum non participet suam speciẽ q̃nq̃ magis q̃nq̃ minus. Nec etiã à diuersis idiuiduis participat species substãtiæ secundũ magis & minus.

membris. Angelus est simpliciter magis ad imaginẽ dei, homo autem est magis secundũ quid. Probatur quo ad utrãq; partẽ simul. Angelus est similior deo secundũ intellectualem naturã. ergo secundum id in quo primo considerat ratio imaginis, homo uero est similior deo secundũ quædã, scilicet cõmunicationem naturæ, præsentiã animæ in toto & partibus. ergo secundũ ea in qxibus secundario attenditur ratio imaginis. ergo nõ per se, ergo nõ simpliciter, sed secundũ quid. Antecedens tam pro angelo q̃ pro homine est euidens: primæ uero consequẽtiæ declarãtur distinguendo, q̃ de imagine dupliciter, quo ad principale & secundarium. Secunda uero de homine probatur: qa alioquin bruta essent ad imaginẽ dei: cum in eis saluẽtur hæc similia. Non ergo hæc pertinent ad imaginẽ: nisi quia in natura intellectuali. ultimæ cõsequẽtiæ patent ex terminis.

1. d. 3. q. 1. ar. 3. qc. 1. ad 3. Et 2. q. 10. ar. 1. ad 3. Et 2. q. 10. arti. 6. cor.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum quartum.*

Cõment. 606

TItulus clarus.

¶In corpore una cõclusio tribus membris: Imago creationis est in omnibus hominibus, recreationis in iustis tantũ, similitudinis uero solum in beatis. Probatur simul distinctio. Graduatio & applicatio harũ imaginum ad affignata subiecta duplicẽr, rõne & authoritate. Ratio est, homo est ad imaginem secundũ intellectualem naturã: ergo est magis & maxime ad imaginem secundum quod magis aut maxime intellectiua liter deũ imitatur: ergo secũdũ quod magis intelligit & amat deum: ergo tripliciter, scilicet ex natura, gratia, et gloria: & sic prima omnibus, secunda iustis, tertia beatis cõuenit. Antecedẽs patet cũ prima cõsequẽtia. Secũda uero, ꝓbatur: quia hoc est summũ & primũ intellectualitatis in deo, ꝙ scilicet intelligit & amat se: & hoc est supremum, ad quod potest omnis intellectualis natura pertingere, ꝙ intelligat & quiescat in primo intelligibili: & patet utrũq; 12. metaph. Tertia uero consequentia distinguendo lumen triplex, &c. patet: & omnia clara sunt. Sed nota ꝙ in primo membro nomine Apti tudinis naturalis non intelligo aptitudinẽ ut distinguit cõtra habitũ aut actũ: quantã ad hoc primũ mẽbrum spectat nõ solũ posse intelligere & amare deum: sed etiã intelligere & amare

supra ar ti. 6. cor. Et ueri. q. 10. ar. 3. co. & q. 13. art. 2. 3.

species substãtiæ secundũ magis & minus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrũ imago dei inueniat̃ in quolibet homine.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ imago dei non inueniatur in quolibet homine. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 11. ꝙ uir est imago dei, mulier autẽ est imago uiri. Cũ ergo mulier sit indiuiduũ humanæ speciei, non cuilibet indiuiduo conuenit esse imaginem dei.

¶Præterea, Apostolus dicit Rom. 8. ꝙ illos, quos deus præscivit cõformes fieri imagini filij sui, hos prædestinauit. Sed nõ omnes homines prædestinati sunt. Ergo non omnes homines habent conformitatem imaginis.

¶Præterea, Similitudo est de rõne imaginis, ut suprà dictũ est[e]. Sed ꝓ peccatũ sit homo deo dissimilis. Ergo amittit dei imaginem.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur in Psal. Verũtamẽ in imagine pertransit homo.

CONCLVSIO.

¶Imago creationis in omnibus inuenitur hominibus, sed recreationis iustis tantum, similitudinis uero, beatis communicatur.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ cũ homo secundũ intellectualem naturã ad imaginẽ dei esse dicatur[e], secũdũ hoc est maxime ad imaginẽ dei, secundum quod intellectualis natura deũ maxime imitari potest. Imitatur autẽ intellectualis natura maxime deũ quãtum ad hoc ꝙ deus seipsum intelligit & amat. Vnde imago dei tripliciter potest cõsiderari in homine. Vno quidẽ modo secũdũ quod homo habet aptitudinẽ naturalẽ ad intelligendũ & amãdũ deũ[e]. Et hæc aptitudo cõsistit in ipsa natura mẽtis, quæ est cõmunis oĩbus hominibus. Alio modo secundum quod homo actu uel habitu deũ cognoscit & amat, sed tamẽ imꝑfecte. Et hæc est imago ꝙ cõformitatẽ gratiæ. Tertio modo secũdũ quod homo deũ actu cognoscit & amat ꝑfecte. Et sic attẽditur imago secundum similitudinẽ gloriæ. Vnde super illud Psal. Signatũ est super nos lu uul. tui Do. glo. distinguit tripliciter imaginẽ, scilicet creationis & recreationis & similitudinis. Prima ergo imago inuenit in oĩbus hoĩbus. Secunda in iustis tantũ. Tertia uero solum in beatis.

464

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ tam in uiro q̃ in muliere inuenit dei imago quãtũ ad id in quo pricipaliter ratio imaginis cõsistit, scilicet quantũ ad intellectualẽ naturã. Vnde Gen. 1. cũ dixisset, Ad imaginẽ dei creauit illũ, scilicet hominẽ subdidit, Mascului & fœminã creauit eos. Et dixit pluraliter, eos (ut Aug. dicit) ne intelligatur in uno indiuiduo uterq; sexus fuisse cõiunctus. Sed quantũ ad aliqd secundariũ imago dei inuenit in uiro, secundũ qđ nõ inuenit in muliere. Nã uir est principium mulieris & finis, sicut deus est principiũ & finis totius creaturæ. Vnde, cũ Apl's dixisset ꝙ uir imago & gloria est dei, mulier autẽ est gloria uiri: ostẽdit quare hoc dixerit, subdẽs, Non enim uir est ex muliere, sed mulier ex uiro: & uir nõ est creatus propter mulierem, sed mulier propter uirum.

¶Ad secundum & tertium dicendum, quòd illæ rationes procedunt de imagine, quę est secundum conformitatem gratiæ & glorię.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum in homine sit imago dei quãtum ad trinitatem personarum.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ in homine nõ sit imago dei quantũ ad trinitatẽ diuinarũ personarũ. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctę trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Et Hil. in 5. de tri. dicit: quòd homo fit ad communẽ trinitatis imaginẽ. Est ergo in homine imago dei quantum ad essentiam, & non quantum ad trinitatem personarum.

¶Præterea, In lib. de eccle. dog. dicit ꝙ imago dei attẽditur in homine secundũ æternitatẽ. Damascenus etiã dicit, ꝙ hominẽ esse ad imaginẽ dei significat intellectuale, & arbitrio liberũ, & ꝑ se potestatiuũ. Greg. etiã Nicenus dicit, quòd cũ scriptura dixit hominem factũ ad imaginẽ dei, tale est ac si diceret humanam naturã oĩs boni factã esse participẽ. Bonitatis enim plenitudo diuinitas est. Hæc autẽ omnia nõ pertinent, ad distinctionem personarũ, sed magis ad essentiæ unitatẽ. ergo in hoie est imago dei, nõ secundũ trinitatem personarũ, sed secũdũ essentiæ unitatẽ.

¶Præterea, imago ducit in cognitionẽ eius cuius est imago. Si igiẽ in hoie est imago dei secundũ trinitatẽ personarũ, cũ homo ꝑ naturalẽ rationẽ seipsum cognoscere possit: ſequeretur ꝙ per naturalẽ cognitionẽ posset homo cognoscere trinitatẽ diuinarũ personarũ. Qđ est falsum, ut suprà ostẽsum est[e].

¶Præterea, Nomẽ imaginis nõ cuilibet triũ personarũ conuenit, sed soli filio. Dicit enim Aug. in 4. de tri. ꝙ solus filius est imago patris. Stigitur in homine attẽderetur dei imago secundũ personam; non esset in homine imago totius trinitatis, sed filij tantum.

¶SED CONTRA est, ꝙ Hil. dicit in 4. de tri. Per hoc quòd homo dicitur ad imaginẽ dei factus, ostendit pluralitatem diuinarum personarum.

CONCLVSIO.

¶In Deo, cum natura diuina in tribus existat personis, dicitur homo factus ad imaginem diuinæ non tantum naturæ, sed etiam diuinarum personarum.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ sicut suprà habitũ est[e], distinctio diuinarũ personarũ nõ est nisi secundũ originẽ, uel potius secundum relationes originis. Non autẽ est idẽ modus originis in oĩbus, sed modus originis unusquisq; est secundũ cõuenientiam suæ naturæ. Aliter enim producuntur animata, aliter inanimata, aliter animalia, atq; aliter plantæ. Vnde manifestũ est ꝙ distinctio diuinarũ personarũ est secundũ qđ diuinæ naturæ cõuenit. Vnde esse ad imaginem dei secundũ imitationẽ diuinæ naturę, non excludit hoc quod est esse ad imaginẽ dei secũdũ representationẽ triũ ꝑsonarũ: sed magis unũ ad alterũ sequit. Sic igitur dicẽdũ est in hoie esse imaginẽ dei: & quãtũ ad naturã diuinã, & q̃tũ ad trinitatẽ ꝑsonarũ. Nã & in ipso deo in trib' ꝑsonis una existit nã.

¶Et per hoc patet ꝛsponsio ad duo prima.

¶AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa ꝓcederet si imago dei esset in homine perfecte repræsentãs deũ. Sed sicut Aug. dicit in 15. de tri. maxima est differẽtia huius trinitatis, quæ est in nobis, ad trinitatem diuinam. Et ideo (ut ipse ibidem dicit) trinitatem quæ in nobis est, uidemus potius quàm credimus: deum uero esse trinitatem, credimus potius quàm uidemus.

¶Ad quartũ dicẽdum, ꝙ quidã dixerunt in homine esse solũ imaginẽ filij. Sed hoc improbat Aug. in 12. de tri. Primo quidẽ ꝙ hoc ꝙ cũ secundũ æqualitatem essentiæ filius sit patri similis, necesse est si homo sit factus ad similitudinẽ filij, ꝙ sit factus ad similitudinẽ patris. Secũdo, quia si homo esset factus solum ad imaginẽ filij, non diceret pater: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã, sed tuã. cũ ergo dicitur, Ad imaginẽ dei fecit illũ, nõ est intelligendũ ꝙ pater fecit hominẽ solũ ad imaginẽ filij qui est deus (ut quidã exposuerũt) sed intelligendum est ꝙ trinitas deus fecit hominẽ ad imaginem suã, id est totius trinitatis. Cum autẽ dicitur ꝙ deus fecit hominẽ ad imaginẽ suã, dupliciter potest intelligi. Vno modo ꝙ hęc ꝓpositio ad, designet terminum factionis: ut

tum probāte, quòd sit etiam quo ad trinitatē personarum. Vnde uis probationis cōsistit in duabus propositionibus: scilicet quòd natura diuina est trina suppositaliter, & q̄ in homine est imago naturæ diuinæ. Ex his enim optime infertur, ergo in eo est imago trinitatis: quia illa imago infert istam: ut in prima parte huius artic. dictum est.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum sextū.*

Tit. Tit. Tit.

intelligit & amat actu uel potentia. Antecedens patet cum prima cõsequentia. secũda uero probatur ex hoc q̃ uerbũ dei, & similiter amor in ipso deo, ab ipso deo ut obiecto specificantur: ut patet ex dictis supra. Vltima uero cõsequẽtia ꝓbat ex hoc, q̃ diuersitas obiectorũ uariat speciẽ uerbi & amoris. Et ꝓbatur in litera inductiuẽ q̃ hoc uerbũ in aĩa de deo obiectiue, & uerbũ de quacũq; alia re differũt specie: & cõsequẽter à specie diuini uerbi, quod de deo est uerba de ceteris rebus recedũt, & dissimilia sunt secundũ speciẽ obiecti. uerbũ autem in aĩa de deo ut obiecto, cõuenit in specie obiecti cũ diuino uerbo: & propterea ipsum maxime repræsentat speciẽ uerbi diuini: & simile est dicendum de amore.

¶Quo ad secundũ potest duplex modus: 466 a quo aĩa fertur in deũ, scilicet immediate & mediate. Immediate dũ de ipso speculamur, & ipsum amam⁹. Mediate, dũ ipsum in aĩa nostra contemplamur & amamus. Primus modus est ut uisio rei ĩ se. Secũdus ut uisio ĩ speculo. Facta est autẽ hæc distinctio propter beati Aug. authoritatem, ut patet in litera.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum nonum.

TItulus isti⁹ art. occasionat⁹ est ex uerbis Gene, primo, ubi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

Cõment, ¶In corpore una con- 471
x. di. 28 q. 2. art. 1. cor. Et 2. di. 16. ar. 4. Et 1. co. 11. cor. 8. Et 2. co. 4. co. 4.
clusio respõsiua quæstio bimẽbris. Similitudo dupliciter potest distingui ab imagine. Vno modo ut præambula ad ipsam. Alio modo ut subsequẽs & pricies ipsam. Probatur & declarat primo ueritas distinctionis. Secũdo explanat singula mẽbra. Distinctio probat sic, Vnũ est cõmune oibus & põt ad singula aptari, sicut bonũ & uerũ. ergo & similitudo. ergo ut bonum se habet ut præambulum & subsequẽs respectu particularis bonis, ita etiã similitudo se habere põt ad imagiñ ut præambula, & ut subsequens. Antecedẽs probat, ga est trãscendẽs sicut illa. Prima cõsequẽtia uero probat, ga similitudo sequit unũ. & probatur ex. 5. meta. Secũda uero cõsequẽtia ꝓbat, ga æqua est utrobiq; 10. Cõmunitas enim & perfectio respectu huius faciunt q̃ bonũ habeat se utroq; modo. Vtraq; quæ cõclusio inuenit in

mens in seipsam absolute, sed ꝓut per hoc ulterius potest ferri in deũ, ut patet per authoritatem suprà inductam[e].

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ad rationem imaginis non solum oportet attendere quòd aliquid procedat ab aliquo, sed etiam quid à quo procedat, scilicet q̃ uerbum dei procedit à notitia de deo.

¶Ad secũdũ dicendũ, q̃ in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: nõ quidẽ ita q̃ præter actionẽ tẽporaliũ & cõtemplationẽ æternorũ quæratur aliquod tertiũ quo trinitas impleatur, prout ibidẽ subditur: sed in illa parte rationis quæ deriuatur à parte tẽporalium, etsi trinitas inueniri possit: nõ tamẽ imago dei potest inueniri: ut postea dicitur, quia huiusmodi tẽporaliũ notitia adueniticia est animæ: & habitus etiã ipsi quibus tẽporalia cognoscuntur, nõ semper adsunt, sed quandoq; quidẽ præsentialiter adsunt, quandoq; autẽ secundũ memoriã tantum etiã postq̃ adesse incipiunt. Sicut patet de fide quæ temporaliter nobis aduenit in præsentia: in statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides, sed memoria fidei.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ meritoria dei cognitio & dilectio non est nisi per gratiã. Est tamẽ aliqua cognitio & dilectio naturalis, ut suprà habitũ est[c]. Et hoc etiã ipsum naturale est q̃ mens ad intelligendũ deũ rationi 20 uti potest, secundũ quod imaginẽ dei semper diximus permanere in mente: siue hæc imago dei ita sit abolita quasi obumbrata, ut pene nulla sit, ut in his qui non habent usum rationis: siue sit obscura atq; deformis, ut in peccatoribus: siue sit clara & pulchra, ut in iustis: sicut Aug. dicit 14. de trini.

¶Ad quartum dicẽdum, q̃ secundũ uisionẽ gloriæ temporalia uidebuntur in ipso deo. Et ideo huiusmodi tẽporalium uisio ad dei 40 imaginem pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit 14. de tri. q̃ in illa natura, cui mens felicẽter adhærebit, immutabile uidebit omne quod uidebit. Nam in ipso uerbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

ARTICVLVS. IX.

a Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur q̃ similitudo ab imagine non conuenienter distinguatur. Genus enim nõ conuenienter distinguitur à specie. Sed similitudo cõparatur ad imaginem ut genus ad speciem: quia ubi est imago ibi est continuo similitudo: sed non conuertitur, ut dicitur in lib. 83. q. Ergo inconuenienter similitudo ab imagine distinguitur.

¶Præterea, Ratio imaginis attenditur non 60 solum per repræsentationem diuinarũ personarum, sed etiam secundum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quã repræsentationẽ pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Non ergo conuenienter dicitur quòd similitudo est, in essentia: quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in altis.

¶Præterea, Imago dei in homine est triplex, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ: ut suprà habitum est[e]. Sed innocentia & iustitia ad gratiã pertinẽt. Inconuenienter ergo dicitur q̃ 70 imago accipitur secundum memoriã in intelligentiam & uoluntatem, similitudo autem secundum innocentiam & iustitiam.

¶Præterea, Cognitio ueritatis ad intelligentiam pertinet, amor autem uirtutis ad uoluntatem: quæ sunt duæ partes imaginis. Non ergo conuenienter dicitur quòd imago sit in cognitione ueritatis, similitudo in dilectione uirtutis. 80

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. 83. q. Sunt qui non frustra intelligunt duo dicta esse ad imaginem & similitudinem, cum sit una res esset, unum nomen sufficere potuisse.

CONCLVSIO.

¶Non idem est esse ad imaginem & similitudinẽ Dei, sed distincta sunt, ut præcedens & sequens imaginem sit ipsa similitudo.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ similitudo quædã unitas est. Vnum enim in qualitate similitudinem causat, ut dicit in quinto meta. Vnum autẽ, cũ sit de transcendentibus, & cõmune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonũ & uerũ. Vnde sicut bonum alicui rei particulari potest cõparari ut præambulũ ad ipsam, & ut subsequẽs, prout designat aliquã perfectionẽ ipsius: ita etiã est de cõparatione similitudinis ad imaginẽ. est enim bonum præambulum ad hominẽ, secundum quod homo est quoddam particulare bonũ. Et rursus bonũ subsequitur ad hominẽ, inquantũ aliquẽ hominẽ specialiter dicimus esse bonũ propter perfectionem uirtutis. Et similiter similitudo cõsideratur ut præambulũ ad imaginẽ, inquantum est cõmunius q̃ imago, ut suprà dictũ est[c]. Considerãt etiã ut subsequẽs ad imaginẽ, inquantũ significat quandã imaginis perfectionem. Dicimus enim imaginem alicuius esse similẽ uel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfecte uel imperfecte repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existens. Et sic similitudo attenditur secundum ea quæ sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib. 83. q. q̃ spiritus, id est mens, ad imaginem dei nullo dubitante factus est. Cætera autem hominis, scilicet quæ pertinent ad inferiores partes animæ, uel etiam ad ipsum corpus, ad similitudinem facta esse aliqui uolunt. Secundum hoc etiam in lib. de quantitate animæ dicitur, quòd similitudo dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo potest considerari similitudo secundum quod significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secundum hoc Dam. dicit, q̃ id, quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberum per se potestativum. Quod autem secundum similitudinem uirtutis secũdum quod homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur quòd similitudo dicitur ad dilectionem uirtutis pertinere. Non enim est uirtus sine dilectione uirtutis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo non distinguitur ab imagine secundum communem rationem similitudinis. Sic enim includitur in ratione ipsius imaginis. Sed secũdum quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis: uel etiã est imaginis perfectiua.

¶Ad secundum dicendum, q̃ essentia animæ pertinet ad imaginem: prout repræsentat diuinam essentiam secundum ea quæ sunt propria intellectualis naturæ, non autem secundum conditiones consequẽtes ens in communi, ut est esse simplicem & indissolubilem.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam uirtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina. Et secundum has posset attẽdi similitudo naturalis. Quamuis non sit inconueniens, ut id quod secundum assignationem unam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

¶Ad quartum dicendum, q̃ dilectio uerbi quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio uirtutis pertinet ad similitudinem, sicut & uirtus.

QVAESTIO NONAGESIMA= *quarta de statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de statu uel conditione primi hominis. Et primo, quantum ad animã. Secundo, quantum ad corpus.

¶Circa primum consideranda sunt duo. ¶Primo, de conditione hominis quantum ad intellectum. ¶Secundo, de conditione hominis quantum ad uoluntatem.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum primus homo uiderit deum per essentiam. ¶Secundo, utrum uidere potuerit substantias separatas, id est angelos. ¶Tertio, utrum habuerit omnium scientiam. ¶Quarto, utrum potuerit errare, uel decipi.

¶Vtrum

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Artic. primũ.

Cõment. 472. 2ª. q. 5. ar. 1. & 2. cor. Et 2. d. 23. q. 2. ar. 1. Et ueri. q. 8. ar. 1. per to. et ar. 2. cor.

TItulus clarus. ¶In corpore duo. Primo dicẽte respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionẽ pri mus homo de deo habuit.

¶Quo ad primũ conclusio respõsiua est negatiua, Primus homo nõ uidit deũ per essentiam secundũ cõmunẽ statum illius uitæ. Hæc cõclusio primo declaratur quantũ ad ultimã particulã: quare sit addita, quia scilicet posset aliquis dicere, q̃ de speciali gratia Adã uidit deum per essentiã: quãdo in sopore uenit. Deinde probatur. Videntes dei per essentiã se habẽt ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinem: ergo sunt stabiliti & in amore eius: ergo non possunt peccare: sed Adã peccauit: ergo nõ uidit deũ per essentiam. Antecedens probatur quia diuina essentia est ipsa beatitudo. prima cõsequẽtia probatur: quia nullus potest beatitudinẽ nolle, aut eius oppositũ, scilicet miseriã uelle. secũda uero est per se notæ quia peccare est auerti à deo.

Annota. ¶Aduerte q̃ quia ex uisione dei per essentiã optime nascitur impeccabilitas durante uisione, ut superius probatum fuit in ꝓposito, ubi de statu primi hominis tractatur: optime etiam sequitur q̃ si erat in statu uidentis deũ per essentiã, ergo erat in statu impeccabilis: et ideo subtiliter litera nõ momentaneam uisionẽ, sed statum uidẽtis deũ per essentiã perspiciens, dicit, q̃ uidentes in æternum peccare non possunt. Et sic excluditur 472 obiectio de peccato Pauli, & Moysi præcipue.

¶Quo ad secũdum est una conclusio, primus homo cognoscebat deũ altiore cognitione q̃ nos media, scilicet inter cognitionẽ patriæ, & huius exilij. Probatur. Cognitio plena et lucida dei in effectibus intelligibilibus est altior cognitione eius per effectus sensibiles: ergo est altior nostra, ic media inter cognitionẽ patriæ, & nostram. Sed talis conueniebat primo homini, ergo, &c. Prima propositio probatur sic, Visio dei per essentiã distinguitur cõtra uisionem per creaturã: ergo uisio dei per creaturã altiorẽ & deo similiorẽ est altior & clarior: ergo cognitio in effectu intelligibili est altior ea, quæ est per effectũ sensibilem. Vis primæ conclusionis ; ga & cõmunior est: nõ enim oĩs similitudo est imago: & ut ꝓbatum est suprà inductam[e]. Deinde explanatur singula mẽbra singillatim. Et primo primum ex duabus authoritatibus Augu. Secundo, secundum ibi, sicut & Damasceni. omnia clara sunt.

ARTICVLVS. I.

¶Vtrum primus homo per essentiam deum uiderit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ primus homo per essentiam deum uiderit. Beatitudo enim hominis in uisione diuinæ essentiæ cõsistit. Sed primus homo in paradiso cõuersans, beatam & omnium diuitẽ habuit uitam: ut Damas. dicit in 2. lib. Et Aug. dicit in 4. de ciui. dei. Si homines habebãt effectus suos quales nũc habemus, quomodo erant beati in illo inenarrabilis beatitudinis loco. i. paradiso? Ergo primus homo in paradiso uidit deum per essentiam.

¶Præterea, Aug. dicit 14. de ciui. dei, q̃ primo homini non aderat quicquam quod bona uoluntas adipisceretur. Sed nihil melius bona uoluntas adipisci potest, quàm diuinæ essentiæ uisionem. Ergo homo per essentiam deum uidebat.

¶Præterea, Visio dei per essentiã est qua uidetur deus sine medio & sine enigmate. Sed homo in statu innocentiæ uidit deum sine medio: ut Magister dicit in 1. dist. 4. lib. sen. Vidit etiam sine ænigmate, quia ænigma obscuritatem importat. Aug. dicit 15. de trini. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu uidit deum per essentiam.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. quòd non prius quod spirituale est, sed quod animale. Sed maxime spirituale est uidere deum per essentiã. Ergo primus homo in primo statu animalis uitæ deum per essentiam non uidit.

CONCLVSIO.

¶Primus homo cum peccauerit, non uidit Deum per essentiam secundum communem statum illius uitæ, sed ipsum cognoscens per intelligibiles effectus, altiori cognitione illum cognoscebat, quam nos cognoscamus, qui per sensibiles effectus illum nouimus.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ primus homo deum per essentiam non uidit secundum communem statum illius uitæ, nisi forte dicatur q̃ uiderit eum in raptu: quando deus immisit soporem in Adam: ut dicitur Gen. 2. Et huius ratio est: quia cum diuina essentia sit ipsa beatitudo, hoc modo se habet intellectus uidentis diuinam essentiam ad deum, sicut se habet quilibet homo ad beatitudinem. Manifestum est autem q̃ nullus homo potest per uoluntatem à beatitudine auerti, Naturaliter enim & ex necessitate homo uult beatitudinem, & fugit miseriã. Vnde nullus uidens deum per essentiã potest uoluntate auerti à deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes uidẽtes deum per essentiam, sic in amore dei stabiliuntur q̃ in æternum peccare non possunt. Cum ergo Adam peccauerit, manifestum est q̃ deum per essentiã non uidebat. Cognoscebat tamen deum quadã altiori cognitione, quàm nos cognoscamus. Et sic quodammodo eius cognitio media erat inter cognitionẽ præsentis status & cognitionem patriæ, qua deus per essentiam uidetur.

¶Ad cuius euidentiã considerandũ est q̃ uisio dei per essentiã diuiditur cõtra uisionem dei per creaturã. Quãto autẽ aliqua creatura est altior & deo similior, tanto per eã deus clarius uidetur: sicut homo perfectius uidetur per speculum in quo expressius imago eius resultat. Et sic patet q̃ multo eminentius uidetur deus per intelligibiles effectus, quàm per sensibiles & corporeos. A consideratione autẽ plena & lucida intelligibilium effectuũ impeditur homo in statu præsenti per hoc q̃ distrahitur à sensibilibus, & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccles. 7. Deus fecit hominẽ rectũ. Hęc autẽ fuit rectitudo hominis diuinitus inditum, ut inferiora superioribus subderẽtur, & superiora ab inferioribus non impedirẽtur. Vnde homo primus nõ impediebatur per res exteriores à clara & firma cõtemplatione intelligibilium effectuũ, quos ex irradiatione primæ ueritatis perpiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit Aug. in 12. super Gen. ad lit. q̃ fortassis deus primis hominibus antea loquebat, sicut cũ angelis loquitur, ipsa incõmutabili ueritate illustrãs mentes eorũ: etsi nõ tanta participatione diuinæ essentiæ quantã capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus dei, deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ homo in paradiso beatus fuit: non illa plecta beatitudine in quã transferendus erat, quæ in diuinæ essentiæ uisione cõsistit. Habebat tamẽ beatã uitã secũdũ quẽdã modũ: ut Aug. dicit 12. sup Gen. ad lit. inquantũ habebat integritatẽ & perfectionẽ quandã naturalẽ.

¶Ad secundum dicendum, q̃ bona uoluntas est ordinata uoluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata uoluntas, si in statu meriti habere uoluisset quod ei promitebatur pro præmio.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ duplex est medium. Quoddã, in quo simul uidet quod per medium uidet: dicitur: sicut cũ homo uidetur per speculũ, & simul uidetur cũ ipso speculo. Aliud medium est per cuius notitiã in aliquid ignotum deuenimus: sicut est medium demonstrationis. Et sine tali medio deus uidebatur. Non tamẽ sine primo medio. Non enim oportebat primũ hominem peruenire in dei cognitionem per demonstrationẽ sumptam ab aliquo effectu: sicut nobis est necessarium: sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo deũ cognoscebat. Similiter etiã est cõsiderandũ, q̃ obscuritas quæ importat in nomine ænigmatis, dupliciter potest accipi. Vno modo, secundũ quod quælibet creatura est quoddã obscurũ si cõparetur ad immensitatẽ diuinæ claritatis. Et sic Adã uidebat deũ in ænigmate: qua uidebat deum per effectum creatũ. Alio modo potest accipi obscuritas quę cõsecuta est ex peccato: prout scilicet impeditur homo à cõsideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secũdum hoc non uidit deum in ænigmate.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam uiderit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam uiderit. Dicit enim Greg. in 4. dial. in paradiso quippe aliquando homo uerbum dei perfruibatur: et nostrorum angelorum spiritibus cordis mundicia & cellitudine uisionis interesse.

¶Præterea, Anima in statu præsenti impeditur à cognitione substantiarũ separatarũ ex hoc q̃ est unita corpori corruptibili: quod aggrauat animã, ut dicitur Sapi. 9. Vnde & anima separata substantias separatas uidere potestur suprà dictũ est. Sed anima primi hominis non aggrauabatur à corpore, cum non esset corruptibile. Ergo poterat uidere substantias separatas.

¶Præterea, Vna substantia separata cognoscit aliam cognoscendo seipsam; ut dicitur in lib. de causis. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

¶SED CONTRA, Anima Adæ fuit eiusdem naturæ cum animabus nostris. Sed animæ non possunt nũc intelligere substantias separatas. Ergo nec anima primi hominis potuit.

quentię cõsistit in hoc, quòd radix distinguẽdi utrionẽ dei per essentiã à uisione eius per creaturã, est differẽtia secũdum perfectũ & imperfectum. quia ista, scilicet tanquã perfecta distinguitur cõtra ꝓfectã distinguitur cõtra tanquam defectiuã. Et ꝓpterea quanto creatura est altior, tanto est minus defectiua: & minus recedit à uisione q̃ essentiam. Prima autem cõsequẽtia principalis, scilicet, ergo est altior nostra: probat, ga nos à sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur: ꝓ nõ plene ac lucide intelligibiles effectus cõtẽplemur. Minor autẽ, scilicet q̃ talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter: primo ex rectitudine eius qua integrã subdebantur superioribus: cuius oppositum est in nobis. secũdo ex authoritate Aug. Et not, q̃ non distinguitur. litera modo quo ad hoc inter naturalẽ & gratuitã cognitionem primi hominis de deo: quoniam utraq; erat altior: & quo dammodo angelica magis quã humana: ut patet ex authoritate Augusti. & in responsione ad tertium.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Artic. secundũ.

TItulus per se- *Annot.*
quiditatiue intelligere.

¶In corpore duo. Primo respondet quæsito directe. Secũdo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionem habuit primus homo de angelis,

¶Quo ad primũ conclusio est negatiua, Primus homo non potuit uidere angelos per essentiam. Probatur, Primus homo naturaliter cognoscebat per conuertionem ad phantasmata: ergo non poterat 473 uidere angelos per essentiam. Antecedẽs ꝓbatur dupliciter. Primo quia secundum diuersos modos essendi: & de his diuersitate est modo sermo: & ideo assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Conuenit in 444 hoc q̃ in statu naturæ tam integræ, q̃ lapsæ anima est accommodata cognosci secundũ animalem intellectum probat authoritate. Quia facit est homo in anima uiuentem. Differunt in hoc q̃ corpus erat totaliter anima, subdita & non impediens in statu illo, nunc impedit. Ex his enim patet antecedens. si enim primus homo habuit animã accom-

modatè corpori secundum animalè uitā, ut in cōsuetidia dictū est. ergo intelligebat per cōuersionē ad phātasmata. hic enim modus intelligēdi ex illo essendi modo nasci ur. Et nota illud uerbū, secundum animalè uitā: quoniam excludit obiectionē de aīa corporis glorificati. illa enī nō erit accommodata corpori ad glorificandum ipsum secundum uitā aialē. Quoniā tunc nō uiuet amplius uita animāli: sed ut Apostolus dicit, Seminatur animale, & resurget spirituale. Appellatur enī animalis uitā quæ alimento cæteris, q̄ necessariis eget, de quā iā. Iterius erit sermo.

¶Cōsequentia probatur, intelligendo q̄ per phātasmata anima mouetur secundū tres gradus: & nullus eārū terminatur ad perfectā cognitionem nisi primus. Ego non potest uidere angelos. Assumptū quo ad primā partē probatur ex Diony. & explanatur qui sunt illi gradus: primus ad animā, secundus ad angelos, tertius ad deū. Secūda pars sigillatim quo ad singula membra, pbatur. Et primo, q̄ primus ad perfectā, id est quidditatiuā cognitionē per mīsi, id est animæ, ducit ex ꝓportione medij: quia obiecto actus, actui potētia, potentiæ substātia cōmēsuratur. Secūdo, q̄ secūdus non ex improportione medij ad terminū: quia scilicet prima media non sunt adæquata nisi substantiæ naturaliter intelligenti per phantasmata, & similiter ipsum proximū medij, scilicet substātia animæ. nō adæquat substantiā superiorē modo naturaliter intelligentē, sed angelus nō intelligit per phantasmata: ergo ex anima uisa nō uidetur. Tertio probat, q̄ tertius minime perficitur propter excessum termini: scilicet dei, nō solum super animam, sed etiā super angelum: qui etiā uisus nō fac esset ut duceret seipsum in uisionē dei ob illius insistum excessum. Quoad secundū, conclusio est, Primus homo habebat excellentiorē cognitionis modū de angelis, q̄m nos. Probatur ratione: quia fictio erat & certior circa intelligibilia. Et contra hoc authoritas Gregorij.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Artic. tertiū.

Cōment. TItulus clarius.
¶In corpore est una conclusio resolutiua nimembris. Primus homo habuit scientiā omniū naturaliter scibiliū, supernaturaliū uero quantū

a opus erat ad uitæ regimē, neutra uero nesciebat. Probatur hæc cōclusio tali ordine. primo enim ꝓbatur quo ad omnes partes per cōmune medium quod est radix omniū membrorū. deinde sigillatim ex illo medio singula membra deducuntur. Eā autē ꝓcessus iste, Perfecta naturaliter sunt priora imperfectis: ergo res omnes institute sunt à deo in statu perfecto: ergo homo institutus est in statu in quo posset statim esse aliorum principiū per instructionē & gubernationē. Tunc ultra erat principium pro instructione: ergo habebat omniū instrubilitū scientiam: ergo omniū quæ uirtualiter cōtinētur in primis principiis: ergo omniū naturaliter scibiliū. Et similiter erat principiū per gubernationē: ergo habebat cognitionē supernaturalis finis: ergo & mediorum: reliquorumq̄ supernaturaliū tantā quātā opus fuerat, notitiā habebat. Rursus homo institutus est in statu pfecto: in quo, &c. ergo eorū quæ neutra sunt, cognitionē nō habuit.
¶Antecedēs declaraf, & probatur. Declaraf q̄ de prioritate qua aīa est prior potentia, est sermo: probaf: quia ea quæ sunt in potentia nō reducuntur ad actū, &c. Prima cōsequentia probatur: quia res instituæ sunt à deo nō solū ut essent, sed ut aliorū principia essent: Hoc enim est esse in statu priori & perfecto. Secūda uero cōsequētia ꝓbatur, & cōfirmatur: quia homo potest esse aliorum principiū per generationē, factus est perfectus secundū corp⁹, ut statim posset generare: pari ratione, quia potest esse principium per instructionē & gubernationē, factus est pfectus secundū animam: ut statim posset instruere & gubernare. Non potest autē aliqs instruere nisi habeat scientiā. Et ideo primus homo sic institutus est à deo, ut haberet omniū scientiā: in quib⁹ homo natus est instrui. Et hæc sunt oīa illa, quæ uirtualr exiſtūt in primis principiis p se notis, quæcūq̄ scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationē autē uitæ ꝓpriæ & aliorū, nō solū requiritur cognitio eorū, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiā cognitio eorū, quæ naturalē cognitionē excedūt: eo q̄ uita hois ordinatur ad quendā finē supernaturalē: sicut nobis ad gubernationē uitæ nostræ necessariū est cognoscere quæ fidei sunt. Vide & de his supernaturalibus tantā cognitionē primus homo accepit, quāta erat necessaria ad gubernationē uitæ humanæ secundū statū illū. Alia uero, quæ nec naturali hois studio cognosci possunt; nec sunt necessaria ad gubernationē uitæ humanæ; prim⁹ homo nō cognouit: sicut sunt cogitationes hoīm, futura cōtingentia, & quædā singularia: puta quot lapilli iaceāt in flumine; & alia hmōi.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrū primus homo habuerit scientiā omniū.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ primus homo nō habuerit scientiā omnium. Aut enim habuit talē scientiā ꝓ species acquisitas, aut per species cōnaturales, aut per species infusas: nō autē per species acquisitas. Huiusmodi em cognitio ab experiētia causatur: ut dicit in 1. Meta. Ipse autē nō tūc fuerat oīa expertus. Similiter etiā nec ꝓ species cōnaturales, ga erat eiusdē naturæ nobiscū: anima autē nostra est sicut tabula in qua nihil est scriptū: ut dicitur in 3. de anima. Si autē per species infusas, ergo scientia eius quam habebat de rebus, nō erat eiusdem rationis cum scientia nostra, quam à rebus acquirimus.
¶Præterea, nomnibus indiuiduis eiusdem speciei est idē modus cōsequēdi perfectionem. Sed alij homines nō statim in sui principio habēt omniū scientiā, sed eā per ꝓcessum successionē acgrūt secundū suū modū. Ergo nec Adā statim formatⁿ habuit oīm scientiā.
¶Præterea, Status præsentis uitæ huiusmodi cōceditur, ut in eo proficiat aīa & quātū ad cognitionē & quātū ad meritū. Propter hoc em aīa corpori uidet esse unita. Sed homo in statu illo ꝓfecisset quātū ad meritū. Ergo etiā profecisset quantū ad cognitionē rerū. Non ergo habuit omnium rerū scientiam.
¶SED CONTRA est, q̄ ipse imposuit nomina animalibus, ut dicitur Gen. 2. Nomina autem debent naturis rerū cōgruere. Ergo Adam sciuit naturas omniū animaliū, & pari ratione habuit omniū aliorū scientiā.

CONCLVSIO.

¶Sicut homo quo ad corporis bona sic perfectus à Deo institutus est ad opus generationis explendum, quòd ei necessaria dedit, & superflua dimisit: ita quo ad animā perfectus ita ad aliorū institutionē fa ctus fuit, ut ei naturaliter scibilia nota essent, supernaturalia uero quantum fuerat opus, neutra uero ei penitus & diminute cognita remanērent.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ naturali ordine perfectū præcedit imperfectū, sicut & actus potētiæ: ga ea, quę sunt in potētia, nō reducuntur ad actū nisi per aliquod ens actu. Et ga res primitus à deo instituræ sunt non solū ut in seipsis essent, sed etiā ut essent aliorū principia, ideo, ꝓdūctæ sunt in statu pfecto, in quo possent esse principia aliorū. Homo autē potest esse principiū alterius, nō solū p̄ generationē corporalē, sed etiā p instructionē et gubernationē. Et ideo sicut primus homo institutⁿ est in statu pfecto quātum ad corp⁹, ut statim posset generare: ita etiā institutus est in statu pfecto quantū ad animā, ut statim posset alios instruere & gubernare. Non potest autē aliqs instruere nisi habeat scientiā. Et ideo primus homo sic institutus est à deo, ut haberet omniū scientiā: in quib⁹ homo natus est instrui. Et hæc sunt oīa illa, quæ uirtualr exiſtūt in primis principiis p se notis, quæcūq̄ scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationē autē uitæ ꝓpriæ & aliorū, nō solū requiritur cognitio eorū, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiā cognitio eorū, quæ naturalē cognitionē excedūt: eo q̄ uita hois ordinatur ad quendā finē supernaturalē: sicut nobis ad gubernationē uitæ nostræ necessariū est cognoscere quæ fidei sunt. Vide & de his supernaturalibus tantā cognitionē primus homo accepit, quāta erat necessaria ad gubernationē uitæ humanæ secundū statū illū. Alia uero, quæ nec naturali hois studio cognosci possunt; nec sunt necessaria ad gubernationē uitæ humanæ; prim⁹ homo nō cognouit: sicut sunt cogitationes hoīm, futura cōtingentia, & quædā singularia: puta quot lapilli iaceāt in flumine; & alia hmōi.

rerum: sed notitia taliū neutralium erat superfluatur paret de notitia cogitationū, & futurorum, & occultorū indiuiduorū, &c. ergo. hæc enim eo quia necessaria nec parti practicæ erāt, ut patet ex dictis, superflua esse pro statu illo relinquuntur.

Annota. ¶In resp̄sione ad primum notato, q̄ nō ois scientia infusa distinguit̄ specie ab acgsita: sicut nec est eiusdem speciei cū acquisita. Sed acgsitio & infusio concurrūt q̄ntū ꝓ accidēs: et hoc est q̄n illamet forma potest utroq; modo haberi: & tunc sunt eiusdē speciei. Talis autem erat scientia Adæ & nostra, sicut & oculi cæci nati & nostri. Quandoq; uero cōcurrūt, ut per se propriæ uitæ ad tales terminos, & tunc semper sunt diuersarū speciei. Talis est autē scientia animæ separatæ & animæ cōiunctæ: ga illa per infusionē tantā habet, quantā opus fuerat, notitiā habebat. Rursus homo institutus est in statu pfecto: in quo, &c. ergo eorū quæ neutra sunt, cognitionē nō habuit.
¶Antecedēs declaraf, & probatur. Declaraf q̄ de prioritate qua aīa est prior potentia, est sermo: probaf: quia ea quæ sunt in potentia nō reducuntur ad actū, &c. Prima cōsequentia probatur: quia res instituæ sunt à deo nō solū ut essent, sed ut aliorū principia essent: Hoc enim est esse in statu priori & perfecto. Secūda uero cōsequētia ꝓbatur, & cōfirmatur: quia homo potest esse aliorum principiū per generationē, factus est perfectus secundū corp⁹, ut statim posset generare: pari ratione, quia potest esse principium per instructionē & gubernationē, factus est pfectus secundū animam: ut statim posset instruere & gubernare. Non potest autē aliqs instruere nisi habeat scientiā. Et ideo primus homo sic institutus est à deo, ut haberet omniū scientiā: in quib⁹ homo natus est instrui. Et hæc sunt oīa illa, quæ uirtualr exiſtūt in primis principiis p se notis, quæcūq̄ scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationē autē uitæ ꝓpriæ & aliorū, nō solū requiritur cognitio eorū, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiā cognitio eorū, quæ naturalē cognitionē excedūt: eo q̄ uita hois ordinatur ad quendā finē supernaturalē: sicut nobis ad gubernationē uitæ nostræ necessariū est cognoscere quæ fidei sunt. Vide & de his supernaturalibus tantā cognitionē primus homo accepit, quāta erat necessaria ad gubernationē uitæ humanæ secundū statū illū. Alia uero, quæ nec naturali hois studio cognosci possunt; nec sunt necessaria ad gubernationē uitæ humanæ; prim⁹ homo nō cognouit: sicut sunt cogitationes hoīm, futura cōtingentia, & quædā singularia: puta quot lapilli iaceāt in flumine; & alia hmōi.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ primus homo habuit scientiā oīm ꝓ species à Deo infusas: nec tamē sciētia illa fuit alterius rationis à sciētia nostra: sicut nec oculi quos creato nato Christus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis quos natura pro duxit.

¶Ad secundū dicendū, q̄ Adam debebat aliquid habere perfectionis inquantū erat primus homo, quod cæteris hominibus non competit: ut ex dictis patet[c].

¶Ad tertiū dicendū, q̄ Adam in sciētia naturalium scibiliū, nō profecisset quantū ad numerū scitorum, sed quantū ad modū sciēdi: quia quæ sciebat intellectualiter, scuisset postmodū per experimentū. Quantū uero ad supernaturalia cognita profecisset etiam quantū ad numerū per nouas reuelationes: sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia unus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrū homo in primo statu decipi potuisset.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 2. q̄ mulier seducta in præuaricatione fuit.

¶Præterea, Magister dicit 22. dist. 2. sen. quòd ideo mulier non horruit serpentē loquentē: quia officiū loquendi eum accepisse à deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶Præterea, Naturale est ꝓ quanto aliquid remotius uidetur, tanto minus uidetur. Sed natura oculi non est contracta per peccatū. Ergo hoc idem in statu innocentiæ cōtigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei uisæ, sicut & modo.

¶Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad literā, quòd in somno adhæret anima similitudini tanquā ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per consequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset adhærendo similitudinibus tanquā rebus.

¶Præterea, Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia: ut dictum est[e]. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit, Approbare uera pro falsis non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

CONCLVSIO.

¶Cum homo in primo statu secundum intellectū sic à Deo fuerit institutus, quòd nullum malum in ipso inerat, & omnia inferiora superioribus sub dentur, nullo modo decipi potuit nec quo ad ea, quæ sciuit, nec quo ad ea, quæ nesciuit.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ quidam dixerūt q̄ in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscūq; existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquā uero sine assensu credulitatis, & iterū firma credulitas. Quantū ergo ad ea quorū scientiam Adam habebat, neutro istorū modorū homo decipi poterat ante peccatū. Sed quantum ad ea quorū scientiā nō habebat, decipi poterat, large accepta deceptione, ꝓ existimatione qualicūq; sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictū: quia existimare falsum in talibus, nō est noxiū boni: & ex quo temere assensus nō adhibetur, nō est culpabile. Sed hæc positio nō cōuenit integritati primi status. Quia, ut Aug. dicit 14. de ci. dei, in illo statu erat deuitatio tranquilla peccati: qua manēte nullū malū omnino esse poterat. Manifestū est autē, q̄ sicut uerū est bonum intellectus, ita falsum est malum eius, ut dicitur in 6. Ethi. Vnde non poterat esse q̄ innocentia manēte intellectus hominis aliqui falso acquiesceret quasi uero. Sicut enim

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis: subsecuta tamen est peccatum internæ elationis. Dicit enim Augustin. 2. super Gen. ad literam, quòd mulier uerbum serpentis non crederet, nisi iam ineffementi eius amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio.

¶Ad secundum dicēdum, quòd mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium: non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione. Quamuis non sit necessarium authoritatem Magistri sent. sequi in hac parte.

¶Ad tertium dicendum, quòd si aliquid repræsentatum fuisset sensui uel phantasiæ primi hominis aliter quàm sit in rerū natura, non tamen deciperetur, quia per rationem ueritatem diiudicaret.

¶Ad quartum dicendum, quòd id quod accidit in somno, nō imputatur homini: quia non habet usum rationis qui est proprius hominis actus.

¶Ad quintum dicendum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris uel cogitationibus cordium, homo in statu innocentiæ non credidisset ita esse: sed credidisset q̄ hoc esset possibile. Et hoc nō esset existimare falsum. Vel potest dici quòd diuinitus ei subuentum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiam non habebat. Nec est instantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subuentum ne deciperetur: licet tunc maxime indigeret. Quia tam præcesserat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recursum nō habuit.

QVAESTIO NONAGESIMAQVINTA de his quæ attinent ad uoluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia: in quatuor articluos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad uoluntatem primi hominis.
¶Et circa hoc considerandæ sunt duo. Primo quidem de gratia & iustitia primi hominis. Secundo, de usu iustitiæ quantum ad dominium super alia.
¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum homo creatus fuerit in gratia. ¶Secundo, utrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. ¶Tertio, utrum habuit uirtutes omnes. ¶Quarto, utrum opera eius fuissent æque efficacia ad merendum, sicut modo sunt.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrũ primus homo fuerit creatus in gratia.*

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd primus homo nõ fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1. Corint. 15. distinguẽs Adam à Christo, dicit, Factus est primus Adam in animã viuentẽ: nouissimus autem in spiritũ viuificantem. Sed uiuificatio spiritus est per gratiã. Ergo hoc est proprium Christi ꝙ fuerit factus in gratia.

¶Præterea, Aug. dicit in lib. de quæstionibus ueteris & noui testamenti, ꝙ Adam nõ habuit spiritum sanctum. Sed quicunq; habet gratiam, habet spiritum sanctũ. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶Præterea, Aug. dicit in lib. de correptione & gratia, ꝙ deus sic ordinauit angelorũ & hominum uitam, ut prius in eis ostenderet quid posset eorum liberum arbitr. deinde quid posset suę gratiæ beneficium, iustitięq; iudicium. Primo ergo cõdidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodum ei gratiam contulit.

¶Præterea, Magister dicit in 23. distin. lib. 2. sen. ꝙ homini in creatione datum est auxilium per quod stare poterat, sed non poterat proficere. Quicunq; autem habet gratiã, potest proficere per meritum. Ergo primus homo non fuit creatus in gratia.

¶Præterea, Ad hoc q̃ aliquis accipiat gratiã, requiritur consensus ex parte recipientis: cũ per hoc perficiatur matrimonium quoddã spirituale inter deum & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest nisi prius existentis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instanti suæ creationis.

¶Præterea, Natura plus distat à gratia, quàm gratia à gloria: quæ nihil est aliud, quàm gratia consummata. Sed in homine gratia præcessit gloriam. Ergo multo magis natura præcessit gratiam.

¶SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinãtur ad gratiã. Sed angelus est creatus in gratia. Dicit enim Aug. 12. de ciui. dei, ꝙ deus simul erat in eis, condens naturam & largiens gratiam[e]. Ergo & homo creatus fuit in gratia.

CONCLVSIO.

¶*Cum primus homo sic factus fuerit ut ratio Deo subderetur, rationi uero inferiores uires, animæ uero corpus: cõueniens est illũ in gratia fuisse creatũ.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd quidã dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum authoritates attestantur hominem in statu innocentiæ gratiam habuisse. Sed ꝙ fuerit conditus in gratia, ut alij dicunt, uidetur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua deus hominem fecit: secundum illud Eccle. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo secundum hoc quòd ratio subdebatur deo, rationi uero inferiores uires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat deo subiecta, inferiora ei subdebantur: ut Aug. dicit. Manifestum est autem ꝙ illa subiectio corporis ad animam, & inferiorũ uirium ad rationem non erat naturalis: aliquin post peccatum mansisset, cum etiam in dæmonibus data naturalia post peccatũ permanserint, ut Dio. dicit 4. ca. de di. no. Vnde manifestũ est ꝙ & illa prima subiectio, qua ratio deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Non enim potest esse ꝙ effectus sit potior quàm causa. Vnde Aug. dicit 13. de ci. dei, ꝙ posteaquam præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente diuina, de corporum suorũ nuditate confusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ tãquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, ꝙ per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Apostolus illa uerba inducit ad ostendendũ esse corpus spirituale sicut corpus animale: quia uita spiritualis corporis incepit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut uita corporis animalis incepit in Adam. Non ergo in uerbis Apostoli habetur ꝙ Adam nõ fuit spiritualis secundum animam, sed ꝙ nõ fuit spiritualis secundum corpus.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit in eodem li. nõ negatur quin aliquo modo fuerit in Adam spiritus sanct. sicut & in aliis iustis: sed ꝙ nõ sic fuerit in eo sicut nũc est in fidelibus, qui admittuntur ad perceptionem hæreditatis ęternæ statim post mortẽ.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ ex illa authoritate Aug. nõ habetur ꝙ angelus uel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrij ꝙ̃ habuisset gratiam: sed ꝙ ostendit quid in eis posset libe. arb. ante confirmationem, & quid postmodum cõsecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

¶Ad quartũ dicẽdum, ꝙ Magister loquitur secundum opinionem illorum qui posuerunt hominẽ non esse creatum in gratia, sed in naturalibus tantũ. Vel potest dici, ꝙ etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamẽ habuit ꝙ ex creatione naturę posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiæ.

¶Ad quin tumdicendũ, ꝙ cum motus uoluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suæ creationis primum hominem gratiæ consensisse.

¶Ad sextũ dicendũ, ꝙ gloriã meremur per actum gratiæ, non autem gratiam per actũ naturæ. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrũ in primo homine fuerint animæ passiones.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur ꝙ in primo homine non fuerint animæ passiones. Secũdum enim passiones animæ contingit, ꝙ caro concupiscit aduersus spiritum. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. Ergo in statu innocentiæ non erant animæ passiones.

¶Præterea, Anima Adæ erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adæ fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶Præterea, Per uirtutem moralem comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit uirtus moralis perfecta. Ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. 14. de ci. dei, ꝙ erat in eis amor imperturbatus in deum, & quædam aliæ animæ passiones.

CONCLVSIO.

¶*Passiones quæ malũ respiciunt, ut timor, & dolor, nullo modo erant in statu innocentiæ, nec passiones circa bonum non habitũ, ut nunc tamen habendum, ut spes: sed passiones circa bonum habitum, uel tempore suo habendum, ut amor, gaudium, desiderium, & spes, in illo fuerunt.*

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ passiones animę sunt in appetitu sensuali, cui[s] obiectũ est bonũ & malũ. Vñ oĩm passionũ animæ, quædã ordinant ad bonũ, ut amor & gaudiũ: quędã ad malũ, ut timor & dolor. Et qa in primo statu nullũ malũ aderat, nec iimmi nebat, nec aliquod bonũ aberat qđ cuperet bona uolũtas, ꝑ tẽpore illo habẽdũ, ut patet ꝑ Aug. 14. de ci. dei: oẽs illæ passiones quę respiciũt malũ, in Adã nõ erãtut timor ut dolor, & huiusmodi: sĩt nec illę passiones, quę respiciũt bonũ nõ habitũ, & nũc habẽdũ, ut cupiditas æstuans. Illæ uero passiones, quæ tota ratio authoritate Aug. dictis inobedientiã inferiorũ esse effectũ defectionis diuinæ gratiæ. Si enim negatio est causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis. Et sic gratia subdẽs deo rõnem, erat rõ quare inferiores superioribꝰ erãt subditæ: sup quod tota rõ stat.

¶*Num donũ supernaturale quo in primo homine ratio Deo subdebatur, fuerit gratia gratum faciens.*

¶Circa hũc locũ aduertę ꝙ Scotus in 2. dist. 29. q. 1. quamuis teneat nobiscũ ꝙ ad subiectionem talẽ exigebat aliquod donũ supernaturale: discordat tñ in hoc, ꝙ illud donũ supernaturale nõ uult esse gratiã gratũ faciẽtẽ, seu charitatẽ: ut patet in rõne ad quartũ. Nec ullã ad hoc rõnem adducit nisi qa nõ oportet donũ illud esse principiũ meriti. Posset tñ pro eo adduci qa iustitia originalis stare pcc cũ peccato mortali: gratia aũt gratũ faciẽs nequaquã. Assumptũ ꝓbat ex eo ꝙ Eua post peccatum mortale adhuc erat in illo statu: ut patet ex eo ꝙ nõ erubescebat: cum tñ esset nuda. Ad hoc breuiter dicit ꝙ nõ est doctrina S. T. ꝙ iustitia originalꝭ fit idẽ qđ gratia, sed ꝙ gratia gratum facięs de qua est sermo, sit uelut radix iustitiæ originalis: ꝙ ꝗto subditꝰ supmũ hois deo: ut patet hic et inferiꝰ. q. 100. art. 1. ad secũdũ. Et propterea facti i iustitia originali, cõsequebatur etiã cõ, sin, et facti in gratia: quasi iustitia originalis fuerit quasi gratia quædã gratis data, fũdata sup gratia gratũ faciẽte. Quomodo aũt steriẽ cũ peccato mortali, cõmunis est difficultas quia cũ gratia concessa fuerat usq; ad peccatũ exclusiue uel fuerit cũ gratiã gratũ faciẽte, siue nõ. Et dicẽdũ mihi uidet ꝙ ꝑ primũ peccatũ i mẽte Eue i ope ꝑdita gratia, ꝑdita quoq; iustitia est originalis nõ simplr. i. totaliter: sed q̃ ad aliquid. Simplr uero adimenda referuabat peccato Adę secũdũ ordinẽtiuing, ꝓuidẽtię, ea rõne ut donũ naturę à principio naturæ primo auferrẽt, de q̃ principiũ naturæ inuestiuerat. Nec obstat, qa potuisset Adã post Eue peccatũ nõ peccare, cũ ꝓ præscięntia casus in ratione ordinis fuit. Et hoc consonat proportioni directe. subnota enim radice possunt ali quandiu rami uiuere.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquintæ Artic. secundũ.*

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo respõdet quæsito de ipsis passionibus

passionibus. Secũdo de modo earum.

¶Quo ad primũ unica distinctio cum subdistinctione, & conclusionibus iuxta singula mẽbra. Distinctio est, Passionũ animæ aliæ circa bonũ, aliæ circa malum: earũ quæ circa bonum, aliæ circa bonũ habitũ, uel suo tẽpore habendum. Aliæ circa bonum non habitum, & tãc tamen habendũ. Probatur distinctio, quia passiones oẽs sunt in appetitu hũte pro obiecto bonũ & malum. Iuxta primam distinctionẽ est cõclusio negativa, Passiones circa malum nõ erant in statu innocentiæ. Probatur authoritate Augustin. quia tunc nullũ aderat. Iuxta secũdam duæ conclusiones. Prima, Passiones circa bonum nõ habitum, ut tamẽ nunc habendũ nõ erant in illo statu. Probatur eadem authoritate, quia nullum bonum aberat qđ cuperet bona uoluntas. Sed[a], Passiones circa bonũ habitum aut tempore suo habendũ, erant ibi. Relinquit per se notã: quia hæ sunt naturales, & nullum malum ponunt.

¶Quo ad secundũ ponitur talis distinctio, Passionum duplex est modus, per modũ preuenitiis & impeditiis, & ꝑ modũ cõsequentis, & obeditiis. Probatur dictũ in nobis ex eo ꝙ appetitus sensitiuus nõ est totaliter subditꝰ rationi, & quodãmõ rationi obedit in nobis. Et iuxta hanc distinctionẽ ponit una cõclusio, Passiones in illo statu nõ erãt ut præuenientes, sed ut obedientes. Probatur quia appetitus sensitiuus ibi totaliter erat rationi subditus.

¶Circa primã conclusionem aduerte, quòd Sco. in 2. dist. 29. q. 1. dicit, ꝙ forte nõ oportet illã cõclusionẽ tenere: eo quia uisus potuisset tristę uisibile, & auditus tristę audibile offendere: & cõsequẽter appetitus sensitiuus tristari de obiecto dissono, sicut de consono delectabili gaudet. ad hoc breuiter dicitur, ꝙ occurrẽtibus ꝓportionatis aut tristibilibus sensibilibus, non fuisset fixa acies sensus in ea, ac ꝑ hoc nulla subsecuta fuit set tristitia. Fuisset enim à tristitiis & doloribus sicut à terroribus status ille ꝓseruatus: ita ꝙ sicut occurrentibus terribilibus nõ fuissent territi ita oblata tristibilibus non doluissent per auersionem, &c.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶In corpore una cõclusio respõsiua quæsito habens duas partes, Homo in ꝙ fuit esse boni ꝑfectiui, ut gaudiũ & amor: uel sunt futuri boni in suo tpe hñdi, ut desideriũ & spes nõ affligens, fuerũt in statu innocẽtiæ: aliter tñ quã in nobis. nã in nobis appetitus sensualis, in quo sunt passiões, nõ totaliter subest rõi. Vñ passiones qñq; sunt in nobis ꝓuenientes iudiciũ rõnis, & impedites: qñque uero ex iudicio rõnis cõsequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In statu uero innocentiæ, inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde non erant in eo passiones animæ nisi ex rationis iudicio consequentes.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro concupiscit aduersus spiritum per hoc quòd passiones rationi repugnant[c]. Quod in statu innocentiæ non erat.

¶Ad secũdũ dicendũ, ꝙ corpus humanũ in statu innocẽtiæ erat impassibile quantũ ad passiões q̃ remouẽt dispõnẽ naturale: ut infra dicet[c]. Et sĩc aã fuit impassibilis quãtũ ad passiones quæ impediunt rationem.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ perfecta uirtus moralis nõ totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Tẽperati enim est cõcupiscere sicut oportet, & quæ oportet: ut dicit in. 3. Ethi.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum Adam habuerit omnes uirtutes.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ Adam nõ habuerit oões uirtutes. Quædã em uirtutes ordinãtur ad refrænãdam immoderãtiã passionũ: sicut ꝙ tẽperantiã refrænatur immoderata cõcupiscentia, & per fortitudinẽ immoderatus timor. Sed immoderãtia passionũ nõ erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ uirtutes.

¶Præterea, Quædam uirtutes sunt circa passiones respiciẽtes malũ: ut mãsuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones non erãt in statu innocentiæ: ut dictum est[c]. Ergo nec huiusmodi uirtutes.

¶Præterea, Pnã est q̃dã uirtus respiciẽs pcm̃ prius cõmissũ. Mta ẽt est q̃dã uirt[s] respiciẽs miseriã. Sed in statu innocẽtiæ nõ erat peccatũ, nec miseria. Ergo nec; hmõi uirtutes.

¶Præterea, Perfeuerãtia est quedam uirtus. Sed hãc Adã non habuit, ut sequens peccatũ ostendit. Ergo non habuit omnes uirtutes.

¶Præterea, Fides, quædã uirtus est. Sed hæc in statu innocentiæ nõ fuit. Importat enim ænigmaticam cognitionem, quę perfectioni primi status repugnare uidetur.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in quadam Homil. Princeps uitiorum uincit Adam de luto terræ ad imaginem dei factum, pudicitia armatũ, temperantia compositum, claritate splendidum.

CONCLVSIO.

¶*Cum in statu innocẽtiæ ratio Deo, rationi inferiores uires subditæ fuerint, necesse fuit in ipso esse omnes uirtutes, & quo ad actũ & habitum, ut illæ, quæ nullam imperfectionem includunt, ut fides, spes, charitas, &c. quo ad habitũ uero ut illæ, quæ aliquã imperfectionẽ claudũt, ut pœnitẽtia, et misericordia.*

¶RESPONDEO dicẽdũ ꝙ hõi statu innocẽtiæ aliquas habuit oẽs uirtutes. Et hoc ex dictis patet esse uerũ. Dictũ est enim supra[c], quòd talis erat rectitudo primi status, ꝙ ratio erat deo subiecta, inferiores autem uires rationi. Virtutes autẽ nihil aliud sunt q̃ perfectiões quædã, quibus rõ ordinat in deũ, et inferiores uires dispõnũtur ſcd'm regulã rationis, ut magis patebit, cũ de uirtutib⁹ agetur[c]. Vñ rectitudo primi status exigebat ut homo aliqualiter omnes uirtutes haberet. ¶Sed cõsiderandũ est, ꝙ uirtutũ quędã sunt quæ de sui rõne nullã imperfectionem important, ut charitas & iustitia. Et hmõi uirtutes fuerunt in statu innocẽtiæ simpliciter, & quãtũ ad habitũ, & q̃tũ ad actũ. Quædã uero sunt, quæ de sui rõne impfectionẽ important, uel ex parte actus, uel ex parte materię. Et sĩ hmõi imperfectio nõ repugnat perfectioni primi status, nihilominus hmõi uirtutes poterãt esse in primo statu: sicut fides, quæ est eorũ quæ non uidẽtur, & spes, quæ est eorũ quæ nõ habẽtur. Perfectio enim primi status nõ se extẽdebat ad hoc ꝙ uideret deũ per essentiã, & ut haberet cũ fruitione finalis beatitudinis. Vnde fides & spes esse poterãt in primo statu, & quantũ ad habitum, & quantũ ad actũ. Si uero imperfectio quæ est de ratione uirtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat hmõi uirtus ibi esse secundũ habitũ, & non scd'm actũ, ut patet de pœnitẽtia, quę est dolor de peccato cõmisso: & de misericordia, quę est dolor de miseria aliena. Perfectioni autẽ primi status repugnat tam dolor, quã culpa & miseria. Vnde huiusmodi uirtutes erãt in primo homine scd'm habitũ, & non secũdum actũ. Erat em primus hõ sic dispositus, ut si peccatũ præcessisset, doleret: & similiter si miseriã in alio uideret, eã pro posse repelleret. Sicut philosophus dicit in 4. Ethi. quòd uerecũdia quæ est de turpi facto, contingit studioso solũ sub cõditione. Est enim sic dispositus, quòd uerecundaretur si turpe aliquid committeret.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.*

AD QVARTVM sic ꝓcedit. Videt quòd opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merẽdũ, ꝙ̃ opa nostra. Gra em ex dei misericordia datur, quæ magis indigentibus subuenit magis. Sed nos indigemus magis gra, ꝙ̃ primus hõ in statu innocentię. Ergo copiosius infundit nobis gratia. Quæ cum sit radix meriti, opera nostra efficaciora ad merendum reddũtur.

¶Præterea, Ad meritum requiritur pugna quædam & difficultas. Dicitur enim 2. ad Timot. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et philosophus dicit in 2. Eth. quòd uirtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum.

¶Præterea, Magister dicit 24. dist. 2. lib sen. ꝙ homo nõ meruisset tentationi resistendo. Nunc autẽ meretur qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opa nostra ad merendũ, ꝙ̃ in primo statu.

¶SED CONTRA EST, QVIA secundum

guta distinctionis membra respondet.

¶Quo ad primū, quantitas meriti ex duplici causa oritur, scilicet gratia, & quātitate operis. Et quia hęc est duplex, scilicet absoluta & proportionalis, sit triplex radix: gratia, quantitas operis absoluta, & quātitas proportionalis: patent in litera omnia.

¶Quo ad secundū sunt tres cōclusiones. Prima est, Opera primi hominis erāt efficaciora ex parte gratiæ. Probatur: quia maior gratia: probatur, quia nullo obstaculo impedita. Secunda cōclusio est, Opera primi hominis erant efficaciora ad meritum ex quātitate operis absoluta. Probat, quia maiora opera fecisset: probatur, quia maioris utilitatis erat. Tertia est, Opera primi hominis erant minus efficacia ex quantitates proportionali operum. Probatur, quia opera hæc parua magis excedunt potestatem nostram, quàm illa magna potestatem illius. probatur, quia nos cū difficultate hæc, ille sine difficultate illa. & radix est: quia nos imbecilles, ille sanus & robustus.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Cōment. ¶In corpore una conclusio respōsiua quæstio affirmatiue, Adam in statu innocentiæ dominabatur aīalibus: Probatur, Omnia aīalia naturaliter subiecta sunt homini: ergo in statu innocentiæ illi obediebāt: quod est intentū, cōsequētia probatur: quia ante inobedientiam dei nulla erat subditorū inobedētia, quod probat: quia istorū inobedientia est effectus illius primę inobedientiæ. Ans autē probatur tripliciter: primo ex processu naturæ. Imperfectiora subsunt perfectis qdditatiue & usualiter. Secūdo ex ordine diuinæ prudentiæ: quia inferiora p superiora gubernat. Tertio ex proprietatibus utriusq; ga quod est per partē tale, subest naturaliter ei qđ est uniuersaliter tale. anima lia sunt prudentia secūdum partem, i. ad aliqd, hō uniuersaliter: ergo.

¶Circa hæc dicta occurrit dubitatiuncula: cūm hic dicit, bestiarium super aīalia est naturale hoi: hic etiā dicit, qp p dictū est tale dñium per pcm: cōstat em naturalia nō esse ablata p peccatū: quin ex hac rōne paulo supprius probatū est, quòd subiectio inferiorum rationi non erat naturalis: quia non remansit post peccatū: par autem est hic ratio.

Cōment. ¶Ad hoc breuiter dicitur qp distinguēdū est inter subiectionē & obedientiā: subiectio enim & aīalii hoi, & uirtum inferiorū rationi est naturalis: obedientia uero utrorūq; & similiū erat supnaturalis: gratia em ꝑficiebat naturā: & qđ natura subiecerat, gratia obsequēs reddebat. Sic igit utrobique obedientia pdita, quia supnaturalis, subiectio naturalis remāsit cum pugna. & ad utrumq; instinuandū in litera dicit, quòd id quod naturaliter est subiectum homini, tunc non repugnabat: ubi expresse ambo explicata sunt.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

Cōment. ¶In corpore cōclusio trimembris, Homo non dominabatur angelis, sed animalibus imperādo: plātis uero & inanimatis, utendo absque impedimento. Probatur, Omnia sunt quodammodo in homine: ergo dominium hominis respectu aliorum est iuxta dominium inuentum in ipso homine: ergo non dominabatur angelis: sed animalibus imperādo: & reliquis, absque impedimento utendo. Antecedens probatur: quia in hoīe sunt quatuor quibus cē omnibus communicat, ratio, sensus, uegetatio & corpus. Prima consequentia est satis rationabilis: quoniā unicuique conuenit præesse, uel subesse secundum conformitatē ad gradū suum. Et nota quòd non sibi de dominio, sed de modo dominii agitur consequentia: ut manifestę explicatur in sequenti consequentia. Secunda uero consequentia quo ad primam partem probatur: quia ratio in homine est sub ratione dominantis, & nulli in eo seruientis. Deinde respondetur tacitæ obiectioni: quia sci licet Gene. primo dicitur de homine, quòd præsit omni creaturæ. glosa, nō ad imaginem dei. Quo ad secundam partem probatur, quia ratio præest uiribꝫ sensitiuis per imperium. Quo ad tertiam uero: quia ratio præest parti uegetatiuæ, & corpori, non imperādo, nec immutando ut patet; sed utendo absque resistentia: habet enim dominium despoticum.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulū tertium.*

Titulus clarus.

Cōment. ¶In corpore cōclusio est quo ad necessarium: secundo; quo ad posibile.

¶Quo ad primum cōclusio est triplex quæstio affirmatiua de necessario. Necessē est aliquam disparitatem inter homines in statu innocentiæ fuisse. Et probatur. quo ad duo, s. sexū & ætatē. Sexum quidem, quia aliter ḡnatio non fuisset: ætatē uero, quia semper priores maiores filiis.

¶Quo ad secūdum sta dicit. Primo ꝙ inæqualitas fuisset quo ad animam. Secundo, quo ad corpus. Tertio ostendit, qđo ista inæqualitas se habebat ad malum. Secundum animam inæqualitas ponit politis: & quo ad intellectum tatione sciētiæ, & quo

apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.*

Cōment. 481 *Locis supra citatis. i. nostris.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt ꝙ hō non habuisset dñiū sup oēs alās creaturas. An gel' em naturaliter est maioris potestatis, q̄ homo. Sed sicut dicit Augustin. de trin. materia corpalis non obediuisset ad nutū etiam sanctis angelis. Ergo multo minus hoi in statu innocentiæ.

¶Præterea, In plantis nō sunt de uiribus animæ nisi nutritiua, & augmētatiua, & ġnatiua. Hæ aūt non sunt natæ obedire rōni, ut in uno & eodē homine apparet. Ergo cum dñiū cōperat hoi sēd'm rōnē, uidetur ꝙ plātis homo in statu innocentiæ nō dñaretur.

¶Præterea, Quicunq; dñatur alicui rei, potest illā rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cælestiū corporum. Hoc enim solius dei est: ut Dion. dicit in epistola ad Policar. Ergo non dominabatur eis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. de homine. Præsit uniuersæ creaturæ.

CONCLVSIO.

¶Homo non dominabatur angelis, sed animalibus, imperando, plantis uero, & inanimatis, utendo absque ullo impedimento.

¶RESPONDEO dicēdū, quòd in hoīe quodāmō sunt ola. Et iō sēd'm modū quo dñatur his, q̄ in seipso sunt, sēd'm hūc modū cōpetit ei dñari aliis. Est aūt in hoīe quatuor cōsiderare, scilicet rōnē, sēd'm quā cōuenit cū angelis: uires sensitiuas, sēd'm quas cōuenit cū aīalib': uires naturales, sēd'm quas cōuenit cū plātis: & ipm corpus, sēd'm qđ' cōuenit cū rebus inaīatis. Rō aūt in hoīe habet locū dñantis, & nō subiecti dñio. Vñ hō angelis non dñabatur in primo statu. Et ꝙ, dicit ꝙ creaturę, intelligitur q̄ nō est ad imaginē dei. Viribus aūt sensitiuis, sicut irascibili & concupiscibili q̄ aliquā obediūt rōni, dñabatur aīa imperando. Vñ in statu innocentiæ aīalibus aīa p imperiū dñabatur. Viribus aūt naturalibus & ipsi corpori homo dñabatur, nō quidē imperādo, sed utendo. Et sic etiā hō in statu innocentiæ dominabat plātis & rebus inaīatis nō per imperiū uel immutationem, sed ab ꝙ impedimēto, utēdo eorū auxilio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videt quòd hoīes in statu innocentiæ oēs fuissent æquales. Dicit enim Gregor. ꝙ ubi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, sēd'm illud Eccl. 13. Omne animal diligit sibi simile: sic & oīs hō proximū sibi. In illo aūt statu inter hoīes abundabat dilectio, quę est uinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶Præterea, Cessāte causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines uidetur nunc esse ex parte quidē dei, ꝙ quoſdā pro meritis præmiat, quoſdā uerō punit: ex parte uero naturę, quia propter naturę defectū quidā nascūtur debiles & orbati, quidā aūt fortes & ꝑfecti. Quæ in primo statu fuissēt.

¶SED CONTRA est quod dicitur Rom. Quæ à deo sunt, ordinata sunt. Ordo autē maxime uidetur in disparitate cōsistere. Dicit enim Augustin. 19. de ciuit. dei, Ordo est parium, dispariumque rerum sua cuiq; loca tribuens dispositio. Ergo in primo statu, qui decētissimus fuisset, disparitas inueniretur.

CONCLVSIO.

¶Necesse est in statu innocentiæ aliquam disparitatem fuisse, saltem quo ad sexum: potuit tamen in anima & corpore esse etiam aliqua inæqualitas.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ necesse est dicere aliquā disparitatē in primo statu fuisse ad minus quantū ad sexum: quia sine diuersitate sexus generatio non fuisset. Similiter etiā quantū ad ætatē. Sic enim quidā ex aliis nascēbātur, nec illi qui miscebātur, steriles erant. Sed & secundū animā diuersitas fuisset, & quantū ad iustitiam, & quantū ad sciētiā. Non enim ex necessitate hō operabatur, sed per liberū arbi. ex quo rō habet ꝙ hō posit magis & minus animū applicare ad aliquid faciēdū uel uolendū, uel cognoscendū. Vnde quidā magis profecissent in iustitia & sciētia, quàm alii. Ex parte etiā corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptū corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex exterioribus agentibus aliquod commodū aut auxiliū reciperet magis & minus: cum etiā & cibis eorum uita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secundum diuersam dispositionem aēris & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarentur, quàm alii, & maiores & pulchriores, & melius complexionati: ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Gregor. per uerba illa intendit excludere disparitatem quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati. Ex qua contingit quòd aliqui pœnaliter sunt sub aliis coērcendi.

¶Ad secundū dicendū, q̄ æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tamen inter inæquales potest esse maior dilectio quàm inter æquales: licet nō æqualiter utrinque rñdeat. Pater enim plus diligit filiū naturaliter, q̄ frater frātrē: licet filius nō tantundem diligat patrē, sicut ab eo diligitur.

¶Ad tertiū dicēdū, q̄ causa disparitatis poterat esse ex parte dei: non quidē ut puniret quoſdā, & quoſdā præmiaret: sed ut quosdam plus, quosdam minus sublimaret: ut pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas cauiari secundum prædictū modum absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ homo in statu innocentię homini nō dominabatur. Dicit enim Augustin. 19. de ciuit. dei, Hominē rationalē ad imaginem suam factum nō uoluit deus nisi irrationabilibus dominari: non hominem homini, sed hominem pecori.

¶Præterea, Illud qđ' est introductū in pœnā peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed homine subesse homini introductum est in pœnam peccati. Dictum est enim mulieri post peccatū, Sub potestate uiri eris, ut dicitur Genesis 3. ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶Præterea, Subiectio libertati opponit. Sed libertas est unum de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat qđ' bona uoluntas cupere posset: ut Augu. dicit 14. de ciuit. dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dñabatur.

¶SED CONTRA, Conditio hoīm in statu innocentię nō erat dignior quàm cōditio angelorū. Sed inter angelos quidā, aliis dñantur. Vñ & unus ordo dominationū uocat. Ergo non est cōtra dignitatem status innocentiæ, quòd homo homini dominaretur.

HOC homo esset melioris conditionis post peccatum.

CONCLVSIO.

¶Opera primi hominis efficaciora erant ex parte gratiæ, & operis quantitate absoluta, minus uero efficacia ex proportionali operum quantitate.

¶RESPONDEO dicendū ꝙ quantitas meriti ex duob' pōt pensari. Vno mō ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti rñdet præmio essentiali, quod consistit in dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliqd facit, perfectius deo fruitur. Alio modo pensari pōt quātitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidē est duplex, s. absoluta, & ꝓportiōalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylacium, minus opus fecit quātitate absoluta, quàm illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali uidua plus fecit secudum ſnam Dñi, qa magis eius facultatē superabat. Vtraq; tamen quātitas meriti respōdet præmio accidētali, quod est gaudiū de bono creato. *Sic* igitur dicēdum, ꝙ efficaiora fuissent hominis opa ad merēdū in statu innocentiæ, q̄ post pcm, si attēdatur quātitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset nullo obstaculo in natura humana inuēto. Similiter etiā si cōsideretur absoluta quātitas operis. Quia cū homo esset maioris uirtutis, maiora opera fecisset. Sed si consideretur quātitas ꝓportionalis, maior inueniretur ratio meriti post peccatū propter hominis imbecillitatē. Magis enim excedit paruū opus potestatē eius q̄ cū difficultate operatur illud, quàm opus magnū potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ hō post pcm ad plura indiget gratia, q̄ añ peccatū: sed nō magis, qa hō etiā ante pcm indigebat gratia ad uitā ęternā consequendā, q̄ est principalis necessitas gratiæ. Sed hō post pcm sup hoc indiget gratia etiā ad peccati remissionē, & infirmitatis sustentationem.

¶Ad sēd'm dicendū, ꝙ difficultas & pugna pertinēt ad quātitatē meriti sēd'm quātitatē opis, ꝓportionalē: ut dictū est. Et est signū prōptitudinis uolūtatis, quæ conatur ad id qđ' est sibi difficile. Prōptitudo aūt uolūtatis causat ex magnitudine charitatis. Potest autē contingere quòd aliquis ita prompta uoluntate faciat opus aliquod facile, sicut alius difficilē: quia paratus esset facere, etiā quod sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis inquantū est pœnalis, habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ resistere tentationi, primo homini non fuisset meritorium, secundum opinionem ponētium quòd gratiam non haberet sicut nec modo est meritorium non habenti gratiam. Sed in hoc est differentia: quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vnde magis tūc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modo.

QVAESTIO NONAGESIMA-*sexta de dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerādum est de dominio, quod cōpetebat homini in statu innocentiæ.

¶Et circa hoc ḡrunē quatuor.

¶Primo, utrū homo in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

¶Secūdo, utrū dominaretur omni creaturę.

¶Tertio, utrū in statu innocentiæ oēs hominēs fuissent æquales. ¶Quarto, utrū homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Adā in statu innocentiæ aīalibus non dñabatur. Dicit enim Augustin. super Genesim ad literā: quòd ministerio angelorū animalia sunt adducta ad Adā, ut eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessarium angelorum ministerium, si homo per seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentię habuit dominium homo super alia animalia.

¶Præterea, Ea quæ abinuicem discordant, non recte sub uno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter abinuicem discordant, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hoīs dñio nō continebantur.

¶Præterea, Hiero. dicit, ꝙ homini ante peccatū nō indigēti deus animalīū dominationē dedit. Præsciebat em̄ hominē adminiculo animaliū adiuuandū fore post lapsum. Ergo ad minus usus dominū super animalia non competebat homini ante peccatum.

¶Præterea, Proprium domini esse uidetur præcipere. Sed præceptum nō recte fertur nisi ad habentem rationem. ergo homo non habebat dominium super animalia irrationalia.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. de homine, Præsit piscibus maris, & uolatilibus cæli, & bestiis terræ.

CONCLVSIO.

¶Adam in statu innocentiæ sic cunctis dominabatur animalibus, quia ei omnia animalia subiecta naturaliter erant.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut suprà dictum est, inobedientia ad hominē, eorū quę ei debēt esse subiecta, subsecuta est in pœnā eius, eo quòd ipse fuit inobediens deo. Et ideo in statu innocentię ante inobedientiā prędictā nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei esse subiectū. Omnia aūt aīalia sunt homini naturaliter subiecta. Quod apparet ex tribus. Primo ex ipso naturæ processu. Sicut enim in generatiōe rerū intelligitur quidā ordo, quo, ꝑceditur de impfecto ad perfectū, nā materia est propter formā, & forma imperfectior propter perfectiorē: ita etiā, est in usu rerū naturaliū. Nam imperfectiora cedunt in usum perfectorū. Plantæ enim utuntur terra ad sui nutrimentū, animalia uero plantis: & homines plantis & animalibus, unde naturaliter homo dñatur aīalibus. Et propter hoc philosophus dicit in 1. Politicorū, ꝙ uenatio sylueſtriū animaliū est iusta & naturalis, ga per eā hō uēdicat sibi qđ' est naturaliter suū. Sed'o apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, quę semp inferiora per superiora gubernat. Vnde cū hō sit supra cætera animalia, utpote ad imaginē dei factus, conuenienter eius gubernationi alia aīalia subdūtur. Tertio apparet idē ex proprietate hoīs & aliorū aīaliū. In aliis enim aīalibus inuenit secundū æstimationē naturalē quædā participatio prudentię ad aliquos particulares actus: in hoīe aūt uniuersalis prudentia, quæ est rō omniū agibilium. Omne autem quod est per participationem, subditur ei quod est per essentiam, & uniuersaliter. Vnde patet quòd naturalis est subiectio aliorum animalium ad hominem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in subiectos multa pōt facere superior potestas, quæ non pōt facere inferior. Angelus aūt est naturaliter supior hoīe. Vnde aliqs effectus poterat fieri circa animalia uirtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, scilicet quòd statim omnia animalia congregarentur.

¶Ad sēd'm dicēdū, ꝙ qdā dñt, ꝙ aīalia q̄ nūc sunt ferocia, & occidunt alia aīalia: in statu illo fuissent māsueta nō solū circa hoīnē, sed ēt circa alia aīalia. Sed hoc est oīno irrationabile. Nō enim p peccatū hoīs, natura aīaliū est mutata, ut gbus nūc naturale est comedere aliorū animaliū carnes: tunc uixissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec glo. Bedæ dicit Genē. 1. ꝙ ligna & herbæ datæ sunt omnibus aīalibus & auibus *in cibū*, sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quædā animalia. Nec tamē propter hoc subtraheretur dñio hominis: sicut nec nūc propter hoc subtrahūtur dñio dei, cuius prouidētia hic totū dispēsatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset: ut etiam nunc apparet *in animalibus* domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ *in cibum*.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ hoīes in statu innocentiæ nō indigebant aīalibus ad necessitatē corporalē, nec̄ ad tegumentū: quia nudi erāt, & nō erubescebāt nullo ītāte inordinatę cōcupiscētię motus nec̄ ad cibū, qa lignis padisi uescebant: nec̄ ad uehiculū, ꝑpter corpis robur. indigebāt tñ eis ad expimētalē cognitionē sumēdā de naturis eorū. Qđ' significatū est per hoc ꝙ deus ad eū animalia adduxit, ut eis noīa imponeret, q̄ eorū naturas designāt.

¶Ad quartū dicendū, quòd omnia animalia habēt quandā participationem prudentiæ & rationis secundum æstimationem naturalem: ex qua contingit quòd grues sequuntur ducem, & apes

præstitissent scientia & iustitia: ergo gubernassent alios. Probatur cõsequentia authoritate Petri apostoli, & Augustini, &c.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Artic. primum.*

Coment. Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio respõsiua quæsito, Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue, non formaliter. Hęc conclusio primo declaratur: secundo probatur. Declaratur distinguendo incorruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formæ, ex parte efficientis. primo modo naturæ, secũdo gloriæ, tertio innocentiæ conuenit: omnia clara sunt in litera. probatur dupliciter: primo authoritate Augustini. secundo ratione: quia anima excedit materiam corporalem, ut materia concors animæ fieri possit.

Annot. ¶Circa conclusionem hanc aduerte, q Scotus in secundo dist. 19. quæst. prima, relata hac opinione, impugnat eã nulla ratiõe ductus: sed quia se non uidere fatetur, quòd qualitas in anima posita possit seruare corpus passibile, quin pariat a contrario: constat autem q passio magis facta corrumpit: ergo, &c.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q si Scotus ocularia reuerentiæ ad beatum Augustinum habuisset, uidisset utique, q homo erat sibi author uitæ, quandiu anima erat subdita deo. Cum enim hæc credita ex facto pendeant & supernaturali uirtute egeant de his nulla maior ratio authoritate diuina est, per se uel per sanctos suos.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Artic. secundum.*

Coment. Titulus clarus.

¶In corpore clarissime distinguit de passione: & iuxta utrunq membrum singulis conclusionibus respõdet quæsito. Distinctio est, Passio est dupliciter: proprie & communiter. illa remotiua a naturali dispositione: quæ effectus actionis quæ à contrario est: hæc perfectiua naturæ. Prima conclusio, Passione communiter homo erat passibilis & anima & corporea sentiebat, &c. Secunda cõclusio, Passione proprie homo erat impassibilis & anima & corpore: quia uirtute animæ prohibebat passionem sicut & mortem.

¶ Aduerte hic quòd Scotus ubi supra tenet oppositum, nulla tamẽ ratione, nisi quia non

QVAESTIO NONAGESIMA septima de his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad individui conseruationem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de his, quæ pertinẽt ad statũ primi hominis secundũ corpus. Et primo quantum ad conseruationem individui. Secundo, quantum ad conseruationem speciei.

¶Circa primũ quærũtur quatuor. ¶Primo, utrũ homo in statu innocẽtiæ esset immortalis. ¶Secũdo, utrũ esset impassibilis. ¶Tertio, utrũ indigeret cibis. ¶Quarto, utrũ per lignũ uitæ immortalitatem consequeretur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Verum homo in statu innocentiæ esset immortalis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ, non erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione aufertur diffinitũ: ergo si homo erat, non poterat esse immortalis.

¶Præterea, Corruptibile & incorruptibile genere differũt, ut dicitur in 10. Meta. Sed eorũ q differũt genere, non est trãsmutatio inuicẽ. Si ergo primus hõ fuit incorruptibilis, nõ posset hõ in statu isto esse corruptibilis.

¶Præterea, Si homo in statu innocentiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturã, aut per gratiam. Sed nõ per naturam. Quia cum natura eadem maneat secundũ speciẽ, nũc quoq; esset immortalis. Similiter nec p gratiã. Quia primus hõ gratia per pœnitẽtiã recuperauit: secundũ illud Sap. 10. Eduxit illum à delicto suo. Ergo immortalitatẽ recuperasset. Quod patet esse falsum. Non ergo hõ erat immortalis in statu innocẽtiæ.

¶Præterea, Immortalitas promittitur homini in præmium: secundum illud Apo. 21. Mors ultra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmii, sed ut præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

¶SED CONTRA est quod dicitur ad Rom. 5. quòd per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

CONCLVSIO.

¶ *Homo in statu innocentiæ non natura, uel gratia, sed sic immortalis fuisse fet, ut sibi immortalitatem non peccando præstare potuerit.*

¶RESPONDEO dicendũ quòd aliquid põt dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materiæ: eo scilicet quòd uel non habet materiã, sicut angelus, uel habet materiã, qua nõ est in potẽtia nisi ad unam formã, sicut corpus cęleste. Et hoc dicitur secundũ naturã incorruptibile[c]. Alio modo dicitur aliqd incorruptibile ex parte formæ: quia scilicet rei corruptibili per naturã inhęret aliqua dispositio, per quã totaliter à corruptione prohibetur. Et hoc dicitur incorruptibile secundũ gloriam. Quia, ut dicit Augustinus in epistola ad Dioscorũ, Tam potenti natura deus fecit animam, ut ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis & incorruptionis uigor. Tertio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo hõ in statu innocẽtiæ fuisse[c] incorruptibilis & immortalis. Quia (ut Augustinus dicit in libro de quæstionibus, & uere testa.) Deus enim hominẽ fecit, qui quandiu non peccaret, immortalitate uigeret, ut ipse sibi author esset aut ad uitam, aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis uigorem in eo exigentem, sed inerat animæ uis quædam supernaturaliter diuinitus data, per quã poterat corpus ab omni corruptione præseruare: quãdiu ipsa deo subiecta manssisset. Quod rationabiliter factũ est. Quia enim ãa rationalis excedit proportionẽ corporalis materiæ, ut suprà dictũ est: conueniens fuit, ut in principio ei uirtus daretur, per quam corpus conseruare posset, supra naturam corporalis materiæ.

¶AD PRIMVM ergo & secundum dicendum, quòd rationes illę procedũt de incorruptibili & immortali per naturã.

¶Ad tertium dicendum, quòd uis illa præseruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis: sed per donũ gratiæ. Et quãuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpę, & meritum gloriæ: non tamen ad amissæ immortalitatis effectũ. Hoc enim reseruabatur Christo, per quem naturæ defectus in melius reparandus erat: ut infrà dicetur.

¶Ad quartum dicendum, quòd differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Verum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ fuisset passibilis. Sentire enim est pati quoddã. Sed homo in statu innocentiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, Somnus passio quædã est. Sed homo in statu innocentiæ dormiuisset, secũdum illud Genesis 2. Immisit deus soporem in Adam. ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, Ibidem subditur, quòd tulit unam de costis eius. Ergo fuisset passibilis etiam per abscisionem partis.

¶Præterea, Corpus hominis molle fuit. Sed molle naturaliter passiuum est à duro. Ergo si corpori primi hominis obuium fuisset aliquod corpus durum, ab eo passus fuisset. Et sic primus homo fuit passibilis.

¶SED CONTRA est, quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. Quia passio magis facta abiicit à substantia.

CONCLVSIO.

¶ *Homo in statu innocentiæ impassibilis fuit passionibus, quæ secundum corruptionem fiunt; passibilis autem secundam passiones perfectiuas.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd passio dupliciter dicitur[c]. Vno mõ proprie. Et sic pati dicit qd à sua naturali dispõne removet. Passio enim est effectus actionis. In rebus aũt naturalibus cõtraria agũt et patiũt adinuicẽ, quòd unũ removet alterũ à sua naturali dispõne. Alio mõ dicit passio cõiter sec'm quãcũq; mutationẽ, etiã si ptineat ad perfectionẽ naturæ, sicut intelligere uel sentire dicit pati quoddã. Hoc igitur secundo mõ homo in statu innocẽtię passibilis erat, & patiebatur: & secundũ animã & secundũ corpus. Primo aũt modo dicta passione erat impassibilis, & secundũ animã & secundũ corpus, sicut & immortalis. Poterat. n. passionẽ prohibere, sicut & mortẽ, si absque peccato

uidetur sibi quòd innocentia excluderet omne pati proprie dictum. Et posset pro eo argui quia omne agens in agendo repatitur, sed corpus hominis agebat in cibum: ergo repatiebatur ab eo. ergo non excludit omnis passio proprie à statu innocentiæ. Ad hoc dicetur inferius in sequenti articulo in responsione ad secundum.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Coment. Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo ponitur differentia inter statum innocentiæ & resurrectionis. Et in differentia proponitur conclusio responsiua quæsito, Secũdo probatur utraque pars differentiæ.

¶Quo ad primum differentia est inter utrumq; statum: quia in statu innocentiæ erat uita animalis egens alimento: in statu futuro erit uita spiritualis non egens alimentis. prima enim pars differentiæ est conclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶Quo ad secundum probatur utraque pars sic, Anima humana est anima & spiritus. ergo ut anima congruebat primo statui. ergo secundum id quod conuenit omni animato. ergo secũdum opera partis uegetatiuę alere, augere, generare, &c. Et rursus. ergo & spiritus conuenit ultimo statui. ergo secũdum id quod est proprium ei: ergo secundum immortalitatem, gloriam, &c. igitur in primo statu erat animalis cum alimentis, in ultimo spiritualis sine eis. Antecedens est per expositum. Prima consequẽtia probatur authoritate Genesis primo. Factus est homo in animam uiuentem: & fundatur sup ratione: quia primum primo respondere debet. Secunda uero probatur: quia anima ut anima communis est omni uiuenti. Tertia uero probatur: quia primũ in omni uiuente apud nos est pars uegetatiua. Aliæ consequẽtiæ ex alia parte patẽt p locũ ab opposito.

Annot. ¶In respõsione ad primum nota ultima uerba, Et ne totaliter cõsumeretur. ex hoc enim insinuatur, quòd aliqua deperditio humidi fiebat in illo statu: de qua uide in articulo sequẽti.

Annot. ¶In responsione ad secundum nota duas respõsiones: primã, quòd corpus hominis nõ patiebatur in nutritione: secundam, q patiebatur, sed perfectiue. Prima saluatur quo ad repassionem qua omne agens repatitur: & hoc propter uirtutem animæ. Secũda, Id passionis quod accidit corpori ex nutriri quicquid sit illud, manifestat quæ le sit ex hoc ipso quo dicit, quale esset pati, si nutriri cõsisteret in pati. Vnde in materia sequentis articuli notandæ sunt ambæ: & sic solutum est dubium præcedentis articuli.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum quartum.*

perstitisset. Et p hoc patet responsio ad duo prima. Nam sentire & dormire nõ removẽt hominẽ à naturali dispositione, sed ad bonum naturæ ordinantur.

¶Ad tertiũ dicendũ, q sicut suprà dictũ est[c], costa illa fuit in Adam, inquantũ erat principiũ humani generis: sicut semen in homine, inquantũ est principiũ per generationẽ. Sicut igitur decisio seminis nõ est cum passione quæ removeat hominem à naturali dispositione, ita etiam est dicendum de separatione illius costæ.

¶Ad quartum dicendũ, q corpus hominis in statu innocẽtiæ poterat præseruari, ne pateretur læsionẽ ab aliquo duro, partim quidem per propriã rationẽ, per quam poterat nociua uitare: partim etiam per diuinam prouidẽtiã, quæ sic ipsum tuebatur ut nihil ei occurreret ex improuiso, à quo læderet.

ARTICVLVS III.

a *Vtrum homo in statu innocentiæ, indigebat cibis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q homo in statu innocentiæ non indigebat cibis. Cibus enim necessarius est homini ad restaurationẽ deperditi. Sed in corpore Adæ nulla fiebat deperditio, quia incorruptibile erat. Ergo non erat ei cibus necessarius.

¶Præterea, Cibus est necessarius ad nutriendum. Sed nutritio nõ est sine passione. Cum ergo corpus hominis esset impassibile[c], non erat ei cibus necessarius, ut dicitur.

¶Præterea, Cibus dicitur esse nobis necessarius ad uitæ cõseruationem. Sed Adam aliter uitam poterat conseruare. Quia si non peccaret, non moreretur. Ergo cibus non erat ei necessarius.

¶Præterea, Ad sumptionem cibi sequitur emissio superfluitatum, quæ habent quandam turpitudinem non conuenientem dignitati primi status. Ergo uidetur quòd homo in primo statu cibis non uteretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis secundo, De omni ligno quod est in paradiso, comedetis.

CONCLVSIO.

¶ *Homo in statu innocẽtiæ cum uitæ animalis fuerit, in resurrectione uero futurus sit uitæ spiritualis: indiguit in illo statu cibis & alimentis, quibus in futuro non utetur.*

¶RESPONDEO dicẽdum, q homo in statu innocentiæ habuit uitam animalem cibis indigentẽ. Post resurrectionẽ uero habebit uitam spiritualem cibis non indigentem. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd anima rationalis & anima est, & spiritus. Dicitur autẽ esse anima secundum illud quod est sibi cõmune & aliis animabus, quod est uitam corpori dare. Vnde dicitur Genes. 2. Factus est homo in animã uiuentem, id est uitã corpori dantem. Sed spiritus dicitur sec'm illud quod est proprium sibi, & non aliis animabus, quòd scilicet habeat uirtutẽ intellectiuã immaterialem. In primo igitur statu anima rationalis cõmunicabat corpori id quod cõperit ei inquantum est anima. Et ideo corpus illud dicebat animale, inquantũ s. habebat uitam ab anima. Primũ autẽ principiũ uitæ in istis inferioribus, ut dicitur. in lib. de aĩa, est anima uegetabilis: cuius opera sunt alimẽto uti, & generare, & augeri. Et ideo hæc opera homini in primo statu competebant. In ultimo uero statu post resurrectionem anima cõmunicabit quodammodo corpori ea quæ sunt sibi propria, inquãtum est spiritus. immortalitatem quidem quantum ad omnes: impassibilitatẽ uero & gloriam & uirtutem, quantum ad bonos, quorum corpora spiritualia dicentur. Vnde post resurrectionem homines cibis non indigebunt. Sed in statu innocentiæ eis indigebant.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q sicut dicit Augus. in lib. de quæstio. ue. & no. test. Quomodo immortalis corpus habebat q cibo sustẽtabatur: immortale enim nõ eget esca nec; potu. Dictum est enim suprà[c], q immortalitas primi status erat secundum uim quãdam supernaturalem in anima residentem: non autem secundum aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actionem caloris aliquid de humido illius corporis poterat deperdi. Et ne totaliter consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

¶Ad secundũ dicendum, q in nutritione est quędam passio & alteratio, scilicet ex parte alimenti, quod conuertitur in substantiam eius quod alitur. Vnde ex hoc non potest concludi quòd corpus hominis fuerit passibile, sed quòd cibus assumptus erat passibilis. Quamuis etiam talis passio esset ad perfectionem naturæ.

¶Ad tertium dicendum, quod si homo sibi non subueniret de cibo, peccaret: sicut peccauit sumendo uetitum cibum. Simul enim sibi præceptum fuit, ut à ligno scientiæ boni & mali abstineret, & ut de omni alio ligno paradisi ueseretur.

¶Ad quartum dicendum, quòd quidam dicunt quòd homo in statu innocentiæ non assumpsisset de cibo nisi quantum fuisset ei necessarium. Vnde non fuisset ibi superfluitatum emissio. Sed hoc irrationale uidetur, quòd in cibo assumpto nõ esset aliqua fæculentia, quæ non esset apta ut conuerteretur in hominis nutrimentum. Vnde oportebat superfluitates emitti. Tamen fuisset diuinitus prouisum, ut nulla ex hoc indecentia esset.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Verum homo in statu innocentiæ per lignum uitæ immortalitatem consequutus fuisset.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd lignũ uitæ nõ poterat esse causa immortalitatis. Nihil enim põt agere ultra suam speciem. Effectus non excedit causam. Sed lignum uitæ erat corruptibile, altoquin non potuisset in nutrimentum assumi: quia alimentum cõuertitur in substantiam nutriti, ut dictum est[c]. Ergo lignum uitæ incorruptibilitatem seu immortalitatem conferre non poterat.

¶Præterea, Effectus qui causantur à uirtutibus plantarum & aliarum naturalium rerum, sunt naturales. Si ergo lignũ uitæ immortalitatem causaret, fuisset illa immortalitas naturalis.

¶Præterea, Hoc uidetur redire in fabulas antiquorum, qui dixerũt quòd dii qui comedebant de quodam cibo, facti sunt immortales. Quos irridet philosophus in 3. meta.

Coment.

Quæstio.

secundi descripta fuit passio nõ per corruptionẽ absolute, sed p remotionẽ corporis à naturali dispõne. Vñ si qua obiectio cõtrarii esse potuit absq; remotione corporis humani à naturali dispõne sua, hoc non repugnabat statui innocẽtiæ,

Nec

Nec propterea corpus humanũ dicebatur proprie parti, eo q̃ ipsum nihil perdebat naturalis dispositionis, quãuis ali quid eius, puta humidũ, patereť proprie. In proposito autẽ inter deperditionẽ humidi & debilitationem uirtutis tantum interest, quòd deperditio humidi nõ necessario remouet corpus à naturali dispositione, ut patet in pueris: imo talis passio est ad perfectionem naturæ ut in rñsiõe ad sedm in prædicti articulo S. Tho. dixit. Debilitatio autẽ uirtutis manifeste naturã à sua naturali integritate remouet. Vnde eadem rõne opponit statui innocẽtiæ, qua senectus, quæ in tali debilitate consistit. Vnde cũ in litera dicit, q̃ lignum uitæ occurrebat huic defectui: interpretandũ est nõ qui fuit, sed q̃ fuisset nisi lignũ uitæ præueniss et ira quòd succurrebat huic defectui præueniẽdo, nõ restaurãdo: ut Sco. intellexit. et sic nulli inconueniẽs sequitur.

¶ Ad sedm dubiũ dicẽ, quòd ut patet ex dictis etiam rectitudo ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit litera duplicem, altera ex parte animæ, & altera ex parte corporis. Ex parte animę uim quandãq; corpus agẽdo in nutrimentũ non repatiebat ab eo. Alteram ex parte corporis: & ista est lignũ uitæ, habens uirtutem cõseruandi ad certum longũ tẽpus. Vnde iũgendo has duas causas simul ex sumptione ligni uitæ nulla debilitatio sequebat: quãuis debilitatio in nobis sequereť ex ligno illo: unde nõ uiuerem⁹ immortales per illud, sed lõgo ualde tempore. Propter quã diuturnitatẽ dictum est, eiiciẽdo Adam, Ne forte sumat de ligno uitæ, & uiuat in æternum: iuxta morem Scripturæ, quo uocantur diuturna æterna, ut montes æterni.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulũ primum.*

Tiulus clarus. ¶ In corpore una conclusio respondẽs ſua quæſtiõ. In ſtatu innocẽtiæ fuiſſet generatio ad multiplicationẽ generis humani. Probatur dupliciter, primo inducendo ad inconueniens, quòd peccatum fuiſſet neceſſariũ ualde ꝓpter tantũ bonũ. Sed ſo, Homo eſt ſecundũ animam incorruptibilis, & ſecũdum corpus corruptibilis: ergo eſt medium ſecundũ naturã inter creaturas corruptibiles & icorruptibiles: ergo ex parte corporis cõuenit naturaliter gñatio: ex parte animæ, q̃ multitudo indiuiduorũ ſit per ſe intẽta. Ergo ad multiplicationẽ humani generis, etiã in ſtatu innocentiæ, ſtatuta eſt generatio. Antecedens ſupponitur, & prima conſequentia eſt clara. Secũda uero quo ad utrãq; probatur & declaratur & probatur ex differentia inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles in hoc, q̃ corruptibiles non ſunt per ſe intentę ſecundum individua, ſed ſecundum ſpeciẽ: incorruptibiles uero & ſecundũ individua & ſecundum ſpeciem. Quæ differentia probatur ex hoc, q̃ intentio naturæ per ſe eſt ad perpetuũ & non ad tẽporale. Probatur, ducendo ad inconueniẽs: quia aliquin ceſſaret intentio naturæ temporali deficiẽte. Ex hac autem differentia ſimpliciter habetur aliata in rebus corruptibilibus generatio eſt naturaliter inſtituta propter ſpeciẽ: quia ipſa ſola eſt perpetua: in incorruptibilib⁹ nõ oportuit generationem eſſe. Ex his autem manifeſte patet conſequentia quo ad utrãq; partem: & clarum eſt.

¶ *Num inconueniẽs fuerit præceptũ eſſe pecꝰ catum propter multiplicationẽ humani generis.* Quæſtio.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Geneſ. 3. Ne forte mittat manum ſuam, & ſumat de ligno uitæ, et comedat, et uiuat in ęternũ.

¶ Præterea, Auguſtin, in lib. de quæſt. ue. & no. te. dicit, Guſtus arboris uitæ corruptionem corporis inhibebat. Denique & poſt peccatum potuit inſolubilis manere ſi permiſſum eſſet illi edere de arbore uitæ.

CONCLVSIO.

¶ In ſtatu innocentiæ per lignum uitæ conſecutus fuiſſet homo immortalitatem non ſimpliciter, ſed ſecundum quid.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd lignum uitæ quodammodo immortalitatẽ cauſabat, non autẽ ſimpliciter. Ad cuius euidentiam cõſiderandum eſt, quòd duo remedia ad conſeruationem utæ habebat homo in primo ſtatu contra duos defectus. Primus enim defectus eſt deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui eſt animę inſtrumentũ. Et contra hunc defectum ſubueniebatur homini per eſum aliorũ lignorum paradiſi: ſicut & nunc ſubuenitur nobis per cibos quos ſumimus. Secundus autẽ defectus eſt: quia, ut philoſophus dicit 1. de generatione, illud quod generatur ex aliquo extraneo, adiunctũ ei quod prius erat humido præexiſtenti, imminuit uirtutem actiuam ſpeciei, ſicut aqua adiuncta uino, primo quidem cõuertitur in ſaporem uini: ſed ſecundũ quòd magis & minus additur, diminuit uini fortitudinem, Et tandem uinũ fit aquoſum. Sic igitur uidemus quòd in principio uirtus actiua ſpeciei eſt adeo fortis, quòd poteſt conuertere de alimẽto non ſolum quod ſufficit ad reſtaurationem deperditi, ſed etiam quod ſufficit ad augmentum. Poſtmodum uero quod aggeneratur, non ſufficit ad augmentũ, ſed ſolum ad reſtaurationem deperditi. Tandẽ uero in ſtatu ſenectutis, nec ad hoc ſufficit. Vnde ſequitur decrementũ, & finaliter diſſolutio corporis[c]. Et contra hunc defectum ſubueniebatur homini per lignũ uitæ. Habebat enim uirtutem fortificandi uirtutem ſpeciei contra debilitatem prouenientẽ ex admixtione extranei. Vnde Auguſtin. dicit in 14. de ciuita. dei, quòd cibus aderat homini ne eſuriret, potus ne ſitiret, & lignum uitæ ne ſenectus eum diſſolueret. Et in lib. de quæſti. ue. & no. te. dicit, quòd uitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tamen ſimpliciter immortalitatem cauſabat: quia neque uirtus quæ inerat animæ ad conſeruandum corpus, cauſabatur ex ligno uitæ. Neque etiam poterat immortalitatis diſpoſitionẽ corpori præſtare, ut nunquã diſſolui poſſet. Quod ex hoc patet, quia uirtus cuiuſcunq; corporis eſt finita. Vnde nõ poterat uirtus ligni uitæ ad hoc ſe extendere, ut daret corpori uirtutem durandi tempore infinito, ſed uſque ad determinatũ tempus. Manifeſtũ eſt enim, quòd quanto aliqua uirtus eſt maior, tanto imprimit durabiliorẽ effectum. Vnde, cũ uirtus ligni uitæ eſſet finita, ſemel ſumptũ præſeruabat à corruptione uſque ad determinatũ tempus, quo finito, uel homo translatus fuiſſet ad ſpiritualẽ uitam, uel indiguiſſet iterum ſumere de ligno uitæ. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ rationes concludunt quòd non cauſabat incorruptibilitatẽ ſimpliciter. Aliæ uero concludunt quòd cauſabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem ſecundum modum prædictum[c].

QVAESTIO NONAGESIMAoctaua de pertinentibus ad conſeruationem ſpeciei, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de his quæ pertinent ad conſeruationem ſpeciei. Et primo de ipſa generatione. Secundo de conditione prolis genitæ.

¶ Circa primum quæruntur duo.

¶ Primo, utrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio.

¶ Secundo, utrum fuiſſet generatio per coitum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſtatu innocentiæ non fuiſſet generatio. Generatio enim corruptio eſt contraria, ut dicitur in 6. phy. Contraria autem ſunt circa idem. In ſtatu autẽ innocentiæ non fuiſſet corruptio. Ergo neque generatio.

¶ Præterea, Generatio ordinatur ad hoc q̃ conſeruetur in ſpecie, quod ſecundum individuum conſeruari non poteſt. Vnde & in illis individuis quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in ſtatu innocentiæ homo in perpetuum abſque morte uixiſſet. Ergo in ſtatu innocentiæ generatio non fuiſſet.

¶ Præterea, Per generationẽ homines multiplicantur. Sed multiplicatis dominis neceſſe eſt fieri poſſeſſionum diuiſionem ad euitandam confuſionẽ dominii. Ergo cum homo ſit inſtitutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationẽ, ſecuta fuiſſet diuiſio dominii. Quod uidetur eſſe contrarium iuri naturali, ſecundum quod omnia ſunt communia, ut Iſi. dicit. Non ergo fuiſſet generatio in ſtatu innocentiæ.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Geneſis primo. Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Huiuſmodi autem multiplicatio abſque noua generatione fieri nõ potuiſſet, cum duo tantum fuerint primitus inſtituti. Ergo in primo ſtatu generatio fuiſſet.

CONCLVSIO.

¶ Ad Humani generis multiplicationem in ſtatu innocentiæ actum generationis fuiſſe, conueniens fuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio ad multiplicationem humani generis: aliquin peccatum hominis fuiſſet ualde neceſſarium, ex quo tantum bonum conſecutum eſt. Eſt ergo conſiderandum, quòd homo ſecundum ſuam naturam eſt conſtitutus quaſi medium quoddam inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nam anima eius eſt naturaliter incorruptibilis[e], corpus uero naturaliter corruptibile[e]. Eſt autem conſiderandum quòd alio modo intentio naturæ ſertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per ſe uidetur eſſe de intentione naturæ, quod eſt ſemper & perpetuum. Quod autem eſt ſolum ſecundum aliquod tempus, non uidetur eſſe principaliter de intentione naturæ, ſed quaſi ad aliud ordinatum: aliquin eo corrupto, naturæ intentio caſſaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil eſt perpetuũ & ſemper manens niſi ſpecies, bonum ſpeciei eſt de principali intentione naturæ[e]: ad cuius conſeruationem naturalis generatio ordinatur. Subſtantiæ uero incorruptibiles manent ſemper non ſolum ſecundum ſpeciem, ſed etiam ſecundum individua: et ideo etiam ipſa individua ſunt de principali intentione naturæ. Sic igitur homini ex parte corporis, quod corruptibile eſt ſecundum naturã ſuam, competit generatio. Ex parte uero animæ, quæ incorruptibilis eſt, competit ei quòd multitudo indiuiduorum ſit per ſe intenta à natura, uel potius à naturæ authore, qui ſolus eſt humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis generationem in humano genere ſtatuit, etiam in ſtatu innocentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ corpus hominis in ſtatu innocentiæ quantũ erat de ſe, corruptibile erat: ſed potuit preſeruari à corruptione per animã. Et ideo nõ fuit homini ſubtrahẽda generatio: q̃ debeť corruptibilibus rebus. ¶ Ad ſecũdũ dicendũ, quòd generatio in ſtatu innocẽtiæ, etſi nõ fuiſſet propter conſeruat.

¶ Sed ſunt hic quædam dubia. Primo circa primã ꝺbationẽ: q̃ſi illud q̃d infert, ꝙ incõueniẽs, nõ eſt inconueniens: ꝑſertim ſedm doctrinã S. Tho. q̃m incarnatio filii dei, quæ eſt maximũ bonũ, ex peccato cõtracta eſt, ita q̃ pene ſit ad hoc neceſſarium iuxta illud Grego. O certe neceſſariũ Adæ peccatum, &c. Ergo multo minus eſt inconueniens q̃ propter bonũ multiplicationis humanæ fuerit peccatum neceſſarium.

¶ Ad hoc breuiter dupliciter rñdet. Primo, q̃ bona ſunt duplicis ordinis. Quædam ſuppenentia malum: ut pœnitentia, patientia, martyrii, &c. talia uero aſſariam bona. Et ad prima qdẽ opus eſt eſſe, mala: ad ſecũda uero oportere fieri mala inconueniens eſt. Multiplicatio autẽ humani generis eſt de genere bonorũ oiquaque, ꝓtinet eñ ad ipſam ꝑfectionẽ ſpecificã: incarnatio autẽ uerbi dei, quãuis ſedm ſe ſit etiã bonũ oiquaq; & ideo ſimpr̃ non oportebat occaſionari ex peccato: ut tamẽ reuelata eſt nobis per ſanctos, eſt de genere bonorũ ſupponentiũ mala: quoniã reuelata eſt nõ niſi ut re dẽptrix ac ꝙ hoc capituorũ, ac ꝙ hoc peccatorũ, &c. et hoc ex ordinatiõe diuina, q̃uis ſcim⁹.

¶ Secundo dicitur, q̃ aliud eſt loqui de qualitate boni, & aliud de quãtitate. Quãuis enim ad tale bonũ poſſit oportunũ eſſe peccatũ, nõ tñ ad tm, qm ſi bonũ aliquod exiſtat abſq; peccato, inconueniẽs eſt q̃ quãtitas eius peccato egeat: ſic autẽ eſt in propoſito. Quoniã multiplicatio generis humani, ſuppoſito ſam homine in ſtatu innocentiæ, dicit maioritatem boni, ſtando infra limitem humanæ bonitatis, & non plus. Incarnatio autẽ filii dei eleuat naturam in aliam boni rationem: & ideo hĩc dicit tale bonum, quãuis maximum, multiplicatio uero dicit tantũ bonum. Vnde in litera non tanter dicitur, inconueniens eſſe tantum bonũ cõſequi ex peccato.

Annot. ¶ Circa probationẽ, q̃ temporale nõ ſit per ſe de intentione naturæ, dubiũ occurrit: quia nõ uidetur ualere: q̃m non ſequitur q̃ illo ceſſante ceſſaret naturæ intẽtio: ſed q̃ completa fuerit. Ad hoc breuiter dicitur: q̃ cum præſens ſermo non ſit de natura particulari huius agentis, puta Sortis aut Platonis, quoniam conſtat, talia agentia ut ſic particularia per ſe facere & intendere: ut patet. 12. meta. text. 17. ſed de natura uniuerſali: conſequẽs eſt q̃ ratio addita efficax ſit. Quoniã ſi conſeruationem ſpeciei fuiſſet tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ in ſtatu iſto multiplicatis dñis, neceſſe eſt fieri diuiſionẽ poſſeſſionũ: quia cõitas poſſeſſionis eſt occaſio diſcordiæ, ut philoſophus dicit 2. Polit. Sed in ſtatu innocẽtiæ fuiſſet uoluntas hominũ ſic ordinata, q̃ abſq; oi periculo diſcordiæ cõſtet uſi fuiſſent, ſedm q̃t unicuiq; eorũ cõpeteret reb⁹ q̃ eorũ dñio ſubdebant, cũ hoc etiã mõ apud mitios bonos uitios obſeruet.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet coitus per coitum.

DSECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̃ in ſtatu innocẽtiæ nõ fuiſſet gñatio per coitũ. Quia ut Dam. dicit, in ſtatu hõis erat in paradiſo terreſtri, ſicut angelus q̃dã. Sed in futuro reſurrectionis ſtatu, q̃n erũt homines angelis ſimiles: nec nubent, nec nubentur, ut dicitur Mat. 22. Ergo nec̃ in paradiſo fuiſſet generatio per coitũ.

¶ Præterea, Primi homines in ꝑfecta ætate cõditi fuerũt. Sigitur in eis ante peccatũ generatio fuiſſet per coitũ, fuiſſent etiam, in paradiſo catnaliter cõiuncti. Quod patet eſſe falſum ſecundum Scripturam.

¶ Præterea, In cõiunctione carnali maxime efficitur hõ ſitis bestiis, propter uehemẽtiã delectatiõis. Vñ etiã cõtinẽtia laudatur, per quã homines ab hmõi delectatiõibus abſtinent. Sed beſtiis homo cõparatur propter peccatum, ſecundum illud Pſal. Homo cũ in honore eſſet, nõ intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Ergo ante peccatum nõ fuiſſet maris & fœminæ carnalis coniunctio.

¶ Præterea, i ſtatu innocẽtię nulla fuiſſet corruptio. Sed ꝙ coitũ corrũpit integritas uirginalis. Ergo coitus in ſtatu innocẽtiæ nõ fuiſſet.

¶ SED CONTRA eſt, quòd deus ante peccatũ maſculũ & fœminã fecit: ut dicitur Gen. 1. & 2. Nihil autẽ eſt fruſtra in operibus dei. Ergo etiam ſi homo nõ peccaſſet, fuiſſet coitus, ad quẽ diſtinctio ſexuum ordinatur.

¶ Præterea, Gen. 2. dicitur. Mulier eſt facta in adiutoriũ uiri. Sed nõ ad aliud niſi ad generationẽ, quę fit per coitũ: quia ad quodlibet aliud opus cõueniẽtius adiuuari poſſet uir per uirum quam per fœminam. Ergo in ſtatu innocẽtiæ fuiſſet generatio per coitum.

CONCLVSIO.

¶ In ſtatu innocentiæ conſummatũ fuiſſet generationis opus non uirtute diuina, ſed per coitũ uoluptuoſũ mixtionẽ maris & fœminæ, ſed nulla in actu illo ad fuiſſet immoderata concupiſcentia.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ quidã antiquorũ doctorũ cõſiderãtes cõcupiſcẽtiæ fœditatẽ quæ inuenitur in coitu in iſto ſtatu, poſuerũt q̃ in ſtatu innocẽtiæ nõ fuiſſet gñatio ꝑ coitũ. Vñ Gregor. Nice. dicit in lib. quẽ fecit de homine, q̃ in paradiſo aliter fuiſſet multiplicatũ genus humanũ, ſicut multiplicati ſunt angeli abſq; concubitu ꝓ opationẽ diuinæ uirtutis. Et dicit q̃ de⁹ añ peccatũ fecit maſculum & fœminã, reſpicies ad modũ gñationis, qui futurus erat poſt peccatũ, cuius deus præſcius erat. Sed hoc non dicit rõnabiliť. Ea enim, quæ ſunt naturalia hoi nec̃ ſubtrahũtur, nec̃ dani hoi per peccatũ. Manifeſtũ eſt autẽ q̃ hoi ſedm ſe alale uitã, quã ẽt añ pctm habebat: ut ſuprà dictũ eſt[c]: naturale eſt gñare per coitũ, ſicut & cæteris aſalibus perfectis. Et hoc declarãt naturalia membra ad hũc uſũ deputata. Et iõ nõ eſt dicendũ, q̃ uſus horũ mẽbrorũ naturaliũ non fuiſſet añ peccatũ, ſicut & cæterorũ mẽbrorũ. Sunt igit in coitu duo cõſideranda ſedm ſe tẽ ſtatũ. Vnũ, quod naturæ eſt, ſ. cõiũctio maris & fœminæ ad gẽnerãdũ. In omni eñ gñatiõe requirit⁹ uirt⁹ actiua & paſſiua. Vñ cũ in oibus in gbus eſt diſtinctio ſexuũ, uirtus actiua ſit in mare, uirtus uero paſſiua in fœmina: naturæ ordo exigit, ut ad generandũ cõueniant ꝙ coitũ mas & fœmina. Aliud autẽ qd cõſiderari põt, eſt quędã deformitas immoderatæ cõcupiſcẽtiæ, quæ in ſtatu innocẽtiæ nõ fuiſſet, quãdo inferiores uires oĩo rõni ſubdebãtur. Vñ Auguſt. dicit, in 14. de ciui. dei, Abſit ut ſuſpicemur nõ potuiſſe proles fieri ſine libidinis morbo. Sed eo uoluntatis nutu mouerẽtur illa mẽbra quo cæterа, & ſine ardore & illecebroſo ſtimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ homo in paradiſo fuiſſet ſicut angelus per ſpiritualẽ mentẽ: cũ tñ haberet uitã aſalẽ quãtũ ad corpus. Sed poſt reſurrectionẽ erit hõ ſimilis angelo ſpiritualis effectus & ſedm aſalem & ſedm corpus. Vñ non eſt ſiſis ratio.

¶ Ad ſecm in dicẽdum, q̃ ſicut Auguſt. dicit. 9. ſuper Geneſ. ad litẽra. Ideo primi parẽtes in paradiſo non coierũt: quia formata muliere poſt modicũ propter peccatũ de paradiſo eiecti ſunt. Vel quia expectabat diuina authoritas ad determinatũ tẽpus cõmixtionis, à qua acceperũt uniuerſale mandatum.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ beſtiæ carẽt ratione. Vnde ſedm hoc homo in coitu beſtialis efficitur, quia delectatione coitus & feruore concupiſcẽtiæ ratione moderari nõ poteſt. Sed in ſtatu innocẽtiæ nihil huiuſmodi fuiſſet, quod rõne nõ moderaretur: nõ q̃ eſſet minor delectatio ſedm ſenſum, ut quidam dicũt (ſtuiſſet enim tãto maior delectatio ſenſibilis, quanto eſſet purior natura, & corpus magis ſenſibile) ſed quia uis cõcupiſcibilis nõ ita inordinate ſe extuliſſet ſuper huiuſmodi hoc peccatorũ regulata per rationẽ. Ad quã non pertinet ut ſit minor delectatio in ſenſu, ſed ut uis cõcupiſcibilis nõ immoderate delectatiõi inhæreat. Et dicõ immoderate, propter menſurã rationis. Sicut ſobrius in cibo moderate aſſumpto non minorẽ habet delectationẽ quam gulõſus: ſed animus eius concupiſcibilis ſup huiuſmodi delectatione requieſcit. Et hoc ſonabat uerba Auguſt. quæ à ſtatu innocẽtiæ non excludunt magnitudinẽ delectationis, ſed ardorem libidinis, & inquietudinẽ animi. Et ideo continentia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet laudabilis: quæ in tpe iſto laudatur, non propter defectũ fœcunditatis, ſed propter remotionẽ inordinatæ libidinis. Tunc autem fuiſſet fœcunditas abſque libidine.

¶ Ad quartũ dicendum, q̃ ſicut Auguſt. dicit 14. de ciuit. dei, in illo ſtatu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio mariti uxoris. Ita enim potuit utero coniugis ſalua integritate ſeminis genitalis uirile ſemen immitti: ſicut nũc poteſt eadẽ integritate ſalua ex utero uirginis fluxus menſtrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, ſed naturalis impulſus fœminea uiſcera relaxaret: ſic ad cõcipiendum non libidinis appetitus, ſed uoluntarius uſus naturam utranque cõiungeret.

QVAESTIO NONAGESIMAnona De conditione prolis generandæ quo ad corpus, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de conditione prolis generandæ. Et primo quãtum ad corpus. Secũdo, quãtum ad iuſtitiam. Tertio, quãtum ad ſcientiam.

¶ Circa principiũ q̃runt duo. ¶ Primo, utrũ in ſtatu innocẽtiæ pueri mox geniti habuiſſent perfectam uirtutẽ corporeã. ¶ Secundo, utrũ omnes fuiſſent nati in ſexu maſculino.

uniuerſalis naturæ intentio ad corruptibile per ſe inteꝺeret, ex una parte illo deſinẽre, naturæ uniuerſalis intentio non amplius ſaluaretur: & ex alia parte, quia eſt uniuerſalis, ad per hoc intendens ad uniuerſale bonũ. Ergo intentio caſſaꝛiana, fruſtraq; eſt: nihil. ẽm conferre poterit ſuiuerſo corrupto illo particulari per ſe intento.

Circa rationem allatam in litera pro concluſione aduerte nißm ſubtilitatem proceſſus: gaenim generatio non eſt de numero entiũ ꝓpter ſe, ſed propter aliud, ut patet: & ſuus proprius generationis ſit cõſeruatio eſſe ſpecificũ: & in propoſito hic finis non poterat aſſignari, perſpexit in eſſe ſpecifico rationẽ finalizandi generationẽ. & cũ oſtenꝺiſſet, q̃ eſt perpetuus (ut Ariſto. expreſſe ſecundo de aĩa dixerat. text. 34.) oſtendit eãdem rationẽ ſufficere in ſingulis inꝺiuiꝺuis humanis ex parte aĩæ: ſic per hoc ipſi ſufficiũt ex parte aĩæ ꝑt eſſe ꝑ ſe fines generationis: quemadmodũ in reliquis ipſi ſpecies ꝓpter eandẽ rõnẽ, & ſic cũ generatio naturalis ſit, & appareat in hoc ꝺeꝑto ſſo fine. Cõſeruatione ſpeciei ꝓpter ſtatũ innocẽtiæ, reſtat alius finis nõ ſimiliter alia, ſed eadẽ finalizandi rõne, id eſt multiplicatio indiuiduo rum perpetuorum.

¶ *Num multiplicatio numeralis generis humani ſit intentus finis generationis.*

¶ Circa finẽ generationis in ſtatu innocentiæ aſsignatum, ꝺubiũ occurrit: q̃m hic expreſſe ꝺicitur, q̃ multiplicatio generis humani eſt finis per ſe intentus: ſuperius autem in. q. 47. art. 3. ad ſecm expreſſe tenetur, q̃ nullũ agẽs intẽꝺit per ſe multitudinẽ numeralẽ. & probatur, q̃a eſt infinita: q̃o ergo ſtant hæc ſiſ? Ad hoc breuiſſime ꝺicit, q̃ hęc ꝺicta ſi formaſ perſpiciant, ſuã aperiũt ueritatem. Multitudo ſiquidem numeralis repugnat per ſe intentioni: quia non habet in ſe uñ poſsit ꝙ ſe intẽꝺicaret enim ſiſtiatę, ſine qua impoſsibile eſt aliquid per ſe intẽꝺi, ut patet. 2. meta. Multitudo autem numeralis perpetuorũ poteſt ꝙ ſe intẽꝺi, q̃a ex ly ꝑpetuorũ, finita coniuncitur multitudo: ac per hoc intẽꝺibilis per ſeipſam: conſtat eñ q̃ perpetua ꝙ ſe ſpectant ad perfectionẽ uniuerſi. Eorũ autem quæ per ſe exigiũtur ad integritatẽ alicuⁿ finiti, numerũ oportet eẽ taxatũ & certũ. alioq̃n nec q̃ſtitas tõi⁹ eſſet certa, ſiue ꝺeq̃ſitute molis, ſiue perfectio

Queſtio.

perfectionis accipiatur: nõ ergo repugnat multiplicationẽ indiuiduorum humanorũ perpetuorum ponere per se intentam, ut finem generationis: quoniã usq; ad certum prædestinatorum numerum complendum erat futura, & non in perpetuum.

a ¶ *Super Quæstiõu nonagesimæoctauæ Articul. secundum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primo opinio recitat Gregorii Niceni. Secundo improbatur. Tertio ꝛndetur q̃sto.

¶Quo ad primum quatuor referi. Primo quorundam & specialiter Gregorii opinionem ꝙ non per coitũ. Secundo rationem eius propter fœditatẽ illius. Tertio, quòd fuisset tamẽ multiplicatio hominũ virtute diuina, sicut angelorũ. Quarto, excludendo obiectionis q̃m in statu innocentiæ erat distinctio sexuum: ꝙ hoc facit deus præscius futuri casus.

¶Quo ad secundũ reprehendit opinio hæc: quia naturalia per peccatũ neq; ablata, neque diminuta sunt, sed hoc est unũ de naturalibus: probatur dupliciter. Primo: quia hoc est naturale oibus animalibus ꝓfectis. Secũdo ab effectibus: quia natura dedit hõi membra ad hunc usum. Inconueniens est autẽ hoyũ mẽbrorũ naturalem usum nõ fuisse sicut aliorum.

¶Quo ad tertiũ cõclusio ꝛndetur: Gratia fuisset per coitũ quo ad coniunctionẽ maris & fœminæ, nõ autem quo ad immoderatã concupiscentiã. Probatur conclusio dupliciter primo rõne, secũdo authoritate. ratio assignat distinguẽdo in coitu illa duo:

a & assignando radices ꝓprias eorũ. ratio eñ cõiunctionis est cõiunctio uirtutis actiuæ cum passiua: ex hac enim probat prima pars cõclusionis sic: Generatio fuisset per applicationẽ uirtutis actiuæ ad passiuã: ergo ꝙ cõiunctionẽ maris & fœminæ, ꝓbatur sequela, quia uhicunque est distinctio sexuũ, uirtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Radix uero immoderatæ concupiscentiæ est inobedientia uirium inferiorum ad rationis moderamen: ex qua arguitur sic, In statu illo uires inferiores omnino subdebãtur rationi: ergo non fuisset coitus quo ad concupiscentiã immoderatã, authoritas est Augustin. assignantis etiam modum: quo scilicet membra alia uoluntario usu applicãtur ad sua officia.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articul. primum.*

¶ *In statu innocentiæ pueri mox nati non habuisse sent perfectam uirtutem ad motum membrorum omnium, sed ad mouendum membra ad actus pueritia conuenientes.*

¶RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ea, quę sunt supra naturã, sola fide tenemus. Quod autẽ credimus, authoritati debem⁹. Vñ in oibus asserẽdis sequi debemus naturã rerũ, preter ea, q̃ authoritate diuina traditur, quæ sunt supra naturã. Manifestũ est autẽ naturale hoc esse, utpote & principiis hũanæ naturæ cõpetẽs, ꝙ pueri mox nati nõ habeãt sufficiẽtẽ uirtutẽ ad mouẽdũ mẽbra. Quia hõ naturaliter habet cerebrũ maius in quãtitate secũdũ ꝓportionẽ sui corporis, ꝙ cætera aãlia ᵉ. Vñ naturale est ꝙ ꝓpter maximã humiditatẽ cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumẽta motus, nõ sunt idonei ad mouendum mẽbra. Ex alia uero parte nulli catholico dubiũ est quin diuina uirtute fieri possit, ut pueri mox nati perfectam uirtutẽ haberẽt ad motũ membrorũ. Constat autẽ per authoritatẽ Scripturæ quòd deus fecit hominẽ rectũ. Et hæc rectitudo cõsistit, ut August. dicit, in ꝓfecta subiectione corporis ad animã. Sicut ergo in primo statu non poterat esse in mẽbris hominis aliquid qđ repugnaret ordinatæ hominis uolũtati, ita membra hominis deficere non poterãt humanæ uoluntati. Voluntas autẽ hominis ordinata est, quæ rẽdit in actus sibi cõuenientes. Non sunt autẽ iidem actus cõuenientes homini secundũ quãlibet ætatẽ. Dicendum est ergo, quòd pueri mox nati non habuissent sufficientem uirtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus pueritiæ conuenientes, puta ad sugendum ubera & ad alia huiusmodi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustin. loquitur de ista infirmitate quæ nunc in pueris apparet, etiam quantum ad actus eorum pueritiæ conuenientes: ut patet per ea quæ præmittit, quòd iuxta se iacentibus mammis magis possunt esuriẽtes Here, quàm sugere.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc quòd quidam animalia statim nata habet usum membrorum, non est ex eorum nobilitate, cum quædã animalia perfectiora hoc nõ habeant, sed hoc eis cõtingit ex ficcitate cerebri: & quia actus proprii talium animalium sunt imperfecti: ad quos etiam parua uirtus sufficere potest.

¶Ad tertium patet solutio per ea quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, ꝙ nihil appetiissent nisi ordinata uoluntate conueniret res secundum statum suum.

¶Ad quartum dicendũ, quòd homo in statu innocentiæ generatus fuisset: sed nõ fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui cõsequuntur generationem, non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in primo statu fœminæ natæ fuissent.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt ꝙ in primo statu fœminæ natæ non fuissent. Dicit enim philosophus in lib. de generatione aãlium, ꝙ fœmina est mas occasionatus, quasi præter intentionem naturę prouenies. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo fœminæ natæ non fuissent.

¶Præterea, Omne generans gñat sibi simile, nisi impediat, uel propter defectũ uirtutis, uel ꝓpter indispositionẽ materiæ, sicut paruus ignis nõ potest cõburere ligna uiridia. In generatiõe autẽ uis actiua est in mare. Cũ igitur in statu innocentiæ nullus fuisset defectus uirtutis ex parte matris, nec indispositio materiæ ex parte fœminę: uidetur quòd semper masculi nati fuissent.

¶Præterea, In statu innocentiæ generatio ad multiplicationẽ hominũ ordinabatur. Sed sufficiẽter homines multiplicari potuissent per primum hominem & per primam fœminam: ex quo in perpetuum uiscturi erãt. Ergo non fuisset necessarium quòd in statu innocentiæ fœminæ nascerentur.

¶SED CONTRA est, quòd sic natura ꝓefsisset in gñando, sicut eã deus instituit. Sed deus instituit marẽ et fœminã in natura humana, ut dicitur Gen. 1. &. 2. Ergo ẽt in statu illo fuissent mares & fœminæ generati.

CONCLVSIO

¶ *In statu innocentiæ non omnes mares, sed fœminæ etiam natæ fuissent.*

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ nihil eorũ quæ ad cõplemẽtũ humanæ naturæ ptinẽt, in statu innocentiæ defuisset. Sicut autẽ ad ꝓfectionẽ uniuersi ptinẽt diuersi gradus rerũ: ita etiã diuersitas sexus est ad ꝓfectionẽ humanæ naturæ. Et iõ in statu innocẽtiæ uterq; sexus per generationem productus fuisset.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd fœmina dicitur mas occasionatus: ꝙ est præter intentionẽ naturæ particularis: non autem præter intentionem naturæ uniuersalis: ut suprà dictum est ᵉ.

¶Ad secundum dicendum, quòd generatio fœminæ non solum cõtingit ex defectu uirtutis actiuæ uel indispositione materiæ, ut obiectio tangit: sed quandoque quidem ex aliquo accidenti extrinseco: sicut philosophus dicit in lib. de animalibus ᵉ, quòd uentus septẽtrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis uero ad generationem fœminarum: quandoque etiam ex conceptione animæ ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipue in statu innocentiæ hoc esse poterat, quãdo corpus magis erat animæ subiectum: ut scilicet secundum uoluntatem generantis distingueretur sexus in prole.

Titulus clarus. Cõment.

¶In corpore una conclusio responsiua bimẽbris, Pueri mox nati habuissent uirtutẽ motiuã membrorũ sufficiẽtẽ, non ad quoslibet actus sed cõuenientes puerilitæ, probatur cõclusio sic. Ex natura pueri nõ fuit sufficiens usum membrorũ. Ex authoritate aũr Scripturæ, habuissent illum quo ad cõuenientia puerilitæ rãtũ: ergo, &c. In litera primo ꝓbat ꝓma pars aũtis, Hõ habet aũr cerebrũ mai⁹ cæteris aãlib⁹: ergo habet puerilia neruos nõ ido neos ad mouẽdũ membra: ergo nõ habet sufficiẽtẽ nãm motiuã. Aũs patet ex anatomia, &c. intellm ꝓportionaliter ad corp⁹. Cõsequẽtia prima, ꝓbat, cõsequẽtia illa alia, ꝓpõne, ꝙ hõ habet cerebrũ huiusmodi: & ꝙ æqualis grossitudinis est plenissima humiditatis. Ex his ẽm sequit, ꝙ cũ in maiori ꝙto nãæ & æqualis humidę sit maior humiditas, ꝙ sit excellens humiditas ad neruos: experimur aũt sensu neruos ifusos diu in aũ inepatos ee ut sit: & ꝓportionaliter in corpe ubi sunt firmi, & ducãt spũs uitales. Sed'a uero cõsequẽtia, ꝓbat, ga nerui sunt instrumẽta nãæ ad mouẽda mẽbra: cui⁹ signũ est, ꝙ patientes in neruis efficiũt immobiles sedm illa mẽbra. Deide, ꝓbat sedã ps, Hõ factus est rectus corpore subdito aũ: ergo mẽbra hois nõ poterant deficere à recta hois uolũtate: ergo non ab actib⁹ cõuenientibus: ergo in puerilia obediẽt ad actus cõuenientes tũ puerilitæ. Aũs ꝓ prima pte, ꝓbat authoritate Scripturæ, ꝓ sedã authoritate Scripturæ ꝓ nis Aug. Pria uero cõsequẽtia & manifeste patet, utpote inferẽs ꝓticulare ex ulli & nihilomin? in litera cõfirmatur: qm sicut ex illa subiectiõe membra quo ad esse nihil habebãt repugnãs uolũtati ita quo ad opari: & eã argm à fortiori: ga usus mẽbrorũ est de gñe uolũtarii, nõ aũ esse eorũdẽ: & ꝓpterea si eẽ eorũ consonat uolũtati, q̃to magis usus. Sedã uero cõsequẽtia, ꝓbat: ga uolũtas ordinata est respectu actuũ cõuenientium: tertia uero cõsequentia ꝓbat: ga nõ oẽs aũ⁹ sũt cõuenientes cuilibet etati sed pueriles tm pueris.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articul. secundum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore una cõclusio responsiua

sua affirmatiue. In statu innocentiæ fuissent natę fœminę. Probatur, in illo statu fuisset qcquid spectat ad cõplementũ humanæ naturæ: ergo fuisset ꝓductæ diuersitas sexuũ, ac per hoc fœminę. Antecedẽs est per se notũ: cõsequẽtia probatur: quia sicut ad perfectionem uniuersi pertinet diuersitas graduum, ita ad perfectionem humanæ naturæ diuersitas sexuum.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.*

Annota. Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio responsiua, Homines fuissent nati cũ iustitia. Probat, Homo gñat sibi simile secũdũ speciẽ: ergo secũdũ fœditatẽ: ergo secũdũ iustitiã originalem. Antecedẽs patet: prima cõsequentia probat ex differẽtia inter accidentia speciei & individui: quia secũdũ illa aãsimilatio sedm speciẽ fit ex aliquo intellm ꝓportionaliter ad corp⁹. Cõsequẽtia prima, ꝓbat, cõtrellecta illa alia, ꝓpõne, ꝙ hõ habet cerebrũ huiusmodi: & ꝙ ætas aãtillis est plenissima humiditatis. Ex his ẽm sequit, ꝙ cũ in maiori ꝙto nãæ & ætatis humidę sit maior humiditas, ꝙ sit excellens humiditas ad neruos: experimur aũt sensu neruos ifusos diu in aũ inepatos ee ut sit: & ꝓportionaliter in corpe ubi sunt firmi, & ducãt spũs uitales. Sedã uero cõsequẽtia, ꝓbat, ga nerui sunt instrumẽta nãæ ad mouẽda mẽbra: cui⁹ signũ est, ꝙ patientes in neruis efficiũt immobiles sedm illa mẽbra. Deide, ꝓbat sedã ps, Hõ factus est rectus corpore subdito aũ: ergo mẽbra hois nõ poterant deficere à recta hois uolũtate: ergo non ab actib⁹ cõuenientibus: ergo in puerilia obediẽt ad actus cõuenientes tũ puerilitæ. Aũs ꝓ prima pte, ꝓbat authoritate Scripturæ, ꝓ sedã authoritate Scripturæ ꝓ nis Aug. Pria uero cõsequẽtia & manifeste patet, utpote inferẽs ꝓticulare ex ulli & nihilomin? in litera cõfirmatur: qm sicut ex illa subiectiõe membra quo ad esse nihil habebãt repugnãs uolũtati ita quo ad opari: & eã argm à fortiori: ga usus mẽbrorũ est de gñe uolũtarii, nõ aũ esse eorũdẽ: & ꝓpterea si eẽ eorũ consonat uolũtati, q̃to magis usus. Sedã uero cõsequẽtia, ꝓbat: ga uolũtas ordinata est respectu actuũ cõuenientium: tertia uero cõsequentia ꝓbat: ga nõ oẽs aũ⁹ sũt cõuenientes cuilibet etati sed pueriles tm pueris.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.*

Annota. Titulus Confirmati, id est impeccabiles omnino, & non solũ mortaliter rita ꝙ non possunt cadere à iustitiæ rectitudine.

Cõment. ¶In corpore una conclusio responsiua, Pueri in statu innocentiæ nõ fuissent nati confirmati in iustitia. Probatur ꝓ rentes quandiu generassent, nõ fuissent confirmati in iustitia. ergo pueri non fuissent nati confirmati. consequentia probatur: quia pueri nõ plus perfectionis habuissent in sua natiuitate, quàm parentes, quando eos generauerunt: quorũm effectus non excedit causam. Antecedens probatur, Confirmati non possunt non inhærere deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati per apertam dei uisionem: ergo habent uitam spiritualem mẽte 2. dic. 20. & corpore. ergo nõ ge 4. moralium, super illud Iob, Somno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc per Redemptorem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in iustitia confirmati.

¶Præterea, Ansel. dicit in lib. Cur deus homo, quòd si primi parentes sic uixissent, ut tẽtarent non peccassent: ita confirmarentur cum omni propagine sua, ut ultra peccare non possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶Præterea, Bonum est potentius q̃ malum. Sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his, qui nascuntur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiam.

¶Præterea, Angelus adhærens deo alijs peccantibus, statim est in iustitia confirmatus, ut ulterius peccare nõ possĕt. Ergo similiter & homo si tentationi restitisset, confirmatus fuisset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit. 14. de ci. dei, Tunc felix uniuersa esset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malum in posteros trahẽrent: nec quisquã ex stirpe eorum iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi quòd etiam si primi homines non peccassent, aliquis ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

CONCLVSIO.

¶ *Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati in iustitia confirmati.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ non uidetur possibile ꝙ pueri in statu innocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestũ est enim quòd pueri in sua natiuitate nõ habuissent plus perfectionis ꝙ̃ eorum parentes in statu generationis. Parentes autẽ quãdiu generassent, nõ fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia cõfirmatur, ꝙ efficitur beata per apertam dei uisionem. Cui usũ nõ potest non inhærere, cum ipse sit ipsa essentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cũ nihil desiderẽt & amẽtur, nisi sub ratione boni. et hoc dico secundum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de uirgine matre dei. Quã quo autem Adam ad illam beatitudinem peruenisset, quod deum per essentiam uideret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis uita cessaret, in qua sola generationis usus fuisset. Vnde manifestum est quòd paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si Adam non peccasset, non generaret ex se filios gehennę: ita scilicet, quòd ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc quia essent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato conseruarentur immunes.

quando eos generauerunt: quorũm effectus non excedit causam. Antecedens probatur, Confirmati non possunt non inhærere deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati per apertam dei uisionem: ergo habent uitam spiritualem mẽte 2. dic. 20. & corpore. ergo nõ ge 4. moralium, super illud Iob, Somno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc per Redemptorem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in iustitia confirmati.

¶Præterea, Ansel. dicit in lib. Cur deus homo, quòd si primi parentes sic uixissent, ut tẽtarent non peccassent: ita confirmarentur cum omni propagine sua, ut ultra peccare non possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶Præterea, Bonum est potentius q̃ malum. Sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his, qui nascuntur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiam.

¶Præterea, Angelus adhærens deo alijs peccantibus, statim est in iustitia confirmatus, ut ulterius peccare nõ possĕt. Ergo similiter & homo si tentationi restitisset, confirmatus fuisset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit. 14. de ci. dei, Tunc felix uniuersa esset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malum in posteros trahẽrent: nec quisquã ex stirpe eorum iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi quòd etiam si primi homines non peccassent, aliquis ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

CONCLVSIO.

¶ *Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati in iustitia confirmati.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ non uidetur possibile ꝙ pueri in statu innocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestũ est enim quòd pueri in sua natiuitate nõ habuissent plus perfectionis ꝙ̃ eorum parentes in statu generationis. Parentes autẽ quãdiu generassent, nõ fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia cõfirmatur, ꝙ efficitur beata per apertam dei uisionem. Cui usũ nõ potest non inhærere, cum ipse sit ipsa essentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cũ nihil desiderẽt & amẽtur, nisi sub ratione boni. et hoc dico secundum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de uirgine matre dei. Quã quo autem Adam ad illam beatitudinem peruenisset, quod deum per essentiam uideret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis uita cessaret, in qua sola generationis usus fuisset. Vnde manifestum est quòd paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si Adam non peccasset, non generaret ex se filios gehennę: ita scilicet, quòd ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc quia essent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato conseruarentur immunes.

retinendum uoluptatem in uero bono: quoniam cuilibet alteri utpote particulari bono malum aliquod annecti potest. Et propterea undicq; constat q; impeccabilitas uoluptatis beatitudinis proprius effectus est.

a ¶*Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum primum.*

Cõment. TItulus clarus. ¶In corpore una conclusio, Pueri non nascerentur perfecti in scientia, sed absq; difficultate eam acquisiuissent. Probatur, Naturale est homini non habere scientiam congenitam, sed acquirere eam ex sensibus. ergo in statu innocentiæ non nati fuissent scientes, &c. Antecedens probatur: quia anima unitur corpori propter indigentiam illius ad hoc opus. cõsequentia uero probatur: quia ubi authoritas Scripturæ non opponitur, naturalia asserenda sunt.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ primæ Articuli secundi.*

Cõment TItulus clarus. ¶In corpore una conclusio hîmẽbris, Pueri non habuissent perfectum usum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. probatur prima pars, organa utriũ sensitiuarũ ex nimia humiditate fuissent impedita. ergo ipsæ uires sensitiuæ. ergo usus rationis. Antecedẽs patet, prima consequentia probatur, quia actus earum pendent ex organis: quia sunt actus eorum. Secunda consequentia probatur, quia usus rationis pẽdet ex utribus sensitiuis: ut patet i phrenereticis & dormientib⁹. Secũda pars: quia par ratio est de usu rationis & membrorum, de quibus superius dictum est: quòd fuissent idonea ad actus pueritiæ, & non simpliciter. Ex eadem siquidem radice, scilicet humiditate nimia cerebri utrunq; nascitur.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ secũdæ Articulum primũ.*

Cõment. TItulus clarus. ¶In corpore una conclusio habens duas partes, Paradisus est locꝰ in Oriẽs parte constitutus. prima pars, scilicet q; sit locus probatur: quia ea quæ de paradiso traduntur, per modũ historiæ narrantur. & confirmatur authoritate Augu. potentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualẽ quo ad hoc & similia. secunda uero pars probatur authoritate Isido. & cõfirmatur ratiõe quia nobilior locus in nobiliori cæli plaga est. ergo in dextera: ergo in Oriẽte. patent omnia.

¶Ad secundum dicendum, q; Anselmus hoc non dicit asserendo, sed opinando. Quod patet ex ipso modo loquendi, cum dicit, Videtur quòd si uixissent, &c.

¶Ad tertium dicendum, q; ratio ista non est efficax: quamuis per eam Anselmus motus fuisse uideatur, ut ex eius uerbis apparet. Non enim sic per peccatum primi parentis eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, ut ad iustitiam redire non possint. Quod est tantum in damnatis. Vnde nec ita necessitatem non peccandi transmisisset ad posteros, quòd omnino peccare non possent. Quod est tantum in beatis.

¶Ad quartum dicendum, q; non est simile de homine & angelo. Nam homo habet liberum arbitrium uertibile, & ante electionem & post: non autem angelus, sicut suprà dictum est cum de angelis ageretur[c].

QVAESTIO CENTESIMA PRIMA DE CONDITIONE PROLIS GENERANDÆ QUANTUM AD SCIENTIAM, IN DUOS ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ quantum ad scientiam.

¶Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, utrum pueri nasceren tur in scientia perfecti. ¶Secundo, utrum statim post natiuitatem habuissent perfectum usum rationis.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti. Qualis enim fuit Adam, tales filios generasset. Sed Adam fuit in scientia perfectus, ut suprà dictum est[c]. Ergo filij nascerentur ab eo in scientia perfecti.

¶Præterea, Ignorantia ex peccato causatur, ut Beda dicit. Sed ignorantia est priuatio scientiæ. Ergo ante peccatum pueri nati omnem scientiam habuissent.

¶Præterea, Pueri mox nati iustitiam habuissent. Sed ad iustitiam requiritur scientia, quæ dirigit in agendis. Ergo scientiam habuissent.

¶SED CONTRA est, q; anima nostra per naturã est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptũ: ut dicitur in tertio de anima. sed eadem animæ natura est modo, quæ tunc fuisset. Ergo animæ puerorum in principio scientia caruissent.

CONCLVSIO.

¶Pueri in statu innocentiæ non nati fuissent perfecti in scientia, sed eam processu temporis facile acquisiuissent.

¶RESPONDEO dicendum, q; sicut suprà dictum est[c] de his, quæ sunt supra naturam, soli authoritati creditur. Vnde ubi authoritas deficit, sequi debemus naturæ condi tionem. Est autẽ naturale homini ut sciẽtiam per sensus acquirat, sicut suprà dictum est[c]. Et ideo anima unitur corpori, quia indiget eo ad suam propriam operationem[e]. Quod non esset si statim à principio sciẽtiam haberet non acquisitam per sensitiuas uirtutes. Et ideo dicendum est, quòd pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed eam in processu temporis absq; difficultate acquisiuissent inueniendo uel addiscendo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse perfectum in scientia, fuit individuale accidens primi parentis: inquantum scilicet ipse instituebatur, ut pater & instructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc non generabat filios similes sibi, sed solum quantũ ad accidentia naturalia uel gratuita totius naturæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tẽpore illo. Quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam quæ eis competebat secundum tempus illud. Vnde ignorantia in eis non fuisset, sed necessaria respectu aliquorum. Quam etiam Dionys. ponit in angelis sanctis in 7. cæ. hierar.

¶Ad tertium dicendum, q; pueri habuissent sufficientem scientiam ad dirigẽdum eos in operibus iustitiæ in quibus homines diriguntur, & uniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus: & similiter aliorum uniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum usum rationis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ mox nati habuissent perfectum usum rationis. Nunc enim pueri perfectum usum rationis non habent: propter hoc quòd anima per corpus aggrauatur. Hoc autem tunc non erat: quia ut dicitur Sap. 9. corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem à peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum usum rationis habuissent.

¶Præterea, Quædam alia animalia mox nata habent naturalis industriæ usum, sicut agnus statim fugit lupum. Multo ergo magis homines in statu innocentiæ mox nati habuissent usum perfectum rationis.

¶SED CONTRA est, quòd natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim à principio habuissent perfectum usum rationis.

CONCLVSIO.

¶Pueri in statu innocentiæ mox nati non habuissent perfectum rationis usum, sed ad opera puerilia idoneum, ex nimia cerebri illorum humiditate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis patet[e], usus rationis dependet quodammodo ex usu uirium sensitiuarum. Vnde ligato sensu & impeditis inferioribus uiribus sensitiuis, homo perfectum usum rationis nõ habet: ut patet in dormientibus & phreneticis. Vires autem sensitiuæ sunt uirtutes, quædam corporalium organorũ. Et ideo impeditis eorum organis, necesse est q; eorũ actus impediantur: & per cõsequens rationis usus. In pueris autem est impedimentum harũ uirium propter nimiam humiditatẽ cerebri. Et ideo in eis non est perfectus usus rationis, sicut nec aliorũ membrorũ: & ideo pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum usum rationis, sicut habituri erant in perfecta ætate. Habuissent tamen perfectiorem quàm nunc, quantum ad ea quæ ad eos pertinebant, quantum ad statum illum, sicut & de usu membrorum superius est dictum[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc quòd usus rationis impeditur quantum ad ea etiam quæ pertinent ad hominem secundum quamcunque ætatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam alia animalia non habent ita perfectum usum industriæ naturalis statim à principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent uolare pullos suos. & similia in aliis generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, ut suprà dictum est[e].

QVAESTIO CENTESIMA SECVNDA DE LOCO HOMINIS QUI EST PARADISUS, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum paradisus sit locus corporeus. ¶Secũdo, utrum sit conueniens locus habitationis humanæ. ¶Tertio, ad quid homo in paradiso positus fuit. ¶Quarto, utrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum paradisus sit locus corporeus.*

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q; paradisus non sit locus corporeus. Dicit enim Beda, q; paradisus pertingit usq; ad lunarem circulũ. Sed nullus locus terrenus talis esse potest. tum quia contra naturam terræ esset q; tantum eleuaretur: tum etiam quia sub globo lunari est regio ignis qui terram consumeret. Non est ergo paradisus locus corporeus.

¶Præterea, Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiso oriri, ut patet Gen. 2. illa autẽ flumina quæ ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, ut patet etiam per philosophũ in li. Metho. ergo paradisus non est locus corporeus.

¶Præterea, Aliqui diligentissime inquisierunt omnia loca terræ habitabilis,

habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradisi. ergo non uidetur esse locus corporeus.

¶Præterea, In paradiso describitur lignum uitæ esse. Sed lignum uitæ est aliquid spirituale: dicitur enim Prouerb. 3. de Sap. q; est lignum uitæ his qui apprehendunt eam: ergo & paradisus non est locus corporeus sed spiritualis.

¶Præterea, Si paradisus est locus corpalis, oportet q; & ligna paradisi sint corpalia. Sed hoc non uidetur cũ corporalia ligna sint producta tertio die: de plãtatione autem lignorũ paradisi legitur Gen. 2. post opera sex dierũ. Ergo paradisus nõ est locꝰ corpeus.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit 8. super Gen. ad lit. Tres sunt de paradiso generales sententiæ. Vna eorum qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi uolunt: alia eorum qui spiritualiter tantum: tertia eorum qui utroq; modo paradisum accipiunt. Quam mihi fateor placere sententiam.

CONCLVSIO.

¶Paradisus est locus in parte orientis conuenienter à Deo institutus.

¶RESPONDEO dicendũ, q; sicut Aug. dicit 13. de ci. dei, quę cõmode dici possunt de intelligẽdo spiritualiter paradiso, nomine prohibente dicantur: dum tamẽ & illius historiæ fidelissima ueritas rerum gestarũ narratione cõmendata credatur. Ea enim quæ de paradiso in Scriptura dicũtur, per modũ narrationis historicę proponũtur. in omnibus aũt quæ sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenẽda ueritas historiæ: & desuper spirituales expositiones fabricandæ. est ergo paradisus, ut Isid. dicit in lib. Etymol. locus in Oriẽtis partibus cõstitutus: cuius uocabulum à Græco in Latinum uertitur hortus. Conuenienter autẽ in parte Orientali dicitur situs: quia credendum est q; in nobilissimo loco totius terræ sit cõstitutus. Cũ aũt Oriẽs sit dextra cæli, ut patet per philosophũ in 2. de cæ. dextra aũt est nobilior q; sinistra: cõueniẽs fuit ut in Oriẽtali pte paradisus terren⁹ institueret[e] à deo.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q; Bedę uerbũ nõ est uerũ si secundũ situ manifestũ intelligatur. Potest tñ exponi q; usq; ad locũ lunaris, globi ascẽdit, nõ secũdũ situs eminentiã: sed secũdum similitudinẽ: quia est ibi perpetua aëris tẽperies: ut ibi. dicit. Et in hoc assimilatur corporibus cælestibus, quæ sunt absq; cõrruptione. Magis tñ fit mẽtio de lunari globo, q; de aliys sphæris: quia lunaris globus est terminꝰ cælestiũ corporũ uersus nos: & luna etiã est magis terræ affinis inter oña corpora celestia. Vñ & quadã tenebras nebulosas habet quasi accedẽs ad opacitatẽ. Quidã autẽ dicũt q; paradisus ptingebat usq; ad lunarem globũ, id est usq; ad mediũ aëris interstitiũ: in quo gñantur pluuię & uẽti & huiusmodi: quia dñium super huiusmodi euaporationes maxime attribuit luna. Sed secũdũ hoc locus ille nõ esset cõueniens habitationi hũanæ: tũ qa ibi est maxima intẽperies: tũ qa nõ est tempaⁿ cõplexiõi hũanæ: sicut aër inferior magis terræ uicinus.

¶Ad secundum dicendũ, quòd sicut Aug. dicit 8. super Gen. ad lit. credendũ est quòd locus paradisi à cognitione hominũ est remotissimus: flumina autem quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras & post tractus prolixarum regionũ locis aliis erupisse. Nã hoc solere nõnullas aquas facere quis ignorat?

¶Ad tertium dicendum, q; locus ille seclusus est à nostra habitatione aliquibus impedimentis: uel montium, uel marium, uel alicuius æstuosæ regionis, quæ pertransiri non possunt. Et ideo scriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

¶Ad quartum dicendũ, quòd lignum uitæ est quædã materialis arbor: sic dicta, quia eius fructus habebat uirtutẽ conseruandi uitã, ut suprà dictũ est[e]. Et tamen aliquid significabat spirituaⁿter, sicut & petra in deserto fuit aliquod materiale, & tamen significauit Christũ. Similiter etiã lignũ scientiæ boni & mali materialis arbor fuit, sic nominata propter euentũ futurum: quia post eius esum homo per experimentũ pœnę didicit quid interesset inter obedientiæ bonũ & inobedientiæ malum: & tamen spiritualiter potuit significare liberum arb. ut quidam dicunt.

¶Ad quintum dicendum, quòd secundum Augu. tertio die productæ sunt plantę: nõ in actu, sed secundum quasdã rationes seminales. Sed post opera sex dierum productæ sunt plantę tam paradisi q; aliæ in actu. Secundum alios uero sanctos oportet dicere quòd omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die[e], & etiam ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierum, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet, Plantauerat Dominus deus paradisum uoluptatis à principio.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd paradisus non fuerit locus conueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Sed angelus statim à principio factus est habitator loci beatorum, scilicet cæli empyrei. Ergo etiã ibi debuit institui habitatio hominis.

¶Præterea, Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ, aut ratione corporis. Si ratiõe animę, debetur ei pro loco cęlsi: qui uidetur esse locus naturalis animæ, cũ omnibus insitus sit appetitus cæli. Ratione autem corporis non debetur ei alius locus, quàm aliis animabus. ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

¶Præterea, Frustra est locus in quo nullũ locatũ continetur. Sed post peccatũ paradisus non est locus habitationis humanæ: ergo si est locus habitationi humanæ congruus, in uanum uidetur à deo institutus fuisse.

¶Præterea, Homini, cũ sit tẽperatæ complexionis, cõgruus est locus tẽperatus. Sed locus paradisi nõ est locus tẽperatus. Dicitur enim esse sub æquinoctiali circulo. Qui locus uidetur esse calidissimus: cũ bis in anno sol trãseat super summitatem capitũ eorum, qui ibi habitant. Ergo paradisus non est locus congruus habitationi humanæ.

¶SED CONTRA est quod Damascenus dicit de paradiso, quòd est diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem dei erat conseruatio.

CONCLVSIO.

¶Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundũ primum primæ immortalitatis statum.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictũ est[e], homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non quia corpus eius dispositionẽ incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat animæ uis quædã ad pręseruandum corpus à corruptione. Corrũpi autem potest corpus humanum & ab interiori & ab exteriori. Ab interiori quidẽ corrũpitur per cõsumptionẽ humidi & p senectutẽ, ut suprà dictũ est[e]. Cui corruptioni occurrere poterat primus homo per esum ciborũ. Inter ea uero, quæ exterius corrũpunt, præcipuum uidetur esse distemperatus aër. Vnde huic corruptioni maxime occurritur p tẽperiẽ aëris. in paradiso autẽ utrunq; inuenitur. Quia (ut Dama. dicit) est locus temperato & tenuissimo & purissimo aëre circunfulgens, plantis semper floridis comatus. Vnde manifestum est quòd paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secundum primæ immortalitatis statum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q; cælũ empyreũ est supremũ corpaliũ locorũ: & est extra omnẽ mutabilitatẽ. Et quãtũ ad primũ horũ est locus cõgruus naturæ angelicę: quia sicut Aug. dicit in 2. de tri. deus regit creaturã corporalẽ per spũalẽ. Vñ cõueniẽs est quòd spũalis natura sit supra oẽm corporalẽ cõstituta, sicut ei præsidẽs. Quãtũ aũt ad secundũ cõuenit statui beatitudinis, q; est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis cõgruit angelo secundũ naturã suã. Vñ ibi creatus est. Nõ aũt cõgruit homini secundũ suã naturã, cũ nõ præsideat toti corporali creaturæ p modũ gubernationis, sed cõperit ei solũ rõne beatitudinis. Vnde non est positus à principio in cælo empyreo. Sed illuc transferendus erat in statu finalis beatitudinis.

¶Ad secũdũ dicendũ, quòd ridiculum est dicere q; aĩæ aut alicui spũali substãtiæ sit aliquis locꝰ naturalis. Sed p cõgruentiã quãdã aliqs specialis locꝰ creaturæ corpali attribuit. Paradisus enim terrestris erat locus cõgruus hoi, & quãtũ ad aĩam & quãtũ ad corpus, inquãtũ scilicet in aĩa erat uis præseruãdi corpus humanum à corruptione. Quod nõ competit aliis aĩalibus. Et ideo ut Dama. dicit, in paradiso nullum irrationalium habitat. Licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam: & serpens illuc accesserit per operationem diaboli.

¶Ad tertium dicendum, quòd nõ propter hoc locus est frustra, quia non est ibi hominũ habitatio post peccatũ: sicut etiã non frustra fuit homini attributa immortalitas quædam quã conseruaturus nõ erat. Per huiusmodi enim ostenditur benignitas dei ad hominem: & quid homo peccando amiserit. quanuis, ut dicitur, nunc Enoch & Elias in illo paradiso habitent.

¶Ad quartũ dicendũ, quòd illi qui dicũt paradisum esse sub circulo æquinoctiali, opinãtur sub circulo illo esse locum temperatissimum propter qualitatem dierum & noctiũ omni tẽpore. Et quia sol nunquã multum ab eis elongatur, ut fit apud eos superabundantia frigoris: nec iterum est apud eos (ut dicunt) superabundantia caloris: quia etsi sol pertranseat super eorum capita, non tñ diu moratur ibi in hac dispositione. Arist. tamẽ in lib. Meteor. expresse dicit, q; regio illa est inhabitabilis propter

¶In rõne ad primũ, Auerroes nota authoritatem literæ & rationem contra id quod cõmuniter dicũ uidetur, scilicet q; paradisus sit supra locum pluuiarũ. dispositio siquidẽ illius aëris intẽperata est ualde humanæ cõplexioni: quã abũdat calidę & frigiditate. Vñ ad montũ cacumina eleuata supra pluuias: in quibus cineres inuẽti dicunt in primo Meteororũ, spongiis olei aëre ingrossantibus, uti dicunt accedentes.

a ¶*Super Quæstionis cẽtesimæsecũdæ Articulum secundum.*

Cõment. TItulus clarus. ¶In corpore una cõclusio, Paradisus est locus cõueniens habitationi humanæ secundũ primũ primę immortalitatis statũ. probatur: Homo habebat corpus corruptibile quidem ex se, sed præseruandũ à uitiare animæ à corruptione: ergo habebat corpus corruptibile ab itrinseco & extrinseco. ergo egebat remedio alimentorũ & aëris tẽperati. ergo cõueniẽtissime habitabat in paradiso. Antecedẽs supponitur. Prima consequentia: & est per se nota, & probat: quia poterat corrũpi p cõsumptionẽ humidi & debilitationẽ uirtutis, & ab aëre reliquisq; extrã. Secũda uero patet: quia ista sunt ꝓpria remedia cõtra illos defectus. ultima aũt ꝓbatur

quia in paradiſo concurrebat utrunq; remedium: ut patet ex auctoritate Damaſceni.

a ¶*Super Quæſtionis centeſimæ ſecũdæ Articulum tertiũ.*

Titulus clarus.

Cõment. ¶In corpore duplex expoſitio illorum uerborum. Omnia clara ſunt.

a ¶*Super Quæ*
498 *ſtionis centeſimæ ſecũdæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

Cõment. ¶In corpore una concluſio, Homo eſt factus extra paradiſum, & deinde poſitus eſt in eo transferendus poſt uitã animalẽ in cęlũ. Hæc cõcluſio, pbat quo ad primas ętes ſimul: ultima autẽ relinquit pro conſtãti. Probat autẽ ſic, Paradiſus eſt locus cõueniẽs homini rõne immortalitatis illius: ergo eſt conueniẽs gratuitus. ergo attributus diuinæ gratiæ. ergo non in eo factus eſt hõ, ſed deinde in eo poſit⁹. Antecedẽs ſupponit ex fecũdo articulo, prima cõſequentia, pbat: quia immortalitas illa nõ ex natura, ſed dono gratię erat. Secunda uero eſt per ſe nota: quia unũquodq; appriæ cauſę attribuendum eſt. Vltima autem probatur ex oppoſito, quia ſi factus in eo fuiſſet homo, uideret loc⁹ eius ex natura: cũ unũquodq; naturaliter in naturali ſuo loco fiat deductis impedimẽtis: quæ in prima rerũ fictione nõ habẽt locũ. non ergo in eo factus, ſed per gratiæ donum. deinde eſt in eo poſit⁹, utpote in cõuenientiſſimo loco naturæ gratificatæ. Merito autẽ ultima pars relinquitur pro cõſtanti, quia habitatio habitanti reſpondere debet. Paradiſus autẽ & cælũ in hoc manifeſte differunt, q̃ ille ad uitã animalem deſeruit, iſtud uitæ oĩno ſpirituali, utpote immutabili, cõgruit. Et propterea dum homo uitã degebat animali: habitator erat paradiſi. Cũ in uitã transferebatur ſpiritualẽ, cælum inhabitare cõueniẽtiſſimũ erat: ut ſtatus poſt reſurrectionem oſtenderet.

499 a ¶*Super Quæſtionis centeſimatertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Cõment. ¶In corpe duo: Primo referẽ opinio falſa. Secundo improbatur, & ſimul reſpondetur quæſito.

¶Quo ad primum duo
487 referuntur: opinio, & eius ratio. Opinio eſt te
484 nens partẽ negatiuã, ſcilicet, q̃ mũd⁹ nõ gubernaẽ ab aliquo. Rõ eſt: quia oĩa ſunt fortuita.

¶Quo ad ſecundũ dupliciter oſtenditur opinio impoſſibilis. Primo ex mõ operãdi naturalis ſic: In reb⁹ naturalib⁹ ſemp aut in pluribꝰ, quenit meliꝰ. ergo ab aliqua, quidẽtia diriguñ ad bonũ. ergo gubernanẽ ab aliquo. Antecedẽs patet. cõſequẽtia uero prima, q̃a ordo manifeſtat ordinatẽ, ut patet in domo & authoritate Ariſt. apud Tulliũ. ſecũda cõſequẽtia patet ex qd noũs gubernatiõis. Secũdo ex pte cauſę actiuæ ſic, Diuinæ bonitatis eſt, pducere res: ergo ad ꝓfectũ ducere: ergo ad cõſecutionẽ finis: ergo gubernare. Añs ſupponit: prima cõſequẽtia, pbat: qa optimi eſt optima, pducere. Secunda uero: qa ultima pfectio cuiuſq; cõſiſtit in cõſecutione finis. Tertia autẽ patet ex quid nominis.

¶Nota hic duo. Primo q̃ cũ ſint tres opiniones, altera dicẽs oĩa caſualia, altera, oĩa neceſſaria: & alia media, quedã neceſſaria, & quędã caſualia, & hæc ſola ſit uera: nõ allata eſt opinio dicens oĩa neceſſaria, ſed tm dicẽs caſualia: qa iſta negat gubernationẽ affirmat: ut patet ex riſione ad ſecũdũ. Nota ſecundo q̃ prima rõ litere nõ ſolũ contradictoriã opinionis recitatę probat, ſed tm rõnẽ illius cõſutat, dñ naturalia euenire ſemp aut frequẽter ait. contingit autẽ aliquid extrinſecũ eſſe finẽ, nõ ſolũ ſicut operatũ, ſed etiã ſicut poſſeſſum, ſeu habitũ uel etiã ſeu repræſentatũ: ſicut ſi dicamus quòd Hercules eſt finis imaginis, quæ fit ad eum repræſentandum: ſic igitur poteſt dici quòd bonum extrinſecum à toto uniuerſo eſt finis gubernationis rerum, ſicut habitum & repræſentatum: quia ad hoc unaqueque res tendit, ut participet ipſum, & aſſimiletur ei quãtum poteſt. ¶Ad tertium dicendum, quòd finis quidem uniuerſi eſt aliquod bonum in ipſo exiſtens, ſcilicet ordo ipſius uniuerſi: hoc autem bonum non eſt ultimus finis: ſed ordinatur ad bonum extrinſecum, ut ad ultimum finẽ: ſicut etiam ordo exercitus ordinatur ad ducem: ut dicitur in 12. Meta.

t.17. ſimil. Et 27. ſim.

t.q.1.ar.1. Et ueri. q.1.ar.1.

1.diſt.1. q.1.ar.1.

Et ueri. q.1.ar.1.

CONCLVSIO.

¶*Factus eſt homo extra paradiſum, deinde in ipſum gratia dei tranſlatus eſt, transferendus inde poſt uitam animalem in cælum.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ paradiſus fuit locus cõgruus habitationi humanæ quantum ad incorruptionẽ primi ſtatus. Incorruptio autẽ illa nõ erat homnis ſecundum naturam, ſed ex ſupernaturali dei dono. Vt ergo hoc gratiæ dei imputaretur, nõ humanæ naturæ, deus hominẽ extra paradiſum fecit: & poſtea ipſum in paradiſo poſuit, ut habitaret ibi toto tempore animalis uitæ: poſtmodũ cum ſpiritualem uitam adeptus eſſet, transferendus in cælum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ cælum empyreum eſt locus congruus angelis quantum ad eorum naturam. Et ideo ibi ſunt creati. Et ſimiliter dicendum ad ſecundum. Loca enim illa congruunt animalibus ſecundum ſuam naturam.

¶Ad tertium dicendum, quòd mulier facta fuit in paradiſo, non propter dignitatem ſuam, ſed propter dignitatem principij ex quo corpus eius formabatur: quia ſimiliter & filij in paradiſo fuiſſent nati, in quo parentes erant poſiti.

QVAESTIO CENTESIMA TERTIA *de gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuiſa.*

POSTQVAM præmiſſum eſt de creatione rerum, & diſtinctione earũ, reſtat nunc tertio conſiderandum de rerum gubernatione. Et primo in communi. Secundo in ſpeciali de effectibus gubernationis.

¶Circa primum quæruntur octo. ¶Primo, utrum mundus ab aliquo gubernetur. ¶Secundo, quis ſit finis gubernationis ipſius. ¶Tertio, utrum gubernetur ab uno. ¶Quarto, de effectibus gubernationis. ¶Quinto, utrũ omnia diuinæ gubernationi ſubſint. ¶Sexto, utrum omnia immediate gubernentur à deo. ¶Septimo, utrũ diuina gubernatio caſſetur in aliquo. ¶Octauo, utrum aliquid diuinæ prouidentiæ contranitatur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ mundus 500
non gubernetur ab aliquo. Illorũ enim eſt gubernari, quæ mouentur uel operantur propter finem. *art.1.ũ.* Sed res naturales quæ ſunt magna pars mundi, nõ *Et 1.di.* mouentur, aut operantur propter finem, quia non *1.q.1.ar.* cognoſcunt finem. Ergo mundus non gubernatur. *1.& 3.cõ*

¶Præterea, Eorum eſt proprie gubernari, quæ ad aliquid mo- *tra.c.6.* uentur: ſed mundus non uidetur ad aliquid moueri, ſed in ſe ſta- *Et ueri.* bilitatem habet. ergo non gubernatur. *q.5.ar.2.*

¶Præterea, Id quod in ſe habet neceſſitatem qua determinatur *& 3.cor.* ad unum, non indiget exteriori gubernante. Sed principaliores mundi partes quadam neceſſitate determinantur ad unum in ſuis actibus & motibus. Ergo mũdus gubernatione nõ indiget.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Sapien. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Et Boë. dicit in lib. de conſo. 487
O qui perpetua mundum ratione gubernas.

CONCLVSIO.

¶*Cum omnia, quæ ſunt in mundo, certos & determinatos fines conſequantur, à diuina ſapientia regantur neceſſe eſt.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiqui philoſophi gubernationem mundo ſubſtraxerunt, dicentes omnia fortuito agi. Sed hæc poſitio oſtenditur eſſe impoſſibilis ex duobus. Primo quidem ex eo quòd appar et in ipſis rebus. Videmus enim in ipſis rebus naturalibus prouenire quod melius eſt aut ſemper, aut in pluribus. Quod non contingeret, niſi per aliquam prouidentiam res naturales dirigerentur ad finẽ boni, quod eſt gubernare. Vnde ipſe ordo certus rerum manifeſte demonſtrat gubernationem mundi: ſicut ſi quis intraret domum bene ordinatam, ex ipſa domus ordinatione ordinatoris rationem perpenderet, ut ab Ariſt. dictum Tullius introducit in lib. de natura deorum. Secundo autem apparet idem ex conſideratione diuinæ bonitatis, per quam res in eſſe productæ ſunt, ut ex ſupradictis patet[c]. Cum enim optimi ſit optima producere, *113* non conuenit ſummæ dei bonitati, quòd res productas ad perfectum non producat. Vltima autem perfectio eſt uniuſcuiuſq; in conſecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, ut, ſicut produxit res in eſſe, ita etiam eas ad finem perducat, quod eſt gubernare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid mouetur uel operatur propter finem dupliciter. Vno modo ſicut agens ſeipſum in finem, ut homo & aliæ creaturæ rationales. Et talium eſt cognoſcere rationem finis & eorum quæ ſunt ad finem[c]. Aliquid autem dicitur operari uel moueri propter finem, *113* quaſi ab aliquo actum uel directum in finem: ſicut ſagitta mouetur directa ad ſignum à ſagittante, qui cognoſcit finem: non autem ſagitta. Vnde ſicut motus ſagittæ ad determinatũ finem

demonſtrat

demonſtrat aperte q̃ ſagitta dirigitur ab aliquo cognoſcente: ita certus curſus naturalium rerum cognitione carentium manifeſte declarat mundum ratione aliqua gubernari.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ in omnibus rebus creatis eſt aliquid ſtabile ad minus prima materia, & aliquid ad motũ pertinens, ut ſub motu etiam operationem comprehendamus. Et quãtum ad utrunq; res indiget gubernatione. Quia hoc ipſum quod in rebus eſt ſtabile, in nihilũ decideret: quia ex nihilo eſt, 508
niſi manu gubernatoris ſeruaretur, ut infrà patebit[c].

¶Ad tertium dicendum, q̃ neceſſitas naturalis inhærens rebus 10
quæ determinantur ad unum: eſt impreſſio quædã dei dirigentis ad finẽ: ſicut neceſſitas qua ſagitta agitur ut ad certũ ſignum tẽdat, eſt impreſſio ſagittãtis, & nõ ſagittæ[c]. Sed in hoc differt[c]: quia id quod creaturæ à deo recipiũt, eſt earũ natura. Quod añt ab homine rebus naturalibus imprimitur præter earũ naturã, ad uiolentiã pertinet. Vnde ſicut neceſſitas uiolẽtiæ in motu ſagittæ demonſtrat ſagittantis directionẽ: ita neceſſitas naturalis creaturarum demonſtrat diuinæ prouidentiæ gubernationem.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum finis gubernationis mundi ſit aliquid extra mundum.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̃ finis 502
gubernationis mundi nõ ſit aliquid extra mũdum *1.q.44.* exiſtens. Illud enim eſt finis gubernationis rei ad *ar.1.* Et quod res gubernata perducitur. Sed illud ad quod *3.contra* res aliqua perducitur, eſt aliquod bonũ in ipſa re. *t.17.25.* Sicut infirmus perducitur ad ſanitatem quæ eſt aliquod bo- *Et 27.* num in ipſo. ergo finis gubernationis rerum non eſt aliquod *ſim.* bonum extrinſecum: ſed aliquod bonum in ipſis rebus exiſtẽs.

¶Præterea, Philoſophus dicit 1. Ethi. q̃ finiũ quidã ſunt operationes: quidam opera, id eſt operata. Sed nihil extrinſecum à toto 30
uniuerſo poteſt eſſe operatum: operatio añt eſt in ipſis operantibus. Ergo nihil extrinſecũ poteſt eſſe finis gubernationis rerũ.

¶Præterea, Bonum multitudinis uidetur eſſe ordo & pax quæ eſt tranquillitas ordinis: ut Aug. dicit 19. de ci. dei. Sed mundus in quadam rerum multitudine conſiſtit. ergo finis gubernationis mundi eſt pacificus ordo, qui eſt in ipſis rebus. Non ergo finis gubernationis rerum eſt quoddam bonum extrinſecum.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Prouerb. 16. Vniuerſa propter ſe operatus eſt Dominus. Ipſe autem eſt extra totum 40
ordinem uniuerſi. ergo finis rerum eſt quoddam bonum extrinſecum.

CONCLVSIO

¶*Finis gubernationis mundi bonum eſt extrinſecum à toto uniuerſo.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum finis reſpondeat principio, non poteſt fieri ut principio cognito, quid ſit rerum finis ignoretur. Cum igitur principium rerum ſit aliquid extrinſecũ à toto uniuerſo, ſcilicet Deus, ut ex ſuprà dictis patet[c]: neceſſe eſt q̃ etiam finis rerum ſit quoddam bonũ extrinſecum, *28 b* & hoc ratione apparet. Manifeſtum eſt enim quòd bonum ha- *306* bet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei eſt quoddam bonum particulare, finis añt uniuerſalis rerum omniũ eſt quoddam bonũ uniuerſale. Bonum autem uniuerſale eſt, quod eſt per ſe & per ſuam eſſentiam bonum, quod eſt in ipſa eſſen- *234* tia bonitatis[c]: bonum autem particulare eſt quod eſt participa- *33* tiue bonum[c], manifeſtum eſt autem, q̃ in tota uniuerſitate crea- *34* turarum nullum eſt bonum, quod non ſit participatiue bonum. Vnde illud bonum, quod eſt finis totius uniuerſi, oportet quòd ſit extrinſecum à toto uniuerſo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum aliquod conſequimur multipliciter. Vno modo ſicut formam in nobis exiſtentem: ut ſanitatem aut ſcientiam. Alio modo ut aliquid per nos operatum: ſicut ædificator conſequitur finem, faciendo domum. Alio modo ſicut aliquod bonum habitum uel poſſeſſum, ut ille qui emit, conſequitur finem, poſſidendo agrum. Vnde nihil prohibet illud ad quod perducitur uniuerſum, eſſe quoddam bonum extrinſecum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd philoſophus loquitur de finibus artium. Quarum quædam habent pro finibus operationes ipſas, ſicut cithariſtæ finis eſt citharizare. Quædam uero habent pro fine quoddã operatũ, ſicut ædificatoris finis non eſt ædificare, ſed domus. Contingit añt aliquid extrinſecũ eſſe finẽ, nõ ſolũ ſicut operatũ, ſed etiã ſicut poſſeſſum, ſeu habitũ uel etiã ſeu repræſentatũ: ſicut ſi dicamus quòd Hercules eſt finis imaginis, quæ fit ad eum repræſentandum: ſic igitur poteſt dici quòd bonum extrinſecum à toto uniuerſo eſt finis gubernationis rerum, ſicut habitum & repræſentatum: quia ad hoc unaqueque res tendit, ut participet ipſum, & aſſimiletur ei quãtum poteſt. ¶Ad tertium dicendum, quòd finis quidem uniuerſi eſt aliquod bonum in ipſo exiſtens, ſcilicet ordo ipſius uniuerſi: hoc autem bonum non eſt ultimus finis: ſed ordinatur ad bonum extrinſecum, ut ad ultimum finẽ: ſicut etiam ordo exercitus ordinatur ad ducem: ut dicitur in 12. Meta.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum mundus gubernetur ab uno.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd mũdus non gubernetur ab uno. De cauſa enim per effectus iudicamus. Sed in gubernatione rerum apparet, quòd res non uniformiter gubernantur & operantur: quædam enim ſunt contingentia, quædam uero ex neceſſitate: & ſecundum alias diuerſitates. Ergo mundus non gubernatur ab uno.

¶Præterea, Ea quæ gubernantur ab uno, à ſeinuicem non diſſentiunt, niſi propter imperitiam, aut inſipientiam, aut impotentiam gubernantis: quæ à deo ſunt procul. Sed res creatæ à ſeinuicem diſſentiunt, & contra ſeinuicem pugnant: ut in contrariis apparet. Non ergo mundus gubernatur ab uno.

¶Præterea, In natura ſemper inuenitur quod melius eſt: ſed melius eſt ſimul eſſe duos quàm unum: ut dicitur Eccle. 4. Ergo mundus non gubernatur ab uno, ſed à pluribus.

¶SED CONTRA eſt, quòd unum deũ & unum dominum confitemur, ſecundum illud Apoſtoli 1. ad Cor. 8. Nobis eſt unus deus pater & Dominus unus. Quorum utrunq; ad gubernationem pertinet. Nam ad dominum pertinet gubernatio ſubditorum, & dei nomen ex prouidentia ſumitur, ut ſuprà dictum eſt. Ergo mundus gubernatur ab uno.

CONCLVSIO.

¶ *Cum finis gubernationis mundi ſit optimum bonum, neceſſe eſt ipſum ab uno gubernari.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd neceſſe eſt dicere quòd mundus ab uno gubernetur. Cum enim finis gubernationis mundi ſit quòd eſt eſſentialiter bonum (quod eſt optimum[c]) neceſſe eſt quòd mundi gubernatio ſit optima. Optima autem gubernatio eſt quæ fit per unum. Cuius ratio eſt: quia gubernatio nihil aliud eſt quàm directio gubernatorum ad finem, qui eſt aliquod bonum: unitas autem pertinet ad rationem bonitatis, ut Boët. probat in 2. de conſo. per hoc, quòd ſicut omnia deſiderant bonum, ita deſiderant unitatem, ſine qua eſſe non poſſunt. nam unumquodq; tantum eſt, inquantum unum eſt. Vnde uidemus q̃ res repugnant ſuæ diuiſioni quantum poſſunt, & q̃ diſſolutio uniuſcuiuſque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id ad quod tendit intentio multitudinem gubernãtis, eſt unitas ſiue pax: unitatis autem cauſa per ſe eſt unum. Manifeſtum eſt enim, quòd plures multa unire & concordare nõ poſſunt, niſi ipſi aliquo modo uniantur. Illud autem quod eſt per ſe unum, poteſt eſſe cauſa unitatis conuenientius quàm multi uniti. Vnde multitudo melius gubernatur per unũ quàm per plures[c]. Relinquitur ergo, quòd gubernatio mundi, quæ eſt optima, ſit ab uno gubernante. Et hoc eſt quod Philoſophus dicit in 12. Meta. Entia nolunt diſponi male, nec bonum pluralitas principatuum: unus ergo princeps.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ motus eſt actus mobilis à mouente. Differentias ergo motuum eſt ex diuerſitate mobilium quam requirit perfectio uniuerſi: ut ſuprà dictum eſt[c], non ex diuerſitate gubernantium.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ contraria etſi diſſentiant quantũ ad fines proximos, conueniunt tamẽ quantum ad finem ultimum, prout cõcluditur ſub uno ordine uniuerſi.

¶Ad tertium dicendum, q̃ in particularibus bonis duo ſunt meliora quàm unum. Sed ei quod eſt eſſentialiter bonum, nõ poteſt fieri aliqua additio bonitatis.

1.diſt.1. q.1.ar.1.

Et ueri. q.1.ar.1.

53

259

249

Cõment. ¶In corpore una cõcluſio, Finis gubernatiõis mũdi eſt bonũ extrinſecum à toto uniuerſo. Probat dupliciter. primo, Principiũ rerũ eſt extrinſecũ ab uniuerſo. ergo finis. antecedẽs patet ex dictis: cõſequẽtia, pbat, qa finis rñdet principio & ſecũdũ eſſe & ſecũdum cognoſci. Secundo, Finis uniuerſalis oĩ rerũ eſt bonũ uniuerſale. ergo eſt bonũ per eſſentiã: ergo eſt bonũ extrinſecũ à toto uniuerſo. Antecedẽs probat dupliciter. primo, qa finis habet rõnẽ boni. Secũdo, qa finis particularis alicuius eſt bonũ particulare. Prima cõſequẽtia, pbat ex differentia inter bonũ uniuerſale, & particulare: quia illud ipſa bonitatis eſſentia: hoc participatiue bonũ. ſecunda conſequẽtia, pbatur: qa nihil eſt in uniuerſo niſi participatiue bonũ. ultima eſt per ſe nota.

a ¶*Super Quæſtionis cẽteſimæ tertiæ Articulum ſecundum.*

Titulus clarus.

Cõment. ¶In corpore una cõcluſio, Mũdus gubernatur

a ¶*Vtrum effectus gubernationis sit unus tantum & non plures.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ effectus gubernationis mundi sit unus tantum & non plures. Effectus enim gubernationis esse videtur id quod per gubernationem in rebus gubernatis causatur: hoc autem est unum, scilicet bonum ordinis: ut in exercitu patet. Ergo gubernationis mũdi est unus effectus. ¶Præterea, Ab uno natum est unum tantum procedere: sed mundus gubernatur ab uno, ut ostensum est[c]: ergo & gubernationis effectus est unus tantum.

¶Præterea, *Si* effectus gubernationis non est unus tantum propter unitatem gubernantis, oportet quòd multiplicetur secundum multitudinem gubernatorum: hęc autem sunt nobis innumerabilia. Ergo gubernationis effectus non possunt comprehendi sub aliquo certo numero.

¶SED CONTRA est quod Diony. dicit, quòd deitas prouidentia & bonitate perfecta omnia continet, & seipsam implet: gubernatio autem ad prouidentiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

CONCLVSIO.

¶*Principalis finis gubernationis unus est, generales fines sunt duo, & particulariter innumerabiles.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd effectus cuiusłibet actionis ex fine eius pensari potest. Nam per operationem efficitur ut pertingatur ad finem. Finis autem gubernationis mundi est bonum essentiale[c]: ad cuius participationem & assimilationem omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsius finis: & sic est unus effectus gubernationis, scilicet assimilari summo bono. Alio modo potest considerari effectus gubernationis secundum ea, quibus ad dei assimilationem creatura perducitur. Et sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur deo quãtum ad duo, scilicet quantum ad id quòd deus bonus est, inquãtum creatura est bona. Et quantum ad hoc quòd deus est aliis causa bonitatis, inquantum una creatura mouet aliam ad bonitatem. Vnde duo sunt effectus gubernationis, scilicet conseruatio rerum in bono, & motio earum ad bonũ. Tertio modo potest considerari effectus gubernationis in particulari. Et sic sunt nobis innumerabiles.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo uniuersi includit in se & conseruationem rerum diuersarum à deo instituarum, & motionem earum: quia secundum hæc duo inuenitur ordo in rebus, secundum scilicet quod una est melior alia, & secundum quod una ab alia mouetur.

¶Ad alia duo patet responsio per ea quæ dicta sunt[c].

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur.*

AD QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur, ꝙ non omnia diuinæ gubernationi subdantur. dicitur enim Eccle. 9. Vidi sub sole nec uelocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapiẽtium panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumq; in omnibus. Quę autem gubernationi alicuius subsunt, non sunt casualia: ergo ea quæ sunt sub sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

¶Præterea, Apost. 1. ad Corin. 9. dicit, ꝙ non est deo cura de bobus. Sed unicuiq; est cura eorum quę gubernantur ab ipso. Non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

¶Præterea, illud quod seipsum gubernare potest, non uidetur alterius gubernatione indigere. Sed creatura rationalis seipsam gubernare potest: cum habeat dominium sui actus, & per se agat, & non solum agatur ab alio: quod uidetur esse eorum quæ gubernantur. Ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 5. de ci. dei, ꝙ deus non solum cœlum & terram, nec solum hominem & angelum: sed nec exigui & contemptibilis animantis uiscera, nec auis pennulam, nec herbę floscu-lum, nec arboris folium sine suarum partium conuenientia derelinquit. Omnia ergo eius gubernationi subduntur.

CONCLVSIO.

¶*Cum Deus sit effectiua causa omnium, necesse est ut omni diuinæ prouidentiæ subdantur, non solum superiora, sed omnia humana & inferiora.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum eandem rationem competit deo esse gubernatorem rerum & causam rerũ. Quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare: quod ad gubernãtem pertinet. Deus autem est causa, non quidẽ particularis unius generis rerum, sed uniuersalis totius entis, ut suprà ostensum est[c]. Vnde sicut nihil potest esse quod nõ sit à deo creatum, ita nihil potest esse quod eius gubernationi nõ subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. intantum enim alicuius gubernatio se extendit inquantũ se extendere potest finis gubernationis. Finis autem diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, ut suprà ostẽsum est[c]. Vnde cũ nihil esse possit quod non ordinetur in diuinam bonitatẽ sicut in finem, ut ex supradictis patet[c]: impossibile est ꝙ aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit opinio dicentium, ꝙ hæc inferiora corruptibilia, uel etiã singularia, aut etiã res humanæ non gubernantur à deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit Dominus terram.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sub sole dicuntur esse ea quæ secũdum motum solis generantur & corrũpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita ꝙ omnia quæ in eis fiũt, sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsum ꝙ aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demõstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maxime quę non cognoscunt. Et sic nõ eueniret in eis aliquid præter intentionẽ, quod facit rationẽ casus. Vnde ad ostendendum ꝙ casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ proueniunt, nõ dicit simpliciter ꝙ uidit casum esse in oĩbus, sed dicit tẽpus & casum: quia scilicet secundũ aliquẽ ordinẽ tẽporis casuales defectus inueniuntur in his rebus.

¶Ad secundũ dicendum, ꝙ gubernatio est quædam mutatio gubernatorũ à gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis à mouente, ut dicitur in 3. Physi. Omnis autẽ actus proportionatur ei cuius est actus. Et sic oportet ꝙ diuersa mobilia diuersimode moueãtur, etiã secundum motionem unius motoris. Sic igitur secundum unam artẽ dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundũ earum diuersitatẽ. Quædã enim secundum suam naturam sunt per se agentia tanquã habentia dominium sui actus. Et ista gubernantur à deo non solum per hoc ꝙ mouentur ab ipso deo in eis interius operante, sed etiã per hoc ꝙ ab eo inducũtur ad bonũ, & retrahuntur à malo per præcepta & prohibitiões, prġmia, & pœnas. hoc autẽ ordinis ad finem, aut enim ipsa est consecutio finis, & sic est effectus ex parte ipsius finis sentiens: quoniam ipse effectus est idem finis cum fine extrinseco: sicut idem est finis apud auarum, puta pecunia, & possessio eius: aut ex parte fundantiũ istam consecutionem, & sic numerantur iuxta numerũ eorum, per quæ finem assequũtur: & hoc quidem in generali finitum est: in particulari uero sine numero. Vltima autẽ consequentia probatur explanando, quòd primũ est assimilatio ad summum bonũ: in secundo loco sunt cõseruatio in bono, & motio ad bonum: in tertio conseruatio huius in hoc bono, hæc motio huius ad hoc bonum.

¶Aduerte hic ꝙ quia gubernatio non facit res gubernandas, sed supponit eas: ideo non creatio, sed conseruatio ponitur primus gubernationis effectus. Et ga naturaliter res prius in se cõseruatur, quàm promoueatur ab bonũ: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua comprehenditur actio post cõseruationem. Et nota quòd semper utitur bonis nomine in hac materia, ut formaliter loquatur, ut cõsueuit: gubernatio enim non est, quæ ad bonum ut sic non intendit.

a ¶*Super Quæstionis centesimetertiæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. Cõment.

¶In corpe duo. Primo ponit conclusio responsiua quæsito. Secundo retundit error.

¶Quo ad primũ conclusio est, Omnia diuinæ gubernationi subduntur. Probatur dupliciter: primo ex parte causæ efficẽtis, Eiusdem est rem producere & ei perfectionem dare: ergo secundum eandem rationem cõuenit deo esse causam rerum & gubernatorem earum: ergo conuenit ei esse gubernatorem uniuersalem totius entis: ergo nihil esse potest, quod eius gubernationem subterfugiat. Antecedens patet cum prima consequentia: secũda uero probatur ex eo quòd deus est causa uniuersalis totius entis: tertia quoq; ex eo quòd nihil esse potest quod non sit causatum à deo. Secundo ex parte finis, Gubernatio se extendit secundum extensionem proprij finis: ergo diuina gubernatio se extendit iuxta extensionem suæ bonitatis, ergo ad omnia. Antecedens est per se notum: alioquin non esset, proprius finis: prima consequentia

consequentia probatur: quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mundi, ut patet ex dictis. Vltima uero probatur: quia nihil esse potest quod non ordinetur in diuinam bonitatem & finem: oportet enim ipsam per essentiam bonitate finalizare respectu bonorum omnium.

¶Quo ad secundũ infertur per modũ corollarij, stultum esse opinionẽ triplicẽ, scilicet inferiora, uel singularia, uel hũana subtrahẽtem gubernationi: & assertur Ezechiel.

¶Circa hos errores essent multa dicenda de Auer. & Auic. Sed qm̃ supius cũ de diuina prouidentia, tractaret, dicta sunt multa, & inferi[r] in hac eadẽ quęstione aliquid dicetur: hic non oportet immorari.

a ¶*Super Quæstionis cetesimæ tertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus. Cõment.

¶In cogre duo. Primo proponitur conclusio responsiua. Secundo probatur quo ad primum duo sunt, distinctio cõcurrẽtiũ ad gubernationẽ, & ipsa cõclusio. Distinctio est, ꝙ ad gubernationẽ exigũntur duo, rõ & executio: cõclusio est habens duas ptes, Deus gubernat oĩa quantũ ad rõnẽ immediate, quãtum ad executionẽ uero, quædam mediantibus aliis.

¶Quo ad secundũ cõclusio probatur. primo quo ad primam partẽ, Ratio gubernatiõis attribuenda est deo secundum fui optimum: ergo executium uisq; ad minima particularia. ergo deus immediate gubernat quo ad rationem. Antecedens probatur: quia unumquodq; quod attribuit deo, ponendũ est secundũ optimũ gradũ, &c. consequentia uero p̃batur ex illa uniuersali, optimum in omni genere cognitionis practice consistit in cognitione usq; ad particularia: quæ probantur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt in quibus ut terminis & ut subiectis est ab[o] seu operatio rationis practicæ. Inductione uero ex differentia inter medicũ cognoscentẽ in uniuersali, & cognoscentem uniuersaliter & particulariter. Constat enim ꝙ hoc est optimum: & similis differentia est in omni genere artis. Deinde probatur secũda pars, Gubernatio tanto est melior, quanto maiorẽ perfectionẽ gubernatis cõmunicat. ergo diuina gubernatio sic gubernat res, ut quãtũ illarũ in gubernãdo cãs instituat. Antecedẽs, p̃bat, ga gubernatio ad̃ pducitur gubernatorũ ad pfectionẽ: cõsequẽtia uero p̃bat: primo qa maior ps̃ecto est, ꝙ aliqd & sit in se bonũ & sit aliis cã bonitatis, q̃ in se tñ. sit bonũ. Sed omanifestat exẽplo magistri & discipulorũ, quos faceret aliorũ doctores.

¶Num & quomodo secundum rationem omnia immediate gubernentur à deo, quo ad executionem uero, non immediate.

Quæstio.

¶Circa differentiam assignatam inter partes cõclusionis penes mediationẽ & & immediationẽ dubiũ occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione uirtutis, an suppositi, uel utriusq;: si enim est de immediatione suppositi, falsum est, deũ quãtũ ad rationẽ omnia immediate gubernare: cũ mediet ratio humana respectu humanorũ actuũ, &c. si uero est sermo de immediatione uirtutis, falsum est ꝙ deus quantũ ad executionem mediate gubernet, q̃n̄ quicquid exequitur quodcũq; ens: exequitur mediante uirtute diuina, & non ecõuerso ut in 3. cõtra Gen. c. 67. diffuse ostenditur. si forte dicatur ꝙ in uno mẽbro est sermo de

modo non gubernantur à deo creaturæ irrationales[c]: quæ tantũ aguntur & nõ agũt. Cũ ergo Apostolus dicit, ꝙ deo non est cura de bobus, nõ totaliter subtrahit boues à cura gubernationis diuinę, sed solũ quantũ ad modũ qui proprie cõpetit rõnali creaturæ. 10

¶Ad tertium dicendum, ꝙ creatura rationalis gubernat seipsam per intellectum & uoluntatem: quorum utrunq; indiget regi & perfici ab intellectu & uoluntate dei. Et ideo supra gubernationem qua creatura rationalis gubernat seipsam tanquam domina sui actus, indiget gubernari à deo.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrũ omnia immediate gubernentur à deo.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ omnia immediate gubernentur à Deo. Greg. enim Nicenus reprehendit opinionẽ Plat. qui diuisit prouidentiã in tria. Primã quidẽ primi dei, qui prouidet rebus cælestibus & uniuersalibus omnibus. Secundam uero prouidentiam esse dixit secundorum deorum, qui cælum circumeũt, scilicet respectu eorum quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam uero prouidentiam dixit quorundam dæmonum: qui sunt custodes circa terram humanarum actionum. Ergo uidetur ꝙ omnia immediate à deo gubernentur.

¶Præterea, Melius est aliquid fieri per unum quàm per multa, si sit possibile: ut dicitur in 8. Physi. Sed deus potest per seipsum absq; mediis causis omnia gubernare. Ergo uidetur ꝙ omnia immediate gubernet.

¶Præterea, Nihil in deo est deficiens & imperfectum. Sed ad defectum gubernatoris pertinere uidetur, ꝙ mediãtibus aliquibus gubernet. Sicut rex terrenus: quia non sufficit ad omnia agenda, nec ubiq; est præsens in suo regno: propter hoc oportet ꝙ habeat suę gubernationis ministros. Ergo deus immediate omnia gubernat.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in 3. de trini. Quemadmodũ corpora grossiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum uitæ rationalem: & spiritus uitæ rationalis desertor atq; peccator per spiritum uitæ rationalem pium & iustum: & ille per ipsum deum.

CONCLVSIO.

¶*Gubernantur omnia immediate à Deo secundum rationem gubernationis, quo ad executionem uero quædam mediantibus aliis gubernantur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in gubernatione duo sunt considerãda, scilicet ratio gubernationis, quæ est ipsa prouidentia, & exequutio[c]. Quantum igitur ad rationẽ gubernationis pertinet, deus immediate omnia gubernat. Quantum autem pertinet ad executionem gubernationis, deus gubernat quædã mediantibus aliis. Cuius ratio est, quia cum deus sit ipsa essentia bonitatis[c], unumquodq; attribuendum est deo secundum sui optimum. Optimum autem in omni genere uel ratione uel cognitione practica (qualis est ratio gubernationis) in hoc consistit, ꝙ particularia cognoscantur in quibus est actus. Sicut optimus medicus est qui non considerat sola uniuersalia, sed qui potest etiam considerare minima particularium. Et idem patet in cæteris. Vnde oportet dicere, ꝙ deus omniũ etiam minimorum particularium rationẽ gubernationis habeat. Sed cum per gubernationem res quæ gubernantur sint ad perfectionẽ perducendæ: tanto erit melior gubernatio, quanto maior perfectio à gubernante rebus gubernatis communicatur. Maior autẽ perfectio est ꝙ aliquid in se sit bonum, & etiam sit alij causa bonitatis, quàm si esset solummodo in se bonum. Et ideo sic deus gubernat res, ut quasdam aliarũ in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos, non solum scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ opinio Platonis reprehenditur: quia etiã quantum ad rationem gubernationis possuit deũ non immediate omnia gubernare. Quod patet per hoc ꝙ diuisit in tria prouidẽtiam, quæ est ratio gubernationis[c].

¶Ad secundum dicendum, ꝙ si solus deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis à rebus. Vnde non totum melius fieret per unum, quod fit per multa.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ non solum pertinet ad perfectionem regis terreni, ꝙ executorem habeat suæ gubernationis, sed etiã ad regis dignitatem: quia ordine ministrorum potestas regia præclarior redditur.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ aliquid præter ordinem diuinę gubernationis contingere possit. Dicit enim Boẽt. in 3. de consol. ꝙ deus per bonum cuncta disponit. Si ergo nihil in rebus contingit præter ordinem diuinæ gubernationis, sequeretur quòd nihil esset malum in rebus.

¶Præterea, Nihil est casuale quod euenit secundum præordinationem alicuius gubernantis. Si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis diuinæ, sequitur ꝙ nihil in rebus sit fortuitum & casuale.

¶Præterea, Ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis: quia est secundum rationem æternam. Si igitur nihil possit contingere in rebus præter ordinem diuinæ gubernatiõis, sequitur quòd omnia ex necessitate eueniant. Quod patet per hoc ꝙ diuisit in tria prouidẽtiam, quæ est ratio gubernationis[c].

¶Ad secundum dicendum, ꝙ si solus deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis à rebus. Vnde non totum melius fieret per unum, quod fit per multa.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ non solum pertinet ad perfectionem regis terreni, ꝙ executorem habeat suæ gubernationis, sed etiã ad regis dignitatem: quia ordine ministrorum potestas regia præclarior redditur.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ aliquid præter ordinem diuinę gubernationis contingere possit. Dicit enim Boẽt. in 3. de consol. ꝙ deus per bonum cuncta disponit. Si ergo nihil in rebus contingit præter ordinem diuinæ gubernationis, sequeretur quòd nihil esset malum in rebus.

¶Præterea, Nihil est casuale quod euenit secundum præordinationem alicuius gubernantis. Si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis diuinæ, sequitur ꝙ nihil in rebus sit fortuitum & casuale.

¶Præterea, Ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis: quia est secundum rationem æternam. Si igitur nihil possit contingere in rebus præter ordinem diuinæ gubernatiõis, sequitur quòd omnia ex necessitate eueniant. Quod patet per hoc ꝙ diuisit in tria prouidẽtiam, quæ est ratio gubernationis[c].

Vnde eũ de mediatiõe uel immediatiõe executionis est sermo: pprie loquẽdo de medio nõ supplẽte, sed ministrãte est sermo. Et ga mediũ ut ministrãs est mediũ ut suppositũ, non ut uirtus: ideo secũdũ mẽbrũ de mediatiõe suppositi gratiã materiæ uerificatur. Stat ergo rõsio ꝙ hic est sermo de mediatiõe & immediatiõe, ppria singulis: & ꝙ differẽtia inter rõnẽ & executionem est, ꝙ illa immediate p negationẽ propriį medij: ista mediate p positionẽ, ppriį medij est. Nec est differẽtia secũdũ uoc̃ tantũ aut in æquiuoco. & q̃n̄ ppriẽ medij illius esset mediũ uirtutis, istius esset mediũ suppositi. Ideo manenaliter non formaliter ibi uerificaf de una, & hic de alia, & respicere ad hoc materiale dat cãm dubitandi.

a ¶*Super Quæstionis centesimetertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus. Cõment.

¶In corpe una cõclusio trisiua, Impossibile est ꝙ aliquid cõtingat præter ordinẽ diuinæ gubernatiõis. Probaf, Nullus effectus põt euenire præter ordinẽ causę uniuersalis. Diuina gubernatio est uniuersalis causa nõ in uno gẽre,

sed totius entis: ergo nihil potest præter ipsius ordinē euenire. Probatur maior: ex differētia inter causam particularē & uniuersalē in hoc: q̄ præter particulare potest effectus cōtingere, præter uniuersalē non. Et probat differētia: quia præter particularem est alia causa sibi non subdita, ex qua potest effectus impediri: præter uniuersalem uero nulla est, quia oēs causę reducuntur in illam: & sic sub illius ordine cadit quicquid per quācunq; causam fit: declaratur hoc exemplo indigestionis.

a ¶Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum octauum.

Cōment. TItulus. Circa titulū dubium occurrit: quia hic articulus uidetur superfluus, aut coincidere cū præcedēte: aut saltem male ordinatus. Si enim con clusum est q̄ præter or dinē diuinæ gubernationis nihil potest contingere: superfluū est solicitari an cōtra illum possit aliud fieri: præter enim claudit in se & præter, & cōtra, superfluit ergo, aut pars est præcedentis; aut prius debebat quæri utrū cōtra, & deinde utrū præter: quia stat q̄ non cōtra: & tamē præter: sed non ecōuerso, ut patet.

¶Ad hoc dicit q̄ iste articul⁹ est omnino distinctus: & optimo loco necessario quęritus. Differt enī à præcedente: quia ille de euentu, iste de rectitūdine quęrit. Vnde differūt quasi fiunt ad⁹ & p̄ oppositio ad actū. In illo enī quęritur an possit aliquid contingere præter diuinā gubernationem: hic non quęrit utrū aliqd possit facere cōtra diuinā gubernationem: sed utrū aliquid sit rectū, id est aut nō obediens aut difficile obedibile diuinę gubernationi. hoc enī rectitūdo importat. Vnde post decisionē q̄ nihil præter diuinā, gubernationē euenit, aut euenire p̄t: merito relictum fuit discutere, utrū res p̄ōpte sint ad hoc ipsum, q̄ fieri diximus, scilicet ordinē diuine gubernationis impleūdi, an aliquę cōtra reniti̇̄tur, id est resistāt: quāuis oppositum facere non possint.

Cōment. ¶In corpore duo: primo proponit cōclusiōē: secundo probatur.

¶Quo ad primū, ponit̄ una distinctio & cōclusio. Distinctio, est ordo diuinæ sapiēti̇̄ę duplici ter in gnali & in specia li. Primo mō est in gubernatore uniuersali, secūdo in gubernatorib⁹ specialib⁹. Cōclusio est bimębris, nihil cōtra nititur ordini diuinæ gubernatonis in generali, sed in speciali.

¶Quo ad secundū p̄bat quoad primā partē dupliciter. Primo, Vnaquæq; res sua operatione & conatu tēdit ad bonū: ergo nō cōtra nititur diuinæ gubernationi in generali. Antecedens probatur: quia nihil operatur aspiciens ad malū: ut Dion. dicit cōsequentia probatur, quia ipsa diuina gubernatio totaliter tēdit in bonū. Secundo omnis inclinatio siue naturalis, siue uoluntaria, est impressio quædam à primo mouente. ergo omnia egentia tam naturaliter q̄ uoluntarie tendunt, quāli sp̄te ad id quod diuinitus ordinātur. antecedēs supponit ex suppradictis: & manifestat exēplo impressiōis in sagitta. cōsequētia patet ex eisdē

& cōsimilib⁹. ita hic dicit de⁹ disponere oia suauiter. secūda ps ut nota relinqtur. Annota.

¶Circa distinctionē & explanationem membrorum eius aduerte, q̄ nō materialiter, sed formaliter intelligenda sunt, ita q̄ gubernatio in generali est, prout egreditur à gubernatore uniuersali ut sic, in speciali uero ut egredit à causa particulari executiua ut sic. Dico aūt utrobiq; ut sic, q̄m deus nō nisi ut gubernator totius claudit sub primo mēbro, & ipse met de⁹ dās præcepta moralia, ut ordinās ecclesiā, & secūdū similes rōnes speciales, claudit sub secūdo mēbro: q̄m est ut cā particularis executiua p̄ seipsam q̄nq; nō em ut faciēs aliquod horū ordinat oia entia: sed quędā em̄ uel secūdū quasdā em̄ dispōnes. & hoc si notaueris, solues multas argumētationes de pēcō mortali, quo est cōtra deū, & cōtra amicitiā & p̄cepta el⁹ immediate siue in homine, siue in angelo, &c.

¶In mīone ad primū aduerte quòd peccātes moraliter duo ispiciūt, alterū intēte: & hoc cōstat esse aliqd bonū: & sic implēt aliquē ordinē diuinæ gubernationis. Alterū p̄ceter intēte: & hoc est deformitas actⁱ cōsistens in prīcipatione debiti ordinis, &c. Et in hoc declināt à quo dam determinato ordine boni: & contra illū nituntur, & sic nulla ex parte cōtra diuinam gubernationem in generali agunt, sed in speciali. a c

a ¶Super Quæstionis centesimaquartæ Articulū primum.

Cōment. TItulus clarus.

¶In corpe duo. principaliter. Primo, ponit̄a cōclusione rātiua distinguit de cō seruatiōe: & iuxta duo distinctiōis mēbra duas conclusiones ponit. Se cūdo prosequitur secūdam conclusionem.

¶Quo ad primū: cōclusio simpliciter respōsiua quęsito est affirmati ua: uniuersalis, scilicet omnia conseruat in esse à deo, & hoc tā fide q̄m rōne. distinctio est, Cōseruare duplicit̄: directe & indirecte: indirecte quidē per remotionē corrūpentiū: directe uero per manutētionē dependentis à se. Conclusio prima est, Non omnia cōseruantur indirecte. Probatur: quia non omnia egēti remotione corrumpentium, quoniam quędam sunt quæ nulla habent̄ possunt corrumpentia: ut angeli & corpora cælestia, &c. Cōclusio secūda est, Oia cōseruari egēt à deo directe. probat authoritate. Greg. ¶Quo ad secundū tractatur secunda conclusio ratione: & intenditur ratio talis, Effectus alicuius causæ non solum in fieri, sed in esse eget conseruari directe ab illa: sed omnis creatura est effectus dependens à deo in fieri & esse: ergo omnis creatura eget conseruari à deo directe. Maior probatur ex illa maxima, Omnis effectus dependet à sua causa secundū quod est causa eius, scilices ſ in fieri, in fieri: & ſ in esse, in esse. Minor uero ex illa, quòd solus deus est ens per essentiam. Reliqua enim participatione ipsius sunt entia. Vnde ad euidentiam huius rationis in litera primo dicitur quis sit effectus quo ad esse respectu alicuius causæ: secundo

secundo quæ sit causa quo ad esse effectus: ibi, manifestum, tertio applicatur hic ad creaturas, & ad Deum: & sic infertur intenta conclusio ibi, sic autē se habet.

¶Quo ad primum sunt tria: distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est, Effectuum aliquis ab agente causatur secundū fieri, & non secundum esse directe: aliquis uero & secundum fieri, & secundum esse directe. Et bene notato ſy directe: quoniam sitl tum est dicere fieri alicuius causari ab aliquo & esse illius non: cū sit ri rei nihil aliud sit, q̄ acquirere esse: nō ergo distinguitur inter effectum in fieri tantum: & in esse & fieri simul absolute: sed sub intellecto illo modo dependēdi. ſ. directe. Ita q̄ licet omnis effectus à tua sufficiente causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est cuius esse non directe causatur ab agē te sed fieri tantum: esse uero concomitanter: ut domus respectu ędificatoris: aliquis uero cuius & fieri, & esse directe ab agēte pendet: ut lumē à sole. Descriptiones sunt, Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur à tali agēte. Effectus in fieri tantum, est cuius forma non per se respicitur à tali agente. Exēpla nationes sunt in exemplo de domo in quo applicatur quo forma nō fit directe à domificatore, sed fieri tantū: & intendit inductionem in cæteris artificialibus.

¶Quo ad secundū sunt tria, distinctio cautrū, diuersa distinctiorū proportio ad effectus, & manifestatio dictorum à posteriori. Distinctio est clara, Agentiū quędam sunt eiusdē rationis cum effectibus, & quędam diuersarū. Diuersa proportio est secundum duo ordinate se cōsequentia: primo secūdum respectum ad formam: secundo secundum influentiam ad esse, uel fieri. Differūt igitur primo hæ causæ, qa causæ univocę nō possunt esse causæ per se formarum effectus sui: causæ uero æquivocæ possunt esse causæ per se formæ effectus. Secūdo differunt: quia causę univocæ sunt causæ tātum fieri effectus: causę uero æquivocę possunt esse causæ esse effectus. Prima differentia probatur ex illa maxima: Causa per se alicuius est causa illius in quocunq; inuenitur secundū eandem rationē: ergo si causa univoca, pura Sortes, causat formam humanitatis per se, dīt generat Platonē: sequitur q̄ causareat etiam humanitatem suā, cum sit in eo essentiālē rationis. Secunda uero differentia sequitur ex prima: quia ex quo causa univoca non causat per se formā, & aliquid causat: ergo causat applicationem seu coniunctionem formę in materia. hoc autē est esse causam fieri effectus. Et quoniā in causa æquivoca nō salvatur forma effectus secundū eandem rationē, non repugnat ei esse per se causam formę effectus, & cōsequēter esse causam fieri, & esse effectus. Manifestatio autē prædictæ diuersæ proportionis fit à testimonio sensibilis in differentia inter calorē aquæ & lumen aēris: quorū neutrū inest ab intrinseco, in hoc q̄ ille remanet absq; cōseruante, istud nō. quia calor est eiusdē rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non in illuminato & lucēte.

¶Quo ad tertiū tria, uis applicationis prædictorū, explanatio eius ex propōtione ad solē & lumen, & authoritates Augu. Vis est, qa Deus est causa essendi omnibus directe causans esse omnium, quia est ens per essentiā: cætera sunt entia per participationē: & sic creaturæ sunt effectus Dei in esse, & Deus est causa earum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solem, & creaturæ ad aērem illuminatum: quæ Aug. authoritate firmatur dupliciter, & clare patet litera.

¶Num & quomodo effectus in fieri, & in esse distinguantur.

Quæstio. ¶Circa distinctionē effectuum dubium occurrit de illa modificatione, ſ. directe: omne enim agens non dico disponens, sed perficiens, quod. ſ. inducit formam, agit directe sibi ſimile secundū formā qua agit: ergo directe agit ad formā effectus. Probatur cōsequētia: quia forma præsente ceſſat motus: ut dicitur in primo de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, q̄ illius esse non directe est propria causalitius uideretur.

¶Num forma effectus per se causetur ab agente.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit prima omnium causa in fieri & esse, necesse est, ut omnia etiam ab ipso conseruentur.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ necesse est di cere & secūdū fidē & secūdū rationē, q̄ creaturæ cōseruantur in esse à Deo. Ad cuius euidentiā considerandū est, q̄ aliquid cōseruat ab altero dupliciter. Vno modo indirecte et p accidēs: sicut ille dicitur rē cōseruare, qui re mouet corrūpēs: puta ſi aliquis puerū custodiat ne cadat in ignē, dicitur eū cōseruare. Et sic etiā Deus dicitur aliqua cōseruare, sed nō oia: quia quędā sunt quæ nō habēt corrūpēs tia, quæ necesse sit remouere ad rei cōseruationē. Alio modo dicitur aliqd rē aliquā conseruare p se directe, quā do. ſ. illud, qđ cōseruatur, depēdet à cōseruāte, ut sine eo esse nō possit. Et hoc modo oēs creaturæ indigēt diuina cōseruatione. Depēdet enim esse cuiuslibet creaturæ à Deo, ita q̄ nec ad momentū subsistere possent, sed in nihilū redigerētur, nisi operatione diuinę uirtutis cōseruarētur in esse⁶: sicut Greg. dicit. Et hoc sic perspici potest. Omnis enim effectus depēdet à sua causa, secūdū quod est causa eius. Sed cōsideratū est, q̄ aliquod agens est causa sui effectus secundū fieri tantū, & nō directe secundum esse eius. Quod quidē cōuenit & in artificialibus et in rebus naturalib⁹: ędificator enim est causa domus quantū ad eius fieri, nō autem directe quātum ad esse eius: manifestū est enim q̄ esse domus cōsequitur formam eius. Forma autē domus est cōpositio & ordo, quæ quidē forma consequitur naturalē uirtutē quarundā rerum. Sicut enim coquus coquit eibum adhibendo aliquā uirtutem naturalē actiuā, scilicet ignis: ita ædificator facit domū, adhibendo cæmentū, lapides, & ligna, quæ sunt susceptiua & cōseruatiua talis cōpositionis & ordinis. Vnde esse domus depēdet ex actiōe ędificatoris. & ſimili ratione est cōsiderādū in rebus naturalibus. Quia ſi aliquod agēs nō est causa formæ inquātū huiusmodi, nō erit p se causa esse qđ cōsegtur ad talē formā, sed erit causa effectus secūdū fieri tm. Manifestū est aūt q̄ ſi aliqua duo sunt eiusdē speciei, unū nō pōt esse p se cā formæ alterius inquātū est talis forma (qa sic esset cā formę ꝑprie, cū sit eadē ratio utriusq;) sed pōt esse causa hmōi formæ secūdū qđ est in mīia. i. q̄ hæc mīia acgrat hāc formā. Et hoc est esse cā secūdū fieri, sicut cū hō gnat hoiem, et ignis ignē. Et iō q̄cūq; naturalis effectus est natus ꝑ impressionē agētis recipere secūdū eādē rōn, secūdū quā est in

Circa descriptiones, quoq; eorūdem dubiū occurrit, quid intelligatur per formā p se causāti, aut respici à causā. Cū enim sermones doctrinales sint formales, oportet accipi per se, ut est modus causandi actiue, uel passiue: sic autē inuenitur manifestę falsum quod dicit: quoniam forma tunc per se respicit ab agente: quādo nō per accidens respicitur: ut pātet & ī 7. Poste. c. de per se. & 5. Met. ut statiꝫ per se re spicitur à statuifico: per accidens autē à Polydeto, & similiter domus ab ædificatore, & sanitas à medico, &c. Constat autē q̄ multorū formæ, per se & non per accidens sunt ab agentibus: à quibus nō dependent in esse: ut patet in exemplis datis: igitur ista ratio seu descriptio effectus in esse nulla est. Questio.

¶Num per se causæ alicuius formæ sit causa illius in quocunque inueniatur.

¶Circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas univocas & equivocas dubium occurrit: unde aut quantum valet hęc conclusio, Si Sortes est causa per se formæ in Platone, esset causa fusipsius: quia est eiusdē rationis in utroq;. Hæc enim fundatur super illa propositione, Causa p se alicuius formæ causat illā in quocunq; inuenit. Sed hāc esse falsissimā, & rationē & inductione manifestatur. Inductione quidē quia sic corpora cælestia non causarēt per se corpora ſferiora, nec substātię superiores substātias inferiores, nec Deus entia: illa em̄ sunt corpora, hæ sunt substātiæ, & hic est ens: & sic causarēt seipsa ſi in quocūq; illud inuenit, oportet causare. Rationē autem, quia ista propositio destruit illā maximā. Omne agēs agit Questio.

per se sibi simile secūdū formā, quę est ratio agēdi. Si enim per se agit sibi simile, ergo esse p se actiuū supponit in agente fundamentū assimilationis: & ſi ex alia parte, esse per se actiuū exigit actiuitatē in omne in quocunq; inuenitur tale fundamētum: igitur non supponit: & sic hīc duo principia cōtradicunt. quare, &c.

¶Ad primum dubium dicitur quòd in æquivoco laborat ratio: quoniam cum dicitur, q̄ omne agens agit sibi simile: intelligitur indistincte siue in fieri, siue in fieri & esse simul. Cum uero dicitur q̄ alicuius effectus esse non directe fit, iam non indistincte est sermo: sed de esse, ut distinguitur contra fieri. Vnde non repugnant adinuicem: non enim hic negatur effectum directe fieri & intendit similem agenti: sed quo ad esse non semper directe intendi & fieri.

¶Ad secūdū dubiū dicit, q̄ per se est ā, ut modus causandi cū fumat dupliciter, ſ. ut distinguit contra p accidēs, & cōtra per aliud: in proposito fumit, ut distinguit contra p aliud. Ita q̄ sermo est de forma aliqua nō materialiter, sed formaliter: & de dependentia causæ actiua, quæ cōuenit ei per se primo. Quod enim naturæ alicuius formæ cōueniat per se primo dependentia ab agente: patet de proprio, respectu proprij subiecti: hominī ſiquidem cōuenit per se primo quòd ab eo fiat risibilitas: & econuerso risibilitas exigit ex intrinseco quòd sit ab homine. Intentio igitur litteræ est quòd forma, quæ per se primo exigit dependentiam à tali agente, est ab eo secundū esse & fieri: quę autem non hoc exigit, est ab eo secundū fieri tantum. Et manifestatur hoc sic. Dependentia ad causam actiuā per se primo cōueniens formæ non conuenit ei ratione sui fieri præcise: quia fieri, ut distinguitur contra esse, nec est intrinsecum rationi formæ, nec necessario comitatur ipsam: alioquin cessante fieri, nō maneret forma. dependentia

autem illa conuenit formæ per se primo: igitur conuenit ei secundū esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse: & econuerso, ut in litera dicitur. Cum enim idem sit iudicium de forma & esse, intelligi nequit ꝙ aliquis effectus secundum esse ab aliquo dependeat actiue, & directe, & tamen non secundum formam per se primo. Si enim formæ eius non per se primo conuenit dependentia ad talem causam sed per aliud depender à tali agente: per separationem illius alius poterit non dependere ab ipso: & sic simul effectus erit dependens secundum esse: & nō dependens secundum formam ab eodem agēte: quod implicat duo cōtradictoria. Ad obiectiones uero in oppositum iā patere potest respon
sio: quia huiusmodi propositiones lequntur indistincte de causa per se & effectu per sonon distinguendo secundum esse directe uel secundū fieri tantū. Potestquoq; iuxta nunc dicta dari secunda responsio, quòd
a licet in instantiis additis & similibus sit causa & effectus per se, ut
343 distinguitur contra per accidens: non tamen ut distinguitur contra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶Ad tertium dubium dicitur, quòd uerum est consequentiam illā fundari super illo principio, scilicet causa per
. 343 se alicuius causat illud in quocunq; inuenitur. Sed, ut iā dictū est, intelligēt de causa per se primo alicuius: ita ꝙ perfectas seu primitas se teneat ex parte utriusq;,
39 scilicet tā causæ quàm effectus. ꝓportionaliter tamen sic, quòd B cōuenit per se primo dependere ab A, & A conuenit per se primo esse actiuum B. Principium autem hoc non eget probatione: sed est per se notum. Quoniā si B cōuenit per se primo dependere ab A, in
44 quocunq; inuenitur est cum tali dependentia: impossibile est enim separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primo ꝙ sit actiuum B, in quocunq; reperitur, est actiuum ipsius B, & si sic A & B, sunt eiusdem rationis, id
60 est per se primo actiuum suiipsius: quod est impossibile in litera deductum. Instantiæ autem ad oppositum adductæ ex litera soluuntur: in qua expresse dicitur, quòd hæc dicuntur de effectu eiusdem rationis: ita quòd sensus illius principij, Causa per se alicuius causat illud in quocunq; reperitur, est, causa per se alicuius causat illud in quocunq; reperitur secundum eandem rationem. Nec oportet quòd causæ illud in quocunq; æquiuoce seu analogice inuenitur. Et in promptu huius sane glosse causa est: quia quando aliquid conuenit alicui per se: non oportet propterea quòd conueniat suo æquiuoco aut analogo: sed satis est, & exigitur quòd conueniat sibi in quocunq; secundum suam rationem inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant proprietatem inferiorum per se, & substantiæ immateriales substantialitatē, &c. patet responsio: quia nō est eiusdē rationis substātia, aut corporeitas in causalitis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat quòd est causa per se primo entis inquantum entis: & nō sequitur, ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunq; inuenitur secundum eandem rationem qua inuenitur in causalitis: modo saluum est quòd in Deo inuenatur secundum eandem rationem cum ipse sit ens per essentiam: cætera non, sed reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis inquātum entia: quia sunt entia per participationē. Et hic bene nota, quoniam Metaphysica hęc multos latuit illustres uiros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: quoniam esse per se actiuum supponit fundamentum assimilationis: non tamen semper secundum eandē rationem, quā effectus habebit: sed quandoque secundū altiorem, quàm effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte esse per se actiuum exigit actiuitatem in quodcunq; in quo fundamentum similitudinis inuenitur, non qualitercunq;, sed secundum eandem rationem qua inuenitur in effectu. Et ideirco per se primo actiuum non repugnat omni causæ, sed uniuocæ, ut sic: ut in litera dicitur. Vnde illa duo principia sane intellecta, ut decet, non contradicunt, sed consonant.

¶Circa explanationem prædictæ differentiæ inter causam uniuocam & æquiuocam dubium est de illa redditione causæ: quare aqua reiinet calorem, & aēr non cōseruat lumen. Videtur enim quòd causa assignata falsa sit: quoniam cum aqua calefit à sole, conseruat etiam ualorem remota à sole: & tamen non est susceptiua formæ caloris secundum eandem rationem qua est in sole: ut patet. Vnde si ratio esset bona, aqua calefacta à sole non conseruaret calorem, sicut aēr non seruat lumē. Potest quoq; argui ex parte luminis: quoniam cum illumina
tur aēr à luce: na, est susceptiuus formæ illu-44 minantis secundum eādem rationem: quia cōmunicant in materia: & tamen nō retinetur, sed dependet in fieri, & conseruari à lucerna: ergo, &c.

¶Ad utranq; obiectionem eadem responsione dicitur, quòd cū iudicium de rebus non nisi ex propriis fieri de beatitū rebus simpliciter & optime attribuitur, quod conuenit eis
a ex propriis causis: qđ autē in ordine ad causas communes competere eis inuenitur, aut reſecatur ab arte, aut
109 proprio rum iudicium non impedit. Vnde cū calor, & lumen in hoc differant manifeste, ꝙ calor secūdū esse quod habet in propria causa quam constat esse ignē, sit secundum eandē rationem participabilis ab his inferioribus per calefactionem: & lumē secundum esse quod habet in ꝓpria causa quā
b, 108 constat esse quintā essentiam siue in sole tantum, siue in omni parte illustrata, non sit participabile per illuminationem. Ad propria respicitēs diuus Th. optimam rationem reddit, quare calor remanet & lumen non: quia scilicet ille secundū esse quod in propria habet causa, per calefactionē est participabilis secundum eandē rationē, lumen uero non. Vnde ad obiectiones dicitur ꝙ ideo calor à 508 sole factus remanet: ꝗa calor est talis forma, quæ nata est à materia aēris suscipi secundum esse quod habet in propria causa, non in causa communi, quæ est sol. Et similiter lumen à lucerna non remanet: quia lumen est talis forma, quæ non est nata haberi secundum eandem rationem quā est in propria causa, non in lucerna. Quāuis etiam aēr nec eius materia possit per illuminationē peruenire ad habendum lumen secundum eandem rationem qua est in lucerna, sed per aliquam aliam actionem, Et quòd hic uera sunt, ex eo patet quòd tam ab igne, quàm à sole uterq; prouenit effectus, scilicet calor & lumen. Sed quoniam respectu caloris sol est causa communis, respectu luminis propria: ignis quoq; respectu caloris est causa propria, respectu luminis causa est non ut ignis, sed ut cum cælesti natura communicat, ut dicitur in secundo de anima. ideo propria causa caloris, ut sic, & ut calefaciens, participabilis est secundum eandem rationem in aliis: & ideo calor in aliis conseruatur utpote non dependēs in esse: quia eius propria causa est uniuoca aliis. Propria uero causa luminis, ut sic, ut illuminans, non est participabilis ab aliis, secundum eandem rationem: & ideo lumen non retinetur, utpote dependens in esse, & fieri non repugnante huic propria causa: quoniam non est uniuoca aliis: & sic patet intentio & subtilitas literæ.

a ¶Super Quæstionis centesimaquartæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio responsiua, Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis. Hæc conclusio primo declaratur quantum ad ly cōseruat: deinde probatur. Declaratur quidem reperendo distinctionē de cōseruatione duplicitер, indirecte & directe: & dicendo ꝙ hoc utroq; modo uerificatur. Probatur autē quo ad conseruationem indirecte, ex manifesto testimonio rerū corporalium: quarū multas uidemus prohibere corruptionem aliquorū: ut sal respectu carniū, &c. Quo ad conseruationē uero directe probatur: ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secūdum suū esse. ergo multæ sunt causæ

causæ essentialiter ordinatæ respectu alicuius effectus secundum esse: ergo idem effectus dependet in esse primo quidem à Deo, secundario ab aliis: & tanto magis quāto causa est prox
508 imior primæ. Antecedens est per se notum. Prima quoq; cōsequentia est manifesta ex ui præcedentis articuli in quo decisum est, quod omnis creatura dependet à Deo secundū suū esse. Secunda similiter est ex se euidens, etiam quo ad ordinē dependentiæ adiectū. Qui tamē ordo specialiter cō
a firmatur: & authoritate Arist. attribuentis primo motui conseruationem perseuerantiæ motus. motui uero secūdo, alternationis, & authoritate astrologorū dantium Saturno, qui est supremus, res fixas: ex hoc enim liquet, ꝙ causa quanto superior, tanto magis causat ac conseruat effectum.

Annota. ¶In responsione ad primū aduerte, ꝙ cum cōclusio sit particularis, ſcꝙ quædam res cōseruantur à Deo mediate: & argumentum in oppositum non concludit
text. co. universaliter, sed de rebus creatis, ut sic: non
34. c. aut de aliis alio modo
346 productis: facile potuit
368 fe respōderi ꝙ omnes
b creaturas quo ad cōditiones creatas immediate cōseruat Deus, quo ad cōditiones uero aliter productas mediate. Sed quī in prima rerū institutione omnia fuerūt creata, etiam illa quorū conseruatio pendet ex causis secūdis, ut patet de primis idiuiduis leonū & boum, &c. Idcirco argumentū applicatum ad prima instituta difficilius est, ut patet: & ad intentum respicit responsio.

¶Ad cuius euidentiam scito, ꝙ res sunt in duplici ordine: quædam
a sunt quibus creari con
256 uenit per se: quædā uero quibus cōuenit per accidens. Per se autem conuenire dico: non ꝙ exigant ꝙ creentur: sed quia exigunt, quòd si fiāt, eorū factio sit creatio. Per accidens uero quæ possunt fieri per creationē, & per aliam uiā. Ea quæ per se creā
240 tur, à solo Deo conseruantur: & in his est necessario uerū, ꝙ eadem actio est conseruationis & creatiōis. Talia sunt autem substantię immateriales, & untuerſaliter ingenerabilia, & incorruptibilia. Ea uero quæ per accidēs creantur, non oportet à solo Deo conseruari: & in his conseruatio non est creatio. Imaginandū est enim ꝙ Deus creando bouem, supplet ufcem omnium mediarū causarū, quo ad hoc quòd est dare illi esse: sed statim quòd dedit esse, de
510 *Ver. qđ.* dat esse rebus mediantibus aliquibus causis mediis. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

1. art. 2. ad 6. Et *po. q. 1. arti. 3. & 4. Equol. 4. q. 3. ar. 1.*

CONCLVSIO.

¶Deus non omnia immediate conseruat in esse, sed quasdam immediate, & aliquas mediantibus aliis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, dupliciter aliquid rem aliquam in esse conseruat. Vno modo indirecte, & per accidens per hoc quòd remouet, uel impedit actionem corrumpentis. Alio modo directe & per se: quia ab eo depēdet esse alterius, sicut à causa depēdet effectus. Vtroq; autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius cōseruatiua. Manifestum est enim quòd etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium: & per hoc dicuntur rerū cōseruatiua. Sicut sal impedit carnes à putrefactione, & Simile est in multis aliis. Inuenitur etiā quod ab aliqua creatura depēdet aliquis effectus secundum suum esse. Cum enim sunt multæ causæ ordinatæ necesse est quòd effectus dependeat primo quidē & principaliter à causa prima, secundario uero ab omnibus causis mediis. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundario uero omnes mediæ causæ: & tanto magis, quanto causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiā in corporalibus rebus attribuitur conseruatio & permanētia rerum, sicut philosophus dicit in 12. Met. quòd primus motus, scilicet diuinus, est causa continuitatis generationis. Secundus autem motus qui est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem & corruptionem. Et similiter astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Sic igitur dicendum est, quòd Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus immediate omnia creauit: sed in ipsa rerum creatione ordinē in rebus instituit, ut quædam ab aliis dependerent: per quas secūdario cōseruarentur in esse, præsupposita tamē principali conseruatione quæ est ab ipso.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest ꝙ fit causa subiuipsius, potest tamen ei præstari quòd sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest quòd sit subiuipsius conseruatiuus c, potest tamen ei præstari quòd sit conseruatiuus alterius.

¶Ad tertium dicendum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius quātum ad hoc quòd acquirat nouam formam, uel dispositionem, nisi per modum alicuius mutationis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto c. Sed postquam formam, uel dispositionem induxit in effectu, absq; alia immutatione effectus huiusmodi formā uel dispositionem conseruat. Sicut in aēre prout illuminatur de nouo, intelligitur quædam mutatio: sed conseruatio luminis est absq; aēris immutatione ex sola præsentia illuminātis.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deus posit aliquid in nihilum redigere.

DIC TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilū redigere. Dicit enim Aug. in li. 83. q. quòd Deus non est causa tendendi in non esse. Hoc autem contingeret si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus non non potest aliquid in nihilum redigere.

¶Præterea, Deus est causa rerum, ut sint per suam bonitatē: quia ut Aug. dicit in De doc. Christi. inquantum Deus bonus est, sumus. Sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, ut res non sint. Quod facere tsi eas in nihilum redigeret.

¶Præterea, Si Deus in nihilum aliquā redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquā actionem. Sed hoc non potest esse: quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. Vnde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum: quia generatio unius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ier. 10. Corripe me Domine, uerumtamen in iudicio, & nō in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus non de necessitate naturæ, sed libere, res in esse produxit antequam essent, ita pro sua uoluntate illas in nihilum redigere potest.

¶RESPONDEO dicēdum, quod quidam posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset uerū, Deus nō posset rem aliquā in nihilum redigere: sicut non potest à sua natura mutari. Sed sicut suprà est habitum c, hæc positio est falsa, & à fide catholica penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera uolutate produxisse in esse, secundum illud Psal. Omnia quæcūq; uoluit Dominus, fecit. Hoc igitur quòd Deus creaturæ esse communicat, ex Dei uoluntate dependet, nec aliter in esse conseruat, nisi inquantū eis continue influit esse, ut dictum est c. Sicut ergo anēģ res esset, potuit eis nō communicare esse, & sic eas non facere, ita postq̄ iam factæ sunt, potest eis non influere esse. Et sic esse desinerent. Quod est eas in nihilum redigere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nō esse non habet causam per se: quia nihil potest esse causa nisi inquantū est ens. Ens autem per se loquendo est causa essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendendi in non esse. Sed hoc habet creatura ex seipsa: in quantum est de nihilo. Sed per accidēs Deus potest esse causa ꝙ res in nihilū redigantur: subtrahendo scilicet suā actionem à rebus.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonitas Dei est causa rerum, non quasi ex necessitate naturæ c (quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis) sed per liberam uoluntatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res non producere in esse: ita absq; detrimento suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

¶Ad tertium dicendum, quòd si Deus rem aliquam redigeret in nihilum, hoc non esset per aliquam actionem, sed per hoc quòd ab agendo cessaret.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid in nihilum redigatur. Finis enim respondet principio. Sed à principio nihil erat nisi Deus. Ergo ad hunc finē res perducentur: ut nihil sit nisi Deus. Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶Præterea, Omnis creatura habet potētiam finitam. Sed nulla potentia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phy. probatur, ꝙ potentia finita nō potest mouere tēpore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitū. Et ita quāḍoq; in nihilum redigetur.

¶Præterea, Formæ & accidentia non habēt materiam partem sui, sed quāḍoq; desinunt esse. Ergo in nihilum rediguntur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccl. 3. Didici quòd omnia opera quæ fecit Deus, perseuerant in æternum.

CONCLVSIO.

¶Diuinam dedecet bonitatem, ut aliquid eorum, quæ produxit ut ꝙsent, quandoq; in nihilum redigatur.

¶RESPONDEO dicēdum, ꝙ eorum, quæ

sunt supplere uicem alterius causarum respectu boni illius: & facere unamquamq; causam in suo ordine habere influxum super illū, ac si fuisset ab eis productus. Et sic Deus in suo ordine cū aliis causis mediis con seruat hunc bouem: quem tamē solus creauit. Et hoc est qđ in hac responsione breuiter dicitur, ꝙ Deus immediate omnia creauit: sed ordinē instituit ut quædam ab his dependerent, à quibus cō seruarentur. Hoc enim est uerum quo ad creatā per accidēs: quæ immediate post creationē subiecit ordini causarū secundarum. Et consequenter conseruandas instituit à causis secundis, & à se principaliter.

a ¶Super Quæstionis centesimaquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpe duo. Primo error oppositus. Secundo conclusio responsiua.

¶Quo ad primū duo, primo error est, quòd Deus nō potest aliquid in nihilū redigere. Probatur., Deus produxit res de necessitate naturæ, ergo non potest nō dare esse. Antecedens supponitur & cōsequētia probatur: quia Deus non est naturæ multiplicis: secundo reproboratio erroris authoritate Scripturæ.

¶Quo ad secundū conclusio respōsiua, Deus potest omnia in nihilū redigere. Probat, Communicare esse ex libera prouenit uolūtate Dei. ergo & cōseruare. ergo Deus potest sic cōseruare quod est annihilare. Antecedens supponitur. prima cōsequētia probat, quia nihil aliud est cōseruare, quàm influxum essendi cōtinuare. Secunda uero probatur: quia sicut potest nō dare esse antequam der, ita non continuare postquam dedit.

a ¶Super Quæstionis centesimaquartæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore una cōclusio responsiua. Ni hil omnino in nihilum redigit. Probatur, Naturæ creaturarū respectu naturaliū, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostendit ꝙ res non rediguntur in nihilū. ergo nihil omnino in nihilū redigitur. Antecedens quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: ꝗa aut materiales, & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam uero, ꝗa nō pertinet ad gratiæ manifestationē, annihilatio, ꝙbatur: ꝗa magis diuina bonitas & potētia ostendit conseruando. Cōsequentia uero

Cōment. 118

Cōment. 118

Cōment. 511

1. de 8. q. 9. arti. 2. co. Et po. q. 5. ar. 9. ad 1.

uero probatur distinguẽdo res quæ fiunt in duos ordines, ſ. naturalium & miraculoſorũ. & aperiendo q̃ res naturales ex naturis miraculoſe ex gratiæ manifeſtatione penſantur: quod probatur authoritate Apoſtoli, primæ ad Corinth. 12.

Annota. ¶In reſpõſione ad ſecũdũ eſto cautus: nec intelligas, propter habere, aut non habere cõtrariũ res eſſe naturæ æterne, aut tẽporaliter: ſed hic eſt manifeſtatio à poſteriori: q̃a enim cæliũ, & intelligentiæ ſunt talis naturæ: ideo in æterno cõſeruãt à Deo: & exẽptæ à cõtrariis: & non eouerſo, ut patet in primo cæliũ: & ſimiliter gallhic inferiora ſunt talia, ideo non ſunt ex ſe cõſeruabilia æterna. & ſunt impedibilia à contrariis ne ſint, & diuinũ influxũ percipiant, &c.

a ¶Super Quæſtionis centeſimæquintæ Articulum primum.

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore una concluſio reſponſiua, Deus poteſt immediate mouere materiam ad formã. Probat, Ens in potẽtia paſſiua põt immediate reduci in actũ à potẽtia actiua, quæ eã in poteſtate ſua continet. ergo materia põt reduci in actũ per diuinã potentiã immediate: ergo poteſt moueri ad formã à Deo immediate. Antecedẽs patet. prima cõſequẽtia probat. Materia cõtinetur ſub diuina potentia, quod probat: q̃a eſt producta à Deo. Secunda conſequẽtia probatur: q̃a actus materiæ eſt ipſa forma.

241 452 a ¶Super Quæſtionis centeſimæquintæ Articulum ſecundum.

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore una concluſio reſponſiua, Deus poteſt immediate mouere quod cunq; corpus. Probat dupliciter primo neceſſario: ſecũdo rationabiliter. primo ergo ſic. Erroneũ eſt Deũ non poſſe per ſeipſum facere oẽs determinatos effectus, qui fiũt per quancũq; cauſam creatã. ergo Deus poteſt immediate mouere, &c. Antecedẽs ſupponit diſcuſſum in q. 2 5. cõſequentia probatur: quia unus effectuũ creatarũ cauſarũ eſt mouere corpora: ut patet. Secũdo probatur ſic, Omnis motus uel eſt uia ad formã, uel cõſequitur ipſam: ergo eſt ab eodẽ à quo eſt forma. ergo p̃ eſſe à Deo. Antecedẽs declarat inductione. prima conſequentia probatur: quia cuiuſdẽ eſt dare formam & diſponere ad eam, & dare conſequẽtia: quod declaratur in igne. Secũda uero conſequẽtia probatur: quia Deũ eſt

512 infrà q̃. 110. art. 2. con.

à Deo fiunt circa creaturã, quædam proueniunt ſecundũ naturalẽ curſum rerum, quædã uero miraculoſe operatur præter ordinẽ naturalẽ creaturis inditũ: ut infrà dicetur c. Quæ autẽ facturus eſt Deus ſecundũ ordinẽ naturalẽ rebus inditũ, conſideran poſſunt ex ipſis rerũ naturis. Quæ uero miraculoſe fiunt, ordinãtur ad gratiæ manifeſtationẽ: ſecundũ illud Apoſt. 2. ad Cor. 12. Vnicuiq; datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatẽ. Et poſt modũ inter cætera ſubdit de miraculorũ operatione. Creaturarũ autẽ naturæ hoc demonſtrant, ut nulla earũ in nihilum redigatur. Quia uel ſunt immateriales, & ſic in eis non eſt potẽtia ad nõ eſſe: uel ſunt materiales, & ſic ſaltẽ remanent ſemper ſecundũ materiã, quæ incorruptibilis eſt c, utpote ſubiecta cauſis generationis & corruptionis. Redigere etiã aliqua in nihilũ, non pertinet ad gratiæ manifeſtationẽ, cũ magis per hoc diuina potẽtia & bonitas oſtẽdatur, q̃ res in eſſe cõſeruat. Vnde ſimpliciter dicendum eſt quòd nihil omnino in nihilũ redigetur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd hoc quòd res in eſſe productæ ſunt, poſtq̃ non fuerunt, declarat potentiã producentis: ſed quòd in nihilũ redigerentur, huiuſmodi manifeſtationem impediret, cum Dei potentia in hoc maxime oſtendatur, quòd res in eſſe conſeruat: ſecundum illud Apoſtoli Hebr. 1. Portans omnia uerbo uirtutis ſuæ.

¶Ad ſecundũ dicẽdum, quòd potentia creaturæ ad eſſendũ eſt receptiua tantũ: ſed potẽtia actiua eſt ipſius Dei, à quo eſt influxus eſſendi. Vnde quòd res in infinitũ durent, ſequitur infinitatẽ diuinæ uirtutis. Determinatur tamen quibuſdã rebus uirtus ad manẽdum tempore determinato, inquantũ impeditri poſſunt ne percipiant influxum eſſendi, qui eſt ab eo, ex aliquo cõtrario agente: cui finita uirtus non poteſt reſiſtere tẽpore infinito, ſed ſolũ tempore determinato. Et ideo ea quæ non habent contrarium, quãuis habeant finitã uirtutem, perſeuerãt in æternũ.

¶Ad tertium dicendum, quòd formæ & accidentia non ſunt entia completa, cum non ſubſiſtant, ſed quodlibet eorum eſt aliquid entis. Sic enim ens dicitur, quia eo aliquid eſt c. Et tamen eo modo quo ſunt: non omnino in nihilum rediguntur, non quia aliqua pars eorum remanet, ſed remanet in potentia materiæ, uel ſubiecti.

QVAESTIO CENTESIMA quinta, de mutatione creaturarum à Deo, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſecundo effectu gubernationis diuinæ, qui eſt mutatio creaturarum à Deo. Et primo de mutatione creaturarum. Secundo, de mutatione unius creaturæ ab alia.

¶Circa primũ quæritur octo. ¶Primo quæritur utrum Deus immediate poſſit mouere materiam ad formã. ¶Secundo, utrum immediate poſſit mouere aliquod corpus. ¶Tertio, utrum poſſit mouere intellectum. ¶Quarto, utrum poſſit mouere uoluntatem. ¶Quinto, utrum Deus operetur in omni operante. ¶Sexto, utrum poſſit aliquid facere præter ordinem rebus inditũ. ¶Septimo, utrum omnia quæ ſic Deus facit, ſint miracula. ¶Octauo, de diuerſitate miraculorum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum Deus poſſit immediate mouere materiam ad formam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd Deus non poſſit immediate mouere materiam ad formam. Sicut enim probat philoſophus in 7. met. formam in hac materia nihil facere poteſt, niſi forma quæ eſt in materia: quia ſimile facit ſibi ſimile in materia.

¶Præterea, Si aliquod agens ſe habeat ad multa, nullum eorum producet niſi determinetur ad unum per aliquid aliud: ut enim in 3. de anima dicitur, uniuerſalis opinio non mouet niſi mediãte aliqua particulari apprehenſione. Sed uirtus diuina eſt uniuerſalis cauſa omnium. Ergo non poteſt producere aliquam particularem formam niſi mediante aliquo particulari agente.

¶Præterea, Sicut eſſe commune dependet à prima cauſa uniuerſali c: ita eſſe determinatũ dependet à determinatis cauſis particularibus, ut ſuprà habitũ eſt c. Sed determinatum eſſe alicuius rei eſt per propriam eius formam. Ergo propriæ rerum formæ nõ producuntur à Deo niſi mediantibus cauſis particularibus.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Geñ. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus poteſtate ſua quam produxit, materiam contineat, eam ad formam etiam mouere poteſt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus immediate poteſt mouere materiam ad formam: quia ens in potentia paſſiua reduci poteſt in actum à potentia actiua, quæ eam ſub ſua poteſtate continet. Cum igitur materia cõtineatur ſub poteſtate diuina, utpote à Deo producta, poteſt reduci in actum per diuinam potentiam. Et hoc eſt moueri materiam ad formam: quia forma nihil aliud eſt quàm actus materiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus aliquis inuenitur aſſimilari cauſæ agenti dupliciter c. Vno modo ſecundum eandem ſpeciẽ, ut homo generatur ab homine, & ignis ab igne. Alio modo ſecundum uirtualẽ continentiam: prout ſcilicet forma effectus uirtualiter continetur in cauſa. Et ſic animalia ex putrefactione generata, & plantę & corpora mineralia aſſimilantur ſoli & ſtellis, quorum uirtute generantur. Sic igitur effectus cauſæ agenti ſimilatur ſecundum eorum illud ad quod ſe extendit uirtus agentis. Virtus autem Dei ſe extendit ad formam, & materiam, ut ſuprà habitum eſt c. Vnde compoſitum quod generatur, ſimilatur Deo ſecundum uirtualem continentiam, ſicut ſimilatur compoſito generanti per ſimilitudinem ſpeciei. Vnde ſicut compoſitum generans poteſt mouere materiam ad formam, generando compoſitum ſibi ſimile: ita & Deus. Non autem aliqua alia forma non in materia exiſtens, quia materia nõ continetur in uirtute alterius ſubſtãtiæ ſeparatę. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hæc uiſibilia: non quidem imprimendo formas, ſed adhibendo corporalia ſemina c.

b 364 510

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procederet ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ. Sed quia agit per uoluntatem & intellectum c, qui cognoſcit rationes proprias omnium formarum, & non ſolum uniuerſales: inde eſt quòd poteſt determinare hanc, uel illam formam materiæ imprimere.

¶Ad tertium dicendum, hoc ipſum quòd cauſæ ſecundæ determinantur ad determinatos effectus, eſt illis à Deo. Vnde Deus quia alias cauſas ordinat ad determinatos effectus, poteſt etiam determinatos effectus producere per ſeipſum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Deus poſſit immediate mouere aliquod corpus.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur quòd Deus non poſſit immediate mouere aliquod corpus. Cũ enim mouens & motũ oporteat eſſe ſimul, ut probatur in 7. Phy. oportet eſſe contactũ quendã mouentis & moti. Sed non poteſt eſſe cõtactus Dei, & corpis alicuius. Dicit enim Dio. in 1. c. de di. no. q̃ Dei nõ eſt aliqs tactus. Ergo Deus nõ poteſt immediate mouere aliqd corpus.

113 Opuſc. 10. articu. 1. & 3.

¶Præterea, Deus eſt mouens non motũ. Tale autẽ eſt appetibile apprehẽſum. Mouet igit Deus ſicut deſideratũ & apprehenſum. Sed nõ apprehẽdit niſi ab intellectu, q̃ non eſt corpus nec uirtus corporis. ergo Deus nõ poteſt mouere aliqd corp⁹ immediate.

¶Præterea, Philoſophus probat in 8. phy. quòd potẽtia infinita mouet in inſtanti. Sed impoſſibile eſt aliquod corpus in inſtanti moueri: quia cum omnis motus ſit inter oppoſita, ſequeretur quòd duo oppoſita ſimul ineſſent eidem: quod eſt impoſſibile. Ergo corpus non poteſt immediate moueri à potentia infinita. Potẽtia autem Dei eſt infinita, ut ſuprà habitum eſt c. Ergo Deus poteſt immediate mouere aliquod corpus.

158

¶SED CONTRA, Opera ſex dierum Deus fecit immediate, in quibus continetur motus corporum, ut patet, per hoc quod dicitur Geñ. 1. Congregentur aquæ in locum unum. Ergo Deus immediate poteſt mouere corpus.

CONCLVSIO.

¶Cum creaturarum aliquæ mouere poſſint corpora, Deus multo magis, qui materiæ formam imprimere ualet, poterit corpora mouere immediate ſecundum quamuis ſpeciem motus.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ erroneũ eſt dicere Deũ nõ poſſe facere p̃ ſeipſum oẽs determinatos effectus, qui fiũt p̃ quancũq; cauſam creatã. Vnde cũ corpora moueãtur immediate à cauſis creatis,

dare formam, ut patet ex præcedentibus.

a ¶Super Quæſtionis centeſimæquintæ Articulum tertium.

512 Titulus clarus, & clarior erit in corpore.

Cõment. ¶In corpore tria. Primo declarat q̃d & quotuplex ſit mouere intellectum. Secundo reſpondet quæſito. Tertio epilogat.

b 111 512 ¶Quo ad primũ duo, primo quid. Et dicit, q̃ mouere intellectum eſt dare formam, quæ eſt principium intellectualis operationis: declarat̃ à ſimili in corporibus ex quibus nomen translatum eſt ad intellectus: quia mouere dicitur dans formam. Secundo quotuplex, & dicit quòd eſt duplex iuxta duplicem formam, ſcilicet uirtutem intellectiuam, & ſpeciem in telligibilem.

511 6 ¶Quo ad ſecundum concluſio reſpõſiua bimembris eſt, Deus mẽ uet intellectum creatũ utroq; modo. ſ. dando uirtutem, & dando ſpeciem intelligibilẽ. Probatur prima pars primo, Deus eſt primum ens immateriale. ergo primum intelligens: ergo eſt causa omnis uirtutis intelligẽdi. Antecedens patet. prima conſequẽtia probatur: quia intellectualitas ſequitur immaterialitatẽ. Secunda uero, quia primũ in quolibet ordine eſt cauſa cæterorum. Deinde probatur ſecunda pars: Deus eſt primum ens: ergo in ſeipſo omnia præexiſtunt intelligibiliter: ergo rationes intelligibiles omniũ primo ſunt in eo. ergo ab eo deriuantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima conſequẽtia probatur: & quo ad præexiſtentiã, quia eſt prima cauſa. & quo ad modum: quia ſunt in eo per modum eius, ipſum enim ſupponitur intellectualem eſſe. Secunda ex ſe euidens. tertia ſimiliter ex illa propoſitione: primum in quolibet ordine, uerunta men in litera manifeſtatur ex hoc, q̃ ab ipſo deriuãtur omnia in eſſe naturæ, ut ſint.

514 ¶Quo ad tertium epilogus patet. Et nota q̃ lumen infuſum non numeratur inter ſpecies, ſed inter uirtutes intellectiuas: quia non ſe habet ut ratio intelligẽdi, ſed ut efficacia præſtãs intellectui, cõfortando & eleuando ipſum: ut ſuperius de lumine gloriæ dictum eſt.

a ¶Super Quæſtionis centeſimæquintæ Articulum quartum.

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo dicit quotuplex eſt mouere uoluntatem. Secundo reprendet creatis, nulli debet uenire in dubiũ q̃n Deus poſſit mouere immediate quodcunq; corpus. Et hoc quidem cõueniens eſt ad ea, quę ſuprà dicta ſunt c. Nã omnis motus corporis cuiuſcunq; uel conſequitur formam, ſicut motus localis grauium & leuium conſequitur formam, quæ datur à generante, ratione cuius generans dicitur mouens c: uel eſt uia ad formam aliquam, ſicut calefactio eſt uia ad formam ignis. Eiuſdem autem eſt imprimere formam & diſponere ad formã, & dare motum conſequentem formã. Ignis enim non ſolum generat aliũ ignem, ſed etiam calefacit, & ſurſum mouet. Cũ igitur Deus poſſit immediate formã materiæ imprimere c, conſequens eſt, ut poſſit ſecundũ quẽcunq; motũ corpus quodcũq; mouere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ duplex eſt tactus, ſ. corporalis, ſicut duo corpora ſe tangunt c: & uirtualis, ſicut dicitur q̃ contriſtans tangit contriſtatũ. Secundũ igitur primum contactum Deus, cũ ſit incorporeus, non tangit nec tangitur: ſecundũ autem uirtualem contactum tangit quidem mouẽdo creaturas, ſed nõ tangitur: quia nullius creaturæ uirtus naturalis poteſt ad ipſum pertingere. Et ſic intellexit Dio. quòd non eſt tactus Dei, ut ſcilicet tangatur.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ mouet Deus ſicut deſideratum, & intellectum. Sed non oportet q̃ ſemper moueat, ſicut deſideratũ & intellectũ ab eo quod mouetur, ſed ſicut deſideratũ & motum à ſeipſo: quia omnia operatur propter ſuam bonitatem.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ philoſophus in 8. phy. intendit probare q̃ uirtus primi motoris non ſit uirtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris eſt infinita. Quod probat per hoc q̃ poteſt moueri tẽpore infinito c, uirtus autẽ infinita ſi eſſet in aliqua magnitudine, moueret in non tẽpore: quod eſt impoſſibile. Ergo oportet q̃ infinita uirtus primi motoris ſit nõ in magnitudine. Ex quo patet, q̃ corpus moueri in non tẽpore, nõ conſequitur niſi uirtutẽ infinitam in magnitudine. Cuius ratio eſt, quia omnis uirtus quæ eſt in magnitudine, mouet ſecundũ ſe totam, cum moueat per neceſſitatẽ naturę. Potentia autem infinita improportionaliter excedit quamlibet potentiam finitã. Quanto autem maior eſt potentia mouentis, tanto eſt maior uelocitas motus. Cũ igitur potentia finita moueat tempore determinato, ſequitur quòd potentia infinita nõ moueat in aliquo tempore: quia cuiuſcũq; temporis ad aliud tempus eſt aliqua proportio. Sed uirtus quæ non eſt in magnitudine, eſt uirtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, ſecundum quod eis conuenit. Et ideo cum corpori non poſſit eſſe conueniens moueri in non tempore, non ſequitur quòd moueat in nõ tempore.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur quòd Deus nõ moueat immediate intellectũ creatum. Actio enim intellectus eſt ab eo in quo eſt. Nõ enim trãſit in exteriorem materiam: ut dicitur in 9. met. Actio autẽ eius quod mouetur ab alio, non eſt ab eo in quo eſt, ſed à mouẽte. Non ergo intellectus mouetur ab alio. Et ita uidetur quòd Deus non poſſit mouere intellectum.

¶Præterea, Id quod habet in ſe principium ſufficiens ſui motus, non mouetur ab illo. Sed motus intellectus eſt ipſum intelligere eius: ſicut dicitur q̃ intelligere uel ſentire eſt motus quidam, ſecundum philoſophũ in 3. de anima. Sufficiens autem principiũ intelligendi eſt lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶Præterea, Sicut ſenſus mouet à ſenſibili, ita intellectus ab intelligibili. Sed Deus non eſt intelligibilis à nobis, ſed noſtrum intellectum excedit. Ergo Deus non poteſt mouere noſtrum intellectum.

¶SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiſcẽtis. Sed Deus docet hominem ſcientiam, ſicut dicitur in Pſal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus ſit primus intellectus, & in ipſo omnia ſint intelligibiliter, mouet intellectum & dando intellectum, & miniſtrando intelligibiles ſpecies quibus neceſſario intellectus omnis intelligit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut in motibus corporalibus mouens dicitur, q̃d dat formam, quæ eſt in principium motus: ita dicitur mouere intellectum quod cauſat formam, quæ eſt principium intellectualis operationis, quę dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus eſt duplex principiũ in intelligẽte. Vnum ſcilicet, quod eſt ipſa uirtus intellectualis, quod quidem principium eſt etiã in intelligente in potentia. Aliud autem eſt principium intelligendi in actu, ſcilicet ſimilitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectũ, ſiue det intelligẽti uirtutem ad intelligendũ, ſiue imprimat ei ſimilitudinẽ rei intellectæ. Vtroq; autem modo Deus mouet intellectum creatum. Ipſe enim eſt primum ens immateriale. Et quia intellectualitas cõſequitur immaterialitatem, ſequitur quòd ipſe ſit primum intelligens. Vnde cum primum in quolibet ordine ſit cauſa eorum quæ conſequuntur, ſequitur q̃ ab ipſo ſit omnis uirtus intelligẽdi. Similiter cũ ipſe ſit primũ ens, & omnia entia præexiſtant in ipſo ſicut in prima cauſa, oportet q̃ ſint in eo intelligibiliter ſecundum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerũ intelligibiles primo exiſtũt in Deo, et ab eo deriuant in alios intellectus, ut actu intelligant: ſic etiã deriuãtur in creaturas, ut ſubſiſtant c. Sic igitur Deus mouet intellectũ inquantum dat ei uirtutẽ ad intelligendum uel naturalem, uel ſuperadditam, & inquantum imprimit ei ſpecies intelligibiles: & utrunq; tenet, & conſeruat in eſſe.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis eſt quidem ab intellectu in quo eſt ſicut à cauſa ſecunda, ſed à Deo ſicut à cauſa prima. Ab ipſo enim datur intelligenti quòd intelligere poſſit.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ lumen intellectuale ſimul cũ ſimilitudine rei intellectę eſt ſufficiẽs principiũ intelligendi: ſecundarium tamẽ & ab ipſo primo principio dependens.

¶Ad tertium dicendum, quòd intelligibile mouet intellectum noſtrum, inquantũ quo dammodo imprimit ei ſuam ſimilitudinẽ, per quam intelligi poteſt. Sed ſimilitudines quas Deus imprimit intellectui creato, non ſufficiunt ad ipſum Deum intelligẽdum per eſſentiam, ut ſuprà habitum eſt c. Vnde mouet intellectum creatum c, cum tamen non ſit ei intelligibilis: ut dictum eſt c.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum Deus poſſit mouere uoluntatẽ creatam.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd Deus nõ poſſit mouere uoluntatem creatã. Omne enim q̃d mouetur ab extrinſeco, cogit. Sed uoluntas non poteſt cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinſeco. Et ita non poteſt moueri à Deo.

¶Præterea, Deus non poteſt facere quòd cõtradictoria ſint ſimul uera. Hoc autẽ ſequeretur, ſi uoluntatem moueret. Nam uoluntatem mouere eſt ex ſe moueri, & nõ ab alio. Ergo Deus non poteſt uoluntatem mouere.

¶Præterea, Motus magis attribuitur mouẽ-

quæſito.

¶Quo ad primum dicit, quòd uoluntatẽ mouere, dupliciter capitur. Vno modo ſicut obiectũ: alio modo ſicut dãs ipſam uirtutem uolendi. Declaratur à ſimili in intellectu ex præcedenti articulo. Et nota q̃ non aſſimilat motionem uoluntatis motioni intellectus, quo ad hoc quòd intellectus mouetur ab obiecto: quæ ſit principium actus: quia in uoluntate nõ eſt talis progreſſus qualis in intellectu, ſed aſſimilat quoad motionem abſolutæ quia ſcilicet uterq; mouetur ab obiecto, quãuis diſſimiliter.

¶Quo ad ſecundũ concluſio reſpõſiua eſt, proprium eſt Dei mouere uoluntatem utroq; modo, & maxime ſecũdo, ſcilicet interius inclinãdo. hæc concluſio declaratur, & probatur. Primo quo ad primum modum, ſcilicet motionem obiectiuã, declaratur, q̃ intelligẽti ſit de motione ſufficienti & efficaci, id eſt, q̃ ex natura obiecti ſufficiat nõ ad alliciendũ, ſed ad efficaciter ducendũ uoluntatem in actum ſecundũ reſpectu ſui: & hoc ad differentiam aliorũ. Non enim differt Deus ab aliis per hoc, q̃ ipſe ſolus poſſit uoluntatem obiectiue mouere: quoniam hoc poteſt quodlibet bonũ: ſed per hoc, q̃ ipſe ſolus poteſt ſufficienti efficacia obiectiue uoluntatẽ mouere. Probatur autẽ ſic, Sola uirtus actiua excedẽs, aut adæquans uirtutem paſſiuã, poteſt ſufficienter efficaciterq; uoluntatem mouere. ergo ſolus Deus ſimplex uoluntatẽ, & ſufficienter eam mouet. Antecedens patet, & prima cõſequentia probat: quia uirtus paſſiua uoluntatis ſe extendit ad bonũ uniuerſale. quod probatur: quia eſt eius obiectum, quod manifeſtatur, quia intellectus obiectum eſt ens uniuerſale. Secunda cõſequentia probatur: quælibet uirtus extenditur ad bonũ particulare, Deus autẽ uniuerſale. Deinde probatur quo ad ſecundũ modum mouendi, ſ. dando uirtutẽ uolitiuã ſic, Inclinare ī bonũ uniuerſale eſt primi mouẽtis: ergo inclinare in obiectũ uoluntatis: ergo dare uelle: ergo dare uirtutẽ uolitiuam. Antecedens probatur: quia finis ultimus, proportionatur primo mouenti, quod manifeſtatur exẽplo in ciuilibus. prima conſequentia probatur: quia eſt eius obiectum, quod probatur: quia uirtus paſſiua uoluntatis ſecunda, q̃ uelle nihil aliud eſt, quàm inclinatio in tale obiectum: tertia eſt per ſe nota, eiuſdem

6 513 b infrà q̃. 111. Et q. 111. artic. 4. Et 12. q. 9. ar. 6. & q. 80. art. 1. Et 2. di. 25. q. 1. ar. 3. Et cõtra ca. 88. 89. & 91. principio Et uera. 284 lic. 9.

enim

enim est dare actum ab intrinseco & potentiam: imo per hoc dicitur dare actū ab intrinseco, quia dat principium eius. Et nota uim huius rationis, q̄ non loquitur de uelle tali, uel tali, id est specificato ad tale obiectum, sed de uelle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, nō tale, aut tale: & principiū est non uoluntas sic, aut sic affecta, sed uoluntas ut sic. Et propterea si Dei est dare hūc actū qui est uelle, oportet, ut eius sit dare uoluntatem. Vtrima autē pars, scilicet q̄ maxime propriū Dei sit mouere secundo modo, propterea dicta est: q̄a mouere obiectiue uoluntatem communicatur aliis, quamuis non sufficiēti efficacia. Mouere autē ab intus nulli communicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus facit, & conseruat illud. Ea quæ de
514 motione uoluntatis essent hic differenda, iam determinata sunt superius.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.*

Cōment. ¶ Titulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo excludit quendam errorem. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primū tria: unū suppositū: aliud est ipse error. tertio reprehensio. suppositur hic quasi pro cōstanti, Deū operari in omnibus, sed de modo uidetur tota quæstio. Error ergo est circa modum operandi. quidam enim quos
521 refert Auerrois 9. Meta. c6.7. dicunt Deum operari in omnibus sic q̄ nulla alia uirtus operatur aliquid. reprehenduntur autem hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primo: quia periret ordo causarum: & consequenter effet impotentia in Deo. tenet sequela, quia impotentis est non posse facere alia cooperatiua sibi. Secundo: quia frustra essent uirtutes operatiuæ rerum, imo res omnes. Probatur prima consequentia quo ad primam partē: quia non operarentur: quo
c ad secundam, quia imperfectum est propter
412 perfectius in eodem. ergo actus primi propter secundos. ergo res oēs propter operationes suas: ergo operationes sunt fines rerum. ergo sine eis frustra. Antecedens patet, & cōsequētia notaest. & cōfirmat sicut materia propter formā. cætera sunt clara.
412 ¶ Quo ad secundū tria facit. Primo proponit conclusionem resonsuam in uniuersali, Deus
516 operatur in omni operante sic, q̄ ipsę res habent proprias operationes. Secundo distinguit genera causarum:
3. *contra* c. 66. & 67. ubi dicit tria, numerū, q̄ sunt quatuor: differentiam respectu agentium quia unū. f. materiā,
Et lib. 4. cap. 44. & eo 2. nō principiū, sed subiectū. cætera sunt principia actionis. & ordine, quia primo finis, secundo agens, tertio forma.
Et opus. 3. c. 131. fi. & 145. ¶ Nota hic duo. primo quòd quia hic non egemus generibus causarum in ordine ad esse, sed ad operari, ut patet ex titulo: ideo litera nō accepit formam in

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.*

Annota. Cōment. Titulus possit facere, nō est quæstio de potētia, sed de actu exercito ipsius an f. de facto possit exire in actū faciendi aliquid præter ordinē inditum.

¶ In corpore duo. Primo distinguit ly ordinem. Secundo respondet quæsito. Quo ad primum quatuor sunt, distinctio eorum, habitudo causarū ad eos, & explanatio exemplaris. Distinctio est, Ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarū. Probatur, Quælibet causa habet rationem principij: ergo à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus: ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum.

¶ *Nam ex eo quòd causa habet rationem principij, sequatur esse ordinem in effectibus.*

Quæstio. ¶ Circa primam consequentiam huius probationis dubitatur, unde ualet. ex hoc enim quòd habet rationem principij, bene sequit, ergo est caput ordinis inter se & effectum: sed nō sequitur, ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus: cum non oporteat omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinem: ut patet de causis uniuocis.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ cū hic sit sermo de causa principali in aliquo or dine, & nō de instrumētali, q̄ nō causa fed causæ instrumentū dici debet: ut 13. Met. c6. 24. dicit Alex. & 1 cōsequēter duo includuntur, scilicet pluralitas effectuū, & ordo in eis à causa: si recte perspiciamus, ordo directe infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur, aut uniuersaliter, aut accommode. Vnde consequentia potest habere duos sensus. Primus est supponēdo, quòd omnis causa habeat plures effectus: & tunc cōsequentia est optima: quia cū pluralitas non sit sine ordine (alioquin esset cōfusio) & causa habet rationē principij, à quo scilicet illi deriuantur: ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est accōmodando consequēs ad causas habētes plures effectus: & tūc etiā consequentia est optima, causa est principiū: ergo in causis habentibus plures effectus, à causa est ordo illorū, ratione iam dicta: & ista uia est planior, & sufficit, ppōsito: causa enim eo q̄ habet rationem principij, & negatiue in illo ordine, & positiue, sequitur, ergo ab ea est ordo in effectū siue ad ipsam causam siue in seipso multiplicato: & sic ubi sunt plures effectus, aperte sequitur, ordinem in eis esse, & esse à causa. Plures autem effectus dicuntur, uel plures differentiæ, ut partes organicæ utientium respectu generantis, uel plures passiones, ut liquefactio ceræ, & induratio lutī, uel plures cooperationes fecīdum pluralitatem inferiorum: ut generatio bouis & leonis, ut sunt à sole: uel plures effectus ordinate se cōsequentes, ut iuuitas sequitur formā ignis genitī, &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum uniuersaliter: & consequenter sustineri potest primus sensus, quoniam nulla est causa per se, & principalis quæ non sit causa saltem duorum ueluti subiecti & passionis.

¶ Ordinatio uero horum ordinum est, quòd unus continetur sub altero, probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autē causarum ad ordines hos est: quòd causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio demum est ab exemplo in politicis, in parte & ordine de-

multa agentia ordinata, semper secundum agens agit in uirtutem primi. Nam primum agens mouet secundum ad agendum. Et secundum hoc omnia agunt in uirtute ipsius Dei. Et ita ipsa est causa omnium actionum agentium. Tertio considerandum est, quòd Deus mouet non solum res ad operandum quasi applicando formas & uirtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindendum, qui tamen interdum formam securi nō tribuit, sed etiam dat formam creaturis agentibus, & eas tenet in esse. Vnde non solum est causa actionum inquantum dat formam, quæ est principium actionis, sicut generans dicitur esse causa motus grauium & leuium, sed etiam sicut conseruans & formas, & uirtutes rerum, prout sol dicitur causa manifestationis colorum, inquantum dat & conseruat lumen, quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tanto magis quanto cōsideratur, ut prior & uniuersalior, & ipse Deus est proprie causa ipsius esse uniuersalis in rebus omnibus, quod inter omnia est
39 magis intimum rebus c: sequitur quòd Deus in omnibus intime operetur. Et propter hoc in sacra scriptura operationes naturæ Deo attribuuntur quasi operanti in natura, secundum illud Iob 10. Pelle, & carnibus uestisti me, os. & ner. compe. me.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus sufficienter operatur in nobis ad modum primi agentis. Nec propter hoc superfluit operatio secundorum agentium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd una actio non procedit à duobus agentibus unius ordinis. Sed nihil prohibet quin una & eadem actio procedat à primo & secundo agente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse, & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum: ut dictum est c.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.*

71 3q. 43. articu. 2. co. Et 3. cōtra. c. 91. 99. & 161. Et 1o. q. 6. art. 1. Et *opus.* 3. ca. 238. Et *opus.* 10. art. 11. & 17.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum. Dicit enim Aug. 26. contra Faustum, Deus conditor & creator omnium naturarum nihil contra naturā facit. Sed hoc uidetur esse contra naturam, quod est præter ordinē naturaliter rebus inditum. Ergo Deus nō potest facere aliquid præter ordinem rebus inditū.

¶ Præterea, Sicut ordo iustitiæ est à Deo: ita & ordo naturæ. Sed Deus non potest facere aliquid præter ordinē iustitiæ. Faceret enim tunc aliquid iniustum. Ergo non potest facere aliquid præter ordinem naturæ.

¶ Præterea, Ordinem naturæ Deus instituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, uidetur quòd ipse sit mutabilis, 70 mus, rectore & ordine ciuitatis, & rege & ordine regni: & clara est litera.

¶ Quo ad secundum respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duos ordines illatos ex præmissis. Distinctio ex præmissis illata est, q̄ in rebus est duplex ordo, unus ut sunt à prima causa: alter, & hic est multiplex, ut sunt à causis secundis. Prima conclusio responsiua est, Deus non potest facere contra ordinē rerū: ut dependet à prima causa, probatur ducendo ad impossibile: quia si faceret cōtra talem ordinē, faceret contra præscientiam suam: quod est impossibile.

¶ Aduerte hic ex tertio *Annota.* contra Gen. ca. 92. quo modo potest dupliciter intelligi ista cōclusio. f. aut quo ad res ordinatas, aut quo ad rationē ordinis. Et q̄ secundo modo intelligitur hic, non primo: uide ibi circa principium cap.

¶ Secunda cōclusio re- *Cōment.* sponsiua est, Deus potest facere præter ordinem rerum, prout pendet ex qualibet secundarum causarum, probatur, declaratur & confirmatur. Probatur quidem, Talis ordo ei subiacitur, ut procedens ab eo per arbitrium uoluntatis: ergo potest præter talem ordinē agere. Antecedens habet tres partes. Prima patet ex præmissis, quia scilicet causa superior non subiacitur inferiori ordini, sed econuerso. Secunda pro cōstanti supponit ex quo omnia sunt à Deo. Tertia uero probatur: quia potuisset aliam ordinē instituere: consequētia autē hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidens: sed in tertio contra Gen. ca. 99. in prin- 32
cipio probatur ex differentia inter agens naturale & liberū: in hoc 122
q̄ naturale oportet agere secundum ultimum uirtutis suæ: & consequenter effectum similimum: & consequenter non potest immediate agere effectum proprium causarum secundarum: causam uero libere agentem non oportet sic agere, sed potest agere immediate imperfectissimum effectum utēdo uirtute sua, ut uult, ut patet in artifice perfectissimo, potente tamē si uult facere opus imperfectum quale nouimus in arte faceret. Declaratur uero ponendo duos modos, quibus Deus præter hunc ordinem facit. & patet in litera. Confirmatur autē authoritate Augu. non solum hæc, sed prima conclusio simul, ut patet in litera.

¶ Circa utranque conclusionem simul dubiū occurrit: quia aut hic est sermo de posse Dei absolute: & sic constat, q̄ potest Deus contra utrumq; ordinē: nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinæ: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitū actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter utrumq; ordinē: qm̄ sicut Deus præscisuit primum ordinē, ita & alios, & quēadmodū si pter primū ordinē faceret, faceret contra pscientiā: ita si pter alios ordines faceret, faceret cōtra pscientiā sua: & sic tota litera ruere uidet.

¶ Ad hoc breuiter dicit quòd, ut in titulo patet, hic est sermo de potentia Dei fecūdo modo: & q̄ quāuis uterq; ordo sit pr̄fectus & institutus à Deo ab eter no: agere tamē præter primū læderet pr̄fectionē, præter alios autē nō. Ad cuius euidentiā scito, q̄ omnis executio causæ fecūdæ infert executionē in causa pri ma: quia ab actione illius pendet omnis actio, nō autē econuerso: quia potest causa prima per seipsam solā exequi & perficere aliquid. Et inde est, q̄ fieri aliquid pter executionē primę causæ est impossibile: fieri autē aliq̄d præter executionē cuiuscunq̄, & oim simul causarū secundarū, non inconuenit. Cū autē ordo rerū ad primā causam attendat̄ penes executionē primæ causæ, ordo autē earum ad

alias causas attendatur penes executiones illarum, ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quòd cõtineat quicqd per ipsum primam causam qualitercunq; exequendum est: ratio autem cuiuscunq; alterius ordinis in diuina præscientia, non continet nisi quicquid est per talem causam exequendũ. & ideo non inconuenit aliquid fieri præter illos ordines & rationes, ac præscientias partiales (ut ita dixerim) eorũ. Sed inconueniens manifeste esset q̃ præter ordinis primi rationem aliquid fieret: hic enim deficies, aut mutabilis diuina præscientia cognosceretur: quoniam ut dictũ est, deberet tali rationi comprehẽsio omnium executioni manda orũ qualitercunq; per primam causam, extra quę nihil fieri de facto potest, quamuis de potentia absoluta multa possibilia restent quę nunquam erunt.

128 Po.q6.6. *articu.2. Et 2. dis. 18.q6. 1. articu.3. Et 3. contra. cap. 101. & 102.*

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum septimum.

Titulus clarus ex articulo præcedenti.

Cõment. ¶In corpore una conclusio responsiua affirmatiue. Omnia quæ sunt à Deo præter causas nobis notas, miracula dicuntur. Probat, Miraculum dicitur ab admirationis plenitudine. ergo quæ sunt à Deo præter causas nobis notas, dicuntur miracula. Antecedens supponitur: & manifestatur quid importet esse dendo quid habeat ex admiratione, s. causam ignotam effectus patentis: & quid ex plenitudine, s. occulta, rationẽ causę: nõ respectu huius uel illius, sed simpliciter. Et hic insinuat quędam probatio antecedentis ex differentia inter mirum & miraculũ: qa illud dicit ex parte, scilicet respectu huius: hoc non nisi ex toto, s. respectu omnium. Consequentia probatur: quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idẽ intendit in cõclusione, qđ per causas secũdas seu naturales in titulo.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum octauum.

Titulus clarus.

Cõment. ¶In corpore una conclusio respõsiua quæsito affirmatiue, Vnum miraculũ est maius alio. Probatur, Miraculum dicitur nõ per comparationem ad diuinam potentiam, sed facultatem naturæ excessit. ergo unum est maius alio. Antecedens quo ad primam partẽ patet: qa respectu diuinæ potentiæ quodlibet

¶Ad secundum dicendum, quòd ordo iustitię est secundum relationem ad causam primam quæ est regula omnis iustitiæ. Et ideo præter hunc ordinẽ Deus nihil facere potest.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus sic rebus certum ordinem indidit: ut tamen sibi reseruaret quod ipse aliquãdo aliter ex causa esset facturus. Vnde cum per hunc ordinem agit, non mutatur.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia quæ Deus facit præter ordinẽ naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mundi & etiã animarum, & iustificatio impij fiunt à Deo præter ordinem naturalem. Non enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis. Et tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶Præterea, Miraculum dicitur aliquid arduũ & insolitum præter facultatem naturæ, & spem admirantis proueniens. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinem: quæ tamen nõ sunt ardua. Sunt enim in minimis rebus sicut in restauratione gemmarum, uel sanatione ægrorum. Nec etiam sunt insolita cum frequẽter eueniant, sicut cum infirmi in plateis ponebantur, ut ad umbrã Petri sanarentur. Nec etiam sunt supra facultatem naturę: ut cum aliqui sanãtur à febribus. Nec etiam supra spem: sicut resurrectionem mortuorũ omnes speramus: quę tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiunt præter naturæ ordinem sunt miracula.

¶Præterea, Miraculi nomen ab admiratione sumitur. Sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt præter ordinem naturalem in rebus sensui nõ manifestis. Sicut cum Apostoli facti sunt scientes, nec p̃ inuenientes nec q̃ discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit. 26. contra Faustum, quòd cũ Deus aliquid facit contra cognitũ nobis cursum solitumq; naturæ, magnalia, uel mirabilia nominantur.

CONCLVSIO.

¶ Quæ Deus operatur in rebus præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratur cũ uidet eclipsim solis, & ignorat causam: ut dicitur in principio Met. Potest autẽ causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota: quę tamen est aliis incognita. Vnde aliquid est mirum uni quod non est mirũ aliis. Sicut eclipsim solis miratur rusticus, non autẽ astrologus. Miraculum autẽ dicitur quasi admiratione plenũ: quod scilicet habet causam simpliciter & omnibus occultam. Hæc autẽ est Deus. Vnde illa, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ creatio & iustificatio impij, etsi à solo Deo fiant: nõ tamen propriæ loquendo, miracula dicuntur: quia non sunt nata fieri per alias causas: & ita non contingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad facultatem naturæ non pertineant.

¶Ad secundum dicendum, quòd arduum dicitur miraculum non propter dignitatem rei in qua fit, sed quia excedit facultatem naturæ. Similiter etiam insolidum dicitur non quia frequenter nõ eueniat: sed quia est præter naturalem consuetudinem. Supra facultatem autem naturæ dicitur aliquid non solum propter substantiam facti, sed etiã propter modũ & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur nõ supra spem gratiæ, quæ est ex fide per quam creditmus resurrectionem futuram.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia Apostolorum quamuis secundum se non fuerit manifesta: manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Vtrum unum miraculum sit maius alio.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd unum miraculum non sit maius alio. Dicit enim Aug. in epistola ad Volusiam, in rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. Ergo unum non est maius alio.

¶Præterea, Potentia Dei est infinita. Sed infinitũ improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirandũ quòd faciat hunc effectum quàm illum. Ergo unum miraculum non est maius altero.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Io. 14. de operibus miraculosis loquens, Opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum facier.

CONCLVSIO.

¶ Miraculorum unum alio maius esse contingit, non secundum comparationem ad diuinam potentiam, sed ad facultatem naturæ, quam secundum quosdam gradus excedit in operando virtus diuina.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nihil potest dici miraculum ex cõparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunq; factum diuinæ potentię comparatum, est minimum: secundum illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt. Sed dicitur aliquid miraculum per comparationem ad facultatẽ naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultatem naturę, secundũ hoc maius miraculũ dicitur. Excedit autẽ aliquid facultatem naturę tripliciter. Vno modo quãtum ad substantiam facti. Sicut q̃ duo corpora sint simul, uel quòd sol retrocedat, aut quòd corpus humanum glorificetur: quod nullo modo natura facere potest. Et ista tenẽt summum gradum in miraculis. Secũdo aliquid excedit facultatem naturæ, non quantũ ad id quod fit, sed quantum ad id in quo fit. Sicut resuscitatio mortuorum & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura cauſare uitam, sed nõ in mortuo. Et potest præstare uisum, sed non cæco. Et hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturę quãtum ad modum & ordinem faciendi. Sicut cum aliquis subito per uirtutem diuinam à febre curatur absq; curatione, & consueto processu naturæ in talibus: ut cum statim aër diuina uirtute in pluuias densatur absq; naturalibus causis: sicut factum est ad preces Samuelis & Eliæ. Et huiusmodi tenent infimũ locũ in miraculis. Quælibet tamen horum habent diuersos gradus, secundum quod diuersimode excedunt facultatem naturæ.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

Q VAESTIO CENTESIMA *sexta, quomodo una creatura aliam moueat, & de angelorum illuminatione, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est quomodo una creatura moueat aliam. Erit autem hæc cõsideratio tripartita, ut primo consideremus quomodo angeli moueant, qui sunt creaturæ pure spirituales. Secũdo, quo modo corpora mouẽat. Tertio, quomodo homines, qui sunt ex spirituali & corporali natura compositi.

¶Circa primũ tria consideranda occurrunt. Primo, quomodo angelus agat in angelum. Secundo, quomodo in creaturam corporalem. Tertio, quomodo in homines.

¶Circa primum considerare oportet de illuminatione & locutione angelorum, & ordinatione eorum adinuicem, tam bonorũ, quàm malorum.

¶Circa illuminationem quærũtur quatuor.

¶Primo, utrum unus angelus moueat intellectum alterius, illuminando. ¶Secundo, utrum unus moueat uoluntatem alterius. ¶Tertio, utrum inferior angelus possit illuminare superiorem. ¶Quarto utrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum unus angelus illuminet alium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd unus angelus nõ illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinem possidẽt nunc, quamuis in futuro expectamus. Sed tunc unus homo non illuminabit alium secundum illud Ier. 31. Non docebit ultra uir proximum suum, & uir fratrem suum. Ergo etiam nunc unus angelus non illuminat alium.

¶Præterea, Triplex est lumen in angelis, naturæ & gratiæ & gloriæ. Sed angelus illuminat lumine naturæ à creante: lumine gratiæ à iustificante: lumine gloriæ à beatificante. Quod totum dei est. Ergo unus angelus non illuminat alium.

¶Præterea, Lumen est forma quædam mentis. Sed mens rationalis à solo deo formatur nulla interposita creatura: ut Aug. dicit in lib. 83. quæst. Ergo unus angelus non illuminat mentem alterius.

¶SED CONTRA est quod dicit Dio. 8. cap. cæl. hierar. quòd angeli secundæ hierarchiæ purgantur & illuminantur & perficiuntur per angelos primæ hierar.

CONCLVSIO.

¶ Vnus angelus alium illuminat, uel confortando ipsius intellectũ, uel ex parte simultudinis rei cognitæ.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ unus angelus illuminat alium. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd lumen secundum quod ad intellectum pertinet, nihil est aliud quàm quædã manifestatio ueritatis. Secundum illud ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Vnde illuminare nihil aliud est quàm manifestationem agnitæ ueritatis alij tradere: secundum quem modum Apostolus dicit ad Ephe. 5. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo. Sic igitur unus angelus dicitur illuminare alium: inquantum ei manifestat ueritatem quam ipse cognoscit. Vnde Dio. dicit. 9. ca. cæl. hie. quòd theologi

¶Tertio ponit duos modos, quibus unus angelus illuminat alium angelum: & sic ponitur conclusio respõsiua in speciali bimembris, Vnus angelus illuminat angelũ & ex parte uirtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur prima pars, & secundo secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, ergo uirtus intellectualis inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum: ergo unus angelus illuminat alium, fortificando uirtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter, in minus & magis calido: consequentia uero probatur: quia hoc facit ordo conuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda uero pars probatur sic, Superior angelus ueritatem sic uniuersaliter nouit, ut improportionata sit inferiori: ergo distinguit ut ab inferiori capiatur: ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedẽs patet ex supradictis:

a ¶ Super Quæstionis centesimæsexta Articulum primum.

Annota. INtitulo aduerte, quòd quamuis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatione (quoniam nihil aliud est quàm locutio quædam, scilicet illuminatiua) illuminatio tamẽ est prior locutione, ut est mutatio atq; gubernationis diuinæ effectus: quoniã illuminatio per se importat actionẽ perfectiuã alterius: locutio autem nõ. & ideo hoc in loco prius de illuminatione quàm de locutione determinatur. Potest quoq; & alia ratio huius ordinis reddi, scilicet q̃ illuminatio est naturaliter prior locutione, sicut naturale animali: & hoc secundum nominis rationem: quãuis secundum suppositionẽ in tali materia secundum ueritatẽ locutio sit prior illuminatione. Quæstiones enim ordinãtur secundum rationes quæsitorum in cõmuni, & nõ secundum ordinem cõclusionum dicẽdarum.

Cõment. ¶In corpore tria. primo proponitur conclusio responsiua affirmatiue, scilicet, Vn⁹ angel⁹ illuminat alium. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis: & dicit quòd est manifestare alij ueritatẽ cognitam. probatur duplici⁹ ter primo ex ratione illuminationis: quæ habet ex authoritate ad Ephe. 4. & trahit ex ratione luminis assignata ad Ephe. 5. secundo ex auctate Dio. 7. cæl. hie. ¶Aduerte hic, q̃ manifestare aliquod ignotũ contingit dupliciter. Vno modo per simplicem præsentationẽ obiectũ: sicut habẽs pomũ occultatum, proferẽs illud in mediũ manifestat uidentibus. Aliomodo per adhibitionem luminis adiuuãtis: ut pateat alicui quod occultum erat: sicut addens candelam dicitur manifestare quod prius in lumine discerni non poterat. Manifestare primo modo non est illuminare, ut de se patet: sed manifestare secundo modo est illuminare. Vnde in litera ad significandũ q̃ illuminare nõ est quodcũque manifestare: dicitur q̃ illuminare est manifestationem agnitæ ueritatis tradere. ubi expresse utrunque ponit de ratione illuminationis, scilicet offerre ueritatem cognitam & manifestationem illius: qđ est per lumẽ adhibitũ. Vnde & in hoc differt, ut pãrebit, locutio ange lica ab illuminatione: quia illa obiectũ simpliciter offert: ista uero obiectũ simul cum lumine.

2. dist. 9. art. 2. Et dis. 11. q. uar. 1. Et ueri. q. 7. ar. 1. & 1. cor. 13. cor. 2.

¶Tertio ponit duos modos, quibus unus angelus illuminat alium angelum: & sic ponitur conclusio respõsiua in speciali bimembris, Vnus angelus illuminat angelũ & ex parte uirtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur prima pars, & secundo secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, ergo uirtus intellectualis inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum: ergo unus angelus illuminat alium, fortificando uirtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter, in minus & magis calido: consequentia uero probatur: quia hoc facit ordo conuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda uero pars probatur sic, Superior angelus ueritatem sic uniuersaliter nouit, ut improportionata sit inferiori: ergo distinguit ut ab inferiori capiatur: ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedẽs patet ex supradictis: prima consequentia probatur: quia connaturale est inferiori particularius recipere: & declaratur exemplo apud nos magistri & discipuli. Et confirmatur authoritate Dionysij. 13. cap. secunda consequentia est per se nota.

¶ Num unus angelus alium illuminet, confortãdo illius intellectũ, & quomodo

¶ Circa primam partẽ conclusionis & eius probationẽ occurrit dubiũ tactum à Durando & Aurcolo, consistens in hoc, Cõfortatio ista aut fit per actionem unius in alium: aut per cõcursum amborũ ad unũ cõmunem effectum. Si per actionem, dupliciter potest intelligi: aut causando intensius lumen intellectus: aut adhibẽdo aliquod nouum lumen. Sed nullo horũ modorum potest uerificari: ergo, quòd enim ibi non fit intensio luminis, patet ex eo quòd lumen uirtutis intellectiuæ, de quo est sermo, non suscipit magis & minus, cum sit naturalis potentia in natura inuariabili. Quòd etiam nõ causetur ibi nouum lumen secundũ esse intensiuum ie(ut quidam dicũt) ex eo patet, quòd unus angelus apud S. T. nõ potest causare in alio speciem obiectiuam cum ista habere esse intentionale: & esse quoddã intentionale lumẽ. Quòd autẽ ista confortatio nõ fiat per concursum utriusque intellectus ad intelligẽdum idem, patet dupliciter. Primo ex eo q̃ impossibile est duas intellectiuas uirtutes creatas eundem actum intelligendi causare: cũ intellectio sit actio immanens: nec unum accidẽs possibile sit esse in duobus. Secundo ex eo q̃ etiam in corporalibus unum agens non confortatur ex concursu alterius ad idẽ: nisi ipsum aliquid recipiat ab illo cõcurrẽte. Vnde & in litera dicitur, quòd mins calidum fortificatur ex præsentia magis calidi, quia crescit in calore, ubi ergo solus sit concursus ad tertium, non est fortificatio. Similiter modò potest dubitari de illo ordine conuersionis in spiritualibus, posito in litera: quid sit ista conuersio, aut scilicet est actiua in inferiorem, aut solum cõcursiua ad eũdem effectũ, & cætera, ut suprà.

Prima. Quæstio. 514 514 511

¶Ad hoc dicitur, quòd conuersio & confortatio ista fit per actionem unius in alium & per concursum utriusq; ad idẽ: nõ per modũ naturæ, sed artis cooperantis naturæ: nõ per influxum pertinentem ad agens naturale, sed per influxum pertinentem ad docentem ut sic.

¶Ad cuius euidentiam scito, quòd quantum ad propositum spectat, differentia inter ea quæ fiunt à natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunq;, sed cooperante naturæ est, quòd illa fiunt agente extrinseco: ut patet in generatione rerum naturalium: ista uero fiunt partim ab extrã, & partim ab intrã: ut patet de sanitate adepta per curam medicorum. Nec est dubium quin hoc modo in nobis scientia per doctrinam fiat, ut inferius latius patebit: nunc uero supponatur. Scito secundo, quòd actio docentis ut sic, non est præbere prius aliquod lumen: & deinde offerre ueritatem cognitam sed offerre ueritatem cognitam ut illuminatam. Sic enim illuminatur intellectus ad audendã ueritatem illam, & consequenter fortificatur ex participatione luminis superioris participati per receptionem illius ueritatis illuminatæ. Veritas autem illustrata est, cum lumine intellectuali clarat. Claret autem cũm intellectuali intuitu penetratur: & sic de primo ad ultima forma completiua, quia semper mens

tera dicitur, quòd min

gens naturale, sed per influxum pertinentem ad docentem ut sic.

mum, cum aliquod occultū non per solam absentiam, sed propter difficultatem uel excellentiam, &c. ut cognitum proponitur, ut illustratum profertur. Et quamuis contingat illud non uideri ab eo cui offertur, propter debilitatem intellectualis usus: tamen quantum in se est, ut illustratum proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profert enim quisq; superior inferiori obiectum, ut cognitum & illustratum. Et quoniam ex hoc solo non sequitur, ergo profertur obiectū ut illustratum huic inferiori: eo quòd cognitum à superiore claret ut obiectum ipsius, & non ut obiectum cuiuscunq; sicut cognitum à magistro claret ut obiectum illius & non adiscentis plerunq;. Ideo cum hac prima radice, concurrit secūda. s. particularizatio cōceptui habilium, ut percipiatur à tali inferiori: ut etiam apud nos cōtingit. Et sic dum angelus illuminat alium, regula uiret uterq; modus illuminationis coniungitur: quoniā & obiectū proponitur illuminatū & proportionatum inferiori, ut participanti hoc nouum lumen. Sed prius natura est lumen quàm diuisio. Et illud se tenet ex parte uis intellectiuę. Est enim intellectus ex illo, nō solum potens ad hoc percipiendum, sed alia, ad quæ prius non se extēdebat: hic autem se tenet ex parte speciei, id est conceptus. Et sic patet resp̄sio ad obiecta. Superior enim angelus cōuertit se ad inferiorē eo mō quo doctor ad discipulū, sublata tñ discursus imperfectiōe. Hęc autem conuersio nō cōsistit in actione aut cursu, aut cōcursu per modum naturæ, ut obiectiones procedunt: sed in actione in alium per modum artis cooperatiuæ naturæ. Et est in superiore, actiua ordinatio conceptus proprij illustrātis rem conceptam inferiori. In inferiore uero est applicatio intellectus sui ad formandum in se conceptum correspondentem ostensō conceptui de eadem re. Sic enim participat superioris lumen per modum disciplinæ. Sic quodam modo fit in inferiore nouum lumen, propter participationem prædictam qua redditur de potentia illuminatus actu illuminatus. Sic quodammodo lumen inferioris intenditur, quia efficacior fit ad intelligendum: non quòd sit propriæ intensiō. Sic quodammodo est duorum concursus. Ad tertium pro quanto doctor nihil prius dat discenti, sed ad formandum in ipso discente conceptum uerum proprium & clarum, & de re illa sum conceptū conuertit & ordinat. Hoc enim modo spiritualia continuantur, & cōfortantur continuatione & crescunt & non per præcursum aliquid adipiscūtur in corporalibus contingit. Hæc si non credis, lege quæst. 9. de ueritate art. 1.

a ¶*Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum secundum.*

Annota. TItulus clarus. possit, intelligitur de potentia sufficiente: alioquin non dicitur posse, nisi secundum quid.

Cōment. ¶In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue, Vnus angelus nō potest mouere uoluntatem alterius. Probatur hæc conclusio tali ordine: primo distinguitur hy mouere uoluntatem, in duo membra. Secundo probatur conclusio quo ad primum membrum. Et tertio quo ad secundū. Distinctio est, Voluntas potest moueri dupliciter, ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rursus ex parte obiecti est duplex motus, s. ipsum obiectū, & ostendens obiectū. Omnia sunt clara ex supradictis. Probatio conclusionis, quo ad primum mēbrum cōtinet duo: primo quid nō possit, scq; unus angelus nō potest mouere uoluntatē alterius ex parte obiecti & arguit sic, Bonū uniuersale tantū mouet sufficienter uoluntatem obiectiue, & hoc à solo deo ostenditur: ergo unus angelus non potest uoluntatem obiectiue mouere. Consequentia nota est: & accidēs quo ad primam partem probatum fuit superius. quo ad secundam uero insinuatur probatio ratione & authoritate. Ratio est, quia solus deus sufficit præsens facere obiectum beatitudinis, scilicet deū, ut per essentiā uidendū. Authoritas, Ego ostendā tibi omne bonū. Secūdo cōtinet quid possit angelus ex hac parte, scilicet q; potest inclinare uoluntatē utroq; modo. i. ut amabile, ut ostēdens amabile: quia

creata reputatur informis nisi ipsi primæ ueritati inhæreat. Aliæ uero illuminationes quæ sunt ab homine uel angelo, sunt quasi dispositiones ad ultimam formam.

ARTICVLVS II.

a ¶*An unus angelus moueat uoluntatem alterius.*

AD SECVNDVM uidetur q; unus angelus possit mouere uoluntatē alterius. Quia secūdum Dio. sicut unus angelus illuminat alium: ita purgat & perficit, ut patet ex authoritate supradicta[e]. Sed purgatio & perfectio uidētur pertinere ad uoluntatē. Nā purgatio uidetur esse à sordibus culpæ, quæ pertinet ad uoluntatē: perfectio autem uidetur esse per cōsecutionem finis, qui est obiectum uoluntatis. Ergo unus angelus potest mouere uoluntatem alterius.

¶Præterea, Sicut Dio. dic. 7. c. de di. no. nomina angelorū designāt eorū, q̄prietates. Seraphim enim incendētes dīr aut calefaciētes. Quod est per amorē qui ad uolūtatē ptinet. Vnus ergo angel⁹ mouet uoluntatē alterius.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. de anima, quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus angeli superioris superior est: ita etiam appetitus. Ergo uidetur quòd superior angelus possit immutare uoluntatem alterius.

¶SED CONTRA, Eius est immutare uoluntatem cuius est iustificare, cum iustitia sit rectitudo uoluntatis. Sed solus deus est qui iustificat. Ergo unus angelus non potest mutare uoluntatem alterius.

CONCLVSIO.

¶Non potest unus angelus mouere alterius uoluntatē obiectiue, potest tamen inclinare uoluntatē inferioris angeli obiectiue: sed solus deus, qui etiam uoluntatē quippiā uolēdi tribuit quibuſq; uoluntatē habētibus.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut suprà dictum est[e], uolūtas immutatur dupliciter. uno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potētiæ. Ex parte quidē obiecti mouet uoluntatē, & ipsum bonū quod est uoluntatis obiectū, sicut appetibile mouet appetitū: & ille qui demonstrat obiectū, puta qui demōstrat aliquid esse bonū. Sz sicut suprà dictū est[e], alia quidē bona aliqualiter inclināt uoluntatē, sed nihil sufficienter mouet uoluntatē nisi bonū ut̄e quod est deus. Et hoc bonū solus ipse ostendit, ut per essentiam uideatur à beatis, qui dicēti Moysi, Ostende mihi gloria tuā, respondit, Ego ostendam tibi omne bonū: ut habetur Exo. 33. Angelus ergo nō sufficiēter mouet uolūtatem, nec̄ ut obiectū, nec̄ ut ostendens obiectū: sed inclinat eā, ut amabile quoddā: & ut manifestans aliqua bona creata ordinata in dei bonitatē. Et per hoc inclinare pōt ad amorē creaturæ uel dei per modū suadentis. Ex pretiores angeli, cognoscunt inferiores per superiorum illuminationem.

¶Præterea, Sicut ordo corporalium substantiarum dependet ex dei uoluntate: ita & ordo substantiarū spiritualiū. sed sicut dictum est[e], deus quādoq; pter ordinē substantiarū corporaliū opatur. ergo etiā operatur pter ordinē spiritualiū substātiarū illuminādo ipse riores, nō p̄ medios supiores. Sic ergo inferiores illuminati à deo pōt supiores illūinare.

¶Præterea, Vnus angelus aliū illuminat, ad quē se cōuertit, ut suprà dictū est[e]. Sed cum ista cōuersio sit uolūtaria, poterit supremus angelus ad infimum se conuertere mediis prætermissis. Ergo potest eū immediate illuminare. Et ita potest illuminare superiores.

¶SED CONTRA est quòd Dio. dicit hanc legem esse diuinitatis immobiliter firmatam, ut inferiora reducantur in deum per superiora.

CONCLVSIO.

¶Nunquam inferiores angeli illuminant superiores, sed illuminantur ab illis.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ inferiores angeli nunq̄ illumināt superiores, sed semp ab eis illuminātur. Cuius ratio est: quia sicut suprà dictū est[e], ordo cōtinetur sub ordine, sicut causa cōtinetur sub causa. Vñ sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinē. Et ideo nō est incōueniens si aliquādo aliqd fiat præter ordinem inferioris causæ ad ordinandū in superiorē causam: sicut in reb⁹ humanis prætermittitur mandatū præsidis, ut obediatur principi. Et ita cōtingit, ut præter ordinē naturæ corporalis aliquid deus miraculose operetur ad ordinādū homines in eius cognitionē. Sed prætermissio ordinis, q̄ debetur spiritualibus substātiis, in nullo pti net ad ordinationē hominū in deū, cū operationes angelorū nō sint nobis manifestæ, sicut operationes uisibiliū corporū. Et ideo ordo, q̄ cōuenit spiritualib⁹ substātiis, nūq̄ à deo prætermittitur, quin semper inferiora moueantur per superiora: & nō econuerso.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ecclesiastica hierarchia imitatur cælestē aliqualiter: sed non perfectè cōsequitur eius similitudinem. In cęlesti enim hierarchia tota ratio ordinis est ex propinquitate ad deū. Et ideo illi qui sunt deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & scientia clariores. Et propter hoc superiores nūquam ab inferioribus illuminātur. Sed in ecclesiastica hierarchia interdum qui sunt deo per sanctitatē propinquiores, sunt gradu infimi, & scientia nō eminētes. Et quidā in uno etiā secūdū scientiā eminēt, & in alio deficiunt. Et, pter hoc superiores ab inferioribus doceri pñt.

¶Ad secundum dicendum quòd non est similis ratio de hoc, quòd deus agat præter ordinem naturę corporalis & spiritualis: ut dictum est[e]. Vnde ratio non sequitur.

¶Ad tertium dicendū, q̄ angelus uoluntate cōuertitur ad alium angelū illuminandum. Sed uoluntas angeli semper regulatur lege diuina, quæ ordinem in angelis instituit.

ARTICVLVS III.

a ¶*An angelus inferior superiorem illuminet.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus inferior superiorē illuminare possit. Ecclesiastica enim hierarchia deriuata est à cælesti, & eā repūtatur ad cę inclinatio actualis uolētis in uolitū igit uolūtas nō pōt educi de potētia ad actū uolēdi ex gte potētiæ ab aliquo extrinseco nisi à latore uolūtatis: & hæc ratio cōuincit intentū, & est p̄ se nota: cōstat enī q̄ moueri ad actualē inclinationē ut sic, nō nisi à se, aut à sui factore, à quo habitualē habet inclinationē, esse pōt: inclinationis enī rōe habere nō pōt respectu alicuius, qđ ab extra uenit. Si g̃s aūt cōtēdat ex supficie literæ, & nō ex rōne inclinatiōis, sed uariatione inclinationis, pcessum hūc iuterp̄trandū oīno uult, pōt dari secūda rīsio dicēdo, q̄ ga eiusdē rōnis est moueri appetitū aliquē ex gte potētiæ ad suū actū naturalē, & moueri ad oppositū: ideo ex negatione potētiæ motiuæ ad oppositū optim e sīerī negatio potētiæ motiuæ ad actualē inclinationē. Quòd aūt eiusdē rōis sit moueę ex gte potētiæ ad, ppriā inclinationē, & uariare inclinationē, ex eo patet, q̄ uariari inclinatio nō pōt nisi uariata uirtute quā segtur inclinatio: nō enī pōt imaginari q̄ uarieē inclinatio lapidis respectū motⁱ localis nisi facta mutatione circa grauitatē: sīātē enī illa semp motⁱ deorsum segtur, ut inclinatio. Alij aūt motⁱ pñt quidē ei inesse: sed nō ut inclinatio actualis: & rō est in prōptu, qa inclinatio actualis supponit habitualē, & est ab ea: ideo cę nō pōt actualis uariari nisi uariata habituali. Cōstat aūt q̄ uariare habitualē inclinationē est datoris nāę, cuiⁿ est illa uirtⁿ. Vñ nō uariat inclinatio terræ nisi trāsmutata terra de grauitate, qđ sine subtrāctali trāsmutatione fieri negt. Mutare igitur inclinationē etiā actualē nō pōt nisi dator uirtutis pp necessāriā cōnexionē iter actualē inclinationē & habitualē, q̄ phibet agēs extrinsecū attingere inclinationē actualē nisi media habituali. Hæc aūt est rō, quare extrinsecū agēs nō pōt educere appetitū aliquē de potētia ad actū secundū sufficia. s. actus ille inest ut inclinatio: inclinatio autē ut sic nō pōt ex gte potētiæ attingi, nisi media inclinatione habituali. ac p hoc si aliquod extrinsecū pōt educere p se habitualē inclinationē, id est actualē, oporter quòd possit dare talē habitualem inclinationem: & sic patet quomodo prædictus processus ualet. Prima tamen expositio brevior & formalior est.

a ¶*Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus

Annota. TItulus clarus: possit potentia naturali & ordinaria: nō de potētia dei absoluta est q̄stio.

Cōment. ¶In corpore una cōclusio responsiua negatiue: Angeli superiores nunq̄ illumināt superiores, sed cōtra. Hæc cōclusio cōtinet duo, s. regulariē ordinē inter illuminatū & illuminans: quia s. superiores fūt illuminātes, inferiores uero illuminati: & est uarietas talis ordinis i ly nunq̄ & ly semp. Et quo ad utrūq; ordinate ꝓbatur in litera. Primo quo ad primū: quia sicut causa ad causam, ita ordo ad ordinē: ergo sicut causa cōtinetur sub causa, ita ordo sub ordine continetur. Deinde quo ad secundū sic: p̄termissio ordinis secundarū causarū est ꝓpter ordinādū hominē in cognitione dei: sed pter missio ordinis in angelis nō pertinet ad ordinandum hominē in cognitione dei: ergo prætermissio in angelis nō p̄. Añs includit duo. s. q̄ prætermissio ordinis secundarū causarum sit ꝓpter ordinē ad primā causam, & q̄ sit ꝓpter talē ordinē. manifestationē dei ad homines. & quo ad utrūq; ꝓbatur. Quo ad primum dupliciter. s. ratione: quia ordo inferioris à superiori mutari pōt: exemplo in humanis præceptis. Quo ad secundum uero: quia in corporalibus causis hanc solam rationē uidem⁹. Minor uero ꝓbatur, quia operationes angelorū non sunt nobis manifestæ. Aduerte q̄ tota hæc rō fundata est super hoc q̄ operationis miraculosę finis est utilitas cognitionis & affectionis humanæ ad deum: iuxta illud Aplī: Vnicuiq; datur manifestatio Spiritus ad utilitatē. & subditur ibi de miraculis ut superius dictum est. Constat enim ex dictis in quæstione præcedēte, q̄ operatio dei pręter ordinē naturalē ad miracula spectat. Vide in tertio cōtra Gen. in calce. 99. capituli, quantum ualeat hæc ratio.

a ¶*Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum quartum.*

Cōment. TItulus clarus.

o ¶In corpore duo, Primo cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. Secūdo ostēdit differentiā remanētē inter illuminātē & illuminatū. ¶Quo ad primū cōclusio rātionis est, Angeli superiores illumināt inferiores omnibus quę nouerūt. Probatur, Omnes creaturæ ex duina bonitate participantes, ut bonū quod hāt in aliū diffundāt: ergo pro quāto aliqua agentia, magis participant diuinā bonitatē, tanto magis nituntur transfundere in alios perfectiones suas: ergo sancti angeli quicqđ à deo percipiūt, fubiectis impartiuntur. Añs, ꝓbatur dupliciter. Primo quia de ratione boni est, q̄ se aliis cōmunicet. Secundo ab effectu: quia agentia corporalia ꝑtū possunt assimilant sibi alia. Prima uero consequentia patet ex se: iuxta illud, Sicut simpliciter ad simpliciter. Et ni hil omnino cōfirmatur authoritate Petri apo. Secunda aūt, ꝓbatur: quia sancti angeli sunt in plenissima participatione diuine bonitatis. Quo ad secundū differentia reſtās cōsistit in mō scīēdi, & in una cō clusione ponitur. s. quod superiores remanēt in altiori ordine, & pfectiorē scientiam habentes. Probatur: quia inferiores nō recipiunt ita excellenter & declarat à magistro & discipulo.

a ¶*Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Cōment. ¶In corpore una cōclusio respōsiua ꝙsito affirmatiue, In angelis est aliqua locutio. Hāc cōclusionē posteā proponit, ostēdit q̄ sit difficilis penetratu ex authoritate Gręg. ac deinde probat, & declarat simul sic, Manifestare proprīū conceptum mentis alteri, est loqui alteri: sed ordinare proprium cōceptū ad manifestādū alteri, est manifestare proprium conceptum mētis alteri: ergo ordinare cōceptum ad manifestandū alteri est loqui. Sed angeli ordinant quandoque sic suos cōceptus: ergo loquuntur. maior est per se nota: prædicatur enī ibi diffinitum de diffinitione. Minor uero declaratur & probatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd superiorum angelorum scientia dicitur esse uniuersalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

¶Ad secundum dicēdum, quòd uerbum Magistri non sic est intelligēdum quòd inferiores angeli penitus ignorauerint mysterium incarnationis: sed quia non est ita plene, cognouerunt sicut superiores s. & in eius cognitione postmodum profecerūt, dum illud mysterium impleretur.

¶Ad tertium dicendum, quòd usque ad diem iudicij super noua aliqua supremis angelis reuelantur diuinitus de his quæ pertinent ad dispositionem mundi, & præcipue ad salutē electorum. Vnde semper remanet, unde supiores angeli inferiores illuminēt.

QVAESTIO CENTESIMASEPTIMA

De *locutionibus Angelorum, in quinque articulos diuisa.*

DEINDE cōsiderandū est de locutionib⁹ angelorū. ¶Et circa hoc quæruntur quinq;. ¶Primo, utrum unus angelus loquatur alij. ¶Secūdo, utrū inferior superiori. ¶Tertio, utrū angel⁹ deo. ¶Quarto, utrū in locutione angeli aliqd dictātia localis operetur. ¶Quinto, utrū locutionē unius angeli ad alterū oēs cognoscāt.

ARTICVLVS. I.

a ¶*Vtrum unus angelus alteri loquatur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd unus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Greg. 8. Mo. quòd in statu resurrectionis uniuscuiusq; mentem ab alterius oculis mēbrorum corpulentia non abscondit

Declaratur quidem ostendendo quid importat ordinare conceptū ad alterū, ut uideatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus uoluntatis. probatur, quia uoluntas mouet intellectum ad actū conceptū ad alterū: quia tripliciter potest intellectū inueniri in intelligente, habitualiter, actualiter, & relatū ad extra, ut percipiatur: qa dupliciter potest referri ad extra. f. ad faciēdū, ut patet in practicis: uel ad manifestandū, ut patet in loquēte. Probatur uero tripliciter. primo, quia trāslatio conceptus de habitu in actū est loqui sibiipsi: ut patet ex uerbi ratione tunc tm formati: ergo secūdo, quia ex ipsa ordinatione ad manifestādū innotescit alteri: ergo. Cætera nō egēt declaratione: cū cōstet angelos esse intellectualis naturæ: & in eis esse potētiam, & actum, & ueritatem conceptionum & uoluntatis, &c.

Annota. ¶Circa minorem, & eius probationē aduerte cp Sco. & sequaces naturā intellectualē putā, modo aliarum rerū iudicātes negāt hoc: & uolunt loqui cōsūtere causatione intellectiōis in audiēte, destruuntcp ordinē naturæ, ponētes inferiorē agere in superiorē: & fingūt auditionem differre à uisione: quia angelus audiēs cōcurrit pure passiue ad intellectionem: quæ est auditio, &c. Tota autē uis rationū suarum supponit intellectū unius angeli esse passiuum, p portionalē respectu alterius: quod est falsissimum: cum intellectus angelicus respectu nullius creaturæ habeat rationē passiui naturalis: ut ex supradictis in tractatu de angelis patet. Quāuis intellectus inferiorū habeat rationem passiui artificialis, id est disciplinabilis respectu superiorū: ut in præcedēte patet: unde quo ad nos nana sunt dicta. Sc. in 2. di. 9. q. 2. nec opus est alia solutione.

¶In respōsione ad tertium aduerte, cp dupliciter potest interpretari hæc respōsio. Primo ut intendat ponere aliquā spiritualē intentionē habentē uim excitatiuā ad audiendum, Et hoc licet demulceat aures, meo tū intellectui nō cōsonāt, eo cp quæ dispersa sunt in inferiori, unite poni debent in superiori: ut in litera dicitur. Secūdo ut intendat ponere in intellectuali locutione uim excitatiuā: & hoc cōsonat ordini rerū: ita cp cōuenientia inter locutionē corporalem & intellectualem posita in litera cōsistit in hoc, cp utrobiq; loquēs habet uim excitatiuā: ille p signū aliquod sensibile, iste p aliquā uim intelligibilem. Sed differentia est: quia ibi signum sensibile est obiectum sensibile, hic uero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione: ordinatio enim ipsa conceptus ad alterū ut audeatur, habet in se uirtutem excitatiuā ea ratione, quia facit hāc cōceptū esse de pertinētibus ad illū cui loquitur. Oportet cū putare cp quia oēs sensus nihil aliud sunt, cū diminute participationes intellectꝰ, cū sint uires cognoscitiuæ quorūdā specialium gñm ipsīus uero totius entis intellectus ipse ubi purus inuenitur, qualis est angelicus, præhabet eminētius quicquid ostēdi potest cōuenit: ac p hoc intellectualis locutio prehabet quidqd locutio nostra habet. eminētiori modo: & cōsequētēr unite, & similiter auditio intellectualis. Vñ nō oportet hic multiplicare entia, sed eleuare in unitatem eminenter æquiualentem omnibus: & sic omnia soluuntur.

a ¶*Super Quæstionis contesimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶In corpore una est cōclusio respōsiua quæsito affirmative, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hæc conclusio postquā posita est tali ordine, declaratur, & p batur ex differentia inter illuminationē, & locutionē, tria faciendo. Primo ponitur habitudo inter illas. Secundo assignantur propria cōstitutiua singularū, ibi, Ea uero quæ mētre. Tertio infertur differentia inter illas, quo ad ordinē suppositorū, in qua claudit̃ proposita cōclusio, ibi, Manifestum est autem. Comment.

¶Quo ad primū habitudo locutionis ad illuminationē est cōmunitas ad minus cōmune. Omnis enim illuminatio est locutio, sed non ecōuerso. probatur ex rationibus earum supra assignatis.

¶Quo ad secundū proprium constitutiuum ił luminationis est dependentia ad primā ueritatem: propriū uero cōstitutiuum locutionis est dependentia à uolūtate loquentis. Declarantur hæc & probātur. Declarantur resoluendo nētē cōceptu in duo principia, scilicet primū uēritatē & uolūtatē consipientis. Nec hęc resolutio, aut distinctio principiorū eget probatione: qm̃ cognitū ut sic, cū uerum quoddā sit, à prima ueritate dependere oportet, ut à mēsura essentiali extrinseca: & cum liberū quoddā sit, saltem quo ad usum seu exercitium actus, ut patet ex præcedenti argumento, oportet ut à uolūtate dependeat. Probatur uero: quo ad illuminationē sic, Veritas est lumen intellectus: ergo manifestatio alicuiꝰ ut pēdet à prima ueritate, est illuminatio, ubi tur cōsequētia: quia prima ueritas est regula oīs ueritatis. Quo ad locutionem uero, per eandem radicem negatiue, quia. f. uolūtas creata non est lux nec regula ueritatis. Et cōfirmatur ratio pro utraq; parte simul: quia nō pertinet ad perfectionē intellectus, quid tu uelis, sed quid rei ueritas habet.

infrā q 117. ar. 1. cō.

Et ueri. q. 9. ar. 3 Et 1. cō.

Et 33. co. 4.

Et 5. cō.

lib 4. co. 4. fi.

Et 1. cō.

Et ueri. q. 7. ar. 6

Quæstio.

Quæstio.

Quæstio.

Comment.

Comment.

*Comment

nullũ impedimentũ præstat distantia loci. Probat, Locutio angeli cõsistit in intellectuali operatione: ergo abstrahit oño à loco & tpe. ergo nihil operatur in ea diuersitas loci aut temporis. ergo, &c. Assipatet, & prima cõsequẽtia. probatur ex intelligere nostro, quia sabstrahit nisi ex parte phãtasmatũ, quæ ibi nõ sunt. secunda uero est per se nota.

a ¶*Super Quæstionis cẽtesimæseptimæ Articulum quintum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore una cõclusio respõsiua ẽt̃ q̃sito negatiue. Locutionẽ unius angeli ad aliũ nõ
524 omnes pcipiunt. Proba
515 tur, ꝓmiũ cõceptũ mẽ
526 tis. Vnus angel⁹ potest ordinare ex aliqua causa ad alterũ, & nõ oẽs. ergo pcipi põt ab uno, & nõ ab aliis. Ad̃s. probatur: ga ordinatio est uoluntaria. cõsequẽtia, probatur, quia per ordinatio-
f ⊙ b nẽ percipitur, id est sit
524 præsens ut percipiatur.

a ¶*Super Quæstionis cẽtesimæoctauæ Articulum primum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore tria. Primo distinguit. Secũdo rñdet quæsito, iuxta duo distinctionis membra. Tertio reprehẽdit errorem quendam.

¶Quo ad primũ distinctio est: Hierarchia põt dupliciter cõsiderari. Vno mõ ex parte principis. Alio mõ ex parte multitudinis ordinatæ, sub principe. Declarat distinctio ex quid nois hierarchiæ. dicit ẽm sacrũ principatũ: princi-
528 patus autem hæc duo
Vers.g. prædicta claudit in se.
9.ar.7. ¶Quo ad secundũ sunt cõclusiones duę, prima cõclo rñsiua iuxta primũ modũ est affirmatiua, Oẽs angeli, imo omnes creaturæ rõnales sunt unius hierarchiæ ex parte principis. Probatur: quia princeps ómniũ q̃ pñt sacrorũ esse participes, quales sunt rationales creaturæ, est unus deus gloriosus. Et cõfirmatur authoritate Aug. potentis unã ciuitatẽ angelorũ & hoim
Annota. honorũ, alterã malorũ. ¶Nec inuenis nouitie ex ista cõfirmatione ponẽte duas societates: & ẽt adducta ad phandã unitatem societatis. In hac ẽm authoritate duo dñr. Primũ, ꝙ angelorũ & hominũ participũ sacrorũ una est societas: & hoc est ad ꝓpositũ. Secundũ est, ꝙ dæmoniũ & hominũ deficien-
524 tiũ à sacris, alia est societas: & hoc est ad cõplementũ authoritatis allatæ. & seruit aliqualiter proposito, p quãto etiam hæc mala societas est etiam una.

¶Secunda uero cõclusio iuxta secundũ modũ est negatiua, Angeli nec cũ hominibus: nec Locutio autem est quædam operatio angeli. Cum ergo angelus sit in determinato loco, uidetur quòd usque ad determinatam loci distantiam angelus loqui possit.

¶Præterea, Clamor loquentis fit propter distantiam audientis. Sed Isa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo uidetur quòd in locutione angelorum aliquid operetur localiter distantia.

¶SED CONTRA est, quòd sicut dicitur Lucę 16, diues in inferno positus loquebatur Abrahæ, nõ impediente locali distantia. Multo igitur minus localis distãtia potest impedire locutionem unius angeli ad alterum.

CONCLVSIO.

¶In locutione angelorũ, cum in intellectuali opere consistat, nullũ impedimentũ præstat localis distantia.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ locutio angeli in intellectuali operatione cõsistit, ut ex dictis patet [c]. Intellectualis autem operatio angeli, omnino abstracta est à loco & tẽpore: natura etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionẽ ab hinc & nũc: nisi per accũs ex parte phãtasmatũ, q̃ in angelis nulla sunt. In eo autẽ qđ est oño abstractũ à loco & tẽpore, nihil operatur nec̃ tẽporis diuersitas, nec̃ loci distãtia. Vñ in locutione angeli nullũ impedimentũ facit distãtia loci.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locutio angeli, sicut dictum est [c], est locutio interior: q̃ tamen ab alio percipitur. Et ideo est in angelo loquente: & per consequens ubi est angelus loquẽs. Sed licut distantia localis non impedit quin unus angelus alium uidere possit: ita etiam nõ impedit quin percipiat quod in eo ad se ordinatur. Quod est eius locutionem percipere.

¶Ad secundum dicendum, quòd clamor ille non est uocis corporeæ, quæ fit propter distantiam loci: sed significat magnitudinẽ rei quæ dicebatur, uel magnitudinem effectus, secũdũ quod dicit Gre. 2. Mora. Tanto quisq̃ minus clamat, quanto minus desiderat.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum locutionem unius angeli ad alterum omnes cognoscant.*

AD QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd locutionem unius angeli ad alterũ omnes cognoscant. Quod enim unius hominis locutionem non oẽs audiant, facit inæqualis loci distantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia: ut dictum est [c]. Ergo uno angelo loquente ad alterum omnes percipiunt.

¶Præterea, Omnes angeli cõmunicant in uirtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis unius ordinatus ad alterum cognoscitur ab uno, pari ratione cognoscitur ab aliis.

¶Præterea, Illuminatio est quædam species locutionis. Sed illuminatio unius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia ut Dion. dicit 15. cæl. hier. una quæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditam aliis cõmunicat. Ergo & locutio unius angeli ad alterum, ad omnes perducitur.

¶SED CONTRA est, quòd unus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

CONCLVSIO.

¶Locutionem unius angeli ad alium non omnes percipiunt, cum uoluntarie fiat.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictum est [c], conceptus mentis unius angeli percipi potest ab altero ꝓ hoc, quòd ille, cuius est conceptus, sua uoluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad unum, & nõ ad alterum. Et ideo potest conceptus unius ab aliquo uno cognosci, & non ab aliis. Et sic locutionem unius angeli ad alterum potest percipere unus absq̃ aliis: non quidem impediente distantia locali, sed hoc faciente uoluntaria ordinatione, ut dictum est [c].

¶Vnde patet responsio ad primum & secundum.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd illuminatio est de his quæ emanant à prima regula ueritatis: quæ est principium cõmune omnium angelorum. Et ideo illuminationes sunt omnibus communes [c]. Sed locutio potest esse de his quæ ordinantur ad principium uoluntatis creatę, quod est proprium unicuique angelo. Et ideo non oportet quòd huiusmodi locutiones sint omnibus communes.

QVAESTIO CENTESIMAOCTAVA

De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione angelorum secũdum hierarchias & ordines. Dictum est enim [c], quòd superiores inferiores illuminant, & non econuerso.

¶Circa hoc quæruntur octo. ¶Primo, utrũ omnes sint unius hierarchiæ. ¶Secundo, utrũ in una hierarchia sit unus tantum ordo. ¶Tertio, utrum in uno ordine sint plures angeli. ¶Quarto, utrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. ¶Quinto, de nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. ¶Sexto, de comparatione ordinum adinuicem. ¶Septimo, utrum ordines durent post diem iudicij. ¶Octauo, utrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum omnes angeli sint unius hierarchiæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli sint unius hierarchiæ. Cum enim angeli sint supremi inter creaturas: oportet dicere quòd sint optime disposĩti. Sed optima dispositio est multitudinis, secundum quod cõtinetur sub uno principatu: ut patet per philosophum 2. Meta. & in 3. Politi. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quàm sacer principatus, uidetur quòd omnes angeli sint unius hierarchiæ.

¶Præterea, Dio. dicit in 3. cap. cæ. hie. quòd hierarchia est ordo, scientia, & actio. Sed omnes angeli conueniunt in uno ordine ad deum quem cognoscunt, & à quo in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt unius hierarchiæ.

¶Præterea, Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominibus & angelis. Sed omnes homines sunt unius hierarchiæ. Ergo etiam omnes angeli sunt unius hierarchiæ.

¶SED CONTRA est, quòd Dio. 6. ca. cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias angelorũ.

CONCLVSIO.

¶Oẽs angeli & rationales creaturæ, quarũ Deus princeps est, ut sic unius sunt hierarchiæ, sed nec angeli cũ hominib⁹, nec inter se, quo ad multitudinis cõsideratiõnẽ, sunt uni⁹ hierarchiæ, sed ipsi inter se angeli tres cõstituũt hierarchiãs.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hierarchia est sacer principatus, ut dictum est [c]. In nomine autem principatus duo intelligũtur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igitur unus est deus princeps, nõ solum omnium angelorum, sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solum omnium angelorum, sed etiam totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, una est hierarchia. Secundum quod Augu. dicit in 12. de ci. dei, duas esse ciuitates, hoc est societates: unã in angelis bonis & hominibus, alteram in malis. Sed si consideretur principatus ex parte multitudinis ordinatæ sub principe, sic unus principatus dicitur secundum quod multitudo uno & eodem modo potest gubernationem principis recipere. Quæ uero nõ possunt secundum eundem modum gubernari à principe, ad diuersos principatus pertinent. Sicut sub uno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis regũtur legibus & ministris. Manifestum est autem quòd homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate, homines uero percipiũt eas sub sensibilium similitudinib⁹: ut Dio. dicit 1. cæle. hierar. Et ideo oportet distingui humanã hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictum est enim suprà [c], dum de cognitione angelorum ageretur, quòd superiores angeli habent uniuersaliorem cognitionem ueritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem uniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerum de quibus angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quod procedunt a primo principio uniuersali, quod est deus. Et iste modus conuenit primæ hierarchiæ, quæ immediate ad deum extenditur, & quasi in uestibulis dei collocatur, ut Dio. dicit 7. ca. cæle. hierar. Secundo uero, prout huiusmodi rationes dependẽt ab uniuersalibus causiis creatis, quę iam aliquo modo multiplicantur. Et hic modus conuenit secundæ hierarchiæ. Tertio autem modo secundum

inter se sunt unius hierarchiæ, sed tres inter se constituunt hierarchias ex parte multitu
534 dinis ordinatæ. Ista cõclusio habet tres partes. Prima est de pluralitate hierarchiæ inter angelos, & homines. Secunda inter angelos. Tertia est de certo numero hierarchiæ angelicæ. Et probatur quo ad primam partẽ, Vnitas principatus ex parte multitudinis est ex unitate modi passiuæ gubernationis à principe, & pluralitas ex pluralitate: ergo angeli & homines non sunt unius hierarchiæ. Antecedens probatur inductiue in politicis. consequentia probatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernãtur. probatur: quia illi illuminationib⁹ puris, homines uero sub sensibilium similitudinib⁹: ut patet ex Dio. Secunda uero pars ex eadem authoritate probatur, inferendo eodem modo. ergo angeli inter se non sunt unius hierarchiæ. probatur sequela: quia non eodem modo
530 illuminantur: quia superiores uniuersalius lumẽ quàm inferiores recipiunt. Tertia autem pars probatur sic: Rationes de quibus angeli illuminantur, possunt in triplici gradu considerari: ergo acceptio cognitiõis: ergo sunt tres hierarchiæ. Consequentiæ sunt notæ ex dictis. Antecedens declaratur, quia possunt sumi ut sunt à deo: secundo ut ab uniuersalibus secundis: tertio ut à propriis, atque applicatæ ad singula. primus modus conuenit primæ hierarchiæ, ut confirmat Diony. secũdus secundæ, & tertius infimæ.

¶Quo ad tertium errant, & contra intẽtionem Dion. loquuntur, ponentes hierarchiam in diuinis personis. Probatur prima pars: quia hoc sequitur corollarie ex dictis. secunda uero quia hierarchia
534 apud Dio. 4. capitulo, exigit inter suppositas habitudinem purgationis, illuminationis & perfectionis: sed hæc procul sunt à diuinis personis. ergo, &c. Cau
529 sa erroris uidetur: quia in diuinis personis est ordo quidã sed ille, &c.

a ¶*Super Quæstionis cẽtesimæoctauæ Articulum secundum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore articuli tria. Primo ostendit diuersitas ordinum in qualibet hierarchia: & sic directe respondetur quæsito. Secundo penes quid attenditur ista diuersitas. Tertio ostenditur numerus.

¶Quo ad primum ponitur conclusio respon-

cundum quod huiusmodi rationes applicantur singulis rebus, prout dependent à propriis causis. Et hic modus conuenit infimæ hierarchiæ. Quod plenius patebit, cum de singulis ordinibus agetur [c]. Sic igitur distinguuntur hierarchiæ ex parte multitudinis subs tantiæ. Vnde manifestum est eos errare, & contra intentionem Dio. loqui, qui ponũt in diuinis personis hierarchiam, quã uocant supercælestem. In diuinis enim personis est quidã ordo naturæ, sed non hierarchiæ. Nam ut Dio. dicit 3. c. cæ. hier. ordo hierarchie est alios quidem purgari, & illuminari, & perfici, alios autem purgare, & illuminare, & perficere. Quod absit ut in diuinis personis ponamus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de principatu ex parte principis. Quia optimum est quòd multitudo regatur ab uno principe: ut philosophus in pluribus locis intendit.

¶Ad secundum dicendum, quòd quantum ad cognitionem ipsius dei, quẽ omnes uno modo, scilicet per essentiã uident, nõ distinguuntur in angelis hierarchię, sed quantũ ad rationes rerum creatarum: ut dictum est.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd omnes homines sunt unius speciei: & unus modus intelligendi est eis connaturalis. Non sic autem est in angelis. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in una hierarchia sint plures ordines.*

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur quòd in una hierarchia non sint plures ordines. Multiplicata enim diffinitione multiplicatur & diffinitũ. Sed hierarchia, ut Dio. dicit, est ordo. Si ergo sunt multi ordines, non erit una hierarchia sed multæ.

¶Præterea, Diuersi ordines sunt diuersi gradus: & gradus in spiritualibus constituuntur secũdum diuersa dona spiritualia. Sed in angelis omnia dona spiritualia sunt cõmunia: quia nihil ibi singulariter possidetur. Ergo non sunt diuersi ordines angelorum.

¶Præterea, In ecclesiastica hierarchia distinguuntur ordines secundum purgare, illuminare, & perficere. Nam ordo diaconorum est purgatiuus, sacerdotum illuminatiuus, episcoporum perfectiuus: ut Dio. dicit 5. ca. ecclesiastic̃ hierar. Sed quilibet angelus purgat, illuminat, & perficit. Non ergo est distinctio ordinum in angelis.

¶SED CONTRA est quod Apost. dicit ad Ephe. primo, quòd deus constituit Christum hominem supra omnem principatum & potestatem & uirtutem & dominationem, qui sunt diuersi ordines angelorum: & quidam eorum ad unam hierarchiã pertinent, ut infra patebit [c].

CONCLVSIO.

¶In omni hierarchia distinguuntur tres ordines diuersi: summus, medius, & infimus, secundum uarias angelorum officia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est [c], una hierarchia est unus principatus, id est una multitudo ordinata uno modo sub principis gubernatione. Non autem esset multitudo ordinata, sed confusa, si in multitudine diuersi ordines non essent. Ipsa ergo ratio hierarchię requirit ordinum diuersitatem. Quæ quidem diuersitas ordinum secundum diuersa officia & actus considerator, sicut patet quòd in una ciuitate sunt diuersi ordines, secundum diuersos actus. Nam alius est ordo iudicantium, & alius pugnantium, & alius laborantium in agris, & sic de aliis. Sed quamuis multi sint unius ciuitatis ordines, omnes tamen ad tres possunt reduci, secundũ quod quælibet multitudo perfecta habet principium, medium, & finem. Vnde & in ciuitatibus triplex ordo hominum inuenitur. Quidam enim sunt supremi, ut optimates: quidam autem sunt infimi, ut uilis populus, quidam autem sunt medij, ut populus honorabilis. Sic igitur & in qualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diuersos actus & officia, & omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet ad summũ, medium, & infimum. Et propter hoc in qualibet hierarchia Diony. ponit tres ordines.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo dupliciter dicitur. Vno modo, ipsa ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus. Et hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus unus. Et sic dicuntur plures ordines unius hierarchiæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd in societate angelorum omnia possidentur communiter. Sed tamen quædam excellentius habentur à quibusdam, quàm ab aliis. Vnumquodque autem perfectius habetur ab eo qui potest illud communicare, quàm ab eo qui non potest. Sicut perfectius est calidum quod potest calefacere, quàm quod non potest: & perfectius scit qui potest docere, quàm qui non potest. Et quanto perfectius donum aliquis communicare potest, tanto in perfectiori gradu est. Sicut in perfectiori gradu magisterij est qui potest docere alios rem scientiam. Et secundum hanc similitudinem cõsideranda est diuersitas graduum uel ordinum in angelis secundum diuersa officia & actus.

¶Ad tertium dicendum, quod inferior angelus est superior supremo homine nostræ hierarchiæ [c]: secundum illud Matth. 11. Qui minor est in regno cælorum, maior illo, scilicet Iohanne bapti. quo nullus maior inter natos mulierum surrexit. Vnde minor angelus cælestis hierarchiæ potest nõ solum purgare, sed illuminare & perficere, & altiori modo, quàm ordines nostræ hierarchiæ. Et sic secundum distinctionem harum actionum non distinguuntur cælestes ordines, sed secundum alias differentias actionum.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum in uno ordine sint plures angeli.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in uno ordine nõ sint plures angeli. Dictum est enim suprà [c], omnes angelos inæquales esse adinuicem. Sed unius ordinis esse dicuntur quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli nõ sunt unius ordinis.

¶Præterea, Quod potest sufficienter fieri per unum, superfluum est quòd fiat per per multa. Sed illud quod pertinet ad unum officium angelicum, sufficienter potest fieri per unum angelum multo magis, q̃ per unum solem sufficienter fit quod pertinet ad officium solis, quanto perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, ut dictum est [c], superfluum est ꝙ sint plures angeli unius ordinis.

¶Præterea, Suprà dictum est [c] quòd omnes angeli sunt inæquales. Si ergo plures angeli sint unius ordinis, puta tres uel quatuor: infimus superioris ordinis magis conueniet cum supremo inferioris, quàm cum supremo sui ordinis. Et sic uidetur, quòd magis sit unius ordinis cum hoc, quàm cum illo. Nõ igitur sunt plures augeli unius ordinis.

¶SED CONTRA est quod Isa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabant alter ad alterum: sunt ergo plures angeli in uno ordine Seraphim.

CONCLVSIO.

¶Multi angeli sunt in uno ordine nobis noto, sed quilibet angelus proprium habet ordinem nobis incognitum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ille

sima, In qualibet hierarchia sunt diuersi ordines. Probatur ex ratione hierarchiæ sic, Vna hierarchia est una multitudo ordinata uno modo sub principe, ergo in ea sunt diuersi ordines. probatur consequentia: quia aliter nõ esset multitudo ordinata, sed confusa.

¶Aduerte nouitie, ꝙ ad ordinẽ inter aliqua sequitur diuersitas ordinum, pro quanto sequitur diuersitas ordinatorum gradus, oportet enim in ordine unum esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum & ordo posteriorum. Nec refert ad propositum, an unum uel plura sint in ordine priorum aut posteriorum: sufficit quòd multitudo est ordinata: sequitur, ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorum gradus: alioquin esset confusio.

¶Quo ad secundum dicitur: ordo diuersitas ordinis officij & actus probatur ex dispositione ordinũ in politicis.

¶Quo ad tertium, In Cõment. qualibet hierarchia sũt tres ordines, summus, medius & infimus. Probatur dupliciter. prima ratione: quia omnis diuersitas ordinum penes officia, &c. reducitur ad trinarium. quod probatur. Tum quia multitudo perfecta reducitur ad trinarium principium medium & finem, ex primo cæli. Tum quia in politicis hoc experimur, ubi optimates, nobiles, & populus sunt summi, medij, & infimi. Tum authoritate Dionysij.

a ¶*Super Quæstionis cẽtesimæoctauæ Articulum tertium.* Locis sũpra ar. 2. inductis.

TItulus clarus. 560

¶In corpore duo. Primo est una distinctio bimembris. Secundo sunt duæ conclusiones iuxta membra distinctionis. Cõment.

¶Quo ad primum distinguitur, Ly ordo, dupliciter sumitur, communis, & specialis: & ponitur differentia inter eos, quia communis sequitur incompletum notitiam ordinatorum, specialis uero perfectã. 564

Quod declaratur & ratione: quia notitia imperfecta non distinguit nisi in uniuersali, & per pauciora, perfecta uero in singula diuidit, ota perlustrãs. Et inductione in corporibus cælestibus, & inferioribus gradibus rerum.

¶Aduerte hic ꝙ differentia inter istos, sicut & inter alias res, potest dupliciter assignari, scilicet secundum se, seu in esse: & quo ad nos, seu cognosci à nobis. In litera utraque differentia tangitur, secundum se quidem, quia

Annota.

alter cõmunis,alter specialis:quo ad nos uero, quia iste non cognoscitur,nisi perfecte cognitis rebus naturalibus,ii le uero iperfecte notis.

¶Quo ad secũdum ponuntur duæ conclusiones respõdẽtes iuxta hos duos modos accipiendi ordinem, applicatos ad angelos. Prima est, Multi angeli sunt in uno ordine nobis noto. Probatur, Nos non cognoscimus angelos nisi imperfecte, ut Dionysius dicit; ergo nobis non est notus nisi ordo communis,comprehendens multos. patet sequela ex dictis in distinctione. Secunda, Quilibet angelus habet proprium ordinem nobis incognitum. Probatur prima pars à fortiori: quia quælibet stella habet proprium ordinem & officium.secunda uero,quia propria officia ignoramus,ex quorum notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

264 a ¶*Super Quæstionis 108. Artic. quartũ.*

Titulus clarus.

Cõment. ¶In corpore sunt duæ cõclusiones respõsiuę quæstio. Prima est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finẽ naturalem inest à natura. Secunda est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem supernaturalẽ inest completiue à gratia, inchoatiue uero à natura. Hæ conclusiones primo probantur quo ad id, quod supponunt ambe:supponiẽ in utraq; conclusione, q̃ ordines angelici attendãtur, & distinguantur in ordine ad finem. Et hoc probatur sic,Ordo multitudinis sub principatu existentis,est ordo gubernationis passiuæ: ergo est p respectũ 531 *2. dist. 9. arti. 7.* ad finem.patet sequela: quia de ratione gubernationis est finẽ respicere. Secũdo reperitur distinctio de fine eorũ,naturali scilicet & supernaturali: quæ supponit etiam. Tertio ponitur prima conclusio absq; probatione,utpote per se nota. Quarto ponitur secunda, quo ad primũ partẽ,quia per solã gratiam attingi potest talis finis: quo ad secundum uero,quia angelis data sunt gratuita secundum capacitatẽ naturalium. Et ex hoc deducit corollarie differẽtia inter angelorũ & hominũ ordines in ordine ad finẽ supernaturalẽ, qđ in illis est à gratia cõpletiue,& à natura dispositiue, in hoibus à gratia tm̃,& hoc ga hominib9 non dantur gratuita secundũ naturalia,quemadmodum angelis.

a ¶*Super Quæstionis 108. Articu. quintũ.*

Titulus clarus.

¶In Angeli & archãgeli & cætera nomina qui perfecte cognoscit res aliquas, potest usq; ad minima & actus,& uirtutes, & naturas earum distinguere. Qui autem cognoscit eas imperfecte, non potest distinguere nisi in uniuersali. Quæ quidem distinctio fit per pauciora. Sicut qui imperfecte cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in uniuersali:ponens in uno ordine cælestia corpora,in alio corpora inferiora inanimata,in alio plantas,in alio animalia. Qui autẽ perfectius cognosceret res naturales,posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibꝰ diuersos ordines, & in singulis aliorũ. Nos autem imperfecte angelos cognoscimus,& eorum officia, ut Dio. dicit sexto capitulo cæleſt. hierar. Vnde non possumus distinguere officia & ordines angelorum nisi in communi.Secundum quem modum multi angeli sub uno ordine cõtinentur. Si autem perfecte cognosceremus officia angelorũ, & eorum distinctiones, perfecte sciremus quòd quilibet angelus habet suum proprium officium, & suum proprium ordinem in rebus: & multo magis quàm quælibet stella, etsi nos lateat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes angeli unius ordinis sunt aliquo modo æquales quantum ad communem similitudinem: secundum quam constituuntur in ordine. Sed simpliciter nõ sunt æquales[c]. Vnde Dio. dicit 10.ca.cæle.hier. quòd in uno & eodem ordine angelorum est accipere primos,medios, & ultimos.

¶Ad secundum dicendum,quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorum, secundum quam quilibet angelus habet proprium officium & ordinem,est nobis ignota.

¶Ad tertium dicendum,quòd sicut in superficie quæ partim est alba & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri,magis conueniunt secundũ situm,quàm aliæ duæ partes albæ:minus tamen secundũ qualitatem: ita duo angeli qui sunt in terminis duorum ordinum, magis secum conueniunt secundum propinquitatem naturæ, quàm unus eorum cum aliquibus aliis sui ordinis:minus autem secundum idoneitatẽ ad similia officia. Quæ quidẽ donatiua usq; ad aliquem certum terminum protenditur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura in angelis.*

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum & ordinum nõ sit à natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus. Et ad diffinitionem eius Dion.ponit quòd dei formæ quantum possibile est, similat. Sed sanctitas & deiformitas est in angelis per gratiam, non per naturam. Ergo distinctio hierarchiarum & ordinum in angelis est per gratiam, non per naturam.

¶Præterea, Seraphim dicuntur ardentes uel incẽdentes: ut Dio. dicit 7. ca. cæl.hierar. Hoc autem uidetur ad charitatem pertinere, quę non est à natura,sed à gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis:ut dicitur ad Ro.5. Quod non solum ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici potest: ut Aug. dicit 12. de ci. dei. Ergo ordines in angelis non sunt à natura.

¶Præterea , Hierarchia ecclesiastica exemplatur à cæleſti. Sed ordines in hominibus non sunt per naturam , sed per donum gratiæ. Non enim est à natura quòd unus est episcopus, & alius est sacerdos, & alius diaconus,Ergo neque in angelis sunt ordines à natura,sed à gratia tantùm.

¶SED CONTRA est quod Magister dicit 9. di. secundi sen. quòd ordo angelorũ dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur,sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Distinctio ergo ordinum in angelis est nõ solùm secũdum dona gratuita,sed etiam secundũ dona naturalia.

CONCLVSIO.

¶*Distinguuntur angelici ordines secundum finem naturalem per ipsa naturalia,secundum supernaturalem uero finem, distinguuntur secundum gratuita dona: in angelis tamen completiuę à gratia, dispositiue autem à natura, in hominibus tantum à gratia.*

¶RESPONDEO dicendum,quòd ordo gubernationis,qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attenditur per respectum ad finem. Finis autem angelorũ potest accipi dupliciter. Vno modo secundum facultatem suæ naturæ,ut scilicet cognoscant & amẽt deum naturali cognitione & amore. Et secundum respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorum,secundum naturalia dona. Alio modo potest accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum,qui cõsistit in uisione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius:ad quem finem pertingere non possunt nisi per gratiam. Vnde secundum respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis:completiue quidem secundum dona gratuita, dispositiue autem secundum dona naturalia:quia angelis data sunt dona gratuita secũdum capacitatem naturalium. Quod non est in hominibus,ut suprà dictum est . Vnde in hominibus distinguuntur ordines secundum dona gratuita tãtum, & non secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta. 316

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ordines angelorum non conuenienter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicũtur & angeli, & uirtutes, & potestates cęlestes. Sed nomina cõmunia inconuenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconuenienter nominatur unus ordo angelorũ, & alius uirtutũ. 533 *1. dist. 9. art. 4. Et 3. contra c. 80.*

¶Præterea, Esse dominum est proprium dei, secundum illud Psal. Scitote quoniam dominus ipse est deus. Ergo inconuenienter unus ordo cælestium spirituum dominationes uocantur.

¶Præterea,Nomen dominationis ad gubernationem pertinere uidetur. Similiter autem & nomen principatuum & potestatũ. Inconuenienter ergo tribus ordinibus hæc tria nomina imponũtur.

¶Præterea, Archangeli dicũtur quasi principes angeli. Non ergo hoc nomẽ debet imponi alij ordini quàm ordini principatuũ.

¶Præterea, Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet. Nomen autem Cherubim imponitur à scientia. Charitas autem & scientia sunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina spiritualium ordinum.

¶Præterea, Throni dicuntur sedes. Sed ex hoc ipso deus in creatura rationali sedere dicitur quòd ipsum cognoscit & amat. Nõ ergo debet esse alius ordo thronorum ab ordine Cherubim & Seraphim. Sic igitur uidetur quòd inconuenienter ordines angelorum nominentur.

¶SED CONTRA est authoritas sacræ scripturæ, quæ sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isa.6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorũ Co. 1. Dominationes autem & uirtutes, & potestates,& principatus ponuntur Eph. 1. Nomen autem archangeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem angelorum in pluribus Scripturæ locis.

CONCLVSIO.

¶*Distinguuntur in angelicis hierarchijs nouem ordines angelorum: Cherubim, Seraphim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes Archangeli, & Angeli.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum considerare oportet, quòd propria nomina singulorum ordinum proprietates eorum designant: ut Dio. dicit 7.cap.cæle. hierar. Ad uidendum autem quæ sit proprietas cuiuslibet ordinis, considerare oportet, quòd in rebus ordinatis, tripliciter aliquid esse contingit, scilicet per proprietatem, per excessum & per participationem. Per proprietatem autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quòd adæquatur & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud, quod attribuitur alicui, est minus quàm res, cui attribuitur: sed tamen conuenit illi rei per quendam excessum. Sicut dictum est [c] de omnibus nominibus quæ attribuuntur deo. Per participationem autem quando illud quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, sed deficienter. Sicut sancti homines participatiue dicũtur diĳ. Si ergo aliquid nominari debeat nomine dessignante proprietatẽ ipsius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, neq; ab eo quod excedẽter habet: sed ab eo quod est sibi quasi coæquatũ. Sicut si quis uelit, ꝓprie nominare hominẽ, dicet eũ substantiã rationalẽ, nõ autẽ ꝓprie substãtiam intellectualẽ: qđ est, ꝓpriũ nomen angeli: ga simplex intelligẽtia cõuenit angelo per ꝓprietatẽ, homini uero per participationẽ.

Neque

Neq; substantiã sensibilem, quod est nomẽ bruti propriũ: quia sensus est minus q̃ id quod est propriũ homini, & conuenit homini excedenter præ aliis animalibus. Sic igitur considerãdum est in ordinibus angelorum, q̃ omnes spirituales perfectiones sunt omnibus angelis cõmunes, & omnes abundãtius existũt in superioribus q̃ in inferioribus. Sed cũ in ipsis etiã perfectionibus sit quidã gradus, superior perfectio attribuitur superiori ordini per proprietatem, inferiori uero per participationem. Ecõuerso autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, superiori autẽ per excessum. Et ita superior ordo à superiori perse ctione nominatur. Sic igitur Dio. exponit ordinum nomina secundum conuenientiam ad spirituales perfectiones eorũ. Greg. uero in expositione horũ nominũ magis attendere uidetur exteriora ministeria. Dicit enim, q̃ angeli dicũtur qui minima nũtiant, archangeli qui summa: uirtutes per quas miracula fiũt, potestates quibus aduersæ potestates arcentur uel repellũtur, principatus, qui ipsis bonis spiritibus præsunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes spiritus inquantũ sunt manifestatores diuinorum, angeli uocantur. Sed superiores angeli habent quãdã excellẽtiam in hac manifestatione, à qua superiores ordines nominantur. Infimus autẽ angelorum ordo nullam excellentiã supra cõmunem manifestationem addit. Et ideo à simplici manifestatione nominatur. Et sic nomen cõmune remanet infimo ordini quasi propriũ, ut dicit Dio. 5. c. cęl. hier. Vel potest dici, q̃ in infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorum: quia immediate nobis annuntiãt. Virtus autẽ dupliciter accipi potest. Vno modo cõiter, secũdũ quod est media inter essentiã & operationem. Et sic oẽs cælestes spiritus nominantur cælestes uirtutes: sicut & cælestes essentię. Alio modo, secundum quod importat quendam excessum fortitudinis. Et sic est proprium nomen ordinis. Vnde Dio. dicit 8. c. cæl. hier. q̃ nomen uirtutum significat quendam uirilẽ & inconcussam fortitudinẽ. Primo quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: secundo ad susciendum diuina. Et ita significat quòd sine aliquo timore aggrediuntur diuina quæ ad eos pertinent: quod uidetur ad fortitudinem animi pertinere.

¶Ad secundum dicendum, q̃ sicut dicit Dio. 12. c. de di. no. domi nario laudatur in deo singulariter per quẽdã excessum. Sed per participationẽ diuina eloquia uocant dominos principaliores ornatus, per quos inferiores ex donis eius accipiunt. Vnde & Dio. dicit in 8. c. cæ. hie. q̃ nomẽ dominationum primo quidem significat quandã libertatem quæ est & à seruili conditione & pedestri subiectione, sicut plebs subiicitur, & à tyrãnica oppressione, quam interdũ etiã maiores patiuntur. Secundo significat quandam rigidã, & inflexibilem gubernationẽ quæ ad nullum seruilem actum inclinatur neq; ad aliquẽ actum subiectorũ uel oppressorum à tyrannis. Tertio significat appetitum & participationem ueri dominĳ quod est in deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationẽ eius quod est in deo. Sicut nomen uirtutum significat participationem diuinæ uirturis. Et sic de aliis.

¶Ad tertium dicendum, quòd nomen dominationis & potestatis & principatus diuersimode ad gubernationem pertinet. Nã dñi est solũmodo præcipere de agendis. Et ideo Greg. dicit, q̃ quædã angelorũ agmina pro eo q̃ eis cætera ad obediendum subiecta sunt, dñationes uocantur. Nomẽ uero potestatis ordinationẽ quandã designat: secundũ illud Apost. ad Roma. 13. Qui potestati resistit, dei ordinationi resistit. Et ideo Dion. dicit q̃ nomẽ potestatis significat quandã ordinationẽ & circa fusce prionem diuinorum, & circa actiones diuinas: quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet ordinare, quæ à subditis sint agenda. Principari uero, ut Grego. dicit, est inter reliquos priorem existere, quasi primi sint in executione eorũ quæ imperantur. Et ideo Dio. dicit 9. c. cæl. hier. q̃ nomen principatuum significat ductiuũ cum ordine sacro. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos existentes, principes proprie uocantur: secundũ illud Psal. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus.

¶Ad quartum dicendum, quòd archangeli secundum Dion. medĳ sunt inter principatus & angelos. Mediũ autẽ comparatum uni extremo, uidetur alterũ, inquantũ participat naturam utriusq;. Sicut tepidũ respectu calidi est frigidum, respectu uero frigidi est calidũ. Sic & archangeli dicuntur quasi principes angeli: quia respectu angelorũ sunt principes, respectu uero principatuum sunt angeli. Secundũ Greg. autem dicuntur archangeli ex eo q̃ principantur soli ordini angelorũ: quasi magna nũtian tẽs. Principatus autẽ dicuntur ex eo q̃ principantur omnibus cælestibus uirtutibus diuinas iussiones explentibus.

¶Ad quintũ dicendũ, q̃ nomen Seraphim non imponitur tantũ à charitate, sed à charitatis excessu, quem importat nomẽ ardoris uel incendĳ. Vnde Dio. 7. c. cæl. hier. exponit nomẽ Seraphim secundũ proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne autẽ tria possumus cõsiderare. Primo quidẽ motũ qui est sursum, & qui est continuus: per quod significatur q̃ inclinabiliter mouentur in deum. Secũdo uero uirtutẽ actiuã eius, quæ est calidũ. Qđ qdẽ nõ simpliciter inuenitur in igne, sed cũ quadã acuitate, ga maxime est penetratiu' in agẽdo & ptingit usq; ad minima, & iterũ cũ quodã supexcedẽti feruore. Et per hoc significat actio huiusmodi angelorũ, quã in subditos potẽter exercẽt, eos in sublimẽ fer uorẽ excitãtes, & totaliter eos p incẽdium purgãtes. Tertio cõsideratur in igne claritas ei9. Et hoc significat q̃ huiusmodi angeli in seipsis habẽt inextinguibilẽ lucẽ, & q̃ alios pfecte illuminãt. Similiter etiã nomẽ Cherubim imponitur à quodã excessu scientiæ. Vnde interpretatur plenitudo scientiæ. Qđ Dio. exponit quãtũ ad quatuor. Primo quidem quantũ ad perfectã dei uisionẽ. Secũdo quãtũ ad plenã susceptionẽ diuini luminis. Tertio quantũ ad hoc q̃ in ipso duo contẽplantur pulchritudinẽ ordinis rerũ à Deo deriuatã. Quarto quantum ad hoc quòd ipsi pleni existentes huiusmodi cognitione, eam copiosẽ in alios effundunt.

¶Ad sextum dicendũ, q̃ ordo thronorum habet excellentiã præ inferioribus ordinibus in hoc q̃ immediate in deo rationes diuinorũ operũ cognoscere possunt. Sed Cherubim habẽt excellentiã scientiæ, Seraphim uero excellentiã ardoris. Et licet in his duabus excellentiis includatur tertia: nõ tamen in illa quæ est thronorum, includuntur aliæ duę. Et ideo ordo thronorũ distinguitur ab ordine cherubim & seraphim. Hoc enim est cõmune in omnibus: q̃ excellẽtia inferioris continetur in excellentia superioris: & non econuerso. Exponit autem Dio. nomẽ thronorum per conuenientiam ad materiales sedes. In quibus est quatuor considerare. Primo quidẽ situ: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui throni dicũtur, eleuantur utiq; ad hoc q̃ in deo immediate rationes rerum cognoscant. Secundo in materialibus sedibus consideratur firmitas: qa in ipsis aliquis firmiter sedet. Hic autem est econuerso. Nam ipsi angeli firmantur per deum. Tertio quia sedes suscipit sedentem, & in ea deferri potest. Sic & ipsi angeli suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores ferunt. Quarto ex figura: quia sedes ex una parte est aperta ad suscipiendum sedẽtem. Ita & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad suscipiendum Deum, & sam ulandum ipsi.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum conuenienter gradus ordinum assignentur.*

AD SEXTVM sic procedi-
tur. Videtur q̃ inconuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim prælatorum uidetur esse supremus. Sed dominationes, principatus, & potestates ex ipsis nominibus prælationem quandam habent. Ergo isti ordines debent esse inter omnes supremi. 534 *2. dist. 9. articu. 3.*

¶Præterea, Quanto aliquis ordo est Deo propinquior, tanto est superior. Sed ordo thronorum uidetur esse Deo propinquissimus. Nihil enim coniungitur propinquius sedenti, quàm sua sedes. Ergo ordo thronorum est altissimus.

¶Præterea, Scientia est prior quàm amor: & intellectus uidetur esse altior quàm uoluntas. Ergo & ordo cherubim uidetur esse altior quàm ordo seraphim.

¶Præterea, Gregor. ponit principatus super potestates. Non ergo collocantur immediate super archangelos, ut Dio. dicit.

Cõment. ¶In corpore tria. Primo ostendit uiam ueritatis quæstiæ inuentiæ. Secundo uiã ipsam prosequitur. Tertio cõcludit responsiõe ad quæstum. secũdũ duas expositiones.

¶Quo ad primum, uia est cognitio proprietatum ipsorum ordinũ. Probatur, quia nomina ordinum significant proprietates ipsorum: quod authoritate Dionỹ. probatur.

¶Quo ad secundum fũt quatuor: distinguitur, describuntur membra, comparãtur ad nominationẽ, & applicantur ad omnia ad angelos. distinctio est modi realis, Aliquid cõuenit alĳ quibus ordinatis tripliciter, per proprietatẽ, per excessum, per participationem. Descriptiones horum patent. Proportio corũ ad nos manifesti patet: quia à cõuenientę modo propriętatis nominandum est, ut patet in homine. Applicatio ad angelos facilis clare quoq; patet quia ponitur & conuenientia in præcedentibus & differentia in duobus habẽdi, & gradus in ipsis perfectionibus habitis. Vnde prouenit, q̃ una conuenit magis ut ꝓprietas seraphim, qua thronis: & ecõuerso: & similiter ut participatum aut elucatũ.

¶Quo ad tertium ponuntur duæ uiæ: altera Dionysĳ, q̃ ordines nominantur secũdum conuenientiam ad spirituales perfectiones: altera Gregorĳ, q̃ ordines nominantur secundum conuenientiã ad spiritualia ministeria: patet litera.

¶Sed aduerte hic primo, quòd iam habetur secundum utrãq; uiam responsio ad quæstũ: quia utroq; modo conuenięs nominatio oſtẽditur: ex quo secũdum propria nomina unposita sunt, siue illa, ꝓpria sint perfectiones in se siue exteriora ministeria. Secũdo, q̃ uia prę missa, etsi primo Dionysĳ expositioni deferuire uideatur, seruit tñ secũdũ ueritatẽ utriq; articu. sequenti etiã ministeriũ seu officiũ angelicum, alicui conuenit, ut proprũ alicui, ut participãti, & alicui p excessum. Tertio, q̃ ista opiniones non sunt contrariæ, sed potius dispratæ ad diuersa respicientes. Vnde etiã ſtãt simul. Quid tamen interſit de ordine uirtutũ & principatuũ, in sequẽti articulo dicetur. *Annota.*

a ¶*Super Quæstionis cęlestis octauæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est de graduatione ipsorum ordinum, quis prior, & quis posterior.

¶In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dio. & Greg. Secundo tractatur opinio Dio. Tertio Gregorij.
Cõment.
¶Quo ad primũ tria, f. cõuenientia, differẽtia, & fundamẽtũ utriusq; partis ex Scriptura.
¶Quo ad secũdũ tria. Primo, qui ordines in qua hierarchia ex rationibus hierarchiarũ, sic, Hierarchiæ sic differunt, prima ratione in deo, secunda in causis uniuersalibus, tertia in applicatione ad effectus: ergo prima de fine uniuersali, secunda de uniuersali dispositione, tertia de executione est ergo ordines respiciẽtes deum, in prima, uniuersale regimẽ in secũda, & executionẽ in tertia ponuntur. Prima sequela confirmatur, quia illa tria in omni operatione inueniũtur. Secũdo, Ipsi ordines in singulis hierarchiis positi inter se graduantur ex triplici respectu ad deũ: & totidẽ ad regimẽ uniuersale, & totidẽ ad executionẽ. Tertio cõfirmatur assignata graduatio: quia supremũ instanti attingit instimum superemi. Et declaratur in ordinibus summo respectu, f. & septimo & sexto & quarto & tertio. omnia clara sunt in litera.
522
¶Quo ad tertiũ ponitur clare ratio ordinũ infra dñationes ex ordine eorũ, circa quę agũt, f. angelis bonis, malis natura corporali, magnis nuntiis & paruis. Et confirmatur ordo authoritate Augu. omnia clara sunt.

a ¶*Super Quæstionis cęlesimæoctauæ Articulum septimum.*

Cõment.
TItulus clarus.
¶In corpe duo: Primo distiguit.
Secundo respondet.
¶Quo ad primũ distinctio, Ordo angelicus habet duo, distinctionẽ graduum & executionem officiorum.
¶Quo ad scũm rõsio cõstitit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua, Ordines remanebunt quo ad distinctionem graduũ. Probatur, Distinctio graduum inest à differẽti gratia & natura. ergo semper erit. tenet sequela: quia differẽtia naturę & gratię semper erit. Probatur, quia illa tolli non põt nisi naturis corruptis: hæc est secundũ præceptes meritum. Scda est, Ordines quo ad executionẽ officiorũ partim remanebũt & partim nõ. Probat & declarat utraq; pars. Probat, Remanebunt ut in fine, cessabũt ut ad finẽ. Ergo. Declarat exẽplo officiorũ militum, Remanent ut in trium tho, cessant ut in acie.

¶SED CONTRA est, quòd Dio. ponit in prima quidẽ hierarchia seraphim ut primos, cherubim ut medios, thronos ut ultimos. In media uero dominationes ut primos, uirtutes ut medios, potestates ut ultimos. In ultima principatus ut primos, archangelos ut medios, angelos ut ultimos.

CONCLVSIO.

¶Angelicorum spirituum in prima hierarchia sic ordinãtur ordines, Seraphimi, Cherubimi, & Throni: in secunda Dominationes, Virtutes, & Potestates: in tertia Principatus, Archangeli, & Angeli.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ gradus angelicorum ordinum assignant & Grego. & Dio. quantũ ad alia quidẽ conuenienter, sed quantũ ad principatus & uirtutes differẽter. Nam Dio. collocat uirtutes sub dominationib⁹ & supra potestates, principatus autem sub potestatibus & supra archangelos. Grego. autẽ ponit principatus in medio dominationum & potestatũ: uirtutes uero in medio potestatũ & archangelorum. Et utraq; assignatio fulcimentũ habere potest ex authoritate Apostoli, qui medios ordines ascendendo enumerans, dicit Ephe. 1. q̃ Deus instituit illum, f. Christũ ad dexteram suam in cælestibus supra omnẽ principatũ, & potestatem, & uirtutẽ, & dominationẽ. Vbi uirtutẽ ponit inter potestatẽ & dominationem secundũ assignationem Dio. Sed ad Col. 1. enumerans eosdẽ ordines, descendẽdo dicit, Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Vbi principat⁹ ponit medios inter dominationes & potestates secundũ assignationẽ Greg. Primo igitur uideamus rationẽ assignationis Dio. In qua considerandũ est, q̃ sicut suprà dictum estᵉ, prima hierarchia accipit rationes rerũ in ipso Deo, secũda uero in causis uniuersalibus, tertia uero secũdũ determinationem ad speciales effectus. Et quia Deus est finis nõ solũ angelicorũ ministeriorũ, sed etiã totius creaturæ, ad primã hierarchiã pertinet consideratio finis, ad mediã uero dispositio uniuersalis de agendis, ad ultimã aũt applicatio dispositionis ad effectũ, quæ est operis executio. Hæc enim tria manifestũ est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dion. ex nõminibus ordinũ proprietates illorum considerans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorũ nomina imponũtur per respectũ ad Deũ, f. seraphim, & cherubim, & thronos. Illos uero ordines posuit in media hierarchia, quorũ nomina designãt cõmunẽ quandam gubernationẽ, siue dispositionem in dominationes, uirtutes, & potestates. Illos uero ordines posuit in tertia hierarchia, quorũ nomina designãt operis executionẽ, f. principatus, angelos, & archangelos. In respectu autẽ ad finẽ tria considerari possunt. Nã primo aliquis cõsideret finẽ. Secundo uero perfecta finis cognitionem accipit. Tertio uero intentionẽ suã in ipso desigit. Quorũ secũdũ ex additione se habet ad primum, & tertiũ ad utrunq;. Et quia Deus est finis creaturarũ, sicut dux est finis exercitus, ut dicitur in 11. Met. potest aliquid simile huius ordinis cõsiderari in rebus humanis. Nã quidã sunt, qui hoc habẽt dignitatis, ut per seipsos familiariter accedere possint ad regẽ uel ducẽ. Quidã uero super hoc habent ut etiã secreta eius cognoscant. Alij uero insuper circa ipsum semper inhærent quasi ei coniuncti. Et secundum hanc similitudinem accipere possumus dispositionem in ordinibus primæ hierarchiæ. Nam throni eleuantur ad hoc quòd Deum familiariter in seipsis recipiant, secundum quod rationes reum in ipso immediate cognoscere possunt. Quod est propriũ totius primæ hierarchiæ. Cherubim uero supereminẽter diuina secreta cognoscunt: seraphim uero excellũt in hoc quod est omnium supremũ, f. deo ipsi uniri. Vt sic ab eo quod est cõmune to ti hierarchię, denominetur ordo thronorũ, sicut ab eo quod est cõmune omnibus cælestibus spiritibus, denominatur ordo angelorũ. Ad gubernationis autẽ rationẽ tria pertinent. Quorum primũ est distinctio eorũ, quæ agenda sunt. Quod est proprium dñationũ. Secundũ autẽ est præbere facultatẽ ad implendũ, qđ pertinet ad uirtutes. Tertiũ aũt est ordinare qualiter ea quæ præcepta uel diffinita sunt, impleri possunt, ut aliqui exequãtur, & hoc pertinet ad potestates. Exequutio aũt angelicorum ministeriorũ consistit in annuntiando diuina. in executione autẽ cuiuslibet actus sunt quidã quasi incipientes actionẽ, & alios ducentes. Sicut in cantu præcentores, & in bello illi, qui alios ducũt & dirigũt. Et hoc pertinet ad principatus. Alij uero sunt qui simpliciter exequũtur. Et hoc pertinet ad angelos. Alij uero medio modo se habent. Quod ad archãgelos pertinet, ut suprà dictũ estᵉ. *d*
Inuenitur aũt cõgrua hæc ordinũ assignatio. Nã semper summũ 533
inferioris ordinis affinitatẽ habet cũ ultimo superioris. Sicut infima aũalia parũ distant à plantis. Primus autẽ ordo est diuinarũ personarũ, qui terminatur ad Spiritũ sanctũ qui est amor procedens, cũ quo affinitatẽ habet supremus ordo primæ hierarchiæ ab incẽdio amoris denominatus. Infimus aũt ordo primæ hierarchiæ est thronorũ, qui ex suo ordine habent quandã affinitatẽ cũ dominationibus. Nã throni dicũtur secundũ Greg. p quos deus sua iudicia exercet. Accipiũt enim diuinas illuminationes p conuenientiã ad immediate illuminandũ secundã hierarchiã, ad quã pertinet dispositio diuinorũ ministeriorum. Ordo uero potestatũ affinitatẽ habet cũ ordine principatũ. Nã cũ potestas tũ sit, ordinẽ subiectis imponere, hæc ordinatio statim in nomine principatũ designatur, qui sunt primi in executione diuinorũ ministeriorũ, utpote præsidentes gubernationi gentiũ & regnorũ, qđ est primũ & præcipuũ in diuininis ministeriis. Nã bonũ gẽtis est diuinius, q̃ bonũ unius hominis. Vnde dicit Dan. 11. Princeps regni Persarũ restitit mihi. Dispositio etiã ordinũ quã Greg. ponit, cõgruitatẽ habet. Nã cũ dominationes sint diffinitẽtes & præcipiẽtes ea quę ad diuina ministeria pertinẽt, ordines eis subiecti disponuntur secundũ dispositionẽ eorũ, in quos diuina ministeria exercẽtur. Vt aũt Aug. dicit in 3. de trini. corpora quodã ordine regũtur, inferiora per superiora, & oĩa p spiritualẽ creaturã, & spiritus malus p spiritũ bonũᵉ. Primus ergo ordo 540
post dñationes dicit principatũ, qui etiã bonis spiritib⁹ princi
patũ. Deinde potestates, p quas arcẽtur mali spũs, sicut p potestates terrenas arcẽtur malefactores, ut hĩ Ro. 13. Post quas sunt uirtutes, quę habẽt potestatẽ sup corporalẽ naturã in opatione miraculorũ. Post quas sunt angeli & archãgeli, q nũtiãt hoib⁹ uel magna, quæ sunt supra rõnẽ, uel parua ad q̃ rõ se extendere põt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis potius est, q̃ subiiciuntur deo, q̃ in inferioribus præsident. & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati à prælatione non sunt supremi, sed magis ordines nominati à conuersione ad Deum.

¶Ad secũm dicẽdũ, q̃ illa ppinqtas ad deũ q̃ designãt nom̃ thronorũ, cõuenit etiã cherubi & seraphi, & excellẽti⁹: ut dictũ estᵉ. 9
¶Ad tertium dicẽdum, quòd sicut suprà dictũ est, cognitio est se 162
cũdũ qđ cognita sunt in cognoscẽte: amor aũt secũdũ qđ amãs unitur rei amatæᵉ. Superiora aũt nobiliori mõ sunt in seipsis q̃ 168
in inferioribᵒ. inferiora uero nobiliori mõ in superioribus q̃ in seipsis ᵉ. Et ideo inferiorũ quidẽ cognitio præeminet dilectioni, 286
superiorũ aũt dilectio & præcipue dei, præeminet cognitioni ᵉ. 409
¶Ad quartũ dicendũ, q̃ si quis diligẽter cõsideret dispositiones ordinũ secundũ Dio. & Greg. parũ uel nihil differunt si ad rẽ respectantur. Exponit enim Greg. principatuũ nomen ex hoc q̃ bonis spiritibus præsunt: & hoc cõuenit uirtutibus secundũ quod in nomine uirtutũ intelligitur quædã fortitudo dans efficaciã inferioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus uirtutes secundũ Greg. uidentur esse idẽ quod principatus secundũ Dio. Nã hoc est primũ in diuinis ministeriis miracula facere. Per hoc enim paratur uia annũtiationi archangelorũ & angelorũ.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ordines non remanebunt post diem iudicij. Dicit enim 535
Apostol. 1. ad Cor. 15. q̃ Christus euacuabit omnem *2. dist. 11.*
principatũ & potestatẽ, cũ tradiderit regnum deo *q. 2. ar. 6.*
& patri. Quod erit in ultima consummatione. Pari *Et 4. dist.*
ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabuntur. *47. qõ. 1.*
¶Præterea, Ad officium angelorum pertinet purgare, illumina- *ar. 2. q. 4.*
re, & perficere. Sed post diem iudicij unus angelus non purga- *cor.*
bit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia non proficient am *Et 1. co.*
plius in scientia. Ergo fruſtra ordines angelici remanerent. *15. d. 3.*
¶Præterea, Apostolus dicit ad Heb. primo de angelis: q̃ omnes *co. 3.*
sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui
hæreditatem capiũt salutis. Ex quo patet q̃ officia angelorum ordinantur

Annota.
¶Rãsionẽ ad secundũ notato diligenter, qũ mirabile quid dicit de depẽdẽtia luminis angelici: quod qa non de naturali, sed gratuito dicitur, de quo sola fides sufficit, cũ ueneratione suscipiẽdum est. Præstat nãq; in his ab excellẽtioribus persuaderi quàm temere secũdum uires iudicare ingenij proprij.

a ¶*Super Quæstionis cẽtesimæoctauæ Articulum octauum.*

TItulus clarus.
552 ¶In corpore tria. Primo diCõment.
stinguitur. Secũdo rñdetur iuxta unũ distinctionis mẽbrũ. Tertio rñdetur iuxta secũm membrum.
¶Quo ad primũ distinctio est, In ordinib⁹ angelorũ cõcurrũt duo, f. conditio naturæ, & dona gratiæ, ut patet ex dictis.
¶Quo ad secũdũ, conclusio prima rñsiua q̃ est negatiua, Homines nõ possunt assumi ad ordines angelorũ, quo ad gradũ naturæ. Probat, Semp remanebit naturarũ angeli & hominis diuersitas. ergo nunq̃ hæc adæquabit ad gradum illius.
¶Quo ad tertium tria principaliter sunt: destruitur 1. aue opiniones, & ponit 2. conclusio rñsiua quæsito. prima opinio est, & q̃ homines nõ assumuntur ad ordines angelorũ etiã secũdũ gradũ glorię, & motiuũ eius est distantia naturarũ. Hæc refellit in se qđ ex authoritate Euangelij: in sua uã radice ex ratione, qa distãtia naturæ non cõcurrit nisi materialiter, donũ uero gratiæ completiue. Nec hoc oportet rñdere naturę, sed libertati diuinæ.
¶Secũda uero opinio est, q̃ aliqui assumũtur ad ordines angelorũ, ut uirgines uel pfectiores alij nõ. Et hoc retrahit authoritate Aug. Conclusio aũt rñsiua, quæ scdm literæ ordinẽ in medio harũ opinionũ locat, est, Homines indifferẽter ad ordines angelorũ assumuntur. Probatur, Tãta gloriã merẽri ex dono gratię possunt ut angelis æquãtur scdm gradũ sui gulos angelorũ: ergo.
¶Nota hic, q̃ hoies assumi ad ordines angeAnnota.
lorũ duo includit, unũ est, q̃ cõstituãtur cũ angelis unã societatem. Et hoc mõ oẽs hoies sancti assumũtur ad ordines angelorũ, siue sint maioris gloriæ q̃ aliquis angel⁹, siue æqualis, siue minoris q̃ oẽs 536
angelita q̃ ex angelis *e. dist. 9.*
& hoib⁹ etiã inferiori *artic. 2.*
bus oibus angelis, quo rũ magna rationabile est fore multitudinẽ, & una integrabitur societas. Et in hoc errauit scda opinio, quæ solos

¶Præterea, Ordinibus angelorum aliqua of- 80
ficia cõpetũt (utpote custodire, miracula facere, dæmones arcere: & huiusmodi) quæ nõ uidẽtur cõuenire aĩabus sanctorũ. Ergo non transferẽntur ad ordines angelorum.
¶Præterea, Sicut boni angeli inducũt ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum. Sed erroneum est dicere, quòd animæ hominũ malorum conuertantur in dæmones. Hoc enim Chrysost. reprobat super Matth. Ergo non uidetur quòd animæ sanctorum transferantur ad ordines angelorum.
¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, quòd erunt sicut angeli Dei in cælo.

CONCLVSIO.

¶Non aſſumũtur homines ad ordines angelorum quantum ad gradum naturæ.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ sicut suprà dictũ estᵉ, ordines angelorum distinguũtur & secũdũ cõditionẽ naturæ, & secundũ dona gratiæ. Si ergo cõsiderentur angelorũ ordines solũ quantũ ad gradũ naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorũ: quia semper remanebit naturarũ distinctio. Quã quidã cõsiderantes, posuerunt q̃ nullo modo homines transferri possunt ad æqualitatẽ angelorũ. Quod est erroneũ. Repugnat enim promissioni Christi, dicẽtis Luc. 20. q̃ filij resurrectionis erunt 20
cæquales angelis in cælis. Illud enim quod est ex parte naturæ, fe habet. ut materiale, in ratione ordinis. Completiũ uero est quod est ex dono gratiæ, quę dependet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturæ. Et ideo per donũ gratiæ homines mereri possunt tantã gloriã, ut angelis æquentur ᵉ secundũ singulos angelorũ gradus: quod est humanos ad ordines angelorũ assumi. Quidã tamen dicunt, q̃ ad ordines angelorũ non assumuntur omnes qui saluãtur, sed soli uirgines uel perfecti: alij uero suum ordinem cõstituẽt, quasi cõdiuisum toti societati angelorum. Sed hoc est contra August. qui dicit 12. de ciuita. Dei, quòd non erunt duæ societates hominum & angelorũ, sed una, quia omnium beatitudo est adhærere uni Deo.
¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ gratia angelis datur secundũ proportionẽ naturalium. Non autem sic est de hominibus, ut suprà dictum estᵉ. Et ideo sicut inferiores angeli nõ possunt trãsferri ad naturalem gradum superiorũ, ita nec ad gratuitum. Homines uero possunt ad gratuitum conscendere, sed non ad naturalem.
¶Ad secundũ dicendum, q̃ angeli secũdũ naturæ ordinẽ medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secundũ legẽ cõem p eos administrãtur nõ solũ res humanæ: sed etiã oĩa corporalia. Homines aũt sancti etiã post hãc uitã sunt eiusdẽ naturæ nobiscũ. Vnde secũdũ legẽ cõmunẽ nõ administrant humana, nec rebus uiuorũ intersunt: ut Aug. dicit in li. de cu. pro mor. agẽda. Ex quadam tamen speciali dispensatione interdum aliquibus sanctis conceditur, uel uiuis uel mortuis, huiusmodi officia exercere, uel miracula faciendo, uel dæmones arcendo, uel aliquid huiusmodi: sicut Augustinus in eodem lib. dicit.
¶Ad tertium dicendum, q̃ homines ad pœnã dæmonũ trãsferri non est erroneũ. Sed quidã erronee posuerunt dæmones nihil aliud esse q̃ animas defunctorum. Et hoc Chryso. reprobat.

QVAESTIONIS CENTESIMAE NONAE de ordinatione malorũ angelorũ, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione malorum angelorum.
¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, utrũ ordines sint in dæmonibus. ¶Secundo, utrũ in eis sit prælatio. ¶Tertio, utrum unus illuminet alium. ¶Quarto, utrum subiiciãtur prælationibus bonorũ angelorũ.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum ordines sint in dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ordines 537
non sint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad ra- *47. qõ. 1.*
tionẽ boni sicut & modᵒ & species (ut Aug. dicit *ar. 3. q. 4.*
in lib.

perfectos quasi mistos inter angelos posuit: minus uero perfectos q̃ angelos quasi separatos segregauit in altam societatem. Nec aduertit, q̃ latitudo ordinis gratiæ, maior est latitudine ordinis naturę: & q̃ non idẽ ponit limes utrobiq;. Alterũ est q̃ queniar ad gradus gloriæ, quibus potiuntur angeli. Et hoc mõ nõ oẽs homines assumuntur ad ipsos angelorũ ordines, sed qđã suprà ipsos, ut beata Virgo: qđã ad ipsos, ut Apostoli & perfecti, &c. & qđã infra ipsos, ut rationabiliter sunt oẽs pueri post baptisma ætatim 532
euolãtes: & alij multi.

a ¶*Super Quæstionis cẽtesimanonæ Articulum primum.*

TItulus clarus.
Cõment.
¶In corpore duo. Primo distinguitur. Secundo rñdetur quæsito iuxta singula distinctionis membra.
¶Quo ad primum distinctio est, Ordines dupliciter quo ad naturã & quo ad gratiã. Et sic dupliciter, uel consumatã uel meritoriam. Sunt igitur tria mẽbra, ordo scdm naturã, secũdũ gratiã meritoriã, & *b*
secundum gloriam. pa 130
tent ex dictis.
¶Quo ad secũdũ sunt tres cõclusiones rñsiuæ. prima, Dæmones nec̃ sunt, nec̃ fuerunt in ordinibus secũdum statũ gloriæ, & hæc pa
tet. Scda, Dæmones nõ sunt, fed fuerũt in ordinibus scdm statũ gratiæ meritoriæ. hoc patet expositione superius facta de angelis creatis in gratia. Tertia, Dæmones perfeuerãt in ordinib⁹ secũdũ 532
naturæ cõditionẽ. Pro 536
batur, qa naturalia nõ sunt ablata per peccatum, ut Dion. dicit.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ angeli secũdũ naturæ ordinẽ medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secundũ legẽ cõem p eos administrãtur nõ solũ res humanæ: sed etiã oĩa corporalia. Homines aũt sancti etiã post hãc uitã sunt eiusdẽ naturæ nobiscũ. Vnde secũdũ legẽ cõmunẽ nõ administrant humana, nec rebus uiuorũ intersunt: ut Aug. dicit in li. de cu. pro mor. agẽda. Ex quadam tamen speciali dispensatione interdum aliquibus sanctis conceditur, uel uiuis uel mortuis, huiusmodi officia exercere, uel miracula faciendo, uel dæmones arcendo, uel aliquid huiusmodi: sicut Augustinus in eodem lib. dicit.
¶Ad tertium dicendum, q̃ homines ad pœnã dæmonũ trãsferri non est erroneũ. Sed quidã erronee posuerunt dæmones nihil aliud esse q̃ animas defunctorum. Et hoc Chryso. reprobat.

QVAESTIONIS CENTESIMAE NONAE de ordinatione malorũ angelorũ, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione malorum angelorum.
¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, utrũ ordines sint in dæmonibus. ¶Secundo, utrũ in eis sit prælatio. ¶Tertio, utrum unus illuminet alium. ¶Quarto, utrum subiiciãtur prælationibus bonorũ angelorũ.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum ordines sint in dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ordines 537
non sint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad ra- *47. qõ. 1.*
tionẽ boni sicut & modᵒ & species (ut Aug. dicit *ar. 3. q. 4.*
in lib.

a ¶ Super Quæstionis centesimanona Articulum secundum.

Cõment. ¶Titulus clarus. ¶In corpore una cõclusio affirmatiue, respõsiua quæsito, In dæmonibus est prælatio. Probatur dupliciter. Primo, Naturæ dæmonũ sunt subordinatæ, ergo actiones eorum sunt subinuicẽ ordinatæ: ergo in eis est prælatio. antecedẽs patet: consequẽtia probatur dupliciter, primo quia actio sequitur naturã: ac per hoc naturam subditã sequitur actio subdita. Secũdo, quia hoc testantur corpora superiora & inferiora. Secũda uero cõsequentia probatur ex ratione prælationis: quæ consistit in hoc quod actio sit subdita actioni: secundo probatur conclusio sic, Diuina sapientia attingit à fine, &c. ergo nihil relinquit inordinatum: ergo congruit sibi etiam in dæmonibus ordinẽ prælationis secundum naturam iustituere.

a ¶ Super Quæstionis centesimanonæ Articulum tertium.

Cõment. ¶Titulus clarus. ¶In corpore est una cõclusio: respõsiua quæsito negatiue, cuius una annexa secundario: Respõnsiua est, In dæmonibus non est illuminatio. Probatur, Peruersitas dæmoniũ habet ut uitus nõ ordinet ad deiformitatẽ ab ducat: ergo nõ illuminat. Probatur sequela: quia illuminatio est manifestatio in ordine ad deum: ut patet ex differẽtia assignata inter duplicẽ manifestationẽ, s. illuminationem & locutionem. Annexa uero conclusio est q in dæmonibus est quędã manifestatio ueritatis adinuicem. Probatur, quia est in eis locutio.

a ¶ Super Quæstionis centesimanonæ Articulum quartum.

Cõment. ¶Titulus clarus. ¶In corpore una conclusio responsiua quæstio affirmatiue, Boni angeli prælati sunt malis, & eos regunt, probatur. Prælatio primo conuenit Deo, participatiue autem creaturis. ergo creaturæ perfectiores habent influentiam super alias. ergo sancti angeli super dæmones. Antecedens est per se notum: consequentia prima probatur, quia sunt Deo propinquiores: secunda uero, quia maxima perfectio & maxime appropinquans Deo est status fruitionis: in quo sunt angeli, quo priuantur dæmones.

in lib. de natura boni) & econtrario inordinatio pertinet ad rationem mali. Sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

¶Præterea, Ordines angelici sub aliqua hier. continẽtur, sed dæmones non sunt sub aliqua hierarchia, quæ est sacer principatus, cum ab omni sanctitate sint uacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

¶Præterea, Dæmones de singulis ordinibus angelorũ ceciderũt: ut cõiter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicuntur esse alicuius ordinis: quia de illo ordine ceciderunt: uidetur q̃ deberẽt eis attribui nomina singulorum ordinum. Nunq̃ autẽ inuenitur q̃ dicantur seraphim, uel throni, uel dominatiões. Ergo pari ratione nõ sunt in aliqbus ordinibus.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. ult. quòd est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

CONCLVSIO.

¶Dæmones neque sunt, neque fuerũt in ordinibus angelorum secundum statum gloriæ, fuerunt autem secundum statum gratiæ meritoriæ, & perseuerant in ordinibus secũdum statum & naturæ conditionẽ.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ sicut iam dictum est [e], ordo angelicus cõsideratur & secundũ gradũ naturæ, & secundũ gradum gratię. Gratia uero habet duplicẽ statũ, simperfectũ, qui est status meręd: & perfectũ, qui est status gloriæ cõsummatæ. Si ergo cõsideretur ordines angelici quãtum ad perfectionẽ gloriæ, sic dæmones neq̃ sunt in ordinibus angelicis, neq̃ unq̃ fuerunt. Si autẽ consideretur quantũ ad id, quod est gratię imperfectæ, sic dæmones fuerunt quidẽ aliquando in ordinibus angelorum, sed ab eis ceciderunt, secundũ illud quod supra posuimus [e], omnes angelos in gratia creatos fuisse. Si autẽ considerentur quantũ ad id quod est naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus, quia data naturalia non amiserunt, ut Dio. dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ bonum poterit inueniri sine malo; sed malum non poterit inueniri sine bono ut supra habitum est [e]. Et ideo dæmones inquantum habent naturam bonam, ordinati sunt.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ ordinatio dæmonũ, si consideretur ex parte dei ordinantis, est sacra. Vtitur enim dæmonibus, ꝓpter seipsum. Sed ex parte uolũtatis dęmonũ nõ est sacra: ga abutũtur sua natura ad malum.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ nomen seraphim imponitur ab ardore charitatis: nomẽ autẽ thronorũ ab inhabitatione diuina. Nomen aũt dñationũ ſportat libertatẽ quãdã. Quæ oſa opponũtur peccato. Et ideo peccãtibus angelis huiusmodi nomina nõ attribuũtur.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum in dæmonibus sit prælatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ in dæmonib⁹ non sit prælatio. Omnis enim prælatio est secũdum aliquem ordinem iustitiæ. Sed dæmones totaliter à iustitia ceciderũt. Ergo in eis non est prælatio.

¶Præterea, Vbi non est obedientia & subiectio, non est prælatio. Hæc autem sine concordia esse non possunt. Quæ in dæmonibus nulla est, secundum illud Prouerb. 13. Inter superbos semper sunt iurgia. Ergo in dæmonibus non est prælatio.

¶Præterea, Si in eis est aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorũ naturã, aut ad eorum culpã uel pœnam. Sed non ad eorum naturã. Quia subiectio & seruitus non est ex natura, sed est ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam uel pœnam. Quia sic superiores dæmones qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Non ergo est prælatio in dæmonibus.

¶SED CONTRA est quod dicit glos. 1. ad Cor. 15. Quandiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præsunt.

CONCLVSIO.

¶Cum dæmonum actiones sint ordinatæ, necesse est ut in illorum ordinibus quidam alijs præferantur & dominentur.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ cũ actio sequatur naturam rei, quorũcunq̃ naturę sunt ordinatę, oportet q̃ etiã actiones subinuicẽ ordinẽtur. Sicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora cælestia, actiones & motus eorũ subduntur actionibus & motibus cęlestiũ corporũ. Manifestũ est autẽ ex præmissis [e], q̃ dæmonũ quidã naturali ordine sub aliis constituũtur. Vnde & actiones eorũ sub actionibus superiorũ sunt. Et hoc est qđ rationẽ prælationis facit, s. actio subditi sub datur actioni prælati. Sic igitur ipsa naturalis dispositio dæmonũ requirit, quòd sit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ sapientiæ, quæ nihil in uniuerso inordinatum relinquit, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, ut dicitur Sap. 8.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ prælatio dęmonũ non fundat̃ super eorũ iustitia, sed super iustitia Dei cũcta ordinãtis.

¶Ad secundum dicendũ, quòd concordia dæmonum qua quidam aliis obediunt, non est ex amicitia quam inter se habeant, sed ex communi nequitia qua homines oduint, & Dei iustitiæ repugnant. Est enim proprium hominum impiorum, ut eis se adiungant & subiiciant ad propriam nequitiam exequẽdam, quos potentiores uiribus uident.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd dæmones non sunt æquales secundũ naturã. Vnde in eis est naturalis prælatio. Quod in hominib⁹ non contingit, qui natura sunt pares. Quòd autẽ superioribus inferiores subdantur, non est ad bonũ superiorũ, sed magis ad malum eorum. Quia cum mala facere maxime ad miseriã pertineat, præesse in malis est esse magis miserum.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum in dæmonibus sit illuminatio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ in dæmonibus sit illuminatio. Illuminatio enim consistit in manifestatione ueritatis. Sed unus dæmon potest alteri ueritatem manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scientiæ uigent. Ergo superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶Præterea, Corpus qđ superabundat lumine, potest illuminare corpus qđ in lumine deficit, sicut sol lunã. Sed superiores dæmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo uidetur q̃ superiores dæmones possint inferiores illuminare.

¶SED CONTRA, Illuminatio cum purgatione est & perfectione, ut supra dictum est [e]. Sed purgare non conuenit dæmonibus, secundum illud Ecclesiast. 34. Ab immundo quid mundabitur? Ergo etiam neque illuminare.

CONCLVSIO.

¶Quamuis per aliquam ueritatis manifestationem sibiinuicem lumen præstare uideantur dæmones, non tamen illuminant proprie, cum omnia à Deo auertere studeant.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ in dæmonibus non potest esse illuminatio, ꝓprie. Dictũ est enim supra [e], q̃ illuminatio proprie est manifestatio ueritatis, secũdũ qđ habet ordinẽ ad Deũ, qui illuminat omnẽ intellectũ. Alia autẽ manifestatio ueritatis põt esse locutio. Sicut cũ unus angelus alteri suũ cõceptũ manifestat. Peruersitas autẽ dæmonũ hoc habet, q̃ unus aliũ nõ intẽdit ordinare ad Deũ, sed magis ab ordine diuino abducere. & ideo unus dęmon aliũ non illuminat. Sed unus aliũ suum conceptum per modum locutionis intimare potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet ueritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed solum quæ dicta est [e].

¶Ad secũstũ dicẽdũ, q̃ secũdũ ea quę ad materialẽ cognitionem pertinẽt, nõ est necessaria manifestatio ueritatis: neq̃ in angelis neq̃ in dæmonibus, quia sicut supra dictũ est [e], statim à principio suæ conditionis omnia cognouerũt quæ ad naturalẽ cognitionẽ pertinẽt: & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonib⁹, nõ põt esse ratio illuminationis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum boni angeli habeant prælationem super malos.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ boni angeli nõ habeant prælationem super malos. Prælatio enim angelorum præcipue attenditur secundum illuminationes. Sed mali angeli cum sint tenebræ, non illuminantur à bonis. Ergo boni angeli non sunt prælati super malos.

¶Præterea, Ad negligentiã præsidentis pertinere uidẽtur ea quę ꝑ subditos male fiunt. Sed dæmones multa mala faciũt. Si igitur subsunt

subsunt prælationibus bonorum angelorum, uidetur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

¶Præterea, Prælatio angelorũ sequitur naturæ ordinẽ, ut supra dictum est [e]. Sed si dæmones de singulis ordinibus ceciderunt (ut communiter dicitur) multi dæmones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent super omnes malos.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 3. de Tri. q̃ spiritus uitæ desertor atq̃ peccator regitur per spiritũ uitæ rationalem pium & iustum. Et Gre. dicit, quòd potestates sunt angeli quorum ditioni uirtutes aduersæ subiectæ sunt.

CONCLVSIO.

¶Angeli boni malis præsunt.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ totus ordo prælationis primo & originaliter est in deo, & participatur à creaturis, secundũ qđ deo magis appropinquãt. Illæ enim creaturæ super alias influẽtiam habẽt quæ sunt perfectiores & deo propinquiores. Maxima aũt ꝑfectio, & per quã maxime deo appropinquatur, est creaturarũ fruentiũ Deo. Sicut sunt sancti angeli. Quæ perfectione dæmones ptiuantur. Et ideo boni angeli super malos prælationem habent, & per eos reguntur [e].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per sanctos angelos multa de diuinis mysteriis dæmonibus reuelantur, cũ diuina iustitia exigit ut per dęmones aliqua fiãt, uel ad puniendum malorũ, uel ad exercitationẽ bonorum. Sicut in rebus humanis assessores iudicis reuelant tutoribus eius sentẽtiam. Huiusmodi autem reuelationes si ad angelos reuelantes comparentur, illuminationes sunt, quia ordinant eas ad deum. Ex parte uero dæmonum non sunt illuminationes, quia eas in deum non ordinant, sed ad expletionem proprię iniquitatis.

¶Ad secundum dicendũ, quòd sancti angeli sunt ministri diuinę sapientiæ. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, uel homines propter bona quæ ex eis elicitita & boni angeli non totaliter cohibent malos à nocendo.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd angelus qui est inferior ordine naturæ, præest dæmonibus, quãuis superioribus ordine naturæ: quia uirtus diuinæ iustitiæ cui inhærẽt boni angeli, potior est q̃ uirtus naturalis angelorũ. Vnde & apud homines spiritualis iudicat omniaꝫ ut dicitur 1. ad Cor. 2. Et philosoph⁹ dicit in li. Ethi. q̃ uirtuosus est regula & mensura omnũ humanorũ actuum.

QVAESTIONIS CENTESIMAE DECIMAE, *de præsidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de præsidentia angelorum super creaturam corporalem.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo utrum creatura corporalis administretur per angelos. ¶Secundo, utrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum. ¶Tertio, utrum angeli sua uirtute possint immediate mouere corpora localiter. ¶Quarto, utrum angeli boni uel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum creatura corporalis administretur per angelos.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ creatura corporalis non administretur per angelos. Res enim quæ habent determinatũ modũ operãdi, non indigẽt gubernatione angelorum. Sed res corporales habẽt determinatas actiones ex naturis sibi diuinitus datis. Nõ ergo indigẽt gubernatione angelorum.

¶Præterea, Inferiora in entibus gubernantur per superiora. Sed in corporibus quædã dicuntur inferiora, quædã superiora. Inferiora igitur gubernantur per superiora. Non ergo est necessarium quòd gubernentur per angelos.

¶Præterea, Diuersi ordines angelorũ distinguũtur secũdũ diuersa officia [e]. Sed si creaturæ corporales administrãtur ꝑ angelos, tot erũt officia angelorũ, quot sunt species rerũ. ergo ẽt tot erũt ordines angelorum, quot sunt species rerũ. qđ est cõtra supra dicta [e]. non ergo corporalis creatura administratur per angelos.

¶SED CONTRA est quod Au. dicit 3. de tri. q̃ oĩa corpora regũtur ꝑ spiritũ uitæ rationalẽ: & Greg. dicit in 4. dia. q̃ in hoc mundo uisibili nihil nisi per creaturã inuisibilẽ disponi potest.

CONCLVSIO.

¶Præsident angeli super naturam corpoream, cui est uis particularis, cum illorum potestas sit uniuersalis.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ tã in rebus humanis q̃m in rebus naturalibus, hoc cõiter inuenitur, q̃ potestas particularis gubernatur & regitur à potestate uniuersali. Sicut potestas balliui gubernatur à potestate regis. Et in angelis etiã est dictũ [e], q̃ superiores angeli, qui præsunt inferioribus, habẽt scientiã magis uniuersalẽ. Manifestũ est aũt, q̃ uirt⁹ cuiuslibet corporis est magis particularis q̃ uirtus spiritualis substantiæ. Nã oĩs forma corporalis est forma indiuiduata per materiam, & determinata ad hic & nũc, formæ autem immateriales sunt absolutæ & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habẽt formas minus uniuersales, regũtur ꝑ superiores, ita oĩa corporalia regũtur ꝑ angelos. Et hoc nõ solũ à sanctis doctoribus ponitur, sed etiã ab oĩb⁹ philosophis, q̃ corporeas substãtias posuerũt.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ res corporales habẽt determinatas actiones. Sed has actiones non exercent nisi secundum quod mouentur: quia proprium corporis est q̃ nõ agat nisi per motum. Et ideo oportet q̃ creatura corporalis à spirituali moueatur.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ ratio ista procedit secũdũ opinionẽ Ari. q̃ posuit q̃ corpora cęlestia mouẽtur à substãtiis spiritualib⁹. Quarũ numerũ conatus fuit assignare secũdũ numerũ motuũ q̃ apparẽt in corporibus cæle stibus. Sed non posuit q̃ essent aliquæ substãtiæ spirituales, quę haberẽt immediatam pręsidẽtiã supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, ga nõ cõsiderauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, nisi naturales. Ad quas sufficiebat motus corporũ cælestiũ. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quæ non sufficiunt uirtutes cęlestiũ corporum [e]: ideo secundum nos necesse est ponere quòd angeli habeant immediatam præsidentiam: non solum supra cælestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

¶Ad tertium dicendum, quòd de substantiis immaterialibus diuersimode philosophi sunt locuti. Plato enim posuit substãtias immateriales esse rationes & species sensibilium corporũ, & quasdam aliis uniuersaliores. Et ideo posuit substantias immateriales habere præsidentiã immediatã circa omnia sensibilia corpora [e]: & diuersas circa diuersas. Arist. autem posuit quòd substantiæ immateriales non sunt species corporũ sensibiliũ, sed aliquid altius & uniuersalius. Et ideo nõ attribuit eis immediatã præsidẽtiã supra singula corpora, sed solum supra uniuersalia agẽtia, quæ sunt corpora cælestia [e]. Auicẽ. uero mediam uiam secutus est. Posuit enim cum Plat. aliquam substantiam spiritualem præsidentem immediate sphæræ actiuorum & passiuorum, eo quòd sicut Pla. ponebat quòd formæ horum sensibilium deriuantur à substãtiis immaterialibus: ita etiã Aui. hoc posuit [e]. Sed in hoc à Pla. differt, q̃ posuit unã tantũ substantiã immaterialẽ præsidentẽ omnibus corporibus inferioribus, quã uocauit intelligentiã agentem. Doctores aũt sancti posuerũt sicut & Platonici diuersis reb⁹ corporeis diuersas substãtias spirituales esse præpositas. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. Vnaquæq; res uisibilis in hoc mũdo habet angelicã potestatẽ sibi præpositã. Et Dam. dicit, Diabolus erat ex his angelicis uirtutibus quæ præerant terrestri ordini. & Ori. dicit super illud Nume. 22. Cum uidisset asina angelũ, q̃ opus est mũdo angelis, qui præsunt super bestias, & præsunt animalibus natiuitati, & uirgultorum, & plantationũ, & cæterarum rerũ incrementis. Sed hoc nõ est ponendũ propter hoc quòd secũdũ suã naturã unus angel⁹ magis se habeat ad ꝑsidendũ animalibus q̃m plantis, quia quilibet angelus etiã minimus habet altiorẽ uirtutẽ & uniuersaliorẽ q̃m aliq̃d genus corporaliũ: sed ex ordine diuinæ sapiẽtiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec ẽt propter hoc sequitur q̃ sint plures ordines angelorum q̃m nouẽ: quia sicut supra dictũ est [e]: ordines distinguuntur secundũ generalia officia. Vnde sicut secũdũ Greg. ad ordinẽ potestatũ

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæ Articulum primum.

Cõment. ¶Titulus clarus. ¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Omnia corporalia regũtur per angelos. Probatur dupliciter. Primo ratione, Ois potestas particularis regitur ꝑ uniuersalẽ. potestas corporea est particularis, angelica uniuersalis, ergo corporea regitur per angelicã. Maior probat inductiue in humanis & in angelicis. Minor probatur, quia corporea uis est hic ad materiã, &c. angelica autem absoluta & intellectualis. Secundo authoritate sanctorum & philosophorum.

¶In respõsione ad secundum & tertiũ adueritę, q̃ angelos habere immediatã præsidentiam super corpora inferiora, cõstingere potest uno modo, ut ange li sint distributi secũdũ numerum specierũ ad expletã naturalia operatiõnes. Et hoc fuit Platonicũ: & reprobatur. Secundo modo, ut angeli sint distributi iuxta species cierum quidem numerum: sed non ad opera naturalia, sed propter diuina mysteria supernaturalia explenda. Et hoc cum magna reuerẽtia & dexteritate interpretatur ponendum diuus Thom. in litera, si sanctos doctores nominatos ibi sequi uolumus. Tertio modo, ut non iuxta numerum specierum præsint, sed unus præsit omnibus inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auicen. & reprobatur hic & in articulo sequenti, & alibi. Quarto modo, ut aliqui angeli sint deputati prælidentiæ corporalium non iuxta numerum specierum, sed potius secundum numerũ motuum quibus res corporeæ diuinæ subsunt regulæ in ordine ad prędestinatiõis finẽ. Et hæc uia, iudicio meo est secũdum propriam mentem. S. Tho. ut colligere possum, & hinc & ex aliis locis. Vnde in respõsione ad secũdũ assertiue ponit pluraliter angelos oportere præsidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerum autem eorum iuxta numerum specierum recitatiue tãtum, & ad bonum motiuum reducendo, & sustentabilem ostendẽdo affert: & nunquam asserit, ut patet ex mõdo loquendi. Hoc, inquit, non est ponendum propter hoc, &c. Vbi se directorem magis quàm assertorem illius opinionis euidẽter ostendit.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ Artic. secũdũ.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo opi. ad partẽ affirmatiuam. Secũdo simul destruitur pars affirmatiua, & construitur negatiua: & sic respondetur quæsito negatiue.

542 21. artic. 20. ar. 2. cor. Et 3. cõtra. cap. 103. Et po. q. 6. artic. 3. Et ma. q. 16. art. 9. & 10. Et quol. 9. ar. 10.

¶ Quo ad primum referũtur opiniones Pla. & Auic. q materia corporalis obedit subditis immaterialibus ad mutationem formalẽ.

¶ Quo ad secundum ponitur cõclusio negatiua, q materia corporalis nõ obedit angelis immediate ad transmutationẽ formalem. Et probatur ex duab⁹ propositionibus, s. cõpositũ ex materia & forma tãtũ fit: & omne quod fit, fit à sibi simili. Ex his enim sequitur, q transmutatio formalis est à solo composito, aut ex eminentius continente in seipsum cõpositum, s. materiam & formam: quod est solus Deus, ut superius dictũ fuit omnia.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ Articulum tertiũ.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore una cõclusio tripartita quæsito affirmatiue. Natura corporalis nata est moueri immediate à natura spirituali secundũ locũ. Probatur tripliciter. Primo ratione. Diuina sapientia cõiungit fines primorum principiis. fecũdorum. ergo natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. ergo natura corporalis in sui supremo attingitur à spirituali. ergo secũdũ motũ localẽ. Antecedẽs est Diony. prima cõsequẽtia est. euidẽs. Secũda, pbatur: quia natura corporalis est infra spiritualẽ. Tertia uero, pbatur: q motus localis est pfectissimus oĩm motuũ. quod probatur, quia mobile localiter ut sic, nõ est in potentia ad aliquid intrinsecũ, sed extrinsecũ tãtũ. Secũdo, pbatur authoritate philosophorũ. Tertio experientia, qua corpus uidemus moueri ab anima principaliter secũdũ locũ.

336 542 245 326 541

¶ Circa hæc esset dicẽdum quomodo & unde motus localis est perfectissimus oĩm motuũ: sed quoniam hoc spectat ad octauũ Physi. ideo uide ibi & in q5. extra uagantes.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ Articulum quartum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore una cõclusio resolutiua quæsito affirmatiue. Natura corporalis nata est moueri immediate à natura spirituali secundũ locũ. Probatur tripliciter. Primo ratione, Diuina sapientia cõiungit fines primorum principiis. fecũdorum. ergo natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. ergo natura corporalis in sui supremo attingitur à spirituali. ergo secũdũ motũ localẽ. Antecedẽs est Diony. prima cõsequẽtia est. euidẽs. Secũda, pbatur: quia natura corporalis est infra spiritualẽ. Tertia uero, pbatur: q motus localis est pfectissimus oĩm motuũ. quod probatur, quia mobile localiter ut sic, nõ est in potentia ad aliquid intrinsecũ, sed extrinsecũ tãtũ. Secũdo, pbatur authoritate philosophorũ. Tertio experientia, qua corpus uidemus moueri ab anima principaliter secũdũ locũ.

¶ Circa hæc esset dicẽdum quomodo & unde motus localis est perfectissimus oĩm motuũ: quod probatur, quia mobile localiter ut sic, nõ est in potentia ad aliquid intrinsecũ, sed extrinsecũ tãtũ. Secũdo, pbatur authoritate philosophorũ. Tertio experientia, qua corpus uidemus moueri ab anima principaliter secũdũ locũ.

¶ Circa hæc esset dicẽdum quomodo & unde motus localis est perfectissimus oĩm motuũ.

scilicet ab intrinseco & ab extrinseco: et hoc dupliciter in homine, quia uel ab ipso bono intellecto seu præsentia rei ipsum, uel à passione partis sensitiuæ. Et sic sunt tria membra respectu uoluntatis humanæ.

¶Prima conclusio est, 51 Voluntas à solo Deo
345 potest immutari ab in-
f⁹. Probatur, ut suprà: quia eius tantū est immutare inclinationem, cuius est dare, &c.
ut superius deductum est q. 106. art. 2.

¶Secunda est, Solus Deus mouet uoluntatē obiectiue efficaci sufficientia: Angelus uero persuasione. Probatur, ut in loco prędicto.

¶Tertia est, Angeli possunt immutare uoluntatē ex parte passionum, non tamen necessitate. Probatur prima pars, quia possunt concitare huiusmodi passiones: secunda uero, quia uoluntas semper remanet libera. & sic patet responsio ad quæstum: q⁹ Angelus non nisi aut suadendo aut concitando immutare
311 uoluntatē pōt: & hoc
Annota. absque necessitatione.

¶Aduerte hic, q⁹ subditi uitio facta non est proprie subditiuio: quoniam nō multiplicatur motiuum uoluntatis in subditiuitionis mēbris. Vnobique enim motiuum est bonum, uel apparēs bonū intellectū. Sed est distinctio modorum offerendi ipsum obiectum. Potest enim offerri obiectum intelligibili modo: & sic offertur uel à solo proprio intellectu, uel etiā ab intellectu suadentis. Potest etiam offerri sensibili modo, & sic prælentatur ab intrinseca passione uoluntati non cuicunq⁹, sed humanæ propter modū essendi animæ coniunctæ, & ideo in hoc differt uoluntas humana ab angelica, ut in littera dicitur.

422 a ¶Super Quæstionis centesimæundecimæ Articulum tertium.

Annota. TItulus clarus: nomine imaginationis intellige omnes sensus interiores.

Comment. ¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Angelus tā bonus q⁹ malus
547 potest naturali sua uir-
2. dist. 8. tute immutare imagi-
ar. 5. co. nationem. Probatur,
Et uerū. Natura corporalis obe-
q. 11. ar. dit Angelo ad motum
3. & qō. localē: ergo ad quæcūq;
12. ar. 8. & ma. que possunt ex motu
q. 3. ar. 1. locali causari: ergo ad
Et qō. 1. apparitiones imagina-
artic. 11. rias. Antecedens cum prima consequētia patet, secunda probatur: quia huiusmodi apparitiones interdum causantur ex motu locali spirituū & humorum.

¶Præterea, Angel⁹, sicut est dictū⁶, illuminat intellectum hominis mediātibus phantasmatibus. Sed sicut phantasia, quæ deseruit intellectui, potest immutari ab angelo: ita & appetitus sensitiuus qui deseruit uoluntati, quia & ipse etiam est uis utens organo corporali. Ergo sicut illuminat intellectū, ita potest immutare uoluntatem.

¶SED CONTRA est, quòd immutare uoluntatem est proprium dei: secundum illud Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini; quocunq⁹ uoluerit, uertet illud.

CONCLVSIO.

¶Angeli non nisi suadendo, seu concitando, hominis uoluntatem immutare possunt, non tamen cogendo: quam tamen ab intrinseco, & extrinseco Deus mouere efficacissime potest.

¶RESPONDEO dicendum, q⁹ uoluntas potest immutari dupliciter. Vno modo ab interiori, & sic cum motus uoluntatis non fit aliud q⁹ inclinatio uoluntatis in rē uolitā, solⁱ⁹ dei est sic immutare uoluntatē, qui dat naturę intellectuali uirtutē talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis non est nisi à deo, q⁹ dat naturā, ita inclinatio uoluntaria nō est nisi à deo, q⁹ causat uolūtatē. Alio mō mouet uoluntas ab exteriori. Et hoc in angelo est uno mō tm, s. à bono apprehēso p intellectū. Vnde secūdū qđ aliqs est causa q⁹ aliqd apprehendatur ut bonum ad appetendum, secundū hoc mouet uolūtatē. Et sic sol⁹ deus efficaciter potest mouere uolūtatē, angelus autē & homo per modū suadēcis, ut suprà dictū est⁶. Sed præter hūc modū etiam aliter mouetur in hominibus uolūtas ab exteriori, s. ex passione existente circa appetitū sensitiuum. Sicut ex cōcupiscētia uel ira inclinatur uolūtas ad aliquid uolendū: & sic etiam Angeli inquantū possunt cōcitare huiusmō di passiōes, possunt uolūtatē mouere, nō tñ ex necessitate, qa uolūtas semper remanet libera ad cōsentiendū, uel resistēdum passioni.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q⁹ ministri Dei uel homines uel Angeli dicūtur urere uitia, & inflāmare ad uirtutes p modū pſuasiōis.

¶Ad secūdū dicēdū, q⁹ dęmones nō possunt immittere cogitationes, interius eas causando: cū usus cogitatiuæ uirtutis subiaceat uoluntati. Dicitur tamen diabolus incēsor cogitationū, inquātū incitat ad cogitandū uel ad appetēdum cogitata per modum persuadentis; uel passionē cōcitātis. Et hoc ipsum incendere Dam. uocat immittere: quia talis operatio interius fit. Sed bonæ cogitationes attribuūtur altiori principio, s. deo, licet angelorū ministerio procurentur.

¶Ad tertium dicēdum, q⁹ intellectus humanus secundū præsentem statum non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata⁶: sed uoluntas humana potest aliquid uelle ex iudicio ratiōis nō sequēdo passionē appetitus sensitiui. Vnde non est simile.

a ¶Vtrum angelus posit immutare imaginationem hominis.

ARTICVLVS III.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q⁹ angelus nō possit immutare imaginationem hominis. Phātasia. n. ut dicitur in li. de anima, est motus factⁿ à sensu secundum actum. Sed si fieret per immutationem angeli, non fieret à sensu secundum actū: ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuę uirtutis, ut sit per immutationem angeli.

¶Præterea, Formæ quæ sunt in imaginatione, cum sint spirituales, sunt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili. Sed angelus non potest imprimere formas in materia sensibili: ut dictum est⁶. Ergo non potest imprimere formas in imaginatione. Et ita non potest eam immutare.

¶Præterea, Aug. dicit 12. super Ge. ad lit. Com mixtione alterius spiritus fieri potest, ut ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat, siue intelligenti, siue ab alio intellecta pandantur. Sed nō uidetur q⁹ angelus possit miscerī imaginationi humanæ, nec⁹ q⁹ imaginatio possit capere intelligibilia quæ angelus cognoscit: ergo uidetur q⁹ angelus nō possit mutare imaginationē.

¶Præterea, In uisione imaginaria homo adhæret similitudinibus rerum quasi ipsis rebus. Sed in hoc est quædā deceptio. Cum ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, uidetur q⁹ nō possit causare imaginariā uisionē, imaginationē immutando.

¶SED CONTRA est, quòd ea quæ apparēt in somnis, uidentur imaginaria uisione. Sed angeli reuelant aliqua in somnis, ut patet Mat. 1. & 2. de angelo q⁹ Ioseph in somnis apparuit. Ergo Angelus potest imaginationem mouere.

CONCLVSIO.

¶Potest tā angelus malus quàm bonus naturalibus suis uiribus ipsam hominis imaginationē immutare.

¶RESPONDEO dicendum, q⁹ angelus tā bonus quàm malus uirtute naturæ suæ potest mouere imaginationem hominis. Quod quidem potest cōsiderari potest. Dictum est enim suprà⁶, q⁹ natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt uirtuti naturali angelorū. Manifestum est autem, q⁹ apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporaliū spirituū & humanorum. Vnde Ari. in li. de som. & uigi. assignans causam apparitionis somniorum⁶ dicit q⁹ cum animal dormit descendēte plurimo sanguine ad principiū sensituū, simul descendunt motus, i. impressiones relictæ ex sensibilium motionibus quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouēt principiū sensitiuū: ita q⁹ fit quædam apparitio, ac si tunc principium sensitiuū à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tāta potest esse commotio spirituum & humorum, q⁹ huiusmodi apparitiones etiā uigilantibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in aliis huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalē cōmotionē humanorum, & quandoq⁹ etiā per uoluntatē hominis, qui uoluntarie imaginatur quod prius senserat, ita etiā hoc potest fieri uirtute angeli boni uel mali. Quandoq⁹ quidem cum alienatione à corporeis sensibus, quandoq⁹ autem absq⁹ tali alienatione.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q⁹ principiū phātasiæ est à sensu secūm actū. Nō. n. possum⁹ imaginari q⁹ nullo mō sentim⁹ uel secūdū totū, uel secūm partē. Sicut cęc⁹ natus nō pōt imaginari colorē. Sed aliqñ imaginatio iformatur, ut actus phātastici motus cōsurgat ab impressionibus interius cōseruatis, ut dictum est⁶.

¶Ad secūdū dicēdū, q⁹ angel⁹ trāsmutat imaginationē: nō quidē ſprimēdo aliquā formā imaginariā nullo mō p sensum prius acceptā. Nō. n. posset facere q⁹ cęc⁹ imaginaretur colores. Sed hoc facit per motū localem spirituū & humanorum: ut dictū est⁶.

¶Ad tertiū dicēdū, q⁹ cōmistio illa spiritus angelici ad imaginationē humanā nō est p essentiā: sed per effectū quē pdicto modo in imaginatione facit, cui demōstrat quæ ipse nouit: non tamen eo modo quo ipse nouit.

¶Ad quartū dicēdū, q⁹ angelus causans aliquā imaginariā uisionē q⁹ quidē simul intellectū illuminat, ut cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur. Et tūc nulla est deceptio. Quandoq⁹ uero p operationē angeli solūmodo similitudines rerū apparēt in imaginatione. Nec tñ tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius cui talia apparent, sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum angelus posit immutare sensum humanum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q⁹ angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua est operatio uitæ: huiusmodi autē operatio non est à principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

¶Præterea, Virtus sensitiua est nobilior quàm nutritiua. Sed angelus non potest immutare nutritiuam. Ergo nec⁹ uirtutem sensitiuam immutare potest.

¶Præterea, Sensus naturaliter mouetur à sensibili. Sed angelus non potest immutare naturæ ordinem, ut suprà dictum est⁶. Ergo angelus non potest immutare sensum, sed semper à sensibili immutatur.

¶SED CONTRA est, quòd angeli qui subuerterunt Sodomam, percusserunt Sodomitas cæcitate uel aurisia, ut ostium domus inuenire non possent, ut dicit Gen. 19. Et simile legitur. 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæus duxit in Samariam.

CONCLVSIO.

¶Potest angelus sensum hominis mouere uel opponendo aliquod sensibile exterius, uel mutus humores concitando ad uarias sensus apparitiones.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cum mutatur à sensibili. Alio modo ab interiori. Videmus enim, quòd perturbatis spiritibus & humoribus immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit ut amara. Et simile contingit in aliis sensibus. Vtroq⁹ autem modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali uirtute. Potest enim angelus opponere exterius sensibile aliquod uel à natura formatū, uel aliquod de nouo formando: sicut facit dum corpus assumit, ut suprà dictum est⁶. Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores, ut suprà dictū est⁶, ex quibus sensus diuersimode immutentur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium sensitiuæ operationis non potest esse absq⁹ principio interiori, quod est potentia sensitiua. Sed illud interius principium potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, ut dictum est⁶.

¶Ad secundum dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituum & humorum potest angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ: & similiter potentiæ appetitiuę & sensitiuæ, & cuiuscunq⁹ potētię corporali organo utētis.

¶Ad tertium dicendum, quòd præter ordinem totius creaturę angelus facere non potest, sed præter ordinē alicuius particularis naturæ facere potest, cū tali ordini non subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modū cōmunem.

QVAESTIO CENTESIma duodecima de missione Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de missione angelorum.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum aliqui angeli mittantur in ministerium.

¶Secundo, utrum omnes mittantur. ¶Tertio, utrum illi qui mittuntur, assistant. ¶Quarto, de quibus ordinibus mittantur.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum angeli in ministerium mittantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in ministerium non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquem determinatum locum. Sed actiones intellectuales non determinat aliquem locum: quia intellectus abstrahit ab hic & nunc. Cum igitur actiones angelicæ sint intellectuales, uidetur quòd angeli ad suas actiones agendas non mittantur.

¶Præterea, Cœlum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, uidetur quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

a ¶Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum primum.

Titulus clarus quo ad quid nominis.

Comment. ¶In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Aliqui angeli mittuntur à deo in ministerium. Conclusio habet tres partes, quòd mittuntur à deo, quòd in ministerium. & sigillatim probatur. Primo, q⁹ mittuntur ex propria ratiōe missionis sic, Procedens ab aliquo, ut incipiat esse ubi uel nō erat, uel non illo modo erat, mittitur. angelus est huiusmodi: ergo. Maior manifestatur repetendo supradicta de missione filii & spiritussancti, quibus conuenit mitti, non ubi non erant, sed nouo modo essendi ubi erāt. Minor probatur ex differentia inter agēs uniuersale & particulare tic. Proprium est agentis uniuersalis attingere totum uniuersum, & cōsequenter esse ubiq⁹: ergo agens particulare attingit sic unū, quòd non aliud: & conse-
267 quenter est ita hic, q⁹
547 non alibi. Ergo angelus actuus aliquid circa creaturā corporeā, de nouo applicat suam uirtutem ad illam: ergo incipit esse ubi nō erat.
o omnia clara sunt.

Annota. ¶Et aduerte, quòd cū minor includat duo, scilicet angelum esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit solicitus author de primo, sed de secūdo. Tū quia primum constat. Tum quia in secunda parte conclusionis statim probanda includit. Secundo igitur probatur, quòd à deo, sic Hoc totū procedit ex imperio diuino: ergo angelus mittitur à deo. Antecedens patet, & demonstrat ly hoc applicationem uirtutis de nouo in corpus subditum & esse ibi. Consequentia uero patet ex dictis in tractatu de missione superius. quia sci licet mittens est qui est causa inceptionis essendi alicubi simpliciter, uel nouo modo. Tertio probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic: Actio quā angelus missus exercet, est à deo, ut à primo imperante, & propter deū ut ultimū finē: ergo
549 angelus habet se ut in-
Ad Heb. strumentū: ergo ut mi-
2. l. 6. co. 2 nister. ergo actiones angelorum ministeria sunt: ergo ipsi in ministeriū mittuntur. Antecedēs patet. Prima cōsequentia probat ex ratione instrumenti, scilicet ab alio & propter aliud. secūda probatur, qa mittēs nihil aliud est, quàm instrumētum intelligens. cæteræ relinquuntur per se notg.

¶Præterea, Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationem. Vnde dicitur Eccl. 29. Qui minoratur actu, pcipiet sapientiam. Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, uidetur quòd retardentur à contemplatione. Sed tota eorum beatitudo in contemplatione dei consistit. Si ergo mitterenē, eorū beatitudo minueret. Quod est incōueniens.

¶Præterea, Ministrare est inferioris. Vnde dicitur Luc. 22. Quis maior est qui recumbit, an ille qui ministrat, nónne qui recumbit? Sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 23. Ecce ego mittam angelum meum qui præcedat te.

CONCLVSIO.

¶Aliqui angeli specialiter quodam modo mittuntur à deo in ministerium creaturæ corporalis in deum dirigendæ, uel deducendæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ex suprà dictis manifestum esse potest⁶, quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur à deo. Vt enim suprà dictum est⁶, cū de missione diuinarū per- 312
sonarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo 534
ꝑcedit, ut incipiat esse ubi prius non erat, uel ubi prius erat per 126
alium modum. Filius enim aut spiritussanctus mitti dicitur, ut à patre procedens per originē: & incipit esse nouo modo, id est per gratiam uel naturā assumptam, ubi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim proprium est ubiq⁹ esse, quia cum sit uniuersale agens, eius uirtus attingit omnia entia. Vnde est in omni- 39
bus rebus, ut suprà dictum est⁶. Virtus autē angeli cum sit particulare agens, non attingit totū uniuersum, sed sic attingit unū, quòd non attingit aliud. Et ideo ita est hic quòd nō alibi. Manifestum est autē per supradicta⁶, quòd creatura corporalis per 541
angelos administratur. Cum igitur aliquid est fiendū per aliquē angelū circa aliquam creaturā corpoream, de nouo applicatur angelus illi corpori sua uirtute. Et sic angelus de nouo incipit ibi esse. Et hoc totū procedit ex imperio diuino. Vnde sequit secun- o
dum præmissa⁶, quòd angelus à deo mittatur. Sed actio quam 272
angelus missus exercet, procedit à deo, sicut à primo principio, 541
cuius nutu & authoritate angeli operantur: & in deū reducitur sicut in ultimū finē. Et hoc facit ratione ministerii. Nā minister est sicut instrumentum intellectus. Instrumentū autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinat. Vnde actiones angelorū ministeria uocant. Et, ꝑpter hoc dicuntur in ministeriū mitti.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, ut cōtemplatio. Et talis operatio nō determinat sibi locū: imo ut Aug. dicit. 4. de tri. etiam non secundū quod aliquid æternum mente facimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata & imperata. Et sic manifestum est quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

¶Ad secundum dicendum, quòd cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli, secundum cōgruentiam quādam: quia congruum est ut supremum corporū naturæ quæ est supra omnia corpora, attribuatur. Non tamen angelus aliquid dignitatis accipit à cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi quando nō actu sedet in regali solio, quod congruit eius dignitati.

¶Ad tertium dicendum, quod in nobis exterior occupatio puritatē contemplationis impedit: quia actioni insistimus secundum sensitiuas uirtutes quarum actiones cum intenduntur, retardantur actiones intellectiuæ uirtutis. Sed angelus per solam intellectualē operationē regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius cōtemplationem: quia duarū actionū: quarū una est regula & ratio alterius: una nō impedit, sed iuuat aliam. Vnde Greg. dicit in. 2. mo. q⁹ angeli nō sic foris exeunt, ut interne contēplationis gaudiis priuentur.

¶Ad quartum dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter deo, & secundario nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo uel angelus in quantum adhærendo deo fit unus spiritus cum deo, est superior omni creatura. Vnde Apostolus ad Ephe. dicit, Superiores sibi inuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli in ministerium mittātur. Dicit enim Apostolus ad Heb. 1. Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi.

¶Præterea, Inter ordines supremus est ordo seraphim, ut ex suprà dictis patet⁶. Sed seraphim est missus ad pur- 2. dist. 10. art. 2.

nisterii. Secūdo recitat opinio pro parte affirmatiua. Tertio impugnatur,& simul respondetur quęsito negatiue.
¶Quo ad primū quatuor dicuntur: duo de facto, duo de possibili.
Primū ptinens ad factū est ordo cōmunis diuinæ,puidentiæ consistēs in hoc,quòd superiora principant & inferiora tantum ministrant, ut patet in angelis, & in toto uniuerso. Secundū pertinens quoq; ad factum, est ordo diuinæ dispēsationis consistēs in hoc,quòd prędictus diuinæ prouidentiæ ordo quandoq; in corporalibus nō seruatur,sed superiores exequuntur per seipsos tātum propter altiorem ordinem, puta gratię diuinæ manifestationem. Declarat hoc tā in deo quām in angelis prętermissione cęlestiū corporū. Tertiū prīnēs ad possibile est, quòd dominus potest per seipsum absq; angelis mediis reuelare alicui homini aliquid. Quartum pertinēs etiā ad possibile est, quòd angeli superiores absq; inferioribus mediis possunt idem.
¶Quo ad secundum conclusio opinionis affirmatiuæ hæc est, Angeli inferiores tantum mittuntur de lege communi, superiores uero ex diuina dispēsatione. Hæc conclusio non aliter probatur, nisi q; ex prędictis deducta uidetur, tanquā possibili posito in esse, nullum debeat sequi inconueniens.
¶Quo ad tertium duo sunt. Quia primo tripliciter impugnat prędicta opinio, quo ad secundam partem. & sic secundo infertur cōclusio negatiua. respōsiua quęsito, Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est, Prætermissio ordinis ex diuina dispēsatione fit propter altiorem ordinem. ordo missionis angelicæ nō habet altiorem ordinē, ergo non suscipit prætermissionem: maior patet ex dictis superioribus,& declaratur in ordine naturæ & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis autem ordo est secundum dona diuinæ gratiæ. ergo.
¶Secūda ratio est, Ordo communis prætermittitur propter fidei confirmationem: ergo posito nihil prodesset ad fidei confirmationē. ergo. maior patet: in miraculis: minor, quia illa prætermissio est ignota nobis. Tertia ratio est, Nihil est ita magnū qđ per inferiores exerceri non possit. ergo. antecedens probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximū, & firmatur authoritate Gregorii. Ex his sequitur conclusio responsiua, quòd non omnes mittuntur, quia superiores nunquā mittuntur.
¶Aduerte hic duo, q; prima ratio se tenet ex parte causæ efficientis. ordo ēm fupior ut agēs superius,se habet respēctu inferioris. Secunda uero ex parte causæ finalis. Manifestatio nāq; fidei finis est miraculorum,&c. Tertia autem ex pte causæ formalis. Excellentia nanq; siue dignitas ministri ad magnitudinem rei gerēdæ requisita, formaliter se habet ad ipsum. Secundo q; ex dictis patet solutio motiui partis aduersæ: quonā prætermissio ordinis hinc apparet, quòd nō est possibilis potēcia ordinata,sed potentia absoluta. omnia clara sunt.

a ¶*Super Quæstionis cētesimæ duodecimæ Articuli tertiū.*

Coment. In corpore duo. primo declaratur quid intersit inter assistere & ministrare. Secundo distingit de assistentia dupliciter. et sic duabus conclusionibus respondetur quæsito.
¶Quo ad primum dicitur, quòd ista metaphorice dicūtur de angelis q; assistentia consistit in immediata uisione apud regē. Ministratio uero habet mediatam præceptionem.
¶Quo ad secūdum distinctio est, Assistentia, id est immediata uisio.

591 art. 1.
2. di. 10. art. 2.

ad uetere. Vnde non oportet q; intelligatur nisi de angelis ministerij, p quos data est lex.
¶Ad secundum dicendum, secundum Dio. q; ille angelus qui missus est ad purgādum labia Prophetæ,fuit de inferioribus angelis. Sed dictus est seraphim, id est incendens equiuoce propter hoc,quòd uenerat ad incendendum labia prophetæ. Vel dicendum, quòd superiores angeli communicant propria dona à quibus denominantur medianibus inferioribus angelis. Sic igitur unus de seraphim dictus est purgasse incēdio labia prophetæ: non quia hoc ipse immediate fecerit, sed quia inferior angelus uirtute eius hoc fecit. Sicut papa dicitur absoluere aliquem, etiam si per alium officium absolutionis impendat.
¶Ad tertium dicendum, q; diuinæ personæ non mittūtur in ministerium,sed æquiuoce mitti dicuntur: ut ex prædictis patet.
¶Ad quartum dicendum, q; in diuinis ministeriis est multiplex gradus. Vnde nihil prohibet etiam inæquales angelos immediate ad ministeria mitti, ita tamen quòd superiores mittrantur ad altiora ministeria: inferiores uero ad inferiora.

534 a ¶*Vtrum angeli qui mittuntur assistant.*

ARTICVLVS III.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd etiam angeli qui mittuntur assistant. Dicit enim Greg. in Homil. Mittitur igitur angeli & assistūt: quia etiā circunscriptus est angelicus spiritus. Sūmus tū spiritus q; deus est, circunscriptus non est.
¶Præterea, Angelus Tobiæ in ministerium missus fuit. Sed tamē ipse dixit, Ego sum Raphael angelus unus ex septem qui astamus ante deum, ut habetur Tobię 12. ergo angeli qui mittuntur assistunt.
¶Præterea, Quilibet angelus beatus propinquior est deo quam satan. Sed satan assistit deo: secundum quod dicitur Iob primo. Cū assisterent filii dei coram Domino, affuit inter eos & satan: ergo multo magis angeli qui mittuntur in ministerium, assistunt.
¶Præterea, Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi qa non immediate, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt. Sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminationes suscipit excepto eo qui est inter omnes supremus: ergo solus supremus angelus assisteret. Quod est contra illud quod habetur Dan. 7. Decies millies centena millia assistebant ei: ergo etiam illi qui ministrant assistunt.

¶SED CONTRA est, quod Greg. dicit. 17. Mora. super illud Iob: Numquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit, illæ potestates, quæ ad quædam hominibus nuntianda nō exeunt. Ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assistunt.

CONCLVSIO.

¶Omnes angeli ministrantes assistunt, diuinam essentiam uidendo, sed soli supremi assistunt, diuina tantum percipiendo misteria, quæ in ipso sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli introducuntur assistentes & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur. Quorum aliqui semper ei assistunt, & eius præcepta immediate audiunt. Alii uero sunt, ad quos præcepta regalia per assistentes nuntiantur, sicut illi, qui administrationi ciuitatum præficiuntur, & hi dicuntur ministrantes, sed non assistentes.
¶Considerandum est ergo, quòd omnes angeli diuinam essentiam immediate uident. Et quantum ad hoc omnes etiam qui ministrant, assistere dicuntur. Vnde Greg. dicit in 2. Mora. quòd semper assistere; aut uidere faciem Patris possunt q; ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute. Sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentiæ percipere possunt: sed soli superiores per quos inferioribus denuntiantur. Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primæ hierar. assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse Dio. immediate à deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad primū & secundum, quæ procedunt de primo modo assistendi.
¶AD TERTIVM, Satan non dicitur astitisse, sed inter assistentes affuisse describitur: quia ut Greg. dicit 2. Mo. etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen angelis similem nō amisit.
¶Ad quartum dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediate uident in claritate diuinæ essentiæ, & ideo totius primæ hier.

mæ hierarchiæ, proprium esse dicitur immediate illuminari à deo. Sed superiores eorum plura percipiunt quàm inferiores, de quibus illuminant alios: sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis unus, quàm alius.

ARTICVLVS IIII.

b 405 552 2. di. 10. art. 3. a ¶*Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli secundæ hier. omnes mittantur: angeli enim omnes uel assistunt uel ministrant, secūdum quod habetur Dan. 7. sed angeli secundæ hier. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hier. sicut dicit Dion. 8. c. cæ. hier. omnes ergo angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.
¶Præterea, Gregor. dicit 17. mora. quòd plures sunt qui ministrant, quàm qui assistunt: sed hoc non esset si angeli secundæ hierarc. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.
¶SED CONTRA est, quod Dion. dicit, quòd dominationes sunt maiores omni subiectione. Sed mitti in ministerium ad subiectionem pertinet: ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

CONCLVSIO.

¶Non omnes angeli secundæ hierarchiæ in ministerium mittuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, 549 mitti ad exterius ministerium proprie conuenit angelo, secundum quod ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerii: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, ut Dion. dicit 7. c. cæ. hier. & ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministerium mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intellectui. In nomine autem dominationum nō importatur aliqua executio, sed sola dispositio & imperium de exequendis. Sed in nominibus interiorum ordinum intelligitur aliqua executio. Nam angeli & archangeli denominantur à denuntiando, uirtutes & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis etiam est, ut Greg. dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoq; ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.
¶AD PRIMVM ergo dicendū, q; dominationes cōputant quidē inter angelos ministrantes: nō sicut exequentes ministerium, sed sicut disponētes & mādātes qd per alios fieri debeat. Sicut architectores in artificiis nihil manu operātur: sed solum disponunt & præcipiunt qd alii debeant operari.
¶Ad secundū dicendū, q; de numero assistentiū & ministrantiū duplex ratio haberi potest. Greg. em̄ dicit plures esse ministrantes quàm assistentes: intelligit enim q; dicitur, Millia millių ministrabāt ei: nō esse dictum multiplicatiue, sed partitiue: ac si diceret, millia de numero millių: & sic ministrantiū numerus ponitur indefinitus ad significandū excessum. assistentiū uero numerus finalis cum subditur, Et decies millies cētena millia assistebāt ei: & hoc, pcedit secundū rationē platonicorū: q; dicebāt q; quanto aliqua sunt uni primo principio, ppinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quāto numerus est, ppinquior unitati, tāto est multitudine minor. Et hæc opinio saluat quātū ad numerū ordinū dū sex ministrāt, & tres assistūt. Sed Dio. ponit 14. c. cæ. hie. q; multitudo angelorū trāscēdit omnē materialē multitudinē, ut s. sicut corpora supiora trāscendūt corpora inferiora magnitudine quasi in immensum, ita supiores naturæ incorporeæ transcendūt oēs naturas corporeas, qa qđ est melius 60 est magis à deo intētum, & multiplicatū. Et secundū hoc, cū assistentes sint supiores ministrīb, plures erunt assistētes quàm ministrātes. Vnde secundū hoc, millia millių legitur multiplicatiue, ac si diceretur, Millies millia. Et qa decies centū sunt mille, si diceretur decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes quot ministrātes: sed qa dicitur decies millies cētena millia, multo plures dicūtur assistentes quā ministrātes. Nec tū hoc, p tāto dicit, qa tātus solū sit angelorū numerus: sed multo maior: qa omnē materialē multitudinē excedit. Quod significatur per multiplicationē maximorum numerorū supra seipsos, 70 scilicet denarii, centenarii, millenarii, ut Dion. ibidem dicit.

236

QVAESTIO CENTESIMA DECIMA TERTIA

matertia de custodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de custodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum.
¶Et circa primū quærītur octo. ¶Primo, utrū homines ab angelis custodiantur. ¶Secundo, utrum singulis hominib̄ singuli angeli ad custodiam deputentur. ¶Tertio, utrum custodia pertineat solū ad ultimū ordinē angelorū. ¶Quarto, utrum omni homini conueniat habere angelum custodem. ¶Quinto, quando incipiat custodia circa hominē. ¶Sexto, utrum angelus semper custodiat hominē. ¶Septimo, utrum doleat de perditione custoditi. ¶Octauo, utrum inter angelos sit pugna ratione custodiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum homines custodiantur ab angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nō custodiātur ab angelis: custodes enim deputātur alicuibus, uel quia nesciunt, uel quia nō possunt custodire seipsos, sicut pueri & infirmi: sed homo potest custodire seipsum p liberū arb. & scit per naturalē cognitionē legis naturalis: ergo homo non custodīt ab angelo.
¶Præterea, Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere uidetur. Sed homines custodiuntur à deo, secundum illud Psal. Non dormitabit, neq; dormiet q; custodit Israēl. ergo non est necessārium quòd homo custodiatur ab angelo.
¶Præterea, Perditio custoditi redūdat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam 3. Reg. 20. Custodi uirum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua p anima eius: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt, uel uisibiliter apparēdo uel miracula faciendo, uel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli si eorū custodiæ homines essent cōmissi: qđ patet esse falsum. Nō igitur angeli sunt hominum custodes.
¶SED CONTRA est quod dicitur in psal. Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uiis tuis.

CONCLVSIO.

¶Necessarium est homines ab angelis custodiri & in operibus dirigi, cum multipliciter in ipsis errare illos contingat.

¶RESPONDEO dicendū, quòd secundum rationem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, quòd mobilia et uariabilia p̄ immobilia & inuariabilia moueantur & regulantur. Sicut omnia corporalia per substantias spirituales & immobiles, & corpora inferiora p̄ superiora, quæ sunt inuariabilia secundū substātiam: sed & nosipsi regulamur circa communiones in quibus possumus diuersimode opinari, per principia quę inuariabiliter tenemus. manifestum est autem quòd in rebus agendis cognitio & affectus hominis multipliciter uariari & deficere possunt à bono: & ideo necessarium fuit q; hominibus angeli ad custodiā deputarentur, p̄ quos regularentur & moueretur ad bonū.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per liberum arb. potest homo aliqualiter malum uitare: sed non sufficienter, qa infirmatur circa affectū boni, propter multiplices animæ passiones. Similiter etiam uniuersalis cognitio naturalis legis quæ homini naturaliter adest, aliqualiter dirigit hominem ad bonū: sed non sufficienter: qa in applicando uniuersalia principia iuris ad particularia opera, contingit hominē multipliciter deficere. Vnde dicitur cap. 9. Cogitationes mortaliū timidæ & incertæ, puidētiæ nostrę: & ideo necessaria fuit homini custodia angeli.
¶Ad secundum dicendum, quòd ad bonum operādum duo requiruntur. Primo quidem, quòd affectus inclinetur ad bonum: quod quidem fit in nobis per habitū uirtutis moralis. secundo autem, quòd ratio inueniat congruas uias ad perficiendū bonū uirtutis, quod quidem philosophus attribuit prudētiæ. Quantum ergo ad primū deus immediate custodit hominem, infundendo ei gratiā & uirtutes: quantū autē ad secundū deus custodit hominē, sicut uniuersalis instructor: cuius instructio ad hominem peruenit mediantibus angelis: ut suprà habitum est. 545
¶Ad tertium dicendū, quòd sicut homines, à naturali instinctu boni discedunt propter passionem peccati: ita etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, quæ fit inuisibiliter per hoc quòd homines illuminant ad bene agendum. Vnde quòd

duplicīter, aut respectu dei, aut respectu diuino rum mysteriorū in deo. Prima cōclusio respōsiua affirmatiue, Omnes ministrantes assistunt quo ad uisionē dei. Probatur: quia omnes immediate uidēt. Et cōfirmāt authoritate Greg. Secunda negatiue, Soli superiores primæ hierarchiæ assistunt, quo ad perceptionem diuinorum mysteriorum in deo. Probatur authoritate Dion. quia eius est propriū illuminari immediate à deo. 553 6. dist. 11. q. 1. ar. 1.

a ¶*Super Quæstionis centesimæduodecimæ Art. quartum.*

Coment. In corpore una conclusio responsiua q̄sito negatiue, Non omnes angeli secundæ hierarchiæ mittuntur. Probatur, Exequentes tantum mittuntur, non omnes secundæ hierarchiæ exequuntur. ergo. Maior probatur: quia mitti est ex diuino imperio circa creaturam corporalem exercere. Minor uero, qa supremus ordo hierarchiæ non exeqtur, sed quinque inferiores, probat utrunq; ex nominibus suorum ordinum. Domini est imperare: cæterorum exequi, &c.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Art. primū.*

Coment. In corpore una conclusio responsiua q̄sito affirmatiue, Necesse est homines ab angelis custodiri. probatur, Omnia mobilia & uariabilia per immobilia & inuariabilia regulantur secundum ordinē diuinæ prouidentię: homines secundum cognitionē & affectionem sunt multipliciter uariabiles à bono. ergo oportet eos regulari p uariabiles qui sunt sancti angeli. ergo. Maior probatur inductiue, In cælo, & intelligentiis corporalibus inferioribus & superioribus, &c. clara sunt omnia. b 568 541 538

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Art. secundū.

Coment. IN corpore una conclusio respōsiua q̄sito affirmatiue, Singulis hominib⁹ singuli angeli ad custodiā deputantur. Probat, Prouidentia dei principaliter est circa perpetua, ita quòd circa trāseuntia est ut ordinentur ad
552 perpetua. ergo aliter se
4.di. 19. habet ad homines, &
q.1.ar.3. aliter ad alias corrup-
qu.1.cor. tibiles creaturas. ergo ita se habet ad singulos homines, sicut ad lingula genera uel species corruptibiliū. ergo custodia angelica similiter ad hoc se habet. Ergo rationabile est, q̄
531 diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputētur. Antecedens supponitur ex superioribꝰ. prima cōsequētia probatur: quia aliter se habet homo, & aliter cætera ad perpetuitatem: quia homo est perpetuus & specie & individuo secundum formam, illa uero specie tantū. Secunda consequentia probatur ex eadem ratione: quia quilibet homo æqualiter uni speciei uel generi quo ad perpetuitatem, *imo* præstat. Tertia uero consequentia probatur: quia custodia angelica est executio diuinę prouidētiæ. Vltima autem probatur: quia generibus diuersis secundum Grego. diuersi ordines deputātur: & secundum Augu. Dama. & Origenem singulis
b 504 speciebꝰ diuersi angeli: quod probabile hic dicit. In his enim fit ea rationi cōsona dicere.

Annota. ¶In respōsione ad tertium aduerte, quòd nō est intentio literæ construere hanc uniuersaliter, q̄ maius sit custodire unum hominem quàm alium, cum contingat plures homines ad æqualē æqualiter ex diuina prouidentia ordinari, sed destruere hanc negatiuam uniuersalem, non est maius custodire unum hominem, quàm alium: & hoc optime sit.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Art. tertiū.

Coment. TItulus clarus.

¶In corpore una distinctio hīmembris cum duabus iuxta membra cōclusionibus respōsiuis quæsito.

¶Distinctio est, Custodia hominū est duplex, particularis & uniuersalis: ut patet ex respōsione ad primum in præcedenti articulo.

¶Prima conclusio est affirmatiue, Custodia particularis hominum pertinet ad infimū ordinem angelorum tantum. Probatur, Minima secundum Gregorium pertinent ad infimum
551 ordinē: sed procuratio

QVAEST. CXII. ARTIC. II. III. ET IIII.

hominēs pereunt, non est imputandum negligentiæ angelorum, sed malitiæ hominū. Quod autem aliquādo præter legem communem hominibus uisibiliter apparent, ex speciali dei gratia est: sicut etiam præter ordinem naturæ miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum singuli homines à singulis angelis custodiantur.

AD SECVNDVM sic procedi-
10 tur. Videtur q̄ nō singuli homines à singulis angelis custodiantur: angelus enim est uirtuosior quàm homo. Sed unus homo sufficit ad custodiam multorū hominum. ergo multo magis unus angelus multos homines potest custodire.

¶Præterea, Inferiora reducuntur in deum à superioribus per media: ut Dion. dicit. Sed cū oēs angeli sint inæquales, ut suprà dictū
20 est[c], solus unus angelus est inter quē & homines nō est aliqs medꝰ: ergo unus angelꝰ solus est qui immediate custodit homines.

¶Præterea, Maiores angeli maioribꝰ officiis deputātur. Sed nō est maius officium custodire unum hominē quàm altū, cum omnes homines natura sint pares. Cū ergo omniū angelorū sit unus maior alio secundū Dion. uidetur quòd diuersi homines non custodiantur à diuersis angelis.

30 ¶SED CONTRA est, quòd Hie. exponens illud Mat. Angeli eorum in cælis, dicit. Magna est dignitas animarū, ut unaquęq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui, angelum delegatum.

CONCLVSIO.

¶Singulis hominibus necesse est singulos angelos ad custodiam deputari.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ singulis
40 hominibus singuli angeli ad custodiā deputantur. Cuius ratio est, qa angelorū custodia est quædā executio diuinæ prouidētiæ circa homines. Prouidētia autē dei aliter se habet ad homines & ad alias corruptibiles creaturas[c]: qa aliter se habēt ad incorruptibilitatem. Homines enim nō solum sunt incorruptibiles quantū ad communem speciem, sed etiam quantū ad proprias formas singulorum, quæ sunt animę rationales. Quod de
50 aliis rebus corruptibilibus dici non potest. Manifestum est autē q̄ prouidentia dei principaliter est circa illa quæ perpetuo manēt. Circa uero ea, q̄ transeunt, *puidētia* dei est, inquantū ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidētia dei cōparatur ad singulos homines, sicut cōparatur ad singula genera uel species corruptibilium rerū. Sed secundum Gregor. diuersi ordines deputantur diuersis rerum generibus. Puta potestates ad arcendos dæmones, uirtutes ad miracula
60 facienda in rebus corporeis. Et probabile est quòd diuersis speciebus rerum diuersi angeli eiusdem ordinis præficiantur. Vnde etiam rationabile est ut diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo inquantū est homo singularis. Et sic uni homini debetur unus custos: et interdū plures deputantur ad custodiā unius.
70 Alio modo inquantū est pars alicuius collegii. Et sic toti collegio unus homo ad custodiam præponit. Ad q̄ē pertinet prouidere ea q̄ pertinēt ad unū hominem in ordine ad totū collegium. Sicut sunt ea quæ exterius aguntur de quibus alii ædificantur uel scandalizantur. Angelorum autem custodia deputatur hominibus etiā quantū ad inuisibi lia & occulta quæ pertinent ad singulorum salutē secundū seipsos. Vnde singulis homi-
80 nibus singuli angeli deputātur ad custodiā.

¶Ad secūdum dicendum, q̄ sicut dictū est[c], angeli primæ hierarchiæ, omnes quantū ad aliqua illuminantur immediate à deo. Sed quædā sunt de quibus illuminantur superiores tantū immediate à deo, quæ inferioribus reuelant: & idē etiā in inferioribus ordinibus cōsiderandum est. Nā aliqs infimus angelus illuminatur quantum ad quædā ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo qui immediate sibi præfertur. Et sic etiam possibile est quòd aliquis angelus immediate illuminet hominem: qui tum habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

¶Ad tertium dicendum, q̄ quamuis homines natura sint pares, tum inęqualitas in eis inuenitur, secūdum quod ex diuina prouidentia quidam ordinātur ad maius, & quidam ad minus[c]: secundū illud quòd dicitur Eccl. 33. In multitudine disciplinæ Domini separauit eos, & ipsis benedixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit et humiliauit. et sic maius officiū est custodire unū hominem q̄m aliū.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur q̄ custodire homines nō pertineat solum ad infimū ordinē angelorum. Dicit enim Chrys. quòd hoc quod dicitur Matt. 18. Angeli eorum in cælis, &c. intelligitur non de quibuscunq; angelis, sed de supereminentibus. ergo superemines angeli custodiunt homines.

¶Præterea, Apostolus ad Heb. dicit q̄ angeli sunt in ministerium missi propter eos q̄ hæreditatē capiunt salutis. Et sic uidetur q̄ missio angelorum ad custodiam hominū ordinetur. Sed q̄nq; ordines in exterius ministeriū mittuntur, ut suprà dictū est[c]. Ergo omnes angeli quinq; ordinum custodiæ hominū deputantur.

¶Præterea, Ad custodiam hominum maxime uidetur esse necessarium arcere dæmones. quod maxime pertinet ad potestates secundū Greg. & miracula facere: quod pertinet ad uirtutes. Ergo illi etiā ordines deputātur ad custodiā, & nō solū uirtutes.

¶SED CONTRA est, quòd in Psal. custodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo est infimus secundum Dion.

CONCLVSIO.

¶Singulorum hominum particularis custodia ad infimi ordinis angelos spectat, uniuersalis autem ad omnes ordines extenditur.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut suprà dictū est[c], homini custodia dupliciter adhibetur. Vno modo custodia particularis secundū q̄d singulis hominib⁹ singuli angeli ad custodiam deputantur, & talis custodia pertinet ad infimū ordinē angelorū: quorū secundū Greg. est minima nūtiare. Hoc autē uidetur esse minimū in officiis angelorū, procurare ea, q̄ad unius hominis salutē pertinent. Alia uero est custodia uniuersalis. Et hæc multiplicatur secundū diuersos ordines. Nā quāto agēs fuerit uniuersalius, tāto est superi⁹. Sic igitur custodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinē principatuum, uel forte ad archāgelos q̄ dicuntur principes angelorū. Vnde & Michaël, quē archangelum dicimus, unus de principib⁹ dicitur Dan. 10. Vlterius autem sup omnes naturas corporeas habēt custodiā Virtutes. Et ulterius etiā sup dęmones habēt custodiā Potestates. Et ulterius sup bonos spiritꝰ hñt custodiā Principatus, uel dīationes secūdū Greg.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ uerbum Chry. potest intelligi, ut loquaē de supremis in ordine infimo angelorū. Quia, ut Dion. dicit, in quolibet ordine sunt primi medii & ultimi. Est autem probabile, quòd maiores angeli deputentur ad custodiam eorum qui sunt ad maiorem gradum gloriæ à deo electi.

¶Ad secundum dicendum, q̄ non omnes angeli qui mittunē, habent particularem custodiā super singulos homines: sed q̄dā ordines habēt uniuersalē custodiā magis uel minꝰ, ut dictū est[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam inferiores angeli exercent officia superiorum inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores sicut executores uirtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videt q̄ nō omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur. Dicitur enim de Christo Philp. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam

stodiam deputantur, etiam Christus angelū custodē habuisset. Sed hoc uidetur incōueniens, cū Christus sit maior omnib⁹ angelis. Nō ergo omnib⁹ hominib⁹ angeli ad custodiā deputātur.

¶Præterea, Omnium hominum primus fuit Adam. Sed ibi non comperebat habere angelum custodem ad minus in statu innocentiæ: quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non præficiuntur ad custodiam omnibus hominibus.

¶Præterea, Hominibus angeli ad custodiam deputantur, ut per eos manuducantur ad uitam æternā, & incitentur ad bene operandū, & muniantur cōtra insultus dæmonū. Sed homines præsciti ad damnationē, nunquā peruenient ad uitam æternā: infideles etiam etsi interdum bona opera faciant, nō tamē bene faciunt, quia non recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit ut Aug. dicit. Antichristi etiam aduētus erit secundū operationem Satanę: ut dicitur 2. ad Thessal. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

354 ¶SED CONTRA est authoritas Hieron. suprà inducta[c]
arg. cons- qui dicit, quòd unaquæq; anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.
tra.

CONCLVSIO.

¶Singulis hominibus in statu uiæ deputati sunt singuli angeli ad custodiam, in patria uero tantum ad corregnandum, uel punendum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd homo in statu uitæ istiꝰ constitutus est quasi in quadam uia, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem uia multa pericula homini imminent: tū ab interiori, tum ab exteriori: secūdum illud Psal. In uia haq; ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per uiam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini quandiu uiator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum uiæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem: sed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno dæmonem punientem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus secundum quod homo, immediate regulabatur à uerbo dei. Vnde non indigebat custodia angelorum. Et iterum secūdum animam erāt
c comprehensor: sed ratione passibilitatis corporis erat uiator[c].
339 Et secundum hoc nō debebatur ei angelus custos tanquam superior, sed magis minister tanquam inferior. Vnde dicit Matt. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei.

¶Ad secundum dicendum, quòd homo in statu innocentiæ nō patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant
478 omnia ordinata, ut suprà dictum est[c]: sed imminebat periculum ei ab exteriori propter insidias dæmonum: ut rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum.

¶Ad tertium dicendū, quòd sicut præsciti & infideles, & etiam antichristus non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ diuinitus concesso, scilicet custodia angelorum: per quam etsi non iuuentur, quantum ad hoc quòd uitam æternā bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc quòd ab aliquibus malis retrahuntur: quibus & sibipsis & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum uolunt. Et similiter antichristus non tantum nocebit quantum uellet.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate.

557 AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate. Angeli enim mittuntur in ministerium propter eos qui hęreditatē salutis capiuntur. Apostolus ad Heb. dicit. Sed homines incipiunt hęreditatem capere salutis quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam à tempore baptismi, & non à tempore natiuitatis.

¶Præterea, Homines ab angelis custodiuntur inquantum ab eis illuminantur per modum doctrinæ. Sed pueri mox nati sunt capaces doctrinæ: quia non habent usum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

¶Præterea, pueri in materno utero existentes habent animam rationalem aliquo tempore: sicut & post natiuitatem ex utero. Sed cum sunt in materno utero, non deputantur eis angeli ad custodiam, ut uidetur: quia neque etiam ministri ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Non ergo statim à natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶SED CONTRA est quod Hier. dicit, q̄ unaquæq; anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam sui angelū deputatum.

CONCLVSIO.

¶Homini statim ab ipsa sui natiuitate deputatus est ad custodiā angelus.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut Orig. dicit super Mat. super hoc est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd angelus ad custodiam hominis deputatur à tempore baptismi, alii uero quòd à tempore natiuitatis. & hanc opinionem Hier. approbat. Et rationabiliter. Beneficia enim, quæ dātur homini diuinitus ex eo q̄ est Christianus, incipiūt à tēpore baptismi: sicut perceptio eucharistiæ, & alia huiusmodi. Sed ea, quæ prouidentur homini à deo inquantum habet naturam rationalem, extunc ei exhibentur ex quo nascēdo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, ut ex præmissis patet[c]. Vnde statim à natiuitate habet homo angelum ad sui custodiam deputatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ angeli mittūtur in ministerium efficaciter quidem propter eos solos qui hæreditatem capiunt salutis, si consideretur ultimus effectus custodiæ, qui est perceptio hæreditatis. Nihilominus tamen & aliis ministerium angelorum non subtrahitur: quamuis in eis hāc efficaciam non habeat q̄ perducant ad salutem. Efficax tamē est circa eos angelorū ministeriū inquantū à multis malis retrahunt.

¶Ad secundum dicēdum, q̄ officium custodiæ ordinatur quidē ad illuminationē doctrinæ: sicut ad ultimum & principalem effectum. Nihilominus tamē multos alios effectus habet qui pueris competunt, scilicet arcere dæmones & alia nocumenta tā corporalia quàm spiritualia prohibere.

¶Ad tertium dicendum, quòd puer quādiu est in materno utero, non totaliter est à matre separatus, sed per quandā colligationem est quodāmodo adhuc aliquid eius: sicut & fructus pēdens in arbore est aliqd arboris. Et ideo probabiliter dici potest, q̄ angelus qui est in custodia matris, custodiat prolem in matris utero existentem. Sed in natiuitate quando separatur à matre, angelus ei ad custōdiam deputatur: ut Hier. dicit.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum angelus custos quandoque deferat hominem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus custos quādoq; deferat hominē cui⁹ custodiæ deputatur. dicit enim Iere. 51. ex persona angelorum: Curauimus Babylonem, & non est curata. derelinquamus ergo eam. Et Isa. 5. Auferam sepem eius, & erit in conculcatione. Glo. id est angelorum custodiam.

¶Præterea, Principalius custodit deus quàm angelus. Sed deus aliqn hominē derelinquit secūdū illud Psal. Deus deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Ergo multo magis angelus custos hominem derelinquit.

¶Præterea, Sicut dicit Damasc. angeli cū sunt hic nobiscū, non sunt in cælo. Sed aliquādo sunt in cælo. Ergo aliquādo nos dereliquūt.

¶SED CONTRA, Dæmones nos semper impugnant, secundū illud 1. Pet. 5. Aduersarius uester diabolus, tāquam leo rugiens, circuit quærēs quē deuoret. Ergo multo magis boni angeli semper nos custodiunt.

CONCLVSIO.

¶Angelus homini ad custodiā deputatus, nunquā ex totoꝰ ipsum dimittit, sed permittit quandoque in malum tam culpæ quàm pœnæ cadere, ex lege permissionis diuinæ ad tempus propter hominis maius bonū.

¶RESPONDEO dicendum, quòd custodia angeli, ut ex supradictis patet[c], est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifestum est autem q̄ nec homo, nec res aliqua totaliter diuinæ prouidentiæ subtrahitur. Inquantum enim aliquid participat de esse, intantum subditur uniuersali prouidentiæ entium. Sed in tantum deus secundum ordinem suæ prouidentiæ dicitur hominem derelinquere inquantum permittit hominem pati aliquem defectum uel pœnæ, uel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed

membra. Distinctio est, Homo habet duplicem statum, scilicet uiæ, & termini. Prima conclusio respōsiua quæsito affirmatiue est, Omnes homines in statu uiæ habent angelos custodes. Probatur, Constitutis in uia in qua multa imminent peri- 553
cula, dantur custodes. 556
Omnes homines in sta *c b c*
tu uiæ sunt huiusmodi. probatur minor duplici-ter. Primo rationē: tū quia ab interius, tum quia ab exterius sunt inimici. Secundo authoritate Psal. Secunda conclusio est, Homines in termino nō habebūt custodes: sed cōregnantes aut puniētes socios.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæterciæ Art. quintū.

Coment. TItulus clarus.

¶In corpe duo. Primo recitātur duæ opiniones circa quæstum, scilicet ab ortu uel à baptismo. Secūdo reiicitur quòd à baptismo, & probatur simul quòd ab ortu. Distinguēndo duplex genus beneficiorū, scilicet cōmunium omnibus hominib⁹, & propriorum Christianis: & arguēdo quòd hæc cū christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficium cōmune. Dubium autē quod hic remanet: quia scilicet ex ista ratione uidetur quòd angelica custodia incipiat ab or- 538
tu in utero secundum 2. d. 11. q.
animam rationalem, & 1. art. 4.
non à natiuitate extra uterum, soluitur in responsione ad tertium: ex hoc quòd in ortu ex utero incipit natura rationalis plus, ut propria illi, cum prius esset sic eius, quod tamē alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra uterum incipiat custos proprius sicut & natura, prius existente custode communi.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Art. sextum.

Coment. TItulus clarus.

¶In corpe una. cōclusio respōsiua quæsito negatiue. Angelus custos nunquam totaliter dimittit suum hominem. Probatur, Diuina prouidentia nullam rem totaliter derelinquit: quāuis quo ad aliquid deferat permittēdo: ergo 554
custodia angelica nunquam totaliter dimittit quo ad aliquid permissiue relinquat. Antecedens quo ad primam partē probatur: inquantum participat aliqd de esse tantum de prouidentia diuina: fed implicat q̄ aliquid sit & deseratur totaliter ab esse. ergo. quo ad secūdam uero: quia deus permittit incurri in aliquē defectū

pœnæ uel culpæ. Cõsequentia uero probatur: quia custodia angelica est executio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanantur proinde authoritates scripturæ ex sensu conclusionis, ut patet.

Annota. ¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd non dicitur in littera, q̃ angelus sit similiter in cælo, & in custodito homine per effectum actualem in illo: sed quòd in cælo quandoque existens non relinquit hominem quo ad effectum: quia uigilat super illum, & statim si opus est, subuenire potest. Vnde in littera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum, quæ circa custodiendum hominem fiunt: & potentia proxima ac expedita absq; interuallo temporis medii ad subueniendum. Et propter hoc dicitur non relinquere quo ad effectum custodiæ: sicut mater non dicitur relinquere infantē, quando ita prope iuxta eum uigilans occupat, quòd statim potest illi in omnibus adesse.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum septimum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶ In corpore est una conclusio responsiua quæsito negatiue: quam probat primo, deinde explanat. Est ergo conclusio, Angeli non dolent de malis custoditorum. Probatur, Dolor est de inuoluntario simpliciter. nihil fit in mundo inuoluntarium simpliciter angelis sanctis: ergo angeli sancti de nullo dolent. Maior probatur authoritate Augustini. Minor probatur, Ordo diuinæ iustitiæ est totaliter uoluntarius angelis. ergo nihil fit in mundo contra eorum uoluntatem. Tenet sequela, quia nihil fit nisi secundum ordinem diuinæ iustitiæ. Explanatur deinde hęc ratio distinguendo ex tertio Ethicorum, uoluntarium & inuoluntarium simpliciter & in unjuersali: & applicando ad propositum. patent omnia.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum octauum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶ In corpe quatuor, primo occasto quæstionis, & est authoritas Danielis. Secundo, expositio Hier. & est remotio quæstionis: qa ponit quòd intelligitur de pugna inter bonum & malum angelum: hic autem est ad aliquid interdum eum dimittit. prout scilicet non impedit quin subdatur alicui tribulationi, uel etiam quin cadat in peccatum secundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon & domus Israël ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes non impediuerunt quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum est in cælo, cognoscit quid circa hominem agatur. Nec indiget mora temporis ad motum locali, sed statim potest adesse[c].

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. Dicitur enim Isa. 33. Angeli pacis amare flebunt. Sed fletus est signum doloris & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum quos custodiunt.

¶ Præterea, Tristitia est, ut Augustinus dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt. Sed perditio hominis custoditi est contra uoluntatem angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

¶ Præterea, Sicut gaudio contrariatur tristitia, ita pœnitentiæ contrariatur peccatum. Sed angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente: ut habetur Luc. 15. Ergo tristantur de iusto in peccatum cadente.

¶ Præterea, Super illud Numeri 11. Quicquid offertur primitiarum, &c. dicit glo. Orig. trahuntur angeli in iudicium, utrum ex ipsorum negligentia an hominum ignauia lapsi sint. Sed quilibet rationabiliter dolet de malis propter quæ in iudicium tractus est: ergo angeli dolent de peccatis hominum.

¶ SED CONTRA, Vbi est tristitia & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apocal. 21. Mors ultra non erit, neq; luctus, neque clamor, neque ullus dolor. Sed angeli sunt perfectæ beati: ergo de nullo dolent.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nihil in mundo angelis simpliciter in uoluntarium fiat, de hominum, quos custodiunt, malis minime dolent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli non dolent, neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim & dolor secundum Augustinum non est nisi de his, quæ contrariantur uoluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod sit contrarium uoluntati angelorum & aliorum beatorum, quia uoluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitiæ. nihil autem fit in mundo nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo nihil fit in mundo contra uoluntatem beatorum. Vt enim philosophus dicit in 3. Ethic. illud dicitur simpliciter uoluntarium, quod aliquis uult in particulari, secundum quod agitur: consideratis scilicet omnibus quæ circunstant, quamuis in uniuersali consideratum non esset uoluntarium. Sicut nauta non uult proiectionem mercium in mare absolute, & uniuersaliter considerando, sed imminente periculo salutis hoc uult. Vnde magis est hoc uoluntarium, quàm inuoluntarium, ut ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata & pœnas hominum, uniuersaliter & absolute loquendo, non uolunt: uolunt tamen quòd circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uerbum illud Isa. potest intelligi de angelis, id est nuntiis, Ezech. qui fleuerunt propter uerba Rapsacis. De quibus habetur Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum: secundum uero allegoricum, angeli pacis sunt apostoli & prædicatores qui flent pro peccatis hominum. Si uero secundum sensum anagogicum exponatur de angelis bonis, tunc metaphorica erit locutio ad designandum, quòd angeli uolunt in uniuersali hominum salutem. Sic enim deo & angelis huiusmodi passiones attribuuntur.

¶ Ad secundum patet solutio per ea quæ dicta sunt[c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd tam in pœnitentia hominum quàm in peccato, manet una ratio gaudii angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum inter angelos possit esse pugna seu discordia.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur enim Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna.

¶ Præterea, Vbi est perfecta charitas & iusta prælatio, non potest esse pugna. Sed hoc totum est in angelis. Ergo in angelis non est pugna.

¶ Præterea, Si angeli dicuntur pugnare pro eis quos custodiunt, necesse est quòd unus angelus foueat unam partem, & alius aliam. Sed si una pars habet iustitiam, constat quòd alia pars habeat iniustitiam. Ergo sequitur quòd angelus bonus sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. Ergo inter bonos angelos non est pugna.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Dan. 10. ex persona Gabrielis. Princeps regni Persarum restitit mihi uiginti & uno diebus. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. Ergo unus bonus angelus resistit alii. Et sic inter eos est pugna.

CONCLVSIO.

¶ *In Angelis pugna quidem esse potest, non discordia uoluntatum, sed meritorum contrarietate, pro quibus pugnare dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio mouetur occasione horum uerborum Dan. Quæ quidem Hieron. exponit dicens principem regni Persarum esse angelum qui se opposuit liberationi populi Israelitici: pro quo Dan. orabat, Gabriele preces eius deo præsentante. hæc autem resistentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat: per quod impedimentum præstabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed secundum Greg. 17. Mora. princeps regni Persarum bonus angelus fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad uidendum igitur qualiter unus angelus alteri resistere dicitur, considerandum est, quòd diuina iudicia circa diuersa regna & diuersos homines, per angelos exercentur. In suis autem actionibus angeli per diuinam sententiam regulantur. Contingit autem quandoque quòd in diuersis regnis uel in diuersis hominibus contraria merita uel demerita inueniuntur, ut unus alteri subdatur, aut præsit. Quid autē super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi deo reuelante. Vnde necesse habent super his sapientiam dei consulere. Sic igitur inquantum de contrariis meritis & sibi repugnantibus diuinam consulunt uoluntatem, resistere sibiinuicem dicuntur: non quia sint eorum contrariæ uoluntates, cum in hoc omnes concordent quòd dei sententia impleatur, sed quia ea, de quibus consulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAEST

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum primum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶ In corpe una distinctio cum una bimembri conclusione responsiua quæsito. Distinctio est, In impugnatione sūt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. conclusio est, Impugnatio dæmonum est ex malitia eorum, ordo uero à deo. probatur, & declaratur: probatur quidem quo ad primam partem, ex inuidia profectus, & superbia impugnat. ergo. quo ad secundam uero: quia deus utitur malis bene ordinando.

56 2 ergo. declaratur autem ex opposito, custodia, scilicet angelica. hæc enim secundum utrumque est à deo. illa secundum ordinem tantum. Omnia clara sunt.

Annota. ¶ Circa hanc responsionem dubitarium cula est, quia titulus dubii est de quæstione, an est, utrum scilicet dæmones impugnẽ nos. Responsio autem est non ad hoc, sed causas impugnationis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd ut patet in 2. Posterio. Omnis quæstio est quæstio medii: & nihil aliud est quærere si quadratura circuli est, quàm si est aliquod medium ad ipsam. Vnde nihil aliud est quærere si dæmones impugnent, quàm si est aliquod medium, seu causa quare nos impugnent. Et propterea responsio est ad propositum directo secundum artem sciendi dum assignat causas. ex quib⁹ prouenit impugnatio dæmonū contra nos. Sic enim optime à priori ostensum est impugnationem eorum esse.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum secundum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶ In corpore manifestatur.

¶ In corpore duo. Primo in communi declaratur quid & quotuplex est tentare. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentum sumere ut sciatur aliquid circa tentatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. nam quandoq; fit cum solo fine proximo, qui cadit in eius diffinitione, scilicet scire: quandoque cum aliquo ulteriore fine: qui potest esse bonus & mal⁹, &c.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, Tentare ut nocent perpetratione peccati, est proprium diaboli.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAQUARTA DE DÆMONUM IMPUGNATIONE, IN QUINQ; ARTICULOS DIUISA.

DEINDE considerandum est de impugnatione dæmonum. ¶ Et circa hoc quęruntur quinque. ¶ Primo, utrum homines à dæmonibus impugnentur. ¶ Secundo, utrum tentare sit proprium diaboli. ¶ Tertio, utrum omnia peccata hominum ex impugnatione siue tentatione dæmonum proueniant. ¶ Quarto, utrum possint ucra miracula facere ad seducendum. ¶ Quinto, utrum dæmones qui ab hominibus superantur, ab impugnatione hominum arceantur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines impugnentur à dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nō impugnentur à dæmonibus. Angeli enim deputantur ad hominum custodiam missi à deo. Sed dæmones non mittuntur à deo, cum dæmonum intentio sit perdere animas: dei autem saluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationem.

¶ Præterea, Non est æqua conditio pugnæ, ut infirmus contra fortem, ignarus contra astutum exponatur ad bellum. Sed hominum sunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & astuti. Non est ergo permittendum à deo, qui est omnis iustitiæ author, ut homines à dæmonibus impugnentur.

¶ Præterea, Ad exercitium hominum sufficit impugnatio carnis & mundi. Sed deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non uidetur necessarium quòd à dæmonibus impugnentur.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephesios 6. quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

CONCLVSIO.

¶ *Impugnantur homines à dæmonibus ex ipsa illorum malitia, ordo autem impugnationis ab ipso Deo est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo est considerare, scilicet ipsam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipsa ex dæmonum malitia procedit, qui propter inuidiam profectum hominum impedire nituntur, & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem usurpant, deputando sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem: sicut & angeli deo ministrant in determinatis officiis ad hominum salutem. Sed ordo impugnationis ipsius est à deo, qui ordinare nouit malis uti, ad bona ea ordinando. Sed ex parte angelorum, tam ipsa custodia quàm ordo custodiæ reducitur ad deum sicut ad primum actorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines duplicit⁹. Vno modo instigando ad peccatum. Et sic non mittuntur à deo ad impugnandum, sed aliquādo permittuntur secundū dei iusta iudicia. Aliquādo autē impugnāt homines puniendo. Et sic mittuntur à deo. Sicut missus est spiritus mendax ad puniendum Achab regem Israël, ut dicitur 3. Reg. ult. Pœna enim refertur in deum sicut in primum actorem. Et tamen dæmones ad puniendum missi, alia intentione puniunt quàm mittuntur. Nam ipsi puniunt ex odio uel inuidia, mittuntur autem à deo propter eius iustitiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad hoc quòd non sit æqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompensatio: principaliter quidem per auxilium diuinæ gratię, secūdario autem per custodiam angelorum. Vnde 4. Reg. 6. Elisæus dixit ad ministrum suum, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infirmitati humanæ sufficeret ad exercitium impugnatio quæ est à carne & mundo: sed malitiæ dæmonum nō sufficit, quæ utroque utitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriam electorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum tentare sit proprium diaboli.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tentare non sit proprium diaboli. Dicitur enim deus tentare, secundum illud Genes. 22. Tentauit deus Abrahā. Tentat etiam caro & mundus. Et etiam homo dicitur tentare deum & hominem. Ergo nō est propriū dæmonis tentare.

¶ Præterea, Tentare est ignorantis. Sed dæmones sciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶ Præterea, Tentatio est uia in peccatum. Peccatum autem in uoluntate consistit. Cum ergo dæmones non possint uoluntatem hominis immutare, ut per supradicta patet[c]: uidetur quòd ad eos non pertineat tentare. & b 546

¶ SED CONTRA est qđ dicitur 1. ad Thess. 3. Ne forte tentauerit nos is qui tētat. Glo. 1. Diabolus, cuius officiū est tentare.

CONCLVSIO.

¶ *Tentare, id est ad malum culpæ homines inducere, peccatum est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tentare est proprie experimentum sumere de aliquo. Experimentum sumitur de aliquo, ut sciatur aliquid circa ipsum. & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque ulterius ex scientia quæritur aliquis alius finis, uel bonus, uel malus. Bonus quidem, sicut cum aliquis uult scire qualis aliquis sit, uel quantum ad scientiam, uel quantum ad uirtutem, ut eum promoueat: malus autem, quando hoc scire uult, ut eum decipiat uel subuertat. Et per hunc modum potest accipi quomodo tentare diuersis diuersimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur quandoque quidem ut sciat tantum. Et propter hoc tentare deum dicitur esse peccatum, quia homo quasi incertus experiri præsumit dei uirtutem. Quandoq; uero tentat ut sciat, quādoque uero ut noceat. Diabolus autem semper tentat ut noceat, in peccatum præcipitando. & secundum hoc dicitur proprium officium eius tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit inquantum est minister diaboli. Deus autem tentare dicitur ut sciat, eo modo loquendi, quo dicitur scire quod facit alios scire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat uos Dominus deus uester, ut palam fiat utrum diligatis eum. Caro etiam & mundus dicuntur tentare instrumentaliter seu materialiter, inquantum scilicet potest cognosci qualis sit homo, ex hoc quòd sequitur uel repugnat concupiscentiis carnis, & ex hoc quòd contemnit prospera mundi & aduersa, quibus etiam diabolus utitur ad tentandum. Et sic patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dæmones sciunt ea quæ exterius aguntur circa homines: sed interiorem hominis conditionem solus deus nouit, qui est spirituum ponderator: ex qua aliqui sunt magis proni ad unum uitiū quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, ut de illo uitio tentet, ad quod homo magis pronus est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dæmon etsi non possit immutare uoluntatem, potest tamen, ut supra dictum est[c], aliqualiter immutare inferiores uires: ex quibus etsi non cogitur, uoluntas tamen inclinatur. 548 & b

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ omnia peccata procedāt ex tētatione diaboli. Dicit enim Dion. 4. ca. de di. no. q̃ multitudo dæmonū est causa omnium malorum sibi & aliis. Et Dam. dicit q̃ omnis malitia & omnis immunditia à diabolo excogitatæ sunt.

¶ Præterea, De quolibet peccatore dici posset, quòd Dominus

recte operatur ad illud: ut domificator ad ædificandum: & indirecte, quæ scilicet operatur aliud ad quod illud sequitur: ut scindens ligna respectu cõbustionis.

¶Prima conclusio est affirmatiua, Omnia peccata hominum causantur à dæmone indirecte. Probatur primo: quia fuit causa primi peccati, ex quo secuta est pronitas ad malum. Exponitur deinde doctores Dion. & Damas. iuxta hunc sensum.

¶Secunda cõclusio est negatiua, Non omnia peccata hominum causantur à dæmone directe. Probatur primo, Sectio dæmone, in homine sunt appetitꝰ sensitiuus & liberum arbitrium, ergo potest esse peccatum. Antecedens patet etiam authoritate Orig. consequentia probatur, quia regulatio appetitus ex libero pendet arbitrio. deinde declaratur conclusio: quoniam particularis est quo ad particularem sibi subcontrariam: quomodo scilicet fiant quędam peccata nostra à dæmone directe, & dicitur, quòd eo modo quo peccatum primorum parentum.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum quartum.*

Coment. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo distinguendo respondet quæsito. Secundo ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

¶Quo ad primum distinctio supraposita repetitur, Miraculum dupliciter, proprie, & large.

¶Prima conclusio responsiua negatiua, Dæmones non possunt facere proprie miracula. Probatur ut supra: quia miraculum proprie est præter ordinem & uirtutem totius creaturæ.

¶Secunda cõclusio est responsiua affirmatiue: Dæmones possunt per miracula large seducere. Probatur, quia possunt aliquid, quod & facultatem & cognitionem nostram excedit.

¶Quo ad secũdum notatur, quòd aliud est dicere, hoc est uere miraculum, & aliud, hoc est uere res quæ apparet: & quòd quamuis opera mira dæmonum nunquam sint uera miracula, ut in prima conclusione dicitur: sunt tamen quandoque uere res mirabiliter factę, ut ranæ magorum, & ignis, & turbo Iob. Quandoq; autem sunt rerum phantasmata, seu similitudines tãtum: ut in responsione ad secundum declaratur.

564

de Iudæis dicit Iohã. 8. Vos ex patre diabolo estis. Hoc autem est inquantum ipsi ex diaboli suggestione peccabãt. Omne ergo peccatum est ex suggestione diaboli.

¶Præterea, Sicut angeli deputãtur ad custodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem. Sed omnia bona quæ facimus, ex suggestione bonorum angelorum proceduntꝫ quia diuina ad nos mediãtibus angelis perferũtur. Ergo & omnia mala quæ facimus, prouenient ex suggestione diaboli.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccle. dog. Non omnes cogitationes nostræ malæ à diabolo excitãtur, sed aliquoties ex nostri arbitrii motu emergunt.

CONCLVSIO.

¶*Omnia hominum peccata à dæmone indirecte causantur, directe autem ex arbitrii libertate.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd causa alicuius põt dici aliquid dupliciter. Vno modo directe, alio modo indirecte. Indirecte quidem, sicut cum aliquod agẽs causans aliquam dispositionem ad aliquę effectum, dicitur esse occasionaliter & indirecte causa illius effectus, sicut si dicatur, quòd ille, qui secat ligna, est causa combustionis eorum. Et hoc modo dicendũ est, quòd diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum: quia instigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato consecuta est in toto genere humano quædã pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modũ intelligẽda sunt uerba Dam. & Dion. Directe autem dicitur esse aliquid causa alicuius, quod operatur directe ad illud, & hoc modo diabolus non est causa omnis peccati. Non enim omnia peccata committũtur diabolo instigante, sed quædam ex libertate arbitrii, & carnis corruptione. Quia ut Orige. dicit, etiã si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum & uenereorum, & huiusmodi. Circa quæ multa inordinatio contingit, nisi per rationem talis appetitus refræneturꝫ & maxime suppositã corruptiõe naturæ. Refrenare autẽ & ordinare huiusmodi appetitũ, subiacet libero arbitrio. Sic ergo non est necessarium omnia peccata ex instinctu diaboli prouenire. Si qua tamen ex instinctu eius prouenium, ad ea cõplenda eo blandimẽto decipiũtur homines nũc, quo primi parentes, ut Isidorus dicit. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD secundum dicendum, quòd si qua peccata absque instinctu diaboli perpetrantur per ea tamen fiunt homines filii diaboli, inquantũ ipsum primo peccantem imitãtur.

¶Ad tertium dicendum, quod homo potest per seipsum ruere in peccatum: sed ad meritum proficere non potest, nisi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante ministerio angelorũ. Et ideo ad omnia bona nostra cooperantur angeli: non tamen omnia peccata nostra procedunt ex dæmonũ suggestione. Quamuis nullum genus peccati sit, quod nõ interdum ex dæmonum suggestione proueniat.

ARTICVLVS. IIII.

a ¶*Vtrum dæmones possint homines seducere.*

AD QVARTVM sic procedi-
564 tur. Videtur quòd dæmones non possint homines seducere per aliqua miracula uera. Operatio enim dæmonum maxime uigebit in operibus Antichristi. Sed sicut Apostolus dicit secundæ ad Thessalonicenses secundo, eius aduentus est secundũ operationem Satanæ in omni uirtute & signis & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt nisi signa mendacia.

¶Præterea, Vera miracula per aliquã corporum immutationẽ fiunt. Sed dæmones non possunt immutare corpus in aliquam naturã. Dicit enim Aug. 18. de ciui. dei, Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonũ arte, uel potestate, in membra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones uera miracula facere non possunt.

¶Præterea, Argumentum efficaciã non habet quod se habet ad oppositã. Si ergo miracula uera possunt fieri à dæmonibus ad falsitatem persuadendam, non erunt efficacia ad ueritatem fidei confirmandam. Quod est inconueniens: cum dicatur Marci ultimo, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis.

¶SED CONTRA est quod Augustꝰ. dicit libro 83. quæstio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunqꝫ similia illis miraculis, quæ fiunt per seruos dei.

CONCLVSIO.

¶*Quamuis dæmones non possint proprie miracula facere, possunt tamen per miracula communiter homines seducere.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprà dictis patet[c], si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula face- 564
re non possunt, nec aliqua creatura, sed solus deus. Quia miraculum proprie dicitur quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis uirtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum largè, quod excedit humanam facultatem & consideriationem. Et sic dæmones possunt facere miracula: quæ scilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem & cognitionẽ excedunt. Nam & unus homo inquantum facit aliquid, quod est suprà facultatem & cognitionẽ alterius, ducit alium in admirationem sui operis, ut quodammodo miraculum uideatur operari. Sciẽdum est tamen, quòd quãuis huiusmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula uidẽtur, ad ueram rationem miraculi non pertingant, sunt tamen quandoque ueræ res[c]. Sicut magi Pharaonis per uirtutem dæmonum b
ueros serpentes & ranas fecerunt. Et quando ignis de cælo cecidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum uno impetu consumpsit, & turbo domum deificiens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Satanæ, phantasmata non fuerunt, ut Augustꝰ dicit. 20. de ciui. dei. 544

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augu. dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacii: ut quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, ut quæ non facit uideatur facere. Vel quia si sint uera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros.

¶Ad secundum dicendũ, quòd sicut suprà dictum est[c], materia 542
corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutũ, ut dæmones sua uirtute possint transmutare materiam de forma in formam. Sed possunt adhibere quædam semina quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos: ut Augustꝰ. dicit 3. de tri. Et ideo dicendũ est, quòd omnes transmutationes corporalium rerum quæ possunt fieri per aliquas uirtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina: possunt fieri per operationem dæmonũ huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cum aliquæ res transmutantur in serpentes uel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Ille uerò trãsmutationes corporalium rerum quæ non possunt uirtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei ueritatem perfici possunt. Sicut quòd corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quòd corpus hominis mortuum reuiuiscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri uideatur, hoc non est secundum rei ueritatem, sed secundũ apparentiam tantum. Quod quidem potest dupliciter contingere. Vno modo ab interiori secundum quòd dæmon potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, ut aliquid uideatur aliter quàm sit: sicut suprà dictum est[c]. Et hoc etiam interdum 547
fieri dicitur uirtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo 548
ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aëre cuiuscunque formæ & figuræ, ut illud assumens in eo uisibiliter appareat: potest eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, ut in eius specie uideatur. Et hoc est quod Augustꝰ. dicit 18. de ciui. dei, quòd phantasticum hominis, quod etiam in cogitando siue somniando, per rerum innumerabilium genera uariatur, uelut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus apparet alienis. Quod non est sic intelligendum quòd ipsa uis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur, sed quia dæmon qui in phantasia unius hominis formar aliquam speciem: ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Augustꝰ. dicit in lib. 83. quæstio, cum talia faciunt magi qualia sancti, diuerso fine & diuerso iure fiunt. Isti enim faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam dei. Et isti faciunt per quædam priuata commercia: illi autem publica administratione & iussu dei, cui cuncta creata subiecta sunt.

¶ART

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd
565 dæmon qui superatur ab aliquo, non propter hoc
2. dist. 6. ab impugnatione arceatur. Christus enim efficacissime suum tentatorem uicit. Sed tamen postea eum impugnauit, ad occisionem eius ludæos incitando. Ergo non est uerum quòd diabolus uictus ab impugnatione cesset.

¶Præterea, Instigere pœnam ei qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Matt. quarto, Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

CONCLVSIO.

¶*Dæmon superatus uacat à tentatione eiusdem non semper, sed usque ad tempus.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt, quòd dæmon superatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicũt, quòd potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur usq; ad aliquod tempus. Vnde et Luc 4. dicitur, quòd consummata omni tentatione diabolus recessit à Christo usq; ad tempus. Et huius ratio est duplex. Vna est ex parte diuinæ clementiæ. Quia, ut Chrysos. dicit super Matt. non tandiu homines diabolus tentat, quandiu uult, sed quandiu deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Ambro. dicit super Lucam, quòd diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quòd tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam unde exiui.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAQUINTA, *De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

¶Circa actiones corporales quæruntur sex. ¶Primo, utrum aliquod corpus sit actiuum. ¶Secundo, utrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes. ¶Tertio, utrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt. ¶Quarto, utrum sint causa humanorum actuum. ¶Quinto, utrum eorum actionibus dæmones subdantur. ¶Sexto, utrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quæ eorum actionibus subduntur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum aliquod corpus sit actiuum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nul-
566 lum corpus sit actiuum. Dicit enim Augu. quòd in
3. contra ea, 69. rebus inuenitur aliquid actum & non agens, sicut sunt corpora: aliquid agens & non actum, sicut deus: aliquid agens & actum, sicut substantiæ spirituales.

¶Præterea, Omne agens excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suæ actionis. Sed infra substantiam corporalem non est substantia quę sit receptibilis suæ actionis: quia hæc substantia tenet ultimum gradum in entibus. Ergo substantia corporalis non est actiua.

¶Præterea, Omnis substantia corporalis concluditur quantitate. Sed quantitas impedit substantiam à motu & actione: quia comprehendit eam & mergitur in ea: sicut impeditur aër nubilosus à perceptione luminis. Et huius signum est, quòd quanto magis accreuerit quantitas corporis, tanto est ponderosius & grauius ad hoc quòd moueatur. Ergo nulla substantia corporalis est actiua.

¶Præterea, Omne agens habet uirtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuum. Sed à primo actiuo quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita. Ergo nullum corpus est agens.

¶Præterea, Si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem. Sed non ad formã substantialem: quia non inuenitur in corporibus principiũ actionis nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidens. Accidens autem non potest esse causa formæ substantialis: cum causa sit potior quàm effectus. Similiter etiam neq; ad formam accidentalem: quia accidens non se extendit ultra suum subiectum, ut Aug. dicit 9. de trin. Ergo nullum corpus est actiuum.

¶SED CONTRA est, quòd Dio. 15. ca. cæle. hier. inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad susceptas materias manifestat susipsius magnitudinem, & actiuus & potens.

CONCLVSIO.

¶*Corpus secundum quòd est actu, agit in corpus secundum quòd est in potentia.*

RESPONDEO dicendum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporũ actiones tripliciter aliqui errauerunt. Fuerũt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerũt. Est hęc est opi. Auicebron in lib. fontis uitæ, ubi per rationes, quæ tactę sunt, probare nititur quòd nullum corpus agit, sed omnes actiones quæ uidentur esse corporum, sunt actiones cuiusdã uirtutis spiritualis, quę penetrat per omnia corpora: ita quòd ignis secundum eũ non calefacit, sed uirtus spiritualis penetrãs per ipsum. Et uidetur hæc opinio deriuata esse ab opinione. Plat. Nam Plato posuit omnes formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas & determinatas & cõtractas ad hanc materiam[c], formas uero separatas esse absolutas & quasi uniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarũ quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo cp forma, quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiã individuatam per quantitatem, ponebat Auicebron quòd à quantitate prout est individuationis principium, retinetur & arcetur forma corporalis, ne possit se extendere per actionem in aliam materiam. sed solũ forma spiritualis & immaterialis quę nõ est coarctata per quantitatẽ potest effluere per actionẽ in aliud. Sed ista ratio non cõcludit cp forma corporalis non sit agẽs, sed cp non sit agens uniuersale. Secundũ enim qđ participatur aliquid, secundũ hoc est necessariũ cp participetur id quod est propriũ ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione uisibilis. Agere autẽ, quod nihil est aliud quàm facere aliquid actu, est per se proprium actus inquãtum est actus. Vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc quòd aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subiectam, habet quòd sit agens indeterminatum & uniuersale. Ex hoc uero quòd determinata ad hanc materiam, habet quòd sit agens contractum & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, ut Platonici posuerunt[c], esset aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, quæ est ab hoc corpore in hoc corpus. Vnde & sit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tamen hæc opinio Auicebron superexcedit opinionem Plato. Nam Plato ponebat solum formas substantiales separatas, accidentia uero reducebat ad principia materialia: quæ sunt magnum & paruum, quæ ponebat esse prima contraria: sicut & alii rarum & densum. Et ideo tam Plato quàm Auicenna in aliquo ipsum sequentes, ponebant quòd agentia corporalia agunt secundum formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem[c]: sed ultima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est à principio immateriali. Et hæc est secunda opinio de actione corporum. De qua suprà dictum est[c], cum de creatione ageretur. Tertia uero opinio fuit Democriti, qui ponebat actionem esse per effluxionem atomorum à corpore agente, & passionem esse per receptionem eorundem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Aristot. in 1. de gene. Sequeretur enim cp corpus nõ pateretur per totum, & quòd

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Art. 5.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo referuntur opiniones. Secundo respondetur quæsito. Coment.

¶Quo ad primum duæ referuntur opiniones. Prima, quòd dæmon semper uacabit simpliciter à tentando. Secunda, quòd uacabit à tentando eundem tantum.

¶Quo ad secundũ conclusio responsiua est, Superatus dæmon uacat à tentatione eiusdem ad tempus. Probatur quòd uacet, authoritate & ratione. Authoritate tentationis Christi. Ratione, primo Chrysostomi, ex parte dei: quia non permittit propter infirmam naturam. Secundo Ambr. 336
ex parte dæmonis: quia refugit triumphari. Deinde probatur quoad tempus, & non simpliciter authoritate Matt. 12. Reuertar in domum meam. Aduerte hic quanta fuerit reuerentia diui Thomæ ad sacros doctores, quòd cũ opinio propria quæ est conclusio, sit tertia, maluit continuare illam cum secunda, trahendo illam ad bonũ sensum, ne uideretur aliis se præferre.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ Artic. 1.*

TItulus clarus.

¶In corpe quinque. Primo in quo stat difficultas. Secundo tractatur opinio Auicebron. Tertio Platonis & Auicennæ. Quarto Democriti. Quinto respondetur quæsito. Coment.

¶Quo ad primũ duo. quid manifestũ, & quid occultum. Manifestum ad sensum est corpora agere, ut ignem calefacere experimur. Difficile autẽ aut disputabile est quomodo agãt, quoniam fuit circa modum agendi triplex error. 479

¶Aduerte hic quòd corpora aliquo modo concurrere ad agendũ nullus negat: & hoc experimur ad sensum. Sed quomodo concurrant, an scilicet ut media, per quæ transeat uis actiua, an ut disponentia, an ut emittentia de se atoma, an ut educentia de aliorũ potentiis, &c. hoc est quod in dubiũ uertitur. Annot. b 568

¶Quo ad secundũ tria. Primo opinionem. Secundo radicem Platonicam. Tertio differentiam eius à Platonica opinione: & ofa tã cla- 245
ra sunt in litera, ut non 336
expositione egeant. Ad bonitatem tamen doctrinæ circa opinionem aduerte cp hæc opinio adeo circa modum agendi deliranit: ut talem posuerit modũ, ex quo Coment.

sequatur negatio ipsius actionis: & ideo in litera dicitur, quòd totaliter subtraxerunt actiones corporibus: dicendo enim, quòd corpora in agendo concurrũt tantum secundum apparentiam, & ut media, per quæ transit uis actiua: & non ut aliquid cooperantia, manifeste incidunt in conditionem diminuentem, sicut dicendo hominem pictum.

Annota. ¶ Circa radicem uero platonicã notatò quòd quamuis prima facie hæc ratio uideat̃ continere in se duas rationes positas in tertio contra Gent, ca. 69. pro Auicebron. Si quis tamen diligenter consideret, non est ita, ut patet ex tertio argumento hic facto ex parte quantitatis: ut etiam sit ibi: imo hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, altioricq; ingenio firmata est confutata. Consistit enim hęc ratio super esse rei actiuæ: quia scilicet debet esse absolutũ, esse autem corporeum non est absolutum, sed contractum, ergo. Soluitur autẽ & subtilius: quòd esse fundat actiuitatem, sed non modum agendi: imo sicut actualitas rei est causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agendi. Et propterea cum absolutum & contractum dicant modos essendi: & non actũ ipsum ex affirmatione absoluti sequitur modus agendi uniuersaliter: & ex affirmatione contracti modus agendi particulariter. Et sic ex negatione absoluti non sequitur negatio actiuitatis, sed modi agendi, scilicet uniuersaliter, cuius signum in litera notato, quòd actio contracta est per contractum duorum corporum: hoc enim est limitati modi actionis signum.

Cõment. ¶ Quo ad tertium Platonis & Auicennæ, nõ Auicebron, ut multi corrupti codices habent, opinio ponitur, consistens in hoc, quòd corpora agunt per suas formas accidentales, ut disponentia materiam: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiam Auicebron. Et quòd corpora non agunt ut educentia formas substantiales, sed dantur à formis separatis uel intelligẽtia agente: & in hoc errat, ut patuit superius.

567 2.d.7.in fiũ expo. lit. Et di. 23.art. 1. cor. 2. di. 18. q. 1. art. 1. Et uer. qu. 5. art. 9. ad. 5.

¶ Quo ad quartum opinio Democriti nalde ridis ponit actionem fieri per defluxum atomorum ex corpore agente in patiens. Improbatur ex parte patientis, quia non totum pateretur ex parte agentis, quia minueretur agendo.

¶ Quo ad quintum conclusio respõsiua quæ-

quantitas corporis agẽtis diminueretur ex hoc quòd agit: quæ sunt manifeste falsa. Dicendum est ergo quòd corpus agit secundum quod est in actu, in aliud corpus secundum quod est in potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Augustini est intelligendum de tota natura corporali simul accepta: quæ non habet aliquam inferiorem naturam infra se, in quam agat: sicut natura spiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamen unum corpus est infra alterum, in quantum est in potentia ad id quod habet aliud in actu.

¶ Et per hoc patet solutio ad secundũ. Sciendum est tamen quòd cum Auicebron sic argumentatur, est aliquid quod est mouens non motum, & primus factor rerum: ergo ex opposito est aliquid quod est motum & patiens tantum: quod concedendum est. Sed hoc est materia prima, quæ est potentia pura, sicut deus est actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia & actu. Et ideo est agens & patiens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantitas nõ impedit formam corporalem omnino ab actione, sicut dictum est[c]: sed impedit eam ne sit agens uniuersale, inquantum forma indiuiduatur, prout est in materia quantitati subiecta. Signum tamen quod inducitur de põderositate corporum, non est ad propositum. Primo quidem, quia additio quantitatis non est causa grauitatis, ut probatur in 4. de cælo & mundo. Secundo, quia falsum est quòd ponderositas facit tardiorem motum: imo quanto aliquid est grauius, tanto magis mouetur motu proprio. Tertio, quia actio non fit per motum localem, ut Demo. posuit, sed per hoc quòd aliquid reducitur de potentia in actum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd corpus non est id quod maxime distat à deo. Participat enim aliquid de similitudine diuini esse secundum formam quam habet. Sed id quod maxime distat à deo, est materia prima: quæ nullo modo est agens, cum sit in potentia tantum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd corpus agit & ad formam accidentalem & ad formam substantialem. Qualitas enim actiua ut calor, etsi sit accidens: agit tamen in uirtute formæ substantialis[c], sicut eius instrumentum. Et ideo potest agere ad formam substantialem: sicut & calor naturalis inquantum est instrumentum animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens uero agit propria uirtute. Nec est contra rationem accidentis, quòd excedat suum subiectum in agendo, sed quòd excedat in essendo: nisi forsan quis imaginetur idem accidens numero desluere ab agente in patiens, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationales seminales.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in materia corporali non sint aliquę rationes seminales. Ratio enim importat aliquid secundum esse spirituale. Sed in materia corporali non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter: secundum scilicet modum eius in quo est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶ Præterea, Augu. dicit. 3. de tri. q; dæmones quædam opera faciunt adhibendo occultis motibus quædam semina quę in elementis cognoscunt. Sed ea quæ per motũ localem adhibentur, sunt corpora non rationes. Ergo inconuenienter dicitur, quòd sunt in corporali materia seminales rationes.

¶ Præterea, Semen est principium actiuum. Sed in materia corporali nõ est aliquod principium actiuum: cum materiæ non competat agere, ut dictum est[c]. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

a d 566

¶ Præterea, In materia corporali dicũtur esse quædam causales rationes, quæ uidentur sufficere ad rerum productionem. Sed seminales rationes sunt aliæ à causalibus: quia præter seminales rationes fiunt miracula, non autem præter causales. Ergo inconuenienter dicitur quòd seminales rationes sint in materia corporali.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit. 13. de tri. Omnium rerum quæ corporaliter uisibiliterq; nascuntur, occulta quædam semina in istis corporeis mundi huius elementis latent.

CONCLVSIO.

¶ Rationes seminales, quæ actiua & passiua principia generationis naturalis sunt, in materia corporali multis modis reperiuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, q; denominationes consueuerunt fieri à perfectiori, ut dicitur in 3. de anima. In tota autem natura corporea perfectiora sunt corpora uiua. Vnde & ipsum nomen naturę translatum est à rebus uiuentibus ad omnes res naturales. Nã ipsum nomen naturæ, ut philosophus dicit in 5. met. primo impositum fuit ad significandam generationẽ uiuentiũ, quę naturitas dicitur[c]. Et quia uiuẽtia generanẽ ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore & fœtus ex matre cui colligatur: consequẽter tractũ est nomen naturæ ad omne principium motus, quod est in eo qđ mouetur[c]. Manifestũ est autem, q; principium actiuum & passiuum generationis rerũ uiuentiũ sunt semina, ex quibus uiuentia generantur. Et ideo conuenienter. Aug. omnes uirtutes actiuas & passiuas, quę sunt principia generationũ & motuum naturalium, seminales rationes uocat. Huiusmodi autem uirtutes actiuæ & passiuæ in multiplici ordine considerari possunt. Nam primo quidem, ut Aug. dicit 6. super Gent. ad lit. sunt principaliter & originaliter in ipso uerbo dei, secundum rationes ideales. Secundo uero sunt in elementis mũdi, ubi simul à principio productæ sunt, sicut in uniuersalibus causis. Tertio uero modo sunt *in tis*, quæ ex uniuersalib[9] causis secũdũ successiones temporũ producuntur. Sicut in hac planta & *in* hoc animali, tanquam particularibus causis. Quarto modo sunt in seminibus, quæ ex animalibus & plantis producuntur. Quæ iterum comparantur ad alios effectus particulares, sicut primordiales causæ uniuersales ad primos effectus producendos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q; huiusmodi uirtutes actiuæ & passiuæ rerũ naturaliũ, etsi non possint dici rationes secundũ qđ sunt i materia corporali, possunt tñ dici rationes per cõparationẽ ad suã originẽ: secũdũ qđ deducũtur à rationibus idealibus.

¶ Ad secundũ dicendũ, q; hmõi uirtutes actiuæ uel passiuæ sunt in aliquibus partibus corporalibus. Quæ dũ adhibentur per motum localẽ ad aliquos effectus complẽdos, debentur semina adhiberi per dæmones.

¶ Ad tertium dicendum, quòd semen maris est principium actiuum in generatione animalis: sed potest etiam dici semen id quod est ex parte fœminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt uires actiuæ & passiuæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex uerbis Aug. de huiusmodi rationibus seminalibus loquentis, satis accipi potest quòd ipse rationes seminales sunt etiam rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicit

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ Artic. 2.

Titulus clarus ex corpore articuli. Motus est enim articulus hic propter uerba Augustini.

Annota.

¶ In corpore duo. Quid & q̃ consueuĩt̃ signi ficetur ratio seminali. secũdo respõdet quęsito.

Cõment.

¶ Quo ad primum principia actiua & passiua motuum & generationum naturalium, rationes seminales ab Augustino conuenienter uocantur. Probatur, Corpora uiuentia sunt perfectiora inter omnia naturalia: ergo ab eis conuenienter fit denominatio cæterorum

corum, ergo à seminibus conuenienter nominantur principia actiua & passiua omnium naturalium. Antecedens patet: consequentia probatur dupliciter. Primo à priori: quia denominatio fit à perfectiori, ex secundo de anima. Secundo à posteriori, & simili ad propositum: quia nomen naturæ à natiuitate ortum, ad omnium rerum naturalium coniunctã principia translatum est. Secunda uero consequentia probatur: quia semina sunt actiua & passiua principia generationis uiuentium.

¶ Ogo ad tertium conclusio est, quòd rationes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerãdo quatuor modos essendi, quos habent, in uerbo, in causis uniuersalibus corporalibus, in causis particularibus, in seminibus: ubi patet tripliciter esse rationes seminales in materia corporali.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ Artic. 3.

Titulus clarus.

Cõment. 568 12. q. 95. art. 3. Et q. 96. art. 1. ad secundum. Et opusc. 3. art. 3. ad secundum.

¶ In corpore una conclusio respõdua quæsito affirmative, Motus inferiorum corporum cæsantium à corporibus cælestibus. Probatur, Omnis multitudo ab unitate procedit: ergo omnis motus ab immobili: ergo quanto aliquid est magis immobile, tanto est magis causa magis mobilis: ergo corpora cælestia sunt causæ inferiorum mobilium. Antecedens patet: prima consequentia probatur, quia immobile nno modo se habet, mobile multiformiter. Secunda uero est ex se euidens ex eadem radice. Tertia uero probatur, quia corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, quia solo motu locali, quo etiã non fit multiformitas in aliquo intrinseco, cætera multis motibus, alteratione, generatione, motu locali.

Annot. ¶ In responsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum responsionis: uidetur enim diuertere à proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione qualitatum actiuarum ad formas substantiales: & deinde transitur ad gradus causandi earundem, nec unquam redditur ad destructionem illius conditionalis, cuius tamen destructio in hac responsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatam in litera, quare necesse est præter corpora inferiora ponere corpus cæleste esse actiuum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista, Actiones, sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales: ergo oportet ponere altius actiuum. & probatur consequentia: quia materia non sufficit ad agendum, & deinde ostenditur, quòd tale agens oportet esse mobile: ac per hoc concluditur esse cælum. Hæc autem ratio non concludit intentum: quoniam cum in antecedente dicitur, quòd hæc accidentia se habent ut materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primo de istis accidentibus uirtute propria. Secundo de eis, ut agunt in uirtute substantiarum naturalium inferiorum, quarum sunt. Si enim intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quoniam calor ut uis ignis, introducit actiue formam ignis, apud S. Tho. quamuis ut calor disponat tantum pro illa. Si autem intelligitur primo modo, uerum est antecedens, quia accidens uirtute propria non potest agere substantiam, sed dispone tantum, sed tunc concesso toto processu negatur ultima consequentia: scilicet, ergo illud aliud agens mobile est corpus cæleste: dicam enim quòd illud est substantia illius corporis, cuius qualitas agit dispondendo, uerbi gratia, substantia ignis, cum generatur ignis ab igne, & substantia hominis, cum generatur homo ab homine, & sic de aliis. In hoc enim consistit difficultas secundi argumenti, quod est, sufficientia inferiorum agentium tam ad accidentia, quàm ad substantias procedit contra necessitatem recurrendi ad corpus cæleste. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce responsionis positum, scilicet quòd omne generans inferius mouet ad speciem ut instrumentum cælestis corporis. Aut enim hic fumitur species ut distinguitur contra individuum: & tunc restat ostendere, unde hoc efficaciter inferatur. Ex dictis enim nihil apparet ad propositum tale: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cum ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis ut instrumentum: sed ut agens principale, cuius signum euidens est, quia assimilat sibiipsi effectum: hæc enim est differentia instrumenti à principali agente, quòd illud ut sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶ Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primo namque ad secundum, ex cuius sensu reliquæ pendent, deinde ad primam & tertiam dicetur. Secundum est ergo quòd duplex est principiorum actiuorum ordo: quædam enim sunt principia actiua formaliter: quædam uero uirtualiter. Actiua formaliter uoco, quæ sunt principia elicitiua actionum: qualia sunt calidum & frigidum, &c. Actiua autem uirtualiter dico, illa quæ non eliciunt actiones ipsa sunt quorum uirtute actiones eliciuntur: qualia sunt omnia corpora secundum substantias. Dictum est enim superius, quòd substantia creata nullius actionis est elicitiuum principium, & quòd tamen est id cuius uirtute qualitates & potentiæ actiuæ agunt. Hoc autem duplex genus actiui principii in corporibus sic se habet, quòd formale sequitur uirtuale: & sic uirtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomen est totum oppositum: quoniam actiuum formale adeo sibi nomen actiuitatis uendicauit, ut communiter dicatur, ut in hac etiam litera dicitur, quòd nullum inuenitur in istis inferioribus actiuum principium nisi qualitas elementaris, &c.

¶ Hoc igitur supposito ad secundum dubium dico duo. Primũ, Stando infra ordinem actiuorum formaliter, opti me uidetur sequi, Omnia actiua formaliter in istis inferioribus se habent, ut materiam dispone tia. ergo necesse est ponere aliquod in superioribus actiuum formale, quod se habeat ut perficiens: & cum tale oporteat esse mobile, sequitur, ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc instari, quòd tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, quòd uniuersaliter loquendo de utroque ordine actiuorum, processus literæ etiam ualet: quod tali ordine manifestatur, Omnia hæc actiua formaliter sunt ut materiam dispondentia, ergo præter hæc oportet esse aliud actiuum formale se habens ut informans. Tunc ultra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius principium actiuum formale: ita superius uirtuale ad inferius uirtuale. substantiæ nanq; rerum ex earum accidentibus innotescunt, ut in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale: ergo præter inferius uirtuale oportet ponere superius uirtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale est ut materiale respectu superioris formalis: ita inferius uirtuale respectu superioris uirtualis. Et sic patet, quòd siue literam interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona iuxta primum dictum: siue uniuersaliter & indistincte interpretemur de actiuis, consequentia quoque est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantum dispondentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, ut sunt actiua uirtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiet recursus ad substantiam corporis cuius est illud accidens: iam patet responsio, quòd uariatur ordo actiuorum. oportet enim hic habere recursum ad altius actiuum formaliter: ut omnis ordo actiuorum compleatur: & sic fit reductio ad corpus cæleste, quod manifeste actionem elicit: non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux & influxus, &c.

¶ Ad primum uero dubitationem dicitur dupliciter. Primo, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis, quoniam per se notum est, multam esse ueritatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatum elementarium: ut patet ex operibus: quòd enim magnes trahat ferrum, ex nulla elementi uirtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illius operis est principium, &c. Secundo, quòd ista conditionalis fuit destructa in litera non formaliter breuitatis causa, sed implicite, & uirtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere ut materialia respectu substantiarum, satis ostendit instrmitatem horum actiuorum respectu uarietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet quòd sint potentia ad diuersitatem earum: cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse unitatem & diuersitatem ab alio. Consonat autem series literæ huic expositioni: quoniam cum adueratiua coniunctione transiuit ad ostendendam impotentiam horum ex genere causandi accidentium eorundem.

¶ Ad

¶Ad tertiam dubitationem dicitur, quòd utroq; modo uerificari potest corollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis ex intellecta alia propositione tritissima, & ideo non explicata, scilicet quòd cælū fit agens uniuersale. ex his nanq; bene sequitur, ergo quæcunq; inferiora agunt ad speciem: agunt ut instrumenta cælorum: quia ut superius dictum probatumq; est, illa sola agunt directe & p se na-
turā, quæ cauſant eā in quocunq; inuenitur ſe-
cundum eandem rationem: hæc autem impoſ-
ſibile eſt eſſe uniuoca, ut ſunt iſta. Et ideo hæc inquantum agunt ad ſpeciem, generando in-
diuiduum, agunt in uirtute illorum, quorū per ſe eſt agere ad ſpeciem. Secundo autem modo intellectū uerum eſt accipiendo inſtrumentum non ſtrictè ut arguendo
509 acceptum eſt: ſed large, ut omne mouens mo-
tum ut ſic, dicitur inſtrumētum: hoc enim modo corpora inferiora ſunt inſtrumenta ſu-
periorum: quia non agunt niſi mota ab illis: & ſimiliter accipiendo inſtrumentum ut actū conditionis materialis, eſt inſtrumen-
tum actiui conditio-
a nis formalis, cum enim omne agēs agat ſibi ſi-
mile quantum poteſt, & quanto agens eſt ſu-
perius, tanto fit forma-
lius: conſequens eſt q̄ conditio cauſata in eſſe ęuū ſuperiori agēte, eſt ut formalis reſpectu cō-
ditionis cauſatę ab inferiori. Merito autem hac
512 ratiōe inferius uocatur inſtrumentum ſuperio-
ris, quia inſtrumenti eſt materiā parare, princi-
palis uero agentis informare: & utroq; mo-
do ſol & homo gene-
rant hominem. Nec ſe-
quitur quòd non aſsi-
miletur homini generā-
ti: quia non ita ſtrictè ſumitur. Vnde in litera nō dicitur abſolute inſtrumentum, ſed ſicut inſtrumentum.

*a ¶Super Quæ-
ſtionis centeſimæ deci-
mæquintæ Articulum*
569 *quartum.*

22. q. 95. art. 5. cō. Et mal. q. 16. art. 7. ad 16. et qu. 12. ar. 5. cor. Et 6. me. lec. 3. cor. 5. & 6.

TItulus humanorū actuum, Humani actus dicitur qui ſunt proprii homini in eo quòd homo: in quibus differt à brutis: & hi ſunt actus intelle-
ctus & uoluntatis tam eliciti, quàm imperati, ut ſic.

a ¶In corpore tria. Pri-
mo oſtendit habituali-
b nem corporum cæle-
541 ſtium ad ea quorum
543 ſunt cauſæ. Secundo ea, quæ occaſionaliter mouent. Tertio reſpon-
det quæſito.

Annota.

Cōment. ¶Quo ad primum tria. Primo qualia ſunt dire-
cta, & p ſe ſubdita cæli cauſalitati: & dicit quòd ſunt corpora. Secundo qualia per accidens ſubdita: & dicit quòd ſunt uires animæ affixæ organis corporeis. Tertio quòd conſeque-
rentur, ſi intellectus eſſet altero horum modorū ſubditus, duo. Primo quòd na-
turaliter omnia ageret, ut brutas: ſecundo, quòd non eſſet liberi arbitrii.

Annot. ¶Aduerte hic duo. Primum, quòd in hac litera inſinuatur talis diſtinctio, Corpora cæleſtia agere aliquid contingit dupliciter: ſcilicet cauſaliter & oc-
caſionaliter, & uterque modus ſubdiuiditur. Nam cauſalitatem habere ſuper aliud contingit dupliciter, ſcilicet directe & per ſe. Et ſic habet cauſalitatem ſuper corpora. Et indirecte ſeu per accidens, id eſt per aliud. Et ſic habet cauſalitatem ſuper uires animæ alligatas corporeis organis: in eas enim agit per aliud, id eſt per corpus, quod eſt earum organum: quod probatur ex eo, quia impediuntur ſecundum impedimenta organorum, *ut patet in litera.* Occaſionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo neceſſitando, & ſic pertingit uſque ad intellectum. Alio modo inclinando tantum, & ſic pertingit ad uoluntatem: ut in litera ſecunda parte patet, quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes ſecundam, partem æquiuocatio illorum terminorū, ſcilicet indirecte, & per acci-
dens, deciperet. Inten-
dit enim litera occaſio-
naliter non cauſaliter. Vnde non dicit quòd indirecte & per accidens cauſant, aut *imprimunt*: ut in prima parte dixerat: ſed per-
tinguēt ſeu pertingere poſſunt: aperiens ex hoc, non de cauſalita-
te, quæ impreſsio quæ-
dam eſt, ſed de occatio-
ne, quæ propoſitionem ſonat abſq; impreſsio-
ne ſe loqui.

¶Secūdoaduerte, quòd *b*
uires animæ affixæ or- 568
ganis, & aliæ formæ na
turales ſunt depreſſę in materia corporali: anima uero eleuatur ſuper totum ordinem corpo-
rum, utpote excedens naturam, quæ eſt prin-
cipium formale cuiuſq; corporei actiui, ut ſū-
Cuius ſignum eſt: quòd 362
natura non niſi ad unū mouet, anima autē etiā
uegetatiua mouet ad omnes differentias, ut patet in augmento plan
tarum. Et propter hanc differentiā corpora cæ-
leſtia inquantum ſunt corporalia agentia, de eis enim nunc hic eſt ſermo, dicuntur agere directe, & per ſe in cor
pora, id eſt compoſita ex materia & forma, quæ non excedit natu-
ræ rationē. In uires au-
tem animæ organicas debentur agere per ac-
cidens, id eſt, per cor-
pus: quia ſcilicet ſunt altioris ordinis quàm formæ corporeæ.

¶Quo ad ſecundum, ut
iam patet, duo dicun-
tur. Primo quòd cælum pertingit ad intellectū & uoluntatem indire-
cte, & per accidens, id 421
eſt per modum occaſio
nis, proponendo obie-
ctum utrique. Secundo quòd differenter hoc fit reſpectu intellectus & uoluntatis: quia ille *Cōment.*
neceſſario ſequitur ſen-
ſus, ſita non.

¶Circa hanc partem occurrit dubium: quo-
modo ſaluatur hæc diſ-
ferentia inter intelle-
ctum & uoluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium a-
ctus, aut quo ad ſpeciſi-
cationem eiuſdem. Si primo modo, falſum eſt quòd intellectus neceſ-
ſitetur à ſenſu, cum li-
ber ſit uſus intellectus. Si ſecundo modo, nul-
la eſt inter intellectū & uoluntatem differentia, cum utriuſq; obiectum ſit unum & idem cognitum ex ſenſibilibus.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd aſsignata differentia intelligitur quantum ad rectitudinem actus, rectitudo enim actus intellectus eſt naturalis,: non enim rectè intelligimus quia uolumus, ſed quia agentia ad intellectionem ſunt bene diſpoſita ſecundum naturam: phantaſmata ſcilicet & intellectibus agens, &c. rectitudo autem actus uoluntatis eſt libera. ideo enim recte uo-
lumus, quia uolumus ſic: pura, iuſte, temperate, &c. Et proptereā actus intelle-
ctus neceſſario ſequitur diſpoſitionem ſenſuum, utpote uariantium obiectum ſuum, ad quod habet naturalem non liberā habitudinem: actus uero uoluntatis non neceſſario ſequitur diſpoſitionem partis ſenſitiuæ, utpote liberæ. Ad obie-
ctionem autem dicitur quòd intelligitur quo ad ſpecificationem actus, ſed non quo ad

quo ad omnia ſe tenentia ex parte ſpecificatio-
nis, ſed quo ad aliquid, ſcilicet rectitudinem a-
ctus: rectitudo namque propria actus ad ſpeci-
ficationē ſpectat actus: 46
q̄ autem hæc ſit mens litera, patet ex eo, quòd turbationem actus in-
tellectus ex turbatione ſenſus per probationē aſſert. Conſtat enim tur 568
bationem ad obliquita-
tem actus pertinere.

Cōment. ¶Quo ad tertium con-
cluſio reſponſiua quæſ
to eſt negatiua, Corpo-
ra cæleſtia non ſunt hu
manorum actuum cau-
ſa. Probatur complēdo antelicta ſic, Si corpora cæleſtia eſſent humanorum actuum cauſa, intel
lectus non differret à ſenſu, ſed conſtat intel-
lectū & uoluntatē non eſſe actus corporum: ergo conſequentia in-
fertur ex dictis. Et con-
firmatur ex authoritate Heſiodi, ſeu Homeri te-
nentis oppoſitū, ut pa-
tet 3. de anima. Cætera ſunt plana.

370 *a ¶Super Quæ-*
2. di. 7. q. 3. art. 2. ad 4. & art. 2. ad 3. Et po. q. 6. art. 3. cor. & ar. 10. et quoli. 2. art. 12. Cōment.

*ſtionis centeſimæ deci-
mæquintæ Artic. 5.*

IN corpore ſunt tria iuxta tres opiniones relatas de dæmoni-
bus: ita q̄ in, & ex ter-
tia reſpōdetur quæſito.

¶Quo ad primum eſt opinio peripatetica de-
ſtruens quæſitum radi-
caliter: & tria dicuntur. Primo ipſa opinio, quòd dæmones non ſunt. Secundo ſaluatio apparētium, quòd pro-
cedunt ex aſtris autho-
ritate Aug. & Porphy-
rii: & tāgitur in proble-
mate illo magno pro-
pter quid omnes uiri ex-
cellentes melancholici. Tertio impugnatio, qa aliqui effectus apparēt, ad quos non ſufficiunt aſtra: ergo. Probat an-
tecedens in quatuor ef-
fectibus, loqui linguā ignotā, recitare quæ nunquam didicerunt, ſtatuas loqui, eas mo-
ueri.

¶Quo ad ſecundū opi-
nio platonica. & hic tria. Primo opinio ipſa, ſcilicet quòd dæmones animalia corporea de aere tamen ætherna, ra-
tionalia paſſiua quo ad affectiones, &c. ut patet ex Aug. & Apul. Secun
do, quid reſpōdendum eſſet quæſito ſecundum hanc opinionem: & di-
citur quòd eodem mo-
do ſicut de hoīe, quòd ſcilicet cælum non po-
teſt imprimere, ſed oc-
caſionaliter proponere. Tertio impugnatur, qa ex ſuperius dictis pa-
tet, quòd eſt falſa.

¶Quo ad tertium duo. Primo ponitur tertia opinio iſsimo determina-
ta ſententia, ſcilicet dæ-
mones ſubſtantiæ ſunt intellectuales non uni-
tæ corporibus. Secun-
do ponitur concluſio reſponſiua quæſito ne-

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſpirituales ſubſtātiæ q̄ cęleſtia corpora mo-
uent, in corporalia quidem agunt media
tibus cælęſtibus corporibus: ſed *in* intelle-
ctum humanum agunt immediatę, illumi-
nando. Voluntatem autem immutare non poſſunt, ut ſuprà habitum eſt[c].

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut mul-
tiformitas corporalium motuum reducitur ſicut in cauſam, in uniformitatem motuum 10
cælęſtium[c]: ita multiformitas actuum, qui ſunt ab intellectu & uoluntate, reducitur in principium uniforme, quod eſt intellectus & uoluntas diuina

¶Ad tertium dicendum, quòd plures ho-
minum ſequuntur paſſiones quæ ſunt mo-
tus ſenſitiui appetitus: ad quas cooperari poſſunt corpora cælęſtia: pauci autem ſunt ſapientes qui huiuſmodi paſſionibus reſi-
ſtant. Et ideo aſtrologi ut in pluribus uera poſſunt prędicere: & maxime in communi, non autem in ſpirituali. Quia nihil prohibet aliquem hominem per liberum arb. paſſio-
nibus reſiſtere. Vnde & ipſi aſtrologi dicunt quòd ſapiens homo dominatur aſtris, in-
quantū ſcilicet dominatur ſuis paſſionibus.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum corpora cælęſtia poſſint imprimere in ipſos dæmones.

QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd corpora cælęſtia poſſint imprimere in ipſos dæ-
mones. Dæmones enim ſunt quidam certa augmenta lunæ ali-
quos homines uexant: qui & propter hoc lunatici dicuntur, ut patet Matt. 4. & 17. Sed hoc non eſſet niſi corporibus cælęſtibus ſubiacerent. Ergo dæmones ſubiacēt actio-
nibus cælęſtium corporum.

¶Præterea, Nigromanticis obſeruant certas 40
conſtellationes ad inuocandos dæmones. Non autem per corpora cælęſtia inuocaren
tur, ſi non eis ſubiacerent. Ergo dæmones ſubiacent actionibus cælęſtium corporum.

¶Præterea, Corpora cælęſtia uirtuoſiora ſunt quàm corpora inferiora. Sed quibuſdā inferioribus corporibus dæmones arcen-
tur, ſcilicet herbis, & lapidibus, & animan-
tibus, & quibuſdā ſonis certis, ac uocibus, & figurationibus, atq; figmentis: ut à Por-
phy. dictum Aug. introducit in 10. de ci. dei. Ergo multo magis dæmones ſubduntur actioni cælęſtium corporum.

¶SED CONTRA eſt, quòd dæmones ſunt ſuperiores ordine naturæ quàm corpo
ra cælęſtia. Agens autem eſt ſuperius patiente, ut Auguſt. dicit. 12. ſuper Gen. ad literam. Ergo dæmones non ſubiiciuntur actioni corporum cælęſtium.

CONCLVSIO. 60

¶Cum dæmones ſubſtantiæ ſint intellectuales corporibus non unitæ, corporibus cælęſtibus nullo modo ſubduntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa dæmones fuit triplex opinio. Prima peripa-
teticorum, qui poſuerunt dæmones non eſ-
ſe, ſed ea, quæ attribuuntur dæmonibus ſe-
cundum artem nigromanticam fiunt uirtu-
te cælęſtium corpōrū. Et hoc eſt quod Aug. 10. de ci. dei introducit dictum à Porphyrio: 70
quòd fabricantur in terra ab hominibus po
teſtates idoneæ ſyderum uariis effectibus exequendis. Sed hæc poſitio eſt manifeſte falſa. Experimento enim ſcitur multa per dæmones fieri, ad quæ nullo modo uirtus cælęſtium corpōrum ſufficeret. Puta quòd arreptitiloquuntur lingua ignota, quòd re-
citant uerſus & Authoritates, quas nunquā ſciuerunt, & nigromantici faciunt ſtatuas loqui & mouert, & ſimilia. Ex quibus pla- 80
tonici moti fuerunt, ut ponerent dæmones eſſe animalia corpore aēreo animo paſſiua, ut ab Apuleio dictum Aug. introducit. 8. de ci. dei. Et hæc eſt ſecunda opinio, ſecundum quam dici poſſet quòd dæmones hoc mo-
do ſubduntur corporibus cælęſtibus, ſicut & de hominibus dictum eſt[c]. Sed hæc opini-
o ex ſuperioribus patet eſſe falſa[c]. Dici-
mus enim dæmones eſſe ſubſtantias intel-
lectuales, corporibus nō unitas. Vnde patet non ſubdi actioni cælęſtiū corporū, nec per ſe nec per accidēs, nec directe nec indirecte.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quòd dæmones ſecundū certa augmen
ta lunæ homines uexant, contingit propter duo. Primo quidem, ad hoc quòd infament creaturam dei, ſcilicet lunam: ut Hieron. & Chry. dicunt. Secundo, quia cum non poſ-
ſint operari niſi mediantibus naturalibus uirtutibus: ut ſupra dictum eſt[c], in ſuis ope-
ribus conſideranat corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifeſtum eſt autem quòd cerebrum humidiſsimum eſt omniū partium corporis: ut Ariſt. dicit. Et ideo ma-
xime ſubiicitur operationi lunæ: quæ ex ſui proprietate habet mouere humorem. In ce-
rebro autem perſiſtuntur uires animales. Et ideo dæmones ſecundū certa augmēta lunę perturbant hominis phantaſiā, quādo con-
ſiderant cerebrum ad hoc eſſe diſpoſitum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd dæmones aduocati in certis cōſtellationibus propter duo uenunt. Primo quidem, ut homines in hunc errorem inducant, quòd credant ali-
quod numen eſſe in ſtellis. Secundo, quia confiderant ſecundū aliquas certas conſtel-
lationes materiam corporalem magis eſſe diſpoſitā ad effectus pro quibus aduocātur.

¶Ad tertium dicendum quòd Aug. di-
cit 21. de ci. dei, dæmones allīciuntur per ua-
ria genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum: non ut ani-
malia cibis, ſed ut ſpiritus ſignis, inquātum ſcilicet hæc eis exhibentur in ſignum diuini honoris, cuius ipſi ſunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

*a ¶Vtrum corpora cælęſtia imponant neceſſi-
tatem his, quæ eorum actioni ſubduntur.*

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd corpora cælęſtia imponant neceſſitatem iis quę eorum actioni ſubduntur. Cau-
ſa enim ſufficiēti poſita, neceſſe eſt effectum poni. Sed corpora cælęſtia ſunt ſufficiens cauſa ſuorū effectuū. Cū igitur cor
pora cælęſtia cū ſuis motibus & diſpoſitio-
nibus ponātur, ſicut ex neceſſitate entia: ui-
deī q̄ effectus eorū ex neceſſitate cōſequāt.

¶Præterea, Effectus agētis ex neceſſitate ſe-
quitur in materia, quando uirtus agētis tan
ta fuerit, q̄ poſsit ſibi ſubiicere totam mate
riā. Sed tota materia inferiorū corporū ſubii
citur uirtuti cælęſtiū corporū tanquā excel-
lētiori. Ergo ex neceſſitate effectus cælęſtiū corporum recipitur in materia corporali.

¶Præterea, Si effectus cælęſtis corpis nō ex neceſſitate proueniat, hoc eſt, ppter aliquā cauſam impedientē. Sed quęlibet corpora q̄ impedire poſſent effectū cælęſtis corporis, neceſſe eſt reduci à aliquod cælęſte pīcipiū, cū cælęſtia corpa ſint cauſa oīm q̄ hic fiunt. Ergo cū & illud cælęſte principiū ſit neceſſa
riū, ſequitur q̄ neceſſe ſit impediri effectum alterius corporis cælęſtis. Et ſic omnia quæ hic contingunt, ex neceſſitate eueniunt.

¶SED CONTRA eſt qđ' philoſophus dicit in li. de ſom. & uig. q̄ neq; eorum, q̄ in corporibus ſunt ſignorū cęleſtiū uelut aqua
rum & uentorum, inconueniens eſt multa non euenire. Sic ergo non omnes effectus cælęſtium corporū ex neceſſitate eueniunt.

CONCLVSIO.

*¶Non omnia, quæ in his inferioribus à corpori-
bus cælęſtibus fiunt, de neceſſitate eueniunt.*

gatiue, Dæmones nec per ſe nec per acciden
nec directe nec indirecte ſubduntur actioni
bus cælęſtium corpō-
rum. Hæc concluſio eo 569
ipſo probatur, quo in- 266
fertur ex tertia opinio- & 4.
ne per ly unde patet, faciendo de ipſa opi-
nione antecedēs quod ſupponitur ex ſupradi-
ctis probatum.

*a ¶Super Quæ-
ſtionis centeſimæ deci-
mæquintæ Artic. 6.*

IN corpore quatuor. Cōment.
Primo ponitur quę-
ſtio iſta partim ſoluta, b
partim ſoluenda. Se- 564
cundo oſtenditur pars ſo- 544
luta. Tertio pars ſoluen-
da. Quarto infertur con c
cluſio reſponſiua quæ-
ſito in calce.

¶Quo ad ſecundum, quia primum patet, di-
citur quòd quæſtio iſta eſt ſoluta: quo ad illa ſubdita corpori cęleſti, quæ etiam ſunt ſubdita uoluntati humanæ, ſci-
licet quòd quo ad iſta, reſpondendum eſt quę-
ſito negatiue: ſcilicet corpora cælęſtia non imponunt ſubditis hu-
manæ operationi neceſ
ſitatem. Probatur, quia poteſt impediri eorum actio per uoluntarem. probatur, quia non eſt ſibi ſubdita, quia non ſequitur neceſſario in-
clinationes paſſionum.

¶Quo ad tertium, quatuor. Primo dicitur in quibus eſt quæſtio dif-
ficilis, ſcilicet quòd in 571
cæteris naturalib⁹. Pro- 3. contra
batur: quia inter ea nul c. 86. Et
lum apparet principiū uerī. q. 2.
non ſubditum cælo ſeu ar. 12. ad
ſibi rum. Secunda poni 2. & q. 5.
tur ratio ad partem af- art. 5. ad
firmatiuam ex duabus 1. et 2. Et
propoſitionibus. prima ma. q. 16.
eſt, omne quod eſt, ſcili art. 7. ad
cet de nouo, habet cau
ſam. Secunda eſt, poſita
cauſa ex neceſſitate ſe-
quitur effectus. Tertio
examinatur ex Ariſ. ſe-
cunda propoſitio, &
quarto prima. Examen
ſecundæ propoſitionis 11
primo cōcludit eſſe fal-
ſam uniuerſaliter: qa ſci
licet non tenet in cauſis
portētibus deficere, qua-
les ſunt cauſæ natura-
les. probatur, quia at-
tingunt ut in pluribus
ſuum intentum, & non
ſemper: ut patet ſecun-
do Phy. Deinde oſten-
dit quòd iſta exceptio,
etſi obuiet illi propoſi-
tioni in ſe & abſolute:
non tamen ut applica-
tur ad intentum, tali ra-
tione. Cauſa naturalis
deficiens in pluribus,
ut ſic, eſt ex ali-
qua alia cauſa impe-
diente ipſum à proprio
effectu: ergo neceſſario deficit. igitur uter-
que effectus, ſcilicet & intentus, & præter in-
tentum neceſſario fit. Antecedens patet: &
conſequentia proba-
tur: quia impedimen-
tum ipſum ex neceſſi-
tate contingit.

¶Circa

Quæstio. ¶Circa hoc secundæ propositionis examen dubium occurrit, quòd exceptio nulla sit propter rationẽ Aui. Causa de qua est sermo, non est causa insufficiens: quoniam de ea fatuum est dicere hoc, sed sufficiens: sufficienti autem causa posita, & libertate causandi adempta, ut in naturalibus de quibus est sermo inuenitur: intelligi non potest quòd effectus non sequatur: & si aliud requiritur, ergo posita causa non erat sufficiẽs: quod enim sufficit, non exigit aliud.

¶Ad hoc dicitur, quòd sermo ipsens est de causa per se & sufficienti.

369 Et cũ dicitur, si ipsa posita non segtur effectus, ergo aliud requiritur: negatur consequentia: cõmittitur enim sophisma consequẽtis: potest enim prouenire nõ consecutio effectus alicuius, puta ex concursu alterius impedientis. Vnde non ex insufficientia cõbustiui oportet procedere, ꝙ non sequatur combustio, sed ex concursu alterius impedientis combustionem. Et si instetur cõtra hoc, quia talis cõcursus redundat in insufficientiã causæ, eo ꝙ causa impedita nõ est sufficiens: patet responsio, ꝙ secundũ ueritatem non redundat in insufficientiam causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte hoc deceptus est Aui, quia non distinxit inter sufficientiã causæ, quæ attenditur penes actum primũ seu formã quæ est principiũ agendi, & sufficientiam circumstantiarũ actualis causalitatis respectu huius, nunc hic, quæ attenditur penes diuersa occurrentia. Certum est enim ꝙ causam fuit cientem hoc secundo modo sequitur necessario effectus: non autem primo,

& tamen de primo est sermo, cum de causis loquimur. Et ideo exceptio Arist. uera est, ita ꝙ quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessario inferunt suos effectus, non simpliciter, sed cum limitatione, scilicet ut in pluribus: ac per hoc non necessario inferunt absolute suos effectus: & hæc est una radix contingentiæ, ut in primo Perihermenias dicitur.

¶ *Num & quomodo causa deficiens, in minori parte semper deficiat.*

Quæstio. ¶Circa obuiationem factam in litera contra exceptionem Arist. quòd licet sit uera, non tamen euacuat difficultatem propositam: duplex dubitatio occurrit. Prima est, quia falsum uidetur, ꝙ causa deficiẽs in minore parte desiciat semper propter aliquam causam impedientem: imo hic uidetur error Sto. Quod sic probatur, sicut potentia ad potentiam, ita actus ad actum: sed potentia deficienti in minori parte non est à potentia susceptiua impedimenti: sed econuerso. Non enim ideo potest causa naturalis deficere quia potest impediri, sed econuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & non econuerso. ergo actu deficere non est ab actuali impeditione: & consequenter potest causa deficere absq; causa impediente.

¶Secunda dubitatio est ad hominem, scilicet ad S. Thom. si negatio secundæ propositionis ad propositum nihil confert: quia posita causa ponẽte deficere, & causa impediente, effectus necessario sequitur. Vt quid toties replicantur in hoc proposito istæ duæ propositiones sic examinatæ? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. ca. 86. & in 6. Meta. & in primo Perihermenias, &c.

¶Ad primam dubitationem dicitur, ꝙ assumptũ literæ uerũ est, scilicet ꝙ causa nunquam deficiat, nisi propter aliquam causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ quemadmodum entia generabilia habent ab intrinseco potentiam ad non esse, quæ tamen nunquam exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum, ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamen non exit in actũ deficiendi nisi adsit aliquid causans illum defectũ. Et ratio utrobiq; est eadem: quia scilicet potentia passiua non exit in actum nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse autem non esse & deficere in actione, ad potentiam passiuam pertinet: & ideo non sit absq; aliqua causa. Nec te decipiat ꝙ potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potẽtia ad agere est actiua: deficere autem in actione sequitur imperfectionem: & ideo potentia defectiua quocunque defectu ad potentiam passiuam reducitur, ut patet ex primo cæli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ: qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum manifestum est ex aliquo impediente prouenire, fed quomodo, inferius dicetur.

¶Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd maior est falsa: & ratio est, quia certo compositionis est contrarius ordini resolutionis: quæ enim sunt priora uia generationis, sunt ultima uia corruptionis. Vnde in proposito, cum entia generabilia habeant potentiam ad non esse & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possiunt non esse & non econuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis quàm non esse: cum non esse sit terminus corruptionis: & sic, præpositerus est ordo inter potentias & actus earum. Et similiter cum agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur quàm deficiant: & sic optime dictum est in litera quo ad actualem, defectionem, quòd semper est ab aliqua causa impediente. Nec hic est error Stoicus: sed quòd potentia defectiua esset ex potentia impedibili: ut patet per Boetium in primo Perihermenias.

¶Ad secundã uero dubitationem, quamuis facile dici possit, & bene, quòd quia utraq; propositio inducitur ab aduersariis, ut integre ratio referaẽ, ut quales sint, propositiones allatæ, & in se, & ad propositũ expedit, ubicũq; hoc tractatur, utranque discutere: profundius tamen consideratibus, altius caput huius discussionis apparebit ex sequentibus. Coment.

¶Examẽ autem primæ propositionis consistit primo in illius destructione in cõmuni distinguendo de eo quod est fit, scilicet per se & per accidens: & quòd ens per se habet causam: ens uero per accidẽs, non. Et probatur quia non uere ens nõ habet uere causam: ens per accidẽs est huiusmodi. probatur, qu a non est, uere unũ: ut patet. secundo in applicatione ad propositũ, distinguẽdo in productione effectus, ꝙ dicitur per accidens, ipsius causæ quarum una impeditur ab altera à concursu earum: & dicẽdo, quòd licet ipse causæ necessario causent: concursus tamen earum est per accidens: & consequenter effectus ex illo cõcursu caret causa, ex qua necessario sequat. & declaratur utrunq; exemplo toto naturali.

¶ *Num omne, quod est, habeat causam, & quo, nõ etiã concursus in aliquam superiorẽ causam reducantur.*

¶Sed sunt hic multa dubia: quæ utinam deus illuminet. Quæstio.

¶Circa hoc examen primæ propositionis, omne quod est, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, simpliciter & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta album aut calidũ, habet in corpore cæleſti aliquã per se causam in quam reducitur etus proxima causalitas concursus causarũ proximarũ causatur à concursu illarum causarum cælestiũ, ut in exemplo literæ, Combustibile esse in superficie terræ est tandem ab a causa cælesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorsumq; cadens est à b cælesti causa. ergo concursus combustibilis cum combusto est ex concursu a & b. Tunc ultra: sed cõcursus a & b est per se, & nõ per accidens. Probatur, quia in cælo nullus est cõcursus per accidẽs: ista enim sunt ibi per se: ergo concursus istorũ inferiorum habet per se causam secundũ esse, quãuis quo ad nos sit per accidens: quia latet suæ cõnexionis perfeitas. Et hæc ratio multo ẽspore me uinctã tenuisse uidetur.

¶Secunda uero dubitatio ad hominem est: quia in 6. Meta. S. Tho. examinans hæc, uidetur uelle totum oppositũ eius quod dicit hic: hic nanq; omnia resoluit in hoc, quòd concursus non habet causam: ibi uero saluat quòd concursus potest habere causam superioris ordinis, puta concursus horum inferiorum, potest habere causam cælestẽ. Et dat exemplum de concursu herbarum in florendo: rursus hic dicit, quòd impedimentum causæ reducitur in aliquam causam: ibi uero omnia resoluit in hoc quòd impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia uidentur reddi ambigua.

¶Ad euidẽtiã harum difficultatũ, tria notãda cũ dei adiutorio sunt. Primũ est, ꝓportio mouentis ad mobile. Secundũ est reductio effectus in causas superiores. Tertiũ, ꝓportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo cõstat, ꝙ cũ mouens ut sic, ꝓsupponãt, nõ faciat mobile, ꝙ actio eius quãuis ut egreditur ab agẽte sit sufficiẽs & optime circũstantionata, nec impedita: ut tũ recipitur in patiẽte, oportet ꝙ modificetur iuxta naturã, & modũ, & dispositiones mobilis, ut patet inductiue. Et propterea accidit ꝙ effectus intẽtus à causa, nõ quenit ex impedimẽto, nõ causæ agẽtis, sed materialis. De secũdo cõstat quoq;, ꝙ effectus duarũ subordinatarũ causarũ in eodẽ genere causæ, reducit in causam superiorẽ per causam mediãtur patet in syllogismis. Conclusio enim cõtingẽs quãuis reducatur in præmissam cõtingentẽ, & alterã necessariã: cõtingẽtia tñ eius nõ reducitur in præmissam necessariã mediãte alia cõtingente, quali cõtingẽtia conclusionis sit à cõtingentia præmissæ, & cõtingẽtia præmissæ sit ab altera præmissa necessaria: sed fat est, ꝙ cõclusio ipsa & eius cõtingẽtia reducãtur in præmissam necessariã ut modificatã in præmissa cõtingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingẽs, licet in se sit necessaria: ideo cõclusio sequitur cõtingẽs, & nõ necessariũ. Et si ipsa præmissa contingens reducẽda est in necessaria, non secundum se totã in eã reducitur: sed resoluenda est in id quod est sibi proprium, ex quo habet contingentiã, & in id quod participat in superiori, ex quo participat esse seu causare. De tertio autem constãt duæ proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius: patet enim cælum agere in hæc corpora, & cælum cum istis corporibus causare effectiue aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum

cum diligenter est, ꝙ quamuis istæ duæ proportiones sint diuersorũ generum: quia alcera spectat ad genus efficientis: altera ad genus materiæ: & tñ sit altera sit inter cælum & hæc corpora absolute, altera uero inter cælum & hoc corpus in ordine ad certum patiens, scilicet & effectum producendũ à cælo, & hoc proximo agente. Nihilominus sunt tali uinculo connexæ & ordinatæ, ut prior posteriorem modificet. Connexio quidem est, quia nunquam agentia inferiora coagunt cælo, nisi simul patiantur à cælo, quoniam non mouẽt nisi mota. Ordo uero est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati & moueri à cælo, ꝙ coagere illius: patet ex eadem radice. Modificatio autem est, quòd omne esse & agere cuiuscunq; modificatur secundum dispositiones recipientis esse, aut eliciẽtis actionem. Omnis enim actus est illius cuius est actus per modum illius, propter quod oportet fieri in patiente & dispositorie dicitur in secũdo de anima. sed agere corporum inferiorũ cooperantium cælo consequitur passionem eorundem à cælo. Esse igitur actiuum, seu actio iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subiciatur corpori cæleſti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaq; præmissis dico tria. Primũ est, ꝙ licet omnis effectus naturæ inferioris cum omni eius conditione naturali dependeat à cælo ratione primi motus, tamquam à causa communissima, sine qua nihil fieret: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquam causam cælestem pure: siue mediate siue immediate. Probatur, quia conditio effectus proueniens ex impedimẽto materiæ non reducitur in motorem seu actiuum in illam, ut patet: sed multæ sunt conditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositione materiæ, id est corporum inferiorũ, qui sunt materia & patiens respectu cæli. ergo. Et si dicatur cum Aui, ꝙ illæ dispositiones materię causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idem: ad excludendum hoc formetur ratio non de aliqua parte cæli, sed toto simul, ut prius, subsumendo: sed respectu totius cæli corpora inferiora sunt materia & patiens: ergo habent proprias conditiones præsuppositas à toto cælorin eo ut actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horũ corporum ut materia sunt, non resolumtur in actiones cælestiũ corporum, sed in conditiones corporum inferiorum. Et si adiungas huic fundamento, quòd horum inferiorũ corporum propriæ conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter à pati, & agere, uarium & mutabile semper habere esse, contrariũ habere, & cæteras consequens est, & quòd influxus cælestes in his corporibus modificentur iuxta conditiones eorũdem per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tantum, sed oportet esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia consequantur. Et si his adiunxeris, quòd coagens horum inferiorũ modificatur secundum proprias conditiones horum, & passiuũ eorundem à cælo, consequens erit, quòd actio istorum, quamuis subordinetur actioni cælestium non tamen reducitur secundum omnẽ eius conditionem in causam aliquam cælestem puram, sed modificatam ratione proprii patienti, &c. Et quoniam manifeste patet quòd posse deficere in minore parte, quod est radix casus & fortunæ & omnis cõtingentiæ in naturalibus, consequitur posse nõ esse: & ut uno uerbo dicatur, consequitur imperfectionem propriã corporibus inferioribus: consequens est, ut contingentia ut sic, non reducantur in aliquam causam cælestem puram, nec immediate, cum aliquid tale sit à cælo corporibus inferioribus pure passiue concurrentibus: nec mediate, cum aliquid contingens sit à cælo & inferiori agente. Sed utrobiq; contingentia resolutur in conditionem corporum inferiorum. Differenter tamen, quia cum cælum tantum concurrit actiue, contingentia effectus reducitur in conditionem corporum horum, tanquam in conditionem materiæ. Cum uero agentia hæc cooperantur, contingentia effectus reducitur in conditionem horum corporum: ut in conditionem agentis: quod tamen comparatur ad cælum ut patiens, ut prædictum est. Et ideo dicunt Arist. ingenium & in primo Periher. & in. 6. Metaph. & in 2. Phy. semper resoluit contingentiam naturalium in conditionem corporum inferiorum: quia scilicet possunt deficere. Sed de genere reductionis in 6. Meta. relinquit sub dubio, An sicut ad materiã, an sicut ad agẽs. In secundo autem Phy. reducit ad agens, casum & fortunam: in primo autem Periher. reducit ad materiam, seu potentiã passi. Et omnia sunt uera si dicta considerentur: quæ inspicere poteris radicaliter in tertio contra Gent. c. 86. Et quoniam hæc ratio destruens fundamentum Aui. in hoc fundatur, quòd corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositum toti actioni cælesti, præter probationem allatã, quia scilicet omne agens per motum aut mutationem præsupponit materiam in quam agit, sed totum cælum, &c. Aliter contra proteruos rationem quam nec ipse Aui. poterit inficiari ex. 2. cæ. tex. 17. & sequentibus. Vnde arguitur sic, Elementa spectant ad substantiale integritatem uniuersi: igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem: ubi probatur ꝙ terra naturaliter præcedit etiã primum motum cæli. & cum terra sit infimum, omnia ergo elementa naturaliter præcedunt. Nec obstat, ꝙ in primo metheorum declaratur ꝙ differentias elementorum est secundum appropinquationem & elongationem à motu cæli: quoniam ibi non declaratur differentias, quemadmodum stabilita erat in. 2. cæ. sed talis differentias, scilicet quòd supremum est calidissimum, &c. Et rursus talis differentias consequitur conditionem materiæ, & non solam elongationem aut approximationem, ut patet.

¶Secundum uero est, quòd, ut iam ex dictis patere potest, impedimentũ est duplex: alterum actiuum, alterũ materiale. Actiuum enim est quod impedit actionem ex parte agentis, seu ut exit ab agente: materiale autẽ quod impedit actionẽ, ut recipitur in passo. Et rursus materiale cõtingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit combustionem: ex cuius quantuis materiale impedimentum sit, est tamen affectiue à causa pluuia, quæ madefecit lignum. Alio modo ex ipsa conditione materiæ, sicut frigiditas aquæ impedit calefactionem: cuius tamẽ frigiditatis non est alia causa nisi ipsa natura aquæ, quæ occurrit, ut materia calefactibilis. Et ex hoc clarius patet primũ quod diximus, & ꝙ conditio effectuũ inferiorum consequẽs impedimentũ materiale, tenens se ex conditione ipsius materiæ, non ex actione agentis nõ causatur à cælo. Et hoc inuẽdebat S. Th. in 6. Meta. Vbi cõtingẽtia reducit ad impedimẽtum materiale.

¶Nec oppositũ dicitur hic, dicendo quod causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquam causam impedientẽ. Tũ quia hic loquitur de defectu causæ actiuæ ex parte actionis, ut est ab agente: & consequẽter de impedimẽto actiuo in ipsa actione. Tum quia dato ꝙ loquatur de omni modo impedimenti series litera præ se fert. Tum quia dato ꝙ loquatur de omni modo impedimenti, non dicit ꝙ causa impediẽs sit causa actiua, sed absolute dicit ꝙ est aliqua causa impediẽs. Vnde nõ solũ actiua, sed potest esse materialis, ut expresse dicitur in litera in responsione ad secundum. Et si instetur contra hanc glo. ꝙ male litera intulit ex appositione causæ impedientis cũ causa deficiẽte in minori parte: ergo non euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentũ est necessariũ. Respondetur & sufficienter, & ad mentẽ S. Th. ꝙ illatio illa nõ est facta secundũ ueritatem, sed apparentiã tantum. Quod ex duobus patet. Primo, quia dicitur, Videtur adhuc prædictũ inconuenies non uitari. Secundo, quia in hoc eodem articulo confutat prædictam illationem in illis uerbis, Manifestum est autem ꝙ causa impediens actionem alicuius causæ: sub era ipsa actio. Nec reuerti. Vbi expresse ostendit, ꝙ ex illo antecedente, Agens in minori deficit propter aliquam causam impedientem: non sequitur, ergo ea quæ eueniunt in minori parte, eueniunt necessario: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quòd ipsa causa impediens sit per se causa illius rei quæ impedit.

¶Sed adhuc non quiescit intellectus, quoniam secundum hanc responsionẽ consequentia illa non est inducta ut uera, sed ut apparens & confutanda, si sic est, cũ inducatur ad examen illius propositionis, Posita causa ponitur effectus. & poterat confutari ex propriis, scilicet ex natura impedimenti materialis tenentis se ex conditione materiæ: quare dimissa est & confutata ex extraneis, scilicet ex examine alterius propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, quia concursus non habet causam. Respondetur ꝙ confutatio illa ex parte materiæ, aut est omnino eadem cum cõfutatione ex parte concursus, aut includit illam, & distinguitur ab illa sicut inferius à superiori cũ maxima difficultate. Impedimentũ enim duo dicit, scilicet rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentum. Et de impedimento quidem actiuo, dato, ꝙ inquãtum res est, habeat causam per se: sed inquantum impedit non oportet, quia impedire pertinet ad concursum, quia potest esse per accidens. De impedimento autem materiali si eodem modo est, quòd scilicet inquantum res est, habet aliquã causam necessariam, siue illa sit aliud agens, siue sit conditio materiæ, oporter dicere quòd inquantum impedimentum est, est per accidens. Et hoc est uenire ad concursum: quia nihil aliud est dicere, quàm quòd concursus talis agentis cum tali materia hic non habet causam: & sic impedimentum ex parte materiæ, & hic concursus est omnino idem. Si autem impedimentũ materiæ etiam inquantum res est in particulari sumptum, non habet causam aliquam quam necessario sequatur tunc ex impedimento materiali dupliciter fit per accidens, & ex parte concursus, & ex parte rei concurrentis. Et si impedimentum materiale includit impedimentum concursus, & addit, & si distinguitur ut minus commune à magis communi. Vnde cum hoc sit valde difficile & ambiguum, & prolixa egens discussione, & præsens opus, ut in proœmio dixit, propter nouitios in theologia instruendos: breuius. ac clarius confiendum erat. Ideo prorer claritatem doctrinæ ac breuitatem transiuit ad confutandam illam illationem ex secunda propositione.

¶Nec talis confutatio est ex extraneis, imo ex propriis impedimenti inquantũ impedimentum est: quoniam ut patet ex dictis, concursus conuenit impedimento ut sic: imo in communi loquendo, ut litera loquitur, descendere ad impedimentum inquantum materiale. & sic confutare illam consequẽtiam, erat potius à propriis diuertere. Et hoc potest assignari pro alia ratione huius transitus, ut scilicet staret in propriis impedimenti ut sic. Potest & aliter etiam ad mentem literæ dici, quòd S. Tho. non absolute dixit transeundum esse ad alteram propositionem, sed cum limitatione, scilicet secũdum hæc duo: quasi diceret, Si nolumus egredi hæc duo ab antiquis posita, & ab Arist. reprehensa in communi: oportet transire ad alteram. Et ratio est, quia instantia contra propositionẽ primo examinatam, scilicet posita causa ponitur effectus, non excludit formaliter illam: quoniam instantia non accipit totalem causam effectus in paucioribus. Accipit enim causam naturalem deficientem in minori parte: & tamen causa effectus in minori parte non est illa sola, sed illa cum causa impediente, quia nunquam deficit nisi impedita. Vnde oportet dare instantiam quòd utraq; simul posita non sequatur effectus: & ideo transire oportet ad concursum quod careat causa. Virtualiter tamen, ut patebit inferius, instantia data sufficienter, falsificat illam: quia ex natura possibilis inuenta in causa deficiente concursus illius, alterius est per accidens.

¶Tertium dicendum est, quòd concursus sicut & impedimentum est multiplex, scilicet actiuorum, uel actiui & passiui cum conditionibus eorum, &c. Nec refert in proposito de quo concursu sit sermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exemplum de concursu agentis & materiæ. In responsione uero ad tertium est sermo de concursu etiam, actiuorum. Vtiuersaliter siquidem oportet esse uerum, quòd si aliqua duo concurrunt, & quodlibet illorum seorsum haberet totam seriem suarum causarum necessariam, & supremæ causæ utriusque ordinis per se concurrant, quòd oportet concursum omnium mediorum & ultimorum effectuum necessario causari à concursu supremarum causarum: non enim possum intelligere oppositum. Sed si hæ duæ conditiones ponãtur in antecedente non saluantur, scilicet quia supremæ causæ non per se concurrunt, aut tota series alicuius ordinis non est necessaria: non oportet concursum proximarum causarum aut effectuum habere causam ex qua de necessitate sequatur. Ex prædictis autem patet iam, quòd cum aliquid quod nocamus per accidens, fit, quòd tunc concurrunt duo simul: putà in exemplo literæ, combustio, & huius materiæ, puta frumenti, consumptio: & quòd quamuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cæleste, alterum quandoq; reducitur in condirionem corporum inferiorum tanquam in suprematum causam. Et sic cum concursus cæli & huius corporis inferioris, quæ sunt supremæ causæ effectuum concurrentium, non sit per se, sed possit esse per accidens: sequitur ꝙ cõcursus horum effectuũ non semper habet causam per se. Et similiter quamuis quandoq; utrecp; effectus reducatur in causas cælestes, ut supremas: quia tamen tota series causarum singularum seorsum non est necessaria, quia sit resolutio huius effectus ad supremam causam cælestem media causa nõ necessaria, sed potente deficere seu possibilitnon sequitur, ergo concursus effectuum habet causam per se aut neccssariam, concursum supremarum causarum cælestium. Et merito, quia concursus ille syderum, quamuis in se fit per se & necessarius, ut applicatus: tamen ad hos effectus est contingens: quia applicatur mediantibus corporibus potentibus deficere: sicut & lingula agentia cælestia, licet in se sint necessaria: relata tamen ad hæc inferiora, sunt agentia ut in pluribus, & deficientia quandoq; quia modificantur in hoc corporibus potentibus deficere.

¶Et ex his patet responsio ad obiecta. Ad dubitationem enim simpliciter, iam nunc dictum est, quòd non semper concursus est ex concursu ut ex causa necessaria: & quare, &c. Ad dubitationem uero secundam ad hominem, primo respondetur si gillatim ad obiecta, dicendo quòd nulla penitus est contradictio: quoniam ibi particulariter affirmant concursum habere causam: hic uero destruit uniuersalem, Omnis concursus habet causam per se. Similiter ibi particulariter concedit negatiuam, scilicet impedimentum materiale non habet causam cælestem, ubi duæ particularizationes sunt, prima impedimenti, secunda causæ. Hic uero assimit omne impedimentum habere causam, sed non cælestẽ aut effectiuam, nec necessariam, sed absolute habere causam: quod patet non repugnare illi.

¶Scito tñ hic, ꝙ tõ contingẽtiæ naturalis põt dupliciter assignari. Vno modo ex parte cõplementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidẽ huiõi cõtingẽtiæ est natura potẽtiæ inuicta in naturalibus: qua & põt deficere in minori parte, & sunt

sunt in potentia contradictionis: ut dicitur primo Periher. Complementum uero contingentiæ est concursus accidentalis causarum siue actiuæ & passiuæ, siue actiuarum inter se, &c. Et propterea non opposita dixit, sed utrunq; assignauit in diuersis locis diuus Thom. In 6. liquidem Meta. radicem: hic uero & in primo Periher. & in li. contra Gent. complementum tetigit.

¶In responsione ad tertium dubium occurrit, An omnis naturalis res accipiendo rem ut distinguitur contra concursum, habeat causam ex qua necessario fiat. Videtur enim litera huius art. his hoc concedere, scilicet in hac responsione, ubi unit q̃ effectus causæ impeditis causam naturalem à suo effectu, reducatur in aliquã causam cæleste. Et si talis res habet causam necessariam, nulla restabit sine necessaria causa: quoniam talis res sit extra semper & frequẽter. In corpore quoque articuli dixit, quòd quia causa nõ deficit in minori parte nisi per aliquam causam impedientem, ideo impedimentum ipsum videtur necessarium. Et non est negatum antecedens, sed propter concursum consutata consequentia.

¶Ad oppositum autem est ratio superius adducta, q̃ quando tota series causarum alicuius effectus non est necessaria, effectus nõ sequitur necessario, sed effectus ut in paucioribus non habet seriem causarum suarum totam necessariã: quia causæ cælestes attingunt ipsum modificatæ in natura possibili ut sic: quia deficit in minori parte. ergo, &c.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd sunt tria genera rerum quæ fiunt. Quædam enim fiunt semper, & de his non est quæstio, quædam ut in pluribus, de his etiã patet, quòd fiunt necessario, non simpliciter, sed necessitate physica. Quædam uero fiunt extra semper & frequenter. Et hæc non fiunt ab una sola causa, sed à pluribus: ut in litera dicitur, scilicet causa deficiente in minori parte, & ab alia causa faciente illam deficere in hac parte: ita quòd nunquam sit talis effectus nisi existente plurium causarum concursu non curando modo de generibus causarum. Vnde si ambæ causæ considerentur secundum se, non habebitur aliquod eẽs per accidens. Et si ambæ concurrant ex ea parte qua habent naturam necessitatis, nunquam etiam fiet aliquid per accidens. Sed si concurrant ambæ, aut altera ex ea parte qua habent, uel habet naturam possibilitatis, iam concursus est contingens: & sic quicquid ex causis illis ut sic, concurrentibus fiet, contingenter fiet. Et quoniam ut iam patet, causæ naturales habent aliquid naturæ necessariæ, & aliquid naturæ possibilitatis: ut patet ex operibus eorum: opera enim sua fiunt in pluribus & ut frequenter, & hoc est ex natura necessaria, ut patet. Et sunt extra semper & frequenter: & hoc est ex natura possibilitate. Vnde causæ penitus necessariæ nõ habẽt utraq; opera, sed semper eadem agunt. Causis igitur & rebus naturalibus habentibus naturam possibilis, & ex ea parte qua deficiunt in minori parte, si concursus cum alia causa ex ista parte erit, erit concursus contingens, & causa illa alia quamuis in se esset necessaria: ut coniuncta tamen possibili ut sic ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum, qui ex utriusq; concursu fit.

Cõment. ¶Ex his patet primo responsio ad quæstum, quia non omnis res habet causam necessariam: quia non illa quæ fiunt extra, semper & frequenter. Patet secundo quomodo concursus sit complementum contingentiæ, & possibilitatis radix. Patet tertio ratio uerborum S. Thom. & hic & ubiq;, quòd scilicet intendit, non quòd omnis res, nec quòd res quæ fit in minori parte, sed quòd effectus illarum duarum causarum concurrentium, non ut concurrentes sunt, sed ut seorsum sumptarum reducantur in aliquas causas necessarias: quia nulla mistio fit necessarii ad possibile ut possibile est: quoniam omnis talis mistio concursu fit plurium causarum. Sed res quæ est effectus causæ impedientis & impeditæ ut sic, non habet causam. Et hoc intendit hic & in corpore articuli & ubique, ut patet. Quamuis posset dici, quòd litera non uiriliter affirmat, etiam effectus causarum seorsum reduci in causas necessarias: sed hic respondet, dato quòd ita esset: ut patet ex ly licet. Et rursus non loquitur nisi de effectu causarum, quæ subduntur cælestibus corporibus, & non de conditionibus materiæ præsupposito toti actioni cælesti. In corpore quoque articuli, ut iam patet, nihil aliud habetur affirmatiue nisi quòd nulla causa aliter deficit in minori parte, nisi propter causam aliquam impedientem. Sed utrum effectus illius causæ impedientis etiam seorsum sumptæ fiat necessario, uel non, in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiue, Non consutauit hoc: ergo, iam enim dicta est causa quare non examinauit hoc ex natura possibilis & necessarii.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum primum.*

QVAESTIO CENTESIMA DECIMASEXTA DE FATO, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de fato.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, an fatum sit. ¶Secundo, in quo sit. ¶Tertio, utrum sit immobile. ¶Quarto, utrum omnia subsint fato.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum fatum sit aliquid.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd fatum nihil sit. Dicit enim Gregorius Epiphaniꝰ, Absit à fidelium cordibus, ut fatũ esse aliquid dicant.

¶Præterea, Ea quæ fato aguntur, non sunt improuisa: quia, ut Augustinus dicit, 5. de ciui. dei, fatum à fando dictum intelligimus id est à loquendo: ut ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante sunt antè prælocuta. Quæ autem sunt prouisa, non sunt fortuita neq; casualia. Si igitur res fato aguntur, excludetur casus & fortuna à rebus.

¶SED CONTRA, Quod non est, non diffinitur. Sed Boëtius in 4. de consol. diffinit fatum dicens, quòd fatum est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæq; nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

CONCLVSIO.

Fatum pro diuina ponitur prouidentia omnia præloquente.

TIrulus clarus ex quid nominis in communi usu. Fati enim nomine causam quandam occultam, à qua nihil declinare potest, intelligere uidemur. Amot.

¶In corpore quinque. Primo ostendit radicem difficultatis quæstionis. Secundo refert opinionem Tullii. Tertio, Aurelii Augustini. Quarto, ueram. Quinto, respondet quæsito. Cõment.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in rebus inferioribus uidentur quædam à fortuna, uel casu prouenire. Contingit autem quãdoq;, quòd aliquid ad inferiores causas relatũ est fortuitum uel casuale, quod tamẽ relatum ad causam aliquam superiorem, inuenitur esse per se intentũ. Sicut si duo serui alicuius domini mittãtur ab eo ad eundem locum uno de altero ignorante, concursus duorum seruorum si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter utriusq; intentionem: si autẽ referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentum. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt in nullam superiorem causam reducere uoluerunt. Et hi fatum & prouidẽtiam negauerunt, ut de Tullio Aug. recitat [c] in 5. de ciu. dei. Quod est contra ea, quæ superius de prouidentia dicta sunt [c]. Quidam uero omnia fortuita & casualia, quæ in istis inferioribus accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere uoluerunt in superiorẽ causam, id est in cælestia corpora [c]. Et secundũ hoc fatum nihil aliud est quàm dispositio syderum, in qua quisq; conceptus est uel natus. Sed hæc stare non potest propter duo. Primo quidẽ quantum ad res humanas: quia iam ostensum est [c], q̃ humani actus non subduntur actioni cælestium corporum nisi per accidens, & indirecte. Causa autem fatalis, cum habeat ordinationẽ super ea, quæ fato aguntur, necesse est quòd sit directe & per se causa eius, quod agitur. Secundo quantum ad omnia, quæ per accidens aguntur. Dictum est enim suprà [c], quòd id, quod est per accidens, non est proprie ens neque unum, quæ de diuina prouidentia superius determinata sunt.

¶Quo ad tertium, quatuor. Primo, opinio affirmatiua, Omnia contingentia causantur à cælestibus. Secundo, corollarium ad propositum, Fatum apud hos est dispositio syderum: in qua res fit, aut inchoata est, &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas, Causa cælestis non directe & per se attingit actus humanos: ergo non est causa per se ordinans eos: ergo non est causa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima consequentia probatur ex eo, quòd causa ordinans aliqua, directe id quod agitur, respicit. Secunda uero consequentia probatur ex eo', quòd causa fatalis est ordinans contingentia, ut de se patet: quia per se intendit ea. Quarto reprobatur quo ad naturalia. Causa cælestis agit ut naturale principium determinate ad unum. ergo non per se ad ens per accidens. Antecedens probatur, Quia effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Prima consequentia probatur, Quia naturæ actio est determinata ad unum. Secunda uero probatur, Quia ens per accidens non est proprie unum nec ens. Et declaratur exemplo fossionis sepulchri & inuentionis thesauri.

¶Quo ad quartum tria. Primo sententia, Omnia quæ hic per accidens fiunt, siue naturalia, siue humana, reducuntur in regulam diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur quòd reducantur in aliquod intellectuale agens, Intellectus potest ad quantumcunque per accidens terminari ut unum apprehendendo. ergo si efficax est, potest efficere ens per accidens ut unum. ergo ea quæ per accidens hic aguntur, in causam intellectualem reducuntur. Antecedens probatur: Quia format hanc propositionem, Fodiens sepulchrum est inueniens thesaurum. Consequentia prima probatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendum & ordinandum practice. Secunda uero conclusio relinquitur pro constanti, ex illa regula, Si negatio est causa negationis. Si enim non posse comparari ut unum, est causa quòd ens per accidens nullam habet causam in natura. ergo posse comparari ut unum ad intellectum, est causa ut inueniatur causam in ordine intellectuum. Quamuis possit dici, quòd consequentia ultima tenet de possibili. & hoc hic sufficit: quia de fato superius ostensa est conclusio, cum tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, quòd illud agens intellectuale est diuina prouidentia, Voluntas à solo deo potest immutari. ergo ordinatio humanorum actuum soli deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia uoluntas est principium humanorum operum.

¶Circa hoc statim occurrit dubium: quia propositum fuit, & quòd naturalia & quòd humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non est probatum nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantum est quòd ad aliquam intellectualem causam referenda sunt. Amot.

¶Ad hoc dupliciter dici potest. Primo quòd illa uerba, & præcipue intellectum diuinum, non sunt iungenda tantũ cum consequentibus, in quibus ponitur probatio de humanis: sed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio communis. Et hoc insinuat ly præcipue, quasi diceret, contingentia reducuntur in aliquam causam agentem per intellectum, & præcipue diuinum, quia ipse prima est causa: ex quo habet, quòd respiciat directe ens inquantum ens, & eius consequenter differentias, scilicet per se & per accidens. Non fuit autem solicitus ad probandũ ly præcipue, &c. quia ex superius dictis iam cõstat q̃ille intellectus efficax respectu omnium naturalium non est nisi diuinus. Alii uero intellectus, scilicet angelici participãt hãc efficaciam respectu huius, aut illius effectus: prout ministerium eorum exigit. Secundo dicitur, quia probabile intellectum dirigentem actus humanos esse intellectum diuinũ, à fortiori probauit implicite & uirtualiter intellectũ dirigentem contingentia naturalia: quoniã humani actus & sunt magis contingẽtes, & sunt superioris ordinis: & consequẽter si actus humani à deo solo, alia ab ipso aut solo aut principaliter regulantur: quia q̃cquid potest uirtus inferior, põt & superior.

¶Quo ad quintũ duo. Primo cõclusio respon sua secundũ rem, Fatũ poni potest pro prouidentia diuina præordinante omnia & prælocũte. Secundò quo ad nomen, Sancti recusauerunt hoc uocabulo uti, propter errorẽ uitandũ. Probatur utrũq; ex authoritate Aug. & ex secundo exponit Greg.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulũ secundum.*

TIrulus clarus. Cõment.

¶In corpore una conclusio respon sua quæsito affirmatiue cũ limitatione tamẽ, Fatum est in causis creatis inquantũ sunt ordinatæ à deo ad effectus producẽdos. Probatur sic, Diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur: ergo ordinatio effectuum diuiniꝰ potest consideriri in deo, ut in causis mediis: sed ut in deo est prouidentia, ergo ut in causis mediis est fatũ. Et cõfirmatur authoritate Boetii.

¶Aduerte, q̃ uis rationis consistit in hoc, Fatum (ut ex præcedente patet articulo) nihil aliud est quàm causa cõtingentium secundũ ordinẽ diuinæ prouidentiæ cum auctoritate ordo duplex esse habeat, in ipso deo, & in causis mediis, oportet q̃ fatũ aut sit uis ista ordinans, ut est in deo, aut in causis mediis. Sed non est, put est in deo: probatur, quia sic proprie uocaꝫ prouidentia. & q̃ia Boet. ponit fatum in rebus creatis. ergo. Et sic ex primo articulo habemus, q̃ fatum est diuina prouidentia causaliter. Ex isto autem q̃ est dispositio in causis mediis ut subsunt diuinæ prouidentiæ, & hoc est formaliter.

Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid unũ. Vnde impossibile est quòd id, quod est per accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principii agentis. Nulla ergo natura per se hoc facere potest, quòd intendens fodere sepulchrum, inueniat thesaurum. Manifestum est autem quòd corpus cæleste agit per modum naturalis principii. Vnde & effectus eius in hoc mũdo sunt naturales. Impossibile est ergo quòd aliqua uirtus actiua cælestis corporis sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens, siue à casu, siue à fortuna. Et ideo dicendum est, quòd ea, quæ hic per accidens aguntur siue in rebus naturalibus, siue humanis, reducuntur in aliquam causam prædictam, quæ est prouidentia diuina, quia nihil prohibet id, quod est per accidens, accipi ut unum ab aliquo intellectu: alioquin intellectus formare non posset hanc propositionem, Fodiens sepulchrum inuenit thesaurum. Et sicut hoc potest intellectus apprehendere, ita potest efficere. Sicut si aliquis sciens in quo loco sit thesaurus absconditus, instiget aliquem rusticum hoc ignorantem, ut ibi fodiat sepulchrum. Et sic nihil prohibet ea, quæ hic per accidens aguntur, ut fortuita uel casualia, reduci in aliquam causam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipue intellectum diuinum. Nam solus deus potest uoluntatem immutare, ut suprà habitum est [e]. Et per consequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium est uoluntas: soli deo attribui debet. Sic igitur inquantum omnia, quæ hic aguntur, diuinæ prouidentiæ subduntur, tanquam per eam ordinata & quasi prælocuta, fatum ponere possumus: licet hoc nomine sancti doctores uti recusauerint propter eos, qui ad uim positionis syderum hoc nomen retorquebant. Vnde Aug. dicit in 5. de ciuit. dei, Si propterea quisquam res humanas fato dei tribuit, quia ipsam dei uoluntatem, uel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Et sic Greg. fatũ esse negat. Vnde patet solutio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse fortuita uel casualia per comparationem ad causas proximas: non tamen per comparationem ad diuinam prouidentiam. Sic enim nihil temere fit in mundo. ut Augustinus dicit in libro 83. quæstionum.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum fatum sit in rebus creatis.*

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd fatum nõ sit in rebus creatis. Dicit enim Augustinus 5. de ciuitate dei, quòd ipsa dei uoluntas uel potestas, fati nomine appellatur. Sed uoluntas & potestas dei non est in creaturis, sed in deo. Ergo fatum non est in rebus creatis, sed in deo.

¶Præterea, Fatum comparatur ad ea quæ fato aguntur, ut causa, ut ipse modus loquendi ostendit. Sed causa uniuersalis per se eorum quæ hic per accidens aguntur, est solus deus: ut suprà dictum est [e]. Ergo fatum est in deo, & non in rebus creatis.

¶Præterea, Si fatum est in creaturis, aut est substantia, aut accidens. Et quodcunq; horum detur, oportet quòd multiplicetur secundum creaturarum multitudinem. Cum ergo fatum uideatur esse unum tantum, uidetur quòd fatum non sit in creaturis, sed in deo.

¶SED CONTRA EST quod Boetius dicit in quarto de consolatione quòd fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

CONCLVSIO.

¶Fatum est in causis creatis, ut per diuinam dispositionem prouidentiam ad uarios effectus producendos.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum tertium.*

TIrulus clarus. 505

¶In corpore quatuor. Primo distinguit. Secundo refert opinionem Auicen. Tertio, Aegyptiorum. Quarto respondet quæsito. Cõment.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ (sicut ex prædictis patet [e]) diuina prouidẽtia per causas medias suos effectus exequitur. Potest ergo ipsa ordinatio effectuũ dupliciter cõsiderari. Vno modo secundum quod est in ipso deo, & sic ipsa ordinatio effectuũ uocatur prouidẽtia. Secundũ uero quod prædicta ordinatio cõsideratur in mediis causis à deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Et hoc est quod Boe. dicit 4. de conso. Siue famulantibus quibusdã prouidẽtiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur [e], seu anima, seu tota in seruiente natura [e], siue cælestibus syderũ motibus [e], seu angelica uirtute, seu dæmoniũ uaria solertia [e], seu aliquibus eorũ, seu omnibus [e]: fatalis series texitur. De quibus omnibus per singula in præcedentibus dictũ est. Sic ergo est manifestum quòd fatum est in ipsis causis creatis inquantum sunt ordinatæ à deo ad effectus producendos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa ordinatio causarũ secundarũ, quã Augustin. seriem causarũ nominat, non habet rationẽ fati nisi secundum quod dependet à deo. Et ideo causaliter dei potestas uel uoluntas dici potest fatum. Essentialiter uero fatum est ipsa dispositio seu series, id est ordo causarum secundarum.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ intantũ fatum habet rationem causæ, inquantũ & ipse causæ secũdæ, quarũ ordinatio fatum uocatur.

¶Ad tertiũ dicendum, q̃ fatũ dicitur dispositio non quæ est in genere qualitatis, sed secundũ quod dispositio designat ordinẽ qui nõ est substãtia, sed relatio. Qui quidẽ ordo si cõsideretur per comparationem ad suum principium, est unus. Et sic dicitur unum fatum. Si autem consideretur per relationem ad effectus uel ad ipsas causas medias, sic multiplicatur. Per quem modum Poeta dixit: te tua fata trahunt.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum fatum sit immobile.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ fatum nõ sit immobile. Dicit enim Boetius in 4. de consol. Vti est ad intellectum ratiocinatio ad id quod est id quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medii circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilẽ simplicitatem.

¶Præterea, Sicut philosophus dicit in 2. Topicorum. Mouentibus nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt. Sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, ut Boe. dicit. Ergo fatum est mobile.

¶Præterea, Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter & ex necessitate euenient. Sed talia maxime uidentur esse contingentia quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit contingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

¶SED CONTRA est quod Boetius dicit, quòd fatum est immobilis dispositio.

CONCLVSIO.

¶Fatum ut in secundis causis absolute est mobile, ut autem à diuina prouidentia immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dispositio secundarum causarum, quam fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur, seu ordinantur. Alio modo per relationem ad primũ principium, à quo ordinantur, scilicet deum. Quidam ergo posuerunt ipsam seriem, seu dispositionẽ causarum esse secundum se necessariam: ita quòd omnia ex necessitate contingerent propter hoc quòd quilibet effectus habet causam, & causa posita necesse est effectum poni. sed hoc patet esse falsum per ea, quæ suprà dicta sunt [e]. Alii uero econtrario posuerũt fatum esse mobile eo quòd à diuina prouidẽtia depender. Vnde Aegyptij dicebant quibusdam sacrificiis fatum posse mutari, ut Gregorius Nicenus dicit. Sed hoc suprà excluſum est [e], quia immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Et ideo dicendum est q̃

172 5. contra c. 93. Et opus. 3. c. 140. Et opus. 28. ca. 1.

572 573 2. dist. 39. q. 2. ar. 1. ad 5. Et. 3. cõtra c. 93. principio Et ueri. q. 5. ar. 1. ad 1. Et quol. 12. art. 5. cor. Et opus. 3. c. 140. Et opus. 28. ca. 2. 136 572

546 521 369 136 138 571 573 574 5. artic. 1. ad quintum. Et quolibet 12. art. 5. cor. Et opus. 28. ca. 2. col. 1. & cap. 3. 546 572 136 509 561 & c 332 574 & a b c 38 71 146

primis particulis, tertiam explanãdam aperuit iuxta dicta de præscientia dei, ubi distinctum est, q̃ est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis. prima non cõuenit diuinis ad extrà, sed secunda tantum: quæ hic uocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ sexti Articulum quartum.*

Cõment. Titulus clarus.

375 ¶In corpore una conclusio responsiua quæstito negatiue, Nõ omnia subduntur fato. Probatur duplicitèr. Primo ratione, Fatum est ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitus prouisos. ergo omnia subdita fato, subduntur causis secundis. ergo ea quæ à deo immediate fiunt, non subduntur fato. ergo non omnia subduntur fato. Antecedens est ratio fati. consequentiæ omnes sunt per se note: tamen secunda probatur, quia talia non subdũtur causis secundis. tertia quoque declaratur in creatione & glorificatione spirituum, &c. Secundo
44 authoritate Boetii, quæ patet. Ex hac autẽ probatione ponitur corollarium, quòd quãto aliquid longius sit à deo, tanto magis fato subest. probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articulũ primum.*

573 Titulus clarus.

Cõment. ¶In corpore proposito numero opinionum tria fiunt iuxta numerum opinionum ita quòd in tertia respondet quæstio.

a ¶Quo ad primũ duo.
518 Opinio Auer. Magister docet discipulum communicando ei eandem scientiã per hoc, quod mouet eum ad ordinandum phantasma conuenienter, &c. Probatur, quia unus est utriusque intellectus, & eædem sunt utriusque species intelligibiles. Secundo examen & reprehensio.
o Examẽ quo ad ly eandem scientiam, dupliciter, ex parte rei scitæ, et
a sic est uerũm ex parte subiecti scientis, &
518 tunc uenit reprehensio fundamenti: quia scilicet est falsum: quia non est unus utriusq; scien-
44 tis intellectus, nec eadem species, ut superius patuit.

¶Quo ad secundũ duo quoque. Primo opinio Platonis, Docere nihil aliud est quàm excitare hominem ad considerandum ea, quorum scientiam habet. Probatur, Scientia inest ab initio animabus nostris ex participatione idearum, sed impedit ab usu propter unionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunq; studium: ergo discere non est nisi reminisci: ergo docere non est nisi excitare ad usum habite scientiæ. omnia patent. Secundo reprehensio radicis, quia intellectus animæ nostræ est pure potentialis, sicut tabula rasa, ut habuit Arist. supius, &c.

370 ¶Quo ad tertiũ, primo ponitur conclusio responsiua quæstito. Docens causat scientiam ita addiscente, reducendo ipsum de potẽtia ad actum primũ. Probatur primo ex 8. Phy. Deinde probatur, limitatur, ramificatur, & explanatur. Probatur quidẽ ratiõe, Effectus, qui potest fieri à natura & ab arte, fit ab arte eodem modo quo fieret à natura: sed scientia est huiusmodi. ergo fit ab arte doctoris eo mõ quo 576
418 à natura. sed à natura fit 2. *contra*
419 reducendo seipsum de 75. *ſ.* potentia ad actũ scientiæ, ergo & à doctore fit reducendo alium de 9. 11. *ar.* potentia ad actum sci- 11. 1.
entiæ. Maior proba- Et *opus.* tur: quia ars imitatur na 16. *c.* 5. *ſ.* turã. Et ad euidentiam Et *matt.* eius primo distinguitur 23. duplex genus effectuũ. Quidam ab extrinseco *cor.* 5. tantum, ut domus. Qui- Et Ro. 1. dam ab extrinseco & *ec.* 6. *col.* intrinseco, ut sanitas, & 6. possit tertium poni genus, quidam ab intrinseco tantũ, ut proprietates rerum naturalũ. Notatur deinde identitas modi agendi respectũ utriusq; agentis, declarando in sanitate. Minor probatur, quia scire nostrum sit inuentione ex ui luminis intellectus agentis: & tũc à natura, & disciplina, & tunc ab arte. Propositio uero ulterius subsumpta probatur, quia acquisitio scientiæ per inuentionem fit, procedendo de principiis notis ad cõclusiones ignotas, &c. hoc enim est procedere de potentia ad actũ: & procedit hęc suppositio intellectu in potẽtia essentiali ut patet. Limitatur uero, quoniam doctor ponitur non ut causa principalis, sed ut minister naturæ & coadiuuans: & sic scilicet ministeraliter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiam huius similitudinis notatur in cõmuni ordo inter artem & naturam respectu ſ. huius effectus, qui potest esse ab utraque: & dicitur, quòd est ordo coadiuuantis principalẽ & quòd semper agens principale est idem, scilicet natura. Ramificatur autem dum distinguitur duplex modus, quo doctor docet, scilicet auxilia præbendo propositionum minus uniuersalium, similium, dissimilium, exemplorum, &c. & confortando ui syllogisticæ ordinationis propositionum propriarum iuxta illud, Demonstratio est syllogismus faciens scire. Explanatur quoque inter hæc diffusa declaratione assumptarum propositionum, &c. ut patet in litera.

¶Super

Fato non subduntur omnia, sed quæ tantum legibus secundarum causarum subiiciuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est c) fatum est ordinatio secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. Quæcunque igitur causis secundis subduntur, ea subduntur & fato. Si quia uero sunt, quæ immediate à deo fiunt, cum non subdantur secundis causis, nõ subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualium substantiarum e, & alia huiusmodi. Et hoc est, qđ Boẽtius dicit, quòd ea, quæ sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiam patet, quòd quanto aliquid longius à prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis subiicitur necessitati secundarum causarum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia illa quæ ibi tanguntur, fiunt à deo mediantibus causis secundis c. & ideo sub fati serie continentur. Sed non est eadem ratio de omnibus aliis, ut suprà dictum est c.

¶Ad secundum dicendum, quòd fatum refertur ad uoluntatem & potestatem dei, sicut ad primum principium. Vnde nõ oportet quòd quicquid subiicitur uoluntati diuinæ uel potestati, subiiciatur fato, ut dictum est c.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus. Et ideo non subiiciuntur fato: ut dictum est.

QVAESTIO CENTESIMA *decimaseptima de pertinentibus ad hominis actionem, in quatuor articulos diuisa.*

POSTEA considerandum est de his, quæ pertinent ad actionem hominis, qui est compositus ex spirituali & corporali creatura. Et primo considerandum est de actione hominis. Secundo de propagatione hominis ex homine.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, utrũ unus homo possit docere alium, causando in ipso scientiã. ¶Secundo, utrum unus homo possit docere angelum. ¶Tertio, utrum homo per uirtutem suæ animæ possit immutare materiam corporalem. ¶Quarto, utrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum unus homo possit alium docere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non possit alii docere. Dicit enim Dominus Matth. 23. Nolite uocari Rabbi. Vbi dicit glo. Hiero. Ne diuinum honorem hominibus tribuatis. Esse ergo magistrum pertinet proprie ad diuinum honorem. Sed docere est proprium magistri. Homo ergo nõ potest docere: sed hoc est proprium dei.

¶Præterea, Si homo alium docet, hoc non est nisi inquantum agit per scientiam suam ad causandum scientiam in alio. Sed qualitas per quam aliquis agit ad faciendum sibi simile, est qualitas actiua. Ergo sequitur quòd scientia sit qualitas actiua, sicut & calor.

¶Præterea, Ad scientiam requiritur lumen intelligibile & species rei intellectæ. Sed neutrum istorum potest causare unus homo in alio. Ergo unus homo non potest docendo, causare scientiam in alio.

¶Præterea, Doctor nihil agit ad discipulum, nisi quòd proponit ei quædam signa, uel uocibus aliquid significando, uel nutibus. Sed proponendo signa non potest aliquis alium docere, causando in eo scientiã. Quia aut proponit signa rerum notarum, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui signa proponuntur, iam habet scientiam, & eam non acquirit à magistro. Si autem rerum ignotarum, per huiusmodi signa nihil addiscit. Sicut si aliquis proponeret alicui Latino uerba Græca, quorum significationem ignoraret: per hoc eum docere non posset. Nullo ergo modo unus homo potest alium docendo, scientiam in eo causare.

¶SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad Tim. In quo positus sum ego prædicator & apostolus doctor gentium in fide & ueritate.

CONCLVSIO.

¶*Potest unus homo alium docere, deducẽdo ipsum ex potentia ad actum scientiæ primum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc diuersæ fuerunt opiniones. Auerroes enim in comment. 3. de anima posuit unum intellectum possibilem esse omnium hominum, ut suprà dictum est c. Et ex hoc sequebatur, quòd eædem species intelligibiles sint omnium hominum. Et secundum hoc ponit, quòd unus homo per doctrinã non causat aliam scientiam in altero ab ea, quam ipse habet, sed communicat ei eandem scientiam quam ipse habet per hoc quòd mouet eum ad ordinandum phantasmata in animabus nostris, quæ sunt quasi species intelligibiles. Et ideo dicit, quòd intellectus possibilis est unus & separatus à corpore, & non est forma corporis, sicut dicebat Auerroes. Sed hoc non potest stare cum ueritate sensus. Sentimus enim nos considerare, quod est proprium formæ compositi. Et præterea, si intellectus possibilis est forma corporis, impossibile est, quòd sit susceptiuus omnium formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem specierum separatarum. Sed contra hoc suprà ostensum 360 est c, quòd intellectus possibilis animæ humanæ est in potẽ- 418
tia pura ad intelligibilia secundum quod Arist. dicit in 3. de anima. Et ideo aliter dicendum est, quòd docens causat scientiam in addiscente reducendo ipsum de potentia in actum: sicut dicitur in 8. Physic.

¶Ad cuius euidentiam considerãdum est, quòd effectuum, qui sunt ab exteriori principio, aliquis est ab exteriori principio tantum, sicut forma domus causatur in materia solum ab arte. Aliquis autem effectus est quandoq; quidem ab exteriori principio, quandoq; autem ab interiori. Sicut sanitas causatur in infirmo, quandoq; ab exteriori principio, scilicet ab arte medicinæ, quandoq; autem ab interiori principio, ut cum aliquis sanatur per uirtutem naturæ. & in talibus effectibus sunt duo attendenda. Primo quidem, q̃ ars imitatur naturam in sua operatione. Sicut enim natura sanat infirmũ, alterando, dirigendo & expellendo materiam quæ causatur morbum: ita & ars. Secundo attendendũ est, q̃ principium exterius, scilicet ars nõ operatur sicut principale agens, sed sicut coadiuuãs agens principale, qđ est principiũ interiorum, confortando ipsum, & ministrando ei instrumẽta & auxilia, quibus natura utat ad effectũ producendum. Sicut medicus cõfortat naturã & adhibet ei cibos & medicinas, quibus natura utat ad finem intentũ. Scientia autẽ acquiritur in homine & ab interiori principio, ut patet in eo, qui per inuentionem propriam scientiã acquirit, & à principio exteriori, ut patet in eo qui addiscit. Inest enim unicuiq; homini quoddã principium scientiæ, scilicet lumẽ intellectus agẽtis, per quod cognoscũtur statim à principio naturaliter quædã uniuersalia principia oĩm scientiarũ. Cum autẽ aliquis huiusmodi uniuersalia principia applicat ad aliqua particularia, quorũ memoriã & experimentũ per sensum accipit, per inuentionẽ propriã acquirit scientiã eorũ quæ nesciebat, ex notis ad ignota procedens. Vnde & quilibet docẽs ex his, quæ discipulus nouit, ducit eũ in cognitionem eorũ, quæ ignorabat: secundũ quod dicit in primo Poste. q̃ omnis doctrina & oĩs disciplina ex præexistẽti fit cognitione. Ducit autẽ magister discipulũ ex præcognitis in cognitionẽ ignotorũ dupliciter. Primo quidẽ proponẽdo ei aliqua auxilia uel instrumẽta, quibus intellectus eius uratur ad scientiam acquirendã. Puta cũ proponit ei aliquas propositiones minus uniuersales, quas tamẽ ex præcognitis discipulus diiudicare poteſt, uel cum proponit ei aliqua sensibilia exẽpla uel similia uel opposita uel aliqua huiusmodi, ex quibus intellectus addiscentis manuducitur in cognitionẽ ueritatis ignotæ. Alio modo cum confortat intellectum addiscentis, non quidem aliqua uirtute actiua quasi superioris naturæ, sicut suprà dictum est c de 520
angelis illuminantibus, quia omnes humani intellectus sunt unius gradus in ordine naturæ: sed inquantũ proponit discipulo ordinem principiorũ ad conclusiones, qui forte per seipsum non haberet tantam uirtutẽ collatiuam, ut ex principijs posset cõclusiones deducere. Et ideo dicitur in primo Poste. q̃ demonstratio est syllogismus faciens scire. Et per hunc modum ille, qui demonstrat, auditorem scientem facit.

¶AD PRIMVM dicendum, q̃ (sicut iam dictũ est c) homo
545 docens, solũmodo exterius ministeriũ adhibet, sicut medicus sanans. Sed sicut natura interior est principalis causa sanationis, ita & interius lumen intellectus est principalis causa scientiæ. Vtrunque autem horum est à deo. Et ideo sicut de deo dicitur, Qui sanat omnes infirmitates tuas, ita de eo dicitur, Qui docet hominem scientiam: inquantum lumen uultus eius super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur.

¶Ad secundũ dicendum, quòd doctor non causat scientiam in discipulo per modum agentis naturalis, ut Auer. obiicit. Vnde non oportet quòd scientia sit qualitas actiua, sed est principium 8
quo aliquis dirigitur in operando.

¶Ad tertiũ dicendum, q̃ magister non causat lumen intelligibile in discipulo, nec directe species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinam ad hoc q̃ ipse per uirtutẽ sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum signa sibi proponit exterius.

¶Ad quartũ dicendum, q̃ signa quæ magister discipulo proponit, sunt rerũ notarum in uniuersali & sub quadam confusione: sed ignotarũ in particulari, & sub quadã distinctione. Et ideo cũ quisq; per seipsum scientiã acquirit, non potest dici docere seipsum, uel esse sui ipsius magister: quia non præexistit in eo scientia completa qualis requiritur in magistro.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum homines possint docere angelos.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ homines possint docere angelos. Dicit enim Apost. ad Ephe. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiã multiformis sapiẽtia dei. Sed ecclesia est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶Præterea, Angeli superiores qui immediate diuinis à deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt: ut suprà dictum est c. Sed aliqui homines immediate de diuinis per deiuerbũ sunt instructi: sicut maxime patet de Apostolis, secundum illud ad Heb. 1. Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerunt.

¶Præterea, Inferiores angeli à superioribus instruũtur. Sed quidam homines superiores sunt aliquibus angelis, cum ad supremos ordines angelorũ aliqui homines assumantur: ut Greg. dicit in quadã homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

¶SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. ca. de di. no. q̃ eos diuinę illuminationes perferũtur ad homines mediantibus angelis. Non ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

CONCLVSIO.

¶*Homines uiatores non possunt superiores se angelos docere, & illuminare, sed tantum illis loqui possunt.*

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ (sicut suprà habitũ est c) inferiores angeli loqui quidẽ possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquã illuminantur. Manifestum est autem, q̃ eo modo quo inferiores angeli superioribus subduntur, supremi homines subduntur etiã infimis angelorum: quod patet per id quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierũ non surrexit maior Iohãne Baptista: sed qui minor est in regno cælorum, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquam illuminantur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt, quia secreta cordium scire solius dei est.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Augu. 5. super Genesim ad lit. sic exponit illã Apostoli authoritatem. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorũ minimo data est gratia hæc illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo: ita dico absconditi, ut tamẽ innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiã, scilicet multiformis sapiẽtia dei: quasi dicat, Ita hoc sacramẽtum erat absconditũ hominibus, ut tamen ecclesię cælesti quæ cõtinetur in principibus & potestatibus, hoc sacramentũ notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionẽ: & ista ecclesia hominũ congreganda est. Potest tamen & aliter dici, q̃ illud quod absconditũ est, non tantum in deo innotescit angelis: uerum etiã hoc eis apparet cum efficitur atq; propalatur: ut Augu. ibidẽ subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & ecclesiæ mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysteriis quæ ante erant eis occulta. Et per hunc modum potest intelligi quod Hier. dicit, q̃ Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerũt: quia scilicet per prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicante Paulo apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ Apostoli instruebantur immediate à uerbo dei, non secundũ eius diuinitatem, sed inquantum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articulum secundum.* Annot.

Titulus, Homines in statu uiæ, ut patet ex tertio argumẽto, & eius responsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hic dicitur.

¶In corpore una cõclusio responsiua quæsito negatiue, Homines non possũt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. Probatur, Supremi homines se habent ad infimos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferi- 577
res nunquã illuminant 2. *diſt.* xx. superiores, loquũtur ta- *artic.* 4. men eis. ergo, &c. Ma- *&* Eph. ior patet ex naturæ or- 3. *lect.* 3. dine, & probat autho- *co.* 2. ritate Matthæi 11. quo ad statũ gratiæ. Minor ex dictis. Et quoniã homines non secundũ fiatum gloriæ, sed secundum statum naturæ & gratiæ huius uitæ sunt inferiores omnibus angelis. ideo præsens ratio in uiatoribus tantũ hominibus habet locũ. 552

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articuli tertium.*

Annot. TItulus, Homo ex uirtute animæ in-
316 quantū anima est.
578 Immutare igmutatione formali corporalem naturam, directe supponit pro extrinsecis corporibus, quāuis, ut patebit etiam de intrinseco aliquo modo uerificetur conclusio.

Cõment. ¶In corpore una conclusio respōsiua quæsito negatiue, Anima sua uirtute non potest materiam corporalē immutare nisi mediāte aliquo corpore. Probatur, Materia corporalis a solo deo aut cōposito ex materia & forma pōt immediate immutari. ergo. Antecedēs patet ex dictis: consequētia est g se nota. Et confirmatur, Angeli nō possunt hoc nisi mediante corpore: ergo multo minus anima. Antecedēs patet ex primo antecedēte. Consequentia nota.

Annot. ¶In responsione ad tertium. Aduerte q ut ex illa patet, aīa nec corpus proprū directe īmutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directe principiū alicuius mutationis, ut patet discurrendo per mutationes, alterationem, augmentationem & generationem. Nihil enim horum anima facit per operationem animalem, id est apprehēsionem aut uolitionem directe: quia non est tantæ efficaciæ: sed ut in litera dicit, ad apprehensionē animæ sequitur actus appetitus sensitiui: puta timor quē concomitatur commotio alicuius humoris, &c.
542 & sic indirecte anima humana immutat corpus proprium.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articuli quartum.*

564 TItulus clarus.
543 b
Cõment. ¶In corpore una conclusio risiua quæsito, Anima separata sua naturali uirtute non potest mouere aliquod corpus. Probat, Anima cōuncta nō mouet corpus nisi uiuificatum a se. ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedēs probatur, quia membrū mortificatum non obedit ei ad motū localem. consequentia probatur, quia nullū corpus uiuificatur ab anima separata.

Annot. ¶Circa hāc consequentiam dubium occurrit quoniam consequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata & coniuncta. qđ non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia, Anima conuncta non intelligit aliquid nisi phantasiatum. ergo separata nihil intelligit. probatur: quia animæ separatæ nihil offertur phantasiatum: ista consequentia dicitur non teneri: quia nō est idem iudicium de anima separata & coniuncta. ergo nec illa quæ facta est nunc, nisi probetur identitas iudicii.

¶Ad hoc prima facie dici potest, q̄ quia anima separata non est unioris uirtutis motiuæ quām coniuncta, idcirco consequentia tenet. Sed contra hīc responsionem sunt primo, q̄ non est maioris uirtutis mouere lapillum quām corpus coniūctum. Secūdo, q̄ licet anima separata non sit maioris uirtutis, est tamen alterius modi uirtū illa uirtute: sicut est alterius modi essendi & intelligēdi. & propterea coniuncta mouet uiuificando, separata autem non uiuificat. Io. Vnde dicendum est quòd consequentia fundatur super una propositione priore antecedente, & implicite declarata in illo, & explicata in responsione ad primum: & est ista, Anima humana ex propria natura determinata, ad mouendum corpus cui unitur, non potest mouere corpus, nisi uiuificatum. ex hac enim optime ualet consequentia: quoniā quod conuenit ei ex natura, non uariatur ex uario modo essendi. Hæc autem claudit & declarat in antecedēte assumpto. Claudituir quidem, quoniā cum uis motiua ut sic, respiciat corpus: quatenus respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Phys. tex. 32. & anima secundum statū coniūctionis respiciat etiam corpus: consequens est q̄ tota uis motiua statu coniunctionis concludatur. Declaratur autem, quia patefacto quòd anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus uiuum, palam fit q̄ anima absolute est uirtutis limitatæ ad mouendum tale corpus & ad instantiam, quæ fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differentia inter uirtutem motiuam, ac intellectiuam, & uolitiuam ut sic. Intellectus enim secundum totum genus fuum habet pro obiecto eus inquātum ens, nec est cōtractus ad aliquod particulare ens siue in genere, siue in specie. Virtus autem motiua ex propria ratione habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile, & ,pptere intellectum coniunctum, qui non potest attingere ens nisi phantasiatū: oportet separatum habere aliū modum intelligendi, quo proprium obiectū possit attingere, ex quo obiectū adæquatum suū non erat ens phantasiatū. Virtus autem motiua cū ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus determinetur: consequēs est, q̄ secundū species suas ad certas species corporis determinetur. & sic cū suprema uis motiua ad corpus determinata, nō tamen ad multitudinem nec magnitudinem eius limitetur (quia est infinita) consequens est q̄ paulatim desc̄ēdendo, in fima uis motiua ad corpus minimū multitudine & magnitudine determinata sit. Cōstat autem q̄ anima humana est ultimus motor inter spiritus: igitur eius uis ad corpus humanum, quod est paruissimum respectu mobilium ab angelis, & unicum corpus humanum, scilicet uiuificatum à se determinatur: alter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea nō potest rationabiliter diffingui modus mouēdi iuxta modū essendi & intelligendi. non enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ: quia non est uniuersale, sicut intellectā. Et ideo optime litera ex efficacia animæ coniunctæ subintelligens efficaciā illius simpliciter quo ad uim motiuam, intulit q̄ non potest separata mouere, quod non potest coniuncta.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæoctauæ Articulum primum.*

Annot. TItulus, Cum sentire, id est, communicetur à generante per hoc quod ab eo decidītur semen: ita q̄ in semine uehatur anima sensitiua formaliter, uel uirtualiter.

Cõment. ¶In corpore duo principaliter. Primo tractatur opinio. Secundo respondetur quæsito.
¶Quo ad primum duo. Primo, opinio ipsa. Tenet enim patrem negatiuam dicens animam sensitiuam à solo deo fieri. Secundo, reprehendo istos ex causis eius: quod est, fieri oportere per creationem, scilicet simplicitate, & subsistētia simul. Cui enim hæc duo insunt, oportet creari: & cui non, non: nisi forte propter excellētiam ordinis rei factæ, ut de gratia dicitur. Ex his enim arguit, Si haberet anima sensitiua hæc, crearetur: sed quia non habet. quod probatur: quia non est incorruptibilis. ergo.
¶Quo ad secundū conclusio responsiua est affirmatiua, Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter, & à semine instrumentaliter. hæc conclusio includit duo. Primū commune animæ sensitiuæ & cæteris formis corporalibus, scilicet quòd fit ab agente corporeo. Secūdum, quòd fit tali modo, scilicet per semen. Et quo ad utrunque probatur. Primo, quòd ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito, Forma quæ sic solum est, quia inest composito, fit ad factionem compositi: ergo ab agente corporeo. sed anima sensitiua est huiusmodi. ergo Antecedens probatur: quia fieri conuenit alicui eo modo quo esse. consequentia probatur: quia oportet māquodq; fieri à simili, minor fam patet ex dictis. ergo. Secundum uero probatur ex differentia inter agentia superioris ordinis & inferioris, sic, Inter corporalia agētia quanto uirtuosius, 364
tanto indistantius potest. ergo uiuentia possunt & sine medio & cum medio agere sibi similia: ergo per semen. Antecedens probat inductione in calido, &c. Prima cōsequētia probatur: quia uiuētia sunt suprema corpora, & cōsequēter uirtuosissima. Secunda uero probatur: quia semen est illud medium quo generans attingit distās. Declaratur quoque in litera consequens primæ consequentiæ. Et ultimo docetur, quòd nihil refert dicere animā causari ex semine aut generante, quia se exigunt sicut agens & instrumentum.

Annot. ¶Aduerte hic q̄ probato, quòd anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia compositum oportet à simili fieri, satis probatum est q̄ fit ab animali: quia oportet animal à sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agente fieri intelligitur quām à sibi simili. Et probato quòd agentia quæ uiuunt, possunt per semē sibi similia producere: satis probatū est, quòd ita est de facto. in causis enim necessariis etiā necessitate philosophica ut sic, idem est posse, & necessariū quo ad rerum ordinē: secus 364
quo ad miracula.

¶*Num semē sit actium animæ sensitiuæ, & organizationis.*

¶ Circa hanc conclu- *Quæstio.*
sionem occurrit dubiū ex Scoto. in 18. dist. fecundi libri, ubi tenens quòd semē nec est actium generationis substantialis, nec organizationis, sed cuiusdam prærię alterationis tantum: dupliciter probat quòd semen nō est actium animæ sensitiuæ. Primo sic, Semen aut causat animā in instanti generationis, aut antē. non ante, quia habet rationem passiui. probatur: quia est conuertibile de proximo in substantiam geniti. Nec in

spiritus peruenīunt. Oculi autem inficiunt aērem continuū usq; ad determinatum spatium. Per quē modum specula si fuerint nouа & pura, cōtrahunt quandā impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ: ut Ari. dicit in li. de som. & ui. Sic igitur cū aliqua anima fuerit uehementer commota ad malitiā, ticut maxime in uetulis contingit, efficitur fecundū modum prædictū aspectus eius uenenosus & noxius: & maxime pueris qui habent corpus tenerū & de facili receptiuū impressionis. Possibile est etiā q̄ ex dei permissione uel etiam ex aliquo facto* occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonū, cum quibus uetulæ sortilegæ aliquod fœdus habent. *Aliàs, fato.

¶Ad tertiū dicendum q̄ anima corpori humano unitur ut forma, & appetitus sensitiuus, q̄ obedit aliqualiter rationi, ut suprà dictū est[c], est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet q̄ ad apprehēsionem animæ humanæ cōmoueatur appetitus sensitiuus cū aliqua operatione corporali. Ad exteriora uero corpora immutāda apprehēsio animæ humanæ nō sufficit nisi mediāte immutatione ,pprij corporis, ut dictū est[c]. 406

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere.*

AD QVARTVM sic procedi- 379
tur. Videtur q̄ anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere. Substantiæ enim spirituali naturaliter obedit corpus ad motū localem: ut suprà dictū est[c]. Sed anima separata est substantia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere. *m.1. q̄.*
16. *artic.*

¶Præterea, In itinerario Clementis dicitur narrante Misceta ad Petrum, q̄ Simon magus per magicas artes pueri a se interfecti animam retinebat, per quam magicas operationes efficiebat. Sed hoc esse non potuisset fine aliqua corporum transmutatione, ad minus localī. Ergo anima separata habet uirtutem localiter mouendi corpora. 10. *ad.* 6 *eundum.*
543

¶SED CONTRA est quod philosophus dicit in lib. de anima, quòd anima non potest mouere quodcunq; corpus, sed solummodo proprium.

CONCLVSIO.

¶*Non potest anima mouere corpus ad nutum suа naturali uirtute, sed tantum corpus à se uiuificatum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd anima separata sua naturali uirtute non potest mouere aliquod corpus. Manifestū est enim quòd cum anima est corpori unita, non mouet corpus nisi uiuificatum. Vnde si aliquod membrū corporis mortificetur, nō obedit animæ ad motū localem. Manifestum est autem q̄ ab anima separata nullū corpus uiuificatur. Vnde nullum corpus obedit ei ad motum localem quantum est de uirtute suę naturæ, supra quam potest aliquid ei conferri uirtute diuina.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd substantiæ quædā spirituales sunt quarum uirtutes non determinantur ad aliqua corpora. Sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter à corporibus absoluti. Et ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motum. Si tamen alicuius substātiæ separatæ uirtus motiua determinetur naturaliter ad mouendū aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpus maius, sed minus: sicut secundum philosophos motor inferioris cæli non posset mouere cœlum superius. Vnde cum anima secundum suam naturam determinetur ad mouēdum corpus cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali uirtute mouere potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd (sicut dicit Aug. 10. de ciuit. dei. & Chryso. super Matth.) frequenter dæmones simulāt se esse animas mortuorum ad confirmandum Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est quòd Simon magus illudebatur ab aliquo dæmone, qui simulabat se esse animam pueri quem ipse occiderat.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAOCTAVA DE TRADVCTIONE HOMINIS EX HOMINE QUANTUM AD ANIMAM, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerādum est de traductione hominis ex homine. Et primo quantum ad animam. Secundo quantum ad corpus.

¶Circa primum quæruntur tria. ¶Primo, utrum anima sensitiua traducatur cum semine. ¶Secundo, utrum anima intellectiua. ¶Tertio, utrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.*

AD PRIMVM sic procedi- 580
tur. Videtur quòd anima sensitiua non traducatur cum semine, sed sit per creationem à deo. Omnis enim substantia perfecta quæ non est composita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed per creationem, quia nihil generatur nisi ex materia. Sed anima sensitiua est substantia perfecta: alioquin non posset mouere corpus. & cum sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo nō incipit esse per generationem, sed per creationem. *2. dist. 18. q̄. 2. a 3. Et 2. con tra. c. 86. §. 1. Et 80. q. 3. a 11.*

¶Præterea, Principium generationis in rebus uiuentibus est per potentiam generatiuam: quæ cum numeretur inter uires animæ uegetabilis, est infra animam sensitiuam. Nihil autem agit ultra suam speciem. Ergo anima sensitiua nō potest causari per uim generatiuam animalis.

¶Præterea, Generans generat sibi simile. Et sic oportet quòd forma generati sit actu in causa generationis. Sed anima sensitiua non est actu in semine, nec ipsa nec aliqua pars eius. Quia nulla pars animæ sensitiuæ est nisi in aliqua parte corporis. In semine autem non est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est quæ non fiat ex semine & per uirtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶Præterea, Si in semine est aliquod principium actiuum animæ sensitiuæ, aut illud principiū manet generato iam animali, aut non manet. Sed manere non potest. Quia uel esset idem cum anima sensitiua animalis generati. Et hoc est impossibile: quia sic esset idem generans & generatum, & faciēs & factum. Vel esset aliquid aliud. Et hoc etiam est impossibile: quia suprà ostensum est, quòd in uno animali non est nisi unum principium formale quod est una anima. Si autem non manet, hoc etiam uidetur impossibile. Quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suiipsius. Quod est impossibile. Non ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

¶SED CONTRA, Ita se habet uirtus quæ est in semine ad animalia, quæ ex semine generantur, sicut se habet uirtus, quæ est in elementis mundi, ad animalia, quæ ex elementis mundi producuntur: sicut quæ ex putrefactione generantur. Sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex

uirtute, quæ est in elementis: secundum illud Gen. 1. Producant aquæ reptile animæ uiuentis. Ergo & animalium, quæ generantur ex semine, animæ producuntur ex uirtute, quæ est in semine.

CONCLVSIO.

¶*Anima sensitiua causatur à generante tanquā principali agente, à semine uero tanquam ab instrumento, & non producitur per creationem.*

¶RESPONDEO dicendum, q̄ quidam posuerunt animas sensitiuas animalium à deo creari. Quæ quidem positio conuenīēs esset, si anima sensitiua esset res subsistens habens per se esse & operationem. Sic enim sicut prr se haberet esse & operationē, ita per se deberetur ei fieri. cum res simplex & subsistens non possit fieri nisi per creationem: sequeretur, q̄ anima sensitiua procederet in esse per creationem. Sed ista radix est falsa, scilicet q̄ anima sensitiua per se habeat esse & operationem, ut ex superioribus patet[c]: non enim corrumperetur corrupto corpore. Et ideo cum non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarū formarum corporaliū, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur inquātum compositа subsistentia per eas sunt. Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato, necesse est q̄ naturaliter tam anima sensitiua, quàm aliæ huiusmodi formæ producantur in esse ab aliquibus corporalibus agentibus transmutantibus materiam de potentia in actū, per aliquam uirtutem corpoream, quę est in eis. Quanto autem aliquod agens est potentius, tanto potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quanto aliquod corpus est magis calidum, tanto ad remotius cālefactionem producit. corpora igitur non uiuentia, quæ sunt inferiora naturæ ordine, generant quidem sibi simile, non per aliquod mediū, sed per seipsa: sicut ignis per seipsum generat ignem. sed corpora uiuentia tanquam potentiora agunt ad generandum sibi simile, & sine medio, & per mediū. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnē, cum medio uero in actu generationis. Quia ex anima generantis deriuatur quædam uirtus actiua ad ipsum semē animalis, uel plantæ, sicut & à principali agente deriuatur quędam uis motiua ad instrumentum. Et sicut non refert dicere quòd aliquid moueatur ab instrumento, uel principali agente, ita non refert dicere q̄ anima generati causetur ab anima generantis, uel à uirtute deriuata ab ipsa quæ est in semine.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima sensitiua non est in substantia perfecta per se subsistens. Et de hoc suprà dictum est[c], nec oportet hoc iterare.

¶Ad secundum dicendū, q̄ uirtus generatiua nō generat solum in uirtute propria, sed in uirtute totius animæ cuius est potentia. Et ideo uirtus generatiua plantæ generat, plantā uirtus uero generatiua animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto uirtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

¶Ad tertium dicēdum, quòd uirtus illa actiua quæ est in semine, ex anima generantis deriuata est, quasi quædam motio ipsius animæ generantis: nec est anima aut pars animæ nisi in uirtute, sicut in serra uel securi non est forma lecti, sed motio quædam ad talem formam. Et ideo nō oportet quòd ista uis actiua habeat aliquod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine quod est spumosum, ut attestatur eius albedo: in quo etiam spiritu est quidam calor ex uirtute cælestium corporum, quorū etiam uirtute agētia inferiora agunt

in instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuertitur est simul in substantiam geniti. Secundo sic, Imperfectius non est causa actiua sufficiens perfectioris. sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito. ergo. Et si dicatur quòd semen agit in uirtute seminantis, contrà, nihil agit in uirtute non entis ut sic: sed animal à quo decisum est semen, respectu generationis huius, est non ens: tum quia non est præsens, tum quia non esse pro tunc potest. ergo.

Præterea, Seminans & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ. ergo ad actionem seminis non concurrit uirtus seminantis. Antecedens patet: quia unum potest esse & causare sine alio. consequentia probatur ex differentia inter causas essentialiter & accidentaliter ordinatas: quia illis oportet simul concurrere, ut solem & hominem: istas non, ut patrem & auum.

¶Deinde arguit, quòd semen non est actiuum organizationis, quia est uniforme: ab uniformi autem non procedit tanta difformitas, quanta apparet in membris patribúsque animalis.

¶Ad omnia autem hæc facillime patet responsio. Prænotandum tamen est, quòd Sco. supponit & dicit expresse debere poni quòd semen est unigeneum: sed non probat: & tamen cum hoc ponit ipsum conuerti in genitū. Mihi autem ex philosophorum dictis omnino uidetur hoc impossibile. Quoniam duplex: apud philosophos est de paterno semine opinio. Alii enim putant nihil aliis ingredi substantiam geniti: ut Ari. & Sanctus Thomas, & hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneum. Alii uero putant semen distingui in partes grossiores & subtiliores. & quòd paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum, & secundum aliquam concurrit ut causa actiua. Et hæc est opinio Alberti: & secundum hoc manifeste ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, uidetur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen sicut ex partibus integralibus, cum sint corpora actu existentia in eo.

¶Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur, Semen agit in instanti generationis & ante: nec est uerum quòd ante habeat rationem passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars, remanet in instanti generationis: & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶Ad secundum uero optime respōsum est ex Aristotele 12. Metaphysicorum, text. 40. & S. Thomas hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instantiam in oppositum dicitur quòd semen agere in uirtute seminantis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit constructio transitiua: & sic non dicimus. Alio modo intransitiue, id est, quòd est ipsa uirtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enim, ut in corpore articuli dicitur, excedunt uiuentia non uiuentia, quòd hic habent tantum uirtutes suas coniunctas: illa autem habent & coniunctas & separatas, per decisionem tamen à coniunctis. Ex hoc enim sensu patet responsio ad instantiam primam: quia maior licet sit uera de agente in uirtute alterius transitiue: non tamen intransitiue, sicut est in proposito. Ad secundam uero negatur antecedens: non enim semen & seminans concurrunt ad genitum, ut patet & auus: sed quemadmodum in litera dicitur, ut agens & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans uirtutem ab agente deriuatam in esse permanenti: quoddam uero in esse successiuo: creditur & male, quòd instrumentum participans uirtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cum tamen hoc nihil referat. Non minus enim ferra faceret scamnum instrumentaliter, si artis uim, etiam artifice submoto, reineret, ut patet in horologiis, & in molendis, & aliis huiusmodi: quibus non oporret adesse semper artifices, quandiu scilicet uim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc quòd aliqua duo se habeant ut causæ accidentaliter ordinatæ, quòd non simul sint aut causent, sed exigitur quòd ambæ sint ueræ causæ & eiusdem ordinis. Quorum neutrum hic saluatur: quia, ut in 12. Metaphy. commentat. 24. Alexand. dicit, instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organū dici debet, & est: & quia causa agens facit sibi simile, instrumentum autem non sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinis inter semen & seminantem patet ex 12. Metaphy. & ad sensum: quia semen est imperfecti ordinis rerum & causarum: uiuens autem ipsum à quo decidítur, perfecti est rerum & causarum ordinis. Vnde manifeste patet quomodo discerni potest, quando duæ causæ non simul causantes se habent ut

ad speciem: ut suprà dictum est [c]. Et quia in huiusmodi spiritu concurrit uirtus animæ cum uirtute cælesti, dicitur quòd homo generat hominem, & sol. Calidum autem elementare se habet instrumentaliter ad uirtutem animæ: sicut etiam ad uirtutem nutritiuam, ut dicitur in 2. de anima.

¶Ad quartum dicendum, quòd in animalibus perfectis quæ generantur ex coitu, uirtus actiua est in semine maris, secundum philosophum in lib. de generatione animalium. Materia autem fœtus est illud quod ministratur à fœmina. In qua quidem materia statim à principio est anima uegetabilis, non quidem secundū actum secundum, sed secundum actum primum: sicut anima sensitiua in dormientibus. Cum autem incipit attrahere alimētum, tunc iam actu operatur. Huiusmodi igitur materia transmutatur à uirtute, quæ est in semine maris, quousque perducatur in actum animæ sensitiuæ: non ita quòd ipsamet uis, quæ erat in semine, fiat anima sensitiua: quia sic idem esset generans & generatum. Et hoc magis esset simile nutritioni & augmento, quàm generationi: ut philosophus dicit. Postquā autem per uirtutem principij actiui, quod erat in semine, producta est anima sensitiua in generato, quantum ad aliquam partem principalem: tunc iam illa anima sensitiua prolis incipit operari ad complementum proprij corporis per modum nutritionis & augmenti. Virtus autem actiua quæ erat in semine, esse desinit dissoluto semine & euanescēte spiritu qui inerat. Nec hoc est inconueniens: quia uis ista non est principale agens, sed instrumentale. Motio autem instrumenti cessat effectu iam producto in esse.

accidentaliter ordinatæ, & quando non attendendo ad conditiones has: & quare pater & auus sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia uterque est eiusdem ordinis in essendo & in causando, & uterque est uere causa, cum uterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in uirtute alterius, sed semen generat non sibi, sed animali, à quo decisum est simile: & ens & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum & causa instrumentalis est.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Genes. 46. Cunctæ animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob, sexagintasex. Sed nihil egreditur de semore hominis nisi inquantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶Præterea, Sicut suprà ostensum est* [c], in homine est una & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine sicut in aliis animalibus. Vnde & philosophus dicit in libro de generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal habens animam sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

¶Præterea, Vnum & idem agens est cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia nō fieret unū simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani quod formatur per uirtutem seminis. Ergo & anima intellectiua per uirtutem seminis causatur.

¶Præterea, Homo generat sibi simile secundum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

¶Præterea, Inconueniens est dicere q̄ deus cooperetur peccantibus. Sed si animę rationales crearentur à deo, deus interdum cooperaretur adulteris, de quorum illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de eccle. dog. quòd animæ rationales nō seminantur per coitum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est uirtutem actiuā, quæ est in materia, extendere suam actionē ad producendum immaterialem effectum. Manifestū est autem, quòd principiū intellectiuum in homine, est principiū transcendens materiam. Habet enim operationem, in qua non communicat corpus [c]. Et ideo impossibile est quòd uirtus, quæ est in semine, sit producti ua intellectiui principij. Similiter etiam quia uirtus, quæ est in semine, agit in uirtute animæ generantis, secundum quod anima generantis est actus corporis urens ipso corpore in sua operatione. in operatione autē intellectus non communicat corpus. Vnde uirtus intellectiui principij prout intellectiuum est, non potest ad semen peruenire. Et ideo philosophus in libro de generatione animalium dicit, Relinquitur intellectus solus deforis aduenire. Similiter etiā anima intellectiua, cum habeat operationē uitæ, esse corpore est subsistēs, ut suprà habitum est [c]. & ita sibi debetur esse & fieri. & cum sit immaterialis substantia, nō potest causari per generationem, sed solum per creationem à deo. Ponere ergo animam intellectiuam à generāte causari, nihil est aliud quàm ponere eam non subsistentem, & per consequens corrumpi eam cum corpore [c]. Et ideo hæreticum est dicere, quòd anima intellectiua traducatur cum semine.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in authoritate illa ponitur per synecdochem pars pro toto, id est anima pro toto homine.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqui dixerunt quòd operationes uitæ, quæ apparent in embrione, non sunt ab anima eius, sed ab anima matris, uel à uirtute formatiua, quæ est in semine. Quorum utrumque falsum est. Opera enim uitæ non possunt esse à principio extrinseco, sicut sentire, nutriri, & augeri. Et ideo dicendum est, quòd anima præexistit in embrione, à principio quidem nutritiua, postmodum autem sensitiua, & tandem intellectiua. Dicunt ergo quidam, quòd supra animam uegetabilem, quæ primo inerat, superuenit alia anima, quæ est sensitiua: & supra illam iterum alia quæ est intellectiua. Et sic sunt in homine tres animæ: quarum una est in potentia ad aliam. Quod suprà improbatum est [c]. Et ideo alij dicūt quòd illa eadem anima, quæ primo fuit uegetatiua tantùm, postmodum per actionem uirtutis, quæ est in semine, perducitur ad hoc, ut ipsa eadem fiat sensitiua: & tandem ipsa eadem perducitur ad hoc, ut ipsa eadem fiat intellectiua. non quidem per uirtutem actiuam seminis, sed per uirtutem superioris agentis, scilicet Dei deforis illustrantis. Et propter hoc dicit philosophus, quòd intellectus uenit ab extrinseco. Sed hoc stare non potest. Primo quidem, quia nulla forma substantialis recipit magis & minus [c]: sed superadditio materis perfectionis facit aliam speciem, sicut additio unitatis facit aliam speciem in numeris. Non est autem possibile ut una & eadem forma numero sit diuersarum specierum. Secundo, quia sequeretur quòd generatio animalis esset motus cōtinuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in alteratione. Tertio, quia sequeretur quòd generatio hominis aut animalis non sit generatio simpliciter: quia sibi ectum eius esset ens actu. Si enim à principio in materia prolis est anima uegetabilis, & postmodum usque ad perfectum paulatim perducitur, erit semper addito perfectionis sequentis sine corruptione perfectionis præcedentis: quod est contra rationē generationis simpliciter. Quarto, quia aut id quod causatur ex actione dei, est aliquid subsistens: & ita oportet quòd sic aliud per essentiam à forma præexistente, quæ non erat subsistens: & sic reprobabit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistens, sed quædam perfectio animæ præexistentis, & sic ex necessitate sequitur quòd anima intellectiua corrumpatur corrupto corpore: quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos qui ponunt

eius agentis, qui est immaterialis, potest in effectū immaterialem. Idcirco aiunt Tho. ex hac ratione excludens ratem usam, probat quòd semen non agit in uirtute agentis immaterialis ut sic: quamuis agat in uirtute formæ, quæ est immaterialis. Anima enim intellectiua licet in se sit simplex, & immaterialis formalitercp̄ia tamen præhabet eminenter quicquid aliæ formæ materiales habent, sicut tetragonum, trigonum, ideo distinguitur in seipsam inquantum est actus corporis, & seipsam inquantum excedit corpus. Et primo habet organa corporea: secundo uero nullo utitur corporeo organo. Primo modo est principiū omniū actionum pertinentiū ad partem sensitiuam & uegetatiuam. Secundo uero modo est principiū per excellentium ad intellectionem. Vnde cum seminatio & generatio exerceatur per corporeū organum: cōsequens est quòd cōsequēter ad animæ inquātum est actus corporis: & sic est ab anima immateriali, sed non inquantum immaterialis est, actio autem intellectus agentis qua agit ad species intelligibiles, non exercetur per organum: sed est actio formæ immaterialis inquātū immaterialis est, quia non inquātum utitur organo corporeo.

¶Tertia autē ratio probans integraliter propositam conclusionem, est, Anima intellectiua est substantia subsistens & immaterialis: ergo sibi debetur esse & fieri proprium, & per creationem solum: ergo ipsam generari per semen, est ipsam non subsistere: ergo esse corruptibilem. ergo hæresis. Antecedēs supponitur: consequētia probatur, deducēdo singulas partes consequentis ex singulis antecedentis, scilicet sibi deberi & esse ac fieri ex subsistentia, & per creationem tantum, ex immaterialitate adiuncta. Si enim aliquid subsistit, est ipsum quod est: sed tamen si est materiale, potest per generationem fieri: ut patet de hoc homine & isto boue. sed si cum subsistentia habeat immaterialitatem, seu quod ei æquiualet in proposite, simpliciter: non potest nisi per creationem fieri: eo quòd omnis generatio congregat inter subiectum præsupposītum & formam: & consequenter præhabet genitī materiam, & componit. Secunda uero consequētia patet ex destructione consequentis ad destructionem antecedentis primæ consequentiæ: ponere enim animam generari, destruit ipsam, solum per creationem fieri: quod erat consequens, ad subsistentiam immaterialem in antecedente assumptam.

¶*Num semen & quomodo ad animæ intellectiuæ productionem agat.*

¶Circa hanc partem occurrit dubium simpliciter & ad hominem simul. Semen humanum disponit materiam pro anima intellectiua dispositione necessitanter ergo agit in uirtute animæ intellectiuæ ut sic. Antecedens & consequentia patent: quamuis animæ sensitiuæ non necessitare potest intellectiuam cum altioris sit ordinis. Et expresse hoc dicitur à S. T. in quæst. 3. de potentia, art. 9. ad. 5.

¶Ad hoc dicitur quòd animam Sortis intellectiuam ut intellectiuam esse actum corporis, potest dupliciter intelligi. Vno modo quòd reduplicetur ratio formalis: & sic est falsum. sic enim nullo corporeo organo utitur. Alio modo, ut reduplicetur conditio ipsius animæ generantis. Et sic est uerum: quoniam entitas illa immaterialis animæ intellectiuæ est actus corporis. Et iuxta hoc potest & concedi & negari, animam rationalem generantis habere aliquod organum: quoniam secundum conditionem habet organum: & sic semen disponit ut instrumentum animæ intellectiuæ ut sic: quantum ad conditionem quam de facto habet: secundum uero rationem suam non debetur sibi organum. Et propterea semen in uirtute etiam animæ intellectiuæ non potest in animā intellectiuam, sed in dispositiones materiæ: quæ respiciunt animam inducendam non secundum suam formalitatē qua nullo utitur corporeo organo aut dispositione: sed secundum suam conditionem qua est perfectio, & actus corporis: ut sic terminus proprius actionis respōdeat principio. Quia enim principium actionis non est anima intellectiua absolute, sed secundum cōditionem qua est actus corporis: ideo terminus actionis sui instrumenti non est anima intellectiua absolute, sed secundum cōditionem qua est actus corporis, id est, secundum dispositiones & unionem, ut inferius patebit clarius, non repugnant hic dictis in litera, quæ de anima intellectiua absolute & formaliter loquitur.

¶In responsione ad tertiū, aduerte, quòd quia positio ista distinguit corporeum generans, compositum, dispositum, dispondendo materiam ab introducente formam: quod ab Aristot. reprobatur, destruendo ideas: quas ad hoc ponebat Plato. Idcirco ne uideamur incidere in id quod reprehendimus, ab ipso Aristo. facta est exceptio de forma hominis inquātum homo: & assignata est ratio ex parte termini, quia intellectus habet operationē in qua non cōmunicat corpus, ergo non educitur de potentia alicuius materij: ergo uenit de foris: & sic nullum inuenitur potest corporeum agens respectu ipsius & cum manifeste semen humanum agat, consequens est quòd dispōnat, & aliunde mens ueniat. Nec potest sim̄literfieri exceptio de aliis formis: quia respectu earum inueniri potest sufficiens agens corporeū per transmutationē materiæ: nulla enim aliarum habet operationē absque organo corporalis materiæ: & idcirco merito potest de materiæ potentia educitur per hoc non est opus idea. S. Thom. uero hic uidetur aliā tangere rationem huius exceptionis ex parte agentis: quia scilicet deus & naturalia agentia se habēt sicut agens principale & instrumentale. Hæc autem & agentia naturalia se habeterent potius ut agentia disparatarea quòd naturalia nō agūt mota ab ideis: sed utraque propriis uirtutibus non subordinatis inter se, quamuis quo ad esse eius agerent: sed omnia agunt, mota, à deo ad actiones, &c. ut suprà dictum est. & ideo non incōuenit dei actionem terminari ad formam, & naturæ ad materiam: quāniam non ut duo agentia, sed ut agens & agentis instrumentum concurrunt: quæ non duo, sed unum completum agens constituunt.

¶In responsione ad quartum aduerte primo, quòd ad hoc quòd aliquid dicatur effectiue producere aliquod compositum, non exigitur quòd faciat omnes eius partes, nec requiritur quòd faciat aliquam eius partem: sed sufficit quòd effectiue causet coniunctionem partium, ex qua resultet illud compositum. Declarantur singula. Primo, quòd non requiritur quòd faciat omnes partes: alioquin nullum agens naturale faceret aliquod compositum, quia non facit materiam. Secundo, quòd non aliquam eius partem: alioquin dealbans artificialiter parietem, non diceretur facere parietem album: quia nec parietem, nec albedinem facit, sed addit unum alteri. Et uniuersaliter si formæ præexisterent per seipsas ante generationem, & generans esset tantæ uis ut generando coniungeret formam cum materia: nihilominus esset causa illius compositi, puta bouis, si forma bouis præexisteret. Et ex hac conditionali patet tertium in quo claudunt duo prima. Aduerte secundo, quòd in generatione hominis sunt duæ actiones, & duo termini inrinseci eorum. Actio quidem una est, simplex emanatio seu creatio à prima causa deo gloriosa. Altera autem est seminis, ut instrumentum animæ intellectiuæ modo exposito, seu, quod est idē, hominis generantis inquantum homo. Terminorum autem distinctio ex eo patet, quòd anima intellectiua in instanti quo fit; fortitur duo, scilicet esse quia est, & modū essendi, quia inest corpori, seu materiæ corporali, ut actus in eo cuius est actus substantialis. Talis autem modus essendi est ineſſe, potest tamē dupliciter. Vno modo pro relatione actualis unionis inter animam & materiam. Alio modo pro fundamento illius: quòd nihil aliud est quàm materiam esse actu formatiter per animam: quod pertinet ad genus subſtantiæ, non relationis. Sed rursus istud ineſſe seu unio fundamentaliter potest utrinque accipi, scilicet ex parte formæ: quia est animam esse qua formaliter materia est actu in specie subſtantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiam esse actu per animam, &c. Vnde applicando singula singulis, dicendum est primo, quòd anima rationalis ratione sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo quo Sor. incipit esse: quo ad sum uero modum essendi seu ineſſe, non terminat creationem nisi concomitanter, & inquantum illud ineſſe se tenet, ex parte animæ. Dicendum est secundo, quòd eadem anima rationalis quo ad ineſſe, seu unionem, &c. ut se tenet ex parte materiæ, est proprius terminus actionis seminis humani: ita quòd ab eo effectiue causatur per se & directe: quoniam propria actio humani seminis

Annot.

Annot.

Annot.

terminas ad hoc quòd
379 materia subsit animæ
intellectiuæ deforis ad-
uenientibus: enim operatur, & nō fruſtra tanto tempore natura fabo-
rat. Vnde ſi proprie lo-
qui uolumus, anima
ipſa eſt terminus crea-
tionis. Vnio uero ani-
mæ & corporis eſt ter-
minus generationis. Et
quia non ex anima ra-
tionali, nec ex materia,
ſed ex unione earū, re-
ſultat tertia entitas, ſci-
licet humanitas, apud
ponentes dari tertiam
entitatem, uel ſaltē ex,
uel in tali unione con-
ſiſtit compoſitum quod
eſt homo: ideo iungen-
do hæc cum antecedēs,
ſequitur, quòd quia ho-
mo mediante ſuo ſemi-
ne, cauſat actiue coniun
ctionem animæ intelle-
ctiuæ cum materia cor-
porali: ex, uel in qua
unione conſiſtit com-
poſitum, ſcilicet homo:
quòd homo uere gene-
rat hominem: quamuis
neutram partem faciat.

& a 541 Ex his tu, ſolers diſpu-
tator diſtinguendo ani-
mam quo ad eſſe uel in-
eſſe: diſtinguas, quòd ge
nerationem oportet ha
bere terminum forma-
lem quo ad ineſſe, non
quo ad eſſe, & ſimiliter
quo ad ſimilia. Videas
Sanct. Thom. in quæſt.
3. de potentia, artic. 9.
& inuenies hæc conſo-
na uero.

*a ¶ Super Quæ-
ſtionis centeſimæ decī
maeſtauæ Articulum
tertium.*

Cōment. TIulus clarus.
¶In corpore tria.
Primo refert opi-
nionem affirmatiuam.
Secūdò reprobat eam.
582 Tertio infert reſpon-
2. *contra* ſionem ad quæſitum.
capit. 83. ¶Quo ad primum duo,
& 84. opinio & radix illius.
Et Heb. Opinio eſt, quòd ani-
2. *lect.* 4. mæ ab initio mundi fue
Co. 2. runt ſimul creatæ. Ra-
dix illius eſt in duabus
propoſitionibus conſe-
quenter ſe habentibus.
Prima eſt, quòd animæ
ſunt eiuſdem conditio-
nis cum angelis. Secun-
da, quæ naſcitur ex pri
ma, eſt, quòd animæ in-
tellectiuæ accidit uniri
corpori.
¶Quo ad ſecundū tria,
iuxta prędicta tria quæ
reprehenduntur ordine
quo in litera recitata
ſunt, & non à priori ſe-
cundum naturam ad ul-
timum, nec ab ultimo
ad primum. Secundum
enim naturæ ordinem
primum eſt animæ illa
conditio quæ communi
catur angelo. Secundo
unibilitas per accidens.
Et tertio, quòd de facto
fuerit ab initio mundi.
reprehenditur ergo pri
mo in litera unio per
accidens, ducendo ad
impoſsibile, Anima uni
tur per accidens: ergo
aut homo eſt ens per
accidens, ſcilicet ſi ho-
minis nomine intelligi-
mus compoſitum, &c. aut homo eſt ipſa anima utens corpore. utrunque

unum intellectum in omnibus. quod ſupra improbatum eſt c. Et ideo dicendum eſt, quòd cum generatio unius ſemper ſit corruptio alterius, neceſſe eſt dicere quòd tam in homine quàm in animalibus aliis quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen quòd ſequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et ſic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad ultimam formam ſubſtantialem, tam in homine quàm in aliis animalibus. Et hoc ad ſenſum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum eſt, quòd anima intellectiua creatur à deo in fine generationis humanæ: quæ ſimul eſt & ſenſitiua & nutritiua corruptis formis præexiſtentibus.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa locum habet in diuerſis agentibus non ordinatis ad inuicem. Sed ſi ſint multa agentia ordinata, nihil prohibet uirtutem ſuperioris agentis pertingere ad ultimam formam: uirtutes autem inferiorum agentiū pertingere ſolum ad aliquam materiæ diſpoſitionem. Sicut uirtus ſeminis diſponit materiā, uirtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis c, quòd tota natura corporalis agit ut inſtrumentum ſpiritualis uirtutis, & præcipue dei. Et ideo nihil prohibet quin formatio corporis ſit ab aliqua uirtute corporali: anima autem intellectiua ſit à ſolo deo.

¶Ad quartum dicendum, quòd homo generat ſibi ſimile, inquantum per uirtutem ſeminis eius diſponitur materia ad ſuſceptionem talis formæ.

¶Ad quintum dicendum, quòd in actione adulterorum illud quod eſt naturæ, bonum eſt: & huic cooperatur deus. Quod uero eſt inordinatæ uoluptatis, malum eſt: & huic deus non cooperatur.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum anima humanæ fuerint creatæ ſimul à principio mundi,

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd animæ humanæ fuerint creatæ ſimul à principio mundi. Dicitur enim Geneſ. 2. Requieuit deus ab omni opere quod patrarat. Hoc autem non eſſet ſi quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ ſunt ſimul creatæ.

¶Præterea, Ad perfectionem uniuerſi maxime pertinent ſubſtantiæ ſpirituales. Si igitur animæ ſimul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles ſpirituales ſubſtantiæ perfectioni uniuerſi adderentur. Et ſic uniuerſum à principio fuiſſet imperfectum. Quod eſt contra illud quod dicitur Geneſ. 1. deum omne opus compleſſe.

¶Præterea, Finis rei reſpondet eius principio. Sed anima intellectiua remanet deſtructo corpore. Ergo incœpit eſſe ante corpus.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur in lib. de Eccl. dog. quòd ſimul anima creatur cum corpore.

CONCLVSIO.

¶Animæ humanæ non ante corpora creatæ, ſed ſimul creantur cùm corporibus infunduntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam poſuerunt quòd animæ intellectiuæ accidat uniri corpori, ponentes eam eſſe eiuſdem conditionis cum ſubſtantiis ſpiritualibus, quæ corpori non uniuntur c. Et ideo poſuerunt animas hominum ſimul à principio cum angelis creatas. Sed hæc opinio falſa eſt. Primo quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter cōueniret animæ corpori uniri, ſequeretur quòd homo, qui ex iſta unione conſtituitur, eſſet ens per accidēs, uel quòd anima eſſet homo. Quod falſum eſt, ut ſuprà oſtenſum eſt c. Quòd etiam anima humana non ſit eiuſdem naturæ cum angelis, ipſe diuerſus modus intelligendi oſtendit, ut ſuprà oſtenſum eſt c. Homo enim intelligit à ſenſibus, accipiendo & conuertendo ſe ad phantaſmata, ut ſuprà oſtenſum eſt. & ideo indiget uniri corpori, quo indiget ad operationem ſenſitiuæ partis.

¶Quod de angelo dici non poteſt. Secundo apparet falſitas in ipſa poſitione. Si enim animæ naturale eſt corpori uniri, eſſe ſine corpore eſt ſibi cōtra naturam, & ſine corpore exiſtens non habet ſuæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conueniens, ut deus ab imperfectis ſuum opus inchoaret, & ab his, quæ ſunt præter naturam. Non enim fecit hominem ſine manu, aut ſine pede, quæ ſunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam ſine corpore. Si uero aliquis dicat, quòd non eſt naturale animæ corpori uniri: oportet inquirere cauſam quare ſint corporibus unitæ: oportet autem dicere, quòd aut hoc ſit factum ex eius uoluntate, aut ex alia cauſa. Si ex eius uoluntate, uidetur hoc eſſe inconueniens. Primo quidem, quia hæc uoluntas irrationabilis eſſet, ſi non indigeret corpore & uellet ei uniri. Si enim eo indigeret, naturale eſſet ei quòd corpori uniretur, quia natura non deficit in neceſſariis c. Secundo, quia nulla ratio eſſet quare animæ à principio mundi creatæ poſt tot tempora uoluntas acceſſerit, ut nunc corpori uniatur. Eſt enim ſubſtantia ſpiritualis ſupra tempus, utpote reuolutiones cæli excedens. Tertio, quia uideretur à caſu eſſe quòd hæc anima huic corpori uniretur, cum ad hoc requiratur concurſus duarum uoluntatum, ſcilicet animæ aduenientis & hominis generantis. Si autem præter uoluntatem ipſius corpori unitur, & præter eius naturā, oporteat quòd hoc ſit ex cauſa uiolentiam inferente. Et ſic erit ei pœnale & triſte. Quod eſt ſecundum errorem Origenis, qui poſuit animas incorporari propter pœnam peccati c. Vnde cum hæc omnia ſint inconuenientia, ſimpliciter confitendum eſt quòd animæ nō ſunt creatæ ante corpora, ſed ſimul creantur cùm corporibus infunduntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deus dicitur ceſſaſſe die ſeptimo: non quidem ab omni opere, cum dicatur Iohan. 5. Pater meus uſque modo operatur, ſed à nouis rerum generibus & ſpeciebus condendis, quæ in operibus primis non aliquo modo præextiterint. Sic enim animæ quæ nunc creantur, præextiterunt ſecundum ſimilitudinem ſpeciei in primis operibus c, in quibus anima Adæ creata fuit.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd perfectioni uniuerſi quantum ad numerum individuorum, quotidie poteſt addi aliquid, non autem ſecundum numerum ſpecierum.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc quòd anima remanet ſine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ conſecuta eſt ex peccato. Vnde non fuit cōueniens quòd ab hoc inciperent dei opera. Quia ſicut ſcriptum eſt Sap. 1. Deus mortem non fecit, ſed impij manibus & uerbis accerſierunt eam.

eſt falſum, ut patet ex dictis. ergo. Conſequentia autem quo ad
368 ſufficientiam membro-
rum conſequentis cui-
dens eſt: quia oportet
alterum horum dicere,
ſcilicet quòd uel homo
ſignificat compoſitum,
uel formā utentem ma-
teria. Quo ad uim au-
365 tem illationis primi
membri probatur in li-
tera, quia compoſitum
485 ex, aut in tali unione
428 conſtat: conſtat enim
quòd cōſiſtentia in en-
titate per accidens non
ſunt entia per ſe. Secun
do arguitur altera radi-
calis propoſitio de idē-
titate naturæ animæ &
angeli. Homo intelligit
naturaliter accipiendo
à ſenſibus: angelus nō.
ergo. Tertio arguitur,
Poteſt uniri corpori,
aut eſt animæ naturale,
aut non naturale. Si na-
turale eſſe ſine corpore
eſt præter naturam, er-
go anima ſine corpore
non habet ſuam perfec-
tionem naturalem: er-
go non fuit conueniens
produci à deo ſine cor-
pore. Vltima cōſequen
tia probatur, Deus non
inchoat opus ſuum ab
imperfectis: quoniam
non deficit in neceſſa-
riis, ſicut nec natura. Et
declaratur in homine
reſpectu organorū ſuo-
rum: ergo anima cum
naturali organo fuo,
corpore ſcilicet, fieri
308 debet. Si non eſt natu-
rale, aut ergo eſt à uo-
luntate propria, aut ab
alia cauſa. Non à uolun
tate propria: tum quia
eſſet uoluntas irratio-
nabilis. probatur, quia
reſpectu ſuperfluj: pro-
batur, quia ſi non ſu-
perfluj, ſed opportuni
ergo naturalis: proba-
tur, quia natura non de-
ficit in neceſſariis. Tum
quia non eſſet maior ra
tio, quòd nunc, quàm
olim hæc anima uel-
let uniri. probatur, quia
eſt ſupra tempus: pro-
batur, quia eſt ſupra
250 reuolutiones cæli. Et
nota quòd. i in cōſequen
te huius rationis ponit
tur duplex nouitas uo-
litionis & unionis: &
quamuis nouitas unio-
nis poſsit reduci in no-
uitatem materiæ diſpo-
ſitæ nunc & non prius,
nouitas autem uolitio-
nis cū ſit ſupra omnes
corporales diſpoſitio-
nes, ut in litera dicitur
in quid reducetur. Tum
quia unio eſſet caſua-
lis. probatur, quia ex
350 concurſu duarum uo-
luntatum non ſubordi-
natarum, nec conſecta-
rum: nec ab alia cauſa,
quia unio eſſet uiolen-
ta, reſtiretque error
Origenis. Probatur ſe-
quela, quia quod eſt
præter naturam & uo-
luntatem ab extrinſe-
co, eſt uiolentum &
triſte.
¶Quo ad tertium con-
cluſio reſpōſiua quæſti-
to eſt negatiua. Animæ
non ſunt creatæ ante corpora, ſed ſimul creantur, cùm corporibus infundun-
tur.

tur. Probatur, quia aliter accidunt præſcia, quę inconuenientia ſunt.

*a ¶Super Quæ-
ſtionis centeſimæ decī
mænonæ Articulum
primum.*

Cōment. TIulus in corpore declaratur.
¶In corpore quatuor. Primo decla-
ratur titulus. Secundo conſiſtit. Tertio tractatur una opinio. Tertio tractatur alia. Quarto alia reſponden do quæſito.
¶Quo ad primū duo. definitur enim & diſtin guitur pertinere ad ueritatem humanæ natu-
585 ræ. Definit enim quod
2. *d.* 30. eſt eſſe de cōſtitutione
q. 2. *ar.* 1. ipſius naturæ humanæ.
Et 4. & probatur: quia unū-
dist. 44. quodq; ita ſe habet ad
q. 1. *ar.* 2. ueritatem ſicut ad eſſe
q. 4. ex ſecundo metaphy.
Et *quol.* Diſtinguitur autē, quia
8. *ar.* 5. natura dupliciter ſumi-
con. tur, ſcilicet in cōmuni, id eſt ſecundū ſpeciem, & in particulari indiui duo. Et conſequenter, pertinere ad naturę ueritatē, & eſſe, dupliciter cōtingit, ſcilicet naturę ſpecifice ſumptæ, uel numeraliter. Primo mo do forma & materia cōmunis, ut anima intellectiua & corpus humanum, ad ueritatē naturæ humanæ ſpectant. Secundo modo nō ſolum hæc, ſed hæc anima & hoc corpus.
¶Quo ad ſecūdū duo. Primo opinio cōſiſtēs in tribus propoſitionibus. Prima eſt, Ad ueritatem humanæ naturæ pertinet tantum illa materia quæ eſt primo formata in primo homine. Secūda uero eſt, q illa materia multiplicatur in ſeipſa, & ſic à primo parente ad oēs deriuatur. Tertia eſt, q alimentū non ſumitur ut conuertatur in ueritatem naturæ humanæ: ſed ut fomentū naturæ ad reſiſtendū conſumptiuo, ut plumbū argēto. Secūdo reprobatur hæc opinio quadruplici ter. Prima quidē propoſitio duabus rationibus primis, quæ ſatis clarę ſunt in litera. Secunda uero & tertia ſimul duabus reliquis rationibus. Quarum altera eſt, Multiplicatio materiæ aut eſt per rarefactionem, aut per
Et quol. 8. *ar.* 5. *con.* conuerſionem, aut creationem nouæ materiæ. ſed multiplicatio humanæ materiæ in corpo ribus non eſt per rarefactionem, quia eſſent imperfectiora: nec per creationē, quia omnis materia eſt ſimul creata ſecundum Greg. ergo per conuerſionē alimenti. maior probatur, Multiplicatio materiæ aut attenditur penes quantitatem tantum, & ſic eſt rarefactio, ut patet ex eius ratione: aut penes ipſum ſubſtantiā

QVAESTIO CENTESIMA DECIMANONA, DE PROPAGATIONE HOMINIS QUANTUM AD CORPUS, IN DUOS ARTICULOS DIUISA.

DEINDE conſiderādum eſt de propagatione hominis quantum ad corpus.
¶Et circa hoc quæruntur duo.
¶Primo, utrum aliquid de alimento conuertatur in ueritatem humanæ naturæ. ¶Secundo, utrum ſemen quod eſt humanæ generationis principium, ſit de ſuperfluo alimenti.

ARTICVLVS I.

*a ¶Vtrum aliquid de alimento conuertatur in
ueritatem humanæ naturæ.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nihil de alimento tranſeat in ueritatem humanæ naturæ. Dicitur enim Matt. 15. Omne quod in os intrat, in uentrem uadit, & per ſeceſſum emittitur. Sed quod emittitur, non tranſit in ueritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in ueritatem humanæ nāturæ tranſit.
¶Præterea, Philoſophus in 2. de ge. diſtinguit carnem ſecundum ſpeciem & ſecundum materiam: & dicit quòd caro ſecundum materiam aduenit & recedit. Quod autem ex alimento generatur, aduenit & recedit. Ergo id in quod alimentum conuertitur, eſt caro ſecundum materiam, & non caro ſecundum ſpeciem. Sed hoc pertinet ad ueritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad ſpeciem eius. Ergo alimentum non tranſit in ueritatem humanæ naturæ.
¶Præterea, Ad ueritatem humanæ naturæ pertinere uidetur humidum radicale: quod ſi deperdatur, reſtitui non poteſt, ut medici dicunt. Poſſet tamē reſtitui ſi alimentū conuerteretur in ipſum humidum. Ergo nutrimentum non conuertitur in ueritatem humanæ naturæ.
¶Præterea, Si alimentum tranſiret in ueritatem humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, reſtaurari poſſet. Sed mors hominis non accidit niſi per deperditionem alicuius. Poſſet igitur homo per ſumptionem alimenti in perpetuum ſe contra mortem tueri.
¶Præterea, Si alimentum in ueritate humanæ naturæ tranſiret, nihil eſſet in homine quod non poſſet recedere & reparari. Quia id quod in homine generatur ex alimento, & recedere & reparari poteſt. Si ergo diu uiueret, ſequeretur quòd nihil quod in eo fuit materialiter in principio ſuæ generationis, finaliter remaneret in ipſo. Et ſic non eſſet idem homo numero per totam uitam ſuam: cum ad hoc quòd ſit idem numero, requiratur identitas materię. Hoc autem eſt inconueniens. Non ergo alimentum tranſit in ueritatem humanæ naturæ.
¶SED CONTRA eſt quod dicit Aug. in lib. de ue. re. Alimenta carnis corrupta, id eſt amittentia formam ſuam, in membrorum fabricam migrant. Sed fabrica membrorum pertinet ad ueritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta tranſeunt in ueritatem humanæ naturæ.

CONCLVSIO.

¶Alimentum uere conuertitur in ueritatem humanæ naturæ inquantum uere accipit ſpeciem carnis & oſſis & aliarum corporearum partium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſecundum philoſophum. 2. meta. hoc modo ſe habet unumquodq; ad ueritatem, ſicut ſe habet ad eſſe. Illud ergo pertinet ad ueritatem naturæ alicuius, quod eſt de conſtitutione naturæ ipſius. Sed natura dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo in communi ſecundum naturam ſpeciei. Alio modo ſecundum quod eſt in hoc individuo. Ad ueritatem igitur naturæ alicuius in communi conſideratæ pertinet forma, & materia eius in communi accepta. Ad ueritatem autem naturæ in hoc particulari conſideratæ pertinet materia individualis ſignata, & forma per huiuſmodi materiam individuata. Sicut de ueritate humanæ naturæ in communi eſt anima humana & corpus, ſed de ueritate humanæ naturæ in Petro & Martino eſt hęc anima & hoc corpus. Sunt autem quędam, quorum formæ non poſſunt ſaluari niſi in una materia ſignata. Sicut forma ſolis non poteſt ſaluari niſi in materia, quæ actu ſub ea continetur. Et ſecundum hunc modum aliqui poſuerunt quòd forma humana non poteſt ſaluari niſi in materia quadam ſignata, quæ ſcilicet à principio fuit tali forma formata in primo homine, ita quòd quicquid aliud præter illud quod ex primo parente in poſteros deriuatur, additum fuerit, non pertinet ad ueritatē humanæ naturæ: quaſi non uere accipiat formam humanæ naturæ, ſed illa materia, quæ in primo homine formæ humanæ fuit ſubiecta, in ſeipſa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum à corpore primi hominis deriuatur. Et ſecundum hos alimentum non conuertitur in ueritatē humanæ naturæ, ſed dicunt quòd alimentum accipitur, ut quoddam fomentum naturæ, id eſt ut reſiſtat actioni caloris naturalis, ne conſumat humidum radicale: ſicut plumbum uel ſtannum adiungitur argento ne conſumatur per ignem.
¶Sed hæc poſitio eſt multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiuſdem rationis eſt, quòd aliqua forma poſſit fieri in alia materia, & quòd poſſit propriam materiam deſerere. Et ideo omnia generabilia ſunt corruptibilia, & econuerſo. Manifeſtum eſt autem, quòd forma humana poteſt deficere ab hac materia quæ ei ſubiicitur, alioquin corpus humanum corruptibile non eſſet. Vnde relinquitur, quòd & alij in materia aduenire poſſit, aliquo alio in ueritatem humanæ naturæ tranſeunte. Secundo, quia in omnibus quorum materia inuenitur tota ſub uno individuo, non eſt niſi unum individuum in una ſpecie. Sicut patet in ſole & luna, & huiuſmodi. Sic igitur non eſſet niſi unum individuum humanæ ſpeciei. Tertio, quia non eſt poſſibile quòd multiplicatio materiæ attendatur niſi uel ſecundum quantitatem tantum, ſicut accidit in rarefactis, quorum materia ſuſcipit maiores dimenſiones, uel etiam ſecundum ſubſtantiam materiæ. Sola autem eadem ſubſtantia materiæ manente, non poteſt dici quòd ſit multiplicata. Quia idem ad ſeipſum non conſtituit multitudinem, cum neceſſe ſit omnem multitudinem ex aliqua diuiſione cauſari. Vnde oportet quòd aliqua alia ſubſtantia materiæ adueniat, uel per creationem, uel per conuerſionem alterius in ipſum c. Vnde relinquitur quòd non poteſt aliqua materia multiplicari niſi uel per rarefactionem, ſicut cum ex aqua fit aër: uel per additionem alterius rei, ſicut multiplicatur ignis per additionem lignorum: uel per creationem materiæ. Sed manifeſtum eſt multiplicationem materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionē. Quia ſi corpora hominū perfectæ ætatis eſſent imperfectiora cę corpora puerorum. Nec iterum per creationem nouæ materiæ. Quia ſecundū Greg. omnia ſunt ſimul creata ſecundū ſubſtantiam materiæ, materiæ, & tunc aut penes omnino eandem ſubſtantiā materiæ: aut penes aliam: non penes omnino eandem, quia multiplicatio ſine diuiſione intelligi nequit: ciuſdem autem omnino ad ſeipſum non eſt diuiſio. ergo penes aliam: ergo aut per conuerſionem, aut creationem non enim inuenitur alius modus. Vltima autem ratio eſt ducens ad impoſsibile: ęa ſcilicet ex his ſequitur ęp opus generatiuæ & nutritiuæ in omnibus eſſet non naturale, ſed miraculoſum. Probatur ſequela. primo ęp hoc ſequatur: ſecundo ęp in omnibus. Quòd ſequatur quidem, dupliciter. primo ſic, Materia ſecundum naturā non extenditur niſi ad certam quāſitatem. ergo. Secundo ſic, Naturaliter nihil crefcit niſi ſecundum quantitatem ſcilicet, quantam tot individua exigunt. Cum enim hæc individua ſint finita, oportet etiam eorum materiam eſſe finitam. Ad hoc dicitur quòd rationes & opiniones ſemper cenſendæ ſunt fecundum id quod conuenit eis per ſe, & non ſecundum id quod ſe habet per accidens: aliquin tota philoſophia, iuxta omnis ſcientia ac certitudo ruit. *a*
Conſtat autem ex 2. 461
de anima, quòd ſinis per ſe & primarius uis generatiuæ tributæ à natura uiuentibus, eſt perpetuum eſſe ſpeciei per infinitā ſucceſſionē individuorū. Et propterea ex ipſa ratione uis generatiuæ naturalis, optime & per ſe ſequitur habitudo ad infinitatem ſucceſſiuam individuorū.

Quicquid nanq; de facto fit, quantum tamen est ex parte usus generatiue, multiplicabilitas in instituto promouetur. Vnde iungendo huic ueritati positionē contrariam, scilicet esse quandam certam materiā in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possint: sequitur necessario quòd illa certa materia sit extensibilis ultra omnē certam quantitatē, quoniam indiuidua generabilia sunt ultra omnem certum numerū, quotcunque nanq; gentis possint alij ex illis generari, & iterum alij ex illis: & sic in infinitum, quamuis de facto non ita futurū sit. Non euitatur ergo inconueniēs ex hac fuga: quia semper sequitur, ergo materia illa est in potentia ad quantitatem ultra omnem certitudinem quantum est ex se.

Cōment. ¶Quo ad tertium duo similiter sunt. Primo, opinio consistens in quinq; propositionibus. Prima, Anima humana uniuersaliter sumpta in cōmuni non habet unam numero certam materiam: & in hoc differt hæc opinio à præcedente, quæ ponebat unam certam materiam, quæ fuit in primo homine, oportere informari ab omni humana anima. Secunda est, Anima humana hęc materiam illam cui primo imprimitur in generatione huius indiuiduj, nequit usq; ad mortem deferere. Et in hoc conuenit hæc opinio cum præcedente. Apud utranq; enim ponitur id quod initio infusionis animæ informatur, oportere manere fixū ac stabile usq; ad dissolutionē indiuiduj. Tertia est, Sola illa materia cui primo imprimitur anima, pertinet ad ueritatem humanæ naturæ principaliter. Probatur, quia sola pertinet ad esse indiuiduj. Quarta, Alimētum conuertum in substantiam alterius pertinet ad ueritatem humanę naturę secundario. Probatur, quia substantia est necessaria propter alimētum, & quātitatem debitam indiuiduj: esse autem quantum est esse secundariū. Quinta est, Quicquid aliud ex alimento prouenit, non pertinet ad ueritatem humanæ naturæ. Secundo ponitur reprobatio huius opinionis. Et directe quidem contra tertiam & quartam propositiones, omnes rationes allatæ tendunt: consequenter autem etiam secundam propositionē destruūt, ut patet deducenti. Prima ergo ratio est ducēs ad inconueniēs, Si alimentum non cōuerteretur in substantiam nu

licet non secundum speciem formæ. Vnde relinquitur, q̄ multiplicatio corporis humani non fit nisi per hoc quòd alimentum conuertitur in ueritatem humani corporis. Quarto, quia cum homo nō differat ab animalibus & plantis secundum animā uegetabilem, sequeretur quòd etiā corpora animalium & plantarum non multiplicarentur per conuersionem alimēti in corpus nutritum, sed per quandam multiplicationē, quæ non potest esse naturalis, cum materia secundum naturam non excēdatur nisi usq; ad certam quantitatē: nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere nisi per rarefactionē, uel conuersionē alterius in ipsum. Et sic totum opus generatiuæ & nutritiuæ, quæ dicuntur uires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia si consideretur natura humana in cōmuni, non autem si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione huius indiuiduj: ita quòd illam materiam nunquam deserit usq; ad ultimā indiuidui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad ueritatē humanæ naturæ. Sed quia huiusmodi materia nō sufficit ad quātitatem debitam, requiritur ut adueniat alia materia per conuersionem alimenti in substantiam nutriti, quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundario pertinere ad ueritatem humanę naturę, quia non requiritur ad primum esse indiuiduj, sed quantitatem eius. Iam uero siquid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad ueritatem humanæ naturæ, proprie loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primo quidem, quia hæc opinio iudicat de materia corporum uiuentium ad modum corporum inanimatorum, in quibus etsi sit uirtus ad generandum simile in specie, non est tamen uirtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secūdum individuum. Quæ quidem uirtus in corporibus uiuentibus est uirtus nutritiua. Nihil ergo per uirtutē nutritiuam adderetur corporibus uiuentibus, si alimentum in ueritatem naturæ ipsorum non conuerteretur. Secundo, quia uirtus actiua, quæ est in semine, est quædam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est[c]. Vnde non potest esse maioris uirtutis in agendo, quàm ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex uirtute seminis, uere assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum conjunctum poterit ueram formā naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritiuam. Tertio, quia nutrimento indigetur non solum ad augmentum, alioquin terminato augmento necessarium nō esset, sed etiam ad restaurandum illud quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimēto generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id quod primo inerat, est de ueritate humanæ naturæ, ita id quod ex alimento generatur. Et ideo secūdum alios dicendum est quòd alimentum uere conuertitur in ueritatem humanæ naturæ inquantum uere accipit speciē carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit philosophus in 2. de anima, quòd alimētum nutrit inquantum est potentia caro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus nō dicit, quòd totum quod in os intrat, per secessum emittatur. Sed oportet quòd de quolibet cibo aliquid impurum per secessum emittatur. Vel potest dici, quòd quicquid ex alimento generatur, po-

test etiam per calorem naturalem resolui, & per poros quosdam occultos emitti. ut Hiero. exponit.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerunt id quod primo accipit speciem humanam, quod sumitur à generante. Et hoc dicunt semper manere quousq; induuiduum durat. Carnem uero secundum materiam dicunt esse qua generatur ex alimēto. Et hanc dicunt non semper permanere, sed quòd ficut aduenit, ita abscedit. Sed hoc est contra intentionem Arist. Dicit enim ibi quòd sicut in unoquoq; habentium speciem in materia, puta in ligno & lapide: ita & in carne hoc est secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestū est autem quòd prædicta distinctio locum non habet in rebus inanimatis quæ non generantur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur uino, ut ponit exemplum ibidem philosophus: non potest alia esse natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cum iam sit factum unum per ueram mistionē. Vnde nulla ratio est quòd unum consumatur per calorem naturalem, & alterum maneat. Et ideo aliter dicendum est, quòd hæc distinctio philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdem carnis secundum diuersam considerationem. Si enim consideretur caro secundum speciem, id est secundum id quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis & dispositio naturalis ipsius. Sed si consideretur caro secundum materiam, sic nō manet, sed paulatim consumitur & restauratur: sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, sed materia paulatim consumitur, & alia in locum eius substituitur.

¶Ad tertium dicēdum, quòd ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id in quo fundatur uirtus speciei. Quod si subtrahatur, restitui non potest: sicut si amputetur manus, aut pes, uel aliquid huiusmodi. Sed humidum nutrimentale est, quod nondum peruenit ad suscipiendum perfecte naturam speciei: sed est in uia ad hoc. Sicut est sanguis, & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc uirtus speciei in radice quæ non tollitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnis uirtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo uirtus conseruatiua in principio quidem tam fortis est: ut possit conuertere non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea uero non potest conuertere nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi. Et tunc cessat augmentum. Demum nec hoc potest, & tunc fit diminutio. Deinde deficiente huiusmodi uirtute totaliter animal moritur: sicut uirtus uini concurrentis aquam admistam[e], paulatim per admistionem aquæ debilitatur, ut tandem totum fiat aquosum: ut philosophus exemplificat in 1. de genera.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut philosophus dicit in 1. de gene. quando aliqua materia per se conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando uero aliqua materia conuertitur in ignem præexistentem: dicitur ignis nutriri. Vnde si tota materia simul amittat speciem ignis, & alia materia conuertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si uero paulatim combusto uno ligno aliud substituatur, & sic deinceps quousque omnia prima consumantur: semper remanet idem ignis numero: quia semper quod additur, transit in præexistens. & similiter est intelligendum in corporibus uiuentibus, in quibus ex nutrimento restauratur id quod per calorem naturalem consumitur.

ARTICVLVS. II.

a ¶*Vtrum semen sit de superfluo alimenti.*

584 2. d. 30. q. 2. ar. 2. Et 4. d. 44. q. 1. art. 2. q. 4. Et 3. contra ea. 122. prin cipio. & c. 122. co. 1.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd semen nō sit de superfluo alimenti, sed de substantia generantis. Dicit enim Dama. quòd generatio est opus naturæ ex substantia generantis producens quæ dicuntur uires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia si consideretur natura humana in cōmuni, non autem si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione huius indiuiduj: ita quòd illam materiam nunquam deserit usq; ad ultimā indiuidui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad ueritatē humanæ naturæ. Sed quia huiusmodi materia nō sufficit ad quātitatem debitam, requiritur ut adueniat alia materia per conuersionem alimenti in substantiam nutriti, quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundario pertinere ad ueritatem humanę naturę, quia non requiritur ad primum esse indiuiduj, sed quantitatem eius. Iam uero siquid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad ueritatem humanæ naturæ, proprie loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primo quidem, quia hæc opinio iudicat de materia corporum uiuentium ad modum corporum inanimatorum, in quibus etsi sit uirtus ad generandum simile in specie, non est tamen uirtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secūdum individuum. Quæ quidem uirtus in corporibus uiuentibus est uirtus nutritiua. Nihil ergo per uirtutē nutritiuam adderetur corporibus uiuentibus, si alimentum in ueritatem naturæ ipsorum non conuerteretur. Secundo, quia uirtus actiua, quæ est in semine, est quædam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est[c]. Vnde non potest esse maioris uirtutis in agendo, quàm ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex uirtute seminis, uere assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum conjunctum poterit ueram formā naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritiuam. Tertio, quia nutrimento indigetur non solum ad augmentum, alioquin terminato augmento necessarium nō esset, sed etiam ad restaurandum illud quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimēto generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id quod primo inerat, est de ueritate humanæ naturæ, ita id quod ex alimento generatur. Et ideo secūdum alios dicendum est quòd alimentum uere conuertitur in ueritatem humanæ naturæ inquantum uere accipit speciē carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit philosophus in 2. de anima, quòd alimētum nutrit inquantum est potentia caro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus nō dicit, quòd totum quod in os intrat, per secessum emittatur. Sed oportet quòd de quolibet cibo aliquid impurum per secessum emittatur. Vel potest dici, quòd quicquid ex alimento generatur, potest etiam per calorem naturalem resolui, & per poros quosdam occultos emitti. ut Hiero. exponit.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerunt id quod primo accipit speciem humanam, quod sumitur à generante. Et hoc dicunt semper manere quousq; induuiduum durat. Carnem uero secundum materiam dicunt esse qua generatur ex alimēto. Et hanc dicunt non semper permanere, sed quòd ficut aduenit, ita abscedit. Sed hoc est contra intentionem Arist. Dicit enim ibi quòd sicut in unoquoq; habentium speciem in materia, puta in ligno & lapide: ita & in carne hoc est secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestū est autem quòd prædicta distinctio locum non habet in rebus inanimatis quæ non generantur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur uino, ut ponit exemplum ibidem philosophus: non potest alia esse natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cum iam sit factum unum per ueram mistionē. Vnde nulla ratio est quòd unum consumatur per calorem naturalem, & alterum maneat. Et ideo aliter dicendum est, quòd hæc distinctio philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdem carnis secundum diuersam considerationem. Si enim consideretur caro secundum speciem, id est secundum id quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis & dispositio naturalis ipsius. Sed si consideretur caro secundum materiam, sic nō manet, sed paulatim consumitur & restauratur: sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, sed materia paulatim consumitur, & alia in locum eius substituitur.

¶Ad tertium dicēdum, quòd ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id in quo fundatur uirtus speciei. Quod si subtrahatur, restitui non potest: sicut si amputetur manus, aut pes, uel aliquid huiusmodi. Sed humidum nutrimentale est, quod nondum peruenit ad suscipiendum perfecte naturam speciei: sed est in uia ad hoc. Sicut est sanguis, & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc uirtus speciei in radice quæ non tollitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnis uirtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo uirtus conseruatiua in principio quidem tam fortis est: ut possit conuertere non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea uero non potest conuertere nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi. Et tunc cessat augmentum. Demum nec hoc potest, & tunc fit diminutio. Deinde deficiente huiusmodi uirtute totaliter animal moritur: sicut uirtus uini concurrentis aquam admistam[e], paulatim per admistionem aquæ debilitatur, ut tandem totum fiat aquosum: ut philosophus exemplificat in 1. de genera.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut philosophus dicit in 1. de gene. quando aliqua materia per se conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando uero aliqua materia conuertitur in ignem præexistentem: dicitur ignis nutriri. Vnde si tota materia simul amittat speciem ignis, & alia materia conuertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si uero paulatim combusto uno ligno aliud substituatur, & sic deinceps quousque omnia prima consumantur: semper remanet idem ignis numero: quia semper quod additur, transit in præexistens. & similiter est intelligendum in corporibus uiuentibus, in quibus ex nutrimento restauratur id quod per calorem naturalem consumitur.

ARTICVLVS. II.

a ¶*Vtrum semen sit de superfluo alimenti.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd semen nō sit de superfluo alimenti, sed de substantia generantis. Dicit enim Dama. quòd generatio est opus naturæ ex substantia generantis producens quæ dicuntur uires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia si consideretur natura humana in cōmuni, non autem si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione huius indiuiduj: ita quòd illam materiam nunquam deserit usq; ad ultimā indiuidui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad ueritatē humanæ naturæ. Sed quia huiusmodi materia nō sufficit ad quātitatem debitam, requiritur ut adueniat alia materia per conuersionem alimenti in substantiam nutriti, quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundario pertinere ad ueritatem humanę naturę, quia non requiritur ad primum esse indiuiduj, sed quantitatem eius. Iam uero siquid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad ueritatem humanæ naturæ, proprie loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primo quidem, quia hæc opinio iudicat de materia corporum uiuentium ad modum corporum inanimatorum, in quibus etsi sit uirtus ad generandum simile in specie, non est tamen uirtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secūdum individuum. Quæ quidem uirtus in corporibus uiuentibus est uirtus nutritiua. Nihil ergo per uirtutē nutritiuam adderetur corporibus uiuentibus, si alimentum in ueritatem naturæ ipsorum non conuerteretur. Secundo, quia uirtus actiua, quæ est in semine, est quædam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est[c]. Vnde non potest esse maioris uirtutis in agendo, quàm ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex uirtute seminis, uere assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum conjunctum poterit ueram formā naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritiuam. Tertio, quia nutrimento indigetur non solum ad augmentum, alioquin terminato augmento necessarium nō esset, sed etiam ad restaurandum illud quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimēto generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id quod primo inerat, est de ueritate humanæ naturæ, ita id quod ex alimento generatur. Et ideo secūdum alios dicendum est quòd alimentum uere conuertitur in ueritatem humanæ naturæ inquantum uere accipit speciē carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit philosophus in 2. de anima, quòd alimētum nutrit inquantum est potentia caro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus nō dicit, quòd totum quod in os intrat, per secessum emittatur. Sed oportet quòd de quolibet cibo aliquid impurum per secessum emittatur. Vel potest dici, quòd quicquid ex alimento generatur, po-

contemplamur. cum enim prima uis animæ sit nutritiua, in tempore immediate post instans generationis opus eius oportet esse. Cum autem tres animæ uegetatiuæ uirtutes, scilicet nutritiua, augmentatiua & generatiua, ita à natura sint ordinatę, ut semper prior & habeat opus proprium prius, & præparetur illius superfluum ad opus posterioris, ut patet de generatiua, cui quod superest perfecto animali, institutū est semen (ut in arti. sequēti dicet, & in quarto Meteororū dicitur, q̄ cum potest aliquid generare, perfectū est) oportet q̄ superfluum nutritiuæ sit materia augmentatiui: ac per hoc nutritiuum ut sic prius respiciat ipsum consistētiam animalis, & q̄ materiam augmēti. Vnde immediate post instans generationis, cum Sortes in illo primario esse, genitus alatur, & alimenti opus sit primo restaurare de perditum, deinde paratę materiā augmētato, & tunc nō possit aliud deperdi, nisi materia primaria: igitur uis nutritiua conuertit alimētum in ueram primam substātiam nutriti. materia enim illa primaria cum sit mista ex cōtrariis, humido scilicet & calido, deperdibilis partialiter est calido cō sumēte humidū, & consequenter restaurabilis. Et ex hoc patet defectus omnium euasionū adductarū. Prima enim non euadit inconueniēs, quia ex hypothesi aduersarij substantia primaria manet seorsum à secundariatae per hoc nutritiua generādo sub stantiam secundariā nō generat in eodē indiuiduo, nisi per iuxtapositionē, quo etiam modo ignis etiā nutrit & auget se ignendo iuxta posita ligna: & sic nihil excellentiæ adderetur animatis in nutritiua. Secunda quoq; non potest stare cum hypothesi aduersarij, q̄ ideo ponit illam primariam materiam indeperdibilem quia alia materia uere informari ab eadem anima: ita quòd in esse in illa cōsistat eius esse. Et cum non sit ex defectu materiæ, cum inueniatur materia alia in qua potuisset semē animam imprimere, ergo hoc est ex defectu uirtutis nutritiuæ, cuius oppositū ratio probat. Tertia autem euasio iam patet, q̄ nihil ualet: quia ratio non supponit, sed probat materiam primariā esse perdibilem, partialiter saltem: quia nutrimētum absolute, cuius opus apparet in principio, est ad restaurationē deperditi: ergo eius quod erat de ueritate naturæ.

580 583

¶Quo ad quartum ponitur conclusio responsiua quæsito simpliciter, & secundum alios, Alimentum uere conuertitur in ueritatē humanæ naturæ. probatur, Vere accipit speciem carnis, & ossis, &c. ergo antecedens probatur ex secūdo de anima, Nutrit inquantum est potentia caro, &c.

Amota. ¶In responsione ad tertium, aduerte primo, q̄ cum apud nostram uiam, humidum radicale distinguatur à nutrimentali ex terminis (quia illud scilicet habet animam secundum perfectissimum modum habendi, & propterea alia dicitur in eo radicata: hoc uero habet animam ut imperfecte, quia ut in uia ad perfectiorem modum habendi) per humidū radicale intelligitur non aliqua fixa pars materialis, sed totum illud materiæ, in quo anima secundum esse perfectum manet ut sic. Aduerte secundo, quòd materia in qua anima habet esse perfectum, dupliciter potest deperdi. Vno modo per uariationem partium, & sic continue deperditur & restauratur. Nec propterea dicitur, humidum radicale deperdi. Alio modo inquantum perfecte participat animam: & hoc contingit dupliciter, uel secundum totum animal, uel secundum partem: & est forma de partibus quę peruenerunt ad ultimum esse, quæ scilicet non sunt uia ad alias, quales partes sunt membra, manus, pedes, caput, Et si materia illa sic perdatur, tunc uere perditur humidum radicale, & aut totum animal moritur, aut membrum illud: quia est irrestaurabile. Aduerte tertio, quòd sanguis & cholera, &c. habent duas proportiones ad corpus animalis. Altera est partis integralis, imperfecte tamen ad totum: altera est uię ad terminum. Habent enim dispositiones suas tales, & quòd sunt capaces formæ totius, imperfecto tamen modo: & quòd sunt ut materia transiens respectu partium perfectius participantium naturam totius. Quemadmodum elementa in mundo, & sunt per suas naturas imperfectas partes uniuersi imperfectæ, & sunt per easdem naturas materia ipsorum. Et propterea in litera non dicitur, quòd sanguis non participat naturam speciei, sed quòd non perfecte participat. Et si hæc aduerteris, quæ ex secundo sententiarum dist. 30. q. 1. & ex quarto, dist. 44. quæstiuncula. 2. sumpta sunt: fol ues ambiguitates infur gentes. Quomodo stat simul quòd sanguis sit humor nutrimentalis, & tamen sit de ueritate naturæ. Et quomodo stat ipsum esse animatum anima intellectiua, secundum tamen uim uegetatiuam: & tamen nō perfecte habere animam: quia datur latitudo, &c. & ea quæ hic dicuntur, erunt clara applicando.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimanonæ Artic. secūdi.*

Titulus, Superfluum alimenti. Alimentum sumitur dupliciter. Vno modo ut ius conuertitur in substantiam nutriti. & sic non est alimētum amplius, sed substantia aliti. Alio modo ut est in potentia proxima, ut conuertatur in eam. & sic uere dicitur alimentum. Superfluum autem cum distinguatur contra necessarium, ex necessario innotescit. Necessarium autem in alimento secundum naturam dicitur quod opportunum est ad restaurationem deperditi, & augmentum in his quæ sunt in statu augmenti. Et sic superfluum in alimento esse dicitur, non superfluitas ex alimento, ut fœces, &c. sed illud alimenti quod uere naturam alimenti habet, quia scilicet est in potentia proxima, ut nutriat seu conuertatur in substantiam aliti: necessarium tamen non est ad restaurationē, nec ad augmētum: sic enim est excessus quantitatis alimentis & ideo uocatur merito superfluum alimenti, id est pars alimenti non necessaria ad alendum. *Amot.*

¶In corpore tria. Primo distinguitur duplex status alimenti. Secundo resultatur unus eius status à semine. Tertio infertur alter respondendo quæsito, *Cōment.*

¶Quo ad primum, distinctio est, Alimentum dupliciter, Vno modo ut est in communi potentia proxima ad omnia membra. Secundo, ut est determinatum ad membra ipsa. Probatur ueritas distinctionis ex hypothesi præcedentis articuli, Anima est communicatiua sui in materia indiuiduo proprio: ergo alimentum in principio dissimile, in fine est simile. ergo in medio est in potentia proxima ad finem, scilicet formam determinatam membrorum, &c. Prima consequentia probatur, quia aliter non communicata esset forma. Secunda uero, quia naturæ ordo habet, ut gradatim procedatur de potentia ad actum: quod declaratur in his quæ generantur. Et sic habetur tota distinctio. ex prima enim consequentia habetur secundus status alimenti, ex secunda uero primus.

¶Quo ad secundum conclusio est, Semen non resolutur ex alimento determinato iam ad membra. Probatur, quia aut ex determinato ad aliquam partem, aut ad omnia membra. Non ad aliquam partem, quia aut retinendo naturam ipsius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia sic non esset semen generatiuum alicuius similis illi parti. Probatur, quia esset in uia corruptionis & non generationis respectu illius. Nec retinendo, quia sic non esset assimilatiuum materiæ, nisi ad partem. Probatur, quia limitatur, ad illam. Nec ad omnia membra propter duo; tum quia semen esset paruum animal in actum quia generatio non esset nisi segregatio.

¶Quò ad tertium conclusio responsiua quæsito est, Semen est superfluum alimentum. Probatur tripliciter. Primo à priori, Semen est alimentum ut est in potentia totum animal habens uirtutem ad anima deriuatam; ergo est illud quod generatur ex alimento antequam conuertatur in substantiam membrorum; ergo est superfluum alimenti. Antecedens probatur per locum à diuisione

à diuisione: & ideo in litera infertur, relinquitur ergo, &c. Oportet enim semẽ aut esse alimentum conuertendum proximo in membra, seu substantiã aliti; exclusa fictione primæ opinionis superius recitatæ. secunda uero pars antecedentis patet ex antelictis consequẽtiæ uero sunt euidẽtes. Secundo probatur ex cõsonãtia ad alia: quia scilicet sic optime saluatur, q nutritiua deseruit generatiuæ. Tertio ex signo ab Arist. quoniam animalia multo egentiori nutrimẽto, sunt parui seminis, &c.

propter eandem causam.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd generatio est de substãtia generantis in animalibus & plantis, inquantum semen habet uirtutẽ ex forma generantis, & inquantum est in potentia ad substantiam ipsius.

¶Ad secundum dicẽdum, q̃ assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formã agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc quòd aliquis assimiletur auo, quòd materia corporalis seminis fuerit in auo: sed quòd fit in semine aliqua uirtus deriuata ab anima, aut mediante patre.

¶Et similiter dicendum est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturã, sed magis secundum deriuationem formæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd uerbũ Aug. non est sic intelligẽdum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulenta eius substantia. Sed utrunq; fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis quæ ministrata est à matre (quam uocat corpulentam substantiam) deriuatur originaliter ab Adam: & similiter uirtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentam substantiam, sed non secundum seminalem rationem: quia materia corporis eius quæ ministrata est à matre uirgine, deriuata est ab Adam: sed uirtus actiua non est deriuata ab Adam, quia corpus eius non est formatum per uirtutem uirilis seminis, sed operatione spiritus sancti. Talis enim partus decebat eum qui est super omnia benedictus deus in secula. Amen.

¶Et sic finitur tam diuini operis præsumptuosa expositio. Exigebat enim alterũ Thomã: qui quoniã non datus est adhuc, interim has meas imaginationes quicunq; perceperit, rationes dictorum examinet & rationẽ, si recta est, sequatur: si nau tem, corrigat: & ex his uel excitatus proficiat. Ad laudem, & gloriam omnipotentis dei & beatissimæ uirginis, ac diui Thomæ. Romæ, anno saluti, 1507. Die secunda Maij. In conuentu sanctæ Mariæ super Mineruam, Anno ætatis meæ. 39. Benedictus Deus. Amẽ.

PRIMAE PARTIS SACRAE THEOLOGIAE
S. Thomæ Aquinatis, cum Thomæ de Vio Caietani Clarissimis
commentarijs Finis.

S. THOMAE AQVINATIS
DOCTORIS ANGELICI
DE
PRAESCIENTIA ET PRAEDESTI-
NATIONE TRACTATVS.

***

PROLOGVS.

INSTANTISSIME ROGAstis me, charissime frater, ut uobis aliquem tractatum breuem facerem in stylo facili, de præscientia & prædestinatione diuina: per quem possetis aliquibus quęstionibus & obiectionibus, quæ de ipsis communiter fiunt ab hominibus, respondere. Vnde uestræ instantiæ pro posse satisfacere cupiens, aggressus sum facere auxilio dei præuio quod rogastis.

¶Scire tamen debetis, quòd ab antiquis Philosophis & etiam ab ecclesiæ doctoribus & magistris tam antiquis quàm modernis, hæc quæstio fuit multipliciter & subtiliter uentilata. Quorum ego profundissimas & perplexas rationes euitans, leuiores aliquas & uestræ capacitati accommodas prælegi: non tamen quæ penitus satisfacere possint in hac profundissima & insolubili quæstione. Nam secundum Apostolum ad Rom. 11. incomprehensibilia sunt iudicia dei, & inuestigabiles uiæ eius: quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? &c.

¶Sunt autem hæc quæ in hoc opusculo perstringũtur. ¶Primo, quid sit præscientia, & prædestinatio dei, & in quo à seinuicem differant. ¶Secundo, quid sit reprobatio dei, & quis prædestinationis & reprobationis effectus. ¶Tertio, utrum præscientia dei sit causa rerum præscitarum, uel res causa præscientiæ. Quarto, utrum præscientia dei necessitatem eueniendi, rebus imponat. ¶Quinto, utrum prædestinatio certitudinem habeat. ¶Sexto, utrum prædestinatis necessitatem imponat. ¶Septimo, quare deus fecit hominem, quem sciebat esse damnandum.

CAPVT I.

¶Quomodo ista quatuor, scilicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio se habeant in Deo.

SCIENDVM est igitur, quòd ista quatuor, uidelicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio, diuersimode, siue diuersis respectibus de deo dicuntur, & habent se per additionem unius ad alterum.

¶Scientia enim siue sapiẽtia de omnibus est, scilicet de bonis & malis, de præteritis, præsentibus & futuris: & nõ tantũ de temporalibus, sed etiã de æternis. Nõ enim ita scit deus ista tẽporalia, ut seipsum nesciat: sed ipse solus seipsum perfecte nouit, cuius scientiæ cõparatione omnis creaturæ sciẽtia imperfecta est.

¶Præsciẽtia uero addit super scientiã quandã præcognitionẽ: est enim de futuris tantũ, sed de oĩbus, de bonis scilicet, & de malis.

¶Prouidẽtia uero includit in se præscientiã, & addit supra ipsam quandã præparationẽ siue promotionẽ in finẽ ultimũ. Est enim de rebus præcognitis faciendis siue gubernãdis: unde & prouidus dicitur, qui bene coniectat de conferentibus ad finem ultimum consequendum, & de his quæ ipsum possunt impedire. Prouidentia ergo dicitur, quæ rebus præscitis & ordinatis tribuit ea quæ ordinẽ cõseruẽt, & propellit omnẽ inordinationẽ.

¶Prædestinatio autem in suo intellectu includit non solũ præscientiam, sed etiam prouidentiam: & addit supra eam aliquid, scilicet quendam specialem modum, tam ex parte prædestinatorum, quàm ex parte ipsius finis, quàm etiam ex parte prædestinantis. Cum enim prouidentia dei sit omnium rerum, & speciali quodam modo rerum habentium uoluntatem, prædestinatio includit in se prouidentiam secundum illum specialem modum quo est hominum & habẽtium uoluntatem. Est enim prædestinatio de hominibus saluandis.

¶Item cum prouidentia respiciat ordinẽ uniuscuiusq; boni ad quemlibet finem, prædestinatio est tantũ respectu eorum quæ homo

homo ex naturalibus suis consequi non potest, sed sunt eleuata supra facultatem humanæ naturæ. Est enim respectu gloriæ, quæ est in perfecta dei fruitione, & respectu gratiæ promouentis in ipsam gloriam. Vnde dicit Dam. quòd prædestinatio est eorum quæ non sunt in nobis.

¶Item licet prouidentia sit promotio uel directio alicuius in finem, prædestinatio tamen includit in se prouidentiã cum quadam speciali acceptatione & electione uoluntatis. Quamuis enim prædestinatio præsupponat actum cognitionis, nominat tamen actum uoluntatis eligentis, ad ea quæ sola gratuita uoluntate conferuntur. Vnde dicitur Ro. 8. Quos præscíuit, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. & Ephe. primo, Prædestinauit nos in adoptionem filiorum secundum uoluntatis suæ propositum. sic igitur de essentia prædestinationis est præscientia & uoluntas aliquorum.

¶Ex prædictis itaq; manifestum est quid sit præscientia & prædestinatio dei, & in quo à seinuicẽ differant. Est enim præscientia dei, certissima præcognitio omnium futurorum, tam bonorum quàm malorũ. Prædestinatio uero secundum Aug. in lib. de prædestinatione sanctorum, est gratiæ præparatio, id est diuina electio, qua elegit eos quos uoluit ante mundi cõstitutionem: ut ait Apostolus Ephe. 1. Vel secundum diffinitionem magistralem, prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Vnde patet q̃ prædestinatio sine præscientia esse non potest: sed sine prædestinatione præscientia esse potest: prædestinatione quippe deus ea præscíuit, quæ fuerat ipse facturus: sed præscíuit deus etiam quæ non est ipse facturus, id est omnia mala. prædestinauit enim eos, quos elegit: reliquos autem reprobauit, id est ad mortem æternam præscíuit*.

**Aliàs, peruẽtu-ros præ-scíuit.*

CAPVT II.

¶Quid sit reprobatio, & quid prædestinationi ac reprobationis effectus.

SICVT AVTEM prædestinatio dei propriè est præsciẽtia & præparatio beneficiorum dei, scilicet gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro: ita reprobatio dei est præscientia malitiæ in quibusdã non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ: ut dicit Aug. in 1. lib. de bono perseuerantiæ. Reprobatio enim dei, qua ab æterno nõ eligendo, quosdam reprobauit: secundũ duo consideratur, quorũ alterum præscit, & non præparat, scilicet iniquitatẽ siue malitiam: unde Aug. ad Prosperũ & Hilariũ, Hæc quidem regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccato præscitos esse, non præparatos: pœnam autem esse præparatã. Præparauit enim deus malis (ut ait Fulgẽtius) ignem æternum, illis utiq;, quos non præparauit ad facienda peccata*. Præparauit enim deus quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit sanctos ad iustitiam prosequendam, sic præparauit iniquos ad iniustitiam admittendam: quia prauitatis operator nunquam fuit.

**Aliàs, illis itaq; quos in-ste præ-parauit ad luen-da sup-plicia: nec tamẽ scientiæ autem ut dirigenti, potentiq; uero ut exequẽti: ideo etsi præpara ut ad fa re uoluntatis: & ideo ab Aug. diffinitur prædestinatio per illa cẽda pec tata.*

¶Prædestinatio quantum est de se, non tantum importat scientiam, sed etiam uoluntatem & potentiam. Sed quoniam causalitas gratiæ & gloriæ attribuitur proprie uoluntati ut efficiẽti, scientiæ autem ut dirigenti, potentiq; uero ut exequẽti: ideo etsi prædestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere uoluntatis: & ideo ab Aug. diffinitur prædestinatio per illa tria. Primo per id quod respicit potentiã, in lib. de fide ad Petrũ, Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Secundo per id quod respicit scientiã, in li. de bono perseuerantiæ, Prædestinatio est præscientia beneficiorum dei. Tertio per id quod respicit uoluntatẽ, & propriissime in lib. de prædestinatione sanctorum, Prædestinatio est propositũ miserendi. Prædestinationis autem effectus est appositio illius gratiæ, qua in præsenti iustificamur, atq; ad recte uiuendum & in bono perseuerandum adiuuamur, & qua in futuro beatificamur. Quem quidem effectum notificat Apostolus Rom. 3. Vt iustificati gratia, ipsius hæredes simus secũdum spem uitæ æternæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis effectus est quodammodo priuatio siue subtractio gratiæ. Quæ interdum in Scriptura obduratio & excæcatio dicitur. Vnde Apostolus ait Rom. 9. Cuius uult miseretur, & quem uult indurat: misericordiam appellans prædestinationem (ut ait Aug. ad Sixtum) & præcipue prædestinationis effectum, id est gratiæ appositionẽ: obdurationem uero gratiæ priuationẽ. Hic etiam de excęcatione dicitur 2. Cor. 4. quòd deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, quod una glosa de deo uero exponit.

¶Sciendum tamen est, quòd quia bonum subiacet prouidentiæ dei ut causatum & ordinatum: ideo prædestinatio est idẽ quod causa gratiæ, & gloriæ ad quam gratia ordinatur. Sed quia malum nõ subiacet prouidentiæ ut intentũ uel causatũ (cũ omnis defectus accidat præter intentionẽ) sed solũ subiacet ei ut præscitum & ordinatum, sicut dictũ est: ideo reprobatio est tantũ præscientia culpæ & nõ causa: sed pœnæ per quam culpa ordinatur, est præscientia & causa. Vnde Aug. dicit ad Sixtũ, Non obdurat deus immittendo malitiam, sed nõ impertiẽdo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim nõ impertitur, nec digni sunt, nec merentur. Idem ad Simplicianum dicit, Non est intelligendum, q̃ deus ita induret, quasi quẽquam peccare cogat: sed tantum quibusdam peccatoribus misericordiã iustificationis suæ non largitur. Et ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorũ miseretur, non quia impellit ut peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat, quam non aperit, sed admiratur Apostolus, dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, &c. Rom. 11.

CAPVT III.

¶Vtrum scientia uel præscientia dei sit causa rerum præscitarum.

CONSEQVENTER considerandum est, utrum scientia uel præscientia dei sit causa rerum præscitarum, uel res futuræ sint causa præscientiæ dei. Et ut melius ueritas appareat, producantur in medium aliqua argumenta.

¶Circa primam partem sic procedvtvr. Videtur quòd præscientia dei sit causa rerum præscitarum. Nam omne id quod antecedit aliud, & ipso posito, ponitur ipsum: est causa illius, ut patet per diffinitionẽ causæ. Causa est ad cuius esse sequitur aliud. Sed diuina præscientia præcedit omne futurũ, & ea posita, ponuntur futura respectu* quorum est: & ea remota remouentur futura, quia nec futura fuissent nisi ea deus præscíuisset: alias ignorantia poneretur in deo: quod est absurdum. Ergo præscientia uidetur esse causa præscitarum rerum.

**Aliàs, ratio.*

¶Adhuc, Sicut uoluntas dei est ipse deus, ita & scientia eius. Sed uoluntas dei absolute est causa omnium uolitorum: unde dicit Psal. Omnia quæcunq; uoluit Dominus fecit. Ergo scientia eius debet dici causa omnium scitorum.

¶Huic etiam sententiæ Aug. attestari uidetur in 15. lib. de trini, sic dicens, Vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, nouit eas deus: sed ideo sunt, quia nouit. Non enim nescíuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit creauit, non quia creauit sciuit.

¶IN CONTRARIVM est, quia si præscientia esset causa præscíti, cũ deus præsciat omnia mala, esset causa omniũ malorũ: & per cõsequẽs esset actor omniũ malorũ: quod falsum est.

¶SCIENDVM est ergo circa istã materiam, quòd scientia siue præscientia dei potest considerari dupliciter. Vno modo secundum propriam rationem. Et sic cum præscientia nihil aliud dicat nisi præcognitionẽ, non importat aliquã causalitatẽ: aliàs omnis scientia uel præsciẽtia causa esset rerum præscitarũ: quod falsum est. Videmus enim quòd præscientia medici quando certitudinaliter nouit infirmũ breui moriturũ, non est causa mortis infirmi: præscientia etiam speculatoris, qua uidet hominem euntem per uiam, in qua paratus est leo ad deuorandum, non est causa perditionis illius: & huiusmodi. Alio modo potest considerari inquantum est scientia artificis operantis res præscitas. Et sic habet rationem causæ respectu rei operatæ per artẽ: unde secundum modum quo scientia artificis operantis per artẽ suã est causa artificiati, considerandum est causalitas scientiæ diuinæ. Est ergo iste progressus in productione artificiati. Primo sciẽtia artificis ostendit finẽ. Secundo uoluntas eius intendit finẽ illum ostensum. Tertio uoluntas imperat actum, per quem educatur opus. Quarto scientia dirigit illũ actũ. Quinto circa opus quod per actũ educitur, scientia artificis ponit formam conceptam.

¶Sic igitur scientia artificis se habet ut ostendens finem, ut dirigens actũ, & ut informans opus operatũ. Et ideo constat quòd quicquid defectus uel deuiationis à forma artis uel à fine accidit in effectu, non reducitur in sciẽtiam artificis sicut in causam, etiam si defectus ille fuerit præscitus ab eo. Patet etiam q̃ principalitas causalitatis consistit in penes uoluntatem, quæ imperat actũ. Vnde manifestũ est, q̃ scientia uel præsciẽtia dei causalitatẽ nõ habet respectu mali: quod est deuiatio à forma & à fine: sed tantũ respectu bonorũ, secundũ quod consequuntur formã diuinæ artis & finẽ. Non tamẽ ita q̃ respectu eorũ dicat perfectã rationẽ causalitatis, nisi secũdũ quòd adiũgitur uolũtati. Et ideo dicit magister sententiarũ, q̃ scientia beneplaciti est causa rerũ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd aliquid potest aliud sequi dupliciter. Vno modo per modum productionis, secundum quod unum producitur ab alio. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, est uere causa eius in essendo. Alio modo per modum consecutionis. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, non est causa in essendo, sed solum in consequendo. Et omne tale dicitur esse causa sine qua non. Et talis causa dicitur esse scientia uel præscientia diuina: si tamen scientiam ad simplicem notitiam referamus. Si uero scientiæ sit adiuncta uoluntas (quæ dicitur scientia beneplaciti) tunc est causa omnium quæ fecit deus.

¶Ad secundum dicendum, quòd uoluntas habet completam rationem causæ, inquantum obiectum eius est finis secundum rationem

rationem boni: qui scilicet finis est causa causarum. Vnde & uoluntas imperium habet super alias uires animæ. Et ideo uoluntas dei absolute dicitur causa rerum: sed de scientia non est ita, sicut patet per prædicta. Licet enim in deo sit una res, tamen aliquid attribuitur uni quod non attribuitur alteri: & ideo ratio non procedit.

¶Ad tertium dicendum, quòd Aug. loquitur de scientia beneplaciti, sicut patet. Agit enim de bonis tantum, scilicet de creaturis, quas deus facit. Quas quidem nouit non solum scientia simplicis notitiæ, sed etiam scientia beneplaciti.

¶LICET autem scientia uel præscientia dei aliquo modo sit causa rerum scitarum (ut dictum est) nullo tamen modo res possunt esse causa scientiæ uel præscientiæ dei. Non enim deus accipit cognitionem à rebus, sicut nos accipimus; sed seipsum intelligit & cognoscit. Quamuis igitur res non præscirentur nisi essent futuræ, non tamen ideo præsciuntur, quia futuræ. Si enim hoc esset, tunc temporale esset causa æterni, & creatum causa creati: & ex creaturis penderet scientia Creatoris. Et ideo dicit Aug. in 15. lib. de trini. Vniuersas autē creaturas & spirituales & corporales, nō quia sunt, ideo nouit: sed ideo sunt, quia nouit.

1. sent. dist. 38. artic. 5. ¶Cum ergo dicitur, Res non præscirentur nisi essent futuræ, non notatur ibi causa, nisi forte sine qua non: sed importatur solum consequentia unius ad alterum.

CAPVT IIII.

¶Vtrum præscientia dei necessitatem eueniendi rebus imponat.

EX PRAEDICTIS colligi potest, quòd præscientia dei necessitatem eueniendi rebus non imponit. Si enim præscientia dei accipiatur pro simplici notitia futurorum, certum est quòd ipsa non est causa rerum præscitarum: ut ex iam dictis apparet: & ideo licet præsciat res futuras, non tamen eis necessitatem imponit. Vnde Aug. super Io. Deus (inquit) futurorū præscius, per Prophetam prædixit infidelitatem Iudęorum: sed non fecit. Non enim ideo quemquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit. Illorum enim præscitit peccata, non sua. Si autem scientia dei accipiatur pro notitia beneplaciti, similiter necessitatem rebus contingentibus non imponit. Omnia enim sic cognoscit esse futura, sicut uentura sunt: & cuncta quæ contingenter eueniunt (ut illa quæ sunt à libe. arb. & à casu, & à fortuna) sic præscit esse futura contingenter: sicut etiam præscit modum contingentiæ, secundum quem sunt. Vnde sicut erroneum est dicere, quòd humani actus & euentus præscientię & ordinationi diuinæ non subsintincta erroneum est dicere, quòd ex præscientia uel ordinatione diuina humanis actibus necessitas ingeratur. Tollereretur enim libertas arbitrij, legum utilitas, consiliandi opportunitas, solicitudo bene uiuendi, & pœnarum præmiorumq; iustitia.

¶SED CONTRA hoc obiicitur. Dictum est suprà quòd præscientia beneplaciti est causa rerum. Sed omnis causa necessaria inducit necessario effectum. posita enim causa necessario ponitur effectus, nisi sit deficiens in minori parte, sicut est causa naturalis. Cum ergo præscientia dei non sit deficiens, uidetur q̄ id quod præscitum est à deo, sit necessarium.

¶Amplius, Omne quod deus præscit, est uerum: quia scientiæ dei falsum subesse non potest. Sed (ut dicit philosophus in primo Periher.) omne quod est quando est, necesse est esse. Ergo si præscitum est modo uerum, necesse est nunc esse uerum. Sed futurum est præscitum. Ergo necessarium est futurum esse. Ergo de necessitate eueniet.

¶Præterea, Ponatur quòd deus præscit aliquid in partem affirmatiuam, ut Socratem currere. Tunc sic, Aut est possibile Socratem non currere, aut non est possibile. Si non est possibile ipsum non currere, ergo ab æquipollenti necesse est ipsum currere: & sic habetur propositum. Si autem possibile est ipsum non currere, ponatur ergo (possibile enim est secundum philosophum, quo posito non sequitur inconueniens) sed positum erat, quòd deus præscirет Socratem currere: ergo præscit esse futurū quod non est futurum. omnis autem talis scientia falsa est: ergo scientia uel præscientia dei falsa erit: quod est impossibile. Relinquitur ergo q̄ Socratē non currere, nō sit possibile, sed necessariū.

¶Item, Si deus præscit Socratem currere, aut est possibile aliter euenire, aut non est possibile. Si non est possibile aliter euenire: ergo necessarium est sic euenire sicut præscitum est, & sic habetur propositum. Si autem possibile est aliter euenire quàm deus præscit: ergo diuina præscientia est fallibilis & incerta: quod est falsum.

¶Adhuc secundum philosophum in li. Priorū, ex maiori de necessario & minori de inesse, sequitur conclusio de necessario. Inde sic, Omne præscitum à deo necesse est esse uerum. Sed Socratem currere est præscitum à deo: ergo necesse est esse uerum. Et sic idem quod prius.

¶Item, In omni uera conditionali si antecedens est necessarium absolute, & consequens est necessarium absolute: quia ad antecedens semper sequitur consequens, & ad necessarium nunquā sequitur nisi necessarium: sicut ad uerum nunquam sequitur falsum: quāuis ad falsum aliquando sequatur uerum, ut probatur in primo Priorum. Sed in hac cōditionali, Necesse est Socratem currere si est præscitum à deo, antecedens est necessarium absolute: cum quia omne præscitum est necessariū: tum quia omne æternum est necessarium. Ergo Socratem currere est necessarium absolute.

¶IN CONTRARIVM est authoritas Aug. sumpta à similitudine lib. de libero arb. dicentis, Sicut tu memoria tua non cogis esse facta quæ præterierunt, sic præscientia non cogit fieri, quæ futura sunt.

¶Item potest ostendi per rationes ducentes ad impossibile. Si enim præscientia dei necessitatem rebus imponeret (sicut dictū est) tolleretur libertas arbitrij, periret cōsiliandi opportunitas, frustra bonis præmia, & malis supplicia ponerētur, iniuste boni præmiarentur, & mali punirentur, laus & uituperium deperiret: (quia ut dicit Hiero. nemo peccat in eo quod uitare nō potest) peccata nostra ad authorem bonorum omnium referrentur, nec speculandi aliquid uel deprecandi ratio ulla esset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propter huiusmodi difficultates duplex fuit error circa istam materiam. Quidam enim propter ordinem causæ ad causatum, dixerunt q̄ cùm præscientia dei sit causa rerum, & sit immutabilis, rebus necessitatē imponit: & ideo abstulerunt liberum arbitrium & peccatum. Et hæc positio fuit hæretica & iniqua, quia destruit bonos mores. Alij uero propter ordinem scientiæ ad scitum, dixerunt quòd cum scientia sit certa cognitio ex ipsa ratione certitudinis, requirit determinationem in re scita. Sed in futuris contingentibus non est alterum determinate uerum: & ideo de eis certa cognitio esse non potest, nisi quando sunt. Cum autem dei cognitio sit certissima & infallibilis, negauerunt deum de futuris contingentibus præscientiam habere, cogitantes intellectum diuinum ad modum intellectus nostri cognitionem accipere. Et hæc similiter positio hæretica fuit & impia: quia derogat nobilitati diuinæ. Et ideo positio uera & catholica est (quæ deum honorat & bonos mores conseruat) quòd in deo est certissima præscientia futurorum omnium, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit. Quomodo autem hoc esse ualeat, sic percipi potest. Manifestum est, quòd quādo sunt multæ causæ ordinatæ, effectus ultimus non sequitur causam primam in necessitatem uel contingentia, sed causam proximam, quia uirtus causæ primæ recipitur in causa secunda secundum modum causæ secundæ: nam omne quod recipitur in aliquo, est in eo secundum modum recipientis, & non secundum modum recepti. Effectus enim ille non procedit à causa prima, nisi secūdum quod uirtus causæ primæ recipitur in causa secunda: ut patet in fructificatione arboris, cuius causa remota siue prima est motus solis: proxima uero est uirtus generatiua plantæ. Fructificatio autem impediri potest per impedimentum uirtutis generatiuæ, quamuis motus solis inuariabilis sit. Similiter etiam scientia dei licet sit inuariabilis causa omnium: effectus tamen producuntur ab ipsa per operationes causarum secūdarum. Et ideo mediantibus causis secundis necessariis producit effectus necessarios, & mediantibus causis secundis contingentibus, producit effectus contingentes.

¶Sed adhuc manet dubitatio maior de infallibilitate diuinæ præscientiæ, quia licet prima causa possit stabilis esse cum defectu causæ secundæ (sicut motus cæli cū sterilitate arboris) scientia tamē dei non potest stare cum defectu causæ secundæ: non enim potest esse, quòd deus sciat simul hunc hominem currere, & ipse deficiat à cursu. Et hoc est propter certitudinem scientiæ ipsius. Ad hoc ergo quòd sit certa scientia, oportet inuenire aliquam certitudinem in re scita.

¶Sciendum est igitur, quòd antequā res sit, non habet esse nisi in causis suis: sed causæ quædā sunt ex quibus necessario sequitur effectus, quæ impediri non possunt. Et in istis causis habet effectus esse certum & determinatū: adeo q̄ potest ibi fieri demonstratio, sicut est ortus solis, & eclipsis solis & lunæ, & huiusmodi. Quædā autē sunt, ex quibus sequuntur effectus in maiori parte: sed tamē deficiunt in minori. Vnde in istis causis effectus futuri non habēt certitudinē absolutā, sed quandā inquantum sunt magis determinatæ causæ ad unum, quàm ad aliud. Et ideo per istas causas potest accipi scītia contecturalis de futuris. Quæ tāto magis est certa, quāto sunt causæ magis determinatæ ad unum: sicut est cognitio medici de sanitate infirmi ac morte futura, & iudicium astrologi de uentis & pluuiis futuris. Quædam uero causæ sunt, quæ se habent ad utrumlibet. Et in istis causis effectus futuri nullam habent certitudinem uel determinationem. Et ideo contingentia ad utrumlibet, in causis suis nullo modo cognosci possunt: sed quando iam efficiuntur in rerum

in rerum natura, tunc habent in seipsis esse determinatum. Et ideo quando sunt in actu, certitudinaliter cognoscuntur: ut patet de eo qui uidet Socratem currere: quia tunc certam cognitionem habet de cursu ipsius: nam Socratem currere dum currit, necessarium est. Intellectus autem diuinus ab æterno intuetur unumquodq; contingentium, non solum prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato: nisi enim hoc esset, aliter cognosceret rem postquam est, quàm antequam fieret: & sic ex euentibus rerum aliquid accresceret cognitioni eius. At uero cognitio dei non causatur à rebus sicut nostra, sed potius ipsa est causa rerum cognitarum.

¶Scientia ergo dei cum sit uera & perfecta, eo modo quo res futuræ sunt, eas euenire cognoscit. Et ideo ab æterno uno intuitu uidit singula tempora, & cunctos hominum actus, & rem talem esse in hoc tempore, & in hoc deficere. Patet igitur quòd præscientia dei perfecte & inuariabiliter cognoscit res futuras prout eueniunt: nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit.

Ibi fit prà ad primū. ¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus non trahit necessitatem à causa prima, sed solum à causa proxima: ut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd dictum philosophi intelligitur de eo quòd aliquid in actu ponit circa subiectum: quod postquam positum est, impossibile est non esse positum. Sed uerum de futuro nihil ponit circa subiectum: quia non est uerum pro præsenti, sed solum pro futuro: & ideo nullā habet necessitatē.

¶Ad tertium dicendum, quòd duplex est necessitas, scilicet absoluta & conditionata siue respectiua. Necessitas absoluta, quæ opponitur contingentiæ dicitur necessitas consequentis, quæ est ex causis necessarijs. Necessitas autem conditionata est ex suppositione siue conditione, & dicitur necessitas consequentiæ. Et hæc non opponitur contingentiæ, quia non est ex causis necessariis absolute. Nam aliquod contingens necessario sequitur facta suppositione: ut si ponatur quòd Sortes currit, necessario sequitur quòd moueatur.

¶Dicendum est ergo, quòd actus diuinæ cognitionis transit super contingens (etiam si futurum sit nobis) quia ei semper est præsens: sicut transit usus noster super ipsum cum est præsens. Et quia omne quod est, dum est, necesse est esse: quod tamen absolute non est necessarium: ideo in se contingenter est contingens, sed relatum ad dei cognitionem est necessarium: quia ad ipsam refertur secundum quod est in esse actuali, cum æternitati omnia sint præsentia. Non enim deus uidet tantum hanc rem respectu præcedentis temporis esse futuram, & respectu futuri esse præteritam: sed uidet id tempus, in quo est præsens, & rem esse præsentem in hoc tempore. Vnde omnino simile est, si ego uideam præsentialiter Socratem currere: quod quidem in se cōtingens est, sed relatum ad usum meum, est necessarium. Vnde secundum distinctionem positam dicendum est, quòd præscitum est necessarium necessitate consequentiæ siue conditionata, & non necessitate consequētis siue absoluta.

¶Ad quartum dicendum, quòd infallibilitas & certitudo præscientiæ dei, prouenit ex hoc quòd rem uidet semper ut præsentem: sicut dictum est. Non tamen ex hoc quòd res præscita necessitatem absolutam acquirit, sed conditionatam solum: ut iam patuit.

¶Ad quintum dicendum, quòd ista propositio, Omne scitum à deo necesse est esse, est duplex. Potest enim esse de dicto: & sic est cōposita, & est uera: quia hoc dictū est necessarium, scilicet scitum à deo est uerum. Vel potest esse de re: & sic est diuisa & falsa: hanc enim rem quæ ponitur scita à deo, non est necesse fieri, quia contingenter fit. Et similiter conclusio duplex est. Huius autem distinctionis ratio est: quia potest istud sumi secundum conditionem quæ subiacet diuinæ scientiæ: & hoc est secūndū quod habet esse determinatum in actu: & sic necessitatem habet. Vel potest ista res sumi sine ulla cōditione: & sic non est necessarium, quia potest considerari prout est in causis suis antequam sit in actu, & ibi non habet necessitatem: nec ibi tantum est scita à deo futura esse: non enim scit deus effectum contingentem esse determinatum in sua causa: quia esset falsa scientia, cum in causa sua non sit determinatus.

Ibi fu prà ad quintū.

¶Ad sextum dicendùm, quòd ad hoc argumentum quidam sic respondent, & dicunt quòd hoc antecedens, scilicet esse præscitum à deo, est necessarium: nec tamen consequens est necessarium, quia illa regula intelligitur tantum in illis cōditionalibus in quibus antecedens est causa consequentis. Sed quia regula illa non probatur à philosopho ex ratione causalitatis, sed ex ratione consequentiæ (secūdum quam ex necessario sequitur necessarium, siue sit causa, siue effectus) ideo aliter potest dici, q̄ antecedens est necessarium: absolute tamen ista res non ponitur subiacere diuinæ scientiæ, nisi dum est in actu secundū quod determinationem & certitudinem habet, ipsam enim necesse

Ibi fu prà ad sextum circa fi nem.

est esse dum est. Et ideo similis necessitas inferenda est in consequente, ut scilicet accipiatur ipsum quod est Socratem currere secundum quod est in actu: & sic determinationem & necessitatem habet. Vnde patet quòd si fumatur Sortem currere secundum hoc quod ex antecedēte sequitur, necessitatem habet: non enim sequitur ex antecedente, nisi secundum quod subsitat diuinæ scientiæ, cui subiicitur prout consideratur præsentialiter in suo esse actuali: unde sic etiam sumendum est consequens. Et hoc modo patet, quòd consequens necessarium est. necesse est enim Socratem currere dum currit.

CAPVT V.

¶Vtrum prædestinatio habeat certitudinem.

POSTHAEC etiam de prædestinatione restat inuestigare.

¶De qua hic ad præsens præter ea quæ dicta sunt, duplex consideratio erit. ¶Prima quidem, utrum prædestinatio certitudinem habeat. ¶Secunda, utrum necessitatem imponat.

1. d. 40. q. 3. arti. unico. ¶AD PRIMVM ergo sic proceditur. Videtur quòd prædestinatio certitudinem non habeat. Dicitur enim Apocal. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Aut hoc intelligitur de corona præsentis iustitiæ, aut de corona gloriæ. Sed non de corona præsentis iustitiæ: quia gratia quam quis habet, eo peccante destruitur: nec de subiecto in subiectum mutatur. Ergo intelligitur de corona glorię. Sed gloria nō est alicuius in statu uitæ, nisi secundum quod est ei prædestinata. Ergo uidetur q̄ unus possit accipere quod alij prædestinatum est: & sic prædestinatio certa non erit.

¶Præterea, Greg. in Mora. dicit, q̄ aliis cadentibus, in eorum locum alij succedunt. Sed locus gloriæ non potest dici eorum, nisi quia est ei prædestinatus. ergo idem quod prius.

¶Item in Psal. dicitur, Deleantur de libro uitæ, & cum iustis non scribantur. Sed non potest deleri de libro nisi quod ibi scriptum est. Cùm ergo prædestinatio sit liber uitæ, uidetur quòd aliquis à prædestinatione possit deficere: & ita certitudinē nō habebit.

¶Amplius, Eorum quæ non sunt determinata, nec in se nec in causis suis nō potest esse certitudo. Sed motus liberi arb. (quod est causa ad utrumlibet) non sunt determinati nec in se nec in causis suis antequam sint. Cum igitur effectus prædestinationis expleatur motibus liberi arb. qui sunt opera meritoria: sequitur q̄ prædestinatio nullam certitudinem habeat.

cap. 13. ¶IN CONTRARIVM est authoritas Aug. in lib. de correptione & gratia, dicentis, Certus est numerus electorum, qui non potest minui nec augeri.

¶Præterea, 2. Timo. 2. dicitur, Nouit deus qui sunt eius. Cum ergo diuina cognitio sit certa & infallibilis (ut suprà dictum est) & prædestinatio in sui ratione præscientiam includat: prædestinatio certa erit.

Ibi fu prà ad primū et secundū. ¶RESPONDEO dicendum, quòd cum diuina cognitio perfecta sit, certa est & infallibilis. Et ideo non solum numerus prædestinatorum deo certissimus est (licet incertus sit nobis) sed etiam numerus reproborum. Sciendum tamen est, quòd secundum statum præsentis iustitiæ, quidam habentes gratiam, perdunt eam, dum in peccata labuntur: & eis cadētibus, in eorum locum alij admittuntur, dum opera ipsorum in charitate facta, quæ sibi & aliis proderant (secundum quod charitas omnia merita sanctorum communia facit) ipsis peccantibus, eis prodesse desinunt ad æternæ uitæ meritum: eorum autem fructus in illis manet, qui in gratia perseuerant. Non tamen ita q̄ eadem gratia numero quæ in uno erat, ipso peccante, in alium transfinutetur. Vnde secundum statum præsentis iustitiæ, nunquam ecclesia destituitur existentibus in gratia: quia quibusdam peccantibus in gratiam alij à domino aduocantur. Et totum est certissimum apud deum. unde Apoc. 3. super illo uerbo, Tene quod habes, &c. dicit glo. cum sit deo certus numerus suorum, si quis labatur, alius misericordia in locum eius subinducitur: sicut per superbiam Iudæorum gentilitas subintrauit.

ubi sup prà ad 3. ¶Et per hoc patet responsio ad primū & secundū argumentū.

¶Ad tertium dicendum, quòd prædestinatio dicitur liber uitæ secundum quod in eo dicitur aliquid scribi, non solum quantum ad præsentem iustitiam, sed etiam quantum ad futuram gloriam. & sic nullo modo potest dici aliquis deleri de libro uitæ. Sed illud quod est ibi scriptū quantū ad presentē iustitiam tantum, dicitur deleri, non mutatione facta ex parte libri ut in eo aliquid fuerit quod postmodum non sit, sed ex parte illius, qui in eo scriptus erat: inquantum scilicet ipse mutatur à statu præsentis iustitiæ.

ubi sup prà ad quartū. ¶Ad quartum dicendum, quòd contingens futurum (ut motus liberi arbi.) quāuis non sit determinatum in causa sua: est tamē determinatum in esse suo secundum quod est in actu. Et sic subiacet certitudini præscientiæ, sicut suprà dictum est de futuris contingentibus in præcedenti capite.

CAPVT

¶*Vtrum prædestinatio necessitatem imponat.*

DEINDE inuestigandum est, utrum prædestinatio necessitatem imponat. Et uidetur q̃ sic: quandocũq; enim aliqua causa est tantæ uirtutis ad producendum effectum, quòd impediri non potest, necessitatem & coactionem inducit. Sed prædestinatio (quæ est causa salutis hominum) uoluntatem dei nominat, quæ impediri nõ potest. Vnde dicitur Hester 13. Non est qui tuæ possit resistere uoluntati. Ergo prædestinatio necessitatem imponit. Cui rei uidetur attestari Apostolus Ro.9. dicens, Cuius uult miseretur, & quem uult indurat. Et Psal. Omnia quæcunq; uoluit Dominus, fecit.

¶Præterea, Nulla uoluntas ligata uel impedita ad eliciendum propriũ actum, est libera sed coacta. Sed uoluntas humana per prædestinationem ligatur & impeditur ad eliciendum actum proprium quod est uelle: ut uidetur dicere Apostolus ad Ro.9. dum dicit, Non est uolentis nec currentis, sed miserentis dei. Interli. non est uolentis, scilicet uelle, & currentis, scilicet currere, id est operari. Ergo uoluntas humana per prædestinationẽ cogitur. Et sic idem quod prius. Hoc idem cõfirmatur per id quod dicitur Phil.2. Deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate, scilicet suã: ut dicit Interli. Ergo talis erit unusquisq; qualem uult deus, cum nihil possit nisi quod deus uult. Ad idem ostẽdendum ualet id quod dicitur Iohan.6. Nemo potest uenire ad me nisi Pater qui misit me, traxerit eum.

1. d. 40. q.4. ar.2. ¶Vlterius uidetur quòd deus sit causa reprobationis & excæcationis, sicut est causa prædestinationis: & eodem modo reprobatis necessitatem imponat.

¶Primo per id quod dicit Apostolus 2.Cor.4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. & una gl. exponit hoc de deo uero. Ergo ipse est causa excæcationis.

¶Ad idem est quod dicitur Ro.9. Cuius uult miseretur, & quem uult indurat.

¶Amplius, Secundum philosophum in posterioribus, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis. Sed uelle diuinum est causa quòd iste habeat gratiam: quia scilicet ipse deus uult. Ergo uidetur quòd non uelle dei, sit causa quare iste gratiam non habeat. Sed hoc est obduratio. Ergo ex parte dei accipienda est causa obdurationis.

¶Præterea, Sicut dicit philosophus in 2.phy. id quod per sui præsentiam est causa salutis nauis, scilicet gubernator, per sui absentiam est causa periculi. Sed deus per sui præsentiam in anima est causa gratiæ. Ergo per sui absentiam est causa obdurationis.

¶SED CONTRA, Nullus iuste culpatur uel laudatur, punitur uel remuneratur de eo quod ipsi necessitatem & coactionem ingerit, & cuius causa in ipso non est. Sed homo iuste laudatur uel culpatur, punitur uel remuneratur de his quæ ab eius uoluntate procedunt. Ergo prædestinatio uoluntati hominis necessitatem non ingerit, & obdurationis causa non existit.

1. d. 40. q.3. ar.1. cor. post me. ¶RESPONDEO dicendum ad primam quæstionem, q̃ licet prædestinatio certitudinem habeat, non tamen illa certitudo necessitatem saluandis imponit: sicut enim suprà dictum est in primo ca. Prædestinatio in suo intellectu includit præscientiam, uoluntatem, & prouidentiam. Prouidentia autem quamuis sit omnium (ut dictũ est) non tamen omnia necessario euenunt: sed secundum conditionem proximarũ causarum, quarum naturas & ordinem prouidentia non destruit, sed conseruat. Præscientia etiam non imponit necessitatem rebus: nec inquantum est causa, cum sit causa prima cuius cõditionem effectus non sequuntur, sed causæ proximæ. Nec inquantum certitudinem & determinationem habet: quia illa certitudo diuinæ præscientiæ attenditur non secundum quod res est in suis causis (in quibus est ut possibile futurum tantum) sed secundum quod habet esse determinatum in actu, prout est præsens, & non futura: ut suprà expositum est cap.4. Voluntas etiam cum sit causa uniuersalis & prima omnium rerum, non excludit omnes proximas causas rerum. Nec hoc est ex insufficientia uoluntatis, sed ex ordine sapientiæ ipsius, quæ effectus mediantibus aliis causis prouenire disposuit: ut sic etiam causandi dignitas creaturæ communicaretur. Vnde diuinæ uoluntatis efficacia exigit, ut non solum sit quod deus uult, sed etiam ut hoc modo sit sicut deus uult illud esse. Et ita patet quòd certitudo prædestinationis nullam necessitatem saluandis imponit.

1. d. 47. q.1. arti. 2. ad 2. ¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis dei uoluntas sit immutabilis & inuincibilis: non tamẽ sequitur quòd omnis effectus eius sit necessarius necessitate absoluta (quam habet res à causa sua proxima) sed solum necessitate conditionata: sicut etiam de præscientia dictum est.

¶Ad authoritatem autem Apostoli qui dicit, Cuius uult miseretur, &c. dicendum est, quòd Apostolus intendit quòd deus non

prædestinat aliquem uel infundit ei gratiam coactus: quasi ex necessitate naturæ uel iustitiæ uel ex meritis præcedentibus alicuius, sed ex mera liberalitate uoluntatis suæ. Et quòd ita debeat intelligi, patet per literam præcedentem de Iacob & Esau: de quibus ibi dicitur, Cum enim nondum nati essent, aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus sed ex uocatione dictum est ei, quia maior seruiet minori.

¶Authoritas etiam Psalmistæ non cogit dicere quòd uoluntas dei necessitatem imponat, sed quòd semper infallibiliter impleatur. Sciendum tamen est, quòd deus dicitur uelle aliquid dupliciter. Vno modo proprie: & sic dicitur uelle aliquid cuius uoluntas uere in eo est, & quod sibi complacet. Et hic dicitur uoluntas beneplaciti, quæ semper in omnibus infallibiliter adimpletur. Et de hac loquitur Psal. & Isa.46. Omnis uoluntas mea fiet. Alio modo dicitur uelle aliquid metaphorice, id est, per similitudinem, eo quòd ad modum uolentis se habet inquantum præcipit uel consulit, prohibet uel permittit aliquid. Et hæc dicitur uoluntas signi, quæ non semper impletur. De qua dicit Apostolus 1.ad Tim.2. Qui uult omnes homines saluos fieri. Cum tamen omnes salui non fiant, sed multi damnentur. De hac etiam dicitur Matt.23. Quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas: & noluisti.

¶Ad aliud dicendum, quòd uoluntas humana per prædestinationem non ligatur, nec impeditur ad eliciendum proprium actum, sed iuuatur. Ideo autem dicit Apostolus, quòd non est uolentis uelle, nec currentis currere, sed miserentis dei: quia nemo potest per conatum proprię uoluntatis consequi gratiam, uel per naturalia propria opus gratuitum elicere sine diuino auxilio. Vnde ipse Christus dicit Iohan.3. Sine me nihil potestis facere. Cuius ratio est: quia licet uoluntas hominis libera sit, tamen hanc libertatem non habet nisi à deo, qui est causa efficiẽs huiusmodi libertatis. Et sicut dicitur in libro de causis, Omnis causa primaria plus est influens super suum causatum, quàm causa secunda: quia uirtus & esse causæ secundæ totum est à causa prima. & sic actus & operatio causæ secundæ reducitur in causam primam, cuius uirtute operatur. Et per hunc modum dicit Apostolus, q̃ deus operatur in nobis uelle & perficere.

1. di. 8. arti. ult. cor. post princip. pinn.

¶Ad id uero quod dicitur, Nemo potest uenire ad me nisi Pater meus traxerit eum: dicendum quòd homo trahitur tripliciter: aliquando enim trahitur uiolentia, sicut Susanna trahebatur ad mortem: ut dicitur Danie.13. & Eleazarus trahebatur ad supplicium, ut dicitur 2.Machab.6. Et de hac tractione dicitur Prouer. 24. Qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Aliquando uero trahitur homo amore uel delectationibus allectus, uel beneficiis prouocatus: sicut trahitur puer ouo uel pomo sibi ostenso. unde dicitur, — trahit sua quemq; uoluptas. De hac tractione dicitur Oseæ 11. In funiculis Adam traham eos, in uinculis charitatis. Et Cant.1. Trahe me, &c. & Iohan.12. Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Aliquando autem trahitur timore supplicij territus: sicut trahuntur qui timent supplicia. De hac tractione dicitur Iac.2. Nonne diuites per potentiam opprimũt uos, & ipsi trahunt uos ad iudicia. Tractio ergo ista, de qua loquitur Christus (ut ostendit glos.) non est uiolẽtiæ, nec necessitatis, nec inuiti, sed uoluntatis & desiderij.

¶AD SECVNDAM quæstionem dicendum, quòd reprobatio in suo intellectu tria includit, scilicet æternam præscientiam meritorum, temporalem obdurationem siue excæcationem, & finalem damnationem. Primum, scilicet præscientia meritorum causam non habet: cum enim deus non accipiat cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed ex seipso res intelligat & cognoscat: nullo modo res futuræ possunt dici causa præscientiæ dei, sicut suprà in fine tertij capituli dictum est.

¶Item cum præscientia secundum propriam rationem non aliud dicat nisi simplicem notitiam futurorum, non importat aliquam causam: & ideo futurorum & præcipue malorum causa esse non potest: sicut suprà 3. capitulo dictũ est. Et secundũ hoc reprobatio est tantum præscientia culpæ, sed non causa.

¶Secundum autem & tertium, scilicet temporalis obduratio & finalis damnatio, duplicem causam habent, unam ex parte hominis per modum meriti, aliam ex parte dei per modum iustitiæ, culpæ merito pœnam adhibentis. Obduratio enim quandoq; dicitur actus uoluntatis obstinatæ in malo, cui pertinaciter adhæret. Et sic constat quòd obdurationis causa non est deus, sed homo, sicut nec alterius actus peccati inquantum deformis est. Aliquando autem obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ, quæ etiã excæcatio dicitur: quia gratia est quoddam lumen animæ, & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Aliquem autem carere gratia, ex duobus contingit: tum quia ipse non uult recipere: tum quia deus non ei infundit, uel non uult infundere. Horum autem duorum talis est ordo,

ut secun

ut secũdũ nõ sit nisi ex suppositiõe primi. Cũ em̃ deus nihil uelit nisi bonũ, nõ uult aliquẽ gratia priuare, nisi secundũ quod bonũ est: sed q̃ aliquis careat gratia, nõ est bonũ simpliciter. Vnde hoc absolute consideratũ, non est uolitum à deo. Est tamen bonũ ut careat gratia, si fua bonitas, ipsa enim bonitas deo est causa uolendi. Et ideo dicit Aug. in lib.83. quæstionũ, q̃ uoluntatis eius causa quærenda non est: nam ut idem dicit in lib. contra Manichæos, Qui dicit, quare deus uoluit facere cælum & terram, maius aliquid quærit q̃m sit uoluntas dei: nihil autẽ maius inueniri potest. Quamuis autem diuina uoluntas causam non habeat aliquid creatũ: nihilominus tamẽ potest ei aliqua uolendi ratio assignari, uel bonitas ipsius, uel aliquid quod ad bonitatis, uel sapiẽtiæ ipsius pulchritudinẽ ordinetur. Si enim nulla posset diuinæ bonitatis ratio assignari, cogeremur in quorũdam errorem declinare dicentiũ omnia procedere à deo secundũ simplicẽ uoluntatem: ut de nullo oporteat reddere rationem, quare* deus uult. Quod diuinæ scripturę manifeste cõtrariatur: quæ deũ perhibet secundũ ordinẽ suæ sapientiæ omnia fecisse: secundũ illud Psal. Omnia in sapientia fecisti, &c. Et Eccle.1. dicit q̃ deus effudit sapientiã suam super oĩa opera sua. Aug. etiã in lib.11. super Genũ. ad lit. dicit, Mouentur quidã dicẽtes, cur creauit deus quos futuros malos præsciebat? Et respondens dicit, quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus: sic enim eos fecit ut eis relinqueret unde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent.

*Aliàs, nisi quia.

¶COMPESCAMVS igitur humanam temeritatẽ quæ deo iniquitatis maculam imponere non ueretur: & approbantes dictum iustitiam, assignemus aliquas rationes, quare deus creat hominem, quem præscit esse damnãdum. Sit igitur prima ratio talis ex parte diuinæ liberalitatis, Melius est esse aliquid cũ aliquo defectu, quàm non esse simpliciter. Cum autem in peccatore damnando duo sint: uidelicet natura quæ bona est, & culpa quæ mala est: non debuit deus propter culpam subtrahere naturam, aliàs liberalitatem suam subtrahere uideretur. Sicut uidemus q̃ bonus artifex arcam facit, quam etiam præscit aliquam maculam cõtracturam. Et hæc ratio potest colligi ex illo uerbo Apo.2. Tim.2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Si autem obijciatur, q̃ artifex si sciret arcam in breui corruberendam, eam non faceret: respondendum est, q̃ si artifex sciret etiam in ipsa combustione suam sapientiam relucere, & arcam in igne non deficere, non propter hoc se subtraheret à factione ipsius. Vnde cum deus sciat etiam in dãnatis suã iustitiam & suam sapientiam relucere (dum culpam per supplicium punit) conueniens est, ut propter hoc non se subtrahat.

¶Secunda ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ. Bonum enim totius est melius quàm bonum particulare. Nam bonum particulare ordinatur ad bonum uniuersale, sicut imperfectum ad perfectũ. Ad ordinatam ergo prouidentiam pertinet potius promouere & cõseruare bonũ uniuersale, q̃ bonũ particulare, & aliquãdo propter bonum uniuersale, particulare negligere: imo aliquando contra particulare propter uniuersale facere. Sicut ad conseruationem reip. principes & rectores suspendunt latrones & interficiunt homicidas. Cum igitur natura humana per generationem propagetur & cõseruetur: si deus hominem damnandum propagari uel nasci non sineret, uel animam non infunderet, ordinem generationis humanæ destrueret. Et sic bono uniuersali particulare præponeret, & rectitudo suæ prouidentiæ causaretur: quod penitus est absurdũ. Congruum est igitur, ut propter generalius bonum fiat homo etiam damnandus, deo aliquid melius, puidẽte: ut dicit Apostolus ad Hebr. 11.

¶Tertia ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ & reuerentiæ simul. Nam quanto magis rector auget remp. & ipsos reip. conseruatores gloriosius promouet, & potioribꝰ donis remunerat: etiam cum supplicijs aliquorum, deprimendo, scilicet & cruciando eorum aduersarios & reipu. destructores: tanto laudabilior redditur. Cũ igitur gloriam beatorũ augeat, consideratio tormentorum hostium suorum, quæ ipsi dei beneficio euaserunt, congruum fuit ut deus etiam homines consideret quos sciebat esse damnandos. Beatis enim accrescit gloria de perditione malorum: tum quia gaudent de uindicta eorum, iuxta illud Psal. Lætabitur iustus cum uiderit uindictam. Tum quia ipsi eorum supplicia euaserunt: & propter hoc in gratiarum actiones & laudem & reuerentiam exuberant Creatoris. 2. Macha. 1. De magnis periculis à deo liberati magnifice gratias agimus ipsi, unde dicit Psal. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua Dñe. Et ideo dicit Aug. super Genũ. Frustra dicitur, Non debet deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim eos bonis profuturos, & iuste pro mala uoluntate puniendos. Hanc rationem innuit Apostolus Rom. 9. dicens, Volens deus ostẽdere iram, & notam facere potentiã suã, sustinuit in multa patiẽtia uasa iræ, apta in interitũ, ut ostẽderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriã.

¶ *Quare deus creet hominem, quem præscit esse damnandum.*

VLTIMO considerandũ est, quare deus facit hominem quẽ præscit esse dãnandũ. Sunt em̃ quidã uesani, qui deo in hoc iniquitatis maculã imponere nõ uerẽtur, dicentes eũ iniquũ & impiũ, qui opus suũ facit ad intolerabiles & interminabiles cruciatus.

¶Rationes igitur adducendæ sunt ad tantã uesaniã refrænandã, & dei iustitiã demõstrandam. Et primo ostendendũ est, q̃ uoluntas dei facientis hominem quem præscit esse damnandum, nõ est iniqua. Deinde ponendę sunt rõnes ꝓbabiles, quare deus facit hominẽ quẽ præscit esse damnandũ. Sciendũ est itaq;, q̃ ratio quare deus hoc facit, est sua uoluntas: quæ causa est omniũ quæ ab eo fiunt: unde dicit Aug. in 3. lib. de tri. Nõ nisi dei uoluntas causa prima est sanitatis ægritudinis, præmiorũ atq; pœnarum, gratiarũ & retributionũ. Hæc igitur sola est unde ortũ est quicquid est. Voluntas aũt eius iniusta uel iniqua esse nõ potest. Ex duobus em̃ contingit uoluntatem alicuius à rectitudine deuiare: uidelicet aut ex ignorãtia, aut ex affectione peruersa. Quæ quidẽ duo in deo in esse non possunt. Cũ em̃ sit summæ sapiens, ignorãtia in eũ nõ cadit: unde dicit Iob 12. Apud eũ est sapientia & fortitudo: & ipse habet cõsilium & intelligentiã. Et ideo clamat Apostolus Rom.11. O altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ dei, &c. Hinc etiã Iob 9. dicitur. Sapiens corde & fortis robore. Item cũ omnis artifex naturaliter diligat opus suũ, impossibile est opificẽ omniũ odire aliquã creaturã: & ideo affectio inordinata in eo esse non potest. Vnde dicitur Sap.11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorũ quæ fecisti: nec etiã odiens aliquid cõstituisti aut fecisti. Ex his ergo apparet dei uoluntatẽ creatricẽ omniũ iustissimã fore, nec maculã aliquã iniquitatis habere. Et hoc est quod dicitur Deut.32. Deus fidelis, & absq; ulla iniquitate iustus & rectus. Item Abacac.1. Mũdi sunt oculi tui, ne uideas malũ, & respicere ad iniquitatẽ nõ poteris. Et ideo dicit Psal. Iust⁹ Dñs, & iustitias dilexit, quãtũ ad ordinatissimã affectionẽ q̃ta tẽ uidit uultus eius, quantũ ad pfectissimã cognitionẽ. Licet aũt deus sit rectissimus, & nihil odiat eorũ quæ fecit: dicitur tamen odire aliqua metaphorice, nõ inquantũ ab ipso ꝓcedũt, sed inquantũ egrediuntur à regula rectitudinis suæ. Illud em̃ quod nõ esse uolumus, odire dicimur: unde cũ mala fiant cõtra regulam rectitudinis eius (quia sunt priuatio modi, speciei & ordinis, ut dicit Aug.) ea uult non esse: & ideo malos odio habere dicitur. unde Sapien.14. Odio sunt deo impius & impietas eius. Dicitur etiã odire illos quorum punitionẽ uult. Sic enim ad modũ odiẽ-

tis se habet. Et ideo dicit Psal. Odisti omnes qui operãtur iniquitatem, perdes omnes qui loquũtur mẽdacium. Quia uero diuina uoluntas est causa rerum omnium, ipsa causam habere nõ potest. Voluntati enim causa uolendi est finis, finis autẽ diuinæ uoluntatis est sua bonitas, ipsa enim bonitas deo est causa uolendi. Et ideo dicit Aug. in lib.83. quæstionũ, q̃ uoluntatis eius causa quærenda non est: nam ut idem dicit in lib. contra Manichæos, Qui dicit, quare deus uoluit facere cælum & terram, maius aliquid quærit q̃m sit uoluntas dei: nihil autẽ maius inueniri potest. Quamuis autem diuina uoluntas causam non habeat aliquid creatũ: nihilominus tamẽ potest ei aliqua uolendi ratio assignari, uel bonitas ipsius, uel aliquid quod ad bonitatis, uel sapiẽtiæ ipsius pulchritudinẽ ordinetur. Si enim nulla posset diuinæ bonitatis ratio assignari, cogeremur in quorũdam errorem declinare dicentiũ omnia procedere à deo secundũ simplicẽ uoluntatem: ut de nullo oporteat reddere rationem, quare* deus uult. Quod diuinæ scripturę manifeste cõtrariatur: quæ deũ perhibet secundũ ordinẽ suæ sapientiæ omnia fecisse: secundũ illud Psal. Omnia in sapientia fecisti, &c. Et Eccle.1. dicit q̃ deus effudit sapientiã suam super oĩa opera sua. Aug. etiã in lib.11. super Genũ. ad lit. dicit, Mouentur quidã dicẽtes, cur creauit deus quos futuros malos præsciebat? Et respondens dicit, quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus: sic enim eos fecit ut eis relinqueret unde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent.

*Aliàs, nisi quia.

¶COMPESCAMVS igitur humanam temeritatẽ quæ deo iniquitatis maculam imponere non ueretur: & approbantes dictum iustitiam, assignemus aliquas rationes, quare deus creat hominem, quem præscit esse damnãdum. Sit igitur prima ratio talis ex parte diuinæ liberalitatis, Melius est esse aliquid cũ aliquo defectu, quàm non esse simpliciter. Cum autem in peccatore damnando duo sint: uidelicet natura quæ bona est, & culpa quæ mala est: non debuit deus propter culpam subtrahere naturam, aliàs liberalitatem suam subtrahere uideretur. Sicut uidemus q̃ bonus artifex arcam facit, quam etiam præscit aliquam maculam cõtracturam. Et hæc ratio potest colligi ex illo uerbo Apo.2. Tim.2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Si autem obijciatur, q̃ artifex si sciret arcam in breui corruberendam, eam non faceret: respondendum est, q̃ si artifex sciret etiam in ipsa combustione suam sapientiam relucere, & arcam in igne non deficere, non propter hoc se subtraheret à factione ipsius. Vnde cum deus sciat etiam in dãnatis suã iustitiam & suam sapientiam relucere (dum culpam per supplicium punit) conueniens est, ut propter hoc non se subtrahat.

¶Secunda ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ. Bonum enim totius est melius quàm bonum particulare. Nam bonum particulare ordinatur ad bonum uniuersale, sicut imperfectum ad perfectũ. Ad ordinatam ergo prouidentiam pertinet potius promouere & cõseruare bonũ uniuersale, q̃ bonũ particulare, & aliquãdo propter bonum uniuersale, particulare negligere: imo aliquando contra particulare propter uniuersale facere. Sicut ad conseruationem reip. principes & rectores suspendunt latrones & interficiunt homicidas. Cum igitur natura humana per generationem propagetur & cõseruetur: si deus hominem damnandum propagari uel nasci non sineret, uel animam non infunderet, ordinem generationis humanæ destrueret. Et sic bono uniuersali particulare præponeret, & rectitudo suæ prouidentiæ causaretur: quod penitus est absurdũ. Congruum est igitur, ut propter generalius bonum fiat homo etiam damnandus, deo aliquid melius, puidẽte: ut dicit Apostolus ad Hebr. 11.

¶Tertia ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ & reuerentiæ simul. Nam quanto magis rector auget remp. & ipsos reip. conseruatores gloriosius promouet, & potioribꝰ donis remunerat: etiam cum supplicijs aliquorum, deprimendo, scilicet & cruciando eorum aduersarios & reipu. destructores: tanto laudabilior redditur. Cũ igitur gloriam beatorũ augeat, consideratio tormentorum hostium suorum, quæ ipsi dei beneficio euaserunt, congruum fuit ut deus etiam homines consideret quos sciebat esse damnandos. Beatis enim accrescit gloria de perditione malorum: tum quia gaudent de uindicta eorum, iuxta illud Psal. Lætabitur iustus cum uiderit uindictam. Tum quia ipsi eorum supplicia euaserunt: & propter hoc in gratiarum actiones & laudem & reuerentiam exuberant Creatoris. 2. Macha. 1. De magnis periculis à deo liberati magnifice gratias agimus ipsi, unde dicit Psal. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua Dñe. Et ideo dicit Aug. super Genũ. Frustra dicitur, Non debet deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim eos bonis profuturos, & iuste pro mala uoluntate puniendos. Hanc rationem innuit Apostolus Rom. 9. dicens, Volens deus ostẽdere iram, & notam facere potentiã suã, sustinuit in multa patiẽtia uasa iræ, apta in interitũ, ut ostẽderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriã.

¶ *Si autem obiiciatur, q̄ nullus debet procurare propriā reuerentiam, & alterū utiliter cū dispendio aliorum: respondendum est, q̄ hoc uerū esset, si fraudulentia, uel aliqua iniustitia cō mitteretur, sed q̄si iustitia nō deseritur, sed seruatur (ut in ꝓposito fit, sicut ostēsum est suprà) semp debet bonorū utilitas ꝓcurari.*

¶ *Quarta ratio sumitur ex parte diuinæ potētiæ & sapientiæ simul. Nullus enim rex præpotens & ueritatem diligens, debet occultare potētiam suam, & impotentiā simulare, ne infirmus & impotens reputetur. Item nullus bonus artifex debet occultare sapientiam suam, & ignorantiā simulare, ne inscius uideatur. Vnde dicitur Eccle. 20. Melior est qui celat insipientiā suam, q̄ homo qui abscondit sapientiā suam. Si ergo deus non fecisset quē sciebat esse dānandū, potuisset inscius & impotēs reputari: & q̄ plus posset malitia, q̄ diuina potentia uel sapientia. Cuius contrarium scriptum est Sap. 8. Sapientia uincit malitiam: attingit enim à fine usq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter.*

¶ *Hanc rationem tangit Apostolus Rom. 9. cum dicit, An non habet potestatē figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud uero in contumeliam?*

¶ *Si autē obiiciatur, q̄ nullus debet ostendere potentiam suam in alicuius iniuriam: respondendū est, q̄ deus ex hoc nulli facit iniuriam uel iniustitiam, nec homo de deo iuste cōqueri potest. nam quicquid boni habet, à deo habet, scilicet esse suum. Malitiam autē habet à seipso: ut suprà ostensum est. Vnde dicit Augu. super Gen. loquēs de futuris damnandis, A se habent uoluntatē malā, à deo naturā bonā & iustā pœnā. Quòd aūt homo de bono cōqueratur, iniustū est: & ideo dicit Apostolus Rom. 9. Nūquid iniqtas est apud eū? absit. & subdit, Nunqd dicit figmētū ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? Et Isa. 45. Væ q̄ cōtradicit factori suo testa de samiis terre: nunquid dicit lutum figulo suo, quid facis?*

¶ *Si aūt obiiciat, q̄ dānat' uellet poti' nō esse q̄ sic esse, iuxta illud Mat. 26. Bonū erat illi si nat' nō fuisset homo ille: ergo iniustitia fit illi: rīndendū est, q̄ licet dānati uellent potius nō esse q̄ sic esse, nō tñ absolute uellēt non esse. Nullus em potest simpliciter appetere destructionē sui esse, ꝓpter naturalē appetitū cuiuslibet rei ad esse. Cū aūt esse absolutū sit melius q̄ cōditionatū, nō debuit deus ꝓpter appetitū cōditionū, absolutum Esse cassare.*

¶ *Quinta ratio sumitur ex parte humanæ arrogantiæ. Si enim deus non fecisset aliquē hominē damnandū, humana præsumptio salutem suam ꝓprijs meritis, & non dei gratiæ ascripsisset: dum credidisset per uirtutē propriā, & suis naturalibus, uel ex suis operibus se posse saluari. Hæc ratio tāgitur Rom. 9. cum dicitur, ut secundum electionem propositū dei maneret: non ex operibus, sed ex uocāte dictum est, &c. Vnde Tit. 3. dicitur, Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et ideo ad humiliandam humanam superbiam loquitur Iob 40. dicens, Nunquid irritum facies iudicium meum, & cōdemnabis me, ut tu iustificeris? Et si habes brachium sicut deus, & si uoce simili tonas, circunda tibi decorem & in sublimi erigere, & esto gloriosus, & ego confitebor, quòd saluare te possit dextera tua.*

¶ SVNT ETIAM nonnulli, qui secundū suam dementiam, diuinam prouidentiam reprehendunt, dicentes, quòd deus talem hominem facere debuit, q̄ omnino peccare non posset: sequentes potius suam fatuam cōceptionem, quàm diuinæ prouidentiæ rectissimā rationem. *Si enim deus creasset hominem talem q̄ peccare non posset, plura inconuenientia sequerentur.*

¶ *Primum inconueniens est, q̄ libertas arbitrij tolleretur: & per consequens natura & nobilitas hominis cassaretur. Nobilitas enim hominis in hoc consistit, q̄ liberam habet electionem, dū ad utrumlibet flecti potest. Quod quidem animalia bruta quæ carēt ratione, non habent, licet sensum & sensualitatis habeant appetitum. Vnde dicere, q̄ deus facere debuisset hominem qui peccare non posset: simile est ac si diceretur, q̄ debuisset eum facere animal brutū, uel aliquid aliud minus nobile. Talibus contingit sicut dicit Psal. Homo cū in honore esset, non cognouit seipsum, cōparatus est iumētis insipientibus, & similis factus est illis. Hominis ergo nobilitas, quam cōtulit ei deus, est q̄ habet arbitrij libertatem, per quam potest ad utrumlibet flecti, habens discretionem boni & mali. Vnde dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu cōsilij sui. Et subditur; Ante hominem uita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Et ideo dicit Psal. Minuisti eum paulominus ab angelis, &c.*

¶ *Aliud inconueniēs est, q̄ meritorū & præmiorū ratio & iustitia deperiret. Nullus enim meretur de eo cuius causa & libertas in ipso non est. Vnde dicit Poëta, Quid meruere boues, animal sine fraude dolóue? Vnde ratio merendi ex parte nostra est in libertate arbitrij. Et cum omne præmium cadatur ex merito, cui respondet: si meritum nō esset sublata libertate arbitrij, præmiū non daretur; secundū illud Apostoli 2. Tim. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Ad hoc ergo ut cæleste præmiū daretur homini, oportuit ut meritum præcederet causatum ex conatu arbitrij, cui tale præmium datur: sicut dicit Apostolus 2. Tim. 4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, &c.*

¶ *Tertium inconueniens est, quòd bonitati & perfectioni uniuersi detraheretur. Nam perfectio uniuersi cōsistit in hoc, quòd omnes gradus bonitatis creaturæ communicabiles continet. Si autem natura humana à suo gradu translata, in altiorem per dei prouidentiam mutaretur, quamuis aliquod bonum humanæ naturæ accresceret: tamen bonitati uniuersi aliquid detraheretur, dum non omnes gradus bonitatis impleti essent, illo gradu ex quo natura humana traslata esset, uacuo remanēte. Cum autem bonum uniuersi excedat bonum particulare cuiuscunq; naturæ creatæ (sicut etiam bonum gentis excedit bonum singularis hominis, ut in primo Ethi. dicitur) debuit deus humanam naturam facere qualem fecit, scilicet quæ peccare posset, ut omnes gradus bonitatis impleret. Vnde dicitur Deut. 32. Dei perfecta sunt opera.*

¶ *Quartum inconueniēs est, quia impediretur illud ex quo apparet deus laudabilis. Nam in peccatis apparet etiam deus multum laudabilis, dum per misericordiam parcit, & per iustitiam punit. Cum ergo id ex quo apparet deus laudabilis, non debeat impediri, non debuit deus omnino impedire peccatum, faciendo hominem qui peccare non posset, ut perpetuo dici posset illud Psal. Magnus Dominus & laudabilis nimis, &c.*

¶ *Quintum inconueniens est, quia si homini daretur q̄ peccare non posset secundum conditionem suæ naturæ, arbitrij liber tate seruata, quædam contradictionis implicatio sequeretur. Arbitrium enim ideo dicitur liberum, quia ad utrumlibet flecti potest: potest enim aliquid facere & non facere, & potest facere bonum & malum. Si ergo haberet liberum arbitrium ad peccandum, & peccare non posset per naturam, duo contradictoria essent simul: quod est impossibile.*

¶ *Si autem obiiciatur de arbitrio diuino uel angelico, q̄ cum sit liberum, peccare non potest: dicendum est, q̄ cum deus non habeat esse causatum, uel dependens ab aliquo, secundum conditionem suæ naturæ, deficere nunquam potest, nec quantum ad esse, nec quantum ad rectitudinem bonitatis: & ideo peccare non potest. Sed quælibet creatura habet esse dependens & causatum ab alio, scilicet à deo: & ideo secundum conditionem suæ naturæ quælibet creatura deficere potest, & quantum ad esse & quantum ad rectitudinem uoluntatis. Vnde dicit Grego. q̄ omnia tenderent in nihilum, nisi manu Conditoris tenerentur. Et ideo quibuscunq; confertur, ut in bono sic confirmentur, ut peccare non possint: hoc non habent per naturam, sed per dei gratiam, per quam filij dei efficiuntur, & quodammodo diuinæ naturæ consortes: secundum illud Psal. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.*

¶ *Patet igitur ex præmissis, q̄ omnia quæ à deo fiunt, & bona & ordinata sunt. Et ideo dicitur Gene. primo, Vidit deus cuncta quę fecerat: & erant ualde bona. Apostolus etiam dicit Rom. 13. Quæ à deo sunt, ordinata sunt.*

PRAEDICTORVM EPILOGVS.

¶ *Non posse naturaliter ab homine sciri, quare deus in particulari hunc prædestinet, & hunc uel illum reprobet.*

QVAMVIS autem superius inductæ sint rationes ad ostendendum quòd nulla iniustitia apud deum est, ex eo q̄ facit hominem quem præscit esse damnandum: unusquisq; tamen caueat diligenter, ne nimis incautus præsumat assignare causam in speciali: quare hunc uel hos determinate deus eligat, & illum uel illos non eligat. Hoc enim nullus mortalium scire potest, nisi forte deus uellet hoc alicui specialiter reuelare. Vnde dicit Augustinus. Cur potius hunc uel illum deus liberet uel non liberet, scrutetur qui potest, tam magnum profundum iudiciorum dei: uerumtamen caueat præcipitium. Item quare hunc trahat & illum non trahat, noli diiudicare, si non uis errare. Et Rom. 11. Non plus sapere, quàm oporter sapere: sed sapere ad sobrietatem. Qui enim hoc præsumeret perscrutari, deo non præstaret obsequium, sed sibiipsi iudicium generaret: iuxta illud Prouerb. 25. Sicut qui mel multum comedit, non est bonum: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: illo scilicet disponente à cuius narratione cunctæ linguæ deficiunt. Qui & ipse consummatio sermonum existens, est rex regum & dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnum non corrumpetur in secula seculorum. Amen.

¶ *Insignis angelici doctoris diui Thom. Aquinatis de diuina præscientia & prædestinatione tractatus, per Io. Danielis sacræ paginæ bacchalarium Louanien. studiosissime reuisus & correctus explicit.*

¶ Laus uni & trino.

THOMAE

THOMAE DE VIO CAIETANI S. ROM. ECCLESIAE *Card. ordinis Prædicatorum, de infinitate Dei absolutissima Quæstio.*

¶ *Vtrum deus gloriosus sit infinitæ uirtutis.*

QVAERITVR utrum Deus gloriosus sit infinitę uirtutis. Et arguitur quòd non. Primo, Quia aut deus mouet cælum effectiue & immediate: aut non effectiue, sed ut finis tantum, uel effectiue & mediate. ¶ *Si primo modo, & est infinitæ uirtutis, ergo motus cæli esset in non tempore. quod est contra sensum. Consequentia patet ex 8. Phy. tex. 79. & primo cæli, tex. 52. & secundo cæli. cō. 58. & alibi, &c.*

¶ *Si secundo modo aut tertio, & est infinitæ uirtutis, ergo habetur in rerum natura una uirtus: quæ si moueret effectiue & immediate, motus fieret in non tempore. Tunc ultra, sed possibile est uirtutem illam infinitam mouere effectiue & immediate: ergo possibile est ex ea sequi motum in non tempore: quod est impossibile simpliciter. Prima cōsequentia ex antedictis est euidens. Affirmatio uero ultimi antecedentis patet ex eo q̄ uirtus infinita nec est alligata causalitati finali motus, nec mediate causalitati effectiuæ eiusdem, quin possibile sit ipsam ab his absoluti, alio quin infinita uirtus non esset.*

¶ *Si dicatur q̄ hæc ratio supponit deum agere naturaliter (id est non quantū uult, sed quantū potest) & q̄ hoc non est necessariū: quia deus est natura intellectualis, cuius proprium est agere secundum intellectus sui diffinitionem, ut artifices facere uidemus. & consequenter deus tanta uelocitate mouet, non quin plus posset, sed quia sic explicandæ suæ arti expedire uidet.*

¶ *Contra hoc primo. Quia saltem habetur intentum secundum Arist. & Auer. cæteroscę philosophos tenentes deum licet intellectualem, naturali tamē necessitate agere. Demonstratio siquidem posita in primo cæli tex. 90. ad ostendendam unitatē mundi manifeste supponit hoc, ut patet ex dubio ibidem moto ab Alex. & Auer. & S. Tho. & cæteris. Venatio etiam numeri intelligentiarum iuxta numerum motuum cęlestium in 12. Meta. tex. 42. hoc idem ponit. Numerus enim motorum non adæquatorum non potest ex motuum numero efficaciter concludi, cum possit facile quispiam dicere, plures motus ab eodem excedente motore fieri. Inconueniens quoq; reputatur ab Arist. 8. Physi. tex. 79. q̄ uirtus finita & infinita possint æquali tempore mouere, quod tamen ex hac responsione sequeretur. Auer. quoq; 8. Phy. cō. 11. & primo cæli. cō. 21. & Auic. 6. Meta. hoc idem tenere uidentur. Secundo. Quia ut dicitur primo ptiorum, & primo cæli tex. 119. id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile. Sed ad uirtutem infinitam positam in rerum natura, licet agentem libere, sequitur falsum impossibile, scilicet posse fieri ab ea motum in non tempore: ergo ipsam esse in rerū natura est simpliciter impossibile. Probatur minor. Tum quia non est impossibile deum uelle uti tota uirtute sua, ut inductiue patet in omnibus agentibus. Et ut dicitur in primo cæli. tex. 102. ab uniuersali manifestata per inductionem in omnibus sensibilibus, non est resiliendum. Tum quia considerata tantum uirtute diuina infinita, & non considerato modo agendi (qui est posterior, scilicet agere per libertatem) sequitur motum fieri in nō tempore: quamuis non de facto, tamen quantum est ex ratione potentiæ motiuæ. Constat autem non solum esse impossibile illud ad quod sequitur de facto ponit aliquod impossibile in rerum natura, sed etiam illud, ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter. Vnde hoc posset exēplificari sic, Quemadmodū positio tua duo dicit, scilicet q̄ est uirtus infinita, & q̄ agit libere: sic consequētur ego deduco duo. Ex primo quidem, quòd fieret motus in non tempore, ex secundo autem q̄ de facto hoc falsum est. Ex quibus simul infertur q̄ ad infinitam uirtutem, licet agentem libere, sequitur aliquod falsum impossibile: & consequenter ipsam inueniri est impossibile.*

¶ *Secundo arguitur sic, Omnipotentiæ actiuę in natura respondet aliquod possibile ex potentia passiua, & econuerso (ut dicitur in primo cæli cō. 124. uel saltem respondet aliquod possibile manifestatiuum totius illius uirtutis actiuæ, ut sic aliter frustra esset: cum potentia sit propter opus 2. cæli. tex. 17. Sed uirtus diuina motiua est infinita per te. ergo sibi respondet saltem possibiliter aliquis motus manifestatiuus infinitatis illius. Hoc autē est impossibile: quia aut ille motus esset corporis infiniti, quod impossibile est inueniri: aut corporis finiti in non tēpore, quod est impossibilius: aut esset corporis finiti in tempore æterno, ut est motus cæli. & hic non concludit infinitam uirtutem motoris, sed immutabilem & immaterialem: alioquin omnes motores cęlorum essent infinitę uirtutis. Et confirmatur, Quia quantitas uirtutis actiuæ ex effectus quantitate cognoscitur: ut dicitur in primo cæli tex. 116. Vnde cum deus non possit producere effectum infinitum (ut communiter tenetur & à philosophis & à theologis) consequens est q̄ uirtus diuina infinita non sit. Et confirmatur secundo ex 4. Phy. tex. 131. sic, Si impossibile est esse mobile, impossibile est esse motiuum, & ecōuerso: & similiter, Si impossibile est esse mobile uelocitate infinita, impossibile est esse motiuum uelocitate infinita. Sed impossibile est tale mobile inueniri: ergo & motiuum infinitæ uirtutis.*

¶ *Tertio arguitur à credentibus se arguere ex cō. 38. secundo de cælo. ubi Auer. dicit, q̄ si motor non haberet potentiam terminatam, ergo neq; naturam terminatam: & sic intelligerentur ex sua natura motores infiniti: & non intelligerētur ex suo esse res propriæ ei, &c. Ex illo enim commento arguunt, q̄ infinita uirtus est ens impossibile inueniri in rerū ordine: quia si ponatur, sequeretur, inquiunt quidam, q̄ totum nō esset maius sua parte. accepta enim uirtute illa infinita, & diuisa secundum intellectum in duas quasi partes: ex quo quāuis est uirtualiter, cū quælibet pars infiniti sit infinita, & unum infinitum non sit maius alio: consequens est q̄ tota uirtus infinita est æqualis cuilibet suarum partiū, quod est impossibile. Et ad hoc deducit ibi Auer. cum dicit, q̄ si esset motor infinitus, intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij uero eandem inde uolentes deducere conclusionem, dicunt ideo esse impossibile ens habēs uirtutem infinitam, quia infiniti proprium esse occupare totum. & ideo si daretur infinitum secundum uirtutem, occuparet omnē uirtutem, nec cōpateretur secum aliquā aliam uirtutē: & sic periret ordo uniuersi. Et quia infinita natura contineret & occuparet infinitas naturas, natura autem est primum principium motus: ideo dixit, q̄ intelligerentur ex sua natura infiniti motores. Potest tamē difficilius, & ad mentem Auer. ibidem argui sic, Causa finitatis intensiuæ est distinctio formarum: & hæc est cōmunis formis materialibus & immaterialibus: ergo finitas illa est communis omnibus formis. Antecedens probatur. Tum quia distinctio formarū mouentium est causa finitarum proportionum ad mobilia: nisi enim esset diuersa natura mouētis Solem, à natura mouentis Saturnum, non posset reddi ratio suarū cōmensurationū ad mobilia propria. Tum quia constituitur formarū, ex quibus oritur earū distinctio, sic se habere necesse est, q̄ unum aliquid claudit positiuum, quod reliquum non claudit, & econuerso. Ab infinito autem nullum positiuum excluditur: ac per hoc periret multitudo & differentia motorum.*

¶ *Quarto arguitur sic, Si deus esset infinitæ essentiæ, sequeretur, q̄ nullum ens esset perfectius alio. hoc est falsum: ergo. Consequentia probatur supponendo, q̄ perfectio attendatur penes accessum ad summum: quod etiam habetur in proposito ex 10. Meta. co. 7. ubi dicitur q̄ primus motor est mensura omniū substantiarum. Hoc enim stante deducitur consequētia sic, Eorum quorum nullum est alio propinquius summo, nullum est alio perfectius. sed si deus est infinitus, nullum aliorū entium est sibi propinquius alio, quia à quolibet distat in infinitum. ergo inter entia alia à deo non datur perfectius & minus perfectum.*

¶ *Quinto arguitur authoritatibus. Et primo Auer. 8. Phy. co. 79. ubi negat primum motorē esse infinitum. Secundo in secundo cæli com. allegatur 38. & 30. ubi subdit q̄ infinitas intensionis impossibile est q̄ inueniatur in formis inquantum sunt formæ. Et cōfirmatur hoc idē in co. 71. & in De substātia orbis ca. 3. &c. Arist. quo q̄ in secundo cæli tex. 71. testimonium huic parti perhibet dum dicit, q̄ si adderetur stella orbi erratico, ultimus orbis esset in labore. Constat enim, ut ibidem. & in co. 58. declarat Auer. q̄ ultimum orbem reuoluere alios, est moeorem eius hoc facere, quem omnia desiderant, quem cōstat esse deum: & consequenter nihil aliud est dicere, ultimus orbis esset in labore, quàm deus esset in labore. Hoc autem non sequeretur si deus esset infiniti uigoris: ergo.*

¶ IN OPPOSITVM est authoritas Aristo. 8. Physi. tex. co. ult. ut entis infinitate pro medio termino ad concludendum deum esse incorporeum.

¶ IN HAC QVAESTIONE tria sunt agenda. ¶ Primo declarabitur titulus. ¶ Secundo probabitur pars affirmatiua. ¶ Tertio respondebitur rationibus ad oppositum.

TITVLVS QVAESTIONIS.

¶ QVO AD PRIMVM, Cum finiti & infiniti ratio quantitati congruat (ut dicitur primo Phy. tex. 15.) & quantitas diuidatur in successiuam & permanentem, & hæc in quantitatem molis & perfectionis, supponamusq; deum esse in corporeum & immortalem, &c. consequens est, quòd nec de quantitate durationis, nec molis quæstio præsens sit, sed de quantitate perfectionis, an infinita sit. Quia uero infinitum negatio

nem claudit, non est putandum priuatiue teneri, sed ut communiter & uere dicitur negatiue: quia non quæritur utrum deus non habeat perfectionis terminos, quos sua uel alicuius alterius natura nata est habere: sed simpliciter quæritur utrum nullos habeat perfectionis terminos. Et licet mutuo se consequantur infinitas uirtutis & infinitas essentiæ: diuersa tamen quæsita formaliter sunt, & diuersa habent propria media. Propter quod diuus Thom. in 7. qō. primæ partis tractat infinitatem essentiæ dei, & in qō. 25. infinitatem suæ potentiæ. Vnde quæstio nostra de infinitate uirtutis inquirens si infinitatē essentiæ quasi pertranſibit, arguenda insufficientię non est. Veritur ergo hoc in loco in dubiū, an uirtus seu potentia dei glorioſi sit tantæ perfectionis quòd nullis perfectionis limitibus angustetur, an non. Verbi gratia, applicando quæstionem ad uirtutem motiuam, an uirtus motiua dei glorioſi sit tantæ perfectionis, quòd quantum est ex se, nullo limite claudatur, sed quacunq; uelocitate data possit facere maiorem: an concludatur aliquo termino, puta quòd ultra uelocitatem 24. horarum non possit facere maiorem. Et hæc de primo.

Deus est ipsum esse per essentiam excedens in nobilitate omnia, & singula etiam simul sumpta.

¶QVOD AD SECVNDVM, Quia non est intentionis præsentis discutere difficultatem hanc nisi inter Peripateticos, & horum duos tantum, principem, scilicet eorum, & Auer. à quibus metaphyſicalis media propria ad infinitatem substantiæ diuinę aut non habemus, aut sic, ut nefas uideatur mortalibus daci multorum imperitiæ exponere: ideo duabus tantum uiis propoſitum ostendetur. Vnum tamen de ipsa diuina essentia præmittendo, scilicet quòd est ipsum esse per essentiam, & totam essendi uirtutem præhabens, superexcedensq; nobilitates omnium terum, quæ fuerunt, & quæ sunt, quæ possunt esse, etiam simul sumptarum. Quòd enim sit ipsum esse per essentiam, Aristo. 2. Meta. tex. 4. & Auer. 12. Metaphy. cō. 51. testantur. Quòd uero ipsum esse per essentiam, totam essendi uirtutem præhabeat, apud sapientes penetrantes terminos, in dubium uerti non potest: sed ut communis animi conceptio est, quemadmodum incorporalia non esse in loco. Exprimitur quoque ab Auer. in com. 21. 5. Meta. ubi dicitur in deo contineri nobilitates omnium generum: cuiusque siquidem rei nobilitas secundum aliquam essendi rationem est. Confirmatur q; ab eodem in 12. Meta. cō. 18. & 36. ubi dicit, in primo motore omnia contineri actu, & in com. 51. Quòd autem omnium nobilitates simul sumptæ deficiant à nobilitate prima, ex eo patet quòd cum ipse ita sit summum ens quòd cæterorum nobilitates claudat in se nobiliſsimo modo: tanto omnibus præstat, quanto eorum in se naturas nobiliori habet modo: habet enim omnia in se per modum sui, qui est purus actus omnino. Vnde ridiculum est quod quidam non sunt ueriti scribere, scilicet quòd eum dupliciter possit intelligi deum habere in se perfectiones omnium: uno modo sic, ut habeat in se unam simplicem essentiam præhabentem omnia, ut pura actualitas: alio modo sic, ut habeat in se gradus perfectionales correspondentes singulis perfectionibus contentis. Si secundo modo uerificaretur, tunc deus esset perfectior cæteris simul sumptis, si uero primo modo, non concluditur deum esse perfectiorem omnibus simul, sed singulis. Et quia primo modo uerificatur, ideo ex his non habetur deum esse perfectiorem omnibus simul sumptis. Ridiculum inquam est, quia puerile est in philoſophia æquare perfectiones particulares perfectionibus uniuersalibus. Non enim est possibile secundum rem, neque secundum intellectum (etiam data fingendi licentia) ut aliquid sit melius ipsa bonitate per essentiam, aut magis ens ipso esse per essentiam, aut magis uiuens, aut intelligens, &c. quàm ipsa uita, & ipse intellectus per essentiam. Si ergo deus secundum ueritatem est huiusmodi, quomodo potest aliquid eo perfectius fingi? Vnde Aristo. 12. Meta. tex. 39. notanter concludit deum esse uiuum & sapientem, &c. ut Platoni attributum dogma confutaret, quòd nobilitates entium diuiſit, ponens aliud esse per se unum, & aliud per se ens, & aliud per se uitam, &c. Vnde sicut Leo platonicus esset perfectior non ſolū singulis, sed omnibus leonibus simul, quatenus leones sunt, & si infinities infiniti leones particulares essent, omnes à per se leonis nobilitate deficerent: sic omnia entia per participationem à primo per essentiam ente necesse est deficere. Quod etiā ex causalitate æquiuoca primi super omnia manifeste patet.

¶HAC IGITVR primi entis nobilitate præhabita, ostendendum est an uirtus eius sit infinita intensiue.

¶Prima ergo uia ex fine 8. Physi. sumitur sic. Aristotel. (ut Auer. com. ultimo inquit) concludit in secunda figura deum non esse uirtutē in corpore, sic. Nullum corpus aut uirtus in corpore est infinitum. primus motor est infinitus, ergo primus motor non est corpus, nec uirtus in corpore. Probatur maior, quia uirtus infinita aut esset in corpore infinito, & hoc non datur: aut in corpore finito, & hoc ostensum est esse impoſsibile. Minor uero, quia mouens tempore infinito est uirtutis infinitæ, primus motor est huiuſmodi: ergo. Iste est proceſsus Aristo. in quo manifeste utitur infinitate uirtutis pro medio termino. Nec refert, siue sic siue aliter formetur proceſsus Arist. quoniam quocunq; modo formetur, in idem redit, ut patet in textu.

¶Quidam autem peruertentes textum, dicunt, quòd Aristotel. sumit quidem pro medio infinitam uirtutem, sed uirtus infinita potest esse dupliciter. Vno modo intensiue: & sic non accepit Aristot. Alio modo secundum durationem: & sic intellexit. Ita quòd maior est, Nulla uirtus in corpore est infinita secundū tempus, &c. Sed contra hos ex hoc proceſsu arguitur sic, Præmiſsæ alicuius syllogiſmi probatæ anterioribus syllogiſmis, in eo sensu sunt sumendæ, in quo fuerunt conclusæ in præcedentibus rationibus. iſta patet de se. Sed præmiſsæ syllogiſmi facti in tex. ult. fuerunt probatæ per alias rationes factas, ut ibidem fatetur etiam Aristot. ergo accipiendæ sunt in sensu, in quo probatæ sunt. Constat autem quòd præmiſsæ illæ probatæ sunt loquendo de infinitate intensiua. ergo accipiendæ sunt ut loquuntur de infinitate intensiua. Diſcursus bonus, & ultima tantum propoſitio restat declaranda. Quæ sic declaratur. Maior huius syllogiſmi fuit conclusio probata in tex. 79. quo ad hoc, quòd uirtus infinita non potest esse in magnitudine finita. & fuit conclusio probata in 3. Physi. longo proceſſu, quo ad hoc quòd magnitudo infinita non datur. Sed in tex. 79. non potest inficiari, quin loquatur de uirtute infinita intensiue, ergo prima præmiſsa loquitur de uirtute infinita intensiue. Minor uero est conclusio probata ab Aristo. in hoc textu ex conclusione textus 78. Probat enim hic primum motorem esse uirtutis infinitæ, quia mouens tempore infinito est uirtutis infinitæ, ut ibi pröbatum fuit. Ad illum enim textum expreſse in hoc loco se remittit Aristo. dicens, q; impoſsibile est à finito moueri aliquid secundum tempus infinitum, ut monſtratum est nunc. Constat enim quòd nullibi probatum est, niſi in tex. 78. Aperti ſsime autem liquet etiam cæcis, quòd in tex. 78. non est ſermo niſi de finita & infinita uirtute intensiue. ergo altera etiam præmiſsa loquitur de infinitate intensiua. Superfluum autem esse duxi adducere demonſtrationes Aristo. in tex. 78. & 79. ut ostendam ibi ſermonem haberi de finitate & infinitate intensiua. Rationes enim adeo apertæ sunt, ut ostenſione haud egeant: exigitur tamen ad hoc ut uideantur. Et ne ſuſpenſum quempiam reddamus donec librum Physi. uiderit, fideliter ipſas demonſtrationes adduximus. Demonſtratio ergo habita in tex. 78. ad ostendendum quòd motus in tempore infinito non potest fieri à uirtute finita, est ducens ad impoſsibile. Et accipit primo ab aduerſario eius poſitionem, scilicet quòd ſit ita, quòd A uirtus ut centum moueat B mobile centum cubitorum in C tempore infinito. Deinde adiungit huic propoſitionem poſsibilem, scilicet, quòd D. uirtus ut decem, quæ est decima pars uirtutis ut centum moueat E mobile decem cubitorum, quod est etiam decima pars primi mobilis in tempore Z. Et tunc arguitur ſic, Hoc tempus, in quo mobile decem cubitorum mouetur à uirtute ut decem, non est æquale tempori illi, in quo mobile centum cubitorum mouetur à uirtute ut centum, ſed minus eo. Quia demonſtratum est in 6. quòd cæteris paribus totum mobile, seu mobile maius, maiori tempore eget, ad pertranſeundum aliquod certum ſignum, quàm pars eius, seu mobile minus. & ad ſenſum patet. Vel ſecundum Auer. (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore, scilicet maius mobile reſpectu alicuius ſigni pertranſeundi, seu, quod idem est, condiuidendo tempus mobile: aliter non esſet uerum: quia, ut dicitur in 7. Physi. tex. 36. media potentia mouet medium mobile in æquali tempore per æquale ſpatium. Cum ergo illud tempus ſit infinitum, restat quòd hoc ſit finitum. Sit ergo tempus Z decem horarum: & tunc arguitur ſic, Si augeatur uirtus ut decem, donec conſumat, aut adæquet uirtutem ut centum, & ſimiliter augeatur mobile decē cubitorū donec cōſumat uel æquet mobile centum cubitorum: necesse est proportionaliter augeri tempus Z decem horarum, donec conſumat, aut adæquet tempus in quo uirtus ut centum, mouet mobile centum cubitorum: quia necesse est æquales uirtutes mouere æqualia mobilia tempore æquali. Sed infinitum non potest conſumi, nec aliquid potest ei multiplicatum æquari. ergo tempus quo uirtus ut centum mouet, impoſsibile est esse infinitum, quod erat probandum.

¶Demonſtratio autem poſita in tex. 79. probans, quòd in magnitudine finita non potest esse uirtus infinita, est etiam ad impoſsibile. Et primo ſupponit tria. primum est, quòd maior uirtus motrix facit æqualem motum in minori tempore. Secundum (quod ex primo ſequitur) est, quod infinita uirtus facit plus in æquali tempore quàm finita. Tertium est, quòd omnis motus est in tempore. Quibus ſtantibus arguitur ſic, Si in magnitudine finita esset uirtus motiua infinita, ſequeretur quòd in æquali tempore æqualiter mouerent uirtus finita & uirtus infinita. hoc autem est impoſsibile: ergo. Conſequentia declaratur ibidem ſic, Sit A tempus unius horæ in quo uirtus infinita mouet: & ſit B tempus mille horarum in quo uirtus finita, puta ut centum mouet. Tunc cum quanto uirtus motiua fit maior, tanto tempus in quo mouet, fiat minus per ſuppoſitiones, augeatur uirtus motiua ut centum in tanta proportione, in quanta tempus unius horæ exceditur à tempore mille horarum. Et tunc manifeste patet, quòd in æquali tempore æqualiter mouebit uirtus illa finita in mille cupla proportione ad uirtutem ut centum, & uirtus infinita. quod erat impoſsibile deducendum.

¶Ex his ſam manifeſte patet, quòd nunquam fit ſermo de infinitate durationis, ſed ſemper de finitate & infinitate intenſiua: ut qui his oblatis hoc non uidet, non egeat medio, ſed ſenſu intellectuali. Et confirmatur, Præmiſſæ iſtius ultimi ſyllogiſmi intellectæ, ut dicunt de infinitate durationis: aut aſſumuntur ab Ariſto. ut per ſe notæ, aut ut probatæ. Non ut per ſe notæ, quoniam ſunt aut falſę, aut maxime dubitabiles: tum quia ſol habet uirtutem motiuam tempore infinito motu alterationis: tum quia totum corpus cæleſte mouet actiue motu locali ſphæram ignis & ſupremum a ēris tempore infinito: & tamen conſtat q; hæc ſunt corpora. nec ſecundum ueritatem apparet aliquid cogens niſi loquentes ad dicendum, quòd uirtus corporea actiua est neceſsario finita ſecundum durationem. Vnde Arist. aſſumēs ut per ſe nota ea quæ ſenſus perhibent esse falſa, plurimum peccaſſet. Nec ut probatæ, quia nullibi inueniuntur in hoc ſenſu probatæ. ergo.

¶Et quoniam quæſtionem hanc non aggredimur ea ratione ut ſciamus quid ſenſerit Ariſto. quoniam hoc à philoſophia extraneum est: ſed ut ſciamus qua ratione hoc concluſum ſit, & in proceſſu prædicto ambiguitas magna est circa probationem minoris (quæ est quæſtionis huius obiectum) ideo uidendum hic est quàm efficaciter minor illa probetur. Est autem ratio dubitandi: quia Com. tex. 78. (ſcilicet, mouens tempore infinito est infinitum, ex qua probatur minor. tex. ult. ſcilicet primus motor est infinitus) loquitur de mouente tempore infinito ex parte mobilis: ut patet ex ratione probante ipſam. cōdiuidit enim tempus mobile. minor autem iſta loquitur de mouente tempore infinito ex parte magnitudinis ſeu ſpatij ſuper quod fit motus: ut patet in motu cæli. Primus enim motor non alter mouet tempore infinito, niſi quia mouet cælum tempore infinito. Constat autem quòd nec tempus, nec motus cæli habet infinitatem ex parte mobilis, ſed ex parte ſpatij infinities pertranſeundi. Constat autem quòd ad mouendum tempore infinito primo modo, requiritur uirtus infinita, ut patet ex demonſtratione Ariſt. tex. 78. & hoc ſiue uirtus illa ſit corporea, ſiue incorporea, permanet uerum. & quòd ad mouendum tempore infinito ſecundo modo, non requiritur uirtus infinita: ut patet de motore orbis lunæ: qui est uirtutis finitæ: & ſufficiens est mouere motu æterno. Eodem ſiquidem uigore, quo ſemel potest mouere ſuum orbem, potest infinities iterare motum illum: quia est inalterabilis & immutabilis uirtutis: & ut dicitur in 8. Physi. tex. 81. ſemper ſimiliter ſe habens in ſe & ad mobile, ſemper idem faciet.

¶Et ut clarius percipiatur nodus quæſtionis, ſciendum est ex 6. Phy. longo proceſſu, quòd tempus motus condiuiditur mobili, & condiuiditur magnitudini, ſuper quam est motus. Et ſimiliter dupliciter infinitum eſſe contingit. Vno modo ex parte quantitatis mobilis: alio modo ex parte quantitatis ſpatij. Mobili quidem condiuiditur tempus, & ex eo infinitatur: quia ſi aliquod certum ſignum in aliquo ſpatio deſignatum ſit pertranſeundum, prius pertranſitur ab una parte mobilis quàm ab alia: etſi pertranſeundum est à pluribus mobilibus inęqualibus uno decem cubitorum, & altero uiginti, &c. & cæteris paribus ſi quæratur quantum erit tempus menſurans tranſitus iſtos, manifeste patet q; ſi mobile decem cubitorum tranſit illud ſignum in una hora, q; mobile uiginti cubitorum pertranſibit illud in duabus. ſicut etiam illud met ſignum prius tranſit medietas mobilis quàm totum. Oportet enim ſeruata æqualitate motus, quanto mobile est maius, tardius pertranſire ſignum illud. uerbi gratia, Si primus orbis & orbis lunæ æqualiter moueretur, ſignatum punctum Orientis orbis lunæ tanto citius pertranſiret, quanto minor est primo orbe. Ita quòd quando orbis lunæ peregiſſet ſuum tranſitum, forte adhuc nec milleſima pars primi orbis punctū illum Orientis tranſiſſet. & idem est in motu recto. Vnde ſi infinitum est mobile, infinitū neceſse est esse tempus, in quo datum ſignum pertranſeundū est. Magnitudini uero condiuiditur tēpus, & ex ea ſimiliter infinitatur: quia finitum mobile prius tranſit unam partem magnitudinis quàm aliam. & ſic cæteris paribus quanto maior fuerit magnitudo pertranſeunda, tanto maius erit tempus menſurans motum, & ſi infinita, infinitum, ut in motibus proceſſiuis manifeſtum est.

¶Nec refert in propoſito an magnitudo ſeu ſpatium coincidat ratione materiæ in idem realiter cum quantitate mobilis: ut in motu cæli contingit. Non enim est aliud ſpatium pertranſeundum à primo corpore, quàm quantitas ipſius: ut Auer. dicit in 2. cæli, cō. 46. Patet enim q; cęlū prius pertranſit partem ſpatij, quę est ab Oriente ad Meridiem: quàm illam quæ est à Meridie ad Occidens: nihil minus quàm ſi ibi eſſet realis diſtinctio quantitatis ſpatij & quantitatis mobilis. Similiter nō refert in propoſito, an quantitas ſpatij quantitatem temporis augeat, ex quantitate ſuarum partium nunquam ab illo mobili pertranſitarū: ut cōtingit in motu recto & prima reuolutione circulari: an ex quantitate earundem partium quæ pluries pertranſeundę ſunt: ut contingit in reflexione motus recti, & in ſecunda reuolutione circulari, & deinceps. Spatium enim idem ſecundo pertranſeundū alterius ſpatij æqualis primo rationē habet, & perinde quātificat, & extēdit tēpus acſi alterū æquale primo eſſet (ſeu ut melius loquamur) acſi eſſet altera pars totalis ſpatij æqualis primæ parti. & ſimiliter est de oībus reuolutionibus circularibus. Ex his igitur patere poſſunt tria. Primum, q; tempus quo mouetur cælum perpetuo, est infinitum non ex parte mobilis, ſed magnitudinis ſeu ſpatij: quia cælum corpus finitum est, & ideo tēpore infinito mouetur, quia ſpatium ab Oriente in Occidens infinities peragit. Secundum, q; tempus quo probauit Arist. in tex. 78. non poſſe fieri motum à uirtute finita, est infinitū ex parte mobilis: quoniam manifeste ibi fit diuiſio temporis ſecundū diuiſionem mobilis: dum augendum proportionaliter dicitur ſecundū augmentationem mobilis & motoris: ut contra proteruos ſyllogizetur ſic, Quantitas temporis aucta & diminuta proportionaliter ſecundum augmentationem & diminutionem potentię motoris & quantitatem ipſius mobilis, est quantitas ſe tenens ex parte mobilis. patet iſta ex terminis, & ex 7. Physi. tex. 56. ſed quantitas hæc temporis, de qua loquitur Arist. est huiuſmodi: ut patet de ſe & Auer. in com. expreſse aſſerit cum cæteris expoſitoribus. ergo.

¶Ex his autem liquet tertium principaliter intentum, q; ſcilicet proceſſus Arist. non ſufficienter uidetur probaſſe minorem, ſcilicet, Primus motor est uirtutis infinitæ, ſed æquiuocationem uidetur commiſiſſe in medio termino qui est mouens tēpore infinito: dum in maiore proſyllogiſmi, quæ fuit concluſio tex. 78. ſumitur pro tempore infinito infinitate ſe tenente ex parte mobilis, cum dicitur, Omne mouens tempore infinito est uirtutis infinitę: & in minore ſumitur pro tempore infinito infinitate ſe tenente ex parte ſpatij cū dicitur, Sed primus motor mouet tēpore infinito. Reſtat igitur ambiguitas nō parua in hoc proceſſu.

Opiniões pro Arist. sententia. Scot. Aegidij.

¶Omiſſis autem opinionibus pluribus, quę à diuerſis de ui huius demonſtrationis dicta ſunt. Sco. enim in quoli. qō. 7. ad primum, credens ſecundum Arist. primum motorem infinitū uigoris intenſiue, dixit hoc concludi ex eo q; mouet à ſe, quia quod mouet à ſe, eſt à ſe: & conſequenter habet plenitudinem actuitatis & entitatis: quæ abſq; infinitate intenſiua nō est. Aegidius uero in 8. Phy. credēs idem, dixit hoc concludi ex eo q; totus motus infinitus est proprius effectus dei: quia quod potest in infinitum motum quo ad ſuam totalitatem, potest nihil minus in ipſum tam ſi ſit unius mobilis abſolute quàm ſi ſit unius mobilis infinities iteratę. & conſequenter est uirtutis infinitæ: quia à propria cauſa effectus recipit menſuram & ſpeciem. His inquā omiſſis, quia abſq; probatione dicta ſunt, quod mihi uiderur, ſcribēdum eſt. Mirum enim & (ut melius dicamus) extraneum ualde est, q; Ariſto. medium terminum tacuerit, & tantum ſtudium apposuerit circa id ſine quo ſua ratio ex tacito medio teneretur Scotus dicit. Nō enim in 8. Phy. aliud medium aſſumitur, niſi mouere tempore infinito. & de hoc magna ſolicitudo fuit, q; exigat uirtutem infinitam. Constat autem q; hoc abſtrahit à mouere à ſe, uel non à ſe, & q; motioni à ſe accidit, q; ſit in infinito tempore: nihil enim minus cōcluderetur ſi eſſet in tempore finito: ut ipſemet fatetur. Nec ualet ratio dicens, q; infinitas non dependens, ſed prima est proprium medium ad uirtutem infinitam: quia ſecundum hoc primitas motus eſſet proprium medium ſiue ille motus ſit finitus, ſiue infinitus, & ſic idē quod prius. Vnde finitas & infinitas motus undiq; per accidens concurrunt. & ſic Arist. ſcientiarum artifex tacuiſſet ea quæ ſunt per ſe in medio termino, ſcilicet primitatem motus, & ſolicitus fuiſſet circa ea quæ ſunt in eo per accidens, ſcilicet infinitatem temporis, cuius oppoſitum ubiq; docuit faciendum.

¶Aegidij uero deductio quamuis ueritatem à longe tangere uideatur (ut in ſequentibus patebit) ueri atem tamen aſſecuta nō est: quia ex eo q; totus motus cæli ponitur effectus alicuius cauſæ per ſe, non est ab eo nec ſequacibus deducta infinitas intenſiua illius cauſæ: ſed aſſumptæ ſunt propoſitiones uoluntariæ uel remotæ, utpote q; proprius effectus à per ſe cauſa recipit ſpeciem & mēſuram. Ex hac enim non habetur q; totalitas infinitatis extenſiuę neceſſario fiat per ſe ab infinitate intenſiua:

sicut nec ex hac effectus infinitus fit à causa infinita, cum nõ appareat quare ipsa totalitas & unitas infiniti motus non possit per se intendi & fieri à uirtute finita immobili ad continuãdam & conseruandam perpetuo inferiorum successionem, &c. ut dicitur in secũdo de generatione tex. 56. & 12. Meta. com. 100. Latius igitur quod mihi in re hac apparet, prosequendũ est: eo q̃ difficultatẽ motã directe discutit, & ad principale propositum propriam uiã docet, & Arist. tam menti q̃ uerbis consona uidetur. Præmittendũ est ergo primo, q̃ perpetuitas motus sicut & alia quantitas, dupliciter imaginari potest q̃ fiat ab aliqua uirtute. Vno modo per se primo: secundo modo nõ per se primo. Et ne in æquiuoco laboremus, illud dicitur fieri per se primo ab aliqua uirtute, in quo d potest uirtus illa ex propria ratiõe. in illud autẽ dicitur posse aliqua uirtus ex propria ratione, in quod potest ex perfectione clausa infra latitudinem propriam illius uirtutis. Et per oppositũ illud debet fieri nõ per se primo ab aliqua uirtute, quod quidẽ fit ab illa uirtute ex aliqua conditione annexa illi uirtuti, quæ est extra latitudinẽ illius uirtutis formaliter sumptæ. uerbi gratia, & est exemplũ deseruiens proposito, Virtus calefactiua ut octo B ignis durãtis centũ annis potest in duos effectus, scilicet & calefacere (ut octo) & centũ annis continuare hunc calefactionis motum: sed primũ potest ex ratione propria in quantũ est uirtus calefactiua tantæ perfectionis, scilicet ut octo, hæc enim perfectio infra latitudinẽ uirtutis calefactiuæ clauditur: secundum uero non potest ex propria ratione: alioquin omnis uirtus calefactiua ut octo, hoc posset: quod patet falsum in D igne durante per diem tãtum, sed potest ex annexa sibi duratione centum annorum: quam patet esse extra rationem uirtutis calefactiuę & cuiuscunq; alterius uirtutis motiuæ formaliter sumptę, ideo enim B ignis potest continuare calefactionẽ per centũ annos: quia uirtus eius durat centũ annis: ut de se patet. Tunc ergo perpetuitas motus dicitur fieri per se primo ab aliquo, quando ex perfectione infra latitudinẽ potẽtiæ agentis clausa causatur: tunc autẽ non per se primo, quando nõ ex ratione ꝓprię potentiæ agentis, sed ex cõditione illius fit.

¶Ex hac fit distinctione ex parte effectus manifeste patere potest alia distinctio ex parte causæ. Potest siquidẽ dupliciter imaginari aliquã uirtutẽ esse cõtinuatiuã motꝰ tẽpore infinito. Vno mõ per se primo, id est ex rõne ꝓpria, ut expositum[2]: & alio mõ nõ per se primo, sed ex annexa eius cõditiõe, ut etiã expositum[2].

¶Differũt autẽ uis perpetuatiua motus per se primo, & uis perpetuatiua non per se primo, ex assignatis rationibus, adhuc dupliciter. Primo in hoc, q̃ uis perpetuatiua per se primo, respicit infinitatẽ durationis ut p se primo effectũ, & per se primo terminũ: quia ex ꝓpria latitudine in illã põ: sicut uis calefactiua respicit calefactionẽ seu calorẽ, ut p se primo effectũ & terminũ. Vis aũt perpetuatiua nõ per se primo respicit infinitatẽ durationis, non ut per se primo effectum, sed cõditionem proprij effectus.

¶Secundo in hoc, q̃ illa respicit quantitatem durationis, ut per se proprium effectũ: quia infinitas durationis quędã quantitas durationis essentialiter est, omnẽ quãtitatis durationẽ in se claudẽs. Ista aũt nõ nisi p accidẽs quãtitatẽ durationis respicit, scilicet ut cõditionẽ necessario comitẽ sui proprij effectus: quia non ex propria ratiõe, sed ex annexa cõditione hoc facere supponitur.

¶His uero prælibatis, oportet secundo tres conditionales stabilire: ex quarum ueritate propositi ratio habebitur.

Cõditionalis tres.

¶Prima condicionalis est, Si A per se primo mouet tẽpore infinito, A est uirtutis infinitę intensiuę. Declaratur ista: quia stando *ualde in* infra latitudinẽ uirtutis per se respicientis quantitatẽ durationis *hac ma-* ut proprium effectum (quæ potest uocari uirtus quantificatiua *teria uti-* motus, intelligendo de quantitate durationis) ualet argumen- *les.* tum. Ad cõtinuandum aliquanto tempore requiritur aliquanta uirtus: ergo ad maius tẽpus maior uirtus: ergo ad infinitum, infinita. Et fundatur hæc consequẽtia super illam regulam, Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximũ. Quæ absq; dubio uniuersaliter & necessario tenet in his, quæ le respiciunt per se primo, ut S. Tho. in tertio cõtra Gẽs. ca. 139. dicit. Fundatur etiã super illud principium Metaphysicũ, Cuiuscq; potentiæ actiuæ propria latitudo, proportionaliter respõdet propriæ latitudini sui per se primo effectus. Quod patet inductiue in omnibus: ergo uirtutis quantificatiuæ motus, si esset propria latitudo, respõderet propriæ latitudini quãtitatis durationis. Sed propria latitudo quantitatis durationis attenditur penes extensionẽ durationis: quia duratio nõ augetur per intensionem, ut qualitas: sed extensionẽ, ut quantitas. ergo uirtus quantificatiua quanto maiorem posset quantitatẽ durationis producere, tanto maior esset: ergo si infinitam, infinita. Vnde proportio uirtutis quantificatiuæ seu continuatiuæ motus, ad quantitatem per se durationis, est sicut proportio uirtutis calefactiuæ ad quantitatẽ per se caloris. Et nulla est differentia proportionum: quamuis sit differentia rerũ subtractarum proportionibus: quia quantitas per se caloris est quantitas intensiua, quantitas uero durationis est extensiua. Quod tamen ut ex dictis patet, ꝓportionẽ uariat, eo q̃ est materiale & per accidẽs. Formale em est, uniuersaliter loquẽdo, q̃ latitudo cuiusq; potẽtiæ actiuæ respõdeat latitudini ꝓpriæ sui per se primo effectus.

¶An uero latitudo propria effectus attendatur secundũ extensionem uel intensionem, accidens esse cognoscitur ab exercitatis in metaphysica: & ideo eadem ratione proportionis tenet consequentia supradicta, qua tenet ista, Ad producendum aliquantum calorem requiritur aliquãta uirtus calefactiua. ergo ad maiorem maior: ergo ad infinitum infinita. Si quis autẽ dixerit supradicta principia non habere locum nisi quando quãtitas per se effectus est quãtitas intensiua, cũ philosophia abhorreat uoluntarium, oportet huius restrictionis rationem reddere. Nulla autem ratione fulta apparet hæc responsio: nisi forte dicatur, q̃ magnitudo uirtutis non est nisi secũdum quantitatẽ perfectionalem: ideo nõ respondet nisi quantitati perfectionali effectus: quantitas autẽ perfectionalis nõ est quantitas durationis. Non enim quanto maior duratio, tanto perfectior effectus fit, sed æqualis perfectionis est ignis durans per horam, & per duas horas, & per tempus infinitum: ut dicitur primo Ethi. cap. 7.

¶Sed hæc ratio in hoc deficit, & quasi æquiuocat: quoniam dupliciter contingit loqui de quantitate durationis. Vno modo secundũ se. Alio modo ut est cõditio aliarum rerũ. Si consideretur ut est conditio rerũ (puta hominis, aut albedinis) sic cũ sit extra rationes formales rerũ, nõ auget propriã perfectionem alicuius rei: non enim est perfectior calor durans centũ annis, q̃ durans uno die. Et hoc modo est sermo de quãtitate durationis in primo Ethi. ut patet ibi ex com. Auer. & S. T. & consequenter hoc modo uerificatur, q̃ quãtitas durationis non est quãtitas perfectionalis: nec sibi proportionatur uirtus actiua alterius effectus. Si uero consideretur primo modo, scilicet secundũ se, sic cũ bonũ diuidatur in decem prædicamenta, sicut ens (ut in primo Ethi. ibi dẽ dicitur) & quãtitas durationis sit quædã entis species: quandam etiã bonitatẽ secundũ se necesse est ponat. Ac per hoc manifeste patet, q̃ si duratio aliquã pfectionẽ secundũ se ponet, maior maiorem ponet, & infinita infinitam: sicut etiam quantitas molis aliquam perfectionem dicit: alioquin inter entis species non esset, & maior maiorẽ, & infinita infinitã, nõ minus in suo ordine q̃ calor infinitus: & tamẽ quantitas molis maior & infinita dicitur secundũ extensionẽ. Quod ergo quantitas durationis sit quantitas perfectionalis, potest dupliciter intelligi, scilicet ut cõditio aliorum: & sic est falsum, quia est extra latitudinem rationis formalis cuiusq; alterius rei. Alio modo secũdum se: & sic ipsa quantitas durationis est quædã perfectio uẽdicans sibi quantitatem perfectionalem secũdum suam extensionem: quemadmodum calor uendicat sibi eam secundum suã intentionem. Vnde ad rationem in oppositum dicenda sunt duo.

¶Primo, q̃ non oportet quantitatem durationis esse quantitatem perfectionis: sed habere illam infra suam latitudinem: sicut nec calor est quantitas perfectionis, sed habet illam. Secundo, q̃ falsum est, q̃ quantitas durationis secundũ se non ponat, quãto maior maiorem perfectionem: quãuis nõ ponat maiorem perfectionẽ huius, puta caloris uel hominis. Et quia sermo in prædicta cõditionali habitus, nõ est nisi de quãtitate durationis secundũ se: consequens est, q̃ firma stet ueritas illorũ principiorũ etiam in his effectibus, quorũ propria quantitas est quantitas extensiua. Talia em maiorẽ semper ponunt ex augmentata extensione perfectionẽ suæ speciei. Manifeste autẽ patere possunt omnia, quę de pfectione quantitatis durationis diximus in hac solutione ex quantitate molis, applicando distinctiones factas & cætera dicta ad ipsam: ut facile est cuiq; exercitato deducere.

¶Vñ põt formari ad principale ꝓpositũ ratio talis, Magnitudo uirtutis rũdet, ꝓportionaliter magnitudini per se effectus: sic q̃ aliquãta uirtus ad effectũ aliquantę perfectionis requiritur, & maior ad effectũ maioris pfectionis, & infinita ad infinitæ perfectionis effectũ. Sed duratio est effectus aliquantę pfectionis. ergo ad faciẽdam per se primo aliquantã durationẽ requiritur aliquãta uirtus, & ad maiorẽ maior, & ad infinitã infinita: cum maior duratio maiorẽ dicat perfectionem, & infinita infinitã.

¶Rogóq; omnes iterum atq; iterum, ne auertendo mentis intuitum ab eo quod est per se, ad id quod est per accidens, fallantur, innitentes suprà adductæ glossæ, absq; ratione dicendo q̃ si ad effectũ aliquãtæ perfectionis requiratur aliquanta uirtus ad effectũ maioris perfectionis intensiuæ, requiritur maior uirtus, non aũt ad effectũ maioris perfectionis extensiuę: qualis est maior & minor duratio. Hæc em glosa (ut ex dictis patet) optima est, loquẽdo de causa per se primo illius effectus, cui utraq; quantitas cõuenit intẽsiua infra propriã latitudinẽ, & extẽsiua extra, sicut est calor, &c. Vniuersaliter aũt loquendo de quantitate causæ in ordine ad propriũ effectũ, & eius quantitate infra latitudinis suæ limites clausa, nulla opus est distinctione, eo q̃ eadẽ ratio saluatur in ꝓportione causæ & effectus, siue secundũ propriam

propriam rationem augeatur intensiue, siue extensiue: ratio scilicet maioris perfectionis secundum propriam rationem suæ speciei. Non enim tenet illa regula in effectibus quantitatis intensiuæ alia ratione: nisi quia quanto effectus per se primo alicuius est perfectior infra latitudinem propriam, tanto perfectiorem causam exigit. Propter hoc enim ex maiore quantitate extensiua caloris producti, non concluditur maior uirtus calefactiua, sed intensiua tantum. Illa enim auget perfectionem caloris extra propriam latitudinem caloris, ista autem intra.

¶Hæc autẽ ratio saluatur in effectibus quantitatis præcisę quãtitate extensiua: quoniam eorum propria perfectio augetur infra propriam latitudinem secundum extensiuam augmẽtationem. Vnde, uniuersaliter loquendo, effectum esse perfectiorem intensiue uel extensiue, accidit effectui perfectiori secundũ propriam latitudinem suæ rationis formalis: quod per se consideratur in hac ratione, & est ratio utriusq; eorũ, q̃ perfectiorem causam exigat & concludat: sicut esse album uel nigrum accidit colorato: & est ratio eorum quòd sint uisibilia.

¶Falli autẽ multos contingit in re hac, ex eo q̃ in cæteris entibus à quantitate manifeste uidemus, q̃ sola augmentatio intensiua effectus per se concludit maioritatem uirtutis per se primo actiuam illius: & nullam perhibent sensus uirtutem actiuã per se primo quantitatis, propter quod nunquã intellectui oblata apparet augmentatio uirtutis exextensiuo cremento effectus. Quicquid em sit de uirtute actiua per se primo quantitatis, siue permanentis, siue successiuæ, discernendum est intellectus acumine (ut dictum est) inter entia quorum propria perfectio consistit in intensione, & quorum propria perfectio consistit in extensione: quontiã in illis extẽdi est extra limites rationũ formalium suarũ. & propterea non includit maiorem perfectionẽ uirtutum actiuarũ illorũ entiũ. In istis aũt extẽdi est infra rationes formales eorum, & est ipsum eorum intendi: & ideo idẽ exigit & concludit in uirtute eorum actiua per se primo q̃ in illis infert intendi, si inuenitur uirtus per se primo actiua quantitatis.

¶Vnde non obstat propositio, si quis dicat nõ dari in rerum natura huiusmodi uirtutẽ quantificatiuam motus: nobis enim sat est ueritas conditionalis, quę permanet etiã antecedẽte & consequente impossibili. Similiter puerile est si quis putet dictũ ꝓcessum ideo nõ tenere in effectibus quantitatis extẽsiuæ, sed intensiuę: quia in extenso id quod additur, licet perfectio quędam sit, non includit in se minus extensum, & aliquid ultra: intensius autem includit in se remissum, & aliquid ultra perfectionis additi: & ideo hoc requirit maiorem uirtutem: illud uero æquale. Puerile inquã dixi: quia sic se habet maius secundum extensionem ad minus (puta spatiũ duarũ horarum ad spatiũ unius, aut bicubitũ ad cubitũ) sicut maius intẽsiue ad minus: puta calor ut quatuor, ad calorem ut duo. Vtrobiq; siquidẽ maius claudit minus, & aliquid perfectionis ꝓpriæ rationis formalis addit. Constat autem ex dictis, q̃ in prædicto processu nulla est ratio exigens aut supponens aliam similitudinem proportionum inter intensum & extensum nisi maioris ad minus. Argutum enim semper est hoc modo, Potens per se primo in aliquantum est aliquantæ uirtutis. ergo potens in maius, est maioris. ergo in infinitum est infinitæ.

¶Nihilominus diligenter aduertenti apparebit, q̃ quemadmodum in extenso pars addita priori nõ includit priorem: & ideo seorsum non infert maiorem uirtutẽ: ista in intenso gradus (uerbi gratia) additus non includit priores: nec est maioris perfectionis gradus quartus albedinis, quàm sit primus: nec ex perfectione maiore quarti gradus seorsum infertur maior uis calefactiua: sed ex eo q̃ totum extensum est perfectius.

¶Friuolum quoq; omnino est, si quis admittat prædictũ processum tenere quo ad effectus quantos quantitatis permanẽte, non autem successiua. Oporteret enim abradere principia tradita in 6. & 7. & 8. Phy. de uirtutibus motiuis & earum proportione: cum motus & tempus, de quibus ibi est sermo, successiua entia sint. Stat ergo ueritas primæ conditionalis.

Secunda cõditionalis.

¶Secunda autem conditionalis est ista, Si A mouet tẽpore infinito unum motũ continuũ, &c. A est mouens immobile: & accipimus mouet proprie, ut distinguitur cõtra mutare. Et rursus accipimus mouet ut motor: nõ ut instrumentũ motoris primũ propter illuminationẽ: secundũ propter corpus cæleste trahens secum ignẽ: quẽ nihil minus traheret, si idem ignis numero perpetuo conseruaretur secundum totum & partes: & etiam propter primum orbem trahentem secum alios, ut multis placuit, quamuis nõ sufficienter. Probatur ista consequentia 8. Phy. tex. 81. ex proposito: & 12. Meta. tex. 42. ex hoc q̃ motor motus non semper eodem modo se habet aut in se aut in ordine ad mobile: id autem à quo semper prouenit idem, eodem modo se habere necesse est utroq; modo: ut patet. ergo.

¶Ex his autem duabus conditionalibus ueritatis antequam ueniamus ad tertiam, iam patere potest distinctio superius præmissa cum suis membris in speciali. Liquet enim iam, q̃ perpetuitas motus duabus attestatur causis, scilicet infinitati uirtutis per se primo causantis ipsam, aut immobilitati motoris: & consequenter q̃ diuersimode ab illis dependet, & illas infert: quoniam infinitatem non infert nisi in uirture per se primo (seu ex proprię latitudinis perfectione) illam causante. Immobilitatem uero uirtutis infert in omni uirtute causante ipsam. Et merito, quia immobilitas est extra latitudinem perfectionis uirtutis tam motiuæ quàm quantificatiuæ motus. Infinitas autem rationis formalis cuiusq; infra ipsius latitudinem clauditur. Gradualitas enim alicuius speciei (puta caloris) etiã si in infinitum crescat, caloris naturam non exit. Immobilitas uero conditio est extra totã latitudinẽ caloris. Siue enim intelligatur calor ut quatuor, siue ut mille, siue ut infinitus, nunquã peruenietur ad hoc, q̃ sit immobilis infra limites caloris ftãdo. Et quod de calore exemplificauimus, de cæteris uirtutibus actiuis, formaliter sumptis, siue secũdum rem sint in materia, siue non, intelligi oportet. Oportet enim philosophum formaliter loqui. Vnde distinctio iam probata in terminis specialibus reperi potest sic, Perpetuitas motus dupliciter potest imaginari q̃ fiat. Vno modo à uirtute per se primo ipsam causante: & sic oportet, q̃ fiat à uirtute infinita intensiue: ut patet ex prima conditionali. Alio modo à uirtute non per se primo ipsam causante: sed per se primo causante ralem motum, & secundario causante eius perpetuitatem ut illius conditionem. Et sic oportet q̃ fiat à uirtute motiua immobili: quæ ex perfectione suæ uirtutis causet talem motum, puta Saturni: & ex immobilitate eiusdem semper perseueret, idem faciens. Vt sic conditio uirtutis sit causa conditionis effectus, sicut in primo modo propria perfectio ipsius uirtutis est causa propriæ perfectionis effectus: & propter hoc Arist. 8. Phys. i. tex. 78. infinitatem tẽporis motus ascripsit infinitati uirtutis: ut in tex. 85. ascripsit immobilitati motoris: ut iaceret fundamenta, & ad primum motorem, & alias intelligentias inuestigandum: ut ibidem diuus Tho. notauit. Ex primo enim primum motorem 8. Phy. tex. ult. & 12. Meta. tex. 41. concluſit. Ex secundo uero numerum intelligẽtiarum tex. 43. & 44. Non enim ibi inuestigatur numerus infiniti motoris (ut quidam rudes & cæci dicunt) sed numerus motoris inalterabilis, & immobilis: ut patet ex fine tex. 41. & ex ipso tex. 43. ubi semper est sermo de immobilitate motoris tempore æterno, &c.

Tertia cõditionalis.

¶Tertia igitur cõditionalis, cuius antecedens supponit Arist. cũ suis sequacibus, est ista, Si cælum mouetur tempore infinito, primum mouens ipsum est infinitæ uirtutis intensiuæ. Et aduerte differmitatẽ inter hanc consequentiam & priores. In prioribus enim inferebatur, A mouet, &c. ergo A est infinitę uirtutis: ut in prima: uel, ergo A est uirtutis immobilis: ut in secunda. In hac uero non inferimus, ergo mouẽs cælum: nec, ergo quilibet motor cælestis: sed, ergo primum mouens est uirtutis infinitæ intẽsiuæ. Probatur ista sic, Cælum mouetur tempore perpetuo: ergo ab aliqua uirtute per se primo & directę potentiæ in sempiternitatem motus, talis est infinita intensiue, ut patet ex ueritate primæ conditionalis probatæ: ergo inuenitur aliqua uirtus infinita intensiue. Aut igitur ista uirtus est in quolibet motore cælesti, aut in primo tantum. Non in quolibet: tum quia non oportet: tum quia neuter ab altero dependeret in sempiterne mouere: fatuum enim est ponere infinitum ut sic depẽdere: tum quia aliquid cõueniret pluribus primo, scilicet mouere sempiterne, quod est impossibile: ut monstratur primo posteriorũ: ergo est in primo motore tantũ. Totus processus clarus est & infirmus, si prima consequentia probatur. Cuius uis cõsistit in ista categorica, Sempiternitas motus causatur ab aliqua uirtute, per se primo intendente & potente in ipsam. Hac igitur propositione probata, nihil remanebit huius rationis probandum.

¶Probatur ergo primo, q̃ hoc sit possibile: deinde q̃ sit de facto. Primũ probatur: quia si esset inconueniens aut impossibile, sempiternitatem motus causari ab aliqua uirtute actiua per se primo, hoc non esset, nisi uel quia duratio motus, cuius species est sempiternitas, non est res separabilis à motu, sed simul est & non est, & sit & non fit cum motu: ac per hoc sufficienter fit à quolibet mouente, sicut & motus, uel quia duratio motus passio motus est, eo q̃ tempus (ut dicitur in 4. Physi. tex. 130. & 12. Met. tex. 29.) aut est idem motui, aut eius passio. Passioni autem non debetur aliud agens q̃ productiuum subiecti: ut patet inductiue. Vel quia (ut superius tactum est) duratio motus nõ est nisi conditio eius: conditionibus autem rerũ non debetur propria uirtus actiua, sed sat est conditiones actiui sequi. Præter em hæc tria non apparet ratio, quare impossibile, aut inconueniẽs sit sempiternitatem uindicare sibi uirtutem per se primo eius actiuam: sed nihil horum impedit. Inseparabilitas siquidẽ duarum rationum formalium, etsi concludat, q̃ producens unam

in rerum natura producat alteram: non tamen concludit, quòd à quocunq; producitur per se primo una, ab eodem producatur per se primo & altera. Quamuis enim esse ens sit inseparabile ab esse tale uel tale ens, ut per hoc habeatur q; causans tale ens causet etiam ens: non tamen sequitur, ergo si est causa per se talis entis inquantum tale, ergo & inquantum ens: unde Arist. in 6. Meta. in principio uenatur principia & causas entium inquantum entia. Durationem autem passionem esse motus, etsi uerum sit quo ad aliquid, pura quia sub ratione temporis distinguitur per motum, & inseparabiliter concomitatur ipsum tanquam posterius suum prius: non tamen est uerum simpliciter: quia constat q; uere & simpliciter passio alicuius sic producitur consecutiue ad productionē subiecti: ut à uirtute per se primo productiua subiecti, secluso quocunq; extrinseco, sufficienter emanet. Duratiõ autem siue sempiternitas motus non emanat à uirtute motiua, ut sit ratione ipsius uirtutis: sed consequitur conditionem extrinsecā ipsius uirtuti, scilicet durationē eius: ut patet inductiue. Non est igitur passio, proprie loquendo, sed potius conditio inseparabilis. Nec ex hoc q; talis cõditio potest poni in esse ex conditione uirtutis motiuæ, concludi potest, ergo superflue quæritur alia causa: quoniam nõ quæritur causa ad hoc ut fiat absolute, sed ad hoc ut per se primo fiat. Nõ enim superflue quæritur à quo per se primo fiat animal, quamuis sciamus ipsum fieri à generante hominem & bouem.

¶ Nec inconueniēs aliquod sequitur, si tam nobilis conditionis motus qualis est sempiternitas, specialis causa queratur, & non sat sit credere, quòd fiat ut conditio præcise: nihil enim contra principia naturalia, aut metaphysicalia, aut quæcunq; alia apparet sequi: imo inuestigatio hæc consequens est processibus Arist. in 6. & 7. & 8. Phy. ubi causas motus aptauit secundum diuersas proportiones ad eius durationem. Non est igitur impossibile aut inconueniens sempiternitatem motus talem esse effectam, q; possit produci ab aliqua uirtute per se primo.

¶ Quòd autem hoc sit de facto, probatur primo: quia ut dicitur secundo Physi. tex. 27. & 8. tex. 39. semper ponendum est id quod est aut causat per se ante id quod est aut causat per aliud. Constat autem quòd causans sempiternitatem motus: quia immobile causat eam per accidens, seu per aliud à uirtute sua actiua. ergo debet præcedi ab eo quod ex propria perfectione suæ uirtutis actiuæ sempiternitatem facit. hoc enim tantum est quod per se primo illam causare potest.

¶ Secundo, Quia sempiternitas motus cælestis est effectus diuinissimus, ut eius effectus ostēdit, scilicet perpetuitas omnium generabilium & corruptibilium ad quam tota sphæra actiuorum & passiuorum, & singula in ea contenta secundum uires conantur, & pro ea agunt, quicquid agunt: ut Auer. dicit secundo cæli. com. 17. & Albertus magnus ibidem cõfirmat. Irrationabile est autem effectum à deo nobilem in rerum natura abscp per se primo causa actiua fateri.

¶ Et confirmatur, Quia cum in motu cælesti sint duæ conditiones, scilicet sempiternitas & determinata uelocitas, quæ in sui ratione claudit tempus: ut patet in quarto Phy. tex. 96. & sempiternitas eius sit nobilior determinata uelocitate (ut ex effectibus, & de se patet. & 12. Met. cõ. 41. habetur: ubi certa uelocitas finitati uirtutis, sempiternitas uero infinitati attribuitur motoris absq; potentia omnino. secũdo quoq; cæli tex. 17. dicitur, q; sempiternitas est proprium diuinitatis opus. & Platonicis confirmantibus ibidem à S. Th. cognouimus entia tantũ sempiternitatis quantũ diuinitatis sapere.) determinata uelocitas absq; dubio habeat causam per se primo ipsam causantē apud omnes philosophos: quæ dementia esset sempiternitatem cælestis motus causa per se primo priuare? Relinquitur igitur ratio tota, & stabilis, & efficax, cum etiam fugiendi uia concessa nõ sit.

¶ Duobus enim modis poterat quis tantum laborem fine priuare. Vel dicendo q; sempiternitas motus nõ habet causam per se primo actiuam; quod esse nefas ostensum est. Vel dicendo quòd habet quidem: sed illa est uirtus finita immobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiam propriæ uocis: quia nulla uirtus per se primo actiua alicui⁹, est actiua illius ex aliquo extra eius propriam rationem formalem: alioquin esset actiua illius circumscripto omni alio, & non circunscripto omni alio, quod implicat. Impassibilitas autem & uniuersaliter immobilitas (ut de se patet, & superius declaratum est) extra latitudinem est cuiusq; rationis formalis uirtutis actiuæ formaliter sumptæ: unde dicere quòd uirtus A sit per se primo actiua sempiternitatis, & dicere, q; ideo est actiua sempiternitatis, quia est immobilis, & semper manet eodem modo: est ignorare propriam uocem.

¶ His ergo præmissis ad motum dubiũ contra processum Arist. redeundo dicimus: q; quia sempiternitas motus exigit in per se primo motore, seu in eius propria potentia, actiuam infinitatem intensiuam, & hoc non habet ex eo q; ponitur in motu infinito ex parte mobilis, nec ex eo q; ponitur in motu infinito ex parte spatij infinities iterati, sed inquantum est secundum se effectus quidam, cui accidit q; hoc uel illo modo saluetur: ideo ex propria ratione sempiternitatis motus siue saluetur in motu infinito per se, siue infinito per accidens: concludi optime potest absq; æquiuocatione infinitas intensiua primi motoris potentis per se primo in sempiternitatem. Vnde attenta sempiternitate motus formaliter & relata ad uirtutem actiuam per se primo illam respicientem, quamuis æque bene concludatur infinitas intensiua illius uirtutis, siue hoc siue illo modo ponatur. Aristo. tamen à notioribus doctrinam subtilissimã tradens, deduxit in tex. 78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis infinitatem intensiuam potentiæ: & in tex. ultimo ex eadem sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte spatij concluſit infinitatem primi motoris. Insinuans nihil obstare rationi sumptæ ex sempiternitate formaliter accepta, in quouis motu saluari conatur.

¶ Propter quod in tex. 78. non posuit mobile infinitum, sed tempus tantum: ut doceret q; non concludebat ibi infinitatem potentiæ ex infinitate mobilis, sed ex propria ratione infinitatis temporis: & in tex. ulti. secundum utranq; translationem non sat fuit Arist. subsumere, q; primum mouens mouet motũ perpetuũ, aut tempore infinito, sed subsumpsit utrunq; simul, ut ostenderet, quòd non arguit absolute ex hoc quòd mouet perpetuo (cum hoc sit commune omnibus motoribus cæli) sed ex eo, q; sic mouet tempore perpetuo, ut ipsam infinitatem temporis per se primo causet, alioquin negatio commissa esset illa minore, quam nefas est Aristoteli imponere.

¶ Formaliter ergo dubium soluendo dicimus, q; mediũ ad probandã illam minorẽ, scilicet primus motor est uirtutis infinitæ, est hoc, Mouens per se primo tẽpore infinito: ita q; maior prosyllogismi sumpta ex tex. 78. est ista, Mouens per se primo tẽpore infinito, est uirtutis infinitę. Minor uero subsumpta in tex. ult. est ista, Primus motor mouet per se primo tempore infinito: ergo primus motor est uirtutis infinitæ: ubi nulla æquiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate temporis saluati in motu infinito ex parte mobilis, nõ obstat, sed magis attestatur processui, quia proportio uirtutis per se primo respicientis durationē motus, ad finitatē & infinitatem tẽporis: absolute declarata & concluſa est ibi in materia clarius eam representante, scilicet in motu infinito per se, ut ex notioribus fieret doctrina.

¶ Differt autẽ deductio hæc à subtilissima deductiõe, quã diuus Tho. 8. Phy. docuit in duobus. Primo in medio termino. Cũ enim medium Arist. sit mouens tẽpore infinito, ille apposuit ly per se supra ly infinito, nos uero supra ly mouens. Secũdo in minore: quia apud nos minor est uera de facto quo ad operationē primi motoris: apud illũ uero minor est uera quo ad uirtutem primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tempore infinito per se, sed oportet eũ esse tantæ uirtutis, q; quantum est ex parte uirtutis suæ posset mouere tẽpore infinito per se: quia causæ per se oportet respõdere effectum per se. Primus aũt motor est causa per se infinitatis motus: ergo siue sit possibile tẽpus infinitum per se inueniri, siue non: oportet primum motorem tante uirtutis esse, si est per se causa infinitatis motus.

¶ Conueniunt tamen hæ deductiones & in conclusione (quia utrobiq; concluditur infinitas intensiua primi motoris) & in radice: quia uterq; processus ponit primum motorem esse per se causam durationis infinitæ ipsius motus. Sed ille processit ex eo quòd causæ per se oportet esse tantam uirtutem, ut possit in effectum per se: quod fundatur super secundo Physi. tex. 36. Iste uero ex eo, q; causam per se primo alicuius oportet proportionaliter augeri secundum augmentum proprium effectus sui: cuius fundamenta superius dicta sunt.

¶ Et ut multis philosophantibus compleacamus, qui uolunt potius cum Auer. errare quàm cum aliis uerum sequi, ostendendum superest hoc idem Auerroim docuisse.

¶ In 12. siquidem Met. cõ. 41. posuquam concluſit iuxta demonstrationē 8. Phy. q; uirtus infinita requisita ad mouendũ tẽpore infinito corpus cæleste, nõ est in magnitudine, quia moueret in non tẽpore: mouet statim dubiũ cõmuniter tactũ à doctoribus 8. Phy. scilicet cur si ponit uirt⁹ infinita in magnitudine, sequitur mot⁹ in nõ tẽpore: & si ponat extra magnitudinẽ, non sequitur motus in nõ tẽpore, quę est rõ difformitatis? Et statim rñdet, q; hoc ideo est, qa mot⁹ cæli fit à duobus motoribus: quorũ alter est finitę motiõis, & est aſa cæli: & alter infinitę, & est potentia omnino sine materia: & q; motus cæli à motore finito habet, q; sit in nõ tẽpore: & à motore infinito, q; sit tẽpore perpetuo.

¶ Vbi à plano sensu literæ nõ diuertendo, manifeste patet, q; ipse est opinatus primum motorẽ esse infinitæ uirtutis intensiuæ, & propter istã infinitatẽ causare per se primo sempiternitatẽ motus cæli: & in hoc differre à cæteris intelligentijs: quæ cũ sint immobiles, possunt uirtute propria causare perpetuitatẽ motus, per accidens tamen, ut ex dictis patet. Et quia prædicta uerba

Auer. aliis locis eiusdem contradicere uidentur (ut adduximus arguendo ad oppositum) ideo à diuersis diuersimode exposita, uel potius extorta sunt: prout quilibet uoluit non se Auerroistam, sed Auerroim suum facere: unde oportet expositiones eorum afferre, ut firmetur ueritas.

¶ Quidam igitur dixerunt, quòd Auer. intendit, quòd sit finitus intensiue primus motor: infinitus autem in duratione, non tantum formaliter, sicut alij motores, sed etiam causaliter: quia sempiternitas motus ascribitur fini ipsius motus, qui est purus actus omnino: & per hoc differt à cæteris motoribus.

¶ Et hi diuisi sunt in duas uias. Nam quidam eorum dicũt quòd illa distinctio motoris in finitum & infinitum, est distinctio realis. Quidam uero, quòd est distinctio rationis in primum motorem, secundum quod est finis, & ipsummet secundum quod est agens, & secundum quod agens mouet in tempore: quia est uigoris finiti intensiue: secundum uero quod finis perpetuat motum, & ideo dicitur infinitus in duratione causaliter. Alij uero dixerunt, quòd primus motor non est uirtutis finitæ nec infinitæ intensiue, quia non est uirtutis actiuæ, sed dicitur infinitus causaliter, causalitate finali: ut dictum est. Alij autem dixerunt, quòd illa uerba Auerrois examinanda & glosanda sunt secundum determinationes factas in De substantia orbis, & c. ubi magis ex proposito tractauit rem hanc, ubi manifeste negauit infinitatem intensiuam.

¶ Sed quòd omnes huiusmodi responsiones errent, manifestatur. Et primo, quòd loquatur de infinitate intensiua probatur primo sic, Quandocunq; fit aliqua distinctio per opposita habentia plures significationes: & alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguente quo ad quid nominis, secũdum quam intentionem sumitur: reliquum debet sumi secundum oppositã intentionẽ. Patet ista: alioquin periret omnis certitudo diuisionum & syllogismi diuisiui, &c. sed Auer. diuisit motorem cęli in motorem finitæ motionis, & infinitæ motionis: & descripsit alterum membrum, scilicet motorem finitæ motionis, per finitatem intensiue (ut patet) quia ibi expresse subdit, Dicere finitatem, est dicere proportionem motoris ad motam rẽ. ergo reliquũ membrũ, scilicet motor infinitæ motionis est describẽdum secundũ intentionẽ oppositam, scilicet q; dicere infinitatem, est dicere improportionem: & sic erit oīs motor infinitus intẽsiue.

¶ Secundo sic, Termini quęstionis & responsionis secundum artem demonstratiuam non differunt: sicut nec quæstio differt à conclusione in terminis, sed in modo. Constat autem quòd motor infinitus de quo est sermo in quæstione, est infinitus intensiue: quoniam est ille, de quo dicitur in 8. Phys. tex. 79. quòd mouet in non tempore: ergo finitas & infinitas, de qua est sermo in responsione, est etiam intensiua.

¶ Tertio sic, Quælibet responsio à sapiente data debet sumi in sensu in quo quæstioni motæ respondet: sed ista non respondet quæstioni motæ, nisi intelligat de infinitate intensiua: ergo, &c. Declaratur minor, Quæstio est cur uirtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito, posita in magnitudine, infert motum in non tempore, & posita extra magnitudinem non. Huic autem quæsito non satisfit dicendo, quòd hoc ideo est, quia ibi sunt duo motores separati & ambo finiti, scilicet alter actiue, et alter, ut finis: & ex motore, ut finis est sempiternitas: ex motore uero ut agens est quòd motus sit in tẽpore. Hoc enim siue uerũ, siue falsum sit, est impertinens quæsito, & solicitudo superflua. Tota enim quęstio est quare à uirtute separata nõ sequitur motus in non tempore: sicut à uirtute posita in magnitudine. Et cõstat q; est sermo de uirtute actiua. Hæc autem quæstio, ut & nouitẽ possint percipere (sicut & quælibet alia) supponit aliquid certum, scilicet infinitatem uirtutis siue in magnitudine, siue extra. Et quærit dubium, quare si illa infinita uirtus ponitur in magnitudine, mouet in non tempore, & extra magnitudinẽ non.

¶ Quæratur ergo ab istis primo, Qualis est illa infinitas uirtutis quæ supponitur intensiua, an durationis? si intẽsiua, habetur intentũ: si durationis, quæstio & nulla & ridiculosa est. Nulla quidem: quia à uirtute actiua infinita in duratione posita in magnitudine, non sequitur motus in non tempore: ut patet de uirtute alteratiua solis, à qua res aliqua alteratur, & tamen in tempore. Nec potest dici quòd illud est uerum tantum de uirtute motiua unico motu locali tantum, quontã expresse Ari. in 8. Phy. tex. 79. unde hoc sumptum est, dicit hoc uerificari in omnibus uirtutibus motiuis quocũq; motu. Ridiculosa autem: quia puerile est quærere, quare à uirtute finita in uigore, infinita autem duratione separata à materia, prouenit motus in tempore, & non in non tempore. Quis enim est adeo rudis, ut ignoret finitatem & infinitatem intensiuam uirtutis sequi uelocitatem certam, uel incertam motus, & non finitatem & infinitatem durationis? ¶ Vltimum igitur refugium horum est, quòd quæstio illa neutram infinitatem determinate supponit: sed infinitatem in communi, quoniam ex motu perpetuo neutra infinitas determinate concluditur, sed in communi concluditur, quòd oportet uirtutem motiuam tempore perpetuo esse infinitam. Vnde dicunt, q; quæstio Auer. est, Cum sit q; uirtus motiua tempore infinito sit infinita abstrahẽdo ab hac & illa infinitate, quare posita in magnitudine infert motũ in non tempore & extra magnitudinem non? Et responsio est supponendo, q; si aliqua uirtus posita in magnitudine debet mouere tẽpore perpetuo, oportet q; sit infinita intensiue ex 8. Phy. tex. 78. & cõsequenter moueret in non tempore ex tex. 79. & addendo, q; si aliqua uirtus motiua tẽpore perpetuo ponatur extra magnitudinẽ, illa est necessario infinita secundũ durationem: & distinguitur in motorem, ut agẽs, & sic est finitæ motionis, id est, mouet in tẽpore: & motorẽ ut finis, & sic est infinitę motionis, id est mouet infinito tẽpore: quod uirtuti positæ in magnitudine conuenire non potest. Non enim potest distingui in motorem, ut agens, & ut finis: & ideo oportet, quòd uirtus motiua tempore infinito, si est in magnitudine, moueat in non tempore, extra magnitudinem non.

¶ Sed uere isti inuitunt telis aranearũ. Deficiunt enim dupliciter, s. in re ipsa, et in expositione Auer. In re ipsa quidẽ: qa falsum est, q; uirtus motiua tẽpore infinito, si ponitur in magnitudine, est infinita intẽsiue: si extra magnitudinẽ nõ. Quærat enim ab ipsis (ne in æquiuoco laboremus) de quali infinitate tẽporis est sermo. Distincta est enim superius ex 4. Phy. quia est duplex ex parte mobilis, & ex parte spatij: seu per se, & per accidens. Si est sermo de uirtute motiua tẽpore infinito ex parte mobilis, nulli dubiũ est, q; illam oportet esse infinitam intensiue. in tex. enim 78. non est sermo de tali uirtute, sed de prima, ut ex dictis patet.

¶ Amplius, Cum philosophus obedire debeat rationi, oportet reddere causam quare cum ad mouendum B mobile certa uelocitate: puta motu unius horæ, requiratur tanta uirtus intensiue: puta ut centum: & ad continuandũ illum motum tempore perpetuo sufficiat ex parte uirtutis motiuæ, quòd semper perseueret in eodem uigore: quare inquam est, quod uirtus talis si ponatur in magnitudine, sequitur quòd sit infinita intensiue? Hoc enim neq; ex parte perfectionis uirtutis, nec ex natura magnitudinis oritur: & tamen hoc est super quo isti fundantur.

¶ Quòd si dicatur, quòd hoc, quòd illa uirtus actiua semper remanere debet in eodẽ uigore, hoc puerile est: quia ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd illa uirtus oportet quòd ponatur in magnitudine inalterabili & incorruptibili. Ex hoc autem quòd uirtus actiua ponitur inalterabilis, & incorruptibilis, infinitę q; durationis siue in quanto, siue extra: non habetur maior perfectio intẽsiua, ut de se patet: & in primo Ethicorum cap. 7. ab Ari. & Auer. dicitur. Et dat exẽplum de albo, quod ex hoc quòd ponitur perpetuum, non sequitur, ergo est albius: quia differentia maioris & minoris rationis non infert differentiam secundum magis & minus. Vnde ridiculum est quòd quidam inter philosophos se locantes, dicunt, quòd ideo non potest esse uirtus motiua actiue tempore perpetuo in magnitudine: quia oportet ipsam esse durationis infinitæ, & per hoc infinitam intensiue. Deberent enim inferre, ac per hoc inalterabilem & incorruptibilem, ad quod sequitur infinitas intensiua.

¶ Pudet autem adducere quorundam saruitatem dicentium, q; processus non fit ab Auer. & Aristo. ad concludendum primum motorem esse incorporeum absolute, sed ad concludendum ipsum esse incorporeum, id est non immersum materiæ ad esse, quæ est tantum apud eos ingenerabilis & corruptibilis. Rationis siquidem Arist. à tex. 78. (ubi inchoat teste ipso Arist. ibi cum Auer. tractatus) intendentis ostendere impartibilitatem primi motoris, uis est ex natura quanti & extensi, siue corruptibilis, siue non: ut patet in tex. ultimo rationem formans & efficacia probatorum: & non aliter concludit primum motorem impartibilem. unde hoc est simpliciter error nimis fatuus.

¶ Amplius, Hoc dictum, scilicet q; uirtus motiua actiue tẽpore perpetuo si est in magnitudine, est infinita intẽsiue, si extra, non: oportet uel ex rationibus formalibus terminorũ intelligibiliter deducere, uel ex sensibilibus assumere. Sed iã ostensum est ex rationibus terminorũ hoc non deduci, sed oppositum quo ad primam partẽ: & sensibilia idem testantur. ergo hoc est uoluntarie dictum. Ex sensibilibus enim habemus, q; uirtus alteratiua solis est motiua actiue, & est in magnitudine, & tamẽ est infinita intensiue: nec alterat in non tẽpore. Nec potest dici, q; quia sermo est de uirtute actiua motus localis: ideo instantia non militat. Tum quia eadẽ est ratio quo ad mouere in non tempore, & infinitatem intensiuam: de uirtute alteratiua & motiua secũdum locum, & uniuersaliter motiua si ponantur in magnitudine: ut dicitur 8. Phy. tex. 79. ut iam adductũ iterum est. Tum quia si idẽ alterabile semper supponeretur alterationi solis, tunc sol unum numero motũ perpetuũ posset continuare, nulla facta augmentatione suæ uirtutis: quicquid sit de antecedẽte huius cõditionalis: & sic uirtus finita intẽsiue, infinita duratione moueret in tẽpore infinito unũ motum continuũ & non in non tẽpore. unde

quòd de facto non sit hoc, est per accidens quantum est ex efficacia uirtutis. Accidit enim tantæ uirtuti, quòd unum uel plura subiiciãtur, &c. & nihil minus posset in unum semper cp plura. ¶ In expositione autem uerborum Auerr. errant, quia ex huiusmodi sensu non habetur responsio ad quæsitum: esset enim responsio quòd ideo uirtus motiua tempore infinito posita in magnitudine moueret in non tempore, & posita extra magnitudinem non: quia uirtus extra magnitudinem distinguitur in motorem, ut agens, & motorem, ut finis: in magnitudine autem non. Ex hoc autem quomodo haberi possit quæsita differentia, centum iuga boum non deducerent.

¶ Quarto principaliter probatur, quòd de infinita intensiua sit sermo Auer. ibidem: ex eo, quòd ibi dicit, quòd motus cæli inquãtum est ab anima cæli, sortitur determinatam uelocitatem: inquantum uero est à primo motore, sortitur sempiternitatem. Ex hoc enim arguitur, sic, Aut intendit quòd motus cæli habeat sempiternitatem à primo motore effectiue, aut finaliter: si effectiue, cum in hoc ponat differentiam inter primum motorem & animam cæli, tripliciter potest hoc imaginari. ¶ Primò, quòd anima cæli, aut non efficiat, aut non sufficienter posit efficere sempiternitatem motus: & ideo attribuatur primo motori tanquam causæ sufficienti: & hoc conuincitur demonstratiue esse falsum, supponẽdo animam cæli esse uirtutem motiuã immobilem: ut patet ex 8. Phy. tex. 85. & ex supradictis. ¶ Secundo, quòd anima cæli dependenter illam faciat, primus autem motor independenter: & ideo attribuitur primo motori, ut eius causæ actiuæ independenter. Et hoc conuincitur esse contra Auer. ibi: quia aut loquimur de communi dependentia, qua omnia entia alia à primo, & actiones eorum dependent à primo. & sic non saluatur commentum ponens differentiam inter sempiternitatem, & determinatam uelocitatem motus cæli in hoc, quòd illa est à primo motore: hæc ab anima cæli. tali enim dependentia communi tam sempiternitas quàm determinata uelocitas, est à primo motore mediante anima cæli. Aut loquimur de singulari dependentia, qua in faciendo talem effectum, scilicet sempiternitatem motus, anima cæli dependet à primo motore. Et hoc conuincitur esse impossibile tenendo primum motorem finitum intensiue: & deducitur sic, Motore sufficiente ex ijs quæ in se intrinsece sunt applicato mobili disposito, circunscripto quocunq; alio, excepta communi dependentia ad primum: necessario prouenit effectus proprius illius motoris. Patet ista ex terminis: alioquin nulla esset uia ad probandam consecutionem causæ ad effectum, & econuerso. Sed anima cæli est actiuum sufficiens ex suis intrinsecis respectu motus æterni. ergo circunscripto quocunq; alio excepto communi influxu primi, potest in motum æternum: ergo nulla est opus speciali dependentia. Probatur minor ex eo, quòd anima cæli habet ex suis intrinsecis duo requisita ad faciendã sempiternitatem motus, scilicet tantam uirtutem intensiue (puta ut mille) & immobilitatẽ: quilibet enim motor habẽs hæc duo, potest sempiternũ facere motum, quãuis non per se, ut dictum pluries est. ¶ Tertio, quòd anima cæli licet sufficienter, tamen per accidens facit sempiternitatem motus. primus autem motor facit eam per se: & ideo attribuitur primo motori, ut eius causæ actiuæ, per se primo intendenti illam. Et sic habetur intentum: quia ut ex prima conditionali probata patet, ex hoc sequitur, ergo primus motor est uirtutis infinitæ intensiuæ. Et in rei ueritate, ista uidetur mens Auer. in illo loco. Loquitur enim de actiua causalitate, ut quæstio mota ostendit: & non intendit subtrahere ab anima cæli causalitatem actiuam sempiternitatis: sed perfectam causalitatis, cuius nulla uirtus finita est capax: ut patet ex dictis. Vnde causam actiuam per se determinatę uelocitatis posuit animam, sempiternitatis uero primum motorem.

¶ Si finaliter, hoc potest dupliciter imaginari. Primo, ut sit sermo de dependentia communi qua omnia causantur in genere causæ finalis à primo. Et hoc est contra Auer. ibidem: quoniam hoc modo non saluatur sua differentia inter determinatam uelocitatem motus & eius sempiternitatem: hoc etenim modo uterque effectus dependet finaliter à primo motore.

¶ Secũdo, ut sit sermo de aliquo speciali modo dependendi: in genere tamen causæ finalis. Et quatum uerba eorum sonant, uidentur dicere, quòd quodam singulari modo sempiternitas est à primo fine, quo non est determinata uelocitas: sic quòd sempiternitas motus in hoc differt ab eius uelocitate, quòd ista sufficienter fiat ab agente: illa autem non nisi adiuncta causalitate finali primi motoris. Sed quia facile est dicere distinctionem in qualibet re quamuis ardua, & inexercitati est admittere illam in aëre: ideo quæramus ab istis quomodo sit ista differentia. Hoc enim non potest nisi tripliciter imaginari, scilicet aut sic, quòd sempiternitas careat causa actiua, & finali tantum attribuatur. Et hoc est ridiculum: quoniam nõ est intelligibile, quòd aliquid effectiue producat motum, & non pro ducat eius durationem: maxime cum tempus, quod est duratio illa (ut 12. Meta. tex. 29. dicitur) aut est ipse motus, aut eius passio. Constat autem quòd hæc ab eodem fiunt actiue secundum rem: quamuis non eodem modo: potest enim eorũ quæ sunt idem realiter, unum per accidens produci ab agente inferiori: & alterum per se, ut patet cum Sortes generat Platonem. Tunc enim licet fiat Plato, per se, fit tamen corpus, uel mixtum per accidens: ut dicitur in primo Phy. tex. 76. Aut sic, quòd ad determinatam uelocitatem causa actiua sufficit absq; finali: ad sempiternitatem autem non. Et hoc etiam est ridiculum: quia finis est causa cæterarum causarum, nullúsque est effectus naturæ, aut artis absq; fine. Aut sic, quòd ad determinatam uelocitatem causa actiua cum fine communi sufficit: ad sempiternitatem autem nõ, sed requiritur specialis ratio dependentiæ ad primum motorem ut finem. Et hoc est iterum loqui in aëre, nisi huiusmodi ratio assignetur.

¶ Nec apparet alia ratio quàm illa, quæ in eodem com. 41. ex intentione Themistij subditur, scilicet quòd motor qui mouet ad consequendum aliquid, uel conseruandum aliquid transmutabile, necesse est quòd quandoq; cesset. Motor autem qui mouet propter aliquid semper in actu & immutabile: qua ratione mouet uno tempore, mouet semper. Et sic habetur specialis ratio dependentiæ sempiternitatis ex fine: quæ non habetur in uelocitate motus. Sed adducere hoc ad propositum nouitiorum est. Cum enim omnes animæ cælestes prima intentione operentur propter se (ut dicitur 12. Meta. com. 36. & secundo cæli, com. 17. & 21.) & ipsarum natura sit immutabilis & in actu: & earum opera sint sicut opera artium, ut dicitur 12. Met. com. 44. & finis sit principium in operabilibus: ut dicitur in 2. Phy. tex. 88. Quem admodum ex actualitate immutabili finis sumunt animæ illæ rationem sempiternitatis in suis operibus: ita ex aliis conditionibus nobis ignotis sumunt rationem tantæ uelocitatis: & quare magis ab Oriente moueant uersus hemisphærium superius, & alia huiusmodi. Hæc enim omnia fiunt propter melius: ut ex secundo cæli text. & com. 34. habetur. Et ex fine necesse est bonitatem eorum fieri, cum naturalia agantur propter finem: ut dicitur 2. Phy. text. 80. Vnde ex hoc non magis habetur, quòd sempiternitas specialiter dependeat à primo, quàm certa uelocitas. utrunque enim eorum habet hoc modo specialem rationem dependentiæ ex fine.

¶ Amplius, Cum ratio sempiternitatis motus sufficienter sumatur ex his finis conditionibus, scilicet quòd sit in se actu, & habitus à mouente, & immutabilis: & hæc sint communia omnibus motoribus cælorum respectu propriarum essentiarum: nihil proprium primo motori dixisset Auerr. sed totum quod dixit, conuenit omnibus animabus cælorum in ratione finis. Nec potest dici, quòd dictum Auer. commune quidem est omni motori separato in ratione finis, sed appropriatur primo propter dependentiam aliorum à primo, & in ratione finis: quoniam sic non saluatur differentia inter sempiternitatem & uelocitatem: utraq; enim propter independentiam, primo est attribuenda fini. Quod si tanquam ad ultimum refugium recurrendo dicatur, quòd sempiternitas motus dependet à primo fine quodã singulari modo ignoto nobis: & hoc cognosci ex hoc, quòd omnes motores cælestes conueniunt in sempiterne mouere: non autem in uelocitate motus (hoc enim ideo esse credendum est, quia rationem sempiternitatis habẽt respiciendo primum, uelocitatem uero respiciendo propria.) Hoc est contra Auerr. qui expresse dicit in secundo cæli, com. 58. quòd motores inferiores sumunt rationes suarum uelocitatum, secundum quod magis desiderant assimilari primo. Et loquitur non solum de motu diurno, sed etiam in circulo obliquo. Deinde hoc non est sufficienti ratione firmatum, quòd enim conueniant omnes in sempiternitate motus: ut dicit Auer. in secundo cæli, com. 38. & 71. & alibi, est: quia conueniunt omnes in hoc, quòd sunt motores immateriales. Et ideo hoc non oportet conicere, quòd sit ex singulari modo dependendi à fine: cum clare pateat, quòd finis communis cum immaterialitate motoris sufficiat, nec locus est coniecturis in manifestis.

¶ Amplius, Velocitas de qua ibi loquitur Auerr. ut patet in commento, nihil aliud est quàm temporalitas: in qua omnes motores cæli conueniunt, sicut & in sempiternitate: nullus enim mouet in non tempore. Restat ergo quòd de infinitate intensiua sermo Auer. ibidem sit. Et licet euidentiores sint prædictę rationes, si duo motores secũdum rem in primo orbe ponantur: efficaces tamen sunt etiam si duo secũdum rationem: unus autẽ secundũ rẽ ponitur: ut patere potest cuilibet eas applicare scienti. Vnde omnes expositiones cõmenti prædicti falsæ apparent.

¶ Vltima autem ordinem librorum Auerr. non pensauit. Cum enim constet ex secundo cæli, com. 3. quòd tunc iam fecerat libellum de substantia orbis: & ex pluribus commentis, quòd tunc etiam fecerat super libros Physicorum: & ex 12. Meta. com. 45. quòd iuuenis erat quando fecit super lib. de cælo: & sperabat in com.

in com. 352. se perfecturum astrologiam: & quòd senex scripsit super Metaphysica, manifeste liquet, quòd omnia dicta Auerr. sunt examinanda ad 12. Metaphysicæ eius: & non econuerso: quoniam opus illud testamentum eius est.

Alius modus ostendendi pro positum.

¶ SECVNDA autem uia ad ostendendam infinitatem uirtutis Dei glorioſi sumpta ex S. Th. breuior est. Et supponit Deum esse causam actiuam alicuius subſtantiæ, siue mundi, siue primæ intelligentiæ, siue omnium incorruptibilium, siue ab æterno, siue in tempore: nihil enim horũ refert, dummodo cõcedatur per simplicem emanationem (quam nos creationem dicimus) Deum aliquid produxisse. Hoc autẽ nunc supponatur. Tum quia communiter excellentes uiri hoc concedunt etiam de mente Ari. & Auer. Tum quia expresse cõtra Algazelem pluries Auer. h. d. Tũ quia hoc exigeret specialem quæstionẽ, quam alibi tetigimus.

¶ Acquiescentibus ergo huic suppoſito, hæc uia paratur, iuxta quam arguitur præsẽbando rationes terminorum, scilicet quòd uirtus creatiua est uirtus actiua effectus ex nulla potentia passiua: siue sit creatiua ab æterno, ut Plato & Arist. cum sequacibus posuerunt: siue in tẽpore, ut fides Christiana determinat. Cæteræ autem uirtutes actiuæ sunt effectuum ex aliqua potentia passiua præsuppoſita: ut patet in naturalibus & artificialibus.

¶ Arguitur ergo sic loquendo semper de quantitate uirtutis seu perfectionis, Omne quãtum excedens aliud quantum, sic quòd quantumcunq; excessum crescat, nunquam inter ipsa est aliqua proportio: est necessario infinitum intensiue. Ista patet ex termini: quoniam, ut dicitur in 8. Phy. tex. 79. si excedens est finitum, addendo semper quantum ad excessum, quandoq; æquabitur & excedetur. Sed uirtus creatiua est aliquantæ perfectionis: & sic excedit uirtutem factiuam rerum ex potentia subiecti: quòd quantumcunq; augeatur, non est inter eas proportio. ergo uirtus creatiua est infinita intensiue. Probatur minor quo ad ultimam partem (quæ sola eget probatione) & ducẽdo ad impoſſibile: quia sequeretur quòd uirtus tantum actiua ex aliqua potentia, & uirtus actiua ex nulla potentia possent esse æquales: quod est manifeste impoſsibile. Tenet consequentia, supponendo unum, quod probatione non eget, scilicet quòd quanto aliquod actiuum potest educere rẽ de remotiori potentia ad actũ, tanto est uirtuoſius. Ad sensum enim patet, quòd ad educẽdum calorem de potẽtia aquæ, maior uirtus requiritur quàm ad educendum ipsum de potentia aëris. hoc igitur suppoſito, arguitur more Aristotelico sic. Sumatur uirtus productiua alicuius (puta bouis) ex nulla potentia: & sit A. Sumatur quoq; uirtus productiua bouis ex aliqua potentia, putà C: & sit uirtus illa B. Tunc sic, istæ duæ uirtutes, scilicet A & B, per se habent aliquam proportionem: sit ergo proportio centupla: ita quòd A excedat B, non plus quàm in centuplo. Et tunc sumatur potẽtia passiua in centuplo magis elongata ab actu quàm sit C: & sit illa D. Cum ergo oporteat tanto uirtuoſius esse agens quãto elongatior est potentia ab actu: necesse erit uirtutem actiuam bouis de potentia D, esse in proportione cẽtupla ad B: ac per hoc esse æqualem ipsi A. Et sic uirtus productiua ex aliqua potentia, & uirtus productiua ex nulla erunt æquales: quod est impoſsibile. Imo etiam eodem processu potest deduci, quòd illa sit etiam maior: quod est impoſsibilius. Nec potest inficiari quispiam hunc processum ex eo, quòd non potest sumi rerum natura potentia remotior ab actu quacunq; potentia data: oporter enim sic dicẽtes negare processum Art. 4. Phy. tex. 72. ubi assumit plenum subtilius quocunq; pleno. & 6. Phy. tex. 15. ubi assumit motum uelociorem quocunq; motu: & breuiter destruere doctrinam traditam in libris Phy. Saluatur enim efficacia horũ & similium processuum ex rationibus formalibus terminorum: & ex ueritate conditionalium: quicquid enim repugnat ueritati conditionalium, est falsum & impoſsibile, ut Auer. dicit in 8. Phy. tex. 78. Vnde proposito sufficit ueritas conditionalium: putà, si uirtus aliqua produceret ex potentia in centuplo remotiori, esset in centuplo proportionaliter, &c. Stat ergo ratio firma, quãuis quidam nescientes, aut non uolentes eam formare, soluisse se arbitrati sunt: ut de Scoto patet prima distin. 41. Qui ideo credidit se soluisse: quia S. T. non solicitus circa terminos, qui in Autenticis rationibus solent subintelligi, fecerat maiorem huiusmodi, Eorum inter quæ nulla est proportio, alterum est infinitum: soluit Scotus, quòd hæc non est uera, ut patet de puncto & linea: & tamen punctum non est infinitum. Propter quod notanter nos posuimus in maiore utrunq; esse quantum, ut has pueriles cauillationes effugeremus. Et hæc de secundo.

Responsiones argumentorum, Nũ Deus moueat, ut finis, uel ut motor.

¶ RESTAT igitur argumentis in oppoſitum respondere.

¶ Ad primum ergo (quod tres difficultates tangit: unam principaliter & duas ex consequenti) tali est ordine dicendum, quòd duas annexas difficultates, scilicet an Deus moueat ut finis tantum, uel ut finis & agens: & si ut agens, an mediate, uel immediate: pertransibimus, dicendo, quia est. Tertiam uero principalem, scilicet an ex positione uirtutis infinitæ intensiuæ in rerum natura, necessario sequatur motus in non tempore, pertractabimus dupliciter, scilicet secundum Auer. & simpliciter. Quamuis igitur multi ex secũdo cæli, tex. 64. ubi in summo gradu perfectionis uniuersi locatur id, quod sine actione optimum possidet: & ex 12. Meta. tex. 30. ubi dicitur, quòd Deus mouet sicut amatum & desideratum: credant Deum non esse causam agentem, sed finalem. uerius tamen dicunt sentientes utroq; modo Deum esse causam: ut simplicius arguit ex primo cæli tex. 30. ubi Arist. dicit, Deum nihil agere frustra. Si enim ad hoc inconueniẽs solicitus fuit Arist. deducere, quòd Deus nihil agit frustra: ergo supponebat Deum agere propter finem. ridiculũ enim esset deducere ad hoc inconueniens de causa non actiua. Auer. quoque in De substantia orbis, manifeste reprehendit dicentes oppoſitum esse de intentione Arist. & in decimo Meta. com. 7. expresse dicit, quòd Deus mouet non tantũ, ut finis, sed ut motor. Quod etiam firmat in 12. com. 6. & in com. 44. ubi etiam poſtmodum Auicennam ponentẽ Deum esse tantũ finem arguit, quòd oportet primi principij esse actionem: quæ cũ hoc quòd sit sibi propria, sit cõmunis cæteris: qualis est motus diurnus. Et in secũdo cæli, cõ. 17. dicit, quòd omne habens actionem in se, habet actionẽ in alio: & in com. 21. dicit cp omne, quod inuenitur propter se prima intentione, inuenitur propter aliud secũda intentione: nisi illic esset natura non innata ad largiendum. Et breuiter totus Auer. plenus est hac sententia, uel formaliter, uel radicaliter: ut putà quòd in separatis à materia causalitas finalis, & efficiens eidem conueniunt: ut dicitur in 12. com. & 35. & 38. & 55.

¶ Nec obstat quòd Arist. dixit Deum mouere ut amatum. non enim dixit hoc cum dictione exclusiua: imo ex hoc magis habetur propoſitum suppoſita illa uniuersali Auer. quam modo diximus. Id uero quod ex secũdo cæli adducitur, admiratione dignum est, qua fronte ab Auerroiſtis adducatur: cum Auerrois ipse ibidem in com. 66. expresse dicat, quòd in illo summo gradu habẽte optimum sine actione datur latitudo includens omnes intelligentias. ita quòd apud ipsum omnes intelligentiæ sunt in illo primo gradu, & non tantum Deus: & tamen constat apud eos etiam, quòd cæteræ intelligentiæ agunt ad extra. Intendit enim ibi Arist. apud Auer. intelligentias quatenus intelligentiæ sunt, habere optimum (quod est felicitas speculativa) sine omni dependentia ab exteriori actione non sicut in nobis: iuxta illud 12. Met. tex. 39. deductio autẽ qualis optima, &c. est esse in primo gradu. Quatenus uero animæ sunt, optimum assequi per motũ: et in secundo locari ordine, simul cũ corporibus, quorũ sunt animæ. Vnde Deum mouere non solũ finaliter, sed actiue dicimus.

¶ Et quamuis ex mukis commẽtis uideatur haberi, quòd Deus mouet immediate: quia in com. 44. 12. Met. reprehenduntur ponentes Deum esse priorem motorem primi orbis, & in com. 38. expresse dicitur quòd primus motor mouet sine medio: & in com. 48. numerantur subſtantiæ immateriales secundum numerum motuum cælestium, expresse ſupponendo nullam esse quæ non mouet: ut tamen ex dictis superius patere potest in com. 41. 12. expresse dicit motum cæli componi ex duobus motoribus. Et ideo sciendum est, quòd ista subinuicem non contradicunt: quoniam cum sint in hac re opiniones extremæ, una Auicennæ dicentis Deum nihil agere ad motum cæli, nisi secundum quòd prima causa operatur per secundas: sed primum motorẽ esse primam intelligentiam productam à deo, quæ cum anima cæli mouet: alia eorum, qui dicunt Deum solũ mouere primum cælum. Auerrois uia incelsit media utrunque declinans extremum. & ideo nunc hoc, nunc illud excludit extremum, quamuis pluries Auicennam impugnauerit. Est igitur apud eum primus motor Deus glorioſus, non tamen mouet solus.

¶ Sed quia in motu primi cæli sunt duo (sempiternitas motus, & certa uelocitas, puta 24. horarum) poſuit utrunq; horũ habere per se primo causam actiuam & propriã: & sempiternitatis quidem Deum: certę uero uelocitatis animam cæli. Et hic sensus respondet plane expoſitioni illius cõmenti absq; extorſione. Et sic Deus non est prior motore totius, imo facit per se motum totius quo ad nobiliſsimam eius rationẽ, quæ est sempiternitas: & hoc modo Deus non est anima alicuius orbis. Et ideo dixit ibidem Auerrois, quòd est potentia non in materia. Et per hoc uolebat cp differret ab anima cæli. Et hoc modo saluatur quod cõ. 44. dicitur, quòd illud quod intelligit motor corporis cęli de primo motore, est aliud ab eo quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium subſtantiarum secundum numerum motuũ saluatur: quia ex motuum numero inuentus est numerus motorum aliorum à primo, qui iam ex infinitate motus ſtabilitus erat. Nullam enim subſtantiam immaterialem ponimus nisi ex motu concluſam: sed primam ex infinitate motus cæteras ex numero motuum regularium, & perpetuorum exigentiũ motores immobiles. Et hoc conſonat textui Arist. expresse quærenti numerum motorum immobilium, non numerum motorum infinitorum: ut per hoc insinuaret, quòd de aliis

à primo loquebatur: quamuis primus quoq; sit immobilis. Est siquidē sermo Arist. & Auer. ibidem contra ponentes substātias immateriales absq; aliqua propria motione alicuius corporis: ut patet ibidem. quod nos non diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auerr. inueniuntur consona: & merito, quia uero omnia consonant. Vnde Eliæ Hebræi labor quàm uanus fuerit, patet. Putauit enim quod ex hoc quòd Deus dicitur motor esse cœlitus primi cæli: sequeretur, ergo mouet solus primum cœlum. Iam enim liquet Deum esse propriū motorem primi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiue causandam. Mouet ergo Deus cœlum effectiue, ut motor proprius: & mediante anima cœli sic, ut utriusq; proprius effectus motus cœli sit diuersimode:

Num si motor sit uirtutis infinitæ in tensiue, sequatur motus in non tempore.

Alij putant q̄ distinctione modi agendi, scilicet libere, uel necessarie opus sit. Alij uero q̄ distinctio modi essendi illius uirtutis infinitæ, scilicet an habeat esse materiale an immateriale: ad hoc sufficiat. Alij autē duas distinctiones necessarias credunt ad saluandam infinitam uirturem in rerum natura: scilicet modi essendi (quæ modo dicta est) & modi agendi, scilicet mediatione, uel immediatione: ita q̄ omnes hutusmodi opiniones sunt quatuor. Et primam quidē postponentes (quia ex discussione aliarum quid ueritatis habeat patebit: & eius fundamēta sunt quæ arguendo adduximus) ad secundam nos transferamus opionē: quæ tria dicit. Primo, quòd ex hoc antecedente, uirtus infinita est in magnitudine: necessario sequitur, ergo mouet in non tempore, quod implicat contradictionem. Et in hoc conueniunt cū Arist. 8. Phy. tex. 79. omnes Peripatetici, licet differāt in modo, deducendi consequentiam. Sco. enim in primo sentē. dist. 2. q. 2. ad ulti. dicit. quòd ex eo quòd in antecedente assumitur uirtus infinita, subintelligendo agat: necessario sequitur, ergo actio sua est in non tempore: alioquin in æquali tempore agere cōtingeret uirtutem infinitam & infinitam, iuxta deductionem Aristotelis ibi. Ex eo uero quòd in antecedente additur ly in magnitudine (id est extensa) sequitur quòd si agit, agat circa corpus. & consequenter quòd sit ibi aliqua resistentia: & sit etiam diuersa approximatio partium passi ad agēs. ac per hoc sequitur, ergo actio illius uirtutis est mouere, quoniam hæ duæ causæ, scilicet diuersa approximatio partium & resistentia, faciunt successionem esse in motu. & sic ex toto antecedēte simul, scilicet uirtus infinita in magnitudine: sequitur motus in non tēpore. Sed hæc deductio manifeste peccat, quia ex hoc quòd aliqua uirtus est extensa, & agit in corpus, non sequuntur ille duæ causæ successionis: sed una tantum, scilicet diuersa approximatio partiū passi ad agens: sed ex omnibus his absque resistentia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et hæc omnia non egent probatione: quia manifeste patent de uirtute illuminatiua. Hæc enim est extensa: & agit in corpus, &c. & tamen non est motus proprie (de quo loquimur) ut distinguitur contra mutationem.

¶ Sanct. Th. autem, quia Arist. nō fuit solicitus ibi de utraq; parte consequentis deducenda, supponit cum Auerroi & cæteris expositoribus (quātum uidisse me recolo) quòd subiectum illius antecedentis, scilicet ly uirtus seu potentia, supponit pro uirtute motiua, proprie sumendo motum. ita quòd antecedens illiuş consequentiæ secūdum ueritatem est hoc, Virtus motiua infinita est in magnitudine. Ergo. Et quod hæc sit mens Aristot. patet ibi, ex eo quòd probando suppositionem unā, scilicet quòd maior uirtus facit æquale in minori tempore, dicit ut calefaciēs, aut dulce faciens, aut proficiens, & omnino mouens: ubi manifeste patet quòd de uirtute motiua loquitur. Patet etiā ex fine intento: ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illam, nisi ad inuestigandam impartibilitatem primi motoris, quem constat mouere proprie. Vnde impertinens erat propositō tractare de omni uirtute extensa: quāuis ex ista negatiua non posset dari uirtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex cōsequenti, quòd nulla uirtus in magnitudine est infinita. Quia cū sit uirtus, aut substantialis, aut accidentalis, & accidentalis infinitas inferat infinitatem substantialis, & omnis uirtus substantialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis (ut patet in primo cæli, tex. 7.) & simplicibus existētibus finitis impossibile sit mistum fieri infinitum: manifeste deduci potest, ex negatione infinitatis uirtutis motiuæ in magnitudine negatio infinitatis omnis uirtutis extensæ.

¶ Facit tamen uim S. Th. in ly magnitudine, ex hoc quòd uirtus extensa non est intelligens: uirtus autem extra magnitudinē est intelligens: ut patet tertio de anima cō. 5. uirtus autem motiua non intelligens mouet tantum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Aristot. Quia si est uirtus motiua infinita, & cum hoc mouet tantum quantum potest: sequitur, ergo mouet in non tempore: ut patet ex deductione Aristot. ibidem.

¶ Secundo dicit, q̄ ex hoc antecedente uirtus infinita est (etiam loquendo de motiua) sequitur necessario, ergo mouet in nō tēpore: quia potest illa uirtus esse agentis liberi. in cuius potestate est & actio & modus agendi. Et cum hoc arguitur esse cōtra Ari. & Auer. & omnes philosophos. Sco. cū sequacibus nō reputat hoc inconueniens: imo dicit in secundo sen. dist. prima q. tertia, eos sibiipsis contradicere, ponendo Deum agere necessario.

¶ Mihi autē uidetur hoc non esse contra Arist. eo quòd nulli imponendum est, quod nec dixit, nec necessario sequitur ex dictis eius. Deum autē non esse agens liberum nullibi dixit Arist. nec ex dictis eius sequitur necessario. Demōstratio siquidem posita in primo cæli, tex. 90. sufficienter saluatur supponendo, omnes intelligentias differre specie, & mouere quantū possunt, ut assimilentur Deo glorioso: cuius proprius effectus est sempiternitas: siue libere siue necessario illā causet. Numerus quoq; intelligentiarū eisdem suppositionibus stātibus optime inuestigatur ex numero motuum: sunt enim omnes motores adæquati. Inconueniens etiam quod dicitur in tex. 79. scilicet uirtutem finitā & infinitam mouere æqualiter: manifeste ibidem ascribitur uirtutibus mouentibus naturaliter, & breuiter quæcunque alia ad hoc adduci possunt, facile saluari uidentur absq; hoc. Nolo tamen propterea Aristoteli attribuere, quòd posuerit Deum agere libere, sed opinionem suam ad nos non peruenisse tantum. contra Auer. tamen illam responsionem esse non dubito. ut ex com. 4. duodecimi Metaphysices deducere facile esset: & com. 21. secundi de cælo manifeste habetur.

¶ Sed quoniam ex principiis philosophiæ non necessario sequitur Deum agere necessario, idcirco cum soli rationi obediēdum sit, quod secundo loco contra hoc obiicitur, soluēdum est. Cum ergo dicitur, id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, &c. negatur minor.

¶ Et ad primam probationem dicitur quòd quamuis nō sit impossibile Deum uelle uti tota uirtute sua: est tamen impossibile Deum uelle uti tota uirtute sua in hoc effectu. qui est uelocitas motus. Nec hoc est ex defectu uirtutis, aut uoluntatis: sed quia hoc non est factibile. unde Deus utitur tota uirtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando, &c.

¶ Ad secundum uero dicitur præmittendo quatuor. Notandum est enim primo, quòd aliud est arguere ex potentia motiua infinita, & aliud est arguere ex potentia motiua infinita habente talem modum essendi, scilicet in magnitudine, uel extra, uel modum operandi, scilicet necessario, uel libere. Primum siquidem antecedens abstrahit ab omni modo essendi & operandi. secūdum uero modum essendi uel operandi coassumit. Constat autem quòd multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi, uel operandi simul: quæ non possent deduci ex illa ratione formali absolute.

¶ Notandum est secundo, q̄ ex aliqua ratione abstracte* seu absolute sumpta, dupliciter aliquid deducere cōsueuerūt philosophi. Vno modo necessario, sicut ex ratione motus deducitur, quod oportet esse in tēpore. Alio modo non repugnanter sicut ex ratione motus deducitur, quòd quocunq; motu dato potest dari uelocior, &c. Et inter hæc tantū refert, q̄ consequēs aliquid necessario comitat ipsum in quocunq; ponatur secundū omnē modum essendi illius: & consequens uero aliquid nō repugnanter, non oportet comitari illud in aliquo: imo stat q̄ repugnet ei in quocunq; modo essendi: ut patet in exemplis adductis.

** Aliàs, abstracte.*

¶ Notandū est tertio, quod tripliciter potest imaginari, q̄ potentia motiua infinita exeat in actū secundū, uel q̄ moueat A mobile certa uelocitate: ita q̄ nō possit uelocius illud mouere, sed illud mouere sit sibi adæquatū. Vel q̄ moueat infinita uelocitate, id est, in non tēpore: nō est enim intelligibile q̄ aliquid actualiter moueat infinite uelociter, & tamen in tempore: quia ex quo actualiter mouet, tēpus illius motus certū est secundū se. signetur ergo, & tunc procedatur iuxta tex. 79. octaui Phys. & uenietur ad hoc, q̄ motus infinitæ uelocitatis erit in æquali tempore cū motu finitæ uelocitatis: (utpote à uirtute finita facto) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinitæ uelociter & & mouere in nō tēpore. Vel medio modo, scilicet q̄ nunq; moueat tāta uelocitate A mobile, quin possit illud uelociꝰ mouere.

¶ Hæc autem tria aliter se habent ad potentiam motiuam infinitam absolute: & aliter ad eam in magnitudine. Ad potentiam siquidem motiuam infinitam in magnitudine, duo extrema cōparantur immediate: ita quòd respectu talis uirtutis non datur medium inter mouere in non tempore & mouere certa uelocitate adæquate. Ad potentiam uero motiuam infinitam absolute extrema hæc sunt mediata: ita quòd stat, q̄ moueat sic uelociter, quòd tamē semper uelocius mouere possit. Et ratio diffor mitatis est: quia uirtutis extensæ quātum est posse, tantū necessario est facere: ut patet inductiue. & consequenter si est infiniti posse,

posse, ergo habet adæquatū facere. aut ergo hoc est certa uelocitate mouere, aut in nō tempore: mouere enim sic, q̄ uelocius possit non esse adæquatum uirtuti, patet. Virtutis uero motiuæ infinitæ absolute, non oportet quantum est posse, tantum esse facere: quia abstrahit ab omni modo operandi & essendi: & cō sequenter abstrahit ab hoc quòd faciat secundum totum posse aut partem, & tantum, uel tantum. & ideo non necessario sequitur quòd si exeat in actum, quòd exeat in opus adæquatū.

¶ Notandum est quarto, quòd aliter arguendum est ex infinita uelocitate ad infinitatem potentiæ motiuæ absolute: & aliter ecōuerso. Ex infinita siquidem uelocitate determinate infertur, ergo potētia motiua est actu infinita: quia impossibile est aliter talem effectum saluare. Ex infinita uero potentia motiua nihil aliud potest inferri, nisi, ergo potest infinita uelocitate mouere: quia si aliquanta uirtus motiua potest mouere aliquāta uelocitate, maior potest maiore, et infinita infinita. Sed quia posse mouere infinita uelocitate cōtingit dupliciter, uno modo sic quòd possit facere motum infinitæ uelocitatis in actu: alio modo sic, q̄ possit semper facere maiorē uelocitatem quacunq; facta uelocitate: ideo non potest ex infinitate potētiæ motiuę absolute inferri determinate: ergo est actu infinita uelocitas: sicut ecōuerso.

¶ His autem præmissis, dico quatuor. Primo, quòd ex hoc antecedente, A est uirtus motiua infinita in magnitudine, optime sequitur, ergo mouet in non tēpore: quia si non, ergo mouet adæquate certo tempore ex tertio notando: & tunc sequitur iuxta deductionem Arist. ergo uirtus finita & infinita secundum totum posse mouent æqualiter. Secundo dico, quòd ex hoc antecedente, A est uirtus motiua infinita, non sequitur necessario, ergo A mouet in non tempore. dicentibus enim q̄ non, subinferri non potest, ergo mouet adæquate in certo tempore. datur siquidem medium, scilicet quòd permittitur mouere A mobile tanta uelocitate (puta decem horarū) non tamē adæquate: sed potest semper uelocius, ut patet ex tertio notando. Quod non potest dici, si uirtus illa est in magnitudine. & ideo Ari. fundans demōstrationem suam super illa distinctione, aut mouet in non tempore, aut certo tempore: loquendo de adæquata operatione assumit ab aduersario uirturem motiuam esse in magnitudine: quia de tali constat, quòd oportet supponere aliquam uelocitatem esse illi adæquatam: quod non oportet uerificari de uirtute motiua absolute: quia abstrahit ab his.

¶ Tertio dico, quòd ex hoc antecedente, A est potentia motiua infinita, non sequitur non repugnanter, ergo motus in non tempore. Probatur hoc illo principio, Impossibile in se ex rationibus terminorum, ex nullo deducitur possibiliter ex quo non sequatur necessario. Hæc enim est differentia inter consequens possibile & impossibile ex terminis: quòd possibile ex aliquo antecedente oritur possibiliter, ex quo non oritur necessario: ut patet de uelocitate motus respectu motus & mobilis. Impossibile uero nisi habeat connexionem necessariam cum antecedente, ex illo oriri non potest: & hoc ideo est, quia impossibile ex terminis, est impossibile simpliciter & omnino. Tale autem ex nullo oriri potest nisi ex alio impossibili, ad quod conditionaliter sequatur, quòd sine necessaria connexione fieri nequit. Constat autem quòd motus in non tempore claudit contradictionem ex terminis. si est enim motus, ergo in tempore: & si in non tempore, ergo non est motus. Et ex antedictis patet, quòd hoc impossibile non sequitur necessario ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur possibiliter.

¶ Sed accidit hic dubium ex triplici capite. Primo, quia id quod sequitur necessario ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiue, & possibiliter ad illud absolute. uerbi gratia, Quod sequitur necessario ad animal rationale, sequitur possibiliter ad animal. Sed motus in non tempore sequitur necessario ad uirtutem motiuam infinitam habentem esse in magnitudine, ut patet. ergo sequitur possibiliter ad uirtutem motiuam absolute. Secundo, quia cum hoc argumentum ualeat, Si aliquanta uirtus motiua potest mouere aliquāta uelocitate, ergo maior potest maiore, & infinita infinita. & ulterius ualeat, Aliquanta uirtus motiua potest mouere tanta, uelocitate: ergo potest facere tantam uelocitatem actualiter: & maior similiter maiorem. quare non ualet, ergo si est infinita, potest infinitam facere actualiter. Nulla enim ratio apparet differentiatis: & tamen oportet si tenenda sunt prædicta, negare illam ultimā consequentiam: quia ut patet ex dictis, posse facere uelocitatem infinitam actualiter, est idem quod posse mouere in nō tempore.

¶ Tertio, quia etsi assignata sit ratio quare infinitæ potentiæ absolute non oportet assignare adæquatum facere: quia scilicet abstrahit à modis operandi non tamen habetur, quare infinitæ potentiæ motiuæ absolute repugnet mouere secundum totum suum posse. Si enim non repugnat, dato quòd ex ea non sequatur necessario nec possibiliter, habetur intentum: quia si hoc sibi non repugnat, ergo est sibi possibile: possibili autem posito nullum sequitur impossibile. Ex hoc autem sequeretur, quòd mouerei in non tempore: ut patet, ergo.

¶ Ad primum horum dicitur quòd maior est sic modificanda, Illud quod sequitur necessario ad aliquid cū aliquo speciali modo essendi compossibili illi primo, sequitur permissiue ad illud absolute: sic enim est uera, & non aliter. Si enim aliquid iungatur cum aliquo sibi incompossibili ex terminis, id quod sequitur ad coniunctum, utrique partium repugnat. uerbi gratia, Ad hominem æreū sequitur habere perfectissimū sensum tactus, non medium inter contraria. quod, ut patet, non sequitur ex ratione hominis absolute, nec æris. Sic autem est in proposito: quia uirtutem motiuam infinitam esse in magnitudine, implicat contradictionem. partésque coniuncti non sunt compossibiles: ut ex iam dictis patet: & effectus necessario sequens monstrat, scilicet motus in non tempore.

¶ Ad secundum dicitur, quòd ratio differentiatis inter ultimam consequentiam & priores, est: quia in omnibus prioribus proportionaliter adaptāt propria causa proprio effectui. In ultima autem non secundum ueritatem, sed solam apparentiam. non enim proprius effectus uirtutis potentis infinita uelocitate mouere, est actualiter mouere infinita uelocitate: sed nulli certe uelocitati obligatum esse suum mouere quantum est ex parte motiuæ potentiæ. Hoc autem saluatur si sic possit mouere actualiter, ut semper possit uelocius mouere: ut patet.

¶ Et si quæratur, cum uirtuti potenti mouere uelocitate unius horæ pro proprio effectu assignetur mouere actualiter in una hora, & duplæ potentię potēti mouere in medietate horæ proprius effectus dicat mouere actualiter in medietate horæ: quare uirtuti potenti mouere infinita uelocitate proprius effectus non assignetur mouere actualiter infinita uelocitate. Respondetur quòd hoc ideo est: quia quandocunq; quātitati uirtutis potest dupliciter attribui quantitas operis, & altero modo est impossibile propter implicationem cōtradictionis in ipso opere: altero uerò est possibile: dicendum est quòd effectus proprius illius est ille in quo saluatur modus possibilis. Verbi gratia, & est exemplum theologicum. dicimus quòd uirtus creatiua Dei est infinita non solum ex parte modi agendi, sed ex parte creabilium: non tamen saluatur infinitas in creabilibus sic, quòd Deus possit creare aliquod infinitum ens: sed sic, quia quacunq; creatura facta potest facere perfectiorem. Cum ergo in proposito inter uirtutem motiuam quamcunq; finitam, & infinitam respectu uelocitatis motus hæc sit differentia, quòd finitæ uirtutis quantitati uno modo & illo possibili, respondet quantitas uelocitatis in effectu, scilicet faciendo illam actu: infinitæ uero uirtutis quantitati, duobus modis quantitas uelocitatis respōdere uidetur, scilicet faciendo infinitam in actu, uel mouendo absq; obligatione ad certam uelocitatem: & primo modo infinita uelocitas effectus rationem habere non potest (cum sit de genere impossibilium ex terminis) secundo modo infinitæ potentiæ proprius effectus est.

¶ Ad tertium dicitur, quòd infinitæ potentiæ motiuæ absolute repugnat mouere actualiter secundum totum suum posse quo ad uelocitatem motus, non autem quo ad durationē eius: quia operatio talis est de genere operationum impossibilium ex terminis. Et id quod multos in materia ista decipit, est: quia assumitur talis motio, ut operatio quædam: & quare infinitæ potentiæ motiuæ repugnet, quærunt: cum tamen (ut ex dictis patet) nō sit de genere operationum, sicut nec alterare cœlum. Nec ex his imponas mihi quòd dicam infinito posse, non posse attribui adæquatum operari actualiter. Hoc enim ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur, sed tantum quòd infinito posse motiuo non potest respondere adæquatum operari actualiter, quo ad uelocitatem motus. Ex hoc etiam non sequitur uniuersalis negatiua, ergo non potest respondere adæquatū operari: stat nanq; quòd respondeat infinitum operari quo ad durationem motus, & quo ad operationes immanentes, scilicet intelligere & amare, &c. Vnde ad quæstum cum distinctione dicendum est, quòd infinita potentia motiua potest referri ad motus uelocitatem, & ad eius durationem. Et primo modo repugnat sibi mouere secundum totū suum posse: quia ista non est operatio, sed quiddam plus quam chimericum. Secūdo modo non repugnat: imo de facto conuenit, ut ex dictis patet.

¶ Quarto dico, quòd ex hoc antecedente, A est uirtus motiua infinita agentis liberi: non potest inferri, ergo mouet, aut potest mouere in non tempore: dicam enim, in nullo tempore mouere potest tanquam adæquato effectu, sed mouet semper certo tempore sicut elegit: non tamen sic quin quantum est ex ratione uirtutis posset uelocius mouere. Cum enim ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolute, nihil aliud sequatur, nisi q̄ quia tanta potentia potest mouere tanta uelocitate, & maior maiore, infinita potest infinita uelocitate mouere: & hoc contingat dupliciter, scilicet, aut quòd possit exire in actum secundum, faciendo

ciendo infinitam uelocitarẽ: aut quòd sic semper posit, ut nunquam exeat in actum secundum, tacitẽq; aliquam uelocitatem, quin possit adhuc facere maiorem, & ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolute nõ necessario sequatur, quòd possit exire in actum primo modo: & ex hoc quòd est agentis liberi, necessario sequatur quòd exeat in actum secundo modo: si debet exire in actum, consequens est quòd non ex infinita potentia motiua agentis liberi absolute considerata, nec ex ipsa sumpta cum tali modo agendi deducatur necessario. ergo motus in nõ tempore. Et consequenter cum omnis conditionalis uera sit ne cessaria, ista conditionalis non est uera, *Si datur uirtus motiua infinita agentis liberi, posset dari motus in non tempore.* Et sic patet ad secundam probationem illius minoris quid dicẽdum sit, scilicet quòd falsum est, quòd ex ratione infinitæ potentiæ motiuæ absolute sequatur, ergo motus in non tempore.

¶Tertium quod habet hæc secunda opinio, est, quòd nõ potest aliter saluari infinita potentia in rerum natura, nisi ponendo ipsam agere libere: eo quòd aliter sequeretur motus in nõ tempore. Sed hoc non est dictum commune: unde non uidetur tutum sequi illud, præsertim, quia (ut ex dictis & dicẽdis apparet) à multis illustribus uiris saluatur, etiã si Deus non ageret libere.

¶Tertia uero opinio, quam S. Th. 8. Phy. protulit in lucem, dicit quòd sola distinctio modi essendi, scilicet *in magnitudine*, uel extra, sufficit ad saluandam uirtutem motiuam infinitam absq; motu in non tempore, quicquid sit de modo operãdi. Ita quòd secundum eam quamuis ista conditionalis sit uera, *Si uirtus motiua infinita est in magnitudine, daretur motus in nõ tempore:* ista tamen non est uera, *Si motiua uirtus infinita est extra magnitudinem, daretur motus in non tempore.* Et fundamentum huius est, quia ueritas primæ conditionalis fundatur super tribus. Primo super infinitate motiuæ potentiæ: ex qua habetur, quòd possit mouere infinita uelocitate. Secundo super modo essendi eius in magnitudine: ex quo habetur, quòd quãtum est posse, tantum est operari. Tertio super hoc, quòd effectus non est dignior sua causa: ex quo habetur, si aliqua uirtus est in magnitudine, eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine. Ex his enim tribus consurgere ueritatẽ illius conditionalis, patet ex eo, quòd quodcunque horum trium desit, conditionalis non est uera. *Si* enim deest infinitas potẽtiæ motiuæ, nunquam deducetur motus in non tẽpore. similiter si non ponitur in magnitudine seu operari tantum quantum potest, nunquam deducetur motus in non tẽpore: & nihil minus si non ponitur quòd operetur in passo capaci adæquatę operationis illius potentiæ: nunquam sequeretur motus in non tempore: quem constat nõ sequi nisi ex motione adæquata potentiæ motiuę infinitæ. In operationibus siquidem transeuntibus non solum impeditur operatio, & eius quantitas ex parte potentiæ actiuæ, sed ex parte passi. Constat autem quòd proprium passiuum motiuæ uirtutis est mobile in actu: quod oportet esse actu quantũ, & corpus, &c. ut patet 6. Phy. tex. 32. & ideo nisi ponatur, quòd adæquata motio uirtutis motiuæ infinitæ assumptæ in antecedente, possit recipi in corpore in actu seu in magnitudine (idẽ enim sunt in proposito) non potest deduci, ergo mouet in non tempore. & quia hoc non poni potest absolute, quia est impossibile: ideo oportet poni, ut sequens ex antecedente aduersarij. habetur autem ut iam diximus ex illo, quia causa nõ est indignior effectu. Ex his autem patet quare secunda conditionalis, scilicet si uirtus motiua infinita esset extra magnitudinem, daretur motus in non tempore, non est uera, quontã deficit sibi tertia conditio. nõ enim oportet uirtutis existentis extra magnitudinem dari adæquatum opus in magnitudine. & ratio est, quia uirtus immaterialis comparatur ad omnia quanta, ut uniuersale ad particulare: non in prædicando, sed potius in essendo & causando: nec est rationabile, ut materiale possit totam immaterialium uirtutem adæquare.

¶Vnde ad maiorem horum euidentiã considerandum est quòd motus relatus ad infinitam potentiam motiuam in magnitudine & extra, diuersimode comparatur. illi quidem, ut effectus proprius causę particulari & propriæ: huic uero, ut effectus particularis causæ uniuersali (quemadmodũ liquefactio ceræ uirtuti solari), quia motus est effectus in corpore: & consequenter fit à uirtute corporea sicut ab uniuoco: à uirtute uero immateriali sicut ab æquiuoco & uniuersali. & ideo sicut ridiculum esset ex quantitate uirtutis solaris inferre quantitatem huius particularis effectus, ut adæquantem uirtutem solis: ita irrationabile est, ex quantitate uirtutis immaterialis inferre quantitatem huius effectus particularis, qui est uelocitas motus tanquam effectum adæquatum.

¶Considerandum rursus est, quòd inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine seu absolute, & potentiam motiuam infinitam incorpoream, hoc interest, quòd illa, aut nihil aliud per se dicit nisi principium motus (ut patet si sumatur absolute) aut si aliquid aliud addit, nihil addit, eleuans ipsam supra rationem proprij principij motus, ut patet si sumatur in magnitudine. Ista autem ex hoc quòd immaterialis ordinis ponitur, supra rationem proprij principij motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter quod ex hoc ipso, quòd ponitur extra magnitudinẽ, sequitur quòd non per se primo respiciat motus uelocitatem, qui est corporeus effectus, quemadmodum faciunt uirtutes corporales, sed altius qui per se primo aspiciat, & secundario, & quasi per accidens motum. Vnde fit ut infinitas uirtutis motiuæ, si esset in magnitudine, motus uelocitate necessario manifestaretur. Infinitas autem uirtutis motiuę existentis extra magnitudinem, non, quia scilicet infinitas potentię in magnitudine, est per se primo particularis principij motiui: infinitas uero potentiæ extra est per se primo rei eleuatę supra ordinẽ principiorum motiuorum particularium: ac per hoc altius quid respicit, ut adæquatum motum *quàm uelocitatem motus. Imaginandum est enim quòd res illa infinita extra magnitudinem, quamuis habeat in se unde possit mouere: hoc tamẽ opus non per se primo respicitur ab illa, sed aliquid altius: quia ut pluries dictum est, motus per se primo est actus corporis: uirtus autem illa eleuata est sicut supra corpora: ita super omnia corporalia, per se primo, quod dico propter ens & bonũ & alia huiusmodi: quę etsi sint corporalia, non tamen per se primo. & ideo non oportet si uirtus illa est infinita, uelocitatem infinitam posse ab ea prouenire. Ex duobus ergo falsificatur secundum S. Th. conditionalis ista. Primo, ex eo quòd uirtutem extra magnitudinẽ nõ oportet habere adæquatum facere suæ uirtuti: cum agat per intellectum, ut dictum est in secunda opinione. Secundo, ex eo quòd considerata uirtute infinita extra magnitudinem nõ considerato modo operandi: sequeretur, ergo daretur motus in nõ tempore, quia non posset fieri motio quo ad uelocitatem adæquatam uirtuti motiuæ: quia mouereт corpus in actu, puta cælum: quod non esset capax motionis adæquatæ illi uirtuti, nec absolute: quia hoc implicat, nec ex hypothesi data: quia infinita potentia non est concessa in magnitudine, sed extra.

*Aliàs, motus.

¶Contra hanc autem opinionẽ dupliciter obijcitur. Primo quia si ex sola incorporeitate uirtutis motiuæ infinitæ habetur sufficiens ratio falsitatis secundæ conditionalis, manifeste sequitur quòd non refert si ponatur uirtutem illam esse motiuam necessario, dummodo ponatur incorporea: stãt enim ista duo simul, non enim est impossibile uirtutem immaterialem esse necessario motiuam: ut Arist. & philosophi tenent de animabus orbiũ. Ex hoc autem quæratur in quanto tempore moueret uirtus infinita extra magnitudinem mouens secundum totum posse, & signetur illud tempus, & tũc procedatur iuxta tex. 79. 8. Phy. deducendo ad impossibile, q̃ æqualiter moueãt uirtus finita & infinita. Secũdo, q̃a hoc est expresse cõtra Auer. in 2. cæl. cõ. 38. et 71.

¶Ad primum horum dicitur, quòd istæ duæ conditionales distant sicut cælum & terra. *Si* infinita potentia motiua esset extra magnitudinem, moueret in non tempore: & *si* infinita potentia motiua existens extra magnitudinem, moueret secũdum totum suum posse, moueret in non tempore. Secunda enim est uera: quia in antecedente eius iam ponitur ipsam secundum totum posse actualiter mouere. & cõsequenter habere mobile talis motionis subiectum, cũ motus sit actus mobilis, ac per hoc in hac conditionali saluantur tres antedictæ conditiones. In alia uero non habetur ex hypothesi antecedentis mobile capax totius posse: & ideo est falsa ex defectu tertiæ cõditionis. ☞ De illa autem conditionali super quam firmatur argumentum, scilicet si esset extra magnitudinem, finita uirtus motiua, necessario daretur motus in non tempore: dicenda sunt duo. Primo, quòd est impertinens proposito, quia nõ habetur ex dictis S. T. Multum enim refert posita uirtute infinita incorporea loqui de ipsa, & consequentibus ad ipsam, ut sic abstrahẽdo à quibuscunq; aliis, quæ non necessario ipsam infinitam & incorpoream comitantur, & loqui de ipsa addendo sibi specialem modum agendi, scilicet necessario. Primo enim modo est sermo S. T. & non secundo. & primus nihilominus modus nihil ponit incompossibile. secundus uero forte adunat incompossibilia: quia quamuis uirtuti incorporeæ non repugnet esse necessario motiuam & uelocitatiuam motus, repugnat tamen forte uirtuti incorporeæ infinitæ. unde non oportet de illa conditionali solicitum hic esse. Si tamen de ueritate eius quæratur, dicendum secundo uidetur quòd est falsa eadẽ ratione: quia scilicet ex hypothesi antecedentis habetur q̃ immobili posset recipi adæquatus effectus illi uirtuti. Vt enim iam infinities tactũ est, motus in non tẽpore est quoddã impossibile ex terminis: & nõ sequit nisi ex aliqua hypothesi impossibili, quam requirere illa tria monstratum est.

¶Et cum contra arguebatur, ergo moueret in aliquo certo tempore, signetur illud, &c. respondetur, quòd quia ex parte motoris nulla posset certitudo uelocitatis determinari: quia nec ex libertate, nec ex finitate potentiæ, & in non tempore mouere,

uere, non sequitur ex hypothesi, oportet dicere quòd si moueret, moueret ea uelocitate, cuius mobile esset capax: pura si esset mobile non uiolentabile & capax motus 24. horarum tanto tempore moueret illud, & non minore. Et si contra hoc dicatur, signetur tempus, illud intrepide assignetur: pura una hora, uel decem: hoc enim non refert. Et si procedatur deinde ad hoc quòd eodem tempore mouebit idem mobile uirtus finita & infinita: dicetur hoc non esse inconueniens, quando aliunde prouenit quàm ex uirtute motiua. Inconueniens siquidem est quòd uirtus finita & infinita ex propriis meritis consideratæ moueant æqualiter: sed quando aliunde hoc prouenit, puta ex libertate agentis (ut secunda opinio dicit) uel ex parte mobilis, ut modo dicitur: uel ex mediatione alterius motoris, ut ultima opinio Auer. dicet, nullum inconueniens est. Sed sunt in hac responsione adhuc duo dubia. Primum est, quia ex eo quòd in antecedente ponitur uirtus infinita motiua, ponitur consequen ter *mobile adæquatum. Motiuum enim ad mobile refertur, ut dicitur 5. Meta. ca. de aliquid. & sic tertia conditionalis est uera.

*Aliàs, consequentis.

Secundum est, quia licet tale, uel tale mobile certam uelocitatem sibi determinet: non tamen mobile in communi. & ideo comparando illam uirtutem infinitam separatam necessario agentem ad mobile in communi, restat dubium, an moueret in non tempore, an certo tempore.

¶Ad primum horum dicitur, quòd ratio illa tenet: quando uis motiua est eiusdem ordinis cum mobili: tunc enim ex suppositione tanti actiui necessario supponitur adæquatum proportionaliter passiuum. Quando autem supponitur tantum actiuũ altioris ordinis: non oportet tantum passiuum supponere: quia cum passiuum non respiciat nisi mediante actione transeunte (quam facit, uel facere potest in eo) & uirtus altioris ordinis, scilicet uniuersalis immaterialis: non oportet quòd habeat, aut habere possit aliquam actionem in passo corporeo sibi adæquatam: consequens est, quòd non necessario supposita tanta uirtute motiua immateriali supponatur mobile adæquatum proportionaliter. Vnde licet motiuum dicatur ad mobile uniuersaliter: tantũ tamen motiuum non dicitur ad tãtum mobile uniuersaliter, sed quãdo motiuũ est eiusdẽ ordinis cum mobili.

¶Ad secundum dicitur, quòd quamuis docuerit Arist. in Physicis motorem in communi mobili in communi comparare: & quicquid contradicit talibus proportionibus, esse impossibile: non tamen didicimus comparare mobili in communi motorem contractum, qualis est iste, de quo loquimur: motor enim est separatus à materia. Vnde tali motori attribuendum est tale mobile: puta cælum, & non mobile in communi. Constat autem quòd tale mobile aliquam sibi certã uelocitatem determinat, ut dicitur 2. cæli. text. 39.

¶Et si curiose queratur, quid dicendum sit ad illud quæsitum: dicendum est, quòd si ille motor applicaretur corpori mobili absolute, quòd moueret nulla certa uelocitate. Et si dicatur, hoc est impossibile, concedatur: quia etiam antecedens est impossibile, nec est à nobis unquam concessum. Ad alteram obiectionem, qua dicebatur hanc tertiam opinionem esse contra Auer. dicitur dupliciter. Primo, quòd non est uerum nisi per accidens. Auerrois enim ideo dixit, quòd si anima cæli esset infinitæ uirtutis, moueret in non tempore: quia supponebat ipsam necessario mouere: unde ex modo agẽdi supposito tenet apud ipsum consequentia. Sanct. Thom. autem loquitur de uirtute infinita incorporea abstrahendo à modo operandi, ideo in hac opinione non sunt contrarij per se.

¶Et si dicatur, saltem habetur, quòd secundum Auerroim, illa tertia conditionalis est uera: dicitur secundo quòd hoc est uerum, non tamen propterea est relinquenda: quoniam maior est authoritas rationis quàm sit Auerrois & omnium philosophorum simul. Et puerorum non philosophorũ est sequi dicta alicuius, credendo q̃ non dixit hoc absq; magna & sufficienti ratione: & relinquere argumenta ad oppositũ necessaria, aut prope.

¶Quarta opinio ab Auerroi 12. meta. cõ. 41. explanata: duabus distinctionibus censet egere positionem dicentem uirtutẽ motiuam infinitam absque motu in non tempore. Prima est modi essendi, ut scilicet ponatur immaterialis & non in magnitudine. Secunda est modi operandi, ut scilicet moueat mediate, & non immediate. Supponit enim omnia immaterialia agere naturali necessitate. & sic dicit quòd ideo non sequitur motus in non tempore si ponitur primus motor uirtutis infinitæ, quia idem mouet mediante anima cæli, modificante in effectu uelocitate, scilicet motus infinitatem primi.

¶Sed hęc opinio à S. Th. & Aegidio 8. Phy. arguitur insufficiẽtiæ: à Scoto autem in primo sent. dist. 8. q. ulti. ratione ulti. arguitur falsitatis. Insufficiens quidem dicitur à S. Tho. quia cum Arist. 8. Phy. duos effectus attribuerit infinitati uirtutis, scilicet mouere tempore infinito, in tex. 78. & mouere in nõ tempore, in tex. 79. & Auerrois ponendo infinitam uirtutem, ex mediatione motoris finiti dicat impediri motum in non tempore, & non impediri motum in infinito tempore: imo dicit quòd quia ille primus motor est infinitæ motionis: ideo mouet tẽpore infinito. & quia ibi est alius motor finitus, ideo mouet incerta uelocitate. Restat assignanda ratio quare mediate mouere non impedit infinitatem temporis, sicut impedit infinitatẽ uelocitatis. quod Auer. non fecit. Ab Aegidio uero, quia si Deus moueret immediate, non propterea moueret in non tempore: quia motus in non tempore est de genere impossibilium. Falsa autem dicitur, quia uirtus infinita habet omnem perfectionẽ causæ efficiẽtis quam habet ipsa cum causa secunda proxima: & ideo sequitur quòd immediate potest causare omnem illum effectũ in cælo per se, quem potest cum anima: ergo & causat si necessario agit quicquid potest, ut supponitur, et ultra, si causat illud immediate: ergo in non tempore: quia uirtus infinita agens secundum ultimum uirtutis suæ & immediate, non potest agere in tempore.

¶Ad horum autem primum dici potest, quòd quamuis difficile sit reddere illius quæstii rationem: non tamen est impossibile. Difficile quidẽ, quia ratio eius non potest sumi ex eo quòd infinitas temporis sit effectus possibilis: infinitas uero uelocitatis impossibilis. Ex hoc enim non habeũ, quare mediatio impediat sequelã huius & non illius: licet habeatur quare illud possit fieri, & non hoc. Nec potest sumi ex eo q̃ aliter attribuitur infinitę potentiæ infinitas temporis, & aliter infinitas uelocitatis, scilicet quòd illa attribuitur infinitæ potentiæ siue in magnitudine, siue extra: hæc autem in magnitudine tantum: quoniam dato q̃ hoc sit uerum, apud Auer. reputatur falsum: ut patet ex dictis: & ideo solicitus fuit de uirtute immateriali infinita: quare nõ mouet in nõ tempore: & posuit mediationem motoris. Nec potest sumi ex eo quòd uirtus uelocitatiua in infinitum non est communicabilis: uirtus autem continuatiua in infinitum est communicabilis: quoniam hoc est falsum, loquendo de uirtute per se cõtinuatiua in infinitum, qualis est uirtus primi motoris. impossibile autem non est, quia potest sumi ratio ex eo quòd ad hoc ut infinitas tẽporis proueniat ab infinita uirtute, sufficit per se primo respici ab illa quòd mediatio motoris non aufert. mediatio enim causarum non aufert perfectitatẽ causalitatum. Non enim ex hoc q̃ sol & homo generant hominem, tollitur perfectas causalitatis solis respectu proprij effectus, quem habet in homine. Ad hoc autem q̃ infinitas uelocitatis proueniat à uirtute infinita, exigitur quòd uirtus illa absq; ulla modificatione attingat motum. Hoc autem motoris mediatio tollit: quia uirtus primi motoris modificata in secundo, & non in sua illimitatione attingit motum. Et sic ex ui mediationis satisfieri uidetur quæsito, & sufficiens reddi responsio data.

¶Ad Aegidium uero dicitur, quòd illa ratio non excludit quia illa conditionalis sit uera, si Deus uirtutis infinitæ moueret immediate, moueret in non tempore, suppositio eo quod supponit Auerrois, scilicet quòd agat secundum totum suum posse. unde impossibilitas consequentis, nihil aliud concludit, nisi quòd antecedens est impossibile: cuius oppositum probandum erat ab Aegidio, si ex impossibilitate consequentis reprehensione dignus censebatur Auerrois.

¶Ad secundum autem dicitur, quòd aliud est loqui de perfectione causæ, aliud de modo causandi: nec licet ex perfectione causæ ad modum causandi inferẽdo digredi, sed committitur sophisma figuræ dictionis. Vnde ex hoc quòd primus motor est non minus perfectæ uirtutis, quàm ipse cum anima cæli simul: non licet inferre, ergo eodem modo potest solus facere quod facit cum anima cæli: quia aliud est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre, ergo potest immediate facere quicquid potest facere cum medio: quia immediate agere ad modum agendi pertinet.

¶Et si quæratur, ut arguendo dicebatur, unde potest reddi ratio, quòd uirtus infinita sit alligata tali modo mouendi, scilicet mediate: diceret Auer. quòd hoc non est ex defectu potentiæ, sed ex essentiali ordine cõnexionis q̃ causarum & effectuũ uniuersi: ut in eo saluetur utrunq; scilicet perfectatis causalitatis primi dependentię q̃ aliorum ab eo, & distinctio causarũ effectuúmque cum illarum efficacia, & istorum dependẽtia ab illis. Nihil enim horum necessario saluaretur in uniuerso, ordoq; uniuersi necessitate careret, si primus motor infinitæ uirtutis non esset necessaria connexione coniunctus mediis causis in causando.

¶Et si contra hoc instetur: quia ut dicitur in prima propositione libri de causis, causa prima plus influit & prius in effectũ quàm secũda: ergo si est infinita, et agit naturaliter in primo signo, totũ effectum totaliter causat: & sic nõ remanet ad quid actio causæ secũdæ terminetur. Responderi potest, q̃ ex hoc q̃ causa prima plus & prius natura influit q̃ secunda: non habetur, ergo totaliter causat ipsum quantũcunq; ponatur infinita & naturaliter agẽs, accipiendo ly totaliter, ex parte causalitatis. Tum quia nõ causat ipsum omni modo, quẽ effectus exigit ad sui factionem naturalem,

naturalem,nec ex eo quòd totus effectus causatur,ab una causa habetur:ergo aliæ causæ nihil faciunt,quia faciunt idem realiter alio modo. Non enim ideo dantur plures causæ essentialiter ordinatę eidem,quia aliquid eius fiat ab una,& aliquid ab alia, sed ut totus effectus secundum quamlibet sui rationem habeat propriam & per se primo causam: quamuis totus à qualibet fiat secundum rem, ut superius dictum est. Tum quia infinitas causæ primæ non largitur necessario nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine:uerbi gratia,Quantumcunque ponatur solis uirtus infinita, ex hoc nō habetur quòd ipse absq; homine posset producere hominem, sed quòd effectum proprium in homine efficacissime fortiretur: ita quantumcunque ponatur diuina uirtus infinita, & necessario agentis: ex hoc non subtrahuntur actiones secundorum agentium, sed ponitur ipsam omnibus coagere, ad omnia quæ illa agunt alio modo, & saluatur aliquem effectum(puta sempiternitatem)habere per se causam, & proprium effectum primi esse intimum & primum in quolibet effectu. Illud autem quod ibi dicitur, quòd in primo signo effectus totaliter est à prima causa, &c.imaginarium magis quàm philosophicum quid sonat:non enim alia ratione philosophi(secundum quorum intentionem loquimur) dicunt primam causam plus & prius influere in effectum causæ secundæ, quàm secunda: nisi quia per se primo effectus primæ causæ, communioris & intimioris, ac prioris rationem habet in effectu, ut patet in propositione adducta & eius commento, sicut uerbi gratia,Causans per se uitā in homine, magis & prius dicitur influere in hominem, quàm causans per se animalitatem in eodem: quia illud est intimius, prius & communius.

¶Ex hoc autem non habetur, quòd in illo priori totus effectus secundum omnem rationem habet sufficientem causam per se: & quòd aliæ superfluant:etiam si dans uitam,esset uirtutis infinitæ: dato etiam quòd speciali causalitate attingeret hominem. Quod tamen est erroneum in philosophia: quia causa prima non attingit effectum causæ secundæ, nisi media actione causæ secundæ,quamuis magis & prius propter rationem dictam.

¶Colligendo ergo responsionem ad primum argumentū principale, dicimus tripliciter responderi posse, uel tenendo primum motorem mouere libere, uel non considerando hoc, tenendo ipsum esse immaterialem, uel tenendo ipsum mouere mediate. Et quòd nulla harum Aristot. repugnat. Auer. tamen sola prima,quamuis tertia ab ipso habeatur.

¶Ad secundum argumentum principale dicitur, quòd tenendo uiam Auerrois de necessaria connexione uirtutum agentium, &c. manifeste patet quòd non ponitur in rerum natura aliquid possibile secundum potentiam actiuam, quin ponatur secundum potentiam passiuam: & quòd infinitati potentiæ diuinæ respondet potentia passiua cæli ad sempiternitatem motus:nec est alius effectus in motu possibilis ex illa uirtute accepta, secundum omnes conditiones necessario ipsam comitantes in rerum natura.

¶Tenendo autem alias responsiones, iam patet responsio dupliciter. Primo, admittendo quòd omni potentiæ actiuæ respondet passiua:sed non quo ad omne quod esset absolute possibile ex illa uirtute fieri, & sic potētiæ infinitæ motiuæ respondet potentia cæli quo ad sempiternitatem motus: non autem quo ad omnem gradum , uelocitatis, qui posset fieri ex illa uirtute absolute. Et huius ratio ex dictis haberi potest:quia potentiæ actiuæ uniuersali altioris ordinis non oportet respondere passum corporeum capax totius eius uirtutis quo ad omnia: quia non per se primo respicit effectum particularem, ut dictum est, & est philosophiæ principiis satis consonum.

¶Secundo potest dici,quòd licet omni potentiæ actiuę respondeat possibile: non tamen potentia passiua, ut patet de productione intelligentiarum à Deo, siue ab æterno, siue in tempore. Et hoc propter rationem dictam. Nec tamen oportet respondere aliquod unum possibile adæquatum, sed ut ex dictis patet, uirtuti infinitæ respondet infinitum possibile: non sic quòd possit produci aliquod infinitum nisi duratio, sed sic quòd nullis finibus possibilium producibile ab ipsa arctatur: sed quocunque producto potest perfectius producere quantum est ex ratione uirtutis actiuæ. Et hoc modo quantitas uirtutis in effectu manifestatur, & non primo modo tantum.

¶Quod uero in ultima confirmatione dicitur, proportionaliter intellectum propositum magis confirmat quàm impugnet: quia quemadmodum mobile infinita, uelocitate potest dupliciter intelligi (uno modo quòd possit actualiter infinita uelocitate moueri: alio modo sic, quòd quacunq; uelocitate motum potest uelocius moueri) & primo modo impossibile est ponere mobile: secundo uero est possibile, ita est de motiuo quòd scilicet impossibile est dare motiuum infinita uelocitate primo modo: sed secundo tantum: quod etiam oportet esse infinitæ uirtutis.

¶Et aduerte quòd de facto secundum philosophos huic argumento dicendum est, quòd potentiæ infinitæ respondet in rerum natura effectus infinitus, scilicet tempus infinitum motus cæli per se productum, & potentia passiua cæli ad hoc. Et quòd hoc est sufficiens manifestatiuum infinitatis uirtutis: ut patet ex dictis. Cætera autem pro uere philosophantium quiete dicta sint.

¶Ad tertium principale dicitur, quòd licet solo tertio modo arguatur ibi secundum mentem Auer.&nec etiam illo modo beatur intentum : attamen singulis ordinate respondendum est, præmissa prius intentione illorum uerborum secundum ueritatem. Intendit igitur ibi Auer.loquens de proximis motoribus orbium, non excludere infinitatem uigoris à Deo, qui nullius orbis est anima. Sed concludere infinitatem uigoris nō sequi ad motorem tempore infinito ex hoc quòd motor infiniti uigoris habet necessario infinitam potentiam, & consequenter infinitam naturam. Ex hoc enim sequitur,quòd si motor tempore infinito necessario esset infiniti uigoris: quòd haberet & potentiam, & naturam infinitam. Et cum plures sint motores tempore infinito, sequeretur ulterius quòd ex positione plurium motorum cælestium tempore infinito, non haberentur propria naturis motorum:sed hoc tantum quòd sunt motores infiniti. Et sic ulterius sequeretur, quòd non esset ibi multitudo motorum: nec diuersitas proportionum motorum ad mobilia, sed motus in non tempore, &c. Et tenent consequentiæ,ut ibi: quia tunc illi motores conuenirent in natura & potentia infinita intensiue , quemadmodum modo de facto conueniunt immobilitate: ex qua habent quòd possint continuare motum tempore infinito. Et sic non esset unde differrent ab inuicem.Hæc est sententia Auer.ibidem,ut patere potest cuilibet exercitato : ex qua non habetur primum motorem esse uigoris finiti.

¶Ad primum ergo modum arguendi ibi tactum, dicitur quòd non sunt in eo tot uerba,quot errores. Consequentia primo nihil ualet. Propositio deinde dicens, quòd quælibet pars infiniti est infinita,licet sit uera de parte aliquota:non tamen iuuat cum alia consumpta, scilicet infinitum non est maius alio infinito. Patet enim in quantitate permanente, Quòd si ponatur linea infinita utrinque uersus Oriens & Occidens, & secetur in directo puncti Meridiei, quòd utraque pars est infinita: & tota est maior utraque parte. Et similiter in quantitate successiua, Si secetur in termino decimæ horæ huius diei totum tempus æternum,utraque pars est infinita,& tamen totum tempus est maius qualibet earum. Falsum est ergo comparando infinitum simpliciter infinito secundum quid quale est pars aliquota infiniti, quòd unum non sit maius alio:& quia talis est comparatio in proposito nostro, patet nihil concludi.

¶Et ut ostendatur quantus error in hoc sophismate latet,adhuc declaratur,quòd etiam comparando infinitum simpliciter infinito simpliciter, stat unum esse maius alio. Numerus enim reuolutionum lunæ est maior numero reuolutionum Saturni (& loquimur de motu proprio) & tamen uterque est infinitus secundum ponentes motum æternum. Antecedens patet, quia singulis reuolutionibus Saturni respondent amplius trecentæ sexaginta reuolutiones lunares: quoniam illæ singulis triginta annis unam complet, illa uero uigesimo octauo quoq; die, uel circà suam peragit. Vnde diuus Thom. præclare docet in tertia parte,qō. 10. artī. 3. ad tertium,quòd non est proprietas iufiniti non excedi simpliciter:sed non excedi in illo ordine,in quo ponitur. Et fundat hoc super textu 38. & 37.tertij physic. ubi dicitur,quòd infinitum non est, ut substantia, sed ut accidens quærendum: accidentis autem proprium est qualificare id cuius est accidens. Et propterea quemadmodum infinitas aduenies alicui, puta diebus, non infinitat nisi numerum dierum : ita impossibilitas infinitatem consequens non ponitur nisi in ordine dierum. Et propterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari plures dies : sunt tamen multo plures horæ illorum dierum, quàm ipsi dies. Et similiter infinitis horis non dantur plures horæ : sunt tamen multo plura minuta illarum horarum quàm horæ ipse.

¶Nefas quoque esse uidetur, conditiones totius & partis in impartibili & summe perfecto, ac per hoc uocato quanto uirtualiter, requirere: cum non maius quid sit totum hoc, Deus bonus,sapiens,uiuus, quàm hoc solum, scilicet Deus,aut econuerso: siue ponatur finitæ uirtutis siue infinitæ: quia non æqualis, sed eadem est perfectio rei illius,& omnium quæ eius sunt.

¶Ad secundum uero modum arguendi dicitur, quòd sicut tactus quantitatiuus : quia secundum extrema est, expellit id in quod fertur,tactus autem uirtualis,quia interiora penetrat,magis conseruat & confirmat si contrarius non est tacto:ita infiniti corporei proprium est sic omnia occupare, ut omnia excludat,nihil secum compatiens: infiniti uero uirtualiter proprium est sic

est sic omnia implere, ut ea faciat uirtuosa & cooperantia, & modificantia illimitationem suam in effectibus. Vnde ex infinitate uirtutis non excluduntur alia actiua, sed magis ponuntur, ut superius quoque dictum fuit.

¶Ad ultimum autem dicitur, quòd dupliciter potest poni distinctio formalis.Vno modo sicut aliqua participantia aliquid, propriis constitutiuis diuersificantur, sicut homo differt ab æquo, & albedo à nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiam distinguitur ab aliis quæ sunt talia per participationem: sicut homo separatus distingueretur à singulis hominibus. Distinctio primo modo est causa finitatis utriusque extremi: & de hac est sermo Auerrois ibidem. Secundo modo non infert finitatem nisi unius extremi, scilicet participantis tantum. Illud autem quod est per essentiam, ex hoc ipso quòd purum est, ab aliis distinguitur absque aliquo finitante & contrahente. Et licet ab infinito nullum positiuum excludatur uirtualiter, multa tamen excluduntur formaliter : quibus participantia ipsum ab ipso distinguuntur, excellentiori modo omnia præhabente.

¶Ad quartum principale dicitur, quòd consequentia nihil ualet.Et ad probationem concessa suppositione negatur minor, scilicet quòd distantium ab aliquo in infinitum, alterum non sit altero propinquius illi, ut patet manifeste & in quantitate permanente & successiua.In permanente quidem,si ponatur linea infinita ex parte Septentrionis, constat quòd tam pars intercepta sub tropico cancri,& circulo æquinoctiali:quàm pars intercepta inter circulum æquinoctialem & tropicum capricorni, in infinitum distat à quantitate lineæ infinitæ uersus Septentrionem : & tamen dubium non est quin pars sub tropico cancri esset illi propinquior: quia minorem uiam actura esset, si ad infinitam attingendam moueretur. In successiua uero cum tam dies hesternus quàm hodiernus in infinitum distet ab æterno tempore præterito : constat tamen quòd propinquior hesternus fuit quàm hodiernus, & hodiernus quàm crastinus. Alioquin mundus quotidie non esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter, quæ sunt contra sensum. Est autem ratio quare stat inter aliqua esse distātiam infinitam, & tamen unum altero magis distare: quia distantia illa non est infinita utrinque,sed ex una parte tātum:sicut contingit in proposito, & in instantiis adductis. Tunc enim & ex parte infiniti habetur ratio infinitæ distantiæ cæterorum ab illo : & ex parte finitorum habetur ratio maioris & minoris appropinquationis ad primum : ut patet in exemplis adductis:quia enim tempus præteritum est infinitum, ideo infinita distantia est à parte antè inter singulos dies & ipsum : quia uero hodiernus dies finit hinc tempus elapsum, ideo est finita distantia à parte pòst, Et consequenter ex ista parte potest accipi ratio quare est propinquior hesterno elapso , quàm dies crastinus. Et similiter est de distantia inter Deum & creaturas. Ex parte siquidem Dei infinitæ distantiæ ratio habetur,ex parte uero creaturæ distantia finitur. Et ideo hinc sumitur, quòd una est propinquior altera primo entis infinito. Vnde posset cum distinctione dici ad minorem,quòd distantia infinita est duplex, scilicet infinita utrinque seu simpliciter,& infinita secundum quid,seu ex altera parte tantum:& quòd quamuis primo modo sit uera, secundo tamen est falsa,& sicut est ad propositum.

¶Ad quintum principale dicitur breuiter, quòd omnes authoritates Auer in hac re, excepta illa octaui physi. qua dicitur non esse uirtutis finitæ nec infinitæ,loquuntur de motoribus proximis,id est, animabus cælorum:ut ipsemet Auerr.in commenta. 41.12. dicit, cum post distinctionē motoris infiniti à finito, subdit quòd proportio inter motorem & mobile in cælestibus,est propter motorem finitum : & quòd propter ipsum dixit Arist. in 2.cæli, quòd primus orbis esset in labore, &c. Vel, & clarius (licet in idem redeat) dicendum,quòd ideo sæpe Auer.negat dari motorē infiniti uigoris,sic quòd possit semper uelocius mouere: non ex defectu potentiæ primi motoris, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum, & finitate motorum proximorum.Ex his enim fit,ut quemadmodum negatur 9.comment.7. Deum posse producere muscam , non ex defectu potentiæ , sed ex ordine essentiali causarum & effectuum exigente talem effectum fieri mediante corpore cælesti mobili, ita nihil minus negari simpliciter ab ipso potest, quòd motor aliquis possit semper uelocius mouere. Non ex defectu potentiæ primi motoris, sed quia non potest mouere nisi mediante anima cæli , in qua modificatur uirtus eius. Et sic nullus motor restat potens maiorem uelocitatem facere. quamuis primus sit uigoris infiniti. Illud uero quod in comment. 79.8.Physic.dicitur , scilicet quòd motor immaterialis , nec finitus nec infinitus dici potest , quātuis sonet quid falsum & ridiculosum:& propterea reprehēsum sit à multis: quidam extorquentes , intelligunt ea ratione dictum de solo Deo : quia non est uirtutis actiuę, sed tantum moueri ut finis. Quidam uero, quia non est uirtutis actiuæ respectu uelocitatis motus:de qua ibi est quæstio , sed tantum sempiternitatis motus.Ego autem nolens Auerroim Thomistam facere, neque me Auerroistam:sed ueritatem solam sequi (quārum cognoscere potero deo concedente) puto id tunc uoluisse Auerroim: quod sæpe mentem meam pulsauit tanquam de Aristotelis officina ueniens, scilicet quòd uirtutes immateriales non sunt quantæ uirtualiter: & consequenter nec finitæ nec infinitę. Non simpliciter,sed eo modo quo sunt quantæ uirtutes corporales,scilicet quòd non sunt proportionales motibus:ut scilicet quanto maior motus,tanto uirtus immaterialis maior:quemadmodum est in corporalibus, sed sunt altioris ordinis uirtutes.Et hoc modo saluari uidetur processus Aristo.8.physic.quia cum sufficienter excluduntur ex textu 78.& 79.quòd nulla uirtus corporea potest mouere tempore infinito , ex eo quòd talem uirtutem oportet esse infinitam , & ad hoc sequeretur motus in non tempore,& de facto supponatur uirtutem motiuam eg li mouere tempore infinito : restat quòd uirtus illa sit extra ordinem uirtutum corporearum : quarum nulla potest hoc facere, quia nec finita , nec infinita. Et consequenter habetur quòd sit impartibilis:& nec finita,nec infinita: etiam de uirtuali quantitate loquendo,eo modo quo uirtutes corporeæ:alioquin eodem modo posset argui de uirtute incorporea sicut de corporea. Et secundum hoc cum in textu ultimo octaui Physicorum dicitur , motorem cæli esse potentiæ infinitæ , ly infinitæ,pure negatiue teneri debet, id est , non finitæ. Hanc credo fuisse tunc mentem Auerrois:quam tamen,quia uidit postmodum non esse ueram (ut ex supradictis examinando rationem Aristotelis , & commentum 41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Aristotel. ideo in 12. Meta. commutauit in melius , admittendo ibi finitatem & infinitatem uirtutis & proportionis.

¶Et sic fit finis præsentis quæstionis. Anno salutis 1499. die decima Septembris,Papiæ,in conuentu sancti Apollinaris. Ad Dei gloriosi laudem & honorem , & eorum temeritatem retundendam qui philosophiam suo ingenio metiri præsumentes , non uerentur dicere uirtutem infinitam non esse in rerum natura : quia est ens impossibile secundum principia philosophiæ. Iam enim patet quòd nullo philosophiæ principio negato , non solum sustentatur , sed etiam ex sensibilibus probatur. Erubescant ergo.

¶Explicit quæstio de infinitate Dei.

QVAESTIO PRIMA REVEREND. D.D. *Thomæ de Vio Caietani,Cardinalis,tituli S. Xisti,de potentia neutra.*

QVAESTIO I.

¶*Verum in rebus naturalibus detur potentia neutra.*

VXTA primum articulum primæ quæstionis remansit tractanda quæstio de potentia neutra. Vnde quæritur , Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

¶Circa quam difficultatem quatuor agenda sunt. ¶Primo declarabitur titulus quæstionis. ¶Secūdo ponetur opinio Scoti. ¶Tertio probabitur opposita opinio. ¶Quarto respondebitur obiectis.

¶QVOAD primum , Naturalis sumitur hic ut distinguitur contra artificiales. Inuenitur uero in rebus naturalibus, sumitur pro inuentione reali in singularibus naturalibus simpliciter. Et hoc ad differentiam eorum,quæ dicuntur in abstractione,sicut contingit de proprietatibus quantitatis ut sic , & aliis similibus : quæ tamen in rerum natura actualiter non inueniuntur. Potentia in proposito sumitur pro potentia receptiua. Naturalitas inclinationem naturalem respectu utriusque actus,scilicet huius & oppositi,negat:non simpliciter , sed in potentia receptiua utriusque. Dico autem hoc: quoniam dupliciter contingit imaginari potentiam aliquam neutram. Primo per negationem potentialitatis ad utrunque : quemadmodum colorabile,nec ad grauem nec ad acutum sonum est in potentia.Et sic non uocatur potentia neutra,sed potētia nulla:colorabile enim non est receptiuum:sonorum. Alio modo per negationem inclinationis in potentia receptiua utriusque:sicut si poneremus aliquam superficiem receptiuam albi & nigri , & tamen ad neutrum inclinatam,& hæc proprie uocatur potentia neutra.

¶Est ergo sensus quæstionis,an inueniatur aliqua singularis potentia in rebus naturalibus,receptiua alicuius actus : & tamen nec ad illum,nec ad oppositum inclinetur. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum,Scotus in prologo primi sent.q.1. in 2.dist. 2.q.6.tenet dari potentiam neutram,ponens quòd potentia receptiua relata ad actum,aut est naturalis,aut uiolenta,aut neu-

tra. Naturalis quidem si naturaliter inclinetur in illum: uiolenta uero, si ille sit contra eius inclinationem naturalem. Neutra uero si neque inclinetur ad istam formam quam recipit: neque ad oppositam. Exemplum primi, ut motus deorsum lapidis. Exemplum secundi, motus sursum eiusdem. Exemplum tertij, superficies respectu albedinis & nigredinis. Et enim manifeste patet inueniri in angelis talem potẽtiam eo ꝙ potentia passiua, quæ est in angelo ad essendum in loco, neutra est, Quod probat dupliciter: tũ quia tale passum non inclinatur naturaliter ad istam formam, uel oppositam: tum quia si esset in aliquo loco naturaliter, esset in alio loco uiolenter. Et probatur sequela per Auic. 9. Meta. uolentem quòd si motus cæli esset naturalis, terminaretur ad quietem naturalem: & motus ab illa esset uiolentus. Posset quoque multipliciter argui pro hac opinione, sed quoniam stabiliendo oppositam habetur solutio omnium, ideo hæc sufficiant de secundo.

Opinio uera.

¶ Quo ad tertium, Propono uniam quæstionem, & unam distinctionem: ex quibus probabitur intentum. Propositio igitur hęc est, Omnis potentia rei naturalis respicit per se primo & naturaliter aliquem actum. Probatur quo ad primam partem, quia ut dicitur 9. Meta. text. 13. potentia diffinitur per actum. Actus namq; diffiniens potentiam, proculdubio est per se primo respectus ab illa: quoniam neque actus per accidẽs, neq; actus per se secundo illi æquialet. Quo ad secũdam uero partem, scilicet naturaliter, probatur: quia ex secundo Phy. tex. 78. unũquodque sicut agitur, ita aptum natum est agi, & econtra: sed potentia fit à natura, & est propter actum, ut patet 9. Meta. tex. 15. & 16. ergo potẽtia naturaliter fit, & est propter actum: ergo propter actũ, quem per se primo respicit: & sic omnis potentia naturaliter respicit suum per se primo actum. Totus processus clarus est ex 3 allegatis & traditis in 2. Phy. quomodo natura agit propter finem, & quo pacto ea quæ à natura aguntur propter finem, naturaliter inclinantur in finem, &c.

¶ Distinctio uero est, ꝙ potentia receptiua poteſt comparari quatuor modis ad actus. Potest enim colorabile (uerbi gratia) comparari ad colorem, ad species coloris, ad contrarium coloris, & ad disparata, scilicet sonos. Si comparetur ad colorem, sic comparatur naturaliter & per se primo. Si ad speciem eius, naturaliter quidem, sed non per se primo. Si ad contrarium, uiolẽter. Si ad disparata, nulliter, nisi forte per accidens. Nec hæc egẽt probatione, quoniã per se sunt nota ex terminis, nisi quis obiciat actus, ad quos potentia se habet obedientialiter. Sed quoniam de hoc erit sequens quæstio, nec hi locantur à Scoto sub potentia neutra: ideo nihil proposito obstant.

Nota.

¶ Ex his autem deducitur opposita opinio, scilicet quòd omnis potẽtia in rerum natura relata ad actum receptibilem in ea, aut est naturalis, aut uiolenta: ita quòd nulla est neutra, omissa pro nunc potentia obediẽtiali, utpote non spectante ad præsens propositum. Probatur autem hæc conclusio sic. Omnis potentia receptiua alicuius actus aut respicit illum per se primo, aut per se secundo, aut contrarium his, sed tam actum per se primo respectum, quam per se secundo, respicit naturaliter, & contrarium eis respicit uiolenter. ergo omnis potentia receptiua alicuius actus aut est naturalis, aut uiolenta. Minor est per se nota: & maior probatur sic, Si daretur quartum genus actuum receptibilium in aliqua potentia, illud esset actus disparatus ab eo, quem per se primo respicit illa potentia, sed hoc esse nõ potest: ergo potentia non potest recipere nisi illa tria numerata. Quòd autem hoc sit impossibile, patet inductiue. Colorabile enim nullam habet potentiam ad sonos, neque calefactibile ad colores: & sic de aliis. Et probatur ratione: quia potentia unius generis non est ad actus alterius: ut patet 12. Meta. in tractatu de principiis prædicamentorum. Et quoniam rationi hęc consonãt, ideo hanc sequamur uiam. Et hæc de tertio.

¶ Quo ad argumẽta respondetur, ꝙ distinctio illa trimembris est uoluntaria quo ad tertium membrum. Nec id quod adducitur de superficie, suua: quoniã aliud est loqui de superficie absolute, & aliud de superficie physica tali in rerum natura inuenta. Superficies enim absoluta non solum abstrahit ab albo & nigro, sed etiam ab omni sensibili: & rursus aliqua superficies est quæ repugnat colori omnitum patet de superficie cæli. Itaque loquendo de superficie tali, id est, colorabili, dicitur quòd ut sic non est indifferens ad album & nigrum per exclusionem inclinationis naturalis, sed per exclusionem maioris ad unũ, quàm ad alium: quoniam huiusmodi superficies respicit naturaliter colorem, & omnes species eius, sed colorem per se primo, speciem uero per se secundo. Et simile est de materia prima respectu diuersarum formarum substantialium: ipsa quidem per se primo respicit formam per motum aut mutationem acquisibilem quouismodo, per se autem secundo respicit hãc & illam formam. Et sic naturaliter inclinatur in omnes, & indifferens est ad omnes aut multas: non per exclusionem inclinationis naturalis ad eas, sed per exclusionem maioris inclinationis ad unã, quàm ad aliam.

¶ Ad id uero quod adducitur de potentia locabili in angelo, dicitur, ꝙ falsum supponit, scilicet in angelo esse potentiam passiuam respectu ipsius Vbi. Vt enim in tractatu de angelis dictum est, angelum esse in loco, nõ est ipsum recipere aut pati, sed operari, seu uirtualiter tangere locum. Vnde non oportet solicitari nisi de actiua potentia angeli, quam constat esse naturalem, libere tamen exercitam.

¶ Quamuis ea quæ adducuntur à Scoto ad probandum suum intentum de angelo, non cogant: quoniam hæc consequentia formaliter non ualet, A est naturaliter in uno loco: ergo est uiolenter in aliquo alio, ut patet de singulis partibus orbis lunæ. Quælibet enim est naturaliter in Occidẽte, & similiter in Oriente: & tamen nullibi uiolenter, & mutat locum subiecto & ratione. Nec confirmatio ex Aui. conuincit: quoniam non nisi de motu mere naturali uerificatur dictum eius. Motus enim cæli naturalissimus est ex parte principij passiui (ita quòd ex hac naturalitate redditur ratio, quare in eo nullus est labor mouenti: ut patet 2. cæli. tex. 3.) quamuis ex parte principij actiui sit animalis. Vnde hoc magis ad oppositum intenti Scoti uidetur: quoniam sic motus angeli esset naturalis ex parte principij passiui absque sequela inconuenientium, sicut de motu cæli dicimus. Hæc de quarto & de tota quæstione.

QVAESTIO SECVNDA, DE POTENTIA receptiua actuum supernaturalium in potentia naturali.

¶ *Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.*

IVXTA eundem articulum quærendum erat, Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

¶ In qua quæstione quatuor agenda sunt. ¶ Primo declarabitur titulus. ¶ Secundo recitabitur opinio Scoti. ¶ Tertio examinabitur. ¶ Quarto respondebitur quæsito.

¶ QVO AD primum, Potentia receptiua hic sumitur formaliter ut receptiua est, quicquid sit de ipsa ut elicitiua actus. Actus supernaturalis dicitur quem non potest secundum naturæ cursum adipisci, ut gratia, charitas, uisio Dei: & reliqua huiusmodi. Potentia naturalis uocatur non subiectiue, id est, potentia naturæ, sed formaliter, id est, potentia naturaliter inclinata. Ita ꝙ sensus quæstionis est, Vtrum potentiæ in rebus naturalibus inuentæ in quibus recipiuntur actus supernaturales, naturaliter inclinentur ad illos. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, Scotus in 1. q. 1. prologi. & in 4. distinct. 49. in pluribus locis tenet affirmatiuam partem quæstionis. Putat nanque, quòd potentia comparari potest ad actum recipiendum, & agens impressiuum actus, & quòd in prima comparatione nulla est supernaturalitas: sed potentia est uel naturalis, uel uiolenta, uel neutra. In secunda autem comparatione est differentia naturalitatis à supernaturalitate: quoniam si comparatur ad agens naturaliter impressiuum, est naturalitas: si non naturaliter impressiuum, est supernaturalitas. Confirmãtque positionem suam ex hoc, quòd potentia receptiua actus supernaturalis in seipsa est receptiue capax illius, & naturaliter perficitur per illum cum habet: & naturaliter appetit illum cum non habet. Ex his manifeste sequitur, ergo naturaliter inclinatur in illum: &, ergo est potentia naturalis respectu illius.

¶ Singula autem assumpta probantur. Primum quidem, quia nullo eget potentia animæ medio ad recipiendum charitatem, & similiter intellectus respectu luminis gloriæ, &c. Secundum uero, quia potentia naturaliter perficitur per actum qui est eius perfectio. Tertium autem, quia unumquodque appetit naturaliter suam perfectionem, sed maxime naturaliter appetit maximam perfectionem, ex principio metaphysicæ: sed actus supernaturalis, ut uisio Dei, &c. est maxima perfectio: ergo, &c. Sumus igitur secundum hæc in naturali potentia ad supernaturales perfectiones: non possumus tamen acquirere eas nisi supernaturaliter: quia oportet acquisitionem hanc ab agente supernaturali, scilicet Deo glorioso, causari. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, tria minus bene dicta in præfata opinione uidentur, scilicet principalis conclusio & eius probatio, & usus uocabulorũ. Malè imprimis utitur ly supernaturale dũ omnẽ actionem dei ad extra supernaturalem uocat, quia Deus est agens non naturale, sed liberum. Constat nanque quòd alia est distinctio naturalis contra supernaturale, & alia naturalis contra liberum. Primo nanque modo anima Sortis producitur naturaliter, secundo autem non. Vnde nisi uocabulis abuti uelimus ad

mus ad placitum cuiusque, supernaturale est, quod supra facultatem ordinis creaturis debiti in eis est. Omnes enim naturalia à supernaturalibus distinguimus frequenti usu per hoc, quòd aliquid fit secundum debitum naturæ ordinem, & aliquid fit supra illum. Ratio deinde assumpta manifeste aut falsa est, aut petit principium. Cum enim dicit, quòd potentia naturaliter perficitur per suum actum, & similiter appetit suam perfectionẽ: autly suum, significat suum per informationem actu uel potentia, aut per naturalem proportionem seu inclinationem. Si primo modo, falsa est maior: graue enim existens sursum, non naturaliter, sed uiolenter perficitur per esse sursum: & tamen esse sursum est actus & perfectio eius per informationem. Si uero secundo modo, petitio est principij in minore: hoc enim est probandum, scilicet quòd potentia naturalis habeat actum supernaturalem ut suum hoc modo. Quod quoque dicitur de immediata receptione, ad propositum nihil infert: æs enim immediate receptiuum est figuræ Mercurij, & tamen non naturaliter. Concluſio demum principalis uoluntaria relinquitur, & irrationabilis ostenderur probando oppositam. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est, quòd potentia ad actus supernaturales, non est naturalis, sed obediẽtialis. Et probatur tripliciter. Primo ex parte actus, sic, Actus supernaturalis dupliciter inuenitur, scilicet secundum se, ut gratia: & secundum talem modum fiendi, ut uisus cæco datus. Visus enim secundum se est naturalis actus hominis, sed quòd cæco in instanti detur, supernaturale est. Charitas uero & talia, sunt secundum se actus supernaturales, adeo ut implicet contradictionem connaturales esse, aut fieri alicui creaturæ factæ uel factibili: ut etiam ipse Sco. in 2. distinct. 23. fatetur. Si ergo in natura nulla est naturalis potentia ad actum supernaturalem ratione modi ut sic, à fortiori nulla est naturalis potentia ad actus naturales simpliciter. Sed in natura nullam esse naturalem potentiam ad illos actus, patet ex frequenti usu, quo naturalẽ potentiam ad miracula negamus. Et ex hoc sequitur ꝙ supernaturalitas inuenitur non solum comparando potentiam ad agẽs, propter supernaturalem acquisitionem actus, sed etiam comparando potentiam ad actum propter supernaturalitatem actus in se.

¶ Secundo, ex parte potentiæ sic, Omni potentiæ passiuæ naturali respondet aliqua potentia actiua proxima: ergo respondet potentia actiua naturalis. Antecedens est maxima assumpta ab Aristo. 3. de anima tex. 17. ad probandum dari intellectum agentem. Fundatur enim super hoc, quòd in omni natura ubi est patiens, oportet ponere agens. Et certum est quòd de proximo non de primo agente loquitur, alioquin distributiuam non fecisset dicens in omni natura, &c. Et per hoc excluditur responsio Scoti, dicentis, quòd sufficit quòd detur primum agens. Cõsequentia autem probatur, quia potentia supernaturalis nõ est proximum actiuum naturalis potentiæ: ut ex terminis patet. naturale enim soli naturali cognatum est.

¶ Tertio ex parte subiecti. Cum enim quidditatiua cognitio alicuius sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, & ex ea soluantur omnes difficultates contingentes rei (ut in 4. Phy. dicitur) consequens est, quòd cognita quidditatiue re aliqua, cognosci ex ea possint omnes eius naturales potentiæ: & cum potentię cognitio ex actu pendeat (ut dicitur 9. Meta.) consequens est quòd actus ad quos sunt naturales potentiæ, cognoscantur: & cum huiusmodi actus sint supernaturales apud Scotum, sequitur de primo ad ultimum, quòd ex cognitione quidditatiua alicuius naturalis cognoscuntur supernaturalia: quod est manifeste falsum.

¶ Et confirmatur, Quia certe scimus hanc maiorem, quòd nulla naturalis potentia est frustra. ergo si scimus hanc minorem, quòd in materia uel anima uel quacunque alia re est naturalis potentia ad actum supernaturalem, oportet concedere quòd scimus supernaturalia illa debere esse: & sic scimus resurrectionem mortuorum futuram & gratiam iustificantem impiũ, &c. quod est ridiculum. Nec euacuat hanc rationem responsio Scotica dicens, quòd anima secundum illam rationem est ignota. Cognitio nãque quidditatiua alicuius nihil naturale illius incognitum relinquit: quoniã cõtinet formaliter uel uirtualiter omnem illius notitiam. Nec euaditur, dicẽdo quòd substantia non potest à nobis pro statu isto quidditatiue & proprie cognosci: quoniam quicquid sit de hoc, habetur intẽtum, scilicet quòd ex quidditatiua rerum naturalium cognitione siue habeatur pro statu isto, siue non, possit scientia haberi de supernaturalibus, & sic reuelatio de gratia, beatitudine pollicita, resurrectione, & aliis huiusmodi, ad quæ naturalis ponitur potentia receptiua non frustra: erit necessaria secundum quid, scilicet pro statu isto, & non simpliciter: quod est manifeste falsum.

Hæc de quarto.

TRACTATVS DE NOMINVM ANALOGIA Reuerendiss. D. D. Thomæ de Vio, Cardinalis, tituli Sancti Xisti.

CAPVT I.

¶ *Quotuplex sit analogia, cum declaratione primi modi.*

INVITATVS & ab ipsius rei obscuritate, & à nostri æui flebili profundarum literarum penuria, de nominum analogia in his uacationibus tractatum edere intendo. Est siquidem eius notitia necessaria, adeo ut sine illa non possit Metaphysicam quispiam discere, & multi in aliis scientiis ex eius ignorantia errores procedant. Quod si ullo usquam tempore accidit, hac æta te id euenire clara luce uidemus, dum analogiam uel indistinctionis, uel ordinis, uel conceptus præcisi unitate, cum inæquali participatione constituunt. Ex dicendis nanque patebit, opiniones huiusmodi à ueritate (quæ ultro se offerebat) per abrupta deuiasse.

¶ Analogię igitur uocabulum proportionem seu proportionalitatem, ut à Græcis accepimus, in proposito sonat. Adeo tamen extensum distinctumque est, ut multa nomina analoga abusiue dicamus, & multarum distinctionum adunatio si fieret, confusionem pareret. Ne tamen rectum obliqui iudicio priuetur, & singularitas in loquendo accusetur: unica diuisione trimembri omnia comprehendemus, & à minus proprie analogis ad uere analoga procedemus.

¶ Ad tres ergo modos analogiæ analoga omnia reducuntur, scilicet ad analogiam inæqualitatis, & analogiam attributionis, & analogiam proportionalitatis. Quamuis secundum ueram uocabuli proprietatem & usum, Aristotel. ultimus modus tantum analogiam constituat: primus autem alienus ab analogia omnino sit.

¶ Analoga secundum inæqualitatem uocantur, quorum nomẽ est commune, & ratio secundum illud nomen est omnino eadem: inæqualiter tamen participata. Et loquimur de inæqualitate perfectionis: ut corpus nomen commune est corporibus inferioribus & superioribus. Huiusmodi autem analoga logicus uniuoca appellat, philosophus uero æquiuoca: eo quòd ille intẽtiones considerat nominum, iste autem naturas. unde & in 10. Meta. tex. com. ult. Aristo. dicit quòd corruptibili & incorruptibili nihil est commune uniuocum, despiciens unitatem rationis seu conceptus tantum. Et in 7. Physic. text. com. 31. dicitur iuxta genus latere æquiuocationes: quia huiusmodi analogia cum unitate cõceptus non dicit unam naturam simpliciter: sed multas compatitur sub se naturas ordinem inter se habentes: ut patet inter species cuiuscunque generis specialissimas, & subalternas magis. Omne enim genus analogum, hoc modo appellari potest: licet non multum consueuerint nisi generalissima & his propinqua, sic uocari: ut patet de quantitate & qualitate in prædicamentis, & corpore, &c.

¶ Hanc analogiam S. Tho. in primo sent. dist. uocat analogiam secundum esse tantum: eo quòd analogata parificantur in ratione significata per illud nomen commune, sed non parificantur in esse illius rationis. Perfectius siquidem esse habet in uno quàm in alio cuiuscunque generis ratio, ut in Metaphysica pluries pater. Non solum enim planta est nobilior minera: sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera. & sic de aliis. Perhibet quoq; huic analogiæ testimonium Auer. in com. secundo 12. Met. dicens, cum unitate generis stare proprietatem & posterioritatem eorum quæ sub genere sunt.

¶ Hæc pro tanto analoga uocantur: quia considerata inæquali perfectione inferiorum per prius & posterius, ordine perfectionis de illis dicitur nomen illud commune. Et iam in usum uenit: ut quasi synonyme dicamus aliquid dici analogice, & dici per prius & posterius. Abusio tamen uocabulorum hæc est: quoniam dici per prius & posterius superius est ad dici analogice. In huiusmodi autem analogis quomodo inueniantur unitas, abstractio, prædicatio, comparatio, demonstratio, & alia huiusmodi, non oportet determinare: quoniam uniuoca sunt secundum ueritatem: & uniuocorum cánones in eis seruãdi sunt.

CAPVT II.

¶ *Analogia attributionis quid sit, & quot modis fiat, & quæ eius conditiones.*

ANALOGA autem secundum attributionem, sunt quorum nomen est commune, ratio autem secundum illud nomen est eadem secundum terminum, & diuersa secũdum habitudines ad illum. Vt Sanum commune nomen est medicinæ & urinę & animali, & ratio omnium, inquãtum sana sunt, ad unum terminum Sanitatem, scilicet diuersas dicit habitudines. si quis enim assignet quid est animal inquantum sanum, subiectum

dicet sanitatis: urinam uero inquantum sanam, signum sanitatis: medicinam autem inquantum sanam, causam sanitatis proferet. Vbi clare patet rationem sani esse nec omnino eandem, nec omnino diuersam, sed eandem secundum quid, & diuersam secundum quid. est enim diuersitas habitudinum, & identitas termini illarum habitudinum.

¶ Quadrupliciter autem fieri potest huiusmodi analogia secundum quatuor genera causarum uocando pro nunc causam exemplarem causam formalem. Contingit siquidem multa ad unum finem, & ad unum efficiens, & ad unum exemplar, & ad unum subiectum secundum aliquam unam denominationem, attributionem diuersimode habere: ut patet ex exemplis ipsius Aristo. Ad causam enim finalem pertinet exemplum de sano in 4. Meta. tex. c. 2. Ad efficientem uero exemplum de medicinali ibidem positum. Ad materialem autem analogia entis ibidem subiuncta. Ad exemplarem demum analogia boni posita in primo Ethic. cap. 7.

¶ Attribuuntur autem analogiæ huic multæ conditiones, ordinate se consequentes, scilicet quòd analogia ista fit secundum denominationem extrinsecam tantum: ita quòd primum analogatorum tantum est tale formaliter, cætera autem talia denominantur extrinsece. Sanum enim ipsum animal formaliter est, urina uero & medicina, & alia huiusmodi, sana denominantur non à sanitate eis inhærente, sed extrinsece ab illa animalis sanitate significatiue uel causaliter, &c. Medicatiuum quoque à medicinali arte deriuatum, medicum formaliter denominat. Instrumenta uero & quæcunque alia medicatiua dicuntur, extrinseca denominatione ab illa arte dicuntur. Sola etiã substantia formaliter est ens, quasi esse subiectum, & habens esse: cætera autem entia ideo dicuntur, quia illius entis mensuræ, dispositiones, actiua, & cætera sunt. Boni quoque ratio in bono per essentiam saluata: quo exemplariter cætera denominantur bona, in solo primo bono formaliter inuenitur: reliqua autem extrinseca denominatione secundum illud bonum bona dicuntur.

¶ Sed diligenter aduertendum est, quòd hæc huiusmodi analogiæ conditio, scilicet quòd non fit secundum genus causæ formalis inhærentis, sed semper secundum aliquid extrinsecum est formaliter intelligenda, & non materialiter, id est, non est intelligendum per hoc, quòd omne nomen quod est analogum per attributionem, est commune analogatis, sic, quòd primo tantum conueniat formaliter, cæteris autem extrinseca denominatione (ut de sano & medicinali accidit) ista enim uniuersalis est falsa, ut patet de ente & bono: nec haberi potest ex dictis nisi materialiter intellectis. Sed est ex hoc intelligendum, quòd omne nomen analogum per attributionem ut sic, uel inquantum sic analogum, commune est analogatis sic, quòd primo conuenit formaliter, reliquis autem extrinseca denominatione. Hoc siquidem uerum est, & ex formali intellectu præcedentium manifeste sequitur. Ens enim quamuis formaliter conueniat omnibus substantiis, & accidentibus, &c. inquantum tamen entia omnia dicuntur ab ente subiectiue ut sic, sola substantia est ens formaliter: cætera autem entia dicuntur, quia entis passiones uel generationes & cætera sunt. licet entia formaliter alia ratione dici possint. Et simile est de bono. Licet enim omnia entia bona sint bonitatibus sibi formaliter inhærentibus: inquantum tamen bona dicuntur bonitate prima effectiue, aut finaliter, aut exemplariter, omnia alia non nisi extrinseca denominatione bona dicuntur illamet bonitate qua deus ipse bonus formaliter in se est.

¶ Et ex hac conditione statim infertur alia, scilicet, quòd illud unum ad quod diuersæ habitudines terminantur in huiusmodi analogis, est unum non solum ratione, sed numero. Quod dupliciter intelligi potest secundum quod analogata dupliciter sumi possunt, scilicet uniuersaliter & particulariter. Si enim sumũtur analogata particulariter, illud unum necessario est unũ numero uere & positiue. Si autem sumantur uniuersaliter, illud unum necessario est unum numero negatiue, id est, non numeratur in illis analogatis ut sic: quamuis in se sit uniuersale quoddam & non unum numero. Verbi gratia, Si sumantur hæc urina sana, hæc medicina sana, & hoc animal sanum: hæc omnia dicuntur sana à sanitate existente in hoc animali, quam constat unam numero uere esse. Sortes enim dicitur sanus, quia hanc habet sanitatem: medicina, quia illam fecit: urina, quia eandem significat, &c. Si uero sumantur, animal sanum in communi, & urina sana in communi, & medicina sana in communi: sic formaliter loquendo sanitas à qua huiusmodi sana dicuntur, non est una numero in se, eo quòd causæ uniuersales effectibus uniuersalibus comparandæ sunt. Et simile est de signis, & instrumẽtis, & conseruatiuis, & aliis huiusmodi: sed est una numero in istis analogatis. Non enim numeratur sanitas in animali, urina, & diæta: quoniam non est alia sanitas in urina, & alia in diæta, & alia in animali.

¶ Et sequitur conditio ista ex præcedenti: quoniam commune secundum denominationem extrinsecam nõ numerat id à quo denominatio sumitur in denominatis. sicut uniuocum multiplicatur in suis uniuocatis: & propter hoc dicitur unum ratione tantum, & non numero in suis uniuocatis. Alia enim est animalitas hominis, & alia equi, & alia bouis: animalis nomine adunatæ in una ratione.

¶ Ex hac autem conditione infertur alia, scilicet quòd primum analogatum ponitur in ratione cæterorum, secundum illud nomen analogum: quoniam cætera non suscipiunt illud nomẽ nisi per attributionem ad primum in quo formaliter saluatur eius ratio. Cadit siquidẽ in ratione medicinæ, & diætæ, & uringe, &c. inquantum sana sunt, animalis sanitas, sine qua intelligi cætera sana non possunt: & simile est de aliis iudicium.

¶ Ex hoc autem sequitur ulterius, quòd nomen sic analogum, unum certum significatũ commune omnibus partialibus eius modis, seu omnibus analogatis, non habet. Et consequenter q̃ nec conceptum obiectiuum, nec conceptum formalem abstrahentem à conceptibus analogatorum habet: sed sola uox cum idẽtitate termini diuersimode respecti communis est. Ita quòd cum in hac analogia sint tria. uox scilicet, terminus, & respectus diuersi ad illum, nomen analogum terminum quidem distincte significat (ut sanum sanitatem) respectus autem diuersos ita indeterminate & confuse importat, ut primum distincte uel quasi distincte ostendat: cæteros autẽ confuse, & per reductionem ad primum. Sanum enim respectus multos ad sanitatem, puta habentis, significantis, causantis, &c. sic in una uoce sanitatem distincte importante confudit, ut respectum primum, scilicet habentis seu subiecti distincte significet. Sanum enim absolute dicimus sanitatem habẽtem ut subiectum: cæteros autem respectus indeterminate importat, & per attributionem ad primum, ut patet ex dictis.

¶ Et propter hoc tria de huiusmodi analogo dicuntur, scilicet quòd commune est omnibus analogatis, non secũdum uocem tantum: & quòd simpliciter prolatum stat pro primo, & quòd non est prius primo analogato, in quo tota ratio formaliter saluatur. Primum quidem peculiarius significat: & supra omnia analogata superius significatum non habet.

¶ Diuiditur autem à S. Th. analogia hæc in analogiam duorum ad tertium, ut urinæ & medicinæ ad animal sanum: & in analogiam unius ad alterum, ut urinæ uel medicinæ, ad animal sanũ. Nec habet diuisio ista alia mẽbra à supradictis: quoniã hæc circuit analogiam secundum omnia genera causarum: sed ad hoc facta, ut ostendatur differenter suscipi nomen analogum, quando ponitur primum analogatum ex una parte, & cætera ex alia parte: & quando secundorum analogatorum unum hinc, & alterum inde ponitur, secundam quodcunque genus causæ analogia fiat. Primo enim & cæteris sic commune est analogum: ut nihil eis prius ponat aut significet: & propterea uocatur analogia unius ad alterum, ponendo omnia alia à primo loco unius. Secundis autem analogatis sic commune est nomen analogũ, ut aliquid omnibus eis prius ponat: primum scilicet ad quod omnia secunda attribuuntur. Et uocatur analogia duorum ad tertium uel multorum ad unum: quia non inter se est attributio, sed ad primum.

¶ Appellantur autem analoga secundum attributionem à Logico æquiuoca, ut in principio prædicamẽtorum patet: ubi animal æquiuocum dicitur ad animal uerum & pictum. Animal enim pictum non pure æquiuoce, sed per attributionem ad animal uerum animal dicitur. & in ratione eius inquãtum animal manifeste patet uerum animal accipi. Quærenti enim, quid animal pictum in eo quod animal, respondebitur, imago animalis ueri. A philosophis uero Græcis nomina ex uno, uel ad unũ, aut in uno, & media inter æquiuoca & uniuoca dicũtur: ut plures in metaphysica patet, & expresse in primo Ethic. huiusmodi nomina contra analoga distinguuntur, ut infra amplius dicetur. A Latinis autem uocantur analoga uel æquiuoca à consilio. Hanc analogiam S. Tho. in primo sent. dist. 19. uocat analogiam secundum intentionem, & non secundum esse: eo quòd nomẽ analogum non sit hic commune secundum esse, id est formaliter, sed secundum intentionem, id est secundum denominationem: ut enim ex dictis patet, in hac analogia nomen commune non saluatur formaliter nisi in primo, de cæteris autem extrinseca denominatione dicitur. Hæc ideo analoga apud Latinos dicuntur: quia proportiones diuersas ad unum dicunt, extenso proportionis nomine ad omnem habitudinem: abusiua tamẽ locutio hæc est, quamuis longe minor quàm prima.

¶ Quomodo autem de huiusmodi analogis fit scientia, & contradictiones, & demonstrationes, & consequentiæ & alia huiusmodi de eis fiant: ex dictis & Arist. cõsuetudine patet. Oportet enim significationes diuersas prius distinguere (propter quod ambigua apud Arabes hæc dicuntur) & deinde à primo ad alia

ad alia procedere, sicut à centro ad circunferentiam diuersis proceditur uiis.

CAPVT III.

¶ *Analogia proportionalitatis quid & quotuplex, & quomodo sola proprie analogia uocatur.*

EX ABVSIVE igitur analogis ad proprie analoga ascendendo, dicimus analoga secundum proportionalitatem dici, quorum nomẽ est commune, & ratio secundum illud nomen eſt proportionaliter eadem. Vel sic, Analoga secundum proportionalitatem dicuntur, quorum nomen commune est, & ratio secundum illud nomen est similis secundum proportionem, ut uidere corporali uisione, & uidere intellectualiter, cõmuni nomine uocantur uidere: quia sic intelligere rem animæ offert, ut uidere corpori animato. Quamuis autẽ proportio uocetur certa habitudo unius quantitatis ad aliam (secundum quod dicimus quatuor duplam proportionem habere ad duo) & proportionalitas dicatur similitudo duarum proportionum secundum quod dicimus ita se habere octo ad quatuor, quemadmodum sex ad tria: utrobique enim dupla proportio est, &c. Trãstulerunt tamen philosophi proportionis nomẽ ad omnem habitudinem conformitatis, commensurationis capacitatis, &c. Et consequenter proportionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habitudinum. Et sic in proposito uocabulis istis utimur.

¶ Fit autem duobus modis analogia hæc, scilicet metaphorice, & proprie. metaphorice quidem, quãdo nomen illud commune absolute unam habet rationem formalem, quæ in uno analogatorum saluatur, & per metaphoram de alio dicitur: ut ridere unam secundum se rationem habet: analogum tamen metaphorice est uero risui, & prato florenti, aut fortunæ successui: sic enim significamus hæc se habere, quemadmodum homo ridens. Et huiusmodi analogia sacra scriptura plena est, de deo metaphorice notitia tradens. Proprie uero fit, quãdo nomen illud commune in utroque analogatorum absque metaphoris dicitur, ut principium in corde respectu animalis, & in fundamento respectu domus saluatur. Quod ut Auer. in comment. 7. primi Ethi. ait, proportionaliter de eis dicitur.

¶ Præponitur autem analogia hæc cæteris antedictis dignitate & nomine. dignitate quidem, quia hęc fit secundum genus causæ formalis inhærentis, quoniam prædicat ea quæ singulis inhærent. Altera uero secundum extrinsecam denominationẽ fit. Nomine autem, quoniam analoga nomina apud Græcos (à quibus analogiæ uocabulum habemus) hæc tãtum dicuntur: ut ex Ari. etiam colligitur, qui in metaphysico, nomina quæ dicimus analoga per attributionem, ex uno, uel ad, unum, uel in uno uocat: ut patet in princip. & in 4. & 7. text. c. 1. In 5. autem Met. c. de uno in tex. 12. diffiniens unum secundum analogiam: ut synonyma utitur unum analogia, & unum proportione, & diffinit ea se ea quæcunque se habent ut aliud ad aliud: aperte insinuans illam esse propriè analogorum diffinitionem, quam diximus. Quod tamen clarius in Arabica habetur translatione dicente, Illa quæ sunt unũ secũdũ æqualitatẽ, scilicet proportionalẽ, sunt quorũ proportio est una, sicut proportio alicuius rei ad aliam rem. ubi Auer. exponens ait, Et illa dicuntur unum, quæ sunt unum secundum proportionalitatem: sicut dicitur, quòd proportio rectoris ad ciuitatem & gubernatoris ad nauem, est una. In secundo quoque post cap. 11. huiusmodi nomina proportionalia, analoga uocat. Et quod plus est, in primo Ethic. c. 7. distinguit supradicta nomina ad unum, aut ex uno, contra analogã dum loquens de communitate boni ad ea quæ bona dicuntur, ait, Non assimilantur æquiuocis: sed certe ei quod est ab uno esse uel ad unum omnia contendere, uel magis secundum analogiam. Et subdens exemplum analogiæ dicit. Sicut enim in corpore uisus, in anima intellectus. In quibus uerbis diligẽti lectori non solum nomen analogiæ, hoc quod diximus sonare docuit: sed præterendam esse in prædicationibus metaphysicis hanc insinuauit analogiam in ly magis: ut S. Tho. ibidem propter supradictam rationem optime exponit. Scimus siquidem secundum hanc analogiam rerum intrinsecas entitates, bonitates, ueritates, &c. quod ex priori analogia non scitur. Vnde sine huiusmodi analogiæ notitia, metaphysicales processus absque arte discuntur. Accidit que huiusmodi ignorantibus, quod antiquis nescientibus logicam: ut in secundo elenchorum dicitur. Nec fuit forte ab Arist. tempore tam periculosus casus iste, sicut modo apud nos est: quoniam blasphemare fere uidetur qui metaphysicales terminos analogos dicens, secundum proportionalitatem communes exponit. Cum tamen Auer. dicat super prædicto tex. Et dignus his tribus modis est, ut sit nomen boni dictum de eis secũdum uiam, quæ dicitur de proportionalibus. Vocatur quoque à S. Tho. in primo sent. distinct. 19. analogia secundum esse & secundum intẽtionem, eo quòd analogata ista nec in ratione communis nominis, nec in esse illius rationis paricantur: & tamen tam in ratione illius nominis quàm in esse eiusdem * proportionaliter cõueniunt. Sed quoniam ut dictum est, obscura & necessaria uidebatur ea hæc esse, accurate distinctẽq; dilucidanda est per plura capita. * *Aliàs proportionalitatis.*

CAPVT IIII.

¶ *Quomodo analogum nomen ab analogatis distinguatur.*

QVONIAM autem analogia media est inter æquiuocationem puram & uniuocationem, ex extremis mediũ natura declaranda est. Et quia in nominibus tria inueniuntur, scilicet uox conceptus in anima, & res extra seu cõceptus, & obiectiuus: & ideo singula perlustrando, dicendum est quomodo analogum ab analogatis distinguatur.

¶ Et à rebus incipiendo (quia priores conceptibus & nominibus sunt) dicimus q̃ nomine æquiuoco ita diuersæ res significãtur, q̃ ut sic nõ nisi uoce adunãtur. Vniuoco uero diuersę res ita significantur, q̃ ut sic ad rem in se simpliciter unã abstractã & præcisam in esse cognito ab eis, adunantur. Analogo autem nomine res diuersæ ita significantur, q̃ ut sic ad res diuersas secundum proportionem unam uniuntur. Vocatur autem in proposito res non solum natura aliqua, sed quicunq; gradus, quæcunque realitas, & quodcunque reale in rebus inuentum. Vnde inter uniuocationem & analogiam hæc est differentia, quòd res fundantes uniuocationem sunt sic adinuicem similes, quòd fundamentum similitudinis in una est eiusdem rationis omnino cum fundamento similitudinis in alia: ita quòd nihil claudit in se unius ratio, quod non claudat alterius ratio. Ac per hoc fundamentum uniuocę similitudinis, in utroque extremorũ æque abstrahit ab ipsis extremis. Res autem fundantes analogiam sic sunt similes, q̃ fundamentum similitudinis in una diuersæ est rationis simpliciter à fundamento illius in alia: ita quòd unius ratio non claudit id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamentum analogię similitudinis in neutro extremorũ oportet esse abstractum ab ipsis extremis: sed remanent fundamẽta distincta, similia tamen secundum proportionẽ propter quod eadem proportionaliter uel analogice dicuntur.

¶ Et in ut omnibus possint prædicta patere, declarantur exemplariter in uniuocatione huius nominis animal, & analogia huius nominis ens, homo, bos, leo, & cætera animalia: quia habent in se singulas naturas sensitiuas seu proprias animalitates, quas constat diuersas secundum rem esse & mutuo similes. Sic quod in quocunque extremo (puta homine, aut leone) consideratur secundum se animalitas, quæ est similitudinis fundamentum, inuenitur æqualiter abstrahens ab eo in quo est, & nihil includens in uno quod non in alio: ideo & in rerum natura sunt dantes secũdum suas animalitates similitudinem uniuocam; quæ identitas generica uocatur: & in esse cognito adunantur non ad duas uel tres animalitates, sed unam tantum quæ animalis nomine in concreto per se primo significatur & uniuoce uocatur communi nomine animal. Omnium siquidem eorum secũdum quod naturas sensitiuas habent, indistincta omnino est ratio, quæ est illius rei, quam animalitatem uocauimus, adæquata diffinitio. Substantia autem, qualitas, quãtitas, &c. quia non habent in suis quidditatibus aliquid prædicto modo abstrahibile (puta entitatem) quoniam supra substantialitatem nihil amplius restat, ideo nullam substantialitatem uniuocãtem inter se compatiuntur.

¶ Et quia cum hoc quòd non solum eorum quidditates sunt diuersæ, sed etiam primo diuersæ retinent similitudinem in hoc quòd unumquodque eorum secundum suam proportionẽ habet esse: ideo & in rerum natura non secundum aliquam eiusdem rationis ex extremis, sed secundum proprias quidditates, ut commensuratas his proprijs, esse fundant analogam, id est proportionalem, similitudinẽ. Et in intellectu adunantur ad tot res, quot sunt fundamenta, proportiones similitudine unitas significatiuas propter illam similitudinem entis nomine, & analogice communi nomine uocantur ens. Differenter ergo res adunãtur sub nomine analogo & uniuoco. Conceptus quoq; mentalis non eodem modo inuenitur in uniuocis & analogis: quoniam nomen uniuocum, & omnia uniuocata ut sic, unum tantum conceptum in mente habent perfecte & adæquate eis correspondentem: quia fundamentum uniuocæ similitudinis (quod significatum formale est nominis uniuoci) unius omnino rationis est in omnibus uniuocatis: ac per hoc in uno repræsentato omnia repręsentari necesse est. In analogis uero quoniã fundamenta analogæ similitudinis diuersarum sunt ratio num simpliciter, & eiusdem secundum quid (id est secundũ proportionem) oportet duplicem analogi mentalem conceptũ distinguere, perfectum & imperfectum: & dicere q̃ analogo & suis analogatis respondet unus conceptus mẽtalis imperfectus, & tot perfecti quot sunt analogata. Quia enim unum analogato-

rum ut ſic, ſimile eſt alteri: con equens eſt quòd conceptus repræſentans unum, repræſentet alterum: iuxta illam maximam, Quicquid aſſimilatur ſimili ut ſic, aſſimilatur etiam illi cui illud tale eſt ſimile.

¶ Quia uero talis ſimilitudo ſecundum proportionem tantum eſt, quæ diuerſam rationem in altero fundamento habet, conceptus perfectè repræſentans unum analogatorum à perfecta repræſentatione alterius deficit: & conſequenter oportet alterius analogati alterum adæquatum conceptum eſſe. Vnde & analogum unum habere mentalem cõceptum, & plures habere conceptus mentales, uerum eſt diuerſimode: quamuis ſimpliciter loquendo magis debeat dici analogi eſſe plures conceptus, niſi loquendi occaſio aliud exigat. Dico autem hoc, quoniam cum contradicendus analoga omnino carere uno conceptu mentali ſermo eſt. unum eorum conceptum abſolute dicere non eſt reprehendendum. Propter quod oportet ſolerti diſcretione lectorem uti, quando inuenitur ſcriptum quòd analogata conueniunt in una ratione: & quando inuenitur alibi, quòd analoga non conueniunt in una ratione.

¶ Eſt ergo differentia inter analogiam & uniuocationem quo ad conceptum mentalem, & quòd uniuoci & uniuocatorum ut ſic, unus eſt conceptus perfectè & adæquate eis reſpondens (ut de conceptu animalis patet) analogi uerò & analogatorum ut ſic, plures neceſſario ſunt conceptus perfectè ea repræſentantes, & unus eſt conceptus imperfectè repræſentans. Non ita q̃ ſit unus conceptus adæquate reſpondens nomini analogo & inadæquate analogatis: quoniam ſecundum ueritatem nomen illud uniuocum eſſet: ſed ita quòd conceptus unus repreſentans perfectè alterum analogatum ut ſic, imperfectè repræſentat reliquum. Quo ad uocem autem non eſt inter analoga & uniuoca differentia.

¶ His autem præſibatis intentum facile patere poteſt, quomodo ſcilicet diſtinguitur analogum, puta ens, ab analogatis puta ſubſtantia, quantitate & qualitate. Vniuocum enim, puta animal, diſtinguitur ab uniuocatis (puta homine & leone) quo ad rem ſignificatam ſeu conceptum obiectiuum: & quo ad conceptum mentalem, ſicut unum ſimpliciter abſtractum, &c. à multis ſimpliciter, &c. Analogum uero quo ad rẽ, ſeu obiectiuum conceptum, diſtinguitur ſicut unum proportione à multis ſimpliciter, uel (& idem eſt) ſicut multa ut ſimilia ſecundũ proportiones à multis abſolute. uerbi gratia, Ens diſtinguitur à ſubſtantia & quantitate non quia ſignificat rem quandam eis communem, ſed quia ſubſtantia quidditatem tantum ſubſtantiæ importat: & ſimiliter quantitas quidditatem quantitatis abſolute ſignificat. ens autem ſignificat ambas quidditates ut ſimiles ſecundum proportiones ad ſua eſſe: & hoc eſt dicere, ut eaſdem proportionaliter.

¶ Quo ad conceptum autem mentalem adæquatum, hoc quoque eodem omnino modo diſtinguitur. Secundum cõceptum uero mẽtalem imperfectum, quamuis diſtinguatur ſicut unum ſimpliciter à multis ſimpliciter, non tamen ſicut unum abſtrahens in repræſentando ab illis multis, quemadmodum in uniuocis contingit. Quoniam, ut ex dictis patet, conceptus ille, puta qualitatis inquantũ ens, alterius analogati, id eſt, ipſius qualitatis ſecundum quod ſe habet ad ſuum eſſe: eſt adæquate repræſentatiuus; & à qualitatis quidditate non abſtrahens: cæterorũ uero (puta quantitatis & ſubſtantiæ) imperfectè tantum eſt repræſentatiuus, inquantum eis ſimilis proportionaliter eſt.

CAPVT V.

¶ Qualis ſit abſtractio analogi ab analogatis.

OPORTET AVTEM ex præmiſſis oſtẽdere qualiter analogum abſtrahat ab his, quibus commune ſecundum analogiam dicitur: puta qualiter ens abſtrahit à ſubſtantia & quantitate. Inſurgit ſiquidem difficultas quædam in re hac: & ex parte rerum, & ex parte conceptus. Ex parte ſiquidem rerum: quia uidetur analogi nominis res ſignificata eodem abſtrahibilis & abſtracta modo, quo res uniuoco nomine ſignificata. Quoniã cum (ut in 5. Metaph dicitur) unum in qualitate faciat ſimile, nulla apparet ratio, cur à quibuſdam ſimilibus ſit una res abſtrahibilis, & à quibuſdam non: licet euidens ratio ſit, cur ab his ſimilibus, puta Sorte & Platone abſtrahibilis ſit res magis una & ab illis, puta homine & lapide, minus una. Vnde ſi ſubſtantia & quantitas aſſimilantur in hoc quòd utraque eſt ens, & conſequenter in eis eſt aliquid unum, quod eſt fundamentum illius ſimilitudinis: quid uetat ab eis abſtrahi rem unam utrique communem? Ex parte uero conceptus: quia uidetur eodem modo conceptus analogi abſtrahere ab analogatis, ſicut uniuocum ab uniuocatis, eo quòd analogum nomen importat in confuſo ſingulas proportiones analogatorum, & diſtincte non ſignificat niſi proportionem in communi. uerbi gratia, Ens non ſignificat habens ſe ad eſſe ſic uel ſic, puta ut ſubſtantia, aut ut quantitas: ſed ſi proportionale nomen eſt, ſignificare uidetur habens ſe ad eſſe ſecundum aliquam proportionem, quæcunque ſit illa. Hoc autem conſtat eſſe æque abſtractum à ſubſtantia & à quantitate: & conſequenter per modum uniuoci in analogis abſtractio conceptus apparet.

¶ VT AVTEM euidens fiat huius ambiguitatis determinatio, ſciendum eſt, quòd licet abſtrahere, diuerſa ſignificet, cum diximus intellectum abſtrahere animal ab homine & equo, eo quòd tunc ſignificat ipſam intellectus operationem attingentem in eis unum, & non alia, nunc uero ſignificat extrinſecam denominationem ab illa intellectus operatione, qua res cognita abſtracta denominatur: in unum tamen & idẽ ſemper tendit, quoniam ſemper ſonat intelligi unum nõ intellecto altero. Ideoque nihil aliud eſt agere de abſtractione analogi ab analogatis, quàm inquirere & determinare quomodo res ſignificata analogo nomine intelligi poſſit, non cointellectis analogatis, & quomodo conceptus illius habeatur abſque cõceptibus iſtorum. Cum igitur ex ſupradictis, & ex ipſo analogiæ uocabulo pateat, quòd analogo nomine non ſimpliciter una res, ſed res cum proportione una ſignificatur, talis autem idem eſt quod res diuerſæ ut ſimiles proportionaliter: facile deduci poteſt, quòd res analoga poteſt quidem intelligi nõ cointellectis analogatis, & conſequenter abſtrahere ab eis. Sed non ſicut in uniuocis res una, puta natura ſenſitiua, ſeu animal, intelligitur non cointellectis omnino natura humana & equina ut ſic, ſed ſicut duæ res ut proportionaliter ſimiles intelliguntur, non cointellectis ipſiſmet duabus rebus ſecundum ſuas proprias naturas abſolute. Ita quòd analogi abſtractio non conſiſtit in cognitione unius, & non in cognitione alterius, ſed in unius & eiuſdem intellectione ut ſic, & nõ intellectione abſolute. uerbi gratia, Entis abſtractio non conſiſtit in hoc, quòd entitas apprehẽditur & ſubſtantia, aut quantitas non: ſed in hoc, quòd ſubſtantia aut quantitas apprehenditur, ut ſic ſe habet ad proprium eſſe. ſecundum hoc enim ſimilitudo proportionaliter attenditur, & non apprehenditur ſubſtantia, aut quantitas abſolute. Et ſimile eſt de aliis rebus analogis: quales ſunt fere omnes metaphyſicales. Vnde concedi poteſt rem analogam abſtrahere, & nõ abſtrahere ab analogatis diuerſimode. Abſtrahere quidem pro quanto abſtrahit ab eis, quemadmodũ res ut ſic, id eſt, res ſimilis alteri proportionaliter abſtrahit à ſe abſolute ſumpta. Non abſtrahere uero, pro quanto res ut ſic accepta ſeipſam neceſſario includit, & abſque ſeipſa intelligi non poteſt. Quod de uniuocis dici non poteſt: quia res uniuoca abſque aliis quibus eſt uniuoce communis, intelligitur ſic, quòd eas in ſuo intellectu nullo modo actualiter includit: ut patet.

¶ OBIECTIONI autem ad oppoſitum adductæ ex analogæ ſimilitudinis natura facile ſatiſfit, dicendo quòd cum unum multipliciter dicatur, non oportet omnem ſimilitudinem attendi ſecundum unum ſimpliciter: ſed quandoque ſufficit quòd unum ſecundum proportionem faciat ſimile. Vnum autem proportionaliter non eſt ſimpliciter unum: ſed multa ſimilia ſecundum proportiones, à quibus ideo non poteſt abſtrahi res una ſimpliciter: quia ſimilitudo ipſa proportionalis tantum eſt, & fundamentum non eſt unum niſi proportionaliter. De ratione ſiquidem unus proportionaliter eſt habere quatuor terminos, ut in quinto Ethic. dicitur. Quoniam proportionalitas, qua ſimilitudo proportionum fit, inter quatuor ad minus (quæ duarum proportionum extrema ſunt) neceſſaria eſt: & conſequenter unum proportione non unificatur ſimpliciter, ſed diſtinctionem retinens unum pro tanto eſt, & dicitur, pro quanto proportionibus diſſimilibus diuiſum non eſt. Vnde ſicut non eſt alia ratio quare unum proportionaliter non eſt unum abſolute, niſi quia iſta eſt eius ratio formalis: ita non eſt quærenda alia ratio, cur à ſimilibus proportionaliter non poteſt abſtrahi res una. hoc enim ideo eſt, quia ſimilitudo proportionalis talem in ſua ratione diuerſitatem claudit. Et accidit ulterius procedentibus, ut quærant id quod ſub quæſtione non cadit: ut, quare homo eſt animal rationale, &c.

¶ DE ABSTRACTIONE quoque conceptus eodem dicendum eſt modo. abſtrahit enim conceptus analogi nominis, non ſicut unum ſimpliciter, ſed ſicut unum proportione, ſeu ſimile ſecundum proportiones à multis abſolute. Sed quia obiiciendo tangitur de abſtractione conceptus analogi, à ſpecialibus conceptibus illius analogiæ, & abuſiue anologata ibidem uocantur partiales analogi rationes: ideo diligenter cauendum eſt, ne apparentia in obiectione tacta in illum errorem ducat, qui ibi tangitur.

¶ Sciendum

¶ Sciendum ſiquidem eſt, quòd licet in analogis ſecundum attributionem in hoc omnia analogata conueniant, quòd eandem formam omnino reſpiciunt, ita quòd non ſolum conueniunt in uno termino, ſed in hoc quod eſt reſpicere illum: erroneum tamen eſt, analogo per attributionem conceptum unum reſpectus in communi ad illum terminum, per abſtractionem à tali & tali reſpectu, attribuere: ut uerbi gratia, Animal inquantum ſanum, urina inquantum ſana, & medicina inquantum ſana, licet conueniant & in ſanitate tanquam termino, cuius animal eſt ſubiectum, urina ſignum, & medicina cauſa, & conueniant in hoc quod eſt reſpicere ſanitatem (quodlibet enim eorum ſanitatem reſpicit diuerſimode) ab his tamen ſpecialibus reſpectibus nõ abſtrahitur reſpectus in communi ad ſanitatem importatus ſani nomine, in cuius conceptu omnes ſpeciales reſpectus ad ſanitatem, confuſe & in potentia claudantur. Falſum enim eſt, quòd ſanum ſignificet hoc quod dico, reſpiciens, uel aliqualiter ſe habens ad ſanitatem. Tum quia ſic ſani nomen uniuocum uere eſſet ad urinam & animal, &c. ut patet ex uniuocorum diffinitione. Tum quia hoc cõtra intentionem dicentium urinam aut diætam ſanam. Percunctantibus ſiquidem, quid eſt urina inquantum ſana, non reſpondetur reſpiciens ſanitatem: ſed omnes reſpectum illum ſpecificant, reſpondentes, ſignum ſanitatis. & ſimiliter de diæta reſpondetur, quòd eſt conſeruatiua ſanitatis, &c. Tum quia contra omnes & philoſophos & logicos hucuſque à me uiſos hoc eſt. Sicut autem in prædictis analogis prædictus cauendus eſt error: ita in analogis ſecundum proportionem (quæ ſola ſimpliciter analoga ſunt) ſimilis cauendus eſt error, ex ſimili cauſa apparentiæ firmitatem trahens.

¶ Quia enim analogata conueniunt in hoc, quòd unum quodq; eorum commenſuratum ſeu proportionatum eſt, licet diuerſimode: credi poteſt quòd ab his ſpecialibus proportionibus abſtrahatur proportionatum in communi, & nomine analogo ſignificetur: ac per hoc analogum habeat conceptum unum, in quo confuſe & in potentia claudantur omnes ſpeciales proportiones analogatorum. uerbi gratia, Vt quia ſubſtantia proportionata eſt ſuo eſſe, & ſimiliter quantitas & qualitas, licet diuerſimode: ideo à ſubſtantia & quantitate & qualitate, &c. diuerſimode proportionatis ſuis eſſe abſtrahatur res ſiue quidditas proportionem habens ad eſſe, qualiſcunq; ſit illa proportionis: & hoc ſit entis primarium ſignificatum, in quo omnes ſpeciales proportiones ſubſtantię, quantitatis & qualitatis, &c. ad ſua eſſe confuſe claudantur & in potentia.

¶ Sed hoc falſiſſimũ eſt: Tum quia hoc quod dicitur, ſcilicet res proportionata ad hoc quòd ſit, nõ eſt res una ſimpliciter etiam in eſſe obiectiuo, niſi chimerice. Tum quia proportionalia nomina uniuoca eſſent (ut ex uniuocorum diffinitione patet) & conſequenter periret proportionalitatis ratio, quæ extrema unum ſimpliciter eſſe non compatitur: & ſic eſſent proportionalia & non proportionalia: quòd intellectus capere non poteſt. Tum quia contra Ariſt. authoritatem in 2. Poſte. inferius adducendam & adductam ex primo Ethi. & S. Th. & Auer. & Alber. expreſſe eſt. Vnde confuſio qua analogum tam ſecundum attributionem quàm ſecundum proportionem importat ſpeciales habitudines aut proportiones, non eſt confuſio plurium conceptuum in uno communi conceptu, ſed eſt confuſio ſignificationum in una uoce, licet differenter. Quoniam in analogia attributionis uox analoga primum diſtincte ſignificat, cætera autem confuſe. In analogia uero proportionis nomen analogum ad omnes ſuas ſignificationes indiſtincte ſe habere permittitur.

¶ Cautum tamen & attentum oportet hic eſſe: quia cum analogi rationes dupliciter ſumi poſſint, ſcilicet ſecundum ſe, & ut eadem, & ipſæ ut eadem propter identitatis proportionalis naturam non abſtrahant à ſeipſis, & tamen aliquid conuenit eis ratione identitatis, ſeu inquantum eadem ſunt: quòd non conuenit eis ratione diuerſitatis (ut patet de communibus eis) uidetur quòd duo incompoſibilia ſecundum apparentiam analogi rationibus conueniant, ſcilicet quòd ipſæ ut eadem, non abſtrahant à ſeipſis, & quòd ipſæ ut eadem aliquid cauſent, & habeant, quòd nõ ut diuerſæ, reduplicarique poſſint, ut eadem non reduplicatis, ut diuerſæ ſunt. Hæc enim non ſolum compoſ ſibiliter, ſed neceſſario ſimul ſibi uendicat identitas proportionalis: quoniam & extrema uniri omnino non patiens, ab eis omnino abſtrahi non permittit: & extrema aliqualiter indiuiſa & eadem ponens, ut eadem ea conſiderabilia & reduplicabilia exigit. Sicque fit, ut in analogo ſecundum identitatem in ſe clauſam, ad diuerſitatem rationum in ſe quoque clauſam comparato, abſtractio quædam (quæ non tam abſtractio, quàm quidam modus abſtractionis eſt) inueniatur: propter quam nõ ſolum ab analogatis (puta ſubſtantia & quantitate) analogum, puta ens: abſtrahere dicitur, (ut ſupra diximus) ſed ab *ipſis eius rationibus, ſeu à diuerſitate ipſarum rationum eius*, puta rationis entis in ſubſtantia, & rationis entis in quantitate. Non quia quandam rationem eis communem dicat, quia hoc eſt falſum, nec quia illæ rationes omnino ſint eædem, aut eas omnino uniat, quia ſic non eſſet analogum, ſed uniuocum. ſed quia eas proportionaliter adunans, & ut eaſdẽ proportionaliter ſignificans, ut eaſdem conſiderandas offert: annexa inſeparabiliter diuerſitate quaſi ſeclusa, & identitate proportionali unit, & confundit quodammodo diuerſitatem rationum. Sic que non ſola ſignificationum in uoce confuſio analogo conuenit: ſed confuſio quædam conceptuum, ſeu rationum, ſit in identitate eorum proportionali. ſic tamen ut non tam conceptus q̃ eorum diuerſitas confundatur.

¶ Et quoniam analogum talem identitatem præcipue importat, & tali confuſione frequenter utimur, analoga nomina ab omni rationum eius diuerſitate abſtrahere dicentes (dum confuſe pro omnibus ſupponere ipſum pluries exponimus) ideo non mediocri opus eſt uigilantia, ne in uniuocationem labi contingat. Abſtrahit igitur analogum à ſuis analogatis (puta ens à ſubſtantia & quantitate) ſicut unum proportione à multis, ſeu ſicut ſimilia proportionaliter à ſeipſis abſolute, tam quo ad conceptum obiectiuum quàm mentalem: ſiue ſit ſermo de abſtractione totali, ſiue de formali. Hæ enim abſtractiones non differunt in eodem niſi ſecundum præciſionem, & non præciſionem: ut alibi declarauimus. Vnde nihil aliud eſt dicere, ens abſtractum à naturis prædicamentorum abſtractione formali, quàm dicere naturas prædicamentales proportionales ad ſua eſſe, ut ſic præciſe: à ſpecialibus autem ſeu ſingulis analogiæ rationibus extremis non tertio conceptu ſimplici, ſed uoce communi & identitate proportionali earundem, quodammodo abſtrahit.

CAPVT VI.

¶ Quales prædicatio analogi de ſuis analogatis.

VIDEBITVR AVTEM forte alicui ex his, quòd prædicatio analogi de ſuis analogatis (puta entis de ſubſtantia & quantitate, aut formæ de anima & albedine, &c.) ſit ſicut prædicatio æquiuoci de ſuis æquiuocatis: ita quòd non ſit prædicatio ſuperioris de inferioribus, nec communioris de minus communi, niſi ſola uoce: ſed eiuſdem de ſeipſo. Non eſt enim in analogo res una ſignificata quæ in utroque analogatorum ſaluetur: abſque hoc autem prædicatio communioris aut ſuperioris non inuenitur ſecundum intrinſecam denominationem, ſeu exiſtentiam. Sic enim analogum ſecundum proportionalitatem commune eſſe dictum eſt.

¶ Fouere quoque poteſt non parum opinionem hanc proceſſus iuxta primum Topi. Aut ſcilicet analogum eſt prædicatum conuertibile, aut inconuertibile, ſeclusa uocis communitate. Et cum conſtet non eſſe inconuertibile: (quoniam ſubſtantia ut ſic ſe habens ad ſuum eſſe, quod ens de ſubſtantia dictum prædicat, conuertitur cum ſubſtantia: & ſimiliter quantitas ſic commenſurata ſuo eſſe, cum quantitate conuertitur: & ſic de aliis) conſequens eſt, quòd analogum, tanquam ſuperius, de analogatis prædicari non poſſit. Superioris enim intentionem ſuſcipere non poteſt, quod conuertibile eſſe comprobatur.

¶ Et quoniam ſecundum ueritatem analogum ut ſuperius, prædicatur de analogatis, & non ſola uoce commune eſt eis, ſed conceptu uniuoco proportionaliter, cuius unitas ad hoc quòd prædicatum aliquod ſuperioris rationem habeat, ſufficit, quia ſuperius nihil aliud ſonat quàm unum prædicatum ad plura ſe extendens, unum autem non per accidens, aut congregatione (ſicut aceruus lapidum) ſed per ſe conſtat eſſe etiam unum proportione: ideo ad huius ueritatis claritatem ex extremis procedendo, ſciendum eſt, quòd quia analogum medium eſt inter uniuocum & pure æquiuocum: conſequens eſt quòd analogum idem aliquo modo, & non idẽ aliquo modo de ſuis prædicet analogatis. Et quia prædicat aliquid abſtrahens aliquo modo à ſuis analogatis (ut ex præmiſſo patet c.) conſequens eſt, quòd comparetur ad ſua analogata ut maius ad minora, ſeu ſuperius ad inferiora: licet non omnino unum ſecundum rationem ſit, quod eis imponit.

¶ Quòd ut clarius pateat, figuraliter declaratur ſic. Tam in æquiuocis quàm uniuocis, quàm analogis, quatuor inueniuntur, ſcilicet duæ res ad minus, æquiuocatæ, uniuocatæ aut analogatæ: & duæ res, ſeu rerum rationes, æquiuocationem, uniuocationem aut analogiam ſecundum proportionalitatem commune eſſe dictum eſt

quatuor sunt, scilicet substantia & quantitas, & substantia inquantum commensurata suo esse, & quantitas secundum quod suo esse proportionatur.

¶Et licet prima duo, scilicet æquiuocata & uniuocata aut analogata eodem modo, quantum ad propositum spectat, in omnibus his distinguantur, quia ubilibet ex opposito condistincta sunt, altera tamen duo uniuocationem, æquiuocationem & analogiam fundantia, diuersimode unita aut distincta sunt. In æquiuocis nanque rationes illæ, puta canis marini & terrestris, sunt omnino diuersæ secundum rationem, & propter hoc id quod prædicat canis de marino cane, nullo modo prædicat de terrestri: & econuerso, & ideo sola uoce communius aut maius æquiuocatis dicitur, & est. In uniuocis uero res illæ (puta animalitas in boue & animalitas in leone) licet numero & specie diuersæ sint, ratione tamen omnino eadem sunt: ratio enim unius est omnino eadem quòd ratio alterius, & econuerso, & propter hoc id quod predicat animal de homine, idem omnino prædicat de boue: & uniuocum dicitur & superius de homine & boue. In analogis autem res analogiam fundantes (puta quantitas ut sic se habens ad esse, & substantia ut sic se habens ad esse) licet diuersæ sint & numero & specie & genere: ratione tamen eadem sunt non omnino, sed proportionaliter, quoniam unius ratio proportionaliter eadem est alteri. Et propter hoc id quod prædicat analogum, puta ens de quantitate, illudmet proportionaliter prædicat de substantia: & econuerso. Est enim illudmet proportionaliter id quod in substantia ponit: & econuerso. & propter hoc analogum (puta ens) non sola uoce communius, maius aut superius analogatis est, sed conceptu (ut dictum est) proportionaliter uno. Ita quòd analogum & uniuocum conueniunt in hoc, quòd utrunque communioris & superioris rationem habet. Differunt autem in hoc, quòd illud est superius analogice seu proportionaliter: hoc uero uniuoce. Et merito, quia fundamentum superioritatis utrobique saluatur, uniuocationis autem non. Fundatur enim superioritas super identitate rationis rei significatæ, id est, super hoc quòd res significata inuenitur non in hoc tantum, sed illamet non numero, sed ratione inuenitur in alio. Vniuocatio autem super modo identitatis omnimode, scilicet identitate rationis rei significatæ, id est super hoc quòd ratio rei significatæ in illo & in isto est eadem omnino. Quamuis enim in analogis hic identitatis modus non inueniatur, quem in uniuocis inueniri pluries dictum est: identitas tamen ipsa rationis rationum* inuenitur, est nanque identitas proportionalis, identitas quædam. Et ideo non minus analogum (puta ens) est prædicatum superius quàm uniuocum, puta animal: sed alio modo. analogum enim est superius proportionaliter: quia fundatur supra identitatem proportionalis rationis rei significatæ: uniuocum autem præcise & simpliciter: quia super omnimoda identitate rationis rei significatæ eius superioritas fundatur. Propter quod San. T.h. superioritatis fundamentum aspiciens in 5. meta. dixit, quòd ens est superius ad omnia, sicut animal ad hominem & bouem.

*Aliàs, identitas rationis, &c.

¶Vnde obiectiones ad oppositum adductæ in hoc peccant, quòd inter identitatem, & modum identitatis non distinguunt. Fatendum est enim, quòd ad hoc quòd aliquis terminus denominetur superior, aut communior: oportet ut rem unam & eandem in utroque ponat, sed sophisma consequentis committitur, inferendo ex hoc, ergo oportet quòd dicat rem unam & eandem omnino. Et est semper sermo de identitate secundum rationem, seu diffinitionem. Identitas enim & unitas continet sub se non solum unitatem & identitatem omnimodam, sed proportionalem: quæ in analogi nominis ratione saluatur. Negandum est igitur, quòd in analogis non prædicatur idem de uno & alio analogato: quoniam unum & idem proportionaliter de omnibus analogatis dicitur: & propterea inter prædicata non conuertibilia numerandū est. Quantitas enim licet adæquet ens de quantitate uerificatum secundum rationem omnino eandem: non tamen secundum rationem illam proportionaliter, quoniam entis ratio non alia proportionaliter ad substantiam & qualitatem se extendit. Verum quia analogum sonat identitatem proportionalem, ideo huiusmodi rationibus formaliter respondendo, nullo pacto concedendum est analogum conuerti cum aliquo analogato.

¶Ad materiam tamen descendendo, potest intrepide dici, quòd quia analogum rationem unam proportionaliter tantum prædicat, & unum proportionaliter plura esse proportionibus similia manifestum est: dupliciter potest secundum singulas rationes ad analogata comparari. Vno modo absolute: & sic secūdum singulas rationes cum singulis analogatis conuertitur: quia nulla omnino una analogi ratio in duobus analogatis inuenitur. Alio modo secundum identitatem proportionalem, quam habet una cum altera: & sic cum nullo analogato conuertitur: quoniam omnes analogi rationes indiuisæ sunt proportionaliter, & una est altera proportionaliter. Et quia (ut dictum est) analogum hanc sonat identitatem, ideo formaliter & simpliciter loquendo, analogum inconuertibile & communius prædicatum concedendum est esse. Non tamen genus, aut species aut proprium, aut diffinitio, aut differentia, aut accidens uniuersaliter est. Nec propterea diminutus Aristo. aut Porphy. fuit: quoniam prædicabile quod simpliciter unum est, docebant, ac per hoc inter æquiuoca numerarunt.

¶Ex prædictis autem manifeste patet, quòd analogum non conceptum disiunctum, nec unum præcisum inæqualiter participatum, nec unum ordine, sed conceptum unum proportione dicit, & prædicat. De ordine tamen in analogis incluso infra tractabitur. Vnde cum dicitur de homine, aut albedine, aut quocunq; alio quòd est ens, non est sensus, quòd sit substantia, uel accidens, sed sic se habens ad esse. Vror autem ly sic, quoniam de propriis nominibus proportionum ad esse in actu exercito eas importantibus, disputare nolo ad præsens: quoniam metaphysici negotij opus hoc est, & exemplariter hic de ente loquimur. Simile siquidem est de actu, potentia, forma, materia, principio, causa, & aliis huiusmodi iudicium.

CAPVT VII.

¶ *Quales analogatorum secundum analogi nomen diffinitio.*

APPARERE QVOQVE poterit alicui, quòd in ratione unius analogati (puta qualitatis) secundum analogi, puta entis, nomen alterius analogati, puta substantiæ, uel quantitatis ratio secundum idem analogi nomen cadere debeat: sicut in analogia attributionis contingere dictum est. Fundamentum autem inde apparentia hæc sumit: quia ratio unius analogati, ut eadem proportionaliter est alteri, absque illa altera exprimi complete nequit. Dictum est autem, quòd analogo nomine rationes hæ importantur ut eadem proportionaliter sunt.

¶Et confirmat hoc expositio ipsa analogiæ ab Arist. Auer. & San. Tho. in primo Eth. posita. Exponunt enim quòd bonum seu perfectio analogice dicitur de usu & intellectu: quia sicut usus in corpore: ita intellectus in anima perfectio est. Constat autem quòd non est intelligibile hoc se habere sicut illud: nisi utrunque extremorum percipiatur. Necessario igitur uidetur unum analogatorum secundum analogi nomen per aliud diffiniendum esse.

¶VT AVTEM liqueat huius ambiguitatis solutio, recolendum est, analoga hæc dupliciciter inueniri, scilicet proprie & metaphorice. Diuersimode enim hæc se habent ad propositam quæstionem. In analogia siquidem secundum metaphoram, oportet unum in alterius ratione poni, non indifferenter, sed proprie sumptum, in ratione sui metaphorice sumpti claudi necesse est: quoniam impossibile est intelligere quid sit aliquid secundum metaphoricum nomen, non cognito illo, ad cuius metaphoram dicitur. Neque enim fieri potest ut intelligam quid sit pratum in eo quod ridens, nisi sciam quid significet risus nomen proprie sumptum, ad cuius similitudinem dicitur pratum ridere.

¶Est autem huius ratio radicalis, quia analogum metaphorice sumptum, nihil aliud prædicat, quàm hoc se habere ad similitudinem illius: quod absque altero extremo intelligi nequit. Et propter hoc huiusmodi analoga prius dicuntur his in quibus proprie saluantur: & posterius de his in quibus metaphorice inueniuntur, & habent in hoc affinitatem cum analogis secundum attributionem: ut patet. In analogia uero in qua nominis saluatur proprietas, nullum analogi membrum per alterum diffiniri oportet, nisi forte gratia materiæ: ut S. Th. in 2. q. de ueri. ar. 11. docuit. Sunt enim analogatorum rationes secundum analogi nomen quodammodo mediæ inter analoga secundum attributionem, & uniuoca. In analogis enim secundum attributionem primum diffinit reliqua. In uniuocis uero neutrum alterū diffinit, sed unius diffinitio est complete alterius diffinitio: & econuerso. In analogis autem neutrum alterū diffinit, sed unius diffinitio est proportionaliter alterius diffinitio. Et loquimur semper de ratione secundum nomen commune. uerbi gratia, in diffinitione cordis secundum quod principium animalis, non ponitur fundamentum secundum quod principium domus, nec econuerso: sed eadem proportionaliter est principij ratio utrobique, ut Com. ubi suprà dicit.

¶Duabus autem opus est distinctionibus uti in re hac: ea scilicet quæ in logica traditur de actu signato & exercito: & ea quæ à metaphysico, ut plurimum tractatur, de ordine rerum sub uno nomine ex parte rei, & parte impositionis nominis.

¶Ex prima siquidem distinctione scimus duo. Primo, quòd sicut animal dictum de homine & equo, importans uniuocationem in actu exercito, non prædicat de homine totum hoc, scilicet

licet naturam sensitiuam eandem omnino secundum rationem naturæ sensitiuæ equi & bouis, sed naturam sensitiuam simpliciter (quam tamen ad hoc quòd uniuoca sit prædicatio, oportet esse omnino eandem secundum rationem naturæ sensitiuæ equi & bouis) ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non prædicat de quantitate totum hoc, scilicet habens se ad esse sic proportionaliter, ut substātia aut qualitas ad suum esse, sed habens se ad esse sic absque alia additione: quòd tamen oportet ad hoc quòd analoga sit prædicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad esse quod de substantia aut qualitate ens prædicat.

¶Secundo, quòd sicut ex declaratione qua manifestatur animal esse uniuocum, quia dicit unam & eandem omnino rationem in omnibus: non fallimur, nec confundimur, nec uagamur circa hominis & bouis secundum animalis nomen rationem: sed quiescimus, intuentes quòd animal exercet quod uniuocorum diffinitio & expositio significat. Ita ex hoc quòd declaratur ens aut bonum aut quodcunque aliud esse analogum (quia dicit rationes plures eadem proportionaliter, & importat hoc se habere quemadmodum proportionaliter se habet illud ad esse uel appetitum, &c.) non debemus turbari & inquirere in analogi nominis (puta boni) ratione significationem istam: sed sat sit, distinguendo inter actum signatum & exercitum, inspicere quòd analogi nominis ratio id exercet quod analogi ratio & declaratio significat. Ex his autem duobus patere iam potest intentum, quòd scilicet non oportet unum analogiæ membrum per alterum diffinire, ex eo quòd analogum significat esse eadē proportionaliter: quoniam hoc in actu exercito significat.

¶Ex secunda uero distinctione scimus, non solum quòd præposterus est ordo rerum & significationum quandoque sub nomine analogo: ita quòd prior secundum rem ratio, posterior interdum significatione est (ut de ente & bono, & aliis huiusmodi communibus deo & creaturis accidit: ratio enim quam in deo quodlibet horum ponit, significatione quidem posterior, re autem prior est) & quòd propter alterum horum dicitur analogum prædicare de suis analogatis secundum prius & posterius, ipsam analogi rationem*. Sed etiam scimus, quòd quando ratio quam ponit analogum in uno, ex ratione quam in altero ponit exponitur: non ideo fit, quia unum in alterius ratione cadat: sed quia unius ratio posterior altera est significatione & per priorem, utpote notiorem declaratur. ut S. Tho. in 2. ar. q. 13. primæ partis fecit, declarans, quòd dicendo, quòd deus est bonus, sensus est, Id quod bonitatem in creaturis dicimus, præexistit in deo proportionaliter, &c. Et eadem intelligendum est ratione fieri, si posterior secundum rem per priorem declaretur. Non diffinit ergo analogum secundum unam rationem, scipsum secundum alteram licet exponat & declaret.

*Aliàs, prædicari de suis analogatis secundum prius & posterius secundum ipsam analogi rationē.

¶OBIECTIONIBVS autem in oppositum quamuis ex dictis satisfactum sit, formaliter responderi potest, quòd cognosci aliqua ut eadem proportionaliter, seu hoc se habere sicut illud, dupliciter contingit. Vno modo formaliter, id est quo ad relationem identitatis & similitudinis: & sic absque extremis cognitio hæc haberi non potest. Alio modo fundamentaliter: & sic in ratione unius non cadit relinquum, sed ratio unius est alterius ratio, omnino, uel proportionaliter. Constat autem, quòd analogum nomen (puta ens aut bonum) non relationem identitatis aut similitudinis significat, sed fundamentum: & ideo obiectiones quæ iuxta primum sensum procedunt, nihil concludunt contra intentum. Patet autem facillime hæc esse uera exempla de uniuocis, ponendo & applicando ad identitatem uniuocationis. Significat nanque nomen uniuocum plura inquantum eadem sunt uniuoce, seu secundum rationem omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absque altero intelligibilis est, &c.

CAPVT VIII.

¶ *Qualis sit in analogo comparatio.*

DIFFICVLTAS etiam non parua (quæ multos inuasit ac superauit) de comparatione in analogo dilucidanda est. Creditum enim à quibusdam est, quòd non posset analogia posita, sermo ille nisi extorte exponi: quo unum analogatum magis per fectius tale secundum analogi nomen diceretur: uerbi gratia, substantia est magis aut perfectius ens quàm quantitas. Moti sunt autem ex eo, quòd comparatio in uno communi, utrinque facienda est etiam secundum Grammaticos: quod in analogo non inueniri uidetur.

¶Et potest fomari ratio pro eis talis, Aut comparantur analoga ratione in una communi eis ratione, aut in suis rationibus. Non in ratione cōmuni, quia illa analogum caret: nec in rationibus propriis, quia tunc falsum est substantiam esse magis ens, quàm quantitas. Non enim minus aut imperfectius quantitas est sua ratio, quam ens in ea ponit, quàm substantia sua, &c. Nullo igitur modo uidetur comparationem cum analogia saluari posse.

¶Succumbitur autem difficultati huic: quia proprium comparationis fundamentum non consideratur. Fundatur enim super identitate seu unitate rei in qua fit comparatio, & non super modo identitatis aut unitatis: sicut de intentione superioritatis prædictum est. Vnde cum analogum ex dictis cōstet rem unam licet proportionaliter dicere: nihil prohibet in ipso comparari analogata: licet non eo modo quo uniuoca fit comparatio. Ad comparationem siquidem cum requirantur & sufficiant hæc tria, scilicet distinctio extremorum, & identitas eius in quo fit comparatio, & modus essendi illius in extremis, scilicet æque uel magis, aut minus perfecte: sub identitate autem seu unitate, proportionalis unitas seu identitas contineatur: consequens est quòd si in diuersis idem proportionaliter æque uel magis, aut minus perfecte esse habet, comparatio secundum illud proportionale fieri possit, comparatione non uniuoca, sed analoga. Sicut enim quia natura sensitiua est in boue, & illamet omnino secundum rationem est in homine, & perfectius esse habet in homine quàm in boue: homo perfectius animal boue dicitur uniuoca comparatione: sic, quia sic se habere ad esse est in substantia, & hoc idem proportionaliter est in quantitate, & imperfectius esse habet in quantitate quàm in substantia: dicitur substantia magis seu perfectius ens, quàm quantitas, analoga comparatione. unde San. Tho. in 7. art. q. 7. de po. dei, tripliciter comparationem fieri docens, duos modos analogicę comparationis ponit aperte, ex hoc insinuans comparationem non solum super identitate numerali, specifica, aut generica fundari: sed etiam proportionali.

¶Modi autem comparationis ibidem traditi sunt hi, scilicet secundum solam quantitatem rei participatæ. & sic unum album dicitur altero albius. Vel extendendo propter præsens propositum, hunc modum ad omnem comparationem uniuocam: dicatur quòd primus attendītur secundum quantitatem rei participatæ eiusdem omnino secundum rationem, siue illa ratio sit specifica siue generica: ut calidum magis calidum altero dicitur, & homo perfectius animal leone est.

¶Secundus uero modus attenditur secundum quod res aliqua in uno inuenitur participative: alterum uero est per essentiam quemadmodum homo platonicus longe perfectior homo esset nobis. Et abstractione intellectus utendo: quemadmodum bonitas longe melior est quocunque bono, quod participatiue bonum dicitur.

¶Tertius autem modus attenditur secundum quod res aliqua in uno inuenitur formaliter & secundum se: in altero autem uirtualiter, & eleuatum ad rem superioris ordinis. Quemadmodū dicimus, quòd sol est magis calidus quàm ignis: uel quòd calor perfectius esse habet in sole, quàm in igne. Nec est dubium hos duos modos uniuocam comparationem impedire: ut San. Tho. ibidem dicit. & Arist. in primo Ethi. de primo modo testatur: ubi bonum commune non uniuoce, sed secundum proportionalitatem dicendum docet, bonitati separatæ & bonis cæteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionaliter ut sic esse comparabilia: quamuis physice loquendo, in sola specie aut genere comparatio fiat.

¶AD Obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd utroq; modo in analogis comparatio fit. Comparantur siquidem analogata (puta subiecta & quantitas) in ratione una & communi proportionaliter quā analogi nomen (puta ens) dicit, & addit supra analogata: ut ex dictis patet. Et comparantur secundum suas rationes, secundum tamen analogi nomen, quæ earum sit perfectior: secundum quod dicimus, substantia est perfectius ens quantitate: quia ratio entis in substantia perfectior est ratione entis in quantitate. Ita quòd iuxta istam comparationem est sensus, Substantia habet perfectiorem secundum entis nomen rationem, quàm quantitas: & non quòd substantia est magis aut perfectius substantia quàm quantitas sit quantitas: ut quidam somniare uidentur. Vnde comparatio ista extenditur usq; ad analoga secundum attributionem: licet in tali analogia non nisi abusiue comparatio fieri possit. Dicimus enim quòd ens reale est magis & perfectius ens ente rationis: quod per attributionem ad illud ens dicitur in 4. meta. text. 2. quia ens reale habet perfectiorem secundum entis nomen rationē. Iuxta quem modum si usus admitteret, diceremus, animal est magis sanum urina, quia perfectiorem secundum sani nomen rationem habet.

CAPVT IX.

¶ *Qualis sit analogi diuisio & resolutio.*

VALITER AVTEM analogum diuidendum sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidem trifariam analogi diuisio intelligi.

¶Primo, ut diuidatur uox in suas significationes. Dictum est enim quod analogum plures rationes significat

significat immediate: & hæc diuisio conuenit sibi inquantum æquiuocum quoddam est.

¶Secundo, ut diuidatur significatum eius in quasi membra eius, eo modo quo eius quod proportionaliter unum est, sic & sic proportionatum membra dici possunt. Dictum est enim quòd analogum non ita diuersas rationes significat, quin significet unam rationem proportionaliter. Omnes nanque rationes analogo nomine immediate significatæ, eadem proportionaliter sunt. Ratio autem una proportionaliter, cum constituatur ex pluribus rationibus proportionalibus, in eas secari potest. Hæc autem non est diuisio analogi in sua analogata: quoniam rationes hæ in ipsius analogi ratione intrinsece claudūtur, & analogata ea sunt, in quibus rationes illæ saluantur, non ipsæ rationes. Entis enim analogata sunt substantia & quantitas: & non rationes entis in substantia & quantitate. Rationes enim (ut dictum est) analogæ sunt.

¶Vnde tertio modo potest diuidi analogum diuidendo significatum eius in sua analogata per diuersos modos quibus analogi rationem proportionalem analogata ipsa diuersimode suscipiunt. Ita quòd diuisum est significatum unum proportionaliter, Diuidentia sunt modi fundantes & facientes in analogatis proprias proportiones secundum quas fit analogia, constituta autem per diuisionem ut partes subiectiue, sunt analogata ipsa uer.g. Quando ens diuiditur in substantiam & quantitatem, diuisum est ratio entis nomine significata, quæ omnes in se entis nomine significatas rationes claudit: utpote una proportionaliter diuidentia sunt substantiuum & mensuratiuum, seu per se & in alio, sicut ex quibus substantia & quantitas habent quòd diuersas entis rationes subintrent, partes autem subiectiuæ sunt substantia & quantitas, quæ in entis ratione analogantur.

¶Et quia hæc est propria analogi diuisio, idcirco distincte explicandum est, quomodo differat diuisio hæc ab uniuoca. Tripliciter siquidem differunt. Primo ex parte diuisi: quia diuisione uniuoca unum omnino secundum rationem secatur: hic autem unum proportionaliter. Secundo ex parte diuidentium: quia differentiæ secantes genus sunt extra genus: modi autem secantes analogum in ipsius analogi ratione clauduntur: quemadmodum ipsa analogata (ut in capitulo de abstractione declaratum est) propter quod in tertio Meta. tex. 10. ens genus esse negatur. Tertio ex parte ipsarum partium subiectiuarum, quæ per diuisionem fiunt, quia partes diuisionis uniuocæ licet ordinem habeant secundum se: & originis, ut dualitas est prior trinitate: & perfectionis, ut albedo est perfectior nigredine: tamen secundum diuisi rationem, puta numeri aut coloris, neutra altera prior aut posterior est: sed omnes æqualiter in diuisi ratione communicant. Analogata uero, quæ analoga diuisione constituuntur, non solum secundum se, sed etiam in ipsius analogi quod diuiditur ratione, ordinem habent, & aliud prius, aliud posterius est: adeo ut in uno eorum tota ratio diuisi saluari dicatur: in alio autem imperfecte & secundum quid. Quod non est sic intelligendum, quasi analogum habeat unam rationem; quæ tota saluetur in uno, & pars eius saluetur in alio: quoniam puerile est hoc. Sed cum totum idem sit quod perfectum, & analogo nomine multæ importentur rationes, quarum una simpliciter & perfecte constituit tale secundum illud nomen, & aliæ imperfectæ & secundum quid: ideo dicitur quòd analogum sic diuiditur, quòd non tota ratio eius in omnibus analogatis saluatur: nec æqualiter participant analogi rationem, sed secundum prius & posterius.

¶Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simpliciter saluari in uno, & secundum quid in alio. Sufficit enim hoc uerificari, uel absolute (ut patet in diuisione entis in substantiam & accidens: illa enim absolute loquendo dicitur ens simpliciter, hoc autem secundum quid) uel in respectu: ut patet in diuisione entis in deum & creaturam. Vtrunque enim licet ens simpliciter sit & dicatur, absolute loquendo: creatura tamen in respectu ad deum, ens secundum quid & quasi non ens est, & dicitur.

¶CIRCA RESOLVTIONEM autem analogatorum sciendum est, quòd cum uniuersaliter primum in compositione sit ultimum in resolutione, & per diuisionem in ea quæ actu in aliquo sunt, resolutio fiat: eodem modo resoluenda sunt analogata in analogum, quo cætera resoluuntur, scilicet utendo diuisione prædicta, quæ uocatur diuisio in partes essentiæ, uel rationis, & à posterioribus secundum consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio facienda.

¶Ad rationem autem analogi cum deuentum fuerit, singulis analogatis in suas rationes secundum analogi nomen resolutis: cum illa analogi ratio ex multis constituatur rationibus, ordinem inter se & proportionalem similitudinem habentibus, uel ordinate ad primam resolutio fiet: ueniendo semper ad similius & propinquius primæ, & id in quo dissimilitudo est, relinquendo. Vel si non sic ordinatas inter se contingit esse rationes illas, ad primam omnes modo prædicto deducendæ sunt. Ordinem enim ad primam nulla subterfugere potest. Nec refert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significatione, uel secundum rem. Intelligenda enim sunt hæc in suo ordine, scilicet significationum aut rerum.

CAPVT X.

¶ Qualiter de analogo sit scientia.

VISVM EST AVTEM quibusdam de analogo scientiam esse non posse: nisi quemadmodum de æquiuocis scientia habetur: eo quòd plures rationes dicit, licet similes. Imo fallaciam æquiuocationis committi in syllogismis, in quibus analogo pro medio sumpto, certum analogatum subsumitur (nisi forte gratia materiæ bonus esset processus) asserunt eadem ratione. Nec posset ex unius analogati ratione secundum analogi nomen concludi alterum analogatum tale formaliter esse: sed semper prædictum incidere uitium ratione prædicta confirmant. Verbi gratia, *Si* ponamus sapientiam esse analogice communem deo & homini ex hoc quòd sapientia in homine inuenta secundum formalem rationem præcise sumpta, dicit perfectionem simpliciter: non concludere possūm, ergo deus est formaliter sapiens: sic arguendo, Omnis perfectio simpliciter est in deo: sapientia est perfectio simpliciter: ergo. Minor enim distinguenda est: & si ly sapientia pro ratione sapientiæ quæ est in homine stat, argumentum erit ex quatuor terminis: quia in conclusione sapientia stat pro ratione sapientiæ quam ponit in deo: cum concluditur, ergo sapientia est in deo. Si autem pro ratione sapientiæ in deo stat in minore: non concluditur ex perfectione sapientiæ creatæ deum esse sapientem, cuius oppositum & philosophi, & theologi omnes clamant.

¶Decipiuntur autem isti, Scotum (cuius est ratio hæc in quæstione 1. dist. 3. primi lib.) sequentes: quia in analogo diuersitatem rationum inspicientes, id quod in eo unitatis & identitatis latet, non considerant. Rationes enim analogi (ut superius etiam diximus) possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum se (inquantum abinuicem distinguuntur) & ea quæ conueniunt eis ut sic, seu ex hoc. Alio modo inquantum eadem sunt proportionaliter. Primo modo acceptæ, uitium æquiuocationis inducerent, si quis eis uteretur, ut patet. Secundo autem modo eis utendo, peccatum nullum incurritur, eo quòd quicquid conuenit uni, conuenit etiam alteri proportionaliter: & quicquid negatur de una, negatur proportionaliter de alia: quia quicquid conuenit simili in eo quod simile, conuenit etiam illi cuius est simile, proportionalitate semper seruata. Vnde si ex immaterialitate animæ concluditur eam esse intellectualē ex immaterialitate proportionaliter posita in deo, optime concluderetur deum esse intellectualem proportionaliter: ut quantum immaterialitas illa excedit istam tantum, intellectualitas illa excedat istam, &c. Propter quod Sanctus Thomas in q. 2. de pote. dei, art. 5. analogata omnia sub una analogi distributione cadere dixit. Et merito, quia unitas analogiæ non esset in coordinatione unitatum numeranda: nisi unum proportionaliter unum esset affirmabile & negabile: & consequenter distribuibile, & scibile subiectum, & medium, & passio.

¶Vnde ad obiecta in oppositum dicitur, quòd quia, ut in 2. Elench. cap. 10. dicitur æquiuocatio latens in huiusmodi proportionalibus: peritissimos etiam latet. ideo oportet huiusmodi analogis nominibus utendo ex parte unitatis, semper modum proportionalitatis subintelligi: aliter in uniuocationem lapsus fieret. Nisi enim præ oculis haberetur proportionalitas cum dicitur immateriale omne esse intellectuale: tanquam uniuoce dictum acciperetur, & latens æquiuocatio non uisa obreperet.

¶Proportionalitate autem seruata de analogis scientiam esse & diui Thomæ processus de bono & uero, & aliis huiusmodi, & quotidianum conuincit exercitium. Testatur quoque demonstratiuæ artis pater Arist. in 2. Poste. cap. 11. incip. (Vt habeamus autem propositā uel problemata) analogum causam adæquatam esse alicuius passionis, & in medium oportere quandoq; à demonstratore assumi, dum uenationem propter quid docens, inquit, Amplius alius modus est secundum analogiam eligere unum: idem enim non est accipere, quod oportet uocare sepion & os, & spinam. Sunt autem quæ sequuntur, & hoc tanquam natura una huiusmodi existente. Et in seq. cap. ait, Secundum autem analogiam eiusdem, & medium se habet secūdum analogiam. In quibus uerbis non solum docuit analogum ut medium assumi quandoque in demonstrationibus, sed etiam ipsum * non esse unum in se expressit: & cum hoc habere passio nem adæquatam, ac si unius esset naturæ. *Alias, ipsius.

¶Nec

¶Nec impedit analogia hæc processum formalem ad concludendum de deo & creaturis prædicatum aliquod eis commune: quoniam accepta sapientiæ ratione, & segregatis ab ea per intellectum eis quæ sunt imperfectionis: ex hoc, quòd id quod est sibi proprium formaliter sumptum, perfectionem absque imperfectione claudit. concluditur ergo sapientiæ ratio non omnino alia, nec omnino hæc, sed hæc proportionaliter est in deo: quia similitudo inter deum & creaturam non est uniuoca, sed analoga. Nec pari ratione potest concludi deum esse lapidem proportionabiliter: quia ratio lapidis formaliter sumpta, quantumcunq; expoliata imperfectionem aliquam claudit, quæ prohibet tam ipsam secundum se, quàm ipsam proportionaliter in deo reperiri, nisi metaphorice: quemadmodum dictum est, Petra autem erat Christus. Vnde cum sit huiusmodi processus, Omnis perfectio simpliciter est in deo. sapientia est perfectio simpliciter: ergo, &c. in minore ly sapientia, non stat pro hac uel illa ratione sapientiæ, sed pro sapientia una proportionaliter, id est pro utraque ratione sapientiæ non coniunctim uel disiunctim: sed inquantum sunt indiuisæ proportionaliter: & una est altera proportionaliter, & ambæ unam proportionaliter constituunt rationem. Significantur enim analogo nomine inquantum eædem sunt: unde non oportet analogum distinguere ad hoc, quòd contradictionem fundet, & enuntiationis subiectum aut prædicatum fiat: sed ratione identitatis proportionalis in se clausæ, & quam principaliter dicit ex se ad hoc sufficit. Contradictio enim dicitur consistere in affirmatione & negatione eiusdem de eodē, &c. & non affirmatione & negatione uniuoci: identitas siquidē tam rerum quàm rationum (ut pluries replicatum est) ad identitatem proportionalem se extendit.

¶Ex hoc autem apparet 5co. in 1. sen. dist. 3. q. 1. uel male expositum conceptum uniuocum, uel sibi contradicere: dum uolens uniuocationem entis fingere, ait, Conceptum uniuocum uoco, qui ita est unus quòd eius unitas sufficit ad contradictionem, affirmando & negando ipsum de eodem: & sic uniuocum uult esse ens. Si enim identitas sufficiens ad contradictionem uniuocatio dicitur, constat quòd ponendo ens esse analogum & secundum proportionalitatē tantum unum, satisfiet uniuocationi, quod Scoticæ doctrinæ aduersatur, tenēti ens habere conceptum unum simpliciter, & omnino indiuisum: ut de uniuocis diximus. Si autem non omnis talis identitas sufficit ad uniuocationem, non recte igitur uniuocatio conceptus declarata est esse eam, quæ ad contradictionem sufficit, quasi proportionalis identitas ad hoc non sufficiat.

CAPVT XI.

¶De cautelis necessariis circa analogorum nominum intellectum & usum.

QVIA VERO Arist. in prædicta ex elenchis authoritate doctissimos uiros circa horum nominum conceptus errare dicit ob latentem eorum unitatis modum: idcirco necessarium fore duximus in fine huius tractatus cautelas quasdam tradere, quibus possit se quis ab errore multiplici in re hac præseruare.

¶CAVENDVM est igitur in primis, ne ex uniuocatione ipsius nominis analogi respectu quorundam, credamus simpliciter ipsum esse uniuocum. omnia enim fere analoga, proprie fuerunt prius uniuoca: & deinde extensione analoga communia proportionaliter illis quibus sunt uniuoca, & aliis uel alij facta sunt. Sapientiæ enim nomen primo impositum est humanæ sapientiæ: & uniuocum omnium hominum sapientiis erat. Deinde ad diuinæ naturæ cognitionem ascendentes, proportionalemque similitudinem inter nos ut sapientes & deum contemplantes, sapientiæ nomen extenderunt ad id in deo significandum, cui nostra sapientia proportionalis est, sicque uniuocum nobis analogum factum est nobis & deo. Et similiter de aliis accidit.

¶Falli autem contingit faciliter ex hoc: quia illa ratio prior utpote notior & familiarior & prior quo ad nos: semper proferetur ab illustribus uiris & eorum sequacibus, quando analogi significatio quæritur, & dicitur esse tota analogi ratio: pro qua simpliciter prolatum stat, & omnia analogata illam participare: ut patet cum sapientiæ ratio redditur. Assignatur enim differentialis eius conceptus pro ratione, secundum quam communis ponitur deo & creaturæ: & simile est in aliis. Creditur enim ex hoc quòd illa sit ipsa analogi ratio & incaute uniuocatio accipitur: nō enim illa ratio est ratio analogi, sed eius origo quo ad nos, quoniam non illa, sed illa proportionaliter in altero analogato inuenitur: ut ex dictis patet.

¶CAVENDVM secundo est, ne nominis unitas ut diuersitas rationum analogam unitatem obnubilet: hoc enim tanquam quoddam accidens, in re hac suspiciendum est. Nihil minus analogice idem sunt sepion, os & spina, unum non habentia nomen, quàm si unum nomen haberent: nec magis idem essent, si unum nomen haberent: & tamen si communi nomine ossa uocarentur: ita quòd defectu uocabulorum, uel rerum proportionali similitudine ossis, nomen ad cætera extensum esset, credere mus eiusdem esse naturæ & rationis ossa & spinas, &c. Præsertim quia (ut dictum fuit) ad ea quæ sunt proportionaliter eadē, consequuntur passiones tanquam si eorum esset natura una.

¶CAVENDVM tertio est, ne uocalis unitas rationis analogi nominis mentem reuoluat. Ex eo nanque (uerbi gratia) quòd principium dicitur esse id ex quo res fit, aut est, aut cognoscitur: & hæc ratio in omnibus quæ principia dicuntur, saluatur, principij nomen uniuocum creditur. Erratur autem, quia ratio ipsa non est una simpliciter, sed proportione & uoce. uocabula enim ex quibus integratur, analoga sunt, ut patet: neque enim fieri, neque esse, neque cognosci, neque ly ex unius, omnino est rationis, sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus utpote proportionalis saluatur, sicut & principij nomen proportionaliter commune dicitur.

¶CAVENDVM demum est, ne diuersa doctorum dicta de analogis nos perturbent. Considerandum quippe est, quòd quia analogum medium inter æquiuocum & uniuocum est, & medium extremorum naturam sapiens ad alterum comparatum, alterum induit: adeo ut quando medio secundum id quod de uno extremo habet utimur: illius extremi conditiones ei attribuamus (ut in quinto Phy. tex. 60. & 31. patet) ideo plerunque doctores utentes analogo ex parte unitatis quam ex uniuocis participat uniuocorum non solum conditiones (puta abstractionem indistinctionem, &c.) sed etiam nomen ei attribuunt: utentes uero analogo ex parte diuersitatis, quam qui ex æquiuocis trahit, conditiones quoque supradictis oppositas, & nomen illi imposuit æquiuoci. Et ut de multis pauca dicātur. Arist. in secundo meta. tex. 4. ens, & uerū uniuoca uocat: quia ex parte identitatis illis utitur, ut processus suus aperte ostendit.

¶San. Tho. quoque pluries dicit in ratione alicuius analogi (puta paternitatis communis diuinæ & humanæ paternitati) omnia cōrenta esse indiuisa & indistincta: & quòd paternitas (uerbi gratia) abstrahit à paternitate humana & diuina, quia utitur analogo ex parte identitatis. Nec tamen falsæ sunt aut abusiuæ prædictæ locutiones & similes, sed amplæ potius, & largæ. quemadmodum pallidum nigro contrarium est, & dicitur. Saluatur siquidem in analogis identitas nominis & rationis: in qua (ut ex dictis patet) non solum analogata, sed etiam singulæ analogi rationes uniuntur, & quodammodo confunduntur: utpote abstrahentes aliqualiter ab earum diuersitate.

¶Aristoteles rursus in primo physi. ex parte diuersitatis entes utens contra Parmenidem, multiplex seu, æquiuocum (ut ipsemet illum textum sic exponendum specialiter in secundo Elenchorum tradit) uocauit: unde & Porphyrius Arist. dicere ens esse æquiuocum accepisse uidetur, utens ente ex parte diuersitatis. Quod tamen 5co. in primo dis. 3. in q. 3. in logica Aristot. non inueniri ideo dixit: quia prædictos textus non coniugauit. Propter quod ibidem quoque contra textum glossauit principium Arist. contra Parmenidem in primo Physi. tex. 13. ut in Elenchis (ut dictum est) clare patet. S. Tho. etiam ens prius esse primo analogato nihilque deo prius secundum intellectum esse dicit, pluries utens analogo ex parte diuersitatis rationum. Quæ libet siquidem eius ratio secundum se quia proprium analogatum in se claudit, & in sui abstractione illud secum trahens cum illo conuertitur (ut supra diximus) ideo prior secundum consequentiam, aut abstractior suo analogato negatur, ac per hoc primo analogato & deo nihil est prius, quia eius ratio secundum analogi nomen, quæ ipso prior secundum se non est, sed conuertitur: cæteris prior rationibus. Cum his tamen stat, quòd ratio illa in deo, ut eadem est proportionaliter alteri rationi: secundum idem nomen superior & secundum consequentiam prior logice loquēdo situt ex dictis patet. Dico autem logice: quia physice loquendo, analogum nec est prius secundum consequētiam, omnibus analogatis (quia ab eorum propriis abstrahere nō potest, quāuis ut saluatur in uno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, ubi analogata consequenter se habent. Vnde si quis falli non uult, solerter sermonis causam coniecter, extremorum cōditiones medio applicaturum se recolat: sic enim facile erit omnia sane exponere, & ueritatem assequi: quæ à prima est ueritate. Cuius cognitio ex hoc exaltetur & firmetur opusculo completo in conuentu sancti Apollinaris Papiæ subur bio, die primo Septembris. M. cccxcviij.

¶Præclarissimus reuerendissimi Do. dñi Tho. de uio, Caietani Cardinalis S. Xisti, de nominum analogia tractatus explicit.

THOMAE

THOMAE DE VIO CAIETANI,

Reuerendißimi Cardinalis tituli Sancti Xiſti, ad fratrem Franciſcum de Ferraria magiſtrũ ſtudentium in Conuentu Bononienſi,

Reſponſio De Conceptu entis.

AMANTISSIME Pater, ex acceptis ueſtræ ſolicitudinis literis, percepi libellum noſtrum de analogia nominum uos perlegiſſe, duóque dubia de conceptu entis mentem ueſtram tenere, ſoluíque à me familiariter flagitaſtis. Ego autem quamprimum cõpleui expoſitionem librorum de anima (cuius fini incumbebam cum ueſtras recepi) reſpondere curaui, ne præclaro ingenio tuo deeſſem.

¶Primum igitur dubium fuit ad hominem meipſum, ſcilicet quia in commentariis de ente & eſſentia, ſuſtineo unum conceptum mentalem repræſentatiuum entis. & in tractatu de analogia nominum uideor hoc negare.

¶Secundum autem eſt ad diuum Thomam: quoniam ego in præfato libello ſuſtineo analogum non abſolui ab his, quibus analogum dicitur: & diuus Tho. in q. de ueri. q. 1. ar. 1. docet ens habere conceptum unum ſimplicem: ad quem omnia prædicamenta, & tranſcendentia addunt, in quem reſoluuntur: qui eſt primo notus. Hæc enim inuicem ſibi aduerſari uidentur: quandoquidem ſi ens abſolui non poteſt à naturis rerum, non erit ſimpliciſſimus, nec primo notus, nec in quem ultimo reſolutio fiat, & ad quem omnes addunt.

¶AD EVIDENTIAM horum, & ſpecialiter primi, recolito quòd quicquid eſt imago alicuius ſimilis alteri, eſt etiam imago illius alterius quatenus primo aſſimilatur: ac per hoc omnis conceptus creaturæ eſt conceptus dei: ſicut omnis creatura aliqua eſt ſimilitudo dei. Hinc ergo fit, quòd cum unum proportionabiliter ut ſic, habeat ſingula membra ſimilia proportionabiliter, oportet quòd habeat etiam unum conceptum mentalem repræſentatiuum illius unius proportionabiliter.

¶Nec huius oppoſitum teneo in tractatu de analogia nominum: ſed conceptus iſte unus numero in mente ſecundum eſſe ſubiectiuum, eſt unus analogia ſecũdum eſſe repræſentatiuum, nec repræſentat unam ſolam naturam, ſed ultra unam, quam determinate repræſentat (à qua eſt impreſſiis) repræſentat implicite cæteras ſimiles illi primo repræſentate ſecundum id in quo proportionabiliter eis ſimilis eſt. idem enim eſt iudicium de ſimilitudine rerum inter ſe, & conceptus mentalis & rerum. Quemadmodum enim oſſis natura ſimilis eſt naturæ ſpinæ in ſuſtinendo carnes animalium (in quo analogantur) ita conceptus mentalis oſſis, ut ſuſtinens carnis, eſt ſimilis oſſi & ſpinæ: ſed oſſi determinate, ſpinæ autem implicite: ſicut etiam ipſum os non eſt ſimile ſpinæ determinate, ſed quatenus ſpina ſuſtinet carnes, ſicut ipſum os. Hic eſt primus modus, quo analogum habet unum conceptum mentalem: ac per hoc ens, cum analogum ſit unum, hoc pacto habet conceptum in mente à rebus impreſſum.

¶Alter autem modus ſuper ipſius intellectus opere, quo natus eſt adunata dividere, fundatur: & eſt tunc conceptus ſimilis unus numero in mente, repræſentans analogum quidem determinate, nullum autem eorum quæ fundant analogiam explicite. Contingit autem hoc, cum intelligens mentalem conceptum, quem paulo ante diximus, expoliat ab illa determinata natura quam repræſentabat, & loco illius naturæ concipit pronomen aliquod referens naturas fundantes analogiam indeterminate: uerbi gratia, Si conceptus oſſis eſt os ſuſtinens carnes, intelligens loco oſſis ponat quòd, & dicat, quòd ſuſtinet carnes. tunc enim manifeſte repræſentatur analogum explicite: implicite autem tantum naturæ fundantes analogiam.

¶Eſt autem inter hos duos conceptus non ſolum dicta ex radicibus differentia, ſed etiam quia primus ad quid rei ſpectat analogi, ſecundus autem ad quid nominis: neuter tamen perfecte repræſentat analogum. de quo ſcilicet perfecto ſeu adæquato explicite conceptu analogi interpretandum eſt, cum à me uel ab alio ſcriptum inuenitur, quòd non poteſt analogum, unum numero mentalem conceptum habere, ſed unum analogia tantum. Et quoniam conceptus mentales ſunt imagines rerum repræſentatarum (niſi ſint fictitij) quemadmodum in mente conceptus adæquatus analogi non eſt unus, ſed exigit repræſentationem omnium fundantium analogiam: ita ſignificatum analogi adæquatum & perfectum non poteſt ſic abſtrahi, ut obiiciatur, repreſenterur, aut concipiatur abſque fundantibus rebus. Et ſicut in mente duplex conceptus imperfectus reperitur, ita res ſignificata extra poteſt obiici dupliciter imperfecte, ſcilicet uel in uno explicite, in quo cætera obiiciuntur indeterminate: uel in nullo explicite, ſed omnia implicite in ſolo formaliſſimo ſignificato explicite.

¶Nec prædicta contrariantur doctrinæ Sancti Thomæ: ens enim primo notum ordine generationis eſt ſecundum conceptum imperfectum: ordine autem diſtinctæ cognitionis eſt ſecundum conceptum perfectum.

¶Ens quoque habere conceptum ſimpliciſſimum, conſonat dictis: quoniam cum ſimplicitas compoſitioni opponatur, & unum analogia non fit unum compoſitione aliqua, non habet ens ex hoc quòd analogum, compoſitionem admixtam. Et ut exercitatione reſolutio monſtretur, ſi ſubſtantiam in ens uis reſoluere, ſi in conceptum diſtinctum entis reſolutio quæritur, reſoluetur in ipſam naturam ſubſtantiæ, quatenus eſſe fundat quod eſt ſimpliciſſimum, cui & addit ipſa ſubſtantia & addunt tranſcendentia. Et ſi in conceptum confuſum, quod eſt, reſolues, quod etiam eſt ſimpliciſſimum, cui etiam prædicta addũt.

¶Sed occaſio errandi multis eſt, quia in reſolutione dictorum quærunt reſoluere in unum analogia, ſicut conſueuit reſolui in unum uniuocatione. Ita quòd quærunt in analogia quaſi unum numero terminum ſicut in uniuocis, cum tamen terminus in analogia ſit unus proportionabiliter tantum. Ita quòd & ſingula reſolubilia reſoluuntur in conceptus ſimplices obiectiuos & mentales: & omnia in conceptum obiectiuum & mentalem ſimplicem & unum proportionabiliter. Ita quòd (ut unico uerbo rem abſoluam) ens eſſe primo notum, in quod fit omnis reſolutio, in quod omnia addunt: per modum analogi interpretandum eſt: cum quo ſtare poteſt, quòd ens ſecundum perfectum adæquatumque conceptum non abſtrahit à naturis prædicamentalibus, ſicut nec aliquod analogũm à fundantibus analogiam.

¶In hoc pendet tota uis claritatis rei huius: ut ſemper animaduertas ſecundum analogorum morem hæc dici.

¶Plura nunc non mihi occurrunt ad propoſitum dicenda: imo prolixior fui acutiſſimo ingenio tuo, quo ex unico uerbo concepiſſes cuncta. Bene uale, & pro me orare digneris. Romæ, die 27. Februarij, 1509.

FINIS.

Regeſtum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
* Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk.

Omnes ſunt Quaterniones, præter Kk Ternum.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE ZARAGOZA